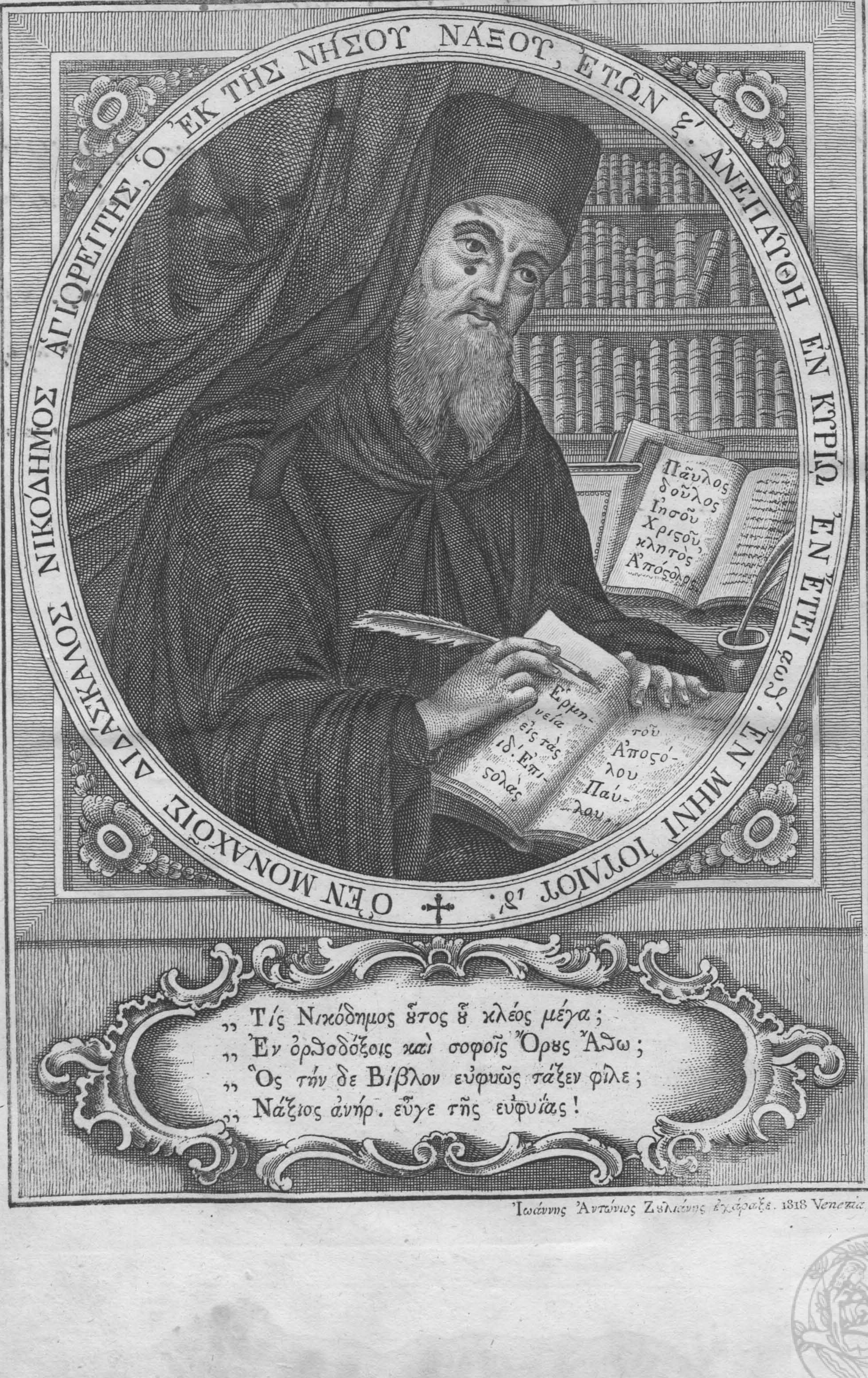

Ἰωάννης Ἀντώνιος Ζυλιώνης ἐχάραξε. 1818 Venezia.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΠΑΥΛΟΥ

ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ

ΑΙ ΙΔʹ. ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΕΡΜΗΝΕΥΘΕΙΣΑΙ ΜΕΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙ ΥΠΟ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ

ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

Μεταφρασθεῖσαι δὲ εἰς τὴν καθ᾽ ἡμᾶς κοινοτέραν διάλεκτον, καὶ Σημειώμασι διαφόροις καταγλαϊσθεῖσαι, παρὰ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένου

ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ

ΑΙ ΤΙΝΕΣ ΑΝΤΙΓΡΑΦΕΙΣΑΙ ΔΙ᾽ ΑΝΑΛΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΟΙΔΙΜΟΥ

ΝΕΟΦΥΤΟΥ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Ἤδη πρῶτον Τύποις ἐξεδόθησαν τῇ συνδρομῇ καὶ ἀντιλήψει τῶν Παναγιωτάτων Πατριαρχῶν Γρηγορίου καὶ Κυρίλλου, καὶ τοῦ Ἐξοχωτάτου καὶ Πανεκλάμπρου Κόμητος

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ

ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ ΚΑΙ ΕΞ ΑΠΟΡΡΗΤΩΝ ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΤΩΝ ΡΩΣΣΙΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΠΟΛΩΝΙΑΣ, ΙΠΠΕΩΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΤΑΓΜΑΤΩΝ ΡΩΣΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΕΩΝ Κ. Τ. Λ.

Ἅμα δὲ συνδρομῇ καὶ ἄλλων ζηλωτῶν Ἱερομένων τε καὶ Λαϊκῶν.

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Τὴν πρὸς Ῥωμαίους καὶ τὴν πρὸς Κορινθίους Πρώτην περιέχων

Ὧ τινι προσετέθησαν εἷς Κανὼν Παρακλητικὸς εἰς τοὺς ΙΒʹ. Ἀποστόλους, καὶ Οἶκοι ΚΔʹ. εἰς τοὺς Κορυφαίους Πέτρον καὶ Παῦλον, φιλοπονηθέντες παρὰ τοῦ αὐτοῦ Μεταφραστοῦ.

Σπουδῇ δὲ καὶ ζήλῳ τῶν ἐλαχίστων Ἱερομονάχων

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΚΑΙ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΤΩΝ ΑΓΙΟΡΕΙΤΩΝ

ΕΙΣ ΚΟΙΝΗΝ ΑΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΩΦΕΛΕΙΑΝ.

ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ.

ΠΑΡΑ ΝΙΚΟΛΑΩ ΓΛΥΚΕΙ ΤΩ ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.

1819.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΚΡΗΤΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
18320
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΤΩ ΠΑΝΕΥΓΕΝΕΣΤΑΤΩ ΚΟΜΗΤΙ ΚΥΡΙΩ
ΑΝΤΩΝΙΩ ΜΑΡΙΑ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ
ΙΠΠΕΙ ΤΟΥ ΤΑΓΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΩΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ.

Φυσικὴ χαρὰ ἦτο, Πανευγενέστατε Ἄρχων, ἣν ἐχάρη ὁ Πατριάρχης Ἰακὼβ, ὅτε τὸν ἀγαπητόν του υἱὸν Ἰωσὴφ ἀνεγνώρισεν ἐν Αἰγύπτῳ. Τοιαύτη χαρὰ γνωρίζεται κοινὴ εἰς ὅλους τοὺς γονεῖς, ἀνεγειρομένη εἰς ὁμοίας περιστάσεις, κατὰ τοὺς ἰδίους νόμους τῆς φύσεως· ἀλλὰ πόσον ἀνωτέρα ἦτον ἐκείνη, ἥτις κατὰ συνέχειαν ἀνεθάλπετο εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Πατριάρχου διὰ τῶν ἀρετῶν τοῦ υἱοῦ του, αἱ ὁποῖαι ἱκαναὶ ἐστάθησαν νὰ σώσωσι τὴν Πατρίδα ἐκείνου ἀπὸ τὸν ἐνδημοῦντα τότε λιμὸν, καὶ νὰ δοξάσωσιν ἅμα αὐτὴν μετὰ τῆς οἰκογενείας του! Αὗται ἦσαν τὰ ἡδύτατα ἔκγονα, τὰ ὁποῖα καὶ εἰς τὸ ἔσχατον γῆρας, ὡς πνευματικὰ καὶ ἀθάνατα ἄρα, μακαριώτερον ἀπεκαθίστων τὸν Πατριάρχην „ὡς δρόσος Ἀερμὼν ἡ καταβαίνουσα ἐπὶ τὰ ὄρη „Σιὼν“ εὐφραίνουσα τὴν ἐκείνου καρδίαν.

Ὁποίαν ὁ Πατριάρχης ἐκεῖνος διὰ ταῦτα ᾐσθάνετο ἀγαλλίασιν, τοιαύτην ἀναλόγως πρέπει νὰ δοκιμάζῃ καὶ ἡ ἰδική Σου σπουδαία καὶ ἐνάρετος ψυχὴ, ἥτις ἴσως καθ' ἑαυτὴν συνεχῶς ἔλεγε μετὰ τοῦ Εὐριπίδου· „Ζῆλος μοι σέθεν· ὡς χρονίζεις“!

Ἡ θεία Πρόνοια, ἥτις βραβεύει τὴν ἀρετὴν, δὲν παρέβλεψε τὴν δικαίαν τῆς ψυχῆς Σου ἐπιθυμίαν· ἐδέχθης τὸν ἀγαπητόν Σου Υἱὸν εἰς τὰς πατρικὰς ἀγκάλας ἐπιτραπέντα, ἐχάρης ἐπὶ τούτῳ κατὰ φυσικὸν λόγον, ὡς ὁ Ἰακὼβ τότε, δοκιμάζεις ἄρα καὶ ἐκείνην τὴν ἄρρητον εὐφροσύνην, τῆς ὁποίας δεκτικαὶ εἰσὶ μόναι ἐκεῖναι αἱ καρδίαι, εἰς τὰς ὁποίας κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον·

„Ἡ

„Ἡ μεσότης ἐν πᾶσιν ἀρετή. Τῷ μήτε λίαν ἐν ταπεινῷ τῆς τύ- „χης Μέρει φέρεσθαι, μήτ' ἐν ὑψηλῷ πάλιν". Τὰ πνευματικά Σου ἔκγονα, ἡ ἀρετὴ δηλονότι, ἡ ὑψηλὴ φρόνησις, ἡ μετριότης, καὶ μυρί' ἄλλα τοιαῦτα προτερήματα τοῦ Ἐξοχωτάτου καὶ Πανεκλάμπρου Κόμητος Κυρίου Ἰωάννου Καποδίστρια γλυκυτάτου Σου Υἱοῦ, προσφέρουσιν ὕλην ἐπὶ τούτῳ ἀνάλογον· αὐτὰ „Οὐρανῷ ἐστήριξε κά- „ρη, καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει"· κατὰ τὸν Ποιητήν· αὐτὰ ἀνεβίβασαν τὸν λαμπρὸν τοῦτον Ἄνδρα εἰς τὸν πρέποντα αὐτῷ βαθμὸν παρὰ τῷ Σεβαστῷ τῶν Ῥωσσιῶν Αὐτοκράτορι· αὐτὰ καθείλκυσαν τὴν εὔνοιαν τῆς αὐτοῦ Μεγαλειότητος· αὐτὰ πρὸς αὐτὸν ἐφέλκονται πᾶσαν ὄψιν· αὐτὰ τὴν τῆς Κερκύρας Ἐποχὴν λαμπρὰν καθιστῶσι· αὐτὰ τελευταῖον ἀνακουφίζουσι τὴν δυστυχῆ Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν δεινὸν λιμὸν τῆς καταφρονήσεως, εἰς τὸν ὁποῖον λυγρὰ περιστατικὰ καθυπέβαλον.

Ἔκγονον ἰδικόν Σου ἄρα, Πανευγενέστατε Ἄρχων, καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν προκύπτουσα τοιαύτη τοῦ Υἱοῦ Σου λαμπρὰ φήμη, τῆς ὁποίας κατὰ τὸν ὑμνῳδὸν Καλλίμαχον· „Ἴθματα μὲν χέρσῳ, κεφαλὰ δὲ οἱ ἄ- „ψατ' Ὀλύμπῳ". Τοιαῦτα λαμπρὰ ἔκγονα παντὸς ἄλλου ἀρετὴν ἐδύναντο νὰ κλονίσωσιν, ὥστε νὰ εἴπῃ μὲ τὸν Ἐμπεδοκλῆ· „Χαίρετ'· „ἐγὼ δ' ὑμῖν Θεὸς ἄμβροτος οὐκέτι θνητὸς πωλεῦμαι"· ἀλλὰ τὴν ἰδικήν Σου, ἧς „Ἥψατο οὐδὲν ἄγος", ἀπέδειξαν τῷ ὄντι γενναίαν, ὡς ἔχουσαν βάσιν τὴν φιλόσοφον ἐκείνην μετριότητα, ἥτις ἀγάλλεται ἐν ταπεινότητι, τῶν καρπῶν της ἐπαπολαύουσα, ἐπειδὴ.... Σὺ με- „γαλήτορα θυμὸν Ἴσχειν ἐν στήθεσι" κατὰ τὸν Ποιητὴν, καὶ τοιοῦτον διὰ τῆς ὑψηλῆς ἀνατροφῆς, καὶ παιδείας ἐνέσταξες ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων καὶ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ἐξοχωτάτου Υἱοῦ Σου, ὅς τις, καί τοι τοιοῦτος λαμπρὸς, δὲν ἐπαίρεται, ἀλλὰ μᾶλλον γλυκὺς καὶ ἱλαρὸς, καὶ εὐπροσήγορος, παράδειγμα μὲν εἰς τοὺς ὁμογενεῖς τῆς ταπεινοφροσύνης γινόμενος, θαυμασμὸς δὲ εἰς τοὺς ἄλλους, βλέποντας τόσην μετριότητα εἰς τοιοῦτον περίβλεπτον Ἄνδρα.

Ἀλλὰ τί νὰ λέγωμεν κατὰ μέρος τὰς ἀρετὰς τοῦ τοιούτου Υἱοῦ Σου, εἰς τῶν ὁποίων τὴν διήγησιν δὲν ἤθελον ἐξαρκέσει, κατὰ τὸν Ποιητὴν, „δέκα μὲν γλῶσσαι δέκα δὲ στόματα"; ἢ τί νὰ εἴπωμεν εἰς θαυμασμὸν τοιούτου ἀγαθοῦ Πατρός; „Σὺ ἀγαθὸς, ἐσθλὴ μέν σου ἀπό- „κρισις, ἐσθλὰ δὲ ἔργα" κατὰ τὸν Θέογνιν.

Ὁ-

Ὅλα ταῦτα ὡς τοῖς πᾶσι φανερὰ εἶναι περιττὸν νὰ ἐπαριθμήσωμεν· ἐπειδὴ ὅμως ἔχεις καὶ πολλὰ ἄλλα πνευματικὰ ἔκγονα, τὰ ὁποῖα τὸ ταπεινὸν τοῦ περικλεοῦς Υἱοῦ Σου δὲν συγχωρεῖ νὰ ἀνακαλύπτωνται, ἐκμιμουμένου τὴν Κυριακὴν Ἐντολὴν λέγουσαν· „τί ποιεῖ ἡ δεξιά „σου μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου“· ἀδύνατον δὲ πάλιν τὸ νὰ μὴ γένηται φανερὸν πᾶν κρυπτὸν „διότι ὁ λύχνος οὐ τίθεται ὑπὸ τὸ μόδιον“· κρίνομεν δι' αὐτὸ τοῦτο ἀπαραίτητον ἡμῶν χρέος τὸ νὰ κοινοποιήσωμεν μίαν τῶν πολλῶν ἄλλων κεκρυμμένων αὐτοῦ ἀρετῶν, τουτέστι τὴν πρόνοιαν, θεοσεβῆ ζῆλον, καὶ ἄοκνον φροντίδα, ἣν ἡ αὐτοῦ Ἐξοχότης ἀνελάβετο διὰ τὴν Ἔκδοσιν τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Θείου Ἀποστόλου Παύλου, μετὰ τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν, μεθερμηνευθείσας εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλληνικήν, μετὰ πολλῶν ἀξιολόγων Σημειώσεων, ὑπὸ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει ἀειμνήστου Νικοδήμου, τοῦ σοφοῦ καὶ ἐναρέτου ἐκείνου Ἀνδρός, ὅστις μυρίους ὅσους κόπους κατέβαλεν ὑπὲρ τῆς κοινῆς τῶν Χριστιανῶν ὠφελείας, ἄλλοτε μὲν συλλέγων, ἄλλοτε δὲ μεταφράττων, ἄλλοτε δὲ ὡς ἐκ πηγῆς ἀφθόνου, καὶ μάλιστα περὶ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ φιλολογίας του, καὶ γνώσεως ἴδια Συγγράμματα καταγράφων, ὧν πολλὰ ἐν διαφόροις καιροῖς εἰς φῶς ἐξεδόθησαν.

Οὔτε πολιτικαὶ φροντίδες, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀδιακόπως περιστοιχίζεται, οὔτε ὁ υἱικὸς πόθος τοῦ νὰ ῥιφθῇ εἰς τὰς ἀγκάλας Σοῦ τοῦ Φιλοστόργου Πατρός, οὔτε ἡ φυσικὴ χρεία τῆς περὶ τὴν αὐτοῦ ὑγείαν ἐπισκέψεως, καὶ μυρία ἄλλα τοιαῦτα, δὲν ἀνεχαίτισαν τὸν ἔνθεον αὐτοῦ ζῆλον, καὶ πρόνοιαν εἰς τὴν Ἔκδοσιν τοῦ ἐπωφελεστάτου Βιβλίου· ἀλλὰ παρὼν μὲν βάσις αὐτῆς ἐγένετο δι' ἀδροτάτης τοῦ ἰδίου συνεισφορᾶς, ἀπὼν δέ, καὶ ἄλλους ὄχι ὀλίγους διὰ τῆς πανεκλάμπρου αὐτοῦ προτροπῆς εἰς συνδρομὴν προσεκάλεσε, καὶ οὕτως αἰτία ἄμεσός τε καὶ ἔμμεσος τοῦ νὰ δοθῇ εἰς φῶς τὸ τοιοῦτον Πόνημα, τοῦ ὁποίου τὴν Ἔκδοσιν πολλαὶ μὲν καρδίαι πολὺν χρόνον ἐπεθύμησαν, ἔφερε δὲ εἰς τέλος ὁ μόνος διάπυρος περὶ τὰ καλὰ ζῆλος καὶ προστασία τῆς αὐτοῦ Ἐξοχότητος.

Ἔκγονον ἄρα καὶ τοῦτο Σόν, Πανευκλεέστατε Ἄρχον, καὶ ὡς τοιοῦτον, πρὸς τίνα ἄλλο πρεπωδέστερον ἦτο νὰ ἀφιερώσωμεν, πάρεξ πρὸς Σὲ τὸν ἀγνοοῦντα καὶ ταύτην τὴν κατ' ἰδίαν ἀρετὴν τοῦ Ἐξοχωτάτου Υἱοῦ Σου; Ἐὰν τοῦτο ἀναφέρωμεν πρὸς τὸν Αἴτιον τῆς Ἐκδόσεως, ἐλυποῦμεν βέβαια τὴν μετριόφρονα, καὶ ἀγγελικήν του ψυχήν, τοῦτο μὲν κρύ-

πτον-

πτοντος τὰ τοιαῦτα ἐνάρετα αὐτῦ κατορθώματα, τὰ ὁποῖα ἀξίως δυώανται νὰ ὑποσκιάζωνται ὡς ἀκτῖνες Ἡλίε ἀπὸ ἀσθενῆ νέφη, τῦτο δὲ ἑαυτῷ συνειδότας τὰ ἴδια.

Πρὸς Σὲ λοιπὸν τὸν τοιῦτον Πατέρα τοιύτε Υἱῦ ἀφιερῦμεν τὸ ἴδιον Ἔκγονον, καὶ ὡς τοιῦτον, ὄχι δ' ὡς ἀφιέρωμα ἰδικόν μας, προσηνῶς παρακαλοῦμεν νὰ ἀποδεχθῇς μὲ τὴν συνήθη εὐμένειαν, ἅμα δὲ καὶ τὴν δι' αὐτὸ ἡμετέραν ταπεινὴν εὐγνωμοσύνην, ἥτις ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν αἴδιος διαμένουσα, ὑπόχρεοι ἡμᾶς προσέτι ἵνα καθικετεύωμεν διαπύρως τὸ Θεῖον ὑπὲρ τῆς ὑγιείας, εὐτυχίας καὶ στερεώσεως τῦ Ἐξοχωτάτε Υἱῦ Σου, ὅς ἐστι τὸ καύχημα τῦ Γένυς, μακροβιότητος δὲ τῆς Σῆς Πανευγενείας, σὺν πάσῃ τῇ ἐμμύσῳ, καὶ εὐγενεστάτῃ Χορείᾳ τῶν γλυκυτάτων Σῦ Υἱῶν.

ΤΗΣ ΣΗΣ ΠΑΝΕΥΓΕΝΕΙΑΣ·

Οἱ ἐλάχιστοι καὶ ὑποκλινεῖς δέχεται καὶ δῦλοι

Στέφανος καὶ Νεόφυτος Ἁγιορεῖται.

ΕΠΙ-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΤΡΕΠΤΙΚΗ

ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΤΕ ΚΑΙ ΘΕΙΟΤΑΤΟΥ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ

ΗΝ ΕΠΕΣΤΕΙΛΕ Τῼ ΕΥΓΕΝΕΣΤΑΤῼ ΑΡΧΟΝΤΙ ΚΥΡΙῼ ΛΑΖΑΡῼ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤῌ.*

ΚΥΡΙΛΛΟΣ

ΕΛΕῼ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ.

Τιμιώτατε Πρόκριτε τῆς Νήσου Ὕδρας Κύριε Λάζαρε, Κουντουριώτη τὴν ἐπωνυμίαν, ἡμέτερε κατὰ πνεῦμα υἱὲ ἀγαπητὲ καὶ περιπόθητε, χάρις εἴη σου τῇ Τιμιότητι καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχὴ, εὐλογία, καὶ συγχώρησις. Πολυειδεῖς καὶ διάφοροι εἶναι οἱ τρόποι τῆς ἀγαθοεργίας, μὲ τοὺς ὁποίους δύναται κάθε φιλόκαλλος νὰ παραστήσῃ τὴν θεοδίδακτον πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην, ἥτις ἀνάγεται καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Θεόν· προτιμότερος δὲ τῶν ἄλλων εἶναι χωρὶς ἀμφιβολίας ἐκεῖνος ὁ περὶ τὴν Ἔκδοσιν Ἱερῶν Βιβλίων καὶ ψυχωφελῶν Συγγραμμάτων ἐνεργούμενος, καὶ ἡ περὶ τὰ τοιαῦτα συνδρομὴ καὶ βοήθεια, χαρακτηρίζουσα κατ' ἐξαίρετον τρόπον ἑκάστου τὸ φιλογενὲς καὶ φιλάδελφον, εἶναι ἑπομένως καὶ μᾶλλον εὐπρόσδεκτος τῷ Θεῷ, καὶ μείζονα τὴν ἀντιμισθίαν ἀντιπαρέχεται, ἔν τε τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι. Μίαν τοιαύτην ἀγαθοεργίαν καιρὸς εἶναι νὰ δείξῃς, Τέκνον ἡμῶν ἀγαπητὸν ἐν Κυρίῳ, καὶ ἡ Τιμιότης σου, καὶ ἀπαιτεῖται ὄχι μόνον διότι ἔχεις περὶ τὰ καλὰ ζῆλον ἔνθερμον, καὶ προθυμίαν χριστιανικὴν, καὶ φιλοτιμίαν ἀξιέπαινον, καθὼς ἐκ πολλῶν πληροφορούμεθα, καὶ χαίροντες ἐπὶ τούτῳ, καταστέφομέν σε μὲ τὰς ἐγκαρδίους πατρικὰς ἡμῶν εὐχὰς καὶ εὐλογίας, ἀλλὰ καὶ διότι ἔχεις, ἐλέῳ τοῦ πλουτοδότου Θεοῦ, ἀποχρῶσαν τὴν εὐπορίαν, καὶ ὑπέρ τινα ἄλλον τὴν δύναμιν, εἰς τὸ νὰ συνεργῇς, καὶ νὰ συντρέχῃς μὲ χεῖρα πλουσιοπάροχον εἰς τὴν κατόρθωσιν κοινωφελῶν Ἔργων, φαινόμενος τῷδε τῷ τρόπῳ ἔμφρων καὶ πιστὸς οἰκονόμος τῶν θεόθεν δεδωρημένων σοι ἀγαθῶν. Αὐτὴν τὴν ἐλπιζομένην, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀπαιτουμένην ἀγαθοεργίαν, καὶ ἀνάλογον τῇ καταστάσει καὶ τῇ ὑπολήψει σου εὐποιΐαν,

ἔρ-

* Ὁ φιλογενὴς οὗτος Κύριος Λάζαρος Κουντουριώτης ὁ ἐξ Ὕδρας οὐκ ἐδείχθη παρήκοος εἰς τοὺς προτρεπτικοὺς λόγους τοῦ Παναγιωτάτου, ἀλλὰ κατέβαλε προθυμότατα πέντε χιλιάδας γρόσια· διὸ καὶ μεγίστης ἀναμφιβόλως τεύξεται τῆς ἀμοιβῆς τοῦ ζήλου του παρὰ τοῦ μισθαποδότου Θεοῦ, μὲ τὸ νὰ ἔγινε διὰ τῆς τοιαύτης προθύμου καταβολῆς λαμπρὸν παράδειγμα καὶ εἰς τοὺς ἄλλους φιλογενεῖς, ὅσοι συνέδραμον εἰς τὴν μεγάλην δαπάνην τοῦ Τύπου.

ἔρχονται πρὸς τὴν Τιμιότητά σου νὰ ζητήσωσιν ἀμέσως οἱ κομισταὶ τῆς παρούσης Πατριαρχικῆς ἡμῶν Ἐπιστολῆς δύω Ὁσιώτατοι Ἱερομόναχοι ὅ,τε κὺρ Στέφανος, καὶ ὁ κὺρ Νεόφυτος, ἀπεσταλμένοι ἐπ' ἐλπίσι χρησταῖς ἐκ μέρους τῆς ἐν τῷ Ἁγιωνύμῳ Ὄρει τοῦ Ἄθωνος Ἱερᾶς Συνάξεως τῶν Ὁσιωτάτων Πατέρων, καὶ δι' ἡμετέρων Ἐκκλησιαστικῶν συστατηρίων Γραμμάτων ἐφωδιασμένοι, ἀπὸ ζώσης φωνῆς τῶν ὁποίων θέλεις πληροφορηθῇ ἐντελέστερον, ἐκ μὲν τοῦ ἑνὸς μέρους, πόσον εἶναι ἀναγκαῖα εἰς ψυχικὴν σωτηρίαν παντὸς τοῦ Ὀρθοδόξου Πληρώματος τὰ δύω ἐκεῖνα Τεύχη, τὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, καὶ ὁ Κῆπος τῶν Χαρίτων, ἅπερ ὁ ἀείμνηστος Διδάσκαλος αὐτῶν κύριος Νικόδημος φιλοπονώτατα συνετάξατο, ἐκ δὲ τοῦ ἄλλου, ὅτι ἡ εἰς τύπον Ἔκδοσις αὐτῶν ἐξήρτηται ἀπὸ τὴν γενναίαν καὶ φιλότιμον τῆς Τιμιότητός σου συνδρομήν. Καὶ ἡμεῖς δὲ κατὰ χρέος πατρικὸν, συνεισφέροντες τὰς φιλοστόργους παραινέσεις μας, καὶ σωτηριώδεις ὑποθήκας τῇ περιποθήτῳ ἡμῖν Τιμιότητί σου, ἐντελλόμεθα πνευματικῶς, καὶ προτρεπόμεθα ἐπιπόνως, ἐπευχόμενοί σοι ἐκ βαθέων καρδίας, νὰ δῷς ἀκρόασιν εὐμενῆ τοῖς ἐπὶ τούτῳ ἐρχομένοις εἰρημένοις Ὁσιωτάτοις Πατράσι, καὶ νὰ ἐναγκαλισθῇς μετὰ πάσης περιχαρείας τὸ πρόβλημα αὐτῶν, ὡς λίαν θεοφιλὲς καὶ θεάρεστον, καὶ νὰ φιλοτιμηθῇς ἐν ἁρμοδίῳ καιρῷ ἤδη, εἰς τὸ νὰ ἐκδοθῶσι τὰ δύω ἐκεῖνα Ἱερὰ Τεύχη, μὲ τὴν ἐκ μέρους σου τῶν ἀναγκαίων ἐξόδων καταβολὴν, ἣν καὶ μετὰ πάσης ἀσφαλείας καὶ βεβαιότητος, ἢ ὑποσχόμενος τῇ Ὁσιότητί των, ἢ ἐγχειρίζων, καὶ ἐμπιστευόμενος, θέλεις ὑπεραυξήσεις τὸν ἔνθεον αὐτῶν ζῆλον, καὶ τὴν ἐνδεικνυμένην προθυμίαν καὶ σπουδὴν, εἰς τὸ νὰ ἀπέλθωσιν ἔνθα δεῖ, παραβλέποντες κάθε δυσκολίαν καὶ θαλασσοδοιπορικὴν κακοπάθειαν, καὶ νὰ φέρωσιν εἰς ἔκβασιν τὸν προκείμενον θεάρεστον σκοπὸν, ἀναλόγως καὶ μὲ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀειμνήστου ἐκείνου Διδασκάλου των. Μὲ αὐτὴν δὲ τὴν ἐξαίρετον ἀγαθοεργίαν, καὶ κλέος ἕξεις ἀθάνατον, καταγραφομένου τοῦ Τιμίου Ὀνόματός σου καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν δύω τούτων Ἱερῶν Βίβλων, καὶ εἰς τὰς Οὐρανίους ἐκείνας Μεμβράνας, καὶ ὡς παράδειγμα ζήλου διαπύρου τοῖς μεταγενεστέροις γινομένου, καὶ πρόξενος ἔσῃ μεγίστης ψυχικῆς ὠφελείας πρὸς πάντας τοὺς ὁμογενεῖς, τοὺς μετ' εὐλαβείας τὰ Τεύχη ἐκεῖνα ἀναγινώσκοντας, καὶ θέλεις γνωρισθῇ παρὰ πᾶσι φιλογενὴς, καὶ φιλάδελφος, καὶ τῶν κοινῶν ἐπαίνων καὶ εὐφημιῶν ἄξιος, καὶ κληρονόμος πρὸς τοῖς ἐπιγείοις καὶ τῶν Οὐρανίων ἐκείνων Ἀγαθῶν, ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν ἔργων ἀνταποδόσεως· „ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη“ κατὰ τὸν Θεῖον Ἀπόστολον. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον μετ' ἐλπίδων χρηστῶν καὶ διαθέσεως πατρικῆς φιλοστόργου· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος, καὶ ἡ εὐχὴ καὶ ἡ εὐλογία τῆς ἡμῶν μετριότητος εἴη μετὰ τῆς Τιμιότητός σου.

͵αωιζʹ. Μαρτίου ιδʹ.

Ὁ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν Χριστῷ διάπυρος εὐχέτης.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΠΡΩΗΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΚΥΡΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΡΟΙΣΤΑΜΕΝΟΥΣ ΤΟΥ ΑΓΙΩΝΥΜΟΥ ΟΡΟΥΣ.

Ὁσιώτατοι Προϊστάμενοι τῶν τε Ἱερῶν Μοναστηρίων, Κοινοβίων, Σκήτεων, καὶ Κελλιωτῶν Πατέρων, χάρις εἴη ὑμῖν ἅπασι καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ.

Οἱ δύω Ὁσιώτατοι Πατέρες Στέφανος καὶ Νεόφυτος οἱ Σκυρταῖοι ἀπὸ Βενετίας γράφουσι πρὸς ἡμᾶς, ὅτι ἡ ἐξήγησις τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Θείου Παύλου, ἐξηγημένων εἰς ἁπλῆν φράσιν θαυμασίως παρὰ τοῦ μακαρίτου Νικοδήμου (ἥτις διὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἁγίου Ἰωαννίνων διεκωλύθη) διὰ συνδρομῆς τινῶν φιλοχρίστων, μέλλει νὰ ἔμβῃ εἰς τύπον· ὅμως ἐπειδὴ ἡ συνδρομὴ αὕτη δὲν ἐξαρκεῖ διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ τύπου, τούτου χάριν ἰδοὺ διορίζονται οἱ δύω Ὁσιώτατοι Ἱερομόναχοι, ὅ τε Παπᾶ κὺρ Δαβὶδ Καλυμαυχᾶς, καὶ ὁ Πνευματικὸς Παπᾶ κὺρ Ἰάκωβος Μιτυληναῖος, ἵνα περιέλθωσιν εἰς τοὺς προαιρουμένους κατ' ἔνθεον ζῆλον σημειῶσαι ὅσα ἕκαστος Σώματα θέλει, διδοὺς καὶ τὴν καταβολήν, ἥτις θέλει ἐγχειρισθῇ πρὸς τὴν Κοινότητα, ἵνα ἀποσταλῇ διὰ Θεσσαλονίκης εἰς Βενετίαν. Ὅθεν προτρέπομεν καὶ ἡμεῖς πάντας εἰς τὴν περὶ τούτων ψυχωφελεστάτην συνδρομήν.

αωιη'. Μαΐου κγ'.

Ὁ πρώην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΑΞΕΩΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΥΣ ΤΩΝ Κ΄. ΙΕΡΩΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ.

(Ἡ Σφραγὶς τῆς Κοινότητος.)

Τὴν ὑμετέραν περιπόθητον ἡμῖν Πανοσιότητα Ἅγιοι Προϊστάμενοι τῶν ἐν τῷ καθ᾽ ἡμᾶς Ἁγιωνύμῳ Ὄρει Ἱερῶν εἴκοσι Μοναστηρίων, καὶ λοιποὶ Πατέρες Ὁσιώτατοι καὶ τίμιοι Γέροντες, Ἱερομόναχοί τε καὶ Μοναχοὶ, τῶν τε Σκήτεων καὶ Κελλείων, ἅπαντας ὑμᾶς ἀδελφικῶς ἐκ ψυχῆς ἐν Κυρίῳ προσαγορεύοντες, ἥδιστα κατασπαζόμεθα.

Καὶ μετὰ τοὺς ὀφειλομένους, ἀδελφικοὺς ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς ἀπαξάπαντας ἀσπασμοὺς, γίνεται δῆλον ὑμῖν, ὅτι οἱ Ὁσιώτατοι Πατέρες Στέφανος καὶ Νεόφυτος οἱ Σχηρταῖοι γράφουσιν ἀπὸ Βενετίας, πῶς ἡ παρὰ τοῦ Ὁσιωτάτου ἐκείνου καὶ Ἐλλογιμωτάτου μακαρίτου Νικοδήμου θαυμασία καὶ ἐξαίρετος ἐξήγησις τῶν τοῦ Θείου Παύλου Ἐπιστολῶν, εἰς πεζὴν φράσιν, ἡ ὁποῖα διὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ Ἁγίου Ἰωαννίνων ἐμποδίσθη τότε νὰ τυπωθῇ, ἤδη μέλλει νὰ ἔμβῃ εἰς τύπον (καθὼς καὶ ὁ Παναγιώτατος καὶ προσκυνητὸς ἡμῶν Δεσπότης, πρώην Κωνσταντινουπόλεως, Κύριος Κύριος Γρηγόριος ἰδιογράφει) διὰ συνδρομῆς τινῶν Φιλοχρίστων. Ὅθεν διωρίσθησαν κατ᾽ ἐκλογὴν οἱ δύω οὗτοι Πανοσιώτατοι Ἱερομόναχοι, θείῳ ζήλῳ κινούμενοι, ὅ,τε Παπᾶ κὺρ Δαβὶδ Καλυμαυχᾶς, καὶ ὁ Πνευματικὸς Παπᾶ κὺρ Ἰάκωβος Μιτυληναῖος, ἵνα περιέλθωσιν, ἀδείᾳ τῆς καθ᾽ ἡμᾶς Κοινῆς Συνάξεως, ἅπαν τὸ καθ᾽ ἡμᾶς Ἅγιον Ὄρος, μὲ τὸ παρὸν Κοινοσφράγιστον ἡμῶν Γράμμα, τά τε Ἱερὰ Μοναστήρια, Σκήτας τε καὶ Κελλεῖα, διὰ νὰ καταγράψῃ ἕκαστος, ἀπό τε Κοινοῦ, καὶ κατὰ μέρος, ὅσα Βιβλία ἀγαπᾷ καὶ βούλεται, μετὰ προθυμίας οὐ τῆς τυχούσης, δίδοντες πρὸς τὴν Πανοσιότητά των καὶ τὴν καταβολὴν τῆς τιμῆς, ἥτις παρ᾽ αὐτῶν θέλει ἐγχειρισθῇ ἀσφαλῶς εἰς τὴν καθ᾽ ἡμᾶς Κοινότητα, καὶ διὰ Θεσσαλονίκης νὰ ἀποσταλῇ εἰς Βενετίαν. Διὸ καὶ κρίνοντες θεάρεστον, θεῖον, καὶ ἔνδοξον τὸ Ἔργον, ἀξιοῦντες παρακαλοῦμεν, καὶ προτρέπομεν Ὑμᾶς ἅπαντας, ὅπως προθυμοποιούμενοι δείξετε τὴν φιλότιμον, καὶ φιλάγαθον συνδρομὴν σας, καὶ ἀποπερατωθῇ ὁμοῦ καὶ συντελεσθῇ τὸ ψυχωφελέστατον, καὶ πολλῶν ἐπαίνων ἄξιον τοῦτο Ἔργον, καὶ τὰς ἀντιμισθίας θέλετε ἔχει παρ᾽ αὐτοῦ τοῦ Θείου Ἀποστόλου Παύλου μυριοπλασίους, τὸν ἀπαθανατισμὸν τῶν Ὀνομάτων ὑμῶν, καὶ τὸ μνημόσυνον αἰώνιον. Ἀμήν.

͵αωιή. Ἰουνίου ή.

Ἅπαντες οἱ ἐν τῇ Ἱερᾷ Κοινῇ Συνάξει τῶν εἴκοσι Ἱερῶν Μοναστηρίων τοῦ Ἁγίου Ὄρους Προϊστάμενοι βεβαιοῦμεν.

ΒΙΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΒΙΟΣ ΕΝ ΣΥΝΟΨΕΙ

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΤΟΥ ΚΑΙ ΑΟΙΔΙΜΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ

Συγγραφέως τῆς παρούσης Βίβλου,

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΟΣΙΟΛΟΓΙΩΤΑΤΟΥ

ΚΥΡΙΟΥ

ΟΝΟΥΦΡΙΟΥ ΙΒΗΡΙΤΟΥ.

Νικόδημος ὁ ἀοίδιμος, γέννημα τῆς Νάξου, μιᾶς τῶν Κυκλάδων Νήσων. Ἐν νεανίσκοις τελῶν, ἐμαθήτευσεν ἐν Σμύρνῃ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα παρὰ Ἱεροθέῳ τῷ Διδασκάλῳ. Ποθῶν δὲ τὸν ἀπράγμονα καὶ μονήρη βίον, ἦλθεν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος κατὰ τὸ 1775. καὶ κουρευθεὶς Μοναχὸς εἰς τὴν τοῦ Διονυσίου Μονήν, μετωνομάσθη ἀπὸ Νικολάου Νικόδημος, ψηφισθεὶς ἀναγνώστης καὶ γραμματικὸς τῆς Μονῆς. Μετὰ δὲ ἔτη δύω, ἐλθὼν ὁ Κορίνθου Μακάριος, (1) παρέδωκεν αὐτῷ τὴν Φιλοκαλίαν εἰς θεωρίαν του, τῆς ὁποίας ἄριστα συνέθετο τό,τε Προοίμιον καὶ τοὺς συνοπτικοὺς Βίους τῶν ἐν αὐτῇ ἐμπεριεχομένων Συγγραφέων. Εἶτα διορθώσας τὸν Εὐεργετινόν, καὶ προσεπιπλατύνας τὸ περὶ συνεχοῦς Μεταλήψεως Πονημάτιον, καὶ ὅλην ἀντιγράψας καὶ ἐπιδιορθώσας τὴν Μελετίου τοῦ Ὁμολογητοῦ Ἀλφαβηταλφάβητον, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν προρρηθεῖσαν Μονήν. Βουλόμενος δὲ ἀπελθεῖν εἰς Μπογδανίαν πρὸς τὸν ἀρετῇ διαπρέψαντα Κοινοβιάρχην Παΐσιον Ῥῶσον, ἐνεποδίσθη Θείᾳ Δυνάμει. Ὑποταχθεὶς οὖν πρός τινα γέροντα Ἀρσένιον Πελοποννήσιον ἐν τῇ Σκήτει τοῦ Παντοκράτορος, ἐδόθη ὅλος εἰς τὴν μελέτην τῶν Θείων Γραφῶν, καὶ τῶν Ἁγίων Πατέρων. Παραγενόμενος δὲ μετὰ τοῦ γέροντός του εἰς Σκυροπούλαν, συνεγράψατο τὸ πρὸς τὸν ἐξάδελφόν του Εὐρίπου Ἱερόθεον Συμβουλευτικόν. Τὸ δὲ 1783. ἐπιστρέψας πάλιν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἠγόρασε τὴν τοῦ γέροντος Θεωνᾶ λεγομένην καλύβην, κειμένην κατὰ τὴν ῥηθεῖσαν Σκήτην τοῦ Παντοκράτορος. Τότε δὲ ἔλαβε τὸ μέγα καὶ Ἀγγελικὸν Σχῆμα παρὰ τοῦ Ὁσιωτάτου γέροντος Δαμασκηνοῦ Σταυρουδᾶ, καὶ ὅλην ἑξαετείαν ἡσυχάζων καὶ μελετῶν, ἐγένετο δόκιμος τῆς Θείας Γραφῆς, καὶ τοῖς πᾶσι περιβόητος καὶ παμπόθητος. Ἐπανελθόντος δὲ καὶ δεύτερον τοῦ ῥηθέντος Μητροπολίτου Κορίνθου, διωρθώσατο διὰ προτροπῆς ἐκείνου τὰ τοῦ Ἁγίου Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου Συγγράμματα. Εἶτα συνέθετο τὸ Ἐξομολογητάριον, καὶ τὸν ἀόρατον Πόλεμον, καὶ σὺν τούτοις τὸ Νέον Μαρτυρολόγιον, τάτε Πνευματικὰ Γυμνάσματα, καὶ τὸ Νέον Ἐκλόγιον. Ἐπὶ πᾶσι δὲ συναθροίσας, διὰ προτροπῆς τοῦ τε σοφολογιωτάτου Διδασκάλου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, καὶ τοῦ ἀοιδίμου Ἁγίου Ἡλιουπόλεως Λεοντίου, τὰ τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ Συγγράμματα, μετὰ κόπου πολλοῦ, καὶ ἐν τρισὶν ὅλοις Τεύχεσιν ἀπαρτίσας, καὶ πλείστοις Σημειώμασιν, ὡς ἔθος αὐτῷ, προσεπαυξήσας καὶ κατακαλλύνας, ἀπέστειλεν εἰς Βιέννην διὰ νὰ τυπωθῶσιν, ὅπου καὶ παρέπεσον διά τινας περιστάσεις.

Ἐδόθη δὲ ὅλος μετὰ τοῦ ἐκ Δημητζάνης Ἱεροδιδασκάλου κυρίου Ἀγαπίου εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἤτοι τοῦ Πηδαλίου, ὃ καὶ παραφθαρὲν ὑπὸ Θεοδωρήτου, ἐλύπησε μεγάλως τοὺς Συγγραφεῖς, καὶ μάλιστα αὐτὸν τὸν Νικόδημον. Ὕστερον δὲ ἐκαλλώπισε τοὺς ὕμνους καὶ ἐγκώμια τοῦ Ἐπιταφίου καὶ τῆς Λαμπρᾶς. Εἶτα τὸ Νέον Θεοτοκάριον ἐκδοὺς, καὶ συγγραψάμενος τὴν Χρηστοήθειαν, καὶ συλλεξάμενος τὸ Εὐχολόγιον, ἤρξατο τῷ 1794. πρῶτον μὲν ἑρμηνεύειν τὰς ἑπτὰ Καθολικὰς, καὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου Ἐπιστολὰς, εἶτα δὲ τὸ Ψαλτήριον Εὐθυμίου τοῦ Ζυγαδηνοῦ, καὶ τὰς ἐννέα Ὠδὰς, εἰς Βίβλον ἰδιαιτέραν, ἥνπερ Κῆπον Χαρίτων ἐπωνόμασε. Διὰ προτροπῆς δὲ τῶν Ἁγιορειτῶν Πατέρων, συνέθετο τὰ Ὑπομνήματα τῶν τοῦ Ὄρους Ἁγίων Ἀνδρῶν, μελουργήσας εἰς αὐτοὺς καὶ γλαφυρωτάτην ᾀσματικὴν Ἀκολουθίαν. (2) Τῷ δὲ 1805.

τῷ

(1) Τοῦτον τὰ ὅσα μετὰ θάνατον ἐτίμησεν ὁ Θεὸς εὐωδίᾳ καὶ θαύμασι πλείστοις.

(2) Τελεῖται ἡ αὐτῶν Μνήμη ἐν ὅλῳ τῷ Ἁγίῳ Ὄρει τῇ α΄. Κυριακῇ μετὰ τὴν τῶν Ἁγίων Πάντων.

τῷ καὶ 57. τῆς ζωῆς του, καίτοι βεβαρυμένος ὑπὸ τῶν πολλῶν καὶ μακρῶν πόνων τῶν διαφόρων Συγγραμμάτων, καὶ ἀσκητικῶν κακοπαθειῶν, μετέφρασεν ἐρανίσας τὸν ἤδη τυπωθέντα Νέον Συναξαριστήν. Τῷ ἔρωτι δὲ τῆς ἡσυχίας φλεγόμενος, ἠγόρασεν αὖθις ἑτέραν ἄνωθεν τοῦ Κυριακοῦ τῆς Σκήτης καλύβην, ὅπου καταστρώσας Ὁμολογίαν τῆς ἑαυτοῦ Πίστεως, ἢ Ἀπολογίαν πρὸς τοὺς αὐτοῦ κατηγόρους, μεθηρμήνευσε τοὺς Δεσποτικοὺς καὶ Θεομητορικοὺς ἀσματικοὺς Κανόνας, καὶ τοὺς τῆς Ὀκτωήχου Ἀναβαθμούς, ὀνομάσας τοὺς μέν, Ἑορτοδρόμιον, τοὺς δέ, Νέαν Κλίμακα.

Ἀποκαμὼν τοίνυν ἐκ τῶν πολλῶν, ὡς εἴπομεν, καὶ ἀτρύτων πόνων, τοὺς ὁποίους τοσοῦτον χρόνον ὑπέμεινεν ὁ ἀοίδιμος, καὶ τὴν καλύβην καταλιπών, ὑπῆγε πρὸς τοὺς Ἱερομονάχους καὶ ἐν Χριστῷ αὐτοῦ ἀδελφούς, Στέφανον καὶ Νεόφυτον τοὺς Ἁγιογράφους καὶ Σκουρταίους λεγομένους, εἰς τοὺς ὁποίους ἄφησεν ἐντολήν, ἵνα φροντίσωσι περὶ τῶν ἀνεκδότων Συγγραμμάτων αὐτοῦ, τὰ τῇδε κἀκεῖσε διεσκορπισμένα ὄντα, καὶ ἐκδώσωσιν εἰς Τύπον, τὰ ὁποῖα εἶναι ταῦτα. ά. τὸ Ψαλτήριον. β'. αἱ παροῦσαι Ἐπιστολαὶ τοῦ Θείου καὶ Ἐνδόξου Ἀποστόλου Παύλου. γ'. ὁ Κῆπος τῶν Χαρίτων. δ'. τὰ ἅπαντα Συγγράμματα τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. έ. ἡ Ἀλφαβηταλφάβητος τοῦ Ἁγίου Μελετίου τοῦ Ὁμολογητοῦ. ς'. τὸ Ἑορτοδρόμιον. ζ'. ἡ νέα Κλίμαξ. ή. δὲ καὶ τελευταῖον ἡ Ὁμολογία τῆς ἑαυτοῦ Πίστεως. Μετ' ὀλίγον δὲ νόσῳ καταληφθείς, πρὸς Κύριον ἐξεδήμησε, τῷ 1809. Ἰουλίου 14. ζήσας ὅλους χρόνους ἑξήκοντα.

Ἦν δὲ τὸν τρόπον ἁπλοῦς καὶ ἀνεξίκακος, τὸ ἦθος γλυκὺς καὶ χαρίεις, ἀκτήμων καὶ λίαν ἀπερίσπαστος. Εἰς τοσοῦτον δὲ ἤλασε μνήμης, ὥστε καὶ ὅλα Κεφάλαια ἀπεστομάτιζε τῆς Γραφῆς, ῥητῶν ἐδάφιά τε καὶ σελίδας, καὶ πλείστας μαρτυρίας τε καὶ γνώμας Πατέρων· ὧν καὶ τοὺς τόπους τῶν Λόγων καὶ Τόμων ἀνεπισφαλῶς ἐκ μνήμης ἐγίνωσκε. Πολλοὺς δὲ πειρασμοὺς τῶν νοητῶν ἐχθρῶν, καὶ κατηγορίας ἀπείρους τῶν αἰσθητῶν, ἤτοι ἀπαιδεύτων, καὶ τὴν ἀρετὴν ὑποκρινομένων, γενναίως ὑποστάς, πλεῖστα τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ καταλέλοιπε Συγγράμματα, ὧν τὰ μὲν αὐτὸς συνθείς, τὰ δὲ ἐπιδιορθώσας ἐξέδοτο, ἅτινα ὡς ἐν συνόψει εἰσὶ ταῦτα.

ά. Φιλοκαλία. (1) β'. Εὐεργετινός. (2) γ'. Περὶ συνεχοῦς Μεταλήψεως. (3) δ'. Ἀλφαβηταλφάβητος. (4) έ. Συμβουλευτικόν. (5) ς'. Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου. (6) ζ'. Ἐξομολογητάριον. (7) ή. Ἀόρατος Πόλεμος. (8) θ'. Νέον Μαρτυρολόγιον. (9) ί. Πνευματικὰ Γυμνάσματα. (10) ιά. Νέον Ἐκλόγιον. (11) ιβ'. Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ τὰ σωζόμενα. (12) ιγ'. Πηδάλιον. (13) ιδ'. Ἐγκώμια Ἐπιταφίου. (14) ιέ. Νέον Θεοτοκάριον. (15) ις'. Χρηστοήθεια. (16) ιζ'. Εὐχολόγιον. (17) ιή. Καθολικαὶ Ἐπιστολαί. (18) ιθ'. Ἐπιστολαὶ Ἀποστόλου Παύλου. (19) κ'. Ψαλτήριον. (20) κά. Κῆπος Χαρίτων. (21) κβ'. Βαρσανούφιος. (22) κγ'. Ὑπομνήματα Ἁγίων Ἀνδρῶν Ἁγιορειτῶν. (23) κδ'. Νέος Συναξαριστής. (24) κέ. Ὁμολογία τῆς ἑαυτοῦ Πίστεως. (25) κς'. Ἑορτοδρόμιον. (26) κζ'. Νέα Κλίμαξ. (27) Καὶ οἵας μὲν οὖν ἐν τούτοις παρενέσπειρεν ὑποσημειώσεις τε καὶ ἀναγκαίας εἰδήσεις, καὶ ἐν ἑκάστῳ Τεύχει διαφορὰς λόγων, τρόπων τε καὶ νοημάτων, καὶ ἐκθέσεις γραφικῶν ἀπορημάτων καὶ λύσεων, ἔξεστι τοῖς ἐντυγχάνουσι παρατηρῆσαι καὶ γνῶναι. Ὅσα δὲ Τροπάρια, Οἴκους τε, καὶ ὁλοκλήρους ἀσματικοὺς Κανόνας καὶ Ἐγκώμια εἰς πολλοὺς τῶν Ἁγίων μελῳδικώτατα συνετάξατο καὶ προσανεπλήρωσε, ταῦτα καὶ γραφῇ παραδοῦναι σχεδὸν ἀδύνατον.

ΤΟΙΣ

(1) Ἐξεδόθη τῷ 1782. ἐν Βενετίᾳ, εἰς φύλλον.
(2) Ἐξεδόθη τῷ 1783. ἐν Βενετίᾳ, εἰς φύλλον.
(3) Ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ, εἰς 8. τῷ 1783.
(4) Ἀνέκδοτος.
(5) Ἐξεδόθη τῷ 1801. ἐν Βιέννῃ τὸ δεύτερον εἰς 8. μέγα.
(6) Ἐξεδόθη τῷ 1790. ἐν Βενετίᾳ, εἰς φύλλον.
(7) Ἐξεδόθη τὸ δεύτερον ἐν Βενετίᾳ, τῷ 1804. εἰς 8. τὸ αὐτὸ ἐξεδόθη τὸ τρίτον ἐν Βενετίᾳ, τῷ 1818. εἰς 8.
(8) Ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ, τῷ 1796. εἰς 8.
(9) Ἐξεδόθη τῷ 1799. ἐν Βενετίᾳ, εἰς 8. μέγα.
(10) Ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ, τῷ 1800. εἰς 8. μέγα.
(11) Ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ, τῷ 1803. εἰς 8. μέγα.
(12) Παρέπεσεν ἐν Βιέννῃ διά τινας περιστάσεις.
(13) Ἐξεδόθη ἐν Λειψίᾳ, τῷ 1800. εἰς φύλλον.
(14) Ἐξεδόθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῷ 1800. εἰς 8.
(15) Ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ, τῷ 1796. εἰς 8. μέγα.
(16) Ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ, τῷ 1803. εἰς 8. μέγα.
(17) Ἐξεδόθη τῷ 1799. ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἰς 8. μέγα.
(18) Ἐξεδόθησαν ἐν Βενετίᾳ, τῷ 1806.
(19) Ἐκδίδονται ἐν Βενετίᾳ, κατὰ τὸ παρὸν ἔτος 1819. εἰς Τόμους τρεῖς εἰς μέγα 4.
(20) Ἐκδίδεται ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατὰ τὸ παρὸν ἔτος 1819. εἰς Τόμους δύω.
(21) Μέλλει ἐκδοθῆναι κατὰ τὸ παρὸν ἔτος 1819. ἐν Βενετίᾳ εἰς μέγα ὄγδοον.
(22) Ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ, τῷ 1816. εἰς 8. μέγα.
(23) Εἰσέτι ἀνέκδοτα.
(24) Ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ, τῷ 1819. εἰς 4. μέγα. εἰς Τόμους τρεῖς.
(25) Ἐξεδόθη τῷ 1819. ἐν Βενετίᾳ, εἰς 8.
(26) Ἀνέκδοτον.
(27) Ἀνέκδοτος. Τὸ Ἑορτοδρόμιον, καὶ ἡ Νέα Κλίμαξ μέλλουσιν ἐκδοθῆναι δι' ἰδίων ἀναλωμάτων τῆς κατὰ τὸ Ἁγιώνυμον Ὄρος Σεβασμίας Μονῆς τῶν Ἰβήρων.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΤΟΙΣ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΙΣ

Τὴν ταπεινὴν προσκύνησιν καὶ τὸν ἐν Χριστῷ ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν ἀπονέμω.

Ἔπρεπε βέβαια νὰ ἔχω μίαν γλῶσσαν Χρυσοστομικὴν, διὰ νὰ ἠμπορέσω κατ᾿ ἀξίαν νὰ ἐπαινέσω τοῦ μακαρίου Παύλου (1) τὰς θεοπνεύστους Ἐπιστολάς· μόνη γὰρ ἡ καλὴ ἐκείνη, καὶ εὔλαλος, καὶ ὠδικὴ τοῦ Χρυσορρήμονος Ἰωάννου φωνὴ, ἡ ὑπὲρ πάντας τοὺς παλαιούς τε, καὶ νεωτέρους Ῥήτορας, λόγοις ῥητορικοῖς τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν κοσμήσασα· μόνη, λέγω, ἐκείνη, καθὼς ἐστάθη ἱκανὴ νὰ ἑρμηνεύσῃ τὰς Ἐπιστολὰς

τοῦ

(1) Τὸ ὄνομα Παῦλος, κατὰ τὸν πολυμαθῆ Κορέσιον, τινὲς μὲν ἐνόμισαν ὅτι εἶναι Ἑλληνικὸν, καὶ δηλοῖ Παῦλαν, ἤγουν ἀνάπαυσιν· τὸ δὲ Σαῦλος, τὸ πρότερον ὄνομα τοῦ Παύλου, ἐνόμισαν ὅτι δηλοῖ σάλον, ἤγουν κλύδωνα καὶ ταραχὴν, καθ᾿ ὅτι ὁ Παῦλος, σάλος πρότερον ὢν, καὶ ταραχὴ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ὕστερον εἰρήνη ταύτης ἐγένετο, καὶ ἀνάπαυσις. Ὁ δὲ θεῖος Ἱερώνυμος, ὁ τῆς Ἑβραϊκῆς γλώσσης ἔμπειρος, θέλει ὅτι τὸ Παῦλος, εἶναι ὄνομα Ἑβραϊκὸν, καὶ ἑρμηνεύεται θαυμαστός· ἄλλοι δὲ λέγουν, ὅτι Παῦλος, θέλει νὰ εἰπῇ ἐργατικὸς, παραγόμενον ἀπὸ τοῦ πάαλ, καθ᾿ ὅτι ὁ Παῦλος ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους Ἀποστόλους ἐκοπίασεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ, καθὼς τὸ λέγει μόνος· „ἀλλὰ περισσότερον πάντων ἐκοπίασα“ (α΄. Κορινθ. ιε΄. 10.) καὶ καθ᾿ ὅτι, νύκτα καὶ ἡμέραν εἰργάζετο μὲ τὰς ἁγίας του χεῖρας, ὑπηρετῶν καὶ εἰς τὰς ἰδικάς του χρείας, καὶ εἰς τὰς χρείας τῶν μετ᾿ αὐτοῦ ὄντων ἀδελφῶν· „ταῖς χρείαις μου γάρ φησι, καὶ „τοῖς οὖσι μετ᾿ ἐμοῦ, ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται“. (Πράξ. κ΄. 34.) Τινὲς δὲ θέλουν ὅτι τὸ Παῦλος, εἶναι ὄνομα Ῥωμαϊκὸν, ἤτοι Λατινικὸν, καὶ δηλοῖ μικρὸς, ἐπειδὴ ὁ θεῖος Παῦλος, μικρὸς ἦτον κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ σώματος· λέγουσι δὲ τοῦτο, διατί ὁ Παῦλος, ἀγκαλὰ καὶ ἦτον Ἰουδαῖος τῷ γένει, πατρίδα ἔχων τὴν Ταρσὸν, ἐπειδὴ ὅμως ὁ πατήρ αὐτοῦ, διὰ Ῥωμαϊκῆς φιλοτιμίας, ἢ καὶ διὰ χρημάτων, Ῥωμαῖος ἐγράφη, ἤτοι μπερατλῆς ἔγινε τῶν Ῥωμαίων· τούτου χάριν καὶ ὁ Παῦλος, κατὰ τοῦτο, Ῥωμαῖος ἦτον· ὅθεν, ὡς ἀποδείχνει ὁ σοφὸς Φώτιος, (Ἐπιστολ. ρβ΄.) δὲν ἐψεύδετο ὁ τῆς ἀληθείας Κῆρυξ ὅταν ἔλεγε πρὸς τὸν Ἑκατόνταρχον· „εἰ ἄνθρωπον Ῥωμαῖον, καὶ ἀκατά„κριτον ἔξεστι μαστίζειν“; (Πράξ. κβ΄. 25.) Καὶ πάλιν εἰπόντος πρὸς αὐτὸν τοῦ Χιλιάρχου· „λέγε μοι εἰ σὺ „Ῥωμαῖος εἶ“; ὁ δὲ ἔφη, ναί· καὶ παρακάτω· „ὁ δὲ „Παῦλος ἔφη, ἐγὼ δὲ καὶ γεγέννημαι“. (αὐτόθ. 27.) Ὅτι μὲν οὖν ὁ Παῦλος παρὰ Θεοῦ ὠνομάσθη Παῦλος, ἀντὶ Σαύλου, διὰ νὰ μὴν ἦναι κατώτερος τοῦ Κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων, τοῦ μετονομασθέντος Πέτρου, καὶ τοῦ Ἰακώβου, καὶ Ἰωάννου, τῶν μετονομασθέντων παρὰ Κυρίου, Βοανεργὲς, ἤτοι υἱοὶ βροντῆς, μαρτυροῦσιν ὁ θεῖος Χρυσόστομος, καὶ ὁ Θεοφύλακτος, καὶ ὁ σοφὸς Φώτιος ἐν τῷ α΄. στίχ. τῆς πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολῆς· μαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος λέγων· „τοῦτο τὸ „Πνεῦμα, ἐὰν λάβῃ διώκτας θερμοὺς τὸν ζῆλον, με„τατίθησι καὶ ποιεῖ Παύλους, ἀντὶ Σαύλων, καὶ τοσοῦ„τον εἰς εὐσέβειαν, ὅσον εἰς κακίαν κατέλαβε“. (Λόγ. εἰς τὴν Πεντηκος.) Πότε δὲ ὠνομάσθη οὕτως ὑπὸ Κυρίου, δὲν φαίνεται καθαρῶς εἰς κανένα μέρος τῆς Νέας Γραφῆς· στοχαστικῶς ὅμως ἠμπορεῖ νὰ εἰπῇ τινὰς, ὅτι ἐπειδὴ καὶ τὸ Παῦλος δηλοῖ θαυμαστὸν, ἢ ἐργατικὸν, καὶ κοπιαστικὸν, ὡς προείπομεν, ταῦτα δηλοῦνται μὲ τὰ λόγια ἐκεῖνα, ὁποῦ εἶπε περὶ τοῦ Παύλου πρὸς τὸν Ἀνανίαν ὁ Κύριος· τὸ μὲν γὰρ „πορεύου, ὅτι σκεῦος „ἐκλογῆς μοι ἐστὶν οὗτος τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐ„νώπιον Ἐθνῶν, καὶ Βασιλέων, υἱῶν τε Ἰσραήλ“. (Πράξ. θ΄. 15.) τὴν τοῦ θαυμαστοῦ σχεδὸν περιέχουσι σημασίαν· θαυμαστὸς γὰρ ἀκολουθεῖ νὰ ἦναι ὅποιος ὀνομάζεται παρὰ Θεοῦ Σκεῦος ἐκλογῆς· τὸ δὲ „ἐγὼ „γὰρ ὑποδείξω αὐτῷ ὅσα δεῖ αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόμα„τός μου παθεῖν“, (αὐτόθ. 16.) τὴν τοῦ ἐργατικοῦ, καὶ κοπιαστικοῦ σχεδὸν περιέχει σημασίαν· ὁ γὰρ μέλλων πάσχειν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, ἐργατικὸς πρέπει νὰ ἦναι, καὶ κοπιαστικός· ἴσως δὲ καὶ ὁ Κύριος ἀπεκάλυψεν εἰς τὸν Ἀπόστολον Ἀνανίαν, ὅτι νὰ ὀνομάσῃ αὐτὸν Παῦλον, ὅταν μέλλῃ νὰ τὸν βαπτίσῃ.

Μὲ τρία δὲ ὀνόματα ὠνομάσθη ὁ Παῦλος· μὲ τὸ Σαῦλος, μὲ τὸ Σαοὺλ, ὅπερ ὁ Κύριος ἐκ τοῦ Οὐρανοῦ ἐφώνησε, καὶ δηλοῖ κλητὸς, καὶ μὲ τὸ, Παῦλος. Παῦλος δὲ φαίνεται νὰ ὠνομάσθη πρώτην φορὰν, ὅταν ἐτύφλωσεν Ἐλύμαν τὸν μάγον· „Σαῦλος δὲ ὁ καὶ „Παῦλος“. (Πράξ. ιγ΄. 9.) Τοῦτο δὲ ἠκολούθησε πολὺ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐξ οὐρανοῦ Ἀποκάλυψιν, καὶ ὀπτασίαν ὁποῦ εἶδε· καὶ γὰρ ὕστερον ἀπὸ αὐτὴν, πάλιν Σαῦλος ἐκαλεῖτο· „Σαῦλος μᾶλλον ἐνεδυναμοῦτο“. (Πράξ. θ΄. 22.) „Εἶπε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἀφο„ρίσατε δή μοι τόν τε Βαρνάβαν, καὶ τὸν Σαῦλον“. (Πράξ. ιγ΄. 2.) καθὼς καὶ ὁ Κορυφαῖος ὕστερα ἀφ᾿ οὗ μετωνομάσθη Πέτρος ὑπὸ τοῦ Κυρίου, πάλιν Σίμων πολλάκις ἐλέγετο· „Σίμων Ἰωνᾶ ἀγαπᾷς με πλεῖον τού„των“; (Ἰωάνν. κα΄. 15.) Ὁμοίως καὶ ὁ Ἰωάννης, καὶ Ἰάκωβος, καὶ ὕστερον ἀφ᾿ οὗ ἐκλήθησαν υἱοὶ βροντῆς, πάλιν μὲ τὰ πρότερα ὀνόματα ὠνομάζοντο.

τοῦ Παύλου ταῖς χρυσεπόνοις αὐτῆς ἐξηγήσεσιν· ἔτζι καὶ μόνη ἦτον ἱκανὴ νὰ ἐπαινέσῃ κατ' ἀξίαν τὰς αὐτὰς Ἐπιστολὰς, τοῖς χρυσολόγοις αὐτῆς διδάγμασιν.

Ἐπειδὴ αἱ δεκατέσσαρες αὗται τοῦ Θείου Παύλου Ἐπιστολαὶ, εἶναι αἱ ἀσφαλεῖς βάσεις τῆς τῶν Χριστιανῶν Πίστεως· αἱ ἀρχαὶ τῆς κατὰ Χριστὸν εὐσεβείας· τὰ στοιχεῖα ὅλης τῆς ἀπὸ Ἀνατολῶν ἕως Δυσμῶν ἐκτεινομένης, Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς, καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας· τὰ ἐνδιάθηκα Βιβλία, τὰ συμπληρωτικὰ τῆς Νέας Διαθήκης· καθὼς γὰρ αἱ δεκατέσσαρες στάσεις, συνιστῶσι τὴν πάνδημον τέχνην τῆς Ῥητορικῆς, καὶ καθὼς αἱ δεκατέσσαρες φωναὶ, συνιστῶσι τὴν κοσμοχαρμόσυνον τέχνην τῆς Μουσικῆς, ἔτζι καὶ αἱ δεκατέσσαρες αὗται τοῦ Οὐρανοβάμονος Παύλου Ἐπιστολαὶ, συνιστῶσι, καὶ συγκροτοῦσιν ὅλον τὸ Χριστώνυμον Πλήρωμα τῆς τοῦ Χριστοῦ Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας. Αὗται εἶναι τῆς ὑψηλῆς Θεολογίας ἡ ἀκρίβεια· τῆς φυσικῆς Φιλοσοφίας ἡ ἀσφάλεια, καὶ τῆς Ἠθικῆς ἡ εὐθυτάτη διδασκαλία· αὗται αὗται εἶναι τῶν ὀρθῶν Δογμάτων ὁ Κανὼν, καὶ τῶν νόθων φρονημάτων ὁ ἔλεγχος· οἱ πρῶτοι στήμονες τῶν Θεολόγων, τόσον τῶν παλαιῶν, ὅσον καὶ τῶν νεωτέρων, μὲ τοὺς ὁποίους αὐτοὶ τὴν ἰδικήν τους κρόκην συνυφαίνοντες, ἐκατασκεύασαν, καὶ κατασκευάζουσι τὸν ἄνωθεν ὑφαντὸν τῆς Ὀρθοδοξίας, καὶ μὲ αὐτὸν τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν στολίζουσι· καὶ αὗται εἶναι ἡ ἀναγκαία ὕλη πάντων τῶν Διδασκάλων, ἐκ τῆς ὁποίας ἀναγκαῖοι συλλογισμοὶ γίνονται, καὶ ἀναγκαῖα ἐπιφέρονται συμπεράσματα· ταύτας γὰρ οἱ ἁπανταχοῦ γῆς Διδάσκαλοι, εἰς τὰς Διδαχὰς, καὶ τὰ Συγγράμματα αὐτῶν μεταχειριζόμενοι, ὄχι μόνον πείθουσι τοὺς Ἀκροατὰς, καὶ τούτους ὁδηγοῦσι πρὸς σωτηρίαν· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ κοσμοῦσι διὰ τῶν τοῦ Παύλου θείων Λογίων, τοὺς ἰδικούς των Λόγους, καὶ τὰ Συγγράμματα· ὅθεν εἶπε περὶ αὐτῶν ὁ Χρυσόγλωττος Ἰωάννης· „ταῦτα δὲ πάντα ἡμῖν ὁ „Παῦλος ἐργάζεται, δι' ὧν ἡμῖν κατέλιπεν Ἐπιστολῶν, τῶν θαυμασίων ἐκείνων, καὶ „τῆς θείας πεπληρωμένων σοφίας· οὐ πρὸς δογμάτων δὲ μόνον νόθων τε ἀνατροπὴν, „καὶ γνησίων ἀσφάλειαν, ἐπιτήδεια ἡμῖν τοῦ Παύλου τὰ γράμματα, ἀλλὰ καὶ πρὸς „τὸ βίον εὖ οὐκ ἐλάχιστον ἡμῖν συντελεῖ μέρος· τούτοις γὰρ ἔτι καὶ νῦν, οἱ τῶν Ἐκ„κλησιῶν Προεστῶτες χρώμενοι, καὶ τὴν ἁγνὴν Παρθένον, ἣν ἡρμόσατο τῷ Χριστῷ, „ῥυθμίζουσί τε καὶ πλάττουσι, καὶ πρὸς τὸ πνευματικὸν ἄγουσι κάλλος". (Λόγ. δʹ. περὶ Ἱερωσύν.)

Καὶ διὰ νὰ εἰπῶ μὲ συντομίαν, αἱ Ἐπιστολαὶ αὗται τοῦ μεγάλου Παύλου εἶναι τῶν διαφόρων χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος τὰ ταμιεῖα, τῶν τῆς Ἐκκλησίας Μυστηρίων τὰ γαζοφυλάκια, τῶν Ἀποστολικῶν Παραδόσεων αἱ ἀποθῆκαι· αἱ πηγαὶ τοῦ Σωτηρίου, ἀπὸ τὰς ὁποίας ποταμηδὸν ῥέει ἡ τῶν Ὀρθοδόξων ἁπάντων πολυειδὴς ὠφέλεια· τοῦ νοητοῦ Κόσμου ἡ ἀνακάλυψις, καὶ αὐτοῦ τοῦ θείου Εὐαγγελίου ἡ ἀνάπτυξις. Αὗται εἶναι τοῦ νοητοῦ Κόσμου ἡ ἀνακάλυψις· διὰ ὅ,τι, πόθεν ἄλλοθεν ἐμάθομεν ἡμεῖς οἱ ἐπὶ γῆς, τὸν Οὐράνιον διάκοσμον τῶν μακαρίων Ἀγγέλων; ἢ πόθεν ἔχομεν τὰ ὀνόματα τῶν Θρόνων, τῶν Κυριοτήτων, τῶν Ἐξουσιῶν, τῶν Ἀρχῶν, καὶ τῶν λοιπῶν Ταγμάτων τῶν ἀσωμάτων Ἀγγέλων, εἰμὴ ἀπὸ τὰς Ἐπιστολὰς ταύτας; „ἐν αὐτῷ γὰρ, φασὶν αὗται, ἐκτίσθη τὰ πάντα, τὰ ἐν τοῖς Οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὁρατὰ, καὶ τὰ ἀόρατα· εἴτε Θρόνοι, εἴτε Κυριότητες, εἴτε Ἀρχαὶ, εἴτε Ἐξουσίαι". (Κολ. αʹ. 16.) Καὶ πάλιν· „καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ ἐν τοῖς Ἐπουρανίοις, ὑπεράνω πάσης Ἀρχῆς, καὶ Ἐξουσίας, καὶ Δυνάμεως, καὶ Κυριότητος". (Ἐφ. βʹ. 20.) Πόθεν δὲ ἐβεβαιώθημεν ὅτι αἱ ὑπερκόσμιαι Ἀρχαὶ, καὶ Ἐξουσίαι, ἔμαθον διὰ τῆς Ἐκκλησίας τὴν πολυποίκιλον σοφίαν τοῦ Θεοῦ, εἰμὴ ἀπὸ τὰ τοῦ Παύλου Συγγράμματα; „ἵνα γνωρισθῇ, φησὶ, νῦν ταῖς Ἀρχαῖς, καὶ ταῖς Ἐξουσίαις ἐν τοῖς Ἐπουρανίοις διὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ". (Ἐφ. γʹ. 10.) ἢ πόθεν ἐμάθομεν, ὅτι ὅλοι οἱ Ἄγγελοι εἶναι „Πνεύματα λειτουργικὰ εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα, διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν" παρὰ ἀπὸ τὰς Ἐπιστολὰς

ταύ-

ταύτας; μόνος γάρ, ἢ μετ' ὀλίγων, ὁ Παῦλος, οὐχ ἀνθρωπίνῃ φανταστικῇ διανοίᾳ, ἀλλ' ἐν ἀῤῥήτῳ, καὶ ὑπερφυσικῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος, ἀρθεὶς ἀπὸ γῆς ἔτι ζῶν, ϗ εἴτε ἐν σώματι ἦν, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ εἰδὼς, τὸν μεταξὺ Οὐρανοῦ ϗ γῆς ἀπέραντον διέπλευσεν Ὠκεανὸν, ϗ ἁρπαγεὶς μέχρι τρίτου Οὐρανοῦ, τὸν ἐκεῖ νοερὸν, ϗ ὑπερκόσμιον Κόσμον ἡμῖν τοῖς ἐπὶ γῆς διὰ τῶν Ἐπιστολῶν αὐτοῦ ἀνεκάλυψε· μῦθον σχεδὸν, ϗ οὐδὲν ἀποδεῖξας, ἐν τῷ μέρει τούτῳ, Χριστοφόρον ἐκεῖνον, τὸν διὰ τῆς ἀνθρωπίνης ϗ φυσικῆς δυνάμεως, τὸν Ὠκεανὸν διαβάντα, ϗ τὸν νέον αἰσθητὸν Κόσμον τῆς Ἀμερικῆς τοῖς ἀνθρώποις ἀνακαλύψαντα. (1)

Αὐταὶ εἶναι ἀκόμη ϗ τοῦ θείου Εὐαγγελίου ἡ ἀνάπτυξις· διότι ποῖος ἐδύνατο νὰ καταλάβῃ τίνος ἦτον τύπος ἡ Περιτομὴ τοῦ Χριστοῦ, ἡ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ περιεχομένη, ἂν αἱ Ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου δὲν ἤθελαν ἀναπτύξουν αὐτὴν, ϗ νὰ εἰποῦν, ὅτι ἦτον τύπος τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος; „ἐν ᾧ καὶ περιετμήθητε περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ „ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώματος τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκὸς, ἐν τῇ περιτομῇ τοῦ Χριστοῦ, συνταφέντες αὐτῷ ἐν τῷ Βαπτίσματι". (Κολ. β'. 11.) Ποῖος ἤθελεν ἐννοήσῃ τί ἐδήλου τὸ Βάπτισμα, ὅπου παρέδωκεν ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις εἰς τοὺς Ἱεροὺς Ἀποστόλους, ἂν αἱ Ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου δὲν ἡρμήνευαν πῶς εἰκονίζει τὸν θάνατον, ϗ τὴν ταφὴν, ϗ ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ; „ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθημεν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν. Συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ Βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον.... εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ „τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα". (Ῥωμ. ς'. 3.) Ποῖος ἤθελε στοχασθῇ μὲ λογισμοὺς ἐδικούς του, τί ἐφανέρονεν ὁ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ θάνατος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀνίσως ὁ διορατικώτατος ἐκεῖνος, ϗ θεοειδέστατος νοῦς τοῦ μεγίστου Παύλου, ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ, δὲν ἔκαμνε θεωρίας βαθυτάτας ἐπάνω εἰς τοῦτο; καὶ ἀνίσως ἐκεῖνος δὲν ἐσημείονεν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρὸν, ἐπρόσφερε τὸν ἑαυτόν του θυσίαν, ϗ προσφορὰν πρὸς τὸν Θεὸν, ϗ Πατέρα, ὑπὲρ τῆς καταλλαγῆς ὅλου τοῦ Κόσμου; καὶ διὰ τοῦτο ἦτον Ἱερεὺς, ϗ Ἀρχιερεὺς αἰώνιος, ϗ ἀδιάδοχος, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ, πολλῷ μεγαλίτερος τῶν κατὰ Νόμον Ἀρχιερέων. Ποῖος ἤθελε καταλάβῃ ἀφ' ἑαυτοῦ του, ὅτι ὁ Χριστὸς ἀναληφθεὶς εἰς τοὺς Οὐρανοὺς, ϗ καθίσας ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἀναγινώσκεται, ἔγινε κεφαλὴ πάσης τῆς Ἐκκλησίας, ὑπεράνω ἀπὸ ὅλας τὰς τάξεις τῶν Ἀγγέλων, ἂν αἱ Ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου δὲν ἐφανέρωναν τοῦτο εἰς ἡμᾶς; „Καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, ὑπεράνω πάσης „Ἀρχῆς, ϗ Ἐξουσίας, ϗ Δυνάμεως, ϗ Κυριότητος, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ ϗ ἐν τῷ μέλλοντι· ϗ πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, ϗ αὐτὸν ἔδωκε κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῇ Ἐκκλησίᾳ". (Ἐφ. ά. 20.) Ἢ ποῖος ἀναγινώσκων ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ περὶ τῆς ἀναστάσεως, ὅτι οἱ νεκροὶ ἔχουν νὰ ἀναστηθοῦν, ἐδύνετο νὰ καταλάβῃ, πῶς, καὶ μὲ τί τρόπον ἀνίσανται, ἐὰν τοῦτο δὲν ἐμάνθανεν ἀπὸ τὰ τοῦ Παύλου Συγγράμματα; (2) ϗ διὰ νὰ μὴν ἀνα-

(1) Εἶπον δὲ ὅτι μόνος, ἢ μετ' ὀλίγων ὁ Παῦλος τὸν νοερὸν ἀνεκάλυψε Κόσμον, διὰ τί ϗ ὁ Θεοφόρος Ἰγνάτιος, ϗ ἄλλοι, ἀνεκάλυψαν αὐτόν· ὄχι ὅμως ὡσὰν ὁ Παῦλος· ϗ ἄκουσον αὐτοῦ τοῦ ἰδίου Ἰγνατίου λέγοντος· „Καὶ γὰρ ἐγὼ, οὐ καθ' ὅτι δέδεμαι, „ϗ δύναμαι νοεῖν τὰ Ἐπουράνια, ϗ τὰς Ἀγγελικὰς Τάξεις ϗ τὰς τῶν Ἀγγέλων, ϗ Στρατιῶν ἐξαλλαγὰς, „Δυνάμεών τε καὶ Κυριοτήτων διαφορὰς, Θρόνων τε καὶ „Ἐξουσιῶν παραλλαγὰς, αἰώνων μεγαλειότητας· τῶν τε „Χερουβὶμ ϗ Σεραφὶμ τὰς ὑπεροχάς· τοῦ τε Πνεύματος τὴν ὑψηλότητα, ϗ τοῦ Κυρίου τὴν Βασιλείαν· „ϗ ἐπὶ πᾶσι τὸ τοῦ Παντοκράτορος Θεοῦ ἀπαράθετον· „ταῦτα γινώσκων ἐγὼ, οὐ πάντως ἤδη τετελείωμαι, ἢ „μαθητής εἰμι, οἷος Πέτρος, ϗ Παῦλος· πολλὰ γάρ „μοι λείπει, ἵνα Θεοῦ μὴ ἀπολειφθῶ". (Ἐπιστολ. πρὸς Τραλλησίους.) Ὅθεν καὶ ὁ Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος παρὰ τοῦ Παύλου ἐμαθητεύθη πῶς εἶναι ἐννέα αἱ Τάξεις τῶν Ἀγγέλων, καὶ ποία εἶναι ἡ ὑπερκόσμιος αὐτῶν ἁρμονία, ϗ τὰ ἄλλα πάντα ἀγγελοπρεπῆ αὐτῶν ἰδιώματα, τὰ ὁποῖα κατα λεπτῶς γράφει ἐν τῷ περὶ Οὐρανίου Ἱεραρχίας Βιβλίῳ, καὶ κλεινὸν αὐτοῦ Καθηγεμόνα ὀνομάζει τὸν μακάριον Παῦλον.

(2) Ὅρα περὶ τούτου εἰς τὸ ιέ. Κεφάλαιον τῆς πρὸς Κορινθίους, ϗ εἰς τὸ δ'. τῆς πρὸς Θεσσαλονικεῖς πρώτης.

ναφέρω ἕνα πρὸς ἕνα, λέγω καθολικῶς, ὅτι ὅσα ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ συνεπτυγμένως περιέχονται Δόγματα, καὶ Μυστήρια, ταῦτα ἀνεπτυγμένως ἐν ταῖς τοῦ Παύλου Ἐπιστολαῖς περιέχονται. (1)

Τί λέγω; αἱ ἐντολαὶ, ὁποῦ ὁ μακάριος Παῦλος ἐν ταῖς σεπταῖς Ἐπιστολαῖς του παραγγέλλει εἰς τοὺς Χριστιανοὺς, αὐτοῦ τοῦ Κυρίου εἰσὶν ἐντολαὶ, καὶ τὰ λόγια τοῦ Παύλου, εἶναι λόγια τοῦ Χριστοῦ· ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ἦν ὁ ἐν τῷ Παύλῳ λαλῶν· καὶ ὅτι ταῦτά εἰσιν ἀληθῆ, ἄκουσον αὐτοῦ τοῦ ἰδίου λέγοντος· „Εἴ τις δοκεῖ Προφήτης εἶναι, „ἢ Πνευματικὸς, ἐπιγινωσκέτω, ἃ γράφω ὑμῖν, ὅτι τοῦ Κυρίου εἰσὶν ἐντολαί“. (α΄. Κορινθ. ιδ΄. 37.) Καὶ πάλιν· „τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν λόγῳ Κυρίου“. (α΄. Θεσσαλ. δ΄. 15.) Καὶ πάλιν· „ἐπεὶ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χρι„στοῦ“. (β΄. Κορινθ. ιγ΄. 3.) Ὅθεν καὶ ὁ χρυσοῦς τοῦ Ἰωάννου ἔγραφε κάλαμος· „διὰ „τοῦτο γὰρ συνεχῶς ὑπὲρ ἁπάντων ἐπὶ τὴν ἁγίαν ἐκείνην καταφεύγω ψυχὴν, ὅτι „χρήσιμοί τινες εἰσὶ, καὶ θεῖοι Νόμοι τὰ Παύλου ῥήματα· οὐ γὰρ Παῦλος ἐστιν ὁ λα„λῶν, ἀλλ᾽ ὁ Χριστὸς ὁ τὴν ἐκείνου ψυχὴν κινῶν· δι᾽ ἐκείνου γὰρ φθέγγεται πάν„τα, ἅπερ ἐκεῖνος εἶπε“. (Λόγ. ὅτι ἐπικίνδυνον ἐστι τὸ πρὸς χάριν δημηγορεῖν, Τόμ. η΄.) Καὶ ὁ μακάριος Θεοδώριτος λέγει· „ὅτι δὲ οἱ τοῦ Ἀποστόλου Νόμοι, τοῦ „Δεσπότου Χριστοῦ εἰσὶ Νόμοι, δῆλον ἐστι τοῖς τὰ Θεῖα πεπαιδευμένοις· αὐτοῦ γὰρ „ἐστι φωνή· ἐπεὶ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ“. (Ἑρμηνεία εἰς τὴν πρὸς Κορινθ. α΄. Κεφ. ζ΄. 12.) Διὰ τοῦτο ἄρα, καὶ μὲ κάθε δικαίαν ψῆφον, θεόπνευστοι ὀνομάζονται ἀπὸ τοὺς Θεολόγους, αἱ τοῦ μακαρίου Παύλου Ἐπιστολαὶ, καὶ ὅρα τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ· „τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγωμεν ἐν λόγῳ Κυρίου“. (α΄. Θεσσαλ. δ΄. 15.)

Νὰ εἰπῶ ἀκόμη καὶ μεγαλήτερον; αἱ τοῦ Παύλου Ἐπιστολαὶ περιέχουσι νοήματα, καὶ μυστήρια μεγαλήτερα ἀπὸ τὰ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ περιεχόμενα· διὰ τί, καθὼς ὁ Χριστὸς μεγαλήτερα θαύματα ἐποίησε διὰ μέσου τῶν αὐτοῦ Μαθητῶν καὶ Ἀποστόλων, καὶ τῶν ἄλλων τῶν πιστευόντων εἰς αὐτὸν, παρὰ ὁποῦ ἐποίησεν αὐτὸς ὁ ἴδιος, καθὼς μόνος εἶπε τοῦτο μετὰ διπλῆς βεβαιώσεως· „Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ὁ πιστεύων εἰς ἐ„μὲ, τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ, κἀκεῖνος ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει, ὅτι ἐγὼ „πρὸς τὸν Πατέρα μου πορεύομαι“· (Ἰωάν. ιδ΄. 12.) ἔτζι καὶ διὰ μέσου τοῦ στόματος τοῦ μακαρίου Παύλου, ἐλάλησε μυστήρια μεγαλήτερα ἀπὸ ἐκεῖνα, ὁποῦ ἐλάλησεν ἀμέσως αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ· καὶ τοῦτο δὲν εἶναι λόγος ἐδικός μου, ἀλλ᾽ εἶναι νόημα τοῦ χρυσοῦ Νοὸς, καὶ λόγος ἐνδιάθετος τῆς χρυσῆς καρδίας, καὶ λόγος προφορικὸς τῆς χρυσῆς γλώττης, καὶ γράμμα τῆς χρυσοδακτύλου χειρὸς, τοῦ παγχρύσου, καὶ ὁλοχρύσου Ἰωάννου· οὕτω γὰρ ἐκεῖνος ἐπαινῶν πάντα κατὰ μέρος τὰ ἱερὰ μέλη τοῦ θεσπεσίου σώματος τοῦ μακαρίου Παύλου, καὶ περὶ τοῦ θεοφθόγγου ἐκείνου στόματος ταῦτά φησι· „τούτου τοῦ στόματος ἐβουλόμην τὴν κόνιν ἰδεῖν, δι᾽ οὗ τὰ μεγάλα, καὶ „ἀ-

(1) Διὰ τοῦτο λέγει καὶ ὁ μέγας Μακάριος· ὅτι, καθὼς εἶναι εὔκολον, καὶ μὲ συντομίαν φανερόνεται, τὸ νὰ εἰπῇ τινας, ὅτι ὁ ἄρτος γίνεται ἀπὸ σιτάρι· καὶ ὅτι τὸ ἱμάτιον, κατασκευάζεται ἀπὸ λινάρι, ἢ μαλλί· εἶναι δὲ δύσκολον, καὶ μὲ πολλὰ λόγια φανερόνεται, μὲ ποῖον τρόπον γίνεται ὁ ἄρτος αὐτὸς, καὶ πῶς τὸ ἱμάτιον κατασκευάζεται· ἔτζι τὸ μὲν Ἅγιον Εὐαγγέλιον μὲ συντομίαν διδάσκει τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς· ὁ δὲ Ἀπόστολος Παῦλος μὲ πολλὰ λόγια ἐξηγεῖ καὶ διδάσκει μὲ ποῖον τρόπον ἀποκτᾶται ἡ καθαρότης αὐτή· „τὸ εἰπεῖν τινα, ὅτι ὁ ἄρτος οὗτος ἀπὸ σίτου „γεγένηται, εὔκολόν ἐστι· πῶς δὲ λεπτῶς κατασκευά„ζεται, καὶ πέττεται ἄρτος, χρὴ εἰπεῖν... τὸ γὰρ „Εὐαγγέλιον ἐν συντόμῳ ἀπεφήνατο· μὴ ὀργισθῇς· „μὴ ἐπιθυμήσῃς· ἐάν τις σε ῥαπίσῃ εἰς τὴν δεξιάν σου „σιαγόνα, παράθες καὶ τὴν ἄλλην· ἐάν τις κρίνῃ ἄ„ραί σου τὸ ἱμάτιον, δὸς αὐτῷ καὶ τὸν χιτῶνα. Ὁ „δὲ Ἀπόστολος ἐπακολουθῶν, πῶς χρὴ κατὰ μικρὸν „τὸ ἔργον τῆς καθάρσεως μετὰ ὑπομονῆς, καὶ μακροθυ„μίας γίνεσθαι, διὰ πολλῶν διδάσκει· πρῶτον γαλα„κτοτροφῶν ὡς νηπίους, εἶτα φέρων εἰς αὔξησιν, καὶ „τελειότητα. Εἶπε γὰρ τὸ Εὐαγγέλιον γενέσθαι ἀ„πὸ ἐρέας σιτάριον· ὁ δὲ Ἀπόστολος ἐμήνυσε τὴν „λεπτότητα, πῶς κατασκευάζεται“. (Ὁμιλ. ιζ΄. Κεφ. ια΄.)

„ ἀπόῤῥητα ὁ Χριςὸς ἐλάλησε, ϗ μείζονα, ἢ διʼ ἑαυτȣ̃· ὥσπερ γὰρ εἰργάσατο μείζονα διὰ τῶν Μαθητῶν, ὅτω ϗ ἐφθέγξατο· διʼ ȣ̃ τὸ Πνεῦμα τῇ Οἰκȣμένῃ τȣ̀ς θαυμαςȣ̀ς ἐκείνȣς χρησμȣ̀ς ἔδωκε· τί γὰρ οὐκ εἰργάσατο ἐκεῖνο τὸ ςόμα ἀγαθόν “; (Ὁμιλ. λβʹ. εἰς τὴν πρὸς Ῥωμ.)

Ταύτας λοιπὸν, τὰς τῶν τοσȣ́των, ϗ τηλικȣ́των ἐπȣρανίων τȣ̃ Πνεύματος Θησαυρῶν πλήρεις Ἐπιςολὰς τȣ̃ Σκεύȣς τῆς ἐκλογῆς, θεωρήσας ὁ Χρυσοῤῥήμων Ἰωάννης, ϗ τὸ ἐν αὐταῖς ἀναγκαῖον, ϗ πολυωφελὲς, ϗ μεγαλωφελὲς ἀποθαυμάσας, ἐκινήθη ὑπὸ τῆς θείας Χάριτος, ϗ πρῶτος αὐτὸς ἡρμήνευσεν αὐτὰς πάσας, κάλλιςά τε, ϗ ὑψηλότατα, ϗ τὰ ἐν αὐταῖς δυσνόητα μυςήρια ἀνεκάλυψεν, αὐτȣ̃ τȣ̃ μεγάλȣ Παύλου παριςαμένȣ, ϗ πρὸς τὸ δεξιὸν ȣ̃ς αὐτȣ̃ ἐπικεκυφότος, ϗ προσλαλȣ̃ντος, ϗ τὴν τȣ́των ἑρμηνείαν μυςαγωγοῦντος, καθὼς ἐφάνη διʼ ὀπτασίας τῷ θείῳ Πρόκλῳ, τῷ τοῦ Χρυσοῤῥήμονος μαθητῇ· τȣτȣ́του δὲ προστροφῆς, ϗ κατὰ τὴν εὔνοιαν τȣ̃ μεγάλȣ Παύλȣ ἡ Ἑρμηνεία αὐτὴ τȣ̃ Χρυσοςόμȣ ἐγένετο, ὥςε ὅπου ϗ αὐτὸς ὁ ἴδιος Παῦλος αἰσθητῶς φανεὶς μετὰ τὴν ἑρμηνείαν, τοῦτο προσεβεβαίωσεν, ὡς διηγεῖται τȣ̃το ὁ τοῦ Χρυσοςομικȣ̃ Βίȣ Ἀνώνυμος Συγγραφεύς· ἐπειδὴ γὰρ ὁ θεῖος Ἰωάννης, βαςῶν εἰς τὰς χεῖράς τε τὸ ἑρμηνευθὲν παρʼ αὐτȣ̃ Βιβλίον τȣ̃ Ἀποςόλȣ, καὶ ἀτενίσας εἰς τὴν Εἰκόνα τȣ̃ Παύλȣ εἶπε· „ δέχοιο Παῦλε τῶν παρʼ ἐμȣ̃ πόνων, ϗ ὧν ἔχω τὸ τιμιώτατον δώρημα· εἰ μὲν τῆς σῆς ἄξιον μεγαλονοίας ϗ χάριτος, τῷ Θεῷ, ϗ σοὶ χάρις· εἰδὲ μὴ ἄξιον, σύγγνωθι τῇ ἀνθρωπίνῃ ἀσθενείᾳ δεδȣλωμένοις “· ἐπειδὴ, λέγω, ταῦτα εἶπεν ὁ θεῖος Χρυσόςομος· ὢ τȣ̃ θαύματος! Ἰδοὺ αὐτὸς ὁ τῶν ἀῤῥήτων ἀκροατὴς ϗ Διδάσκαλος Παῦλος, σωματοειδῶς ὤφθη λέγων αὐτῷ· „ ἀδελφὲ Ἰωάννη, μηδὲν ὅλως ἀμφίβαλε περὶ τῆς τῶν ἐμῶν, μᾶλλον δὲ τȣ̃ Πνεύματος Ἐπιςολῶν ἐξηγήσεως· ἴσθι γὰρ σαφῶς, ὡς ὅτως ἀκριβῶς διέγνως ταύτας, καὶ ἀνεκάλυψας, ὡς αὐτός τε ἔγνων ἐγὼ, ϗ ὡς τὸ αὐτὸ Πνεῦμα ἀμφοτέροις ὑπέθετο “. Ταῦτα εἰπὼν, ϗ ἀσπασμὸν αὐτῷ δȣ̀ς, εὐθὺς ἐξ ὀφθαλμῶν αὐτȣ̃ γέγονεν.

Ἀπὸ τῆς ἑρμηνείας δὲ τȣ̃ θείȣ Πατρὸς Χρυσοςόμȣ, ὡς ἀπό τινος πηγῆς πολυχεύμονος, πάντες σχεδὸν ἠρύσαντο, ὅσοι μετὰ ταῦτα ἡρμήνευσαν πάσας τὰς τȣ̃ Παύλου θεοπνεύςȣς Ἐπιςολάς· οἷον ὁ μακάριος Θεοδώριτος, ὁ ϗ μαθητὴς χρηματίσας τοῦ Χρυσοῤῥήμονος· Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς, ὁ τὰς ἐν ἐπιτομῇ Ἐκλογὰς ποιήσας εἰς τὰς Ἐπιςολὰς τȣ̃ Παύλȣ, συλλεγείσας παρʼ αὐτȣ̃ ἐκ τῆς καθʼ ὅλȣ ἑρμηνείας τοῦ Χρυσοςόμȣ, καθὼς ϗ ἐπιγράφονται, αἵ τινες περιέχονται ἐν τῷ δευτέρῳ Τόμῳ τῶν ἐν Βενετίᾳ τυπωθέντων Συγγραμμάτων αὐτȣ̃· ὁ Θεοφύλακτος Βουλγαρίας (1), ὅς τις ἐκ τῶν αὐτῶν ἐξηγήσεων τȣ̃ Χρυσοςόμȣ ἐρανισθεὶς, ἡρμήνευσε πάσας τὰς τȣ̃ Παύλȣ Ἐπιςολὰς, ϗ ȣ̓ μόνον πάντα σχεδὸν, (πλὴν ὀλίγων) τὰ νοήματα τȣ̃ παμμεγάλȣ, ϗ παμμάκαρος Ἰωάννȣ (οὕτω γὰρ αὐτὸς συνειθίζει νὰ ὀνομάζῃ τὸν Χρυσόστομον εἰς πολλὰ μέρη τῆς ἑρμηνείας τȣ) ἀλλὰ ϗ αὐτὰς τὰς λέξεις ἐκείνȣ ἐκθέττει· διʼ ὃ καὶ

Πα-

(1) Περὶ τȣ̃ Θεοφυλάκτου ταῦτα γράφει ὁ Μελέτιος· „ Θεοφύλακτος ὁ ἐν Ἁγίοις Ἀρχιεπίσκοπος „ Ἀχριδῶν, ἤτοι τῆς Βουλγαρίας, ἀνὴρ πεπαιδευμένος τὰ θεῖα, ϗ εἰς ἄκρον πάσης ἀρετῆς φθάσας, Ὑπομνήματα ἐξέδωκεν εἰς τοὺς ἐλάσσονας Προφήτας, „ εἰς τὰ Εὐαγγέλια, εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποςόλων, „ ϗ εἰς τὰς Ἐπιςολὰς τȣ̃ Παύλȣ, εἰς τὰ ἴχνη Ἰωάννȣ τȣ̃ Χρυσοςόμου, κατὰ πάντα ἀκολȣθήσας· προσέτι ἔγραψε καὶ Ἐπιςολὰς διαφόρους, ϗ Διαταγὴν „ Βασιλικὴν “. (Τόμ. βʹ. σελ. 441.) Ὁ δὲ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων λέγει περὶ αὐτȣ̃, ὅτι ἤκμαζεν εἰς τȣ̀ς χιλίους ἑβδομήκοντα χρόνȣς ἀπὸ Χριςοῦ· ἐπειδὴ ἦτον Διδάσκαλος Κωνςαντίνȣ τȣ̃ Πορφυρογεννήτȣ, καὶ ὕςερον Ἀρχιεπίσκοπος γέγονε τῶν Βȣλγάρων. Φαίνεται δὲ πιθανώτερον, ὅτι ὁ Θεοφύλακτος ἤκμαζε πρότερον, δηλαδὴ κατὰ τȣ̀ς χιλίȣς χρόνȣς, ϗ ὄχι κατὰ τοὺς χιλίους ἑβδομήκοντα, καθʼ ὅτι ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ἔζησεν ἑβδομήκοντα ἔτη, ϗ ἐτελεύτησεν ἐν ἔτει χιλιοςῷ εἰκοςῷ ὀγδόῳ, κατὰ τὸν Μελέτιον. (Τόμ. βʹ. Σελ. 371.) Φανερὸν δὲ εἶναι ὅτι ὁ Κωνςαντῖνος νέος ὢν, ἐμαθήτευε παρὰ τῷ Θεοφυλάκτῳ. Σημείωσαι δὲ ὅτι Ἅγιον ὀνομάζει ὁ Μελέτιος τὸν Θεοφύλακτον· ἀλλὰ ϗ παρὰ τοῖς Βȣλγάροις ὡς Ἅγιος τιμᾶται ὁ Ἱερὸς Θεοφύλακτος, ϗ ἐν εἰκόσιν αὐτȣ̃ τετυπωμέναις εἰς χάρτην ἐπιγράφεται, Σφετὶν, ἤτοι ὁ Ἅγιος Θεοφύλακτος· τινὲς δὲ λέγουσιν ὅτι ϗ τὸ Λείψανον αὐτȣ̃ εὑρίσκεται ἔν τινι μέρει τῆς Βȣλγαρίας.

***

Παράφραστὴς τοῦ θείου Χρυσοστόμου ἀπὸ πολλοὺς ὀνομάζεται (1). Ἀλλὰ ϗ ὁ μετὰ τὸν Ἱερὸν Θεοφύλακτον ἀκμάσας Οἰκουμένιος, ἀπὸ τὴν πηγὴν τοῦ αὐτοῦ Χρυσοῤῥήμονος κἀκεῖνος τὰ νάματα λαβὼν, εἰς τὴν ἰδικήν του μετωχέτευσεν Ἑρμηνείαν, τὴν εἰς τὰς τοῦ Παύλου Ἐπιστολάς, ἵνα μὴ λέγω ὅτι ϗ αὐτὸς ὁ κριτικὸς Φώτιος, ὁ πολλὰ μέρη τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου ἑρμηνεύσας, ἀπὸ τὸν θεῖον Χρυσόστομον τὰ περισσότερα ἠρανίσατο. Σημειοῦμεν δὲ, ὅτι ἐν τοῖς ὑστέροις χρόνοις ϗ ὁ πολυμαθὴς Γεώργιος ὁ Κορέσσιος Ἐκλογάς τινας ϗ Ἑρμηνείας, εἰς πολλὰς περικοπὰς τῶν τοῦ Παύλου Ἐπιστολῶν, ἐκ διαφόρων Πατέρων ἐρανισθείσας, ἐξέδωκεν.

Ἀνίσως δὲ τινὰς ἤθελεν ἐρωτήσῃ, ποία ἄρα (μετὰ τὴν τοῦ Χρυσοστόμου) ἀπὸ τὰς ἑρμηνείας τῶν ἀνωτέρω Διδασκάλων, ὑπερέχει τῶν ἄλλων, ϗ μᾶλλον ἐπιτυγχάνει τοῦ σκοποῦ; θαῤῥούντως, ϗ μετὰ ἀληθείας ἀποκρινόμεθα· ὅτι εἶναι ἡ τοῦ ἱεροῦ, καὶ μακαρίου Θεοφυλάκτου, ϗ διὰ τὴν καθαρότητα τῶν νοημάτων· ϗ διὰ τὴν συντομίαν τῆς φράσεως· ἀλλ᾽ ἡ Ἑρμηνεία αὕτη, ἡ τοσοῦτον ἀναγκαία, ϗ πολυωφελὴς, ϗ ποθητὴ εἰς τὸ Γένος τῶν Ὀρθοδόξων Γραικῶν, μὲ τὸ νὰ ἦτον συγγεγραμμένη Ἑλληνικά, κῆπος ἦτον ἀληθῶς κεκλεισμένος, ϗ πηγὴ ἐσφραγισμένη, κοντὰ εἰς τοὺς ἰδιώτας, ϗ ἁπλοϊκοὺς Χριστιανοὺς, καὶ ἐπληροῦτο ἐπ᾽ αὐτῇ τὸ τοῦ Σειρὰχ ἐκεῖνο· „Σοφία „κεκρυμμένη, ϗ θησαυρὸς ἀφανὴς, τίς ὠφέλεια ἐν ἀμφοτέροις“; (Σειρὰχ κ΄. 30.) Ὅθεν ἐγὼ ὁ ἐλάχιστος πάντων, μὲ τὸ νὰ ἔβλεπον στερημένους τοὺς ἐν Χριστῷ Ἀδελφούς μου ἀπὸ τὴν ὠφέλειαν τῆς ἀναγνώσεως τῆς τοιαύτης ἑρμηνείας, ἅμα δὲ ϗ μὲ τὸ νὰ παρεκινήθην ἀπό τινας πνευματικοὺς Ἀδελφοὺς, ζῆλον θερμὸν ἔχοντας περὶ τὰ κοινωφελῆ τοῦ Γένους καλά· τότε χαίρειν, ταῖς τοῦ μεγάλου Παύλου, ϗ Χρυσοῤῥήμονος, ϗ Θεοφυλάκτου θαῤῥήσας πρεσβείαις, ϗ ταῖς εὐχαῖς τῶν μελλόντων ἀναγνῶναι ἐν Χριστῷ μοι Ἀδελφῶν, μετέφρασα τὴν Ἑρμηνείαν ταύτην, εἰς τὴν καθ᾽ ἡμᾶς κοινοτέραν διάλεκτον, πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν ἁπάντων τῶν Ὀρθοδόξων ἁπλουστέρων Χριστιανῶν, ἵνα αὐτοὶ ἀκούοντες ἐπ᾽ Ἐκκλησίας ἀναγινωσκόμενον καθ᾽ ἑκάστην τὸν θεῖον Ἀπόστολον, δύνωνται εὐκόλως διὰ τῆς Ἑρμηνείας ταύτης νὰ καταλαμβάνουν ϗ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου νοούμενα.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ σαφήνεια, ϗ ἡ πολλὴ συντομία εἶναι δύω πράγματα ἐναντία· ὁ δὲ Ἱερὸς Θεοφύλακτος ἐμεταχειρίσθη εἰς πάμπολλα μέρη τῆς ἑρμηνείας του πολλὴν συντομίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἠκολούθει νὰ μὴ σαφηνίζεται καθαρῶς τὸ νόημα, ϗ μάλιστα εἰς τὸ ἁπλοῦν μεθερμηνευόμενον· διὰ τοῦτο ἐγὼ εἰς ὅποια μέρη εὗρον ἀσάφειαν τῶν νοημάτων διὰ τὴν συντομίαν, ἤνοιξα ὀλίγον τὰ κεκλεισμένα, ϗ ἐπλάτυνα τὰ συμπεπτωμένα, μὲ προσθήκας, μὲ ἀφαιρέσεις, ϗ μὲ μεταβολὰς, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ κάμω εἰς τοὺς ἁπλοὺς ἀδελφούς μου σαφῆ τὰ νοήματα· ἐπειδὴ, ἂν κατὰ τὴν λέξιν μόνην μετέφραζα τὰ σύντομα ταῦτα μέρη ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν, παντάπασιν ἔμενε τὸ νόημα σκοτεινόν· ϗ ἔγκαλα εἰς κάθε γλώσσης μετάφρασιν χρειάζεται πάντοτε νὰ γίνε-

---

(1) Περὶ τοῦ κύρους δὲ, ϗ τῆς ἐξοχῆς τῆς Ἑρμηνείας τοῦ θείου Χρυσοστόμου, οὕτω φησὶν ὁ Ἀνώνυμος Συγγραφεὺς τοῦ Βίου αὐτοῦ· „ὅθεν ϗ οἱ καθ᾽ ἡμᾶς θεσπέσιοι „Πατέρες, οὕτω μεγάλας τὰς κατὰ τὸν μέγαν (Χρυ„σόστομον δηλαδὴ) παρὰ Θεοῦ, καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ, ἐκ „πολλῶν ὑπομνημάτων μαρτυρίας ἀνασκοπήσαντες, ϗ „πρόγε πάντων, τὴν ἐν αὐτῷ θεοσοφίαν καὶ χάριν, „διὰ τῶν αὐτοῦ Συγγραμμάτων ἀκριβωσάμενοι, τὰ αὐ„τοῦ τῶν ἄλλων ἑρμηνευτῶν προκεκρίκασι, κοινὴν καὶ „τὴν αὐτὴν γνώμην ἀποφηνάμενοι, ὡς εἰ τῶν ἑτέρων „ἁπάντων περί τινα ῥητοῦ ἔννοιαν ὁμοφωνησάντων, ἑ„τέρως εἴη τὸ αὐτὸ ὁ μέγας ἡρμηνευκὼς, ἔμπροσθεν „τὴν αὐτοῦ ἀναμφιλέκτως ἄγειν ἐξήγησιν. Αὕτη τοιγα„ροῦν ἡ ψῆφος τῇ Ἐκκλησίᾳ καθορᾶται κρατοῦσα μέ„χρι καὶ τήμερον“. Βεβαιοῖ δὲ διὰ τῶν πραγμάτων τὴν τοῦ Ἀνωνύμου μαρτυρίαν ταύτην ἐπαληθεύουσαν, ὁ Παραφραστὴς τοῦ θείου Χρυσοστόμου, ϗ ἐμὸς Συγγραφεὺς, Ἱερὸς Θεοφύλακτος· ἑρμηνεύων γὰρ οὕτος τὸ „ὁ „δὲ πορνεύων εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἁμαρτάνει“. (α΄. Κορινθ. ς΄. 18.) καὶ πάμπολλα ἄλλα τοῦ θείου Παύλου ῥητὰ, εἰς τὰ ὁποῖα φέρει ἑρμηνείας καὶ ἄλλων Πατέρων, πανταχοῦ, ϗ πάντοτε ἐγκρίνει τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Χρυσοῤῥήμονος, ὡς προσφυεστέραν τῇ ὑποθέσει, ϗ ὑπερέχουσαν.

γίνεται προσθήκη τις, ϗ ἀφαίρεσις, ϗ μεταβολὴ, διὰ τοὺς ξεχωριστοὺς ἰδιωτισμοὺς ἑκάστης· ἐδῶ ὅμως ϗ διὰ τὴν συντομίαν, αἱ προσθῆκαι ἔτι ὀλίγον αὐξήνθησαν. Ἐπειδὴ δὲ ϗ εἴς τινα μέρη, ἤτον ἐλλείψεις μαρτυριῶν ἀναγκαίων τῆς θείας Γραφῆς, ϗ νοημάτων ἁρμοζόντων εἰς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν, διὰ τοῦτο ἀνεπλήρωσα ϗ ταύτας ἔκ τε τῶν θείων Γραφῶν, ϗ τῶν Ἱερῶν Πατέρων, καθὼς τοῦτο δύναται νὰ ἰδῇ κάθε ἕνας, ὅς τις ἤθελε παραβάλη τὴν μετάφρασιν ταύτην μὲ τὸ Ἑλληνικόν. Κοντὰ δὲ εἰς τὴν μετάφρασιν, ὅπου διὰ τοὺς ἁπλοϊκοὺς ἀδελφούς μου ἐφιλοπόνησα, ϗ Σημειώσεις πολλὰς φιλολογικὰς διὰ τοὺς Ἐλλογίμους τοῦ Γένους μου προσέθηκα, ϗ μάλιστα διὰ τοὺς ἀρχαρίους Ἱεροκήρυκας, ἵνα δώσω ὕλην εἰς αὐτοὺς νὰ διδάσκωσι τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, δι' ὅ,τι, ἀγκαλὰ ϗ ἐγὼ ἔχω προηγούμενον σκοπὸν τὸ νὰ ὠφελῶ τοὺς ἁπλοῦς ἀδελφούς μου μὲ τὰ εὐτελῆ, ϗ ἁπλᾶ μου πονημάτια· (οὐ γὰρ διὰ τὰ πετεινὰ ἐγὼ ὁμαλύνω τὰς ὁδοὺς, ϗ καθαρίζω τοὺς δρόμους ἀπὸ τοὺς λίθους, καὶ τὰς ἀκάνθας, ϗ τὰ ἄλλα προσκόμματα, κατὰ τὸν εἰπόντα, ἤτοι ὄχι διὰ τοὺς πουλαίους, ϗ μυστοτρόφους ἐγὼ φιλοπονῶ, ἃ φιλοπονῶ· αὐτοὶ γὰρ ἔχουσιν εἰς διάβασιν, τὸν ἀνώτατον ἀέρα, καὶ τὸ περιέχον τοῦ ὑψηλοῦ στερεώματος· ἀλλὰ διὰ τὰ ἄπτερα ζῶα, ἤτοι διὰ τοὺς ἀμαθεῖς, ϗ ἰδιώτας Χριστιανούς.) μὲ ὅλα ταῦτα, ἑπόμενον ἔχω σκοπὸν, ϗ τὸ νὰ ὠφελῶ ἐν μέρει καὶ τοὺς Ἐλλογίμους, εἴ τις ἐστὶ ϗ παρὰ τοῦ ἀμαθοῦς τοῖς πολυμαθέσιν ὠφέλεια· ἐκτείνεται γὰρ ϗ μέχρι τούτων τὸ χρέος τῆς ἀδελφικῆς μου ἀγάπης, καθ' ὅ,τι „Ἕλλησί τε ϗ βαρβάροις, σοφοῖς τε, ϗ ἀνοήτοις ὀφειλέτης εἰ„μὶ" κατὰ τὸν Ἀπόστολον. (Ῥωμ. ά. 14.)

Δέξασθε τοίνυν, Ἀδελφοί μου ἐν Χριστῷ περιπόθητοι, τὴν μετάφρασιν ταύτην τῶν σεπτῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Θεοκήρυκος Παύλου, δέξασθε, ἁπλοϊκοί τε ὁμοῦ, ϗ Ἐλλόγιμοι, ϗ Πατριάρχαι, ϗ Ἀρχιερεῖς, ϗ Ἱερεῖς, ϗ ἄνδρες, ϗ γυναῖκες, ϗ γονεῖς, ϗ παιδία, ϗ δοῦλοι, ϗ ἐλεύθεροι, ϗ ἄρχοντες, ϗ ἀρχόμενοι, ἅπαν γένος, ϗ πᾶσα ἡλικία, χωρὶς τινὸς ἐξαιρέσεως· ὁ γὰρ μακάριος Παῦλος, καθὼς ἔτι ζῶν, πᾶσι πάντα ἐγίνετο, ἵνα τοὺς πλείονας κερδήσῃ, διὰ τῶν ἀγράφων λόγων του, ἔτζι ϗ ἀποθανὼν, πάντας κοινῶς διδάσκει, καὶ πάντας κοινῶς ὠφελεῖ διὰ τῶν γεγραμμένων τούτων Ἐπιστολῶν του. Καὶ ἂν ἄλλα Βιβλία δὲν δυνηθῆτε νὰ ἀποκτήσετε, ὅμως τὰ Βιβλία ταῦτα τοῦ Θείου Ἀποστόλου ἐπιμεληθῆτε νὰ ἀποκτήσετε, ἵνα καθὼς ἔχετε τὸ Ἅγιον Εὐαγγέλιον, τὸ ἑρμηνευθὲν ὑπὸ τοῦ Ἱεροῦ Θεοφυλάκτου, ϗ εἰς ἁπλῆν γλῶσσαν μεταφρασθὲν, οὕτως ἔχετε ϗ τὸν Ἀπόστολον ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Θεοφυλάκτου ἑρμηνευόμενον, ϗ ἤδη μεταφρασθέντα εἰς κοινὴν διάλεκτον· ἀποτολμῶ δὲ νὰ σᾶς εἰπῶ, Ἀδελφοὶ, ὅτι μαζὶ μὲ τὴν Ἑρμηνείαν ταύτην τοῦ μακαρίου Θεοφυλάκτου, ϗ τὰς λοιπὰς Ἑρμηνείας τοῦ Χρυσορρήμονος, τοῦ Θεοδωρήτου, τοῦ Δαμασκηνοῦ Ἰωάννου, τοῦ Οἰκουμενίου, τοῦ Φωτίου, ϗ ἄλλων Πατέρων, θέλετε ἀποκτήσει, ὡς κἀκείνας ἐν ταύτῃ, ϗ μάλιστα ἐν ταῖς Ὑποσημειώσεσι, συντόμως περιεχομένας. Παρακινεῖ δὲ τὴν ὑμῶν ἀγάπην εἰς τοῦτο καὶ ὁ χρυσόγλωττος Ἰωάννης λέγων· „Ἀκούσατε, παρακαλῶ, πάντες οἱ „βιωτικοὶ, ϗ κτᾶσθε Βιβλία φάρμακα τῆς ψυχῆς· εἰ μηδὲν ἕτερον βούλεσθε, τὴν „γοῦν Καινὴν (Διαθήκην δηλ.) κτήσασθε, τὸν Ἀπόστολον, τὰς Πράξεις, τὰ Εὐαγ„γέλια, Διδασκάλους διηνεκεῖς". (Ὁμιλ. θ'. εἰς τὴν πρὸς Κολασσ.) καὶ ὅταν ἀκολουθήσῃ εἰς ἐσᾶς καμμία λύπη, ἢ ζημία, ἢ θάνατος τινὸς συγγενοῦς σας, ἀναγινώσκετε τὰς Ἐπιστολὰς τοῦ Μακαρίου Παύλου, ϗ θέλετε εὕρη παρηγορίαν εἰς ὅλας ταύτας τὰς περιστάσεις σας· διὰ τί ὅλων τῶν κακῶν αἰτία εἶναι, τὸ νὰ μὴν ἀναγινώσκετε τὰς Γραφὰς, καὶ τὸ νὰ περιπατῆτε εἰς τὸν νοητὸν πόλεμον, χωρὶς ἅρματα τῆς γνώσεως τῶν Γραφῶν. Ἔτζι ὁ ἴδιος Χρυσόστομος σᾶς παρακινεῖ νὰ κάμνετε· „ἂν λύ„πη συμβῇ, ὥσπερ εἰς ἀποθήκην φαρμάκων ἔγκυψον· λάβε παραμυθίαν ἐκεῖθεν „τοῦ δεινοῦ, ἂν ζημία, ἂν θάνατος, ἂν ἀποβολὴ οἰκείων· μᾶλλον δὲ, μὴ ἔγκυπτε, „ἀλλὰ ἀνάλαβε πάντα, ἔχε ἐπὶ τῆς διανοίας. Τοῦτο πάντων αἴτιον τῶν κακῶν, τὸ

„ μὴ εἰδεύαι τὰς Γραφάς· χωρὶς ὅπλων εἰς πόλεμον βαδίζομεν, ϗ πῶς ἔδει σωθῆ- „ ναι; ἀγαπητὸν μετὰ τȣ́των σωθῆναι, μήτι γε χωρὶς τȣ́των“. (αὐτόθι.)

Μὴ ϛοχασθῆτε, Ἀδελφοὶ, ὅτι ἡ Ἐπιϛολαῖς τȣ̃ Οὐρανοβάμονος Παύλȣ εἶναι εὐκολονόηταις, καὶ διὰ τȣ̃το δὲν εἶναι χρεία συνεχῶς νὰ τὰς ἀναγινώσκετε· κατὰ ἀλήθειαν αὐταῖς εἶναι γεμάταις ἀπὸ μίαν σοφίαν οὐράνιον· αὐταῖς εἶναι εἰς τὴν γνῶσιν πλατύτεραις τῆς θαλάσσης, καὶ βαθύτεραις τȣ̃ Ὠκεανȣ̃, καθὼς ἔλεγεν ὁ χρυσόῤῥειθρος Ποταμὸς τῆς Ἐκκλησίας· „ τίνι αὖ τις παραβάλῃ τὰ τȣ̃ Παύλȣ ῥήμα- „ τα; θαλάσσῃ, ἢ ὠκεανῷ; ἀλλ᾽ οὐδὲν ἶσον· πολλῷ ταύτης δαψιλέστερα τὰ ῥεύμα- „ τα τὰ τȣ́τȣ, καθαρώτερα, ϗ βαθύτερα“. (Ὁμιλ. νέ. εἰς τὰς Πράξεις.) Αὐταῖς περιέχȣν τόσα νοήματα ὑψηλὰ, καὶ μεγάλα, ὥϛε ὁποῦ ὀνομάζονται δυσνόητα ἕως ϗ ἀπὸ αὐτὸν τὸν Κορυφαῖον τῶν Ἀποϛόλων Πέτρον, ȣ̔́τω λέγοντα· „ καθὼς ϗ ὁ ἀ- „ γαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς Παῦλος, κατὰ τὴν αὐτῷ δοθεῖσαν σοφίαν, ἔγραψεν ὑμῖν, „ ὡς ϗ ἐν πάσαις ταῖς Ἐπιϛολαῖς, λαλῶν ἐν αὐταῖς περὶ τȣ́των, ἐν οἷς ἐϛὶ δυσνόη- „ τά τινα, ἃ οἱ ἀμαθεῖς ϗ ἀϛήρικτοι ϛρεβλȣ̃σιν, ὡς ϗ τὰς λοιπὰς Γραφὰς, πρὸς „ τὴν ἰδίαν ἀπώλειαν“. (β'. Πέτρ. γ'. 5.) (1) διὰ τί ἂν ἦτον εὔκολαις ἡ τȣ̃ Παύλȣ Ἐπιϛολαῖς, ὁ Χρυσόϛομος Πατὴρ δὲν ἤθελε καταβάλῃ τόσους κόπους ματαίως, ϗ νὰ χύσῃ τόσȣς αἱματωμένȣς ἱδρῶτας, διὰ νὰ τὰς ἑρμηνεύσῃ, ϗ τρεῖς φοραῖς νὰ ἐπιδιορθώσῃ, κατὰ τὸν Ἀνώνυμον, τὰς εἰς αὐτὰς χρυσεπόνους αὐτȣ̃ ἐξηγήσεις· ὁμοίως ϗ ὁ Θεοδώρητος, ϗ ὁ Θεοφύλακτος, ϗ οἱ λοιποὶ ἄλλοι· (2) μηδὲ νομίσητε εὐκαταφρονήτȣς ϗ ὀλιγωφελεῖς τὰς Ἐπιϛολὰς ταύτας· κατὰ ἀλήθειαν, Ἀδελφοί μȣ, αὐταῖς ἐφάνηκαν πάντοτε θαυμαϛαῖς, ὄχι μόνον κοντὰ εἰς τȣ̀ς πιϛȣ̀ς Χριϛιανȣ̀ς, ἀλλὰ ϗ κοντὰ εἰς τȣ̀ς ἀπίϛȣς Ἰȣδαίȣς, ϗ Ἕλληνας, ϗ αὐταῖς ὠφέλησαν, ϗ θέλȣν ὠφελȣ̃ν ὅλον τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ἕως τῆς συντελείας τȣ̃ Κόσμου. Ἔτζι τὸ βεβαιοῖ ὁ τȣ̃ Παύλȣ εὐθέους ἐραϛὴς, ϗ κατ᾽ ἐξοχὴν τȣ̃τον φιλῶν (3) Ἰωάννης ὁ Χρυσοῤῥήμων λέγων· „ πόθεν ȣ̓ παρ᾽ ἡμῖν, ἀλλὰ ϗ παρὰ Ἰȣδαίοις, ϗ Ἕλλησι μάλιϛα „ πάντων ὁ Παῦλος θαυμάζεται; ȣ̓κ ἀπὸ τῆς τῶν Ἐπιϛολῶν ἀρετῆς, δι᾽ ἧς, οὐ τȣ̀ς „ τότε μόνον πιϛȣ̀ς, ἀλλὰ καὶ τȣ̀ς ἐξ ἐκείνȣ μέχρι τῆς σήμερον γενομένȣς, καὶ τȣ̀ς „ μέλ-

---

(1) Τȣ̃το τὸ ῥητὸν τȣ̃ Κορυφαίȣ Πέτρȣ ὁ κριτικὸς Φώτιος προτιθεὶς, οὕτω λέγει πρὸς τὸν Νικομηδείας Γεώργιον· „ Βȣ́λει δέ σοι τὸν Κορυφαῖον καλῶ- „ μεν μάρτυρα τῆς ἐνούσης τῷ Παύλῳ σοφίας; κα- „ θώς φησιν ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν Παῦλος, κατὰ τὴν δο- „ θεῖσαν αὐτῷ σοφίαν ἔγραψε, δῶρον θεῖον τὴν Παύ- „ λȣ σοφίαν, καὶ εἰδὼς καὶ διαμαρτυρόμενος· εἶτα καὶ „ τὸ βαθὺ, καὶ τὸ πυκνὸν τῶν γεγραμμένων, οἷον ἀ- „ ποθειάζων, καὶ ἐξυμνȣ́μενος, ἐν οἷς ἐϛὶ, φησὶ δυσ- „ νόητά τινα· ὡσανεὶ φρενὸς ὀξείας δεῖται, ῥοπῆς θείας, „ σοφῶν μαθητῶν, συνέσεως ϛαθερᾶς, ὁ τῶν γραμμά- „ των Παύλȣ θεωρός· διὰ τȣ̃το οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀϛήρι- „ κτοι, πρὸς τῷ μηδὲν κερδαίνειν, καὶ σφᾶς αὐτοὺς „ διασφάλλοντες, προσαπόλλυνται“. (Γεωργίῳ Νικομηδείας, Ἐπιϛολ. ρξέ.)

(2) Οὐδὲ ματαίως ἤθελον ἑρμηνεύειν εἰς τὸν λαὸν οἱ Διδάσκαλοι τὰς Ἐπιϛολὰς ταύτας, ἂν ἦτον εὐκολονόηταις· ἱϛορεῖ γὰρ Ἰωάννης ὁ Κίνναμος, ϗ Νικήτας ὁ Χωνειάτης, ὅτι ἐπὶ Μανουὴλ τȣ̃ Κομνηνȣ̃ ἦτον εἰς τὸ Βυζάντιον ἕνας Διάκονος Βασίλειος ὀνόματι, ὅς τις εἶχε τὸ ἐπάγγελμα τȣ̃το, τὸ νὰ ἐξηγῇ εἰς τὸ κοινὸν τὰς Ἐπιϛολὰς τȣ̃ μακαρίȣ Παύλȣ· ϗ ὅρα τὸν Δοσίθεον Βιβλ. ή. Κεφ. ιβ'. παραγράφ. ά. σελ. 807. τῆς Δωδεκαβίβλȣ.

(3) Ὅτι δὲ ὁ Χρυσοῤῥήμων κατ᾽ ἐξοχὴν ἠγάπα τὸν μακάριον Παῦλον, αὐτὸς ὁ ἴδιος τὸ ὁμολογεῖ, διὰ νὰ κάμῃ καὶ ἡμᾶς κοινωνοὺς τῆς αὐτῆς πρὸς τὸν Παῦλον ἀγάπης του, λέγων· „ ἅπαντας μὲν φιλῶ τοὺς „ Ἁγίȣς· μάλιϛα δὲ τὸν μακάριον Παῦλον, τὸ σκεῦος „ τῆς ἐκλογῆς, τὴν σάλπιγγα τὴν ȣ̓ράνιον, τὸν νυμ- „ φαγωγὸν τȣ̃ Χριϛȣ̃· τȣ̃το δὲ εἶπον, ϗ ὃν περὶ αὐτὸν „ ἔρωτα ἔχω, εἰς μέσον ἐξήνεγκα, ἵνα καὶ ὑμᾶς κοι- „ νωνȣ̀ς ποιήσω τȣ̃ φίλτρȣ“. (Λόγ. εἰς τὸ Ἀποϛολικόν· „ ὄφελον ἠνείχεσθέ μȣ“ Τόμ. έ.) Καὶ ἀλλαχȣ̃ ὁ αὐτὸς ἔλεγε Χρυσοῤῥήμων, τὸν πρὸς τὸν Παῦλον ἐμφαίνων διάπυρον ἔρωτα· „ Εἰ γάρ μοι τῆς Οἰκȣμένης ἐ- „ δωκέ τις κρατῆσαι πάσης, τὸν ὄνυχα μόνον Παύλου, „ πάσης ἂν τῆς Βασιλείας ἐκείνης ἰσχυρότερον εἶναι ἐ- „ νόμισα· πάσης τρυφῆς τὴν πενίαν, πάσης δόξης, „ τὴν ἀδοξίαν· παντὸς πλȣ́τȣ τὴν γύμνωσιν· πάσης „ ἀνέσεως τὸν κολαφισμὸν τῆς ἱερᾶς ἐκείνης κεφαλῆς“. (Ὁμιλ. ιγ'. εἰς τὴν ά. πρὸς Κορινθ.) Καὶ πάλιν· „ εἴ τις ἐμοὶ τὸν Οὐρανὸν ἐχαρίζετο πάντα, ἢ τὴν „ ἅλυσιν ἐκείνην, (τȣ̃ Παύλȣ) ἐκείνην ἂν ἐγὼ προε- „ τίμησα· εἴ τίς με μετὰ τῶν Ἀγγέλων ἵϛη ἄνω, ἢ „ μετὰ Παύλȣ δεδεμένȣ, τὸ δεσμωτήριον ἂν εἱλόμην· „ εἴ τίς με ἐκείνων ἕνα ἐποίει τῶν Δυνάμεων τῶν περὶ „ τὸν Οὐρανὸν, τῶν περὶ τὸν Θρόνον τὸν Βασιλικὸν, ἢ „ δεσμώτην τοιȣ̃τον, τοιοῦτος ἂν εἱλόμην δεσμώτης“. (Ὁμιλ. θ'. εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίȣς.).

„μέλλοντας ἔσεσθαι μέχρι τῆς ἐσχάτης τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, ὠφέλησε τε, καὶ ὠφελή-
„σει, καὶ οὐ παύσεται τοῦτο ποιῶν, ἕως τὸ τῶν ἀνθρώπων διαμένῃ γένος; ὥσπερ γὰρ
„τεῖχος ἐξ ἀδάμαντος κατασκευασθὲν, οὕτω τὰς ἁπανταχοῦ τῆς Οἰκουμένης Ἐκκλη-
„σίας τὰ τούτου τειχίζει γράμματα". (Λόγ. δ'. περὶ Ἱερωσύνης.) (1)

Οἱ εὐλαβεῖς Χριστιανοὶ ἔχουν συνήθειαν καὶ ὅταν ἀναγινώσκουν τὸν Ἀπόστολον, στέκονται ὄρθιοι, μερικοὶ δὲ εἶναι καὶ ἀσκεπεῖς, καθὼς καὶ τώρα μία τοιαύτη συνήθεια φυλάττεται ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ὁ ἀναγινώσκων τὰς Ἐπιστολὰς τοῦ Παύλου, ὄρθιος στέκει, καὶ ἀσκεπής, διὸ καὶ περὶ τούτου διατάσσει εἰς κάθε Μοναχὸν ὁ θεῖος Κάλλιστος ὁ Ξανθόπουλος ταῦτα· „ὄρθιος μὲν ἔσο ἀναγινώσκων τὸ πετυπω-
„μένον σοι ἐκ τοῦ Ψαλτηρίου, τοῦ Ἀποστόλου, καὶ τοῦ Ἁγίου Εὐαγγελίου . . . καθήμενος
„δὲ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἀναγνώσεσι τῶν ἁγίων Γραφῶν". (Κεφ. κζ'. Φιλοκαλ. σελ. 1041.) Ὁ δὲ θεῖος Χρυσόστομος λέγει, ὅτι εἰς τοὺς καιρούς του οἱ Χριστιανοὶ εἶχον συνήθειαν, καὶ ὅταν ἔμελλον νὰ ἀναγνώσουν κἀνένα Ἱερὸν Βιβλίον, ἔνιπτον πρῶτον τὰς χεῖρας, καὶ τότε ἐλάμβανον τὸ Βιβλίον, καὶ ἀσκεπεῖς αὐτὸ ἀνεγίνωσκον· καὶ γυνὴ ὅταν ἔμελλε νὰ ἀναγνώσῃ πνευματικὸν Βιβλίον, ἂν ἦτον ἀσκέπαστος, ἔπρεπε νὰ σκεπάσῃ τὴν κεφαλὴν μὲ τὸ φάρος καὶ τὴν καλύπτραν της, καὶ ἔτζι μετὰ πολλῆς εὐλαβείας ἀνεγίνωσκεν· „εὐθέως γοῦν συστελλόμεθα, καὶ τὰς χεῖρας νιπτόμεθα, ὅταν
„Βιβλίον βουλώμεθα λαβεῖν. Ὁρᾷς, καὶ πρὸ τῆς ἀναγνώσεως πόση εὐλάβεια; Καὶ
„γυνὴ, κἂν ἀκατακάλυπτος ᾖ, περιτίθεται εὐθέως τὸ φάρος, τῆς ἔνδοθεν εὐλα-
„βείας τὸ δεῖγμα ἐνδεικνυμένη· καὶ ἀνὴρ, ἐὰν κατακεκαλυμμένος ᾖ, γυμνοῖ τὴν κε-
„φαλήν· ὁρᾷς πῶς κήρυξ γίνεται τῆς ἔνδον εὐλαβείας, τὸ ἔξωθεν σχῆμα"; (Ὁμιλ. νγ'. εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην.)

Ἐγὼ δὲ λέγω συγκαταβαίνωντας, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ὁποῦ ἀγοράζουν τὰς Θεοπνεύστους ταύτας τοῦ Ἀποστόλου Παύλου Ἐπιστολὰς, εἰ μὲν καὶ δύνανται νὰ στέκουν ὄρθιοι καὶ νὰ τὰς ἀναγινώσκουν, καλῶς· δείχνουσι γὰρ μὲ τὸ ὄρθιον στάσιμον, τὸ πρὸς τὸν μέ-
γαν

(1) Τὸ πολυωφελὲς, καὶ μεγαλωφελὲς τῆς διδασκαλίας, ὁποῦ περιέχεται μέσα εἰς τὰς Ἐπιστολὰς ταύτας τοῦ Θεσπεσίου Παύλου, συντόμως ζωγραφίζει ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ Ἀπολογητικῷ, οὑτωσὶ λέγων·
„τὸ δὲ τῆς διδασκαλίας τοῦ Παύλου φιλόπονον, τίς ἂν
„ἀξίως διέλθοι; τὸ δὲ ποικίλον τῆς θεραπείας;...
„νομοθετεῖ δούλοις, καὶ δεσπόταις, ἄρχουσι, καὶ ἀρχο-
„μένοις, ἀνδράσι, καὶ γυναιξὶ, γονεῦσι, καὶ τέκνοις,
„γάμῳ καὶ ἀγαμίᾳ, ἐγκρατείᾳ, καὶ τρυφῇ, σοφίᾳ, καὶ
„ἀμαθείᾳ, περιτομῇ καὶ ἀκροβυστίᾳ, Χριστῷ καὶ Κό-
„σμῳ, σαρκὶ, καὶ πνεύματι, ὑπὲρ μὲν τῶν, εὐχαρι-
„στεῖ, τῶν δὲ καθάπτεται· τοὺς μὲν, χαρὰν, καὶ στέ-
„φανον ὀνομάζει· τοῖς δὲ, ἄνοιαν ἐγκαλεῖ. τοῖς μὲν
„συνοδεύει, καὶ συμπροθυμεῖται ὀρθοτομοῦσι· τοὺς δὲ,
„ἀνακόπτει κακῶς ὁδεύοντας· νῦν ἀφορίζει, νῦν ἀγά-
„πην κυροῖ, νῦν θρηνοῖ, νῦν εὐφραίνεται· νῦν γάλα
„ποτίζει, νῦν μυστηρίων καθάπτεται· νῦν συγκατέρ-
„χεται, νῦν ἑαυτῷ συνυψοῖ· νῦν ῥάβδον ἀπειλεῖ,
„νῦν προτείνει πνεῦμα πρᾳότητος· νῦν ἐπαίρεται τοῖς
„ὑψηλοῖς, νῦν ταπεινοῦται τοῖς ταπεινοῖς, ἄρτι τῶν
„Ἀποστόλων ἐστὶν ἐλάχιστος· ἄρτι δοκιμὴν ὑπισχνεῖ-
„ται τοῦ ἐν αὐτῷ λαλοῦντος Χριστοῦ· ἄρτι τὴν ἐκδη-
„μίαν ποθεῖ, καὶ σπένδεται, ἄρτι παραμεῖναι τῇ σαρ-
„κὶ δι' αὐτοὺς ἀναγκαιότερον δοκιμάζει, οὐ γὰρ ζητεῖ τὸ
„ἑαυτοῦ, ζητεῖ δὲ τὸ τῶν τέκνων, ὧν ἐν Χριστῷ διὰ
„τοῦ Εὐαγγελίου ἐγέννησεν· οὗτος ὅρος πάσης πνευμα-
„τικῆς προστασίας, πανταχοῦ τὸ καθ' ἑαυτὸν παρορᾶν
„πρὸς τὸ τῶν ἄλλων συμφέρον· ἐγκαυχᾶται ταῖς ἀσθε-
„νείαις καὶ ταῖς θλίψεσιν, ὡς ἄλλῳ τινὶ κόσμῳ· τῇ
„Ἰησοῦ νεκρώσει ἐγκαλλωπίζεται· ὑψηλός ἐστι τὰ σαρ-
„κικὰ, καὶ τοῖς πνευματικοῖς ἐπαγάλλεται· οὐκ ἰδιώ-
„της τὴν γνῶσιν, καὶ βλέπειν φησὶ δι' ἐσόπτρου, καὶ ἐν
„αἰνίγματι· θαρρεῖ τῷ πνεύματι, καὶ ὑποπιάζει τὸ
„σῶμα καθαιρῶν ὡς ἀντίπαλον· τί διδάσκων ἡμᾶς
„ἐν τούτοις, καὶ τί παιδεύων; μὴ φρονεῖν τὰ κάτω· μὴ
„φυσιοῦσθαι τῇ γνώσει· μὴ τὴν σάρκα ἐπεγείρειν τῷ
„πνεύματι· πάντων ὑπερμαχεῖ, πάντων ὑπερεύχε-
„ται· ζηλοῖ πάντας· ἀνάπτεται ὑπὲρ πάντων, τῶν
„ἔξω Νόμου, τῶν ὑπὸ Νόμον· κήρυξ Ἐθνῶν, Ἰου-
„δαίων προστάτης· ἐτόλμησέ τι καὶ μεῖζον, ὑπὲρ τῶν ἀ-
„δελφῶν αὐτοῦ τῶν κατὰ σάρκα, ἵνα τολμήσω τι καὶ αὐ-
„τὸς οὕτω λέγων· ἀντεισαχθῆναι τούτους ἑαυτοῦ Χριστῷ,
„διὰ τὴν ἀγάπην εὔχεται. Ὦ τῆς μεγαλονοίας! ὢ
„τῆς τοῦ πνεύματος ζέσεως! μιμεῖται Χριστὸν, τὸν γε-
„νόμενον ὑπὲρ ἡμῶν κατάραν· τὸν τὰς ἀσθενείας ἡ-
„μῶν ἀναλαβόντα, καὶ τὰς νόσους βαστάσαντα, ἢ τό γε
„μετριώτερον εἰπεῖν, παθόντι ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ ὡς ἀ-
„σεβὴς δέχεται πρῶτος ἀπὸ Χριστοῦ, μόνον εἰ οὗτοι σώ-
„ζοιντο· καὶ τί λέγω καθ' ἕκαστον; ζῶν γὰρ οὐχ ἑαυ-
„τῷ, Χριστῷ δὲ, καὶ τῷ κηρύγματι, καὶ κόσμον ἑαυ-
„τῷ σταυρώσας, καὶ σταυρωθεὶς κόσμῳ, καὶ τοῖς ὁρωμέ-
„νοις, πάντα ἡγεῖται μικρὰ, καὶ τῆς ἐπιθυμίας ἐλάτ-
„τονα, κἂν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ, καὶ κύκλῳ μέχρι τοῦ Ἰλ-
„λυρικοῦ πληρώσῃ τὸ Εὐαγγέλιον· κἂν ἐπὶ τρίτον
„Οὐρανὸν φθάσῃ δι' ἁρπαγῆς, κἂν τοῦ Παραδείσου γέ-
„νηται θεατής· κἂν τῶν ἀρρήτων ῥημάτων ἀκροατής.

γαν Παῦλον σέβας αὐτῶν ϗ εὐλάβειαν· εἰδὲ ϗ δὲν δύνανται, ἂς ἀναγινώσκουν ταύτας ϗ καθήμενοι, νὰ τὰς ἀναγινώσκουν ὅμως μετὰ εὐλαβείας, μετὰ προσοχῆς, ϗ μετὰ κατανύξεως, ϗ φόβου Θεοῦ, ὡσὰν νὰ ἀναγινώσκουν λόγια αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, αὐτοῦ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ τοῦ Θείου Εὐαγγελίου· ϗ νὰ τοὺς φαίνεται πῶς ἀκούουν, ὄχι φωνὴν ἀνθρώπου, ἀλλὰ ὡσὰν μίαν βροντὴν φοβερὰν, ὁποῦ βροντᾷ ἄνωθεν ἀπὸ τοὺς Οὐρανοὺς, καθὼς τοῦτο λέγει ὁ μακάριος Ἰωάννης· „τίς μοι νῦν ἔδω„κε περιχυθῆναι τῷ σώματι Παύλου, ϗ προσηλωθῆναι τῷ τάφῳ, καὶ τὴν κόνιν ἰ„δεῖν τοῦ στόματος, δι' οὗ Χριστὸς ἐφθέγγετο, ϗ τὸ φῶς ἐξέλαμψε, τὸ πάσης ἀστρα„πῆς λαμπρότερον, καὶ φωνὴ ἐξεπήδησε, πάσης βροντῆς φοβερωτέρα τοῖς δαίμοσιν; „οὐχ' οὕτως ἡμῖν ἡ βροντὴ φοβερὸν, ὡς ἐκείνη τοῖς δαίμοσιν ἡ φωνή· εἰ γὰρ τὰ ἱμά„τια αὐτοῦ ἔφριττον, πολλῷ μᾶλλον τὴν φωνὴν". (Ὁμιλ. λβ'. εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους.) ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, οἱ Χριστιανοὶ ὅταν ἀναγινώσκουν τὰς Ἐπιστολὰς τοῦ Παύλου, πρέπει νὰ νομίζουν πῶς ἀκούουν τὰς σάλπιγγας ἐκείνας, ὁποῦ ἐσάλπισαν, ϗ ἀπὸ τὴν βοὴν αὐτῶν ἐκρήμνισαν τὰ τείχη τῆς Ἰεριχὼ, ἤγουν τὰ τείχη τῆς ἁμαρτίας, ϗ τοῦ Διαβόλου, καθὼς ϗ τοῦτο λέγει ὁ αὐτὸς Ἰωάννης· „οὐχ οὕτως αἱ πολλαὶ „σάλπιγγες ἐνέπιπτον τοῖς λίθοις τῆς τῶν Ἱεριχουντίων πόλεως, ϗ καθήρουν αὐτοὺς, „ὡς ἡ τοῦ Παύλου φωνὴ ἠχοῦσα, τὰ ὀχυρώματα τὰ διαβολικὰ καὶ ῥίπτει χαμαὶ, „ϗ τοὺς ἐναντίους πρὸς ἑαυτὸν μεθίστησι". (Ὁμιλ. κέ. εἰς τὴν β'. πρὸς Κορινθ.)

Πάντοτε λοιπὸν, ἀδελφοί μου Χριστιανοὶ, πάντοτε πρέπει νὰ ἀναγινώσκετε τὰς σεπτὰς ταύτας τοῦ Παύλου Ἐπιστολὰς, διὰ νὰ μανθάνετε ἀπὸ αὐτὰς τὰ τῆς ὀρθοδόξου Πίστεως δόγματα, τὰς παραδόσεις τῶν Ἱερῶν Ἀποστόλων, τὰ καθήκοντα τῆς Χριστιανικῆς ζωῆς, ϗ διὰ νὰ διδάσκεσθε, πῶς μὲν νὰ ἀπέχετε ἀπὸ τὰς κακίας, πῶς δὲ νὰ ἀποκτήσετε τὰς Χριστιανικὰς ἀρετάς· μάλιστα δὲ ϗ ἐξαιρέτως πρέπει νὰ ἀναγινώσκετε τὰς Ἐπιστολὰς ταύτας εἰς τὰς Κυριακὰς, ϗ εἰς τὰς ἄλλας Δεσποτικὰς, ϗ Θεομητορικὰς, καὶ Ἁγίων Ἑορτάς· ἐν ταῖς ἡμέραις γὰρ ταύταις, τόσον οἱ ἅγιοι Ἱερεῖς εἰς τὰς Ἐκκλησίας, πρέπει νὰ φροντίζουν, μετὰ τὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἐξήγησιν, νὰ διαβάζουν ϗ τὴν τοῦ τυχόντος Ἀποστόλου ἐξήγησιν, ἢ εἰς τὸν Ὄρθρον, ἢ εἰς τὴν Λειτουργίαν, ἀντὶ τοῦ Κοινωνικοῦ, διὰ νὰ ἀκούουν οἱ ἁπλοῖ, ϗ ἀγράμματοι Χριστιανοὶ, νὰ καρπόνωνται ὠφέλειαν ψυχικήν· ὅσον καὶ ἐσεῖς οἱ Χριστιανοὶ, ὁποῦ ἠξεύρετε γράμματα, πρέπει μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς Θείας, καὶ Ἱερᾶς Λειτουργίας, νὰ πηγαίνετε εἰς τὰ ὀσπήτιά σας, καὶ ἀνοίγοντες τὸ Βιβλίον, νὰ ἀναγινώσκετε τὴν ἐξήγησιν τοῦ Ἀποστόλου τῆς ἡμέρας ἐκείνης· ἀλλὰ νὰ τὴν ἀναγινώσκετε μετὰ προσοχῆς, ϗ εὐλαβείας, ἵνα μὴ μόνον ἀναγινώσκετε, ἀλλὰ καὶ γινώσκετε, ἃ ἀναγινώσκετε, καθὼς εἶπεν ὁ Φίλιππος εἰς τὸν Εὐνοῦχον· „ἆρά γε γινώσκεις, ἃ ἀ„ναγινώσκεις"; (Πράξ. ή. 30.) Ἐὰν δὲ ἀγαπᾶτε νὰ καταλαμβάνετε τὰ τοῦ Παύλου νοήματα, ϗ νὰ γινώσκετε, ἃ ἀναγινώσκετε, πρέπει νὰ φυλάττετε τὴν ζωήν σας καθαρὰν ἀπὸ τὰ πάθη, ϗ τὰς ἁμαρτίας· εἶπε γὰρ ὁ Χρυσορρήμων· „Καὶ πρὸς „τὸ νοῆσαι δὲ τὰ Παύλου, βίου καθαροῦ δεῖται". (Ὁμιλ. νέ. εἰς τὰς Πράξ.) Ὅθεν γινώσκοντες, ἃ ἀναγινώσκετε, σπουδάζετε, Ἀδελφοί μου, διὰ νὰ βάλλετε καὶ εἰς ἔργον τὰ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως γινωσκόμενα, ἵνα ἐκ τούτου πάλιν φωτίζεσθε, εἰς τὸ νὰ γινώσκετε καλλίτερα τὰ ἀναγινωσκόμενα.

Πληροφορῶ γὰρ τὴν ἐν Χριστῷ ὑμῶν ἀγάπην, ὅτι πίστως ἔτζι κάμνετε, ϗ συνεχῶς τὸν Παῦλον εἰς τὰς χεῖρας λαμβάνετε, ἐντὸς ὀλίγου χρόνου, θέλετε λάβετε μίαν παράδοξον μεταμόρφωσιν, κατὰ τὰ ἤθη, καὶ κατὰ τὴν ζωήν· διατί αἱ Ἐπιστολαὶ τοῦ Μακαρίου Παύλου, ἔχουσι τοιαύτην ὑπερφυσικὴν δύναμιν νὰ μεταμορφώνουν τοὺς ἀνθρώπους, ϗ νὰ κάμνουσι τοὺς λύκους, πρόβατα· τὰ ἄλογα, λογικά· τοὺς ἀγρίους, ἡμέρους, ϗ τοὺς κακοὺς, καλούς· ϗ ἁπλῶς εἰπεῖν, αἱ Ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου ἔχουν δύναμιν νὰ σαγηνεύουν, ϗ νὰ διασώζουν ὅλην τὴν Οἰκουμένην. Ἔτζι μᾶς πληροφορεῖ

ὁ

ὁ χρυσοῦς Ῥήτωρ τῆς Ἐκκλησίας· „ καθάπερ γὰρ Νῶε σανίδας ῥάψας, Κιβωτὸν „ εἰργάσατο· ὅτω καὶ Παῦλος Ἐπιστολὰς γράψας, κατεσκεύασε Κιβωτὸν νοεράν· Αὕ„ τη ἐκείνης βελτίων· ἡ μὲν γὰρ, ἐλάμβανε τὰ ἄλογα, καὶ ἐτήρει τὰ ἄλογα. αὕ„ τη δὲ, λαμβάνει τὰ ἄλογα, καὶ μεταβάλλει· οἷόν τι λέγω· εἰσῆλθεν εἰς τὴν Κι„ βωτὸν λύκος, καὶ ἐξῆλθε λύκος; εἰσῆλθεν εἰς τὰς Παύλου Ἐπιστολὰς λύκος, καὶ „ ἐξῆλθε πρόβατον. εἰσῆλθε μάγος, καὶ διωρθώθη· εἰσῆλθεν ὕπατος, καὶ βελτίων „ ἐγένετο. Καὶ ἐκείνη μὲν ἡ Κιβωτὸς, τὸν Νῶε διέσωσε μόνον, μετὰ δύω, ἢ „ τριῶν, ἢ ὀλίγων ὀνομάτων· αὕτη δὲ ἡ Κιβωτὸς, τὴν Οἰκουμένην ἐσαγήνευσε· παν„ ταχῦ πλέει καθ' ἑκάστην ἡμέραν, καὶ αἱ σανίδες ὐ διαλύονται· ὐ γὰρ πίσση, ἀλ„ λὰ Πνεύματι εἰσὶ κεχρισμέναι· ἀπῆλθεν ὁ Νῶε ἐκ τῆς Κιβωτῦ, καὶ αὕτη οὐ „ πλέει· ἀπέθανε Παῦλος, καὶ ἡ Κιβωτὸς ζῆ· καθ' ἡμέραν σαγηνεύει, καὶ ὐ κατα„ ποντίζεται· ἔχει γὰρ τῦ Κυβερνήτυ τῆς Οἰκουμένης τὴν χάριν, αὐτὴν κατέχου„ σαν". (Λόγ. εἰς τὸ „ ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μυ". Τόμ. ε'.)

Καὶ τί χρειάζεται νὰ λέγωμεν πολλά; ἐὰν εἰς τὰς Ἐπιστολὰς τῦ Παύλου συνεχῶς καταγίνεσθε, Ἀδελφοί μυ παμπόθητοι, ἐν μὲν τῇ παρύσῃ ζωῇ, θέλετε ἀξιωθῆτε νὰ ἀπολαύσετε τὴν μεγάλην ἐκείνην εὐχὴν, ὁπῦ ὁ ἴδιος Παῦλος διὰ τὺς Χριστιανὺς ηὔχετο· „ τύτυ χάριν κάμπτω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν Πατέρα τῦ Κυρίου „ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, . . . ἵνα ἐξισχύσητε καταλαβέσθαι σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις, τί „ τὸ πλάτος, καὶ μῆκος, καὶ βάθος, καὶ ὕψος· γνῶναί τε τὴν ὑπερβάλλυσαν τῆς γνώ„ σεως ἀγάπην τῦ Χριστῦ". (Ἐφεσ. γ'. 14.) ἤγυν θέλετε ἀξιωθῆτε νὰ καταλάβετε τὸ ὕψος τῆς Τριαδικῆς Θεολογίας· τὸ βάθος τῆς ἐνσάρκυ τῦ Θεῦ Λόγου Οἰκονομίας· τὸ μῆκος τῦ ἀϊδίου Προορισμῦ· τὸ πλάτος τῆς εἰς πάντας ἀνθρώπυς Ἰυδαίυς, καὶ Ἐθνικὺς ἐκτεινομένης ἀγάπης τῦ Χριστοῦ· ἢ τὸ ὕψος τῆς εἰς Οὐρανὺς τῶν προωρισμένων ἀναβάσεως· τὸ βάθος τῶν τῦ Θεοῦ κριμάτων· τὸ μῆκος τῆς ἀϊδιότητος, καὶ τὸ πλάτος τῆς θείας ἀγάπης· ἐν δὲ τῇ μελλύσῃ ζωῇ, θέλετε ἀξιωθῆτε νὰ ἰδῆτε καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον μακάριον Παῦλον, Παῦλον τὸ στόμα, καὶ νῦν τῦ Χριστοῦ· τὸν τριπηχον κατὰ τὸ σῶμα, καὶ ὐρανομήκη κατὰ τὴν ψυχὴν ἄνθρωπον· τὸν Διδάσκαλον τῶν Ἐθνῶν, τὸν Παιδοτρίβην τῆς Οἰκυμένης· τὸν σοφὸν Ἀρχιτέκτονα τῆς Ἐκκλησίας, τὸν φυτυργὸν τῆς θείας ἀμπέλου, τὸ φῶς τῶν Ἐκκλησιῶν, τὸν ἀναγκαῖον σύμβουλον τῶν Χριστιανῶν, τὸν εὐαγγελικὸν πανδοχέα, τὸν παγκρατιαστὴν τῦ Κόσμου· τὸν μείζονα πάντων τῶν Ἀποστόλων· τὸν κρείττονα τῶν κορυφαίων Προφητῶν, καὶ τὸν ἀμείνονα πάντων ἀνθρώπων· καθὼς μὲ τοιαῦτα ὑψηλὰ ἐπίθετα ἐγκωμιάζει τὸν ἐρωμένον της Παῦλον ἡ Χρυσοστομικὴ Ψυχή· (1) „ Παῦλον τὸν τῇ φρο„ νήσει τῶν ὐρανίων μετέωρον, καὶ τῇ καταφρονήσει τῶν ἐπιγείων μετάρσιον· τὸν θεό„ ληπτον νοῦν· τὴν χριστοκίνητον γλῶτταν· τὸν ὡραιότατον κάλαμον τῦ ὀξυγράφου „ γραμματέως, τὸν καλλιγραφήσαντα τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς ἀληθείας τὰ δόγματα· τὸ „ ἐν τῇ χειρὶ τῦ δυνατῦ θεοχάλκευτον βέλος, τὸ τῇ καρδίᾳ τῦ κοσμοκράτορος τῦ „ σκότυς, καιρίαν ἐμπῆξαν τὴν πληγήν· τὴν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ, καὶ κύκλῳ, μέχρι „ τῦ Ἰλλυρικῦ, μᾶλλον δὲ μέχρι τῶν περάτων τῆς γῆς, φανεῖσαν ἀστραπήν· τὴν διε„ δεσάτην, καὶ μεγαλόθρυν φωνὴν τῆς θείας βροντῆς, τὴν ἐν τῷ μυστικῷ τροχῷ τῦ „ Εὐαγγελίυ, τῷ κατὰ πάσης κυλισθέντι τῆς Οἰκυμένης, κηρύξασαν". καθὼς ὁ Νύσσης Γρηγόριος, μὲ τοιούτυς ὑπεροχικοὺς τίτλους κατεστέφει τὴν του μακαρίου Παύλου Ἱερὰν Κεφαλὴν (2), Παῦλον, τὸν δυνάμενον ἐν βάρει εἶναι, ὡς Χριστοῦ

„ Ἀ-

(1) Ὅρα εἰς τὸν ε'. Τόμον τῆς ἐν Ἐτώνῃ Ἐκδόσεως, σελ. 209. σίχ. 25. καὶ σελ. 276. σίχ. 15. καὶ σελ. 294. σίχ. 10. καὶ 317. σίχ. 30. καὶ 976. σίχ. 30. Καὶ εἰς τὸν ζ'. Τόμ. 588. σίχ. 35. Καὶ εἰς τὸν η'. Τόμ. σελ. 36. σίχ. 1.

(2) Ὅρα εἰς τὸν γ'. Τόμον αὐτῦ, ἐν τῷ Προοιμίῳ τῦ εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν Λόγυ.

„ Ἀπόστολον· τὸν περισσότερον πάντων κοπιάσαντα· τὸν ϗ πρὶν, ἢ τὰς μητρικὰς ὠ„ δῖνας λῦσαι, τῷ Θεῷ ἀφωρισμένον· τὸν τῶν ἀθεάτων θεατήν· τὸν τῶν ἀπορρήτων „ κατήκοον· τὴν Χριστοῦ εὐωδίαν, τὸν τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ ϗ τὴν ζωὴν, ἐν „ τῷ σώματι περιφέροντα“· καθὼς μὲ τοιούτους ἐπαίνους γεραίρει τὸ Ἀποστολικὸν τοῦ Παύλου ὑποκείμενον ὁ κριτικώτατος Φώτιος (1) τοῦτον, λέγω, τοῦτον, τὸν τοσοῦτον, καὶ τηλικοῦτον Ἀπόστολον“ (τὸν ὁποῖον ὅποιος μέλλει καὶ νὰ ὀνομάσῃ μόνον, πρέπει πρῶτον νὰ πλύνῃ τὸ στόμα του, ϗ ἔτζι νὰ τὸν ὀνομάζῃ, ἵνα μὴ ὁ καθαρὸς ὑπὸ ἀκαθάρτου ὀνομάζεται στόματος· καθὼς ἔλεγε τοῦτο περὶ τοῦ Ἰὼβ, ὁ σοφὸς Νικήτας) (2)· τοῦτον, πάλιν λέγω, θέλετε ἀξιωθῆτε νὰ ἰδῆτε, Ἀδελφοὶ, ἐὰν ἀγαπᾶτε νὰ μελετᾶτε συχνάκις τὰς Ἁγίας του Ἐπιστολὰς, ἂν ὄχι κοντὰ εἰς αὐτὸν παριστάμενοι (διὰ τὶ τοῦτο εἶναι μεγάλον ἀξίωμα.) ἀλλ᾽ ὅμως θέλετε τὸν ἰδῆτε ὅλον ἡλιόμορφον, ὅλον κατὰ χάριν Θεὸν, ἐνώπιον τοῦ κατὰ φύσιν Θεοῦ παριστάμενον, ϗ πλησίον ὄντα εἰς τὸν βασιλικὸν Θρόνον τῆς Τρισηλίου Θεότητος. Ἔτζι σᾶς πληροφορεῖ τὸ τοῦ Χριστοῦ ὁμοῦ, ϗ τὸ τοῦ Παύλου στόμα, ὁ χαριτώνυμος καὶ χρυσόστομος Ἰωάννης· „ ἵνα μὴ „ ἐνταῦθα μόνον ἀκούσωμεν τῆς τοῦ Παύλου φωνῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἀπελθόντες ἰδεῖν „ καταξιωθῶμεν τὸν Ἀθλητὴν τοῦ Χριστοῦ· μᾶλλον δὲ, ἂν ἐνταῦθα ἀκούσωμεν, κἀκεῖ „ πάντως αὐτὸν ὀψόμεθα, εἰ ϗ μὴ πλησίον ἑστῶτες, ἀλλ᾽ ὀψόμεθα πάντως ἐγγὺς τοῦ „ Θρόνου τοῦ βασιλικοῦ λάμποντα, ἔνθα τὰ Χερουβὶμ δοξάζει, ἔνθα τὰ Σεραφὶμ πέ„ τανται· ἐκεῖ Παῦλον ὀψόμεθα μετὰ Πέτρου, καὶ τοῦ τῶν Ἁγίων Χοροῦ Κορυφαῖον „ ὄντα, ϗ προστάτην, καὶ τῆς ἀγάπης ἀπολαύσομεν τῆς γνησίας“. (Ὁμιλ. λβ'. εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους.)

Κάμνω τέλος, ϗ ἐπισφραγίζω τὸ παρὸν Προοίμιον μὲ ἐκεῖνα τὰ ἴδια λόγια, ὁποῦ ἐπεσφράγισεν ὁ χρυσοῦς Ἅγιος τὴν εἰς τὴν δευτέραν πρὸς Κορινθίους εἰκοστὴν πρώτην του Ὁμιλίαν, ϗ σᾶς λέγω, ὅτι, ἐὰν συχνάκις τὰ τοῦ Παύλου Συγγράμματα ἀναγινώσκετε, ἀγαπητοὶ, ϗ ξεφαντόνετε μέσα εἰς αὐτὰ, ὡσὰν μέσα εἰς ὡραῖον περιβόλι, ϗ εὐώδη παράδεισον, ὄχι μόνον τὸν ἑαυτόν σας θέλετε ὠφελεῖτε, ἀλλὰ ϗ τοὺς ἀδελφούς σας Χριστιανούς· τῶν καλῶν δὲ τούτων ἀπολαύοντες, ἐνθυμηθῆτε, Ἀδελφοί μου, νὰ δεηθῆτε τοῦ Θεοῦ, διὰ τὰς ψυχὰς ἐκείνων, ὁποῦ ἐκοπίασαν εἰς τὰς παρούσας Ἐπιστολὰς, ϗ διαφόρως συνήργησαν μὲ ζῆλον ἔνθεον ϗ συνδρομήν. „ Ἵνα οὖν ϗ ἑαυτοῖς, „ ϗ ἑτέροις γινώμεθα χρήσιμοι, συνεχῶς τὸν Παῦλον μεταχειριζώμεθα, ἀντὶ λει„ μῶνος, ϗ παραδείσου τοῖς τούτου γράμμασιν ἐντρυφῶντες· οὕτω γὰρ δυνησόμεθα, ϗ „ κακίας ἀπαλλαγῆναι, ϗ ἀρετὴν ἑλέσθαι, ϗ τῶν ἐπηγγελμένων τυχεῖν ἀγαθῶν, „ χάριτι ϗ φιλανθρωπίᾳ“. (3)

Ὁ τῆς ἐν Χριστῷ ὑμῶν ἀδελφικῆς ἀγάπης

Ταπεινότατος δοῦλος
Νικόδημος ὁ Μεταφραστής

---

(1) Ὅρα εἰς τὴν πρὸς τὸν Νικομηδείας Γεώργιον ρξέ. Ἐπιστολὴν αὐτοῦ.

(2) Ὅρα ἐν τῷ Προοιμίῳ τῆς Ἑρμηνείας τῆς Βίβλου τοῦ Ἰὼβ, ὅπου ὁ Νικήτας φησίν· „ ὑπόθεσις ἡμῖν „ ϗ σκοπὸς τοῦ λόγου, ἡ τῆς Βίβλου τοῦ πολυάθλου Ἰὼβ „ ἀνάπτυξις· οὗ κἂν μόνον μεμνῆσθαι μέλλοντας, ἀπο„ πλῦναι δεῖ τὸ στόμα, καὶ οὕτως αὐτοῦ μνησθῆναι· κα„ θαροῦ γὰρ ἀνάγνοις ἅπτεσθαι χείλεσι, μὴ οὐχὶ θε„ μιτὸν εἴη“.

(3) Ὅτι δὲ αἱ Ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου, ὄχι μόνον εἶναι γεμάταις ἀπὸ τὴν Θείαν Σοφίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην· ϗ καλλωπίζονται μὲν ἀπὸ τὰ ποι-

κίλα

κίλα ἄνθη τοῦ τῆς Ῥητορικῆς λειμῶνος, σχηματίζονται δὲ μὲ διαφόρους ἰδέας, χάριν, καὶ κάλλος, καὶ ἰσχύ, καὶ πιθανότητα ἔμφυτον προβαλλόμεναι, μαρτυρεῖ ὁ σοφώτατος καὶ κριτικώτατος Φώτιος ἐν τῇ πρὸς τὸν Νικομηδείας Μητροπολίτην Γεώργιον, ρξέ. Ἐπιστολῇ· ἐξ ἧς ἀποσπάσας μέρη τινά, παραθέτω ταῦτα ἐδῶ χάριν τῶν φιλολόγων. „Θαυμάζεις, φησίν, εἰ τοιαύταις ἰδέαις τοῦ θείου Παύλου αἱ Ἐπιστολαὶ σχηματίζονται, καί μοι μηδὲν τῆς ἀληθείας ἀχθεσθῇς, ὅτι οὔπω διέκυψας πρὸς τὸ βάθος τῆς ἐνούσης τῷ ἀνδρὶ σοφίας· εἰδέ σε φιλοπονωτέρα περὶ τοὺς ἐκείνου λόγους λάβοι μελέτη, τῆς ἄνωθέν σοι δηλονότι ῥοπῆς εἰς διαμένειν ὁρώσης, θαυμάσαις ἂν μᾶλλον, ὅπως σε τοιαύτη σοφίας διελάνθανε χάρις, καὶ κάλλος ἐμφύτου λόγου, θερμὸν ἐραστὴν οὐκ εἶχε· καὶ οὔπω γε τὴν ἐν δόγμασι, καὶ πίστει λέγω σοφίαν· τοῦτο γάρ, οὐδ' αὐτὸς ἡμῖν ἀμφισβητῶν ὤφθης· ἀλλ' ὅση κράτος τε λόγων, καὶ ἰσχὺ θαυμάζεσθαι παρέχει......

„Ἐκείνων γε τῶν λόγων τὴν γλῶτταν εἶχε κανόνα ὁ Παῦλος, οἱ τηλικούτων πραγμάτων τὸν νοῦν ἐκφέρειν ἐδύναντο κατ' ἀξίαν, μηδὲν δολοῦντες, μήτε ἐξυβρίζοντες.... ἐπὶ ταύτῃ τῇ σοφίᾳ τὸν Διδάσκαλον ἐγὼ τῆς Οἰκουμένης θειάζω, καὶ δι' ἧς τοιαῦτα ἐφθέγγετο, εὐσήμῳ μέν, καὶ σταθερᾷ λέξει τὸ νόημα παριστῶν, κοινὸν δὲ πᾶσι τὸ ὄφελος προτιθείς. Τί δ' ἂν εἴποις ἐνθεωρήσας αὐτοῦ τὸ καθαρὸν τῶν ῥημάτων; οὐ μόνον ὅσον εἰς ὀρθότητα φωνῆς, καὶ συμμετρίαν ἤχει περιόδων, ἐναρμονίως συστελλόμενον, ἀλλὰ καὶ ἔτι πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων ἀφήγησιν ἀπευθύνεται; μηδὲν τῶν ἀναγκαίων ἔξωθεν ἐπισυρόμενον, ἐφ' ὅσον τε τὸ πεπραμμένον τῶν ὀνομάτων, καὶ ὅσον ἐπὶ τὸ σκληρὸν ἀποδύει, διακρίνων καλῶς ἀποπέμπεται; καίτοι μεγέθει τὸ σαφές, ὡς εἴτις ἄλλος, μᾶλλον δ' ὡς οὐδεὶς ἕτερος, δι' ὅλων ἐγκερασάμενος; καὶ οὔπω τοῦτό φημι, ὅτι περ τῷ συμβουλευτικῷ, καὶ νομοθετικῷ διαποικίλλεται· οὐδ' ὅτι περὶ θείων ὁ λόγος αὐτῷ πραγμάτων, καὶ τῶν ἐν ἀνθρώποις μάλιστα τιμίων· ἀλλ' οὐδὲ ὅτι λαμπρύνεσθαι, καὶ φαιδρῶς εἰπεῖν, μιμητὴν οὐκ ἔχων... θαυμαστὰ μέν, γὰρ ἄγαν καὶ ταῦτα· πῶς γὰρ οὔ; οὔτε τοῖς ἄλλοις, καὶ τῆς ἐπ' ἄκρον συνδρομῆς φαιδρότητός τε, καὶ καθαρότητος· ἀλλ' οἷος ἐν τῷ γνωμολογεῖν, καὶ εὐσταθῶς ἀποφαίνεσθαι; ἐλέγχειν ἔνθα δεῖ, καὶ ὡς δεῖ ἐπιτιμᾶν, καὶ διαμαρτύρεσθαι.... ἆρ' οὖν ἐνδεῖ τινος τῶν περὶ ταῦτα τὸν βίον ὅλον κατατριψάντων, ὁ μηδὲ μέχρι τῶν ὀνομάτων, οἶμαι, τῆς ἐπιμελείας αὐτῶν ἀνασχόμενος; ἀλλ' αὐτοσχέδιον ἔχων τὴν γλῶτταν ῥήτορα; ἀλλ' ἄρα, τὸ μὲν ἦθος αὐτῷ καὶ τὸ σαφὲς διὰ τοῦ μεγέθους οὕτω διαπρέπει κεραννύμενον, τοῦ πάχους δ' ἐνδεῖ; καὶ τίς οὕτω πέφυκε συγκράτῳ χρῆσθαι γοργότητι;.... Καὶ τί ἄν τις πελάγη θαλάσσης σταλαγμοῖς μετρεῖν ἐπιχειροίη; ἴσον γὰρ ἐκεῖνα σταλαγμῶν λογισμοῖς ὑποβάλλειν, καὶ τὴν Παύλου σοφίαν πειρᾶσθαι λόγῳ διεξελθεῖν.

„Οὐδὲ γάρ, οὐδὲ τὸ καλλωπίζον, καίτοι γε περιορῶν αὐτό, εἰς τέλος παρέδραμεν· ἀλλὰ τῆς ἐπιβουλῆς μὲν γυμνώσας, ἐν ᾗ ἄν τις καὶ ἐκαλλωπίσατο, τῷ ἐμφύτῳ δὲ περιβαλών, ὅπερ ἄν τις μόλις ἐλπίσειεν, οὕτω καὶ θαυμάσαι προήνεγκεν, ὡς αὐτὸ τοῦτο κανόνα, καὶ τύπον κάλλους ἀληθινοῦ τοῖς συνορῶσι προκεῖσθαι, πολὺ τοῦ σεσοφισμένου, καὶ κατ' ἐπιτήδευσιν εἰς ὡραιότητα διαφέροντος..... οὕτως ὁ τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ μεγάλου Παύλου χαρακτήρ, ἀρετῆς ἁπάσης τὰς ἐν λόγῳ τὰς ἰδέας ἐμμορφούμενος, καὶ τοῖς καταλλήλοις, καὶ οἰκείοις ἐμποικιλλόμενος σχήμασιν, ἀρχετύπου, καὶ παραδείγματος λόγον ἐπέχειν, καὶ ζηλοῦσθαι ἄξιος, ἀλλὰ μὴ πρὸς ἑτέρων μίμησιν ἀναγεγράφθαι τοῖς γε σωφρονοῦσιν ἐστὶ δίκαιος· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ ῥᾴδιον ὂν εἰκονίσειεν· ἐπεὶ μηδὲ μελέτης καρπός, ἀλλ' ἐπινοίας ὑπερφυοῦς τὰ Παύλου ῥήματα.... Ὦ φρικτῶν, καὶ παραδόξων μυστηρίων μαρτύριον ἀπαράγραπτον! ἐξ ἰδιωτικῆς γλώττης στάζουσα σοφία· ἐξ ἀμελετήτου στόματος, καινὴ εὐγλωττίας· ἐξ ἀμαθῶν χειλέων, τέχνη ῥητορείας... τί δ' ἂν εἴποις ἐμβαθυνόμενος τῷ ἑτέρῳ μέρει τῆς Παύλου περὶ τοὺς λόγους δυνάμεως; οἷος ἐν τοῖς κεφαλαίοις, τὴν τάξιν, τὴν διαίρεσιν! εἰσάγων, οἰκονομούμενος, ὑποφέρων ἀνθυποφέρων! ὅσος τῶν ἐπιχειρημάτων τὴν εὕρεσιν! τὸ ἐν ταῖς ἐργασίαις γόνιμον! ὅπως συμπείθειν ἕτοιμος καὶ πολύς, παραβολαῖς, παραδείγμασιν! ἡλίκος τοῖς ἐνθυμήμασι, καὶ τὴν ἄλλην τόποις ἅπασαν συγγενοῦ δύναμιν"!

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ.

ΗΡΩΕΛΕΓΕΙΟΝ

ΕΙΣ ΤΑΣ ΙΔ'. ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΑΣ.

„ Ἀρθεὶς οὐρανίην, ὑπὲρ ἄμπυγα πνεύματι Παῦλος,
„ Κεῖθεν ἀπαστράπτει, ἄσβετον ἀγλαΐην.
„ Κόσμῳ τε βροντὰς, ἐριηχέας ἐστυφέλιξε,
„ Τὴν δ' ἄρ' Ἐπιστολίων, Τεσσαρακαιδεκάδα.

ΙΑΜΒΙΚΟΝ ΕΙΣ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΠΑΥΛΟΥ.

„ Σαύλου τὸ πρῶτον, γράμμα ἤν περ ἐξέλης,
„ Τὸ Πῖ δὲ προσθῇς, Παῦλος ἔσται αὐτίκα.
„ Παύλου τὸ Πῖ δ' αὖ, ἤν περ ἐξέλης φίλε,
„ Χειστοῦ ὁ Παῦλος, αὐλὸς εὑρεθήσεται.

ΕΤΕΡΟΝ ΕΙΣ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΠΑΥΛΟΥ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΠΙΣΤΟΛΑΣ ΑΥΤΟΥ.

„ Σαῦλος τοπρὶν μὲν, ἦν σάλος χειστωνύμων,
„ Ἐπιστολὰς σχὼν, τῶν Ἰουδαίων πάρα.
„ Παῦλος δὲ παῦλα, νῦν φιλοχρίστων πέλει,
„ Ἐπιστολὰς δοὺς, τάς δε τῇ Ἐκκλησίᾳ.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ

ΔΙΑ ΣΤΙΧΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ.

„ Αἱ δὶς ἑπτὰ Ἐπιςολαὶ τοῦ Μακαρίου Παύλου,
„ Πηγαὶ ὡς δισεπτάκρουνοι, ὕδατος νεκταρέου,
„ Ἀρδεύουσιν, ἀφραίνουσι, Χριςοῦ τὴν Ἐκκλησίαν,
„ Καὶ καρποφόρον ἀρεταῖς, δεικνύουσιν εὖ μάλα.
„ Ἀλλ' ὥσπερ οὐδὲν ὄφελος, πηγῇ τῇ κεκλεισμένῃ,
„ Καὶ θησαυρῷ τῷ ἀφανεῖ, ὡς τῷ Σειρὰχ ἐῤῥέθη·
„ Οὕτως οὐδὲν τὸ ὄφελος, ταύταις ὑπῆρχε πρῶτον,
„ Ὡς κεκλεισμέναις ἀσαφεῖ, γλώσσῃ τῇ τῶν Ἑλλήνων.
„ Νῦν δὲ Χριςοῦ τῇ χάριτι, ἠνοίχθησαν εὐςόχως,
„ Διὰ τῆς γλώσσης τῆς πεζῆς, καὶ ῥέουσιν ἀφθόνως.
„ Δεῦτε λοιπὸν Χριςώνυμοι, ἅπαντες ἰδιῶται,
„ Ἐκ σωτηρίου τῶν πηγῶν, προθύμως ἀπαντλεῖτε.

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΚΟΠΙΑΣΑΝΤΑΣ ΚΑΙ ΔΑΠΑΝΗΣΑΝΤΑΣ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΒΙΒΛΟΥ.

„ Ἄναξ Ἰησοῦ, ῥῦσαι οὖν πάσης βλάβης,
„ Τοὺς συνδραμόντας, καὶ πονήσαντας λίαν,
„ Ἔργοις, λόγοις τε, καὶ χρημάτων δαπάνῃ,
„ Ἐν τῇδε Βίβλῳ Σοῦ σοφοῦ Ἀποςόλου.
„ Ζωῆς δὲ γράψον, ἐν Βίβλῳ ὦ Χριςέ μου,
„ Τούτους ἅπαντας, κἀμὲ τὸν Σὸν οἰκέτην.

ΤΟΥ ΚΟΡΥΦΑΙΟΥ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΠΕΤΡΟΥ.

„Καθὼς καὶ ὁ ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς Παῦλος, κατὰ τὴν αὐτῷ δοθεῖσαν σοφίαν ἔγραψεν ὑμῖν· ὡς καὶ ἐν πάσαις ταῖς Ἐπιστολαῖς λαλῶν ἐν αὐταῖς περὶ τούτων. Ἐν οἷς ἐστι δυσνόητά τινα, ἃ οἱ ἀμαθεῖς, καὶ ἀστήρικτοι στρεβλοῦσιν, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς Γραφὰς, πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀπώλειαν". (Πέτρος. Ἐπισ. β'. Κεφ. γ'. 15.)

ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥ.

„Ὥσπερ Βασιλεὺς γράψας Ἐπιστολὰς, οἷς βούλεται κωδικέλλους, καὶ δωρεὰς χαρίσασθαι, σημαίνει πᾶσιν, ὅτι ταχέως σπουδάσατε ἐλθεῖν πρὸς με, ἵνα λάβητε παρ' ἐμοῦ δωρεὰς βασιλικάς..... οὕτω καὶ τὰς θείας Γραφὰς, ὥσπερ Ἐπιστολὰς ἀπέστειλεν ὁ Βασιλεὺς Θεὸς τοῖς ἀνθρώποις, δηλώσας δι' αὐτῶν, ἵνα παρακαλέσαντες τὸν Θεὸν, καὶ πιστεύσαντες, αἰτήσωσι, καὶ λάβωσι δωρεὰν οὐράνιον". (Ἐκ τῆς λθ'. Ὁμιλίας αὐτοῦ, ἧς ἡ Ἐπιγραφή· „Τίνος ἕνεκεν ἐδόθη ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἡ θεία Γραφή".

ΠΑΤ-

ΠΑΥΛΟΥ

ΤΟΥ ΕΝΔΟΞΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΕΥΦΗΜΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ

ΑΙ ΔΕΚΑΤΕΣΣΑΡΕΣ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.

Θεοφυλάκτου Ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας Ἑρμηνεία εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους τοῦ Ἀποστόλου Παύλου Ἐπιστολήν, μεταφρασθεῖσα εἰς τὸ ἁπλοῦν.

Ὑπόθεσις τῆς πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολῆς (1) κατὰ τοὺς Θείους Χρυσόστομον, Θεοδώριτον, Θεοφύλακτον, καὶ Οἰκουμένιον.

Ἡ συνεχὴς ἀνάγνωσις τῶν θείων Γραφῶν, φέρει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν γνῶσιν αὐτῶν· ἀληθὴς γὰρ εἶναι ὁ Κύριος, ὅπου εἶπε· „ζητεῖτε, καὶ εὑρήσετε, κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑ„μῖν“. (Ματθ. ζ'. 7.) Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν θέλομεν μάθομεν τὰ μυστήρια τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ μακαρίου Παύλου, ἀνίσως συνεχῶς καὶ ἐπιμελῶς ταύτας ἀναγινώσκωμεν· ἐπειδὴ αὐτὸς ὑπερέβαλεν ὅλους τοὺς ἄλλους Ἀποστόλους κατὰ τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας· καὶ πρεπόντως τοὺς ὑπερέβαλε, διὰ τὶ καὶ περισσότερον ἀπὸ ὅλους ἐκοπίασεν εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου· διὰ τοῦτο ἔλαβε καὶ πλουσιωτέραν τὴν χάριν τοῦ Παναγίου Πνεύματος. Ἡ ὑπεροχὴ δὲ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀποστόλου τούτου γίνεται φανερά, ὄχι μόνον ἀπὸ τὰς Ἐπιστολάς του, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων· διὰ τί, ὅταν ὁ Παῦλος ἀνώρθωσε τὸν Παράλυτον εἰς τὴν Λύστραν, καὶ Δέρβην, τὰς πόλεις τῆς Λυκαονίας, οἱ ὄχλοι βλέποντες τὸ παράδοξον, μὲ λυκαονικὴν φωνὴν „ἐκάλουν, τὸν μὲν Βαρνάβαν, Δία· τὸν δὲ Παῦλον, Ἑρμῆν“· ἐπειδὴ αὐτὸς ἦν ὁ ἡγούμενος τοῦ λόγου. (Πράξ. ιδ'. 12.) ὁ γὰρ Ἑρμῆς, Θεὸς τῆς εὐγλωττίας ἐνομίζετο κοντὰ εἰς τοὺς Ἕλληνας.

Πρώτη δὲ Ἐπιστολὴ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἶναι ἡ πρὸς Ῥωμαίους, ὄχι διὰ τὶ αὐτὴ πρώτη ἐγράφη· ἐπειδὴ προτίτερα ἀπὸ αὐτὴν ἐγράφησαν αἱ δύω πρὸς τοὺς Κορινθίους, καὶ πάλιν πρὸ αὐτῶν ἐγράφησαν αἱ πρὸς Θεσσαλονικεῖς δύω (2)· γράφων γὰρ εἰς τοὺς Κορινθίους τὸ δεύτερον περὶ τῆς ἐλεημοσύνης τῆς πεμπομένης εἰς Ἱερουσαλὴμ ἔλεγεν· „οἶδα γὰρ ἐγὼ τὴν προθυ„μίαν ὑμῶν, ἣν ὑπὲρ ὑμῶν καυχῶμαι Μακεδόσιν (ἤτοι τοῖς Θεσσαλονικεῦσιν)“ (β'. Κορινθ.

---

(1) Ἡ Ἐπιστολὴ αὕτη ἐγράφη κατὰ τὸν Μελέτιον, ἔτη κδ'. ἢ κς'. μετὰ τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου. Τόμ. α'. σελ. 41. τῆς Ἐκκλησ. Ἱστορίας.

(2) Σημείωσαι ὅτι κατὰ τὸν σοφὸν Θεοδώρητον, πρώτη κατὰ τὴν τάξιν, καὶ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἔγραψεν ὁ Παῦλος τὰς ἐπιστολάς του, εἶναι ἡ πρὸς Θεσσαλονικεῖς πρώτη· ἡ δὲ πρὸς Ῥωμαίους αὕτη, εἶναι ἑβδόμη· δηλαδὴ μετὰ τὰς δύω πρὸς Θεσσαλονικεῖς, καὶ τὰς δύω πρὸς Κορινθίους, καὶ τὴν πρώτην πρὸς Τιμόθεον καὶ τὴν πρὸς Τίτον· πρώτη δὲ εἶναι αὕτη, τῆς πρὸς Γαλάτας, τῆς πρὸς Φιλιππησίους, τῆς πρὸς Φιλήμονα, τῆς πρὸς Ἐφεσίους, τῆς πρὸς Κολασσαεῖς, τῆς πρὸς Ἑβραίους, καὶ τῆς πρὸς Τιμόθεον δευτέρας, τῆς πασῶν ὑστάτης. (ἐν τῇ προθεωρίᾳ τῶν τοῦ Παύλου Ἐπιστολῶν).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ρινθ. θ'. 2.)· ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς Γαλάτας Ἐπιστολὴ, προτέρα τῆς πρὸς Ῥωμαίους εἶναι. Ἀπὸ δὲ τὰς ἄλλας Ἐπιστολὰς τοῦ Παύλου, πρώτη εἶναι αὕτη ἡ πρὸς Ῥωμαίους. Διὰ τί λοιπὸν αὐτὴ ἔχει τὴν πρώτην τάξιν; Ὅτι κοντὰ εἰς τὴν θείαν Γραφὴν, ἡ τοιαύτη τάξις δὲν φυλάττεται ἀναγκαίως· διὰ τὶ καὶ οἱ δώδεκα Προφῆται, ἀγκαλὰ καὶ δὲν ἀκολουθοῦν ἕνας εἰς τὸν ἄλλον κατὰ τοὺς χρόνους, ἀλλὰ εἶναι πολὺ μακρὰν ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον, μ' ὅλον τοῦτο κατὰ τὴν τάξιν τῶν βιβλίων αὐτῶν, ἀκόλουθοι εὑρίσκονται εἰς τὴν Παλαιάν· γράφει δὲ εἰς τοὺς Ῥωμαίους ὁ Παῦλος, ἕνα μὲν, διὰ τὶ εἶχε χρέος νὰ ἦναι λειτουργὸς τοῦ Χριστοῦ, καὶ νὰ κηρύττῃ καὶ ἐγγράφως τὸ Εὐαγγέλιον· καὶ ἄλλο δὲ, διὰ τὶ ἡ Ῥώμη, καὶ οἱ ἐν αὐτῇ κατοικοῦντες, ἦτον κεφαλὴ τῆς οἰκουμένης· ὅποιος δὲ τὴν κεφαλὴν ὠφελεῖ, ἐνταυτῷ ὠφελεῖ καὶ ὅλον τὸ ἐπίλοιπον σῶμα.

Στέλλει δὲ τὴν Ἐπιστολὴν ταύτην ὁ Παῦλος πρὸ τοῦ νὰ ἰδῇ τοὺς Ῥωμαίους, ἀκούων δὲ μόνον περὶ αὐτῶν, καὶ ποθῶν νὰ τοὺς ἰδῇ· γράφει δὲ εἰς αὐτὴν, ὅτι τὰ ἔθνη ἐκαλέσθησαν εἰς τὴν πίστιν ἀπὸ τὸν Θεόν· ὅτι ἡ περιτομὴ ἦτον ἄχρι τινὸς καιροῦ, καὶ τώρα ἔπαυσεν· ὅτι διὰ μέσου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐλύθη ἡ ἁμαρτία τοῦ Ἀδὰμ, καὶ ἐπέρασεν ἡ σκιὰ τοῦ νόμου, καὶ διὰ νὰ κατασκευάσῃ πῶς ὁ Θεὸς ἐκάλεσεν ὅλα τὰ Ἔθνη, κατηγορεῖ μὲν τοὺς Ἕλληνας, διὰ τὶ ὁ Θεὸς ἐφανέρωσεν εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ποιημάτων τοῦ Κόσμου τὴν ἐδικήν του γνῶσιν, καὶ τὴν ἀΐδιόν του δύναμιν· αὐτοὶ δὲ, δὲν ἠθέλησαν νὰ γνωρίσουν τὸν Θεὸν ἀπὸ τὰ ποιήματά του, ἀλλὰ μάλιστα ἐθεοποίησαν αὐτὰ, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐφύλαξαν τὸν φυσικὸν νόμον, τὸν ἔμφυτον εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· ὅθεν καὶ ἦτον ὑποκάτω εἰς ἁμαρτίαν. Κατηγορεῖ δὲ καὶ τοὺς Ἑβραίους, πῶς δὲν ἐφύλαξαν τὸν γραπτὸν νόμον, ἀλλὰ διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου ἀτίμαζαν τὸν Θεόν· καὶ ἔτζι ἐλέγχει καὶ τοὺς δύω, ἤτοι καὶ τοὺς Ἕλληνας, καὶ τοὺς Ἑβραίους, ὡς ἁμαρτωλοὺς, καὶ παρανόμους· καὶ ἀκολούθως ἀποδείχνει, ὅτι ὅλοι ἦτον ὑπεύθυνοι εἰς καταδίκην, καὶ τιμωρίαν, καὶ διὰ τοῦτο ἐχρειάζοντο τὸν Σωτῆρα, καὶ Λυτρωτὴν Ἰησοῦ Χριστὸν, διὰ νὰ τοὺς συγχωρήσῃ τὰς ἁμαρτίας, καὶ νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν καταδίκην.

Καὶ λοιπὸν ἐκ τούτων συμπεραίνει ὅτι ἡ χάρις, καὶ κλῆσις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπίσης ἔγινε καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους, καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἤτοι εἰς τὰ Ἔθνη· καὶ ὅτι, ἐπειδὴ καὶ τὰ Ἔθνη ἐκαλέσθησαν, ἀναγκαίως ἔπαυσεν ἡ περιτομὴ, καὶ ἡ τοῦ νόμου σκιά· διὰ τὶ καὶ ὁ Ἀβραὰμ δὲν ἐδικαιώθη ἀφ' οὗ περιετμήθη, ἀλλὰ πρὸ τοῦ νὰ περιτμηθῇ, καὶ ὠνομάσθη Ἀβραὰμ, ἤτοι πατὴρ πολλῶν Ἐθνῶν, διὰ τὴν πίστιν ὁποῦ ἔδειξε πρὸ τῆς περιτομῆς, ἔτι ἀκρόβυστος, ἤτοι ἀπερίτμητος, ὤν· καὶ ὅτι ἔλαβε τὴν περιτομὴν ἀφ' οὗ ἐδικαιώθη, διὰ νὰ ἦναι αὐτὴ σημεῖον, εἰς ἐκείνους ὁποῦ γεννῶνται ἀπὸ αὐτὸν κατὰ σάρκα, ἕως οὗ νὰ γεννηθοῦν τὰ ἔθνη, τὰ κατὰ τὴν πίστιν (τὴν πρὸ τῆς περιτομῆς δηλαδὴ) τοῦ Ἀβραὰμ μέλλοντα πολιτεύεσθαι, διὰ τὰ ὁποῖα τέκνα μετωνομάσθη Ἀβραάμ· καὶ ἔτζι νὰ παύσῃ πλέον τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς· διότι φυσικῷ τῷ τρόπῳ, ὅταν ἔλθουν παρόντα τὰ σημαινόμενα πράγματα, τότε ἐξ ἀνάγκης παύουν καὶ τὰ τούτων σημεῖα, τὰ πρὸ τούτων γινόμενα· δι' ὅτι, ἂν οἱ Ἑβραῖοι ἀναγκάζουν νὰ περιτέμνωνται τὰ Ἔθνη, ἂς παύσουν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀβραὰμ, καὶ ἂς ὀνομάζουν αὐτὸν μόνον Ἄβραμ· εἰ δὲ Ἀβραὰμ ὑπὸ Θεοῦ ὠνομάσθη, διὰ τὶ ἔμελλε νὰ γένῃ πατὴρ πολλῶν ἐθνῶν, λοιπὸν καὶ τὰ τούτου τέκνα τὰ ἔθνη, δὲν πρέπει νὰ περιτέμνωνται· ἀλλ' οὐδὲ οἱ Ἑβραῖοι τὰ κατὰ σάρκα τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ, πρέπει νὰ περιτέμνωνται, διὰ νὰ γένῃ βέβαιον τὸ ὄνομα τοῦ Ἀβραὰμ, τοῦ Πατρὸς τῶν ἐθνῶν· ἐπειδὴ δὲν χρειάζεται πλέον τινὰς τὴν περιτομὴν, οὐδὲ τὴν ἄλλην τοῦ νόμου σκιὰν, ἀρκούμενος εἰς μόνην τὴν πίστιν τοῦ Ἀβραάμ.

Καὶ κατὰ ἄλλον δὲ τρόπον κατασκευάζει, πῶς δὲν θέλει γένῃ λύτρωσις, καὶ χάρις εἰς τοὺς Ἰουδαίους, καὶ εἰς τὰ ἔθνη, ἀνίσως πρῶτον δὲν λυθῇ ἡ παλαιὰ ἁμαρτία τοῦ Ἀδὰμ, ἡ ὁποία διεδόθη εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· διὰ μέσου δὲ ἄλλου τινὸς, αὕτη δὲν ἦτον δυνατὸν νὰ λυθῇ, παρὰ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἄλλως δὲ πάλιν νὰ λύσῃ ταύτην δὲν ἐδύνετο ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, πάρεξ νὰ φορέσῃ σῶμα, καὶ νὰ γένῃ ἄνθρωπος, νὰ πάθῃ καὶ νὰ ἀποθάνῃ διὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· καὶ ἔτζι διὰ μέσου τοῦ θανάτου του, νὰ ἐλευθερώσῃ ὅλους ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὸν θάνατον. Καὶ καθὼς διὰ τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου τοῦ Ἀδὰμ, ἐμβῆκεν εἰς τὸν Κόσμον ἡ ἁμαρτία, καὶ ὁ θάνατος· ἔτζι καὶ διὰ τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ, νὰ δοθῇ ἡ χάρις, καὶ ἡ ζωή. Εἶτα ὁ Παῦλος ὡς καλὸς Οἰκονόμος, τοὺς μὲν Ἑβραίους παρηγορεῖ πῶς δὲν εἶναι παραβάται τοῦ νόμου, ἀνίσως πιστεύουν εἰς τὸν Χριστόν· εἰς δὲ τοὺς Ἐθνικοὺς παραγγέλλει, νὰ μὴν ὑπερηφανεύωνται κατὰ τῶν Ἑβραίων· ἀλλὰ νὰ ἠξεύρουν, ὅτι καθὼς ὁ κλάδος ἐγκεντρίζεται εἰς τὴν ῥίζαν, ἔτζι καὶ οἱ Ἐθνικοὶ ἐκεντρίσθησαν εἰς τοὺς Ἰουδαίους· καὶ ἔτζι διδάξας τοὺς Ῥωμαίους περὶ ἠθῶν, καὶ πολιτείας ἐναρέτου, καὶ δείξας ὅτι κανένα κρέας χοιρινὸν δὲν εἶναι ἀκάθαρτον, καὶ σιγχαμερὸν εἰς τοὺς πιστεύοντας τῷ Χριστῷ· καὶ τοὺς περὶ τούτων διαφερομένους συμβουλεύσας νὰ μὴ σκανδαλίζωνται, πληρόνει τὴν Ἐπιστολήν.

ΕΡ-

ΕΡΜΗΝΕΙΑ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ.

1. „Παῦλος“.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Οὔτε ὁ Μωϋσῆς, οὔτε πολλοὶ ἄλλοι μετὰ τὸν Μωϋσῆν, ἀλλ' οὐδὲ οἱ θεῖοι Εὐαγγελισταί, ἔγραψαν τὰ ὀνόματά των προτίτερα ἀπὸ τὰ συγγράμματα αὐτῶν· ὁ δὲ μακάριος οὗτος Ἀπόστολος, εἰς ὅλας τὰς Ἐπιστολάς του, γράφει πρότερον τὸ ὄνομά του. Διὰ τί δὲ τοῦτο ποιεῖ; διὰ δύω αἴτια· πρῶτον, διὰ τί, ἐκεῖνοι μέν, ἔγραφον εἰς τοὺς παρόντας, καὶ πλησίον ὄντας ἀνθρώπους· οὗτος δέ, ἔστελλε τὰς Ἐπιστολάς του εἰς τοὺς μακρὰν ἀπέχοντας, καὶ διὰ τοῦτο μὲ δίκαιον λόγον ἔγραφε πρότερον τὸ ὄνομά του· καὶ δεύτερον, διὰ τὶ ἐφύλαττε τὸν νόμον, καὶ τὴν τάξιν τοῦ ἐπιστολικοῦ χαρακτῆρος, εἰς τὸν ὁποῖον συνειθίζεται νὰ προγράφεται τὸ ὄνομα τοῦ ἐπιστέλλοντος (1). Εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ὅμως Ἐπιστολήν, δὲν προγράφει τὸ ὄνομά του ὁ Παῦλος, ἐπειδὴ καὶ οἱ Ἑβραῖοι εἶχον ἔχθραν πρὸς αὐτόν· ὅθεν, ἵνα μὴ εὐθὺς ὁποῦ ἀκούσουν τὸ ὄνομά του, παραχθῶσι, καὶ δὲν δεχθῶσι τὴν Ἐπιστολήν του, διὰ τοῦτο ἔκρυψεν ἐπίτηδες τὸ ὄνομά του εἰς τὴν ἀρχήν· καὶ ὅρα εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς Ἐπιστολῆς ἐκείνης. Διὰ ποίαν δὲ ἀφορμὴν μετωνομάσθη Παῦλος ἀπὸ Σαύλου; διὰ νὰ μὴ φανῇ κατώτερος, κατὰ τοῦτο, ἀπὸ τὸν Κορυφαῖον τῶν Ἀποστόλων Πέτρον, ὅς τις ἀπὸ Σίμωνος, μετωνομάσθη Κηφᾶς, ὃ ἑρμηνεύεται Πέτρος· (Ἰωάνν. ά. 43.) καὶ ἀπὸ τὸν Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην, τοὺς υἱοὺς Ζεβεδαίου, τοὺς ἐπονομασθέντας Βοανεργὲς, ἤτοι υἱοὶ βροντῆς (2). (Μάρ. γ΄. 17.)

„Δοῦλος“.

Πολλοὶ τρόποι δουλείας εἶναι· δἰ ὅτι εἶναι τινὰς δοῦλος τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὴν δημιουργίαν, καὶ κτίσιν, καθ' ὅ, τι ὅλα τὰ κτίσματα εἶναι δοῦλα εἰς τὸν Θεόν. „Τὰ σύμπαντα γάρ φησι, „δοῦλα σά“. (Ψαλ. ριή. 9.) Εἶναι τινὰς δοῦλος τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν πίστιν· περὶ οὗ εἴρηκεν ὁ αὐτὸς Παῦλος „ὅτι ὑπηκούσατε (ἤτοι ἐδουλεύσατε) (3) εἰς ὃν παρεδόθητε τύπον διδα„χῆς“. (Ῥωμ. ς΄. 17.) Εἶναι τινὰς δοῦλος τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ τὴν πολιτείαν· καθ' ὃ ὁ Μωϋ-

σῆς,

---

(1) Οὕτω γὰρ οἱ ἀρχαῖοι ἐσυνείθιζον νὰ γράφουν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς, κατὰ τὸν Φώτιον. „Κλαύδιος Λυ„σίας τῷ κρατίστῳ Ἡγεμόνι Φίλικι χαίρειν“. (Πράξ. κγ΄.) „Φίλιππος Ἀριστοτέλει εὖ πράττειν“. „Ἀλέ„ξανδρος Ἀριστοτέλει χαίρειν“· ἢ προγράφει τὸ ὄνομά του ὁ Παῦλος, κατὰ τὸν αὐτὸν Φώτιον, μὴ θέλωντας οὐδὲ νὰ ἀνοίξῃ τὸ στόμα, καὶ νὰ κινήσῃ τὸν κάλαμον, χωρὶς νὰ ἐνθυμηθῇ τὴν εὐεργεσίαν, ὁποῦ τῷ ἔκαμεν ὁ Κύριος, ἀπὸ φιλοτιμίαν τοῦ ὁποίου εἶχε τό, Παῦλος, ὄνομα· οὕτω γάρ φησι· „Προτάττει τῆς ἐπιστολῶν αὐ„τοῦ Παῦλος ὁ θεῖος τὸ ὄνομα, μηδὲ διᾶραι στό„μα χωρὶς τοῦ μεμνῆσθαι τῆς δεσποτικῆς εὐεργεσίας „βουλόμενος· καὶ γὰρ τὴν κλῆσιν ἡ χάρις ἐκαίνισεν, „εἰς Παῦλον τὸν Σαῦλον, ὥσπερ τοὺς τρόπους διαμειψα„μένη τῷ ῥήματι“. (Ἀμφιλοχίων Ζητήματι, ρνζ΄.)

(2) Ἀλλαχοῦ γὰρ ὁ αὐτὸς τὴν ὑπακοὴν εἰς τὴν δουλείαν μεθερμηνεύει λέγων· „οὐκ οἴδατε ὅτι ᾧ πα„ριστάνετε ἑαυτοὺς δούλους εἰς ὑπακοήν, δοῦλοί ἐστε ᾧ „ὑπακούετε“; (Ῥωμ. ς΄. 16.)

(3) Τί δὲ σημαίνει τὸ ὄνομα, Παῦλος, εἴπομεν ἐν τῷ Προοιμίῳ πρὸς τοὺς ἐντυγχανομένους.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

σῆς, θεράπων λέγεται τοῦ Κυρίου, ἤτοι δοῦλος (1)· κατὰ πάντας δὲ τοὺς τρόπους τούτους, δοῦλος ἦτον ὁ Παῦλος τοῦ Χριστοῦ (2).

„Ἰησοῦ Χριστοῦ“.

Ἐδῶ προβάλλει τὰ ὀνόματα τῆς οἰκονομίας τοῦ Κυρίου, ὁ Παῦλος ἀναβαίνωντας ἀπὸ τὰ κάτωθεν εἰς τὰ ἄνω· διατὶ ὁ Κύριος μετὰ τὴν σάρκωσιν ὠνομάσθη Ἰησοῦς, καὶ Χριστός· ἐπειδὴ ἐχρίσθη, ὄχι μὲ ἔλαιον αἰσθητὸν, ἀλλὰ μὲ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον εἶναι βέβαια κυριώτερον ἀπὸ τὸ ἔλαιον (3)· ὅτι δὲ εἶναι καὶ χρίσις χωρὶς τοῦ ἐλαίου γινομένη, μὲ μόνον τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἄκουσον τοῦ Ψαλμῳδοῦ λέγοντος· „μὴ ἅπτεσθε τῶν χριστῶν μου“ (Ψαλ. 104. 5.) ἐπειδὴ ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι περὶ τῶν πρὸ τοῦ νόμου χριστῶν· τοῦ Ἀβραὰμ δηλαδὴ, τοῦ Ἰσαὰκ, καὶ τοῦ Ἰακὼβ, ὅταν οὐδὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἐλαίου τῆς χρίσεως ἦτον.

„Κλητός“.

Τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι ἴδιον ταπεινοφροσύνης· δείχνει γὰρ μὲ τοῦτο ὁ Παῦλος ὅτι αὐτὸς δὲν ἐζήτησεν, οὔτε εὗρηκε τὸν Χριστὸν ἀπὸ λόγου του, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Χριστοῦ ζητηθεὶς, καὶ καλεσθεὶς, ἦλθεν εἰς αὐτόν· δι᾽ ὅ,τι ἐκ τοῦ Οὐρανοῦ ἐκάλεσεν αὐτὸν ὁ Κύριος διὰ τῆς ὑπὲρ Ἥλιον λαμπούσης ὀπτασίας ἐκείνης, ὡς αἱ Πράξεις ἱστοροῦσι τῶν Ἀποστόλων, ἐν Κεφαλαίῳ Θ΄. (4).

„Ἀπόστολος“.

Τοῦτο τὸ ὄνομα ἐπρόσθεσεν ὁ Παῦλος πρὸς διαφορὰν τῶν ἄλλων κλητῶν· διατὶ καὶ ὅλοι οἱ πιστοὶ, ὀνομάζονται κλητοὶ, ἤτοι καλεσμένοι· πλὴν ἐκεῖνοι μὲν ὀνομάζονται καλεσμένοι, ἕως οὗ νὰ πιστεύσουν· ἐγὼ δὲ, λέγει, ἔλαβον καὶ τὸ νὰ εἶμαι Ἀπόστολος· τὸ ὁποῖον τοῦτο ὄνο-

---

(1) Ὁ γὰρ ἐν τῇ ἐξόδῳ καλούμενος θεράπων Κυρίου Μωϋσῆς (Ἐξ. δ΄. 10.) καὶ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ (Ἐξ. λγ΄. 11.) οἱ αὐτοὶ ὀνομάζονται δοῦλοι Κυρίου ἐν τῷ Βιβλίῳ τοῦ Ἰησοῦ. „Μωϋσῆς φησιν ὁ δοῦλος „Κυρίου“ (Ἰησ. ιδ΄. 7. κβ΄. 3.) Καὶ Ἰησοῦς υἱὸς Ναυῆ δοῦλος Κυρίου. (Ἰησ. κδ΄. 29.)

(2) Κατὰ δὲ τὸν Οἰκουμένιον ὁ Παῦλος προγράφει εὐθὺς ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ τὸ, δοῦλος, καὶ οὐχὶ τὸ, Ἀπόστολος, ὡς συνειθίζει νὰ προγράφῃ εὐθὺς εἰς τὰς ἄλλας ἐπιστολὰς, διὰ νὰ φέρῃ τοὺς Ῥωμαίους εἰς φόβον καὶ εὐλάβειαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· διατὶ αὐτοὶ, τόσον ἦτον πεφυσιωμένοι, ὥστε ὁποῦ ἐψήφιζον διὰ Θεοὺς ἐκείνους ὁποῦ ἤθελον· ὅθεν, ὡς λέγει ὁ Εὐσέβιος, (Βιβλ. β΄. Κεφ. β΄.) ἐπειδὴ ὁ ἡγεμὼν τῆς Ἰουδαίας, ἔγραψεν εἰς τὸν Βασιλέα τῆς Ῥώμης Τιβέριον ὅτι κηρύττεται Θεὸς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὡς θαύματα ποιῶν, δὲν ἐδέχθη τὸ ὄνομα τοῦτο ὁ Βασιλεὺς, καὶ ἡ Σύγκλητος· ὄχι πῶς δὲν ἦτον ἄξιος νὰ ὀνομάζεται Θεὸς, ἀλλὰ διατὶ παρὰ γνώμην αὐτῶν ἔλαβε τοῦτο τὸ ὄνομα· ἐστάθη δὲ τοῦτο μία θεία οἰκονομία, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὠνομάσθη Θεὸς μὲ ἀνθρωπίνην ψῆφον καὶ ἐκλογήν· ὁ δὲ Χρυσόστομος τὰ αὐτὰ ἑρμηνεύων μὲ τὸν Θεοφύλακτον (μᾶλλον δὲ ὁ Θεοφύλακτος αὐτὰ ἐρανίσθη ἀπὸ τὸν Χρυσόστομον) λέγει· „ἐπεὶ οὖν κατὰ πάν„τας τοὺς τρόπους τῆς δουλείας δοῦλος ἦν ὁ Παῦλος, ἀν„τὶ μεγίστου ἀξιώματος τοῦτο τίθησι λέγων, δοῦλος „Ἰησοῦ Χριστοῦ“.

(3) Ὅθεν χρίσμα τοῦτο καλεῖ ὁ μέγας Βασίλειος λέγων „τὸ Πνεῦμα οὐκ ἐν τῷ πλήθει, ἀλλὰ μετὰ τῆς „δυάδος Τριάδα πληροῖ, καὶ κτίσεως ἀπηλλοτρίωται, „καὶ πλεῖστον ὑπερέχει, ἅτε δὴ ἁγιάζον τὴν κτίσιν, „καὶ ζωοποιοῦν, καὶ χρίσμα ἐφ᾽ ἡμῖν ὂν, ἤδη δὲ καὶ ἐν „αὐτῇ τῇ τοῦ Κυρίου σαρκί“. (Ὁμιλ. εἰς τὸ Ἅγιον Βάπτισμα.) ἀλλὰ καὶ Χριστὸς αὐτὸ ὀνομάζεται, μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα τοῦ ὑπ᾽ αὐτοῦ κατὰ σάρκα χριομένου Χριστοῦ, κατὰ τὸν αὐτὸν Βασίλειον λέγοντα· „ἐπεὶ πᾶσα „ἐνέργεια τοῦ Υἱοῦ διὰ τοῦ Πνεύματος φανεροῦται, Κύ„ριος ὀνομάζεται τὸ Πνεῦμα, τῷ τοῦ Κυρίου ὀνόμα„τι, καὶ Χριστὸς τῷ τοῦ Χριστοῦ“. (αὐτόθ.) Συνάγει δὲ τοῦτο ἀπὸ τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο· „εἴτις Πνεῦμα Χρι„στοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. εἶτα ἐπάγει· εἰδὲ „Χριστὸς ἐν ὑμῖν, ἀντὶ τοῦ λέγειν, ὅπερ ἀκόλουθον „ἦν· εἰδὲ τὸ πνεῦμα ἐν ὑμῖν“ (αὐτόθ.) „Χριστὸς „δὲ κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον, διὰ τὴν θεότητα „ὠνομάσθη· χρίσις γὰρ αὕτη τῆς ἀνθρωπότητος, οὐκ „ἐνεργείᾳ κατὰ τοὺς ἄλλους χριστοὺς ἁγιάζουσα, παρουσίᾳ „δὲ ὅλου τοῦ χρίοντος· ἧς ἔργον ἄνθρωπον ἀκοῦσαι τὸ „χρῖον, καὶ ποιῆσαι Θεὸν τὸ χριόμενον“. (Λόγ. β΄. περὶ Υἱοῦ.)

(4) Ὁ δὲ Κορέσιος, εἰδήμων τῶν Ἑβραϊκῶν, λέγει, ὅτι καὶ τὸ Σαοὺλ ὄνομα, μὲ τὸ ὁποῖον ἐκάλεσε τὸν Παῦλον ὁ Κύριος ἀπὸ τὸν Οὐρανὸν, θέλει νὰ εἰπῇ Κλητός· ἀγκαλὰ καὶ ὁ θεῖος Μάξιμος λέγει, ὅτι τὸ ὄνομα Σαοὺλ „ὑπακοὴ Θεοῦ ἑρμηνεύεται“ (Κεφ. νδ΄. τῆς β΄. Ἑκατοντ. τῶν Θεολογικῶν.) Σημειοῦμεν δὲ ἐνταῦθα, ὅτι τὸ „Σαοὺλ Σαοὺλ“ ὁποῦ γράφουν αἱ Πράξεις, ὁ θεῖος Χρυσόστομος πανταχοῦ γράφει „Σαῦλε „Σαῦλε“· ἐν τῷ λόγῳ δηλαδὴ, ὁποῦ γράφει, διατὶ ὁ Παῦλος δὲν ὠνομάσθη εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του Παῦλος, ἀλλὰ μετὰ χρόνου παρέλευσιν· ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ ὅμως τῶν Πράξεων, καὶ αὐτὸς Σαοὺλ αὐτὸν γράφει.

νομα καὶ ὁ Χριστὸς ἔλαβεν, ἀποσταλεὶς ἀπὸ τὸν Πατέρα (1)· εἶπε γὰρ ὁ Κύριος πρὸς τὸν Παῦλον „πορεύου, ὅτι ἐγὼ εἰς Ἔθνη μακρὰν ἐξαποστελῶσε". (Πράξ. κβ'. 21.)

„Ἀφωρισμένος εἰς εὐαγγέλιον Θεοῦ".

Τουτέστι, ξεχωρισμένος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Εὐαγγελίου· καὶ κατὰ ἄλλον δὲ λόγον ἀφωρισμένος ἦτον ὁ Παῦλος, ἀντὶ τοῦ, προωρισμένος εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, καθὼς καὶ πρὸς τὸν Ἱερεμίαν λέγει ὁ Θεός· „πρὸ τοῦ σε ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας ἡγίασάσε". (Ἱερ. ά. 5.) ἤτοι ἐδιώρισά σε εἰς προφητείαν· καὶ ὁ Παῦλος ἀλλαχοῦ λέγει διὰ λόγου του· „ὅτε δὲ εὐδόκησεν ὁ „Θεὸς ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρός μου". (Γαλ. ά. 15.) (2) Δὲν λέγει δὲ ὁ Παῦλος ματαίως, ὅτι εἶμαι κλητὸς, καὶ ἀφωρισμένος εἰς τὸ Εὐαγγέλιον· ἀλλ' ἐπειδὴ γράφει εἰς τοὺς ὑπερηφάνους Ῥωμαίους, δείχνει τὸν ἑαυτόν του ἀξιόπιστον μὲ τὰ λόγια ταῦτα, ὡς ψηφισμένος ἀπὸ τὸν Θεόν. Λέγεται δὲ Εὐαγγέλιον Θεοῦ, τὸ κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων (3), ὄχι μόνον διὰ τὰ ἀπεραστωμένα ἀγαθὰ ὁποῦ μᾶς ἐχάρισεν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ μέλλοντα ὁποῦ μᾶς ὑπόσχεται· μὲ τὸ χαροποιὸν δὲ ὄνομα τοῦ Εὐαγγελίου, παρηγορεῖ εὐθὺς τὸν ἀκροατὴν ὁ Ἀπόστολος· ἐπειδὴ αὐτὸ περιέχει, ὄχι λυπηρὰ μηνύματα, ἀλλὰ θησαυροὺς μυρίων ἀγαθῶν· τὸ δὲ Εὐαγγέλιον τοῦτο, τοῦ Θεοῦ εἶναι, ἤτοι τοῦ Πατρός· καὶ καθ' ὃ ἐχαρίσθη ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ καθ' ὃ φανερόνει εἰς τοὺς ἄλλους αὐτὸν τὸν Πατέρα· διὰ τί, ἀγκαλὰ καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ ἦτον γνωστὸς καὶ φανερὸς ὁ Πατὴρ, ἀλλὰ ἦτον γνωστὸς μόνον εἰς τοὺς Ἰουδαίους· καὶ οὔτε εἰς αὐτοὺς ἦτον γνωστὸς ὡσὰν Πατὴρ ἔχων υἱόν· ἀλλὰ μόνον ὡσὰν Θεὸς, καὶ δημιουργὸς τοῦ Κόσμου· ὕστερον δὲ, διὰ μέσου τοῦ Εὐαγγελίου, ἐφανερώθη εἰς ὅλην τὴν Οἰκουμένην, ὅτι εἶναι Πατὴρ, καὶ ὅτι ἔχει υἱόν.

2. „Ὃ προεπηγγείλατο διὰ τῶν Προφητῶν αὐτοῦ".

Ἐπειδὴ καὶ οἱ Ἕλληνες διέβαλλον τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου πῶς ἦτον καινούριον, διὰ τοῦτο δείχνει ὁ Παῦλος μὲ τὰ λόγια ταῦτα, ὅτι ἦτον παλαιότερον καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας, καὶ προεικονίζετο εἰς τοὺς Προφήτας· καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιον ὄνομα τοῦ Εὐαγγελίου εὑρίσκεται αὐτολεξεὶ εἰς τὸν Προφήτην Δαβὶδ, λέγοντα· „Κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις „δυνάμει πολλῇ". (Ψαλ. ξζ'. 12.) καὶ εἰς τὸν Ἡσαΐαν. „ὡς ὡραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγ„γελιζομένων εἰρήνην". (Ἡσ. νβ'. 7.) (4)

„Ἐν

(1) „Ἀπεστάλη μὲν ὡς ἄνθρωπος ὁ Χριστὸς, κα„τὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον· εἰ δὲ καὶ ὡς Θεὸς, τί „τοῦτο; τὴν εὐδοκίαν τοῦ Πατρὸς, ἀποστολὴν εἶναι νό„μισον, ἐφ' ὃν ἀναφέρει τὰ ἑαυτοῦ, καὶ ὡς ἀρχὴν τι„μῶν ἄχρονον, καὶ τὸ μὴ δοκεῖν εἶναι ἀντίθεος" (Λόγ. εἰς τὰ γενέθλια.) Καὶ ὁ Παῦλος λέγει περὶ τοῦ Χριστοῦ· „κατανοήσατε τὸν Ἀπόστολον, καὶ ἀρχιερέα" (Ἑβρ. γ'. 1.)

(2) Καὶ αἱ Πράξεις δὲ τῶν Ἀποστόλων λέγουσιν ὅτι ἀφώρισε τὸν Παῦλον εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. „Λειτουργούντων δὲ αὐτῶν τῷ Κυρίῳ καὶ „νηστευόντων, εἶπε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· ἀφορίσατε „δή μοι τόν τε Βαρνάβαν, καὶ τὸν Σαῦλον εἰς τὸ ἔργον „ὃ προσκέκλημαι αὐτούς". (Πράξ. ιγ'. 2.)

(3) „Τοῦτ' ἔστι τὸ τοῦ Θεοῦ Εὐαγγέλιον, κατὰ τὸν „Ἅγιον Μάξιμον, πρεσβεία Θεοῦ, καὶ παράκλησις πρὸς „ἀνθρώπους δι' Υἱοῦ σαρκωθέντος, καὶ μισθὸν δωρουμένου „τοῖς πειθομένοις τῆς πρὸς τὸν Πατέρα καταλλαγῆς, „τὴν ἀγέννητον Θέωσιν·" ἀγέννητον δὲ λέγω Θέωσιν τὴν „κατ' εἶδος ἐνυπόστατον ἔλλαμψιν, ἥτις οὐκ ἔχει γένε„σιν, ἀλλ' ἀνεπινόητον ἐν τοῖς ἀξίοις φανέρωσιν". Περὶ τοῦ Εὐαγγελίου, Ὅρα εἰς τὸ ιδ'. Κεφάλ. τῆς πρὸς Ῥωμ: στίχ. 24. ἵνα μάθῃς ὅτι δὲν ὀνομάζει ὁ Παῦλος ἐδῶ Εὐαγγέλιον, Βιβλίον Εὐαγγελίου, χωριστὸν ἀπὸ τὰ τέσσαρα, καθὼς τινες ψευδῶς εἶπον. Σημείωσαι ὅτι κατὰ τὸν Θεοδώρητον, ἐδῶ μὲν τώρα ὀνομάζει ὁ Παῦλος Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, μετὰ ὀλίγον δὲ ὀνομάζει τοῦτο τοῦ Υἱοῦ, λέγων· „μάρτυς γάρ μου „ἐστιν ὁ Θεὸς, ᾧ λατρεύω ἐν τῷ πνεύματί μου, ἐν „τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ" (Κεφ. ά. στίχ. θ'.) ἵνα δειχθῇ, ὅτι τὰ αὐτὰ ὁ Παῦλος, ποτὲ μὲν ἐπὶ τοῦ Πατρὸς τίθησι, ποτὲ δὲ, ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ, διὰ τὴν αὐτῶν ὁμοουσιότητα καὶ ὁμοτιμίαν.

(4) Καὶ ἀλλαχοῦ ὁ Δαβίδ· „Εὐαγγελίζεσθε φω„σὶν ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν". (Ψαλ. ϟε'. 2.) Καὶ ὁ Ἡσαΐας „ἐπ' ὄρους ὑψηλοῦ ἀ„νάβηθι ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιὼν, ὕψωσον τὴν φω„νήν σου ὁ εὐαγγελιζόμενος Ἱερουσαλήμ". (Ἡσ. μ'. 9.) Καὶ „τὸ σωτήριον Κυρίου εὐαγγελιοῦνται" (ξ'. 6.) Καὶ εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με. (ξά. 1.) Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰωήλ· „ἐν τῷ ὄρει Σιὼν, καὶ ἐν Ἱε„ρουσαλὴμ ἔσται ἀνασωζόμενος, καθ' ὅτι εἶπε Κύριος, „καὶ εὐαγγελιζόμενοι οὓς ὁ Κύριος προσκέκληται". (Ἰωήλ. β'. 32.)

„Ἐν Γραφαῖς Ἁγίαις“.

Οἱ γὰρ Προφῆται δὲν ἔλεγον μόνον τὰ τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλὰ καὶ ἔγραφον, καὶ μὲ πράγματα ἐτύπουν τὰ λεγόμενα· καθὼς ὁ Ἀβραὰμ προετύπου τὸ Πάθος τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ Ἰσαάκ, καὶ ὁ Μωϋσῆς προεδήλου τὸν Σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ, διὰ τῆς ὑψώσεως τοῦ χαλκοῦ ὄφεως, καὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν χειρῶν του, καὶ τῆς σφαγῆς τοῦ ἀμνοῦ· διὰ τί, ὅταν ὁ Θεὸς μέλλῃ νὰ κατασκευάσῃ μεγάλα πράγματα, προκηρύττει αὐτὰ πρὸ πολλῶν χρόνων. „Εἶδε καὶ λέγει ὁ Κύριος, ὅ-„τι πολλοὶ Προφῆται ἐπεθύμησαν νὰ ἰδῶσιν ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον“. (Ματθ. ιγ΄. 16.) αὐτὴν τὴν σάρκα τοῦ Κυρίου, λέγει, ὅτι δὲν εἶδον, καὶ αὐτὰ τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ μὲ τοὺς αἰσθητοὺς ὀφθαλμούς, καὶ ὄχι δηλαδὴ πῶς δὲν εἶδον αὐτὰ μὲ τοὺς νοητοὺς καὶ προφητικοὺς αὐτῶν ὀφθαλμούς.

3. „Περὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα“.

Φανερῶς ἐδῶ τὰς δύω γεννήσεις τοῦ Χριστοῦ ὁ Παῦλος δηλοῖ· λέγωντας γὰρ περὶ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, ἤτοι τοῦ Θεοῦ, ἐφανέρωσε τὴν ἄνω καὶ θείαν γέννησιν· προσθεὶς δὲ καὶ τὸ ἐκ σπέρματος Δαβίδ, ἐφανέρωσε τὴν κάτω καὶ ἀνθρωπίνην γέννησιν· προσθέττωντας δὲ ἀκόμη καὶ τὸ κατὰ σάρκα, ἔδειξεν ὅτι ὁ αὐτὸς ἔχει γέννησιν καὶ κατὰ Πνεῦμα, ἤτοι κατὰ τὴν Θεότητα. „Πνεῦμα γάρ φησιν ὁ Θεός“. (Ἰω. δ΄. 24.) (1) Δὲν διδάσκει λοιπὸν τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο, διὰ ἄνθρωπον ψιλόν, ἀλλὰ διὰ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ· καὶ πάλιν ὄχι διὰ Θεὸν γυμνόν, ἀλλὰ διὰ τὸν γενόμενον ἀπὸ τὸ σπέρμα τοῦ Δαβὶδ κατὰ τὴν σάρκα· ἐπειδὴ ὁ αὐτὸς Χριστός, εἶναι καὶ τὰ δύω ταῦτα, καὶ υἱὸς Θεοῦ, καὶ υἱὸς Δαβίδ. Λοιπὸν ἂς καταισχύνεται ὁ Νεστόριος, ὁποῦ λέγει ψιλὸν ἄνθρωπον τὸν Χριστόν. Ἀναφέρει δὲ ὁ Παῦλος ἐδῶ τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, καθὼς ἀναφέρουν αὐτὴν καὶ οἱ Θεῖοι Εὐαγγελισταί, διὰ νὰ ὁδηγήσῃ ἀπὸ αὐτὴν τοὺς ἀκροατὰς εἰς τὴν ἄνω, καὶ θεϊκήν του γέννησιν· διὰ τί καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος, πρῶτον ἐφάνη ὡς ἄνθρωπος, καὶ ὕστερον ἐγνωρίσθη ὡς Θεός.

4. „Τοῦ ὁρισθέντος Υἱοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει, κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης, „ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν“.

Εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Παῦλος ὅτι διὰ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ Εὐαγγέλιον ὁποῦ κηρύττει, τώρα δὲ προσθέττει καὶ τὴν αἰτίαν, πῶς ἐγνωρίσθη ὅτι εἶναι Υἱὸς Θεοῦ, καὶ λέγει τοῦ ὁρισθέντος, ἤτοι τοῦ ἀποδειχθέντος, τοῦ βεβαιωθέντος, καὶ κριθέντος ὅτι εἶναι Υἱὸς Θεοῦ· ὅρος γὰρ λέγεται ἡ κρίσις, καὶ ἡ ψῆφος, καὶ ἡ ἀπόφασις (2). Ὅλοι λέγει οἱ ἄνθρωποι ὥρισαν, καὶ ἐψήφισαν τὸν Χριστόν, πῶς εἶναι Υἱὸς Θεοῦ. Πόθεν; ἐν δυνάμει, ἤγουν ἀπὸ τὴν δύναμιν τῶν θαυμάτων ὁποῦ ἐποίησεν· ἀλλὰ καὶ πρὸς τούτοις ἐψήφισαν αὐτὸν Υἱὸν Θεοῦ, κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης, ἤτοι ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου ἡγίαζε τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν· ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, ἐψήφισαν αὐτὸν πάντες ὅτι εἶναι Υἱὸς Θεοῦ· διὰ τί πρῶτος αὐτός, καὶ μόνος, ἀνέστησε τὸν ἑαυτόν του· μεγάλον δὲ ἦτον τοῦτο, τὸ νὰ πάθῃ, καὶ τὸ νὰ ἀναστηθῇ· ὅθεν καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἔλεγεν· „ὅταν ὑψώσητέ με ἀπὸ τῆς γῆς, (ἤγουν ὅταν „μὲ σταυρώσητε, καὶ ἐγὼ ἀναστηθῶ) τότε γνώσεσθε, ὅτι ἐγώ εἰμι“. ἤτοι ὅτι εἶμαι Υἱὸς Θεοῦ. (Ἰωάνν. η΄. 28.)

5. „Δι᾽

---

(1) Ὅθεν καὶ ὁ Θεοδώρητος εἶπεν· „ἡ γὰρ τοῦ κα-„τὰ σάρκα προσθήκη αἰνίττεται, ὡς τοῦ Θεοῦ καὶ Πα-„τρὸς Υἱός ἐστιν ἀληθῶς κατὰ τὴν Θεότητα· οὐδὲ γὰρ „ἐπὶ τῶν τούτο μόνον ὄντων, ὅπερ ὁρῶνται (ἤτοι ἐπὶ „τῶν ψιλῶν ἀνθρώπων) ἔστιν εὑρεῖν τὸ κατὰ σάρκα „προσκείμενον.... οὐχ ἥρμοττε γὰρ αὐτοῖς, ἀνθρώ-„ποις οὖσιν, ἡ τοιαύτη προσθήκη· ἐνταῦθα δέ, ἐπει-„δὴ οὐκ ἄνθρωπος μόνον ἐστίν, ἀλλὰ καὶ Θεὸς προαιώ-„νιος ὁ ἐνανθρωπήσας Θεὸς Λόγος· τοῦ σπέρματος τοῦ „Δαβὶδ μνημονεύσας ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ἀναγκαίως „τὸ κατὰ σάρκα προσέθηκε, σαφῶς ἡμᾶς διδάξας, „πῶς μὲν Υἱός ἐστι τοῦ Θεοῦ, πῶς δὲ τοῦ Δαβὶδ ἐχρη-„μάτισε“.

(2) Τὴν ἀδίστακτον γνῶσιν, καὶ βεβαίαν λέγει καὶ ὁ Οἰκουμένιος ὅτι δηλοῖ τό, ὁρισθέντος. „ἐπειδὴ „δι᾽ ὁρισμῶν τινῶν ἐπιγινώσκομεν ἃ βεβαίως, καὶ οὐκ „ἐν δισταγμῷ ἐπιστάμεθα“.

5. „Δι' οὗ ἐλάβομεν χάριν, καὶ ἀποστολὴν εἰς ὑπακοὴν πίστεως".

Βλέπε, ὦ ἀναγνῶστα, εὐχάριστον, γνώμην τοῦ μακαρίου Παύλου· κανένα, λέγει, δὲν ἔχομεν ἐδικόν μας, ἀλλὰ ὅλα τὰ ἐλάβομεν διὰ μέσου τοῦ Υἱοῦ (1), καὶ ἀγκαλὰ διὰ μέσου τοῦ Πνεύματος ἔλαβον οἱ Ἀπόστολοι τὴν ἀποστολὴν καὶ τὴν χάριν· „ἐκεῖνος γάρ, λέγει ὁ Κύ„ριος (ὁ Παράκλητος δηλαδὴ) ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν". (Ἰω. ιϛ'. 13.) Καὶ τὸ Πνεῦμα λέγει „ἀφορίσατέ μοι τὸν Παῦλον, καὶ τὸν Βαρνάβαν εἰς τὸ ἔργον ὃ προσκέ„κλημαι αὐτούς". (Πράξ. ιγ'. 2.) Καὶ „διὰ τοῦ Πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας". (α'. Κορ. ιβ'. 8.) πλὴν τί ἐναντίον ἀπὸ τοῦτο ἀκολουθεῖ; οὐδέν· διὰ τί ὅσα εἶναι τοῦ Πνεύματος, εἶναι καὶ τοῦ Υἱοῦ· καὶ ἀντιστρόφως, ὅσα εἶναι τοῦ Υἱοῦ, εἶναι καὶ τοῦ Πνεύματος, διὰ τὴν αὐτῶν ὁμοουσιότητα· χάριν δέ, λέγει, ἐλάβομεν καὶ ἀποστολήν· ἤτοι ἡμεῖς ἀπὸ λόγου μας δὲν ἐκατορθώσαμεν τοῦτο τὸ νὰ γένωμεν Ἀπόστολοι· ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄνωθεν χάριν τοῦτο ἔγινεν εἰς ἡμᾶς· ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ πείθωμεν τοὺς ἀνθρώπους, καὶ αὐτὸ τῆς χάριτος εἶναι· τὸ μὲν γὰρ νὰ περιέρχωνται καὶ νὰ κηρύττουν οἱ Ἀπόστολοι, τοῦτο ἦτον ἔργον ἐδικόν τους, καὶ κατόρθωμα· τὸ δὲ νὰ πείθουν τοὺς ἀκούοντας, αὐτὸ ἦτον κατόρθωμα ὅλον τοῦ Θεοῦ. Εἰς ὑπακοὴν δὲ πίστεως ἀπεστάλημεν, λέγει, καὶ ὄχι εἰς λογομαχίας καὶ ζητήσεις, ἢ κατασκευὰς διὰ λόγων. Τί δὲ δηλοῖ τό, εἰς ὑπακοὴν πίστεως; δηλαδή, ἵνα οἱ διδασκόμενοι ὑπακούωσι, καὶ χωρὶς ἀντιρρήσεως πιστεύωσιν (2).

„Ἐν πᾶσι τοῖς Ἔθνεσιν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ".

Εἰς ὅλα, λέγει, τὰ Ἔθνη ἐλάβομεν χάριν, ὄχι μόνος ἐγώ, ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι· ἐπειδὴ μόνος ὁ Παῦλος δὲν περιῆλθεν εἰς ὅλα τὰ Ἔθνη· ἔξω μόνον ἂν εἰπῇ τινας, ὅτι ἂν ὄχι καὶ ζωντανὸς περιῆλθεν αὐτά, ἀλλ' ὅμως μετὰ θάνατον περιέρχεται ὅλα τὰ Ἔθνη, διὰ μέσου τῶν Ἐπιστολῶν του· ἐδόθη δὲ ἡ χάρις αὐτὴ τὸ νὰ κηρύττωσιν οἱ Ἀπόστολοι εἰς τὰ Ἔθνη, ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ, ἤτοι ἵνα πιστεύωσιν οἱ ἀκούοντες, διὰ τὸ ὄνομα τοῦ

(1) Ὁ δὲ Προκόπιος λέγει, ὅτι, διὰ τῆς χάριτος ταύτης καὶ ἀποστολῆς ὅπου ἔλαβον οἱ Ἀπόστολοι, ἐδυνήθησαν νὰ ἄρχουσι τοῦ Κόσμου. „ὁ γὰρ μὴ τοῦ „φύσει ἄρχοντος μετασχών, τοῦτ' ἔστι τοῦ Ἁγίου Πνεύ„ματος, οὐ δύναται ἄρχειν". „χωρὶς ἐμοῦ φησιν οὐ δύ„νασθε ποιεῖν οὐδέν". (Ἰωάν. ιε'. 5.) Καὶ ὁ Ἀπόσο„λος, δι' οὗ ἐλάβομεν χάριν καὶ ἀποστολὴν εἰς ὑπα„κοὴν πίστεως· δι' ὅτι σοφοὶ μέν, καὶ δυνατοὶ Βασι„λεῖς, ἄρχειν οὐκ ἠδυνήθησαν ἀληθῶς, οἱ δὲ τῶν ἀν„θρωπίνων ἐστερημένοι, ἦρξαν καὶ κεκρατήκασι Κόσμου „παντὸς Ἀπόστολοι" (σελ. 1366. τοῦ α'. Τόμ. τῆς Ὀκτατεύχ.) Ὁ δὲ Οἰκουμένιος, τό, χάριν καὶ ἀποστολήν, μεταφράζει „χάριν εἰς ἀποστολήν". ὁ δὲ μέγας Βασίλειος οὕτως ἑρμηνεύει τὸ ῥητὸν τοῦτο „ἐν μὲν „γὰρ τῷ λέγειν (τὸν Ἀπόστολον) δι' οὗ ἐλάβομεν „χάριν, καὶ ἀποστολήν, τὴν ἐκεῖθεν (ἀπὸ Πατρὸς „εἰς ἡμᾶς) τῶν ἀγαθῶν χορηγίαν ἐμφαίνει· ἐν δὲ τῷ „λέγειν, δι' οὗ τὴν προσαγωγὴν ἐσχήκαμεν, τὴν ἡμε„τέραν πρόσληψιν, καὶ οἰκείωσιν διὰ Χριστοῦ πρὸς τὸν „Θεὸν γινομένην παρίστησι". (Κεφ. η'. περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος). Ἀπὸ τὰ λόγια δὲ ταῦτα τοῦ μεγάλου Βασιλείου δείκνυται, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εὑρίσκεται πάντοτε μεσίτης, καὶ ἐν τῇ ἀναβάσει τῆς γνώσεως ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, καὶ ἐν τῇ ἀπὸ τοῦ Πατρὸς εἰς ἡμᾶς καταβάσει τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων· καθ' ὅτι, ὡς ὁ αὐτὸς λέγει Βασίλειος „ἡ ὁδὸς τῆς „θεογνωσίας ἐστίν, ἀπὸ ἑνὸς Πνεύματος, διὰ τοῦ ἑνὸς „Υἱοῦ, ἐπὶ τὸν ἕνα Πατέρα· καὶ ἀνάπαλιν, ἡ φυσικὴ „ἀγαθότης, καὶ ὁ κατὰ φύσιν ἁγιασμός, καὶ τὸ βασιλι„κὸν ἀξίωμα, ἐκ Πατρός, διὰ τοῦ Μονογενοῦς, ἐπὶ τὸ „Πνεῦμα διήκει". (Κεφ. ιη'. περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος). ὅθεν καὶ ὁ Θεσσαλονίκης ἔφη Γρηγόριος. „μία „γὰρ ἡ τοῦ θείου βουλήματος κίνησις ἐκ προκαταρκτικοῦ „αἰτίου τοῦ Πατρὸς ὁρμωμένη, καὶ διὰ τοῦ Υἱοῦ προϊοῦσα, „καὶ ἐν τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι προφαινομένη, καὶ τοῦτο „δῆλον ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων· ἐντεῦθεν γὰρ πᾶσα „φυσικὴ ἐνέργεια καθίσταται γνώριμος". (Κεφ. ριβ'.) Σημείωσαι δὲ ὅτι διχῶς εὑρίσκεται πάντοτε Μεσίτης ὁ Χριστός, καὶ καθ' ὃ Θεός, ὡς λέγει ἀνωτέρω ὁ μέγας Βασίλειος, καὶ ὁ Θεσσαλονίκης Γρηγόριος· καὶ καθ' ὃ ἄνθρωπος, ὡς λέγει ὁ Θεοδώριτος· κατὰ τοῦτο γὰρ λέγεται καὶ Ἀρχιερεὺς αἰώνιος, ὡς λέγει ἀλλαχοῦ ὁ Παῦλος· „ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθεν Ἰησοῦς, κα„τὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ Ἀρχιερεὺς γενόμενος εἰς „τὸν αἰῶνα". (Ἑβρ. ϛ'. 20.) ὅπερ ἑρμηνεύων ὁ Θεοδώριτος „Ἀρχιερεύς, φησιν, εἰς τὸν αἰῶνά ἐστιν, οὐχ ὡς „θυσίας προσφέρων· ἅπαξ γὰρ τὸ ἑαυτοῦ προσενήνο„χε σῶμα· ἀλλ' ὡς μεσίτης, προσάγων τῷ Πατρὶ τοὺς „πιστεύοντας· δι' αὐτοῦ γάρ φησιν ἐσχήκαμεν τὴν προσ„αγωγὴν οἱ ἀμφότεροι ἐν ἑνὶ Πνεύματι πρὸς τὸν „Πατέρα". (Ἐφ. β'. 18.) Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ἐν τοῖς ἱεροῖς Εὐαγγελίοις φησὶν „οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς „τὸν Πατέρα, εἰμὴ δι' ἐμοῦ". (Ἰω. ιδ'. 6.) Ὅρα καὶ τὸ „ὃς καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν". (Ῥωμ. η'. 34.) καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „εἷς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ „ἀνθρώπων". (α'. Τιμοθ. β'. 5.)

(2) Καὶ μὴ πολυπραγμονῶσι δηλαδὴ γέννησιν, καὶ οὐσίαν Θεοῦ, κατὰ τὸν Οἰκουμένιον.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

τοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐχὶ διὰ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ· ἐπειδὴ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἦτον ὁποῦ ἔκαμνε τὰ θαύματα· τοῦτο δὲ πίστιν ἐχρειάζετο· διὰ τί, οὐδὲ αὐτὸ εἶναι καταληπτὸν εἰς τὸν νοῦν (χωρὶς πίστεως δηλαδὴ) πῶς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ κάμνει θαύματα. Βλέπε δέ, ὦ ἀναγνῶστα, τὴν χάριν τοῦ Εὐαγγελίου, πῶς δὲν ἐδόθη εἰς ἕνα Ἔθνος, καθὼς ἡ παλαιὰ Διαθήκη ἐδόθη εἰς μόνους τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ εἰς ὅλα τὰ Ἔθνη.

6. „Ἐν οἷς ἐστὲ καὶ ὑμεῖς, κλητοὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ".

Ἐδῶ καταβάλλει τὴν ὑπερηφάνειαν τῶν Ῥωμαίων ὁ Θεῖος Ἀπόστολος, διὰ τί, λέγει, ἐσεῖς οἱ Ῥωμαῖοι ὁποῦ φαίνεσθε πῶς ἐξουσιάζετε τοὺς ἄλλους, δὲν ἀποκτήσετε κανένα περισσότερον προνόμιον ἀπὸ τὰ ἄλλα Ἔθνη· ἀλλὰ καθὼς εἰς τοὺς ἄλλους κηρύττομεν, ἔτζι παρομοίως καὶ εἰς ἐσᾶς· μὴ ὑπερηφανεύεσθε λοιπόν. Καὶ ἄλλως δὲ τοῦτο ἑρμηνεύεται· καλεσμένοι, λέγει, εἴθε καὶ ἐσεῖς οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἐπροφθάσθητε ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπὸ λόγου σας δὲν ἤλθετε εἰς αὐτήν.

7. „Πᾶσι τοῖς οὖσιν ἐν Ῥώμῃ ἀγαπητοῖς Θεοῦ, κλητοῖς ἁγίοις".

Ἐγώ, λέγει, ὁ Παῦλος ὁ δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ λέγω, ὄχι εἰς ὅλους ἁπλῶς τοὺς κατοικοῦντας ἐν Ῥώμῃ, ἀλλὰ εἰς ὅλους ἐσᾶς τοὺς ἠγαπημένους παρὰ Θεοῦ. Πόθεν δὲ εἶναι φανερὸν ὅτι ἦτον οἱ Ῥωμαῖοι ἀγαπητοί; ἀπὸ τὸν ἁγιασμόν. Ἁγίους δὲ ὀνομάζει ὁ Παῦλος ὅλους τοὺς πιστοὺς Χριστιανούς· ἐπρόσθεσε δὲ τό, κλητοῖς, ἐνθυμίζοντας αὐτοὺς τὴν εὐεργεσίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι, κἂν, λέγει, ἀπὸ Ὑπάτους, καὶ Ἐπάρχους ἐγεννήθητε κατὰ σάρκα, ἀλλ' ὅμως ὁ Θεὸς σᾶς ἐκάλεσε μὲ τὴν αὐτὴν κλῆσιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐκάλεσε καὶ τοὺς ἰδιώτας, καὶ πτωχούς, ἀγαπήσας, καὶ ἁγιάσας, καὶ ἐσᾶς, ὁμοίως μὲ ἐκείνους (1). Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ἠγαπήθητε, καὶ ἐκαλέσθητε, καὶ ἡγιάσθητε ἀπὸ τὸν Θεὸν παρόμοια μὲ ὅλους, μὴν ὑπερηφανεύεσθε κατ' ἐπάνω τῶν ἀδελφῶν.

„Χάρις ὑμῖν, καὶ εἰρήνη".

Τί δὲ λέγω εἰς ἐσᾶς τοὺς κατοικοῦντας ἐν τῇ Ῥώμῃ; τὸ νὰ ἦναι χάρις εἰς ἐσᾶς, καὶ εἰρήνη· αὐτὶ τοῦ, σᾶς χαιρετῶ (2), δι' ὅτι τὸ ὄνομα τῆς εἰρήνης ἐπρόσταξεν ὁ Κύριος τοὺς Ἀποστόλους νὰ λέγωσι πρῶτον, ὅταν ἐμβαίνουν εἰς τοὺς οἴκους τῶν ἀνθρώπων· οὕτω γὰρ λέγει· „εἰς ἣν δ' ἂν οἰκίαν εἰσέρχησθε, πρῶτον λέγετε· εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ". (Λουκ. 1. 15.) ἐπειδὴ ὁ Κύριος ἀφάνισε τὸν πολὺν πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἐγέννησεν εἰς ἡμᾶς ἡ ἁμαρτία ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, καὶ μᾶς εἰρήνευσε μὲ τὸν Θεόν· ἡ εἰρήνη δὲ αὐτὴ δὲν ἔγινεν ἀπὸ τοὺς ἐδικούς μας κόπους, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ· ὅθεν προτέρα εἶναι ἡ χάρις, ἔπειτα ἡ εἰρήνη. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ δύω ἀγαθά, εὔχεται ὁ Παῦλος νὰ μένουν παντοτινά, καὶ ἀκίνητα εἰς ἡμᾶς τοὺς Χριστιανούς, διὰ νὰ μὴν ἁμαρτήσωμεν πάλιν, καὶ ἄλλον πόλεμον ἀσηκώσωμεν κατὰ τοῦ Θεοῦ (3).

„Ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ" (4).

Ὢ τοῦ θαύματος! πόσον ἡ χάρις ἴσχυσεν, ἡ ἐκ τῆς θείας ἀγάπης προερχομένη! διὰ τί ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ ὁποῦ εἴμεθα ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ἄτιμοι, ἐγίναμεν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ Πα-

---

(1) Ὁ δὲ Οἰκουμένιος λέγει ὅτι πρῶτον ἔβαλε τό, ἀγαπητοῖς Θεοῦ, εἶτα τό, κλητοῖς ἁγίοις, ὡσὰν νὰ ἔλεγε· „πόθεν ἐκλήθητε; ἐκ ποίων πόνων; ἐκ ποίων „κατορθωμάτων; πόθεν ἐστὲ ἅγιοι; ἀλλ' ἢ ἐκ μόνης „τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ· αὐτὸς γὰρ δωρεὰν ἀγαπήσας „ἡμᾶς, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἐκχέας, ἐκά- „λεσεν ἡμᾶς εἰς ἁγιασμόν, καὶ κληρονομίαν τῆς Βα- „σιλείας αὐτοῦ".

(2) Περὶ τοῦ χαιρετισμοῦ τούτου, ὅρα εἰς τὴν α'. πρὸς Κορινθ. στίχ. 3. ὅπου πλατύτερον τὸν ἑρμηνεύομεν.

(3) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος, τὰ ἀνωτέρω ἑρμηνεύων λέγει· „ὢ προσηγορίας, μυρία φερούσης „ἀγαθά"!

(4) Σημείωσαι ὅτι κατὰ τὸν Θεοδώρητον, ἐνταῦθα ἐτελείωσεν ὁ Ἀπόστολος τὴν προγραφὴν τῆς Ἐπιστο-

λῆς

Πατέρα ἀποκτήσαμεν τὸν Θεόν (1). Ἀπὸ τοῦ Θεοῦ λοιπὸν καὶ Πατρὸς, καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἄμποτε νὰ ἦναι λέγει εἰς ἐσᾶς τοὺς ἐν τῇ Ῥώμῃ Χριστιανοὺς βεβαία ἡ χάρις, καὶ ἡ εἰρήνη, οἵτινες καὶ ἔδωκαν ταῦτα κατ' ἀρχὰς εἰς ἐσᾶς, καὶ δύνανται νὰ τὰ φυλάξουν ἕως τέλους.

8. „Πρῶτον μὲν εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ πάν-„των ὑμῶν, ὅτι ἡ πίστις ὑμῶν καταγγέλλεται ἐν ὅλῳ τῷ Κόσμῳ".

Ὄντως πρέπον εἶναι εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ μακαρίου Παύλου τὸ προοίμιον τοῦτο! διὰ μέσου γὰρ τούτου διδασκόμεθα νὰ εὐχαριστῶμεν καὶ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ τὸν Θεὸν, ὄχι μόνον διὰ τὰ ἀγαθὰ ὁποῦ ἐχάρισεν εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἀγαθὰ ὁποῦ ἐχάρισεν εἰς τὸν πλησίον μας· τοῦτο γὰρ εἶναι ἴδιον τῆς ἀγάπης. Εὐχαριστεῖ δὲ ὁ Παῦλος τὸν Θεὸν, ὄχι διὰ γήϊνα καὶ φθαρτὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ διὰ τὶ ἐπίστευσαν οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὸν Θεόν. Λέγωντας δὲ ὁ Ἀπόστολος τῷ Θεῷ μου, ἔδειξε τὴν ἀγαπητικὴν διάθεσιν, τὴν ὁποίαν εἶχε πρὸς τὸν Θεόν· ἐπειδὴ καὶ κάμνει ἴδιον ἐδικόν του, τὸν ὄντα κοινὸν Θεὸν ὅλων τῶν ἀνθρώπων, καθὼς καὶ οἱ Προφῆται πολλαχοῦ τοῦτο ποιοῦσιν (2)· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς τοῦτο ποιεῖ, ὀνομάζωντας τὸν ἑαυτόν του Θεὸν Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακὼβ, διὰ νὰ δείξῃ τὴν ξεχωριστὴν ἀγάπην ὁποῦ ἔχει εἰς τοὺς προπάτορας αὐτούς. Λέγει δὲ ὁ Παῦλος ὅτι εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ· διὰ τὶ ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ μεσίτης καὶ πρόξενος καὶ αὐτῆς τῆς πρὸς Θεὸν εὐχαριστίας ἡμῶν· ὄχι μόνον διὰ τὶ μᾶς ἐδίδαξε νὰ εὐχαριστῶμεν ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὶ μᾶς ἐδίδαξε νὰ προσφέρωμεν τὴν εὐχαριστίαν μας ταύτην εἰς τὸν Πατέρα. Διὰ ποίαν δὲ αἰτίαν εὐχαριστεῖ ὁ Ἀπόστολος; ὅτι ἡ πίστις τῶν Ῥωμαίων κηρύττεται εἰς ὅλον τὸν Κόσμον· μὲ τοῦτα δὲ τὰ λόγια, δύω πράγματα εἰς αὐτοὺς μαρτυρεῖ, ὅτι ἐπίστευσαν ἁπλῶς, καὶ ὅτι μὲ πόσην παῤῥησίαν ἐπίστευσαν, ὥστε ὁποῦ, ἡ πίστις αὐτῶν κηρύττεται εἰς ὅλον τὸν Κόσμον, καὶ διὰ μέσου αὐτῶν ὠφελοῦνται ὅλοι οἱ ἀκούοντες, παρακινούμενοι εἰς τὸ νὰ ζηλόνουν, καὶ νὰ μιμοῦνται τὴν Βασιλεύουσαν Πόλιν τῆς Ῥώμης (3). Καὶ ἀγκαλὰ ὁ Πέτρος ἐκήρυξεν εἰς τὴν Ῥώμην, ὅμως τὰ κατορθώματα τοῦ Πέτρου, νομίζωντας κατορθώματα ἐδικά του ὁ Παῦλος, εὐχαριστεῖ διὰ τὴν πίστιν τῶν μαθητῶν τοῦ Πέτρου· τόσον ἦτον ἐλεύθερος ἀπὸ κάθε φθόνον καὶ βασκανίαν ὁ τρισμακάριος.

9. „Μάρ-

λῆς ταύτης· „Παῦλος γάρ φησι δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ, „πᾶσι τοῖς οὖσιν ἐν Ῥώμῃ ἀγαπητοῖς Θεοῦ, κλητοῖς „ἁγίοις, χάρις ὑμῖν, καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς „ἡμῶν, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ". τὰ δὲ ἄλλα πάντα τὰ ἔβαλε διὰ μέσου. „ἐπεύχεται δὲ αὐτοῖς πρῶτον „μὲν τοῦ Θεοῦ τὴν χάριν· διὰ ταύτης γὰρ ἅπαντες „σωτηρίας ἀπήλαυσαν οἱ πιστεύσαντες· εἶτα τὴν εἰρή-„νην, δι' ἧς πᾶσαν αἰνίττεται τῆς ἀρετῆς τὴν κατόρ-„θωσιν· εἰρηνεύει γὰρ πρὸς Θεὸν ὁ τὴν εὐαγγελικὴν „ἀσπαζόμενος πολιτείαν· ὁ θεραπεύειν αὐτὸν εἰς ἅ-„παντα προθυμούμενος, τούτων δὲ τῶν δωρεῶν, οὐ τὸν „Πατέρα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν Υἱὸν δείκνυσι χορηγόν".

(1) Ὅθεν ἔλεγεν ὁ θεῖος Χρυσόστομος „ὅταν δὲ „υἱοὺς εἴπῃ, ἅπαντα τῶν ἀγαθῶν τὸν θησαυρὸν ἀνεκά-„λυψεν".

(2) Ὁ γὰρ Προφήτης Δαβίδ· „ὁ Θεὸς ὁ Θεός „μου φησὶ πρὸς σὲ ὀρθρίζω". (Ψαλ. ξβ'. 1.) Καὶ „σῶσον τὸν δοῦλόν σου ὁ Θεός μου". (Ψαλ. πε'. 2.) Καὶ „Κύριε ὁ Θεός μου ἐμεγαλύνθης σφόδρα". (Ψαλ. ργ'. 1.) Καὶ ὁ Ἡσαΐας „Ἰδοὺ ὁ Θεός μου Σωτήρ „μου". (ιβ'. 12.) Καὶ πάλιν „Καὶ ὁ Θεός μου ἔ-„σται μοι ἰσχύς". (μθ'. 5.) Καὶ ὁ Ὠσηέ. „Κύριος „ὁ Θεός μου εἶ σύ". (β'. 23.) Καὶ ὁ Μιχαίας· „ἀντιλήψομαι Θεοῦ μου ὑψίστου". (ς'. 6.) Καὶ ὁ Ἀβ-βακούμ. „Κύριος ὁ Θεός μου δύναμίς μου". (γ'. 18.) Καὶ εἰς τὴν νέαν Γραφὴν καὶ χάριν τοῦ Εὐαγγελίου, πολλοὶ τῶν Ἁγίων, τὸν Θεὸν, καὶ τὸν Ἰησοῦν, καὶ τὸν Χριστὸν, ἰδιοποιοῦνται, μάλιστα δὲ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος λέγων· „Πάλιν Ἰησοῦς ὁ ἐμός". (Λόγ. εἰς τὰ Φῶτα.) Ὁ δὲ Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος ἰδιοποιεῖται μὲν καὶ αὐτὸς τὸν Χριστὸν, κεκολασμένως δὲ, λέγων „ἡ-„γείσθω δὲ τοῦ λόγου Χριστὸς, εἰ θέμις εἰπεῖν, ὁ „ἐμός". (περὶ Ἐκκλ. Ἱεραρχ.)

(3) Ὁ δὲ Θεοδώριτος λέγει καὶ τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἡ πίστις τῶν Ῥωμαίων ἐκηρύττετο εἰς ὅλον τὸν Κόσμον· „ἐν ἐκείνῃ γὰρ εἶχον πάλαι, Ῥωμαίων „οἱ Βασιλεῖς τὰ Βασίλεια· κἀκεῖθεν οἵ, τε τῶν Ἐθνῶν „ἄρχοντες ἐξεπέμποντο, καὶ οἱ τὸν δασμὸν τὰς πόλεις „εἰσπράττοντες· καὶ μέντοι καὶ εἰς ἐκείνην συνέτρεχον „ἅπαντες, οἱ βασιλικὰς ἀπαγγέλλοντες χάριτας, καὶ „διὰ τούτων ἁπάντων κατεμηνύετο πανταχοῦ, ὡς καὶ ἡ „Ῥωμαίων πόλις τὴν κατὰ Χριστὸν διδασκαλίαν ἐ-„δέξατο". μεγίστην δὲ τοῦτο τοῖς ἀκούουσιν ὠφέλειαν προξενεῖ· ὅτι δὲ τῷ τότε καιρῷ ἦτον ἡ Ῥώμη πεπληθυσμένη ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ὅλου τοῦ Κόσμου, μαρτυρεῖ ὁ ἱστορικὸς Ἀθηναγόρας, ὅστις ὀνομάζει τὴν Ῥώμην „δῆμον τῆς οἰκουμένης". καὶ πάλιν λέγει „οὐκ ἄν-„τις σκοποῦ πόῤῥω τοξεύοι, λέγων τὴν Ῥωμαίων „πόλιν, ἐπιτομὴν τῆς οἰκουμένης". (Βιβλ. α'.)

9. „Μάρτυς γάρ μου ἐστὶν ὁ Θεὸς, ᾧ λατρεύω ἐν τῷ πνεύματί μου, „ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, ὡς ἀδιαλείπτως μνείαν ὑμῶν „ποιοῦμαι πάντοτε ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου“.

Ἐπειδὴ ὁ Παῦλος ἀκόμη δὲν εἶχεν ἰδῆ τοὺς Ῥωμαίους, ἔμελλε δὲ νὰ εἰπῆ ὅτι πάντοτε ἐνθυμᾶται αὐτοὺς, διὰ τοῦτο καλεῖ μάρτυρα τὸν Θεὸν, τὸν γινώσκοντα τὰς καρδίας. Βλέπε δὲ, ὦ Ἀναγνῶστα, σπλάγχνα τοῦ Ἀποστόλου! ἐπειδὴ πάντοτε ἐνθυμεῖτο ἀνθρώπους, ὁποῦ δὲν τοὺς εἶδεν εἰς πρόσωπον· καὶ ποῦ τοὺς ἐνθυμεῖτο; εἰς τὰς προσευχάς του, καὶ ὄχι μίαν, ἢ δύω φοραῖς, ἀλλὰ πάντοτε. Λατρεύω δὲ τῷ Θεῷ, λέγει, ἤτοι δουλεύω, ἐν τῷ πνεύματί μου, ἤτοι ὄχι μὲ σαρκικὴν λατρείαν, ἀλλὰ μὲ πνευματικήν· ἡ μὲν γὰρ λατρεία τῶν Ἑλλήνων, ἦτον σαρκικὴ, καὶ πεπλανημένη· ἡ δὲ τῶν Ἰουδαίων, δὲν ἦτον μὲν πεπλανημένη, ἦτον δὲ σωματικὴ καὶ αὐτή· ἡ δὲ κατὰ Χριστὸν λατρεία εἶναι καὶ ἀπλανὴς, ἤτοι ἀληθινὴ, καὶ πνευματική· ὅθεν καὶ ὁ Κύριος εἶπεν εἰς τὴν Σαμαρείτιδα· „ὅτι οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ, προσκυνή„σουσι τῷ Πατρὶ ἐν πνεύματι, καὶ ἀληθείᾳ“. (Ἰωάν. δ'. 23.) (1) Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ τρόποι λατρείας εἶναι· ἄλλος μὲν γὰρ λατρεύει, καὶ δουλεύει εἰς τὸν Θεὸν, μὲ τὸ νὰ οἰκονομῆ μόνον τὰ ἐδικάτου πράγματα· ἄλλος δὲ, μὲ τὸ νὰ ἐπιμελῆται τοὺς ξένους ἀδελφοὺς, καὶ νὰ προνοῆται τὰς χήρας, καθὼς ἦτον ὁ Στέφανος, καὶ οἱ ἄλλοι ἓξ διάκονοι τῶν τραπεζῶν· καὶ ἄλλος, μὲ τὴν διακονίαν τοῦ λόγου, καὶ τῆς διδασκαλίας· διὰ τοῦτο λέγει ὁ Παῦλος, ὅτι ἐγὼ λατρεύω τὸν Θεὸν μὲ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ· εἶπε δὲ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Υἱοῦ, ἀγκαλὰ καὶ ἀνωτέρω εἶπεν ὅτι εἶναι καὶ τοῦ Πατρός· ἀλλ᾽ ὅμως δὲν εἶναι κανένα παράδοξον· ἐπειδὴ ὅσα εἶναι τοῦ Πατρὸς, ταῦτα εἶναι καὶ τοῦ Υἱοῦ· καὶ ἀντιστρόφως, ὅσα εἶναι τοῦ Υἱοῦ, εἶναι καὶ τοῦ Πατρὸς, διὰ τὴν αὐτῶν ὁμοουσιότητα. Λέγει δὲ πῶς λατρεύει καὶ δουλεύει τὸν Θεὸν μὲ τὸ Εὐαγγέλιον, διὰ νὰ δείξῃ πόσον εἶναι ἀναγκαία εἰς αὐτὸν ἡ ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων μέριμνα· διὰ τὶ ἐκεῖνος ὁποῦ ἐγχειρίσθη τὴν δουλείαν τοῦ Εὐαγγελίου, φανερὸν ὅτι αὐτὸς ἔχει καὶ ἀνάγκην νὰ μεριμνᾷ διὰ ὅλους, ὁποῦ δέχονται τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου, μέρος δὲ τῶν ὅλων, ἦτον καὶ οἱ Ῥωμαῖοι (2).

10. „Δέο-

(1) Ἡ λατρεία κυρίως, δουλείαν δηλοῖ, καθὼς λέγει ὁ Ἱερὸς Αὐγουστῖνος. (Κεφ. 45. περὶ ἀληθοῦς θρησκείας) καὶ περιέχει πίστιν, καὶ ἐλπίδα τῆς σωτηρίας ἡμῶν, καὶ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον, μόνῳ τῷ Θεῷ ἡ λατρεία αὕτη ἀποδίδοται· ὅθεν εἶπεν αὐτὸς ὁ Θεὸς „Κύ„ριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λα„τρεύσεις“. (Δευ. ς'. 13.) ὡς πάντων αἰωτάτῳ δηλαδὴ, καὶ αἰτίῳ, τοῦ τε εἶναι, καὶ τοῦ εὖ εἶναι. Διὰ τοῦτο καὶ Διονύσιος ὁ Γαβάλων, ὁρίζει τὴν λατρείαν, ὅτι εἶναι δουλεία μόνῳ Θεῷ ἀποδιδομένη, κατὰ τὸ κατ᾽ εἰκόνα, καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν. Καὶ ἡ ζ'. Σύνοδος εἶπεν ἐν τῷ ὅρῳ αὐτῆς „ἀσπασμὸν καὶ τιμητικὴν προσκύνησιν „ἀπονέμειν ταῖς ἁγίαις εἰκόσιν, οὐ μὴν τὴν κατὰ πί„στιν ἡμῶν ἀληθινὴν λατρείαν, ἣ πρέπει μόνῃ τῇ θείᾳ „φύσει“. ἐπειδὴ δὲ ἡ εὐσέβεια εἰς δύω διαιρεῖται εἰς πίστιν, καὶ ἔργα· ταὐτὸν εἰπεῖν, εἰς θεωρίαν καὶ πρᾶξιν, διὰ τοῦτο καὶ ἡ λατρεία εἰς δύω διαιρεῖται, εἰς θεωρητικὴν, καθ᾽ ἣν καὶ οἱ Ἄγγελοι λατρεύουσι τῷ Θεῷ, ὡς ψάλλει καὶ ἡ Ἐκκλησία. „νῦν αἱ δυνάμεις τῶν „Οὐρανῶν, σὺν ἡμῖν ἀοράτως λατρεύουσι“· καὶ εἰς πρακτικὴν, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Νεῖλος, οὕτως ὁρίζει τὴν λατρείαν· „λατρεία ἐστὶ τῷ γινωσκομένῳ Θεῷ ἀποδιδο„μένη, διακονητικὴ, καὶ σωματικὴ ὑπόπτωσις, σημεῖον „ἔχουσα τὸ πείθεσθαι τοῖς ἐκείνου νόμοις“.

Καὶ ὁ Ἱερὸς Θεοφύλακτος. „λατρεία ἐστὶν ἡ διὰ πρά„ξεως τιμή“: καὶ ὁ μέγας Βασίλειος λέγει „λατρεία ἐστὶν „ἡ συντεταμένη, καὶ διηνεκὴς, καὶ ἀμετεώριστος περὶ τὸ „λατρευόμενον θεραπεία“. (ὅρα κατ᾽ ἐπιτομήν. σλ'.) ἀγκαλὰ καὶ κυριωτέρῳ λόγῳ καὶ οὐσιώδει, πρακτικὴ μᾶλλον ἡ τοῦ Θεοῦ λατρεία ἐστὶ, καὶ ἐκ τῆς θελήσεως πρόεισι, θεωρητικὴ δὲ ὀνομάζεται, τῷ λόγῳ τοῦ τέλους· διὰ τῆς πίστεως δηλαδὴ, καὶ ἐλπίδος καὶ ἀγάπης· ἐπειδὴ καὶ ἡ πρᾶξις πρὸς θεωρητικὸν ἀπευθύνεται τέλος· ἐτυμολογεῖται δὲ ἡ λατρεία ἀπὸ τοῦ λα, ἐπιτατικοῦ μορίου, καὶ τοῦ τρεῖν, τοῦ φοβεῖσθαι· ὅθεν καὶ λατρεία γενικωτέρῳ λόγῳ, ἡ μετὰ φόβου δουλεία ἐστὶ πρὸς τοὺς ὑπερέχοντας· δι᾽ ὃ καὶ λάτρις ἡ δούλη ὀνομάζεται, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη α'. τῶν πολιτικῶν. καὶ τούτῳ τῷ λόγῳ, λάτρις τῆς Θεοτόκου ἔν τινι τροπαρίῳ ὁ μέγας Βασίλειος λέγεται· ἴσως δὲ καὶ οἱ Ἄγγελοι διὰ τοῦτο λατρεύουσι τῷ Θεῷ, ὡς δοῦλοι, καὶ λειτουργικὰ πνεύματα, μετὰ φόβου τῷ Θεῷ παριστάμενοι. (παρὰ Κορεσίῳ). ἴσως δὲ ὁ Ἀπόστολος ἐδῶ, τοὺς δύω τρόπους τῆς πρὸς Θεὸν λατρείας δηλοῖ, τῆς μὲν θεωρητικῆς καὶ νοερᾶς διὰ τοῦ, ἐν τῷ Πνεύματί μου, τῆς δὲ πρακτικῆς διὰ τοῦ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ· καὶ βλέπε ὅτι ὁ Παῦλος πρῶτον ἔβαλε τὴν θεωρητικὴν καὶ πνευματικὴν λατρείαν, καὶ δεύτερον τὴν πρακτικήν· καθ᾽ ὅτι ἡ θεωρητικὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ, προηγουμένη ἐστὶν ἐν τῇ ψυχῇ, ἡ δὲ πρακτικὴ ἑπομένως ἀκολουθεῖ, ἐμφανίζουσα τοῖς ἀνθρώποις διὰ τῶν ἔξωθεν φαινομένων σωματικῶν ἔργων, τὴν ἐν τῇ ψυχῇ ἔσωθεν, ἀφανῶς προϋπάρχουσαν πνευματικὴν λατρείαν.

(2) Ὁ δὲ Θεοδώρητος οὕτως αἰτιολογεῖ διὰ τί ὁ Παῦλος ἔφερεν ἐδῶ μάρτυρα τὸν Θεόν. „ἐπειδὴ κε„χειροτονῆσθαι μὲν ἔφη τῶν Ἐθνῶν ἁπάντων διδάσκα-

„λος,

10. „Δεόμενος, εἴπως ἤδη ποτὲ εὐοδωθήσομαι ἐν τῷ θελήματι τοῦ „Θεοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς".

Τώρα προσθέττει ὁ Ἀπόστολος καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν ἐνθυμᾶται τοὺς Ῥωμαίους εἰς τὴν προσευχήν του· δέομαι, λέγει, διὰ νὰ ἔλθω εἰς ἐσᾶς, ἀδελφοί. Βλέπε, ὦ ἀναγνῶστα, πόσον μὲν ἠγάπα τοὺς Ῥωμαίους ὁ Παῦλος, καὶ πόσον ἐσπούδαζε διὰ νὰ τοὺς ἰδῇ, ὄχι δὲ καὶ ἔξω ἀπὸ ἐκεῖνο ὁποῦ ἦτον ἀρεστὸν, καὶ θέλημα εἰς τὸν Θεόν· ἡμεῖς ὅμως τὴν σήμερον, ἢ κανένα δὲν ἀγαπῶμεν, ἢ ὅταν ἀγαπήσωμέν τινα, τὸν ἀγαπῶμεν ἔξω ἀπὸ τὴν ἀρέσκειαν, καὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· ὁ δὲ Παῦλος, ἀπὸ μὲν τὴν σφοδρὰν ἀγάπην ἐπαρακινεῖτο νὰ εὔχεται διὰ νὰ ἰδῇ τοὺς Ῥωμαίους, ἀπὸ δὲ τὴν πολλὴν εὐλάβειαν ὁποῦ εἶχεν εἰς τὸν Θεὸν, ἔδειχνε πάλιν, ὅτι ὑποτάσσεται εἰς τὸ νεῦμα τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί, ἂς μάθωμεν, καὶ ὅταν ζητῶμέν τι ἀπὸ τὸν Θεὸν, καὶ δὲν τὸ ἀπολαμβάνωμεν, ἂς μὴ λυπούμεθα· διατί δὲν εἴμεθα καλλίτεροι ἀπὸ τὸν Παῦλον, ὅστις καὶ διὰ τὸν σκόλοπα ὁποῦ εἶχε, τρεῖς φοραῖς παρεκάλεσε τὸν Κύριον, διὰ νὰ τὸν σηκώσῃ ἀπὸ αὐτὸν, καὶ δὲν τὸ ἐπέτυχεν· ἐπειδὴ καὶ τοῦτο ἦτον συμφέρον (2).

11. „Ἐπιποθῶ γὰρ ἰδεῖν ὑμᾶς, ἵνα τι μεταδῶ χάρισμα ὑμῖν πνευ„ματικόν".

Ἄλλοι μὲν, λέγει, διὰ ἄλλα τέλη ἀνθρώπινα καὶ κοσμικὰ, περιπατοῦσι μακρινὰς ὁδοιπορίας, ἐγὼ δὲ, ἐπόθουν καὶ ἤθελα κοπιάσω, διὰ νὰ μεταδώσω εἰς ἐσᾶς τοὺς Ῥωμαίους κανένα χάρισμα πνευματικόν· ταπεινοφρονῶν δὲ λέγει τοῦτο ὁ Παῦλος, διατί δὲν εἶπε, διὰ νὰ σᾶς διδάξω, ἀλλὰ διὰ νὰ σᾶς μεταδώσω ἐκεῖνο τὸ χάρισμα ὁποῦ ἔλαβον, καὶ αὐτὸ μικρόν τι καὶ σύμμετρον· χάρισμα δὲ εἶναι, κάθε καλὸν διὰ λόγου, καὶ ἔργου, ὁποῦ οἱ Διδάσκαλοι δείχνουσιν, εἰς ὠφέλειαν τῶν ἀκροατῶν τους· διατί, ἀγκαλὰ καὶ αὐτὸ φαίνεται ὅτι εἶναι κατόρθωμα καὶ ἀρετὴ ἐδικήτων, ἀλλ' ὅμως καὶ τὰ κατορθώματα, καὶ αἱ ἀρεταί μας, χαρίσματα εἶναι τοῦ Θεοῦ, διατί χρειάζονται τὴν θείαν βοήθειαν διὰ νὰ κατορθωθοῦν. (Ὅρα περὶ τούτου εἰς τὸ, ὅτι ὑμῖν ἐχαρίσθη τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ) (Φιλιππ. ά. 29.)

12. „Εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς· τοῦτο δέ ἐστι, συμπαρακληθῆναι ἐν „ὑμῖν διὰ τῆς ἐν ἀλλήλοις πίστεως ὑμῶν τε καὶ ἐμοῦ".

Μὲ τρόπον κρυπτὸν δείχνει διὰ τῶν λόγων τούτων ὁ Παῦλος, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἐσαλεύοντο, καὶ διὰ τοῦτο ἐχρειάζοντο πολλὴν διόρθωσιν καὶ στηριγμόν· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἐφαίνετο πολλὰ βαρὺ εἰς αὐτοὺς (διατί ἴσως ἤθελαν εἰποῦν· τί λέγεις ὦ μακάριε Παῦλε; ἡμεῖς σαλευόμεθα; ἡμεῖς πλανώμεθα, καὶ χρειαζόμεθα ἐσένα διὰ νὰ στηριχθῶμεν;) διὰ τοῦτο ἀκολούθως λέγει ὁ Ἀπόστολος· τοῦτο δέ ἐστι συμπαρακληθῆναι· τὸ δὲ νόημα τοῦ λόγου, τοῦτο εἶναι· πολλὰς θλίψεις, λέγει, ἀδελφοί, ὑπεμείνατε· ἐπεθύμησα λοιπὸν νὰ σᾶς ἰδῶ διὰ

„λος, συχνοῦ δὲ χρόνου διεληλυθότος, οὔτε αὐτοὺς πρὸς „αὐτοὺς ἀπεληλύθεν, οὔτε διὰ γραμμάτων αὐτοὺς πρὸς „τὴν ἀλήθειαν ἐποδήγησεν, ἀναγκαίως καὶ τὴν ἀπο„λογίαν προσφέρει, καὶ τὸν Δεσπότην Θεὸν εἰς μαρτυ„ρίαν τῆς περὶ αὐτοὺς καλῆς διαθέσεως".

(2) Ὅρα καὶ εἰς τὴν β'. πρὸς Κορινθ. ιβ'. 7. καὶ εἰς τὴν ἐκεῖ ἑρμηνείαν καὶ ὑποσημείωσιν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ σοφὸς Θεοδώριτος λέγει τὰ ἀξιάγαστα ταῦτα· „εἰδὲ „ὅπου σωτηρία μυριάδων τοσούτων, οὐδὲν ἀκρίβως ἤτη„σεν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ἀλλὰ τῇ αἰτήσει τὸ θεῖον „συνέταξε θέλημα, ποίας ἡμεῖς ἄξιοι συγγνώμης πε„ρὶ αἰσθητῶν πραγμάτων καὶ διαλεγόμενοι, καὶ εὐχό„μενοι, καὶ τῆς θείας βουλῆς οὐκ ἐξαρτῶντες τὰ καθ' ἡ„μᾶς"; Ὅρα καὶ τὸ „ἐὰν ὁ Κύριος θελήσῃ". (ά. Κορ. δ'. 19.) καὶ τὸ „ἐάνπερ ἐπιτρέπῃ ὁ Θεός". (Ἑβρ. ς'. 3.) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος κατηγορεῖ μερικοὺς ἀνοήτους, οἵτινες λέγουσι ταῦτα· „σή„μερον, ἢ αὔριον πορευσόμεθα εἰς τήνδε τὴν πό„λιν, καὶ ποιήσομεν ἐκεῖ ἐνιαυτὸν ἕνα, καὶ ἐμπορευ„σόμεθα καὶ κερδήσομεν· οἵτινες οὐκ ἐπίστασθε τὸ „αὔριον.... ἀντὶ τοῦ λέγειν ὑμᾶς· ἐὰν ὁ Κύριος θε„λήσῃ, καὶ ζήσωμεν καὶ ποιήσωμεν τοῦτο, ἢ ἐκεῖνο". (Ἰάκ. δ'. 13.) Λέγει δὲ καὶ ὁ μέγας Μακάριος „εἰ „γὰρ πάντα ὅσα ἤθελον, ἐποίουν οἱ Ἀπόστολοι, ἀ„ναγκαστικῇ δυνάμει ἐφύτευον τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν „θεοσέβειαν, διὰ τὰ σημεῖα, καὶ τὸ αὐτεξούσιον, καὶ οὐ„κέτι πίστις, καὶ ἀπιστία". (Ὁμιλ. κς'. Κεφ. ε'.)

διὰ νὰ σᾶς παρηγορήσω· μᾶλλον δὲ διὰ νὰ λάβω καὶ ἐγὼ παρηγορίαν ἀπὸ ἐσᾶς· κοινὸν γὰρ εἶναι τὸ κέρδος, καὶ ἐδικόν σας, καὶ ἐδικόν μου· διὰ τὶ οἱ τότε Χριστιανοί, μὲ τὸ νὰ ἦτον ὡσὰν σκλάβοι ὑποκάτω εἰς τοὺς ἀσεβεῖς καὶ τυράννους, διὰ τοῦτο ἐχρειάζοντο νὰ συνάζωνται ἕνας μὲ τὸν ἄλλον, καὶ μεγάλως νὰ παρηγοροῦνται. Τί λοιπόν; Καὶ ὁ Παῦλος, ὁ στύλος τῆς Ἐκκλησίας, ἐχρειάζετο τῶν Ῥωμαίων τὴν παρηγορίαν καὶ τὴν βοήθειαν; ἄπαγε! ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ κάμῃ τὸν λόγον κατηγορητικὸν καὶ βαρύν, καὶ ἐπιπλήξῃ αὐτούς, ὡς εἴπωμεν, διὰ τοῦτο εἶπεν, ὅτι καὶ αὐτὸς χρειάζεται τὴν ἐκείνων παρηγορίαν. Ἐὰν δὲ τινὰς ἐννοήσῃ ὅτι ἡ ἐνταῦθα ἀναφερομένη παράκλησις, εἶναι ἡ χαρὰ καὶ εὐφροσύνη διὰ τὴν αὔξησιν τῆς πίστεως τῶν Ῥωμαίων, καὶ ὅτι ταύτην ἐχρειάζετο ὁ Παῦλος, καλῶς ἤθελε τὸ ἐννοήσῃ, ἐπειδὴ τοῦτο δηλοῦται καὶ ἀπὸ ἐκεῖνο ὁποῦ λέγει, ὅτι ἔχω νὰ χαροποιηθῶ διὰ τῆς κοινῆς πίστεως τῆς ἐδικῆς σας, καὶ ἐδικῆς μου· ὥστε ὁ λόγος εἶναι τοιοῦτος· καὶ ἐγὼ μὲν βλέποντας τὴν πίστιν τὴν ἐδικήν σας θέλω παρακληθῶ, καὶ εὐφρανθῶ· καὶ ἐσεῖς δέ, θέλετε στηριχθῆτε ἀπὸ τὴν ἐδικήν μου πίστιν, παρηγορηθέντες εἰς ἐκεῖνα, διὰ τὰ ὁποῖα ἴσως διὰ τὴν ὀλιγοψυχίαν σας κλονεῖσθε καὶ σαλεύεσθε· ἀλλὰ ταῦτα δὲν λέγει φανερῶς, ἀλλὰ μὲ μέθοδον κατασκευάζει τὸν λόγον, ὡς εἴπομεν. (Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „βλασφημούμενοι παρακαλοῦμεν“). (ά. Κορινθ. δ'. 13.)

13. „Οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι πολλάκις προεθέ-
„μην πρὸς ὑμᾶς ἐλθεῖν (1) καὶ ἐκωλύθην ἄχρι τοῦ δεῦρο“.

Ἐπειδὴ ἀνωτέρω εἶπεν, ὅτι εὔχομαι τοῦ Θεῷ νὰ ἔλθω εἰς ἐσᾶς, ἀκόλουθον ἦτον νὰ νομίσουν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ νὰ εἰποῦν· καὶ ἂν εὔχεσαι, ὦ μακάριε Παῦλε, καὶ ἐπιθυμῇς νὰ ἔλθῃς διὰ νὰ μᾶς παρηγορήσῃς, καὶ διὰ νὰ παρηγορηθῇς ἀπὸ ἡμᾶς, τί εἶναι ἐκεῖνο ὁποῦ σὲ ἐμποδίζει νὰ ἔλθῃς; διὰ τοῦτο ἀκολούθως λέγει ὁ Παῦλος· ὅτι ἐμποδίσθηκα ἀπὸ τὸν Θεόν (2). Βλέπε δὲ πῶς δὲν περιεργάζεται ὁ Ἀπόστολος τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐμποδίσθη, ἀλλὰ ὑποτάσσεται εἰς τὰς προσταγὰς τοῦ Δεσπότου Θεοῦ, διδάσκοντας καὶ ἡμᾶς νὰ μὴ περιεργαζώμεθα τὰς οἰκονομίας ἐκείνας ὁποῦ κάμνει ὁ Θεός. Δείχνει λοιπὸν εἰς τοὺς Ῥωμαίους, ὅτι ὄχι διὰ ἀμέλειαν, ἢ καταφρόνησιν δὲν πηγαίνει εἰς αὐτούς· τόσον γὰρ λέγει καίομαι διὰ λόγου σας, ὥστε ὁποῦ καὶ μ' ὅλον ὅτι ἐμποδιζόμην ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅμως ἐγὼ δὲν ἔπαυον, ἀλλὰ πάλιν, καὶ πάλιν ἐπεχείρουν νὰ ἔλθω, διὰ τὴν θερμὴν ἀγάπην ὁποῦ ἔχω εἰς ἐσᾶς. (Ὅρα καὶ τὴν Ἑρμηνείαν τοῦ 18. στίχου τοῦ β'. Κεφαλαίου τῆς πρὸς Θεσσαλονικεῖς πρώτης, καὶ τὸν ιζ'. στίχον τοῦ ά. Κεφαλαίου τῆς πρὸς Κορινθίους δευτέρας.

„Ἵνα τινὰ καρπὸν σχῶ καὶ ἐν ὑμῖν, καθὼς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς
„Ἔθνεσι“ (3).

Ἐπειδὴ ἡ Πόλις τῆς Ῥώμης ἦτον περιφανής, καὶ βασιλεύουσα, καὶ ὅλοι ἔτρεχον εἰς αὐτήν, διὰ τὰ ἐν αὐτῇ εὑρισκόμενα ἄξια θεωρίας θεάματα, καὶ διὰ τὴν δόξαν αὐτῆς· διὰ

νὰ

(1) Ἐν ἄλλ. ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς.

(2) Ὁ δὲ Φώτιος σὺν τῷ Οἰκουμενίῳ, καὶ τῷ Θεοφυλάκτῳ τοῦτο λέγουν, ὅτι ἐμποδίσθη ὁ Παῦλος νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ῥώμην· διὰ τὶ εὑρισκόμενος εἰς τὴν Κόρινθον, (ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ γράφει τὴν ἐπιστολὴν ταύτην) περιέτρεχε κηρύττων τὸ Εὐαγγέλιον εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη, καθὼς μόνος του λέγει τοῦτο εἰς τὸ τέλος τῆς παρούσης Ἐπιστολῆς. „διὸ καὶ ἐνεκοπτόμην τὰ „πολλὰ τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς· νυνὶ δὲ μηκέτι τόπον „ἔχων ἐν τοῖς κλίμασι τούτοις, ἐπιποθίαν δὲ ἔχων „τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, ὡς ἐὰν πο„ρεύωμαι εἰς τὴν Σπανίαν, ἐλεύσομαι πρὸς ὑμᾶς“. (Ῥωμ. ιε. 22.) Δὲν εἶναι ἐναντίον δὲ τοῦτο ὁποῦ λέγει ὁ Θεοφύλακτος ὅτι ἐμποδίσθη ἀπὸ τὸν Θεὸν ὁ Παῦλος· διὰ τὶ κηρύττων τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐμποδίζετο.

(3) Κατὰ δὲ τὸν Φώτιον, καθ' ὑπερβατὸν ἐδῶ ὁ λόγος εἴρηται παρὰ τοῦ Ἀποστόλου, τὸ γὰρ ἀκόλουθον ἦτον τοῦτο· „πολλάκις προεθέμην ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, „ἵνα καρπόν τινα σχῶ καὶ ἐν ὑμῖν, καθὼς καὶ ἐν τοῖς „λοιποῖς ἔθνεσιν, ἀλλ' ἐκωλύθην ἄχρι τοῦ δεῦρο“, πλὴν καὶ καθὼς εὑρίσκεται ὁ λόγος εἰς τὴν τάξιν του, ἐννοεῖται, ἤτοι ἐκωλύθην ἄχρι τοῦ δεῦρο· διὰ τί; διὰ νὰ μὴν ἔλθω ὀγλίγωρα, καὶ σᾶς εὕρω ἀκάρπους· ὅθεν ἐβράδυνα τὴν παρουσίαν μου, ἕως οὗ μάθω καὶ εἰς ἐσᾶς καρπόν τινα βλαστάνοντα ἄξιον καὶ τέλειον. Ἀπορίας δὲ ἄξιον εἶναι, διὰ τί ἀνωτέρω μὲν εἶπεν ὅτι ἡ πίστις τῶν Ῥωμαίων καταγγέλλεται ἐν ὅλῳ τῷ Κόσμῳ, τώρα δὲ λέγει, ἵνα λάβῃ καρπὸν ἀπὸ αὐτούς· ἢ καρπὸν ἐδῶ λέγει ὄχι τῆς πίστεως μόνης, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων πνευματικῶν χαρισμάτων· διὰ τί ἀγκαλὰ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπίστευσαν, ἐκλονοῦντο ὅμως εἰς πολλὰ

και-

νὰ μὴ νομίσῃ τινὰς, ὅτι καὶ ὁ Παῦλος διὰ τὴν αἰτίαν αὐτὴν ἐπιθυμεῖ νὰ θεωρήσῃ τοὺς Ῥωμαίους λέγει· ὅτι διὰ τοῦτο ἐπεθύμουν νὰ ἔλθω, διὰ νὰ λάβω καὶ εἰς ἐσᾶς κάποιον καρπὸν πνευματικόν· μὲ τοῦτο δὲ λέει ἐν ταυτῷ καὶ τὴν ἄλλην ὑποψίαν· ἴσως γὰρ ἤθελεν εἰπῇ τινάς· ὅτι διὰ τοῦτο ἐμποδίζουσιν, ὦ Παῦλε, διὰ τί δὲν ἤθελες νὰ ἔλθῃς εἰς ἡμᾶς κατὰ Θεὸν ἀλλὰ κατὰ σάρκα· ὅθεν πρὸς τοῦτο ἀποκρινόμενος ὁ Ἀπόστολος λέγει, ὅτι ἤθελον νὰ ἔλθω, διὰ νὰ λάβω καρπὸν ἀπὸ λόγουσας ψυχικὸν καὶ πνευματικόν. Δὲν εἶπε δὲ, ὅτι ἐπεθύμουν νὰ ἔλθω διὰ νὰ σᾶς κατηχήσω, ἢ νὰ σᾶς διδάξω· ἀλλὰ ταπεινοφρονῶν εἶπε, διὰ νὰ λάβω καρπὸν μερικὸν, καθὼς καὶ ἀνωτέρω εἶπε, διὰ νὰ σᾶς μεταδώσω χάρισμα πνευματικόν· συστέλλωντας δὲ τὴν ὑπερηφάνειαν αὐτῶν λέγει, ὅτι νὰ λάβω καρπόν τινα καὶ εἰς ἐσᾶς, καθὼς καὶ εἰς τὰ ἄλλα Ἔθνη· μὴ νομίσετε, λέγει, ὅτι ἐπειδὴ ἐσεῖς οἱ Ῥωμαῖοι ἔχετε τὴν Βασιλείαν, εἶσθε καλλίτεροι ἀπὸ τὰ ἄλλα Ἔθνη· ὄχι, διὰ τί ἴσοι καὶ ὅμοιοι μὲ ἐκείνους εἰς τὴν τάξιν εὑρίσκεσθε, καθ' ὃ Χριστιανοὶ δηλαδὴ (1).

14. „Ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις, σοφοῖς τε, καὶ ἀνοήτοις ὀφειλέτης „εἰμι" (2).

15. „Οὕτω τὸ κατ' ἐμὲ πρόθυμον, καὶ ὑμῖν τοῖς ἐν Ῥώμῃ εὐαγ„γελίσασθαι".

Καὶ οὗτος ὁ λόγος τοῦ Ἀποστόλου ταπεινοφροσύνης εἶναι δηλωτικός· εἰς κανένα, λέγει, ἐγὼ δὲν κάμνω χάριν, ἀλλὰ πληρόνω προσταγὴν Δεσποτικήν· ὅθεν καὶ εἰς τὸν Θεὸν πρέπει νὰ εὐχαριστῆτε, καὶ ὄχι εἰς ἐμένα· διὰ τί ἐκεῖνος εἶναι ὁποῦ σᾶς εὐεργετεῖ· ἐγὼ δὲ χρεώστης εἶμαι, καὶ ἀπαραίτητον χρέος ἔχω, τὸ νὰ κηρύττω, τὸ ὁποῖον τοῦτο ἔλεγε καὶ εἰς τοὺς Κορινθίους· „Οὐαί μοι ἐστιν, ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι". (ά. Κορινθ. θ'. 16.) πρόθυμος λοιπὸν εἶμαι νὰ κηρύξω καὶ εἰς ἐσᾶς, κἂν καὶ προβλέπω ὅτι ἔχω νὰ πάθω κινδύνους· τόσον ἔβραζεν ἡ ἁγία καρδία του, διὰ τὴν εἰς τὸν Χριστὸν πόθον καὶ ἀγάπην.

16. „Οὐ γὰρ ἐπαισχύνομαι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ· δύναμις γὰρ „Θεοῦ ἐστιν εἰς σωτηρίαν παντὶ τῷ πιστεύοντι".

Ἐπειδὴ οἱ Ῥωμαῖοι ἦτον πολλὰ ἐκδεδομένοι εἰς τὴν δόξαν τοῦ Κόσμου, ὁ δὲ Παῦλος ἔμελλε νὰ κηρύξῃ εἰς αὐτοὺς τὸν Σταυρὸν, καὶ τὸν πᾶσαν ἀτιμίαν ὑπομείναντα Ἰησοῦν, καὶ ἀκόλουθον ἦτον νὰ ἐντρέπωνται αὐτοί, πῶς ἔχουν τοιοῦτον Σωτῆρα ἄτιμον· διὰ τοῦτο λέγει ἐδῶ, ὅτι ἐγὼ δὲν ἐντρέπομαι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, διδάσκωντας μὲ τοῦτο καὶ ἐκείνους νὰ μὴν ἐντρέπωνται· ὅτι καὶ αὐτὸς, ὄχι μόνον δὲν ἐντρέπετο, ἀλλὰ καὶ ἐκαλλωπίζετο, καὶ ἐκαυχᾶτο εἰς τὸν Ἐσταυρωμένον· ὁμοῦ δὲ καὶ τοῦτο διδάσκει, ὅτι ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ ὑπερηφανεύοντο εἰς τὴν σοφίαν, ἐγὼ, τοὺς λέγει, ἔρχομαι νὰ σᾶς κηρύξω Σταυρὸν, ὅστις νομίζεται μωρία, καὶ δι' αὐτὸν δὲν ἐντρέπομαι. Εἶπε δὲ ὅτι τὸ εὐαγγέλιον εἶναι δύναμις Θεοῦ εἰς σωτηρίαν, ἐπειδὴ εἶναι καὶ δύναμις εἰς παιδείαν καὶ ἀπώλειαν· εἰς παιδείαν μὲν, ὃν τρόπον ὁ Θεὸς εἰς τὸν Φαραὼ, καὶ εἰς τοὺς Αἰγυπτίους ἔδειξε τὴν δύναμίν του, κολάζων αὐτούς. „ἕνεκεν τούτου φησὶ διετηρήθης, ἵνα ἐνδείξωμαι ἐν σοὶ τὴν ἰσχύν μου". (ἐν ἄλλοις δὲ κεῖται „τὴν δύναμίν μου".) (Ἔξοδ. θ'. 17.) εἰς ἀπώλειαν δὲ, κατὰ τὸ λόγιον ἐκεῖνο τοῦ Κυρίου τὸ λέγον· „Φοβήθητε τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέν„νῃ". (Ματθ. ι'. 28.) Ἐκεῖνα ὅμως ὁποῦ ἐγὼ ὁ Παῦλος κηρύττω, δὲν προξενοῦσι παιδείαν καὶ ἀπώλειαν, ἀλλὰ σωτηρίαν· εἰς ποῖον δὲ τὴν προξενοῦσιν; εἰς κάθε ἕνα ὁποῦ πιστεύει· διὰ τί δὲν προξενεῖ εἰς ὅλους ἁπλῶς σωτηρίαν τὸ Εὐαγγέλιον, ἀλλὰ εἰς τοὺς δεχομένους αὐτό.

„Ἰου-

καθὼς ἦτον τὸ νὰ κατακρίνουν ἕνας τὸν ἄλλον διὰ τὰ βρώματα, καὶ ἄλλα πολλά· διὰ τὰ ὁποῖα ἐχρειάζοντο νὰ στηριχθοῦν ὑπὸ τοῦ Παύλου, καὶ νὰ φανοῦν τέλειοι. (Ἐπιστολὴ ρξζ'. Γεωργίῳ Νικομηδείας).

(1) Ποῖα δὲ κατορθώματα ἠμπορεῖ νὰ ἐμποδίσῃ ὁ Σατανᾶς, καὶ ποῖα δὲν δύναται, ὅρα εἰς τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „ἐνέκοψεν ἡμᾶς ὁ Σατανᾶς". (ά. Θεσσαλ. β'. 18.)

(2) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει, ὅτι ὁ Ἀπόστολος, σοφοὺς μὲν ὀνομάζει τοὺς ἐπ' εὐγλωττίᾳ βρενθυομένους, ἀνοήτους δὲ, τοὺς ὑπὸ τῶν καλουμένων σοφῶν, δι' ἀπαιδευσίαν οὕτω προσαγορευομένους.

„Ἰουδαίῳ τε πρῶτον, καὶ Ἕλληνι“.

Τὸ πρῶτον ἐδῶ δηλοῖ τιμὴν τάξεως, καὶ ὄχι περισσείαν χάριτος· διὰ τί ὁ Ἰουδαῖος δὲν ἔχει περισσοτέραν χάριν, μὲ τὸ νὰ ἔλαβε μεγαλητέραν δικαιοσύνην τὴν ἐκ τοῦ νόμου· ἀλλ' ἐτιμήθη μόνον, ὅτι πρῶτος αὐτὴν ἔλαβεν· ὥστε ἡ τιμὴ αὕτη, ψιλὴ τιμὴ εἶναι λόγου μόνου, καὶ ὄχι τίποτε περισσότερον (1).

17. „Δικαιοσύνη γὰρ Θεοῦ ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτεται ἐκ πίστεως εἰς „πίστιν, καθὼς γέγραπται· ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται“. (Ἀββ. β΄. 4.)

Ἀφ' οὗ εἶπεν ὁ Παῦλος ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον εἶναι εἰς σωτηρίαν, λέγει καὶ πῶς τοῦτο εἶναι, καὶ προσθέττει, ὅτι ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, αὐτὴ εἶναι ὁποῦ σώζει ἡμᾶς, καὶ ὄχι ἡ ἐδική μας δικαιοσύνη (2)· διὰ τί ποίαν δικαιοσύνην εἴχομεν ἡμεῖς, ὁποῦ ἤμεθα συγχαμεροὶ καὶ διεφθαρμένοι; ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐδικαίωσεν ἡμᾶς, ὄχι ἀπὸ τὰ ἔργα μας, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, ἡ ὁποία χρεωστεῖ νὰ αὐξάνῃ, καὶ νὰ προκόπτῃ εἰς πίστιν περισσοτέραν, καὶ μεγαλητέραν (3), διὰ τί δὲν εἶναι ἀρκετὸν τὸ νὰ πιστεύσωμεν μόνον εἰς τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ πρέπει

(1) Ὁ δὲ Ἀκάκιος λέγει, ὅτι ὁ μὲν Ἰουδαῖος ἐπίστευσεν εἰς τὸν Χριστὸν ἀπὸ τὴν τήρησιν τοῦ γραπτοῦ νόμου, ὁ δὲ Ἕλλην, ἀπὸ τὴν τήρησιν τοῦ φυσικοῦ νόμου· ὁ δὲ Θεοδώρητος οὕτω φησί· „προτέθεικε τῶν Ἑλλήνων τοὺς Ἰουδαίους, ἐπειδὴ καὶ ὁ Δεσπότης Χριστός, „τούτοις πρώτοις τοὺς Ἱεροὺς Ἀποστόλους ἀπέστειλε κήρυκας· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Προφήτου φησί, „τέθεικά σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς Ἐθνῶν“· (Ἡσ. μβ΄. 6.) γένος καλῶν τοὺς Ἰουδαίους, ἐπειδὴ κατὰ σάρκα ἐκ τούτων ἐβλάστησεν· ὡραῖα δὲ εἶναι καὶ τὰ ὁμοιώματα ὁποῦ φέρει ὁ ἴδιος Θεοδώρητος διὰ νὰ παραστήσῃ τὴν κεκρυμμένην ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ δύναμιν τοῦ Θεοῦ. „Καὶ τῶν αἰσθητῶν, φησί, πολλά, κεκρυμμένην ἔχει τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν· καὶ γὰρ τὸ „πέπερι ψυχρὰν μὲν ἔχει τὴν ἐπιφάνειαν, καὶ τοῖς „ἀγνοοῦσιν οὐδεμίαν δείκνυσι θερμότητος ἔμφασιν· ὁ „δὲ τοῖς ὀδοῦσι λεπτυνας, τῆς πυροειδοῦς θερμότητος „δέχεται τὴν αἴσθησιν· διά τοι τοῦτο ἰατρῶν παῖδες „δυνάμει τοῦτο θερμὸν ὀνομάζουσιν, ὡς οὐ φαινόμενον „μὲν τοιοῦτο, δυνάμενον δὲ δειχθῆναι τοιοῦτον· οὕτω „καὶ ὁ σῖτος, δύναται μὲν εἶναι καὶ ῥίζα, καὶ καλάμη, καὶ ἄσταχυς, οὐ φαίνεται δὲ τοιοῦτος, πρὶν „εἰς τὰς αὔλακας καταςπαρῆναι τῆς γῆς. εἰκότως τοίνυν καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος δύναμιν Θεοῦ, τὸ σωτήριον προσηγόρευσε κήρυγμα, ὡς τοῖς πιστεύουσι μόνοις ἀποκαλύπτον τὴν δύναμιν, καὶ τὴν σωτηρίαν „δωρούμενον“.

(2) Ὁ δὲ Κορέσιος λέγει, ὅτι δικαιοσύνη Θεοῦ ἡ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἀποκαλυπτομένη εἶναι, κατὰ τὸν Ὠριγένην, καὶ Ἀμβρόσιον, καθ' ἣν ὁ Θεὸς τοῖς μὲν δικαίοις βραβεῖον, τοῖς δὲ ἁμαρτωλοῖς τιμωρίαν παρέχει· κατὰ δὲ τὸν Θεοδώρητον, καθ' ἣν ὁ Χριστὸς τῷ ἰδίῳ Πατρὶ ἱκανοποίησεν ὑπὲρ ἡμῶν· κατὰ δὲ τὸν Αὐγουστῖνον (Βιβλ. περὶ τοῦ γράμματος καὶ τοῦ Πνεύματος) ἡ δικαιοσύνη αὕτη εἶναι θεία, καὶ ὄχι Ἰουδαϊκή, ἢ φιλοσοφική· καθ' ἣν ὁ Θεὸς ἡμᾶς δικαιοῖ διὰ πίστεως τοῦ Χριστοῦ· ὁ δὲ Φώτιος (εἰς τὰ Ἀμφιλόχια, Ζητημ. ρπδ΄.) λέγει, ὅτι δικαιοσύνη Θεοῦ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἀποκαλύπτεται, καθ' ὅτι ἐν τῇ παλαιᾷ Διαθήκῃ, δὲν ἦτον ἡ κλῆσις δικαία· οὐ γὰρ ὁμοίως πάντας ἐκάλει καὶ ἐφώτιζε, τοὺς Ἰουδαίους δὲ μόνους.

Οὐκ ἦν οὖν δικαία, ἀλλ' οἰκονομική, προπαρασκευάζουσα ὁδὸν τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ Εὐαγγελίου· οὐ λέγω δὲ ταύτην δικαίαν, κἀκείνην ἄδικον· ἀλλ' ἐκείνην ὁδὸν ταύτης. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ Εὐαγγέλιον ἐδόθη εἰς ὅλους τοὺς τῆς αὐτῆς φύσεως ὄντας ὁμοτίμους ἀνθρώπους, διὰ τοῦτο δικαιοσύνη Θεοῦ ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτεται, καὶ καλεῖται δικαιοσύνης Εὐαγγέλιον· τύπος δὲ τοῦ, ὅτι ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται, ἐστάθησαν ὁ Μωϋσῆς, καὶ ὁ Ἀαρών· καθ' ὅ,τι αὐτοὶ διὰ νὰ μὴ πιστεύσουν εἰς τὸ ὕδωρ τῆς ἀντιλογίας Κάδδης, ἐν τῇ ἐρήμῳ Σίν, δὲν ἠξιώθησαν νὰ ἔμβουν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ὡς εἶπεν αὐτοῖς ὁ Θεός, καθὼς ἑρμηνεύουσιν ὁ Ἀπολινάριος, καὶ ὁ Προκόπιος· (Σελ. 1363. τῆς Πεντατεύχου.) ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει „ὅτι δικαιοσύνη Θεοῦ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἀποκαλύπτεται, „καθ' ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐξουσίᾳ τὴν ἡμετέραν „ᾠκονόμησε σωτηρίαν, οὐδὲ προστάγματι, καὶ λόγῳ „κατέλυσε τοῦ θανάτου τὸ κράτος, ἀλλ' ἐκέρασε τῷ „δικαίῳ τὸν ἔλεον· καὶ αὐτὸς ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ „λόγος τὴν τοῦ Ἀδὰμ ἐνδυσάμενος φύσιν, καὶ πάσης ἁμαρτίας φυλάξας ἀμύητον, ταύτην ὑπὲρ ἡμῶν „προσενήνοχε· καὶ τὸ χρέος τῆς φύσεως ἀποδούς, τὸ „κοινὸν πάντων ἀνθρώπων διέλυσεν ὄφλημα“.

(3) Εἰς πίστιν μεγαλητέραν, ἤτοι ἀπὸ τὴν πίστιν τὴν κατὰ προαίρεσιν τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὴν πίστιν τὴν κατὰ συνέργειαν, καὶ ἀποκάλυψιν Θεοῦ· ἀπὸ τὴν πίστιν τῶν Προφητῶν, εἰς τὴν πίστιν τοῦ Εὐαγγελίου, ἀπὸ τὴν πίστιν τοῦ Εὐαγγελίου, εἰς τὴν πίστιν τῶν μελλόντων, κατὰ τὸν Θεοδώρητον, καὶ Οἰκουμένιον· ἡ μὲν γὰρ πρώτη πίστις, κατ' αὐτόν, ὁμοιάζει μὲ τὸ σπέρμα· ἡ δὲ διὰ τῶν ἀρετῶν συναυξηθεῖσα πίστις, ὁμοιάζει μὲ τὴν καρποφορίαν· ἡ δὲ ἐξ αὐτῶν τελειωθεῖσα πίστις, ὁμοιάζει μὲ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν καρπῶν, καὶ εὐδαιμονίαν, ἥτις ἐν τῇ Βασιλείᾳ τῶν Οὐρανῶν διατηρεῖται· ἐκ πίστεως εἰς πίστιν, ἐκ πίστεως τῶν διδασκόντων, εἰς τὴν πίστιν τῶν διδασκομένων, κατὰ τὸν Αὐγουστῖνον· ἐκ πίστεως τοῦ ὑποσχομένου Θεοῦ,

εἰς

πει ἀπὸ τὴν εἰσαγωγικὴν, καὶ τὴν τῶν ἀρχαίων πίστιν, νὰ ἀναβαίνωμεν εἰς τὴν τελειοτέραν πίστιν· δηλαδὴ, τὴν ἀμετάθετον, καὶ βεβαίαν, περὶ ἧς καὶ οἱ Ἀπόστολοι εἶπον πρὸς τὸν Κύριον· „πρόσθες ἡμῖν πίστιν“. (Λουκ. ιζ'. 5.) Βεβαιόνει δὲ ὁ Παῦλος ἐκεῖνο ὅπου λέγει, ὅτι ἐκ Πίστεως ἐδικαιώθημεν, ἀπὸ τὴν ῥῆσιν τοῦ Ἀββακοὺμ τὴν λέγουσαν ὅτι „ὁ δίκαιος ἐκ „Πίστεως ζήσεται“. (1) ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνα ὁποῦ ὁ Θεὸς ἐχάρισεν, ὑπερβαίνουν τοὺς στοχασμοὺς τῶν ἀνθρώπων, διὰ τοῦτο δικαίως χρειαζόμεθα νὰ ἔχωμεν πίστιν· διὰ τί ἂν ἀρχίσωμεν νὰ περιεργαζώμεθα τὰ τῆς πίστεως δόγματα λέγοντες, διὰ τί τοῦτο, καὶ διὰ τί ἐκεῖνο, ἐχάσαμεν τὸ πᾶν.

18. „Ἀποκαλύπτεται γὰρ ὀργὴ Θεοῦ ἐπὶ πᾶσαν ἀσέβειαν, καὶ ἀδικίαν „ἀνθρώπων, τῶν τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ κατεχόντων“. (2)

Ἀρχίσας ὁ Ἀπόστολος ἀπὸ τὰ χαροποιὰ καὶ χρηστότερα, καὶ εἰπὼν ὅτι δικαιοσύνη Θεοῦ ἀποκαλύπτεται ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, τώρα λέγει καὶ τὰ λυπηρὰ, καὶ δυνάμενα νὰ φοβήσουν· ἠξεύρει γὰρ ὅτι οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι, ἕλκονται εἰς τὴν ἀρετὴν, ἀπὸ τὸν φόβον τῶν τιμωριῶν· ἔτζι καὶ ὁ Θεὸς ὑποσχόμενος νὰ δώσῃ Βασιλείαν, φοβερίζει καὶ τὴν γέενναν· ὁμοίως καὶ οἱ Προφῆται, λέγουσι πρότερον τὰ ἀγαθὰ, καὶ ἔπειτα τὰ κακά· ὅτι τὰ μὲν ἀγαθὰ δίδει ὁ Θεὸς ἀπὸ προηγούμενον θέλημά του· τὰ δὲ κακὰ παραχωρεῖ νὰ ἔρχωνται εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὴν ἐδικήν μας ἀμέλειαν. Βλέπε δὲ, ὦ ἀναγνῶστα, τὴν ἀκολουθίαν τοῦ λόγου· ἦλθε, λέγει, ὁ Κύριος φέρων εἰς ἐσένα δικαιοσύνην καὶ συγχώρησιν ἁμαρτιῶν· ἐὰν δὲν τὸν δεχθῇς διὰ τῆς πίστεως, τότε ἀποκαλύπτεται, καὶ φανερόνεται ἐναντίον σου ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸν Οὐρανὸν, κατὰ τὴν δευτέραν του Παρουσίαν. „τότε γὰρ φησὶν, ὄψεσθε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀν„θρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ Οὐρανοῦ, μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς“. (Ματθ. κδ'. 30.) καὶ τώρα μὲν λαμβάνομεν τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πρὸς διόρθωσιν τῶν σφαλμάτων

εἰς πίστιν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ πιστεύοντος τῇ ὑποσχέσει τοῦ Θεοῦ· κατὰ τὸν Ἀμβρόσιον· ἐκ πίστεως τῆς παλαιᾶς Διαθήκης, εἰς τὴν πίστιν τῆς νέας, κατὰ τὸν Ὠριγένην· καὶ ἐκ πίστεως ἀμυδρᾶς, καὶ ἀτελοῦς τοῦδε τοῦ Κόσμου καὶ τοῦ αἰῶνος, εἰς πίστιν ἐκτυπωτέραν καὶ τελειοτέραν τοῦ μέλλοντος, κατὰ ἄλλους· καὶ τὸ μὲν ἐκ πίστεως, δηλοῖ τὴν πρώτην δικαίωσιν· τὸ δὲ εἰς πίστιν, δηλοῖ τὴν δευτέραν δικαίωσιν, κατὰ τὸν Κορέσσιον.

(1) Ὁ δὲ Κορέσσιος λέγει εἰς τὸ ῥητὸν τοῦτο· ὅτι ἡ χάρις μὲ τὴν ὁποίαν ὁ δίκαιος ζῇ, πρῶτον ἄρχεται ἀπὸ τὴν πίστιν μόνην· δεύτερον αὐξάνει καὶ τελειόνει διὰ τῆς πίστεως, καὶ τῆς ἀγάπης, καὶ τῆς τῶν ἐντολῶν τηρήσεως· καὶ καθὼς ἡ καρδία εἶναι πηγὴ τῆς ζωῆς τῆς αἰσθητῆς, συνεργοῦσι δὲ πρὸς τὴν ζωὴν, καὶ ὁ ἐγκέφαλος καὶ ὁ πνεύμων, καὶ ὁ στόμαχος, καὶ τὰ λοιπά· ἔτζι καὶ ἡ πίστις εἶναι ἡ καρδία, καὶ ἡ πηγὴ τῆς νοητῆς ζωῆς, συνεργοῦσι δὲ πρὸς τὴν ζωὴν ταύτην, καὶ ἡ ἐλπὶς, καὶ ἡ ἀγάπη, καὶ αἱ λοιπαὶ ἀρεταί· καλῶς ἄρα εἴρηται, ὅτι „ἐπίστευσεν Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐ„τῷ εἰς δικαιοσύνην“. (Γεν. ιε'. 18.) Λέγει δὲ ὁ Οἰκουμένιος ὅτι δὲν εἶπεν ὅτι ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζῇ, ἀλλὰ ζήσεται· ὡς διὰ παντὸς προκόπτων ἐν τῇ πίστει, καὶ μηδέποτε παύων· ζωὴν δὲ εἶπε, καὶ ὄχι ἄλλο, φανερόνωντας τὴν πολλὴν ἀγάπην τῆς πίστεως, ὅτι ὁ δίκαιος, οὐδὲ νὰ ζῇ, καὶ νὰ ἀναπνέῃ θέλει, χωρὶς πίστεως.

(2) Ὁ μέγας Βασίλειος ἐρωτηθεὶς πῶς κατέχει τινὲς τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ, οὕτως ἀποκρίνεται· „ὅταν τις τοῖς παρὰ Θεοῦ δεδομένοις ἀγαθοῖς, εἰς „τὰ ἴδια θελήματα καταχρῆσηται, ὅπερ ἀπηρνήσατο „ὁ Ἀπόστολος εἰπών· οὐ γάρ ἐσμεν ὡς οἱ πολλοὶ „καπηλεύοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ“. (Β'. Κορινθ. β'. 17.) Καὶ πάλιν· „οὔτε γάρ ποτε ἐν λόγῳ κολα„κείας ἐγενήθημεν καθὼς οἴδατε· οὔτε προφάσει „πλεονεξίας. Θεὸς μάρτυς. οὔτε ζητοῦντες ἐξ ἀνθρώ„πων δόξαν, οὔτε ἀφ' ὑμῶν, οὔτε ἀπ' ἄλλων“. (α'. Θεσσαλ. β'. ϛ'.) (Ὁρ. κατ' ἐπιτομ. ξε'.) Ὁ δὲ Θεόδωρος λέγει, ὅτι ὁ Ἀπόστολος κατηγορεῖ ἐδῶ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ κατηγορῶντας αὐτοὺς, ἀπολογεῖται ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ποιητοῦ τῶν ἀνθρώπων· ὅτι ὁ Θεὸς δημιουργήσας αὐτοὺς, δὲν τοὺς ἀφῆκε νὰ ζοῦν ὡσὰν τὰ ἄλογα ζῶα· ἀλλ' ἐνεφύτευσεν εἰς αὐτοὺς λόγον καὶ διάκρισιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ· ὁ λόγος δὲ αὐτὸς καὶ ἡ διάκρισις, νόμος φυσικὸς ὀνομάζεται· καὶ μαρτυροῦσι τοῦτο οἱ πρὸ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, τόσον ἐνάρετοι καὶ δίκαιοι, ὅσον καὶ ἁμαρτωλοί· ὅθεν ὁ Ἀδὰμ, εὐθὺς ὁποῦ παρέβη τὴν ἐντολὴν, καὶ ἔφαγεν ἀπὸ τὸν ἐμποδισμένον καρπὸν, ἐδοκίμασε μὲν νὰ κρυφθῇ· καλεσθεὶς δὲ εἰς τὸ κριτήριον παρὰ τοῦ Θεοῦ, δὲν ἀρνήθη τὴν ἁμαρτίαν ὁποῦ ἔκαμεν, οὐδὲ εἶπε πῶς δὲν ἠξεύρεν, ἀλλὰ ἔρριψε τὴν αἰτίαν εἰς τὴν γυναῖκά του· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Κάϊν θανατώσας κρυφίως τὸν ἀδελφόν του, καὶ ἐρωτηθεὶς, ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου; ἀρνήθη, καὶ ἐπεχείρησε νὰ κρύψῃ τὴν ἁμαρτίαν του· ἐλεγχθεὶς δὲ ἀπὸ τὸν Θεὸν, ὡμολόγησε πῶς εἶναι δικαία ἡ τιμωρία του. Καὶ τὰ δύω λοιπὸν ταῦτα ἐδίδαξεν ἡ φύσις τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὸ νὰ γνωρίζουν τὸν Θεὸν Δημιουργὸν τοῦ Παντὸς, καὶ τὸ νὰ φεύγουν τὴν ἀδικίαν, καὶ νὰ ἀγαποῦν τὴν δικαιοσύνην· ἐπειδὴ δὲ αὐτοὶ δὲν ἐμεταχειρίσθησαν εἰς τὸ πρέπον τὴν διδασκαλίαν τῆς φύσεως, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς ἐφοβέρισεν εἰς αὐτοὺς τὴν μέλλουσαν κόλασιν.

μάτων μας, τότε δὲ τὴν λαμβάνομεν, πρὸς κόλασιν μόνον. Καὶ τώρα μὲν, ἀπὸ ἀνθρώπους φαινόμεθα ὅτι πειραζόμεθα ταῖς περισσότεραις φοραῖς, τότε δὲ, φανερὰ θέλει δοθῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡ κόλασις εἰς κάθε ἀσέβειαν. Εἶπε δὲ ὁ Παῦλος εἰς κάθε ἀσέβειαν, διὰ τὶ ἡ μὲν ἀληθὴς λατρεία, καὶ ἡ εὐσέβεια, εἶναι μία, ἡ δὲ ἀσέβεια εἶναι πολλῶν λογιῶν, ὡσὰν ὁποῦ εἶναι πολλαῖς στράταις, ὁποῦ φέρνουσι τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἀσέβειαν.

Εἶπε δὲ καὶ ἀδικίαν ἀνθρώπων· διὰ τὶ ἄλλο εἶναι ἀσέβεια, καὶ ἄλλο ἀδικία· ἡ μὲν γὰρ ἀσέβεια, γίνεται εἰς τὸν Θεὸν (1), ἡ δὲ ἀδικία γίνεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους· καὶ ἡ μὲν ἀσέβεια εἶναι σφάλμα τοῦ θεωρητικοῦ νοὸς, ἡ δὲ ἀδικία εἶναι σφάλμα τοῦ πρακτικοῦ. Πολλαὶ δὲ εἶναι καὶ αἱ στράται τῆς ἀδικίας· ἐπειδὴ κατὰ πολλοὺς τρόπους ἡ ἀδικία γίνεται· διὰ τὶ ἀδικεῖ τινὰς τὸν πλησίον του εἰς τὰ χρήματα· τὸν ἀδικεῖ εἰς τὴν γυναῖκά του· τὸν ἀδικεῖ εἰς τὴν δόξαν του. Μερικοὶ δὲ λέγουσιν, ὅτι καὶ τὴν ἀδικίαν ἐνόησεν ὁ Παῦλος εἰς τὸ θεωρητικὸν, ἤτοι εἰς τὰ δόγματα τῆς πίστεως, καὶ ὄχι μόνον εἰς τὸ πρακτικὸν καὶ εἰς τὰς κακίας. Τί δὲ λέγει τὸ „τῶν τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ κατεχόντων“; ἄκουσον· ἡ ἀλήθεια, ἤτοι ἡ περὶ Θεοῦ γνῶσις, ἐνεσπάρθη μέσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐξ ἀρχῆς (2), αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν καὶ γνῶσιν οἱ Ἕλληνες ἐκράτησαν μὲ ἀδικίαν, ἤτοι ἀδίκησαν αὐτὴν, ὅσον ἀπὸ μέρους των, μὲ τὸ νὰ ἀφιέρωσαν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ εἰς τὰ ἄψυχα Εἴδωλα, θεοποιήσαντες αὐτά· καθὼς χάριν παραδείγματος καὶ ἕνας ὁποῦ λάβῃ ἄσπρα ἀπὸ τὸν Βασιλέα, διὰ νὰ τὰ ἐξοδεύσῃ εἰς τὴν δόξαν τοῦ Βασιλέως, ἔπειτα, ἐὰν ἐξοδεύσῃ αὐτὰ εἰς κλέπτας, καὶ εἰς πόρνας, αὐτὸς ἤθελεν ὀνομασθῇ ὅτι ἀδίκησε τὴν δόξαν τοῦ Βασιλέως· τοιουτοτρόπως καὶ οἱ Ἕλληνες, μὲ ἀδικίαν ἐκράτησαν, ἤτοι ἐσκέπασαν, καὶ ἐσκότισαν ἀδίκως τὴν δόξαν καὶ γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸ νὰ μὴν ἐμεταχειρίσθησαν αὐτὴν εἰς τὸ πρέπον.

19. „Διότι τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ, φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς, ὁ γὰρ „Θεὸς αὐτοῖς ἐφανέρωσε“.

20. „Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως Κόσμου τοῖς ποιήμασι νοού„μενα καθορᾶται, ἥτε ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις, καὶ θειότης, εἰς „τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους“.

21. „Διότι γνόντες τὸν Θεὸν, οὐχ' ὡς Θεὸν ἐδόξασαν, ἢ εὐχαρί„στησαν“.

Εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Ἀπόστολος ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀδίκησαν τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸ νὰ ἐμεταχειρίσθησαν αὐτὴν κακῶς, καὶ ἐθεοποίησαν τὰ Εἴδωλα· πόθεν δὲ εἶναι φανερὸν ὅτι εἶχον γνῶσιν τοῦ Θεοῦ οἱ Ἕλληνες; ὅτι λέγει τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ, φανερὸν ἦτον εἰς αὐτούς· πῶς δὲ τοῦτο ἦτον φανερόν; ὅτι ἀπὸ τῆς εὐταξίας τῶν κτισμάτων κηρύττεται ὁ τούτων κτίστης καὶ δημιουργός· καθὼς καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει· „Οἱ Οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ“. (Ψαλμ. 11. 1.) (3) τί δὲ εἶναι τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ; οὕτω θέλεις τὸ μάθης· τοῦ Θεοῦ, ἄλλο μὲν, εἶναι

---

(1) Ὅθεν ὁ μέγας Βασίλειος ἑρμηνεύων τὸ „μακάριος ἀνὴρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν“ λέγει „ἀσέβεια κυρίως λέγεται ἡ εἰς Θεὸν ἁμαρ„τία“.

(2) Λέγει γὰρ ὁ θεῖος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς „πᾶσιν ἡ γνῶσις τοῦ εἶναι Θεὸν, ὑπ' αὐτοῦ φυσικῶς „ἐγκατέσπαρται· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ κτίσις, καὶ ἡ ταύ„της συνοχή τε καὶ κυβέρνησις, τὸ μεγαλεῖον τῆς θείας „ἀνακηρύττει φύσεως“. (Βιβλ. ά. Κεφ. ά. περὶ Πίστεως) Καὶ Μελέτιος ὁ Πηγᾶς. „Καὶ ἁπαξαπλῶς, „οὐδὲ ἕν ἐστι τῶν κτισμάτων, ᾧ μὴ ἐνυπάρχει ἴχνος „τι τοῦ Θεοῦ, ἢ ὥστε δύνασθαι ἐπιγινώσκεσθαι Θεόν· „μὴ εἶναι δὲ Θεὸν, ἐπεὶ ἀκατανόητος, οὐδὲ λέγειν ἐ„στὶν ἀνεκτόν“. (Τόμῳ γ. περὶ Χριστιανισμοῦ)

(3) Καὶ ὁ Σολομὼν λέγει περὶ τῶν Ἑλλήνων ταῦτα· „εἰ μὲν τῇ καλλονῇ (τῶν κτισμάτων) τερπόμε„νοι, Θεοὺς ὑπελάμβανον, γνώτωσαν πόσῳ τούτων ὁ „Δεσπότης ἐστὶ βελτίων· ὁ γὰρ τοῦ κάλλους γενεσιάρ„χης ἔκτισεν αὐτά· εἰδὲ δύναμιν, καὶ ἐνέργειαν ἐκ„πλαγέντες, νοησάτωσαν ἀπ' αὐτῶν, πόσῳ ὁ κατα„σκευάσας αὐτὰ δυνατώτερός ἐστιν· ἐκ γὰρ μεγέθους „καλλονῆς κτισμάτων, ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς αὐ„τῶν θεωρεῖται“. (Σοφ. ιγ'. 3.) Κύριλλος δὲ ὁ Ἀλεξανδρείας λέγει, ὅτι ἐπειδὴ καὶ τὰ κτίσματα ἔχουσι φύσιν φθαρτὴν, καὶ ἐν χρόνῳ ἐγένοντο, ἐκ τῆς φθαρτῆς ταύτης, καὶ χρονικῆς ὑπάρξεως τῶν κτισμάτων, συνάγεται ὅτι ὁ Δημιουργὸς τούτων, πρέπει ἐξ ἀνάγκης νὰ ἦναι ἄφθαρτος, καὶ ἀΐδιος, ἤτοι ἄχρονος· ἀδύνατον γὰρ εἶναι ὅτι ὁ Κτίστης, καὶ τὰ κτίσματα νὰ ἦναι ἰσότιμα· ὅθεν ἀκολουθεῖ, ὅτι ὅσαι μὲν τελειότητες εὑρίσκονται εἰς τὰ κτίσματα, αὐταὶ νὰ εὑρίσκωνται ἐξόχως, καὶ πολλῷ μᾶλλον εἰς τὸν Κτίστην.

ὅσαι

ναι ἄγνωστον, καθὼς εἶναι ἡ οὐσία καὶ φύσις αὐτοῦ· ἄλλο δὲ, γνωστὸν, καθὼς εἶναι ὅλα τὰ περὶ τὴν οὐσίαν καὶ φύσιν αὐτοῦ θεωρούμενα, ἤτοι ἡ ἀγαθότης, ἡ σοφία, ἡ δύναμις, ἡ θειότης, ἤτοι ἡ μεγαλειότης (1), τὰ ὁποῖα καὶ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει ἐδῶ ὁ Παῦλος, νοούμενα δὲ ἀπὸ τὰ ποιήματα τοῦ Θεοῦ (2). Εἰς τοὺς Ἕλληνας λοιπὸν ἔδειξεν ὁ Θεὸς τὸ γνωστὸν αὐτοῦ, ἤτοι τὰ περὶ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ θεωρούμενα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τοὺς αἰσθητοὺς μὲν ὀφθαλμοὺς εἶναι ἀόρατα, καταληπτὰ (3) δὲ, ἀπὸ τὸν νοῦν, διὰ μέσου τῆς ὡραιότητος τῶν ποιημάτων. Τινὲς δὲ τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ, τοὺς Ἀγγέλους ἐνόησαν οὐκ ὀρθῶς (4). Εἶπε δὲ ἕνας ἀπὸ τοὺς Πατέρας, ἀΐδιον μὲν δύναμιν, τὸν Υἱὸν, θειότητα δὲ, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Τὸ δὲ, εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους, τοῦτο ἠκολούθησεν ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα· διὰ τί ὁ Θεὸς δὲν ἔκτισε τὰ ποιήματά του διὰ ταύτην τὴν ἀφορμὴν, διὰ νὰ εἶναι οἱ Ἕλληνες ἀναπολόγητοι, ὄχι· ἀλλὰ τοῦτο συνέβη εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα. Πρόσεχε λοιπὸν, ὦ ἀναγνῶστα, εἰς τὸ ἰδίωμα τοῦτο ὁποῦ μεταχειρίζεται ἡ Γραφὴ, καὶ δὲν θέλεις σκοντάψεις· διὰ τί

ὅσαι δὲ ἀτελειότητες καὶ ἐλαττώματα εἰς τὰ κτίσματα θεωροῦνται, αὐτὰ νὰ εἶναι μακρὰν ἀπὸ τὸν Κτίστην. Διὰ τοῦτο καὶ Γεώργιος ὁ Κορέσιος γράφει, ὅτι, ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος Ἑρμῆς ὁ τρισμέγιστος λέγει, ὅτι ὁ Κόσμος εἶναι βιβλίον θεότητος, καὶ τῶν θείων ἔσοπτρον, ἐν ᾧ ζωγραφεῖται ὁ Θεός· καὶ ὁ Ὀρφεὺς ἔλεγεν, ὅτι ἡ τοῦ Κόσμου σύστασις καὶ οἰκοδομὴ, εἶναι μία ἐναρμόνιος μουσικὴ, καὶ θαυμαστὴ συμφωνία, ὑμνοῦσα τὸν Δημιουργόν· καὶ ὁ Φίλων ἐν τῷ περὶ ἑνότητος Θεοῦ, ναὸν Θεοῦ τὸν Κόσμον ὠνόμασε, συμφώνως μὲ τὸν Δημόκριτον εἰπόντα, ἔν τινι ἐπιστολῇ, ὅτι ὁ Θεὸς ἐνὶ τόπῳ οὐ περιείργεται· ἀλλ᾽ ὅλος ὁ Κόσμος ἐστὶν αὐτοῦ ναὸς, ἄστροις, καὶ φυτοῖς πεποικιλμένος.

(1) Τὰ ἴδια σχεδὸν λέγει καὶ ὁ Θεῖος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός. (Βιβλ. ά. περὶ Πίστεως. Κεφ. β΄.) Λέγει δὲ καὶ ὁ Θεῖος Μάξιμος „τῶν θείων, τὰ μὲν ληπτὰ, „τὰ δὲ ἄληπτα τοῖς ἀνθρώποις“. (Κεφ. έ. τῆς δ΄. Ἑκατοντ. τῶν περὶ ἀγάπης). Λέγει δὲ καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος „ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ ἀναγομένους ἡ„μᾶς, καὶ διὰ τῶν ποιημάτων τὸν ποιητὴν, ἐννοοῦν„τας, τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ, καὶ τῆς σοφίας λαμβά„νειν τὴν σύνεσιν· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ, „ὃ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁ Θεὸς ἐφανέρωσε“. (Λόγ. ά. κατ᾽ Εὐνομίου).

(2) Τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ, ἤτοι τὰ περὶ τὸν Θεὸν φυσικῶς καὶ ἀϊδίως θεωρούμενα, ἡ μὲν Ἁγία Γραφὴ ὀνομάζει ἀρετὰς τοῦ Θεοῦ „οὐδὲ τὰς ἀρετάς μου τοῖς „γλυπτοῖς δώσω“. (Ἡσ. μβ΄. 8.) καὶ „ἐκάλυψεν „οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ“. (Ἀββ. γ΄. 2.) Οἱ δὲ παλαιότεροι Θεολόγοι, καὶ Ἅγιοι, φυσικὰ ἰδιώματα τοῦ Θεοῦ καλοῦσι, καὶ φυσικὰς, καὶ οὐσιώδεις τοῦ Θεοῦ δυνάμεις, καὶ ἐνεργείας ἀκτίστους. Ὁ δὲ Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος, προόδους τῆς πάντων αἰτίας καλεῖ, καὶ μετοχὰς καὶ αὐτομετοχὰς τῶν ὄντων, καὶ δῶρα θεῖα καὶ μυριόλεκτα, καὶ ἡνωμένην Θεολογίαν· ὡσὰν ὁποῦ ταῦτα κοινὰ εἶσιν ὅλης τῆς Ἁγίας Τριάδος· οἱ δὲ νεώτεροι Θεολόγοι, προσόντα καὶ τελειότητας τοῦ Θεοῦ, κοινότερον ὀνομάζουσιν. Ὅρα δὲ ὅτι καὶ ὁ Παῦλος ἐδῶ ἀΐδια, ἤτοι συνάναρχα τῷ Θεῷ ὀνομάζει τὴν δύναμιν, καὶ θειότητα, καὶ τὰ λοιπὰ οὐσιώδη τοῦ Θεοῦ ἰδιώματα· εἰδὲ συνάναρχα ταῦτά εἰσι τῷ Θεῷ, ἄρα καὶ ἄκτιστα· ὅθεν ἐρρέπωσαν οἱ Βαρλααμῖται καὶ Ἀκινδυνιανοὶ, οἱ κτιστὰ ταῦτα φρονοῦντες, καὶ ὀνομάζοντες.

(3) Καταληπτά εἰσι τὰ θεῖα προσόντα οὐ κατὰ πάντα τρόπον· ἄπειρα γὰρ, καὶ ἀκολούθως ἐπέκεινα τῆς πεπερασμένης καταλήψεως τῶν λογικῶν κτισμάτων, Ἀγγέλων τε καὶ ἀνθρώπων· ἀλλὰ κατὰ μέρος, καὶ ὁπωσοῦν, ὅσον ἐστὶ χωρητὸν τῇ τῶν κτισμάτων γνώσει· ἄληπτος γὰρ τελείως εἶναι ὁ Θεὸς κατὰ τὴν οὐσίαν, καὶ φύσιν· δύσληπτος, κατὰ τὰ περὶ τὴν φύσιν αὐτοῦ καὶ θεῖα προσόντα· καταληπτὸς δὲ τελείως, καθ᾽ ὃ ἄπειρος καὶ ἀκατάληπτος· ὡς εἶπεν ὁ Νικήτας ὁ σχολιαστὴς τοῦ Θεολόγου, καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος· „ἄπειρον οὖν τὸ θεῖον καὶ δυσθεώρητον, καὶ τοῦ„το πάντη καταληπτὸν αὐτοῦ μόνον ἡ ἀπειρία“ (Λόγ. εἰς τὸ Πάσχα, καὶ τὰ Γενέθλια)· ἤτοι τοῦτο μόνον καταλαμβάνει βεβαίως ὁ νοῦς, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀκατάληπτος. (Ὅθεν καὶ τὰ κτίσματα οὐ πᾶσαν τὴν σοφίαν, καὶ ἀγαθότητα, καὶ δύναμιν τοῦ Θεοῦ φανερόνουσιν, ἀλλὰ μέρος βραχύ τι αὐτῶν.) Δι᾽ ὃ εἶπε Μελέτιος ὁ Πηγᾶς, ὅτι ὥσπερ τὸ ἀόρατον σκότος ὁρᾶται ὅτι εἶναι ἀόρατον· οὕτω καὶ ὁ ἀκατανόητος Θεὸς, κατανοεῖται ὅτι εἶναι ἀκατανόητος. Ὁ δὲ θεῖος Νύσσης Γρηγόριος λέγει· „τοῦτο γὰρ αὐτῆς (τῆς θείας οὐσίας „δηλαδὴ) ἰδιαίτατον γνώρισμα, τὸ παντὸς χαρακτη„ριστικοῦ νοήματος ὑψηλοτέραν αὐτῆς εἶναι τὴν φύσιν“. (Λόγ. ά. κατ᾽ Εὐνομίου)

(4) Οὕτως ἐνόησε τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ, Ἀγγελικὰς δυνάμεις, ὁ Οἰκουμένιος, καὶ ὁ Αἱρετικὸς Ἀκίνδυνος, ὡς φαίνεται ἐν τοῖς κατ᾽ αὐτοῦ ἀντιρρητικοῖς τοῦ Θεσσαλονίκης Γρηγορίου, καὶ ὁ Ὠριγένης· ἀξιάγαστα δὲ εἶναι ἐκεῖνα ὁποῦ γράφει ὁ Μέγας Βασίλειος, ἑρμηνεύων τὸ „πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πίστει“. (Ψαλμ. λβ΄.) „Τί οὖν ἐστιν, ὃ λέγει; πῶς οὖν ἐν „πίστει πάντα; ἐάν τε οὐρανὸν, φησιν, ἴδῃς, καὶ τὴν ἐν „αὐτῷ τάξιν, πίστεώς ἐστιν ὁδηγὸς, δείκνυσι γὰρ τὸν „τεχνίτην δι᾽ ἑαυτοῦ· ἐάν τε τὰς περὶ τὴν γῆν δια„κοσμήσεις, πάλιν καὶ διὰ τούτων αὔξεταί σου ἡ περὶ „τὸν Θεὸν πίστις· οὐ γὰρ σαρκίνοις ὀφθαλμοῖς καταμαθόντες τὸν Θεὸν, πεπιστεύκαμεν εἰς αὐτόν· ἀλλὰ „τῇ τοῦ νοῦ δυνάμει, διὰ τῶν ὁρωμένων τὸν ἀόρατον „καθορῶμεν. Πάντα οὖν τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πίστει· κἂν „τὸν λίθον καταμάθῃς, ἔχει καὶ αὐτός τινα τῆς δυ„νάμεως τοῦ πεποιηκότος ἀπόδειξιν· κἂν μύρμηκα, „κἂν ἐμπίδα, κἂν μέλισσαν· πολλάκις καὶ ἐν τοῖς μι„κροτάτοις ἡ σοφία τοῦ Δημιουργοῦ διαφαίνεται· ὁ γὰρ „οὐρανὸν διαπλώσας, καὶ τὰ ἄπλετα μεγέθη τῶν πε„λαγῶν ἀναχέας, οὗτός ἐστιν ὁ καὶ τὸ λεπτότατον κέν„τρον τῆς μελίσσης κοιλάνας ὥσπερ αὐλὸν, ὥστε δι᾽ αὐ„τοῦ τὸν ἰὸν ἀποχεῖσθαι. Πάντα οὖν τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν „πίστει· μηδέν σοι ἀπιστίας ἐφόδιον ἔστω· μὴ εἴπῃς, „ὡς ἔτυχε γέγονε τοῦτο, καὶ αὐτομάτως ἀπήντησε τό„δε· οὐδὲν ἄτακτον, οὐδὲν ἀόριστον, οὐδὲν εἰκῇ γε„νόμενον“.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

τὰ πολλὰ τοιαῦτα εὑρίσκονται εἰς πολλὰ μέρη τῆς Θείας Γραφῆς, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ τὰ λύῃς ἔτζι, ἀποβατικῶς δηλαδὴ, καὶ ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τῶν πραγμάτων, καὶ ὄχι αἰτιολογικῶς, καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ Θεοῦ· χάριν παραδείγματος, ὁ Δαβὶδ λέγει ὅτι „τὸ πονηρὸν „ἐνώπιόν σου ἐποίησα, ὅπως ἂν δικαιωθῆς ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαί „σε". (Ψαλμ. ν'.) τὸ ὁποῖον φαίνεται ἄτοπον, ἀλλὰ δὲν εἶναι· λέγει γάρ· Κύριε, ἐγὼ εὐεργετηθεὶς ἀπὸ λόγου σου, ἥμαρτόν σοι ἔξω ἀπὸ κάθε ἐλπίδα· ὅθεν ἀπὸ τοῦτο ἀκολουθεῖ νὰ δικαιωθῇς ἐσὺ πρὸς ἐμένα, καὶ νὰ νικήσῃς. Ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα λοιπὸν δικαιόνεται ὁ Θεὸς, ὅταν ἡμεῖς φαινώμεθα ἀχάριστοι εἰς τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ δοθέντα πρὸς ἡμᾶς χαρίσματα, καὶ δὲν ἔχομεν τὶ νὰ ἀπολογηθῶμεν· τοιουτοτρόπως καὶ οἱ Ἕλληνες ἀναπολόγητοι ἔγιναν· διὰ τὶ γνωρίσαντες τὸν Θεὸν διὰ μέσου τῆς Κτίσεως (1), δὲν ἐδόξασαν αὐτὸν ἀξίως, καὶ καθὼς ἔπρεπεν, οὔτε εὐχαρίστησαν αὐτὸν ὡς Κτίστην, καὶ Ποιητήν· ἀλλὰ τὴν δόξαν, καὶ τὴν εὐχαριστίαν ἀπέδωκαν εἰς τὰ Εἴδωλα.

„Ἀλλ' ἐ-

---

(1) Ἐγνώρισαν τὸν Θεὸν οἱ Ἕλληνες, κατὰ τὸν Κριτικὸν Φώτιον, διὰ τῆς κτίσεως, ὄχι τί ἐστι κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ φύσιν, ἀλλὰ καθόσον εἶναι εἰς τοὺς ἀνθρώπους χωρητὸν τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ. Τί δὲ εἶναι τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ; ὅτι εἶναι Δημιουργὸς, ὅτι προνοητὴς, ὅτι ἀγαθὸς, ὅτι Δεσπότης· καὶ ὅτι πρέπει νὰ σέβωνται αὐτὸν ὡς προείπομεν· ταῦτα δὲ γνωρίσαντες οἱ Ἕλληνες, καὶ τὰ ὑψηλὰ ταῦτα φαντασθέντες περὶ Θεοῦ, ἐπλανήθησαν εἰς τὸ ἑξῆς, καὶ ἀντὶ νὰ δοξάσουν, καὶ νὰ εὐχαριστήσουν τὸν Θεὸν, ὅτι διὰ τοὺς ἀνθρώπους ἔκτισε τὸν ὁρατὸν τοῦτον Κόσμον, αὐτοὶ τὸν ἀτίμασαν, τὰ κτίσματα, καὶ τὰς εἰκόνας τῶν κτισμάτων προσκυνήσαντες καὶ θεοποιήσαντες. Καλῶς δὲ εἶπεν ἀνωτέρω ὁ σοφὸς Φώτιος, ὅτι διὰ τῆς κτίσεως ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ δὲν γνωρίζεται τί ἐστιν, ἀλλ' ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότης, καὶ πρόνοια· διὰ τὶ καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος, ἐναντιούμενος πρὸς τὸν Εὐνόμιον εἰπόντα· „ἐκ τῶν δημιουργημάτων σκοπούμενός τις, ἐκ τούτων „ἐπὶ τὰς οὐσίας ἀνάγεται, οὕτως ἀποκρίνεται· „πῶς δυνατὸν ἐκ τῶν δημιουργημάτων τὰς οὐσίας ἀ„ναλογίζεσθαι; ἐγὼ μὲν οὐχ ὁρῶ· δυνάμεως γὰρ, καὶ „σοφίας, καὶ τέχνης, οὐχὶ δὲ τῆς οὐσίας αὐτῆς ἐν„δεικτικά ἐστι τὰ ποιήματα· καὶ οὐδὲ αὐτὴν πᾶσαν „τοῦ Δημιουργοῦ τὴν δύναμιν ἀναγκαίως παρίστησιν· „ἐνδεχομένου ποτὲ, τὸν τεχνίτην μὴ πᾶσαν ἑαυτοῦ „τὴν ἀρετὴν ἐναποτίθεσθαι ταῖς ἐνεργείαις (ἤτοι „τοῖς τῶν ἐνεργειῶν ἀποτελέσμασιν) ἀλλ' ὑφειμένοις „πολλάκις ἐπὶ τῶν ἔργων τῆς τέχνης, τοῖς τόνοις χρή„σασθαι". (Λόγ. β'. κατ' Εὐνομίου)

Ἐπειδὴ δὲ περὶ τῶν κτισμάτων ὁ λόγος ἐνταῦθα ἐστι, σημειῶ ὅτι διὰ πέντε τινα ἔγιναν τὰ αἰσθητὰ ταῦτα κτίσματα. Α'. Ἵνα μέσα εἰς τὰ κτίσματα, ὡσὰν μέσα εἰς καθρέπτας, βλέπωμεν τὸν τούτων Κτίστην, καὶ Δημιουργόν· καὶ ἐκ τῆς οὐσίας μὲν τῶν ὄντων, νοῶμεν καὶ πιστεύωμεν ὅτι ἐστι Θεὸς, ὁ τούτων Δημιουργός· ἐπειδὴ ἀδύνατον εἶναι τὰ κτίσματα αὐτὰ ἑαυτὰ νὰ δημιουργήσουν, καὶ νὰ φέρουν τὸν ἑαυτόν τους ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι· καθ' ὃ τοῦτο ὑπερβαίνει τοὺς ὅρους τῆς φυσικῆς αὐτῶν δυνάμεως· ἐκ δὲ τῆς ἀγαθότητος τῶν κτισμάτων, νὰ νοῶμεν τὴν ἀγαθότητα τοῦ Κτίστου· καὶ ἐκ τῆς σοφίας, καὶ δυνάμεως τῶν κτισμάτων, νὰ γνωρίζωμεν τὴν σοφίαν τοῦ Κτίστου καὶ δύναμιν· καὶ καθολικῶς εἰπεῖν, ἐν τῇ φύσει νὰ βλέπωμεν τὴν πίστιν, καὶ ἐν τοῖς ἐνεστῶσιν αἰσθητοῖς, νὰ πληροφορούμεθα περὶ τῶν μελλόντων νοητῶν ἀγαθῶν, ὁποῦ ἔχομεν νὰ ἀπολαύσωμεν· καὶ τοῦτο εἶναι ἐκεῖνο ὁποῦ εἶπεν ὀλίγον πρότερον ὁ Ἀπόστολος „ὅτι τὰ „ἀόρατα αὐτοῦ, τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται". καὶ ὁ Ἀρεοπαγίτης δὲ Διονύσιος λέγει· „ὅτι εἶναι εἰ„κόνες τὰ ὁρατὰ τῶν ἀοράτων, καὶ τὰ αἰσθητὰ τῶν νοη„τῶν". καὶ ἀλλαχοῦ· „Καὶ αὐτὴ δὲ τοῦ φαινομένου παν„τὸς ἡ κοσμουργία, τῶν ἀοράτων τοῦ Θεοῦ προβέβλη„ται" (Ἐπιστολ. πρὸς Τίτον).

Β'. Τὰ κτίσματα ἔγιναν πρὸς διδασκαλίαν, καὶ παράδειγμα ἐδικόν μας, ἤτοι διὰ νὰ μανθάνωμεν ἐκ τῶν κτισμάτων, τόσον τὰς τέχνας, ὅσον καὶ τὸ νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ τὰς κακίας, καὶ νὰ ἐργαζώμεθα τὰς ἀρετάς· νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ τὰς κακίας, ἤγουν νὰ ἀποφεύγωμεν τοῦ λύκου τὸ ἁρπακτικὸν, τῆς καμήλου τὸ μνησίκακον, τὸ ὀργίλον τῆς παρδάλεως, τῶν ἀκάρπων φυτῶν τὴν ἀκαρπίαν, καὶ τὰ ὅμοια· νὰ ἐργαζώμεθα δὲ καὶ τὰς ἀρετὰς, μιμούμενοι τὸ ἄοκνον τοῦ μύρμηκος, τὴν φιλοπονίαν τῆς μελίσσης, τὰς εὐκαρπίας τῶν φυτῶν, καὶ ὅλας τὰς ἄλλας φυσικὰς ἀρετὰς τῶν ζώων, καὶ φυτῶν, καὶ τῶν λοιπῶν κτισμάτων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σολομὼν, ποτὲ μὲν, μᾶς στέλλει εἰς τὸν μύρμηκα· „ἴθι πρὸς τὸν μύρμηκα, ὦ ὀκνηρὲ, καὶ „ζήλωσον ἰδὼν τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ". (Παρ. ς'. 6.) ποτὲ δὲ, πρὸς τὴν μέλισσαν· „πορεύθητι πρὸς τὴν „μέλισσαν, καὶ μάθε ὡς ἐργάτις ἐστι· τήν τε ἐργα„σίαν ὡς σεμνὴν ποιεῖται". (αὐτόθ.) Διὰ τοῦτο καὶ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης, σχολεῖον ὀνομάζει τὸν Κόσμον τοῦτον, ἐν μιᾷ τῶν αὐτοῦ κατηχήσεων. Γ'. Διὰ νὰ ἀπολαμβάνωμεν τὰς ἀναγκαίας χρείας καὶ τροφὰς ἀπὸ τὰ κτίσματα, καὶ ἄλλα συστατικὰ τῶν σωμάτων μας. Δ'. Ἵνα ἀπολαμβάνοντες ἐκ τῶν κτισμάτων τὰ συστατικὰ τῆς ζωῆς μας, εὐχαριστῶμεν διὰ παντὸς τὸν δοτῆρα τῶν σωματικῶν τούτων ἀγαθῶν. Ε'. δὲ καὶ τελευταῖον, ἵνα διὰ ταῦτα πάντα τὰ καλὰ, μένωμεν διὰ παντὸς δοξάζοντες, τὸν τὴν Κτίσιν δημιουργήσαντα Θεόν· ἐπειδὴ ὁ Θεὸς διὰ τοῦτο τὸ τέλος ἔκτισε τὸν Κόσμον, διὰ νὰ δοξάζεται παρὰ τῶν λογικῶν κτισμάτων· ὅθεν εἶπεν ὁ θεῖος Δαβίδ· „οἱ οὐρανοὶ „διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ". (Ψαλμ. ιη'. 1.) Καὶ ὁ Παροιμιαστής· „πάντα τὰ ἔργα Κυρίου μετὰ δικαιο„σύνης"· ἢ ὡς ἄλλος ἐξέδωκε „πάντα τὰ ἔργα Κυ„ρίου δι' αὐτόν". (Παρ. ις'. α'.) ἤγουν ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἔγιναν διὰ δόξαν του· ὅθεν εἶπε καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος· „πάντα Θεὸν ὑμνεῖ καὶ δοξάζει „φωναῖς ἀλαλήτοις· ἐπὶ πᾶσι γὰρ εὐχαριστεῖται δι' ἐ„μοῦ Θεός· καὶ ὄντως ὁ ἐκείνων ὕμνος ἡμέτερος γίνε„ται, παρ' ὧν ἐγὼ τὸ ὑμνεῖν λαμβάνω". (Λόγ. εἰς τὴν Καιν. Κυριακήν·)

„Ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία".

22. „Φάσκοντες εἶναι σοφοὶ, ἐμωράνθησαν".

Λέγει ἐδῶ τὴν αἰτίαν ὁ Παῦλος, διὰ τὴν ὁποίαν ἔπεσον οἱ Ἕλληνες εἰς ἀνοησίαν· διὰ τί, λέγει, ἐσυγχώρησαν τὸ πᾶν εἰς τοὺς σοχασμούς των, (καὶ ὄχι δηλαδὴ εἰς τὴν Πίστιν.) καὶ θέλοντες νὰ καταλάβουν τὸν ἀσχημάτιστον Θεὸν, μὲ τὰ σχήματα τῆς φαντασίας, καὶ τῆς αἰσθήσεως, καὶ τὸν ἀσώματον μὲ τὸ σῶμα, ἐφάνηκαν μάταιοι· διὰ τί οἱ σοχασμοὶ των, δὲν ἐδυνήθησαν νὰ φθάσουν εἰς τὴν τελείαν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ· ἀσύνετον δὲ λέγει τὴν καρδίαν τῶν Ἑλλήνων, διὰ τὶ δὲν ἠθέλησαν μὲ τὴν πίστιν νὰ περιλάβουν τὸ πᾶν τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως. Πόθεν δὲ ἐπλανήθησαν εἰς τὸ νὰ ἀφήσουν τὸ πᾶν εἰς τοὺς σοχασμούς των; μὲ τὸ νὰ ἐνόμιζον πῶς εἶναι σοφοί· διὰ τοῦτο καὶ ἐμωράνθησαν· ἐπειδὴ τί ἄλλο ἀνοητότερον, καὶ μωρότερον πρᾶγμα εἶναι, ὡσὰν τὸ νὰ προσκυνοῦν λίθους, καὶ ξύλα;

23. „Καὶ ἤλλαξαντο τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ, ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν, καὶ τετραπόδων, καὶ ἑρπετῶν".

Ἐκεῖνος ὁποῦ ἀλλάσει κανένα πρᾶγμα, τὸ ἀλλάσει μὲ ἄλλο ὁποῦ δὲν ἔχει· εἶχον λοιπὸν καὶ οἱ Ἕλληνες τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἐπρόδωκαν αὐτὴν, καὶ ἠθέλησαν νὰ πάρουν ἄλλο ὁποῦ δὲν εἶχον, καὶ διὰ τοῦτο ἔχασαν καὶ ἐκεῖνο ὁποῦ εἶχον· διὰ τί τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ, τὴν ἔδωκαν, ὄχι εἰς ἄνθρωπον ἔμψυχον, ἀλλὰ εἰς ἄψυχον εἰκόνα φθαρτοῦ ἀνθρώπου, θεοποιοῦντες τὰ τῶν ἀνθρώπων Εἴδωλα· καὶ τὸ χειρότερον ἀπὸ τοῦτο, ὅτι καὶ ἐκρεμνίσθησαν εἰς τὸ νὰ προσκυνοῦν τὰ ἑρπετὰ, καὶ ὀφίδια, καὶ ἐτρελάθησαν τόσον, ὥστε νὰ προσκυνοῦν, φεῦ! καὶ αὐτὰς τὰς Εἰκόνας τῶν ἑρπετῶν, καὶ ὀφιδίων· διὰ τί τὴν γνῶσιν ὁποῦ ἔπρεπε νὰ ἔχουν τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὑπερέχοντος ὅλα τὰ ὄντα μὲ ἀσύγκριτον ὑπεροχὴν, αὐτὴν τὴν ἀφιέρωσαν εἰς τὰ ἀσυγκρίτως ἀπὸ ὅλα εὐτελέστερα κτίσματα. Δόξα δὲ Θεοῦ εἶναι τὸ νὰ γνωρίζεται αὐτὸς ὡς ποιητὴς καὶ προνοητὴς τοῦ Παντὸς, καὶ τὸ νὰ ἔχῃ ὅλα τὰ ἄλλα θεοπρεπῆ ἰδιώματα. Ποῖοι δὲ ἔκαμαν αὐτὰ τὰ σφάλματα; οἱ φιλοσοφώτεροι ἀπὸ ὅλους Αἰγύπτιοι (1)· αὐτοὶ γὰρ ἦτον ὁποῦ ἐπροσκυνοῦν τὰς Εἰκόνας τῶν ἑρπετῶν, καὶ ὀφιδίων.

24. „Διὸ καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν καρδιῶν αὐτῶν εἰς ἀκαθαρσίαν, τοῦ ἀτιμάζεσθαι τὰ σώματα αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς".

25. „Οἵτινες μετήλλαξαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ, ἐν τῷ ψεύδει· καὶ ἐσεβάσθησαν, καὶ ἐλάτρευσαν τῇ Κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα· ὅς ἐστιν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας". Ἀμήν.

Τὸ παρέδωκε θέλει νὰ εἰπῇ, ὅτι ἀφῆκε, καὶ ἀπέλυσε τοὺς Ἕλληνας, καὶ σοφοὺς νὰ πέσουν εἰς τὰς ἐπιθυμίας των, καθὼς καὶ ἕνας Ἰατρὸς ὁποῦ βοηθεῖ, καὶ ἐπιμελεῖται τὸν ἀσθενῆ· ἔπειτα βλέπωντας αὐτὸν πῶς ἀτακτεῖ, καὶ δὲν φυλάττει τὴν δίαιταν ὁποῦ τὸν διορίζει, παραδίδει αὐτὸν εἰς ἀῤῥωστίαν περισσοτέραν, ἤτοι ἀφίνει αὐτὸν νὰ μεταχειρισθῇ τὸ ἐδικόν του θέλημα, καὶ νὰ μὴν ἀναλάβῃ ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν (2). Μερικοὶ δὲ (1)

(1) Ἀλλὰ καὶ οἱ Βαβυλώνιοι ἑρπετὰ καὶ δράκοντας ὡς Θεοὺς ἐπροσκυνοῦν, καθὼς φαίνεται εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν, εἰς τὸ, Βὴλ, Δράκων, ὅπου ὁ Δανιὴλ γράφεται ὅτι ἐθανάτωσε τὸν δράκοντα, ὃν οἱ Βαβυλώνιοι προσεκύνουν.

(2) Συνήθειαν γὰρ ἔχει ἡ θεία Γραφὴ νὰ ὀνομάζῃ ὡς αἰτίαν τὴν παραχώρησιν καὶ συγχώρησιν τοῦ Θεοῦ, κατά τε τὸν Οἰκουμένιον καὶ Προκόπιον, (Σελ. 556. τοῦ β'. Τόμ. τῆς Ὀκτατεύχ.) καὶ τὸν Θεοδώρητον, ὅς τις καὶ λέγει αὐτολεξεὶ „ἀγαθῶν αἴτιος ὁ „Θεὸς,

(1) τὸ, παρέδωκεν ὁ Θεὸς, τὸ ἐνόησαν ἔτζι· ἤγουν ὅτι παρέδωκεν αὐτοὺς ἡ πρὸς τὸν Θεὸν γενομένη ἀπὸ αὐτοὺς ὕβρις, καὶ ἀτιμία· καθὼς συνειθίζομεν νὰ λέγωμεν, ὅτι τὸν δεῖνα ἄνθρωπον ἀπώλεσε, καὶ ἐκόλασε τὸ ἀργύριον· καὶ μ' ὅλον ὁποῦ τὸ ἀργύριον δὲν ἀπώλεσεν αὐτὸν, ἀλλὰ ἡ παρ' αὐτοῦ γενομένη κακὴ μεταχείρησις τοῦ ἀργυρίου· καὶ καθὼς λέγομεν, ὅτι τὸν Σαοὺλ, καὶ τὸν Σολομῶντα ἀπώλεσεν ἡ Βασιλεία· ἀντὶ τοῦ, ἡ παράχρησις, καὶ κακὴ χρῆσις τῆς Βασιλείας.

Παρεδόθησαν λοιπὸν οἱ Εἰδωλολάτραι εἰς ἀκαθαρσίαν, διὰ τὴν ἐδικήν τους κακίαν, ὥστε ὁποῦ δὲν ἐχρειάζετο νὰ ἀτιμάζωνται ἀπὸ ἄλλους, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἀτίμαζον τὸν ἑαυτόν τους (2)· τοιαῦτα γὰρ εἶναι τὰ ἀκάθαρτα πάθη, ἤτοι ἀτιμάζοντα ἐκείνους ὁποῦ τὰ πράττουν. Ἀπὸ ποίαν δὲ αἰτίαν ἐξεδόθησαν εἰς τὴν ἀκαθαρσίαν τῶν παθῶν; ἀπὸ τὴν ἀτιμίαν, καὶ ὕβριν ὁποῦ ἔκαμνον εἰς τὸν Θεόν· διὰ τὶ ἐκεῖνος ὁποῦ δὲν θέλει νὰ ἠξεύρῃ Θεὸν, εὐθὺς καὶ εἰς τὴν ζωὴν διαφθείρεται· καθὼς καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει· „Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔ„στι Θεός“· ἔπειτα λέγει καὶ τὴν αἰτίαν· „διεφθάρησαν καὶ ἐβδελύχθησαν ἐν ἐπιτηδεύμασι“. (Ψαλμ. ιγ'. 1.) Ἐμετάλλαξαν λοιπὸν οἱ Ἕλληνες τὰ ἀληθῶς προσόντα τοῦ Θεοῦ, καὶ θεοπρεπῆ ἰδιώματα, καὶ τὰ ἔδωκαν εἰς τοὺς ψεύτικους Θεοὺς (3). Τὸ μὲν οὖν ἐσεβάσθησαν, δηλοῖ, ὅτι ἐτίμησαν τὰ κτίσματα· τὸ δὲ ἐλάτρευσαν, δηλοῖ ὅτι καὶ δουλείαν, διὰ τῶν ἔργων, ἐπρόσφεραν εἰς αὐτά· λατρεία γὰρ εἶναι ἡ διὰ πράξεως τιμή (4). Βλέπε δὲ, ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι δὲν εἶπεν ὁ Παῦλος ἁπλῶς, πῶς ἐλάτρευσαν οἱ Ἕλληνες τὴν κτίσιν· ἀλλὰ πῶς τὴν ἐλάτρευσαν περισσότερον ἀπὸ τὸν κτίσαντα, μεγαλύνοντας τὸ ἔγκλημά των ἀπὸ τὴν σύγκρισιν (5)· πλὴν ὁ Κτίστης, λέγει, εἶναι εὐλογητὸς, καὶ δεδοξασμένος εἰς τοὺς αἰῶνας, ἤτοι δὲν ἐβλάβη τίποτε ἀπὸ τὴν ἀτιμίαν, καὶ ὕβριν τῶν Ἑλλήνων· ἀλλ' εἶναι εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, βεβαίως καὶ ἀσφαλῶς· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, Ἀμήν (6).

26. „Διὰ τοῦτο παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς πάθη ἀτιμίας· αἵ τε „γὰρ θήλειαι αὐτῶν μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν „παρὰ φύσιν“.

27. „Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἄῤῥενες ἀφέντες τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς „θηλείας, ἐξεκαύθησαν ἐν τῇ ὀρέξει αὐτῶν εἰς ἀλλήλους, ἄρσε„νες ἐν ἄρσεσι τὴν ἀσχημοσύνην κατεργαζόμενοι, καὶ τὴν ἀντι„μισθίαν, ἣν ἔδει, τῆς πλάνης αὐτῶν, ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμβά„νοντες“.

Πάλιν ἐδῶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἐγκατάλειψιν καὶ παραχώρησιν, παράδοσιν ὀνομάζει ὁ Παῦλος, ἡ ὁποία ἔγινεν εἰς αὐτοὺς, διὰ τὶ ἐλάτρευσαν καὶ ἐδούλευσαν εἰς τὴν Κτίσιν· καθὼς γὰρ διε-

---

„Θεὸς, κακῶν δὲ ἀναίτιος, ἐπιδείκνυσι τὸ πρακτέον, „καὶ ἀποτρέπει τῶν ἐναντίων· οὐ βιάζεται δὲ τῶν ἀν„θρώπων τὴν γνώμην, ἀλλὰ τῷ αὐτεξουσίῳ παραχω„ρεῖ. Ἐπεὶ οὖν συγχωρεῖ γενέσθαι τἀναντία, κωλῦσαι „δυνάμενος, οὐκ ἀνέχεται δὲ κωλύειν, ἵνα μὴ βίᾳ „καὶ ἀνάγκῃ γένηται τὸ πραττόμενον· τὸ γὰρ ἐθελού„σιον τῆς ἀρετῆς, ἀξιέπαινον· τὴν συγχώρησιν αἰ„τίαν ἐκάλεσε“. (Σελ. 1603. τοῦ α. Τόμ. τῆς Ὀκτατεύχ.)

(1) Ὁποῖος ἐστὶν ὁ κριτικὸς Φώτιος· οὕτω γὰρ ἐκεῖνος ἑρμηνεύει τὸ παρέδωκε.

(2) Μερικοὶ δὲ Διδάσκαλοι λέγουσιν, ὅτι τῶν Ἑλλήνων τὰ σώματα, ἀτιμάζοντο αὐτὰ ἀπὸ τὸν ἑαυτόν τους μὲ τὸ πάθος τῆς μαλακίας, μὲ τὸ ὁποῖον πάθος, τὸ αὐτὸ σῶμα ἐνεργεῖ καὶ πάσχει αὐτὸ εἰς ἑαυτό.

(3) Ὁ δὲ Θεοδώριτος λέγει, ὅτι ἀλήθειαν Θεοῦ ὀνομάζει ὁ Παῦλος, τὸ, Θεὸς ὄνομα· ψεῦδος δὲ, τὸ χειροποίητον εἴδωλον. Ὁ δὲ Σεβηριανὸς λέγει, ὅτι ὁ μὲν Θεὸς, ἀληθῶς ἐστὶ Θεὸς, τὰ δὲ εἴδωλα ὁποῦ οἱ Ἕλληνες προσεκύνησαν, ψευδῶς ὀνομάζονται Θεοί.

(4) Ὅρα εἰς τὸ „μάρτυς γάρ μου ἐστὶν ὁ Θεὸς, ᾧ „λατρεύω ἐν τῷ πνεύματί μου“. (Ῥωμ. α'. 9.)

(5) Τινὲς δὲ νεώτεροι διδάσκαλοι εἰς τὸ, παρὰ τὸν κτίσαντα, δὲν θέλουσι νὰ εἶναι ἡ Παρὰ πρόθεσις, συγκριτικὴ, ἀλλὰ ἀποφατικὴ, καὶ ἀρνητική· ἤτοι οἱ Ἕλληνες καὶ Εἰδωλολάτραι, ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει, καὶ ὄχι τὸν Κτίσαντα· ἐπειδὴ ὅμως ὁ λόγος τοῦ Ἀποστόλου περὶ τῶν σοφῶν τῶν Ἑλλήνων ἐστὶ, πολλοὶ ἐκ τῶν ὁποίων (οἷος ὁ Πλάτων, καὶ Ἀριστοτέλης) ἐδόξαζον ἕνα ἀνώτατον Δημιουργὸν τοῦ Παντὸς, ἀόρατον, καὶ ἀθάνατον, καὶ ἄπειρον, ἐλάτρευον ὅμως καὶ τὰ Κτίσματα, ὡς ὑποβεβηκότας Θεοὺς, καὶ Δημιουργοὺς, διὰ τοῦτο συγκριτικὴ, περὶ αὐτῶν ἡ Παρὰ πρόθεσις, ὀρθῶς ἐκλαμβάνεται, ὡς καὶ ὁ Θεοφύλακτος, καὶ Οἰκουμένιος ἐκλαμβάνουσιν· ἐλάτρευσαν γὰρ οἱ Σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων τὴν κτίσιν, περισσότερον ἀπὸ τὸν Κτίσαντα.

(6) Τὸ, Ἀμὴν, ἐν ὅλῃ τῇ Παλαιᾷ Γραφῇ, εἰς τρία

διεφθάρησαν εἰς τὰ περὶ Θεοῦ δόγματα, μὲ τὸ νὰ ἄφησαν τὴν πρὸς τὸν Κτίστην ὁδηγίαν ὁποῦ ἐπροξενεῖ εἰς αὐτοὺς ἡ Κτίσις· ἔτζι ἔγιναν συγχαμεροὶ καὶ εἰς τὴν πολιτείαν, μὲ τὸ νὰ ἄφησαν τὴν κατὰ φύσιν ἡδονὴν τῶν γυναικῶν, ἥτις εἶναι καὶ εὐκολωτέρα, καὶ ἡδονικωτέρα· καὶ ἔπεσαν εἰς τὴν παρὰ φύσιν τῶν ἀνδρῶν, ἤτοι τὴν ἀρσενοκοιτίαν, ἥτις εἶναι καὶ δυσκολωτέρα, καὶ ἀηδεστέρα· τὸ γὰρ μεταλλάξαι τοῦτο δηλοῖ, ὅτι ἀφῆκαν ἐκεῖνα ὁποῦ εἶχον, καὶ ἐπροτίμησαν ἄλλα ὁποῦ δὲν εἶχον. Φανερόνοι δὲ ὁ Ἀπόστολος μεγάλον κατήγορον τῶν δύω γενῶν, ἤτοι τῶν γυναικῶν, καὶ τῶν ἀνδρῶν, τὴν φύσιν, τὴν ὁποίαν παρέβησαν· ἀφ' οὗ γὰρ εἶπε συνεσκιασμένως, πῶς αἱ γυναῖκες τῶν Ἑλλήνων ἔπραττον ἕνα ἔργον αἰσχρὸν, (τὸ ὁποῖον οὐδὲ πρέπει νὰ γραφθῇ ἐδῶ διὰ τὴν αἰσχρότητα) λέγει καὶ περὶ τῶν ἀνδρῶν, ὅτι ἐξεκαύθησαν ἕνας εἰς τὸν ἄλλον, φανερόνωντας μὲ τὸ, ἐξεκαύθησαν, τὸν πολὺν ἐρεθισμὸν, καὶ τὴν ἀκράτητον ὁρμὴν τῆς ἐπιθυμίας πρὸς τὴν ἀρσενοκοιτίαν. Δὲν εἶπε δὲ ὅτι κατεργάζονται τὴν ἐπιθυμίαν, ἀλλὰ τὴν ἀσχημοσύνην, δηλοποιῶντας μὲ τοῦτο, ὅτι καὶ αὐτὴν τὴν φύσιν ἀσχήμισαν, καὶ ἐντροπίασαν· ἐπειδὴ δὲ εἶπεν ἐξεκαύθησαν εἰς τὴν σαρκικὴν ὄρεξιν, διὰ νὰ μὴ νομίσῃς ὅτι τῆς φυσικῆς ἐπιθυμίας των ἦτον ἡ ἀσθένεια, λέγει ἀκολούθως, ὅτι αὐτοὶ κατειργάζοντο αὐτήν· ἤτοι κάθε σπουδὴν ἔβαλλον εἰς τὴν ἀκαθαρσίαν, κάμνοντες αὐτὴν ἔργον τους, καὶ ἀπολαμβάνοντες μισθὸν τῆς ἀπὸ τὸν Θεὸν ἀποστασίας, καὶ τῆς πρὸς τὰ Εἴδωλα πλάνης των, τὴν τοιαύτην ἀσχημοσύνην, καὶ κόλασιν ἔχοντες, αὐτὴν τὴν ἰδίαν ἡδονὴν ὁποῦ ἐδοκίμαζον (1), ὡσὰν ὁποῦ ἦτον παρὰ φύσιν, καὶ γεμάτη ἀπὸ ἀκαθαρσίαν. Λέγει δὲ τοῦτο ὁ Παῦλος, ἐπειδὴ ἀκόμη δὲν ἐδύνετο νὰ καταπείσῃ τοὺς Ῥωμαίους ὅτι ἦτον κόλασις, καὶ γέεννα· πίστευε γὰρ, λέγει, ἐσὺ Χριστιανὲ, ὅτι αὐτὴ ἡ ἀκάθαρτος πρᾶξις ὁποῦ οἱ Ἕλληνες ἔπραττον, ἦτον κόλασις εἰς αὐτοὺς, ἀνίσως καὶ ἀπιστῇς εἰς τοὺς περὶ τῆς κολάσεως λόγους.

28. „Καὶ καθὼς οὐκ ἐδοκίμασαν τὸν Θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, „παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν ποιεῖν τὰ μὴ κα„θήκοντα".

Ἰδοὺ τρεῖς φοραῖς ἐνθυμήθη ὁ Παῦλος τὸ αὐτὸ νόημα, καὶ ἐμεταχειρίσθη τρεῖς τὴν αὐτὴν λέξιν εἰπὼν τὸ, παρέδωκε· πανταχοῦ δὲ λέγει αἰτίαν τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀσέβειαν τῶν ἀνθρώπων, ὡς καὶ τώρα τοῦτο λέγει· καθὼς γὰρ, λέγει, αὐτοὶ οὐκ ἐδοκίμασαν τὸν Θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς τὰ πάθη· ὡσὰν νὰ λέγῃ· ἡ εἰς τὸν Θεὸν ἀτιμία τῶν Ἑλλήνων, δὲν προήρχετο ἀπὸ ἀγνωσίαν τους, ἀλλὰ ἀπὸ μελέτην· δι' ὅ,τι, δὲν εἶπεν, καθὼς δὲν ἐγνώρισαν τὸν Θεόν· ἀλλὰ καθὼς δὲν ἐδοκίμασαν, ἤτοι καθὼς δὲν ἔκριναν νὰ ἔχουν τὸν Θεὸν μὲ ἐπίγνωσιν, ἀλλὰ θεληματικῶς ἐπροτίμησαν τὴν ἀσέβειαν· ὥστε τὰ ἁμαρτήματα δὲν γεννῶνται ἀπὸ τὴν σάρκα, καθὼς μερικοὶ αἱρετικοὶ λέγουσιν (1)· ἀλλὰ ἀπὸ τὴν διεφθαρμένην κρίσιν τοῦ νοός (2). Πρῶτον λοιπὸν ἐκεῖνοι δὲν ἔκριναν νὰ γνωρίσουν τὸν Θεὸν, καὶ τότε ὁ Θεὸς ἀφῆκεν αὐτοὺς νὰ πέσουν εἰς ἀδόκιμον, καὶ ἀδιάκριτον νοῦν (3), ἐπειδὴ ἡ ἀποστροφὴ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐγκατάλειψις, παράδοσις

ρία μέρη μόνον εὑρίσκεται· (εἰς τὴν α΄. τῶν Παραλειπομ. ιϛ΄. 36. καὶ εἰς τὸν Νεεμίαν δὶς ε΄. 13. καὶ η΄. 8.) Πλειστάκις δὲ εὑρίσκεται εἰς τὴν Νέαν· δηλοῖ δέ· ναὶ, βέβαια· καθὼς ὁ Παῦλος αὐτὸς σαφῶς ἑρμηνεύει· „Ὅσαι γὰρ ἐπαγγελίαι Θεοῦ, ἐν αὐτῷ, „τὸ ναὶ, καὶ ἐν αὐτῷ, τὸ, Ἀμήν". (β΄. Κορινθ. α΄. 20.) Διὰ τί δὲ ὁ Παῦλος δοξολογεῖ ὅταν αναφέρῃ τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, ὅρα εἰς τὸ δ΄. Κεφάλαιον τῆς πρὸς Φιλιππησίους Στίχ. 20. ἐν τῇ ὑποσημειώσει.

(1) Διὰ τοῦτο καὶ κοινὸν ἀπόφθεγμα τοῦτο φέρεται „ἀποχρῶσα δίκη ἡ πονηρία τῷ πονηρῷ". Λέγει δὲ καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος „ὁ ζῶν ἐν πονηρίᾳ, καὶ πρὸ „τῆς γεέννης κολάζεται τῷ συνειδότι κεντούμενος". (Ἀνδριάντ. ιϛ΄.) Καὶ ὁ Σειρὰχ εἶπε· „ψυχὴ πο„νηρὰ ἀπολεῖ τὸν κτησάμενον αὐτὴν, καὶ ἐπίχαρμα „ἐχθρῶν ποιήσει αὐτόν". (Σειρὰχ ϛ΄. 4.) Διὰ τί καθὼς ἡ σκουριὰ τοῦ σιδήρου κατατρώγει τὸν ἴδιον σίδηρον ὁποῦ τὴν ἐγέννησε, ἢ καθὼς ἡ ἔχιδνα κατατρώγει τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς ὁποῦ τὴν συνέλαβεν· ἔτζι καὶ ἡ ἁμαρτία κατατρώγει ἐκεῖνον τὸν ἴδιον ὁποῦ τὴν ἐργάζεται· ὅθεν δίκαιον εἶχεν ὁ Σολομὼν νὰ λέγῃ περὶ αὐτῆς· „ὥσπερ ὄμφαξ ὀδοῦσι „βλαβερὸν, καὶ καπνὸς ὄμμασιν· οὕτω παρανομία τοῖς „χρωμένοις αὐτῇ". (Παρ. ι. 26.)

(1) Οἱ Μανιχαῖοι δηλαδή.

(2) Ὅρα τὴν ἑρμηνείαν τοῦ „ποιοῦντες τὰ θελήματα τῶν διανοιῶν". (Ἐφ. β΄. 3.)

(3) Λέγει γὰρ ὁ Ἱερὸς Αὐγουστῖνος ὅτι τὰ ἑπόμενα τῶν πλημμελημάτων, ποιναί εἰσι τῶν προηγουμένων.

(Βιβλ.

σις ὀνομάζεται ἀπὸ τὴν Γραφήν. Μερικοὶ δὲ ἀπὸ τοὺς Ἁγίους ἐμεταχειρίσθησαν ἕνα νόστιμον παράδειγμα, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου σαφηνίζεται, τὸ, παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεός· καθὼς, λέγουσιν, ἀνίσως τινὰς κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμούς του, καὶ δὲν θελήσῃ νὰ ἰδῇ τὸν Ἥλιον, ἔπειτα πέσῃ εἰς λάκκον, λέγομεν ὅτι ὁ Ἥλιος μὲ τὸ νὰ μὴ φανῇ, ἔρριψε τὸν δεῖνα εἰς τὸν λάκκον· ὄχι πῶς ὁ Ἥλιος ἐθυμώθη, καὶ ἔρριψε τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν λάκκον, ἀλλ᾽ ὅτι πῶς δὲν ἐφώτισε τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου· τὸ δὲ νὰ μὴ φωτίσῃ ὁ Ἥλιος, πόθεν ἠκολούθησεν; ἀπὸ αἰτίαν ἐκείνου ὁποῦ ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμούς του καὶ δὲν εἶδε τὸν Ἥλιον· τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Θεὸς παρέδωκεν εἰς πάθη ἀτιμίας· μὲ ποῖον τρόπον; μὲ τὸ νὰ μὴν ἐγνωρίσθη ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους· τὸ δὲ νὰ μὴ γνωρισθῇ πάλιν πόθεν ἠκολούθησεν; ἀπὸ ἐκείνους ὁποῦ δὲν ἐδοκίμασαν, οὐδὲ ἔκριναν νὰ γνωρίσουν αὐτόν (1). Ὅρα δὲ καὶ τὴν Ἑρμηνείαν τοῦ 19. Στίχου τοῦ δ΄. Κεφ. τῆς πρὸς Ἐφεσίους, πολλὰ συμβάλλουσαν εἰς τὸ ῥητὸν τοῦτο.

29. „Πεπληρωμένους πάσῃ ἀδικίᾳ“.

Βλέπε, ὦ ἀναγνῶστα, πῶς ὅλα τὰ πάθη εἶχον οἱ Ἕλληνες μὲ ὑπερβολήν· διὰ τί λέγει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος πῶς ἦτον γεμάτοι ἀπὸ κάθε ἀδικίαν, μὲ τὸ νὰ ἔφθασαν εἰς αὐτὸ τὸ ἔσχατον μέτρον κάθε κακίας· ἔπειτα ἀπαριθμεῖ καὶ τὰ εἴδη τῆς κακίας, εἰς τὰ ὁποῖα ἔπεσαν.

„Πορνείᾳ“.

Μὲ τὸ ὄνομα τῆς πορνείας, συμπεριέλαβε καθολικῶς κάθε ἀκαθαρσίαν.

„Πονηρίᾳ“.

Ἤτοι οἱ τῶν Ἑλλήνων σοφοὶ ἦτον γεμάτοι ἀπὸ τὴν κατὰ τοῦ πλησίον ἐπιβουλήν.

„Πλεονεξίᾳ“.

Καὶ γεμάτοι ἀπὸ τὴν τῶν χρημάτων ἐπιθυμίαν.

„Κα-

(Βιβλ. ε΄. κατὰ Ἰουλιανοῦ.) Τὸ αὐτὸ λέγει καὶ ὁ Διάλογος. (Βιβλ. κε΄. τῶν Ἠθικῶν, Κεφ. θ΄.) Σημειῶσαι ὅτι ἀπὸ τὸ ῥητὸν τοῦτο τοῦ Ἀποστόλου συμπεραίνομεν, ὅτι τὰ πονηρὰ δόγματα καὶ ἡ ἀσέβεια καὶ ἀπιστία, γεννῶσι πονηρὸν καὶ διεφθαρμένον βίον· ἐπειδὴ γὰρ οἱ Ἕλληνες δὲν ἐδοκίμασαν νὰ γνωρίσουν καὶ νὰ πιστεύσουν εἰς τὸν Θεὸν, ἐκ τῆς ἀγνωσίας ταύτης καὶ ἀπιστίας, ἐποίησαν τὰ μὴ καθήκοντα, καὶ ἔζησαν ζωὴν γεμάτην ἀπὸ κάθε ἁμαρτίαν· ὅθεν εἶπεν ὁ Μακάριος Θεοδώρητος· „ὑποβάθρα τῆς παρανομίας γε„γένηται ἡ ἀσέβεια“. Καθὼς καὶ ἀντιστρόφως ὁ πονηρὸς καὶ διεφθαρμένος βίος γεννᾷ πονηρὰ καὶ διεφθαρμένα δόγματα, καὶ ἀπίστους, καὶ ἀσεβεῖς ποιεῖ τοὺς ἀνθρώπους· καὶ τοῦτο συμπεραίνεται ἀπὸ τὰ λόγια πάλιν τοῦ ἰδίου Ἀποστόλου· αὐτὸς γὰρ εἶπε πρὸς τὸν Τιμόθεον· „ἔχων ἀγαθὴν συνείδησιν, ἥν τινες ἀπω„σάμενοι περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν“. (ά. Τιμ. ά. 19.) Καὶ πάλιν „ῥίζα πάντων τῶν κακῶν ἐστιν ἡ „φιλαργυρία, ἧς τινες ὀρεγόμενοι ἀπεπλανήθησαν ἀπὸ „τῆς πίστεως“. (ά. Τιμ. ς΄. 10.) Καὶ λοιπὸν, ὅμοιον κακὸν εἶναι καὶ τὰ πονηρὰ δόγματα, καὶ ἡ πονηρὰ ζωή· καὶ ἀντιστρόφως ἡ πονηρὰ ζωὴ καὶ τὰ πονηρὰ δόγματα· διὰ τί ἕνα τοῦ ἄλλου εἶναι γεννητικὸν, καὶ ὁποῖος ἔχει τὸ ἕνα, καταντᾷ καὶ εἰς τὸ ἄλλο· ὅθεν σοφώτατα εἶπεν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐν ταῖς διστίχοις ἡρωελεγείαις γνώμαις αὐτοῦ.

„Ἶσον ἐμοὶ κακόν ἐστι, Βίος, καὶ Μῦθος ἀλιτρός.
„Ὁππότερόν κεν ἔχοις, καὶ θατέροιο τύχοις.

(1) Λέγει δὲ καὶ ὁ σοφὸς Μελέτιος ὁ Πηγᾶς εἰς τὸ ῥητὸν τοῦτο· „εἰς ἀδόκιμον νοῦν παραδίδωσιν ὁ Θεὸς, „ὥστε ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα· ἀλλὰ διὰ προαγούσας „ἁμαρτίας παραδίδωσιν· ἐπειδὴ γάρ φησιν οὐκ ἐδοκί„μασαν τὸν Θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν αὐ„τοὺς ὁ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν ποιεῖν τὰ μὴ καθήκον„τα· ὥστε τὰς δευτέρας ἁμαρτίας, καὶ ἁμαρτίας εἶναι, „καὶ ἁμαρτιῶν κολάσεις . . . αἱ ἁμαρτίαι οὖν αὗται, „καθ᾽ ὃ κολάσεις, ὑπαίτιον ἔχουσι τὸν Θεὸν, παρα„χωροῦντα τούτοις συμπίπτειν τοὺς ἀναισθήτως ἔχοντας, „ὥστε τῷ μεγέθει τῆς ἀτοπίας, εἰς συναίσθησιν δύνα„σθαι ἔρχεσθαι, καὶ ἢ κολάζεσθαι, οἷς ἐνήδονται, ἢ „περιφανέστατον γενέσθαι τὸ τῆς κακίας αἶσχος, εἰς ἀ„ποτροπὴν, τῶν σωφρονεῖν προαιρουμένων“. (Βιβλ. ά. περὶ Χριστιανισμοῦ).

„Κακίᾳ“.

Καὶ γεμάτοι ἀπὸ μνησικακίαν (1).

„Μεστοὺς φθόνου, φόνου“.

Πάντοτε ὁ φόνος γεννᾶται ἀπὸ τὸν φθόνον· διὰ τὶ ὁ Ἄβελ μὲ τὸ νὰ φθονηθῇ, ἐφονεύθη· καὶ ὁ Ἰωσὴφ ἐκινδύνευσε νὰ φονευθῇ ἀπὸ τοὺς φθονήσαντας αὐτὸν ἀδελφούς του· διὰ τοῦτο καὶ ὁ μέγας Βασίλειος εἶπε· „τὰ αὐτὰ δὲ ταῦτα ποιῶν καὶ ὁ Κάϊν δείκνυται ὁ πρῶτος „μαθητὴς τοῦ Διαβόλου, καὶ φθόνον, καὶ φόνον παρ᾽ αὐτοῦ διδαχθεὶς, τὰς ἀδελφὰς ἀνομίας, „ἃς καὶ ὁ Παῦλος συνέζευξεν εἰπὼν μεστοὺς φθόνου φόνου“. (Λόγ. περὶ Φθόνου.)

„Ἔριδος, δόλου“.

Ἀπὸ τὸν φθόνον γεννᾶται καὶ ἡ κατηγορημένη φιλονεικία, καὶ δολιότης ἡ διὰ βλάβην γινομένη τοῦ φθονουμένου. Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος οὕτως ὁρίζει τὸν δόλον· „δόλος ἐστὶ, τὸ πρὸς „ἐπιβουλὴν περίεργον· ὅταν τις ἀγαθόν τι σχηματισάμενος, καὶ τοῦτο ὥσπερ δέλεαρ τινὶ προ„θεὶς, δι᾽ αὐτοῦ τὰ τῆς ἐπιβουλῆς κατεργάσηται“. (Ὅρ. κατ᾽ ἐπιτομ. οζ'.)

„Κακοηθείας“.

Κακοήθεια εἶναι ἡ εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς κεκρυμμένη μὲν κακία, ἐπάνω δὲ ἀλειφομένη μὲ φαινομένην καλωσύνην. Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος λέγει· „κακοήθεια ἐστὶν, ὡς λογίζο„μαι, αὐτὴ ἡ πρώτη καὶ κεκρυμμένη κακία τοῦ ἤθους. (Ὅρ. κατ᾽ ἐπιτομ. οζ'.) (2)

30. „Ψιθυριστὰς, καταλάλους, θεοστυγεῖς“.

Ψιθυριστὰς μὲν ὀνομάζει ὁ Παῦλος ἐκείνους ὁποῦ διαβάλλουν κρυφίως τοὺς ἀδελφούς των, ὅταν εἶναι παρόντες· καταλάλους δὲ, τοὺς κατηγοροῦντας φανερά· καὶ θεοστυγεῖς, τοὺς μισοῦντας τὸν Θεὸν, ἢ καὶ μισουμένους ἀπὸ τὸν Θεόν.

„Ὑβριστὰς, ὑπερηφάνους, ἀλαζόνας“. (3)

Εἰς τὴν ἄκραν τῶν κακῶν ἀνέβη, τὴν ὑπερηφάνειαν· διὰ τὶ, καὶ καλὸν νὰ κάμνῃ τινὰς, ἔπειτα νὰ ὑπερηφανεύεται, χάνει τὸν μισθὸν τοῦ καλοῦ ἐκείνου· πόσῳ δὲ μᾶλλον ὅταν καὶ ὑπερηφανεύεται, καὶ κακὰ ποιῇ; διὰ τὶ ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ ὑπερήφανος, νὰ μετανοήσῃ δὲν ἠμπορεῖ· ἤξευρε ὅμως, ὅτι ὑπερηφάνεια μὲν εἶναι Θεοῦ καταφρόνησις· ἀλαζονεία δὲ, εἶναι καταφρόνησις τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τὴν ὁποίαν γεννᾶται ἡ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ὕβρις· διὰ τὶ ἐκεῖνος ὁποῦ καταφρονεῖ τοὺς ἀνθρώπους, ὅλους τοὺς ὑβρίζει, καὶ τοὺς καταπατεῖ· ἢ τάχα, ἀγκαλά, καὶ ἡ ἀλαζονεία ἦναι φυσικὰ προτέρα ἀπὸ τὴν ὕβριν, ἀλλ᾽ ὅμως εἰς τοὺς ἔξω βλέποντας ἡμᾶς, πρώτη φαίνεται ἡ ὕβρις, εἶτα γνωρίζεται ἡ μήτηρ καὶ αἰτία τῆς ὕβρεως ἀλαζο-

---

(1) Ὁ δὲ Οἰκουμένιος κακίαν ὀνομάζει, τὴν σπουδὴν ὁποῦ ἔχει τινὰς εἰς τὸ νὰ κακοποιήσῃ τὸν πλησίον.

(2) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει· „κακοήθεις δὲ καλεῖ τοὺς εἰς ἐπιβουλὴν κεχρημένους τοῖς λογισμοῖς, καὶ τὴν βλάβην τῶν πέλας τεκταινομένους.

(3) Ὁ δὲ Οἰκουμένιος, ὑπερηφάνους μὲν ὀνομάζει ἐκείνους ὁποῦ ὑπερηφανεύονται διὰ τὰ καλὰ ὁποῦ ἔχουν, ἐναντίον ἐκείνων ὁποῦ δὲν τὰ ἔχουν· ἀλαζόνας δὲ, ἐκείνους ὁποῦ καυχῶνται εἰς ἐκεῖνα ὁποῦ δὲν ἔχουν, ὡσὰν νὰ τὰ ἔχουν. Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος λέγει· „ὑ„περήφανός ἐστιν ὁ ἐπὶ τοῖς προσοῦσιν αὐτῷ κομπά„ζων, καὶ ὑπὲρ ὅ ἐστι φαίνεσθαι ἐπιτηδεύων· ἀλαζὼν „δὲ, ὁ μὴ στοιχῶν τοῖς νενομοθετημένοις, μηδὲ πλη„ρῶν τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι, τὸ αὐτὸ φρονεῖν, ἰ„δίαν δὲ ὁδὸν δικαιοσύνης, καὶ εὐσεβείας ἐπινοῶν“. (Ὅρ. κατ᾽ ἐπιτομ. νς'.) καὶ ὁ Θεοδώρητος, ἀλαζόνας λέγει τοὺς μάτην φυσιωμένους.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ζονεία· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος προτέραν ἔβαλε τὴν ὕβριν (1)· ὅθεν εἶπε καὶ ὁ Ἡσαΐας· „Καὶ ὕβριν ὑπερηφάνων ταπεινώσω“· (Ἡσ. ιγ'. 11.) ὅπερ ἑρμηνεύων ὁ μέγας Βασίλειος λέγει· „ὥστε πᾶσα ἁμαρτία ὕβρις ἐστί, καὶ ὕβρεως ἐστι βλάστημα, πρώτου ἀπτομένη τοῦ ὑ-„βριστοῦ“.

„Ἐφευρετὰς κακῶν“.

Οἱ Ἕλληνες, καὶ Εἰδωλολάτραι, δὲν ἀρκοῦντο εἰς τὰ πρότερα κακὰ ὁποῦ εἶχον, ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἐφεύρισκον· τὸ δὲ νὰ ἐφευρίσκουν τὰ κακά, δὲν ἠκολούθει εἰς αὐτοὺς ἀπὸ συναρπαγὴν τοῦ λογισμοῦ, ἀλλὰ ἀπὸ μελέτην, καὶ σπουδήν (2).

„Γονεῦσιν ἀπειθεῖς“.

Δείχνει μὲ τοῦτο ὁ Παῦλος ὅτι καὶ μὲ αὐτὴν τὴν φύσιν οἱ Ἕλληνες ἐμάχοντο.

„Ἀσυνέτους, ἀσυνθέτους“.

Καὶ πρεπόντως ἀσύνετοι ἦσαν οἱ Ἕλληνες, διὰ τί ἐκεῖνοι ὁποῦ ἀπειθοῦν εἰς τοὺς γονεῖς των, τί ἄλλο καλὸν ἠμποροῦν νὰ συνοήσουν, καὶ νὰ καταλάβουν; ἀσυνθέτους δὲ λέγει αὐτούς, ἤτοι μὴ μένοντας εἰς ἐκεῖνα ὁποῦ ἐσυμφώνουν. ταὐτὸν εἰπεῖν ἀπίστους, καὶ μὴ φυλάττοντας ἐμπιστοσύνην.

„Ἀστόργους, ἀσπόνδους, ἀνελεήμονας“.

Ἡ ῥίζα ὅλων τῶν κακῶν, αὕτη εἶναι, ἡ ψυχρότης τῆς ἀγάπης· ἀπὸ ταύτην γὰρ προέρχεται τὸ νὰ μὴ φιλιόνεται τινὰς μὲ τὸν ἀδελφόν του, μήτε νὰ στέργῃ, ἤτοι νὰ μὴν ἀγαπᾷ αὐτόν, μήτε νὰ τὸν ἐλεῇ· ὅθεν εἶπε καὶ ὁ Χριστὸς ὅτι „ὅταν πληθυνθῇ ἡ ἀνομία, ψυγήσε-„ται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν“. (Ματθ. κδ'. 12.) Καὶ μ' ὅλον ὁποῦ ἡ αὐτὴ φύσις τῆς ἀνθρωπότητος, ὁποῦ ἔχομεν συγκολλᾷ ἡμᾶς, ἕνα μὲ τὸν ἄλλον, καθὼς καὶ τὰ ζῶα τὰ ὁμοειδῆ ἕνα μὲ τὸ ἕνα συνάπτεται, ἀλλ' ὅμως οἱ Ἕλληνες οὐ συνῆκαν τοῦτο.

31. „Οἱ

---

(1) Ὅρα καὶ Διογένη τὸν Λαέρτιον, καὶ εὑρήσεις ὅτι ὅλοι οἱ Σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων, ἀπέρασαν ζωήν, καὶ πολιτείαν κακήν, καὶ ἐνόμισαν τὰ πονηρὰ πάθη ἀντὶ διὰ Θεούς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεῖος Ἱερώνυμος εἰς τὸν Ὡσηὲ εἶπεν· „Ἀργαλέον εἶναι εὑρεῖν σεμνὸν αἱρετι-„κόν“. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἱερὸς Ἀμβρόσιος λέγει· „Καὶ τὸ „δοκοῦν εἶναι ἀρετή, κακία ἐστὶ χωρὶς εὐσεβείας· οὐ γὰρ „συντείνει πρὸς σωτηρίαν, ὅτι Θεῷ οὐκ εὐάρεστον“. (παρὰ Μελετίῳ τῷ Πηγᾷ.)

(2) Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἑρμηνεύει ποῖοι εἶναι οἱ ἐφευρεταὶ τῶν κακῶν, καὶ λέγει ὅτι εἶναι „οἱ πα-„ρὰ τὰ συνήθη τοῖς πολλοῖς, καὶ γνώριμα κακά, ἀλ-„λα τινα προσεπινοοῦντες καὶ εὑρίσκοντες“. (Ὅρ. κατ' ἐπιτομ. ση.) Βλέπε δέ, ὦ ἀναγνῶστα, πῶς ἔβαλεν ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος ἕνα κατόπιν ἀπὸ τὸ ἄλλο τὰ πάθη ὁποῦ εἶχον οἱ Ἕλληνες· ἐπειδὴ καθὼς αἱ ἀρεταὶ κρέμονται μία ἀπὸ τὴν ἄλλην, ὡς εἴπομεν εἰς τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθω-„σύνη“. (Γαλ. ε'. 22.) ἔτζι καὶ αἱ κακίαι καὶ τὰ πάθη ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο κρέμονται. Διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ θεῖος Νύσσης Γρηγόριος· „οὐκοῦν ἐξ ἀντιστρόφου, καὶ „ἡ περί τι βλάβη τῶν ἐν ἡμῖν, εἰς ὅλον τὸν κατ' ἀ-„ρετὴν διατείνει βίον· καὶ ὄντως, καθ' ἅ φησιν ὁ Ἀ-„πόστολος, τοῖς μέρεσι τὸ ὅλον συνδιατίθεται· ἄν τε „πάσχῃ μέλος ἕν, συναλγοῦντος τοῦ παντός, ἐάν τε δο-„ξάζηται, τοῦ ὅλου συγχαίροντος“. (Κεφ. ιδ'. περὶ Παρθενίας) Λέγει δὲ καὶ ὁ μέγας Μακάριος· „ἐν „ἀφ' ἑνὸς τὰ κακὰ ἐκδέδενται· τὸ μῖσος, ἀπὸ τοῦ „θυμοῦ· ὁ θυμός, ἀπὸ τῆς ὑπερηφανίας· ἡ ὑπερηφα-„νία, ἀπὸ τῆς κενοδοξίας, ἡ κενοδοξία, ἀπὸ τῆς ἀ-„πιστίας, ἡ ἀπιστία, ἀπὸ τῆς σκληροκαρδίας· ἡ σκλη-„ροκαρδία, ἀπὸ τῆς ἀμελείας· ἡ ἀμέλεια, ἀπὸ τῆς „χαυνώσεως· ἡ χαύνωσις, ἀπὸ τῆς ἀκηδίας, ἡ ἀκη-„δία, ἀπὸ τῆς ἀνυπομονησίας, ἡ ἀνυπομονησία, ἀπὸ „τῆς φιληδονίας, καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς κακίας, ἀλ-„λήλων εἰσὶν ἐκκρεμάμενα“. (Ὁμιλ. μ'. Κεφ. α'.) Ὅρα τὴν ἀδιάλυτον ἅλυσιν τῶν κακιῶν καὶ εἰς τὸ γ'. Κεφάλαιον τῆς β'. πρὸς Τιμόθεον εἰς τὸ „Γονεῦσιν „ἀπειθεῖς“.

32. „Οἵτινες τὸ δικαίωμα τοῦ Θεοῦ ἐπιγνόντες, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα „πράσσοντες ἄξιοι θανάτου εἰσίν, οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν, ἀλλὰ „καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράσσουσιν“.

Ἔδειξεν ἀνωτέρω ὁ Παῦλος, ὅτι οἱ Ἕλληνες μὲ τὸ νὰ μὴν ἠθέλησαν νὰ γνωρίσουν τὸν Θεόν, ἐγέμωσαν ἀπὸ κάθε κακίαν· τώρα δὲ δείχνει, ὅτι οὐδὲ συγχώρησιν νὰ λάβουν εἶναι ἄξιοι· διατὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ εἰποῦν ὅτι δὲν ἠξεύραμεν τὸ καλόν· ἠξεύρουσι γὰρ τὸ δικαίωμα καὶ τὴν προσταγὴν τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸν φυσικὸν νόμον ὁδηγούμενοι· θεληματικῶς δὲ κάμνουσι τὸ ἐναντίον· καὶ τὸ χειρότερον εἶναι, ὅτι καὶ συναρέσκονται μὲ τοὺς τὰ κακὰ κάμνοντας, ἤτοι συμβοηθοῦσιν εἰς τὸ κακόν· τὸ ὁποῖον εἶναι μία κακία ἀνιάτρευτος (1).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

1. „Διὸ ἀναπολόγητος εἶ ὦ ἄνθρωπε πᾶς ὁ κρίνων· ἐν ᾧ γὰρ κρί„νεις τὸν ἕτερον, σεαυτὸν κατακρίνεις· τὰ γὰρ αὐτὰ πράσσεις „ὁ κρίνων“.

Ἐπειδὴ ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι ἔχομεν τὰς γνώμας ἀτάκτους, καὶ ἀκαταστάτους, καὶ ἄλλοτε μὲν συμβοηθοῦμεν εἰς τὸ κακόν, ἄλλοτε δὲ γινόμεθα κριταὶ τῶν ξένων σφαλμάτων, κατακρίνοντες τοὺς ὁμοίους μας ἁμαρτωλούς· διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος εἶπε μὲν πρότερον, διὰ ἐκείνους ὁποῦ συμβοηθοῦν τοὺς κακούς, τώρα δὲ κάμνει τὸν λόγον, καὶ διὰ ἐκείνους ὁποῦ κατακρίνουν τοὺς ἄλλους, καὶ λέγει, ὅτι ἀναπολόγητος εἶσαι ὦ ἄνθρωπε· ἤτοι, ἐπειδὴ καὶ ἐσὺ ἠξεύροντας τὸ δικαίωμα καὶ

τὴν

(1) Ὁ δὲ θεῖος Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης οὐκ ἀποδέχεται ἐκείνους ὁποῦ διορθώνουσι τάχα ὡς ἐσφαλμένον τὸ Ἀποστολικὸν τοῦτο ῥητόν, καὶ ἀναγινώσκουσιν οὕτως· „οὐ μόνον οἱ ποιοῦντες αὐτά, ἀλλὰ καὶ οἱ συνευδοκοῦντες τοῖς πράσσουσι“· θέλοντες νὰ δείξουν μικρότερον ἁμάρτημα τὸ νὰ συνευδοκῇ τινὰς μὲ τοὺς κακούς, καὶ μεγαλήτερον τὸ νὰ πράττῃ τὰ κακά· οὐκ ἀποδέχεται λέγω αὐτοὺς ὁ Ἅγιος· ἀλλὰ λέγει, ὅτι δὲν εἶναι ἐσφαλμένον τὸ ῥητὸν τοῦτο, ἀλλ᾽ ὀρθῶς ἔχει καθὼς εὑρίσκεται γεγραμμένον· „φημὶ τοίνυν, ὅτι ἐπειδὴ τοῦ πλημμελεῖν, τὸ ἐπαινεῖν τοὺς πλημμελοῦντας ἀργαλεώτερόν ἐστι καὶ μεῖζον εἰς κολάσεως λόγον, εἰκότως εἴρηται· „οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράσσουσιν“· ὁ μὲν γὰρ μετὰ τὸ πλημμελεῖν καταγινώσκων τῆς ἁμαρτίας, δυνήσεται χρόνῳ ποτὲ ἑαυτὸν ἀνακτήσασθαι, μεγίστην βοήθειαν ἔχων εἰς τὸ μετανοῆσαι τὴν κατάγνωσιν τῆς ἁμαρτίας· ὁ δὲ ἐπαινῶν τὴν πονηρίαν, τῆς ἐκ τοῦ μετανοῆσαι βοηθείας ἑαυτὸν ἀποστερεῖ. Ἐπεὶ τοίνυν διεφθαρμένης ἐστὶ γνώμης, καὶ ψυχῆς ἀνίατα νοσούσης αὕτη ἡ ψῆφος, εἰκότως τοῦ πλημμελοῦντος, ὁ τὴν ἁμαρτίαν ἐπαινῶν, πολλῷ παρανομώτερος κέκριται“. (Ἐπιστολ.) Ὅθεν καὶ ὁ Θεοδώρητος „οὗτοι, φησίν, οὐκ ἀπόχρην ἡγοῦνται τὸ ταῦτα ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐπαινοῦσι τοὺς τὰ ὅμοια δρῶσιν ὑφαίνουσιν· ἔσχατος δὲ οὗτος ὅρος τῆς παρανομίας· ἔδει γὰρ μὴ μόνον τὴν τῶν ἄλλων παρανομίαν μισεῖν, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκείαν βδελύττεσθαι“. Τοῦτο δὲ φαίνεται νὰ δηλοῖ καὶ τὸ Ψαλμικὸν ἐκεῖνο „ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ ὁ ἀδικῶν ἐνευλογεῖται“. (Ψαλμ. θ΄. 23.) Λέγει δὲ καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος· „οὐ μόνον τὸ ζῆν ἐν κακίᾳ, ἀλλὰ καὶ τὸ τοὺς ἐν αὐτῇ ζῶντας ἐπαινεῖν, φέρει κόλασιν χαλεπωτέραν τῶν ἐν πονηρίᾳ ζώντων· τοῦ γὰρ ἁμαρτάνειν, τὸ καὶ ἐπαινεῖν τοὺς ἁμαρτάνοντας, πολὺ μεῖζον εἰς κολάσεως φέρει λόγον“. (ἐκ τοῦ εἰς τὸν Σαοὺλ Λόγου). Ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος „ἐπιμελέστερον, λέγει, ἑαυτοῖς προσέχωμεν, μήποτε ἀσεβῆ τινα ἄνθρωπον, λόγῳ, ἢ ἔργῳ δικαιώσωμεν, κατὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς χάριν προσαχθέντες αὐτοῦ τῇ συγκαταθέσει· οὐαὶ γὰρ οἱ λέγοντες τὸ πονηρὸν καλόν, καὶ τὸ καλὸν πονηρόν! οἱ τιθέντες τὸ φῶς σκότος, καὶ τὸ σκότος φῶς! οἱ τιθέντες τὸ πικρὸν γλυκύ, καὶ τὸ γλυκὺ πικρόν“! (Ἠσ. ε΄. 20.) Καὶ πάλιν λέγει· „ὁ μέντοι συνηγορῶν τοῖς κακοῖς, καὶ ἐμπαρρησιαζόμενος ταῖς ἀτόποις πράξεσιν, οὗτός ἐστιν ὁ λέγων τὸ πονηρὸν καλόν· κατὰ τὸν Ἀπόστολον μεμφόμενον, τοῖς οὐ μόνον ποιοῦσιν αὐτά, ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράσσουσι“. (Ἑρμην. εἰς τὸν Ἡσαΐ.) Εἶπε δὲ καὶ ὁ Παροιμιαστής· „ὃς δίκαιον κρίνει τὸν ἄδικον, ἄδικον δὲ τὸν δίκαιον, ἀκάθαρτος καὶ βδελυκτὸς παρὰ Θεῷ“. (Παρ. ιζ΄. 15.) Καὶ τοῦτο εἶναι ἐκεῖνο ὁποῦ λέγει ὁ Δαβὶδ ὅτι „ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ ὁ ἀδικῶν ἐνευλογεῖται“. (Ψαλ. θ΄.) ὅπερ ἑρμηνεύων ὁ θεῖος Ἰσίδωρος λέγει· „ὅτι ὁ ἁμαρτωλὸς ἐπαινεῖται, καὶ ἐγκωμιάζεται παρὰ τῶν κολακευόντων αὐτόν, καὶ ἐπιτριβόντων αὐτοῦ τὴν κακίαν· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ πάντων δεινότατον, ὅταν ἡ κακία ἐπαινῆται, καὶ μηδὲ κακία εἶναι νομίζεται· ὥσπερ γὰρ ὁ εἰς ἀρετὴν ἐνάγων στεφανοῦται, κἂν μηδὲν ἀνύσῃ· τὸ γὰρ ἑαυτοῦ πεπλήρωκεν· οὕτω καὶ ὁ εἰς κακίαν ἀλείφων, κολάζεται· κἂν μηδὲν ἰσχύσῃ· τὸ γὰρ ἑαυτοῦ καὶ οὗτος ἐποίησεν“. (Ἐπιστολ. γ΄.)

τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, πῶς οἱ κακοὶ εἶναι ἄξιοι κολάσεως, ἀναπολόγητος καὶ αὐτοκατάκριτος γίνεσαι διὰ τί κρίνεις ἐκείνους ὁποῦ πράττουν τὰ ὅμοια κακὰ ὁποῦ πράττεις καὶ ἐσύ. Φαίνεται δὲ πῶς ὁ θεῖος Παῦλος λέγει τὰ λόγια ταῦτα εἰς τοὺς ἄρχοντας, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς Ῥωμαίους, οἵτινες ἦτον Προεστῶτες τῆς Οἰκουμένης· διὰ τί τῶν ἀρχόντων εἶναι ἴδιον τὸ νὰ κρίνουν τοὺς ἄλλους· ὅμως καὶ εἰς κάθε ἄνθρωπον αὐτὰ ἁρμόζουσι· διὰ τί κάθε ἕνας ἠμπορεῖ νὰ κρίνῃ τὸν ἄλλον, κἂν καὶ ἐξουσίαν δὲν ἔχῃ. Ὅταν λοιπὸν καθ' ὑπόθεσιν, ἐσὺ ὢντας μοιχὸς, κατακρίνῃς τὸν ἄλλον ὁμοιόν σου μοιχὸν, τὸν ἴδιον ἑαυτόν σου κατακρίνεις (1).

2. „Οἴδαμεν δὲ ὅτι τὸ κρίμα τοῦ Θεοῦ ἐστι κατὰ ἀλήθειαν, ἐπὶ τοὺς
„τὰ τοιαῦτα πράσσοντας“.

Διὰ νὰ μὴ λέγῃ τινὰς ὅτι, ἐγὼ ἀγκαλὰ καὶ κατέκρινα, καὶ ἐπαίδευσα τὸν μοιχὸν, μοιχὸς ὢντας, δὲν κατεκρίθην ὅμως, οὔτε ἐπαιδεύθην παρομοίως κατὰ τὸ παρὸν, διὰ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος φοβερίζει τὸν πιστὸν καὶ λέγει· ὅτι δὲν εἶναι ἔτζι καὶ κοντὰ εἰς τὸν Θεόν· διὰ τί, ἐδῶ μὲν, ὁ ἕνας μοιχὸς παιδεύεται, ὁ δὲ ἄλλος γλυτόνει τὴν παιδείαν, τότε δὲ εἰς τὴν μέλλουσαν κρίσιν, δὲν ἀκολουθεῖ ἔτζι· ἐπειδὴ ἡ κρίσις καὶ καταδίκη τοῦ Θεοῦ, θέλει γένῃ κατὰ ἀλήθειαν εἰς ὅλους τοὺς μοιχοὺς, καὶ ἁμαρτωλούς.

3. „Λογίζῃ δὲ τοῦτο ὦ ἄνθρωπε, ὁ κρίνων τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσ-
„σοντας, καὶ ποιῶν αὐτὰ, ὅτι σὺ ἐκφεύξῃ τὸ κρίμα τοῦ Θεοῦ“;
4. „Ἢ τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀνοχῆς, καὶ τῆς μα-
„κροθυμίας καταφρονεῖς, ἀγνοῶν ὅτι τὸ χρηστὸν τοῦ Θεοῦ εἰς με-
„τάνοιάν σε ἄγει“.
5. „Κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου, καὶ ἀμετανόητον καρδίαν, θησαυρί-
„ζεις σεαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς, καὶ ἀποκαλύψεως δικαιοκρι-
„σίας τοῦ Θεοῦ“.
6. „Ὃς ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ“ (2).

Εἶπεν ἀνωτέρω, ὅτι ἡ ἀντιπληρωμὴ τῆς Εἰδωλολατρείας ἀπεδίδοτο εἰς τοὺς κακούς, μὲ ἐκείνας τὰς ἰδίας ἁμαρτίας, καὶ ἀκαθαρσίας ὁποῦ ἔπραττον· ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ ἰδία των ἀκαθαρσία, ἦτον ἀρκετὴ εἰς αὐτοὺς, ἀντὶ διὰ κόλασιν. Τώρα δὲ φανερόνει εἰς αὐτοὺς, καὶ τὴν κόλασιν ὁποῦ μέλλουν νὰ λάβουν· εἶναι λέγει, καὶ ἄλλη κόλασις διὰ λόγου σου ἄνθρωπε· διὰ τί δὲν θέλεις γλυτώσειν τὴν καταδίκην τοῦ Θεοῦ· πῶς γὰρ θέλεις τὴν γλυτώσειν ἐσὺ ὁποῦ τὴν ἐδικήν σου καταδίκην δὲν ἐγλύτωσες; διὰ τί καταδικάζωντας τὸν ἄλλον, τὸν ἴδιον ἑαυτόν σου κατεδίκασας; ἐπειδὴ, ἀνίσως ἐσὺ, μὲ τὸ νὰ μὴν ἐκολάσθης ἀκόμη, καταφρονεῖς διὰ τοῦτο τὸν πλοῦτον τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, ἤξευρε ὅτι αὐτὸ μάλιστα εἶναι ὁποῦ θέλει προξενήσει εἰς ἐσὲ περισσοτέραν τὴν κόλασιν· διὰ τί ἡ μακροθυμία, καὶ ὑπομονὴ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἐκείνους μὲν ὁποῦ τὴν μεταχειρίζονται πρὸς διόρθωσίν τους, εἶναι σωτηριώδης καὶ ὠφέλιμος· εἰς ἐκείνους δὲ ὁποῦ ἐξοδεύουσιν αὐτὴν, εἰς τὸ νὰ προσθέτουν καὶ ἄλλας κακίας, γίνεται αἰτία τιμωρίας με-

γαλη-

(1) Ὁ δὲ Θεοδώρητος οὕτως ἑρμηνεύει τὸ ῥητόν. „Εἶτα πάλιν ἑτέρως δείκνυσιν ἔχοντας ἡμᾶς τὴν τῶν „ἀγαθῶν, καὶ τῶν ἐναντίων διάκρισιν· ἀλλὰ καὶ οὕτω „φησὶ διακείμενοι, εἰ τοῦ κρίνειν τὴν ἐξουσίαν παρά „τινος λάβοιτε, τοὺς τῶν νόμων παραβάτας, ὡς ὑπο- „θύνους κολάζετε· τοιαύτην ἔχετε τῶν ἀγαθῶν, καὶ „τῶν ἐναντίων διάγνωσιν· χρὴ μέντοι εἰδέναι, ὅτι „δι' ὧν τοὺς ἄλλους ἁμαρτάνοντας κρίνετε, καὶ ὑμᾶς αὐ- „τοὺς ταῖς αὐταῖς ψήφοις ὑπάγετε· τὴν αὐτὴν γὰρ „τολμᾶτε παρανομίαν“.

(2) Σημείωσαι ὅτι τὸ ῥητὸν τοῦτο „ὃς ἀποδώσει „ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ“ ἐρανίσθη ὁ Παῦλος, ἀπὸ τὸν παροιμιαστὴν, ἀπαραλλάκτως τοῦτο λέγοντα. (Παρ. κδ'. 12.) καὶ ἀπὸ τὸν Δαβὶδ τοῦτο τὸ ἴδιον λέγοντα. (Ψαλμ. ξα'. 11.) Ὁ δὲ Θεοφόρος Μάξιμος τοῦτο τὸ ῥητὸν ἑρμηνεύων λέγει „ὅταν ἀκούσῃς τῆς „Γραφῆς λεγούσης, ὅτι σὺ ἀποδώσεις ἑκάστῳ κατὰ τὰ „ἔργα αὐτοῦ, οὐ τὰ παρὰ τὸν σκοπὸν τὸν ὀρθὸν πραττόμενα, εἰ δοκεῖ καλὰ εἶναι, ὁ Θεὸς καλὰ ἀποδί- „δωσιν· ἀλλὰ τὰ κατὰ τὸν ὀρθὸν δηλονότι· οὐ γὰρ εἰς „τὰ γινόμενα, ἀλλ' εἰς τὸν σκοπὸν τῶν γινομένων ἡ τοῦ „Θεοῦ κρίσις ἀφορᾷ“. (Κεφ. λζ'. τῆς β'. Ἑκατοντ. τῶν περὶ ἀγάπης).

γαλητέρας, ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς θείας μακροθυμίας, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς σκληρότητος τῶν ἁμαρτωλῶν· θησαυρίζεις γάρ, λέγει, ὀργὴν εἰς τὸν ἑαυτόν σου ἐσὺ ὁ ἁμαρτωλὸς· καὶ ὄχι ὁ Θεὸς, ἀλλὰ ἐσὺ προξενεῖς αὐτὴν εἰς τὸν ἑαυτόν σου· ἀπὸ ποίαν ἀφορμήν; ἀπὸ τὴν ἀμετάλλακτον εἰς τὸ καλὸν καὶ σκληράν σου καρδίαν· διὰ τί, ὅταν ἐσὺ, οὔτε μὲ τὴν καλοσύνην, καὶ μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ μαλακόνεσαι, οὔτε μὲ τὸν φόβον κλίνεις εἰς τὸ καλὸν, τί ἄλλο πρᾶγμα εἶναι σκληρότερον ἀπὸ λόγου σου (1); Λέγωντας δὲ ἡμέραν ὀργῆς, ἀκολούθως λέγει τὸ, ἀποκαλύψεως, καὶ δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ (2). Καὶ πρεπόντως, διὰ νὰ μὴ νομίσῃ τινὰς, ὅτι ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ γίνεται μὲ ὀργήν· ἀποκάλυψις, λέγει, καὶ φανέρωσις πρῶτον γίνεται ὅλων τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ ἔπειτα κατὰ τὴν ἀξίαν τῶν φανερωμένων ἁμαρτιῶν, ἔτζι γίνεται καὶ ἡ ἀνταπόδοσις καὶ ὀργή, ὥστε διὰ τοῦτο γίνεται καὶ δικαιοκρισία· διὰ τί, εἰς τοῦτον μὲν τὸν Κόσμον, ἐπειδὴ καὶ εἶναι κεκρυμμένα τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, διὰ τοῦτο δὲν γίνεται πάντοτε καὶ δικαιοσύνη· τότε δὲ ὅταν φανερωθοῦν τὰ κρυπτὰ τοῦ κάθε ἑνὸς, ἀκολουθεῖ νὰ γένῃ δικαιοκρισία. Σημείωσαι δὲ, ὦ ἀναγνῶστα, τὴν περικοπὴν ταύτην τοῦ Ἀποστόλου, διὰ τί χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ ἑρμηνεύσῃς ὀρθῶς τὸ λόγιον ἐκεῖνο τῆς Ἐξόδου τὸ λέγον· „ἐγὼ δὲ σκληρυ„νῶ τὴν καρδίαν Φαραώ". (Ἔξοδ. δ'. 21.) σχεδὸν γὰρ ἐκεῖνο παραφράζει μὲ ἄλλας λέξεις ἐδῶ ὁ Παῦλος· καὶ ὅρα περὶ τούτου εἰς τὸ „ἄρα οὖν ὃν θέλει, ἐλεεῖ, ὃν δὲ θέλει, „σκληρύνει". (Ῥωμ. θ'. 18.)

7. „Τοῖς μὲν καθ' ὑπομονὴν ἔργου ἀγαθοῦ, δόξαν, καὶ τιμὴν, καὶ ἀφ„θαρσίαν ζητοῦσι, ζωὴν αἰώνιον".

Ἐπειδὴ εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Παῦλος, ὅτι ἀποδώσει ἑκάστῳ ὁ Κύριος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· διὰ τοῦτο θέλωντας νὰ κάμῃ τὸν λόγον ἡμερώτερον, ἀρχίζει ἐδῶ ἀπὸ τὴν ἀντιπληρωμὴν τῶν καλῶν, ὁποῦ ἔχει τότε νὰ ἀποδώσῃ ὁ Κύριος. Λέγωντας λοιπὸν τοῖς καθ' ὑπομονὴν ἔργου ἀγαθοῦ, δύω πράγματα φανερόνει· ἕνα μὲν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀμελῇ τινὰς, καὶ νὰ ὀκνεύῃ, ἀλλὰ νὰ ὑπομένῃ εἰς τὸ καλὸν ἕως τέλους. Καὶ ἄλλο δὲ, ὅτι δὲν πρέπει νὰ θαῤῥῇ τινὰς εἰς μόνην τὴν πίστιν· ἐπειδὴ χρειάζεται καὶ τὰ καλὰ ἔργα. Λέγωντας δὲ καὶ ἀφθαρσίαν, ἀνοίγει πόρταν καὶ γνῶσιν περὶ τῆς ἀναστάσεως· ἔπειτα, ἐπειδὴ καὶ ὅλοι μὲν ἔχομεν νὰ ἀναστηθῶμεν· ὅλοι δὲ δὲν ἔχομεν νὰ ἀναστηθῶμεν διὰ τὸ αὐτὸ τέλος· ἀλλὰ ἄλλοι μὲν ἀνασταίνονται, διὰ δόξαν, καὶ βασιλείαν, ἄλλοι δὲ διὰ κόλασιν, καὶ τιμωρίαν, διὰ τοῦτο εἶπε δόξαν καὶ τιμήν. Ὅλη δὲ ἡ περίοδος τοῦ λόγου οὕτως ἑρμηνεύεται· ὁ Θεὸς, λέγει, εἰς ἐκείνους ὁποῦ ζητοῦσι τὴν μέλλουσαν δόξαν, καὶ τιμὴν, καὶ ἐνθυμοῦνται πάντοτε πόσον αὐτὴν, ὅσον καὶ τὴν ἀφθαρσίαν, ὁποῦ μέλλουν νὰ λάβουν εἰς τὴν ἀνάστασιν, εἰς ἐκείνους, λέγω, θέλει δώσει ζωὴν αἰώνιον· μὲ ποῖον δὲ τρόπον ζητεῖται ἡ μέλλουσα δόξα, καὶ τιμὴ, καὶ ἀφθαρσία; μὲ τὴν ὑπομονὴν τῶν καλῶν ἔργων· διὰ τί ἐκεῖνος ὁποῦ ὑπομένει εἰς τὸ καλὸν ἔργον, καὶ στέκεται στερεὸς ἐναντίον εἰς κάθε πειρασμὸν ὁποῦ τοῦ ἔλθῃ, αὐτὸς τῇ ἀληθείᾳ ζητεῖ τὴν δόξαν, καὶ τὴν τιμὴν, καὶ τὴν ἀφθαρσίαν, ἤτοι τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀφθάρτων ἀγαθῶν, τὴν ἀπολαμβανομένην, μὲ τὸ ἄφθαρτον σῶμα.

8. „Τοῖς δὲ ἐξ ἐριθείας, καὶ ἀπειθοῦσι μὲν τῇ ἀληθείᾳ, πειθομέ„νοις δὲ τῇ ἀδικίᾳ θυμὸς, καὶ ὀργή" (3).

9. „Καὶ

(1) Διὰ τοῦτο καλὰ εἶπεν ὁ Ὠριγένης, ὅτι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς γίνεται ὡσὰν τὸ σκληρὸν κηρὶ διὰ τὴν ψυχρότητα, καὶ τότε γίνεται ἀνεπίδεκτος τοῦ χαρακτῆρος τῆς θείας Εἰκόνος. Ἔφη δὲ καὶ ὁ θεῖος Μάξιμος· ὅτι ἡ σκληρὰ καρδία, οὔτε μὲ τὴν ἀγάπην μαλακόνεται, οὔτε μὲ τὴν προσευχὴν, καὶ τὴν μετάνοιαν, οὔτε μὲ τὰς παιδείας, καὶ μάστιγας, οὔτε μὲ τὰς διδασκαλίας, καὶ Θεοῦ δωρεάς. (παρὰ Κορεσίῳ) Ὅθεν εἶπεν ὁ Ἡσαΐας „ἐσκλήρυνας τὰς καρδίας ἡμῶν τοῦ „μὴ φοβεῖσθαί σε". (Ἡσ. ξγ'. 17.)

(2) Καὶ δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ· ὁ Καὶ, σύνδεσμος, εἰς τὸ κείμενον μὲν τοῦ Ἀποστόλου οὐχ εὑρίσκεται· ὁ δὲ Ἱερὸς Θεοφύλακτος, καὶ ὁ Θεοδώρητος ἔχουσι τοῦτον ἐν ταῖς εἰς τὸν Ἀπόστολον ἑρμηνείαις των. Ὁ δὲ Οἰκουμένιος, ὡς περιττὸν κρίνει αὐτόν.

(3) Ἡ δὲ ὅλη περίοδος οὕτω συντάσσεται τοῦ ὑπερβατοῦ εἰς τάξιν τεθέντος· „τοῖς καθ' ὑπομονὴν ἔργου „ἀγαθοῦ ζητοῦσι ζωὴν αἰώνιον, δόξαν, καὶ τιμὴν, καὶ „ἀφθαρσίαν ἀποδώσει ὁ Θεός· τοῖς δὲ ἐξ ἐριθείας, „καὶ ἀπειθοῦσι μὲν τῇ ἀληθείᾳ, πειθομένοις δὲ τῇ „ἀδικίᾳ, θυμὸς καὶ ὀργὴ ἀποδοθήσεται, ἢ ἔσται". Οὕτως ὁ Φώτιος, ἀνυπερβλήτως τὸ χωρίον τοῦτο, εἰς τὸ σαφέστερον διαμορφοῖ. (Ἐπιστ. ρξζ'. Γεωργίῳ Νικομηδείας.)

9. „Καὶ θλῖψις, καὶ στενοχωρία ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου, τοῦ „κατεργαζομένου τὸ κακὸν, Ἰουδαίου τε πρῶτον, καὶ Ἕλληνος" (1).

Ἐρίθεια ὀνομάζεται ἡ φιλονεικία, καὶ ἡ ἄλογος ἀντίστασις (2)· εἰς τοὺς ἀπὸ ἐριθείαν λοιπὸν κινουμένους, λέγει, ἤτοι εἰς τοὺς φιλονείκους, θέλει ἀκολουθήσει θλῖψις, καὶ στενοχωρία· μὲ τοῦτο δὲ δείχνει ὁ Παῦλος ὅτι ἔγιναν οἱ ἄνθρωποι πονηροὶ, ὄχι ἀπὸ ἀγνωσίαν, ἀλλὰ ἀπὸ φιλονεικίαν, καὶ διὰ τοῦτο ἦτον ἀσυγχώρητοι· ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ πείθωνται μὲν εἰς τὴν ἀδικίαν, νὰ ἀπειθοῦν δὲ εἰς τὴν ἀλήθειαν, τῆς προαιρέσεως αὐτῶν ἦτον σφάλμα· ἐπειδὴ δὲν εἶπε πῶς ἐβιάζοντο, ἢ πῶς ἐτυραννοῦντο, ἀλλὰ πῶς ἐπείθοντο. Βλέπε δὲ πῶς εἶπεν, ὅτι ὁ Θεὸς θέλει ἀποδώσει ζωὴν αἰώνιον· ὄχι ὅμως ὅτι θέλει ἀποδώσει καὶ τὰ κακά· θυμὸς γὰρ, καὶ ὀργὴ, καὶ θλῖψις, δὲν λέγει πῶς ἔχουν νὰ ἀποδοθοῦν ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τοὺς κακοὺς, ἀλλὰ ἀφῆκεν αὐτὸ νὰ νοῆται ἔτζι ἀορίστως, ὅτι θέλουν ἀκολουθήσουν ταῦτα τὰ κακὰ εἰς αὐτούς· διὰ τὶ, ἡ μὲν ζωοποίησις εἶναι ἴδιον φυσικὸν τοῦ Θεοῦ, ἡ δὲ κόλασις ἀκολουθεῖ εἰς ἡμᾶς, ὄχι ἀπὸ τὸν Θεὸν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐδικήν μας ἀμέλειαν. Εἰπὼν δὲ κάθε ψυχὴν ἀνθρώπου, ταπεινόνει τὴν ὑπερηφανείαν τῶν Ῥωμαίων· διὰ τὶ κᾂν Βασιλεὺς ἦναι τινὰς, δὲν θέλει γλυτώσει ἀπὸ τὴν καταδίκην, ἐὰν τὸ κακὸν κατεργάζεται, ἤτοι ἐὰν ἐπιμένῃ εἰς τὸ κακὸν, καὶ δὲν μετανοῇ· διὰ τὶ δὲν εἶπεν ἐργαζόμενος, ἀλλὰ κατεργαζόμενος, ἤγουν μὲ μελέτην καὶ ἐπιμονὴν πράττων τὸ κακόν· ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἰουδαῖος ἀπόλαυσε περισσοτέραν διδασκαλίαν τὴν ἐκ τοῦ Νόμου, διὰ τοῦτο εἶναι ἄξιος νὰ λάβῃ καὶ περισσοτέραν τιμωρίαν. „Δυνατοὶ γὰρ δυνατῶς „ἐτασθήσονται". (Σοφ. ϛ'. 7.) Καὶ ὅσοι εἶναι περισσότερον φρόνιμοι, αὐτοὶ καὶ περισσότερον μέλλουν νὰ κολασθοῦν.

10. „Δόξα, καὶ τιμὴ, καὶ εἰρήνη, παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθὸν, „Ἰουδαίῳ τε πρῶτον, καὶ Ἕλληνι" (3)·

11. „Οὐ γάρ ἐστι προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ".

Σκοπὸν ἔχει ὁ Ἀπόστολος νὰ δείξῃ εἰς τὰ ἀκόλουθα λόγια, πῶς δὲν ὠφελεῖ τίποτε ἡ περιτομὴ τῶν Ἰουδαίων, οὔτε βλάπτει ἡ ἀκροβυστία τῶν Ἐθνικῶν· καὶ ἀφ᾽ οὗ δείξῃ τοῦτο, ἔχει σκοπὸν ἀκολούθως νὰ ἐμβάσῃ τὴν Πίστιν τὴν δικαιοῦσαν τὸν ἄνθρωπον. Αὐτὸν λοιπὸν ἔχωντας τὸν σκοπὸν, σαλεύει πρότερον τὰ ἔθιμα τῶν Ἰουδαίων· καὶ βλέπε τὴν σοφίαν αὐτοῦ· διηγεῖται τὰ πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι ὁ Κόσμος ἦτον γεμάτος ἀπὸ πονηρίαν, καὶ ὅτι ἦτον ὑπόδικοι εἰς κόλασιν πρῶτον οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ ἔπειτα οἱ Ἕλληνες· λαβὼν δὲ ὡς ὁμολογούμενον, ὅτι ὁ Ἕλληνας θέλει κολασθῇ διὰ τὰ κακὰ ὁποῦ κάμνει, ἐπειδὴ παραβαίνει τὸν φυσικὸν Νόμον, τὸν ἐν ταῖς καρδίαις γεγραμμένον, ἀπὸ αὐτὸ κατασκευάζει, ὅτι καὶ θέλει τιμηθῇ διὰ τὰ καλὰ ὁποῦ ἐργάζεται, φυλάττων τὸν Νόμον αὐτόν· ἀνίσως δὲ ἀκολουθῇ ἐκ τῶν ἔργων ἡ τιμὴ, καὶ ἡ ἀτιμία, λοιπὸν περιττὸς εἶναι ὁ γραπτὸς Νόμος, καὶ ἡ περιτομή· καὶ ὄχι μόνον περιττὸς, ἀλλὰ καὶ πρόξενος περισσοτέρας κολάσεως εἰς τὸν Ἰουδαῖον· διὰ τὶ, ἀνίσως ὁ Ἕλληνας κατακρίνεται, ἐπειδὴ δὲν ἐπαιδεύθη τὰ καλὰ ἀπὸ

---

(1) Ἐλλείπει ἔξωθεν τὸ ἐστι.

(2) Τί δὲ εἶναι ἡ ἐρίθεια, καὶ ἡ ἔρις, ὅρα εἰς τὸ ιβ'. Κεφάλ. τῆς πρὸς Κορινθ. β'. Στίχ. 20.) Προσθέττει δὲ καὶ ταῦτα ὁ θεῖος Νύσσης Γρηγόριος, ὅτι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος δὲν φροντίζει συνηθείας λέξεων, ἀλλὰ μόνον παρασταίνει τὸ νόημά του μὲ τὰς λέξεις ὁποῦ βούλεται· οὕτω γάρ φησιν· „ἡ δὲ ἐριστικὴ, καὶ ἀ„μυντικὴ φιλονεικία, πῶς τῷ τῆς ἐριθείας παρ᾽ αὐτοῦ „σημαίνεται ῥήματι, φανερὸν πᾶσιν ὄντος, ὅτι ἐκ τῆς „ἐριουργίας ἡ ἔριθος ἐκ τῆς Γραφῆς ὀνομάζεται, καὶ „τὴν περὶ τὰ ἔρια σπουδὴν τῷ ὀνόματι τῆς ἐριθείας „σημαίνειν εἰώθαμεν; ἀλλ᾽ ὅμως χαίρειν ἐάσας ὁ Παῦ„λος τὰς ψυχρὰς ἐτυμολογίας, δι᾽ ὧν βούλεται λέ„ξεων, ὃ βούλεται παρίστησι νόημα. Καὶ γὰρ καὶ ἄλ„λα πολλὰ τοῖς ἀκριβῶς ἐξετάζουσιν εὑρεθείη ἂν ἐν „τοῖς λόγοις τοῦ Ἀποστόλου, μὴ δουλεύοντα τῇ χρήσει „τῆς συνηθείας· ἀλλὰ κατά τινα ἰδιότροπον ἔννοιαν, „ἐπ᾽ ἐξουσίας παρ᾽ αὐτοῦ προφερόμενα, μηδὲν ἐπιστρεφο„μένου πρὸς τὴν συνήθειαν". (Ὁμιλία εἰς τὸ, ὅταν δὲ ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα. Τόμῳ β'.) Πλὴν καὶ ὁ Ἀδελφόθεος Ἰάκωβος μεταχειρίζεται τὴν λέξιν τῆς ἐριθείας εἰς τὸ ἴδιον τοῦτο σημαινόμενον, ὁποῦ μεταχειρίζεται αὐτὴν ὁ Παῦλος. „Εἰ δὲ ζῆλον πικρὸν ἔχε„τε, καὶ ἐρίθειαν ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν". (Ἰακώβ. γ'. 14.)

(3) Ἔξωθεν συνυπακούεται τὸ „ἀποδοθήσεται πα„ρὰ Θεοῦ".

ἀπὸ τὴν κτίσιν, καὶ ἀπὸ τὸν φυσικὸν Νόμον, πολλῷ μᾶλλον θέλει κατακριθῇ ὁ Ἰουδαῖος, ὅς τις κοντὰ εἰς τὴν κτίσιν, καὶ τὸν φυσικὸν Νόμον, ἔλαβε πρὸς τούτοις, καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ γραπτοῦ Νόμου (1). Ἐπειδὴ λοιπὸν ὦ ἀναγνῶστα, ἔμαθες τὸν σκοπὸν τοῦ Ἀποστόλου, ἀκολούθει λοιπὸν καὶ εἰς τὰς λέξεις αὐτοῦ· Ἕλληνας δὲ ἐδῶ ὀνομάζει ὁ Παῦλος, ὄχι τοὺς Εἰδωλολάτρας, ἀλλὰ τοὺς θεοσεβεῖς, καὶ τοὺς πειθομένους εἰς τὸν φυσικὸν Νόμον, καθὼς ἦτον ὁ Μελχισεδὲκ, ὁ Ἀβιμέλεχ ὁ Βασιλεὺς τῶν Γεράρων, ὁ Ἰὼβ, οἱ Νινευῖται, καὶ ὁ Κορνήλιος ὕστερον· ὁμοίως καὶ Ἰουδαίους ὀνομάζει τοὺς ὄντας πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ· καὶ ἐπειδὴ σπουδάζει ὁ Ἀπόστολος νὰ δείξῃ ὅτι ἡ περιτομὴ δὲν ἔχει κἀμμίαν δύναμιν, τρέχει εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους, καὶ δείχνει, ὅτι τότε κἀμμία διαφορὰ δὲν ἦτον ἀναμεταξὺ τοῦ θεοσεβοῦς Ἕλληνος, καὶ τοῦ πράττοντος τὰ καλὰ Ἰουδαίου· διὰ τὶ ἀνίσως πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, ὅταν ἦτον ἀνθισμένα περισσότερον τὰ ἔθιμα τῶν Ἰουδαίων, δὲν εἶχε κανένα προνόμιον περισσότερον ὁ Ἰουδαῖος ἀπὸ τὸν Ἕλληνα, πόσῳ μᾶλλον δὲν ἔχει κανένα προνόμιον περισσότερον μετὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ, ὅταν ὁ Νόμος ἔμεινεν ἀργός; Λέγει δὲ ταῦτα ὁ Παῦλος διὰ νὰ κρημνίσῃ τὴν ὑπερηφάνειαν τῶν Ἰουδαίων, οἵ τινες δὲν ἐδέχοντο τοὺς Ἐθνικούς.

Δόξα, λέγει, καὶ τιμὴ, καὶ εἰρήνη θέλει ἀποδοθῇ παρὰ Θεοῦ εἰς τὸν Ἰουδαῖον, καὶ εἰς τὸν Ἕλληνα· πῶς δὲ ταῦτα ἑρμηνεύονται; ἄκουσον· ἡ μὲν τοῦ Κόσμου δόξα, καὶ τιμὴ, καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ ἀγαθὰ, ἔχουσι πάντοτε πολέμους, καὶ ταραχὰς, μὲ τὸ νὰ φθονοῦνται, καὶ νὰ ἐπιβουλεύωνται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους· κἂν δὲ καὶ τινὰς δὲν ἐπιβουλεύῃ αὐτὰ ἀπὸ ἔξω, ὅμως τὸ ὀλιγώτερον ἐκεῖνος ὁποῦ ἔχει τὰ ἀγαθὰ ταῦτα, ταράττεται πάντοτε ἔσωθεν ἀπὸ τοὺς λογισμούς· ἡ δὲ δόξα, καὶ τιμὴ αἱ παρὰ Θεοῦ διδόμεναι, ἔχουσι τὴν εἰρήνην· διὰ τὶ δὲν ἐπιβουλεύονται, καὶ διὰ τὶ προξενοῦσιν εἰς τοὺς δοξαζομένους, καὶ τιμωμένους, τὴν ἀταραξίαν, καὶ εἰρήνην τῶν λογισμῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἐφαίνετο ἀπίστευτον τὸ νὰ λαμβάνῃ τιμὴν, καὶ δόξαν ἀπὸ τὸν Θεὸν ὁ Ἕλληνας, ὁποῦ δὲν ἤκουσεν οὔτε Νόμον, οὔτε Προφήτας, διὰ τοῦτο λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος τὴν αἰτίαν, ὅτι τοῦτο ἀκολουθεῖ, μὲ τὸ νὰ εἶναι ἀπροσωπόληπτος ὁ Θεός· ἤτοι δὲν λαμβάνει πρόσωπα ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἐξετάζει γυμνὰ τὰ πράγματα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Ἕλληνας δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸν Ἰουδαῖον, κατὰ τὰ πράγματα, καὶ κατὰ τὴν ἐργασίαν τοῦ ἀγαθοῦ· διὰ τοῦτο τίποτε δὲν ἐμποδίζεται ἀπὸ τὸ νὰ τιμηθῇ καὶ αὐτὸς ἐξίσου μὲ τὸν Ἰουδαῖον· ὥστε ἐσὺ ὦ Ἰουδαῖε, μὴ καυχᾶσαι ἐναντίον τοῦ Ἐθνικοῦ, ὕστερον ἀπὸ τὴν ἀργίαν καὶ κατάπαυσιν τοῦ νόμου· διὰ τὶ καὶ εἰς τὸν καιρὸν ὅταν ὁ Νόμος ἤκμαζε, καὶ ἀνθοῦσαν τὰ ἐδικά σου ἔθιμα, ἰσότιμος μὲ ἐσένα ἦτον ὁ Ἐθνικὸς ὁποῦ ἔπραττε τὸ καλόν.

12. „Ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἥμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται, καὶ ὅσοι ἐν „Νόμῳ ἥμαρτον, διὰ Νόμου κριθήσονται“.

13. „Οὐ γὰρ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ Νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ „ποιηταὶ τοῦ Νόμου δικαιωθήσονται“ (2).

Ἔδει-

(1) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἑρμηνεύων τὸ τοῦ Ἡσαΐου ἐκεῖνο „Νόμον δέδωκεν εἰς βοήθειαν“ (Ἡσ. η΄. 20.) λέγει „μεγάλη μὲν ἦν σοι καὶ ἡ ἐκ „φύσεως ἐνυπάρχουσα πρὸς τὸ καλὸν ἐπιτηδειότης· „ἀλλὰ τοῦτο τελειῶν ὁ Θεὸς, καὶ τὴν ἐκ τοῦ νόμου σοι „χειραγωγίαν προσέθηκεν“.

(2) Τοῦτο τὸ ῥητὸν ἑρμηνεύων ὁ Κορέσιος λέγει· ὅτι διχῶς δικαιοῦται ὁ ἄνθρωπος· ἢ γὰρ ἐξ ἁμαρτωλοῦ γίνεται δίκαιος, ἢ ἐκ δικαίου γίνεται δικαιότερος. Ἡ δικαίωσις δὲ γίνεται, διὰ μὲν τῆς πίστεως, ἀρχικῶς, καὶ ποιητικῶς· διὰ δὲ τῶν ἔργων, ὀργανικῶς· καὶ δι' ἀμφοτέρων λοιπὸν γίνεται ἡ δικαίωσις. Οὐ γὰρ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ Νόμου· ἰδοὺ ἡ πίστις· ἀλλ' οἱ Ποιηταὶ τοῦ Νόμου· ἰδοὺ ἡ πρᾶξις· καὶ ὁ μὲν Θεὸς δικαιοῖ, ὁ δὲ ἄνθρωπος αὐτὸς ἑαυτὸν πρὸς δικαιοσύνην διατίθεται. Ἁρμόζει εἰς τοῦτο ἐκεῖνο ὁποῦ εἶπεν ὁ Ἅγιος Ἐφραίμ· „Ἀδελφὲ, γνωστικὸν σεαυτὸν ἀποκαλεῖς; ἐκ „τῶν ἔργων σου ἐπίγνωθι σαυτόν· ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα „χωρὶς τοῦ πνεύματος νεκρόν ἐστιν, οὕτω καὶ ἡ γνῶσις „χωρὶς ἐργασίας νεκρά ἐστι. Πλὴν ἀνάγκη τὸ μὴ εἰδέ„ναι τὰς Γραφάς· διπλῶς δὲ πλανᾶται ὁ ἐπιστάμενος „καὶ καταφρονῶν“. Γέγραπται δὲ καὶ ἐν τῷ Γεροντικῷ, ὅτι ἔλεγον οἱ Γέροντες· „ταῦτά ἐστιν ἃ ζητεῖ ὁ Θεὸς „παρὰ τῶν Χριστιανῶν ἵνα τις ὑποταγῇ ταῖς Ἁγίαις „Γραφαῖς, καὶ τὰ λεκτέα πρακτέα σπουδάζῃ ἐνδείξα„σθαι“. Καὶ πάλιν εἶπε Γέρων· „οἱ Προφῆται τὰ „Βιβλία ἐποίησαν, καὶ ἦλθον οἱ Πατέρες ἡμῶν καὶ „εἰργάσαντο ταῦτα· οἱ δὲ μετ' αὐτοὺς, ἐξέμαθον αὐτὰ „ἐκστήθους· ἦλθε δὲ ἡ γενεὰ αὕτη, καὶ ἔγραψεν αὐτὰ, „καὶ ἔθηκεν αὐτὰ εἰς τὰς θυρίδας ἀργά“.

Έδειξεν ανωτέρω ὁ Ἀπόστολος, ὅτι τιμᾶται καὶ ὁ Ἕλληνας ἐξίσου μὲ τὸν Ἰουδαῖον· τώρα δὲ δείχνει, ὅτι κατὰ τὴν τιμωρίαν βαρύτερα κολάζεται ὁ Ἰουδαῖος (1), διὰ τὶ οἱ μὲν Ἕλληνες, λέγει, ἀνόμως ἥμαρτον, ἤτοι χωρὶς νὰ ἔχουν τὴν διδασκαλίαν, καὶ κατήχησιν τοῦ γραπτοῦ Νόμου· διὰ τοῦτο καὶ ἀνόμως ἀπολοῦνται, ἤτοι ἐλαφρότερα θέλουν κολασθοῦν, μὴ ἔχοντες τὸν γραπτὸν Νόμον κατηγοροῦντα αὐτούς· τὸ γὰρ ἀνόμως, τοῦτο δηλοῖ, ὅτι χωρὶς τὴν κατάκρισιν τοῦ γραπτοῦ Νόμου· ὁ δὲ Ἰουδαῖος, ἐπειδὴ μὲ τὸν γραπτὸν Νόμον ἥμαρτεν, ἤτοι ἔχωντας τὴν τοῦ Νόμου κατήχησιν, καὶ Διδασκαλίαν, διὰ τοῦτο καὶ μὲ τὸν γραπτὸν Νόμον θέλει κριθῇ, ἤτοι κατακριθῇ· ἐπειδὴ ὁ Νόμος σφοδρότερα ἐλέγχει καὶ κατηγορεῖ αὐτὸν πῶς τὸν παρέβη, καὶ ἀκολούθως προξενεῖ εἰς αὐτὸν μεγαλιτέραν τὴν καταδίκην (2). Πῶς λοιπὸν λέγεις ἐσὺ ὦ Ἰουδαῖε, ὅτι δὲν χρειάζομαι τὴν χάριν τοῦ Εὐαγγελίου; διὰ τὶ δικαιόνομαι ἀπὸ μόνον τὸν παλαιὸν Νόμον; Ἰδοὺ γὰρ ἐφάνης, πῶς δὲν ὠφελήθης τίποτε ἀπὸ τὸν Νόμον· ὥστε, περισσότερον χρειάζεσαι ἐσὺ τὴν τοῦ Χριστοῦ χάριν, παρὰ ὁ Ἕλληνας· ἐπειδὴ δὲν ἔγινες δίκαιος κοντὰ εἰς τὸν Θεὸν ἀπὸ μόνην τὴν ἀκρόασιν τοῦ Νόμου· διὰ τὶ κοντὰ μὲν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ἀκροαταὶ τοῦ Νόμου ἠμποροῦν νὰ φαίνωνται σεμνοὶ, καὶ δίκαιοι, ὄχι ὅμως καὶ κοντὰ εἰς τὸν Θεόν· ἀλλὰ οἱ ποιηταὶ τοῦ Νόμου, αὐτοὶ εἶναι κοντὰ εἰς τὸν Θεὸν ὁποῦ δικαιόνονται.

14. „Ὅταν γὰρ Ἔθνη τὰ μὴ Νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ τοῦ Νόμου „ποιῇ, οὗτοι Νόμον μὴ ἔχοντες, ἑαυτοῖς εἰσι Νόμος" (3).

15. „Οἵτινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τοῦ Νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς „καρδίαις αὐτῶν, συμμαρτυρούσης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως".

Ὅταν ὁ Παῦλος λαλῇ ἐναντίον τῶν Ἰουδαίων, τόσον συνετῶς μεταχειρίζεται τὰ λόγιά του, ὥστε ὁποῦ φαίνεται ὅτι δὲν λέγει κανένα ἐναντίον τοῦ παλαιοῦ Νόμου· διὰ τοῦτο λέγει ἐδῶ, ὡσὰν νὰ ὑψόνῃ, καὶ νὰ μεγαλώνῃ τὸν Νόμον, πῶς, ἐκεῖνοι ὁποῦ δὲν ἔχουν μὲν Νό-

(1) Καὶ ὁ Οἰκουμένιος δὲ συμφώνως τῷ Θεοφυλάκτῳ, τὸ, ἀνόμως, καὶ τὸ, διὰ νόμου κριθήσονται ἑρμηνεύει, προσθεὶς μόνον ὅτι καὶ οἱ Ἕλληνες θέλουν κολασθοῦν, ἐλαφρότερα ὅμως, ὡς παραβάντες μόνον τὸν Νόμον τῆς φύσεως· οἱ δὲ Ἰουδαῖοι βαρύτερα, ὡς παραβάντες καὶ τὸν Νόμον τῆς φύσεως, καὶ τὸν Νόμον τὸν γραπτόν.

(2) Σημείωσαι ὅτι ἀπὸ τὸν λόγον τοῦτον τοῦ Ἀποστόλου μανθάνομεν, ὅτι δὲν καταδικάζονται ἐπίσης ἐκεῖνοι ὁποῦ πράξουσιν ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ ἁμάρτημα, πρὸ τοῦ Νόμου, καὶ μετὰ τὸν Νόμον, ἀλλὰ διαφόρως, κατὰ τὴν γνῶσιν, καὶ δύναμιν, καὶ τελειότητα τοῦ καθενός, καὶ κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν καιρῶν· ὅθεν εἶπεν ὁ Σολομών· „κρίσις ἀπότομος ἐν τοῖς ὑπερέχουσι „γίνεται· ὁ γὰρ ἐλάχιστος, συγγνωστός ἐστιν ἐλέους· „δυνατοὶ δὲ δυνατῶς ἐτασθήσονται". (Σοφ. ς'. 6.) Καὶ ὁ Κύριος ἐν τοῖς Ἱεροῖς Εὐαγγελίοις ἀπεφάσισε. „Παντὶ ᾧ ἐδόθη πολὺ, πολὺ ζητηθήσεται παρ' „αὐτοῦ· καὶ ᾧ παρέθεντο πολὺ περισσότερον αἰτήσουσιν „αὐτόν". (Λουκ. 12. 48.) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πηλουσιώτης Ἰσίδωρος ἔγραφε τῷ Σχολαστικῷ Εὐδαίμονι ταῦτα· „ἐπειδὴ γέγραφας, δι' ἣν αἰτίαν πολλοὶ πολλάκις τὰ „αὐτὰ πεπλημμεληκότες, οὐ τὴν αὐτὴν ἔδωσαν δί„κην, φημὶ, ὅτι πολλή ἐστι τοῦ κριτοῦ ἡ ἀκρίβεια· ἐν „γὰρ τοῖς πταίσμασιν, οὐ τὸ εἶδος ζητεῖται μόνον τοῦ „ἁμαρτήματος, ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη τοῦ ἁμαρτόντος, καὶ τὸ „ἀξίωμα... καὶ καιροῦ διαφορὰ ἐξετάζεται, καὶ πολιτείας „κατάστασις· οὐ γὰρ ὁ πρὸ Νόμου, καὶ μετὰ Νόμον, „καὶ μετὰ τὴν χάριν, τὴν αὐτὴν ἁμαρτίαν ἁμαρ„τὼν, τὴν αὐτὴν δίκην ὑφέξει· ἀλλ' ὁ μὲν ἡμερω„τέραν, ὁ δὲ ἀκριβεστέραν· ὁ δὲ (ὁ μετὰ τὴν χάριν „δηλαδὴ) ἀπαραίτητον" (Ἐπιστολή. πς'.) Καὶ πάλιν· ὁ αὐτὸς ἀλλαχοῦ Ἰωάννῃ Διακόνῳ γράφων λέγει· „τοῦ Νόμου τοὺς συγγνώμης ἁμαρτάνοντας μείζο„να, ἀπαραιτήτως κολάζοντος, ἡ χάρις ἐπιφοιτήσα„σα.... τοῖς πταίσασι, καὶ μὴ μετανοήσασι, μᾶλλον „ἢ ὁ Νόμος πικροτέρως ἐκόλασε, καὶ ἠπείλησε τὰς „τιμωρίας· οἱ γὰρ τοσαύτης ἀξιωθέντες δωρεᾶς, καὶ „εἰς τιμὴν βασιλικὴν ἀνακομισθέντες, εἶτα ῥαθυμή„σαντες, μείζονος ἂν εἶεν τιμωρίας ἄξιοι". ὅθεν ὁ Παῦλος εἶπεν· „ἀθετήσας τις Νόμον Μωσέως, χω„ρὶς οἰκτιρμῶν, (ἀντὶ τοῦ χωρὶς ἐλέους, καὶ παραι„τήσεως, καὶ συγγνώμης) ἐπὶ δυσὶν, ἢ τρισὶ μάρτυ„σιν ἀποθνήσκει, ἤτοι λιθοβολεῖται· πόσῳ δοκεῖτε „χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας, ὁ τὸν ἐλευθερώσαν„τά φησι, καὶ τιμήσαντα, δι' ὧν πράττει καθυβρί„ζων". (Ἐπιστολ. ρξς'.) Καὶ ὁ Θεοδώρητος λέγει· „διδάσκει διὰ τούτων ἡμᾶς ὁ Δεσπότης, ὡς τοὺς ἐν ἀ„ρετῇ τελείους τὴν ἄκραν ἀρετὴν ἀπαιτεῖ· καὶ τοῖς „ἄλλοις ἀνθρώποις, μεγάλα παρανομοῦσι μακροθυμῶν, „τοῖς ἁγίοις ταύτης οὐ μεταδίδωσι τῆς συγγνώμης": (εἰς τὰ ἄπορα τῆς Γραφῆς, Ἐρωτήσ. μγ'.) Λέγει δὲ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος τὰ ὀλίγα ταῦτα, ἀλλὰ φοβερὰ λόγια· „κρίσις ἕπεται χάριτι· καὶ ὅπως ἐχρήσω „τοῖς χαρισθεῖσιν ὁ κριτὴς ἐξετάσει". (Λόγῳ περὶ ταπεινοφροσύνης).

(3) Ὁ σοφὸς Θεοδώρητος οὕτως ἑρμηνεύει τὸ ῥητὸν τοῦτο· „ἔτι γὰρ τὴν πρᾶξιν ὁ θεῖος ἀπαιτεῖ νό-

„μος,

Νόμον, κάμνουν δὲ τὰ ἔργα τοῦ Νόμου φύσει· ἤτοι πειθόμενοι εἰς τὸν φυσικὸν Νόμον, καὶ ἔμφυτον λόγον τῆς συνειδήσεως, αὐτοὶ εἶναι θαυμαστοὶ καὶ ἐπαινετοί· διὰ τί δὲν ἐχρειάσθησαν τὸν γραπτὸν Νόμον, καὶ διὰ τί ἐτελείωσαν τὰς τοῦ γραπτοῦ Νόμου παραγγελίας, μὲ τὸ νὰ ἐτύπωσαν μέσα εἰς τὰς καρδίας, καὶ εἰς τὸ συνειδός των, ὄχι γράμματα, ἀλλὰ ἀγαθὰ ἔργα, καὶ μὲ τὸ νὰ μεταχειρίζωνται, ἀντὶ διὰ γραπτὸν Νόμον, τὸν φυσικὸν Νόμον, καὶ λογαριασμὸν, εἰς μαρτυρίαν καὶ ἀπόδειξιν τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς. Τρεῖς δὲ Νόμους λέγει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος· τὸν γραπτὸν, τὸν φυσικὸν, καὶ τὸν διὰ τῶν ἔργων θεωρούμενον. „Ἔθνη φησὶ τὰ μὴ Νόμον ἔχοντα". ποῖον Νόμον; τὸν γραπτόν. „φύσει τὰ τοῦ Νόμου „ποιῇ". ποίου Νόμου; τοῦ διὰ τῶν ἔργων θεωρουμένου. „οὗτοι Νόμον μὴ ἔχοντες". ποῖον Νόμον; τὸν γραπτόν· „ἑαυτοῖς εἰσι Νόμος". πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; μεταχειριζόμενοι τὸν φυσικὸν Νόμον καὶ λόγον τῆς συνειδήσεως· „οἵτινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τοῦ Νόμου". ποίου Νόμου; „τοῦ διὰ τῶν πράξεων θεωρουμένου" (1).

Στοχάσου δὲ σοφίαν τοῦ Παύλου, πῶς δὲν ἐπέπληξε τοὺς Ἰουδαίους, καθὼς τὸ ἀπαίτει ἡ ἀκολουθία τοῦ λόγου· ἐπειδὴ κατὰ τὸ ἀκόλουθον, ἔπρεπε νὰ εἰπῇ ἔτζι· ὅταν γὰρ τὰ ἔθνη χωρὶς Νόμου, φύσει τὰ τοῦ Νόμου ποιῇ, βέβαια πολλὰ καλλίτερα εἶναι αὐτὰ ἀπὸ τοὺς διδασκομένους ἐκ τοῦ νόμου Ἰουδαίους· ὅμως δὲν εἶπεν ἔτζι, ἀλλὰ ἱλαρώτερα· ὅτι τὰ ἔθνη εἶναι νόμος εἰς τὸν ἑαυτόν τους (2)· δείχνει δὲ ἀπὸ αὐτὰ, ὅτι καὶ εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους, καὶ πρὸ τοῦ νὰ δοθῇ ὁ Νόμος, ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων ἐλάμβανεν ἀπὸ τὸν Θεὸν κάθε πρόνοιαν καὶ ἐπιμέλειαν· ἐπιστομίζει δὲ ἐνταυτῷ καὶ ἐκείνους ὁποῦ λέγουν· διὰ ποίαν ἀφορμὴν δὲν ἦλθεν ἐξ ἀρχῆς τοῦ Κόσμου ὁ Χριστὸς διὰ νὰ διδάξῃ τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἐργασίαν τοῦ καλοῦ· ἀποκρίνεται γὰρ εἰς αὐτοὺς μὲ τοῦτα ὁ Παῦλος, ὅτι ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς ἔβαλεν εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τὴν γνῶσιν τοῦ καλοῦ, καὶ τοῦ κακοῦ, ἀφ' οὗ δὲ εἶδεν ὅτι δὲν κατορθόνοι τίποτε, ἦλθε καὶ αὐτὸς εἰς τοὺς ἐσχάτους καιροὺς (3).

„Καὶ μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγορούντων, ἢ καὶ ἀπο-
„λογουμένων" (4).

16. „Ἐν

„μος, μαρτυροῦσιν οἱ πρὸ τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου εὐ„σεβέσι μὲν χρησάμενοι λογισμοῖς, πράξεσι δὲ ἀγα„θαῖς τὸν βίον κατακοσμήσαντες, καὶ σφῶν αὐτῶν νο„μοθέται γενόμενοι". Σημείωσαι ὅτι, κατά τινας Ἠθικοὺς, τρία εἶναι τὰ γενικὰ καὶ καθολικὰ ἀξιώματα, ἐπάνω εἰς τὰ ὁποῖα στηρίζεται ὁ φυσικὸς Νόμος, καὶ τὰ ὁποῖα χρεωστεῖ νὰ φυλάττῃ ὅποιος δὲν θέλει νὰ πλανηθῇ ἀπὸ τὴν στράταν τῆς ἀρετῆς. α'. ὅ,τι δὲν θέλεις νὰ γίνεται πρὸς σὲ, μὴ πράττῃς σὺ πρὸς τοὺς ἄλλους. β'. ὅ,τι θέλεις νὰ πράττωσιν ἄλλοι εἰς τὸν ἑαυτόν τους, πράττε καὶ σὺ πρὸς τὸν ἑαυτόν σου. γ'. ὅ,τι θέλεις νὰ πράττωσιν ἄλλοι πρὸς ἐσένα, πράττε καὶ σὺ πρὸς τοὺς ἄλλους. Τὸ Πρῶτον ὀνομάζεται ἀξίωμα τοῦ Δικαίου· τὸ Δεύτερον, ἀξίωμα τοῦ Τιμίου· καὶ τὸ Τρίτον, ἀξίωμα τοῦ Καθήκοντος, ἢ Πρέποντος. Ταῦτα δὲ πάντα ὁ Κύριος περιέλαβεν εἰς τοῦτα τὰ λόγια· „Πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρω„ποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· οὗτος γάρ ἐστιν ὁ „Νόμος, καὶ οἱ Προφῆται". (Ματ. ζ'. 12.) Ταύτην δὲ τὴν καθολικὴν, καὶ σύμφωνον τῷ φυσικῷ Νόμῳ διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου, εἷς τῶν παλαιῶν Αὐτοκρατόρων τῆς Ῥώμης ὑπερθαυμάσας, καίτοι ἄπιστος καὶ εἰδωλολάτρης ὢν, ἔγραψεν αὐτὴν ἐπάνω τῆς θύρας τοῦ βασιλικοῦ παλατίου του, διὰ νὰ ἀναγινώσκωσιν αὐτὴν οἱ εἰσερχόμενοι ἅπαντες.

(1) Σημείωσαι ὅτι καὶ ὁ Κορέσιος, καὶ ὁ ἴδιος οὗτος Θεοφύλακτος Νόμον τῶν ἔργων ὀνομάζουσι τὸν τοῦ Μωϋσέως, ἤτοι τὸν ἴδιον γραπτὸν Νόμον, καὶ ὅρα (Ῥωμ. γ'. 27.)

(2) Σημείωσαι ὅτι ὁ Κορέσιος λέγει, ὅτι κατὰ τὸν Ἱερὸν Αὐγουστῖνον (ἐν τοῖς περὶ τοῦ Γράμματος καὶ Πνεύματος, Κεφ. κς'.) ἔθνη ἐδῶ ἐννοοῦνται τὰ εἰς τὸν Χριστὸν πιστεύσαντα· ἐπειδὴ ὁ Νόμος τοῦ Χριστοῦ, εἶναι συγγενὴς μὲ τὴν φύσιν· καθὼς καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος εἶπεν, ἐν τῷ εἰς τὸν Ἀθανάσιον ἐγκωμίῳ, ὅτι ἡ ἔλλαμψις εἶναι συγγενὴς τῇ ἡμετέρᾳ φύσει· κατὰ δὲ τὸν Χρυσόστομον, καὶ Θεοδώρητον, καὶ Οἰκουμένιον ἔθνη ἐδῶ ἐννοοῦνται, τὰ μὴ πιστεύοντα τῷ Χριστῷ, φυσικῶς δὲ ποιοῦντα μερικὰς ἀγαθοεργίας τῆς συνειδήσεως· ἐπειδὴ ὁ Θεὸς, ἐν τῷ βασιλικῷ τῆς καρδίας θαλάμῳ, τὸ ἑαυτοῦ βῆμα, καὶ κριτήριον ἔθετο, καὶ Νόμους ἐδιώρισεν εἰς τὰς τῆς καρδίας πλάκας· καὶ ἔκαμε κριτὴν μὲν, τὸν ὀρθὸν λόγον, ἀκολουθοῦντα εἰς τὴν συνείδησιν· μάρτυρας δὲ ἔβαλε, τὰς φαντασίας, ἢ βοηθοῦντας, ἢ καταμαρτυροῦντας. Διὰ τοῦτο περὶ τοῦ κριτοῦ τούτου εἶπεν ὁ Δαβίδ· „ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ „φῶς τοῦ προσώπου σου". (Ψαλ. δ'. 7.) Καὶ πάλιν· „ψευδεῖς οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν ζυγοῖς". (Ψαλ. ξθ'. 9.) Καὶ ὁ Κύριος εἶπεν· „ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀν„τιδίκῳ σου ταχὺ, ἤτοι τῷ Νόμῳ τῆς συνειδήσεως". καθὼς ἑρμηνεύει ὁ Ἀββᾶ Δωρόθεος, καὶ ἄλλοι Πατέρες.

(3) Διὰ τί ἦλθεν ὁ Χριστὸς εἰς τοὺς ἐσχάτους καιροὺς, ὅρα εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ „νῦν δὲ ἅπαξ ἐπὶ „συντελείᾳ τῶν αἰώνων". (Ἑβρ. θ'. 26.) καὶ εἰς τὸ, „ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου" ἐν τῇ ὑποσημειώσει. (Γαλ. δ'. 4.)

(4) Ὁ μέγας Μακάριος τὸ ῥητὸν τοῦτο ἑρμηνεύων λέγει· „ὥσπερ ἐὰν ᾖ πλοῖον, ἔχον πολλὴν κατασκευὴν

„ἔχει

16. „Ἐν ἡμέρᾳ ὅτε κρινεῖ ὁ Θεὸς τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων, κατὰ „τὸ εὐαγγέλιόν μου, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ“.

Ἀπὸ ἄλλην ἀρχὴν ἀνάγνωθι τὸ ῥητὸν τοῦτο· διὰ τί ὁ Παῦλος ἐδῶ διδάσκει περὶ τοῦ πῶς θέλομεν κριθῶμεν ὅλοι κοινῶς οἱ ἄνθρωποι· τότε γὰρ στέκονται οἱ λογισμοί μας, ἄλλοι μὲν κατηγοροῦντες ἡμᾶς, ἄλλοι δὲ ἀπολογούμενοι πρὸς βοήθειάν μας· καὶ δὲν χρειάζεται ὁ ἄνθρωπος ἄλλον κανένα κατήγορον, ἢ συμβοηθὸν εἰς ἐκεῖνο τὸ κριτήριον (1). Θέλοντας δὲ νὰ αὐξήσῃ τὸν φόβον, δὲν εἶπεν ὅτι θέλει κρίνει ὁ Θεὸς τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλὰ τὰ κρυπτὰ, ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι κρίνουσι μόνα τὰ φανερὰ ἁμαρτήματα, ὁ δὲ Θεὸς θέλει κρίνει τὰ κρυπτὰ, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἤτοι ὁ Πατὴρ διὰ τοῦ Υἱοῦ· διὰ τί „ὁ Πατὴρ οὐδένα κρί-„νει, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ Υἱῷ“. (Ἰωάνν. έ. 22.) ἢ ἔτζι θέλεις νοήσεις τὸ, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τὸ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀφιερωθὲν εἰς ἐμέ. Δείχνει δὲ ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος, ὅτι δὲν διδάσκει τοὺς Ῥωμαίους διὰ τοῦ Εὐαγγελίου του, ἤτοι διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ του κηρύγματος, κανένα πρᾶγμα ἀλλόκοτον, καὶ καινούριον, ἀλλ' ἐκεῖνα ὁποῦ προλαβοῦσα ἐδίδαξεν αὐτοὺς ἡ φύσις· ἤτοι τὴν κρίσιν, καὶ τὴν κόλασιν, αὐτὰ τὰ ἴδια διδάσκει, καὶ τὸ Εὐαγγέλιόν του (2).

17. „Εἰ

„ἐκεῖ ὁ κυβερνήτης διοικεῖ τοὺς ναύτας, καὶ οἰκονομεῖ, „τοὺς μὲν, ἐπιπλήττων, ἄλλους δὲ, ὁδηγῶν· οὕτως ἐστὶ „καὶ ἡ καρδία, ἔχουσα τὸν τοῦ κυβερνήτην, τὴν συν-„είδησιν ἐλέγχουσαν, λογισμοὺς κατηγοροῦντας, καὶ ἀπο-„λογουμένους· λέγει γάρ· μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισ-„μῶν κατηγορούντων, ἢ καὶ ἀπολογουμένων. Ὁρᾷς ὅτι „ἡ συνείδησις οὐ συγκρίνει τοὺς τοιούτους λογισμοὺς, τοὺς „ὑπακούοντας τῇ ἁμαρτίᾳ, ἀλλ' εὐθὺς ἐλέγχει; οὐ „ψεύδεται γάρ· ἐπεὶ τί εἴποι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἐν „τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως; μαρτύρεται ὡς πάντοτε ἐ-„λέγχουσα“. (Ὁμιλ. ιέ. Κεφ. λγ'. καὶ λδ'.) Σημείωσαι ὅτι, κατά τινας Ἠθικοὺς, οὕτως ὁρίζεται ἡ Συνείδησις· „Συνείδησις εἶναι ἐκείνη ἡ ἐνέργεια τῆς „ψυχῆς, διὰ τῆς ὁποίας κρίνει, ὅτι αἱ πράξεις αὐ-„τῆς εἶναι σύμφωνοι μὲ τὸν Νόμον, ἢ ὄχι“· ὅθεν ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου φαίνεται, ὅτι ἡ Συνείδησις εἶναι ἕνας τέλειος συλλογισμὸς, τοῦ ὁποίου ἡ μείζων πρότασις, περιέχει τὸν Νόμον, ἡ ἐλάττων πρότασις περιέχει τὴν Πρᾶξιν· καὶ τὸ συμπέρασμα περιέχει τὴν Ψῆφον, ἂν ἡ Πρᾶξις εἶναι σύμφωνος μὲ τὸν Νόμον, ἢ ὄχι. Παραδείγματος χάριν· ἡ Συνείδησις ὡς βιβλίον τοῦ Νόμου λέγει· „ὁ κλέπτων ἁμαρτάνει“· ἰδοὺ ἡ μείζων πρότασις· ἡ Συνείδησις τοῦ κλέπτου μαρτυρεῖ τὴν ἐλάττονα λέγουσα· „ἐγὼ κλέπτω“· καὶ ἡ αὐτὴ Συνείδησις ἐπιφέρει τὴν Ψῆφον εἰς τὸ συμπέρασμα καὶ λέγει· „ἄρα ἁμαρτάνω“. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Συνείδησις ὀνομάζεται Κανὼν τῶν Πράξεων τοῦ ἀνθρώπου, κατήγορος, μάρτυς, καὶ κριτὴς, ὡς ὁ Ἀπόστολος τοῦτο δηλοποιεῖ διὰ τῶν ἐνταῦθα λογίων του. Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρι-„νόμεθα“. (ά. Κορ. ιά. 31.)

(1) Παρὰ τῷ Οἰκουμενίῳ τὸ „κατηγορούντων, καὶ „ἀπολογουμένων“ ἑρμηνεύεται οὐχὶ ἐπὶ ἑνὸς προσώπου, ἀλλ' ἐπὶ διαφόρων· κατηγοροῦσι γὰρ οἱ λογισμοὶ τοὺς μέλλοντας κολασθῆναι, ἀπολογοῦνται δὲ πρὸς βοήθειαν οἱ λογισμοὶ τῶν δικαιωθησομένων· ἐπειδὴ ὅμως οὐδεὶς ἀναμάρτητος, διὰ τοῦτο καὶ οἱ λογισμοὶ τῶν δικαιωθησομένων, κατηγοροῦσιν αὐτοὺς ὡς συγγνωστὰ ἁμαρτήσαντας, νικῶσιν ὅμως οἱ πρὸς βοήθειαν αὐτῶν ἀπολογούμενοι λογισμοὶ, τὸ ἀσθενὲς τῆς φύσεως, καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ προβάλλοντες· ἐπὶ δὲ τῶν κολασθησομένων, ὑπερνικῶσιν οἱ κατηγοροῦντες αὐτοὺς λογισμοὶ, ὡς ἀσύγγνωστα καὶ ἀμετανόητα ἁμαρτήσαντας· πλὴν καὶ τὴν κατάκρισιν τῶν κατηγορούντων λογισμῶν, καὶ τὴν δικαίωσιν τῶν ἀπολογουμένων, μόνος ἐπάγει ὁ Κριτής. Ὁ δὲ σοφὸς Θεοδώριτος φέρει τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Ἰωσὴφ παράδειγμα, διὰ νὰ βεβαιώσῃ πῶς τὸ συνειδὸς τοῦ ἀνθρώπου φυσικῷ τῷ τρόπῳ κατηγορεῖ, ἢ ἀπολογεῖται· ὅταν γὰρ ὁ Ἰωσὴφ ἔβαλε τοὺς ἀδελφούς του εἰς τὴν φυλακὴν τρεῖς ἡμέρας, καὶ ἐζήτει νὰ μείνῃ ὁ νεώτερος ἐν τῇ φυλακῇ, τότε ἐκεῖνοι ὑπὸ τῆς συνειδήσεως κεντούμενοι καὶ κατηγορούμενοι, εἰς μὲν τὴν ἐνεστῶσαν συμφορὰν τους δὲν ἐπρόσεχαν, τὴν δὲ πρὸ εἴκοσι δύω χρόνων γενομένην ὑπ' αὐτῶν παρανομίαν ἐνθυμηθέντες, ταῦτα ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους· „Ναὶ ἐν ἁμαρτίαις γὰρ ἐσμὲν περὶ „τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν, ὅτι ὑπερείδομεν τὴν θλίψιν τῆς „ψυχῆς αὐτοῦ, ὅτε κατεδέετο ἡμῶν, καὶ οὐκ εἰσηκούσα-„μεν αὐτοῦ· καὶ ἕνεκεν τούτου ἐπῆλθεν ἐφ' ἡμᾶς ἡ „θλίψις αὕτη“. (Γεν. μβ'. 21.) Ὁ δὲ Ῥουβὶμ σὰν ἀπολογούμενος, ἐνθύμισεν αὐτοὺς τὰ λόγια ὁποῦ ἔλεγε πρὸς βοήθειαν τοῦ Ἰωσήφ· „οὐκ ἐλάλησα ὑμῖν „λέγων, μὴ ἀδικήσητε τὸ παιδάριον, καὶ οὐκ εἰσηκού-„σατέ μου; καὶ ἰδοὺ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκζητεῖται“. (αὐτ. 22.) Ἔτζι καὶ ὁ Ἀβιμέλεχ ὁ Βασιλεὺς τῶν Γεράρων, ἔχοντας τὴν μαρτυρίαν τῆς συνειδήσεως, ἀπελογεῖτο πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὴν Σάρραν τὴν γυναῖκα τοῦ Ἀβραὰμ λέγων· „Κύριε ἔθνος ἀγνοοῦν καὶ δίκαιον ἀπο-„λεῖς; οὐκ αὐτός μοι εἶπεν, ἀδελφή μου ἐστί; καὶ αὐτὴ „μοι εἶπεν· ἀδελφός μου ἐστίν; ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ, καὶ „ἐν δικαιοσύνῃ χειρῶν ἐποίησα τοῦτο“. (Γέν. κ'. 5.) Ἔτζι λοιπὸν ἀκολουθεῖ καὶ εἰς τὸ μέλλον κριτήριον, καὶ ὅσοι ἐπολιτεύθησαν ἔξω ἀπὸ τὸν Νόμον, ἢ κατηγοροῦνται ὑπὸ τοῦ συνειδότος ὅτι ἥμαρτον, καὶ ὅτι δικαίως ὑπὸ Θεοῦ κολάζονται· ἢ ἀπολογεῖται ὑπὲρ αὐτῶν ἡ συνείδησίς των, προβάλλομένη ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ ἥμαρτον.

(2) Περὶ τοῦ Εὐαγγελίου ὅρα εἰς τὸ ιϛ'. Κεφάλαιον τῆς πρὸς Ῥωμαίους ταύτης στίχ. 24.

17. „Εἰ δὲ (1) σὺ Ἰουδαῖος ἐπονομάζῃ, καὶ ἐπαναπαύῃ τῷ Νό-
„μῳ, καὶ καυχᾶσαι ἐν Θεῷ“.
18. „Καὶ γινώσκεις τὸ θέλημα, καὶ δοκιμάζεις τὰ διαφέροντα κα-
„τηχούμενος ἐκ τοῦ Νόμου“.

Ἀφ' οὗ εἶπεν ὁ Παῦλος ὅτι δὲν λείπει τίποτε εἰς τὸ νὰ σωθῇ καὶ ὁ Ἕλληνας, ὁποῦ διὰ τοῦ φυσικοῦ Νόμου κάμνει τὰ ἔργα τοῦ γραπτοῦ Νόμου· ἀπαριθμεῖ λοιπὸν καὶ τὰ σεμνὰ καὶ τίμια τῶν Ἰουδαίων, εἰς τὰ ὁποῖα αὐτοὶ ἐλπίζοντες ὑπερηφανεύοντο κατὰ τῶν Ἐθνικῶν· καὶ πρῶτον μὲν εἶχον τὸ ὄνομα τῶν Ἰουδαίων, ἤτοι τὸ νὰ ὀνομάζωνται Ἰουδαῖοι· τὸ ὁποῖον ἦτον σεμνὸν τότε, καθὼς τώρα εἶναι σεμνὸν τὸ ὄνομα τῶν Χριστιανῶν· δὲν εἶπε δὲ ὅτι εἶσαι Ἰουδαῖος, ἀλλ' ὅτι ἐπονομάζεσαι Ἰουδαῖος· διὰ τὶ ἀληθινὸς Ἰουδαῖος λέγεται ὁ ἐξομολογούμενος· ἐπειδὴ Ἰούδας θέλει νὰ εἰπῇ Ἑλληνικὰ ἐξομολόγησις. Καὶ ἐπαναπαύεσαι εἰς τὸν Νόμον, ἤτοι δὲν κοπιάζεις περιερχόμενος, καὶ μανθάνωντας, ποῖα ἔργα πρέπει νὰ κάμῃς· ἀλλ' ἔχεις τὸν γραπτὸν Νόμον, ὁ ὁποῖος σὲ διδάσκει ὅλα εὐκόλως, καὶ καυχᾶσαι εἰς τὸν Θεὸν πῶς ἠγαπήθης ἀπὸ αὐτὸν, καὶ ἐπροτιμήθης ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Ὑπερηφανεία δὲ καὶ ἀγνωσία μεγάλη εἶναι, τὸ νὰ μεταχειρίζεσαι τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ἐναντίον τῶν ὁμογενῶν σου ἀνθρώπων, ἤτοι τῶν Ἐθνικῶν· καὶ ἠξεύρεις τὸ θέλημα, τοῦ Θεοῦ δηλαδὴ, καὶ δοκιμάζεις τὰ διαφέροντα· ἤγουν διακρίνεις τὶ πρέπει νὰ πράξῃς, καὶ τὶ νὰ μὴ πράξῃς· διαφέροντα γὰρ θέλει νὰ εἰπῇ, τὰ πρέποντα, καὶ συμφέροντα εἰς τὸν κάθε ἕνα.

19. „Πέποιθάς τε σεαυτὸν ὁδηγὸν εἶναι τυφλῶν, φῶς τῶν ἐν
„σκότει“.
20. „Παιδευτὴν ἀφρόνων, διδάσκαλον νηπίων· ἔχοντα τὴν μόρ-
„φωσιν τῆς γνώσεως, καὶ τῆς ἀληθείας ἐν τῷ Νόμῳ“.

Ἀνωτέρω μὲν ἔλεγεν ὁ Παῦλος, ὅτι δὲν ὠφελεῖ τίποτε ἡ ἀκρόασις τοῦ Νόμου, ἀνίσως δὲν ἦναι ἑνωμένη καὶ ἡ πρᾶξις· „οὐ γὰρ οἱ ἀκροαταὶ, λέγει, τοῦ Νόμου Δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταί“· τώρα δὲ λέγει τὸ μεγαλίτερον· ὅτι κἂν καὶ διδάσκαλος τοῦ νόμου ἦσαι, δὲν πράττῃς δὲ τὰ τοῦ Νόμου, ὄχι μόνον τίποτε δὲν θέλεις ὠφεληθῇς, ἀλλὰ καὶ περισσότερον θέλεις κολασθῇς· ἐπειδὴ γὰρ εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἀξίωμα μάλιστα ὑπερηφανεύοντο οἱ Ἰουδαῖοι, ἀπὸ τοῦτο μάλιστα δείχνει καὶ ὁ Ἀπόστολος αὐτοὺς ἀξίους γέλωτος· ὅθεν λέγωντας αὐτοὺς ὁδηγοὺς τυφλῶν, διδασκάλους νηπίων, καὶ τὰ λοιπὰ, τὴν ὑπερηφάνειαν αὐτῶν κατηγορεῖ· διὰ τὶ ἔτζι ἐκεῖνοι ὠνόμαζον τὸν ἑαυτόν τους, ὁδηγοὺς, καὶ φῶς, καὶ παιδευτάς· τοὺς δὲ προσηλύτους καὶ νεοκατηχήτους ἐθνικοὺς, ὠνόμαζον σκοτεινοὺς, καὶ νηπίους, καὶ ἄφρονας. Ἔχεις, λέγει, ἐσὺ ὦ διδάσκαλε Ἰουδαῖε, τὴν μόρφωσιν τῆς γνώσεως καὶ ἀληθείας· ὄχι εἰς τὰς πράξεις, καὶ εἰς τὰ κατορθώματα, ἀλλὰ εἰς μόνον τὸν γραπτὸν Νόμον, μὲ τὸ νὰ θαρρῇς εἰς αὐτὸν, πῶς μορφόνει εἰς ἐσένα τὴν ἀρετήν· ὅθεν καὶ ἀκολουθεῖ ἕνα παρόμοιον· καθὼς χάριν λόγου, ἀνίσως τινὰς ἔχῃ εἰκόνα Βασιλέως, καὶ αὐτὸς μὲν δὲν μιμῆται τὴν ζωγραφίαν ἐκείνην· οἱ δὲ μὴ ἔχοντες τὴν εἰκόνα, μιμοῦνται αὐτὴν κατὰ ἀλήθειαν καὶ χωρὶς νὰ τὴν βλέπουν. Κάθε διδάσκαλος λοιπὸν ζωγραφίζει, καὶ μορφόνει εἰς τὰς ψυχάς τῶν μαθητῶν καὶ ἀκροατῶν του, τὴν γνῶσιν τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀληθείας· ἀλλὰ, εἰ μὲν ὁ διδάσκαλος ἐκεῖνος πράττει καὶ ἔργα ὅμοια μὲ τὴν διδασκαλίαν του, αὐτὸς εἶναι τέλειος· εἰ δὲ δὲν πράττει ἔργα, αὐτὸς εἶναι τοιοῦτος, ὁποῖοι ἦσαν καὶ οἱ ἐδῶ ὀνειδιζόμενοι Ἰουδαῖοι ἀπὸ τὸν Ἀπόστολον. Μερικοὶ δὲ μόρφωσιν ἐνόησαν, τὴν ψευδῆ, καὶ ἐπίπλαστον, καὶ χρωματισμένην εἰς τὰ ἔξω εἰκόνα τῆς γνώσεως, καὶ ὄχι τὴν ἀληθῆ γνῶσιν, καὶ εὐσέβειαν (2).

21. „Ὁ

(1) Παρὰ μὲν τῷ Θεοδωρήτῳ, ἴδε, γράφεται· παρ' ἄλλοις δὲ, ἰδὲ, καὶ παρ' ἄλλοις εἰδέ. ὀρθότερον δὲ φαίνεται ὅτι εἶναι, τὸ, ἴδε, ἢ ἰδὲ, καὶ οὐχὶ τὸ εἰδέ, ἀγκαλὰ καὶ παρὰ τοῖς πλείοσιν ἀντιγράφοις οὕτω γράφεται.

(2) Ὁ δὲ σοφὸς Φώτιος λέγει παρὰ τῷ Οἰκουμενίῳ,

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

21. „Ὁ οὖν διδάσκων ἕτερον, σεαυτὸν οὐ διδάσκεις; ὁ κηρύσσων μὴ „κλέπτειν, κλέπτεις“; (1)

22. „Ὁ λέγων μὴ μοιχεύειν, μοιχεύεις; ὁ βδελυσσόμενος τὰ Εἴδω-„λα, ἱεροσυλεῖς“;

23. „Ὃς ἐν νόμῳ καυχᾶσαι, διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ Νόμου τὸν „Θεὸν ἀτιμάζεις“;

24. „Τὸ γὰρ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, δι' ὑμᾶς βλασφημεῖται ἐν τοῖς Ἔθ-„νεσι, καθὼς γέγραπται“. (Ἡσ. μβ΄. 5.)

Κατ' ἐρώτησιν κάμνει τὸν λόγον ὁ Ἀπόστολος, ἐντροπιάζωντας ἐκείνους τοὺς Ἰουδαίους ὁποῦ ἐκαυχῶντο εἰς τὸ νὰ διδάσκουν τοὺς ἄλλους· ἱεροσυλίαν δὲ ὀνομάζει τὴν κλοπὴν τῶν χρημάτων ἐκείνων ὁποῦ ἦτον ἀφιερωμένα εἰς τὰ Εἴδωλα (2), διότι ἀγκαλὰ καὶ ἐσιχαίνοντο τὰ Εἴδωλα, ἀλλ' ὅμως νικώμενοι ἀπὸ τὴν φιλαργυρίαν, ἔπερναν τὰ ἀφιερώματα τῶν Εἰδώλων διὰ αἰσχροκέρδειαν. Ἔπειτα λέγει τὸ βαρύτερον· ἐσὺ ὁποῦ καυχᾶσαι εἰς τὸν γραπτὸν Νόμον, ὡσὰν ὁποῦ ἐτιμήθης ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ἔλαβες Νόμον, ἐσὺ διὰ μέσου τῆς παραβάσεως τοῦ Νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις (3); Τρία δὲ ἐγκλήματα ἀριθμεῖ ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος·

ἕνα

νίῳ, ὅτι ὁ εἰδὼς τὸν νόμον καὶ πολιτευόμενος κατ' αὐτόν, αὐτὸς μορφοῦται τὴν μόρφωσιν τῆς γνώσεως καὶ ἀληθείας· νοεῖται δέ, ἡ μὲν μόρφωσις τῆς γνώσεως, ἐπὶ τοῦ εἰδέναι, ἡ δὲ μόρφωσις τῆς ἀληθείας, ἐπὶ τοῦ πράττειν· διὰ τί ἐκεῖνος δείχνει ἀληθῆ τὴν γνῶσιν τοῦ νόμου, ὁ διὰ τῶν ἔργων πληρῶν αὐτήν. Ὅρα καὶ εἰς τὸ τρίτον κεφάλαιον τῆς πρὸς Τιμόθεον. (β΄. στίχ. 3.)

(1) Διὰ τοῦτο καλῶς ἔλεγεν ὁ σοφὸς Πρόσπερος ὁ Ἀκυϊτανός, ὁ ὀπαδὸς τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου· „τὸ καλῶς μὲν διδάσκειν, κακῶς δὲ ζῆν, οὐδέν ἐστιν ἕτερον, εἰ μὴ ἑαυτὸν καταδικάζειν“· ὅθεν ἔφασκε καὶ ὁ Θεολόγος ἐν τοῖς τετραστίχοις Ἰάμβοις· „ἢ μὴ διδάσκειν, ἢ διδάσκειν τῷ τρόπῳ. μὴ τῇ μέν, ἕλκειν τῇ δ' ἀπωθεῖσθαι χεροῖν“. Ἔφη δὲ καὶ ὁ Δίδυμος ἐν τῷ περὶ ἀσωμάτου λόγῳ. „ἀνύουσι παρὰ διδασκάλου παιδεύσεις τε καὶ προτροπαὶ πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἀκροωμένων, οὐχ ὅταν λόγῳ μόνῳ διδάσκῃ ὁ παιδευτής, ἀλλὰ καὶ πράξει καταλλήλῳ, καὶ συναφεῖ τοῖς ἐπαγγελλομένοις“. Καὶ πάλιν. „δεῖ τὸν γνήσιον διδάσκαλον, βίον κατάλληλον ἔχειν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ νομοθετουμένοις, ἵνα ᾖ τὸ ἔργον αὐτοῦ συνηρμοσμένον τῷ λόγῳ“. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἑρμηνεύων τὸ τοῦ Δαβὶδ ἐκεῖνο· „Κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ“. (Ψαλ. λθ΄. 12.) λέγει „εὐαγγελίζονται δὲ δυνάμει πολλῇ, οἱ μὴ συλλαβὰς „μόνας προφέροντες, ἀλλὰ καὶ τὴν δύναμιν αὐτῶν ἐπιδεικνύμενοι, πρακτικῷ καὶ θεωρητικῷ βίῳ“. Λέγει δὲ καὶ ὁ Πηλουσιώτης Ἰσίδωρος· „οὔτε λόγος, οὔτε σχῆψις ὑπολείπεται, τοῖς διδάσκειν μὲν τολμῶσι, τὰ ἐναντία δέ, ὧν λέγουσι, πράττουσι· τοὺς μὲν γάρ, μήτε πράττοντας, μήτε διδάσκειν ἐπιχειροῦντας, εἰκὸς μετριωτέραν ἀπαιτηθῆναι τιμωρίαν· τοὺς δὲ ἐναβρυνομένους μὲν ἐπὶ τῷ διδασκαλικῷ λόγῳ, μὴ πράττοντας δέ, ἅ φασι, ἀπαραίτητον, καὶ ἀσύγγνωστον“. (Ἐπιστολ. φή. Θεοπέμπτῳ πρεσβυτέρῳ.) Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος· „ἀξιοπιστία τοῦ διδάσκοντος, εὐπαράδεκτον μὲν τὸν λόγον καθίστησι, προσεχεστέρους δὲ τοὺς διδασκομένους παρασκευάζει“. (Τόμ. α΄. Ὁμιλ. ιβ΄.) Ὁ δὲ θεῖος Χρυσόστομος οὕτω φησί· „τότε μάλιστα οἱ μαθηταί, εἰς τὸν τῶν ἀγαθῶν ἀνάγονται ζῆλον, ὅταν παρὰ τῶν διδασκάλων ἔχωσι τὰ παραδείγματα. Καὶ ὁ Στρωματεὺς Κλήμης· διδάσκων τις, μανθάνει πλέον· καὶ λέγων, συνανακροᾶται πολλάκις τοῖς ὑπακούουσιν αὐτῷ“.

(2) Ὁ δὲ Σοφὸς Φώτιος Ἱεροσυλίαν ἐννοεῖ τὴν κλοπὴν τῶν χρημάτων τῶν ἀφιερωμένων εἰς τὸν ἀληθῆ Θεόν, καὶ ὄχι εἰς τὰ Εἴδωλα· οἱ γὰρ βδελυσσόμενοι τὰ Εἴδωλα, ἔπειτα κλέπτοντες τὰ Ἱερά, διὰ τῆς κλοπῆς ταύτης, καὶ ὕβρεως τοῦ Θεοῦ, θεραπεύουσι τοὺς δαίμονας, τῶν ὁποίων ἦσαν τὰ Εἴδωλα οἰκητήρια.

(3) Διὰ τοῦτο λέγει καὶ ὁ μέγας Βασίλειος· „ὥσπερ γὰρ διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων δόξαν φέρομεν τῷ Κυρίῳ, οὕτω διὰ τῶν πονηρῶν ἔργων τὸ ἐναντίον· τοῖς γὰρ ἁμαρτάνουσι τί λέγει; τὸ ὄνομά μου δι' ὑμᾶς βλασφημεῖται ἐν τοῖς Ἔθνεσι“. Καὶ πάλιν ὁ Ἀπόστολος· „διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ Νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις· ὕβρις γάρ ἐστι τῷ νομοθέτῃ, ἡ τῶν νόμων ὑπεροψία, καὶ καταφρόνησις· καὶ οἰκίας κακῶς οἰκουμένης, ἐν ᾗ θυμός, καὶ κραυγή, ὕβρις καὶ γέλως, τρυφὴ καὶ ἀσωτία, ἀκαθαρσία καὶ ἀσέλγεια, ἐπὶ τὸν κρατοῦντα αὐτῆς (ἤτοι ἐπὶ τὸν οἰκοκύριον) ἡ ἀτιμία, καὶ ἡ αἰσχύνη τῶν γινομένων ἐπανέισιν. Ἀκόλουθον δὲ νοεῖν ἡμᾶς, ὅτι ὥσπερ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις δοξάζεται ὁ Θεός· οὕτως ἐν τοῖς πονηροῖς δοξάζεται ὁ ἐχθρός· ὅταν γὰρ ἄρας τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ ποιήσω πόρνης μέλη, μετήνεγκα τὴν δόξαν ἐπὶ τὸν ἀπολλύντα με ἀπὸ τοῦ σώζοντός με.... Φοβηθῶμεν οὖν μὴ δόξαν, καὶ καύχημα διὰ τῆς ἁμαρτίας ἡμῶν τῷ διαβόλῳ φέροντες, μετ' αὐτοῦ τῇ αἰωνίῳ αἰσχύνῃ παραδοθῶμεν. ὅταν γὰρ ὁ νοῦς παλαίῃ τῷ πάθει, ἐὰν μὲν δι' εὐτονίας καὶ προσεχείας ἐπικρατῇ, φέρεται κατὰ τοῦ πάθους τὰ νικητήρια, καὶ οἱονεὶ στεφανοῖ δι' ἑαυτοῦ τὸν Θεόν· ὅταν δὲ καταμαλακισθείς, ὑποκύψῃ τῇ ἡδονῇ, δοῦλος, καὶ αἰχμάλωτος τῆς ἁμαρτίας γενόμενος, καύχημα καὶ ἔπαρσιν, καὶ ὑπερηφανίας ἀφορμὴν προστίθησι τῷ ἐχθρῷ“. (Ἑρμηνεία εἰς τὸν κη΄. Ψαλμ. προκειμένου ῥητοῦ „ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ δόξαν καὶ τιμήν“.)

ἕνα μὲν, ὅτι ἁπλῶς ἀτιμάζουσι· δεύτερον δὲ, ὅτι ἀτιμάζουσι τὸν τιμήσαντα αὐτοὺς Θεόν· καὶ τρίτον, ὅτι ἀτιμάζουσι τὸν Θεὸν, μὲ τὸ μέσον ἐκείνου τοῦ ἰδίου Νόμου, μὲ τὸν ὁποῖον ἐτιμήθησαν, ὡς παραβαίνοντες αὐτόν. Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι τοὺς κατηγορεῖ ἀπὸ λόγου του, φέρει μάρτυρα, καὶ κατήγορον αὐτῶν τὸν Προφήτην Ἠσαΐαν, διπλῆν κάμνωντας αὐτῶν τὴν κατηγορίαν· διὰ τὶ, ὄχι μόνον αὐτοὶ ὑβρίζουσι τὸν Θεὸν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους κάμνουσι νὰ τὸν ὑβρίζουν· καὶ ὄχι μόνον δὲν διδάσκουσι τὰ τοῦ Νόμου, ἀλλὰ διδάσκουν ἀκόμη καὶ τὰ ἐναντία τοῦ Νόμου· τὸ ὁποῖον τοῦτο γίνεται αἰτία νὰ βλασφημοῦν οἱ ἄνθρωποι τὸν Θεὸν, τὸν δοτῆρα τοῦ Νόμου· διὰ τὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ βλέπουν αὐτοὺς διεφθαρμένους, λέγουσι· καὶ τοιούτους ἀνθρώπους ἔπρεπε νὰ ἀγαπήσῃ ὁ Θεός; καὶ ἄρά γε ὁ Θεὸς ὁποῦ ἀγαπᾷ τοὺς τοιούτους, εἶναι ἀληθινός; καὶ ἄλλα ὅμοια.

25. „Περιτομὴ μὲν γὰρ ὠφελεῖ, ἐὰν πράσσῃς Νόμον· ἐὰν δὲ πα-„ραβάτης Νόμου ᾖς, ἡ περιτομή σου ἀκροβυστία γέγονεν“.

Ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι εἶχον εἰς μεγάλην ὑπόληψιν τὴν περιτομὴν, δὲν εἶπεν εὐθὺς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὁ Παῦλος, ὅτι ἡ περιτομὴ εἶναι πρᾶγμα περιττὸν, καὶ ἀνωφελές· ἀλλὰ μὲ τὸν ψιλὸν λόγον μὲν, δέχεται αὐτήν· μὲ τὸ πρᾶγμα δὲ, κρημνίζει αὐτὴν, λέγων· ὁμολογῶ ναὶ, ὅτι ὠφελεῖ ἡ περιτομὴ, ἀλλ' ἐὰν ἐσὺ ὁ περιτετμημένος φυλάσσῃς καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Νόμου· ἐὰν δὲ παραβαίνῃς τὰς ἐντολὰς τοῦ Νόμου, δὲν εἶπεν ὅτι ἡ περιτομή σου δὲν ὠφελεῖ, (διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι ὑβρίζει αὐτὴν), ἀλλὰ ξεγυμνόνει τελείως ἀπὸ αὐτὴν τὸν Ἰουδαῖον, καὶ λέγει, ὅτι ἐὰν ἐσὺ παραβαίνῃς τὸν Νόμον, ἡ περιτομή σου ἔγινεν ἀκροβυστία· καὶ λοιπὸν μὲ τὸν λόγον τοῦτον δείχνει αὐτὸν ἀπερίτμητον κατὰ τὴν καρδίαν. Διὰ τοῦτο λέγει καὶ ὁ Θεὸς διὰ Ἱερεμίου. „Πάντα τὰ Ἔθνη ἀπερίτμητα σαρκὶ, καὶ πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ, „ἀπερίτμητοι καρδίας αὐτῶν“. (Ἱερεμ. θ'. 26.) δι' ὅ, τι δύω περιτομὰς, καὶ δύω ἀκροβυστίας λέγει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος· τὰς μὲν δύω φαινομένας, καὶ αἰσθητὰς, τὰς δὲ ἄλλας δύω κρυπτομένας, καὶ νοητάς. Χάριν παραδείγματος· περιτομὴ φαινομένη κατὰ σάρκα εἶναι, ὅταν τινὰς περιτμηθῇ τὴν σάρκα του· περιτομὴ δὲ νοητὴ, καὶ κατὰ πνεῦμα εἶναι, ἡ ἀποβολὴ τῶν σαρκικῶν παθῶν, καὶ περιττῶν ἡδονῶν· πάλιν ἀκροβυστία μὲν αἰσθητὴ, καὶ κατὰ σάρκα εἶναι, ὅταν τινὰς ἦναι ἀπερίτμητος κατὰ τὴν σάρκα· ἀκροβυστία δὲ νοητὴ, καὶ κατὰ πνεῦμα εἶναι, ὅταν τινὰς ἔχωντας τὴν ψυχήν του ὡσὰν τὴν τῶν Ἐθνικῶν, δὲν ἀποκόπτῃ κανένα πάθος, καὶ ἡδονὴν ἀπὸ αὐτήν (1). Λέγει λοιπὸν ὁ Παῦλος, ὅτι ὅταν ἐσὺ ἦσαι περιτετμημένος κατὰ τὴν σάρκα, δὲν πράττῃς δὲ κανένα ἔργον τοῦ Νόμου, τότε εἶσαι ἀκρόβυστος, καὶ ἀπερίτμητος κατὰ πνεῦμα· διὰ τοῦτο σὲ προστάζει ὁ Θεὸς, νὰ περιτμηθῇς κατὰ τὴν καρδίαν. „Περιτμήθητε τῷ Θεῷ ὑμῶν, καὶ περιτέμεσθε τὴν σκληροκαρδίαν „ὑμῶν ἄνδρες Ἰούδα“. (Ἱερεμ: δ'. 4.) Καθὼς ἐκ τοῦ ἐναντίου, καὶ ὅποιος εἶναι κατὰ σάρκα ἀπερίτμητος, ἀνίσως πράττῃ τὰ ἔργα, καὶ ἐντολὰς τοῦ Νόμου, αὐτὸς εἶναι περιτετμημένος κατὰ πνεῦμα, διὰ τὶ ἀπέκοψε τὰ τῆς σαρκὸς πάθη καὶ ἡδονάς. Λέγει δὲ ταῦτα καὶ εἰς τὰ ἀκόλουθα λόγια ὁ Ἀπόστολος καὶ ἄκουσον.

26. „Ὅταν οὖν ἡ ἀκροβυστία, τὰ δικαιώματα τοῦ Νόμου φυλάττῃ, „οὐχὶ ἡ ἀκροβυστία αὐτοῦ εἰς περιτομὴν λογισθήσεται“;

Δὲν λέγει ὁ Παῦλος ὅτι ἡ ἀκροβυστία νικᾷ τὴν περιτομήν· διὰ τὶ τοῦτο ἦτον φορτικὸν καὶ βαρὺ εἰς τοὺς ἀκούοντας, ἀλλ' ὅτι ἡ ἀκροβυστία θέλει λογισθῇ ὡς περιτομή· ὥστε περιτο-

(1) Ὁ δὲ Θεολόγος Γρηγόριος εἶπεν εἰς τὰ Γενέθλια τοῦ Σωτῆρος. „περιτμήθητι, περιελοῦ τὸ ἀπὸ „γενέσεως κάλυμμα“. ὅπερ ἑρμηνεύων ὁ Σχολιαστὴς Νικήτας λέγει· „περιτομὴ πνευματική ἐστιν ἡ τῆς σω„ματικῆς ἡδονῆς, καὶ τῶν περιττῶν, καὶ οὐκ ἀναγ„καίων ἀπόθεσις· πᾶσα γὰρ ἡδονὴ μὴ ἐκ Θεοῦ, καὶ „ἐν Θεῷ γινομένη, περίττωμα ἡδονῆς ἐστιν, ἧς τύ„πος ἡ ἀκροβυστία· ἥτις οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, εἰ μὴ δέρ„μα, ἡδονικοῦ βίου περίττωμα. Ἀπὸ γενέσεως δὲ „κάλυμμα λέγει, ὅτι εἶναι ἡ προγονικὴ ἁμαρτία ἡ „εἰς ὅλον τὸ γένος ῥυεῖσα· αὕτη γὰρ εὐθὺς ἐκ γενέ„σεως, οἱονεί τι νέφος ἐπιπροσθεῖ τῇ ψυχῇ· περιαιρεῖ„ται δὲ τῇ μαχαίρᾳ τοῦ σωτηρίου Βαπτίσματος, καὶ „τῷ ξίφει τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύματος“. Ἄλλοι δὲ ἀπὸ γενέσεως κάλυμμα λέγουσι, τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς, καὶ τὴν ἐκ τούτων ἀχλύν· καὶ ἄλλοι τὴν ἄγνοιαν τὴν συμπεπλεγμένην τῇ σαρκὶ, καθάπερ νέφει τινὶ, καὶ παραπετάσματι. (Ὅρα καὶ τὸν 11. στίχ. τοῦ β'. Κεφ. τῆς πρὸς Κολασσ.)

τομὴ ἀληθινὴ εἶναι ἡ καλὴ πρᾶξις, καὶ ἡ ἀρετή· καὶ ἀκροβυςία ὁμοίως ἀληθινὴ εἶναι, ἡ πονηρὰ πρᾶξις, καὶ ἁμαρτία. Βλέπε δὲ πῶς δὲν εἶπεν ὁ Παῦλος, ὅτι ὅταν ἡ ἀκροβυςία τὸν Νόμον φυλάττῃ· διὰ τί ἀκόλουθον ἦτον νὰ ἀποκειθῇ ὁ Ἰουδαῖος καὶ νὰ εἰπῇ· καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ φυλάττεται ὁ Νόμος ἀπὸ τὸν ἀπερίτμητον; διὰ τί αὐτὸ μόνον τὸ νὰ ἦναι ἀπερίτμητος, εἶναι τοῦ Νόμου παράβασις· τούτου χάριν ὁ Παῦλος εἶπεν, ὅτι ἐὰν ἡ ἀκροβυςία φυλάττῃ τὰ δικαιώματα τοῦ νόμου, βέβαια θέλει λογισθῇ ὡς περιτομή. Ποῖα δὲ ἦτον τὰ δικαιώματα τοῦ νόμου; ἐκεῖνα δηλαδὴ ὁποῦ φαίνονται πῶς δικαιοῦσι τὸν ἄνθρωπον διὰ τῆς ἐργασίας αὐτῶν· διὰ τί ἡ περιτομὴ δὲν ἦτον ἐργασία, καὶ ἐνέργεια, ἀλλὰ πάθος, μὲ τὸ νὰ ἔπασχε, καὶ νὰ ἐπόνει κατὰ τὴν σάρκα, ἐκεῖνος ὁποῦ ἐπεριτέμνετο· ὥστε οὐδὲ δικαίωμα τοῦ Νόμου ἠμπορεῖ αὐτὴ νὰ ὀνομασθῇ· ἡ γὰρ περιτομὴ ἐδόθη ἕνα σημάδι εἰς τοὺς Ἰουδαίους διὰ τοῦτο μόνον τὸ τέλος, διὰ νὰ μὴ ἀνακατόνωνται μὲ τοὺς Ἐθνικοὺς (1).

27. „Καὶ κρινεῖ ἡ ἐκ φύσεως ἀκροβυστία, τὸν Νόμον τελοῦσα, „σὲ τὸν διὰ γράμματος (2) καὶ περιτομῆς παραβάτην Νό„μου".

28. „Οὐ γὰρ ὁ ἐν τῷ φανερῷ, Ἰουδαῖός ἐςιν· οὐδὲ ἡ ἐν τῷ φανε„ρῷ ἐν σαρκὶ περιτομή".

29. „Ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαῖος, καὶ περιτομὴ καρδίας, ἐν „πνεύματι, οὐ γράμματι· οὗ ὁ ἔπαινος, οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, „ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ".

Ἐδῶ δείχνει ὁ Ἀπόςολος φανερὰ ὅτι λέγει δύω περιτομάς, τὴν ἐκ φύσεως, καὶ τὴν ἐκ προαιρέσεως, ἡ ὁποία εἶναι, ὡς προείπομεν, ὅταν τινὰς δὲν ἔχῃ περιτετμημένον κανένα σαρκικὸν πάθος, καὶ ἡδονήν· καὶ δύω περιτομὰς τὴν κατὰ σάρκα, καὶ τὴν τῆς καρδίας ἐν πνεύματι. Λέγει λοιπὸν ὅτι ἡ ἐκ φύσεως ἀκροβυςία, ὅταν περιτέμνῃ τὰ πάθη διὰ τῆς φυλακῆς τοῦ Νόμου, ἤτοι τῶν δικαιωμάτων τοῦ Νόμου, ὡς προείπομεν, αὐτὴ κρινεῖ, ἤτοι θέλει κατακρίνει, ὄχι τὴν περιτομήν, (ἐπειδὴ τοῦτο ἐφαίνετο ἐπιπληκτικὸν). ἀλλὰ ἐσένα τὸν Ἰουδαῖον, ὁποῦ φαίνεσαι μὲν πῶς εἶσαι περιτετμημένος ὅσον κατὰ τὴν σάρκα, εἶσαι δὲ ἀπερίτμητος κατὰ τὴν καρδίαν, καθ' ὅτι παραβαίνεις τὰ δικαιώματα τοῦ Νόμου. Δὲν ἀτιμάζει λοιπὸν τὴν περιτομὴν μὲ τὰ λόγια ταῦτα ὁ Ἀπόστολος· περισσότερον γὰρ φαίνεται ὅτι τὴν τιμᾷ· ἀλλὰ ἀτιμάζει τὸν ὑβρίζοντα εἰς τὴν περιτομὴν Ἰουδαῖον, ὡς παραβάτην τῶν τοῦ Νόμου δικαιωμάτων. Ἔπειτα, ἀφ' οὗ ταῦτα ἐκατασκεύασεν, ὁρίζει φανερά, καὶ ποῖος εἶναι ὁ ἀληθινὸς Ἰουδαῖος, καὶ δείχνει τοὺς Ἰουδαίους πῶς τὰ ἔκαμναν ὅλα πρὸς ἐπίδειξιν· διὰ τί, δὲν εἶναι, λέγει, Ἰουδαῖος ἐκεῖνος ὁποῦ εἶναι εἰς τὸ φαινόμενον, ἀλλ' ἐκεῖνος ὁποῦ εἶναι εἰς τὸ κρυπτόμενον· ἐκεῖνος ὁποῦ δὲν κάμνει ἁπλῶς κανένα νομικὸν σωματικῶς, ἀλλὰ νοεῖ πνευματικῶς, καὶ τὰ σάββατα, καὶ τὰς θυσίας, καὶ τοὺς καθαρισμούς, καὶ πάντα τὰ τοῦ Νόμου ἔθιμα. Λέγωντας δὲ περιτομὴ καρδίας ἐν πνεύματι, ἀνοίγει δρόμον εἰς τὴν χάριν, καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν πολιτείαν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριςοῦ, καὶ ἐμβάζει τὴν πίστιν, διὰ τί ἡ πίςις μὲ τὴν καρδίαν ἐνεργεῖται, καὶ μὲ τὸ πνεῦμα, καὶ τὸν ἔπαινον ἔχει ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅς τις ἐτάζει καρδίας, καὶ δὲν κρίνει κατὰ τὴν σάρκα, καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον (3). Τὸ συμ-

(1) Παρὰ δὲ τῷ Βαρίνῳ εὕρηται ὅτι ἡ περιτομὴ ἦτον σημεῖον τριῶν πραγμάτων δηλωτικόν. α. σημεῖον τῆς πίςεως. β. σημεῖον τοῦ γένους τοῦ Ἀβραάμ. καὶ γ. σημεῖον τῆς σώφρονος πολιτείας. Σχεδὸν τὸ αὐτὸ λέγει καὶ ὁ Φώτιος. (Ἐπιςολ. σέ. Θεοδώρῳ ἡγουμένῳ.)

(2) Γράμμα κατὰ τὸν Κορέσιον ὀνομάζεται, ὁ νόμος τοῦ Μωϋσέως, ἢ διὰ τί ἐγράφη εἰς πλάκας λιθίνας, ἢ διὰ τί ἦτον εἰσαγωγικὸς εἰς τὴν χάριν, καθὼς τὰ γράμματα εἰσάγουσι τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ νὰ ἀναγινώσκῃ· ἢ πρὸς διαφορὰν τοῦ Νόμου τῆς χάριτος, ὅς τις δὲν ἐδόθη διὰ αἰσθητῶν γραμμάτων, ἀλλὰ διὰ λόγου τοῦ Χριςοῦ, καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος, τοῦ κατελθόντος εἰς τοὺς Ἀποςόλους. Ὁ δὲ Θεοδώριτος λέγει· ὅτι τὸ νὰ γεννῆ τινὰς ἀκρόβυςος, τοῦτο δὲν ἔχει κατηγορίαν· διὰ τί ἔτζι γεννᾶται ἐκ φύσεως, καὶ ὁ δημιουργὸς οὕτως αὐτὸν διαπλάττει. Διὰ τοῦτο οὐδὲ βλάβη τις ἀκολουθεῖ ἐκ τούτου εἰς τοὺς ἀγαπῶντας τὴν ἀρετήν· ἐσὺ δὲ ὁ Ἰουδαῖος, ἐδέχθης μὲν τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς ἀπὸ τοὺς προγόνους σου, καὶ τὸν Νόμον ἔχεις ὁποῦ σὲ διδάσκει τί νὰ πράττῃς, ἔπειτα δὲ μὲ τὰ ἔργα ἀντιπράττεις εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ Νόμου..

(3) Διὰ τοῦτο εἶπε καὶ ὁ θεῖος Μάξιμος ὁρίζων τί εἶναι ἡ ἐν πνεύματι τῆς καρδίας περιτομή. „ἐν πνεύ„ματι περιτομὴ καρδίας ἐςίν, ἡ γινομένη τῶν κατ' αἰ-

„θη-

συμπέρασμα δὲ ὁποῦ ἐκβαίνει ἀπὸ ὅλα αὐτὰ εἶναι τοῦτο, ὅτι πανταχοῦ εἶναι χρεία τῆς καλῆς ζωῆς. Ὅταν δὲ ἀκούσῃς ἀκρόβυστον, ἤτοι ἀπερίτμητον καὶ Ἕλληνα, μὴ νομίσῃς τὸν Εἰδωλολάτρην, καὶ προσκυνοῦντα τὰ Εἴδωλα, ἀλλὰ τὸν θεοσεβῆ μὲν, καὶ ἐνάρετον, ἔξω δὲ ὄντα τῶν παρατηρήσεων τοῦ Νόμου, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω (1).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

1. „Τί οὖν τὸ περισσὸν τοῦ Ἰουδαίου; ἢ τίς ἡ ὠφέλεια τῆς περιτομῆς“;
2. „Πολὺ κατὰ πάντα τρόπον. Πρῶτον μὲν γὰρ ὅτι ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ“.
3. „Τί γὰρ εἰ ἠπίστησάν τινες; μὴ ἡ ἀπιστία αὐτῶν τὴν πίστιν τοῦ Θεοῦ καταργήσει; μὴ γένοιτο“.

Επειδὴ ὁ Παῦλος εὔγαλεν ἔξω ὅλα τὰ τοῦ νόμου, μὲ τὸν λόγον ὁποῦ εἶπεν· „οὐ γὰρ „ὁ ἐν τῷ φανερῷ Ἰουδαῖος“· διὰ τοῦτο λοιπὸν, βλέποντας ὅτι ἐγεννᾶτο μία ἀντίστασις, πολεμεῖ καὶ ἀνατρέπει αὐτήν. Ποία δὲ εἶναι ἡ ἀντίστασις; ὅτι ἀνίσως, λέγει, καὶ αὐτὰ τὰ τοῦ νόμου δὲν ὠφελοῦν, διὰ τί ἐδιαλέχθησαν οἱ Ἰουδαῖοι οἱ ταῦτα φυλάττοντες, ἀπὸ ὅλα τὰ Ἔθνη; Λύει λοιπὸν τὴν ἀντίστασιν ταύτην μὲ τὴν σοφίαν του, καὶ συμβοηθεῖ μὲν εἰς αὐτὴν λέγωντας, ὅτι εἶναι πολὺ τὸ ὄφελος τοῦ Ἰουδαίου· κατασκευάζωντας δὲ τοῦτο, δὲν φέρει εἰς τὸ μέσον τὰ κατορθώματα τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ τὰ χαρίσματα τοῦ Θεοῦ· διὰ τί, δὲν εἶπεν ὅτι πολὺ περισσεύουσιν οἱ Ἰουδαῖοι ἀπὸ τοὺς Ἐθνικοὺς, ἐπειδὴ καὶ ἐκατόρθωσαν ταύτας καὶ ταύτας τὰς ἀρετάς· ἀλλὰ ἐπειδὴ καὶ ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι εὐεργεσία, καὶ χάρισμα Θεοῦ, καὶ ὄχι τῶν Ἰουδαίων προτέρημα. Τί δὲ εἶναι τὸ, ἐπιστεύθησαν; ἀντὶ τοῦ ἔλαβον, ἐνεχειρίσθησαν, ἄξιοι ἐφάνηκαν οἱ Ἰουδαῖοι εἰς τὸν Θεὸν, τοῦ νὰ δεχθοῦν τὰ ἄνωθεν δοθέντα λόγια τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰς προφητείας. Ταῦτα δὲ λέγωντας ὁ Ἀπόστολος, φαίνεται μὲν ὅτι ἀπολογεῖται πρὸς βοήθειαν τῶν Ἰουδαίων, φέρει ὅμως εἰς τὸ μέσον ἄλλην πάλιν κατηγορίαν αὐτῶν, καὶ δείχνει αὐτοὺς πῶς ἀπίστησαν εἰς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, μὲ τὰ ὁποῖα ἐτιμήθησαν. Πλὴν τὴν κατηγορίαν αὐτὴν, τὴν φέρει ὡς ἀπὸ ἄλλο πρόσωπον, ὁποῦ λέγει τοιαῦτα. Καὶ τί τὸ ὄφελος, λέγει, ὅτι ἐδέχθησαν οἱ Ἰουδαῖοι τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, εἰς καιρὸν ὁποῦ δὲν ἐπίστευσαν; Φαίνεται λοιπὸν ὅτι λύει ὁ Παῦλος τὴν ἀντίστασιν αὐτὴν, ἀπολογούμενος, ὄχι διὰ βοήθειαν τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ διὰ δόξαν τοῦ Θεοῦ· διὰ τί, ἀνίσως, λέγει, δὲν ἐπίστευσαν οἱ Ἰουδαῖοι, τί κακὸν ἐπροξένησε τοῦτο εἰς τὸν Θεόν; μήπως ἡ ἀπιστία τῶν Ἰουδαίων, θέλει καταργήσει τὴν πίστιν τοῦ Θεοῦ, ἤτοι τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν εὐεργεσίαν του; ὄχι· διὰ τί τόσον δὲν βλάπτεται ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ἀπιστίαν ἐκείνων, ὥστε ὁποῦ καὶ δοξάζεται δι' αὐτὴν περισσότερον, ὡς φιλάνθρωπος· διὰ τί καὶ ἐκείνους τοὺς Ἰουδαίους ὁποῦ ἔμελλον νὰ ἀτιμάσουν τὸν Θεὸν διὰ τῆς ἀπιστίας των, ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ ἐναντίου φαίνεται νὰ τοὺς εὐεργετῇ (2)· εἶδες πῶς ὁ Παῦλος ἔκαμε τοὺς Ἰουδαίους ὑπευθύνους, καὶ καταδίκους, ἀπὸ ἐκεῖνα ὁποῦ ἐκαλλωπίζοντο; ἤγουν ἀπὸ τὸ νὰ δέχωνται τὸν Νόμον.

4. „Τί-

„θησιν, καὶ νοῦν, περὶ τὰ αἰσθητὰ, καὶ τὰ νοητὰ φυσικῶν ἐνεργειῶν παντελὴς περιαίρεσις, διὰ τῆς ἀμέσως „τό, τε σῶμα, καὶ τὴν ψυχὴν ὁλικῶς μεταμορφούσης „πρὸς τὸ θειότερον, παρουσίας τοῦ πνεύματος“. (Κεφ. μϛ'. τῆς α'. Ἑκατοντ. τῶν Θεολογικῶν.)

(1) Καὶ ὁ Θεοδώρητος οὕτω συμφώνως λέγει περὶ τούτου, ὅτι Ἕλληνας νοεῖ ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος, τοὺς πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως ὄντας, τοὺς μὴ προσκυνοῦντας τὰ Εἴδωλα, θεοσέβειαν ὅμως ἀγαπῶντας, καὶ ἀρετὴν, ὁποῖοι ἦσαν ὁ Μελχισεδὲκ, ὁ Ἀβιμέλεχ, καὶ ἄλλοι.

(2) Ὁ δὲ Θεοδώρητος οὕτως ἑρμηνεύει τὸ ῥητὸν τοῦτο· „ἂς εἰποῦμεν, λέγει, ὅτι κανένας ἄνθρωπος δὲν ἐπρόσφερεν εἰς τὸν Θεὸν τὴν πρέπουσαν καὶ χρεωστουμένην εὐχαριστίαν, καὶ δοξολογίαν, ἀλλὰ ὅλοι ἐφάνηκαν ἀχάριστοι εἰς τὸν Θεὸν (τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, πᾶς δὲ ἄνθρωπος ψεύστης.) μήπως ἡ ἀχαριστία τῶν ἀνθρώπων, ἔχει νὰ προξενήσῃ ἐλάττωσιν τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ; ὄχι. Τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ λέγει ὁ μακάριος Παῦλος. „εἰ ἀπιστοῦμεν, ἐκεῖνος πιστὸς μένει· ἀρνήσασθαι „ἑαυτὸν οὐ δύναται“. (β'. Τιμοθ. β'. 13.)

4. „Γινέσθω δὲ ὁ Θεὸς ἀληθής, πᾶς δὲ ἄνθρωπος ψεύστης (1) „καθὼς γέγραπται· ὅπως ἂν δικαιωθῇς ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ „νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαί σε". (Ψαλ. ν'. 6.) (2).

Εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Παῦλος, ὅτι μερικοὶ Ἰουδαῖοι δὲν ἐπίστευσαν· ἔπειτα, ἐπειδὴ, ὄχι μερικοὶ, ἀλλὰ ὅλοι φαίνονται πῶς δὲν ἐπίστευσαν, διὰ τοῦτο σοφώτατα τὸν λόγον μεταχειριζόμενος, διὰ νὰ μὴ φανῇ φορτικὸς, τὸ κατὰ ἀλήθειαν γενόμενον, ὡς καθ' ὑπόθεσιν τοῦτο γράφει, λέγων· ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι ὅλοι δὲν ἐπίστευσαν, καὶ τί κακὸν προξενεῖ τοῦτο εἰς τὸν Θεόν; αὐτὸς μάλιστα ἀπὸ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν δικαιοῦται· ἤτοι ἀνίσως γένῃ κρίσις, καὶ ἐξέτασις τῶν εὐεργεσιῶν ὁποῦ ἔκαμεν ὁ Θεὸς εἰς τοὺς Ἰουδαίους, καὶ τῶν ἀχαριστιῶν ὁποῦ ἐξ ἐναντίας ἔδειξαν οἱ Ἰουδαῖοι εἰς τὸν Θεὸν, βέβαια θέλει λάβῃ τὰ νικητήρια ὁ Θεὸς, καθὼς λέγει καὶ ὁ Δαβίδ. Τὸ δὲ „γινέσθω ὁ Θεὸς ἀληθὴς" νοεῖται ἀντὶ τοῦ, ἂς φανερωθῇ, καὶ ἂς ἀποδειχθῇ ὁ Θεὸς, ὅτι εἶναι ἀληθινός (3).

5. „Εἰ δὲ ἡ ἀδικία ἡμῶν, Θεοῦ δικαιοσύνην συνίστησι (4), τί „ἐροῦμεν; μὴ ἄδικος ὁ Θεὸς ὁ ἐπιφέρων τὴν ὀργήν; (κατὰ ἄν- „θρωπον λέγω)".

6. „Μὴ γένοιτο· ἐπεὶ πῶς κρινεῖ ὁ Θεὸς τὸν Κόσμον";

Ἀντίστασιν φέρει μὲ τὰ λόγια ταῦτα ὁ Παῦλος, τὴν ὁποίαν ἤθελαν εἰποῦν τινὲς Ἰουδαῖοι· ἀνίσως, λέγει, ὁ Θεὸς ὁποῦ μᾶς εὐεργέτησεν, ἔπειτα ἀχαριστήθη ἀπὸ ἡμᾶς, ἀνίσως, λέ-

---

(1) Τὸ ῥητὸν τοῦτο ἐρανίσθη ὁ Παῦλος ἀπὸ τὸν Δαβὶδ λέγοντα· „ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ ἐκστάσει μου „πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης". (Ψαλ. ριε'. 2.) περὶ τοῦ ὁποίου λέγει ὁ Κορέσσιος, ὅτι ὁ μὲν μέγας Βασίλειος ἡρμήνευσε τὸ „ἐν τῇ ἐκστάσει μου". ἤτοι ἐν τῇ ἁρπαγῇ τοῦ νοός μου· ὁ δὲ Ἀκύλας, καὶ Ἱερώνυμος, ἑβραϊστὶ λέγουν ὅτι ἀναγινώσκεται οὕτως „ἐν τῇ ταραχῇ τοῦ νοός μου"· διότι ὁ μὲν Σαμουὴλ ὑπέσχετό μοι τὴν Βασιλείαν, ὁ δὲ Σαοὺλ τὴν θυγατέρα, οἱ δὲ φίλοι, καὶ οἱ στρατηγοὶ, πίστιν, καὶ ὅμως πάντες ἐψεύσθησαν. Ὄντως λοιπὸν ψεύστης ἦτον πᾶς ἄνθρωπος πρὸ τῆς χάριτος, καὶ οὐδέν· καὶ ὁ μὲν Θεὸς ἀλήθευσεν εἰς τὰς ἐπαγγελίας του, ὁ δὲ ἄνθρωπος ἐψεύσθη· ἐπειδὴ πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης ἐστὶν, ἢ διὰ τί ἐστιν ἐλλιπὴς, καὶ ἄστατος, ὡς ἡρμήνευσεν ὁ Θεοδοτίων, καὶ ὁ Θεοδώριτος, καὶ ὁ Εὐθύμιος ὁ Ζιγαδινός· ἢ διὰ τί ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ σκιὰ, καὶ ψεῦδος· ὡς μετέφρασεν αὐτὸ ὁ Ἀκύλας, καὶ ὁ Ἱερώνυμος, ἐπειδὴ ἐν μόνῳ τῷ Θεῷ ἐστὶν, ἡ ἀτρεψία, καὶ ἀϊδιότης, καὶ ἀλήθεια. Ὁ δὲ Σύμμαχος μετέφρασε τὸ ῥητὸν τοῦτο οὕτω· „πᾶς ἄνθρωπος ψεύδε- „ται". ὑψηλῶς δὲ ἑρμηνεύει τὸ ῥητὸν τοῦτο ὁ Νύσσης Γρηγόριος. „ὁ μέγας Δαβὶδ, ἐπειδή ποτε τῇ δυνά- „μει τοῦ πνεύματος ὑψωθεὶς τὴν διάνοιαν, καὶ οἷον „ἐκβὰς αὐτὸς ἑαυτὸν, εἶδεν ἐκεῖνο τὸ ἀμήχανον, καὶ „ἀπερινόητον κάλλος ἐν τῇ μακαρίᾳ ἐκστάσει... ἐκεί- „νην ἐξεβόησε τὴν φωνὴν, ἣν πάντες ᾄδουσι· πᾶς „ἄνθρωπος ψεύστης· τοῦτο δέ ἐστιν, ὡς ὁ ἐμὸς λόγος, „ὅτι πᾶς ἄνθρωπος φωνῇ ἐπιτρέπων τὴν τοῦ ἀφράστου „φωτὸς ἑρμηνείαν, ὄντως ψεύστης ἐστὶν, οὐχὶ τῷ μι- „σεῖν αὐτὴν, ἀλλὰ τῷ ἀσθενεῖν περὶ τὴν τοῦ νοηθέν- „τος παράστασιν". (Κεφ. ί. τοῦ περὶ Παρθενίας Λόγου.)

(2) Τὸ δὲ „καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα, „ὅπως ἂν δικαιωθῇς ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ νικήσῃς ἐν „τῷ κρίνεσθαί σε" οὕτως ἑρμηνεύεται παρὰ τῷ αὐτῷ Κορεσσίῳ· ὅπως νικήσῃς, ἐλέγχων με διὰ τοῦ Νάθαν, ἀγκαλὰ καὶ ὁ Ἀπόστολος εἰς τὴν διὰ τῶν ἔργων πίστιν τὸ ῥητὸν ἐξέλαβεν. Ὁ δὲ Ἡσύχιος, καὶ ὁ Δίδυμος, ὅπως νικήσῃς, φασὶν, ἐν τοῖς λόγοις σου, δι' ὧν ἔλεγες· „πάντες ἐξέκλιναν". Ὁ δὲ Θεοδώριτος λέγει ὅτι τὸ, ὅπως, οὐκ αἰτιολογικόν ἐστιν ἐνταῦθα, ἀλλὰ τῆς ἐκβάσεως δηλωτικόν· οὐδὲ γὰρ τούτου χάριν ἁμαρτάνομεν, ἵνα τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν δείξωμεν· ἀλλ' αὐτὸς μὲν τῶν εὐεργεσιῶν χορηγεῖ τὰς πηγὰς σωτηρίαν πραγματευόμενος, οἱ δὲ ἄνθρωποι μὲ τὸ νὰ εἶναι αὐτεξούσιοι, ἄλλοι μὲν, ὑποτάσσονται εἰς τὸν Θεὸν, ἄλλοι δὲ, ἐναντιόνονται εἰς αὐτόν· ὅθεν καὶ ἐκεῖνοι μὲν σώζονται, οὗτοι δὲ κολάζονται· ὁ Θεὸς ὅμως, ὁ καὶ τοὺς κακοὺς εὐεργετῶν, ἔχει νὰ ἀπολογηθῇ εἰς τὴν κρίσιν, καὶ νὰ δείξῃ εἰς αὐτοὺς τὰς εὐεργεσίας ὁποῦ τοὺς ἔκαμεν. Ἔτζι καὶ πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας ἔλεγε· „λαός „μου, τί ἐποίησά σοι; ἢ τί ἐλύπησά σε; ἢ τί πα- „ρηνώχλησά σοι; ἀποκρίθητί μοι". (Μιχ. ς'. 3.) καὶ ἀκολούθως ἐνθυμίζει αὐτοὺς τὰς εὐεργεσίας του. Ἔτζι καὶ διὰ τοῦ Ἱερεμίου ἔλεγε· „τί εὗρον οἱ Πατέ- „ρες ἐν ἐμοὶ πλημμέλημα, ὅτι ἀπέστησαν μακρὰν „ἀπ' ἐμοῦ, καὶ ἐπορεύθησαν ὀπίσω τῶν ματαίων, καὶ „ἐματαιώθησαν"; (Ἱερ. β'. 5.) καὶ ἀκολούθως ἀναφέρει τὰς εὐεργεσίας ὁποῦ ἔκαμεν εἰς αὐτούς.

(3) Ὁ Φώτιος δὲ, τοῦτο τὸ „γινέσθω" μεταφράζει. „λογιζέσθω, νοείσθω, φρονείσθω ὅτι ὁ Θεός ἐστιν ἀ- „ληθής".

(4) Ὁ αὐτὸς Φώτιος (Ἀμφιλοχ. ζητήμ. ξς'.) λέγει, ὅτι τὸ, συνίστησιν ἐδῶ, δὲν σημαίνει τὴν ὕπαρξιν τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ ἐλήφθη ἀπὸ τὸν Ἀπόστολον, ἀντὶ, τοῦ ἐμφανῆ παρίστησι τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ ἡ ἐδική μας ἀδικία· καθὼς καὶ τὸ σκότος παρα-

τι-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

λέγω, αὐτὸς φαίνεται περισσότερον δίκαιος, καὶ νικᾷ εἰς τὴν κρίσιν του, ὡς εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Δαβίδ, ἐπειδὴ εὐεργετεῖ τοὺς ἀναξίους διὰ τὴν πολλήν του φιλανθρωπίαν, διὰ τί λοιπὸν μᾶς ὀργίζεται, καὶ μᾶς κολάζει, ὁποῦ ἡμεῖς ἐγίναμεν εἰς αὐτὸν αἴτιοι νὰ δικαιωθῇ, καὶ νὰ νικήσῃ εἰς τὴν κρίσιν του; Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀντίστασις, τὴν ὁποίαν λύει πανσόφως, καὶ ἀντιστρόφως ὁ θεῖος Ἀπόστολος· ἐπειδὴ, λέγει, καὶ σὲ κολάζει ὁ Θεὸς, διὰ τοῦτο ἐσὺ ὁ κολαζόμενος δὲν εἶσαι αἴτιος τῆς νίκης εἰς τὸν Θεόν· διὰ τί εἶναι ἀδικία σὺ ὁ αἴτιος τῆς νίκης τοῦ Θεοῦ, νὰ κολάζεσαι ἀπὸ τὸν νικῶντα Θεόν· ἐπειδὴ δὲ ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ἄδικος, (διὰ τί ἐὰν ὁ Θεὸς ἦναι ἄδικος, πῶς θέλει κρίνει τὸν Κόσμον μὲ δικαιοσύνην;) ἐπειδὴ, λέγω, ὁ Θεὸς μὲν δὲν εἶναι ἄδικος, κολάζει δὲ ἐσένα, λοιπὸν δικαίως σὲ κολάζει· ὅθεν ἐσὺ δὲν ἔγινες αἴτιος εἰς τὸν Θεὸν νὰ νικήσῃ διὰ τοῦ νὰ ἁμαρτήσῃς, ἐπειδὴ ἦτον δυνατὸν νὰ νικήσῃ ὁ Θεὸς εἰς τὴν κρίσιν του καὶ κατὰ ἄλλον τρόπον, κἂν καὶ ἐσὺ δὲν ἤθελες ἁμαρτήσῃς· τὸ δὲ, κατὰ ἄνθρωπον, λέγω, τοιοῦτον νόημα ἔχει· ἐγὼ, λέγει, τοιαῦτα ἀπολογοῦμαι διὰ τὸν Θεὸν, κατὰ ἀνθρώπινον λογισμὸν, ἤτοι καθὼς εἶναι δυνατὸν νὰ συλλογίζεται ἕνας ἄνθρωπος ὁποῦ ἀκολουθεῖ εἰς τὸν ὀρθὸν καὶ δίκαιον λογαριασμόν· ἐπειδὴ ὅσα κάμνει ὁ Θεὸς, αὐτὰ ἔχουν λογαριασμοὺς ἀπορρήτους, καὶ ὑπερβαίνουν τοὺς ἀνθρωπίνους λογισμοὺς, χωρὶς νὰ χρειάζωνται τὴν ἐδικήν μας ἀπολογίαν, καὶ ὑπεράσπισιν.

7. „Εἰ γὰρ ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ἐμῷ ψεύσματι ἐπερίσσευ-
„σεν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ, τί ἔτι κἀγὼ ὡς ἁμαρτωλὸς κρί-
„νομαι“;

8. „Καὶ μὴ (καθὼς βλασφημούμεθα, καὶ καθώς φασί τινες ἡ-
„μᾶς λέγειν ὅτι) ποιήσωμεν τὰ κακὰ, ἵνα ἔλθῃ τὰ ἀγαθά·
„ὧν τὸ κρῖμα ἔνδικόν ἐστι“.

Πάλιν τὸ ἴδιον νόημα ἐπαναλαμβάνει καὶ ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος, διὰ νὰ κάμῃ αὐτὸ σαφέστερον· ἐπειδὴ, λέγει, ἀνίσως ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη, καὶ ἐφάνη δίκαιος, καὶ ἀληθινὸς, διὰ τί ἐγὼ ἥμαρτον, καὶ ἐπαρανόμησα, τίνος ἕνεκεν λοιπὸν καταδικάζομαι, ὁποῦ ἐχρησίμευσα εἰς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ; δι' ὅ,τι δὲν εἶμαι ἄξιος καταδίκης διὰ τοῦτο, ἀλλὰ μᾶλλον στεφάνων, ὡς αἴτιος γενόμενος νὰ δοξασθῇ ὁ Θεός. Πρὸς τοῦτο λοιπὸν ἐναντιούμενος ὁ Παῦλος, ἐὰν, λέγει, τοῦτο ὁποῦ ἐσὺ προβάλλεις, ἦναι ἀληθινὸν, βέβαια θέλει ἀληθεύσει καὶ ἐκεῖνο ὁποῦ λέγουσιν οἱ Ἕλληνες διὰ ἡμᾶς τοὺς Χριστιανούς· διὰ τί οἱ Ἕλληνες ἀκούσαντες νὰ εἰπῇ ὁ Παῦλος ὅτι „ὅπου ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις“ ἐπεριγέλουν, καὶ ἔλεγον, ὅτι, οἱ Χριστιανοὶ λέγουσιν· ἂς κάμωμεν τὰ κακὰ, διὰ νὰ μᾶς ἔλθουν τὰ ἀγαθά· καὶ ἂς ἁμαρτήσωμεν πολλὰ, διὰ νὰ περισσεύσῃ ἡ χάρις εἰς ἡμᾶς. Τοῦτο λοιπὸν ὁποῦ ἔλεγον οἱ Ἕλληνες βλασφημοῦντες, καὶ περιγελῶντες ἡμᾶς, ἀκολουθεῖ καὶ τώρα, ἀνίσως δεχθῶμεν τὸν λόγον τοῦτον ὡς ἀληθινὸν, τὸν ὁποῖον λέγεις ἐσὺ, ὅτι ὁ Θεὸς φαίνεται ἀγαθὸς, καὶ δοξάζεται ἀπὸ τὴν ἐδικήν μου κακίαν, καὶ ἀχαριστίαν· ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἀνωτέρω λόγος τῶν ψευδολόγων Ἑλλήνων δὲν εἶναι ἀληθινός· (τῶν ὁποίων Ἑλλήνων ἡ καταδίκη εἶναι δικαία, ἤτοι αὐτοὶ μέλλουν δικαίως νὰ κολασθοῦν)· λοιπὸν οὐδὲ ὁ ἐδικός σου λόγος αὐτὸς εἶναι ἀληθινὸς, δηλαδὴ, ὅτι ἐγὼ ἁμαρτάνωντας, γίνομαι αἴτιος εἰς τὸν Θεὸν νὰ δικαιωθῇ, καὶ νὰ δοξασθῇ, καὶ διὰ τί ὁ λόγος σου αὐτὸς δὲν εἶναι ἀληθινός; διὰ τί ἐσὺ κατακρίνεσαι ἀπὸ τὸν Θεὸν ὡς ἁμαρτωλός· δὲν ἤθελες δὲ κατακρίνεσαι, ἀνίσως καὶ ἡμάρτανες διὰ δόξαν Θεοῦ, καὶ ὄχι διὰ τὴν ἐδικήν σου κακὴν, καὶ φιλήδονον γνώμην.

9. „Τί οὖν προεχόμεθα; οὐ πάντως (1) προῃτιασάμεθα γὰρ
„Ἰουδαίους τε, καὶ Ἕλληνας, πάντας ὑφ' ἁμαρτίαν εἶναι“.

10. „Κα-

τιθέμενον μὲ τὸ φῶς, κάμνει αὐτὸ νὰ λάμπῃ περισσότερον, εἰς τοὺς τοῦτο βλέποντας· καὶ καθὼς τὸ πικρὸν παρατιθέμενον μὲ τὸ γλυκὺ, κάμνει αὐτὸ νὰ φαίνεται γλυκύτερον, εἰς τοὺς τοῦτο τρώγοντας· ἐπειδὴ τὰ ἐναντία τοῖς ἐναντίοις παραβαλλόμενα μᾶλλον ἀποφαίνονται· ἀλλ' οὐδὲ ἀπορητικῶς τοῦτο λέγεται παρὰ τοῦ Ἀποστόλου.

(1) Σημείωσαι, ὅτι παρὰ τῷ Θεοδωρήτῳ, αὐτὶ τοῦ „τί οὖν προεχόμεθα; οὐ πάντως“. οὕτως εὑρίσκεται γεγραμμένον· „τί οὖν κατέχομεν περισσόν; „προῃτιασάμεθα γὰρ“ καὶ τὰ ἑξῆς.

10. „Καθὼς γέγραπται· ὅτι οὐκ ἔστι δίκαιος οὐδὲ εἷς". (Ψαλ. ιγ´. 3.)

11. „Οὐκ ἔστιν ὁ συνιῶν· οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὸν Θεόν".

12. „Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν· οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστό-
„τητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἑνός" (αὐτόθι).

13. „Τάφος ἀνεῳγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν· ταῖς γλώσσαις αὐτῶν ἐ-
„δολιοῦσαν (Ψαλμ. έ. 9.) Ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χείλη αὐ-
„τῶν". (Ψαλ. ρλθ´. 3.)

14. „Ὧν τὸ στόμα ἀρᾶς, καὶ πικρίας γέμει". (Ψαλ. θ´. 29.)

15. „Ὀξεῖς οἱ πόδες αὐτῶν ἐκχέαι αἷμα". (Παρ. ά. 16. Ἡσ. μθ´. 7.)

16. „Σύντριμμα, καὶ ταλαιπωρία ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν". (Ἡσ. μθ´. 7.)

17. „Καὶ ὁδὸν εἰρήνης οὐκ ἔγνωσαν". (Ἡσ. μθ´. 8.)

18. „Οὐκ ἔστι φόβος Θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν". (Ψαλ. λέ. 1.)

Εἰπὼν ἀνωτέρω ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ὅτι ἔχουσι κάτι περισσότερον οἱ Ἰουδαῖοι ἀπὸ τοὺς Ἐθνικούς, διὰ τὶ ἐμπιστεύθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ἐνεχειρίσθησαν τὸν Νόμον, τώρα δείχνει πῶς δὲν ἔχουν κάνένα τι περισσότερον, ὅσον ἀπὸ τὰς πράξεις των· διὰ τί, μὲ τὸ νὰ μὴν ἐφύλαξαν ἐκεῖνα ὁποῦ ἐμπιστεύθησαν, περισσότερον κατηγοροῦνται· ὥστε, εἶχον μὲν περισσότερόν τι, καθ᾽ ὃ ἐδιαλέχθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν· ἐπειδὴ ὅμως μὲ τὰ κακὰ ἔργα των ἀτίμασαν τὸν Θεὸν ὁποῦ τοὺς ἐτίμησε, καὶ τοὺς ἐδιάλεξεν, ὄχι μόνον δὲν ἔχουν κάνένα προνόμιον περισσότερον, ἀλλὰ ἔχουν καὶ περισσοτέραν κατηγορίαν. Λέγει λοιπὸν ὡς ἀπὸ πρόσωπον τῶν Ἰουδαίων (1), τί λοιπὸν προεχόμεθα; ἤτοι ἄρά γε ἔχομεν ἡμεῖς οἱ Ἰουδαῖοι κάνένα προνόμιον περισσότερον ἀπὸ τοὺς Ἐθνικούς, διὰ τὶ ἐδέχθημεν τὸν Νόμον, καὶ τὴν περιτομήν; οὐ πάντως, ἤτοι οὐδαμῶς· διὰ τὶ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἴσα μὲ τοὺς Ἕλληνας ἥμαρτον· διὰ νὰ μὴ λέγω ὅτι καὶ περισσότερον ἥμαρτον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας· καὶ πόθεν τοῦτο εἶναι φανερόν; ἀπὸ τοὺς Προφήτας, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸν Δαβίδ, καὶ τὸν Ἡσαΐαν· διὰ τί, λόγια μὲν τοῦ Δαβὶδ εἶναι ἀπὸ τοῦ „οὐκ ἔστι δίκαιος οὐδὲ εἷς"· ἕως τοῦ· „ἀρᾶς καὶ πι-„κρίας γέμει"· τοῦ δὲ Ἡσαΐου λόγια εἶναι ἀπὸ τοῦ· „ὀξεῖς οἱ πόδες" ἕως τοῦ· „ὁδὸν εἰρή-„νης οὐκ ἔγνωσαν"· ἔπειτα πάλιν εἶναι τοῦ Δαβίδ (2). Τοὺς πλέον ὀνομαστοὺς λοιπὸν Προφήτας φέρει ὁ Ἀπόστολος κατηγόρους τῶν Ἰουδαίων, καὶ συμφωνοῦντας ἕνα μὲ τὸν ἄλλον· ὅθεν ὕστερα ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Ἡσαΐου, πάλιν λέγει τὰ τοῦ Δαβίδ· ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἡσαΐας φα-

(1) Ὁ δὲ Οἰκουμένιος λέγει, ὅτι ἐὰν τό, τί οὖν προεχόμεθα; οὕτως ἀναγνωσθῇ, ὁμοῦ, καὶ ἐρωτηματικῶς, ἀπὸ μέρους τῶν Ἰουδαίων λέγεται. λέγουσι γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι· τί λοιπὸν ὑπερέχομεν, καὶ ἐκερδήσαμεν ἡμεῖς περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, οἱ τὸν Νόμον δεξάμενοι; πρὸς τοὺς ὁποίους γίνεται ἀπόκρισις, ὅτι οὐκ ἐκ παντὸς τρόπου κέρδος εἶναι τοῦτο εἰς ἐσᾶς, ὡς μὴ φυλάξαντες τὰ ἐμπιστευθέντα, ἀλλὰ καὶ τιμωρία μεγαλητέρα. Ἐὰν δὲ χωριστὰ ἀναγνωσθῇ, καὶ ἐρωτηματικῶς οὕτω· „τί οὖν; προεχόμεθα"; ἀπὸ μέρους τῶν Ἐθνικῶν λέγεται· ἀπορούσι γὰρ αὐτοὶ λέγοντες, τί λοιπόν; ἡμεῖς οἱ ἀκρόβυστοι προεχόμεθα; ἤτοι ὑπερεχόμεθα ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους κατὰ τοῦτο; καὶ ποῦ ἡ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνη; πρὸς τοὺς ὁποίους ἀποκρίνεται ὁ Παῦλος, ὅτι δὲν ὑπερέχοντο ἀπὸ ἐκείνους, διὰ τί δὲν ἐφύλαξαν τὰ ἔργα τοῦ Νόμου.

(2) Ὅθεν οὐκ ὀρθῶς ἀναγινώσκουσί τινες τὸν ιγ´. Ψαλμὸν τοῦ Δαβίδ· ἤτοι τὸ „εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ „αὐτοῦ". κατὰ τὴν σειρὰν ταύτην τῶν λόγων ὁποῦ ἔχει ἐδῶ ὁ Παῦλος, ἐσφαλμένως στοχαζόμενοι, ὅτι οὕτως ἐγράφη ἀπὸ τὸν Δαβίδ, καθὼς ἐδῶ κεῖται, μετηλλάγη δὲ ἀπὸ τοὺς ἀντιγράφους· ἐπειδὴ ὁ Ἀπόστολος ἐδῶ ἐρανίσθη τὰ λόγια ταῦτα ὄχι ἀπὸ ἕνα Ψαλμόν, ἀλλὰ ἀπὸ διαφόρους· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν Προφήτην Ἡσαΐαν καὶ ἀπὸ τὰς Παροιμίας, ὡς ἀνωτέρω φαίνονται οἱ τόποι τῶν ῥητῶν. Εὑρίσκεται δὲ ὁ ἀνωτέρω ιγ´. Ψαλμὸς καὶ ἐκδεδομένος εἰς νεωτέρους τύπους, κατὰ τὴν ἐνταῦθα τοῦ Ἀποστόλου σειράν, οὐκ ὀρθῶς.

φανερὰ λέγει ταῦτα διὰ τοὺς Ἰουδαίους, λοιπὸν καὶ ὁ Δαβὶδ διὰ τοὺς αὐτοὺς λέγει τὰ ἀνωτέρω. Ὅρα δὲ, ἀγαπητὲ, ὅτι ἐν τῷ ἅμα ὁποῦ ἐκκλίνει τινὰς ἀπὸ τὸ καλὸν, εὐθὺς ἀχρειόνεται (1)· ἐπειδὴ ἡ κακία δὲν εἶναι ἄλλο, παρὰ μία παρατροπὴ τῶν εἰς τὸ καλὸν κινήσεων τῆς φύσεως· ὅθεν καὶ εἰς τὸ παρὰ φύσιν ἐκβάλλουσα τὸν ἄνθρωπον, κάμνει ἀχρεῖον αὐτόν· διατὶ ἡ φύσις δὲν μεταχειρίζεται πλέον αὐτὸν εἰς τὰ καλὰ ἔργα· ὅθεν εἶπεν καὶ ὁ Δαβὶδ, „πάντες ἐξέκλιναν· ἅμα ἠχρειώθησαν“· σύντριμμα δὲ, καὶ ταλαιπωρία εἶναι ἡ ἁμαρτία· διατὶ κανένα πρᾶγμα τόσον δὲν συντρίβει τὴν ψυχὴν, καθὼς τὴν συντρίβει ἡ ἁμαρτία, διὰ τοὺς κρημνοὺς ὁποῦ ἔχει· ἡ γὰρ ἀρετὴ μὲ τὸ νὰ ἦναι ἀγαθὸν ἴδιον τῆς φύσεώς μας, μᾶς κάμνει νὰ πορευώμεθα εἰς ἴσην καὶ ὁμαλὴν στράταν· ἡ δὲ κακία, μὲ τὸ νὰ ἦναι παρὰ φύσιν, μᾶς κάμνει νὰ φερώμεθα ποτὲ μὲν, ἐπάνω, ποτὲ δὲ, κάτω, εἰς ὑπερβολὰς, καὶ ἐλλείψεις· καὶ διὰ τοῦτο κάμνει τὴν κίνησίν μας ἀνώμαλον, καὶ κοπιαστικήν· καὶ ἀφίνω νὰ λέγω τὰς μετὰ τὴν ζωὴν ταύτην κολάσεις ὁποῦ ἡ ἁμαρτία μᾶς ἑτοιμάζει. Ὁδὸν δὲ εἰρήνης θέλεις νοήσεις τὴν κατὰ Θεὸν πολιτείαν· αὕτη γὰρ εἶναι ὁδὸς, καὶ στράτα τῆς ἀταραξίας, καὶ τῆς εἰρήνης· ὅθεν εἶπεν ὁ Κύριος· „ἄρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς, καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν“. (Ματθ. ιά. 29.) ἀλλὰ καὶ τῆς ἀληθινῆς εἰρήνης τοῦ Χριστοῦ ἡ στράτα αὕτη οἰκεία εἶναι.

19. „Οἴδαμεν δὲ ὅτι ὅσα ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ·
„ἵνα πᾶν στόμα φραγῇ, καὶ ὑπόδικος γένηται πᾶς ὁ Κόσ-
„μος τῷ Θεῷ· διότι ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικαιωθήσεται πᾶ-
„σα σάρξ“. (2)

Διὰ νὰ μὴν εἰποῦν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι αὐτὰ τὰ λόγια τῶν Προφητῶν, δὲν ἐρρέθησαν εἰς ἡμᾶς, διὰ τοῦτο λέγει ὁ Παῦλος, ὅτι ὅσα ὁ Νόμος λέγει, τὰ λέγει εἰς τοὺς ἐν τῷ Νόμῳ εὑρισκομένους Ἰουδαίους· ἐπειδὴ, τίς ἡ ἀνάγκη, λέγει, ὁ νόμος ὁποῦ ἐδόθη εἰς ἐσᾶς, νὰ λαλῇ εἰς ἄλλους; Νόμον δὲ ὀνομάζει ὅλην τὴν παλαιὰν Γραφὴν, καὶ ὄχι μόνον τὰ πέντε βιβλία τοῦ Μωϋσέως· καθὼς καὶ τώρα ἐδῶ νόμον ὠνόμασε τὰ λόγια τοῦ Ἡσαΐου, καὶ τοὺς Ψαλμοὺς τοῦ Δαβίδ. Τὸ δὲ, διὰ νὰ φραγῇ κάθε στόμα, φανερόνει τὴν μεγαλορρημοσύνην τῶν Ἰουδαίων, καὶ τὸ κίνημα τῆς γλώσσης αὐτῶν τὸ ἀκράτητον. Ἔφραξε λοιπὸν ὁ Προφήτης τὸ κίνημα αὐτὸ τῆς γλώσσης τῶν Ἰουδαίων, ὁποῦ ἐφέρετο ὡσὰν ῥεῦμα. Πλὴν δὲν λέγει ὅτι διὰ τοῦτο ἥμαρτον οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ ἐμεγαλορρημόνουν, διὰ νὰ φραγῇ τὸ στόμα των· ἀλλ' ὅτι διὰ τοῦτο ἐλέγχθησαν ἀπὸ τοὺς Προφήτας, διὰ νὰ γνωρίσουν ὅτι ἁμαρτάνουν, καὶ ὅτι καυχῶνται· οὐ μόνον δὲ διὰ νὰ φραγῇ τὸ στόμα τῶν Ἰουδαίων ἐρρέθησαν ταῦτα παρὰ τῶν Προφητῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ γένῃ ὅλος ὁ Κόσμος ὑπόδικος εἰς τὸν Θεὸν, ἤτοι κατάκριτος καὶ ἀπαρρησίαστος, μὴ ἠμπορῶντας νὰ δικαιωθῇ ἀπὸ τὰ ἐδικά του ἔργα, ἀλλὰ χρειαζόμενος τῆς βοηθείας ἄλλου, ἤτοι τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ· ὥστε ἐσὺ ὦ Ἰουδαῖε, τί καυχᾶσαι εἰς τὸν Νόμον, εἰς καιρὸν ὁποῦ ἐξίσου μὲ τὸν ἄλλον Κόσμον εἶσαι καὶ ἐσὺ ὑπόδικος, μὲ τὸ νὰ μὴν ἠμπορῇς νὰ δικαιωθῇς ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ νόμου;

20. „Διὰ

(1) Ὁ δὲ Οἰκουμένιος λέγει, ὅτι τὸ „ἅμα ἐξέκλιναν“ δηλοῖ ὅτι ὁμοῦ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ οἱ Ἐθνικοὶ, ἐξέκλιναν ἀπὸ τὸ καλόν.

(2) Σημείωσαι ὅτι τὸ ῥητὸν τοῦτο οὕτως ἑρμηνεύει ὁ Θεοδώρητος· „τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου, τὰ μὲν συνέβαινε τῇ γνώσει τῆς φύσεως, ὡς τὸ, οὐ μοιχεύσεις, „οὐ φονεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ „τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ· τίμα τὸν πατέρα σου, καὶ τὴν μητέρα σου, καὶ ὅσα τοιαῦτα. ᾔδεσαν „γὰρ καὶ οἱ τοῦτον μὴ δεξάμενοι τὸν Νόμον, ὅτι τούτων ἕκαστον κατηγορίαις, καὶ μέντοι, καὶ τιμωρίαις „ὑπεύθυνον. τινὰ δὲ Ἰουδαίοις μόνον κατ' ἐκεῖνον „συμφέροντα τὸν καιρὸν τέθεικεν ὁ Νομοθέτης, οἷον „περιτομὴν λέγω, καὶ σάββατον, καὶ τὰς θυσίας, καὶ „τὰ τοιαῦτα, ἃ, σύμβολα μέν ἐστιν ἑτέρων, πληρούμενα δὲ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ, οὐκ ἀπόχρη δίκαιον ἀποφῆναι τὸν μετιόντα“. οὗ δὴ χάριν καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος ἔφη· „διότι ἐξ ἔργων Νόμου οὐ δικαιωθήσεται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον αὐτοῦ“. Τὰ αὐτὰ λέγει καὶ ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ· „τὸν Νόμον τῶν ἐντολῶν, ἐν „δόγμασι καταργήσας“. (Ἐφ. β'. ιέ.) Καὶ ἐγὼ δὲ ἐσημείωσα ἀλλαχοῦ, ὅτι τοῦ Νόμου τὸ μὲν τελεστικὸν, καὶ ἱερουργικὸν μέρος, ἔπαυσε μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ κατηργήθη τὸ περὶ θυσιῶν, καὶ προσφορῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἱεροπραξιῶν τῶν τοῦ Νόμου Ἱερέων διοριζόμενον· τὸ δὲ ἠθικὸν μέρος αὐτοῦ, καὶ μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος κρατεῖ καὶ ἐνεργεῖ, καὶ φυλάττεται· ὅθεν ὁ Κύριος εἶπε πρὸς τὸν νεανίσκον· „τὰς „ἐντολὰς οἶδας τὸ οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, καὶ τὰ „λοιπά“. Καὶ ὅρα τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „ὑμεῖς γὰρ „ἐπ' ἐλευθερίᾳ ἐκλήθητε ἀδελφοί“. (Γαλ. έ. 13.)

20. „Διὰ γὰρ Νόμου ἐπίγνωσις ἁμαρτίας“.

21. „Νυνὶ δὲ χωρὶς Νόμου, δικαιοσύνη Θεοῦ πεφανέρωται, μαρ-
„τυρουμένη ὑπὸ τοῦ Νόμου, καὶ τῶν Προφητῶν“.

Ἀνίσως, λέγει, καυχᾶσαι ἐσὺ ὁ Ἰουδαῖος εἰς τὸν Νόμον, ἤξευρε, ὅτι ὁ Νόμος ἔγινεν αἴτιος εἰς ἐσένα μεγαλιτέρας κολάσεως· διὰ τὶ ὁ νόμος σὲ ἔκαμε νὰ γνωρίσῃς ποῖα εἶναι ἁμαρτία. Εἰς ἕνα δὲ ὁποῦ γνωρίζει τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ἔπειτα ἁμαρτάνει, μεγαλιτέρα ἀκολουθεῖ ἡ κόλασις· πλὴν τοῦτο ἐσυνέβη ἀπὸ τὴν ἐδικήν σου ἀμέλειαν· ἐπειδὴ διὰ νὰ μὴ φύγῃς τὴν ἁμαρτίαν, τὴν ὁποίαν διὰ τοῦ Νόμου ἐγνώρισες, ἐξάβιξες εἰς τὸν ἑαυτόν σου μεγαλιτέραν κόλασιν (1). Πῶς λοιπὸν θέλεις ἐλευθερωθῇς ἀπὸ τὴν κόλασιν; ἀνίσως δεχθῇς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, τὴν χωρὶς Νόμου διδομένην· ἤτοι τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν· διὰ τὶ ὁ Θεὸς μᾶς δικαιόνει, κἂν καὶ τὰ ἔργα τοῦ Νόμου δὲν ἔχωμεν· ἐπειδὴ εἶναι Θεὸς ὁποῦ πάντα δύναται. Καλῶς δὲ λέγει τὸ ἐφανερώθη, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ δικαιοσύνη αὐτὴ, παλαιὰ οὖσα, ἦτον κεκρυμμένη· εἰπὼν δὲ, καὶ ὅτι ἡ δικαιοσύνη αὐτὴ ἐμαρτυρεῖτο ἀπὸ τὸν Νόμον, καὶ ἀπὸ τοὺς Προφήτας, τὸ αὐτὸ δηλοῖ· δηλαδὴ, ὅτι ἡ δικαιοσύνη αὕτη δὲν εἶναι καινούρια, ἀλλὰ παλαιά· ἐπειδὴ καὶ ὁ Νόμος τοῦ Μωϋσέως, καὶ οἱ Προφῆται, διὰ αὐτὴν ἔλεγον· ὥστε ἐπειδὴ τοιαύτη εἶναι ἡ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνη, διὰ τοῦτο εἶναι ἀξία καὶ νὰ δεχθῇ. Δι' ὅ,τι ἀγκαλὰ καὶ νὰ ἦναι χωρὶς Νόμου, ἀλλ' ὅμως καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Νόμον εἶναι ἀρεστὸν, τὸ νὰ δικαιόνωνται οἱ ἄνθρωποι μὲ τὴν δικαιοσύνην αὐτήν.

22. „Δικαιοσύνη δὲ Θεοῦ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς πάντας,
„καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς πιστεύοντας (2)· οὐ γάρ ἐστι διαστολή“.

23. „Πάντες γὰρ ἥμαρτον, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ“.

24. „Δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι, διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως
„τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ“.

Ἡ δικαιοσύνη, λέγει, αὐτὴ, ἤτοι ἡ δικαίωσις, μὲ τὴν ὁποίαν μᾶς δικαιόνει ὁ Θεὸς, ἔρχεται εἰς ὅλους διὰ πίστεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· φέροντες γὰρ ἡμεῖς τὴν πίστιν ἀπὸ λόγου μας, λαμβάνομεν ἀπὸ τὸν Θεὸν τὴν δικαίωσιν ὅλοι, καὶ Ἰουδαῖοι, καὶ Ἕλληνες· διὰ τὶ δὲν εἶναι διαφορά· οὐδὲ ὁ Ἰουδαῖος, ἐπειδὴ ἔλαβε Νόμον, προτιμᾶται ἀπὸ τὸν Ἕλληνα· διὰ τὶ καὶ ὁ Ἰουδαῖος ἥμαρτεν· ἐπειδὴ ἔμαθε μὲν ἀπὸ τὸν Νόμον, ποῖα εἶναι ἡ ἁμαρτία, δὲν τὴν ἀπέφυγε δέ· ἀνίσως δὲ καὶ τόσον πολλὰ δὲν ἥμαρτεν ὁ Ἰουδαῖος, ὡσὰν καὶ ὁ Ἕλληνας, ἀλλ' ὅμως ὑστερεῖτο καὶ αὐτὸς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, παρομοίως μὲ τὸν Ἕλληνα· ἐπειδὴ ὅποιος ἁμαρτήσῃ, αἰσχύνην λαμβάνει, καὶ ἐντροπὴν, ἀλλ' ὄχι δόξαν καὶ παῤῥησίαν· ὅμως ἐσὺ μὴ ἀπελπισθῇς· διὰ τὶ ὅλοι καὶ Ἰουδαῖοι, καὶ Ἕλληνες δικαιόνονται χωρὶς πληρωμὴν, μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία χάρις γίνεται διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως, ἤτοι διὰ τῆς τελείας ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν ἐνήργησεν ὁ Χριστός· διὰ τὶ αὐτὸς ἔδωκε τὸν ἑαυτόν του λύτρον, ἤτοι ἐξαγορὰν, καὶ ἐδικαίωσεν ἡμᾶς.

25. „Ὃν προέθετο ὁ Θεὸς ἱλαστήριον διὰ πίστεως ἐν τῷ αὐτοῦ αἵ-
„ματι (3), εἰς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, διὰ τὴν πάρε-
„σιν τῶν προγεγονότων ἁμαρτημάτων“.

26. „Ἐν

(1) Ὁ δὲ Ἅγιος Γεννάδιος λέγει, ὅτι ὁ Νόμος ἔκαμνε νὰ γνωρίσουν οἱ ἄνθρωποι τὴν ἁμαρτίαν, ὄχι μόνον διὰ τί ἐμπόδιζε νὰ μὴ κάμνουν οἱ ἄνθρωποι τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τί ἐπαίδευεν ἐκείνους ὁποῦ παρήκουον, καὶ ἐφάρτωνεν αὐτήν· διὰ τί ἂν δὲν ἐπαίδευεν ὁ Νόμος τοὺς ἁμαρτάνοντας, δὲν ἤθελε κάμῃ αὐτοὺς νὰ γνωρίσουν πῶς εἶναι κακὸν ἡ ἁμαρτία, διὰ τῆς πείρας, καὶ παιδείας αὐτῆς αἰσθητικῶς· ἡ γὰρ πεῖρα πιστοτέρα ἐστὶ τῆς ψιλῆς γνώσεως.

(2) Κατὰ τὸν Θεοδώρητον τὸ, εἰς πάντας, δηλοῖ τοὺς Ἰουδαίους· τὸ δὲ, ἐπὶ πάντας, τοὺς ἐκ τῶν ἄλλων Ἐθνῶν δηλοῖ.

(3) Ταῦτα ἑρμηνεύων ὁ Κορέσσιος λέγει, ὅτι ἐνταῦθά εἰσι τὰ αἴτια τῆς δικαιώσεως, ἀπὸ τὰ ὁποῖα, τὸ μὲν ἀρχικώτατον, ἔστιν ὁ Θεός· τὸ δὲ δεύτερον, ὁ Χριστός· ὀργανικὸν δὲ, τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ· αἴτιον δὲ τῆς κοινωνίας τῶν βιῶν, εἶναι ἡ πίστις. Ταῦτα δὲ πάντα προξενοῦσι τὴν τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσιν· ὅθεν τὴν πάρεσιν, ὁ Ὠριγένης ἐνόησεν ἄφεσιν· ἀγκαλὰ καὶ ὁ Χρυσόστομος εἶπεν, ὅτι αὕτη δηλοῖ φθορὰν, καὶ φθίσιν.

26. „Ἐν τῇ ἀνοχῇ τοῦ Θεοῦ, πρὸς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ „ἐν τῷ νῦν καιρῷ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν δίκαιον, καὶ δικαιοῦντα „τὸν ἐκ πίστεως Ἰησοῦ".

Ἱλαστήριον καὶ αἷμα ἐνθυμᾶται ἐδῶ ὁ Παῦλος, διὰ νὰ καταπείσῃ τὸν Ἰουδαῖον, ὅτι ἡ συγχώρησις τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ ἡ δικαίωσις γίνεται ἐν τῷ Χριστῷ· διὰ τί, λέγει, ἀνίσως ἐσύ, ὦ Ἰουδαῖε, ἐπίστευες, ὅτι μὲ τὸ αἷμα τῶν προβάτων ἐλύοντο αἱ ἁμαρτίαι, πολλῷ μᾶλλον πρέπει νὰ πιστεύῃς ὅτι λύονται μὲ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ; Καὶ ἀνίσως τὸ νομικὸν ἱλαστήριον, ὁποῦ ἦτον τύπος Χριστοῦ, εἶχε τοιαύτην δύναμιν, πολλῷ μᾶλλον ἡ ἀλήθεια; Ἱλαστήριον δὲ ὠνομάζετο, τὸ πῶμα, καὶ σκέπασμα τῆς Κιβωτοῦ (1)· τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀπὸ τὸ ἕνα τὸ μέρος, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο, τὰ δύω Χερουβίμ· τὸ σκέπασμα δὲ αὐτό, καὶ ἱλαστήριον, ἐφανέρονε βέβαια τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τὴν ἐν τῷ Χριστῷ, ἡ ὁποία ἦτον ὡσὰν ἕνα σκέπασμα τῆς Θεότητος, σκεπάζουσα αὐτήν. Ἐδοξάζετο ὅμως καὶ ἀπὸ τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις, ὁποῦ ὑπηρέτουν αὐτήν, διὰ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν λόγον αὐτῆς καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν. Προέθετο δὲ εἶπεν ὁ Παῦλος, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἦτον παλαιὰ προωρισμένη (2), ἡ διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἀπολύτρωσις, διὰ νὰ ἰατρεύσῃ τὴν πάρεσιν, ἤγουν τὴν νέκρωσιν ὁποῦ ἠκολούθησεν ἀπὸ τὰ προγεγονότα ἁμαρτήματα τῶν ἀνθρώπων· εἶπε δὲ καὶ ἐν τῇ ἀνοχῇ τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι, ἀγκαλὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀπόλαυσαν τὴν πολλὴν χρηστότητα καὶ εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ, ὅμως ὡμοίαζον μὲ τοὺς παραλύτους, καὶ νεκρούς (3). Αὐ-

(1) Περὶ τοῦ ἱλαστηρίου ταῦτα λέγει ἡ Ἁγία Γραφή· „Καὶ ἐποίησε (Βεσελεήλ) τὸ ἱλαστήριον ἐπάνωθεν τῆς Κιβωτοῦ ἐκ χρυσίου καθαροῦ, καὶ τοὺς δύω „Χερουβὶμ χρυσοῦς· Χερουβ ἕνα, ἐπὶ τὸ ἄκρον τοῦ „ἱλαστηρίου τὸ ἕν, καὶ Χερουβ ἕνα ἐπὶ τὸ ἄκρον τοῦ „ἱλαστηρίου τὸ δεύτερον, σκιάζοντα ταῖς πτέρυξιν αὐτῶν ἐπὶ τὸ ἱλαστήριον". (Ἔξοδ. λη'. 6.) Ὅτι δὲ τὸ ἱλαστήριον εἶχε τύπον τοῦ Χριστοῦ, ὅρα εἰς τὸ θ'. Κεφ. τῆς πρὸς Ἑβραίους στίχ. 5. ἐκ τοῦ ἱλαστηρίου δὲ ἐγίνετο φανερὰ εἰς τὸν Ἀρχιερέα, ὅταν ἐλειτούργει, ἡ τοῦ Θεοῦ εὐμένεια, καὶ φιλανθρωπία, καὶ ἱλασμός. Ὅτι δὲ ὁ Χριστὸς ἱλαστήριον ἐγένετο τῶν ἄλλων, καὶ οὐχὶ ἑαυτοῦ, προλαβὼν ἐμαρτύρησεν ὁ θεῖος Δαβίδ, εἰπὼν περὶ αὐτοῦ· „οὐ δώσει τῷ Θεῷ ἐξίλασμα ἑαυτοῦ". (Ψαλ. μη'.) ὅπερ ἑρμηνεύων ὁ μέγας Βασίλειος λέγει· „οὐ „δώσει τῷ Θεῷ ἐξίλασμα ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τοῦ Κόσμου „παντός· οὐ γὰρ ἱλασμοῦ δεῖται· ἀλλ' αὐτός ἐστιν ἱλα„στήριον".

(2) Πρόθεσις γὰρ λέγεται καὶ ὁ προορισμός, ὡς πρὸ τῶν χρόνων, καὶ τῶν αἰώνων τεθείς, ἤτοι ψηφισθεὶς ἀπὸ τὸν θεαρχικὸν νοῦν τοῦ Θεοῦ· καὶ δηλοῖ ὁ Ἀπόστολος εἰπών· „τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσι". (Ῥωμ. η'. 28.) Καὶ πάλιν· „ἵνα ἡ κατ' ἐκλογὴν „τοῦ Θεοῦ πρόθεσις μένῃ". (Αὐτόθ. θ'. 11.) καὶ πρὸς Ἐφεσίους δὲ γράφει· „κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων". (Ἐφ. γ'. 11.) Ὁ δὲ Οἰκουμένιος λέγει, ὅτι ὁ μὲν Πατὴρ προέθετο, καὶ προώρισε τὸν Υἱὸν ἱλαστήριον· ὁ δὲ Υἱὸς τὸ αἷμα ἐξέχεε· συνήργησε δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· ὥστε κοινὴ χάρις τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐστὶν ἡ σωτηρία ἡμῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεῖος Νύσσης Γρηγόριος ἔλεγεν, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ἐπίσης πρέπει νὰ εὐχαριστοῦν καὶ τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱὸν διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν· „ἐγὼ δέ φημι, δεῖν τοῖς ἀπλούστερον δεχομένοις τὸ περὶ τὸν Σταυρόν, καὶ τὴν Ἀνάστασιν „κήρυγμα, ἴσης εὐχαριστίας, πρός τε τὸν Υἱόν, καὶ „τὸν Πατέρα τὴν αὐτὴν χάριν ὑπόθεσιν γίνεσθαι, „καὶ τὸ Πατρικὸν θέλημα τοῦ Υἱοῦ τελειώσαντος· τοῦ„δὲ ἐστὶ τὸ πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι, καθώς φησιν ὁ „Ἀπόστολος· ὁμοίως ἐπὶ τῇ χάριτι ταύτῃ τιμᾶν „τὸν Πατέρα τε, καὶ τὸν Υἱόν, ὡς οὐκ ἂν γενομένης „ἡμῖν σωτηρίας, εἰμὴ τὸ ἀγαθὸν θέλημα τοῦ Πατρὸς „διὰ τῆς ἰδίας δυνάμεως αὐτοῦ προῆλθεν ἡμῖν εἰς ἐ„νέργειαν· δύναμιν δὲ τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν εἶναι, πα„ρὰ τῶν Γραφῶν μεμαθήκαμεν". (Λόγ. ιβ'. κατ' Εὐνομίου.) Λέγοντας δὲ ὁ Ἅγιος, ὅτι ἐπίσης πρέπει νὰ εὐχαριστοῦμεν τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱόν, κατὰ τὸ σιωπώμενον συμπεριέλαβε καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ τελειωτικὸν τῆς ἡμῶν σωτηρίας· διὰ τί, ὅπου Πατήρ, καὶ Υἱός, ἐκεῖ ἐξ ἀνάγκης ἐστὶ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, διὰ τὸ παράλληλον, καὶ φύσει ἀχώριστον τῆς Μακαρίας Τριάδος.

(3) Ὁ δὲ Φώτιος συμφώνως τὸ ῥητὸν ἑρμηνεύων λέγει, ὅτι εἰς καιρὸν ὁποῦ οἱ ἄνθρωποι ἔπρεπε νὰ παιδευθοῦν διὰ τὴν νέκρωσιν, καὶ παραλυσίαν τῶν ἁμαρτημάτων τους, ἔτυχον ἀνοχῆς καὶ φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ· καὶ πάλιν εἰς καιρὸν ὁποῦ ἔπρεπε νὰ μετανοοῦν διὰ τὴν φιλανθρωπίαν ὁποῦ ἔτυχον, εἰς τὰ αὐτὰ ἔπιπτον ἁμαρτήματα· ὁ δὲ Θεός, εἰς καιρὸν ὁποῦ ἔπρεπε νὰ παιδεύσῃ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τί ἥμαρτον, καὶ διὰ τί ἔτυχον τῆς φιλανθρωπίας του, καὶ διὰ τί ταύτης τυχόντες, δὲν ἐμετανόησαν, ἀλλὰ καὶ τὴν κακίαν αὔξησαν, εἰς ἕνα λέγω καιρὸν τοιοῦτον τί ἔκαμεν; ἔδωκε τὸν ἑαυτόν του ἐξαγοράν, καὶ ὄχι μόνον λυτρόνει τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν παιδείαν, καὶ κόλασιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς δικαιόνει, καὶ σώζει, καὶ κληρονόμους ποιεῖ τῆς Βασιλείας του. Ὄντως αὐτὴ εἶναι χάρις ὁποῦ δὲν ἔχει μέτρον· αὐτὴ εἶναι μία δωρεὰ ὁποῦ ὑπερβαίνει καθε δύναμιν δωρεᾶς· καὶ αὐτὴ εἶναι μία ἔνδειξις ἀληθῶς ἀφάτου δικαιοσύνης· καὶ δικαιοσύνης ὄχι ἀνθρωπίνης, ἀλλὰ θείας, καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον. Δι' ὃ καὶ εἶπεν ὁ Παῦλος, ὅτι αὐτοῦ, ἤτοι μόνου τοῦ Θεοῦ, ἦτον ἡ τοιαύτη δικαιοσύνη, καὶ ὄχι ἄλλου τινὸς κτίσματος. Ὁ δὲ Οἰκουμένιος τό, πρὸς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ ἑρμηνεύων, λέγει, ὅτι τοῦτο ἦτον δικαιοσύνης ἔνδειξις τὸ

νὰ

Αὐτὰ δὲ ἔγιναν διὰ νὰ δειχθῇ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ἤγουν διὰ νὰ μὴ φανῇ πῶς εἶναι μόνος ὁ Θεὸς δίκαιος, ἀλλὰ διὰ νὰ φανῇ καὶ πῶς δύναται νὰ ἀναστήσῃ καὶ ἄλλους νενεκρωμένους ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ νὰ δείξῃ αὐτοὺς δικαίους· καθὼς καὶ ἔνδειξις πλούτου εἶναι, τὸ νὰ μὴν εἶναι τινὰς μόνος πλούσιος, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ δύναται νὰ κάμῃ καὶ ἄλλους πλουσίους. Μὴ λοιπὸν, λέγει, ἐντρέπῃς ἐσὺ ὁ Ἰουδαῖος ὁποῦ δικαιόνεσαι μὲ τοιοῦτον τρόπον· διὰ τί, ἐὰν ὁ Θεὸς ἐνδείκνυται, ἤγουν καλλωπίζεται, καὶ δοξάζεται πῶς δικαιόνει ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, εἰς ἕνα τοιοῦτον καιρὸν, ὅταν αὔξησεν ἡ ἁμαρτία, καὶ ὅταν ἐπελπίσθημεν ὡς παράλυτοι, καὶ νενεκρωμένοι ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, πῶς ἐσὺ ὁ Ἰουδαῖος ἐντρέπεσαι εἰς τὴν τοιαύτην τοῦ Θεοῦ δόξαν;

27. „Ποῦ οὖν ἡ καύχησις; ἐξεκλείσθη· διὰ ποίου Νόμου; τῶν ἔρ-„γων; οὐχί· ἀλλὰ διὰ Νόμου πίστεως".

Ἔδειξεν ἀνωτέρω ὁ θεῖος Ἀπόστολος ὅτι διὰ τῆς πίστεως δικαιονόμεθα· ὅθεν πρεπόντως ἐρωτᾷ τὸν Ἰουδαῖον, καὶ λέγει αὐτῷ· ποῦ λοιπὸν εἶναι ἡ καύχησίς σου, ὦ Ἰουδαῖε; καὶ ἡ μεγαλοῤῥημοσύνη σου; δὲν λέγει δέ· ποῦ εἶναι ἡ ἀρετή σου; ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι δὲν εἶχον ἀρετὴν, ἀλλὰ καύχησιν μόνην. Καὶ ἀποκρίνεται εἰς τὴν ἐρώτησιν· ὅτι ἡ καύχησίς σου ἐξεκλείσθη, ἤτοι δὲν ἔχει πλέον καιρὸν, καὶ τόπον· διὰ τί, πρὸ τοῦ μὲν νὰ ἔλθῃ ὁ Χριστὸς, καιρὸς ἦτον νὰ καυχᾶσαι εἰς τὸν Νόμον· τώρα δὲ, καιρὸς πλέον δὲν εἶναι τῆς τοιαύτης καυχήσεως· διὰ τί αὐτὴ ἐφάνη ἄχρηστος καὶ ἀνωφελὴς, ἐπειδὴ ἂν ὁ Νόμος ἦτον δυνατὸς νὰ μᾶς δικαιώσῃ, δὲν ἐχρειαζόμεθα νὰ μᾶς δικαιώσῃ ὁ Χριστός. Μὲ ποῖον δὲ Νόμον λέγει ὅτι ἀπεβλήθη ἡ τῶν Ἰουδαίων καύχησις; ἆρά γε μὲ τὸν Νόμον τῶν ἔργων; ἤγουν μὲ τὸν Νόμον τοῦ Μωϋσέως τὸν λέγοντα, ὅτι ὁ ποιήσας αὐτὰ ἄνθρωπος ζήσεται ἐν αὐτοῖς; (Λευϊτ. ιη'. 5.) (1) ὄχι, λέγει· ἀλλὰ μὲ τὸν Νόμον τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, ἡ ὁποία πίστις δικαιόνει τὸν ἄνθρωπον χάριτι, καὶ ὄχι διὰ τὰ ἔργα του. Βλέπε δὲ, ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι καὶ τὴν εἰς Χριστὸν Πίστιν, Νόμον ὀνομάζει ὁ Παῦλος, διὰ τί ὁ Νόμος ἦτον τίμιον ὄνομα κοντὰ εἰς τοὺς Ἰουδαίους. Λοιπὸν ὦ Ἰουδαῖε, εἰς τὴν πρὸς Χριστὸν πίστιν καυχοῦ, ἥτις δύναται νὰ σὲ δικαιώσῃ, καὶ ὄχι εἰς τὸν Νόμον τοῦ Μωϋσέως.

28. „Λογιζόμεθα οὖν πίστει δικαιοῦσθαι ἄνθρωπον χωρὶς ἔργων „Νόμου".

29. „Ἢ Ἰουδαίων ὁ Θεὸς μόνων, οὐχὶ δὲ καὶ Ἐθνῶν; ναὶ καὶ „Ἐθνῶν".

30. „Ἐπείπερ εἷς ὁ Θεὸς, ὃς δικαιώσει περιτομὴν ἐκ πίστεως, καὶ „ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως".

Ἐπειδὴ ἔδειξεν ὁ Παῦλος ἀνωτέρω, ὅτι εἰς τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ γένεται ἡ δικαίωσις, καὶ ὄχι εἰς τὰ ἔργα τοῦ Νόμου, συμπεραίνει ἐδῶ τὸν λόγον, καὶ λέγει, ὅτι ἀπὸ ὅλα τὰ ἄνω εἰρημένα συλλογιζόμεθα, ὅτι κάθε ἄνθρωπος δικαιόνεται μὲ τὴν πίστιν. Καὶ μὴ συγχυσθῇς ὦ Ἰουδαῖε, ἂν σοι φαίνεται πῶς εἶναι τὸ πρᾶγμα ἄτοπον· μήπως γὰρ ὁ Θεὸς εἶναι μερικὸς, καὶ τινῶν μόνων ἀνθρώπων Θεὸς, διὰ νὰ σώσῃ ἐσένα μόνον, καὶ νὰ μὴ σώσῃ κάθε ἄνθρωπον Ἐθνικόν; ὄχι. Μὲ τὰ λόγια δὲ ταῦτα ἐντροπιάζει ὁ Ἀπόστολος τοὺς Ἰουδαίους ἐπιπληκτικώτερον, ὡς θεομάχους, ἀνίσως δὲν δέχωνται τὸ νὰ σωθοῦν καὶ τὰ Ἔθνη διὰ τῆς πίστεως· ἐπειδὴ μὲ τοῦτο δείχνουσιν, ὅτι δὲν πιστεύουσιν πῶς ὁ Θεὸς εἶναι παρομοίως ὅλων τῶν ἀνθρώπων Θεὸς, καὶ πῶς δὲν προνοεῖται ὅλους ἐξίσου. Ἕνας λοιπὸν καὶ

νὰ ἀληθεύσῃ ὁ Θεὸς εἰς τὰς ὑποσχέσεις ὁποῦ ἔδωκε πρὸς τὸν Ἀβραὰμ, τὸ νὰ εὐλογηθοῦν ὅλα τὰ Ἔθνη ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ, καὶ τὸ νὰ σώσῃ ὁ Θεὸς τοὺς ἀναξίους· ὅθεν καλὰ εἶπεν ὁ Ἅγιος Μάξιμος, ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ πάρῃ διὰ τοὺς ἁμαρτωλούς.

(1) Ὁ δὲ Κορέσιος λέγει, ὅτι διὰ τοῦτο ὀνομάζεται Νόμος τῶν ἔργων, ὁ τοῦ Μωσέως Νόμος, ἢ διὰ τί προστίθεται καὶ διδάσκει τί πρέπει νὰ ἐργαζώμεθα, ἢ διὰ τί περιέχει μόνα τὰ ἔργα, καὶ ὄχι τὴν μακαριότητα.

καὶ ὁ αὐτὸς Θεὸς εἶναι τῶν Ἰουδαίων, καὶ τῶν Ἐθνῶν, ὁ ὁποῖος καὶ τὴν περιτομήν, ἤγουν καὶ τὸν περιτετμημένον, δικαιόνει, ὄχι ἀπὸ τὸν Νόμον, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πίστιν· καὶ τὴν ἀκροβυστίαν, ἤτοι καὶ τὸν ἀπερίτμητον δέχεται διὰ μέσου τῆς πίστεως. Ἐνθυμηθεὶς δὲ ὁ Ἀπόστολος περιτομήν, καὶ ἀκροβυστίαν, πάλιν ἐνθυμίζει ἐκεῖνα ὁποῦ εἶπε πρὸ ὀλίγου, μὲ τὰ ὁποῖα ἀπέδειχνεν, ὅτι οὔτε ἡ περιτομὴ ὠφελεῖ, ὅταν τὰ ἔργα λείπουν, οὔτε ἡ ἀκροβυστία βλάπτει αὐτὴ καθ' ἑαυτήν· διὰ τὶ καὶ τὰ δύω χρειάζονται τὴν πίστιν.

31. „Νόμον οὖν καταργοῦμεν διὰ τῆς πίστεως; μὴ γένοιτο! ἀλλὰ „Νόμον ἱστῶμεν".

Ἐπειδὴ ἐτάραττε τοὺς Ἰουδαίους τὸ νὰ καταλυθῇ ὁ Νόμος διὰ μέσου τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, τούτου χάριν ὁ Παῦλος θεραπεύει τοῦτο μὲ τὴν μεγάλην του σοφίαν, λέγωντας, ὅτι ἡ εἰς Χριστὸν πίστις συνιστᾷ τὸν Νόμον· διὰ τὶ, ἐκεῖνο ὁποῦ ἤθελεν ὁ Νόμος, ἤτοι τὸ νὰ δικαιώσῃ τὸν ἄνθρωπον, δὲν ἐδυνήθη δὲ νὰ τὸ κάμῃ, τοῦτο ἡ εἰς Χριστὸν πίστις τὸ τελειόνει· διὰ τὶ αὐτὴ δικαιόνει τὸν ἄνθρωπον, εὐθὺς ὁποῦ πιστεύσῃ. Δὲν καταργεῖ λοιπὸν τὸν Νόμον ἡ εἰς Χριστὸν πίστις, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν ἱστᾷ· μὲ τὴν λέξιν δὲ τοῦ ἱστᾷ, δείχνει πῶς ὁ Νόμος ἦτον πεσμένος· διὰ τὶ ὅποιος εἶναι πεσμένος, ἐκεῖνος χρειάζεται διὰ νὰ σταθῇ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

1. „Τί οὖν ἐροῦμεν Ἀβραὰμ τὸν πατέρα ἡμῶν εὑρηκέναι κατὰ „σάρκα"; (1)
2. „Εἰ γὰρ Ἀβραὰμ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη, ἔχει καύχημα, ἀλλ' οὐ „πρὸς τὸν Θεόν".
3. „Τί γὰρ ἡ Γραφὴ λέγει; ἐπίστευσε δὲ Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ, καὶ „ἐλογίσθη (2), αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην". (Γεν. ιε'. 6.)

Ἀφ' οὗ ὁ Ἀπόστολος ἱκανῶς κατεσκεύασεν, ὅτι ὅλοι καὶ Ἰουδαῖοι, καὶ Ἐθνικοὶ χρειάζονται τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, δείχνει τοῦτο περισσότερον καὶ διὰ μέσου τοῦ Ἀβραάμ, ὅστις ἐτιμᾶτο κοντὰ εἰς τοὺς Ἰουδαίους, καὶ λέγει· ὅτι οὐδὲ αὐτὸς ὁ Ἀβραάμ, ὁ κατορθώσας τοσαῦτα, καὶ τοιαῦτα καλὰ ἔργα, ἐδικαιώθη ἀπὸ τὰ ἔργα του, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πίστιν (3). Πατέ-

---

(1) Σημείωσαι ὅτι σχῆμα ὑπερβατὸν ἐμεταχειρίσθη ἐδῶ ὁ Παῦλος κατὰ τὸν κριτικὸν Φώτιον· ἀντὶ τοῦ, τί οὖν ἐροῦμεν Ἀβραὰμ τὸν κατὰ σάρκα πατέρα ἡμῶν εὑρηκέναι; τί δὲ εὗρεν ὁ Ἀβραάμ; δικαιοσύνην; πόθεν; ἐκ τῶν ἔργων; οὐχί· ἀλλ' ἐκ τῆς πίστεως, ἐπίστευσε γάρ, λέγει ἡ Γραφή, ὁ Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. Ἀπορία δὲ γεννᾶται ἐκ τούτου, διὰ τὶ ὁ μὲν Παῦλος ἐδῶ λέγει, ὅτι ὁ Ἀβραὰμ δὲν ἐδικαιώθη ἀπὸ τὰ ἔργα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πίστιν; Ὁ δὲ Ἀπόστολος Ἰάκωβος λέγει τὸ ἐναντίον ὅτι „Ἀβραὰμ ὁ Πατὴρ ἡμῶν, οὐκ ἐξ ἔρ„γων ἐδικαιώθη, ἀνενέγκας Ἰσαὰκ τὸν υἱὸν αὐτοῦ „ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον"; (Ἰάκ. β'. 21.) Ἡ λύσις δὲ τῆς ἀπορίας ταύτης γίνεται ἀπὸ τὸν Φώτιον οὕτως, ὅτι ὁ Ἀβραάμ, εἶχε μὲν ἔργα ἐνάρετα, κατὰ τὸν Ἰάκωβον, ἐκ τῶν ὁποίων συγκρινόμενος μὲ τοὺς ἀνθρώπους ὁποῦ ἦτον εἰς τοὺς καιρούς του, ἦτον ἄξιος νὰ προκριθῇ ἀπὸ ἐκείνους, καὶ νὰ δικαιωθῇ· συγκρινόμενος δὲ μὲ τὸν Θεόν, δὲν ἐδύνετο νὰ δικαιωθῇ ἀπὸ τὰ ἔργα του, καὶ νὰ φανῇ ἄξιος τῶν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εὐλογιῶν, καὶ δωρεῶν τοσούτων μεγάλων· ἀλλὰ ἀπὸ μόνην τὴν εἰς Θεὸν πίστιν, ὡς λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος.

(2) Ἡ πίστις δηλαδή.

(3) Ἀλλ' ἀπορήσεις, φησὶν ὁ Κορέσσιος, πῶς ἐδικαιώθη ὁ Ἀβραὰμ μὴ πιστεύσας τῷ Μεσσίᾳ, ἤτοι τῷ Χριστῷ; καὶ ἀποκρίνεται, ὅτι τὸ σπέρμα, ὅπερ ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ, συνεπτυγμένως περιεῖχε καὶ τὴν τοῦ Μεσσίου γέννησιν· καὶ λοιπὸν τὰ ἔργα δικαιόνουσι, καὶ δὲν δικαιόνουσι· δικαιόνουσι μέν, ἡνωμένα ὄντα τῇ πίστει, καὶ χάριτι· οὐ δικαιόνουσι δέ, τὰ φυσικά, καὶ γεγυμνωμένα τῆς πίστεως. Λέγει δὲ καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος· „καταλιπὼν τὴν ἐκ τῆς γνώ„σεως πολυπραγμοσύνην, ἐπίστευσέ φησιν, Ἀβραὰμ „τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην· οὐκ „ἐγράφη δὲ δι' ἐκεῖνον, ὁ Ἀπόστολος λέγει, ἀλλὰ δι' „ἡμᾶς, ὅτι τὴν πίστιν, οὐχὶ τὴν γνῶσιν ὁ Θεὸς εἰς „δικαιοσύνην λογίζεται τοῖς ἀνθρώποις. ἡ μὲν γὰρ „γνῶσις, ὡς ἐμπειρικήν τινα τὴν διάθεσιν ἔχει, μό„νῳ τῷ γινωσκομένῳ συντιθεμένη· ἡ δὲ τῶν Χρι„στιανῶν πίστις, οὐχ οὕτως· οὐ γὰρ τῶν γινωσκομένων, „ἀλλὰ τῶν ἐλπιζομένων ἐστὶν ὑπόστασις". (Λόγῳ ιβ'. κατ' Εὐνομίου.)

τέρα δὲ κατὰ σάρκα ὀνομάζει τὸν Ἀβραὰμ, ἐκβάλλωντας αὐτοὺς ἔξω ἀπὸ τὴν κατὰ πνεῦμα συγγένειαν τοῦ Ἀβραάμ· μᾶλλον δὲ καὶ ἀναγκάζωντας αὐτοὺς, νὰ μιμηθοῦν καὶ αὐτοὶ τὸν Ἀβραὰμ κατὰ πάντα, καὶ κατὰ τὴν πίστιν· διὰ τὶ, ἂν ὁ Ἀβραὰμ ἐδικαιώθη ἀπὸ τὰ ἔργα του, ἔχει καύχημα, ἀλλ᾽ ὄχι εἰς τὸν Θεόν· ἤγουν ἔχει νὰ καυχηθῇ πῶς ἐκατόρθωσε μὲ τοὺς ἐδικούς του κόπους τοιαῦτα ἔργα, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι καύχημα εἰς τὸν Θεὸν, οὐδὲ εἰς τὸν Θεὸν ἀνατρέχει. Ἐκεῖνος δὲ ὁποῦ δικαιόνεται ἀπὸ τὴν πίστιν, ἔχει τὸ καύχημά του εἰς τὸν Θεὸν, ἐπειδὴ καυχᾶται εἰς τὸν Θεὸν, πῶς ἐσώθη μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀγαπήθη ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἀλλὰ καὶ κατὰ ἄλλον τρόπον καυχᾶται εἰς τὸν Θεὸν ἐκεῖνος ὁποῦ πιστεύει· ἐπειδὴ δοξάζει, καὶ φρονεῖ διὰ μέσου τῆς πίστεως, ὅτι ὁ Θεὸς δύναται νὰ κάμῃ τὰ ἀδύνατα. Ἔχει λοιπὸν ὁ πιστεύων τὸ καύχημα καὶ τὴν παῤῥησίαν πρὸς τὸν Θεὸν, ὡσὰν ὁποῦ ἔχει τὴν ἀληθινὴν δόξαν καὶ γνῶσιν περὶ Θεοῦ, καὶ πιστεύει εἰς αὐτὸν ὅτι πάντα δύναται.

4. „Τῷ γὰρ ἐργαζομένῳ, ὁ μισθὸς, οὐ λογίζεται κατὰ χάριν, „ἀλλὰ κατὰ τὸ ὀφείλημα“.

5. „Τῷ δὲ μὴ ἐργαζομένῳ, πιστεύοντι δὲ ἐπὶ τὸν δικαιοῦντα τὸν „ἀσεβῆ, λογίζεται ἡ πίστις αὐτοῦ (1) εἰς δικαιοσύνην“.

6. „Καθάπερ καὶ ὁ Δαβὶδ (2) λέγει τὸν μακαρισμὸν τοῦ ἀνθρώ„που, ᾧ ὁ Θεὸς λογίζεται δικαιοσύνην χωρὶς ἔργων“.

7. „Μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι, καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν „αἱ ἁμαρτίαι“.

8. „Μακάριος ἀνὴρ, ᾧ οὐ μὴ λογίσηται Κύριος ἁμαρτίαν“. (Ψαλ. λά. 1.)

Ἐκεῖνος, λέγει, ὁποῦ ἐργάζεται, λαμβάνει μισθὸν, διδόμενον εἰς αὐτὸν ὡσὰν χρέος διὰ τὸν κόπον του· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ὁποῦ πιστεύει, ἂν καὶ νὰ μὴν ἐργάζεται, ὅμως προσφέρει τὴν πίστιν, ἥτις εἶναι πρᾶγμα μεγάλον· διὰ τὶ τὸ νὰ πληροφορηθῇ τινὰς, καὶ νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὁ Θεὸς ἠμπορεῖ, ὄχι μόνον νὰ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν κόλασιν, ἀλλὰ καὶ νὰ κάμῃ δίκαιον ἐκεῖνον ὁποῦ ἐπέρασε μὲ ἀσέβειαν τὴν ζωήν του, τοῦτο εἶναι μεγάλον πρᾶγμα τῇ ἀληθείᾳ. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ πίστις ἐκείνου ὁποῦ τοῦτο πιστεύει, λογίζεται εἰς δικαιοσύνην, ἤτοι δέχεται τὴν πίστιν αὐτοῦ ὁ Θεὸς, ὄχι διὰ νὰ ἀντιδώσῃ μισθὸν εἰς αὐτὸν, ἀλλὰ διὰ νὰ δικαιώσῃ αὐτόν· ὥστε καὶ αὐτὸς προσφέρει εἰς τὸν Θεὸν κάποιόν τι, τὴν πίστιν δηλαδή. Ἀφ᾽ οὗ λοιπὸν ἔδειξεν ὁ Παῦλος ἀπὸ τὸν Ἀβραὰμ, ὅτι ἐκ τῆς πίστεως γεννᾶται ἡ δικαιοσύνη, ἤτοι ἡ δικαίωσις, φέρει μάρτυρα καὶ τὸν Δαβὶδ, ὅστις μακαρίζει τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς δὲν λογίζεται ἁμαρτίαν, καὶ ἐκ τούτου δείχνει περισσοτέραν ὑπερβολήν· διὰ τὶ ἀνίσως ἦναι μακάριος ἐκεῖνος ὁποῦ λάβῃ συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν του χάρισμα, πολλῷ μᾶλλον εἶναι μακάριος ἐκεῖνος ὁποῦ δείξει πίστιν εἰς τὸν Θεὸν, καὶ ἀπὸ αὐτὴν δικαιωθῇ; Μή μου εἰπῇς, λέγει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος λαμβάνει κατὰ χάριν τὴν συγχώρησιν· διὰ τὶ αὐτὸς ἰδοὺ ὁποῦ μακαρίζεται ἀπὸ τὸν Δαβίδ· δὲν ἤθελε δὲ μακαρίσῃ αὐτὸν ὁ Δαβὶδ, ἐὰν δὲν ἔβλεπεν αὐτὸν πῶς ἀπολαμβάνει δόξαν πολλὴν ἀπὸ τὸν Θεὸν (3)· ἐπειδὴ ὁ μακαρισ-

(1) Ἴσως αὐτῷ ὀρθότερον.

(2) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει, ὅτι διὰ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος ἀναφέρει ἐδῶ τὸν Δαβὶδ, ἐπειδὴ καὶ πρὸς αὐτὸν ἀνενέωσεν ὁ Θεὸς, τὰς πρὸς τὸν Ἀβραὰμ γεγενημένας ἐπαγγελίας· „ὥσπερ γὰρ τῷ Πατριάρχῃ ὑπέ„σχετο Ἀβραὰμ, ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ εὐλογήσειν „πάντα τὰ Ἔθνη· οὕτω καὶ τῷ θεσπεσίῳ ἔφη Δα„βίδ· „ἅπαξ ὤμοσα ἐν τῷ Ἁγίῳ μου, εἰ τῷ Δαβὶδ „ψεύσομαι· τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μενεῖ, καὶ „ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς ὁ Ἥλιος ἐναντίον μου“. (Ψαλ. πθ΄. 10.) Καὶ πάλιν· „πάντα τὰ Ἔθνη δουλεύσου„σιν αὐτῷ. (αὐτόθ.) καὶ ἐπειδήπερ τὸν μακάριον ἔ„δειξεν Ἀβραὰμ διὰ πίστεως τὴν δικαιοσύνην κτησά„μενον, πρὸ δὲ τῆς τοῦ Νόμου θέσεως Ἀβραὰμ ἐγε„γόνει, ἀναγκαίως τὸν Δαβὶδ, ὑπὸ τῷ Νόμῳ πολι„τευσάμενον, δείκνυσι μαρτυροῦντα τῇ χάριτι“.

(3) Ὁ δὲ Θεολόγος Γρηγόριος ἑρμηνεύων τὸ ἀνωτέρω ῥητὸν τοῦ Δαβὶδ λέγει· ὅτι τὸ „μακάριοι ὧν ἀ„φέθησαν αἱ ἀνομίαι“ φανερόνει τὴν τελείαν κάθαρσιν τῶν ἁμαρτιῶν· τὸ δὲ „ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρ„τίαι“ δηλοῖ τὴν κατ᾽ ἐπιφάνειαν, καὶ ὄχι κατὰ βάθος κάθαρσιν αὐτῶν. τὸ δὲ „μακάριος ἀνὴρ, ᾧ οὐ μὴ λο-

„γι-

εισμὸς εἶναι πρᾶγμα μεγάλον, καὶ μεγαλίτερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν δικαίωσιν, μὲ τὸ νὰ εἶναι αὐτὸς ἡ κορυφὴ ὅλων τῶν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ διδομένων εἰς ἡμᾶς ἀγαθῶν (1).

9. „Ὁ μακαρισμὸς οὖν οὗτος ἐπὶ τὴν περιτομὴν, ἢ ἐπὶ τὴν ἀ-
„κροβυστίαν (2); λέγομεν γὰρ ὅτι ἐλογίσθη τῷ Ἀβραὰμ ἡ
„πίστις εἰς δικαιοσύνην.

10. „Πῶς οὖν ἐλογίσθη; ἐν περιτομῇ ὄντι, ἢ ἐν ἀκροβυστίᾳ; οὐκ ἐν
„περιτομῇ, ἀλλ' ἐν ἀκροβυστίᾳ".

Ἀνίσως, λέγει, ὁ μακαρισμὸς ἁρμόζῃ εἰς ἐκεῖνον, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς δὲν λογίζεται ἁμαρτίαν, ἤτοι εἰς τὸν δικαιωθέντα· ἐδικαιώθη δὲ ὁ Ἀβραὰμ, ἄρα ὁ Ἀβραὰμ ἠξιώθη καὶ τοῦ μακαρισμοῦ. Ἂς ἰδοῦμεν λοιπὸν πότε ἐδικαιώθη ὁ Ἀβραάμ· ὅταν ἦτον ἀπερίτμητος, ἢ ὅταν ἐπεριτμήθη; βέβαια ὅταν ἦτον ἀπερίτμητος. Λοιπὸν ὁ ἀνωτέρω μακαρισμὸς, εἰς τὴν ἀκροβυστίαν πίπτει, ἤτοι εἰς τὴν ἀκροβυστίαν ἁρμόζει περισσότερον, παρὰ εἰς τὴν περιτομήν.

11. „Καὶ σημεῖον ἔλαβε περιτομῆς, σφραγῖδα τῆς δικαιοσύνης τῆς
„πίστεως τῆς ἐν ἀκροβυστίᾳ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πατέρα πάν-
„των τῶν πιστευόντων δι' ἀκροβυστίας, εἰς τὸ λογισθῆναι καὶ αὐ-
„τοῖς τὴν δικαιοσύνην".

12. „Καὶ Πατέρα περιτομῆς, τοῖς οὐκ ἐκ περιτομῆς μόνον· ἀλ-
„λὰ καὶ τοῖς στοιχοῦσι τοῖς ἴχνεσι τῆς ἐν ἀκροβυστίᾳ πίστεως
„τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ".

Λύει ἐδῶ ὁ Παῦλος μίαν ἀντίστασιν· ἴσως γὰρ ἤθελεν εἰπῇ τινάς· ἀνίσως ἐδικαιώθη ὁ Ἀβραὰμ ὅταν ἦτον ἀπερίτμητος, διὰ τί ὕστερον περιετμήθη; Λέγει λοιπὸν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ὁ Ἀβραὰμ τὸ σημάδι τῆς περιτομῆς ἔλαβεν ὕστερον, ὡσὰν μίαν σφραγῖδα ὁποῦ ἐσφράγιζε, καὶ ἐκήρυττεν ὅτι ὁ Ἀβραὰμ ἐδικαιώθη ἀπὸ τὴν πίστιν, τὴν ὁποίαν πίστιν ἔδειξε προτίτερον ὅταν ἦτον ἀπερίτμητος· ὥστε, ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ δύω θεωροῦνται εἰς τὸν Ἀβραὰμ, ἡ ἀκροβυστία, καὶ ἡ περιτομὴ, διὰ μέσου μὲν τῆς ἀκροβυστίας, δείχνεται τῶν ἀκροβύστων, ἤτοι τῶν ἀπεριτμήτων Ἐθνῶν, Πατήρ. Ἀλλὰ ποίων ἀπεριτμήτων; ἐκείνων δηλαδὴ ὁποῦ πιστεύουν ὁμοίως μὲ αὐτὸν, ὥστε καὶ εἰς αὐτοὺς νὰ λογίζεται ἡ πίστις εἰς δικαιοσύνην, ἤτοι εἰς τὸ νὰ γίνωνται καὶ αὐτοὶ δίκαιοι. Διὰ μέσου δὲ τῆς περιτομῆς, πάλιν δείχνεται ὁ Ἀβραὰμ Πατὴρ τῆς περιτομῆς, ἤτοι τῶν περιτετμημένων Ἰουδαίων· εἶναι δὲ Πατὴρ, ὄχι εἰς ἐκείνους ὁποῦ ἔχουσι μοναχὴν τὴν περιτομὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκείνους ὁποῦ ἀκολουθοῦν εἰς τὰ ἴχνη τῆς πίστεως τῆς προϋπαρχούσης εἰς τὸν Ἀβραὰμ ὅταν ἦτον ἀπερίτμητος. Ἔτζι δὲ πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ ὅλη ἡ περίοδος. „Καὶ πατέρα περιτομῆς, οὐ „τοῖς ἐκ περιτομῆς μόνον ὁμοιουμένοις αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τοῖς στοιχοῦσι τοῖς ἴχνεσι τῆς πί„στεως, ἤτοι τοῖς πιστεύουσιν ὁμοίως μὲ ἐκεῖνον εἰς νεκρῶν σωμάτων ἀνάστασιν". Διὰ τί καὶ ὁ Ἀβραὰμ, γέρων ὢντας καὶ νεκρὸς, ἐπίστευσεν ὅτι ὁ Θεὸς δύναται νὰ κάμῃ τὸ σπέρμα του ζωογόνον, καὶ νὰ τοῦ δώσῃ υἱόν. Ὅλον λοιπὸν τὸ νόημα εἶναι τοιοῦτον· ἀπερίτμητος ὤντας

„γίσηται Κύριος ἁμαρτίαν" δηλοῖ, μίαν τινὰ τάξιν τῶν ἁμαρτησάντων, τῶν ὁποίων, τὸ μὲν ἔργον, καὶ ἡ πρᾶξις δὲν εἶναι ἐπαινετὴ, ἡ δὲ γνώμη τούτων εἶναι ἀθῶος· διὰ τί τυχὸν ἔπραξαν τὴν ἁμαρτίαν, ἐν ἀγνοίᾳ, ἢ ζηλικῶς, ἢ μὲ σκοπὸν καλόν. (Λόγῳ εἰς τὸ Ἅγιον Βάπτισμα.) Κατὰ δὲ ἄλλους ἑρμηνευτὰς, ἀφίενται μὲν αἱ ἁμαρτίαι διὰ τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος, καλύπτονται δὲ καὶ σκεπάζονται διὰ τῆς μετανοίας, καὶ οὐδὲ λογίζεται ταύτας ὁ Κύριος. (ὁ Νικήτας ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ ἀνωτέρω Λόγου τοῦ Γρηγορίου.) Ὁ Διάλογος δὲ ἐν τῷ β. τῶν τῆς μετανοίας Ψαλμῶν, λέγει, ὅτι καλύπτονται αἱ ἁμαρτίαι, ὡς καλύπτονται αἱ πληγαὶ μὲ τὸ ἔμπλαστρον.

(1) Ὅθεν καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος λέγει ὅτι „μακαριότης ἐστὶ περίληψις παντὸς ἀγαθοῦ". (Λόγ. εἰς τὸν α. Μακαρισμόν.)

(2) Ἐλλείπει τὸ, πίπτει, καθὼς ἑρμηνεύει παρακάτω ὁ Θεοφύλακτος, ἢ τὸ, ἁρμόζει.

τος ὁ Ἀβραάμ, ἐπίςευσε καὶ ἐδικαιώθη, διὰ νὰ ἦναι Πατὴρ τῶν ἀπεριτμήτων Ἐθνῶν. Πάλιν ὕςερον ἔλαβε τὴν περιτομὴν, σφραγίδα καὶ σημεῖον τῆς πίστεως ὁποῦ ἔδειξεν, ὅταν ἦτον ἀπερίτμητος, διὰ νὰ εἶναι Πατὴρ καὶ τῶν περιτετμημένων Ἰουδαίων, ἐκείνων δηλαδὴ ὁποῦ ἀκολουθοῦν εἰς τὰ ἴχνη τῆς πίςεως, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ Ἀβραὰμ ὅταν ἦτον ἀπερίτμητος· διὰ τί, ἐὰν αὕτη ἡ πίστις λείπῃ, ματαίως καλλωπίζονται οἱ περιτετμημένοι εἰς τὴν περιτομήν· καθὼς καὶ ἂν ἤθελε δείξῃ τινὰς πυγκεῖον, τὸ ὁποῖον ἔχει μόνον ἔξωθεν βοῦλλαν, ἤτοι εἶναι βουλλωμένον, κανένα δὲ ἄσπρον δὲν ἔχει μέσα, ἀλλὰ εἶναι ἄδειον καὶ εὔκερον. Καὶ λοιπὸν κάθε Ἑβραῖος εἶναι τὴν σήμερον, ὡσὰν ἕνα πουγκεῖον βουλλωμένον ἀπέξω μὲ τὴν περιτομὴν, μὴ ἔχων δὲ μέσα τὸν θησαυρὸν τῆς πίςεως, τῆς ὁποίας σφραγίδα καὶ βοῦλλα εἶναι ἡ περιτομή.

13. „Οὐ γὰρ διὰ Νόμου ἡ ἐπαγγελία τῷ Ἀβραὰμ, καὶ τῷ σπέρ„ματι αὐτῦ, τὸ κληρονόμον εἶναι αὐτὸν τῦ Κόσμου· ἀλλὰ διὰ „δικαιοσύνης πίςεως“.

14. „Εἰ γὰρ οἱ ἐκ Νόμου κληρονόμοι, κεκένωται ἡ πίςις, καὶ „κατήργηται ἡ ἐπαγγελία“.

Ἔδειξεν ἀνωτέρω ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ἡ δικαιοσύνη, ἤτοι ἡ δικαίωσις, δὲν ἔγινεν ἀπὸ τὸν Νόμον, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πίστιν τοῦ Ἀβραάμ· τώρα δὲ δείχνει ἐδῶ ὅτι καὶ ἡ ἐπαγγελία καὶ ὑπόσχεσις ὁποῦ ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀβραὰμ, δὲν ἔγινεν ἀπὸ τὸν Νόμον, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πίςιν τὴν δικαιώσασαν τὸν Ἀβραάμ. Ποία δὲ ἦτον ἡ ἐπαγγελία τοῦ Θεοῦ καὶ ὑπόσχεσις; τὸ νὰ γένῃ ὁ Ἀβραὰμ κληρονόμος τοῦ Κόσμου, ἤτοι τὸ νὰ εὐλογηθοῦν ἐν τῷ Ἀβραὰμ ὅλα τὰ Ἔθνη τοῦ Κόσμου· διὰ τί, ἐὰν ὁ Νόμος, λέγει, ἔδιδε κληρονομίαν, κεκένωται ἡ πίςις, ἤτοι ἄδειον καὶ ἀχρεῖον πρᾶγμα ἡ πίςις εὑρίσκεται· ἐπειδὴ, ποῖος πλέον θέλει φροντίσει διὰ τὴν Πίστιν, ἐὰν ὁ νόμος δίδῃ τὴν τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαν; ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἔτζι· διὰ τί ὁ Ἀβραὰμ ἐκληρονόμησε τὴν ἐπαγγελίαν, ὄχι μὲ τὸ μέσον τοῦ Νόμυ, ἐπειδὴ ποῦ ἦτον τότε Νόμος; ἀλλὰ μὲ τὸ μέσον τῆς Πίστεως, καθὼς εἶναι γεγραμμένον· „ἐ„πίστευσε δὲ ὁ Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην“. (Γεν. ιε. 6.)

15. „Ὁ γὰρ Νόμος ὀργὴν κατεργάζεται· οὗ δὲ οὐκ ἔστι Νόμος, „οὐδὲ παράβασις“.

Τώρα μὲ τὰ λόγια ταῦτα κατασκευάζει ὁ Ἀπόστολος πῶς καταργεῖται ἡ ἐπαγγελία τοῦ Θεοῦ διὰ μέσου τοῦ Νόμου· λέγει γὰρ ὅτι εἰς τὸν Νόμον ἀκολουθεῖ παράβασις· ὁ δὲ Νόμος παραβαινόμενος, ὀργὴν προξενεῖ, καὶ κατάραν φέρει, καὶ τιμωρεῖαν (1). Ὁποιος λοιπὸν εἶναι ὑπεύθυνος εἰς τιμωρεῖαν, πῶς πλέον εἶναι ἄξιος νὰ λαμβάνῃ κληρονομίαν, καὶ ἐπαγγελίαν;

16. „Διὰ τῦτο ἐκ πίςεως, ἵνα κατὰ χάριν, εἰς τὸ εἶναι βεβαίαν, „τὴν ἐπαγγελίαν παντὶ τῷ σπέρματι, οὐ τῷ ἐκ Νόμου μό„νον, ἀλλὰ καὶ τῷ ἐκ πίστεως Ἀβραὰμ, ὅς ἐςὶ πατὴρ παν„των ἡμῶν“.

17. „Ὡς γέγραπται· ὅτι πατέρα πολλῶν Ἐθνῶν τέθεικά σε, „(Γεν. ιε. 7.) κατέναντι (2), οὗ ἐπίςευσε Θεῦ (3).

Ἐπει-

(1) Καὶ ὁ Θεοδώριτος λέγει· „ὀργὴν γὰρ τὴν τι„μωρίαν ἐκάλεσεν“.

(2) Ἐν ἄλλοις, κατενώπιον.

(3) Ὁ δὲ Φώτιος θέλει νὰ ἐμεταχειρίσθη ἐδῶ ὁ Παῦλος σχῆμα ὑπερβατὸν, καὶ τὸ „ὡς γέγραπται“ νὰ συνάπτεται μὲ τὸ „κατενώπιον οὗ ἐπίςευσε Θεοῦ“. ἤτοι καθὼς γέγραπται κατενώπιον τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ εἰς πρόσωπον, καὶ ὡς ἐκ προσώπυ τῦ Θεῦ, τὸ βέβαιον καὶ ἀξιόπιστον παριςῶν· ὡσὰν νὰ λέγῃ· βεβαία ἐςὶν ἡ Γραφή· Θεὸς γάρ ἐστιν ἐν αὐτῇ ὁ εἰπών· „Πατέρα „πολλῶν Ἐθνῶν τέθεικά σε“.

Ἐπειδὴ ὁ Νόμος προξενεῖ ὀργὴν, διὰ τοῦτο ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος λέγει ὅτι ἀπὸ τὴν πίστιν ἐδικαιώθη ὁ Ἀβραὰμ, καὶ ἐκληρονόμησε τοῦ Θεοῦ τὴν ἐπαγγελίαν, διὰ νὰ ἦναι ὅλα κατὰ χάριν Θεοῦ· ἡ δὲ χάρις εἰς τί χρησιμεύει; εἰς τὸ νὰ ἦναι βεβαία ἡ ἐπαγγελία· διὰ τί, μήπως ἡ χάρις ἔχῃ παράβασιν, καθὼς ὁ Νόμος, διὰ νὰ ἦναι ἀβέβαια ἐκεῖνα ὁποῦ δίδονται κατὰ χάριν ἀπὸ τὸν Θεόν; ὄχι· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ πᾶν εἶναι χάρις, καὶ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο πρεπόντως καὶ ἐκεῖνα ὁποῦ δίδονται, εἶναι βέβαια, εἰς ὅλον τὸ σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ, ἤτοι εἰς ὅλους τοὺς πιστεύοντας, καὶ ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἐκ Νόμου, ἤτοι εἰς τοὺς περιτετμημένους Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἀκροβύστους, καὶ ἀπεριτμήτους Ἐθνικοὺς, οἵτινες εἶναι σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ, μὲ τὸ νὰ ἐγεννήθησαν ἀπὸ αὐτὸν ἐκ τῆς πίστεως· ὥστε, ὅποιος δὲν ἔχει πίστιν, οὐδὲ σπέρμα εἶναι τοῦ Ἀβραὰμ, ὅς τις εἶναι Πατὴρ ὅλων ἡμῶν, ἤτοι τῶν πιστῶν, καθὼς εἶναι γεγραμμένον· „ὅτι Πατέρα πολλῶν Ἐθνῶν τέθεικάσε, κατέναντι οὗ „ἐπίστευσε Θεοῦ“. Τὸ δὲ νόημα τῶν λόγων τούτων εἶναι τοιοῦτον· ὁ Ἀβραὰμ εἶναι Πατὴρ ὅλων τῶν πιστῶν, κατέναντι τοῦ Θεοῦ, ἤτοι παρομοίως μὲ τὸν Θεόν· καθὼς δηλαδὴ ὁ Θεὸς εἶναι ὅλων Πατὴρ, ἔτζι καὶ ὁ Ἀβραὰμ ἔγινε Πατὴρ πάντων ὄχι κατὰ φυσικὴν συγγένειαν, ἀλλὰ κατὰ οἰκειότητα πίστεως (1). Ἐπρόσθεσε δὲ ὁ Παῦλος καὶ τὸ „οὗ ἐπίστευσεν“ ἵνα δείξῃ, ὅτι ὁ Ἀβραὰμ ἔλαβε καὶ ἀμοιβὴν τῆς πίστεως, τὸ νὰ ἦναι ὅλων τῶν πιστῶν Πατήρ· ὥστε, ἐὰν ἐσὺ ὦ Ἰουδαῖε δὲν δέχεσαι πῶς ὁ Ἀβραὰμ εἶναι Πατὴρ πάντων ἡμῶν, ὠλιγόστευσας τὴν τιμὴν ὁποῦ ὁ Ἀβραὰμ ἔλαβε μὲ τὸ νὰ ἐπίστευσεν.

„Τοῦ ζωοποιοῦντος τοὺς νεκροὺς, καὶ καλοῦντος τὰ μὴ ὄντα ὡς
„ὄντα“.

Ἐκεῖνο ὁποῦ εἶπεν ἀνωτέρω, ὁ Παῦλος λέγει καὶ τώρα ἐδῶ· ὅτι ὁ Ἀβραὰμ ἐπίστευσε πῶς ὁ Θεὸς δύναται σῶμα νεκρὸν, ὁποῖον ἦτον τὸ ἐδικόν του, ὄχι μόνον νὰ τὸ ζωντανεύσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ δείξῃ ζωογόνον ἄλλου. Διὰ τοῦτο καὶ λέγει τώρα· „τοῦ ζωοποιοῦντος τοὺς νεκρούς“. τὸ δέ· „καλοῦντος τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα“ διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσε, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν εἶναι ἀδύνατον εἰς τὸν Θεὸν, τὸ νὰ κάμῃ παιδία τοῦ Ἀβραὰμ, ἐκείνους ὁποῦ δὲν ἦτον παιδία του· δὲν εἶπε δὲ παράγοντος, καὶ δημιουργοῦντος τὰ μὴ ὄντα, ἀλλὰ καλοῦντος· διὰ τί καθὼς εἶναι εὔκολον εἰς ἡμᾶς νὰ καλέσωμεν τὰ ὄντα· ἔτζι καὶ εἰς τὸν Θεὸν εἶναι εὔκολον νὰ κάμῃ ἐκεῖνα ὁποῦ δὲν εἶναι (2).

18. „Ὃς παρ' ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι ἐπίστευσεν, εἰς τὸ γενέσθαι αὐ-
„τὸν Πατέρα πολλῶν Ἐθνῶν“.

Μὴ νομίσῃς, λέγει, ὅτι ματαίως, καὶ χωρὶς δίκαιον ἐτιμήθη ὁ Ἀβραὰμ, δι' ὅ,τι πῶς ἐτιμήθη χωρὶς δίκαιον, αὐτὸς ὁποῦ ἔξω ἀπὸ ἀνθρωπίνην, καὶ κατὰ φύσιν ἐλπίδα ἐπίστευσεν εἰς τὴν ἐλπίδα τοῦ Θεοῦ (3), ὅτι θέλει γένῃ πατὴρ πολλῶν Ἐθνῶν, ὄχι τῶν Ἰσμαηλιτῶν, (διὰ τί ἐκεῖνοι δὲν ἐγεννήθησαν ἀπὸ τὸν Ἀβραὰμ κατὰ τὴν πίστιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν φύσιν) ἀλλὰ τῶν Ἐθνῶν ἐκείνων, ὁποῦ ὁμοιάζουν μὲ τὸν Ἀβραὰμ κατὰ τὴν πίστιν;

19. „Κα-

(1) Ἀλλὰ καὶ ὁ Θεοδώριτος τὸ, κατέναντι, ἀντὶ τοῦ παρομοίως ἑρμήνευσε.

(2) Ὁ δὲ Κορέσιος λέγει, ὅτι τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα καλεῖ ὁ Θεός· ἤτοι τὰ μὴ ὄντα σπέρμα, καὶ λαὸν, καλεῖ σπέρμα, καὶ λαὸν, κατὰ τὸν Ἀμβρόσιον. Ἄλλοι δὲ τοῦτο ἐκλαμβάνουσι κατὰ τὸν προορισμὸν, ὅτι τοὺς μήπω γεννηθέντας, ὡς τοιούτους προορίζει ὁ Θεὸς ἐν τῷ νῷ· ἕτεροι δὲ νοοῦσι τὴν γέννησιν τοῦ Ἀβραὰμ, καὶ τῆς Σάῤῥας, τὴν μὴ οὖσαν κατὰ φύσιν, ὡς οὖσαν κατὰ τὸ παντοδύναμον τοῦ Θεοῦ. Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ „τοῦ ζωοποιοῦντος τοὺς νεκρούς“ ὁ μὲν Ἀμβρόσιος εἶπε τοῦ ζωοποιοῦντος τοὺς ἀγόνους, ὡς τὸν Ἀβραὰμ, καὶ τὴν Σάῤῥαν· ὁ δὲ Χρυσόστομος, νεκροὺς ἐννοεῖ τοὺς Ἐθνικοὺς, τοὺς νεκροὺς ὄντας τῇ ἀσεβείᾳ, καὶ τοῖς παραπτώμασι, τοὺς ὁποίους ζῶντας δείχνει ὁ Θεός, τῇ εὐσεβείᾳ καὶ ταῖς ἀρεταῖς. Ἁρμόδια εἶναι εἰς τὸ ῥητὸν τοῦτο τοῦ Παύλου, τὰ λόγια τῆς θαυμαστῆς Ἰουδὶθ· „διενοήθης καὶ ἐγενήθησαν ἃ διενοήθης, καὶ παρέστησαν „ἃ ἐβουλεύσω, καὶ εἶπαν· ἰδοὺ πάρεσμεν“. (Ἰουδίθ. θ΄. 5.)

(3) Συμφώνως καὶ ὁ Σελινεμανὸς λέγει, ὅτι, παρ' ἐλπίδα τῆς οἰκείας φύσεως, ἐπίστευσεν ὁ Ἀβραὰμ τῇ ἐλπίδι τῆς τοῦ ἐπηγγελμένου Θεοῦ δυνάμεως. Καὶ ὁ Θεοδώριτος· „παρ' ἐλπίδα τὴν κατὰ φύσιν, ἐπ' ἐλ„πίδι τῆς τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσεως“.

19. „ Κατὰ τὸ εἰρημένον, οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου, (Γεν. ιε. 5.)
„ καὶ μὴ ἀσθενήσας τῇ πίστει, οὐ κατενόησε τὸ ἑαυτοῦ σῶμα
„ ἤδη νενεκρωμένον, ἑκατονταέτης που ὑπάρχων, καὶ τὴν νέ-
„ κρωσιν τῆς μήτρας Σάῤῥας".
20. „ Εἰς δὲ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ, οὐ διεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ·
„ ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει, δοὺς δόξαν τῷ Θεῷ".
21. „ Καὶ πληροφορηθεὶς, ὅτι ὃ ἐπήγγελται, δυνατός ἐστι καὶ ποιῆ-
„ σαι".

Ἀφ' οὗ εἶπεν ὁ Παῦλος ὅτι ὁ Ἀβραὰμ ἔξω ἀπὸ ἀνθρωπίνην ἐλπίδα ἐπίστευσεν εἰς τὴν θεϊκὴν ἐλπίδα, τώρα κατασκευάζει τοῦτο, καὶ λέγει ὅτι ἐῤῥέθη μὲν εἰς τὸν Ἀβραὰμ ἀπὸ τὸν Θεὸν, ὅτι θέλει εἶναι τὸ σπέρμα σου ὡσὰν τὰ ἄστρα τοῦ Οὐρανοῦ, καὶ ὡσὰν ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης· ὁ δὲ Ἀβραὰμ δὲν ἠσθένησεν εἰς τὴν πίστιν, ἀλλ' ἔχωντας τὴν πίστιν αὐτὴν δυνατὴν εἰς τὴν καρδίαν του, δὲν ἐστοχάσθη οὔτε τὸ ἐδικόν του σῶμα, ὁποῦ ἦτον νενεκρωμένον ἀπὸ τὸ πολὺ γηρατεῖον, καὶ ἀπὸ τὴν στείρωσιν· οὐδὲ διεκρίθη, ἤτοι δὲν ἀμφίβαλε τελείως, οὔτε ἐδίστασεν, ἀλλὰ ἐδυναμώθη εἰς τὴν πίστιν (1). Βλέπε δὲ πῶς δείχνει μὲ τὰ λόγια ταῦτα ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ὁποιος πιστεύει, χρειάζεται νὰ ἔχῃ πολλὴν δύναμιν· διὰ τί πολλοὶ ἐξευτέλιζον, καὶ ἐκαταφρόνουν τὴν πίστιν, πῶς εἶναι πρᾶγμα ὁποῦ γίνεται χωρὶς κόπον· τὰ δὲ ἔργα ἐμεγάλυναν, πῶς ἔχουν ἱδρῶτας, καὶ κόπους, καὶ πῶς χρειάζονται δύναμιν διὰ νὰ γένουν. Χρειάζεται, λέγει, καὶ ἐκεῖνος ὁποῦ πιστεύει μεγάλην, καὶ δυνατὴν ψυχὴν, διὰ νὰ διώξῃ τοὺς λογισμοὺς τῆς ἀπιστίας, καθὼς καὶ ὁ Ἀβραὰμ ἐδυναμώθη εἰς τὴν πίστιν. Πῶς; καὶ μὲ τί τρόπον; μὲ τὸ νὰ ἔδωκε δόξαν εἰς τὸν Θεὸν, καὶ δὲν ἐπίστευσε, λέγει, εἰς ἀνθρωπίνους λογισμοὺς, ἀλλὰ ἐστοχάσθη ἄξια τῆς δόξης, καὶ μεγαλειότητος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ Θεὸς, καὶ τὰ ἀδύνατα δύναται νὰ κάμῃ· τοῦτο γὰρ εἶναι δόξα Θεοῦ· ὥστε λοιπὸν, ὅποιος δὲν πιστεύει, ἀλλὰ πολυπραγμονεῖ, αὐτὸς δὲν δοξάζει τὸν Θεόν· ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀβραὰμ δὲν ἦτον ἑκατὸν χρόνων ὁλοκλήρων, διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Παῦλος σχολαστικῶς, ὅτι ἦτον σχεδὸν, καὶ παρ' ὀλίγον ἑκατὸν χρόνων (2).

22. „ Διὸ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην".
23. „ Οὐκ ἐγράφη δὲ δι' αὐτὸν μόνον, ὅτι ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δι-
„ καιοσύνην".
24. „ Ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς, οἷς μέλλει λογίζεσθαι, τοῖς πιστεύου-
„ σιν ἐπὶ τὸν ἐγείραντα Ἰησοῦν τὸν Κύριον ἡμῶν, ἐκ νε-
„ κρῶν".
25. „ Ὃς παρεδόθη διὰ τὰ παραπτώματα ἡμῶν, καὶ ἠγέρθη διὰ
„ τὴν δικαίωσιν ἡμῶν".

Ἐπειδὴ ὁ Ἀπόστολος πολλὰ, καὶ μεγάλα εἶπε περὶ τοῦ Ἀβραὰμ, διὰ νὰ μὴν εἴπῃ τινὰς, καὶ τί ταῦτα ἁρμόζουσιν εἰς ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς, ὦ μακάριε Παῦλε; διὰ τοῦτο λέγει ὅτι διὰ λόγου μας ἐγράφησαν αὐτὰ, καὶ εἰς ἡμᾶς μέλλει ἡ πίστις νὰ λογίζεται εἰς δικαίωσιν, ἀνίσως μόνον ἔχωμεν αὐτὴν, πιστεύοντες εἰς τὸν Θεὸν, τὸν ἐγείραντα τὸν Ἰησοῦν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον.

(1) Ὁ δὲ Κορέσιος ἀπορῶν λέγει, καὶ πῶς ὁ Ἀβραὰμ ἀμφιβάλλωντας εἶπε· „ Δέσποτα Κύριε, κατὰ „ τί γνώσομαι ὅτι κληρονομήσω αὐτήν"; (τὴν γῆν Χαναὰν δηλαδή); (Γέν. ιε. 8. Λοιπὸν ἐδίστασε· καὶ λύων τὴν ἀπορίαν λέγει, ὅτι ἐπίστευσε μὲν, ὡς φαίνεται ἀνωτέρω τοῦ κεφαλαίου τούτου τῆς Γενέσεως, τὸν τρόπον δὲ μόνον περιεργάζεται, καθὼς ἑρμηνεύουσιν ὁ Αὐγουστῖνος, ὁ Χρυσόστομος, καὶ ὁ Θεοδώρητος τὸ ιέ. τῆς Γενέσεως.

(2) Λέγει γὰρ ἡ Γραφὴ, ὅτι ὅταν ὁ Ἰσαὰκ ἐγεννήθη, ἦτον ὁ Ἀβραὰμ ἑκατὸν χρόνων. „ Καὶ Ἀβραὰμ „ ἦν ἑκατὸν ἐτῶν, ἡνίκα ἐγένετο αὐτῷ Ἰσαὰκ ὁ υἱὸς „ αὐτοῦ". (Ἐξοδ. κά. 5.) ὥστε συνάγεται ὅτι ὁ Ἀβραὰμ ὅταν ἔλαβε τὴν ἐπαγγελίαν νὰ γεννήσῃ υἱὸν, ἦτον χρόνων ἐνενήκοντα ἐννέα, καὶ τριῶν μηνῶν.

νον. Εἰ δὲ καὶ ἀμφιβάλλῃς ἐσὺ Χριστιανὲ, πῶς δύνασαι νὰ δικαιωθῇς, στοχάσου τὸν Ἰησοῦν ὁποῦ ἐξάλειψεν ὅλα σου τὰ ἁμαρτήματα, ὅστις καὶ ἀπέθανεν, ὄχι διὰ τὴν ἐδικήν του ἁμαρτίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ Κόσμου· ἐπειδὴ δὲ ἁμαρτίαν μὴ ἔχοντας ἀπέθανε, διὰ τοῦτο καὶ πρεπόντως ἀνέστη· διὰ τί πῶς ἔμελλε νὰ κρατηθῇ ἀπὸ τὸν θάνατον, καὶ ἅδην ὁ ἀναμάρτητος; Ἀπέθανε λοιπὸν, καὶ ἀνέστη, διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ νὰ τοὺς κάμῃ δικαίους (1). Καθὼς λοιπὸν ὁ Ἀβραὰμ ἐπίστευσεν, ὅτι ἔχει νὰ ζωογονηθῇ τὸ σῶμά του ὁποῦ ἦτον νεκρὸν, ἔτζι καὶ σὺ πίστευσον, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἀπέθανε, καὶ ἀνέστη, καὶ θέλει λογισθῇ καὶ εἰς ἐσὲ εἰς δικαιοσύνην ἡ πίστις αὕτη, καθὼς ἐλογίσθη καὶ εἰς τὸν προπάτορα ἡμῶν Ἀβραάμ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

1. „Δικαιωθέντες οὖν ἐκ πίστεως, εἰρήνην ἔχομεν πρὸς τὸν Θεὸν, „διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ".

2. „Δι᾽ οὗ καὶ τὴν προσαγωγὴν ἐσχήκαμεν τῇ πίστει, εἰς τὴν χά„ριν ταύτην, ἐν ᾗ ἑστήκαμεν, καὶ καυχώμεθα ἐπ᾽ ἐλπίδι τῆς „δόξης τοῦ Θεοῦ" (2).

Περὶ πολιτείας ὁμιλεῖ ὁ Παῦλος εἰς τοῦτο τὸ Κεφάλαιον· ἐπειδὴ γὰρ εἶπε περὶ Πίστεως μεγάλα, τὰ δὲ ἔργα ἐξευτέλισε, διὰ νὰ μὴν ἀμελήσωμεν, λέγει λοιπὸν καὶ περὶ ἔργων, καὶ πολιτείας τῶν Χριστιανῶν· ὅτι ἐπειδὴ ἡ πίστις μᾶς ἐδικαίωσεν, ἂς μὴν ἁμαρτάνωμεν πλέον, ἀλλὰ ἂς ἔχωμεν εἰρήνην πρὸς τὸν Θεὸν, μὲ τὸ μέσον τῆς θεαρέστου μας πολιτείας. Τοῦτο δὲ πῶς θέλει κατορθωθῇ; διὰ μέσου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· διὰ τί ὁ Χριστὸς, ὅστις ἐδικαίωσεν ἡμᾶς, ὁποῦ εἴμεθα ἁμαρτωλοὶ, αὐτὸς θέλει συνεργήσει καὶ εἰς τὸ νὰ φυλαχθῶμεν, καὶ νὰ διαμείνωμεν ἐν τῇ δικαιοσύνῃ ταύτῃ· ἐπειδὴ διὰ μέσου αὐτοῦ ἔχομεν τὴν προσαγωγὴν, ἤτοι ἐπροσφέρθημεν. Ἀνίσως λοιπὸν ἐπρόσφερεν ἡμᾶς ὁ Χριστὸς, ὁποῦ

(1) Ὁ δὲ Ὠριγένης λέγει, ὅτι ἐπὶ τοῦ ῥητοῦ τούτου· „καὶ ἠγέρθη διὰ τὴν δικαίωσιν ἡμῶν" ἡ Διὰ πρόθεσις σημαίνει παραδειγματικὸν αἴτιον, ὅπως δηλαδὴ, καὶ ἡμεῖς θνήσκοντες, ἐγειρώμεθα κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Κυρίου· ἢ τὸ „διὰ τὴν ἡμετέραν δικαίω„σιν" δηλοῖ, ὅπως τὴν ἁμαρτίαν νικήσας ὁ Κύριος, ἀναζωώσῃ ἡμᾶς.

(2) Ὁ δὲ Κορέσσιος ταῦτα ἑρμηνεύων λέγει· α. καρπὸς τῆς δικαιοσύνης ἡμῶν εἶναι εἰρήνη. β. ἐλπὶς τῆς δόξης. γ. μεγαλοψυχία. δ. χαρά. ε. φιλία. ϛ. υἱοθεσία. ζ. ζωὴ αἰώνιος. Σημείωσαι, ὅτι κατὰ τὸν θεῖον Γρηγόριον τὸν Θεσσαλονίκης, τριῶν λογιῶν ἔχομεν εἰρήνην· ἔχομεν εἰρήνην πρὸς τὸν ἑαυτόν μας, ὅταν ἀποδιώκωμεν τὰ πάθη, καὶ τοὺς λογισμοὺς ἀπὸ τὴν ψυχήν μας, καὶ δὲν ταραττώμεθα ἀπὸ αὐτά· ἔχομεν εἰρήνην πρὸς τὸν πλησίον μας, ὅταν κάμνωμεν κάθε τρόπον διὰ νὰ εἰρηνεύσῃ ὁ ἀδελφός μας, καὶ δὲν προξενοῦμεν αὐτῷ καμμιᾶς λογῆς σκάνδαλον· ἔχομεν καὶ εἰρήνην πρὸς τὸν Θεὸν, ὅταν φυλάττωμεν τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ θελήματά του, καὶ δὲν μᾶς κατηγορῇ ἡ συνείδησις πῶς ἐπαραβήκαμεν καμμίαν ἐντολήν.

Ὁ δὲ θεοφόρος Κάλλιστος πλατύτερον περὶ τῆς εἰρήνης θεωρῶν, εἰς τέσσαρα διαιρεῖ τὴν εἰρήνην· ἄλλη μὲν γὰρ εἶναι εἰρήνη σώματος, ὅταν τὸ σῶμα, λέγει, ἀπολαμβάνῃ κάθε ἀνάπαυσιν, καὶ ἀπάθειαν, ἥτις δὲν εἶναι εἰρήνη, ἀλλὰ φαίνεται μόνον, καθότι πολλὴν ταραχὴν προξενεῖ εἰς τὴν ψυχήν· ἄλλη δὲ εἰρήνη εἶναι τῶν αἰσθήσεων, ὅταν τινὰς φεύγωντας ἀπὸ τὸν Κόσμον, καὶ τὰ τοῦ Κόσμου, ἢ κλειόμενος, προξενεῖ διὰ τῆς ἡσυχίας, καὶ φυγῆς, εἰρήνην εἰς τὰς αἰσθήσεις του, μήτε βλέπων, μήτε ἀκούων, μήτε λαλῶν τὰ τοῦ Κόσμου. Εἶναι τρίτη εἰρήνη, ἡ εἰρήνη τῶν αἰσθήσεων ὁμοῦ, καὶ τῆς ψυχῆς, ὅταν δηλαδὴ μαζὶ μὲ τὴν εἰρήνην τῶν αἰσθήσεων, εἰρηνεύῃ καὶ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς, καὶ αἱ δυνάμεις αὐτῆς εἰρηνεύουσι, διὰ μέσου τῆς ἡσυχίας, καὶ τῆς φυλακῆς τοῦ νοὸς καὶ τῆς καρδίας· ὅταν τινὰς καὶ προσεύχεται καθαρώτερα, καὶ θρηνῇ γλυκύτερα, καὶ εἰς τὰ θεῖα λόγια προσέχῃ μὲ ἡδονήν. Τετάρτη δὲ εἰρήνη γίνεται εἰς τὴν ψυχὴν τελεία, ὅταν ὁ ἄνθρωπος λάβῃ τὴν παρουσίαν τοῦ τὰ πάντα κτίσαντος ἀκτίστου Ἁγίου Πνεύματος, καὶ φωτίζεται, καὶ χαίρει, καὶ ζῇ ζωὴν ἀλλοίαν, καὶ εἰρηνεύει εἰρήνην τὴν ὑπερέχουσαν πάντα νοῦν, διὰ τὴν τοῦ εἰρηνοποιοῦ Πνεύματος ἐνέργειαν καὶ φωτισμὸν, καὶ ζωοποίησιν, καὶ ὅρασιν, καὶ χαρὰν τοῦ ἐνυποστάτως, καὶ ἐνεργητικῶς ἐν τῇ καρδίᾳ πνέοντος. Καὶ ἡ μὲν δευτέρα, καὶ τρίτη εἰρήνη μετὰ κόπου ἀποκτᾶται, καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἄτρεπτος, καὶ τελεία· ἡ δὲ τετάρτη, χωρὶς κόπου γίνεται σωματικοῦ, καὶ ἐν καταπαύσει τελείου σαββατισμοῦ. (Κεφ. πβ΄. τῶν Ἀνεκδότων). Περὶ τῆς εἰρήνης ὅρα καὶ εἰς τὸ „καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ἡ ὑπερέχουσα πάντα „νοῦν". (Φιλιπ. δ΄. 7.) καὶ εἰς τὸ „ὁ δὲ Θεὸς „τῆς εἰρήνης". (Φιλιπ. δ΄. 9.) Λέγει δὲ καὶ Μάρκος ὁ Ἀσκητής. „Εἰρήνη ἐστὶ τῶν παθῶν ἀπαλλαγὴ, ἥτις „ἐκτὸς ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος οὐχ εὑρίσκε„ται". (Κεφ. ρϟβ΄. περὶ Νόμ. πνευματικοῦ).

ὁπȣ̃ εἴμεθα μακρὰν, πολλῷ μᾶλλον θέλει μᾶς κρατήσει τώρα ὁπȣ̃ ἐπήγαμεν κοντά. Πῶς δὲ μᾶς ἐπρόσφερεν; εἰς τὴν χάριν ταύτην· μὲ ποῖον τρόπον; μὲ τὴν πίστιν, ἤτοι μὲ τὸ νὰ ἐπροσφέραμεν καὶ ἡμεῖς τὴν πίστιν. Ποία δὲ εἶναι ἡ χάρις εἰς τὴν ὁποίαν μᾶς ἐπρόσφερεν ὁ Χριστός; ἡ ἐπιτυχία, καὶ ἀπόλαυσις ὅλων τῶν ἀγαθῶν ὁποῦ ἐκερδήσαμεν διὰ μέσου τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος· εἰς τὴν χάριν δὲ ταύτην, λέγει, στεκόμεθα, τὸ βέβαιον ἔχοντες καὶ ἀπερίτρεπτον· διὰ τί τὰ θεϊκὰ ἀγαθὰ πάντοτε στέκονται, καὶ ποτὲ δὲν μεταπίπτουσι, καὶ ὄχι μόνον βεβαίως ἔχομεν ἐκεῖνα ὁποῦ ἐλάβομεν, ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἐλπίζομεν νὰ λάβωμεν· διὰ τί, λέγει, καυχώμεθα εἰς τὴν ἐλπίδα τῶν ἀγαθῶν, ὁποῦ μέλλουν νὰ δοθοῦν εἰς ἡμᾶς· τὰ ὁποῖα, μὲ τὸ νὰ ἦναι εἰς δόξαν Θεοῦ, θέλουν δοθῆν ἀναγκαίως εἰς ἡμᾶς, ἂν ὄχι διὰ λόγου μας, ἀλλ' ὅμως διὰ νὰ δοξασθῇ ὁ Θεός.

3. „Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν (1),
„εἰδότες ὅτι ἡ θλῖψις ὑπομονὴν κατεργάζεται".

4. „Ἡ δὲ ὑπομονὴ, δοκιμήν· ἡ δὲ δοκιμὴ, ἐλπίδα· ἡ δὲ ἐλπὶς,
„οὐ καταισχύνει".

Ὄχι μόνον, λέγει, καυχώμεθα εἰς τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, ἀλλὰ τὸ μεγαλήτερον ἀκόμη, καυχώμεθα καὶ εἰς τὰς παρούσας θλίψεις ὁποῦ ἔχομεν. Μὴ ταραχθῆτε, λέγει, Χριστιανοὶ ἀδελφοὶ, διὰ τί θλιβόμεθα· διὰ τί αὐταὶ αἱ θλίψεις, εἶναι καύχημα τοῦ Χριστιανοῦ· διὰ τί ἡ θλῖψις προξενεῖ ὑπομονήν· ἡ δὲ δοκιμὴ, κάμνει δόκιμον ἐκεῖνον ὁποῦ πειράζεται· ἀφ' οὗ δὲ ὁ ἄνθρωπος γένῃ δόκιμος, καὶ θαῤῥῇ εἰς τὴν καλήν του συνείδησιν, ὅτι ἐθλίβη διὰ τὸν Θεὸν, ἐλπίζει νὰ λάβῃ τοὺς μισθοὺς διὰ τὰς τοιαύτας θλίψεις· ἡ δὲ τοιαύτη ἐλπὶς, δὲν ξεπέφτει, οὐδὲ ἐντροπιάζει ἐκεῖνον ὁποῦ ἐλπίζει. Διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος· „μακάριος ἀνὴρ, ὃς ὑπομένει πειρασμὸν, ὅτι δόκιμος γενόμενος, λήψεται τὸν „στέφανον τῆς ζωῆς, ὃν ἐπηγγείλατο ὁ Κύριος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν". (Ἰακ. ά. 12.) διὰ τί, αἱ μὲν ἐλπίδες τῶν ἀνθρώπων, μὲ τὸ νὰ μὴν ἐβγαίνουσιν ἀληθιναὶ, ἐντροπιάζουσιν ἐκείνους ὁποῦ ἐλπίζουσιν εἰς αὐτάς· εἰς δὲ τὰς ἐλπίδας τοῦ Θεοῦ κανένα τοιοῦτον δὲν ἀκολουθεῖ· διὰ τί ἐκεῖνος ὁποῦ δίδει τὰ ἀγαθὰ, ἤτοι ὁ Θεὸς, εἶναι ἀθάνατος, καὶ ἀγαθός· καὶ ἡμεῖς ὁποῦ μέλλομεν νὰ λάβωμεν τὰ ἀγαθὰ, κἂν καὶ ἀποθάνωμεν, ἀλλ' ὅμως θέλομεν ζήσομεν πάλιν. Καὶ λοιπὸν δὲν εἶναι κανένα ἐμπόδιον εἰς τὸ νὰ μὴν εὔγουν ἀληθεῖς αἱ ἐλπίδες μας (2).

5. „Ὁ-

---

(1) Ἄριστον δὲ εἶναι τὸ ὁμοίωμα ὁποῦ φέρει ὁ Ἀλεξανδρείας Κύριλλος λέγων· „ὥσπερ γὰρ οἶμαι τὰ „δοκιμώτατα τῶν θυμιαμάτων, πυρὶ προσωμιληκότα „τῆς ἐνούσης αὐτοῖς εὐοσμίας τότε ποιοῦνται τὴν ἔν„δειξιν· οὕτω καὶ ὁσία ψυχὴ πυρουμένη τρόπον τινὰ „διὰ τοῦ πειράζεσθαι καὶ πονεῖν, ἐνεργεστέραν ποιεῖται „τῆς ἐνούσης αὐτῇ πολυειδοῦς ἀρετῆς τὴν ἔκφαν„σιν". (Βιβλ. ά. τῶν Γλαφυρ. περὶ τοῦ Πατριάρχου Ἰακώβ.) Ἀλλὰ καὶ ὁ σοφὸς Φώτιος ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ ῥητοῦ τούτου ἀξιάγαστα εἶναι τῇ ἀληθείᾳ, καὶ ἐρωτικώτατα τὰ λόγια ὁποῦ λέγει· „Πόθεν καυχώμεθα ἐν ταῖς „θλίψεσιν; ὅτι ἐρῶμεν σφόδρα τοῦ Θεοῦ· ἐραστὴς „γὰρ ἅπας χαίρει, καὶ σεμνύνεται, ἡνίκα πάσχει ὑ„πὲρ οὗ ἐρᾷ. Ἀλλὰ πόθεν ὁ θεῖος ἔρως ἐκεῖνος ἐκ„κέχυται, καὶ ὅλην ἡμῶν περιείληφε τὴν καρδίαν; „ἐκ τοῦ Παναγίου Πνεύματος τοῦ δοθέντος ἡμῖν, ὥστε „ὅλον τῆς ἄνωθεν χάριτος· ἀλλὰ καὶ χρεωστοῦμεν ὑπε„ρεραν αὐτοῦ, κἄν τι δέοι παθεῖν, μὴ ἀφίστασθαι τοῦ „πρὸς αὐτὸν ἔρωτος. Διὰ τί; ὅτι αὐτὸς ἡμῶν ἠράσθη „πρῶτος. καὶ τότε τίνων; ἡμῶν ἐχθρῶν καὶ πολεμίων „ὑπαρχόντων. Εἶδες ὑπερβολήν; εἶδες πόσον τὸ χρέος; „πρόσθες καὶ τὸ ἔτι μεῖζον· οὐκ ἠράσθη μόνον, ἀλλὰ καὶ „ἠτιμάσθη ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἐῤῥαπίσθη, καὶ ἐσταυρώθη, „καὶ ἐν νεκροῖς ἐλογίσθη· καὶ διὰ τούτων ἁπάντων τὸν „περὶ ἡμᾶς αὐτοῦ παρέστησεν ἔρωτα. Ὢ ἔρωτος Ἀγ„γέλους καταπλήξαντος, ἀνθρώπους εἰς Οὐρανοὺς ἀνυ„ψώσαντος, καὶ δαιμόνων τυραννίδα καταργήσαντος! „τίς ἐραστὴν τοιοῦτον οὐ φιλεῖ; μᾶλλον δὲ τίς τι πρά„ξας, ἄξιον τοῦ τηλικούτου ἔρωτος ἐπιτελέσει; ἢ κἂν „βραχὺ γοῦν τοῦ χρέους ἀποτίσει; κἂν γὰρ μυριάκις „ἀποθάνῃ, οὐ μέγα εἰσήνεγκεν· ὑπὲρ γὰρ εὐεργέτου, „ὑπὲρ ἐραστοῦ, ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ ἐχθρῶν, καὶ πολεμίων, „ὡς ἐκεῖνος ἔπαθε, καὶ ἡμῶν ἕκαστος πάσχει· δι' ὃ ἡ„νίκα πάσχομεν, χαίρειν ὀφείλομεν, καὶ σεμνύνεσθαι, „ὅτι κἂν βραχὺ γοῦν, ὑπὲρ τηλικούτου ἐραστοῦ, καὶ ἡ„μεῖς παθεῖν τι κατηξιώθημεν". (παρὰ τῷ Οἰκουμενίῳ).

(2) Ὁ δὲ Φώτιος λέγει, ὅτι ὁ Παῦλος ἀρχίσας ἀπὸ τό· „ἐπ' ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ" ἐτελείωσεν εἰς τὸ „ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει". διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ἡ μὲν πρώτη ἐλπὶς, εἶναι τῶν ἀρχαρίων, ἡ μὴ δοκιμασθεῖσα μὲ τὰς θλίψεις, καὶ πειρασμούς· ἡ δὲ ἄλλη, εἶναι τῶν τελείων, ἥτις διὰ τῶν θλίψεων δοκιμασθεῖσα, καὶ φανεῖσα ἀδίστακτος, ἔχει τὸ τέλειον, καὶ ἐν ἀπολαύσει τῶν ἐλπισθέντων γίνεται· καθὼς χάριν παραδείγματος· ἤλπισεν ὁ Ἀβραὰμ μετὰ τὸ γῆρας, καὶ τὴν στείρωσιν τῆς μήτρας τῆς Σάῤῥας, ὅτι θέλει γένῃ πατὴρ τῶν Ἐθνῶν. Αὕτη μὲν εἶναι πρώτη ἐλπὶς,

ἥτις

5. „Ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐκκέχυται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, διὰ „Πνεύματος Ἁγίου τοῦ δοθέντος ἡμῖν“.

Βεβαιόνει ὁ Ἀπόστολος τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ ἀπὸ τὴν ἀγάπην, ὁποῦ ἔδειξεν ὁ Θεὸς εἰς ἡμᾶς· σχεδὸν γὰρ λέγει ταῦτα ὁ Παῦλος· μὴ ἀπιστήσῃς ἄνθρωπε, ὅτι δὲν ξεπέφτει ἡ ἐλπίδα ὁποῦ ἔχομεν διὰ τὰ μέλλοντα ἀγαθά· διὰ τί, ἂν ὁ Θεὸς τόσον πολλὰ μᾶς ἠγάπησεν, ὥστε ὁποῦ ἀπὸ ἐδῶ ἀκόμη μᾶς ἔκαμεν υἱούς του χωρὶς κόπον, διὰ μέσου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, πῶς αὐτὸς δὲν θέλει μᾶς δώσει καὶ στέφανα, ὕστερα ἀπὸ τοὺς κόπους ὁποῦ ἠθέλαμεν λάβωμεν διὰ τὴν ἀγάπην του; Ἐχύθη λοιπὸν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ εἰς τὰς καρδίας μας· αὐτὶ τοῦ, πλουσία, καὶ δαψιλὴς φαίνεται εἰς ἡμᾶς ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ (1), μὲ τὸ νὰ ἔχωμεν εἰς τὰς καρδίας μας τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ὁποῦ μᾶς ἔδωκεν.

6. „Ἔτι γὰρ Χριστὸς ὄντων ἡμῶν ἀσθενῶν, κατὰ καιρὸν ὑπὲρ ἀ„σεβῶν ἀπέθανε“.
7. „Μόλις γὰρ ὑπὲρ δικαίου τὶς ἀποθανεῖται· ὑπὲρ γὰρ τοῦ ἀγα„θοῦ, τάχα τὶς καὶ τολμᾷ ἀποθανεῖν“.
8. „Συνίστησι δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην ὁ Θεὸς εἰς ἡμᾶς, ὅτι ἔτι ἁ„μαρτωλῶν ὄντων ἡμῶν, Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε“.
9. „Πολλῷ οὖν μᾶλλον δικαιωθέντες νῦν ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ, σω„θησόμεθα δι' αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὀργῆς“.

Εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Παῦλος ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἐχύθη εἰς τὰς καρδίας μας, διὰ μέσου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὁποῦ ἔχομεν εἰς αὐτὰς, τὸ ὁποῖον ἐδόθη ἀπὸ τὸν Θεόν· ἀλλὰ καὶ ἐδῶ ἀκόμη δείχνει τὸ μέγεθος τῆς ἀγάπης ταύτης τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸν θάνατον, ὁποῦ ἔλαβεν ὁ Χριστὸς δι' ἡμᾶς τοὺς ἀσθενεῖς, ἤτοι τοὺς ἁμαρτωλούς· ἀσθένεια γὰρ εἶναι ἡ ἁμαρτία, καθὼς καὶ ἡ δικαιοσύνη, καὶ ἀρετὴ, εἶναι ὑγεία. (Καὶ μάλιστα ὅταν ἡ τοιαύτη ἀσθένεια τῆς ἁμαρτίας ἐπλεόνασε, τότε ἀπέθανεν ὁ Χριστὸς, κατὰ τὸν Ἱερώνυμον). (Ἐπιστολ. πρὸς Ἀλγαζίαν). Καὶ ὄχι μόνον ἀπέθανεν ὁ Χριστὸς διὰ ἡμᾶς, ὁποῦ ἤμεθα ἁμαρτωλοί· ἀλλὰ τὸ μεγαλίτερον, καὶ διὰ ἡμᾶς ὁποῦ ἤμεθα ἀσεβεῖς· καὶ μ' ὅλον ὁποῦ μόλις καὶ μετὰ βίας ἤθελεν ἀποθάνῃ τινὰς διὰ δίκαιον ἄνθρωπον. Ὑπερβολὴ λοιπὸν ἀγάπης εἶναι, τὸ νὰ ἀποθάνῃ ὁ Χριστὸς διὰ ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, καὶ ἀσεβεῖς (2). Τὸ δὲ κατὰ καιρὸν δηλοῖ, ὅτι εἰς τὸν

ἥτις μεγάλη μὲν εἶναι, ἀλλὰ ἀδόκιμος. Ἐπείρασεν ὕστερον αὐτὸν ὁ Θεὸς, καὶ τὸν ἐχώνευσε μὲ χωνευτήριον φοβερὸν, ὅταν τὸν ἐπρόσταξε νὰ σφάξῃ τὸν υἱόν του. Ὁ δὲ Ἀβραὰμ μὴ διστάσας, ἀλλὰ δραμὼν νὰ σφάξῃ αὐτὸν, χωρὶς νὰ συλλογισθῇ, καὶ νὰ εἰπῇ, καὶ πῶς θέλω γένω ἐγὼ πατὴρ τῶν Ἐθνῶν, ἐὰν τοῦτον σφάξω; αὕτη εἶναι τελεία ἐλπὶς, ἥτις καὶ ἀπολαμβάνει ἐκεῖνα ὁποῦ ἐλπίζει. Λέγει δὲ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, ἑρμηνεύων τὸ „καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεών μου ἐῤῥύσατό „με“ τοῦ λγ'. Ψαλμοῦ· „εἰ γὰρ ἡ θλίψις ὑπομο„νὴν κατεργάζεται· ἡ δὲ ὑπομονὴ, δοκιμὴν, ὁ τὴν „θλίψιν ἀφαιρούμενος, τῆς δοκιμῆς ἑαυτὸν ἀπεστέρη„σεν. Ὡς γὰρ οὐδεὶς στεφανοῦται ἄνευ ἀνταγωνιστοῦ, οὕτως „οὐδὲ δόκιμος ἀποφανθῆναι δύναται, εἰμὴ διὰ θλί„ψεων“. Καὶ πάλιν λέγει ὁ αὐτὸς ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ αὐτοῦ Ψαλμοῦ· „τφόντι γὰρ τοῖς καλῶς παρε„σκευασμένοις αἱ θλίψεις, οἱονεὶ τροφαί τινές εἰσιν „ἀθλητικαὶ, καὶ γυμνασίαι, ἐπὶ τὴν πατρῴαν δόξαν „τὸν ἀγωνιστὴν προβιβάζουσαι· ὅταν λοιδορούμενοι, „εὐλογῶμεν· βλασφημούμενοι, παρακαλῶμεν, καταπο„νούμενοι, εὐχαριστῶμεν, θλιβόμενοι, ἐπὶ τῇ θλίψει „καυχώμεθα“.

(1) Ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ὁ μὲν Χρυσόστομος, καὶ ὁ Ἀμβρόσιος, ἐννοοῦσι τὴν ἀγάπην τὴν ἐνοῦσαν τῷ Θεῷ, μὲ τὴν ὁποίαν μᾶς ἀγαπᾷ, συμφώνως δηλαδὴ τῷ Ἱερῷ Θεοφυλάκτῳ. Ὁ δὲ Αὐγουστῖνος (ἐν τῷ περὶ τοῦ πνεύματος καὶ γράμματος, καὶ περὶ Χριστιανικῆς Διδασκαλίας.) ἀγάπην ἐννοεῖ, δι' ἧς ἡμεῖς τὸν Θεὸν ἀγαπῶμεν· ἐστι δὲ αὕτη κατ' αὐτὸν, ὀρθὴ διάθεσις τοῦ ἡμετέρου νοός. (παρὰ Κορεσσίῳ).

(2) Ὁ δὲ Φώτιος τρία λέγει, ὅτι ἦτον τὰ ἐμπόδια ὁποῦ εἴχομεν διὰ νὰ σωθοῦμεν· α'. ὁποῦ ἤμεθα ἀσθενεῖς, κατὰ τὴν προαίρεσιν δηλαδὴ, καὶ ὄχι κατὰ τὴν φύσιν· ὅθεν καὶ ἐχρειαζόμεθα πολλὴν βοήθειαν. β'. ἤμεθα καὶ ἀσεβεῖς, ὅτι ἐδιώκαμεν τὸν βοηθόν μας Θεὸν, καὶ ἐπολεμοῦμεν αὐτῷ, ἐσεβόμεθα δὲ τὰ εἴδωλα, καὶ τοὺς μὴ ὄντας Θεούς. καὶ γ'. ἤμεθα καὶ ἁμαρτωλοί· διὰ τί εἴχομεν ζωὴν πονηρὰν, ἡ ὁποία δὲν μᾶς ἄφινε νὰ σηκωθοῦμεν. Οὕτω δὲ ἔχοντας κακῶς, μᾶς ἠγάπησεν ὁ ἀγαθὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ψυ-

τὸν πρέποντα, καὶ προωρισμένον καιρόν· διὰ τί ὅταν ἦτον ἁρμόδιος καιρὸς, τότε ἀπέθανεν ὁ Χριστὸς διὰ λόγου μας· καθὼς τοῦτο δηλοῖ καὶ τὸ, „ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου“ (1). Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Χριστὸς διὰ τὴν ἀγάπην μας ἀπέθανε, διὰ δὲ τοῦ θανάτου αὐτοῦ μᾶς ἐδικαίωσε, πολλῷ μᾶλλον ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς, θέλει λυτρώσει ἀπὸ τὴν μέλλουσαν ὀργὴν ἡμᾶς ὁποῦ ἐδικαίωσε; διὰ τί ἀνίσως τὸ μεγαλήτερον μᾶς ἔδωκε, ἤτοι τὸ νὰ μᾶς δικαιώσῃ, πῶς δὲν θέλει μᾶς δώσει τὸ μικρότερον, ἤτοι τὸ νὰ μᾶς λυτρώσῃ ἀπὸ τὴν ὀργήν; ὀργὴ δὲ εἶναι ἡ μέλλουσα κόλασις, κατὰ τὸν Θεοδώρητον· ἀφ᾽ οὗ δὲ μᾶς λυτρώσῃ ἀπὸ τὴν ὀργὴν, πῶς δὲν θέλει μᾶς δώσῃ καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην ὁποῦ ἔχει εἰς ἡμᾶς; ναὶ, θέλει μᾶς τὰ δώσει ἐξάπαντος, ἐὰν ἐπιμείνωμεν μέχρι τέλους εἰς τὴν χάριν, καὶ ἀγάπην αὐτοῦ.

10. „Εἰ γὰρ ἐχθροὶ ὄντες, κατηλλάγημεν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ θανάτου „τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, πολλῷ μᾶλλον καταλλαγέντες, σωθησόμεθα ἐν τῇ „ζωῇ αὐτοῦ“.

Φαίνεται μὲν ὅτι λέγει ὁ Ἀπόστολος τὰ αὐτὰ ὁποῦ εἶπεν ἀνωτέρω, ὅμως διαφορετικὰ εἶναι τὰ νοήματα τῶν λόγων του, κατὰ σύγκρισιν προφερόμενα· διὰ τί, ἐπάνω μὲν εἶπεν, ὅτι ἡμεῖς εἴμεθα ἁμαρτωλοί· ὕστερον δὲ εἶπεν, ὅτι καὶ ἐδικαιώθημεν, καὶ ἔπειτα συγκριτικῶς εἶπεν, ὅτι ἂν ὁ Χριστὸς ἐδικαίωσεν ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς μὲ τὸν θάνατόν του, πολλῷ μᾶλλον θέλει σώσει ἡμᾶς, ἀφ᾽ οὗ ἐδικαιώθημεν; Τώρα δὲ λαβὼν τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ζωὴν, πάλιν συγκριτικῶς προφέρει τὸ νόημα, καὶ λέγει ἔτζι· τότε ἐφιλιώθημεν μὲ τὸν Θεὸν διὰ τοῦ αἵματος, καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Υἱοῦ του· τώρα δὲ, πῶς δὲν θέλομεν σωθῶμεν μὲ τὴν ζωὴν, καὶ ἀνάστασιν τοῦ Υἱοῦ του; διὰ τί, ἂν ὁ Θεὸς, καὶ Πατὴρ, δὲν ἐλυπήθη, οὐδὲ ἀκριβεύθη τότε τὸν Υἱόν του, ἀλλὰ ἔδωκεν αὐτὸν διὰ τὴν ἐδικήν μας φιλίωσιν, πῶς τώρα πολλῷ μᾶλλον δὲν θέλει σώσει ἡμᾶς, μὲ τὴν ζωὴν τοῦ αὐτοῦ Υἱοῦ του;

11. „Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν τῷ Θεῷ, διὰ τοῦ Κυρίου „ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· δι᾽ οὗ νῦν τὴν καταλλαγὴν ἐλάβομεν“.

Ὄχι μόνον, λέγει, ἐσώθημεν, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα εἰς τὸν Θεὸν δι᾽ αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ἀσεβεῖς ὄντες, ἐσώθημεν· καὶ μάλιστα ὅτι ἐσώθημεν, ὄχι δι᾽ ἄλλου τινὸς, ἀλλὰ διὰ τοῦ αἵματος τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ. Καυχώμεθα δὲ διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· διὰ τί αὐτὸς εἶναι ὁ αἴτιος τῆς καυχήσεώς μας, ὅς τις εἶναι αἴτιος καὶ τῆς μὲ τὸν Θεὸν φιλιώσεώς μας.

12. „Διὰ τοῦτο ὥσπερ δι᾽ ἑνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν Κόσμον „εἰσῆλθε, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος· καὶ οὕτως εἰς πάντας „ἀνθρώπους ὁ θάνατος διῆλθεν, ἐφ᾽ ᾧ πάντες ἥμαρτον“.

Ἀφ᾽ οὗ εἶπεν ὅτι ἐδικαίωσεν ἡμᾶς ὁ Κύριος Ἰησοῦς, ἀνατρέχει εἰς τὴν ῥίζαν τοῦ κακοῦ, δηλαδὴ εἰς τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὸν θάνατον· καὶ δείχνει ὅτι αὐτὰ τὰ δύω, ἡ ἁμαρτία, καὶ ὁ θάνατος ἐμβῆκαν εἰς τὸν Κόσμον, διὰ μέσου ἑνὸς ἀνθρώπου τοῦ Ἀδάμ· καὶ πάλιν δείχνει, ὅτι αὐτὰ ἀφανίσθησαν, διὰ μέσου ἑνὸς ἀνθρώπου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τί δὲ δηλοῖ τὸ, ἐφ᾽ ᾧ πάντες ἥμαρτον; ἤτοι διὰ τὸν Ἀδὰμ, ὅλοι οἱ ἐξ ἐκείνου γεννηθέντες ἄνθρωποι ἥμαρτον· διὰ τί, ἐπει-

---

ψυχήν του ἔβαλε διὰ τὴν ἀγάπην μας. Καὶ ἂν λοιπὸν τότε ὁποῦ ἐφθάσαμεν εἰς τόσην κακίαν, μᾶς ἠγάπησε, μᾶς ἀνέστησε, καὶ μᾶς ἐδικαίωσε, δοὺς ἐλευθερωτικόν μας τὸ αἷμά του· πολλῷ μᾶλλον ἀφ᾽ οὗ ἔτζι μᾶς ἐδικαίωσε, καὶ μᾶς οἰκειοποίησε, θέλει μᾶς ὑπερασπίζεται εἰς τὸ ἑξῆς, ὅταν δὲν ἦναι χρεία πλέον αὐτὸς νὰ ἀποθάνῃ, μήτε ἡμεῖς φθάνομεν εἰς τόσην ἀσθένειαν, καὶ κακίαν, καθὼς τὸ πρότερον; Διὰ τοῦτο λοιπὸν πρέπει νὰ ἔχωμεν βεβαίαν καὶ ἀδίστακτον τὴν ἐλπίδα τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν.

(1) Ὅρα πῶς ἑρμηνεύεται πλατύτερον τὸ „ὅτε „ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου“. (Γαλ. δʹ. 4.) ἐν τῇ ὑποσημειώσει· καὶ διὰ τί ὁ Χριστὸς ἦλθεν ἐπ᾽ ἐσχάτων, ὅρα εἰς τὸ „νῦν δὲ ἅπαξ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν „αἰώνων“. (Ἑβρ. θʹ. 26.)

ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἔπεσε, καὶ ἐθανατώθη, διὰ τοῦτο καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ δὲν ἔφαγον ἀπὸ τὸ ἀπηγορευμένον ξύλον, ἔγιναν ἐξ αἰτίας ἐκείνου θνητοί, ὡσὰν νὰ ἥμαρτον καὶ αὐτοί, διὰ τὶ ἐκεῖνος ἥμαρτε (1).

13. „Ἄχρι γὰρ Νόμου ἁμαρτία ἦν ἐν Κόσμῳ· ἁμαρτία δὲ οὐκ ἐλ-
„λογεῖται μὴ ὄντος Νόμου".
14. „Ἀλλ' ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωσέως, καὶ
„ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως
„Ἀδάμ, ὅς ἐστι τύπος τοῦ μέλλοντος" (2).

Σκοπὸν ἔχει ὁ Παῦλος νὰ δείξῃ, ὅτι καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ δὲν ἔφαγον ἀπὸ τὸ ξύλον, μηδὲ ἥμαρτον αὐτοπροσώπως παρόμοια μὲ τὸν Ἀδάμ, ὅμως διὰ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ Ἀδάμ, ἐλογίζοντο καὶ αὐτοὶ ὡσὰν νὰ ἥμαρτον, καὶ διὰ τοῦτο ἀπέθνησκον. Τοῦτο λοιπὸν κατασκευάζει μὲ τέτοιον τρόπον· ἡ ἁμαρτία ἐκράτει, καὶ ἐβασίλευεν, ἕως ὁποῦ ἐδόθη ὁ νόμος, ἤτοι ἡ ἁμαρτία

---

(1) Ὁ δὲ Φώτιος τὸ „ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον" οὕτως ἑρμηνεύει· „ἐπὶ τούτῳ, λέγει, συναποθνήσκομεν τῷ „Ἀδάμ, ἐφ' ᾧ καὶ συναμαρτάνομεν· καὶ τὴν μὲν ἀρ„χήν, ἐκεῖνος παρέσχεν, ἡμεῖς δὲ τὴν ἀφορμὴν λα„βόντες, οὐκ ἐκωλύσαμεν τὸ κακόν, ἀλλὰ καὶ συνηργή„σαμεν, καὶ ἐπὶ μέγα χωρῆσαι παρεσκευάσαμεν". Τὸ αὐτὸ λέγει καὶ ὁ Οἰκουμένιος. Ἐν δὲ τοῖς Ἀμφιλοχίοις (Ζητημ. σμα.) λέγει ὁ αὐτὸς Φώτιος, ὅτι τὸ „ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον" δὲν σημαίνει πρόσωπον, ἀλλὰ αἰτίαν· ἤτοι δι' ὅ,τι πάντες ἥμαρτον· συμφώνως δηλαδὴ μὲ τὸν Ἱερὸν Θεοφύλακτον. Περὶ τῆς συγκοινωνίας καὶ μεταδόσεως τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας, πολλαὶ δόξαι αἱρετικαὶ ἀνεφύησαν· οἱ μὲν γὰρ Καρποκρατιανοί, καὶ οἱ Ἀρμένιοι, καὶ οἱ νεώτεροι Ἀναβαπτισταί, καὶ οἱ Σακραμενταρίοι ἐφρόνησαν, ὅτι κάθε ἄνθρωπος δὲν ἐκοινώνησεν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν αὐτήν. Οἱ δὲ Καλβῖνοι εἶπον, ὅτι μόνα τὰ ὑπὸ τῶν ἀπίστων γεννώμενα νήπια δὲν ἐκοινώνησαν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν αὐτήν, ἀλλ' ὄχι καὶ τὰ ὑπὸ ἀπίστων γεννώμενα. Ἄλλοι δὲ προπατορικὸν ἁμάρτημα εἶπον, πῶς εἶναι ἡ ἄγνοια ὁποῦ ἔχει ὁ νοῦς εἰς τὸ ἀληθές, καὶ ἡ κλίσις ὁποῦ ἔχει ἡ θέλησις εἰς τὰ πάθη. Ταῦτα δὲ οὐκ εἰσὶ προπατορικὴ ἁμαρτία, ἀλλὰ ποινὰ τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας. Καὶ ἄλλοι μὲν εἶπον, ὅτι προπατορικὴ ἁμαρτία εἶναι οὐσία τοῦ ἀνθρώπου, μεταδιδομένη εἰς ὅλους κατ' ἐνέργειαν μοχθηρᾶς προαιρέσεως, εἰς οὐσίαν, καὶ φύσιν μεταβληθεῖσαν ἑκάστῳ. Οἱ δὲ Πελαγιανοί, μ' ὅλον ὁποῦ ἀπέβαλον τὴν προπατορικὴν ἁμαρτίαν ἀπὸ ὅλον τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ἤθελον ὅμως ὅτι μεταδίδεται εἰς αὐτὸ κατά τινα ψιλὴν μίμησιν. Τὸ δὲ φρόνημα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας εἶναι, ὅτι ἡ προπατορικὴ αὕτη ἁμαρτία, οὐχὶ οὐσία οὖσα, ἀλλ' ἐκτροπὴ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, καὶ παρακοὴ τῆς χρεωστουμένης ὑπακοῆς εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Δημιουργοῦ, καὶ οὐχὶ ἄγνοια τοῦ νοός, καὶ κλίσις τῆς θελήσεως εἰς τὸ χεῖρον, ἀλλ' αἰτία, καὶ ῥίζα τούτων, μεταδίδοται εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἕως καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐκ κοιλίας μητρὸς ἡγιασμένους, ἕως καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Κυρίαν ἡμῶν Θεοτόκον, καὶ ὄχι εἰς μόνα τὰ ὑπὸ ἀπίστων γεννώμενα νήπια· ὄχι κατὰ ψιλὴν μίμησιν, ἢ σχέσιν, ἀλλὰ κυρίως, καὶ κατ' ἀλήθειαν, καὶ πραγματικὴν κοινωνίαν· δι' ὃ καὶ τὰ βρέφη, κυρίως καὶ ἀληθῶς εἰς ἄφεσιν τῆς τοιαύτης ἁμαρτίας βαπτίζονται, κατὰ τὸν ρκα. Κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ Ἁγίας Συνόδου, ὡς ἀληθῶς, καὶ πραγματικῶς αὐτῆς κοινωνήσαντα. Διὰ ποῖον δὲ λόγον τοῦ Ἀδὰμ ἁμαρτήσαντος, μεταδίδοται ἡ ἁμαρτία του εἰς τοὺς ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντας, ὅρα εἰς τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ ρκα. Κανόνος τῆς ἐν Καρθαγένῃ ἐν τῷ ἡμετέρῳ νεοτυπώτῳ Κανονικῷ. Ὁ δὲ Ἀπόστολος ἐδῶ, μὲ ἕνα μόνον λόγον, τὸ „ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον" ἐφανέρωσεν ὅτι ἐν τῷ Ἀδάμ, πάντες ἥμαρτον οἱ ἐκ τοῦ Ἀδάμ. Ὁ ὑλικὸς δὲ τρόπος, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα μεταδίδοται, κοινῶς οἱ Θεολόγοι λέγουσιν, ὅτι εἶναι ἡ ἐμπαθής, καὶ ἐνήδονος ῥεῦσις τοῦ σπέρματος, ἐξ οὗ συλλαμβανόμεθα· δι' ὃ καὶ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὡς μὴ ἐκ σπέρματος γεννηθέντα, ἀνώτερον ὁμολογοῦμεν τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος.

(2) Τύπος τοῦ Χριστοῦ ἦτον ὁ Ἀδάμ, κατὰ τὸν Κορέσσιον, ὅτι καὶ οἱ δύω ἐστάθησαν Πατέρες ἡμῶν· ὁ μέν, κατὰ φύσιν, ὁ δέ, κατὰ χάριν· ὅτι καὶ ὁ Ἀδὰμ δὲν εἶχε Πατέρα φυσικὸν ἐπὶ γῆς, ὁμοίως καὶ ὁ Χριστός. Πέντε δὲ διαφοραὶ εὑρίσκονται μεταξὺ τοῦ Ἀδάμ, καὶ τοῦ Χριστοῦ. Α'. Ὅτι ὁ μὲν Ἀδὰμ ἔγινεν αἴτιος τῆς ἀπωλείας, ὁ δὲ Χριστός, αἴτιος τῆς σωτηρίας. Β'. Ὅτι ὁ μὲν Ἀδάμ, μετέδωκε τὴν μίαν ἁμαρτίαν εἰς ὅλην τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν· ὁ δὲ Χριστὸς ἀπὸ ὅλας τὰς ἁμαρτίας ἠλευθέρωσεν αὐτήν, καὶ ἀπὸ τὴν προπατορικήν, καὶ ἀπὸ τὰς προαιρετικάς. Γ'. Ὁ μὲν Ἀδάμ, μᾶς ἐχώρισεν ἀπὸ τὸν Θεόν, ὁ δὲ Χριστὸς μᾶς ἐφιλίωσε, καὶ μᾶς ἥνωσε μὲ τὸν Θεόν. Δ'. Ὅτι ὁ μὲν Ἀδὰμ μᾶς ἐνέκρωσε προσκαίρως, ὁ δὲ Χριστὸς μᾶς ἐζώωσεν αἰωνίως. Ε'. Ὅτι ὁ μὲν Ἀδὰμ δὲν ἔγινε πρόξενος ἁμαρτίας εἰς τοὺς Ἀγγέλους, ὁ δὲ Χριστὸς ἔγινε καὶ εἰς ἐκείνους πρόξενος σωτηρίας (ἤτοι τῆς εἰς τὸ κακὸν ἀτρεψίας), καὶ μείζονος χάριτος. Τρεῖς δὲ καταστάσεις εἰσί, κατὰ τὸν αὐτὸν Κορέσσιον· πρώτη ἡ ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ ἕως τοῦ Μωϋσῆ. β. ἡ ἀπὸ τοῦ Μωϋσῆ ἕως τοῦ Χριστοῦ. γ. ἡ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ἕως τοῦ τέλους τοῦ Κόσμου· καὶ ἐν τῇ α. μέν, ἐβασίλευσεν ἡ ἁμαρτία· ἐν δὲ τῇ β. ηὐξήνθη· ἐν δὲ τῇ γ. ἠφανίσθη· καὶ ἡ μὲν ἦν, πρὸ τοῦ Νόμου· ἡ δέ, ὑπὸ Νόμον, καὶ ἐν τῷ Νόμῳ· ἡ δέ, ὑπὸ χάριν, καὶ ἐν τῇ χάριτι· καὶ αἱ μὲν δύω, εἶναι καταστάσεις θανάτου· ἡ δὲ τρίτη εἶναι κατάστασις ζωῆς.

τία ἐβασίλευε καὶ πρὸ τοῦ νόμου. Ποία λοιπὸν ἦτον ἡ ἁμαρτία αὐτή; ἆράγε ἡ ἁμαρτία ὁποῦ ἀκολουθεῖ ἀπὸ τὴν παράβασιν τοῦ νόμου; καὶ πῶς ἔμελλε νὰ ἦναι τοιαύτη ἁμαρτία, εἰς καιρὸν ὁποῦ ἀκόμη δὲν ἦτον νόμος; διὰ τί ἁμαρτία τότε λογίζεται, καὶ παράβασις, ὅταν ἦναι νόμος, τὸν ὁποῖον παραβαίνοντες οἱ ἄνθρωποι, λέγονται ὅτι ἁμαρτάνουν· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ θάνατος ἐβασίλευσεν ἕως τοῦ Μωϋσέως, ἤγουν καὶ πρὸ τοῦ νὰ δοθῇ ὁ νόμος (Μωϋσῆν γὰρ ἐδῶ τὸν νόμον λέγει, κατὰ Θεοδώριτον)· „ἔχουσι γάρ φησι, Μωσέα (ἤτοι τὸν νόμον) καὶ „τοὺς Προφήτας". (Λουκ. ιϛ'. 19.) Καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει· „ἀλλ' ἕως σήμερον, ἡνίκα ἀ„ναγινώσκεται Μωσῆς, κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται". (Β'. Κορινθ. γ'. 15.) ἐπειδὴ, λέγω, ὁ θάνατος ἐβασίλευσε καὶ πρὸ τοῦ νὰ δοθῇ ὁ νόμος, λοιπὸν καὶ πρὸ τοῦ νὰ δοθῇ νόμος, ἦτον ἁμαρτία, διὰ μέσου τῆς ὁποίας ὁ θάνατος ἐβασίλευσε· δὲν ἤθελε βασιλεύσῃ δὲ, ἀνίσως δὲν ἦτον ἁμαρτία ἡ συνιστῶσα τὸν θάνατον. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀπεδείχθη, ὅτι ἀπὸ τὴν παράβασιν τοῦ νόμου ἁμαρτία ἀκόμη δὲν ἦτον (δι' ὅ,τι οὐδὲ ὁ παραβαινόμενος νόμος δὲν ἦτον) λείπεται νὰ ἦναι ἡ ἁμαρτία αὕτη, ἐκείνη ἡ τοῦ Ἀδάμ· διὰ τὴν ὁποίαν ὁ θάνατος ἐβασίλευσε, καὶ εἰς ἐκείνους ὁποῦ δὲν ἥμαρτον μὲν, ὅσον τὸ κατ' αὐτοὺς, (ἐπειδὴ γὰρ αὐτοὶ δὲν ἔλαβον νόμον, καὶ ἐντολὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ, μηδὲ ἐπαρέβησαν αὐτὸν, διὰ τοῦτο οὐδὲ λέγονται πῶς ἥμαρτον) ἥμαρτον ὅμως κατὰ τὸ ὁμοίωμα τῆς παραβάσεως τοῦ Ἀδὰμ, καὶ ἔγιναν κοινωνοὶ εἰς τὴν ἁμαρτίαν ἐκείνου, καθ' ὃ προπάτορος, ὅστις εἶναι τύπος τοῦ Χριστοῦ· διὰ τὶ, καθὼς ὁ παλαιὸς Ἀδὰμ ἔκαμεν ὑποδίκους εἰς τὴν ἐδικήν του ἁμαρτίαν, καὶ παράβασιν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ μ' ὅλον ὁποῦ δὲν ἁμάρτησαν ἐκεῖνοι, (οἱ ἴδιοι δηλ. αὐτοπροσώπως.) τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Χριστὸς ἐδικαίωσεν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ μ' ὅλον ὁποῦ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔκαμαν ἔργα ἄξια δικαιώσεως. Διὰ τοῦτο ὁ παλαιὸς Ἀδὰμ, τύπος εἶναι τοῦ μέλλοντος, ἤτοι τοῦ Χριστοῦ, τοῦ νέου Ἀδάμ.

15. „Ἀλλ' οὐχ ὡς τὸ παράπτωμα, οὕτω καὶ τὸ χάρισμα· εἰ γὰρ „τῷ τοῦ ἑνὸς παραπτώματι, οἱ πολλοὶ (1) ἀπέθανον, πολ„λῷ μᾶλλον ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ δωρεὰ, ἐν χάριτι τοῦ „ἑνὸς ἀνθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τοὺς πολλοὺς ἐπερίσσευσε".

16. „Καὶ οὐχ ὡς δι' ἑνὸς ἁμαρτήσαντος, τὸ δώρημα· τὸ μὲν γὰρ „κρίμα, ἐξ ἑνὸς εἰς κατάκριμα· τὸ δὲ χάρισμα, ἐκ πολλῶν „παραπτωμάτων εἰς δικαίωμα".

Ὄχι μόνον, λέγει, τόσον μᾶς ὠφέλησεν ὁ Χριστὸς, ὅσον μᾶς ἔβλαψεν ὁ Ἀδάμ· ἀλλὰ πολὺ περισσότερον ὁ Χριστὸς μᾶς ὠφέλησε, παρὰ ὁποῦ μᾶς ἔβλαψεν ὁ Ἀδάμ· διατί, ἀνίσως ἡ ἁμαρτία τοῦ Ἀδὰμ τόσον ἐδυνήθη νὰ κάμῃ, ὥστε ὁποῦ ὁ ἕνας νὰ πταίσῃ, καὶ ὅλοι οἱ ἐξ ἐκείνου γεννηθέντες, νὰ κατακριθοῦν νὰ ἀποθάνουν, καὶ χωρὶς νὰ πταίσουν· πολλῷ μᾶλλον ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, καὶ Πατρὸς, καὶ οὐ μόνου τούτου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, θέλει περισσεύσει εἰς τοὺς πολλοὺς ἄφθονος χυθεῖσα (2); Καὶ δὲν θέλει εἶναι τὸ χάρισμα τοῦ

Θεοῦ

(1) Τὸ „οἱ πολλοὶ" ἐνταῦθα ἐκλαμβάνεται ἀντὶ τοῦ Πάντες, καθὼς προϊὼν ὁ αὐτὸς Παῦλος ἑρμηνεύει τοῦτο λέγων· „Ἄρα οὖν ὡς δι' ἑνὸς παραπτώμα„τος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς κατάκριμα". (Στίχ. 18.) πάντες γὰρ οἱ ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ κατὰ διαδοχὴν γεννηθέντες διὰ σπερμογονίας, ἀπέθανον, καὶ κατεκρίθησαν, καὶ οὐχὶ ἄλλοι μὲν, ἄλλοι δ' οὔ. Οὕτω καὶ τὸ λόγιον τοῦ Κυρίου ἐκεῖνο· „πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτό ἐστι „τὸ αἷμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ πολλῶν ἐκχυνόμε„νον"· ἀντὶ τοῦ πάντων ἐννοεῖται, κατὰ τρόπον συνεκδοχῆς, τοῦ περισσοτέρου μέρους, ἀντὶ τοῦ καθόλου νοουμένου, καὶ ἐκλαμβανομένου, καθ' ὅτι καὶ οἱ πάντες, πολλοί εἰσιν.

(2) Ἄριστα καὶ ὁ σοφὸς Φώτιος τὰ ἀποστολικὰ ταῦτα ἑρμηνεύων λέγει· ὅτι τρία τινα εἰς αὐτὰ θεωροῦνται· ἐναντιότης, ὁμοιότης, καὶ ὑπερβολὴ κατὰ τὴν ὁμοιότητα· ἐναντιότης μὲν, ὅτι εἶναι ἐναντία ἀναμεταξύ των ἡ ἁμαρτία, καὶ τὸ ἀναμάρτητον· ἡ πρὸς Θεὸν ἔχθρα, καὶ ἡ πρὸς Θεὸν καταλλαγή· κατάκριμα, καὶ δικαίωμα· ἀπώλεια, πτῶμα, θάνατος, καὶ σωτηρία, καὶ ἀνάστασις, καὶ ζωή. Ὁμοιότης δὲ πάλιν εἶναι, ὅτι καθὼς διὰ τοῦ ἑνὸς Ἀδὰμ, ἠκολούθησαν τὰ κακὰ εἰς ὅλους· ἔτζι διὰ τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ, ἠκολούθησαν εἰς ὅλους τὰ ἀγαθά. Ἡ δὲ ὑπερβολὴ θεωρεῖται εἰς αὐτά· ὅτι εἰς μὲν τὰ κακὰ, συνήργησαν μετὰ τὸν ἕνα Ἀδὰμ, οἱ πολλοὶ, διὰ τῶν προαιρετικῶν αὐτῶν ἁμαρτιῶν· εἰς δὲ τὰ ἀγαθὰ, οὐδεὶς ἐσυνήργησεν, ἢ ἐβοήθησεν· ἀλλὰ μόνου τοῦ Χριστοῦ τὸ χάρισμα, καὶ κατόρθωμα ἔγινε. Καὶ πάλιν· ὅτι ὄχι μόνον ἀνηρέθησαν τὰ κακὰ ὁποῦ ἐπροξένησεν ὁ Ἀδὰμ, καὶ οἱ τούτου ἀπόγονοι· ἀλλὰ καὶ ἐδόθησαν

πρὸς

Θεοῦ τόσον μόνον, ὅσον ἔγινε καὶ τὸ κατάκριμα τὸ μεταδοθὲν εἰς πάντας, διὰ μέσου τοῦ ἑνὸς Ἀδὰμ ὁποῦ ἥμαρτε· διὰ τί, τὸ μὲν κρίμα, ἤτοι ἡ κατάκριτος ἁμαρτία, ἀπὸ τὸν ἕνα Ἀδὰμ χυθεῖσα, ἐγίνετο πάντοτε εἰς τοὺς ἀπογόνους του εἰς κατάκριμα, ἤτοι εἰς θάνατον, ἢ καὶ εἰς περισσοτέρας ἁμαρτίας· ὥστε ὁποῦ νὰ κρίνωνται οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὸν θάνατον, καὶ ἀπὸ πολλὰς ἁμαρτίας· τὸ δὲ χάρισμα τοῦ Θεοῦ ἔγινεν εἰς δικαίωμα ἀπὸ τὰς πολλὰς ἐκείνας ἁμαρτίας· ἤγουν ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, δὲν ἀνέτρεψε μόνον ἐκείνην τὴν μίαν ἁμαρτίαν τοῦ Ἀδάμ· ἀλλὰ ἀκόμη καὶ ὅλας τὰς ἄλλας ἁμαρτίας τὰς προαιρετικὰς τῶν ἀνθρώπων, αἱ ὁποῖαι ἐπράχθησαν ὕστερον ἀπὸ τὴν προπατορικὴν ἐκείνην ἁμαρτίαν· διὰ τί ἡ χάρις αὐτὴ τοῦ Χριστοῦ, λύσασα ὅλας τὰς ἁμαρτίας ὁποῦ ἐπράχθησαν μετὰ τὴν παράβασιν, ἔγινεν εἰς ἡμᾶς δικαίωσις, ἤτοι μᾶς ἐδικαίωσε διὰ μέσου τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος (1).

17. „Εἰ γὰρ τῷ τοῦ ἑνὸς παραπτώματι ὁ θάνατος ἐβασίλευσε διὰ „τοῦ ἑνός, πολλῷ μᾶλλον οἱ τὴν περισσείαν τῆς χάριτος, καὶ „τὴν δωρεὰν τῆς δικαιοσύνης λαμβάνοντες, ἐν ζωῇ βασιλεύσουσι „διὰ τοῦ ἑνὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ“.

18. „Ἄρα οὖν, ὡς δι' ἑνὸς παραπτώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς „κατάκριμα· οὕτω καὶ δι' ἑνὸς δικαιώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους „εἰς δικαίωσιν ζωῆς“.

Ἀνίσως, λέγει, τὸ νὰ φάγῃ ἀπὸ τὸ ξύλον τῆς γνώσεως ἕνας μόνος ἄνθρωπος ὁ Ἀδάμ, ἔκαμε νὰ βασιλεύσῃ ὁ θάνατος εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς οἱ πιστοὶ ὁποῦ ἐλάβομεν τὴν περίσσειαν, καὶ πλουσιότητα τῆς χάριτος, καὶ ὁποῦ ἐδικαιώθημεν, πολλῷ μᾶλλον, λέγω, ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ θέλομεν ζήσομεν, καὶ θέλομεν βασιλεύσομεν διὰ μέσου τοῦ ἑνὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ; τούτου γὰρ εἴμεθα ἀδελφοί, καὶ τούτου κατεστάθημεν σύσσωμοι, καὶ ἑνώθημεν μὲ αὐτὸν τόσον πολλά, καθὼς εἶναι ἡνωμένον καὶ τὸ σῶμα μὲ τὴν κεφαλήν· διὰ τί, μήπως ἐλάβομεν, λέγει, ἕνα μόνον, καὶ γυμνὸν ἀγαθὸν ἀπὸ τὸν Χριστόν, διὰ νὰ διστάζωμεν καὶ εἰς τὰ μέλλοντα ἀγαθά, ὁποῦ ἐλπίζομεν παρ' αὐτοῦ νὰ λάβωμεν; ὄχι· ἀλλὰ τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ ἐπληθύνθησαν εἰς ἡμᾶς μὲ περίσσειαν χάριτος· καὶ ὁμοιάζομεν κατὰ τοῦτο μὲ ἕνα, ὁποῦ χρεωστεῖ μὲν πολλά, καὶ ὁποῦ βαλθῇ εἰς φυλακὴν διὰ τὸ χρέος του, ὁμοῦ μὲ τὴν γυναῖκα, καὶ τέκνα του· ἔπειτα δέ, δὲν ἐλευθερωθῇ μόνον ἀπὸ τὴν φυλακήν, καὶ ἀπὸ τὸ χρέος ὁποῦ ἔχει, ἀλλὰ λάβῃ καὶ πρὸς τούτοις μυρία, καὶ ἀναρίθμητα πουγκεῖα· καὶ μετὰ ταῦτα αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐμβὰς εἰς τὰ βασιλικὰ παλάτια, ἤθελεν ἀξιωθῇ τιμὴν πολλήν, καὶ γένῃ τοῦ Βασιλέως υἱός. (2) Συμπεραίνοντας λοιπὸν τὸ νόημα τῶν λόγων του ὁ Ἀπόστολος, λέγει· ἄρα, κα-

πρὸς τούτοις καὶ ἀγαθὰ ἀπὸ τὸν Χριστόν· μάλιστα δὲ ἡ ὑπερβολὴ αὕτη ἐρρέθη, κατὰ τὸν Οἰκουμένιον, ὅτι ὁ μὲν θάνατος, ἀρχὴν λαβὼν τὴν τοῦ Ἀδὰμ ἁμαρτίαν, ἔλαβε πρὸς τούτοις συνέργειαν καὶ τὰς προαιρετικὰς τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτίας, καὶ οὕτως ἐθανάτωσεν ὅλους· ἡ δὲ τοῦ Χριστοῦ Χάρις, χωρὶς τῆς συνεργείας τῶν ἀνθρώπων, ἐξαπλώθη εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· ἐπειδὴ ἡ διὰ Χριστοῦ δοθεῖσα ἀνάστασις, καὶ ζωή, καὶ εἰς τοὺς ἀπίστους Ἰουδαίους, καὶ Ἕλληνας, τοὺς μὴ μόνον μὴ πιστεύοντας, ἀλλὰ καὶ βλασφημοῦντας, καὶ πολεμοῦντας τὴν τοῦ Χριστοῦ Πίστιν, καὶ εἰς αὐτούς, λέγω, ἡ ἀνάστασις, θέλει δοθῇ· πάντες γὰρ μέλλουν νὰ ἀναστηθοῦν, καὶ πιστοί, καὶ ἄπιστοι.

(1) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει, ὅτι ἄνθρωπον ὀνομάζει ἐδῶ τὸν Χριστόν, διὰ νὰ δείξῃ ἀκριβῶς τὸν τύπον τοῦ Ἀδάμ· ὅτι καθάπερ ἐκεῖ, δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ὁ θάνατος· οὕτω καὶ δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ἐνταῦθα ἡ τοῦ θανάτου κατάλυσις.

(2) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος λέγει, ἑρμηνεύων τὸ ῥητὸν τοῦτο, ὅτι τόσην πλουσίαν ἱκανοποίησιν, καὶ κανόνα ἔκαμεν ὁ Χριστὸς διὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἀπὸ Ἀδὰμ ἕως τῆς συντελείας τοῦ Κόσμου, ὥστε ὅλαις ἡ ἁμαρτίαις τοῦ Κόσμου, συγκρινόμεναις μὲ αὐτήν, φαίνονται ὥσαν μία ῥανίδα νεροῦ συγκρινομένη μὲ ἕνα πέλαγος. „Πολλῷ γὰρ πλείονα ὧν „ὀφείλομεν κατέβαλεν ὁ Χριστός, καὶ τοσούτῳ πλείο„να, ὅσῳ πρὸς ῥανίδα μικρὰν πέλαγος ἄπειρον. Μὴ „τοίνυν ἀμφίβαλλε, ἄνθρωπε, τοσοῦτον πλοῦτον ὁρῶν ἀ„γαθῶν· μηδὲ ζήτει, πῶς ὁ σπινθὴρ ἐκεῖνος τοῦ θανά„του, καὶ τῆς ἁμαρτίας ἐλύθη, τοσαύτης θαλάττης χα„ρισμάτων ἐπενεχθείσης αὐτῷ“. (Ὁμιλ. ι. εἰς τὴν πρὸς Ῥωμ.) Καὶ ὁ Ἱεροσολύμων δὲ Κύριλλος οὕτω λέγει· „οὐ τοσοῦτον ἡμεῖς ἐξημάρτομεν, ὅσον ἐκεῖνος „(ὁ Χριστὸς δηλ.) δικαίως ἐπράξατο“. (Κατηχ. γ΄.) Καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος. „Εἰ ἡ γεῦσις κατέκρι„νε, πόσῳ μᾶλλον τὸ Χριστοῦ παθεῖν ἐδικαίωσε“; (Λόγ. εἰς τὰ Γενέθλια). Ὅπερ ἑρμηνεύων ὁ σχολιαστὴς Νικήτας λέγει· „Καὶ εἰ ἡ μία αἴσθησις ἡ γεῦσις, „κατέκρινεν ἡμᾶς, πόσῳ μᾶλλον ἐδικαίωσεν ἡμᾶς ὁ „Ἰησοῦς Χριστός, παθὼν ὑπὲρ ἡμῶν τὸ πάθος, ὅπερ „ὑ-

καθὼς διὰ μέσου τοῦ παραπτώματος τοῦ ἑνὸς Ἀδὰμ, ἦλθεν ἡ κατάρα καὶ καταδίκη εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους (βλέπε δὲ, πῶς ἐκεῖνο ὁποῦ εἶπεν ἀνωτέρω κρῖμα, τώρα τὸ ὀνομάζει παράπτωμα, ἤτοι τὴν ἁμαρτίαν τοῦ Ἀδὰμ) ἔτζι καὶ διὰ τοῦ δικαιώματος τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ, ἦλθεν ἡ εὐλογία, καὶ χάρις εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς, ἀντὶ μὲν τῆς ἁμαρτίας, δικαίωσιν, ἀντὶ δὲ τοῦ θανάτου, ζωὴν (1).

19. „Ὥσπερ γὰρ διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου, ἁμαρτωλοὶ „κατεστάθησαν οἱ πολλοὶ, οὕτω καὶ διὰ τῆς ὑπακοῆς τοῦ ἑνὸς δί-„καιοι κατασταθήσονται οἱ πολλοί“.

Δὲν εἶναι ταυτολογία, καθὼς φαίνεται, εἰς τὰ ἀποστολικὰ ταῦτα ῥήματα· ἀλλ' ἐπειδὴ εἶπεν ἀνωτέρω ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ὅτι, καθὼς διὰ τοῦ σφάλματος τοῦ ἑνὸς, ἔτζι καὶ διὰ τοῦ δικαιώματος τοῦ ἑνός· τώρα ἐξηγεῖ τί ἦτον τὸ σφάλμα τοῦ ἑνὸς, καὶ λέγει· ὅτι ἦτον ἡ παρακοὴ, διὰ μέσου τῆς ὁποίας κατεστάθησαν ἁμαρτωλοὶ οἱ πολλοὶ, ἤτοι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ὑπεύθυνοι ἔγιναν εἰς τὴν κόλασιν, καὶ κατάδικοι εἰς τὸν θάνατον. Τί δὲ εἶναι καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ἑνὸς, ἤτοι τοῦ Χριστοῦ; καὶ λέγει ὅτι ἦτον ἡ ὑπακοὴ, ἡ μέχρι θανάτου, καὶ θανάτου σταυρικοῦ, διὰ μέσου τῆς ὁποίας ὑπακοῆς, συνετρίβη ὁ θάνατος, καὶ ἡμεῖς ἐλευθερώθημεν ἀπὸ τὴν καταδίκην ἐκείνου.

20. „Νόμος δὲ παρεισῆλθεν, ἵνα πλεονάσῃ τὸ παράπτωμα. Οὗ „δὲ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις“.

Ἐπειδὴ ἔδειξεν ὁ Παῦλος ὅτι ὅλοι οἱ ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ γεννηθέντες κατεδικάσθησαν, ἀπὸ δὲ τὸν Χριστὸν ἐσώθησαν, ἀκόλουθον δὲ ἦτον νὰ ἀπορήσῃ τινὰς, καὶ νὰ εἰπῇ· τί ἔκαμνε λοιπὸν ὁ νόμος τόσους χρόνους, ἀνίσως καὶ ὁ Χριστὸς μᾶς ἐδικαίωσε, καὶ ὄχι ὁ νόμος; Καὶ ἀποκρίνεται, ὅτι ὁ νόμος παρεισῆλθεν· ἀντὶ τοῦ πρὸς καιρὸν ἐδόθη, καὶ ὄχι προηγουμένως, καὶ κυρίως· πρὸς καιρὸν δὲ δοθεὶς ἐπερίσσευσε τὴν ἁμαρτίαν· διὰ τί ἔδιδε πολλὰς ἐντολὰς, τὰς ὁποίας ἐπειδὴ καὶ ἐπαράβαιναν οἱ ἄνθρωποι, διὰ τοῦτο ἐπερίσσευσεν ἡ ἁμαρτία. Τὸ δὲ, ἵνα, ἐδῶ δὲν εἶναι αἰτιολογικὸν, ἀλλὰ ἀποβατικόν· ἤτοι ἀπὸ τὴν ἀπόβασιν, καὶ τὸ τέλος, τοῦτο ἠκολου-

---

„ὑπέμεινεν ἐπὶ πάσης τῆς ἁγίας αὐτοῦ σαρκός“; Ἀπὸ τοῦ Ἀποστόλου δὲ ἐρανίσθη, φησὶ, καὶ αὐτὴ ἡ ἔννοια, λέγοντος· „Ἄρα οὖν ὡς δι' ἑνὸς παραπτώματος, „εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς κατάκριμα· οὕτω καὶ δι' ἑνὸς „δικαιώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς δικαίωσιν ζωῆς“. Καὶ εἶναι γνώμη πολλῶν Θεολόγων, ὅτι τόσον πλουσία εἶναι ἡ ἱκανοποίησις ὁποῦ ἔκαμεν ὁ Χριστὸς μὲ τὸ πάθος του, εἰς τρόπον ὁποῦ εἶναι ἀρκετὴ νὰ σώσῃ καὶ τοὺς δαίμονας ὅλους, ἐὰν αὐτοὶ ἤθελαν μετανοήσουν· καὶ ἡ αἰτία εἶναι, διὰ τί τὸ πρόσωπον ὁποῦ ἔλαβε τὰ πάθη, καὶ τὸν θάνατον, μὲ τὸ νὰ ἦναι ἀπείρου τιμῆς, ἂν μόνον ἐλάμβανεν ἕνα ὀλίγον πόνον, καὶ μίαν μόνην μάστιγα, ἦτον ἀρκετὸς κανόνας διὰ ὅλας τὰς πεπερασμένας ἁμαρτίας τῶν ἀνθρώπων· πόσῳ μᾶλλον ὁποῦ ἔπαθε τόσα καὶ τόσα; Διὰ τοῦτο καὶ μερικοὶ Διδάσκαλοι εὐτυχὲς ὀνομάζουσι τὸ πταῖσμα τοῦ Ἀδὰμ, διὰ τί ἐκ τούτου ἀπέβη καὶ εὐτυχήσαμεν τόσας χάριτας.

(1) Τὸ ῥητὸν τοῦτο ἑρμηνεύων Γεώργιος ὁ Κορέσσιος λέγει, ὅτι οἱ μὲν Φιλόσοφοι ἤθελον πῶς φυσικὸς νὰ ἦναι ὁ θάνατος, κατὰ τοὺς Νόμους τῆς φύσεως ἀκολουθῶν, διὰ τὸ ἐξ ἐναντίων εἶναι τὸ σῶμα σύνθετον, ὁ δὲ Σολομὼν λέγων· „ὁ Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίη„σεν, οὐδὲ τέρπεται ἐπ' ἀπωλείᾳ ζώντων“. (Σοφ. ά. 13.) Καὶ „φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς „τὸν Κόσμον“. (Σοφ. β'. 24.) ὁμοίως καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐδῶ „εἰ τῷ τοῦ ἑνὸς παραπτώματι ὁ θάνατος ἐ„βασίλευσε διὰ τοῦ ἑνός“. Καὶ ὁ Ἀδελφόθεος Ἰάκωβος· „ἡ δὲ ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα ἀποκύει θάνα„τον“. (Ἰάκ. ά. ιε'.) οὗτοι, λέγω, ταῦτα λέγοντες, ἀποδεικνύουν ὅτι ὁ θάνατος δὲν εἶναι κατὰ φύσιν, ἀλλὰ εἶναι ποινὴ, καὶ τιμωρία, καὶ τῆς ἁμαρτίας ἔκγονον· καὶ ἡ μὲν μήτηρ τῆς ἁμαρτίας, εἶναι ἡ καθ' ἕξιν ἐπιθυμία· ὁ δὲ πατήρ της, εἶναι ἡ ἐλευθέρα θέλησις, (ἢ καὶ ὁ Διάβολος). τὸ δὲ σπέρμα τῆς μητρὸς, εἶναι ἡ ὁρμὴ, καὶ ἡδονή· τὸ δὲ σπέρμα τοῦ πατρὸς, ἤτοι τῆς θελήσεως, εἶναι ἡ συγκατάθεσις· τὸ δὲ τέκνον αὐτῶν, εἶναι ἡ ἔμπρακτος ἁμαρτία, ἡ ὁποία ἢ εἶναι ἔμβρυον ἀτελὲς, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ συγγνωστὴ, καὶ ἀθανάσιμος ἁμαρτία· ἢ εἶναι τέλειον, καὶ εἰδοπεποιημένον, καὶ γεννημένον, καὶ εἶναι ἡ θανάσιμος ἁμαρτία· ἀνεψιὸς δὲ τῆς Μητρὸς, καὶ τοῦ Πατρὸς, εἶναι ὁ θάνατος· πρωτογενῆ δὲ θάνατον θέλει ὁ θεῖος Γρηγόριος ὁ Διάλογος νὰ ἦναι ἡ ὑπερηφάνεια, ἥτις ἐθανάτωσε καὶ τοὺς Ἀγγέλους εἰς τὸν Οὐρανὸν, καὶ τὸν Ἀδὰμ εἰς τὴν γῆν· ὅθεν εἶπεν ὁ Σιράχ· „ἀρχὴ ὑπερηφανίας ἁ„μαρτία“. (Σειρ. ί. 13.) Ἄλλοι δὲ θέλουσι νὰ ἦναι ὁ βίαιος θάνατος, καθὼς συνέβη ἐπὶ τοῦ Ἄβελ πρώτου ἀποθανόντος βιαίως ἐπὶ τῆς γῆς.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

λύθησεν· ἐπειδὴ ἐδόθη μὲν ὁ νόμος διὰ νὰ ὀλιγοστεύσῃ, καὶ νὰ χαλάσῃ τὴν ἁμαρτίαν, ἀπέβη ὅμως καὶ ἔγινε τὸ ἐναντίον, διὰ τὴν ἀμέλειαν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὄχι διὰ τὴν φύσιν τοῦ νόμου· ἐπειδὴ δὲ ἐπερίσσευσεν ἡ ἁμαρτία διὰ μέσου τοῦ νόμου, διὰ τοῦτο ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἐπερίσσευσεν ὑπὲρ τὴν ἁμαρτίαν, διὰ μέσου τοῦ Χριστοῦ· ἐπειδὴ δὲν ἠλευθέρωσε τοὺς ἀνθρώπους μόνον ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐδικαίωσε, καὶ τοὺς ἔκαμεν Οὐρανίους, καὶ Υἱοὺς Θεοῦ· διὰ τοῦτο δὲν εἶπεν ὁ Παῦλος ὅτι ἐπερίσσευσεν ἡ χάρις, ἀλλ' ὑπερεπερίσσευσε, φανερόνωντας μὲ τὴν λέξιν ταύτην, τὸ πλῆθος αὐτῆς, καὶ τὴν ἀφθονίαν (1).

21. „Ἵνα, ὥσπερ ἐβασίλευσεν ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θανάτῳ, οὕτω καὶ ἡ
„χάρις βασιλεύσῃ διὰ δικαιοσύνης εἰς ζωὴν αἰώνιον“.

Μὲ τὸ νὰ εἶπεν ὁ Ἀπόστολος ἀνωτέρω, ὅτι ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις, δείχνει ἐδῶ καὶ τὸ εὔλογον τοῦ πράγματος, διὰ νὰ μὴν ἀπιστῶμεν· καὶ λέγει, ὅτι ἡ μὲν ἁμαρτία ἦτον εἰς τάξιν Βασιλέως· ὁ δὲ θάνατος, ἦτον εἰς τάξιν Στρατιώτου, ἁρματωμένου ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας. Ἀνίσως λοιπὸν ἡ ἁμαρτία, ἐβασίλευσεν εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, ἔχουσα τὸν θάνατον ὡσὰν ἕνα στρατιώτην της· πολλῷ μᾶλλον ἡ χάρις τοῦ Χριστοῦ θέλει βασιλεύσει εἰς ἡμᾶς; Ἡ χάρις δὲ αὕτη, ἔχει μὲν μαζί της τὴν δικαιοσύνην, τὴν φθαρτικὴν τῆς ἁμαρτίας· διὰ μέσου δὲ τῆς φθορᾶς τῆς ἁμαρτίας, φθείρει ὁμοῦ καὶ τὸν θάνατον, καὶ φέρει ζωὴν αἰώνιον. Ἔγινε λοιπὸν ὡσὰν ἕνας πόλεμος, ἀπὸ δύω ἐναντίους ἐχθρούς· καὶ ἡ μὲν ἁμαρτία, εἶχε στρατιώτην της τὸν θάνατον· ἡ δὲ χάρις, εἶχε στρατιώτην της τὴν δικαιοσύνην. Ἐθανάτωσε λοιπὸν ἡ δικαιοσύνη τὴν βασίλισσαν ἁμαρτίαν, καὶ μαζὶ μὲ τὴν ἁμαρτίαν, ἐθανάτωσεν ὁμοῦ καὶ τὸν θάνατον· καὶ λοιπὸν ἐμβῆκεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ζωὴ αἰώνιος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ϛʹ.

1. „Τί οὖν ἐροῦμεν; ἐπιμενοῦμεν τῇ ἁμαρτίᾳ, ἵνα ἡ χάρις πλεο-
„νάσῃ“;
2. „Μὴ γένοιτο! οἵτινες ἀπεθάνομεν τῇ ἁμαρτίᾳ, πῶς ἔτι ζήσο-
„μεν ἐν αὐτῇ“;

Ἐπειδὴ εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Παῦλος ὅτι ὅπου ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις, ἴσως ἤθελεν εἰπῇ τινας· λοιπὸν ἂς μὴ παύσωμεν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, διὰ νὰ φανῇ εἰς ἡμᾶς περισσοτέρα ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ· ταύτην λοιπὸν τὴν ἀντίστασιν λύωντας ὁ Ἀπόστολος, λέγει ἀρνητικῶς· μὴ γένοιτο! τὸν ὁποῖον τοῦτον λόγον συνειθίζει νὰ λέγῃ ὁ Παῦλος εἰς τὰ πολλὰ ὁμολογούμενα, καὶ φανερὰ ἄτοπα· ἔπειτα κάμνει καὶ συλλογισμὸν ἐπάνω εἰς τοῦτο, λέγων· ὅτι ἡμεῖς ἀπεθάνομεν κατὰ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ἐγίναμεν νεκροὶ εἰς αὐτήν, διὰ μέσου τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος, ὥστε πλέον νὰ μὴν ὑπακούωμεν εἰς αὐτήν. Καὶ λοιπόν, πῶς πάλιν θέλομεν ζήσομεν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ὥστε ὁποῦ νὰ ἔχωμεν σχέσιν, καὶ οἰκειότητα μὲ αὐτήν, καὶ νὰ τῆς ὑπακούωμεν; Ἐκ τῶν λόγων δὲ τούτων μανθάνομεν, ὅτι κάθε πιστὸς Χριστιανός, νεκρόνεται μὲν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, διὰ μέσου τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος· ἐὰν δὲ ἀμελήσῃ, αὐτὸς ἀνασταίνει τὸν ἑαυτόν του, καὶ τὸν ζωντανεύει πάλιν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ὥστε ὁποῦ νὰ μολύνεται μὲ αὐτήν· καθὼς ἐκ τοῦ ἐναντίου, καὶ ὅποιος εἶναι ἐπιμελής, καὶ ἀγωνιστής, αὐτὸς πάντοτε φυλάττει εἰς τὸν ἑαυτόν του τὴν εἰς τὴν ἁμαρτίαν νέκρωσιν ταύτην· καὶ ἂν ἡ ἁμαρτία μυρίαις φοραῖς τὸν προστάζῃ νὰ τῆς ὑπακούσῃ, αὐτὸς ὅμως ὡς νεκρός, δὲν ὑπακούει εἰς αὐτήν.

3. „Ἡ

(1) Ὁ δὲ Γεννάδιος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἑρμηνεύων τὸ ῥητὸν τοῦτο λέγει, ὅτι τοῦτο ὁμοιάζει μὲ ἐκεῖνο ὁποῦ λέγει ὁ αὐτὸς Παῦλος εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολήν. „Τί οὖν ὁ Νόμος; τῶν παραβά„σεων χάριν προσετέθη“. (Γαλ. γ.) Τὸ δὲ ἵνα, ἔβαλεν ἐδῶ, κατὰ τὸ ἰδίωμα τῆς Γραφῆς, σημαίνει δὲ τὸ ἀκόλουθον· ἤτοι τὸ ἵνα δὲν νοεῖται αἰτιολογικόν, ἀλλὰ ἀποβατικόν· ἀφ' οὗ γὰρ ὁ Νόμος ἐδόθη, ἐπερίσσευσαν τὰ ἁμαρτήματα· διατί ὅσον ἦτον ἡ παραγγελίαις τοῦ Νόμου περισσότεραις, καὶ ἐπαραβαίνοντο, ἐκ τούτου ἠκολούθει καὶ ἀπέβη νὰ γίνωνται τόσον περισσότερα καὶ τὰ ἁμαρτήματα.

3. „Ἢ ἀγνοεῖτε (1), ὅτι ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστὸν (2), εἰς „τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν“;

4. „Συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ Βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον, „ἵνα ὥσπερ ἠγέρθη Χριστὸς ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς, „οὕτω καὶ ἡμεῖς, ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν“.

Προσθέττει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος τὸν τρόπον, καὶ τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἡμεῖς ἀπεθάνομεν κατὰ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ λέγει· ὅτι διὰ μέσου τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος ἀποθνήσκομεν κατ᾽ αὐτήν· διὰ τὶ εἰς τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ ἐβαπτίσθημεν, ἤτοι ἐβαπτίσθημεν διὰ νὰ ἀποθάνωμεν καὶ ἡμεῖς προαιρετικῶς, καθὼς ἐκεῖνος πραγματικῶς ἀπέθανεν· ἐπειδὴ, ἐκεῖνο ὁποῦ ἔγινεν εἰς τὸν Χριστὸν, ὁ Σταυρὸς, καὶ ὁ τάφος, τοῦτο γίνεται καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς, τὸ Βάπτισμα (3), ἂν καὶ ὄχι κατὰ τὰ αὐτὰ πράγματα (4). Διὰ τὶ, ὁ μὲν Χριστὸς, κα-

(1) Ἐν ἄλλοις, ἢ ἀγνοεῖτε, ἀδελφοί.

(2) Ἐν ἄλλοις, εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν ἐβαπτίσθημεν.

(3) Ὅθεν καὶ ἐν ταῖς Ἀποστολικαῖς Διατάξεσι γέγραπται· „ἐστὶ τοίνυν, τὸ μὲν Βάπτισμα, εἰς τὸν „θάνατον τοῦ Κυρίου διδόμενον· τὸ δὲ ὕδωρ, ἀντὶ τῆς „ταφῆς· τὸ ἔλαιον, ἀντὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου· ἡ „σφραγὶς, ἀντὶ τοῦ Σταυροῦ· τὸ μύρον, βεβαίωσις τῆς „ὁμολογίας· ἡ κατάδυσις, τοῦ συναποθανεῖν· ἡ ἀνάδυσις, τοῦ συναναστῆναι“. (Βιβλ. γ. Κεφ. ιζ.) Σημείωσαι δὲ, ὅτι διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος πρῶτον εἶπε τὸν θάνατον, δεύτερον τὴν ταφὴν, καὶ τρίτον τὴν ἔγερσιν· διὰ τὶ κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον· „ἀνάγκη τὸν ἀ„ποθανόντα ταφῆναι· καὶ τὸν ταφέντα ἐν τῷ ὁμοιώμα„τι τοῦ θανάτου, ἀναστῆναι διὰ τῆς ἐν Χριστῷ τοῦ Θεοῦ „χάριτος, καὶ μηκέτι διὰ τὰς ἁμαρτίας τὸ πρόσωπον „τοῦ ἔσω ἀνθρώπου, ὡς πρόσκαυμα χύτρας ἔχειν· ἀλλ᾽ ἐν „τῷ πυρὶ φανερωθέντων τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ διὰ τοῦ „αἵματος τοῦ Χριστοῦ τὴν ἄφεσιν λαβόντων, λοιπὸν διὰ „τῆς ἐν καινότητι ζωῆς ἀπαστράπτειν τὰ ἐν Χριστῷ „δικαιώματα, ὑπὲρ πάντα λίθον τίμιον πολλῷ“. (Λόγ. περὶ Βαπτίσματος, πῶς βαπτίζεταί τις ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ).

(4) Ἀπορίας δὲ ἄξιον εἶναι, διὰ τὶ ὁ μὲν Κύριος εἶπε νὰ βαπτιζώμεθα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὁ δὲ Παῦλος λέγει ἐδῶ ὅτι ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστόν. Ταύτην τὴν ἀπορίαν λύει ὁ Μέγας Βασίλειος, λέγων, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, συνεπτυγμένως περιέχει, καὶ τὸν χρίσαντα Πατέρα, καὶ τὸν χρισθέντα Υἱὸν, καὶ τὸ χρίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· ὅθεν ταὐτὸν εἶναι νὰ εἰπῇ τινὰς, ὅτι ἐβαπτίσθημεν εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα, καὶ ὅτι ἐβαπτίσθημεν εἰς τὸν Χριστόν. Τὰ δὲ λόγια τοῦ Μεγάλου Βασιλείου εἶναι ταῦτα· „καὶ μηδένα παρακρουέσθω τὸ „τοῦ Ἀποστόλου, ὡς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Ἁγίου „Πνεύματος, ἐπὶ τῆς τοῦ Βαπτίσματος μνήμης πολ„λάκις παραλιμπάνοντος, μηδὲ διὰ τοῦτο ἀπαρατήρη„τον οἰέσθω τὴν ἐπίκλησιν εἶναι τῶν ὀνομάτων“. „Ὅ„σοι, φησὶν εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύ„σασθε“. (Γαλ. γ. 27.) Καὶ πάλιν· „ὅσοι εἰς Χρι„στὸν ἐβαπτίσθητε, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθητε“. „ἡ γὰρ τοῦ Χριστοῦ προσηγορία, τοῦ παντός ἐστιν ὁμολο„γία· δηλοῖ γὰρ, τόν τε χρίσαντα Θεὸν, καὶ τὸν χρι„σθέντα Υἱὸν, καὶ τὸ χρίσμα τὸ Πνεῦμα .... φαίνε„ται μέντοι ποτὲ καὶ μόνου τοῦ Πνεύματος ἐπὶ τοῦ Βα„πτίσματος μνημονεύσας“. „πάντες γὰρ φησὶν ἐν ἑ„νὶ σώματι, εἰς ἓν Πνεῦμα ἐβαπτίσθημεν“. (α. Κορ. ιβ. 11.) (ἄλλως ὅμως κεῖται τὸ ῥητὸν τοῦτο). „Συμφωνεῖ δὲ τούτῳ καὶ τὸ, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν „Πνεύματι Ἁγίῳ· (Πράξ. α.) ἀλλ᾽ οὐ παρὰ τοῦτο τέ„λειον ἄν τις εἴπῃ Βάπτισμα, ᾧ μόνον τὸ ὄνομα τοῦ „Πνεύματος ἐπεκλήθη· χρὴ γὰρ ἀπαράβατον μένειν, „τὴν ἐν τῇ ζωοποιῷ χάριτι (τοῦ Βαπτίσματος δηλ.) „δεδομένην παράδοσιν“. (Κεφ. ιβ. περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος).

Ὁ δὲ κριτικὸς Φώτιος ἀπορήσας πρότερον, διὰ τὶ οἱ Ἀπόστολοι ἐβάπτιζον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὕστερον ἐπιλύει τὴν ἀπορίαν καὶ λέγει· „ἐβάπτιζον μὲν οὖν οἱ Ἀπόστολοι, κατὰ τὴν τοῦ Κυ„ρίου ἐντολὴν, καὶ βαπτίζειν ἄλλοις παρεδίδοσαν, εἰς „τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύ„ματος, καὶ τὸ δόγμα ἥπλωτο πανταχοῦ, καὶ τοῖς ἔργοις „ὁ Νόμος ἐκράτει, καὶ τὸ κήρυγμα τὴν Οἰκουμένην „περιέτρεχεν. Ἐλέγοντο δὲ βαπτίζειν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ „Χριστοῦ, καὶ ὅσα τοιαῦτα, οὐχ ὅτι τὸ τῆς παλιγγενε„σίας δῶρον, διὰ τῆς τοιαύτης ἐπικλήσεως τῶν ὀνομά„των ἱερούργουν, ἀλλ᾽ ὅτι κατὰ τὸν ἐκείνου (τοῦ Χριστοῦ „δηλ.) Νόμον, καὶ ἣν ἐδωρήσατο μυσταγωγίαν, κατ᾽ ἐ„κείνην τοῦ Βαπτίσματος τοῖς μυουμένοις παρέχοντο „τὴν χάριν. Εἰς ὄνομα οὖν Χριστοῦ, καὶ εἰς Χριστὸν, καὶ „ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ βαπτίζειν οὕτως ἐλέ„γοντο· δι᾽ ὅ,τι πανταχοῦ τὸν Χριστοῦ Νόμον βαπτί„ζοντες ἐκράτυνον, οὐδὲν ἀφαιροῦντες, οὐδὲν προστιθέν„τες, ἀλλ᾽ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ „Ἁγίου Πνεύματος, τὴν καθάρσιον μυσταγωγίαν τοῖς „προσιοῦσιν ἱερουργούμενοι. Οἷς οὖν εἰσηγητὴν, καὶ μυστα„γωγὸν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν οἱ βαπτί„ζοντες, τῆς ἱερᾶς ταύτης τελεταρχίας ἀνεκήρυττον, „τούτους ἀκόλουθον ἦν καὶ εἰδέναι, καὶ λέγειν, ὅτι εἰς τὸ „ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι Χριστοῦ ἐβάπτι„ζον, καὶ ὅσα τοιαῦτα ... τουτέστιν ἐβάπτιζον οἱ Ἀ„πόστολοι, ὡς παρέλαβον, ὡς ὁ Διδάσκαλος παρέ„δωκεν, ὡς τὸ τοῦ Κυρίου θεσπίζει πρόσταγμα, ὡς ἡ „τοῦ μυσταγωγήσαντος δόξα ἐκηρύττετο. Καὶ γὰρ τὸ ὄ„νομα, οὐ μόνον δηλοῖ τὸ κύριον, καὶ ἀφωρισμένον τῆς „ὑποστάσεως· ἀλλ᾽ οὐδὲν ἔλαττον, καὶ τὴν δόξαν, καὶ τὴν „τιμὴν, καὶ τὸν ἔπαινον δηλοῖ“... Καὶ παρακάτω λέγει· „ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθημεν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ „ἐβαπτίσθημεν· διὰ μὲν τοῦ, εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθη-

„μεν,

κατὰ τὸ σῶμα ἀπέθανε, καὶ ἀνέστη, ἡμεῖς δὲ κατὰ τὴν ἁμαρτίαν ἀποθνήσκοντες ἐν τῷ Βαπτίσματι, ἀνασταινόμεθα κατὰ τὴν ἀρετὴν (1). Καὶ καθὼς ὁ Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς, ἤτοι δι᾽ ἑαυτοῦ, καὶ διὰ τῆς ἐδικῆς του Θεότητος (2)· (δόξα γὰρ τοῦ Πατρὸς εἶναι ὁ Υἱός.) „λύσατε, γάρ φησι, τὸν ναὸν τοῦτον καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν“. (Ἰωάν. β΄. 19.) ἔτζι καὶ ἡμεῖς ἀνασταινόμεθα ἄλλην ἀνάστασιν, τὴν καινούργιαν δηλαδὴ πολιτείαν· διὰ τί, ὅταν ὁ πόρνος γένη σώφρων, ἰδοὺ εἰς τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον, ἔγινε θάνατος, καὶ ζωή· ὅτι ἡ μὲν κακία, ἀπέθανεν εἰς αὐτὸν, ἡ δὲ ἀρετὴ, ἀνέστη, καὶ ἔζησεν.

5. „Εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ· ἀλ-
„λὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα“.
6. „Τοῦτο γινώσκοντες, ὅτι ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συνεσταυρώ-
„θη, ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας, τοῦ μηκέτι δουλεύειν
„ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ“.

Διὰ

„μεν, τὸ κατὰ τὴν ἐκείνου μυσταγωγίαν, καὶ τὴν παραδεδομένην τελετὴν ἀπαγγέλλει, καὶ ἡμᾶς τὴν ἀναγέννησιν ἐπιτελεῖν. Διὰ δὲ τοῦ εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ, „οὐχ᾽ ὅτι τὸ λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας, τῇ τοῦ Δεσποτικοῦ θανάτου ἐπικλήσει τελεσιουργοῦμεν· μὴ γένοιτο! „Εὐνομίῳ γὰρ τῷ ἀνομοίῳ τὸ τοιοῦτον ἐτολμήθη παρανόμημα· ἀλλ᾽ ὅτι οἱ βαπτιζόμενοι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ „Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐν ἱεροῖς συμβόλοις, καὶ κρυφιομύστοις αἰνίγμασι, τὸν τοῦ „Σωτῆρος ἐκμιμοῦνται θάνατον . . . καθ᾽ ὅτι καὶ εἰς τὸν „Μωϋσῆν οἱ Ἰσραηλῖται, οἷον ἐκεῖνον μιμούμενοι, τὴν „ὑγρὰν φησὶ πεζοποροῦντες ποσὶν ἀβρόχοις διέβησαν“. (Ἀμφιλοχ. Ζητήμ. μβ΄.) Ὅρα καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ 12. Στίχ. τοῦ β΄. Κεφ. τῆς πρὸς Κολασσαεῖς, καὶ τὴν ὑποσημείωσιν.

Ὅτι δὲ πρέπει ἐν τῇ Ἱερᾷ Κολυμβήθρᾳ νὰ σκεπάζεται ὅλον τὸ σῶμα τῶν βαπτιζομένων, μαρτυρεῖ καὶ ὁ Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος· „οἰκείως ἡ δι᾽ ὕδατος „ὁλικὴ κάλυψις, εἰς τὴν τοῦ θανάτου, καὶ τοῦ τῆς ταφῆς „ἀειδοῦς, εἰκόνα παρείληπται. Τὸν ἐν ἱερῶς βαπτιζόμενον ἡ συμβολικὴ διδασκαλία μυσταγωγεῖ, ταῖς ἐν „τῷ ὕδατι τρισὶ καταδύσεσι, τὸν θεαρχικὸν τῆς τριημερονύκτου ταφῆς Ἰησοῦ τοῦ ζωοδότου μιμεῖσθαι θάνατον“. (περὶ Ἐκκλ. Ἱεραρχ. Κεφ. β΄.) Σημείωσαι ὅτι ὁ Ἀπόστολος ἀορίστως λέγει ἐδῶ ὅτι ἐβαπτίσθημεν, μὴ προσθεὶς παρὰ τίνων, καὶ μ᾽ ὅλον ὁποῦ εἶναι φανερὸν, ὅτι παρὰ Ἱερέων ἐβαπτίσθημεν, διὰ νὰ διδάξῃ τοὺς Ἱερεῖς νὰ ταπεινοφρονοῦν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἑρμηνεύων τὸ „ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν „Πνεύματι Ἁγίῳ“· (Πράξ. α΄. 5.) λέγει· „Καὶ οὐκ „εἶπεν, ὑμᾶς δὲ ἐγὼ βαπτίζω ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ, „ἀλλὰ βαπτισθήσεσθε, διδάσκων ἡμᾶς ταπεινοφρονεῖν· „τοῦτο γὰρ ἀπὸ τῆς μαρτυρίας Ἰωάννου δῆλον, λοιπὸν „ἦν, ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ βαπτίζων εἰπόντος· „αὐτὸς ὑ„μᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ καὶ πυρί“. (Λουκ. γ΄. 16.) (Ὁμιλ. λα΄. εἰς τὰς Πράξεις.) ὅθεν οὐκ ὀρθῶς ποιοῦσιν οἱ λέγοντες, ἐγὼ σὲ βαπτίζω.

(1) Διὰ τοῦτο θαυμαστὰ εἶναι ἀληθῶς, καὶ ὄντως ἄξια βασιλικοῦ νοὸς, τὰ ὁμοιώματα ὁποῦ λέγει ὁ Μέγας Βασίλειος, μὲ τὰ ὁποῖα ὁμοιάζει κάθε Χριστιανὸς ὁποῦ βαπτισθῇ· καθὼς, λέγει, τὸ μαλλὶ, ὅταν βαφῇ εἰς κάνενα χρῶμα, ὅλον μεταβάλλεται, καὶ μορφόνεται εἰς τὸ χρῶμα ἐκεῖνο· ἢ προσφυέστερον εἰπεῖν· καθὼς τὸ σίδηρον ὁποῦ βαπτισθῇ, καὶ βαλθῇ ὅλον μέσα εἰς τὸ καμίνι, τὸ ὑπὸ τοῦ ἀέρος φυσούμενον καὶ ἀναπτόμενον, γνωρίζεται μὲν κάλλιστα, ἐὰν ἔχῃ καμμίαν σκουρίαν, δυσκολώτερον δὲ γίνεται εἰς τὸ νὰ καθαρισθῇ· ἀλλοιόνεται δὲ καὶ μεταβάλλει, ὄχι μόνον τὸ χρῶμα τοῦ σιδήρου, ἀλλὰ καὶ τὸ σκληρὸν ἀποβάλλει, καὶ γίνεται ἀπαλώτερος, καὶ ἀκολούθως γίνεται ἐπιτηδειότερος εἰς τὸ νὰ ἐνεργήσῃ εἰς αὐτὸ τὸ εἶδος καὶ ἐργαλεῖον ὁποῦ θέλει ὁ χαλκεὺς καὶ τεχνίτης· καὶ γενόμενος λαμπρὸς ἀπὸ ἐκεῖ ὁποῦ ἦτον πρότερον μελανὸς, ὄχι μόνον αὐτὸς γίνεται ὅλον πῦρ, καὶ ἀστράπτει, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα ὁποῦ πλησιάσουν εἰς αὐτὸ, τὰ φωτίζει, καὶ τὰ θερμαίνει· τοιουτοτρόπως εἶναι ἀκόλουθον, καὶ ἀναγκαῖον νὰ γένῃ καὶ ὁ Χριστιανὸς ὁποῦ βαπτισθῇ ἐν τῷ πυρὶ, ἤγουν ἐν τῷ λόγῳ τῆς διδασκαλίας, ὁ ὁποῖος λόγος ἐλέγχει μὲν καὶ ἐπιπλήττει τὴν κακίαν, φανερόνει δὲ τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν θείων ἐντολῶν τὴν χάριν· ὥστε ὁποῦ κάμνει τὸν βαπτισθέντα νὰ μισήσῃ μὲν, καὶ νὰ σιχαθῇ τὴν ἀδικίαν, καθὼς εἶπεν ὁ Δαβίδ· „ἀδικίαν ἐμίσησα καὶ „ἐβδελυξάμην“. (Ψαλμ. ριη΄.) νὰ ἔλθῃ δὲ εἰς ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ καθαρισθῇ διὰ τῆς πίστεως ἐν τῇ δυνάμει τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. (Λόγ. περὶ Βαπτίσματος, πῶς βαπτίζεταί τις ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ ὁποῦ ἐβαπτίσθημεν, ἂς ἀποβάλωμεν κάθε σκληρότητα καὶ ἀπείθειαν, καὶ ἂς δείξωμεν κάθε εὐπείθειαν, καὶ ὑπακοὴν εἰς τὰς προσταγὰς τοῦ Κυρίου, καὶ ἂς λάμψωμεν ὡσὰν ὁ πυρακτωμένος σίδηρος τῷ πνεύματι ζέοντες, κατὰ τὸν αὐτὸν Βασίλειον· καὶ ὄχι μόνον ἂς φωτισθῶμεν ἡμεῖς ἀπὸ τὸν Ἥλιον τῆς δικαιοσύνης Χριστὸν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἂς φωτίσωμεν. (αὐτόθι).

(2) Οὕτω γὰρ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος τὴν δόξαν ἀντὶ τῆς Θεότητος ἐκλαμβάνει. Ἐν γὰρ τῷ δευτέρῳ Λόγῳ περὶ Υἱοῦ, οὕτω γράφει· „Θεὸς δὲ λέγοιτο ἂν „οὐ τοῦ λόγου, τοῦ ὁρωμένου δέ· ὥσπερ καὶ Πατὴρ, οὐ τοῦ „ὁρωμένου, τοῦ λόγου δὲ . . . Παύλου λέγοντος ἀκου„σον· ἵνα ὁ Θεὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ „Πατὴρ τῆς δόξης· Χριστοῦ μὲν, Θεὸς, τῆς δὲ δόξης, „Πατήρ. Εἰ δὲ καὶ εἴπομεν, ὅτι ὁ Πατὴρ ἤγειρε τὸν „Χριστὸν, οὐδὲν ἄτοπον ἀκολουθεῖ· ἤγειρε γὰρ αὐτὸν, „καθ᾽ ὃ ἄνθρωπον, καὶ οὐ καθ᾽ ὃ Θεόν· ἐπειδὴ καθ᾽ ὃ „ἄνθρωπος καὶ τὸ πάθος ἐδέξατο καὶ τὸν θάνατον· ὡς „λέγει ὁ Θεοδώρητος“.

Δεν εἶπεν ὁ Παῦλος ὅτι ἐκοινωνήσαμεν μὲ τὸ ὁμοίωμα τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ᾿ ὅτι σύμφυτοι γεγόναμεν, φανερόνωντας μὲ τὸ ὄνομα τῆς φυτείας, τὸν καρπὸν ὁποῦ γεννᾶται ἀπὸ αὐτήν· διατὶ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἐνταφιασθὲν εἰς τὴν γῆν, ἔφερε τὸν καρπὸν τῆς σωτηρίας τοῦ Κόσμου (1)· ἐπειδὴ δὲ ἡμεῖς ἐνταφιαζόμεθα εἰς τὸ νερὸν, ἐκεῖνος δὲ εἰς τὴν γῆν· καὶ ἐπειδὴ ἡμεῖς μὲν ἐνταφιαζόμεθα κατὰ τὴν ἁμαρτίαν, ἐκεῖνος δὲ κατὰ τὸ σῶμα, διὰ τοῦτο δὲν εἶπεν, ὅτι εἰς τὸν θάνατόν του ἐγίναμεν σύμφυτοι, ἀλλὰ εἰς τὸ ὁμοίωμα τοῦ θανάτου του (2)· λοιπὸν καὶ τῆς ἀναστάσεώς του θέλομεν γένη κοινωνοὶ, καὶ θέλομεν κληρονομήσομεν ζωὴν αἰώνιον καὶ ἡμεῖς, ἐὰν δείξωμεν τὴν μὲ τὰ ἀγαθά μας ἔργα ἀνάστασιν. Διατὶ ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος, ἤτοι ἡ κακία (3) συνεσταυρώθη· ἤγουν ὁμοίως μὲ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἐτάφη εἰς τὸ Βάπτισμα, διὰ νὰ καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας· ἤγουν ἡ ἀπὸ διάφορα μέρη συνισταμένη κακία, καὶ οὖσα ὡσὰν ἕνα σῶμα· ἢ καὶ νὰ καταργηθῇ τὸ σῶμά μας τὸ ἁμαρτωλὸν (ἢ τὸ συλληφθὲν ἐν ἁμαρτίᾳ κατὰ τὸν Κορέσιον) διὰ τοῦτο καὶ ἀκολούθως λέγει, τὸ σῶμα νὰ ἦναι νεκρὸν, ὄχι διὰ νὰ ἀφανισθῇ, καὶ νὰ διαλυθῇ, ὡς τὰ νεκρὰ σώματα· ἀλλὰ διὰ νὰ μὴν ἁμαρτάνῃ πλέον (4).

7. „Ὁ γὰρ ἀποθανὼν, δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας“.

Διὰ κάθε ἄνθρωπον τοῦτο λέγει ὁ Παῦλος· ὅτι καθὼς ἐκεῖνος ὁποῦ ἀποθάνῃ, δεδικαίωται, ἤτοι ἐλευθερόνεται, καὶ παύει ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν· ἔτζι καὶ σὺ Χριστιανὲ, ὁποῦ ἐβαπτίσθης καὶ ἐνεκρώθης κατὰ τὴν ἁμαρτίαν, μένε νεκρὸς πάντοτε κατ᾿ αὐτήν (5). Διὰ τοῦτο λέγει

---

(1) Ὁ δὲ Μέγας Ἀθανάσιος τὸ, σύμφυτοι ἑρμηνεύων, λέγει· „ὥσπερ τὸ σῶμα τοῦ Δεσποτικὸν ταφὲν „ἐν τῇ γῇ ἔφυσε σωτηρίαν τῷ Κόσμῳ· οὕτω καὶ τὸ ἡ„μῶν φησι, ταφὲν ἐν τῷ Βαπτίσματι, ἔφυσεν ἡ„μῖν αὐτοῖς δικαιοσύνην. Καὶ ὁ Θεοδώρητος· „ἐπειδὴ „θανάτου τύπον ἐκάλεσε τὸ σωτήριον Βάπτισμα, τῇ „τοῦ ὀνόματος ἐναλλαγῇ, σαφῶς ἠνίξατο τὴν ἀνάστα„σιν· φύεται γὰρ τὸ σαφῶς φυτευόμενον“.

(2) Ὁ δὲ Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας ὁμοίωμα θανάτου, λέγει, ὅτι εἶναι ὁ τοῦ Χριστοῦ θάνατος, καθ᾿ ὅτι ἐπὶ πολὺ δὲν ἔμεινεν εἰς τὸν θάνατον ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνέστη. Ὁ δὲ Οἰκουμένιος, βλέπε, λέγει, Θεοῦ ἀγαθότητα· ὅτι τὸν μὲν θάνατον τοῦ Κυρίου, ἐν εἰκόνι μόνον ἀπεθάνομεν, καὶ ἐν ὁμοιώματι· τῆς δὲ ἀναστάσεώς του, ἀληθῶς, καὶ πραγματικῶς θέλομεν μεθέξει. Ὁ δὲ θεῖος Μάξιμος οὕτω τροπολογικῶς τὸ ῥητὸν ἑρμηνεύει· „ὁ νεκρώσας τῇ ἁμαρτίᾳ „τὴν προαίρεσιν, σύμφυτος γέγονε τῷ ὁμοιώματι τοῦ „θανάτου τοῦ Χριστοῦ· καὶ ὁ ταύτην ἀναστήσας τῇ δικαιο„σύνῃ, σύμφυτος γέγονε καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ“. (Κεφ. κγ΄. τῆς ϛ΄. ἑκατοντ. τῶν Θεολογικῶν.) Λέγει δὲ καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος· „συμφυτευθέντες ἐν τῷ „ὁμοιώματι τοῦ θανάτου, πάντες συνεγειρόμεθα τῷ „Χριστῷ· τῆς γὰρ φυτείας τὸ ἀκολούθως σημαινόμε„νον ποιοῦντο· νῦν μὲν κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἐνανθρωπή„σεως συμμορφούμενοι τὸν ἔσω ἄνθρωπον ἐν τῇ καινό„τητι τῆς ζωῆς, καὶ τῇ μέχρι θανάτου ὑπακοῇ ἐν „πληροφορίᾳ τῆς ἀληθείας τῶν ῥημάτων αὐτοῦ, ἵνα ἄ„ξιοι γενώμεθα μετὰ ἀληθείας εἰπεῖν· „ζῶ δὲ οὐκ ἔ„τι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός· εἰς δὲ τὸ μέλλον· „καθὼς διεβεβαιώσατο ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος εἰπὼν, εἰ „γὰρ συναπεθάνομεν, καὶ συζήσομεν“. (Λόγ. περὶ Βαπτίσματος, πῶς βαπτίζεταί τις ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ).

(3) Παλαιὸς ἄνθρωπος εἶναι, κατὰ μὲν τὸν Θεοδώρητον, ἡ πονηρὰ γνώμη· κατὰ δὲ τὸν Φώτιον, ὁ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις παλαιωθεὶς βίος· ὀνομάζεται δὲ ἄνθρωπος, διὰ τὴν δυσαπόσπαστον, καὶ οἱονεὶ φυσικὴν κλίσιν καὶ σχέσιν ὁποῦ ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὸν τοιοῦτον πονηρὸν βίον. Ὅρα καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ „ἀ„πεκδυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, σὺν ταῖς πρά„ξεσιν αὐτοῦ“. (Κεφ. γ΄. Στίχ. 9. εἰς τὴν πρὸς Κολασσαεῖς) γλαφυρὰν οὖσαν. Ὁ δὲ Μέγας Βασίλειος λέγει· „ὁ γὰρ παλαιὸς ἄνθρωπος ὀνομασθεὶς, πάντα „ὁμοῦ τὰ κατὰ μέρος ἁμαρτήματά τε καὶ μολύσματα ὥ„σπερ μέλη ἑαυτοῦ δηλοῖ“. (Λόγ. α΄. περὶ Βαπτίσματος) Καὶ πάλιν λέγει· „καὶ ὥσπερ ὁ ἐσταυρωμένος „χεῖμα θανάτου ὑποδεξάμενος, τῶν πάλαι συζώντων „αὐτῷ ἀφέστηκεν, ὑψηλότερος τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἑρπόν„των γενόμενος· οὕτω καὶ ὁ τῷ Χριστῷ συσταυρωθεὶς „διὰ τοῦ Βαπτίσματος, πάντων ὁμοῦ τῶν κατὰ τὸν αἰῶ„να τοῦτον ζώντων ἀπήλλακται, ὑψώσας ἑαυτοῦ τὸ φρό„νημα πρὸς τὴν ἐπουράνιον πολιτείαν“. (αὐτόθι) Καὶ τοῦτο δὲ σημειοῖ ὁ Μέγας Βασίλειος, ὅτι ἐπειδὴ καὶ ἡ Διδασκαλία ἡ περὶ τοῦ Βαπτίσματος εἶναι ἀναγκαιοτάτη εἰς τοὺς Χριστιανοὺς, διὰ τοῦτο ἐπαναλαμβάνει πάλιν ταύτην ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος εἰπών· „τοῦτο γινώσκοντες „ὅτι ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συνεσταυρώθη“ καὶ τὰ ἑξῆς· ἵνα διὰ τῆς ἐπαναλήψεως καὶ ταυτολογίας, ἀσφαλέστερα ἐντυπώσῃ τὴν Διδασκαλίαν ταύτην εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Χριστιανῶν, μιμούμενος κατὰ τοῦτο τὸν Ἰωσὴφ, ὅστις δύω φοραῖς ἑρμήνευσε τὸ ἐνύπνιον τοῦ Φαραὼ (αὐτόθι).

(4) Καὶ ὁ Φώτιος δὲ, σῶμα τῆς ἁμαρτίας, λέγει ὅτι εἶναι αὐτὴ ἡ ἁμαρτία, κατὰ περίφρασιν.

(5) Μερικοὶ δὲ, λέγει ὁ Οἰκουμένιος, τὸ ῥητὸν τοῦτο „ὁ ἀποθανὼν δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας“ „περὶ τοῦ Βαπτίσματος ἐνόησαν, ἐν ᾧ συναπεθάνο„μεν, καὶ συνετάφημεν τῷ Χριστῷ, καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας „ἐδικαιώθημεν· καὶ ὅτι δεύτερον Βάπτισμα δὲν εἶναι „πλέον διὰ νὰ ἀποθάνωμεν ἐν αὐτῷ, καὶ νὰ δικαιω„θῶμεν“. Ὁ δὲ Κορέσιος λέγει, ὅτι ὁ θεῖος Χρυσόστομος,

γει καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος· „δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, τουτέστιν ἀπήλλακται, ἠλευθέρω-
„ται, κεκαθάρισται πάσης ἁμαρτίας, τῆς οὐκ ἐν ἔργοις, καὶ λόγοις μόνον, ἀλλὰ καὶ προσπαθοῦς
„ἐνθυμήσεως“. (Λόγ. ά. περὶ Βαπτίσμ.)

8. „Εἰ δὲ ἀπεθάνομεν σὺν Χριστῷ, πιστεύομεν ὅτι καὶ συζήσομεν „αὐτῷ“.

9. „Εἰδότες, ὅτι Χριστὸς ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν, οὐκ ἔτι ἀποθνήσκει, „θάνατος αὐτοῦ οὐκ ἔτι κυριεύει“.

10. „Ὃ γὰρ ἀπέθανε τῇ ἁμαρτίᾳ, ἀπέθανεν ἐφάπαξ· ὃ δὲ ζῇ, „ζῇ τῷ Θεῷ“.

11. „Οὕτω καὶ ὑμεῖς λογίζεσθε ἑαυτοὺς, νεκροὺς μὲν εἶναι τῇ ἁμαρ-„τίᾳ (1), ζῶντας δὲ τῷ Θεῷ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν“.

Φαίνεται ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος ὅτι πάλιν λέγει τὰ αὐτά· ἀλλ᾽ ὅμως δὲν λέγει τὰ αὐτά· διότι, ἀνωτέρω μὲν ἔλεγε περὶ τοῦ πῶς πρέπει πάντοτε ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ νὰ μένωμεν νεκροὶ κατὰ τὴν ἁμαρτίαν· τώρα δὲ λέγει, περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ ἔχωμεν πάντοτε εἰς τὸν ἑαυτόν μας τὴν ἀνάστασιν τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας· διατὶ ἀνίσως καὶ ἀπεθάνομεν μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸν διὰ μέσου τοῦ Βαπτίσματος, πιστεύομεν, ὅτι θέλομεν ἔχομεν πάντοτε εὑρισκομένην εἰς τὸν ἑαυτόν μας τὴν ἀνάστασιν τῆς νέας ζωῆς του (2)· διατὶ καὶ ὁ Χριστὸς, ἀφ᾽ οὗ ἀνέστη, πάντοτε ζῇ, χωρὶς πλέον νὰ ἀποθνήσκῃ· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο ὁποῦ ἀπέθανε, διὰ τὴν ἐδικήν μας ἁμαρτίαν ἀπέθανε, καὶ ὄχι πῶς αὐτὸς ἦτον ὑπεύθυνος καὶ ἄξιος θανάτου· ἀναμάρτητος γὰρ ἦτον· ἐκεῖνο δὲ ὁποῦ τώρα ζῇ, ζῇ τῷ Θεῷ, ἤτοι μὲ τὴν θεϊκὴν δύναμιν ζῇ, διατὶ ζῇ πάντοτε μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός· ἐπειδὴ δὲ δεύτερον δὲν ἀποθνήσκει ὁ Χριστὸς, διὰ τοῦτο οὐδὲ ἡμεῖς δεύτερον θάνατον μὲ ἄλλο Βάπτισμα δὲν ἔχομεν, ἤτοι δὲν βαπτιζόμεθα δεύτερον. Λοιπὸν ἂς μένωμεν εἰς τὰ πρότερα, εἰς τὸν θάνατον μὲν τῆς ἁμαρτίας, (3) εἰς τὴν ἀνάστασιν δὲ τῆς κατὰ Θεὸν ἐναρέτου ζωῆς. Τοῦτο δὲ θέλει γένῃ εἰς ἡμᾶς, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἤγουν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· διατὶ ἐὰν ὁ Χριστὸς μᾶς ἀνέστησεν, ὁποῦ

στομος, καὶ ὁ Θεοδώρητος λέγουσιν, ὅτι καθὼς ὁ δοῦλος, ἕως ὁποῦ ζῇ, δουλεύεται, καὶ ὑπόκειται εἰς τὴν δουλείαν· ὅταν δὲ ἀποθάνῃ, πλέον δὲν ὑπόκειται εἰς αὐτήν· ἔτζι καὶ ὁ νεκρούμενος διὰ τοῦ Βαπτίσματος Χριστιανὸς, ἐλευθερόνεται ἀπὸ τὴν δουλείαν τῆς ἁμαρτίας.

(1) Ἄριστα ὁ θεῖος Γρηγόριος ὁ Νύσσης συμβουλεύει τοὺς Χριστιανοὺς, τί πρέπει νὰ λέγουν εἰς τὴν ἁμαρτίαν μετὰ τὸ Βάπτισμα, καὶ πῶς πρέπει νὰ ἀποστρέφωνται τὰς προσβολὰς τοῦ διαβόλου· „ὅταν αἰσθώ-„μεθα τῶν τοῦ διαβόλου προσβολῶν, προσῆκε τὴν ἀ-„ποστολικὴν ῥῆσιν ἑαυτοῖς ἐπιλέγειν· ὅσοι εἰς Χρι-„στὸν ἐβαπτίσθημεν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθη-„μεν· εἰ δὲ σύμμορφοι τοῦ θανάτου γεγόναμεν, νεκρὰ „πάντως λοιπὸν ἐν ἡμῖν ἡ ἁμαρτία, τῷ σειρομάστῃ „διελαθεῖσα τοῦ Βαπτίσματος, ὡς ὁ πόρνος ἐκεῖνος „παρὰ τοῦ ζηλωτοῦ Φινεές· φεῦγε τοίνυν ἀφ᾽ ἡμῶν δυσ-„ώνυμε· νεκρὸν γὰρ θέλεις συλεύειν, τὸν πάλαι σοι „συνταξάμενον· (ἤτοι ἀποχαιρετίσαντα καὶ ἀποφυγόν-„τα.) τὸν ἀπολέσαντα πάλαι πρὸς τὰς ἡδονὰς τὰς „αἰσθήσεις· νεκρὸς, σωμάτων οὐκ ἐρᾷ· νεκρὸς, οὐχ ἁ-„λίσκεται πλούτῳ· νεκρὸς, οὐ συκοφαντεῖ· νεκρὸς, οὐ „ψεύδεται· οὐχ ἁρπάζει τὰ μὴ προσήκοντα· οὐ λοιδο-„ρεῖται τοῖς προστυγχάνουσι· πρὸς ἄλλην μοι ζωὴν „ὁ βίος ἐκανονίσθη· ἐπαιδεύθην τῶν ἐγκοσμίων κατα-„φρονεῖν, τὰ γήϊνα παρατρέχειν, καὶ σπεύδειν πρὸς τὰ „οὐράνια“. (Λόγ. εἰς τὸ Βάπτισμα τοῦ Χριστοῦ, Τόμ. γ'.). Καὶ μετ᾽ ὀλίγα „ταῦτα ψυχῆς ἀληθῶς ἀνα-„γεννηθείσης τὰ ῥήματα· αὗται τοῦ νεοτελοῦς ἀνθρώπου „φωναὶ, τοῦ μεμνημένου τῆς οἰκείας ὁμολογίας, ἣν ἐν „τῇ παραδόσει τοῦ Μυστηρίου (ἤτοι ἐν τῷ Βαπτίσ-„ματι) πρὸς Θεὸν ἐποιήσατο, πάσης καὶ τιμω-„ρίας, καὶ ἡδονῆς ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης κατα-„φρονεῖν ὑποσχόμενος“. (αὐτόθ.) Ὁ δὲ θεῖος Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας ἑρμηνεύων πῶς συζήσομεν τῷ Χριστῷ, λέγει· „συζησόμεθα γὰρ ἀληθῶς καὶ συμβα-„σιλεύσομεν αὐτῷ, τὸν μὲν ἀπὸ τοῦ σώματος ἐκτρε-„πόμενοι μολυσμὸν, καὶ μισοῦντες, καθάπερ τις τῶν „Ἁγίων φησὶν, (ὁ Ἀποστόλος Ἰούδας δηλ.) τὸν ἀ-„πὸ τῆς σαρκὸς ἐσπιλωμένον χιτῶνα, τιμῶντες δὲ, „τὴν Θεῷ φίλην ἐγκράτειαν, καθάπερ τι δῶρον τῷ „ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι Χριστῷ, τὸν ἐν ἀρετῇ βίον „ἀποκομίζοντες“. (Ὁμιλ. β'. εἰς τὸ Πάσχα).

(2) Ὁ συναποθνήσκων τῷ Χριστῷ, συζῇ μὲ τὸν Χριστὸν ἐν τῇ ζωῇ τῆς μακαριότητος, κατὰ τὸν Ὠριγένη, καὶ τὸν Θεοδώρητον· ἕτεροι δὲ λέγουσιν, ὅτι συζῇ τῷ Χριστῷ μὲ τὴν καινὴν ζωὴν τῆς χάριτος. (Παρὰ Κρεοντίῳ).

(3) Θνήσκει γὰρ τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ νεκρὸς λογίζεται εἰς αὐτὴν, ὁ ἀπεχόμενος τῶν πονηρῶν ἔργων, καὶ σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, καὶ ὁ ἀπεχόμενος τῆς τόλμης τῆς ὑπερηφανίας, καὶ ἀδικίας, κατὰ τὸν σοφὸν Πρόσπερον τὸν ὀπαδὸν τοῦ θείου Αὐγουστίνου. (Βιβλ. περὶ θεωρητικῆς ζωῆς. Κεφ. νέ.).

ὁποῦ εἴμεθα νεκροὶ, πολλῷ μᾶλλον τώρα ὁποῦ εἴμεθα ζωντανοὶ, θέλει μᾶς διαφυλάξει εἰς τὴν ζωὴν ταύτην (1);

12. „Μὴ οὖν βασιλευέτω ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ὑμῶν σώματι, εἰς „τὸ ὑπακούειν αὐτῇ ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ".

Διὰ νὰ δείξῃ ὁ θεῖος Ἀπόστολος ὅτι δὲν ἐκρατούμεθα ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν μὲ βίαν καὶ ἀνάγκην, ἀλλὰ θεληματικῶς· διὰ τοῦτο δὲν εἶπεν, ἂς μὴ τυραννῇ, ἀλλὰ ἂς μὴ βασιλεύῃ ἡ ἁμαρτία· διὰ τὶ βασιλεία εἶναι, ἡ τῶν θελόντων βασιλεύεσθαι ἐπιστασία (2). Λέγωντας δὲ ἐν τῷ θνητῷ ὑμῶν σώματι, ἔδειξε δύω πράγματα· ἕνα μὲν, ὅτι, οὔτε τὰ ἡδονικὰ τοῦ σώματος ἀγαθὰ εἶναι στερεὰ, καὶ διαμένοντα· (διὰ τὶ τὸ σῶμα εἶναι θνητὸν καὶ πρόσκαιρον, ὥστε δὲν πρέπει νὰ κάμνωμεν χάριν εἰς αὐτὸ μὲ τὰς τοιαύτας ἡδονάς) οὔτε τὰ λυπηρὰ, καὶ κοπιαστικὰ εἶναι παρομοίως μόνιμα καὶ αὐτά. Διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν τὰ λυπηρὰ, καὶ τὸν κατὰ τῶν ἡδονῶν πόλεμον· καὶ ἄλλο δὲ, ὅτι μὲ τὴν λέξιν τοῦ θνητοῦ, μᾶς ἐνθυμίζει ὁ Παῦλος, ὅτι ἡ θνητότης τοῦ σώματος ἠκολούθησεν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν· λοιπὸν ἐσὺ Χριστιανὲ, μὴ δουλεύσῃς πλέον εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἡ ὁποία φέρει τὸν θάνατον. Πῶς δὲ βασιλεύει ἡ ἁμαρτία; ἐὰν ὑπακούωμεν εἰς αὐτὴν μὲ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ σώματος· ὥστε, τὸ σῶμα δὲν βλάπτει κατὰ τὴν φύσιν του, ἀλλὰ μᾶς βλάπτει τὸ νὰ ὑπακούωμεν δι᾽ αὐτοῦ εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Βλέπε δὲ, ὦ ἀναγνῶστα, καὶ πόση μεγάλη εἶναι ἡ χάρις ὁποῦ ἔδωκεν ὁ Χριστὸς εἰς ἡμᾶς τοὺς Χριστιανούς· ὅτι, ὁ μὲν Ἀδὰμ ἥμαρτε, καὶ μ᾽ ὅλον ὁποῦ δὲν εἶχε σῶμα θνητόν (3)· ἡμεῖς δὲ οἱ Χριστιανοὶ, καὶ σῶμα θνητὸν ἔχοντες, νικῶμεν τὴν ἁμαρτίαν, καὶ δὲν ἁμαρτάνομεν.

13. „Μὴ δὲ παριστάνετε τὰ μέλη ὑμῶν ὅπλα ἀδικίας τῇ ἁμαρ„τίᾳ· ἀλλὰ παραστήσατε ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ, ὡς ἐκ νεκρῶν ζῶντας· „καὶ τὰ μέλη ὑμῶν, ὅπλα δικαιοσύνης τῷ Θεῷ".

Ποῦ εἶναι οἱ αἱρετικοὶ Μανιχαῖοι ὁποῦ λέγουν, ὅτι τὸ σῶμα εἶναι κακὸν φυσικά; ἂς ἀκούσουν τὶ λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος, ὅτι τὸ σῶμα εἶναι ὅπλον καὶ ἅρμα· τὸ δὲ ἅρμα, δὲν εἶναι καθ᾽ ἑαυτὸ, οὔτε καλὸν, οὔτε κακὸν, ἀλλὰ μέσον ἀρετῆς, καὶ κακίας· διὰ τὶ, εἰς μὲν τὸν στρατιώτην, τὸ μαχαίρι γίνεται ἅρμα, πρὸς βοήθειαν τῶν ἀνθρώπων τῆς πόλεως· εἰς δὲ τὸν λῃστὴν, τὸ μαχαίρι γίνεται ἅρμα, ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων τῆς πόλεως. Εἶπε δὲ ὁ Ἀπόστολος μὴ παραστένετε τὰ μέλη σας ἅρματα ἀδικίας εἰς τὴν ἁμαρτίαν· διὰ τὶ ἐκεῖνος ὁποῦ ἁμαρτάνει, ἀδικεῖ μὲν καὶ τὸν ἄλλον ἀδελφόν του πολλαῖς φοραῖς· πάντοτε ὅμως, ἀδικεῖ τὸν ἑαυτόν του (4)· ἀλλὰ παραστήσατε, λέγει, τὰ μέλη σας εἰς τὸν Θεὸν, στοχασθέντες πόση διαφορὰ εἶναι ἀνάμεσα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀνάμεσα τῆς ἁμαρτίας· καὶ ὑποκάτω εἰς ποῖον εἶναι καλλίτερον νὰ βάλλετε τὸν ἑαυτόν σας, καὶ νὰ βασιλεύεσθε, ὑποκάτω εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ὁποῦ σᾶς ἐνέκρωσεν, ἢ ὑποκάτω εἰς τὸν Θεὸν ὁποῦ σᾶς ἐζωοποίησεν. Ὀνομάζωντας δὲ ὁ Παῦλος ἅρματα τῆς

---

(1) Ὁ δὲ Κορέσσιος λέγει, ὅτι τὸ ἐν Χριστῷ, δηλοῖ τὸ, καθ᾽ ὁμοιότητα τοῦ Χριστοῦ.

(2) Οὐ βασιλεύει ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ σώματι, κατὰ τὸν Κορέσσιον· ἐπειδὴ, κατὰ τὸν Χρυσόστομον, παλαίει μὲ τὸ σῶμα, ἀλλὰ δὲν τὸ κυριεύει. Ὁ δὲ Μέγας Βασίλειος τὰ ἀνωτέρω ῥήματα τοῦ Ἀποστόλου προτιθεὶς λέγει· „δυσωπητικώτερον, καὶ ἀναγκαστικώτε„ρον ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος παιδεύει κεκριμένως, νεκροὺς „μὲν εἶναι τῇ ἁμαρτίᾳ, ζῶντας δὲ τῷ Θεῷ ἐν Χρι„στῷ Ἰησοῦ· ἵνα, ὥσπερ ὁ Χριστὸς ἀποθανὼν δι᾽ ἡμᾶς, „καὶ ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν ὑπὲρ ἡμῶν οὐκ ἔτι ἀποθνή„σκει· οὕτω καὶ ἡμεῖς βαπτισθέντες εἰς τὸν θάνατον ἐν „τῷ ὁμοιώματι, ἀποθάνωμεν τῇ ἁμαρτίᾳ· καὶ διὰ „τῆς ἐκ τοῦ Βαπτίσματος ἀνόδου, ὥσπερ ἐκ νεκρῶν ἐ„γερθέντες, ζήσωμεν τῷ Θεῷ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ „μηκέτι ἀποθάνωμεν, τουτέστι μηκέτι ἁμαρτήσωμεν· „διότι ψυχὴ ἁμαρτάνουσα, αὐτὴ ἀποθανεῖται· (Ἰεζ. „ιη΄. 14.) καὶ ὥσπερ ἐκείνου ὁ θάνατος οὐ κυριεύει, οὕ„τω καὶ ἡμῶν μηκέτι κυριεύσῃ ἁμαρτία· τουτέστι μη„κέτι αὐτὴν ποιῶμεν· ὅτι ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, „δοῦλός ἐστι τῆς ἁμαρτίας". (Ἰωάν. η΄. 34.) (Λόγ. περὶ Βαπτίσματος, πῶς βαπτίζεταί τις ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ).

(3) Ὅτι δὲ ὁ Ἀδὰμ δὲν εἶχε σῶμα θνητὸν, οὔτε ἐπλάσθη θνητὸς, ἢ μέσον θνητότητος, καὶ ἀθανασίας, ὅρα τὸν ρκ΄. Κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου, καὶ τὴν εἰς ἐκεῖνον ὑποσημείωσιν ἐν τῷ ἡμετέρῳ Κανονικῷ.

(4) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πλάτων εἶπεν, ὅτι κανένας δὲν ἀδικεῖται ποτὲ ἀπὸ τὸν ἄλλον· ὅλοι ὅμως οἱ τοὺς ἄλλους ἀδικοῦντες, αὐτοὶ εἶναι ὁποῦ ἀδικοῦσι τὸν ἑαυτόν τους· „ἀδικεῖται μὲν οὐδεὶς, ἀδικοῦσι δὲ πάντες".

τῆς δικαιοσύνης τὰ μέλη, ὁμοῦ μὲν δείχνει, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι τὸ σῶμα δὲν εἶναι κακὸν, ἐπειδὴ δύναται νὰ γένῃ ἅρμα τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἀρετῆς· πρὸς τούτοις δὲ, ὅτι καὶ πόλεμος γίνεται ἀόρατος, καὶ πρέπει νὰ εἴμεθα ὑποκάτω εἰς Ἀρχιστράτηγον τὸν Θεὸν, καὶ τὰ ἅρματά μας πρέπει νὰ τὰ μεταχειριζώμεθα πρὸς βοήθειαν, καὶ σωτηρίαν τῶν ψυχῶν μας (1).

14. „Ἁμαρτία γὰρ ὑμῶν οὐ κυριεύσει, οὐ γάρ ἐστε ὑπὸ Νόμον, „ἀλλ' ὑπὸ χάριν".

Τὸ σῶμα, λέγει, τὸ ἐδικόν σας, Χριστιανοὶ, πρὸ μὲν τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, ἦτον ἀκολούθητον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν· διατὶ, οὔτε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἦτον παρὸν διὰ νὰ σᾶς βοηθῇ, οὔτε τὸ Βάπτισμα εἴχετε λάβῃ, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ σᾶς νεκρώσῃ κατὰ τὴν ἁμαρτίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Νόμος, διδάσκωντάς σας ἐκεῖνα ὁποῦ πρέπει νὰ πράττετε, τίποτε δὲν ἐκατόρθονεν. Ἀφ' οὗ δὲ ἦλθεν ὁ Χριστὸς, ὁ πόλεμος, καὶ ἡ νίκη ἔγιναν εὐκολώτερα· διὰ τοῦτο καὶ μεγαλήτερος πόλεμος ἀνοίχθη παρὰ εἰς ἡμᾶς τοὺς Χριστιανούς· διατὶ καὶ μεγαλητέρα εἶναι ἡ βοήθεια ὁποῦ ἐχαρίσθη εἰς ἡμᾶς. Δὲν θέλει λοιπὸν μᾶς κυριεύσει, καὶ μᾶς νικήσει ἡ ἁμαρτία, ἀνίσως ἡμεῖς δὲν κλίνωμεν τὸν ἑαυτόν μας εἰς τὴν ἁμαρτίαν, μὲ τὴν θέλησίν μας· (2) διατὶ δὲν εἶναι τώρα εἰς ἡμᾶς ὁ νόμος, ὁποῦ ἐπρόσταζε μόνον νὰ κάνωμεν τὴν ἀρετὴν, καὶ κάμμίαν βοήθειαν δὲν μᾶς ἔδιδεν· ἀλλὰ εἶναι ἡ χάρις, ἡ ὁποία ὄχι μόνον ἐσυγχώρησε τὰ πρότερα σφάλματά μας, ἀλλὰ καὶ μᾶς προφυλάττει εἰς τὸ νὰ μὴ πίπτωμεν εἰς ἄλλα μέλλοντα σφάλματα (3). Ὅρα καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ „Καὶ ἅπαντα κατεργασάμενοι στῆ„ναι". (Ἐφ. ϛʹ. 13.)

15. „Τί οὖν; ἁμαρτήσομεν, ὅτι οὐκ ἐσμὲν ὑπὸ Νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χά„ριν; μὴ γένοιτο"!

16. „Οὐκ οἴδατε, ὅτι ᾧ παριστάνετε ἑαυτοὺς δούλους εἰς ὑπακοὴν, „δοῦλοί ἐστε ᾧ ὑπακούετε; ἤτοι ἁμαρτίας, εἰς θάνατον, ἢ ὑπα„κοῆς, εἰς δικαιοσύνην";

Πανταχοῦ ὁ Ἀπόστολος τὰς ἀντιστάσεις, καὶ ἐναντιολογίας ὑποπτεύει, καὶ διὰ τοῦτο φέρει ταύτας εἰς τὸ μέσον, καὶ τὰς λύει, καθὼς καὶ τὴν παροῦσαν ταύτην λύει, λέγωντας· μὴ γένοιτο νὰ ἁμαρτήσωμεν, διατὶ δὲν εὑρισκόμεθα ὑποκάτω εἰς τὸν Νόμον, ἀλλ' ὑποκάτω εἰς τὴν χάριν! ἔπειτα δείχνει, ὅτι εὔκολον εἶναι εἰς ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς τὸ νὰ μὴν ἁμαρτάνωμεν,

(1) Ὅθεν εἶπε καὶ ὁ Κορέσιος· ὅτι ὁ μὲν ἁμαρτωλὸς, μεταχειρίζεται τὰ μέλη του ὄργανα εἰς τὴν ἁμαρτίαν· τὰ μὲν χέρια του, εἰς τὸ νὰ δέρνῃ τοὺς ἄλλους· τὴν δὲ γλῶσσάν του, εἰς τὸ νὰ καταλαλῇ· τοὺς ὀφθαλμούς του, εἰς τὸ νὰ βλέπῃ τὰ αἰσχρά· τὰ αὐτία του, εἰς τὸ νὰ ἀκούῃ τὰς διαβολάς· τοὺς πόδας του, εἰς τὸ νὰ τρέχῃ τὰς ὁδοὺς τῆς ἀπωλείας· ὁ δὲ δίκαιος ἄνθρωπος μεταχειρίζεται ἐκ τοῦ ἐναντίου τὰ μέλη του, ὄργανα εἰς τὴν ἀρετήν· διατὶ, τὰς μὲν χεῖράς του ἁπλόνει εἰς ἐλεημοσύνην· τὴν δὲ γλῶσσάν του κινεῖ εἰς ὕμνον καὶ δοξολογίαν Θεοῦ· τοὺς ὀφθαλμούς του, εἰς τὸ νὰ βλέπῃ τὰ θαυμάσια κτίσματα τοῦ Θεοῦ· καὶ τὰς ἀκοάς του ἀνοίγει εἰς τὰς συμβουλὰς, καὶ διδασκαλίας τῶν Θείων Γραφῶν, καὶ τῶν Ἁγίων Πατέρων. Τὰ αὐτὰ λέγει σχεδὸν καὶ ὁ Θεοδώρητος.

(2) Πρὸ μὲν γὰρ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ, ἡ ἁμαρτία κατετυράννει, καὶ κατεκυρίευε τοὺς ἀνθρώπους· περιπατοῦσα φανερὰ, ὡσὰν ἕνας τύραννος σκληρότατος, καὶ ὑποτάσσουσα ὅλους εἰς τὴν ἐξουσίαν της μὲ τὰ διάφορα πάθη· μετὰ δὲ τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ, ἐνικήθη ἡ δύναμις, καὶ τὸ κράτος, καὶ ἡ τυραννία της, καὶ πλέον δὲν πολεμεῖ φανερὰ, ἀλλὰ κρυφίως διὰ τῆς ἀπάτης τῆς ἐπιθυμίας, διὰ τῆς ἡδονικῆς συγκαταθέσεως, καὶ διὰ τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν· καὶ παρομοιάζει ὡσὰν ἕνας λῃστὴς, ὁποῦ κάθηται κρυφίως μέσα εἰς τὸν λόγγον, καὶ κτυπᾷ κρυφίως τοὺς ἀνθρώπους ὁποῦ περνῶσιν ἐκεῖθεν, καθὼς λέγουσιν οἱ θεῖοι Πατέρες. Ὅρα περὶ τούτου καὶ τὴν ὑποσημείωσιν εἰς τὸ „τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος". (Ἐφ. ιβʹ. 2.)

(3) Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐν Καρθαγένῃ Σύνοδος, ἀναθεματίζει εἰς τὸν ρκβʹ. Κανόνα της, ἐκεῖνον ὁποῦ εἰπῇ, ὅτι ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν ὁποίαν δικαιούμεθα, δύναται μόνον νὰ μᾶς χαρίσῃ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν τῶν ἀπερασμένων, καὶ δὲν μᾶς δίδει βοήθειαν καὶ εἰς τὸ νὰ μὴ κάμνωμεν ἄλλας ἁμαρτίας· οὐ μόνον δὲ βοήθειαν μᾶς δίδει νὰ μὴν ἁμαρτήσωμεν, ἀλλὰ καὶ γνῶσιν μᾶς χαρίζει πῶς νὰ γνωρίσωμεν τὸ καλὸν, καὶ ἀγάπην εἰς τὸ νὰ ἀγαπήσωμεν ἐκεῖνο τὸ καλὸν ὁποῦ πρέπει νὰ κάμωμεν, κατὰ τὸν ρκγ. Κανόνα τῆς αὐτῆς. Διὰ τοῦτο κατὰ τὸν σοφὸν Θεοδώρητον „καὶ ἀκριβεστέρα τοῦ Νόμου, ἡ νομοθεσία τῆς χάριτος, ὡς τῆς „ἐπιχειρίας τὴν δυσκολίαν λυούσης".

μεν, λέγων· στοχασθῆτε Χριστιανοὶ, ποῖον εἶναι καλλίτερον· τὸ νὰ ἦσθε δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας, καὶ θεληματικῶς νὰ ὑποτάσσεσθε εἰς αὐτὴν (ταύτην γὰρ τὴν θεληματικὴν ὑποταγὴν δηλοῖ, τὸ, παριστάνετε) καὶ ἐκ τούτου νὰ κερδαίνετε τὸν θάνατον, ἤτοι τὴν ἀθάνατον κόλασιν· (διατὶ ἡ μὲν ἁμαρτία τοῦ Ἀδὰμ ἐγέννησε θάνατον σωματικὸν, καὶ πρόσκαιρον· ἡ δὲ ἁμαρτία ἡ μετὰ τὴν χάριν γινομένη, παραδίδει τὸν ἄνθρωπον εἰς θάνατον αἰώνιον τῆς ψυχῆς, καὶ τοῦ σώματος, δηλαδὴ εἰς τὴν κόλασιν.) ποῖον, λέγω, εἶναι καλλίτερον, τὸ νὰ ὑπακούετε εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἢ τὸ νὰ ὑπακούετε εἰς τὸν Θεὸν, καὶ ἐκ τούτου νὰ κερδαίνετε δικαιοσύνην, ἤγουν δικαίωσιν, καὶ τὰ ἐκ ταύτης ἀπόρρητα ἀγαθά; φανερὸν εἶναι, ὅτι τὸ δεύτερον εἶναι ἀσυγκρίτως καλλίτερον.

17. „Χάρις δὲ τῷ Θεῷ, ὅτι ἦτε δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας· ὑπηκούσατε „δὲ ἐκ καρδίας, εἰς ὃν παρεδόθητε τύπον διδαχῆς“.

Ἃς ἦναι, λέγει, χάρις εἰς τὸν Θεὸν, ὅτι δὲν ἦτον ἀνθρωπίνης δυνάμεως ἔργον τὸ νὰ ἐλευθερωθῆτε ἐσεῖς οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ κακὰ ὅπου ἐκυριεύεσθε, ἀλλὰ ἦτον ἀποτέλεσμα τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ· διὰ τοῦτο καὶ πρέπει νὰ εὐχαριστῆτε εἰς τὸν Θεόν. Λέγει δὲ ὁ Ἀπόστολος ὅτι δὲν ἠναγκάσθητε, ἀλλὰ θεληματικῶς ἐκ καρδίας ὑπηκούσατε εἰς τὴν παραδοθεῖσαν διδαχήν· ὥστε μὴ γυρίσητε πάλιν ὀπίσω εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν θεληματικῶς ἀνεχωρήσατε, καὶ ἐχωρίσθητε. Δείχνωντας δὲ, ὅτι, ἀγκαλὰ καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἦλθον ἀπὸ λόγου των εἰς τὴν πίστιν, ὅμως τὸ πᾶν εἶναι τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ· διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσε τὸ „παρεδόθητε“· ἤγουν ὑπὸ Θεοῦ ὡδηγήθητε εἰς τὸν τύπον τῆς διδαχῆς. Ποῖος δὲ εἶναι ὁ τύπος τῆς διδαχῆς; τὸ νὰ ζῇ ὁ Χριστιανὸς ὀρθῶς, καὶ μὲ πολιτείαν ἀρίστην (1).

18. „Ἐλευθερωθέντες δὲ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας (2), ἐδουλώθητε τῇ δι„καιοσύνῃ“.

19. „Ἀνθρώπινον λέγω, διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς ὑμῶν· ὥ„σπερ γὰρ παρεστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ, καὶ „τῇ ἀνομίᾳ εἰς τὴν ἀνομίαν· οὕτω νῦν παραστήσατε τὰ μέλη ὑ„μῶν δοῦλα τῇ δικαιοσύνῃ εἰς ἁγιασμόν“.

Δύω, λέγει, εὐεργεσίας, ἐλάβετε ἀπὸ τὸν Θεὸν, Χριστιανοὶ, ἕνα μὲν, τὸ νὰ ἐλευθερωθῆτε ἀπὸ τὴν τόσην ἐντροπὴν τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἄλλο δὲ, τὸ νὰ δουλωθῆτε εἰς τὴν δικαιοσύνην, καὶ ἀρετὴν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπόλαυσις δόξης πολλῆς. Θέλωντας δὲ ὁ Ἀπόστολος νὰ εἰπῇ, ὅτι ὅσον ἐδουλεύσατε πρότερον εἰς τὴν ἁμαρτίαν, τόσον δουλεύσατε τώρα καὶ εἰς τὸν Θεὸν, προφθάνει πρῶτον καὶ λέγει· ἀνθρώπινον σᾶς λέγω, ὦ ἀδελφοὶ, ἤτοι πρᾶγμα σᾶς λέγω ἀτελὲς, καὶ μικροπρεπὲς, καὶ σύμμετρον μὲ τὴν ἀσθένειάν σας· διὰ τὶ, ἔπρεπε μὲν νὰ δείχνετε πολυπλάσιον τὸ μέτρον τῆς δουλεύσεως εἰς τὸν Θεὸν, ἀπὸ τὸ μέτρον τῆς δουλεύσεως ὅπου ἐδείξατε εἰς τὴν ἁμαρτίαν· τοὐλάχιστον ὅμως διὰ τὴν ἀσθένειάν σας, κἂν δείχνετε τώρα εἰς τὸν Θεὸν τὸ ἴσον μέτρον τῆς δουλεύσεως ἐκείνης, ὅπου ἐδείξατε πρότερον καὶ εἰς τὴν ἁμαρτίαν (3). Βλέπε δὲ πῶς φανερώτατα ἐδήλωσεν ὁ Ἀπόστολος τὴν θεληματικὴν δουλείαν, ὁ-

που

(1) Ὁ δὲ Μέγας Βασίλειος τὸ ῥητὸν τοῦτο ἑρμηνεύων λέγει· „εἰς ὃν παρεδόθητε τύπον διδαχῆς, ἵνα „ὥσπερ ὁ κηρὸς παραδιδόμενος τῷ τύπῳ τῆς γλυφῆς „μορφοῦται πρὸς ἀκρίβειαν τὴν ἐγκειμένην τῇ γλυφῇ „μορφὴν, οὕτω καὶ ἡμεῖς παραδόντες ἑαυτοὺς τῷ τύπῳ „τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον διδασκαλίας, μορφωθῶμεν „τὸν ἔσω ἄνθρωπον“. (Κεφ. β'. τοῦ περὶ Βαπτίσματος Λόγου).

(2) Τρεῖς ἐλευθερίαι εἶναι κατὰ τὸν Κορέσσιον· ἐλευθερία φύσεως, ἐλευθερία χάριτος, καὶ ἐλευθερία δόξης, καὶ μακαριότητος. Ἡ ἐλευθερία τῆς φύσεως, ἀντίκειται τῇ βίᾳ, καὶ τῇ πρὸς ἓν ἀγαθὸν ῥοπῇ, καὶ ποιεῖ τὸ αὐτεξούσιον· ἡ ἐλευθερία τῆς χάριτος, ἀντίκειται τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ τοῖς πάθεσι, καὶ ποιεῖ τὸν δίκαιον, καὶ ἅγιον· ἡ δὲ ἐλευθερία τῆς δόξης, ἀντίκειται τῷ θανάτῳ, καὶ τοῖς πειρασμοῖς τῆς παρούσης ζωῆς, καὶ ποιεῖ τὸν μακάριον· ἐνταῦθα δὲ ὁ λόγος τοῦ Ἀποστόλου εἶναι, περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς χάριτος.

(3) Τὸ αὐτὸ λέγει καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος· ὁ δὲ Φώτιος, ἀνθρώπινον λέγει, τὸ νὰ ὀνομάσῃ ὁ Παῦλος δουλείαν, τὴν τῆς δικαιοσύνης ἐργασίαν· καθ᾽ ὅ,τι αὐτὴ εἶναι ἀληθὴς ἐλευθερία, καὶ ὄχι δουλεία· δουλείαν δὲ αὐτὴν ὠνόμασε, διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀνθρώπων· καθ᾽ ὅτι πολλοὶ, καὶ μάλιστα οἱ ἀρχάριοι, συνηθισμέ-

νοι

πῦ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ δείχνομεν εἰς τὴν ἁμαρτίαν· διὰ τί, ἐσεῖς, λέγει, παρεστήσατε τὰ μέλη σας ὑπόδουλα τῆς ἁμαρτίας, μὲ τὸ νὰ σκλαβόνετε οἱ ἴδιοι τὸν ἑαυτόν σας, καὶ νὰ γίνεσθε ὑποχείριοι εἰς τὴν ἀκαθαρσίαν· τουτέστιν εἰς τὴν μοιχείαν, πορνείαν, καὶ τὰς ἄλλας κακίας, ἡ ὁποίαις οὐδὲ πρέπει νὰ λέγωνται διὰ τὴν αἰσχρότητα. Ἀλλὰ τί λέγω ὅτι εἰς μόνας τὰς αἰσχρὰς ἁμαρτίας γίνεσθε ὑποχείριοι; ἐσεῖς ἐδουλώθητε ἁπλῶς εἰς κάθε ἀνομίαν, καθολικώτερον, καὶ γενικώτερον κάμνωντας τὸν λόγον. Τὸ δὲ „εἰς τὴν ἀνομίαν“ δηλοῖ, τὸ νὰ ἀνομῆτε ἀκόμη περισσότερον· διὰ τί ὅταν ἐκάμνετε κάμμίαν ἁμαρτίαν, δὲν ἐστέκεσθε μόνον ἕως εἰς αὐτήν· ἀλλὰ ἐμεταχειρίζεσθε αὐτήν, ὡσὰν ἕνα προσανάμμα, καὶ μίαν σκάλαν, εἰς τὸ νὰ ἁμαρτάνετε ἀκόμη περισσότερον. Καθὼς λοιπὸν πρότερον παρεστήσατε τὸν ἑαυτόν σας δοῦλον εἰς κάθε ἁμαρτίαν· ἔτζι τώρα μὲ τὸ ἴσον μέτρον, παραστήσατε τὰ μέλη σας ὑπόδουλα εἰς τὴν δικαιοσύνην, ἤτοι εἰς κάθε ἀρετήν· ὥστε ὁποῦ νὰ πολιτεύεσθε μὲ σωφροσύνην, καὶ ἁγιασμὸν, ἀντὶ τῆς προτέρας ἀκαθαρσίας σας.

20. „Ὅτε γὰρ ἦτε δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας, ἐλεύθεροι ἦτε τῇ δικαιο-
„σύνῃ“.

21. „Τίνα οὖν καρπὸν εἴχετε τότε, ἐφ' οἷς νῦν ἐπαισχύνεσθε; τὸ
„γὰρ τέλος ἐκείνων, θάνατος“.

Ὅταν, λέγει, ἐσεῖς οἱ Χριστιανοὶ ἐζῆτε πρότερον, καὶ ἐδουλεύετε εἰς τὴν κακίαν (1), ἦσθε ἐλεύθεροι, ἤγουν λελυμένοι ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην καὶ ἀρετήν· διὰ τί δὲν ὑποτάσσεσθε εἰς τὴν ἀρετὴν, μήτε ἠθέλετε νὰ δουλεύετε τελείως εἰς αὐτήν· λοιπὸν καὶ τώρα δουλεύσατε ἐξ ἐναντίας εἰς τὴν δικαιοσύνην, καὶ ἀρετὴν, καὶ τελείως μὴν ὑποτάσσεσθε εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Καὶ μ' ὅλον ὁποῦ, τότε ὅταν ἐδουλεύετε εἰς τὴν ἁμαρτίαν, τί καρπὸν ἀπὸ αὐτὴν ἐλαμβάνετε; βέβαια οὐδένα ἄλλον, εἰμὴ ἐντροπὴν, καὶ ἀτιμίαν· μὰ τί λέγω μόνον ἐντροπὴν καὶ ἀτιμίαν; καὶ θάνατον ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν ἐλαμβάνετε· διὰ τί τὸ τέλος τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ἀκαθάρτων ἐκείνων ἔργων σας, ἦτον θάνατος· καὶ πολλαῖς φοραῖς μὲν, ἦτον καὶ θάνατος σωματικός· πάντοτε δὲ, καὶ βεβαίως, ἦτον θάνατος ψυχικός· ἀλλὰ τώρα, ἀπὸ μὲν τὸν θάνατον ἐκεῖνον ἐλευθερωθήκετε, διὰ μέσου τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ· ἡ δὲ ἐντροπὴ τῶν ἀκαθάρτων ἐκείνων ἔργων σας, καὶ ἕως τώρα μένει εἰς τὴν συνείδησίν σας συμφερόντως, καὶ ἐπωφελῶς. Διὰ τί; διὰ νὰ τὰ ἐνθυμῆσθε, καὶ νὰ τὰ μισῆτε ἀπὸ καρδίας· διὰ τί καὶ τώρα, λέγει, ἀκόμη ἐντρέπεσθε, ἐνθυμούμενοι ἐκεῖνα τὰ αἰσχρὰ, καὶ τὰς ἁμαρτίας ὁποῦ τότε ἐκάμνετε· κατὰ γὰρ τὸν Θεοδώρητον· „κἂν λίαν τις ἀναιδέστατος ἦ, μετὰ τὴν παῦλαν τῆς ἡδονῆς, τὴν „αἰσχύνην εἰσδέχεται“.

22. „Νυνὶ δὲ ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, δουλωθέντες δὲ
„τῷ Θεῷ, ἔχετε τὸν καρπὸν ὑμῶν εἰς ἁγιασμὸν, τὸ δὲ τέ-
„λος, ζωὴν αἰώνιον“.

23. „Τὰ

νοι ὄντες εἰς τὰ κακὰ, λυποῦνται ὅταν θέλουν νὰ κάμουν τὴν ἀρετήν· μὲ τὸ νὰ ἐναντιόνεται εἰς αὐτὴν ἔσωθεν τὸ φρόνημα τῆς σαρκός των· συνειθίζομεν γὰρ νὰ ὀνομάζωμεν δουλείαν καὶ τυραννίαν, τὰ ἔργα ἐκεῖνα ὁποῦ πράττομεν στανικῶς, καὶ μετὰ λύπης, καὶ βίας· καὶ ὁ Θεοδώρητος δὲ ἐν ἄλλοις, ἀνθρώπινον ἡρμήνευσε τὸ μικρὸν, καὶ εὐτελές.

(1) Πῶς δὲ τινὰς δουλεύει, ἤτοι εἶναι δοῦλος τῆς ἁμαρτίας; διὰ τί πράττει τὴν ἁμαρτίαν, κατὰ τὸ λόγιον τοῦ Κυρίου· „Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, δοῦ„λος ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας“. (Ἰωάν. η'. 34.) Δοῦλος δὲ τινας γίνεται μάλιστα τῆς ἁμαρτίας, διὰ τί νικᾶται, καὶ κυριεύεται ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, καθὼς εἶπεν ὁ Κορυφαῖος Πέτρος· „ᾧ γάρ τις ἥττηται, τούτῳ καὶ „δεδούλωται“. (Β'. Πέτρ. β'. 19.) εἴτε θανάσιμος εἶναι ἡ ἁμαρτία, εἴτε ἀθανάσιμος, καὶ συγγνωστή. (ὅρα πόσον κακὰ εἶναι τὰ συγγνωστὰ ἁμαρτήματα, ἐν τῷ νεοτυπώτῳ Βιβλίῳ τῶν Πνευματικῶν Γυμνασμάτων.) Διὰ τοῦτο καὶ πρότερον εἶπεν ὁ Παῦλος ὅτι „ᾧ „παριστάνετε ἑαυτοὺς δούλους εἰς ὑπακοὴν, δοῦλοί ἐστε ᾧ „ὑπακούετε· ἤτοι ἁμαρτίας, εἰς θάνατον, ἢ ὑπακοῆς, „εἰς ζωήν“. (Ῥωμ. ϛ'. 16.) Ὅπερ ὁ Θεοδώρητος ἑρμηνεύων λέγει· „ᾧ περ ἂν ἕλῃ δουλεῦσαι, τούτῳ σε „προσήκει κελεύοντι πείθεσθαι· οὐ γὰρ οἷόν τε δύω δε„σπόταις δουλεύειν κατὰ ταυτόν· ἐναντία δὲ ἐκ δια„μέτρου δικαιοσύνη, καὶ ἁμαρτία. Τοῦτο καὶ ὁ Κύριος „ἐν τοῖς ἱεροῖς Εὐαγγελίοις ἔφη· „οὐδεὶς δύναται δυ„σὶ κυρίοις δουλεύειν“. (Ματθ. ϛ'. 24.)

23. „Τὰ γὰρ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας, θάνατος· τὸ δὲ χάρισμα τοῦ
„Θεοῦ, ζωὴ αἰώνιος, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν“ (1).

Τῶν μὲν τῆς ἁμαρτίας ἔργων ὁ καρπὸς, λέγει, εἶναι ἐντροπὴ, καὶ ἀτιμία· τῶν δὲ τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἀρετῆς ἔργων ὁ καρπὸς, εἶναι ἁγιασμὸς, τιμὴ, καὶ καθαρότης· καὶ τὸ μὲν τέλος ἐκείνων, εἶναι θάνατος· τὸ δὲ τέλος τούτων, εἶναι ζωὴ αἰώνιος· διὰ τί τὰ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας, εἶναι θάνατος. Ὀψώνιον δὲ λέγεται, ἡ πληρωμὴ, καὶ τὸ σιτηρέσιον τὸ παρὰ τοῦ Βασιλέως εἰς τοὺς στρατιώτας διδόμενον. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ Πρόδρομος τοῖς στρατευομένοις· „ἀρκεῖσθε τοῖς ὀψωνίοις ὑμῶν“. (Λουκ. γ΄. 14.) Καὶ ὁ Παῦλος ἀλλαχοῦ· „τίς στρατεύεται ἰδίοις ὀψωνίοις ποτέ“; (α΄. Κορινθ. θ΄. 7.) Ὅθεν ἀκολούθως καὶ εἰς ἐσᾶς, λέγει, ὅπου ἐδουλεύετε πρότερον τὴν ἁμαρτίαν, σᾶς ἔδιδεν ἡ ἁμαρτία ὀψώνιον, καὶ πληρωμὴν τῆς δουλεύσεώς σας, τὸν θάνατον (2)· τὸ δὲ χάρισμα τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον τώρα δουλεύετε, εἶναι ζωὴ αἰώνιος. Δὲν εἶπε δὲ, ἡ πληρωμὴ ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ διδομένη διὰ τὴν δούλευσίν σας, ἀλλὰ τὸ χάρισμα· διὰ τί δὲν ἐλάβετε, λέγει, πληρωμὴν καὶ ἀνταμοιβὴν τῶν κόπων σας τὴν αἰώνιον ζωὴν· ἀλλὰ ταύτην ἐλάβετε κατὰ χάριν, καὶ δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, πλὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ἐπειδὴ καὶ ὁ Χριστὸς ἐνήργησεν αὐτὴν εἰς ἐσᾶς, διὰ τῆς ἐνσάρκου Οἰκονομίας του (3). Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει, ὅτι ἐπειδὴ ὁ Ἀπόστολος εἶπεν ἀνωτέρω, ὅτι ἐβασίλευεν ἡ ἁμαρτία, καὶ ἐτυράννει, καὶ ὅτι ὅπλα αὐτῆς εἶναι τὰ μέλη, τὰ κακῶς κυβερνώμενα, διὰ τοῦτο πρεπόντως καὶ τὸν μισθὸν αὐτῆς, ὀψώνιον ὠνόμασεν, ἐπιμένων εἰς τὴν μεταφοράν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

1. „Ἢ ἀγνοεῖτε, Ἀδελφοὶ, (γινώσκουσι γὰρ Νόμον λαλῶ) ὅτι ὁ
„Νόμος κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου ἐφ᾿ ὅσον χρόνον ζῇ“;
2. „Ἡ γὰρ ὕπανδρος γυνὴ, τῷ ζῶντι ἀνδρὶ δέδεται Νόμῳ· ἐὰν δὲ
„ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, κατήργηται ἀπὸ τοῦ Νόμου τοῦ ἀνδρός“.
3. „Ἄρα οὖν, ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς, μοιχαλὶς χρηματίσει, ἐὰν γένη-
„ται ἀνδρὶ ἑτέρῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα ἐστὶν ἀ-
„πὸ τοῦ Νόμου, τοῦ μὴ εἶναι αὐτὴν μοιχαλίδα, γενομένην ἀνδρὶ
„ἑτέρῳ“.

Ἀφή-

(1) Βλέπε ἐδῶ πῶς ὁ Ἀπόστολος λέγει χάρισμα Θεοῦ, τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, ἤτοι τὴν μακαριότητα· ἐπειδὴ κατὰ τὸν αὐτὸν Παῦλον· „Οὐκ ἄξια τὰ „παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ, πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν „ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς“. (Ῥωμ. η΄. 18.) ὥστε κατὰ τὸν Κορέσιον, ἡ μακαριότης, καὶ αἰώνιος ζωὴ, λέγεται χάρις. Λέγεται δὲ καὶ ἡ χάρις, κατὰ τὸν λόγον τῶν ἔργων, καθ᾿ ὅτι ὁ Θεὸς τὰ μικρὰ ἀντὶ μεγάλων δέχεται· λέγεται δὲ αἰώνιος, ἐπειδὴ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχει, καὶ ἑδραία ἐστὶ, καὶ ἀμετακίνητος· ὅθεν καὶ ὁ Βοέτιος ὁ Νεώτερος (ἐν τῷ ε΄. περὶ παραμυθίας) ὁρίζει τὴν μακαριότητα ὅτι· „ἐστὶν ἀδιόριστος ζωῆς „κτῆσις, ὅλη ἅμα τελεία“. Ὅρα περὶ τούτου καὶ τὸ, „λοιπὸν ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος“ καὶ τὴν εἰς τοῦτο ὑποσημείωσιν. (Β΄. Τιμόθ. δ΄. 8.) Καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ α΄. Κεφ. Στίχ. 18. τῆς αὐτῆς πρὸς Τιμόθεον β΄. Ἐπιστολῆς, καὶ τὴν ὑποσημείωσιν. Λέγει δὲ καὶ ὁ Θεοδώρητος· „Θεοῦ δῶρον ἡ „ζωὴ ἡ αἰώνιος· κἂν γὰρ τὴν ἄκραν τις κατορθώσῃ „δικαιοσύνην, οὐκ ἀντιταλαντεύεται τοῖς προσκαίροις „πόνοις τὰ αἰώνια ἀγαθά“.

(2) Φανερῶς ὁ Προφήτης Ἡσαΐας ἐπροφήτευσε τοὺς γλυκυτάτους, καὶ ζωηφόρους καρποὺς, ὅπου λαμβάνουν καὶ ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ, ἐκεῖνοι ὅπου δουλεύουν τὸν Θεὸν, καὶ ἐργάζονται τὴν ἀρετὴν, καὶ τὰς ἐντολάς του· ὁμοίως καὶ τοὺς πικροτάτους, καὶ θανατηφόρους καρποὺς, ὅπου ἐξ ἐναντίας λαμβάνουν οἱ δουλεύοντες τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὸν Διάβολον· καὶ τὴν χαρὰν, καὶ παρρησίαν ἐκείνων, καὶ τὴν λύπην, καὶ ἐντροπὴν τούτων· οὕτω γὰρ φησί· „τάδε λέγει Κύριος, ἰδοὺ οἱ δουλεύοντές μοι φάγονται, ὑμεῖς δὲ πεινάσετε· ἰδοὺ οἱ δου„λεύοντές μοι πίονται, ὑμεῖς δὲ διψήσετε· ἰδοὺ οἱ δου„λεύοντές μοι εὐφρανθήσονται, ὑμεῖς δὲ αἰσχυνθήσε„σθε· ἰδοὺ οἱ δουλεύοντές μοι ἀγαλλιάσονται ἐν εὐφρο„σύνῃ, ὑμεῖς δὲ κεκράξεσθε διὰ τὸν πόνον τῆς καρ„δίας ὑμῶν, καὶ ἀπὸ συντριβῆς πνεύματος ὑμῶν ὀλο„λύξετε· καταλείψετε γὰρ τὸ ὄνομα ὑμῶν εἰς πλησ„μονὴν τοῖς ἐκλεκτοῖς μου· ὑμᾶς δὲ ἀνελεῖ Κύριος· „τοῖς δὲ δουλεύουσί μοι κληθήσεται ὄνομα καινόν· ὃ εὐ„λογηθήσεται ἐπὶ τῆς γῆς, εὐλογήσουσι γὰρ τὸν Θεὸν „τὸν ἀληθινόν“. (Ἡσ. ξε΄. 13.)

(3) Ὅτι δὲ ἡ ἁμαρτία εἶναι θάνατος, ὁ δὲ Θεὸς

ἡ μ

Αφήσας τὸν ἠθικὸν λόγον, ἤγουν τὴν περὶ τῶν ἠθῶν διδασκαλίαν, μεταβαίνει τώρα ὁ Ἀπόστολος εἰς τὸν δογματικὸν, ἤγουν εἰς τὴν περὶ δογμάτων διδασκαλίαν, καὶ δείχνει, ὅτι ὅσοι ἔγιναν Χριστιανοὶ, δὲν χρεωστοῦσι πλέον νὰ εἶναι ὑποκάτω εἰς τὸν Νόμον· διὰ τί, λέγει, ὁ Νόμος, τὸν ὁποῖον καὶ ἐσεῖς ἠξεύρετε, ἐξουσιάζει τὸν ἄνθρωπον, εἰς ὅσον καιρὸν ὁ ἄνθρωπος ζῇ· διὰ τί εἰς τοὺς ἀποθανόντας ἀνθρώπους, πλέον ὁ Νόμος δὲν δίδει ἐντολάς· ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐσεῖς ἀπεθάνετε κατὰ τὸν Νόμον, ὡς πιστεύσαντες εἰς τὸν Χριστὸν, καὶ διὰ τοῦ Βαπτίσματος ἀποθανόντες ἀπὸ ὅλα, λοιπὸν ὁ Νόμος δὲν σᾶς ἐξουσιάζει. Εἰς τὰς ἀρχὰς μὲν οὖν, ἔτζι τοῦτο αἰνιγματωδῶς ἐφανέρωσεν ὁ Παῦλος· εἰς δὲ τὰ ἀκόλουθα λόγια, κατὰ ἄλλον τρόπον τοῦτο τὸ ἴδιον φανερόνει, λέγων, ὅτι, ἀφ' οὗ ἀποθάνῃ ὁ ἄνδρας, ἡ γυναῖκα ἔχει ἐξουσίαν νὰ συναρμοσθῇ μὲ ἄλλον ἄνδρα· ἐσεῖς δὲ, λέγει, παρομοιάζετε μὲ γυναῖκα (1). Ἔπειτα τὸ ἀκόλουθον ἦτον νὰ εἴπῃ· ὥστε, ἀδελφοὶ, δὲν σᾶς ἐξουσιάζει πλέον ὁ Νόμος· ἐπειδὴ καὶ ἀπέθανεν· ἀλλὰ δὲν εἶπεν ἔτζι, διὰ νὰ μὴ κτυπήσῃ τοὺς Ἰουδαίους· ἀλλὰ φέρει εἰς τὸ μέσον τὴν γυναῖκα ὁποῦ ἀποθαίνει, ἤγουν αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, οἵτινες ἔχουν τάξιν γυναικὸς ἀποθανούσης, ἵνα μὲ τοῦτον τὸν τρόπον δείξῃ εἰς αὐτοὺς, ὅτι διπλὴν ἔλαβον ἐλευθερίαν· διὰ τί, ἀνίσως ἡ ὕπανδρος γυνὴ, ἀφ' οὗ ἀποθάνῃ ὁ ἄνδρας της, ἤτοι ὁ Νόμος, ἐλευθερώθη ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Νόμου, πολλῷ μᾶλλον ἐλευθερώθη ἀπὸ αὐτὸν, ὅταν καὶ αὐτὴ ἡ ἰδία ἀκόμη φαίνεται ἀποθανοῦσα.

4. „Ὥστε, ἀδελφοί μου, ἐθανατώθητε καὶ ὑμεῖς τῷ Νόμῳ διὰ τοῦ „σώματος τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ γενέσθαι ὑμᾶς ἑτέρῳ, τῷ ἐκ νεκρῶν ἐγερθέντι, ἵνα καρποφορήσωμεν τῷ Θεῷ".

Ανίσως, λέγει, καὶ ἐγίνετε νεκροὶ, δὲν εἴσθε πλέον ὑποκάτω εἰς Νόμον· διὰ τί, ἐὰν ἡ γυναῖκα, ὅταν ἀποθάνῃ ὁ ἄνδρας της, ἤγουν ὁ Νόμος, δὲν εἶναι πλέον ὑπεξούσιος εἰς αὐτὸν, ἀλλ' ἐλευθέρα· πολλῷ μᾶλλον εἶναι ἐλευθέρα ἀπὸ τὸν ζυγὸν, καὶ τὴν δουλείαν τοῦ αὐτοῦ Νόμου, ὅταν καὶ αὐτὴ ἡ ἰδία ἀποθάνῃ (2). Βλέπε δὲ, ὦ ἀναγνῶστα, σοφίαν τοῦ μεγάλου Παύλου, πῶς δείχνει, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος Νόμος θέλει νὰ χωρισθοῦν ἀπὸ αὐτὸν οἱ εἰς τοῦτον ὑποτασσόμενοι· ἐλευθερωθήκετε, λέγει, λοιπὸν καὶ ἐσεῖς, ἀδελφοί μου Χριστιανοὶ, ἀπὸ τὸν Νόμον, διὰ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, τοῦ σταυρωθέντος, καὶ θανατωθέντος διὰ λόγου σας· ἐπειδὴ τὸ σῶμα ἐκεῖνο τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦτο ἐθανατώθη, διὰ νὰ θανατωθῆτε καὶ ἐσεῖς ἀπὸ τὸν Νόμον, καὶ νὰ ὑποταχθῆτε εἰς ἄλλον, τὸν διὰ λόγου σας ἀποθανόντα, καὶ μετὰ ταῦτα ἐγερθέντα, καὶ ζῶντα Χριστόν· διὰ τί, ὁ μὲν Νόμος, ἀφ' οὗ ἀπέθανε, πλέον δὲν ζῇ· ὁ δὲ Χριστὸς, καὶ μ' ὅλον ὁποῦ ἀπέθανεν, ἀλλὰ πάλιν ἀνέστη, καὶ ζῇ· ὥστε δὲν ἔχετε πλέον ἐξουσίαν νὰ χωρισθῆτε ἀπὸ αὐτὸν τὸν ζῶντα Χριστόν. Τί δὲ εἶναι τὸ κέρδος ὁποῦ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ ἔχομεν ἐκ τούτου νὰ ἀπολαύσωμεν; τὸ νὰ καρποφορήσωμεν δηλαδὴ εἰς τὸν Θεὸν, ἤγουν ἵνα ἐκ τῆς πνευματικῆς συζυγίας, καὶ ἑνώσεως ταύτης τῆς μετὰ Χριστοῦ, τεκνογονήσωμεν εἰς τὸν Θεὸν, πράξεις δηλαδὴ καὶ ἔργα καλὰ, καὶ τέλεια, καὶ τῆς Οὐρανῶν βασιλείας ἄξια.

5. „Ὁ-

εἶναι ἡ ἀληθινὴ καὶ μόνη ζωή, μαρτυρεῖ μὲν ὁ θεῖος Νύσσης Γρηγόριος εἰπών· „ἁμαρτία ἐστιν ἡ τοῦ Θεοῦ „ἀλλοτρίωσις, ὅς ἐστιν ἡ ἀληθινὴ τε καὶ μόνη ζωή". (Λόγ. β'. κατ' Εὐνομίου.) Μαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ συνώνυμος αὐτῷ Θεολόγος Γρηγόριος λέγων· „μία ζωή, „πρὸς τὴν ζωὴν βλέπειν· εἷς θάνατος, ἡ ἁμαρτία· „ψυχῆς γὰρ ὄλεθρος· τἄλλα δὲ, οἷς μέγα φρονοῦσί „τινες, ὀνειράτων ὄψις ἐστι, κατὰ τῶν ὄντων παίζουσα, „καὶ ψυχῆς ἀπατηλὰ φάσματα". (Λόγ. παραμυθητικ. εἰς τὴν ἑαυτοῦ μητέρα).

(1) Ἡ τροπολογικὴ ἀλληγορία τοῦ ῥητοῦ τούτου τοιαύτη εἶναι, κατὰ τὸν Κορέσσιον· ὁ Νόμος εἶναι ὁ ἀνήρ· γυνὴ εἶναι ἡ ψυχή· παιδία, καὶ ἔγγονα, εἶναι τὰ σαρκικὰ, καὶ ἄπελπι ἔργα· τοῦ ἀνδρὸς δὲ τούτου ἀποθανόντος, ἡ ψυχὴ λαμβάνει ἕτερον ἄνδρα τὸν Χριστὸν, καὶ γεννᾷ παιδία, τὰ πνευματικὰ ἔργα, καὶ τέλεια.

(2) Ὁ δὲ Μέγας Βασίλειος, προτιθεὶς τὸ ῥητὸν τοῦτο τοῦ Ἀποστόλου, ὕστερον συμπεραίνει ἐκ τούτου λέγων· „εἰ δὲ ἡ κατὰ Νόμον δικαιοσύνη σπουδαζομένη „τισι τῶν ἐν τῷ Βαπτίσματι καθομολογησάντων ἑαυ„τοὺς τῷ Θεῷ, μηκέτι ἑαυτοῖς ζῆν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ „αὐτῶν ἀποθανόντι, καὶ ἐγερθέντι, μοιχείας κρίμα „ἐπάγει, ὡς διὰ τῶν προειρημένων σαφῶς δέδεικται, „τί ἄν τις εἴποι περὶ παραδόσεων ἀνθρωπίνων"; (Λόγ. περὶ Βαπτίσματος, πῶς βαπτίζεταί τις ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ).

5. „Ὅτε γὰρ ἦμεν ἐν τῇ σαρκὶ, τὰ παθήματα τῶν ἁμαρτιῶν τὰ διὰ „τοῦ Νόμου, ἐνηργεῖτο ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν, εἰς τὸ καρποφορῆ-„σαι τῷ θανάτῳ“.

Ἀφ' οὗ ἔδειξεν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ὁ Νόμος τίποτε δὲν μᾶς ἐβοήθει εἰς τὸ νὰ φύγωμεν τὰ σαρκικὰ πάθη, ἀλλὰ μόνον ταῦτα μᾶς ἔδειχνε· τώρα λέγει, ὅτι ὅταν εἴμεθα εἰς τὴν σαρκικὴν ζωὴν (1), καὶ εἰς τὰ πονηρὰ ἔργα, τὰ παθήματα τῶν ἁμαρτιῶν, τὰ ὁποῖα ἐφανερόνοντο, καὶ ἐγνωρίζοντο εἰς ἡμᾶς διὰ μέσου τοῦ Νόμου· ταῦτα, λέγω, ἐνεργοῦντο, καὶ ἐπράττοντο ἀπὸ τὴν ψυχὴν εἰς τὰ μέλη μας. Δὲν εἶπε δὲ, ὅτι τὰ μέλη ἐνέργουν τὴν πονηρίαν, διὰ νὰ μὴ δώσῃ αἰτίαν εἰς τινὰς αἱρετικοὺς νὰ κατηγορήσουν τὴν σάρκα ὅτι εἶναι κακή· ἀλλ' εἶπεν ὅτι ἡ πονηρία ἐνεργεῖτο εἰς τὰ μέλη μας ἀπὸ τὴν ψυχήν· διὰ τὶ ἡ ψυχὴ, εἶναι ὡσὰν κιθαριστὴς, καὶ λυριστὴς, τὰ δὲ μέλη τοῦ σώματος, εἶναι ὡσὰν κιθάρα, καὶ λύρα. Ὅταν λοιπὸν κακῶς κρούῃ, καὶ παίζῃ ὁ κιθαριστὴς, καὶ λυριστὴς, βέβαια κακῶς ἠχεῖ καὶ ἡ κιθάρα, καὶ λύρα. Ὑποκάτω λοιπὸν εἰς τὸν Νόμον εὑρισκόμενοι ἡμεῖς, ἐπειδὴ τὰ πάθη δὲν ἐδυνάμεθα νὰ φύγωμεν, διὰ τοῦτο ἐτεκνογονοῦμεν εἰς τὸν θάνατον τὰς πονηρὰς πράξεις, καὶ ἔργα.

6. „Νυνὶ δὲ κατηργήθημεν ἀπὸ τοῦ Νόμου, ἀποθανόντες ἐν ᾧ κα-„τειχόμεθα, ὥστε δουλεύειν ἡμᾶς ἐν καινότητι πνεύματος, καὶ „οὐ παλαιότητι γράμματος“.

Δὲν εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι κατηργήθη ὁ Νόμος, διὰ νὰ μὴ κτυπήσῃ τοὺς Ἰουδαίους· ἀλλ' ὅτι ἡμεῖς κατηργήθημεν ἀπὸ τοῦ Νόμου, ἤτοι ἐλύθημεν, καὶ ἐλευθερώθημεν ἀπὸ τὸν Νόμον, μὲ τὸ νὰ ἀπεθάνωμεν, καὶ ἐγίναμεν νεκροὶ καὶ ἀκίνητοι πρὸς ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐκρατούμεθα καὶ ἐκυριευόμεθα, τὸ ὁποῖον ἦτον ἡ ἁμαρτία· ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν γὰρ ὡσὰν ἀπὸ κἀνένα δεσμὸν ἐκρατούμεθα· ἀπεθάνομεν δὲ, καὶ νεκροὶ ἐγίναμεν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, μὲ σκοπὸν διὰ νὰ δουλεύσωμεν· ποῖον; τὸν Θεὸν δηλαδὴ, μὲ τὴν νεότητα τοῦ Πνεύματος, καὶ ὄχι μὲ τὴν παλαιότητα τοῦ Γράμματος, ἤτοι τοῦ γραπτοῦ Νόμου· διὰ τὶ, παλαιὰ μὲν ἦτον ἡ ἀρετὴ δυσκολοκατόρθωτος, ἐπειδὴ ὁ Ἀδὰμ, μαζὶ μὲ τὸ θνητὸν σῶμα ὁποῦ ἀπόκτησε μετὰ τὴν παράβασιν, καὶ πολλὰ ἄλλα φυσικὰ ἐλαττώματα ἀπόκτησε, τὴν ἀρετὴν ἐμποδίζοντα· τώρα δὲ μὲ τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ, καὶ μὲ τὸ Ἅγιον Βάπτισμα, ἡ φύσις μας ἐδυναμώθη διὰ μέσου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον μᾶς ἔκαμε νέους, καὶ μᾶς ἐλευθέρωσεν ἀπὸ τὴν παλαιότητα, καὶ ἀσθένειαν τοῦ γραπτοῦ Νόμου. Διὰ τοῦτο, εἰς μὲν τὸν παλαιὸν Νόμον, σπάνιον πρᾶγμα ἦτον ἡ Παρθενία, καὶ ἡ τελεία ἀρετή· εἰς δὲ τὴν νέαν χάριν τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, χιλιάδες εὑρίσκονται τῶν ἐν παρθενίᾳ πολιτευομένων Μοναχῶν· ὁμοίως πολλοὶ εὑρίσκονται ἐν αὐτῇ, καταφρονοῦντες καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον θάνατον.

7. „Τί οὖν ἐροῦμεν; ὅτι ὁ Νόμος ἁμαρτία; μὴ γένοιτο! ἀλλὰ τὴν „ἁμαρτίαν οὐκ ἔγνων, εἰ μὴ διὰ Νόμου· τήν τε γὰρ ἐπιθυμίαν οὐκ „ᾔδειν, εἰ μὴ ὁ Νόμος ἔλεγεν· οὐκ ἐπιθυμήσεις“. (Ἔξ. κʹ. 17.)

Ἐπειδὴ ὁ θεῖος Ἀπόστολος εἶπε πολλὰ, τὰ ὁποῖα ἐφαίνοντο ὅτι διαβάλλουσι, καὶ κατηγοροῦσι τὸν Νόμον, καθὼς ἦτον τὸ „ἁμαρτία γὰρ ὑμῶν οὐ κυριεύσει· οὐ γάρ ἐστε ὑπὸ Νόμον, „ἀλλ' ὑπὸ χάριν“. (Ῥωμ. ϛʹ. 14.) Καὶ „Νόμος παρεισῆλθεν, ἵνα πλεονάσῃ τὸ παρά-„πτωμα“. (Ῥωμ. εʹ. 21.) Καὶ πρὸ ὀλίγου „τὰ παθήματα τῶν ἁμαρτιῶν, τὰ διὰ τοῦ Νό-

μου

(1) Ὁ δὲ Θεοδώριτος τὸ „ὅτε ἦμεν ἐν τῇ σαρκί“ ἑρμηνεύει ὅτι, ὅταν εἴμεθα εἰς τὴν κατὰ Νόμον πολιτείαν· σάρκα γὰρ ὠνόμασε τὰς δεδομένας σαρκικὰς τοῦ Νόμου ἐντολὰς, οἷον περὶ φαγητῶν, καὶ ποτῶν, καὶ λέπρας, καὶ τὰ τοιαῦτα, τὰ ἐν τῷ σαρκικῷ βίῳ ἐνεργούμενα.

„μου“. (Ῥωμ. ζ'. 5.) καὶ πάλιν· „παλαιότητι γράμματος“. (Ῥωμ. ζ'. 6.) Ταῦτα, λέγω, πάντα, ἐπειδὴ ἐφαίνοντο ὅτι κατηγοροῦσι τὸν Νόμον, διὰ τοῦτο θεραπεύει τώρα τὴν ὑπόνοιαν ταύτην, καὶ φέρει συμβουλευτικῶς εἰς τὸ μέσον, ὡσὰν μίαν ἀντίστασιν, καὶ λέγει· τί λοιπὸν νὰ εἰποῦμεν διὰ τὸν Νόμον; ὅτι εἶναι ἁμαρτία; ἔπειτα λύει τὴν ἀντίστασιν ταύτην, πρῶτον μὲν ἀρνητικῶς, μὲ τὸ „μὴ γένοιτο νὰ ἦτον ἁμαρτία ὁ Νόμος“! καθὼς συνειθίζει νὰ λέγῃ τὸν λόγον τοῦτον εἰς τὰ πολλὰ ἄτοπα πράγματα. Δεύτερον δὲ, καὶ συλλογισμοὺς ἐκθέττει, καὶ λέγει, ὅτι δὲν εἶναι ἁμαρτία ὁ Νόμος, ἀλλὰ τὴν ἁμαρτίαν φανερόνει· διὰ τὶ δὲν ἤξευρα, λέγει, ἐγὼ τὴν ἐπιθυμίαν, πῶς εἶναι ἁμαρτία, ἀνίσως ὁ Νόμος δὲν ἔλεγεν· „οὐκ ἐπιθυμήσεις“ (Ἔξ. κ'. 17.) ἤτοι δὲν θέλεις ἐπιθυμήσεις (1). Ἀλλ' ἤθελεν εἰπῇ τινας, καὶ διὰ τί λοιπὸν ἔγινεν ὁ κατακλυσμός; διὰ τί τὰ Σόδομα κατεκάησαν, ἀνίσως πρὸ τοῦ νὰ δοθῇ ὁ Νόμος, ἡ ἐπιθυμία δὲν ἐγνωρίζετο ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἁμαρτία; Καὶ λέγομεν εἰς τοῦτο, ὅτι ἐγνωρίζετο μὲν ἡ ἐπιθυμία, ὡς ἁμαρτία· ὄχι ὅμως τόσον ἐπιτεταμένη, οὐδὲ μὲ τόσην ἀκρίβειαν, καθὼς ὕστερον ἐγνωρίσθη, ἔχουσα καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ Νόμου μαρτυρίαν· προτίτερα γὰρ μὲ μόνον τὸν φυσικὸν Νόμον ἐγνωρίζετο ἡ ἁμαρτία ὡς ἁμαρτία· ὕστερον δὲ ἐγνωρίσθη ἀκόμη καὶ μὲ τὸν Νόμον τὸν γραπτόν· τὸ ὁποῖον εἶναι μεγαλιτέρας τιμωρίας πρόξενον· ἀλλὰ ἡ τιμωρία αὐτὴ δὲν ἐπροξενήθη ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Νόμου, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀμέλειαν ἐκείνων, ὁποῦ δὲν ἐπρόσεχαν νὰ φυλάττουν τὸν Νόμον· τὰ ὁποῖα ταῦτα φανερόνει ὁ Παῦλος καὶ μὲ τὰ ἀκόλουθα λόγια.

8. „Ἀφορμὴν δὲ λαβοῦσα ἡ ἁμαρτία, διὰ τῆς ἐντολῆς κατειργάσατο „ἐν ἐμοὶ πᾶσαν ἐπιθυμίαν· χωρὶς γὰρ Νόμου ἁμαρτία νεκρά“.

Δὲν εἶπεν ὁ Παῦλος ὅτι ὁ Νόμος κατειργάσατο κάθε ἐπιθυμίαν, ἀλλὰ ἡ ἁμαρτία (ἡ ὁποία, κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, εἶναι ἡ ῥάθυμος, καὶ διεφθαρμένη προαίρεσις) ἢ ὁ διάβολος (τοῦτον γάρ τινες ἐνόησαν ἁμαρτίαν) (2) ἢ ἡ φιληδονία, καὶ ἡ εἰς τὸ κακὸν ὁρμὴ, ἐμεταχειρίσθη τὴν διδασκαλίαν τοῦ Νόμου εἰς τὸ ἐναντίον καὶ πονηρόν· διὰ τί, καθὼς δὲν ἤθελε κατηγορηθῇ ὁ ἰατρὸς ἐκεῖνος, ὅςτις ἐπειδὴ ἐμπόδισε τὸν θερμασμένον, καὶ ἐπιθυμοῦντα ἀκαίρως νὰ πίῃ ψυχρὸν νερὸν, ἀπὸ τὸ νὰ χορτάσῃ τὴν βλαβερὰν ταύτην ἐπιθυμίαν του, ἤθελεν αὐξήσῃ αὐτὴν περισσότερον· διὰ τὶ, τοῦ μὲν ἰατροῦ εἶναι ἴδιον, νὰ ἐμποδίσῃ τὸ ψυχρὸν νερόν· τοῦ δὲ ἀρρώστου εἶναι ἴδιον, νὰ μὴ πίῃ αὐτό· τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Νόμος, ἐδίδασκε μὲν, καὶ ἐμπόδιζε τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν κακὴν ἐπιθυμίαν· ἡ δὲ κακὴ καὶ φιλαμαρτήμων προαίρεσις τῶν ἀνθρώπων, αὔξησε τὴν ἐπιθυμίαν περισσότερον, καὶ ἔπραξεν ὄχι μίαν, ἀλλὰ κάθε ἁμαρτίαν, μὲ ἐπίτασιν τὸ κακὸν ἐνεργοῦσα· διὰ τί, ὅταν τινὰς ἐμποδίζεται ἀπὸ ἕνα πρᾶγμα ὁποῦ ἐπιθυμεῖ, τότε περισσότερον μαίνεται, καὶ ἐνθουσιᾷ. Τότε δὲ ἐφάνη ἡ ἁμαρτία, ὅταν ὁ Νόμος ἐπαραβαίνετο· διὰ τὶ χωρὶς Νόμου ἡ ἁμαρτία εἶναι νεκρὰ, ἤτοι δὲν λογίζεται πῶς εἶναι ἁμαρτία· ὅταν δὲ ὁ Νόμος ἦναι, καὶ προστάζῃ ἐκεῖνο ὁποῦ πρέπει νὰ κάμῃ τινὰς, ἢ νὰ μὴ κάμῃ, τότε ἡ ἁμαρτία ζῇ, ἤτοι συνίσταται, καὶ νομίζεται ἁμαρτία, διὰ τὶ οἱ παραβαίνοντες τὸν Νόμον, μὲ γνῶσιν ἁμαρτάνουσιν.

9. „Ἐγὼ

(1) Τὸ, οὐκ ἐπιθυμήσεις ὁ Ἰώσηπος, (Βιβλ. ιβ'. τῆς Ἀρχαιολογ. Κεφ. ιγ'.) καὶ ἄλλοι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ἑρμηνεύουσιν ὅτι ἐννοεῖται κατὰ τὴν ἔξωθεν πρᾶξιν τῆς ἐπιθυμίας, καὶ διϊσχυρίζονται ὅτι ἡ ἔνδοθεν ἐπιθυμία δὲν ἐμποδίζεται· ἀλλ' ὁ Κύριος ἐφάμαρτον κρίνει καὶ τὴν ἔνδοθεν ἐπιθυμίαν. „Πᾶς γὰρ „φησιν ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, „ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ“. (Ματθ. ε. 23.) Ἡ ἐπιθυμία δὲ αὕτη διὰ τῆς συγκαταθέσεως γίνεται τοῦ αὐτεξουσίου· ἐπειδὴ εἶναι καὶ ἄλλη ἐπιθυμία προηγουμένη τοῦ αὐτεξουσίου, περὶ ἧς ὁ Ἀπόστολος εἶπε· „νυνὶ δὲ οὐκ ἔτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτὸ, ἀλλ' ἡ „οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία“. (Ῥωμ. ζ'. 17.) ὥστε διττὴ εἶναι ἡ ἐπιθυμία, ἡ μὲν, προτερεύουσα τοῦ αὐτεξουσίου, ἡ δὲ, ἑπομένη (παρὰ Κορεσσίῳ). Ὁ δὲ Θεῖος Μεθόδιος λέγει· „διὰ τοῦτο τὴν ἐπιθυμίαν οὐκ ᾔδειν, „εἰ μὴ ὁ Νόμος ἔλεγεν οὐκ ἐπιθυμήσεις· ἀκούσας γὰρ· „ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν οὐ „φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ, ᾗ δ' ἂν ἡμέρᾳ φάγησθε ἀπ' αὐτοῦ „θανάτῳ ἀποθανεῖσθε· τότε τὸ ἐπιθυμῆσαι συνέλα„βον, καὶ ἐνεκίσσησα· οὐ γὰρ ὃν ἔχει, καὶ ὧν ἐξου„σιάζει, καὶ κέχρηται αὐτοῖς ὁ ἐπιθυμῶν, ἐπιθυ„μεῖ· ἀλλ' ὧν κεκώλυται, καὶ ἀφήρηται, καὶ οὐκ ἔχει“.

(2) Ὁποῖος εἶναι ὁ Θεῖος Ἐπιφάνιος, αἱρέσει ξδ'. καὶ ἄλλοι (παρὰ Κορεσσίῳ).

9. „Ἐγὼ δὲ ἔζων χωρὶς Νόμου ποτέ· ἐλθούσης δὲ τῆς ἐντολῆς, ἡ „ἁμαρτία ἀνέζησεν, ἐγὼ δὲ ἀπέθανον“.

Προτίτερα, λέγει, ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν, ἐγὼ ἔζουσα χωρὶς Νόμον (διὰ τοῦ Μωϋσέως γὰρ ἐδόθη ὁ Νόμος) (1)· διὰ τοῦτο οὐδὲ βαρέως κατεδικαζόμην. Εἰς τὸ ἐδικόν του δὲ πρόσωπον ὅλην τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων ἀναλαμβάνει ὁ Παῦλος, καὶ διὰ τοῦτο ὁμιλεῖ μὲ τέτοιον σχῆμα. Ὅταν δὲ ἦλθεν ἡ ἐντολὴ καὶ ὁ Νόμος, τότε ἡ ἁμαρτία ἐφάνη ἁμαρτία· διότι οἱ πρὸ τοῦ Νόμου ὄντες, ἀγκαλὰ καὶ ἁμάρτανον, ὅμως δὲν ἤξευραν ὅτι ἁμαρτάνουσιν· ὥστε καὶ αὐτὸ ἦτον τοῦ Νόμου καλὸν, ὅτι ἔκαμνε τοὺς ἀνθρώπους νὰ γνωρίζουν ὅτι ἁμαρτάνουσι. Τὸ δὲ, ἀπέθανον, δύω λογιῶν θέλεις νοήσεις· ἀντὶ τοῦ, ἥμαρτον, καὶ ἀντὶ τοῦ μεγαλιτέρας κολάσεως ἔγινα ὑπεύθυνος, ὡς ἐν γνώσει παραβαίνων· τὸ ὁποῖον τοῦτο δὲν εἶναι τοῦ Νόμου κατηγόρημα, ἀλλὰ ἐκείνου ὁποῦ δὲν προσέχει εἰς τὸν ἑαυτόν του· χάριν παραδείγματος, ἕνας ἦτον ἄρρωστος, καὶ οὐδὲ ἤξευρεν ὅτι ἦτον ἄρρωστος· ἔπειτα ἦλθεν ὁ ἰατρὸς, καὶ ἐδίδαξεν αὐτὸν, ὅτι εἶναι ἄρρωστος, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τὸ τάδε φαγητὸν, διὰ τί αὐτὸ αὐξαίνει τὴν ἀρρωστίαν του· ὁ δὲ ἄρρωστος δὲν ἤκουσε τὸν ἰατρὸν, ἀλλὰ ἔφαγε τὸ ἐναντίον ἐκεῖνο φαγητὸν, καὶ ἀπέθανεν (2). Ὁ δὲ Ἀλεξανδρείας Κύριλλος οὕτως ἑρμηνεύει τὸ ῥητόν· „τὴν γὰρ τῶν Πατέρων ἐλευθερίαν, „καὶ αὐτὸς ἡμῖν ὁ θεσπέσιος Παῦλος παρέδειξε λέγων· „ἐγὼ δὲ ἔζων χωρὶς Νόμου ποτέ· „τὸ ἐγὼ, τῇ ῥίζῃ τοῦ γένους ἀνατιθεὶς, καὶ ταῖς τῶν Πατέρων ἀνάπτων κεφαλαῖς“. (Βιβλ. α. τῶν Γλαφυρ.)

10. „Καὶ εὑρέθη μοι ἡ ἐντολὴ ἡ εἰς ζωὴν, αὕτη εἰς θάνατον“.

11. „Ἡ γὰρ ἁμαρτία ἀφορμὴν λαβοῦσα διὰ τῆς ἐντολῆς, ἐξηπάτη„σέ με, καὶ δι᾽ αὐτῆς ἀπέκτεινεν“.

Δὲν εἶπεν ὁ Παῦλος ὅτι ἡ ἐντολὴ ἔγινεν εἰς ἐμὲ θάνατος, ἀλλ᾽ εὑρέθη, θέλωντας νὰ φανερώσῃ μὲ τὴν λέξιν ταύτην, τὴν καινὴν καὶ παράξενον ἀτοπίαν· διὰ τί, ὁ μὲν σκοπὸς

τῆς

(1) Ὁ δὲ Ἱερὸς Αὐγουστῖνος ἐν τῷ κατὰ Ἰουλιανοῦ, καὶ ὁ Ἱερώνυμος ἐπιστολῇ πρὸς Ἀλγαζίαν, ζητήματι η. λέγουσιν ὅτι τὸ, ἐγὼ δὲ ἔζων χωρὶς Νόμου ποτε· ἐννοεῖται πρὸ τῆς χρήσεως τοῦ αὐτεξουσίου (παρὰ Κορεσσίῳ). Καὶ ὁ Ἅγιος Μεθόδιος οὕτω λέγει· „δοθείσης γὰρ τῆς ἐντολῆς, ἔσχε λαβὴν διὰ τῆς „ἐντολῆς ὁ διάβολος κατεργάσασθαι ἐν ἐμοὶ τὴν ἐπι„θυμίαν, παρορμήσας με καὶ προσκαλεσάμενος ἐντέ„χνως εἰς ὄρεξιν καταπεσεῖν τῶν κεκωλυμένων· χωρὶς „γὰρ Νόμου ἡ ἁμαρτία νεκρά· οἷον, οὐ δοθείσης γὰρ, „οὐδὲ οὔσης οὐδέπω τῆς ἐντολῆς, ἄπρακτος ἦν ἡ ἁμαρ„τία, ἐγὼ δὲ ἔζων ἀμέμπτως πρὸ τῆς ἐντολῆς, οὐκ „ἔχων διορισμὸν καὶ διαταγὴν, καθ᾽ ἣν ἔδει πολιτεύ„σασθαι, ἧς καὶ ὀλισθήσας ἁμαρτήσομαι“.

Ὁ δὲ σοφὸς Καισάρειος, ὁ ἀδελφὸς Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, λέγει, ὅτι λόγον τοιοῦτον παρέλαβεν ἀπὸ ὀνομαστοὺς Γέροντας, πῶς ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὔα τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐν τῷ Παραδείσῳ ἐποίησαν· καὶ ὅτι τὴν ἐντολὴν ἔλαβον ἀπὸ τὸν Θεὸν, ὄχι εὐθὺς ὅπου ἐπλάσθησαν, ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν καιροῦ καὶ ἡμερῶν· καὶ δείκνυται, λέγει, τοῦτο ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Παύλου· ἐκ προσώπου γὰρ τοῦ Ἀδὰμ λέγει· „ἐγὼ „δὲ ἔζων χωρὶς Νόμου ποτέ“. „οὐκ ἄρα δὲ Παῦλος „τοῦ Νόμου ποτε προϋπῆρχεν, ὁ ἔσχατος πάντων τῶν „τοῦ Νόμου φοιτητῶν· οὐδ᾽ αὖ πάλιν χωρὶς τούτου ποτὲ „ἦν, ἢ ἐγένετο· ἀλλ᾽ ἐκ προσώπου τοῦ Ἀδὰμ ἀποδυ„ρόμενος, εἰκότως φησι. Σαφέστερον δὲ παριστᾷ ἐκ „προσώπου τοῦ Ἀδὰμ ταῦτα βοῶν, καὶ λευκαίνων τὸ „νόημα, οὐκέτι Νόμον, ἀλλ᾽ ἐντολὴν φάσκων, τὴν „δοθεῖσαν τῷ Ἀδὰμ δηλονότι· ἐλθούσης δὲ τῆς ἐντο„λῆς, ὡσανεὶ ἡ ἁμαρτία ἀνέζησεν· ἐγὼ δὲ ἀπέθανον „φησι τῇ διὰ παρακοῆς ἐκπτώσει τῆς μακαρίας „ζωῆς· ὡς δῆλον ὑπάρχειν μὴ εὐθὺς τοῦ γενέσθαι „τὸν Ἀδὰμ δοθῆναι τὴν ἐντολὴν, ἀλλὰ μετά τινα „χρόνον“. (Σελ. 254. τοῦ Ἀναστασίου Σιναΐτου).

(2) Ὁ δὲ Θεοδώρητος ἐντολὴν ἐννοεῖ ἐδῶ, τὴν δοθεῖσαν εἰς τὸν Ἀδὰμ, νὰ μὴ φάγῃ ἀπὸ τὸ ἀπηγορευμένον ξύλον· ὁ γὰρ Θεὸς ἔδωκε μὲν ἐντολὴν εἰς αὐτὸν νὰ μὴ φάγῃ, ὁ δὲ διάβολος προσῆλθε διὰ τοῦ ὄφεως εἰς τὴν Εὔαν, ἐκείνη δὲ δελεασθεῖσα ἀπὸ τὴν ὡραιότητα τοῦ καρποῦ, ἐνικήθη ἀπὸ τὴν ἡδονὴν καὶ παρέβη τὴν ἐντολήν· ὁ δὲ Ἀδὰμ συγκοινωνήσας μὲ αὐτὴν ἀπὸ τὴν βρῶσιν, ἐδέχθη τὴν ἀπόφασιν τοῦ θανάτου. Συμφώνως μὲ τὸν Θεοδώρητον λέγει καὶ ὁ Ἅγιος Μεθόδιος, παρὰ τῷ Ἁγίῳ Ἐπιφανίῳ, εἰς τὰ Πανάρια, αἱρέσει μγ. κατὰ Ὠριγένους· „ἐλθούσης δὲ „τῆς ἐντολῆς, ἡ ἁμαρτία ἀνέζησεν, ἐγὼ δὲ ἀπέθα„νον, καὶ εὑρέθη μοι ἡ ἐντολὴ ἡ εἰς ζωὴν αὕτη, εἰς „θάνατον· ὅτι μετὰ τὸ νομοθετῆσαι τὸν Θεὸν, καὶ διαστείλασθαι, ὃ ποιητέον, καὶ μὴ ποιητέον, κατειργάσα„το ἐν ἐμοὶ τὴν ἐπιθυμίαν ὁ διάβολος· ἡ γὰρ πα„ραίνεσις τοῦ Θεοῦ, καὶ παραγγελία ἡ δοθεῖσα μοι, αὕ„τη εἰς ζωὴν ἦν καὶ ἀφθαρσίαν· ἵνα πειθόμενος αὐ„τῇ, καὶ κατ᾽ αὐτὴν βιοὺς, ἀπήμονα, καὶ μακαριστό„τατον δι᾽ αἰῶνος, καὶ ἀεὶ θάλλοντα πρὸς ἀθανασίαν „βίον ἔχω καὶ χαράν· ἀθετήσαντι δὲ αὐτὴν, εἰς „θάνατον ἀπέβη καὶ καταδίκην“.

τῆς ἐντολῆς, ἔφερε τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ζωὴν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ τέλος ἐδόθη· ἀνίσως δὲ ἐκ τούτου ἠκολούθησε θάνατος, δὲν εἶναι ἡ κατηγορία τῆς ἐντολῆς. διὰ τί ἡ ἁμαρτία, ἤτοι ἡ εἰς τὸ κακὸν ὁρμὴ, καὶ κλίσις τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἡ διεφθαρμένη καὶ φιλαμαρτήμων προαίρεσις, ἢ μᾶλλον καὶ κυριώτερον εἰπεῖν, ἡ ἡδονὴ μὲ ἠπάτησε, καὶ ἐθανάτωσέ με διὰ μέσου τῆς ἐντολῆς. Ἐπειδὴ αὖ ἡ ἐντολὴ δὲν ἔδειχνε ποία εἶναι ἡ ἁμαρτία, οὔτε ἐγὼ ἤθελα λογίζωμαι πῶς πράττω ἁμαρτίαν, καὶ ἀκολούθως, οὐδὲ ἄξιος ἤμην κολάσεως καὶ τιμωρίας· (διὰ τί τὸ, ἀπέκτεινε καὶ εἰς τὰ δύω πρέπει νὰ νοῆται, καὶ εἰς τὴν ἁμαρτίαν, καὶ εἰς τὴν κόλασιν, καθὼς καὶ εἰς τὰ δύω αὐτὰ ἐνοεῖτο ἀνωτέρω καὶ τὸ, ἀπέθανον, ὡς προείπομεν). Ὅλον λοιπὸν τὸ συμπέρασμα τοῦ ἀποστολικοῦ νοήματος εἶναι τοιοῦτον· πρὸ τοῦ νὰ δοθῇ Νόμος, ἁμαρτία δὲν ἐλογίζετο· ἀφ' οὗ δὲ ὁ Νόμος ἐδόθη, καὶ ἐπαραβαίνετο, τότε ἐφάνη ἡ ἁμαρτία ὡς ἁμαρτία, καὶ ἀνέζησεν· ὥστε, διὰ μέσου τῆς παραβαινομένης ἐντολῆς ἐπιστώθη ἡ ἁμαρτία, καὶ ἡ τῆς ἁμαρτίας γνῶσις, καὶ τὸ εἶναι ἐβεβαιώθη, πρότερον μὴ οὖσα, μηδὲ λογιζομένη, ἐπειδὴ μήτε ὁ ταύτην δηλοποιῶν Νόμος ἦτον. Αἴτιος λοιπὸν αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὁ Νόμος δὲν ἦτον τῆς ἁμαρτίας· ὅμως δὲν εἶχε δύναμιν καὶ νὰ λυτρώσῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν· ὥστε ἐχρειάσθημεν εἰς τοῦτο τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ, διὰ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ Νόμου.

12. „Ὥστε, ὁ μὲν Νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία, καὶ δικαία, „καὶ ἀγαθή" (1).

Ἰδοὺ φανερώτατα ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος μὲ τὰ λόγια ταῦτα ἔφραξε τὰ στόματα τῶν Μαρκιωνιστῶν, καὶ Μανιχαίων, καὶ Σιμωνιανῶν, καὶ ὅλων τῶν ἄλλων αἱρετικῶν, ὅπου κατηγοροῦσι τὴν παλαιὰν Διαθήκην πῶς εἶναι κακή· διὰ τί φανερὰ ἀνακηρύττει Ἅγιον τὸν Νόμον, καὶ τὴν Ἐντολὴν ἁγίαν, καὶ δικαίαν, καὶ ἀγαθήν. Διαφέρει δὲ ὁ Νόμος ἀπὸ τὴν ἐντολὴν, καθ' ὅτι ὁ μὲν Νόμος εἶναι περιεκτικώτερος καὶ καθολικώτερος, ἡ δὲ ἐντολὴ, εἶναι μερικωτέρα, καὶ διὰ τί ὁ Νόμος περιέχει τὰ δόγματα τὰ περὶ τὴν πίστιν, καὶ τὰς ἐντολὰς τὰς περὶ τὴν πρᾶξιν. Τὰ δόγματα λοιπὸν τοῦ Νόμου ἅγια εἶναι· καὶ αἱ περὶ τῶν πράξεων Ἐντολαὶ, καὶ αὐταὶ παρομοίως ἅγιαι εἶναι καὶ δίκαιαι, καὶ ἀγαθαὶ (2), ὥστε καὶ τὰ δύω, νομοθεσίαι εἶναι τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ δικαίου Θεοῦ· κἂν καὶ οἱ προρρηθέντες αἱρετικοὶ βλασφημοῦσιν, ὅτι ὁ παλαιὸς Νόμος εἶναι τοῦ πονηροῦ Θεοῦ.

13. „Τὸ οὖν ἀγαθὸν, ἐμοὶ γέγονε θάνατος; μὴ γένοιτο! ἀλλ' ἡ ἁ„μαρτία, ἵνα φανῇ ἁμαρτία, διὰ τοῦ ἀγαθοῦ μοι κατεργαζομένη „θάνατον".

Ὁ Νόμος, λέγει, δὲν ἔγινε θάνατος εἰς ἐμένα, ἀλλ' ἡ ἁμαρτία μὲ ἐθανάτωσε, διὰ νὰ φανῇ πόσον μεγάλον κακὸν εἶναι· καὶ ὅτι, μ' ὅλον ὁποῦ ἰατρεύετο ἀπὸ τὸν Νόμον, ὅμως χειροτέρα ἔγινεν· ἁμαρτίαν δὲ, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, θέλεις νοήσεις, ἀγαπητὲ, καὶ τὴν φιλήδονον προαίρεσιν, καὶ τὴν εἰς τὴν ἁμαρτίαν ὁρμήν· ἢ καὶ τὸν διάβολον, καὶ αὐτὴν τὴν πρᾶξιν τῆς ἁμαρτίας, ἥτις κρυφίως ἕλκει τὸν ἄνθρωπον διὰ μέσου τῆς ἡδονῆς (3). Ἂς ἦναι λοι-

(1) Οὕτως ἑρμηνεύει τὸ ῥητὸν τοῦτο ὁ Θεοδώρητος, „διά τοι τοῦτο ὁ θεῖος Ἀπόστολος ἁγίαν, καὶ δικαίαν, „καὶ ἀγαθὴν τὴν ἐντολὴν προσηγόρευσεν· ἁγίαν μὲν, „ὡς τὸ δέον διδάξασαν· δικαίαν δὲ, ὡς ὀρθῶς τοῖς πα„ραβάταις τὴν ψῆφον ἐξενεγκοῦσαν· ἀγαθὴν δὲ, ὡς „ζωὴν τοῖς φυλάττουσιν ἐμπορίζουσαν". Διὰ τοῦτο, λέγει ὁ αὐτὸς Θεοδώρητος, ὅτι οἱ τὴν διάκρισιν ἔχοντες ἐκ φύσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ ἄνθρωποι, κατὰ τὴν τοιαύτην ἁγίαν ἐντολὴν, καὶ τὸν Νόμον τοῦ Θεοῦ ἦτον πρέπον νὰ πολιτεύωνται, ἕνα μὲν, διὰ νὰ γνωρίζουν οἱ ἄνθρωποι τὴν ἐδικήν τους λογικὴν καὶ διακριτικὴν φύσιν· καὶ ἄλλο δὲ, διὰ νὰ φοβοῦνται τὸν Νομοθέτην Θεόν.

(2) Ὁ δὲ Θεοδώρητος Νόμον μὲν ἐννοεῖ τὸν Μωσαϊκὸν, ἐντολὴν δὲ τὴν τῷ Ἀδὰμ δεδομένην.

(3) Διὰ τοῦτο λέγει ὁ Μέγας Βασίλειος· „ἡδονὴ „ἄγκιστρον ἐστὶ τοῦ διαβόλου πρὸς ἀπώλειαν ἕλκον· ἡδο„νὴ μήτηρ τῆς ἁμαρτίας, ἡ δὲ ἁμαρτία τὸ κέντρον „ἐστὶ τοῦ θανάτου· ἡδονὴ βορὸς τοῦ αἰωνίου σκώληκος· „ἡ πρὸς καιρὸν μὲν καταλεαίνει τὸν ἀπολαύοντα, ὕ„στερον δὲ πικροτέρας χολῆς, ποιεῖται τὰς ἀντιδό„σεις". (Τόμ. ά. Ὁμιλ. ιγ΄.) Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς Μέγας Βασίλειος λέγει· „ἡδονὴ ἐστὶ τὸ μέγα τοῦ κακοῦ „δέλεαρ, δι' ἣν εὐέμπτωτοι μάλιστα πρὸς ἁμαρτίαν „ἐσμὲν οἱ ἄνθρωποι· ὑφ' ἧς πᾶσα ψυχὴ, ὡς ὑπ' ἀγ„κίστρου πρὸς τὸν θάνατον ἕλκεται· ὡς ὅγε μὴ ἐκ„θηλυνόμενος ὑπ' αὐτῆς, διὰ τῆς ἐγκρατείας πᾶσαν „ψυχὴν ἁμαρτημάτων κατώρθωσεν". (Ὅρ. κατὰ πλάτος ιζ΄.)

λοιπὸν χάρις, καὶ εὐχαριστία εἰς τὸν Χριστὸν, ὁποῦ μᾶς ἠλευθέρωσεν ἀπὸ τοιοῦτον κακὸν, τὴν ἁμαρτίαν.

„Ἵνα γένηται (1) καθ᾿ ὑπερβολὴν ἁμαρτωλὸς ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς „ἐντολῆς“.

Τὸ „ἵνα γένηται“ δηλοῖ, ἵνα φανῇ πόσος μεγάλος ἀφανισμὸς εἶναι ἡ ἁμαρτία· καθὼς καὶ τὸ „γενέσθω δὴ ὁ Θεὸς ἀληθὴς“ ἀντὶ τοῦ φανήτω νοεῖται· ἐφάνη δὲ τοιαύτη ἡ ἁμαρτία, διὰ μέσου τῆς ἐντολῆς· ἐπειδὴ καὶ ἡ ἁμαρτία ἐμεταχειρίσθη τὴν ζωοποιὸν ἐντολὴν, εἰς θάνατον· καθὼς καὶ μία ἀσθένεια, ὅταν διὰ μέσου τῶν τοῦ ἰατροῦ φαρμάκων φανῇ χειροτέρα ἀπὸ ὅ,τι ἦτον πρὸ τοῦ· αὕτη λέγω ἡ ἀσθένεια ἤθελε ῥηθῇ, ὅτι φανερόνει τὴν κακίαν της διὰ μέσου τῆς ἰατρικῆς τέχνης· διὰ τὶ δὲν ὠφελεῖται ἀπὸ αὐτήν.

14. „Οἴδαμεν γὰρ ὅτι ὁ Νόμος Πνευματικός ἐστιν· ἐγὼ δὲ σαρκι„κός εἰμι πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν“.

Ἐπειδὴ προεῖπεν ἀνωτέρω ὁ Παῦλος ὅτι ἡ ἁμαρτία ἐφάνη ἁμαρτία διὰ μέσου τῆς ἐντολῆς· διὰ νὰ μὴ νομίσῃς ἐσὺ ὁ ἀναγνώστης, ὅτι ὁ Νόμος ἔγινεν αἴτιος τῆς ἁμαρτίας· διὰ τοῦτο ἀπολογεῖται ἐδῶ πρὸς βοήθειαν τοῦ Νόμου, καὶ φέρει μίαν κοινὴν ἀπόφασιν, καὶ ἕνα ἀξίωμα καθολικὸν, λέγων, ἡμεῖς ἠξεύρομεν ὅτι ὁ Νόμος εἶναι πνευματικός· φανερὸν, λέγει, καὶ ὁμολογούμενον τοῦτο εἶναι ἀπὸ ὅλους, ὅτι ὁ Νόμος πόσον ἀπέχει ἀπὸ τὸ νὰ ἦναι αἴτιος τῆς ἁμαρτίας, ὥστε ὁποῦ, καὶ ἐπαινέτης, καὶ διδάσκαλος εἶναι τῆς ἀρετῆς, καὶ τῆς ἁμαρτίας κατήγορος, καὶ ἀντίμαχος· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ πνευματικός (2). Πόθεν λοιπὸν ἡ ἁμαρτία ἠκολού-

---

Καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ θεῖος Νύσσης Γρηγόριος· „Σύμμικτός πως ἐστιν ἡ τοῦ κακοῦ φύσις, ἐν μὲν „τῷ βάθει τὸν ὄλεθρον, οἷόν τινα δόλον ἐγκεχρυμμέ„νον ἔχουσα, ἐν δὲ τῇ κατὰ τὸ φαινόμενον ἀπάτῃ, „καλοῦ τινὰ φαντασίαν παραδεικνύουσα, κατὰ τὴν τῶν „δηλητηρίων κακίαν, τῶν παραρτυθέντων τῷ μέλιτι· „καθ᾿ ὃ μὲν καταγλυκαίνει τὴν αἴσθησιν, καλὸν εἶναι „δοκεῖ· καθ᾿ ὃ δὲ φθείρει τὸν προσαπτόμενον, κακοῦ „παντὸς ἔσχατον γίνεται. Καλὸν δοκεῖ τοῖς φιλαργύ„ροις ἡ τῆς ὕλης εὐχροια, ἀλλὰ ῥίζα πάντων τῶν κα„κῶν ἡ φιλαργυρία γίνεται· τίς δ᾿ ἂν ἐπὶ τὸν δυσώ„δη βόρβορον τῆς ἀκολασίας κατώλισθεν, εἰ μὴ τὴν „ἡδονὴν, καλόν τι καὶ αἱρετὸν ᾤετο, ὁ τῷ δελέατι „τούτῳ πρὸς τὸ πάθος κατασυρόμενος“; (Τόμῳ ά. περὶ κατασκευῆς ἀνθρώπου, Κεφ. κ΄.) Καὶ πάλιν ὁ αὐτός· „ὄντως πάσης κακίας, οἷόν τι δέλεαρ ἡ ἡδονὴ „προβληθεῖσα, εὐκόλως τὰς λιχνοτέρας ψυχὰς ἐπὶ „τὸ ἄγκιστρον τῆς ἀπωλείας ἐφέλκεται· μάλιστα δέ „πως διὰ τῆς ἀκολάστου ἡδονῆς, ἀφυλάκτως ἡ φύσις „πρὸς τὸ κακὸν παρασύρεται“. (Τόμ. ά. εἰς τὸν βίον τοῦ Μωϋσέως.) Καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς Νύσσης οὕτω λέγει· „ἐν τούτῳ μάλιστα τῷ μέρει πλημμελεῖται „ἡμῶν ἡ ζωὴ, ἐν τῷ μὴ δύνασθαι ἀκριβῶς συνιέναι, „τί τὸ φύσει καλὸν, καὶ τί τὸ δι᾿ ἀπάτης τοιοῦτον „ὑποφαινόμενον· εἰ γὰρ γυμνὴ προέκειτο ἡ κακία τῷ „βίῳ, καὶ μή τινι καλοῦ φαντασίᾳ προσκεχρωσμένη, „οὐκ ἂν ηὐτομόλησε πρὸς αὐτὴν τὸ ἀνθρώπινον“. (Ὁμιλ. έ. εἰς τοὺς Μακαρισμούς.) Διὰ τοῦτο καὶ Κλήμης ὁ Στρωματεὺς εἶπε· „Μητρόπολις τῶν κακῶν ἡ „ἡδονή“.

Πῶς δὲ, καὶ τίνι τρόπῳ ἠμπορεῖ τινὰς νὰ ἀποδιώξῃ τὰς τοῦ σώματος ἡδονὰς, μᾶς ἑρμηνεύει ὁ Μέγας Βασίλειος, λέγων· „ἐπιθυμίαι πονηραὶ ἐξοιστρῶ„σαί σου τὴν ψυχὴν, εἰς ὁρμὰς ἀκρατεῖς, καὶ ἀκολά„στους ἐμβάλλουσιν; ἐὰν οὖν προσέχῃς σεαυτῷ, καὶ μνη„σθῇς, ὅτι τοῦτο μέν σοι τὸ παρὸν ἡδὺ, εἰς πικρὸν „καταντήσει πέρας, καὶ ὁ νῦν ἐκ τῆς ἡδονῆς ἐγγινό„μενος τῷ σώματι ἡμῶν γαργαλισμὸς, οὗτος γεννή„σει τὸν ἰοβόλον σκώληκα, ἀθάνατα κολάζοντα ἡμᾶς „ἐν τῇ γεέννῃ· καὶ ἡ πύρωσις τῆς σαρκὸς μήτηρ γε„νήσεται τοῦ αἰωνίου πυρός· εὐθὺς οἰχήσονται, φυγα„δευθεῖσαι αἱ ἡδοναὶ, καὶ θαυμαστή τις ἔνδον γαλήνη „περὶ τὴν ψυχὴν, καὶ ἡσυχία γενήσεται“. (Λόγ. εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ.) Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου“. (Ἐφ. ς΄. 11.)

(1) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει, ὅτι ἐλλείπει ἐδῶ τὸ, φανερὰ (ἴσως δὲ, φανερὸν) τὸ δὲ ἀνελλιπὲς τοῦτό ἐστιν. ἵνα γένηται διὰ τῆς ἐντολῆς φανερὰ, ὅτι καθ᾿ ὑπερ„βολήν ἐστιν ἁμαρτωλὸς ἡ ἁμαρτία, ἀντὶ τοῦ πονη„ρά“. ἀλλ᾿ ὅμως εὐοδοῦται ἡ σύνταξις καὶ καθὼς γράφεται.

(2) Ὁ δὲ Κορέσιος λέγει, ὅτι ὁ Νόμος λέγεται πνευματικὸς διὰ τὶ ἀπευθύνει πρὸς τὸ Πνεῦμα τῆς νέας χάριτος· ὁ δὲ Θεοδώρητος, διὰ τὶ θείῳ ἐγράφη Πνεύματι· ὁ δὲ Θεοφόρος Μάξιμος οὕτως ἑρμηνεύει τὸ Πνευματικός· „ἡ χάρις τῆς νέας διαθήκης μυστικῶς „τῷ τῆς παλαιᾶς κέκρυπται γράμματι. δι᾿ ὅ φησιν „ὁ Ἀπόστολος· ὅτι ὁ Νόμος Πνευματικός ἐστιν. ὁ „οὖν Νόμος τῷ μὲν γράμματι παλαιοῦται, καὶ γηρά„σκει καταργούμενος· τῷ δὲ Πνεύματι, νεάζει διὰ„παντὸς ἐνεργούμενος· ἡ γὰρ χάρις παντελῶς ἀπα„λαίωτος“. (Κεφ. πθ΄. τῆς ά. ἑκατοντ. τῶν Θεολογικ.) Ὅθεν ἀστείως εἶπον τινες διδάσκαλοι, ὅτι ἡ παλαιὰ περιέχεται μέσα εἰς τὴν νέαν, καὶ ἀντιστρόφως ἡ νέα μέσα εἰς τὴν παλαιὰν, ὡσὰν κύκλος μέσα εἰς ἄλλον κύκλον, καὶ ὡσὰν τροχὸς μέσα εἰς ἄλλον τροχόν.

Λέ-

λουθήσουν, ἐὰν ἔτζι ὁ Νόμος ἦναι τῆς ἀρετῆς θαυμαστὸς διδάσκαλος; Ἀπὸ τὴν ἀμέλειαν καὶ ἀσθένειαν τῶν μαθητῶν τοῦ Νόμου· διὰ τί, λέγει, ἐγὼ εἶμαι σαρκικός· ἤτοι ὅλη ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, τόσον ἡ πρὸ τοῦ Νόμου, ὅσον καὶ ἡ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ Νόμου οὖσα (1)· ἐπειδὴ ἐκράτησεν εἰς τὸν ἑαυτόν της ἄλαν τὸ πλῆθος τῶν παθῶν, ὁποῦ ἐμβῆκαν εἰς αὐτὴν ἔξωθεν ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις, καὶ ἀπὰ τὰ αἰσθητὰ πράγματα· διὰ τὶ ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι, ὄχι μόνον ἐγίναμεν θνητοὶ ἀπὸ τὴν παράβασιν τοῦ Ἀδάμ· ἀλλὰ καὶ ἡ φύσις ἡμῶν ἐδέχθη τὰ πάθη, πωληθεῖσα ὑποκάτω εἰς τὴν ἁμαρτίαν, καὶ δούλη γενομένη εἰς αὐτὴν τόσον, ὥστε ὁποῦ οὐδὲ νὰ ἀνακύψῃ ἐδυνέτο. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς ἔλεγε διὰ τοῦ Ἡσαΐου· „τίνι ὑπόχρεῳ πέπρακα ὑ„μᾶς; ἰδοὺ ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἐπράθητε“. (Ἡσ. ν΄. 1.)

15. „Ὃ γὰρ κατεργάζομαι, οὐ γινώσκω“.

Δὲν λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος τὴν παντελῆ ἀγνωσίαν τῶν ἁμαρτανόντων ἀνθρώπων· διὰ τί, ἂν οἱ ἄνθρωποι μὲ τελείαν ἀγνωσίαν ἡμάρτανον, δὲν ἐκολάζοντο· ἀλλὰ τί λέγει; σκοτίζομαι εἰς τὸν λογισμόν, κλέπτομαι, καὶ δὲν ἠξεύρω πῶς μὲ συναρπάζει ἡ ἁμαρτία καὶ τὴν κάμνω· ὥστε τό, οὐ γινώσκω, δὲν φανερόνει ἀγνωσίαν ἐκείνου τοῦ καλοῦ ὁποῦ πρέπει νὰ κάμῃ τινάς, ἀλλὰ φανερόνει περίστασιν, ἐπιβουλήν, ἀπάτην, καὶ συναρπαγὴν τῆς ἁμαρτίας (2). Αὐτὰ δὲ ὅλα τὰ λέγει ὁ Ἀπόστολος, ὄχι περὶ τῶν ἀνθρώπων τῶν ὄντων ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπιδημίαν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ περὶ τῶν ὄντων πρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Χριστοῦ, ἀγκαλὰ καὶ ἔβαλε τούτους ὑποκάτω εἰς τὸ ἐδικόν του πρόσωπον.

„Οὐ γὰρ ὃ θέλω, τοῦτο πράσσω“.

Ἤτοι, ἐκεῖνο ὁποῦ ἤθελον οἱ πρὸ Χριστοῦ ἄνθρωποι, τοῦτο δὲν ἔπραττον. Μὲ τὰ τοιαῦτα δὲ λόγια δὲν φέρει ὁ Παῦλος ἀνάγκην καὶ βίαν εἰς τοὺς αὐτεξουσίους ἀνθρώπους· ἀλλὰ τί ἐννοεῖ; ἐκεῖνο τὸ καλὸν ὁποῦ δὲν ἐπαίνουν οἱ τότε ἄνθρωποι, ἐκεῖνο ὁποῦ δὲν ἐδέχοντο, καὶ ἐκεῖνο ὁποῦ δὲν ἠγάπουν, τοῦτο ἔπραττον ὑπὸ τῆς ἡδονῆς καταθελγόμενοι· ὅθεν λέγει ἀκολούθως.

„Ἀλλ' ὃ μισῶ τοῦτο ποιῶ“.

Βλέπεις ἐδῶ φανερά, ὅτι δὲν φέρει βίαν, οὔτε ἀνάγκην ὁ Παῦλος; διὰ τί ἂν οὕτως εἶχεν, ἤθελεν εἰπῆ ἀπολύτως· ἀλλ' ἐκεῖνο ὁποῦ ἀναγκάζομαι, τοῦτο πράττω· τώρα ὅμως δὲν εἶπεν ἔτζι· ἀλλά, ἐκεῖνο ὁποῦ μισῶ, τοῦτο πράττω· ὥστε τὸ „οὐ θέλω“ ἔτζι θέλεις τὸ ἐννοήσεις, καθὼς ἐξηγήθη, ἤγουν ὅτι δὲν σημαίνει ἀνάγκην, ἀλλὰ ἀσθένειαν, ὡς λέγει καὶ ὁ Θεοδώρητος.

Λέγει δὲ καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος· „οὕτω πάντα τὸν „Νόμον, ἵνα μὴ τὰ καθ' ἕκαστον λέγοντες διατρίβω„μεν. Παχυμερὲς σῶμα λαβὼν ὁ Ἀπόστολος, λε„πτύνει διὰ τῆς θεωρίας, πνευματικὸν αὐτὸν ἐκ σω„ματικοῦ ἐργαζόμενος, οἴδαμεν, λέγων, ὅτι ὁ Νό„μος πνευματικός ἐστι“. (Ὁμιλ. ζ΄. εἰς τὸ ᾆσμα τῶν ᾀσμάτ.)

(1) Ὁ μὲν Ὠριγένης, καὶ ὁ Ἀμβρόσιος ἐν ταῖς ἐξηγήσεσι, καὶ ὁ Ἱερώνυμος ἐπιστολῇ πρὸς Ἀλγαζίαν, θέλουσιν ὅτι ὁ Ἀπόστολος νὰ ὁμιλῇ ἐδῶ ὡς ἐκ προσώπου ἁμαρτωλοῦ, ἕως τοῦ κε. στίχου· ἐπειδὴ καὶ λέγει· „ἐγὼ δὲ σαρκικός εἰμι πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρ„τίαν“. Ὁ δὲ Αὐγουστῖνος (Βιβλ. α΄. τῶν διορθώσεων, καὶ κατὰ Ἰουλιανοῦ.) καὶ ὁ θεῖος Ἱλάριος, θέλουσιν ὅτι ὁ Παῦλος ἐδῶ ὡς Ἅγιος διαλέγεται· ἐπειδὴ καὶ λέγει· „ὅτι οὐκ ἔτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτό“. (Ῥωμ. ζ΄. 17.) Καὶ „συνήδομαι τῷ Νόμῳ τοῦ Θεοῦ „κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον“. (Αὐτόθ. 22.) Ἁμαρτίαν δέ, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἦτον πεπραμένος, ἐννοεῖ τὴν ἐπιθυμίαν· διὰ τί αὐτὴ ἀντίκειται τῷ Νόμῳ τοῦ Θεοῦ· διὰ τί διεγείρει πρὸς τὴν πρᾶξιν τῆς ἁμαρτίας τὸν ἄνθρωπον; καὶ διὰ τί εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας.

(2) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος εἶπεν· „ἐν γνώσει δὲ ἁμαρτάνοντας καλεῖ τὰ λόγια, τοὺς πε„ρὶ τὴν ἄληστον τοῦ ἀγαθοῦ γνῶσιν, ἢ τὴν ποίησιν „ἐξασθενοῦντας· καὶ τοὺς εἰδότας τὸ θέλημα, καὶ μὴ „ποιοῦντας· τοὺς ἀκηκοότας μέν, ἀσθενοῦντας δὲ περὶ „τὴν πίστιν, ἢ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀγαθοῦ· καὶ ἀβουλη„τοῦντες τισὶ τὸ συνιέναι τοῦ ἀγαθῦναι, κατὰ τὴν παρα„τροπήν, ἢ τὴν ἀσθένειαν τῆς βουλήσεως· καὶ ὅλως τὸ „κακόν, ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν, ἀσθένεια, καὶ ἀδυνα„μία καὶ ἔλλειψίς ἐστιν, ἢ τῆς γνώσεως, ἢ τῆς ἀλήστου „γνώσεως, ἢ τῆς πίστεως, ἢ τῆς φύσεως, ἢ τῆς ἐνερ„γείας τοῦ ἀγαθοῦ“. (Περὶ θείων ὀνομάτων, Κεφ. δ΄.) Λέγει δὲ καὶ ὁ Θεοδώρητος· „ὁ γὰρ ἡττώμενος ὑπὸ „τῆς ἡδονῆς, καὶ μέντοι καὶ τῆς ὀργῆς τῷ πάθει με„θύων, οὐκ ἔχει σαφῆ τὴν γνῶσιν τῆς ἁμαρτίας· „μετὰ δέ γε τὴν παῦλαν τοῦ πάθους, τὴν αἴσθησιν δέ„χεται τοῦ κακοῦ“.

ριτος. Μὲ ποῖον τρόπον λοιπὸν ἐγίνοντο τὰ κακά; μὲ συναρπαγὴν, μὲ ἀσθένειαν, τὴν ὁποίαν ἔλαβον οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν παράβασιν τοῦ Ἀδάμ· ταύτην δὲ τὴν ἀσθένειαν, ὁ μὲν Νόμος δὲν ἐδύνετο νὰ ἰατρεύσῃ, καὶ μ' ὅλον ὁποῦ ἐσυμβούλευε τοὺς ἀνθρώπους τὰ καλὰ ἐκεῖνα ὁποῦ ἔπρεπε νὰ πράττουν, ὁ δὲ Χριστὸς μόνος ἐλθὼν, ἰατρεύσεν αὐτήν. Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ὅλος ὁ σκοπὸς τοῦ Ἀποστόλου εἰς ὅλα ὅσα εἶπε, καὶ ὅσα μέλλει νὰ εἰπῇ, τὸ νὰ δείξῃ δηλαδὴ, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, μὲ τὸ νὰ ἔπασχεν ἀνιάτρευτα πάθη, ἀπὸ ἄλλον κανένα δὲν ἰατρεύθη, εἰμὴ ἀπὸ τὸν Χριστόν.

16. „Εἰ δὲ οὐ θέλω, τοῦτο ποιῶ, σύμφημι τῷ Νόμῳ, ὅτι καλός“.

Ὅτι, λέγει, εἶναι καλὸν ὁ Νόμος, φανερὸν εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα ὁποῦ καὶ ἐγὼ ὁ λογικὸς ἄνθρωπος ἠξεύρω καὶ διακρίνω φυσικῶς ὅτι εἶναι καλὰ, καὶ ὅτι πρέπει νὰ τὰ πράττω. Ἐπειδὴ δὲν εἶμαι παντῃ ἐφθαρμένος εἰς τὸ λογικὸν καὶ εἰς τὴν γνώμην, ἀγκαλὰ καὶ νὰ κάμνω τὸ κακὸν, καὶ τὴν ἁμαρτίαν. „Αὐτὸ γὰρ τὸ μῖσος (λέγει ὁ Θεοδώριτος) ὃ περὶ τὴν „ἁμαρτίαν ἔχω, παρὰ τοῦ Νόμου λαβὼν ἔχω· οὐκοῦν συνηγορῶ τῷ Νόμῳ, καὶ εὖ αὐτὸν ἔχειν „ὁμολογῶ“.

17. „Νυνὶ δὲ οὐκ ἔτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτὸ, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ „ἁμαρτία“ (1).

18. „Οἶδα δὲ, ὅτι οὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοὶ, τουτέστιν, ἐν τῇ σαρκί μου ἀ„γαθόν“.

Δὲν εἶπεν ὁ Ἀπόστολος ὅτι ἡ σάρκα αὐτὸ κατεργάζεται, ἀλλ' ἡ ἁμαρτία· τουτέστιν ἡ τυραννίδα τῆς ἁμαρτίας, συναρπάζουσά με καὶ ἀπατοῦσα· ὥστε, τί φλυαροῦσιν οἱ κατηγοροῦντες τὴν σάρκα ὡς κακὴν, καὶ χωρίζοντες αὐτὴν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ, καὶ λέγοντες, ὅτι εἶναι ποίημα τοῦ πονηροῦ. Ἀλλὰ ἀποκρίνονται αὐτοί· καὶ πῶς λέγει ὁ Παῦλος, ὅτι δὲν κατοικεῖ εἰς ἐμένα, ἤτοι εἰς τὴν σάρκα μου ἀγαθόν; Ἀκούσατε πῶς τοῦτο λέγει ὁ Ἀπόστολος· ὁ ἄνθρωπος συνίσταται ἀπὸ δύω μέρη, ἀπὸ ψυχὴν, καὶ ἀπὸ σάρκα. Ἀπὸ τὰ δύω δὲ ταῦτα, ἡ μὲν ψυχὴ ἔχει τὸ κράτος καὶ τὴν ἐξουσίαν εἰς τὴν σάρκα· ἡ δὲ σάρκα, εἶναι δούλη καὶ ὑπεξούσιος εἰς τὴν ψυχήν· δὲν κατοικεῖ λοιπὸν εἰς τὴν σάρκα τὸ ἀγαθόν· ἀντὶ τοῦ, δὲν εὑρίσκεται εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς σαρκὸς τὸ ἀγαθόν; ἀλλὰ εἰς τὴν ἐξου-

---

(1) Ταῦτα ἑρμηνεύων ὁ σοφὸς Θεοδώριτος, φέρει τὸ γλαφυρὸν παράδειγμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐρανίσθη ἀπὸ τὸν Πλάτωνα· ὅτι μετὰ τὴν παράβασιν τοῦ Ἀδάμ, ἐδέχθη τὸ θνητὸν τοῦτο σῶμά μας τὰ δύω ταῦτα πάθη, τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὸν θυμόν· τὰ ὁποῖα εἶναι ὡσὰν δύω ἄλογα ὁποῦ τραβίζουσι τὴν καρότζαν τῆς ψυχῆς· ὁ δὲ νοῦς εἶναι ὡσὰν κυβερνήτης ὁποῦ κρατεῖ τὰ χαλινάρια τῶν δύω ἀλόγων τούτων, καὶ στέκεται ἐπάνω εἰς αὐτά. Ὅταν λοιπὸν τύχῃ νὰ περισσεύσῃ ἡ ἐπιθυμία, καὶ νὰ κλίνῃ εἰς τὰς αἰσχρὰς πράξεις τῆς σαρκὸς, τότε ὁ νοῦς σηκώνει κατὰ τῆς ἐπιθυμίας τὸν θυμὸν, καὶ διὰ τοῦ θυμοῦ ταπεινόνει τὴν ἀμετρίαν ταύτης, καὶ ἔτζι προξενεῖ ἰσότητα εἰς τὸν ζυγὸν τῶν ἀλόγων· ὁμοίως καὶ ὅταν ὁ θυμὸς περισσεύσῃ, καὶ κλίνῃ εἰς φονικὰς ὁρμὰς, καὶ κινήσεις ἀτάκτους, τότε ὁ νοῦς προστάζει τὴν ἐπιθυμίαν διὰ νὰ ταπεινώσῃ τὴν ἀμετρίαν τοῦ θυμοῦ· καὶ ἔτζι τὸ ἕνα ἐναντίον μὲ τὸ ἄλλο ἐναντίον συστέλλεται, καὶ κινεῖται συμμέτρως καὶ εὐτάκτως.

Ὅταν λοιπὸν ὁ νοῦς εἶναι ἔξυπνος καὶ προσεκτικὸς, τοιουτοτρόπως κυβερνᾷ τὰ δύω ταῦτα πάθη τοῦ σώματος· ὅταν δὲ τύχῃ νὰ ἀμελήσῃ, καὶ νὰ ἀφήσῃ τὰ χαλινάρια τῶν ἀλόγων αὐτῶν, τότε κάμνει τὰ ἄλογα ταῦτα πάθη νὰ σκιρτῶσι, καὶ νὰ τραβίξουν τὸν νοῦν εἰς κρημνοὺς, καὶ λάκκους τῆς ἁμαρτίας. Τοῦτο οὖν ὁ Ἀπόστολος ἐδῶ φανερόνει, ὅταν λέγῃ, ὅτι ἐγὼ δὲν κάμνω τὸ κακὸν, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία, ἁμαρτίαν ὀνομάζων τὴν τοῦ νοῦ δουλείαν, καὶ ὑπεξουσιότητα εἰς τὰ ἄλογα πάθη· καὶ ἀντιστρόφως τὴν τῶν παθῶν κατὰ τοῦ νοὸς δεσποτείαν καὶ κυριότητα. Ἁρμόζει εἰς ταῦτα καὶ ἐκεῖνο ὁποῦ λέγει ὁ Ἀββᾶ Μακάριος· „ὥσπερ ἐν στα„δίῳ τὰ ἅρματα τρέχουσι, καὶ προλαμβάνον ἐμποδί„ζει, καὶ ἐπέχει, καὶ κωλύει τὸ ἕτερον τοῦ μὴ προκό„ψαι, καὶ προλαβεῖν εἰς νῖκος· οὕτως οἱ διαλογισμοὶ „τῆς ψυχῆς, καὶ τῆς ἁμαρτίας τρέχουσιν ἐν τῷ ἀν„θρώπῳ· ἐὰν μὲν τύχῃ προλαβεῖν τὸν διαλογισμὸν „τῆς ἁμαρτίας, ἐμποδίζει, καὶ ἐπέχει, καὶ κωλύει τὴν „ψυχὴν τοῦ μὴ προσεγγίσαι τῷ Θεῷ· καὶ τὸ κατ' αὐ„τῆς νῖκος ἀραθαι· ὅπου δὲ αὐτὸς ὁ Κύριος ἐπιβαί„νει, καὶ ἡνιοχεῖ τὴν ψυχὴν, πάντοτε αὐτὸς νικᾷ, „ἡνιοχῶν καὶ ὁδηγῶν ἐπιστημόνως τὸ ἅρμα τῆς ψυ„χῆς, εἰς τὸ οὐράνιον, καὶ ἔνθεον φρόνημα διαπαντός“. (Ὁμιλ. α΄. Κεφ. θ΄.) καθὼς δηλαδὴ καὶ τὰ Χερουβὶμ ὁποῦ εἶδεν ὁ Ἰεζεκιὴλ, ὡδηγοῦντο ὅταν αὐτὰ ἡνιοχεῖ ὁ καθήμενος ἐπάνω αὐτῶν Θεός.

ἐξουσίαν τῆς ψυχῆς· ἐκεῖνο λοιπὸν ὁποῦ ἡ ψυχὴ προτιμήσῃ, καὶ θέλῃ, ἐκεῖνο κάμνει καὶ ἡ σάρκα· καθὼς, χάριν παραδείγματος, ἤθελεν εἰπῇ τινας, ὅτι τὸ καλὸν κροῦσμα καὶ ἡ μελῳδία, δὲν εὑρίσκεται εἰς τὴν λύραν ὁποῦ παίζεται, ἀλλὰ εἰς τὸν λυριστὴν ὁποῦ τὴν παίζει· διὰ τὶ ὁ λέγων τοῦτο, δὲν κατηγορεῖ τὴν λύραν ὡς κακὴν, ἀλλὰ δείχνει τὴν ὑπεροχὴν ὁποῦ ἔχει ὁ τεχνίτης λυριστὴς, ἀπὸ τὸ ὄργανον, καὶ τὴν λύραν του (1).

„Τὸ γὰρ θέλειν παράκειταί μοι, τὸ δὲ κατεργάζεσθαι, τὸ κα-
„λὸν οὐχ εὑρίσκω“.
19. „Οὐ γὰρ ὃ θέλω, ποιῶ ἀγαθόν· ἀλλ᾽ ὃ οὐ θέλω κακὸν, τοῦτο
„πράσσω“.
20. „Εἰ δὲ ὃ οὐ θέλω ἐγὼ, τοῦτο ποιῶ, οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι
„αὐτὸ, ἀλλ᾽ ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία“.

Λέγωντας ὁ Παῦλος, ὅτι δὲν εὑρίσκει πῶς νὰ ἐργασθῇ τὸ καλὸν, φανερόνει μὲ τοῦτο τὴν ἐπιβουλὴν, καὶ ἐπήρειαν τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἀκολούθως, ἐλευθερόνει ἀπὸ κάθε κατηγορίαν, καὶ τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν οὐσίαν τῆς σαρκὸς, καὶ ἀναφέρει τὸ πᾶν εἰς τὴν πονηρὰν προαίρεσιν, τὴν πράττουσαν τὴν ἁμαρτίαν (2). Λέγωντας μὲν γὰρ, ὅτι ἐκεῖνο ὁποῦ δὲν θέλω, μὲ τοῦτο ἐλευθερόνει τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὴν κατηγορίαν. Λέγωντας δὲ πάλιν, ὅτι ἐγὼ δὲν ἐργάζομαι τὸ κακὸν, μὲ τοῦτο κάμνει τὴν φύσιν τῆς σαρκὸς ἀκατηγόρητον. Τίς εἶναι λοιπὸν ὁποῦ κάμνει τὸ κακόν; ἡ ἁμαρτία, ἤτοι ἡ πονηρὰ, καὶ φιλαμαρτήμων προαίρεσις, καθὼς ἑρμηνεύει ὁ Χρυσόστομος, ὡς προείπομεν· αὕτη δὲ ἡ πονηρὰ προαίρεσις, δὲν εἶναι δημιούργημα, καὶ κτίσμα Θεοῦ, ἀλλὰ ἐδικόν μας κίνημα καὶ γέννημα· διὰ τὶ, ἡ μὲν ἁπλῶς βούλησις καὶ θέλησις τῆς ψυχῆς μας, εἶναι ἔργον καὶ ποίημα Θεοῦ· ἡ δὲ τοιαύτη πονηρὰ βούλησις, εἶναι ἔργον ἐδικόν μας, καὶ τῆς κακεντρεχοῦς γνώμης τῆς ἐδικῆς μας. Εἴπομεν δὲ ἀνωτέρω, ὅτι ἁμαρτία εἶναι, καὶ ἡ τῆς ἁμαρτίας τυραννὶς, ἥτις συναρπάζει, καὶ σαβίζει τὸν νοῦν εἰς τὸ κακὸν, διὰ μέσου τῆς ἡδονῆς.

21. „Εὑρίσκω ἄρα τὸν Νόμον, τῷ θέλοντι ἐμοὶ ποιεῖν τὸ καλόν·
„ὅτι ἐμοὶ τὸ κακὸν παράκειται“.

Σκο-

(1) Ὁ δὲ σοφὸς Φώτιος ἑρμηνεύων τὸ „οὐκ οἰκεῖ „ἐν ἐμοὶ, τουτέστιν ἐν τῇ σαρκί μου ἀγαθὸν“ οὕτω λέγει, ὅτι ὁ Παῦλος δὲν λέγει τοῦτο διὰ λόγου του· ἀλλὰ τὸ λέγει οἰκειοποιούμενος καὶ λαμβάνωντας τὸ πρόσωπον ὅλης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· τότε δὲ δὲν κατοικεῖ εἰς τὴν σάρκα τὸ ἀγαθὸν, ὅταν ἡμεῖς μὲ τὴν συνήθειαν, καὶ μὲ τὴν πολυκαιρίαν δουλωθῶμεν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, καὶ φέρωμεν εἰς τὴν ψυχήν μας ἔμμονον καὶ δυσκολοεξάλειπτον τὴν φαντασίαν καὶ μνήμην τοῦ κακοῦ· διὰ τί ἐκεῖνος ὁποῦ δουλωθῇ εἰς τὴν τοῦ κακοῦ χρονίαν ἕξιν, καὶ συνήθειαν, κἂν καὶ θέλῃ νὰ γυρίσῃ πάλιν εἰς τὴν ἀρετὴν, εὑρίσκει τὴν θέλησίν του δύσκολον, καὶ δυσκόλως τελειουμένην· διὰ τοῦτο καὶ λέγει ὁ τοιοῦτος, ὅτι ἐγὼ δὲν κάμνω πλέον τὸ κακόν· ἤτοι ἐγὼ δὲν ἠξεύρω πῶς εἶναι τὸ κακὸν ἔργον ἐδικόν μου. διὰ τί πῶς εἶναι ἔργον ἐμοῦ, ὁ ὁποῖος στενοχωροῦμαι ὑπὸ τοῦ κακοῦ; ἀλλὰ εἶναι ἔργον τῆς ἁμαρτίας τῆς ἐν ἐμοὶ, ἥτις ἔλαβε κατοίκησιν ἔμμονον καὶ στερεὰν εἰς τὸν ἑαυτόν μου. διὰ τοῦτο καὶ κλαίω, καὶ θρηνῶ ζητῶν ἐλευθερίαν, καὶ ἀνακράζω· „ταλαίπωρος „ἐγὼ ἄνθρωπος· τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ „θανάτου τούτου“; (Ἀμφιλοχ. ζητήματ. πς.) Ὁ δὲ Ἅγιος Μεθόδιος οὕτως ἑρμηνεύει τὸ „οἶδα γὰρ ὅτι οὐκ „οἰκεῖ ἐν ἐμοὶ, τουτέστιν ἐν τῇ σαρκί μου, τὸ ἀγαθόν· „τὴν ἀπὸ τῆς παραβάσεως διὰ τῆς ἐπιθυμίας „εἰσοικισθεῖσαν εἰς ἡμᾶς ἁμαρτίαν βούλεται μηνύειν „ἤδη· ἧς δὴ καθάπερ βλαστήματά τινα νέα, καὶ κλῶνες, „οἱ φιλήδονοι περὶ ἡμᾶς ἀεὶ λογισμοὶ συνίστανται“.

(2) Ἀξιάγαστα ἀληθῶς, καὶ γλαφυρὰ εἶναι ἐκεῖνα ὁποῦ γράφει ὁ διαλεκτικὸς τοῦ θείου Αὐγουστίνου κάλαμος εἰς τὸ ῥητὸν τοῦτο, τὴν ἀθλιότητα φανερόνωντας τοῦ ἀνθρώπου· οὕτω γάρ φησι πρὸς τὸν Θεόν· „εἰ θέλεις, „δύνασαί με σῶσαι· ἐγὼ εἰ θελήσω, οὐκ ἂν δυναίμην· „τοσοῦτον τὸ τῆς ἐμῆς ἀθλιότητος μέγεθος· τὸ γὰρ „θέλειν παράκειταί μοι, τὸ τελειῶσαι δὲ, οὐχ εὑρί„σκω· ἀλλὰ καὶ θέλειν τὸ ἀγαθὸν οὐ δύναμαι, εἰ μὴ „θέλεις αὐτός· ἀλλὰ καὶ ὃ θέλω, οὐ δύναμαι, εἰ μὴ „ἡ σή με δύναμις ἐνισχύσῃ· ἀλλὰ καὶ ὃ δύναμαι, ἑτέ„ρως οὐ βούλομαι, εἰ μὴ τὸ σὸν γένοιτο θέλημα, ὡς „ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς· ἀλλὰ καὶ ὃ θέλω, καὶ „δύναμαι, ἀγνοῶ, εἰ μὴ ἡ σή με σοφία φωτίσῃ· καὶ „εἰ γνοίην, ἀτελὴς, καὶ κενὴ παρέρχεται ἡ σοφία μου, „ποτὲ μὲν, βουλομένου, ποτὲ δὲ, μὴ βουλομένου, „εἰ μὴ παρὰ τῆς σῆς σοφίας βοηθηθείη· τῇ δὲ σῇ „βουλήσει πάντα ὑπόκειται, καὶ οὐκ ἔστιν ὁ ἀνθιστάμενος „αὐτῇ“. (Εὐχὴ ἐρωτικ. κδ. ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστιν ἡ σωτηρία ἡμῶν.)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

Σκοτεινὸς εἶναι ὁ λόγος οὗτος, μὲ τὸ νὰ εἶναι ἐλλιπής· διὰ τὶ ἔτζι ἔπρεπε νὰ ῥηθῇ, „εὑρίσκω ἄρα τὸν Νόμον συνηγοροῦντά μοι, θέλοντι μὲν ποιεῖν τὸ καλὸν, μὴ ποιοῦντι δὲ, ὅ„τι ἐμοὶ τὸ κακὸν παράκειται“· ἤγουν εὑρίσκω πῶς ὁ Νόμος συμβοηθεῖ εἰς ἐμένα, ὅστις μισῶ τὸ κακὸν, καὶ θέλω νὰ κάμω τὸ καλόν· δὲν τὸ κάμνω δὲ, διὰ τί; ἐπειδὴ καὶ τὸ κακὸν εὑρίσκεται κοντὰ εἰς ἐμένα. Τὸ νόημα δὲ, ὁποῦ λέγει ὁ Ἀπόστολος, εἶναι τοιοῦτον· τὴν γνῶσιν, λέγει, καὶ διάκρισιν τοῦ καλοῦ, ἐξ ἀρχῆς, καὶ ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς ἔλαβον, συγκαταβεβλημένην μαζὶ μὲ τὸ εἶναί μου· εὑρίσκω δὲ καὶ τὸν Νόμον συμβοηθοῦντά μοι εἰς τὴν γνῶσιν ταύτην, καὶ τὴν διάκρισιν· ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἐπαινεῖ τὸ καλὸν ἐκεῖνο, ὁποῦ ἐγὼ γνωρίζω ἐκ φύσεως, καὶ θέλω μὲν νὰ κάμω τὸ καλὸν, συναρπάζομαι ὅμως, καὶ τὸ κακὸν παράκειταί μοι· ἤτοι ἡ πρᾶξις τοῦ κακοῦ, δὲν ἀφαιρεῖται ἀπὸ λόγου μου· ἕνα μὲν, διὰ τὶ ἔχω θνητὸν σῶμα καὶ παθητὸν, καὶ ἄλλο δὲ, διὰ τὴν ἀμέλειαν, καὶ ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς μου. Ὁ μακάριος ὅμως Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἀφ' οὗ ἐξήγησε τὸ ἀνωτέρω ῥητὸν, ὡς ἐλλιπὲς, καθὼς καὶ ἡμεῖς εἴπομεν, λέγει, ὅτι δύναται τοῦτο νὰ νοηθῇ καὶ κατὰ ἄλλον τρόπον· οἷον, εὑρίσκω ἄρα πῶς ὁ Νόμος εἶναι βοηθὸς, ὄχι εἰς ἄλλον τινα, ἀλλὰ εἰς ἐμένα ὁποῦ θέλω νὰ κάμω τὸ καλόν· διὰ τὶ εἰς μόνον ἐκεῖνον ὁποῦ θέλει νὰ κάμνῃ τὸ καλὸν, εἶναι Νόμος ὁ Νόμος, ἤγουν βοηθός· μὲ τὸ νὰ θέλῃ καὶ αὐτὸς ὁ Νόμος δηλαδὴ, τὸ ἴδιον καλὸν ὁποῦ θέλει καὶ ὁ λογικὸς ἄνθρωπος· τοῦτο δὲ δῆλον γίνεται καὶ ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα λόγια τοῦ Ἀποστόλου.

22. „Συνήδομαι γὰρ τῷ Νόμῳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον“.
23. „Βλέπω δὲ ἕτερον Νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου, ἀντιστρατευόμε„νον τῷ Νόμῳ τοῦ νοός μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ Νόμῳ „τῆς ἁμαρτίας, τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου“.

Ἤξευρα, λέγει, καὶ πρὸ τοῦ Νόμου τὸ καλὸν, διὰ τὴν διάκρισιν ὁποῦ εἶχον τοῦ φυσικοῦ λόγου· εὑρίσκωντας δὲ αὐτὸ γεγραμμένον καὶ εἰς τὸν Νόμον, ἐπαινῶ τὸν Νόμον, καὶ συγκατατίθεμαι μὲ αὐτὸν κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, ἤτοι κατὰ τὸν νοῦν (1)· βλέπω δὲ ἄλλον Νόμον, ἤτοι τὴν ἁμαρτίαν (τὴν ὁποίαν ὠνόμασε Νόμον, διὰ τὶ αὐτὴ καταπείθει ἐκείνους τοὺς ἀνθρώπους ὁποῦ ἀπατᾷ, καὶ τοὺς κάμνει νὰ φοβοῦνται νὰ τὴν ἀφήσουν, ὡσὰν νὰ ἦτον κανένας Νόμος ἀπαράβατος). Αὐτὴ λοιπὸν ἡ ἁμαρτία ἀντιπολεμεῖ εἰς τὸν Νόμον τοῦ νοός μου, ἤτοι εἰς τὸν φυσικὸν λόγον. Ὅρα δὲ, ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι ἐκεῖνον ὁποῦ ὠνόμασεν ὁ Ἀπόστολος ἀνωτέρω, ἔσω ἄνθρωπον, τοῦτον ἐδῶ φανερὰ ὀνομάζει νοῦν· ἡ ἁμαρτία, λέγω, αὐτὴ, ἀντιπολεμεῖ, καὶ νικᾷ με, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, καὶ σκλαβόνει με, ἀκολούθως δὲ μαζὶ μὲ ἐμένα νικᾷ καὶ τὸν Νόμον τὸν φυσικὸν, καὶ τὸν Νόμον τὸν γραπτόν. Μὲ ποῖον δὲ τρόπον με σκλαβόνει; μὲ τὸν Νόμον τῆς ἁμαρτίας; ἤγουν μὲ τὴν δύναμιν, καὶ τυραννίδα (καὶ μὲ τὴν συνήθειαν, καὶ ἕξιν) τῆς ἁμαρτίας. Δὲν εἶπε δὲ, μὲ τὴν ὁρμὴν τῆς σαρκὸς, ἢ μὲ τὴν φύσιν· ἀλλὰ μὲ τὸν Νόμον τῆς ἁμαρτίας, τὸν κατακυριεύσαντα τὰ μέλη μου· τοῦτο δὲ, δὲν εἶναι κατηγορία τῆς φύσεως τῆς σαρκός· διὰ τὶ, καθὼς ἐὰν ἕνας κλέπτης κυριεύσῃ τὰ βασιλικὰ παλάτια, καὶ κατοικήσῃ εἰς αὐτὰ, τοῦτο δὲν εἶναι κατηγορία τῶν παλατίων· ἔτζι καὶ ἐδῶ ἀνίσως καὶ ἡ ἁμαρτία κατοικῇ εἰς τὰ μέλη μας, δὲν εἶναι διὰ τοῦτο κακὴ ἡ σάρκα, καὶ τὰ μέλη μας· διὰ τὶ αὐτὰ ἐκυριεύθησαν μὲ τυραννίαν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Μερικοὶ δὲ (2) λέ-

---

(1) Ὁ δὲ Κορέσσιος λέγει, ὅτι κατὰ τὸν Φώτιον, ἔσω ἄνθρωπος εἶναι ὁ ὀρθὸς λόγος, ἔξωθεν δὲ ἄνθρωπος, εἶναι ἡ αἴσθησις, καὶ ἡ ἐπιθυμία, ἤτοι ἡ ἐμπαθὴς αἴσθησις· κατ' ἄλλους δὲ, ἔσω ἄνθρωπος εἶναι ἡ ψυχὴ, ἥτις παρὰ Θεοῦ δημιουργηθεῖσα, οὐχ ὑπόκειται καθ' ἑαυτὴν τῇ ἐπιθυμίᾳ· ἔξωθεν δὲ ἄνθρωπος, εἶναι τὸ σῶμα, τὸ ὑποκείμενον τῇ ἐπιθυμίᾳ, καὶ ταῖς ἄλλαις ἁμαρτίαις.

(2) Οὗτος μάλιστα εἶναι ὁ θεῖος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς, ὅστις τοὺς τέσσαρας, Νόμους τούτους εἰσάγει ἐν τῷ ἑαυτοῦ Θεολογικῷ (Βιβλ. δ'. Κεφ. ϟθ'.) λέγει γὰρ οὕτως περὶ τούτων ταῦτα· „ὁ μὲν οὖν Νόμος τοῦ „νοός μου, ἤτοι ἡ συνείδησις, συνήδεται τῷ Νόμῳ τοῦ „Θεοῦ, ἤτοι τῇ ἐντολῇ τοῦ Θεοῦ, καὶ ταύτην θέλει· „ὁ δὲ Νόμος τῆς ἁμαρτίας, ἤτοι ἡ προσβολὴ, διὰ „τοῦ Νόμου τοῦ ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν, ἤτοι τῆς διὰ τοῦ „σώματος ἐπιθυμίας, καὶ ῥοπῆς καὶ κινήσεως, καὶ τοῦ „ἀλόγου μέρους τῆς ψυχῆς, ἀντιστρατεύεται τῷ Νόμῳ „τοῦ νοός μου· τουτέστι τῇ συνειδήσει, καὶ αἰχμαλωτί„ζει με, καὶ θέλοντα τὸν τοῦ Θεοῦ Νόμον, καὶ ἀγαπῶν„τα, καὶ μὴ θέλοντα τὴν ἁμαρτίαν, διὰ τὸ τοῦ λείου „τῆς ἡδονῆς, καὶ τῆς τοῦ σώματος ἐπιθυμίας, καὶ τοῦ „ἀλό-

λέγουσιν ἐδῶ τέσσαρας Νόμους· πρῶτον Νόμον, τὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν διδάσκοντα ἡμᾶς τὰ πρέποντα· δεύτερον Νόμον, τὸν ἀντιπολεμοῦντα ἡμᾶς, ὅς τις κατ' ἐνέργειαν τοῦ διαβόλου ἔρχεται εἰς ἡμᾶς διὰ τῆς προσβολῆς τῶν λογισμῶν· τρίτον, τὸν Νόμον τοῦ νοός, ἤτοι τὸν φυσικὸν τῆς συνειδήσεως· καὶ τέταρτον, τὸν Νόμον τὸν εὑρισκόμενον εἰς τὰ μέλη μας, ἤτοι τὴν φιλαμαρτήμονα προαίρεσιν, καὶ τὴν πρὸς τὸ κακὸν κλίσιν, καὶ ἡδονήν, ἡ ὁποία ἐκατοίκησεν εἰς ἡμᾶς διὰ μέσου τῆς κακῆς συνηθείας, καὶ ἕξεως. Ὅρα καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ιζ'. στίχου τοῦ ε'. κεφαλαίου τῆς πρὸς Γαλάτας.

24. „Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος! τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ „θανάτου τούτου“;

Ὁ φυσικὸς Νόμος δὲν ἐστάθη ἀρκετὸς νὰ μᾶς λυτρώσῃ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν· ὁ γραπτὸς Νόμος, παρομοίως τοῦτο δὲν ἐδυνήθη νὰ κάμῃ· ἀλλὰ καὶ τοὺς δύω αὐτοὺς Νόμους ἐνίκησεν ἡ τυραννὶς τῆς ἁμαρτίας· πόθεν εἶναι λοιπὸν εἰς ἡμᾶς ἐλπίδα σωτηρίας; ποῖος, λέγει, νὰ μὲ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦτο τοῦ θανάτου; ἤτοι, τὸ ὑποκείμενον εἰς τὸν θάνατον, καὶ εἰς τὴν ἁμαρτίαν· ἐπειδὴ γὰρ δεκτικὸν τῶν παθῶν τὸ σῶμα τῶν ἀνθρώπων ἐγένετο ἀπὸ τὴν παράβασιν, διὰ τοῦτο καὶ εὐκολοπολέμητον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν ἐστάθη (1). Ἀλλὰ θέλει εἴπῃ τινάς, καὶ ἐπειδὴ εὐκολοπολέμητον ἐστάθη τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, διὰ τί ἐκολάσθησαν οἱ πρὸ Χριστοῦ ἁμαρτάνοντες; καὶ ἀποκρινόμεθα, διὰ τί τοιαῦτα εὔκολα ἐπροστάχθησαν νὰ κάμουν, ὁποῦ καὶ εἰς καιρὸν ὁπαῦ ἡ ἁμαρτία ἐκυρίευεν, ἐδύνατο νὰ τὰ κατορθώσουν, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησαν.

25. „Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν“.

Ἐπειδὴ ὁ Ἀπόστολος ἔμεινεν ἄπορος ἀπὸ κάθε μέρος, καὶ ἄλλον κανένα δὲν εὗρε διὰ νὰ τὸν σώσῃ, διὰ τοῦτο ἐξ ἀνάγκης εὗρε τὸν Ἰησοῦν Χριστόν· ὅθεν καὶ εὐχαριστεῖ εἰς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, διὰ μέσου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ἤτοι τοῦ αἰτίου ὄντος τῆς εὐχαριστίας Χριστοῦ· διὰ τί, λέγει, αὐτὸς μόνος ἐκατόρθωσεν ἐκεῖνα ὁποῦ ὁ Νόμος δὲν ἐδυνήθη νὰ κατορθώσῃ· αὐτὸς μὲ ἐλευθέρωσεν ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν τοῦ σώματος, μὲ τὸ νὰ ἐνεδυνάμωσεν αὐτό, διὰ νὰ μὴ τυραννῆται καὶ νὰ νικᾶται ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν· ἀλλὰ καθὼς διὰ τὴν παρακοὴν καὶ παράβασιν τοῦ παλαιοῦ Ἀδάμ, ἔγινε θνητὸν τὸ σῶμα τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐστάθη εὐκολοπολέμητον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν· τοιουτοτρόπως διὰ τὴν ὑπακοὴν τοῦ νέου Ἀδάμ, Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ σταυρωθέντος, καὶ ἀναστάντος, ἔλαβε τὸ αὐτὸ σῶμα τῶν ἀνθρώπων τοὺς ἀρραβῶνας τῆς ἀφθαρσίας, καὶ στέκεται, καὶ πολεμεῖ ἀνδρείως ἐναντίον τῆς ἁμαρτίας (2).

ΚΕ-

„ἀλόγου μέρους τῆς ψυχῆς, ὡς ἔφην, πλανᾷ, καὶ πείθει δουλεῦσαι τῇ ἁμαρτίᾳ· ἀλλ' ὁ Θεὸς τὸ ἀδύνατον τοῦ „Νόμου“..... καὶ καθεξῆς λέγει, ὅσα ἀνωτέρω εἶπεν ὁ Ἀπόστολος· ὁ δὲ θεῖος Μεθόδιος „τρεῖς Νόμους, „λέγει, ὅτι ὁ Ἀπόστολος ἐδῶ ὑποτίθεται· ἕνα μέν, „τὸν κατὰ τὸ ἔμφυτον ἐν ἡμῖν ἀγαθόν· (ὃν καὶ Νό„μον σαφῶς νοὸς ἐκάλεσεν.) δεύτερον δέ, τὸν ἐκ „προσβολῆς ἐνιστάμενον τοῦ πονηροῦ, καὶ εἰς τὰς ἐμπα„θεῖς ἐξέλκοντα πολλάκις φαντασίας τὴν ψυχήν (ὃν „ἀντιστρατεύεσθαι τῷ Νόμῳ τοῦ νοὸς ἔφη)· καὶ τρίτον, „τὸν κατὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τῆς ἐπιθυμίας ἐνσκιρώ„σαντα ἐν τῇ σαρκὶ (ὃν ἁμαρτίας Νόμον, οἰκοῦντα „ἐν τοῖς μέλεσιν ἐκάλεσεν“.)

(1) Ὅθεν καὶ ὁ Ἀββᾶ Μακάριος οὕτω λέγει· „τούτου τοίνυν ἕνεκεν σῶμα λέγεται ἡ ψυχὴ τοῦ σκό„τους τῆς πονηρίας, ἕως οὗ ἐστιν ἐν αὐτῇ τὸ σκότος „τῆς ἁμαρτίας· ὅτι ἐκεῖ ζῇ εἰς τὸν αἰῶνα τὸν πονη„ρὸν τοῦ σκότους; καὶ ἐκεῖ κεκράτηται“. καθὼς καὶ ὁ Παῦλος, σῶμα ἁμαρτίας, καὶ σῶμα θανάτου καλῶν λέγει· „ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας“. (Ῥωμ. ς'. 6.) Καὶ πάλιν· „τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ „σώματος τοῦ θανάτου τούτου; ὁμοίως πάλιν ἡ πιστεύ„σασα τῷ Θεῷ ψυχή, καὶ ἐκ τῆς ἁμαρτίας ῥυσθεῖ„σα, καὶ θανατωθεῖσα ἐκ τῆς ζωῆς τοῦ σκότους, καὶ τὸ „φῶς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὥσπερ ζωὴν λαβοῦσα, καὶ „ἐκεῖθεν ζήσασα, ἐκεῖ λοιπὸν διατρίβει, ὅτι ἐκεῖ κε„κράτηται τῷ φωτὶ τῆς Θεότητος· οὔτε γὰρ φύσεως „τῆς Θεότητός ἐστιν ἡ ψυχή, οὔτε φύσεως τοῦ σκότους „τῆς πονηρίας· ἀλλ' ἔστι κτίσμα τι νοερόν, καὶ ὡραῖον, „καὶ μέγα, καὶ θαυμαστόν, καὶ καλὸν ὁμοίωμα, καὶ εἰ„κὼν τοῦ Θεοῦ· καὶ διὰ τὴν παράβασιν, εἰσῆλθεν εἰς „αὐτὴν ἡ πονηρία τῶν παθῶν τοῦ σκότους“. (Ὁμιλ. α'. Κεφ. ζ'.)

(2) Ὁ Μέγας Βασίλειος λέγει, ὅτι καθὼς ὁ Ἡσαΐας θείας ἀντιλήψεως ἠξιώθη, διὰ τί ὡμολόγησε πρότερον τὸν ἑαυτόν του τάλαν καὶ ἀκάθαρτον, ἔτζι καὶ ὁ Παῦλος ἐδῶ· „ἀπεστάλη (τὸ Σεραφὶμ πρὸς τὸν „Ἡσαΐαν) ἐπειδὴ ἤκουσεν ὀδυρομένου τὰς ἰδίας ταλαι„πωρίας· καὶ ὁμολογοῦντος τὴν ἐν λογισμοῖς αὐτοῦ ἁ„μαρτίαν· εἶπε γὰρ τὸ ὢ τάλας ἐγώ! ὅτι κα„τανένυγμαι, ὅτι ἄνθρωπος ὤν, καὶ ἀκάθαρτα χείλη „ἔχων, ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χείλη ἔχοντος ἐγὼ

„οἰ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

1. „Ἄρα οὖν αὐτὸς ἐγὼ, τῷ μὲν νοῒ δουλεύω Νόμῳ Θεοῦ, τῇ δὲ „σαρκὶ, Νόμῳ ἁμαρτίας· οὐδὲν ἄρα κατάκριμα τοῖς ἐν Χριστῷ „Ἰησοῦ, μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα“.

Τὸ „δουλεύω“ ὁποῦ λέγει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος, νοεῖται ἀντὶ τοῦ, ἐδούλευον πρότερον, διὰ τὶ μὲ αὐτὸ ἐνθυμίζει τὴν προτέραν κατάστασιν, ὁποῦ εἶχεν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις· θέλωντας γὰρ νὰ εἰπῇ, ὅτι τώρα δὲν εἶναι κάμμία τοιαύτη καταδίκη εἰς τοὺς Χριστιανοὺς, καὶ θέλωντας νὰ φανερώσῃ τὴν ἀνεκδιήγητον χάριν τοῦ Χριστοῦ, ἐνθυμᾶται ποίαν κατάστασιν ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι εἴχομεν πρότερον, καὶ πῶς ἐννοοῦσαμεν τὸ καλὸν, ἀπὸ τὴν σάρκα ὅμως, ἤγουν ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς νικώμενοι, ὑπεταασόμεθα εἰς τὸν Νόμον τῆς ἁμαρτίας· ἀλλὰ τώρα, λέγει, δὲν εἶναι κάμμία τοιαύτη καταδίκη, καὶ δουλεία εἰς ἐκείνους ὁποῦ ζῶσιν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἤγουν εἰς ἐκείνους ὁποῦ ἠξιώθησαν νὰ λάβουν τὸ Ἅγιον Βάπτισμα. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ, καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸ Ἅγιον Βάπτισμα, ἁμαρτάνουσι, διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσεν, ὅτι δὲν εἶναι κάμμία τοιαύτη καταδίκη εἰς ἐκείνους ὁποῦ δὲν περιπατοῦν καὶ δὲν πολιτεύονται κατὰ σάρκα, ἤτοι σαρκικὰ καὶ ἁμαρτωλὰ, φανερόνωντας μὲ τὴν προσθήκην ταύτην, ὅτι τὸ πᾶν ὅλον, διὰ τὸ ὁποῖον ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ ἁμαρτάνομεν μετὰ τὸ Βάπτισμα, εἶναι ἡ ἐδική μας ἀμέλεια· διὰ τὶ τώρα εἶναι καὶ δυνατὸν, καὶ εὔκολον εἰς τοὺς βαπτισμένους Χριστιανοὺς, νὰ μὴ πολιτεύωνται κατὰ σάρκα· τὸ ὁποῖον τοῦτο πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ, ἦτον πολλὰ δύσκολον. Πρέπει δὲ, ὄχι μόνον νὰ ἀπέχῃ τινὰς ἀπὸ τοῦ νὰ πολιτεύεται κατὰ σάρκα, ἀλλὰ πρέπει πρὸς τούτοις καὶ νὰ πολιτεύεται κατὰ πνεῦμα· διὰ τὶ, μοναχὴ ἡ ἀποχὴ τῆς κακίας, δὲν στεφανόνει τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπόκτησις τῶν πνευματικῶν ἔργων, καὶ ἡ τῆς ἀρετῆς μετοχή· „ἔκκλινον γὰρ φησὶν ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν“. (Ψαλ. λϛ'. 17.)

2. „Ὁ γὰρ Νόμος τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἠλευ„θέρωσέ με ἀπὸ τοῦ Νόμου τῆς ἁμαρτίας, καὶ τοῦ θανάτου“.

Νόμον Πνεύματος, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὀνομάζει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος, καθὼς καὶ Νόμον ἁμαρτίας, τὴν ἁμαρτίαν· ζωῆς δὲ Νόμον, τὸν Νόμον τοῦ Πνεύματος λέγει, πρὸς διαφορὰν τοῦ Νόμου τῆς ἁμαρτίας, ὅς τις ἐπροξένησε τὸν θάνατον (1)· διὰ τὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἐθανάτωσε μὲν τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὸν θάνατον· ποιήσασα δὲ ἐλαφρὸν εἰς ἡμᾶς, τὸν κατὰ τῆς ἁμαρτίας ἀγῶνα, ἔτζι μᾶς ἔμβασεν εἰς τὸν κατ' αὐτῆς ἀόρατον πόλεμον. Αἱ δὲ πονηραὶ γλῶσσαι τῶν αἱρετικῶν, ἤτοι τῶν Μανιχαίων, καὶ Μαρκιονιστῶν, ἐτόλμησαν νὰ εἰποῦν ἐδῶ, Νόμον ἁμαρτίας, τὸν Μωσαϊκὸν Νόμον, τὸν ὁποῖον ὁ θεῖος Ἀπόστολος εἰς κανένα μέρος δὲν ὠνόμασεν ἔτζι· ἀλλὰ μάλιστα ὠνόμασεν Ἅγιον, καὶ Πνευματικόν· ἀλλ' ἐναντιοῦνται οἱ αὐθάδεις καὶ λέγουν· καὶ ἂν ὁ Μωσαϊκὸς Νόμος ἦναι πνευματικὸς, τί λοιπὸν διαφέρει ἀπὸ τὸν Νόμον τοῦ Πνεύματος, καὶ τῆς χάριτος; καὶ εἰς τοῦτο ἀποκρινόμεθα, ὅτι πολὺ διαφέρει ἐκεῖνος ἀπὸ ἐτοῦτον· διὰ τὶ, ὁ μὲν Μωσαϊκὸς Νόμος ἐδόθη μόνον ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ δὲν ἔδιδε καὶ Πνεῦμα· ὁ δὲ τῆς χάριτος Νόμος, καὶ αὐτὸ ἀκόμη δίδει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον.

3. „Τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ Νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκὸς, ὁ „Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, „καὶ περὶ ἁμαρτίας κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί“.

Ἐπει-

„οἴκῳ“. (Ἠσ. ϛ'. 5.) Ταῦτα ἔλεγε καὶ ὁ Παῦλος. „ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος! τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ „σώματος τοῦ θανάτου τούτου“; εἶπε καὶ αὐτὸς, ὡς τυχὼν θείας ἀντιλήψεως, ἐπάγει· „εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ διὰ „Ἰησοῦ Χριστοῦ“. (Ἑρμηνεία εἰς τὸ ϛ'. τοῦ Ἡσαΐου.)

(1) Ὁ δὲ Ἅγιος Μεθόδιος Νόμον τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς, τὸ Ἅγιον Εὐαγγέλιον λέγει· ὅπερ ταὐτὸ εἶναι μὲ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Ἱεροῦ Θεοφυλάκτου.

Ἐπειδὴ ἀνωτέρω ὁ Ἀπόστολος ἀνέφερε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τώρα ἀναφέρει καὶ τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱὸν, διδάσκωντας τὴν Ἁγίαν Τριάδα. Καὶ φαίνεται μὲν ὅτι τὰ λόγια ταῦτα εἶναι ἐναντία τοῦ Νόμου, δὲν εἶναι ὅμως· διὰ τί δὲν εἶπεν ὁ Ἀπόστολος τὸ πονηρὸν τοῦ Νόμου, ἐν ᾧ ἐκακούργει, ἀλλὰ τὸ ἀδύνατον τοῦ Νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει. Πῶς δὲ ἠσθένει; διὰ μέσου τῆς σαρκὸς, ἤτοι τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος· τὸ δὲ νόημα ὅλων τῶν λόγων ἐκείνων ὅπου εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Παῦλος, ἐδῶ φανερόνεται· διὰ τί λέγει, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ὁ Νόμος, ἐδίδασκε μὲν, ποῖον εἶναι τὸ καλὸν καὶ τὸ κακὸν, δὲν ἐδύνετο ὅμως καὶ νὰ νικήσῃ τὸ σαρκικώτερον φρόνημα τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Πατὴρ λοιπὸν ἔπεμψε τὸν Υἱόν του μὲ ὁμοίωμα σαρκὸς ἁμαρτίας, ἤγουν ἔχοντα σάρκα, ὁμοίαν μὲν κατὰ τὴν οὐσίαν μὲ τὴν ἐδικήν μας ἁμαρτωλὴν σάρκα, ἀναμάρτητον δέ· ἐπειδὴ γὰρ ἐνθυμήθη ὁ Παῦλος τὸ ὄνομα τῆς ἁμαρτίας, διὰ τοῦτο καὶ μόνον ἐπρόσθεσε τὸ ὁμοίωμα (1), διὰ τί δὲν ἔλαβεν ἄλλην σάρκα ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' αὐτὴν τὴν ἰδίαν σάρκα τὴν ἐδικήν μας λαβὼν, ἡγίασε, καὶ ἐστεφάνωσε, κατακρίνας τὴν ἁμαρτίαν μὲ τὴν προσληφθεῖσαν ταύτην ὑπ' αὐτοῦ σάρκα, καὶ δείξας, ὅτι ἡ σάρκα δὲν εἶναι ἁμαρτωλὴ φυσικά. Ὅμοιον λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνο ὅπου ἐποίησεν ὁ Χριστὸς, ὡσὰν ἀνίσως τινὰς βλέπωντας μίαν γυναῖκα δερνομένην εἰς τὸ παζάρι, ἤθελεν εἰπῇ, ὅτι τῆς γυναικὸς ταύτης τῆς ἀτιμαζομένης εἶναι υἱὸς, αὐτὸς ὅπου εἶναι βασιλέως υἱός· καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἤθελεν ἐλευθερώσῃ αὐτὴν ἀπὸ τοὺς δέρνοντας. Ἐκεῖνο δὲ ὅπου λέγει, „Καὶ περὶ ἁμαρτίας“ ἠμπορεῖ μὲν νὰ νοηθῇ καὶ ἁπλοϊκώτερον ἀντὶ τοῦ, ἔπεμψε τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ περὶ ἁμαρτίας; ἤτοι διὰ νὰ καταπολεμήσῃ τὴν ἁμαρτίαν, ἐὰν δηλόνοτι ποιήσωμεν στιγμὴν εἰς τὸ „καὶ περὶ ἁμαρτίας“. Ὁ δὲ μέγας Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, συνάπτωντας τὸ „καὶ περὶ ἁμαρτίας“ μὲ τὸ „κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκὶ“ λέγει· ὅτι ὁ Χριστὸς ἐλέγξας πρότερον τὴν ἁμαρτίαν περὶ τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἀδικίας ὅπου ἔκαμεν εἰς αὐτὸν, οὕτως αὐτὴν κατεδίκασε· διὰ τί, ἕως μὲν ὅπου ἡ ἁμαρτία ἐθανάτονε τοὺς ὄντας ἁμαρτωλοὺς ἀνθρώπους, μὲ δικαίαν κρίσιν ἔδιδε τὸν θάνατον εἰς αὐτούς· ἐπειδὴ δὲ ἀναμάρτητον εὑροῦσα τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου, ἀδίκως ἐθανάτωσεν αὐτὸ, διὰ τοῦτο ὡς ἀδικήσασα, καὶ ἁμαρτήσασα, κατεκρίθη. Ἔπεμψε λοιπὸν τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ὁ Θεὸς, καὶ διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἁμαρτίαν ἄδικον, καὶ ἁμαρτήσασαν, καὶ διὰ νὰ κατακρίνῃ δικαίως αὐτήν· καὶ ἀκολούθως διὰ νὰ μὴν ἔχῃ νὰ λέγῃ ὁ Διάβολος, ὅτι ὁ Χριστὸς, δὲν μὲ ἐνίκησεν ὡς δίκαιος μὲ δικαιοσύνην, ἀλλὰ ὡς δυνατὸς μὲ τὴν δύναμίν του (2). Τὰ αὐτὰ σχεδὸν λέγει καὶ ὁ Θεοδώριτος.

4. „Ἵνα

(1) Ὅθεν καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας Κύριλλος ἐν τῷ κατὰ Ἰουλιανοῦ ιέ. βιβλίῳ οὕτω λέγει· „τὸ σῶμα τοῦ „Χριστοῦ, οὐκ ἦν ἁμαρτίας σῶμα, ἀλλ' ὁμοίωμα σαρ„κὸς ἁμαρτίας· τὰ μὲν γὰρ φυσικὰ πάθη παραδε„ξάμενος πρὸς βεβαίωσιν τῆς ἀληθινῆς καὶ οὐ κατὰ „φαντασίαν ἐνανθρωπήσεως, τὰ ἀπὸ κακίας πάθη, „ὅσα τὸ καθαρὸν τῆς ζωῆς ἡμῶν καταρρυπαίνει, ὡς „ἀνάξια τῆς ἀχράντου Θεότητος ἀπώσατο“ (παρὰ τῷ Οἰκουμενίῳ.) Τὸ δὲ ὅλον νόημα τῶν ἀποστολικῶν ῥημάτων εἶναι τοῦτο, ὅτι ἐκεῖνο ὅπου δὲν εἶχε δύναμιν ὁ Νόμος νὰ κάμῃ, ἤτοι τὸ νὰ κατακρίνῃ τὴν ἁμαρτίαν, ὁ Θεὸς πέμψας τὸν Υἱόν του, τοῦτο ἐκατώρθωσε, κατακρίνας τὴν ἁμαρτίαν. Καὶ ὁ Μέγας δὲ Βασίλειος ἐν τῇ Ἐπιστολῇ, ἣν γράφει τοῖς ἐν Σωζοπόλει, τὰ αὐτὰ σχεδὸν λέγει μὲ τὰ ἀνωτέρω· „ὅθεν φαίνεται „ὁ Κύριος τὰ μὲν φυσικὰ πάθη παραδεξάμενος, τὰ „δὲ ἀπὸ κακίας πάθη ὅσα τὸ καθαρὸν τῆς ζωῆς ἡ„μῶν ἐπιρρυπαίνει, ταῦτα ὡς ἀνάξια τῆς ἀχράντου „Θεότητος ἀπωσάμενος, διὰ τοῦτο εἴρηται ἐν ὁμοιώ„ματι γεγενῆσθαι σαρκὸς ἁμαρτίας· οὐ γὰρ ἐν ὁμοιώ„ματι σαρκὸς, ὡς τούτοις δοκεῖ (τοῖς λέγουσι δηλαδὴ „ὅτι οὐράνιον σῶμα φορέσας ὁ Κύριος παρεγένετο, „καθ' ὧν γράφει τὴν Ἐπιστολήν) ἀλλ' ἐν ὁμοιώματι „σαρκὸς ἁμαρτίας· ὥστε σάρκα μὲν τὴν ἡμετέραν „ἀνέλαβε μετὰ τῶν φυσικῶν αὐτῆς παθῶν, ἁμαρτίαν „δὲ οὐκ ἐποίησεν, ἀλλ' ὥσπερ ὁ θάνατος ὁ ἐν τῇ σαρ„κὶ διὰ τοῦ Ἀδὰμ εἰς ἡμᾶς παραπεμφθεὶς, κατεπό„θη ὑπὸ τῆς Θεότητος· οὕτω καὶ ἡ ἁμαρτία ἐξανη„λώθη ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὥστε „ἡμᾶς ἐν τῇ ἀναστάσει ἀπολαβεῖν τὴν σάρκα, μήτε „ὑπόδικον θανάτῳ, μήτε ὑπεύθυνον ἁμαρτίᾳ“. Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας εἶπε· „πεφόρηκε τὴν ἀπὸ γῆς σάρκα τὴν νοσοῦσαν ἐν „ἑαυτῇ τὸν τῆς ἁμαρτίας Νόμον, κατὰ τὴν τοῦ Παύ„λου φωνήν· ὅσον γὰρ ἧκεν εἰς τὴν τῆς σαρκὸς φύ„σιν, τεθεῖσθαι δοκεῖ καὶ ὑπὸ ζυγὸν ἁμαρτίας· ἀλλ' ἦν „ἀπείρατος· κατέκρινε γὰρ τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρ„κὶ, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ Νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν „τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ Πνεῦ„μα“. (Βιβλ. β'. τῶν Γλαφυρῶν) Ἐν δὲ τῇ ιθ'. Ὁμιλίᾳ εἰς τὸ Πάσχα λέγει ἀπορητικῶς· „Καὶ τί „δή ποτέ ἐστι τὸ ἀδύνατον τοῦ Νόμου; φαίη ἂν οἶμαί „τις· θείου γὰρ Νόμου καλοῦντος εἰς ἐγκράτειαν, ἀ„ποφέρει πρὸς τὸ ἐναντίον ἡ τῆς σαρκὸς φύσις, ἀεὶ „πρὸς ὀρέξεις παραθήγουσα τὰς μυσαρωτάτας· ἀλλ' ὅ γε „τῶν ὅλων Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν πέμψας, οὐ γυμνὸν „καὶ ἀσώματον.... κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ „σαρκί· ἀνῄρηται γὰρ ὡς ἔφην· ὥστε καὶ ἔξω σαρκὸς „γενέσθαι δοκεῖν καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς, ὡς ἡγιασμένους, καὶ „τὸ θεῖον αὐτοῦ καταπλουτίσαντας Πνεῦμα“.

(2) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ σοφὸς Νικόλαος ὁ Καβάσιλας ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν ά. ἀντιφώνων τῆς Ἱερᾶς Λειτουργίας

γίας

4. „Ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ Νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν, τοῖς μὴ κατὰ „σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ Πνεῦμα".

Διὰ νὰ μὴν εἰπῇ τινάς· καὶ τί ὠφέλησεν ἐμένα ὁ Χριστὸς, ἀνίσως ἐνίκησεν ἐκεῖνος τὴν ἁμαρτίαν μὲ τὴν σάρκα ὁποῦ προσέλαβε; διὰ τοῦτο λέγει ὁ Παῦλος ἐδῶ, ὅτι τοῦτο μάλιστα εἶναι ὁποῦ ὠφέλησεν ἐσένα, ἐπειδὴ τὸ δικαίωμα τοῦ Νόμου, ἤτοι τὸ τέλος, καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ Νόμου, (σκοπὸν γὰρ καὶ τέλος εἶχεν ὁ Νόμος, τὸ νὰ δικαιόνῃ τὸν ἄνθρωπον) ἐπληρώθη εἰς ἡμᾶς, καὶ πέρας ἔλαβε· διὰ τί ἐκεῖνο ὁποῦ ὁ Νόμος μὲν ἤθελε, δὲν ἠμπόρει δὲ, τοῦτο ὁ Χριστὸς τὸ ἔκαμε διὰ λόγου μας· καὶ τὸν μὲν πόλεμον καὶ ἀγῶνα, αὐτὸς μόνος ἐποίησεν, ἡμεῖς δὲ ἀπολαύσαμεν τὴν νίκην, καὶ δόξαν. Διὰ τοῦτο καὶ πλέον δὲν θέλομεν ἁμαρτήσομεν, ἀνίσως καὶ δὲν περιπατῶμεν κατὰ σάρκα, ἤτοι ἐὰν δὲν φρονῶμεν σαρκικά· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, δὲν εἶναι ἀρκετὸν μόνον τοῦτο, τὸ νὰ μὴ φρονῶμεν σαρκικὰ, ἀλλὰ πρέπει πρὸς τούτοις, ὡς προείρηται, καὶ νὰ ἔχωμεν φρόνημα πνευματικόν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἐπρόσθεσε πάλιν τὸ „κατὰ Πνεῦμα". „ἔκκλινον γὰρ ἀπὸ κακοῦ" λέγει ὁ Ψαλμῳδός· πλὴν δὲν ἀρκεῖ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ „καὶ ποίησον ἀγαθόν". (Ψαλμ. λϛ'. 17.) Ἐπειδὴ γὰρ ἠκούσαμεν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐχάρισε τὴν νίκην εἰς ἡμᾶς, ἂς μὴν ἀμελήσωμεν διὰ τοῦτο μὲ τελειότητα· ἀλλὰ ἂς σπουδάζωμεν νὰ φυλάττωμεν τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος· διὰ τί, εὐκολώτερα εἶναι τώρα εἰς ἡμᾶς ἡ κατὰ τῆς ἁμαρτίας νίκη, παρὰ ὁποῦ ἦτον πρὸ τοῦ Βαπτίσματος.

5. „Οἱ

γίας λέγει· „ὅτι ὁ Σωτὴρ ἐν τῇ δικαιοσύνῃ τὴν ἁ„μαρτίαν ἐκβαλὼν, καὶ τὸν διάβολον ἀποκτείνας, „οὐχ ὑπερβολῇ ἰσχύος, οὐδὲ τῷ νικᾶν δυνάμει τοῦτο ἐ„ποίησεν, ἀλλὰ κρίσει καὶ δικαιοσύνῃ, κατὰ τὸ εἰ„ρημένον· „δικαιοσύνη καὶ κρίμα ἑτοιμασία τοῦ θρόνου „σου". (Ψαλ. πή. 14.) καθάπερ ἡμεῖς ἐν τοῖς δι„καστηρίοις τοὺς ἀντιδίκους αἱροῦμεν τῇ ψήφῳ τῶν δικα„στῶν· διὰ τοῦτο φησί· „νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου, „νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω". „(Ἰω. ιβ'. 31.) Ταῦτα εἰδὼς ὁ μακάριος Διονύσιος ὁ „Ἀρεοπαγίτης, „τὴν τῆς θεαρχικῆς ἀγαθότητος ἀπε„ροτάτην φιλανθρωπίαν φησὶ, τῆς ἀποστατικῆς πλη„θύος (τῶν δαιμόνων δηλαδὴ) τὸ καθ' ἡμῶν καταλῦ„σαι κράτος, οὐ κατὰ δύναμιν, ὡς ὑπερισχύουσαν, „κατὰ δὲ τὸ μυστικῶς ἡμῖν παραδοθὲν λόγιον, ἐν „κρίσει καὶ δικαιοσύνῃ". (Ἐκκλ. Ἱεραρχ. Κεφ. γ'.) Δὲν δύναμαι ἐδῶ νὰ σιωπήσω ἐκείνους τοὺς γλαφυροὺς συλλογισμοὺς ὁποῦ μερικοὶ διδάσκαλοι φέρουσι, διὰ νὰ ἀποδείξουν τὴν δικαιοσύνην ὁποῦ ἐμεταχειρίσθη ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, διὰ τὴν ἑαυτοῦ ἀνάστασιν, καὶ διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν. Νόμος, λέγουσι, τῆς δικαιοσύνης εἶναι νὰ λαμβάνῃ τινὰς ὀπίσω ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα ὁποῦ ἀδίκως ὑστερήθη· ἐπειδὴ δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἀδίκως ὑστερήθη τὴν ζωήν του ἀπὸ τὸν τύραννον διάβολον, διὰ μέσου τοῦ σταυρικοῦ θανάτου· ἁμαρτίαν γὰρ μὴ ποιήσας, δὲν ἦτον ὑπεύθυνος εἰς τὸν θάνατον, τὸν εἰς ποινὴν τῆς ἁμαρτίας συγχωρηθέντα· λοιπὸν μὲ κάθε δικαιοσύνην ἔλαβεν ὀπίσω τὴν ζωὴν ὁποῦ ὑστερήθη ἀδίκως, καὶ οὕτως ἀνέστησε τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τὸν θάνατον.

Πάλιν Νόμος δικαιοσύνης εἶναι, κατὰ τὸ ἀξίωμα, καὶ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀδικηθέντος προσώπου, νὰ λογίζεται καὶ ἡ πρὸς αὐτὸ γενομένη ἀδικία· ὁ δὲ Χριστὸς, Θεὸς ὢν, εἶχεν ἀξίωμα ἀνώτατον πάντων τῶν κτισμάτων καὶ ἀπείρου τιμῆς, διὰ τοῦτο καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν γενομένη ἀδικία, τόσον ἡ τοῦ θανάτου, ὅσον καὶ ἡ τῶν πρὸ τοῦ θανάτου ἀτιμοτάτων παθῶν, ἦτον ἐσχάτη, καὶ πασῶν τῶν ἀδικιῶν ἀνωτάτη καὶ ἄπειρος. Λοιπὸν ὁ Χριστὸς ὡς ἀπείρως ἀδικηθεὶς, μὲ κάθε Νόμον δικαιοσύνης, ὄχι μόνον τὸν ἑαυτόν του ἀνέστησεν, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς τὰ πλάσματά του, τοὺς ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ τοῦ θανάτου, καὶ τῆς ἁμαρτίας κατεχομένους ἐλευθερώσας, ἀνέστησε καὶ ἐζωοποίησε· τὸν δὲ διάβολον, καὶ τὸν θάνατον, καὶ τὴν ἁμαρτίαν, ὡς ἀδικητὰς, καὶ τοιούτου προσώπου ἀπειροτίμου ἀδικητὰς, μὲ κάθε δικαιοσύνην κατέκρινε, καὶ ἠφάνισεν. Ὅθεν καὶ ὁ θεῖος Νύσσης Γρηγόριος οὕτω λέγει ἐν τῷ Κατηχητικῷ, Κεφ. κβ'. „οὐκοῦν ὁ Θεὸς, ὡς ἀγαθὸς, οἶκτον λαμβάνει τοῦ δια„πεπτωκότος, καὶ ὡς σοφὸς, οὐκ ἀγνοεῖ τὸν τρόπον τῆς „ἀνακλήσεως· σοφίας δ' ἂν εἴη, καὶ ἡ τοῦ δικαίου κρί„σις· οὐ γὰρ ἄν τις ἀφροσύνῃ τὴν ἀληθῆ δικαιοσύνην „προσάψειεν. Τί οὖν ἐν τούτοις τὸ δίκαιον; τὸ μὴ „τυραννικῇ τινὶ χρήσασθαι κατὰ τοῦ κατέχοντος ἡμᾶς „αὐθεντίᾳ· μηδὲ τῷ περιόντι τῆς δυνάμεως ἀποσπά„σαντα τοῦ κρατοῦντος, καταλιπεῖν τινα δικαιολογίας „ἀφορμὴν τῷ δι' ἡδονῆς καταδουλωσαμένῳ τὸν ἄνθρω„πον· καθάπερ γὰρ οἱ χρημάτων τὴν ἑαυτῶν ἐλευθε„ρίαν ἀποδόμενοι, δοῦλοι τῶν ὠνησαμένων εἰσὶν, αὐ„τοὶ πρατῆρες ἑαυτῶν καταστάντες.... εἰ δέ τις κηδό„μενος τοῦ ἀπεμποληθέντος, βίᾳ κατὰ τοῦ ὠνησαμένου „χρῷτο, ἄδικος εἶναι δόξει, τὸν Νόμῳ κτηθέντα τυ„ραννικῶς ἐξαιρούμενος... κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἑ„κουσίως ἡμῶν ἑαυτοὺς ἀπεμποληθέντων, ἔδει παρὰ τοῦ „δι' ἀγαθότητα πάλιν ἡμᾶς εἰς ἐλευθερίαν ἐξαιρουμέ„νου, μὴ τὸν τυραννικὸν, ἀλλὰ τὸν δίκαιον τρόπον ἐ„πινοηθῆναι τῆς ἀνακλήσεως.... Καὶ τελευταῖον λέ„γει· „τὸ μὲν γὰρ ἐθελῆσαι σῶσαι, τῆς ἀγαθότητος „ἐστὶ μαρτυρία· τὸ δὲ συναλλαγματικὴν ποιήσασθαι „τὴν τοῦ κρατουμένου λύτρωσιν, τὸ δίκαιον δείκνυσι· „τὸ δὲ χωρητὸν δι' ἐπινοίας ποιῆσαι τῷ ἐχθρῷ τὸ „ἀχώρητον, τῆς ἀνωτάτω σοφίας τὴν ἀπόδειξιν ἔχει". (Τόμ. γ'.) Ὅρα καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Θεοδωρήτου ἐν τῇ ὑποσημειώσει τοῦ „Δικαιοσύνη γὰρ Θεοῦ ἐν αὐ„τῷ ἀποκαλύπτεται". (Ῥωμ. ά. 17.)

5. „Οἱ γὰρ κατὰ σάρκα ὄντες, τὰ σαρκικὰ φρονοῦσιν· οἱ δὲ κατὰ „πνεῦμα τὰ τοῦ πνεύματος".

Ἐκεῖνοι, λέγει, ὁποῦ ἐξέδωκαν τὸν ἑαυτόν τους εἰς τὴν ὑπερβολικὴν τῆς σαρκὸς δουλείαν, πάντοτε φρονοῦσι τὰ τῆς σαρκὸς, χωρὶς νὰ σοχάζωνται κἀνένα θεῖκὸν, καὶ οὐράνιον· ἐκεῖνοι δὲ ὁποῦ ἐκ τοῦ ἐναντίου ὁλοκλήρως ὑπετάχθησαν εἰς τὸ Πνεῦμα, ὅλα Πνευματικὰ τὰ νοοῦσι, καὶ τὰ πράττουσι (1).

6. „Τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκὸς, θάνατος· τὸ δὲ φρόνημα τοῦ „πνεύματος, ζωὴ, καὶ εἰρήνη".

Φρόνημα τῆς σαρκὸς ὀνομάζει ὁ Ἀπόςολος τὸν παχὺν νοῦν τῶν ἀνθρώπων· ἔτζι ὀνομάσας αὐτὸν, ἀπὸ τὸ κατώτερον ἐκ τῶν δύω μερῶν τοῦ ἀνθρώπου, ἤγουν ἀπὸ τὴν σάρκα· ἐπειδὴ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ σάρκα, δὲν ἔχει φρόνημα ἰδικόν της· ἀλλὰ ἡ παχεῖα, καὶ ὑλικὴ διάνοια, καὶ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, αὐτὸς εἶναι τὸ φρόνημα τῆς σαρκός· καὶ ὡσὰν νὰ εἰπῇ τινὰς, τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς, εἶναι ὁ νοῦς ἐκεῖνος ὁποῦ φρονεῖ σαρκικά· καθὼς καὶ φρόνημα τοῦ Πνεύματος ὀνομάζει, τὴν διάνοιαν, καὶ τὸν νοῦν τὸν φρονοῦντα τὰ τοῦ Πνεύματος· ὁ ὁποῖος νοῦς γεννᾷ ζωὴν, πρὸς διαφορὰν τοῦ θανάτου, τὸν ὁποῖον γεννᾷ ὁ σαρκικὸς φρονῶν νοῦς· ἀλλὰ καὶ εἰρήνην γεννᾷ ὁ φρονῶν τὰ τοῦ Πνεύματος νοῦς, πρὸς διαφορὰν τῆς ἔχθρας, καὶ τοῦ πολέμου, περὶ τοῦ ὁποίου λέγει ἀκολούθως.

7. „Διότι τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς, ἔχθρα εἰς Θεόν· τῷ γὰρ Νό„μῳ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται· οὐδὲ γὰρ δύναται".

Ἡ μὲν πνευματικὴ, λέγει, διάνοια καὶ ὁ νοῦς, εἰρήνην γεννᾷ, ὁ δὲ τὰ σαρκικὰ φρονῶν νοῦς, ἔχθραν γεννᾷ πρὸς τὸν Θεόν (2)· ἄρά γε δὲ χεῖρας σηκόνει, καὶ πολεμεῖ ὁ τοιοῦτος νοῦς τὸν Θεόν; ὄχι· ἀλλὰ εἰς τὸν Νόμον τοῦ Θεοῦ μὴ ὑποτασσόμενος, λέγεται ὅτι εἶναι ἔχθρα εἰς τὸν Θεόν. Μὴ ταραχθῇς δὲ ὦ ἀναγνῶστα, ἀκούοντας ὅτι τὸ σαρκικὸν φρόνημα δὲν δύναται νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸν Νόμον τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ νόει τὸ λεγόμενον, καθὼς πρέπει· διατὶ τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς, ναὶ δὲν δύναται νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸν Νόμον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐν ὅσῳ ἤθελε μένῃ τοιοῦτον σαρκικόν· ὡσὰν νὰ ἤθελεν εἰπῇ τινὰς, ὅτι ἡ πόρνη, δὲν δύναται νὰ ἦναι σώφρων ἐν ὅσῳ εἶναι πόρνη· διατὶ δὲν εἶπεν ὁ Παῦλος εἰς μέλλοντα χρόνον, ὅτι δὲν θέλει δυνηθῇ, ἀλλὰ εἰς ἐνεςῶτα χρόνον, ὅτι τώρα δὲν δύναται νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ Νόμον, μένοντας δηλαδὴ σαρκικόν· ἐπειδὴ ἂν ἡ μεταβολὴ ἦτον ἀδύνατος, πῶς αὐτὸς ὁ ἴδιος Παῦλος, πῶς ἄλλοι μυρίοι, ἀπὸ πονηροὶ καὶ κακοὶ ὁποῦ ἦτον πρότερον, ἔγιναν ὕςερον ἀγαθοὶ, καὶ καλοί; Ἔτζι καὶ ὁ Κύριος εἶπεν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον· „ὅτι οὐ δύνα„ται δένδρον πονηρὸν, καὶ σαπρὸν, καρποὺς καλοὺς ποιεῖν". (Ματθ. ζ'. 18.) δηλαδὴ ἕως ὁποῦ εἶναι πονηρὸν, καὶ σαπρὸν, διατὶ ἂν αὐτὸ ἐγκεντρισθῇ εἰς δένδρον ἀγαθὸν, μεταβάλλει τὴν προτέραν πονηρίαν του, καὶ γεννᾷ καρποὺς ἀγαθούς (3). Ἃς μὴ φρονῶμεν λοιπὸν σαρκικὰ καὶ ἡμεῖς ἀδελφοὶ, ἀλλὰ ἃς φρονῶμεν τὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διὰ νὰ ἔχωμεν

---

(1) Διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος· „οἱ „σαρκικοὶ τὰ πνευματικὰ πράσσειν οὐ δύνανται, οὔτε „οἱ πνευματικοὶ τὰ σαρκικά". (Ἐπισολὴ πρὸς Ἐφεσ.) Καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος· „ὁ σαρκικὸς ἄνθρω„πος ἀγύμναςον ἔχων πρὸς θεωρίαν τὸν νοῦν, μᾶλλον „δὲ ὥσπερ ἐν βορβόρῳ τῷ φρονήματι τῆς σαρκὸς κα„τορωρυγμένον φέρων, ἀδύνατός ἐςι πρὸς τὸ πνευμα„τικὸν φῶς τῆς ἀληθείας ἀναβλέψαι".

(2) Ὅθεν ὁ Προφήτης Μιχαίας περὶ τῆς τοιαύτης ἔχθρας προεῖπεν· „ὁ λαός μου εἰς ἔχθραν ἀν„τέςη, κατέναντι τῆς εἰρήνης αὐτοῦ". (Μιχ. β'. 8.) Καὶ ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος· „μοιχοὶ καὶ μοιχα„λίδες, οὐκ οἴδατε ὅτι ἡ φιλία τοῦ κόσμου ἔχθρα τοῦ „Θεοῦ ἐςιν; ὃς ἂν οὖν βουληθῇ φίλος εἶναι τοῦ κόσμου, „ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καθίςαται". (Ἰακ. δ'. 4.)

(3) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος, ὡσὰν νὰ ἤθελε νὰ φανερώσῃ, ὅτι δύναται ὁ ἄνθρωπος, ἢ νὰ γένῃ δένδρον καλὸν, ἢ νὰ γένῃ δένδρον σαπρὸν, ἔλεγεν· „ἢ „ποιήσατε τὸ δένδρον καλὸν, καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ „καλόν· ἢ ποιήσατε τὸ δένδρον σαπρὸν, καὶ τὸν καρ„πὸν αὐτοῦ σαπρόν". (Ματθ. ιβ'. 33.)

μεν εἰρήνην πρὸς τὸν Θεὸν, ὁποῦ μᾶς ἔδωκε τὸ Πνεῦμά του· διὰ μέσου τοῦ ὁποίου Πνεύματος ὅλα εἶναι εἰς ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς εὐκολοκατόρθωτα, τὰ πρότερον ὄντα εἰς τοὺς Ἰουδαίους τοὺς ὑπὸ Νόμον, δυσκολοκατόρθωτα.

8. „Οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες, Θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται".
9. „Ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκὶ, ἀλλ' ἐν Πνεύματι".

Ἤτοι ἐκεῖνοι, λέγει, ὁποῦ ἔχουν τὸ σαρκικὸν φρόνημα, δὲν ἠμποροῦν νὰ ἀρέσουν εἰς τὸν Θεὸν, ἕως ὁποῦ εἶναι τοιοῦτοι σαρκικοί· διὰ τί, δὲν ὀνομάζει ἐδῶ ὁ Παῦλος σάρκα τὴν οὐσίαν τῆς σαρκός· ἀλλὰ τὴν παχεῖαν, καὶ σαρκικὴν ζωὴν, ἡ ὁποία κάμνει ὅλον τὸν ἄνθρωπον σάρκα, καθὼς καὶ εἰς τὴν παλαιὰν λέγει ὁ Θεὸς „οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ Πνεῦμά μου „ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας". (Γεν. ϛ'. 3.) Τοιοῦτον εἶναι καὶ τοῦτο ὁποῦ λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος, ὅτι „ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκὶ, ἀλλ' ἐν Πνεύμα„τι"· ἤτοι ἐσεῖς δὲν δουλεύετε πλέον τὴν σαρκικὴν ζωὴν, ἀλλὰ τὴν πνευματικήν. Καὶ διὰ τί δὲν εἶπεν, ἐσεῖς δὲ, δὲν εἶσθε ἐν ἁμαρτίαις; διὰ νὰ μάθῃς ἐσὺ ὁ Χριστιανὸς, ὅτι ὁ Χριστὸς, ὄχι μόνον ἔσβυσε, καὶ ἠφάνισε τὴν τυραννίδα τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ πρὸς τούτοις ἔκαμε καὶ αὐτὴν τὴν σάρκα ἐλαφροτέραν, καὶ πνευματικωτέραν, διὰ τί καθὼς ὁ σίδηρος ὅταν ἑνωθῇ μὲ τὴν φωτίαν, φωτία γίνεται καὶ αὐτός· ἔτζι καὶ ἡ σάρκα τῶν Χριστιανῶν, ὁποῦ ἐδέχθη τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον διὰ μέσου τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος, ὅλη γίνεται πνευματική.

10. „Εἴπερ Πνεῦμα Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν".

Τὸ „εἴπερ" ἐδῶ δὲν εἶναι διστακτικὸν, ἀλλὰ βεβαιωτικόν· ἀντὶ τοῦ, ἐπειδήπερ Πνεῦμα Θεοῦ κατοικεῖ εἰς ἐσᾶς τοὺς βεβαπτισμένους Χριστιανοὺς, διὰ τοῦτο πλέον δὲν εἶσθε εἰς τὴν σάρκα, ἀλλὰ εἰς τὸ Πνεῦμα.

„Εἰ δέ τις πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ".

Δὲν εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, εἰ δὲ καὶ Πνεῦμα Χριστοῦ δὲν ἔχετε, δὲν εἶσθε τοῦ Χριστοῦ· διὰ νὰ μὴ κάμῃ τὸν λόγον φορτικὸν, καὶ λυπηρόν· ἀλλ' ἀορίστως εἶπεν, ὅτι ὅποιος Χριστιανὸς δὲν ἔχει Πνεῦμα Χριστοῦ, αὐτὸς δὲν εἶναι τοῦ Χριστοῦ. Καὶ πρεπόντως δὲν εἶναι τοῦ Χριστοῦ, ὅποιος δὲν ἔχει τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ· διὰ τί ἡ σφραγίδα, καὶ τὸ σημάδι τοῦ Χριστοῦ, εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· ὥστε, ὅποιος Χριστιανὸς δὲν ἔχει τὴν σφραγίδα, καὶ τὸ σημάδι τοῦ Πνεύματος αὐτὸ, αὐτὸς δὲν εἶναι οὔτε τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, ὅστις δηλοποιεῖται μὲ τὴν σφραγίδα ταύτην καὶ τὸ σημάδι· λέγει γὰρ ὁ Ἅγιος Μακάριος „τοῦτο σημεῖον, καὶ σίγ„νον ὑπάρχει τοῦ Κυρίου ἐντυπούμενον ταῖς ψυχαῖς, Πνεῦμα φωτὸς ἀρρήτου ὑπάρχον". (Ὁμιλ. λ'. Κεφ. ε'.)

„Εἰ δὲ Χριστὸς (1) ἐν ὑμῖν, τὸ μὲν σῶμα, νεκρὸν δι' ἁμαρτίαν „τὸ δὲ πνεῦμα, ζωὴ διὰ δικαιοσύνην".

Πάλιν γλυκαίνει τοὺς ἐν Ῥώμῃ Χριστιανοὺς ὁ Ἀπόστολος μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, εἰδὲ καὶ ὁ Χριστὸς εὑρίσκεται μέσα εἰς ἐσᾶς. Μερικοὶ δὲ (2), Χριστὸν ἐδῶ τὸ Πνεῦμα ἐνόησαν· ἀλλὰ τοῦτο, λέγει ὁ Θεῖος Χρυσόστομος, ὅτι δὲν εἶναι ἔτζι· ἐπειδὴ ὁ Παῦλος θέλει νὰ δείξῃ, ὅτι ὅποιος ἔχει τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, ἔχει καὶ αὐτὸν τὸν Χριστόν (3)· διὰ τί, ὁποῦ εἶναι τὸ

ἕνα

(1) Παρὰ δὲ τῷ Θεοδωρίτῳ οὕτω γράφεται· „εἰ „δὲ Χριστὸς οἰκεῖ ἐν ὑμῖν".

(2) Ἤτοι ὁ Μέγας Βασίλειος, Ὁμιλία εἰς τὸ Ἅγιον Βάπτισμα, τὴν ὁποίαν μαρτυρίαν ἀναφέραμεν εἰς τὸ α'. Κεφ. τῆς πρὸς Ῥωμ. ταύτης, στίχ. α'. ἐν τῇ λέξει· „Ἰησοῦ Χριστοῦ".

(3) Ὅθεν ὁ Ἀλεξανδρείας Κύριλλος ἐν τοῖς θησαυροῖς λέγει· „Χριστὸς φησὶ τὸ Πνεῦμα, τὸ ὡς αὐτὸς „ἐν ἡμῖν μορφούμενον". Καὶ πάλιν· „Χριστοῦ τὸ „Πνεῦμα, ὡς τοῦ Θεοῦ Λόγου διὰ Πνεύματος ἡμῖν ἐ„νοικιζομένου, πρὸς τὸ τῆς υἱοθεσίας ἀναβαίνομεν ἀ„ξίωμα". Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος· „ἁγιαζόμενοι διὰ

„τοῦ

ἕνα πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἐκεῖ εἶναι καὶ τὰ λοιπὰ δύω πρόσωπα, ὡς παράλληλα, καὶ ὡς ἀπ' ἀλλήλων ὄντα ἀχώριστα. Τί δὲ κέρδος καὶ ὄφελος θέλει γένῃ, ἐὰν καὶ ὁ Χριστὸς εὑρίσκεται εἰς ἡμᾶς; δηλαδὴ τοῦτο θέλει γένῃ τὸ νὰ ἦναι τὸ σῶμά μας νεκρὸν, ὅσον εἰς τὴν ἁμαρτίαν· τὸ δὲ εὑρισκόμενον εἰς ἡμᾶς Ἅγιον Πνεῦμα, νὰ ἦναι ζωή· ἤτοι νὰ μὴ ζῇ αὐτὸ μόνον καθ' ἑαυτὸ, ἀλλὰ καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς αὐτοῦ κοινωνοὺς, νὰ ἐνεργῇ ἐσωτερικῶς, καὶ νὰ χαρίζῃ ζωὴν γνωστῶς καὶ ἐναργῶς (1)· ταύτην δὲ τὴν ζωὴν θέλει χαρίζεται εἰς ἡμᾶς διὰ δικαιοσύνην, ἤτοι διὰ τὶ ἐδικαιώθημεν ἀπὸ τὸν Θεὸν, καὶ διὰ τὶ φυλάττεται ἀπὸ ἡμᾶς καθαρὰ καὶ ὁλόκληρος διὰ τῶν ἐντολῶν, καὶ ἀρετῶν, ἐκείνη ἡ δικαιοσύνη, καὶ δικαίωσις ὁποῦ ἐλάβομεν ἀπὸ τὸν Θεὸν, διὰ τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος. Ὅταν δὲ ἡ δικαίωσις αὐτὴ διαφυλάττεται ἀπὸ λόγου μας, φανερὸν, ὅτι οὐδὲ ἁμαρτία θέλει εἶναι εἰς ἡμᾶς· ὅταν δὲ ἁμαρτία εἰς ἡμᾶς δὲν ἦναι, βέβαια οὐδὲ θάνατος θέλει εἶναι. Καὶ λοιπὸν ὅλον μας τὸ πᾶν θέλει εἶναι ζωὴ, καὶ εἰς τοῦτον τὸν αἰῶνα, ὅταν ζῶμεν, ὡς εἴπομεν, κατὰ Θεόν· (διὰ τὶ αὐτὴ κυρίως εἶναι ζωὴ, ὅταν εἰς τὴν ἁμαρτίαν εἴμεθα νεκροὶ), καὶ εἰς τὸν μέλλοντα, ὅταν λάβωμεν ἐκείνην τὴν ἀκατάλυτον, καὶ παντοτινὴν ζωήν.

11. „Εἰ δὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ ἐγείραντος Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν, οἰκεῖ „ἐν ὑμῖν, ὁ ἐγείρας τὸν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν, ζωοποιήσει καὶ „τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν, διὰ τὸ ἐνοικοῦν αὐτοῦ Πνεῦμα ἐν „ὑμῖν“.

Πάλιν τὸν περὶ ἀναστάσεως κινεῖ λόγον ἐδῶ ὁ Παῦλος καὶ λέγει· μὴ ταραχθῇς ἀγαπητὲ, πῶς φορεῖς σῶμα νεκρόν· διὰ τὶ ἔχεις ἐγκάτοικον εἰς τὸ νεκρὸν αὐτὸ σῶμά σου τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ὅς τις ἀνέστησε τὸν Χριστὸν, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἀπὸ τοὺς νεκρούς· καὶ καθὼς ἐκεῖνον ἀνέστησεν, ἔτζι θέλει ἀναστήσει καὶ ἐσένα, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, θέλει σὲ ζωοποιήσει· διὰ τὶ θέλουν μὲν ἀναστηθοῦν καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ δὲν ἔχουν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἀλλὰ εἰς κόλα-

„τοῦ Πνεύματος, δεχόμεθα τὸν Χριστὸν κατοικοῦντα ἡ„μῶν εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον, καὶ μετὰ τοῦ Χριστοῦ τὸν „Πατέρα, κοινὴν ποιούμενον τὴν μονὴν παρὰ τοῖς „ἀξίοις“. Καὶ ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης ἐν Κεφαλαίῳ, ιγ'. τῶν δογματικῶν· „εἰκὼν τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς, καὶ „τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, δι' οὗ ὁ Χριστὸς ἐνοικῶν ἀνθρώ„πῳ, δίδωσιν αὐτῷ τὸ κατ' εἰκόνα“. (παρὰ Ἰωσὴφ τῷ Βρυεννίῳ, Τόμ. α'. Σελ. 165.)

(1) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μέγας Μακάριος λέγει, ὅτι καθὼς ἡ ψυχὴ ζωοποιεῖ τὸ σῶμα, ἔτζι καὶ τὴν ψυχὴν ζωοποιεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καὶ χωρὶς τὸ Πνεῦμα ἡ ψυχὴ εἶναι νεκρά· „τοῦτο γὰρ τὸ σῶμα, „ὁμοίωμα τυγχάνει τῆς ψυχῆς, ἡ δὲ ψυχὴ, εἰκὼν „τοῦ Πνεύματος ὑπάρχει· καὶ ὥσπερ τὸ σῶμα χωρὶς „τῆς ψυχῆς νεκρόν ἐστι, μηδὲν δυνάμενον διαπρά„ξασθαι· οὕτως αὐτὴ τῆς ἐπουρανίου ψυχῆς, ἤτοι χω„ρὶς τοῦ θεϊκοῦ Πνεύματος, νεκρὰ τυγχάνει ἀπὸ τῆς „Βασιλείας ἡ ψυχὴ, μηδὲν δυναμένη διαπράξασθαι „τῶν τοῦ Θεοῦ, ἄνευ τοῦ Πνεύματος“. (Ὁμιλ. λ'. Κεφ. γ'.) Τὸ αὐτὸ λέγει σχεδὸν καὶ ὁ θεοφόρος Μάξιμος ἐν οἷς φησίν· „ἡ δὲ χάρις αὐτὴν τελεσιουργεῖ „τὴν ἀπόρρητον ἕνωσιν· δι' αὐτῆς γὰρ ὅλος μὲν ὅ„λοις τοῖς ἀξίοις ὁ Θεὸς περιχωρεῖ, ὅλοι δὲ ὅλῳ „περιχωροῦσιν ὁλικῶς οἱ Ἅγιοι τῷ Θεῷ, ὅλον ἀν„τιλαμβάνοντες ἑαυτῶν τὸν Θεὸν, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν „ἀναβάσεως οἷον ἔπαθλον, αὐτὸν μόνον κτησάμενοι „τὸν Θεὸν, ψυχῆς πρὸς σῶμα περιφανῶς τρόπον ὡς „οἰκείοις μέλεσι, καὶ ἐν αὐτοῖς εἶναι καταξιώσαντα“. (Κεφ. τῶν Θεολογικ.)

Καὶ πάλιν ὁ Μέγας Μακάριος· „ὥσπερ γὰρ ἐν „Κόσμῳ ζωὴ τοῦ σώματος ἡ ψυχή ἐστιν· οὕτω καὶ „ἐν τῷ αἰωνίῳ, καὶ ἐπουρανίῳ Κόσμῳ τῆς ψυχῆς „ἡ ζωὴ τὸ Πνεῦμα τῆς Θεότητος ὑπάρχει“. (αὐτόθ. Κεφ. ε'.) Ὁποῦ θέλει νὰ εἰπῇ, ὅτι ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος εἶναι ἡ ψυχὴ τῆς ψυχῆς. Ὅθεν λέγει ἀκολούθως τὸν φοβερὸν τοῦτον λόγον ὁ Μέγας Μακάριος· „εἴτις τοίνυν οὐκ ἐζήτησεν ἐντεῦθεν καὶ „ἔλαβε ζωὴν τῇ ψυχῇ τὸ θεϊκὸν φῶς τοῦ Πνεύματος, „ἐν τῷ ἐξέρχεσθαι τοῦ σώματος, ἐν τοῖς ἀριστεροῖς „τόποις τοῦ σκότους ἤδη ἀφορίζεται, εἰς Βασιλείαν „Οὐρανῶν μὴ εἰσερχόμενος, ἐν γεέννῃ τὸ τέλος ἔχων „μετὰ τοῦ διαβόλου, καὶ τῶν Ἀγγέλων αὐτοῦ“. (Ὁμιλ. λ'. Κεφ. ς'.) Φρίξωμεν, ἀδελφοὶ, καὶ στομάξωμεν ἀκούοντες ταῦτα· καὶ ἂς ζητήσωμεν ἐμπόνως, ἵνα ἀπὸ ἐδῶ λάβωμεν τὴν ζωὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καὶ τοῦτο δὲ σημειοῦμεν ἐδῶ, ὅτι ἡ ζωὴ, καὶ τὰ λοιπὰ χαρίσματα ὁποῦ χαρίζει εἰς τὴν καθαρὰν ψυχὴν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, δὲν χωρίζονται ἀπὸ αὐτὸ· ἀλλ' ἀχώριστα μένουσιν ἀπ' αὐτὸ, κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον λέγοντα· „Καὶ τὴν ποιεῖται δὲ ζωὴν εἰς ἄλλου ὑπό„στασιν τὸ Πνεῦμα, οὐ χωρίζεται αὐτοῦ· ἀλλ' ὥσπερ „πυρὸς τὸ μέν ἐστιν ἡ συνοῦσα θερμότης, τὸ δὲ, ἣν „παρέχει τῷ ὕδατι, ἢ ἑτέρῳ τινί· οὕτω καὶ αὐτὸ καὶ „ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὴν ζωὴν, καὶ οἱ μετέχοντες αὐτοῦ, „ζῶσι θεοπρεπῶς, ζωὴν θείαν καὶ οὐράνιον κεκτημένοι“. (Λόγ. περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.) Σημείωσαι δὲ, ὅτι ὁ Θεοδώρητος πνεῦμα ἐδῶ τὴν ψυχὴν ἐνόησεν, ὡς πνευματικὴν γενομένην διὰ τῆς μεταχειρίσεως τῆς δικαιοσύνης, ἧς καρπός ἐστιν ἡ ζωή.

λασιν καὶ ἀπώλειαν· θέλουσι δὲ ἀναστηθοῦσι καὶ οἱ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος ἔχοντες, ἀλλὰ εἰς ζωὴν καὶ σωτηρίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος δὲν εἶπεν· ὅτι θέλει ἀναστήσει τὸ σῶμά σου, ἀλλ᾽ ὅτι θέλει τὸ ζωοποιήσει· διὰ τί; διὰ τὸ ἐνοικοῦν εἰς ἐσένα Πνεύματός σου. Καὶ ὅρα, ὅτι δὲν εἶπε διὰ τὸ ἐνοικῆσαν Πνεύματου, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐνοικοῦν, ἤτοι τὸ ἕως τέλους κατοικοῦν, καὶ παραμένον μέσα εἰς ἐσένα· διὰ τί δὲν θέλει ὑποφέρει ὁ Θεὸς νὰ ἰδῇ τὸ Πνεύματος μέσα εἰς ἐσένα, καὶ νὰ μὴ φέρῃ καὶ ἐσένα τὸν ἴδιον, ὅπου τὸ ἔχεις, εἰς τὸν οὐράνιον νυμφῶνα, καὶ Βασιλείαν· καθὼς ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἐὰν δὲν ἔχῃς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐγκάτοικον εἰς τοὺς λόγους σου, βέβαια θέλεις ἀπολεσθῇς, καὶ κολασθῇς, κἂν καὶ θέλῃς ἀναστηθῇς. Νέκρωσον λοιπὸν τὸ σῶμα, διὰ νὰ κατοικῇ εἰς αὐτὸ τὸ Πνεῦμα, ἵνα καὶ διὰ τὸ Πνεῦμα, δοθῇ σοι καὶ ἡ αἰώνιος ζωή (1).

12. „Ἄρα οὖν, ἀδελφοὶ, ὀφειλέται ἐσμὲν, οὐ τῇ σαρκὶ, τοῦ κατὰ „σάρκα ζῆν".

Ἀφ᾽ οὗ ἔδειξεν ὁ Παῦλος πόσον ὠφέλιμος εἶναι ἡ πνευματικὴ ζωὴ, διὰ τὶ κάμνει τὸν Χριστὸν νὰ κατοικῇ εἰς ἡμᾶς, καὶ νὰ ζωοποιῇ τὰ θνητὰ σώματά μας· φέρει λοιπὸν ἀκολούθως τὴν συμβουλὴν ταύτην, καὶ διδάσκει, ὅτι ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ δὲν εἴμεθα πλέον χρεῶσται εἰς τὴν σάρκα, ἀλλὰ εἰς τὸ Πνεῦμα. Εἶπε δὲ χρεῶσται· διὰ τὶ τὰ μὲν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἀγαθὰ, κατὰ χάριν ἔγιναν εἰς ἡμᾶς· τὰ δὲ ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τὸν Θεὸν προσφερόμενα, χρέος εἶναι, καὶ ἀναγκαίως ἀπαιτοῦνται ἀπὸ λόγου μας. Ἑρμηνεύωντας δὲ ὁ Ἀπόστολος, πῶς εἶπεν ὅτι χρεωστοῦμεν εἰς τὴν σάρκα, διὰ νὰ μὴ νομίσῃς ἐσὺ, ὅτι εἶπε τοῦτο διὰ τὴν φύσιν τῆς σαρκὸς, ὕστερον ἔφερε τὸ „τοῦ κατὰ σάρκα ζῆν"· ὡσὰν νὰ λέγῃ· δὲν ἀνατρέπω ἐγὼ τὴν ἀναγκαίαν φροντίδα τῆς σαρκὸς, (ἐπειδὴ πολλὰ εἰς αὐτὴν χρεωστοῦμεν, τὸ νὰ τρέφωμεν αὐτὴν, καὶ νὰ θάλπωμεν μὲ τὰ ἀναγκαῖα ἐνδύματα, καὶ σκεπάσματα), ἀλλὰ ἀποκόπτω τὴν σπουδὴν, καὶ ἐπιμέλειαν τῆς σαρκὸς, τὴν εἰς ἁμαρτίαν, καὶ εἰς τὰ περιττὰ φέρουσαν· κατὰ σάρκα γὰρ ζῇ, ὅποιος Χριστιανὸς κάμνει τὴν σάρκα κυρίαν τῆς ζωῆς του, καὶ δέσποιναν, καὶ βασίλισσαν τῆς ψυχῆς του.

13. „Εἰ γὰρ κατὰ σάρκα ζῆτε, μέλλετε ἀποθνήσκειν· εἰ δὲ Πνεύ„ματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε, ζήσεσθε".

Θάνατον ὁ Ἀπόστολος ὀνομάζει μὲν καὶ τὴν ἐκεῖ ἐν τῇ γεέννῃ τοῦ πυρὸς ἀθάνατον κόλασιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ζωὴν ὁποῦ ζῇ τινὰς ἐδῶ εἰς τὰς πονηρὰς πράξεις θάνατον παρομοίως καλεῖ· καθὼς ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἂν διὰ μέσου τῆς πνευματικῆς ζωῆς, θανατόνωμεν τὰς πονηρὰς πράξεις τοῦ σώματος, θέλομεν ζήσομεν, τόσον τὴν ἐκεῖ τότε ἀθάνατον ζωὴν, ὅσον καὶ τὴν ἐδῶ τώρα εἰς τὰς ἀρετὰς ζωήν· διὰ τὶ ὅποιος εἶναι νεκρὸς εἰς τὸν Κόσμον, ἐκεῖνος τῇ ἀληθείᾳ ζῇ (2). Βλέπε δὲ, ὦ ἀναγνῶστα, πῶς δὲν εἶπεν ὁ Παῦλος ὅτι τὸ σῶμα θανατόνετε,

(1) Ὁ δὲ Θεοδώρητος ἑρμηνεύων τὸ ῥητὸν τοῦτο λέγει· „ἐδίδαξε δὲ ἡμᾶς διὰ τῶν εἰρημένων καὶ τὴν „μίαν τῆς Θεότητος φύσιν· τὸ γὰρ Παναγιον Πνεῦ„μα, καὶ Θεοῦ προσηγόρευσε καὶ Χριστοῦ· οὐκ ἐπειδὴ κα„τὰ τοὺς δυσωνύμους αἱρετικοὺς, ἐκ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ „Υἱοῦ δεδημιούργηται· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ὁμοούσιόν ἐστι Πατρὸς „καὶ Υἱοῦ, καὶ ἐκ Πατρὸς μὲν ἐκπορεύεται κατὰ τὴν „τῶν Εὐαγγελίων διδασκαλίαν, ἡ δὲ τούτου χάρις τοῖς „ἀξίοις διὰ τοῦ Χριστοῦ χορηγεῖται". Λέγει δὲ καὶ ὁ Μέγας Ἀθανάσιος· „διὰ τοῦτο ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἑ„νωθεὶς σαρκὶ, γέγονε σάρξ, ἵνα οἱ ἄνθρωποι ἑνω„θέντες Πνεύματι, γένωνται ἓν Πνεῦμα. Αὐτὸς οὖν „ἐστι Θεὸς σαρκοφόρος, ἡμεῖς δὲ ἄνθρωποι πνευματο„φόροι· ἀπαρχὴν γὰρ λαβὼν ἐκ τῆς οὐσίας τῶν ἀν„θρώπων, τουτέστιν ἐκ τοῦ σπέρματος Ἀβραὰμ, ἥτις „ἐστὶ δούλου μορφὴ, καὶ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου γεγο„νὼς, ἔδωκεν ἡμῖν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς ἀπαρ„χὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἵνα γενώμεθα οἱ πάντες „εἷς Υἱὸς Θεοῦ.... Καὶ αὕτη τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία „ἐστὶν, ὅτι ὢν ἐστὶ ποιητὴς, τούτων καὶ Πατὴρ ὕστερον „κατὰ χάριν γίνεται· γίνεται δὲ, ὅταν οἱ κτισθέν„τες ἄνθρωποι λάβωσιν εἰς τὰς καρδίας ἑαυτῶν τὸ „Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, κρᾶζον Ἀββᾶ ὁ Πατήρ· ἄλλως „γὰρ οὐκ ἂν γένοιντο υἱοὶ, ὄντες φύσει κτίσματα, „εἰμὴ τοῦ ὄντος φύσει καὶ ἀληθινοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα ὑ„ποδέξωνται· δι᾽ ὃ καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, ἵνα τὸ „ἀνθρώπινον δεκτικὸν Θεότητος ποιήσῃ". (Παρὰ τῷ α΄. Τόμῳ τοῦ Βρυεννίου, Σελ. 214.)

(2) Τέσσαρα πράγματα θεωροῦνται εἰς τὸ ῥητὸν τοῦτο τοῦ Ἀποστόλου, δύω νεκρώσεις, καὶ δύω ζωαῖς· νέκρωσις τοῦ σώματος εἰς τὰ κακὰ, καὶ νέκρωσις τῆς ψυχῆς εἰς τὰ καλά· ζωὴ τοῦ σώματος εἰς τὰ κακὰ, καὶ νέκρω-

πε, (ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι φόνος, καὶ αὐτοκτονία) ἀλλὰ εἶπεν, ὅτι θανατόνετε τὰς πράξεις τοῦ σώματος, τὰς πονηρὰς δηλαδὴ καὶ κακάς· ἐπειδὴ δὲν μᾶς διδάσκει ὁ Ἀπόστολος νὰ θανατόνωμεν, τὸ νὰ βλέπωμεν ἁπλῶς μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἢ τὸ νὰ ἀκούωμεν ἁπλῶς μὲ τὰ αὐτία, (τὰ ὁποῖα εἶναι ἔργα φυσικὰ τοῦ σώματος), ἀλλὰ τὸ νὰ μεταχειριζώμεθα κακῶς καὶ εἰς τὰ κακὰ, τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τὰ αὐτία, καὶ τὰς λοιπὰς αἰσθήσεις μας.

14. „Ὅσοι γὰρ Πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, οὗτοί εἰσιν Υἱοὶ Θεοῦ“.

Ὑπεσχέθη ἀνωτέρω ὁ Παῦλος καὶ εἶπεν, ὅτι ἐὰν τὰς πονηρὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατόνετε, Χριστιανοὶ, θέλετε ζήσετε· τώρα δὲ προσθέττει στέφανον μεγαλίτερον, καὶ μισθὸν περισσότερον ἀπὸ τὸν πρῶτον· δηλαδὴ τὴν θείαν υἱοθεσίαν· διὰ τοῦτο δὲν εἶπεν, ὅσοι Πνεύματι Θεοῦ ζῶσιν, οὗτοι εἶναι υἱοὶ Θεοῦ, ἀλλ' ὅσοι ἄγονται, ἤτοι ὅσοι κυβερνοῦνται, καὶ ἡνιοχοῦνται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, κάμνοντες αὐτὸ ἡγεμονικὸν, καὶ κύριον τῆς ψυχῆς, καὶ τοῦ σώματός των· καθὼς κυβερνᾶται ἀπὸ τὸν καραβοκύρην τὸ καράβι, καὶ καθὼς ἡνιοχεῖται ἀπὸ τὸν καβαλάρην τὸ ἄλογον· διὰ τί, κἂν ἐσὺ Χριστιανὲ λάβῃς τὸ Ἅγιον Βάπτισμα, κἂν καὶ γένῃς υἱὸς Θεοῦ διὰ τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος· ἐὰν ὅμως δὲν κυβερνᾶσαι ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἔχασες τὴν δωρεὰν, καὶ τὸ χάρισμα τῆς υἱοθεσίας. Ὅλοι μὲν οὖν οἱ Χριστιανοὶ Πνεῦμα Ἅγιον λαμβάνομεν κατὰ χάριν μόνην, διὰ μέσου τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος· τὸ δὲ νὰ κυβερνούμεθα ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εἰς ὅλην μας τὴν ζωὴν, τοῦτο τὸ ζητούμεθα χρεωστικῶς, ὡς ἔργον ἐδικόν μας, καὶ τῆς ἡμῶν προαιρέσεως. Διὰ τοῦτο, δὲν εἶπεν ὁ Παῦλος, ὅσοι Πνεῦμα Θεοῦ ἔλαβον, οὗτοι εἶναι υἱοὶ Θεοῦ· ἀλλ' ὅσοι Πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, καὶ κυβερνοῦνται, πάντοτε δηλαδὴ, καὶ εἰς ὅλην τους τὴν ζωήν.

15. „Οὐ γὰρ ἐλάβετε Πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον· ἀλλ' ἐ„λάβετε Πνεῦμα υἱοθεσίας“.

Εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Παῦλος ὅτι εἶναι υἱοὶ Θεοῦ, ὅσοι κυβερνοῦνται μὲ Πνεῦμα Ἅγιον· ἔπειτα, ἐπειδὴ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐμέτεχον τὴν υἱοθεσίαν „υἱοὺς γὰρ, λέγει ὁ Ἡσαΐας, ἐγέννησα, „καὶ

κρωσις τῆς ψυχῆς εἰς τὰ καλά· καὶ ἡ μὲν νέκρωσις τοῦ σώματος εἰς τὰ κακὰ, καὶ ἡ ζωὴ τῆς ψυχῆς εἰς τὰ καλὰ, εἶναι ἐπαινετά· διὰ τί, ὅταν τὸ σῶμα ἦναι νεκρὸν εἰς τὰ κακὰ, καὶ τὰ πάθη, τότε ἡ ψυχὴ ζῇ εἰς τὰ καλὰ, καὶ τὰς ἀρετάς· ἡ δὲ ζωὴ τοῦ σώματος εἰς τὰ κακὰ, καὶ ἡ νέκρωσις τῆς ψυχῆς εἰς τὰ καλὰ, εἶναι κατηγορημένα· διὰ τί, ὅταν τὸ σῶμα ἦναι ζωντανὸν εἰς τὰ κακὰ, καὶ τὰ πάθη, τότε ἡ ψυχὴ εἶναι νεκρὰ εἰς τὰ καλὰ, καὶ τὰς ἀρετάς. Ὅτι δὲ ἡ κατὰ σάρκα τῶν ἁμαρτωλῶν ζωὴ, δὲν εἶναι ζωὴ ἀληθὴς, μαρτυρεῖ ὁ θεῖος Νύσσης Γρηγόριος λέγων· „οὐ γὰρ „ἀληθῶς ζῇ ὁ τὴν ἀληθῆ μὴ ἔχων ζωήν· τῶν ἁ„μαρτωλῶν ἡ ζωὴ, οὐκ ἀληθῶς ἐστιν ὃ λέγεται, ἀλλ' ὀ„νομάζεται μόνον, τὸ γὰρ τῆς ἀληθινῆς ζωῆς διε„ζευγμένον, ζωὴ οὐκ ἔστι“. (Κεφ. ιέ. εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Ψαλμῶν.) Λέγει δὲ καὶ ὁ Θεοφόρος Μάξιμος „πᾶς ὁ καθ' ἱστορίαν μόνην Ἰουδαϊκῶς τὸ γράμ„μα δεχόμενος, κατὰ σάρκα ζῇ, τῆς ἁμαρτίας κα„θ' ἑκάστην ἡμέραν διὰ τὴν ζῶσαν αἴσθησιν, γνωμι„κῶς ἀποθνήσκων τὸν θάνατον· μὴ δυνάμενος Πνεύ„ματι τὰς πράξεις θανατῶσαι τοῦ σώματος, ἵνα ζῇ „τὴν ἐν Πνεύματι μακαρίαν ζωήν· εἰ γὰρ κατὰ „σάρκα ζῆτε, μέλλετε ἀποθνήσκειν, φησὶν ὁ θεῖος Ἀ„πόστολος· εἰ δὲ Πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος „θανατοῦτε, ζήσεσθε“. (Κεφ. ος'. τῆς ς'. ἑκατοντάδος τῶν Θεολογικ.)

Καὶ κατὰ ἄλλον δὲ τρόπον, οἱ Χριστιανοὶ χρεωστοῦσι νὰ μὴ ζοῦν κατὰ σάρκα, ἀλλὰ κατὰ Πνεῦμα, καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος νὰ θανατόνουσι τὰς πράξεις τῆς σαρκός· διὰ τί ὁ Κύριος εἶπεν· „τὸ γεγεν„νημένον ἐκ τῆς σαρκὸς, σάρξ ἐστι· καὶ τὸ γεγεννημέ„νον ἐκ τοῦ Πνεύματος, Πνεῦμα ἐστι“. (Ἰω. γ'.) Ὅθεν ἐπειδὴ οἱ Χριστιανοὶ ἐγεννήθησαν ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ὡς βαπτισθέντες ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πνεύματος, καὶ ἔγιναν Πνεῦμα, ὡς εἶπεν ὁ Κύριος· διὰ τοῦτο ἀναγκαίως καὶ κατὰ Πνεῦμα πρέπει νὰ ζῶσι, καὶ πνευματικὴν πολιτείαν χρεωστοῦν νὰ μεταχειρίζωνται· ὁμοίαν δηλαδὴ καὶ ἀρέσκουσαν τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι· διὰ τί κάθε γέννησις κάμνει νὰ ὁμοιάζῃ τὸ γεννηθὲν μὲ τὸ γεννῶν· ὅθεν εἶπεν ὁ Μέγας Βασίλειος· „ὥσπερ τὸ κατὰ σάρκα ἔκτινος γεννηθὲν τοιοῦ„τόν ἐστιν, οἷόν ἐστι τὸ ἐξ οὗ ἐγεννήθη· οὕτω καὶ ἡμᾶς „ἐπάναγκες ἐκ τοῦ Πνεύματος γεννωμένους, Πνεῦμα „γενέσθαι (οὐ κατὰ τὴν φύσιν καὶ οὐσίαν, ἀλλὰ κατὰ „τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν χάριν)“. (Λόγ. ά. περὶ Βαπτίσματος.) Μὲ ποῖα δὲ φρονήματα γίνεται ὁ Χριστιανὸς Πνεῦμα; ἀποκρίνεται ὁ αὐτὸς Βασίλειος, ὅτι γίνεται μὲ ἐκεῖνα ὁποῦ γράφει ὁ ἴδιος Ἀπόστολος, ποτὲ μὲν λέγων· „ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος ἐστιν ἀγά„πη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, καὶ τὰ λοιπά“. ποτὲ δέ· „εἰ ζῶμεν Πνεύματι, Πνεύματι καὶ στοιχῶ„μεν“. Διὰ τούτων, οὖν τῶν τοιούτων ὁ Κύριος τοὺς γεννηθέντας ἐκ Πνεύματος, Πνεῦμα γενέσθαι λέγει. (Αὐτόθι.)

καὶ ὕψωσα". (Ἡσ. ά. 2.) Καὶ ὁ Μωϋσῆς „υἱὸς πρωτότοκός μου Ἰσραήλ". (Ἔξ. δ'. 23.) διὰ τοῦτο δείχνει ἐδῶ ὁ Παῦλος, πόση διαφορὰ εἶναι ἀνάμεσα εἰς τὴν υἱοθεσίαν ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν, καὶ εἰς τὴν υἱοθεσίαν τῶν Ἰουδαίων, καὶ λέγει· ὅτι ἐκεῖνοι μὲν οἱ Ἰουδαῖοι ἔλαβον Πνεῦμα δουλείας· Πνεῦμα δὲ δουλείας τὸ γράμμα τοῦ Νόμου ὠνόμασεν, ὡσὰν ὁποῦ ἐδόθη μὲν αὐτὸ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἥρμοζε δὲ μᾶλλον ἡ τοῦ τοιούτου δόσις εἰς δούλους. ά. διὰ τὶ ὅταν ἁμάρτανον, αἱ τιμωρίαι παρευθὺς ἠκολούθουν εἰς αὐτούς, ὡσὰν εἰς δούλους. β'. διὰ τὶ καὶ αἱ τιμωρίαι αὗται ἦσαν σωματικαί, καὶ αἰσθηταὶ ὡσὰν λιθοβολισμοί, καύσεις πυρός, καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι θάνατοι. γ'. διὰ τὶ καὶ οἱ φοβερισμοὶ ὁποῦ ἐγίνοντο εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἦτον σωματικοί, ὅ,τι λογῆς εἶναι ἐκεῖνα τὰ διὰ τοῦ Ἡσαΐου φοβεριζόμενα „μάχαιρα ὑμᾶς κατέδεται". (Ἡσ. ά. 20.) Διὰ τὰ ὁποῖα ὅλα αὐτά, πολὺς φόβος εὑρίσκετο πάντοτε ἔμπροσθεν εἰς τὰ ὀμμάτια τῶν Ἰουδαίων. Ὁμοίως πάλιν καὶ οἱ μισθοί, καὶ αἱ ὑποσχέσεις ὁποῦ ἐτάζοντο εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ἦτον ἐπίγειοι, καὶ τῶν γηΐνων τούτων ἀγαθῶν, καὶ οὐχὶ τῶν οὐρανίων· καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, τὰ εἰς τοὺς Ἰουδαίους δοθέντα προστάγματα, ἦτον δουλικά, καὶ μικροπρεπῆ· ὥστε, διὰ νὰ συμπεράνω τὸ πᾶν, οἱ μὲν Ἰουδαῖοι, ἂν καὶ νὰ ὠνομάζοντο υἱοὶ Θεοῦ, ἀλλ' ὅμως ἦσαν ὡς δοῦλοι. Ἡμεῖς δὲ οἱ Ὀρθόδοξοι Χριστιανοί, ὀνομαζόμεθα υἱοὶ Θεοῦ, ἀλλὰ υἱοὶ εὐγενεῖς καὶ ἐλεύθεροι· διὰ τὶ καὶ οἱ μισθοὶ ὁποῦ ἔχομεν νὰ λάβωμεν, εἶναι οὐράνιοι, καὶ εἰς υἱοὺς Θεοῦ πρέποντες· ὁμοίως καὶ αἱ τιμωρίαι ὁποῦ λαμβάνομεν, ὅταν σφάλλωμεν, δὲν εἶναι λιθοβολισμοί, καὶ κατακαύσεις, καὶ ἄλλα ὅμοια δουλικὰ βάσανα, παρὰ τῶν Ἱερέων ἐνεργούμενα· ἀλλ' ἀρκεῖ μόνον νὰ διωχθῶμεν ὡσὰν εὐγενεῖς υἱοί, ἀπὸ τὴν Πνευματικὴν Τράπεζαν τοῦ Οὐρανίου Πατρός μας, καὶ νὰ μὴ μεταλάβωμεν τὰ Μυστήρια του, καὶ μὲ τοῦτο διορθονόμεθα. Ἀλλὰ καὶ ἡ προσταγαῖς, καὶ ἐντολαῖς ὁποῦ ἐλάβομεν, εἶναι ὅλαις θεϊκαῖς, καὶ ἁρμόδιαις εἰς εὐγενεῖς υἱούς· καθὼς εἶναι τό, μὴν ἰδῇς ἐμπαθῶς, μὴν ὀμόσῃς, ῥίψαι τὰ ὑπάρχοντά σου, καὶ γενοῦ ἀκτήμων. Καὶ ταῦτα πάντα κατορθόνονται ἀπὸ ἡμᾶς, ὄχι ἀπὸ φόβον δουλικὸν τῆς κολάσεως, ἀλλὰ ἀπὸ ἐπιθυμίαν καὶ ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· καὶ τοῦτο γίνεται φανερὸν ἀπὸ τοῦτο, διὰ τὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀληθινοὺς Χριστιανούς, καὶ αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἐντολὰς ὑπερβαίνουσι, καὶ κάμνουν ὑπὲρ τὴν ἐντολήν, ὁποῖοι μάλιστα εἶναι, οἱ τὴν ὑπὲρ ἐντολὴν παρθενίαν ἐπαγγελλόμενοι. Καὶ ἐκεῖ μὲν εἰς τοὺς Ἰουδαίους Πνεῦμα δὲν ἦτον· ἐδῶ δὲ εἰς τοὺς Χριστιανούς, πλουσία εὑρίσκεται ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις (1).

„Ἐν ᾧ κράζομεν· Ἀββᾶ ὁ Πατήρ".

Ἑβραϊκὸν ὄνομα ἔβαλεν ἐδῶ ὁ Παῦλος, καὶ δὲν εἶπε μόνον ὁ Πατήρ, ἀλλὰ Ἀββᾶ ὁ Πατήρ· διὰ νὰ δείξῃ μὲ τοῦτο τὴν γνησιότητα, καὶ πρὸς τούτοις, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο ἔχουσι συνήθειαν νὰ φωνάζουν πρὸς τὸν πατέρα των τὰ γνήσια τέκνα (2). Τί λοιπόν; καὶ οἱ Ἰου-

(1) Ὁ δὲ Χρυσόστομος προσθέττει καὶ ἄλλας διαφοράς, ὁποῦ εἶχεν ἡ υἱοθεσία τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ τὴν τῶν Χριστιανῶν· καθ' ὅ,τι, εἰς ἐκείνους μὲν ἐλάλησεν ὁ Θεὸς μὲ ἄλλων μέσα, εἰς ἡμᾶς δὲ ἐλάλησε μὲ τὸ ἐδικόν του μέσον αὐτοπροσώπως· καὶ ἐκείνων μὲν ἡ υἱοθεσία ἦτον μόνον τιμὴ ψιλοῦ ὀνόματος, εἰς δὲ τὴν ἐδικήν μας υἱοθεσίαν, καὶ πρᾶγμα ἠκολούθησεν· ἡ διὰ τοῦ Βαπτίσματος κάθαρσις, καὶ τοῦ Πνεύματος δόσις, καὶ ἡ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν χορηγία.

(2) Τίνι τρόπῳ ἔδειξεν ὁ Παῦλος γνησιότητα εἰπὼν Ἑβραϊκῶς Ἀββᾶ, καθὼς λέγει ὁ Χρυσόστομος; καὶ πῶς τὸ ὄνομα τοῦτο Ἀββᾶ, εἶναι ἴδιον τῶν γνησίων υἱῶν, ὡς λέγει ὅ,τε Χρυσόστομος ὁμοῦ καὶ Θεοφύλακτος; ἀπορῶ· μήπως οὖν ἔδειξεν ὁ Παῦλος διὰ τοῦ Ἑβραϊκοῦ τούτου ὀνόματος Ἀββᾶ, τὴν γνησιότητα ὁποῦ ἔχουν οἱ Χριστιανοὶ μὲ τὸν Χριστόν; ὅτι, καθὼς ἐκεῖνος κατὰ φύσιν Υἱὸς ὢν τοῦ Πατρός, ἐμεταχειρίσθη τὸ Ἑβραϊκὸν αὐτὸ ὄνομα ἐν τῇ προσευχῇ εἰπών· „Ἀββᾶ ὁ Πατήρ". (Μάρκ. ιδ'. 36.) Ἔτζι καὶ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ οἱ κατὰ χάριν υἱοὶ τοῦ αὐτοῦ Πατρὸς γενηθέντες, τὸ αὐτὸ Ἑβραϊκὸν ὄνομα μεταχειριζόμεθα, κράζοντες ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, Ἀββᾶ ὁ Πατήρ. Εἶναι δὲ καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο Ἀββᾶ, ἴδιον τῶν γνησίων υἱῶν, καθ' ὅ,τι πάντα σχεδὸν τὰ βρέφη, οἱονεὶ ἐκ φύσεως κινούμενα, καλοῦσι τὸν πατέρα των, μπαμπᾶ, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τό, Ἀββᾶ. Καὶ ἀφίνω νὰ λέγω, ὅτι τό, Ἀββᾶ, μυστικῶς περιέχει καὶ τὸ πρῶτον στοιχεῖον τῶν γραμμάτων τοῦ Ἑβραϊκοῦ, καὶ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου· ὅπερ ἐστι, τό, ἄλεφ, ἢ τὸ ἄλφα, τὸ ὁποῖον ἐκφωνεῖται μὲ μεγάλον ἄνοιγμα τοῦ στόματος· καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸ πρῶτον τὸ ἄλφα φωνάζουν τὰ βρέφη, ὅταν πέσουν ἀπὸ τὴν κοιλίαν τῆς μητρός των, κλαυθμυρίζοντα, καὶ ἃ ἅ, κράζοντα.

Πρὸς τούτοις τὸ Ἀββᾶ περιέχει καὶ τὴν πρώτην συλλαβήν, ὁποῦ συντίθεται ἐκ τῶν γραμμάτων, ἥτις ἐστι τό, βα, διὰ νὰ δειχθῇ καὶ ἐκ τῶν δύω τούτων, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, καὶ εὐθὺς ὁποῦ γεννηθῇ, καὶ ὅταν ἀρχίζῃ νὰ συλλαβίζῃ, καὶ νὰ ψελλίζῃ, μυστηριωδῶς ἐπικαλεῖται τὸ γλυκύτατον, καὶ παρὰ πάσης τῆς κτίσεως ποθούμενον ὄνομα τοῦ Οὐρανίου Πατρός. Διὰ τί δὲ ὁ Χριστὸς δὲν εἶπεν

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

Ἰουδαῖοι δὲν ὠνόμαζον Πατέρα τὸν Θεόν; ναὶ „Θεὸν γὰρ, λέγει ὁ Μωϋσῆς, τὸν γεννήσαντά σε ἐγκατέλιπες“. (Δευτερ. λβ΄. 18.) Καὶ ὁ Μαλαχίας „Θεὸς εἷς ἔκτισεν ἡμᾶς, καὶ Πατὴρ εἷς πάντων ἡμῶν“ (Ματ. β΄. 10.). Ἀλλ' ἀποκρινόμεθα· ὅτι ἀγκαλὰ καὶ τὰ λόγια ταῦτα ἐῤῥέθησαν διὰ τοὺς Ἰουδαίους, ὅμως εἰς τὴν προσευχήν του κανένας ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους δὲν εὑρίσκεται νὰ ὀνομάσῃ Πατέρα τὸν Θεὸν, καθὼς ἡμεῖς τώρα οἱ Χριστιανοὶ, ἀφ' οὗ βαπτισθῶμεν ὀνομάζομεν τὸν Θεὸν Πατέρα μας ἐν τῇ προσευχῇ, λέγοντες „Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς Οὐρανοῖς“. (Ματ. ϛ΄. 9.) Καὶ κατὰ ἄλλον δὲ τρόπον λέγομεν, ὅτι ἂν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ὠνόμασάν ποτε Πατέρα τους τὸν Θεὸν, ἀλλὰ τὸν ὠνόμασαν ἀπὸ τὴν ἐδικήν τους διάνοιαν, καὶ θέλησιν· οἱ δὲ πιστοὶ Χριστιανοὶ ὀνομάζουσι Πατέρα τους τὸν Θεὸν, ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἔσωθεν κινοῦντος εἰς τοῦτο αὐτούς· διὰ τὶ, καθὼς ἠξεύρομεν, ὅτι εἶναι Πνεῦμα, ἤτοι χάρισμα προφητείας, τὸ ὁποῖον ὅποιος λάβῃ, προλέγει τὰ μέλλοντα· ἔτζι εἶναι καὶ Πνεῦμα, ἤτοι χάρισμα υἱοθεσίας, τὸ ὁποῖον ὅποιος λάβῃ, ὀνομάζει Πατέρα του τὸν Θεὸν, κινούμενος ἔσωθεν ἀπὸ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα· ἐπειδὴ καὶ ἡ υἱοθεσία εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ πολλὰ, καὶ διάφορα χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος Παῦλος κατωτέρω λέγει τοῦτο.

16. „Αὐτὸ γὰρ τὸ Πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ Πνεύματι ἡμῶν, ὅτι ἐσμὲν τέκνα Θεοῦ“.

Ἤτοι αὐτὸς ὁ Παράκλητος συμμαρτυρεῖ μὲ τὸ χάρισμα τῆς υἱοθεσίας ὁποῦ ἐδόθη εἰς ἡμᾶς· διὰ τὶ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ, δὲν λέγομεν μόνον πρὸς τὸν Θεὸν, Ἀββᾶ· οὐδὲ ἀφ' ἑαυτῶν μόνον κινούμενοι λέγομεν, Πάτερ· ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα κινεῖ ἔσωθεν εἰς τοῦτο ἡμᾶς, καὶ ἡ φωνὴ αὐτὴ καὶ χάρις, τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι. Αὐτὸς γὰρ ὁ Παράκλητος ἐδίδαξεν ἡμᾶς διὰ μέσου τοῦ Πνεύματος, ἤτοι τοῦ πνευματικοῦ χαρίσματος ὁποῦ μᾶς ἔδωκεν, οὕτω νὰ λέγωμεν εἰς τὰς προσευχάς μας· „Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς Οὐρανοῖς“ (Ματ. ϛ΄. 9.) (1). Ὁ δὲ Νύσσης Γρηγόριος λέγει, ὅτι τὸ μὲν Ἀββᾶ ὁ Πατὴρ, δὲν φανερόνοι σχέσιν, τίνων δηλαδὴ εἶναι Πατήρ· τὸ δὲ, Πάτερ ἡμῶν, φανερόνοι καὶ σχέσιν, ὅτι ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν ἐστὶ Πατήρ· „πάλιν Ἀββᾶ ὁ Πατὴρ τὸ Πνεῦμα βοᾷ· αὕτη ἡ τῆς μερικῆς σχέσεως ἀπολελυμένη φωνή· ἀλλὰ καὶ Πατέρα ἡμῶν τὸν Πατέρα τὸν ἐν τοῖς Οὐρανοῖς καλεῖν προσετάχθημεν· αὕτη πάλιν ἡ σχετικὴ σημασία“. (Λόγ. α΄. κατ' Εὐνομίου).

17. „Εἰ

εἶπεν ἐν τῇ προσευχῇ τὸ Πάτερ; τινὲς λέγουν, διὰ τὶ οὐ μόνον καθ' ὃ Θεὸς εἶχε τὸν Θεὸν Πατέρα του, ἀλλὰ καὶ καθ' ὃ ἄνθρωπος, ἢ ἐπειδὴ καὶ οἱ εἰς τὸν Χριστὸν πιστεύσαντες, καὶ γεννηθέντες υἱοὶ Θεοῦ, ἢ Ἑβραῖοι ἦτον, ἢ Ἕλληνες καὶ Ἐθνικοί· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος Ἑβραϊκὸν, καὶ Ἑλληνικὸν ὄνομα ἐμεταχειρίσθη ἐν τῇ προσευχῇ του, τοὺς εἰς αὐτὸν μέλλοντας πιστεῦσαι δύω λαοὺς αἰνιττόμενος, οἵτινες Ἑβραϊκῶς, καὶ Ἑλληνικῶς ἔμελλον νὰ ὀνομάζωσι Πατέρα τους τὸν Θεόν. Πρῶτον δὲ ἐτέθη τὸ Ἑβραϊκόν· διὰ τὶ καὶ οἱ Ἑβραῖοι πρῶτοι ἐπίστευσαν τῷ Χριστῷ· καὶ δεύτερον ἐτέθη τὸ Ἑλληνικὸν, διὰ τὶ καὶ οἱ Ἕλληνες δεύτεροι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους ἐπίστευσαν. Στοχάσου δὲ, ἀγαπητὲ, ὅτι τὴν υἱοθεσίαν μας ἐχάρισεν ὁ Υἱὸς, εἰπὼν εἰς ἡμᾶς νὰ προσευχώμεθα οὕτω· „Πάτερ ἡμῶν“ ἐτελείωσε δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, κράζον ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, Ἀββᾶ ὁ Πατήρ“· ἄνωθεν δὲ ὑπέσχετο αὐτὴν εἰς ἡμᾶς ὁ Πατὴρ εἰπών· „ἔσομαι ὑμῖν εἰς πατέρα, καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι εἰς υἱοὺς καὶ θυγατέρας“. (Ἱερ. λα΄. 1.) Ὅτι δὲ ἀληθής ἐστιν ἡ ἀνωτέρα ἑρμηνεία ὁποῦ ἐποιήσαμεν, μαρτυρεῖ καὶ ὁ σοφὸς Θεοδώρητος λέγων· „τῶν νηπίων ἴδιόν ἐστι τὸ, Ἀββᾶ καλεῖν τοὺς πατέρας· νήπιοι δὲ κατὰ τὸν παρόντα βίον ἦσαν, οἱ διὰ τοῦ Βαπτίσματος ἠξιωμένοι τῆς υἱότητος, τὴν τελείαν καὶ ἀληθῆ ἐπὶ τοῦ μέλλοντος προσδοκῶντες αἰῶνος“.

(1) Τοῦτο δὲ σαφέστερον δηλῶν ὁ αὐτὸς Παῦλος ἔλεγεν εἰς τοὺς Γαλάτας· „ὅτι δὲ ἐστὲ υἱοὶ, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν, κράζον Ἀββᾶ ὁ Πατήρ“. Καὶ ὁ θεῖος δὲ Χρυσόστομος ἑρμηνεύων τὸ „αὐτὸ τὸ Πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ Πνεύματι ἡμῶν“ λέγει ὅπερ εἶπε καὶ ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος, προσθεὶς καὶ τοῦτο· „οὐ γὰρ τοῦ χαρίσματός ἐστιν ἡ φωνὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ δόντος τὴν δωρεὰν Παρακλήτου“. Ὁ δὲ Ὠριγένης θέλει, ὅτι τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ συμμαρτυρεῖ τῷ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ πνεύματι, εἴτ' οὖν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου. (Τόμ. β΄. τῆς Ὀκτατ. Σελ. 824.) Ὁ δὲ Κορέσσιος λέγει, ὅτι ἡ μαρτυρία, μὲ τὴν ὁποίαν μαρτυροῦμεν ἡμεῖς, ὅτι εἴμεθα τέκνα Θεοῦ, εἶναι, κατὰ μὲν τὸν Ὠριγένη, ἡ ἀγαθὴ συνείδησις, κατὰ δὲ τὸν Ἀμβρόσιον, ἡ τοῦ Θεοῦ μίμησις. Ὁ δὲ Μέγας Βασίλειος λέγει, ὅτι καθὼς ὁ λόγος εὑρίσκεται εἰς τὴν ψυχὴν, ἔτζι καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εὑρίσκεται εἰς αὐτήν. „Καὶ ὡς λόγος δὲ ἐν ψυχῇ, ποτὲ μὲν ὡς τὸ ἐν καρδίᾳ νόημα, ποτὲ δὲ, ὡς ὁ προφερόμενος διὰ γλώσσης· οὕτω τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, νῦν μὲν, ὅταν συμμαρτυρῇ τῷ Πνεύματι ἡμῶν, καὶ ὅταν κράζῃ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν Ἀββᾶ ὁ Πατήρ· νῦν δὲ, ὅταν λαλῇ ὑπὲρ ἡμῶν, κατὰ τὸ εἰρημένον· ὅτι οὐχ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν“. (Κεφ. κϛ΄. περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.)

17. „Εἰ δὲ τέκνα, καὶ κληρονόμοι· κληρονόμοι μὲν Θεοῦ, συγκλη-
„ρονόμοι δὲ Χριστοῦ“.

Ἐπειδὴ ὅλα τὰ τέκνα δὲν γίνονται κληρονόμοι, διὰ τοῦτο δείχνει ἐδῶ ὁ Παῦλος, ὅτι ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ, εἴμεθα καὶ τέκνα, εἴμεθα καὶ κληρονόμοι· ἐπειδὴ δὲ πάλιν ὅλοι οἱ κληρονόμοι, δὲν κληρονομοῦσι μεγάλα πράγματα, διὰ τοῦτο δείχνει ὁ Παῦλος, ὅτι ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ κληρονομοῦμεν καὶ μεγάλα πράγματα, ἐπειδὴ κληρονομοῦμεν τὸν ἴδιον Θεόν. Πάλιν, ἐπειδὴ εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι κληρονόμοι τινὲς, νὰ μὴ συγκληρονομοῦσιν ὅμως καὶ μαζὶ μὲ τὸν μονογενῆ υἱόν· διὰ τοῦτο λέγει ὁ Παῦλος, ὅτι ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ καὶ τοῦτο τὸ ἀπολαμβάνομεν· διὰ τὶ συγκληρονομοῦμεν μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸν, τὸν Μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ (1).

„Εἴπερ συμπάσχομεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν“.

Ἐπειδὴ εἶπεν ἀνωτέρω ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ὅτι θέλομεν γένη συγκληρονόμοι τοῦ Χριστοῦ, δείχνει τώρα ἐδῶ, ὅτι μὲ εὔλογον τρόπον τοῦτο θέλομεν ἐπιτύχη· διὰ τὶ ἐκεῖνος ὁποῦ ἐπλούτισε, καὶ ἐγέμισεν ἀπὸ τόσα ἀγαθὰ ἡμᾶς, ὁποῦ δὲν ἐποιήσαμεν κανένα κατόρθωμα καὶ ἀρετὴν, αὐτὸς ὅταν μᾶς ἴδῃ, ὅτι ἐκοπιάσαμεν πολλὰ διὰ λόγου του, πῶς δὲν θέλει μᾶς ἀνταμείψει πλουσιώτατα; Τοῦτο δὲ κάμνει ὁ Θεὸς καὶ ἀνταμείβει τοὺς κοπιάσαντας, διὰ νὰ μὴν ἐντρέπωνται ἐκεῖνοι ὁποῦ λαμβάνουν τὰς δωρεάς του, πῶς χωρὶς κόπον τὰς ἔλαβον· πλὴν στοχάσου ἐσὺ Χριστιανὲ, ὅτι ἐννοεῖ ἐδῶ ὁ Παῦλος, πῶς ἐκεῖνος ὁ Χριστιανὸς, ὁποῦ ἀξιωθῇ νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸν Θεὸν τοιαῦτα χαρίσματα, ὅσα ἀνωτέρω προείπομεν, αὐτὸς πρέπει νὰ μὴν ἀμελῇ, ἀλλὰ, ὅταν τὸ καλέσῃ ἡ χρεία, νὰ δίδῃ τὸν ἑαυτόν του εἰς κινδύνους, καὶ βάσανα.

18. „Λογίζομαι γὰρ ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ, πρὸς
„τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς“.

Ἐπειδὴ εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Παῦλος ὅτι συμπάσχομεν μὲ τὸν Χριστὸν, διὰ νὰ μὴ μικροψυχήσῃ ἐκεῖνος ὁποῦ τοῦτο ἀκούσῃ, ὡσὰν ὁποῦ ἐμβαίνει εἰς κινδύνους, καὶ ῥαβίζεται εἰς πάθη καὶ βάσανα, διὰ τοῦτο τοῦ λέγει ὁ Παῦλος· μὴ φοβηθῇς ἀδελφὲ ταῦτα ἀκούων· διὰ τὶ τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ, ἤγουν τὰ πρόσκαιρα, καὶ διαβατικὰ, δὲν εἶναι ἄξια, συγκρινόμενα μὲ τὴν δόξαν ἐκείνην ὁποῦ μέλλει νὰ φανερωθῇ εἰς ἡμᾶς τοὺς Χριστιανούς. Βλέπε δὲ, ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι δὲν εἶπεν ὁ Ἀπόστολος ἄνεσιν, ἀλλὰ δόξαν· α. ἐπειδὴ τοῦτο τὸ ὄνομα τῆς δόξης, εἶναι ποθεινότατον εἰς τοὺς πολλούς· καὶ δεύτερον, διὰ τὶ, ὅπου μὲν εἶναι ἄνεσις, ἐκεῖ δὲν εἶναι ἐξ ἀνάγκης καὶ δόξα· ὅπου δὲ εἶναι δόξα, ἐκεῖ ἐξ ἀνάγκης εἶναι καὶ ἄνεσις. Λέγωντας δὲ ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ἡ δόξα ἐκείνη μέλλει νὰ ἀποκαλυφθῇ εἰς ἡμᾶς, ἔδειξε μὲ τοῦτο, ὅτι καὶ τώρα εἶναι ἕτοιμος εἰς τοὺς Οὐρανοὺς ἡ αὐτὴ δόξα, κρύπτεται ὅμως καὶ δὲν φανερόνεται (2)· τότε δὲ θέλει ἀποκαλυφθῇ, ἤγουν τελείως θέλει φανερωθῇ. Ἐπειδὴ γὰρ εἶναι μεγάλη ἡ οὐράνιος δόξα ἐκείνη, καὶ ἀῤῥήτως ὑπερβαίνει τὸν παρόντα αἰῶνα, διὰ τοῦτο ἐκεῖ εἰς τοὺς Οὐρανοὺς, εἶναι φυλαγμένη διὰ νὰ φανερωθῇ, καὶ τότε θέλει ἐκτείνεται εἰς τοὺς ἀπε-
λα-

(1) Ταῦτα ὅμως γίνονται, ἐὰν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ ὁποῦ διὰ τοῦ Βαπτίσματος ἐγίναμεν Υἱοὶ Θεοῦ, ἔχομεν εἰς τὸν ἑαυτόν μας μεμορφωμένας τὰς ἀρετὰς τοῦ Οὐρανίου Πατρός μας, καὶ εἴμεθα ἀληθεῖς, ὅσιοι, καὶ χρηστοὶ καθὼς ἐκεῖνος· ὅθεν λέγει ὁ Νύσσης Γρηγόριος· „εἰ ἂν ἔλαβες τὸν Θεὸν, καὶ τέκνον ἐγένου Θεοῦ, „δεῖξον διὰ τῆς προαιρέσεως τὸν ἐν σοὶ ὄντα Θεόν· „δεῖξον ἐν σεαυτῷ τὸν γεννήσαντα.... ἐκεῖνος ἀνοί„γει τὴν χεῖρα, καὶ ἐμπιπλᾷ πᾶν ζῶον εὐδοκίας, ὑ„περβαίνει ἀνομίας, μετανοεῖ ἐπὶ κακίαις· χρηστὸς „Κύριος τοῖς σύμπασιν· εὐθὺς Κύριος ὁ Θεὸς, καὶ „οὐκ ἔστιν ἀδικία ἐν αὐτῷ... κἀν ἐν τούτοις ἧς, ἀ„ληθῶς ἐγένου τέκνον Θεοῦ· εἰ δὲ τοῖς τῆς κακίας „ἐπιμένεις γνωρίσμασι, μάτην ἐπιθρυλλεῖς σεαυτῷ „τὴν ἄνωθεν γέννησιν. ἐρεῖ πρός σε ἡ προφητεία, „ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου εἶ, οὐχὶ υἱὸς Ὑψίστου· ἀγαπᾷς „ματαιότητα, ζητεῖς ψεῦδος· οὐκ ἔγνως ὅτι ἄνθρωπος „οὐκ ἄλλως Υἱὸς Θεοῦ γίνεται, εἰ μὴ ὅσιος γένηται“; (Λόγ. Κατηχητικ. Κεφ. μ'.)

(2) Δι' ὃ καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς Παῦλος ἔλεγεν· „ἡ „ζωὴ ἡμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ“. (Κολ. γ'. 3.) καὶ ὁ Δαβίδ· „ὡς πολὺ τὸ πλῆθος „τῆς χρηστότητός σου Κύριε, ἧς ἔκρυψας τοῖς φοβουμένοις σε“. (Ψαλ. λ'. 24.)

λεύτους αἰῶνας· ὥστε καὶ ἐσὺ Χριστιανὲ, ἐπειδὴ τὰ μὲν παθήματα, καὶ βάσανα τοῦ παρόντος καιροῦ εἶναι πρόσκαιρα, ἡ δόξα δὲ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος εἶναι ἀτελεύτητος, διὰ τοῦτο λέγω, καὶ ἐσὺ Χριστιανὲ, τὰ μὲν παθήματα τῆς παρούσης ζωῆς, καταφρόνει καὶ ὑπόφερε ὡς πρόσκαιρα, τὴν δὲ μέλλουσαν δόξαν, ἐπιθύμει ὡς ἀτελεύτητον.

19. „Ἡ γὰρ ἀποκαραδοκία τῆς κτίσεως, τὴν ἀποκάλυψιν τῶν „υἱῶν τοῦ Θεοῦ ἀπεκδέχεται".

Θέλωντας ὁ μακάριος Παῦλος νὰ δείξῃ, πόσην δόξαν ἔχομεν νὰ λάβωμεν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ, λέγει, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ αἰσθητὴ, καὶ ἄλογος κτίσις, θέλει ἀλλαχθῇ εἰς τὸ καλλίτερον· καὶ ἀνίσως ἡ ἄλογος κτίσις θέλει ἀλλαχθῇ, πόσῳ μᾶλλον ἡμεῖς οἱ λογικοί; καὶ τὸ μὲν νόημα τῶν λόγων τοῦ Ἀποστόλου εἶναι τοιοῦτον· ἐκεῖνο δὲ ὁποῦ οἱ Προφῆται συνειθίζουν νὰ κάμνουν προσωποποιΐας, καὶ νὰ δείχνουν, τοὺς μὲν ποταμοὺς, πῶς κτυποῦσι μὲ τὰ χέρια των· „ποταμοὶ γάρ φησι κροτήσουσι χειρὶ ἐπὶ τὸ αὐτό". (ϟζ'. 9.) τὰ δὲ ὄρη καὶ τὰ βουνὰ, πῶς χορεύουν· „τί ὅτι τὰ ὄρη ἐσκιρτήσατε, ὡσεὶ κριοὶ, καὶ οἱ βουνοὶ, ὡς ἀρνία „προβάτων"; (Ψαλ. ριγ'. 4.) πρόσωπα ἔμψυχα, καὶ λογικὰ, εἰς τὰ ἄψυχα, καὶ ἄλογα προσαρμόζοντες, τοῦτο λέγω τὸ ἴδιον καὶ ὁ Παῦλος κάμνει ἐδῶ, καὶ λέγει, ὅτι ὅλη ἡ κτίσις ἔχει ἀποκαραδοκίαν, ἤγουν ἔχει μεγάλην ἐλπίδα, ὅτι καὶ αὐτὴ μέλλει νὰ ἀλλαχθῇ εἰς τὸ καλλίτερον, καὶ προσμένει τὴν ἀποκάλυψιν καὶ φανέρωσιν τῆς δόξης ἡμῶν τῶν Υἱῶν τοῦ Θεοῦ· διὰ τί τότε καὶ αὐτὴ θέλει δοξασθῇ μὲ τὴν ἀφθαρσίαν, ὅταν καὶ ἡμεῖς ἀφθαρτισθῶμεν, καὶ δοξασθῶμεν. Ὅσα λοιπὸν ἀκούεις ἐδῶ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου περὶ τῆς κτίσεως, ὡσὰν περὶ ἐμψύχου, νόμιζε ὅτι λέγονται μὲ τρόπον προσωποποιΐας, συνειθισμένης εἰς τὴν Γραφήν.

20. „Τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἑκοῦσα, ἀλλὰ διὰ „τὸν ὑποτάξαντα".

21. „Ἐπ' ἐλπίδι, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς „δουλείας τῆς φθορᾶς, εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων „τοῦ Θεοῦ".

Ἡ Κτίσις, λέγει, ὑπετάχθη εἰς τὴν ματαιότητα, ἤγουν εἰς τὴν φθοράν· ἀντὶ τοῦ, φθαρτὴ ἔγινε διὰ σὲ τὸν φθαρτὸν γενόμενον ἄνθρωπον, ἐπειδὴ γὰρ ἐσὺ ὁ ἄνθρωπος, σῶμα ἀπόκτησες μετὰ τὴν παράβασιν, θνητὸν, καὶ παθητὸν, διὰ τοῦτο καὶ ἡ γῆ ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἐβλάστησε, καὶ ὁ οὐρανὸς παλαιούμενος, ἔχει χρείαν νὰ ἀλλαχθῇ, καὶ νὰ ἀνακαινισθῇ (1). Καὶ πῶς ἡ κτίσις διὰ τὸν ἄνθρωπον φθαρτὴ ἔγινεν; ἐπειδὴ καὶ διὰ τὸν ἄνθρωπον

(1) Ἀξιάγαστα δὲ εἶναι καὶ ἐκεῖνα ὁποῦ λέγει ὁ σοφὸς Φώτιος εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ῥητοῦ τούτου· ἐπειδὴ, λέγει, ὁ Θεὸς ἤξευρεν ὅτι θέλει ξεπέσῃ ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἐπειδὴ ἤξευρεν, ὅτι ἡ κτίσις δὲν ἤθελε νὰ ὑπηρετήσῃ τὸν ἁμαρτήσαντα ἄνθρωπον· διὰ τοῦτο ἐχαλίνωσεν αὐτὴν καὶ χωρὶς νὰ θέλῃ, καὶ τὴν ἐπρόσταξε νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὸν ἄνθρωπον, καθὼς καὶ πρότερον τὸν ὑποτάσσετο, ὅταν ἐφύλαττε τὸ βασιλικόν του ἀξίωμα, καὶ ἐφύλαττε τὴν εὔνοιαν τοῦ κτίστου του· διότι ἡ κτίσις ἐντρέπετο νὰ ὀνομάζῃ ἀρχοντά της τὸν ἄνθρωπον, καὶ νὰ ὑποτάσσεται ὡς εἰς αὐθέντην της, εἰς τὸν σκλάβον τοῦ διαβόλου καὶ τῆς ἁμαρτίας γενόμενον· καὶ ἐντρέπετο νὰ ὑπηρετῇ τὸν ἄνθρωπον, βλέπουσα αὐτὸν νὰ γένῃ δοῦλος τῆς ἁμαρτίας· ἀλλ' ὅμως ἐπρόσταξε τὴν κτίσιν ὁ Θεὸς, νὰ μὴν ἀρνηθῇ τὸν παραβάτην ἄνθρωπον, ἀλλὰ νὰ δείχνῃ τὴν πλουσίαν χάριν τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς εὐεργεσίας αὐτοῦ τὸ ἀμετάθετον· ὑποσχόμενος εἰς τὴν κτίσιν, ὅτι ὅταν ἀνακαινισθῇ, καὶ ἐλευθερωθῇ ὁ σκλαβωθεὶς, καὶ φθαρεὶς ἄνθρωπος, τότε ἔχει νὰ ἀνακαινισθῇ καὶ αὐτή· ὡσὰν νὰ τῆς ἔλεγε ταῦτα· ἔπεσεν ἡ εἰκών μου ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἐκρημνίσθη διὰ τὴν παράβασιν, καὶ ἐφθάρη διὰ τὴν παρακοήν, ἐσὺ ἡ κτίσις ὑπόμεινον, καὶ δούλευσον εἰς τὴν φθορὰν τοῦ φθαρέντος· καὶ ὅταν ἀνακαινίσω τὴν ἐδικήν μου εἰκόνα τὸν ἄνθρωπον, τότε μαζὶ μὲ αὐτὸν θέλω ἀνακαινίσω καὶ ἐσένα τὴν κτίσιν· καὶ ἂν ἐσὺ ἔπεσες καὶ ἐκρημνίσθης μαζὶ μὲ τὴν ἐκείνου ταλαιπωρίαν, ὅμως μαζὶ μὲ τὴν δόξαν του καὶ ἐσὺ θέλεις νὰ ἀναστηθῇς, καὶ νὰ συνδοξασθῇς.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ κτίσις σατανικῶς ὑπετάγη εἰς τὴν ματαιότητα, ἤγουν εἰς τὸν μάταιον γεγονότα ἄνθρωπον, διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς εἰς κάθε κλίμα τῆς Οἰκουμένης ἔβαλεν Ἀγγέλους διὰ νὰ χαλιναγωγοῦν τὴν κτίσιν, καὶ νὰ τὴν κάμνουν περισσότερον νὰ ὑπηρετῇ εἰς τὸν ἄνθρωπον· καὶ μάλιστα βλέπουσαν αὐτὸν τοῖς εἰδώλοις λατρεύοντα, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ τιμὴν

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐδημιουργήθη· τὸ δὲ, ὄχι θεληματικὴ, τοῦτο φανερόνει, ὅτι ὅλον τὸ πᾶν τῆς προνοίας ἦτον τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄχι τῆς κτίσεως κατόρθωμα· ὡσὰν νὰ λέγῃ ὁ Ἀπόστολος ταῦτα· διὰ τὴν ἐδικήν σου ὠφέλειαν, ἄνθρωπε, ἔγινεν ἡ κτίσις φθαρτὴ, ἵνα καὶ ἐσὺ ὁ ἄνθρωπος, βλέπωντας τὴν φθορὰν τῆς κτίσεως, καταφρονῇς τὴν φθαρτὴν κτίσιν, καὶ βλέπῃς καὶ ποθῇς τὸν Οὐρανὸν καὶ τὴν ἐν Οὐρανῷ ἄφθαρτον δόξαν. Καὶ τὸ „ἐπ' ἐλπίδι" δὲ ἀκούωντας, ἤγουν ὅτι ἡ κτίσις ὑπετάχθη εἰς τὴν φθορὰν, μὲ ἐλπίδα, ὡσὰν νὰ ἦτον ἔμψυχος καὶ λογική· τοῦτο, λέγω, ἐσὺ ἀκούωντας, ὦ ἀναγνῶστα, νόμιζε ὅτι ἐῤῥέθη μὲ τρόπον προσωποποιΐας, καὶ τὰ λοιπὰ τὰ ὅμοια μὲ αὐτό. Καὶ αὐτὴ λοιπὸν ἡ κτίσις θέλει ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν φθορὰν, καὶ ὄχι ἐσὺ μόνος ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ ἡ κατωτέρα σου ἄψυχος, καὶ ἀναίσθητος κτίσις, θέλει συγκοινωνήσει καὶ αὐτὴ τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐδικῆς σου ἀφθαρσίας, καὶ πλέον δὲν θέλει εἶναι φθαρτὴ, ἀλλὰ θέλει ἀκολουθήσει ἐσένα· καὶ καθὼς ὅταν ἐσὺ ἔγινες φθαρτὸς, ἔγινε καὶ αὐτὴ φθαρτὴ, ἔτζι καὶ ὅταν ἐσὺ γένῃς ἄφθαρτος, ἔχει καὶ αὐτὴ νὰ ἀφθαρτισθῇ. Ἀνίσως λοιπὸν ἡ κτίσις ἔπαθε τὴν φθορὰν διὰ ἐσένα, λοιπὸν καὶ ἐσὺ Χριστιανὲ, χρεωστεῖς νὰ πάσχῃς διὰ τὸν Θεὸν, καὶ νὰ ὑπομένῃς μὲ εὐχαριστίαν, καὶ χαρὰν τοὺς ἐπερχομένους σοι πειρασμοὺς, καὶ τὰς θλίψεις· καὶ ἂν ἐκείνη ἐλπίζῃ νὰ δοξασθῇ, καὶ νὰ ἀφθαρτισθῇ, πολλῷ μᾶλλον ἐσὺ ὁ Χριστιανὸς χρεωστεῖς νὰ ἐλπίζῃς ἀναμφιβόλως, ὅτι ἔχεις νὰ δοξασθῇς, καὶ νὰ ἀφθαρτισθῇς διὰ τοὺς πειρασμοὺς, ὁποῦ πάσχεις διὰ τὸν Θεόν; διὰ τὶ, καθὼς ἕνας πατὴρ εἰς τὸν καιρὸν τῆς δόξης καὶ χαρᾶς τῶν υἱῶν του, στολίζει ἀκόμη καὶ τοὺς δούλους του, διὰ περισσοτέραν δόξαν τῶν υἱῶν του· ἔτζι καὶ ὁ Θεὸς εἰς τὸν καιρὸν τῆς δόξης καὶ χαρᾶς, καὶ ἀφθαρσίας ἡμῶν τῶν Υἱῶν του, στολίζει καὶ αὐτὴν τὴν ὑπόδουλον, καὶ ἄψυχον κτίσιν μὲ ἀφθαρσίαν, διὰ περισσοτέραν δόξαν ἐδικήν μας (1).

22. „Οἴδαμεν γὰρ ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει, καὶ συνωδίνει ἄ-
„χρι τοῦ νῦν".

23. „Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ Πνεύματος
„ἔχοντες, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς στενάζομεν, υἱοθεσίαν ἀ-
„πεκδεχόμενοι, τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματος ἡμῶν" (2).

Μὲ τὰ λόγια ταῦτα ἀναγκάζει ὁ Ἀπόστολος κάθε Χριστιανὸν νὰ καταφρονῇ τὸν παρόντα Κόσμον, καὶ ὡσὰν νὰ λέγῃ εἰς αὐτόν· Χριστιανὲ, μὴ γίνεσαι χειρότερος ἀπὸ τὴν ἄψυχον,
καὶ

μεν εἰς τοὺς λίθους καὶ τὰ ξύλα ἀφιερόνονται· διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Μωϋσῆς· „ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν, κατὰ ἀριθμὸν Ἀγγέλων Θεοῦ". (Δευτ. λβ'. 8.) (Ἀμφιλοχ. ζητήμ. ρπά.) Ὥστε κατὰ τὸν σοφὸν τοῦτον Διδάσκαλον, καὶ οἱ Ἄγγελοι διὰ μέσου τῆς αἰσθητῆς ταύτης κτίσεως, ὑπετάγησαν εἰς τὴν ματαιότητα· ἤτοι εἰς τὸν ματαιωθέντα καὶ φθαρέντα ἄνθρωπον, ἐπιστρέφοντες αὐτὸν, καὶ τώρα μὲν, τὴν κτίσιν χαλινόνοντες, καὶ ποιοῦντες αὐτὴν νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὸν ἄνθρωπον· τώρα δὲ, καὶ αὐτοὶ ἀμέσως διακονοῦντες αὐτῷ, κατὰ τὸ „οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα „εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα, διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν"; (Ἑβ. ά. 14.) πλὴν καθὼς ἡ αἰσθητὴ κτίσις ἔχει νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν ὑποταγὴν καὶ ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνθρώπου· ἔτζι καὶ οἱ Ἄγγελοι ἔχουν νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν τῶν ἀνθρώπων διακονίαν, καὶ θέλουν λάβουν παρὰ Θεοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως μισθοὺς μείζονας, διὰ τὴν διακονίαν ταύτην, ὡς οἱ ἱεροὶ Θεολόγοι λέγουσιν. Ὁ δὲ Θεοδώρητος προσθέττει καὶ τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἔγινεν ἡ κτίσις φθαρτὴ λέγων· „οὐ γὰρ ἦν εἰκὸς, οὐδὲ δίκαιον, τὰ μὲν διὰ τὸν ἄνθρωπον γεγενημένα μεταλαχεῖν ἀφθαρσίας· αὐτὸν δὲ, οὗ χάριν ταῦτα ἐπεποίητο (ἤτοι τὸν ἄνθρωπον) θνητὸν εἶναι, καὶ παθητόν· τούτου δέ γε διὰ τῆς ἀναστάσεως τὴν ἀθανασίαν „λαμβάνοντος κἀκεῖνα, ὡσαύτως μεταλαγχάνει τῆς ἀφθαρσίας". Καὶ τοῦτο δὲ λέγει ὁ αὐτὸς, ὅτι καὶ οἱ Ἄγγελοι, καὶ Ἀρχάγγελοι, καὶ αἱ Δυνάμεις, καὶ Ἐξουσίαι, καὶ αἱ Κυριότητες, καὶ αὐτὰ ὅλα προσμένουν τὴν ἐδικήν μας τελείωσιν.

(1) Περὶ τῆς ἀφθαρσίας καὶ ἀνακαινίσεως τῆς Κτίσεως, προεῖπε μὲν ὁ Ἡσαΐας· „ὃν τρόπον γὰρ ὁ οὐρανὸς καινὸς, καὶ ἡ γῆ καινὴ, ἃ ἐγὼ ποιῶ, μένει „ἐνώπιον ἐμοῦ λέγει Κύριος". (Ἡσ. ξς'. 22.) Προλέγει δὲ καὶ ὁ Ἀπόστολος Πέτρος· „καινοὺς δὲ οὐρανοὺς, καὶ γῆν καινὴν προσδοκῶμεν, ἐν οἷς δικαιοσύνη κατοικεῖ". (β'. Πέτ. γ'. 13.) Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „τὰ πάντα δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται". (Κολ. ά. 16.)

(2) Κατὰ τὸν θεῖον Ἀμβρόσιον, στενάζουσιν οἱ Ἀπόστολοι, οἱ θεόθεν τὰ πρωτόλεια καὶ ἀπαρχὰς τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος λαβόντες· κατὰ δὲ τὸν Κύριλλον ἐν τοῖς θησαυροῖς, τοὺς πρώτους Χριστιανοὺς ἐνταῦθα ἐννοεῖ ὁ Ἀπόστολος, ὅτι στενάζουσι. (Παρὰ Κορεσσίῳ.) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει, ὅτι ἐπειδὴ καὶ ὁ Παῦλος ἐδῶ λέγει „πᾶσα ἡ κτίσις" συμπεριλαμβάνει καὶ τὴν ἀόρατον κτίσιν, καὶ νοητὴν τῶν Ἀγγέλων· δι' ὅ,τι καθὼς οἱ Ἄγγελοι χαίρουσιν ἐπὶ ἑνὶ
ἁμαρ-

καὶ ἀναίσθητον κτίσιν, μὴ δὲ γίνου ἔκδοτος εἰς τὰ παρόντα· ἀλλὰ μάλιστα στέναζε, καὶ πένθει, πῶς ὑστερῆσαι, καὶ δὲν ἔχεις τώρα τὴν μέλλουσαν ἐκείνην, καὶ οὐράνιον δόξαν σου· διὰ τί, ἂν ἡ ἄλογος κτίσις στενάζῃ, πῶς ὑστερεῖται τὴν ἀφθαρσίαν της, πόσῳ μᾶλλον ἐσὺ ὁ λογικὸς χρεωστεῖς νὰ στενάζῃς, πῶς εἶσαι ὑστερημένος τὴν ἄφθαρτον δόξαν σου; Λέγει δὲ ἀκολούθως ὁ Ἀπόστολος, ὅτι καὶ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοί, μὲ τὸ νὰ ἔχωμεν μέσα εἰς τὸν ἑαυτόν μας τὴν ἀπαρχὴν τοῦ Πνεύματος, ἤτοι μὲ τὸ νὰ ἐγεύθηκαμεν ὀλίγον καὶ ἀπὸ μέρους τὰ μέλλοντα ἐκεῖνα καὶ οὐράνια ἀγαθά, στενάζομεν διὰ τί τώρα δὲν τὰ ἔχομεν, μηδὲ τὰ ἀπολαμβάνομεν ὅλα, δι' ὅ,τι ἀπὸ τὰ ὀλίγα ταῦτα πνευματικὰ χαρίσματα ὁποῦ ἐλάβομεν τώρα εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν, (αὐτὰ γὰρ εἶναι ἡ ἀπαρχὴ) συμπεραίνομεν καὶ τὰ μέλλοντα. Ἔπειτα διὰ νὰ μὴ δώσῃ ὁ Παῦλος ἀφορμὴν εἰς τοὺς αἱρετικοὺς Μανιχαίους, ὅτι διὰ τοῦτο στενάζομεν, διὰ τί εἶναι πονηρὸς ὁ Κόσμος, λέγει, ὅτι στενάζομεν διὰ τί προσμένομεν νὰ λάβωμεν Υἱοθεσίαν. Καὶ πῶς, ὦ μακάριε Παῦλε; ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ ἐλάβομεν τὴν Υἱοθεσίαν διὰ τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος, καὶ πάλιν προσμένομεν νὰ λάβωμεν ἄλλην Υἱοθεσίαν; Ναὶ ἀποκρίνεται ὁ Ἀπόστολος, Υἱοθεσίαν ὀνομάζωντας, ὄχι τὴν διὰ τοῦ Βαπτίσματος, ἐπειδὴ αὐτὴν τὴν ἐλάβομεν· ἀλλὰ τὴν τελείαν δόξαν, καὶ ἀφθαρσίαν τοῦ σώματός μας· αὐτὴ γὰρ εἶναι ἡ τελεία Υἱοθεσία, ἡ ἀπολύτρωσις, καὶ ἡ ἐλευθερία ἀπὸ τὸν θάνατον, καὶ ἀπὸ τὰ πάθη, ὅταν δηλαδὴ δὲν ἔχωμεν πλέον νὰ στραφῶμεν εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ ἀπὸ τὴν Υἱοθεσίαν, νὰ πέσωμεν πάλιν εἰς τὴν δουλείαν τῆς ἁμαρτίας (1).

24. „Τῇ γὰρ ἐλπίδι ἐσώθημεν (2), ἐλπὶς δὲ βλεπομένη, οὐκ ἔ-
„στιν ἐλπίς“.

25. „Ὃ γὰρ βλέπει τις, τί καὶ ἐλπίζει; Εἰ δὲ ὃ οὐ βλέπομεν
„ἐλπίζομεν, δι' ὑπομονῆς ἀπεκδεχόμεθα“.

Ἐπειδὴ ἀνωτέρω ὁ Παῦλος εἶπε διὰ μέλλοντα πράγματα, τὰ ὁποῖα κοντὰ εἰς τοὺς πολλοὺς φαίνονται ἄπιστα, διὰ τοῦτο τώρα λέγει ἐδῶ· μὴν ἀπιστήσῃς σὺ ὦ Χριστιανέ, εἰς αὐτὰ ὁποῦ λέγω· διὰ τί ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ πνευματικὰ χαρίσματα ὁποῦ τώρα ἔλαβες, πίστευσον καὶ διὰ τὰ μέλλοντα· καὶ καθὼς πρότερον τίποτε ἄλλο δὲν ἔδωκες, παρὰ τὴν πίστιν μοναχήν, καὶ ἔλαβες ἀπὸ τὸν Θεὸν μεγάλα ἀγαθά· ἔτζι καὶ τώρα τὴν αὐτὴν πίστιν μεταχειρίσου, εἰς τὴν ἐλπίδα, καὶ ἀπόκτησιν τῶν μελλόντων· διὰ τί ἡ ἐλπίς, τότε εἶναι ἀληθῶς ἐλπίς, ὅταν ἐλπίσῃ ἐκεῖνα ὁποῦ δὲν βλέπονται· διὰ τί ἐκεῖνο ὁποῦ βλέπει τινάς, τί καὶ ματαίως τὸ ἐλπίζει; περιττὴ γὰρ εἶναι, καὶ ἀνωφελὴς τότε ἡ ἐλπίς. Ἂς μὴ ζητοῦμεν λοιπόν, ἀδελφοί μου Χριστιανοί, νὰ ἀπολαύσωμεν ὅλα τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν· ἀλλὰ μὲ ὑπομονὴν ἂς τὰ προσμένωμεν εἰς τὴν μέλλουσαν· ὑπομονὴν δὲ ὅταν ἀκούσῃς Χριστιανέ, στοχάζου, πῶς μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο, φανερόνονται κόποι, ἀγῶνες, ἱδρῶτες, καὶ πειρασμοί. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστιανὸς χρεωστεῖ νὰ ὑπομένῃ κόπους, καὶ θλίψεις, καὶ οὕτω νὰ προσμένῃ τὰ μέλλον-

---

ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι, ἔτζι καὶ στενάζουσι, καὶ λυποῦνται διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν ἀνθρώπων· „οἱ δὲ χαίρουσιν ἐ-
„πὶ τοῖς μετανοοῦσιν ἁμαρτωλοῖς, καὶ ἀθυμοῦσι δηλονό-
„τι, τὰς ἡμετέρας παρανομίας ὁρῶντες“. Λέγει δὲ καὶ ὁ θεῖος Νύσσης Γρηγόριος· „ἐπειδὴ γὰρ χαρὰ γίνε-
„ται τοῖς Ἀγγέλοις ἐπὶ τοῖς ἀνασῳζομένοις ἐξ ἁ-
„μαρτίας· δι' ὅ,τι μέχρι τοῦ νῦν στενάζει ἡ κτίσις
„ἐκείνη (τῶν Ἀγγέλων δηλαδή), καὶ συνωδίνει τῇ
„καθ' ἡμᾶς ματαιότητι, ζημίαν οἰκείαν κρίνουσα τὴν
„ἡμετέραν ἀπώλειαν· ὅταν ἡ ἀποκάλυψις γένηται τῶν
„Υἱῶν τοῦ Θεοῦ, ἣν ὑπὲρ ἡμῶν ἀεὶ καραδοκοῦσι καὶ
„ἀπεκδέχονται (οἱ Ἄγγελοι δηλαδή) καὶ ὅταν ἀπο-
„σωθῇ τῇ ἄνω ἑκατοντάδι τὸ πρόβατον.... προσάξου-
„σι τῷ Θεῷ τὴν προσκύνησιν τῷ διὰ τῆς προστα-
„σίας ἀνακαλεσαμένῳ τὸν τῆς πατρῴας ἑστίας ἀπο-
„φοιτήσαντα“. (Λόγ. γ'. κατ' Εὐνομίου.)

(1) Προσφυέστατον εἶναι εἰς τοῦτο τὸ λόγιον τοῦ Κυρίου, διὰ τοῦ ὁποίου παριστάνεται ἡ διὰ τῆς ἀναστάσεως τελεία υἱοθεσία· „οἱ δὲ καταξιωθέντες τοῦ αἰῶνος ἐ-
„κείνου τυχεῖν, καὶ τῆς ἀναστάσεως τῆς ἐκ νεκρῶν, οὔτε
„γαμοῦσιν, οὔτε ἐκγαμίσκονται· οὔτε γὰρ ἀποθανεῖν
„ἔτι δύνανται· ἰσάγγελοι γάρ εἰσι, καὶ υἱοί εἰσι Θεοῦ,
„ὡς ἀναστάσεως υἱοὶ ὄντες“. (Λουκ. κ'. 35.) Ὁ δὲ Φώτιος λέγει, ὅτι ἐκείνη ἡ υἱοθεσία ὁποῦ ἐλάβομεν διὰ τοῦ Βαπτίσματος, αὐτὴ ἡ ἰδία εἶναι ὁποῦ ἔχομεν νὰ λάβωμεν καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τελειότερον τότε φανερουμένη· καὶ ὡσὰν νὰ εἰπῇ τινάς, ἐκείνη μὲν εἶναι ὡσὰν σπόρος καὶ ῥίζα, καὶ ἀρχή, αὐτὴ δὲ εἶναι καρπός, καὶ ἀποτέλεσμα ἐκείνης.

(2) Ὁ δὲ Φώτιος λέγει, ὅτι ὁ Παῦλος δὲν ἔβαλεν ἄλλην λέξιν ἐδῶ παρὰ τὸ „ἐσώθημεν“· διὰ νὰ φανερώσῃ, ὅτι μὲ τὴν ἐλπίδα ἐγλυτώσαμεν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ὡσὰν ἀπὸ κανένα μεγάλον κίνδυνον, καὶ κλύδωνα, καὶ παρευθὺς θανατηφόρον.

λοντα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα, δὲν βλέπονται μὲν μὲ τὰ αἰσθητὰ ὀμμάτια, βλέπονται δὲ διὰ μέσου τῆς ἐλπίδος, καὶ πίστεως.

26. „Ὡσαύτως καὶ τὸ Πνεῦμα συναντιλαμβάνεται ταῖς ἀσθενείαις „ἡμῶν“.

Ἐπειδὴ ἀνέφερεν ἀνωτέρω περὶ ὑπομονῆς ὁ Ἀπόστολος, διὰ τοῦτο ἐδῶ παραθαῤῥύνει τὸν Χριστιανὸν, καὶ λέγει, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον συμβοηθεῖ εἰς τὰς ἀσθενείας μας (1), ὥστε μὴ ἀποκάμῃς Χριστιανὲ, ἐλπίζωντας τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, καὶ ὑπομένωντας τὰς θλίψεις· διὰ τί βοηθεῖ σοι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἐὰν ἔχῃς καὶ σὺ εἰς τὸν ἑαυτόν σου ἐλπίδα, καὶ ὑπομονὴν τῶν πειρασμῶν.

„Τὸ γὰρ τί προσευξώμεθα καθ᾽ ὃ δεῖ, οὐκ οἴδαμεν“.

Δείχνει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος μὲ ποῖον τρόπον βοηθεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εἰς τὰς ἀσθενείας μας, καὶ λέγει· ὅτι τόσον εἴμεθα ἀσθενεῖς, καὶ ἀδύνατοι, ὥστε ὁποῦ, οὔτε ἠξεύρομεν τί πρέπει νὰ προσευχηθῶμεν, τόσον ὅλοι ἁπλῶς οἱ Χριστιανοὶ, ὅσον καὶ ἐγὼ ὁ Παῦλος· διὰ τί καὶ ὁ Παῦλος ἐπροσευχήθη διὰ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὸν σκόλοπα τῆς σαρκὸς, καὶ διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ῥώμην. Καὶ ὁ Μωϋσῆς δὲ ἐπροσευχήθη διὰ νὰ ἰδῇ τὴν Παλαιστίνην, καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα· καὶ ὁ Ἱερεμίας ἐπροσευχήθη διὰ τοὺς Ἰουδαίους· ἀλλὰ καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι οἱ τόσον μεγάλοι Ἅγιοι, δὲν ἤξευραν τί ἔπρεπε νὰ προσευχηθοῦν, καὶ διὰ τοῦτο ἀπέτυχον, καὶ δὲν ἔλαβον τὰ αἰτήματά των. Ταῦτα δὲ λέγει τώρα ὁ Παῦλος, ἐπειδὴ ἦτον ἀκόλουθον νὰ εὑρίσκωνται εἰς τὴν Ῥώμην Χριστιανοὶ, διωκόμενοι, καὶ θλιβόμενοι, καὶ ἐπειδὴ αὐτοὶ ἐζήτουν ἄνεσιν, καὶ ἐλευθερίαν ἀπὸ τὰς θλίψεις, καὶ δὲν ἐλάμβανον, διὰ τοῦτο ἀκόλουθον ἦτον νὰ ἐσκανδαλίζοντο. Δείχνει λοιπὸν εἰς αὐτοὺς ὁ Παῦλος διὰ τῶν λόγων τούτων, ὅτι δὲν ἠξεύρει τινὰς τὸ συμφέρον, καὶ ὅτι χρεωστοῦσι νὰ ὑπομένουν· διὰ τί μοναχὸν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἠξεύρει τί συμφέρει εἰς ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο καὶ λέγει ἀκολούθως.

„Ἀλλ᾽ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοῖς ἀ- „λαλήτοις“ (2).

Καθὼς καὶ ἄλλα πολλὰ χαρίσματα ἔδιδε παλαιὰ ὁ Θεὸς εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ὁποῦ ἐβαπτίζοντο, τὰ ὁποῖα ὠνομάζοντο Πνεύματα, ὡς ἐνέργειαι καὶ καρποὶ τοῦ ἑνὸς Ἁγίου Πνεύματος· „Καὶ Πνεύματα γάρ φησι Προφητῶν, Προφήταις ὑποτάσσεται“. (ά. Κορ. ιδ'.) καὶ ἄλλος μὲν, εἶχε χάρισμα Προφητείας, ἄλλος δὲ, χάρισμα σοφίας, καὶ ἄλλος, ἄλλο τι· ἔτζι ἔδιδεν ὁ αὐτὸς Θεὸς εἰς τοὺς βαπτιζομένους, καὶ χάρισμα εὐχῆς, τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸ ὠνομάζετο Πνεῦμα· διὰ τί, ἐπειδὴ ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι μὴν ἠξεύροντες πολλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ὁποῦ μᾶς συμφέρουν, ζητοῦμεν ἐκεῖνα ὁποῦ δὲν μᾶς συμφέρουν, διὰ τοῦτο ἐδίδετο χάρισμα εὐχῆς εἰς ἕνα ἀπὸ τοὺς τότε Χριστιανοὺς, καὶ ἔτζι αὐτὸς ἐσέκετο εἰς τὸ μέσον τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συναθροισμένων Χριστιανῶν, καὶ ἐζήτει ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐκεῖνο ὁποῦ ἦτον συμφέρον εἰς ὅλους κοινῶς τοὺς ἐκεῖ εὑρισκομένους· καὶ ὄχι μόνον αὐτὸς τοῦτο ἐζήτει, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἐδί-

(1) Ὁ δὲ Φώτιος λέγει, ὅτι ὄχι μόνον διὰ τί ἀνέφερε περὶ ὑπομονῆς, ἀλλὰ διὰ τί ἀνέφερε καὶ περὶ ἐλπίδος· διὰ τοῦτο εἶπεν ἀκολούθως, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον συμβοηθεῖ εἰς τὰς ἀσθενείας μας· διὰ νὰ μὴ ψυχραινώμεθα γὰρ, εἰς τὰς ἐλπίδας ὁποῦ ἔχομεν περὶ τῶν μελλόντων, διὰ τοῦτο τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον συμβοηθεῖ εἰς τὴν ἀσθένειαν τῶν λογισμῶν μας, καὶ μὲ τὰ πνευματικά του χαρίσματα πληροφορεῖ τὰς ἐλπίδας ὁποῦ ἔχομεν, καὶ δὲν μᾶς ἀφίνει νὰ ἀμφιβάλωμεν περὶ τῶν μελλόντων· μάλιστα δὲ μὲ τὴν διδασκαλίαν, καὶ τὸ χάρισμα ὁποῦ μᾶς δίδει, πῶς νὰ προσευχώμεθα.

(2) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ὠριγένης εἶπεν, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον διδάσκει ἡμᾶς, ὡς ὁ διδάσκαλος διδάσκει τοὺς μαθητάς του τὰ γράμματα. (παρὰ Κορεσσίῳ.) Ὁ Χρυσόστομος δὲ λέγει, ὅτι τὸ ῥητὸν τοῦτο εἶπεν ὁ Παῦλος· „οὐχ ἐπειδὴ τὸ Πνεῦμα ἐστέναζεν· ἀλλ᾽ ἐπει- „δὴ οἱ πνευματικοὶ ἄνδρες, οἱ τὰ χαρίσματα τοῦ „Πνεύματος ἔχοντες, ὑπὲρ τῶν πλησίον εὐχόμενοι, „καὶ τὰς ἱκετηρίας ἀναφέροντες, μετὰ κατανύξεως, καὶ „στεναγμῶν τοῦτο ἐποίουν“. (Ἑρμηνεία εἰς τὸν μά. Ψαλμόν.)

ἐδίδασκε πῶς νὰ τὸ ζητοῦν ἀπὸ τὸν Θεόν. Πνεῦμα λοιπὸν ὀνομάζει ἐδῶ ὁ Παῦλος, τὸ τῆς εὐχῆς χάρισμα, καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν τὴν τὸ πνευματικὸν χάρισμα τοῦτο ἔχουσαν, τὴν παρακαλοῦσαν τὸν Θεόν, καὶ στενάζουσαν· ἐπειδὴ ἐστένετο, καὶ ἐπαρακάλει τὸν Θεὸν ὁ πνευματικὸς ἐκεῖνος ἄνθρωπος, ὁ τὸ χάρισμα ἔχων τῆς εὐχῆς· τούτου δὲ τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου τύπος, καὶ εἰκὼν εἶναι, ὁ νῦν τῆς Ἐκκλησίας Διάκονος, ὅστις στένεται καὶ ποιεῖ τὰς ἐκτενεῖς αἰτήσεις πρὸς τὸν Θεὸν διὰ ὅλον τὸν λαόν.

27. „Ὁ δὲ ἐρευνῶν τὰς καρδίας, οἶδε τί τὸ φρόνημα τοῦ Πνεύματος, ὅτι κατὰ Θεὸν ἐντυγχάνει ὑπὲρ Ἁγίων“.

Ὄχι, λέγει, διὰ τί ὁ Θεὸς δὲν ἠξεύρει, διὰ τοῦτο στένεται ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος καὶ τὸν παρακαλεῖ· διὰ τί ὁ Θεὸς ὁποῦ ἐρευνᾷ, καὶ ἠξεύρει τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, αὐτὸς ἠξεύρει καὶ τί εἶναι τὸ φρόνημα τοῦ Πνεύματος· ἤγουν τοῦ πνευματικοῦ ἐκείνου ἀνθρώπου, τοῦ ἔχοντος τὸ χάρισμα τῆς εὐχῆς· ὅτι ζητεῖ διὰ τοὺς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Χριστιανοὺς ἐκεῖνα, ὁποῦ εἶναι ἀρέσκοντα εἰς αὐτὸν τὸν Θεὸν (1)· οἱ Χριστιανοὶ γὰρ εἶναι οἱ Ἅγιοι, περὶ τῶν ὁποίων λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος· γίνεται δὲ τοῦτο διὰ νὰ μάθωμεν ἡμεῖς, νὰ ζητοῦμεν τὰ αἰτήματά μας κατὰ Θεόν, ἤγουν μόνα τὰ ἀρέσκοντα εἰς τὸν Θεόν. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ Πνεῦμα διὰ λόγου μας παρακαλεῖ, μὴ λυπῆσαι ἐσὺ Χριστιανέ, ὁποῦ θλίβεσαι, ἢ πάσχεις διὰ τὸν Χριστόν.

28. „Οἴδαμεν δὲ, ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν, πάντα συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθὸν, τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσιν“.

Τὰ προτεινὰ μὲν λόγια, ὁποῦ εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, (καθὼς ἦτον, ὅτι ἡ κτίσις ὑπετάχθη εἰς τὴν φθοράν, καὶ ὅτι θέλει ἀφθαρτισθῇ, καὶ ὅτι ἡμεῖς δὲν ἠξεύρομεν τί νὰ προσευχηθῶμεν·) αὐτά, λέγω, ὅλα, ἦτον συμβουλαί, καὶ διδασκαλίαι παρηγορητικαὶ τῶν Χριστιανῶν ἐκείνων ὁποῦ ἐθλίβοντο, καὶ ἐταλαιπωροῦντο εἰς τὴν Ῥώμην διὰ τὸν Χριστιανισμόν· τὰ δὲ λόγια ὁποῦ γράφει τώρα ἐδῶ, αὐτὰ εἶναι φανερώτατον, ὅτι διὰ ὅλους τοὺς θλιβομένους Χριστιανοὺς τὰ γράφει, διὰ τί, λέγει, εἰς ἐκείνους ὁποῦ ἀγαποῦν τὸν Θεόν, ὅλα, καὶ αὐτὰ ἀκόμη ὁποῦ φαίνονται πῶς εἶναι δύσκολα, καὶ θλιβερά, συνεργοῦσιν εἰς τὸ ἀγαθόν, καὶ τὴν ἀρετήν. Βλέπε δέ, Χριστιανέ, ὅτι δὲν εἶπεν ὁ Παῦλος, ὅτι δὲν ἔρχεται κανένα θλιβερὸν εἰς τοὺς ἀγαπῶντας τὸν Θεόν, ὄχι· ἀλλ' εἶπεν, ὅτι ἔρχονται μὲν τὰ θλιβερὰ εἰς αὐτούς, ὁ Θεὸς ὅμως διὰ τὴν ἀγαθότητά του μεταχειρίζεται τὰ θλιβερὰ ταῦτα διὰ τὸ συμφέρον ἐκείνων ὁποῦ τὰ πάσχουν (2). Ἔπειτα, ἐπειδὴ τοῦτο ἐφαίνετο, ὅτι εἶναι ἄπιστον, καὶ ἀβέ-

---

(1) Σημείωσαι, ὅτι κατὰ τὸν Οἰκουμένιον, ὁ ἐρευνῶν ἐδῶ τὰς καρδίας, νοεῖται ἰδιαιτέρως περὶ τοῦ Παρακλήτου· ἐπειδὴ γὰρ ὁ Παράκλητος εἶναι φύσει Θεός, τοῦ δὲ Θεοῦ εἶναι ἴδιον νὰ ἐρευνᾷ τὰς καρδίας, κατὰ τὸ „Σὺ μονώτατος οἶδας τὴν καρδίαν πάντων“. (γ'. Βασιλ. η'. 39.) ἄρα καὶ ὁ Παράκλητος ἐρευνᾷ τὰς καρδίας· καὶ ἂν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐρευνᾷ ἕως καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, ὡς λέγει ὁ Παῦλος, (α'. Κορ. β'.) πόσῳ μᾶλλον ἐρευνᾷ τὰς τῶν ἀνθρώπων καρδίας; Καὶ τοῦτο δὲ ἔτι σημειοῦμεν ἐνταῦθα, ὅτι λέγει ὁ θεῖος Χρυσόστομος, πῶς ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ νὰ τὸν παρακαλοῦν οἱ ἄνθρωποι, διὰ νὰ τοὺς εὐεργετῇ, ὥστε ὁποῦ, δὲν τοὺς διδάσκει μόνον αὐτὸς νὰ παρακαλοῦν τὸν Θεὸν πάντοτε λέγων· „αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν“. (Ματθ. ζ'. 7.) ἀλλὰ καὶ χάρισμα εὐχῆς δίδει εἰς αὐτούς, ἵνα διὰ μέσου αὐτοῦ τὸν παρακαλοῦν· καὶ καθὼς εἰς τὸν Μωϋσῆν ἔλεγεν· „ἄφες με καὶ ἐξαλείψω αὐτούς“. (Ἔξοδ. λβ'. 1.) διὰ νὰ παρακινήσῃ αὐτὸν μὲ τὸν λόγον τοῦτον, νὰ τὸν παρακαλέσῃ διὰ τοὺς Ἰσραηλίτας, τοῦτο καὶ τώρα κάμνει· διὰ τοῦτο καὶ χάρισμα εὐχῆς ἐδίδου. (Ὁμιλ. ιδ'. εἰς τὴν πρὸς Ῥωμ.)

(2) Ὁ δὲ θεῖος Αὐγουστῖνος, λέγει ὅτι καὶ αὐταὶ αἱ ἁμαρτίαι συνεργοῦσιν εἰς ἐκείνους ὁποῦ ἀγαποῦν τὸν Θεόν· (Ἐρωτικῇ Εὐχ. κη'.) καθ' ὅτι ἁμαρτάνοντες αὐτοί, ἐξ αἰτίας τούτων μετανοοῦσι, καὶ σώζονται, οὕτω γὰρ φησίν· „οἱ δὲ γεγραμμένοι ἐν Βίβλῳ ζωῆς, ἀπολέσθαι οὐ δύνανται, οἷς πάντα συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθόν, καὶ αὐτὰ τὰ ἁμαρτήματα· ὅταν γὰρ πέσωσιν, οὐ καταράσσονται· εἰς δὲ τοὺς μὴ ἀγαπῶντας τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς τὸ κακόν“· ὅθεν ὁ Θεὸς τοὺς τοιούτους σκληρύνει, κατὰ τὸν Κορέσιον. Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει· „οὐχ ἅπασι συνεργεῖ, ἀλλὰ τοῖς ἀγαπῶσι· καὶ οὐχ ἁπλῶς συνεργεῖ, ἀλλ' εἰς ἀγαθὸν συνεργεῖ· εἰ γάρ τις αἰτήσῃ τὰ μὴ συμφέροντα, διαμαρτάνει τῆς αἰτήσεως· ἐπειδὴ τὸ μὴ τυχεῖν συμφέρει“. Ὁ δὲ Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος οὕτω φησί· „ἐν πᾶσι τοῖς οὖσιν ἡ θεία πρόνοια, καὶ οὐδὲν τῶν ὄντων ἀπρονόητον, ἀλλὰ καὶ τοῖς γινομένοις κακοῖς ἀγαθοπρεπῶς ἡ πρόνοια κέχρηται πρὸς τὴν αὐτῶν, ἢ ἄλλων, ἢ ἰδίαν, ἢ κοινὴν ὠφέλειαν, καὶ οἰκείως ἕκαστον τῶν ὄντων προνοεῖ“. (Κεφ. δ'. περὶ θείων ὀνομάτων.)

ἀβέβαιον, διὰ τοῦτο ἀπὸ τὰ απερασμένα βεβαιόνει τοῦτο, λέγωντας „τοῖς κατὰ πρόθεσιν „κλητοῖς οὖσιν“. Ὁ Θεὸς, λέγει, σὲ ἐκάλεσε Χριστιανὲ, ὁποῦ ἦσουν μακρὰν ἀπὸ αὐτὸν κατὰ τὴν θεογνωσίαν, καὶ πίστιν· καὶ καλέσας, σὲ ἔκαμεν ἐδικόν του, καὶ λοιπὸν πῶς δὲν θέλει νὰ σοὶ βοηθήσῃ τώρα, ὁποῦ ἐκλήθης ἀπ' αὐτὸν, καὶ ἔγινες ἐδικός του; Κλητὸς δὲ γίνεται ὁ ἄνθρωπος, ἤτοι καλεσμένος κατὰ πρόθεσιν, ἤγουν μὲ τὴν ἐδικήν του προαίρεσιν (1)· ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἀρκετὸν μόνον τὸ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ κάλεσμα εἰς τὸ νὰ σωθῇ τινάς· διατὶ, ἂν ἦτον ἔτζι, ὅλοι ἤθελαν σωθοῦν οἱ ἄνθρωποι, ἐπειδὴ καὶ ὅλοι ἐκαλέσθησαν· ἀλλὰ εἶναι χρεία καὶ τῆς προαιρέσεως τοῦ ἀνθρώπου· καὶ οὕτως ἐκ τῶν δύω τούτων, τοῦ τε θείου καλέσματος, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης προαιρέσεως, σώζεται ὅποιος σώζεται. Καὶ ὁ Θεοδώρητος δὲ λέγει· „σφόδρα δὲ ἀκριβῶς συνέζευξε τῇ κλήσει τὴν πρόθεσιν, οὐ γὰρ ἁπλῶς καλεῖ, ἀλλὰ „τοὺς πρόθεσιν ἔχοντας“.

29. „Ὅτι οὓς προέγνω, καὶ προώρισε συμμόρφους τῆς εἰκόνος τοῦ
„Υἱοῦ αὐτοῦ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελ-
„φοῖς“.
30. „Οὓς δὲ προώρισε τούτους καὶ ἐκάλεσε“.

Προγινώσκει ὁ Θεὸς ἐκείνους, ὁποῦ εἶναι ἄξιοι διὰ νὰ καλεσθοῦν εἰς τὴν χάριν καὶ Βασιλείαν του, καὶ ἔπειτα τοὺς προορίζει. Προτέρα λοιπὸν τῇ τάξει εἶναι ἡ πρόγνωσις, καὶ ἔπειτα ὁ προορισμός. Προορισμὸν δὲ πρέπει νὰ νοῇς, ὦ ἀναγνῶστα, τὸ ἀμετάθετον τοῦ Θεοῦ ἀγαθὸν θέλημα (2). Προεγνώρισε λοιπὸν ὁ Θεὸς, ὅτι ὁ Παῦλος εἶναι ἄξιος τῆς κλήσεως τοῦ

(1) Ὁ δὲ θεῖος Αὐγουστῖνος ἐν τῷ περὶ διορθώσεως, καὶ χάριτος, καὶ ἀλλαχοῦ, πρόθεσιν ἐννοεῖ τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ, καθὼς καὶ ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος φανερῶς ἀλλαχοῦ, πρόθεσιν Θεοῦ λέγει· „ἵνα ἡ κατ' ἐκλο„γὴν τοῦ Θεοῦ πρόθεσις μένῃ“. (Ῥωμ. θ'. 11.) (παρὰ Κορεσσίῳ.)

(2) Περὶ μὲν τῆς τοῦ Θεοῦ Προγνώσεως, ταῦτά φησιν ὁ θεῖος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός· „χρὴ γινώσκειν, „ὡς πάντα μὲν προγινώσκει ὁ Θεὸς, οὐ πάντα δὲ „προορίζει· προγινώσκει γὰρ καὶ τὰ ἐφ' ἡμῖν (ἤτοι τὰ „ἐπὶ τῇ ἡμετέρᾳ προαιρέσει εὑρισκόμενα καλὰ, ἢ „κακά.) οὐ προορίζει δὲ αὐτά· οὐ γὰρ θέλει τὴν κα„κίαν γενέσθαι, οὐδὲ βιάζεται τὴν ἀρετήν“. (Βιβλ. β'. περὶ Πίσ. Κεφ. μζ'.) Περὶ δὲ τοῦ θείου Προορισμοῦ ταῦτα· „ὥστε τῆς θείας προγνωστικῆς κελεύσεως „ἔργον ἐστὶν ὁ Προορισμός· προορίζει δὲ τὰ οὐκ ἐφ' ἡ„μῖν κατὰ τὴν πρόγνωσιν αὐτοῦ· ἤδη γὰρ κατὰ τὴν „πρόγνωσιν αὐτοῦ, προέκρινε πάντα ὁ Θεὸς, κατὰ τὴν „ἀγαθότητα, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ (αὐτόθ.) ὥστε „κατὰ τὸν Ἅγιον τοῦτον ἡ Πρόγνωσις εἶναι καθολικω„τέρα, καὶ περιεκτικωτέρα τοῦ Προορισμοῦ· ὁ δὲ Προο„ρισμὸς εἶναι μερικώτερος· καθ' ὅ,τι ἡ μὲν Πρόγνω„σις τοῦ Θεοῦ περιλαμβάνει καὶ τὰ ἐφ' ἡμῖν, καὶ τὰ οὐκ „ἐφ' ἡμῖν· ἤγουν καὶ ὅσα κρέμονται ἐκ τῆς ἐδικῆς μας „προαιρέσεως, καθὼς εἶναι αἱ ἀρεταὶ, καὶ αἱ κακίαι, „καὶ ὅσα δὲν κρέμονται ἐξ αὐτῆς, ἀλλὰ ἐκ τῆς θελή„σεως τοῦ Θεοῦ· ὁ δὲ Προορισμὸς περιλαμβάνει μόνα „τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἤγουν ὅσα δὲν κρέμονται ἀπὸ τὴν „ἐδικήν μας θέλησιν, ἀλλὰ ἀπὸ μόνην τὴν θέλησιν „τοῦ Θεοῦ“. Ποῖα δὲ εἶναι αὐτά; ἄκουσον πάλιν τὸν „αὐτὸν Δαμασκηνὸν ταῦτα λέγοντα· „τῶν οὐκ ἐφ' ἡ„μῖν.... τὰ λοιπὰ πάντα τῆς θείας βουλῆς ἐξήρτηται· „ἡ μὲν γὰρ γένεσις πάντων ἐκ τοῦ Θεοῦ· αὕτη γὰρ „τῆς δημιουργικῆς αὐτοῦ δυνάμεώς ἐστι, καὶ ἡ διαμονὴ, „τῆς συνεκτικῆς δυνάμεως αὐτοῦ· καὶ ἡ κυβέρνησις ἡ„μῶν, καὶ σωτηρία, τῆς προνοητικῆς αὐτοῦ δυνάμεως, „καὶ ἡ τῶν ἀγαθῶν αἰωνία ἀπόλαυσις, τῆς ἀγαθότητος „αὐτοῦ“. (Βιβλ. β'. περὶ Πίσ. Κεφ. με'.) Καὶ λοιπὸν, ἐπειδὴ κατὰ τὸν θεῖον τοῦτον Πατέρα, αὐτὰ εἶναι τὰ ἔργα τοῦ Προορισμοῦ, τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν· ἤτοι ἡ δημιουργία ἡμῶν, ἡ συνοχὴ καὶ πρόνοια ἡμῶν, καὶ ἡ αἰωνία ἀπόλαυσις τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀγαθῶν· ταὐτὸν εἰπεῖν, ἡ ἀρχὴ, καὶ τὸ μέσον, καὶ τὸ τέλος μας, διὰ τοῦτο ἕπεται, ὅτι ὁ Θεὸς ἀπὸ μέρος ἐδικόν του, προώρισε διὰ τὴν ἄπειρόν του ἀγαθότητα ἁπλῶς καὶ καθολικῶς, καὶ χωρίς τινος ἐξαιρέσεως, τὸ νὰ δημιουργήσῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, τὸ νὰ τοὺς συντηρήσῃ εἰς τὸ εἶναι, διὰ τῆς συνοχῆς καὶ προνοίας του, καὶ τὸ νὰ τοὺς σώσῃ, καὶ νὰ τοὺς κάμῃ κληρονόμους τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν του· ὅθεν, ὁ μὲν ἐξοχώτατος ἐν τοῖς παλαιοῖς Θεολόγοις θεῖος Διονύσιος ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος, Προορισμὸν ὀνομάζει τὸ ἀγαθὸν τοῦ Θεοῦ θέλημα, καθ' ὃ ὁ Θεὸς ἀπ' αἰῶνος προώρισε πάντα τὰ κτίσματα, καὶ ἐν χρόνῳ ἐδημιούργησε· „παραδείγματα δέ φαμεν τοὺς ἐν Θεῷ τῶν ὄν„των οὐσιοποιοὺς, καὶ ἑνιαίως προϋφεστῶτας λόγους, οὓς ἡ „Θεολογία προορισμοὺς καλεῖ, καὶ θεῖα καὶ ἀγαθὰ θε„λήματα, τῶν ὄντων ἀφοριστικὰ καὶ ποιητικὰ, καθ' οὓς „ὁ Ὑπερούσιος τὰ ὄντα πάντα, καὶ προώρισε, καὶ παρή„γαγε“. (Κεφ. ε'. περὶ θείων ὀνομάτ.) Ὁ δὲ Συμεὼν ὁ νέος Θεολόγος ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, οὕτω φησί· „λοιπὸν ὅλους τοὺς προσκαλεῖ (ὁ Θεὸς) ἀπὸ ἀνατολὰς „ἕως δυσμὰς, Ἑβραίους, λέγω, καὶ Ἕλληνας· ἐπρο„γνώρισε δὲ ὁ Θεὸς καὶ τὴν ἀπείθειαν ὁποῦ ἔμελλον „νὰ δείξουν οἱ Ἑβραῖοι ἐξ ἀπιστίας εἰς τὸ πρόσκαλεσ„μα, καὶ τὴν ἐπιστροφὴν ὁποῦ ἔμελλον νὰ κάμουν τὰ „ἔθνη ἐκ πίστεως· μὲ ὅλον τοῦτο προώρισε πρὸ τῶν „αἰώνων, ὅτι ὅσοι θελήσουν (κἂν Ἑβραῖοι εἶναι, „κἂν Ἕλληνες) νὰ πιστεύσουν εἰς αὐτὸν, καὶ νὰ βαπτι„σθοῦν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ.... νὰ δικαιωθοῦν ἀπὸ τῆς „ἁμαρτίας, καὶ νὰ δοξασθοῦν, καὶ νὰ γένουν μέτοχοι „ζωῆς

τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ἔτζι τὸν προώρισεν, ἤτοι ἀμεταθέτως ὥρισε, καὶ ἀπεφάσισε τὸ νὰ καλέσῃ αὐτόν. Συμμόρφους λοιπὸν κάμνει ὁ Θεὸς τῆς εἰκόνος τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ ἐκείνους, ὁποῦ προγινώσκει ἀξίους· διὰ τί, ἐκεῖνο ὁποῦ εἶναι ὁ μονογενής του Υἱὸς κατὰ φύσιν, τοῦτο οἱ ὑπὸ

„ζωῆς αἰωνίου... Ἰδοὺ λοιπόν, ἀδελφέ, ὁποῦ ἐπρογνω-
„ρίσθης ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ἐπροωρίσθης, καὶ ἐδικαιώ-
„θης, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον ἀνεκαλέσθης, διὰ τῆς εἰς
„Χριστὸν Πίστεως, καὶ τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος“. (Λόγ.
κς'. Σελ. 14ε.) Ὅθεν ἄλλο δὲν μένει εἰς τοὺς παρὰ τοῦ Θεοῦ προορισθέντας ἀνθρώπους, πάρεξ τὸ νὰ συμφωνήσουν καὶ αὐτοὶ μὲ τὸ ἐδικόν τους θέλημα, εἰς τὸ προορίσαν αὐτοὺς ἀγαθὸν θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἤτοι τὸ νὰ ἀκολουθήσουν καὶ αὐτοὶ διὰ τῶν ἔργων εἰς τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ Προορισμόν τους, πιστεύοντες εἰς τὸν Χριστόν, φυλάττοντες τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, ἀπέχοντες ἀπὸ κάθε ἁμαρτίαν, καὶ ἐργαζόμενοι τὰς ἀρετάς. Οὕτω δείκνυνται προωρισμένοι· οὕτω γίνονται κληρονόμοι τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας· δι' ὅ, τι ὅσοι δὲν συμφωνήσουν μὲ τὸ θέλημά τους εἰς τὸ προοριστικὸν θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν ἀκολουθήσουν διὰ τῶν ἔργων εἰς τὸν παρὰ Θεοῦ Προορισμόν τους, μὴ πιστεύοντες εἰς τὸν Χριστόν, μηδὲ φυλάττοντες τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, αὐτοὶ ἐκπίπτουσιν ἀπὸ τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ γενόμενον ἀπ' αἰῶνος προορισμόν τους, καὶ ὑστεροῦνται καὶ τὴν ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ διδομένην τοῦ Θεοῦ χάριν, καὶ τὴν ἐν τῇ μελλούσῃ δοθησομένην δόξαν· καὶ ἁπλῶς, οἱ μὴ ἀπέχοντες ἀπὸ τὰς κακίας, μηδὲ ἐργαζόμενοι τὰς ἀρετάς, ἀντὶ νὰ γένουν προωρισμένοι, γίνονται ἀποδεδοκιμασμένοι, ὄχι ἀπὸ μέρος τοῦ Θεοῦ· μὴ γένοιτο! ὁ γὰρ Θεὸς ἐχάρισεν εἰς αὐτοὺς ὅλα τὰ ἱκανὰ μέσα, καί, διὰ τῆς φύσεως, καὶ διὰ τῆς χάριτος, εἰς τὸ νὰ σωθοῦν, καὶ νὰ ἐπιτύχουν τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ προορισμόν τους· ἀλλὰ ἀπὸ μέρος ἐδικόν τους· δι' ὅ, τι αὐτοὶ μὴ θελήσαντες νὰ μεταχειρισθοῦν τὰ μέσα ταῦτα καλῶς, ἀλλὰ κακῶς μεταχειρισάμενοι τὸ ἐδικόν τους αὐτεξούσιον, ἀπέτυχον τοῦ θείου Προορισμοῦ, καὶ τῆς αἰωνίου κληρονομίας τῶν ἀγαθῶν, ταυτὸν εἰπεῖν, ἀπέτυχον τοῦ τέλους ἐκείνου, διὰ τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήθησαν.

Ὅθεν ἀρέσκει μοι πολλὰ ἐκεῖνο ὁποῦ εἶπε προσφυῶς καὶ σοφῶς ὁ πολυμαθὴς Γεώργιος ὁ Κορέσσιος· ὅτι καθὼς ἀκολουθεῖ εἰς τὰ τῆς φύσεως πράγματα· ἔτζι ἀκολουθεῖ καὶ εἰς τὰ τῆς χάριτος· καὶ καθὼς εἰς τὰ φυσικά, καθ' ὑπόθεσιν εἰς τὸ νὰ κάμῃ καρπὸν ἕνα δένδρον, χρειάζονται διὰ νὰ συνδράμουν, καὶ χιόνες, καὶ τόπος, καὶ βροχαῖς, καὶ εὐκρασία ἀέρων, καὶ πολλαὶ ἄλλαι περιστάσεις φυσικαί· τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τὰ τῆς χάριτος, καθ' ὑπόθεσιν εἰς τὸ νὰ ἐπιτύχῃ ὁ ἄνθρωπος τοῦ παρὰ Θεοῦ προορισμοῦ του, χρειάζεται νὰ θελήσῃ καὶ αὐτὸς νὰ κοπιάσῃ, καὶ νὰ ἀγωνισθῇ εἰς τὸ νὰ φυλάττῃ τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τὰ κακά, εἰς τὸ νὰ ἐργάζεται τὰς ἀρετάς, καὶ ἁπλῶς εἰς τὸ νὰ διαμένῃ πάντοτε ἐν τῷ καλῷ, καὶ ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι· δι' ὅ, τι καθὼς τὰ φυσικὰ δὲν ἔρχονται εἰς τέλος πρόσφορον, ἐὰν μὴ συνέλθουν καὶ αἱ ἔξωθεν περιστάσεις· ἔτζι καὶ τὰ τῆς χάριτος δὲν λαμβάνουν τέλος πρόσφορον, ἐὰν μὴ συνέλθῃ καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου προαίρεσις. Συνάγεται λοιπὸν ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι ὁ Προορισμὸς νοεῖται διττῶς, καθολικῶς, καὶ μερικῶς· καὶ Προορισμὸς μὲν καθόλου εἶναι ἀπὸ μέρος τοῦ Θεοῦ, καθ' ὅτι ὁ Θεὸς διὰ μόνην τὴν φυσικήν του ἀγαθότητα ἀπὸ τοῦ αἰῶνος μὲ τὸ προηγούμενόν του θέλημα προώρισε νὰ δημιουργήσῃ ὅλους κοινῶς τοὺς ἀνθρώπους, νὰ τοὺς σωτηρίσῃ διὰ τῆς χάριτος τοῦ μονογενοῦς του Υἱοῦ, καὶ νὰ τοὺς κάμῃ κληρονόμους τῆς βασιλείας του, καθὼς ὁ Παῦλος βοᾷ· „ὃς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι“. (α'. Τιμοθ. β'. 4.) Μερικὸς δὲ Προορισμός εἶναι, ἀπὸ μέρος τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἵ τινες θέλουν καὶ αὐτοὶ νὰ συμφωνήσουν τὸ θέλημά τους εἰς τὸ προηγούμενον θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀγωνίζονται νὰ φυλάττουν τὰς ἐντολάς του, καὶ νὰ ἐπιτύχουν τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ προορισμόν τους· ὁ δὲ προορισμὸς οὗτος καλεῖται καὶ ἐκλογή· καθ' ὅ, τι μερικοὶ μόνον ἀπὸ τοὺς πολλοὺς θέλουν καὶ ἀκολουθοῦν εἰς αὐτόν, κάμνοντες τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, οἵ τινες διὰ τοῦτο λέγονται καὶ ἐκλεκτοί, καθὼς εἶπεν ὁ Κύριος· „Πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ „ἐκλεκτοί“. (Ματθ. κ'. 16.)

Σημείωσαι δέ, ὅτι ὁ Ἀπόστολος ἐδῶ ὁμιλεῖ, ὡς νομίζω, περὶ τοῦ μερικοῦ Προορισμοῦ· εἶπε γάρ, ὅτι „τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν· „καὶ προώρισε συμμόρφους τῆς εἰκόνος τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ“. Τούτων οὕτως εἰρημένων, θαυμάζω πῶς μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἐδικούς μας νεωτέρους Θεολόγους, εἶπον ὅτι ὁ Προορισμὸς δὲν εἶναι προηγούμενον θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἑπόμενον· ἐπειδὴ καὶ ὁ Θεὸς λέγουσι, διὰ τοῦτο προορίζει τοὺς δικαίους, διὰ τί προγνωρίζει τὰ καλὰ ἔργα ὁποῦ ἔχουν νὰ κάμουν· ἐκινήθησαν δὲ νὰ εἰποῦν τοῦτο, διὰ νὰ φύγουν ἐκεῖνο ὁποῦ λέγουσιν οἱ Καλβῖνοι, δηλαδὴ ὅτι ὁ Θεὸς προορίζει τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ νὰ ἀπολαύσουν τὴν βασιλείαν του, καὶ χωρὶς νὰ κάμουν καλὰ ἔργα· καὶ ζητοῦντες νὰ φύγουν τὸ ἕνα ἄτοπον, ἔπεσον εἰς ἄλλο ἄτοπον. Δι' ὅ, τι, ἐὰν εἴπωμεν, ὅτι διὰ τὰ καλὰ ἔργα τῶν δικαίων προώρισεν ὁ Θεὸς νὰ δημιουργήσῃ, καὶ νὰ σώσῃ αὐτούς, λοιπὸν δὲν εἶναι προηγουμένη αἰτία τῆς δημιουργίας καὶ σωτηρίας αὐτῶν ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότης καὶ θέλησις· ἀλλ' εἶναι τὰ καλὰ ἔργα τῶν δικαίων· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότης καὶ θέλησις εἶναι ἑπομένη, καθ' ὅ, τι ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν ἐκινήθη νὰ τοὺς δημιουργήσῃ, καὶ νὰ τοὺς σώσῃ. Τοῦτο δὲ πόσον εἶναι ἄτοπον, τίς δὲν τὸ βλέπει; Ἔπειτα, ἂν διὰ τὰ καλὰ ἔργα τῶν δικαίων προώρισεν ὁ Θεὸς νὰ δημιουργήσῃ, καὶ νὰ σώσῃ τοὺς δικαίους· ἔπρεπεν ἐκ τοῦ ἀκολούθου, καὶ διὰ τὰ κακὰ ἔργα τῶν ἁμαρτωλῶν νὰ ἐμποδισθῇ ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸ νὰ προορίσῃ εἰς τὸ νὰ δημιουργήσῃ, καὶ νὰ καλέσῃ εἰς τὴν βασιλείαν του τοὺς ἁμαρτωλούς· ἀλλὰ μήν, καθὼς διὰ τὰς κακίας τῶν ἁμαρτωλῶν δὲν ἐμποδίσθη ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸ νὰ προορίσῃ ἀπ' αἰῶνος εἰς τὸ νὰ δημιουργήσῃ τοὺς ἁμαρτωλούς, καὶ νὰ τοὺς καλέσῃ εἰς τὴν βασιλείαν του· ἔτζι ἐκ τοῦ ἐναντίου, οὔτε διὰ τὰς ἀρετὰς τῶν δικαίων προηγουμένως δὲν ἐκινήθη ὁ Θεὸς νὰ προορίσῃ αὐτοὺς ἀπ' αἰῶνος εἰς τὸ νὰ τοὺς δημιουργήσῃ, καὶ νὰ τοὺς σώσῃ.

Ἡ ἀλήθεια λοιπὸν εἶναι αὐτή· ὅτι ὁ Θεὸς ἀπ' αἰῶνος προεγίνωσκε ναὶ καὶ τὰ καλὰ ἔργα ὁποῦ ἔμελλον νὰ κάμουν οἱ δίκαιοι, καὶ τὰ κακὰ ἔργα ὁποῦ ἔμελλον νὰ κάμουν οἱ ἁμαρτωλοί· ἀλλ' ὅμως, οὔτε διὰ τὰ καλὰ ἔργα τῶν δικαίων αὐτὰ καθ' ἑαυτά, προώρισε νὰ δημιουργήσῃ, καὶ νὰ σώσῃ αὐτούς· οὔτε διὰ τὰ κακὰ ἔργα τῶν ἁμαρτωλῶν αὐτὰ καθ' αὐτά, ἐμποδίσθη ἀπὸ τὸ νὰ δη-

πὸ Θεοῦ προσοικειωθέντες γίνονται κατὰ χάριν, μὲ τὸ νὰ χρηματίζουν καὶ αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ (1). Πρωτότοκος δὲ εἶναι ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν ἔνσαρκον Οἰκονομίαν· ἐπειδὴ κατὰ τὴν Θεότητα δὲν εἶναι πρωτότοκος, ἀλλὰ μονογενής· διό, τι, ἐπειδὴ ἡ ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ προσληφθεῖσα ἀνθρωπίνη σάρξ, ἐχρίσθη μὲ τὴν παρουσίαν ὅλου τοῦ χρίοντος Θεοῦ, καθὼς εἶπεν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος (2)· καὶ ἔγινεν ἀπαρχὴ ἡμῶν, καὶ ἐπειδὴ ἐν τῷ Χριστῷ ἡγιάσθη ἡ κατάκριτος ἡμῶν φύσις, διὰ τοῦτο πρεπόντως, πρωτότοκος μὲν, εἶναι ὁ Χριστὸς, ἡμεῖς δὲ, ἀδελφοὶ αὐτοῦ χρηματίζομεν. Ὁ δὲ Νύσσης Γρηγόριος „πρωτότοκος λέγει, ὅτι „ἔγινεν ὁ Χριστὸς ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς ἰδιαίτερον διὰ τοῦ Βαπτίσματος· καθ' ὅτι αὐτὸς προ„γεννηθεὶς ἐν τῷ ὕδατι, οὗ τὰς ὠδῖνας ἡ πτῶσις τῆς περιστερᾶς ἐμαιεύσατο, δι' οὗ τοὺς συμ„μετασχόντας αὐτῷ τῆς ὁμοίας γεννήσεως, ἀδελφοὺς ἑαυτοῦ ποιεῖ, καὶ πρωτότοκος γίνεται „τῶν μετ' αὐτὸν γεννωμένων ἐκ τοῦ ὕδατός τε καὶ τοῦ Πνεύματος". (Λόγ. γ'. κατ' Εὐνομίου). Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „πρωτότοκος πάσης κτίσεως". (Κολ. ά. 15.)

„Οὓς δὲ ἐκάλεσε, τούτους καὶ ἐδικαίωσε".

Ἐδικαίωσεν ὁ Θεὸς ἐκείνους ὁποῦ ἐκάλεσε διὰ μέσου τοῦ λουτροῦ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος, καθαρίσας τούτους δι' αὐτοῦ ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, καὶ δικαίους ποιήσας.

„Οὓς δὲ ἐδικαίωσε, τούτους καὶ ἐδόξασε".

Πῶς τοὺς δικαιωθέντας ὁ Θεὸς ἐδόξασε; μὲ τὸ νὰ ἠξίωσεν αὐτοὺς τῆς θείας υἱοθεσίας, καὶ μὲ τὸ νὰ ἐχάρισεν εἰς αὐτοὺς ὅλα τὰ ἄλλα χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (3).

31. „Τί οὖν ἐροῦμεν πρὸς ταῦτα; εἰ ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡ„μῶν";

Βλέπεις, ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι φανερώτατα ἐδῶ ἐπαράστησεν ὁ Ἀπόστολος ὅτι πρὸς τοὺς θλιβομένους Χριστιανοὺς λέγει ταῦτα; τοιαῦτα γὰρ φαίνεται νὰ τοὺς λέγῃ· αὐτίσως ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ εἰς καιρὸν ὁποῦ εἴμεθα ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ, ἠξιώθημεν νὰ λάβωμεν ἀπὸ αὐτὸν, τόσα μεγάλα ἀγαθὰ, πόσῳ μᾶλλον ὕστερα ἀφ' οὗ ἐδικαιώθημεν, καὶ ἐδοξάσθημεν, καὶ ἐγίναμεν φίλοι Θεοῦ,

---

δημιουργήσῃ αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς καλέσῃ εἰς τὴν βασιλείαν του· ἀλλὰ διὰ μόνην τὴν ἄπειρον καὶ φυσικήν του ἀγαθότητα, καὶ θέλησιν, ἀπ' αἰῶνος προώρισε νὰ δημιουργήσῃ, καὶ νὰ καλέσῃ εἰς τὴν βασιλείαν του καὶ τοὺς δικαίους, καὶ τοὺς ἁμαρτωλούς· ἀλλ' οἱ μὲν δίκαιοι, μὲ τὸ νὰ ἐσυμφώνησαν τὴν θέλησίν τους, καὶ ἠκολούθησαν εἰς τὴν θέλησιν αὐτὴν τοῦ Θεοῦ, ἐπέτυχον τῆς Βασιλείας του· οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ, μὲ τὸ νὰ μὴ θελήσουν νὰ συμφωνήσουν καὶ νὰ ἀκολουθήσουν εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ, ἐξέπεσον τῆς Βασιλείας του.

(1) Διὰ τῶν λόγων τούτων φαίνεται ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος, ὅτι ἐννοεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ Υἱοῦ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ ὄχι κατὰ τὴν Θεότητα, καθ' ὅτι χωρὶς τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ, δὲν ἐδύναντο νὰ γένουν Υἱοὶ Θεοῦ οἱ προσοικειωθέντες. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖος Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας, καὶ ὁ Οἰκουμένιος, κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα νοοῦσι τὴν εἰκόνα ταύτην· ὁ γὰρ Οἰκουμένιος λέγει, ὅτι ὅπερ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ κατὰ φύσιν ἦν ἐν τῇ ἐνανθρωπήσει, ἤτοι ὡς Ἅγιος, τοῦτο καὶ οἱ προσοικειωθέντες ἔγιναν κατὰ χάριν, ἐπειδὴ κατὰ τὴν οἰκονομίαν, σύμμορφοι καὶ ἀδελφοὶ τοῦ Υἱοῦ οἱ ἄνθρωποι ἐγένοντο. Ὁ δὲ Κύριλλος λέγει· „καθὼς εἰκόνα „τοῦ χοϊκοῦ, ἤτοι τοῦ Ἀδάμ, τὴν ἐν παρακοῇ καὶ „ἁμαρτίαις ζωὴν εἶναί φαμεν· οὕτως εἰκόνα τοῦ ἐπου„ρανίου, τουτέστι τοῦ Χριστοῦ, τὸν ἁγιασμὸν, καὶ τὴν „δικαιοσύνην καὶ τὴν ὑπακοήν· καὶ ὥσπερ ἐφορέσαμεν „τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, οὕτω φορέσομεν καὶ τὴν εἰκόνα „τοῦ ἐπουρανίου, τουτέστι τὴν ἐν ἁγιασμῷ ζωὴν, καὶ τὴν „πρὸς πᾶν ὁτιοῦν ἀμώμητον πολιτείαν". Ὁ δὲ Μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῷ πρὸς Σεραπίωνα, καὶ ὁ Βασίλειος ἐν τῷ έ. κατ' Εὐνομίου, εἰκόνα τοῦ Υἱοῦ νοοῦσι, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· ὁ δὲ Θεοδώρητος εἰκόνα τοῦ Υἱοῦ λέγει, τὸ σῶμά του, μὲ τὸ ὁποῖον ἔχει νὰ γένῃ σύμμορφον τὸ σῶμα τῶν προωρισμένων, ὡς εἶπε πρὸς Φιλιππ. Κεφ. γ'. ὁ Ἀπόστολος· „ὃς μετασχηματίσει „τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, εἰς τὸ γενέσθαι αὐ„τὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ".

(2) Λόγ. β'. περὶ Υἱοῦ. Ὅρα δὲ καὶ ὁλόκληρον τὸ ῥητὸν τοῦ Ἁγίου εἰς τὸ ά. Κεφ. τῆς πρὸς Ῥωμ. ταύτης στίχ. ί. εἰς τὴν λέξιν, Ἰησοῦ Χριστοῦ.

(3) Τὸ, ἐδόξασεν, ὁ μὲν Χρυσόστομος, καὶ ὁ Θεοφύλακτος, καὶ ὁ Θεοδώρητος, καὶ ὁ Ἀμβρόσιος, καὶ ὁ Γερώνυμος ἐκλαμβάνουσιν ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, τῷ λόγῳ δηλαδὴ τῆς υἱοθεσίας· ὁ δὲ Ὠριγένης ἐκλαμβάνει τοῦτο ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ· τρία γὰρ ὁ Προορισμὸς περιέχει, κλῆσιν, δικαίωσιν, καὶ δόξαν (παρὰ Κορεσσίῳ.)

Θεοῦ, θέλομεν ἀξιωθοῦμεν νὰ λάβωμεν ἀπὸ αὐτὸν ἀγαθὰ μεγαλίτερα; Καὶ ἂν ὁ Θεὸς ἦναι βοηθὸς εἰς ἡμᾶς, ποῖος θέλει εὑρεθῇ νὰ μᾶς ἐναντιωθῇ; βέβαια οὐδείς· διὰ τί, κἂν ὅλη ἡ οἰκουμένη σηκωθῇ κατ᾽ ἐπάνω μας, ἐξάπαντος ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία θέλει μεταγυρίσει ὅλην ἐκείνην τὴν καθ᾽ ἡμῶν τῆς οἰκουμένης ἐπανάστασιν, εἰς σωτηρίαν ἐδικήν μας καὶ δόξαν.

32. „Ὅς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο· ἀλλ᾽ ὑπὲρ ἡμῶν πάντων πα-
„ρέδωκεν αὐτὸν, πῶς οὐχὶ καὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χα-
„ρίσεται“;

Ἀφίνω, λέγει, ὅλα τὰ ἄλλα ἀγαθὰ ὁποῦ μᾶς ἐχάρισεν ὁ Θεὸς, τὰ ὅσα προλαβόντως εἶπα· ἤγουν ὅτι μᾶς ἐκάλεσεν, ὅτι μᾶς ἐδικαίωσε, καὶ ὅτι μᾶς ἐδόξασε· καὶ τοῦτο μόνον λέγω, ὅτι στοχάσου Χριστιανὲ, ὅτι ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, τὸν ἴδιόν του Υἱὸν, ἤγουν τὸν μονογενῆ, τὸν ἀγαπητὸν, τὸν φυσικῶς ἀπὸ τὴν οὐσίαν του γεννηθέντα (ἐπειδὴ εἶναι καὶ κατὰ χάριν θετοὶ υἱοὶ αὐτοῦ διὰ μέσου τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος) αὐτὸν, λέγω, τὸν τόσον ἀκριβὸν, καὶ ἀγαπητόν του Υἱὸν δὲν ἀκριβολόγησεν, οὔτε ἐλυπήθη, (τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, ἐφείσατο) ὁ ἄναρχος Πατὴρ· ἀλλὰ διὰ τὴν ἀγάπην τὴν ἐδικήν μας τὸν παρέδωκε· καὶ ὄχι διὰ ἕνα, ἢ διὰ δέκα, ἢ διὰ ἑκατὸν, ἀλλὰ διὰ ὅλους ὁμοῦ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ εὐγενεῖς, καὶ δυσγενεῖς, καὶ ἐνδόξους, καὶ εὐτελεῖς, καὶ ἀχαρίστους, καὶ βλασφήμους, καὶ ἐχθρούς του· καὶ ὄχι ἁπλῶς τὸν παρέδωκεν, ἀλλ᾽ εἰς σφαγὴν, καὶ θάνατον σταυρικὸν καὶ ἄτιμον (1). Καὶ λοιπὸν πῶς τώρα ὁ αὐτὸς Θεὸς, ὁ τοσοῦτον ἡμᾶς ἀγαπήσας, πῶς δὲν θέλει χαρίσει εἰς ἡμᾶς μαζὶ μὲ τὸν Υἱόν του καὶ ὅλα τὰ πάντα; διὰ τί ἐκεῖνος ὁποῦ ἔδωκε διὰ λόγου μας, ἐχθροὺς ὄντας, τὸν Δεσπότην τοῦ Κόσμου, πῶς δὲν θέλει δώσει εἰς ἡμᾶς φίλους ἤδη ὄντας, τὰ τοῦ Κόσμου κτήματα καὶ ὑπάρχοντα; ὥστε, ἐπειδὴ δὲν μᾶς τὰ δίδει, φανερὸν εἶναι ὅτι δὲν μᾶς συμφέρει, καὶ διὰ τοῦτο δὲν μᾶς τὰ δίδει. Λοιπὸν ἐσὺ Χριστιανὲ, ὁποῦ θλίβεσαι διὰ τὸν Χριστὸν, μὴ ζητῇς τὴν ἄνεσιν, διὰ τί δὲν σοὶ συμφέρει· ἐπειδὴ ἐὰν σοὶ συνέφερεν, ἤθελες τὴν λάβῃς πρὸ πολλοῦ, ἢ καὶ τώρα θέλεις τὴν λάβῃς, ἐὰν ἦναι συμφέρον σου.

33. „Τίς ἐγκαλέσει κατὰ ἐκλεκτῶν Θεοῦ“;

Ἐπειδὴ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους πειρασμοὺς ὁποῦ ἐλάμβανον οἱ τότε ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοὶ, ὠνειδίζοντο, καὶ ὑβρίζοντο πρὸς τούτοις ἀπὸ τοὺς ὁμοφύλους των Ἰουδαίους, πῶς εἶναι εὐμετάβλητοι, καὶ εὐκόλως ἐγύρισαν εἰς τὸν Χριστιανισμόν· διὰ τοῦτο λέγει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος εἰς αὐτούς· ὅτι ὁ Θεὸς σᾶς ἐδιάλεξεν ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἑβραίους, καὶ ποῖος λοιπὸν θέλει κατηγορήσει τὴν ἐκλογὴν, καὶ τὸ διάλεγμα αὐτὸ τοῦ Θεοῦ; Καὶ ἐὰν ἕνας ἄνθρωπος τεχνίτης, καὶ ἔμπειρος, διαλέξῃ κἀνένα πρᾶγμα τῆς τέχνης του, τινὰς δὲν εὑρίσκεται διὰ τοῦτο νὰ τὸν κατηγό-

(1) Τὰ αὐτὰ σχεδὸν μὲ τὸν Παῦλον λέγει καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἐν οἷς φησιν· „οὕτω γὰρ ἠγάπη„σεν ὁ Θεὸς τὸν Κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν „μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ „ἀπόληται, ἀλλ᾽ ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον“. (Ἰωάν. γ΄. 16.) Λέγει δὲ ὁ Νύσσης Γρηγόριος· „Ἡ μὲν Ἐκκλησία „πιστεύει τὸν ἀληθινὸν Πατέρα, ἀληθῶς εἶναι Υἱοῦ Πα„τέρα ἰδίου, καθώς φησιν ὁ Ἀπόστολος, οὐκ ἄλλου ἑτέ„ρου· οὕτω γάρ ἔν τινι τῶν Ἐπιστολῶν ἀπεφήνατο· „ὃς „τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο· ἀντιδιαστέλλων τῇ τοῦ ἰδίου „προσθήκῃ, τοὺς χάριτι, καὶ οὐ φύσει τῆς υἱοθεσίας ἠ„ξιωμένους“. (Λόγ. β΄. κατ᾽ Εὐνομίου). Λέγει δὲ καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας Κύριλλος· „τί γὰρ ἔσται τὸ παρ᾽ ἡ„μῖν ἰσοστάσιον τῷ Θεῷ καὶ Πατρί; δέδωκε γὰρ ὑ„πὲρ ἡμῶν τὸν ἴδιον Υἱὸν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύσας εἰς „αὐτὸν, μὴ ἀπόληται, ἀλλ᾽ ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον· μονο„νουχὶ καὶ τῆς αὐτῷ πρεπούσης ἀφειδήσας φιλοστοργίας“. (Βιβλ. δ΄. τῶν Γλαφυρῶν, ἐν ᾧ περὶ τῆς δαμάλεως γίνεται λόγος) Καὶ πάλιν λέγει ὁ αὐτός· „Εἰ γὰρ „χρῆν τι καὶ ἀνθρώπινον εἰπεῖν εἰς ἀπόδειξιν τοῦ νοήμα„τος ἐναργῆ, κατεδάκνετο τρόπον τινὰ πέμπων εἰς „θάνατον δι᾽ ἡμᾶς τὸν Υἱὸν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, εἰ καὶ „ᾔδει πεισόμενον τῶν λυπούντων οὐδέν· ἐπεὶ καὶ αὐτὸς „ἦν ἀπαθὴς ὡς Θεός· ὅμως δ᾽ οὖν τὸ ἐκ τοῦ θανάτου „χρήσιμον ἐννοῶν, τὴν ἁπάντων φημὶ σωτηρίαν καὶ „ζωὴν, τῆς Πατρὶ πρεπούσης φιλοστοργίας ἠμέλει. διὸ „δὴ καὶ Παῦλος αὐτὸν ἀπεθαύμαζε λέγων· „ὅς γε τοῦ „ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ᾽ ὑπὲρ ἡμῶν πάντων πα„ρέδωκεν αὐτόν· ἐπὶ τίνι δ᾽ ἂν γένοιτο δικαίως τὸ „θαῦμα τῆς εἰς ἡμᾶς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, εἰ „μή τι καὶ τῶν ἀβουλήτων ἔδοξεν ὑπομένειν, παραδοὺς „ὑπὲρ ἡμῶν τὸν ἴδιον Υἱόν; τουτὶ γάρ τοι νοεῖν ἡμᾶς „ἀναπείθει, τὸ, οὐκ ἐφείσατο, λέγων ὁ Παῦλος· ὅπερ „οὐκ ἂν ἐπὶ τοῖς τυχοῦσι ῥηθείη ποτὲ, ἀλλ᾽ ἐπὶ μό„νοις τοῖς μεγάλου τινὸς κατανεανιευομένοις πράγμα„τος“. (Βιβλ. α΄. τῶν Γλαφυρῶν, ἐν ᾧ περὶ τοῦ Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ λέγει).

γορήσῃ, ὅταν ὁ παντεχνήμων, καὶ ἀπειρόσοφος Θεὸς διαλέγῃ, πῶς θέλει εὑρεθῇ νὰ τὸν κατηγορήσῃ; βέβαια οὐδείς.

„Θεὸς, ὁ δικαιῶν".

34. „Τίς ὁ κατακρίνων; Χριστὸς ὁ ἀποθανὼν, μᾶλλον δὲ καὶ ἐγερ-
„θεὶς ἐκ νεκρῶν".

Δὲν εἶπεν ὁ Παῦλος, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὁποῦ ἐσυγχώρησε τὰ ἁμαρτήματά μας· ἀλλ' εἶπε τὸ πολλὰ μεγαλίτερον, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὁποῦ μᾶς ἔκαμε δικαίους. Ἂς μὴ φοβούμεθα λοιπὸν, Χριστιανοὶ, μήτε ἐκείνους ὁποῦ μᾶς πειράζουν, μήτε ἐκείνους ὁποῦ μᾶς ὑβρίζουν, καὶ ὀνειδίζουν· ὁ Θεὸς γὰρ εἶναι ἐκεῖνος ὁποῦ μᾶς ἐδιάλεξε, καὶ ἐδικαίωσε· καὶ ἐκεῖνος δὲ ὁποῦ ἀπέθανε διὰ λόγου μας, μᾶλλον δὲ καὶ ὁποῦ ἀνέστη ἀπὸ τοὺς νεκροὺς διὰ τὴν ἀγάπην μας, εἶναι ὁ Χριστὸς, ὁ γνήσιος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ λοιπὸν ποῖος θέλει κατακρίνει ἡμᾶς, ὁποῦ ἠξιώθημεν νὰ λάβωμεν τὴν τοσαύτην δόξαν;

„Ὃς καὶ ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ· ὃς καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν".

Τὸ ἐντυγχάνει, θέλει νὰ εἰπῇ, πρεσβεύει, καὶ παρακαλεῖ. Διὰ νὰ δείξῃ λοιπὸν ὁ Παῦλος τὴν ὑπερβολικὴν ἀγάπην, ὁποῦ ἔχει ὁ Χριστὸς εἰς ἡμᾶς, εἶπε τοῦτο· ὅτι καὶ μ' ὅλον ὁποῦ ὁ Δεσπότης μας Χριστὸς ἐτελείωσεν ὅλην τὴν ἔνσαρκόν του οἰκονομίαν, δὲν ἔπαυσεν ὅμως καὶ τὴν φιλάνθρωπον κλίσιν, καὶ ἀγαπητικὴν διάθεσιν, ὁποῦ ἔχει εἰς ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς του· ἀλλὰ πρεσβεύει, καὶ παρακαλεῖ διὰ λόγου μας τὸν ἄναρχόν του Πατέρα. Τὸ δὲ νὰ πρεσβεύῃ, καὶ νὰ παρακαλῇ ὁ Χριστὸς διὰ λόγου μας, τοῦτο δὲν φέρει καμμίαν ἐλάττωσιν τῆς θεϊκῆς δόξης αὐτοῦ καὶ μεγαλειότητος, ὄχι· διὰ τί ὁ Παῦλος πρότερον εἰπὼν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐστὶν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ, (τὸ ὁποῖον εἶναι δηλωτικὸν τῆς θεϊκῆς του μεγαλειότητος) ὕστερον εἶπε τὸ, ἐντυγχάνει· θέλοντας νὰ φανερώσῃ μὲ τοῦτο, ὄχι ἄλλο τι, ὡς εἴρηται, παρὰ τὴν ἀγάπην ὁποῦ ἔχει ὁ Χριστὸς εἰς ἡμᾶς. Ἐπειδὴ καὶ διὰ τὸν Πατέρα εἶπεν ὁ αὐτὸς Παῦλος, ὅτι παρακαλεῖ ἡμᾶς διὰ μέσου τῶν Ἀποστόλων· „ὡς τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν". (β'. Κορ. ε'. 20.) Ἆρά γε δὲ ὠλιγόστευσεν ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς διὰ τί παρακαλεῖ; ὄχι· ἀλλ' ἐξάπαντος τοῦτο εἶναι παραστατικὸν τῆς ἀρρήτου κηδεμονίας, καὶ ἀγάπης ὁποῦ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἔχει εἰς ἡμᾶς. Μερικοὶ δὲ τὸ „ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν" ἔτζι ἐνόησαν· ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς τὸ σῶμα φορεῖ, καὶ δὲν τὸ ἀπέβαλεν ὅταν ἀνελήφθη, ὡς οἱ Μανιχαῖοι φλυαροῦσιν, αὐτὸ τὸ νὰ φορῇ σῶμα, τοῦτο εἶναι μία πρεσβεία, καὶ δέησις πρὸς τὸν Πατέρα διὰ ἡμᾶς, διὰ τί βλέποντας αὐτὸ ὁ Πατὴρ, ἐνθυμίζεται τὴν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἀγάπην, διὰ τὴν ὁποίαν ἐφόρεσε σῶμα ὁ ἀγαπητός του Υἱὸς, καὶ ἔτζι κλίνει εἰς εὐσπλαγχνίαν, καὶ ἔλεος (1). Ταῦτα δὲ λέγει ὁ Παῦλος, καθὼς πολλάκις εἶπον, διὰ νὰ παρηγορήσῃ τοὺς θλιβομένους Χρι-

στια-

(1) Ὁ δὲ Φώτιος λέγει, ὅτι ἡ εὐχὴ ἐκείνη, καὶ παρακάλεσις ὁποῦ ἔκαμε πρὸ τοῦ πάθους ὁ Κύριος πρὸς τὸν Πατέρα, εἰπὼν διὰ τοὺς Ἀποστόλους, καὶ ὅλους τοὺς μέλλοντας πιστεῦσαι· „Πάτερ Ἅγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐν „τῷ ὀνόματί σου, οὓς δέδωκάς μοι. Καὶ, ἁγίασον αὐ„τοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου· καὶ ἐγὼ περὶ αὐτῶν ἐρωτῶ, „οὐ περὶ τοῦ Κόσμου ἐρωτῶ". (Ἰωάν. ιζ'.) Αὕτη λέγω ἡ εὐχὴ καὶ παρακάλεσις τοῦ Κυρίου, ἀγκαλὰ καὶ ἐρρέθη μίαν φορὰν, ἔχει ὅμως τόσην δύναμιν καὶ ἰσχὺν, ὁποῦ πάντοτε ἐνεργεῖ καὶ τελειόνει τὰ τῆς ἐντυχίας τοῦ Κυρίου. Ὁ δὲ Ἀλεξανδρείας Κύριλλος λέγει, ὅτι ἐπειδὴ καὶ ὁ Χριστὸς εἶναι Ἀρχιερεὺς αἰώνιος, κατὰ τὸ „σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα", (Ψαλμ. ρθ'. 5.) ὡς ἄνθρωπος δηλαδή· τοῦ δὲ Ἀρχιερέως εἶναι ἴδιον τὸ πρὸς Θεὸν μεσιτεύειν, καὶ εὔχεσθαι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, διὰ τοῦτο καὶ περὶ αὐτοῦ εἶπεν ὁ Παῦλος, ὅτι ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ παρακαλεῖ. Ὁ δὲ Προκόπιος λέγει, ὅτι συγκαταβάσεως ῥήματα εἶναι τὰ λόγια ταῦτα τοῦ Παύλου, τὸ „ὅς ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς" καὶ ἡ ἐντυχία τοῦ Κυρίου καὶ παρακάλεσις· ὡσὰν ὁποῦ ὁ Θεὸς, οὔτε ἐν τόπῳ εἶναι, ἵνα ἔχῃ δεξιά, οὔτε χρειάζεται τὴν ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ μονογενοῦς ἐντυχίαν· (Τόμ. β'. τῆς Ὀκτατεύχ. σελ. 807.) Ὁ δὲ Μέγας Βασίλειος ἑρμηνεύων τὸ „ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ" λέγει· „Παύλου „ἐν Πνεύματι διαμαρτυρομένου περὶ Χριστοῦ, ὅτι ἐ„στὶν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ . . . οἶμαι τὴν μὲν στάσιν, καὶ „τὴν καθίδρυσιν, τὸ πάγιον τῆς φύσεως, καὶ πάντῃ „στάσιμον ὑποφαίνειν· καθ' ὃ καὶ ὁ Βαρούχ τὸ ἀκίνη„τον, καὶ ἀμετάθετον τῆς τοῦ Θεοῦ διεξαγωγῆς ἐνδεικνύ„μενος ἔφη τὸ „σὺ καθήμενος εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ἡ„μεῖς ἀπολλύμενοι εἰς τὸν αἰῶνα· τὴν δεξιὰν δὲ χώ„ραν δηλοῦν, τὸ τῆς ἀξίας ὁμότιμον". (Κεφ. ς'. περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.) Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς", (Ἑβρ. α'. 3.)

στιανούς, καὶ διὰ νὰ δείξῃ εἰς αὐτούς, ὅτι καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διὰ λόγου μας παρακαλεῖ· καὶ
ὁ Πατὴρ δὲν ἐλυπήθη τὸν ἴδιόν του Υἱὸν διὰ τὴν ἀγάπην μας· ἀλλὰ καὶ μᾶς ἐδικαίωσε, καὶ
μᾶς ἐδόξασε. Καὶ τρίτον, ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς παρακαλεῖ διὰ λόγου μας· καὶ λοιπὸν δὲν πρέπει
νὰ λυπούμεθα, καὶ νὰ καταπίπτωμεν ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς (1).

35. „Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλίψις, ἢ
„στενοχωρία, ἢ λιμός, ἢ διωγμός, ἢ γυμνότης, ἢ κίνδυνος, ἢ
„μάχαιρα;

Ἀφ' οὗ ἔδειξεν ὁ Παῦλος τὴν ἄρρητον ἀγάπην, ὁποῦ ἔχει εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους ὅλη ἡ
Ἁγία Τριάς, ὁ Πατήρ, ὁ Υἱός, καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἔγινεν ὥσαν ἐνθουσιῶν, καὶ λέγει·
ποῖος λοιπὸν θέλει μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ; ἤτοι οὐδείς· διὰ τί κανένα βά-
σανον, ὅσον καὶ ἂν ἦναι μεγάλον, ὅσον καὶ ἂν ἦναι φοβερόν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ χωρίσῃ ἀπὸ τὸν
Θεὸν ἡμᾶς τοὺς Χριστιανούς, ὁποῦ τόσον ἠγαπήθημεν ἀπ' αὐτόν, καὶ ἠξιώθημεν νὰ λάβωμεν
τόσην πατρικὴν του πρόνοιαν. Βλέπε δέ, ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι δὲν εἶπεν ὁ Ἀπόστολος πῶς δὲν
ἠμποροῦν νὰ μᾶς χωρίσουν ἀπὸ τὸν Θεὸν τὰ τοῦ παρόντος Κόσμου ἡδονικὰ πράγματα· κα-
θὼς εἶναι αἱ τῆς σαρκὸς ἡδοναί, ἡ ἀγάπη τοῦ πλούτου, ἡ ἐπιθυμία τῆς δόξης, καὶ τῶν ἀξιω-
μάτων, καὶ τὰ λοιπά, μὲ τὰ ὁποῖα οἱ ἄνθρωποι τυραννοῦνται, ὄχι· ἀλλ' εἶπεν, ὅτι δὲν δύναν-
ται νὰ μᾶς χωρίσουν ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐκεῖνα ὁποῦ εἶναι πολὺ τυραννικώτερα ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω,
καὶ ὁποῦ ἠμποροῦν νὰ βιάσουν καὶ χωρὶς νὰ θέλῃ, τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ποῖα εἶναι αὐ-
τά; αἱ θλίψεις, αἱ στενοχωρίαι, καὶ τὰ λοιπὰ ὁποῦ ἀπαριθμεῖ· τὰ ὁποῖα, ἀγκαλὰ καὶ εἶ-
ναι ὀλίγα εἰς τὸν ἀριθμόν, ὅμως κάθε ἕνα ἀπὸ αὐτά, περιλαμβάνει μυρίους πειρασμούς·
μάλιστα δὲ τὸ τῆς θλίψεως, καὶ τὸ τῆς στενοχωρίας, περιέχει καὶ δεσμά, καὶ δεσμωτήρια, καὶ
συκοφαντίας, καὶ ἁλύσεις, καὶ ἐξορίας, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα κακά, ὁποῦ ἠμποροῦν νὰ ταλαιπωρή-
σουν τὸν ἄνθρωπον, κἂν καὶ χωριστὰ χωριστὰ δὲν τὰ ἀπαρίθμησεν ὁ Παῦλος.

36. „Καθὼς γέγραπται „ὅτι ἕνεκά σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέ-
„ραν· ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς". (Ψαλμ. μγ΄. 12.) (2)

Διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι εἶναι σημεῖον τι ἐγκαταλείψεως θεϊκῆς τὸ νὰ θλίβωνται, καὶ νὰ στε-
νοχωροῦνται οἱ Χριστιανοί, φέρει ὁ Ἀπόστολος ἐδῶ μάρτυρα τὸν Προφήτην Δαβίδ, προφητεύον-
τα τὰς θλίψεις ταύτας, καὶ στενοχωρίας τῶν Χριστιανῶν· ὅστις μὲ τὰ λόγια ταῦτα, δείχνει
πῶς εἶναι μεγαλωτάτη παρηγορία εἰς τοὺς Χριστιανούς, τὸ νὰ πάσχουν διὰ τὸν Θεόν· μᾶλλον δέ,
ὄχι μόνον τὸ νὰ πάσχουν, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ θανατόνωνται κάθε ἡμέραν διὰ τὸν Θεόν· ὁ καθημε-
ρινὸς δὲ αὐτὸς θάνατος, γίνεται μὲ τὴν προαίρεσιν καὶ γνώμην, καὶ ὄχι πραγματικῶς καὶ
μὲ τὴν φύσιν... διὰ τί νὰ θανατόνεταί τινας πραγματικῶς καθ' ἡμέραν, τοῦτο εἶναι ἀδύ-
νατον φυσικῷ τῷ τρόπῳ· δηλοῖ δὲ τό, θανατόνεται, τὸ νὰ θυσιάζεταί τινας διὰ τὸν Θεόν·
ἐπειδὴ ὁ Ἀπόστολος τοῦτο ἐφανέρωσεν ὅτι δηλοῖ, μὲ τὰ ἀκόλουθα λόγια ὁποῦ εἶπεν, ὅτι θα-
νατούμεθα ὥσαν πρόβατα σφαγῆς. Καὶ ὅτι, καθὼς τὰ πρόβατα δὲν ἐναντιόνονται, ὅταν
σφάζωνται· ἔτζι οὐδὲ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ πρέπει νὰ ἐναντιονώμεθα, ὅταν ζητοῦν νὰ μᾶς σφά-
ξουν οἱ ἀσεβεῖς, καὶ κακόδοξοι, διὰ τὸν Θεόν, καὶ διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ.

37. „Ἀλλ'

(1) Ὅρα καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ἐντυγχάνει εἰς τὸ ζ΄. Κεφάλαιον τῆς πρὸς Ἑβραίους Στίχ. 25. Ὁ δὲ Κορέσιος λέγει, ὅτι καὶ ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Διάλογος ἐν τῷ ε΄. Ψαλμῷ τῆς Μετανοίας, φησίν, ὅτι καθ' ἑκάστην ὁ Χριστὸς εὔχεται ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας· ὁμοίως καὶ ὁ Αὐγουστῖνος ἐν τῷ κθ΄. τῶν Ψαλμῶν. Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „εἷς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ „ἀνθρώπων". (α΄. Τιμ. β΄. 5.).

(2) Ὁ Οἰκουμένιος λέγει, ὅτι διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἔφερε τὴν μαρτυρίαν ταύτην, θέλωντας νὰ ἐντροπιάσῃ τοὺς τότε Χριστιανούς, διὰ τί ἂν οἱ ἐν τῇ παλαιᾷ ὄντες Δίκαιοι καὶ Προφῆται κατεφρόνουν τὴν ζωήν τους διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, τῶν ὁποίων οἱ μισθοὶ καὶ τὰ στέφανα ἦτον γήϊνα, καὶ τὰ τῆς γῆς ἀγαθά· πόσῳ μᾶλλον χρεωστοῦμεν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ νὰ καταφρονοῦμεν τὴν ζωήν μας διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ; ἡμεῖς ὁποῦ ἔχομεν νὰ λάβωμεν εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν κόπων καὶ τοῦ θανάτου μας, μίαν βασιλείαν οὐρανῶν; Ὁ δὲ Θεοδώρητος ἑρμηνεύει, ὅτι τὸν Ψαλμὸν αὐτὸν ἔγραψε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον διὰ τοῦ Δαβὶδ περὶ τῶν θαυμασίων Μακκαβαίων, τῶν ὑπὲρ τῆς πίστεως μαρτυρησάντων.

37. „Ἀλλ᾽ ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς“.

Ἐπειδὴ εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Παῦλος, ὅτι ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ θανατούμεθα, διὰ τοῦτο προσθέτει ἐδῶ καὶ τὴν παρηγορίαν, διὰ νὰ μὴ μικροψυχήσῃ τινὰς ἀκούοντας θανάτους, καὶ σφαγάς, καὶ ἀποκάμῃ. Λέγει λοιπὸν, ὅτι, ἀγκαλὰ καὶ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ πάσχωμεν θλίψεις καὶ στενοχωρίας, καὶ θανάτους, ἀλλ᾽ ὅμως ὄχι μόνον νικῶμεν, ἀλλὰ καὶ ὑπερνικῶμεν, ἤγουν μὲ κάθε εὐκολίαν, καὶ χωρὶς πόνους, καὶ ἱδρῶτας γινόμεθα νικηταὶ (1), καὶ μὲ αὐτὰ τὰ ἴδια βάσανα, καὶ δεινὰ, μὲ τὰ ὁποῖα κακοποιούμεθα· διὰ τὶ, τοῦτο εἶναι ἡ τελειοτάτη νίκη, ὅταν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ διωκόμενοι, καὶ βασανιζόμενοι, φανῶμεν δυνατώτεροι ἀπὸ τοὺς διώκοντας ἡμᾶς καὶ βασανίζοντας. Καὶ μὴν ἀπιστήσῃς εἰς τοῦτο ἀγαπητέ· διὰ τὶ ὁ Θεὸς εἶναι ὁποῦ συναγωνίζεται μαζὶ μὲ ἡμᾶς, καὶ ὁποῦ τόσον ἠγάπησεν ἡμᾶς· ὥστε, δὲν εἶναι θαυμαστὸν, ἀνίσως καὶ ὑπερνικῶμεν, ἀνάμεσα εἰς τὰ δεινὰ εὑρισκόμενοι.

38. „Πέπεισμαι γὰρ, ὅτι οὔτε θάνατος, οὔτε ζωὴ, οὔτε Ἄγγελοι,
„οὔτε Ἀρχαὶ, οὔτε Δυνάμεις (2), οὔτε ἐνεστῶτα, οὔτε μέλλοντα“.
39. „Οὔτε ὕψωμα, οὔτε βάθος, οὔτε κτίσις ἑτέρα, δυνήσεται ἡμᾶς
„χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ
„Κυρίῳ ἡμῶν“ (3).

Πρῶτον εἶπεν ὁ Παῦλος, πῶς ἠγάπησεν ἡμᾶς ὁ Θεός· ἔπειτα λέγει, καὶ πῶς ἠγάπησεν αὐτὸς τὸν Θεὸν, διὰ νὰ μὴ φανῇ πῶς λέγει μεγάλα τινὰ, καὶ ὑπερήφανα διὰ λόγου του· (μᾶλλον δὲ μὲ τὸ πρόσωπον τὸ ἐδικόν του φανερόνει ὁ Παῦλος, καὶ πῶς πρέπει οἱ Χριστιανοὶ νὰ ἀγα-

(1) Ὁ δὲ Μέγας Βασίλειος οὕτως ἑρμηνεύει τὸ ὑπερνικῶμεν· „νικᾷ μὲν γὰρ, ὁ μὴ ἐνδιδοὺς τοῖς πρὸς „ἀνάγκην ἐπαγομένοις· ὑπερνικᾷ δὲ, ὁ καὶ αὐθαιρέτως „ὀδύνας εἰς ἐπίδειξιν τῆς ὑπομονῆς ἐπισπώμενος“. (Ἑρμηνεία εἰς τὸν ριδ΄. Ψαλμ.) Καθὼς δηλαδὴ καὶ ὁ Δαβὶδ ἔλεγεν· „θλῖψιν καὶ ὀδύνην εὗρον“· ὅπερ ὁ αὐτὸς ἑρμηνεύων Βασίλειος λέγει· „ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖ „ἀνενδότως εὑρέθην ἔχων πρὸς τὰ παρὰ τοῦ πειράζον„τος ἐπαχθέντα, ἵνα δείξω τὴν περιουσίαν τῆς πρὸς „Θεὸν ἀγάπης, προσέθηκα θλῖψιν ἐπὶ τῇ θλίψει, „καὶ ὀδύνην ἐπὶ τῇ ὀδύνῃ, οὐ τῇ ἐμαυτοῦ δυνάμει τῶν „ἀλγεινῶν κατεπανιστάμενος, ἀλλὰ διὸ ὅτι τὸ ὄνομα „Κυρίου ἐπεκαλεσάμην“. (αὐτόθι)

(2) Σημείωσαι ὅτι κατὰ τὸν θεῖον Νύσσης Γρηγόριον τὸ Δυνάμεις ἐδῶ σημαίνει ὅλας τὰς τάξεις τῶν Μακαρίων Ἀγγέλων· καθολικὸν γὰρ καὶ περιληπτικὸν ὄνομα εἰσὶν αἱ Δυνάμεις τῶν νοερῶν Πνευμάτων· ὅθεν εἶπεν ὁ Προφήτης Δαβίδ· „εὐλογεῖτε τὸν Κύριον πᾶ„σαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ, λειτουργοὶ αὐτοῦ οἱ ποιοῦντες τὸ „θέλημα αὐτοῦ“. (Ψαλμ. ρβ΄.) Καὶ λοιπὸν διὰ τῶν Δυνάμεων ἐδῶ σημαίνονται καὶ τὰ Χερουβὶμ, καὶ τὰ Σεραφίμ· οὕτω γάρ φησιν· „ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ παρὰ τῷ „Ἡσαΐᾳ Σεραφὶμ περιείληπται τῷ καταλόγῳ τῶν „μνημονευθέντων, τῇ προσηγορίᾳ τῶν Δυνάμεων ὀνο„μασθέντα παρὰ τοῦ Μεγάλου Παύλου“. (Λόγ. α΄. κατ᾽ Εὐνομίου) Λέγει δὲ καὶ ὁ Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος ἐν τῷ ια΄. Κεφαλαίῳ περὶ οὐρανίας Ἱεραρχίας, διὰ τὶ πᾶσαι αἱ οὐράνιαι οὐσίαι κατὰ κοινοῦ Δυνάμεις οὐράνιαι λέγονται· „ἀλλ᾽ ἐπειδὴ εἰς τρία διῄρηνται τῷ „κατ᾽ αὐτοὺς ὑπερκοσμίῳ λόγῳ πάντες οἱ θεῖοι νόες, „εἰς οὐσίαν, καὶ δύναμιν, καὶ ἐνέργειαν, ὅταν ἅπαντας, „ἤ τινας αὐτῶν ἀπαρατηρήτως, οὐρανίας οὐσίας, ἢ οὐ„ρανίας δυνάμεις ἀποκαλῶμεν, αὐτοὺς περιφραστικῶς „τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος, ἐμφαίνειν ἡμᾶς οἰητέον, ἐκ „τῆς καθ᾽ ἕκαστον αὐτῶν οὐσίας, ἢ δυνάμεως“.

(3) Τὰ αὐτὰ σχεδὸν ἐρωτικὰ λόγια τοῦ θείου Παύλου, ἐκφωνεῖ καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ θείου ἔρωτος ἐκκαιόμενος, καὶ οἱονεὶ ἐνθουσιῶν τῷ ὄντι θεοφόρος Ἰγνάτιος· οὕτω γὰρ γράφει πρὸς τοὺς Ῥωμαίους· „Ὀναίμην τῶν θηρίων τῶν „ἐμοὶ ἡτοιμασμένων· ἃ καὶ εὔχομαι σύντομά μοι εὑρε„θῆναι· ἃ καὶ κολακεύσω συντόμως με καταφαγεῖν, οὐχ „ὥσπερ τινῶν δειλαινόμενα οὐχ ἥψαντο· κἂν δὲ αὐτὰ „ἑκόντα μὴ θέλῃ, ἐγὼ προσβιάσομαι· μηθέν με ζη„λῶσαι τῶν ὁρατῶν καὶ τῶν ἀοράτων, ἵνα Ἰησοῦ ἐπιτύ„χω· πῦρ, καὶ σταυρὸς, θηρίων τε συστάσεις, ἀνατο„μαὶ, διαιρέσεις, σκορπισμοὶ ὀστέων, συγκοπαὶ με„λῶν, ἀλεσμοὶ ὅλου τοῦ σώματος, καὶ κόλασις τοῦ Δια„βόλου ἐπ᾽ ἐμὲ ἐρχέσθω, μόνον ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπι„τύχω· οὐδέν με ὠφελήσει τὰ πέρατα τοῦ Κόσμου· οὐ„δὲ αἱ βασιλεῖαι τοῦ αἰῶνος τούτου· καλόν ἐμοὶ ἀποθα„νεῖν διὰ Ἰησοῦν Χριστὸν, ἢ βασιλεύειν τῶν περάτων τῆς „γῆς. Τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος ἐὰν τὸν Κόσμον „ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσῃ; .... „ἐγὼ γράφω πάσαις ταῖς Ἐκκλησίαις καὶ ἐντέλλομαι „πᾶσιν, ὅτι ἑκὼν ὑπὲρ Θεοῦ ἀποθνήσκω, ἐάν με ὑ„μεῖς μὴ κωλύσητε... ἄφετέ με θηρίων εἶναι βρῶ„μα, δι᾽ ὧν ἐστι Θεοῦ ἐπιτυχεῖν· μᾶλλον κολακεύσατε „τὰ θηρία, ἵνα μοι τάφος γένωνται, καὶ μηδὲν κατα„λίπωσι τοῦ σώματός μου· λιτανεύσατε τὸν Κύριον ὑ„πὲρ ἐμοῦ, ἵνα διὰ τῶν ὀργάνων τούτων Θεῷ θυσία „εὑρεθῶ· ἄφετέ με καθαρὸν φῶς λαβεῖν· ἐκεῖ παραγε„νόμενος, ἄνθρωπος Θεοῦ ἔσομαι· ἐπιτρέψατέ με μι„μητὴν εἶναι τοῦ πάθους τοῦ Θεοῦ μου“.

γαποῦν τὸν Θεόν)· λέγει λοιπὸν, ὅτι ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ, τόσον εἴμεθα κρεμασμένοι ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ὥστε ὄπου, ὄχι μόνον ὅλα τὰ εἰς τὸν Κόσμον τοῦτον εὑρισκόμενα βάσανα, δὲν θέλουν δυνηθοῦν νὰ μᾶς χωρίσουν ἀπὸ αὐτήν· ἀλλὰ καὶ πρὸς τούτοις ἀκόμη, κἂν καθ' ὑπόθεσιν εὑρεθῇ τινὰς τύραννος καὶ Βασιλεὺς, ὅπου μᾶς φοβερίζει, ὅτι ἔχει νὰ δώσῃ εἰς τιμωρίαν μας τὸν μέλλοντα ἐκεῖνον αἰώνιον θάνατον τῆς κολάσεως, ἢ ὑπόσχεται νὰ μᾶς δώσῃ εἰς βραβεῖόν μας τὴν μέλλουσαν ἐκείνην αἰώνιον ζωὴν, καὶ μὲ αὐτὰ ἐπιχειρεῖ νὰ μᾶς χωρίσῃ ἀπὸ τὸν Θεὸν, δὲν θέλει κατορθώσει τίποτε. Μὰ τί λέγω τυράννους, καὶ Βασιλεῖς; οὔτε αὐτοὶ οἱ ἴδιοι Ἄγγελοι, οὐδὲ ὅλα τὰ τάγματα τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων, οὔτε ὅλα τὰ παρόντα πράγματα, οὔτε ὅλα τὰ μέλλοντα, οὔτε ὕψωμα, ἤγουν οὔτε ὅλα τὰ ἐν Οὐρανοῖς, καὶ ἡ τῶν Οὐρανῶν Βασιλεία, οὔτε βάθος, ἤγουν οὔτε ὅλα τὰ ἐν τῇ γῇ, καὶ ὑπὸ τὴν γῆν, καὶ ὁ ἐν τῷ βάθει τῆς γῆς εὑρισκόμενος ᾅδης, καὶ ἡ κόλασις (1), αὐτὰ, λέγω, ὅλα ὁμοῦ συμμαζωμένα τὰ καλὰ, καὶ τὰ κακὰ, δὲν θέλουν δυνηθοῦν νὰ μᾶς παρασαλεύσουν ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ, καὶ ἂν καθ' ὑπόθεσιν, ἄλλη κτίσις ἤθελεν ἦναι, τόση μεγάλη καὶ θαυμαστὴ, ὅση εἶναι ὅλη ἡ ὁρατὴ αὐτὴ κτίσις, καὶ ὅλη ἡ ἀόρατος, καὶ νοητὴ, πάλιν δὲν ἤθελεν ἠμπορέσῃ νὰ μᾶς χωρίσῃ ἀπὸ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην. Ἀνέφερε δὲ τοὺς Ἀγγέλους ὁ Παῦλος, ὄχι πῶς οἱ Ἄγγελοι χωρίζουν τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὸν Θεόν· ἄπαγε! ἀλλ' εἶπε τοῦτο καθ' ὑπόθεσιν, καὶ θέλωντας διὰ νὰ δείξῃ καὶ μὲ τὰ ἀδύνατα, τὴν μεγάλην ὑπερβολὴν τῆς ἀγάπης ὁποῦ εἶχεν εἰς τὸν Θεὸν, καὶ τὴν ἀγάπην ὁποῦ πρέπει οἱ Χριστιανοὶ νὰ ἔχουν πρὸς τὸν Χριστόν· ἐπειδὴ ὁ Παῦλος δὲν ἠγάπα τὸν Χριστὸν, διὰ τὰ τοῦ Χριστοῦ, ἤγουν διὰ τὴν Βασιλείαν καὶ τὰ ἀγαθὰ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ διὰ τὸν Χριστὸν, ἠγάπα καὶ τὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ πρὸς τὸν Χριστὸν ἔβλεπε μόνον, καὶ ἕνα μόνον ἐφοβεῖτο, τὸ νὰ ξεπέσῃ ἀπὸ τὴν ἀγάπην ἐκείνου· διὰ τί τοῦτο ἦτον εἰς αὐτὸν φοβερώτερον, καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν κόλασιν· καθὼς ἐκ τοῦ ἐναντίου καὶ τὸ νὰ μένῃ εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, τοῦτο ἦτον ποθεινότερον εἰς αὐτὸν καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν· διὰ τοῦτο καὶ ἐπρόσθεσεν· „ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐν Χριστῷ Ἰη„σοῦ“· τοιαύτην, λέγει, ἔχω ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν, ὄχι καθὼς τὴν ἔχουν οἱ ἄλλοι Ἑβραῖοι, ἀλλὰ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· διὰ τί καὶ οἱ Ἑβραῖοι λέγουν, ὅτι ἀγαποῦν τὸν Θεὸν, ἀλλὰ δὲν τὸν ἀγαποῦν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, διὰ τί δὲν ἔχουν τὴν πρὸς Χριστὸν Πίστιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

1. „Ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ· οὐ ψεύδομαι. (συμμαρτυρούσης μοι „τῆς συνειδήσεως ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ)“.
2. „Ὅτι λύπη μοι ἐστὶ μεγάλη, καὶ ἀδιάλειπτος ὀδύνη ἐν τῇ καρ„δίᾳ μου“.

Μέλλει νὰ δείξῃ ἔμπροσθεν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι δὲν εἶναι σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ ὅλοι, ὅσοι εἶναι σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ. Καὶ διὰ νὰ μὴ φανῇ, ὅτι ἐμπαθῶς καὶ ἐχθρωδῶς τοῦτο λέγει, προλαμβάνει ἐδῶ, καὶ λέγει τὰ τῶν Ἑβραίων καυχήματα, καὶ καλὰ, διὰ νὰ ἀνατρέψῃ τὴν ὑποψίαν αὐτὴν, καὶ ὁμολογεῖ „ὅτι ὑπερβολικὰ ἀγαπᾷ τοὺς Ἑβραίους· διὰ νὰ πιστευθῇ δὲ, λέγει πρῶτον, ὅτι „ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ, καὶ οὐ ψεύδομαι· συμμαρτυρούσης μοι τῆς συν„ειδήσεως ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ“· φέρων δηλαδὴ εἰς τοῦτο τρεῖς μάρτυρας, τὸν Χριστὸν, τὴν συνείδησίν του, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Καὶ λέγει, ὅτι μεγάλη λύπη καὶ παντοτινὸς πόνος εὑρίσκεται εἰς ἐμένα, κατατρώγων τὴν καρδίαν μου, διὰ τὸ γένος τῶν Ἑβραίων, ὅτι ἐξέπεσον ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ· καὶ ἔπειτα ἀκολουθεῖ λέγων·

3. „Ηὐ-

(1) Οὕτως ἐνόησεν ὁ Θεοδώρητος τὸ ὕψωμα, καὶ τὸ βάθος· ὕψωμα μὲν, τὴν Οὐρανῶν Βασιλείαν· βάθος δὲ, τὴν γέενναν· ταὐτὸν εἰπὼν τὴν αἰώνιον ζωὴν, καὶ τὸν αἰώνιον θάνατον. Σημείωσαι ὅτι διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν ἔδειξεν ἀληθὲς τὸ ῥητὸν τοῦτο τοῦ Ἀποστόλου ὁ Μοναχὸς ἐκεῖνος περὶ οὗ γράφει ὁ θεῖος Νεῖλος· „Αλ„λὰ πάλιν φιλοθέῳ, καὶ προσευχῆς εὐνοιαν ποιουμένῳ, „ἐν ἐρήμῳ βαδίζοντι, Ἄγγελοι ἐπέστησαν δύω, καὶ ἐ„μέσαζον αὐτὸν συνοδοιπορεῦντες αὐτῷ· ὁ δὲ, οὐδὲ ὅ„λως τούτοις προσεῖχεν, ἵνα μὴ τὸ κρεῖττον ζημιωθῇ· „ἐμνημόνευσε γὰρ τοῦ Ἀποστολικοῦ ῥητοῦ φάσκοντος· „οὔ„τε Ἄγγελοι, οὔτε Ἀρχαὶ, οὔτε Δυνάμεις δυνήσον„ται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ“. (Κεφ. ριβ'. περὶ Προσευχῆς)

3. „Ηὐχόμην γὰρ αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, ὑ-
„πὲρ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν συγγενῶν κατὰ σάρκα“.

Τί θέλει νὰ εἰπῇ ἀνάθεμα; μάθε ὅτι δηλοῖ χωρισμὸν καὶ ἀλλοτρίωσιν· διὰ τί, καθὼς δὲν τολμᾷ τινὰς νὰ ἐγγίσῃ ἐκεῖνο τὸ ἀνάθημα ὁποῦ ἀνατεθῇ, ἤγουν ἀφιερωθῇ εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ μένει αὐτὸ χωρισμένον ἀπὸ τὴν κοινὴν μεταχείρησιν· ἔτζι καὶ ὅποιος ἀναθεματίζεται, χωρίζεται ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους· ὅμως ὁ χωρισμὸς τοῦ ἑνός, καὶ τοῦ ἄλλου, νοεῖται μὲ διάφορον τρόπον· διὰ τί, τὸ μὲν ἱερὸν ἀνάθημα, δὲν τολμᾷ τινὰς νὰ ἐγγίσῃ, διὰ τὶ εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὸν Θεόν· ἀπὸ δὲ τὸν ἀναθεματιζόμενον ἄνθρωπον, ὅλοι χωρίζονται, ὡσὰν ἀπὸ μιαρόν, καὶ χωρισμένον τοῦ Θεοῦ (1). Τί εἶναι λοιπὸν τοῦτο ὁποῦ λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος; διὰ τί φαίνεται, ὅτι ἐναντία ὁμιλεῖ μὲ τὰ ἀνωτέρω. Ἐπειδὴ τότε μὲν ἔλεγεν, ὅτι οὐδεὶς θέλει μὲ χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ· τώρα δὲ λέγει, ὅτι παρακαλεῖ νὰ χωρισθῇ. Φαίνεται λοιπόν, ὅτι εἶναι ἐναντία τὰ λόγια ταῦτα μὲ τὰ ἀνωτέρω· ὅμως δὲν εἶναι· διὰ τί καὶ τοῦτο ὁποῦ ἐδῶ λέγει, διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ τὸ λέγει· ἐπειδὴ γὰρ ὅλοι ἐκατηγόρουν τὸν Θεόν, πῶς ἐξέβαλεν ἀπὸ τὴν χάριν του, καὶ ἀτίμασε τοὺς Ἑβραίους, ὁποῦ ἀξιώθηκαν τῆς θείας υἱοθεσίας, καὶ ἐδοξάσθησαν, καὶ ἔγιναν προπάτορες τοῦ Χριστοῦ, ἔμβασε δὲ ἐξ ἐναντίας εἰς τὴν χάριν του τοὺς ἐθνικούς, ὁποῦ δὲν ἐγνώρισαν ποτὲ αὐτὸν ὡς Θεόν· ἐπειδή, λέγω, πολλοὶ ἐκατηγόρουν τὸν Θεόν, καὶ ἐγόγγυζον ἐναντίον τῆς προνοίας του, καὶ ἐβλασφήμουν, ὅτι ἀδίκως ταῦτα γίνονται, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς ἐγέλασε τοὺς Προπάτορας ἐκείνους, εἰς τοὺς ὁποίους ἔταξε νὰ δώσῃ τόσας δωρεάς· διὰ ταῦτα πάντα πονῶντας ὁ θεῖος Παῦλος, καὶ λυπούμενος διὰ τὴν ἀτιμίαν αὐτὴν τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης, εὐχήθη νὰ ἦναι αὐτὸς ἀνάθεμα, ἤγουν νὰ χωρισθῇ αὐτὸς ἀπὸ τὸν Χριστόν, μόνον διὰ νὰ σωθοῦν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ οὕτω νὰ ἀφανισθῇ ἡ τοιαύτη κατὰ Θεοῦ βλασφημία. Βλέπεις τώρα, ὦ ἀναγνῶστα, πῶς διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην, παρακαλεῖ ὁ Παῦλος ἐδῶ, ἂν ἦτον δυνατόν, νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τὸν χορὸν τῶν Μαθητῶν, καὶ Ἀποστόλων τοῦ Χριστοῦ; καὶ ὅτι παρακαλεῖ νὰ χωρισθῇ μὲν ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἀπόλαυσίν του, οὐχὶ δὲ νὰ χωρισθῇ καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπην του; ἔτζι πολλαῖς φοραῖς καὶ οἱ σαρκικοὶ γονεῖς, χωρίζονται ἀπὸ τοὺς υἱούς, μόνον διὰ νὰ δοξασθοῦν οἱ υἱοί των· καὶ δὲν χωρίζονται μὲ τοῦτο ἀπὸ τὴν ἀγάπην τῶν υἱῶν τους, ἀλλὰ προτιμοῦν καλλίτερα νὰ εἶναι αὐτοὶ ἄδοξοι καὶ ἄτιμοι, μόνον νὰ εὐδοκιμήσουν καὶ νὰ φανοῦν ἔνδοξοι καὶ τίμιοι οἱ υἱοί των. Λέγει λοιπὸν ὅτι, αὐτὸς ἐγὼ ὁ Παῦλος, ὁ τόσα ἀνδραγαθήματα κατορθώσας, ὁ ἀγαπήσας ὑπὲρ φύσιν τὸν Θεόν, εὔχομαι νὰ στερηθῶ τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ, διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ· ἤτοι μόνον διὰ νὰ δοξασθῇ ὁ Θεός, καὶ νὰ μὴν ἀτιμασθῇ· τὸ δὲ νὰ στερηθῇ τινὰς τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ, διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, τοῦτο δὲν εἶναι στέρησις τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπόκτησις αὐτῆς, καὶ ἐπιτυχία (2). Λέγωντας δὲ ὁ Παῦλος ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν συγγενῶν κατὰ σάρκα, δεί-

(1) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεῖος Χρυσόστομος κάμνει λόγον ὁλόκληρον, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀναθεματίζῃ τινὰς κανένα ἄνθρωπον ζωντανόν, ἢ ἀποθανόντα. (Τόμ. ϛ΄.) Ἐν ᾧ καὶ λέγει ταῦτα· „τί ἄλλο θέλει νὰ εἰπῇ τὸ ἀ-
„νάθεμα, ὁποῦ λέγεις ἄνθρωπε, παρεξ ἂς ἀφιερωθῇ
„οὗτος εἰς τὸν Διάβολον, καὶ πλέον ἂς μὴν ἔχῃ χώ-
„ραν σωτηρίας, καὶ ἂς γένῃ ἀποξενωμένος ἀπὸ τὸν
„Χριστόν“; Καὶ πάλιν· „τὸ ἀνάθεμα παντελῶς χω-
„ρίζει καὶ ἀποκόπτει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν Χριστόν“. Λέγει δὲ καὶ ὁ Ταράσιος ἐν τῷ ἀπολογητικῷ τῆς ζ΄. Συνόδου· „δεινὸν εἶναι τὸ ἀνάθεμα, ἐπειδὴ μακρὰν τοῦ
„Θεοῦ ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἀπὸ τὴν Βασιλείαν τῶν
„οὐρανῶν ἐκδιώκει, καὶ πέμπει αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ
„ἐξώτερον“. (Σελ. 724. τοῦ β΄. Τόμου τῶν Συνοδικῶν). Ὁ δὲ Ἅγιος Βαρσανούφιος λέγει, ὅτι ὄχι μόνον τοὺς αἱρετικούς, ἀλλ᾽ οὐδὲ τὸν Διάβολον πρέπει νὰ ἀναθεματίζῃ τινάς· διὰ τί ἀναθεματίζει τὸν ἴδιον ἑαυτόν του, ὁποῦ ἀγαπᾷ καὶ κάμνει τοῦ Διαβόλου τὰ θελήματα καὶ ἔργα. Ὅρα περὶ τοῦ ἀναθέματος πλατύτερον εἰς τὰ προλεγόμενα τῆς ἐν Γάγγρᾳ Συνόδου ἐν τῷ ἡμετέρῳ κανονικῷ. Λέγει δὲ καὶ ὁ Κορέσσιος ὅτι τὸ ἀνάθεμα λέγεται Ἑβραϊστὶ χερμά, ἢ χερέμ· σημαίνει δὲ τὸ χερέμ τὸ ἀποκτείνεσθαι καὶ ἀποθνήσκειν, καθ᾽ ὅ,τι ἐκεῖνο, ὁποῦ ἀνετίθετο, καὶ ἀφιερόνετο εἰς τὸν Θεόν, ἐχωρίζετο ἀπὸ τὸν οἶκον τοῦ ἀφιεροῦντος, καὶ ἐθανατόνετο.

(2) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ σοφώτατος Φώτιος κομψότατα, καὶ γλαφυρώτατα λέγει, ἑρμηνεύων τὸ Ἀποστολικὸν ῥητὸν τοῦτο „ηὐχόμην αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι· οὕτω με
„φησιν εἰπεῖν τοῦ πόθου τὸ κέντρον συνελαύνει· οὕτως ἡ
„τῆς στοργῆς φλὸξ τὰ σπλάγχνα ἐπιβοσκομένη βιάζε-
„ται ἀνακράζειν· οὕτως ὁ πρὸς Χριστὸν ἔρως, καὶ τὸ
„συνιδεῖν αὐτῷ πάντας ἱερῶσαι φρονεῖν ἀναπείθει· ηὐ-
„χόμην ἄν, εἰ ἐνεδέχετο, εἰ ἐνεχώρει· εἴ τις ἦν ἀ-
„πόστασις σωτηρίας Θεοῦ, χαριζομένη συνάφειαν· εἴ-
„τις χωρισμὸς συνδέων σφοδρότερον· εἴτις ἀλλοτρίωσις
„οἰκειοῦσα τελειότερον· οὐδὲ γάρ, οὐδὲ τοῦτον, τῆς Χριστοῦ
„δόξης, καὶ τῆς τῶν ὁμοφύλων σωτηρίας χάριν, ὑμνοῦν,
„οὐ κἂν παρῆλθον τὸν τρόπον· ἐπειδὴ γὰρ ἐκ τῶν ὄν-
„των ἁπάντων τὴν εἰς Χριστὸν ἀγάπην ἐπεδείξατο...
„Ἐπεὶ οὖν σύμπαντα μὲν τὰ ὄντα, καὶ μείζων καὶ κρε-
„φα-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

δείχνει μὲ τὰ λόγια ταῦτα, τὴν ἐγκάρδιον ἀγάπην ὁποῦ ἔχει πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, καὶ πόσον καίεται ἡ ψυχή του διὰ τὴν σωτηρίαν τους (1).

4. „Οἵτινες εἰσὶν Ἰσραηλῖται, ὧν ἡ υἱοθεσία, καὶ ἡ δόξα, καὶ αἱ διαθῆκαι, καὶ ἡ νομοθεσία, καὶ ἡ λατρεία, καὶ αἱ ἐπαγγελίαι“.

5. „Ὧν οἱ Πατέρες, καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν“.

Ἐπαινεῖ ὁ Παῦλος ἐδῶ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ μεγαλύνει διὰ νὰ μὴ φανῇ, ὡς εἴπομεν, ὅτι κατὰ πάθος καὶ ἔχθραν λαλεῖ· πλαγίως δὲ φανερόνει μὲ τὰ λόγια ταῦτα καὶ ὅτι, ὁ μὲν Θεὸς ἤθελε νὰ σώσῃ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ διὰ τοῦτο ἠξίωσεν αὐτοὺς τῆς υἱοθεσίας καὶ δόξης, καὶ ὑποσχέσεις ἀγαθῶν ἔδωκεν εἰς τοὺς Προπάτοράς των, τοῦ Ἀβραὰμ δηλαδή, καὶ Ἰσαάκ, καὶ Ἰακώβ, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἐξαίρετα χαρίσματα ἐχάρισεν εἰς αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τὸν Χριστὸν εὐδόκησε νὰ γεννηθῇ κατὰ σάρκα ἀπὸ αὐτούς. Αὐτοὶ ὅμως ἀπεστράφησαν τὴν εὐεργεσίαν αὐτὴν τοῦ Θεοῦ· διὰ τοῦτο ἐκπλαγεὶς ὁ Ἀπόστολος εἰς τὴν μεγάλην ἀγάπην τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, κάμνει εὐχαριστίαν εἰς τὸν μονογενῆ, καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ λέγει· ὅτι αὐτὸς εἶναι ἐπάνω εἰς ὅλα Θεὸς εὐλογημένος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ὡσὰν νὰ λέγῃ· ἀνίσως καὶ ἄλλοι βλασφημοῦσι τὸν Θεόν, ὅτι μὲ εὔλογον καὶ δίκαιον τρόπον δὲν ἔγινεν ἡ κλῆσις καὶ παραδοχὴ τῶν ἐθνῶν, ἀλλ᾽ ὅμως ἡμεῖς ὁποῦ ἠξεύρομεν τὰ μυστήρια τοῦ Χριστοῦ, καλῶς γνωρίζομεν, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ἄξιος, ὄχι νὰ βλασφημῆται καὶ νὰ κακολογῆται, ἀλλὰ νὰ εὐλογῆται καὶ νὰ δοξάζεται ὡς Θεός. Καταισχύνεται δὲ καὶ ὁ κτισματολάτρης Ἄρειος ἀπὸ ταῦτα τὰ λόγια· διὰ τί ὁ Παῦλος κηρύττει ἐδῶ φανερὰ τὸν Χριστόν, Θεὸν ἐπὶ πάντων (2).

6. „Οὐχ᾽ οἷον δέ, ὅτι ἐκπέπτωκεν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ“.

Ἐγὼ μέν, λέγει, κατακαίομαι διὰ τί βλασφημεῖται ὁ Θεός, καὶ ἤθελον διὰ τοῦτο νὰ σωθῶσιν ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι. Πλὴν ἂν καὶ νὰ μὴ σώζωνται ὅλοι, ὅμως ἀπὸ τοῦτο δὲν ἐψεύσθηκεν

ὁ Θεὸς

„φαλαιούμενος διεξῆλθεν, οὔπω δὲ τὸν τοῦ πόθου ἔστησε δρόμον, λοιπὸν ἤδη καὶ ἐκ τῶν μὴ ὄντων μέν, μηδὲ γεγονότων, εἰς ὑπόθεσιν δὲ παραλαμβανομένων, οἷά τις κόρον οὐκ εἰδὼς ἐραστής, ἀεὶ δὲ νομίζων ἐλαττοῦσθαι τοῦ χρέους, καὶ τὸ λοιπὸν προσφιλονεικῶν ἀναπληρῶσαι προσεπάγει, μονονουχὶ λέγων· ὡς καὶ αὐτὴν τὴν ἐλπίδα, αὐτὸν τὸν δρόμον, αὐτὴν τὴν σωτηρίαν, κατεθέμην ἄν, εἰ Χριστὸς πλέον διὰ τῆς τοιαύτης ἐδοξάζετο πράξεως, καὶ τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἐπιστρέφων διεσώζετο· τὸ δὲ τοιαῦτα καὶ φρονεῖν καὶ λέγειν, οὔτε Θεοῦ χωρισμός, ἐστὶ ποθεν, οὔτε διάστασις· ἕνωσις δὲ μᾶλλον, θαυμασία τις καὶ ὑπερφυής, καὶ καινοπρεπεστάτη συνάφεια, καὶ τοῦ πρὸς Θεὸν καὶ ἀνθρώπους ἀπαραβλήτου φίλτρου ἐναργεστάτη παράστασις, καὶ μόνης ὡς ἀληθῶς τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ οὐρανίου Παύλου ψυχῆς ἀπαράγραπτον γνώρισμα“. (Ἀμφιλοχ. ζητήμ. ρλδʹ.)

(1) Ὁ δὲ προρρηθεὶς σοφὸς Φώτιος καὶ ἄλλας δύω ἑρμηνείας κάμνει εἰς τὸ ῥητὸν τοῦτο· καὶ ἡ μὲν μία εἶναι αὕτη· „ηὐχόμην, λέγει, ἤτοι προτιμότερον ἦτον εἰς ἐμέ, ἐσεῖς μὲν οἱ Ἰουδαῖοι νὰ προστρέξετε εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου καὶ νὰ πιστεύσετε, ἐγὼ δὲ νὰ διατρίψω ἀκόμη ὀλίγον τι εἰς τὴν σκιὰν τοῦ παλαιοῦ Νόμου, παρὰ ἐγὼ μὲν νὰ προλάβω νὰ πιστεύσω εἰς τὸν Χριστόν, ἐσᾶς δὲ νὰ βλέπω ἐχθροὺς τοῦ Χριστοῦ καὶ μὴ θέλοντας ἐπιστρέψαι· διὰ τί εἰς ἐμένα μὲν δὲν ἤθελε προξενήσῃ καμμίαν βλάβην ἡ εἰς τὸν Νόμον ἀργοπορία, εἰς ἐσᾶς δὲ φόβος εἶναι μεγάλος, μήπως παντοτινὰ μένετε εἰς τὴν ἀπιστίαν, καὶ κολασθῆτε“. Ἡ δὲ ἄλλη ἑρμηνεία εἶναι αὕτη· „ηὐχόμην, λέγει νὰ γένω ἀνάθεμα, ἤγουν νὰ πάθω πολλὰς κακώσεις καὶ τιμωρίας σωματικάς, (ἐπειδὴ ἡ Γραφὴ ἀντὶ κακώσεως ἐκλαμβάνει τὸ ἀνάθεμα) μόνον διὰ νὰ σωθοῦν οἱ συγγενεῖς μου Ἰουδαῖοι“. (αὐτόθ.) Ὅμοιον δὲ εἶναι τοῦτο ὁποῦ λέγει ὁ Παῦλος ἐδῶ· „ηὐχόμην αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν συγγενῶν κατὰ σάρκα“ μὲ ἐκεῖνο ὁποῦ εἶπεν ὁ Μωϋσῆς πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν ἰδίων Ἑβραίων· „Δέομαι Κύριε· ἡμάρτηκεν ὁ λαὸς οὗτος ἁμαρτίαν μεγάλην, καὶ ἐποίησαν ἑαυτοῖς θεοὺς χρυσοῦς· καὶ νῦν, εἰ μὲν ἀφῇς τὴν ἁμαρτίαν αὐτῶν, ἄφες· εἰ δὲ μή, ἐξάλειψόν με ἐκ τῆς βίβλου σου ἧς ἔγραψας“. (Ἔξ. λβʹ. 31.) „Τοῦτο δέ, τί ἐστιν ἄλλο, κατὰ τὸν Φώτιον, παρὰ τὸ λέγειν ὡς, ἂν μὴ τοῖς ἐκ γένους καταλλαγῇς, καὶ σαυτῷ συνάψῃς αὐτούς, χώρισον κἀμὲ ἀπὸ σοῦ“; (αὐτόθ.)

(2) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει, ὅτι θέλωντας ὁ Παῦλος νὰ δείξῃ τὴν μεγάλην ἀγάπην ὁποῦ εἶχεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, μιμεῖται τὰς γυναῖκας τὰς θρηνούσας τοὺς νεκρούς, αἱ ὁποῖαι ἀπαριθμοῦσι καὶ ὑφαίνουσιν εἰς τοὺς θρήνους των, καὶ τὴν ὡραιότητα τοῦ σώματος τῶν νεκρῶν, καὶ τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας των, καὶ τὴν εὐγένειαν τῶν προγόνων τους, καὶ τὸν πλοῦτον, καὶ τὴν ἀξίαν τους· διαθήκας δὲ λέγει τῶν Ἰουδαίων, ὅτι κατὰ τὸν αὐτὸν Θεοδώρητον, οὐ μόνον τὴν παλαιάν, ἀλλὰ καὶ τὴν καινὴν ὑπέσχετο νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς ὁ Θεός· „διαθήσομαι γάρ

„φησι

ὁ Θεὸς εἰς ἐκεῖνα ὅπου ὑπεσχέθηκεν εἰς τοὺς Προπάτορας, εἰς τὸν Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαάκ, καὶ Ἰακώβ· ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν (τοῦτο γὰρ δηλοῖ τό, οὐχ οἷον) (1) νὰ ἐκπέσῃ ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ· διὰ τὶ ἐκεῖνο ὅπου ὁ Θεὸς ὑπεσχέθη εἰς ἐκείνους, τοῦτο ἐποίησε διὰ τῶν ἔργων καὶ τῆς ἐκβάσεως, κἂν καὶ ἐκεῖνοι ὅπου βλασφημοῦσι, λέγουσιν ὅτι εἰς ἄλλους ὁ Θεὸς ὑπεσχέθη, καὶ εἰς ἄλλους ἔδωκε τὰς ὑποσχέσεις· ἄκουε γοῦν τὶ λέγει ἀκολούθως ὁ Παῦλος.

7. „Οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραήλ, οὗτοι Ἰσραήλ· οὐδ' ὅτι εἰσὶ σπέρ-„μα Ἀβραάμ, πάντες τέκνα“.

Ἐκεῖνο, λέγει, ὅπου ὁ Θεὸς ὑπεσχέθη, τοῦτο καὶ ἐποίησεν· εἶπε γὰρ εἰς τὸν Ἀβραάμ, ὅτι „σοὶ δώσω αὐτὴν (τὴν γῆν) καὶ τῷ σπέρματί σου εἰς τὸν αἰῶνα“. (Γεν. ιγ΄. 17.) Ἂς ἴδωμεν λοιπὸν ποῖον εἶναι τὸ σπέρμα τοῦτο· διὰ τί, ὅσοι ἐγεννήθησαν ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ, οὗτοι ὅλοι ἁπλῶς δὲν εἶναι σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τέκνα, καθὼς οὔτε ὅλοι οἱ ἀπὸ τὸν Ἰσραήλ, ἤτοι οἱ ἀπὸ τὸν Ἰακὼβ γεννηθέντες, οὗτοι εἶναι Ἰσραηλῖται· ἀλλὰ σπέρμα καὶ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, καὶ τοῦ Ἰσραὴλ εἶναι οἱ κατὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ Ἰσαάκ, ἐκ τοῦ Ἀβραὰμ γεννηθέντες, καὶ οἱ ἄξιοι τῆς τοῦ Ἰσραὴλ ἀρετῆς, μὲ τὴν ὁποίαν ἠξιώθη νὰ ἴδῃ τὸν Θεόν· ἐπειδὴ ἐπίτηδες δὲν εἶπεν ὁ Παῦλος, οἱ ἐξ Ἰακώβ, ἀλλ' οἱ ἐξ Ἰσραήλ, διὰ νὰ φανερώσῃ τὸ τίμιον ὄνομα ὁποῦ ἔλαβεν ὁ Ἰακὼβ ἀπὸ τὸν Θεὸν ὅταν ἐπάλαισε μὲ αὐτόν, ὀνομασθεὶς Ἰσραήλ, ὅπερ δηλοῖ νοῦς ὁρῶν τὸν Θεόν. Οὕτω γάρ φησιν ἡ Ἁγία Γραφή· „οὐ κληθήσεται ἔτι τὸ ὄνομά σου Ἰακώβ, ἀλλ' Ἰσραὴλ ἔσται τὸ ὄνομά σου“. (Γεν. λβ΄. 28.) Ἐὰν λοιπὸν ἐσὺ ὦ ἀναγνῶστα, μάθῃς, ποῖοι γεννῶνται ἀπὸ τὸν Ἀβραὰμ κατὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ Ἰσαάκ, τότε θέλεις εὕρῃς ἀληθινήν, καὶ ἄψευσον τὴν τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαν· ἐπειδὴ εἰς τούτους ἐδόθησαν αἱ ἐπαγγελίαι· ὥστε δὲν εἶναι ἄξιος νὰ βλασφημῆται ὁ Θεός· διὰ τὶ ἐκεῖνο ὅπου εἶπε, τὸ ἔκαμε, κἂν μερικοὶ δὲν τὸ νοοῦσιν.

8. „Ἀλλ' ἐν Ἰσαὰκ κληθήσεταί σοι σπέρμα· τουτέστιν, οὐ τὰ τέκνα „τῆς σαρκός, ταῦτα τέκνα Θεοῦ· ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγε-„λίας λογίζεται εἰς σπέρμα“ (2).

9. „Ἐπαγγελίας γὰρ ὁ λόγος οὗτος „κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἐλεύ-„σομαι, καὶ ἔσται τῇ Σάρρᾳ υἱός“. (Γεν. ιη΄. 10.)

Δὲν σοὶ ἑρμηνεύω, λέγει, ἐγὼ ποῖον εἶναι τὸ ἀληθινὸν σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ, ἀλλ' ἡ παλαιὰ Γραφή, ἥτις εἶπεν ὅτι „ἐν Ἰσαὰκ κληθήσεταί σοι σπέρμα“· (Γεν. κα΄. 12.) ὥστε, ὅσοι ἐγεννήθησαν κατὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ Ἰσαάκ, ἤτοι ἐξ ἐπαγγελίας, αὐτοὶ εἶναι τὰ ἀληθινὰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, τὰ ἀληθινὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ καὶ ὅλον τὸ πᾶν τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰσαάκ, ἐστάθη ἔργον τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς ἐπαγγελίας· διὰ τὶ δὲν ἐγεννήθη ὁ Ἰσαὰκ μὲ νόμον καὶ δύναμιν τῆς φύσεως, ἀλλὰ μὲ δύναμιν τῆς θείας ἐπαγγελίας· „κατὰ τὸν καιρὸν γὰρ τοῦτον ἐλεύσομαι, εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Ἀβραάμ, καὶ ἔσται τῇ „Σάρρᾳ υἱός“. (Γεν. ιη΄. 14.) Ὁ λόγος λοιπὸν οὗτος τοῦ Θεοῦ, διέπλασε τὸν Ἰσαὰκ εἰς τὴν μήτραν τῆς Σάρρας, καὶ ἐγέννησεν αὐτόν· ἔτζι δὲ ἀκολουθεῖ καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς τὰ τέκνα

„φησι τῷ οἴκῳ Ἰσραήλ, καὶ τῷ οἴκῳ Ἰούδα διαθή-„κην καινήν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν διεθέμην τοῖς „πατράσιν αὐτῶν“. (Ἱερ. λα΄. 31.) Ἀλλ' ὅμως τὴν καινὴν διαθήκην οἱ Ἰσραηλῖται νὰ δεχθοῦν δὲν ἠθέλησαν.

(1) Ὁ δὲ Φώτιος λέγει, ὅτι τὸ οὐχ οἷον δηλοῖ τοῦτο „οὐ μόνον οὐκ ἐκπέπτωκεν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ· „ἀλλ' οὐδὲ οἷον ἐκπέπτωκεν, ἤτοι οὐδὲ ἐγγὺς γέγονε τοῦ „ἐκπεσεῖν, ἢ δοκεῖν ἐκπεπτωκέναι“.

(2) Σημείωσαι κατὰ τὸν Κορέσιον, ὅτι διττὰς ἐπαγγελίας καὶ εὐλογίας ὑπέσχετο ὁ Θεὸς εἰς τὸ σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ, τὴν μέν, ἐγκόσμιον, τὴν δέ, ὑπερκόσμιον· καὶ τὴν μὲν ἐγκόσμιον, ὑπέσχετο εἰς τὸ ἐγκόσμιον σπέρμα του, ἤτοι εἰς τὸν Ἰσμαήλ, καὶ εἰς τοὺς ἓξ υἱοὺς τοὺς κατὰ φυσικὸν Νόμον γεννηθέντας ἐκ τῆς Χεττούρας, τὴν δὲ ὑπερκόσμιον ἔδωκεν εἰς τὸ ὑπερκόσμιον σπέρμα του, τοὺς ἐκ τῆς ἐπαγγελίας δηλαδὴ κατὰ τὸν Ἰσαὰκ πνευματικῶς γεννηθέντας· καὶ ἡ μὲν ἐγκόσμιος ἐπαγγελία ἡ περὶ τῆς γῆς Χαναάν, καὶ ἡ αὔξησις ὡς τὰ ἄστρα, ἐπληρώθη πρὸ τοῦ Χριστοῦ· ἡ δὲ πνευματικὴ εὐλογία, καὶ ὑπερκόσμιος ἐπαγγελία ἐπληρώθη, ὅταν ὁ Χριστὸς ἦλθε, κοινωνηθεῖσα ἀπὸ τὰ ἔθνη, τὰ ὄντα τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ κατὰ τὴν πίστιν.

κνα τοῦ Θεοῦ· διὰ τὶ εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος, ὡσὰν εἰς μήτραν, λέγονται λόγια θεϊκὰ, καὶ ἐκεῖνα μᾶς ἀναπλάττουσι· βαπτιζόμενοι γὰρ εἰς ὄνομα Πατρὸς, Υἱοῦ, καὶ Ἁγίου Πνεύματος, ἀναγεννώμεθα πνευματικῶς. Καὶ καθὼς ἐκεῖ τότε ὑπεσχέθη ὁ Θεὸς τὴν γέννησιν τοῦ Ἰσαὰκ πρῶτον, καὶ ὕστερον ἐτελείωσεν αὐτήν· ἔτζι καὶ τὴν ἐδικήν μας πνευματικὴν ἀναγέννησιν ὑπεσχέθη ὁ Θεὸς πρότερον διὰ μέσου τῶν Προφητῶν, καὶ ὕστερον αὐτὴν ἐτελείωσεν· ὥστε τὸ „ἐν Ἰσαὰκ κληθήσεταί σοι σπέρμα" οὕτω πρέπει νὰ νοῆται· ἀντὶ τοῦ ἐκεῖνοι εἶναι σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ, οἱ γεννηθέντες κατὰ τὸν τρόπον τῆς τοῦ Ἰσαὰκ γεννήσεως, ἤτοι διὰ λόγου θείου. Λοιπὸν δὲν διέπεσεν, οὐδὲ ἐψεύσθη ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἔδωκεν ἐκεῖνα ὁποῦ ὑπεσχέθη· εἰς ποῖον; εἰς τὸ ἀληθινὸν σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ, ἤτοι εἰς τοὺς ἐξ ἐθνῶν πιστοὺς, οἵτινες ἔγιναν τέκνα Θεοῦ, παρομοίως μὲ τὸν Ἰσαὰκ, καθ' ὃ δηλαδὴ καὶ αὐτοὶ ἐγεννήθησαν ἐξ ἐπαγγελίας καὶ διὰ λόγου Θεοῦ. Εἰ δὲ καὶ λέγουν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι τὸ „ἐν Ἰσαὰκ „κληθήσεταί σοι σπέρμα" τοῦτο δηλοῖ, τὸ νὰ λογίζωνται εἰς σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ, ὅσοι γεννῶνται ἀπὸ τὸν Ἰσαὰκ, ἀποκρινόμεθα, εἰς αὐτοὺς ὅτι ἂν ἦτον τοῦτο τὸ νόημα ἀληθινὸν, ἔπρεπε καὶ οἱ Ἰδουμαῖοι, καὶ ὅλοι οἱ ἐξ ἐκείνων γεννηθέντες, νὰ λογίζωνται σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ· διὰ τὶ ὁ πρόγονος τῶν Ἰδουμαίων Ἠσαῦ, υἱὸς ἦτον τοῦ Ἰσαάκ· ἀλλὰ τώρα οἱ Ἰδουμαῖοι, ὄχι μόνον δὲν εἶναι, οὐδὲ λογίζονται υἱοὶ τοῦ Ἀβραὰμ, ἀλλὰ καὶ πολλὰ χωρισμένοι εἶναι ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Ἀβραὰμ, καὶ ἀλλόφυλοι ὀνομάζονται.

10. „Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ Ῥεβέκκα ἐξ ἑνὸς κοίτην ἔχουσα τοῦ Πα-„τρὸς ἡμῶν Ἰσαάκ".

Ἔδειξε μὲν ἀνωτέρω ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ὅτι καὶ μ' ὅλον ὁποῦ εἶχεν ὁ Ἀβραὰμ πολλὰ καὶ διάφορα τέκνα (εἶχε γὰρ καὶ τὸν Ἰσμαὴλ ἀπὸ τὴν δούλην του Ἄγαρ· εἶχε καὶ ἓξ υἱοὺς ἀπὸ τὴν Χεττούραν τὴν δευτέραν αὐτοῦ γυναῖκα). μόνος ὅμως ὁ Ἰσαὰκ ὠνομάσθη σπέρμα του· ὥστε καὶ οἱ κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον τοῦ Ἰσαὰκ γεννώμενοι, σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ ὀνομάζονται. Καὶ τώρα δὲ λέγει· ὅτι ὄχι μόνον εἰς τὸν Ἰσαὰκ τοῦτο ἤθελεν ἰδῇ τινάς· ἀλλὰ τὸ μεγαλίτερον, τοῦτο θέλει τὸ ἰδῇ καὶ εἰς ἀδελφοὺς διδύμους, ἕνα Πατέρα ἔχοντας, καὶ μίαν Μητέρα, καὶ μίαν σύλληψιν, δηλαδὴ εἰς τὸν Ἠσαῦ, καὶ εἰς τὸν Ἰακώβ· διὰ τὶ, οὐδὲ αὐτοὶ τὰ αὐτὰ πρωτοτόκια ἀπόκτησαν· ἀλλ' ὁ μὲν Ἰακὼβ ἐδιαλέχθη ἀπὸ τὸν Θεὸν, ὁ δὲ Ἠσαῦ ἐμισήθη· ὥστε καὶ ἐσὺ ὦ ἀναγνῶστα, μὴ ζητῇς λογαριασμοὺς ἀπὸ τὸν Θεόν· διὰ τὶ, τοὺς μὲν ἐθνικοὺς ἐδιάλεξε, καὶ ἔκαμεν αὐτοὺς σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ, μᾶλλον δὲ σπέρμα ἐδικόν του, τοὺς δὲ Ἑβραίους ἀπεστράφη, καὶ ἐσπρωξεν. Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει ὅτι τὸ „ἐξ ἑνὸς κοίτην ἔχουσα" δηλοῖ, ἀντὶ τοῦ, κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἀμφοτέρους συνέλαβεν.

11. „Μήπω γὰρ γεννηθέντων, μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθὸν, ἢ κα-„κὸν, ἵνα ἡ κατ' ἐκλογὴν πρόθεσις τοῦ Θεοῦ μένῃ, οὐκ ἐξ ἔρ-„γων, ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦντος".

12. „Ἐῤῥέθη αὐτῇ, ὅτι „ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι". (Γεν. κέ. 23.) (1)

13. „Κα-

(1) Ὁ μείζων Ἠσαῦ ἐδούλευσε τῷ ἐλάσσονι Ἰακώβ, καθ' ὅτι οἱ ἐκ τοῦ Ἠσαῦ καταγόμενοι Ἰδουμαῖοι ἐδούλευσαν εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας· ἐδούλευσαν γὰρ εἰς τὸν Δαβὶδ πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Βαβυλῶνος, ὡς μαρτυρεῖ ἡ Γραφή. „Καὶ ἐγένοντο πάντες οἱ Ἰδουμαῖοι δοῦλοι „τῷ Βασιλεῖ". (Δαβὶδ) (β'. Βασιλ. ή. 14.) ἐδούλευσαν τοὺς Ἰσραηλίτας καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος, κατὰ τὸν Προκόπιον, ὅταν ἐναντιοῦντο εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας τὰ γειτονεύοντα Ἔθνη, καὶ δὲν ἄφιναν αὐτοὺς νὰ κτίσουν τὸν Ναὸν, τῶν ὁποίων τούτων Ἐθνῶν πρῶτοι ἦτον οἱ Ἰδουμαῖοι ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἰωσαφὰτ, ὅπου διωχθέντες ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτας ἐθανατώθησαν, καὶ οἱ ἐπίλοιποι ἔγιναν δοῦλοι. (Σελ. 311. τῆς Πεντατεύχου.) ὅθεν εἶπεν ὁ Ἰωήλ· „ἡ Ἰδουμαία „εἰς πεδίον ἀφανισμοῦ ἔσται". (Ἰω. γ'. 19.) Συμπεραίνει λοιπὸν ὁ Ἀπόστολος ἐκ τούτου, κατὰ τὸν Κορέσσιον, ὅτι καθὼς οἱ Ἰδουμαῖοι δὲν ἐδικαιώθησαν, διὰ τὶ ἐκατάγοντο ἀπὸ τὸν Ἠσαῦ, καὶ δι' αὐτοῦ ἀπὸ τὸν Ἀβραὰμ, ἔτζι καὶ ἐσεῖς οἱ Ἰουδαῖοι δὲν θέλετε δικαιωθῆτε χωρὶς τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ, κἂν καὶ κατάγεσθε ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ· ἀλλὰ καθὼς οἱ Ἰδουμαῖοι ἐδούλευσαν τοὺς Ἰουδαίους, ἔτζι καὶ ἐσεῖς οἱ Ἰουδαῖοι θέλετε δουλεύσετε εἰς τοὺς ἐθνικοὺς πιστοὺς, καὶ ἡ παλαιὰ διαθήκη, θέλει δουλεύσει εἰς τὴν νέαν.

13. „Καθὼς γέγραπται „τὸν Ἰακὼβ ἠγάπησα· τὸν δὲ Ἡσαῦ ἐ-
„μίσησα". (Μαλαχ. ά. 3.)

Ἀναγκαῖον εἶναι νὰ προειποῦμεν τὸ νόημα ὅλων τούτων τῶν μακρῶν, καὶ ἐκτεταμένων λόγων ὁποῦ μέλλει νὰ εἰπῇ ὁ Ἀπόστολος· ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγον οἱ πολλοὶ ἀποροῦντες, διὰ ποίαν αἰτίαν τὰ ἔθνη ἐπροτιμήθησαν ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους, (διὰ τί δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἰπῇ τινας, ὅτι ἐπροτιμήθησαν διὰ τὴν ἀρετὴν τους· ἐπειδὴ ὅλοι ἥμαρτον, καὶ Ἑβραῖοι ὁμοῦ καὶ οἱ Ἐθνικοί) εἰς ταύτην λοιπὸν τὴν ἀπορίαν, συναθροίζει πολλὰ ἄλλα ἄπορα ὁ Ἀπόστολος, εἰς ἡμᾶς μὲν ἀκατάληπτα, εἰς μόνον δὲ τὸν Θεὸν καταληπτά· καὶ πρῶτον μὲν δείχνει τοὺς ἀνωτέρω δύω διδύμους ἀδελφούς, τὸν Ἰακὼβ καὶ τὸν Ἡσαῦ, ὅτι ἀπὸ αὐτοὺς ὁ διαλεχθείς· Ἰακὼβ, δὲν ἐδιαλέχθη διὰ τὴν ἀρετὴν, καὶ τὰ καλὰ ἔργα του (1), οὐδὲ ἐκ τοῦ ἐναντίου ὁ μισηθεὶς Ἡσαῦ, ἐμισήθη διὰ τὰ κακά του ἔργα (ἐπειδὴ ἀκόμη εἰς τὴν κοιλίαν τῆς Μητρός των καὶ οἱ δύω εὑρισκόμενοι, δὲν εἶχαν πράξῃ κανένα ἀγαθὸν, ἢ κακόν.) ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πρόθεσιν, ἤτοι ἀπὸ τὴν πρόγνωσιν τοῦ Θεοῦ, ὁ μὲν ἕνας, ὁ Ἰακὼβ, ἐδιαλέχθη καὶ ἠγαπήθη· ὁ δὲ ἄλλος, ὁ Ἡσαῦ, ἐμισήθη· καθὼς καὶ ὁ Προφήτης Μαλαχίας λέγει ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὸν μὲν Ἰακὼβ ἠγάπησα, τὸν δὲ Ἡσαῦ ἐμίσησα (2), διὰ νὰ ἦναι ὅλον τὸ πᾶν τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ προθέσεως καὶ προγνώσεως. Καὶ τί λέγω τούτους μόνον; ἀκόμη καὶ οἱ Ἰσραηλῖται, ὅλοι μὲν ἔκαμαν τὸ εἴδωλον τοῦ μόσχου εἰς τὸ ὄρος Χωρὴβ, καὶ τὸ ἐπροσκύνησαν, ἀλλὰ ἄλλοι μὲν ἀπὸ αὐτοὺς, ἐπαιδεύθησαν, ἄλλοι δὲ, δὲν ἐπαιδεύθησαν. Καὶ ὁ Βασιλεὺς δὲ Φαραὼ σκληρὸς μὲν ἦτον ἀληθῶς· ἀλλ' ἦτον τότε καὶ πολλοὶ ἄλλοι σκληροὶ κατ' ἐκεῖνον· πῶς λοιπὸν μόνος ἐκεῖνος ἐπαιδεύθη; Βλέπεις, ὅτι ταῦτα εἶναι κρίματα Θεοῦ, ἀκατάληπτα μὲν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, εἰς μόνον δὲ τὸν Θεὸν καταληπτά; τοιουτοτρόπως λοιπὸν καὶ ἡ τῶν Ἐθνῶν ἐκλογὴ, καὶ ἡ τῶν Ἑβραίων ἀποβολὴ, παράλογος μὲν φαίνεται κοντὰ εἰς ἡμᾶς, κοντὰ δὲ εἰς τὸν Θεὸν εἶναι εὐλογωτάτη, καὶ δικαιοτάτη. Τοῦτο εἶναι τὸ καθολικὸν νόημα, ὁποῦ περιέχουν τὰ προκείμενα, καὶ τὰ ἀκόλουθα λόγια τοῦ Ἀποστόλου.

14. „Τί οὖν ἐροῦμεν; μὴ ἀδικία παρὰ τῷ Θεῷ; μὴ γένοιτο".

Ἐπειδὴ λέγει καὶ ἀδικία δὲν εἶναι κοντὰ εἰς τὸν Θεὸν, λοιπὸν οὐδὲ εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἐθνικοὺς καὶ τοὺς Ἰουδαίους ἔγινεν ἄδικος ὁ Θεός.

15. „Τῷ γὰρ Μωσῇ λέγει· „ἐλεήσω, ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ οἰκτειρή-
„σω, ὃν ἂν οἰκτείρω". (Ἔξοδ. λγ'. 19.) (3)

Προσθέττει ὁ θεῖος Ἀπόστολος ἐδῶ καὶ ἄλλο ἐπιχείρημα, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, ἀπὸ τὴν παλαιὰν, ἀποδεικνύων μὲ αὐτὸ ὅτι μόνος ὁ Θεὸς ἠξεύρει, ποῖοι εἶναι ἄξιοι, ἢ τιμῆς, ἢ παι-

(1) Οὐκ ἐξ ἔργων, λέγει ὁ Κορέσσιος, ὡς ἡγουμένων, ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦντος ὡς ἡγουμένου· οὐκ ἐξ ἔργων, ἀλλὰ δι' ἔργων· οὐκ ἐξ ἔργων ὡς ὁδηγούντων, ἀλλ' ἐκ τῆς χάριτος τῆς ὁδηγούσης πρὸς σωτηρίαν τοὺς θέλοντας· οὐκ ἐξ ἔργων, ὡς ἀξίων σωτηρίας, ἀλλ' ἐκ τῆς χάριτος τῆς ἐνσάρκου Οἰκονομίας, καὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ λογιζομένου τὰ ἔργα ἄξια σωτηρίας· οὐκ ἐξ ἔργων ὡς ἐξ ἔργων· οὐ γὰρ ἐξ ἡμῶν ὡς ἐξ ἡμῶν.

(2) Κατὰ τὸν Κορέσσιον οἱ περισσότεροι Διδάσκαλοι θέλουσιν, ὅτι ὁ Ἀπόστολος διδάσκει ἐδῶ, πῶς ἡ ἀρχὴ τῆς σωτηρίας δὲν εἶναι ἐκ τῶν ἔργων, ἀλλὰ ἐκ τῆς χάριτος· δὲν ἀποβάλλονται ὅμως καὶ τὰ ἔργα, ἐπειδὴ οὐδεὶς χωρὶς τοῦ αὐτεξουσίου σώζεται· πλὴν ἀπὸ τὰ λόγια ὁποῦ λέγει ὁ Παῦλος ἐδῶ, ἀποβάλλει τὰ ἔργα καθ' ἑαυτὰ, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος, καθ' ὃ ἄνθρωπος, κλίνει πρὸς τὸ κακὸν, καὶ πωλεῖται ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ἐργάζεται τὰ τῆς σαρκὸς, καὶ τοῦ Κόσμου, καὶ τοῦ Διαβόλου, σκοτιζόμενος· ἡγουμένης ὅμως τῆς χάριτος, δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ συγκατατεθῇ, καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ φῶς ἐκείνης. Καὶ λοιπὸν ὁ Παῦλος ἀποβάλλει τὰ ἔργα, λέγει, καθ' ὃ ἔργα συνημμένα τῷ κατὰ φύσιν ἀνθρώπῳ· καὶ πάλιν δέχεται τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου, καθ' ὃ ὁ ἄνθρωπος συντίθεται μὲ τὴν χάριν καὶ συμβουλὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁδηγεῖται ὑπ' ἐκείνου.

(3) Ὁ δὲ Μελέτιος ὁ Πηγᾶς ἑρμηνεύων τοῦτο τὸ ῥητὸν λέγει· „ὅτι μὲν τὴν ἐκλογὴν χάριτι ἐξελέ-
„ξατο ὁ Θεὸς, πολλαχόθεν ἔξεστιν ἰδεῖν· τὸ γὰρ ἐ-
„λεήσω, ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ οἰκτειρήσω, ὃν ἂν οἰκτείρω,
„τοῦτο δηλοῖ, ἔλεος εἶναι καὶ οἶκτον τὴν περὶ τοὺς ἐκ-
„λεκτοὺς δωρεὰν τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ· καὶ ἀναμφιβόλως
„ἡμᾶς πεπαίδευκεν, ἐξελέξασθαι τὴν Σιὼν, καὶ αἱ-
„ρετίσασθαι αὐτὴν εἰς κατοικίαν ἑαυτῷ· τὴν Ἐκκλη-
„σίαν δηλαδὴ τῶν ἐκλεκτῶν, δι' ἣν εἴρηκε, ὅτι ἐνοι-
„κήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω... Ταύτην οὖν ἐ-
„σε-

παιδείας· διὰ τί, καὶ μ' ὅλον ὁποῦ ὅλοι ἐπίσης οἱ Ἰσραηλῖται ἔκαμαν τὸ εἴδωλον τοῦ μόσχου, καὶ τὸ προσκυνήσαν εἰς τὴν ἔρημον, ὅμως ὁ Θεὸς, ἄλλους μὲν ἀπὸ ἐκείνους ἠλέησε, καὶ δὲν τοὺς ἐπαίδευσεν· ἄλλους δὲ, παρέδωκεν εἰς τοὺς Λευίτας καὶ τοὺς κατέσφαξαν, καὶ οὐδὲ ὁ Μωϋσῆς ἤξευρε τὴν αἰτίαν ταύτην, ὁ τόσον Μέγας Προφήτης κοντὰ εἰς τὸν Θεόν· ἐσὺ δὲ ἄνθρωπε, τί αἰτίας, καὶ λογαριασμοὺς ζητεῖς ἀπὸ τὸν Θεὸν, διὰ τί οἱ Ἐθνικοὶ προτιμήθησαν, ὁποῦ ἦτον ἁμαρτωλοί; Καὶ ἀγκαλὰ ὁ Παῦλος ἠδύνατο νὰ εἰπῇ τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν οἱ μὲν Ἐθνικοὶ προτιμήθησαν, οἱ δὲ Ἰσραηλῖται ἀπεβλήθησαν (τὴν ὁποίαν ἐφανέρωσεν εἰς ἄλλο μέρος· τουτέστι, διὰ τί οἱ μὲν Ἰσραηλῖται, ἐνόμισαν νὰ δικαιωθοῦν ἀπὸ τὸν Νόμον, καὶ τὰ ἔργα των, οἱ δὲ Ἐθνικοὶ ἐνόμισαν νὰ δικαιωθοῦν ἀπὸ μόνην τὴν πίστιν, καὶ χάριν) ἀγκαλὰ λέγω, καὶ ὁ Παῦλος ἠδύνατο νὰ εἰπῇ τὴν αἰτίαν ταύτην, ἀλλὰ κατὰ τὸ παρὸν δὲν τὴν λέγει, ἀλλὰ τὴν σιωπᾷ, διὰ νὰ ἐπιστομίσῃ περισσότερον τοὺς περιέργους, καὶ νὰ τοὺς καταπείσῃ νὰ μὴ λογαριάζουν κανένα ἀπὸ τὰ κρίματα, καὶ τὰς οἰκονομίας ταύτας τοῦ Θεοῦ.

16. „Ἄρα οὖν οὐ τοῦ θέλοντος, οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεοῦν-
„τος Θεοῦ“.

Ἤθελε μὲν, λέγει, ὁ Ἰσαὰκ νὰ εὐλογήσῃ τὸν Ἡσαῦ· ἔτρεχε δὲ καὶ ὁ Ἡσαῦ εἰς τὸν κάμπον, διὰ νὰ κυνηγήσῃ κυνήγιον, καὶ δι' αὐτοῦ νὰ εὐλογηθῇ, καθὼς εἶναι γεγραμμένον εἰς τὴν γένεσιν· „εἶπε γάρ φησιν αὐτῷ (τῷ Ἡσαῦ ὁ Ἰσαὰκ) ἔξελθε εἰς τὸ πεδίον, καὶ θή„ρευσόν μοι θήραν· ἐπορεύθη δὲ Ἡσαῦ εἰς τὸ πεδίον θηρεῦσαι θήραν τῷ Πατρὶ αὐτοῦ“. (Γεν. κζʹ. 5.) Ἀλλ' ὁ Θεὸς μὲ κρίσιν δικαίαν, ἔκαμε νὰ τύχῃ τὴν εὐλογίαν ὁ Ἰακὼβ, ὡσὰν ὁποῦ ἦτον ἄξιος αὐτῆς βέβαια. Φαίνεται δὲ μὲ τὰ λόγια ταῦτα, πῶς ἀναιρεῖ τὸ αὐτεξούσιον ὁ Ἀπόστολος, οὐκ ἀναιρεῖ δὲ αὐτό· ἀλλὰ καθὼς ἐπὶ τῆς οἰκίας λέγομεν, ὅτι τὸ πᾶν εἶναι τοῦ τεχνίτου καὶ οἰκοδόμου, καὶ μ' ὅλον ὁποῦ ὁ οἰκοδόμος χρειάζεται νὰ ἔχῃ καὶ ὕλην διὰ νὰ οἰκοδομήσῃ τὴν οἰκίαν, καὶ ἀνθρώπους, ὁποῦ νὰ συνεργήσουν μὲ αὐτὸν εἰς τὴν οἰκοδομὴν ἐκείνης· ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ ἡ τελείωσις τῆς οἰκίας εἰς τὸν οἰκοδόμον στέκει, διὰ τοῦτο λέγομεν, ὅτι τὸ πᾶν τῆς οἰκίας, εἶναι τοῦ οἰκοδόμου· τοιουτοτρόπως καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου λέγομεν, ὅτι τὸ πᾶν εἶναι τοῦ Θεοῦ, καὶ μ' ὅλον ὁποῦ ὁ Θεὸς χρειάζεται καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου προαίρεσιν καὶ προθυμίαν· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Θεὸς τελειόνει, καὶ ὁ Θεὸς στεφανόνει, καὶ ὁ Θεὸς κατακρίνει, διὰ τοῦτο λέγομεν, ὅτι τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ πᾶν (1).

17. „Λέ-

„σεσθαι τὴν κατάπαυσιν τοῦ Κυρίου, φησὶ Δαβὶδ, καὶ „ἐπιφέρει τὸ αἴτιον· ὧδε φησὶ κατοικήσω· τίνος χά„ριν, καὶ διὰ τί; ὅτι ᾑρετισάμην αὐτήν· τούτῳ τῷ „καθολικῷ δόγματι, καὶ τὸ καθ' ἑαυτὸν ὑποτίθησιν ὁ „Προφήτης λέγων· „ῥύσεταί με ὅτι ἠθέλησέ με· μὴ „γὰρ εὑρίσκων ἐν ἡμῖν ὁ Θεὸς, ὅπου χάριν ἐκλέξε„ται ἡμᾶς, εἰς τοὺς οἰκείους ἐμβλέπει οἰκτιρμοὺς, καὶ „χάριτι δι' ἔλεος ἐκλέγεται“. (Βιβλ. αʹ. περὶ Χριστιανισμοῦ).

(1) Καὶ ὁ Κορέσσιος δὲ λέγει ὅτι ἡ Γραφὴ, καὶ ἡ κοινὴ χρῆσις τοῦ λέγειν τοῖς ἀρχικοῖς, καὶ κυρίοις αἰτίοις τὰς ἐνεργείας ἀπονέμει, καὶ οὐχὶ τοῖς συναιτίοις καὶ ὑπουργοῖς· Ὁ δὲ Ἀναστάσιος ἐν τοῖς ζητήμασι τῆς Γραφῆς λέγει, ὅτι ἡ εὐλογία καὶ τοῦ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ, δὲν ἦτον εὐλογία τοῦ Ἡσαῦ, τοῦ θέλοντος μὲν καὶ τρέχοντος εἰς τὸν κάμπον διὰ νὰ θηρεύσῃ κυνήγιον, καὶ δι' αὐτοῦ νὰ εὐλογηθῇ· ἀλλ' ἦτον τοῦ ἐλεηθέντος ἀπὸ τὸν Θεὸν Ἰακὼβ, καὶ βουληθέντος τυχεῖν τῆς εὐλογίας· πλὴν μὲ δικαιοσύνην ὁ Θεὸς ἠλέησε καὶ ἔδωκε τὴν εὐλογίαν τοῦ Ἰσαὰκ εἰς τὸν Ἰακὼβ, καθ' ὅτι ὁ Ἰακὼβ ἦτον πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Ἰσαὰκ, ὡσὰν ὁποῦ ἀγόρασε τὰ πρωτοτόκια ἀπὸ τὸν Ἡσαῦ, διὰ ψωμὶ καὶ ὀλίγον ἕψημα φακῆς, ὡς μαρτυρεῖ ἡ Γραφή. (Γέν. κζʹ.) Προεικόνιζε δὲ, ὁ μὲν Ἡσαῦ, τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαὸν, ὁ δὲ Ἰακὼβ, τὸν Ἐθνικὸν τῶν Χριστιανῶν. Λέγει δὲ πρὸς τούτοις ὁ Κορέσσιος, ὅτι ἐδῶ λαλεῖ ὁ Ἀπόστολος περὶ τοῦ θέλοντος μὲν καὶ τρέχοντος, ὄχι ὅμως μὲ ὀρθὴν πίστιν καὶ συνείδησιν, καὶ ὄχι περὶ τοῦ θέλοντος καὶ τρέχοντος μὲ ὀρθὴν πίστιν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν· διὰ τί ὁ οὕτω μὴ τρέχων, δὲν ἐλεεῖται· ὁ δὲ μετὰ πίστεως ὀρθῆς τρέχων καὶ συνειδήσεως, ἐλεεῖται. Ἔλεος δὲ εἶναι ἡ διὰ τοῦ Μεσσίου σωτηρία· „κατὰ τὸν αὐτοῦ „γάρ φησιν ἔλεον ἔσωσεν ἡμᾶς“. (Τίτ. γʹ. 5.) Θέλει καὶ τρέχει ὁ Ἀγαρηνὸς, καὶ ὁ Ἰουδαῖος, καὶ ὁ αἱρετικὸς, ἀλλὰ μάτην θέλουσι καὶ τρέχουσι, διὰ τί δὲν ἔχουν ὁδηγοῦσαν τὴν χάριν καὶ τὸ θεῖον ἔλεος τὸ διὰ τῆς ἐνσάρκου Οἰκονομίας δωρηθέν. Λέγωντας δὲ ὁ Ἀπόστολος ὅτι πρὸ τοῦ νὰ πράξουν κανένα καλὸν, ἢ κακὸν ὁ Ἡσαῦ καὶ ὁ Ἰακὼβ, φανερόνει, ὅτι ἡ σωτηρία δὲν ἀκολουθεῖ εἰς τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ εἰς τὴν αἴδιον βουλὴν καὶ πρόγνωσιν καὶ προορισμὸν τοῦ Θεοῦ, ὅστις πρὸ τῶν πράξεων προορίζει· καὶ γὰρ ἡ πρόγνωσις τοῦ Θεοῦ προϋποτίθεται τὰ γενησόμενα καλὰ ἔργα, ἀλλ' ὄχι καθ' ἑαυτὰ, καὶ καθ' ὃ φυσικὰ, ἀλλὰ καθ' ὃ ἀκολουθοῦντα εἰς τὴν ὁδηγοῦσαν χάριν.

17. „Λέγει γὰρ ἡ Γραφὴ τῷ Φαραώ· ὅτι „εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐξήγειρά „σε, ὅπως ἐνδείξωμαι ἐν σοὶ τὴν δύναμίν μου, καὶ ὅπως διαγγε„λῇ τὸ ὄνομά μου ἐν πάσῃ τῇ γῇ". (Ἔξ. θ'. 17.)

Καθὼς, λέγει, ἐπὶ τῶν ποιησάντων ἐν τῇ ἐρήμῳ τὸ εἴδωλον τοῦ μόσχου Ἑβραίων, ἄλλοι ἐλυτρώθησαν ἀπὸ τὴν παιδείαν, ἄλλοι δὲ ἐπαιδεύθησαν, ὡς προείπομεν· ἐπειδὴ μόνος ὁ Θεὸς ἠξεύρει ἐκείνους ὅπου εἶναι ἄξιοι σωτηρίας, ἢ παιδείας· τοιουτοτρόπως καὶ μόνος ὁ Φαραὼ ἐδοκίμασε τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ μ' ὅλον ὅπου καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἔγιναν σκληροὶ ὡσὰν ἐκεῖνον· διὰ τοῦτο γὰρ αὐτὸ, σὲ ἐσήκωσα, λέγει, ὦ Φαραὼ (1), ἤγουν διὰ τοῦτο εἰς τὸ μέσον σὲ ἔφερα, ἵνα διὰ μέσου σου φανῇ ἡ δύναμίς μου, καὶ ἵνα διὰ σοῦ συσταλθῶσι πολλοὶ ἄλλοι σκληροὶ, καὶ πονηροὶ, μὲ τὸ νὰ διαφημισθῇ τὸ ὄνομά μου εἰς ὅλην τὴν γῆν, πῶς εἶμαι δίκαιος, καὶ δυνατός.

18. „Ἄρα οὖν ὃν θέλει, ἐλεεῖ· ὃν δὲ θέλει, σκληρύνει" (2).

Κάμνει ἐδῶ συμπέρασμα τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων ὁ θεῖος Ἀπόστολος, καὶ ἀποφασίζει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ζητῇ τινὰς ἀπὸ τὸν Θεὸν κρίσεις, καὶ λογαριασμοὺς· διὰ τί, ἐκεῖνον μὲν ὅπου θέλει, ἐλεεῖ· ὡσὰν ἐκείνους τοὺς Ἑβραίους ὅπου ἐμοσχοποίησαν εἰς τὴν ἔρημον καὶ δὲν ἐπαιδεύθησαν· ἐκεῖνον δὲ ὅπου θέλει, σκληρύνει, ὡσὰν τὸν Φαραώ. Τί δὲ δηλοῖ τὸ, σκληρύνει; (διὰ τί φαίνεται ἄτοπον.) ἄκουσον· καθὼς ὁ Ἥλιος, τὸ μὲν κηρὶ, ἀπαλύνει, τὸν δὲ πηλὸν, σκληρύνει, ὄχι καθ' ἑαυτὸν, ἀλλὰ διὰ τὴν διαφορετικὴν ὕλην τοῦ κηροῦ, καὶ τοῦ πηλοῦ· ἔτζι καὶ ὁ Θεὸς, τὴν πηλίνην καρδίαν τοῦ Φαραὼ λέγεται πῶς ἐσκλήρυνε· μὲ τί τρόπον; μὲ τὴν μακροθυμίαν του καὶ ὑπομονήν· διὰ τί μακροθυμῶντας, καὶ ὑπομένωντας αὐτὸν, τὸν ἔκαμε σκληρότερον. Καθὼς, χάριν παραδείγματος, καὶ ἀνίσως τινὰς ἔχωντας δοῦλον πονηρὸν, δὲν παιδεύῃ αὐτὸν, ἀλλὰ μεταχειρίζεται φιλανθρωπίαν εἰς αὐτὸν, τὸν κάμνει πονηρότερον ἀπὸ ὅ,τι ἦτον πρότερον· ὄχι πῶς ὁ αὐθέντης διδάσκει τὸν δοῦλον ἐκεῖνον τὴν πονηρίαν· ἀλλ' ὅτι ὁ δοῦλος μεταχειρίζεται τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ αὐθέντου του εἰς αὔξησιν τῆς πονηρίας του, μὲ τὸ νὰ καταφρονῇ ἐκεῖνον (3).

19. „Ἐρεῖς οὖν μοι· τί ἔτι μέμφεται; τῷ γὰρ βουλήματι αὐτοῦ τίς „ἀνθέστηκε";

Σπουδάζει μὲ κάθε τρόπον ὁ Ἅγιος Ἀπόστολος, καθὼς τὸ εἴπον πολλάκις, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι εἰς τὸν Θεὸν μοναχὸν εἶναι γνωσταὶ αἱ οἰκονομίαι, καὶ τὰ κρίματα ταῦτα· διὰ τοῦτο καὶ ἀ-

πὸ

(1) Ὁ δὲ Κορέσιος τὸ „ἐξήγειρεν" ἑρμηνεύει ἀντὶ τοῦ, βασιλέα σε κατέστησα, ἢ συνετήρησα, κατὰ τὴν Χαλδαϊκὴν διάλεκτον, ἢ παρεχώρησα χρήσασθαι τυραννίδι κατὰ τοῦ ἐμοῦ λαοῦ, ὅπως δείξω τὴν ἐμὴν δύναμιν διὰ τῶν θαυμάτων μου. Ὁ δὲ, Θεοδώρητος οὕτως ἑρμηνεύει· „τὸ δὲ ἐξήγειρά σε, ἀντὶ τοῦ συνεχώρησά σοι „τῆς Βασιλείας τυχεῖν, καὶ κωλῦσαι δυνάμενος, οὐκ „ἐκώλυσα, τὴν ἐντεῦθεν τοῖς ἄλλοις γενησομένην, „προορῶν ὠφέλειαν. Ὅρα δὲ ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι ἀληθὴς „ἐγένετο ὁ λόγος οὗτος τοῦ Κυρίου ἐπὶ τῶν ἔργων· ἐ„πειδὴ διὰ νὰ παιδεύσῃ ὁ Θεὸς τὸν Φαραὼ μὲ τὰς „δέκα πληγὰς, καὶ τελευταῖον μὲ τὸν καταποντισμὸν „αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ, ἠκούσθη καὶ ἐφημίσθη „τὸ ὄνομά του εἰς ὅλην τὴν γῆν· ὅθεν ἔλεγεν ὁ Μωϋ„σῆς ἐν τῇ ᾠδῇ, ἤκουσαν Ἔθνη, καὶ ὠργίσθησαν, (ἢ „ἐφοβήθησαν) ὠδῖνες ἔλαβον κατοικοῦντας Φυλιστιείμ· „τότε ἔσπευσαν Ἡγεμόνες Ἐδὼμ καὶ ἄρχοντες Μωαβι„τῶν· ἔλαβεν αὐτοὺς τρόμος· ἐτάκησαν πάντες οἱ κα„τοικοῦντες Χαναάν". (Ἐξ. ιέ. 15.) Ἔλεγε δὲ καὶ ἡ Ῥαὰβ ἡ πόρνη πρὸς τοὺς δύω κατασκόπους. „Ἐπίσα„μαι ὅτι ἔδωκεν ἡμῖν Κύριος τὴν γῆν· ἐπιπέπτω„κε γὰρ ὁ φόβος ὑμῶν ἐφ' ἡμᾶς· ἀκηκόαμεν γὰρ ὅ„τι κατεξήρανε Κύριος ὁ Θεὸς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασ„σαν ἀπὸ προσώπου ὑμῶν, ὅτε ἐξεπορεύεσθε ἐκ γῆς „Αἰγύπτου... καὶ ἀκούσαντες ἡμεῖς ἐξέστημεν τῇ καρ„δίᾳ ἡμῶν· καὶ οὐκ ἔστιν ἔτι πνεῦμα ἐν οὐδενὶ ἡμῶν „ἀπὸ προσώπου ὑμῶν". (Ἰησ. β'. 9.)

(2) Ὁ δὲ Προκόπιος ἐρωτηματικῶς θέλει νὰ ἀναγινώσκεται τὸ ῥητὸν τοῦτο· λέγει γάρ· „ποτὲ δὲ ὡς ζήτη„μα προβάλλει τὸν σκληρυνόμενον ὑπὸ Κυρίου· ἆρ' οὖν ὃν θέ„λει, ἐλεεῖ; ὃν δὲ θέλει σκληρύνει; οἷς ἐπενήνοχε τὸ, „μενοῦνγε σὺ ὦ ἄνθρωπε, τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος „τῷ Θεῷ; ἢ τὸ δυσχερὲς τῆς ἀπορίας ἰδὼν, καὶ τὴν „λύσιν μὴ θαῤῥῶν καταπιστεῦσαι γράμμασιν, ἢ μὴ „κρίνων ἀποκρίσεως ἄξιον τὸν ἐγκαλοῦντα τῇ Θείᾳ „Προνοίᾳ". (Σελ. 641. τῆς Πενταστεύχου).

(3) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀλεξανδρεὺς Κλήμης ἐν τῷ Παιδαγωγῷ λέγει, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν μισεῖ, οὔτε σκλη-

ρύνει

τὸ κάθε μέρος συνάγει ἄπορα πολλὰ, καὶ δὲν λύει αὐτὰ, διὰ νὰ στενοχωρήσῃ τὸν ἀκροατὴν καὶ περίεργον, καὶ νὰ τὸν καταπείσῃ, ὅτι τὰ τοιαῦτα εἶναι ἀκατάληπτα, καὶ ἀκατανόητα. Ἐκεῖνο λοιπὸν ὁποῦ λέγει ἐδῶ, εἶναι τοιοῦτον· φέρει μίαν ἀντιλογίαν καὶ ἀπορίαν εἰς τὰ παρ' αὐτοῦ προειρημένα καὶ λέγει· ὅτι ἀνίσως ἐκεῖνον ὁποῦ θέλει ὁ Θεὸς, σκληρύνῃ, πῶς λοιπὸν μέμφεται καὶ κατακρίνει ἐκεῖνον ὁποῦ πταίει; διὰ τὶ εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ποῖος δυνάται νὰ ἀντισταθῇ; Ὁ Θεὸς ἠθέλησε, καὶ ἐσκλήρυνε τὸν Φαραὼ, ἢ ἄλλον τινὰ ἄνθρωπον· ὅθεν καὶ ἀκολούθως ἔπταισεν ἐκεῖνος ὁποῦ ἐσκλήρυνε· πῶς λοιπὸν μέμφεται, καὶ κολάζει αὐτὸν ὁποῦ ἐσκλήρυνεν; Αὕτη λοιπὸν εἶναι ἡ ἀντίστασις καὶ ἀπορία, ἡ ὁποία ἐφέρθη ἀπὸ τὸν Ἀπόστολον, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι εἶναι ἄπορα τὰ τοιαῦτα, καὶ εἰς μόνον τὸν Θεὸν εἶναι καταληπτά· διὰ τοῦτο οὐδὲ αὐτὸς λύει τὴν ἀπορίαν ταύτην, ἀλλὰ ἐπιστομίζει ἐκεῖνον ὁποῦ ἀπορεῖ, καὶ λέγει εἰς αὐτὸν ἀκολούθως.

20. „Μενοῦν γε (1) ὦ ἄνθρωπε· σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ „Θεῷ“;

Βλέπεις, ἀγαπητὲ, πῶς ὁ Μέγας Ἀπόστολος ἐμποδίζει τὴν ἄκυρον, καὶ περιττὴν περιέργειαν τῶν πολυπραγμονούντων, καὶ βάλλει χαλινὸν εἰς αὐτήν; διὰ νὰ διδάξῃ τοὺς ἀνθρώπους νὰ γνωρίζουν, τί μὲν εἶναι ὁ Θεὸς, τί δὲ εἶναι ὁ ἄνθρωπος, (δηλ. πῶς ὁ Θεὸς εἶναι πάνσοφος, καὶ δίκαιος, καὶ ὅλα τὰ ἠξεύρει μὲ τὴν σοφίαν του, καὶ τὰ οἰκονομεῖ μὲ τὴν δικαιοσύνην του· ὁ δὲ ἄνθρωπος εἶναι ἀσθενέστατος εἰς τὸν νοῦν, καὶ δὲν καταλαμβάνει τὰ τοῦ Θεοῦ ἀκατάληπτα, καὶ δίκαια κρίματα). Ποῖος εἶσαι, λέγει, ἐσὺ ὦ ἄνθρωπε; συγκοινωνὸς, καὶ συμμοιραστὴς εἶσαι ἐσὺ τῆς ἐξουσίας τοῦ Θεοῦ; κριτὴς εἶσαι ἐσὺ τῶν οἰκονομιῶν ἐκείνων, ὁποῦ πρέπει νὰ κάμνῃ ὁ Θεὸς, ἢ νὰ μὴ κάμνῃ· διότι τὸ νὰ ἐξετάζῃ τινὰς, ὅτι τοῦτο ἔτζι ἔπρεπε νὰ γένῃ, καὶ τοῦτο δὲν ἔπρεπεν ἔτζι νὰ γένῃ, ἡ ἐξέτασις αὕτη εἶναι ἰδία ἐκείνου ὁποῦ ἀνταποκρίνεται, καὶ ἀντιστέκεται εἰς τὸν Μέγαν Θεόν· ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ κάμνουν ἔτζι οἱ φοβούμενοι τὸν Θεὸν, ἀλλὰ νὰ πείθωνται ἀνεξετάστως εἰς ἐκεῖνα ὁποῦ γίνονται ἀπὸ τὴν πάνσοφον Πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, μὲ ὅ,τι τρόπον καὶ ἂν γίνωνται.

„Μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι· τί με ἐποίησας οὕτως“;
21. „Ἢ οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ὁ κεραμεὺς τοῦ πηλοῦ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ φυράματος ποιῆσαι, ὃ μὲν, εἰς τιμὴν σκεῦος, ὃ δὲ, εἰς ἀτιμίαν“; (2)

Τὸ παράδειγμα τοῦτο ἐμεταχειρίσθη ὁ Ἀπόστολος, ὄχι διὰ νὰ σηκώσῃ τὸ αὐτεξούσιον τῶν ἀνθρώπων, εἴτε διὰ νὰ μᾶς κάμῃ ἀργοὺς καὶ ἀκινήτους ὡσὰν τὰ ἄψυχα· ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ

ρύνει πρώτως, ἀλλὰ δευτέρως· ὁ δὲ Μελέτιος ὁ Πηγᾶς οὕτω λέγει· „τὸ σκληρύνειν τὴν καρδίαν οὐ ποιεῖ „ὁ Θεὸς, ὃς περιτέμνειν κελεύεται τὴν καρδίαν· ὃς „ὀνειδίζει τὸ σκληροτράχηλον πανταχοῦ· ὃς ἐντίθησι „καρδίας σαρκίνας (ἤτοι ἁπαλάς)· εἰ γὰρ ἐσκλήρυνεν „ὁ Θεὸς τὴν καρδίαν Φαραὼ, ὥστε αὐτῷ ἀντιπίπτειν, ἦν ἂν αὐτὸς τὴν κακίαν αὐτὴν ἐργαζόμενος, ὁ τὴν αἰτίαν τῆς κακίας παρέχων Θεὸς, οὖσαν καὶ κακίαν, καὶ κακίας ὑπέκκαυμα.... Καὶ εἰ „Παῦλος ἔγνω τὸν Θεὸν σκληρύνοντα, πῶς παραγγέλλει λέγων „μὴ σκληρύνετε τὰς καρδίας ὑμῶν“ μᾶλλον δὲ πῶς αὐτὸ λέγει ὁ Θεός; αὐτὸς γὰρ λέγει περὶ αὐτοῦ, καὶ διὰ Δαβὶδ, καὶ διὰ τοῦ Ἀποστόλου ἀναφωνεῖ· τὸ „σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, „μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν“. (Ἑβρ. γʹ. 8.) „Πλὴν ταῦτα, καὶ τὰ τοιαῦτα, οἷόν ἐστι καὶ τὸ παρὰ Ἡσαΐᾳ „τί ὅτι ἐπλάνησας ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου; καὶ „ἐσκλήρυνας τὰς καρδίας ἡμῶν τοῦ μὴ φοβεῖσθαί σε“; „(Ἡσ. ξγʹ. 17.). Ὡς ἐνεργοῦντος μὲν λέγεται τοῦ „Θεοῦ, μὴ ἐνεργοῦντος δὲ, μηδὲ ἐμποιοῦντος αὐτοῦ ἐν „αὐτοῖς ταῦτα, ἀλλὰ μόνον ἐῶντος ἐνεργεῖσθαι· ὡς καὶ „Αὐγουστῖνος ἐν τοῖς περὶ προορισμοῦ, καὶ χάριτος, „σοφώτατα διατρανοῖ· ἐῶντος δὲ, ὅτι αὐτεξουσίους ἐ„ποίησε“. (Βιβλ. αʹ. περὶ Χριστιανισμοῦ).

(1) Τὸ, μενοῦν γε, τρεῖς σύνδεσμοι ὂν, θέλει νὰ εἰπῇ, τὸ λοιπὸν, ἢ ἀληθῶς.

(2) Τὰ ῥητὰ ταῦτα ἐρανίσθη ὁ Ἀπόστολος ἀπὸ τὸν Ἡσαΐαν, λέγοντα· „οὐχ ὡς πηλὸς τοῦ κεραμέως λογισθήσεσθε; μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι αὐτῷ· „οὐ σύ με ἔπλασας; ἢ τὸ ποίημα, τῷ ποιήσαντι, οὐ „συνετῶς με ἐποίησας“; (Ἡσ. κθʹ. 16.) Ὁ δὲ Σοφὸς Μελέτιος ὁ Πηγᾶς τὰ ῥητὰ ταῦτα οὕτως ἑρμηνεύει· „ἔστι δ' οὗτος τοῦ Ἀποστόλου ὁ νοῦς· ὅτι οὐκ ἄδικος ὁ „Θεός· εἰ μὲν (τοῦτο δὲ κατὰ πρώτην νοεῖται ἐπιβολὴν) ὡς κεραμεὺς, Κύριος δηλαδὴ τοῦ φυράματος ὅλου ἐνεγκάμενος σκεύη, κατήρτισεν ἂν ἐξ αὐτῶν, ἃ „μὲν εἰς τιμὴν, ἃ δὲ ἑκόντα ἥκοντα εἰς ἀπώλειαν· „εἰ δὲ (ὅπερ δευτέρας ἐστὶν ἐπιφορᾶς) σκεύη μὲν ἤνεγκεν αὐτὸς τίμια καὶ ἐπὶ τιμῇ· ἐπὶ γὰρ ἀφθαρσίᾳ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον· φθόνῳ δὲ Δια-

„βό-

δάξῃ πῶς πρέπει νὰ πειθώμεθα εἰς τὸν Θεὸν, ὡς προείπομεν, καὶ νὰ δείχνωμεν εἰς τὰς οἰκονομίας ὅπου κάμνει, ὑπερβολικὴν σιωπὴν καὶ ὑπακοὴν, καὶ ταπείνωσιν· διὰ τί, καθὼς, λέγει, ὁ κεραμεὺς, ἀπὸ τὸν αὐτὸν πηλὸν πλάττει ἐκεῖνα τὰ ἀγγεῖα ὅπου θέλει, ἄλλα μὲν, εἰς μεταχείρησιν τιμίαν, ἄλλα δὲ, εἰς μεταχείρησιν ἄτιμον, καὶ κανένα ἀπὸ τὰ ἀγγεῖα ἐκεῖνα δὲν ἀντιλέγει εἰς αὐτόν· ἔτζι καὶ ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸ αὐτὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ἄλλους μὲν, τιμᾷ καὶ δοξάζει, ἄλλους δὲ, παιδεύει καὶ ἀτιμάζει· ὅθεν ἐσὺ ὦ ἄνθρωπε, μὴ περιεργάζεσαι ταῦτα· ἀλλὰ προσκύνει μόνον καὶ μιμοῦ τὸν πηλὸν, καὶ τὰ ἀγγεῖα τὰ πήλινα· καὶ καθὼς ὁ πηλὸς ἀκολουθεῖ εἰς τὸ χέρι τοῦ κεραμέως, ἔτζι καὶ σὺ ἀκολούθει εἰς τὴν βουλὴν καὶ κρίσιν τοῦ τὰ πάντα οἰκονομοῦντος Θεοῦ. Ἤξευρε δὲ, ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι καθὼς ἀκολουθεῖ εἰς τὰ πήλινα ἀγγεῖα, καὶ ὁ πηλὸς δὲν κάμνει τὸ νὰ εἶναι ἄλλα μὲν ἀπὸ αὐτὰ, ἔντιμα, ἄλλα δὲ, ἄτιμα· ἐπειδὴ ὁ πηλὸς εἶναι ἕνας καὶ ὁ αὐτὸς εἰς ὅλα τὰ ἀγγεῖα· ἀλλὰ κάμνει τὴν διαφορὰν αὐτῶν, ἡ διάφορος χρῆσις ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων, ὅπου τὰ μεταχειρίζονται· ἔτζι ἀκολουθεῖ καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους· διὰ τί ἡ φύσις ἡ ἀνθρωπίνη δὲν κάμνει, ἄλλους μὲν, ἀνθρώπους νὰ στεφανόνωνται, ἄλλους δὲ, νὰ κολάζωνται· ὄχι· ἐπειδὴ εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· ἀλλ' ἡ προαίρεσις τῶν ἀνθρώπων, εἶναι ὅπου κάμνει αὐτὴν τὴν διαφοράν.

22. „Εἰ δὲ θέλων ὁ Θεὸς ἐνδείξασθαι τὴν ὀργὴν, καὶ γνωρίσαι τὸ
„δυνατὸν αὐτοῦ, ἤνεγκεν ἐν πολλῇ μακροθυμίᾳ σκεύη ὀργῆς, κα-
„τηρτισμένα εἰς ἀπώλειαν".
23. „Καὶ ἵνα γνωρίσῃ τὸν πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ, ἐπὶ σκεύη ἐ-
„λέους, ἃ προητοίμασεν εἰς δόξαν".
24. „Οὓς καὶ ἐκάλεσεν ἡμᾶς, οὐ μόνον ἐξ Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ ἐξ
„ἐθνῶν".

Ἀφ' οὗ ἐπιστόμισεν ὁ Ἀπόστολος ἐκείνους, ὅπου ἐπιχειροῦν νὰ πολυπραγμονοῦν τὰς κρίσεις τοῦ Θεοῦ, τώρα κάμνει τὴν λύσιν τῶν ἀπορουμένων, καὶ λέγει τοιοῦτον νόημα· σκεῦος ὀργῆς ἦτον ὁ Φαραὼ, ἤτοι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὅπου ἄναπτε τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν σκληρότητά του. Τοῦτον λοιπὸν ἤνεγκεν ὁ Θεὸς, ἤτοι τὸν ὑπέφερε· διὰ τί ἔδειξε μεγάλην μακροθυμίαν εἰς τὴν κακίαν του (1)· ἀλλ' ἐκεῖνος ἐμεταχειρίσθη τὴν μακροθυμίαν ταύτην τοῦ Θεοῦ, εἰς περισσοτέραν σκλη-

„βόλου εἰσῆλθεν ὁ θάνατος. (Σοφ. β'. 24.) Εἰσῆλθε „δὲ δήπου διὰ τῆς ἁμαρτίας· καὶ οὐκ ἐφέθη ὁ Θεὸς τοῦ „ἐνεγκεῖν παρὰ τὸ προγινώσκειν αὐτὰ, ἑκόντα ἕξοντα „τῷ πονηρῷ· ἀλλὰ καὶ ἔπλασε μὲν ἀγαθὰ δι' ἀγαθότητα, καὶ ὑπήνεγκε διὰ πολλὴν μακροθυμίαν ἄγων, „ὥς φησι Παῦλος διὰ τῆς χρηστότητος εἰς μετάνοιαν, „ἵνα ἢ σώσῃ ἡ μετάνοια, ἢ κολάσῃ δικαιότερον κατὰ Γρηγόριον; πῶς ἄδικος; πλάσας μὲν τὴν ἀρχὴν „ἀγαθὸν, ὑπενεγκάμενος δὲ μακροθύμως πονηροὺς, „καὶ τέλος ἐπάγων μὲν ἀπειθοῦσιν ὀργὴν, δεικνύων δὲ „τὸ δυνατὸν τῆς δικαίας αὐτοῦ ὀργῆς ἐπὶ τοῖς μὴ ἐπιμείνασιν ἐν τῇ ἀγαθότητι αὐτοῦ, ἐν ᾗ ἐπλάσθησαν; οὐκ ἄδικος τοίνυν ὁ Θεὸς ὀργιζόμενος τοῖς ἀδίκοις, καὶ εὐμηχάνως πορίζόμενος ἐκ τῆς ἐκείνων „ἀδικίας, τῆς ἰδίας δικαιοσύνης ἐνδείξεως ἀφορμὰς, „καὶ δοξαζόμενος ἐπ' αὐτοῖς, ὡς αὐτὸς ἔφη ἐπὶ Φαραώ". (Βιβλίῳ ά. περὶ Χριστιανισμοῦ).

Σημείωσαι δὲ, ὅτι κατὰ τὸν αὐτὸν Μελέτιον, μερικοὶ ἐπλανήθησαν (ὁποῖοι εἶναι οἱ Μανιχαῖοι καὶ οἱ Καλβῖνοι) ἀπὸ τὰ λόγια ταῦτα τοῦ Ἀποστόλου, καὶ ἐνόμισαν ὅτι ὁ Θεὸς θέλωντας ὅλον τὸ φύραμα τῶν ἀνθρώπων νὰ διακρίνῃ, καὶ νὰ προορίσῃ, ἄλλους μὲν κατεσκεύασεν εἰς τιμὴν, ἄλλους δὲ εἰς ἀτιμίαν (καθὼς ὁ κεραμεὺς ἀπὸ τὸν αὐτὸν πηλὸν καὶ ζυμάρι, ἄλλα μὲν, σκεύη κατασκευάζει τίμια, ἄλλα δὲ ἄτιμα) ἤτοι ἄλλους μὲν ἀνθρώπους προορίζει ὁ Θεὸς εἰς σωτηρίαν, ἄλλους δὲ, εἰς ἀπώλειαν· καὶ οὕτω καὶ τοὺς δύω ὁ Θεὸς προορίζει· τὸ ὁποῖον εἶναι βλάσφημον, καὶ αἱρετικόν· ἐπειδὴ ὁ Θεὸς δὲν προορίζει, οὔτε κάμνει κανένα ἄτιμον καὶ εἰς ἀπώλειαν· ἀλλὰ ὁ καθ' ἕνας κάμνει τὸν ἑαυτόν του τοιοῦτον μὲ τὴν ἰδίαν του προαίρεσιν· καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Ἀπόστολος ἔγραφε πρὸς Τιμόθεον· „ἐν μεγάλῃ δὲ οἰκίᾳ οὐκ ἔστι μόνον σκεύη χρυσᾶ, καὶ ἀργυρᾶ, ἀλλὰ „καὶ ξύλινα, καὶ ὀστράκινα, καὶ ἃ μὲν εἰς τιμὴν, ἃ δὲ „εἰς ἀτιμίαν". Ἔπειτα λέγει ἀκολούθως· „ἐὰν οὖν τις „ἐκκαθάρῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τούτων, ἔσται σκεῦος εἰς τιμὴν, ἡγιασμένον, καὶ εὔχρηστον τῷ Δεσπότῃ, εἰς „πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἡτοιμασμένον" (Β. Τιμ. β'. 20.) διδάσκων διὰ τούτου τὸ αὐτεξούσιον.

(1) Ὁ δὲ Κορέσσιος τὸ „ἤνεγκεν ἑρμηνεύει" ὅπως ὁ Θεὸς ἤνεγκεν, οὐκ ἐποίησε κατὰ τὴν κακὴν χρῆσιν τοῦ αὐτεξουσίου, εἰ καὶ ἔπλασεν ἐκεῖνα τῷ τῆς δημιουργίας λόγῳ· ἃ γὰρ ἐποίησε κατὰ πρῶτον λόγον, ἤνεγκε κατὰ δεύτερον· ἄρα ἤνεγκεν, οὐκ ἐποίησε· καὶ διὰ τί ἤνεγκεν; ὅπως ἐνδείξηται τὸν πλοῦτον τῆς χρηστότητος καὶ τῆς δόξης αὐτοῦ, καὶ σώσῃ τινὰς μέλλοντας διὰ τῶν κακῶν σώζεσθαι· „λοιμοῦ γάρ φησι μαστιγουμένου ἄφρων πανουργότερος ἔσται". (Παρ. ιθ'. 25.) Καὶ „ὀλολυξάτω πίτυς, ὅτι πέπτωκε κέδρος". (Ζαχ. ιά. 2.)

Λέ-

σκληρότητα, καὶ ἔγινε σκεῦος δεκτικὸν τῆς θεϊκῆς ὀργῆς καὶ ἀγανακτήσεως, καὶ κατηρτισμένον εἰς ἀπώλειαν, ἤτοι ἀπηρτισμένον καὶ τελειωμένον εἰς τοῦτο, ἀφ᾽ ἑαυτοῦ, καὶ ἀπὸ τὴν οἰκείαν του γνώμην· διὰ τί αὐτὸς δὲν ἀφῆκεν ἀνενέργητον κανένα ἐπιχείρημα ἀπὸ ἐκεῖνα, ὁποῦ ἦτον εἰς ἀπώλειάν του, ἀλλὰ ὅσα ἦτον πρὸς ἀφανισμόν του, ὅλα τὰ ἐτελείωσεν· ἢ τὸ „ἤνεγκε“ νοεῖται, ἀντὶ τοῦ εἰς τὸ μέσον ἔφερε τὸν Φαραὼ, ἵνα, ἀνίσως δὲν διορθωθῇ μὲ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, τιμωρήσῃ αὐτὸν, καὶ οὕτω δείξῃ τὴν ἐδικήν του δύναμιν, καὶ δικαιοσύνην, διὰ νὰ διορθωθοῦν οἱ ἄλλοι ὁποῦ τὸ ἀκούσουν. Καθὼς λοιπὸν τὸν Φαραὼ τοῦτον, ὁποῦ ἔγινεν ἀφ᾽ ἑαυτοῦ του σκεῦος ὀργῆς, παιδεύσας ὁ Θεὸς, ἔδειξε τὴν δύναμιν, καὶ δικαιοσύνην του, τοιουτοτρόπως καὶ τοὺς Ἐθνικοὺς πολλὰ ἁμαρτήσαντας, ἐλεήσας ὁ Θεὸς (διὰ τί ἔκαμαν τὸν ἑαυτόν τους ἄξιον ἐλέους) ἐφανέρωσε τὸν πλοῦτον τῆς δόξης του· δὲν εἶπε δὲ, ὅτι ἐφανέρωσε τὸν πλοῦτον τῆς φιλανθρωπίας του, ἀλλὰ τῆς δόξης του· ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι τελεία δόξα τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ ἐλεῇ· τὸ δὲ „ἃ προητοίμασεν“ εἶπεν, ἀντὶ τοῦ, ἃ προεγνώρισε (1)· δὲν εἶπε δὲ, ὅτι ὅλους τοὺς Ἐθνικοὺς ἔσωσεν, ἀλλὰ ἐξ Ἐθνῶν, μερικοὺς δηλαδὴ ἐξ αὐτῶν· ὥστε μὴ σκανδαλίζεσαι σὺ ὦ Ἰουδαῖε· διὰ τί, νὰ ὁποῦ καὶ ἀπὸ τοὺς Ἐθνικοὺς, ἄλλοι μὲν ἐλεοῦνται, ἄλλοι δὲ οὐκ ἐλεοῦνται.

25. „Ὡς καὶ ἐν τῷ Ὠσηὲ λέγει· „καλέσω τὸν οὐ λαόν μου, λαόν
„μου, καὶ τὴν οὐκ ἠγαπημένην, ἠγαπημένην“. (Ὠσ. β'. 24.)
26. „Καὶ ἔσται ἐν τῷ τόπῳ οὗ ἐρρέθη αὐτοῖς· οὐ λαός μου ὑμεῖς· ἐ-
„κεῖ κληθήσονται υἱοὶ Θεοῦ ζῶντος“. (Ὠσ. ά. 10.)

Διὰ νὰ μὴ λέγουν οἱ Ἰουδαῖοι· μᾶς ἀπατᾷς ὦ Παῦλε μὲ αὐτὰ ὁποῦ λέγεις, διὰ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος φέρει μάρτυρα τῶν λεγομένων τὸν Προφήτην Ὠσηὲ, βοῶντα καὶ λέγοντα· „θέλω „ὀνομάσω λαόν μου, ἐκεῖνον ὁποῦ δὲν εἶναι λαός μου· καὶ θέλω ὀνομάσω ἠγαπημένην μου, ἐ„κείνην ὁποῦ δὲν εἶναι ἠγαπημένη μου“. Ποῖος δὲ ἄλλος εἶναι ὁ μὴ ὢν λαὸς, παρὰ τὰ Ἔθνη; ἢ ποία ἄλλη εἶναι ἡ μὴ οὖσα ἠγαπημένη, παρὰ ἡ Ἐκκλησία τῶν ἐθνικῶν; διὰ τί οἱ ἐθνικοὶ ἔγιναν, ὄχι μόνον λαὸς Θεοῦ, καὶ ἠγαπημένοι Θεοῦ, ἀλλὰ τὸ μεγαλήτερον, ἔγιναν καὶ υἱοὶ Θεοῦ ζῶντος. Εἰ δὲ καὶ εἰπῇ τινὰς, ὅτι ὁ λόγος οὗτος ἐρρέθη διὰ τοὺς Ἰουδαίους, ὁποῦ ἐφάνηκαν ἀχάριστοι πρότερον, ὕστερον δὲ ἐδέχθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν· ἀνίσχυρον εἶναι τὸ νόημα τοῦτο· διὰ τί ἂν εἰς τοὺς Ἰουδαίους τοῦτο ἠκολούθησε, τί ἐμπόδιον ἦτον νὰ μὴν ἀκολουθήσῃ τοῦτο καὶ εἰς τοὺς Ἐθνικούς; καὶ οἱ μὲν φανέντες ἄπιστοι ἐξ αὐτῶν, νὰ ἀποβληθοῦν, οἱ δὲ προσελθόντες εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν, νὰ προσδεχθοῦν;

27. „Ἠσαΐας δὲ κράζει ὑπὲρ τοῦ Ἰσραήλ· „ἐὰν ᾖ ὁ ἀριθμὸς τῶν
„υἱῶν Ἰσραὴλ ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης, τὸ κατάλειμμα σω-
„θήσεται“. (Ἠσ. ί. 21.)

Δὲν ἀρκέσθη ὁ Παῦλος εἰς μόνον τὸν Ὠσηὲ, ἀλλὰ φέρει μάρτυρα καὶ τὸν Ἠσαΐαν, κράζοντα, ἤτοι μετὰ παρρησίας κηρύττοντα, καὶ μὴ ὑποστελλόμενον· τί δὲ κηρύττοντα; ὅτι δὲν θέ-

Λέγει δὲ καὶ Μελέτιος ὁ Πηγᾶς· „οὔκουν ἄδικος „ὁ Θεὸς ὁ ἐνέγκας τὰ σκεύη, οὐδὲ τῆς σφῶν ἀ„πωλείας αὐτὸς αὐτοῖς αἴτιος· ἤνεγκε γὰρ ὁ Θεὸς „σκεύη, καὶ σκεύη· ἀλλὰ τὰ μὲν σκεύη ὀργῆς, ἤνεγ„κε μόνον, τὰ δὲ ἐλέους, καὶ ἤνεγκε, καὶ προητοίμα„σεν· ἔπλασεν ἄμφω τὰ σκεύη ὁ κεραμεὺς ἐκ τοῦ „αὐτοῦ φυράματος τοῦ πηλοῦ· ἀλλὰ τὰ μὲν, ἔπλασε, „καὶ προητοίμασε σκεύη τῆς ἐκλογῆς· τὰ δὲ, ἔπλασε „μὲν αὐτὸς, κατηρτισμένα δὲ λέγεται εἰς ἀπώλειαν· „τὸ δὲ εἰπεῖν κατηρτισμένα, οὐχὶ δὲ κατήρτισεν, οὐ „πρὸς τὸν πλάσαντα, ἢ ἐνέγκαντα ἀναφέρει δήπου καὶ „τὸν εἰς ἀπώλειαν καταρτισμόν· μᾶλλον δὲ ἀπὸ τοῦ „πλάσαντος ἀφαιρεῖται“. (Βιβλ. ά. περὶ Χριστιανισμοῦ) Φέρει δὲ εἰς τοῦτο καὶ παράδειγμα ὁ σοφὸς Θεοδώρητος λέγων· „καθάπερ οἱ ἰατροὶ, οὐκ αὐτοὶ τὰς „ἐχίδνας δημιουργοῦσιν, ἐκ δὲ τούτων ὠφέλιμον τοῖς ἀν„θρώποις κατασκευάζουσι φάρμακον· οὕτως ὁ Θεὸς, ἠ„βούλετο μὲν τὸν Φαραὼ τῆς τιμωρίας μὴ μεταλα„χεῖν· ἐπειδὴ δὲ εἰς πολλὴν ἐκεῖνος θηριωδίαν ἐξώ„κειλε, παντοδαπὰς μὲν αὐτῷ τιμωρίας ἐπήγαγε, „τὴν δὲ οἰκείαν πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπέδειξε δύναμιν“.

(1) Οὕτω καὶ ὁ Θεοδώρητος ἡρμήνευσε τὸ, προητοίμασε· „τὸ δὲ ἃ προητοίμασεν εἰς δόξαν, τὴν πρόγνωσιν τὴν θείαν παραδηλοῖ· τοῦτο γὰρ καὶ ἐν τοῖς „πρόσθεν εἴρηκεν, ὅτι οὓς προέγνω, καὶ προώρισε συμ„μόρφους τῆς εἰκόνος τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ“. (Ρωμ. ή. 29.)

θέλουν σωθοῦν ὅλοι οἱ Ἰσραηλῖται, ἀλλὰ μόνοι οἱ ἄξιοι· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ κατάλειμμα, ἤτοι οἱ ἐκλελεγμένοι, τοὺς ὁποίους κατέλιπε, καὶ ἐξεχώρισεν ὁ Θεός, ὡς ἀξίους δηλαδὴ εἰς τὸ νὰ σωθοῦν. Λέγωντας δὲ ὁ Ἀπόστολος σὺν τῷ Προφήτῃ, τὸ „ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης“ ἐνθυμίζει εἰς τοὺς Ἰουδαίους τὴν παλαιὰν ἐπαγγελίαν καὶ ὑπόσχεσιν ὁποῦ ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀβραάμ, νὰ πληθύνῃ τὸ σπέρμα του ὡσὰν τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης, τῆς ὁποίας ὑποσχέσεως ταύτης ἔκαμαν τὸν ἑαυτόν τους ἀνάξιον. Μὴ λοιπὸν ταράττεσθε, λέγει, ὦ Ἰουδαῖοι, πῶς ἐφάνη ψευδὴς ἡ ἐπαγγελία τοῦ Θεοῦ· διατί ἰδοὺ ὁποῦ ὅλοι οἱ Προφῆται προφητεύουσιν, ὅτι ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι δὲν θέλουν εὑρεθοῦν ἄξιοι σωτηρίας, ἀλλὰ μόνον μερικοί. Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ Κόσμος“ (Ἑβρ. ιά. 38.) πῶς ἑρμηνεύει τὸ ῥητὸν τοῦτο ὁ Θεολόγος Γρηγόριος.

28. „Λόγον γὰρ συντελῶν καὶ συντέμνων ἐν δικαιοσύνῃ· ὅτι λό„γον συντετμημένον ποιήσει Κύριος ἐπὶ τῆς γῆς“. (Ἡσ. ί. 22.) (1)

Τώρα δείχνει ἐδῶ ὁ Παῦλος, μὲ τί τρόπον θέλει σωθῇ τὸ κατάλειμμα, καὶ οἱ ἐκλελεγμένοι τοῦ Ἰσραήλ· καὶ λέγει, ὅτι δὲν εἶναι χρεία νὰ κοπιάζῃ τινάς, καὶ νὰ περιέρχεται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, καὶ νὰ ταλαιπωρῆται μὲ τὰ πολύμοχθα ἔργα τοῦ παλαιοῦ Νόμου· διατί ὁ Θεός, λέγει, συντέμνωντας τὸν λόγον τῆς πίστεως εἰς ὅλην τὴν γῆν, θέλει κάμῃ ἐν δικαιοσύνῃ, ἤτοι διὰ νὰ δικαιώσῃ ἐκείνους ὁποῦ δεχθοῦν εἰς τὴν καρδίαν τους τὸν λόγον τοῦτον τῆς πίστεως· ἐπειδή, ὡς ὁ αὐτὸς Παῦλος λέγει· „ἐὰν ὁμολογήσῃς μὲ τὸ στόμα σου τὸν Ἰησοῦν, Κύριον καὶ Θεόν, καὶ πιστεύσῃς μὲ τὴν καρδίαν σου, ὅτι ὁ Θεὸς ἤγειρεν αὐτὸν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἀπὸ τοὺς νεκρούς, θέλεις σωθῇς. (Ῥωμ. ί. 9.) Οὗτος εἶναι ὁ συντετμημένος λόγος, τὰ ὀλίγα δηλαδὴ τῆς πίστεως λόγια (2).

29. „Καὶ καθὼς προείρηκεν Ἡσαΐας· „εἰ μὴ Κύριος Σαββαὼθ ἐγ„κατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα, ὡς Σόδομα ἂν ἐγενήθημεν, καὶ ὡς „Γόμμορρα ἂν ὡμοιώθημεν“. (Ἡσ. ά. 4.)

Ἀφ᾽ οὗ εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Ἀπόστολος ὅτι θέλει σωθῇ τὸ κατάλειμμα τοῦ Ἰσραήλ, τώρα ἑρμηνεύει φανερῶς τί εἶναι τὸ κατάλειμμα τοῦτο καὶ λέγει· ὅτι εἶναι ἐκεῖνο ὁποῦ ἀφῆκεν ὁ Θεός,

ὥσ-

(1) Σημείωσαι ὅτι, καθὼς λέγει ὁ Μέγας Βασίλειος εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Ἡσαΐου, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ἄλλα μὲν λόγια ἄλλαξε τοῦ ῥητοῦ τούτου, ἄλλα δὲ ἀφῆκε καθὼς ἦτον ἑρμηνευμένα. Ἑβραῖος γὰρ ὤντας, καὶ τῶν Ἑβραϊκῶν γραμμάτων ἔμπειρος, δὲν ἠκολούθησεν εἰς τὰς ἐκδόσεις τῶν ἄλλων, ἀλλὰ ἡρμήνευσε τὸ ῥητὸν τοῦτο ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ, καθὼς ἐστοχάσθη. Προσθέτει δὲ καὶ ταῦτα ὁ θεῖος Πατήρ· „τίς δὲ ὁ τρό„πος τῆς σωτηρίας; ὅτι λόγον, φησί, συντελῶν καὶ „συντέμνων ἐν δικαιοσύνῃ· ὁ γὰρ ὅλον τὸ χάραγμα „τὸ νομικόν, καὶ τὴν προφητικὴν διάταξιν ἐν τῇ βρα„χυλογίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου περιλαβών, καὶ ἐργαζόμε„νος τὸ παρὰ τοῦ Κυρίου αὐτῷ ὑποδειχθέν, οὗτος σω„θήσεται· ἀγαπήσεις γὰρ Κύριον τὸν Θεόν σου, καὶ ἀ„γαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν· ἐν ταύταις „ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς, ὅλος ὁ Νόμος κρέμαται, καὶ „οἱ Προφῆται. Ὁ οὖν συντελῶν τὸν λόγον, ὁ εἰς ἔργον „ἄγων, καὶ συντέμνων αὐτόν, καὶ οἱονεὶ συγκεφαλαιού„μενος αὐτοῦ τὸ πλάτος ἐν ταῖς βραχυτάταις ἐντο„λαῖς, οὗτός ἐστι τὸ κατάλειμμα τὸ σωζόμενον. „Πάν„τα φησίν, ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄν„θρωποι, καὶ τὰ αὐτὰ καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· οὗτος „γάρ ἐστιν ὁ Νόμος καὶ οἱ Προφῆται“. (Ματθ. ζ΄. 12) „Ὁρᾷς ἐν τῇ φυσικῇ ἐννοίᾳ ὅλον τὸν λόγον συν„τελούμενον, καὶ συντεμνόμενον ἐν δικαιοσύνῃ; ὅτι λό„γον συντετμημένον ποιήσει Κύριος τῇ Οἰκουμένῃ „ὅλῃ; Ὁ μέντοι Ἀπόστολος εἶπε· ποιήσει Κύριος ἐπὶ „τῆς γῆς“· συμφώνως δὲ αὐτῷ ἐξέδωκε Σύμμαχος καὶ Θεοδοτίων· „ἐν μέσῳ πάσης τῆς γῆς“. τὸ γὰρ δυσπαρατήρητον τοῦ Νόμου· „μὴ ἅψῃ, μηδὲ γεύσῃ, „μηδὲ θίγῃς· αἱ περὶ ἑορτῶν διατάξεις, αἱ περὶ ἡ„μερῶν, αἱ περὶ ὁλοκαυτωμάτων, αἱ περὶ καθάρ„σεως, αἱ περὶ ἱλασμοῦ, πάντα συνετμήθη εἰς ἓν „κεφάλαιον, βραχύ, καὶ εὐπαρατήρητον“· (εἰς τὰς δύω δηλ. ἐντολὰς τῆς ἀγάπης καὶ εἰς τὸ „Πάντα ὅσα „ἂν θέλητε· καὶ τὰ ἑξῆς.) ὡς μηδεμίαν πρόφασιν ὑ„πολείπεσθαι τοῖς μὴ πολιτευομένοις κατὰ τὸ Εὐαγ„γέλιον“.

(2) Ὁ δὲ Κορέσιος τὸ „συντελῶν καὶ συντέμνων“ ἑρμηνεύει, ὁ σμικρύνων καὶ δεικνύων ὀλίγον τὸν ἀριθμὸν τῶν σωζομένων ἐκ τοῦ Ἰσραήλ, καθὼς εἶπεν ἀνωτέρω, ὅτι τὸ κατάλειμμα, ἤτοι ὀλίγοι, σωθήσεται. Λόγον συντετμημένον τὸν τοῦ Εὐαγγελίου ἐνόησεν ὁ Ὠριγένης καὶ ὁ Αὐγουστῖνος, ἐκτεταμένον δὲ τὸν τῆς παλαιᾶς· ἢ συντελῶν λόγος ἐστίν, ὁ συντέμνων τὴν ἁμαρτίαν, κατὰ τὸν Ἀμβρόσιον.

ὡσὰν ἕνα διαλεκτὸν σπέρμα, καὶ προζύμι· τὸ γὰρ ἐγκατέλιπεν, ἀντὶ τοῦ ἐδιάλεξεν ἐνόησεν ὁ Ἀπόστολος· διὰ τί, ἐὰν ὁ Θεὸς αὐτὸ τὸ σπέρμα δὲν τὸ διεφύλαττεν, ὅλον ὁμοῦ τὸ γένος τῶν Ἰουδαίων ἠθέλαμεν ἀπολεσθῶμεν, ὡσὰν τὰ Σόδομα, καὶ ὡσὰν τὰ Γόμορρα· ἐπειδὴ καὶ εἴμεθα ὡσὰν ἐκεῖνοι, ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας κατάδικοι (1).

30. „Τί οὖν ἐροῦμεν; ὅτι Ἔθνη τὰ μὴ διώκοντα δικαιοσύνην, κατέ-„λαβε δικαιοσύνην, δικαιοσύνην δὲ τὴν ἐκ πίστεως“.

31. „Ἰσραὴλ δὲ διώκων Νόμον δικαιοσύνης, εἰς Νόμον δικαιοσύνης „οὐκ ἔφθασεν“.

Ἐδῶ φέρει τὴν φανερωτάτην λύσιν τῶν προηπορημένων ὁ θεῖος Ἀπόστολος, καὶ δείχνει ἀπὸ ποίαν αἰτίαν, τὰ μὲν Ἔθνη ἐπροσδέχθησαν ἀπὸ τὸν Θεὸν, οἱ δὲ Ἰσραηλῖται ἀπεβλήθησαν. Λέγει λοιπὸν, ὅτι τὰ Ἔθνη, ἐπειδὴ καὶ ἐκράτησαν εἰς τὸν ἑαυτόν τους τὴν ἐκ πίστεως τοῦ Χριστοῦ δικαιοσύνην, διὰ τοῦτο ἀληθῶς ἐδικαιώθησαν· οἱ δὲ Ἰσραηλῖται, ἐπειδὴ διώκουσιν, ἤτοι ζητοῦσι τὸν Νόμον τῆς δικαιοσύνης, ἤτοι τὸν ἐκ τῶν ἔργων, διὰ τοῦτο δὲν ἔφθασαν εἰς τὸ νὰ δικαιωθοῦν· ἐπειδὴ ὁ ἐκ τῶν ἔργων Νόμος, δὲν ἠδύνατο νὰ δικαιώσῃ τὸν ἄνθρωπον.

32. „Διὰ τί; ὅτι οὐκ ἐκ Πίστεως, ἀλλ' ὡς ἐξ ἔργων Νόμου“.

Ἐρωτᾷς, λέγει, ἄνθρωπε, διὰ ποίαν αἰτίαν οἱ Ἰσραηλῖται ἀπέτυχον τοῦ νὰ δικαιωθοῦν, καὶ μ' ὅλον ὁποῦ ἐσπούδαζον πολλὰ νὰ δικαιωθοῦν; μάθε, ὅτι δὲν ἐζήτουν νὰ δικαιωθοῦν ἀπὸ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ ὡς ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Νόμου· ἀπὸ δὲ τὰ ἔργα τοῦ Νόμου δὲν θέλει δικαιωθῇ κάθε ἄνθρωπος. Βλέπε δὲ, ὦ ἀναγνῶστα, πῶς δὲν εἶπεν ὁ Παῦλος ἐκ τῶν ἔργων, ἀλλὰ ὡς ἐξ ἔργων· διὰ νὰ δείξῃ μὲ τὸ, ὡς, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἐπιμελοῦντο ἀληθῶς οὐδὲ τὰ ἔργα τοῦ Νόμου, ἀλλ' ἐν ὑποκρίσει ταῦτα ἐμεταχειρίζοντο.

33. „Προσέκοψαν γὰρ τῷ λίθῳ τοῦ προσκόμματος, καθὼς γέγρα-„πται· „Ἰδοὺ τίθημι ἐν Σιὼν λίθον προσκόμματος, καὶ πέ-„τραν σκανδάλου· καὶ πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ, οὐ καταισχυν-„θήσεται“. (Ἡσ. κη'. 33.)

Ἐκεῖνος ὁποῦ σκοντάβει εἰς πέτραν, αὐτὸς σκοντάβει, διὰ τί χάσκει καὶ βλέπει εἰς ἄλλα πράγματα, καὶ δὲν προσέχει ἔμπροσθέν του. Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τὸ αὐτὸ ἔπαθον· ἐπειδὴ γὰρ αὐτοὶ χάσκουσι, καὶ ἀποβλέπουσιν εἰς τὸν Νόμον, διὰ τοῦτο ἐσκόνταψαν εἰς τὸν Χριστὸν, ἤγουν ἀπίστησαν, καὶ δὲν ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν· λίθος δὲ προσκόμματος, καὶ πέτρα σκανδάλου ὀνομάζεται ὁ Χριστὸς, ὄχι ἀπὸ λόγου του, ἀπὸ τὸ τέλος, καὶ τὴν ἔκβασιν ἐκείνων ὁποῦ ἀπίστησαν εἰς αὐτὸν (2), διὰ τί αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὁ Χριστὸς, ἐβάλθη θεμέλιος, καὶ στερέωμα εἰς ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν τῶν πιστῶν, καὶ κάθε ἕνας ὁποῦ πιστεύει ἐπάνω εἰς αὐτὸν, δὲν θέλει καταισχυνθῇ, κἂν Ἐθνικὸς ἦναι, κἂν Ἰουδαῖος· ὥστε ἡ πίστις εἶναι ὁποῦ ἐνεργεῖ τὸ πᾶν, καὶ δικαιοῖ τὸν ἄνθρωπον, καὶ οὐχὶ τὰ ἔργα τοῦ Νόμου.

(1) Σπέρμα ὃ ἐγκατέλιπεν ὁ Κύριος, εἶναι οἱ ὀλίγοι Ἰουδαῖοι ὁποῦ ἐσώθησαν, ὧν πρώτη ἀριθμεῖται ἡ Θεοτόκος, καὶ δεύτερον οἱ Ἀπόστολοι, κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ θείου Κυρίλλου· ἢ σπέρμα ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ὡς εἶπεν ὁ Ὠριγένης, καὶ ὁ Φώτιος (παρὰ Κορεσσίῳ).

(2) Ὁ δὲ Κορέσσιος λέγει, ὅτι, κατὰ τὸν Αὐγουστῖνον ὁ Χριστὸς λέγεται λίθος προσκόμματος, ἐπειδὴ διὰ τοῦ Τίτου καὶ Οὐεσπασιανοῦ, ἐσύντριψε τοὺς Ἰουδαίους ἐκείνους ὁποῦ ἀπεστράφησαν τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν· ὅθεν εἶπεν ὁ Κύριος· „λίθον, ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκο-„δομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας... Καὶ „ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον, συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν „δ' ἂν πέσῃ, λικμήσει αὐτόν“. (Ματ. κα'. 44.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

1. „Ἀδελφοὶ, ἡ μὲν εὐδοκία τῆς ἐμῆς καρδίας, καὶ ἡ δέησις ἡ πρὸς „τὸν Θεὸν, ὑπὲρ τοῦ Ἰσραὴλ ἐστιν εἰς σωτηρίαν".

Ἐπειδὴ μέλλει ὁ Ἀπόστολος νὰ κατηγορήσῃ τοὺς Ἰουδαίους, διὰ τοῦτο μαλακόνει πρότερον αὐτοὺς μὲ γλυκὰ λόγια, διὰ νὰ μὴ νομίσουν, ὅτι ἐκεῖνα ὁποῦ μέλλει νὰ τοὺς εἰπῇ, τοὺς τὰ λέγει κατὰ πάθος καὶ ἔχθραν· τί δὲ τοὺς λέγει; ἡ μὲν εὐδοκία, ἤτοι ἡ προηγουμένη θέλησις καὶ ἡ θερμὴ ἐπιθυμία τῆς καρδίας μου, ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς τὸν Θεὸν δέησίς μου, διὰ ἐσᾶς τοὺς ὁμογενεῖς μου εἶναι· ὄχι μόνον διὰ νὰ ἐλευθερωθῆτε ἀπὸ τὴν κόλασιν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ σωθῆτε εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ Βασιλείαν. Πῶς λοιπὸν ἤθελα ἔχω ἔχθραν εἰς ἐσᾶς, διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ὁποίων εὔχομαι τῷ Θεῷ;

2. „Μαρτυρῶ γὰρ αὐτοῖς ὅτι ζῆλον Θεοῦ ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ κατ' ἐ-„πίγνωσιν".

3. „Ἀγνοοῦντες γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην, καὶ τὴν ἰδίαν δικαιο-„σύνην ζητοῦντες στῆσαι, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑπετάγησαν".

Φαίνεται μὲν κατ' ἀρχὰς, ὅτι κάμνει χάριν εἰς τοὺς Ἰουδαίους ὁ Παῦλος, διὰ νὰ μαλακώσῃ αὐτούς· διὰ τὶ λέγωντας, ὅτι ἔχουν ζῆλον Θεοῦ, ἀλλ' ὄχι κατ' ἐπίγνωσιν, δείχνει αὐτοὺς πῶς εἶναι ἄξιοι περισσότερον ἐλέους, παρὰ κολάσεως, καὶ τιμωρίας· ἐπειδὴ ζηλόνουσι ναὶ διὰ τὸν Νόμον, τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ παραδοθέντα εἰς αὐτούς· ὅμως δὲν εἶναι μὲ ἐπίγνωσιν ὁ ζῆλος αὐτῶν· διὰ τὶ δὲν θέλουν νὰ γνωρίσουν, ὅτι ὁ Νόμος αὐτὸς ἔπαυσε, καὶ κατηργήθη· φαίνεται λέγω διὰ ταῦτα ὁ Παῦλος, ὅτι κατ' ἀρχὰς τοῦ Κεφαλαίου τούτου, κάμνει χάριν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, παρακάτω ὅμως πηγαίνωντας, δείχνει τὴν φιλονεικίαν αὐτῶν καὶ τὴν φιλαρχίαν· διὰ τὶ οἱ Ἰουδαῖοι ζητοῦντες νὰ στήσουν φιλονείκως ἐδικήν τους δικαιοσύνην, ἤγουν τὴν ἐκ τοῦ Νόμου, καὶ τὴν ἐκ τῶν ἰδίων πόνων καὶ ἔργων κατορθουμένην, ἡ ὁποία ἔπεσε, καὶ πλέον νὰ σταθῇ δὲν δύναται, ταύτην, λέγω, τὴν πεσοῦσαν δικαιοσύνην ζητοῦντες νὰ στήσουν, οὔτε αὐτὴν ἔστησαν, οὔτε εἰς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ ὑπετάχθησαν· τὸ ὁποῖον τοῦτο εἶναι σημεῖον ὑπερηφανείας, καὶ γνώμης φιλάρχου καὶ φιλονείκου, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ἀνοήτου· τὸ νὰ ζητοῦν δηλαδὴ νὰ στυλώνουν πάντοτε ἐκεῖνο ὁποῦ εἶναι ἀστύλωτον, καὶ εἰς τοῦτο ματαίως νὰ κατατρίβωνται. Θεοῦ δὲ δικαιοσύνη ὀνομάζεται ἡ ἐκ πίστεως, διὰ τὶ δὲν ἔχει πόνους ἐδικούς μας, ἀλλὰ τὸ ὅλον εἶναι τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ.

4. „Τέλος γὰρ Νόμου Χριστὸς εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι".

Ἐπειδὴ ὁ Ἀπόστολος ὅλως ὠνόμασε δικαιοσύνην τὴν ἐν τῷ Νόμῳ, διὰ νὰ μὴν εἰποῦν οἱ Ἰουδαῖοι ὁποῦ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν, ὅτι, λοιπὸν ἡμεῖς ἐπαρανομήσαμεν, διὰ τὶ ἀφήσαμεν τὴν δικαιοσύνην ταύτην· καὶ πάλιν διὰ νὰ μὴν ἔχουν νὰ λέγουν οἱ μὴ πιστεύσαντες Ἰουδαῖοι, ὅτι ἐπειδὴ ὅλως δικαιοσύνη εἶναι ἡ ἐν τῷ Νόμῳ, ἂν καὶ τώρα δὲν τὴν ἐτελειώσαμεν, ἀλλὰ ἐξάπαντος ἔχομεν ποτὲ νὰ τὴν τελειώσωμεν· ταῦτα, λέγω, τὰ δύω ἀνατρέπωντας, καὶ ἐμποδίζωντας ὁ Ἀπόστολος, εἶπεν, ὅτι τέλος Νόμου εἶναι ὁ Χριστός· διὰ τὶ ἐκεῖνο ὁποῦ ὁ Νόμος μὲν ἤθελε, δὲν ἐδύνατο δὲ νὰ τελειώσῃ, τοῦτο ἐτελείωσεν ὁ Χριστός. Τοῦτο δὲ εἶναι τὸ νὰ δικαιώσῃ τὸν ἄνθρωπον· ὥστε μὴ λέγῃς ἐσὺ Χριστιανὲ, ὁ ἐκ τῶν Ἑβραίων πιστεύσας, ὅτι ἐπαρανόμησες διὰ τὶ ἀφῆκες τὴν ἐν τῷ Νόμῳ πίστιν· ἐπειδὴ μᾶλλον εἶδες εἰς τὸν ἑαυτόν σου, τελειωθὲν διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως τὸ θέλημα καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ Νόμου· μηδὲ πάλιν ἐσὺ, ὦ Ἰουδαῖε, ὁποῦ ἀκόμη δὲν ἐπίστευσες, μὴν ἐλπίζῃς ὅτι θέλεις τελειώσεις ποτὲ τὴν τοῦ Νόμου δικαιοσύνην· διὰ τὶ ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ ταύτης τῆς δικαιοσύνης τελειωτής· ὥστε, ἐὰν θέ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

θέλης νὰ ἀποκτήσης τὴν δικαιοσύνην, τὸν Χριστὸν ἀπόκτησον διὰ τῆς πίστεως, καὶ θέλεις ἀποκτήσεις ὅλον τὸ πᾶν (1).

5. „Μωσῆς γὰρ γράφει τὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ τοῦ Νόμου· ὅτι ὁ „ποιήσας αὐτὰ ἄνθρωπος, ζήσεται ἐν αὐτοῖς". (Λευϊ. ιη'. 5.)

Ἐδῶ βεβαιόνει ὁ Ἀπόστολος ἐκεῖνο ὁποῦ εἶπεν ἀνωτέρω· δηλαδὴ, ὅτι ἐκεῖνο ὁποῦ ὁ Νόμος δὲν ἐδυνήθη νὰ τελειώσῃ, τὸ ἐτελείωσεν ὁ Χριστὸς, καὶ λέγει, ὅτι ὁ Μωσῆς νομοθετεῖ νὰ δικαιοῦται ὁ ἄνθρωπος μὲ τὰ ἔργα τοῦ Νόμου· τὰ δὲ ἔργα τοῦ Νόμου δὲν εὑρέθη κάνένας ἄνθρωπος νὰ τὰ τελειώσῃ· ὥστε, εἰς τὸν Νόμον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δικαιωθῇ τινάς.

6. „Ἡ δὲ ἐκ πίστεως δικαιοσύνη οὕτω λέγει (2)· Μὴ εἴπῃς ἐν „τῇ καρδίᾳ σου, τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; (Δευτερον. λ'. „12.) τοῦτέστι Χριστὸν καταγαγεῖν".

7. „Ἢ τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; (αὐτόθ.) τοῦτέστι Χρι-„στὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν";

8. „Ἀλλὰ τί λέγει; ἐγγύς σου τὸ ῥῆμα ἐστιν ἐν τῷ στόματί σου, „καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου (αὐτόθ. 13.) τοῦτέστι τὸ ῥῆμα τῆς πί-„στεως ὃ κηρύσσομεν".

9. „Ὅτι ἐὰν ὁμολογήσῃς ἐν τῷ στόματί σου Κύριον Ἰησοῦν, καὶ „πιστεύσῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν „σωθήσῃ".

Ἐπειδὴ, λέγει, ἔμαθες ὦ Ἰουδαῖε, ὅτι τὰ ἔργα τοῦ Νόμου δὲν ἠμποροῦν νὰ δικαιώσουν τὸν ἄνθρωπον, ἄκουσον τώρα καὶ πῶς ἐν τῷ Χριστῷ δικαιονόμεθα μὲ εὐκολίαν, καὶ χωρὶς κόπον· διατὶ ἡ ἐν τῷ Χριστῷ δικαιοσύνη ζητεῖ πίστιν ἀπὸ τὴν καρδίαν, καὶ ὁμολογίαν ἀπὸ τὸ στόμα. Ἀναγκαῖον δὲ εἶναι νὰ ἐξηγήσωμεν τὰ ῥητὰ ταῦτα πλατύτερον, ἤγουν τὸ, Ποῖος θέλει ἀναβῇ εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ποῖος θέλει καταβῇ εἰς τὴν ἄβυσσον; Τὸ ῥητὸν τοῦτο ἐρανίσθη ὁ Ἀπόστολος ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν, καὶ τὸ ἐνόησε κατὰ τὴν μεγάλην, καὶ Ἀποστολικήν του σοφίαν· διατὶ, ὁ μὲν Μωϋσῆς, ὅσον κατὰ τὸ γράμμα, τοῦτο λέγει· ὅτι ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ εὑρίσκεται ἔμπροσθεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς σου, ὦ Ἰουδαῖε, καὶ δὲν χρειάζεται οὔτε νὰ ἀναβῇς εἰς τὸν οὐρανὸν διὰ νὰ εὕρῃς τὴν ἐντολὴν αὐτὴν, οὔτε νὰ καταβῇς εἰς τὴν ἄβυσσον, διὰ νὰ λάβῃς αὐτήν· οὔτε νὰ διαβῇς εἰς τὸν Ὠκεανὸν, καὶ εἰς τὰ μακρινὰ μέρη τῆς θαλάσσης· ἀλλ' εὑρίσκεται ἡ ἐντολὴ αὐτὴ κοντά σου, μέσα εἰς τὸ στόμα σου, καὶ μέσα εἰς τὴν διάνοιάν σου· ἐπειδὴ διὰ μέσου τοῦ Νόμου ὅλα τὰ πρέποντα σοὶ τὰ ἔδειξεν ὁ Θεός. Ὁ μὲν οὖν Μωϋσῆς κατὰ τὸ γράμμα ἔτζι φαίνεται πῶς νὰ λέγῃ ταῦτα· ὁ δὲ μέγας Παῦλος εἰς τὸν Χριστὸν ἐξέλαβε καὶ ἐνόησε τὰ ῥητὰ λέγων· μὴ ἀμφιβάλῃς, ὦ ἄνθρωπε, μηδὲ εἴπῃς εἰς τὸν νοῦν σου, πῶς ὁ Χριστὸς κατέβη ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐσαρκώθη, ἢ πῶς, ἀφ' οὗ ἀπέθανεν, ἀνέστη ἀπὸ τὴν ἄβυσσον, ἤγουν ἀπὸ τοὺς κατωτάτους τόπους τῆς γῆς· ἀλλὰ πίστευσον, ὅτι ἐκατέβη καὶ ἐσαρκώθη· καὶ ὅτι ἀφ' οὗ ἐτάφη, ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἀνέβη πάλιν εἰς τοὺς οὐρανούς· „οὐδεὶς γάρ φησιν ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ „κα-

(1) Τέλος Νόμου τὸν Χριστὸν εἶπεν ὁ Αὐγουστῖνος, καθ' ὅ,τι ἐτελείωσε τὸν παλαιὸν Νόμον. Τὸ αὐτὸ λέγει καὶ ὁ Διάλογος. (Ὁμιλ. εἰς τὸν Ἐζεκίαν.) Ὁ δὲ Χρυσόστομος τέλος Νόμου, λέγει, ὅτι εἶναι ὁ Χριστὸς, ἤγουν ὁ σκοπὸς, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Νόμος ἐδόθη. (παρὰ Κορεσσίῳ.) Λέγει δὲ καὶ ὁ Θεοδώρητος· „οὐ γὰρ ἐ„ναντία τῷ Νόμῳ ἡ εἰς τὸν Κύριον πίστις, ἀλλὰ καὶ „μάλα σύμφωνος· ὁ γὰρ Νόμος ἡμᾶς πρὸς τὸν Δε„σπότην Χριστὸν ἐπωδήγησε. Τὸν τοῦ Νόμου τοίνυν πλη„ροῖ σκοπὸν, ὁ πιστεύων τῷ Δεσπότῃ Χριστῷ· καλῶς „δὲ πάλιν παντὶ τῷ πιστεύοντι τέθεικε· συμπεριέ„λαβε γὰρ πᾶσαν τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν· κἂν γὰρ „Ἕλλην ᾖ, κἂν Βάρβαρος, πιστεύσῃ δὲ, τῆς σωτη„ρίας μεταλαγχάνει".

(2) Οὕτως ἑρμηνεύει ὁ Θεοδώρητος τὸ ῥητὸν τοῦτο, ἀντὶ τοῦ „περὶ δὲ τῆς ἐκ πίστεως δικαιοσύνης, οὐ „Μωσῆς ταῦτα λέγει, ἀλλὰ διὰ Μωσέως ὁ τῶν ὅλων „Θεός".

„καταβάς“· (Ἰω. γ΄. 13.) διὰ τί ὁ Θεὸς αὐτὸν ἀνέστησε κατὰ τὸ ἀνθρώπινον (1), ὥστε καὶ ἀπὸ τὸ θεϊκὸν ἀξίωμα ὁποῦ ἔχει ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ὁποῦ τὸν ἀνέστησε, καὶ ἀπὸ αὐτό, λέγω, δύνασαι νὰ πιστεύσῃς εὐκόλως. Τί ἄλλο λοιπὸν εἶναι ἀπὸ τοῦτο εὐκολώτερον, ὅταν μέσα εἰς τὸ στόμα σου, καὶ μέσα εἰς τὴν καρδίαν σου ἔχῃς τὴν σωτηρίαν σου; Διὰ νὰ μὴ φανῇ δέ, ὅτι ἡ πίστις εἶναι πρᾶγμα καταφρονημένον διὰ τὴν εὐκολίαν, δείχνει ὁ Ἀπόστολος ὅτι καὶ εἰς τὴν πίστιν λογισμοὶ τῆς ἀπιστίας ἀντιστέκονται καὶ πολεμοῦν· καὶ πρέπει νὰ στέκεται τινὰς νὰ τοὺς ἀντιπολεμῇ μὲ ἀνδρείαν καὶ καρδίαν ἀδίστακτον· μὴ εἴπῃς γάρ, λέγει, εἰς τὴν καρδίαν σου τάδε καὶ τάδε, ἤτοι μὴ διακριθῇς, μηδὲ ἐννοήσῃς τελείως κανένα νόημα ἀπιστίας καὶ ἀμφιβολίας.

10. „Καρδίᾳ μὲν γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμο-„λογεῖται εἰς σωτηρίαν“ (2).

Χρειάζεται, λέγει, εἰς τὴν τελείαν πίστιν καὶ σωτηρίαν, καὶ τὰ δύω ὁμοῦ, καὶ ἡ καρδία, καὶ τὸ στόμα, ἐπειδή, τί τὸ ὄφελος νὰ πιστεύῃ μὲν τινὰς κρυφίως μὲ τὴν ψυχὴν καὶ καρδίαν του, νὰ μὴν ὁμολογῇ δὲ φανερὰ καὶ μὲ τὸ στόμα του, ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων ἐκεῖνο ὁποῦ πιστεύει; ἡ μὲν γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ τῇ διανοίᾳ πίστις, δικαιόνει μόνον τὸν ἄνθρωπον, ἐν δὲ τῇ ὁμολογίᾳ τοῦ στόματος, ἡ τελεία σωτηρία εὑρίσκεται· ἐπειδὴ τότε λάμπει ἡ πίστις, ὅταν ἦναι ἑνωμένη μὲ τὴν ὁμολογίαν· διὰ τί τότε οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι ἀκούοντες,

---

(1) Ὁ δὲ θεῖος Μάξιμος οὕτως ἑρμηνεύει τὸ ῥητὸν τοῦτο· „οὐκ ἔξω τῶν ζητούντων χρὴ ζητεῖσθαι τὸν Κύ„ριον· ἀλλ' ἐν ἑαυτοῖς διὰ τῆς ἐν ἔργοις πίστεως αὐ„τὸν χρὴ ζητεῖν τοὺς ζητοῦντας· ἐγγύς σου γάρ φησι τὸ „ῥῆμά ἐστιν ἐν τῷ στόματί σου, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου· „τοῦτ' ἔστι τὸ ῥῆμα τῆς πίστεως, ὡς αὐτοῦ ὄντος τοῦ Χρι„στοῦ καὶ ῥήματος τοῦ ζητουμένου. (Κεφ. λε΄. τῆς β΄. ἑκατοντ. τῶν Θεολογικ.) Καὶ πάλιν· „μήτε τὸ ὕψος „τῆς θεϊκῆς ἀπειρίας ἐννοήσαντες, ἀπελπίσωμεν τὴν „τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, ὡς οὐ φθάνουσαν διὰ τὸ ὕ„ψος μέχρις ἡμῶν· μήτε τὸ ἄπειρον βάθος τῆς ἡμῶν „διὰ τὴν ἁμαρτίαν πτώσεως ἐνθυμηθέντες, ἀνάστα„σιν γίνεσθαι τῆς ἐν ἡμῖν νεκρωθείσης ἀρετῆς ἀπιστή„σωμεν· ἀμφότερα γὰρ δυνατὰ τῷ Θεῷ, καὶ τὸ κα„τελθεῖν, καὶ φωτίσαι τὸν νοῦν ἡμῶν διὰ γνώσεως, καὶ „τὸ ἀναστῆσαι πάλιν τὴν ἀρετὴν ἐν ἡμῖν, καὶ ἑαυτῷ „συνυψῶσαι διὰ τῶν ἔργων τῆς δικαιοσύνης“. Καὶ παρακάτω λέγει ὁ αὐτός· „ἄβυσσον μὲν πάντα τὰ μετὰ „Θεόν.... οὐρανὸν δέ, τὴν φυσικὴν τοῦ Θεοῦ κρυ„φιότητα, καθ' ἣν πᾶσίν ἐστιν ἀκατάληπτος· ἢ οὐρανὸς „μὲν εἶναι ὁ λόγος τῆς Θεολογίας, ἄβυσσος δέ, τὸ „τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας μυστήριον· ἀμφότερα γὰρ „δυσεπίβατα τοῖς ἀποδεικτικῶς ζητεῖν ἐπιχειροῦσι· „μᾶλλον δὲ παντελῶς ἄβατα, δίχα πίστεως ἐρευνώμε„να“. (Κεφ. λς΄. αὐτόθι.)

Ὁ δὲ Μέγας Βασίλειος, ἑρμηνεύων τὸ τοῦ Ἡσαΐου ἐκεῖνο· „αἴτησαι σεαυτῷ σημεῖον παρὰ Κυρίου εἰς „βάθος, ἢ εἰς ὕψος“. (Ἠσ. ζ΄. 10.) λέγει· „ἐπεὶ „οὖν ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, ἡ προφητεία διὰ μὲν τοῦ „εἰς βάθος, τὴν γῆν σημαίνει, καὶ τὴν ἀπ' αὐτῆς „λαμβανομένην σάρκα· διὰ δὲ τοῦ εἰς ὕψος, τὸν ὑπε„ρουράνιον λόγον... ἢ τάχα βάθος σημαίνει τὰ κατώ„τατα τοῦ ᾄδου, ὕψος δέ, τὴν ὑπερουράνιον χώραν. „ὡς ὁ Ἀπόστολος ἡμῖν παρίστησι λέγων· „μὴ εἴπῃς „ἐν τῇ καρδίᾳ σου“ καὶ τὰ ἑξῆς τοῦ παρόντος ῥητοῦ. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς λέγει· „ἐγγύς σου ἐστὶ τὸ ῥῆμα ἐν „τῷ στόματί σου, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου“. καὶ ὁ Κύριος δὲ ἡμῶν „ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, φησιν, ἐντὸς ὑμῶν „ἐστί. (Λουκ. ιζ΄. 21.) τὰ μὲν οὖν κρείττονα, καὶ „δι' ὧν ἡ σωτηρία, ἐγγὺς ἡμῶν ἐστι, καὶ ἐντός· τὰ δὲ „ἐναντία, ἡμῶν πόρρωθεν ἔρχεται, ἐκτὸς ἡμῶν τυγ„χάνοντα· οὐ γὰρ τῇ κατασκευῇ ἡμῶν ἐνυπάρχει ἡ „ἁμαρτία, ἀλλ' ὕστερον ἐπιγεγένηται· διὰ τοῦτο καὶ ἡ „θλίψις ἡ ἐπὶ τοῖς πλημμελήμασιν ἐπαγομένη, πόρ„ρωθεν ἥξειν ἀπειλεῖται παρὰ τοῦ Προφήτου“. (Ἑρμηνεία εἰς τὸ ι΄. τοῦ Ἡσαΐου.)

(2) Τοῦτο τὸ ῥητὸν οὕτως ἑρμηνεύει ὁ Μέγας Βασίλειος· „ἐπειδὴ κατὰ τὸν Ἀπόστολον καρδίᾳ πιστεύε„ται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σω„τηρίαν, καὶ ἡ ἀμφοτέρων ἐν τούτοις ἐνέργεια ὑποβάλ„λει τὴν τελειότητα, διὰ τοῦτο ἀμφότερα ἀπαιτεῖ ὁ „Κύριος· δηλαδὴ τὴν τοῦ στόματος ἐνέργειαν, καὶ τὴν „ἐν τῇ καρδίᾳ μελέτην· ἐάν τε γὰρ μὴ ᾖ τὸ ἀγα„θὸν ἐν τῇ καρδίᾳ, πῶς προενέγκῃ τὸν θησαυρὸν „διὰ τοῦ στόματος, ὁ μὴ κεκτημένος ἐν τῷ κρυπτῷ; „ἐὰν δέ τις ἔχῃ τὰ τῆς καρδίας ἀγαθά, μὴ δημο„σιεύῃ δὲ τῷ λόγῳ, ὥσπερ φοβούμενος, μὴ καὶ τὴν „γλῶσσαν ἁγιάσῃ, λεχθήσεται αὐτῷ τὸ „σοφία κε„κρυμμένη, καὶ θησαυρὸς ἀφανής, τίς ὠφέλεια ἐν ἀμ„φοτέροις“; (Σειρ. κ΄. 30.) (παρὰ τῇ σειρᾷ τοῦ κατὰ Ματθ. ι΄. 32.) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος εἶπεν· „πᾶς ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώ„πων, ὁμολογήσω κἀγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ Πα„τρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς· ὅστις δ' ἂν ἀρνήσηταί με „ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι κἀγὼ αὐτὸν ἔμ„προσθεν τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς“. (Ματθ. ι΄. 32.) Καὶ ὁ Θεοδώρητος λέγει· „ἀμφοτέρων χρεία καὶ „πίστεως ἀληθοῦς καὶ βεβαίας, καὶ ὁμολογίας σὺν παρ„ρησίᾳ γινομένης, ἵνα ἡ καρδία κοσμῆται τῷ ἀναμ„φιβόλῳ τῆς πίστεως, καὶ ἡ γλῶσσα λαμπρύνηται ἀδεῶς „κηρύττουσα τὴν ἀλήθειαν“.

τες, ὠφελοῦνται (1)· ἀναγκαιότερον ὅμως ἀπὸ τὸ στόμα εἶναι ἡ καρδία, διὰ τὶ πολλοὶ μὲν ὁμολογοῦσι τὸν Χριστὸν μὲ τὸ στόμα μόνον, καὶ καθ᾽ ὑπόκρισιν· ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπὸ τὸν Χριστὸν, καθὼς εἶναι γεγραμμένον· „ἐγγίζει μοι ὁ λαὸς οὗτος ἐν τῷ στόματι „αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς χείλεσιν αὐτῶν τιμῶσί με, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ᾽ ἐ„μοῦ“. (Ἡσ. κθ΄. 13.)

11. „Λέγει γὰρ ἡ Γραφὴ, πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ᾽ αὐτῷ οὐ καταισχυν„θήσεται“. (Ἡσ. κή. 16.)

12. „Οὐ γάρ ἐστι διαστολὴ Ἰουδαίου τε, καὶ Ἕλληνος· ὁ γὰρ αὐτὸς „Κύριος πάντων, πλουτῶν εἰς πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους „αὐτόν“.

13. „Πᾶς γὰρ ὃς ἂν ἐπικαλέσηται τὸ ὄνομα Κυρίου, σωθήσεται“. (Ἰωήλ. β΄. 32.)

Εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ὁ Χριστὸς μὲ τὴν καρδίαν πιστεύεται, καὶ μὲ τὸ στόμα ὁμολογεῖται· διὰ τοῦτο ἐδῶ φέρει μαρτυρίαν ἀπὸ τὴν Γραφὴν καὶ διὰ τὰ δύω, μίαν, διὰ τὴν ἐν καρδίᾳ πίστιν, καὶ ἄλλην, διὰ τὴν ἐν τῷ στόματι ὁμολογίαν, διὰ τὶ λέγωντας μὲν „πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ᾽ αὐτῷ, οὐ μὴ καταισχυνθῇ“ ἐφανέρωσε τὴν ἐν καρδίᾳ πίστιν, διὰ μέσου τῆς ὁποίας ὁ πιστεύων δικαιούμενος, δὲν θέλει καταισχυνθῇ. Λέγωντας δὲ „ὃς ἂν ἐ„πικαλέσηται τὸ ὄνομα Κυρίου σωθήσεται“ ἐφανέρωσε καὶ τὴν διὰ τοῦ στόματος ὁμολογίαν, ἡ ὁποία προξενεῖ σωτηρίαν. Λοιπὸν κάθε ἄνθρωπος, εἴτε Ἰουδαῖος εἶναι, εἴτε Ἕλλην καὶ Ἐθνικὸς, δεκτὸς εἶναι κοντὰ εἰς τὸν Θεόν· διὰ τὶ ὅλων τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἕνας καὶ ὁ αὐτὸς Κύριος, καὶ πλουτεῖ, τουτέστι τὸν πλοῦτον αὐτοῦ ἔχει, εἰς ὅλους ἐκείνους ὁποῦ τὸν ἐπικαλοῦνται· ὡσὰν νὰ ἤθελεν εἰπῇ τινὰς, ὅτι ὁ Βασιλεὺς πλουτεῖ εἰς χρυσίον καὶ ἀργύριον, ἤτοι ὁ πλοῦτός του εἶναι χρυσίον, καὶ ἀργύριον· ὥστε, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς πλοῦτον ἔχει ἐκείνους ὁποῦ πιστεύουν εἰς αὐτὸν, μὴν ἀπογνωσθῇς ἐσὺ ὦ Χριστιανὲ, ἀνίσως καὶ ἥμαρτες ἀσυγχώρητα, διὰ τὶ ὁ Θεὸς θέλει σε δεχθῇ, ὅταν μετανοήσῃς, διὰ νὰ κάμῃ καὶ ἐσένα μέρος τοῦ ἐδικοῦ του πλούτου.

14. „Πῶς οὖν ἐπικαλέσονται, εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν; πῶς δὲ πι„στεύσουσιν, οὗ οὐκ ἤκουσαν; πῶς δὲ ἀκούσουσι, χωρὶς κηρύσ„σοντος“;

15. „Πῶς

(1) Ὅθεν εἶπε καὶ ὁ Καρθέσιος, ὅτι ἡ αὔξησις, καὶ ἡ συντήρησις τῆς δικαιοσύνης, διὰ τῆς ὁμολογίας τοῦ στόματος γίνεται· καὶ βεβαιοῖ ὁ Μάρτυς Γόρδιος λέγων, κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον, πρὸς τοὺς αὐτὸν βασανίζοντας ταῦτα· „τί μέλλετε; τί ἑστήκατε; ξαι„νέσθω σῶμα, στρεβλούσθω μέλη, βασανιζέσθω ὡς ἂν „ἐθέλητε· μὴ μοι βασκαίνητε τῆς μακαρίας ἐλπίδος· „ὅσῳ γὰρ ἂν ἐπιτείνητε τὰ δεινά, τοσούτῳ μείζονά μοι „τὴν ἀντίδοσιν προξενεῖτε· συναλλάγματα ἡμῖν ἐστι „ταῦτα πρὸς τὸν Δεσπότην· ἀντὶ τῶν μωλώπων τῶν „ἐπανισταμένων τῷ σώματι, φωτεινὸν ἔνδυμα ἡμῖν „ἐν τῇ ἀναστάσει ἐπανθήσει· ἀντὶ τῆς ἀτιμίας, στέ„φανοι, ἀντὶ δεσμωτηρίου, παράδεισος· ἀντὶ τῆς μετὰ „τῶν κακούργων καταδίκης, ἡ μετ᾽ Ἀγγέλων διαγω„γή· πειράστε πολλά· ἐν ἐμοί, ἵνα θερίσω πολλαπλα„σίονα“. (Ὁμιλ. εἰς τὸν Γόρδιον.)

Ὅρα καὶ εἰς τὸ ς΄. Κεφ. τοῦ β΄. τῶν Μακαβαίων πῶς ὁ Ἐλεάζαρος ἐκεῖνος ὡμολόγησε παῤῥησίᾳ, καὶ μέχρι θανάτου τῇ ὁμολογίᾳ ἐνέμεινε. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἅγιος Ἱερομάρτυς Πέτρος ὁ Ἀλεξανδρείας εἰς τὸν ε. Κανόνα του κανονίζει ἓξ μῆνας νὰ μετανοοῦν ἐκεῖνοι οἱ Χριστιανοὶ ὁποῦ ἐπιάσθησαν ἀπὸ τοὺς τυράννους, καὶ ἐκαμώθησαν μὲν, πῶς ἐπλησίασαν εἰς τοὺς βωμοὺς τῶν εἰδώλων, ἢ πῶς ἔγραψαν νὰ ἀρνηθοῦν, ἢ ἔβαλαν ἄλλους νὰ θυσιάσουν· δὲν ὡμολόγησαν δὲ μὲ τὸ στόμα τὴν πίστιν τους· διὰ νὰ μάθουν, ὅτι καὶ μὲ τὴν καρδίαν πρέπει νὰ πιστεύουν, καὶ μὲ τὸ στόμα πρέπει νὰ ὁμολογοῦν, κατὰ τὸ ῥητὸν τοῦτο τοῦ Ἀποστόλου, ὃ καὶ φέρει εἰς μαρτυρίαν ἐκεῖ. Λέγει δὲ καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος· „ἐγγύς σου φησὶ τὸ ῥῆ„μά ἐστιν· ἡ διάνοια τοῦτον ἔχει τὸν θησαυρὸν, καὶ ἡ „γλῶσσα, ἡ μὲν πιστεύουσα, ἡ δέ, ὁμολογοῦσα. Τί „τούτου συντομώτερον τοῦ πλούτου; τί ταύτης τῆς δωρεᾶς „εὐκολώτερον; ὁμολόγησον Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ πίστευ„σον ὅτι ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, καὶ σωθήσῃ· δικαιο„σύνη μὲν γάρ, καὶ τὸ πιστεῦσαι μόνον, σωτηρία δὲ „παντελής, τὸ καὶ ὁμολογῆσαι, καὶ προσθεῖναι τῇ ἐπι„γνώσει τὴν παῤῥησίαν“. (Λόγ. περὶ τῆς ἐν δια„λέξεσιν εὐταξίας.)

15. „Πῶς δὲ κηρύξουσιν, ἐὰν μὴ ἀποσταλῶσιν; καθὼς γέγραπται, „ὡς ὡραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην, τῶν εὐαγγε-„λιζομένων τὰ ἀγαθά". (Ἡσ. νβ'. 7.)

Εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Ἀπόστολος, ὅτι κάθε ἄνθρωπος, ὁποῦ ἐπικαλεσθῇ τὸ ὄνομα Κυρίου, θέλει σωθῇ· τώρα λοιπὸν κατηγορεῖ τοὺς Ἰουδαίους, πῶς δὲν ἐπικαλέσθησαν τὸ τοῦ Κυρίου ὄνομα. Διὰ τί δὲ δὲν τὸ ἐπικαλέσθησαν; διὰ τί δὲν ἐπίστευσαν· καὶ διὰ τί δὲν ἐπίστευσαν; μήπως καὶ δὲν ἤκουσαν κηρυττομένην τὴν πίστιν; ναὶ ἤκουσαν. Ἔπειτα φέρει ἀντίστασιν εἰς τοῦτο καὶ λέγει· καὶ πῶς ἠδύναντο νὰ ἀκούσουν, χωρὶς τινας νὰ κηρύττῃ; καὶ κάμνωντας τὴν λύσιν λέγει· ὅτι ναὶ ἐκήρυξαν καὶ ἀπεστάλησαν ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τοὺς Ἰουδαίους πολλοὶ κηρύττοντες τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ. Καὶ πόθεν εἶναι φανερὸν, ὅτι οἱ κηρύττοντες αὐτοὶ ἦτον ἐκεῖνοι ὁποῦ ἀπεστάλησαν παρὰ τοῦ Θεοῦ; Πρὸς τοῦτο λοιπὸν φέρει μάρτυρα τὸν Προφήτην Ἡσαΐαν λέγοντα· „ὅτι εἶναι πολλὰ ὡραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζο-„μένων Ἀποστόλων τὴν εἰρήνην, καὶ τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθά". διὰ τί οἱ Ἀπόστολοι, ἄλλο τίποτε δὲν ἐκήρυττον περιερχόμενοι εἰς τὸν Κόσμον, πάρεξ τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα καὶ ἀνεκλάλητα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἀγαθὰ, καὶ τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ, τὴν γενομένην πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἐνετείλατο εἰς αὐτοὺς „εἰς ἣν δ' ἂν „οἰκίαν εἰσέρχησθε, πρῶτον λέγετε. Εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ". (Λουκ. ι'. 5.) ὥστε τὸ νὰ μὴ πιστεύσουν τινὲς, τοῦτο εἶναι κατηγορία ἐκείνων ὁποῦ δὲν ἐδέχθησαν τοὺς Ἀποστόλους κηρύττοντας, καὶ ὄχι ἄλλου τινός (1).

16. „Ἀλλ' οὐ πάντες ὑπήκουσαν τῷ Εὐαγγελίῳ (2). Ἡσαΐας γὰρ „λέγει Κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν"; (Ἡσ. νγ'. 1.)

Ἐπειδὴ εἶπεν ἀνωτέρω, ὅτι οἱ εὐαγγελιζόμενοι Ἀπόστολοι ἐμαρτυρήθησαν ἀπὸ τὸν Προφήτην, πῶς ἦτον θεόθεν ἀπεσταλμένοι, διὰ νὰ μὴν εἰπῇ τινας· καὶ λοιπὸν ἐπειδὴ ἦτον θεόθεν ἀπεσταλμένοι, ἔπρεπεν ὅλοι νὰ τοὺς ὑπακούσουν, διὰ τοῦτο λέγει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ἀληθῶς δὲν ὑπήκουσαν ὅλοι εἰς τὸ Εὐαγγέλιον· ὅμως ἐκ τούτου δὲν βλάπτεται τίποτε ἡ ἀλήθεια· ἐπειδὴ καὶ αὐτὸ τὸ νὰ μὴν ὑπακούσουν ὅλοι, πρὸ πολλῶν χρόνων τὸ προεῖπεν ὁ αὐτὸς Προφήτης Ἡσαΐας, λέγων· Κύριε, ποῖος ἐπίστευσεν εἰς τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα, καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀκουόμενα; ἤτοι σπάνιοι, καὶ ὀλίγοι εἶναι ἐκεῖνοι ὁποῦ ἐπίστευσαν εἰς αὐτά.

17. „Ἄρα ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς· ἡ δὲ ἀκοὴ διὰ ῥήματος Θεοῦ".

Τοῦτο ὁποῦ λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος, ἀκόλουθον μὲν εἶναι εἰς τὰ πρότερον εἰρημένα, καὶ εἶναι ὡσὰν ἕνα συμπέρασμα εἰς τὰ προλεχθέντα· φανερόνει ὅμως καὶ κάποιον ἄλλον νόημα· ἐπειδὴ γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι εἰς κάθε καιρὸν ἐζήτουν σημεῖα καὶ θαύματα, καὶ ἐζήτουν νὰ βλέπουν μὲ τοὺς ὀφθαλμούς των νεκροὺς ἀνασταμένους, διὰ τοῦτο λέγει ὁ Ἀπόστολος ἐδῶ, ὅτι ἡ πίστις γεννᾶται ἀπὸ τὴν ἀκοὴν τοῦ κηρύγματος, καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν θεωρίαν τῶν θαυμάτων. Λοιπὸν περισσότερόν τι ἀπὸ τὴν ἀκοὴν, μὴ ζητῇς ὦ Ἰουδαῖε· διὰ τί ἡ ἀκοὴ αὕτη δὲν εἶναι ἀκοὴ λόγων, ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε λεγομένων, ἀλλὰ εἶναι λόγων Θεοῦ· ὥστε, ἐὰν ἐσὺ

(1) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει· „τούτων τοὺς πόδας „ὡραίους ἀπεκάλεσε, ὡς τὸν καλὸν τρέχοντας δρόμον, „ὡς ὑπὸ τῶν δεσποτικῶν ἀπονιφθέντας χειρῶν". Ὁ δὲ Θεολόγος Γρηγόριος λέγει· „ὅστις μαθητὴς ἐπὶ τὸ „Εὐαγγέλιον πέμπεται, φιλοσόφως, καὶ ἀπερίττως· „ὃν δεῖ, πρὸς τῷ ἀχάλκῳ, καὶ ἀρράβδῳ, καὶ μονοχίτωνι, „ἔτι καὶ γυμνοποδεῖν, ἵνα φανῶσιν οἱ πόδες ὡ-„ραῖοι τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην, καὶ ἄλλο πᾶν ἀ-„γαθόν". (Λόγ. εἰς τὸ Πάσχα.) Χωρὶς ὑποδήματα γὰρ ὁ Κύριος ἀπέστειλε τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ κήρυγμα κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον, (Κεφ. ι. 10.) καὶ Λουκᾶν, καὶ κατὰ τὸν Ἅγιον τοῦτον.

(2) Ὁ δὲ Θεοδώρητος θέλει νὰ ἀναγινώσκεται τοῦτο κατ' ἐρώτησιν· „ἀλλ' οὐ πάντες ὑπήκουσαν τῷ Εὐαγ-„γελίῳ"; κατὰ ἀπόκρισιν δὲ νὰ ἀναγινώσκεται τὸ, „Ἡσαΐας γὰρ λέγει". ἀλλ' ὅμως δύδουται ἡ σωπαξις καὶ τὸ νόημα, καὶ ἐὰν ἀναγνωσθῇ ἀποφαντικῶς τὸ ῥητόν.

εσὺ ζητῆς θαύματα, διὰ τί τὰ θαύματα εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ, πίστευσον καὶ εἰς τοὺς ἀκουομένους λόγους, διὰ τί καὶ οἱ λόγοι αὐτοὶ ἐῤῥέθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν (1).

18. „Ἀλλὰ λέγω· μὴ οὐκ ἤκουσαν; μενοῦν γε, εἰς πᾶσαν τὴν „γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμέ-„νης τὰ ῥήματα αὐτῶν". (Ψαλ. ιη'. 4.)

Ὡσὰν νὰ ἤθελεν ἀντισταθῇ τινας καὶ νὰ εἰπῇ· καὶ τί τὸ διάφορον, καὶ κέρδος, ὦ μακάριε Παῦλε, ἐὰν ἀπεστάλησαν μὲν εἰς τὸν ἄλλον Κόσμον οἱ εὐαγγελιζόμενοι Ἀπόστολοι, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι δὲν ἤκουσαν τὸ κήρυγμά των; Εἰς ταύτην τὴν ἀντίστασιν ἀπαντῶντας ὁ Παῦλος λέγει, ὅτι ὅλη ἡ Οἰκουμένη ἤκουσε τὸ κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων (2), καὶ οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἤκουσαν; οἱ Ἰουδαῖοι, κοντὰ εἰς τοὺς ὁποίους τόσον καιρὸν διέτριψαν οἱ Ἀπόστολοι, καὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐγεννήθησαν; καὶ ποῖον λογαριασμὸν ἔχει ὁ λόγος αὐτός; ἢ πῶς τοῦτον θέλει τὸν πιστεύσει τινάς (3).

19. „Ἀλλὰ λέγω· μὴ οὐκ ἔγνω Ἰσραήλ";

Πάλιν καὶ ἐδῶ βάλλει ὁ Ἀπόστολος ἄλλην ἀντίστασιν, τοιαῦτα λέγουσαν· καὶ ἐὰν μὲν ἐκήρυξαν οἱ Ἀπόστολοι, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τοὺς ἤκουσαν, ἀλλὰ δὲν ἐκατάλαβαν τὸ κήρυγμα καὶ τὴν διδαχήν τους, ἄρά γε δὲν εἶναι διὰ τοῦτο συγχωρήσεως ἄξιοι; Εἰς ταύτην λοιπὸν τὴν ἀντίστασιν κάμνει τὴν λύσιν μὲ τὰ ἀκόλουθα λόγια.

„Πρῶτος Μωσῆς λέγει· „ἐγὼ παραζηλώσω ὑμᾶς ἐπ' οὐκ Ἔθνει· ἐ-„πὶ Ἔθνει ἀσυνέτῳ παροργιῶ ὑμᾶς". (Δευτερ. λα'. 21.)

Ἂν, λέγει, καὶ ἀπὸ κανένα ἄλλο δὲν ἐκατάλαβαν οἱ Ἰουδαῖοι τὸ κήρυγμα τῶν διδασκόντων Ἀποστόλων, κἂν τὸ ὀλιγώτερον ἔπρεπε νὰ τὸ καταλάβουν ἀπὸ τὴν τιμήν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐτιμήθησαν οἱ Ἐθνικοί· διὰ τί, ὅταν αὐτοὶ ἔβλεπον τοὺς Εἰδωλολάτρας Ἐθνικούς, νὰ ἀξιωθοῦν αἰφνιδίως, καὶ ἔξω ἀπὸ κάθε ἐλπίδα, τόσα καὶ τόσα ἀγαθὰ καὶ χαρίσματα τοῦ Θεοῦ, ἔπρεπε νὰ συζηλώσουν ἐκείνους, καὶ νὰ ἐννοήσουν, ὅτι τοῦτο εἶναι τὸ Ἔθνος ἐκεῖνο, περὶ τοῦ ὁποίου προεῖπεν ὁ Προφήτης Μωϋσῆς· ἐπειδὴ ἦτον ἱκανὰ νὰ βάλουν τοὺς Ἰουδαίους εἰς ζῆλον, ὄχι μόνον τὸ μεγαλεῖον τῆς τιμῆς ὁποῦ οἱ Ἐθνικοὶ παρὰ Θεοῦ ἔλαβον, ἀλλὰ πρὸς τούτοις, καὶ ἡ τόση πολλὴ εὐτέλεια καὶ ὀλιγότης τῶν τιμηθέντων Ἐθνικῶν, ὥστε ὁποῦ μηδὲ Ἔθνος ὁλόκληρον νὰ νομίζωνται (4). Λέγει γὰρ ὁ Μωσῆς „ἐπ' οὐκ Ἔθνει παραζη-„λώ-

(1) Ὁ δὲ Μελέτιος ὁ Πηγᾶς ἐν τῷ β'. βιβλίῳ περὶ Χριστιανισμοῦ οὕτω λέγει· „Καὶ τοῦντι εἴπερ ἡ „πίστις ἐξ ἀκοῆς, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ἡ δὲ ἀκοὴ „διὰ ῥήματος Θεοῦ, πρόδηλον τὸ ἐκτὸς τοῦ θείου ῥήμα-„τος, ὡς Βασίλειος συλλογίζεται, ἐκτὸς τῆς πίστεως „ἐστιν· εἰ δὲ ἐκτὸς τῆς πίστεως, Θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνα-„ται, ὅτι ἁμαρτία ἐστι".

(2) Γεώργιος ὁ Κορέσσιος ἀπορῶν πῶς ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος τῶν Ἀποστόλων εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην φησιν, ὅτι ὁ μὲν Χρυσόστομος λέγει ὅτι διεσπάρη εἰς πᾶσαν τὴν γῆν τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα· ὁ δὲ Ἀμβρόσιος λέγει, ὅτι ἡ φήμη τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος διεσπάρη εἰς πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ οὐχὶ τὸ κήρυγμα· ἄλλοι δὲ λέγουν, ὅτι τὸ ἀπερασμένον ἐδῶ νοεῖται ἀντὶ τοῦ μέλλοντος, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Προφητῶν, ὥσπερ καὶ ὁ Κύριος εἶπε: „Κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ „Εὐαγγέλιον ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ, εἰς μαρτύριον „πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, καὶ τότε ἥξει τὸ τέλος". (Ματθ. κδ'. 14.)

(3) Ὅθεν λέγει καὶ ὁ σοφὸς Θεοδώρητος: „Πρώ-„τοις γὰρ τοῖς Ἰουδαίοις τῆς ἀληθείας οἱ κήρυκες προσ-„ήνεγκαν τὰ κηρύγματα. καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Κύριος „πρὸς αὐτοὺς ἔφη· „πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρό-„βατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ". (Ματθ. ι'. 6.) „καὶ ἐν ταῖς πράξεσι τῶν Ἀποστόλων (γέγραπται) „ὑμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαληθῆναι τὸν λόγον τοῦ „Θεοῦ". (Πράξ. ιγ'. 46.)

(4) Παρὰ δὲ τῷ Θεοδωρήτῳ οὕτως ἑρμηνεύεται τό, ἐπ' οὐκ ἔθνει· „οὐκ ἔθνος ἓν οἱ τῷ Σωτῆρι Χριστῷ „πεπιστευκότες, ἀλλὰ μυρία· καὶ ταῦτα ποτε ἀσύνετα „ἦν καὶ ἀνόητα. Ὥσπερ τοίνυν ὑμεῖς, φησι, τὸν ἕνα κα-„ταλιπόντες Θεόν, πολλοὺς ψευδωνύμους προτετιμήκα-„τε· οὕτως ἐγὼ τὸν ἕνα λαὸν ἀποῤῥίψας, πᾶσι τοῖς „ἔθνεσι παρέξω τὴν γνῶσιν· ἀλλ' ὑμεῖς μὲν τοὺς οὐκ „ὄντας τετιμήκατε Θεούς, καὶ ἀπεφήνατε Θεούς· ἐγὼ „δὲ τὰ ἀσύνετα ἔθνη θείας ἐμπλήσω σοφίας, ὑμεῖς „δὲ ὁρῶντες τῷ φθόνῳ τακήσεσθε". Καὶ πάλιν λέγει ὅτι δὲν λυπεῖ τόσον τοὺς Ἰουδαίους ἡ σκλαβία ὁποῦ ἔ-χουν,

γλώσω ὑμᾶς· ἐπὶ Ἔθνει ἀσυνέτῳ“· ἐπειδὴ ποῖον γένος ἦτον ἀσυνετώτερον καὶ ἀνοητότερον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ὁποῦ ἔχασκαν καὶ προσεκύνουν ξύλα καὶ πέτρας;

20. „Ἠσαΐας δὲ ἀποτολμᾷ καὶ λέγει· „εὑρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ζη„τοῦσιν· ἐμφανὴς ἐγενόμην, τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσιν“. (Ἠσ. ξέ. 1.)

Ἀφ' οὗ εἶπεν ὁ Παῦλος ὅτι πρῶτος ὁ Μωϋσῆς λέγει· διηγεῖται τώρα ἐδῶ καὶ διὰ ἄλλον Προφήτην, ὁποῦ λέγει τὰ αὐτὰ καθαρώτερον καὶ σαφέστερον· ὁ Ἠσαΐας γάρ φησιν, ἀποτολμᾷ καὶ λέγει, ἤγουν ἐβίασε τὸν ἑαυτόν του νὰ εἰπῇ τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐπροτίμησε κάλλιον νὰ κινδυνεύσῃ, παρὰ νὰ σιωπήσῃ (1). Εὑρέθηκα, λέγει, εἰς τοὺς Ἐθνικούς, τοὺς ἐμὲ μὴ ζητοῦντας, μηδὲ ἐρωτῶντάς με· διὸ, ὅ,τι ἐκείνους ὁποῦ ὁ Μωϋσῆς ὠνόμασεν Ἔθνος ἀσύνετον, τούτους ὁ Ἠσαΐας ὀνομάζει, μὴ ζητοῦντας, μηδὲ ἐπερωτῶντας, ὡς ἀμαθεῖς δηλαδὴ καὶ ἀνοήτους, καὶ μισοῦντας τοὺς λόγους. Ἔπρεπε λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι νὰ καταλάβουν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ, διὰ ποίαν αἰτίαν, αὐτοὶ μὲν ἀπεβλήθησαν, οἱ δὲ Ἐθνικοὶ προσεδέχθησαν.

21. „Πρὸς δὲ τὸν Ἰσραὴλ λέγει· „ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐξεπέτασα τὰς „χεῖράς μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα, καὶ ἀντιλέγοντα“. (Ἠσ. ξέ. 2.)

Διὰ νὰ μὴν ἔχουν οἱ Ἰουδαῖοι νὰ λέγουν ὅτι, ὦ Προφῆτα Ἠσαΐα, εἰς τοὺς Ἐθνικοὺς εὑρέθης, καὶ εἰς ἡμᾶς δὲν ἠθέλησας νὰ ὁμιλήσῃς; διὰ τοῦτο λέγει· ὅτι ὅλην τὴν ἡμέραν, ἤγουν ὅλον τὸν χρόνον τῆς ζωῆς μου, ἐξέτεινα τὰς χεῖράς μου διὰ νὰ ξαβίζω ἐσᾶς τοὺς Ἰουδαίους εἰς τὴν θείαν ἐπίγνωσιν, ἀλλὰ ἐσεῖς ἐφάνητε λαὸς ἀπειθὴς, καὶ ἀντιλέγων. Ἐδική σας λοιπὸν εἶναι ἡ κατηγορία τῆς παρακοῆς, καὶ ὄχι ἐδική μου· διὰ τί ἐγὼ μὲν ἐξάπλονα τὰς χεῖράς μου, καὶ σᾶς ἐπροσκάλουν νὰ ἔλθετε νὰ ἀκούσετε τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸ κήρυγμά μου, ἐσεῖς ὅμως δὲν ὑπακούσετε· ὥστε ἐκ τούτων εἶναι φανερὸν, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ ἤκουσαν, καὶ ἐγνώρισαν· ἀλλὰ νὰ ὑπακούσουν δὲν ἠθέλησαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

1. „Λέγω οὖν· μὴ ἀπώσατο ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ, ὃν προέγνω; „μὴ γένοιτο! Καὶ γὰρ ἐγὼ Ἰσραηλίτης εἰμὶ, ἐκ σπέρματος Ἀ„βραὰμ, φυλῆς Βενιαμίν“.

2. „Οὐκ ἀπώσατο ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ, ὃν προέγνω“.

Ἐπειδὴ ἀνωτέρω εἶπε τοὺς Ἰουδαίους λαὸν ἀπειθῆ, ἀπορεῖ ἐδῶ καθ' ἑαυτὸν ὁ Ἀπόστολος, καὶ λέγει· ὅτι ἐπειδὴ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐφάνηκαν λαὸς ἀπειθὴς, ἆράγε μήπως καὶ ἐψεύσθηκαν αἱ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἐπαγγελίαι καὶ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ; Καὶ λύει τὴν ἀπορίαν λέγων· μὴ γένοιτο! ἐπειδὴ δὲν ἀπέβαλεν ὁ Θεὸς τὸν λαόν του, τὸν ὁποῖον προεγνώρισεν ἀπὸ τοῦ αἰῶνος, ἤτοι ἐκεῖνον ὁποῦ ἐγνώρισε πῶς εἶναι ἐπιτήδειος καὶ ἄξιος εἰς τὸ νὰ δεχθῇ τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν· διὰ τί καὶ ἐγὼ Ἰουδαῖος καὶ Ἰσραηλίτης εἶμαι, ὅμως ἐδέχθηκα τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν· ἔπειτα διὰ νὰ μὴν εἰπῇ τινὰς εἰς αὐτόν· καὶ τί; ἐσὺ μόνος δύνασαι νὰ εἶσαι λαός; διὰ τοῦτο ἀκολούθως λέγει μὲ διπλασιασμὸν, δὲν ἀπέβαλεν ὁ Θεὸς τὸν λαόν του, ὡσὰν νὰ λέγῃ· δὲν εἶμαι μόνος ἐγὼ ὁποῦ ἐπίστευσα εἰς τὸν Χριστὸν, εἶναι καὶ ἄλλοι πολ-

---

χουν, καὶ τὸ νὰ διασπαρθοῦν εἰς διάφορα μέρη τοῦ Κόσμου, καὶ ἡ ἐρημία τοῦ ἐν Ἰεροσολύμοις ναοῦ των, καθὼς τοὺς λυπεῖ ἡ εὐσέβεια καὶ περιφάνεια καὶ τιμὴ, τὴν ὁποίαν βλέπουν πῶς ἔχουν οἱ εἰς τὸν Χριστὸν πιστεύσαντες ἐκ τῶν Ἐθνῶν Χριστιανοί.

(1) Καὶ ὁ Θεοδώρητος οὕτως ἑρμηνεύει τὸ, ἀποτολμᾷ· „οὐκ ἔδεισέ, φησι, φονῶντας Ἰουδαίους καὶ μεμη„νότας, ἀλλὰ σὺν παῤῥησίᾳ πολλῇ τὴν τῶν Ἐθνῶν „προεκήρυξε σωτηρίαν· προεθέσπισε δὲ καὶ τῶν Ἰουδαίων „τὴν ἀπιστίαν“.

πολλοὶ ὁποῦ ἐπίστευσαν, δηλαδὴ οἱ τρισχίλιοι, καὶ οἱ πεντακισχίλιοι, καὶ ἡ ὁλόκληραις μυριάδες, ὁποῦ ἀπὸ τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν, καθὼς ἱστοροῦσιν αἱ πράξεις τῶν Ἀποστόλων. (Πράξ. β'. 24. κά. 20.)

„Ἢ, οὐκ οἴδατε ἐν Ἠλίᾳ (1) τί λέγει ἡ Γραφή, ὡς ἐντυγχάνει „τῷ Θεῷ κατὰ τοῦ Ἰσραήλ; λέγων·

3. „Κύριε, τοὺς Προφήτας σου ἀπέκτειναν, καὶ τὰ θυσιαστήριά σου κα„τέσκαψαν· κἀγὼ ὑπελείφθην μόνος· καὶ ζητοῦσι τὴν ψυχήν „μου". (γ'. Βασιλ. ιθ'. 18.)

4. „Ἀλλὰ τί λέγει αὐτῷ ὁ χρηματισμός; κατέλιπον ἐμαυτῷ (2) „ἑπτακισχιλίους ἄνδρας, οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῇ Βάαλ". (γ'. Βασιλ. ιθ'. 18.)

Διὰ νὰ μὴν εἰποῦν τινες· τί λέγεις ὦ μακάριε Παῦλε; εἰς τρεῖς χιλιάδας, καὶ εἰς πέντε, καὶ εἰς μυριάδας ὀλίγας, περιλαμβάνεις τὸν τόσον πολυάριθμον λαὸν τοῦ Ἰσραήλ, τὸν ὁμοιάζοντα εἰς τὸ πλῆθος, μὲ τὴν ἀμέτρητον ἄμμον τῆς θαλάσσης, καὶ μὲ τὰ ἀναρίθμητα ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ; διὰ νὰ μὴν εἰποῦν, λέγω, τοῦτό τινες, διὰ τοῦτο ἐδῶ ὁ Παῦλος λέγει, ὅτι καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, ἑπτὰ χιλιάδες μόναι ἀπὸ τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραὴλ ἐπίστευον εἰς τὸν ἀληθῆ Θεόν, καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἐπροσκύνουν τὰ εἴδωλα· καὶ οὐδὲ αὐτοὺς τοὺς ὀλίγους ἤξευρεν ὁ Ἠλίας, ὅτι ἦσαν πιστοί, διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν, ὅτι αὐτὸς μόνος ἔμεινεν ὁποῦ πιστεύει τὸν ἀληθῆ Θεόν (3). Καὶ τώρα λοιπὸν ἀκόλουθον εἶναι νὰ εἶναι πολλοὶ ὁποῦ πιστεύουν εἰς τὸν Χριστὸν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους. Εἰ δὲ καὶ ἐσεῖς δὲν τοὺς ἠξεύρετε, δὲν εἶναι θαυμαστόν· διὰ τί καὶ ὁ Ἠλίας τότε δὲν ἤξευρε τοὺς πιστεύοντας εἰς τὸν Θεὸν ἑπτακισχιλίους. Λέγοντας δὲ περὶ ἄλλης ὑποθέσεως, κρυφίως δείχνει ὁ Παῦλος τὴν πρὸς τοὺς φόνους ἐπιθυμίαν τῶν Ἰουδαίων, κηρυττομένην ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τοὺς Προφήτας· ἵνα γὰρ μὴ λέγουν τινὲς Ἰουδαῖοι, ὅτι ὡς πλάνον ἐφονεύσαμεν τὸν Χριστόν· διὰ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος ἀποκρίνεται εἰς αὐτούς, καὶ λέγει· καὶ πῶς οἱ πατέρες σας ἐφόνευσαν τοὺς παλαιοὺς Προφήτας; μήπως καὶ

(1) Γεώργιος ὁ Κορέσσιος λέγει, ὅτι ἡ ἐν πρόθεσις ἐδῶ, εἶναι ἀντὶ τῆς περί· ἤτοι, ἢ οὐκ οἴδατε περὶ τοῦ Ἠλία· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ μπέτ, Ἑβραϊστί· ἢ ἐν Ἠλίᾳ, ἀντὶ τοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἠλία, ἤτοι εἰς τὴν γ'. τῶν Βασιλειῶν, τὴν περὶ τοῦ Ἠλία ἱστοροῦσαν.

(2) Τὸ κατέλιπον ἐννοεῖται, κατὰ τὸν Κορέσσιον, ἀντὶ τοῦ, διετήρησα ἐν τῷ Ἰσραήλ, ἤγουν ἐν τῇ Σαμαρείᾳ, ὅπου ἐβασίλευον ἡ δέκα φυλαῖς, καὶ οὐχὶ ἐν τῷ Ἰούδα· διὰ τί καὶ τότε ἦτον πολλοὶ ἐκλεκτοί, κἂν καὶ ὁ Ἠλίας ἐνόμιζεν, ὅτι δὲν ἔμεινεν οὐδὲ εἷς· διὰ τοῦτο καὶ πρὸς αὐτὸν εἶπεν ὁ Θεός· „Καὶ καταλείψεις „ἐν Ἰσραὴλ ἑπτὰ χιλιάδας ἀνδρῶν, πάντα γόνατα, „ἃ οὐκ ὤκλασαν γόνυ τῷ Βάαλ, καὶ πᾶν στόμα ὃ οὐ „προσεκύνησεν αὐτῷ". (γ'. Βασιλ. ιθ'. 18.) Σημείωσαι, ὅτι, κατὰ τὸν Ἰώσηπον, ὁ Βάαλ ἦτον Θεὸς τῶν Τυρίων, καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἀχαὰβ εἶχε πενθερὸν τὸν Ἰόβαλον Βασιλέα τῶν Τυρίων καὶ Σιδωνίων, τούτου ἕνεκεν χαριζόμενος τῷ πενθερῷ του, ναὸν τοῦ Βάαλ κατεσκεύασεν εἰς τὴν Σαμάρειαν, καὶ Προφήτας τούτου ἐποίησε. Βααλεὶμ δὲ ὀνομάζει ἡ Γραφή, τὸν ναὸν τοῦ Βάαλ, ὡς λέγει ὁ Θεοδώρητος· λέγει δὲ ὁ Ὠριγένης, ὅτι ὁ Παῦλος ἔλαβε τὸ ῥητὸν τοῦτο τῆς παλαιᾶς, ἀντὶ τῶν κατ' ἐκλογὴν Ἰσραηλιτῶν· „τῷ μὴ μόνον „τὰ Ἔθνη ὠφελεῖσθαι ὑπὸ τῆς Χριστοῦ ἐπιδημίας, „ἀλλὰ καί τινας τῶν ἀπὸ τοῦ θείου Γένους, ἤτοι τῶν Ἰου„δαίων". (Σελ. 785. τοῦ β'. Τόμ. τῆς ὀκταστίχ.)

(3) Ἦτον γὰρ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Ἠλιοῦ πολλοὶ πιστοὶ καὶ εὐσεβεῖς εἰς τὸν Θεὸν ἐν ταῖς δέκα φυλαῖς, καθὼς ὁ Ἰωναδὰβ ὁ Υἱὸς τοῦ Ῥηχάβ, καὶ ὅλον τὸ γένος του, οἵτινες ἐκατοίκουν εἰς σκηνὰς καὶ ἐρήμους, ἀπεχόμενοι ἀπὸ τὸν οἶνον, καθὼς περὶ αὐτῶν γράφει τὸ δέκατον κεφάλαιον τῆς τετάρτης τῶν Βασιλειῶν, καὶ ὁ Ἱερεμίας ἐν τῷ λέ. Κεφαλαίῳ. Τότε ἦτον καὶ ὁ φοβούμενος τὸν Θεὸν Ἀβδιού, ὁ οἰκονόμος τοῦ Ἀχαάβ, ὅστις εἶχε κρυμμένους ἑκατὸν Προφήτας εἰς δύω σπήλαια, καὶ ἔτρεφεν αὐτούς, ὡς μαρτυρεῖ τὸ ιη'. Κεφάλαιον τῆς γ'. τῶν Βασιλειῶν. Ὁ δὲ θεῖος Νύσσης Γρηγόριος λέγει ὅτι οἱ κόρακες ἐπαιρνον τοὺς ἄρτους, καὶ τὸ κρέας ἀπὸ τοὺς εὐσεβεῖς τοὺς εὑρισκομένους ἐπὶ τοῦ καιροῦ τοῦ Ἠλιοῦ, καὶ ἔφερον αὐτοὺς εἰς τὸν Ἠλίαν, καὶ ἔτρωγεν· „γίνεται δὲ τῷ Προφήτῃ (Ἠλίᾳ) παρὰ τῶν κορά„κων, ἡ τῶν πρὸς τὴν ζωὴν ἀναγκαίων διακονία, „δεικνύντος διὰ τούτων τοῦ Θεοῦ τῷ Προφήτῃ, ὅτι πολ„λοί εἰσιν οἱ παραμεμενηκότες τῇ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ „λατρείᾳ, ὅθεν ἐχορηγεῖτο διὰ τῶν κοράκων ἡ τροφὴ „τῷ Προφήτῃ· οὐ γὰρ ἂν ἐκ τῶν μεμιασμένων αὐτῷ „προσῆγον τὸν ἄρτον, ἢ τὸ εἰδωλόθυτον κρέας· ὥστε „καὶ διὰ τούτων ἐναχθῆναι τὸν Ἠλίαν καθυφεῖναί τι „τοῦ κατὰ τῶν ἠσεβηκότων θυμοῦ, μαθόντα διὰ τῶν „γινομένων, ὅτι πολλοί εἰσιν οἱ πρὸς τὸν Θεὸν ὁρῶν„τες, οὓς οὐκ ἔστι δίκαιον συγκαταδικασθῆναι τοῖς ὑ„παιτίοις". (Ἐπιστολ. διὰ τὴν ἐγγαστρίμυθον.)

καὶ ἐκεῖνοι ἦτον πλάνοι; ἀλλὰ θέλετε εἰπῆ, ὅτι διὰ τί ἐλύπουν αὐτοὺς οἱ Προφῆται μὲ τὴν παῤῥησίαν, καὶ τὸν ἐλεγμὸν ὁποῦ ἔκαμνον, διὰ τοῦτο τοὺς ἐφόνευον· ἀλλ᾿ ἀποκρίνομαι, ὅτι ἔστω πῶς διὰ τοῦτο ἐθανάτωσαν τοὺς Προφήτας, ἀμὴ πῶς τὰ θυσιαστήρια τοῦ Θεοῦ κατέσκαψαν, καὶ ἠφάνισαν; μήπως καὶ τὰ θυσιαστήρια τοὺς ἤλεγχον; Πῶς δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Ἠλίαν ἐζήτουν νὰ θανατώσουν, τὸν θαυματουργὸν, καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ἐκείνων ζηλώσαντα; Φανερὸν λοιπὸν εἶναι, κατὰ τὸν Θεοδώρητον, ὅτι διὰ τοῦτο οἱ Ἰουδαῖοι τοὺς Προφήτας ἐθανάτωσαν, καὶ τὰ θυσιαστήρια κατέσκαψαν, διὰ τί ἐμίσουν τὸν Θεὸν τῶν Προφητῶν, καὶ τῶν θυσιαστηρίων· ὥστε, ἐπειδὴ καὶ τότε, ἀπὸ τόσους πολλοὺς πονηροὺς Ἰουδαίους, ἑπτὰ χιλιάδας μόνον ἐδιάλεξεν εἰς τὸν ἑαυτόν του ὁ Θεὸς, καθὼς ὁ χρηματισμὸς, ἤγουν ἡ τοῦ Θεοῦ ἐμφάνεια καὶ ὁμιλία ἐφανέρωσε, (τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ „κατέλιπον ἐμαυτῷ“ ἤτοι ἐδιάλεξα διὰ λόγου μου)· λοιπὸν δὲν εἶναι παράδοξον ἀνίσως καὶ τώρα μόνους τοὺς ἀξίους ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, διαλέγῃ ὁ Θεός· τοῦτο δὲ δηλοῖ ὁ Ἀπόστολος καὶ μὲ τὰ ἀκόλουθα λόγια. Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ Κόσμος“ (Ἑβρ. ιά. 38.) πῶς ἑρμηνεύει τὸ „κατέλιπον ἐμαυτῷ“ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐκεῖσε.

5. „Οὕτως οὖν καὶ ἐν τῷ νῦν καιρῷ, λεῖμμα κατ᾿ ἐκλογὴν χάριτος γέγονε“.

Καὶ τώρα, λέγει, λεῖμμα, ἤγουν κατάλειμμα ἐκλεκτὸν ἔγινεν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους· διὰ τί, καθὼς χάριν παραδείγματος, ἀπὸ τὰ ἄχυρα ὁποῦ καθαρισθοῦν, τὸ κατάλειμμα, ἤγουν ἐκεῖνο ὁποῦ μένει κάτω, εἶναι τὸ σιτάρι· τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Θεὸς, ἀποβάλλωντας τοὺς πονηροὺς, ἀφίνει διὰ τὸν ἑαυτόν του, καὶ ἐκλέγει τοὺς ἀξίους καὶ ἀγαθούς· λέγωντας δὲ „κατ᾿ ἐκλογὴν“ ἔδειξεν ὁ Παῦλος τὴν σπουδὴν καὶ προθυμίαν ἐκείνων ὁποῦ ἐκλέχθησαν· ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν πολλήν τους σπουδὴν καὶ ἐπιμέλειαν, ἔγιναν ἄξιοι νὰ διαλεχθοῦν ἀπὸ τὸν Θεόν· λέγωντας δὲ καὶ „χάριτος“ ἔδειξε τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεάν (1).

6. „Εἰ δὲ χάριτι, οὐκ ἔτι ἐξ ἔργων (2)· ἐπεὶ ἡ χάρις, οὐκ ἔτι γίνεται χάρις“.

Ὑπερεκπερισσοῦ καὶ μὲ ὑπερβολὴν δείχνει ὁ Παῦλος ἀναπολογήτους τοὺς Ἰουδαίους ἐκείνους, ὁποῦ δὲν ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν· δὲν ἔχετε, λέγει, ἐσεῖς νὰ εἰπῆτε, ὅτι ἔργα καὶ κόπους ζητεῖ χρεωστικῶς ἀπὸ ἡμᾶς ὁ Θεὸς διὰ νὰ πιστεύσωμεν, ἀλλὰ τὸ πᾶν εἶναι τῆς χάριτός του· διὰ τί λοιπὸν δὲν θέλετε νὰ πιστεύσετε, καὶ νὰ σωθῆτε, εἰς καιρὸν ὁποῦ εὑρίσκεται ἔμπροσθέν σας ἕτοιμον ἕνα τοιοῦτον ἀκοπίαστον ἀγαθὸν, ἡ πίστις καὶ σωτηρία σας; ὥστε ἐκεῖνοι ὁποῦ ἠθέλησαν, ἐκεῖνοι καὶ ἐπίστευσαν, καὶ ἐσώθησαν, οἵτινες εἶναι καὶ λαὸς ἀληθινὸς τοῦ Θεοῦ. Λοιπὸν δὲν ἀπέβαλεν ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ, τὸν ἄξιον σωτηρίας.

„Εἰ δὲ ἐξ ἔργων, οὐκ ἔτι ἐστὶ χάρις· ἐπεὶ τὸ ἔργον, οὐκ ἔτι ἐστὶν ἔργον“.

Ἀνίσως, λέγει, ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Νόμου εὐαρεστοῦμεν εἰς τὸν Θεὸν, πλέον ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ δὲν ἔχει τόπον· ἐπειδὴ ἐὰν ἡ χάρις ἔχῃ τόπον, τὸ ἔργον λοιπὸν χάνεται, καὶ πλέον ἔργον δὲν εἶναι· δι᾿ ὅ,τι ὅπου εἶναι χάρις, ἐκεῖ ἔργον δὲν ζητεῖται, καὶ ἀντιστρόφως, ὅπου εἶναι ἔργον, ἐκεῖ χάρις δὲν εἶναι.

7. „Τί

(1) Σημείωσαι ὅτι τὸ ῥητὸν τοῦτο ἐρανίσθη ὁ Ἀπόστολος ἀπὸ τὸν Ἡσαΐαν λέγοντα· „Καὶ ἔσται τὸ καταλειφθὲν τοῦ Ἰακὼβ ἐπὶ Θεὸν ἰσχύοντα“. (Ἡσ. ί. 22.) καθὼς λέγει ὁ Μέγας Βασίλειος ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ ις΄. Κεφαλαίου τοῦ Ἡσαΐου.

(2) „Ἡ χάρις, λέγει ὁ Κορέσσιος, οὐκ ἐξ ἔργων „ἐπειδὴ εἰ ἐξ ἔργων, οὐκ ἔστι χάρις· πάντως γὰρ ἐκ „τῆς χάριτος παράγονται τὰ ἔργα ἠθικῶς καὶ βουλευ„τικῶς, καὶ ὄχι φυσικῶς· εἰ γὰρ καὶ διὰ τῶν ἀγαθῶν „ἔργων σώζεται ὁ ἄνθρωπος, ὅμως δὲν ἐξισοῦνται τὰ „ἔργα μὲ τὴν χάριν καὶ εὐεργεσίαν τοῦ Θεοῦ“.

7. „Τί οὖν; ὃ ἐπιζητεῖ Ἰσραὴλ, τούτου οὐκ ἐπέτυχεν· ἡ δὲ ἐκλο-
„γὴ ἐπέτυχεν“.

Ἀφ' οὗ ἔδειξεν ὁ Ἀπόστολος τί πρᾶγμα εἶναι ἡ χάρις, ἤγουν ὅτι ἡ χωρὶς ἔργων, αὐτὴ εἶναι ἡ παρὰ Θεοῦ χάρις καὶ δωρεά· τώρα λέγει λοιπὸν, ὅτι οἱ Ἰσραηλῖται ζητοῦντες νὰ δικαιωθοῦν, δὲν ἐπέτυχον, ἤτοι δὲν ἐδικαιώθησαν, διατὶ κακῶς ζητοῦν νὰ δικαιωθοῦν ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Νόμου· τὸ ὁποῖον εἶναι ἀδύνατον· ἡ δὲ ἐκλογὴ, ἤτοι οἱ ἐκλελεγμένοι, ἐπέτυχον τοῦτο, καὶ ἐδικαιώθησαν· μὲ τὴν λέξιν δὲ ἐπέτυχε, φανερόνει ὁ Παῦλος τῶν ἀγαθῶν τὸ πλήρωμα ὁποῦ οἱ ἐκλεκτοὶ ἀπόλαυσαν, καὶ ὅτι τὸ πᾶν εἶναι τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος· διατὶ καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν κοινὴν ὁμιλίαν ὁποῦ συνειθίζομεν νὰ κάμνωμεν, λέγομεν· ὁ δεῖνα ἄνθρωπος ἐπέτυχεν, ἤτοι ἀκόπως ηὗρηκεν εὕρεμα.

„Οἱ δὲ λοιποὶ ἐπωρώθησαν“.
8. „Καθὼς γέγραπται, ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς Πνεῦμα κατανύ-
„ξεως, ὀφθαλμοὺς τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ ὦτα τοῦ μὴ ἀκούειν, (Ἡσ.
„κθ'. 10.) ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας“.

Φέρει ἐδῶ ὁ Παῦλος τὸν Ἡσαΐαν, μάρτυρα τῆς πωρώσεως (1), καὶ ἀναισθησίας τῶν Ἰουδαίων, διὰ νὰ μὴ φαίνεται ὅτι λέγει λόγια ἐδικά του· τὸ δὲ, ἔδωκεν ὁ Θεὸς, νοεῖται ἀντὶ τοῦ, κατέλιπεν, ἀφῆκε, συνεχώρησεν ὁ Θεὸς νὰ ἔχουν αὐτοὶ πνεῦμα κατανύξεως· κατάνυξιν δὲ λέγει τὴν εἰς τὰ κακὰ ἐπιμονὴν, καὶ ἀμετάθετον ἕξιν τῆς ψυχῆς (2), ἐπειδὴ κατανύττεσθαι δηλοῖ, τὸ νὰ ἐμπήγῃ τινὰς, καὶ νὰ καρφόνῃ ἕνα πρᾶγμα. Θέλωντας λοιπὸν ὁ Προφήτης νὰ φανερώσῃ τὸ ἀνιάτρευτον, καὶ ἀμετάθετον τῆς γνώμης τῶν Ἰουδαίων, κατάνυξιν αὐτὸ ὠνόμασε· διατὶ αὐτοὶ ἔχοντες ὀφθαλμοὺς, διὰ νὰ βλέπουν τὰ θαύματα τοῦ Κυρίου, καὶ αὐτία, διὰ νὰ ἀκούουν τὴν διδασκαλίαν του, δὲν ἐμεταχειρίσθησαν εἰς κανένα ἀπὸ αὐτὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ αὐτία των· καὶ οὐ μόνον εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Χριστοῦ ἔτζι ἔκαμαν οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν καιρὸν τῶν μετὰ ταῦτα Ἀποστόλων· διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσεν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἐπωρώθησαν ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας· ἤτοι ἀναίσθητοι ἔμειναν ἕως τώρα, ὡσὰν ὁ λίθος ὁ καλούμενος πωρὶ, ὡς ὑπεσημειώσαμεν ἀνωτέρω.

9. „Καὶ Δαβὶδ λέγει, γενηθήτω ἡ τράπεζα αὐτῶν εἰς παγίδα,
„καὶ εἰς ἀνταπόδοσιν, καὶ εἰς σκάνδαλον, καὶ εἰς ἀνταπόδομα
„αὐτοῖς“.
10. „Σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ τὸν
„νῶτον αὐτῶν διὰ παντὸς σύγκαμψον“. (Ψαλ. ξή. 12.)

Ἀμετάθετοι, λέγει, εἶναι οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ὅλως προσηλωμένοι εἰς τὴν κακίαν, καὶ διὰ τοῦτο θέλουν πάθουν τὰ ἔσχατα κακά· δι' ὅ,τι ἡ τράπεζα αὐτῶν, ἤτοι ὅλα τὰ ἀγαθὰ, καὶ
ἡ

(1) Πωρὶ ὀνομάζεται ἕνας λίθος, ὁποῦ συνίσταται ἀπὸ μερίδια ἄμμου· ἐκ μεταφορᾶς λοιπὸν τοῦ ἀναισθήτου λίθου τούτου, παρονομάζεται καὶ ἡ πώρωσις, καὶ ἀναισθησία ὁποῦ ἔχει ἡ καρδία καὶ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου.

(2) Ὁ δὲ Κορέσσιος λέγει, πνεῦμα λύπης κατὰ τὸν Ἀμβρόσιον, ἢ πνεῦμα φθόνου κατ' ἄλλους· ἢ πνεῦμα καταφορᾶς, ὡς ὁ Ἀκύλας ἐξέδωκεν, ἢ κοιτοσμοῦ· πέντε γὰρ κακὰ ἀκολουθοῦν εἰς τοὺς πεισματικοὺς ἀνθρώπους, τύφλωσις τῆς ψυχῆς, κώφωσις, καταφρόνησις Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, τὸ ἀδιόρθωτον, καὶ ἡ ἀναισθησία. Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει· „Πνεῦμα κατανύ„ξεως τὴν ἀμετάβλητον ἐκάλεσε γνώμην· ὥσπερ γὰρ „ὁ τὴν ἐπαινουμένην ἔχων κατάνυξιν, τὴν ἐπὶ τὸ „χεῖρον ῥοπὴν οὐκ εἰσδέχεται· οὕτως ὁ παντελῶς „ἑαυτὸν ἐκδοὺς τῇ πονηρίᾳ, τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον οὐχ „αἱρεῖται μεταβολήν· ὅτι δὲ ἀφ' ἑαυτῶν ἐγίνοντο οἱ Ἰου„δαῖοι τυφλοὶ, σαφέστερον λέγει ὁ Ἡσαΐας, ἐπαχύν„θη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶ βα„ρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν, „μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκού„σωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ „ἰάσομαι αὐτούς“. (Ἡσ. ς'. 10.)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ἡ τρυφή των, θέλουν μεταβληθοῦν εἰς τὸ ἐναντίον, ἤτοι εἰς ὀδύνην καὶ ἀηδίαν (1)· καὶ θέλουν παγιδευθοῦν, καὶ πιασθοῦν ἀπὸ τὴν παγίδα, μὲ τὸ νὰ γένουν εἰς ὅλους ὑπόδουλοι· καὶ πάντοτε σκάνδαλα καὶ σκοντάμματα, ἤτοι δυστυχίας καὶ κακὰ, θέλουν ἔχει εἰς τὴν ζωήν τους. Δείχνωντας δὲ ὁ Ἀπόστολος ὅτι διὰ τὰ ἁμαρτήματά των πάσχουν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ μάλιστα διὰ τὴν κατὰ Χριστοῦ μιαιφονίαν, ἐπρόσθεσεν, ὅτι ταῦτα πάσχει εἰς ἀνταπόδομα τῶν ἁμαρτιῶν τους· ἀλλὰ καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἐσκοτίσθησαν, τόσον οἱ νοητοὶ, ὅσον καὶ οἱ αἰσθητοὶ, ἀπὸ τὰς συμφοράς· καὶ ἡ πλάτη αὐτῶν ἐκάμφθη, καὶ ἐκαμπούρωσε, διὰ τὶ δουλεύουν εἰς τοὺς Ῥωμαίους, καὶ ἄλλους Βασιλεῖς, μὲ δουλείαν καὶ ὑπεξουσιότητα παντοτινήν· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ διαπαντός· καὶ δὲν θέλουν λάβει ποτὲ ἐλευθερίαν ἀπὸ αὐτήν. Ὅρα καὶ εἰς τὴν δωδεκάβιβλον τοῦ Δοσιθέου σελ. 12. πῶς ὅταν οἱ Ῥωμαῖοι ἔκαυσαν τὸ Ἱερὸν ἐν Ἱερουσαλὴμ ἡμέρᾳ Σαββάτῳ κατὰ τὴν πέμπτην τοῦ Αὐγούστου, ἔτυχε νὰ ψάλλουν οἱ ψάλται τὸ διάψαλμα ἐκεῖνο· „Καὶ ἀποδώσει αὐτοῖς Κύριος τὴν ἀνομίαν αὐτῶν, καὶ κατὰ τὴν πονη„ρίαν αὐτῶν ἀφανιεῖ αὐτοὺς Κύριος ὁ Θεός"· διὰ νὰ δείξῃ ὁ Θεὸς εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι ταῦτα πάντα ἔπαθον διὰ τὴν ἀνομίαν τῆς χριστοκτονίας).

11. „Λέγω οὖν· μὴ ἔπταισαν, ἵνα πέσωσι; μὴ γένοιτο"!

Ἐπειδὴ ἱκανῶς ἐκατηγόρησε τοὺς Ἰουδαίους ὁ Ἀπόστολος, τώρα ζητεῖ νὰ ἐπινοήσῃ παρηγορίαν εἰς αὐτοὺς, καὶ τοὺς ἐρωτᾷ τοιουτοτρόπως· μήπως ἔπταισαν οἱ Ἰουδαῖοι διὰ νὰ πέσουν; ἤτοι ἆρά γε ἀνιάτρευτα νὰ ἥμαρτον, καὶ πλέον δὲν ἠμποροῦν νὰ διορθωθοῦν; καὶ ἀποκρίνεται· μὴ γένοιτο! ἔπταισαν μὲν, ἤτοι προσέκρουσαν, καὶ ἐναντιώθησαν εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ πίστιν τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλ' ὄχι καὶ διὰ νὰ πέσουν τελείως, καὶ πλέον νὰ μὴν ἠμποροῦν νὰ σηκωθοῦν· διὰ τὶ θέλουν σωθοῦν εἰς τὸν καιρὸν τῆς συντελείας, καθὼς ἔμπροσθεν θέλει εἰπεῖ.

„Ἀλλὰ τῷ αὐτῶν παραπτώματι, ἡ σωτηρία τοῖς Ἔθνεσιν, εἰς τὸ „παραζηλῶσαι αὐτούς".

Δύω πράγματα θέλει νὰ κατορθώσῃ ὁ Παῦλος μὲ τὰ λόγια ὁποῦ γράφει ἐδῶ. Πρῶτον, νὰ παρηγορήσῃ τοὺς Ἰουδαίους· καὶ δεύτερον, νὰ ταπεινώσῃ τὴν ὑπερηφάνειαν τῶν Ἐθνικῶν. Λέγει λοιπὸν, ὅτι ἡ σωτηρία ἔγινεν εἰς τὰ Ἔθνη, ἐπειδὴ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐπρόσκρουσαν, καὶ δὲν ἐπίστευσαν· διότι, ἡ ἀκολουθία τῶν πραγμάτων ἐζήτει, οἱ Ἰουδαῖοι πρῶτον νὰ σωθοῦν, καὶ ἔπειτα οἱ Ἐθνικοί· ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἰουδαῖοι ἐφάνηκαν ἀπειθεῖς, καὶ δὲν ἐπίστευσαν, διὰ τοῦτο ἐκαλέσθησαν οἱ Ἐθνικοὶ εἰς τὴν πίστιν· τὸ ὁποῖον τοῦτο νόημα, καὶ εἰς πολλὰ μέρη τῶν Ἁγίων Εὐαγγελίων φανερόνεται (2). Ἐπίστευσαν δὲ πάλιν καὶ ἐσώθηκαν οἱ Ἐθνικοὶ,

---

(1) Ὁ δὲ Κορέσιος λέγει, τινὲς μὲν τράπεζαν ἐννοοῦσι, τὸ ὄξος καὶ τὴν χολὴν, ὁποῦ ἐπρόσφεραν τῷ Κυρίῳ εἰς τὴν δίψαν οἱ Ἰουδαῖοι, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ αὐτοὶ ὑπέπεσον εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Τίτου. Ὁ δὲ Ἱλάριος, τράπεζαν ἐννοεῖ τὰς θυσίας καὶ τὸν ἀμνὸν ὁποῦ ἔτρωγαν, τὰ ὁποῖα μετεβλήθησαν εἰς ὀδύνην, διὰ τὴν σκλαβίαν ὁποῦ ἔπαθον, ὡς λέγει ὁ Ἰώσηπος· τὰ δὲ νῶτα τῶν Ἰουδαίων, ὁ Θεοδώρητος λέγει, ὅτι θέλουν καμφθοῦν ἀπὸ τὸ βάρος τῆς αἰχμαλωσίας· ἢ δηλοῦσι τὰ νῶτα τοῦτο, ὅτι ἔστωσαν οἱ Ἰουδαῖοι τὰ βάρη τῶν γηΐνων φέροντες, καὶ μὴ ὑψηλοφρονοῦντες. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἡ τράπεζα, τὴν ὁποίαν οἱ Ἰουδαῖοι τῷ Σωτῆρι ἡτοίμασαν, διὰ τοῦ Σταυροῦ, καὶ τῶν παθῶν, ἔγινεν εἰς αὐτοὺς εἰς παγίδα καὶ ἀνταπόδοσιν· ἀναγινώσκομεν γὰρ εἰς τὰς Ἱστορίας, ὅτι ἀντὶ διὰ τὰ τριάκοντα ἀργύρια, μὲ τὰ ὁποῖα ἀγόρασαν οἱ Ἰουδαῖοι τὴν ζωὴν τοῦ Σωτῆρος, ἐπωλοῦντο τριάκοντα Ἰουδαῖοι διὰ ἕνα ἀργύριον ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ τῆς Ἱερουσαλήμ· ἀντὶ διὰ τὴν μαστίγωσιν ὁποῦ ἔκαμαν τοῦ Κυρίου, ἀπέθανον οἱ ἐντιμότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ὑποκάτω εἰς τὰς μάστιγας, δεδεμένας ἔχοντες τὰς χεῖρας· καὶ ἀντὶ τοῦ ἑνὸς Σταυροῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπροσήλωσαν τὸν Σωτῆρα τοῦ Κόσμου, τόσοι Ἰουδαῖοι ἐσταυρώθησαν ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ, ὥστε ὁποῦ, οὔτε τόπος πλέον ἔμεινε τῆς πόλεως διὰ νὰ στήνωνται οἱ σταυροὶ, οὔτε δάσος ἔμεινε διὰ νὰ κόπτωνται τὰ χρειαζόμενα ξύλα τῶν σταυρῶν. (Ὅρα εἰς τὸν β'. Τόμ. τοῦ Προκοπίου, Κεφ. μβ'.)

(2) Μάλιστα δὲ εἰς τὸ κβ'. τοῦ Ματθ. ὅπου περὶ τοῦ γάμου γίνεται ἐνθύμησις· καὶ εἰς τὸ ιδ'. τοῦ Λουκᾶ, ὅπου ἀναφέρεται περὶ τοῦ δείπνου· δείχνεται γὰρ καὶ εἰς τὰ δύω αὐτὰ, ὅτι ἐπειδὴ οἱ καλεσμένοι εἰς τὸν γάμον, καὶ εἰς τὸν δεῖπνον Ἰουδαῖοι, δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐμβοῦν καὶ νὰ ἀπολαύσουν· διὰ τοῦτο ἐκαλέσθηκαν οἱ εἰς τὰς πλατείας, καὶ ῥύμας εὑρισκόμενοι Ἐθνικοί· καὶ οὕτως εἰσῆλθον, καὶ ἀπόλαυσαν τὰ τοῦ γάμου, καὶ δείπνου πνευματικὰ ἀγαθά.

κοὶ, διὰ νὰ ζηλεύσουν αὐτοὺς οἱ Ἰουδαῖοι, ἤγουν, ἵνα ἡ τιμὴ καὶ δόξα ὁποῦ ἔλαβον τὰ Ἔθνη, παρακινήσασα τοὺς Ἰουδαίους, πείσῃ αὐτοὺς νὰ προσέλθουν εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν, αὐ ὄχι ἀπὸ ἄλλο, ἀλλὰ κἂν ἀπὸ τὴν πρὸς τὰ Ἔθνη φιλονεικίαν, καὶ ζῆλόν τινος.

12. „Εἰ δὲ τὸ παράπτωμα αὐτῶν πλοῦτος Κόσμου, καὶ τὸ ἥττημα „αὐτῶν πλοῦτος Ἐθνῶν, πόσῳ μᾶλλον τὸ πλήρωμα αὐτῶν“.

Α*νίσως, λέγει, ὅταν οἱ Ἰουδαῖοι ἔσφαλαν, καὶ δὲν ἐδέχθηκαν τὴν πίστιν, ἔγιναν πρόξενοι σωτηρίας εἰς τόσα Ἔθνη τοῦ Κόσμου· καὶ εἰς καιρὸν ὁποῦ ἐκεῖνοι ἀπεβλήθησαν, οἱ Ἐθνικοὶ προσεδέχθησαν· καὶ αὐ τὸ σφάλμα καὶ ἐλάττωμα τῶν Ἰουδαίων ἔγινε πλοῦτος τῶν Ἐθνικῶν, πόσῳ μᾶλλον θέλει γένῃ πλοῦτος τοῦ Κόσμου, τὸ πλήρωμα αὐτῶν; ἤγουν ὅταν ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι ἐπιστραφέντες εἰς τὸν Χριστὸν, σωθῶσι. Ταῦτα δὲ λέγει ὁ Ἀπόστολος κατὰ χάριν; παρηγορῶντας τοὺς Ἰουδαίους· διὸ, τι, ὄχι διὰ τί ἔπταισαν οἱ Ἰσραηλῖται, διὰ τοῦτο οἱ Ἐθνικοὶ ἐσώθησαν· ἀλλὰ διὰ τί ἐπρόσδραξαν εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν, καὶ ἐδέχθηκαν αὐτήν.*

13. „Ὑμῖν γὰρ λέγω τοῖς Ἔθνεσιν· ἐφ᾽ ὅσον μὲν εἰμι ἐγὼ Ἐθνῶν Ἀπόστολος, τὴν διακονίαν μου δοξάζω“.

14. „Εἴπως παραζηλώσω μου τὴν σάρκα, καὶ σώσω τινὰς ἐξ αὐτῶν“.

Π*άλιν ἐδῶ παρηγορεῖ μὲν τοὺς Ἰουδαίους ὁ Θεῖος Ἀπόστολος, ταπεινόνει δὲ τοὺς Ἐθνικοὺς, καὶ λέγει· ὅτι σᾶς ἐπαινῶ, ὦ Ἐθνικοὶ, διὰ δύω αἴτια· πρῶτον μὲν, ὅτι ἔχω ἀνάγκην νὰ δοξάζω, καὶ νὰ μεγαλύνω τὴν διακονίαν καὶ ἀποστολήν μου, ἤτοι ἐσᾶς· διὰ τί ἐνεχειρίσθηκα ἀπὸ τὸν Χριστὸν τὸ νὰ εἶμαι διδάσκαλος, καὶ Ἀπόστολος ἐδικός σας· δεύτερον δὲ σᾶς ἐπαινῶ, διὰ νὰ παραζηλώσω, ἤγουν διὰ νὰ βάλω εἰς ζῆλον καὶ συνεριστίαν τὴν σάρκα μου, ἤτοι τοὺς κατὰ σάρκα συγγενεῖς μου Ἰουδαίους. Λέγωντας δὲ ὁ Παῦλος σάρκα, ἐφανέρωσε τὴν γνησιότητα, καὶ φιλοστοργίαν ὁποῦ ἔχει πρὸς τοὺς Ἰουδαίους· καὶ διὰ νὰ σώσῃ, δὲν εἶπεν ὅλους, ἀλλὰ μερικοὺς ἀπὸ αὐτούς· πλαγίως δὲ καὶ ἀνεπαισθήτως φανερόνει μὲ τοῦτο τὴν σκληρότητα τῶν Ἰουδαίων, ὅτι ἀφ᾽ ἑαυτῶν δὲν θέλουν νὰ πιστεύσουν, ἀλλὰ συνεριστίαν λαβόντες, ἴσως θέλουν μιμηθοῦν τοὺς Ἐθνικοὺς, καὶ νὰ πιστεύσουν μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἰς τὸν Χριστόν.*

15. „Εἰ γὰρ ἡ ἀποβολὴ αὐτῶν, καταλλαγὴ Κόσμου, τίς ἡ πρόσληψις, εἰ μὴ ζωὴ ἐκ νεκρῶν“;

Α*νίσως, λέγει, ὀργιζόμενος ὁ Θεὸς εἰς τοὺς Ἰουδαίους, τοιαῦτα μεγάλα ἀγαθὰ ἐχάρισεν εἰς τοὺς Ἐθνικοὺς, (τούτους γὰρ ὀνομάζει Κόσμον·) καὶ τοὺς ἐχθροὺς τοὺς φίλους ἐποίησεν· ὅταν τοὺς Ἰουδαίους προσλάβῃ, καὶ δεχθῇ εἰς τὴν πίστιν, τότε, ποῖα ἀγαθὰ δὲν θέλει χαρίσει; διὸ, τι τότε θέλει γένῃ ζωὴ ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, ἤτοι τότε θέλουν ἀκολουθήσουν ἄπειρα ἀγαθά. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ μὲ τὸ ὄνομα τῆς ζωῆς· ὅμως δὲ καὶ ἄλλο τι βαθύτερον νόημα ἐννοεῖ· δηλαδὴ, καθὼς ἡ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις δὲν θέλει δοθῇ εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τοὺς Ἰουδαίους· ἔτζι οὐδὲ εἰς τοὺς ἄλλους θέλει γένῃ σωτηρία διὰ τοὺς Ἰουδαίους, αὐ ἐκεῖνοι οἱ σωθησόμενοι, δὲν ἔχουσι πίστιν (1)· λέγω δὲ τοῦτο, διὰ τί ὅσα φαίνεται πῶς λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος πρὸς βοήθειαν,*

---

(1) Τὸ „εἰ μὴ ζωὴ ἐκ νεκρῶν“ καὶ οὕτω νοεῖται κατὰ τὸν Οἰκουμένιον· ὅτι τόση πολλὴ καὶ τελεία χαρὰ θέλει ἀκολουθήσει, ὅταν καὶ οἱ Ἑβραῖοι πιστεύσουν, ὅση ἤθελεν ἀκολουθήσῃ, αὐ αὐτοὶ νεκροὶ ὄντες, ἐζωοποιοῦντο καὶ ἀνασταίνοντο ἀπὸ τοὺς νεκρούς. Ὁ δὲ Θεοδώριτος οὕτω τὸ „εἰ μὴ ζωὴ ἐκ νεκρῶν“ ἑρμηνεύει· „εἰ γὰρ „τούτων ἀπιστησάντων, φησὶ, προσελήφθη τὰ Ἔθνη, „καὶ τῆς προτέρας ἀγνοίας ἠλευθερώθη, δῆλον, ὡς εἰ „πάντες οὗτοι πιστεῦσαι θελήσαιεν, οὐδὲν ἕτερον ὑπολείπεται, ἢ τὸ γενέσθαι τῶν νεκρῶν τὴν ἀνάστασιν. „Τοῦτο δὲ καὶ ὁ Κύριος ἔφη· „κηρυχθήσεται τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο τῆς Βασιλείας εἰς πάντα τὰ Ἔθνη, εἰς „μαρτύριον αὐτοῖς, καὶ τότε ἥξει τὸ τέλος“.

θείαν, καὶ παρηγορίαν τῶν Ἰουδαίων, ψυχικὴν χάριν χαριζόμενος εἰς αὐτοὺς ταῦτα λέγει· καθὼς καὶ οἱ ἰατροὶ πολλαῖς φοραῖς κάμνουσι τοιαύτην χάριν εἰς τοὺς ἀσθενεῖς.

16. „Εἰ δὲ ἡ ἀπαρχὴ ἁγία, καὶ τὸ φύραμα· καὶ εἰ ἡ ῥίζα ἁ-
„γία, καὶ οἱ κλάδοι".

Ἀπαρχὴν, καὶ ῥίζαν ὀνομάζει ὁ Ἀπόστολος τοὺς Πατριάρχας, τὸν Ἀβραὰμ, Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακὼβ, καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ· φύραμα δὲ καὶ κλάδους, τοὺς ἐξ ἐκείνων πιστεύσαντας εἰς τὸν Χριστὸν Ἰουδαίους (1). Παρηγορεῖ λοιπὸν τοὺς ἀπίστους Ἰουδαίους μὲ τοῦτο, ὁ θεῖος Παῦλος λέγωντας εἰς αὐτοὺς, ὅτι καὶ ἐσεῖς ἐὰν πιστεύσετε, Ἅγιοι θέλετε γένη· διότι χρεία εἶναι νὰ ἦναι ὅμοιον τὸ φύραμα, ἤτοι ἡ ζύμη ὅλη, μὲ τὴν ἀπαρχὴν, ἤτοι μὲ τὸ προζύμι· καὶ οἱ κλάδοι, νὰ εἶναι ὅμοιοι μὲ τὴν ῥίζαν· εἰ δὲ καὶ ἐσεῖς δὲν ὁμοιωθῆτε μὲ ἐκείνους κατὰ τὴν πίστιν, νὰ ἠξεύρετε, ὅτι τοῦτο εἶναι σημάδι μεγάλης κακίας σας (2).

17. „Εἰ δέ τινες τῶν κλάδων ἐξεκλάσθησαν, σὺ δὲ ἀγριέλαιος ὢν
„ἐνεκεντρίσθης ἐν αὐτοῖς, καὶ συγκοινωνὸς τῆς ῥίζης, καὶ τῆς
„πιότητος τῆς ἐλαίας ἐγένου".

18. „Μὴ κατακαυχῶ τῶν κλάδων".

Τοὺς μὲν Ἐθνικοὺς ὠνόμασεν ὁ Ἀπόστολος ἀγριελαίους, ἤτοι ἀγρίαν ἐλαίαν ἐγκεντρισθεῖσαν εἰς ἥμερον ἐλαίαν, τοὺς δὲ ἀπίστους Ἑβραίους ὠνόμασε κλάδους τζακισθέντας καὶ ἀποκοπέντας ἀπὸ τὴν ῥίζαν· ἐπειδὴ καὶ ἐφάνηκαν ἀνάξιοι τῆς ῥίζης τῆς ἁγίας, ἤτοι τῆς πίστεως τῶν Πατριαρχῶν· καὶ προσφυῶς εἶπεν, ὅτι ἐξεκόπηκαν· διατί, καὶ μ' ὅλον ὁποῦ οἱ Ἑβραῖοι κατὰ διαφόρους καιροὺς, καὶ τρόπους, ἁμάρτησαν εἰς τὸν Θεὸν, καμμίαν φορὰν ὅμως ὁ Θεὸς τόσον πολλὰ, καὶ τόσους πολλοὺς χρόνους δὲν ἀπέβαλεν αὐτοὺς, καθὼς τοὺς ἀπέβαλε τώρα. Ἀντὶ δὲ τῶν Ἰουδαίων, ἐνεκεντρίσθης, λέγει, ἐσὺ ὁ ἀγριέλαιος Ἐθνικός· δὲν εἶπε δὲ, ὅτι ἐφυτεύθης, ἀλλ' ἐνεκεντρίσθης· διὰ νὰ κεντήσῃ μὲ τὴν λέξιν ταύτην τὸν Ἰουδαῖον, δείχνωντας, ὅτι ἐπάνω εἰς τὸ ἐδικόν του δένδρον, ἤγουν εἰς τοὺς ἐδικούς του Ἰουδαίους Πατριάρχας, ἐστάθη ὁ Ἐθνικὸς, καὶ ἔγινε συγκοινωνὸς τῆς ῥίζης, ἤτοι τῆς πίστεως· ὁμοίως ἔγινε συγκοινωνὸς καὶ τῆς παχύτητος τῆς ἐλαίας, ἤγουν τῆς ὁμοίας μὲ τοὺς Πατριάρχας εὐγενείας, καὶ δόξης κοντὰ εἰς τὸν Θεόν· καθὼς καὶ ἡ ἀγρία ἐλαία ὅταν κεντρισθῇ εἰς ἥμερον ἐλαίαν, συγκοινωνεῖ ἀπὸ τὴν πιότητα ἐκείνης, καὶ γίνεται καὶ αὐτὴ ἥμερος. Λοιπὸν μὴν ὑπερηφανεύεσαι ἐσὺ ὁ Ἐθνικὸς, ἡ ἀγρία ἐλαία, διὰ τὸ κέντρισμα αὐτὸ ὁποῦ ἔλαβες, μηδὲ καυχᾶσαι ἐναντίον εἰς τοὺς ἀποκοπέντας κλάδους, τοὺς Ἰουδαίους.

„Εἰ δὲ κατακαυχᾶσαι, οὐ σὺ τὴν ῥίζαν βαστάζεις, ἀλλ' ἡ ῥίζα
„σέ".

Διατί, ἂν ἐσὺ, λέγει, ὁ Ἐθνικὸς, καυχᾶσαι ἐναντίον εἰς τοὺς ἀποκοπέντας κλάδους τοὺς Ἰουδαίους, ἠξεύρε ὅτι δὲν βαστάζεις ἐσὺ τὴν ῥίζαν, ἤγουν τὴν πίστιν τῶν παλαιῶν ἐκείνων Πατριαρχῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ἡ ῥίζα ἐκείνων, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνεκεντρίσθης, βαστάζει ἐσένα· ἀλλ' ὅμως ἂν ἡ ῥίζα τῶν Πατριαρχῶν βαστάζῃ τοὺς ἐγκεντρισθέντας εἰς αὐτὴν Ἐθνικοὺς, καὶ ὄχι οἱ Ἐθνικοὶ βαστάζουν τὴν ῥίζαν, τί κατόρθωμα καὶ ἀρετὴ εἶναι αὕτη τῶν ἀποκοπέντων κλά-

(1) Ὁ δὲ Ἀμβρόσιος ἀπαρχὴν ὀνομάζει τοὺς Ἀποστόλους, καὶ τοὺς πρώτους Χριστιανούς: (παρὰ Κορεσσίῳ.) Ὁ δὲ Θεοδώρητος· „ἀπαρχὴν καλεῖ τὸν Δεσπότην „Χριστὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν· ῥίζαν δὲ, τὸν „Πατριάρχην Ἀβραὰμ, κλάδους δὲ ἐλαίας, τὸν τῶν „Ἰουδαίων λαὸν, ὡς ἐκεῖθεν βλαστήσαντα· πιότητα δὲ „ἐλαίας, τὴν τῆς εὐσεβείας διδασκαλίαν. Παρακελεύεται τοίνυν τοῖς ἐξ ἐθνῶν πεπιστευκόσι, τῶν ἀπιστησάντων Ἰουδαίων μὴ κατεπαίρεσθαι· τούτους γὰρ ὀνομάζει κλάδους ἀποκλασθέντας".

(2) Προσθέττει δὲ ὁ Οἰκουμένιος, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι μὲ τὴν τοιαύτην ἀνομοιότητα, ὁποῦ ἔχουν κατὰ τὴν πίστιν, μὲ τοὺς παλαιούς των Ἁγίους Προπάτορας, ἐξέπεσον καὶ ἀπὸ τὴν συγγένειαν τοῦ Ἀβραὰμ, καὶ ἀπόγονοι καὶ τέκνα ἐκείνου νὰ ὀνομάζωνται δὲν εἶναι ἄξιοι.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

κλάδων, ἤτοι τῶν ἄλλων πτωχῶν Ἑβραίων ὁποῦ δὲν ἐπίστευσαν; βέβαια οὐδεμία· διὰ τὶ τῆς ῥίζης εἶναι κατόρθωμα τοῦτο ὁποῦ βαστάζει τὰ ἐγκεντρισθέντα, καὶ ὄχι τῶν κλάδων, τῶν ἀποκοπέντων ἀπὸ τὴν ῥίζαν. Βλέπεις τώρα, ἀγαπητὲ, πῶς ὁ Παῦλος ψυχὰν χάειν χαρίζεται εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ὡς προείπομεν, καὶ θέλει μόνον νὰ τοὺς παρηγορήσῃ μὲ τὰ τοιαῦτα λόγια; μᾶλλον δὲ εἰπεῖν, μὲ τὰ λόγια ταῦτα παρακινεῖ τοὺς Ἰουδαίους εἰς ζῆλον καὶ συνεσίαν, δείχνωντας εἰς αὐτοὺς τὴν ζημίαν ὁποῦ ἔπαθον, καὶ πῶς ἄλλοι, ἤτοι οἱ Ἐθνικοὶ, ἐπῆραν τὰ ἀγαθὰ αὐτῶν, καὶ τὰ ἀπολαμβάνουσιν.

19. „Ἐρεῖς οὖν· ἐξεκλάσθησαν οἱ κλάδοι, ἵνα ἐγὼ ἐγκεντρισθῶ“.

20. „Καλῶς· τῇ ἀπιστίᾳ ἐξεκλάσθησαν, σὺ δὲ τῇ πίστει ἕστηκας· „μὴ ὑψηλοφρόνει, ἀλλὰ φοβοῦ“.

Ἐδῶ δείχνει ὁ Ἀπόστολος, ὅτι, ὄχι διὰ τὶ ἔσφαλαν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἀπίστησαν, διὰ τοῦτο οἱ Ἐθνικοὶ ἐπροσδέχθησαν, ἀλλὰ διὰ τὶ ἔδειξαν πίστιν οἱ Ἐθνικοί. Μὲ ἐκεῖνα λοιπὸν τὰ λόγια ὁποῦ φαίνεται ὁ Παῦλος πῶς ταπεινόνει τὸν Ἐθνικὸν, μὲ αὐτὰ τὰ ἴδια δείχνει τὸν Ἰουδαῖον, πῶς ἔπταισεν ἀσυγχώρητα· καὶ οὕτω διορθόνοι καὶ τοὺς δύω μὲ τὰ αὐτά. Ἠμπορεῖς λοιπὸν, λέγει, ἐσὺ ὁ Ἐθνικὸς νὰ εἰπῇς, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἐξεκόπησαν ἀπὸ τὴν ῥίζαν τῶν Πατριαρχῶν τους, διὰ νὰ ἐγκεντρισθῶ ἐγὼ ὁ Ἐθνικὸς εἰς αὐτήν· ἀλλ' ἐγώ σοι ἀποκρίνομαι, ὅτι ναὶ, ἐξεκόπησαν ἐκεῖνοι, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀπιστίαν τους ἐξεκόπησαν, καὶ ὄχι διὰ τὶ ὁ Θεὸς ἐχρεώστει τιμὴν εἰς ἐσέ· ἐσὺ δὲ πάλιν στέκεσαι ναὶ εἰς τὴν ῥίζαν τῶν Ἰουδαϊκῶν Πατριαρχῶν ἐγκεντρισμένος, ἀλλὰ στέκεσαι μὲ τὴν πίστιν. Ἔχε φόβον λοιπὸν, καὶ μὴ ξεθαρρῇς· διὰ τὶ τὸ ἐγκέντρισμα αὐτὸ ὁποῦ ἔλαβες, δὲν εἶναι τῆς φύσεως, διὰ νὰ μένῃ ἀμετάβλητον, καὶ στερεόν· ἀλλὰ εἶναι τῆς πίστεως, καὶ τῆς προαιρέσεως, καὶ ἀκολούθως εἶναι μεταβλητὸν, καὶ τρεπτόν.

21. „Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, μήπως οὐδὲ σοῦ φείσηται“.

Ἐὰν, λέγει, οἱ Ἰουδαῖοι ὁποῦ ἦσαν κατὰ φύσιν υἱοὶ τῶν Ἁγίων ἐκείνων Πατριαρχῶν, ἐξεκόπησαν ἀπὸ αὐτοὺς διὰ τὴν ἀπιστίαν τους· πολλῷ μᾶλλον πρέπει νὰ φοβοῦσαι ἐσὺ ὁ κατὰ θέσιν υἱὸς αὐτῶν Ἐθνικὸς, μήπως πταίσῃς καὶ ἀπιστήσῃς, καὶ ἔτζι δὲν δείξει εὐσπλαγχνίαν εἰς ἐσὲ ὁ Θεὸς, καθὼς οὔτε εἰς ἐκείνους ἔδειξεν.

22. „Ἴδε οὖν χρηστότητα, καὶ ἀποτομίαν Θεοῦ· ἐπὶ μὲν τοὺς πεσόντας, ἀποτομίαν· ἐπὶ δὲ σὲ, χρηστότητα, ἐὰν ἐπιμείνῃς „τῇ χρηστότητι· ἐπεὶ καὶ σὺ ἐκκοπήσῃ“.

23. „Καὶ ἐκεῖνοι δὲ, ἐὰν μὴ ἐπιμείνωσι τῇ ἀπιστίᾳ, ἐγκεντρισθήσονται· δυνατὸς γάρ ἐστιν ὁ Θεὸς πάλιν ἐγκεντρίσαι αὐτούς“.

Δὲν εἶπεν ὁ Παῦλος ἐδῶ· βλέπε λοιπὸν ὦ Ἐθνικὲ, ποῖον εἶναι τὸ κατόρθωμά σου· ἀλλὰ εἶπε· βλέπε τὴν χρηστότητα, καὶ ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ τὸ πᾶν εἶναι τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος· καὶ σπούδαζε νὰ ἐπιμείνῃς ἕως τέλους, οὐ μόνον εἰς τὴν πίστιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν χρηστότητα ταύτην, καὶ ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ· τουτέστι διὰ νὰ πράττῃς ἔργα ἄξια τῆς τοῦ Θεοῦ χρηστότητος, καὶ φιλανθρωπίας μέχρι τέλους· διὰ τὶ ἐὰν ἔτζι δὲν κάμνῃς, ἤξευρε, ὅτι θέλεις ἐκκοπῇς· καθὼς ἐκ τοῦ ἐναντίου καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ἀνίσως καὶ δὲν ἐπιμείνουν μέχρι τέλους εἰς τὴν ἀπιστίαν, θέλουν ἐγκεντρισθοῦν εἰς τὴν αὐτὴν ῥίζαν τῆς πίστεως· δι' ὅ,τι οὐδὲ τοὺς Ἰουδαίους προηγουμένως ἐξέκοψεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ῥίζαν τῶν ἰδικῶν τους Πατριαρχῶν, ἀλλ' αὐτοὶ ἀπὸ λόγου των ἐξέπεσον μὲ τὴν ἀπιστίαν τους, καὶ ἀπὸ τὴν ῥίζαν ἐκόπησαν. Ἀποτομίαν δὲ Θεοῦ ὀνομάζει ὁ Παῦλος, τὸ νὰ μὴν ἀκριβευθῇ καὶ νὰ λυπηθῇ ὁ Θεὸς τοὺς Ἰουδαίους·

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ἀλλὰ τὸ νὰ τοὺς κρίνῃ ἀναξίους τῆς φυσικῆς κοινωνίας, καὶ συγγενικῆς σειρᾶς τῶν Ἁγίων Προπατόρων τους (1). Σοφώτατα δὲ μὲ τὰ λόγια ταῦτα ὁ Παῦλος, καὶ τὸν Ἐθνικὸν φοβίζει ἀπὸ τὰ συμβάντα εἰς τὸν Ἰουδαῖον, καὶ ἐν ταὐτῷ παραθαῤῥύνει καὶ τὸν Ἰουδαῖον ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἐθνικοῦ, εἰς τὸ νὰ ἐγκεντρισθῇ καὶ αὐτὸς διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ πίστεως, εἰς τὴν ῥίζαν τῶν Προπατόρων του, καὶ κάμνει τοῦτον νὰ ἔχῃ καλὴν ἐλπίδα εἰς τὸν ἑαυτόν του, ἀπὸ μέρους τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ, λέγει, ὅτι δυνατὸς εἶναι ὁ Θεὸς νὰ τὸν ἐγκεντρίσῃ πάλιν εἰς τὴν ἰδίαν του ῥίζαν, ὅστις ὅλα τὰ κάμνει παραδόξως, καὶ ἔξω ἀπὸ κάθε ἐλπίδα.

24. „Εἰ γὰρ σὺ ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἐξεκόπης ἀγριελαίου, καὶ παρὰ „φύσιν ἐνεκεντρίσθης εἰς καλλιέλαιον, πόσῳ μᾶλλον οὗτοι „οἱ κατὰ φύσιν ἐγκεντρισθήσονται τῇ ἰδίᾳ ἐλαίᾳ“;

Ἂν ἐσὺ, λέγει, ὁ Ἐθνικὸς, ὁποῦ ἦσουν φύσει κακὸς, καὶ εἰδωλολάτρης, καὶ ὁποῦ εἶχες προπάτορας ὁμοίους μὲ τὴν ἄκαρπον ἀγριελαίαν, ἐξεκόπης μὲν ἀπὸ τὴν ἀγριελαίαν ἐκείνων, καὶ Εἰδωλολατρείαν, καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν φύσιν σου ἐνεκεντρίσθης εἰς καλὴν καὶ ἥμερον καὶ καρποφόρον ἐλαίαν τῆς θεογνωσίας, καὶ πίστεως τοῦ Χριστοῦ· ἂν ἐσὺ, λέγω, ἐνεκεντρίσθης εἰς αὐτὴν, πόσῳ μᾶλλον θέλει ἐγκεντρισθῇ εἰς τὴν αὐτὴν καλλιέλαιον τῆς πίστεως ὁ Ἰουδαῖος, ὁποῦ εἶχε κατὰ φύσιν καὶ ἐκ προγόνων τὸ καλὸν, καὶ τὴν θεογνωσίαν; καὶ πόσῳ μᾶλλον θέλει ἐπαναγυρίσει αὐτὸς εἰς τὴν ἐδικήν του καλὴν ἐλαίαν, ἤτοι εἰς τὴν πίστιν τῶν Προπατόρων του; Ὅταν δὲ ἐσὺ ὦ ἀναγνῶστα ἀκούσῃς τὸν Παῦλον νὰ λέγῃ κατὰ φύσιν, νόει πῶς τοῦτο δηλοῖ, τὸ πρέπον, καὶ τὸ ἀκόλουθον· παραδείγματος χάριν, τὸ τέκνον τοῦ Ἁγίου Ἀβραὰμ, κατὰ φύσιν εἶναι, ἤτοι πρέπον καὶ ἀκόλουθον εἶναι, διὰ νὰ ἦναι καὶ αὐτὸ Ἅγιον· καθὼς πάλιν ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὅταν ἀκούσῃς νὰ λέγῃ παρὰ φύσιν, νόει ὅτι τοῦτο δηλοῖ, τὸ ἄπρεπον, καὶ τὸ ἀνακόλουθον· χάριν παραδείγματος· τὸ τέκνον ἑνὸς μιαροῦ, καὶ ἀκαθάρτου Ἕλληνος, παρὰ φύσιν εἶναι, ἤτοι ἄπρεπον εἶναι, καὶ ἀνακόλουθον νὰ γένῃ αὐτὸ Ἅγιον.

25. „Οὐ γὰρ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοὶ, τὸ μυστήριον τοῦτο „(ἵνα μὴ ἦτε φρόνιμοι παρ᾽ ἑαυτοῖς), ὅτι πώρωσις (2) ἀπὸ „μέρους τῷ Ἰσραὴλ γέγονεν, ἄχρις οὗ τὸ πλήρωμα τῶν Ἐθνῶν „εἰσέλθῃ“.

26. „Καὶ οὕτω πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται“.

Μυστήριον ἐδῶ ὀνομάζει ὁ Παῦλος τὸ ἄγνωστον, καὶ ἀπόῤῥητον· ποῖον δὲ εἶναι τὸ μυστήριον τοῦτο; δηλαδὴ ὅτι ἡ ἀπιστία τῶν Ἑβραίων, δὲν θέλει εἶναι κοινὴ ὅλων τῶν Ἑβραίων ἐξ ὁλοκλήρου, ἀλλὰ ἡ πώρωσις, καὶ ἀναισθησία, ἤτοι ἡ ἀπιστία αὐτῶν, ἔγινε μερική· διὰ τί πολ-

(1) Τὴν τοῦ Θεοῦ ἀποτομίαν καθαρῶς ἐφανέρωσεν εἰς ἡμᾶς ὁ Μέγας Βασίλειος μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ Μωϋσέως, λέγων οὕτως· „ὅταν ἴδω Μωϋσέα τὸν τοῦ „Θεοῦ θεράποντα τὸν μέγαν ἐκεῖνον, τὸν τοσαύτης μὲν „καὶ τηλικαύτης ἀξιωθέντα τιμῆς παρὰ Θεοῦ, οὕτω δὲ „πολλάκις ὑπ᾽ αὐτοῦ μαρτυρηθέντα, ὡς ἀκοῦσαι· „οἶδά „σε παρὰ πάντας καὶ εὕρηκας χάριν ἐνώπιόν μου. „(Ἔξοδ. λγ'. 12.) τοῦτον ὅταν ἴδω ἐπὶ τοῦ ὕδατος „τῆς ἀντιλογίας, οὐδενὸς ἕνεκεν ἑτέρου, ἢ ἵνα μόνον „εἴπῃ τῷ λαῷ γογγύζοντι δι᾽ ἀπορίαν ὕδατος· „μὴ „ἐκ ταύτης τῆς πέτρας ἐξάξω ὑμῖν ὕδωρ; (Ἀριθ. „κ'.) τούτου μόνου ἕνεκεν, ἀπειλὴν δεχόμενον εἰς „τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας οὐκ εἰσελεύσεσθαι.... ὅταν „ἴδω μηδεμιᾶς συγγνώμης διὰ τὰ τοσαῦτα κατορθώ„ματα ἐπὶ τῷ βραχεῖ ἐκείνῳ ῥήματι καταξιούμενον, „ὄντως μὲν ὁρῶ Θεοῦ ἀποτομίαν, κατὰ τὸν Ἀπόστο„λον. Ὄντως δὲ ἐκεῖνο ἀληθὲς εἶναι πείθομαι, τὸ „εἰ „ὁ δίκαιος μόλις σῴζεται, ὁ ἀσεβὴς καὶ ἁμαρτωλὸς „ποῦ φανεῖται“; (α'. Πέτρ. δ'. 18.) (περὶ κρίματος Θεοῦ.) Εἰς τοῦτο ἁρμόζει καὶ τὸ τοῦ Ζαχαρίου ῥητὸν ἐκεῖνο τὸ λέγον· „ὀλολυξάτω πίτυς, δι᾽ ὅ,τι πέ„πτωκε κέδρος“. (Ζαχ. ια'. 2.) ἤγουν, ἂς θρηνήσῃ ὁ ἀδύνατος καὶ εὐκολοτζάκιστος, ὡσὰν ἡ κουκουναρέα, διὰ τί ἔπεσε καὶ ἐτζακίσθη ὁ δυνατὸς, καὶ δυσκολοτζάκιστος κέδρος.

(2) Τί δὲ εἶναι ἡ πώρωσις, καὶ ὅτι καὶ πόρωσις γράφεται παρὰ Θεοδωρήτῳ, ὅρα εἰς τὴν ἑρμηνείαν καὶ ὑποσημείωσιν τοῦ „διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας „αὐτῶν“. (Ἐφ. δ'. 18.)

πολλοὶ μὲν Ἑβραῖοι ἐπίστευσαν εἰς τοὺς ἀπερασμένους χρόνους, ἐκείνους δηλαδὴ ὁποῦ ἐπρογνώρισεν ὁ Θεὸς ἀξίους, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω· πολλοὶ δὲ πάλιν ἀπὸ αὐτοὺς, μέλλουσι νὰ πιστεύσουν ὕστερον (1), *διὰ τὶ ἐπωρώθησαν ναὶ, καὶ ἀπίστησαν οἱ Ἰσραηλῖται, ἀλλ' οὐχὶ ὅλοι, οὐδὲ ἕως τέλους, ἀλλ' ἕως οὗ νὰ σωθῶσιν ὅλοι οἱ προεγνωσμένοι Ἐθνικοί· καὶ ἀφ' οὗ ἐκεῖνοι σωθῶσι, τότε καὶ κάθε Ἰσραηλίτης καὶ Ἰουδαῖος (ὁ ἄξιος δηλαδὴ), θέλει σωθῇ, μὲ τὸ νὰ πιστεύσῃ εἰς τὸν Χριστόν* (2).

„Καθὼς γέγραπται, ἥξει ἐκ Σιὼν ὁ ῥυόμενος, καὶ ἀποστρέψει ἀσε-
„βείας ἀπὸ Ἰακώβ".

27. „Καὶ αὕτη αὐτοῖς ἡ παρ' ἐμοῦ διαθήκη, ὅταν ἀφέλωμαι τὰς ἁ-
„μαρτίας αὐτῶν". (Ἡσ. μθ΄. 20.)

Μάρτυρα φέρει εἰς τὰ ἀνωτέρω, ὁποῦ εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, τὸν Προφήτην Ἡσαΐαν, βοῶντα καὶ λέγοντα· ὅτι θέλει ἔλθῃ ἀπὸ τὴν Σιὼν, ἐκεῖνος ὁποῦ δύναται νὰ σώσῃ, καὶ θέλει καθαρίσει τὰς ἁμαρτίας τῶν Ἰσραηλιτῶν. Πότε δὲ αὐτὰ θέλουν γένουν; ὅταν ἀφέλωμαι, λέγει Κύριος, τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ἤτοι ὅταν ἀξιώσω αὐτοὺς τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν τους, διὰ μέσου τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος· ὥστε, ἐπειδὴ τὴν ἄφεσιν ταύτην τῶν ἁμαρτιῶν ἀκόμη οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἠξιώθησαν, (διὰ τὶ ἐπωρώθησαν, καὶ ἀπίστησαν·) λοιπὸν ὕστερον τοῦτο μέλλει νὰ γένῃ (3).

28. „Κατὰ μὲν τὸ Εὐαγγέλιον, ἐχθροὶ δι' ὑμᾶς· κατὰ δὲ τὴν ἐκ-
„λογὴν, ἀγαπητοὶ διὰ τοὺς Πατέρας".

29. „Ἀμεταμέλητα γὰρ τὰ χαρίσματα, καὶ ἡ κλῆσις τοῦ Θεοῦ".

Ἐπειδὴ, λέγει, ἐσεῖς τὰ Ἔθνη, ὑπηκούσατε εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ πιστεύσαντες εἰς τὸν Χριστὸν, ἐπροσδέχθητε ἀπὸ τὸν Θεὸν, διὰ τοῦτο οἱ Ἰουδαῖοι ἔγιναν φιλόνεικοι, καὶ πεισματικοὶ περισσότερον, καὶ περισσότερον ἀπέφυγον ἀπὸ τὸν Θεὸν, καὶ ἐχθροὶ τοῦ Εὐαγγελίου ἐγένοντο· καθ' ὃ ὅμως οἱ προπάτορες τῶν Ἰουδαίων ἐδιαλέχθησαν ἐξ ἀρχῆς, καὶ προσεδέχθησαν ἀπὸ τὸν Θεὸν, διὰ τοῦτο δὲν θέλει ἀφήσει τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν ὁ Θεὸς νὰ ἀπολεσθοῦν μὲ τελειότητα· (διὰ τὶ εἶναι ἀγαπητοὶ, ὅσον διὰ τοὺς Ἁγίους Προπάτοράς των)· ἀλλ' ἐὰν πιστεύσουν, θέλει προσδεχθῇ καὶ αὐτοὺς ὁ Θεός (4).

30. „Ὡσ-

(1) Ὅθεν λέγει καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας Κύριλλος· „τὸ „δὲ τῶν οἰκετῶν ἀπονοσφίζεσθαι μὲν καὶ ἀναχωρεῖν ἅμα „τῷ Υἱῷ (Ἰσαὰκ) τὸν πατέρα (Ἀβραάμ,) ὡς δὲ „καὶ εἰς αὖθις ἐπανήξει, λέγειν· „ἐγὼ γάρ φησι καὶ τὸ „παιδάριον διελευσόμεθα ἕως ὧδε, καὶ προσκυνήσαντες „ἀναστρέψομεν πρὸς ὑμᾶς, σημαίνει τὴν πρόσκαιρον ἀ„ναχώρησιν τοῦ Θεοῦ τὴν ἐκ τῶν Υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ „τὴν ἐπὶ τέλει τῶν αἰώνων ἐπ' αὐτοὺς ἐσομένην ὑπο„στροφὴν διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἐπιτελουμένην· „ὅταν γὰρ τὸ πλήρωμα τῶν Ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε „πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται". (Βιβλ. α΄. τῶν Γλαφυρῶν περὶ τοῦ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαάκ.)

(2) Ὁ Ὠριγένης, καὶ ὁ Ἰλάριος, καὶ ὁ Ἀμβρόσιος λέγουσιν, ὅτι πάντες οἱ Ἰουδαῖοι σωθήσονται· ἢ τὸ πᾶς Ἰσραὴλ δηλοῖ, ὅτι οἱ πλεῖστοι ἐκ τοῦ Ἰσραὴλ, πλὴν τῆς φυλῆς Δάν· ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων τῷ ἀντιχρίστῳ ἀκολουθήσουσι, κατὰ τὸ ε΄. Κεφ. τοῦ Ἰωάννου. 43. „ἐγὼ γάρ φησιν ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πα„τρός μου, καὶ οὐ λαμβάνετέ με· ἐὰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ „ὀνόματι τῷ ἰδίῳ ἐκεῖνον λήψεσθε". Καὶ ὁ Παῦλος δὲ λέγει· „οὗ ἐστὶν ἡ παρουσία κατ' ἐνέργειαν τοῦ Σα„τανᾶ ἐν πάσῃ δυνάμει, καὶ ἐν πάσῃ ἀπάτῃ τῆς ἀ„δικίας ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις, ἀνθ' ὧν τὴν ἀγάπην „τῆς ἀληθείας οὐκ ἐδέξαντο εἰς τὸ σωθῆναι αὐτούς". (β΄. Θεσσαλ. β΄. 10.) Συμφώνως δὲ τοῦτο λέγει καὶ ὁ Ἱππόλυτος.

(3) Λέγει δὲ καὶ ὁ Κορέσιος ὅτι τοῦτο πέρας λήψεται διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἠλιοῦ, ὡς λέγει ὁ Μαλαχίας, Κεφ. δ΄. 6. τότε γὰρ θέλει λάβῃ τέλος καὶ ἡ ἁμαρτία. Τὸ αὐτὸ λέγει καὶ ὁ Θεοδώρητος· „τῶν „γὰρ Ἐθνῶν δεξαμένων τὸ κήρυγμα, πιστεύσουσι κα„κεῖνοι, Ἠλία τοῦ πάνυ παραγενομένου, καὶ τῆς πί„στεως αὐτοῖς τὴν διδασκαλίαν προσφέροντος· τοῦτο „γὰρ καὶ ὁ Κύριος ἐν τοῖς ἱεροῖς Εὐαγγελίοις ἔφη· „Ἠλίας ἔρχεται, καὶ ἀποκαταστήσει πάντα". (Ματθ. ιζ΄. 11.)

(4) Σημείωσαι, ὅτι, κατὰ τὸν Θεοδώρητον, τὸ „ἀμεταμέλητα τὰ χαρίσματα, καὶ ἡ κλῆσις τοῦ Θεοῦ" λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος πρὸς πρόσωπον τῶν Ἰουδαίων· „ὅτι γὰρ ἃ δίδωσιν ὁ Θεὸς ἀγαθὰ, πάλιν λαμβά„νει, ὅταν ἴδῃ τοὺς εἰληφότας ἀχαριστίαν νοσοῦντας, „μάρτυς ὁ Σαοὺλ, πνευματικῆς χάριτος ἀπολαύσας, „εἶτα ταύτης ἔρημος μετὰ ταῦτα γεγενημένος· καὶ ὁ „Σολομὼν δὲ ὡσαύτως, εἰρήνης ἀπολαύσας διὰ τὴν „θείαν φιλοτιμίαν, μετὰ τὴν παράβασιν ἐγυμνώθη „τῆς χάριτος· καὶ αὐτοὶ δὲ Ἰουδαῖοι προφητικῆς ἐπι„μελείας διηνεκῶς ἀπολαύσαντες, ἐπὶ τοῦ παρόντος „τῆς κηδεμονίας ταύτης ἐστέρηνται".

30. „Ὥσπερ γὰρ ὑμεῖς ποτε ἠπειθήσατε τῷ Θεῷ, νῦν δὲ ἠλεήθη„τε τῇ τούτων ἀπειθείᾳ“.

31. „Οὕτω καὶ οὗτοι ἠπείθησαν νῦν τῷ ὑμῶν ἐλέει, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐ„λεηθῶσι“.

Ἀκόμη κατασκευάζει ἐδῶ ὁ Παῦλος καὶ αἰτιολογεῖ, ὅτι θέλουν σωθοῦν οἱ Ἰουδαῖοι ὕστερον· ἐσεῖς, λέγει, οἱ Ἐθνικοί. ἐπειδὴ κληθέντες πρότερον εἰς τὴν θεογνωσίαν διὰ τοῦ φυσικοῦ Νόμου, καὶ τῆς θεωρίας τῶν κτισμάτων καὶ τῆς προκαταρκτικῆς, καὶ προσκαλούσης χάριτος τοῦ Θεοῦ, δὲν ἠθελήσατε νὰ ὑπακούσετε, ἀλλὰ ἀφέντες τὴν γνῶσιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ἐπροσκυνεῖτε τὰ ἀναίσθητα εἴδωλα, καὶ ἐλατρεύετε τὴν Κτίσιν, καὶ ὄχι τὸν Κτίσαντα· (καθὼς περὶ τούτου εἶπεν ὁ Παῦλος εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον τῆς πρὸς Ῥωμαίους ταύτης· καὶ ὅρα στίχ. 19. 20. 21.) διὰ τοῦτο οἱ Ἰουδαῖοι ἐκαλέσθησαν εἰς τὴν θεογνωσίαν, ἤτοι ὁ Προπάτωρ τῶν Ἰουδαίων Ἀβραὰμ ὁδηγηθεὶς διὰ τοῦ φυσικοῦ Νόμου, καὶ τῆς θεωρίας τῶν κτισμάτων, καὶ τῆς προκαταρκτικῆς, καὶ προσκαλούσης χάριτος, ἐπίστευσεν εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεόν, τὴν πίστιν δὲ ταύτην παρέδωκε καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀπογόνους του, οἵτινες διὰ τὴν πίστιν αὐτήν, ἔλαβον καὶ τὸν παρὰ Θεοῦ Νόμον ὕστερον (1). Πάλιν ἐπειδὴ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐκαλέσθησαν μὲν ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τὸ νὰ πιστεύσουν τῷ Χριστῷ, τῷ Υἱῷ αὐτοῦ, ἀπείθησαν δέ, καὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ ὑπακούσουν, διὰ τοῦτο ἐσεῖς οἱ Ἐθνικοὶ ἐκαλέσθητε εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν, καὶ ὑπακούσαντες, ἐλεήθητε ἀπὸ τὸν Θεόν· ἀλλὰ τὸ ἔλεος ὁποῦ ἐσεῖς ἐλάβετε ἀπὸ τὸν Θεόν· τοῦτο θέλει γένῃ κοινὸν καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους· διατὶ οἱ Ἰουδαῖοι εἰς ὅλον τὸ ὕστερον, θέλουν συζηλώσουν ἐσᾶς, καὶ θέλουν πιστεύσουν καὶ αὐτοί· καὶ ἔτζι ἐξ αἰτίας τοῦ ἐδικοῦ σας ἐλέους, θέλουν ἐλεηθοῦν καὶ αὐτοί.

32. „Συνέκλεισε γὰρ ὁ Θεὸς τοὺς πάντας εἰς ἀπείθειαν, ἵνα τοὺς „πάντας ἐλεήσῃ“.

Τὸ συνέκλεισεν εἰς ἀπείθειαν δηλοῖ, ὅτι ὁ Θεὸς ἤλεγξε, καὶ ἀπέδειξεν ἀπειθεῖς ὅλους, τόσον Ἐθνικούς, ὅσον καὶ Ἰουδαίους, ἵνα καὶ Ἐθνικοὺς ὁμοῦ καὶ Ἰουδαίους ἐλεήσῃ, καὶ σώσῃ διὰ τῆς μεταξὺ Ἐθνικῶν καὶ Ἰουδαίων γινομένης συζηλώσεως καὶ φιλονεικίας. Πρότερον γὰρ εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους, ἐπειδὴ ἀπείθησαν οἱ Ἐθνικοί, ἠλέησε καὶ ἔσωσεν ὁ Θεός, ὡς εἴρηται, τοὺς Ἰουδαίους· εἰς τοὺς ὑστέρους χρόνους δὲ τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ ἀπείθησαν οἱ Ἰουδαῖοι, διὰ τοῦτο ἠλεήθησαν, καὶ ἐσώθησαν οἱ Ἐθνικοί· πάλιν ἐπειδὴ ἐλεήθησαν καὶ ἐσώθησαν οἱ Ἐθνικοί, διὰ τοῦτο θέλουν συζηλώσουν αὐτοὺς οἱ Ἰουδαῖοι εἰς ὅλον τὸ ὕστερον, καὶ θέλουν ἐλεηθοῦν καὶ σωθοῦν καὶ αὐτοί. Καὶ ἔτζι μὲ τοῦτον τὸν τρόπον Ἐθνικοὶ καὶ Ἰουδαῖοι, ὅλοι ὁμοῦ ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐλεοῦνται.

33. „Ὢ βάθος πλούτου, καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ! ὡς ἀ„νεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ „αὐτοῦ“!

Συλλογισθεὶς ὁ θεῖος Ἀπόστολος τὰς ποικιλοτρόπους οἰκονομίας ὁποῦ μεταχειρίζεται ὁ πάνσοφος Θεός, διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, ἀφ' οὗ ἐστάθη ὁ Κόσμος, πῶς δηλαδὴ οἰκονομεῖ νὰ γίνωνται τὰ ἐναντία διὰ μέσου ἄλλων ἐναντίων, καὶ πῶς διὰ μέσου ἄλλων ἀπειθῶν αν-

(1) Διὰ τοῦτο λέγει περὶ τοῦ Ἀβραὰμ ὁ θεῖος Νύσσης Γρηγόριος· „τούτῳ χάριν, ἐπικρατούσης ποτε „τῆς Χαλδαϊκῆς Φιλοσοφίας, οἱ τὴν τῶν ὄντων αἰ„τίαν ἐν τῇ ποιᾷ κινήσει τῶν ἄστρων ὡρίζοντο, ὑ„περκεῖσθαι δέ τινα τῶν φαινομένων δύναμιν ποιητικὴν „τῶν ὄντων οὐκ ᾤοντο· τότε τὸν Ἀβραὰμ ἀναδείκνυσιν, „ὃς ἐπιβάθρᾳ τῇ τοιαύτῃ παιδεύσει χρησάμενος, ἀ„νεζήτησε τὸν διὰ τῶν ὁρωμένων νοούμενον, καὶ ὁδὸς „τοῖς ἐφεξῆς ἐγένετο πίστεως, τῆς εἰς τὸν ὄντως ὄντα „Θεόν, αὐτὸς πρὸς ταύτην καθηγησάμενος, διὰ τοῦ „καταλιπεῖν τὴν πατρῴαν ἀπάτην, καὶ τὴν τῶν αἰ„σθητηρίων πρὸς τὴν φαινομένην Κτίσιν συγγένειαν“. (Ἐγκωμίῳ εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον.)

ἀνθρώπων, κάμνει ἄλλους εὐπειθεῖς, ἐξεπλάγη καὶ ἐθαύμασε· καὶ μὲ τὸν θαυμασμὸν αὐτὸν, ἐβεβαίωσεν, ὅτι ὁ Θεὸς, ὁποῦ τοσοῦτον πανσόφως καὶ βαθέως, καὶ μὲ ἀκαταλήπτους τρόπους οἰκονομεῖ τῶν ἀνθρώπων τὴν σωτηρίαν, αὐτὸς βέβαια θέλει οἰκονομήσει καὶ διὰ τὴν μέλλουσαν σωτηρίαν τῶν Ἰουδαίων. Πλοῦτον λοιπὸν ὀνομάζει ὁ Παῦλος τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, τῆς ὁποίας τὸ βάθος, θαυμάζει μόνον, πόσον δὲ εἶναι τὸ βάθος αὐτὸ δὲν ἠξεύρει· δι' ὅ, τι τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἀγαθότητος ἦτον ἴδιον, τὸ νὰ κάμῃ ὁ Θεὸς τοὺς πένητας, καὶ ἀπόρους Ἐθνικοὺς, τόσον εὐπόρους τε καὶ πλουσίους· κοντὰ δὲ εἰς τὴν ἀγαθότητα, θαυμάζει ὁ Παῦλος καὶ τὸ βάθος τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν ὁποίαν κυβερνᾷ τὰ ἀνθρώπινα, καὶ ἐσόφισε τοὺς ἀσόφους, καὶ ἀμαθεῖς Ἐθνικούς (1)· θαυμάζει δὲ καὶ τὸ βάθος τῆς γνώσεως, διὰ μέσου τῆς ὁποίας γνωρίζει, ποῖον εἶναι τὸ συμφέρον εἰς τὸν καθ' ἕνα (2). Ὅρα δὲ, ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι δὲν εἶπεν ὁ Ἀπόστολος εἶναι ἀκατάληπτα τὰ κρίματα, ἤτοι αἱ κρίσεις τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πῶς εἶναι ἀνεξερεύνητα, τουτέστιν, οὐδὲ ἔρευναν ὅλως δέχονται· ἀλλὰ καὶ οἱ ὁδοὶ τοῦ Θεοῦ, ἤτοι αἱ οἰκονομίαι του, ὄχι μόνον δὲν ἠμποροῦν νὰ γνωρισθοῦν, ἀλλ' οὐδὲ νὰ ζητηθοῦν, καὶ οὔτε ἴχνος αὐτῶν δύναται νὰ φανῇ (3).

34. „Τίς

---

(1) Κατὰ τὸν Κορέσσιον ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ ὑπερέχει τῆς σοφίας τῶν ἄλλων· πρῶτον, διὰ τί γινώσκει τὰ μέλλοντα· δεύτερον, διὰ τί ὅλα τὰ ἠξεύρει τελείως, καὶ οὐ δι' ἑτέρου ἕτερον, ἤγουν οὐ διὰ εἴδους γινώσκει τὸ γινωσκόμενον· ἀμέσως γὰρ πάντα γινώσκει, καὶ οὐ διὰ ἰδέας, πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ πάντα πληρῶν· τρίτον, ὅτι ἐν τῷ νῷ, ἅπαντα γινώσκει· τέταρτον, ὅτι ἀεὶ πάντα γινώσκει· πέμπτον, ὅτι φύσει, καὶ οὐ κατὰ μετοχὴν γινώσκει· ἕκτον, ὅτι ὡς αἰτία τῶν γνωστῶν γινώσκει ταῦτα· ὅθεν εἶπεν ὁ Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος· „οὐκ ἐκ τῶν ὄντων τὰ ὄντα μανθάνων οἶδεν ὁ θεῖος „νοῦς· ἀλλ' ἐξ ἑαυτοῦ, καὶ ἐν ἑαυτῷ κατ' αἰτίαν, τὴν „πάντων εἴδησιν, καὶ γνῶσιν, καὶ οὐσίαν προέχει καὶ „προσυνείληφεν· οὐ κατ' ἰδέαν ἑκάστοις ἐπιβάλλων, „ἀλλὰ κατὰ μίαν τῆς αἰτίας περιοχὴν τὰ πάντα εἰ„δὼς καὶ συνέχων". (Κεφ. ζ. περὶ θείων ὀνομάτ.) ἕβδομον δὲ καὶ τελευταῖον, ὅτι πάντα γινώσκει ὁμοῦ, καὶ κατὰ ταὐτὸν διαφόρως, ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἐνεργείᾳ, κατὰ τὸν Θηκαρᾶν.

(2) Ἁρμοδιώτατα εἶναι νὰ σημειωθοῦν ἐδῶ τὰ λόγια τοῦ μεγάλου Πατρὸς Βασιλείου· ἑρμηνεύων γὰρ οὗτος τὸ „τιθεὶς ἐν θησαυροῖς ἀβύσσους" τοῦ λβ. Ψαλμοῦ, οὕτως ἐπὶ λέξεως λέγει· „μήποτε οὖν οἱ περὶ „τῆς θείας κρίσεως λόγοι, ἄρρητοι ὄντες καὶ ἀκατά„ληπτοι ταῖς ἀνθρωπίναις ἐννοίαις, ἄβυσσοι λέγον„ται, ἐν μόνῃ τῇ τοῦ Θεοῦ γνώσει ἀποκειμένων τῶν „λόγων, καθ' οὓς ἕκαστα οἰκονομεῖται; ὅτι γὰρ τὰ „περὶ ἕκαστον κρίματα, ἄβυσσος προσηγορεύθη, ἐν ἑ„τέρῳ Ψαλμῷ δεδιδάγμεθα, λέγοντι· „τὰ κρίματά „σου ἄβυσσος πολλή. Ἐὰν οὖν ἐπιζητῇς, διὰ τί τοῦ μὲν „ἁμαρτωλοῦ ἡ ζωὴ, παρατείνεται, τοῦ δὲ δικαίου αἱ „ἡμέραι τῆς παροικίας, συντέμνονται; διὰ τί ὁ μὲν „ἄδικος, εὐθηνεῖται, ὁ δὲ δίκαιος, θλίβεται; διὰ „τί τὸ παιδίον, πρὶν εἰς τελείωσιν ἐλθεῖν, ἀνηρπά„σθη; πόθεν πόλεμοι; διὰ τί ναυάγια; οἱ σεισμοί, „οἱ αὐχμοί, οἱ ἐπομβρίαι; διὰ τί τὰ φθαρτικὰ τῶν „ἀνθρώπων δεδημιούργηται; διὰ τί, ὁ μὲν, δοῦλος, „ὁ δὲ, ἐλεύθερος; ὁ μὲν, πλουτεῖ, ὁ δὲ, πένεται; „πολὺ δὲ καὶ ἐν τοῖς ἁμαρτανομένοις, ἢ κατορθουμέ„νοις ἐστὶ τὸ διάφορον· ἡ μὲν γὰρ πορνοβοσκῷ πρα„θεῖσα, πρὸς ἀνάγκην ἐστὶν ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ, ἡ δὲ, „εὐθὺς ἀγαθῆς δεσποίνης ἐπιτυχοῦσα, συνεξετράφη τῇ „παρθενίᾳ· διὰ τί αὕτη μὲν εὐεργετήθη, ἐκείνη δὲ „κατεδικάσθη; καὶ τίς ἡ ἐφ' ἑκάστου τούτων παρὰ τοῦ „κριτοῦ ἀνταπόδοσις; ταῦτα πάντα λαβὼν εἰς ἔννοιαν, „ἐνθυμήθητι, ὅτι ἄβυσσός ἐστι τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ".

(3) Ὅθεν καὶ ὁ Μέγας εἶπε Βασίλειος· „τί δὲ „τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς Παῦλος, καὶ... τίνα ἡμῖν „περὶ οὐσίας Θεοῦ διδασκαλίαν ἀφῆκεν; ὅς γε ὅτε εἰς „τοὺς μερικοὺς τῆς οἰκονομίας διέκυψε λόγους, οἷον ἰ„λιγγιάσας πρὸς τὸ τῆς θεωρίας ἀδιεξόδευτον, ἐκεί„νην ἐξεβόησε τὴν φωνὴν „ὦ βάθος πλούτου, καὶ σο„φίας, καὶ γνώσεως Θεοῦ, ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα „αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ· εἰ δὲ ταῦτα „τοῖς εἰς τὸ τοῦ Παύλου γνώσεως μέτρον ἐφθακόσιν ἀ„νέφικτα, πόσος ὁ τῦφος τῶν ἐπαγγελλομένων εἰδέναι „τοῦ Θεοῦ τὴν οὐσίαν"; (Λόγ. α. κατ' Εὐνομίου.) Λέγει δὲ καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Νύσσης θεῖος Γρηγόριος· „ταῦτα τοίνυν μαθόντες ἀπὸ τοῦ Παύλου, θαρροῦντες „ἀποφαινόμεθα, ὅτι οὐ μόνον τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ „τῆς τῶν ἐρευνᾶν ἐπιχειρούντων δυνάμεώς ἐστιν ὑψηλότε„ρα· ἀλλὰ καὶ τῆς γνώσεως αἱ ὁδοὶ μέχρι τοῦ νῦν ἀ„τριβεῖς τε καὶ ἀνεπίβατοι μένουσι· τοῦτο γὰρ ἡγούμεθα „τὸν Ἀπόστολον σημᾶναι βουλόμενον, ἀνεξιχνιάστους „εἰπεῖν τὰς ὁδοὺς, αἳ πρὸς τὸ ἀκατάληπτον φέρουσι, „δεικνῦντα διὰ τῆς λέξεως, ὅτι ἀνεπίβατός ἐστι λο„γισμοῖς ἀνθρωπίνοις ἡ γνῶσις ἐκείνη, καὶ οὔπω τίς „ἐπέστησεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν τῇ τοιαύτῃ τοῦ λόγου „πορείᾳ, οὔτε τι ἴχνος, οὔτε σημεῖον καταληπτικῆς ἐ„φόδου τοῖς ἀλήπτοις ἐνεσημήνατο. Ταῦτα τοίνυν ἐκ „τῆς ἀποστολικῆς μεγαλοφυΐας μαθόντες, ἀναλογιζό„μεθα διὰ τῶν εἰρημένων, ὅτι εἰ τὰ κρίματα ἐξερευ„νηθῆναι οὐ δύναται, καὶ αἱ ὁδοὶ οὐκ ἐξιχνιάζονται, „καὶ ἡ τῶν ἀγαθῶν ἐπαγγελία πάσης ὑπέρκειται τῆς „ἀπὸ στοχασμῶν εἰκασίας, πόσῳ μᾶλλον τῷ μέτρῳ, „κατὰ τὸ ἄφραστόν τε καὶ ἀπροσπέλαστον, ἀνώτερόν τε „καὶ ὑψηλότερον αὐτὸ τὸ Θεῖον, τῶν περὶ αὐτὸ νοου„μένων, ὧν οὐδεμίαν εἶναι γνῶσιν ὁ θεοδίδακτος ἀ„ποφαίνεται Παῦλος"; (Λόγ. γ. κατ' Εὐνομίου.)

Λέγει δὲ καὶ ὁ Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος· „Καὶ πολλὰς „τῶν Θεολόγων εὑρήσεις, οὐ μόνον ὡς ἀόρατον αὐτὴν „καὶ ἀπερίληπτον ὑμνηκότας, ἀλλὰ καὶ ἀνεξερεύνητον ἅ„μα καὶ ἀνεξιχνίαστον, ὡς οὐκ ὄντος ἴχνους οὐδενὸς τῶν „ἐπὶ τὴν κρυφίαν αὐτῆς ἀπειρίαν διεληλυθότων. „(Κεφ. α. περὶ θείων ὀνομάτ.) Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ „μὲ τὸν λέοντα ὁ Θεὸς ὁμοιάζει, κατὰ τὸν αὐτὸν Διο„νύσιον· (Κεφ. ιε. περὶ Οὐραν. Ἱεραρχ.) ὅτι κα„θὼς ὁ λέων σκεπάζει τὰ ἴχνη του μὲ τὴν οὐράν του, „ὅταν περιπατῇ, διὰ νὰ μὴ τὸν εὕρουν οἱ κυνηγοί, „ἔτζι καὶ ὁ Θεὸς κρύπτει τὰ ἴχνη τῆς αὐτοῦ γνώσεως·

„ὅθεν

34. „Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου; ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο"; (Ἡσ. μ΄. 13.)

35. „Ἢ τίς προέδωκεν αὐτῷ, καὶ ἀνταποδοθήσεται αὐτῷ";

Μόνος, λέγει, ὁ Θεὸς ἠξεύρει τὰ ἐδικά του νοήματα, καὶ βουλεύματα, καὶ ὄχι ἄλλος τινάς, καθὼς ὁ Προφήτης Ἡσαΐας ἐβόησε· καὶ ὁ Σολομὼν δὲ λέγει· „τίς ἄνθρωπος γνώσεται βουλὴν Θεοῦ, ἢ τίς ἐνθυμηθήσεται ἃ θέλει ὁ Κύριος"; (Σοφ. θ΄. 13.), ἤτοι οὐδείς· ἐπειδὴ δὲ ὁ Θεὸς εἶναι φύσει σοφὸς, μᾶλλον δὲ πάνσοφος καὶ ἀπειρόσοφος, διὰ τοῦτο δὲν ἐσοφίσθη ἀπὸ ἄλλον σύμβουλον· ἀλλ' αὐτὸς εἰς τὸν ἑαυτόν του εἶναι αὐτάρκης, καὶ πληρέστατος. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν ἀγαθῶν αὐτὸς εἶναι πηγὴ, καὶ ὅσα δίδει, δὲν τὰ δίδει ὡς χρεωστῶν πληρωμὴν, ἀλλὰ τὰ δίδει διὰ τὴν ἐδικήν του φυσικὴν ἀγαθότητα· διότι ποῖος ἔδωκεν εἰς τὸν Θεὸν πρότερον κανένα ἀγαθὸν, καὶ εὐεργεσίαν, ἵνα ἀνταποδώσῃ πάλιν εἰς αὐτὸν ὁ Θεός; ἤγουν, ἵνα ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐεργεσία, λογισθῇ ὡς ἀνταπόδομα τῆς εὐεργεσίας, ὁποῦ προέγινεν εἰς αὐτόν; βέβαια οὐδείς (1).

36. „Ὅτι ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα".

Αὐτὸς, λέγει, ὁ Θεὸς, εἶναι ἡ πηγὴ ὅλων τῶν ἀγαθῶν· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ „ἐξ αὐτοῦ"· καὶ ὁ Ποιητὴς πάντων· τοῦτο γὰρ δηλοῖ „τὸ δι' αὐτοῦ"· καὶ ὁ συνοχεὺς πάντων· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, „εἰς αὐτόν" (2). Ὅλα λοιπὸν τὰ ὄντα ἀπὸ τὸν Θεὸν ἔχουσι τὴν ἀρχήν· καὶ διὰ τοῦ Θεοῦ ἐγι-

„ὅθεν καὶ εἴρηται „ἐν τῇ θαλάσσῃ αἱ ὁδοί σου, καὶ „αἱ τρίβοι σου ἐν ὕδασι πολλοῖς, καὶ τὰ ἴχνη σου οὐ „γνωσθήσονται· „ὥσπερ γὰρ ὁδὸς ἐν ὕδασιν οὐ σώζεται, οὔτε ἴχνη λέοντος, οὕτως οὔτε Θεοῦ πορεῖαι" σχολιάζει ὁ Ἅγιος Μάξιμος.

(1) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει· „τὰ τρία ταῦτα, „πρὸς τὰ τρία τέθεικεν ὁ Ἀπόστολος τὸν πλοῦτον, „καὶ τὴν σοφίαν, καὶ τὴν γνῶσιν· τὸ μὲν „τίς ἔ„γνω νοῦν Κυρίου; πρὸς τὴν γνῶσιν· τὸ δὲ „τίς σύμ„βουλος αὐτοῦ ἐγένετο; πρὸς τὴν σοφίαν· τὸ δὲ „τίς „προέδωκεν αὐτῷ, καὶ ἀνταποδοθήσεται αὐτῷ; πρὸς „τὸν πλοῦτον· οὕτω γὰρ ἀμέτρητος ὁ τῆς ἀγαθότητος „πλοῦτος, ὅτι καὶ τοῖς μὴ οὖσι τὸ εἶναι δέδωκε· καὶ „τοῖς γεγονόσι, τὸ εὖ εἶναι χαρίζεται· καὶ οὐκ ἀντι„δίδωσιν, ἀλλὰ δίδωσι τὰ ἀγαθά· φιλάνθρωπος δὲ „ὢν, ἀντίδοσιν τὴν δόσιν καλεῖ".

(2) Τὸ ῥητὸν τοῦτο τοῦ Παύλου, ὁ μὲν Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης ἑρμηνεύων λέγει· „Πᾶσα πατροκινήτου „φωτοφανείας πρόοδος εἰς ἡμᾶς ἀγαθοδότως φοιτῶσα, „πάλιν ὡς ἑνοποιὸς δύναμις ἀνατατικῶς ἡμᾶς ἀνα„πλοῖ, καὶ ἐπιστρέφει πρὸς τὴν τοῦ συναγωγοῦ Πατρὸς „ἑνότητα, καὶ θεοποιὸν ἁπλότητα· καὶ γὰρ ἐξ αὐτοῦ τὰ „πάντα καὶ εἰς αὐτὸν, ὡς ἱερὸς ἔφη λόγος" οὗτος δηλαδὴ ὁ τοῦ Ἀποστόλου. (Οὐραν. Ἱεραρχ. Κεφ. α΄.) Ὁ δὲ Θεολόγος Γρηγόριος λέγει, ὅτι διὰ τῶν τριῶν τούτων δηλοῦται ἡ Ἁγία Τριάς· μὲ τὸ ἐξ αὐτοῦ, δηλοῦται ὁ Πατὴρ, μὲ τὸ δι' αὐτοῦ, ὁ Υἱὸς, καὶ μὲ τὸ, εἰς αὐτὸν, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· ὅθεν τὰ τρία πρόσωπα ταῦτα ἑνόνονται εἰς τὸν ἀκόλουθον λόγον τοῦ Ἀποστόλου, εἰς τὸ „αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας". διὰ νὰ δηλωθῇ ἡ μία τῶν τριῶν Θεότης. (Λόγ. εἰς τὰ ἐπιφάν.) Καὶ ὁ θεῖος Αὐγουστῖνος (Βιβλ. α΄. περὶ Τριάδος, Κεφ. ϛ΄.) θέλει, ὅτι ἡ ἐκ, προσαρμόζεται τῷ Πατρὶ, ὡς πρώτῳ αἰτίῳ πάντων, ἐξ οὗ πάντα πρόεισι, καὶ ἐξ οὗ πᾶσα δύναμις, καὶ ἐνέργεια, καὶ πᾶν ἀποτέλεσμα· ἡ δὲ διὰ, προσαρμόζεται τῷ Υἱῷ· ἐπειδὴ ἡ διά, σημαίνει ἀρχὴν ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ σοφίαν, δι' ἧς πάντα ἐγένετο· καὶ μεσίτην καὶ θύραν καὶ ποιμένα, καὶ ὁδὸν πρὸς τὸν Πατέρα· ἡ δὲ ἐν, τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι προσαρμόζεται, ὡς ἀγαθότητι, ὡς ἀγάπῃ, ὡς ἑνότητι καὶ τελειότητι.

Ἄλλοι δὲ λέγουν, ὅτι δὲν εἶναι καμμία διαφορὰ ἐν τοῖς προσώποις κατὰ τὰς προθέσεις, καθὼς καὶ ὁ Αὐγουστῖνος ἐν τῷ αὐτῷ Βιβλίῳ τοῦτο συμπεραίνει· ἐπειδὴ κατὰ τὰς πρὸς τὰ ἔξω ἐνεργείας, ἀπαραλλάκτως ἐνεργεῖ ἡ Τριάς· ἐπειδὴ προάγεται ἡ πρὸς τὰ ἔξω ἐνέργεια, ἐκ τῆς αὐτῆς καὶ μιᾶς ἀπαραλλάκτου οὐσίας. Ὅθεν ὁ αὐτὸς Αὐγουστῖνος, (Βιβλ. α΄. περὶ Χριστιανικῆς Διδασκαλίας) ἡ Τριάς, φησιν, εἷς Θεός ἐστιν, ἐξ οὗ, καὶ δι' οὗ, καὶ ἐν ᾧ ἐστι τὰ πάντα (παρὰ Κορεσσίῳ). Πλὴν καὶ ἡ πρὸς τὰ ἔξω διδομένη ἐνέργεια τῆς μιᾶς Θεότητος, ἐκ Πατρὸς μὲν ἀφορμᾶται, δι' Υἱοῦ δὲ πρόεισι, καὶ ἐν τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι τελειοῦται, κατά τε τὸν Μέγαν Βασίλειον, καὶ τὸν Θεσσαλονίκης θεῖον Γρηγόριον· καὶ ὅρα τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „δι' οὗ ἐλάβομεν χάριν καὶ ἀποστο„λήν". (Ῥωμ. α΄. 5.) Ὁ δὲ Μέγας Βασίλειος λέγει, ὅτι καὶ τὰ τρία ταῦτα εἰς τὸν Υἱὸν ἐννοοῦνται μόνον· καθ' ὅτι τὰ „τίς ἔγνω νοῦν Κυρίου"; τὰ λόγια δηλαδὴ ὁποῦ ἀνωτέρω ἀνέφερε τοῦ Προφήτου ὁ Παῦλος, περὶ μόνου τοῦ Υἱοῦ ἐκλαμβάνονται· „ἐξ αὐ„τοῦ οὖν τοῦ Υἱοῦ τοῖς οὖσιν ἡ αἰτία τοῦ εἶναι, κατὰ τὸ „θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός· δι' αὐτοῦ τοῖς πᾶσιν ἡ „διαμονὴ καὶ ἡ σύστασις .... δι' ὃ δὴ καὶ εἰς αὐτὸν ἐ„πέστραπται τὰ σύμπαντα, ἀφύκτῳ τινὶ πόθῳ καὶ ἀρ„ρήτῳ στοργῇ πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς καὶ χορηγὸν „ἀποβλέποντα". (Κεφ. ε΄. περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.) Νὰ εἰπῶ καὶ ἐγὼ τὸ νόημά μου; μὲ τὸ, ἐξ αὐτοῦ, δηλοῦται ἡ ποιητικὴ ἀρχὴ τῶν ὄντων· μὲ τὸ, δι' αὐτοῦ; τὸ μέσον τούτων, τὸ διὰ τῆς προνοίας καὶ συνοχῆς δωρούμενον· καὶ μὲ τὸ, εἰς αὐτὸν, δηλοῦται τὸ τέλος τῶν πάντων. Ἡ ἀρχὴ οὖν, καὶ τὸ μέσον, καὶ τὸ τέλος τῶν πάντων, ὁ Θεός ἐστιν.

γιναν, καὶ εἰς τὸ Θεόν, ὡσὰν εἰς ἀσφαλέστατον θεμέλιον στέκονται, καὶ συνέχονται, πρὸς αὐτὸν ἐπιστρέφοντα (1).

„Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν“.

Συνήθειαν ἔχει ὁ μακάριος Παῦλος, καὶ ὅταν εἰπῇ κανένα μεγάλον λόγον καὶ νόημα, τελειόνει τὸν λόγον εἰς δοξολογίαν, καὶ εὐχαριστίαν, καθὼς καὶ τώρα μεταχειρίζεται αὐτὴν τὴν συνήθειαν· ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς ἐξεπλάγη, καὶ ἐθαύμασε τὴν ἄρρητον ἀγαθότητα, καὶ σοφίαν, καὶ γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰς οἰκονομίας αὐτοῦ· διὰ τοῦτο λοιπὸν δοξάζει καὶ μεγαλύνει τὸν Θεόν, διδάσκωντας καὶ ἡμᾶς νὰ κάμνωμεν τὸ ἴδιον, καὶ εἰς ὅλα μέν, μάλιστα δὲ εἰς τὰ μεγάλα ἀγαθά, τὸ νὰ εὐχαριστῶμεν δηλαδὴ καὶ ἡμεῖς καὶ νὰ δοξάζωμεν τὸν Θεόν, τόσον διὰ λόγων, ὅσον καὶ δι' ἔργων, καὶ ζωῆς ἐναρέτου (2).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒʹ.

1. „Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ, „παραστῆσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον „τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν“.

Ἐπειδὴ ἱκανῶς διέτριψε τὸν καιρὸν ὁ θεῖος Ἀπόστολος εἰς τὴν περὶ δογμάτων πίστεως θεωρητικὴν διδασκαλίαν, λοιπὸν ἐμβαίνει εἰς τὴν περὶ τῶν ἠθῶν πρακτικὴν διδασκαλίαν (3). Καὶ ἀφ' οὗ ἔδειξε διὰ τῶν προρρηθέντων τὴν περὶ ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς ἄφατον οἰκονομίαν, καὶ ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ· τώρα μᾶς παρακαλεῖ διὰ μέσου τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ, ἤτοι προβάλλωντας μεσίτας τῆς παρακαλέσεώς του, αὐτοὺς τοὺς ἰδίους οἰκτιρμούς, καὶ αὐτὰ τὰ φιλάνθρωπα σπλάγχνα τοῦ Θεοῦ, ὁποῦ ἀπολαύσαμεν, διὰ νὰ ἐντραπῶμεν αὐτούς, καὶ νὰ μὴ κάμωμεν κανένα ἔργον ἀνάξιον αὐτῶν. Διὰ τί δὲ μᾶς παρακαλεῖ ὁ Παῦλος; διὰ νὰ παραστήσωμεν τὰ σώματά μας, ἤγουν διὰ νὰ τὰ δώσωμεν εἰς πόλεμον καὶ ἀγῶνα· ἔτζι γὰρ ἡ κοινὴ ὁμιλία τῶν ἀνθρώπων συνειθίζει καὶ λέγει· ὁ ἀρχιστράτηγος ἐπαράστησε τὰς τάξεις τῶν στρατιωτῶν εἰς τὸν πόλεμον (4)· ἢ μᾶς παρακαλεῖ νὰ παραστήσωμεν τὰ μέλη μας εἰς τὸν Θεόν, ὡσὰν εἰς Βασιλέα, καθαρὰ καὶ διαλεγμένα· ἐπειδὴ τοιοῦτοι διαλεγμένοι εἶναι καὶ ἐκεῖνοι οἱ ἄνθρωποι ὁποῦ παραστέκονται ἔμπροσθεν εἰς τὸν Βασιλέα· ἀλλὰ καὶ ἀκόμη μᾶς παρακαλεῖ ὁ Ἀπόστολος νὰ παραστήσωμεν τὰ σώματά μας εἰς τὸν Θεόν, ὡσὰν μίαν θυσίαν, ὄχι νεκρὰν ἀλλὰ ζωντανήν· διὰ τί ὅταν νεκρώσωμεν τὰ πάθη, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ σώματός μας, τότε ζῶμεν κατὰ τὴν ψυχήν (5). Καὶ ἡ μὲν θυσία τῶν Ἰουδαίων, ἐὰν ἤτον

διά-

(1) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει· „ἔδειξε διὰ τούτων „ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ὡς οὐκ οἶδε τῆς ἐξ οὗ, καὶ δι' οὗ „προθέσεως τὴν διαφοράν· καὶ τὴν μέν, ὡς μεῖζόν „τι σημαινούσαν, προσήκουσαν τῷ Πατρί, τὴν δέ, ὡς „ἔλαττόν τι διδάσκουσαν, ἁρμόττουσαν τῷ Υἱῷ· ἀμ„φοτέρας γὰρ ἐφ' ἑνὸς προσώπου τέθεικεν, ὅπερ, εἴτε „τοῦ Πατρὸς εἴποιεν εἶναι, οἱ τὰ Ἀρείου φρονοῦντες, καὶ „Εὐνομίου, εὑρήσουσι τὴν ἐξ οὗ, καὶ τὴν δι' οὗ συζευ„γνυμένην· εἴτε τῷ Υἱῷ προσαρμόσαιεν, ὄψονται „τὴν δι' οὗ, καὶ τὴν ἐξ οὗ συνημμένην· εἰ δέ, ἡ μὲν „ἐξ οὗ, μεῖζόν τι σημαίνει, ἡ δὲ δι' οὗ, τὸ ἔλαττον, „ἀμφότερα δὲ ἐφ' ἑνὸς κεῖνται προσώπου, αὐτὸς ἄρα „ἑαυτοῦ μείζων μέν, διὰ τὴν ἐξ οὗ, ἐλάττων δὲ διὰ „τῆς δι' οὗ, εἰκότως ἂν νοηθῇ“.

(2) Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν εἰς τὸ δ'. Κεφ. τῆς πρὸς Φιλιππησίους στίχ. 20. ἀξιόλογον οὖσαν· διὰ τί ὁ Ἀπόστολος συνηθίζει νὰ δοξάζῃ τὸν Θεὸν συνεχῶς.

(3) Ἐπειδή, κατὰ τὸν μακάριον Θεοδώρητον· „ὅπερ ἐστὶν ὀφθαλμὸς ἐν σώματι, τοῦτο τῇ ψυχῇ πί„στις, καὶ τῶν θείων ἡ γνῶσις· δεῖται δὲ ὅμως αὕτη „τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς, καθάπερ ὀφθαλμὸς χειρῶν, „καὶ ποδῶν, καὶ τῶν ἄλλων μορίων τοῦ σώματος“.

(4) Σημείωσαι ὅτι τό, παρέστησε, λαμβάνεται ἀκόμη καὶ ἀντὶ τοῦ ἐνίκησεν· οἷον παρέστησε τὴν πόλιν ὁ στρατηγός, ἀντὶ τοῦ ἐνίκησεν· ὅθεν παραγγέλλει εἰς ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος νὰ παραστήνωμεν, ἤγουν νὰ νικῶμεν τὰ σώματά μας, καὶ νὰ μὴ καταδεχώμεθα νὰ νικώμεθα ἀπὸ τὰς ἐπιθυμίας του.

(5) Ζῶσα θυσία λέγεται, καὶ ὄχι νεκρά, καθὼς ἦτον τῶν βοῶν καὶ τράγων, ἡ ζῶσα διὰ τῶν ζωντανῶν ἔργων τῆς ἀρετῆς, καὶ θανοῦσα ἄλλως, κατὰ τὴν νέκρωσιν τῆς σαρκός· ὅθεν εἶπεν ὁ Ὠριγένης· ἂν νικᾷς τὴν ὑπερηφάνειαν, θυσιάζεις μοσχάριον εἰς τὸν Θεόν· ἂν νικᾷς τὸν θυμόν, θυσιάζεις ταῦρον· ἂν νικᾷς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς σαρκός, θυσιάζεις τράγον· ἂν νικᾷς τὰς βιαίας φαντασίας, θυσιάζεις περιστεράν, καὶ τρυγόνα. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς Ὠριγένης λέγει· τρία εἶναι τὰ μαρτύρια· μαρτύριον διὰ θανάτου· μαρτύριον διὰ παρθενίας· μαρτύριον δι' ἐγκρατείας· αὐτὰ δὲ εἶναι καὶ θυσίαι εἰς τὸν Θεόν. Ἄλλοι δὲ λέγουν, ὅτι

τρι-

ἀρεστος εἰς τὸν Θεὸν, διατὶ ὁ Θεὸς εἶπεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους διὰ τοῦ Προφήτου Ἠσαΐου, πῶς δὲν ζητεῖ τοιαύτας θυσίας ἀπὸ αὐτούς· „τίς γὰρ ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν“; (Ἠσ. ά. 12.)· ἡ δὲ τῶν Χριστιανικῶν σωμάτων θυσία, καὶ ἡ λογικὴ λατρεία αὐτῶν, καὶ πολλὰ ζητεῖται ἀπὸ τὸν Θεόν· προστάζει γὰρ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον διὰ τοῦ Δαβὶδ κάθε Χριστιανὸν, καὶ τοῦ λέγει· „θῦσον τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως“· (Ψαλ. μθ'. 14.) καὶ πάλιν „θυσία αἰνέσεως δοξάζει με“. (Ψαλ. μθ'. 23.). Λογικὴ δὲ λατρεία, δὲν εἶναι μόνον ἡ διὰ λόγων καὶ δοξολογίας, καὶ εὐχαριστίας πρὸς Θεὸν γινομένη· ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ Χριστὸν πολιτεία· ὅταν δηλαδὴ ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς δὲν κυριεύῃ κανένα ἄλογον πάθος, ἀλλὰ ὅλας τὰς κινήσεις καὶ αἰσθήσεις καὶ δυνάμεις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματός μας, τὰς κυβερνᾷ ὁ ὀρθὸς λόγος, καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ ἐντολή. Καὶ τρόπον τινὰ κάθε ἕνας ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς, γίνεται ἀρχιερεὺς τοῦ ἑαυτοῦ του, καὶ σφάζει μὲν καὶ θανατόνει τὰς κακὰς ἐπιθυμίας, καὶ τὰ πονηρὰ θελήματα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματός του, παρασέκεται δὲ πάντοτε νοερῶς ἔμπροσθεν εἰς τὸν Θεὸν, καὶ τόσον φρίττει καὶ φοβεῖται εἰς κάθε του ἔργον, καὶ λόγον, καθὼς φοβεῖται καὶ ὁ ἀρχιερεὺς, ὅταν παρασέκεται μέσα εἰς τὸ Ἅγιον Βῆμα, καὶ θυσιαστήριον (1).

2. „Καὶ μὴ συσχηματίζεσθαι τῷ αἰῶνι τούτῳ· ἀλλὰ μεταμορφοῦσθαι „(2) τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοὸς ὑμῶν“.

Μὲ τὰ λόγια ταῦτα δείχνει τρόπον εἰς ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς ὁ Ἀπόστολος, μὲ τὸν ὁποῖον θέλομεν δυνηθῇ νὰ κατορθώσωμεν τὴν λογικὴν λατρείαν, ὁποῦ μᾶς προεῖπεν ἀνωτέρω. Ὁ τρόπος δὲ αὐτὸς εἶναι, νὰ μὴ σχηματιζώμεθα μαζὶ μὲ τὰ πράγματα τοῦ παρόντος αἰῶνος· διατὶ κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶναι βέβαιον καὶ στερεὸν, ἀλλὰ ὅλα εἶναι προσωρινὰ, καὶ σχῆμα, μόνον ἔχουσι τοῦ εἶναι, ἀλλ' ὄχι ὑπόστασιν, καὶ οὐσίαν μόνιμον. Μὴ λοιπὸν, λέγει, ὁμοιόνεσθε καὶ ἐσεῖς οἱ Χριστιανοὶ οἱ ἀθάνατοι καὶ παντοτινοὶ, μὲ τὸν πρόσκαιρον, καὶ ἀνυπόστατον τοῦτον αἰῶνα, μηδὲ φρονεῖτε τὰ τούτου πράγματα· ἀλλὰ μεταμορφόνεσθε μὲ τὸν παντοτινὸν ἀνακαινισμὸν τοῦ νοός σας, ἤτοι πάντοτε ἀνακαινίζετε τὸν ἑαυτόν σας· χάριν λόγου, ἥμαρτες Χριστιανὲ, ἠξεύρε, ὅτι ἐπαλαίωσας τὴν ψυχήν σου, καὶ διὰ τοῦτο ἀνακαινίσου πάλιν μὲ τὴν μετάνοιαν· ἐκατώρθωσες καμμίαν ἀρετὴν, σπούδασον νὰ κατορθώσῃς καὶ ἄλλην μεγαλιτέραν, καὶ ἔτζι γίνεσαι καινούριος, πάντοτε μεταμορφούμενος εἰς τὸ καλλίτερον, καὶ τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν ἀλλοιούμενος (3). Βλέπε δὲ, ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι ἐπὶ μὲν τοῦ Κόσμου τὸ σχῆμα εἶπεν

ὁ

τριπλῆ εἶναι ἡ θυσία· πρώτη ἡ τῆς ψυχῆς, καὶ αὕτη εἶναι ἡ προσευχή· δευτέρα εἶναι ἡ τοῦ σώματος, καὶ αὕτη εἶναι ἡ τοῦ σώματος νέκρωσις διὰ νηστείας, καὶ ἐγκρατείας, καὶ ἀσκήσεως· καὶ τρίτη, ἡ διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων· καὶ αὕτη εἶναι ἡ ἐλεημοσύνη ἡ διὰ τῶν ἔργων αὐτῆς γινομένη· οἷον τοῦ τρέφειν τοὺς πεινῶντας, τοῦ ποτίζειν τοὺς διψῶντας, τοῦ ἐνδύειν τοὺς γυμνοὺς, τοῦ συνάγειν τοὺς ξένους· τοῦ ἐπισκέπτεσθαι τοὺς ἀσθενεῖς, καὶ φυλακωμένους. (παρὰ Κορεσσίῳ). Λέγει ὅμως ὁ θεῖος Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας, ὅτι τὸ νὰ παραστήσῃ τινὰς τὰ μέλη του θυσίαν ζῶσαν εἰς τὸν Θεὸν, χρειάζεται ἀνδρεῖον φρόνημα, καὶ ἱδρῶτας πολλούς· „ἀλλ' οὐκ „ἄν οἶμαί τις, τὸν οὕτω καλλίνικον ἆθλον ἐξανύσαι „ῥᾳδίως, εἰ μὴ νεανικῷ μὲν ἐπιθαρσοίη φρονήματι, „δέχοιτο δὲ ἀσμένως τὸ καὶ πολλάκις ἱδροῦν ὑπὲρ ἀ„ρετῆς ἐπείγεσθαι, καὶ δόξαν ἡγοῖτο τὸ πονεῖν ἐπ' ἀγα„θοῖς“. (Ὁμιλ. ζ'. εἰς τὸ Πάσχα.)

(1) Διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ θεοφόρος Μάξιμος· „Δια„κόνου λόγον ἐπέχει, ὁ πρὸς τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας ἀλεί„φων τὸν νοῦν, καὶ τοὺς ἐμπαθεῖς ἀπελαύνων λογισμοὺς „ἀπ' αὐτοῦ. Πρεσβυτέρου δὲ, ὁ εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ὄν„των φωτίζων, καὶ τὴν ψευδώνυμον γνῶσιν ἐξαφανί„ζων. Ἐπισκόπου δὲ, ὁ τῷ Ἁγίῳ Μύρῳ τελειῶν τῆς „γνώσεως τῆς προσκυνητῆς Τριάδος“. (Κεφ. κά. τῆς β'. ἑκατοντ. τῶν περὶ ἀγάπης.)

(2) Ἀπὸ κοινοῦ ἐδῶ ἐννοεῖται τὸ, παρακαλῶ, μὴ συσχηματίζεσθαι, ἀλλὰ μεταμορφοῦσθαι.

(3) Τὰ αὐτὰ σχεδὸν λέγει καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος εἰς τὴν καινὴν Κυριακήν· „οὐ βούλεταί σε ὁ „λόγος ποτὲ ἐν ταὐτῷ μένειν· ἀλλ' ἀεικίνητον εἶναι, „πάντως νεόκτιστον· ἂν ἁμαρτάνῃς, ἐπιστρέφοντα· ἂν „κατορθῇς, ἐπιτείνοντα.... χθὲς ἦσθα θεατρικός; „σήμερον φάνηθι θεωρητικός· χθὲς λοίδορος, ἰτα„μός; σήμερον εὔφημος, ἥμερος· χθὲς κωμαστής; σή„μερον σωφρονιστής· σήμερον οἰνοπότης; αὔριον ὑδρο„πότης· σήμερον κατασπαταλῶν ἐπὶ κλινῶν ἐλεφαντί„νων, καὶ τὰ πρῶτα μῦρα χριόμενος; αὔριον χαμεύ„νης καὶ ἄγρυπνος· ἀντὶ γελοιαστοῦ, στύγνος· ἀντὶ καλ„λωπιστοῦ, δυσείμων· ἀντὶ γαύρου καὶ ἀλαζόνος, εὐτε„λὴς τὸ φαινόμενον· ἀντὶ χρυσορόφου, στενόχωρος· „κάτω νεύων, ἀντὶ ὑψαύχενος.... γενοῦ καινὸς ἀν„τὶ παλαιοῦ, καὶ ψυχῆς ἑόρταζε τὰ ἐγκαίνια“. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς τετραστίχοις ἰάμβοις λέγει ὁ αὐτός· „ὁ „νοῦς ἀεί σοι καινὸς ἔστω τυπούμενος θείοις νοήμασί τε καὶ „βίου λόγοις“. Λέγει δὲ καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος ἑρμηνεύων τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ μδ'. Ψαλμοῦ, εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων· „ἐπειδὴ οὐ πᾶσι „γέγραπται τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τοῖς ἔχουσιν „ὦτα κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, τοῖς ἀλλοιωθησομένοις „ἐπέγραψεν, ὡς οἶμαι τοῖς ἑαυτῶν ἐπιμελουμένοις,

„καὶ

ὁ Παῦλος, διὰ νὰ φανερώσῃ τὸ τοῦ Κόσμου εὐδιάλυτον καὶ προσωρινόν· ἐπὶ δὲ τῆς ἀρετῆς, εἶπε τὸ, μορφὴ, διὰ νὰ φανερώσῃ, ὅτι ἡ ἀρετὴ καθ' ἑαυτὴν ἔχει φυσικὸν κάλλος, καὶ δὲν χρειάζεται τὰ ἔξωθεν σχήματα, καὶ τοὺς καλλωπισμούς· ἐπειδὴ, ὁ μὲν Κόσμος, δὲν εἶναι, ἀλλὰ σχηματίζεται καὶ ὑποκρίνεται πῶς εἶναι κάποιόν τι πρᾶγμα ὡραῖον, διὰ νὰ κλέψῃ τὴν αἴσθησιν, καὶ νὰ μᾶς ἀπατήσῃ· ἡ δὲ ἀρετὴ, δείχνει τὴν ἐδικήν της φυσικὴν μορφὴν, χωρὶς κανένα σχηματισμὸν, καὶ ὑπόκρισιν. Χρεωστοῦμεν λοιπὸν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ νὰ μὴ στέκωμεν ποτε, ἀλλὰ πάντοτε νὰ μεταμορφούμεθα κατὰ τὴν ἀρετὴν, καὶ κατὰ τὴν πνευματικὴν γνῶσιν· καὶ πάντοτε νὰ γινώμεθα καινούριοι, καὶ ἀπὸ τὸ κακὸν νὰ ἀλλοιονώμεθα εἰς τὸ καλὸν, καὶ ἀπὸ τὴν κατωτέραν γνῶσιν, νὰ ἀναβαίνωμεν εἰς τὴν ἀνωτέραν, καὶ ἀπὸ τὴν μικροτέραν ἀρετὴν, νὰ προκόπτωμεν εἰς τὴν μεγαλιτέραν.

„ Εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθὸν, καὶ
„ εὐάρεστον, καὶ τέλειον“.

Ἐπειδὴ εἶπεν ἀνωτέρω ὁ μακάριος Παῦλος ὅτι νὰ ἀνανεούμεθα, καὶ νὰ γινώμεθα πάντοτε καινούριοι, μὲ τὴν ἀρετὴν, καὶ μὲ τὴν γνῶσιν· τώρα ἐδῶ προσθέττει, καὶ ποῦ εἶναι ὠφέλιμος ὁ τοιοῦτος τοῦ νοὸς ἀνακαινισμός. Λέγει λοιπὸν, ὅτι πρέπει νὰ ἀνακαινιζώμεθα διὰ νὰ δοκιμάζωμεν, ἤτοι νὰ γνωρίζωμεν φανερῶς, ποῖον εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· διὰ τὶ ἐκεῖνος μὲν ὁποῦ ἔχει τὸν νοῦν του πεπαλαιωμένον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ἀγνωσίαν, αὐτὸς δὲν γνωρίζει ποῖον εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, οὔτε ἐννοεῖ πῶς θέλημα Θεοῦ εἶναι νὰ ζῶμεν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ μὲ ταπεινοφροσύνην, μὲ πτωχείαν, μὲ πένθος καὶ πόνον καρδίας, καὶ μὲ τὰ ἄλλα θεοφιλῆ ἔργα ὁποῦ ἐνομοθέτησαν ἐν τῷ Ἁγίῳ Εὐαγγελίῳ, καὶ μάλιστα μὲ ἐκεῖνα ὁποῦ περιέχονται εἰς τοὺς μακαρισμούς· ὅποιος δὲ ἀνακαινισθῇ κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ νοῦν, αὐτὸς γνωρίζει ποῖον εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, ὄχι καθὼς τὸ ἐγνώριζαν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ πάλιν ἦσαν κρεμασμένοι ἀπὸ τὸν Νόμον· διὰ τὶ ὁ Νόμος, ἀγκαλὰ καὶ ἦτον θέλημα Θεοῦ, ἀλλὰ δὲν ἦτον καὶ θέλημα Θεοῦ εὐάρεστον, οὐδὲ τέλειον· ἐπειδὴ δὲν ἐδόθη ἀπὸ προηγούμενον Θεοῦ θέλημα, ἀλλὰ μόνον συνεχωρήθη διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν Ἰουδαίων· τέλειον δὲ καὶ εὐάρεστον Θεοῦ θέλημα, εἶναι ἡ νέα διαθήκη τοῦ Εὐαγγελίου. Ἠμπορεῖς δὲ καὶ νὰ ἐννοήσῃς ἔτζι τὸ ῥητὸν τοῦτο τοῦ Ἀποστόλου, καθὼς τὸ ἑρμηνεύει ὁ μέγας Βασίλειος. (Ὅρα κατ' ἐπιτομ. σος'.) Πολλὰ πράγματα θέλει ὁ Θεὸς, ἀλλὰ μὲν, καθ' ὃ χρηστὸς, καὶ μακρόθυμος, καὶ φύσει ἀγαθὸς, διὰ εὐεργεσίαν ἐδικήν μας, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται ἀγαθὰ, διὰ τὶ εἶναι γεμάτα ἀπὸ ἀγαθότητα, καὶ χρηστότητα τοῦ Θεοῦ· καθὼς εἶναι αἱ ἀρεταὶ, καὶ τὰ θεῖα χαρίσματα, μὲ τὰ ὁποῖα μᾶς χαριτόνει, καὶ πάντα τὰ σωματικὰ, καὶ ψυχικὰ ἀγαθά· ἄλλα δὲ θέλει ὁ Θεὸς, ὅταν ὀργίζεται διὰ τὰς ἁμαρτίας μας, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται κακὰ, διὰ τὶ προξενοῦν κατὰ τὴν σωματικὴν αἴσθησιν, κάκωσιν καὶ πόνον εἰς τοὺς λαμβάνοντας, καθὼς εἶναι αἱ ἀσθένειαι, αἱ δυστυχίαι, καὶ κάθε θλίψις ὁποῦ προέρχεται, εἴτε ἐξ ἀνθρώπων, εἴτε ἐκ δαιμόνων, εἴτε καὶ ἐκ τῆς διεφθαρμένης φύσεως· τούτων δὲ τῶν κακῶν τὸ τέλος εἶναι ἀγαθὸν, διὰ τὶ συμφέρει εἰς τὴν ψυχὴν ἐκείνου ὁποῦ τὰ πάσχει μὲ ὑπομονὴν, καὶ εὐχαριστίαν (1). Ἡμεῖς λοιπὸν χρεωστοῦμεν νὰ μιμούμεθα τὰ ἀγαθὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ τὰ

„ καὶ διὰ τῶν γυμνασίων τῆς εὐσεβείας ἐπὶ τὸ μεῖζον „ προκόπτουσιν· αὕτη γάρ ἐστιν ἡ καλλίστη ἀλλοίωσις, „ ἣν ἡ δεξιὰ χαρίζεται τοῦ Ὑψίστου· ἧς καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ ἐπήδετο, ὅτε γευσάμενος τῶν καλῶν τῆς „ ἀρετῆς, τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεξέτεινε. Τί γάρ φησι; „ Καὶ εἶπον· νῦν ἠρξάμην· αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δε„ξιᾶς τοῦ Ὑψίστου· ὥστε ὁ προκόπτων εἰς ἀρετὴν, οὐκ „ ἔστιν ὅτι οὐκ ἀλλοιοῦται· ὅτε γὰρ ἤμην φησὶ νήπιος, „ ὡς νήπιος ἐλάλουν, ὡς νήπιος ἐφρόνουν, ὡς νήπιος „ ἐλογιζόμην· ὅτε δὲ γέγονα ἀνὴρ κατήργηκα τὰ τοῦ „ νηπίου· καὶ πάλιν γενόμενος ἀνὴρ οὐχ ἵστατο τῆς ἐ„νεργείας, ἀλλὰ τῶν ὄπισθεν ἐπιλανθανόμενος, καὶ τοῖς „ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος κατὰ σκοπὸν ἐδίωκεν ἐπὶ „ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως. Ἀλλοίωσις οὖν ἐστὶ τοῦ „ ἔσω ἀνθρώπου ἀνακαινουμένου ἡμέρα καὶ ἡμέρα. Διὰ „ τοῦτο εἶπε καὶ ὁ Ἱερεμίας, νεώσατε ἑαυτοῖς νεώματα. (Ἱερ. δ'. 4.) Ὅρα καὶ τὸ „ ἀνανεοῦσθε τῷ πνεύματι „ τοῦ νοὸς ὑμῶν“. (Ἐφ. δ'.)

(1) Συμφώνως σχεδὸν τῷ Μεγάλῳ Βασιλείῳ λέγει καὶ ὁ θεῖος Δαμασκηνὸς, διαιρῶν εἰς δύο τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὸ προηγούμενον, καθ' ὃ ὁ Θεὸς, ὡς ἀγαθὸς θέλει τὰ ἀγαθά· ὅπερ καὶ Εὐδοκία καλεῖται· καὶ εἰς τὸ ἑπόμενον, καθ' ὃ ὡς δίκαιος συγχωρεῖ νὰ μᾶς ἔρχωνται θλίψεις καὶ κάθε συμφορὰ πρὸς τὸ συμφέρον· ὅπερ καὶ Παραχώρησις ὀνομάζεται· ἡ δὲ ἁμαρτία, οὔτε κατὰ προηγούμενον τοῦ Θεοῦ θέλημα γίνεται, οὔτε κατὰ τὸ ἑπόμενον· ἀλλὰ γέννημα μόνης ἐστὶ τῆς κακεντρεχοῦς τοῦ ἀνθρώπου προαιρέσεως· καὶ ὅρα

τὰ πρὸς εὐεργεσίαν τοῦ πλησίον ἀποβλέποντα, τὰ δὲ πρὸς κάκωσιν ἀποβλέποντα νὰ μὴ μιμούμεθα· διατὶ ἡμεῖς δὲν εἴμεθα ὑπηρέται εἰς τὰ κακὰ καὶ τὰς θλίψεις τῶν ἄλλων, ἀλλὰ αἱ πονηραὶ δυνάμεις τῶν δαιμόνων. Πρῶτον λοιπὸν ἐσὺ Χριστιανὲ στοχάζου τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀνίσως καὶ ἦναι προηγούμενον, καὶ καθ' αὐτὸ ἀγαθόν· ἔπειτα ἀφ' οὗ γνωρίσῃς ὅτι εἶναι ἀγαθὸν, στοχάζου ἂν ἦναι καὶ εὐάρεστον· διατὶ πολλὰ πράγματα εἶναι ἀγαθὰ, ἀλλὰ δὲν εἶναι εὐάρεστα· ἢ διατὶ γίνονται ἔξω ἀπὸ τὸν πρέποντα καιρὸν, ἢ ἔξω ἀπὸ τὸ πρέπον πρόσωπον. Παραδείγματος χάριν, ἀγαθὸν εἶναι τὸ νὰ θυμιάζῃ τινὰς εἰς τὸν Θεὸν, ἀλλὰ ὁ Βασιλεὺς Ὀζίας θυμιάσας, δὲν εὐηρέστησε τῷ Θεῷ, (β΄. Παρ. κς΄.) διατὶ δὲν ἥρμοζεν εἰς τὸ ἐδικόν του πρόσωπον νὰ θυμιάσῃ, λαϊκὸς ὤντας, ἀλλὰ εἰς τοὺς ἱερεῖς· (β΄. Παραλ. κς΄.) καὶ καλὸν πρᾶγμα ἦτον νὰ ἐμπιστευθοῦν τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας οἱ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου· ἀλλὰ δὲν ἦτον εὐάρεστον νὰ τὰ ἐμπιστευθοῦν πρὸ τοῦ πρέποντος καιροῦ· ὅθεν ὁ Κύριος εἶπεν εἰς αὐτούς· ὅτι „ πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι ". (Ἰω. ιϛ΄. 12.) Ὅταν δὲ πάλιν στοχασθῇς ὅτι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ εἶναι καὶ ἀγαθὸν, καὶ εὐάρεστον, τότε σπούδασον διὰ νὰ γίνεται ἀπὸ λόγου σου τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ τέλειον καὶ ἀνελλιπές· δηλαδὴ ἔτζι νὰ γίνεται, καθὼς ἀπαιτεῖται, καὶ πρέπει μὲ ὅλην τὴν τελειότητα, καὶ ὄχι κολοβῶς· χάριν λόγου· εἶναι θέλημα Θεοῦ ἀγαθὸν, καὶ εὐάρεστον νὰ ἐλεῇς, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐλεῇς καὶ μὲ ἁπλότητα, ἤγουν μὲ πλουσιότητα καὶ ἀφθονίαν· διατὶ ἐὰν μὲ φειδωλίαν καὶ ἀκριβολογίαν ἐλεῇς, ἡ ἐλεημοσύνη σου δὲν ἔχει τὸ τέλειον μέτρον, ἀλλὰ εἶναι ἀτελής.

3. „ Λέγω γὰρ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ τῆς δοθείσης μοι, παντὶ „ τῷ ὄντι ἐν ὑμῖν, μὴ ὑπερφρονεῖν, παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν ".

Μὲ τὸ νὰ ἦναι ταπεινόφρων ὁ μέγας Παῦλος, διὰ τοῦτο εἰς κανένα μέρος τῶν ἐπιστολῶν του δὲν νομίζει τὸν ἑαυτόν του μόνον ἀξιόπιστον εἰς διδασκαλίαν· ἀλλὰ ποτὲ μὲν, προβάλλει μεσίτας τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ, ὡς εἶπεν ὀλίγον προτίτερα, ποτὲ δὲ, τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, καθὼς λέγει τώρα ἐδῶ, ἤγουν ὅτι ἐγὼ δὲν σᾶς λέγω λόγον ἐδικόν μου, Χριστιανοὶ, ἀλλ' ἐκεῖνον τὸν λόγον σᾶς λέγω, τὸν ὁποῖον ἐνέπνευσεν εἰς ἐμένα ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις. Ποῖος δὲ εἶναι ὁ λόγος ὁποῦ σᾶς λέγω; ὅτι καθε ἕνας ἀπὸ λόγου σας, εἴτε ἰδιώτης εἶναι, εἴτε ἄρχοντας, νὰ μὴ φρονῇ παραπάνω, καὶ ἔξω ἀπὸ ἐκεῖνο ὁποῦ πρέπει νὰ φρονῇ (1). Καθὼς δὲ ὁ Κύριος, ἄρχισε τὴν διδασκαλίαν τῶν μακαρισμῶν ἀπὸ τὴν ταπεινοφροσύνην εἰπὼν „ Μακάριοι οἱ „ πτωχοὶ τῷ Πνεύματι " (Ματθ. ε΄. 3.) ἤτοι οἱ ταπεινόφρονες· ἔτζι παρομοίως καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐδῶ περὶ ταπεινοφροσύνης διδάσκει πρῶτον· ἐκεῖνο δὲ ὁποῦ λέγει, ἔχει τοιοῦτον νόημα· πρέπει καθε Χριστιανὸς νὰ φρονῇ μὲν, ἤτοι νὰ ἔχῃ λογισμὸν ὑψηλὸν, ἀλλὰ εἰς τὸ νὰ φρονῇ τὰ οὐράνια, καὶ νὰ γίνεται μὲ τὸν νοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὰ τοῦ Κόσμου γενικὰ πράγματα, ἀλλ' ὄχι καὶ εἰς τὸ νὰ ὑπερηφανεύεται ἐναντίον τῶν ὁμογενῶν του ἀνθρώπων· τοῦτο γὰρ εἶναι τὸ νὰ ὑπερφρονῇ τινὰς ἔξω ἀπὸ ἐκεῖνο ὁποῦ πρέπει νὰ φρονῇ.

„ Ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν ".

Ἐλάβομεν, λέγει, ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ γνῶσιν καὶ φρόνησιν φυσικὴν ἀπὸ τὸν Θεὸν, ὄχι διὰ νὰ μεταχειριζώμεθα αὐτὴν εἰς ὑπερηφάνειαν, ἀλλὰ διὰ νὰ μεταχειριζώμεθα αὐτὴν εἰς ταπεινοφροσύνην· εἶπε δὲ ἔτζι ὁ Παῦλος, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ἐκεῖνος ὁποῦ δὲν ταπεινοφρονεῖ, ἀλλὰ ὑπερηφανεύεται καὶ ὑπερφρονεῖ, αὐτὸς εἶναι τρελὸς, καὶ ἔξω φρενῶν· ἐκεῖνος δὲ ὁποῦ ταπεινοφρονεῖ, αὐτὸς ἔχει σώας τὰς φρένας, καὶ διὰ τοῦτο λέγεται ὅτι σωφρονεῖ.

„ Ἑκάστῳ ὡς ὁ Θεὸς ἐμέρισε μέτρον πίστεως ".

Ἀφ' οὗ εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Ἀπόστολος ὅτι ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ δὲν πρέπει νὰ ὑπερφρονοῦμεν καὶ νὰ ὑπερηφανευώμεθα, ἀλλὰ νὰ σωφρονοῦμεν καὶ νὰ ταπεινοφρονοῦμεν, τώρα λέγει ἐδῶ, καὶ

Βιβλ. β΄. Κεφ. μς΄. περὶ πίστεως. Ὅρα καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ „ μηδὲ ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος ". (Ἑβρ. ιβ΄. 6.) καὶ εἰς τὴν τούτου ὑποσημείωσιν.

(1) Ὁ δὲ Φώτιος οὕτως ἐνόησε τὸ ῥητόν· „ λέγω εἰς ἴσας μὴ ὑπερφρονεῖν ἐν παντὶ χαρίσματι „ τῷ ὄντι ἐν ὑμῖν ".

καὶ πῶς πρέπει νὰ ταπεινοφρονοῦμεν, ἂν δηλαδὴ συλλογιζώμεθα, ὅτι ὁ Θεὸς ἐχάρισεν εἰς τὸν καθ' ἕνα ἀπὸ ἡμᾶς, μέτρον, καὶ χάρισμα πίστεως· ἐπειδὴ γὰρ τὰ χαρίσματα ὁποῦ ἐλάμβανον τότε οἱ Χριστιανοὶ, ἔκαμαν πολλοὺς νὰ ὑπερηφανεύωνται περισσότερον, τούτου χάριν, λέγει ὁ Παῦλος, ὅτι δι' αὐτὸ τοῦτο, Χριστιανὲ, πρέπει νὰ ταπεινοφρονῇς, διατὶ εἰς τὸν καθ' ἕνα ἐμοίρασεν ὁ Θεὸς χάρισμα πίστεως· μήπως γὰρ λέγει, τὸ κατόρθωμα τοῦτο εἶναι ἐδικόν σου; οὐχί· ἀλλὰ εἶναι χάρισμα τοῦ Θεοῦ· καὶ κἂν μεγάλον ἦναι αὐτὸ, κἂν μικρὸν, ὁ Θεός σοι τὸ ἔδωκε. Πίστιν δὲ λέγει τὸ χάρισμα τῆς πίστεως, μὲ τὸ ὁποῖον ἐθαυματούργουν, δι' ὅ, τι ἡ πίστις εἶναι δύω λογιῶν· καὶ ἄλλη μὲν πίστις εἶναι τῆς ἐδικῆς μας προαιρέσεως, κατὰ τὸ, „ἡ πίστις σου σέσωκέ σε". (Ματθ. θ'. 22.) ἄλλη δὲ πίστις, εἶναι δῶρον καὶ χάρισμα Θεοῦ, διὰ μέσου τῆς ὁποίας γίνονται τὰ θαύματα, κατὰ τὸ „ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ· μετάβηθι ἐντεῦθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται". (Ματ. ιζ'. 43.) καὶ διὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἀπόστολοι παρεκάλεσαν τὸν Κύριον, λέγοντες· „πρόσθες ἡμῖν πίστιν". (Λουκ. ιζ'. 5.) (1).

4. „Καθάπερ γὰρ ἐν ἑνὶ σώματι πολλὰ μέλη ἔχομεν, πάντα δὲ „τὰ μέλη οὐ τὴν αὐτὴν ἔχει πρᾶξιν".

5. „Οὕτω καὶ οἱ πολλοὶ, ἓν σῶμά ἐσμεν ἐν Χριστῷ· ὁ δὲ καθεὶς, „ἀλλήλων μέλη".

Μὲ τὴν παρομοίωσιν τοῦ σώματος καὶ τῶν μελῶν, καταβάλλει ὁ Ἀπόστολος τὸ ὕψωμα τῆς ὑπερηφανίας· διατὶ, καθὼς τὸ σῶμα, λέγει, εἶναι μὲν ἕνα, ἔχει δὲ μέλη διαφορετικὰ, τὰ ὁποῖα ἐνεργοῦσιν διαφόρους πράξεις καὶ ἐνεργείας; ἔτζι καὶ ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ ἕνα σῶμα εἴμεθα, συνδεδεμένοι ὡσὰν εἰς μίαν κεφαλὴν, τὸν Χριστόν· καὶ πάλιν δὲ ὁ καθ' ἕνας ξεχωριστὰ ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς, εἶναι μέλος τοῦ ἄλλου, καὶ ὄχι μόνον ὁ μικρὸς, καὶ εὐτελὴς Χριστιανὸς, εἶναι μέλος τοῦ μεγάλου καὶ ἀξιωματικοῦ Χριστιανοῦ· ἀλλὰ καὶ ὁ μεγάλος καὶ ἀξιωματικὸς Χριστιανὸς, εἶναι παρομοίως μέλος τοῦ μικροῦ, καὶ εὐτελοῦς Χριστιανοῦ. Λοιπὸν, λέγει, ἐπειδὴ καὶ εἴσθε μέλη ἕνας τοῦ ἄλλου, μὴν ὑπερηφανεύεσθε ἕνας κατὰ τοῦ ἄλλου, διατὶ ἔχετε χρείαν ἕνας τοῦ ἄλλου, καθὼς καὶ τὰ μέλη χρειάζονται ἕνα τὸ ἄλλο (2).

6. „Ἔχοντες δὲ (3) χαρίσματα κατὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν „ὑμῖν διάφορα, εἴτε προφητείαν (4), κατὰ τὴν ἀναλογίαν „τῆς πίστεως".

Βλέπε, ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι δὲν εἶπεν ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος, πῶς ἔχετε μεγαλίτερα, καὶ μικρότερα χαρίσματα, ἀλλὰ διάφορα, ἵνα ταπεινώσῃ τοὺς ὑπερηφανευομένους καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ ὄνομα τῶν χαρισμάτων. Καὶ πρὸς τούτοις, δὲν εἶπεν· ἔχετε κατορθώματα καὶ ἀρετὰς, ἀλλὰ ἔχετε χαρίσματα· τοῦ Θεοῦ, λέγει, εἶναι, Χριστιανὲ, τὸ χάρισμα ὁποῦ ἔλαβες, καὶ ὄχι ἐδικόν σου κατόρθωμα· καὶ ἡ χάρις εἶναι ὁποῦ σοι ἔδωκε τοῦτο, ὄχι ἡ ἀρετὴ ἡ ἐδική σου (5). Διὰ

νὰ

(1) Περὶ τῆς πίστεως ταύτης ὅρα τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „ὥστε ὄρη μεθιστάνειν, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, „οὐδέν εἰμι". (α'. Κορινθ. ιγ'. 2.) καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „ἀλλὰ πίστις δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη". (Γαλ. ε'. 6.)

(2) Ὁ δὲ Κορέσιος λέγει, ὅτι τέσσαρα πράγματα ὑπάρχουσιν ἐν τῷ σώματι. α'. ἕνωσις σώματος. β'. μερῶν διαφορά. γ'. ἐνεργειῶν τῶν μερῶν διαφορά. καὶ δ'. διάφορος θέσις τῶν μερῶν. Ταῦτα δὲ τὰ δ'. πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Χριστιανῶν.

(3) Τὸ, ἔχοντες, συνάπτεται, κατὰ τὸν Θεοδώριτον, μὲ τὸ ἀνωτέρω· ἤγουν μὲ τὸ „οὕτω καὶ οἱ πολλοὶ ἓν σῶμά ἐσμεν ἐν Χριστῷ, ἔχοντες χαρίσματα". περιττὸς δὲ εἶναι ὁ δὲ, σύνδεσμος, κατ' αὐτόν.

(4) Ἀπὸ κοινοῦ νοεῖται ἐδῶ τὸ, ἔχοντες, κατὰ τὸν Φώτιον, οἷον· „εἴτε προφητείαν ἔχοντες, κατὰ τὴν „ἀναλογίαν τῆς πίστεως". Λέγει δὲ πρὸς τούτοις ὁ αὐτὸς, ὅτι τὰ ἀποστολικὰ ταῦτα περιβεβλημένου λόγου ἔχει παράδειγμα· δι' ὅ, τι ὕστερα ἀπὸ τὰ καθόλου, εὐθὺς ἐπάγει τὰ μερικὰ, καὶ μὲ τὸν ἀπὸ κοινοῦ στολίζεται τρόπον· δι' ὅ, τι τὸ ἔχοντες ἀπὸ κοινοῦ λαμβανόμενον, εἰς τὸ καλούμενον ζεῦγμα διαρίζεται, καὶ πληθυντικῶς τὸ αὐτὸ προταχθὲν, ἑνικῶς διαιρεῖται εἰς τὸ, ὁ διδάσκων, καὶ ὁ παρακαλῶν.

(5) Ἀπορίας δὲ ἄξιον εἶναι πῶς ὀνομάζει ἐδῶ χαρίσματα ὁ Παῦλος, τὴν διακονίαν, τὴν μετάδοσιν καὶ ἐλεημοσύνην, τὴν προστασίαν τῶν ἀσθενῶν, τὴν ἀγάπην, καὶ τὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀρεταὶ περισσότερον, παρὰ χαρίσματα; Τὴν λύσιν τῆς ἀπορίας ταύτης θέλεις εὕρῃς εἰς τὴν πρὸς Φιλιππησίους Ἐπιστολὴν, ἐν Κεφαλαίῳ α'. στίχ. 29. καὶ ὅρα ἐκεῖ.

νὰ ταπεινώσῃ λοιπὸν τοὺς ὑπερηφανευομένους εἰς τὰ χαρίσματα, διὰ τοῦτο λέγει, ὅτι αὐτὰ ἐδόθησαν εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τὸν Θεόν· καὶ διὰ τοῦτο καὶ χαρίσματα αὐτὰ ὀνομάζει· διὰ νὰ παρακινήσῃ δὲ πάλιν, καὶ νὰ ἐξυπνήσῃ τοὺς ἀμελεῖς, δείχνει, ὅτι καὶ ἡμεῖς φέρομεν τὸ ἐδικόν μας μερίδιον εἰς τὸ νὰ λάβωμεν τὰ θεῖα ταῦτα χαρίσματα· δι' ὅ, τι λέγει, λαμβάνομεν προφητείαν κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως· διατί αὖ καὶ ἡ χάρις νὰ ἦναι χάρις, ὅμως δὲν δίδεται εἰς τὸν καθ' ἕνα, ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν· ἀλλ' ὅσον μικρὸν, ἢ μεγάλον εὕρῃ τὸ ἀγγεῖον τῆς πίστεως τοῦ ἀνθρώπου, τόσον ὀλιγώτερον, ἢ περισσότερον χύνεται εἰς αὐτό. Πρῶτον δὲ ἔβαλεν ὁ Ἀπόστολος τὸ χάρισμα τῆς Προφητείας, ἴσως μὲν, διατί ἐποίησε τοῦτο ἀδιαφόρως, ἤγουν χωρὶς νὰ κάμῃ διαφορὰν πρώτου, ἢ δευτέρου· ἴσως δὲ, καὶ διατί τυχὸν εἰς τὸ χάρισμα αὐτὸ τινὲς ὑπερηφανεύοντο. Ἀλλ' ἤθελεν εἰπῇ τινὰς, καὶ αὖ ὑπερηφανεύωντο, πῶς ὁ Θεὸς δὲν τοὺς ὑστερεῖ ἀπὸ τὸ χάρισμα; καὶ ἀποκρινόμεθα εἰς τοῦτο, ὅτι δὲν τοὺς ὑστερεῖ ὁ Θεὸς τὸ χάρισμα, διὰ τὴν ὠφέλειαν τοῦ λαοῦ, καὶ διὰ νὰ διδάξῃ ἡμᾶς, νὰ μὴ κατακρίνωμεν ἐκείνους ὁποῦ ἔχουν τὰ χαρίσματά του, κἂν καὶ ἁμαρτάνωσιν, ὡσὰν νὰ λέγῃ εἰς ἡμᾶς ὁ Θεός· καὶ αὖ ἐγὼ δὲν δὲν ξεγυμνόνω τοὺς δούλους μου ἀπὸ τὰ χαρίσματά μου, ἐσὺ ποῖος εἶσαι καὶ τοὺς ἐξουθενεῖς; Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „πάντα ὑμῶν ἐστιν, εἴτε Παῦλος, εἴτε „Ἀπολλώς". (ά. Κορ. γ'. 21.)

7. „Εἴτε διακονίαν, ἐν τῇ διακονίᾳ".

Εἶναι μὲν καὶ μερικῆς, ἤτοι ξεχωριστῆς οἰκονομίας χάρισμα ἡ διακονία, καθὼς ἦτον ἡ τῶν ἑπτὰ Διακόνων· θέλεις δὲ νοήσεις καὶ καθολικῶς διακονίαν, κάθε ἔργον πνευματικόν. Λέγει οὖν ὁ Παῦλος· ἀνίσως τινὰς ἔχῃ τινὰ διακονίαν, (ἀπὸ κοινοῦ γὰρ νοεῖται τὸ ἔχει) ἂς μένῃ εἰς τὴν διακονίαν ταύτην, (πρέπει γὰρ νὰ προστεθῇ τὸ „μενέτω" ὡς ἐλλιπὲς) (κατὰ τὸν Φώτιον, Ἀμφιλοχίων ζητήμ. σξγ'.) (1) καὶ ἂς μὴ ζητῇ ἄλλο τι περισσότερον, μηδὲ ἂς ὑπερηφανεύεται ἐναντίον τοῦ ἄλλου, ὁποῦ δὲν ἔχει αὐτὸ τὸ χάρισμα· ἀλλὰ ἂς μένῃ στέργων ἐκεῖνο ὁποῦ ἔλαβεν.

„Εἴτε ὁ διδάσκων, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ".

Ὁμοίως καὶ ἐδῶ πρέπει νὰ προστεθῇ τὸ, μενέτω· ἤτοι αὖ ἦναι τινὰς διδάσκαλος, ἂς μένῃ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ. Εἰ μὲν λοιπὸν, ὦ ἀναγνῶστα, νοήσεις καθολικὸν χάρισμα τὴν διακονίαν, ὡς εἴπομεν, ἔχεις καὶ τὰ εἴδη τῆς διακονίας ταύτης ἐδῶ ἀριθμούμενα· εἰδὲ νοήσεις ξεχωριστὴν, καὶ μερικὴν τὴν διακονίαν, βλέπε πῶς ὁ Παῦλος ἐκείνην βαλὼν εἰς τὴν πρώτην τάξιν, τὴν διδασκαλίαν ἐδῶ ἔβαλεν εἰς τὴν δευτέραν τάξιν, καὶ μ' ὅλον ὁποῦ εἶναι μεγαλιτέρα τῆς διακονίας, δείχνωντας ἀδιάφορον τὴν τάξιν αὐτῶν, εἴτε πρῶτον ταχθῶσιν, εἴτε δεύτερον. Τοῦτο δὲ ποιεῖ διὰ νὰ διδάξῃ καὶ ἡμᾶς ἀπὸ τὴν ἀδιάφορον αὐτῶν τάξιν, νὰ μὴ φυσῶμεν, μηδὲ νὰ ὑπερηφανευώμεθα εἰς ἐκεῖνα τὰ χαρίσματα ὁποῦ φαίνονται μεγαλίτερα.

8. „Εἴ-

(1) Μὴ θαυμάσῃς, ὦ ἀναγνῶστα, καὶ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας ἔμπειρε, λέγει σοι ὁ κριτικὸς Φώτιος, ἐὰν βλέπῃς τὸν Ἀπόστολον Παῦλον νὰ μεταχειρίζεται ἐλλειπτικὰ, καὶ ἀπὸ κοινοῦ ζεύγματα, καὶ πνεύματα ῥητορικὰ, καὶ ὑπερβατὰ, καὶ σχήματα ἄλλα περὶ λέξεις, καὶ συλλαβὰς, καὶ κῶλα καὶ περιόδους, ἴδια τῶν μεγάλων παρὰ τοῖς Ἕλλησι ῥητόρων καὶ συγγραφέων· διατί ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὁποῦ ἐχάρισε τὰ μεγαλίτερα εἰς τοὺς Ἀποστόλους, ἐχάρισε καὶ τὰ μικρὰ ταῦτα καὶ εὐτελῆ· καὶ μάλιστα εἰς τὸν Παῦλον, τὰ ὁποῖα αὐτὸς μεταχειρίζεται, ὄχι πῶς εἶναι μεγάλα τινὰ, ἀλλὰ διὰ νὰ καταισχύνῃ ἐκείνους ὁποῦ καυχῶνται εἰς αὐτὰ, καὶ ὑπερηφανεύονται, καὶ νὰ φέρῃ τούτους εἰς ταπεινοφροσύνην, καὶ ὑπακοὴν τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας, καὶ νουθεσίας· ἀόκνως γὰρ ἦτον εἰς τὸν μακάριον Παῦλον ὅλα ὅσα ἔφερον σωτηρίαν ἀνθρώπων· καὶ διὰ τοῦτο καὶ στίχους τῶν Ποιητῶν, καὶ ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων μεταχειρίζεται, καὶ μυρία ἄλλα, μόνον διὰ νὰ σώσῃ ἀνθρώπους· διατί αὖ τὰ τοιαῦτα σχήματα δὲν ἐμεταχειρίζετο, ἤθελαν κατηγοροῦν αὐτὸν ὡς ἀμαθῆ καὶ ἀδύνατον, οἱ ἀνόητοι καὶ τολμηροὶ, καθὼς καὶ τώρα πολλοὶ ἀπαίδευτοι, ὁποῦ δὲν καταλαμβάνουν τὰ τοιαῦτα, κατηγοροῦν τὸν Παῦλον ὡς ἰδιώτην. Εἰ δὲ καὶ οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι τοιαῦτα σχήματα δὲν ἐμεταχειρίσθησαν, ἢ μὴ σπανίως, ἀρκεῖ καὶ μόνος ὁ Παῦλος νὰ δείξῃ, ὅτι ἦτον εὔκολον καὶ εἰς ἐκείνους νὰ τὰ μεταχειρίζουν, ἐὰν ἤθελον· διὰ τοῦτο καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς νεωτέρους σοφοὺς, Δημοσθένη τῆς Ἐκκλησίας τὸν Παῦλον ὠνόμασαν. Ὅρα καὶ τὸ ιά. Κεφ. στίχ. β'. τῆς β'. πρὸς Κορινθίους, καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Βίβλου πρὸς τοὺς ἐντευξομένους.

8. „Εἴτε ὁ παρακαλῶν, ἐν τῇ παρακλήσει“.

Εἶδος διδασκαλίας εἶναι ἡ παράκλησις· διδασκαλία μὲν τὸ καθολικῶς λέγεται, ἡ περὶ παντὸς τοῦ προβληθέντος διάλεξις. Παράκλησις δὲ μερικῶς καὶ ξεχωριστὰ ἐννοεῖται, ὅταν τινὰς μὲ τὸν λόγον προξενῇ παρηγορίαν καὶ ἡμερότητα εἰς τὰς ψυχὰς ἐκείνας ὅπου εἶναι τεταραγμέναις, ἢ ἀπὸ λύπην, ἢ ἀπὸ θυμὸν, καθὼς εἶναι γεγραμμένον· „ἄνδρες ἀδελφοὶ, εἰ ἔστι „λόγος ἐν ὑμῖν παρακλήσεως πρὸς τὸν λαὸν, λέγετε“. (Πράξ. ιγ'. 16.) καὶ ὁ Σειρὰχ λέγει ὅτι ὁ Ἡσαΐας „παρεκάλεσε τοὺς πενθοῦντας ἐν Σιών“. (Σειρ. μή. 27.) (1) Ὁποῖος λοιπὸν, λέγει, παρακαλεῖ, καὶ παρηγορεῖ, ἂς μένῃ εἰς τὴν παράκλησιν, καὶ παρηγορίαν ταύτην, μεταχειριζόμενος τὸ ἔργον του, καὶ μὴ ὑπερηφανευόμενος κατὰ τοῦ ἄλλου, ὅπου δὲν ἔχει τὸ τοιοῦτον χάρισμα.

„Ὁ μεταδιδοὺς, ἐν ἁπλότητι· ὁ προϊστάμενος ἐν σπουδῇ“ (2).

Ἀφ' οὗ εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Ἀπόστολος περὶ διδασκαλίας, καὶ παρακλήσεως, αἵτινες εἶναι χαρίσματα ψυχικὰ, λέγει τώρα ἐδῶ καὶ περὶ σωματικῶν· ἐπειδὴ ταῦτα εἶναι δεύτερα ἀπὸ τὰ ψυχικά. Ὁποῖος λοιπὸν, λέγει, μεταδίδει καὶ ἐλεεῖ τοὺς ἄλλους, ἂς ἐλεῇ μὲ ἁπλότητα, ἤτοι μὲ πλουσιότητα καὶ ἀφθονίαν· ἐπειδὴ πρέπει νὰ δίδῃ τινὰς μετὰ πλουσιότητος· διὰ τί καμμία ἀρετὴ δὲν μένει ἀρετὴ, ἀνίσως δὲν γίνεται μὲ τὸν πρέποντα τρόπον της· ὅτι καὶ αἱ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ παρθένοι ἐκεῖναι, εἶχον μὲν λάδι, ἤτοι ἐλεημοσύνην, εἰς τὰς λαμπάδας των· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶχον ἱκανὸν καὶ πλούσιον λάδι, διὰ τοῦτο ἐκλείσθησαν ἔξω τοῦ Νυμφῶνος, καὶ ἐκολάσθησαν (3)· ἀλλὰ καὶ ὁποῖος, λέγει, προΐσταται καὶ προστατεύῃ ἄλλους, χρεωστεῖ νὰ μεταχειρίζεται τὴν προστασίαν αὐτὴν, ὄχι μὲ ἀμέλειαν καὶ ῥαθυμίαν, ἀλλὰ μὲ σπουδὴν καὶ προθυμίαν. Τὸ νὰ προΐσταται δὲ καὶ νὰ προστατεύῃ τινὰς εἶναι, τὸ νὰ βοηθῇ καὶ διὰ λόγου, καὶ διὰ τοῦ κόπου τοῦ σώματός του, ἐκεῖνον ὅπου ἔχει χρείαν βοηθείας· ἐπειδὴ γὰρ εἶπε πρότερον ὁ Παῦλος περὶ μεταδόσεως χρημάτων καὶ ἐλεημοσύνης, ὅλοι δὲ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουν χρήματα διὰ νὰ ἐλεοῦν, λέγει· ὅτι ἂν ἐσὺ Χριστιανὲ, δὲν ἔχῃς ἄσπρα διὰ νὰ ἐλεῇς, προστάτευε ἄλλων, καὶ μὲ τὴν ὑπηρεσίαν καὶ δύναμιν τοῦ σώματός σου, βοήθει τοὺς χρείαν ἔχοντας ἀδελφούς σου, μὲ σπουδὴν ὅμως, καὶ ὄχι μὲ ἀμέλειαν· διὰ τί τὴν σπουδὴν ὅπου δείχνεις διὰ τὸν ἀδελφόν σου, τὴν δείχνεις διὰ τὸν ἑαυτόν σου καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν σου (4).

„Ὁ ἐλεῶν, ἐν ἱλαρότητι“ (5).

Εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Παῦλος ὅτι πρέπει νὰ μεταδίδῃ καὶ νὰ ἐλεῇ τινὰς μὲ ἁπλότητα, ἤγουν μὲ πλουσιότητα καὶ ἀφθονίαν· ἔπειτα, ἐπειδὴ πολλοὶ ἐλεοῦσι μὲν, βεβιασμένως ὅμως καὶ μὲ λύπην τῆς καρδίας, διὰ τοῦτο προσθέττει ἐδῶ καὶ λέγει· ὅτι ἐὰν ἐλεῇς, Χριστιανὲ, μὲ πλουσιότητα καὶ ἀφθονίαν, πρόσθεσαι κοντὰ εἰς τὴν πλουσιότητα τῆς ἐλεημοσύνης σου, καὶ τὴν ἱλα-

(1) Ὁ δὲ Μέγας Βασίλειος θέλει, ὅτι τὸ παρακαλῶ ἐννοεῖται καὶ ἀντὶ τοῦ συμβιβάζω τὴν καρδίαν πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ ὅρα εἰς τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „βλασφημούμενοι παρακαλοῦμεν“. (ά. Κορ. δ'. 13.)

(2) Καὶ ἐδῶ σχῆμα ἐλλειπτικὸν μεταχειρίζεται ὁ Ἀπόστολος· τὸ δὲ ἀνελλιπὲς τοῦτό ἐστιν· „ὁ μεταδιδοὺς, „ἐν ἁπλότητι μεταδιδότω, καὶ ὁ προϊστάμενος, ἐν σπουδῇ προϊστάσθω“· κατὰ τὸν Φώτιον. (Ἀμφιλοχίων ζητήματι, σξγ'.)

(3) Δι' ὃ καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος συμβουλεύει νὰ ἐλεοῦν οἱ Χριστιανοὶ μὲ πλουσιότητα, λέγων· „ὁ σπείρων ἐπ' εὐλογίαις, ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίσει“. (β'. Κορινθ. θ'. 6.) Καὶ πάλιν· „ἐν παντὶ πλουτιζόμενοι εἰς πᾶσαν ἁπλότητα“. (β'. Κορινθ. θ'. 11.) καὶ ὁ Θεὸς ὑπόσχεται ὅτι θέλει μᾶς ἐλεήσει μὲ μέγα ἔλεος. „Καὶ μετ' ἐλέους μεγάλου ἐλεήσω σε“. (Ἡσ. νδ'. 7.) ὅθεν καθὼς παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ μᾶς ἐλεήσῃ μὲ μέγα ἔλεος, διὰ τοῦ Δαβίδ· „ἐλέησόν με „ὁ Θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου“. (Ψαλ. ν'. 1.) ἔτζι πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ ἐλεοῦμεν τοὺς ἀδελφούς μας μὲ μέγα ἔλεος.

(4) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει ὅτι ὁ προϊστάμενος πρέπει νὰ προΐσταται ἐν σπουδῇ, ἤγουν νὰ μὴν ἦναι ἐπιεικὴς, καὶ νὰ ὑποφέρῃ ὅταν οἱ ἄλλοι ἀδικοῦνται· ἐπειδὴ τοῦτο δὲν εἶναι ἴδιον ἐπιεικείας. (Ἑρμηνεία εἰς τὸ, ἐπιεικῆ ά. Τιμόθ. γ'. 3.)

(5) Καὶ ἐδῶ ὁμοίως σχῆμα ἐλλειπτικὸν ἐμεταχειρίσθη ὁ Ἀπόστολος· λείπει γὰρ τὸ, ἐλεείτω, ἤτοι ὁ ἐλεῶν, ἐν ἱλαρότητι ἐλεείτω.

ἱλαρότητα καὶ φαιδρότητα τῆς καρδίας, καὶ τοῦ προσώπου· καὶ ὅταν ἐλεῆς, μὴ φαίνεσαι λυπημένος καὶ σκυθρωπὸς ὡσὰν νὰ ζημιόνεσαι· ἀλλὰ νὰ χαίρῃς, καὶ νὰ εὐφραίνεσαι, ὡσὰν νὰ κερδαίνῃς· διὰ τὶ μὲ ὀλίγην τιμὴν, ἐξαγοράζεις τὸν Οὐρανὸν (1), ἔχει δὲ διαφορὰν ἐκεῖνος ὁποῦ μεταδίδει, ἀπὸ ἐκεῖνον ὁποῦ ἐλεεῖ· ὅτι ἐκεῖνος μὲν ὁποῦ μεταδίδει, μεταδίδει εἰς τοὺς ἄλλους ἐκεῖνο ὁποῦ λάβῃ· ἐκεῖνος δὲ ὁποῦ ἐλεεῖ, κάμνει τὴν ἐλεημοσύνην ἀπὸ τὰ ἐδικά του.

9. „Ἡ ἀγάπη ἀνυπόκριτος".

Μὲ τὸν λόγον τοῦτον δείχνει ὁ Ἀπόστολος πῶς ἠμπορεῖ ὁ Χριστιανὸς νὰ κατορθώσῃ ὅλα, ὅσα εἶπεν ἀνωτέρω. Λέγει γάρ· ἡ ἀγάπη ἂς ἦναι εἰς ἐσᾶς τοὺς Χριστιανοὺς ἀνυπόκριτος· ἐλλείπει γὰρ τὸ, ἔσω, κατὰ τὸν Φώτιον· (Ἀμφιλοχ. ζητήματι, σξγ'.) διὰ τὶ ἐὰν ἡ ἀγάπη εὑρίσκεται εἰς τοὺς Χριστιανοὺς, ὄχι καθ' ὑπόκρισιν, καὶ πεπλασμένη, καὶ ψεύτικη, ἀλλὰ ἀληθινὴ, καὶ γνησία, βέβαια ὅλα τὰ ἀνωτέρω θέλουν κατορθωθοῦν μὲ εὐκολίαν· ὅτι καὶ ἐκεῖνος ὁποῦ ἐλεεῖ, θέλει ἐλεεῖ μὲ ἱλαρότητα, καὶ ἐκεῖνος ὁποῦ μεταδίδει εἰς τὸν ἄλλον, θέλει μεταδίδει μὲ πλουσιότητα, νομίζωντας ὅτι μεταδίδει εἰς τὸν ἴδιον ἑαυτόν του, καὶ ἐκεῖνος ὁποῦ προστατεύει τὸν ἄλλον, μὲ σπουδὴν καὶ προθυμίαν θέλει τὸν προστατεύει, ὡσὰν νὰ προστατεύῃ τὸν ἑαυτόν του, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα θέλει τὰ ἐργάζεται ὁμοίως μὲ ἀγάπην ἀδελφικὴν (2).

„Ἀποστυγοῦντες (3) τὸ πονηρόν".

Ἐπειδὴ ὁ Παῦλος εἶπε περὶ ἀγάπης, εἶναι δὲ καὶ ἀγάπη βλαβερὰ, ὡς ἡ τῶν λῃστῶν, καὶ ἡ τῶν ἐχόντων σαρκικὸν ἔρωτα, διὰ τοῦτο προσθέττει ἐδῶ καὶ λέγει, ὅτι πρέπει οἱ Χριστιανοὶ νὰ ἀποστυγοῦν, ἤγουν νὰ μισοῦν ἀπὸ καρδίας τὸ κακόν· διότι ἡ ἀπὸ, πρόθεσις, φανερόνει τὸ ἐπιτεταμένον καὶ ὑπερβολικὸν μῖσος, τὸ ἀπὸ ψυχῆς γινόμενον. Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ Χριστιανοὶ εὑρίσκονται, οἱ ὁποῖοι δὲν κάμνουσι μὲν τὰ κακὰ, ἔχουσιν ὅμως εἰς τὴν καρδίαν τους τὴν ἐπιθυμίαν τῶν κακῶν, ἤτοι τὰ ἐπιθυμοῦν μὲ τὴν καρδίαν, διὰ τοῦτο λέγει εἰς αὐτοὺς ὁ Ἀπόστολος· Χριστιανοὶ, ἐγὼ χρεωστικῶς ζητῶ ἀπὸ λόγου σας τὸ νὰ μὴ κάμνετε μόνον τὰ κακὰ μὲ τὸ ἔργον, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ μισῆτε τὰ κακὰ μὲ τὴν καρδίαν, καὶ ψυχήν σας· ἵνα, καθὼς εἶναι τὸ σῶμά σας καθαρὸν ἀπὸ τὴν πρᾶξιν τῆς ἁμαρτίας, ἔτζι νὰ ἦναι καὶ ἡ ψυχὴ καὶ καρδία σας καθαρὰ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς αὐτῆς ἁμαρτίας· ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ἐγὼ σᾶς εἶπον ἀνωτέρω νὰ ἔχετε ἀγάπην ἀνυπόκριτον ἀναμεταξύ σας, μὴ νομίσητε πῶς μὲ τοῦτον τὸν λόγον σᾶς παρακινῶ νὰ ἔχετε ἀγάπην ἀναμεταξύ σας, καὶ νὰ συνεργῆτε ἕνας τὸν ἄλλον εἰς τὰ κακὰ, ὄχι· ἀλλὰ μᾶλλον σᾶς παρακινῶ νὰ στοχάζεσθε πῶς θέλω ὅλον τὸ ἐναντίον, ἤτοι πῶς θέλω νὰ εἶσθε τόσον χωρισμένοι ἀπὸ τὰ κακὰ, ὥστε ὁποῦ, ὄχι μόνον νὰ ἀπέχετε ἀπὸ τὴν πρᾶξιν τοῦ κακοῦ, καὶ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ νὰ ἀπέχετε ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ αὐτοῦ κακοῦ, μὲ τὸν λογισμόν σας, καὶ τὴν καρδίαν.

„Κολ-

---

(1) Δι' ὃ καὶ ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος ἀλλαχοῦ, τοῦτο τὸ ἴδιον παραγγέλλει, ἤτοι νὰ ἐλεῇ ὁ Χριστιανὸς ὄχι μὲ λύπην, ἀλλὰ μὲ χαρὰν, λέγων· „μὴ ἐκ λύπης, ἢ „ἐξ ἀνάγκης· ἱλαρὸν γὰρ δότην ἀγαπᾷ ὁ Θεός". (β'. Κορ. θ'. 7.) ὅθεν καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος λέγει, ὅτι ὁποῖος λυπεῖται, ὅταν ἐλεῇ, αὐτὸς δὲν ἐλεεῖ, ἀλλ' εἶναι ἀπάνθρωπος καὶ ὠμός. „εἰ γὰρ ἀλγεῖς, „οὐκ ἐλεεῖς· ἀλλ' ὠμὸς εἶ καὶ ἀπάνθρωπος· εἰ γὰρ σὺ „ἀλγεῖς, πῶς ἐκεῖνον, (δηλ. τὸν πτωχὸν) ἐν λύπῃ „ὄντα, διαναστῆσαι δυνήσῃ;... τίς βασιλείαν λαμβά„νων, σκυθρωπός ἐστι; τίς ἁμαρτημάτων δεχόμενος „συγχώρησιν, ἐν κατηφείᾳ μένει"; (Ὁμιλ. κα'. εἰς τὴν πρὸς Ῥωμ.) καὶ ὁ Σειρὰχ δὲ λέγει· „ἐν πάσῃ „δόσει ἱλάρωσον τὸ πρόσωπόν σου". (Σειρ. λβ'. 8.) Ὁ δὲ Προφήτης Ἡσαΐας λέγει· „ἐὰν ἀφέλῃς ἀπὸ „σοῦ σύνδεσμον, καὶ χειροτονίαν, καὶ ῥῆμα γογγυσμοῦ, „καὶ δῷς πεινῶντι τὸν ἄρτον ἐκ ψυχῆς σου, καὶ ψυχὴν „τεταπεινωμένην ἐμπλήσῃς, τότε ἀνατελεῖ ἐν τῷ σκό„τει τὸ φῶς σου, καὶ τὸ σκότος σου ὡς μεσημβρία". (Ἡσ. νη'. 9.) Ποῖος δὲ εἶναι ὁ σύνδεσμος, καὶ ἡ χειροτονία; ὅρα πῶς ταῦτα ἑρμηνεύει ὁ Θεολόγος Γρηγόριος εἰς τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „εἰ γὰρ ἡ προθυμία „πρόκειται". (β'. Κορ. η'. 12.) Σημείωσαι δὲ ὅτι ὅτι ὁποῖος μὲ ἱλαρὰν ψυχὴν καὶ χαρμόσυνον ἐλεεῖ, αὐτὸς ὑπὸ τῆς χαρᾶς ταύτης παρακινεῖται, καὶ εἰς τὸ νὰ ἐλεῇ μὲ πλουσιότητα, καὶ ἀφθονίαν.

(2) Διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Κορέσσιος, ὅτι ἡ τῶν Χριστιανῶν ἀγάπη πρέπει νὰ ἦναι ἁπλῆ, μιμητικὴ, ἀδελφικὴ, ταχεῖα, θερμὴ, φιλόθεος, χωρὶς κέρδος, χωρὶς ὑπερηφάνειαν.

(3) Ὁ Φώτιος λέγει, ὅτι ἡ μετοχὴ αὕτη, ταυτοσχημάτιστος εἶναι μὲ τὸ, ἔχοντες χαρίσματα, ὁποῦ εἶπεν ἀνωτέρω· ὁμοίως καὶ αἱ ἀκόλουθοι μετοχαί.

„Κολλώμενοι τῷ ἀγαθῷ".

Δὲν εἶναι ἀρκετὸν εἰς σωτηρίαν, μόνον τὸ νὰ φεύγῃ τινὰς τὸ κακὸν, ἀλλὰ πρέπει καὶ νὰ ἐργάζεται τὸ καλὸν καὶ τὴν ἀρετὴν, κατὰ τὸ „ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν". (Ψαλμ. λϛ΄. 28.) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος, εἰπὼν ἀνωτέρω, ὅτι νὰ μισοῦν οἱ Χριστιανοὶ τὸ κακὸν, τώρα ἀκολούθως τοὺς λέγει, νὰ κολλῶνται καὶ εἰς τὸ ἀγαθόν· τουτέστιν, ὄχι μόνον νὰ κάμνουν τὸ καλὸν καὶ τὴν ἀρετὴν μὲ τὴν πρᾶξιν καὶ τὰ ἐξωτερικὰ ἔργα τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ νὰ ἔχουν ἐσωτερικῶς μὲ τὴν καρδίαν καὶ τὴν ψυχήν τους, ἀγάπην καὶ ἐπιθυμίαν τοῦ αὐτοῦ καλοῦ, καὶ τῆς ἀρετῆς· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, κολλώμενοι· διότι καὶ ὁ Θεὸς συνάπτωντας οἰκειότερον τὸν ἄνδρα μὲ τὴν γυναῖκα, ἔλεγεν· „ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐ„τοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ". (Ματθ. ιθ΄. 5.)

10. „Τῇ φιλαδελφίᾳ (1) εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι".

Σᾶς παρήγγειλα, λέγει, Χριστιανοὶ, ἀνωτέρω, νὰ ἀγαπᾶτε ἕνας τὸν ἄλλον· καὶ πρεπόντως χρεωστεῖτε τοῦτο νὰ κάμνετε· διατὶ εἶσθε ὅλοι ἀδελφοὶ, καὶ ἐγεννήθητε ὅλοι ἀπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν μήτραν, τὴν Ἁγίαν Κολυμβήθραν· καὶ ἀπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν μητέρα, τὴν Ἁγίαν Ἐκκλησίαν. Λοιπὸν δίκαιον καὶ ἀναγκαῖον εἶναι, νὰ ἔχετε ἀναμεταξύ σας φιλοστοργίαν καὶ ἀγάπην ἀδελφικήν· διότι, καὶ ἡ ἀδελφότης, ἤτοι ἡ ἀδελφικὴ συγγένεια, ἀπὸ τὴν φιλίαν καὶ ἀγάπην γνωρίζεται πῶς εἶναι ἀδελφότης· καὶ πάλιν ἡ φιλία καὶ ἀγάπη, ἀπὸ τὴν ἀδελφότητα, ἤγουν ἀπὸ τὴν ἀδελφικὴν συγγένειαν, γίνεται καὶ συγκρατεῖται (2).

„Τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγούμενοι".

Ἐδῶ διδάσκει ὁ Ἀπόστολος τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον ἠμπορεῖ νὰ διαμένῃ ἡ φιλαδελφία εἰς τοὺς Χριστιανοὺς, καὶ λέγει· Χριστιανοὶ, ἐὰν θέλετε νὰ εἶσθε φιλάδελφοι πάντοτε, τιμᾶτε ἕνας τὸν ἄλλον, καὶ ὁ ἕνας νὰ προφθάνῃ τὸν ἕτερον μὲ τὴν τιμὴν καὶ δεξίωσιν· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, προηγῆται, ἤγουν τὸ νὰ προλαμβάνῃ ὁ καθ' ἕνας, καὶ νὰ τιμᾷ τὸν ἄλλον, πρὸ τοῦ ἐκεῖνος νὰ τὸν τιμήσῃ.

11. „Τῇ σπουδῇ (3) μὴ ὀκνηροί".

Ἐπειδὴ πολλοὶ μὲν φαίνονται ὅτι ἀγαποῦσι τοὺς ἄλλους μὲ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν, διὰ τῶν ἔργων ὅμως δὲν δίδουσι χεῖρα βοηθείας εἰς τὸν χρείαν ἔχοντα ἀδελφόν τους, διὰ τοῦτο ἐδῶ ὁ Παῦλος παραγγέλλει λέγων, ὅτι δὲν πρέπει οἱ Χριστιανοὶ νὰ ἀγαποῦν τὸν ἀδελφόν τους μόνον μὲ τὸν νοῦν, ἢ καὶ μὲ ψιλὸν λόγον, ἀλλὰ πρὸς τούτοις πρέπει καὶ νὰ προστατεύουν ἕνας τὸν ἄλλον, καὶ νὰ μὴν ὀκνεύουν, ἀλλὰ νὰ σπουδάζουν νὰ βοηθοῦν καὶ διὰ τῶν ἔργων τοὺς χρείαν ἔχοντας ἀδελφούς των· καθὼς συμφώνως καὶ ὁ ἠγαπημένος Ἰωάννης παραγγέλλει λέγων· „τεκνία μου, „μὴ ἀγαπῶμεν λόγῳ, μηδὲ γλώσσῃ, ἀλλ' ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ". (ά. Ἰωάν. γ΄. 18.)

„Τῷ Πράγματι ζέοντες".

Ὡσὰν νὰ ἤθελεν ἀπορήσῃ τινὰς Χριστιανὸς εἰς τὰ προλεχθέντα καὶ νὰ εἰπῇ· καὶ πῶς ἠμποροῦμεν, ὦ μακάριε Παῦλε, νὰ γένωμεν ἄοκνοι κατὰ τὴν σπουδήν; πρὸς τοῦτον, λέγω, ὡσὰν

νὰ

---

(1) Ἐδῶ φαίνεται ὅτι εἶναι σχῆμα ἐλλειπτικόν· ἐλλείπει γὰρ τὸ ὄντες, ἤτοι τῇ φιλαδελφίᾳ ὄντες εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι, διὰ νὰ ἦναι συνσχηματίστον μὲ τὸ, ἔχοντες χαρίσματα· καὶ διὰ νὰ ἀποδοθοῦν αἱ μετοχαὶ αὐταὶ ὅλαι κάτω εἰς τὸ „εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντας ὑμᾶς".

(2) Ὁ δὲ Μέγας Βασίλειος ἐρωτηθείς· „τί ἐστι; „τῇ φιλαδελφίᾳ εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι"; ἀποκρίνεται· „ἡ στοργὴ κατ' ἐπίτασιν τῆς φιλίας λέγοιτο ἄν, ἐν ἐ„πιθυμίᾳ καὶ διαθέσει διαπύρῳ τοῦ ἀγαπῶντος περὶ τὸν „ἀγαπώμενον. Ἵν' οὖν μὴ ἐπιπόλαιος ἡ φιλαδελφία, „ἐνδιάθετος δὲ καὶ διάπυρος ᾖ, εἴρηται τὸ, τῇ φι„λαδελφίᾳ εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι". (Ὅρ. κατ' ἐπιτομ. σμβ΄.)

(3) Καὶ ἐδῶ φαίνεται ὅτι ἐλλείπει τὸ, ὄντες· διὰ νὰ ἦναι συνσχηματίστον μὲ τὸ „ἔχοντες".

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

νὰ ἀποκρίνεται ὁ Ἅγιος Ἀπόστολος καὶ νὰ λέγῃ· θέλετε γοῦν ἀδελφοί μου νὰ εἶσθε ὄχι ὀκνηροὶ, ἀλλὰ ἴσως ζέετε τῷ Πνεύματι, ἤτοι ἀνίσως εἶσθε ἐξυπνητοὶ, καὶ πρόθυμοι, καὶ θερμοί. Βλέπε δὲ, ὅτι ὁ Ἀπόστολος, ἀφ' οὗ ἀπαρίθμησε πολλὰ εἴδη τῆς ἀρετῆς, ὕστερον εἶπεν ἐδῶ· „τῷ Πνεύ„ματι, ζέοντες". διʼ ὅ,τι, ὅποιος κατορθώσῃ τὰ προειρημένα εἴδη τῆς ἀρετῆς, αὐτὸς τραβίζει εἰς τὸν ἑαυτόν του καὶ τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ πυρακτούμενος ἀπὸ αὐτὸ, ζέει καὶ ἀναβράζει (1), καθὼς ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὅποιος δὲν κάμνει τὰ ἄνω εἰρημένα καλὰ, μηδὲ ἐργάζεται τὴν ἀρετὴν, ἐκεῖνος ψυχραίνει, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, σβύνει τελείως τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· διʼ ὃ καὶ ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος ἀλλαχοῦ παραγγέλλει λέγων· „τὸ Πνεῦμα μὴ „σβέννυτε". (ά. Θεσσαλ. έ. 19.)

„Τῷ Κυρίῳ δουλεύοντες".

Ὅταν ἐσὺ, Χριστιανὲ, ἦσαι φιλάδελφος, ὅταν ἐλεῇς μὲ ἱλαρότητα, ὅταν ἔχῃς τὴν ἀγάπην, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα εἴδη τῆς ἀρετῆς, ὁποῦ ἀπαρίθμησεν ἀνωτέρω ὁ Ἀπόστολος· τότε ἤξευρε, ὅτι δουλεύεις εἰς τὸν Κύριον, καθὼς ὁ Παῦλος ἐδῶ λέγει· διὰ τί ὁ Κύριος ἀναδέχεται εἰς τὸν ἑαυτόν του, ὅσα καλὰ ἐσὺ ἤθελες κάμῃς εἰς τὸν ἀδελφόν σου, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, εἰς τὸν ἑαυτόν σου· καὶ ὡσὰν νὰ τὰ ἔλαβεν αὐτὸς καὶ νὰ εὐεργετήθη, ἔτζι θέλει σοὶ δώσει τὸν μισθὸν εἰς τὴν Βασιλείαν του. Βλέπεις πῶς ὁ Παῦλος ἀνέβασε τὸν λογισμὸν ἐκείνου, ὁποῦ ἐργάζεται τὰ ἄνω εἰρημένα εἴδη τῆς ἀρετῆς; διὰ τί λέγει, ὅτι ὁ ταῦτα ἐργαζόμενος, δουλεύει αὐτὸν τὸν ἴδιον Θεόν.

12. „Τῇ ἐλπίδι χαίροντες".

Ἐπειδὴ ὁ Παῦλος ἐζήτησε χρεωστικῶς ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς νὰ κάμνουν τὰ ἄνω εἰρημένα μεγάλα, κοπιαστικὰ, καὶ δυσκατόρθωτα ἔργα, ἄσπρων, λέγω, δαπάνην, καὶ κόπον σώματος, καὶ σπουδὴν, καὶ διδασκαλίαν, καὶ προστασίαν, καὶ τὰ λοιπὰ, διὰ τοῦτο δείχνει τώρα εἰς αὐτοὺς, καὶ πῶς ταῦτα θέλουν κατορθώσουν μὲ εὐκολίαν· ἤγουν, ἐὰν ἔχουν εἰς τὴν καρδίαν τους τὴν ἐλπίδα τῆς μελλούσης μισθαποδοσίας, καὶ μὲ αὐτὴν χαίρουσι, καὶ εὐφραίνονται· διὰ τί ἡ ἐλπὶς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, κάμνει τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀνδρειοτέραν, καὶ εἰς τοὺς κινδύνους καὶ πόνους τολμηροτέραν.

„Τῇ θλίψει ὑπομένοντες".

Δείχνει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος κατὰ ἀκολουθίαν καὶ ἄλλο μέγα καλὸν, ὁποῦ ἀποκτοῦν οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ἤτοι τὸ νὰ γίνωνται καρτερικοὶ, καὶ δόκιμοι, μὲ τὴν ὑπομονὴν, ὁποῦ ἤθελαν δείξουν εἰς τὰς θλίψεις, καὶ πειρασμοὺς, καὶ πρὸ τοῦ νὰ ἀπολαύσουν ἐκεῖνα τὰ ἐλπιζόμενα ἀγαθὰ, ἀπολαμβάνουν ἀκόμη ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, στέφανα καὶ βραβεῖα διὰ τῆς ὑπομονῆς.

„Τῇ προσευχῇ προσκαρτεροῦντες".

Μεγάλη βοήθεια εἶναι εἰς τὸ νὰ κατορθώσουν οἱ Χριστιανοὶ τὰ προειρημένα εἴδη τῶν ἀρετῶν, ὁποῦ ἀπαρίθμησεν ὁ Ἀπόστολος, ἡ θεία καὶ ἱερὰ προσευχή· διὰ τοῦτο καὶ περὶ αὐτῆς λέ-

(1) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος ἐρωτηθεὶς ποῖος εἶναι ὁ τῷ Πνεύματι ζέων, ἀποκρίνεται ὅτι εἶναι „ὁ διαπύρῳ προθυμίᾳ, καὶ ἀκορέστῳ ἐπιθυμίᾳ, „καὶ ἀόκνῳ σπουδῇ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἐν „ἀγάπῃ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, κατὰ τὸ „γεγραμμένον· „ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ θελήσει σφό„δρα". (Ψαλμ. ρά. 1.) (ὅρῳ κατ' ἐπιτ. σνθ.) καθὼς ἦτον ἐκεῖνος ὁ θεῖος Ἀπολλὼς, ὅστις ὡς γράφουν αἱ πράξεις· „ζέων τῷ Πνεύματι, ἐλάλει καὶ ἐδί„δασκεν ἀκριβῶς τὰ περὶ τοῦ Κυρίου ἐν Ἐφέσῳ". (Πράξ. ιή. 25.) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς, θέλωντας νὰ φανερώσῃ, ὅτι πρέπει πάντοτε νὰ ἀνάπτῃ τὸ πῦρ τοῦ Πνεύματος, καὶ ἡ προθυμία εἰς τὰς ἀρετὰς μέσα εἰς τὰς ψυχάς μας, ἔτζι ἐπρόσταξεν εἰς τὴν παλαιάν· „Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν λέγων... οὗτος „ὁ Νόμος τῆς ὁλοκαυτώσεως· αὕτη ἡ ὁλοκαύτωσις ἐ„πὶ τῆς καύσεως αὐτῆς ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου ὅλην τὴν „νύκτα ἕως πρωὶ, καὶ τὸ πῦρ τοῦ θυσιαστηρίου καυθή„σεται ἐπ' αὐτοῦ, οὐ σβεσθήσεται". (Λευΐτ. ς́. 1.) Ὅρα καὶ τὸ „διʼ ἣν αἰτίαν ἀναμιμνήσκω σε ἀναζωπυρεῖν τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ. (β́. Τιμ. ά. 6.)

λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος· οὐκ εἶπε δὲ ἁπλῶς ἔσεσθε προσευχόμενοι, ἀλλὰ προσκαρτεροῦντες εἰς τὴν προσευχὴν (1)· διότι κἂν καὶ παρευθὺς δὲν λάβῃς ἐσὺ Χριστιανὲ ἀπὸ τὸν Θεὸν τὰ ζητήματά σου διὰ τῆς προσευχῆς, πρόσμενε, καὶ καρτέρει εἰς τὴν προσευχὴν, καὶ θέλεις λάβῃς ἐκεῖνο ὁποῦ ζητεῖς.

13. „Ταῖς χρείαις τῶν Ἁγίων κοινωνοῦντες“.

Ἀνωτέρω μὲν λέγοντας ὁ Παῦλος· „ὁ ἐλεῶν ἐν ἱλαρότητι“ μὲ τὸν λόγον αὐτὸν παρήγγειλεν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς, ἵνα ἐλεοῦν ὅλους ἁπλῶς, καὶ πιστοὺς καὶ ἀπίστους, καὶ εὐσεβεῖς καὶ ἀσεβεῖς· τώρα δὲ ἐδῶ, ξεχωριστὰ παρακινεῖ τοὺς Χριστιανοὺς νὰ ἐλεοῦν τοὺς ὁμοπίστους αὐτῶν, καὶ εὐσεβεῖς, τούτους γὰρ ὀνομάζει Ἁγίους· καὶ δὲν εἶπε, δίδετε τὰς χρείας αὐτῶν, ἀλλὰ εἶπε· κοινωνεῖτε, δείχνωντας, ὅτι ἡ πρὸς τοὺς πιστοὺς ἐλεημοσύνη εἶναι πραγματεία καὶ κέρδος κοινὸν, καὶ ἐκείνων ὁποῦ τὴν λαμβάνουν, καὶ ἐκείνων ὁποῦ τὴν δίδουν· διὰ τὶ ἐσεῖς μὲν, λέγει, οἱ ἐλεοῦντες, δίδετε εἰς αὐτοὺς ἄσπρα, ἐκεῖνοι δὲ οἱ ἐλεούμενοι, σᾶς ἀντιδίδουσι τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν παῤῥησίαν. Δὲν εἶπε δὲ, κοινωνεῖτε εἰς τὰς πολυτελείας τῶν Ἁγίων, ἀλλὰ εἰς τὰς χρείας αὐτῶν καὶ ἀνάγκας, διὰ νὰ καταπείσῃ ἕκαστον Χριστιανὸν μὲ τοῦτο, νὰ τοὺς ἐλεῇς· διότι πῶς δὲν εἶναι θηριώδεις καὶ ἀπάνθρωποι ἐκεῖνοι οἱ Χριστιανοὶ, ὁποῦ δὲν βοηθοῦν τοὺς ὁμοπίστους ἀδελφούς των εἰς τὰ χρειώδη καὶ ἀναγκαῖά των (2);

„Τὴν φιλοξενίαν διώκοντες“.

Δὲν εἶπεν ὁ Παῦλος, τὴν φιλοξενίαν μεταχειριζόμενοι, ἀλλὰ διώκοντες, διδάσκωντας ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς μὲ τὸν λόγον τοῦτον, νὰ μὴ προσμένωμεν νὰ ἔρχωνται εἰς ἡμᾶς ἐκεῖνοι ὁποῦ ἔχουν χρείαν νὰ μᾶς ζητοῦν, καὶ τότε νὰ τοὺς ἐλεοῦμεν, ἀλλὰ νὰ τρέχωμεν ἡμεῖς ἀπὸ λόγου μας νὰ κυνηγοῦμεν τοὺς χρείαν ἔχοντας, εὑρίσκοντες αὐτοὺς, ὡσὰν ἕνα καλὸν κυνῆγι καὶ εὕρεμα νὰ τοὺς ἐλεοῦμεν, καθὼς ἔκαμνεν ὁ Ἀβραὰμ, καὶ ὁ ἀνεψιός του Λώτ. Περὶ μὲν γὰρ τοῦ Ἀβραὰμ γέγραπται ὅτι „ἰδὼν (τοὺς τρεῖς ἄνδρας) προσέδραμεν εἰς συνάντησιν αὐτοῖς „ἀπὸ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ, καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν. Καὶ εἶπε· Κύριε, εἰ ἄ„ρα εὗρον χάριν ἐναντίον σου, μὴ παρέλθῃς τὸν παῖδά σου. Ληφθήτω δὲ ὕδωρ, καὶ νιψάτωσαν „τοὺς πόδας ὑμῶν· καὶ καταψύξατε ὑπὸ τὸ δένδρον“. (Γεν. ιη΄. 2.) Περὶ δὲ τοῦ Λώτ, οὕτω γέγραπται· „ἰδὼν δὲ Λὼτ (τοὺς δύο Ἀγγέλους) ἐξανέστη εἰς συνάντησιν αὐτοῖς, καὶ προσε„κύνησε τῷ προσώπῳ ἐπὶ τὴν γῆν· καὶ εἶπεν· ἰδοὺ κύριοι· ἐκκλίνατε εἰς τὸν οἶκον τοῦ „παιδὸς ὑμῶν· καὶ καταλύσατε, καὶ νίψατε τοὺς πόδας ὑμῶν.... καὶ εἶπαν· οὐχὶ, ἀλλ᾽ ἐν τῇ „πλατείᾳ καταλύσομεν· καὶ κατεβιάσατο αὐτοὺς, καὶ ἐξέκλιναν πρὸς αὐτόν“. (Γεν. ιθ΄. 1.) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος εἶπεν εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους· „τῆς φιλοξενίας μὴ ἐπιλανθάνε„σθε· διὰ ταύτης γὰρ ἔλαθόν τινες ξενίσαντες Ἀγγέλους“. (Ἑβρ. ιγ΄. 2.) Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „ἀσπάζεται ὑμᾶς Γάϊος ὁ ξένος μου“. (Ῥωμ. ιϛ΄. 23.)

14. „Εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντας ὑμᾶς· (3) εὐλογεῖτε, καὶ μὴ κατα„ρᾶσθε“.

Ἀφ᾽ οὗ ἐδίδαξε τοὺς Χριστιανοὺς ὁ θεῖος Ἀπόστολος περὶ φιλαδελφίας, καὶ περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης, ἀκολούθως διδάσκει τώρα αὐτοὺς, καὶ πῶς πρέπει νὰ φέρωνται μὲ τοὺς ἐχθρούς των.

---

(1) Ὅθεν καὶ ὁ Κύριος διὰ νὰ πείσῃ τοὺς ἀνθρώπους νὰ προσκαρτεροῦν εἰς τὴν προσευχὴν καὶ νὰ μὴ στενοχωροῦνται, εἶπεν εἰς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν τοῦ κριτοῦ τῆς ἀδικίας, καὶ τῆς χήρας ὁποῦ τὸν ἐπαρακάλει νὰ τὴν ἐκδικήσῃ ἀπὸ τὸν ἀντίδικόν της, ἥτις διὰ τὴν συχνὴν παρακάλεσιν καὶ ἐνόχλησιν ὁποῦ ἐπροξένει, ἐκατάπεισεν αὐτὸν εἰς ὅλον τὸ ὕστερον, καὶ ἔκαμε τὴν αἴτησίν της· „ἔλεγε δὲ καὶ παραβολὴν αὐτοῖς, πρὸς τὸ „δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι, καὶ μὴ ἐκκακεῖν“. (Λουκ. ιη΄. 1.) Ὅρα καὶ ἐν τῷ προοιμίῳ τοῦ νεοτυπώτου ἀπανθίσματος τῶν ἱερῶν εὐχῶν, ὅπου πολλὰ λέγω ἐν τῷ προοιμίῳ, περὶ τῆς ἐν τῇ προσευχῇ καρτερίας.

(2) Ὁ δὲ Ὠριγένης· „ταῖς μνείαις τῶν Ἁγίων „κοινωνοῦντες“ ἀναγινώσκει, ἤτοι νὰ συγκοινωνοῦμεν εἰς τὰς ἐν ταῖς μνήμαις τῶν Ἁγίων γινομένας ἑορτὰς, καὶ ἀγάπας· ἀλλ᾽ ὅμως ταῖς χρείαις γράφεται παρὰ Κορεσσίῳ. Ὅτι δὲ ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι κοινωνία τῶν ἀρετῶν τῶν ἐλεουμένων, ὅρα εἰς τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „ἐπὶ τῇ „κοινωνίᾳ ὑμῶν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον“. (Φιλιπ. α΄. 5.)

(3) Σημείωσαι, ὅτι κατὰ τὸν κριτικὸν Φώτιον, ἡ

των. Δὲν εἶπε δὲ, μὴ μνησικακεῖτε ἀδελφοί μου, μηδὲ κάμνετε ἐκδίκησιν εἰς ἐκείνους ὁποῦ σᾶς διώκουν· ἀλλὰ εἶπε τὸ πολλὰ μεγαλίτερον· εὐλογεῖτε αὐτοὺς, ἤτοι λέγετε καλὰ διὰ λόγου των· ἐπρόσθεσε δὲ καὶ τὸ, μὴ καταρᾶσθε αὐτούς· διὰ νὰ μάθωμεν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ μήτε νὰ μνησικακῶμεν, μήτε νὰ καταρώμεθα τοὺς ἐχθρούς μας· διὰ τί ὁποῖος εὐλογεῖ καὶ καλολογᾶ ἐκείνους ὁποῦ τὸν διώκουν διὰ τὸν Χριστὸν, καὶ διὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ, αὐτὸς δείχνει, ὅτι χαίρεται πῶς πάσχει διὰ τὸν ὑπ' αὐτοῦ ἀγαπώμενον Χριστόν· ἐκεῖνος δὲ ὁποῦ καταρᾶται τοὺς διώκτας του, δείχνει, ὅτι δὲν χαίρεται πῶς πάσχει διὰ τὸν Χριστὸν, καὶ ἀκολούθως δείχνει, ὅτι οὐδὲ ἀγαπᾷ τὸν Χριστὸν, διὰ τὸν ὁποῖον πάσχει, καὶ διώκεται (1).

15. „Χαίρειν μετὰ χαιρόντων, καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων“.

Τὰ ἀπαρέμφατα ταῦτα χαίρειν, καὶ κλαίειν, ἀντὶ προστακτικῶν ἐδῶ ἐμεταχειρίσθη ὁ Παῦλος, ἤτοι ἀντὶ, τοῦ χαίρετε, καὶ κλαίετε. Μεγάλην λοιπὸν ἀληθῶς καὶ γενναίαν ψυχὴν χρειάζεται, ὄχι μόνον τὸ νὰ μὴ φθονῇ τινὰς εἰς τὰ καλὰ ὁποῦ ἔχει ὁ ἀδελφός του, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ συγχαίρεται μαζὶ μὲ ἐκεῖνον ὁποῦ χαίρει, καὶ προκόπτει, καὶ εὐδοκιμεῖ εἰς τὰς ἀρετὰς, δι' ὅτι ἡ χαρὰ αὐτὴ ὁποῦ ἔχει τινὰς εἰς τὴν προκοπὴν, καὶ εὐδοκίμησιν τοῦ ἀδελφοῦ του, δείχνει ὑπερβαλλόντως, πῶς εἶναι ἡ ψυχή του ἐλευθέρα ἀπὸ κάθε φθόνον· διὰ τί μεγαλίτερον εἶναι, τὸ νὰ συγχαίρεται τινὰς μαζὶ μὲ τοὺς χαίροντας, παρὰ τὸ νὰ κλαίῃ μαζὶ μὲ τοὺς κλαίοντας· (2) διὰ τί, τὸ νὰ κλαίῃ τινὰς, καὶ αὐτὴ ἡ ἰδία φύσις τὸ διδάσκει, κάμνουσα τὰ βρέφη εὐθὺς ὁποῦ γεννηθοῦν, νὰ κλαίουν αὐτοδιδάκτως, καὶ τραβίζουσα τοὺς ἀνθρώπους νὰ συμπάσχουν ἕνας εἰς τοῦ ἄλλου τὴν δυστυχίαν· πλὴν καὶ τὰ δύω μᾶς διδάσκει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος νὰ κάμνωμεν, καὶ τὸ νὰ συγχαίρωμεν μὲ τοὺς χαίροντας, καὶ τὸ νὰ συγκλαίωμεν μὲ τοὺς κλαίοντας, ἤγουν καὶ νὰ ἔχωμεν διάθεσιν ἄφθονον εἰς τὴν προκοπὴν καὶ εὐτυχίαν τῶν ἀδελφῶν μας, καὶ νὰ ἔχωμεν γνώμην συμπαθητικὴν εἰς τὴν δυστυχίαν καὶ συμφοράν τους, συλλυπούμενοι καὶ συμπονοῦντες εἰς ὅλων τὰς θλίψεις, ἕως καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν διωκτῶν καὶ ἐχθρῶν μας.

16. „Τὸ αὐτὸ εἰς ἀλλήλους φρονοῦντες“.

Πάλιν ἐδῶ περὶ ταπεινοφροσύνης διδάσκει ὁ Παῦλος· ἀκόλουθον γὰρ ἦτον νὰ εὑρίσκετο εἰς τὴν Ῥώμην, ὡς εἰς πόλιν μεγάλην καὶ βασιλεύουσαν, ἡ ἀσθένεια καὶ κακία τῆς ὑπερηφανίας.

μὲν ἀπὸ τοῦ „ἔχοντες χαρίσματα“ ἕως τοῦ „εὐλογεῖ„τε τοὺς διώκοντας ὑμᾶς“ τούτου, δὲν γένη κάμμια διακοπὴ καὶ ἀνάπαυσις ἐν τῷ μεταξὺ, καθὼς διέκοψε τὴν σύνταξιν ὁ Θεοφύλακτος, ἄλλο νόημα ἀνακύπτει· καὶ ἡ μετοχὴ, ἔχοντες χαρίσματα, καὶ αἱ λοιπαὶ ὅλαι διὰ μακροῦ ἀποδίδονται εἰς τὸ, εὐλογεῖτε τοῦτο· ἡ σύνταξις δὲ αὕτη καὶ περίοδος, ὀνομάζεται μονοσχημάτιστος, καὶ περιβολὴ, καὶ πνεῦμα, κατὰ τοὺς ῥήτορας· περιβολὴ μὲν, καθ' ὃ πολλὰ ἐν τῷ μεταξὺ διαπλέκονται· πνεῦμα δὲ, καθ' ὃ εἰς μακρὸν διάστημα ἐκτείνεται τὸ τοῦ ἀναγινώσκοντος πνεῦμα, ἤτοι ἡ ἀναπνοή.

(1) Καὶ ὁ Κύριος δὲ οὕτω μᾶς παραγγέλλει· „ἀ„γαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν· καὶ εὐλογεῖτε τοὺς κατα„ρωμένους ὑμᾶς· καλῶς ποιεῖτε τοὺς μισοῦντας ὑμᾶς· „καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς, καὶ διω„κόντων ὑμᾶς“. (Ματθ. ε΄. 44.)

(2) Ἀγκαλὰ καὶ ἦναι μεγαλίτερον τὸ νὰ συγχαίρῃ τινὰς μὲ τοὺς χαίροντας, παρὰ τὸ νὰ συγκλαίῃ μὲ τοὺς κλαίοντας, ὅμως καλλίτερον καὶ ψυχωφελέστερον εἶναι τὸ νὰ συγκλαίῃ τινὰς μὲ τοὺς κλαίοντας, παρὰ τὸ νὰ συγχαίρῃ μὲ τοὺς χαίροντας χαρὰν κοσμικὴν καὶ σωματικήν· καὶ βεβαιοῖ ὁ Ἐκκλησιαστὴς λέγων· „ἀ„γαθὸν πορευθῆναι εἰς οἶκον πένθους, ἢ ὅτι πορευθῆ„ναι εἰς οἶκον πότου“. (Ἐκκλ. ζ΄. 3.) Σημείωσαι δὲ ὅτι τὸ ῥητὸν τοῦτο ἐρανίσθη ὁ Ἀπόστολος ἀπὸ τὸν σοφὸν Σιράχ· λέγει γὰρ ἐκεῖνος „μὴ ὑστέρει ἀπὸ κλαιόν„των, καὶ μετὰ πενθούντων πένθησον“. (Σειρ. ζ΄. 34.) Ἐδῶ δὲ ἤθελεν ἀπορήσῃ τινας, διὰ τί ὁ μὲν Θεὸς παραγγέλλει νὰ λυπούμεθα διὰ λόγου μας· „λυπεῖσθε „ἐφ' ἑαυτοῖς“· (Ἡσ. ιε΄. 2.) ὁ δὲ Παῦλος λέγει ἐδῶ νὰ λυπούμεθα διὰ τοὺς ἄλλους; Ταύτην τὴν ἀπορίαν λύει ὁ Μέγας Βασίλειος ἑρμηνεύων τὸ ῥητὸν αὐτὸ τοῦ Ἡσαΐου, καὶ λέγων· „μακάριος μὲν, ὅστις κα„θαρὰν ἔχων τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ, μὴ ἔχῃ οἰκείαν „ὑπόθεσιν λύπης· διὰ δὲ τὸ τὴν ἀγάπην μὴ ζητεῖν „τὸ ἑαυτῆς, πάσχοντος μέλους, συμπάσχων καὶ αὐτὸς, καὶ „συλλυπούμενος, καὶ κλαίων μετὰ τῶν κλαιόντων, κατὰ „τὸν Ἀπόστολον... εἰδέ τις μὴ τοιοῦτός ἐστιν, ἀλλὰ ταῖς „ἰδίαις ἁμαρτίαις ἐγκαλινδεῖται, οὗτος ἐφ' ἑαυτῷ λυ„πείσθω, νικωμένῳ ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, πρὸς ὅν ἐστιν ἡ „πάλη· ἡ τοιαύτη λύπη εὐφραίνει τὸν τοῖς διδασκαλι„κοῖς λόγοις ἐνάγοντα αὐτὸν εἰς συναίσθησιν“· ὥστε ὁ μὲν δίκαιος, πρέπει νὰ λυπῆται διὰ τοὺς ἄλλους, ὁ δὲ ἁμαρτάνων, πρέπει νὰ λυπῆται διὰ τὸν ἑαυτόν του, κατὰ τὰ λόγια τοῦ θείου τούτου Πατρός. Ὁ δὲ Μέγας ἐν Πατράσι Βαρσανούφιος οὕτω τὸ ῥητὸν ἑρμηνεύει· „τὸ χαίρειν μετὰ χαιρόντων ἐστὶ, τὸ συγχαίρειν τοῖς „κατορθοῦσι τὴν κατὰ Θεὸν ἀρετὴν, καὶ τῇ ἐλπίδι „τῶν μελλόντων ἀγαθῶν εὐφραινομένοις· τὸ δὲ κλαίειν „μετὰ κλαιόντων, τὸ συμπαθεῖν τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἐ„πὶ τῇ μετανοίᾳ τῆς ἁμαρτίας, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ „τῷ Κυρίῳ ἡμῶν“.

νίας. Τὸ δὲ νόημα ὁποῦ λέγει εἶναι τοιοῦτον· μεγάλον, λέγει, ἐσὺ Χριστιανὲ, νομίζεις τὸν ἑαυτόν σου; λοιπὸν νόμιζε καὶ τὸν ἀδελφόν σου πῶς εἶναι τοιοῦτος μέγας, καθὼς καὶ ἐσύ· ταπεινὸν καὶ μικρὸν ἔχεις τὸν ἀδελφόν σου; λοιπὸν καὶ σὺ ἔχε τὸν ἑαυτόν σου παρόμοιον, ταπεινὸν δηλαδὴ καὶ μικρόν. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, καὶ μὲ αὐτὸ τὸ φρόνημα, θέλεις ἰσάσεις κάθε ἀνωμαλίαν καὶ ἀνισότητα τὴν μεταξὺ τοῦ ἑαυτοῦ σου, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ σου θεωρουμένην· καὶ οὔτε τὸν ἑαυτόν σου θέλεις ἔχεις, ὡς ὑπερέχοντα καὶ μεγαλίτερον, οὔτε τὸν ἀδελφόν σου θέλεις καταφρονήσεις ὡς εὐτελῆ καὶ μικρότερον· ἀλλὰ θέλεις τὸν τιμᾷς ὡς ἴσον καὶ ὅμοιόν σου, καθὼς τιμᾷς καὶ τὸν ἑαυτόν σου.

„Μὴ τὰ ὑψηλὰ φρονοῦντες, ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς συναπαγόμενοι“.

Ἐδῶ διδάσκει ὁ Παῦλος μὲ ποῖον τρόπον δύνανται οἱ Χριστιανοὶ νὰ κατορθώσουν ἐκεῖνο ὁποῦ εἶπεν ἀνωτέρω, ἤτοι τὸ νὰ φρονοῦν τὸ αὐτὸ εἰς ἀλλήλους. Λέγει λοιπὸν, ὅτι τοῦτο ἠμποροῦν νὰ κατορθώσουν, ἀνίσως διώξουν ἀπὸ λόγου των τὴν ὑπερηφάνειαν, καὶ δὲν φρονοῦν ὑψηλὰ διὰ λόγου των, ἀλλὰ συναπάγονται, ἤτοι συγκαταβαίνουν, καὶ συμπεριφέρονται, καὶ δὲν συνταπεινόνονται ἁπλῶς μὲ μόνον τὸν λογισμὸν, ἀλλὰ καὶ χεῖρα βοηθείας δίδουν εἰς τοὺς ταπεινοὺς, δηλαδὴ εἰς τοὺς εὐτελεῖς, καὶ εὐκαταφρονήτους ἀδελφούς των· διὰ τὶ προνοοῦνται αὐτῶν, ὄχι μὲ μέσον ἄλλων ἀνθρώπων, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ προνοεῖται ὁ ἴδιος τὰ τέκνα του, καὶ ἡ κεφαλὴ προνοεῖται τὰ μέλη τοῦ σώματός της.

„Μὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ' ἑαυτοῖς“. (1)

Ἤτοι μὴ νομίζεται, λέγει, ὦ ἀδελφοί μου Χριστιανοὶ, πῶς εἶσθε ἐσεῖς μόνοι ἀρκετοὶ εἰς τὸν ἑαυτόν σας, καὶ δὲν χρειάζεσθε ἄλλον νὰ σᾶς συμβουλεύσῃ, ἢ νὰ σᾶς ἐνθυμίσῃ ἐκεῖνο ὁποῦ πρέπει νὰ κάμετε· ταλανίζει γὰρ ὁ Ἡσαΐας ἐκείνους ὁποῦ νομίζουν τὸν ἑαυτόν τους φρόνιμον καὶ συνετόν· „οὐαὶ οἱ συνετοὶ ἐν ἑαυτοῖς, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες.“ (Ἡσ. έ. 21.) διὰ τί, ὅσον φρόνιμος καὶ ἂν ἦναι τινας, ἐὰν νομίσῃ πῶς δὲν χρειάζεται ἀπὸ ἄλλον συμβουλὴν, ἀνοητότερος ἀπὸ ὅλους γίνεται· ἐπειδὴ καὶ ὁ φρόνιμος, πολλαῖς φοραῖς δὲν νοεῖ ἐκεῖνο ὁποῦ πρέπει· καὶ ὁ ἀνόητος ἐξ ἐναντίας δύναται πολλαῖς φοραῖς νὰ νοήσῃ καὶ νὰ εὕρῃ ἐκεῖνο ὁποῦ πρέπει· ὅθεν καὶ ὁ μέγας Μωϋσῆς, καὶ μ' ὅλον ὁποῦ συνωμίλει μὲ τὸν Θεὸν, ἐχρειάσθη ὅμως σύμβουλον τὸν βάρβαρον πενθερόν του Ἰοθώρ· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σολομὼν κατηγορεῖ ἐκεῖνον ὁποῦ νομίζει τὸν ἑαυτόν του σοφόν· „εἶδον ἄνδρα δόξαντα παρ' ἑαυτῷ σοφὸν εἶναι, ἐλπίδα μέν„τοι ἔχε μᾶλλον ἄφρων αὐτοῦ.“ (Παρ. κς'. 12.) (2)

---

(1) Τὸ ῥητὸν τοῦτο ἐρανίσθη ὁ Ἀπόστολος ἀπὸ τὸν Σολομῶντα, ὅς τις εἶπε· „μὴ ἴσθι φρόνιμος παρὰ „σεαυτῷ“. (Παρ. γ'. 7.) Ὁ δὲ Μέγας Βασίλειος ἐρωτηθεὶς διὰ τί ὁ Ἀπόστολος ἐδῶ μὲν λέγει νὰ μὴ γίνωνται φρόνιμοι εἰς τὸν ἑαυτόν τους οἱ Χριστιανοὶ, ἀλλαχοῦ δὲ λέγει· „μὴ γίνεσθε ἄφρονες“; (Ἐφ. έ. 17.) πρὸς ταύτην, λέγω, τὴν ἐρώτησιν ἀποκρίνεται, ὅτι „ἄφρων μὲν εἶναι, ὁ μὴ συνιεὶς τὸ θέλημα τοῦ „Κυρίου (καθὼς καὶ ὁ Ἀπόστολος ἀκολούθως τοῦτο λέγει μετὰ τὸ „μὴ γίνεσθε ἄφρονες) φρόνιμος δὲ παρ' „ἑαυτῷ ἐστι, πᾶς ὁ λογισμοῖς ἰδίοις χρώμενος, καὶ „μὴ κατὰ πίστιν στοιχῶν τοῖς ῥήμασι τοῦ Θεοῦ. Εἰ οὖν „τις βούλεται μήτε ἄφρων εἶναι, μήτε φρόνιμος παρ' „ἑαυτῷ, συνιέναι ὀφείλει τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου πίστει „τῇ εἰς αὐτὸν, καὶ ἐν φόβῳ Θεοῦ μιμεῖσθαι τὸν Ἀπό„στολον λέγοντα· „λογισμοὺς καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὕ„ψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ „αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ „Χριστοῦ“. (β'. Κορ. ί. 5.) (Ὅρ. κατ' Ἐπιτομ. σξ'.)

(2) Ὁ γὰρ ἄνθρωπος μὲ τὸ νὰ ἦναι φυσικὰ ἀτελὴς, καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ νοήσῃ μόνος ἀφ' ἑαυτοῦ ὅλα ἐκεῖνα ὁποῦ πρέπουσι, διὰ τοῦτο χρειάζεται ἀναγκαίως καὶ τὴν παρὰ τῶν ἄλλων συμβουλὴν, κἂν καὶ εἶναι παραμικρὸς, εἰς ἀναπλήρωσιν τῆς ἀτελείας του· ὅθεν εἶπεν ὁ θεῖος Χρυσόστομος· „τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν πολλὰ λαν„θάνει πολλάκις· πολλοὶ δὲ πολλάκις ὑπὲρ τοῦ μὴ φα„νῆναι δεόμενοι συμβουλῆς τῆς παρ' ἑτέρων, εἵλοντο προ„δοῦναι τὴν ὠφέλειαν τὴν ἀπὸ τῆς γνώμης, ἢ δεξά„μενοι τὴν παραίνεσιν διορθῶσαι τὸ ἁμάρτημα, μᾶλ„λον ἀγνοεῖν, ἢ μαθεῖν καταδεξάμενοι· οὐκ εἰδότες, „ὅτι οὐ τὸ μαθεῖν, ἔγκλημα, ἀλλὰ τὸ ἀγνοεῖν, κατη„γορία· οὐ τὸ διδάσκεσθαι, ἀλλὰ τὸ ἐν ἁμαρτίᾳ εἶναι· „ἔστι γάρ ἐστι καὶ παρὰ ἀνθρώπῳ μικρῷ καὶ εὐτελεῖ εὑ„ρεθῆναί τι τῶν δεόντων, ὃ παρὰ τῷ σοφῷ, καὶ μεγά„λῳ οὐχ εὕρηται· ὅπερ οὖν συνιδὼν καὶ ὁ Μωϋσῆς „ἐκεῖνος, ἤκουε μετὰ πάσης ἐπιεικείας τοῦ εἰδωλολά„τρου, (τοῦ πενθεροῦ δηλ.) συμβουλεύοντος, καὶ λέγον„τος· ἄκουσόν μου, καὶ συμβουλεύσω σοι“. (Ἐξ. ιή. 19.) (Λόγ. ιγ'. πρὸς τοὺς ἐγκαλέσαντας περὶ τοῦ μήκους τῶν προοιμίων). Λέγει δὲ καὶ ἡ κοινὴ παροιμία· „ὅπερ σο„φοὺς διέλαθε, „τοῦτο παιδίον εὕρατο“.

17. „Μηδενὶ κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδιδόντες“.

Ἐδῶ διδάσκει ὁ Ἀπόστολος νὰ μὴ κάμνῃ ὁ Χριστιανὸς οὐδεμίαν ἐκδίκησιν εἰς κἀνένα. Καὶ ἐὰν ἐσύ, λέγει, Χριστιανὲ, κατηγορῇς ἐκεῖνον ὁποῦ σὲ ἐκακοποίησε, διὰ τί καὶ ἐσὺ κάμνεις τὸν ἑαυτόν σου ὑπόδικον εἰς τὴν κατηγορίαν τὴν αὐτὴν, μὲ τὸ νὰ ζητῇς νὰ κακοποιήσῃς ἐκεῖνον; καὶ ἂν ἐκεῖνος ὡς κακὸς σὲ ἐκακοποίησε, διὰ τί καὶ ἐσὺ ζηλεύεις τὴν κακίαν ἐκείνου, καὶ τὸν κακοποιεῖς; Βλέπε δὲ, ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι δὲν εἶπεν ὁ Παῦλος, μὴν ἀποδίδετε κακὸν εἰς τὸν πιστὸν Χριστιανὸν, ἀλλὰ εἰς κἀνένα ἁπλῶς καὶ καθολικῶς, κἂν Ἕλληνας ἦναι, κἂν αἱρετικὸς, κἂν ὁποῖος ἄλλος ἦναι. Ὅρα καὶ τὸν 15. Στίχον τοῦ ε'. Κεφαλ. τῆς πρὸς Θεσσαλονικεῖς πρώτης.

„Προνοούμενοι καλὰ ἐνώπιον πάντων ἀνθρώπων“.

Τοῦτο τὸ ἴδιον εἶναι ἐκεῖνο ὁποῦ λέγει ὁ Κύριος εἰς τὸ Εὐαγγέλιον· „οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς „ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων“· (Ματθ. ε'. 16.) μᾶλλον δὲ ἐκεῖνο τὸ ἴδιον ὁποῦ λέγει ὁ Σολομών· „προνοοῦ καλὰ ἐνώπιον Κυρίου καὶ ἀνθρώπων“. (Παρ. γ'. 4.) Παραγγέλλει δὲ ὁ Ἀπόστολος μὲ τὰ λόγια ταῦτα εἰς ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς, ὄχι διὰ νὰ ζῶμεν μὲ κενοδοξίαν, κατὰ τὴν ἀρέσκειαν καὶ ὑπόληψιν τῶν ἀνθρώπων, διὰ τί τοῦτο εἶναι ἁμαρτία μεγάλη· καὶ ὁ Προφήτης καταρᾶται τοὺς ἀνθρωπαρέσκους λέγων· „ὁ Θεὸς διεσκόρπισεν ὀστᾶ ἀνθρωπαρέ-„σκων“. (Ψαλμ. νβ'. 7.) Ἀλλὰ μᾶς διδάσκει μὲ αὐτὰ νὰ μὴ δίδωμεν ἀφορμὴν εἰς ἐκείνους ὁποῦ θέλουν καὶ ζητοῦν ἀφορμὴν διὰ νὰ μᾶς κατηγοροῦν, οὔτε νὰ προξενοῦμεν μὲ κἀμμίαν ἁμαρτίαν κἀνένα σκάνδαλον διὰ λόγων, ἢ διὰ ἔργων, εἰς τοὺς πιστοὺς, ἢ ἀπίστους· καθὼς καὶ ὁ αὐτὸς ἀλλαχοῦ λέγει· „ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ „Θεοῦ“. (α'. Κορ. ι'. 32.) Καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, μὲ τὴν πρόνοιαν ταύτην τῶν καλῶν, ζητεῖ χρεωστικῶς ἀπὸ ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος, τὸ νὰ ἔχωμεν ζωὴν ἀσκανδάλιστον, καὶ ἀπρόσκοπον· διὰ τί πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ὁποῦ παρατηροῦν τὴν ζωήν μας, καὶ ζητοῦν νὰ εὕρουν κἀνένα ἐλάττωμα, διὰ νὰ μᾶς κατηγορήσουν.

18. „Εἰ δυνατὸν, τὸ ἐξ ὑμῶν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρη-„νεύοντες“.

Καλῶς εἶπεν ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος ὅτι, ἂν ἦναι δυνατὸν, νὰ εἰρηνεύωμεν μὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· διὰ τί μερικαῖς φοραῖς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἰρηνεύωμεν μὲ ὅλους, ὅταν ὁ ἀγὼν, καὶ ἡ ὑπόθεσις ἦναι περὶ τῆς εὐσεβείας καὶ πίστεως, ἢ περὶ ἐντολῆς Θεοῦ, καὶ τῆς τῶν ἀδικουμένων βοηθείας. Λέγει λοιπὸν, ἐσὺ Χριστιανὲ τὸ ἐδικόν σου κάμνε, καὶ ὅσον ἀπὸ μέρος ἐδικόν σου, (τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ ἐξ ὑμῶν.) μὴ δίδῃς εἰς κἀνένα αἰτίαν καὶ ἀφορμὴν πολέμων καὶ ταραχῶν· ἐὰν δὲ ἰδῇς τὴν εὐσέβειαν βλαπτομένην, καὶ πολεμουμένην ἀπὸ τοὺς ἐναντίους, ἢ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ φανερῶς καταφρονουμένην, καὶ παραβαινομένην, στέκου καὶ πολέμει γενναίως διὰ τὴν ἀλήθειαν, ἐχθρεύόμενος, ὄχι τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὴν ἀσέβειαν καὶ κακίαν τοῦ ἀνθρώπου· τὸν δὲ ἄνθρωπον ἐλεῶντας, καὶ προνοούμενος διὰ τὴν σωτηρίαν του. Καὶ μὲ τοιοῦτον τρόπον γίνεται δυνατὸν ἐκεῖνο, ὁποῦ ἐφαίνετο πῶς δὲν ἦτον δυνατόν· διὰ τί, ὅσον τὸ κατὰ σὲ, εἰρηνεύεις μὲν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, μάχεσαι δὲ πρὸς μόνην τὴν ἀσέβειαν καὶ ἀδικίαν τῶν ἀνθρώπων (1).

19. „Μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες, ἀγαπητοί· ἀλλὰ δότε τόπον τῇ ὀρ-„γῇ·

(1) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεῖος Αὐγουστῖνος ἑρμηνεύων τὸ ψαλμικὸν ἐκεῖνο· „τέλειον μῖσος ἐμίσουν αὐτοὺς εἰς „ἐχθροὺς ἐγένοντό μοι“. (Ψαλμ. ρλη'. 21.) λέγει, „ὅτι τοῦτο εἶναι τὸ τέλειον μῖσος· ὅταν τινὰς μισῇ „μὲν τὴν κακίαν καὶ ἀσέβειαν τοῦ ἀνθρώπου, ἀγαπᾷ „δὲ τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου· καὶ οὔτε διὰ τὴν φύσιν „ἀγαπᾷ τὴν κακίαν, οὔτε διὰ τὴν κακίαν μισεῖ τὴν „φύσιν“. Ὅρα καὶ τὸ „εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων“. (Ἑβρ. ιβ'. 14.)

„γῇ· γέγραπται γὰρ „ἐμοὶ ἐκδίκησις· ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέ-
„γει Κύριος“. (Δευτερ. λβ'. 35.) (1)

Μὴ ἐκδικῆτε, λέγει, ἐσεῖς οἱ Χριστιανοὶ μόνοι τὸν ἑαυτόν σας, ἀλλὰ δότε τόπον, ϗ ἀφῆτε τὸ πᾶν εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ κάμῃ ἐκεῖνος τὴν ἐκδίκησιν κατ' ἐκείνων ὁποῦ σᾶς ἠδίκησαν, ἢ μὲ οἱονδήποτε τρόπον σᾶς ἐκακοποίησαν· διὰ τὶ, ἐὰν ἐσεῖς τοὺς ἐκδικῆτε, ὁ Θεὸς δὲν τοὺς ἐκδικεῖ· ἐὰν δὲ ἐσεῖς δὲν κάμετε τὴν ἐκδίκησιν, ὁ Θεὸς βέβαια θέλει τοὺς ἐκδικήσει πικρότερα ϗ χειρότερα ἀπὸ λόγου σας. Φέρει δὲ ὁ Ἀπόστολος ϗ μαρτυρίαν ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν, διὰ νὰ βεβαιώσῃ τὸν λόγον του. Καὶ ὁ Προφήτης δὲ Ἱερεμίας οὕτω λέγει· „ὅτι ἐκ„δίκησις παρὰ Θεοῦ ἐστι“. (Ἱερ. ν'. 15.) Ταῦτα δὲ λέγει ὁ Παῦλος, διὰ νὰ παρηγορήσῃ τοὺς μικροψύχους, οἵ τινες κανένα ἄλλο δὲν ἐπιθυμοῦσιν, ὡσὰν τὸ νὰ ἰδοῦν τοὺς ἐχθρούς των νὰ λάβουν ἐκδίκησιν. (2)

20. „Ἐὰν οὖν πεινᾷ ὁ ἐχθρός σου, ψώμιζε αὐτόν· ἐὰν διψᾷ, πό-
„τιζε αὐτόν· τοῦτο γὰρ ποιῶν, ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ
„τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ“.

Περισσοτέραν ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω φιλοσοφίαν ϗ ὑπομονὴν, ζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς ὁ Ἀπόστολος μὲ τοῦτα τὰ λόγια. Καὶ τί λέγω ἐγὼ, λέγει, ὅτι ἐσεῖς οἱ Χριστιανοὶ πρέπει μὲ

(1) Τὸ ῥητὸν τοῦτο οὕτως ἑρμηνεύει ὁ Προκόπιος· „ὁ τόπος δηλοῖ ϗ τὴν εἱρμοῦ τινος ἀκολουθίαν, καθ' ὃ „λέγεται· „μὴ ἐκδικοῦντες ἑαυτοὺς ἀγαπητοὶ, ἀλλὰ „δότε τόπον τῇ ὀργῇ· οἴδαμεν γὰρ τὸν εἰπόντα ἐμοὶ „ἐκδίκησις· ἐμποδίζει γὰρ ἐκδικήσει Θεοῦ, παρεπο„μένῃ τοῖς ἀδίκοις, ὁ ἑαυτὸν ἐκδικῶν, τὸν τῆς προ„νοίας διακόπτων εἱρμόν“. (Σελ. 927. τῆς Πεντατεύχου) Ὁ δὲ θεῖος Ἀμβρόσιος, (Βιβλ. α'. τῶν ὀφφικίων, Κεφ. λς'.) τί θέλετε, λέγει, νὰ ἐκδικῆτε Χριστιανοί; τὸ νὰ ἐκδικῇ τινὰς δὲν εἶναι ἔργον ἀνδρείας, ἀλλὰ ἀσθενείας, ϗ δειλίας. Ὁ δὲ θεῖος Χρυσόστομος λέγει, ὅτι τὸ νὰ φιλῇ μέν τινας τὸν φιλοῦντα, τοῦτο εἶναι τῆς φύσεως· τὸ δὲ νὰ φιλῇ τὸν ἐχθρόν του, τοῦτο εἶναι τῆς χάριτος· ὅθεν ὁ Κλεόβουλος εἷς τῶν ἑπτὰ σοφῶν ἔλεγεν· εὐεργέτει ϗ τὸν φίλον καὶ τὸν ἐχθρόν· τὸν μὲν φίλον, ὅπως συντηρῇς πάντοτε φίλον, τὸν δὲ ἐχθρὸν, ὅπως κτίσῃ φίλον. Καὶ ὁ Αἰλιανὸς δὲ γράφει, ὅτι ὁ Φωκίων καταδικασθεὶς εἰς θάνατον ἀδίκως διὰ τοῦ ποτηρίου τοῦ κωνείου, μετὰ τὸ πιεῖν, ἔπεμψε τὸ ποτήριον τῷ υἱῷ αὐτοῦ, μηνύσας ὅτι νὰ γένῃ αὐτῷ ποτήριον λήθης, ἤτοι νὰ λησμονήσῃ ϗ νὰ μὴ φυλάξῃ ἔχθραν διὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του. Καὶ ὁ Λυκοῦργος τυφλωθεὶς τὸν δεξιὸν ὀφθαλμὸν ἀπὸ ἕνα νέον Ἀλκανδρον τῷ ὀνόματι, ἐπῆρεν αὐτὸν, ϗ ὄχι μόνον δὲν τὸν ἐτιμώρησεν, ἀλλὰ ϗ τὸν εὐεργέτησε. Καὶ ὁ Κύμης τέκτων ἐθανάτωσε Θυραῖον τὸν υἱὸν τοῦ Πιττακοῦ, ἡ δὲ κρίσις ἔστειλε δέσμιον τὸν φονέα πρὸς τὸν Πιττακὸν, διὰ νὰ τὸν κάμῃ ὅ,τι θέλῃ· ὁ δὲ Πιττακὸς ἀπεκρίθη, ὅτι ἡ ἐκδίκησις νικᾶται ἀπὸ τὴν συγχώρησιν. Καὶ ὁ Ἀντίγονος ἐδίδασκεν, ὅτι ἡ πραότης πρέπει νὰ νικᾷ τὴν βίαν. Καὶ ὁ Δαρεῖος φθονῶν τὴν πραότητα τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐπροσεύχετο εἰς τοὺς Θεοὺς, ἢ νὰ νικήσῃ αὐτὸς τὸν Ἀλέξανδρον κατὰ τὴν πραότητα· ἢ ἂν στερηθῇ ἀπὸ τὴν Βασιλείαν, νὰ γένῃ Βασιλεὺς, ὄχι ἄλλος, ἀλλὰ ὁ Ἀλέξανδρος. Εἰ δὲ ϗ ἀπορεῖς, διὰ τί ὁ θεῖος Χρυσόστομος εἶπεν ἀνωτέρω, ὅτι τὸ φιλεῖν τὸν ἐχθρὸν εἶναι τῆς χάριτος, εἰς καιρὸν ὁποῦ ϗ οἱ Ἐθνικοὶ τοῦτο ἐκατώρθωσαν, σοὶ ἀποκρίνεται ὁ Μέγας Ἀθανάσιος (Λόγῳ β'. κατὰ Ἑλλήνων.) ὅτι διαφορὰ εἶναι ἀναμεταξὺ εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τοὺς ἐργαζομένους τὰς ἀρετὰς, ϗ εἰς τοὺς Ἕλληνας· διὰ τί οἱ μὲν Χριστιανοὶ, μὲ ταπείνωσιν πράττουν τὰς ἀρετὰς, οἱ δὲ Ἕλληνες ἔπραττον αὐτὰς μὲ δόξαν καὶ ὑπερηφάνειαν· ὅθεν μαζὶ μὲ τὰς ἀρετὰς, εἶχον συμπεπλεγμένας ϗ τὰς κακίας. (παρὰ Κορεσσίῳ.) Ὁ δὲ Μέγας Βασίλειος ἐρωτηθεὶς, τί εἶναι τὸ „δότε τόπον τῇ ὀργῇ“; ἀποκρίνεται „ἢ „τὸ μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ· καθὼς γέγραπται, ἀλ„λὰ ϗ τῷ τύπτοντι ἐπὶ τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέ„ψαι ϗ τὴν ἄλλην: ἢ τὸ ὅταν διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ „πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην“. (Ὅρ. κατ' ἐπιτομ. ρμδ'.)

(2) Διὰ τί οἱ μεγαλόψυχοι, ϗ ἀληθινοὶ Χριστιανοὶ, ϗ ἐκεῖνοι ὁποῦ ἀγαποῦν νὰ σωθοῦν, δὲν πρέπει νὰ παραδίδουν τοὺς ἐχθρούς των εἰς τὸν Θεὸν, καὶ εἰς τὴν χεῖρα τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ τοὺς ἐκδικήσῃ ἐκεῖνος· καθὼς κάμνουν μερικοὶ ἀνόητοι, καὶ μικρόψυχοι Χριστιανοὶ, λέγοντες διὰ τὸν ἐχθρόν τους· ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ τὸ εὕρῃ! ὁ Θεὸς νὰ τὸν παιδεύσῃ! ἀλλ' οὐδὲ πρέπει νὰ μὴ τοὺς ἐκδικοῦν αὐτοὶ, ὄχι μὲ ἀγάπην ϗ καλὸν σκοπὸν, ἀλλὰ μὲ σκοπὸν ϗ γνώμην, διὰ νὰ τοὺς ἐκδικήσῃ χειρότερα ὁ Θεὸς, πρῶτον, διὰ τί τοῦτο εἶναι χειρότερον, παρὰ ἂν ἤθελαν παραδώσουν αὐτοὶ τοὺς ἐχθρούς των εἰς κριτὰς, ϗ τιμωρίας θανατηφόρους· διὰ τί ὁ Θεὸς, ὅταν παιδεύῃ ϗ ἐκδικῇ τινα, τὸν παιδεύει, καὶ τὸν ἐκδικεῖ (ἀγκαλὰ ϗ δικαίως) μὲ ὑπερβολικὰς, ϗ αἰωνίους τιμωρίας.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει· „φοβερὸν τὸ ἐμπε„σεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος“. (Ἑβρ. ι'. 31.) Καὶ ὁ Χρυσόστομος· „τίς ἀνθρώπων δύναται κολάσαι οὕ„τως, ὡς ἐκόλασεν ὁ Θεὸς, κατακλυσμὸν ποιήσας, „ϗ πανωλεθρίαν παντὸς γένους, ϗ μετὰ μικρὸν, πῦρ „ἄνωθεν βρέξας, καὶ πάντας ἄρδην ἀφανίσας; ποίας
„αἰ-

μὲ ὅλους νὰ εἰρηνεύετε; ἐγὼ σᾶς δίδω ἐντολὴν, καὶ νὰ εὐεργετῆτε ἀκόμη τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἀδικήσαντάς σας, καὶ νὰ τοὺς τρέφετε, καὶ νὰ τοὺς ποτίζετε· διὰ τί κάμνοντες τὰς εὐεργεσίας ταύτας εἰς τοὺς ἐχθρούς σας, θέλετε σωρεύσετε κάρβουνα ἀναμμένα εἰς τὴν κεφαλήν τους. (1) Λέγει δὲ τοῦτο ὁ Παῦλος, ἀ. μὲν, διὰ νὰ παρηγορήσῃ τὴν ἀσθένειαν καὶ μικροψυχίαν τοῦ ἀδικηθέντος Χριστιανοῦ, καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς τοῦ ἐχθροῦ του παιδείας, νὰ τὸν κάμῃ προθυμότερον εἰς τὸ νὰ εὐεργετῇ τὸν ἐχθρόν του· ἐπειδὴ εἰς ἕνα ὁποῦ ἀδικηθῇ, ἄλλο πρᾶγμα δὲν εἶναι γλυκύτερον καὶ ποθεινότερον, ὡσὰν τὸ νὰ ἰδῇ τὸν ἄνθρωπον, ὁποῦ τὸν ἀδίκησε νὰ παιδεύεται (2), καὶ ὡσὰν νὰ τοῦ λέγῃ ταῦτα ὁ Ἀπόστολος· θέλεις, Χριστιανὲ, ἐσὺ ὁποῦ ἀδικήθης, νὰ

„ἀνθρώπου τιμωρία δύναται εἶναι τοιαύτη; . . ὥσπερ „γὰρ ἡ φιλανθρωπία αὐτοῦ μεγάλη, οὕτω καὶ ἡ κόλα„σις". (Ὁμιλ. θ'. εἰς τὴν ά. πρὸς Κορινθ.) Καὶ β'. διὰ τί τοῦτο εἶναι ἀλλότριον τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς τῶν Χριστιανῶν πολιτείας, ἤτοι τὸ νὰ μὴν ἐκδικοῦν αὐτοὶ τοὺς ἐχθρούς των, μὲ σκοπὸν διὰ νὰ τοὺς ἐκδικήσῃ χειρότερα ὁ Θεός, ἐπειδὴ οἱ Χριστιανοὶ ἔχουν χρέος, ὄχι μόνον νὰ συγχωροῦν αὐτοὶ τοὺς ἐχθρούς των, ἀλλὰ καὶ νὰ παρακαλοῦν ἀκόμη τὸν Θεὸν, ὄχι νὰ τοὺς ἐκδικήσῃ καὶ νὰ τοὺς παιδεύσῃ, ἀλλὰ νὰ τοὺς συγχωρήσῃ, καὶ νὰ τοὺς σώσῃ· οὕτω γὰρ προστάζει ὁ Θεὸς νὰ κάμνουν οἱ Χριστιανοὶ λέγων· „προσεύχε„σθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς, καὶ διωκόντων ὑ„μᾶς". (Ματθ. ε. 44.) Τοῦτο δὲ τὸ νόημα ὁποῦ λέγω ἐδῶ, τὸ φανερόνει καὶ ὁ Ἀπόστολος παρακάτω στίχ. 21. Ἀλλ' ἤθελεν ἀπορήσῃ τινὰς, πῶς ὁ Κύριος παρεδίδου εἰς τὸν Θεὸν ἐκείνους, ὁποῦ τὸν ἐλοιδόρουν, καὶ τὸν ἐβασάνιζον; λέγει γὰρ ὁ Ἀπόστολος Πέτρος· „ὃς λοιδορούμενος, οὐκ ἀντελοιδόρει· πάσχων, „οὐκ ἠπείλει· παρεδίδου δὲ, τῷ κρίνοντι δικαίως, ἤ„τοι τῷ Θεῷ". (ά. Πέτρ. β'. 23.) Καὶ εἰς τοῦτο ἀποκρινόμεθα, ὅτι ναὶ παρεδίδεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τοὺς λοιδοροῦντας, καὶ σταυροῦντας αὐτόν· ὄχι ὅμως μὲ σκοπὸν διὰ νὰ τοὺς παιδεύσῃ καὶ νὰ τοὺς ἐκδικήσῃ ἐκεῖνος, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς συγχωρήσῃ, καὶ νὰ τοὺς ἀφήσῃ τὴν ἁμαρτίαν· καὶ δῆλον ἀπὸ τὴν προσευχὴν ὁποῦ ἔκαμεν ὑπὲρ αὐτῶν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, λέγων· „Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς". (Λουκ. κγ'. 34.)

Ὁ δὲ Μέγας Βασίλειος τοῦτο τὸ ῥητὸν ἑρμηνεύει οὕτως· „ἀνεξικακία Χριστοῦ τὴν τοῦ διαβόλου θρασύτητα „κατέβαλεν· οὐκ ὠργίσθη τοῖς ὑβρίζουσιν, ἀλλὰ πα„ρεδίδου τῷ κρίνοντι δικαίως· πάσει κρίσιν ἐδέξατο „κατὰ τὸ ἀνθρώπινον σχῆμα". (ἐν τοῖς ἀσκητικοῖς) Ὄχι μόνον δὲ οἱ Χριστιανοὶ δὲν πρέπει νὰ ἐκδικοῦν τοὺς ἐχθρούς των, ἀλλ' οὐδὲ νὰ ἀναστενάζουν κατ' αὐτῶν, καθὼς τοὺς παραγγέλλει ὁ Ἀδελφόθεος Ἰάκωβος λέγων· „Μὴ „στενάζετε κατ' ἀλλήλων ἀδελφοί, ἵνα μὴ κατακριθῆ„τε". (Ἰάκ. ε. 9.) ὅπερ ἑρμηνεύων ὁ σοφὸς Φώτιος λέγει, ὅτι εἶναι πλέον εὐκολώτερον νὰ μὴν ἀναστενάζουν κατὰ τῶν ἐχθρῶν τους, παρὰ τὸ νὰ μὴ τοὺς ἐκδικοῦν· καὶ λοιπὸν ἂν τὸ δυσκολώτερον κατορθόνουσιν, ἤτοι τὸ νὰ μὴ κάμνουν ἐκδίκησιν, πόσῳ μᾶλλον δύνανται νὰ κατορθώσουν τὸ εὐκολώτερον, ἤτοι τὸ νὰ μὴ στενάζουν κατὰ τῶν ἐχθρῶν τους· „εἰ γὰρ καὶ ὀξὺν θυμὸν ἐμπλῆ„σαι, καὶ ἀντιλυπῆσαι, καὶ τὴν ζημίαν πᾶσαν ἀνα„καλέσασθαι· τούτων δὲ τηλικούτων, καὶ σφόδρα γεν„ναίας ψυχῆς δεομένων ὥστε παριδεῖν. . . . εἰ οὖν τούτων „τῶν ἀρεστῶν δυνατὸς ἐγένου κρατῆσαι παθῶν, πῶς οὐ„χὶ μᾶλλον καὶ τὸ στενάζειν ἐλάσεις ἀπὸ σοῦ; πρᾶγμα „οὕτως εὐτελὲς, καὶ μηδὲν κέρδος δυνάμενον παρασχεῖν"; (Ἀμφιλοχ. ζητήμ. ρνζ'.)

(1) Ὁ σοφὸς Φώτιος τὰ κάρβουνα ὁποῦ λέγει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος, τὰ ἐνόησε τροπολογικῶς, ὅτι δηλαδὴ, εἶναι τὸ πῦρ τῶν πειρασμῶν, καὶ θλίψεων ἐκείνων, ὁποῦ ὁ ἀδικήσας ἐπροξένησεν εἰς τὸν ἀδικηθέντα, τὸ ὁποῖον πῦρ στρέφει εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀδικήσαντος· ἢ οἱ ἀναμμένοι ἄνθρακες ὁποῦ σωρεύονται εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀδικήσαντος ἐχθροῦ, ἐξ αἰτίας τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ ἀδικηθέντος, εἶναι οἱ πεπυρωμένοι λογισμοὶ τῆς μετανοίας, τοὺς ὁποίους στρέφει εἰς τὸν νοῦν του ὁ ἀδικήσας, μετανοῶν, διὰ τί ἀδίκησε τὸν ἀδελφόν του, ἢ τὸν ἐκακοποίησε, κατὰ τὸν αὐτὸν Φώτιον. Καὶ τοῦτο δὲ ἀκόμη τὸ ὄντως ἀξιόλογον νόημα προσημειοῖ ὁ αὐτὸς ἱερὸς Φώτιος, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἐκδικεῖ, ἤγουν δὲν κάμνει ἐκδίκησιν εἰς βοήθειαν ἐκείνου ὁποῦ μὲ κακὸν σκοπὸν καὶ γνώμην παραδίδει τὸν ἐχθρόν του εἰς τὸν Θεὸν διὰ νὰ τὸν ἐκδικήσῃ ἐκεῖνος, ὄχι· διὰ τί ὁ Θεὸς διαφεντεύει ναὶ, καὶ ἐκδικεῖ, μὰ τὸν καλὸν καὶ πρᾶον ἄνθρωπον, καὶ ὄχι ἐκεῖνον ὁποῦ ἐκδικεῖ τὸν ἑαυτόν του μὲ τὸν θυμὸν, καὶ μὲ τὴν κακὴν προαίρεσιν, καὶ ἐκεῖνον ὁποῦ μὲ τὰς εὐεργεσίας πονηρεύεται διὰ νὰ κακοποιήσῃ τὸν ἐχθρόν του. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ὁ Θεὸς θετέον, παιδεύσῃ ἐκεῖνον, ἀλλ' ὅμως ὁ εὐεργετῶν τὸν ἐχθρόν του μὲ σκοπὸν κακὸν, διὰ νὰ τὸν παιδεύσῃ ὁ Θεὸς περισσότερον, αὐτὸς νικᾶται ἀπὸ τὸ κακὸν, καὶ χάνει τὸν μισθόν του. (Ἀμφιλόχ. ζητήμ. να'.)

Ὁ δὲ θεῖος Αὐγουστῖνος, (λόγῳ περὶ τοῦ χρόνου) καὶ ὁ Ἱερώνυμος, ἄνθρακας λέγουσιν ἀνάψεις τῷ ἐχθρῷ μεγίστου πρὸς σὲ ἔρωτος. Ἄλλοι δὲ ἄνθρακας πυρὸς ἐνόησαν, τὸ κοκκινάδι ὁποῦ λαμβάνει εἰς τὸ πρόσωπον ὁ ἐχθρὸς ἀπὸ τὴν ἐντροπὴν, ὅταν εὐεργετῆται ἀπὸ τὸν παρ' αὐτοῦ ἀδικηθέντα. (παρὰ Κορνηλίῳ) Καὶ ὁ Θεολόγος δὲ Γρηγόριος τοὺς ἄνθρακας ἐνόησεν ἀντὶ τῶν πεπυρωμένων λογισμῶν τῆς διανοίας, καὶ τοῦ ἡγεμονικοῦ, οὕτω λέγων· „Καὶ τοῖς καλοῖς ἄνθραξι βοηθώ„μεθα, τὸ διανοητικὸν ἡμῶν ἀνάπτουσι, καὶ καθαίρου„σι παρὰ τοῦ πῦρ ἐλθόντος βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν, τὸ „τῶν μοχθηρῶν ἕξεων ἀναλωτικὸν, καὶ τὴν ἀνάψιν ἐ„πιταχύνοντος". (Λόγ. εἰς τὸ Πάσχα) Ὅπερ ἑρμηνεύων ὁ σοφὸς Νικήτας· „τούτους τοὺς ἄνθρακας, θείους „καὶ πνευματικοὺς λογισμοὺς ἐνόησε, τοὺς νοῦν θερμαί„νοντας καὶ ἀνάπτοντας· τὸ δὲ καθαίρουσι προσθεὶς, τοῦ „ἄνθρακος ἐκείνου ἐμνήσθη, καὶ τοῦ Σεραφεὶμ, καὶ τῆς „ἐντεῦθεν τοῦ Ἡσαΐου καθάρσεως". Σημείωσαι δὲ ὅτι τὸ ῥητὸν τοῦτο ἐρανίσθη ὁ Ἀπόστολος ἀπὸ τὸν Σολομῶντα, αὐτολεξεὶ τοῦτο λέγοντα. (Παρ. κέ. 23.) Καὶ τοῦτο τὸ ἴδιον ἐννοῶν ὁ Θεολόγος, εἶπεν ἀνωτέρω, ὅτι οἱ ἄνθρακες ἀνάπτουσι τὴν κεφαλὴν, ἤτοι τὸ διανοητικόν.

(2) Διὰ τοῦτο λέγει καὶ ὁ Θεοδώρητος· „εἰδέναι „μέντοι χρὴ, ὡς οὐκ ἐπὶ τούτῳ θεραπεύειν προσήκει τοὺς „δυσμενεῖς, ἵνα μείζους ἐκεῖνοι τίσωσι δίκας· ὁ γὰρ „θεῖος

νὰ ἐκδικήσῃς ἐκεῖνον ὁποῦ σὲ ἀδίκησεν, εὐεργέτησον αὐτὸν, καὶ τότε τὸν ἐκδίκησες περισσότερον. Διὰ τοῦτο καὶ εἶπεν, ὅτι κάρβουνα ἀναμμένα θέλεις σωρεύσεις εἰς τὴν κεφαλήν του, φανερόνωντας μὲ τὸν λόγον τοῦτον, τὴν ὑπερβολικὴν τιμωρίαν ὁποῦ προξενεῖ μὲ τὰς εὐεργεσίας ὁ ἀδικηθεὶς εἰς τὸν αὐτὸν ἀδικήσαντα· καθὼς καὶ ἀνωτέρω εἶπε, νὰ μὴν ὀργίζωνται οἱ ἀδικηθέντες Χριστιανοὶ κατὰ τῶν ἀδικησάντων αὐτοὺς, ἀλλὰ νὰ δίδουν τόπον εἰς τὴν κατ᾽ αὐτῶν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ. β. δὲ, εἶπε τὸν λόγον αὐτὸν ὁ Ἀπόστολος, διὰ νὰ συμμαζώξῃ, καὶ νὰ σωφρονίσῃ μὲ τὸν φόβον τῆς τιμωρίας καὶ τὸν ἀδικήσαντα Χριστιανόν. γ. εἶπε τοῦτο, διὰ νὰ μεταβληθῇ ὁ ἀδικήσας ἐχθρὸς ἀπὸ τὴν κακίαν του, βλέπωντας, ὅτι εὐεργετεῖται ἀπὸ ἐκεῖνον ὁποῦ ἀδίκησε· καὶ δ. διὰ νὰ μεταβληθῇ καὶ ὁ ἀδικηθεὶς Χριστιανὸς ἀπὸ τὴν μνησίκακον προαίρεσιν ὁποῦ ἔχει· διὰ τὶ τρέφωντας, καὶ ποτίζωντας, καὶ εὐεργετῶντας τὸν ἐχθρόν του, ἀπὸ τοῦτο μαλακόνεται, ὅσον καὶ ἂν ἦναι σκληρὸς, καὶ ἀγαπᾷ τὸν ἐχθρόν του, καὶ δὲν ἐπιθυμεῖ πλέον τὴν τιμωρίαν του καὶ ἐκδίκησιν.

21. „Μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν“.

Μὲ τὰ λόγια ταῦτα φανερόνει ὁ Ἀπόστολος, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ δὲν πρέπει νὰ τρέφουν, καὶ νὰ ποτίζουν, καὶ νὰ εὐεργετοῦν τοὺς ἐχθρούς των, μὲ τοιαύτην γνώμην καὶ σκοπὸν, διὰ νὰ τοὺς ἐκδικήσῃ ὁ Θεὸς, καὶ νὰ τοὺς τιμωρήσῃ περισσότερον· ὄχι· διὰ τὶ ἐὰν τοῦτο κάμνουν, εἶναι χειρότεροι ἀπὸ ὅλους τοὺς κακοποιοὺς ἀνθρώπους. Λέγει γάρ· μὴ νικᾶσαι ἐσὺ Χριστιανὲ, ἀπὸ τὸ κακὸν, ἤγουν μὴν εὐεργετῇς καὶ ἀγαθοποιῇς τοὺς ἐχθρούς σου, μὲ προαίρεσιν μνησίκακον, μηδὲ γίνεσαι καὶ ἐσὺ κατὰ τοῦτο κακοποιὸς καὶ ἐκδικητής· νικᾶσαι γὰρ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἀπὸ τὸ κακὸν, καὶ ὄχι νικᾷς τὸ κακόν· ἀλλὰ μᾶλλον σπούδαζε καὶ ἀγωνίζου μὲ τὴν καλοσύνην καὶ ἀγαθοποιΐαν σου, νὰ νικήσῃς τὸν ἐχθρόν σου, καὶ νὰ τὸν μεταβάλῃς ἀπὸ τὴν κακίαν του· διὰ τὶ ὁ ἐχθρός σου, ὅταν βλέπῃ πῶς ἐσὺ ὁποῦ ἀδικήθης ἀπὸ αὐτὸν, τὸν εὐεργετεῖς, κἂν σκληρὸς καὶ ἄσπλαγχνος ἦναι, κἂν θηρίον ἀνήμερον, βέβαια θέλει μεταβάλῃ τὴν κακίαν του, καὶ θέλει ζητήσει συγχώρησιν ἀπὸ λόγου σου, καὶ ἀκολούθως θέλει διορθωθῇ. Ἐκεῖνο λοιπὸν ὁποῦ εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Ἀπόστολος διὰ παρηγορίαν τῶν μικροψύχων Χριστιανῶν, τώρα ἐδῶ τὸ ἐκαθάρισε, καὶ τὸ ἐδίδαξε τελειότερον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ.

1. „Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω“.

Ἐπειδὴ ὁ Ἀπόστολος ἀρκετὰ ἐδιώρθωσε τὰ ἤθη τῶν ἀκροατῶν Χριστιανῶν, καὶ ἐδίδαξεν αὐτοὺς, πῶς νὰ εἶναι εἰς τοὺς ἐχθρούς των εὔνοϊκοὶ, καὶ ἀμνησίκακοι, λέγει τώρα ἐδῶ εἰς αὐτοὺς καὶ ταύτην τὴν παραγγελίαν, ἤγουν διδάσκει κάθε ψυχὴν, κἂν Ἱερεὺς, καὶ Ἀρχιερεὺς ἦναι, κἂν Μοναχὸς, κἂν Ἀπόστολος, ὄχι ἁπλῶς νὰ πείθεται, ἀλλὰ νὰ ὑποτάσσεται εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐξουσιαστὰς καὶ ἄρχοντας· διὰ τὶ αὐτὴ ἡ ὑποταγὴ δὲν ἀνατρέπει τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν πίστιν. Παραγγέλλει δὲ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, δὲν διδάσκει ἀποστασίαν, καὶ ἀπείθειαν εἰς τοὺς ἐξουσιαστὰς, ἀλλὰ μᾶλλον εὐγνωμοσύνην, καὶ εὐπείθειαν εἰς αὐτούς (1).

„Οὐ

„θεῖος Ἀπόστολος ταῦτα προσέθηκε, σβέσαι τῷ ἀδικημένῳ βουλόμενος τὸν θυμὸν, οὐ τῷ ἀγαθῷ τὸ κακὸν αὐξῆσαι πειρώμενος· ὅτι γὰρ φιλοσοφεῖν κελεύει, καὶ τὰ ἑξῆς διδάσκει“.

(1) Διὰ ὀκτὼ αἰτίας ἀριθμεῖ ἐδῶ ὁ Παῦλος, ὅτι πρέπει νὰ ὑποτάσσωνται οἱ Χριστιανοὶ εἰς τὰς ἐξουσίας. α. ὅτι εἶναι ἐντολὴ Θεοῦ. β. ὅτι οἱ ἄρχοντες καὶ ἐξουσιασταὶ εἶναι λειτουργοὶ Θεοῦ. γ. ὅτι τιμωροῦσι τοὺς κακοὺς διὰ μαχαίρας. δ. ὅτι πρέπει νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς αὐτοὺς διὰ τὴν ὑπακοήν. ε. ὅτι ὁ Θεὸς κατακρίνει τοὺς μὴ ὑπακούοντας τοῖς ἐξουσιασταῖς. ς. ὅτι διὰ τοῦτο δίδονται εἰς τοὺς ἐξουσιαστὰς καὶ τὰ χαράτζια. ζ. ὅτι τοῦ Χριστιανοῦ εἶναι ἴδιον νὰ τιμᾷ τοὺς ὑπερέχοντας. η. καὶ διὰ τὴν κοινὴν εἰρήνην πρέπει εἰς αὐτοὺς νὰ ὑποτασσώμεθα. (παρὰ Κορεσσίῳ.) Διὰ τοῦτο εἶπε καὶ ὁ Κορυφαῖος Πέτρος· „ὑποτάγητε οὖν πάσῃ ἀνθρωπίνῃ κτίσει διὰ τὸν Κύριον, εἴτε βασιλεῖ ὡς ὑπερέχοντι, εἴτε ἡγεμόσιν ὡς δι᾽ αὐτοῦ πεμπομένοις εἰς ἐκδίκησιν μὲν, κακοποιῶν, ἔπαινον δὲ ἀγαθοποιῶν· ὅτι οὕτως ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ“. (α. Πέτρ. β. 13.) Πλὴν πρέπει νὰ προσέχωμεν, καὶ ὅταν τύχῃ κανένας ἐξωτερικὸς ἐξουσιαστὴς νὰ μᾶς βιάζῃ νὰ ἀρνηθῶμεν τὴν πίστιν μας, ἢ νὰ παραβῶμεν καμμίαν ἐντολὴν Θεοῦ, τότε πρέπει νὰ μὴν ὑποτασσώμεθα εἰς αὐ-

„Οὐ γάρ ἐστιν ἐξουσία, εἰμὴ ἀπὸ Θεοῦ· αἱ δὲ οὖσαι ἐξουσίαι, ὑπὸ Θεοῦ „τεταγμέναι εἰσίν“.

Τί λέγεις ὦ μακάριε Παῦλε; κάθε ἄρχων, καὶ ἐξουσιαστὴς ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐχειροτονήθη; Δὲν λέγω τοῦτο, μᾶς ἀποκρίνεται ὁ θεῖος Παῦλος, οὐδὲ συγκεκριμένως διὰ τὸν κάθε μερικὸν ἄρχοντα ὁ λόγος μου εἶναι· ἀλλὰ διὰ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ καθ᾽ ἑαυτὸ ἀφῃρημένον καὶ καθολικὸν τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς ἀρχῆς· διότι τὸ νὰ ἦναι ἀρχὴ καὶ ἐξουσία εἰς τὸν Κόσμον, καὶ ἄλλοι μὲν, νὰ ἄρχουσι καὶ νὰ ἐξουσιάζουσιν, ἄλλοι δὲ, νὰ ἄρχωνται καὶ νὰ ἐξουσιάζωνται, ὥστε ὅπου νὰ μὴ γίνωνται ἀταξίαις, καὶ νὰ μὴν ἦναι ἄνω καὶ κάτω τὰ πράγματα καὶ συγκεχυμένα, τοῦτο εἶναι ἔργον καὶ ἀποτέλεσμα τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας τε καὶ προνοίας. Διὰ τοῦτο δὲν εἶπεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἄρχων καὶ ἐξουσιαστὴς, ἀλλ᾽ εἶπεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐξουσία, εἰμὴ ἀπὸ Θεοῦ· ὥστε, διὰ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ καθ᾽ αὐτὸ τῆς ἀρχῆς, ὁμιλεῖ ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος (1), καθὼς καὶ ὁ Παροιμιαστὴς ὅταν λέγει „παρὰ Κυρίου ἁρμόζεται γυνὴ ἀνδρί“· (Παρ. ιθ΄. 14.) δὲν λέγει, ὅτι κάθε ἄνδρα ὅπου συνευρίσκεται μὲ γυναῖκα, ὁ Θεὸς τὸν συνάπτει· διατὶ ἂν ἦτον ἔτζι, θέλομεν εἰπῇ, ὅτι συνάπτει καὶ τοὺς μὲ πορνείαν, ἢ μοιχείαν, καὶ ἄλλας ἀθεμιτογαμίας συναπτομένους· ἀλλὰ λέγει, ὅτι ὁ Θεὸς ἁπλῶς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τοῦ γάμου ἐποίησε, καὶ τοιοῦ-

αὐτοὺς, ἀλλὰ νὰ ἀντιστεκώμεθα μέχρι θανάτου, ἐνθυμούμενοι τὸν λόγον τῶν Ἀποστόλων, ὃν εἶπον πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων· „πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον „ἢ ἀνθρώποις“. (Πράξ. ε΄. 29.) Καὶ τὸν λόγον τοῦ Δαβίδ· „Καὶ ἐλάλουν ἐν τοῖς μαρτυρίοις σου ἐναντίον „βασιλέων, καὶ οὐκ ᾐσχυνόμην“. (Ψαλμ. ριη΄.) Ὁ δὲ σοφὸς Θεοδώρητος εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ῥητοῦ τούτου λέγει· „οὐ γὰρ τοῦ Θεοῦ χειροτονία τῶν ἀδίκων ἡ ἐξου„σία, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ τῆς ἡγεμονίας οἰκονομία· εὐμενὴς „μέν τοι ὢν (ὁ Θεὸς δηλ.) δίδωσιν ἄρχοντας, τιμῶν„τας τὸ δίκαιον· „δώσω γὰρ ὑμῖν, φησι, ποιμένας „κατὰ τὴν καρδίαν μου, καὶ ποιμανοῦσιν αὐτοὺς ποιμαί„νοντες μετ᾽ ἐπιστήμης“. (Ἱερ. γ΄. 15.) Καὶ πάλιν· „ἐπιστήσω τοὺς κριτάς σου ὡς τὸ πρότερον, καὶ τοὺς συμ„βούλους σου ὡς τὸ ἀπαρχῆς, καὶ μετὰ ταῦτα κληθήσῃ „Πόλις δικαιοσύνης, Μητρόπολις πιστὴ Σιών“. (Ἡσ. „α΄. 26) Παιδεῦσαι δὲ πλημμελοῦντας βουλόμενος, καὶ „παρὰ πονηρῶν ἀρχόντων ἄρχεσθαι συγχωρεῖ· „ἐπιστή„σω γάρ φησι νεανίσκους ἄρχοντας αὐτῶν, καὶ ἐμπαῖ„κται κυριεύσουσιν αὐτῶν“. (Ἡσ. γ΄. 4.) Καὶ πάλιν ὁ Ἡσαΐας· „οἱ ἄρχοντές σου ἀπειθοῦσι, κοινωνοὶ „κλεπτῶν, ἀγαπῶντες δῶρα, διώκοντες ἀνταπόδομα“. (Ἡσ. α΄. 23.) Καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ· „οἱ ἄρχοντες αὐ„τῆς, ἐν μέσῳ αὐτῆς, ὡς λύκοι ἁρπάζοντες ἁρπάγ„ματα, ψυχὰς κατεσθίοντες ἐν δυναστείᾳ“. (Ἰεζεκ. κβ΄. 27.) Καὶ ὁ Σοφονίας· „οἱ ἄρχοντες αὐτῆς ἐν „αὐτῇ, ὡς λέοντες ὠρυόμενοι· οἱ κριταὶ αὐτῆς, ὡς „λύκοι τῆς Ἀραβίας, οὐχ ὑπελίποντο εἰς τὸ πρωΐ“. (Σοφ. γ΄. 4.)

(1) Ἄξιον δὲ ἀπορίας εἶναι, διατὶ προϊὼν ἔμπροσθεν ὁ Παῦλος, οὐχὶ ἀφῃρημένως, ἀλλὰ συγκεκριμένως προφέρει τὸν λόγον, λέγων, ὅτι ὁ ἄρχων (ἀλλ᾽ οὐχὶ δηλ. ἡ ἀρχὴ) Θεοῦ διάκονός ἐστι, καὶ ἄλλα ὅμοια; ἔστιν οὖν εἰπεῖν εἰς λύσιν τῆς ἀπορίας· ὅτι ὄχι μόνον ἡ ἐξουσία καὶ ἀρχὴ ἀφῃρημένως, εἶναι ἀπὸ τὸν Θεὸν τεταγμένη, ἤτοι κατὰ τὸ προηγούμενον θέλημα τοῦ Θεοῦ διωρισμένη, ἀλλὰ καὶ κάθε ἐξουσιαστὴς καὶ ἄρχων· ἀλλὰ ποῖος ἄρχων, καὶ ἐξουσιαστής; ὁ νομίμως δηλαδὴ ἔχων τὴν ἐξουσίαν καὶ ἀρχὴν ταύτην, ὁ ἀληθὴς, ὁ ἄξιος τῆς ἀρχῆς, καὶ ὁ μὴ τύραννος ὤν· καὶ οὗτος γὰρ ἀπὸ τὸν Θεὸν δίδοται τοῖς ἀνθρώποις κατὰ θέλημα Θεοῦ προηγούμενον· καθ᾽ ὃ καὶ εἴρηται ὅτι „καρδία Βασιλέως ἐν χει„ρὶ Θεοῦ“. (Παρ. κα΄. 1.) τοῦ νομίμου δηλ. τοῦ μὴ τυράννου, τοῦ τῆς κλήσεως ὄντος ἀξίου· ἐπειδὴ κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον· „βασιλεία ἐστὶν ἔννομος ἐπιστασία“. (εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροιμ.) Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς Βασίλειος, ἑρμηνεύων τὸ τοῦ Ἡσαΐου· „ἱμάτιον ἔχεις „ἀρχηγὸς ἡμῶν γενοῦ“. (Ἡσ. γ΄. 6.) ὁρίζει ποῖος εἶναι ὁ ἀληθὴς ἄρχων· „ὁ ἀληθῶς ἄρχων, οὐκ ἐκ τῶν „ἔξωθεν συμβόλων γνωρίζεται, οἷον πορφύρας, χλα„νίδος, καὶ διαδήματος, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ ἔχειν τὴν ἀρχικὴν „ἀρετήν· ὁ γὰρ ἀγόμενος ὑπὸ τῶν ἡδονῶν, καὶ ἀγό„μενος ἐπιθυμίαις ποικίλαις, δοῦλος ὢν τῆς ἁμαρτίας, ἀνεπιτήδειός ἐστι πρὸς τὸ ἄρχειν“. Ὅσοι δὲ βασιλεῖς, καὶ ἄρχοντες, καὶ ἐξουσιασταὶ δὲν εἶναι νόμιμοι, καὶ γνήσιοι, καὶ ἀληθεῖς, αὐτοὶ ὄχι μόνον δὲν δίδονται ἀπὸ τὸν Θεὸν, (ἤτοι κατὰ τὸ προηγούμενον Θεοῦ θέλημα, εἰμὴ κατὰ τὸ ἑπόμενον, καὶ κατὰ συγχώρησιν μόνην, καὶ παραχώρησιν) ἀλλ᾽ οὐδὲ βασιλεῖς, καὶ ἄρχοντες, καὶ ἐξουσιασταὶ εἶναι ἄξιοι νὰ ὀνομάζωνται· ἀλλὰ μόνον τύραννοι, καὶ ἀδικηταὶ, καὶ ἀντικείμενοι, καθὼς ἡ θεία Γραφὴ, σατανᾶν, ἤτοι ἀντικείμενον ὀνομάζει τὸν Ἄδερ Βασιλέα Συρίας, ἤτοι τῆς Δαμασκοῦ· οἱ γὰρ μὴ τὸ πρᾶγμα τῆς ἀρχῆς, νομίμως καὶ ἀληθῶς ἔχοντες, οὗτοι οὐδὲ τοῦ ὀνόματος τῆς ἀρχῆς εἰσιν ἄξιοι. Εἰ δὲ καὶ ἤθελε προτείνοι τινὰς πῶς ὁ Σολομὼν λέγει· „δι᾽ ἐμοῦ Βασιλεῖς βασιλεύουσι, καὶ οἱ δυνάσται „γράφουσι δικαιοσύνην... καὶ τύραννοι δι᾽ ἐμοῦ κρατοῦσι „γῆς“. (Παρ. η΄. 15.) ἀποκρινόμεθα πρὸς αὐτὸν, μετὰ τοῦ Νύσσης Γρηγορίου, ὅτι βασιλεῖς μὲν ἐννοοῦνται, οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, οἱ τῆς ἀϊδίου Βασιλείας ἀξιούμενοι, ὡς εἶπεν ὁ Κύριος· „μακάριοι οἱ „πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία „τῶν οὐρανῶν“. Δυνάσται δὲ, οἱ κατὰ τῶν παθῶν δυναστεύοντες, καὶ μὴ δουλεύμενοι τῇ δυναστείᾳ τῆς ἁμαρτίας· ὁμοίως καὶ τύραννοι νοοῦνται, οἱ τὴν δημοκρατίαν καὶ πολυαρχίαν τῶν παθῶν εἰς μοναρχίαν μετασκευάζοντες· οὗτοι γὰρ πάντες μὲ τὴν βοήθειαν τῆς ὄντως σοφίας τοῦ Θεοῦ, ἀξιόνονται καὶ γίνονται τοιοῦτοι. (Λόγ. γ΄. κατ᾽ Εὐνομίου).

τοιοῦτον Νόμον ἔθετο ἀπ' ἀρχῆς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, τὸ νὰ εἶναι ἄρσεν καὶ θῆλυ, καθὼς ὁ Κύριος ἔλεγεν· „ὁ ποιήσας ἐξ ἀρχῆς, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς". (Ματθ. ιθ'. 4.) Ὅλαις λοιπὸν ἡ ἐξουσίαις εἶναι διατεταγμέναις δικαίως ἀπὸ τὸν Θεὸν, κἂν ὁποίαν δή ποτε ἐξουσίαν καὶ ἂν στοχασθῇς, κἂν τὴν ἐξουσίαν ὁποῦ ἔχει κάθε Πατὴρ πρὸς τὸν υἱόν του, κἂν τὴν ἐξουσίαν ὁποῦ ἔχει κάθε ἄνδρας πρὸς τὴν γυναῖκά του, καὶ ὁ διδάσκαλος πρὸς τὸν μαθητήν του, καὶ ὁ αὐθέντης πρὸς τὸν δοῦλόν του· κἂν ὅλας τὰς ἄλλας ἐξουσίας στοχασθῇς, ὁποῦ εὑρίσκονται εἰς τὰ ζῶα, ὡσὰν εἰς τὰ τετράποδα, εἰς τὰ πετεινὰ, εἰς τοὺς ἰχθύας, καὶ εἰς τὰ καλούμενα ἔντομα, οἷον εἰς τὰς μελίσσας· διὰ τὶ ἡ ἀναρχία καὶ τὸ ἀνεξουσίαστον, πανταχοῦ εἶναι κακὸν, καὶ συγχύσεως αἴτιον.

„Οἱ δὲ ἀνθεστηκότες, ἑαυτοῖς κρίμα λήψονται".

Διὰ νὰ μὴν ἔχουν νὰ λέγουν οἱ Χριστιανοὶ, ὅτι ὑπελίζεις ὦ μακάριε Παῦλε καὶ καταφρονεῖς ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς, ὁποῦ μέλλομεν νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν τῶν οὐρανῶν Βασιλείαν, ἐπειδὴ καὶ μᾶς ὑποτάσσεις ὑποκάτω εἰς κοσμικοὺς ἄρχοντας, καὶ ἐξουσιαστὰς, διὰ τοῦτο δείχνει ἐδῶ ὁ Παῦλος, ὅτι ὅποιος ὑποτάσσεται εἰς τὰς ἐξουσίας καὶ ἀρχὰς, αὐτὸς εἰς τὸν ἴδιον Θεὸν ὑποτάσσεται· μᾶλλον δὲ καὶ φοβερώτερον λόγον ἀκόμη λέγει· δηλαδὴ, ὅτι ὅποιος δὲν πείθεται εἰς τὰς ἐξουσίας, αὐτὸς ἀντιστέκεται καὶ ἀπειθεῖ εἰς τὸν ἴδιον Θεὸν, ὁποῦ τὰς ἐξουσίας ταύτας ἔταξε, καὶ ἐδιώρισεν· ἐκεῖνος δὲ ὁποῦ ἀντιστέκεται εἰς τὸν Θεὸν, θέλει τιμωρηθῇ καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν, καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἤτοι ἀπὸ τοὺς ἰδίους αὐτοὺς ἐξουσιαστὰς, εἰς τοὺς ὁποίους ἀντιστέκεται· τοῦτο γὰρ δηλοποιεῖ μὲ τὸν λόγον ὁποῦ εἶπεν ὅτι „οἱ ἀνθεστηκότες, ἑαυτοῖς κρίμα λήψονται" (1).

3. „Οἱ γὰρ ἄρχοντες, οὐκ εἰσὶ φόβος τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ἀλλὰ τῶν „κακῶν· θέλεις μὴ φοβεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν; τὸ ἀγαθὸν ποίει, „καὶ ἕξεις ἔπαινον ἐξ αὐτῆς".

Τί φοβῆσαι, λέγει, καὶ τρομάζεις Χριστιανὲ τὸν ἄρχοντα καὶ ἐξουσιαστήν; μή πως αὐτὸς σὲ παιδεύῃ, ὅταν ἐσὺ πράττῃς τὸ καλόν; ὄχι· ἢ μή πως γίνεται φοβερὸς κατ' ἐπάνω σου, ὅταν ἐσὺ ἐπιμελῆσαι τὴν ἀρετήν; οὐχί· ἀλλ' ἐὰν ἐσὺ κάμνῃς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὴν ἀρετὴν, ὁ ἄρχων γίνεται περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἐπαινέτης καὶ ἐγκωμιαστής σου· διότι, τόσον μακρὰν εἶναι αὐτὸς ἀπὸ τὸ νὰ σὲ φοβίζῃ, ὥστε ὁποῦ καὶ σὲ ἐπαινεῖ ἀκόμη, καὶ ὄχι μόνον δὲν σὲ ἐμποδίζει ἀπὸ τὸ νὰ κάμνῃς τὸ καλὸν, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ σὲ συμβοηθεῖ εἰς αὐτό. Ὅταν λοιπὸν ἔχῃς τὸν ἐξουσιαστὴν ἐπαινέτην σου, καὶ συμβοηθόν σου, διὰ τί δὲν ὑποτάσσεσαι εἰς αὐτόν;

4. „Θεοῦ γὰρ διάκονος ἐστι σοὶ εἰς τὸ ἀγαθόν".

Ὁ ἐξουσιαστὴς, λέγει, συνεργεῖ εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· χάριν λόγου· ὁ Θεὸς σοὶ παραγγέλλει διὰ τοῦ Εὐαγγελίου νὰ ἦσαι σώφρων, καὶ ὁ ἐξουσιαστὴς τὸ ἴδιον σοὶ παραγγέλλει διὰ τῶν Νόμων νὰ κάμνῃς· ὁ Θεὸς σὲ προστάζει νὰ μὴ πλεονεκτῇς, μηδὲ νὰ ἁρπάζῃς τὸ ξένον

πραγ-

(1) Διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Νεοκαισαρείας θεῖος Γρηγόριος εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν· „Βασιλεῖ δὲ καὶ ἄρχουσιν „ὑπακούειν προσήκει, καὶ οὐκ ἀπεχθάνεσθαι, οὐδ' ὅλως „λυπηρόν τι εἰς αὐτοὺς ῥῆμα ἀπορρίπτειν· δέος γὰρ „μὴ τὸ κατὰ μόνας εἰρημένον, εἰς φανερόν πως ἔλθῃ". Καὶ ὁ Ἰὼβ λέγει· „ἀσεβὴς ὁ λέγων βασιλεῖ, παρα„νομεῖς· ἀσεβέστατος τοῖς ἄρχουσι". (Ἰὼβ λδ'. 18.) Καὶ ὁ Ἐκκλησιαστὴς Σολομὼν λέγει· „Καί γε ἐν συν„ειδήσει σου Βασιλέα μὴ καταράσῃ, καὶ ἐν ταμιείοις „κοιτῶνός σου μὴ καταράσῃ πλούσιον· ὅτι πετεινὸν τοῦ „οὐρανοῦ ἀποίσει τὴν φωνήν σου, καὶ ὁ ἔχων τὰς πτέ„ρυγας, ἀπαγγελεῖ λόγον σου". (Ἐκκλ. ί. 20.) Καὶ εἰς τὰς Παροιμίας λέγει ὁ αὐτὸς Σολομών· „φοβοῦ τὸν „Θεὸν, υἱὲ, καὶ Βασιλέα· καὶ μηδετέρῳ αὐτῶν ἀπειθή„σῃς". (Παρ. κδ'. 21.) Καὶ πάλιν· „θυμὸς Βα„σιλέως ἄγγελος θανάτου". (Παρ. ις'. 15.) Καὶ πάλιν· „Βασιλέως ἀπειλὴ, ὁμοία βρυγμῷ λέοντος". (Παρ. ιθ'. 12.) Καὶ ἀλλαχοῦ· „οὐ διαφέρει ἀπειλὴ „Βασιλέως θυμοῦ λέοντος· ὁ δὲ παροξύνων αὐτὸν ἁ„μαρτάνει εἰς τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν". (Παρ. κ'. 2.) ἀλλὰ καὶ ὁ Θεὸς προστάζει νὰ μὴ κατηγορῇ τινὰς τὸν ἄρχοντα τοῦ λαοῦ του· „ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σου, οὐκ ἐρεῖς „κακῶς". (Ἐξ. κβ'. 28.)

πράγμα, καὶ ὁ ἐξουσιαστὴς παρομοίως σὲ προστάζει τὰ αὐτά, καὶ διὰ αὐτὰ κάθεται καὶ σὲ κρίνει· ὥστε ὁ ἐξουσιαστὴς, συνεργὸς καὶ συμβοηθὸς γίνεται εἰς ἡμᾶς τοὺς ἐξουσιαζομένους Χριστιανοὺς πρὸς τὰ καλὰ ἔργα, ἐὰν εἰς αὐτὸν προσέχωμεν καὶ πειθώμεθα. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ Σολομών· „δεκτὰ βασιλεῖ χείλη δίκαια“. (Παρ. ιϛ'. 14.)

„Ἐὰν δὲ τὸ κακὸν ποιῇς, φοβοῦ· οὐ γὰρ εἰκῇ τὴν μάχαιραν φορεῖ“.

Ἐὰν δὲ, λέγει, ἐσὺ Χριστιανὲ κάμνῃς τὸ κακὸν, τότε πρέπει νὰ φοβῆσαι τὸν ἐξουσιαστήν· ἐπειδὴ κατὰ τὸν Παροιμιαστήν· „βδέλυγμα βασιλεῖ ὁ ποιῶν κακά“. (Παρ. ιϛ'. 13.) ὥστε, ὁ ἐξουσιαστὴς δὲν προξενεῖ τὸν φόβον, ἀλλ' ἡ ἐδική μας κακία, διὰ τὴν ὁποίαν ἐνεργεῖ εἰς ἡμᾶς καὶ ἡ μάχαιρα τοῦ ἐξουσιαστοῦ, ἤτοι ἡ παιδευτικὴ δύναμις ὁποῦ ἔχει· διότι ὁ ἄρχων καὶ ἐξουσιαστὴς, δὲν εἶναι ἐζωσμένος τὸ σπαθὶ ματαίως καὶ ἀνωφελῶς· ἀλλὰ διὰ νὰ παιδεύῃ τοὺς πονηροὺς καὶ κακούς· καὶ ὡσὰν στρατιώτης φοβερὸς, εἶναι ἁρματωμένος, καὶ στέκεται ἐπάνω εἰς ἐκείνους ὁποῦ σφάλλουν, καὶ ἁμαρτάνουν (1).

„Θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστιν, ἔκδικος εἰς ὀργὴν, τῷ τὸ κακὸν πράσσοντι“.

Ὁ ἐξουσιαστὴς, λέγει, καὶ ὅταν τὴν ἀρετὴν ἐπαινῇ καὶ τιμᾷ, τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τελειόνοι· καὶ πάλιν ὅταν ἐξεναντίας μεταχειρίζεται τὴν μάχαιραν καὶ τὴν παιδευτικήν του δύναμιν, καὶ παιδεύῃ μὲν τὴν κακίαν, ἐκδικῇ δὲ καὶ διαφενδεύῃ τὴν ἀρετὴν, καὶ τότε ὑπηρεσίαν τοῦ Θεοῦ κάμνει· διατί οἱ πολλοὶ καὶ χυδαῖοι ἄνθρωποι δὲν μεταχειρίζονται τὸ καλὸν καὶ τὴν ἀρετὴν τόσον διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ὅσον τὰ μεταχειρίζονται διὰ τὸν φόβον, καὶ διὰ τὴν παιδείαν τῶν ἐξουσιαστῶν· ὥστε ὁ ἐξουσιαστὴς, ἐπειδὴ ἐκδικεῖ μὲν καὶ διαφενδεύει τὸν ἐνάρετον, καὶ τὴν ἀρετὴν, παιδεύει δὲ τὸν κακὸν, καὶ τὴν κακίαν, διὰ τοῦτο δικαίως ὀνομάζεται καὶ εἶναι κατὰ τοῦτο, διάκονος, καὶ ὑπηρέτης Θεοῦ.

5. „Διὸ ἀνάγκη ὑποτάσσεσθαι, οὐ μόνον διὰ τὴν ὀργὴν, ἀλλὰ καὶ „διὰ τὴν συνείδησιν“.

Ἀνάγκη εἶναι, λέγει, νὰ ὑποτάσσωνται οἱ Χριστιανοὶ εἰς τοὺς ἐξουσιαστὰς, ὄχι μόνον διὰ νὰ μὴ δοκιμάσουν ὡς ἀπειθεῖς τὴν ὀργὴν καὶ παιδείαν, τόσον τοῦ Θεοῦ ὁποῦ τοὺς ἐδιάταξεν, ὅσον καὶ αὐτῶν τῶν ἰδίων ἐξουσιαστῶν, καὶ παιδευθῶσι μὲ τιμωρείας ἀνυποφόρους· ἀλλὰ πρέπει πρὸς τούτοις νὰ ὑποτάσσωνται εἰς αὐτοὺς, καὶ διὰ νὰ μὴ φανοῦν πῶς εἶναι ἀσυνείδητοι, καὶ ἀχάριστοι

---

(1) Διὰ τοῦτο ὁ Θεολόγος Γρηγόριος μᾶς συμβουλεύει νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ τὰ κακὰ, καὶ νὰ πολιτευώμεθα καλῶς ἀπὸ μόνον τὸν φόβον τῆς ἐξουσίας, καὶ ὄχι νὰ προσμένωμεν νὰ μᾶς σωφρονίσῃ ἡ μάχαιρα τῆς ἐξουσίας· „ἐστι καὶ οὗτος εἷς τῶν ἡμετέρων νόμων, καὶ οὗ„τος τῶν ἐπαινουμένων καὶ κάλλιστα διατεταγμένων τῷ „πνεύματι... ὥσπερ δούλους ὑπακούειν δεσπόταις, καὶ γυ„ναῖκας ἀνδράσι, καὶ Κυρίῳ τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ μα„θητὰς ποιμέσι καὶ διδασκάλοις· οὕτω καὶ πάσαις ἐξου„σίαις ὑπερεχούσαις ὑποτάσσεσθαι, οὐ μόνον διὰ τὴν „ὀργὴν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν συνείδησιν, ὡς ὑποτελεῖς „φόρου τυγχάνοντας· καὶ μὴ κακοποιοῦντας μισεῖν τὸν „Νόμον, μηδ' ἀναμένειν τὴν μάχαιραν, ἀλλὰ τῷ φό„βῳ καθαιρομένους, ἐπαινεῖσθαι ὑπὸ τῆς ἐξουσίας“. (Λόγ. πρὸς τοὺς πολιτευομένους Ναζιανζοῦ). Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος Πέτρος παραγγέλλει νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς τοὺς ἐξουσιαστὰς, ὡς ἐλεύθεροι, καὶ ὡς δοῦλοι Θεοῦ ἀληθινοί, καὶ ὄχι ὡς ἐπικάλυμμα ἔχοντες τῆς κακίας μας τὴν ἐλευθερίαν· „ὡς ἐλεύθεροι, καὶ μὴ ὡς ἐπι„κάλυμμα ἔχοντες τῆς κακίας τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ' „ὡς δοῦλοι Θεοῦ“. (α'. Πέτρ. β'. 16.) ὅπερ ἑρμηνεύων ὁ σοφὸς Φώτιος λέγει· „ἐπείπερ ἅπαξ ἐξαγορασθέντας „ἡμᾶς τῷ τιμίῳ αἵματι αὐτοῦ, τῆς τοῦ διαβόλου τυ„ραννίδος ἐλευθέρους ἀπέφηνεν ὁ Χριστὸς, ἵνα μήτις „λέγῃ· εἰ γεγόναμεν ἐλεύθεροι, πῶς πάλιν ὑποτάτ„τεις τοῖς ἐγκοσμίοις ἄρχουσιν ἡμᾶς· ὡς ἐλεύθεροι, „λέγω φησὶν ὑποτάγητε· τουτέστιν ἑκόντες, ἀπὸ γνώ„μης, ἐκ προαιρέσεως· ὥσπερ γὰρ δούλων τὸ ἀκούσιον, „οὕτως ἐλευθέρων τὸ χωρὶς ἀνάγκης καὶ αὐτοπροαίρε„τον. Ὅταν οὖν ἑκόντες ὑποτασσόμεθα, τοῖς δεσποτικοῖς „νόμοις πειθόμενοι, τὴν ἐλευθερίαν μᾶλλον κρατύνο„μεν, καὶ ἀξίους ἡμᾶς τῆς δωρεᾶς ταύτης παριστῶμεν, „καὶ ἐπιδεικνύμεθα· οἷς γὰρ τὸν Δεσπότην τιμῶμεν, „τοῖς αὐτοῦ νόμοις ἀγόμενοι, περιχαρῶς τὸ δῶρον ὁ„μολογοῦμεν ὑποδέξασθαι... οἱ δὲ γνώμῃ μὲν μοχ„θηρᾷ, τόλμῃ δὲ πονηρᾷ καὶ ταραχαῖς χαίρουσι τὴν „ἐλευθερίαν ἐπιφημίζοντες, καὶ διὰ τοῦτο στάσει τὴν „εὐνομίαν λύοντες, οὗτοι προκάλυμμα πονηρίας, καὶ „αὐθαδείας τὴν ἐλευθερίαν προβαλλόμενοι, δοῦλοι μὲν „εἰσιν αἰσχίστων παθῶν, δοῦλοι δὲ ταραχῆς καὶ θορύ„βων, καὶ τῆς ἐλευθερίας κατήγοροι, καὶ διὰ τοῦτο ταύ„της ἀνάξιοι“. (Ἀμφιλοχ. ζητημ. ρνθ'.)

φιτοι εἰς τὰς εὐεργέτας αὐτῶν ἐξουσιαςάς· διὰ τὶ οἱ ἐξουσιαςαὶ, μεγάλως εὐεργετοῦσι τὰς πολιτείας, καὶ χώρας, καὶ τόπους, εἰς τὰς ὁποίους εὑρίσκονται· ἐπειδὴ διὰ μέσου τῆς ἐξουσιαςῶν σωζίζεται, καὶ εὐτακτεῖ ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων· καὶ ἂν ἐξουσιαςαὶ δὲν ἦσαν εἰς τὸν Κόσμον, βέβαια ὅλα ἤθελαν ἀφανισθοῦν, καὶ κάθε εἰρήνη ἤθελε σηκωθῇ ἀπὸ τὸ μέσον, καὶ πᾶσα οἰκονομία, καὶ εὐταξία πολιτικὴ ἤθελε διαλυθῇ· διὰ τὶ οἱ δυνατώτεροι ἤθελαν καταπίνουν τὰς ἀδυνάτους. Ἡ συνείδησίς σου λοιπὸν Χριστιανὲ, ἂς καταπείθῃ ἐσένα ταῦτα μανθάνοντα, νὰ τιμᾷς τὰς ἐξουσιαςὰς, ὁποῦ σοι χαρίζουν τοιαῦτα καλὰ, καὶ νὰ ὑποτάσσεσαι εἰς αὐτὰς, κἂν καὶ ὁ φόβος καὶ ἡ παιδεία τῶν ἐξουσιαςῶν δὲν σε ἐπειθεν εἰς τὸ νὰ τὰς ὑποτάσσεσαι.

6. „Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ φόρους τελεῖτε".

Καὶ σὺ Χριστιανὲ, λέγει, καὶ σὺ ὁ ἴδιος μαρτυρεῖς καὶ βεβαιώνεις μὲ τὸ ἔργον καὶ μὲ τὴν πρᾶξιν, ὅτι εὐεργετῆσαι ἀπὸ τὰς ἐξουσιαςὰς, καθ' ὅ,τι τὸ δόσιμον καὶ χαράτζι ὁποῦ δίδεις εἰς αὐτὰς, τὸ δίδεις ὡσὰν μισθὸν καὶ πληρωμὴν διὰ τὰς εὐεργεσίας ὁποῦ σοι κάμνουν· φανερὸν γὰρ εἶναι, ὅτι διὰ τοῦτο ἐσὺ δίδεις τὸ τέλος καὶ δόσιμον εἰς τὸν ἐξουσιαςὴν, διὰ τὶ καὶ ὁ ἐξουσιαςὴς προνοεῖται καὶ ἀγρυπνᾷ καὶ φροντίζει διὰ τὴν φύλαξιν, καὶ εἰρήνην τὴν ἐδικήν σου· ἐπειδὴ, ποτὲ οἱ ἄνθρωποι ἐξ ἀρχῆς δὲν ἤθελαν πεισθοῦν νὰ δίδουν δοσίματα εἰς τὰς ἐξουσιαςὰς, ἐὰν δὲν ἐγνώριζαν ὅτι κερδαίνουσι, καὶ εὐεργετοῦνται ἀπὸ τὴν τούτων ἐπιςασίαν· καὶ ὅτι, αὐτοὶ μὲν κοιμῶνται ἀμέριμνοι, οἱ δὲ ἄρχοντες καὶ ἐξουσιαςαὶ, ἀγρυπνοῦσι διὰ τὴν φύλαξιν αὐτῶν. Βλέπε δὲ, ὦ ἀναγνῶςα, τὴν σοφίαν τοῦ μεγάλου Παύλου· διὰ τὶ τὰ δοσίματα καὶ χαράτζια, ὁποῦ εἶναι φυσικὰ φορτικὰ καὶ λυπηρὰ εἰς τὰς ὑπηκόους, αὐτὸς τὰ ἀπέδειξε πῶς εἶναι δίκαιον νὰ δίδωνται εἰς τὰς ἐξουσιαςὰς, ὡς γνωρίσματα τῆς αὐτῶν περὶ τὰς ὑπηκόους προνοίας καὶ εὐεργεσίας, καὶ ἀκολούθως ἐκ τούτου τὰ ἀπέδειξε, πῶς εἶναι ἐλαφρὰ καὶ χαροποιὰ (1).

„Λειτουργοὶ γὰρ Θεοῦ εἰσιν, εἰς αὐτὸ τοῦτο προσκαρτεροῦντες".

Ὥστε καὶ εἰς τὸν Θεὸν εἶναι ἀρεςὸν, λέγει, τὸ νὰ δίδουν οἱ Χριστιανοὶ φόρους καὶ δοσίματα εἰς τὰς ἐξουσιαςὰς· διὰ τὶ αὐτοὶ τοῦ Θεοῦ εἶναι ὑπηρέται. Θέλει γὰρ ὁ Θεὸς νὰ πολιτεύεται καὶ νὰ εὑρίσκεται εἰς τὸν Κόσμον ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἀρετὴ, καὶ νὰ διώκεται ὁ πόλεμος καὶ κάθε κακία· εἰς τοῦτο δὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ εἶναι ὑπηρέται καὶ λειτουργοὶ οἱ ἐξουσιαςαὶ, μὲ τὸ νὰ κοπιάζουν διὰ τὴν κοινὴν κατάςασιν τῶν ἀνθρώπων, καὶ μὲ τὸ νὰ πολεμοῦν διὰ τὴν κοινὴν εἰρήνην τῶν ἄλλων, καὶ διὰ τοῦτο τὸ τέλος προσκαρτεροῦν καὶ ἐπιμένουν, διὰ νὰ περνῶμεν ἡμεῖς οἱ ὑποτασσόμενοι, μὲ ἀταραξίαν καὶ ἡσυχίαν· ὅθεν καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς Παῦλος παραγγέλλει, ὄχι μόνον νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς τὰς βασιλεῖς, καὶ ἐξουσιαςὰς, ἀλλὰ καὶ νὰ εὐχώμεθα δι' αὐτάς. Διὰ ποῖον κέρδος; ἵνα καὶ ἡμεῖς οἱ ὑποτασσόμενοι, διάγωμεν ζωὴν εἰρηνικὴν καὶ ἥσυχον· „ἵνα ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι". (α'. Τιμοθ. β'. 1.) Ἐὰν ὅμως τινὰς ἐξουσιαςὴς, κακὰ μεταχειρίζεται τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ δοθεῖσαν ἐξουσίαν, τοῦτο καμμίαν βλάβην δὲν φέρει εἰς τὴν εὐταξίαν καὶ τὰ καλὰ, ὁποῦ προξενεῖ αὐτὸ τὸ θεόσδοτον πρᾶγμα τῆς ἐξουσίας· διὰ τὶ ἡ κατηγορία αὕτη ἀναφέρεται, ὄχι εἰς αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ εἰς τὸ πρόσωπον καὶ ὑποκείμενον ἐκεῖνο ὁποῦ ἔχει τὴν ἐξουσίαν.

7. „Ἀπόδοτε οὖν πᾶσι τὰς ὀφειλάς· τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρον· „τῷ τὸ τέλος, τὸ τέλος· τῷ τὸν φόβον, τὸν φόβον· τῷ τὴν „τιμὴν, τὴν τιμήν" (2).

Χρέος, λέγει, ἀπαραίτητον ἔχεις, Χριστιανὲ, νὰ ἦσαι εὐγνώμων καὶ εὐχάριςος εἰς τὰς ἐξουσιαςὰς· λοιπὸν πλήρωσον ἐκεῖνα ὁποῦ χρεωςεῖς εἰς ὅλους ἐκείνους ὁποῦ ἔχουν διάφορα εἴδη ἐξου-

(1) Ὅτι δὲ οἱ Χριστιανοὶ οἱ χαράτζια καὶ δοσίματα πληρόνοντες, ἔχουν νὰ κατοικήσουν μετὰ θάνατον εἰς φωτεινὰ παλάτια, ὅρα τὴν ὑποσημείωσιν τὸ „ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρόν". (Ἐφ. ε'. 16. ἐν τῷ β'. Τόμῳ) Ὅτι δὲ καὶ ὁ Κύριος, καὶ οἱ Ἀπόςολοι ἐπλήρωναν τὰ βασιλικὰ, καὶ ἱερατικὰ δοσίματα, ὅρα τὴν ὑποσημείωσιν τὸ „μνημονεύετε γὰρ ἀδελφοὶ, τὸν „κόπον ἡμῶν, καὶ τὸν μόχθον". (α'. Θεσσαλ. β'. 9. ἐν τῷ γ'. Τόμῳ.)

(2) Ἐκπληκτικῶς συνεπιχθησαν ταῦτα πάντα ἐν ἑκά-

ξεσιῶν· χάριν λόγε εἰς ἐκεῖνον ὁπȣ̃ χρεώςεῖται ὁ φόρος, ἤτοι τὸ λεγόμενον κεφαλιάτικον, πλήρωσον κ̀ σὺ τὸ κεφαλιάτικόν σε· εἰς ἐκεῖνον ὁπȣ̃ χρεωςεῖται τὸ τέλος, ἤτοι τὸ διὰ τὴν γῆν διδόμενον δόσιμον, ἤτοι τὸ τȣρκιςὶ λεγόμενον ταχελι, πλήρωσον καὶ σὺ τὸ ταχέλισε. Οὐ μόνον δὲ ἄσπρα, ἀλλὰ κ̀ φόβον χρεωςεῖς νὰ προσφέρῃς εἰς τὰς ἐξȣσιασάς, ἤγουν ἐντροπὴν, κ̀ εὐλάβειαν, κ̀ τιμὴν ὑπερβολικὴν, διὰ τί ὁ φόβος εἶναι δύω λογιῶν, ὁ μὲν ἕνας εἶναι ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον φοβȣ̃νται ἐκεῖνοι ὁπȣ̃ πταίουν, ἐλεγχόμενοι ἀπὸ τὸ συνειδός των· τȣ̃τον δὲ τὸν φόβον ὁ Παῦλος ἀνωτέρω ἐμπόδισεν, εἰπών· „Θέλεις μὴ φοβεῖσθαι τὴν ἐξου„σίαν, τὸ ἀγαθὸν ποίει". (Ῥωμ. ιγ΄. 3.) Εἶναι δὲ καὶ ἄλλος φόβος, τὸν ὁποῖον ἔχουσιν οἱ ἀγαπῶντες πρὸς τὰς ἠγαπημένȣς των· ὅςτις εἶναι μία εὐλάβεια, καὶ ὑπερβολικὴ τιμὴ, ὡς εἶπεν ὁ Δαβίδ· „ὐκ ἔςιν ὑςέρημα τοῖς φοβȣμένοις αὐτόν". (Ψαλμ. λγ΄. 10.) Καὶ ἀλλαχȣ̃· „ὁ φόβος Κυρίȣ ἁγνὸς, διαμένων εἰς αἰῶνα αἰῶνος". (Ψαλμ. ιη΄. 19.) Τὸν δεύτερον λοιπὸν τȣ̃τον φόβον, παραγγέλλει ὁ Παῦλος νὰ προσφέρωμεν εἰς τὰς ἐξουσιασάς, ἤτοι μίαν εὐλάβειαν, κ̀ συςολὴν, κ̀ ὑπερβολικὴν τιμήν.

8. „Μηδενὶ μηδὲν ὀφείλετε, εἰ μὴ τὸ ἀγαπᾷν ἀλλήλȣς".

Τὰ μὲν ἄλλα, λέγει, χρέη, ὁπȣ̃ ἔχετε, ἀδελφοί, πληρόνετέ τα· ἀλλὰ τὴν ἀγάπην, ποτὲ μὴ θελήσετε νὰ τὴν πληρώσετε, ἀλλὰ πάντοτε νὰ τὴν πληρόνετε, καὶ πάντοτε νὰ τὴν ἔχετε χρέος ἀπλήρωτον· μὴ νομίσῃς γὰρ, λέγει, Χριςιανὲ, ὅτι ἐπειδὴ σήμερον ἔδειξες ἀγάπην πρὸς τὸν ἀδελφόν σου, ἐπλήρωσες μὲ τȣ̃το ὅλον τὸ χρέος τῆς ἀγάπης, καὶ διὰ τȣ̃το αὔριον παραβλέπεις αὐτόν· ὄχι· ἀλλὰ πάντοτε νόμιζε πῶς χρεωςεῖς νὰ δείχνῃς τὴν αὐτὴν ἀγάπην εἰς τὸν πλησίον σε.

„Ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν ἕτερον, Νόμον πεπλήρωκε".

9. „Τὸ γὰρ, ὐ μοιχεύσεις, ὐ φονεύσεις, ὐ κλέψεις, οὐκ ἐπιθυμή„σεις, καὶ εἴτις ἑτέρα ἐντολὴ, ἐν τȣ́τῳ τῷ λόγῳ ἀνακεφαλαιοῦ„ται· ἐν τῷ, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σε ὡς σεαυτόν". (Λευΐτ. ιθ΄. 18.)

Ὅλον τὸν Νόμον, λέγει, τελειόνει, ὅποιος ἀγαπᾷ τὸν ἀδελφόν τε· λοιπὸν χρέος ἔχει καθε Χριςιανὸς νὰ ἀγαπᾷ τὸν ἀδελφόν τε· διὰ τί τόσον πολλὰ εὐεργετεῖται ἀπὸ αὐτὸν, κ̀ ἀπὸ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην, ὥςε ὁπȣ̃ νὰ τελειόνῃ ἐξ αἰτίας του ὅλον τὸν Νόμον. Δὲν εἶπε δὲ ὁ Παῦλος ὅτι κάθε ἐντολὴ πληρόνεται ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἀλλὰ ὅτι ἀνακεφαλαιȣ̃ται, ἤτοι εἰς ἕνα ὀλίγον κ̀ σύντομον λόγον τῆς ἀγάπης τȣ̃ πλησίον, ὅλον τὸ πᾶν τῶν ἐντολῶν τελειόνεται· διὰ τί κ̀ ἡ ἀρχὴ, κ̀ τὸ τέλος τῆς ἀρετῆς, εἶναι ἡ ἀγάπη. Ζητεῖ δὲ ὁ παλαιὸς Νόμος ἀπὸ τὸν Χριςιανὸν, νὰ ἔχῃ ἐπιτεταμένην καὶ ὑπερβολικὴν ἀγάπην, ἤτοι νὰ ἀγαπᾷ τὸν ἀδελφόν τε ὥσαν τὸν ἑαυτόν τε· „ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σε ὡς σεαυτόν". (Λευΐτ. ιθ΄. 18.) Ὁ δὲ Κύριος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ζητεῖ ἀκόμη κ̀ μεγαλίτερον, ἤτοι ζητεῖ νὰ ἀγαπᾷ ὁ Χριςιανὸς τὸν ἀδελφόν τε περιςσότερον κ̀ ἀπὸ τὸν ἑαυτόν τε· ἐπειδὴ διδάσκει ὅτι ἐὰν τὸ καλέσῃ ἡ χρεία, νὰ βάνῃ τὴν ψυχήν τε, ἤτοι τὴν ζωήν τε εἰς θάνατον, διὰ τὸν φίλον καὶ ἀδελφόν τε· καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος Κύριος ἠγάπησεν ἡμᾶς περιςσότερον ἀπὸ τὸν ἴδιον ἑαυτόν του, θυσιάσας τὴν ζωήν τε διὰ τὴν ἀγάπην μας· διὰ τȣ̃το καὶ καινȣργιαν ἐντολὴν ταύτην ἐκάλεσεν, ὡς μὴ ὑπὸ τȣ̃ παλαιοῦ Νόμου τοιȣτοτρόπως διδασκομένην· „Ἐντολὴν καινὴν δίδωμι „ὑμῖν ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλȣς· καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς, ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀγαπᾶτε ἀλλήλȣς". (Ἰωάν. ιγ΄. 34.)

10. „Ἡ ἀγάπη τῷ πλησίον κακὸν οὐκ ἐργάζεται· πλήρωμα οὖν „Νόμȣ ἡ ἀγάπη".

Δεί-

χάριν δὲ τȣ́των πρέπει νὰ ὑπακȣ́εται ἔξωθεν τὸ, χρεωςȣμένῳ· καὶ τὸ, ἀπόδοτε ἀπὸ κοινοῦ· οἷον „τῷ τὸν „φόρον χρεωςȣμένῳ, ἀπόδοτε τὸν φόρον· τῷ τὸ τέλος „χρεωςȣμένῳ, ἀπόδοτε τὸ τέλος· τῷ τὸν φόβον χρεω„ςȣμένῳ, ἀπόδοτε τὸν φόβον· τῷ τὴν τιμὴν χρεω„ςȣμένῳ, ἀπόδοτε τὴν τιμήν".

Δείχνει ἐδῶ ὁ μακάριος Παῦλος, ὅτι καὶ τὰ δύω καθολικὰ εἴδη τῆς ἀρετῆς, μὲ τὴν ἀγάπην ὁμοῦ πρέπει νὰ εὑρίσκωνται, ἡ ἀποχὴ, λέγω, τῶν κακῶν, καὶ ἡ ἐργασία τῶν ἀγαθῶν· λέγωντας γὰρ, ὅτι ἡ ἀγάπη δὲν κάμνει εἰς τὸν πλησίον κανένα κακὸν, ἐφανέρωσε τὴν ἀποχὴν τῶν κακῶν· καὶ πάλιν λέγωντας, ὅτι εἶναι ἡ ἀγάπη πλήρωμα Νόμου, ἐφανέρωσε τὴν ἐργασίαν τῶν καλῶν· ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη κατορθόνει εἰς ἡμᾶς ὁλόκληρον τὴν ἀρετὴν, τὴν ὑπὸ τοῦ Νόμου διδασκομένην (1), περὶ ἧς εἶπεν ὁ Δαβίδ· „ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίη„σον ἀγαθόν". (Ψαλμ. λϛ΄. 18.) Καὶ ὁ Ἡσαΐας· „παύσαθε ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν· „μάθετε καλὸν ποιεῖν". (Ἡσ. ά. 17.)

11. „Καὶ τοῦτο, εἰδότες τὸν καιρὸν, ὅτι ὥρα ὑμᾶς ἤδη ἐξ ὕπνου ἐ„γερθῆναι".

Χρεωστεῖτε, λέγει, ἐσεῖς οἱ Χριστιανοὶ νὰ ἐναγκαλίζεσθε τὴν ἀγάπην, καὶ διὰ μέσου τῆς ἀγάπης, νὰ ἐναγκαλίζεσθε καὶ νὰ ἐπιμελῆσθε καὶ ὅλας τὰς ἄλλας ἐπιλοίπους ἀρετάς· καὶ διὰ ἄλλα μὲν αἴτια, μάλιστα δὲ διὰ τὸν καιρόν· διὰ τί λέγει, κοντὰ εἶναι τὸ τέλος τοῦ θανάτου, κοντὰ εἶναι ἡ ἀνάστασις, κοντὰ εἶναι ἡ κρίσις· καὶ πρέπει νὰ σηκωθοῦμεν ὅλοι ἀπὸ τὸν ὕπνον τῆς ἀμελείας, καὶ νὰ εἴμεθα ἑτοιμασμένοι μὲ τὰ καλὰ ἔργα, τὰ τῆς μελλούσης ἀναστάσεως, καὶ κρίσεως ἄξια.

„Νῦν γὰρ ἐγγύτερον ἡμῶν ἡ σωτηρία, ἢ ὅτε ἐπιστεύσαμεν".

Ἐπειδὴ ἀκόλουθον ἦτον οἱ τότε Χριστιανοὶ, εἰς μὲν τὴν ἀρχὴν ὅταν ἐπίστευσαν, νὰ εἶναι θερμότεροι καὶ προθυμότεροι εἰς τὴν ἀρετὴν, ἔπειτα περνῶντος τοῦ καιροῦ, νὰ ἐψυχραίνθησαν· διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἐδῶ λέγει εἰς αὐτοὺς, ὅτι τώρα περισσότερον πλησιάζομεν, ἀδελφοί μου, εἰς τὸ τέλος τοῦ Κόσμου, καὶ εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα· ἐκεῖνον γὰρ τὸν αἰῶνα ὠνόμασε σωτηρίαν, ἀπὸ τὸ καλλίτερον καὶ ἐπιθυμητότερον αὐτοῦ ὄνομα· διὰ τί ὁ αἰὼν ἐκεῖνος, εἰς μὲν τοὺς δικαίους, εἶναι σωτηρία, εἰς δὲ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, δὲν εἶναι σωτηρία, ἀλλὰ ἀπώλεια· ὥστε, ἐπειδὴ πλησιάζομεν τώρα εἰς τὴν μέλλουσαν ἐκείνην ἡμέραν περισσότερον, παρὰ ὅταν ἐπιστεύσαμεν, διὰ τοῦτο ἂς δείξωμεν καὶ περισσοτέραν τὴν ἐπιμέλειαν εἰς τὴν ἀρετήν.

12. „Ἡ νὺξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικε".

Ἤτοι εἰς τὸ τέλος, λέγει, εὑρίσκεται ἡ νύκτα τῆς παρούσης ζωῆς ἀδελφοί· παραδείγματος χάριν ἂς ὑποθέσωμεν, πῶς ἡ νύκτα εἶναι δώδεκα ὥραις· ὅταν λοιπὸν ἢ δέκα ὥραις πε-

ράσουν

(1) Πλήρωμα Νόμου λέγεται ἡ ἀγάπη, κατὰ τὸν Αὐγουστῖνον, διὰ τί ὁ ἀγαπῶν τὸν Νομοθέτην Θεὸν, πείθεται εἰς τοὺς Νόμους ἐκείνου. Ἄλλοι δὲ πλήρωμα Νόμου λέγουσι τὸν σκοπὸν τοῦ Νόμου, καθ᾽ ὅ,τι ἡ ἀγάπη πληροῖ καὶ τελειόνει τὰ τοῦ Νόμου ἐντάλματα, καθὼς καὶ ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος ἑρμηνεύει· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς ἠθικοῖς λέγει, ὅτι ἡ ἀγάπη συνέχει καὶ τελειοῖ τὰ τῆς πολιτείας, καὶ ταύτης παρούσης, δὲν χρειάζονται οἱ πολῖται δικαιοσύνην. Ὁ δὲ Χρυσόστομος λέγει, ὅτι ἡ ἀγάπη εἶναι ἀρχὴ, καὶ τέλος τῶν ἀρετῶν (παρὰ Κορεσσίῳ). Νόστιμον δὲ, καὶ ἀξιόλογον ἐν τούτῳ, εἶναι τὸ ὁμοίωμα ὁποῦ φέρει ὁ μέγας ἐκεῖνος, καὶ διακριτικώτατος ἐν Πατράσι Δωρόθεος, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ὅσον οἱ Χριστιανοὶ ἑνόνονται διὰ τῆς ἀγάπης μὲ τὸν ἀδελφόν τους, τόσον ἑνόνονται καὶ μὲ τὸν Θεόν· καὶ ἐξ ἐναντίας, ὅσον μακρυοῦν καὶ χωρίζονται ἀπὸ τὸν ἀδελφόν τους, τόσον μακρυοῦν καὶ χωρίζονται καὶ ἀπὸ τὸν Θεόν. Ποῖον δὲ εἶναι τὸ ὁμοίωμα αὐτό; ὑπόθεσαι, λέγει, ἀδελφὲ, μὲ τὸν λογισμόν σου, ἕνα κύκλον μεγάλον, ὅστις νὰ ἔχῃ εἰς τὸ μέσον κέντρον· ἀπὸ δὲ τὴν περιφέρειαν τοῦ κύκλου νὰ ἔχῃ εὐθείας γραμμὰς, αἵτινες νὰ προχωροῦσι καὶ νὰ ἑνόνωνται εἰς τὸ κέντρον τοῦ κύκλου. Κύκλος λοιπὸν εἶναι, λέγει, ὅλος, ὁ κόσμος· κέντρον δὲ τοῦ κύκλου, εὑρισκόμενον εἰς τὸ μέσον, εἶναι ὁ Θεός· εὐθεῖαι δὲ γραμμαὶ, ὁποῦ εὐγαίνουν ἀπὸ τὴν περιφέρειαν τοῦ κύκλου, καὶ ἑνόνονται εἰς τὸ μέσον, εἶναι ἡ διάφοραις πολιτείαις τῶν ἀνθρώπων. Ὅθεν ὅσον οἱ Χριστιανοὶ πλησιάζουν διὰ τῆς ἀγάπης ἕνας εἰς τὸν ἄλλον τους, τόσον προχωροῦσιν εἰς τὸ κέντρον, ἤγουν τόσον πλησιάζουν καὶ εἰς τὸν Θεόν· καὶ ἀντιστρόφως ὅσον πλησιάζουν εἰς τὸν Θεὸν, τόσον πλησιάζουν καὶ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον, καθὼς καὶ αἱ γραμμαὶ τοῦ κύκλου, ὅσον πλησιάζουν ἀναμεταξύ των, τόσον πλησιάζουν καὶ εἰς τὸ κέντρον· καὶ ἀνάπαλιν· ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ, ὅσον οἱ Χριστιανοὶ μακρυοῦν ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον τους διὰ τοῦ μίσους, τόσον μακρυοῦσιν καὶ ἀπὸ τὸν Θεόν· καὶ ἀντιστρόφως, ὅσον μακρυοῦν ἀπὸ τὸν Θεὸν, τόσον μακρυοῦν καὶ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον.

ράσων τῆς νυκτὸς, λέγομεν ὅτι ἐπρόκοψεν ἡ νύκτα, ἀντὶ τοῦ ἐπέρασεν ἡ νύκτα, καὶ εὑρίσκεται κοντὰ εἰς τὸ τέλος. Νύκτα δὲ ὀνομάζει ὁ Ἀπόστολος τὴν παροῦσαν ζωὴν, καὶ διὰ τὸ αἰσθητὸν σκότος, καὶ διὰ τὸ νοητὸν τῆς κακίας ὅπου εὑρίσκεται εἰς αὐτὴν· καὶ διὰ τὶ ἡ ζωὴ καὶ γνώμη τοῦ καθε ἀνθρώπου, εἶναι σκοτεινὴ, καὶ κεκρυμμένη, καὶ δὲν ἠξεύρει τινὰς, ἢ καλὴ εἶναι, ἢ κακή· ἡμέραν δὲ πάλιν ὀνομάζει τὸν μέλλοντα αἰῶνα, διὰ τὸ φῶς ὅπου ἔχουν οἱ δίκαιοι· καὶ διὰ τὶ τότε φανερόνονται τὰ κρυπτὰ ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Εἰς δὲ τὸ Ἅγιον Εὐαγγέλιον ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἡμέρα μὲν ὀνομάζεται ἡ παροῦσα ζωή· διὰ τὶ εἰς αὐτὴν εἶναι ὁ ἁρμόδιος καιρὸς διὰ νὰ ἐργαζώμεθα τὴν ἀρετήν· νύκτα δὲ ὀνομάζεται ὁ μέλλων αἰὼν, διὰ τὶ τότε τινὰς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐργάζεται τὸ καλόν· „ἐμὲ γὰρ, φησὶ, δεῖ ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα τοῦ „πέμψαντός με, ἕως ἡμέρα ἐστίν· ἔρχεται νὺξ, ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι“. (Ἰωάν. θ'. 4.) (1)

„Ἀποθώμεθα οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὅπλα τοῦ „φωτός“.

Ἔργα ὀνομάζει ἐδῶ ὁ Παῦλος τὰς πράξεις τῆς ἁμαρτίας· διὰ τὶ ἔχουσι μεγάλην ἐργωδίαν, ἤτοι δυσκολίαν εἰς τὸ νὰ πραχθοῦν· καὶ διὰ τὶ οἱ ἁμαρτάνοντες δοκιμάζουν κινδύνους μυρίους, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν· σκότους δὲ ἔργα τὰς αὐτὰς ἁμαρτίας ὀνομάζει· διὰ τὶ ἡ πλειοτέραις ἁμαρτίαις, μὲ σκότωσιν ἐνεργοῦνται τοῦ λογισμοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ σκοτάδι τῆς νυκτὸς γίνονται· ὅπλα δὲ φωτὸς ἐκ τοῦ ἐναντίου ὀνομάζει, τὰς πράξεις τῆς ἀρετῆς, διὰ τὶ εἶναι καθ' ἑαυτὰς φωτειναῖς, καὶ διὰ τὶ κάμνουσιν ἐκείνους ὅπου τὰς ἐργάζονται νὰ εἶναι, πρῶτον μὲν ἀσφαλεῖς καὶ ἄφοβοι, ἐπειδὴ εἶναι ἁρματωμένοι μὲ αὐτὰς, ὡσὰν μὲ δυνατὰ ἅρματα· καὶ δεύτερον, κάμνουσιν αὐτοὺς νὰ λάμπουν, καὶ νὰ παῤῥησιάζωνται ὡσὰν φῶς εἰς τὸν Κόσμον. Λέγωντας δὲ ὁ Παῦλος, νὰ ἀποθέσωμεν, ἤτοι νὰ ἐκδυθῶμεν τὰ σκοτεινὰ ἔργα, καὶ νὰ ἐνδυθῶμεν τὰ φωτεινὰ, μὲ τὰ λόγια ταῦτα μᾶς ἐφανέρωσε τὴν εὐκολίαν ὅπου ἔχουσι καὶ τὰ δύω, καὶ ἡ ἀποχὴ καὶ φυγὴ τῶν κακῶν, καὶ ἡ νεῦσις καὶ ἐργασία τῶν καλῶν· δι' ὅ,τι, καθὼς εἶναι εὔκολον νὰ ἐκδυθῇ τινὰς τὸ ῥοῦχόν του, καὶ νὰ ἐνδυθῇ ἄλλο· ἔτζι εἶναι εὔκολον εἰς ἐκεῖνον ὅπου θέλει, νὰ φύγῃ μὲν, τὴν κακίαν, νὰ προτιμήσῃ δὲ, τὴν ἀρετήν.

„13. Ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν“.

Ἀνωτέρω μὲν εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ἐπλησίασεν ἡ ἡμέρα· ἐδῶ δὲ δείχνει, ὅτι ἡ ἡμέρα αὐτὴ τώρα εὑρίσκεται παροῦσα, καὶ διὰ τοῦτο λέγει, ὅτι ὡσὰν νὰ εὑρισκώμεθα εἰς αὐτὴν, οὕτω πρέπει ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ νὰ περιπατῶμεν μὲ εὐσχημοσύνην, καὶ εὐταξίαν, καὶ χρηστοήθειαν· ἐπειδὴ γὰρ οἱ Χριστιανοὶ, ἐπιθυμοῦν νὰ τοὺς ἔχουν οἱ πολλοὶ εἰς καλὴν ὑπόληψιν, καὶ νὰ τοὺς δοξάζουν, διὰ τοῦτο τραβίζει αὐτοὺς ὁ Παῦλος εἰς τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην, μὲ τὸ μέσον τῆς εὐσχημοσύνης, καὶ εὐταξίας τῶν ἔξωθεν ἠθῶν· καὶ δὲν εἶπε· περιπατεῖτε ἐσεῖς, ἀλλὰ βάλλει καὶ τὸ ἐδικόν του πρόσωπον καὶ λέγει· ἂς περιπατήσωμεν ὅλοι ἡμεῖς ἀδελφοί· διὰ νὰ κάμῃ μὲ τοῦτο τὸν λόγον πλέον εὐκολόδεκτον εἰς τοὺς ἀκροατάς· κανένα δὲ πρᾶγμα δὲν εἶναι αἴτιον τῆς εὐσχημοσύνης καὶ εὐταξίας τόσον, ὅσον εἶναι ἡ ἀρετή· οὔτε πάλιν τῆς ἀσχημοσύνης καὶ ἀταξίας ἄλλο πρόξενον δὲν εἶναι τόσον, ὅσον εἶναι ἡ ἁμαρτία.

„Μὴ κώμοις, καὶ μέθαις“.

Δὲν ἐμποδίζει μὲ τὰ λόγια ταῦτα ὁ Παῦλος, τὸ νὰ πίνουν οἱ Χριστιανοὶ κρασὶ, ἀλλὰ ἐμποδίζει ἀπὸ αὐτοὺς, τὸ νὰ πίνουν τὸ κρασὶ ἀμέτρως καὶ ὑπερβολικῶς· οὐδὲ ἐμποδίζει τὴν ἀπό-

(1) Ὁ δὲ Ἅγιος Κυπριανὸς νύκτα λέγει τὸν πρὸ Χριστοῦ καιρὸν, ἡμέραν δὲ, τὸν μετὰ Χριστὸν καιρόν. Ὁ Ὠριγένης δὲ λέγει, ὅτι εἶναι ἡ παροῦσα ζωὴ νύκτα, ἡ δὲ μέλλουσα, ἡμέρα. Ἄλλοι δὲ λέγουσι νύκτα, τὸν τοῦ ἐπηνισμοῦ καιρὸν, ἡμέραν δὲ τὴν τῆς μελλούσης ἀναστάσεως. (παρὰ Κορεσσίῳ) Ὁ δὲ Βασίλειος λέγει· „κἂν „ἡ κοινὴ δὲ ἡμέρα τῆς τοῦ παντὸς Κόσμου συντελείας „μακρὰν ᾖ, ἀλλ' ἡ ἰδία ἑκάστου τῆς ἐξόδου (ἤτοι τοῦ „θανάτου) ἥτις ἐστὶ τοῦ καθ' ἕνα ἀνθρώπου συντέλεια, „ἐγγὺς πάρεστιν, ἣν χρὴ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντα, τηρεῖν τὸ παρὰ τοῦ Ἡσαΐου λεγόμενον· „ὀλολύξατε· „ἐγγὺς γὰρ ἡ ἡμέρα Κυρίου, καὶ πείθεσθαι τῷ λέγοντι „μακάριοι οἱ πενθοῦντες, καὶ μακάριοι οἱ κλαίοντες“. (Ἑρμηνείᾳ εἰς τὸν Ἡσαΐ. Κεφ. ιγ'. 6.)

πόλαυσιν καὶ καλὴν χρῆσιν τοῦ οἴνου, ἀλλὰ τὴν κακὴν αὐτοῦ χρῆσιν, ἤτοι τὴν μέθην. Κῶμοι δὲ εἶναι τὰ ἐν τῇ μέθῃ λεγόμενα ἄσεμνα τραγῴδια, τὰ ὁποῖα, ἑλληνικὰ μὲν, ὀνομάζονται παροινίαι· βαρβαρικὰ δὲ, λέγονται μακινάδες, ἢ πατινάδες (1).

„Μὴ κοίταις, καὶ ἀσελγείαις“.

Ἀφ' οὗ εἶπε πρότερον ὁ Ἀπόστολος διὰ τὴν μέθην, τώρα λέγει καὶ διὰ τὰ κακὰ, ὁποῦ γεννῶνται ἀπὸ τὴν μέθην· διὰ τὶ ἀπὸ τὴν μέθην γεννῶνται ἢ ἀσέλγειαις, ἢ πορνείαις, ἢ μοιχείαις, καὶ τὰ ἄλλα ἀκάθαρτα πάθη τῆς σαρκός (2)· δὲν ἐμποδίζει δὲ οὐδὲ ἐδῶ ὁ Παῦλος τὴν νόμιμον μίξιν τῆς γυναικὸς, ἀλλὰ τὴν παράνομον, καὶ τὴν πορνείαν.

„Μὴ ἔριδι, καὶ ζήλῳ“.

Ἐπειδὴ ἀνωτέρω ὁ Ἀπόστολος ἔσβεσε τὰ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ μέρους κακὰ, τὰ γεννώμενα ἀπὸ τὴν μέθην, διὰ τοῦτο ἐδῶ σβύνει τώρα καὶ τὰ τοῦ θυμικοῦ μέρους κακὰ, τὰ καὶ αὐτὰ ἀπὸ τὴν μέθην γεννώμενα· ἐπειδὴ κανένα ἄλλο πρᾶγμα τόσον δὲν ἀνάπτει τὸν θυμὸν, καὶ τὰς φιλονεικίας, καὶ μάχας, καθὼς τὰς ἀνάπτει ἡ μέθη· ἔσμιξε δὲ μαζὶ μὲ τὴν ἔριν, ἤτοι τὴν φιλονεικίαν, καὶ τὸν ζῆλον· διὰ τὶ τὰ δύω αὐτὰ κακὰ, καὶ πάθη, εἶναι ὁμοῦ συντροφιασμένα, καὶ ὁποῖος ἔχει ζηλοτυπίαν καὶ φθόνον πρὸς ἄλλον, ἐκεῖνος κάμνει καὶ φιλονεικίας, καὶ λογομαχίας μὲ αὐτόν· ὅθεν ὁ Παῦλος, ἀφ' οὗ ἀνέσπασε τὸ βλαστάρι, ἤγουν τὴν φιλονεικίαν καὶ μάχην, ἀνασπᾶ καὶ αὐτὴν τὴν ῥίζαν καὶ ἀρχὴν τῆς φιλονεικίας καὶ μάχης, ἤτοι τὴν ζηλοτυπίαν καὶ φθόνον· διὰ τὶ δὲ ὕστερα ἀπὸ τὰς ἀσελγείας ἔβαλε τὰς ζηλοτυπίας καὶ φιλονεικίας; διὰ τὶ ἤξευρεν, ὅτι ἀπὸ τὰς ἀσελγείας, ἤτοι ἀπὸ τὰς πορνείας καὶ τὰς μοιχείας, ἀνάπτονται ζῆλοι καὶ πόλεμοι μεταξὺ ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν· ἀδικοῦνται τέκνα· ἀκολουθοῦν φαρμακοποσίαι, καὶ φόνοι· ἀφανίζονται ὁλόκληρα ὀσπήτια, καὶ μυρία ἄλλα προξενοῦνται κακά.

14. „Ἀλλ' ἐνδύσασθε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν“.

Ἀφ' οὗ ὁ θεῖος Παῦλος ἐγύμνωσε τοὺς Χριστιανοὺς διὰ τῆς διδασκαλίας του ἀπὸ τὰ πονηρὰ ῥοῦχα τῶν ἄνω εἰρημένων κακιῶν, τώρα ἐδῶ στολίζει τοὺς αὐτοὺς Χριστιανοὺς, καὶ δὲν ἐνδύνει πλέον αὐτοὺς μὲ ἅρματα φωτὸς, καθὼς ἔμπροσθεν· ἀλλὰ τὸ πολλὰ φοβερώτερον, δίδει φόρε-

μα

(1) Τὰ ἄσεμνα τραγῴδια ἐμποδίζωντας ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς, λέγει ταῦτα τὰ χρυσᾶ λόγια· „μαθέτωσαν Ἕλληνες, ὅτι μάλιστα Χριστιανοὶ τρυφᾷν ἴσασι καὶ τρυφᾷν μετὰ κόσμου· „ἀγαλλιᾶσθε γάρ φησι τῷ Κυρίῳ ἐν τρόμῳ (Ψαλμ. β. 11.) „πῶς δὲ ἔστιν ἀγαλλιᾶσθαι; ὕμνους λέγοντας, εὐχὰς „ποιουμένους, ψαλμοὺς ἐπεισάγοντας ἀντὶ τῶν ἀσελγῶν „ἐκείνων ᾀσμάτων· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς τῇ τραπέζῃ παρέσται, καὶ εὐλογίας ἐμπλήσει τὴν εὐωχίαν „ἅπασαν, ὅταν εὔχῃ, ὅταν ᾄδῃς πνευματικὰ, ὅταν „πένητας ἐπὶ τῶν προκειμένων τὴν κοινωνίαν καλῇς· „ὅταν εὐταξίαν καὶ σωφροσύνην ἐπιστήσῃς τῷ συμποσίῳ· οὕτω καὶ Ἐκκλησίαν ἐργάσῃ τὸν τόπον, ἀντὶ „τῶν ἀκαίρων κραυγῶν, τὸν τῶν ἁπάντων Δεσπότην ὑμνῶν· καὶ μή μοι λέγε, ὅτι ἕτερος ἐκράτησε Νόμος· „ἀλλὰ διόρθου τὰ κακῶς ἔχοντα“. (Ὁμ. κδ'. εἰς τὴν πρὸς Ῥωμ.) Ὅρα καὶ εἰς τὴν νεοσυνθέτον Χρηστοήθειαν τῶν Χριστιανῶν, τὸν β'. Λόγον, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ δὲν πρέπει νὰ παίζουν, νὰ χορεύουν, καὶ νὰ τραγῳδοῦν.

(2) Ὅθεν καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος οὕτως ἐνόησε τὸ ῥητὸν τοῦτο, καὶ ἑνωμένας μὲ τὰς μέθας ἤξευρε καὶ αὐτὸς τὰς ἀσελγείας, λέγων· „μὴ κώμοις καὶ μέθαις, „οἷς κοίτας καὶ ἀσελγείας οἶδα συνεζευγμένας“. (Λόγ. εἰς τὰ Γενέθλια) Διὰ τὶ δὲ ἡ μέθη καὶ τὰ φαγοπότια κρημνίζουσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὰ σαρκικὰ πάθη; α'. διὰ τὶ διώκουσιν ἀπὸ τὸν νοῦν τὰς ὑπερφυσικὰς ἐλλάμψεις, καὶ τὸν φωτισμὸν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἀφίνουσιν αὐτὸν σκοτεινὸν, καθὼς λέγει ὁ Μέγας Βασίλειος· „ἐκ γὰρ τῆς παχείας τροφῆς, (προσθήσω δὲ, „καὶ ἐκ τῆς πολλῆς τοῦ οἴνου πόσεως) οἷον αἰθαλώδεις „ἀναθυμιάσεις ἀναπεμπόμεναι, νεφέλης δίκην πυκνῆς „τὰς ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐγγινομένας ἐλλάμψεις ἐπὶ τὸν νοῦν διακόπτουσι“. (Λόγ. α'. περὶ νηστείας) Καὶ β'. διὰ τὶ τὰ φαγοπότια καὶ ἡ μέθη, σκοτίζουσιν ἀκόμη καὶ τὴν φυσικὴν διάκρισιν τοῦ λογικοῦ, καὶ λοιπὸν κάμνουσι τὸν ταλαίπωρον ἄνθρωπον, ὡσὰν ἕνα ἄλογον ζῶον, νὰ ὁρμᾷ εἰς τὰ πάθη· ὅθεν εἶπεν ὁ Ἀλεξανδρείας Κύριλλος „τρυφὴ γὰρ ἅπασα κοσμικὴ, γλυκεῖαν μὲν ἔχει τὴν παραυτίκα „μέθεξιν, σκοτοῖ δὲ δὴ λίαν καὶ ἐκμεθύσκει δεινῶς „τὸν εἰσδεδεγμένον αὐτήν“. (Τόμ. β'. τῆς Ὀκτατεύχου. σελ. 918.) Πόσα δὲ ἄλλα κακὰ προξενεῖ ἡ μέθη, ὅρα εἰς τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „καὶ μὴ μεθύσκεσθε οἴνῳ „ἐν ᾧ ἐστιν ἀσωτία“. (Ἐφ. ε'. 18.)

μα εἰς αὐτοὺς, αὐτὸν τὸν ἴδιον Δεσπότην τῶν ἁπάντων, καὶ αἴτιον ὅλων τῶν φώτων, δηλαδὴ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· διὰ τὶ ὅποιος εἶναι ἐνδυμένος τὸν Χριστὸν, αὐτὸς μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸν, εἶναι ἐνδυμένος καὶ κάθε ἀρετήν· δι᾽ ὃ καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς Παῦλος ἔλεγεν, ὅτι „ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε“. (Γαλ. γ΄. 27.) (1)

„Καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίας“.

Δὲν ἐμποδίζει ἐδῶ ὁ Παῦλος τὸ νὰ προνοοῦνται ἁπλῶς καὶ νὰ φροντίζουν οἱ Χριστιανοὶ διὰ τὸ σῶμά των· ἀλλὰ ἐμποδίζει τὸ νὰ προνοοῦνται τὸ σῶμά των μὲ τὰς κακὰς ἐπιθυμίας, καὶ μὲ τὰ περιττὰ, καὶ ἡδονικὰ, καὶ ὄχι μὲ τὰ συστατικὰ καὶ ἀναγκαῖα. Ἐπιμελοῦ, λέγει, Χριστιανὲ τὸ σῶμά σου, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑγείαν του, καὶ ὄχι διὰ τὴν ἀσέλγειάν του· διὰ τὴν τροφήν του, καὶ ὄχι διὰ τὴν τρυφήν του· διὰ τὴν ἀναγκαίαν του σύστασιν, καὶ ὄχι διὰ τὴν περιττὴν ἡδονήν του· ἐπειδὴ αὐτὴ δὲν εἶναι πρόνοια καὶ ἐπιμέλεια τοῦ σώματος, τὸ νὰ ἀνάπτῃς ἐσὺ μὲ τὴν τρυφὴν, καὶ οἰνοποσίαν, τὴν φλόγα τῆς ἐπιθυμίας του, καὶ τὸ νὰ κάμνῃς τὸ δυστυχὲς σῶμά σου, μίαν κάμινον Βαβυλωνίαν· ὅθεν ἕνα μόνον ζητεῖ ἀπὸ λόγου σου ὁ Ἀπόστολος, πῶς νὰ φυλάττῃς τὸ σῶμά σου ὑγιεινὸν, καὶ περισσότερον ἀπὸ τοῦτο μὴ περιεργασθῇς, ὥστε νὰ ἀνάπτῃς καὶ τὰς ἐπιθυμίας του· ἀλλὰ ὅλην σου τὴν σπουδὴν καὶ ἐπιμέλειαν νὰ τὴν ἐξοδεύῃς εἰς τὰ πνευματικὰ, καὶ εἰς τὴν ψυχήν σου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ΄.

1. „Τὸν δὲ ἀσθενοῦντα τῇ πίστει, προσλαμβάνεσθε“.

Ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν λέγει ὁ Ἀπόστολος ταῦτα, εἶναι αὐτή. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς τότε πιστεύσαντας ἐκ τῶν Ἰουδαίων Χριστιανοὺς, καὶ ἀφ᾽ οὗ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν, καὶ ἐδέχθησαν τὸ Εὐαγγέλιον, ὄντες ἀκόμη ἀτελεῖς εἰς τὴν πίστιν, ἐφύλαττον τὴν παρατήρησιν τῶν φαγητῶν, καὶ δὲν ἔτρωγαν χοίρεια κρέατα, συγχαινόμενοι αὐτὰ ὡς ἀκάθαρτα, μὲ τὸ νὰ μὴν ἐξεθάῤῥουν νὰ ἀφήσουν τελείως τὸν παλαιὸν Νόμον, καὶ τὰ τοῦ Νόμου προστάγματα· ὁ γὰρ παλαιὸς Νόμος ἐπρόσταζε νὰ μὴ τρώγουν οἱ Ἰουδαῖοι τοῦ χοίρου τὸ κρέας, ὡς ἀκάθαρτον, τόσον εἰς τὸ Λευϊτικὸν, ὅσον καὶ εἰς τὸ Δευτερονόμιον... ἐν μὲν γὰρ τῷ Λευϊτικῷ οὕτω γέγραπται· „οὐ φάγεσθε τὸν ὗν, ὅτι διχηλεῖ ὁπλὴν τοῦτο, καὶ ὀνυχίζει ὄνυχας ὁπλῆς· καὶ τοῦτο οὐκ ἀνάγει μηρυκισμὸν, ἀκάθαρτον τοῦτο ὑμῖν“. (Λευϊτ. ιά. 7.) Ἐν δὲ τῷ Δευτερονομίῳ· „οὐ φάγεσθε τὸν ὗν, ὅτι διχηλεῖ ὁπλὴν τοῦτο, καὶ ὀνυχίζει ὀνυχιστῆρας ὁπλῆς, καὶ τοῦτο μηρυσμὸν οὐ μηρυκᾶται· ἀκάθαρτον τοῦτο ὑμῖν“. (Δευτ. ιδ΄. 8.) Ἔπειτα οἱ Χριστιανοὶ αὐτοὶ διὰ νὰ μὴ

---

(1) Ὅρα τὴν εἰς τὸ ῥητὸν τοῦτο ὑποσημείωσιν εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας· λέγει δὲ καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος· „αὐτὸς οὖν ὁ ἀληθινὸς Θεὸς τοὺς πάντας ἡμᾶς „φορεῖ, ἵνα οἱ πάντες φορέσωμεν Θεόν· ὅσοι γοῦν „πνευματοφόροι, φῶς φοροῦσι· καὶ οἱ φοροῦντες φῶς, „Χριστὸν εἰσὶν ἐνδεδυμένοι, καὶ οἱ ἐνδεδυμένοι Χρι„στὸν, τὸν Πατέρα ἐνδέδυνται“. (παρὰ τῷ ά. Τόμῳ τοῦ Βρυεννίου, σελ. 214.) Ὁ δὲ μέγας Μακάριος λέγει, ὅτι μόνος ὁ Χριστὸς δύναται νὰ στολίσῃ τὴν ψυχὴν μὲ τὸ ἔνδυμα τῆς χάριτος· καὶ ὅτι ὅποιος Χριστιανὸς δὲν φορεῖ τὸ ἐξ οὐρανοῦ πνευματικὸν ἔνδυμα, πρέπει νὰ κλαίῃ, καὶ νὰ παρακαλῇ τὸν Χριστὸν, διὰ νὰ ἐνδύσῃ τὴν ψυχήν του τὴν γεγυμνωμένην ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπὸ τὸ θεϊκὸν ἔνδυμα· ἐπειδὴ ἀτίμων παθῶν ἐντροπὴν εἶναι ἐνδεδυμένος ἐκεῖνος ὁποῦ δὲν φορεῖ τὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος φόρεμα· καὶ καθὼς τοὺς γυμνοὺς ἀνθρώπους ἀποστρέφονται οἱ φίλοι, καὶ συγγενεῖς, καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν, καθὼς καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Νῶε ἀπέστρεψαν τοὺς ὀφθαλμούς των νὰ μὴν ἰδοῦν τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρός των· ἔτζι καὶ ὁ Θεὸς ἀποστρέφεται καὶ δὲν θέλει νὰ ἰδῇ τὰς ψυχὰς ὁποῦ δὲν εἶναι ἐνδυμέναις τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν ἀληθείᾳ· „οὕτω καὶ „ὁ Θεὸς ἀπέστραπται τὰς ψυχὰς, τὰς μὴ ἐνδεδυμέ„νας τὸ τοῦ Πνεύματος ἔνδυμα ἐν πληροφορίᾳ, καὶ τοὺς „μὴ ἐνδεδυμένους τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν δυνά„μει καὶ ἀληθείᾳ“. (Ὁμιλ. κ΄. Κεφ. α.)

Καὶ ἂν ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὔα θεωρήσαντες τὸν ἑαυτόν τους γυμνὸν μετὰ τὴν παράβασιν, τόσον πολλὰ ἐντράπησαν, ὁποῦ ἐπῆραν φύλλα συκῆς, καὶ ἔῤῥαψαν περιζώματα διὰ νὰ σκεπάσουν τὴν γύμνωσίν τους· πολλῷ μᾶλλον ἡ ἀθλία ψυχὴ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, θέλει ἐντραπῇ, ὅταν ἰδῇ τὸν ἑαυτόν της γυμνὸν ἀπὸ τὸ ἄφθαρτον καὶ πνευματικὸν φόρεμα τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν; Διὰ τοῦτο ἡ τοιαύτη ψυχὴ ἂς ζητῇ πάντοτε ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ τὴν ἐνδύσῃ ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ· (αὐτόθ.) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος συμβουλεύει τὸν Ἐπίσκοπον τῆς Λαοδικείας, καὶ λέγει εἰς αὐτόν· „συμβουλεύω σοι ἀγο„ράσαι παρ᾽ ἐμοῦ ἱμάτια λευκά, ἵνα περιβάλῃ, καὶ μὴ „φανερωθῇ ἡ αἰσχύνη τῆς γυμνότητός σου“. (Ἀποκαλ. γ΄. 18.)

μὴ φανοῦν εἰς τοὺς ἄλλους πῶς δὲν τρώγουν μόνον τὸ κρέας τοῦ χοίρου, καὶ ἐκ τούτου ἀκολούθως φανοῦν, ὅτι ἀκόμη κρατοῦν τὸν παλαιὸν Νόμον, διὰ τοῦτο ἐπαραίτησαν καὶ δὲν ἔτρωγαν τελείως κἀνενὸς ζώου κρέας, ἀλλὰ ἔτρωγαν μόνον λάχανα· διὰ νὰ δείξουν μὲ τὴν καθολικὴν αὐτὴν ἀποχὴν, ὅτι διὰ νηστείαν καὶ ἐγκράτειαν δὲν τρώγουν τὰ κρέατα, καὶ ὄχι διὰ παρατήρησιν καὶ φύλαξιν τοῦ Νόμου. Ἄλλοι δὲ πάλιν ἀπὸ αὐτοὺς, τελειότεροι ὄντες εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, δὲν ἐσιγχαίνοντο ὡς ἀκάθαρτα, οὐδὲ ἐπαρατηροῦσαν κἀνένα ἀπὸ τὰ τοιαῦτα ζῶα, ἀλλὰ ἔτρωγαν καὶ τὰ χοίρεια, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα συνήθη κρέατα· διὸ καὶ ἐπεφορτίζοντο τοὺς ἀτελεστέρους ἐκείνους Χριστιανοὺς ὁποῦ ἐπαρατηροῦσαν τὰ τοιαῦτα, ὀνειδίζοντες αὐτοὺς καὶ ἐπιπλήττοντες διὰ τὴν νομικὴν παρατήρησιν ὁποῦ κάμνουν, καὶ εἰς λύπην πολλὴν αὐτοὺς βάλλοντες (1). Ἐφοβήθη λοιπὸν ὁ Παῦλος, μή πως οἱ τελειότεροι εἰς τὴν πίστιν Χριστιανοὶ, τοὺς ἀτελεστέρους ἀκαίρως ἐπιπλήττοντες καὶ λυποῦντες, παρασαλεύσωσιν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν· καὶ θέλοντες νὰ κατορθώσουν πρᾶγμα μικρὸν, τὴν τῶν φαγητῶν ἀδιαφορίαν, προξενήσουν κακὸν μέγα, τὴν ἔκπτωσιν τῆς πίστεως· διὰ τοῦτο μὲ μεγάλην σοφίαν ἐπιμελεῖται καὶ τὸ ἓν μέρος, καὶ τὸ ἄλλο· διὰ τί, οὔτε εἰς τοὺς τελειοτέρους καὶ ἐπιπλήττοντας, ἐτόλμα νὰ εἰπῇ, ὅτι κάμνετε κακὰ πῶς ἐπιπλήττετε, διὰ νὰ μὴ στερεώσῃ καὶ βεβαιώσῃ μὲ τοῦτο εἰς τὴν παρατήρησιν τῶν φαγητῶν, τοὺς ἀτελεστέρους· οὔτε πάλιν ἐτόλμα νὰ τοὺς εἰπῇ, ὅτι κάμνετε καλὰ διὰ τί τοὺς ἐπιπλήττετε, διὰ νὰ μὴ τοὺς παρακινήσῃ νὰ ἐπιπλήττουν, καὶ νὰ κατηγοροῦν ἐκείνους περισσότερον· ἀλλὰ συμμετρημένην κάμνει τὴν συμβουλὴν καὶ εἰς τὸ ἓν μέρος, καὶ εἰς τὸ ἄλλο· καὶ φαίνεται μὲν, ὅτι ἐπιπλήττει ὁ Παῦλος τοὺς τελειοτέρους καὶ δυνατωτέρους εἰς τὴν πίστιν, τὸ δὲ περισσότερον μέρος τῆς ἐπιπλήξεώς του, τὸ ῥίπτει μάλιστα εἰς τοὺς ἀσθενεστέρους κατὰ τὴν πίστιν. Εὐθὺς λοιπὸν λέγωντας „τὸν ἀσθενοῦντα τῇ πίστει“ ἔδειξε πῶς ὁ παρατηρῶν τὰ κρέατα, αὐτὸς εἶναι ἄῤῥωστος, καὶ κακῶς ἔχων· λέγωντας δὲ καὶ „προσλαμβάνεσθε“ δείχνει, ὅτι αὐτὸς χρειάζεται πολλὴν ἐπιμέλειαν, καὶ ἰατρείαν· τὸ ὁποῖον τοῦτο εἶναι σημάδι ἀῤῥωστίας μεγάλης· καὶ ὅτι οἱ μὴ παρατηροῦντες τὰ κρέατα, εἶναι δυνατοὶ, καὶ ὑγιεῖς, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ προσλαμβάνουν, καὶ νὰ ἐπιμελοῦνται τοὺς ἀσθενεῖς.

„Μὴ εἰς διακρίσεις λογισμῶν“ (2).

Τουτέστιν, ἐσεῖς οἱ δυνατοὶ εἰς τὴν πίστιν Χριστιανοὶ, ἰατρεύετε τὸν ἀσθενῆ εἰς τὴν πίστιν ἀδελφόν σας, χωρὶς νὰ διακρίνεσθε, καὶ νὰ σκανδαλίζεσθε εἰς τὴν ἀσθένειαν τῆς πίστεώς του· οὔτε νὰ ταράττεσθε ἀπὸ λογισμοὺς τοιούτους, λέγοντες· διὰ τί καὶ αὐτὸς νὰ μὴν ἦναι δυνατὸς εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ; ἢ διὰ τί αὐτὸς νὰ παρατηρῇ ἀκόμη φαγητὰ, καὶ νομικὰ ἐπιτάγματα; Μὴ λέγετε λοιπὸν τοιαῦτα, ἀδελφοὶ, ἀλλὰ δείχνετε εἰς αὐτὸν, ὡς ἀσθενῆ ὄντα, κάθε λογῆς ἐπιμέλειαν καὶ ἰατρείαν.

2. „Ὃς μὲν, πιστεύει φαγεῖν πάντα· ὁ δὲ ἀσθενῶν, λάχανα ἐ„σθίει“.

Συγκρίνει ἐδῶ ὁ Παῦλος τὸν τέλειον εἰς τὴν πίστιν, καὶ τὸν ἀτελῆ Χριστιανὸν, καὶ λέγει· ὅτι ὁ μὲν τέλειος εἰς τὴν πίστιν Χριστιανὸς, αὐτὸς θαῤῥῶντας εἰς τὴν πίστιν, τὰ χοίρεια, καὶ τὰ ἄλλα κρέατα τὰ τρώγει χωρὶς κἀμμίαν διαφορὰν, καὶ παρατήρησιν· ὁ δὲ ἀτελέστερος Χριστιανὸς, μὲ τὸ νὰ ἦναι ἀσθενὴς καὶ ἄῤῥωστος εἰς τὴν πίστιν, παρατηρεῖ καὶ διακρίνεται, νὰ φάγῃ χοίρεια, καὶ ἄλλα κρέατα, ἀλλὰ νηστεύωντας τρώγει μόνον λάχανα καὶ χορτάρια· ὥστε, καθ' ὃ πιστὸς ἀσθενὴς, ἄξιος εἶναι νὰ ἰατρεύεται, καὶ ὄχι νὰ ἐπιπλήττεται. (3)

3. „Ὁ

(1) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει, ὅτι οἱ ἐξ Ἐθνῶν πιστεύσαντες, αὐτοὶ ἦτον οἱ τελειότεροι εἰς τὴν πίστιν, οἱ μὴ παρατηροῦντες τὰ χοίρεια κρέατα, ἀλλὰ πάντα τρώγοντες ἀδιακρίτως· ἀτελεῖς δὲ καὶ ἀσθενεῖς εἰς τὴν πίστιν ἦτον οἱ ἐξ Ἰουδαίων πιστεύσαντες, οἵτινες παρετήρουν, καὶ δὲν ἔτρωγαν τὰ χοίρεια κρέατα.

(2) Ἐν ἄλλοις, διαλογισμῶν.

(3) Ὁ δὲ Ὠριγένης τροπολογικῶς ἑρμηνεύων τὸ, „ὁ δὲ ἀσθενῶν λάχανα ἐσθίει“ λέγει, ὅτι λάχανα εἶναι, ἡ εὔκολος καὶ ταπεινὴ διδασκαλία, ἡ ὁποία πρέπει εἰς τοὺς ἀσθενεῖς κατὰ τὸν νοῦν, καὶ ἀδυνάτους.

3. „Ο ἐσθίων, τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἐξουθενείτω· καὶ ὁ μὴ ἐσθίων „τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω· ὁ Θεὸς γὰρ αὐτὸν προσελάβετο".

Εκεῖνοι ὁπῦ ἀπαρατηρήτως καὶ ἀβδελύκτως ἔτρωγαν ὅλα τὰ φαγητὰ, ὡς τελειότεροι εἰς τὴν πίστιν, κατεφρόνυν καὶ ἐξουτέλιζον ἐκείνυς ὁπῦ δὲν τὰ ἔτρωγαν ὅλα, ὡς ὀλιγοπίστυς, καὶ ἀκόμη τὰ τῶν Ἰυδαίων φυλάττοντας· πάλιν δὲ, ἐκεῖνοι ὁπού δὲν ἔτρωγαν ὅλα τὰ φαγητὰ, κατέκειναν ἐκείνυς ὁπῦ τὰ ἔτρωγαν ὅλα, ὡς λαιμάργυς καὶ ἀκρατεῖς· ἐπειδὴ δὲ καὶ ἀπὸ τῦς ἐξ Ἐθνῶν πιστεύσαντας Χριστιανῦς, ἦτον πολλοὶ τοιῦτοι, ὁπῦ ἀπαρατηρήτως ἔτρωγαν ὅλα τὰ φαγητὰ, διὰ τῦτο λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος, ὅτι ἐκεῖνος ὁ ἐξ Ἰυδαίων πιστεύσας ἀτελὴς Χριστιανὸς, ὁπῦ δὲν τρώγει τὰ φαγητὰ ὅλα, αὐτὸς ἄς μὴ κατακρίνῃ ὡς λαίμαργον καὶ ἀκρατῆ, ἐκεῖνον τὸν ἐξ Ἐθνῶν πιστεύσαντα Χριστιανὸν, διὰ τί ὁ Θεὸς προσέλαβε, καὶ ἐδέχθη αὐτὸν εἰς τὴν πίστιν τῦ Χριστῦ, καὶ ἔδειξεν εἰς αὐτὸν τὴν ἄφατον χάριν τυ. Διὰ τί λοιπὸν ἐσὺ ὁ ἐξ Ἰυδαίων Χριστιανὸς, διαλέγεσαι φιλονείκως μὲ τὸν ἐξ Ἐθνῶν Χριστιανὸν περὶ Νόμυ, καὶ τῶν ὑπὸ τῦ Νόμυ ἐμποδισμένων φαγητῶν, εἰς καιρὸν ὁπῦ ὁ Χριστὸς αὐτὸν ἐδικαίωσεν; (1)

4. „Σὺ τίς εἶ ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην; τῷ ἰδίῳ Κυρίῳ στήκει, „ἢ πίπτει".

Ταῦτα λέγει ὁ Ἀπόστολος πρὸς τὸν τελειότερον εἰς τὴν πίστιν Χριστιανὸν, ἐμποδίζωντας αὐτὸν, ὄχι μόνον νὰ μὴ καταφρονῇ καὶ νὰ περιγελᾷ τὸν ἀτελῆ εἰς τὴν πίστιν Χριστιανὸν, ἀλλ' ὔτε νὰ τὸν κατακρίνῃ ὡς ἰουδαΐζοντα· ἐπειδὴ οἱ τελειότεροι εἰς τὴν πίστιν, καὶ τὰ δύω τὰ ἔκαμνον, καὶ ἐκαταφρόνυν, καὶ κατέκρινον τῦς ἀτελεστέρυς. Λέγωντας δὲ ταῦτα πρὸς τὸν τελειότερον ὁ Παῦλος, λανθανόντως καὶ κρυφίως κατηγορεῖ καὶ τὸν ἀτελῆ εἰς τὴν πίστιν, καὶ τὰ τῦ Νόμυ φυλάττοντα παρατηρήματα, καὶ ὡσὰν νὰ λέγῃ· δὲν σὲ προσάζω ὦ τέλειε εἰς τὴν πίστιν Χριστιανὲ, νὰ μὴ κατακρίνῃς τὸν ἀτελῆ, διὰ τί δὲν κάμνει ἄξια κατακρίσεως, ἐπειδὴ αὐτὸς μὲν ἀληθῶς κατακρίσεως εἶναι ἄξιος, ἀλλ' ὅμως δὲν εἶναι ἐδικός σου δοῦλος, διὰ νὰ τὸν κρίνῃς ἐσὺ, ἀλλ' εἶναι ξένος δῦλος, ἤτοι τῦ Θεῦ· καὶ κἂν ἀσθενῇ εἰς τὴν πίστιν, κἂν κατακρίσεως κάμνῃ ἄξια, ὅμως δὲν ἐξέπεσεν ἀπὸ τὸ νὰ ἦναι δῦλος Θεοῦ· καὶ ἀκολύθως δὲν πρέπει νὰ ἀπογινώσκεται ἀπὸ λόγου σου, ὡς μὴ ἔχων σωτηρίαν. Παρηγορῶντας δὲ πάλιν τὸν ἀτελῆ εἰς τὴν πίστιν, δὲν εἶπεν ἀποφασιστικὰ, ὅτι ὗτος πίπτει, ἢ ἔπεσεν, ἀλλ' ὅτι στέκει, ἢ πίπτει· ἐὰν, λέγει, στέκῃ, ἢ ἐὰν πίπτῃ ὁ τοιῦτος, εἰς τὸν αὐθέντην τυ Θεὸν ἀνήκει τῦτο, ἢ ἐκεῖνο, καὶ ὄχι εἰς ἐσένα τὸν τέλειον· καὶ ἡ ζημία δηλαδὴ τῦ πίπτοντος δῦλυ, καὶ τὸ κέρδος πάλιν τῦ στέκοντος δῦλυ, καὶ τὰ δύω εἰς τὸν αὐθέντην τυ Θεὸν στέκονται. (2)

„Σταθήσεται δέ· δυνατὸς γάρ ἐστιν ὁ Θεὸς στῆσαι αὐτόν".

Λέγωντας ὁ Παῦλος, ὅτι θέλει σταθῇ ὁ ἀτελὴς εἰς τὴν πίστιν Χριστιανὸς, δείχνει ὅτι ἀκόμη σαλεύεται, καὶ κλονεῖται νὰ πέσῃ, καὶ τόσον πολλὰ κλονεῖται, ὥστε ὁπῦ χρειάζεται νὰ τὸν στήσῃ μόνος ὁ Θεός· τὸν ὁποῖον τῦτον λόγον, συνειθίζομεν ἡμεῖς νὰ λέγωμεν εἰς τοὺς πολλὰ ἀπελπισμένυς ἀνθρώπυς. (3)

5. „Ὃς

(1) Ὁ δὲ Οἰκουμένιος λέγει, ὅτι δὲν εἶπε πῶς ἐκεῖνος ὁπῦ τρώγει ὅλα τὰ φαγητὰ ἄς μὴ διορθόνῃ τὸν μὴ ταῦτα τρώγοντα· ἀλλὰ ἄς μὴ τὸν ἐξουθενῇ, ὡς σιγχαμερὸν, καὶ ὡς καταγέλαστα πράττοντα· πρέπει γὰρ ἀδελφικῶς καὶ ταπεινῶς νὰ διορθόνεται ὁ τοιῦτος, ἀλλ' ὄχι καὶ νὰ ἐξυθενῆται ὑπερηφάνως.

(2) Ὁ Παῦλος μὲ τὰ λόγια ταῦτα ἀποβάλλει τὴν κατάκρισιν, καὶ δὲν θέλει νὰ κατακρίνυν οἱ Χριστιανοί· α. ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει δῦλον ἐκεῖνον ὁπού ἐσὺ κατακρίνεις. β΄. ὅτι πρέπει νὰ ταπεινοῦνται οἱ Χριστιανοὶ, διὰ τὴν σοφίαν, ἢ πίστιν ὁπῦ ἔχυν. γ΄. διὰ τί ἐκεῖνος ὁπῦ τρώγει, καὶ ἐκεῖνος ὁπού δὲν τρώγει, διὰ τὸν Κύριον καὶ οἱ δύω τὸ κάμνυσι. δ΄. διὰ τί μόνος ὁ Θεὸς εἶναι Κριτὴς ὅλων τῶν ἀνθρώπων. (παρὰ Κορεσίῳ)

(3) Καὶ ὁ Αὐγουστῖνος δὲ λέγει, ὅτι ἐσὺ κρίνεις τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον, πῶς εἶναι, τώρα μὲν, καλὸς, τώρα δὲ, κακός· ὁ δὲ Θεὸς μόνος ἠξεύρει τὸ μέλλον καὶ τὸ ἀποβησόμενον.

5. „Ὃς μὲν, κρίνει ἡμέραν παρ᾽ ἡμέραν· ὃς δὲ, πᾶσαν ἡμέραν“.

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων πιστεύσαντας Χριστιανοὺς, ἐνήστευαν, καὶ δὲν ἔτρωγαν κρέατα χοίρεια συνεχῶς, ἀλλ᾽ ἡμέραν παρ᾽ ἡμέραν, εἰς τόσας διωρισμένας ἡμέρας· ἄλλοι δὲ, ἔτρωγαν συνεχῶς καὶ κάθε ἡμέραν, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐκατέκριναν ἐκείνους ὁποῦ ἐνήστευον, καὶ δὲν ἔτρωγαν. Διὰ τούτους λοιπὸν ὁμιλεῖ ὁ Παῦλος ἐδῶ, καὶ λέγει, ὅτι ἄλλος μὲν, μὲ ἄλλον τρόπον κρίνει εἰς τὸν λογισμόν του νὰ κάμνῃ· ἄλλος δὲ, μὲ ἄλλον τρόπον (1). Καὶ τὸ πρᾶγμα καθ᾽ ἑαυτὸ εἶναι ἀδιάφορον, εἴτε τῆς νηστείας καὶ ἀποχῆς τῶν χοιρείων κρεῶν, εἴτε τοῦ ἀδιορίστου φαγητοῦ αὐτῶν· ὅθεν δὲν πρέπει δι᾽ αὐτὸ νὰ ἐπιπλήττωνται καὶ νὰ λυποῦνται οἱ ἀδελφοί. Ταῦτα δὲ λέγει ὁ Ἀπόστολος συγκαταβαίνωντας, ὄχι διὰ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ καθ᾽ ἑαυτὸ, ἀλλὰ διὰ τὸν καιρόν· διατὶ ἀκόμη ἦτον νέοι εἰς τὴν πίστιν, καὶ ἀτελεῖς οἱ τότε Χριστιανοὶ, πρὸς τοὺς ὁποίους ἔγραφε ταῦτα. Ὅθεν εἰς τοὺς Κολασσαεῖς γράφων τοὺς ἤδη παλαιοὺς εἰς τὴν πίστιν, μὲ πολλὴν σπουδὴν ἐμποδίζει ταῦτα, λέγων· „Βλέπετε μήτις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ „τῆς φιλοσοφίας, καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα „τοῦ Κόσμου, καὶ οὐ κατὰ Χριστόν“. (Κολ. β΄. 8.) Καὶ πάλιν· „μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν „βρώσει, ἢ ἐν πόσει“. (Κολ. β΄. 16.) Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Γαλάτας γράφωντας, ζητεῖ νὰ φυλάττουν κάθε ἀκρίβειαν καὶ τελειότητα εἰς τὰ τοιαῦτα.

„Ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ νοῒ πληροφορείσθω“.

Ὅταν μὲν ὁ λόγος ἦναι περὶ δογμάτων τῆς πίστεως, τότε δὲν πρέπει νὰ πληροφορῆται τινὰς μὲ τὸν ἐδικόν του νοῦν καὶ λογισμὸν, ἀλλὰ νὰ κρατῇ καὶ νὰ φυλάττῃ ἐκεῖνα ὁποῦ παρέλαβε· καὶ κἂν Ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ ἔλθῃ καὶ εὐαγγελίζεται ἄλλα, νὰ μὴ τὰ δέχεται. „Εἴτις „γὰρ, φησὶν ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος, ὑμᾶς εὐαγγελίζεται, παρ᾽ ὃ παρελάβετε, κἂν Ἄγγελος „ἐξ οὐρανοῦ, ἀνάθεμα ἔστω“. (Γαλ. α΄. 9.) Ὅταν δὲ ὁ λόγος ἦναι περὶ φαγητῶν, καὶ περὶ νηστείας, καὶ τῶν τοιούτων, καὶ ὅταν οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα σφάλλοντες, εἶναι νεοφυτευμένοι εἰς τὴν πίστιν, καὶ νεοφώτιστοι, καὶ χρειάζονται, ὡς ἀσθενεῖς, καὶ ἀτελεῖς, συγκατάβασιν, τότε πρέπει νὰ ἀφίνωμεν ὀλίγον τὴν ἀκρίβειαν, καὶ νὰ συγκαταβαίνωμεν εἰς τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀδελφῶν.

6. „Ὁ φρονῶν τὴν ἡμέραν, Κυρίῳ φρονεῖ· καὶ ὁ μὴ φρονῶν τὴν „ἡμέραν, Κυρίῳ οὐ φρονεῖ“.

Ὁποῖος, λέγει, παρατηρεῖ, ὅτι νὰ μὴ φάγῃ τὴν δεῖνα ἡμέραν χοίρεια κρέατα, ἀλλὰ νὰ νηστεύῃ, αὐτὸς διὰ τὸν Κύριον τὴν παρατηρεῖ, ὡς συστελλόμενος καὶ εὐλαβούμενος τὸν Θεὸν τὸν ἐν τῷ Νόμῳ ταῦτα ἐμποδίζοντα· ὁμοίως καὶ ὅποιος δὲν παρατηρεῖ ἡμέρας, καὶ διωρισμένας ἡμέρας, ἀλλὰ τρώγει συνεχῶς, καὶ αὐτὸς διὰ τὸν Κύριον δὲν τὰς παρατηρεῖ, ὡς τέλειος γενόμενος ἐν Χριστῷ, κατὰ τὸν λογισμὸν καὶ τὴν πίστιν, καὶ ὡς ἀνώτερος φανεὶς τῶν τοῦ Νόμου παρατηρήσεων. Ὅρα δὲ ὅτι καὶ ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος κρυφίως πλήττει τὸν παρατηροῦντα τὰς ἡμέρας· διατὶ, ἂν ὁ παρατηρῶν, καὶ ὁ μὴ παρατηρῶν τὰς ἡμέρας, διὰ τὸν Κύριον καὶ οἱ δύω τὸ κάμνουσι, φανερὸν εἶναι, ὅτι ὁ μὴ παρατηρῶν, οὗτός ἐστιν ὁ διὰ τὸν Κύριον τοῦτο ποιῶν, καὶ ὄχι ὁ παρατηρῶν, ὡς ἔτι αὐτὸς τὸν Νόμον ἐναγκαλιζόμενος.

„Καὶ ὁ ἐσθίων, Κυρίῳ ἐσθίει· (εὐχαριστεῖ γὰρ τῷ Θεῷ) καὶ ὁ μὴ „ἐσθίων, Κυρίῳ οὐκ ἐσθίει· καὶ εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ“.

Ἕνα πρᾶγμα, λέγει, μόνον πρέπει νὰ ζητοῦμεν, ἀδελφοὶ, εἰς τὰ τοιαῦτα, ἐὰν διὰ τὸν Θεὸν τὸ πᾶν γίνεται, καὶ ἐὰν εὐχαριστῶσι τὸν Θεὸν, τόσον ἐκεῖνοι ὁποῦ τρώγουν τὰ χοίρεια κρέατα, ὅσον καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ δὲν τὰ τρώγουν· καὶ ἐὰν ἔτζι γίνεται, ἀκατηγόρητον εἶναι τὸ πρᾶγμα

(1) Καὶ ὁ Ὠριγένης δὲ καὶ ἄλλοι λέγουσιν, ὅτι οἱ δὲ, δὲν ἐνήστευον πάντοτε· καὶ οἱ δύω ὅμως, καλῶς καὶ ἐν τῇ Ῥώμῃ, ἄλλοι μὲν, ἐνήστευον πάντοτε, ἄλλοι μὲ καλὸν σκοπὸν τοῦτο ἐποίουν.

μα (1)· ταῦτα δὲ, ὡς προείπομεν, συγκαταβατικῶς λέγει ὁ Παῦλος, διὰ τί ἦτον εἰς τὴν πίστιν νεοφυτευμένοι, οἱ ἐν Ῥώμῃ Χριστιανοὶ, καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ κηρύγματος, ὅθεν καὶ ἐχρειάζοντο συγκατάβασιν. Βλέπε δὲ, ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι λέγοντας ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ὁ μὴ τρώγων εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ, μὲ τοῦτο κρυφίως κτυπᾷ καὶ ἐπιπλήττει τὸν τὰς Ἰουδαϊκὰς παρατηρήσεις φυλάττοντα· διὰ τί, πῶς ὁ μὴ τρώγων, ἠμπορεῖ νὰ εὐχαριστῇ τὸν Θεὸν, εἰς καιρὸν ὁποῦ ἀκόμη ἐναγκαλίζεται τὸν παλαιὸν Νόμον; δι' ὃ καὶ ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος πρὸς Γαλάτας ἔγραφεν· „οἵτινες ἐν Νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσατε". (Γαλ. έ. 4.) Ἀγκαλὰ καὶ τούτους βασάζῃ κατὰ τὸ παρὸν ὁ Παῦλος, μὲ τὰ νὰ μίαν ἦτον ἀκόμη καιρὸς ἁρμόδιος, διὰ νὰ τοὺς ἐπιπλήξῃ ἔτζι φανερὰ, καθὼς ἐκείνους ἐπίπληξεν.

7. „Οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν ἑαυτῷ ζῇ· καὶ οὐδεὶς ἑαυτῷ ἀποθνήσκει".
8. „Ἐάν τε γὰρ ζῶμεν, τῷ Κυρίῳ ζῶμεν, ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, „τῷ Κυρίῳ ἀποθνήσκομεν".

Αὐθέντην, λέγει, ἔχομεν τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος φροντίζει διὰ λόγου μας, καὶ ὁ ὁποῖος νομίζει πλοῦτον μὲν ἐδικόν του, τὴν ἐδικήν μας ζωὴν, ζημίαν δὲ ἐδικήν του, τὸν ἐδικόν μας θάνατον· διὰ τί ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ, δὲν ζῶμεν, οὔτε ἀποθνήσκομεν εἰς τὸν ἑαυτόν μας, ἀλλὰ εἰς τὸν Κύριον. Ζωὴν δὲ λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος ὄχι τὴν τοῦ σώματος, καὶ τὴν σωματικὴν, ἀλλὰ τὴν τῆς πίστεως, καὶ τὴν πνευματικήν· ὁμοίως καὶ θάνατον δὲν λέγει τὸν τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ τῆς πίστεως ἔκπτωσιν· ὥστε ὁ αὐθέντης μας οὗτος καὶ Κύριος, δὲν θέλει ἀφήσει, λέγει, νὰ ἀποθάνῃ τινὰς κατὰ τὴν πίστιν, οὔτε νὰ ἐκπέσουν ἀπὸ αὐτὴν ἐκεῖνοι ὁποῦ εἶναι ἀσθενεῖς, καὶ ἀπελεῖς εἰς αὐτήν. Ὅρα δὲ, ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι λέγοντας ὁ Παῦλος, πῶς ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ ζῶμεν εἰς τὸν Κύριον, κρυφίως ἐπιπλήττει τοὺς ἰουδαΐζοντας Χριστιανοὺς, διὰ τί ἐκεῖνος ὁποῦ ζῇ ἀκόμη εἰς τὸν Νόμον, πῶς δύναται νὰ ζῇ εἰς τὸν Χριστόν; τοῦτο γὰρ εἶναι ἀνακόλουθον.

„Ἐάν τε οὖν ζῶμεν, ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τοῦ Κυρίου ἐσμέν".

Ἀπὸ τὸν πνευματικὸν θάνατον τῆς πίστεως, μεταβαίνει ὁ Παῦλος εἰς τὸν φυσικὸν θάνατον τοῦ σώματος, καὶ διὰ τοῦτον τώρα λαλεῖ (2) ὅτι, κἂν τὴν φυσικὴν ἐτούτην ζῶμεν ζωὴν, τοῦ Κυρίου εἴμεθα· κἂν τὸν φυσικὸν τοῦτον ἀποθνήσκωμεν θάνατον, ὁ Κύριος φροντίζει διὰ λόγου μας.

9. „Εἰς τοῦτο γὰρ Χριστὸς, καὶ ἀπέθανε, καὶ ἀνέστη, καὶ ἀνέζησεν (3) ἵνα καὶ νεκρῶν, „καὶ ζώντων κυριεύσῃ".

Καὶ τοῦτο, λέγει, ἄς σὲ καταπείθῃ, ὦ τέλειε κατὰ τὴν πίστιν Χριστιανὲ, ὅτι φροντίζει ὁ Κύριος διὰ τὴν διόρθωσιν τῶν ἀσθενῶν καὶ ἀτελῶν εἰς τὴν πίστιν ἀδελφῶν σου· δι' ὅ,τι ἐκεῖνος ὁποῦ ἔχυσε τὸ αἷμά του, καὶ ὑπέμεινε θάνατον, διὰ νὰ μᾶς ἐξουσιάσῃ, καὶ νὰ μᾶς κάμῃ δούλους του· αὐτὸς τώρα, πῶς δὲν θέλει φροντίσει διὰ ἐκείνους τοὺς Χριστιανοὺς, ὁποῦ ἤδη ἔγιναν δοῦλοί του; ἔτζι καὶ ἡμεῖς συνειθίζομεν νὰ λέγωμεν εἰς τὴν ὁμιλίαν μας· ὁ δεῖνα αὐθέντης πῶς δὲν θέλει φροντίσει διὰ τὸν δοῦλόν του, τὸν ὁποῖον διὰ νὰ ἀγοράσῃ τόσην τιμὴν ἔδωκεν; Καὶ

αὐ

(1) Ὁ δὲ Φώτιος λέγει διὰ τί εὐχαρίστως οὗτοι τὸν Θεόν· ὁ μὲν γὰρ τρώγων, εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸν, πῶς διὰ τῶν φαγητῶν ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους πόρον καὶ σύστασιν τῆς ζωῆς· ὁ δὲ μὴ τρώγων, ἀλλὰ νηστεύων, εὐχαριστεῖ καὶ αὐτὸς τὸν Θεὸν, πῶς ἔδωκεν ὁ Θεὸς τρόπον καὶ μέθοδον διὰ μέσου τῆς νηστείας, νὰ δύνωνται οἱ ἄνθρωποι νὰ νικοῦν τὰ πάθη τῆς σαρκός· καὶ ὁ μὲν τρώγων, εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸν, ὅτι εἰς δόξαν Χριστοῦ τρώγει· ὁ δὲ μὴ τρώγων, κατὰ τοῦτο ἦτον ἐλλιπής· διὰ τί δὲν ἐδύνατο νὰ εἰπῇ, ὅτι εἰς δόξαν τοῦ Χριστοῦ δὲν τρώγει, ἀλλὰ ὡς ἀσθενὴς καὶ ἀτέλεστος εἰς τὴν πίστιν, τοῦτο ἐποίει.

(2) Ἔτζι γὰρ ἔχει συνήθειαν ὁ Ἀπόστολος νὰ μεταβαίνῃ ἀπὸ ἓν εἰς ἄλλο· ὅθεν καὶ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους πρώτῃ ἐπιστολῇ κατὰ τὸ ἑνδέκατον κεφάλαιον, λέγοντας διὰ τὰς κοινὰς τραπέζας τὰς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ γινομένας, μεταβαίνει εἰς τὴν πνευματικὴν τράπεζαν τῶν Θείων Μυστηρίων.

(3) Ἐν ἄλλοις πολλοῖς „καὶ ἔζησεν".

ὁ Κύριος φροντίζη διὰ τοὺς νεκροὺς, πόσῳ μᾶλλον θέλει φροντίσει διὰ τοὺς ζωντανούς (1); Λέγει δὲ αὐτὰ ὁ Παῦλος διὰ νὰ ἐντροπιάσῃ τὸν τὰ Ἰουδαϊκὰ φυλάττοντα Χριστιανὸν, καταπείθωντας αὐτὸν νὰ ἐνθυμηθῇ, πῶς γίνεται ἀχάριστος εἰς τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀποθανόντα Χριστὸν, ἐὰν ἀκόμη θέλῃ νὰ προσέχῃ εἰς τὸν Νόμον.

10. „Σὺ δὲ, τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου; ἢ καὶ σὺ, τί ἐξουθενεῖς „τὸν ἀδελφόν σου; πάντες γὰρ παραστησόμεθα τῷ βήματι „τοῦ Χριστοῦ“.

Ἐσὺ, λέγει, ὁποῦ νηστεύεις καὶ δὲν τρώγεις τὰ χοίρεια κρέατα, διὰ τί κατακρίνεις τὸν ἀδελφόν σου ὡς λαίμαργον, ἐπειδὴ καὶ τρώγει αὐτά; καὶ σὺ πάλιν ὁποῦ τρώγεις ταῦτα ἀπαρατηρήτως, διὰ τί καταφρονεῖς καὶ περιγελᾷς τὸν ἀδελφόν σου ὡς ὀλιγόπιστον, ἐπειδὴ δὲν τὰ τρώγει; αὐτὸς εἶναι ἀδελφός σου, καὶ μέλος σου, ὅθεν δὲν πρέπει νὰ ἐξουθενῇς τὸν ἐδικόν σου ἀδελφὸν, καὶ τὸ οἰκεῖόν σου μέλος. Μήπως γὰρ ἐσὺ ἔχῃς νὰ δώσῃς λόγον τῷ Θεῷ διὰ ἐκεῖνον ὁποῦ δὲν τρώγει τὰ κρέατα; αὐτὸς καὶ ἐσὺ καὶ ὅλοι ἡμεῖς, ἔχομεν νὰ παρασταθοῦμεν εἰς τὸ βῆμα τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, καὶ αὐτὸς, καὶ ἐσὺ, καὶ κάθε ἕνας, ἔχει νὰ λάβῃ παρ' ἐκείνου μόνου τὴν πρέπουσαν ἀνταπόδοσιν. Βλέπεις, ὦ ἀναγνῶστα, πῶς μὲ ἐκεῖνα ὁποῦ λέγει εἰς τὸν τελειότερον Χριστιανὸν, μὲ αὐτὰ τὰ ἴδια φοβίζει καὶ τὸν ἀτελῆ καὶ Ἰουδαΐζοντα, πῶς μέλλει νὰ τιμωρηθῇ ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος;

11. „Γέγραπται γὰρ ζῶ ἐγὼ, λέγει Κύριος· ὅτι ἐμοὶ κάμψει πᾶν „γόνυ, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται τῷ Θεῷ“. (Ἡσ. μέ. 23.) (2)

12. „Ἄρα οὖν ἕκαστος ἡμῶν περὶ ἑαυτοῦ λόγον δώσει τῷ Θεῷ“.

Πῶς, λέγει, θέλομεν κριθῶμεν ὅλοι ὡσὰν δοῦλοι ἀπὸ τὸν Δεσπότην μας Χριστὸν, μαρτυρεῖ καὶ ὁ Προφήτης Ἡσαΐας, ὅς τις λέγωντας μὲν ὅτι θέλουν κλίνουν ὅλοι τὰ γόνατα εἰς τὸν Δεσπότην Χριστὸν, φανερόνει τὴν ὑπερβολικὴν ὑποταγὴν, ὁποῦ θέλουν δείξουν εἰς αὐτὸν, καὶ βασιλεῖς, καὶ ἄρχοντες, καὶ ἀρχόμενοι. Λέγωντας δὲ πάλιν, ὅτι κάθε γλῶσσα ἐξομολογήσεται, φανερόνει, ὅτι καὶ οἱ πρὸ τοῦ Νόμου, καὶ οἱ ἐν τῷ Νόμῳ, θέλουν ἐξομολογηθοῦν, ἤτοι θέλουν δώσουν λόγον καὶ ἀπολογίαν διὰ τὰς πράξεις των· εἰς ποῖον; ὄχι εἰς τὸν Νόμον, ἀλλὰ εἰς τὸν Χριστὸν, τὸν δόντα τὸν Νόμον· ὥστε ἐσὺ ὁ εἰς τὸν Χριστὸν πιστεύων, τὸν Κριτὴν τῶν ἁπάντων, διὰ τί δὲν παραιτεῖς, ἀλλὰ κρατεῖς ἀκόμη τὸν Νόμον;

13. „Μηκέτι οὖν ἀλλήλους κρίνωμεν· ἀλλὰ τοῦτο κρίνατε μᾶλλον „τὸ μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ, ἢ σκάνδαλον (3).

Καὶ τὰ δύω μέρη, λέγει, καὶ οἱ τέλειοι κατὰ τὴν πίστιν, καὶ οἱ ἀτελεῖς, παύσατε ἀπὸ τὰς φιλονεικίας ὁποῦ κάμνετε ἀναμεταξύ σας· καὶ μήτε ἐσὺ ὁποῦ τρώγεις, νὰ βάλλῃς σκάνδα-

---

(1) Ὁ δὲ Μεθόδιος ἐν τῷ περὶ ἀναστάσεως Λόγῳ αὐτοῦ, λέγει ὅτι οἱ νεκροὶ, καὶ οἱ ζῶντες, τῶν ὁποίων θέλει κυριεύσει ὁ Κύριος, εἶναι αἱ ψυχαὶ καὶ τὰ σώματα· αἱ μὲν γὰρ ψυχαὶ, εἶναι ἀθάνατοι καὶ ζωνταναὶ, τὰ δὲ σώματα εἶναι θνητὰ καὶ νεκρά.

(2) Ὁ δὲ Οἰκουμένιος λέγει, ὅτι ἐπειδὴ ἐῤῥέθη περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὅτι δὲν κρίνει κανένα· „ὁ γὰρ Πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶ„σαν δέδωκε τῷ Υἱῷ“. (Ἰω. έ.) ὁ δὲ Παῦλος μετὰ τοῦ Προφήτου, ὡς περὶ κριτοῦ ἐνταῦθα ὁμιλοῦν περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἐξομολογήσεται πᾶσα γλῶσσα τῷ Θεῷ, ἄρα Θεός ἐστιν ὁ Χριστὸς, κἂν οἱ ἀσεβεῖς καὶ ὁ Ἄρειος ἀπαρέσκονται.

(3) Ἀξιάγαστα τῇ ἀληθείᾳ εἶναι τὰ λόγια ὁποῦ γράφει ὁ σοφὸς Φώτιος εἰς τὸ ῥητὸν τοῦτο· „ὢ Παύλου „φωνῆς! ὢ οἰκοδόμου θεμέλιος! τοῦτο κρίνατέ φησι, „τὸ μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ, ἢ σκάνδα„λον· ταύτην κρηπῖδα πρώτην καταβάλεσθε· ἂν αὕ„τη ἑδρασθῇ ἐν ὑμῖν ἡ κρηπὶς, ῥᾷον τὰ ἄλλα ἐποι„κοδομεῖν ἐστι· καὶ ὁ μὴ φρονῶν τὴν ἡμέραν, ὁ οὕτω „δηλαδὴ φρονῶν, ὥστε καθ' ἡμέραν νηστεύειν, διὰ τὸν „Κύριον οὕτω φρονεῖ· καὶ ὁ φρονῶν, ὥστε καθ' ἡμέραν „μὴ νηστεύειν, διὰ τὸν Κύριον οὕτω φρονεῖ. (Παρὰ τῷ Οἰκουμενίῳ.)

δαλον εἰς τὸν ἀτελῆ καὶ ἐκεῖνον ὁποῦ δὲν τρώγει, μὲ τὴν σφοδρὰν ἐπίπληξιν ὁποῦ τοῦ κάμνεις· μήτε ἐσὺ ὁποῦ δὲν τὰ τρώγεις ὅλα, νὰ προξενῇς σκάνδαλον εἰς τὸν ἀδελφὸν ὁποῦ τὰ τρώγει, μὲ τὴν νομικὴν αὐτὴν παρατήρησιν ὁποῦ κάμνεις. Καὶ εἰς τὰ δύω γὰρ μέρη ἁρμόζουν τὰ λόγια ταῦτα· διὰ τοῦτο καὶ δύω ταυτοσήμαντα ὀνόματα ἔβαλε, τὸ πρόσκομμα, καὶ τὸ σκάνδαλον, τὸ ἕνα, διὰ τὸ ἕνα μέρος, καὶ τὸ ἄλλο, διὰ τὸ ἄλλο.

14. „Οἶδα καὶ πέπεισμαι ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ, ὅτι οὐδὲν κοινὸν δι' ἑ„αυτοῦ, εἰ μὴ τῷ λογιζομένῳ τι κοινὸν εἶναι, ἐκείνῳ κοινόν".

Ἀφ' οὗ ἐδίδαξεν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι δὲν πρέπει οἱ δυνατοὶ εἰς τὴν πίστιν νὰ ἐπιπλήττουν τοὺς ἀδυνάτους εἰς αὐτήν, δόγμα κοινὸν, καὶ ἀπόφασιν καθολικὴν ἐκφέρει περὶ τῶν φαγητῶν, καὶ διδάσκει τὸν ἀσθενέστερον εἰς τὸν λογισμὸν, νὰ μὴ φοβῆται, μηδὲ νὰ τρέμῃ ὡς ἀκάθαρτα τὰ χοίρεια κρέατα, καὶ τὰ ἄλλα φαγητὰ, ὁποῦ ἐμποδίζει ὁ Νόμος, καὶ λέγει ἔτζι· ἐγὼ ἠξεύρω, καὶ εἶμαι πληροφορημένος, ὄχι μὲ ἀνθρωπίνους λογισμοὺς, ἀλλ' ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ, ἤτοι παρ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου μαθὼν, καὶ ἀπὸ ἐκεῖνον πισωθεὶς, ὅτι κανένα φαγητὸν δὲν εἶναι κοινὸν καὶ ἀκάθαρτον δι' ἑαυτοῦ, ἤτοι κατὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν· ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀσθενῆ γνώμην καὶ πίστιν ἐκείνου, ὁποῦ τὰ μεταχειρίζεται, νομίζονται τὰ φαγητὰ ἀκάθαρτα· καὶ εἰς ἐκεῖνον μόνον φαίνεται τοιοῦτον, ἀλλ' ὄχι καὶ εἰς ὅλους, τοὺς δυνατοὺς δηλαδὴ εἰς τὴν πίστιν καὶ τὸν λογισμόν (1).

15. „Εἰ δὲ διὰ βρῶμα ὁ ἀδελφός σου λυπεῖται, οὐκ ἔτι κατὰ ἀγά„πην περιπατεῖς".

Εἰς τὸν τελειότερον κατὰ τὴν πίστιν ἐδῶ λαλεῖ ὁ Ἀπόστολος, διδάσκωντας αὐτὸν, ὅτι κἂν καὶ τὰ βρώματα κατὰ τὴν αὐτῶν φύσιν, δὲν εἶναι ἀκάθαρτα, ἐσὺ ὅμως πρέπει νὰ ἀπέχῃς ἀπὸ τὰ χοίρεια κρέατα, καὶ νὰ μὴ τρώγῃς αὐτὰ, κάμνωντας οἰκονομίαν, καὶ συγκατάβασιν εἰς τὸν ἀδελφόν σου, ἀνίσως καὶ θέλῃς νὰ φυλάξῃς τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην, ἵνα ἐκεῖνος μὴ λυπῆται, σκανδαλιζόμενος ἐξ αἰτίας σου· κατὰ γὰρ τὸν σοφὸν Φώτιον, καλὸν μὲν εἶναι τὸ νὰ δοκιμάζῃς ἐσὺ ὁ τελειότερος, νὰ διορθώσῃς τὸν ἀσθενοῦντα καὶ ἀτελῆ ἀδελφόν σου, ἵνα μὴ διακρίνεται, καὶ παρατηρῇ φαγητά· ἐὰν ὅμως ἐκεῖνος δὲν δύναται νὰ διορθωθῇ, καλλίτερον εἶναι νὰ παραβλέπῃς τὸ ἐλάττωμά του, καὶ μὲ κάθε τρόπον νὰ τὸν χειραγωγῇς, εἰς τὸ νὰ τὸν κερδήσῃς, καὶ νὰ τὸν σώσῃς.

„Μὴ

(1) Καὶ ὁ Θεοδώρητος δὲ τὰ αὐτὰ σχεδὸν μαρτυρεῖ λέγων· ὅτι διὰ νὰ μὴ λέγουν τινὲς, καὶ πῶς ἐσὺ Παῦλε νομοθετεῖς ἐναντία μὲ τὸν Μωϋσῆν, ὅστις ἐπρόσταξεν εἰς τὸ Λευϊτικὸν, (Κεφ. ια.) καὶ εἰς τὸ Δευτερονόμιον, (Κεφ. ιδ'.) πῶς εἶναι τοῦ χοίρου τὰ κρέατα, καὶ ἄλλων ζώων ἀκάθαρτα; διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἔφερεν εἰς τὸ μέσον τὸν Δεσπότην τοῦ Μωϋσέως Χριστὸν, ὅστις ἔπαυσε τὰς τοῦ Νόμου παρατηρήσεις, καὶ δὲν ἀφῆσε νὰ νομίζεται κανένα ἀκάθαρτον· τὸ δὲ „δι' ἑαυτοῦ" ὁ Σεβῆρος τὸ ἀνέγνωσε, δι' αὐτοῦ, ἤτοι ὁ Χριστὸς δι' αὐτοῦ, ἤγουν διὰ τῆς εὐαγγελικῆς αὐτοῦ νομοθεσίας, δὲν ἀφῆκε κανένα φαγητὸν νὰ νομίζεται ὡς ἀκάθαρτον. Εἰ δὲ καὶ ἀπορῇ τινας, διὰ τί ὁ χοῖρος, καὶ ὁ κύων, καὶ ὁ γύπας, καὶ ἄλλα ζῶα ὀνομάζονται ἀκάθαρτα ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφὴν, ἀποκρινόμεθα, ὄχι διὰ τί εἶναι βδελυκτὰ καὶ σιχαμερὰ ἔτζι ὀνομάζονται· ἐπειδὴ, ὡς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος ἀνωτέρω, οὐδὲν κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον εἶναι εἰς τὴν ἑαυτοῦ φύσιν· ἀλλ' ἔτζι ὀνομάζονται διὰ τρεῖς αἰτίας· ἡ πρώτη καὶ κυριωτάτη αἰτία εἶναι, διὰ τί ὅλα τὰ καλούμενα ἀκάθαρτα, εἶναι βλαβερὰ εἰς τὴν ὑγείαν τοῦ σώματος, καθὼς καὶ οἱ ἔγκριτοι τῶν Ῥαββίνων καὶ οἱ ἰατροὶ, περὶ τῶν ἀκαθάρτων ζώων τὴν γνώμην ταύτην ἔχουσι, καὶ μάλιστα ὁ Μέγας Βασίλειος ἐν τῷ πς'. κανόνι αὐτοῦ. Δευτέρα, διὰ τί ἔτζι νομίζονται κατὰ εἰς τὴν ὑπόληψιν τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὸν Προκόπιον. Καὶ τρίτη, διὰ νὰ μὴ προσκυνήσουν αὐτὰ οἱ Ἰουδαῖοι ὡς Θεοὺς, κατὰ τὸν Θεοδώρητον· ὥστε, ἀγαπῶντας ὁ Θεὸς τὴν ὑγείαν τοῦ σώματός μας, καὶ θέλωντας νὰ μᾶς κάμῃ νὰ μὴ τὰ τρώγωμεν, τὰ ὠνόμασεν ἀκάθαρτα, ἵνα καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ ὄνομά των, αὐτὰ ἀποφεύγωμεν· ἐὰν ὅμως εὑρεθῇ τινας εἰς ἀνάγκην, καὶ φάγῃ ἀπὸ τὰ ἀκάθαρτα καλούμενα, ἢ σκύλον, καὶ γύπα, δὲν ἁμαρτάνει, κατὰ τὸν ἀνωτέρω κανόνα τοῦ Μεγάλου Βασιλείου· ἐπειδὴ κανένα ἀπὸ αὐτὰ, δὲν εἶναι ἐμποδισμένον ἀπὸ τὴν νέαν Γραφήν· οἱ γὰρ θεῖοι Ἀπόστολοι εἰς τὸ κε. Κεφ. τῶν Πράξεων, ἐμπόδισαν ταῦτα μόνον νὰ μὴ τρώγουν οἱ Χριστιανοὶ τὰ εἰδωλόθυτα, τὸ αἷμα, καὶ τὸ πνικτόν· καὶ εἰς τὸν ξγ'. κανόνα των, ὁμοίως ἐμπόδισαν νὰ μὴ τρώγουν οἱ Χριστιανοὶ, θνησιμαῖον θνησιμαῖον, ἤτοι ψοφίμι, καὶ αἷμα· ὅρα καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ς'. στίχ. τοῦ δ'. Κεφ. τῆς πρὸς Τιμόθεον Πρώτης.

„Μὴ τῷ βρώματί σου ἐκεῖνον ἀπόλλυε, ὑπὲρ οὗ Χριστὸς ἀπέθανε“.

Διὰ τὴν αἰτίαν, λέγει, τοῦ φαγητοῦ, ἀπολλύεις τὸν ἀδελφόν σου, Χριστιανὲ, ὁ ὁποῖος εἶναι τόσον περιπόθητος κοντὰ εἰς τὸν Χριστὸν, ὥστε ὁποῦ αὐτὸς ἀπέθανε διὰ τὴν σωτηρίαν του· καὶ ὁ μὲν Χριστὸς, δὲν ἐπαραίτησε τὸ νὰ γένῃ δοῦλος, καὶ νὰ ἀποθάνῃ διὰ τὸν ἀδελφόν σου, σὺ δὲ, οὐδὲ ἀπὸ φαγητὸν ἀπέχεις διὰ νὰ τὸν σώσῃς, ἀλλὰ μὲ τὴν φιλονεικίαν σου ἀνατρέπεις αὐτὸν εἰς τὰ μεγαλίτερα· διατὶ αὐτὸς, βλέπωντας ἐσένα πῶς τρώγεις τὰ χοίρεια κρέατα διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν φιλονεικίαν, πλέον ἐναντίος, καὶ πεισματάρης γίνεται· καὶ ἀκολούθως ἐκ τούτου θέλει κινδυνεύσει νὰ χωρισθῇ καὶ τελείως ἀπὸ τὸν Χριστὸν, καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν, καὶ νὰ προσηλωθῇ εἰς τὸν Νόμον ὅλως δι' ὅλου.

16. „Μὴ βλασφημείσθω οὖν ὑμῶν τὸ ἀγαθόν“.

Ἤγουν, ἐσὺ ναὶ ἔχεις τελειότητα εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ· (ταύτην γὰρ ὀνομάζει ἀγαθὸν), ὅμως τὴν τελειότητά σου αὐτὴν μὴ κάμνῃς νὰ τὴν βλασφημῇ ὁ ἀτελὴς εἰς τὴν πίστιν· διότι ἐὰν ἐσὺ, μὲ τὸ νὰ ἦσαι τέλειος, διαφθείρῃς τὸν ἀτελῆ ἀδελφόν σου, γίνεσαι αἴτιος νὰ βλασφημῆται τὸ καλὸν, καὶ ἡ τελειότης ὁποῦ ἔχεις. Θέλεις δὲ νοήσεις καὶ ἀγαθὸν, τὸ δόγμα τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, τὸ ὁποῖον δὲν θέλει ὁ Παῦλος νὰ βλασφημῆται, καὶ νὰ κατηγορῆται ἀπὸ τοὺς ἀπίστους, καὶ ἀσεβεῖς, βλέπωντας τὰ σχίσματα, καὶ τὰ σκάνδαλα, ὁποῦ ἔχουν οἱ Χριστιανοὶ ἀναμεταξύ των διὰ τὰ φαγητά.

17. „Οὐ γάρ ἐστιν ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ βρῶσις, καὶ πόσις“.

Μήπως, λέγει, ἀπὸ τὰ φαγητὰ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ εὐδοκιμοῦμεν, καὶ σωζόμεθα; μήπως ἐὰν ἐσὺ φάγῃς χοίρεια κρέατα, τὸ φαγητὸν αὐτὸ θέλει σὲ ἐμβάσει εἰς τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ; ὄχι· κατηγορῶντας δὲ αὐτοὺς πῶς ὑπερηφανεύοντο ὅτι τρώγουν τὰ χοίρεια κρέατα ἀπαρατηρήτως, διὰ τοῦτο δὲν εἶπε μόνον βρῶσιν, ἀλλὰ ἐπρόσθεσε καὶ πόσιν, κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, καὶ τὸν ἱερὸν τοῦτον Θεοφύλακτον (1).

„Ἀλλὰ δικαιοσύνη, καὶ εἰρήνη, καὶ χαρὰ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ“.

Ποῖα δὲ, λέγει, εἶναι ἐκεῖνα ὁποῦ ἐμβάζουσι τοὺς Χριστιανοὺς εἰς τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ; εἶναι ἡ δικαιοσύνη, ἤγουν ἡ καθολικὴ, καὶ περιεκτικὴ ἀρετὴ, καὶ ἡ καθαρὰ, καὶ ἀκατηγόρητος ζωή· εἶναι ἡ πρὸς τοὺς ἀδελφούς των εἰρήνη, καὶ οὐχὶ ἡ φιλονεικία, καὶ λογομαχία· εἶναι ἡ χαρὰ, ἡ ἐκ τῆς ὁμονοίας τῶν ἀδελφῶν τους γινομένη, καὶ ὄχι ἡ λύπη τῶν ἀδελφῶν τους, ἡ ἐκ τῆς ἐπιπλήξεως προξενουμένη· ἐπειδὴ δὲ εὑρίσκεται εἰς τὰ κακὰ πράγματα εἰρήνη, καὶ χαρὰ, διὰ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος ἐπρόσθεσεν ἀκολούθως τὸ „ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ“ ὡσὰν νὰ λέγῃ ἔτζι· ἐγὼ δὲν λαλῶ ἐδῶ διὰ τὴν ἐπὶ κακῷ εἰρήνην, καὶ χαρὰν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ· ταυτὸν εἰπεῖν διὰ τὴν ἐπὶ τοῖς πνευματικοῖς ἀγαθοῖς χαρὰν, καὶ εἰρήνην. Ὁ δὲ μέγιστος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐξήγησε καὶ βαθύτερον, διατὶ ὁ Παῦλος ἐδῶ ἐνθυμήθη καὶ ἀνέφερε τὴν δικαιοσύνην, διὰ νὰ δείξῃ, λέγει, ὅτι ἐκεῖνος ὁποῦ δὲν κάμνει οἰκονομίαν διὰ τοὺς ἀσθενεῖς, καὶ δὲν ἀπέχει ἀπὸ τὰ χοίρεια κρέατα, αὐτὸς ἀδικεῖ τὸν ἀδελφόν του, εἰς αὐτὴν τὴν ἰδίαν σωτηρίαν του, τὴν ὁποίαν ὁ Χριστὸς μὲ τὸν θάνατόν του ἐπροξένησεν εἰς αὐτόν· ὥστε ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὅποιος ἀπέχει τῶν τοῦ χοίρου κρεῶν διὰ νὰ κερδήσῃ τὴν σω-

(1) Ὁ δὲ Φώτιος λέγει, ὅτι λέγωντας ὁ Ἀπόστολος βρῶσιν καὶ πόσιν, ἔδειξε πῶς ἡ φιλονεικία ὁποῦ εἶχον περὶ τῶν φαγητῶν, ἦτον πολλὰ μεγάλη, καὶ ἔξω τοῦ μέτρου· ὅθεν ὡσὰν νὰ τοὺς λέγῃ, ὅτι ἀνίσως καὶ ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἦτον φαγητὸν, καὶ ποτὸν, καὶ μὲ τὰ φαγητὰ, καὶ ποτὰ ἀπεκτᾶτο, περισσότερον ἀγῶνα, καὶ πόλεμον δὲν ἠθέλετε δείξετε, ἀπὸ αὐτὸν ὁποῦ τώρα ἔχετε· ὁμοῦ δὲ καὶ ἐντροπιάζει αὐτοὺς μὲ τὰ λόγια ταῦτα· ὅτι ἂν διὰ φαγητὰ, καὶ ποτὰ ἔτζι κάμνετε, τί πρέπει νὰ κάμετε διὰ τὴν δικαιοσύνην, καὶ εἰρήνην, καὶ τὴν πνευματικὴν χαράν;

σωτηρίαν τοῦ ἀδελφοῦ του, αὐτὸς εἶναι ἐργάτης τῆς δικαιοσύνης, ἥτις προξενεῖ τὴν τοῦ Θεοῦ Βασιλείαν.

18. „Ὁ γὰρ ἐν τούτοις δουλεύων τῷ Χριστῷ, εὐάρεστος τῷ Θεῷ, „καὶ δόκιμος τοῖς ἀνθρώποις".

Αἰνιγματωδῶς φανερόνει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος, ὅτι οἱ τελειότεροι εἰς τὴν πίστιν Χριστιανοί, ἀπὸ ὑπερηφάνειάν τους ἐπίπληττον τοὺς ἀτελεστέρους· διὰ τοῦτο λέγει εἰς αὐτούς· ἐὰν θέλῃς ἐσὺ ὁ τελειότερος εἰς τὴν πίστιν Χριστιανός, νὰ θαυμασθῇς, καὶ νὰ ἐπαινεθῇς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἤξευρε ὅτι δὲν θέλεις ἐπαινεθῇς τόσον ἀπὸ τὴν τελειότητα αὐτὴν ὁποῦ ἔχεις, ὅσον ἔχεις νὰ ἐπαινεθῇς ἀπὸ τὴν πρὸς τοὺς ἀδελφούς σου εἰρήνην, καὶ χαράν, καὶ τὰς λοιπὰς ἀρετάς σου· διότι μὲ αὐτὰς τὰς ἀρετάς, δύνασαι νὰ δουλεύῃς τὸν Χριστόν, καὶ νὰ εὐαρεστήσῃς εἰς τὸν Θεόν, καὶ ὄχι μὲ τὸ νὰ τρώγῃς ἀδιαφόρως τὰ χοίρεια κρέατα.

19. „Ἄρα οὖν τὰ τῆς εἰρήνης διώκωμεν, καὶ τὰ τῆς οἰκοδομῆς τῆς „εἰς ἀλλήλους".

Τὸ μὲν τῆς εἰρήνης ὄνομα, εἶπεν ὁ Ἀπόστολος πρὸς τὸν ἀτελέστερον εἰς τὴν πίστιν, καὶ ἀσθενῆ Χριστιανόν· διατὶ ἐκεῖνος ἦτον ὁποῦ δὲν εἰρήνευεν· ἢ καὶ ἐκεῖνος ἦτον ὁ αἴτιος τῶν σκανδάλων, καὶ τῆς ταραχῆς, μὲ τὸ νὰ ἐζήτει νὰ φυλάττῃ εἰς τὰ φαγητά, τὰς νομικὰς παρατηρήσεις· τὸ δὲ ὄνομα τῆς οἰκοδομῆς, τὸ λέγει ὁ Παῦλος πρὸς τὸν τελειότερον, καὶ δυνατώτερον εἰς τὴν πίστιν Χριστιανόν, διὰ νὰ μὴ κρημνίζῃ τὸν ἀτελῆ ἀδελφόν του, σκανδαλίζων καὶ ἐξουθενῶν αὐτόν· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, καὶ τὴν εἰρήνην, καὶ τὴν οἰκοδομήν, κοινὰ τὰ ἔκαμεν ὁ Παῦλος καὶ εἰς τὰ δύω μέρη, προσθέττωντας τὸ „εἰς ἀλλήλους" καὶ λέγωντας, ὅτι πρέπει καὶ οἱ δυνατοί, καὶ οἱ ἀσθενεῖς εἰς τὴν πίστιν νὰ εἰρηνεύουν, καὶ νὰ οἰκοδομοῦν ἕνας τὸν ἄλλον· ἐπειδὴ δὲ πρότερον εἶπε τὴν εἰρήνην, καὶ ὕστερον τὴν οἰκοδομήν, ἐφανέρωσε μὲ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος, ὅτι χωρὶς τὴν εἰρήνην, δὲν εἶναι εὔκολον τινὰς νὰ οἰκοδομῇ τὸν ἄλλον.

20. „Μὴ ἕνεκεν βρώματος κατάλυε τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ".

Ἔργον τοῦ Θεοῦ, λέγει, εἶναι ἡ σωτηρία τοῦ ἀδελφοῦ σου, Χριστιανέ. Μὴ κρημνίζῃς λοιπὸν τὴν σωτηρίαν αὐτὴν τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος Θεὸς ἐπροξένησεν εἰς αὐτόν· καὶ μάλιστα διατὶ κρημνίζει τὴν σωτηρίαν του ὄχι διὰ κάμμίαν ἄλλην αἰτίαν, ἀλλὰ διὰ φαγητόν, μὴ θέλωντας δηλαδὴ νὰ ἀφεθῇς καὶ ἐσὺ ἀπὸ τὸ χοίρειον κρέας, διὰ νὰ κερδήσῃς τὸν ἀσθενῆ ἀδελφόν σου.

„Πάντα μὲν καθαρά, ἀλλὰ κακὸν τῷ διὰ προσκόμματος ἐσθίοντι".

Ἐπειδὴ ὁ Παῦλος ἐπέπληξε πολλὰ τὸν τελειότερον εἰς τὴν πίστιν Χριστιανόν, ἐφοβήθη μήπως ὁ ἀτελὴς εἰς τὴν πίστιν στερεωθῇ εἰς τὴν κακὴν ὑπόληψιν, καὶ παρατήρησιν ὁποῦ κάμνει τῶν φαγητῶν. Διὰ ταύτην τὴν ἀφορμὴν πάλιν δόγμα, καὶ ἀπόφασιν προφέρει ἐδῶ καθολικήν, λέγων, ὅτι ὅλα τὰ φαγητὰ εἶναι καθαρά· ἀλλὰ εἰς ἐκεῖνον ὁποῦ μὲ πονηρὰν συνείδησιν τρώγει τὰ φαγητά, καὶ σκανδαλίζεται εἰς τὸν λογισμόν του, εἰς αὐτὸν εἶναι κακὸν τὸ νὰ τρώγῃ· διατὶ ὁ ἀτελὴς εἰς τὴν πίστιν, καὶ τὸν λογισμόν, νομίζωντας ὅτι εἶναι ἀκάθαρτον τὸ χοίρειον κρέας, ἔπειτα ἀναγκαζόμενος ἀπὸ τὰς ἐξουθενήσεις τῶν ἄλλων νὰ τὸ φάγῃ, δὲν ὠφελεῖται, ἀλλὰ βλάπτεται περισσότερον· διατὶ δὲν τὸν βλάπτει τὸ φαγητόν, ἀλλὰ ἡ γνώμη, μὲ τὴν ὁποίαν τὸ τρώγει· ὥστε αὐτὸς πρέπει νὰ μάθῃ πρῶτον, καὶ νὰ πληροφορηθῇ ἀπὸ ἐσένα τὸν τελειότερον εἰς τὸν λογισμόν, ὅτι δὲν εἶναι κανένα φαγητὸν ἀκάθαρτον· ἀλλ' ὅλα εἶναι καθαρά, καὶ ἔπειτα ἂν τὸ τρώγῃ μὲ τὴν τοιαύτην πληροφορίαν, δὲν βλάπτεται.

21. „Κα-

21. „Καλὸν τὸ μὴ φαγεῖν κρέα, μηδὲ πιεῖν οἶνον, μηδὲ ἐν ᾧ ὁ „ἀδελφός σου σκανδαλίζεται, ἢ προσκόπττει, ἢ ἀσθενεῖ".

Σύ, λέγει, ὦ τελειότερε εἰς τὴν πίστιν Χριστιανέ, ἀναγκάζεις τὸν ἀτελῆ ἀδελφόν σου, νὰ τρώγῃ ἐκεῖνα τὰ φαγητὰ ὁποῦ δὲν θαῤῥεῖ, διατὶ τὰ νομίζει ἀκάθαρτα· ἐγὼ δέ σοι λέγω, ὅτι καὶ ἐσὺ πρέπει νὰ ἀπέχῃς ἀπὸ κάθε φαγητὸν, καὶ πιοτὸν ὁποῦ σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν σου· ὄχι διατὶ εἶναι κακὸν τὸ νὰ τρώγῃς κάθε φαγητὸν, ἐπειδὴ ὅλα εἶναι καθαρά· ἀλλὰ διατὶ αὐτὸ τὸ νὰ τρώγῃς ὅλα, σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν σου. Λέγωντας δὲ ὁ Παῦλος ὅτι σκανδαλίζεται ὁ ἀτελὴς ἀδελφὸς, ἔδειξεν ὅτι αὐτὸς εἶναι ἀνόητος, καὶ κοῦφος εἰς τὸν λογισμὸν, διατὶ οἱ κοῦφοι εἰς τὸν λογισμὸν, εὐκόλως σκανδαλίζονται· λέγωντας δὲ ὅτι προσκόπτει, ἔδειξεν ὅτι αὐτὸς εἶναι τυφλός· διατὶ οἱ τυφλοὶ προσκόπτουσι, καὶ σκοντάβουσι· λέγωντας δὲ καὶ ὅτι ἀσθενεῖ, ἔδειξεν ὅτι εἶναι καὶ ὀλιγόπιστος. Διὰ τούτων οὖν πάντων ξαβίζει καὶ παρακινεῖ τὸν δυνατώτερον Χριστιανὸν, εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ ἀδελφοῦ του, ὁποῦ εἶναι κατὰ πάντα ἀσθενής (1).

22. „Σὺ πίστιν ἔχεις; κατὰ σεαυτὸν ἔχε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ".

Ἐδῶ φανερόνει αἰνιγματωδῶς ὁ Ἀπόστολος ὅτι ὁ τελειότερος εἰς τὴν πίστιν Χριστιανὸς, ἔδειχνε τὴν τελειότητά του, ὡσὰν κενόδοξος. Λέγει λοιπὸν εἰς αὐτὸν, θέλεις ἐσὺ Χριστιανὲ, νὰ δείξῃς ὅτι εἶσαι τέλειος εἰς τὴν περὶ τῶν φαγητῶν πίστιν, καὶ ὅτι πιστεύεις ἀδιακρίτως πῶς ὅλα τὰ φαγητὰ εἶναι καλὰ καὶ καθαρά; μὴ δείχνῃς τοῦτο εἰς ἐμφάνεια, καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ ἀρκεῖ τὸ νὰ ἔχῃς τὴν πίστιν αὐτὴν εἰς τὴν συνείδησίν σου· ἀρκεῖ καὶ τὸ νὰ δείχνῃς τὴν πίστιν σου ταύτην εἰς μόνον τὸν Θεὸν, καὶ ὄχι καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

„Μακάριος ὁ μὴ κρίνων ἑαυτὸν ἐν ᾧ δοκιμάζει".

Κἂν, λέγει, ἄνθρωπος ἄλλος δὲν σὲ ἠξεύρῃ, αὐτὸς ἐσὺ ἀρκεῖς εἰς τὸν ἑαυτόν σου νὰ ἦσαι μακάριος· πότε, καὶ πῶς; ἀνίσως δηλαδὴ δὲν κατακρίνῃς τὸν ἑαυτόν σου, μηδὲ ἡ συνείδησίς σου σὲ κατηγορῇ, εἰς τὸ πρᾶγμα ὁποῦ ἐδοκίμασες, ἤτοι ἐδιάλεξες, διὰ νὰ κάμῃς· ταῦ-

(1) Σημείωσαι ὅτι δὲν πρέπει τινὰς νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ κάθε πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον εἶναι καθ' ἑαυτὸ καλὸν καὶ κατ' ἐντολὴν Θεοῦ, ἀνίσως καὶ ἄλλος σκανδαλίζεται δι' αὐτό· ἀλλὰ πρέπει νὰ καταφρονῇ τὸ σκάνδαλον αὐτὸ, καὶ νὰ ἐνεργῇ τὸ καλὸν ἐκεῖνο, κἂν καὶ οἱ ἄλλοι σκανδαλίζωνται, καθὼς ἀποφαίνεται ὁ Μέγας Βασίλειος· „ἐὰν μὲν αὐτὸ κατὰ τὸν ἴδιον λόγον ἀγαθὸν „ᾖ τὸ λεγόμενον, ἢ τὸ γινόμενον, ἡ δὲ νόσος τοῦ „χρωμένου τῷ ἔργῳ, ἢ τῷ λόγῳ, ἐν τῇ χρήσει ἐμ„ποιήσῃ αὐτῷ τὴν βλάβην, καθαρός ἐστιν ἀπὸ τοῦ „κρίματος τῶν σκανδαλιζομένων ὁ τὸ ἀγαθὸν εἰς οἰ„κοδομὴν τῆς πίστεως εἰπὼν, καὶ ποιήσας· ὥσπερ ὁ „Κύριος, εἰπὼν μὲν, οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στό„μα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ „τοῦ στόματος, τοῦτο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. πρὸς δὲ τοὺς „σκανδαλισθέντας ἐπαγαγών· „πᾶσα φυτεία ἣν οὐκ „ἐφύτευσεν ὁ Πατήρ μου ὁ Οὐράνιος, ἐκριζωθήσεται". (Ἐρωτήσ. ι. Λόγῳ β'. περὶ Βαπτίσματ.)

Ἐὰν δὲ τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ ἦναι κακὸν, ἢ ἦναι ἀπὸ ἐκεῖνα ὁποῦ εὑρίσκονται εἰς τὴν ἐξουσίαν μας, καὶ ἦναι συγκεχωρημένον, καὶ πράξῃ τοῦτο τινὰς, καὶ ἐκ τῆς πράξεως προξενήσῃ σκάνδαλον εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς ἀσθενεῖς κατὰ τὴν πίστιν, καὶ τὴν γνῶσιν· ὁ τοιοῦτος ἀπαραιτήτως θέλει κατακριθῇ διὰ τὸ σκάνδαλον αὐτὸ ὁποῦ ἐπροξένησεν· ὡς αὐτὸς πάλιν λέγει ὁ θεοφόρος Βασίλειος· „ὅταν δὲ ᾖ τὸ γενόμε„νον τῷ ἰδίῳ λόγῳ κακὸν ὑπάρχον, αἴτιον γένηται „σκανδαλισμοῦ, ἤτι τῶν συγκεχωρημένων, καὶ ἐν ἐξου„σίᾳ ἡμετέρᾳ κειμένων ὑπάρχον, τῷ ἀσθενοῦντι τὴν „πίστιν ἢ τὴν γνῶσιν γένηται σκάνδαλον, φανερὸν, „καὶ ἀπαραίτητον ἔχει τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο κρίμα, τὸ ὑ„πὸ τοῦ Κυρίου εἰρημένον οὕτω· „Συμφέρει αὐτῷ ἵνα „κρεμασθῇ λίθος ὀνικὸς περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ „ἐῤῥίπται εἰς τὴν θάλασσαν.... δι' ὅπερ ὁ Ἀπό„στολος καὶ ἐπὶ τῶν συγκεχωρημένων φησί· „καλὸν „τὸ μὴ φαγεῖν κρέα, μηδὲ πιεῖν οἶνον, μηδὲ ἐν ᾧ ὁ „ἀδελφός σου προσκόπτει, ἢ σκανδαλίζεται, ἢ ἀσθε„νεῖ". Καὶ πάλιν, ἀλλαχοῦ λέγων· „ὅτι πᾶν κτίσ„μα Θεοῦ καλὸν, καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον μετὰ εὐχαρι„στίας λαμβανόμενον". (ά. Τιμόθ. δ'. 4.) ὅμως φησίν· „οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν „ἀδελφόν μου σκανδαλίσω". (ά. Κορινθ. ή. 13.) εἰ δὲ ἐπὶ τῶν συγκεχωρημένων τοιοῦτον τὸ κρίμα, τί ἄν τις εἴποι περὶ τῶν κεκωλυμένων; δι' ὅπερ καθολικώτερον ἡμᾶς παιδεύει λέγων· „ἀπρόσκοποι γίνεσθε, „καὶ Ἰουδαίοις, καὶ Ἕλλησι, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, „καθὼς κἀγὼ πάντα πᾶσιν ἀρέσκω, μὴ ζητῶν τὸ ἐ„μαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν ἵνα σωθῶσιν". (ά. Κορινθ. ί. 32.) Ὅρα καὶ τὸν περὶ σκανδάλου πλατύτατον Λόγον ἐν τῇ Χρηστοηθείᾳ τῇ ἡμετέρᾳ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ταῦτα δὲ νόει, ἀγαπητὲ, ὄχι εἰς κάθε πρᾶγμα, ἀλλὰ εἰς μόνην τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν τὴν περὶ τῶν φαγητῶν, κατὰ τὸν Χρυσόστομον, καὶ τὸν ἱερὸν Θεοφύλακτον τοῦτον, ἤγουν ὅτι εἶναι μακάριος ἐκεῖνος, ὁποῦ δὲν κατακρίνεται ἀπὸ τὴν συνείδησίν του, εἰς ἐκεῖνα τὰ φαγητὰ ὁποῦ ἐδιάλεξε νὰ φάγῃ, ὅποιος δηλαδὴ δὲν τὰ νομίζει ἀκάθαρτα (1).

23. „Ὁ δὲ διακρινόμενος, ἐὰν φάγῃ, κατακέκριται, ὅτι οὐκ ἐκ „πίστεως".

Καὶ τοῦτο πρὸς τὸν τέλειον εἰς τὴν πίστιν ἐρρέθη Χριστιανόν· τί βιάζεις, λέγει, Χριστιανὲ, τὸν ἀδελφὸν νὰ φάγῃ; δὲν ἠξεύρεις ὅτι ὅποιος διστάζει εἰς τὸν λογισμόν του, πῶς εἶναι ἀκάθαρτα τὰ φαγητὰ, καὶ δὲν τὰ τρώγει μὲ πληροφορίαν βεβαίαν ὡς καθαρὰ, ἀλλὰ τὰ τρώγει ἀπὸ ἐντροπὴν, ἢ ἀνάγκην, δὲν ἠξεύρεις, λέγω, πῶς αὐτὸς κατακρίνεται; διὰ τί; ὄχι διὰ τὶ εἶναι τὰ φαγητὰ ἀκάθαρτα, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς τὰ τρώγει ὡς ἀκάθαρτα, βιαζόμενος ἀπὸ ἐσένα.

„Πᾶν δὲ ὃ οὐκ ἐκ πίστεως, ἁμαρτία ἐστίν" (2).

Καὶ τοῦτο πρὸς τὸν τέλειον εἰς τὴν πίστιν ἐρρέθη Χριστιανόν· διὰ τὶ, λέγει, ὅταν ὁ ἀτελὴς ἀδελφὸς, δὲν ξεθαρρεύσῃ, μηδὲ πιστεύσῃ, ὅτι τὰ φαγητὰ εἶναι καθαρὰ, ἀλλὰ φάγῃ αὐτὰ μὲ πονηρὰν, καὶ κατεγνωσμένην συνείδησιν, βέβαια ἥμαρτε. Μὲ αὐτὰ δὲ ὅλα δείχνει ἐδῶ ὁ Παῦλος, κατὰ τὸν Χρυσόστομον, πόσην βλάβην προξενοῦν οἱ τελειότεροι εἰς τὴν πίστιν, ἀναγκάζοντες τοὺς ἀτελεῖς, καὶ διστάζοντας εἰς τὸν λογισμὸν, νὰ τρώγουν τὰ νομιζόμενα κοντὰ εἰς αὐτοὺς ἀκάθαρτα φαγητά· καὶ ὅτι διὰ τὴν βλάβην αὐτὴν ὁποῦ προξενοῦν εἰς αὐτοὺς, πρέπει νὰ παύσουν ἀπὸ τὸ νὰ τοὺς ἐπιπλήττουν.

24. „Τῷ δὲ δυναμένῳ ὑμᾶς στηρίξαι κατὰ τὸ Εὐαγγέλιόν μου, καὶ „τὸ κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίου χρό„νοις αἰωνίοις σεσιγημένου" (3).

25. „Φανερωθέντος δὲ νῦν, διά τε Γραφῶν, καὶ Προφητῶν, κατ' „ἐπιταγὴν τοῦ αἰωνίου Θεοῦ, εἰς ὑπακοὴν πίστεως, εἰς πάντα „τὰ Ἔθνη γνωρισθέντος".

26. „Μόνῳ σοφῷ Θεῷ, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς „αἰῶνας. Ἀμήν".

Συνειθίζει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὕστερα ἀπὸ τὴν παραίνεσιν, καὶ διδασκαλίαν του, νὰ κάμνῃ εὐχὴν εἰς τὸν Θεόν· τὸ ὁποῖον μεταχειρίζεται καὶ ἐδῶ, παρακαλῶντας τὸν Θεὸν διὰ τοὺς ἀτε-

---

(1) Ὁ Φώτιος λέγει, ὅτι πρὸς τὸν τέλειον εἰς τὴν πίστιν λέγει τὸ ῥητὸν τοῦτο ὁ Παῦλος· λέγει δὲ πρὸς τούτοις ὁ Φώτιος, ὅτι τὸ ῥητὸν τοῦτο νοεῖται καθολικῶς, καὶ διὰ κάθε πρᾶγμα· ἤγουν εἶναι μακάριος ὅποιος κάθε πρᾶγμα ὁποῦ καταλάβῃ μὲ ἀκριβῆ δοκιμασίαν, ὅτι εἶναι ἀγαθὸν, πράττει αὐτὸ, τὴν συνείδησιν ἔχων μαρτυροῦσαν. (Παρὰ τῷ Οἰκουμενίῳ.)

(2) Διὰ τί δὲ εἶναι ἁμαρτία, τὸ οὐκ ἐκ πίστεως γινόμενον; διὰ τί ἡ πίστις εἶναι ἐξ ἀκοῆς, καθὼς προεῖπεν ὁ Παῦλος, ἡ δὲ ἀκοὴ διὰ ῥήματος Θεοῦ, (Ῥωμ. ί. 17.) ὥστε τὸ οὐκ ἐκ πίστεως γινόμενον, ἔξω εἶναι τοῦ ῥήματος τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ὡς παράβασις τοῦ ῥήματος τοῦ Θεοῦ, ἁμαρτία ἐστι. Καὶ ἄλλως δὲ, τὸ χωρὶς πίστεως γινόμενον, Θεῷ ἀρέσαι οὐ δύναται, ἐπειδὴ κατὰ τὸν Ἀπόστολον· „χωρὶς „πίστεως ἀδύνατον εὐαρεστῆσαι". (Ἑβρ. ιά. 6.) Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „ἄρα ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς".

(3) Σημείωσαι ὅτι οἱ τρεῖς οὗτοι στίχοι, ἤγουν τὸ „τῷ δὲ δυναμένῳ ὑμᾶς στηρίξαι" καὶ τὰ λοιπά. τὸ, „φανερωθέντος δὲ νῦν" καὶ τὰ λοιπά· τὸ „μόνῳ σοφῷ „Θεῷ"· ἐν ἄλλοις μὲν ἀντιγράφοις ἐκδεδομένοις, εἶναι προστεθειμένοι εἰς τὸ ιϛ'. τελευταῖον κεφάλαιον τῆς πρὸς Ῥωμαίους μετὰ τοὺς ἀσπασμοὺς, οὐκ ὀρθῶς· καθ' ὅτι προστίθενται μετὰ τὸ „ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν „Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ πάντων ὑμῶν ἀμήν". τὸ ὁποῖον εἶναι ἀκροτελεύτιος λόγος τῆς κάθε Ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου, καὶ ἄλλος λόγος μετὰ ταῦτα δὲν ἀκολουθεῖ. Παρὰ δὲ τῷ θείῳ Χρυσοστόμῳ, Θεοδωρίτῳ, Θεοφυλάκτῳ, καὶ Οἰκουμενίῳ, καὶ τῷ ὀρθῷ λόγῳ, καλῶς ἐδῶ οἱ στίχοι οὗτοι εἶναι γεγραμμένοι· ἐν ἄλλοις δὲ γράφεται „διά τε Γραφῶν προφητικῶν".

ἀπελεσέρους εἰς τὴν πίστιν Χριστιανούς· καὶ ὄχι μόνον διδάσκων αὐτοὺς μὲ τὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ τὴν παρὰ Θεοῦ βοήθειαν ἐπικαλούμενος εἰς αὐτούς. Ἡ δὲ ἀκολουθία τῆς συντάξεως εἶναι τοιαύτη κατὰ σχῆμα ὑπερβατόν· „τῷ δὲ δυναμένῳ ὑμᾶς στηρίξαι Θεῷ, διὰ Ἰησοῦ Χρι„στοῦ, ᾧ ἡ δόξα (πρέπει, ἢ ἔστω) εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν". Τὸ δὲ ᾧ ἄρθρον, εἶναι περιττόν· ἐβάλθη δὲ, διὰ τὶ ὁ λόγος ἐχρειάζετο πάλιν νὰ ἐπαναληφθῇ, διὰ τὰ ἐν τῷ μεταξὺ τεθέντα λόγια πολλά· εἶπε δὲ νὰ ἦναι δόξα εἰς τὸν Θεὸν, ὅστις δύναται νὰ στερεώσῃ ἐσᾶς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ σαλευομένους· πῶς δὲ τοῦτο δύναται; κατὰ τὸ Εὐαγγέλιόν μου, ἤτοι νὰ σᾶς στηρίξῃ διὰ νὰ κρατῆτε ἐκεῖνα ὁποῦ ἐγὼ σᾶς διδάσκω, καὶ εὐαγγελίζομαι (1)· τὸ δὲ ἐδικόν μου Εὐαγγέλιον, καὶ τὸ κήρυγμα καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἕνα πρᾶγμα εἶναι· διὰ τὶ δὲν εἶναι δόγματα ἐδικά μου αὐτὰ ὁποῦ ἐγὼ σᾶς διδάσκω, ἀλλὰ εἶναι νόμοι καὶ δόγματα τοῦ Χριστοῦ, κατὰ Ἀποκάλυψιν μυστηρίου. Μεγαλωτάτης τιμῆς σημάδια, λέγει, εἶναι τὸ νὰ ἀξιωθοῦμεν νὰ γένωμεν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ κοινωνοὶ τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ· πρᾶγμα ὁποῦ ἦτον, πάλαι μὲν, καὶ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος προωρισμένον, τώρα δὲ ἐφανερώθη διὰ μέσου τῶν Γραφῶν τοῦ Νόμου, καὶ τῶν Προφητῶν· ὥστε τί φοβῆσαι ἐσὺ ὁ ἀσθενὴς εἰς τὴν πίστιν, νὰ μὴ χωρισθῇς ἀπὸ τὸν Νόμον ἐὰν τρώγῃς χοίρεια κρέατα; δι' ὅτι ἰδοὺ πῶς ὅλαι αἱ Γραφαὶ τοῦτο τὸ μυστήριον τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ κηρύττουσι (2), τὸ ὁποῖον κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα, διδάσκει καὶ τὴν ἀδιαφορίαν τῶν φαγητῶν· ἀλλὰ καὶ κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αἰωνίου Θεοῦ (3), ἐφανερώθη αὐτὸ τὸ μυστήριον. Λοιπὸν ἐσὺ ὁ διακρινόμενος διὰ τὰ φαγητὰ, δὲν πρέπει νὰ ἐναντιόνεσαι εἰς τὸν Θεὸν, ἀλλὰ νὰ πιστεύῃς, καὶ νὰ ὑπακούῃς· ἐπειδὴ ἡ πίστις χρειάζεται ὑπακοήν, καὶ ὄχι ἔρευναν, καὶ πολυπραγμοσύνην· ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ ἔθνη ἔτζι πιστεύουσι, διὰ τὶ εἰς ὅλα ἐφανερώθη αὐτὸ τὸ μυστήριον. Πῶς λοιπὸν ἐσὺ ὦ Ἰουδαΐζων Χριστιανὲ, ἀκόμη δουλεύεις, καὶ ὑπακούεις εἰς τὸν Νόμον, καὶ δὲν ὑπακούεις εἰς αὐτὸ τὸ μυστήριον, καὶ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον πιστεύουσιν ὅλοι; μόνῳ δὲ σοφῷ Θεῷ εἶπεν ὁ Παῦλος, ὄχι πρὸς διαφορὰν τοῦ Υἱοῦ, χωρίζοντας δηλαδὴ τὸν Υἱὸν ἀπὸ τὸν Πατέρα, μὴ γένοιτο! διὰ τὶ ὁ Υἱὸς εἶναι ἡ σοφία τοῦ Πατρός· καὶ καθὼς ὁ Πατὴρ εἶναι σοφὸς, ἔτζι ἀπαραλλάκτως καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι σοφός· ἀλλὰ τὸ μόνον εἶπε, πρὸς διαφορὰν τῶν Ἀγγέλων, καὶ τῶν ἀνθρώπων· μόνος γὰρ ὁ Θεὸς εἶναι φύσει σοφός· οἱ δὲ Ἄγγελοι, καὶ οἱ ἄνθρωποι, κατὰ μετοχὴν ἔχουν ἀπὸ τὸν Θεὸν τὴν σοφίαν, καὶ εἶναι σοφοί. Εἰς αὐτὸν λοιπὸν τὸν Θεὸν, ὁποῦ ἐφανέρωσε τὸ μυστήριον τοῦτο, ἂς ἦναι δόξα, καὶ ὄχι εἰς τὸν Νόμον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐσὺ ἀκόμη παρακάθεσαι, παρατηρέμενος τὰ φαγητά. Τὸ δὲ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἠμπορεῖ μὲν νὰ συνταχθῇ, καθὼς εἴπομεν ἀνωτέρω, ἤγουν τῷ δυναμένῳ ὑμᾶς στηρίξαι διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἠμπορεῖ δὲ καὶ ἔτζι νὰ νοηθῇ· ὅτι τὸ μυστήριον τοῦ Εὐαγγελίου, ἐγνωρίσθη

εἰς

(1) Πολλοὶ δὲ αἱρετικοὶ ἀκούοντες τὸν Παῦλον νὰ λέγῃ ἐδῶ Εὐαγγέλιόν μου, καὶ ἀλλαχοῦ τῶν Ἐπιστολῶν του, ἔπλασαν καὶ ἐψευδολόγησαν πῶς νὰ ἔγραψεν ὁ Παῦλος βιβλίον χωριστὸν Εὐαγγελίου, καθὼς καὶ ἄλλων πολλῶν· οἷον Εὐαγγέλιον τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, Θωμᾶ, Ἀνδρέου· Εὐαγγέλιον τοῦ Νικοδήμου· τὸ πρῶτον Εὐαγγέλιον τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου, Φιλίππου, Βαρθολομαίου, Ματθαίου, Βαρνάβα, τῶν δώδεκα Ἀποστόλων· Εὐαγγέλιον τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος· Εὐαγγέλιον τῆς νηπιότητος αὐτοῦ, τῆς γεννήσεως τῆς Μαρίας· Εὐαγγέλιον τῶν Αἰγυπτίων· Εὐαγγέλιον τῶν Ἑβραίων· Εὐαγγέλιον τῶν Ναζιραίων· πάντα δὲ ταῦτα εἶσι νόθα, καὶ ψευδεπίγραφα, καθὼς οἱ αὐτοὶ αἱρετικοὶ ἔπλασαν πῶς εἶναι καὶ πέντε νόθα βιβλία ἐν τῇ παλαιᾷ· οἷον ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Μωϋσέως· ἡ λεπτὴ γένεσις· ἡ ἀνάβασις τοῦ Μωϋσέως· τὰ μυστικὰ βιβλία τοῦ Μωϋσέως, καὶ ἡ διαθήκη τοῦ Μωϋσέως.

(2) Ὁ δὲ Φώτιος λέγει, ὅτι τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἦτον τοῦτο ὅτι „ἵνα γινώσκωσί σε, λέ„γει, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν· ὅτι „ἐγὼ καὶ „ὁ Πατὴρ ἕν ἐσμεν. ὅτι „τὸν κόσμον πάσαν ὁ Υἱὸς „ἔχει· „ὅτι πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ „Ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, „καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος". καὶ τὰ ὅμοια, τὰ ὁποῖα ὅλα ἦτον ἡ ὑπόθεσις καὶ τοῦ κηρύγματος τοῦ Παύλου.

(3) Ὁ δὲ Φώτιος λέγει, ὅτι αἰώνιον Θεὸν, τὸ Πνεῦμα ὀνομάζει ὁ Παῦλος ἐδῶ, κατ' ἐπιταγὴν, καὶ ἐμπνεύσιν τοῦ ὁποίου, ἐλαλήθη, καὶ ἐγράφη τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Ὅλην λοιπὸν τὴν Ἁγίαν Τριάδα φανερόνει ὁ Παῦλος ἐδῶ, καὶ εἰς αὐτὴν ἀναπέμπει τὴν δόξαν. Λέγωντας γὰρ τῷ μόνῳ σοφῷ Θεῷ, ἐδήλωσε τὸν Πατέρα· λέγωντας τὸ, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐδήλωσε τὸν Υἱὸν, καὶ λέγωντας τὸ, αἰωνίου Θεοῦ, ἐδήλωσε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα· μόνῳ δὲ σοφῷ Θεῷ εἶπε, λέγει ὁ αὐτὸς, οὐχὶ πρὸς διαφορὰν τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Πνεύματος, ἀλλ' ἵνα συντηρήσῃ τὸ ἐξαίρετον εἰς τὴν μοναδικὴν Τριάδα, καὶ ὄχι διὰ νὰ σχίσῃ αὐτὴν, καὶ νὰ ἀφαιρέσῃ αὐτῆς τὸ ἀξίωμα· μόνον γὰρ ὅταν εἴπω, λέγει, τἄλλα πάντα χωρίζω καὶ διαστέλλω, ἐκείνην δὲ μᾶλλον διὰ τοῦ, μόνον, ἑνοποιῶ, τῆς φυσικῆς σχέσεως, οὐ χωρίζων τὸ ἀδιάστατον, ἀλλὰ συσφίγγων ταῖς τῶν ἀκροατῶν διανοίαις τὴν ἑνότητα· ὅθεν καὶ τὸ, ᾧ, ἄρθρον, ὁποῦ ἐπρόσθεσεν ὁ Παῦλος ἐν τῷ τέλει, καὶ εἰς τὰ τρία πρόσωπα τῆς Τριάδος ἀναφέρεται διὰ τὴν μίαν τῶν τριῶν οὐσίαν καὶ Θεότητα. Ὁ δὲ Οἰκουμένιος λέγει, ὅτι τὸ μόνῳ σοφῷ Θεῷ εἴρηται, καὶ πρὸς διαφορὰν τῶν ψευδωνύμων καὶ ἀσόφων θεῶν.

εἰς ὅλα τὰ Ἔθνη διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ· αὐτὸς γὰρ ἐφανέρωσε τὸ μυστήριον αὐτὸ εἰς τὰ Ἔθνη, μὲ τὸ νὰ ἔστειλε τοὺς Μαθητάς του νὰ μαθητεύσουν ὅλα τὰ Ἔθνη, εἰπὼν αὐτοῖς „πορευ-„θέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ Ἔθνη". (Ματθ. κή. 19. (1)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄.

1. „Ὀφείλομεν δὲ ἡμεῖς οἱ δυνατοὶ τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνά-„των βαστάζειν".

Ἀφ' οὗ ἔκαμε τὴν ἀρχὴν ὁ Ἀπόστολος, πάλιν συμβουλεύει, καὶ γλυκαίνει τοὺς τελειοτέρους εἰς τὴν πίστιν Χριστιανούς· ἕνα μέν, διὰ τί ἐσυναρίθμησε μαζὶ μὲ αὐτοὺς καὶ τὸ πρόσωπον τὸ ἐδικόν του, εἰπὼν ὅτι χρεωστοῦμεν ἡμεῖς· καὶ ἄλλο δέ, διὰ τί ὀνομάζει αὐτοὺς δυνατούς· δὲν εἶπε δὲ ἁπλῶς νὰ βαστάζωμεν τοὺς ἀσθενεῖς, ἀλλὰ τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων, διπλώσας τὴν λέξιν, διὰ νὰ τοὺς ῥαβίξῃ εἰς περισσότερον σπλάγχνος. (2).

„Καὶ μὴ ἑαυτοῖς ἀρέσκειν".

Ἐπειδὴ εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Παῦλος ὅτι χρεωστοῦμεν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ νὰ βαστάζωμεν τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων, τώρα διδάσκει, καὶ πῶς ἠμπορεῖ τοῦτο νὰ γένῃ, καὶ λέγει, ὅτι τότε ἠμποροῦμεν νὰ τὰ βαστάζωμεν, ἀνίσως δὲν ζητῶμεν μόνον τὴν ἐδικήν μας ἀρέσκειαν καὶ τὸ θέλημα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρέσκειαν καὶ σωτηρίαν τοῦ ἀδελφοῦ μας.

2. „Ἕκαστος ὑμῶν τῷ πλησίον ἀρεσκέτω εἰς τὸ ἀγαθὸν πρὸς οἰ-„κοδομήν".

Ἤτοι κάθε ἕνας Χριστιανός, πρέπει νὰ κάμνῃ ἐκεῖνο ὁποῦ εἶναι ἀρεστὸν εἰς τὸν ἀδελφόν του, εἰς τὸ ἀγαθὸν ὅμως, καὶ ὄχι εἰς τὸ κακόν· πολλοὶ γὰρ πολλάκις κάμνουσι κακὰ διὰ νὰ ἀρέσουν εἰς τὸν πλησίον. Διὰ νὰ μὴ λέγῃ δὲ ὁ τέλειος εἰς τὴν πίστιν Χριστιανός, νὰ ἐγὼ τραβίζω τὸν ἀτελῆ ἀδελφόν μου εἰς τὸ ἀγαθόν, ἐπιπλήττων αὐτὸν νὰ μὴ παρατηρῇ τὰ φαγητά· διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσεν ὁ Παῦλος τὸ „πρὸς οἰκοδομήν". ναὶ λέγει, αὐτὸ ὁποῦ κάμνεις ἐσὺ ὁ τέλειος, ἀγαθὸν εἶναι, ὅμως ἐπειδὴ δὲν γίνεται εἰς τὸν πρέποντα καὶ ἁρμόδιον καιρόν, διὰ τοῦτο δὲν γίνεται εἰς οἰκοδομήν, ἀλλὰ εἰς κρημνισμὸν τοῦ ἀδελφοῦ σου· δι' ὅτι ἡ ἄκαιρος ἐπίπληξις, τὸν κρημνίζει, καὶ ὄχι τὸν οἰκοδομεῖ (3).

3. „Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς, οὐχ ἑαυτῷ ἤρεσεν· ἀλλὰ καθὼς γέγρα-„πται· οἱ ὀνειδισμοὶ τῶν ὀνειδιζόντων σε ἐπέπεσον ἐπ' ἐμέ". (Ψαλμ. ξή. ιθ.)

Τὸν Χριστὸν φέρει εἰς τὸ μέσον ὁ Παῦλος, καὶ τοῦτον δίδει παράδειγμα εἰς ἡμᾶς τοὺς Χριστιανούς· δι' ὅ,τι εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Χριστοῦ ἦτον, λέγει, νὰ μὴν ὀνειδισθῇ, καὶ νὰ μὴν ἀτιμασθῇ, μηδὲ νὰ πάθῃ ἐκεῖνα ὁποῦ ἔπαθεν, ἀνίσως καὶ ἤθελε νὰ ἀρέσῃ εἰς τὸν ἑαυτόν του,

---

(1) Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν εἰς τὸ δ΄. Κεφ. τῆς πρὸς Φιλιππ. στίχ. 20. ἀξιόλογον οὖσαν.

(2) Ὁ Μέγας Βασίλειος ἐρωτηθεὶς πῶς χρεωστοῦσιν οἱ δυνατοὶ νὰ βαστάζουν τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων, ἔτζι ἀποκρίνεται· ἀνίσως τὸ βαστάζειν, θέλει νὰ εἰπῇ τὸ νὰ ἀσηκόνῃ, καὶ νὰ ἰατρεύῃ τινὰς τὴν ἀσθένειαν καὶ τὸ ἐλάττωμα τοῦ ἀδελφοῦ του, καθὼς εἶναι γεγραμμένον περὶ τοῦ Κυρίου· „ὅτι αὐτὸς τὰς ἀσθε-„νείας ἡμῶν ἔλαβε, καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν". ὄχι πῶς ἐδέχθη ταύτας ἐπάνω του ὁ Κύριος, ἀλλὰ πῶς ἰάτρευσε τοὺς ἀσθενοῦντας· ἀνίσως, λέγω, πρέπει καὶ ἐδῶ εἰς τὰ λόγια ταῦτα τοῦ Ἀποστόλου νὰ προσαρμόζεται ὁ λόγος καὶ ὁ τρόπος τῆς μετανοίας, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου τρόπου θέλουν ἰατρευθοῦν οἱ ἀδύνατοι ἀπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν δυνατωτέρων. (Ὅρ. κατ' Ἐπιτομ. ροέ.)

(3) Ὅρα καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ „μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ „ζητείτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ πλησίον ἕκαστος". (ά. Κορινθ. ί. 24.)

του, ἤγουν ἀνίσως καὶ ἤθελε νὰ ζητῇ τὸ ἐδικόν του μόνον· τοῦτο ὅμως δὲν ἠθέλησεν (1), ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκαταδέχθη νὰ πάθῃ, διὰ τοῦτο ἔλαβε κακὴν ὑπόληψιν ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, καὶ ἐνομίσθη πῶς εἶναι ἀδύνατος, καὶ ὡσὰν ἕνας πλάνος, καὶ κακοποιός· ὅθεν ἐφώναζον οἱ παραπορευόμενοι, καὶ βλέποντες αὐτὸν εἰς τὸν Σταυρόν· „ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται „σῶσαι"; (Ματθ. κζ'. 42.) Οἱ ὀνειδισμοὶ λοιπὸν, ἔλεγεν ὁ Χριστὸς πρὸς τὸν Πατέρα, οἱ ὀνειδισμοὶ, καὶ αἱ ἀτιμίαι τῶν Ἰουδαίων, οἵτινες ὠνείδιζον, καὶ ἀτίμαζον ἐν τῇ παλαιᾷ Διαθήκῃ ἐσένα τὸν Πατέρα μου, αὐτοὶ ἔπεσον καὶ ἐπάνω εἰς ἐμένα τὸν υἱόν σου ἐν τῇ νέα Διαθήκῃ· καὶ τοῦτο δὲν ἐστάθη καινούριον, καὶ παράδοξον πρᾶγμα· διατὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ ἐσυνήθισαν νὰ ὑβρίζουν τὸν Πατέρα, αὐτοὶ καὶ κατὰ τοῦ Υἱοῦ τοιαῦτα ἐτόλμησαν.

4. „Ὅσα δὲ (2) προεγράφη, εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν προε-„γράφη· ἵνα διὰ τῆς ὑπομονῆς, καὶ τῆς παρακλήσεως τῶν Γρα-„φῶν τὴν ἐλπίδα ἔχωμεν".

Αὐτὰ, λέγει, προεγράφησαν, διὰ νὰ τὰ μιμούμεθα ἡμεῖς· μὲ τὰ λόγια δὲ ταῦτα, παρακινεῖ τοὺς Χριστιανοὺς ὁ Ἀπόστολος, νὰ ὑπομένουν τοὺς πειρασμοὺς, καὶ τὰς θλίψεις. Ἀπὸ τὰς θείας, λέγει, Γραφὰς, ἐνδυναμούμενοι ἡμεῖς, ἂς ὑπομένωμεν τὰ ἐναντία ὁποῦ μᾶς ἔρχονται (3), καὶ ὑπομένοντες αὐτὰ, ἂς δείχνωμεν εἰς τὸν ἑαυτόν μας τὴν περὶ τῶν μελλόντων ἐλπίδα ὁποῦ ἔχομεν, ζωντανὴν, καὶ βεβαίαν· διατὶ ὅποιος ὑπομένει εὐχαρίστως καὶ γενναίως τὰς θλίψεις, αὐτὸς φαίνεται, ὅτι ἔχει βεβαίαν ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν· καθὼς ἐκ τοῦ ἐναντίου ὅποιος εἶναι ἀνυπομόνητος, καὶ δὲν ἔχει ἀνδρείαν, αὐτὸς φαίνεται, ὅτι δὲν ἔχει βεβαίαν ἐλπίδα εἰς τὴν καρδίαν του, καὶ διὰ τοῦτο μικροψυχεῖ, καὶ δὲν ὑπομένει.

5. „Ὁ δὲ Θεὸς τῆς ὑπομονῆς, καὶ τῆς παρακλήσεως, δώη ὑμῖν τὸ „αὐτὸ φρονεῖν ἐν ἀλλήλοις κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν".

Δείχνει μὲ τὰ λόγια ταῦτα ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ὅτι μαζὶ μὲ τὰς Γραφὰς, ὁ Θεὸς εἶναι ὁποῦ δίδει τὴν παρηγορίαν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Χριστιανῶν, καὶ τὴν ὑπομονὴν τῶν πειρασμῶν· διὰ τοῦτο καὶ Θεὸν αὐτὸν ὀνομάζει τῆς ὑπομονῆς, καὶ τῆς παρηγορίας, ὡσὰν ὁποῦ αὐτὸς εἶναι ὁ δοτὴρ τούτων καὶ αἴτιος. Εὔχεται λοιπὸν εἰς τὸν Θεὸν νὰ δοθῇ εἰς τοὺς Χριστιανοὺς, τὸ νὰ μὴ φρονῇ ἕνας ἄλλο, καὶ ἄλλος, ἄλλο· ὁ ἕνας νὰ παρατηρῇ τὸ ἕνα, καὶ ὁ ἄλλος νὰ παρατηρῇ τὸ ἄλλο· ἀλλὰ ὅλοι νὰ φρονοῦν ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἀναμεταξύ τους· διατὶ τοῦτο εἶναι ἴδιον τῆς ἀληθινῆς ἀγάπης, ἤτοι ἐκεῖνο ὁποῦ φρονεῖ καὶ λογιάζει ὁ ἕνας διὰ λόγου του, τοῦτο νὰ φρονῇ καὶ διὰ τὸν ἀδελφόν του· ἐπειδὴ δὲ εἶναι καὶ ἀγάπη κοσμικὴ, καὶ κακὴ, διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσεν ὁ Παῦλος, κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν, ἤτοι εὔχομαι Χριστιανοὶ, νὰ σᾶς δώσῃ ὁ Θεὸς, νὰ φρονῆτε ἐκεῖνα ὁποῦ ἀρέσουν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἤτοι τὰ θεάρεστα καὶ καλὰ, καὶ ὄχι τὰ θεομισῆ καὶ πονηρά.

6. „Ἴ-

(1) Ὅθεν ὁ Θεοδώρητος οὕτως ἑρμηνεύει· „αὐτὸς „γὰρ ὁ Δεσπότης, οὐ τὸ οἰκεῖον ἐζήτησεν, ἀλλ' ὑπὲρ „τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἑαυτὸν θανάτῳ παρέδωκεν· „ἀκούομεν γὰρ αὐτοῦ παρὰ τὸ πάθος προσευχομένου, „καὶ λέγοντος· „Πάτερ, εἰ δυνατὸν, παρελθέτω ἀπ' ἐ„μοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλ„λ' ὡς σύ. (Ματθ. κς'. 39.) Ἐδέξατο δὲ καὶ τῶν „Ἰουδαίων τὰς βλασφημίας, καὶ ἃς πάλαι τῷ Πατρὶ „αὐτοῦ προὐξένουν παρανόμως βιοῦντες, ταύτας ἐχρήσαντο „κατ' αὐτοῦ· οὗ δὴ χάριν, καὶ τὴν προφητικὴν παρέθη„κε μαρτυρίαν". Φαίνεται δὲ, ὅτι σχῆμα ἐλλειπτικὸν μεταχειρίζεται ἐδῶ ὁ Παῦλος, ὅπερ ἴσως οὕτως ἀναπληροῦται· „Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτῷ ἤρεσεν, „ἀλλὰ τῷ πλησίον εἰς σωτηρίαν, δι' ἣν ὠνειδίσθη, καὶ „ἔπαθε, καθὼς γέγραπται· οἱ ὀνειδισμοὶ τῶν ὀνειδι„ζόντων σε" κτ. ἢ καὶ οὕτω· „Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς οὐχ „ἑαυτῷ ἤρεσεν, ἀλλὰ τῷ Πατρὶ, δι' ὃν καὶ ὠνειδίσθη, „καθὼς γέγραπται".

(2) Ἐν ἄλλοις· „ὅσα γάρ".

(3) Ὅτι δὲ αἱ θεῖαι Γραφαὶ, καὶ τὰ βιβλία τὰ ἅγια τῶν Γραφῶν εἶναι παρηγορία εἰς τοὺς πειρασμοὺς ὁποῦ πάσχουν οἱ Χριστιανοὶ, ἐδήλωσαν οἱ Μακκαβαῖοι, εἰπόντες· „Καὶ ἡμεῖς οὖν ἀπροσδεεῖς τούτων ὄντες, πα„ράκλησιν ἔχοντες τὰ βιβλία τὰ ἅγια τὰ ἐν ταῖς „χερσὶν ἡμῶν". (α'. Μακκαβ. ιβ'. 9.) Ὅρα καὶ εἰς τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἐνοικείτω „ἐν ὑμῖν πλουσίως". (Κολασ. γ'. 16.)

6. „Ἵνα ὁμοθυμαδὸν ἐν ἑνὶ στόματι δοξάζητε τὸν Θεὸν, καὶ Πα„τέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ".

Ποῖον εἶναι τὸ κέρδος, λέγει, τοῦ νὰ φρονῆτε ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ τὰ αὐτά; τὸ νὰ δοξάζετε τὸν Θεὸν, ὄχι μόνον μὲ ἕνα στόμα, ἀλλὰ καὶ μὲ μίαν ψυχὴν καὶ καρδίαν, τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ ὁμοθυμαδὸν τοῦ θυμοῦ, ἀντὶ τῆς ψυχῆς καὶ καρδίας νοουμένου· διὰ τί ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ θυμικὸν κινεῖται· ἐδῶ δὲ πρέπει νὰ γένῃ σιγμὴ, καὶ νὰ σταθῇ ὁ ἀναγινώσκων· ἔπειτα νὰ ἀναγνώσῃ ἀπὸ ἄλλην ἀρχὴν, καὶ νὰ εἴπῃ· „Καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ" ἤγουν διὰ νὰ δοξάζετε τὸν Θεὸν μὲν τὸν ἐδικόν σας, Πατέρα δὲ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ· εἰ δὲ καὶ ἑνωμένως ἀναγνώσῃς τὸν Θεὸν ὁμοῦ, καὶ τὸν Πατέρα, ὥστε ὁποῦ τοῦ αὐτοῦ Χριστοῦ νὰ ἦναι καὶ Θεὸς, καὶ Πατὴρ, κανένα ἄτοπον δὲν ἀκολουθεῖ· Θεὸς μὲν γὰρ εἶναι τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, Πατὴρ δὲ αὐτοῦ εἶναι κατὰ τὴν Θεότητα.

7. „Διὸ προσλαμβάνεσθε ἀλλήλους, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς προσελά„βετο ὑμᾶς εἰς δόξαν Θεοῦ".

Πάλιν ἀκολουθεῖ τὴν προτέραν διδασκαλίαν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, καὶ φέρει παράδειγμα τὸν Χριστὸν, διὰ νὰ ἐπιμελοῦνται οἱ Χριστιανοὶ, καὶ νὰ θεραπεύουν ἕνας τὸν ἄλλον· ἐπειδὴ τοῦτο ἀποβλέπει εἰς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ· διὰ τί τὸ νὰ εἶναι ἑνωμένοι οἱ Χριστιανοὶ καὶ ὁμόφρονες, τοῦτο δοξάζει τὸν Θεόν· εἶπε γὰρ ὁ Κύριος πρὸς τὸν Πατέρα· „ἐν τούτῳ γνώσον„ται πάντες ὅτι σύ με ἀπέστειλας, ἐὰν ὦσιν ἕν". (Ἰω. ιζ'. 8.) καθὼς ἐκ τοῦ ἐναντίου, τὸ νὰ εἶναι σχισμένοι οἱ Χριστιανοὶ ἀναμεταξύ των, καὶ νὰ ἔχουν διάφορα φρονήματα, τοῦτο κάμνει νὰ βλασφημῆται ὁ Θεός· διὰ τί οἱ Ἕλληνες βλέποντες τοὺς Χριστιανοὺς σχισμένους, καὶ χωρισμένους, κατηγοροῦσι τὴν πίστιν, καὶ τὸν Χριστὸν (1).

8. „Λέγω δὲ ὑμῖν Ἰησοῦν Χριστὸν διάκονον γεγενῆσθαι περιτομῆς, „ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ, εἰς τὸ βεβαιῶσαι τὰς ἐπαγγελίας τῶν „Πατέρων".

Μὲ τὰ λόγια ταῦτα δείχνει ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἤρεσεν εἰς τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀγάπην τὴν ἐδικήν μας ὅλα τὰ ἐκαταδέχθη· καὶ ἀκολούθως πείθει μὲ τοῦτο τοὺς ἐξ ἐθνῶν πιστεύσαντας Χριστιανοὺς, νὰ μὴν ὑπερηφανεύωνται ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν, ὁποῦ ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐπίστευσαν· διότι οἱ μὲν Ἰουδαῖοι ἐπίστευσαν καὶ ἐσώθησαν διὰ τὰς ἐπαγγελίας, καὶ ὑποσχέσεις ὁποῦ ὁ Θεὸς εἶχε δώσῃ εἰς τοὺς αὐτῶν Προπάτορας· οἱ δὲ Ἐθνικοὶ ἐπίστευσαν, καὶ ἐσώθησαν, διὰ μόνην τὴν φιλανθρωπίαν, καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Τὸ νόημα δὲ ὁποῦ λέγει ὁ Ἀπόστολος εἶναι τοιοῦτον· ἐπαγγελία τοῦ Θεοῦ ἦτον εἰς τὸν Ἀβραὰμ, νὰ κληρονομήσῃ τὸν Κόσμον τὸ σπέρμα του· ἀλλὰ οἱ ἐκ τοῦ Ἀβραὰμ γεννηθέντες, ἐπειδὴ παρέβηκαν τὸν Νόμον τοῦ Θεοῦ, ἔγιναν ὑπόδικοι εἰς παιδείαν, καὶ ἀκολούθως ἔγιναν ἀνάξιοι τῆς πρὸς τὸν Ἀβραὰμ ἐπαγγελίας, καὶ ὑποσχέσεως τοῦ Θεοῦ· ὕστερον ἦλθεν ὁ Χριστὸς, καὶ ἐφύλαξε τὸν Νόμον τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ ἐκαταδέχθη ὅλα τὰ ἄλλα, καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν περιτομὴν, ἥτις ἦτον σημεῖον τῶν γεννωμένων τέκνων ἐκ τοῦ σπέρματος Ἀβραάμ· πληρώσας δὲ τὸν Νόμον ὁ Χριστὸς, καὶ περιτμηθεὶς, καὶ γενόμενος σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ, ἔλυσε τὴν κατὰ τῶν Ἰουδαίων ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔκαμεν αὐτοὺς ἐπιτηδείους εἰς τὸ νὰ δεχθοῦν πάλιν τὰς ἐπαγγελίας ἐκείνας, καὶ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο λοιπὸν μόνον ἐδέχθη τὴν περιτομὴν ὁ Χριστὸς, διὰ νὰ κάμῃ ἀληθινὰς τὰς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ ὄχι διὰ νὰ βεβαιώσῃ, καὶ νὰ κάμῃ τὸν Νόμον νὰ ἐπικρατῇ· ὅθεν διὰ τί ἐσὺ ὁ ἐξ Ἰουδαίων πιστεύσας Χριστιανὸς, ἀκόμη ἰουδαΐζεις; καὶ διὰ τί τὸν Νόμον φυλάττεις,

διὰ

(1) Ὁ δὲ Θεοδώρητος οὕτω φησί· „Καὶ ὁ Δεσπότης „Χριστὸς, οὐ δικαίους ὄντας ἠγάπησεν, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς „λαβὼν ἐδικαίωσε. Προσήκει τοίνυν καὶ ὑμᾶς φέρειν „τῶν ἀδελφῶν τὴν ἀσθένειαν, καὶ πάντα ὑπὲρ τῆς ἐκεί„νων πραγματεύεσθαι σωτηρίας".

διὰ τὸν ὁποῖον ἐκινδυνεύετες νὰ ὑστερηθῆς τὰς τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίας; ὁ γὰρ Χριστὸς, (λέγει ὁ Χρυσόστομος) ἐπλήρωσε ναὶ, καὶ ἐφύλαξε τὸν Νόμον, μὰ ὄχι διὰ νὰ τὸν φυλάττης ἐσὺ εἰς τὸ ἑξῆς· ἀλλὰ διὰ τί ἐσὺ τὸν παρέβης πρότερον, καὶ παραβὰς αὐτὸν, ἔγινες ἀνάξιος τῆς ἐπαγγελίας τῶν Πατέρων· ὥστε καὶ σὺ κατὰ χάριν ἐσώθης, διὰ τί ἦσουν πρότερον ἀποβεβλημένος, καὶ τώρα ἔλαβες τὰς ἐπαγγελίας διὰ μέσου τοῦ Χριστοῦ. Λοιπὸν καὶ εἰς τὴν πίστιν, καὶ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ ἀκολουθῇς, καὶ ὄχι εἰς τὸν Νόμον.

9. „Τὰ δὲ Ἔθνη ὑπὲρ ἐλέους δοξάσαι τὸν Θεόν“.

Οἱ μὲν ἐκ τῶν Ἰουδαίων, λέγει, πιστεύσαντες Χριστιανοὶ, ἐπαγγελίας εἶχον· ἀγκαλὰ καὶ παραβαίνοντες τὸν Νόμον τοῦ Θεοῦ, ἔγιναν τούτων ἀνάξιοι· ἐσεῖς δὲ οἱ ἐξ Ἐθνῶν πιστεύσαντες Χριστιανοὶ, ἀπὸ μόνην τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν ἐσώθητε· διὰ τοῦτο καὶ εἶσθε ὑπόχρεοι νὰ δοξάζετε περισσότερον διὰ τοῦτο, καὶ νὰ εὐχαριστῆτε τὸν Θεόν· διὰ τοῦτο γὰρ ὁ Θεὸς ἐδέχθη εἰς τὴν πίστιν ἐσᾶς τοὺς ἐξ Ἐθνῶν πιστεύσαντας, κατὰ τὸν Φώτιον, διὰ νὰ δοξασθῇ περισσότερον· διὰ τί, ἂν τὸ νὰ πληρωθοῦν αἱ ἐπαγγελίαι τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, καὶ νὰ μὴ φανῇ ὅτι ἐψεύσθη ὁ Πατὴρ, ἦτον δόξα του· πῶς δὲν εἶναι ἄρρητος δόξα τοῦ αὐτοῦ Πατρὸς, τὸ νὰ χαρίσῃ εἰς ἐσᾶς τὰ Ἔθνη, τὰ ὑπερφυῆ, καὶ ἀνέλπιστα ἀγαθὰ, χωρὶς νὰ σᾶς τὰ ὑποσχεθῇ πρότερον; Δόξα δὲ Θεοῦ, καὶ εὐχαριστία εἶναι, τὸ νὰ εἶσθε ἐσεῖς οἱ ἐξ Ἐθνῶν πιστεύσαντες Χριστιανοὶ ἑνωμένοι ἀναμεταξύ σας, τὸ νὰ βαστάζετε τοὺς ἀσθενεῖς, καὶ τὸ νὰ μὴν ὑπομένετε νὰ χωρίζωνται ἀπὸ λόγου σας τὰ ἴδιά σας μέλη, καὶ οἱ ἀδελφοί σας.

„Καθὼς γέγραπται· διὰ τοῦτο ἐξομολογήσομαί σοι ἐν Ἔθνεσι, καὶ „τῷ ὀνόματί σου ψαλῶ“. (Ψαλ. ιζ'. 49.)

10. „Καὶ πάλιν λέγει· εὐφράνθητε Ἔθνη μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ“. (Δευτερ. λβ'. 43.)

11. „Καὶ πάλιν· αἰνεῖτε τὸν Κύριον πάντα τὰ ἔθνη· ἐπαινέσα- „τε αὐτὸν πάντες οἱ λαοί“. (Ψαλ. ρις'. 1.)

12. „Καὶ πάλιν Ἡσαΐας λέγει· ἔσται ἡ ῥίζα τοῦ Ἰεσσαὶ, καὶ ὁ „ἀνιστάμενος ἄρχειν τῶν Ἐθνῶν· ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιοῦσιν“. (Ἡσ. ια'. 10.)

Ὅλας αὐτὰς τὰς μαρτυρίας ἔφερεν εἰς τὸ μέσον ὁ Ἀπόστολος, διὰ νὰ δείξῃ πῶς ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ, τόσον οἱ ἐκ τῶν Ἐθνῶν πιστεύσαντες, ὅσον καὶ οἱ ἐκ τῶν Ἰουδαίων, πρέπει νὰ εἶναι ἑνωμένοι, καὶ νὰ φρονοῦν ἕνα καὶ τὸ αὐτό· καὶ τοὺς μὲν ἐκ τῶν Ἰουδαίων πιστεύσαντας Χριστιανοὺς, μὲ τὰς μαρτυρίας ταύτας ταπεινόνει, διὰ νὰ μὴν ὑπερηφανεύωνται κατὰ τῶν ἐξ ἐθνῶν πιστευσάντων Χριστιανῶν· ἐπειδὴ ὅλοι οἱ Προφῆται ἐπροφήτευον, ὅτι καὶ τὰ Ἔθνη θέλουν πιστεύσουν εἰς τὸν Χριστὸν, καὶ νὰ ἑνωθοῦν μὲ τοὺς Ἰουδαίους. Μὲ τὰς αὐτὰς δὲ μαρτυρίας, ταπεινόνει καὶ τοὺς ἐκ τῶν Ἐθνῶν πιστεύσαντας Χριστιανοὺς, διὰ τί δείχνει μὲ αὐτὰς εἰς αὐτοὺς, ὅτι δὲν ἦτον λαὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἑνώθησαν μὲ τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, ἤτοι μὲ τοὺς Ἰουδαίους· καὶ ἀκολούθως, ὅτι χρεωστοῦν περισσότερον εἰς τὸν Θεὸν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, διὰ τί ἔλαβον καὶ χάριν, καὶ εὐεργεσίαν περισσοτέραν ἀπὸ ἐκείνους· τὸ δὲ „ἐξομολογήσομαί σοι ἐν ἔθνεσιν“ ἐρρέθη ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Πατέρα· θέλω σε κηρύξω, λέγει, ὦ Πάτερ μου, εἰς τὰ Ἔθνη· τὸ δὲ „ἔσται ἡ ῥίζα τοῦ Ἰεσσαὶ“ δηλοῖ ὅτι θέλει βλαστήσει ἀπὸ τὴν ῥίζαν τοῦ Ἰεσσαὶ ὁ ἀνιστάμενος, διὰ νὰ ἐξουσιάσῃ τὰ Ἔθνη, ἤτοι ὁ Χριστός· τὸ δὲ, καὶ, εἶναι περιττὸν κατὰ τὸν Οἰκουμένιον· „ἔσται, λέγει ἡ ῥίζα „τοῦ Ἰεσσαί“· ποία δὲ εἶναι αὕτη; „ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν Ἐθνῶν“ ἤτοι ὁ Χριστός.

13. „Ὁ

13. „Ὁ δὲ Θεὸς τῆς ἐλπίδος (1), πληρώσαι ὑμᾶς πάσης χαρᾶς, „καὶ εἰρήνης ἐν τῷ πιστεύειν, εἰς τὸ περισσεύειν ὑμᾶς ἐν τῇ „ἐλπίδι, ἐν δυνάμει Πνεύματος Ἁγίου".

Εὔχεται ἐδῶ εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ὁ Ἀπόστολος διὰ νὰ γεμώσουν, οἱ μὲν ἐξ Ἰουδαίων πιστεύσαντες ἀπὸ κάθε χαράν, αὐτοὶ γὰρ ἦτον λυπημένοι διατὶ ἐπιπλήττοντο· οἱ δὲ ἐκ τῶν Ἐθνῶν πιστεύσαντες, διὰ νὰ γεμώσουν ἀπὸ εἰρήνην· αὐτοὶ γὰρ ἐφαίνοντο πῶς ἐμάχοντο, καὶ ἐχθρικῶς εἶχον μὲ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων πιστεύσαντας, διατὶ ἀκόμη ἐκράτουν τὰ τοῦ Νόμου· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν εὔχεται ὁ Παῦλος νὰ γεμώσουν καὶ τὰ δύω μέρη, καὶ οἱ ἐξ Ἰουδαίων, καὶ οἱ ἐξ Ἐθνῶν Χριστιανοί, ἀπὸ τὰ δύω ταῦτα, ἀπὸ τὴν χαράν, καὶ ἀπὸ τὴν εἰρήνην. Πῶς δὲ τοῦτο θέλει γένῃ εἰς αὐτούς; μὲ τὸ νὰ πιστεύουν· ἡ πίστις δὲ τούτων εἰς τί θέλει τοὺς ὠφελήσει; εἰς τὸ νὰ περισσεύουν εἰς τὴν ἐλπίδα· διατὶ ὁποῖος πιστεύει εἰς τὰ μέλλοντα ἀγαθά, καὶ δὲν λυπεῖται διὰ τὰ παρόντα δεινά, αὐτὸς περισσεύει εἰς τὴν ἐλπίδα, ἐλπίζων μὲν τὰ μέλλοντα, ὑπομένων δὲ ἀνδρείως τὰ πρόσκαιρα δεινά· ἡ δὲ ἐλπὶς πάλιν, εἰς τί θέλει μᾶς ὠφελήσει; εἰς τὸ νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ ὁποία θέλει κάμῃ δυνατωτέραν τὴν αὐτὴν ἐλπίδα μας· ἡ γὰρ ἐλπίδα προξενεῖ εἰς ἡμᾶς τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος γίνεται δυνατωτέρα ἡ αὐτὴ ἐλπίδα μας.

14. „Πέπεισμαι δέ, ἀδελφοί μου, καὶ αὐτὸς ἐγὼ περὶ ὑμῶν, ὅτι „καὶ αὐτοὶ μεστοί ἐστε ἀγαθωσύνης, πεπληρωμένοι πάσης γνώ-„σεως, δυνάμενοι καὶ ἄλλους νουθετεῖν".

Ἐπειδὴ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἐπιστολῆς ταύτης, τραχύν, καὶ ἐπιπληκτικὸν ἐμεταχειρίσθη τὸν λόγον ὁ θεῖος Ἀπόστολος, διὰ τοῦτο τώρα τὸν ἰατρεύει· καὶ δὲν λέγει, ὅτι ἤκουσα, ἀλλὰ πέπεισμαι, ἤτοι ἐπληροφορήθην καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος ὁποῦ σᾶς ἐπιπλήττω, καὶ σᾶς κατηγορῶ, ὅτι εἶσθε γεμάτοι ἀπὸ καλωσύνην, ἤγουν ἀπὸ καλὴν καὶ φιλάδελφον γνώμην, ἢ καὶ ἀγαθοσύνην ὀνομάζει κάθε ἁπλῶς ἀρετήν· καὶ δὲν εἶπεν ὅτι ἔχετε καλωσύνην, ἀλλ' ὅτι εἶσθε γεμάτοι ἀπὸ καλωσύνην· ἐπειδὴ δὲ κανένα ὄφελος δὲν εἶναι, ἐὰν ἔχῃ μὲν τινὰς καλωσύνην, δὲν ἠξεύρει δὲ πῶς νὰ μεταχειρισθῇ τὴν καλωσύνην αὐτήν· διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσεν ὁ Ἀπόστολος, καὶ εἶπεν ὅτι εἶσθε γεμάτοι καὶ ἀπὸ κάθε γνῶσιν· διὰ νὰ ἠξεύρετε μὲ τὴν γνῶσιν αὐτὴν νὰ μεταχειρίζεσθε καθὼς πρέπει τὰς καλωσύνας καὶ ἀρετὰς ὁποῦ ἔχετε· εἶπε δέ, ὅτι δύνανται νὰ νουθετοῦν καὶ ἄλλους, ἤγουν δὲν μανθάνουν μόνον ὑπὸ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ ἄλλους εἶναι ἄξιοι νὰ διδάσκουν.

15. „Τολμηρότερον δὲ ἔγραψα ὑμῖν, ἀδελφοί, ἀπὸ μέρους, ὡς ἐ-„παναμιμνήσκων ὑμᾶς".

Οἱ Ῥωμαῖοι ἦτον ἄνθρωποι ἀξιωματικοί, διατὶ ἐκατοίκουν εἰς βασιλεύουσαν πόλιν· ὅθεν καὶ εἶχον ὑπερηφάνειαν πολλήν· διὰ τοῦτο γλυκαίνει αὐτοὺς ὁ Ἀπόστολος, μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, ὅτι ἐτόλμησα νὰ σᾶς γράψω· τζακίζει γὰρ πολλά, καὶ συντρίβει τούτους ἡ λέξις αὕτη. Δὲν ἠρκέσθη δὲ εἰς μόνον τοῦτο, ἀλλὰ ἐπρόσθεσεν ἀκόμη καὶ εἶπεν, ὅτι ἀπὸ μέρους ἐ-
τόλ-

(1) Εἶπε δὲ ὁ Θεὸς τῆς ἐλπίδος, διὰ νὰ φανερώσῃ, κατὰ τὸν Οἰκουμένιον, ὅτι διὰ τοῦτο εὔχομαι, διατὶ ἐλπίζω νὰ ἐνεργήσῃ ἡ προσευχή μου εἰς ἐσᾶς, ἀνέσως καὶ ἐσεῖς θελήσετε· ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἡμῶν εἶναι Θεὸς τῆς ἐλπίδος· καὶ ὁποῖος ἐλπίζει εἰς αὐτὸν δὲν καταισχύνεται. Ὁ δὲ Θεοδώρητος οὕτως ἑρμηνεύει τὸ ῥητόν· „εἶπεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (ὁ Ἀπόστολος) „ὅτι ἐλπὶς βλεπομένη οὐκ ἔστιν ἐλπίς· διὰ τοῦτο καὶ „Θεὸν ἐλπίδος τὸν Θεὸν προσαγορεύει, ὡς ἄνωθεν „μέν, δεδωκότα τοῖς Ἔθνεσι τὴν ἐλπίδα τῆς εὐλο-„γίας, τοῖς ἔργοις δέ, τὴν ὑπόσχεσιν βεβαιώσαντα. „τοῦτο δὲ τῶν ἐλπιζομένων ἐστὶν ἐνέχυρον ἀγαθῶν· ὁ „γὰρ ἐκεῖνα ὑποσχόμενος, εἶτα πληρώσας, πληρώσει „πάντως καὶ ἃ νῦν ἡμῖν ἐπηγγείλατο· κελεύει δὲ ἡ-„μᾶς, οὐ μόνον ἐλπίζειν, ἀλλὰ καὶ περισσεύειν ἐν τῇ „ἐλπίδι· τουτέστιν εἰλικρινῶς ἐλπίζειν, καὶ νομίζειν ὁ-„ρᾶν τὰ ἐλπιζόμενα ἀγαθά. τοῦτο δέ, ἔφη, παρέ-„χειν, τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν".

τόλμησα, ἤτοι μερικῶς, καὶ εἰς ὀλίγα μέρη, καὶ ὄχι ὡσὰν νὰ σᾶς διδάσκω, ἀλλὰ ὡσὰν νὰ σᾶς ἐπαναμιμνήσκω, ἤγουν ὀλίγον τινὰ σᾶς ἐνθυμίζω· καὶ διὰ τούτων πάντων δείχνει, κατὰ τὸν Χρυσόστομον, ὅτι δὲν λαλεῖ εἰς αὐτοὺς ὡσὰν διδάσκαλος, καὶ Ἀπόστολος, ἀλλ' ὡσὰν ἀδελφὸς καὶ φίλος εἰς ἀδελφοὺς καὶ ὁμοτίμους φίλους· ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι ἴδιον τοῦ διδασκάλου, ποτὲ μὲν, νὰ λαλῇ ἐπιπληκτικὰ, ποτὲ δὲ, ταπεινὰ, καὶ νὰ ποικίλλῃ τὸν λόγον πρὸς τὴν τῶν ἀκουόντων ὠφέλειαν.

„Διὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ".
16. „Εἰς τὸ εἶναί με λειτουργὸν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὰ Ἔθνη, ἱε-„ρουργοῦντα τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ".

Ταπεινότερον τὸν λόγον ποιῶν ὁ Ἀπόστολος, λέγει, ὅτι ἐγὼ δὲν οἰκειοποιήθηκα εἰς τὸν ἑαυτόν μου τὴν τιμὴν ταύτην τοῦ νὰ διδάσκω, καὶ νὰ εἶμαι Ἀπόστολος, ὄχι· οὐδὲ πρῶτος ἐγὼ ἐπήδησα εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο· ἀλλ' ὁ Θεὸς ὁποῦ μὲ ἐδιώρισεν εἰς τοῦτο, αὐτὸς με ἐπρόσταξεν, ὄχι ὡς ἄξιον ὄντα τοῦ τοιούτου ἐπαγγέλματος, ἀλλὰ κατὰ χάριν αὐτοῦ· εἰς τί δὲ μοι ἐδόθη ἡ χάρις αὐτή; εἰς τὸ νὰ εἶμαι λειτουργὸς καὶ ἱερεὺς τοῦ Εὐαγγελίου, ἤτοι τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος. Μὴ λοιπὸν μὲ κατηγορεῖτε, ὦ ἀδελφοί μου, ἀνίσως καὶ σᾶς διδάσκω, διό, τι αὐτὴ εἶναι ἐδική μου ἱερωσύνη, τὸ νὰ κηρύττω τὸ Εὐαγγέλιον· καὶ μάχαιραν μὲν ἔχω, ἐγὼ ὁ ἱερεὺς τοῦ Εὐαγγελίου, τὸν λόγον καὶ τὸ κήρυγμα· θυσία δὲ, εἶσθε ἐσεῖς οἱ Χριστιανοὶ, οἱ ἀκούοντες τὸ κήρυγμά μου. Ποῖος λοιπὸν ἤθελε κατηγορήσῃ τὸν Ἱερέα, ὅτι βάλλει τὴν μάχαιράν του ἐπάνω εἰς τὰ ζῶα, τὰ εἰς θυσίαν διωρισμένα, καὶ ὅτι σφάζει, καὶ καταμελίζει αὐτά; βέβαια οὐδείς. Ταῦτα δὲ λέγει ὁ Παῦλος, ἕνα μὲν, διὰ νὰ αναπτερώσῃ τὰ φρονήματα τῶν Χριστιανῶν, ἀφ' οὗ μάθουν ὅτι εἶναι θυσία τοῦ Εὐαγγελίου του· καὶ ἄλλο δὲ, διὰ νὰ ἀπολογηθῇ διὰ λόγου του, καὶ νὰ δείξῃ, ὅτι τοῦτο εἶναι προσταγμένος θεόθεν νὰ κάμνῃ.

„Ἵνα γένηται ἡ προσφορὰ τῶν Ἐθνῶν εὐπρόσδεκτος, ἡγιασμένη ἐν „Πνεύματι Ἁγίῳ".

Δὲν σᾶς ἔγραψα, λέγει, διὰ νὰ δοξασθῶ ἐγώ· ἀλλὰ διὰ νὰ σωθῆτε καὶ ἐσεῖς οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ εὑρισκόμενοι, ὁμοῦ μὲ τὰ ἄλλα Ἔθνη ὁποῦ ἐσώθησαν· καὶ ἔτζι νὰ γένῃ ἡ εἰς τὸν Θεὸν προσφορὰ καὶ θυσία τῶν Ἐθνῶν, ὁλοκλήρως εὐπρόσδεκτος, μὲ τὸ νὰ καρποφορηθοῦν ὅλα εἰς τὸν Θεόν· ἡγιασμένη δὲ εἶναι ἡ προσφορὰ αὕτη ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ, ἤγουν ἡγιασμένη μὲ ζωὴν καὶ πολιτείαν πνευματικήν· διότι μόνη ἡ πίστις δὲν ἁγιάζει, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ ἡ καλὴ, καὶ πνευματικὴ ζωή· ἡμεῖς γὰρ οἱ Χριστιανοὶ μὲ τὸ νὰ ἐπιστεύσαμεν, καὶ ἐβαπτίσθημεν, ἐλάβομεν Πνεῦμα Ἅγιον· ἀλλ' ἀνίσως δὲν ἔχωμεν καὶ ζωὴν πνευματικὴν, καὶ ἐνάρετον, σβύνεται ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος ὁποῦ ἐλάβομεν. Λέγωντας δὲ ὁ Παῦλος Ἔθνη, ταπεινόνει μὲ τοῦτο τὰ ὑπερήφανα φρονήματα τῶν Ῥωμαίων, ὥστε ὁποῦ νὰ μὴ κρίνουσιν ἀνάξιον τῆς τιμῆς των, τὸ νὰ ἔχουν τὸν Παῦλον διδάσκαλον, ὅς τις ἐπρόσφερεν εἰς τὸν Θεὸν ὅλα τὰ Ἔθνη, τὰ εἰς τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ εἰς τὴν Οἰκουμένην ὅλην σχεδὸν εὑρισκόμενα.

17. „Ἔχω οὖν καύχησιν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τὰ πρὸς τὸν Θεόν".

Ἐπειδὴ ἐταπείνωσε πολλὰ τὸν ἑαυτόν του ὁ θεῖος Παῦλος μὲ τὰ πρότερα λόγια, τώρα ὑψόνει τὸν λόγον διὰ νὰ μὴ φανῇ, εὐκαταφρόνητος· ὑψόνωντας ὅμως τὸν λόγον, πάλιν δὲν εὐγαίνει ἔξω ἀπὸ τὸ συνήθες αὐτοῦ ταπεινὸν ἦθος· λέγει γὰρ, ὅτι ἔχω καύχησιν, ὄχι ὅμως εἰς τὸν ἑαυτόν μου, οὐδὲ εἰς τὴν ἐδικήν μου σπουδήν· ἀλλὰ εἰς τὸν Χριστὸν, καὶ εἰς τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ. Ποῦ δὲ καυχῶμαι; εἰς τὰ πρὸς τὸν Θεόν, ἤτοι ὄχι εἰς τὰ τυχόντα, καὶ εὐτελῆ, καὶ φθαρτὰ πράγματα, ἀλλ' εἰς τὰ θεῖα, καὶ πνευματικά.

18. „Οὐ γὰρ τολμήσω τι λαλῆσαι, ὧν οὐ κατειργάσατο Χριστὸς „δι' ἐμοῦ, εἰς ὑπακοὴν Ἐθνῶν, λόγῳ, καὶ ἔργῳ".

19. „Ἐν δυνάμει σημείων, καὶ τεράτων, ἐν δυνάμει Πνεύματος „Ἁγίου".

Ἐπειδὴ εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Ἀπόστολος, ὅτι εἶμαι λειτουργὸς, καὶ ὑπηρέτης τοῦ Εὐαγγελίου εἰς ὅλα τὰ Ἔθνη, λέγει τώρα ἐδῶ, ὅτι δὲν κομπάζω, οὐδὲ ὑπερηφανεύομαι εἰς κανένα πρᾶγμα, ἀπὸ ἐκεῖνα ὁποῦ δὲν ἔκαμα· μᾶλλον δὲ, ἐγὼ δὲν ἔκαμα οὐδὲν, ἀλλ' ὁ Χριστὸς ἔκαμε καὶ ἐτελείωσε τὰ πάντα, μεταχειριζόμενος ἐμένα ὄργανον εἰς ὅλα αὐτά· δι' ὅ,τι κἂν λαλῶ καὶ φιλοσοφῶ περὶ τῶν Οὐρανίων πραγμάτων, κἂν ἐργάζωμαι, μεταχειριζόμενος μίαν θεϊκὴν, καὶ ὑπερφυσικὴν πολιτείαν, κἂν θαύματα τελῶ, ὅλα ταῦτα, λέγω, εἶναι κατορθώματα, καὶ ἀποτελέσματα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὄχι ἐδικά μου· καὶ ταῦτα ἐγένοντο, διὰ νὰ ὑπακούσουν τὰ Ἔθνη, καὶ νὰ πιστεύσουν. Διαφέρει δὲ τὸ σημεῖον ἀπὸ τὸ τέρας, καθ' ὅτι, σημεῖον μὲν λέγεται ἐκεῖνο ὁποῦ γίνεται μὲν εἰς τὰ κατὰ φύσιν πράγματα, καινοπρεπῶς ὅμως, καὶ θαυμαστῶς· χάριν παραδείγματος, τὸ νὰ ἰατρευθῇ παρευθὺς ἡ θερμαινομένη πενθερὰ τοῦ Πέτρου, τοῦτο κατὰ φύσιν μὲν εἶναι, τότε ὅμως καινοπρεπῶς, καὶ μὲ τρόπον θαυμαστὸν ἔγινε· διὰ τὶ τόσον ὀγλίγωρα, καὶ μὲ μόνον τὸ πιάσιμον τῆς χειρὸς τοῦ Κυρίου, ἀφῆκεν αὐτὴν ἡ θέρμη· τέρας δὲ λέγεται ἐκεῖνο ὁποῦ γίνεται εἰς τὰ μὴ κατὰ φύσιν ὄντα· παραδείγματος χάριν, κατὰ φυσικὸν τρόπον ὅποιος γεννηθῇ τυφλὸς, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἰατρευθῇ, καὶ νὰ λάβῃ ὀφθαλμοὺς βλέποντας· ἀλλ' ὁ Κύριος τὸ θαῦμα τοῦτο ἐποίησε, τὸν ἐκ γενετῆς ὀμματώσας τυφλόν· πλὴν τόσον τὸ σημεῖον, ὅσον καὶ τὸ τέρας, ἔξω ἀπὸ τοὺς συνήθεις Νόμους τῆς φύσεως γίνονται καὶ τὰ δύω· ἀλλὰ εἰς μὲν τὸ σημεῖον, ὀλιγώτεροι Νόμοι τῆς φύσεως λύονται, εἰς δὲ τὸ τέρας, περισσότεροι· ἐπειδὴ δὲ πολλαῖς φοραῖς γίνονται σημεῖα, καὶ τέρατα μὲ τὴν ἐνέργειαν τῶν δαιμόνων, διὰ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος ἐπρόσθεσε τὸ „ἐν δυ„νάμει Πνεύματος Ἁγίου" ἤτοι τὰ σημεῖα, καὶ τὰ τέρατα ταῦτα ἐγένοντο ὑπ' ἐμοῦ, μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐκ τῶν λόγων δὲ τούτων δείχνεται καὶ τὸ θεϊκὸν ἀξίωμα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· ἐπειδὴ αὐτὸ δύναται νὰ κάμνῃ τοιαῦτα σημεῖα, καὶ τέρατα ὡς Θεὸς ὁποῦ εἶναι.

„Ὥστε με ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ, καὶ κύκλῳ, μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ πε„πληρωκέναι τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ".

Θέλεις, λέγει, ὦ ἀκροατὰ, νὰ λάβῃς ἀπόδειξιν τῶν λόγων μου; ἰδὲ τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν ὁποῦ ἔκαμα· διὰ τὶ ἀρχίσας ἐγὼ ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ, ἐπῆγα ἕως εἰς τὸ Ἰλλυρικὸν, ἤτοι ἕως εἰς τὴν Σκλαβονίαν, ἥτις εἶναι τὰ τελευταῖα μέρη τῆς Βουλγαρείας· καὶ δὲν εἶπεν ὅτι ἐκήρυξα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπλήρωσα τὸ Εὐαγγέλιον, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὁ λόγος, καὶ τὸ κήρυγμά του, δὲν ἔγινεν ἄπρακτον καὶ ἀνενέργητον, ἀλλὰ ἔμπρακτον καὶ ἐνεργὸν, καὶ ὅτι ἐποίησε καρπὸν πληρέστατον. Διὰ νὰ μὴ νομίσῃς δὲ, ὅτι ὁ Παῦλος ἄρχισεν ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐπῆγε κατ' εὐθεῖαν ὁδὸν ἕως εἰς τὸ Ἰλλυρικὸν, διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσεν, ὅτι ἐπῆγε καὶ εἰς τὰ τριγύρω μέρη τῆς Ἱερουσαλὴμ, καὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ἤτοι τόσον εἰς τὰ βόρεια, ὅσον καὶ εἰς τὰ νότια Ἔθνη· ὅθεν κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, ὁ Παῦλος δὲν ἐκήρυξε μόνον εἰς τὰ Ἔθνη, καὶ πόλεις, καὶ χώρας τὰς εὑρισκομένας ὑποκάτω εἰς τὴν τότε πλατυτάτην ἐπικράτειαν τῶν Ῥωμαίων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς εὑρισκομένας ὑποκάτω εἰς τοὺς βαρβάρους, εἰς τὴν Φοινίκην, λέγω, καὶ Συρίαν, καὶ Κιλικίαν, καὶ Καππαδοκίαν, καὶ εἰς τὴν Ἀραβίαν, καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας τῶν Σαρακηνῶν, καὶ Περσῶν, καὶ Ἀρμενίων, καὶ ἄλλων βαρβάρων, καὶ εἰς Ἰταλίαν, καὶ Ἱσπανίαν, καὶ ἄλλας πόλεις, καὶ Βασίλεια τῆς Εὐρώπης.

20. „Οὕτω δὲ φιλοτιμούμενον εὐαγγελίζεσθαι, οὐχ ὅπου ὠνομάσθη „Χριστὸς, ἵνα μὴ ἐπ' ἀλλότριον θεμέλιον οἰκοδομῶ".

Ὄχι μόνον, λέγει, εἰς τόσα πολλὰ Ἔθνη ἐκήρυξα τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ ἐτράβιξα τόσους εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν· ἀλλ' ὅτι καὶ τὰ τόσα Ἔθνη δὲν εἶχον ἀκούσῃ προτίτερα ὄνομα

Χρι-

Χριστοῦ, οὐδὲ κήρυγμα ἄλλου τινος Ἀποσόλου· ἐπειδὴ ἐγὼ ἐνόμιζον φιλοτιμίαν, ἤτοι δόξαν καὶ καύχημά μου, τὸ νὰ μὴν ὑπάγω νὰ κηρύττω εἰς Ἔθνη ὁποῦ ἤκουσαν ὄνομα Χριστοῦ, καὶ κήρυγμα ἄλλου Ἀποσόλου, διὰ νὰ μὴ φαίνωμαι ὅτι κτίζω ἐπάνω εἰς ξένον θεμέλιον· τόσον μακρὰν ἀπέχω ἀπὸ τὸ νὰ θέλω νὰ ῥίπτω τὸν ἑαυτόν μου εἰς ἄλλων Ἀποσόλων μαθητὰς, καὶ νὰ κάμνω τοῦτο διὰ δόξαν καὶ καύχησίν μου. Λοιπὸν οὐδὲ εἰς ἐσᾶς ἔγραψα, διὰ τὶ ἀγαπῶ νὰ λάβω ἀπὸ λόγου σας δόξαν, ἀλλὰ διὰ τὶ μὲ τοῦτο πληρόνω τὴν ὀφειλομένην μοι διακονίαν τοῦ Εὐαγγελίου. Ξένον δὲ θεμέλιον ὀνομάζει ὁ Παῦλος τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸ κήρυγμα τῶν ἄλλων Ἀποσόλων, ὄχι πῶς ἦσαν ἐκεῖνοι ξένοι, οὐδὲ πῶς ἐκήρυττον ἐκεῖνοι ἄλλα ἀπὸ τὸν Ἀπόστολον, ἀλλ᾽ οὕτως αὐτὸν ὀνομάζει, κατὰ τὸν λόγον τοῦ παρὰ Θεοῦ διδομένου μισθοῦ, καθ᾽ ὅ, τι ὁ μισθὸς ὁποῦ ἔμελλον νὰ λάβουν οἱ Ἀπόσολοι διὰ τὸν κόπον ὁποῦ ἔκαμαν εἰς ἐκείνους ὁποῦ ἐκήρυξαν, ἦτον ἐδικός των, καθὼς καὶ ὁ κόπος ἦτον ἐδικός των, ξένος δὲ καὶ ἀνοίκειος ἦτον εἰς τὸν Παῦλον, ὡσὰν ὁποῦ αὐτὸς εἰς ἐκείνους δὲν ἐκοπίασεν.

21. „Ἀλλὰ καθὼς γέγραπται οἷς οὐκ ἀνηγγέλη περὶ αὐτοῦ, ὄψον-
„ται· καὶ οἳ οὐκ ἀκηκόασι, συνήσουσι". (Ἡσ. νβ΄. 15.)

Δείχνει ὁ Παῦλος ἐδῶ, ὅτι ἡ Προφητεία αὕτη ἐπληρώθη εἰς τὸ ἐδικόν του κήρυγμα· διατὶ αὐτὸς μὲ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, πολλὰ μὲν Ἔθνη ἔκαμε καὶ εἶδον τὸ φῶς τῆς Θεογνωσίας, εἰς τὰ ὁποῖα πρότερον ἄλλος τινας δὲν ἐκήρυξε· πολλοὺς δὲ ἀνθρώπους, οἵτινες ἄλλου τινὸς Ἀποσόλου δὲν ἤκουσαν πρότερον, ἔκαμε καὶ ἐκατάλαβαν τὴν ἀλήθειαν τῆς πίσεως. Μὲ τοῦτο δὲ φανερόνει, ὅτι περισσότερον κόπον καὶ ἱδρῶτα λαμβάνει τινὰς, ὅταν διδάσκῃ βαρβάρους, καὶ ἀμαθεστάτους ἀνθρώπους, ὁποῦ ἄλλοτε δὲν ἤκουσαν λόγον Θεοῦ, (εἰς τὸ ὁποῖον τοῦτο ὁ Παῦλος ἔτρεχε), παρὰ ὅταν διδάσκῃ τινὰς τοὺς προκατηχημένους ἀπὸ ἄλλους.

22. „Διὸ καὶ ἐνεκοπτόμην τὰ πολλὰ τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς".

Εἰς μὲν τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐπισολῆς εἶπεν ὁ Ἀπόσολος ὅτι ἐμποδίσθην ἕως τοῦ νῦν· ἐδῶ δὲ λέγει καὶ τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐμποδίσθη· ὅτι ἐπειδὴ ἔτρεχον εἰς κάθε τόπον κηρύττων τὸ Εὐαγγέλιον, διὰ τοῦτο ἐμποδιζόμην, πολλαῖς φοραῖς μὲν ἐπιχειρῶν καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ἔλθω, μὴ δυνηθεὶς ὅμως νὰ φέρω εἰς ἔκβασιν τὴν ἐπιθυμίαν μου, καὶ νὰ ἔλθω, διὰ τὴν ἀνωτέρω αἰτίαν.

23. „Νυνὶ δὲ μηκέτι τόπον ἔχων ἐν τοῖς κλίμασι τούτοις, ἐπιπο-
„θίαν δὲ ἔχων τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν"·
24. „Ὡς ἐὰν πορεύωμαι εἰς τὴν Ἱσπανίαν (1), ἐλεύσομαι πρὸς
„ὑμᾶς· ἐλπίζω γὰρ διαπορευόμενος θεάσασθαι ὑμᾶς, καὶ ὑφ᾽
„ὑμῶν προπεμφθῆναι ἐκεῖ, ἐὰν ὑμῶν πρῶτον ἀπὸ μέρους ἐμ-
„πλησθῶ".

Ἐμποδιζόμην, λέγει, νὰ ἔλθω εἰς ἐσᾶς τοὺς Ῥωμαίους, διὰ τὶ ἤθελον νὰ κηρύττω εἰς ἄλλα Ἔθνη· τώρα δὲ, ἐπειδὴ εἰς τοὺς τόπους τούτους τῆς Κορίνθου (ἀπὸ Κορίνθου γὰρ ἐγράφη ἡ ἐπισολὴ αὕτη) καὶ Πελοποννήσου, δὲν ἔχω πλέον κἀμμίαν ἐργασίαν, διὰ τοῦτο καὶ γράφω εἰς ἐσᾶς, καὶ θέλω ἔλθω εἰς Ῥώμην, διὰ τὴν ἐδικήν σας ἀγάπην, καὶ ὄχι διὰ ἔρωτα δόξης, ἢ ἄλλο κἀνένα αἴτιον. Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴν εἰποῦν εἰς αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι ὅτι, ἐπειδὴ δὲν ἔχεις αὐτοῦ ἐργασίαν ὦ Παῦλε, διὰ τοῦτο μεταχειρίζεσαι ἡμᾶς ὡσὰν ἕνα πάρεργον, τοῦτο χάριν ἀποκρινόμενος πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἀπόσολος λέγει· ὅτι ἐπειδὴ ἔχω ἐπιθυμίαν πρὸ χρόνων πολλῶν νὰ σᾶς ἀπολαύσω, διὰ τοῦτο σπουδάζω τώρα νὰ τελειώσω τὴν ἐπιθυμίαν μου ταύτην· ἵνα δὲ πάλιν μὴ ὑπερηφανευθοῦν, ὅτι ἐπιποθεῖ αὐτοὺς ὁ Παῦλος, διὰ τὶ εἶναι με-

(1) Ἐν ἄλλοις εἰς τὴν Σπανίαν.

μεγαλίτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους· διὰ τοῦτο ἀκολούθως λέγει· ὅτι ὅταν πηγαίνω εἰς τὴν Ἱσπανίαν θέλω νὰ ἔλθω εἰς ἐσᾶς. Πάλιν δὲ διὰ νὰ μὴν εἰποῦν οἱ Ῥωμαῖοι· καὶ τί; πάρεργον τῆς ὁδοῦ κάμνεις ἡμᾶς, καὶ διὰ τοῦτο περασικῶς θέλεις νὰ μᾶς ἰδῇς; τούτου χάριν πάλιν εἶπεν, ὅτι ἀπὸ ἐσᾶς θέλω προπεμφθῶ ἐκεῖ, ἤτοι ἐσεῖς οἱ ἴδιοι βλέποντες τὴν βιάζουσαν ἀνάγκην ὁποῦ ἔχω εἰς τὸ νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ἐσεῖς θέλετε μὲ προπέμψετε ἐκεῖ· ὥστε δὲν σᾶς καταφρονῶ, ἀλλὰ ἀπὸ ἀνάγκην θέλω σᾶς παραδράμω· ἀλλ᾽ ὅμως, ἐπειδὴ τοῦτο ἀκόμη ἐλύπει τοὺς Ῥωμαίους, διὰ τοῦτο ἰατρεύει καὶ αὐτὸ λέγωντας, ὅτι ἀπὸ ἐσᾶς ἔχω νὰ προπεμφθῶ ἐκεῖ, ἀνίσως πρῶτον μερικῶς σᾶς χορτάσω. Δείχνει δὲ μὲ τὰ λόγια ταῦτα ὁ θεῖος Ἀπόστολος, πῶς ἐρωτικῶς καὶ σφοδρῶς τοὺς ἀγαπᾷ· ὅθεν δὲν εἶπε νὰ σᾶς ἰδῶ, ἀλλὰ νὰ σᾶς χορτάσω, μιμούμενος τὰ λόγια ὁποῦ λέγουν οἱ φιλόστοργοι γονεῖς πρὸς τὰ φίλτατα καὶ μονογενῆ τέκνα των· μερικῶς δὲ εἶπεν, ἤτοι κἀνένας καιρὸς, ὅσον καὶ ἂν ἦναι μακρὺς, δὲν δύναται νὰ μὲ χορτάσῃ, οὐδὲ νὰ προξενήσῃ εἰς ἐμὲ κόρον τῆς ἐδικῆς σας συνομιλίας καὶ ἀπολαύσεως, πλὴν στέργω κἂν νὰ σᾶς χορτάσω μερικῶς.

25. „Νυνὶ δὲ πορεύομαι εἰς Ἱερουσαλὴμ διακονῶν τοῖς ἁγίοις".
26. „Εὐδόκησαν γὰρ Μακεδονία, καὶ Ἀχαΐα κοινωνίαν τινὰ ποιή-
„σασθαι εἰς τοὺς πτωχοὺς τῶν ἁγίων τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ".

Ἀνωτέρω μὲν ὑπεσχέθη ὁ Ἀπόστολος ὅτι νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ῥώμην· ἐπειδὴ ὅμως ἔμελλε νὰ ἀργοπορήσῃ, διὰ μὴ φαίνεται ὅτι τοὺς περιγελᾷ, λέγει τώρα καὶ τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἀργοπορεῖ· δηλαδὴ, ὅτι ἐγὼ πηγαίνω, λέγει, εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ νὰ ὑπηρετήσω τοὺς ἁγίους, δὲν εἶπε νὰ τοὺς ὑπάγω ἐλεημοσύνην, ἀλλὰ νὰ τοὺς ὑπηρετήσω, διὰ νὰ μάθωμεν ἡμεῖς, πόσον μεγάλον καλὸν εἶναι, ἡ πρὸς τοὺς Ἁγίους Χριστιανοὺς διδομένη ἐλεημοσύνη, εἰς καιρὸν ὁποῦ ἕνας Παῦλος, ὁ τῆς Οἰκουμένης Διδάσκαλος καταδέχεται νὰ τὴν πηγαίνῃ μόνος· καὶ ἀγκαλὰ τόσον πολλὰ ἠγάπα τοὺς Ῥωμαίους, ὅμως ἀφίνει αὐτοὺς, καὶ προτιμᾷ τὴν εἰς τοὺς Ἁγίους ἐλεημοσύνην (1). Μὲ τοῦτον δὲ τὸν λόγον παρακινεῖ ἐν ταυτῷ καὶ τοὺς Ῥωμαίους νὰ κάμουν ἐλεημοσύνην καὶ αὐτοὶ εἰς τοὺς αὐτοὺς πτωχούς· λέγωντας γὰρ ὅτι ἡ Μακεδονία, καὶ ἡ Ἀχαΐα (2), ἠθέλησαν νὰ δώσουν ἐλεημοσύνην, μὲ τοῦτο ἐμβάζει ζῆλον εἰς τὴν καρδίαν τῶν Ῥωμαίων, διὰ νὰ μιμηθοῦν καὶ αὐτοὶ τὰς πόλεις ἐκείνας, καὶ νὰ ἐλεήσουν τοὺς ἐν Ἱερουσαλὴμ Ἁγίους. Πανταχοῦ δὲ ὁ Παῦλος κοινωνίαν τὴν ἐλεημοσύνην ὀνομάζει, διατὶ εἶναι κοινὸν κέρδος, καὶ ἐκείνων ὁποῦ τὴν δίδουν, καὶ ἐκείνων ὁποῦ τὴν λαμβάνουν. Τίνα δὲ ἐλεημοσύνην εἶπεν; ἤγουν μικρὰν καὶ ὀλίγην, διὰ νὰ μὴ φανῇ πῶς ὀνειδίζει τοὺς Ῥωμαίους, ὅτι εἶναι φιλάργυροι, καὶ ἀνελεήμονες· πτωχοὺς δὲ τῶν ἁγίων, ἤτοι τῶν Χριστιανῶν, λέγει, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι μὲ διπλοῦν τρόπον εἶναι ἄξιοι ἐλέους, καὶ διὰ τὴν πτωχείαν τους, καὶ διὰ τὴν ἁγιότητα καὶ ἀρετήν τους.

27. „Εὐδόκησαν γὰρ, καὶ ὀφειλέται αὐτῶν εἰσιν· εἰ γὰρ ἐν τοῖς
„πνευματικοῖς αὐτῶν ἐκοινώνησαν τὰ Ἔθνη, ὀφείλουσι καὶ ἐν
„τοῖς σαρκικοῖς λειτουργῆσαι αὐτοῖς".

Δὲν εἶναι, λέγει, κἀνένα θαυμαστὸν πρᾶγμα, ἀνίσως οἱ ἀνωτέρω Μακεδόνες, καὶ Πελοποννήσιοι ἠθέλησαν νὰ ἐλεήσουν τοὺς ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανούς· διατὶ αὐτοὶ

εἶναι

(1) Ὅρα εἰς τὸ β΄. Κεφάλαιον τῆς πρὸς Γαλάτας στίχ. 10. ὅτι ὅταν ὁ Παῦλος ἀντεμώθη μὲ τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, τὸ μὲν κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου τὸ ἐμοίρασαν, καὶ οἱ μὲν ἄλλοι Ἀπόστολοι, ἐκήρυττον εἰς τοὺς Ἑβραίους, ὁ δὲ Παῦλος, ἐκήρυττεν εἰς τοὺς Ἐθνικούς· τοὺς πτωχοὺς ὅμως Χριστιανοὺς τοὺς ἐν Ἱερουσαλὴμ, τοὺς ἐξ Ἑβραίων πιστεύσαντας καὶ διαρπαγέντας τὰ ὑπάρχοντα ἀπὸ τοὺς ἀπίστους Ἑβραίους· αὐτοὺς λέγω δὲν τοὺς ἐμοίρασαν, ἀλλ᾽ εἶχον αὐτοὺς κοινοὺς καὶ ἐκεῖνοι καὶ ὁ Παῦλος, καὶ ἐφρόντιζον τὰ πρὸς τὴν χρείαν τους· καὶ διὰ τοῦτο γράφει περὶ τούτου ὁ Ἀπόστολος ἐδῶ.

(2) Σημείωσαι ὅτι, κατὰ τὸν Γεωγράφον Μελέτιον, ἡ Ἀχαΐα λαμβανομένη πλατύτερον, περιέχει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ τὴν Κορινθίαν, καὶ Σικυονίαν (τὰ νῦν Βασιλικὰ καλούμενα) ἰδίως δὲ λαμβανομένη, ὀνομάζεται ὁ τόπος ἐκεῖνος, ὅστις περιέχει τὰ ἀναμεταξὺ Σικυονίας, καὶ Ἤλιδος (ἤτοι τῆς Γαστούνης) ἐκτεινομένη κατὰ τὴν ἀκροθαλασσίαν πρὸς ἀνατολὰς, ἥτις καὶ Αἰγιάλεια ἐκαλεῖτο ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ, ὡσὰν ὁποῦ εἶναι παραθαλασσία.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

εἶναι χρεῶσται εἰς ἐκείνους· διὰ ποίαν αἰτίαν; διὰ τὶ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους ἐκατάγετο ὁ Χριστός· διὰ τοὺς Ἰουδαίους ἦλθεν· ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους ἦτον οἱ Ἀπόστολοι, οἱ Προφῆται, καὶ ὅλα τὰ πνευματικὰ ἀγαθά· τὰ δὲ ἐδικά των ταῦτα πνευματικὰ ἀγαθά, τὰ ἀπόλαυσαν οἱ Μακεδόνες καὶ οἱ Πελοποννήσιοι, καὶ ὅλη ἡ Οἰκουμένη. Λοιπὸν χρεωστεῖ καὶ ἡ Οἰκουμένη, καὶ οἱ ἐν τῇ Οἰκουμένῃ Χριστιανοί, νὰ μεταδώσουν πάλιν εἰς τοὺς ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοὺς τὰ σωματικὰ ἀγαθά· ὥστε καὶ ἐσεῖς οἱ Ῥωμαῖοι χρέος ἔχετε νὰ τοὺς ἐλεῆτε. Δὲν εἶπε δὲ νὰ κοινωνήσουν εἰς αὐτοὺς τὰ σωματικὰ ἀγαθά, ἀλλὰ νὰ λειτουργήσουν, ἤτοι νὰ διακονήσουν· εἰς τάξιν γὰρ διακόνων αὐτοὺς κατέστησε τῶν ἁγίων ἐκείνων, ἵνα δίδουσιν εἰς αὐτούς, καθὼς δίδουσι φόρους καὶ εἰς τοὺς βασιλεῖς· οὐδὲ εἶπε, νὰ τοὺς διακονήσουν οἱ Ἐθνικοὶ μὲ τὰ ἐδικά των σωματικὰ ἀγαθά, καθὼς ἐκεῖ εἶπεν, ὅτι τοὺς ἐκοινώνησαν οἱ Ἰουδαῖοι μὲ τὰ ἐδικά των πνευματικὰ ἀγαθά· διὰ τὶ τὰ ἄσπρα, καὶ τὰ ἄλλα σωματικὰ ἀγαθά, δὲν εἶναι ἴδια κτήματα ἐκείνων μόνων ὁποῦ τὰ ἔχουν, καθὼς εἶναι τὰ πνευματικὰ ἀγαθά· ἀλλὰ εἶναι κοινὰ ὅλων τῶν ἀνθρώπων, μὲ τὸ νὰ γίνωνται ἄλλοτε ἄλλων κτήματα (1).

28. „Τοῦτο οὖν ἐπιτελέσας, καὶ σφραγισάμενος αὐτοῖς τὸν καρπὸν „τοῦτον, ἀπελεύσομαι δι' ὑμῶν εἰς τὴν Ἱσπανίαν". (2)

Ἤτοι αὐτὴν τὴν εἰς τοὺς ἁγίους ἐλεημοσύνην, ἀφ' οὗ ἀποθέσω ὡσὰν εἰς βασιλικὰ θησαυροφυλάκια, καὶ ἀφ' οὗ ταύτην σφραγίσω, ὡσὰν εἰς ἄκλεπτον καὶ ἀσφαλῆ τόπον· εἰς τοιούτους γὰρ τόπους βάλλονται τὰ σφραγιζόμενα· ἀφ' οὗ, λέγω, ταῦτα ποιήσω, θέλω ὑπάγω διὰ μέσου ἐσᾶς τῶν Ῥωμαίων εἰς τὴν Ἱσπανίαν (3). Μὲ τὰ λόγια δὲ ταῦτα δείχνει ὁ μακάριος Παῦλος, ὅτι ἦτον ἀναγκαῖος ὁ διὰ τῆς Ῥώμης πηγεμός του εἰς τὴν Ἱσπανίαν, καὶ ὄχι ὅτι διὰ καταφρόνησιν παρατρέχει τὴν Ῥώμην, ὡς ἀνωτέρω προείπομεν· καρπὸν δὲ τὴν ἐλεημοσύνην ὠνόμασε, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι περισσότερον κερδίζουσι καὶ καρποφοροῦσιν οἱ δίδοντες τὴν ἐλεημοσύνην, πάρεξ οἱ ταύτην λαμβάνοντες.

29. „Οἶδα ὅτι ἐρχόμενος πρὸς ὑμᾶς, ἐν πληρώματι εὐλογίας τοῦ „Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ ἐλεύσομαι".

Ἠξεύρω, λέγει, ὅτι ἐρχόμενος εἰς τὴν Ῥώμην, θέλω σᾶς ἰδῶ νὰ εὐδοκιμῆτε μὲ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ Εὐαγγελίου· δι' ὅ, τι πλήρωμα εὐλογίας τοῦ Εὐαγγελίου ὀνομάζει ὁ Ἀπόστολος ὅλα τὰ ἀγαθά, τὰ ἄξια τῆς εὐλογίας, ἤτοι τοῦ ἐπαίνου τοῦ Εὐαγγελίου. Δύνασαι δὲ νὰ

---

(1) Βλέπε δέ, ἀγαπητέ, ὅτι κοινωνίαν ἀνωτέρω ἐκάλεσεν ὁ Παῦλος τὴν ἐλεημοσύνην· ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ λαμβάνουν αὐτήν, πρέπει νὰ κοινωνοῦν τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ εἰς τοὺς ἐλεοῦντας αὐτούς, καὶ νὰ προσεύχωνται ὑπὲρ αὐτῶν· ὅθεν καὶ ὁ Θεοδώρητος λέγει, ὅτι ὁ Μωϋσῆς βλέποντας πῶς ὡλοκαυτώθη ὁ περὶ τῆς ἁμαρτίας προσφερθεὶς τράγος, ὠργίσθη εἰς τὸν Ἐλεάζαρ καὶ Ἰθάμαρ, καὶ εἶπεν εἰς αὐτούς· „διὰ „τί οὐκ ἐφάγετε τὸ περὶ τῆς ἁμαρτίας ἐν τόπῳ Ἁ„γίῳ, ὅτι Ἅγια τῶν Ἁγίων ἐστί; τοῦτο ἔδωκεν ὑμῖν „Κύριος φαγεῖν, ἵνα ἀφέλητε τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τῆς „συναγωγῆς, καὶ ἐξιλάσησθε περὶ αὐτῶν ἔναντι Κυ„ρίου". (Λευϊτικ. ι.) Τοῦτο δὲ καὶ διὰ τοῦ Προφήτου Ὠσηὲ δηλῶν ὁ Θεός φησιν· „ἁμαρτίας λαοῦ μου φά„γονται". (Ὠσ. δ.) Δι' ὃ καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει· „κοινωνοῦσιν ἡμῖν ἐν τοῖς σωματικοῖς, κοινωνοῦμεν „αὐτοῖς ἐν τοῖς πνευματικοῖς· διδασκόμεθα τοίνυν „ἐντεῦθεν, ὡς τὰ παρὰ τοῦ λαοῦ προσφερόμενα ἐσθίον„τες, καὶ μὴ σπουδαίως τὰς ὑπὲρ αὐτῶν εὐχὰς προσφέ„ροντες, δίκην ὑπέχομεν τῷ Θεῷ". (ἐκ τῶν ἀπορρήτων τῆς Γραφῆς). Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „ἐπὶ τῇ κοινωνίᾳ ὑμῶν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον". (Φιλιπ. ά. 5.) καὶ τὴν τοῦ „τῆς δὲ εὐποιΐας καὶ κοινω„νίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε". (Ἑβρ. ιγ΄. 16.)

(2) Ἐν ἄλλοις Σπανίαν.

(3) Ἐδῶ ὁ Θεοδώρητος λέγει· „Ποίαις αὖτις ἀ„ξίαις εὐφημίαις τὴν μακαρίαν ταύτην καὶ τρισμακα„ρίαν κεφαλὴν στεφανώσειε"; ὅτι ἀγκαλὰ καὶ ἤξευρε, καὶ ἐπρόλεγεν εἰς τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐφέσου τὰς θλίψεις καὶ δεσμὰ ὁποῦ ἔχει νὰ πάθῃ εἰς κάθε πόλιν· οὕτω γάρ φησι· „Πλὴν ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον κατὰ πό„λιν διαμαρτύρεται λέγον, ὅτι δεσμά με καὶ θλίψεις „μένουσι". (Πράξ. κ΄. 23.) μ' ὅλον τοῦτο ὁ ἀοίδιμος Παῦλος, ὅλα αὐτὰ δὲν ἐσυλλογίζετο· ἀλλ' ἔγραφεν εἰς τοὺς Ῥωμαίους ὅτι θέλει ὑπάγῃ εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἔχει νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Σπανίαν, μὴ φροντίζων διὰ τὰς θλίψεις, ὁποῦ ἔμελλεν εἰς τὰς πόλεις ταύτας νὰ δοκιμάσῃ, μόνον διὰ νὰ τελειώσῃ τὸν δρόμον τοῦ Εὐαγγελίου, καθὼς καὶ ἐπρόλεγεν ὁ ἴδιος πάλιν· „ἀλλ' οὐδενὸς λόγον ποιοῦμαι, οὐδὲ ἔχω τὴν ψυ„χήν μου τιμίαν ἐμαυτῷ, ὡς τελειῶσαι τὸν δρόμον „μου μετὰ χαρᾶς, καὶ τὴν διακονίαν, ἣν ἔλαβον πα„ρὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, διαμαρτύρασθαι τὸ Εὐαγγέλιον „τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ". (Πράξ. κ΄. 24.)

τὰ ἐννόησης καὶ εὐλογίαν, τὴν ἐλεημοσύνην. Λέγει λοιπὸν ἔτζι· ὅτι θέλω σᾶς εὕρω τελείους εἰς τὴν ἐλεημοσύνην καὶ φιλανθρωπίαν (1)· ταῦτα δὲ γράφει, διὰ νὰ προλάβῃ τοὺς Ῥωμαίους, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἀκούοντες τὰ τοῦ Παύλου ἐγκώμια, σπουδάσουν νὰ γένουν τοιοῦτοι ἐλεήμονες, καθὼς τοὺς ἐπαινεῖ.

30. „Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ „Χριστοῦ, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ Πνεύματος, συναγωνίσασθέ „μοι ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν Θεόν“.

Εἰς κάνενα πρᾶγμα ὁ Παῦλος δὲν νομίζει τὸν ἑαυτόν του ἀξιόπιστον καὶ ἱκανόν, ἀλλὰ πέρνει μαζί του καὶ μεσίτας, καθὼς καὶ τώρα βάλλει μεσίτας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, τὸν Χριστόν, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· τὸν δὲ Πατέρα δὲν ἀναφέρει ῥητῶς, διὰ νὰ μάθῃς ἐσὺ ὁ ἀναγνώστης, ὅτι καθὼς ἐδῶ ἀναφέροντας τὸν Υἱόν, καὶ τὸ Πνεῦμα, κατὰ τὸ σιωπώμενον συναναφέρει καὶ τὸν Πατέρα, ἔτζι καὶ ὅταν ἀναφέρῃ μόνον τὸν Πατέρα, δὲν ἀποκλείει ἔξω καὶ τὸν Υἱόν, καὶ τὸ Πνεῦμα, διὰ τὸ παράλληλον, καὶ ἀχώριστον τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος· τῆς ἀγάπης δὲ τοῦ Πνεύματος εἶπε, διὰ νὰ φανερώσῃ, ὅτι καθὼς ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς ἠγάπησαν τὸν Κόσμον, ἔτζι ἀπαραλλάκτως ἠγάπησεν αὐτὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Βλέπε δὲ ὦ ἀναγνῶστα πόσον μεγάλη ἦτον ἡ ταπεινοφροσύνη τοῦ Παύλου, ὥστε ὁποῦ νὰ λέγῃ, ὅτι χρειάζεται τὰς τῶν ἄλλων Χριστιανῶν εὐχάς.

31. „Ἵνα ῥυσθῶ ἀπὸ τῶν ἀπειθούντων ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ“.

Δὲν εἶπεν ὁ Παῦλος εὔχεσθε διὰ νὰ πολεμήσω καὶ νὰ νικήσω τοὺς ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἀπειθοῦντας· ἀλλὰ διὰ νὰ λυτρωθῶ ἀπὸ αὐτούς, πληρόνωντας μὲ τοῦτο τὸν Νόμον τοῦ Χριστοῦ, τὸν προστάζοντα νὰ προσευχώμεθα, διὰ νὰ μὴ πέσωμεν εἰς πειρασμόν· „προσεύχεσθε μὴ „εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν“. (Ματθ. ς΄. 13.) Δείχνει δὲ πρὸς τούτοις μὲ τοῦτο ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ διακονήσῃ καὶ νὰ ὑπάγῃ ἐλεημοσύνην εἰς τοὺς ἁγίους Χριστιανούς, ὁποῦ εὑρίσκονται ἀνάμεσα εἰς τόσους ἀπειθεῖς, (ἀπὸ τοὺς ὁποίους καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος παρακαλεῖ νὰ λυτρωθῇ), καὶ ὁποῦ κινδυνεύουν νὰ ἀποθάνουν ἀπὸ τὴν πεῖναν καὶ ἔνδειαν.

„Καὶ ἵνα ἡ διακονία μου ἡ εἰς Ἱερουσαλὴμ, εὐπρόσδεκτος γένηται „τοῖς ἁγίοις“.

Ἤτοι εὔχεσθε διὰ νὰ ἀποδεχθοῦν μὲ προθυμίαν οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἅγιοι Χριστιανοὶ τὴν δι' ἐμοῦ προσφερομένην ἐλεημοσύνην. Ἐκ τοῦ λόγου δὲ τούτου τοῦ Ἀποστόλου, γίνεται φανερόν, ὅτι δὲν εἶναι ἀρκετὸν μόνον τὸ νὰ δώσῃ τινὰς ἐλεημοσύνην, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ δεχθῇ ἡ ἐλεημοσύνη του· διὰ τί ὅποιος δώσῃ ἐλεημοσύνην μὲ ἀνάγκην καὶ βίαν, ἢ ἀπὸ ἀδικίας, ἢ μὲ κενοδοξίαν, ἡ ἐλεημοσύνη του εἶναι ἄδεκτος, καὶ ὁ ἐκ ταύτης καρπὸς ἀφανίζεται (2).

32. „Ἵνα

---

(1) Λέγει γὰρ ὁ θεῖος Χρυσόστομος „ὅτι συνήθεια „παλαιὰ ἦτον τὸ νὰ καλῆται εὐλογία ἡ ἐλεημοσύνη“. (Ὁμιλ. λ΄. εἰς τὴν πρὸς Ῥωμ.) Καὶ ὁ Παῦλος δὲ οὕτως ἀλλαχοῦ αὐτὴν ὀνομάζει· „ἀναγκαῖον οὖν ἡγησάμην παρακαλέσαι τοὺς ἀδελφούς, ἵνα προέλθωσιν εἰς „ὑμᾶς, καὶ προκαταρτίσωσι τὴν προκατηγγελμένην „εὐλογίαν ὑμῶν, ταύτην ἑτοίμην εἶναι οὕτως ὡς εὐ„λογίαν, καὶ μὴ ὥσπερ πλεονεξίαν“. (β΄. Κορ. θ΄. 5.)

(2) Ὁ δὲ Θεοδώρητος διακονίαν ἐδῶ ἐννοεῖ, τὴν διακονίαν τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, περὶ τῆς ὁποίας ὁ Παῦλος προέλεγεν ἐν ταῖς Πράξεσιν· „ἀλλ' οὐδενὸς „λόγον ποιοῦμαι, οὐδὲ ἔχω τὴν ψυχήν μου τιμίαν ἐ„μαυτῷ, ὡς τελειῶσαι τὸν δρόμον μου μετὰ χαρᾶς, καὶ „τὴν διακονίαν, ἣν ἔλαβον παρὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, „διαμαρτύρασθαι τὸ Εὐαγγέλιον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ“. (Πράξ. κ΄. 24.) Ὅτι δὲ ἡ ἐξ ἀδικίας ἐλεημοσύνη εἶναι ἄδεκτος, μαρτυρεῖ ὁ Σειράχ· „θυσιάζων ἐξ ἀδί„κου προσφορὰ μεμωκημένη“. (Σειρ. λα΄. 18.) καὶ πάλιν· „θύων υἱὸν ἔναντι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὁ προσ„άγων θυσίαν ἐκ χρημάτων πενήτων“. (Αὐτόθ. 20.) Καὶ ὁ Σολομὼν λέγει· „τίμα τὸν Κύριον ἀπὸ σῶν „δικαίων πόνων, καὶ ἀπάρχου αὐτῷ ἀπὸ σῶν καρπῶν „δικαιοσύνης“. (Παρ. γ΄. 9.) Λέγει δὲ καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος· „ἐλεημοσύνη γὰρ ἐξ ἀδικίας οὐ γίνεται· „οὐδὲ ἀπὸ κατάρας εὐλογία, οὐδὲ ἀπὸ δακρύων εὐερ„γεσία“. Καὶ πάλιν· „Εἰ ἀφελόμενος τὰ τῶν πενή„των πένησι δίδως, κάλλιον ἦσθα, ὡς εἴρηται, μήτε „ἁρπάζων, μήτε διδούς. Τί μολύνεις τὸν σεαυτοῦ πλοῦ„τον, ἐπεισάγων ἐν αὐτῷ τὰ τῆς ἀδικίας κέρδη; τί „βδελυκτὴν ποιεῖς τὴν σεαυτοῦ προσφοράν, ἐξ ἀδι-

„κίας

32. „Ἵνα ἐν χαρᾷ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς διὰ θελήματος Θεοῦ“.

Διὰ τοῦτο, λέγει, παρακαλῶ νὰ λυτρωθῶ ἀπὸ τοὺς ἀπειθεῖς τῆς Ἰουδαίας, διὰ νὰ ἔλθω νὰ σᾶς ἰδῶ ὀγλίγωρα, καὶ μὲ χαρὰν τῆς καρδίας μου, χωρὶς νὰ δοκιμάσω κὰμμίαν λύπην ἀπὸ ἐκείνους.

„Καὶ συναναπαύσωμαι ὑμῖν“.

Δὲν εἶπε, νὰ ἔλθω καὶ νὰ σᾶς διδάξω, ἀλλὰ νὰ συναναπαυθῶ μαζὶ σας, ἤτοι ἵνα καὶ ἐσεῖς ἀναπαυθῆτε μὲ ἐμένα διὰ τὴν διδασκαλίαν μου, καὶ ἐγὼ ἀναπαυθῶ μὲ ἐσᾶς, διὰ τὴν προκοπὴν τὴν πίστεώς σας. Δείχνει δὲ μὲ τὴν λέξιν ταύτην τῆς ἀναπαύσεως ὁ Ἀπόστολος, ὅτι μὲ τὸ νὰ ἔχουν οἱ ἐν Ῥώμῃ Χριστιανοὶ ἀγῶνας, καὶ κόπους, καὶ αὐτοὶ καὶ αὐτὸς χρειάζονται ἀνάπαυσιν.

33. „Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν“.

Ταύτην τὴν συνήθειαν ἔχει ὁ μακάριος Παῦλος, τὸ νὰ κάμνῃ εὐχὴν εἰς κάθε μέρος τῶν Ἐπιστολῶν του, καὶ νὰ προσθέττῃ ταύτην κοντὰ εἰς τὴν διδασκαλίαν του ἢ παραίνεσιν, καθὼς καὶ ἄλλοτε εἴπομεν (1).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙϚ΄.

1. „Συνίστημι δὲ ὑμῖν Φοίβην τὴν ἀδελφὴν ἡμῶν, διάκονον οὖσαν „τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐν Κεγχρεαῖς“.

Ἐπειδὴ ἡ Φοίβη αὕτη ἐπήγαινε τὴν Ἐπιστολὴν ταύτην εἰς τοὺς Ῥωμαίους, διὰ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος συνιστᾷ αὐτὴν εἰς αὐτούς· σεμνύνει δὲ αὐτὴν καὶ ἐπαινεῖ διὰ πολλὰ αἴτια· πρῶτον, διὰ τί πρώτην αὐτὴν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἑξῆς ῥηθησομένους, ἔγραψε· δεύτερον, διὰ τί τὴν ὀνομάζει πνευματικὴν ἀδελφήν του, τὸ ὁποῖον εἶναι μεγάλον ἐγκώμιον εἰς αὐτὴν, τὸ νὰ ἀξιωθῇ δηλαδὴ νὰ λέγεται ἀδελφὴ Παύλου· καὶ τρίτον, διὰ τί ἔδειξεν αὐτὴν πῶς εἶναι διάκονος τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐν Κορίνθῳ· ἐπειδὴ ἡ Κεγχριαῖς εἶναι χωρίον μεγαλώτατον τῆς Κορίνθου, κατὰ τὸν Θεοδώρητον.

2. „Ἵνα αὐτὴν προσδέξησθε ἐν Κυρίῳ ἀξίως τῶν ἁγίων“.

Ἤτοι συνιστῶ αὐτὴν εἰς ἐσᾶς Χριστιανοὶ, διὰ νὰ τὴν δεχθῆτε μετὰ τιμῆς διὰ τὸν Κύριον· διὸ ὅ, τι ἐκεῖνος ὁποῦ δέχεται ὅλους διὰ τὸν Κύριον, αὐτὸς καὶ τὸν μικρὸν καὶ εὐτελῆ μεγάλως τιμᾷ· ἐὰν δὲ καὶ Ἅγιος ἦναι ὁ συνιστάμενος, πολλῷ μᾶλλον αὐτὸν τιμᾷ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐπρόσθεσεν, ὅτι νὰ ὑποδεχθῆτε τὴν Φοίβην ἀξίως, καὶ καθὼς πρέπει νὰ ὑποδέχωνται οἱ ἅγιοι, ἤτοι νὰ ὑποδεχθῆτε αὐτὴν ὡς ἁγίαν.

„Καὶ

„χίας προσφέρειν ἐπιχειρῶν“; (Ὁρ. κατὰ Πλάτ.) Ὁ δὲ θεῖος Χρυσόστομος οὕτω φησίν· „ἐλεημοσύναις „φησι, καὶ πίστεσιν ἀποκαθαίρονται ἁμαρτίαι· ἐλεημο„σύνην δὲ οὐ τὴν ἐξ ἀδικίας λέγω· τοῦτο γὰρ οὐκ „ἔστιν ἐλεημοσύνη, ἀλλ᾽ ὠμότης καὶ ἀπανθρωπία· τί γὰρ „ὄφελος ἐκδῦσαι ἕτερον, καὶ ἕτερον ἐνδῦσαι; κἂν γὰρ „πάντα τὰ παρ᾽ ἑτέρων δῶμεν, οὐδὲν κέρδος ἡμῖν“. (Ὁμιλ. ί. 5.) Ὅρα καὶ τὴν πλατεῖαν ὑποσημείωσιν περὶ ἁρπαγῆς καὶ ἀδικίας, τὸ „καὶ γὰρ τὴν ἁρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε“. (Ἑβρ. ί. 34.)

(1) Ὅρα εἰς τὸ ιδ. Κεφ. τῆς πρὸς Ῥωμαίους ταύτης, στίχ. 24.

„Καὶ παραστῆτε αὐτῇ, ἐν ᾧ ἂν ὑμῶν πράγματι χρήζῃ".

Ἤγουν συνιστῶ τὴν Φοίβην εἰς ἐσᾶς Ἀδελφοὶ, διὰ νὰ προσφέρετε εἰς αὐτὴν ἐκεῖνο ὁποῦ δυνάσθε, καὶ νὰ δώσετε αὐτῇ χεῖρα βοηθείας· καὶ δὲν εἶπε, διὰ νὰ τὴν ἐλευθερώσετε τελείως ἀπὸ τὰ δεινὰ ὁποῦ πάσχει, διὰ μὴ γένῃ φορτικὸς καὶ βαρὺς εἰς αὐτούς.

„Καὶ γὰρ αὕτη προστάτις πολλῶν ἐγενήθη, καὶ ἐμοῦ αὐτοῦ".

Ἐπαίνεσε πρῶτον τὴν Φοίβην· ἔπειτα ἔβαλε τὴν παρακάλεσιν ὁποῦ κάμνει δι' αὐτήν· καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν ἐπαινεῖ αὐτὴν ἐδῶ καὶ ἐγκωμιάζει, διὰ νὰ σφίγξῃ τοὺς Ῥωμαίους καὶ ἀπὸ τὰ δύω μέρη, εἰς τὸ νὰ τιμήσουν αὐτήν. Προστάτις, λέγει, αὐτὴ ἔγινε καὶ ἄλλων πολλῶν, ἀλλὰ καὶ ἐμένα τοῦ ἰδίου Παύλου, τοῦ κήρυκος τῆς Οἰκουμένης, τοῦ τοσαῦτα παθόντος, καὶ μυρίων προστατεύοντος. Ὄντως μακαρία ἐστάθη ἡ Φοίβη αὕτη, κατὰ τὸν Χρυσορρήμονα· διατί, πῶς δὲν εἶναι μακαρία, ὁποῦ ἠξιώθη νὰ λάβῃ τέτοιαν μαρτυρίαν ἀπὸ τὸν Παῦλον; Διὰ τοῦτο ἂς μιμηθῶμεν, Ἀδελφοὶ, καὶ ἡμεῖς τὴν ἁγίαν ταύτην, καὶ ἄνδρες ὁμοῦ καὶ γυναῖκες.

3. „Ἀσπάσασθε Πρίσκιλλαν (1) καὶ Ἀκύλαν, τοὺς συνεργούς μου „ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ".

Χαιρετίσατε, λέγει, ἐκ μέρους μου τὴν αὐτόθι εὑρισκομένην γυναῖκα Πρίσκιλλαν, καὶ τὸν ἄνδρα αὐτῆς Ἀκύλαν τὸν ἐξ Ἰουδαίων, διατὶ συνήργησαν μὲ ἐμένα εἰς τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας, καὶ ἔγιναν συγκοινωνοί μου εἰς τοὺς ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος κόπους καὶ κινδύνους. Μερικοὶ δὲ εἶπον, ὅτι αὐτοὶ ἦτον συνεργοὶ τοῦ Παύλου, καθ' ὅτι ἦσαν συντεχνῖται μὲ τὸν Παῦλον, καὶ σκηνοποιοὶ, καθὼς μαρτυρεῖ περὶ αὐτῶν ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς εἰς τὰς Πράξεις (ἐν Κεφ. ιή. 2.), δι' ὃ καὶ ὁ Παῦλος ἐν τῇ Κορίνθῳ εὑρισκόμενος, ἔμεινε κοντὰ εἰς αὐτούς· ἡ Πρίσκιλλα δὲ αὕτη καὶ ὁ Ἀκύλας, εἶναι ἐκεῖνοι ὁποῦ ἐπῆραν τὸν Ἰουδαῖον Ἀπολλὼ, τὸν λόγιον ἐκεῖνον ἄνδρα, καὶ ζέοντα τῷ πνεύματι, καὶ ἀκριβέστερον ἐδίδαξαν αὐτὸν τὴν στράταν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν θεογνωσίαν, ὡς μαρτυρεῖ ὁ αὐτὸς Λουκᾶς ἐν τῷ αὐτῷ Κεφ. στίχ. 26.

4. „Οἵτινες ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου τὸν ἑαυτῶν τράχηλον ὑπέθηκαν".

Μάρτυρες, λέγει, τέλειοι κατὰ τὴν προαίρεσιν καὶ τοὺς κινδύνους εἶναι ἤτοι ἡ Πρίσκιλλα καὶ ὁ Ἀκύλας· διατὶ τοῦ Νέρωνος βασιλεύοντος, μυρίοι κίνδυνοι ἠκολούθουν εἰς τοὺς Χριστιανούς, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς Ἀποστόλους· ὅθεν ἑπομένως καὶ αὐτοὶ πολλοὺς κινδύνους ἐδοκίμασαν διὰ τὴν ἀγάπην ἐμοῦ τοῦ Παύλου.

„Οἷς οὐκ ἐγὼ μόνος εὐχαριστῶ, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι τῶν „Ἐθνῶν".

Ἐδῶ φανερόνει ὁ Παῦλος τὴν φιλοξενίαν καὶ ἐλεημοσύνην ὁποῦ εἶχον ἡ Πρίσκιλλα, καὶ ὁ Ἀκύλας· ὅτι ὄχι μόνον τὴν ζωήν τους εἰς θάνατον ἔβαλον, ἀλλὰ καὶ τὴν περιουσίαν τους εἶχον κοινὴν εἰς ὅλους τοὺς Χριστιανούς· διὰ νὰ μὴ φανῇ δὲ, ὅτι κολακεύει ταῦτα λέγων ὁ Ἀπόστολος, διὰ τοῦτο φέρει καὶ ἄλλους μαρτυροῦντας τὴν ἀρετὴν τῶν ἀνωτέρων. Βλέπεις, ὦ Χριστιανὲ, γυναῖκας ἀνδρείας (σοῦ λέγει ὁ Χρυσόστομος), αἵτινες δὲν ἐμποδίσθησαν τελείως εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν τῆς γυναικείας φύσεως; καὶ δικαίως τοῦτο ἀκολου-

(1) Παρὰ Θεοδωρήτῳ, Πρίσκαν γράφεται, ἀπὸ τοῦ Πρίσκιλλαν, κατὰ ἀποκοπήν· καὶ τὰ δύω γὰρ εὑρίσκονται γεγραμμένα ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς τοῦ Παύλου, ὡς αὐτός φησιν. Ὅρα καὶ εἰς τὸν πρῶτον στίχον, καὶ πρῶτον κεφάλαιον τῆς πρὸς Θεσσαλονικεῖς πρώτης.

λουθεῖ· διὰ τί, ὡς εἶπεν ὁ αὐτὸς Παῦλος „ οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς „ εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ“. (Γαλ. γ'. 28.)

5. „ Καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτῶν Ἐκκλησίαν“.

Τόσον ἦτον ἐνάρετοι τὸ εὐλογημένον ἀνδρόγυνον τοῦτο, ἡ Πρίσκιλλα, λέγω, καὶ ὁ Ἀκύλας, ὥστε ὁποῦ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ὀσπητίου των, τοὺς ἔκαμαν Χριστιανούς· ὅθεν καὶ Ἐκκλησίαν αὐτοὺς ὅλους ὀνομάζει ἐδῶ ὁ Παῦλος· ὄχι μόνον δὲ διὰ τοῦτο ἔτζι τοὺς ὀνομάζει, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν φιλοξενίαν ὁποῦ εἶχον, διότι εἰς ὅποιον ὀσπῆτι εὑρίσκεται εὐλάβεια πολλὴ, καὶ ἀρετὴ, τὸ ὀσπῆτι ἐκεῖνο εἶναι, καὶ ὀνομάζεται Ἐκκλησία. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ Χρυσόστομος, ὅτι καὶ εἰς τοὺς Κορινθίους γράφωντας, διὰ τοὺς ἰδίους τούτους ὁ αὐτὸς Παῦλος ἔλεγεν· „ ἀσπάσασθε Ἀκύλαν, καὶ Πρίσκιλλαν σὺν τῇ κατ' οἶκον αὐτῶν Ἐκκλησίᾳ“. (ά. Κορ. ιϛ'. 19.) καὶ πάλιν ἔγραφεν ὑπὲρ Ὀνησίμου· „ Παῦλος Φιλήμονι, καὶ Ἀπφίᾳ τῇ ἀγαπητῇ, καὶ „ τῇ κατ' οἶκόν σου Ἐκκλησίᾳ“. (Φιλ. ά. 2.) Ἂς ἀκούσουν οἱ ὕπανδροι ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ὅτι ἐὰν θέλουν, δὲν ἐμποδίζονται ἀπὸ τὸν γάμον εἰς τὸ νὰ κάμουν τὴν ἀρετήν· διὰ τί καὶ οἱ προειρημένοι οὗτοι, ὑποκάτω εἰς γάμον εὑρισκόμενοι, καὶ σκηνοποιοὶ ὄντες, ἤτοι τεχνῖται τῶν τέντων καὶ τζαδιρίων, ἔλαμψαν ὅμως ὑπὲρ τὸν ἥλιον εἰς τὴν ἀρετήν.

„ Ἀσπάσασθε Ἐπαίνετον τὸν ἀγαπητόν μου· ὅς ἐστιν ἀπαρχὴ τῆς „ Ἀχαΐας εἰς Χριστόν“.

Μέγα ἀξίωμα εἶναι τῇ ἀληθείᾳ, τὸ νὰ ἦναί τινας ἀγαπητὸς καὶ φίλος τοῦ Παύλου, ὅς τις ἤξευρε νὰ ἀγαπᾷ μὲ κρίσιν ὀρθὴν καὶ ἀλήθειαν, καὶ ὄχι μὲ χάριν καὶ κολακείαν, καθὼς τοιοῦτος τοῦ Παύλου ἀγαπητὸς, ἦτον ὁ Ἐπαίνετος οὗτος· ἀπαρχὴν δὲ αὐτὸν ὀνομάζει, ἢ διὰ τί πρῶτος αὐτὸς ἐπίστευσε καὶ ἔγινεν εἰς ὅλον τὸ Ἔθνος ἐκεῖνο, ἀρχὴ καὶ πρωτοφανέστατος καρπὸς, καὶ εἴσοδος εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν· ἢ διὰ τί αὐτὸς εἶχε περισσοτέραν εὐλάβειαν εἰς τὸν Χριστὸν, δηλαδὴ ἦτον ἀπαρχὴ, ὄχι εἰς τὰ κοσμικὰ πράγματα καὶ ἀξιώματα, ἀλλὰ εἰς τὰ πνευματικὰ καὶ κατὰ Χριστόν.

6. „ Ἀσπάσασθε Μαριὰμ, ἥτις πολλὰ ἐκοπίασεν εἰς ἡμᾶς“.

Τὴν Μαριὰμ ταύτην στολίζει καὶ ἐπαινεῖ ὁ Παῦλος ἐδῶ, ὄχι ἀπὸ βραχιόλια, καὶ χρυσᾶ ἱμάτια, καὶ τοὺς ἄλλους ματαίους στολισμοὺς τῶν γυναικῶν, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ ἱδρῶτας ὁποῦ αὐτὴ ἔχυσε διὰ τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὴν πίστιν· διότι αὐτὴ, λέγει, δὲν ἐκοπίασε μόνον εἰς τὸν ἑαυτόν της, ἀγρυπνοῦσα, καὶ χαμαὶ κοιμωμένη· ἀλλὰ τὸ μεγαλίτερον, καὶ κοντὰ εἰς ἡμᾶς, Ἀποστόλου εἶχε τάξιν. Ἀλλ' ἤθελεν ἀπορήσῃ τινας, καὶ πῶς ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος λέγει· „ ὅτι γυναικὶ διδάσκειν οὐκ ἐπιτρέπω“; (ά. Τιμ. β'. 12.) πρὸς τὸ ὁποῖον ἀποκρίνομαι, ὅτι δὲν ἐμποδίζει τὴν γυναῖκα ὁ Παῦλος μὲ τὰ λόγια ταῦτα ἀπὸ τὸ νὰ διδάσκῃ κατ' ἰδίαν μὲ λόγον· ἀλλὰ ἐμποδίζει αὐτὴν ἀπὸ τὸ νὰ διδάσκῃ παρρησίᾳ εἰς τὸ μέσον, καθημένη ἐπὶ θρόνου καὶ βήματος· τὸ δὲ νὰ διδάσκῃ ἡ γυναῖκα κατ' ἰδίαν, τοῦτο καὶ πολλὰ δέχεται ὁ Παῦλος· ὅθεν μὲ τοῦτον τὸν τρόπον δύναται ἡ γυνὴ νὰ διδάσκῃ τὸν ἄνδρα, καὶ τὰ τέκνα της ἐν τῷ οἴκῳ, καθὼς μὲ τοῦτον τὸν τρόπον καὶ ἡ γυνὴ Πρίσκιλλα, ἐδίδαξε τὸν ἄνδρα Ἀπολλὼ ἀκριβέστερον τὴν θεογνωσίαν. Δὲν εἶπε δὲ ὁ Παῦλος ὅτι ἡ Μαριὰμ αὐτὴ ἐδίδαξεν, ἀλλ' ὅτι ἐκοπίασε, διὰ νὰ δείξῃ μὲ τὴν λέξιν ταύτην, ὅτι αὐτὴ διηκόνει εἰς τοὺς Ἀποστόλους, καὶ μὲ ἄσπρα, καὶ μὲ ἄλλους τρόπους.

7. „ Ἀσπάσασθε Ἀνδρόνικον, καὶ Ἰουνίαν τοὺς συγγενεῖς μου, καὶ „ συναιχμαλώτους μου, οἵτινές εἰσιν ἐπίσημοι ἐν τοῖς Ἀποστό- „ λοις, οἳ καὶ πρὸ ἐμοῦ γεγόνασιν ἐν Χριστῷ“.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, σκλάβος μὲν πραγματικῶς δὲν φαίνεται νὰ ἔγινε τινὸς, ἔπασχεν ὅμως χειρότερα ἀπὸ κάθε σκλάβον, διωκόμενος, δερνόμενος, δενόμενος, λιθοβολούμενος, πεινῶν, καὶ διψῶν, καὶ μυρία ἄλλα ὑπομένων κακά· ὅθεν καὶ ὁ Ἀνδρόνικος οὗτος καὶ ἡ Ἰουνία,

νία, ἐπειδὴ ἐδιώκοντο καὶ ἐπολεμοῦντο, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἔπασχον δεινά, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ὀνομάζει αὐτοὺς συναιχμαλώτους του, ἤτοι μὲ αὐτὸν συσκλαβωμένους. Δὲν εἶναι λοιπὸν τόσον μεγάλον ἐγκώμιον πῶς τοὺς ὀνομάζει συγγενεῖς, ὅσον εἶναι πῶς τοὺς ὀνομάζει συναιχμαλώτους του, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ εἶναι αὐτοὶ Ἀπόστολοι, μέγα εἶναι ἀξίωμα, καὶ μάλιστα τὸ νὰ ἦναι καὶ γυναῖκα ἡ Ἰουνία. Τὸ δὲ νὰ εἶναι καὶ ὀνομαστοὶ ἀνάμεσα εἰς τοὺς Ἀποστόλους, αὐτὸ εἶναι πολλὰ μεγαλίτερον ἀξίωμα· ὀνομαστοὶ δὲ ἔγιναν αὐτοὶ ἀπὸ τὰ ἔργα των. Βλέπε δέ, ἀγαπητέ, πόσον καθαρὰ ἀπὸ κενοδοξίαν ἦτον ἡ ἁγία τοῦ Παύλου ψυχή· διὰ τί αὐτὸς δὲν ἐντρέπεται νὰ λέγῃ, πῶς ὁ Ἀνδρόνικος, καὶ ἡ Ἰουνία ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν, προτίτερα ἀπὸ λόγου του· ἐπαινῶντας αὐτοὺς μὲ τοῦτο, ὅτι αὐτοὶ ἐπρόλαβον, καὶ ἥρπασαν τὸ ἀγαθόν, ἤτοι τὴν εἰς Χριστὸν Πίστιν.

8. „Ἀσπάσασθε Ἀμπλίαν τὸν ἀγαπητόν μου ἐν Κυρίῳ".

Ἀνίσως ἦναι μέγα ἀξίωμα, τὸ νὰ ἀγαπᾶταί τινας ἀπὸ τὸν ἐπίγειον Βασιλέα, πόσῳ μᾶλλον μεγαλίτερον εἶναι τὸ νὰ ἀγαπᾶταί τινας ἀπὸ τὸν μέγαν Παῦλον; ὅς τις κατὰ Θεόν, καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν ἠγάπα ἐκείνους ὁποῦ ἠγάπα, καθὼς καὶ τὸν Ἀμπλίαν τοῦτον· διὰ τί ἂν αὐτὸς δὲν εἶχεν ἀρετήν, βέβαια δὲν ἤθελεν ἀγαπᾶται ἀπὸ τὸν Παῦλον.

9. „Καὶ Οὐρβανὸν τὸν συνεργὸν ἡμῶν ἐν Χριστῷ".

Τοῦ Οὐρβανοῦ τούτου τὸ ἐγκώμιον εἶναι μεγαλίτερον ἀπὸ τὸ τοῦ ἀνωτέρω Ἀμπλία, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, τοῦτο προξενεῖ, καὶ περιέχει ἐκεῖνο· διὰ τί ὅποιος εἶναι συνεργὸς τοῦ Παύλου, βέβαια αὐτὸς εἶναι καὶ τοῦ Παύλου ἀγαπητός.

„Καὶ Στάχυν τὸν ἀγαπητόν μου".

Καὶ τοῦτον τὸν Στάχυν στεφανόνει ὁ Παῦλος μὲ τὸ ἴδιον ἐγκώμιον τοῦ προρρηθέντος Ἀμπλία (1).

10. „Ἀσπάσασθε Ἀπελλῆν τὸν δόκιμον ἐν Χριστῷ".

Ἤτοι τὸν ἀκατηγόρητον, καὶ ἄμωμον εἰς ὅλα· μερικοὶ δὲ λέγουσιν, ὅτι τοῦτον ἔτζι ὠνόμασε, πρὸς διαφορὰν ἄλλου τινὸς Ἀπελλοῦ ἀδοκίμου.

„Ἀσπάσασθε τοὺς ἐκ τῶν Ἀριστοβούλου".

Ἴσως διὰ τοῦτο δὲν ἀναφέρει ὁ μακάριος Παῦλος τούτους κατ' ὄνομα, διὰ τί δὲν ἦτον περιφανεῖς, ὡς ἦτον οἱ ἀνωτέρω.

11. „Ἀσπάσασθε Ἡρωδίωνα τὸν συγγενῆ μου· ἀσπάσασθε τοὺς ἐκ „τῶν Ναρκίσσου, τοὺς ὄντας ἐν Κυρίῳ".

Καὶ οὗτοι φαίνονται πῶς δὲν ἦτον τοῖστοι δόκιμοι, καθὼς ἦτον οἱ ἀνωτέρω, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ εἶπε τὸ ὄνομά των ὁ θεῖος Ἀπόστολος· ὄντας δὲ μόνον ἐν Κυρίῳ αὐτοὺς λέγει, ἤτοι πιστούς.

12. „Ἀσπάσασθε Τρύφαιναν, καὶ Τρυφῶσαν τὰς κοπιώσας ἐν Κυρίῳ".

Περὶ μὲν τῆς ἀνωτέρω ῥηθείσης Μαριὰμ ἔλεγεν ὁ Ἀπόστολος ὅτι πολλὰ ἐκοπίασε πρότερον· περὶ δὲ τῶν γυναικῶν τούτων λέγει, ὅτι τώρα ἀκόμη κοπιῶσι· μέγας δὲ ὁ ἔπαινος οὗτος

(1) Ἴσως ὁ Στάχυς οὗτος, εἶναι ἐκεῖνος ὁποῦ ἔγινε πρῶτος τοῦ Βυζαντίου Ἐπίσκοπος.

οὕτως εἶναι κατὰ ἀλήθειαν, τὸ νὰ ἐνεργῶσιν αἱ γυναῖκες αὐταὶ πάντοτε, καὶ νὰ κοπιῶσιν ἐν Κυρίῳ.

„Ἀσπάσασθε Περσίδα τὴν ἀγαπητὴν, ἥτις πολλὰ ἐκοπίασεν ἐν „Κυρίῳ“.

Αὕτη ἡ μακαρία Περσὶς φαίνεται μεγαλιτέρα ἀπὸ τὰς ἀνωτέρω γυναῖκας, καὶ διὰ τὶ ἐκοπίασε πολλὰ, καὶ διὰ τὶ ἦτον ἀγαπητὴ ἀπὸ τὸν Παῦλον· ἔτζι τὸν καθ᾽ ἕνα ὀνομάζει ὁ μακαριστὸς τοῦ Κυρίου Ἀπόστολος, κατὰ τὴν ἀξίαν, καὶ ἀρετὴν ὁποῦ εἶχεν· ἕνα μὲν, διὰ νὰ κάμῃ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους προθυμοτέρους εἰς τὴν πίστιν καὶ ἀρετὴν, καὶ ἄλλα δὲ, διὰ νὰ παρακινήσῃ καὶ ἄλλους εἰς τὸν ὅμοιον ζῆλον τῆς ἀρετῆς αὐτῶν.

13. „Ἀσπάσασθε Ῥοῦφον τὸν ἐκλεκτὸν ἐν Κυρίῳ, καὶ τὴν μητέρα „αὐτοῦ, καὶ ἐμοῦ“.

Δύω ὁλόκληρα ἀγαθὰ μαρτυρεῖ ὁ Παῦλος εἰς τούτους τοὺς μακαρίους, δηλαδὴ, τὸ νὰ ἦναι καὶ ὁ υἱὸς ἐκλεκτὸς καὶ ἀκατηγόρητος, καὶ ἡ μητέρα του ὁμοίως ἐκλεκτὴ, καὶ ἀκατηγόρητος, ταυτὸν εἰπεῖν, τὸ νὰ ἦναι καὶ ἡ ῥίζα ὁμότιμος μὲ τὸν καρπὸν, καὶ ἀντιστρόφως ὁ καρπὸς μὲ τὴν ῥίζαν· διὰ τὶ ὁ Παῦλος δὲν ἤθελεν ὀνομάσῃ ποτὲ τὴν μητέρα τοῦ Ῥούφου τούτου, μητέρα ἐδικήν του, ἀνίσως δὲν ἐγνώριζε πολλὴν ἀρετὴν εἰς αὐτήν.

14. „Ἀσπάσασθε Ἀσύγκριτον, Ἑρμᾶν (1), Πατρόβαν, Ἑρμῆν, καὶ „τοὺς σὺν αὐτοῖς ἀδελφούς“.

Μὴ στοχασθῇς, ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι δὲν ἐγκωμίασε τούτους ὁ θειότατος Παῦλος· ἀλλ᾽ ὅτι, καὶ μ᾽ ὅλον ὁποῦ αὐτοὶ ἦσαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους κατώτεροι, ἔκρινεν ὅμως αὐτοὺς ἀξίους τοῦ χαιρετισμοῦ του· μᾶλλον δὲ καὶ αὐτοὺς ἐγκωμίασεν, ἀδελφοὺς ἐδικούς του ὀνομάσας.

15. „Ἀσπάσασθε Φιλόλογον, καὶ Ἰουλίαν, Νηρέα, καὶ τὴν ἀδελ„φὴν αὐτοῦ, καὶ Ὀλυμπᾶν, καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς πάντας Ἁγίους“.

Μέγας εἶναι καὶ ὁ στέφανος τοῦ ἐγκωμίου ὁποῦ ἔπλεξεν εἰς τούτους ὁ μακάριος Παῦλος, Ἁγίους αὐτοὺς ὀνομάσας.

16. „Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ“.

Διὰ νὰ μὴ γίνωνται φιλονεικίαις ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἐν Ῥώμῃ Χριστιανοὺς, διὰ τὶ ἄλλους μὲν ἔτζι ἐχαιρέτισεν ὁ Ἀπόστολος, ἄλλους δὲ, ἔτζι· καὶ διὰ τὶ, ἄλλους μὲν, μὲ περισσότερα ἐγκώμια ἐτίμησεν, ἄλλους δὲ, μὲ ὀλιγώτερα, διὰ τοῦτο ἐξισάζει ὅλους ἐδῶ μὲ τὴν ἰσότητα τοῦ ἁγίου φιλήματος, ἵνα μήτε ὁ μεγαλίτερος καταφρονῇ τὸν μικρότερον, μήτε ὁ μικρότερος φθονῇ τὸν μεγαλίτερον· διὰ τὶ τὸ ἅγιον φίλημα ὁποῦ ἐδῶ γράφει ὁ θεσπέσιος Παῦλος ὅλους καταπραΰνει, καὶ ὅλους ἐξισάζει (2).

„Ἀσπά-

(1) Ὁ Ἑρμᾶς οὗτος συνέγραψε τὸ καλούμενον βιβλίον τοῦ Ποιμένος, τὸ ὁποῖον, καθὼς λέγει ὁ θεῖος Ἱερώνυμος, εἶναι τῇ ἀληθείᾳ ὠφελιμώτατον, καὶ ἀναγκαιότατον. Ὅρα εἰς τὸν α΄. Τόμ. τῆς Ἐκκλησ. Ἱστορ. Σελ. 172. τοῦ Μελετίου· ἄλλοι δὲ λέγουσιν, ὅτι τὸ βιβλίον τοῦ Ποιμένος, συνεγράφη ἀπὸ Κλήμεντα τὸν Ἀπόστολον, ὃν ἀναφέρει ἡ Ἐπιστολὴ αὕτη ἐν τῷ τέλει τοῦ ἰδίου τούτου κεφαλαίου, στίχ. 23. τὸ δὲ βιβλίον τοῦ Ποιμένος ἀναφέρει ὁ Μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῇ ἑορταστικῇ Ἐπιστολῇ· ὁ Ἅγιος Μάξιμος ἐν τοῖς χολίοις τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος εἰς τὸ Πάσχα.

(2) Ὅρα τὴν περὶ τοῦ φιλήματος ὡραίαν ἑρμηνείαν εἰς τὸ ιγ΄. Κεφ. τῆς β΄. πρὸς Κορινθ. στίχ. 12.

„Ἀσπάζονται ὑμᾶς αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Χριστοῦ".

Ὄχι μόνον ὁ Ἅγιος Ἀπόστολος ἥνωσε τοὺς ἐν Ῥώμῃ Χριστιανοὺς, εἰπὼν νὰ φιληθοῦν ὅλοι μὲ φίλημα ἅγιον, ἀλλὰ καὶ τὸν παρὰ τῶν Ἐκκλησιῶν ἀσπασμὸν πέμπει εἰς αὐτοὺς ἡνωμένον καὶ ἀδιαίρετον· κοινῶς γὰρ, λέγει, σᾶς ἀσπάζονται ὅλους αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὄχι χωριστὰ χωριστὰ τὸν δεῖνα, καὶ τὸν δεῖνα. Ἡ αἰτία δὲ, διὰ τὴν ὁποίαν τόσους πολλοὺς ἐχαιρέτισεν ὁ Παῦλος εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους ταύτην Ἐπιστολὴν, (τὸ ὁποῖον εἰς ἄλλην Ἐπιστολὴν δὲν ἔκαμεν.) εἶναι, α'. διατὶ ἀκόμη δὲν εἶχεν ἰδῇ τοὺς Ῥωμαίους· καὶ, β'. ἐπειδὴ πολλοὶ γνώριμοι τοῦ Ἀποστόλου κατέφυγον εἰς τὴν πόλιν τῆς Ῥώμης, ὡς ἀσφαλεστέραν καὶ βασιλεύουσαν· διὰ τοῦτο δικαίως κατ' ὄνομα τούτους ἐνθυμήθη, καὶ διὰ τῆς Ἐπιστολῆς του τοὺς χαιρετᾷ καὶ τοὺς συνιστᾷ· διατὶ, κατὰ τὸν Χρυσόστομον, τόσην μεγάλην δόξαν καὶ ὄνομα εἶχεν ὁ Παῦλος τότε, ὥστε ὅπου, καὶ ὅσοι εἶχον μόνην Ἐπιστολήν του, πολλὴν προστασίαν καὶ βοήθειαν ἐλάμβανον ἀπὸ ὅλους· διατὶ ὅλοι, ὄχι μόνον ἐντρέποντο, καὶ ηὐλαβοῦντο τὸν Παῦλον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐφοβοῦντο, διὰ τὴν δύναμιν τῶν θαυμάτων ὅπου εἶχεν.

17. „Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, σκοπεῖν τοὺς τὰς διχοστασίας, „καὶ τὰ σκάνδαλα, παρὰ τὴν διδαχὴν, ἣν ὑμεῖς ἐμάθετε, „ποιοῦντας" (1).

Πάλιν καὶ ἐδῶ τοὺς συμβουλεύει ὁ Ἀπόστολος, ὄχι ὅμως ὡσὰν σύμβουλος καὶ διδάσκαλος, ἀλλ' ὡσὰν ἱκέτης καὶ παρακαλεστὴς μὲ πολλὴν τιμὴν, ἀδελφοὺς γὰρ τοὺς ὀνομάζει. Φανερόνωντας δὲ τὸν δολερὸν τρόπον τῶν ἐνοχλούντων καὶ σκανδαλιζόντων αὐτοὺς, εἶπε, σκοπεῖτε, ἤτοι περιεργάζεσθε αὐτοὺς, ἀδελφοὶ, μὲ ἀκρίβειαν· πρῶτον δὲ ἔβαλε τὰς διχοστασίας, ἤτοι τὰ σχίσματα, καὶ ἔπειτα τὰ σκάνδαλα· διατὶ ἕως ὅπου οἱ ἐν Ῥώμῃ Χριστιανοὶ ἦτον ἀναμεταξύ των ἡνωμένοι ὡσὰν ἕνα σῶμα, δὲν ἐδύναντο νὰ ἔμβουν ἐκεῖ τὰ σκάνδαλα. Ἤξευρε δὲ, ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι τὰ σκάνδαλα ταῦτα ὅπου λέγει ὁ Παῦλος ἐδῶ, ἦτον αἱρέσεις· λέγει γὰρ ἀκολούθως, ὅτι τὰ σκάνδαλα ταῦτα ἦτον ἔξω ἀπὸ τὴν διδαχὴν ὅπου ἔμαθον τῶν Ἀποστόλων· δὲν εἶπε δὲ τὴν διδαχὴν ὅπου ἡμεῖς οἱ Ἀπόστολοι σᾶς ἐδιδάξαμεν· ἀλλὰ τὴν διδαχὴν ὅπου ἐσεῖς ἐμάθετε, προλαμβάνωντας αὐτοὺς, καὶ δείχνωντας, πῶς πρότερον ἦτον πεπεισμένοι καὶ πληροφορημένοι, καὶ διὰ τοῦτο χρεωστοῦν νὰ μένουν εἰς ἐκεῖνα ὅπου παρέλαβον. Καὶ τὰ σχίσματα λοιπὸν καὶ τὰ σκάνδαλα, ἤγουν αἱ αἱρέσεις, ἐμβαίνουν καὶ ἀκολουθοῦν, ὅταν τινὰς ἐβγαίνῃ ἔξω ἀπὸ τὴν διδαχὴν τῶν Ἀποστόλων.

„Ἐκκλίνατε ἀπ' αὐτῶν".

18. „Οἱ γὰρ τοιοῦτοι, τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ οὐ δουλεύουσιν, „ἀλλὰ τῇ ἑαυτῶν κοιλίᾳ".

Φεύγετε, λέγει, καὶ μακρυνέτε, ἀδελφοί μου, ἀπὸ τοὺς τοιούτους αἱρετικοὺς, καὶ μὴ τοὺς ἐναντιόνεσθε μὲ λόγια· δι' ὅ,τι, εἰ μὲν ἀπὸ ἄγνοιαν, καὶ πλάνην τοῦ νοός των, φρονοῦσι καὶ λέγουσι τὰ αἱρετικὰ ταῦτα, πρέπει νὰ τοὺς διορθόνετε· ἐπειδὴ δὲ ἐν γνώσει ἁμαρτάνουσι, διὰ τοῦτο φεύγετε ἀπὸ αὐτούς. Φανερόνει δὲ αἰνιγματωδῶς ὁ Ἀπόστολος, ὅτι νὰ ἦτον οὗτοι οἱ ἐκ Ἰουδαίων πιστεύσαντες, ἐπειδὴ αὐτοὺς συνειθίζει ὁ θεῖος Παῦλος νὰ κατηγορῇ ὡς γαστριμάργους· διατὶ καὶ ὅλον τὸ γένος τῶν Ἰουδαίων εἶναι τοιοῦτον γαστρίμαργον· ὅθεν καὶ εἰς τοὺς Φιλιππησίους γράφων, τούτους κατηγορεῖ λέγων· „ὧν ὁ Θεὸς ἡ κοιλία". (Φιλ. γ'. 19.) Καὶ εἰς τὸν Τίτον ἔγραφε περὶ τούτων· „κακὰ θηρία. γαστέρες ἀργαὶ" ἤτοι γαστρίμαργοι, τοῦ ἀργοῦ λαμ-

(1) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεοφόρος Ἰγνάτιος ἔγραφε πρὸς τοὺς Ἐφεσίους· „τοὺς μερισμοὺς φεύγετε ὡς ἀρχὴν κα„κῶν· εἰώθασί τινες δόλῳ πονηρῷ τὸ ὄνομα Χριστοῦ „περιφέρειν, ἄλλα τινὰ πράσσοντες ἀνάξια Θεοῦ, οὓς „δεῖ ὑμᾶς ὡς θηρία ἐκκλίνειν· εἰσὶ γὰρ κύνες λυσ„σῶντες, λαθροδῆκται, οὓς δεῖ ὑμᾶς φυλάσσεσθαι, „ὄντας δυσθεραπεύτους". Καὶ ἐν τῇ πρὸς Φιλαδελφεῖς γράφει· „μὴ πλανᾶσθε, ἀδελφοί μου, εἴ τις σχίζοντι ἀ„κολουθεῖ, Βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομεῖ".

λαμβανομένε, κατὰ ἀντίφρασιν, ἀντὶ τοῦ γοργε̃ καὶ ἀχορτάςε. (Τίτ. ά. 12.) Ὅλαις δὲ ἡ αἵρεσες ἀπὸ τὴν δελείαν τῶν παθῶν, καὶ τῆς κοιλίας γεννῶνται. Σὺ λοιπὸν, λέγει, Χριστιανὲ, δὲν ἐντρέπεσαι νὰ ἔχῃς διδασκάλες, ἀνθρώπους κοιλιοδέλες, ἐσὺ ὁπε̃ εἶσαι μαθητὴς καὶ ἀδελφὸς τε̃ Χριστε̃; σημείωσαι δὲ, ὦ ἀναγνῶστα, τὸν λόγον τε̃τον τε̃ θείε Παύλου, ὅτι ὅποιος δελεύει τὴν κοιλίαν τε, αὐτὸς δὲν δελεύει τὸν Χριστὸν, τὸ ὁποῖον εἶναι τῇ ἀληθείᾳ φοβερὸν καὶ τρομερόν.

„Καὶ διὰ τῆς χρηστολογίας, καὶ εὐλογίας ἐξαπατῶσι τὰς καρδίας „τῶν ἀκάκων".

Αὐτοὶ, λέγει, οἱ ἐξ Ἰεδαίων γαστρίμαργοι καὶ αἱρετικοὶ, ἐπιβελεύεσι τὲς ἁπλουστέρους Χριστιανὲς μὲ τὰς κολακείας των· τε̃το γὰρ δηλοῖ ἡ χρηστολογία καὶ εὐλογία, ὅταν, τὰ μὲν λόγια εἶναι φιλικὰ, τὸ δὲ νόημα τῶν λόγων εἶναι γεμάτον ἀπὸ δολιότητα, κατὰ τὸ Δαβιτικὸν ἐκεῖνο· „ἡπαλύνθησαν οἱ λόγοι αὐτῶν ὑπὲρ ἔλαιον, καὶ αὐτοί εἰσι βολίδες". (Ψαλ. νδ'. 24.)

19. „Ἡ γὰρ ὑμῶν ὑπακοὴ εἰς πάντας ἀφίκετο· χαίρω οὖν τὸ „ἐφ' ὑμῖν".

Τὲς ἁπλεστέρες, λέγει, ἀπατῶσιν οἱ τοιε̃τοι αἱρετικοὶ, καὶ ὄχι ἐσᾶς τὲς διακριτικὲς, καὶ ἀκριβεῖς· διὰ τί, ἡ ἐδική σας ὑπακοὴ, ἤτοι ἡ πειθὼ εἰς τὴν ἀλήθειαν (ἥτις γεννᾶται ἀπὸ πολλὴν πραότητα) ἔφθασεν εἰς ὅλων τὰς ἀκοάς· καὶ δὲν μαρτυρῶ ταύτην ἐγὼ μόνος, ἀλλὰ καὶ ὅλη ἡ Οἰκεμένη. Χαίρω λοιπὸν διὰ ἐσᾶς ὁπε̃ δὲν ἀπατηθήκετε ἀπὸ τὲς τοιέτες.

„Θέλω δὲ ὑμᾶς σοφοὺς μὲν εἶναι εἰς τὸ ἀγαθὸν, ἀκεραίους δὲ εἰς „τὸ κακόν".

Μὲ τὰ λόγια ταῦτα φανερόνει αἰνιγματωδῶς ὁ Ἀπόστολος, ὅτι καὶ ἀπὸ τὲς Ῥωμαίες ἦτον τινὲς ὁπε̃ ἀπατῶντο εἰς τοὺς λόγες τῶν ἀνωθεν αἱρετικῶν· φανερὰ δὲ ἐδῶ γράφει ὁ Παῦλος, ἐκεῖνον τὸν ἴδιον λόγον ὁπε̃ εἶπεν ὁ Κύριος· „γίνεσθε οὖν φρόνιμοι, ὡς αἱ ὄφεις, καὶ ἀκέ„ραιοι, ὡς αἱ περιστεραί". (Ματθ. ί. 16.) δι' ὅ, τι, θέλει μὲν νὰ εἶναι οἱ Χριστιανοὶ σοφοὶ, ἤτοι φρόνιμοι εἰς τὸ ἀγαθὸν, ἤγουν εἰς τὴν σωτηρίαν καὶ ὠφέλειαν τὴν ἐδικήν τους· ἀκέραιοι δὲ καὶ ἁπλοῖ εἰς τὸ κακὸν, ἤτοι εἰς τὸ νὰ κακοποιε̃ν τὲς ἄλλους, διὰ τί ὁ ἀκέραιος ἄνθρωπος, κανένα δὲν βλάπτει (1).

20. „Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης, συντρίψει τὸν Σατανᾶν ὑπὸ τὲς πό„δας ὑμῶν ἐν τάχει".

Ἐπειδὴ εὑρίσκοντο σχίσματα καὶ διχόνοιαις εἰς τὲς Ῥωμαίες, διὰ τε̃το ὁ Παῦλος ἐπικαλεῖται τὸν Θεὸν, τὸν δοτῆρα τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἑνώσεως, διὰ νὰ παύσῃ τὰ σκάνδαλα αὐτῶν. Δὲν λέγει δὲ, νὰ ὑποτάξῃ, ἀλλὰ τὸ πολλὰ μεγαλίτερον, νὰ συντρίψῃ, ὄχι μόνον ἐκείνους τὲς αἱρετικὲς ὁπε̃ τὲς ἐσκανδάλιζον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀρχιστράτηγον αὐτῶν Σατανᾶν καὶ διάβολον· παρηγορεῖ δὲ αὐτὲς καὶ μὲ τὸν καιρὸν, λέγωντας ὅτι θέλει τὸν συντρίψει ὁ Θεὸς ὀγλίγωρα· τὸ δὲ „συντρίψει" ἐπειδὴ εἶναι μέλλοντος χρόνε, διὰ τε̃το καὶ ὡς εὐχὴ λαμβάνεται, καὶ ὡς προφητεία (2).

„Ἡ

(1) Ὅρα καὶ τὸ „μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσὶν, „ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζετε, ταῖς δὲ φρεσὶ τέλειοι „γίνεσθε". (ά. Κορ. ιδ'. 20.) καὶ τὴν εἰς τοῦτο ὑποσημείωσιν.

(2) Ἀλλ' εἰ μὲν, ὡς εὐχὴ λαμβάνεται, οὕτω πρέπει νὰ γράφεται· „ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης συντρί„ψαι" καθὼς καὶ παρὰ Θεοδωρήτῳ οὕτως εὑρίσκεται γεγραμμένον· εἰδὲ ὡς προφητεία, γράφεται ἐτζι, καθὼς εἶναι ἐδῶ γεγραμμένον.

„Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' ὑμῶν“.

Ἐδῶ ἐνθυμίζει τοὺς Ῥωμαίους ὁ θεῖος Ἀπόστολος τὴν χάριν τοῦ Κυρίου, ἥτις εἶναι τὸ ἄρρηκτον τεῖχος, καὶ τὸ μεγαλώτατον τῶν Χριστιανῶν ἅρμα, διὰ νὰ τοὺς κάμῃ προθυμοτέρους νὰ πιστεύσουν διὰ τὰ μέλλοντα, ἀπὸ τὰ ἀπερασμένα ὁποῦ ἔλαβον· δι' ὅ,τι ἀνίσως, λέγει, ἡ χάρις τοῦ Χριστοῦ, ἔσωσεν ἐσᾶς πρότερον, ὁποῦ ἦθε ἐχθροί, πολλῷ μᾶλλον τώρα ὁποῦ εἶθε τοῦ Χριστοῦ φίλοι, θέλει συντρίψει ἡ αὐτὴ χάρις τὸν Σατανᾶν ὑποκάτω εἰς τοὺς πόδας σας; Βλέπε δέ, ὦ Χριστιανέ, ὅτι οὔτε τὰ ἔργα τελειόνονται χωρὶς προσευχήν, οὔτε ἡ προσευχὴ τελειόνεται χωρὶς ἔργα· δι' ὅ,τι ἀφ' οὗ ἐμαρτύρησεν ὁ Παῦλος πῶς ἔχουν οἱ Ῥωμαῖοι ὑπακοὴν καὶ εὐπείθειαν, τότε ἔκαμεν εὐχὴν δι' αὐτούς, διὰ νὰ φανερώσῃ, ὅτι ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι, καὶ παλαιά, καὶ τώρα, καὶ πάντοτε χρειαζόμεθα τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ πρὸς βοήθειάν μας, κἂν καὶ εἴμεθα εὐδόκιμοι καὶ ἐνάρετοι.

21. „Ἀσπάζεται ὑμᾶς Τιμόθεος ὁ συνεργός μου“.

Χαιρετίσας πρότερον ὁ Ἀπόστολος ἐκείνους, ὁποῦ εὑρίσκοντο εἰς τὴν Ῥώμην, τώρα γράφει ἐδῶ καὶ ἐκείνους ὁποῦ ἦτον μαζί του, καὶ χαιρετοῦν τοὺς Ῥωμαίους· πρῶτον δὲ γράφει τὸν Τιμόθεον, καὶ λέγει αὐτὸν συνεργόν του, διὰ τὶ συνήργει μὲ αὐτὸν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον. Μέγα δὲ ἀληθῶς ἐγκώμιον εἶναι, τὸ νὰ ἐνεργῇ τινὰς τὸ αὐτὸ ἔργον μὲ τὸν μέγαν Ἀπόστολον τοῦ Κυρίου Παῦλον.

„Καὶ Λούκιος, καὶ Ἰάσων, καὶ Σωσίπατρος οἱ συγγενεῖς μου“.

Ὁ Ἰάσων οὗτος εἶναι ὁ Θεσσαλονικεὺς ἐκεῖνος, ὁποῦ ἀναφέρουν αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων (ἐν Κεφ. ιζʹ. 5.) ὅστις εἶχεν εἰς τὴν οἰκίαν του τὸν Παῦλον, καὶ τὸν Σίλαν· ἐπειδὴ δὲ οἱ ἀπειθεῖς Ἰουδαῖοι, ταράξαντες τὴν Θεσσαλονίκην, ἐπῆγαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἰάσονος, καὶ ἐζήτουν νὰ εὐγάλουν ἔξω τὸν Παῦλον καὶ τὸν Σίλαν, διὰ τοῦτο μὴ εὑρόντες αὐτούς, ἐσύρβιξαν τὸν Ἰάσονα, καὶ τὸν ἐπαράδωκαν εἰς τοὺς ἐξουσιαστὰς τῆς πόλεως· οἱ δὲ ἐξουσιασταὶ λαβόντες ἄσπρα, ἀπέλυσαν τὸν Ἰάσονα. Ὁ δὲ Ἰάσων, καὶ οἱ λοιποὶ ἀδελφοί, ἔπεμψαν εἰς Βέρροιαν τὸν Παῦλον, καὶ τὸν Σίλαν. Συγγενεῖς λοιπὸν ὀνομάζει ὁ Παῦλος τοὺς τρεῖς τούτους, ὄχι τόσον κατὰ τὴν σάρκα, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον κατὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν πίστιν· διὰ τὶ ἂν δὲν ἦτον τοιοῦτοι, δὲν ἤθελε τοὺς ὀνομάσῃ ἔτζι ὁ Παῦλος.

22. „Ἀσπάζομαι ὑμᾶς ἐγὼ Τέρτιος, ὁ γράψας τὴν Ἐπιστολὴν ἐν „Κυρίῳ“ (1).

Ὁ Τέρτιος οὗτος ἦτον γραφεύς, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπαγόρευσεν ὁ μακάριος Παῦλος, καὶ ἔγραψε τὴν Ἐπιστολὴν ταύτην. Μέγα δὲ ἐγκώμιον εἶναι τὸ νὰ γένῃ τινὰς ὑπογραφεὺς καὶ νοτάριος ἑνὸς Παύλου. Σημειοῖ δὲ ὁ Τέρτιος πῶς ἔγραψε τὴν Ἐπιστολὴν ταύτην, ὄχι διὰ νὰ ἐγκωμιάσῃ τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀγαπηθῇ περισσότερον ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους, ὡς ὑπηρετήσας εἰς τὰ πρὸς αὐτοὺς γράμματα τοῦ μεγάλου Παύλου.

23. „Ἀσπάζεται ὑμᾶς Γάϊος ὁ ξένος μου, καὶ τῆς ἐκκλησίας ὅλης“.

Πολὺς εἶναι ὁ ἔπαινος ὁποῦ κάμνει ὁ Παῦλος εἰς τὸν Γάϊον τοῦτον· διὰ τὶ ὁ μακάριος οὗτος, ὄχι μόνον ἐφιλοξένιζεν ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον Παῦλον (2), ὁ

(1) Σημείωσαι ὅτι σχῆμα ὑπερβατὸν μεταχειρίζεται ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος, ὅπερ οὕτως ὁμαλίζεται· „ἀσπάζομαι ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ ἐγὼ Τέρτιος ὁ γράψας „τὴν Ἐπιστολήν“.

(2) Περὶ δὲ τῶν ξενοδοχούντων, καὶ δεξιουμένων τοὺς ἁγίους πτωχούς, καὶ ἐναρέτους ἄνδρας, Χριστιανῶν, καὶ τρεφόντων αὐτοὺς καὶ ἐλεούντων, ταῦτα γράφει ὁ Μέγας Βασίλειος· „δυνατὸς ἐστὶ καὶ ἄνευ ἡμῶν τρέφειν ὁ Θεὸς „τοὺς ἑαυτοῦ θεράποντας· ἀλλ' ἡμῖν ἔδωκε χώραν καρ„ποφορίας, καὶ ὑπόθεσιν σωτηρίας. Ἐδεξιώσω τὸν Ἅ„γιον;

ὁ ὁποῖος βέβαια δὲν ἤθελε φιλοξενίζεται ἀπὸ αὐτὸν, ἀνίσως καὶ δὲν τὸν ἐγνώριζεν ἄξιον καὶ ἐνάρετον. Σημείωσαι δὲ, ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι τὸν Γάϊον τοῦτον, ὁμοῦ μὲ τὸν Κρίσπον, καὶ τὴν οἰκίαν τοῦ Στεφανᾶ, ἐβάπτισεν ὁ Παῦλος εἰς τὴν Κόρινθον, ὡς εἴπομεν ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους πρώτῃ, Κεφ. ά. στίχ. 14.

„Ἀσπάζεται ὑμᾶς Ἔραστος ὁ οἰκονόμος τῆς πόλεως, καὶ Κούαρτος
„ὁ ἀδελφός“.

Οἰκονόμον λέγει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος τὸν προνοητὴν καὶ διοικητὴν τῆς πόλεως Κορίνθου. Ἐπαινεῖ οὖν αὐτὸν ὡς τοιοῦτον, διὰ νὰ μάθῃς ἐσὺ Χριστιανὲ, ὅτι οὔτε ὁ πλοῦτος, οὔτε τὰ ἀξιώματα ἐμποδίζουν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐνάρετον καὶ κατὰ Χριστὸν πολιτείαν. Περὶ τοῦ Ἐράστου τούτου γράφει καὶ ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον δευτέρᾳ Ἐπιστολῇ ταῦτα· „Ἔραστος ἔμεινεν „ἐν Κορίνθῳ“. (β΄. Τιμοθ. δ΄. 20.)

24. „Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ πάντων ὑ-
„μῶν. ἀμήν“. (1)

Καὶ τὸ θεμέλιον, ἤτοι τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐπιστολῆς ταύτης, μὲ τὴν χάριν τοῦ Κυρίου ἔβαλε καὶ ἐποίησεν ὁ θεῖος Ἀπόστολος. Εἶπε γὰρ εἰς τὴν ἀρχήν· „χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη“. (Ῥωμ. ά. 7.) ὁμοίως καὶ τὴν ὀροφὴν, ἤτοι τὸ σκέπασμα, καὶ τὸ τέλος τῆς Ἐπιστολῆς, πάλιν μὲ τὴν χάριν ταύτην ἐπέθηκεν, ἐπευχόμενος νὰ ἦναι παροῦσα εἰς ὅλους τοὺς Ῥωμαίους ἡ χάρις τοῦ Κυρίου· τοῦτο γὰρ εἶναι ἴδιον διδασκάλου, τὸ νὰ μὴν ὠφελῇ τοὺς μαθητάς του μόνον μὲ τὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν εὐχήν. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ θεῖοι Ἀπόστολοι περὶ τῶν δύω τούτων ἔλεγον· „ὑμεῖς δὲ τῇ προσευχῇ, καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου προσκαρτερήσομεν“. (Πράξ. ϛ΄. 4.) (2) Αὕτη δὲ ἡ εὐχὴ, καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις, ἄμποτε νὰ φυλάττῃ καὶ ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς, ὁποῦ ἀναγινώσκομεν καὶ ἀκούομεν τὴν παροῦσαν Ἐπιστολὴν, οἵτινες δὲν ἐλπίζομεν ὅλως ἀπὸ τὰ ἔργα μας νὰ εὕρωμεν τόπον σωτηρίας, ἀλλὰ τὸ πᾶν τῆς ἐλπίδος μας τὸ ἐπιστηρίζομεν ἐπάνω εἰς τὴν χάριν, καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ μέσου τῆς χάριτος ταύτης, ἄμποτε νὰ γένωμεν ἀνώτεροι, καὶ νὰ λυτρωθῶμεν ἀπὸ τὰς παγίδας τοῦ Σατανᾶ, μὲ τὸ νὰ συντριφθοῦν αὐταῖς ὑποκάτω εἰς τοὺς πόδας μας, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Ἡ πρὸς Ῥωμαίους αὕτη Ἐπιστολὴ ἐγράφη ἀπὸ Κορίνθου διὰ Φοίβης τῆς διακόνου τῆς ἐν Κεγχρεαῖς Ἐκκλησίας.

ΠΑΥ-

„γιον; ἐδεξιώσω τὸν Χριστόν· ἐτίμησας τὸν ὑπὸ τοῦ „Κυρίου τετιμημένον; εἰς τὸν Κύριον ἡ τιμὴ ἀναβαίνει· λάβε κοινωνοὺς τοὺς Ἁγίους ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, „ἵνα αὐτοί σε κοινωνὸν ἐν ἐκείνῳ τῷ αἰῶνι δέξωνται· „ποιήσατε γάρ φησιν ἑαυτοῖς φίλους ἐκ τοῦ Μαμωνᾶ τῆς „ἀδικίας, ἵνα δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκη„νάς. (Λουκ. ιϛ΄.) ἡ γὰρ τούτων ἔνδεια καὶ πτωχεία, „ἀληθινοῦ σοι πλούτου πρόφασις, ὦ πλούσιε· διὰ γὰρ „τούτων δείκνυσαι Χριστοῦ συνεργὸς, στρατιώτας τρέφων „Χριστοῦ, καὶ Χριστὸν τὸν λέγοντα· „ἐφ᾽ ὅσον ἐποιήσα„τε ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐ„ποιήσατε“. Ἐκ τῶν ἀσκητικῶν. Δὲν εἶναι δὲ ἄτοπον νὰ σημειώσωμεν ἐδῶ ὡς ἁρμόδιον, καὶ τὸ γνωμικὸν ὁποῦ λέγει ὁ Ὅμηρος διὰ ἐκείνους ὁποῦ ὑποδέχονται τοὺς ξένους.

„Χρὴ ξεῖνον παρεόντα φιλεῖν, ἐθέλοντα δὲ πέμπειν· „τοῦ γάρ τε ξεῖνος μιμνήσκεται ἤματα πάντα· ἀν„δρὸς ξεινοδόκου, ὅς κεν φιλότητα παράσχῃ“. (Ὀδυσ. στοιχ. ό.) Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „ἐπὶ τῇ κοι„νωνίᾳ ὑμῶν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον“. (Φιλ. ά. 5.) εἶπε δὲ ὁ Παῦλος ἀλλαχοῦ· „τῆς φιλοξενίας μὴ ἐπι„λανθάνεσθε“. (Ἑβρ. ιγ΄. 2.)

(1) Σημειοῦμεν ἐδῶ, ὅτι εἰς μερικὰ ἀντίγραφα ἐκδεδομένα τῶν τοῦ Παύλου Ἐπιστολῶν, μετὰ τὸν ἀκροτελεύτιον τοῦτον λόγον τῆς Ἐπιστολῆς, ἐπροσετέθησαν παρά τινων ἀμαθῶν, οἱ τρεῖς στίχοι οὗτοι· 25. „τῷ δὲ „δυναμένῳ ὑμᾶς στηρίξαι κατὰ τὸ Εὐαγγέλιόν μου, καὶ „τὸ κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ ἀποκάλυψιν μυστη„ρίου, χρόνοις αἰωνίοις σεσιγημένου“. 26. „φανερω„θέντος δὲ νῦν διά τε Γραφῶν τῶν Προφητῶν, κατ᾽ ἐπι„ταγὴν τοῦ αἰωνίου Θεοῦ εἰς ὑπακοὴν πίστεως εἰς πάν„τα τὰ Ἔθνη γνωρισθέντος“. 27. „μόνῳ σοφῷ Θεῷ „διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν“. Οὗτοι λέγω οἱ στίχοι ἐπροσετέθησαν παρά τινων οὐκ ὀρθῶς εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, μετὰ τὸν ἀκροτελεύτιον λόγον τῆς Ἐπιστολῆς, ὕστερον ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἄλλος λόγος δὲν πρέπει νὰ ἀκολουθῇ· κατὰ δὲ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ Θεοδωρήτου, τοῦ Θεοφυλάκτου, τοῦ Οἰκουμενίου, καὶ τῶν λοιπῶν ἑρμηνευτῶν, οἱ στίχοι οὗτοι περιέχονται εἰς τὸ ιδ΄. Κεφάλαιον τῆς πρὸς Ῥωμαίους ταύτης, ἐν τῷ τέλει αὐτοῦ, καὶ ὅρα τὴν ἑρμηνείαν τούτων ἐκεῖ.

(2) Σημείωσαι, ὅτι, κατὰ τὸν Θεοδώρητον, τὸ, „ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων „ὑμῶν. ἀμήν“· εἶναι ὁ ἀσπασμὸς τοῦ Παύλου, τὸν ὁποῖον ἰδιοχείρως ἔγραφε, καὶ εἶναι ἀντὶ τοῦ, ἔρρωσθε· Ὅρα εἰς τὸ τέλος τῆς πρὸς Θεσσαλονικεῖς β΄.

ΠΑΥΛΟΥ
ΤΟΥ ΕΝΔΟΞΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΕΥΦΗΜΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ
ΑΙ ΔΕΚΑΤΕΣΣΑΡΕΣ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.

Θεοφυλάκτου Ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας Ἑρμηνεία εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους πρώτην Ἐπιστολὴν, μεταφρασθεῖσα εἰς τὸ ἁπλοῦν (1).

Ὑπόθεσις τῆς πρὸς Κορινθίους πρώτης Ἐπιστολῆς (2), κατὰ τὸν Χρυσόστομον, Θεοδώριτον, Θεοφύλακτον, καὶ Οἰκουμένιον.

Ἡ Κόρινθος εἶναι πόλις τῆς Πελοποννήσου μεγάλη, καὶ πολυάνθρωπος, εὑρισκομένη κοντὰ εἰς τὸ καλούμενον Ἐξαμίλιον. Ἦτον δὲ γεμάτη τῷ τότε καιρῷ, ἀπὸ πλοῦτον, καὶ σοφίαν, καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα προτερήματα. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην πολλὰ ἔπαθεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος· δι' ὅ,τι ἐν τῇ πόλει ταύτῃ φανεὶς εἰς αὐτὸν ὁ Χριστὸς „ μὴ φοβοῦ, τοῦ εἶπεν, ἀλλὰ „ λάλει, καὶ μὴ σιωπήσῃς· δι' ὅτι ἐγώ εἰμι μετὰ σοῦ, καὶ οὐδεὶς ἐπιθήσεταί σοι τοῦ κακῶσαί „ σε· διότι λαός ἐστί μοι πολὺς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ". (Πράξ. ιή. 9.) Ταύτην λοιπὸν τὴν τόσον μεγάλην, καὶ πολυάνθρωπον πόλιν βλέποντας ὁ διάβολος, πῶς ἐκράτει τὴν ἀληθινὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, ἐμοίρασε τοὺς εἰς αὐτὴν εὑρισκομένους Χριστιανοὺς, καὶ ἄλλοι μὲν ἀπὸ αὐτοὺς ἐχειροτονήθησαν ἀπὸ λόγου των διδάσκαλοι, καὶ ἐδίδασκον, σχίσαντες εἰς δύω τὸ πλῆθος· δι' ὅ,τι ἄλλοι μὲν ἀπὸ τὸ πλῆθος ἐπήγαιναν εἰς μερικοὺς ἀπὸ ἐκείνους καὶ ἐδιδάσκοντο, προσέχοντες εἰς αὐτοὺς, ὡς σοφωτέρους ἀπὸ τοὺς ἄλλους, καὶ ὡς δυναμένους νὰ διδάσκουν ἀπὸ τὸν Παῦλον σοφώτερα· ἄλλοι δὲ ἐπήγαιναν εἰς ἄλλους ἐξ ἐκείνων, προσέχοντες εἰς αὐτοὺς ὡς πλουσιωτέρους, καὶ δυναμένους νὰ προστατεύουν, καὶ νὰ διοικοῦν τοὺς ἄλλους περισσότερον, καὶ ἔτζι ἕνας κατὰ τοῦ ἄλλου φιλοτιμούμενοι, ἐκυβέρνουν τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κορίνθου. Πρῶτον μὲν οὖν κακὸν ἦτον τοῦτο τῆς πόλεως ταύτης. Δεύτερον δὲ, διὰ τὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς Κορινθίους ἔσμιγε μὲ τὴν μητρυιάν του, καὶ ὄχι μόνον δὲν ἐπετιμήθη ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ ἐτάραττε τὸν λαὸν, καὶ ὑπερηφανεύετο εἰς τὴν ἔξω σοφίαν του. Καὶ τρίτον, διὰ τὶ μερικοὶ μὲν ἀπὸ τοὺς Κορινθίους, οἱ τρόπον τινὰ τελειότεροι τῶν ἄλλων φαινόμενοι, ἀπὸ γαστριμαργίαν νικώμενοι, ἔτρωγαν τὰ κρέατα, ὁποῦ οἱ Ἕλληνες ἐθυσίαζον εἰς τὰ εἴδωλα, καὶ τρώγοντες αὐτὰ μέσα εἰς

τοὺς

(1) Σημείωσαι ὅτι ἡ Ἐπιστολὴ αὕτη, τρίτη ἐστὶ κατὰ τὴν τάξιν, καθ' ἣν ἔγραφε τὰς Ἐπιστολάς του ὁ μακάριος Παῦλος, ὡς λέγει ὁ Θεοδώριτος ἐν τῷ προοιμίῳ τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου, δηλαδὴ μετὰ τὴν πρὸς Θεσσαλονικεῖς πρώτην, καὶ δευτέραν.

(2) Ἡ Ἐπιστολὴ αὕτη ἐγράφη, κατὰ τὸν Μελέτιον, ἔτη κβ'. μετὰ τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου. Τόμ. ά. Σελ. τῆς Ἐκκλησ. Ἱστορίας.

τοὺς βωμοὺς τῶν εἰδώλων, ἔβλαπτον τοὺς πολλούς· μερικοὶ δὲ πάλιν διαφερόμενοι ἕνας μὲ τὸν ἄλλον διὰ ἄσπρα, ἐκρίνοντο εἰς τὰς ἐξωτερικὰς κριτάς· καὶ ἄλλοι μὲν, τρώγοντες μόνοι εἰς τὰς Ἐκκλησίας, δὲν ἔδιδαν ἐκ τῶν φαγητῶν καὶ εἰς τοὺς πτωχούς· ἄλλοι δὲ, ὑπερηφανεύοντο εἰς τὰ χαρίσματα, καὶ τοὺς μὲν ἔχοντας τὰ ἄλλα χαρίσματα ἐκαταφρόνουν, τοὺς δὲ λαλοῦντας διαφόρους γλώσσας θαυμάζοντες, ἐζήλευαν ἕνας τὸν ἄλλον. Ἐκούτζαιναν δὲ καὶ εἰς τὸ περὶ ἀναστάσεως δόγμα, λέγοντες, ὅτι δὲν ἀνασταίνεται τὸ σῶμα τοῦτο ὁποῦ ἀποθνήσκει· καὶ μερικοὶ μὲν ἐξ αὐτῶν, διὰ πρόφασιν ἐγκρατείας, ἄφιναν τὰς γυναῖκας των· μερικοὶ δὲ ἀφίνοντες ἀξύριστον τὴν κεφαλήν τους, ἐπεριπάτουν μὲ τὰ μαλλία ὡσὰν οἱ κυνικοὶ Φιλόσοφοι.

Τούτων λοιπὸν πάντων τῶν κακῶν ἐν τῇ Κορίνθῳ εὑρισκομένων, ἔγραψαν οἱ Κορίνθιοι πρὸς τὸν Παῦλον διὰ μέσου τοῦ Στεφανᾶ, καὶ Φουρτουνάτου, καὶ Ἀχαϊκοῦ, περὶ μόνου τοῦ γάμου, καὶ τῆς παρθενίας, τὰ ἄλλα ἀφήσαντες· ὅθεν ὁ Ἀπόστολος ἀπαντήσας, γράφει εἰς αὐτοὺς τὴν Ἐπιστολὴν ταύτην, καὶ διδάσκει αὐτοὺς, ὄχι μόνον διὰ ἐκεῖνα ὁποῦ οἱ Κορίνθιοι ἔγραψαν, ἀλλὰ καὶ διὰ ἐκεῖνα ὁποῦ δὲν ἔγραψαν, μὲ τὸ νὰ τὰ ἔμαθεν ὅλα μετὰ ἀκριβείας ἀπὸ τὴν ἐν Κορίνθῳ φαμιλίαν τῆς Χλόης. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ μεγαλίτερον κακὸν τῶν Κορινθίων ἦτον τὸ νὰ ἔχουν σχίσματα καὶ διχονοίας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· τοῦτο δὲ πάλιν ἠκολούθει ἀπὸ τὴν ὑψηλοφροσύνην αὐτῶν, καὶ ὑπερηφάνειαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐνόμιζον ὅτι διδάσκουν ὑψηλότερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους· διὰ τοῦτο καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν κρημνίζει πρῶτον ὁ Ἀπόστολος (1).

ΕΡ-

(1) Σημείωσαι ὅτι ὅταν ὁ Παῦλος ἔγραφε τὴν Ἐπιστολὴν ταύτην εἰς τοὺς Κορινθίους, εἴκοσι χρόνους εἶχεν ἐν τῷ κηρύγματι τοῦ Εὐαγγελίου, καθὼς λέγει ὁ θεῖος Χρυσόστομος· „ἐν πενίᾳ εἶ; ἀλλ᾽ οὐκ ἐν τοσαύτῃ, ὅση ὁ Παῦλος, ὁ καὶ ἐν λιμῷ ἐξεταζόμενος, καὶ δίψει, καὶ γυμνότητι· οὐ γὰρ μίαν ἡμέραν τοῦτο ἔπαθεν, ἀλλὰ διηνεκῶς τοῦτο ὑπέμεινε. Πόθεν „τοῦτο δῆλον; ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος· „ἄχρι τῆς ἄρτι „ὥρας, καὶ πεινῶμεν, καὶ διψῶμεν, καὶ γυμνητεύομεν. „(ά. Κορ. δ΄. 11.) βαβαί! πόσην ἔχων ἤδη δόξαν „ἐν τῷ κηρύγματι, τοσαῦτα ὑπέμενεν. εἰκοσὶν λοι„πὸν ἔτος ἔχων, ὅτε ταῦτα ἔγραφεν". (Ὁμιλ. κή. εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους.)

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ Α΄. ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ.

1. „Παῦλος κλητὸς Ἀπόστολος“.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Βλέπε, ὦ ἀναγνῶστα, τὸ προοίμιον τῆς Ἐπιστολῆς ταύτης, πῶς κατηγορεῖ παρευθὺς τοὺς ἐν Κορίνθῳ ὑπερηφάνους ψευδοδιδασκάλους. Ἐκαλέσθηκα, λέγει, ἐγὼ ὁ Παῦλος ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τὸ νὰ εἶμαι Ἀπόστολος, καὶ δὲν εὑρῆκα τοῦτο τὸ ὄνομα, οὔτε τὸ ἔλαβον μὲ τὴν ἐδικήν μου σοφίαν· ἀλλὰ ἀπεστάλθηκα ἀπὸ τὸν Χριστὸν εἰς τὸ νὰ διδάσκω, καὶ δὲν ἐχειροτονήθηκα διδάσκαλος ἀπὸ λόγου μου, καθὼς εἶναι ἐκεῖνοι ὁποῦ σᾶς διδάσκουν.

„Ἰησοῦ Χριστοῦ“.

Ὁ Χριστὸς, λέγει, εἶναι ὁ πάντων Διδάσκαλος· καὶ πῶς ἐσεῖς οἱ Κορίνθιοι ἐπιγράφετε, καὶ κάμνετε διδασκάλους σας τοὺς ἀνθρώπους;

„Διὰ θελήματος Θεοῦ“.

Ὄχι διατὶ, λέγει, ἐγὼ ἤμουν ἄξιος, διὰ τοῦτο ἐκαλέσθηκα ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τὸ νὰ εἶμαι Ἀπόστολος· ἀλλὰ διατὶ ἠθέλησεν ὁ Θεὸς, διὰ τοῦτό με ἐκάλεσε, καί με ἀπέστειλεν· ὥστε, θέλει νὰ εἶμαι Ἀπόστολος, καὶ Διδάσκαλος ἐδικός σας. Καὶ λοιπὸν πῶς ἐσεῖς τώρα προτιμᾶτε ἄλλους διδασκάλους ἀπὸ ἐμένα; μήπως εἶσθε ἐναντίοι εἰς τὸν Θεὸν, ὁποῦ μὲ τὸ θέλημά του μὲ ἐκάλεσε, καί με ἀπέστειλε;

Σημείωσαι ἐδῶ τὴν διὰ, πρόθεσιν, πῶς λέγεται καὶ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς, καὶ ὄχι ἐπὶ μόνου τοῦ Υἱοῦ, καθὼς λέγουν οἱ Ἀρειανοί· οἵτινες διὰ τοῦτο φρονοῦν, πῶς ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ κτίσμα, διατὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἔγραψεν ἐπ᾽ αὐτοῦ τὴν διὰ πρόθεσιν, εἰπών· „δι᾽ οὗ τὰ πάντα ἐγένετο“. (Ἰωάνν. ά. 3.)

„Καὶ Σωσθένης ὁ ἀδελφός“.

Διὰ ταπεινοφροσύνην ὁ μακάριος Παῦλος ἑνόνει ἐδῶ μαζὶ μὲ τὸν ἑαυτόν του, τὸν πολλὰ κατώτερόν του Σωσθένην· (1) καὶ τοῦτο τὸ κάμνει, διὰ νὰ ἐντροπιάσῃ τοὺς ὑπερηφάνους Κορινθίους, οἵτινες ἐκαταφρόνουν ὅλους, ὡς κατωτέρους των.

2. „Τῇ

(1) Ὁ Σωσθένης οὗτος ἦτον ἀρχισυνάγωγος ποτὲ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐπίστευσεν εἰς τὸν Χριστὸν, ὡς καὶ ὁ Κρίσπος ὁ ἀρχισυνάγωγος· ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀνθύπατος τῆς Ἀχαΐας Γαλλίων ἐδίωξε τοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ τὸ βῆμά του, οἵτινες ἀπήγαγον εἰς αὐτὸ τὸν Παῦλον, διὰ τοῦτο οἱ Ἕλληνες ἀποτυχόντες τοῦ νὰ δείρουσι τὸν Παῦλον, ἐπίασαν τὸν Σωσθένη τοῦτον καὶ ἔδειραν ἔμπροσθεν τοῦ βήματος, ὡς φίλον τοῦ Παύλου· καὶ ὅρα τὸ ιή. Κεφάλαιον τῶν Πράξεων στίχ. 17. καὶ τὴν εἰς τοῦτο ἑρμηνείαν τοῦ Οἰκουμενίου.

2. „Τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, τῇ οὔσῃ ἐν Κορίνθῳ".

Γράφοντας ὁ Παῦλος ἐδῶ, ὅτι ἐγὼ καὶ ὁ Σωσθένης λέγομεν (τοῦτο γὰρ ἔξωθεν ἐννοεῖται) εἰς τὴν ἐν Κορίνθῳ Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, νὰ ἦναι χάρις, καὶ εἰρήνη, μὲ τοῦτο ὡσὰν νὰ τοὺς λέγῃ· ἡ Ἐκκλησία σας, ἀδελφοί, εἶναι Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ· πῶς λοιπὸν ἐσεῖς ἔχετε προστάτας ἀνθρώπους; καὶ ἂν ἐσεῖς εἶσθε Ἐκκλησία, ἤτοι σύναξις καὶ συμμάζωξις, ἐξάπαντος πρέπει νὰ εἶσθε καὶ ἡνωμένοι· διὰ τὶ τὸ ὄνομα τῆς Ἐκκλησίας, δὲν εἶναι ὄνομα χωρισμοῦ, καὶ διαιρέσεως, ἀλλὰ ἑνώσεως καὶ συμφωνίας. (1)

„Ἡγιασμένοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ".

Δὲν ἡγιάσθητε, λέγει, ἐσεῖς ἀδελφοὶ μὲ ἀνθρώπου τινὸς ὄνομα, ἀλλὰ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· πῶς δὲ, καὶ μὲ τί τρόπον ἡγιάσθητε; διὰ μέσου τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος, καὶ ὄχι διὰ μέσου τῆς σοφίας, ἢ τοῦ πλούτου, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπαίρεσθε.

„Κλητοῖς Ἁγίοις".

Καὶ αὐτὸ, λέγει, τὸ νὰ πιστεύετε εἰς τὸν Χριστὸν ἐσεῖς οἱ Κορίνθιοι, καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ἐδικόν σας κατόρθωμα· ἐπειδὴ δὲν προσήλθετε εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ πρῶτοι καὶ ἀπὸ λόγου σας, ἀλλὰ καλεσθέντες ἀπὸ τὸν Θεὸν πρῶτον, ἔτζι ὑπηκούσατε, καὶ ἐπιστεύσατε· ὥστε καὶ ἡ πίστις ὁποῦ ἔχετε, τὴν ἀρχήν της ἔχει ἀπὸ τὸν Θεόν· διὰ τὶ ἂν ἐκεῖνος δὲν ἤθελε σᾶς καλέσῃ, ἐσεῖς ἀφ' ἑαυτῶν δὲν ἐπιστεύετε. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τοὺς Ἐφεσίους ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος ἔγραφε· „χάριτί ἐστε σεσωσμένοι διὰ τῆς πίστεως, καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν, Θεοῦ τὸ δῶρον". (Ἐφεσ. β΄. 5.)

„Σὺν πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ „Χριστοῦ".

Ὄχι μόνον, λέγει, εἰς ἐσᾶς τοὺς Κορινθίους λέγομεν, τὸ νὰ ἦναι χάρις, καὶ εἰρήνη, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλους ἐκείνους, ὁποῦ ἐπικαλοῦνται τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὄχι τοῦ δεῖνος ἀνθρώπου, ἢ τοῦ ἐκείνος. (2)

„Ἐν παντὶ τόπῳ, ἡμῶν τε, καὶ αὐτῶν. (3)

Ἐνθυμᾶται ἐδῶ ὁ Παῦλος ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς τοὺς εὑρισκομένους εἰς κάθε τόπον, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ὅλοι οἱ ἁπανταχοῦ ὄντες Χριστιανοί, μία Ἐκκλησία εἶναι, εἰς ὁποῖον τόπον, καὶ πόλιν, καὶ χώραν εὑρίσκονται· καὶ πῶς ἐσεῖς οἱ Κορίνθιοι, εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν εὑρισκόμενοι πόλιν, εἶσθε χωρισμένοι; ἐκ δευτέρου δὲ ἐπρόσθεσε τὸ, ἡμῶν· ἐπειδὴ γὰρ ἀνωτέρω εἶπε τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀνάμεσα ἔβαλε τὸ, ἐν παντὶ τόπῳ· διὰ τοῦτο πάλιν ἐπανέλαβε καὶ εἶπε τὸ, ἡμῶν, ἤγουν τοῦ Κυρίου καὶ ἡμῶν, καὶ αὐτῶν τῶν ἐπικαλουμένων τὸ ὄνομά του, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ὁ Κύριος εἶναι κοινὸς Δεσπότης πάντων τῶν Χριστιανῶν· ὥστε τὸ, ἡμῶν, δὲν συνάπτεται μὲ τὸ, τόπῳ, ἀλλὰ μὲ τὸ, Κυρίου· μερι-

(1) Ὁ δὲ Κορέσιος Ἐκκλησία, λέγει, Θεοῦ, εἶναι οἱ κληθέντες ἅγιοι, ἡ συνάθροισις τῶν πιστῶν, τῶν κληθέντων εἰς ἁγιότητα. Ὁ δὲ θεῖος Χρυσόστομος· „τὸ „γὰρ τῆς Ἐκκλησίας ὄνομα, οὐ χωρισμοῦ, ἀλλ' ἑνώ„σεως καὶ συμφωνίας ἐστὶν ὄνομα". (Λόγ. α΄. εἰς τὴν παροῦσαν.)

(2) Καὶ ὁ Θεοδώρητος δὲ λέγει· „καλεῖ δὲ αὐ„τοὺς κλητοὺς, καὶ Ἁγίους, καὶ συνάπτει τοῖς κατὰ τὴν „οἰκουμένην πεπιστευκόσι, διδάσκων, ὡς οὐκ αὐτοὺς μόνον ὁμονοεῖν προσήκει, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς τῷ σω„τηρίῳ πεπιστευκότας κηρύγματι, ἓν ἔχειν φρόνημα, „ἅτε δὴ εἰς ἓν σῶμα συντελοῦντας τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ".

(3) Ἐν ἄλλοις „αὐτῶν τε, καὶ ἡμῶν". Σημείωσαι ὅτι σχῆμα ὑπερβατὸν μεταχειρίζεται ἐδῶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ὅπερ οὕτως ὁμαλίζεται· „σὺν πᾶσι τοῖς „ἐπικαλουμένοις ἐν παντὶ τόπῳ, τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου „ἡμῶν τε καὶ αὐτῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ". ὡς λέγει παρακάτω ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος.

εικοὶ δὲ συνάπτοντες τὸ, ἡμῶν, μὲ τὸ, τόπῳ, ἔτω νοῦσι τὸ ῥητόν· ἐν παντὶ τόπῳ ἡμῶν τε ϗ αὐτῶν, ἤτοι εἰς κάθε τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον ϗ ἡμεῖς εὑρισκόμεθα, καὶ ἐκεῖνοι.

3. „ Χάρις ὑμῖν ϗ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν, ϗ Ἰησοῦ Χριστοῦ“.

Ὅλον τὸ νόημα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐπιστολῆς ἕως ἐδῶ, εἶναι χαιρετισμὸς, ϗ ἔτζι συνάπτεται· „ἐγὼ ὁ Παῦλος κλητὸς Ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ, ϗ Σωσθένης ὁ ἀδελφὸς, λέγομεν „τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ οὔσῃ ἐν Κορίνθῳ, ἡγιασμένοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, κλητοῖς Ἁγίοις, „σὺν πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν παντὶ τόπῳ ἡ- „μῶν τε ϗ αὐτῶν“. Τί λέγομεν; νὰ ἦναι χάρις εἰς ἐσᾶς, καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν, ϗ Ἰησοῦ Χριστοῦ· τὸ ὁποῖον εἶναι ἀντὶ χαιρετισμοῦ, ὡσὰν νὰ εἰπῇς, σᾶς χαιρετοῦμεν, ϗ σᾶς λέγομεν, νὰ χαίρετε. (1) Ἀπὸ Θεοῦ δὲ εἶναι ἡ χάρις, ϗ ἡ εἰρήνη, διὰ τί ϗ πρότερον ὄντες ἡμεῖς ἐχθροὶ, ϗ πολέμιοι μὲ τὸν Θεὸν, διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ εἰρηνεύσαμεν· ἀλλὰ ϗ τώρα, λέγει, εὔχομαι νὰ διαμένουν ταῦτα τὰ δύω εἰς ἐσᾶς τοὺς Κορινθίους, ἵνα μήτε ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐκπέσετε, μήτε ἀπὸ τὴν εἰρήνην του, ὡς σχίσματα ἔχοντες ἀναμεταξύ σας. Πῶς λοιπὸν ἐσεῖς ἀφιερόνετε τὸν ἑαυτόν σας εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ζητεῖτε, ἢ νὰ ἔχετε τὴν χάριν ϗ εὐαρέσκησιν τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου, ἢ νὰ ἔχετε τὴν εἰρήνην τοῦ ἄλλου, πειθόμενοι εἰς αὐτοὺς, ὡσὰν εἰς διδασκάλους;

4. „ Εὐχαριστῶ“

Καὶ εἰς κάθε του Ἐπιστολὴν μᾶς διδάσκει ὁ Ἀπόστολος νὰ εἴμεθα εὐχάριστοι εἰς τὸν Θεόν· ἁρμοδιώτερον ὅμως ϗ μὲ δικαιείαν περισσοτέραν μεταχειρίζεται ἐδῶ τὴν εὐχαριστίαν, διὰ τί ἡ εὐχαριστία γίνεται διὰ χάριν, ὁποῦ λάβῃ τινὰς, ἡ δὲ χάρις δὲν εἶναι χρέος, οὐδὲ πληρωμή· τοῦτο δὲ καταβάλλει τῶν Κορινθίων τὴν ὑπερηφάνειαν.

„ Τῷ Θεῷ μου“.

Ἀπὸ τὴν πολλὴν ἀγάπην ὁποῦ ἔχει ὁ Παῦλος εἰς τὸν Θεὸν, ἰδιοποιεῖται ϗ ὀνομάζει ἐδικόν του, τὸν κοινὸν ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ϗ τῶν κτισμάτων Θεόν. (2)

„ Πάντοτε περὶ ὑμῶν ἐπὶ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ“.

Μὲ τὰ λόγια ταῦτα διδάσκει ὁ Παῦλος τοὺς Κορινθίους νὰ ὁμολογοῦν χάριν εἰς τὸν Θεὸν, ϗ ὄχι εἰς τὰ ἐδικά των κατορθώματα· εὐχαριστῶ γὰρ, λέγει, διὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ϗ ὄχι διὰ τὰ ἐδικά σας ἔργα.

„ Τῇ δοθείσῃ ὑμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ“.

Ἤτοι εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ διὰ τὴν χάριν ὁποῦ ἐδόθη εἰς ἐσᾶς, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἤτοι διὰ μέσου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ϗ ὄχι διὰ μέσου τοῦ οὐδενὸς, ἢ τοῦ οὐδενὸς ἀνθρώπου· ὥστε λοιπὸν, διὰ τί ἐσεῖς οἱ Κορίνθιοι προσέχετε εἰς ἀνθρώπους, ϗ δὲν προσέχετε εἰς μόνον τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου σᾶς ἐδόθη ἡ χάρις;

„Ὁ-

---

(1) Ἔτζι φαίνεται νὰ ἦναι ὀρθοτέρα ἡ σύνταξις, τὸ νὰ συνάπτεται δηλ. τὸ „τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ οὔσῃ ἐν Κορίνθῳ“ μὲ τὸ ἔξωθεν νοούμενον, λέγομεν, ἢ προσφωνοῦμεν, ϗ οὐχὶ νὰ συνάπτεται μὲ τὸ, „χάρις ὑμῖν εἴη τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ“ καθ' ὅτι ϗ ἡ συνήθεια τοῦ ἐπιστολικοῦ χαρακτῆρος οὕτω γράφει· „Κλαύδιος γάρ φησι Λυσίας, τῷ κρατίστῳ ἡγεμόνι „Φήλικι χαίρειν“· ὅπου ἡ δοτικὴ Φήλικι, δὲν συνάπτεται μὲ τὸ χαίρειν, ἀλλὰ μὲ τὸ, λέγω, ἤτοι τῷ Φήλικι λέγω χαίρειν. (Πράξ. κγ΄.) „Φίλιππος Ἀ- „ριστοτέλει εὖ πράττειν“ ἤτοι λέγω εὖ πράττειν· οὕτω δὲ καὶ ὁ Χρυσόστομος ἐξέλαβε τὴν ἀνωτέρω σύνταξιν, ἄγκαλα καὶ θέλῃ ὅτι ἡ δοτικὴ „τῇ Ἐκκλησίᾳ“ νὰ συνάπτεται καὶ μὲ τὸ „χάρις ὑμῖν“· εἰς τὸ ὁποῖον τοῦτο ἠκολούθησε ϗ ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος.

(2) Ὅρα περὶ τούτου τὸ „πρῶτον μὲν εὐχαριστῶ „τῷ Θεῷ μου“. (Ῥωμ. ά. 8.) καὶ τὴν εἰς τοῦτο ὑποσημείωσιν.

„Ὅτι ἐν παντὶ ἐπλουτίσθητε ἐν αὐτῷ“.

Τὸ „ἐν αὐτῷ“ δηλοῖ, ἀντὶ τοῦ, δι᾽ αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἤτοι ἐγὼ εὐχαριστῶ τὸν Θεὸν διατὶ ἐσεῖς ἐπλουτισθήκετε, ὄχι μὲ πλοῦτον ἁπλῶς, ἀλλὰ μὲ πλοῦτον θεϊκὸν, καὶ μὲ κάθε λογῆς πλοῦτον καὶ χάρισμα· καὶ πρὸς τούτοις, διατὶ ἐπλουτήσατε ὄχι δι᾽ ἄλλου τινὸς, ἀλλὰ διὰ μέσου αὐτοῦ τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· καὶ λοιπὸν πῶς ἐσεῖς τώρα φαίνεσθε ἀχάριστοι εἰς τὸν Χριστόν; καὶ ἐπιγράφετε διδασκάλους σας τοὺς ἀνθρώπους;

„Ἐν παντὶ λόγῳ, καὶ πάσῃ γνώσει“.

Εἶναι μὲν καὶ λόγος χωρὶς γνῶσιν, καθὼς ὅταν τινὰς λέγῃ λόγια πολλὰ, χωρὶς νὰ ἔχουν νοήματα ἀξιόλογα· εἶναι δὲ καὶ γνῶσις χωρὶς λόγον, καθὼς ὅταν τινὰς, νοῇ μὲν νοήματα ὑψηλὰ, πλὴν λόγον δὲν ἔχῃ διὰ νὰ τὰ ἑρμηνεύσῃ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους· ἐσεῖς ὅμως, λέγει, καὶ λόγον ἔχετε, καὶ γνῶσιν θεϊκὴν (1), ὥστε ὁποῦ νὰ ἠμπορῆτε, καὶ νὰ νοῆτε νοήματα μεγάλα καὶ ὑψηλὰ, καὶ νὰ ἑρμηνεύετε ταῦτα διὰ τοῦ λόγου εἰς τοὺς ἄλλους.

6. „Καθὼς τὸ μαρτύριον τοῦ Χριστοῦ ἐβεβαιώθη ἐν ὑμῖν“.

Τὸ, καθὼς, ἐδῶ νοεῖται, ἀντὶ τοῦ δι᾽ ὧν, ἤτοι διὰ μέσου τούτων, τοῦ λόγου δηλαδὴ καὶ τῆς γνώσεως, μὲ τὰ ὁποῖα ἐπλουτισθήκετε· διὰ τούτων, λέγω, ἐβεβαιώθη εἰς ἐσᾶς τὸ μαρτύριον, ἤτοι τὸ κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ (2), διότι δὲν ἐδεχθήκετε τὸ κήρυγμα τῆς πίστεως διὰ μέσου τῆς ἔξωθεν σοφίας, ἀλλὰ διὰ μέσου τῶν θαυμάτων, καὶ τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων ὁποῦ ἠξιώθητε.

7. „Ὥστε ὑμᾶς μὴ ὑστερεῖσθαι ἐν μηδενὶ χαρίσματι“.

Δικαίως ἤθελεν ἀπορήσῃ τινὰς καὶ νὰ εἰπῇ· καὶ ἂν οἱ Κορίνθιοι εἶχον ἀνελλιπῆ τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος, πῶς πηγαίνωντας παρεμπρὸς τοὺς ὀνομάζει ὁ Ἀπόστολος σαρκικούς; Εἰς τὴν ἀπορίαν ταύτην δύναται νὰ εἰπῇ τινὰς, ὅτι, οὔτε ὅλοι οἱ Κορίνθιοι ἦτον πνευματικοὶ, οὔτε ὅλοι σαρκικοί· διὰ τοῦτο, ἐκεῖνα μὲν ὁποῦ τώρα ἐδῶ λέγει ὁ Παῦλος, τὰ λέγει διὰ τοὺς πνευματικούς· ἐκεῖνα δὲ ὁποῦ λέγει παρεμπρὸς, τὰ λέγει διὰ τοὺς σαρκικούς· ἢ ἠμπορεῖ νὰ εἰπῇ τινας, καὶ ὅτι οἱ Κορίνθιοι, εἰς μὲν τὴν ἀρχὴν ὅταν ἐδέχθησαν τὴν πίστιν, ἀκόλουθον ἦτον νὰ ἔλαβον ὅλοι τοῦ Πνεύματος τὰ χαρίσματα, ὕστερον δὲ ἀμελήσαντες, ἔζων κατὰ σάρκα, καὶ ὄχι κατὰ Πνεῦμα.

„Ἀ-

(1) Ὁ δὲ Φώτιος λέγει, ὅτι λόγος ἐδῶ ἐννοεῖται ὁ προφορικὸς, (καὶ ἴσως διὰ τούτου δηλοῦται ὅτι οἱ Κορίνθιοι ἐπλουτίσθησαν μὲ κάθε γλῶσσαν, καὶ διάλεκτον· ἐπλημμύρει γὰρ εἰς αὐτοὺς τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν, ὡς φαίνεται εἰς πολλὰ κεφάλαια τῆς ἐπιστολῆς ταύτης) ἡ γνῶσις δὲ ἐννοεῖται, ἡ ἐν τοῖς δόγμασιν εἴδησις· καὶ ὅρα εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ „εἰ καὶ ἰδιώτης τῷ λόγῳ, „ἀλλ᾽ οὐ τῇ γνώσει. „ἐν τῇ ὑποσημειώσει“. (β΄. Κορ. ια΄. 6.)

(2) Ὁ δὲ Φώτιος τὸ „καθὼς“ ἐνόησεν αἰτιολογικὸν, ἤτοι πόθεν δῆλον ὅτι ἐσεῖς ἐπλουτίσθητε μὲ λόγον καὶ γνῶσιν; ἐκ τοῦ βεβαιωθῆναι ἐν ὑμῖν τὸ κήρυγμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. Μαρτύριον δὲ Χριστοῦ, λέγει ὁ αὐτὸς Φώτιος, πῶς εἶναι, ἢ τὸ ἑκούσιον καὶ σωτήριον πάθος, καὶ ἁπλῶς ἡ ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ Λόγου ἐνανθρώπησις· ἢ τῶν θαυμάτων ἡ χάρις καὶ δωρεά, μαρτύριον γὰρ ἦσαν ταῦτα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, καὶ τῆς Θεότητος αὐτοῦ καὶ μεγαλειότητος, τὰ ὁποῖα ἐπλούτην οἱ Κορίνθιοι· ὥστε ἐπειδὴ, λέγει, ταῦτα τὰ χαρίσματα ὑπάρχονται εἰς ἐσᾶς πλούσια, καὶ βέβαια, διὰ τοῦτο καλὰ εἶπον ὅτι εἶσθε πλουτισμένοι ἀπὸ κάθε λόγον, καὶ κάθε γνῶσιν· καὶ ὁ λόγος γὰρ, καὶ ἡ γνῶσις, μέρος ἦτον τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος· καθὼς ὁ ἴδιος Παῦλος λέγει· „ᾧ μὲν διὰ τοῦ Πνεύματος δί-„δοται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ, λόγος γνώσεως κατὰ „τὸ αὐτὸ Πνεῦμα“. (α΄. Κορ. ιβ΄. 8.) Ὁ δὲ Θεοδώρητος συμφώνως τῷ Θεοφυλάκτῳ, Μαρτύριον Χριστοῦ ὀνομάζει τὸ κήρυγμα· ἐπειδὴ διαμαρτύρονται τρόπον τινα οἱ τοῦτο κηρύττοντες. Οὕτω καὶ Τιμοθέῳ γράφων ἔλεγε· „διαμαρτύρομαι οὖν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τοῦ „ζωοποιοῦντος τοὺς νεκρούς. (α΄. Τιμ. ς΄. 13.) Καὶ ὁ Κύριος ἔλεγε· „Καὶ κηρυχθήσεται τὸ Εὐαγγέλιον „τοῦτο τῆς Βασιλείας εἰς πάντα τὰ Ἔθνη εἰς μαρτύ-„ριον αὐτοῖς“. (Ματθ. κδ΄. 14.) Βεβαίωσιν δὲ τοῦ Εὐαγγελίου καλεῖ, τὴν τῶν σημείων θαυματουργίαν· δι᾽ ἐκείνων γὰρ ἐδείκνυτο τοῦ κηρύγματος ἡ ἀλήθεια.

„ Ἀπεκδεχομένους τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ“.

Ἐδῶ φοβίζει τοὺς Κορινθίους ὁ Παῦλος, μὲ τὸ νὰ ἐνθυμίζῃ αὐτοὺς τὴν δευτέραν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, ταύτην γὰρ ὀνομάζει ἀποκάλυψιν, καὶ ὡσὰν νὰ τοὺς λέγῃ· καὶ ἂν ὁ Χριστὸς μέλλῃ νὰ ἔλθῃ νὰ σᾶς κρίνῃ, πῶς ἐσεῖς ἔχετε ἄλλους προστάτας καὶ διδασκάλους; Δείχνει δὲ πρὸς τούτοις μὲ τὰ λόγια ταῦτα, καὶ ὅτι μαζὶ μὲ τὰ πνευματικὰ χαρίσματα, πρέπει νὰ ἔχῃ τινὰς καὶ τὰς ἄλλας ἀρετάς· διὰ τί εἰς τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς κρίσεως, δὲν ἠμποροῦν νὰ ὠφελήσουν τινὰ τὰ χαρίσματα, ἐὰν δὲν ἔχῃ καὶ βίον ἐνάρετον. Λέγωντας δὲ ἀποκάλυψιν τοῦ Κυρίου, φανερόνει ὅτι καὶ τώρα εἶναι παρὼν ὁ Κύριος, κρύπτεται ὅμως καὶ δὲν φαίνεται· τότε δὲ θέλει φανερωθῇ παῤῥησίᾳ, διὸ καὶ ἀλλαχοῦ ἔλεγεν· „ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χρι„ στῷ ἐν τῷ Θεῷ· ὅταν δὲ ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ὑμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φα„ νερωθήσεσθε ἐν δόξῃ“. (Κολοσ. γ΄. 3.)

8. „ Ὃς καὶ βεβαιώσει ὑμᾶς ἕως τέλους ἀνεγκλήτους ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ „ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ“.

Λέγωντας ὁ Παῦλος ἐδῶ ὅτι ὁ Κύριος θέλει σᾶς βεβαιώσει, μὲ τοῦτο δείχνει πῶς ἐσαλεύοντο οἱ Κορίνθιοι· λέγωντας δὲ αὐτοὺς καὶ ἀνεγκλήτους, δείχνει πῶς ἦτον καὶ ὑποκείμενοι εἰς ἐγκλήματα· περισσότερον δὲ ἀναφέρει εἰς τὴν Ἐπιστολὴν ταύτην ὁ Ἀπόστολος τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, παρὰ εἰς τὰς ἄλλας Ἐπιστολάς του, διὰ νὰ ἐνθυμίσῃ μὲ τοῦτο τοὺς Κορινθίους, μὲ τίνος μέσον ἐσώθησαν, καὶ μὲ τίνος ὄνομα ὀνομάζονται· διὰ τί αὐτοὶ ὀνομάζονται Χριστιανοὶ ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄχι ἀπὸ ψιλῶν ἀνθρώπων ὄνομα.

9. „ Πιστὸς ὁ Θεός, δι᾽ οὗ ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ Ἰη„ σοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν“.

Ἤτοι ἀληθὴς εἶναι ὁ Θεός· ἀνίσως δὲ ὁ Θεὸς εἶναι ἀληθής, ἐκάλεσε δὲ ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς εἰς κοινωνίαν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, ἤγουν διὰ νὰ μᾶς δοξάσῃ μαζὶ μὲ τὸν Υἱόν του εἰς τὴν Βασιλείαν του (1)· φανερὸν ὅτι θέλει τελειώσει καὶ μὲ τὸ ἔργον ἐκεῖνα ὁποῦ ὑπεσχέθη. Ἐκαλέσθητε, λέγει, ἐσεῖς ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ἀπὸ λόγου σας δὲν ἤλθετε εἰς αὐτόν· πῶς λοιπὸν τώρα ὑπερηφανεύεσθε, ὡσὰν νὰ ἦτον τὸ κάλεσμα αὐτὸ τοῦ Θεοῦ, ἐδικόν σας κατόρθωμα; Σημείωσαι ἐδῶ σαφέστερον, ὅτι τό, „ δι᾽ οὗ, „ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς εἴρηται· καὶ ὅρα εἰς τὸν πρῶτον στίχον ἀνωτέρω.

10. „ Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡ„ μῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ“.

Ἐπειδὴ ὁ θεῖος Ἀπόστολος ἔχει νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τοὺς Κορινθίους ἐπιπληκτικώτερα, διὰ τοῦτο προλαμβάνει ἐδῶ, καὶ τοὺς παρακαλεῖ διὰ μέσου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· δὲν εἶμαι ἀρκετός, λέγει, ἐγὼ μόνος, νὰ σᾶς παρακαλέσω, ἀδελφοί, ἀλλὰ πέρνω μαζὶ ὡς μεσίτην, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὀνομάζεσθε Χριστιανοί· ἐσεῖς δὲ ὑβρίσατε αὐτό, καὶ ἐπροτιμήσετε νὰ ὀνομάζεσθε ἀπὸ ὀνόματα τῶν ἀνθρώπων· αὐτὸ λοιπὸν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἂς σᾶς κάμῃ νὰ δυσωπηθῆτε, καὶ νὰ πεισθῆτε εἰς τὰ λόγιά μου.

„ Ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες, καὶ μὴ ᾖ ἐν ὑμῖν σχίσματα“.

Ποία δὲ εἶναι, λέγει, ἡ παρακάλεσίς μου; διὰ νὰ εἶσθε σύμφωνοι ὅλοι, καὶ νὰ μὴν ἔχετε ἀναμεταξύ σας διχονοίας, καὶ σχίσματα· διὰ τί κάθε πρᾶγμα ὁποῦ σχίζεται, φαίνεται μέν, ὅτι γίνεται πολλά, ἀπὸ ἐκεῖ ὁποῦ ἦτον ἕνα· πλὴν αὐτὸ τὸ ἕνα, οὔτε πολλὰ γίνεται (διὰ τί

τί

(1) Ὁ δὲ Θεοδώρητος, κοινωνίαν τοῦ υἱοῦ τὴν υἱοθεσίαν ἐννοεῖ.

τί τὸ ὄφελος νὰ γίνεται μὲν τὸ ἕνα πολλὰ, ὅλα δὲ τὰ πολλὰ ταῦτα νὰ ἦναι ἀτελῆ καὶ κολοβά;) καὶ πρὸς τούτοις χαλεῖ καὶ τὸ ἕνα ὁποῦ ἦτον· φανερὰ δὲ ὠνόμασε σχίσματα ἐκεῖνα, ὁποῦ εἰς τοὺς Κορινθίους ἐγίνοντο, καὶ παρασταίνει μὲ τὴν λέξιν ταύτην τοῦ σχίσματος, ὅτι οἱ Κορίνθιοι εὑρίσκοντο εἰς ἀθλίαν κατάστασιν.

„Ἦτε δὲ κατηρτισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ νοΐ, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ“.

Ἐπειδὴ ἀνωτέρω εἶπεν, ὅτι νὰ λέγουν ὅλοι τὸ αὐτὸ, διὰ νὰ μὴ νομίσουν πῶς ὁ Παῦλος τοὺς παραγγέλλει νὰ ἔχουν ὁμόνοιαν μὲ μόνα τὰ λόγια, διὰ τοῦτο ἀκολούθως λέγει, ὅτι νὰ ἔχουν ὁμόνοιαν μὲ τὸν αὐτὸν νοῦν, ἤτοι νὰ φρονοῦν τὰ αὐτά· πάλιν, ἐπειδὴ, ἄλλοι μὲν φρονοῦσι τὰ αὐτὰ εἰς ἕνα πρᾶγμα, ἄλλοι δὲ, εἰς ἄλλο, διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσεν ὅτι νὰ εἶναι καὶ κατηρτισμένοι, ἤγουν τέλειοι, ὁμοφρονοῦντες δηλαδὴ καὶ ὁμονοοῦντες εἰς ὅλα τὰ πράγματα· ἐπειδὴ δὲ, πολλοὶ μὲν ἑνόνονται κατὰ τὰ νοήματα, κατὰ δὲ τὴν γνώμην εἶναι χωρισμένοι· (καθὼς χάριν λόγου, ὅταν οἱ Χριστιανοὶ ἔχουν μὲν τὴν αὐτὴν πίστιν, δὲν ἔχουν δὲ τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἀναμεταξύ των, τότε, τὰ αὐτὰ μὲν νοοῦσι, καὶ εἶναι κατὰ τὸν νοῦν ἑνωμένοι, χωρίζονται δὲ κατὰ τὴν γνώμην) διὰ τοῦτο, ἀφ' οὗ εἶπεν ὁ Παῦλος ὅτι νὰ εἶναι τέλειοι ἐν τῷ αὐτῷ νοΐ, ἐπρόσθεσε καὶ μὲ τὴν αὐτὴν γνώμην, διὰ νὰ μὴ χωρίζωνται οὔτε κατὰ τὴν πίστιν, οὔτε κατὰ τὴν γνώμην.

11. „Ἐδηλώθη γάρ μοι περὶ ὑμῶν, ἀδελφοί μου, ὑπὸ τῶν Χλόης“.

Διὰ νὰ μὴν ἀρνηθοῦν οἱ Κορίνθιοι πῶς δὲν ἔχουν αὐτὰ τὰ ἐγκλήματα ὁποῦ λέγει ὁ Παῦλος, διὰ τοῦτο φέρει μάρτυρας τούτων ἐδῶ· καὶ διὰ νὰ μὴ λέγουν πῶς αὐτὸς ἀπὸ λόγου του ἔπλασε τοὺς μάρτυρας τούτους, διὰ τοῦτο λέγει καὶ τὰ ὀνόματα τῶν μαρτύρων· Χλόη γὰρ ὠνομάζετο ἕνα ὀσπήτιον εἰς τὴν Κόρινθον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἦσαν ἐκεῖνοι ὁποῦ ἀνήγγειλαν ταῦτα εἰς τὸν Παῦλον· ἀδελφοὺς δὲ ἀκόμη ὀνομάζει τοὺς Κορινθίους, καὶ μ' ὅλον ὁποῦ ἔσφαλαν, ἐπειδὴ, κἂν καὶ φανερὸν ἦναι τινὸς τὸ ἁμάρτημα, δὲν εἶναι ἐμποδισμένον νὰ ὀνομάζῃ τινὰς αὐτὸν ἀδελφόν του· δὲν εἶπεν ὅμως ῥητῶς καὶ τὰ κύρια ὀνόματα ἐκείνων ὁποῦ τὰ ἀνήγγειλαν· ἀλλὰ μόνον τὸ ὀσπῆτι καὶ τὴν φαμιλίαν εἶπεν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐκατάγοντο, διὰ νὰ μὴ κάμῃ τοὺς Κορινθίους ἐχθροὺς μὲ ἐκείνους.

„Ὅτι ἔριδες ἐν ὑμῖν εἰσι“.

Ὡς ἀπὸ πρόσωπον τῶν ἀναγγειλάντων τὰ ἐγκλήματα τῶν Κορινθίων λαλῶν ὁ Παῦλος ἐδῶ, ἡμερωτέραν λέξιν ἐμεταχειρίσθη, ἔριδας ταῦτα καὶ φιλονεικίας μόνον ὀνομάζωντας· ὅταν δὲ ὡς ἀπὸ ἐδικόν του πρόσωπον λαλῇ, σχίσματα ὀνομάζει τὰ τῶν Κορινθίων ἐγκλήματα, τὸ ὁποῖον εἶναι χειρότερον ἀπὸ τὰς φιλονεικίας, καὶ μεγαλίτερον. (1)

12. „Λέγω δὲ τοῦτο, ὅτι ἕκαστος ὑμῶν λέγει· ἐγὼ μέν εἰμι Παύ-
„λου, ἐγὼ δὲ Ἀπολλώ“.

Ὄχι ἕνα μέρος ἀπὸ ἐσᾶς τοὺς Κορινθίους ταῦτα λέγει, ἀλλὰ καθ' ἕνας ἀπὸ ἐσᾶς· πλὴν δὲν ἔλεγον ἔτζι ἐκεῖνοι, ὅτι ἐγὼ εἶμαι τοῦ Παύλου, καὶ ἐγὼ εἶμαι τοῦ Ἀπολλὼ (2) καθὼς τὸ λέγει ἐδῶ· ἀλλὰ ὁ Παῦλος ἐσχημάτισε τὰ λόγια ταῦτα καθ' ὑπόθεσιν, ἐπαίνω εἰς τὸν ἑαυ-

---

(1) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος λέγει· „τί „τοῦ ἡμετέρου λόγου τὸ κάλλισον; ἡ εἰρήνη, προσθήσω δ' „ὅτι καὶ τὸ λυσιτελέστατον· τί δὲ τὸ αἴσχιστον, καὶ τὸ „βλαβερώτατον; ἡ διχόνοια“. (Λόγ. περὶ τῆς ἐν ταῖς διαλέξεσιν εὐταξίας).

(2) Τίς ἦτον ὁ Ἀπολλὼς οὗτος, μαρτυροῦσιν αἱ Πράξεις τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων οὕτω λέγουσαι· „Ἰου„δαῖος δέ τις Ἀπολλὼς ὀνόματι, Ἀλεξανδρεὺς τῷ „γένει, ἀνὴρ λόγιος, κατήντησεν εἰς Ἔφεσον, δυνα„τὸς ὢν ἐν ταῖς Γραφαῖς· οὗτος ἦν κατηχημένος „τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου, καὶ ζέων τῷ πνεύματι ἐλά„λει, καὶ ἐδίδασκεν ἀκριβῶς τὰ περὶ τοῦ Κυρίου, ἐ„πιστάμενος μόνον τὸ Βάπτισμα Ἰωάννου· οὗτός τε ἤρ„ξατο παρρησιάζεσθαι ἐν τῇ συναγωγῇ“. καὶ τὰ λοιπά. (Πράξ. ιη'. 24.) Ὁμοίως περὶ αὐτοῦ γράφει καὶ τὸ ιθ'. Κεφάλ. τῶν Πράξεων.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ἑαυτόν του, καὶ εἰς τὸν Ἀπολλὼ, καθὼς παρέμπροσθεν τὸ λέγει ὁ ἴδιος Παῦλος· „ταῦτα δὲ, „ἀδελφοὶ, μετεσχημάτισα εἰς ἐμαυτὸν, καὶ Ἀπολλώ“. (ά. Κορ. δ΄. 6.) Τοῦτο δὲ ποιεῖ ὁ Ἀπόστολος διὰ νὰ δείξῃ εἰς τοὺς Κορινθίους, ὅτι ἂν ἴσως ἦναι κακὸν καὶ ὑπόδικον τὸ νὰ λέγῃ καθ᾽ ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς, ὅτι εἶναι τοῦ Παύλου, καὶ τοῦ Ἀπολλὼ, καὶ τοῦ Κηφᾶ, πόσῳ μᾶλλον εἶναι κακὸν, τὸ νὰ λέγῃ καθ᾽ ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς, ὅτι εἶναι ἄλλων ἀνθρώπων ὑποκειτῶν, καὶ ψευδοδιδασκάλων; (1)

„Ἐγὼ δὲ Κηφᾶ“.

Ἐδῶ ἔβαλεν ὁ Παῦλος ὕστερον τὸ ὄνομα τοῦ Πέτρου, τὸ δὲ ἐδικόν του ἔβαλε πρῶτον, ὄχι διὰ τὶ ἐπαίρει, καὶ μεγαλώνει τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ διὰ τὶ περισσότερον προτιμᾷ τὸν Πέτρον, καθὼς καὶ τὸν Χριστὸν προτιμῶν τοῦ Πέτρου, ἔβαλεν αὐτὸν ὕστερον ἐκείνου, καθὼς φαίνεται παρακάτω· εἰς πράγματα δὲ εὐτελῆ, καὶ ὁποῦ εἶναι ἀνάξια νὰ γίνωνται, εἰς αὐτὰ πρῶτον βάλλει τὸ ἐδικόν του πρόσωπον ὁ Ἀπόστολος.

„Ἐγὼ δὲ Χριστοῦ“.

Δὲν κατηγορεῖ ὁ Παῦλος τοὺς Κορινθίους, διὰ τὶ λέγουσι πῶς εἶναι τοῦ Χριστοῦ· ἀλλὰ διὰ τὶ ὅλοι συμφώνως δὲν λέγουσι τοῦτο· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, οὐδὲ οἱ Κορίνθιοι ἔλεγον τοῦτο, ἀλλ᾽ ὁ Παῦλος τὸ ἔβαλεν ἀπὸ λόγου του, διὰ νὰ κατασκευάσῃ βαρυτέραν τὴν κατηγορίαν, καὶ νὰ δείξῃ ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς ὀνομάζεται ἑνὸς μέρους ἀπὸ αὐτοὺς, καὶ νομίζεται ἴσος μὲ τοὺς ἄλλους, ἀγκαλὰ καὶ οἱ Κορίνθιοι τοῦτο δὲν ἔλεγον μὲ τὰ ἴδια ταῦτα λόγια.

13. „Μεμέρισται ὁ Χριστός“;

Ὁ λόγος οὗτος εἶναι γεμάτος ἀπὸ θυμοειδῆ ζῆλον τοῦ Παύλου, διὰ τοῦτο καὶ κατ᾽ ἐρώτησιν προφέρεται· κατεκόψατε, λέγει, τὸν Χριστόν; διεμερίσατε τὸ σῶμά του τὴν Ἐκκλησίαν; μερικοὶ δὲ τὸ „μεμέρισται ὁ Χριστὸς“ ἔτζι ἐνόησαν· ὁ Χριστὸς ἐμοίρασε τὴν Ἐκκλησίαν του μὲ τοὺς ἀνθρώπους; καὶ ἄλλο μὲν μέρος αὐτῆς ἐπῆρεν αὐτὸς, ἄλλο δὲ μέρος ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους;

„Μὴ Παῦλος ἐσταυρώθη ὑπὲρ ὑμῶν“;

Ἀνατρέπει ὁ Ἀπόστολος μὲ τὰ λόγια ταῦτα τὸ ἄτοπον ὁποῦ ἐγίνετο κοντὰ εἰς τοὺς Κορινθίους, καὶ διὰ τοῦτο, μόνον τὸ ἐδικόν του πρόσωπον ἀναφέρει, διὰ νὰ μὴ φανῇ· ὅτι κατὰ φθόνον λέγει ταῦτα, ἐπάνω εἰς πρόσωπα ἄλλων. Δὲν εἶπε δὲ, μήπως ὁ Παῦλος σᾶς ἔπλασεν, ἢ σᾶς ἐπρονόησεν; ἀλλ᾽ εἶπεν ἐκεῖνο ὁποῦ φανερόνει πολὺ περισσότερον, τὴν ἀνεκδιήγητον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, φέροντας εἰς τὸ μέσον τὸν Σταυρὸν, καὶ τὰ πάθη του· καὶ δὲν εἶπε· μήπως ὁ Παῦλος ἀπέθανε διὰ λόγου σας; ἀλλὰ εἶπε, μὴ Παῦλος ἐσταυρώθη; διὰ νὰ φανερώσῃ τὸν καταδικασμένον, καὶ ἄτιμον θάνατον τοῦ Σταυροῦ, ὁποῦ ὁ Κύριος ἔλαβεν.

„Ἡ

---

(1) Σχεδὸν ὁ Ἀπόστολος ἐμιμήθη ἐδῶ τὴν γυναῖκα ἐκείνην Θεκωΐτιν, ἥτις διὰ νὰ καταπείσῃ εὐκολώτερα τὸν βασιλέα Δαβὶδ, νὰ φέρῃ εἰς τὰ βασίλεια τὸν ἐξωσμένον υἱόν του Ἀβεσσαλὼμ, διὰ τὶ ἐθανάτωσε τὸν ἀδελφόν του Ἀμνὸν, ὑπεκρίθη πῶς ἦτον χήρα, καὶ εἶχε δύω υἱοὺς, καὶ πῶς ὁ εἷς ἐκ τῶν δύω ἐθανάτωσε τὸν ἕτερον, καὶ ἐζήτουν οἱ συγγενεῖς του φονικῶς νὰ θανατώσουν τὸν φονέα· καὶ οὕτω σχηματίσασα τὸ δρᾶμα, καὶ τὴν ὑπόθεσιν, ἐκατάπεισε τὸν Δαβὶδ νὰ ὀμόσῃ, καὶ νὰ εἰπῇ· „ζῇ Κύριος, εἰ πεσεῖται ἀπὸ τῆς τριχὸς τοῦ υἱοῦ σου ἐπὶ τὴν γῆν“. (β΄. Βασιλ. ιδ΄. 11.) Καὶ τέλος πάντων, μὲ τοιοῦτον τρόπον ἔκαμε τὸν Δαβὶδ νὰ φέρῃ ἀπὸ τὴν ἐξορίαν τὸν Ἀβεσσαλὼμ, καὶ νὰ φιλιωθῇ μὲ αὐτόν. Τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐδῶ σχηματίσας τὴν ὑπόθεσιν ὑποκάτω εἰς τὸ πρόσωπον τὸ ἐδικόν του, καὶ τοῦ Ἀπολλὼ, καὶ τοῦ Κηφᾶ, καὶ ὕστερον κατηγορήσας τὸν ἑαυτόν του, καὶ τὸν Ἀπολλὼ, λέγει γὰρ ἔμπροσθεν· „ὥστε οὔτε „ὁ φυτεύων ἐστί τι, οὔτε ὁ ποτίζων“. (γ΄. στίχ. 7.) μὲ τοῦτον τὸν τρόπον, ἔκαμεν ἐλαφρὰν καὶ ἀβαρῆ τὴν κατηγορίαν, καὶ καταφρόνησιν τῶν ἐν Κορίνθῳ σοφῶν καὶ πλουσίων.

„Ἢ εἰς τὸ ὄνομα Παύλου ἐβαπτίσθητε“.

Ἐβάπτισα μὲν, λέγει, καὶ ἐγὼ μερικοὺς, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἐβάπτισα εἰς τὸ ἰδικόν μου ὄνομα, ἀλλ᾽ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ· τοῦτο δὲ λέγει ὁ Παῦλος ἐπειδὴ καὶ ἐγίνετο αἰτία τοῦ σχίσματος, τὸ νὰ ὀνομάζωνται δηλαδὴ οἱ βαπτιζόμενοι, ἀπὸ τὸ ὄνομα ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων ὁποῦ τοὺς ἐβάπτιζον. Δὲν ζητεῖται, λέγει, ὦ ἀδελφοὶ, ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ὁποῦ βαπτίζει, ἀλλ᾽ εἰς τίνος ὄνομα βαπτίζει· ἐκεῖνος γὰρ εἶναι ὁποῦ συγχωρεῖ τὰς ἁμαρτίας τοῦ βαπτιζομένου, καὶ τὸν κάμνει κατὰ Πνεῦμα υἱόν του, καὶ ὄχι ἐκεῖνος ὁποῦ τὸν βαπτίζει, ὁποῖος καὶ ἂν ἦναι, Ἱερεὺς, ἢ Ἐπίσκοπος.

14. „Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ, ὅτι οὐδένα ὑμῶν ἐβάπτισα, εἰ μὴ Κρίσπον, καὶ Γάϊον“.

Τί ὑπερηφανεύεσθε, λέγει, ἐσεῖς οἱ Κορίνθιοι πῶς βαπτίζετε ἄλλους; ἐγὼ περισσότερον εὐχαριστῶ τὸν Θεὸν, διὰ τί τοῦτο δὲν ἔκαμα, καὶ πολλοὺς ἀπὸ λόγου σας δὲν ἐβάπτισα, εἰ μὴ τὸν Κρίσπον, καὶ τὸν Γάϊον (1). Τοῦτο δὲ λέγει ὁ Παῦλος, ὄχι διὰ τί ἀτιμάζει τὴν δύναμιν τοῦ Βαπτίσματος, ἀλλὰ διὰ νὰ καταβάλῃ τὴν ὑπερηφάνειαν ὁποῦ εἶχον οἱ Κορίνθιοι πῶς ἐβάπτιζαν· διότι, τὸ μὲν Βάπτισμα καθ᾽ ἑαυτὸ, εἶναι μεγάλον μυστήριον, τὸ δὲ νὰ βαπτίζῃ τινὰς, δὲν εἶναι μεγάλον.

15. „Ἵνα μή τις εἴπῃ, ὅτι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα ἐβάπτισα“.

Δὲν ἀναφέρει τοῦτον τὸν λόγον ὁ Παῦλος ἐδῶ, πῶς τὸν ἔλεγον οἱ Κορίνθιοι, ἀλλὰ λέγει, ὅτι φοβοῦμαι, μήπως τὸ κακὸν αὐξάνον, καὶ προχωροῦν εἰς τὸ ἔμπροσθεν, καταντήσῃ εἰς τοῦτο· διὰ τί, ἀνίσως εἰς καιρὸν ὁποῦ βαπτίζουσιν ἄνθρωποι εὐτελεῖς, καὶ παραμικροὶ, ἐγίνον αἱρέσεις καὶ σχίσμα, ὅταν ἐγὼ ὁ Κήρυξ καὶ Ἀπόστολος ἤθελα βαπτίζω, ἴσως τινὲς ἤθελαν τολμήσουν νὰ λέγουν, ὅτι εἰς τὸ ὄνομά μου βαπτίζω τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὄχι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ (2).

16. „Ἐβάπτισα δὲ καὶ τὸν Στεφανᾶ οἶκον“.

Ἤγουν ἐβάπτισα ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὴν φαμιλίαν ὁποῦ εὑρίσκετο εἰς τὸ σπῆτι τοῦ Στεφανᾶ· μέγας δὲ καὶ ὀνομαστὸς ἦτον οὗτος εἰς τὴν Κόρινθον (3).

„Λοι-

(1) Τὸν Κρίσπον τοῦτον ἀναφέρουν αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων ἐν Κεφαλ. ιη΄. στίχ. 8. ὅτι ἦτον ἀρχισυνάγωγος, καὶ ἐπίστευσε τῷ Κυρίῳ σὺν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ἐν Κορίνθῳ. „Κρίσπος γάρ φησιν ὁ ἀρχισυνάγωγος ἐπίστευσε τῷ Κυρίῳ σὺν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ πολλοὶ τῶν Κορινθίων ἀκούοντες ἐβαπτίζοντο“. (Πράξ. ιη΄. 8.) Ὁμοίως καὶ τὸν Γάϊον ἀναφέρουν αἱ Πράξεις ἐν Κεφ. ιθ΄. στίχ. 29. ὅτι ἦτον Μακεδὼν καὶ συνέκδημος τοῦ Παύλου· ἐπειδὴ ὅμως ὁ Παῦλος γράφει ἐδῶ προσδιωρισμένως ὅτι, οὐδένα ὑμῶν τῶν Κορινθίων ἐβάπτισα, εἰ μὴ Κρίσπον, καὶ Γάϊον, ἀκόλουθον εἶναι ὅτι ὁ Γάϊος οὗτος νὰ ἦτον Κορίνθιος, ἄλλος δηλαδὴ ἀπὸ ἐκεῖνον ὁποῦ ἀναφέρουν αἱ Πράξεις· ὅτι δὲ ὁ Γάϊος ἦτον Κορίνθιος, μαρτυρεῖ ὁ ἴδιος Παῦλος, γράφων ἀπὸ Κορίνθου πρὸς Ῥωμαίους· „ἀσπάζεται ὑμᾶς Γάϊος ὁ ξένος μου, (ἤτοι ὁ ξενοδόχος μου) „καὶ τῆς Ἐκκλησίας ὅλης“. (Ῥωμ. ις΄. 23.) Συμμαρτυρεῖ δὲ τοῦτο καὶ ὁ σοφὸς Θεοδώρητος, ἐν τῷ προοιμίῳ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου.

(2) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Φώτιος ἀπορῶν, διὰ τί ὁ Παῦλος λέγει τὸν λόγον τοῦτον, οὕτω φησίν· „ἢ ὅτι, „διὰ τοῦτο μὴ προηγούμενον ἔργον ἐθέμην τὸ Βάπτισμα, ἵνα μὴ τῷ πλήθει τῶν βαπτιζομένων, δόξαν „ἐμαυτῷ περιάπτειν τοῖς βασκάνοις λέγειν; καὶ τὸ „κάλλιστα τῷ φθόνῳ βάλλειν βίον ποιουμένοις, προφα„σιν ἐπὶ διαβολῇ παρέξω, καὶ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀ„ναγεννωμένων καπηλεύειν, ἐπαίνοις ἰδίοις τὸ δῶρον τοῦ „πνεύματος ἐνυβρίζων“. (Ἀμφιλοχ. ζητήματι. μβ΄.)

(3) Μερικοὶ δὲ λέγουν, ὅτι ὁ Στεφανᾶς οὗτος εἶναι ὁ δεσμοφύλαξ ἐκεῖνος, ὁποῦ εἶχε τὸν Παῦλον καὶ τὸν Σίλαν εἰς τὴν φυλακὴν, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῶν Φιλίππων, ὅστις ἐβαπτίσθη σὺν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καθὼς μαρτυροῦσιν αἱ Πράξεις· (Κεφ. ιϛ΄.) ἴσως δὲ νὰ ἦτον ὁ δεσμοφύλαξ οὗτος καὶ Πελοποννήσιος, καὶ νὰ ἐμετοίκησεν ὕστερον εἰς τὴν Κόρινθον· δι᾽ ὃ καὶ ἐν τῷ τέλει τῆς ἐπιστολῆς (Κεφ. ιϛ΄. στίχ. 15.) γράφει εἰς τοὺς Κορινθίους ὁ Παῦλος· „οἴδατε τὴν οἰκίαν Στεφανᾶ, ὅτι ἐστὶν ἀπαρχὴ τῆς Ἀχαΐας, καθ᾽ ὅ,τι καὶ ἡ γυνὴ Λυδία ἡ πορφυρόπωλις, ἦτον μὲν ἐκ πόλεως Θυατείρων, ἐμετοίκησε δὲ εἰς Φιλίππους, ὡς φαίνεται εἰς τὸ αὐτὸ Κεφάλαιον τῶν Πράξεων. Ἐπειδὴ,

„Λοιπὸν οὐκ οἶδα, εἴ τινα ἄλλον ἐβάπτισα".

Τόσον, λέγει, δὲν εἶναι ἐπιθυμητὸν εἰς ἐμὲ τὸ νὰ βαπτίζω, ὥστε ὁποῦ οὐδὲ ἐνθυμοῦμαι ἀκριβῶς ἐβάπτισα ἄλλον τινὰ ἔξω ἀπὸ τὸν οἶκον τοῦ Στεφανᾶ καὶ τοὺς ἀνωτέρω· ἐσεῖς λοιπὸν πῶς καυχᾶσθε εἰς τοῦτο, δηλαδὴ πῶς βαπτίζετε;

17. „Οὐ γὰρ ἀπέστειλέ με Χριστὸς βαπτίζειν, ἀλλ' εὐαγγελίζεσθαι".

Διὰ τί ὁ Χριστός με ἔστειλε, λέγει, νὰ εὐαγγελίζωμαι, ἤγουν νὰ κηρύττω τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ ὄχι νὰ βαπτίζω, (καὶ μ' ὅλον ὁποῦ, κατὰ τὸν Θεοδώριτον, ὁ Χριστὸς καὶ τὰ δύω ἐπρόσταξε, καὶ τὸ νὰ εὐαγγελίζωνται οἱ Ἀπόστολοι, ἤτοι τὸ νὰ μαθητεύειν, καὶ τὸ νὰ βαπτίζειν, εἴτε ἀμέσως αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, εἴτε καὶ ἐμμέσως διὰ τῶν μαθητῶν αὐτῶν, καθὼς καὶ ὁ Κύριος ἐλέγετο ὅτι βαπτίζει, καίτοι αὐτὸς οὐκ ἐβάπτιζεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· (Ἰω. δ'. 2.) „Πορευθέντες γάρ φησι, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ „Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος". (Ματθ. κη'. 19.) καὶ μ' ὅλον ὁποῦ, λέγω, ὁ Χριστὸς ἐπρόσταξε τοὺς Ἀποστόλους καὶ νὰ κηρύττουν, καὶ νὰ βαπτίζουν, ὁ Παῦλος ὅμως λέγει ἐδῶ, ὅτι τὸν ἀπέστειλεν ὁ Κύριος νὰ κηρύττῃ, καὶ ὄχι νὰ βαπτίζῃ, διότι τὸ νὰ κηρύττῃ τινὰς τὸ Εὐαγγέλιον, τοῦτο εἶναι ἔργον τῇ ἀληθείᾳ τιμιώτερον ἀπὸ τὸ νὰ βαπτίζῃ, κατὰ τὸν αὐτὸν Θεοδώριτον· καὶ ἔργον κοπιαστικώτερον, κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, ὁποῦ χρειάζεται ψυχὴν σιδηρένιαν· ἐπειδὴ τὸ νὰ καταπείσῃ τινὰς ἄνθρωπον βάρβαρον, καὶ ἕλληνα, καὶ ἀναθρεμμένον εἰς τὴν πλάνην, καὶ νὰ τὸν μετακινήσῃ ἀπὸ τὰ δόγματα, καὶ τὴν πατρικήν του θρησκείαν, καὶ νὰ τὸν φέρῃ εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ Πίστιν, καὶ μάλιστα μὲ κινδύνους τῆς ζωῆς του, τοῦτο εἶναι ἔργον μεγάλης καὶ ἀνδρειωμένης ψυχῆς· τὸ δὲ νὰ πάρῃ τινὰς ἕτοιμον τοιοῦτον προκατηχηθέντα ἄνθρωπον, καὶ νὰ τὸν βαπτίσῃ, τοῦτο ἠμπορεῖ νὰ τὸ κάμῃ κάθε ἕνας ὁποῦ ἔχει ἀξίαν ἱερωσύνης (1).

Ἀλλ' ἤθελεν εἰπῇ τινας· καὶ ἄν, ὦ μακάριε Παῦλε, δὲν ἀπεστάλης ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τὸ νὰ βαπτίζῃς, πῶς ὅλως ἐβάπτισας μερικούς; Δὲν ἀπεστάλθηκα, μᾶς ἀποκρίνεται, εἰς τὸ νὰ βαπτίζω προηγουμένως, ἀλλ' ὅμως δὲν ἐμποδίζομαι καὶ ἀπὸ τὸ νὰ βαπτίζω, διατί ἀπεστάλθηκα μὲν εἰς τὸ μεγαλίτερον ἔργον, ἤτοι εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, δὲν ἐμποδίσθηκα ὅμως ἀπὸ τὸ νὰ ἐνεργῶ καὶ τὸ μικρότερον ἔργον, ἤτοι τὸ νὰ βαπτίζω (2).

„Οὐκ ἐν σοφίᾳ λόγου ἵνα μὴ κενωθῇ ὁ Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ".

Ἀφ' οὗ ἐκατάβαλε καὶ ἐκρήμνισεν ὁ Ἀπόστολος τὴν ὑπερηφάνειαν ἐκείνων, ὁποῦ ἐκαυχῶντο πῶς βαπτίζουν, μεταβαίνει τώρα καὶ εἰς ἐκείνους ὁποῦ ὑπερηφανεύοντο εἰς τὴν ἔξω σοφίαν, καὶ λέ-

---

δὲ, ὁ μὲν Παῦλος ἀνωτέρω εἶπε προσδιωρισμένως· „ὅτι „οὐδένα ὑμῶν". (τῶν Κορινθίων δηλαδὴ, καὶ οὐχὶ τῶν ἐν ἄλλοις τόποις εὑρισκομένων.) ὁ δὲ Θεοφύλακτος λέγει ὅτι ὁ Στεφανᾶς ἦτον εἰς τὴν Κόρινθον ὀνομαστὸς, καὶ ὁ Παῦλος λέγει ὅτι ἦτον ἀπαρχὴ τῆς Ἀχαΐας· διὰ ταῦτα, λέγω, πιθανῶς ἠμπορεῖ νὰ εἰπῇ τινας, ὅτι ὅλοι οὗτοι ὁποῦ ἀναφέρει ὁ Παῦλος ἐδῶ, ἦτον Κορίνθιοι, καὶ ὅτι ἀπὸ τοὺς πολλοὺς Κορινθίους ὁποῦ ἐβαπτίσθησαν, ὡς λέγουν αἱ Πράξεις (ιη'. 8.) μόνοι αὐτοὶ ἐβαπτίσθησαν ἐν Κορίνθῳ παρὰ τοῦ Παύλου, καὶ ὅτι ὁ Στεφανᾶς οὗτος εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν δεσμοφύλακα, ὃν ἐβάπτισεν ἐν Φιλίπποις ὁ Παῦλος· διὸ καὶ τὸ „οὐκ οἶδα εἴ τινα ἄλλον ἐβάπτισα, προσδιωρισμένως πρέπει νὰ ἐννοῆται, δηλαδὴ ὅτι ἐν Κορίνθῳ ἄλλους δὲν ἐβάπτισα, καὶ οὐχὶ ἐν ἄλλοις τόποις.

(1) Ὅρα περὶ αὐτοῦ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „ἐγὼ „ἐφύτευσα, Ἀπολλὼς ἐπότισεν". (α'. Κορ. γ'. 6.) ἵνα μάθῃς, ὅτι ὁ μὲν Παῦλος ἐκατήχει καὶ ἐμαθήτευεν, ὁ δὲ Ἀπολλὼς ἐβάπτιζε τοὺς ὑπὸ τοῦ Παύλου κατηχηθέντας.

(2) Ὥστε τὸ „οὐ γὰρ ἀπέστειλέ με Χριστὸς βαπτί„ζειν" πρέπει νὰ νοῆται ὅτι προηγουμένως μὲν οὐκ ἀπέστειλέ με Χριστὸς βαπτίζειν, ἀλλ' εὐαγγελίζεσθαι καὶ μαθητεύειν· ἑπομένως δὲ, καὶ βαπτίζειν ἀπέστειλέ με, εἴτε ἀμέσως διὰ τῶν ἰδίων μου χειρῶν, εἴτε καὶ ἐμμέσως διὰ τῶν ἐμῶν μαθητῶν· συνηθίζει γὰρ ὁ θεῖος Ἀπόστολος νὰ λέγῃ ἀποφατικῶς καὶ ἀρνητικῶς ἐκεῖνα, ὁποῦ δὲν λέγονται κατὰ προηγούμενον λόγον, ἀλλὰ κατὰ ἑπόμενον· καὶ δῆλον τοῦτο ἀπὸ ἐκεῖνο ὁποῦ λέγει εἰς τὸ θ'. Κεφάλαιον τῆς παρούσης, στίχ. 9. „μὴ τῶν βοῶν „μέλει τῷ Θεῷ; ἀντὶ τοῦ οὐ μέλει". τοῦτο δὲ νοεῖται, ὄχι πῶς δὲν φροντίζει διὰ τὰ βόδια τελείως ὁ Θεός· εἰ γὰρ μὴ τούτων ἐφρόντιζε καὶ ἐπρονόει, οὐδὲ εἰς τὸ εἶναι αὐτὰ ἤθελαν συντηροῦνται· ἀλλὰ πῶς δὲν φροντίζει δι' αὐτὰ προηγουμένως, ἀλλ' ἑπομένως, διὰ τοὺς ἀνθρώπους, ὡς λέγει εἰς τὴν ἑρμηνείαν ἐκείνου ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος, καὶ ὁ σοφὸς Φώτιος.

λέγει· ὅτι ἐμένα ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς νὰ κηρύττω τὸ Εὐαγγέλιον, ὄχι μὲ σοφίαν λόγου, ἤγουν μὲ δ'γλωττίαν καὶ ῥητορικὴν τέχνην, διὰ νὰ μὴ λάβῃ ὁ Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ, ἤγουν τὸ περὶ τοῦ Σταυροῦ κήρυγμα, καὶ ἡ διδασκαλία, βλάβην καὶ ἐλάττωσιν· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ „κενωθῆ“ ἤτοι διὰ νὰ μὴ μείνῃ τὸ κήρυγμα τὸ περὶ τοῦ Σταυροῦ, ἄχρηστον καὶ ἄδειον, λόγια μόνον περιέχον ψιλὰ καὶ ῥητορικά, καὶ ὄχι ἔργα καὶ πράγματα· διότι ἂν οἱ Ἀπόστολοι ἤθελαν κηρύξουν μὲ δ'γλωττίαν λόγου, ἤθελαν ἔχουν πρόφασιν νὰ λέγουν πολλοί, ὅτι ἐκατάπεισαν τοὺς λαοὺς καὶ ἐπίστευσαν μὲ τὴν πιθανότητα τοῦ λόγου των, καὶ ὄχι μὲ τὴν δύναμιν τοῦ κηρυττομένου Χριστοῦ. Τοῦτο δὲ ἦτον μία κένωσις καὶ βλάβη τοῦ Ἐσταυρωμένου· τώρα δέ, ἐπειδὴ οἱ θεῖοι Ἀπόστολοι ἐκήρυξαν μὲ ἰδιωτικόν, καὶ ἁπλοϊκὸν λόγον, δείχνουσιν ὅτι ὅλον τὸ πᾶν ἐνήργησεν ἡ δύναμις τοῦ Σταυρωθέντος (1). Καὶ κατὰ ἄλλον δὲ τρόπον κενοῦται καὶ βλάπτεται ὁ Σταυρός· παραδείγματος χάριν, ἐάν με ἐρωτήσῃ ἕνας Ἕλληνας ἕνα ἐρώτημα θεϊκόν, καὶ ὁποῦ ὑπερβαίνει τὴν τοῦ νοῦ κατάληψιν, ἐγὼ δὲ ἐπιχειρήσω νὰ ἀποδείξω εἰς αὐτὸν τὸ ἐρώτημα ἐκεῖνο ἀπὸ συλλογισμούς, καὶ ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν σοφίαν, βέβαια θέλω ἀδυνατήσω, καὶ δὲν θέλω ἠμπορῶ νὰ τὸ ἀποδείξω· ἐπειδὴ τὸ νόημα ἐκεῖνο ὁποῦ μοι ἐπρόβαλε, δὲν ἠμπορεῖ νὰ παραστήσῃ ὁ λόγος τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας· καὶ ἔτζι ἡ τῆς ἐδικῆς μου ἀποδείξεως ἀδυναμία, θέλει νομισθῆ πῶς εἶναι ἀδυναμία τῆς πίστεως, καὶ ἀκολούθως ὁ πιστευόμενος ὑπ' ἐμοῦ Σταυρός, καὶ ὁ ἐν τῷ Σταυρῷ ἀποθανὼν Χριστός, θέλει κενωθῆ, ἤτοι θέλει λογιασθῆ ὡς ἕνα πρᾶγμα μάταιον, καὶ ἀνωφελές.

18. „Ὁ λόγος γὰρ ὁ τοῦ Σταυροῦ, τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστί“.

Ἐπειδὴ ἦτον τινὲς ἄπιστοι εἰς τὴν Κόρινθον, οἱ ὁποῖοι ἐπεριγέλων τὸν Σταυρόν, καὶ ἔλεγον· ὄντως μωρία εἶναι τὸ νὰ κηρύττῃ τινὰς Θεὸν Ἐσταυρωμένον· διατὶ ἂν ὁ Ἐσταυρωμένος ἦτον Θεός, ἤθελε βοηθήσῃ καὶ ἐκδικήσῃ τὸν ἑαυτόν του, ὅταν ἐσταυρόνετο· ἐκεῖνος δὲ ὁποῦ δὲν ἐδυνήθη νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὸν θάνατον, ἀλλὰ ἀπέθανε, πῶς ἤθελε δυνηθῆ νὰ ἀναστηθῆ ἀπὸ τοὺς νεκρούς; Ἀκόλουθον λοιπὸν ἦτον, ὅτι οἱ ἐκεῖσε Χριστιανοί, νὰ ἀντιστέκοντο εἰς τοὺς ἀπίστους αὐτοὺς μὲ τὴν ἔξω σοφίαν, παραττόμενοι, καὶ μὴ ὑποφέροντες νὰ βλασφημοῦσιν ἔτζι ἐκεῖνοι τὸν Σταυρόν. Λέγει λοιπὸν πρὸς τούτους ὁ Παῦλος ἐδῶ, μὴ σᾶς φαίνεται παράξενον, ἀδελφοί, πῶς οἱ ἄπιστοι βλασφημοῦν τὸν Σταυρόν· διατὶ ἐκεῖνα ὁποῦ ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τοὺς πιστοὺς διὰ σωτηρίαν, αὐτὰ φαίνονται μωρία εἰς τοὺς ἀπίστους, καὶ ἀπολλυμένους· λόγον δὲ τοῦ Σταυροῦ, τὸ κήρυγμα τοῦ Σταυροῦ ὀνομάζει, ἤτοι τοῦ Ἐσταυρωμένου Χριστοῦ.

„Τοῖς δὲ σωζομένοις ἡμῖν, δύναμις Θεοῦ ἐστιν“.

Εἰς ἡμᾶς λέγει τοὺς πιστεύοντας καὶ σωζομένους, εἶναι τὸ κήρυγμα τοῦ Ἐσταυρωμένου, δύναμις τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ καὶ πρὸς τούτοις τὸ κήρυγμα τοῦ Ἐσταυρωμένου φανερόνει καὶ σοφίαν· τὴν μὲν γὰρ δύναμιν φανερόνει, διατὶ ὁ Ἐσταυρωμένος μὲ τὸν θάνατόν του, ἐνίκησε τὸν θάνατον· ἐπειδὴ ὑπερβολὴ δυνάμεως εἶναι, τὸ νὰ πέσῃ τινάς, καὶ πίπτωντας, νὰ δυνηθῆ νὰ νικήσῃ ἐκεῖνον ὁποῦ τὸν ἔρριψε κάτω (2), σοφίαν δὲ φανερόνει, διατὶ ὁ Ἐσταυρωμένος μὲ τοιοῦτον πάνσοφον τρόπον, ἤτοι μὲ τὸ μέσον τοῦ Σταυροῦ, ἔσωσε τοὺς ἀπωλεσμένους.

19.

(1) Ὅτι δὲ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος ἡ χαρίσασα τὰ μεγάλα χαρίσματα εἰς τὸν Παῦλον, ἐχάρισε καὶ τὰ μικρὰ καὶ εὐτελῆ, ὁποῖα ἦτον τὰ ῥητορικὰ σχήματα, ὡς λέγει ὁ Κρητικὸς Φώτιος, ἀνάγνωθι τὰς ὑποσημειώσεις τοῦ „εἴτε διακονίαν, ἐν τῇ διακονίᾳ“. (Ῥωμ. ιβ΄. 7.) καὶ τὰ „εἰ γὰρ καὶ ἰδιώτης τῷ λόγῳ, „ἀλλ' οὐ τῇ γνώσει“. (β΄. Κορ. ιά. 6.) Ὅρα καὶ ἐν τῷ εἰς τὰς ἐντυχομένους προοιμίῳ, κατὰ τὸ τέλος.

(2) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ σοφὸς Κορέσιος λέγει, ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Σταυροῦ, ὄχι μόνον καθ' ἑαυτὴν ἔλαμψεν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ κήρυγμα· ἐπειδὴ ὀλίγοι Ἀπόστολοι, ἁλιεῖς, καὶ πένητες, καὶ ἀμαθεῖς, καὶ ἀγενεῖς Ἰουδαῖοι, ὅλα τὰ Ἔθνη ὑπέταξαν εἰς τὸν Σταυρόν, καὶ ἐνίκησαν τοὺς δαίμονας, τὴν ἁμαρτίαν, τὸν θάνατον, τὸν ᾅδην, τοὺς βασιλεῖς, τοὺς τυράννους, τοὺς Ἕλληνας, τοὺς βαρβάρους, καὶ πᾶσαν θρησκείαν, καὶ πᾶσαν ἀπειλὴν καὶ τιμωρίαν· καὶ ταῦτα πάντα ἐκατόρθωσαν εἰς ὀλίγον καιρόν. Ἀξιάγαστα δὲ εἶναι καὶ τὰ θαυμαστικὰ λόγια ὁποῦ γράφει εἰς τοῦτο ὁ περίφημος νεώτερος Βεννέτιος. „τίνι τρόπῳ οἱ ἁλιεῖς πείθουσι τοὺς πολυθέους Ἐθνικούς „ὅτι εἶναι εἷς μόνος Θεός, καὶ φθάνουσιν εἰς τὸ νὰ καθαρίσωσι τὰς ἐννοίας των, καὶ νὰ τὰς καταστήσωσι „πνευματικάς!.. τίνι τρόπῳ τοὺς μακρύνουσιν ἀπὸ „τὰς αἰσθητὰς ἡδονὰς τῆς αἰσθήσεων, καὶ καθαρίζουσιν ὅλα των τὰ πάθη, καὶ τοὺς καταστάνουν σοφούς, καὶ „πλέον παρὰ σοφούς: τίνι τρόπῳ μάλιστα τοὺς πείθουσι „νὰ προσκυνήσωσιν ἕνα ἄνθρωπον ἠτιμασμένον μὲ τὸν „σταυρικὸν θάνατον, καὶ μεταβάλλουσιν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς

„τῶν

19. „Γέγραπται γάρ· „ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύ„νεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω". (Ἡσ. κθ΄. 14.)

Ἐπειδὴ ὠνόμασεν ἀπολεσμένους τοὺς ἔξω σοφούς, καὶ ῥήτορας, βεβαιόνει τοῦτο καὶ ἀπὸ τὴν Γραφήν, ἤτοι ἀπὸ τὸν Προφήτην Ἡσαΐαν· διότι ἐκεῖνος εἶπεν, ὅτι θέλω ἀπολέσω τὴν σοφίαν τῶν ἔξω σοφῶν, ἤτοι θέλω ἀποδείξω αὐτὴν ἀνωφελῆ καὶ ματαίαν (τὸ ὁποῖον τοῦτο τὸ νὰ ἦναι ἀνωφελής, δὲν εἶναι ἴδιον σοφίας) ἐπειδὴ ἡ σοφία ἐφευρέθη διὰ νὰ ἦναι ὠφέλιμος εἰς τοὺς ἀνθρώπους· καὶ θέλω ἀποβάλω τὴν σύνεσιν ἐκείνων ὁποῦ φαίνονται πῶς νοοῦσι τοὺς κρυφίους λόγους. Τί δὲ εἶναι ἡ σύνεσις, ὅρα εἰς τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „δώῃ γάρ σοι ὁ Κύ„ριος, σύνεσιν ἐν πᾶσι". (β΄. Τιμοθ. β΄. 7.)

20. „Ποῦ σοφός; ποῦ γραμματεύς; ποῦ συζητητὴς τοῦ αἰῶνος τούτου; „οὐχὶ ἐμώρανεν ὁ Θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ Κόσμου τούτου";

Ἀφ' οὗ εἶπε τὸ λόγιον τοῦ Ἡσαΐου, φέρει λοιπὸν καὶ τὴν ἀπόδειξιν ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, κατηγορικὸν μεταχειριζόμενος τὸν λόγον, καὶ ἐλέγχει, τοὺς μὲν Ἕλληνας, μὲ τό, ποῦ σοφός; ἤγουν ποῦ εἶναι φιλόσοφος καὶ ῥήτωρ; τοὺς δὲ Ἰουδαίους, μὲ τό, ποῦ γραμματεύς; συζητητὰς δὲ ὠνόμασεν ἐκείνους ὁποῦ συγχωροῦν τὴν γνῶσιν ὅλων τῶν ὄντων εἰς τὴν ἐδικήν τους ἔρευναν, καὶ τοὺς διαλογισμούς, καὶ νομίζουν πῶς ὅλα τὰ καταλαμβάνουν (1)· διὰ τί λέγει, ὅτι κανένας ἀπὸ τοὺς τοιούτους φιλοσόφους, καὶ γραμματεῖς, καὶ συζητητάς, δὲν ἐδυνήθη νὰ μᾶς σώσῃ· ἀλλ' οἱ ψαράδες καὶ ἰδιῶται μᾶς ἠλευθέρωσαν ἀπὸ τὴν πλάνην καὶ ἀπιστίαν. Τὸ δὲ „ἐμώρανεν ὁ „Θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ Κόσμου" δηλοῖ, ὅτι ἔδειξεν αὐτὴν ὁ Θεὸς πῶς ἦτον ἀνενέργητος, καὶ ἐθεάτρισεν αὐτὴν πῶς ἦτον μωρὰ καὶ ἀνόητος· διὰ τί δὲν ἐδυνήθη νὰ εὕρῃ τὴν ἀληθινὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ.

21. „Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ (2) οὐκ ἔγνω ὁ Κόσμος διὰ „τῆς σοφίας τὸν Θεόν, εὐδόκησεν ὁ Θεὸς διὰ τῆς μωρίας τοῦ „κηρύγματος σῶσαι τοὺς πιστεύοντας".

Ἐδῶ λέγει ὁ Ἀπόστολος τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐμωράνθη ἡ ἔξω σοφία· διότι ἐπειδὴ μὲ τὴν σοφίαν τὴν φαινομένην διὰ μέσου τῶν κτισμάτων, (καὶ ὁ οὐρανὸς γάρ, καὶ ἡ γῆ, καὶ ὅλη ἡ κτίσις κηρύττουσι τὸν Δημιουργὸν μὲ τὴν ἐν αὐτοῖς εὑρισκομένην σοφίαν· ὅθεν εἶπεν ὁ θεῖος Δαβίδ· „πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας". (Ψαλμ. ργ΄.) Καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος· „τί γάρ ἐστι τῶν ὄντων, ὃ μὴ λόγῳ συνέστηκε".) (Λόγῳ β΄. περὶ Υἱοῦ.) ἐπειδή, λέγω, μὲ τὴν ἐν τοῖς κτίσμασι σοφίαν (3), δὲν ἐγνώρισεν ὁ Κόσμος, ἤγουν οἱ τὰ τοῦ Κόσμου φρο-

νοῦν-

„πων τὴν μωρίαν τοῦ σταυροῦ εἰς σοφίαν! τίνι τρόπῳ „οἱ κήρυκες τοῦ Ἐσταυρωμένου πείθουσι τοὺς νέους αὐτῶν „ὀπαδούς, νὰ ἀρνηθῶσι τὰ κοσμικὰ συμφέροντα, καὶ „νὰ ζῶσιν εἰς καταφρόνησιν, εἰς ταπείνωσιν, καὶ εἰς ὄ„νειδος· νὰ καταφρονῶσι πᾶν εἶδος πόνου καὶ τιμωρίας· „νὰ ἀνθίστανται εἰς ὅλους τοὺς πειρασμούς, καὶ νὰ ἐπι„μένωσι μέχρι θανάτου εἰς μίαν διδασκαλίαν, τῆς „ὁποίας αἱ ἀμοιβαὶ εἶναι εἰς τὴν ἄλλην ζωήν! τίνι „τρόπῳ λοιπὸν οἱ ἁλιεῖς τῶν ἰχθύων, κατεστάθησαν „ἁλιεῖς ἀνθρώπων! τίνι τρόπῳ εἰς διάστημα ὀλιγώτε„ρον ἀπὸ πεντήκοντα ἔτη, ἐνηγκαλίσθησαν τὴν νέαν „ταύτην διδασκαλίαν τοσαῦτα διάφορα Ἔθνη! τίνι „τρόπῳ ὁ κόκκος τοῦ σινάπεως ἔγινε δένδρον μέγα! „τίνι τρόπῳ τὸ δένδρον τοῦτο ἐπεσκίασε τόσους τό„πους"! (περὶ Χριστιανισμοῦ, Κεφ. κζ΄.)

(1) Ὁ δὲ Θεοδώρητος συζητητὴν λέγει τὸν τῇ διαλεκτικῇ τέχνῃ ἐξησκημένον.

(2) Ὁ αὐτὸς Θεοδώρητος σοφίαν τοῦ Κόσμου καὶ τοῦ Θεοῦ ἐννοεῖ τὴν εὐγλωττίαν καὶ εὐφράδειαν, ἡ ὁποία λέγεται μὲν τοῦ Θεοῦ, καθ' ὅ,τι ὁ Θεὸς διεμοίρασε τὰς γλώσσας εἰς τὴν Πυργοποιΐαν, καὶ εἰς κάθε γλῶσσαν ξεχωριστοὺς χαρακτῆρας καὶ ἰδιωτισμοὺς ἔδωκε· καθὼς καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν αὐτὸς ἐχάρισε τὴν λαμπρότητα καὶ γλυκύτητα· οἱ δὲ Ἕλληνες μὴ μεταχειρισθέντες αὐτὴν εἰς τὰ πρέποντα, ἀπέδειξαν αὐτὴν δόλωμα καὶ ἄγκιστρον εἰς τὸ νὰ ἀπατοῦν, καὶ νὰ κάμνουν πιθανὰς μὲ αὐτὴν τὰς μυθολογίας τῆς πλάνης των. Ὁ Παῦλος λοιπὸν κατηγορεῖ, ὄχι καθ' ἑαυτὴν τὴν εὐγλωττίαν, ἀλλὰ τὴν εἰς τὴν εὐγλωττίαν κεκρυμμένην ψευδολογίαν, καὶ τὴν κακὴν αὐτῆς μεταχείρισιν.

(3) Τριῶν λογιῶν εἶναι ἡ γνῶσις, καὶ σοφία τοῦ Θεοῦ· α. φυσική, καθὼς ὅταν γνωρίζῃ τινὰς ἀπὸ τὰ κτίσματα τὸν Κτίστην, καὶ ἀπὸ τὴν ἀκολουθίαν καὶ ἕνωσιν τῶν μερῶν τοῦ Κόσμου, γνωρίζῃ πῶς εἶναι ἕνας ὁ τούτου Δημιουργός, καὶ μία ἀρχὴ πάντων, ἄϋλος, ἀ-

κίνη-

πίζοντες, τὸν Θεὸν, μὲ τὸ νὰ ἐμποδίζοντα ἀπὸ τὴν σοφίαν τὴν ἐν τῇ εὐγλωττίᾳ τοῦ λόγου θεωρουμένην· διὰ τοῦτο εὐδόκησεν ὁ Θεὸς, διὰ μέσου τῆς ἁπλότητος, καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ λόγου τοῦ κηρύγματος (ἡ ὁποία ἁπλότης φαίνεται μὲν πῶς εἶναι μωρία, καὶ ἀγνωσία, δὲν εἶναι ὅμως·) διὰ μέσου, λέγω, τῆς ἁπλότητος ταύτης τοῦ κηρύγματος, ἠθέλησεν ὁ Θεὸς νὰ σώσῃ ἐκείνους ὁποῦ πιστεύουν· ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες, εἶχον μὲν διδάσκαλον, ὁποῦ τοὺς ὡδήγει εἰς τὸν Θεὸν, τὴν ἐν τοῖς κτίσμασι θεωρουμένην σοφίαν, ἀλλὰ δὲν ἐγνώρισαν τὸν Θεόν· διὰ τί ἐπρόσεχαν εἰς τὴν ἐν ταῖς λέξεσι, καὶ τῇ εὐγλωττίᾳ θεωρουμένην σοφίαν, ἥτις τῇ ἀληθείᾳ σοφία δὲν εἶναι.

22. „Ἐπειδὴ καὶ Ἰουδαῖοι σημεῖον αἰτοῦσι, καὶ Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσιν“.
23. „Ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον“.

Μὲ τὰ λόγια ταῦτα θέλει νὰ δείξῃ ὁ Παῦλος, ὅτι ὁ Θεὸς τὰ ἐναντία μὲ τὰ ἐναντία ἐκατώρθωσε, καὶ λέγει· ὅταν εἰπῶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους νὰ πιστεύσουν, εὐθὺς ζητοῦν νὰ κάμω σημεῖα καὶ θαύματα, πρὸς βεβαίωσιν ἐκείνων ὁποῦ κηρύττω· ἡμεῖς ὅμως οἱ Ἀπόστολοι κηρύττομεν εἰς αὐτοὺς Χριστὸν ἐσταυρωμένον· τὸ ὁποῖον τοῦτο, ὄχι μόνον δὲν εἶναι ἐπίδειξις σημείων, καὶ θαυμάτων καὶ δυνάμεως, ἀλλὰ, ὅσον κατὰ τὸ φαινόμενον, εἶναι καὶ ἐπίδειξις ἀσθενείας, καὶ ἀδυναμίας· (ἀδυναμίας γὰρ σημάδι φαίνεται κοντὰ εἰς τοὺς ἀπίστους καὶ κοσμικὰ φρονοῦντας, τὸ νὰ ἀποθάνῃ τινὰς μὲ σταυρικὸν θάνατον) ἀλλ' ὅμως μὲ τὴν φαινομένην ταύτην ἀδυναμίαν, καὶ μὲ τοῦτο ὁποῦ φαίνεται ἐναντίον εἰς ἐκεῖνο ὁποῦ αἰτοῦσιν οἱ Ἰουδαῖοι, παρακινοῦνται νὰ πιστεύουν. Τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει πῶς εἶναι μεγάλη ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις, δηλαδὴ τὸ νὰ κατορθόνῃ τὰ ἐναντία μὲ τὰ ἄλλα ἐναντία. Πάλιν ἐὰν εἴπωμεν εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ πιστεύσουν, εὐθὺς ζητοῦν ἀπὸ ἡμᾶς σοφίαν λόγου, καὶ εὐγλωττίαν· ἀλλ' ἡμεῖς καὶ εἰς αὐτοὺς τὸν Ἐσταυρωμένον κηρύσσομεν· καὶ ἀγκαλὰ φαίνεται εἰς αὐτοὺς πῶς εἶναι μωρία, τὸ νὰ κηρύσσωμεν πῶς ὁ Θεὸς ἐσταυρώθη, πείθονται ὅμως εἰς τὸ κήρυγμα αὐτὸ καὶ πιστεύουσι. Καὶ λοιπὸν δὲν εἶναι αὐτὰ μεγαλωτάτης καὶ θεϊκῆς δυνάμεως ἀπόδειξις, τὸ νὰ πείθωνται καὶ Ἰουδαῖοι ὁμοῦ καὶ Ἕλληνες, ὄχι ἀπὸ ἄλλα, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ὁποῦ εἶναι ἐναντία εἰς τὰ πράγματα ὁποῦ αὐτοὶ ἐπιζητοῦν; ναὶ βέβαια.

„Ἰουδαίοις μὲν, σκάνδαλον, Ἕλλησι δὲ, μωρίαν“.

Οἱ Ἰουδαῖοι, λέγει, ἔχουσι σκάνδαλον, καὶ σκόνταμμα τὸν Ἐσταυρωμένον· διὰ τί σκοντάβουσιν εἰς αὐτὸν, λέγοντες· καὶ πῶς δύναται νὰ ἦναι Θεὸς ἐκεῖνος, ὁποῦ ἔτρωγε, καὶ ἔπινε μὲ τοὺς τελώνας καὶ πόρνους, καὶ ἐκεῖνος ὁποῦ τελευταῖον ἐσταυρώθη μὲ τοὺς λῃστάς; Οἱ Ἕλληνες δὲ πάλιν περιγελοῦν τὸ μυστήριον, καὶ τὴν πίστιν τοῦ Ἐσταυρωμένου, ὡς μωρίαν καὶ ἀγνωσίαν· διὰ τί τὸ νὰ σταυρωθῇ ὁ Θεὸς, τοῦτο δὲν καταλαμβάνεται μὲ συλλογισμοὺς, καὶ λογικὰς ἀποδείξεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας οἱ Ἕλληνες ἀποκρεμῶνται, ἀλλὰ μὲ μόνην τὴν ἁπλῆν καὶ ἀπερίεργον πίστιν, καὶ διὰ τί ὁ Χριστιανισμὸς δὲν εἶναι στολισμένος μὲ εὐγλωττίαν, καὶ ῥητορικὴν καλλιέπειαν, εἰς τὴν ὁποίαν αὐτοὶ καυχῶνται.

24.

κίνητος, ἀΐδιος, σοφὴ, δικαία, ἀγαθή· περὶ τῆς ὁποίας ταύτης γνώσεως εἶπεν ὁ Παῦλος εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους· „ὅτι τὰ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως Κόσ„μου, τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται“. (Ῥωμ. α'.) β'. ὑπερφυὴς, ἥτις ἀποκτᾶται διὰ τῆς πίστεως, καθὼς ὅταν γνωρίσῃ τινὰς ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἐν καὶ τριά· ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔγινεν ἄνθρωπος· ὅτι Παρθένος ἐγέννησε, καὶ τὰ λοιπά· καὶ γ'. ἡ μακαρία, ὅταν τινὰς μέλλῃ νὰ βλέπῃ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι πρόσωπον πρὸς πρόσωπον τὸν Θεόν. (παρὰ Κορεσσίῳ) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει ὅτι „τρεῖς σοφίας ἀριθμεῖ ἐδῶ ὁ „Ἀπόστολος· μίαν μὲν, τὴν τοῖς ἀνθρώποις δεδομέ„νην, δι' ἣν λογικοί τε ἐσμὲν, καὶ τῶν πρακτέων τὴν „διάγνωσιν ἔχομεν, καὶ τέχνας καὶ ἐπιστήμας εὑρίσκο„μεν, καὶ Θεὸν γνῶναι δυνάμεθα· δευτέραν δὲ, τὴν „ἐν τῇ κτίσει θεωρουμένην· ὁρῶμεν γὰρ οὐρανοῦ μέ„γεθος, ἡλίου κάλλος, καὶ τὰ ἄλλα· τρίτην δὲ τὴν „διὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐλεύσεως δεικνυμένην, ἣν οἱ ἀ„πιστοῦντες μωρίαν προσαγορεύουσιν“. Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι φυσικὴν γνῶσιν λαβόντες, δὲν ἠθέλησαν διὰ τῆς κτίσεως νὰ ὁδηγηθοῦν εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ Δημιουργοῦ· διὰ τοῦτο ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς, διὰ τῆς καλουμένης ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους μωρίας, ἠλευθέρωσεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν πλάνην, καὶ ἔσωσε.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

24. „Αὐτοῖς δὲ τοῖς κλητοῖς Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι, Χριστὸν Θεοῦ „δύναμιν, καὶ Θεοῦ σοφίαν". (1)

Εἰς μὲν τοὺς ἀπίστους, λέγει, Ἰουδαίους, καὶ Ἕλληνας, σκάνδαλον καὶ μωρία φαίνεται νὰ ἦναι ὁ ἐσταυρωμένος Χριστός· διατὶ δὲν εὑρίσκουσιν εἰς αὐτὸν ἐκεῖνα ὁποῦ αὐτοὶ ζητοῦσι, δηλαδὴ τὰ θαύματα, καὶ τὴν σοφίαν· εἰς δὲ τοὺς ὑπὸ Θεοῦ καλεσμένους εἰς τὴν πίστιν ὡς ἀξίους, τόσον Ἰουδαίους, ὅσον καὶ Ἕλληνας, εἰς αὐτοὺς εὑρίσκεται ὁ ἐσταυρωμένος Χριστὸς, καὶ τὰ δύω ἐκεῖνα ὁποῦ οἱ ἄπιστοι ζητοῦσιν, ἤγουν καὶ τὰ θαύματα, καὶ ἡ σοφία (2). Διότι, τί ζητεῖς ἐσὺ ὦ πιστὲ Ἰουδαῖε; σημεῖα καὶ θαύματα; ἰδοὺ ὁ Χριστὸς ὁποῦ πιστεύεις εἶναι δύναμις Θεοῦ, ἡ ὁποία δύναμις κάμνει τὰ θαύματα. Καὶ σὺ ὦ Ἕλλην, τί ζητεῖς; σοφίαν καὶ εὐγλωττίαν; ἰδοὺ ἔχεις τὸν Χριστὸν ὁποῦ πιστεύεις, ὅστις εἶναι σοφία ἐνυπόστατος τοῦ Πατρός.

25. „Ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ, σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί· καὶ τὸ „ἀσθενὲς τοῦ Θεοῦ, ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί".

Τὸν Σταυρὸν, καὶ τὴν εἰς τὸν Ἐσταυρωμένον πίστιν ὀνομάζει μωρὸν τοῦ Θεοῦ ὁ Ἀπόστολος, διατὶ ἔτζι φαίνεται κοντὰ εἰς τοὺς ἔξω σοφούς· αὐτὸ ὅμως τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ, εἶναι σοφώτερον ἀπὸ τοὺς σοφοὺς τῶν ἀνθρώπων· διατὶ οἱ μὲν σοφοὶ καὶ φιλόσοφοι, κατεγίνηκαν εἰς ψυχρὰ, καὶ ἀνωφελῆ πράγματα· ὁ δὲ Σταυρὸς τὸν Κόσμον ὅλον ἔσωσεν· ὁμοίως καὶ ἀσθενὲς τοῦ Θεοῦ, νομίζεται ὁ σταυρός· διατὶ οἱ ἄπιστοι λογιάζουν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπὸ ἀσθένειαν, καὶ ἀδυναμίαν τοῦ ἐσταυρώθη· ἀλλ᾽ ὅμως τὸ νομιζόμενον αὐτὸ ἀσθενὲς καὶ ἀδύνατον, εἶναι δυνατώτερον ἀπὸ ὅλους τοὺς δυνατοὺς ἀνθρώπους· ὄχι μόνον διατὶ μυριάδες ἀνθρώπων καὶ τυράννων ἐπάσχισαν μὲν νὰ σβύσουν τὸ ὄνομα τοῦτο τοῦ Σταυροῦ, αὐτὸ δὲ αὐθεῖ περισσότερον καὶ ἀκμάζει· ἀλλὰ καὶ διατὶ ὁ δυνατὸς διάβολος ἐδέθη, καὶ ἐνικήθη, ἀπὸ τὸ φαινόμενον τοῦτο ἀσθενὲς καὶ ἀδύνατον τοῦ Σταυροῦ. Ἠμπορεῖς δὲ νὰ νοήσῃς τὰ ἄνω εἰρημένα καὶ ἔτζι· δηλαδὴ ὅτι ἐπὶ Θεοῦ τὸ ὑπέρσοφον λέγεται ἄσοφον, ἤτοι μωρόν· καὶ τὸ ὑπερασθενὲς καὶ ὑπερδύναμον, λέγεται ἀσθενὲς, καὶ ἀδύναμον· καθὼς καὶ τὸ ὑπέρφωτον τοῦ Θεοῦ, λέγεται σκότος καὶ γνόφος· ὑπεροχικῶς δηλαδὴ, τοῦ μωροῦ, καὶ ἀσθενοῦς λεγομένου, καὶ οὐχὶ ἐλλειπτικῶς, καὶ στερητικῶς (3), ἤγουν, ὄχι πῶς δὲν ἔχει σοφίαν καὶ δύναμιν ὁ Θεός· ἀλλ᾽ ὅτι ἡ σοφία, καὶ δύναμίς του, ὑπερέχει κάθε σοφίαν, καὶ δύναμιν τῶν κτισμάτων.

26.

(1) Ὁ Μέγας Βασίλειος ἐν τῷ α΄. κατ᾽ Εὐνομίου, λέγει· „τὴν ἀνείδεον, καὶ ἀσχημάτιστον φύσιν ἐν αὐτῇ „τῇ οὐσίᾳ λείπεται ἔχειν τὴν ὁμοιότητα, καὶ τὸ ἴσον, „μὴ ἐν τῇ τῶν ὄγκων παραμετρήσει, ἀλλ᾽ ἐν τῇ ταυ„τότητι τῆς δυνάμεως· Χριστός, φησι Θεοῦ δύναμις, „καὶ Θεοῦ σοφία, ὅλης τῆς πατρικῆς δυνάμεως ἐνα„ποκειμένης αὐτῷ δηλονότι· ὅθεν, ὅσα περ ἂν βλέ„πῃ τὸν Πατέρα ποιοῦντα, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως „ποιεῖ".

(2) Ὁ δὲ ἀδελφὸς τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, Νύσσης Γρηγόριος „Χριστὸς, φησι, Θεοῦ δύναμις, καὶ Θεοῦ „σοφία· διὰ τούτων πρῶτον τὰς θεοπρεπεῖς ἐννοίας διὰ „τῆς τοῦ Χριστοῦ προσηγορίας μανθάνομεν, δι᾽ ὧν σε„βάσμιον ἡμῖν τὸ ὄνομα γίνεται· ἐπειδὴ γὰρ πᾶσα „ἡ κτίσις, ὅσῃ τε τῇ αἰσθήσει γινώσκεται, καὶ ἡ τῆς „αἰσθητικῆς ὑπερκειμένη κατανοήσεως, δι᾽ αὐτοῦ γέγο„νε, καὶ ἐν αὐτῷ συνέστηκεν, ἀναγκαίως πρὸς τὸν ὁ„ρισμὸν τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας τοῦ τὸ πᾶν ποιή„σαντος, ἡ σοφία τῇ δυνάμει συμπλέκεται..... ὅ„ταν μὲν οὖν πρὸς τὸ μέγεθος τῆς τῶν ὄντων συστά„σεως ἀποβλέψωμεν, τὴν ἄφρασον αὐτοῦ δύναμιν διὰ „τῶν καταλαμβανομένων νοήσωμεν· ὅταν δὲ λογιζώ„μεθα, ὅτι τὰ μὴ ὄντα παρῆλθεν εἰς γένεσιν, τῆς „πολυειδοῦς ἐν τοῖς οὖσι φύσεως διὰ θείου νεύματος οὐ„σιωθείσης, τότε τὴν ἀκατάληπτον σοφίαν τὸν Χρι„στὸν πιστεύομεν". (Λόγ. περὶ τελειότητος, καὶ ὁποῖον „εἶναι χρὴ τὸν Χριστιανόν, Τόμ. γ΄.)

(3) Ὅθεν καὶ ὁ Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ οὕτως ἑρμηνεύει ἐν Κεφ. ζ΄. περὶ θείων ὀνομάτων. „Καὶ τοῦτο ὑπερφυῶς ἐννοήσας ὁ θεῖος ὄντως ἀ„νὴρ, ὁ κοινὸς ἡμῶν, καὶ τοῦ καθηγεμόνος (τοῦ Ἱερο„θέου δηλ.) ἥλιος (ἤτοι ὁ Παῦλος), τὸ μωρὸν τοῦ „Θεοῦ, σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων φησὶν, οὐ μόνον ὅτι „πᾶσα ἀνθρωπίνη διάνοια πλάνη τις ἐστὶ, κρινομένη „πρὸς τὸ σταθερὸν καὶ μόνιμον τῶν θείων καὶ τελειοτάτων „νοήσεων, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ σύνηθές ἐστι τοῖς Θεολόγοις ἀν„τιπεπονθότως τὰ τῆς στερήσεως ἀποφάσκειν· οὕτω καὶ „ἀόρατόν φασι τὰ λόγια τὸ παμφαὲς φῶς· καὶ τὸ πο„λυύμνητον, καὶ πολυώνυμον, ἄρρητον καὶ ἀνώνυμον... „τούτῳ δὴ τῷ τρόπῳ καὶ νῦν ὁ θεῖος Ἀπόστολος ὑ„μνῆσαι λέγεται μωρίαν Θεοῦ, τὸ φαινόμενον ἐν αὐ„τῇ παράλογον, καὶ ἄτοπον, εἰς τὴν ἄρρητον καὶ πρὸ „λόγου παντὸς ἀναγαγὼν ἀλήθειαν".

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

26. „Βλέπετε γὰρ τὴν κλῆσιν ὑμῶν, ἀδελφοὶ, ὅτι οὐ πολλοὶ σο-
„φοὶ κατὰ σάρκα, οὐ πολλοὶ δυνατοὶ, οὐ πολλοὶ εὐγενεῖς". (1)

Στοχασθῆτε, λέγει, καὶ ἐρευνήσατε, ἀδελφοὶ, ἐκείνους ὁποῦ ἐκαλέσθησαν εἰς τὴν πίστιν, καὶ θέλετε εὕρη ὅτι ἀπὸ αὐτοὺς δὲν εἶναι πολλοὶ σοφοὶ κατὰ σάρκα, ἤτοι κατὰ τὸ φαινόμενον, καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον. Δὲν εἶπε δὲ, ὅτι κανένας σοφὸς δὲν ἐπίστευσεν, ἀλλ' ὅτι δὲν ἐπίστευσαν πολλοὶ σοφοί· διότι ἐπίστευσαν καὶ σοφοὶ εἰς τὸν Χριστὸν, καθὼς ἦτον ὁ Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος, καθὼς ἦτον ὁ Ἀπολλὼ, καὶ ὁ Ἀνθύπατος (2), καὶ ἄλλοι, τοὺς ὁποίους κατ' ὄνομα δὲν ἀναφέρω ἐδῶ· ἀλλὰ καὶ δυνατοὶ, ἤγουν ἄνθρωποι ἀξιωματικοὶ, καὶ δύναμιν μεγάλην ἔχοντες, ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν· ὁμοίως ἐπίστευσαν καὶ εὐγενεῖς, ἤτοι ἀπὸ γένος ἀρχοντικὸν καταγόμενοι· πλὴν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς τοιούτους σοφοὺς, καὶ δυνατοὺς, καὶ εὐγενεῖς δὲν ἐπίστευσαν, ἀλλὰ μερικοὶ, οἱ περισσότεροι δὲ ἀπὸ τοὺς πιστεύσαντας, ἦτον ἄσοφοι, καὶ δυσγενεῖς, καὶ ἀδύνατοι. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος εἰς ὅλους τούτους ἔβαλε τὸ „οὐ πολλοί"· ὥστε βλέπε σὺ ὦ ἀναγνῶστα, πῶς ἡ δύναμις τοῦ κηρύγματος τοῦ Χριστοῦ, ἐδίδαξε τοὺς ἰδιώτας καὶ ἀμαθεῖς, τοιαῦτα σοφὰ καὶ ὑψηλὰ δόγματα τῆς πίστεως, καὶ ἀκολούθως, πῶς ἔδειξε τὴν ἔξω σοφίαν, ἕνα πρᾶγμα ἀχρεῖον καὶ μάταιον, ὁμοίως καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Κόσμου, καὶ τὴν εὐγένειαν.

27. „Ἀλλὰ τὰ μωρὰ τοῦ Κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεὸς, ἵνα καταισχύνῃ
„τοὺς σοφούς· καὶ τὰ ἀσθενῆ τοῦ Κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεὸς, ἵνα
„καταισχύνῃ τὰ ἰσχυρά".

Ἀληθῶς, τοῦτο εἶναι μεγαλωτάτη καταισχύνη τῶν Ἑλλήνων, ὅταν αὐτοὶ ἰδοῦν ἕνα Χριστιανὸν εἰς τὸ παζάρι ἀμαθῆ καὶ ἰδιώτην, καὶ τέχνην χονδρὴν καὶ βαναυσικὴν ἐργαζόμενον, νὰ φιλοσοφῇ περὶ Θεοῦ, καὶ τῶν θείων, περισσότερον ἀπὸ αὐτούς· καὶ ὅταν ἰδοῦν ἕνα ἀδύνατον, καὶ ποταπὸν Χριστιανὸν, νὰ ταπεινόνῃ καὶ νὰ ὑπερνικᾷ τοὺς δυνάστας τοῦ Κόσμου, καὶ τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ πλουσίους· τοῦτο δὲ μάλιστα νοεῖται καὶ περὶ τῶν Ἀποστόλων, οἵτινες μωροὶ, ἤτοι ἀμαθεῖς, καὶ ψαράδες ὄντες, ἐνίκησαν καὶ κατῄσχυναν τοὺς σοφούς· καὶ ἀσθενεῖς καὶ ἀδύνατοι ὄντες κατὰ τὸν πλοῦτον, καὶ δόξαν, ἐντροπίασαν τοὺς δυνατοὺς, καὶ ἐνδόξους.

28. „Καὶ τὰ ἀγενῆ τοῦ Κόσμου, καὶ τὰ ἐξουθενημένα ἐξελέξατο ὁ
„Θεὸς, καὶ τὰ μὴ ὄντα, ἵνα τὰ ὄντα καταργήσῃ".

Μὴ ὄντα ὀνομάζει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος, τοὺς μὲν Ἀποστόλους προηγουμένως, ἑπομένως δὲ τοὺς Χριστιανοὺς, ὁποῦ νομίζονται πῶς εἶναι τὸ οὐδὲν, διὰ τὴν δυσγένειαν, καὶ εὐτέλειαν ὁποῦ ἔχουν· ἐξεναντίας δὲ ὄντα ὀνομάζει, τοὺς ἀπίστους ἐκείνους ὁποῦ φαίνονται εἰς τὸν Κόσμον πῶς εἶναι τὰ ὄντως ὄντα, διὰ τὴν εὐγένειαν, καὶ ἀξίαν τους (3)· ὅθεν ὁ Θεὸς διὰ νὰ δείξῃ τοὺς ἀπίστους τούτους ἀργοὺς καὶ ματαίους, τούτου χάριν ἐδιάλεξε τοὺς μηδὲν ὄντας Ἀποστόλους, καὶ Χριστιανούς.
Α-

(1) Παρὰ δὲ τῷ Οἰκουμενίῳ ἐρωτηματικῶς ἀναγινώσκεται τὸ ῥητὸν, ἤτοι δὲν ἦτον πολλοὶ σοφοὶ κατὰ τὴν τοῦ Κόσμου σοφίαν; δὲν ἦτον πολλοὶ δυνατοὶ, δὲν ἦτον πολλοὶ εὐγενεῖς; ναὶ ἦτον· ἀλλὰ τούτους δὲν ἐδιάλεξεν ὁ Θεὸς, οὐδὲ οὗτοι ἔγιναν μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ ἔγιναν μαθηταί τοῦ καὶ ἐδιαλέχθησαν οἱ ἄσοφοι καὶ ἀδύνατοι, καὶ ἀγενεῖς Ἀπόστολοι, καὶ διὰ μέσου αὐτῶν ἐκαλέσθητε καὶ ἐσεῖς ὅλοι εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ. Φαίνεται δὲ ὅτι ἐλλιπῆ εἰσι τὰ λόγια ταῦτα τοῦ Παύλου· ἀναπληροῦνται δὲ τυχὸν οὕτω· „Βλέπετε γὰρ τὴν „κλῆσιν ὑμῶν ἀδελφοὶ, ὅτι οὐ πολλοὶ σοφοὶ ἐκλήθη„σαν καὶ ἐξελέχθησαν, οὐ πολλοὶ δυνατοὶ, καὶ τὰ ἑξῆς".

(2) Ὁ Ἀνθύπατος οὗτος εἶναι Σέργιος Παῦλος, ὁ εἰς τὴν Πάφον τῆς Κύπρου εὑρισκόμενος, ὁ συνετὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ, ὁ πιστεύσας εἰς τὸν Κύριον διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ Παύλου, ὅταν Ἐλύμας ὁ μάγος ἀντιστέκετο εἰς αὐτὸν, καθὼς ἀναφέρουσιν αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων. (Κεφ. ιγ΄. 7.)

(3) Ὁ δὲ Μέγας Βασίλειος ὑψηλότερον ἑρμηνεύει τὰ μὴ ὄντα ἐν τῷ β΄. Λόγῳ κατ' Εὐνομίου· οὕτω γὰρ λέγει· „Κύριος γάρ που καὶ ἑτέρωθι ὁ αὐτὸς οὗτος Ἀ„πόστολος, (ὁ Παῦλος δηλ.) ὁ ἐν Πνεύματι Θεοῦ „λαλῶν, μὴ ὄντα ὀνομάζει τὰ Ἔθνη διὰ τὸ τῆς γνώ„σεως τοῦ Θεοῦ ἐστερῆσθαι, εἰπών· „ὅτι τὰ μὴ ὄντα ἐξε„λέξατο ὁ Θεός· ἐπειδὴ γὰρ ὢν, καὶ ἀλήθεια, καὶ ζωὴ „ὁ Θεὸς, οἱ τῷ Θεῷ τῷ ὄντι μὴ ἡνωμένοι κατὰ „τὴν πίστιν, τῇ δὲ ἀνυπαρξίᾳ τοῦ ψεύδους οἰκειωθέν„τες διὰ τῆς περὶ τὰ εἴδωλα πλάνης, εἰκότως, οἶ„μαι, διὰ τὴν στέρησιν τῆς ἀληθείας, καὶ τὴν ἀπὸ „τῆς ζωῆς ἀλλοτρίωσιν, μὴ ὄντες προσηγορεύθησαν".

Ἀκούοντας δὲ ἐσύ, ὦ ἀναγνῶστα, πῶς ἐδιάλεξεν ὁ Θεός, μὴ νοήσῃς ἔτζι ἁπλῶς τὸ πρᾶγμα, ἤγουν πῶς ὁ Θεὸς ἔκαμεν ἔργον του, τὸ νὰ δεχθῇ μὲν εἰς τὴν πίστιν τοὺς δυτελεῖς, καὶ ἀμαθεῖς, νὰ ἀποδιώξῃ δὲ τοὺς ἐνδόξους καὶ σοφούς· ὄχι· ἀλλὰ νόησον ὅτι, ἐπειδὴ καὶ οἱ ἔνδοξοι, καὶ σοφοὶ ἄνθρωποι τοῦ Κόσμου, ὑπερηφανεύοντο εἰς τὴν δόξαν, καὶ τὴν σοφίαν τους, καὶ δι᾽ αὐτὰ δὲν ἐδέχοντο τὸ κήρυγμα τῆς πίστεως· διὰ τοῦτο οἱ δυτελεῖς, καὶ ἄσοφοι, ὡς ταπεινοὶ καὶ μὴ ὑπερηφανευόμενοι, ἐφάνηκαν εἰς τὸν Θεὸν ἐπιτηδειότεροι διὰ νὰ δεχθῶσι τὴν πίστιν.

29. „Ὅπως μὴ καυχήσηται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ".

Διὰ τοῦτο, λέγει, ἐδιάλεξε τοὺς δυτελεῖς, καὶ ἀμαθεῖς ὁ Θεός, καὶ κατήργησε τοὺς ἐνδόξους, καὶ σοφούς, διὰ νὰ ταπεινώσῃ τὸν τῦφον καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων ὁποῦ φρονοῦν τὰ τοῦ Κόσμου (1), καὶ νὰ καταπείσῃ αὐτοὺς νὰ ἀφιερόνουν καὶ δόξαν, καὶ σοφίαν, καὶ ὅλα των τὰ πάντα εἰς τὸν Θεὸν (2), καὶ ἔμπροσθεν ἀνθρώπου νὰ μὴ καυχῶνται πῶς εἶναι κάποιόν τι.

Καὶ λοιπὸν πῶς ἐσεῖς, ὦ Κορίνθιοι, καυχᾶσθε εἰς τὴν δόξαν, καὶ δύναμιν, καὶ σοφίαν σας; Βλέπε δέ, ἀγαπητέ, ὅτι εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, ὅπως μὴ καυχήσηται πᾶσα σάρξ· ὅθεν καλῶς εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι διὰ τὴν καύχησιν, καὶ ὑπερηφάνειάν τους, ἀνάξιοι ἔγιναν τοῦ κηρύγματος τῆς πίστεως, ὅσοι ἔμειναν εἰς τὴν ἀπιστίαν.

30. „Ἐξ αὐτοῦ δὲ ὑμεῖς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ".

Τὸ „ἐξ αὐτοῦ" ὁποῦ γράφει ὁ Παῦλος ἐδῶ, μὴ νοήσῃς πῶς λέγεται διὰ τὴν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι δημιουργίαν· ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκ τοῦ κακῶς εἶναι, εἰς τὸ εὖ εἶναι ἀνακάλεσιν καὶ νεουργίαν. Τὸ νόημα δὲ τοῦ λόγου εἶναι τοιοῦτον· ἐσεῖς οἱ Χριστιανοὶ ἐγεννήθητε πνευματικῶς ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ἐγίνετε τέκνα καὶ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἤτοι διὰ μέσου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἐπειδὴ ἀνωτέρω εἶπεν, ὅτι τὰ ἀγενῆ, ἤγουν τοὺς ἀπὸ γένος ταπεινὸν καὶ δυτελὲς καταγομένους ἐδιάλεξεν ὁ Θεός, διὰ τοῦτο λέγει ἐδῶ εἰς παρηγορίαν τους, ὅτι αὐτοὶ εἶναι εὐγενέστεροι ἀπὸ ὅλους τοὺς εὐγενεῖς τοῦ Κόσμου, διὰ τὶ ἀπόκτησαν Πατέρα τους τὸν Θεόν.

„Ὃς ἐγενήθη ἡμῖν σοφία ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη τε, καὶ ἁγιασμός, καὶ „ἀπολύτρωσις".

Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, λέγει, οὗτος, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου ἐγίναμεν τέκνα Θεοῦ, αὐτός, καθ᾽ ὃ μὲν σοφία, μᾶς ἔκαμε σοφούς, καθ᾽ ὃ δὲ ἁγιασμός, μᾶς ἔκαμεν Ἁγίους, καθ᾽ ὃ δικαιοσύνη, μᾶς ἔκαμε δικαίους, καὶ καθ᾽ ὃ ἀπολύτρωσις, μᾶς ἔκαμεν ἐλευθέρους· καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ὁποῦ εἴμεθα πρότερον μωροί, μᾶς ἔκαμε σοφούς, ἀπὸ ἐκεῖ ὁποῦ εἴμεθα ἀκάθαρτοι, μᾶς ἔκαμεν ἁγίους, ἀπὸ ἐκεῖ ὁποῦ εἴμεθα ἁμαρτωλοί, μᾶς ἔκαμε δικαίους· καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ὁποῦ εἴμεθα σκλάβοι εἰς τὸν διάβολον, καὶ τὴν ἁμαρτίαν, μᾶς ἔκαμεν ἐλευθέρους. Δὲν εἶπε δέ, ὅτι μᾶς ἐσόφισεν ὁ Χριστός, καὶ μᾶς ἐδικαίωσε, καὶ μᾶς ἁγίασε, καὶ μᾶς ἠλευθέρωσεν· ἀλλὰ πῶς αὐτὸς ἔγινεν εἰς ἡμᾶς σοφία, καὶ δικαιοσύνη, καὶ ἁγιασμός, καὶ ἀπολύτρωσις, διὰ νὰ φανερώσῃ μὲ τὰ λόγια ταῦτα, τὴν πλουσιότητα καὶ ἀφθονίαν τῶν χαρισμάτων τούτων ὁποῦ μᾶς ἔδωκε· καὶ ὡσὰν νὰ ἔλεγεν, ὅτι ὁ Χριστὸς τὸν ἑαυτόν του ὅλον ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς. Ἐπειδὴ δὲ εἶπε μεγάλα πράγματα διὰ τὸν Υἱόν, διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσε τὸ „ἀπὸ Θεοῦ"· διὰ νὰ μὴ νομίσῃς ἐσὺ ὁ ἀναγινώσκων, πῶς εἶναι ἀγέννητος ὁ Υἱός, ἀλλὰ διὰ νὰ νοήσῃς πῶς ἔχει αἰ-

---

(1) Ἐπειδὴ γὰρ τρία πράγματα θαυμάζει ὁ Κόσμος, σοφίαν, δύναμιν, καὶ εὐγένειαν, διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς κατεφρόνησε ταῦτα ἐν τῷ καιρῷ τῆς κλήσεως.

(2) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος παραιτήσας τὰ Ἑλληνικὰ μαθήματα, καὶ ὅλην τὴν ἐξωτερικὴν φιλοσοφίαν, τὰ ἔρριψεν ὅλα ἔμπροσθεν τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὰ ἀφιέρωσεν εἰς αὐτόν, καθὼς τὸ λέγει μόνος εἰς τὰ καθ᾽ ἑαυτὸν ἔπη·

„Μοῦνον ἐμοὶ φίλον ἔσκε λόγων κλέος, οὓς συνά-
„γειραν
„Ἀντολίη, Δύσις τε, καὶ Ἑλλάδος εὖχος Ἀθῆ-
„ναι
„Τοῖς ἔπι πόλλ᾽ ἐμόγησα πολὺν χρόνον· ἀλλὰ
„καὶ αὐτοὺς
„Πρηνέας ἐν δαπέδῳ, Χριστοῦ προπάροιθεν ἔ-
„θηκα.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

αἰτίαν καὶ ἀρχὴν τοῦ τὸν Πατέρα. Βλέπε δὲ τάξιν, ὦ ἀναγνῶστα· πρῶτον, ὁ Χριστὸς μᾶς ἔκαμε σοφοὺς, ἐπειδὴ μᾶς ἠλευθέρωσεν ἀπὸ τὴν πλάνην τῆς εἰδωλολατρείας, καὶ μᾶς ἐδίδαξε τὴν ἀλήθειαν τῆς θεογνωσίας· δεύτερον, μᾶς ἔκαμε δικαίους, μὲ τὸ νὰ μᾶς ἐχάρισε τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν μας· τρίτον, μᾶς ἔκαμεν ἁγίους, διὰ τοῦ Ἁγίου τοῦ Πνεύματος· καὶ ἔτζι ὕστερα ὕστερα μᾶς ἐχάρισε τελείαν ἐλευθερίαν ἀπὸ ὅλα τὰ κακά· ὥστε, χρέος ἔχομεν νὰ εἴμεθα ὅλοι δοῦλοι οἰκεῖοι μόνου τοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν μόνον νὰ εἴμεθα ἀφιερωμένοι.

31. „Ἵνα (1) καθὼς γέγραπται· „ὁ καυχώμενος, ἐν Κυρίῳ καυ-„χάσθω“. (ά. Βασιλ. β΄. 10. Ἱερ. θ΄. 23.)

Ὅλα αὐτὰ, λέγει, ἔγιναν, διὰ νὰ μὴ νομίζῃ τινὰς τὸν ἑαυτόν του πῶς εἶναι κἄποιόν τι, μηδὲ νὰ καυχᾶται εἰς τὸν ἑαυτόν του, ἢ εἰς ἄλλον τινά· ἀλλὰ εἰς μόνον τὸν Θεὸν, ὁποῦ μᾶς ἐχάρισε τόσα πνευματικὰ χαρίσματα. Καὶ λοιπὸν πῶς ἐσεῖς οἱ Κορίνθιοι ὑπερηφανεύεσθε, καὶ καυχᾶσθε εἰς τὸν ἑαυτόν σας, καὶ εἰς ἀνθρώπους διδασκάλους (2);

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

1. „Κἀγὼ ἐλθὼν πρὸς ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, ἦλθον οὐ καθ᾽ ὑπεροχὴν „λόγου, ἢ σοφίας, καταγγέλλων ὑμῖν τὸ μαρτύριον τοῦ Θεοῦ“.

Ὄχι μόνον, λέγει, οἱ μαθηταὶ τοῦ Εὐαγγελίου ἐδιαλέχθησαν ἄσοφοι, καὶ ἀδύνατοι, καὶ ἀπὸ γένος εὐτελές· ἀλλὰ καὶ ἐγὼ ὁ κήρυξ τοῦ Εὐαγγελίου, δὲν ἦλθον εἰς Κόρινθον ἑτοιμασμένος, καὶ ἁρματωμένος μὲ λόγους εὐγλώττους, καὶ ῥητορικοὺς, οὐδὲ ἐκήρυξα εἰς ἐσᾶς μὲ ἀνθρωπίνην σοφίαν, τὸ μαρτύριον, ἤτοι τὸ πάθος, καὶ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ. Βλέπε δὲ, ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι ἀγκαλὰ καὶ ὁ κήρυξ ἦτον ἄσοφος, καὶ ἰδιώτης· ἀγκαλὰ καὶ τὸ κηρυττόμενον ἦτον θάνατος, καὶ σταυρός· μ᾽ ὅλον τοῦτο αὐτὰ ἐνίκησαν τὸν Κόσμον, καὶ ἔσωσαν αὐτόν. Λοιπὸν φανερὸν εἶναι, ὅτι ἡ ταῦτα κατορθώσασα δύναμις, ἄῤῥητος ἦτον, καὶ θεϊκή. Ἀλλ᾽ ἤθελεν ἀπορήσῃ τινάς· ἄραγε, ἐὰν ὁ Παῦλος ἤθελεν, ἐδύνετο νὰ ὑπάγῃ εἰς τοὺς Κορινθίους, μὲ σοφίαν, καὶ εὐγλωττίαν; καὶ ἀποκρινόμεθα, ὅτι αὐτὸς μὲν δὲν ἐδύνετο, διατὶ ἦτον ἰδιώτης καὶ ἀμαθὴς τῶν ἔξωθεν λόγων (3), ὁ δὲ Χριστὸς ὁ ἐν τῷ Παύλῳ λαλῶν, καὶ τὰ μεγαλίτερα εἰς αὐτὸν χαρισάμενος, ἐδύνατο· ἀλλ᾽ ὅμως δὲν συνέφερεν εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, διατὶ περισσότερον δοξάζεται ὁ Χριστὸς, ὅταν νικᾷ μὲ τὴν ἰδιωτείαν, καὶ τὸν ἁπλοϊκὸν λόγον τοῦ Παύλου, παρὰ ὁποῦ ἤθελε δοξασθῇ, ἐὰν ἐνίκα μὲ τὴν σοφίαν, καὶ εὐγλωττίαν τοῦ Δημοσθένους.

2. „Οὐ

(1) Σημείωσαι ὅτι τὸ, ἵνα, παρὰ τῷ Θεοδωρήτῳ οὐχ εὑρίσκεται· ἴσως δὲ ἔξωθεν νοεῖται τὸ „ἵνα πᾶς „ἐν Κυρίῳ καυχᾶται, καθὼς γέγραπται“ καὶ τὰ ἑξῆς· ὥστε, ἢ περιττόν ἐστι τὸ, ἵνα· ἢ ἔξωθεν ἐλλείπουσι τὰ ἀνωτέρω.

(2) Διατί δὲ ἡ μὲν Ἁγία Γραφὴ προστάζει· „μὴ καυχᾶσθε καὶ μὴ λαλεῖτε ὑψηλὰ εἰς ὑπεροχήν“. (ά. Βασιλ. β΄. 3.) ὁ δὲ Παῦλος λέγει· „ὁ καυ-„χώμενος ἐν Κυρίῳ καυχάσθω“. (β΄. Κορ. ιά. 17.) ἢ, ἀνίσως ἡ Ἁγία Γραφὴ συγχωρῇ νὰ καυχᾶται τινὰς εἰς τὸν Θεὸν, κατὰ τὸ ῥητὸν τοῦτο τῆς Ἄννης, καὶ τοῦ Ἱερεμίου· διατί ὁ Παῦλος ὀνομάζει ἄφρονα τὸν ἑαυτόν του διατί ἐκαυχήθη; „γέγονα γάρ φησιν ἄφρων „καυχώμενος“. (β΄. Κορ. ιά. 11.) Πρὸς ταῦτα λοιπὸν ἀποκρινόμεθα, ὅτι προηγουμένως μὲν, δὲν πρέπει ποτὲ ὁ ἄνθρωπος νὰ καυχᾶται· ἀφροσύνης γὰρ τοῦτο καὶ ὑπερηφανίας εἶναι σημεῖον· ἀνίσως ὅμως καὶ λάβῃ ἀνάγκην νὰ καυχηθῇ, καθὼς ὁ Παῦλος τοιαύτην ἀνάγκην ἔλαβε, τότε ἐν Κυρίῳ πρέπει νὰ καυχᾶται· ἡ δὲ ἐν Κυρίῳ καύχησις εἶναι, κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον, ὅταν τις τὰ κατορθώματα καὶ ἀρετάς του, δὲν τὰ ἀφιερόνῃ εἰς τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ εἰς τὸν Θεὸν λέγων· „πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ“. (Φιλιπ. δ΄. 13.) Ἡ δὲ ἐμποδισμένη καύχησις εἶναι δύω λογιῶν κατὰ τὸν αὐτὸν Βασίλειον· ἢ καθ᾽ ὃ ὁ ἁμαρτωλὸς καυχᾶται εἰς τὰς κακίας του, κατὰ τὸ „ἐ-„παινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυ-„χῆς αὐτοῦ“· καὶ κατὰ τὸ „τί ἐγκαυχᾷ ἐν κακίᾳ ὁ „δυνατός“; ἢ καθ᾽ ὃ ὁ ἄνθρωπος κάμνει τὰς ἀρετὰς διὰ νὰ τὸν ἐπαινοῦσιν οἱ ἄνθρωποι, καυχώμενος καὶ αὐτὸς εἰς αὐτάς· κατὰ τὸ „πάντα δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν „ποιοῦσι πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις“· οἱ τοιοῦτοι δὲ εἶναι καὶ ἱερόσυλοι, καθ᾽ ὅ,τι οἰκειοποιοῦνται τὰς δωρεὰς καὶ χάριτας τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν χρεωστουμένην δόξαν εἰς τὸν Θεὸν, αὐτοὶ τὴν ἁρπάζουν εἰς τὸν ἑαυτόν τους. (Ὅρ. κατ᾽ Ἐπιτ. σμζ΄.) Ὅρα καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ „γέγονα ἄφρων καυχώμενος“.

(3) Ὅτι δὲ ὁ Παῦλος εἶχε μὲν εὐγλωττίαν, ὄχι ὅμως κατὰ τέχνην, καὶ μάθησιν καὶ σπουδὴν, ὅρα εἰς τὸ ιά. Κεφ. τῆς β΄. πρὸς Κορινθ. στίχ. 6. ἐν τῇ ὑποσημειώσει. Ὅρα ὁμοίως καὶ εἰς τὸ ιβ΄. Κεφ. τῆς πρὸς Ῥωμαίους στίχ. 7. ἐν τῇ ὑποσημειώσει. Ὅρα καὶ ἐν τῷ τέλει τοῦ πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας προοιμίου εἰς τὴν ἀρχήν.

2. „Οὐ γὰρ ἔκρινα τοῦ εἰδέναι τι ἐν ὑμῖν, εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ „τοῦτον ἐσταυρωμένον“.

Καὶ ὁ Χριστὸς, λέγει, τοῦτο ἤθελε, τὸ νὰ εἶμαι ἐγὼ ἰδιώτης καὶ ἀμαθὴς τῆς ἔξω σοφίας, καὶ ἀγλωττίας· καὶ ἐγὼ δὲ τοῦτο ἔκρινα πῶς εἶναι καλὸν, τὸ νὰ μὴν ἠξεύρω κανένα μάθημα τῆς ἔξω παιδείας, εἰ μὴ μόνον νὰ ἠξεύρω, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐσταυρώθη, καὶ τοῦτον νὰ κηρύττω εἰς ἐσᾶς. (1)

3. „Καὶ ἐγὼ ἐν ἀσθενείᾳ, καὶ ἐν φόβῳ, καὶ ἐν τρόμῳ πολλῷ ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς“.

Ὄχι μόνον, λέγει, ἐγὼ ἦλθον εἰς ἐσᾶς τοὺς Κορινθίους εὐτελὴς κατὰ τὸν λόγον· ἀλλὰ καὶ διέτριψα εἰς ἐσᾶς μὲ ἀσθένειαν, καὶ φόβον, καὶ τρόμον, ἤτοι διωκόμενος, καὶ πειραζόμενος, καὶ ἀπὸ φόβους μυρίους συνεχόμενος· πολλοὺς γὰρ πειρασμοὺς ἔπαθεν ὁ μακάριος Παῦλος κηρύττωντας εἰς τὴν Κόρινθον, ὡς αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων δηλοῦσι (2), διὰ τί καὶ ὁ Παῦλος, εἰ καὶ Παῦλος ἦτον, ὅμως ὡς ἄνθρωπος, ἐφοβεῖτο καὶ αὐτὸς τοὺς κινδύνους, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, καὶ ἔτρεμεν αὐτούς· ὅθεν καὶ μεγαλίτερος ἔπαινος πρέπει εἰς αὐτόν· διὰ τί, ἀγκαλὰ καὶ εἶχε τὴν αὐτὴν ἀσθενῆ φύσιν μὲ ἡμᾶς, ὅμως ὑπερέβη τὴν φύσιν διὰ τὴν ἀνδρείαν προαίρεσιν ὁποῦ εἶχε. Λέγει δὲ αὐτὰ ὁ Παῦλος, διὰ νὰ δείξῃ τὴν εἰς αὐτὸν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἀγκαλὰ καὶ ἦτον τόσα πράγματα ὁποῦ τὸν ἐμπόδιζον, πλὴν ὑπερίσχυσε μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐταπείνωσε τὴν ὑπερηφάνειαν τῶν Κορινθίων, οἵτινες ἤλπιζον, καὶ ἐθάρρουν εἰς τὴν σοφίαν, καὶ πλοῦτον, καὶ δύναμίν τους.

4. „Καὶ ὁ λόγος μου καὶ τὸ κήρυγμά μου, οὐκ ἐν πειθοῖς ἀνθρωπίνης „σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως“.

Δὲν ἦτον, λέγει, τὸ κήρυγμά μου σεσοφισμένον, μὲ πιθανότητα τοῦ ἔξω λόγου, καὶ εὐγλωττίαν, ἀλλὰ μὲ ἀπόδειξιν Πνεύματος, ἤτοι τὸ κήρυγμά μου εἶχεν ἀπόδειξιν αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· ἕνα μὲν, διὰ τί τὸ Ἅγιον Πνεῦμα μὲ κάποιον ἄρρητον τρόπον, ἐπροξένει πίστιν καὶ συγκατάθεσιν εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀκουόντων, μὲ τὸ νὰ ἐγέμοζεν ἀπὸ θείαν χάριν τὸν λαλούμενον λόγον μου (3)· καὶ ἄλλο δὲ, διὰ τί καὶ σημεῖα ἐποίει καὶ θαύματα· τοῦτο γὰρ θέλει νὰ εἰπῇ τὸ, δυνάμεως, ὁποῦ λέγει ἀκολούθως· διότι μεγαλωτάτη ἀπόδειξις εἰς τὸ νὰ πιστεύσῃ τινὰς εἶναι, τὸ νὰ βλέπῃ νεκροὺς, νὰ ἀνασταίνονται· τυφλοὺς, νὰ βλέπωσι· λεπροὺς,

νὰ

---

(1) Ὁ δὲ θεοφόρος Μάξιμος οὕτως ἑρμηνεύει τὸ ῥητὸν τοῦτο· „Εἰ ἐσταυρώθη δι' ἡμᾶς ἐξ ἀσθενείας ὁ τοῦ „Θεοῦ Λόγος, καὶ ἠγέρθη ἐκ δυνάμεως Θεοῦ, (β'. Κο„ρινθ. ιγ'. 4.) δηλονότι πνευματικῶς δι' ἡμᾶς ἀεὶ „τοῦτο ποιεῖ, καὶ πάσχει, ὡς πάντα γινόμενος, ἵνα σώ„σῃ τοὺς πάντας. οὐκοῦν καλῶς ὁ θεῖος Ἀπόστολος ἐν „τοῖς Κορινθίοις ἀσθενοῦσιν, οὐδὲν ἔκρινεν εἰδέναι, „εἰ μὴ Χριστὸν Ἰησοῦν, καὶ τοῦτον Ἐσταυρωμένον. Ἐφε„σίοις δὲ γράφει τελείοις οὖσι, τὸ „συνήγειρε, καὶ συν„εκάθισεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χρι„στῷ, (Ἐφ. β'. 6.) κατὰ τὴν ἀναλογοῦσαν ἑκάστῳ δύ„ναμιν τὸν Θεοῦ Λόγον γίνεσθαι φάσκων. σταυροῦται τοί„νυν τοῖς πρὸς εὐσέβειαν πρακτικῶς εἰσαγομένοις, τὰς „ἐμπαθεῖς αὐτῶν τῷ θείῳ φόβῳ προσηλῶν ἐνεργείας· „ἀνίσταται δὲ καὶ ἄνεισιν εἰς οὐρανοὺς, τοῖς ὅλον τὸν „παλαιὸν ἀπεκδυσαμένοις ἄνθρωπον . . . καὶ ὅλον τὸν „νέον ἐνδυσαμένοις“. (Κεφ. κζ'. τῆς β'. Ἑκατοντ. τῶν Θεολογικ.)

(2) Διὰ τί κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον ἀσθένειαν ὁ Παῦλος πολλαχοῦ ὀνομάζει, τοὺς διωγμοὺς, καὶ τὰς θλίψεις καὶ πειρασμούς· οἷο καὶ ἀλλαχοῦ λέγει· „τὴν „ἀσθένειαν τὴν ἐν σαρκί μου οὐκ ἐξουδενώσατε“. (β'. Κορ. ιά. 30.) Καὶ πάλιν· „εἰ καυχᾶσθαι δεῖ, τὰ „τῆς ἀσθενείας μου καυχήσομαι“. Ποίας ὦ μακάριε Παῦλε; „ὁ Ἐθνάρχης φησὶν Ἀρέτα τοῦ Βασιλέως ἐφρού„ρει τὴν Δαμασκηνῶν πόλιν πιάσαι με θέλων“. (β'. Κορ. ιά. 32.) Καὶ πάλιν· „δι' ὃ εὐδοκῶ ἐν ἀσθε„νείαις“· εἶτα λέγων ποίας; ἐπήγαγεν· „ἐν ὕβρε„σιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν στενοχωρίαις“. (β'. Κορινθ. ιβ'. 10.)

(3) Διὰ τοῦτο λέγει καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος· „τὸ „ἁπλοῦν τῆς πίστεως, ἰσχυρότερόν ἐστι τῶν λογικῶν ἀπο„δείξεων· ὥσπερ γὰρ τῶν ἐπὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς προκει„μένων, κρείττων ἐφάνη τῆς ἀντιλογίας ἡ πεῖρα· οὕ„τω καὶ ἐπὶ τῶν ὑπεραναβεβηκότων δογμάτων, κρείττων „ἡ πίστις ἔσω τῆς διὰ τῶν λογισμῶν καταλήψεως· εἰ „γὰρ μέλλοιμεν ἅπαντα τῇ καταλήψει μετρεῖν, καὶ τὸ „τοῖς λογισμοῖς ἀπερίληπτον, μηδὲ εἶναι τοπαράπαν „ὑπολαμβάνειν, οἰχήσεται μὲν ὁ τῆς πίστεως θεσμὸς, „οἰχήσεται δὲ ὁ τῆς ἐλπίδος μισθός“. Καὶ ὁ Μέγας

Ἀ-

νὰ καθαρίζωνται, καὶ ἄλλα ὅμοια νὰ γίνωνται θαύματα· ἐπειδὴ δὲ καὶ ἀπὸ τοὺς δαίμονας γίνονται δυνάμεις, καὶ θαύματα ἀπατηλὰ, καὶ κατὰ φαντασίαν, τούτου χάριν ὁ Ἀπόστολος πρότερον εἶπε τὸ „Πνεύματος“ καὶ ὕστερον εἶπε τὸ „δυνάμεως“· διὰ νὰ φανερώσῃ, ὅτι αἱ ὑπὸ τοῦ Παύλου γινόμεναι δυνάμεις, καὶ τὰ θαύματα, τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἦτον ἐνέργειαι· ἠμπορεῖς δὲ νὰ νοήσῃς τὸ „δυνάμεως“ καὶ κατὰ ἄλλον τρόπον· ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ἀνωτέρω, ὅτι δὲν ἦλθον μὲ σοφίαν εἰς ἐσᾶς, ἀλλὰ μὲ ἀσθένειαν· ἐναντίον μὲν εἰς τὴν σοφίαν, ἔβαλε τὴν ἀπόδειξιν τοῦ Πνεύματος· ἐναντίον δὲ εἰς τὴν ἀσθένειαν, ἔβαλε τὴν δύναμιν, ἤτοι, καὶ μ' ὅλον ὁποῦ ἐγὼ ἐδιωκόμην, καὶ ἐδερνόμην ἀπὸ τοὺς ἀπίστους, ὅμως μὲ αὐτὰ πλέον δυνατώτερος ἐφαινόμην· τὸ ὁποῖον τοῦτο εἶναι μεγαλωτάτη ἀπόδειξις, ὅτι ἦτον θεῖον τὸ κήρυγμά μου.

5. „Ἵνα ἡ πίστις ὑμῶν μὴ ᾖ ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν δυνάμει Θεοῦ“.

Σοφίαν ἀνθρώπων τὴν πιθανολογίαν, καὶ τὴν εὐγλωττίαν ὀνομάζει ἐδῶ ὁ Παῦλος· δύναμιν δὲ Θεοῦ, ὡς ἀνωτέρω ἀπεδείχθη, ὀνομάζει τὴν ἐνδυνάμωσιν τῶν ἀσθενῶν καὶ διωκομένων, καὶ τὴν τῶν θαυμάτων ἐνέργειαν, τὰ ὁποῖα ταῦτα ἐσύστησαν, λέγει, τὴν πίστιν σας, ὦ Κορίνθιοι, καὶ ὄχι ἡ ῥητορικὴ πιθανότης, καὶ εὐγλωττία. (1)

6. „Σοφίαν δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις· σοφίαν δὲ οὐ τοῦ αἰῶνος „τούτου, οὐδὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν καταργουμένων“.

Μωρίαν μὲν ἀνωτέρω ὠνόμασεν ὁ Παῦλος τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, καθὼς καὶ οἱ Ἕλληνες ἔτζι τοῦτο ὠνόμαζον· ἐπειδὴ δὲ πάλιν ἀπέδειξε διὰ τῶν πραγμάτων, ὅτι ἡ ἀληθινὴ σοφία, τὸ κήρυγμα τοῦτο εἶναι· τούτου χάριν ἐδῶ θαρρεῖ, καὶ ὀνομάζει σοφίαν τὸ περὶ τοῦ Χριστοῦ κήρυγμα, καὶ τὸ νὰ σωθοῦν οἱ Χριστιανοὶ διὰ μέσου τοῦ σταυροῦ· διότι ἀληθῶς μεγαλωτάτης σοφίας ἔργον ἦτον, τὸ νὰ καταργηθῇ διὰ τοῦ θανάτου ὁ θάνατος· τελείους δὲ ὀνομάζει τοὺς πιστεύοντας Χριστιανούς· αὐτοὶ γὰρ εἶναι οἱ τέλειοι, οἱ καταφρονήσαντες μὲν ὅλα τὰ βιωτικὰ καὶ γήϊνα πράγματα, καὶ ἀναβάντες εἰς τὸν οὐρανὸν διὰ τῆς διανοίας καὶ πίστεως· σοφίαν δὲ τοῦ αἰῶνος τούτου ὀνομάζει τὴν ἔξω παιδείαν, ὡσὰν ὁποῦ εἶναι πρόσκαιρος, καὶ ἀφανίζεται ὁμοῦ μὲ τὸν παρόντα αἰῶνα· ἄρχοντας δὲ τοῦ αἰῶνος τούτου δὲν ἐννοεῖ ὁ Ἀπόστολος τοὺς δαίμονας, καθὼς τινες ἐνόμισαν, ἀλλὰ τοὺς ἔξω σοφοὺς, καὶ λογογράφους, καὶ ῥήτορας, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν καὶ λαοῦ ἐξουσιασταὶ, καὶ ἄρχοντες· τοῦ αἰῶνος δὲ τούτου ἄρχοντας αὐτοὺς ὀνομάζει, ὡσὰν ὁποῦ εἶναι πρόσκαιροι καὶ αὐτοὶ, καὶ καταργοῦνται, ἤγουν παύουν, μαζὶ μὲ τὸν παρόντα αἰῶνα, καὶ δὲν διαμένουσι πάντοτε· ἀλλ' οἱ δίκαιοι καὶ οἱ εἰς τὸν Χριστὸν πιστεύσαντες, δὲν καταργοῦνται ὁμοῦ μὲ τὸν παρόντα αἰῶνα, ἀλλ' ὅταν αὐτὸς ἀπεράσῃ, τότε μάλιστα ἀνθοῦσι, καὶ διαμένουσιν ἐν τῷ αἰῶνι τῷ μέλλοντι.

7. „Ἀλλὰ λαλοῦμεν Θεοῦ σοφίαν ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην“.

Μυστήριον ὀνομάζει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος, τὸ τοῦ Χριστοῦ κήρυγμα· διότι ἂν καὶ νὰ ἦναι κήρυγμα δημοσιευόμενον, καὶ λαλούμενον εἰς ὅλους, ὅμως εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ μυστήριον· ἕνα μὲν, διὰ τί πρὶν νὰ γένῃ, δὲν ἤξευραν αὐτὸ οὔτε οἱ Ἄγγελοι· καὶ ἄλλο δὲ, διὰ τί, ἄλλο βλέπο-

Ἀθανάσιος οὕτω φησίν· „Ἡ Θεότης οὐκ ἐν ἀποδείξει „λόγων παραδίδοται, ἀλλ' ἐν πίστει καὶ εὐσεβεῖ λογισ-„μῷ μετὰ εὐλαβείας· εἰ γὰρ τὰ περὶ τοῦ σωτηριώδους „Σταυροῦ, οὐκ ἐν σοφίᾳ λόγου, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύ-„ματος, καὶ δυνάμεως ἐκήρυττεν ὁ Παῦλος· καὶ ἀῤῥή-„των δὲ δυνάμεων ἤκουσεν ἐν τῷ Παραδείσῳ, ἃ μὴ „ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι, πῶς περὶ αὐτῆς τῆς Ἁγίας „Τριάδος τῷ λόγῳ τὴν ἀλήθειαν πιστεύσει“; (παρὰ Βρυεννίῳ, Τόμῳ α'. Σελ. 87.)

(1) Λέγει δὲ καὶ ὁ θεσπέσιος Κύριλλος ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας· „Πίστις οὐκ ἔστι τὸ ζητούμενον· ὃν τρόπον „γὰρ ἐλπὶς βλεπομένη οὐκ ἔστιν ἐλπίς· οὕτω καὶ πίστις „ἐρευνωμένη, καὶ οὐκ ἔχουσα τὸ ἀζήτητον, πίστις οὐκ „ἂν εἴη, κατὰ τὸν ἴσον τῇ ἐλπίδι λόγον“. (παρὰ Βρυεννίῳ, Τόμ. α'. Σελ. 87.) Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „αἵτινες ζητήσεις παρέχουσι μᾶλλον, ἢ οἰ-„κονομίαν Θεοῦ τὴν ἐν πίστει“. (α'. Τιμόθ. α'. 4.) ἵνα μάθῃς, ὅτι ὁ τῆς πίστεως βυθὸς ἐρευνώμενος, μᾶλλον κυμαίνεται.

πομεν εἰς τὸ κήρυγμα αὐτὸ, καὶ ἄλλο νοοῦμεν (τὸ ὁποῖον τοῦτο εἶναι ὁρισμὸς, καὶ σύστασις κάθε μυστηρίου) ἐπειδὴ βλέπομεν σταυρὸν, καὶ πάθος, καὶ νοοῦμεν δύναμιν, καὶ νίκην· δοῦλον ἀκούομεν, καὶ δεσπότην προσκυνοῦμεν· βλέπομεν Ἐσταυρωμένον, καὶ φανταζόμεθα τροπαιοῦχον· αὕτη δὴ ἡ μυστηριώδης σοφία, εἶναι κεκρυμμένη, τελείως μὲν καὶ παντελῶς ἀπὸ τοὺς ἀπίστους· ἀπὸ δὲ τοὺς πιστοὺς Χριστιανοὺς, ὄχι παντελῶς κεκρυμμένη, ἀλλὰ φανερωμένη σκιωδῶς, ὡσὰν μέσα εἰς καθρέπτην, ὡς λέγει ὁ αὐτὸς Παῦλος· „βλέπομεν ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν „αἰνίγματι“. (ά. Κορ. ιγ΄. 12.)

„Ἣν προώρισεν ὁ Θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς δόξαν ἡμῶν“.

Λέγει ὁ Ἀπόστολος ἐδῶ ὅτι ὁ Θεὸς προώρισε τὴν ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ Χριστοῦ σοφίαν, διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀγάπην ὁποῦ εἶχεν ὁ Θεὸς εἰς ἡμᾶς πρὸ τῶν αἰώνων· δι' ὅ,τι ἐκεῖνοι οἱ ἄνθρωποι λέγονται πῶς μᾶς ἀγαποῦν περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὅσοι πρὸ πολλῶν χρόνων εἶναι ἑτοιμασμένοι διὰ νὰ μᾶς εὐεργετήσουν· τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Θεὸς προώρισε νὰ κάμῃ εἰς ἡμᾶς τὴν διὰ τοῦ σταυροῦ σωτηρίαν, ἥτις εἶναι ἔργον μεγαλωτάτης σοφίας· εἶπε δὲ καὶ ὅτι εἰς δόξαν ἡμῶν ταύτην προώρισε, καθ' ὅ,τι κοινωνοὺς ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς ἔκαμε ταύτης τῆς δόξης· ἐπειδὴ δόξα τοῦ δούλου εἶναι, τὸ νὰ κοινωνήσῃ τὸ ἀπόκρυφον μυστήριον τοῦ αὐθέντου του, καὶ νὰ γνωρίσῃ αὐτό· ὅθεν καὶ ὁ Κύριος ἔλεγε πρὸς τοὺς Ἀποστόλους· „οὐκ ἔτι ὑμᾶς λέγω δούλους, ὅτι ὁ δοῦλος οὐκ οἶδε τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ Κύριος· ὑμᾶς δὲ εἴρηκα φίλους, ὅτι πάντα ἃ „ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρός μου, ἐγνώρισα ὑμῖν“. (Ἰωαν. ιέ. 15.)

8. „Ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου ἔγνωκεν“.

Ἄρχοντας τώρα λέγει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος, τὸν Πιλάτον, καὶ τὸν Ἡρώδην· δὲν θέλεις δὲ σφάλλεις, ἀνίσως εἰπῇς ἄρχοντας καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ γραμματεῖς τῶν Ἰουδαίων· τοῦ αἰῶνος δὲ τούτου εἶπεν αὐτοὺς, διὰ τὴν πρόσκαιρον αὐτῶν ἐξουσίαν, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω.

„Εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν“.

Ἀνίσως, λέγει, οἱ ἄρχοντες αὐτοὶ, ὁ Πιλάτος καὶ ὁ Ἡρώδης, καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Γραμματεῖς, ἐγνώριζαν τὴν ἀποκεκρυμμένην ταύτην σοφίαν, καὶ τὰ τῆς Χριστοῦ οἰκονομίας μυστήρια, δηλαδὴ, πῶς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔγινεν ἄνθρωπος, πῶς ἐσταυρώθη κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ κατὰ τὴν Θεότητα ἔμεινεν ἀπαθὴς καὶ ἀσταύρωτος· πῶς ὁ Θεὸς ἐκάλεσε τὰ Ἔθνη εἰς τὴν πίστιν, καὶ τὰ οἰκειοποιήθη· πῶς ἀνεγεννήθησαν οἱ πιστεύσαντες διὰ τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος, καὶ ἔγιναν Υἱοὶ Θεοῦ, καὶ κληρονόμοι τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν· καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, ἐὰν ἤξευραν ὅσα μυστήρια ἀπεκαλύφθησαν εἰς τοὺς Ἀποστόλους διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ χωριστὰ δὲ οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ἐὰν ἤξευραν, ὅτι ἡ τῶν Ἱεροσολύμων πόλις αὐτῶν, ἔχει νὰ ἀφανισθῇ, καὶ αὐτοὶ νὰ σκλαβωθοῦν, βέβαια δὲν ἤθελαν σταυρώσουν τὸν Κύριον τῆς δόξης (1). Κύριον δὲ τῆς δόξης εἶπεν αὐτὸν, ὅτι ἀγκαλὰ καὶ ὁ σταυρὸς ἐνομίζετο ἀδοξία καὶ ἀτιμία, ὁ Κύριος ὅμως τὸν σταυρὸν ὑπομείνας, δὲν ἐβλάβη εἰς τὴν δόξαν ὁποῦ

---

(1) Ἀλλὰ καὶ ὁ Θεοδώριτος συμφώνως μὲ τὸν ἱερὸν Θεοφύλακτον, ἄρχοντας τοῦ αἰῶνος τούτου, τὸν Πιλάτον, καὶ τὸν Ἡρώδην, καὶ τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Ἰουδαίους ἐνόησεν, οἵτινες δὲν ἐγνώρισαν τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος σταυρούμενος ὑπὲρ αὐτῶν ἔλεγε· „Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἴδασι τί ποιοῦ„σι“. (Λουκ. κγ΄. 34.) δι' ὅ,τι, ἂν οἱ Ἰουδαῖοι, λέγει, ἐγνώριζον ὅτι τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ ἔχει αὐτοὺς μὲν νὰ διασκορπίσῃ εἰς τὸν Κόσμον, εἰς δὲ τὰ Ἔθνη νὰ μεταδώσῃ τὴν σωτηρίαν, δὲν ἤθελαν τολμήσουν νὰ σταυρώσουν τὸν Κύριον. Διὰ τοῦτο καὶ ἠξίωσεν αὐτοὺς ὁ Δεσπότης συγχωρήσεως· ἐπειδὴ ὅμως μετὰ τὴν ἀνάστασιν, καὶ ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, καὶ τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ τὰς διαφόρους θαυματουργίας, οἱ Ἰουδαῖοι ἔμειναν εἰς τὴν ἀπιστίαν, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς αἰχμαλωσίαν. Κύριον δὲ τῆς δόξης ὠνόμασε τὸν Ἐσταυρωμένον· ὄχι, λέγει, διὰ τὶ προσαρμόζει πάθος εἰς τὴν Θεότητα· ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ τὴν ὑπερβολὴν τῆς παρανομίας τῶν Ἰουδαίων. Ὁ δὲ Ἅγιος Νικηφόρος ἐν τῇ παραφράσει τοῦ Συμβόλου οὕτω φησί· „Πιστεύω αὐτὸν σταυ„ρωθῆναι, οὐκ ἐν ᾗ διαλάμπει σὺν τῷ Πατρὶ οὐσίᾳ, „εἰ καὶ τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταυρῶσθαι λέγεται τῷ „λόγῳ τῆς ἀντιδόσεως· ἀλλὰ τῇ καθ' ἡμᾶς γεηρᾷ φύ„σει“. (παρὰ τῇ Ἱερ. Κατηχήσ.) Λόγος δὲ καὶ τρόπος τῆς ἀντιδόσεως ἐπὶ Χριστοῦ εἶναι, ὅταν αἱ δύω φύσεις

ὁποῦ εἶχον ἐξ αἰτίας τοῦ σαυροῦ, ἀλλὰ καὶ περισσότερον ἐκ τοῦ σαυροῦ ἐδοξάσθη· ἐπειδὴ μὲ τὸ νὰ ὑπομείνῃ τὸν σαυρὸν, ἐφάνη φιλάνθρωπος περισσότερον· διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε „νῦν ἐδο-„ξάσθη ὁ ὑιὸς τοῦ ἀνθρώπου". (Ἰωαν. ιγ'. 31.) Ἀλλ' ἤθελεν εἰπῇ τινας, ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Πιλάτος, καὶ Ἡρώδης, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἤξευραν τὸ μυσήριον τοῦ Χρισοῦ, λοιπὸν ἔπρεπε καὶ νὰ συγχωρηθῇ τὸ ἁμάρτημά των, ὡς ἐν ἀγνοίᾳ γενόμενον· εἰς τοῦτο ἀποκρινόμεθα, ὅτι ναὶ, ἀνίσως αὐτοὶ μετὰ ταῦτα ἤθελαν πιστεύσουν εἰς τὸν Χριστὸν, καὶ νὰ μετανοήσουν, ἤθελε συγχωρηθῇ τὸ ἁμάρτημά των, καθὼς ἐσυγχωρήθη καὶ τὸ ἁμάρτημα τοῦ διώκτου Παύλου, καὶ ἄλλων πολλῶν Ἰουδαίων, ὁποῦ ἐπίσευσαν.

9. „Ἀλλὰ, καθὼς γέγραπται".

Ἐδῶ λείπει τὸ, γέγονε· διὰ τὶ εἰς πολλὰ μέρη μεταχειρίζεται ὁ Ἀπόσολος τὸ ἐλλειπτικὸν σχῆμα, ἤγουν, ἀλλὰ ἔγινεν ἐκεῖνο, ὁποῦ εἶναι γεγραμμένον· ποῖον δὲ εἶναι αὐτό; τὸ λέγει ἀκολούθως.

„Ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀν-„θρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν". (Ἡσ. ξδ'. 4.)

Ποῖα λέγει εἶναι ἐκεῖνα ὁποῦ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς εἰς ἐκείνους ὁποῦ τὸν ἀγαποῦν; εἶναι ἡ τοῦ Χρισοῦ γνῶσις, καὶ ἡ διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως σωτηρία· αὐτὰ γὰρ, οὔτε ὀφθαλμὸς ἀνθρώπινος τὰ εἶδεν, οὔτε αὐτὶ ἀνθρώπινον τὰ ἤκουσεν, οὔτε καρδία ἀνθρωπίνη τὰ ἐσυλλογίσθη· διὰ τὶ οἱ θεηγόροι Προφῆται ὁποῦ ἐπρογνώρισαν τὰ τοῦ Χρισοῦ μυσήρια, δὲν ἐθεώρησαν αὐτὰ μὲ ἀνθρώπινα ὀμμάτια, οὔτε τὰ ἤκουσαν μὲ αὐτία ἀνθρώπινα, οὔτε τὰ ἐκατάλαβαν μὲ ἀνθρωπίνην καρδίαν, καὶ συλλογισμόν· ἀλλὰ ὅλα τὰ αἰσθητήρια τῶν Προφητῶν, καὶ ὀμμάτια, καὶ αὐτία, καὶ καρδία, ἦτον πνευματικὰ, καὶ θεῖα, καὶ ὄχι ἀνθρώπινα. „Κύριος, „γὰρ, λέγει ὁ Ἡσαΐας, Κύριος δίδωσί μοι γλῶσσαν παιδείας, τοῦ γνῶναι ἡνίκα δεῖ εἰπεῖν „λόγον, προσέθηκέ μοι ὠτίον τοῦ ἀκούειν". (Ἡσ. ν'. 4.) ἤτοι πνευματικὸν αὐτὶ ἐπρόσθεσεν εἰς ἐμένα ὁ Κύριος· ὁμοίως καὶ τὰ ἄλλα αἰσθητήρια.

Ποῖοι δὲ εἶναι ἐκεῖνοι ὁποῦ ἀγαποῦν τὸν Κύριον, εἰς τοὺς ὁποίους τὰ ἀνωτέρω ἀγαθὰ ἑτοιμάσθησαν; εἶναι οἱ πισοὶ Χρισιανοί. Ποῦ δὲ εἶναι γεγραμμένον τὸ ῥητὸν τοῦτο; ἴσως μὲν καὶ ἐγράφη τοῦτο ἔτζι αὐτολεξεὶ, τώρα δὲ οὐχ εὑρίσκεται τὸ βιβλίον, εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι γεγραμμένον (1)· ἴσως δὲ καὶ ὁ σοφώτατος εἰς τὰ Ἑβραϊκὰ Παῦλος, παρέφρασεν αὐτὸ, καθὼς

φύσεις τοῦ Χρισοῦ δίδουσι μία εἰς τὴν ἄλλην τὰ ἐδικά της ἰδιώματα, ἡ Θεότης τὰ ὑψηλὰ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ ἡ ἀνθρωπότης τὰ ταπεινὰ εἰς τὴν Θεότητα, διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν, καὶ διὰ τὴν εἰς ἀλλήλας τῶν δύω φύσεων περιχώρησιν, ὡς λέγει ὁ θεῖος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς, Βιβλίῳ γ'. τῶν Θεολογικῶν, Κεφ. να'. Αὐτὸ λέγει καὶ ὁ Νύσσης θεῖος Γρηγόριος· „διὰ „τὴν ἀκριβῆ ἕνωσιν τῆς προσληφθείσης σαρκὸς, καὶ „τῆς προσλαβομένης Θεότητος, ἀντιμεθίστανται τὰ ὀ-„νόματα, ὥσε καὶ τὸ ἀνθρώπινον τῷ θείῳ, καὶ τὸ θεῖον „τῷ ἀνθρωπίνῳ κατονομάζεσθαι· δι' ὃ καὶ ὁ Ἐσαυρωμέ-„νος, Κύριος τῆς δόξης ὑπὸ τοῦ Παύλου καλεῖται". (κατὰ Ἀπολιναρίου.)

(1) Ὁ δὲ Κριτικὸς Φώτιος, λέγει, ὅτι ὁ Παῦλος ἠρανίσθη τὸ ῥητὸν τοῦτο ἐκ τῶν ἀποκρύφων τοῦ Ἡλιοῦ, τῶν νῦν μὴ σῳζομένων, ἐπειδὴ εἰς κανένα μέρος τῆς σῳζομένης ἁγίας Γραφῆς, οὐχ εὑρίσκεται αὐτολεξεὶ οὕτω κείμενον. (Ἀμφιλοχ. Ζητήματι ροβ'.) Σημείωσαι δὲ, ὅτι συμφώνως μὲ τὸν Παῦλον λέγει καὶ ἕνας Ἕλλην Ποιητὴς διὰ τὰ ἑτοιμασθέντα ἀγαθὰ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεόν, οὕτως·

„Οὔτως οὐδ' ἐπιδερκτὰ τάδ' ἐν ἀνδράσιν,
„Οὔτ' ἐπακουσὰ, οὔτε νόῳ περιληπτά.

Ὁ δὲ Θεοδώριτος συμφωνῶν τῷ ἱερῷ Θεοφυλάκτῳ λέγει· „ὅτι περὶ τῆς μαρτυρίας ταύτης ἀμφιβάλλειν οὐ „δεῖ· ἀρκεῖ γὰρ ἡ μακαρία γλῶττα, (τοῦ Παύλου δηλ.) „φήσασα καθὼς γέγραπται". διδάσκει δὲ ἡμᾶς καὶ τῶν Παραλειπομένων ἡ βίβλος, ὡς καὶ ἄλλαι πολλαὶ συνεγράφησαν προφητεῖαι· ἐγὼ δὲ ἐρευνήσας, εὗρον ὅτι καὶ ἄλλοι προφῆται εἶχον βιβλία, τὰ ὁποῖα τώρα οὐχ εὑρίσκονται, οἷον ὁ προφήτης Νάθαν, ὁ προφήτης Γὰδ, ὁ προφήτης Ἀχία, ὁ προφήτης Ἀδδὼ, ὁ προφήτης Σαμαίας, καὶ ὁ προφήτης Ἰεοσίας, καὶ μαρτυροῦσι τὰ Παραλειπόμενα· ἐν γὰρ τῷ α'. τῶν Παραλειπομένων οὕτω γράφεται· „οἱ δὲ λοιποὶ λόγοι τοῦ Βασιλέως Δαβὶδ „οἱ πρότεροι καὶ οἱ ὕσεροι, γεγραμμένοι εἰσὶν ἐν λό-„γοις Σαμουὴλ τοῦ βλέποντος, καὶ ἐπὶ λόγων Νάθαν „τοῦ προφήτου, καὶ ἐπὶ λόγων Γὰδ τοῦ βλέποντος". (α'. Παραλ. κθ'. 29.) Καὶ ἐν τῷ β'. τῶν Παραλειπομένων· „Καὶ οἱ κατάλοιποι λόγοι Σαλωμὼν οἱ „πρῶτοι, καὶ οἱ ἔσχατοι, ἰδοὺ οὗτοι γεγραμμένοι ἐπὶ „τῶν λόγων Νάθαν τοῦ προφήτου, καὶ ἐπὶ τῶν λόγων „Α-

θῶς εἶναι ἐδῶ, ἀπὸ τὸ ῥητὸν ἐκεῖνο τοῦ Ἡσαΐου τὸ λέγον· „οἷς οὐκ ἀνηγγέλη περὶ αὐτοῦ, ὄ-„ψονται, καὶ οἳ οὐκ ἀκηκόασι, συνήσουσι“. (Ἡσ. νβ΄. 15.)

10. „Ἡμῖν δὲ ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ“.

Ὥσαν νὰ ἤθελεν εἰπῇ τινας ἐναντίον εἰς τὰ προλεχθέντα, ὅτι ἐὰν εἰς τὴν καρδίαν καὶ τὸν συλλογισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, τὰ ἑτοιμασμένα παρὰ Θεοῦ ἀγαθὰ δὲν ἀνέβηκαν, πῶς ἐσεῖς οἱ Χριστιανοὶ τὰ ἐμάθετε; διὰ τοῦτο ἀποκρίνεται ἐδῶ ὁ Παῦλος καὶ λέγει· ὅτι ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε, καὶ ἐφανέρωσεν αὐτὰ εἰς ἡμᾶς, διὰ μέσου τοῦ Ἁγίου του Πνεύματος, καὶ ὄχι διὰ μέσου τῆς ἀνθρωπίνης καὶ ἔξω σοφίας· διότι αὐτὴ δὲν ἐδυνήθη νὰ θεωρήσῃ τοῦ Θεοῦ τὰ μυστήρια (1).

„Τὸ γὰρ Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ“.

11. „Τίς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα „τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ; οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ-„μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ“.

Τόσον, λέγει, μεγάλον καὶ βαθὺ ἦτον τὸ κατὰ Χριστὸν μυστήριον, καὶ τόσον πολλὰ ἦτον κεκρυμμένον ἀπὸ ἡμᾶς, ὥστε ὁποῦ ἡμεῖς δὲν ἠθέλαμεν δυνηθῶμεν νὰ τὸ μάθωμεν ἀπὸ ἄλλον, ἀνίσως τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν μᾶς τὸ ἐδίδασκε· τὸ ὁποῖον ὡς ὁμοούσιον ὂν τῷ Θεῷ καὶ Πατρί, ἠξεύρει καὶ αὐτὰ τὰ βάθη, ἤτοι τὰς βαθυτάτας, καὶ ἀποκρύφους οἰκονομίας, καὶ τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ· τὸ δὲ „ἐρευνᾷ“ δὲν φανερόνει ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον δὲν ἠξεύρει τὰ ἀπόκρυφα τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἐρευνᾷ, ἀλλὰ φανερόνει τὴν ἀκριβῆ κατάληψιν ὁποῦ ἔχει

„Ἀχία τοῦ Σηλωνίτου, καὶ ἐν ταῖς ὁράσεσιν Ἰωὴλ τοῦ „ὁρῶντος“. (β΄. Παραλ. θ΄. 29.) Καὶ πάλιν· „καὶ „οἱ λοιποὶ λόγοι Ἀβιά, καὶ αἱ Πράξεις αὐτοῦ, καὶ οἱ „λόγοι αὐτοῦ γεγραμμένοι ἐπὶ βιβλίῳ τοῦ προφήτου „Ἀδδώ“. (β΄. Παραλ. ιγ΄. 22.) Καὶ πάλιν· „καὶ „λόγοι Ῥοβοὰμ οἱ πρῶτοι καὶ ἔσχατοι, γεγραμμένοι „ἐν τοῖς λόγοις Σαμαία τοῦ προφήτου, καὶ Ἀδδὼ τοῦ „ὁρῶντος, καὶ αἱ Πράξεις αὐτοῦ“. (β΄. Παραλ. ιβ΄. 15.) Ὅτι δὲ καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας εἶχε βιβλίον, μαρτυρεῖ ἡ Γραφὴ λέγουσα· „καὶ οἱ λοιποὶ λόγοι Ὀ-„ζίου οἱ πρῶτοι καὶ ἔσχατοι, γεγραμμένοι ὑπὸ Ἡσαΐου „τοῦ προφήτου“. (β΄. Παραλ. κϛ΄. 22.) Ἴσως λοιπὸν ἀπὸ τὰ ἓξ βιβλία τῶν ἓξ προφητῶν αὐτῶν, τὰ νῦν μὴ σωζόμενα, ἐρανίσθη τὸ ῥητὸν τοῦτο ὁ Παῦλος. Δὲν εἶναι δὲ εὐκαταφρόνητος καὶ ἡ ἑρμηνεία ὁποῦ κάμνει εἰς τὸ ῥητὸν τοῦτο Ἀναστάσιος ὁ Σιναΐτης ἐν τῇ Βίβλῳ τῇ καλουμένῃ Ὁδηγῷ· λέγει γὰρ ἐκεῖ ὅτι τὸ ῥητὸν τοῦτο ὁποῦ λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος τὸ „ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ „εἶδε“ καὶ τὰ λοιπά· ἐρρέθη διὰ τοὺς πρὸ Χριστοῦ δικαίους, καὶ ὄχι διὰ τοὺς μετὰ Χριστόν, καθ᾽ ὅ,τι καὶ ὁ Κύριος εἶπε· „Πολλοὶ προφῆται, καὶ δίκαιοι ἐπεθύ-„μησαν ἰδεῖν, ἃ ἴδετε, καὶ ἀκοῦσαι, ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ „ἤκουσαν“. (Λουκ. ί.) Καὶ λοιπὸν ὁ Παῦλος, καὶ ὅσοι κατὰ Παῦλον εἰσὶ μετὰ Χριστὸν δίκαιοι, αὐτοὶ καὶ εἶδον, καὶ νῦν ὁρῶσιν ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ τὰ ἡτοιμασμένα τοῖς τὸν Θεὸν ἀγαπῶσι, τὰ ὁποῖα οἱ πρὸ Χριστοῦ δίκαιοι καὶ προφῆται οὐκ εἶδον, οὐδὲ ἤκουσαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος, ἀφ᾽ οὗ εἶπε τὸ ἀνωτέρω ῥητόν, εὐθὺς ἀκολούθως λέγει· „ἡμῖν δὲ ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ „Πνεύματος αὐτοῦ“· ὥστε γνωστὰ μὲν εἶναι τοῖς ἀξίοις, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, ἄρρητα δὲ εἰς τοὺς μὴ ἀξίους· διὸ καὶ ἀκολούθως εἶπεν ὁ Παῦλος· „ψυχικὸς „δὲ ἄνθρωπος, οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος, μωρία „γὰρ αὐτῷ ἐστι“· ἐπειδὴ τὰ πνευματικὰ τοῖς πνευματικοῖς ἀνθρώποις γνωρίζονται καὶ ἀποκαλύπτονται. (Ἐρωταπόκρισις οϛ΄.) Σχεδὸν τὰ αὐτὰ μὲ τὸν θεῖον Ἀναστάσιον λέγει καὶ ὁ μέγας Μακάριος ὅτι οἱ παλαιοὶ Δίκαιοι, καὶ Βασιλεῖς προφῆται οὐκ ἤδεισαν, οὔτε ἤκουσαν, οὔτε ἀνέβη εἰς τὰς καρδίας των, ὅτι ἔσται Βάπτισμα πυρὸς καὶ Πνεύματος Ἁγίου, ὅτι οἱ μεταλαμβάνοντες ἐκ τοῦ μυστικοῦ ἄρτου, πνευματικῶς τὴν σάρκα τοῦ Κυρίου ἐσθίουσιν· ὅτι οἱ Χριστιανοὶ δέχονται τὸν Παράκλητον, καὶ ἐνδύονται δύναμιν ἐξ ὕψους· καὶ ὅτι συγκιρνῶνται αἱ ψυχαὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, καὶ πληροῦνται τῆς Θεότητος. (ἤτοι τῆς τοῦ Θεοῦ ἐνεργείας καὶ χάριτος.) (Ὁμιλ. κζ΄. Ἐρωτ. ιζ΄.)

(1) Ὅθεν καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος τὸ ῥητὸν τοῦτο ἑρμηνεύων λέγει· „ἡμῖν δὲ ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε διὰ „τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ, οὐ διὰ τῆς ἔξωθεν σοφίας· αὕ-„τη γὰρ καθάπερ θεραπαινὶς ἠτιμωμένη, οὐκ ἀφείθη „ἔνδον εἰσελθεῖν, καὶ παρακύψαι εἰς τὰ δεσποτικὰ μυ-„στήρια. Ὁρᾷς ὅσον τὸ μέσον τῆς σοφίας ταύτης κἀκεί-„νης; ἅπερ Ἄγγελοι οὐκ ἔγνωσαν, ταῦτα ἡμᾶς ἐπαί-„δευσεν αὕτη· ἡ δὲ ἔξωθεν, τοὐναντίον ἅπαν ἐποίη-„σεν· οὐ μόνον οὐκ ἐπαίδευσεν, ἀλλὰ καὶ ἐκώλυσε, καὶ „διετείχισε“. (Ὁμιλ. ζ΄. εἰς τὴν παροῦσαν.) Διὰ τοῦτο εἶπε καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος· „Μωαβίτας „μέν, καὶ Ἀμμανίτας μηδὲ εἰσιτητὸν ἔσω εἰς Ἐκ-„κλησίαν Θεοῦ, λόγοις διαλεκτικοῖς τε καὶ κακοπράγ-„μοσιν, οἳ γέννησιν Θεοῦ πολυπραγμονοῦντες, καὶ πρόσ-„οδον ἄρρητον, κατεξανίστανται τολμηρῶς τῆς Θεότητος· „ὡς δέον, ἢ ἐφικτὰ μόνοις εἶναι τὰ ὑπὲρ λόγον, ἢ „μηδὲ εἶναι, ὅτι μὴ αὐτοὶ κατειλήφασι“. (Λόγ. εἰς τοὺς ρν΄. Ἐπισκόπους.)

ἔχει τούτων τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καθὼς καὶ περὶ τοῦ Πατρὸς λέγει ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος, ὅτι ἐρευνᾷ καὶ αὐτὸς τὰ ἀπόκρυφα τῆς καρδίας· „ὁ δὲ ἐρευνῶν τὰς καρδίας". (Ῥωμ. η΄. 27.) Καὶ ὁ Παροιμιαστής· „Φῶς Κυρίου πνοὴ ἀνθρώπων, ὃς ἐρευνᾷ ταμιεῖα κοιλίας". (Παρ. κ. 27.) ἤτοι ὁ γινώσκων, καὶ καταλαμβάνων τὰ βάθη τῶν καρδιῶν.

Καὶ κατὰ ἄλλον δὲ τρόπον λέγεται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ὅτι ἐρευνᾷ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, καθ᾽ ὅτι ἐντρυφᾷ, καὶ χαίρει εἰς τὴν θεωρίαν τῶν τοῦ Θεοῦ μυστηρίων, ὡς λέγει ὁ Θεολόγος Γρηγόριος. (Ἐγκωμ. εἰς τὸν Μέγαν Βασίλ.) Δείχνει δὲ καὶ μὲ τὰ ἐπίλοιπα λόγια ὁ Ἀπόστολος, τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν ὁποῦ ἔχει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· διότι καθὼς, λέγει, τὸ Πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου (1), ἠξεύρει ἐκείνους τοὺς λογισμοὺς καὶ τὰ μυστήρια, ὁποῦ ἄνθρωπος ἔχει εἰς τὴν καρδίαν του, καὶ ὄχι ἄλλος τινάς· ἔτζι καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ἠξεύρει τὰ ἀπόκρυφα τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄχι ἄλλος τινάς. Μανθάνομεν δὲ ἀπὸ τὸ ὁμοίωμα τοῦτο, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον δὲν εἶναι ἄλλης οὐσίας, ἔξω ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς, καθὼς καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, δὲν εἶναι ἄλλης οὐσίας ἔξω ἀπὸ αὐτὸν (2).

12. „Ἡμεῖς δὲ οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ Κόσμου ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ Πνεῦ-„μα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ".

Πνεῦμα Κόσμου τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν ὁ Παῦλος ἐδῶ ὀνομάζει· δὲν ἐλάβομεν λοιπὸν αὐτὴν τὴν σοφίαν ἡμεῖς οἱ Ἀπόστολοι, καὶ Χριστιανοὶ, διὰ νὰ μὴν ἀποδειχθῇ εὔκερον καὶ μάταιον τὸ κήρυγμα τῆς πίστεώς μας· ἀλλὰ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἤτοι τὸ ὁμοούσιον τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ τὸ ἐκ τῆς οὐσίας, καὶ ὑποστάσεως τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τοῦτο ἐλάβομεν Διδάσκαλον (3).

„Ἵνα ἴδωμεν (4) τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν".

Φῶς, λέγει, εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· ὅθεν ἡμεῖς οἱ Ἀπόστολοι, καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἐλάβομεν τοῦτο τὸ φῶς, ἵνα ὑπ᾽ αὐτοῦ φωτιζόμενοι, ἴδωμεν μὲ τοὺς νοεροὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς μας, ἐκεῖνα ὁποῦ μέχρι τοῦ παρόντος ἦτον σκεπασμένα ἀπὸ ἡμᾶς. Ποῖα εἶναι αὐτά; ἐκεῖνα ὁποῦ ἐχαρίσθησαν εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὸν Θεὸν, ἤτοι τὰ τῆς οἰκονομίας, καὶ ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ μυστήρια· δηλαδὴ, πῶς ἀπέθανε διὰ λόγου μας ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, πῶς μᾶς ἔκαμεν Υἱοὺς τοῦ Θεοῦ· πῶς συνεκάθισεν ἡμᾶς μαζὶ μὲ τὸν ἑαυτόν του εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρός· ὥ-

στε

(1) Πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, τινὲς μὲν ἐννοοῦσι τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου· τινὲς δὲ ἐννοοῦσι τὴν συνείδησιν τὴν συνημμένην πάντοτε μὲ τὴν γνῶσιν τὴν ἀχώριστον οὖσαν αὐτῆς· ἐκεῖνο γὰρ ὁποῦ ἡ γνῶσις τοῦ ἀνθρώπου ἠξεύρει, τοῦτο ὁμοῦ καὶ ἡ ἐνδοτέρα συνείδησις γινώσκει· καὶ γὰρ ἡ συνείδησις μία δευτέρα γνῶσις ἐστὶ, καὶ οἱονεὶ γνῶσις εἶναι τῆς γνώσεως· οὐ μόνον γὰρ ὁ ἄνθρωπος γινώσκει ἁπλῶς, ἀλλὰ κατ᾽ ἐπιστροφὴν τοῦ νοὸς, καὶ γινώσκει ὅτι γινώσκει· ὅθεν οὐκ ἔστιν ἡ συνείδησις ἀλλοτρία τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ συνημμένη αὐτῇ κατὰ τὴν γνώμην πολλῶν Θεολόγων. Ὁ δὲ θεοφόρος Μάξιμος, πνεῦμα ἀνθρώπου λέγει, ἐν ᾧ ἐποικοδομοῦνται αἱ αἰσθήσεις, καὶ συνιστῶνται. Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „Καὶ διϊκνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυ„χῆς, καὶ πνεύματος". (Ἑβρ. δ΄. 12.)

(2) Ὅθεν καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος οὕτω λέγει· „τὸ „δὲ μέγιστον τεκμήριον τῆς πρὸς Πατέρα καὶ Υἱὸν τοῦ „Πνεύματος συναφείας· ὅτι οὕτως ἔχειν λέγεται πρὸς „Θεὸν, ὡς πρὸς ἕκαστον ἔχει τὸ Πνεῦμα τὸ ἐν ἡμῖν· „τίς γὰρ οἶδε φησιν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ „τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ· οὕτω καὶ τὰ τοῦ „Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ"; (Κεφ. ιϛ΄. περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.) Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τῷ γ΄. κατ᾽ Εὐνομίου οὕτω φησί· „τὸ δὲ ἐρευνᾷν τὰ „βάθη τοῦ Θεοῦ, πόθεν τῷ πνεύματι πρόσεστιν; ὥ„σπερ, φησιν, οὐδεὶς οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, „καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ παρόντος ῥητοῦ· ὡς γὰρ οὐδεὶς ἀλλό„τριος, οὐδὲ ξένος τοὺς ἔνδον λογισμοὺς ἐποπτεύειν δύνα„ται τῆς ψυχῆς· οὕτω δηλονότι καὶ εἴ τι τῶν ἀπορρήτων „κοινωνεῖ τῷ Θεῷ, οὐκ ἀλλότριον αὐτοῦ, οὐδὲ ξένον „διερευνᾷν τὰ βάθη τῶν κριμάτων τοῦ Θεοῦ δύναται".

(3) Ὅθεν καὶ ὁ σοφὸς Θεοδώρητος λέγει· „ἔδει„ξεν, οὐ μέρος ὂν τῆς κτίσεως τὸ Παναγιον Πνεῦμα, „ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ Θεοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχον· τοῦτο γὰρ λέγει· „ἡμεῖς δὲ οὐ τὸ Πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν· ἀντὶ „τοῦ, οὐ κτιστὸν ἐλάβομεν Πνεῦμα, οὐδὲ δι᾽ Ἀγγέλου „τὴν τῶν θείων ἀποκάλυψιν ἐδεξάμεθα· ἀλλ᾽ αὐτὸ τὸ „ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον Πνεῦμα ἐδίδαξεν ἡμᾶς „τὰ κεκρυμμένα μυστήρια". Λέγει δὲ καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος ἐν τῷ ε΄. Λόγῳ κατ᾽ Εὐνομίου· „τὸ μὲν ἐκ „Θεοῦ τὸ Πνεῦμα εἶναι, τρανῶς ἀνεκήρυξεν ὁ Ἀπόστο„λος λέγων, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐλάβο„μεν· καὶ τὸ διὰ Υἱοῦ πεφηνέναι σαφὲς πεποίηκεν, „Υἱοῦ Πνεῦμα ὀνομάσας αὐτὸ, καθάπερ Θεοῦ, καὶ „τοῦ Χριστοῦ προσειπών".

(4) Ἐν ἄλλοις, εἰδῶμεν.

στε ἐκεῖνοι, ὁποῦ δὲν ἔχουν εἰς τὴν καρδίαν τους τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, αὐτοὶ δὲν θέλουν ἀξιωθοῦν νὰ ἰδοῦν τὰ μυστήρια ταῦτα.

13. „Ἃ καὶ λαλοῦμεν, οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, „ἀλλ' ἐν διδακτοῖς Πνεύματος Ἁγίου".

Τόσον, λέγει, εἴμεθα ἡμεῖς οἱ Ἀπόστολοι, καὶ οἱ Χριστιανοὶ σοφώτεροι ἀπὸ τοὺς σοφοὺς τῶν Ἑλλήνων, ὅσον ἐκεῖνοι μὲν ἐδιδάχθησαν ἀπὸ ἀνθρώπους, καὶ ἀπὸ λόγους, καὶ συλλογισμοὺς τῶν θνητῶν καὶ ἐπισφαλῶν ἀνθρώπων· ἡμεῖς δὲ, ἐκεῖνα ὁποῦ λαλοῦμεν, τὰ ἐδιδάχθημεν ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καὶ ἔτζι τὰ λαλοῦμεν.

„Πνευματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνοντες".

Ἤτοι ἐὰν προβληθοῦν καὶ ἐρωτηθοῦν τινα πνευματικὰ ζητήματα, ἡμεῖς συγκρίνομεν, ἤγουν διαλύομεν ταῦτα καὶ ἑρμηνεύομεν μὲ ἄλλα πάλιν πνευματικὰ νοήματα καὶ ἱστορίας· παραδείγματος χάριν· ζητεῖ ἕνας, καὶ θέλει νὰ πληροφορηθῇ ὅτι ὁ Χριστὸς ἀνέστη· τοῦτο τὸ ζήτημα διαλύεται, καὶ ἐξηγεῖται μὲ ἄλλο πνευματικὸν νόημα, ἤγουν μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰωνᾶ· ὅτι, καθὼς ἐκεῖνος τρεῖς ἡμέρας εὑρισκόμενος εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ κήτους, ὕστερον εὐγῆκεν ἀπὸ ἐκεῖ ζωντανὸς, ἔτζι καὶ ὁ Χριστὸς τρεῖς ἡμέρας ποιήσας εἰς τὴν καρδίαν τῆς γῆς, ἤτοι εἰς τὸν ᾅδην, καὶ εἰς τὸν τάφον, ὕστερον ἀνέστη. Ζητεῖ ἕνας νὰ πληροφορηθῇ ὅτι Παρθένος ἐγέννησε, καὶ πληροφορεῖται τὸ ζήτημα τοῦτο, ἀπὸ τὴν στείρωσιν τῆς Σάῤῥας, τῆς Ῥεβέκκας, καὶ τῆς Ἐλισάβετ, αἱ ὁποῖαι γυναῖκες δὲν συνέλαβον μὲ Νόμον καὶ ἀκολουθίαν τῆς φύσεως, διὰ τὴν στείρωσιν καὶ ἀδυναμίαν ὁποῦ εἶχον εἰς τὸ νὰ συλλάβουν αἱ μῆτραί των. Ὁμοίως διαλύεται τὸ ζήτημα αὐτὸ, καὶ ἀπὸ τὴν Εὔαν, ἥτις ἐγένετο ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ Ἀδὰμ, χωρὶς σποράν, καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα κτίσματα, ὁποῦ ἦλθον ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι, διὰ μόνου λόγου τοῦ Θεοῦ. Θέλεις δὲ νοήσεις καὶ ἔτζι τὸ „πνευματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνοντες" ἤτοι τὰ πνευματικὰ καὶ θεῖα νοήματα, ἀπὸ τοὺς πνευματικοὺς πάλιν ἀνθρώπους συγκρίνονται καὶ διαλύονται· διὰ τί αὐτοὶ μόνοι ἠμποροῦν νὰ χωροῦν τὰ τοιαῦτα, διὰ τοῦτο καὶ ἀκολούθως λέγει (1).

14. „Ψυχικὸς δὲ ἄνθρωπος, οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ· „μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστι".

Ψυχικὸς ἄνθρωπος (2), εἶναι ἐκεῖνος ὁποῦ δίδει ὅλον τὸ πᾶν τῆς γνώσεως εἰς τοὺς συλλογισμοὺς τῆς ψυχῆς του, καὶ δὲν νομίζει πῶς χρειάζεται τὴν ἄνωθεν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, μηδὲ

(1) Ὁ δὲ Ἀββᾶ Μακάριος λέγει· „ὁ μέτοχος „τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πάντας ἀνθρώπους ἀνακρίνει „κατὰ τὸ γεγραμμένον· γινώσκει ἕκαστον πόθεν λα„λεῖ· καὶ ποῦ ἕστηκε, καὶ ἐν ποίοις μέτροις ἐστὶν, αὐτὸν „δὲ οὐδεὶς ἀνθρώπων τῶν ἐχόντων τὸ πνεῦμα τοῦ Κόσ„μου, γινώσκειν, καὶ ἀνακρίνειν δύναται· εἰ μὴ μόνον „ὁ τὸ ὅμοιον ἔχων ἐπουράνιον τῆς Θεότητος Πνεῦμα „γινώσκει τὸν ὅμοιον· ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος· „πνευ„ματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνοντες· ψυχικὸς δὲ ἄν„θρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ· μω„ρία γάρ αὐτῷ ἐστιν· ὁ δὲ Πνευματικὸς ἀνακρίνει „μὲν πάντα, αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται". (Ὁμιλ. θ'. Κεφ. η'.)

(2) Μερικοὶ Διδάσκαλοι θέλουσιν, ὅτι τρίων λογιῶν ἀνθρώπους διακρίνει ὁ Ἀπόστολος μὲ τὰ λόγια ταῦτα, σαρκικοὺς, ψυχικοὺς, καὶ πνευματικούς· καὶ σαρκικὸς μὲν εἶναι ἐκεῖνος, ὁποῦ εὑρίσκεται εἰς τὸ παρὰ φύσιν, καὶ ἐργάζεται τὸ κακὸν καὶ τὴν ἁμαρτίαν· ψυχικὸς δὲ εἶναι ἐκεῖνος, ὁποῦ εὑρίσκεται εἰς τὸ κατὰ φύσιν, καὶ μήτε τὸ κακὸν ἐργάζεται, μήτε τὴν ἀρετήν· πνευματικὸς δὲ εἶναι ἐκεῖνος, ὁποῦ εὑρίσκεται εἰς τὸ ὑπὲρ φύσιν, καὶ ἀξιωθῇ τῶν τοῦ πνεύματος χαρισμάτων, καὶ διοικεῖται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· παραδείγματος χάριν· ἕνας ἄνθρωπος ἀδικεῖ καὶ ἁρπάζει τοῦ ἄλλου τὸ πρᾶγμα, αὐτὸς λέγεται σαρκικός· ἄλλος, δὲν ἀδικεῖ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ δὲν θέλει νὰ ἀδικήσουν καὶ αὐτὸν ἄλλοι· οὗτος λέγεται ἄνθρωπος ψυχικός· ἄλλος δὲ πάλιν, ὄχι μόνον δὲν ἀδικεῖ, ὄχι μόνον στέργει νὰ τὸν ἀδικοῦν ἄλλοι, ἀλλὰ καὶ ὑπομένει εὐχαρίστως καὶ χαίρει ὅταν ἀδικῆται· οὗτος λέγεται ἄνθρωπος πνευματικός. Ὁ δὲ Κορέσσιος λέγει, πῶς ψυχικὸς ἄνθρωπος εἶναι ἐκεῖνος, ὁποῦ ἀκολουθεῖ τῇ φυσικῇ καὶ αἰσθητικῇ ψυχῇ· καὶ ὁ Θεοφύλακτος οὕτως λέγει ἀλλαχοῦ, ἑρμηνεύων τὸ, μεγαλύνει ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον. (Λουκ. α'.) Γίνωσκε ὅτι ἡ Γραφὴ ἁπλῶς μὲν τὸ αὐτὸ δοκεῖ λέγειν· „πνεῦμα, καὶ ψυχήν· κυρίως „δὲ διαστέλλει· ψυχικὸν μὲν γὰρ ἄνθρωπον λέγει, τὸν „κατὰ φύσιν ζῶντα, καὶ ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς διοι„κού-

μηδὲ θέλει νὰ δεχθῇ ἀπεριέργως μὲ μόνην τὴν ἁπλῆν πίστιν κανένα πνευματικὸν νόημα· ἀλλὰ νομίζει πῶς εἶναι μωρία, καὶ ἀγνωσία ὅλα ἐκεῖνα τὰ πνευματικὰ νοήματα, ὁποῦ δὲν ἔχουν ἀπόδειξιν· ὅθεν ὁ Παῦλος ψυχικόν, ἤγουν φυσικὸν ἄνθρωπον ὀνομάζει ἐκεῖνον, ὁποῦ νομίζει πῶς ὅλα γίνονται μὲ φυσικὸν λογαριασμόν, καὶ ἀκολουθίαν, καὶ δὲν φρονεῖ πῶς εἶναι ὑπὲρ τὴν φύσιν κανένα πρᾶγμα. Λέγεται δὲ οὗτος φυσικός, καὶ ψυχικός, διὰ τί ἡ ψυχή του καταγίνεται εἰς μόνην τὴν κυβέρνησιν καὶ οἰκονομίαν τῆς φύσεως. Καὶ καθὼς οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ σώματος, ὅσον καὶ ἂν εἶναι ὡραῖοι καὶ χρησιμώτατοι, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχουσι φῶς, δὲν ἠμποροῦν νὰ βλέπουσι, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ ψυχή, μὲ τὸ νὰ ἐκατασκευάσθη εἰς τὸ νὰ εἶναι δεκτικὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅταν δὲν ἔχῃ τὸ φῶς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δὲν δύναται νὰ βλέπῃ, καὶ νὰ νοῇ τὰ θεῖα νοήματα.

„Καὶ οὐ δύναται γνῶναι ὅτι πνευματικῶς ἀνακρίνεται".

Ἤτοι δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ ὁ ψυχικὸς ἄνθρωπος, ὅτι πίστιν χρειάζονται τὰ τοῦ Πνεύματος λόγια, καὶ ὅτι μὲ συλλογισμοὺς ἀνθρωπίνους ταῦτα νὰ καταλάβῃ τινὰς δὲν δύναται· τοῦτο γὰρ θέλει νὰ εἰπῇ τὸ „πνευματικῶς ἀνακρίνεται" ἀντὶ τοῦ, διὰ πίστεως καὶ πνεύματος τὰς ἀποδείξεις ἔχουσι τὰ θεῖα νοήματα.

15. „Ὁ δὲ πνευματικὸς, ἀνακρίνει μὲν πάντα, αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδε-
„νὸς ἀνακρίνεται".

Ὁ μὲν πνευματικὸς ἄνθρωπος, λέγει, ὅλα τὰ ἠξεύρει, καὶ τὰ παρόντα, ὅτι εἶναι πρόσκαιρα, καὶ τὰ μέλλοντα, ὅτι εἶναι αἰώνια, καὶ τὴν ἐδικήν του κατάστασιν, ὅτι θέλει ἐπιτύχῃ τὴν σωτηρίαν του, καὶ τὴν κατάστασιν τῶν ἀπίστων, ὅτι θέλουν κολασθῆν· διὰ τοῦτο καὶ ἀνακρίνει, ἤτοι ἐλέγχει αὐτούς· αὐτὸς ὅμως ἀπὸ κανένα ἄπιστον δὲν ἀνακρίνεται, ἤτοι δὲν ἐλέγχεται (1), καθὼς, χάριν λόγου, καὶ ὅσας ὁποῦ ἔχει τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑγιεῖς καὶ πεφωτισμένους, αὐτὸς καὶ τὸν ἑαυτόν του βλέπει, καὶ τοὺς ἄλλους ὁποῦ δὲν βλέπουν· ὅποιος δὲ εἶναι τυφλὸς, αὐτὸς οὔτε τὰ ἐδικά του βλέπει, οὔτε τὰ τῶν ἄλλων.

16. „Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου, ὃς συμβιβάσει αὐτόν"; (Ἡσ.
μ'. 13.)

Τὸν τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου νοῦν, ὀνομάζει ὁ Παῦλος νοῦν Κυρίου· τὸ δὲ „συμβιβάσει" θέλει νὰ εἰπῇ, τίς θέλει διορθώσῃ; ἐπειδὴ λοιπὸν εἶπεν ἀνωτέρω, ὅτι ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος δὲν ἀνακρίνεται ἀπὸ κανένα, λέγει τώρα ὅτι πρεπόντως τοῦτο εἶπε· καὶ φέρει μάρτυρα τὸν Προφήτην Ἡσαΐαν λέγοντα, ποῖος ἠξεύρει τὸν νοῦν τοῦ Κυρίου; ἢ ποῖος θέλει νὰ συμβιβάσῃ, καὶ νὰ διορθώσῃ αὐτὸν τὸν νοῦν τοῦ Κυρίου; οὐδεὶς βέβαια· διὰ τί ἀνίσως αὐτὸς ὁλότελα δὲν ἠξεύρῃ τὸν νοῦν τοῦ Κυρίου, πῶς θέλει διορθώσει αὐτόν; ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος ἔχει εἰς τὸν ἑαυτόν του τὸν νοῦν τοῦ Κυρίου, λοιπὸν καὶ τὸν πνευματικὸν ἄνθρωπον ποῖος δύναται νὰ διδάξῃ, καὶ νὰ διορθώσῃ; βέβαια οὐδείς.

„Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν".

Μὴ θαυμάσῃς, λέγει, πῶς εἶπον ὅτι ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος ἔχει τὸν νοῦν τοῦ Κυρίου· διὰ τί ἡμεῖς ὅλοι καὶ Ἀπόστολοι, καὶ Χριστιανοί, νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν, ἤτοι ὅσα ἡμεῖς ἠξεύρομεν,

„κούμενον· οἷον ὅταν πεινᾷ, ἐσθίοντα· τὸν ἐχθρὸν μισοῦντα· καὶ ἁπλῶς μηδὲν ὑπὲρ φύσιν φανταζόμενον· πνευματικὸν δέ, τὸν ὑπεραναβάντα τοὺς τῆς φύσεως Νόμους, καὶ μηδὲν ἀνθρώπινον φρονοῦντα· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ διαφορὰ Ψυχῆς, καὶ Πνεύματος ἐν τῇ Γραφῇ".

(1) Ὁ Μέγας Βασίλειος οὕτως ὑπογράφει τί ἐσται ὁ Πνευματικός· „ὁ μηκέτι κατὰ σάρκα ζῶν, ἀλλὰ Πνεύματι Θεοῦ ἀγόμενος, καὶ Υἱὸς χρηματίζων, καὶ σύμμορφος τῆς Εἰκόνος τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ γενόμενος, Πνευματικὸς ὀνομάζεται". (Κεφ. κέ. περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.) Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „εἴ τις δοκεῖ Προφήτης εἶναι, ἢ Πνευματικός". (α'. Κορ. ιδ'. 37.)

μεν, ὁ Χριστὸς τὰ ἀπεκάλυψεν εἰς ἡμᾶς· καὶ τὸν νοῦν δὲ ὁποῦ ἔχομεν περὶ τῶν θείων πραγμάτων, ἤτοι τὴν γνῶσιν ὁποῦ ἔχομεν περὶ τῶν πνευματικῶν δογμάτων τῆς πίστεως, ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ταύτην ἔχομεν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν οὐδὲ ἀνακρινόμεθα ἀπὸ κανένα· μερικοὶ δὲ (1) νοῦν Χριστοῦ, τὸν Πατέρα, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ὠνόμασαν, καθ᾽ ὅτι ἡμεῖς, ἔχοντες τὸν Χριστὸν εἰς τὸν ἑαυτόν μας, ἐνταυτῷ καὶ τὸν Πατέρα τοῦ Χριστοῦ ἔχομεν, καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμά του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

1. „Καὶ ἐγὼ, ἀδελφοὶ, οὐκ ἠδυνήθην λαλῆσαι ὑμῖν ὡς πνευματι-
„κοῖς, ἀλλ᾽ ὡς σαρκικοῖς“.

Ἐπειδὴ ὁ Ἀπόστολος ἀνωτέρω ἐταπείνωσε τὴν ὑπερηφάνειαν, ὁποῦ εἶχον οἱ Κορίνθιοι εἰς τὴν ἔξω σοφίαν, διὰ νὰ μὴν ἔχουν νὰ λέγουν ἐκεῖνοι, ὅτι ἡμεῖς δὲν καυχώμεθα εἰς τὴν ἔξω σοφίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἔσω καὶ πνευματικὴν, διὰ τοῦτο ἀποδείχνει αὐτοὺς ἐδῶ, ὅτι οὐδὲ εἰς τὴν πνευματικὴν, καὶ ἐσωτερικὴν σοφίαν τῶν Χριστιανῶν ἔχουσι τὸ τέλειον, ἀλλ᾽ εἶναι ἀκόμη ἀτελεῖς· λέγει γὰρ ὅτι ἐσεῖς οἱ Κορίνθιοι, ἀκόμη δὲν ἠκούσατε κανένα νόημα, καὶ μάθημα τελειότερον. Ὀρθῶς δὲ εἶπεν ὅτι ἐγὼ δὲν ἐδυνήθηκα νὰ λαλήσω εἰς ἐσᾶς ὡσὰν εἰς πνευματικοὺς καὶ τελείους, ἀλλὰ ὡσὰν εἰς σαρκικοὺς καὶ ἀτελεῖς, διὰ νὰ φανερώσῃ πῶς, ὄχι διὰ φθόνον δὲν ἐλάλησεν εἰς αὐτοὺς κανένα τελειότερον μάθημα, ἀλλὰ διὰ τὶ αὐτοὶ ἀκόμη ἐκαταγίνοντο εἰς τὰ σαρκικὰ, ὅθεν καὶ δὲν ἐδυνήθην, λέγει, νὰ λαλήσω εἰς ἐσᾶς ὡσὰν εἰς τελείους.

Πῶς δὲ οἱ Κορίνθιοι σαρκικοὶ ὄντες ἔκαμναν θαύματα; καὶ ἀποκρινόμεθα, ὅτι ἦτον εἰς αὐτοὺς καὶ τέλειοι, καὶ ἀτελεῖς, καθὼς καὶ εἴπομεν εἰς τὴν ἀρχήν· ὅθεν, οἱ μὲν ποιοῦντες τὰ θαύματα, ἦτον τέλειοι, οἱ δὲ μὴ ποιοῦντες, ἦτον ἀτελεῖς. Καὶ κατὰ ἄλλον δὲ τρόπον, εἶναι δυνατὸν νὰ κάμνῃ τινὰς θαύματα, καὶ σαρκικὸς ὤντας, καθὼς ἦτον καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ ἐξέβαλον τὰ δαιμόνια μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, δι᾽ ὅτι τὰ θαύματα πρὸς ὠφέλειαν ἄλλων γίνονται· ὅθεν καὶ διὰ μέσου τῶν ἀναξίων πολλαῖς φοραῖς ἐνεργοῦνται.

2. „Ὡς νηπίοις ἐν Χριστῷ, γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, καὶ οὐ βρῶμα·
„οὔπω γὰρ ἠδύνασθε, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἔτι νῦν δύνασθε· ἔτι γὰρ σαρ-
„κικοί ἐστε“.

Ὅσον, λέγει, εἰς τὰ τοῦ Χριστοῦ μυστήρια, ἀκόμη νήπιοι εἶσθε· διὰ τοῦτο γάλα σᾶς ἐπότισα, ἤτοι τὴν ἁπλουστέραν διδασκαλίαν· καὶ δὲν σᾶς ἔδωκα βρῶμα, ἤγουν τὴν τελειοτέραν διδασκαλίαν· διὰ τί; διότι δὲν εἴχετε δύναμιν νὰ τὴν δεχθῆτε. Καταβάλλωντας δὲ ὁ Παῦλος τὴν ὑπερηφάνειαν αὐτῶν, λέγει, ὅτι οὐδὲ τώρα ἀκόμη δὲν ἔχετε δύναμιν νὰ τὴν δεχθῆτε, ἐπειδὴ τὰ τῆς σαρκὸς φρονεῖτε. Βλέπεις, ἀγαπητὲ, ὅτι διὰ τοῦτο οἱ Κορίνθιοι δὲν ἐδύναντο, διὰ τὶ δὲν ἤθελον νὰ εἶναι πνευματικοὶ, ἀλλὰ σαρκικοί;

3. „Ὅ-

---

(1) Καθὼς εἶναι πολλοὶ Πατέρες, καὶ μάλιστα ὁ Θεολόγος Γρηγόριος εἰπών· „τῷ λόγῳ καὶ πνεύματι, „τῇ μιᾷ συμφυεῖ θεότητι“. Καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος εἰπὼν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου· „διὰ τί λόγος; ἵνα δειχθῇ ὅτι ἐκ τοῦ νοῦ προῆλθε· „διὰ τί λόγος; ὅτι ἀπαθῶς ἐγεννήθη· διὰ τί λό„γος; ὅτι εἰκὼν τοῦ γεννήσαντος ὅλον ἐν ἑαυτῷ δει„κνὺς τὸν γεννήσαντα, οὐδὲν ἐκεῖθεν ἀπομερίσας· καὶ „τέλειος ὑπάρχων καθ᾽ ἑαυτὸν, ὡς καὶ ὁ ἡμέτερος λό„γος ὅλην ἡμῶν ἀπεικονίζει τὴν ἔννοιαν“. Ὁ δὲ θεοφόρος Μάξιμος λέγει, ὅτι ἡμεῖς νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν, ὄχι πῶς ὁ νοῦς τοῦ Χριστοῦ χωρίζεται ἀπὸ τὸν Χριστὸν, καὶ ἔρχεται οὐσιωδῶς καὶ καθ᾽ ὑπόστασιν εἰς τὸν ἐδικόν μας νοῦν, οὐδὲ πῶς ὁ ἐδικός μας νοῦς χωρίζεται ἀπὸ ἡμᾶς καὶ πηγαίνει εἰς τὸν Χριστόν· ἀλλὰ τοῦτο δηλοῖ, ὅτι ἡμεῖς κατὰ Χριστὸν νοοῦμεν ἐκεῖνα ὁποῦ νοοῦμεν, καὶ κατὰ τὸ θέλημα καὶ τὴν ἀρέσκειαν τοῦ Χριστοῦ· οὕτω γάρ φησιν· „ὁ τοῦ Χριστοῦ νοῦς, ὃν λαμβάνου„σιν οἱ Ἅγιοι, κατὰ τὸν φάμενον· ἡμεῖς δὲ νοῦν „Χριστοῦ ἔχομεν, οὐ κατὰ στέρησιν τῆς ἐν ἡμῖν νοερᾶς „δυνάμεως ἐπιγίνεται, οὐδὲ ὡς συμπληρωτικὸς τοῦ ἡ„μετέρου νοὸς, οὐδ᾽ ὡς μεταβαίνων οὐσιωδῶς καθ᾽ ὑπόστα„σιν εἰς τὸν ἡμέτερον νοῦν· ἀλλ᾽ ὡς τῇ οἰκείᾳ ποιότητι „τὴν τοῦ ἡμετέρου νοὸς λαμπρύνων δύναμιν, καὶ πρὸς „τὴν αὐτὴν ἑαυτῷ φέρων ἐνέργειαν· νοῦν γὰρ ἔχειν „Χριστοῦ ἔγωγέ φημι, τὸν κατ᾽ αὐτὸν νοοῦντα, καὶ δι᾽ „πάντων αὐτὸν νοοῦντα“. (Κεφ. πγ΄. τῆς β΄. Ἑκατοντ. τῶν Θεολογικῶν.)

3. „Ὅπου γὰρ ἐν ὑμῖν ζῆλος, καὶ ἔρις, καὶ διχοστασίαι, οὐχὶ σαρ-
„κικοί ἐστε, καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖτε“;

Ὅσα μὲν εἶπε πρότερον ὁ Ἀπόστολος, ὅλα τὰ εἶπε διὰ τοὺς ἄρχοντας τῶν Κορινθίων, καὶ διὰ ἐκείνους ὁποῦ ἐκαυχῶντο εἰς τὴν σοφίαν τους, τώρα δὲ λοιπὸν γυρίζει τὸν λόγον εἰς ἐκείνους ὁποῦ ὑπετάσσοντο εἰς τοὺς ἄρχοντας, καὶ εἰς τοὺς σοφοὺς αὐτούς, καὶ λέγει· δικαίως σᾶς ὀνομάζω σαρκικούς· διὰ τί εὑρίσκονται εἰς ἐσᾶς φθόνοι, καὶ φιλονεικίαις, καὶ σχίσματα. Ἠδύνατο δὲ νὰ τοὺς κατηγορήσῃ διὰ πορνείαν, καὶ διὰ ἄλλα πολλὰ ἐλαττώματα ὁποῦ εἶχον· ἐπειδὴ ὅμως ὡς ἐπιπλεῖστον εἶχον διχονοίας, καὶ φιλονεικίας, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ὡς ἀναγκαιοτέρας ταύτας ἐδῶ ἀναφέρει· πάντοτε δὲ καὶ εἰς ὅλα τὰ μέρη συνόνει τὸν φθόνον μὲ τὴν φιλονεικίαν· διὰ τί ὁ φθόνος εἶναι πατὴρ ὁποῦ γεννᾷ τὰς φιλονεικίας. Αὐτὰ λοιπόν, λέγει, τὰ πάθη, ὅταν ἐσεῖς οἱ Κορίνθιοι ἔχετε, δὲν περιπατεῖτε κατὰ ἄνθρωπον, ἤγουν δὲν φρονεῖτε σαρκικά, καὶ ἀνθρώπινα, καὶ γήινα πράγματα; ναὶ βέβαια.

4. „Ὅταν γὰρ λέγῃ τις, ἐγὼ μέν εἰμι Παύλου· ἕτερος δέ, ἐγὼ
„Ἀπολλῶ, οὐχὶ σαρκικοί ἐστε“;

Δὲν ἔλεγον οἱ Κορίνθιοι ἔτζι τὰ λόγια ταῦτα, ὡς καὶ ἀνωτέρω προείπομεν· ἀλλὰ ὁ Ἀπόστολος ἐσχημάτισεν ἔτζι τὸν λόγον εἰς τὸ ὄνομα τὸ ἐδικόν του, καὶ τοῦ Ἀπολλῶ, φανερόνοντας μὲ τὸ ἐδικόν του ὄνομα, καὶ μὲ τὸ τοῦ Ἀπολλῶ, τοὺς ἐνδοξοτέρους, καὶ σοφωτέρους διδασκάλους ὁποῦ εἶχον οἱ Κορίνθιοι, καὶ ὑπετάσσοντο εἰς αὐτούς.

5. „Τίς οὖν ἐστι Παῦλος; τίς δὲ Ἀπολλῶ; ἀλλ᾽ ἢ διάκονοι, δι᾽
„ὧν ἐπιστεύσατε;

Μὲ τὸν σχηματισμὸν τοῦτον τοῦ λόγου, καὶ μὲ τὸ ὄνομα τὸ ἐδικόν του, καὶ τοῦ Ἀπολλῶ, κατορθόνει ὁ Ἀπόστολος ἐκεῖνο ὁποῦ θέλει, καὶ ἐκεῖνο ὁποῦ ἔχει σκοπόν· κατασκευάζει γὰρ μὲ τοῦτο, ὅτι, ἂν ἡμεῖς οἱ Ἀπόστολοι δὲν εἴμεθα τίποτε, τί ἤθελεν εἶπῇ τινας πλέον διὰ τοὺς ἐδικούς σας διδασκάλους; Ἡμεῖς, λέγει, εἴμεθα διάκονοι μόνον καὶ ὑπηρέται τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὄχι ῥίζα καὶ πηγὴ τῶν ἀγαθῶν· αὐτὴ γὰρ εἶναι ὁ Χριστὸς μόνος· ὅθεν δὲν πρέπει νὰ καυχώμεθα πῶς ὑπηρετήσαμεν εἰς ἐσᾶς τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀγαθὰ καὶ χαρίσματα· διό, τι τὸ πᾶν ὅλον εἶναι τοῦ Θεοῦ, ὁποῦ σᾶς ἐχάρισεν αὐτὰ τὰ ἀγαθά, καὶ ὄχι ἡμῶν τῶν ὑπηρετῶν τοῦ Θεοῦ. Δὲν εἶπε δέ, ὅτι εἴμεθα εὐαγγελισταί, καὶ κήρυκες, ἀλλὰ διάκονοι, καὶ ὑπηρέται· ἐπειδὴ οἱ εὐαγγελισταὶ καὶ κήρυκες, μὲ τὸν λόγον μόνον εὐαγγελίζονται, καὶ κηρύττουσιν· οἱ δὲ διάκονοι, καὶ ὑπηρέται, καὶ μὲ τὸ ἔργον ὑπηρετοῦσιν (1).

„Ἑκάστῳ, ὡς ὁ Κύριος ἔδωκεν“.

Οὐδὲ αὐτό, λέγει, τὸ μικρὸν ἐπάγγελμα, ὁποῦ ἔχομεν τῆς διακονίας καὶ ὑπηρεσίας, ἀπὸ λόγου μας τὸ ἔχομεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἐλάβομεν ἀπὸ τὸν Κύριον· ἄλλος, μὲ ἄλλο μέτρον, ἤτοι ἄλλος, περισσότερον, καὶ ἄλλος, ὀλιγώτερον, καθὼς ὁ Κύριος τοῦ ἐχάρισεν.

6. „Ἐ-

(1) Ἐκ τοῦ ῥητοῦ τούτου συμπεραίνουσιν οἱ θεολογοῦντες ὅτι οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Ἱερεῖς εἰς τὴν Ἱερουργίαν τῶν Θείων Μυστηρίων συντρέχουσι μόνον ὀργανικῶς, καὶ ὡς μέσα τῆς πρώτης αἰτίας, τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δηλαδή, ὑφ᾽ ἧς, ὡς ὑπὸ ποιητικῆς αἰτίας τελεσιουργοῦνται ἅπαντα τὰ Μυστήρια· ὅθεν ὁ θεῖος λέγει Χρυσόστομος· „σχῆμα πληρῶν ἕστηκεν ὁ Ἱερεὺς τὰ ῥή-
„ματα φθεγγόμενος, ἡ δὲ δύναμις, καὶ ἡ χάρις τοῦ
„Θεοῦ ἐστι“. (Λόγ. εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα.)
Καὶ πάλιν· „Καὶ τί λέγω τοὺς Ἱερεῖς; οὔτε Ἄγγελος,
„οὔτε Ἀρχάγγελος ἐργάσασθαί τι δύναται εἰς τὰ δε-
„δομένα παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ Πατήρ, καὶ Υἱός, καὶ τὸ
„Ἅγιον Πνεῦμα πάντα οἰκονομεῖ· ὁ δὲ Ἱερεὺς τὴν
„ἑαυτοῦ δανείζει γλῶτταν, καὶ τὴν ἑαυτοῦ παρέχει χεῖ-
„ρα· καὶ γὰρ οὐδὲ δίκαιον ἦν, διὰ τὴν ἑτέρου κα-
„κίαν, εἰς τὰ σύμβολα τῆς σωτηρίας ἡμῶν τοὺς πί-
„στει προσιόντας παραβλάπτεσθαι“. (Ὁμιλ. πστ. εἰς τὸν Ἰωάν.)

6. „Ἐγὼ ἐφύτευσα, Ἀπολλῶς ἐπότισεν· ἀλλ' ὁ Θεὸς ηὔξανεν".

Ἐγὼ μὲν, λέγει, πρῶτος ἔσπειρα εἰς τὰς ψυχάς σας τὸν σπόρον τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου· ὁ δὲ Ἀπολλῶς μὲ τὴν συχνήν του διδασκαλίαν, ἐπότισε τὸν σπόρον τοῦ ἐδικοῦ μου κηρύγματος, καὶ δὲν τὸν ἄφησε νὰ ξηρανθῇ ἀπὸ τὸν καύσωνα τῶν πειρασμῶν τοῦ διαβόλου, καὶ τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων· πλὴν ὁ Θεὸς εἶναι ὅλον τὸ πᾶν· διατὶ αὐτὸς αὔξησε καὶ τὸν ἐδικόν μου σπόρον, καὶ αὐτὸν ἐδόδωσε, καὶ τὸ πότισμα τοῦ Ἀπολλῶ, καὶ σᾶς ἔφερεν εἰς τοιαύτην καρποφορίαν (1).

7. „Ὥστε, οὔτε ὁ φυτεύων ἐστί τι, οὔτε ὁ ποτίζων· ἀλλ' ὁ αὐξάνων „Θεός".

Βλέπε ἐδῶ σοφίαν τοῦ μεγάλου Παύλου, πῶς κάμνει ἐλαφρὰν καὶ ἀβαρῆ τὴν καταφρόνησιν τῶν ἐν Κορίνθῳ σοφῶν, καὶ πλουσίων διδασκάλων, μὲ τὸ νὰ καταφρονήσῃ, καὶ νὰ ἐξευτελίσῃ τὸν ἑαυτόν του, καὶ τὸν Ἀπολλῶ, κατὰ τὸ φαινόμενον, καὶ μὲ τὸ νὰ διδάξῃ, ὅτι εἰς τὸν Θεὸν μόνον πρέπει νὰ προσέχωμεν, καὶ εἰς αὐτὸν νὰ ἀφιερόνωμεν ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ χαρίσματα ὁποῦ ἔχομεν, διατὶ εἶναι ἐδικά του.

8. „Ὁ φυτεύων δὲ, καὶ ὁ ποτίζων ἕν εἰσιν".

Ἤτοι καὶ ἐγὼ ὁποῦ ἐφύτευσα, καὶ ὁ Ἀπολλῶς ὁποῦ ἐπότισε, καθ' ὃ δὲν δυνάμεθα νὰ κάμωμεν ἀπὸ λόγου μας κανένα πρᾶγμα χωρὶς τοῦ Θεοῦ, κατὰ τοῦτο ἕνα εἴμεθα καὶ οἱ δύω· ὥστε καὶ ἐσεῖς, πῶς ὑπερηφανεύεσθε ἕνας κατὰ τοῦ ἄλλου, εἰς καιρὸν ὁποῦ ὅλοι εἴσθε ἕνα, καὶ εἰς καιρὸν ὁποῦ χωρὶς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ δὲν ἠμπορεῖτε νὰ κατορθώσετε τὸ οὐδέν;

„Ἕκαστος δὲ τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται κατὰ τὸν ἴδιον κόπον".

Ἐπειδὴ οἱ περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους κοπιάσαντες εἰς τὴν πίστιν, ἦτον ἀκόλουθον νὰ γένουν ἀμελέστεροι, ἀκούοντες ὅτι ὅλοι εἶναι ἕνα, διὰ τοῦτο εὐθὺς διορθόνει τὸν λόγον ὁ Παῦλος, καὶ λέγει· ὅτι ἕνα εἶναι καὶ ὁ φυτεύων, καὶ ὁ ποτίζων, καθ' ὃ δὲν δύνανται νὰ κάμουν τίποτε χωρὶς τὸν αὐξάνοντα Θεόν· ἐπειδὴ, ὅσον εἰς τὴν ἀνταπόδοσιν καὶ πληρωμὴν ὁποῦ μέλλουν νὰ λάβουν παρὰ Θεοῦ, ἔχουν διαφορὰν ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον· διατὶ κάθε ἕνας μέλλει νὰ λάβῃ πληρωμὴν περισσοτέραν, ἢ ὀλιγωτέραν, κατὰ τὸν περισσότερον, ἢ ὀλιγώτερον κόπον ὁποῦ ἤθελε κάμῃ. Δὲν εἶπε δὲ ὅτι θέλει πληρωθῇ καθ' ἕνας κατὰ τὸ ἔργον ὁποῦ κάμῃ, ἀλλὰ κατὰ τὸν κόπον· διατὶ πολλαῖς φοραῖς κοπιάζει τινὰς, καὶ τὸ ἔργον, διὰ τὸ ὁποῖον κοπιάζει, δὲν τὸ τελειόνει· πλὴν ἂν καὶ τὸ ἔργον δὲν ἐδυνήθη νὰ τελειώσῃ, ὅμως τὸν μισθὸν τοῦ κόπου του δὲν ὑστερεῖται, ἀλλ' ἔχει νὰ τὸν λάβῃ παρὰ Κυρίου.

9. „Θεοῦ γάρ ἐσμεν συνεργοί".

Ἡμεῖς, λέγει, ὁποῦ διδάσκομεν καὶ κηρύττομεν, εἴμεθα συνεργοὶ τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ καὶ συνεργοῦμεν εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ, ὅστις θέλει νὰ σώσῃ τοὺς ἀνθρώπους διὰ τῆς διδασκαλίας, καὶ τοῦ κηρύγματος· δὲν εἴμεθα δὲ αὐτουργοὶ, ἢ δοτῆρες, ἤτοι δὲν ἐργαζόμεθα, οὔτε δίδομεν

(1) Ὁ δὲ θεῖος Νύσσης Γρηγόριος, φυτείαν μὲν τοῦ Παύλου εἶναι λέγει τὴν κατήχησιν τῆς πίστεως, καὶ μαθήτευσιν, πότισμα δὲ τοῦ Ἀπολλῶ, τὸ νὰ βαπτίσῃ αὐτοὺς τοὺς ὑπὸ τοῦ Παύλου κατηχηθέντας· οὕτω γάρ φησι· „Φυτεύει μὲν διὰ τῆς καθηγήσεως (ἴσως κατηχήσεως) ὁ Ἀπόστολος, ποτίζει δὲ βαπτίζων ὁ Ἀπολλῶς, διὰ τῆς μυστικῆς ἀναγεννήσεως, προσάγων τοὺς „παρὰ Παύλου κατηχουμένους τῷ μυστηρίῳ". (Λόγ. β΄. κατ' Εὐνομίου.) καὶ τοῦτο εἶναι ἐκεῖνο ὁποῦ εἶπε πρότερον ὁ Παῦλος· „οὐ γὰρ ἀπέστειλέ με Χριστὸς βαπτίζειν, ἀλλ' εὐαγγελίζεσθαι". (α΄. Κορ. α΄. 17.)

δορεν ἡμεῖς ἀπὸ λόγου μας τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ὁ Θεός. Λοιπὸν ἡμεῖς, καθ᾽ ὃ εἴμεθα συνεργοὶ εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ, δὲν πρέπει νὰ καταφρονούμεθα· καθ᾽ ὃ δὲ πάλιν ἡμεῖς, δὲν εἴμεθα αὐτουργοὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ πᾶν, κατὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ὑπερηφανευώμεθα.

„Θεοῦ γεώργιον· Θεοῦ οἰκοδομή ἐστε“.

Ἐπειδὴ εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Παῦλος, ὅτι ἐγὼ σᾶς ἐφύτευσα, ἐπιμένει εἰς τὴν μεταφορὰν ταύτην, καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζει ἐδῶ τοὺς Κορινθίους, γεωργίαν Θεοῦ· ἐπειδὴ δὲ πάλιν παρακάτω λέγει θεμέλιον τοῦ οἴκου, καὶ τῆς Ἐκκλησίας τὸν Χριστὸν, διὰ τοῦτο καὶ οἰκοδομὴν αὐτοὺς ὀνομάζει. Ἀνίσως λοιπὸν, λέγει, ὦ Χριστιανοὶ, εἶσθε γεωργία, καὶ οἰκοδομὴ τοῦ Θεοῦ, χρεωστεῖτε νὰ ὀνομάζεσθε ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ τοῦ Δεσπότου τῆς γεωργίας, καὶ τῆς οἰκοδομῆς σας ταύτης, καὶ ὄχι ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν γεωργῶν, καὶ τῶν οἰκοδόμων σας. Καθ᾽ ὃ λοιπὸν γεωργία ὁποῦ εἶσθε, χρεωστεῖτε νὰ εἶσθε περιτειχισμένοι τριγύρω μὲ ἕνα φραγμὸν τῆς ὁμονοίας, ὃν τρόπον καὶ κάθε γεωργημένον χωράφι, εἶναι περιφραγμένον. Καθ᾽ ὃ δὲ οἰκοδομὴ, χρεωστεῖτε νὰ εἶσθε ἡνωμένοι ἕνας μὲ τὸν ἄλλον, ὃν τρόπον εἶναι ἑνωμένη καὶ ἡ οἰκοδομὴ, καὶ ὄχι νὰ εἶσθε χωρισμένοι ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον.

10. „Κατὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τὴν δοθεῖσάν μοι, ὡς σοφὸς ἀρχι-
„τέκτων θεμέλιον τέθεικα“.

Σοφὸν ἀρχιτέκτονα καὶ πρωτομαΐστορα ὀνομάζει ἐδῶ τὸν ἑαυτόν του ὁ Παῦλος, ὄχι διὰ νὰ ὑψώσῃ τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ θέλωντας νὰ δείξῃ, ὅτι τοῦτο εἶναι ἴδιον σοφοῦ πρωτομαΐστορος, τὸ νὰ βάλῃ τοιοῦτον θεμέλιον ἀσφαλέστατον ὅλου τοῦ οἴκου καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῶν πιστῶν, δηλαδὴ τὸν Χριστὸν, καὶ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, καὶ ὅτι δὲν ὑπερηφανεύεται ὁ Παῦλος ὀνομάζωντας ἔτζι τὸν ἑαυτόν του, φανερὸν εἶναι ἀπὸ τοῦτο· διὰ τί λέγει, ὅτι κατὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τὴν δοθεῖσάν μοι, ἔβαλα θεμέλιον. Δὲν εἶναι, λέγει, ὦ ἀδελφοὶ, ἐδικόν μου τὸ κατόρθωμα τοῦτο, τὸ νὰ γένω ἐγὼ σοφὸς πρωτομαΐστωρ, ἀλλὰ εἶναι τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ.

„Ἄλλος δὲ ἐποικοδομεῖ· ἕκαστος δὲ βλεπέτω πῶς ἐποικοδομεῖ“.

Ἐπειδὴ πρότερον ὁ Ἀπόστολος ἐδίδαξε τοὺς Κορινθίους περὶ ἑνώσεως καὶ ὁμονοίας, ἤτοι πᾶς νὰ εἶναι ἑνωμένοι καὶ σύμφωνοι ἀναμεταξύ των· τώρα διδάσκει αὐτοὺς καὶ περὶ ζωῆς καὶ πολιτείας· ἐποικοδομὴν γὰρ ὀνομάζει τὰς πράξεις καὶ τὰ ἔργα τοῦ κάθε ἀνθρώπου, τὰ ὁποῖα κτίζονται ἐπάνω εἰς τὸ θεμέλιον, ἤτοι ἐπάνω εἰς τὸν Χριστὸν, καὶ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν.

11. „Θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμε-
„νον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός“.

Κανένας, λέγει, ἀρχιτέκτων καὶ πρωτομαΐστωρ, ἐν ὅσῳ μένει σοφὸς πρωτομαΐστωρ, δὲν ἠμπορεῖ νὰ βάλῃ ἄλλον θεμέλιον ἔξω ἀπὸ τὸν Χριστὸν (1)· διότι, ὅταν τινὰς δὲν γίναι σοφὸς πρωτομαΐστωρ, βάλλει μὲν ἄλλον θεμέλιον, αἱρέσεις ὅμως καὶ σχίσματα ἐκ τούτου ἀκολουθοῦν. Εἰς ἐσᾶς δὲ τοὺς Κορινθίους, ἐπειδὴ ἕνα θεμέλιον ἐβάλθη ὁ Χριστὸς, διὰ τοῦτο χρεωστεῖτε καὶ ἐσεῖς ἐπάνω εἰς αὐτὸν νὰ οἰκοδομῆτε, ὄχι τὰ ἔργα τοῦ φθόνου, καὶ τῆς φιλονεικίας, ἀλλὰ τὰ ἔργα τῆς ὁμονοίας καὶ ἀρετῆς.

12.

(1) Ὁ Νύσσης Γρηγόριος ἑρμηνεύων τὸ τοῦ Σολομῶντος ἐκεῖνο· „Κύριος ἔκτισέ με (ἢ ὡς ἐν ἄλλοις „ἀντιγράφοις εὕρηται, ἐκτήσατό με) ἀρχὴν ὁδῶν αὐ„τοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με“. (Παρ. η΄.) τοῦτο, λέγω, ἑρμηνεύων, λέγει, ὅτι τοῦτο λέγεται περὶ τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ ὄχι κατὰ τὴν θεότητα· „ὅστις καὶ θεμέλιος ἡμῖν „γίνεται πρὸ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, κατὰ τὴν τοῦ Παύ„λου φωνὴν, ὅς φησιν, ὅτι θεμέλιον οὐδεὶς δύναται „θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον“. (Λόγ. β΄. κατ᾽ Εὐνομίου)

12. „Εἴ τις ἐποικοδομεῖ ἐπὶ τὸν θεμέλιον τοῦτον, χρυσὸν, ἄργυρον, λίθους τιμίους, ξύλα, χόρτον, καλάμην, ἑκάστου τὸ ἔργον φα-„νερὸν γενήσεται“. (1)

Ἀφ' οὗ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ δεχθῶμεν τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ὡς θεμέλιον ὅλου τοῦ οἴκου, καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῶν πιστῶν, τότε κτίζομεν εἰς τὸ ἑξῆς ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὸ θεμέλιον καθε ἕνας· ἄλλας μὲν, τὰ καλὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔχουν διαφορὰν ἀναμεταξύ των, μὲ τὸ νὰ ἦναι ἄλλα μὲν, μεγαλίτερα, ἄλλα δὲ μικρότερα· χάριν λόγου, κτίζομεν ἐπάνω εἰς τὸ θεμέλιον αὐτὸ, τὴν μὲν παρθενίαν καὶ ἀγαμίαν, ὡσὰν χρυσάφι, τὸν δὲ τίμιον γάμον, ὡσὰν ἀσῆμι· τὴν ἀκτημοσύνην, ὡσὰν πέτρας πολυτίμους, τὴν ἐν τῷ πλούτῳ ἐλεημοσύνην ὡσὰν ἕνα ἄλλο κατώτερον εἰς τὴν τιμιότητα (2)· ἄλλος δὲ πάλιν κτίζει ἐπάνω εἰς τὸ θεμέλιον τῆς πίστεως, τὰ κακὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ ἔχουν βαθμοὺς καὶ μέτρα ἀναμεταξύ των· χάριν λόγου, κτίζει τινὰς ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὴν ἀκαθαρσίαν τῶν σαρκικῶν παθῶν, ὡσὰν χόρτον, τὴν φιλαργυρίαν καὶ πλεονεξίαν, ὡσὰν καλαμίαν τοῦ θερισμένου χωραφίου, τὰ ὁποῖα εὐκολώτερα καίονται ἀπὸ τὰ ἄλλα, τὴν μέθην, καὶ τὸν γέλωτα καὶ τὰ χορατεύματα, ὡσὰν ξύλα. Ἴσως δὲ μερικοὶ νοοῦσι τὸ ἐναντίον· καὶ ξύλα μὲν λέγουσι πῶς εἶναι, ἡ σαρκικαῖς ἁμαρτίαις, καὶ ἡ φιλαργυρία· χόρτος δὲ καὶ καλαμία λέγουσι πῶς εἶναι, ἡ μέθη, καὶ ἡ πολυφαγία, καὶ τὰ χορατεύματα.

13. „Ἡ γὰρ ἡμέρα δηλώσει ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται, καὶ ἑκάστου „τὸ ἔργον, ὁποῖόν ἐστι, τὸ πῦρ δοκιμάσει“.

Ἡμέραν λέγει ὁ Παῦλος ἐδῶ, τὴν τῆς δευτέρας Παρουσίας, καὶ κρίσεως τοῦ Κυρίου· λέγει δὲ καὶ ὅτι μὲ πῦρ θέλουν ἀποκαλυφθοῦν τὰ ἔργα, ἤγουν θέλουν φανερωθοῦν, ποῖα εἶναι κατὰ τὴν φύσιν τους, ἢ χρυσάφι καὶ ἀσῆμι, ἢ ξύλα, καὶ χορτάρι, καὶ καλαμία. (3)

14. „Εἴ τινος τὸ ἔργον μενεῖ, ὃ ἐπῳκοδόμησε, μισθὸν λήψεται“.
15. „Εἴ τινος τὸ ἔργον κατακαήσεται, ζημιωθήσεται“.

Ἀνίσως, λέγει, ἐσὺ ὁ πιστεύσας Χριστιανὸς, ἔκτισες ἐπάνω εἰς τὸ θεμέλιον τῆς πίστεως καλὰ ἔργα καὶ ἀρετὰς, ὡσὰν χρυσάφι καὶ ἀσῆμι, βέβαια θέλουν διαμένουν τὰ ἔργα καὶ ἡ ἀρε-

(1) Οὕτως ἑρμηνεύει τὸ ῥητὸν τοῦτο ὁ θεῖος Μάξιμος· „τῷ Κυρίῳ καθάπερ τινὶ θεμελίῳ, τὸ ὕψος „ἐποικοδομοῦντες τῶν ἀγαθῶν, χρυσίον, ἀργύριον, λί-„θους τιμίους ἐπιθώμεθα· τουτέστι θεολογίαν καθαρὰν, „καὶ ἀκίβδηλον, καὶ βίον διαφανῆ καὶ λαμπρὸν, καὶ θείους „λογισμοὺς καὶ μαργαρώδη νοήματα· ἀλλὰ μὴ ξύλα, „μήτε χόρτον, μήτε καλάμην· τουτέστι μήτε εἰδωλο-„λατρείαν, ἤτοι τὴν περὶ τὰ αἰσθητὰ πτόησιν, μήτε „βίον ἀλόγιστον, μήτε λογισμοὺς ἐμπαθεῖς, καὶ τῆς „κατὰ σοφίαν συνέσεως, ὥσπερ ἀστάχυων, ἐστερημένους“. (Κεφ. ιβ΄. τῆς β΄. Ἑκατοντάδ. τῶν Θεολογικῶν.)

(2) Ὁ δὲ θεῖος Ἀμβρόσιος χρυσάφι μὲν, ἐννοεῖ τὴν ἀγάπην, ἀσῆμι δὲ, τὴν σοφίαν, λίθους πολυτίμους, τὰς ἄλλας ἀρετὰς (παρὰ Κορεσσίῳ.) Ὁ δὲ Νύσσης Γρηγόριος, οὕτω φησίν· „ἥτις ἐποικοδομεῖ ἐπὶ „τὸν θεμέλιον τοῦτον χρυσίον, ἢ ἀργύριον, λίθους τι-„μίους, ταῦτα ἡ ἀρετὴ ὀνομάζεται· ξύλα δὲ, καὶ χόρ-„τος, καὶ καλάμη ἡ τῆς κακίας ἑρμηνεύεται φύσις· „ἥτις εἰς οὐδὲν ἄλλο, ἢ εἰς πυρὸς δαπάνην παρασκευά-„ζεται“. (Ὁμιλ. ς΄. εἰς τὴν Ἐκκλησιαστ.)

(3) Περὶ τοῦ ῥητοῦ τούτου λέγει ὁ Μέγας Βασίλειος· „αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ „καὶ πυρὶ, τὸ τοῦ πυρὸς Βάπτισμα τὴν ἐν τῇ κρί-„σει δοκιμασίαν λέγων, καθά φησιν ὁ Ἀπόστολος „ἑ-„κάστου τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι τὸ πῦρ δοκιμάσει“· καὶ πά-„λιν· „ἡ γὰρ ἡμέρα δηλώσει, ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύ-„πτεται“. (Κεφ. ιε΄. περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.) Ὁ δὲ θεῖος Διάδοχος, καὶ ὁ θεοφόρος Μάξιμος συμφώνως σχεδὸν λέγουσι τῷ Μεγάλῳ Βασιλείῳ· ὁ μὲν γὰρ Διάδοχος λέγει· „οἱ δὲ, κἂν ἐν βραχεῖ δειλιῶν-„τες ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θανάτου, ἐν τῇ πάντων τῶν ἄλ-„λων ἀνθρώπων καταλειφθήσονται πληθύϊ, ὡς ὑπὸ „κρίσιν ὄντες, ἵνα διὰ τοῦ πυρὸς δοκιμασθέντες τῆς „κρίσεως, τοὺς κεχρεωστημένους αὐτοῖς κατὰ τὰς αὐ-„τῶν πράξεις ἀπολάβωσι κλήρους παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ ἡ-„μῶν Θεοῦ, καὶ Βασιλέως Ἰησοῦ Χριστοῦ“. (Κεφ. ρ΄.) Ὁ δὲ θεοφόρος Μάξιμος περὶ τοῦ ῥητοῦ τούτου ἐρωτηθεὶς, οὕτως ἀποκρίνεται· „οἱ μὴ πάντη τὸ τέ-„λειον κτησάμενοι, ἀλλ' ἁμαρτήματα, καὶ κατορθώματα „κεκτημένοι, οὗτοι ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῆς κρίσεως ἔρ-„χονται· κἀκεῖ διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν, καὶ φαύλων πρά-„ξεων ἀντεξετάσεως οἱονεὶ πυρούμενοι, εἴπερ ἡ τῶν ἀ-„γαθῶν πλάστιγξ ἐπιβαρήσῃ, καθαίρονται τῆς κολά-„σεως“. (Φιλοκαλ. σελ. 237.)

ρεταῖς σου αὐταῖς, καὶ θέλεις λάβῃς μισθὸν δι' αὐτάς, τὴν οὐράνιον βασιλείαν· εἰ δὲ ἔκτισες ἔργα κακά, καὶ ἁμαρτίας, ἤξευρε ὅτι τὰ κακά σου ἔργα ταῦτα, δὲν θέλουν ὑποφέρουν τὸ τρέξιμον τοῦ αἰωνίου πυρὸς, ἀλλὰ θέλουν κατακαοῦν, καὶ θέλουν φανερωθοῦν ὅτι εἶναι πονηρά· διό,τι καθὼς ὅταν τινὰς φορῶντας ἅρματα χρυσᾶ περάσῃ ἀπὸ ποταμὸν πύρινον, γίνεται λαμπρότερος· εἰδὲ καὶ εἶναι φορτωμένος ἀπὸ χορτάρι, καὶ καλαμίαν, ὄχι μόνον κατακαίει τὸ χορτάρι, καὶ τὴν καλαμίαν αὐτὴν ἀπὸ τὸν πύρινον ἐκεῖνον ποταμὸν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἑαυτόν του θανατόνει· ἔτζι ἀκολουθεῖ καὶ εἰς τὰ ἔργα τὰ καλά, ἢ τὰ κακά· ὥστε, δὲν ὠφελεῖ ἡ πίστις μόνη χωρὶς ἔργα ἀγαθά, δι' ὅτι ἰδοὺ καὶ ἐδῶ, θεμέλιον μὲν εἶναι ὁ Χριστὸς, καὶ ἡ κατὰ Χριστὸν πίστις, ἀλλὰ ἐὰν τὰ ἔργα δὲν εἶναι κατὰ Χριστὸν, καὶ σύμφωνα μὲ τὴν πίστιν, ἤγουν καλὰ καὶ ἅγια, καθὼς εἶναι καὶ ἡ πίστις καλὴ, καὶ ἁγία, αὐτὰ λέγονται ὅτι εἶναι ἄξια διὰ νὰ κατακαοῦν. (1)

„Αὐτὸς δὲ σωθήσεται, οὕτω δὲ ὡς διὰ πυρός".

Ὄχι, λέγει, καθὼς τὰ κακὰ ἔργα κατακαίονται καὶ χάνονται, ἔτζι καὶ αὐτὸς ὁ τὰ κακὰ ἔργα ποιήσας ἁμαρτωλὸς, ἔχει νὰ κατακαῇ, καὶ νὰ χαθῇ τελείως, πηγαίνωντας εἰς τὸ μὴ ὄν· ἀλλὰ θέλει σωθῇ, ἤγουν θέλει φυλάττεται σῶος, διὰ νὰ κατακαίεται αἰωνίως καὶ πάντοτε εἰς τὸ πῦρ· διό,τι καὶ ἡμεῖς συνειθίζομεν ὅταν ὁμιλοῦμεν, νὰ λέγωμεν διὰ ἕνα ξύλον ὁποῦ δὲν κατακαίεται ἀπὸ τὴν φωτίαν, μηδὲ γίνεται στάκτη εὔκολα· ὅτι τὸ ξύλον αὐτὸ σώζεται εἰς τὴν φωτίαν, ἤτοι διαμένει ἀρκετὸν καιρὸν καιόμενον. Ζημιόνεται λοιπὸν ὁ τὰ κακὰ ἔργα ποιήσας ἁμαρτωλός· διὰ τὶ ἐκοπίασεν εἰς τοιαῦτα ἔργα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐκολάσθη, καὶ διὰ τὶ ἔβαλε τοὺς κόπους του ματαίως εἰς πράγματα ἀνυπόστατα, καὶ μὴ ὄντα, καθὼς εἶναι αἱ ἁμαρτίαι, δι' ὅτι κάθε ἁμαρτία εἶναι μὴ ὄν· καθὼς ἤθελε ζημιωθῇ καὶ ἕνας πραγματευτὴς, ὁ ὁποῖος ἔδωκε μὲν ἄσπρα πολλὰ, ἀγόρασε δὲ ἕνα νεκρὸν ζῶον, καὶ ψοφίμι, ἀντὶ διὰ ζωντανόν· σώζεται ὅμως ὁ ἁμαρτωλὸς, ἤγουν σῶος διαμένει, καὶ δὲν χάνεται, πλὴν σῶος μένει διὰ νὰ κολάζεται πάντοτε· ἔτζι ἑρμηνεύει τὸ ῥητὸν ὁ θεῖος Χρυσόστομος, σὺν τῷ ἱερῷ Θεοφυλάκτῳ. (2)

16.

(1) Ὅτι δὲ τὰ κακὰ ἔργα ἔχουν νὰ κατακαοῦν καὶ νὰ ἀφανισθοῦν, οὐχὶ δὲ καὶ ὁ τὰ ἔργα ταῦτα ποιήσας ἁμαρτωλὸς, μαρτυρεῖ καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος λέγων· „ἡ δὲ ἁμαρτία, ἐστὶ μὲν οὐδέποτε, οὐδὲ ἐν ἰδίᾳ ὑ„ποστάσει καταλαμβάνεται, ἐν δὲ τοῖς δρῶσιν αὐτὴν „μᾶλλον, ἢ ἐν τοῖς δρωμένοις κακῶς, ἀπολείψει τοῦ „καλοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχουσα, σκότος τυποῦται τοῖς ἀ„δικήμασι νοητὸν, τῷ φωτὶ τῆς δικαιοσύνης διαλυόμε„νον.... πεπαυμένων γὰρ τῶν πονηρῶν πράξεων, καὶ „ἡ ὕπαρξις τῆς ἁμαρτίας συναφανίζεται· ζητηθήσε„ται γάρ φησιν ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ εὑρεθῇ· „(Ψαλμ. ϑ'. 39.) κἂν ἡ ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι τι„μωρία πεπαιδευμένη τύχοι τοῖς ἁμαρτάνουσι, καὶ ἄ„λυτος ἡ ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι κόλασις". (Ἀσκητ. Διατάξει δ'.) Ὁ δὲ Μελέτιος ὁ Πηγᾶς φέρει τὸν Ἱερὸν Αὐγουστῖνον, τὸ ῥητὸν τοῦτο τοῦ Ἀποστόλου ἑρμηνεύοντα, δηλαδὴ ὅτι πῦρ ἐκλαμβάνει ὁ Πατὴρ οὗτος τὰς ἐν τῷ παρόντι βίῳ θλίψεις· περὶ ὧν εἰρηκέ που, ὅτι ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν ἐν ταύτῃ τῇ θνητῇ ζωῇ εἶναί τινας ποινὰς, τουτέστι τιμωρίας καθαρτικάς· ἐπακολουθεῖ δὲ ὁ αὐτὸς Μελέτιος λέγων· „Καὶ ἡμεῖς ἄ„ρα κατὰ καὶ αὐτὸν Αὐγουστῖνον τὸ τοῦ Ἀποστόλου πῦρ „τὰς θλίψεις ἐκλαμβάνομεν, πῦρ λεγομένας μεταφο„ρικῶς· πύρωσιν γὰρ ἔφη ὁ μακάριος Πέτρος τὰς „θλίψεις· „Ἀγαπητοὶ μὴ ξενίζεσθε τῇ ἐν ὑμῖν πυ„ρώσει, πρὸς πειρασμὸν ὑμῖν γινομένῃ· (α'. Πέτρ. „δ'. 12.) ἐπείπερ ὡς πῦρ καὶ αὐταὶ δοκιμάζουσι, καὶ ἐ„ξελέγχουσιν ἕκαστον, πῶς γνησίως ἔχει πρὸς ἀρετὴν, „ἢ κακίαν, ἢ πῶς ἑκάστῳ μέτεστι θατέρας, καθ' ἃ δὴ „καὶ Δαβὶδ λέγει· „ἐδοκίμασας τὴν καρδίαν μου, ἐπε„σκέψω νυκτός". καὶ ταύτην τὴν ἐπίσκεψιν, καὶ δοκι„μασίαν ἐπεξηγεῖται λέγων· „ἐπύρωσάς με, καὶ οὐχ „εὑρέθη ἐν ἐμοὶ ἀδικία". (Ψαλ. ις'. 4.) (Βιβλ. δ'. περὶ Χριστιανισμοῦ.)

(2) Ἀλλὰ καὶ ὁ Φώτιος παρ' Οἰκουμενίῳ, τὸ ὡς διὰ πυρὸς οὕτως ἑρμηνεύει· „ὅρα δὲ τί προσέθηκεν, οὕτω „φησὶν ὡς διὰ πυρός· τουτέστιν οὕτω σωθήσεται ὡς ἐν „πυρὶ σωζόμενος, ἤτοι κατακαιόμενος, καὶ μὴ ἀνα„λισκόμενος· ἵνα γὰρ μὴ σωτηρίαν ἀκούων τῷ εὐφή„μῳ τοῦ ὀνόματος, νομίσῃς ἄχρι τοῦ τὰ ἔργα κατα„καῆναι τὴν τιμωρίαν εἶναι, ἐδεήθη ταύτης τῆς προσ„θήκης, τοῦ, αὐτὸς σωθήσεται διὰ πυρὸς καιόμενος „ἀεί· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, ὡς". Ὁ δὲ Διάλογος (ἐν τῷ δ'. τῶν Διαλόγ.) καὶ ὁ Αὐγουστῖνος, (Ἑρμην. τοῦ λζ'. Ψαλμ.) ἐννοοῦσι τὸ πῦρ τοῦτο, ὅτι εἶναι τὸ πῦρ τῆς μετανοίας ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ (παρὰ Κορεσσίῳ)· πλὴν πῦρ ἐννοεῖται ἐδῶ τὸ τῆς δευτέρας Παρουσίας, καθὼς ὅ,τε θεῖος Χρυσόστομος, καὶ ὁ Θεοφύλακτος, καὶ ὁ Φώτιος συμφώνως ἐξήγησαν, ἐπειδὴ ἡμέρα Κυρίου ἐδῶ ἐννοεῖται, ἡ τῆς κρίσεως καὶ τῆς δευτέρας Παρουσίας, ὡς ἡρμήνευσε καὶ ὁ Βασίλειος ὄπισθεν· ἀλλὰ καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος λέγει ἐν τῷ περὶ Βαπτίσματος Λόγῳ· „οἶδα καὶ πῦρ οὐ καθαρτήριον, ἀλλὰ κολαστήριον „εἴτε τὸ ἡτοιμασμένον τῷ Διαβόλῳ καὶ τοῖς Ἀγγέλοις „αὐτοῦ· εἴτε, ὃ πρὸ προσώπου Κυρίου πορεύσεται, καὶ „φλογιεῖ κύκλῳ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ". Ἀφ' οὗ καὶ ὁ ἱερὸς Κοσμᾶς ἐρανισθεὶς εἶπεν· „ἐν πυρὶ βαπτίζει τελευ„ταῖον Χριστὸς, τοὺς ἀπειθοῦντας, καὶ μὴ Θεὸν φρονοῦν„τας αὐτόν". Τὸ πῦρ ἐκεῖνο λοιπὸν θέλει δοκιμάσει καὶ διακρίνει τὰ καλὰ ἔργα καὶ τὰ κακά. Ὁ δὲ Θεοδώρη-

τος

16. „Οὐκ οἴδατε ὅτι Ναὸς Θεοῦ ἐστε, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν „ὑμῖν“;

Ἐδῶ ἀρχίζει νὰ ἐμβαίνῃ ὁ Ἀπόστολος εἰς τὴν ὑπόθεσιν ἐκείνου, ὅπου ἐπόρνευε καὶ ἔσμιγε μὲ τὴν μητρυιάν του. Καὶ βλέπε, ὦ ἀναγνῶστα, πῶς μεταχειρίζεται τὸν λόγον ἐντροπιαστικὸν καὶ ἐλεγκτικόν· διότι ἐλέγχει τὸν πορνεύοντα καὶ αἱμομίκτην αὐτόν, ἀπὸ τὴν χάριν ὁποῦ ἐδόθη εἰς ἡμᾶς τοὺς Χριστιανούς, ἤγουν ἀπὸ τὴν κατοίκησιν ὅπου ἔχει εἰς τὴν καρδίαν μας τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἀγκαλὰ καὶ φανερὰ νὰ μὴν ἔβαλεν ἐδῶ τὸ πρόσωπον τοῦ αἱμομίκτου ἐκείνου, ἀλλὰ κοινὸν εἰς ὅλους καὶ ἀόριστον κάμνει τὸν λόγον. Συμπεραίνεται δὲ ἀπὸ τὰ λόγια ταῦτα καὶ τοῦτο, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εἶναι Θεός· διότι ἀνίσως ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ εἴμεθα Ναὸς τοῦ Θεοῦ, κατοικεῖ δὲ εἰς ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· λοιπὸν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εἶναι Θεός. (1) „Οὐκ οἴδατε γάρ φησιν, ὅτι τὸ σῶμα ὑμῶν, Ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν Ἁγίου Πνεύ„ματός ἐστιν, οὗ ἔχετε ἀπὸ Θεοῦ“; (ά. Κορ. ς΄. 19.)

17. „Εἴ τις τὸν Ναὸν τοῦ Θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός“.

Ὅποιος, λέγει, φθείρει τὸν Ναὸν τοῦ σώματός του, διὰ τῆς πορνείας καὶ τῆς σαρκικῆς ἀκαθαρσίας, θέλει τὸν φθείρει, ἤτοι θέλει τὸν ἀπολέσει ὁ Θεός. Τοῦτο δὲ τὸ λέγει ὁ Ἀπόστολος, ὄχι ὡς καταρώμενος, ἀλλὰ ὡς προλέγων ἐκεῖνο ὅπου μέλλει νὰ γένῃ.

„Ὁ γὰρ Ναὸς τοῦ Θεοῦ ἅγιός ἐστιν, οἵτινές ἐστε ὑμεῖς“.

Καὶ λοιπὸν ὁ πόρνος δὲν δύναται νὰ ἦναι ἅγιος, διατί ἔχασε τὸ νὰ ἦναι Ναὸς Θεοῦ, ἐπειδὴ ἐβγῆκεν ἀπὸ τὴν καρδίαν του τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ὁποῦ τὸν ἁγίαζε. Ποῖος δὲ εἶναι ὁ Ναός; ἐσεῖς δηλαδή, ἀνίσως καὶ μένετε καθαροὶ καὶ ἅγιοι.

18. Μηδεὶς ἑαυτὸν ἐξαπατάτω“.

Κανένας, λέγει, ἂς μὴ γελᾷ τὸν ἑαυτόν του, νομίζοντας πῶς ἔχει ἄλλως τὸ πρᾶγμα, καὶ ὄχι καθὼς τὸ εἶπον ἐγώ.

„Εἴ τις δοκεῖ σοφὸς εἶναι ἐν ὑμῖν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, μωρὸς γενέ„σθω, ἵνα γένηται σοφός“.

Ἀφ' οὗ εἶπεν ὁ Παῦλος αἰνιγματωδῶς ὀλίγα τινὰ διὰ τὸν πορνεύσαντα, καὶ μητρυομίκτην, πάλιν γυρίζει τὸν λόγον εἰς ἐκείνους, ὅπου ὑπερηφανεύοντο εἰς τὴν ἔξω σοφίαν, καὶ λέγει· ὅτι ὅποιος νομίζει πῶς εἶναι σοφὸς ἀνάμεσα εἰς ἐσᾶς, αὐτὸς ἂς γένῃ μωρός, ἤγουν αὐτὸς ἂς ἀτι-

---

τος οὕτως ἑρμηνεύει τὸ ῥητὸν τοῦτο· „οἱ Διδάσκαλοι (οὗ„τοι γάρ εἰσιν οἱ ἐποικοδομοῦντες ἐπὶ τὸν θεμέλιον) „τὰ θεῖα παιδεύουσιν, οἱ δὲ ἀκούοντες κατὰ τὸ τῆς „γνώμης αὐθαίρετον, τὸ πρακτέον αἱροῦνται, ἀλλὰ κα„τὰ τὴν τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος ἡμέραν, βάσα„νος ἔσται, καὶ ἐξέτασις ἀκριβής, καὶ τοὺς μὲν εὖ βεβιω„κότας, καθάπερ χρυσὸν καὶ ἄργυρον, τὸ πῦρ λαμ„προτέρους ἀποφανεῖ· τοὺς δὲ τῆς κακίας ἐργάτας, δί„κην ξύλων, καὶ χόρτου, καὶ καλάμης, καταναλώσει· „ὁ δέ γε Διδάσκαλος τὰ προσήκοντα διδάξας, οὐκ εἰσ„πραχθήσεται δίκας, ἀλλὰ τῆς σωτηρίας ἀξιωθήσε„ται· τοῦτο γὰρ λέγει, αὐτὸς δὲ σωθήσεται, τουτέστιν „ὁ Διδάσκαλος, τὸ δὲ ἔργον κατακαήσεται, ἀντὶ τοῦ, „οἱ πονηρὸν ἑαυτοὺς κατασκευάσαντες ἔργον, εἴ τινος „τὸ ἔργον κατακαήσεται ζημιωθήσεται, οὕτω δέ, ὡς „διὰ πυρός, ἀντὶ τοῦ, καήσεται αὐτοῦ τὸ ἔργον ὑπὸ „τοῦ πυρός, αὐτὸς δὲ σωθήσεται τουτέστιν ὁ Διδάσκα„λος.... εἰ δέ τις οὐ βούλεται τὸ ὡς διὰ πυρὸς τῷ ἔρ„γῳ προσαρμόσαι, ἀλλὰ τῷ Διδασκάλῳ, οὕτω νοησά„τω, ὅτι ὑπὲρ μὲν ἐκείνων οὐκ εἰσπραχθήσεται δί„κας· σωθήσεται δὲ καὶ αὐτὸς διὰ πυρὸς δοκιμαζόμε„νος, εἴπερ ἄρα ἔχει τὸν βίον τῇ διδασκαλίᾳ κα„τάλληλον“.

(1) Ἔτζι ἀπὸ τὸ ῥητὸν τοῦτο τοῦ Παύλου συμπεραίνει τόσον ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, ἐν τῷ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος Λόγῳ, ὅσον καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος, (ἐν τοῖς Κεφαλ. περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος) ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εἶναι Θεός· ἀλλὰ καὶ ὁ Θεοδώρητος λέγει· „μαρτυρεῖ ὁ λόγος ὅτι Θεὸς τὸ Παναγιον „Πνεῦμα“.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ἀτιμάσῃ καὶ ἂς καταφρονήσῃ τὴν ἔξω καὶ ἀνθρωπίνην σοφίαν, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν θεϊκὴν σοφίαν (1), διότι καθὼς ἡ κατὰ Θεὸν πτωχεία, εἶναι πλοῦτος, καὶ ἡ κατὰ Θεὸν ἀδοξία, εἶναι δόξα· ἔτζι καὶ ἡ κατὰ Θεὸν μωρία, εἶναι σοφία. Βλέπε δὲ, ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι δὲν εἶπεν ἂς ἀποβάλῃ τὴν ἔξω σοφίαν, ἀλλ' εἶπε τὸ πολλὰ μεγαλίτερον, ἤτοι ἂς γένῃ μωρὸς, ἤγουν, ἂς μὴ νοῇ τίποτε ἀπὸ λόγου του, μηδὲ ἂς πιστεύῃ εἰς τοὺς ἐδικούς του λογισμοὺς, ἀλλὰ ἂς ἀκολουθῇ εἰς τὸν Θεὸν, ὡσὰν κτῆνος, καὶ ἂς πιστεύῃ εἰς ὅλα τὰ Θεοῦ λόγια.

19. „Ἡ γὰρ σοφία τοῦ Κόσμου τούτου, μωρία παρὰ τῷ Θεῷ ἐστιν".

Ἡ σοφία λέγει τοῦ Κόσμου εἶναι μωρία κοντὰ εἰς τὸν Θεὸν, ὄχι μόνον διὰ τί αὐτὴ δὲν χρησιμεύει εἰς τὴν ἀληθινὴν καὶ θείαν σοφίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τί ἐμποδίζει· ἐπειδὴ διὰ τὴν οἴησιν, καὶ τὸν τύφον ὁποῦ προξενεῖ εἰς τοὺς ἔχοντας αὐτὴν, δὲν ἀφίνει αὐτοὺς νὰ μάθουν· καὶ διὰ τοῦτο κάμνει αὐτοὺς νὰ μένουν πάντοτε εἰς τὴν ἀγνωσίαν καὶ τὴν ἀμάθειαν· ὅθεν καὶ ὡς μωροὶ καὶ ἀνόητοι πιάνονται καὶ παγιδεύονται ἀπὸ τὸν ὑπέρσοφον Θεὸν (2).

„Γέγραπται γὰρ „ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν". (Ἰώβ. έ. 13.)

Μαρτυρίαν φέρει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος ἀπὸ τὸν Ἰὼβ, πῶς ἡ ἀνθρωπίνη σοφία εἶναι μωρία κοντὰ εἰς τὸν Θεὸν, καὶ λέγει, ὅτι ὁ πάνσοφος Θεὸς πιάνει τοὺς ἔξω σοφοὺς ὡσὰν μωροὺς, ἤγουν μὲ τὰ ἐδικά τους ἅρματα τοὺς νικᾷ, καὶ μὲ τὴν ἐδικήν τους πανουργίαν τοὺς παγιδεύει (3)· διότι κἂν αὐτοὶ φαίνωνται πῶς εἶναι σοφοὶ, καὶ πανοῦργοι, μὲ τὰ σοφίσματα, καὶ μὲ τοὺς πολυπλόκους συλλογισμούς των, ἀλλ' ὅμως ἔμπροσθεν εἰς τὸν Θεὸν ἐλέγχονται ὅτι εἶναι μωροὶ, καὶ ἀνόητοι· χάριν λόγου, ἐκεῖνοι μὲν ἐνόμιζον πῶς δὲν χρειάζονται τὸν Θεὸν, καὶ τὴν θεϊκήν του σοφίαν, ἀλλὰ πῶς τὰ ἐννοοῦν ὅλα μὲ τὴν γνῶσιν καὶ σοφίαν τους· ὁ Θεὸς ὅμως ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα, ὅτι ἡ δεινότης καὶ πανουργία τῶν συλλογισμῶν τους, δὲν τοὺς ὠφέλησε τίποτε, ἀλλὰ μάλιστα αὐτοὶ χρειάζονται τὸν Θεὸν, καὶ τὴν θεϊκὴν σοφίαν, οἱ νομίζοντες ὅτι δὲν τὴν χρειάζονται· ὥστε, μὲ ἐκείνην τὴν πανουργίαν, μὲ τὴν ὁποίαν αὐτοὶ ἐνόμιζον ὅτι τὰ ἤξευρουν ὅλα, μὲ αὐτὴν τὴν ἰδίαν ἐλέγχθησαν πῶς δὲν ἤξευρουν τίποτε, ἀλλ' εἶναι ἀγροικότεροι καὶ ἀγνωστότεροι εἰς τὰ ἀναγκαῖα καὶ σωτηριώδη, ἀπὸ τοὺς ψαράδες, καὶ σκυτοτόμους, ὁποῖοι ἦσαν οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι, καὶ ὁ Παῦλος, ὁ τὰ δέρματα κόπτων, καὶ τὰ τζαδίρια κατασκευάζων.

20. „Καὶ πάλιν· „γινώσκει Κύριος τοὺς διαλογισμοὺς τῶν σοφῶν, „ὅτι εἰσὶ μάταιοι". (Ψαλμ. ϟγ΄. 12.)

Ὁ Θεὸς, λέγει, ἠξεύρει πῶς τῶν σοφῶν οἱ διαλογισμοὶ, καὶ οἱ πολύπλοκοι συλλογισμοὶ, καὶ τὰ σοφίσματα, εἶναι ἀνωφελῆ καὶ μάταια εἰς τὴν σωτηρίαν τους. Καὶ λοιπὸν ἀνίσως ταῦτα οὕτως ἔχουσι, πῶς ἐσεῖς ὦ Κορίνθιοι, ἠξεύρετε καὶ φρονεῖτε τὰ ἐναντία μὲ τὸν Θεὸν, καὶ δὲν ἀπο-

(1) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεσσαλονίκης θεῖος Γρηγόριος τροπολογικῶς ἑρμηνεύων τὸ ῥητὸν τοῦ Κυρίου τὸ λέγον· „δυσκόλως πλούσιος εἰσελεύσεται εἰς τὴν Βασιλείαν „τοῦ Θεοῦ" (Ματθ. ιθ΄. 23.) λέγει, ὅτι καθὼς ὁ πλούσιος εἰς τὰ χρήματα, δυσκόλως δύναται νὰ σωθῇ, ἔτζι καὶ ὁ πλούσιος εἰς τὰ ἔξω μαθήματα, δυσκόλως δύναται νὰ σωθῇ, ἀνίσως δὲν τὰ ἀφήσῃ διὰ τὸν Χριστὸν, ἢ κἂν μεταχειρισθῇ ταῦτα εἰς δόξαν Θεοῦ, καὶ εἰς ὠφέλειαν τοῦ πλησίον.

(2) Καὶ ὄντως ἡ σοφία τοῦ Κόσμου τούτου, μωρία εἶναι κοντὰ εἰς τὸν Θεόν· ἐπειδὴ, κατὰ τὸν Κορέσιον, τὰ τῆς παλαιᾶς σοφίας ἀξιώματα, μωρὰ φαίνονται κοντὰ εἰς τὸν Θεὸν, καὶ ψεύδεσατα· ά. ἀξίωμα τῆς ἔξω σοφίας ἦτον, ὅτι ἐκ τοῦ μηδαμῇ μηδαμῶς ὄντος, οὐδὲν γίνεται· β΄. ἐκ τῆς στερήσεως πρὸς τὴν ἕξιν ἐπάνοδος οὐ γίνεται (ἤτοι ἀπὸ τυφλὸς, ἢ κωφὸς, ἢ νεκρὸς, τινὰς δὲν γίνεται βλέπων, καὶ ἀκούων, καὶ ζωντανός.) γ΄. τοῦ συμβεβηκότος τὸ εἶναι ὑπάρχει ἐν ἑτέρῳ εἶναι· δ΄. ὁ Κόσμος ἐστὶν ἀΐδιος· ε΄. τὸ ἐν ἀριθμῷ εἶναι ἐν ἑτέρῳ ἀκοινώνητον· ς΄. τὸ νὰ εἶναι δύω φύσεις τέλειαι ἐν μιᾷ ὑποστάσει· ζ΄. τὸ νὰ ἦναι ὁ Θεὸς ἐνέργεια ἄπειρος· ή. τὸ νὰ κινῆται κατὰ τόπον τὸ ταύτῃ ἀσώματον. Ταῦτα δὲ πάντα τῇ ἡμετέρᾳ Θεολογίᾳ ἀντίκειται.

(3) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Τερτυλλιανὸς (ἐν τῷ περὶ Ψυχῆς Κεφ. γ΄.) καὶ ὁ Εἰρηναῖος (Βιβλ. κατὰ αἱρέσεων) τοὺς φιλοσόφους ὠνόμασαν Πατέρας τῶν μετὰ ταῦτα γενομένων αἱρετικῶν. (παρὰ Κορεσίῳ.)

ἀποβάλλετε τοὺς ἔξω σοφοὺς, ὡς ματαίους καὶ ἀνωφελεῖς, ἀλλὰ περιποιεῖσθε αὐτοὺς καὶ ἐναγκαλίζεσθε, ὡς ἐπωφελεῖς καὶ σωτηριώδεις;

21. „Ὥστε μηδεὶς καυχάσθω ἐν ἀνθρώποις· πάντα γὰρ ὑμῶν ἐστιν, „εἴτε Παῦλος, εἴτε Ἀπολλὼς, εἴτε Κηφᾶς".

Αὐτὰ τὰ λόγια φαίνεται μὲν ὅτι τὰ λέγει εἰς τοὺς Κορινθίους ἐκείνους, ὅπου ὑποτάσσοντο εἰς τοὺς σοφοὺς, καὶ πλουσίους· ἐπιπλήττει ὅμως τοὺς ὑποτάσσοντας αὐτοὺς, σοφοὺς καὶ πλουσίους, λέγων· ὅτι δὲν πρέπει αὐτοὶ νὰ καυχῶνται εἰς τὴν ἔξω σοφίαν, διὰ τὶ αὐτὴ εἶναι μωρία· οὔτε εἰς τὰ πνευματικὰ χαρίσματα, διὰ τὶ αὐτὰ εἶναι τοῦ Θεοῦ δῶρα, καὶ διὰ τοὺς ὑποτασσομένους αὐτοῖς, δίδονται ταῦτα καὶ εἰς τοὺς ὑποτάσσοντας· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, ὅλα εἶναι ἐδικά σας, ἤτοι τί ὑπερηφανεύονται οἱ διδάσκαλοί σας; ἢ πῶς ἐσεῖς φουσκόνετε αὐτοὺς, καὶ τοὺς κάμνετε νὰ ὑπεραίρωνται; μήπως ἔχουν κάνένα χάρισμα ἐδικόν τους; ὄχι· ἐκεῖνα γὰρ τὰ χαρίσματα ὅπου αὐτοὶ ἔχουν, ἐδικάσας εἶναι· διὰ τὶ ἐδόθησαν αὐτὰ εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τὸν Θεὸν, διὰ τὴν ἐδικήν σας ὠφέλειαν· ὅθεν αὐτοὶ χρεωστοῦν νὰ σᾶς ὁμολογοῦν χάριτας διὰ τοῦτο. Ἀνέφερε δὲ πάλιν ἐδῶ τὸν ἑαυτόν του, καὶ τὸν Πέτρον ὁ Παῦλος, διὰ νὰ κάμῃ τὸν λόγον ἐλαφρὸν καὶ ἀβαρῆ, καὶ διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ἂν ἡμεῖς οἱ Ἀπόστολοι ἐλάβομεν ἀπὸ τὸν Θεὸν τὰ χαρίσματα, διὰ τὴν ἐδικήν σας ὠφέλειαν, καὶ διὰ ἐσᾶς ἐχειροτονήθημεν παρὰ Θεοῦ διδάσκαλοι, πολλῷ μᾶλλον οἱ τωρινοὶ διδάσκαλοί σας δὲν χρεωστοῦν νὰ καυχῶνται εἰς τὰ χαρίσματα ὅπου ἔχουν, ὡσὰν εἰς ἐδικά των κατορθώματα, διὰ τὶ αὐτὰ εἶναι ξένα ἀγαθὰ, καὶ ὡς παρὰ Θεοῦ χαρισθέντα, καὶ ὡς διὰ τὴν σωτηρίαν τὴν ἐδικήν σας δοθέντα (1).

22. „Εἴτε Κόσμος, εἴτε ζωὴ, εἴτε θάνατος, εἴτε ἐνεστῶτα, εἴτε „μέλλοντα".

Καὶ ἡ ζωὴ, λέγει, τῶν Διδασκάλων, διὰ λόγου σας εἶναι, ὦ ἀδελφοὶ, διὰ νὰ ὠφελῆσθε ἐσεῖς ὅπου διδάσκεσθε ἀπὸ αὐτούς· καὶ ὁ θάνατος δὲ τῶν Διδασκάλων, διὰ λόγου σας ὑποφέρεται· ἐπειδὴ οἱ Διδάσκαλοι, διὰ τὴν ἐδικήν σας σωτηρίαν κινδυνεύουν εἰς θάνατον· ἢ καὶ κατὰ ἄλλον τρόπον τοῦτο νοεῖται· ὅτι καὶ ὁ θάνατος ὅπου ἐσυγχωρήθη εἰς τὸν Ἀδάμ, καὶ τοὺς απογόνους του, διὰ λόγου σας ἐσυγχωρήθη, διὰ νὰ σωφρονισθῆτε ἐσεῖς· καὶ ὁ τοῦ Χριστοῦ δὲ θάνατος διὰ τοῦτο οἰκονομήθη, διὰ νὰ σωθῆτε ἐσεῖς ἀπὸ τὴν φθορὰν, καὶ τὸν διπλοῦν θάνατον τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, ὁ Κόσμος ὅλος διὰ λόγου σας ἔγινεν, ἵνα ἐσεῖς διὰ τῆς θεωρίας τοῦ Κόσμου, ὁδηγῆσθε καὶ ἀναβαίνετε μὲ τὸν νοῦν εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ Δημιουργοῦ Θεοῦ, τοῦ τὸν Κόσμον δημιουργήσαντος· καὶ διὰ νὰ μεταχειρισθῆτε τὴν φθορὰν τοῦ προσκαίρου Κόσμου, διδάσκαλον καὶ ὁδηγὸν, εἰς τὸν πόθον καὶ ἀγάπην τοῦ ἀφθάρτου Κόσμου καὶ αἰωνίου· καὶ τὰ παρόντα δὲ ἀγαθὰ καὶ χαρίσματα, διὰ λόγου σας εἶναι, τὰ ὁποῖα ἀπὸ ἐδῶ ἀκόμη χαρίζει ὁ Θεὸς εἰς ἐκείνους ὅπου τὸν πιστεύουσι· καὶ τὰ μέλλοντα δὲ, διὰ λόγου σας εἶναι ἑτοιμασμένα.

23. „Πάντα ὑμῶν ἐστιν· ὑμεῖς δὲ Χριστοῦ, Χριστὸς δὲ Θεοῦ".

Καθὼς ἡμεῖς εἴμεσθα τοῦ Χριστοῦ, δὲν εἶναι καὶ ὁ Χριστὸς τοῦ Θεοῦ· διότι ἡμεῖς μὲν εἴμεσθα τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἔργον καὶ ποίημά του· ὁ δὲ Χριστὸς εἶναι τοῦ Θεοῦ, ὡς Υἱὸς αὐτοῦ προαιώνιος, καὶ ὡς αἴτιον φυσικὸν ἔχων τὸν Πατέρα· ὥστε, ἀγκαλὰ καὶ νὰ ἦναι μία ἡ λέξις, ἀλλὰ τὸ

---

(1) Ὁ δὲ θεῖος Χρυσόστομος ἐκ τοῦ ῥητοῦ τούτου συμπεραίνει, ὅτι διὰ τοὺς Χριστιανοὺς, δίδοται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον καὶ εἰς τοὺς ἀναξίους Ἱερεῖς· οὕτω γάρ φησιν· „εἰ γὰρ δι' ὄνου φωνὴν ἀφεθῆναι ἐποίησε, καὶ διὰ μάντεως εὐλογίας πνευματικὰς ἐχαρίσατο, ἐν ἀλόγῳ „στόματι, καὶ ἐν ἀκαθάρτῳ γλώττῃ τῇ τοῦ Βαλαὰμ „ἐνεργήσας διὰ τοὺς προσκεκρουκότας Ἰουδαίους· πολλῷ „μᾶλλον δι' ὑμᾶς τοὺς εὐγνώμονας, εἰ καὶ σφόδρα εἰσὶ „φαῦλοι οἱ Ἱερεῖς, τὰ αὐτὰ πάντα ἐργάσεται, καὶ πέμ„ψει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον; οὐδὲ γὰρ ὁ καθαρὸς, ἀ„πὸ τῆς οἰκείας ἐπισπᾶται αὐτὸ καθαρότητος· ἀλλὰ ἡ „χάρις ἐστὶν ἡ τὸ πᾶν ἐργαζομένη· „Πάντα γὰρ δι' „ὑμᾶς, εἴτε Παῦλος, εἴτε Ἀπολλὼς, εἴτε Κηφᾶς". ἃ „γὰρ ἐγκεχείρισται ὁ Ἱερεὺς, Θεοῦ μόνου ἐστὶ δωρεῆσαι". (Ὁμιλ. πϛ'. εἰς τὸν Ἰωάν.) Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τὸ „πείθεσθε τοῖς Ἡγουμένοις ὑμῶν". (Ἑβρ. ιγ'. 17. Τόμ. γ'.

τὸ νόημα εἶναι διαφορετικόν· ἐπειδὴ, οὐδὲ ὅλα τὰ ὄντα εἶναι ἐδικά μας τοιουτοτρόπως, καθὼς ἡμεῖς εἴμεθα τοῦ Χριστοῦ· διότι, ἡμεῖς μὲν εἴμεθα δοῦλοι καὶ ποίημα τοῦ Χριστοῦ, ὅλα δὲ τὰ ὄντα, δὲν εἶναι δοῦλοί μας, οὐδὲ ποιήματα ἐδικά μας· ὥστε, δὲν κάμνετε καλὰ ἐσεῖς οἱ Κορίνθιοι, ὁποῦ ὑποτάσσετε τὸν ἑαυτόν σας εἰς ἀνθρώπους, εἰς καιρὸν ὁποῦ εἶσθε δοῦλοι Χριστοῦ (1).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

1. „Οὕτως ἡμᾶς λογιζέσθω ἄνθρωπος, ὡς ὑπηρέτας Χριστοῦ, καὶ οἰ„κονόμους μυστηρίων Θεοῦ“.

Ἐπειδὴ, λέγει, καὶ ἡμεῖς οἱ Ἀπόστολοι καὶ Διδάσκαλοι, εἴμεθα ὑπηρέται τοῦ Χριστοῦ, διατί ἐσεῖς οἱ Κορίνθιοι ἀφίνετε τὸν Δεσπότην Χριστὸν, καὶ ὀνομάζεσθε ἀπὸ τὰ ὀνόματα ἡμῶν τῶν ὑπηρετῶν καὶ δούλων τοῦ Χριστοῦ; Διὰ τοῦτο δὲ ὠνόμασε τοὺς Ἀποστόλους, καὶ Διδασκάλους, οἰκονόμους Μυστηρίων Θεοῦ, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι αὐτοὶ δὲν πρέπει νὰ δίδουσι τὸν λόγον καὶ τὴν διδασκαλίαν εἰς ὅλους χωρὶς οἰκονομίαν, ἀλλὰ πρέπει νὰ διδάσκουν ἐκείνους τοὺς ἀνθρώπους ὁποῦ πρέπει, καὶ ὅταν πρέπει, καὶ καθὼς πρέπει (2), μάλιστα δὲ τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ δὲν πρέπει οἱ διδάσκαλοι νὰ τὰ φανερόνουν εἰς ὅλους ἁπλῶς, διατὶ τοῦτο δὲν εἶναι ἴδιον Οἰκονόμου φρονίμου.

2. „Ὃ δὲ ζητεῖται λοιπὸν ἐν τοῖς οἰκονόμοις, ἵνα τις πιστὸς (3) εὑ„ρεθῇ“.

Τοῦτο, λέγει, χρεωστεῖ νὰ ἔχῃ ὁ οἰκονόμος, τὸ νὰ ἦναι ἐμπιστευμένος εἰς ἐκεῖνα, ὁποῦ τοῦ ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν Θεὸν, ἤγουν τὸ νὰ μὴ οἰκειοποιῆται αὐτὸς τὰ δεσποτικὰ πράγματα ὁποῦ ἐνεπιστεύθη· τὸ νὰ μὴ μεταχειρίζεται ἐκεῖνα ὁποῦ τοῦ ἐδόθησαν, ὡσὰν νὰ ἦτον αὐτὸς Δεσπότης των, καὶ ὡσὰν νὰ ἦτον ἐδικά του, ἀλλὰ νὰ τὰ μεταχειρίζεται ὡς ξένα, καὶ νὰ μὴ λέγῃ πῶς εἶναι ἐδικά του τὰ δεσποτικὰ, ἀλλὰ ὅλον τὸ ἐναντίον, τὰ ἐδικά του νὰ τὰ λέγῃ πῶς εἶναι δεσποτικὰ, ἤτοι τοῦ Δεσπότου τῶν ὅλων Θεοῦ.

3. „Ἐμοὶ δὲ εἰς ἐλάχιστόν ἐστιν, ἵνα ὑφ᾽ ὑμῶν ἀνακριθῶ, ἢ ὑπὸ „ἀνθρωπίνης ἡμέρας“.

Ἕνα κακὸν εὑρίσκετο εἰς τὴν Κόρινθον· ἐκεῖνοι ὁποῦ ἦτον χωρισμένοι, καὶ εἶχον χωριστοὺς Διδασκάλους των, αὐτοὶ ἐκάθοντο ὡσὰν κριταὶ, καὶ τοὺς μὲν θεοσεβεῖς καὶ θεοφιλεῖς Χριστιανοὺς, ἀμαθεῖς δὲ, κατεδίκαζον καὶ τοὺς ἀπεδίωκον, τοὺς δὲ κακίστους καὶ διεστραμμένους ἀνθρώπους, τοὺς ἐδιάλεγον διὰ τὴν εὐγλωττίαν τους, καὶ ἔδιδαν τοιαύτας ψήφους καὶ ἀποφάσεις μὲ αὐθάδειαν· ὁ οὐδεῖνα εἶναι ἄξιος· ὁ οὐδεῖνα ἀπὸ τὸν οὐδεῖνα εἶναι καλλίτερος· καὶ ὁ οὐδεῖνα ἀπὸ τὸν οὐδεῖνα εἶναι κατώτερος.

Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Παῦλος, ὅτι τοῦτο ζητεῖται ἀπὸ τοὺς οἰκονόμους, τὸ νὰ εὑρεθοῦν ἐμπιστευμένοι εἰς τὴν οἰκονομίαν τους, ἐφαίνετο δὲ μὲ τοῦτο ὁποῦ λέγει, ὅτι δίδει ἀφορ-

(1) Λέγει δὲ καὶ ὁ Θεοδώρητος, ὅτι ὅλα μὲν εἶναι ἐδικά μας, διὰ τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Θεοῦ· ἡμεῖς δὲ εἴμεθα τοῦ Χριστοῦ, καθ᾽ ὃ μὲν ἀνθρώπου, μέλη του· καθ᾽ ὃ δὲ Θεοῦ, ποιήματα· ὁ δὲ Χριστὸς εἶναι τοῦ Θεοῦ, ὡς υἱός του γνήσιος, καὶ ἐξ αὐτοῦ γεννηθεὶς κατὰ τὴν Θεότητα.

(2) Διὰ τοῦτο δὲν εἶναι τοῦ κάθε ἑνὸς ἴδιον νὰ γίνεται Ἱερεὺς, καὶ Ἀρχιερεὺς, καὶ Διδάσκαλος λαοῦ, καὶ νὰ γίνεται οἰκονόμος τῶν τοῦ Θεοῦ μυστηρίων· ὅθεν ἔγραφεν ὁ Πηλουσιώτης Ἰσίδωρος εἰς τὸν Παλλάδιον· „οὐ πάντων τὸ δύνασθαι τοιαύτης ἀρχῆς (τῆς Ἱερωσύ„νης δηλ.) ἀντιλαβέσθαι, ἥτις καὶ βασιλείας ἐστὶν ὑ„ψηλοτέρα· ἡ μὲν γὰρ, τὰ θεῖα, ἡ δὲ, τὰ ἐπίγεια „διέπει πράγματα, ἀλλ᾽ ὀλίγων κομιδῇ, οἳ τοσοῦτον „τῶν ἀρχομένων δίκαιοι ἂν εἶεν διαφέρειν, ὅσον οἱ ποι„μένες τῶν προβάτων, ἵνα μηδὲν εἴπω πλέον“. (Ἐπιστολ. σϛ΄.) Λέγει δὲ καὶ ὁ Θεοδώρητος· „ἃ τιμῆ„σαι βουλόμενος ἡμᾶς, ὡς ὑπηρέτας τιμάτω, ὡς οἰ„κονόμους αἰδείσθω, μετρείτω τῇ φύσει τὸ γέρας· καὶ „ταῦτα οὐ μόνον γέγραφεν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ἀλλὰ καὶ „δέδρακε· τοὺς γὰρ Λυκάονας θῦσαι πειραθέντας ἐ„κώλυσε, τὴν ἐσθῆτα σὺν τῷ Βαρνάβᾳ διαρρήξας, „καὶ βοήσας, ὅτι ὁμοιοπαθεῖς ὑμῖν ἐσμὲν ἄνθρωποι· „ὥσπως ὁ μακάριος Πέτρος ἔφη τῷ Κορνηλίῳ· καὶ αὐ„τὸς ἐγὼ ἄνθρωπος“. (Πράξ. ί. 26.)

(3) Ἐν ἄλλ. ἵνα πιστός τις εὑρεθῇ.

φορμὴν εἰς τοὺς ἀνωτέρω νὰ κρίνουν τὴν ζωὴν τοῦ κάθε ἀνθρώπου· ἡ δὲ κρίσις αὕτη ἐπροξένει μεγαλιτέρας διχονοίας καὶ σχίσματα εἰς τὴν Κόρινθον· τούτου χάριν, διὰ νὰ μὴ πάθουν τοῦτο οἱ Κορίνθιοι, ἐμποδίζει αὐτοὺς ἀπὸ τὸ νὰ κρίνουν τοὺς ἄλλους, καὶ λέγει εἰς αὐτούς· „ἐμοὶ „δὲ εἰς ἐλάχιστόν ἐστιν“ ἤγουν ἐγὼ τὸ ἔχω διὰ ἀτιμίαν μου μεγαλωτάτην, τὸ νὰ κριθῶ μὲ τελειότητα ἀπὸ λόγου σας· ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ κτυπήσῃ αὐτοὺς πῶς τοὺς καταφρονεῖ, ἐπρόσθεσε τὸ „ἢ ὑπὸ ἀνθρωπίνης ἡμέρας“ τουτέστιν, ἀτιμίαν μου τὸ ἔχω, νὰ κριθῶ ὄχι μόνον ἀπὸ λόγου σας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κάθε ἄλλον ἄνθρωπον ἔνδοξον, καὶ ὑψηλόν· διότι ἡμέραν ἀνθρώπου ἡ Γραφὴ συνειθίζει νὰ ὀνομάζῃ τὸ ὕψος, καὶ τὴν εὐημερίαν, καὶ δόξαν τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τὸ ψαλμικόν· „ἡμέρας οὐ φοβηθήσομαι“· (Ψαλμ. νε΄. 2.) ἤτοι τὰς εὐημερίας, καὶ εὐτυχίας τοῦ ἀνθρώπου δὲν θέλω φοβηθῶ (1). Κανένας δὲ ἀκούοντας ταῦτα, ἃς μὴ κατηγορήσῃ τὸν Παῦλον ὡς ὑπερήφανον· διατὶ αὐτὰ δὲν τὰ λέγει ἀληθῶς διὰ λόγου του, ἐπειδὴ κανένας αὐτὸν δὲν ἔκρινε μὲ τελειότητα· ἀλλὰ ἔβαλε τὸ πρόσωπόν του, διὰ νὰ διδάξῃ μὲ τοῦτο τοὺς ἄλλους νὰ μὴ κρίνουσι.

4. „Ἀλλ' οὐδὲ ἐμαυτὸν ἀνακρίνω· οὐδὲν γὰρ ἐμαυτῷ σύνοιδα, ἀλλ' οὐκ „ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι· ὁ δὲ ἀνακρίνων με Κύριός ἐστιν“.

Μὴ νομίσητε, λέγει, ὅτι ἐξουτελίζοντας ἐσᾶς, ἢ κανένα ἄλλον ἄνθρωπον, λέγω ὅτι δὲν νομίζω ἄξιον τὸ νὰ κριθῶ ἀπὸ ἄνθρωπον· ἀλλ' οὐδὲ νομίζω πῶς εἶμαι ἀρκετὸς καὶ ἄξιος ἐγὼ ὁ ἴδιος νὰ κρίνω τὸν ἑαυτόν μου κατὰ ἀκρίβειαν· διότι κανένα μὲν σφάλμα, λέγει, δὲν γνωρίζω εἰς τὸν ἑαυτόν μου, καὶ εἰς τὴν συνείδησίν μου, μὲ τὸ νὰ μὴν ἠμπορῶ νὰ κρίνω αὐτὸς ἑαυτὸν ὀρθῶς καὶ ἀκριβῶς· ὅμως μὲ τοῦτο δὲν εἶμαι δίκαιος, ἤγουν δὲν εἶμαι καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτίαν· διότι ἐνδεχόμενον εἶναι νὰ ἔσφαλα μὲν σφάλματά τινα, ἐγὼ ὅμως δὲν τὰ γνωρίζω· μόνος δὲ ὁ Κύριος εἶναι ὁποῦ κρίνει ταῦτα, καὶ τὰ γνωρίζει ἀκριβῶς καὶ ἀσφαλῶς. Ἀπὸ τοῦτα τὰ λόγια, στοχάσου, ὦ ἀναγνῶστα, πόση θέλει εἶναι ἡ ἀκριβὴς ἐξέτασις ὁποῦ ἔχει νὰ γένῃ εἰς τὴν μέλλουσαν κρίσιν· διατὶ τότε ὁ Κύριος ἔχει νὰ εὕρῃ κρύφια σφάλματα καὶ εἰς ἐκεῖνον ἀκόμη ὁποῦ δὲν κατηγορεῖται ἀπὸ τὸ συνειδός, ὅτι ἔσφαλεν εἰς κανένα ἔργον, ἢ λόγον, ἢ λογισμόν (2).

5. „Ὥστε μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος“.

Βλέπεις τώρα, ὦ ἀναγνῶστα, πῶς ὁ Παῦλος δὲν εἶπε διὰ λόγου του, ὅτι δὲν εἶναι ἄξιοι οἱ ἄνθρωποι νὰ τὸν κρίνουν, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ κρίνουν τοὺς ἄλλους οἱ Κορίνθιοι; τοιαῦτα γὰρ συνειθίζει νὰ κάμνῃ ὁ μακάριος Παῦλος, ἤγουν τὸ νὰ δέχεται πάντοτε εἰς τὸ ἐδικόν του πρόσωπον τὰ τῶν ἄλλων καθ' ὑπόθεσιν, καὶ ἐπάνω εἰς τὸ ἐδικόν του πρόσωπον νὰ διδάσκῃ ἐκεῖνα, ὁποῦ ἔχει νὰ διδάξῃ τοὺς ἄλλους, διὰ νὰ κάμνῃ μὲ τὸν τρόπον τοῦτον τὸν λόγον ἀβαρῆ, καὶ πλέον εὐπαράδεκτον ἀπὸ τοὺς ἀκροατάς (3).

„Ὅς

(1) Ὁ δὲ Θεοδώρητος, ἀνθρωπίνην, λέγει, ἡμέραν ἐκάλεσε, τὸ τῆς φύσεως ὀλιγόβιον.

(2) Ἀπὸ τὸν λόγον τοῦτον τοῦ Παύλου μανθάνομεν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐμπιστευώμεθα εἰς τὴν συνείδησίν μας, ἐὰν αὐτὴ καμμίαν φορὰν δὲν μᾶς κατηγορῇ εἰς κανένα πρᾶγμα· διατὶ συνείδησις λέγεται εἰς ἐκεῖνα μόνον τὰ σφάλματα ὁποῦ ἠξεύρομεν, καὶ ὄχι εἰς ἐκεῖνα ὁποῦ δὲν ἠξεύρομεν· ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸν Ἱερεμίαν· „βαθεῖα ἡ καρδία παρὰ πάντα“· (Ἱερ. ιζ΄. 9.) καὶ πολλὰ λεπτὰ πάθη εὑρίσκονται κεκρυμμένα μέσα εἰς αὐτήν, τὰ ὁποῖα ὀλότελα δὲν ἠξεύρει, οὔτε ἐκεῖνος ὁ ἴδιος ὁποῦ τὰ ἔχει· διατοῦτο καὶ ὁ Δαβὶδ παρεκάλει τὸν Θεὸν λέγων· „ἐκ τῶν κρυφίων μου καθάρισόν με“. (Ψαλμ. ιη΄. 13.) Ὅθεν καὶ ἐσὺ Χριστιανέ, πίστευε πάντοτε ὅτι δὲν εἶναι καθαρὰ ἡ καρδία σου τελείως, ἀπὸ κρυπτά, καὶ λεπτὰ πάθη, τὰ ὁποῖα εἶναι γνωστὰ εἰς μόνον τὸν Θεόν, ὁποῦ ἐτάζει τὰς καρδίας, κατὰ τὸν Σολομῶντα· „Σὺ μονώτατος οἶδας τὴν „καρδίαν πάντων τῶν υἱῶν ἀνθρώπων“. (γ΄. Βασιλ. η΄. 39.) Καὶ ἔχε πάντοτε διὰ βέβαιον ἐκεῖνο ὁποῦ λέγει ὁ Ἰωάννης, πῶς ὁ Θεὸς εἶναι μεγαλίτερος ἀπὸ τὴν συνείδησίν μας· „μείζων ἐστὶν ὁ Θεὸς τῆς καρδίας ἡ„μῶν, καὶ γινώσκει πάντα“· (α΄. Ἰωάνν. γ΄. 20.) διατὶ ἀνίσως ὁ μέγας Παῦλος ἐδῶ, καὶ μ' ὅλον ὁποῦ δὲν ἐγνώριζε νὰ τὸν ἐλέγχῃ ἡ συνείδησίς του εἰς κανένα πρᾶγμα, ὅμως πάλιν δὲν νομίζει διατοῦτο τὸν ἑαυτόν του δίκαιον κοντὰ εἰς τὸν Θεόν, πόσῳ μᾶλλον δὲν πρέπει νὰ νομίζωμεν ἡμεῖς τὸν ἑαυτόν μας δίκαιον, ἀγκαλὰ καὶ νὰ μὴ μᾶς ἐλέγχῃ ἡ συνείδησις;

(3) Ὁ δὲ Μέγας Βασίλειος λέγει, ὅτι ἀπὸ τὰ λόγια ταῦτα ὁποῦ λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος, συμπεραίνομεν ὅτι, ἀνίσως ἡ κρίσις τινὸς ἀδελφοῦ, εὑρίσκεται εἰς τὴν ἐδικήν μας ἐξουσίαν· καὶ πρὸς τούτοις ἀνίσως εἶναι ἄδηλον τὸ πρᾶγμα, πρέπει νὰ μὴ κρίνωμεν τὸν ἀδελ-

„Ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν „καρδιῶν“.

Τώρα, λέγει, εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν, εἶναι κεκρυμμένα τὰ κακὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων· αὐτὰ γὰρ εἶναι ὁποῦ ὀνομάζει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος „κρυπτὰ τοῦ σκότους“· καὶ πολλαῖς φοραῖς ἕνας ὁποῦ εἶναι ἀκάθαρτος, καὶ διεφθαρμένος ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, νομίζεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πῶς εἶναι καθαρὸς, καὶ ἐνάρετος· τότε δὲ εἰς τὴν μέλλουσαν κρίσιν, θέλει φανερώσει ὁ Θεὸς ὅλα τὰ κρυφὰ κακὰ ἔργα, ἀκόμη καὶ αὐτὰς τὰς βουλὰς, καὶ τοὺς ἀποκρύφους διαλογισμοὺς τῶν καρδιῶν τῶν ἀνθρώπων· χάριν λόγου, ἕνας εἰς ταύτην τὴν ζωὴν ἐπαινεῖ ἕνα ἀξιεπαίνετον ἄνθρωπον· ὁ ἔπαινος αὐτὸς εἶναι καλὸν, ἀλλ' ἡ βουλὴ καὶ ὁ λογισμὸς ἐκείνου ὁποῦ τὸν ἐπαινεῖ, ἴσως εἶναι κακὸς, καὶ διεφθαρμένος, τυχὸν γὰρ νὰ ἐπαινῇ τὸν ἐνάρετον ἐκεῖνον, μὲ σκοπὸν κακὸν, καὶ μὲ κολακείαν καὶ ὑπόκρισιν. Πάλιν, ἐλέγχει ἕνας ἄλλον ἄνθρωπον, κατὰ μὲν τὸ φαινόμενον, διὰ νὰ τὸν διορθώσῃ, κατὰ δὲ τὸ κρυπτόμενον καὶ τὸν ἐσωτερικὸν λογισμὸν τῆς καρδίας του, διὰ νὰ ἐκπομπεύσῃ, καὶ νὰ θεατρίσῃ εἰς τοὺς ἄλλους τὸ σφάλμα τοῦ ἀδελφοῦ· τότε ὅμως εἰς τὴν μέλλουσαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ, αὐτὰ ὅλα, καὶ ἄλλαι μυρίαι καὶ ἀναρίθμηται ἀπόκρυφαι βουλαὶ τῶν ἀνθρώπων, ἔχουν νὰ φανερωθοῦν καθαρώτατα.

„Καὶ τότε ὁ ἔπαινος γενήσεται ἑκάστῳ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ“.

Ἀκόλουθον ἦτον νὰ εἰπῇ ὁ Ἀπόστολος, ὅτι τότε θέλει γένῃ ἀπὸ τὸν Θεὸν, ἢ τιμωρία, ἢ ἔπαινος· τιμωρία μὲν εἰς τοὺς κακοὺς, ἔπαινος δὲ εἰς τοὺς καλούς· ἀλλὰ ἀφῆκε τὴν τιμωρίαν, καὶ εἶπε μόνον τὸν ἔπαινον, διὰ νὰ κάμῃ τὸν λόγον πλέον εὐφημότερον.

6. „Ταῦτα δὲ, ἀδελφοὶ, μετεσχημάτισα εἰς ἐμαυτὸν καὶ Ἀπολλὼ „δι' ὑμᾶς· ἵνα ἐν ἡμῖν μάθητε, τὸ μὴ, ὑπὲρ ὃ γέγραπται, „φρονεῖν“.

Αὐτὰ ὅλα, λέγει, ὁποῦ εἶπον ἀνωτέρω, τόσον διὰ τὰς διχονοίας καὶ σχίσματα, ὅσον καὶ διὰ ἐκείνους ὁποῦ κατακρίνουν τοὺς ἄλλους, αὐτὰ, λέγω, ὅλα τὰ ἐσχημάτισα καθ' ὑπόθεσιν ἐπάνω εἰς τὸ ἐδικόν μου πρόσωπον, καὶ εἰς τὸ τοῦ Ἀπολλὼ, μὲ σκοπὸν διὰ νὰ μάθητε ἐσεῖς ἐπάνω εἰς τὰ ἐδικά μας πρόσωπα, νὰ μὴ φρονῆτε παρεπάνω ἀπὸ ἐκεῖνο ὁποῦ εἶναι γεγραμμένον· λέγει γὰρ ὁ Κύριος, περὶ μὲν τοῦ, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐπαίρεταί τινας καὶ νὰ ὑπερηφανεύεται· „ὁ

ἀδελφὸν, κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον περὶ τῶν ἀγνοουμένων· „ὥστε μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε, ἕως „ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος, ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτὰ τοῦ „σκότους· ἀνάγκη δὲ ἀπαραίτητος εἶναι νὰ ἐκδικοῦμεν „τὰ τοῦ Θεοῦ κρίματα... πλὴν εἰ μή τις τὰ αὐτὰ ποιεῖν „ἡμῖν ἐγκαλούμενος, ἀπαῤῥησίαστος εἴη πρὸς τὸ κρί„νειν τὸν ἀδελφὸν, ἀκούων τοῦ Κυρίου λέγοντος „ἔκβα„λε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου“. (ἐν τῇ σειρᾷ τοῦ κατὰ Ματθ. Κεφ. ζ'.) Καὶ ὁ Πηλουσιώτης δὲ Ἰσίδωρος οὕτω φησί· „περὶ μὲν δήλων, καὶ ἔκρι„νεν ὁ Ἀπόστολος, καὶ κρίνειν προσέταξε, καὶ ἐξέβα„λε, καὶ ἐκβάλλειν τῆς Ἐκκλησίας προσέταξε· περὶ „δὲ τῶν ἀδήλων, ἀναμένειν παρεκελεύσατο, ἕως ἂν „ἔλθῃ ὁ Κύριος· ἄτοπον γὰρ ἁρπάζειν τοῦ κριτοῦ τὴν „ἀξίαν, καὶ τὴν ψῆφον ἀκρίτως ἐκφέρειν, καὶ μὴ ἐπι„τρέπειν ταύτην τῷ κανόνι τῆς ἀληθείας“. (αὐτόθ.) Ὁ δὲ θεῖος Μάξιμος· „ἔστι φρίξαι ὅτι ὁ Θεὸς καὶ Πα„τὴρ κρίνει οὐδένα, πᾶσαν δὲ τὴν κρίσιν δέδωκε τῷ „Υἱῷ· ὁ δὲ Υἱὸς κράζει λέγων, μὴ κρίνετε, καὶ οὐ „μὴ κριθῆτε· καὶ ὁ Ἀπόστολος ὁμοίως, μὴ πρὸ και„ροῦ τι κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος· οἱ δὲ ἄν„θρωποι ἀφέντες τὸ κρίνειν τὰς ἑαυτῶν ἁμαρτίας „ἦραν τὴν κρίσιν ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ, καὶ αὐτοὶ ὡς ἀναμάρ„τητοι κρίνουσι καὶ καταδικάζουσιν ἀλλήλους· καὶ ὁ μὲν „οὐρανὸς ἐξέστη ἐπὶ τούτῳ, ἡ δὲ γῆ ἔφριξεν, αὐτοὶ δὲ „οὐκ αἰσχύνονται ἀναισθητοῦντες“. (αὐτόθ.) Σημείωσαι δὲ ὅτι τότε τινὰς δὲν ἁμαρτάνει, ὅταν λέγῃ τοῦ ἄλλου τὴν ἁμαρτίαν, ἢ διὰ νὰ διορθώσῃ ἐκεῖνον, ἢ διὰ νὰ ὠφελήσῃ ἄλλον, ὡς λέγει ὁ αὐτὸς θεῖος Μάξιμος· „ἀπαθῶς λέγων ἁμαρτήματα ἀδελφοῦ, κατὰ „δύω αἰτίας λέγει· ἢ ἵνα αὐτὸν διορθώσηται, ἢ ἵνα „ἄλλον ὠφελήσῃ· εἰ δὲ ἐκτὸς τούτων λέγει, εἴτε αὐτῷ, „εἴτε ἄλλῳ, ὀνειδίζων ἢ διασύρων αὐτὸν λέγει· καὶ οὐ „μὴ ἐκφύγῃ τὴν θείαν ἐγκατάλειψιν· ἀλλὰ ἢ τῷ „αὐτῷ, ἢ ἄλλῳ πταίσματι πάντως περιπεσεῖται, καὶ „ὑπὸ ἑτέρων ἐλεγχθεὶς, καὶ ὀνειδισθεὶς καταισχυνθήσε„ται“. (Κεφ. οβ'. τῆς γ'. Ἑκατοντ. τῶν περὶ ἀγάπης.) Τοῦτο τὸ ἴδιον γράφει καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος ἐν τοῖς Ἀσκητικοῖς, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἠρανίσθη τὰ ἀνωτέρω καὶ ὁ θεῖος Μάξιμος, δηλαδὴ ἐν τῷ κέ. κατ' ἐπιτομὴν ὅρῳ.

„ὁ θέλων εἶναι πρῶτος, ἔσω πάντων ἔσχατος“. (Ματθ. κγ΄. 12.) καὶ μυρία ἄλλα λέγει ἡ Γραφή· περὶ δὲ τοῦ, ὅτι δὲν πρέπει νὰ κρίνῃ τινάς, λέγει ὁ Κύριος· „μὴ κρίνετε, καὶ οὐ „μὴ κριθῆτε“. (Ματθ. ζ΄. 1.)

„Ἵνα μὴ εἷς ὑπὲρ τοῦ ἑνὸς φυσιοῦσθε κατὰ τοῦ ἑτέρου“. (1)

Τὰ λόγια ταῦτα λέγει ὁ Παῦλος πρὸς τὸν λαόν, κάμνει γὰρ τὴν διδασκαλίαν ὁ Ἀπόστολος πολυποίκιλον καὶ διαφορετικήν· καὶ ἄλλοτε μέν, γυρίζει τὸν λόγον εἰς τοὺς μαθητάς, καὶ ὑποτασσομένους, ἄλλοτε δέ, εἰς τοὺς διδασκάλους καὶ ὑποτάσσοντας, καθὼς καὶ τώρα γυρίζει τὸν λόγον εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ ὑποτασσομένους· διότι αὐτοὶ ἐφύσκοναν καὶ ὑπερηφανεύοντο ἕνας κατὰ τοῦ ἄλλου, πῶς ἔχουν διδασκάλους σοφούς· καὶ ὁ ἕνας μὲν μαθητὴς ὑπερηφανεύετο, πῶς ἔχει καλλίτερον διδάσκαλον, ἐναντίον ἄλλου μαθητοῦ, ὁποῦ δὲν εἶχε τοιοῦτον διδάσκαλον· ὁμοίως καὶ ὁ ἄλλος, κατὰ τοῦ ἄλλου. Ὀρθῶς δὲ τὴν ὑπερηφάνειαν ταύτην ὀνομάζει φυσίωσιν, ἤγουν ὄγκον καὶ φύσκωμα, κατὰ μεταφορὰν, καὶ ὁμοιότητα τῶν ἀσκῶν, ἢ ἄλλων σωμάτων, ὁποῦ φυσκόνουν καὶ ὀγκόνονται ἀπὸ ἀέρα, ἢ ἀπὸ ἄλλην κακοχυμίαν καὶ πάθος. Δείχνει λοιπὸν μὲ τοῦτο, ὅτι ἡ ὑπερηφάνεια αὕτη εἶναι ματαία, καὶ ἀνωφελής, καὶ γεμάτη ἀπὸ ἄνεμον.

7. „Τίς γάρ σε διακρίνει; τί δὲ ἔχεις, ὃ οὐκ ἔλαβες; εἰ δὲ καὶ ἔλα- „βες, τί καυχᾶσαι, ὡς μὴ λαβών“;

Τὰ λόγια ταῦτα τὰ λέγει πρὸς τοὺς διδασκάλους ὁ Παῦλος. Ποῖος, λέγει, διακρίνει ἐσένα ὦ διδάσκαλε, ἤγουν ποῖός σε ἐδοκίμασε καί σε ἔκρινεν ἄξιον ἐπαίνου, καὶ ὑπερηφανεύεσαι; ἄνθρωπος; ἀλλ' ἡ κρίσις τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἐσφαλμένη· μὰ ἔσω πῶς εἶσαι καὶ ἐπαίνου ἄξιος· τοῦτο δὲν εἶναι ἐδικόν σου κατόρθωμα, ἀλλὰ εἶναι τοῦ Θεοῦ ὁποῦ σοὶ ἔδωκε τὸ χάρισμα ἐκεῖνο, διὰ τὸ ὁποῖον ἐπαινῆσαι, καὶ ἀκολούθως, ἐσὺ ἔλαβες τὸ ἐπαινετὸν αὐτὸ χάρισμα, ὁποῦ ἔχεις, ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ δὲν τὸ ἐκατόρθωσες μὲ τὸν κόπον σου. Εἰ δὲ καὶ τὸ ἔλαβες ἀπὸ τὸν Θεόν, πῶς λοιπὸν ἐσὺ ἐπαίρεσαι, ὡσὰν νὰ μὴ τὸ ἔλαβες, ἀλλὰ ὡσὰν νὰ τὸ ἔχῃς ἀπὸ λόγου σου, καὶ ἀπὸ τοὺς κόπους τοὺς ἐδικούς σου; διὰ τί ὅποιος λάβῃ, δὲν πρέπει νὰ ἐπαίρεται διὰ ἐκεῖνο ὁποῦ ἔλαβεν, ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι ξένον, καὶ ὄχι ἐδικόν του.

8. „Ἤδη κεκορεσμένοι ἐστέ· ἤδη ἐπλουτήσατε“.

Τὰ λόγια ταῦτα, εἶναι λόγια ἀνθρώπου, ὁποῦ εἶναι βεβαρημένος ἀπὸ τὴν λύπην· τόσον, λέγει, ὀγλίγωρα ἐσεῖς οἱ Κορίνθιοι, ἐγίνετε πλούσιοι, καὶ δὲν χρειάζεσθε πλέον κανένα; τόσον ἐχορτάσατε εἰς ὀλίγον καιρόν; τόσον ἐφθάσατε εἰς τὴν τελειότητα, καὶ ἐλάβετε ὅλον τὸν πλοῦτον τῆς θείας γνώσεως καὶ τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων, ὥστε ὁποῦ παρακάτω νὰ λάβετε δὲν σας κάμνει χρεία (2); Ἀλλ' ὅμως αὐτὴ ἡ τελειότης ὁποῦ ἐσεῖς νομίζετε πῶς ἔχετε, εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα δίδεται, καὶ ὄχι εἰς τὸν παρόντα αἰῶνα· ἐσεῖς ὅμως, ὡς φαίνεται, ἀκόμη ἀπὸ τὴν παροῦσαν ἔχετε ταύτην τὴν τελειότητα· διότι ἡ καύχησις ὁποῦ κάμνετε, αὐτὴ σας φανερόνει, ὅτι εἰς τὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἐφθάσατε τελειότητα. Ταῦτα λέγει ὁ Ἀπόστολος, διὰ νὰ τοὺς δείξῃ, ὅτι εἶναι ἀτελέστατοι, ἀνίσως καὶ ἔτζι φρονοῦσι.

„Χωρὶς ἡμῶν ἐβασιλεύσατε“.

Καὶ αὐτὰ ὁμοίως τὰ λόγια τὰ λέγει ὁ Ἀπόστολος, ὡς πολλὰ βεβαρημένος καὶ λυπημένος, διὰ νὰ δείξῃ εἰς τοὺς Κορινθίους, πῶς ἦτον ἀσυνείδητοι, καὶ ἀχάριστοι· ἐπειδὴ ἐσεῖς, λέγει, ὕστε-

---

(1) Παρὰ τῷ Θεοδωρήτῳ οὕτω γράφεται· „ἵνα ὑ„πὲρ τοῦ ἑνὸς μὴ φυσιοῦσθαι κατὰ τοῦ ἑτέρου“· τὸ ὁποῖον τοῦτο φαίνεται ὀρθότερον· ἐξήρτηται γὰρ τὸ φυσιοῦσθαι ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρω, ἵνα μάθητε· δύναται ὅμως καὶ οὕτω καθὼς γράφεται, ἐὰν τό, φυσιοῦσθε, γένηται ἀπαρέμφατον, ἤτοι „ἵνα μάθητε, τὸ μὴ εἷς ὑπὲρ τοῦ „ἑνὸς φυσιοῦσθαι κατὰ τοῦ ἑτέρου· τὸ γὰρ ἵνα, αἰτιολογικόν ἐστι, καὶ χρήζει συνάπτεσθαι μὲ τό, μάθητε, ἀπὸ κοινοῦ ἐννοούμενον.

(2) Σχεδὸν γὰρ καὶ ὁ Παῦλος κατηγορεῖ τοὺς Κορινθίους ἐδῶ, μὲ τὰ ἴσια ἐκεῖνα λόγια, ὁποῦ οἱ θεῖοι Προφῆται κατηγοροῦν μερικούς· ὁ μὲν γὰρ Ἡσαΐας λέγει·

ὕστερα ἀφ᾽ οὗ ἠξιωθήκετε τοιαῦτα θεῖα χαρίσματα, ὡς νομίζετε, καὶ ἐγίνετε βασιλεῖς, καὶ πλούσιοι εἰς τὰς πνευματικὰς δωρεὰς, δὲν ἠθελήσετε νὰ κάμετε συγκοινωνοὺς τοῦ πλούτου, καὶ τῆς βασιλείας σας ταύτης καὶ ἡμᾶς τοὺς Ἀποστόλους, ὁποῦ ἐκοπιάσαμεν εἰς τὸ νὰ λάβετε τὰ χαρίσματα ταῦτα.

„Καὶ ὄφελόν γε ἐβασιλεύσατε, ἵνα καὶ ἡμεῖς ὑμῖν συμβασιλεύσωμεν“.

Ἄμποτε, λέγει, νὰ ἠθέλετε βασιλεύσῃ, ἤτοι ἄμποτε νὰ ἠθέλετε ἐπιτύχῃ τὴν τελειότητα· ἔπειτα διὰ νὰ μὴ φανῇ πῶς εἶναι εἰρωνεία ὁ λόγος, καὶ περιγέλασμα, προσθέττει· διὰ νὰ βασιλεύσωμεν καὶ ἡμεῖς οἱ Ἀπόστολοι καὶ Διδάσκαλοί σας, μαζὶ μὲ ἐσᾶς, ἤγουν διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν αὐτὴν τελειότητα, καὶ τὰ αὐτὰ ἀγαθὰ, διὰ τὶ ἡ ἐδική σας δόξα, εἶναι καὶ ἐδική μας· ἐπειδὴ ἁπλῶς εἰς κάθε Διδάσκαλον, εἶναι περιπόθητος ἡ προκοπὴ καὶ τελειότης τῶν μαθητῶν του.

9. „Δοκῶ γὰρ, ὅτι ὁ Θεὸς ἡμᾶς τοὺς Ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν, ὡς ἐπιθανατίους“.

Λόγια λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος λυπηρὰ καὶ ἐλεγκτικά· καθὼς, λέγει, ἐγὼ στοχάζομαι ἀπὸ ἐκεῖνα ὁποῦ ἐσεῖς κάμνετε, ἡμεῖς οἱ Ἀπόστολοι καὶ Διδάσκαλοί σας, ἀπεδείχθημεν ἀπὸ τὸν Θεὸν πλέον κατώτεροι ἀπὸ ἐσᾶς, καὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἀπερριμμένοι, καὶ ἐπιθανάτιοι, ἤγουν κατάδικοι, καὶ μόνον ἑτοιμασμένοι εἰς τὸ νὰ θανατονώμεθα, καὶ ὄχι εἰς τὸ νὰ λάβωμεν καὶ ἡμεῖς τὰ θεϊκὰ χαρίσματα· δι᾽ ὅτι ἀπὸ τὸ φρόνημα ὁποῦ ἐσεῖς ἔχετε πῶς ἐβασιλεύσετε, συλλογίζομαι ὅτι ἡμεῖς οἱ Ἀπόστολοι, ἤγουν οἱ ὑπὲρ Χριστοῦ τόσα καὶ τόσα παθόντες, ἐκαταδικάθημεν ἀπὸ τὸν Θεὸν, νὰ εἴμεθα ἀπὸ ὅλους οἱ πλέον κατώτεροι κατὰ τὰ χαρίσματα, καὶ οἱ πλέον καταπεπειμμένοι.

„Ὅτι θέατρον ἐγενήθημεν τῷ Κόσμῳ, καὶ Ἀγγέλοις, καὶ ἀνθρώποις“.

Ἤγουν ἡμεῖς οἱ Ἀπόστολοι δὲν πάσχομεν εἰς μίαν γωνίαν, καὶ εἰς ἕνα μέρος τοῦ Κόσμου, ἀλλὰ εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Οἰκουμένης, καὶ βλέπουν ἡμᾶς πάσχοντας, ὄχι μόνον οἱ ἄνθρωποι (διὰ τὶ δὲν εἶναι τόσον εὐτελῆ καὶ οὐδαμινὰ ἐκεῖνα, διὰ τὰ ὁποῖα πάσχομεν, ὁποῦ νὰ ἔχωμεν θεατάς μας τοὺς ἀνθρώπους μόνους) ἀλλὰ βλέπουν ἡμᾶς καὶ οἱ Ἄγγελοι· δι᾽ ὅ,τι τὰ παλαίσματα, καὶ οἱ ἀγῶνές μας εἶναι τόσον μεγάλοι, ὥστε ὁποῦ εἶναι ἄξιοι νὰ τοὺς θεωροῦν καὶ αὐτοὶ οἱ Ἄγγελοι· ἐπειδὴ δὲν παλεύομεν μόνον μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰς ἀρχὰς, καὶ ἐξουσίας, καὶ δυνάμεις τῶν πονηρῶν δαιμόνων.

10. „Ἡμεῖς μωροὶ διὰ Χριστόν· ὑμεῖς δὲ φρόνιμοι ἐν Χριστῷ“.

Πάλιν καὶ οὗτος ὁ λόγος ἐλεγκτικὸς εἶναι· διότι ἐπειδὴ καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἐδέρνοντο, καὶ κατεφρονοῦντο διὰ τὸν Χριστὸν, ὡς μωροὶ, καὶ ἀνόητοι, οἱ δὲ Κορίνθιοι ἐτιμῶντο, καὶ ὡς σοφοὶ ἐνομίζοντο, καὶ ὑπερηφανεύοντο πῶς ταῦτα εἶναι κατὰ Χριστὸν, διὰ τοῦτο ἐλέγχει αὐτοὺς ὁ Ἀπόστολος. Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν, λέγει, ὦ Κορίνθιοι, νὰ συμφωνήσουν τὰ ἐναντία εἰς τὰ αὐτὰ φρονήματα, ὁποῦ ἐσεῖς καὶ ἡμεῖς ἔχομεν; δι᾽ ὅ,τι ἡμεῖς μὲν ἀτιμαζόμενοι φρονοῦμεν, ὅτι ἀτιμαζόμεθα διὰ τὸν Χριστόν· ἐσεῖς δὲ ἐξεναντίας τιμώμενοι, φρονεῖτε ὅτι τιμᾶσθε διὰ τὸν Χριστόν. Λοιπὸν τοῦτο εἶναι ἀδύνατον· ὅθεν ἀνάγκη εἶναι, ἢ ἡμεῖς νὰ μὴ φρονοῦμεν κατὰ Χριστὸν, ἢ ἐσεῖς· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἀνάξιον, καὶ ἀνάρμοσον εἶναι, οἱ Ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ νὰ μὴ φρονοῦσι κατὰ Χριστόν· λοιπὸν ἐσεῖς εἶσθε, ὁποῦ δὲν φρονεῖτε κατὰ Χριστὸν, καὶ ἀκολούθως ἐσεῖς εἶσθε ἐσφαλμένοι (1).

„Ἡ-

γα· „Εἶπεν Ἐφραΐμ, πλὴν πεπλούτηκα. (Ὡσ. ιβ. 8.) Καὶ ὁ Ζαχαρίας· „εὐλογητὸς Κύριος, καὶ „πεπλουτήκαμεν“. (Ζαχ. ια. 5.)

(1) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει, ὅτι διὰ νὰ μὴ ἐπιπλήξῃ πολλὰ τοὺς Κορινθίους ὁ Παῦλος, λέγωντας ὅτι ἐσεῖς εἶσθε φρόνιμοι, ἀκολούθως εἶπε τὸ, ἐν Χριστῷ· λέ-

πει νὰ κακοπαθῇ, καὶ νὰ ἀγωνίζεται, ὄχι εἰς μικρὸν καιρὸν, ἀλλὰ ἕως ἄρτι, ἤγουν ἕως τὸ τέλος τῆς ζωῆς του.

14. „Οὐκ ἐντρέπων ὑμᾶς γράφω ταῦτα· ἀλλ' ὡς τέκνα μου ἀγαπη-„τὰ νουθετῶ".

Δὲν σᾶς λέγω, λέγει, αὐτὰ, ἀδελφοὶ, διὰ νὰ σᾶς ἐντροπιάσω, οὐδὲ μὲ κακὴν γνώμην καὶ μῖσος τὰ γράφω εἰς ἐσᾶς· ἀλλὰ σᾶς παραγγέλλω ὡς τέκνα μου, καὶ ὄχι ἁπλῶς τέκνα μου, ἀλλὰ ὡς ἀγαπητὰ τέκνα μου. Λοιπὸν συγχωρήσατέ μοι ἀνίσως καὶ σᾶς εἶπον κανένα βαρὺν, καὶ φορτικὸν λόγον· διότι ἀπὸ ἀγάπην τοῦτον σᾶς εἶπον, καὶ ὄχι ἀπὸ μῖσος. Δὲν εἶπε δὲ σᾶς ἐπιτιμῶ, ἀλλὰ σᾶς συμβουλεύω· ποῖος δὲ υἱὸς δὲν ὑποφέρει τὸν Πατέρα του, ὅταν τὸν συμβουλεύῃ διὰ τὴν ὠφέλειαν καὶ σωτηρίαν του; βέβαια οὐδείς.

15. „Ἐὰν γὰρ μυρίους παιδαγωγοὺς ἔχητε ἐν Χριστῷ, ἀλλ' οὐ πολ-„λοὺς Πατέρας".

Ἄγκαλὰ, λέγει, καὶ ἔχετε πολλοὺς παιδαγωγοὺς καὶ Διδασκάλους κατὰ Χριστὸν, ἀλλὰ πολλοὺς Πατέρας, ὡσὰν ἐμένα, δὲν ἔχετε. Ἀλλ' ἴσως οἱ Κορίνθιοι ἤθελαν εἰπεῖν· καὶ τί; οἱ ἄλλοι μας διδάσκαλοι δὲν μᾶς ἀγαποῦν; πρὸς τοὺς ὁποίους ἀποκρίνεται ὁ Παῦλος, ὅτι δὲν σᾶς ἀγαποῦν ἐκεῖνοι τόσον, καθὼς σᾶς ἀγαπῶ ἐγώ· διὰ τί ἐκεῖνοι μὲν εἶναι παιδαγωγοὶ, ἤγουν διοικηταὶ μόνον, καὶ διδάσκαλοι ἐσᾶς τῶν παιδίων, ἐγὼ δὲ εἶμαι Πατήρ σας πνευματικὸς ἐν Χριστῷ. Καθὼς λοιπὸν ἀκολουθεῖ εἰς τὰ σαρκικὰ παιδία, καὶ ὁ μὲν Πατὴρ αὐτῶν εἶναι ἕνας, οἱ δὲ παιδαγωγοί των, ἀκολουθεῖ νὰ εἶναι πολλοί· κατὰ σύγκρισιν δὲ τῆς ἀγάπης τοῦ ἑνὸς Πατρός των, ἡ ἀγάπη τῶν παιδαγωγῶν εἶναι πολλὰ ἐλλιπής· ἔτζι ἀκολουθεῖ καὶ εἰς ἐσᾶς τὰ πνευματικὰ παιδία μου. Βλέπε δὲ, ἀγαπητὲ, πῶς καὶ εἰς τοὺς παιδαγωγοὺς ἔβαλε τὸ ἐν Χριστῷ, διὰ νὰ μὴ κτυπήσῃ αὐτοὺς πολλὰ, ἀλλὰ καὶ τὸ κοπιαστικώτερον μὲν ἔργον ἔδωκεν εἰς τοὺς παιδαγωγούς· τοιαύτη γὰρ εἶναι ἡ παιδαγωγία, ἔργον κοπιαστικὸν, καὶ ἐπίπονον, τὴν δὲ ὑπερβολὴν τῆς ἀγάπης ἐφύλαξε διὰ λόγου του· τοιαύτη γὰρ εἶναι ἡ τοῦ Πατρὸς διάθεσις, μὲ τὴν ὁποίαν καθ' ὑπερβολὴν ἀγαπᾷ τὰ τέκνα του.

„Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα".

Μὲ τὰ λόγια ταῦτα κατασκευάζει ὁ Ἀπόστολος τίνι τρόπῳ εἶναι Πατὴρ τῶν Κορινθίων· ἐγὼ, λέγει, μὲ τὴν βοήθειαν καὶ χάριν τοῦ Χριστοῦ, σᾶς ἐγέννησα πνευματικῶς διὰ μέσου τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος· διότι ἐγὼ δὲν νομίζω πῶς μὲ τὴν ἐδικήν μου δύναμιν σᾶς ἐγέννησα πνευματικῶς, καθὼς οἱ ἐδικοί σας διδάσκαλοι τοῦτο νομίζουσιν, ἀλλὰ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ. Δὲν εἶπε δὲ, ὅτι σᾶς ἐδίδαξα, ἀλλὰ σᾶς ἐγέννησα, διὰ νὰ δείξῃ μὲ τὸ φυσικὸν ὄνομα τῆς γεννήσεως, τὴν πατρικὴν καὶ γνησίαν ἀγάπην ὁποῦ εἶχε πρὸς αὐτούς· καὶ ὅτι αὐτοὶ εἶναι οἱ οἰκειότατοι καὶ γνησιώτατοι μαθηταί του, καθὼς καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη τῆς ἐπιστολῆς ταύτης τοῦτο δηλοποιεῖ.

16. „Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, μιμηταί μου γίνεσθε".

Μιμηθῆτε, λέγει, ὦ ἀδελφοί μου, ἐμένα εἰς ὅλα, καὶ μήτε εἰς τὴν σοφίαν σας ὑπερηφανεύεσθε, μήτε εἰς τὸν πλοῦτόν σας, μήτε χωρίζεσθε ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀδελφούς σας· ἀλλὰ γνωρίζετε πῶς εἶναι ἀληθὴς σοφία, καὶ πλοῦτος, ἡ πρὸς τὸν Χριστὸν, καὶ πρὸς τοὺς ἀδελφούς σας ἀγάπη. Βλέπε δὲ, ὦ ἀναγνῶστα, φιλάνθρωπα καὶ ταπεινὰ σπλάγχνα τοῦ Μακαρίου Παύλου! πῶς παρακαλεῖ, καὶ ὄχι προστάζει νὰ τὸν μιμοῦνται· μεγάλης δὲ παῤῥησίας, καὶ ἀρετῆς τοῦ Παύλου εἶναι ἀπόδειξις, τὸ νὰ προθέτῃ ἔμπροσθεν εἰς ὅλους τὸν ἑαυτόν του, ἀρχέτυπον παράδειγμα τῶν καλῶν, διὰ νὰ τὸν μιμοῦνται ὅλοι (1).

17.

(1) Ὅθεν καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος τὸ ῥητὸν τοῦτο ἑρμηνεύων λέγει· „βαβαί! πόση τοῦ διδασκάλου ἡ παῤ-„ῥησία! πῶς ἀπηκριβωμένη ἡ εἰκὼν, ὅταν καὶ ἑτέρους „ἐπὶ τοῦτο παρακαλῇ! οὐκ ἐπαίρων δὲ ἑαυτὸν τοῦτο „ποιεῖ,

17. „Διὰ τοῦτο ἔπεμψα ὑμῖν Τιμόθεον, ὅς ἐστι τέκνον μου ἀγα-
„πητόν“.

Διὰ τοῦτο, λέγει, ἤγουν διὰ τὶ σᾶς πονῶ ὡς τέκνα μου ἀγαπητὰ ἔπεμψα εἰς ἐσᾶς τὸν Τιμόθεον· δὶ ὅτι ἐγὼ μὲν ἤθελον νὰ ἔλθω αὐτοπροσώπως διὰ νὰ σᾶς διορθώσω· ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο δὲν ἦτον δυνατὸν εἰς ἐμὲ, διὰ τοῦτο ἔπεμψα τὸν Τιμόθεον, ὅς τις εἶναι τέκνον μου ἀγαπητόν. Τοῦτον δὲ τὸν ἔπαινον εἶπεν ὁ Παῦλος, ἕνα μὲν, διὰ νὰ δείξῃ πῶς τόσον τοὺς ἀγαπᾶ, ὥστε ὁποῦ ἐπροτίμησε διὰ τὴν ἀγάπην τους νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τὸ ἀγαπητόν του τέκνον· καὶ ἄλλο δὲ, διὰ νὰ κάμῃ αὐτοὺς νὰ δεχθοῦν τὸν Τιμόθεον μὲ σέβας καὶ εὐλάβειαν (1).

„Καὶ πιστὸν ἐν Κυρίῳ“.

Κοντὰ εἰς τὰ ἄνω ἐγκώμια ἐπρόσθεσεν ὁ Ἀπόστολος καὶ ὅτι ὁ Τιμόθεος εἶναι πιστὸς ἐν Κυρίῳ, ἤγουν ἐμπιστευμένος, ὄχι εἰς τὰ βιωτικὰ, καὶ κοσμικὰ πράγματα, ἀλλὰ εἰς τὰ κατὰ Χριστὸν καὶ πνευματικὰ, ὥστε, λέγει, καὶ εἰς τὰς ἐδικάς σας κατὰ Χριστὸν ὑποθέσεις, ἔχει νὰ ὑπηρετήσῃ μὲ ἐμπιστοσύνην, καὶ κἀμμίαν ἀμφιβολίαν περὶ τούτου μὴν ἔχετε.

„Ὅς ὑμᾶς ἀναμνήσει τὰς ὁδούς μου τὰς ἐν Χριστῷ, καθὼς πανταχοῦ
„ἐν πάσῃ Ἐκκλησίᾳ διδάσκω“.

Δὲν εἶπεν ὁ Παῦλος ὅτι θέλει σᾶς διδάξει ὁ Τιμόθεος, διὰ νὰ μὴ κακοφανῇ εἰς αὐτούς· ἐπειδὴ τότε ἦτον νέος ὁ Τιμόθεος· ἀλλὰ εἶπεν, ὅτι θέλει σᾶς ἐνθυμίσει, ἤγουν θέλει ἀνακαινίσει εἰς τὴν μνήμην σας, ἐκεῖνα ὁποῦ ἠξεύρετε. Ὁδοὺς δὲ ὀνομάζει ὁ Παῦλος τὰς οἰκονομίας ὁποῦ ἔκαμνεν εἰς τὸ κήρυγμα, καὶ τοὺς κανόνας, καὶ νόμους, καὶ ἤθη, ὁποῦ ἐπαράδιδε καὶ ἐδίδασκεν εἰς τὸν Κόσμον· νὰ σᾶς ἐνθυμίσῃ, λέγει, θέλει ὁ Τιμόθεος, πῶς περιπατῶ, ὄχι πεφυσιωμένος καὶ ὑπερηφανευόμενος, καθὼς ἐσεῖς, οὐδὲ προξενῶντας εἰς τοὺς Χριστιανοὺς διχονοίας καὶ σχίσματα. Ἐπρόσθεσε δὲ καὶ τὸ „ἐν Χριστῷ“ διὰ νὰ φανερώσῃ, ὅτι ὅσας οἰκονομίας καὶ διδασκαλίας κάμνει, δὲν ἔχουν κἀνένα ἀνθρώπινον φρόνημα, ἀλλ᾽ ὅλαις εἶναι κατὰ Χριστὸν, ἢ καὶ ὅτι ὅλαις κατορθόνονται μὲ τὴν βοήθειαν καὶ δύναμιν τοῦ Χριστοῦ. Θέλει δὲ, λέγει, σᾶς φανερώσει ὁ Τιμόθεος, ἐκεῖνα τὰ ἴδια, καθὼς τὰ διδάσκω εἰς κάθε Ἐκκλησίαν καὶ Πόλιν· ἐπειδὴ δὲν διδάσκω εἰς μερικοὺς ἄλλο κἀνένα καινούριον καὶ νεώτερον φρόνημα· ἀλλὰ ὅλοι μαρτυροῦσι περὶ ἐμοῦ, ὅτι αὐτὰ εἶναι ὁποῦ διδάσκω, καὶ ὄχι ἄλλα τινά· ὥστε ἐντραπῆτε ἐσεῖς οἱ Κορίνθιοι· διὰ τὶ ἐσεῖς μόνοι ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας, καὶ Πόλεις, εὐγήκετε ἔξω ἀπὸ τὰς στράτας καὶ οἰκονομίας τὰς ἐδικάς μου, καὶ διδάσκετε ἄλλα νεώτερα.

18. „Ὡς μὴ ἐρχομένου δέ μου πρὸς ὑμᾶς, ἐφυσιώθησάν τινες“.

Ἐπειδὴ εἶπεν ὁ Ἀπόστολος ὅτι ἔπεμψα τὸν Τιμόθεον, διὰ νὰ μὴ γένουν ἀμελέστεροι οἱ Κορίνθιοι λέγει, ὅτι ἀγκαλὰ καὶ τώρα δὲν ἔρχωμαι εἰς ἐσᾶς, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἐδική μου ἀπουσία καὶ ἔλλειψις, ἔκαμε νὰ φυσιωθοῦν καὶ νὰ ὑπερηφανευθοῦν μερικοὶ ἀπὸ λόγου σας· ἀλλ᾽ ὅμως θέλω ἔλθω. Δείχνει δὲ μὲ τὰ λόγια ταῦτα, πῶς εἶναι ὁ νοῦς αὐτῶν παιδαριώδης· δὶ ὅ,τι τῶν παιδίων εἶναι ἴδιον νὰ ἀτακτοῦν, ὅταν λείπῃ ὁ διδάσκαλός των. Ποῖοι δὲ ἦτον ἐκεῖνοι ὁποῦ ὑπερηφανεύοντο ἦτον οἱ φίλοι τοῦ πορνεύσαντος καὶ μητρυομίκτου· διὰ τὶ αὐτὸς, μὲ τὸ νὰ
ἦτον

„ποιῇ, ἀλλὰ δεικνὺς εὔκολον οὖσαν τὴν ἀρετήν· μὴ „γάρ μοι εἴπῃς, φησὶν, ὅτι οὐ δύναμαί σε μιμήσασθαι· „σὺ διδάσκαλος εἶ, καὶ μέγας· οὐ γάρ ἐστι τοσοῦτον τὸ „μέσον ἐμοῦ πρὸς ὑμᾶς, ὅσον τὸ τοῦ Χριστοῦ πρὸς ἐμέ· „ἀλλ᾽ ὅμως ἐμιμησάμην ἐκεῖνον ἐγώ.... Καὶ ἄλλως δὲ „δείκνυσιν, ὅτι ἔνι καὶ οὕτω τὸν Χριστὸν μιμήσασθαι· „ὁ γὰρ τὴν σφραγίδα μιμησάμενος τὴν ἀπηκριβω„μένην, (ἁποία ἦν ὁ Παῦλος) τὸ ἀρχέτυπον (τουτέ„στι τὸν Χριστὸν) ἐμιμήσατο“. (Ὁμιλ. ιγ΄. εἰς τὴν πρὸς Κορινθ. ταύτην.)

(1) Σημείωσαι ὅτι τὸν Τιμόθεον ἔπεμψε πρὸς τοὺς Κορινθίους, χωρὶς ὅμως ἐπιστολὴν, ὡς λέγει ὁ Θεοδώρητος ἐν τῇ ὑποθέσει τῆς ἐπιστολῆς ταύτης· ταύτην γὰρ διὰ τοῦ Στεφανᾶ καὶ Φορτουνάτου καὶ Ἀχαϊκοῦ ἔπεμψεν ὁ Ἀπόστολος.

ἦτον σοφὸς, καὶ πλούσιος, εἶχε καὶ πολλοὺς ὁπου τὸν ὑπερασπίζοντο· ἢ ἦτον καὶ οἱ ἄλλοι ὁπου ὑπερηφανεύοντο εἰς τὴν σοφίαν, καὶ πλοῦτόν τους, οἵτινες ἐκαυχῶντο, μὲ τὸ νὰ μὴ ἦτον ὁ Παῦλος παρὼν νὰ τοὺς ἐλέγχῃ.

19. „Ἐλεύσομαι δὲ ταχέως πρὸς ὑμᾶς, ἐὰν ὁ Κύριος θελήσῃ".

Μὲ τὰ λόγια ταῦτα καταστέλλει ὁ Ἀπόστολος καὶ εἰρηνεύει τοὺς Κορινθίους, καὶ κάμνει αὐτοὺς νὰ στέκουν προσεκτικοί. Καλῶς δὲ ἐπρόσθεσε τὸ „ἐὰν ὁ Κύριος θελήσῃ" νὰ ἔλθω· διὰ τί ὅλα τὰ κινήματα τῶν Ἁγίων κυβερνοῦνται μὲ τὸ νεῦμα, καὶ θέλημα τοῦ Κυρίου (1).

**„Καὶ γνώσομαι, οὐ τὸν λόγον τῶν πεφυσιωμένων, ἀλλὰ τὴν δύ-
„ναμιν".**

20. „Οὐ γὰρ ἐν λόγῳ ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἀλλ᾽ ἐν δυνάμει".

Ἐπειδὴ οἱ ἐν Κορίνθῳ ψευδαπόστολοι, καὶ ψευδοδιδάσκαλοι, ἐλπίζοντες εἰς τὴν εὐγλωττίαν καὶ σοφίαν τους, κατεφρόνουν τὸν Παῦλον ὡς ἰδιώτην, καὶ ἄσοφον, διὰ τοῦτο λέγει, ὅτι ὅταν ἔλθω, τότε θέλω ἰδῶ, ὄχι τὴν σοφίαν, καὶ εὐγλωττίαν αὐτῶν· ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι ἄχρηστος καὶ ἀνωφελής, ἀλλὰ θέλω ἰδῶ τὴν θεϊκὴν δύναμιν ὁπου ἔχουν εἰς τὸ νὰ κάμνουν θαύματα· διότι ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, δὲν ἐκηρύχθη, οὔτε ἐβεβαιώθη μὲ λόγους εὐγλώττους, καὶ ρητορικούς, ἀλλὰ μὲ σημεῖα καὶ θαύματα, τὰ γινόμενα μὲ τὴν ὑπερφυσικὴν δύναμιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τίς δὲ εἶναι ὁ πεφυσιωμένος, ὅρα ἔμπροσθεν εἰς τὸ πέμπτον Κεφάλ. στίχ. 2.

**21. „Τί θέλετε; ἐν ῥάβδῳ πρὸς ὑμᾶς ἔλθω, ἢ ἐν ἀγάπῃ, πνεύ-
„ματί τε πρᾳότητος";**

Ῥάβδον ὀνομάζει ἐδῶ ὁ Παῦλος τὴν παιδείαν καὶ τιμωρίαν. Λέγει λοιπόν· εἰς τὸ χέρι τὸ ἐδικόν σας στέκεται ὦ Κορίνθιοι, ἢ νὰ ἔλθω εἰς ἐσᾶς διὰ νὰ παιδεύσω καὶ νὰ τιμωρήσω μερικοὺς ἀπὸ λόγου σας αὐθεντικῶς καὶ ἀποστολικῶς μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἢ νὰ ἔλθω μὲ ἀγάπην, καὶ πνεῦμα πρᾳότητος· διότι ἀνίσως ἀμελῆτε, θέλω ἔλθω νὰ σᾶς παιδεύσω, καθὼς ἐπαίδευσα καὶ τὸν Ἐλύμαν τὸν μάγον, τυφλώσας αὐτόν· ἀνίσως δὲ προσέχετε, καὶ διορθωθῆτε, θέλω μεταχειρισθῶ εἰς ἐσᾶς πνεῦμα πρᾳότητος, καὶ μακροθυμίας· εἶναι γὰρ καὶ πνεῦμα αὐστηρότητος, καὶ τιμωρίας· ἀλλ᾽ ὅμως ὁ Παῦλος ἀπὸ τῶν χρηστοτέρων αὐτὸ ὀνομάζει, καθὼς καὶ τὸν Θεὸν λέγομεν μόνον οἰκτίρμονα καὶ φιλάνθρωπον, καὶ οὐ λέγομεν αὐτὸν καὶ παιδευτήν, εἰ μὴ σπανιάκις, καὶ μὲ ὅλον ὁπου εἶναι καὶ παιδευτὴς τῶν κακῶν (2).

(1) Μανθάνομεν δὲ καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τοῦτο, ὅτι ὅλα τὰ ἔργα ὁπου ἔχομεν νὰ κάμωμεν, κἂν καὶ φανερὰ καλὰ ἦναι, πρέπει νὰ τὰ κρεμῶμεν ἀπὸ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· καὶ ὅρα περὶ τούτου τὴν ἑρμηνείαν τοῦ 3. στίχου τοῦ ς΄. Κεφαλαίου τῆς πρὸς Ἑβραίους· καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „εἴπως ἤδη ποτὲ εὐοδωθήσομαι ἐν τῷ θε„λήματι τοῦ Θεοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς". (Ῥωμ. ά. 10.)

(2) Ὁ δὲ θεῖος Χρυσόστομος ἑρμηνεύων τὸ „τί θέ„λετε; ἐν ῥάβδῳ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς, ἢ ἐν ἀγάπῃ" κοντὰ εἰς αὐτὰ ὁπου εἶπεν ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος, παρὰ τοῦ Χρυσοστόμου ἐρανισάμενος, προσθέττει καὶ ταῦτα· „σκό„πει σοφίαν Παύλου, τὴν ἐξουσίαν αὐτὸς ἔχων, καὶ τοῦ„τοὺ κἀκείνου, ἑτέρους ποιεῖ κυρίους, λέγων· τί θέλε„τε; ἐν ὑμῖν τὸ πρᾶγμα κεῖται· καὶ γὰρ ἡμεῖς ἐσμεν „καὶ τούτου, κἀκείνου κύριοι, καὶ τοῦ εἰς γέενναν ἐμπε„σεῖν, καὶ τοῦ Βασιλείας ἐπιτυχεῖν· ἐπειδὴ ὁ Θεὸς οὕ„τως ἠθέλησεν· „ἰδοὺ γάρ φησι πῦρ καὶ ὕδωρ, οὗ ἐὰν „θέλῃς, ἐκτενεῖς τὴν χεῖρά σου". (Σειρ. ιέ. 16.) Καὶ „ἐὰν θέλητε καὶ εἰσακούσητέ μου, τὰ ἀγαθὰ τῆς „γῆς φάγεσθε". (Ἠσ. ά. 19.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

1. „Ὅλως ἀκούεται ἐν ὑμῖν πορνεία, καὶ τοιαύτη πορνεία, ἥτις οὐδὲ „ἐν τοῖς Ἔθνεσιν ὀνομάζεται, ὥστε γυναῖκά τινα τοῦ πατρὸς ἔ„χειν“.

Κοινὸν ἔγκλημα κάμνει ὁ Παῦλος ὅλων τῶν ἐν Κορίνθῳ εὑρισκομένων Χριστιανῶν, τὴν ἁμαρτίαν τοῦ σμίγοντος μὲ τὴν μητρυιάν του· καὶ τοῦτο τὸ κάμνει, διὰ νὰ μὴν ἀμελήσουν ἐκεῖνοι, ὁποῦ δὲν μετέχουν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν αὐτήν, ἀλλὰ νὰ σπουδάσουν ὅλοι συμφώνως διὰ νὰ διορθώσουν τὸ κακόν, ὡσὰν ὁποῦ εἶναι κοινὸν ὄνειδος καὶ κατηγορία εἰς ὅλους. Καὶ δὲν εἶπεν, ὅτι τολμᾶται πορνεία, ἀλλὰ ἀκούεται ὅλως· δι᾽ ὅ,τι ἂν τὸ νὰ ἀκούεται μὲ τὴν ὁλότητα τοιοῦτον κακόν, εἶναι παράνομον καὶ ἐμποδισμένον, πόσῳ μᾶλλον τὸ νὰ τολμᾶται; καὶ μάλιστα νὰ τολμᾶται ἀνάμεσα εἰς ἐσᾶς, ὁποῦ ἀξιωθήκετε τόσα μυστήρια, καὶ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος; Δὲν εἶπε δέ, ὅτι οὐδὲ εἰς τὰ Ἔθνη γίνεται τοιαύτη ἁμαρτία, ἀλλ᾽ οὐδὲ ὀνομάζεται, ὥστε ὁποῦ ὁ υἱὸς νὰ ἔχῃ τὴν γυναῖκα τοῦ Πατρός του, ἤτοι τὴν μητρυιάν του· ἀλλ᾽ ὁ Παῦλος δὲν ὠνόμασεν αὐτὴν μητρυιάν, ἀλλὰ μόνον γυναῖκα τοῦ Πατρός, διὰ νὰ ἐπιπλήξῃ πλέον βαθύτερα τοὺς ἀκούοντας, μὲ τὸ νὰ ἀναφέρῃ ὄνομα Πατρὸς (1)· μὲ σεμνοτέραν δὲ λέξιν εἶπεν, ὅτι ἔχει ὁ τοιοῦτος τὴν γυναῖκα τοῦ Πατρός του, καὶ ὄχι πορνεύει, ἐντρεπόμενος τὸ δύσφημον ὄνομα τῆς τοιαύτης αἱμομίκτου πορνείας.

2. „Καὶ ὑμεῖς πεφυσιωμένοι ἐστέ“.

Αὐτὸς μέν, λέγει, εὑρίσκεται εἰς τοιαύτην ἀσεβεστάτην ἁμαρτίαν, ἐσεῖς δὲ ὑπερηφανεύεσθε, καὶ καυχᾶσθε εἰς τὴν σοφίαν τοῦ τοιούτου μητρυομίκτου (2)· σοφὸς γὰρ ἦτον ἐκεῖνος, καὶ εὔγλωττος. Βλέπε δέ, ὦ ἀναγνῶστα, σοφίαν τοῦ Παύλου, ὅτι οὐδὲ λόγου καὶ ὁμιλίας ἄξιον κρίνει τὸν παράνομον ἐκεῖνον, ὡς ἄτιμον, καὶ ἀνάξιον νὰ παρρησιασθῇ εἰς τὸ μέσον, καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς ὁμιλίαν του· εἰς δὲ τοὺς ἄλλους διαλέγεται, καὶ ὁμιλεῖ, ὡσὰν ὁποῦ ἦτον κοινὸν εἰς ὅλους τὸ ἔγκλημα.

„Καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐπενθήσατε, ἵνα ἐξαρθῇ ἐκ μέσου ὑμῶν, ὁ τὸ „ἔργον τοῦτο ποιήσας“. (3)

Ἔπρεπε, λέγει, ἐσεῖς οἱ Κορίνθιοι νὰ λυπηθῆτε καὶ νὰ πενθήσετε, διὰ τί τὸ ἔγκλημα αὐτὸ καὶ ἡ κατηγορία, ἐπροχώρεσεν εἰς ὅλην τὴν κοινότητα τῆς Κορίνθου· ἔπρεπε νὰ κλαύσετε, καὶ νὰ παρακαλέσετε τὸν Θεόν, καθὼς κλαίετε καὶ παρακαλεῖτε, ὅταν ἀκολουθήσῃ κάμμία πανοῦκλα, καὶ κοινὴ ἀσθένεια εἰς τὴν πόλιν σας, διὰ νὰ σηκωθῇ ἀπὸ ἐσᾶς, ὡσὰν μία κοινὴ βλάβη, καὶ ζημία, ὁ παράνομος αὐτὸς αἱμομίκτης. Βλέπε δέ, ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι οὐδὲ ἐδῶ ἀναφέρει τὸ ὄνομά του ὁ Παῦλος, ἀλλὰ μόνον εἶπεν „ὁ τὸ ἔργον τοῦτο ποιήσας“.

3. „Ε-

(1) Λέγει δὲ καὶ ὁ Θεοδώρητος· „οὐκ εἶπε μητρυιάν, ἐπειδήπερ τινὰ δυσμένειαν ἐμφαίνει τὸ ὄνομα, ἀλλὰ τοῦ πατρὸς γυναῖκα, τουτέστι τὴν ἐν τάξει Μητρὸς οὖσαν, τὴν ἀντὶ τῆς Μητρὸς αὐτοῦ τῷ Πατρὶ συναφθεῖσαν.

(2) Ὁ μέγας Βασίλειος ἑρμηνεύει, ὅτι πεφυσιωμένος, καὶ ὑψηλόφρων, εἶναι ἕνα καὶ τὸ αὐτό. Τίς δὲ πάλιν ὁ ὑψηλόφρων; ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος· „ὑψηλό„φρων μὲν εἴη ἂν καὶ ὁ ἑαυτὸν ὑψῶν, ὁ ἐπὶ τοῖς προσ„οῦσιν αὐτῷ κατορθώμασι μεγαλοφρονῶν καὶ ἐπαιρόμε„νος, κατὰ τὸν Φαρισαῖον ἐκεῖνον, καὶ μὴ τοῖς ταπει„νοῖς συναπαγόμενος· ὁ αὐτὸς δ᾽ ἂν λέγοιτο καὶ πεφυ„σιωμένος, κατὰ τὸ Κορινθίων ἔγκλημα“. (Ὅρ. κατ᾽ ἐπιτομ. ΡΞϚ.).

(3) Τὸ „ἵνα ἐξαρθῇ ἐκ μέσου ὑμῶν ὁ τὸ ἔργον „τοῦτο ποιήσας“ γράφει ὁ Παῦλος ἐδῶ, κατὰ μίμησιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἥτις λέγει· „καὶ ἐξαρεῖς τὸν πο„νηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν“. (Δευτ. ιζ΄. 7.) Καὶ πάλιν· „Καὶ ἐξαρεῖς τὸ πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν“. (Δευτ. ιθ΄. 19.) Τὸ αὐτὸ λέγεται καὶ κα΄. 21. τοῦ αὐτοῦ Δευτερονομίου, ἀγκαλὰ καὶ ὁ Παῦλος αὐτολεξεὶ φέρῃ τὸ ῥητὸν τοῦτο τοῦ Δευτερονομίου παρακάτω.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

3. „Ἐγὼ μὲν γὰρ, ὡς ἀπὼν τῷ σώματι, παρὼν δὲ τῷ πνεύμα-
„τι, ἤδη κέκρικα ὡς παρὼν“.

Βλέπε, ὦ ἀναγνῶστα, θυμὸν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ζῆλον ἀποστολικὸν τοῦ μακαρίου Παύλου· δὲν ἀναμένει νὰ ὑπάγῃ εἰς Κόρινθον αὐτοπροσώπως, καὶ νὰ δεχθοῦν αὐτὸν οἱ Κορίνθιοι πρῶτον, καὶ τότε νὰ ἐπιτιμήσῃ τὸν μητρομίκτην ἐκεῖνον, ἀλλὰ σπουδάζει, καὶ λείποντας σωματικῶς, νὰ ἐμποδίσῃ τὸ κακὸν αὐτὸ, ὡσὰν μίαν λοιμικὴν, πρὸ τοῦ νὰ διαδοθῇ εἰς ὅλον τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Λέγοντας λοιπὸν ὅτι ἐγὼ εὑρίσκομαι παρὼν αὐτοῦ εἰς τὴν Κόρινθον, μὲ τὸ διορατικὸν χάρισμα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μὲ τοῦτο σπουδάζει νὰ συντρέξουν οἱ Κορίνθιοι εἰς τὴν ἀπόφασιν ὁποῦ ἔκαμε, καὶ τοὺς φοβίζει, ὅτι ἠξεύρει ἐκεῖνα ὁποῦ μέλλουν αὐτοὶ νὰ κρίνουν, καὶ δὲν τὸν λανθάνει ἐκεῖνο ὁποῦ ἔχουν νὰ πράξουν. Λέγοντας δὲ, καὶ ὅτι ἐγὼ ἔκρινα καὶ ἀπεφάσισα, ὡσὰν νὰ εἶμαι αὐτοῦ παρὼν, δὲν συγχωρεῖ αὐτοὺς νὰ στοχασθοῦν καὶ νὰ κρίνουν ἄλλο τι ἔξω ἀπὸ τὴν ἀπόφασίν του. Ἐγὼ, λέγει, ἔκαμα τὴν ἀπόφασιν, καὶ πλέον καμμία ἄλλη κρίσις, καὶ ἀπόφασις δὲν πρέπει νὰ γένῃ.

4. „Τὸν οὕτω τοῦτο κατεργασάμενον (1), ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου
„ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ συναχθέντων ὑμῶν, καὶ τοῦ ἐμοῦ πνεύματος“.

Διὰ νὰ μὴ φανῇ ὁ Παῦλος πῶς εἶναι αὐθάδης, συμπαραλαμβάνει καὶ τοὺς Κορινθίους κοινωνοὺς εἰς τὴν κατὰ τοῦ μητρομίκτου ἀπόφασιν· νὰ συναχθῆτε, λέγει, ὅλοι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἤτοι διὰ νὰ μὴ γένῃ ἡ σύναξίς σας μὲ ἀνθρωπίνην πρόσκλισιν καὶ θέλησιν, καὶ μὲ καμμίαν πρὸς τὸν μητρομίκτην ἐκεῖνον προσπάθειαν καὶ ἐντροπὴν, ἀλλὰ κατὰ θέλησιν Θεοῦ, ἵνα αὐτὸς ὁ Χριστὸς σᾶς συμμαζώξῃ, διὰ τὸν ὁποῖον καὶ συμμαζόνεσθε· μαζὶ δὲ μὲ αὐτοὺς κάμνει ἐπιστάτην καὶ τὸ ἐδικόν του Πνεῦμα, ἤτοι τὸ διορατικὸν αὐτοῦ χάρισμα, διὰ νὰ μὴ συγχωρήσουν τὸν παράνομον ἐκεῖνον, ἀλλὰ νὰ κάμουν ὀρθὴν κρίσιν, καὶ ἀπόφασιν δι' αὐτὸν, ὡσὰν ὁποῦ καὶ ὁ Παῦλος εἶναι παρὼν, καὶ βλέπει, καὶ ἀκούει τὴν κρίσιν τους.

5. „Σὺν τῇ δυνάμει τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, παραδοῦναι τὸν
„τοιοῦτον τῷ Σατανᾷ“.

Ἡ ἀπόφασις, λέγει, καὶ ἡ κρίσις ὁποῦ ἔχετε νὰ κάμετε κατὰ τοῦ μητρομίκτου εἶναι, νὰ παραδώσετε αὐτὸν εἰς τὸν διάβολον μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο δὲ δηλοῖ, ἢ πῶς ὁ Χριστὸς δύναται νὰ σᾶς δώσῃ τοιαύτην χάριν, διὰ νὰ ἠμπορῆτε νὰ τὸν παραδώσετε εἰς τὸν διάβολον, ἢ πῶς αὐτὸς ὁ Χριστὸς μαζὶ μὲ ἐσᾶς κάμνει τὴν ἀπόφασιν ταύτην, καὶ τὸν παραδίδει εἰς τὸν Σατανᾶν κατὰ συγχώρησιν. Δὲν εἶπε δὲ νὰ τὸν ἐκδώσουν εἰς τὸν Σατανᾶν, ἤγουν νὰ τὸν δώσουν ὅλον εἰς τὸν Σατανᾶν, ὁμοῦ τὴν ψυχὴν μὲ τὸ σῶμά του· ἀλλὰ νὰ τὸν παραδώσουν, ἤτοι μόνον τὸ σῶμά του, καὶ ὄχι τὴν ψυχήν του, διὰ νὰ παιδεύσῃ ὁ διάβολος τὸ σῶμά του μὲ πληγὰς ὀδυνηρὰς, καὶ ἄλλας ἀσθενείας, καθὼς ἐπαίδευσε καὶ τὸν Ἰὼβ, τὴν δὲ ψυχήν του νὰ μὴ βλάψῃ, μηδὲ νὰ δαιμονίσῃ, παράφρονα αὐτὴν ἐργασάμενος, ἵνα μὲ τὰς πληγὰς, καὶ ἀσθενείας αὐτὰς μετανοήσῃ, καὶ σωθῇ. Ὅρα δὲ ὅτι καὶ ἐδῶ δὲν ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ παρανόμου ἐκείνου, ἀλλ' ἀορίστως λέγει νὰ παραδώσουν εἰς τὸν Σατανᾶν τὸν τοιοῦτον (2).

„Εἰς

(1) Σημείωσαι ὅτι, κατὰ τὸν Χρυσόστομον, ἄλλοι τινὲς συνάπτουσι τὸ „κατεργασάμενον“ μὲ τὸ „ἐν τῷ „ὀνόματι τοῦ Κυρίου“ χωρὶς στιγμὴν, ἤγουν τὸν κατεργασάμενον τὸ κακὸν τοῦτο, καὶ ἐνυβρίσαντα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου· ἀλλ' ἡ ἀκόλουθος ἔννοια εἶναι προσφυεστέρα.

(2) Ὁ δὲ Φώτιος (Ἀμφιλοχ. ζητήμ. σπθ'.) λέγει· „ὅτι τὸ παραδοῦναι αὐτὸν τῷ Σατανᾷ, τὸ ἐ„ξῶσαί ἐστιν αὐτὸν τῆς Ἐκκλησίας· οἱ γὰρ τῆς Ἐκ„κλησιῶν ἐξωθούμενοι, ἔξω τῆς θείας γινόμενοι κηδε„μονίας, ὑπὸ τὴν βουλὴν καὶ δυναστείαν πίπτουσι τοῦ „Σατανᾶ. Καλῶς δὲ ἐπήγαγε καὶ τὸ, εἰς ὄλεθρον τῆς „σαρκὸς, δεικνὺς, ὅτι οὐδὲ τοῦτο ἀφειδίᾳ ποιεῖ καὶ μί„σει, ἀλλ' ἵνα τῇ πείρᾳ γνόντες τὸ διάφορον, πρὸς με„ταμέλειαν νεύσωσιν, ὥστε τῆς τοῦ διαβόλου δυναστείας „ἔξω γενόμενοι, τῇ τοῦ κρείττονος αἱρέσει, τῆς σω„τηρίας αὐτοὺς τῆς μελλούσης καταστήσωσιν ἀξίους· ὅθεν „καὶ ἐπήγαγεν „ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ „τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ“. Ὅρα καὶ τὴν ἑρμηνείαν καὶ ὑποσημείωσιν τοῦ· „οὓς καὶ παρέδωκα τῷ Σατα„νᾷ, ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν“. (α'. Τιμοθ. α'. 20.)

„Εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ „Κυρίου Ἰησοῦ“. (1)

Ἤγουν παραδώσατε, λέγει, τὸν παράνομον ἐκεῖνον εἰς τὸν Σατανᾶν, διὰ νὰ καταξηραίνῃ καὶ νὰ ἀφανίσῃ τὸ σῶμά του ἀπὸ τὰς ἀσθενείας, καὶ πληγάς, ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ τὴν τρυφὴν καὶ καλοπάθειαν τοῦ σώματος, προέρχονται κοινῶς ὅλαι αἱ σαρκικαὶ ἐπιθυμίαι· ἀκολούθως δὲ ἐκ τῆς τρυφῆς, ἔπεσε καὶ ὁ ταλαίπωρος οὗτος εἰς τὴν παρανομίαν ἐκείνην. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος θέλει νὰ παιδευθῇ τὸ σῶμά του, μὲ τὰ ἐναντία τῆς τρυφῆς, ἤτοι μὲ τὰς ἀσθενείας καὶ κακοπαθείας, διὰ νὰ σωθῇ τὸ πνεῦμά του, ἤγουν ἡ ψυχή του· ὄχι πῶς ἡ ψυχὴ μόνη σώζεται, καὶ οὐχὶ καὶ τὸ σῶμα, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ὅταν ἡ ψυχὴ σωθῇ, βέβαια καὶ τὸ σῶμα θέλει σωθῇ, καὶ ἔχει νὰ συνδοξασθῇ καὶ αὐτὸ μαζὶ μὲ τὴν ψυχὴν διὰ τῆς ἀναστάσεως καὶ ἀφθαρσίας. Μερικοὶ δὲ λέγουν, ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐδῶ ἐννοεῖται τὸ πνευματικὸν χάρισμα, τὸ ὁποῖον σβυώνει ὅταν ἁμαρτήσῃ ὁ ἄνθρωπος. Λοιπὸν διὰ τοῦτο προστάζει ὁ Παῦλος νὰ τιμωρηθῇ τὸ σῶμα τοῦ μητρυομίκτου τούτου, διὰ νὰ μὴ ἀναχωρήσῃ τελείως ἀπὸ αὐτὸν, ὡσὰν ἀπὸ ἀσεβῆ, ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀλλὰ νὰ φυλαχθῇ σῶα εἰς αὐτὸν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως· ὅθεν ἡ τοιαύτη παιδεία ὁποῦ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὁ Παῦλος, δὲν ἦτον παιδεία καὶ τιμωρία τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλὰ μᾶλλον εὐεργεσία, καὶ πατρικὴ πρόνοια.

Καλῶς δὲ ἐνθυμήθη ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, ἵνα καὶ οἱ Κορίνθιοι φοβηθῶσιν ἐκ τούτου, καὶ ἰατρεύσωσι τὸν ἁμαρτήσαντα μὲ τοιοῦτον ὀδυνηρὸν ἐπιτίμιον, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἁμαρτήσας ὁμοίως δεχθῇ τὴν ἰατρείαν ταύτην, καὶ τὸ ἐπιτίμιον, μὲ χαράν. Λέγωντας δὲ ὁ Ἀπόστολος ὅτι νὰ παραδοθῇ ὁ ἁμαρτήσας εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, βάλλει ὅρον εἰς τὸν διάβολον, νὰ παιδεύσῃ μόνον τὸ σῶμά του, καὶ ὄχι τὴν ψυχήν του, καθὼς καὶ περὶ τοῦ Ἰὼβ εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ διαβόλῳ· „πλὴν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ διατήρησον“. (Ἰὼβ β. 6.) ἤτοι νὰ μὴ τὸν δαιμονίσῃς καὶ ποιήσῃς τὸν νοῦν του παράφρονα, ὡς εἴπομεν, καθὼς ἑρμηνεύει ὁ Δίδυμος ἐν τῇ Σειρᾷ τοῦ Ἰώβ.

6. „Οὐ καλὸν τὸ καύχημα ὑμῶν“.

Μὲ τὸν λόγον τοῦτον αἰνιγματωδῶς φανερόνει ὁ Ἀπόστολος, ὅτι οἱ Κορίνθιοι δὲν ἄφιναν τὸν μητρυομίκτην αὐτὸν νὰ μετανοήσῃ, μὲ τὸ ἐκαυχῶντο εἰς αὐτὸν, καὶ εἰς τὴν σοφίαν του· ἐπειδὴ ἦτον ἕνας ἀπὸ τοὺς παρ᾽ αὐτοῖς νομιζομένους σοφούς.

„Οὐκ οἴδατε ὅτι μικρὰ ζύμη, ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ“;

Φροντίζω, λέγει, ὄχι μόνον διὰ ἐκεῖνον τὸν παράνομον, ἀλλὰ καὶ διὰ ἐσᾶς ἀδελφοὶ, διατὶ ἐὰν ἀμεληθῇ, καὶ μείνῃ ἀδιόρθωτον τὸ κακὸν, ἠμπορεῖ νὰ βλάψῃ καὶ ὅλον τὸ κοινὸν σῶμα τῆς Ἐκκλησίας· ταυτὸν εἰπεῖν, ὅλον τὸ πλῆθος ἐσᾶς τῶν ἐν Κορίνθῳ Χριστιανῶν· δι᾽ ὅ,τι καθὼς τὸ προζύμι, ἀγκαλὰ καὶ ἦναι ὀλίγον, μεταβάλλει ὅμως εἰς τὸν ἑαυτόν του ὅλην τὴν ζύμην, καὶ τὴν κάμνει προζύμι· ἔτζι καὶ ἡ ἁμαρτία τοῦ μητρυομίκτου τούτου, θέλει τραβίξει πολλοὺς ἀπὸ ἐσᾶς εἰς τὸ νὰ τὴν μιμηθοῦν.

7. „Ἐκκαθάρατε οὖν τὴν παλαιὰν ζύμην, ἵνα ἦτε νέον φύραμα, „καθώς ἐστε ἄζυμοι“.

Ἤτοι ἐκβάλετε ἀπὸ τὸ μέσον σας τὸν μητρυομίκτην τοῦτον, μᾶλλον δὲ μαζὶ μὲ αὐτὸν, ἐκβάλετε καὶ τοὺς ἄλλους φανεροὺς κακοὺς, καὶ μὴ συναναστρέφεσθε μὲ αὐτοὺς, ὡς παρακάτω θέλει εἰπῇ ἐν τῷ ἐνάτῳ στίχῳ· δι᾽ ὅ,τι παλαιὰν ζύμην, κάθε κακίαν ὀνομάζει ὁ Παῦλος (2). Δὲν

(1) Ἐν ἄλλοις „τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ“.

(2) Σημείωσαι, ὅτι κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον, Λόγῳ εἰς τὸ Πάσχα, καὶ τὸν τούτου σχολιαστὴν Νικήταν, δύω ἰδιώματα φυσικὰ ἔχει τὸ προζύμι, τὸ ἕνα κακόν, καὶ τὸ ἄλλο καλόν· καθ᾽ ὃ μὲν γὰρ τὸ προζύμι ἐστὶν ὄξινον, καὶ παλαιόν, εἶναι κακόν, καὶ εἰς τὴν κακίαν παραλαμβάνεται· καθ᾽ ὃ δὲ εἶναι ζωτικόν, καὶ θερμαίνει τὸ ζυμωτὸν ὅλον, καὶ τὸ σηκόνοι, καὶ τρόπον τινὰ τὸ ζωο-

δὲν εἶπε δὲ, καθαρίσατε, ἀλλὰ ἐκκαθαρίσατε, ἤτοι μετὰ ἀκριβείας καὶ ὁλοτελῶς καθαρίσατε τὴν παλαιὰν ζύμην, διὰ νὰ ἦθε νέον ζυμωτὸν, καθαρὸν καὶ ἄμικτον ἀπὸ κάθε κακίαν, καθὼς καὶ εἶθε, ἤτοι καθὼς καὶ πρέπει νὰ ἦθε ὡς Χριστιανοὶ, χωρὶς προζύμι, τουτέστι χωρὶς κακίαν παλαιὰν, ὀξινισμένην, καὶ λυποῦσαν μὲ τὴν ὀδύνην τῆς μετανοίας.

„Καὶ γὰρ τὸ Πάσχα ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός“.

Ἐπειδὴ ἀνωτέρω ἀνέφερεν ὁ Παῦλος διὰ τὰ ἄζυμα, τὰ δὲ ἄζυμα πάλιν, ἐπειδὴ ἐτρώγοντο εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα, διὰ τοῦτο ἀφ' οὗ ἀλληγόρησε τί εἶναι τὰ ἄζυμα, ἀναφέρει τώρα ἐδῶ κατὰ ἀκολουθίαν καὶ διὰ τὸ Πάσχα, καὶ ἀλληγορεῖ, ὅτι τὸ Πάσχα ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν, εἶναι ὁ Χριστὸς, ὁ ὁποῖος ἐθυσιάσθη διὰ λόγου μας, καθὼς καὶ ὁ ἀμνὸς ὁ ἐν τῷ Πάσχα τρωγόμενος, ἐθυσιάζετο· ὅθεν χρεωστοῦμεν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ νὰ φυλάττωμεν τὴν πολιτείαν μας χωρὶς προζύμι ὀξινισμένον, καὶ παλαιὸν, ἤγουν καθαρὰν ἀπὸ κάθε κακίαν.

8. „Ὥστε ἑορτάζωμεν, μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας „καὶ πονηρίας“.

Δείχνει μὲ τὰ λόγια ταῦτα ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ὅλος ὁ χρόνος τῆς ζωῆς τῶν Χριστιανῶν, εἶναι χρόνος καὶ καιρὸς ἑορτῆς, διὰ τὸ πλῆθος καὶ τὴν ὑπερβολὴν τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν ὁποῦ ἐδόθησαν εἰς αὐτούς· ἐπειδὴ διὰ τοῦτο ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔγινεν ἄνθρωπος, καὶ ἐθυσιάσθη, διὰ νὰ κάμῃ ἐσένα τὸν Χριστιανὸν νὰ ἑορτάζῃς, ὄχι μὲ τὸ προζύμι τὸ ὄξινον τοῦ παλαιοῦ Ἀδὰμ, οὐδὲ μὲ ζωὴν γεμάτην ἀπὸ κακίας, οὐδὲ γεμάτην ἀπὸ πονηρίας, ἡ ὁποία εἶναι χειροτέρα ἀπὸ τὴν κακίαν· δι' ὅτι κακὸς μὲν ὀνομάζεται ἐκεῖνος, ὁποῦ πράττει ἁπλῶς τὸ κακὸν, πονηρὸς δὲ ὀνομάζεται ἐκεῖνος, ὁποῦ πράττει τὸ κακὸν μὲ δολερὰν, καὶ βαθυτάτην γνώμην.

„Ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας (1), καὶ ἀληθείας“.

Ἤτοι ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ, λέγει, χρεωστοῦμεν νὰ ἑορτάζωμεν μὲ ζωὴν, καθαρὰν μὲν, πρὸς διαφορὰν τῆς κακίας· ἀληθινὴν δὲ, ἤτοι ἄδολον καὶ χωρὶς ὑπόκρισιν, πρὸς διαφορὰν τῆς πονηρίας· ἢ δύνασαι νὰ νοήσῃς ταῦτα καὶ ἔτζι· ὅτι ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ πρέπει νὰ ἑορτάζωμεν μὲ ζωὴν ἀληθινὴν, πρὸς διαφορὰν τῶν τύπων τοῦ παλαιοῦ Νόμου, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦτον ἀλήθεια· διότι ὁ Χριστιανὸς πρέπει νὰ ἦναι ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς τύπους τῆς παλαιᾶς Διαθήκης· ἢ, διὰ μὲν τῆς εἰλικρινείας ἐδήλωσεν ὁ Παῦλος τὴν καθαρότητα τὴν διὰ τῆς πράξεως ἀποκτωμένην, διὰ δὲ τῆς ἀληθείας, ἐδήλωσε τὴν θεωρίαν, ἡ ὁποία ἔχει τέλος τὴν ἀλήθειαν.

9. „Ἔγραψα ὑμῖν ἐν τῇ ἐπιστολῇ, μὴ συναναμίγνυσθαι πόρνοις“.

Εἰς ποίαν Ἐπιστολὴν ἔγραψε τοῦτο ὁ Παῦλος; εἰς τὴν παροῦσαν ἐτούτην· ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ἀνωτέρω· „ἐκκαθάρατε τὴν παλαιὰν ζύμην“ μὲ τοῦτο ἐφανέρωσεν αἰνιγματωδῶς, ὅτι πρέπει νὰ ἐκβάλουν ἀπὸ τὸ μέσον τους, ὄχι μόνον τὸν πορνεύσαντα, καὶ μητρομίκτην ἐκεῖνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους πόρνους, καὶ κακοὺς, καὶ μὲ αὐτοὺς νὰ μὴ συναναστρέφωνται. Ἐπειδὴ δὲ ἴσως ἤθελαν ὑπολάβουν μερικοὶ, ὅτι λέγει πῶς πρέπει νὰ μὴ συναναστρέφωνται ὅλους ἁπλῶς τοὺς πόρνους, τοὺς ὄντας Ἕλληνας, καὶ ἀπίστους, διὰ τοῦτο ἑρμηνεύει ἐδῶ ὁ Παῦλος, διὰ ποίους πόρνους, καὶ κακοὺς παραγγέλλει νὰ μὴ τοὺς συναναστρέφωνται οἱ Χριστιανοί.

10. „Καὶ

ζωοποιεῖ, κατὰ τοῦτο εἶναι καλὸν, καὶ εἰς ὁμοίωμα τῆς ἀρετῆς παραλαμβάνεται. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος, ποτὲ μὲν τὸ προζύμι εἰς ὁμοίωμα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν παρέλαβεν εἰπών· „ὁμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύ„μῃ“. (Ματθ. ιγ΄. 33.) ποτὲ δὲ εἰς ὁμοίωμα τῆς κακίας, εἰπών· „ὁρᾶτε καὶ προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν „Φαρισαίων, ἥτις ἐστὶν ὑπόκρισις“. (Ματθ. ιϛ΄. 6.) Ὁ δὲ Παῦλος ἐπὶ κακοῦ ἐδῶ τὸ προζύμι ἐξέλαβεν.

(1) Ὅτι δὲ ἡ εἰλικρίνεια λαμβάνεται πρὸς τὸν Θεὸν, ὅρα εἰς τὸ „ἵνα ἦτε εἰλικρινεῖς καὶ ἀπρόσκοποι“. (Φιλιπ. ἀ. 10.)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

10. „Καὶ οὐ πάντως τοῖς πόρνοις τοῦ Κόσμου τούτου, ἢ τοῖς πλεονέ-
„κταις, ἢ ἅρπαξιν, ἢ εἰδωλολάτραις· ἐπεὶ ὀφείλετε ἄρα ἐκ
„τοῦ Κόσμου ἐξελθεῖν“.

Η σύνταξις τοῦ λόγου εἶναι τοιαύτη· ἐγὼ βέβαια δὲν σᾶς ἐμπόδισα ἀπὸ τὸ νὰ συναναστρέφεσθε μὲ τοὺς πόρνους, καὶ πλεονέκτας, καὶ ἅρπαγας, καὶ εἰδωλολάτρας τοῦ Κόσμου τούτου, ἤγουν τῶν Ἑλλήνων, καὶ τῶν ἄλλων ἀπίστων καὶ Ἐθνικῶν· διότι ἂν αὐτοὺς δὲν συναναστρέφεσθε, χρεωστεῖτε νὰ εὐγῆτε ἀπὸ τὸν Κόσμον τοῦτον, καὶ νὰ ζητήσετε μίαν ἄλλην Οἰκουμένην ὅπου δὲν ἔχει ἀπίστους, καὶ Ἐθνικούς· ἐπειδὴ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ συναναστρέφεσθε τοὺς τοιούτους κακοὺς ἐκ τῶν Ἑλλήνων, καὶ Ἐθνικῶν, εἰς καιρὸν ὅπου εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πόλιν, καὶ χώραν καὶ ἐσεῖς οἱ Χριστιανοὶ εὑρίσκεσθε, καὶ οἱ Ἐθνικοὶ καὶ ἄπιστοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ περισσότεροι εἶναι φανερὰ πόρνοι, καὶ πλεονέκται, καὶ τοιοῦτοι ἄλλοι κακοί;

11. „Νυνὶ δὲ ἔγραψα ὑμῖν μὴ συναναμίγνυσθαι, ἐάν τις ἀδελφὸς
„ὀνομαζόμενος ᾖ, πόρνος, ἢ πλεονέκτης, ἢ εἰδωλολάτρης, ἢ
„λοίδορος, ἢ μέθυσος, ἢ ἅρπαξ, τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν“.

Βλέπεις, ὦ ἀναγνῶστα, πῶς εἰς τὴν Κόρινθον δὲν ἦτον ἕνας μοναχὸς πόρνος, (ὁποῖος ἦτον ὁ μητρυομίκτης ἐκεῖνος) ἀλλὰ καὶ ἄλλοι, καὶ πῶς ἦτον πολλοὶ πεσμένοι εἰς διάφορα ἄλλα φανερὰ ἁμαρτήματα; Λέγει λοιπὸν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ὁποῖος ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς φανερὰ εἶναι πόρνος, καὶ πλεονέκτης, καὶ εἰδωλολάτρης, καὶ λοίδορος καὶ μέθυσος (1) καὶ ἅρπαγος, μὲ αὐτὸν νὰ μὴ συναναστρέφωνται οἱ ἄλλοι Χριστιανοί, οὐδὲ νὰ συντρώγουν μαζί του (2). Ποῖος δὲ εἶναι ὁ εἰδωλολάτρης ὅπου ἀναφέρει ἐδῶ, ἢ πῶς ἠμπορεῖ νὰ ἦναι ὁ αὐτὸς καὶ ἀδελφὸς Χριστιανός, καὶ εἰδωλολάτρης ἐν ταυτῷ; Εἰς τοῦτο ἀποκρινόμεθα, ὅτι καθὼς οἱ Σαμαρεῖται, δὲν ἦτον τέλειοι εὐσεβεῖς καὶ Ἰουδαῖοι, ἀλλ᾽ ἦτον μισοὶ Ἰουδαῖοι, καὶ μισοὶ Εἰδωλολάτραι καὶ Ἕλληνες· τοιουτοτρόπως καὶ ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἐν Κορίνθῳ Χριστιανούς, ἦτον μερικοὶ ὅπου ἀκόμη ἐλάτρευον τὰ εἴδωλα. Καὶ κατὰ ἄλλον δὲ τρόπον μὲ τοῦτο προλαμβάνει ὁ Ἀπόστολος καὶ θεμελιόνει τὸν λόγον, διὰ ἐκείνους ὅπου ἔτρωγαν τὰ εἰδωλόθυτα (3). Καλῶς δὲ εἶπεν, ἐάν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος· διότι ὅποιος ἔχει τὰ ἀνωτέρω κακά, ὄνομα μόνον ἔχει ἀδελφοῦ, ἀδελφὸς δὲ τῇ ἀληθείᾳ δὲν εἶναι. Τὸ δὲ „ᾖ πόρνος“ ἠμπορεῖ νὰ νοηθῇ καὶ ὡς ῥῆμα, ἤγουν ἐὰν ἦναι πόρνος· ἠμπορεῖ νὰ νοηθῇ καὶ ὡς σύνδεσμος διαζευκτικός, ἀντὶ τοῦ ἤ, καθὼς εἶναι καὶ οἱ ἐπίλοιποι, ἤγουν ἢ πλεονέκτης, ἢ εἰδωλολάτρης, καὶ τὰ λοιπά. Προστάζει δὲ ὁ Ἀπόστολος τοὺς Χριστιανοὺς νὰ μὴ συναναστρέφωνται, καὶ νὰ συντρώγουν μὲ τοὺς φανερὰ πορνεύοντας, καὶ πλεονεκτοῦντας, καὶ τὰς ἄλλας ἁμαρτίας ποιοῦντας, ὄχι ὡς μισοῦντες αὐτούς, ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίσουν οἱ τοιοῦτοι φανεροὶ κακοί, πῶς διὰ τὰς φανερὰς ἁμαρτίας των οἱ ἀδελφοί των Χριστιανοὶ δὲν τοὺς συναναστρέφονται, καὶ ἔτζι νὰ κάμουν ἀποχὴν τοῦ κακοῦ, καὶ νὰ διορθωθοῦν (4).

12.

---

(1) Ὅρα εἰς τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „καὶ μὴ μεθύσκεσθε οἴνῳ, ἐν ᾧ ἐστιν ἀσωτία“. (Ἐφ. ε΄. 18.) πόσον κακὸν εἶναι ἡ μέθη.

(2) Εἰς δὲ τὴν πρὸς Θεσσαλονικεῖς β΄. Ἐπιστολὴν Κεφ. γ΄. στίχ. 14. παραγγέλλει ὁ Παῦλος νὰ μὴ συναναστρέφωνται ἀκόμη οἱ Χριστιανοί, οὔτε μὲ ἐκεῖνον ὅπου κάθηται ἀργὸς καὶ δὲν δουλεύει ἐργόχειρον, καὶ ὅρα τὴν ἑρμηνείαν ἐκεῖ, διὰ νὰ μάθῃς καὶ πόσον φοβερὸς ἦτον εἰς τοὺς παλαιοὺς ὁ ἀπὸ τῶν Χριστιανῶν χωρισμός.

(3) Μερικοὶ δὲ εἰδωλολάτρην ἐδῶ ἐννοοῦσι τὸν φιλάργυρον· διατὶ ὁ Παῦλος τὴν πλεονεξίαν καὶ φιλαργυρίαν, εἰδωλολατρείαν ὀνομάζει. (Κολ. γ΄. 5.)

(4) Διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ θεῖος Χρυσόστομος· „δεῖ τῶν „πονηρῶν ἀπέχεσθαι, καὶ ὡς σεσηπότα μέλη ἀφ᾽ ἑαυτῶν „ἐκβάλλειν“. (ἐν τῇ Σειρᾷ τοῦ κατὰ Ματθ.) Καὶ ὁ Θεοφύλακτος· „ἔστω ἀπόβλητος, ἵνα μὴ τῆς ἰδίας „κακίας μεταδῷ καὶ τοῖς ἄλλοις“. Λέγει δὲ τοῦτο ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ λόγου τοῦ Κυρίου, ὃν εἶπε περὶ τῶν τοιούτων πονηρῶν, ὅπου ἀναφέρει ἐδῶ ὁ Παῦλος. „Εἰ ἡ „χείρ σου, ἢ ὁ πούς σου σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτά, „καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· καὶ εἰ ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζει „σε, ἔξελε αὐτόν, καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ“. (Ματθ. ιη΄. 8.) Καὶ ὁ Μέγας δὲ Βασίλειος λέγει, ὅτι οἱ κακοὶ ἄνθρωποι παρομοιάζουν μὲ τοὺς πανουκλιασμένους, διατὶ μεταδίδουν ἕνας εἰς τὸν ἄλλον τὴν κακίαν τους ὡσὰν πανοῦκλαν· ὅθεν καθὼς φεύγομεν μακρὰν ἀπὸ τοὺς πανουκλιασμένους, ἔτζι πρέπει νὰ φεύγωμεν μακρὰν καὶ ἀπὸ τοὺς κακοὺς ἐργάτας τῆς ἀνομίας. „Φασὶ τὸν „λοιμὸν οἱ περὶ ταῦτα δεινοί, ἐπειδὰν ἑνὸς ἀνθρώπου, „ἢ κτήνους ἅψηται, κατὰ διάδοσιν ἐπὶ πάντας τοὺς ἐγ„γίζοντας διανέμεσθαι. Τοιοῦτοι δέ τινες εἰσὶ καὶ οἱ ἐρ„γάται τῆς ἀνομίας· ἄλλος γὰρ ἄλλῳ τῆς νόσου μετα-

12. „Τί γάρ μοι καὶ τοὺς ἔξω κρίνειν“;

Ἔξω ὀνομάζει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἀπίστους καὶ Ἐθνικοὺς ὡς ἔξω ὄντας τῆς τοῦ Χριστοῦ πίστεως, καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῶν Χριστιανῶν· ἔσω δὲ ὀνομάζει τοὺς Χριστιανούς. Λέγει λοιπὸν, ὅτι ἐγὼ δὲν ἔχω κανένα λόγον, οὔτε καμμίαν φροντίδα, καὶ πρόνοιαν διὰ τοὺς ἐξωτερικοὺς Ἐθνικοὺς, διὰ τί αὐτοὶ εἶναι ἔξω τῶν Νόμων τοῦ Χριστοῦ· ὅθεν περιττὸν εἶναι νὰ λέγω τὰς προσταγὰς τοῦ Θεοῦ εἰς ἐκείνους ὁποῦ εἶναι ἔξω τῆς αὐλῆς καὶ Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ· ἐπειδὴ κατὰ τὸν αὐτὸν πάλιν τοῦτον Παῦλον „ὅσα ὁ Νόμος λαλεῖ, τοῖς ἐν τῷ Νόμῳ λαλεῖ“. (Ῥωμ. γ΄. 19.)

„Οὐχὶ τοὺς ἔσω ὑμεῖς κρίνετε“;
13. „Τοὺς δὲ ἔξω ὁ Θεὸς κρινεῖ“.

Μερικοὶ μὲν εἰς τὸ οὐχὶ, βάλλουσι στιγμήν· ἔπειτα ἀναγινώσκουσι τὸ λοιπὸν, ὡς ἀπὸ ἄλλην ἀρχὴν, χωρὶς ἐρωτηματικὸν, οὕτω· „τοὺς ἔσω ὑμεῖς κρίνετε“· ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Ἀπόστολος ὅτι τί ἁρμόζει εἰς ἐμὲ νὰ κρίνω τοὺς ἐξωτερικοὺς καὶ ἀπίστους; ἀκολούθως λέγει· οὐχί· ἀντὶ τοῦ, δὲν εἶναι ἐδικόν μου νὰ κρίνω ἐγὼ ἐκείνους. Μερικοὶ δὲ ἀναγινώσκουσι τὴν περίοδον, συνάπτοντες τὸ οὐχὶ μὲ τὰ λοιπὰ, ἐρωτηματικῶς· „οὐχὶ τοὺς ἔσω ὑμεῖς κρίνετε“; ἀντὶ τοῦ, δὲν χρεωστεῖτε ἐσεῖς οἱ Χριστιανοὶ νὰ κρίνετε τοὺς ἔσω καὶ ὁμοπίστους Χριστιανούς; ναὶ χρεωστεῖτε· τοὺς δὲ ἐξωτερικοὺς καὶ ἀπίστους ὁ Θεὸς θέλει κρίνει ὁ φοβερώτερος κριτὴς ἀπὸ λόγου σας. Καὶ λοιπὸν, ἐὰν οἱ ἔσω Χριστιανοὶ κρίνωνται ἀπὸ ἐσᾶς, βέβαια μὲ τὴν ἡμερωτέραν κρίσιν τὴν ἐδικήν σας, θέλουν γλυτώσουν ἀπὸ τὴν φοβερωτέραν κρίσιν τοῦ Θεοῦ.

„Καὶ ἐξαρεῖτε τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν“. (Δευτ. ιγ΄. 6.)

Ἐδῶ ἀναφέρει ὁ Ἀπόστολος ἕνα ῥητὸν τῆς παλαιᾶς Γραφῆς, περὶ τοῦ ὁποίου εἴπομεν πρότερον στίχ. 2. διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι καὶ ὁ νομοθέτης Μωϋσῆς ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς προστάζει νὰ ἀπο-

---

„διδόντες, συννοσοῦσιν ἀλλήλοις καὶ συναπόλλωνται“. (Ἑρμην. εἰς τὸν α΄. Ψαλμ.) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Δαβὶδ μακαρίζει ἐκείνους ὁποῦ δὲν ἐκάθισαν εἰς τὴν καθέδραν τῶν λοιμῶν· „μακάριος ἀνὴρ, ὃς ἐπὶ καθέδρᾳ λοιμῶν οὐκ ἐκάθισε“. (Ψαλμ. α΄. 1.) ἤτοι δὲν συναναστρέφεται καὶ δὲν συγκάθεται μὲ τοὺς ψυχοβλαβεῖς ἀνθρώπους· ὅθεν εἶπεν ὁ Παροιμιαστής· „ἔκβαλε ἐκ συνεδρίου λοιμὸν, καὶ συνεξελεύσεται αὐτῷ νεῖκος· ὅταν γὰρ καθίσῃ ἐν συνεδρίῳ πάντας ἀτιμάζει“. (Παρ. κβ΄. 10.)

Ὅτι δὲ καὶ αὐτὴ μόνη ἡ θεωρία τῶν κακῶν βλάπτει, ἐδήλωσεν ὁ θεῖος Χρυσόστομος εἰπὼν τὸ παράδειγμα τοῦτο· „ὀφθαλμοὺς πάσχοντας ἰδόντες τινὲς, μετέλαβον τοῦ νοσήματος ἀπὸ τῆς θέας μόνης“. (Λόγ. ζ΄. περὶ μετανοίας.) Τὸ αὐτὸ λέγει καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος· „ἆρ᾽ οὐχὶ καθάπερ οἱ τῶν ὀφθαλμῶν τὴν νόσον ἐκ τῆς πολλῆς ὁμιλίας τῶν προνενοσηκότων, ἐφ᾽ ἑαυτοὺς ἕλκοντες, οὕτω καὶ αὐτὸς μετεσχηκέναι δόξω τοῦ περὶ τὴν ματαίαν σπουδὴν ἀρρωστήματος“; (κατ᾽ Εὐνομίου, Λόγ. α΄.) Καὶ ὁ Θεολόγος δὲ Γρηγόριος λέγει, ὅτι δὲν βάφεται τόσον εὔκολα τὸ ὕφασμα ἀπὸ τὴν βαφὴν, οὔτε πέρνει τινὰς τὴν βρώμαν, ὅταν πλησιάσῃ εἰς αὐτὴν, οὔτε ἡ διεφθαρμένη καὶ νοσώδης ἀναθυμίασις, χύνεται τόσον εὔκολα εἰς τὸν ἀέρα καὶ μεταδίδεται εἰς τὰ ζῶα, ὁποία εἶναι ἡ λοιμικὴ καὶ ἡ πανοῦκλα, ὅσον ὀγλίγωρα μεταδίδεται εἰς τοὺς ὑπηκόους ἡ κακία τῶν προεστώτων. (εἰς τὸν ἀπολογητικόν.) ὅθεν καὶ ὁ Πηλουσιώτης Ἰσίδωρος ἔγραφε. „Πῶς οὖν ὁ Παῦλος τὸν πεπορνευκότα ἀπεῖρξε; μεῖζον, ἢ ἐγὼ βούλομαι λέγεις· οὐ γὰρ ἐτύπτησεν, ἢ ὕβρισεν, ἀλλ᾽ ἐχώρισε τῆς ἀγέλης, ἵνα μὴ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ πρόβατα τὸ λοιμῶδες διαδοθῇ νόσημα“. (Ἐπιστολ. σγ΄.)

Προσθέττει δὲ ὁ Θεοδώριτος καὶ τοῦτο. „Εἰ δὲ κοινῆς τροφῆς τοῖς τοιούτοις οὐ δεῖ κοινωνεῖν, ἤπου γε μυστικῆς τε καὶ θείας“. ἤγουν ἀνίσως μὲ τοὺς φανερὰ ἁμαρτάνοντας δὲν πρέπει νὰ συντρώγουν οἱ Χριστιανοὶ, πολλῷ μᾶλλον δὲν πρέπει νὰ μεταλαμβάνουν μαζὶ μὲ αὐτοὺς τὰ θεῖα μυστήρια; ἀνάξιοι γὰρ εἶναι οἱ τοιοῦτοι νὰ μεταλαμβάνουν, ἐὰν δὲν διορθωθοῦν. Λέγουσι δὲ καὶ κοινῶς ὅλοι οἱ θεῖοι Ἀπόστολοι εἰς τὰς Διαταγάς. „Ἁμαρτία ἀνεξέλεγκτος, ἑαυτῆς χείρων γίνεται, καὶ εἰς ἄλλους τὴν διανομὴν λαμβάνει· ἐπεὶ καὶ μικρὰ ζύμη, πλήρωμα φυράματος ζυμοῖ, καὶ εἷς κλέπτης, εἰς ὅλον τὸ ἔθνος τὸ μῖσος ἐπήγαγε, καὶ μυῖαι θανοῦσαι σαπριοῦσι σκευασίαν ἡδύσματος ἐλαίου.... οὕτω καὶ πρόβατον ψωραλέον μεταδίδωσιν ἑτέροις τῆς νόσου, μὴ χωρισθέντων τῶν ὑγιαινόντων προβάτων· καὶ ἄνθρωπος λοιμὸς, πολλοῖς φυλακτέος· καὶ κύων λύσσῃ συνεχόμενος, ἐπικίνδυνος παντὶ, ᾧ ἂν προσάψῃ. Ἐὰν οὖν καὶ ἄνθρωπον παράνομον μὴ τῆς Ἐκκλησίας χωρίσωμεν, ποιοῦμεν τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ σπήλαιον λῃστῶν“

ἀποκόπτωνται ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἰουδαίους οἱ φανερῶς ἁμαρτάνοντες· τὸ δὲ ἐξ ὑμῶν αὐτῶν εἶπε, διὰ νὰ φανερώσῃ, ὅτι ἡ ἀποκοπὴ καὶ ὁ χωρισμὸς τῶν κακῶν ἀνθρώπων, εἶναι πρὸς περισσοτέραν ὠφέλειαν ἐκείνων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους χωρίζονται, καθ᾿ ὅτι οἱ κακοὶ χωριζόμενοι, δὲν μεταδίδουσιν εἰς αὐτοὺς τὴν κακίαν τους (1).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ϛ΄.

1. „Τολμᾷ τις ὑμῶν πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ πρᾶγμα ἔχων, κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων“;

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐν Κορίνθῳ Χριστιανοὺς, μὲ τὸ νὰ εἶχον ἀναμεταξύ των κρίσεις καὶ διαφορὰς περὶ ἄσπρων, καὶ ἄλλων ὑποθέσεων, ἐπήγαιναν καὶ ἐκρίνοντο εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς κριτὰς τῶν Ἑλλήνων, ὡσὰν ὁποῦ ἐκεῖνοι ἦτον νομομαθεῖς καὶ γυμνασμένοι εἰς τὰς κρίσεις. Τοῦτο λοιπὸν τὸ σφάλμα τῶν Χριστιανῶν, ὁποῦ παρενέπεσεν εἰς τὸ μέσον, διορθόνοι ἐδῶ ὁ Παῦλος. Ἐπειδὴ γὰρ ἀνωτέρω ἐνθυμήθη τοὺς πλεονέκτας, εὐθὺς ἔσωθεν ἐθερμάνθη ἡ καρδία του ἀπὸ τὴν φροντίδα ὁποῦ εἶχε διὰ τοὺς ἁμαρτάνοντας. Καὶ βλέπε, ἀγαπητὲ, πῶς δείχνει ζῆλον θυμοειδῆ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, καὶ ὀνομάζει τὸ πρᾶγμα τόλμαν, καὶ παρανομίαν. Καὶ ἀποτολμᾷ, λέγει, τινὰς Χριστιανὸς, νὰ πηγαίνῃ εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς καὶ ἀπίστους κριτὰς νὰ κρίνεται; καὶ δὲν ἐντρέπεται κἂν νὰ βάλῃ τοῦτο εἰς τὸν λογισμόν του; οἱ πιστοὶ νὰ καθίζουν κριτὰς αὐτῶν τοὺς ἀπίστους; οἱ πιστοὶ νὰ διαλέγουν τοὺς ἀδίκους ἀντὶ τῶν ἁγίων; ὢ ἀλλοίμονον! δὲν εἶπε δὲ, ὅτι ἀποτολμᾷ τινὰς νὰ κριθῇ εἰς τοὺς ἀπίστους, ἀλλὰ εἰς τοὺς ἀδίκους· ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνος ὁποῦ πηγαίνει διὰ νὰ κριθῇ, ζητεῖ νὰ εὕρῃ τὸ δίκαιόν του, διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος δείχνει εἰς αὐτοὺς, ὅτι ὅταν πηγαίνουν εἰς κριτὰς ἀπίστους, χάνουν τὸ δίκαιον ὁποῦ ζητοῦν, διὰ τὶ οἱ κριταὶ τῶν Ἑλλήνων, καὶ τῶν Ἐθνικῶν εἶναι ἄδικοι. Καὶ λοιπὸν ἐὰν αὐτοὶ εἶναι ἄδικοι, πῶς ἔχουν νὰ κρίνουν ἐσένα, Χριστιανὲ, μὲ δικαιοσύνην; Ἁγίους δὲ, τοὺς πιστοὺς Χριστιανοὺς ὀνομάζει, διὰ νὰ δείξῃ καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὀνόματα, τὴν διαφορὰν ὁποῦ ἔχουν οἱ ἄπιστοι ἀπὸ τοὺς πιστοὺς, ὅτι οἱ μὲν, εἶναι ἄδικοι, οἱ δὲ, εἶναι ἅγιοι (2).

2. „Ἢ οὐκ οἴδατε ὅτι οἱ Ἅγιοι τὸν Κόσμον κρινοῦσι“;

Ἐπειδὴ οἱ πιστοὶ Χριστιανοὶ δὲν ἐφαίνοντο εἰς τοὺς ἄλλους πῶς εἶναι ἄξιοι νὰ κρίνουν καὶ νὰ κάμουν τὴν κρίσιν καὶ ὑπόθεσιν τοῦ κάθε ἑνὸς, διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος δείχνει ἐδῶ, πῶς εἶναι ἄξιοι· πρῶτον μὲν, διὰ τὶ τοὺς ὠνόμασεν ἁγίους· ἔπειτα δὲ, καὶ ὅτι αὐτοὶ ἔχουν νὰ κρίνουν τὸν Κόσμον καὶ τοὺς ἀπίστους, ἤτοι ὄχι πῶς αὐτοὶ ἔχουν νὰ καθίσουν νὰ κρίνουν τοὺς τοῦ Κόσμου ἀπίστους (διὰ τὶ ὁ Κύριος ἔχει νὰ τοὺς κρίνῃ ὁ μόνος τῶν πάντων Κριτής)· ἀλλὰ πῶς ἔχουν νὰ τοὺς κατακρίνουν, καὶ νὰ τοὺς καταδικάσουν. Πῶς δὲ θέλουν τοὺς καταδικάσουν; ὅτι εἰς καιρὸν ὁποῦ ἦτον καὶ τὰ δύω μέρη, καὶ οἱ πιστοὶ καὶ οἱ ἄπιστοι, ὁμοιοπαθεῖς καὶ τῆς αὐ-

(1) Λέγει δὲ καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος, ὅτι ὁ Ἀπόστολος λέγων ἐδῶ μὲν τὸν λόγον τοῦτον „καὶ ἐξαρεῖτε τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν“· εἰς δὲ τὴν πρὸς Κορινθίους β΄. λέγων, νὰ σμάξουν μὲ τὸν ἑαυτόν τους οἱ Κορίνθιοι τὸν μητρομίκτην· „κυρώσατε γάρ φησιν „εἰς αὐτὸν ἀγάπην“. μὲ τοῦτα, λέγει, ἐφύλαττεν ὁ Παῦλος τὴν ἐντολὴν τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ τὴν λέγουσαν· „καιρὸς τοῦ ῥῆξαι, καὶ καιρὸς τοῦ ῥάψαι“. (Ἐκκλ. γ΄. 6.) (Ὁμιλ. ζ΄. εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν.)

(2) Ἀνίσως δὲ οἱ λαϊκοὶ Χριστιανοὶ δὲν πρέπει νὰ κρίνωνται εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς Κριτὰς, πολλῷ μᾶλλον δὲν πρέπει νὰ κρίνωνται εἰς αὐτοὺς οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Ἱερεῖς· ἂν δὲ οὗτοι δὲν πρέπει εἰς τοὺς τοιούτους νὰ κρίνωνται, πολλῷ μᾶλλον δὲν πρέπει νὰ κρίνωνται εἰς αὐτοὺς οἱ μοναχοί· οἱ μοναχοὶ, οἱ τῷ Κόσμῳ, καὶ τοῖς ἐν Κόσμῳ νενεκρωμένοι; Διὰ τοῦτο γράφει ὁ Ὅσιος Νίκων ἐν τῷ α΄. Τόμῳ αὐτοῦ, Λόγῳ κ΄. „ὅτι „εἶπέ τις τῶν ἁγίων μοναχῷ τινι ἔχοντι κτήματα· „ὅτι ὁ μονάζων, μονάζων, ἵνα μὴ κτᾶταί τι, δι᾿ οὗ „ἀδικεῖσθαι δύναται· εἰ δὲ κέκτηταί τι, δι᾿ οὗ ἀδικεῖται, οὐκ ἔστι μονάζων. Καλῶς οὖν καὶ εὐλόγως ὁ „μέγας εἴρηκε· καὶ γὰρ ἡ μοναχικὴ πολιτεία τὴν νέκρωσιν, καὶ παντελῆ θνῆσιν τὴν ἀπὸ τοῦ κόσμου ἐπαγγέλλεται· καὶ αὐτοὶ τοίνυν οἱ πολιτικοὶ Νόμοι „τοὺς Μοναχοὺς, ὡς νεκρωθέντας τῷ Κόσμῳ, ἐν τοῖς „αὐτῶν δικαστηρίοις οὐκ ἐπιτρέπουσι κρίνεσθαι· ὅθεν πάσης ἀποστερεῖται συγγνώμης ὁ μονάζων, ἐν δικαστηρίοις βιωτικοῖς ἐμβάλλων ἑαυτὸν παρὰ τὸ μὴ θέλειν „ἀδικεῖσθαι· καὶ μάρτυς τούτων ὁ θεῖος Χρυσόστομος „λέγων· „τὸ μὲν βιωτικοὺς εἶναι, καὶ δικαστηρίοις ἐνοχλεῖσθαι, θαυμαστὸν οὐδέν· τὸ δὲ τοὺς τῷ ἀποταξαμένων τὰ αὐτὰ δὴ ταῦτα ποιεῖν, τοῦτό ἐστιν ὃ „συγγνώμης πάσης ἐστέρηται“.

αὐτῆς φύσεως, ὅμως οἱ μὲν πιστοὶ, ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν, οἱ δὲ ἄπιστοι, δὲν ἐπίστευσαν (1).

„Καὶ εἰ ἐν ὑμῖν κρίνεται ὁ Κόσμος, ἀνάξιοί ἐστε κριτηρίων ἐλαχίστων“.

Βλέπε, ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι δὲν εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ὁ Κόσμος, ἤτοι οἱ ἄπιστοι κρίνονται ἀπὸ ἐσᾶς, ἀλλὰ μὲ ἐσᾶς, ἤγουν ἀπὸ τὸν Θεὸν μὲν αὐτοὶ κρίνονται, μὲ ἐσᾶς δὲ κατακρίνονται· ἀντὶ τοῦ, μὲ τὸ νὰ ἐγίνετε ἐσεῖς εἰς αὐτοὺς παράδειγμα τῆς πίστεως, αὐτοὶ ὅμως καὶ τὸ παράδειγμά σας ἔχοντες, δὲν ἐπίστευσαν. Τὸ δὲ, ἀνάξιοι εἶσθε κριτηρίων ἐλαχίστων, ἔχει τέτοιον νόημα· ἐπειδὴ ἦτον ἀκόλουθον νὰ ἐντρέπωνται οἱ Χριστιανοὶ, ὅταν ἐκρίνοντο πάλιν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς, ὡς γνωρίμους καὶ ὁμοπίστους των, διὰ τοῦτο λέγει ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ἐκ τοῦ ἐναντίου, οἱ Χριστιανοὶ πρέπει μάλιστα νὰ ἐντρέπωνται καὶ εἰς καταισχύνην τους νὰ τὸ ἔχουν, ὅταν κρίνωνται εἰς ἐξωτερικοὺς, καὶ ἀπίστους κριτάς· ἐπειδὴ τὰ κριτήρια τῶν ἐξωτερικῶν, εἶναι ἐλάχιστα, καὶ καταφρονήσεως ἄξια, καὶ ὄχι τὰ ἐσωτερικὰ τῶν Χριστιανῶν.

3. „Οὐκ οἴδατε ὅτι Ἀγγέλους κρινοῦμεν; μήτι γε βιωτικά;

Ἀγγέλους ἐδῶ τοὺς δαίμονας λέγει ὁ Παῦλος, καθὼς καὶ ὁ Κύριος ἔλεγε περὶ τοῦ πυρὸς, ὅτι εἶναι ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ, καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· (Ματθ. κε΄. 41.) δι' ὅτι καὶ τοὺς δαίμονας ἔχομεν νὰ κατακρίνωμεν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοί· ὅταν, ἡμεῖς μὲν οἱ σῶμα φοροῦντες, ἔχωμεν νὰ εὑρεθῶμεν εἰς τὴν μέλλουσαν Κρίσιν ἀνώτεροι, κατὰ τὴν καλὴν γνώμην καὶ τὰς ἀρετὰς, οἱ δὲ δαίμονες ὁποῦ εἶναι ἀσώματοι, ἔχουν νὰ εὑρεθοῦν κατὰ ταῦτα κατώτεροι (2).

4. „Βιωτικὰ μὲν οὖν κριτήρια ἐὰν ἔχητε, τοὺς ἐξουθενημένους ἐν τῇ „Ἐκκλησίᾳ, τούτους καθίζετε“.

5. „Πρὸς ἐντροπὴν ὑμῖν λέγω· οὕτως οὐκ ἔνι ἐν ὑμῖν σοφὸς οὐδὲ „εἷς, ὃς δυνήσεται διακρῖναι ἀναμέσον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ“.

Θέλωντας ὁ Ἀπόστολος μὲ ὑπερβολὴν νὰ κόψῃ τοὺς Χριστιανοὺς ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ κριτήρια τῶν ἀπίστων, λέγει· ὅτι ἴσως ἤθελεν εἰπῇ τινας, πῶς δὲν εἶναι κανένας σοφὸς ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς, ὁποῦ νὰ ἠμπορῇ νὰ διακρίνῃ τὰς κρίσεις μας, καὶ διὰ τοῦτο πηγαίνομεν εἰς τοὺς ἀπίστους, ὁποῦ εἶναι σοφοὶ, καὶ ἠξεύρουν καὶ κρίνουν· πρὸς τὸ ὁποῖον ἀποκρίνεται ὁ Ἀπόστολος· ὅτι ἂν καὶ κατὰ τὸν λόγον σας δὲν εὑρίσκεται κανένας σοφὸς Κριτὴς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ συνάξιν τῶν Χριστιανῶν, ὅμως κάλλιον εἶναι νὰ βάλλετε κριτὰς νὰ σᾶς κρίνουν, τοὺς πλέον εὐτελεῖς καὶ καταφρονημένους εἰς τὴν γνῶσιν Χριστιανοὺς, παρὰ νὰ σᾶς κρίνουν οἱ ἄπιστοι. Τοῦτο δὲ τὸ εἶπον, λέγει, πρὸς ἐντροπήν σας καὶ καταισχύνην, ἀκολουθῶντας τὴν ψευδῆ πρόφασιν αὐτὴν ὁποῦ προφασίζεσθε· ἐπειδὴ κατὰ τὸν λόγον σας, εἶναι τόση ὀλιγότης τῶν σοφῶν ἀνάμεσα εἰς ἐσᾶς, ὥστε ὁποῦ χρειάζονται νὰ σᾶς κρίνουν οἱ εὐτελεῖς καὶ ἀμαθέστεροι. Εἶπε δὲ, ὅτι δὲν εὑρίσκεται τινὰς σοφὸς ἀπὸ ἐσᾶς, ὁποῦ νὰ ἠμπορῇ νὰ διακρίνῃ τὴν ὑπόθεσιν ἀναμέσον τοῦ ἀδελφοῦ του, φανερόνωντας μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀδελφοῦ, ὅτι ὅταν ἡ κρίσις ἦναι μὲ ἀδελφὸν Χριστιανὸν, δὲν εἶναι χρεία νὰ ἔχῃ ὁ κριτὴς τόσην πολλὴν γνῶσιν, καὶ ποικιλότροπον σοφίαν· διατὶ ἡ ἀδελφικὴ διάθεσις καὶ ἀγάπη ὁποῦ εὑρίσκεται ἀνάμεσα εἰς τοὺς

---

(1) Ἔτζι κατὰ τὸν Θεοδώρητον, οἱ Νινευῖται καὶ ἡ Βασίλισσα Νότου κατακρινεῖ τὴν γενεὰν τῶν Ἰουδαίων· ἔτζι οἱ δώδεκα Ἀπόστολοι κατακρινοῦσι τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ· καὶ ἔτζι οἱ πιστεύσαντες Ἐθνικοὶ, κατακρινοῦσι τοὺς μὴ πιστεύσαντας.

(2) Ὁ δὲ Φώτιος λέγει ὅτι κατὰ τοῦτο ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ ἔχομεν νὰ κατακρίνωμεν τοὺς δαίμονας, ἤτοι νὰ ἐλέγξωμεν αὐτοὺς, ὅτι ἐκεῖνοι Ἄγγελοι ὄντες πρότερον, ἔπεσαν ἀπὸ τὴν τάξιν ὁποῦ ἐδιωρίσθησαν διὰ τὴν κακήν τους γνώμην, καὶ ἀσώματοι ὄντες δὲν ἐφύλαξαν τὸν δοθέντα εἰς αὐτοὺς φυσικὸν Νόμον· ἡμεῖς δὲ μ' ὅλον ὁποῦ ἀπατήθημεν ἀπὸ αὐτοὺς, καὶ ἐπολεμήθημεν, μ' ὅλον ὁποῦ εἴμεθα μὲ σῶμα, ἐφυλάξαμεν ὅμως τοὺς Νόμους, ὁποῦ ἐδόθησαν εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ Κυρίου.

τοὺς Χριστιανοὺς, αὐτὴ πολλὰ συνεργεῖ εἰς τὸ νὰ διαλύουν τὰς φιλονεικίας των, καὶ οἱ Χριστιανοὶ νὰ μὴ σοφίζωνται, σπουδάζοντες πῶς νὰ νικήσουν ἕνας τὸν ἄλλον, διὰ νὰ κερδήσουν τὴν κρίσιν τους.

6. „Ἀλλὰ ἀδελφὸς μετὰ ἀδελφοῦ κρίνεται, καὶ τοῦτο ἐπὶ τῶν „ἀπίστων".

Διπλὸν, λέγει, κάμνετε τὸ κακὸν, ὅτι ἐσεῖς μὲν ὁποῦ κρίνεσθε, εἶσθε ὁμόπιστοι ἀδελφοὶ Χριστιανοὶ, ἐκεῖνοι δὲ ὁποῦ σᾶς κρίνουν, εἶναι ἄπιστοι, καὶ Ἐθνικοί (1).

7. „Ἤδη μὲν οὖν ὅλως ἥττημα ἐν ὑμῖν ἐστιν, ὅτι κρίματα ἔχετε „μεθ᾽ ἑαυτῶν".

Πρότερον μὲν ἐμπόδισεν ὁ Ἀπόστολος τὸ νὰ κρίνωνται οἱ Χριστιανοὶ εἰς τοὺς ἀπίστους· τώρα δὲ ἐμποδίζει καὶ αὐτὸ τὸ νὰ ἔχουν τελείως κρίσεις καὶ διαφορὰς ἀναμεταξύ των οἱ Χριστιανοί· ὅλως λέγει ἥττημα, ἤγουν κατάκρισις, καὶ καταισχύνη εἶναι, τὸ νὰ ἔχετε μὲ τελειότητα ἐσεῖς οἱ Χριστιανοὶ κρίματα, ἤγουν κρίσεις, καὶ λογομαχίας ἕνας μὲ τὸν ἄλλον. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ „μεθ᾽ ἑαυτῶν" (2)· ἐμφαντικῶς δὲ εἶπε τὸν λόγον τοῦτον „μεθ᾽ ἑαυτῶν" διὰ νὰ φανερώσῃ, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ χρεωστοῦν νὰ νομίζουν τοὺς ἀδελφούς των, πῶς εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτός των.

„Διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀδικεῖσθε; διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀπο„στερεῖσθε";

8. „Ἀλλ᾽ αὐτοὶ ἀδικεῖτε, καὶ ἀποστερεῖτε, καὶ ταῦτα ἀδελφούς";

Τριπλὸν ἀποδείχνει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος τὸ ἔγκλημα ἐκείνων τῶν Χριστιανῶν, ὁποῦ κρίνονται εἰς τοὺς ἀπίστους· πρῶτον, διὰ τί δὲν ὑποφέρουν, ὅταν ἀδικοῦνται ἀπὸ τοὺς ἄλλους Χριστιανούς· δεύτερον, διὰ τί αὐτοὶ περισσότερον ἀδικοῦσι τοὺς ἄλλους, παρὰ ὁποῦ ἀδικοῦνται· καὶ τρίτον, διὰ τί αὐτοὶ ἀδικοῦσιν, ὄχι ἀπίστους, ἀλλὰ τοὺς ὁμοπίστους των Χριστιανούς. Καλὸν μὲν ἦτον, λέ-

---

(1) Σημείωσαι ὅτι κατὰ τὸν Θεοδώρητον, δὲν εἶναι ἐναντίον τοῦτο ὁποῦ λέγει ὁ Παῦλος ἐδῶ μὲ ἐκεῖνο ὁποῦ λέγει εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους· ἐπειδὴ ἐδῶ δὲν προστάζει νὰ ἐναντιόνωνται οἱ Χριστιανοὶ εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς ἄρχοντας, καὶ ἐξουσιαστάς των· ἀλλὰ νομοθετεῖ εἰς τοὺς ἀδικουμένους Χριστιανοὺς, νὰ μὴ μεταχειρίζωνται τοὺς ἐξωτερικοὺς ἄρχοντας, κριτὰς τῶν ὑποθέσεών τους· ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν γνώμην τους κρέμεται, ἢ τὸ νὰ ἀδικοῦνται, καὶ νὰ μὴ κρίνωνται τελείως, ἢ τὸ νὰ κρίνωνται εἰς τοὺς ὁμοπίστους ἀδελφούς των. Ἐρώτησε δέ ποτε καὶ τὸν Ἅγιον Μάρκον τὸν ἀσκητὴν ἕνας σχολαστικὸς λέγων· „οἱ ἄρχοντες ἁμαρτάνουσι τοὺς ἀδικοῦντας ἀμυνόμενοι, καὶ τοῖς ἀδικουμένοις τὸ δίκαιον ἀποσώζοντες"; ἀπεκρίθη ὁ Γέρων· „οἱ δικασταὶ οὐχ „ἁμαρτάνουσιν, ἀλλ᾽ οἱ παραδιδόντες, καὶ μὴ Θεῷ ἀπο„διδόντες· πρῶτον μὲν γὰρ, ὅτι πᾶν τὸ ἐπελθὸν αὐ„τοῖς, τῶν ἰδίων κακῶν ἐπιφορὰ τυγχάνει, εἰς με„τάνοιαν αὐτοὺς ἕλκον, καὶ οὐκ εἰς ἄμυναν· δεύτερον δὲ, „εἰ καὶ ἀδίκως ἔπαθον τὸ τυχὸν πλημμέλημα, ἔδει „ἀφεῖναι τῷ ἀδικήσαντι, ἀκούσαντας τοῦ Κυρίου εἰρη„κότος· „ἄφετε, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν". καὶ μὴ διὰ „τῆς ἀνθρωπίνης ἀνταποδόσεως ἀσυγχώρητα ποιεῖν τὰ „ἑαυτῶν κακά· οἱ δὲ ἄρχοντες, κατὰ τὸν Ἀπόστο„λον, οὐκ εἰσὶ φόβος τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ἀλλὰ τῶν κα„κῶν· οὐ γὰρ τοὺς πιστοὺς καὶ εὐλαβεῖς ἀναγκάζουσι τῶν „ἀδικούντων κατηγορεῖν· οὐδὲ τοῖς ἀνεξικάκοις ἐχθραί„νουσι, διὰ τί οὐ χρῶνται τοῖς δικαστηρίοις ἀδικούμε„νοι· ἀλλὰ τοῖς βουλομένοις παρέχουσι τὴν ἐκδίκη„σιν· τοὺς δὲ διὰ τὸν Θεὸν μακροθυμοῦντας, ὡς μᾶλ„λον εὐποιοῦντας, καὶ τιμῶσι καὶ ἀποδέχονται· καὶ ὥ„σπερ τοὺς μὴ βουλομένους ἐντυγχάνειν οὐκ ἐφέλκονται, „οὕτω τοὺς κατηγοροῦντας ἐκδικοῦντες οὐχ ἁμαρτάνουσι".

(2) Οὕτω γὰρ καὶ ὁ Κύριος προστάζει νὰ μὴ ἔχουν κρίσεις οἱ Χριστιανοὶ, οὐδὲ εἰς κριτὰς νὰ πηγαίνουν νὰ κρίνωνται· ἀλλὰ κάλλιον νὰ προτιμοῦν νὰ τοὺς γυμνόνουν, πάρεξ νὰ πηγαίνουν εἰς κρίσεις· τοῦτο γὰρ δηλοῦσι τὰ λόγια ταῦτα τοῦ Κυρίου· „ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν „μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ.... Καὶ τῷ θέλοντί σοι „κριθῆναι, καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ „τὸ ἱμάτιον". (Ματθ. ε. 39.) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μέγας ἐκεῖνος Ἰωάννης ὁ τοῦ Βαρσανουφίου, ὁ καλούμενος Προφήτης, ἐρωτηθεὶς παρά τινος ταῦτα· „ἐάν τις θέ„λῃ λαβεῖν τὸ ἱμάτιόν μου, δώσω αὐτῷ παραχρῆμα; „ἀπεκρίθη, οὐ τοῦτο λέγει, ἵνα τῷ θέλοντι παντὶ „ἁπλῶς λαβεῖν αὐτὸ δώσῃς αὐτῷ· ἀλλὰ τῷ θέλοντί „σε κριθῆναι· ὅπερ φιλονεικίαν σημαίνει, καὶ δικαστή„ριον, γεννῶντα ψυχῇ τὴν βλάβην. Ἐνταῦθα οὖν δεῖ „τῶν σαρκικῶν καταφρονεῖν διὰ τὴν τῆς ψυχῆς σωτη„ρίαν· τί γὰρ ὄφελος ἀνθρώπῳ ἐὰν κερδήσῃ τὸν „Κόσμον ὅλον, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ;

λέγει, μήτε ἐσεῖς νὰ ἀδικῆτε ἄλλους, μήτε ἄλλοι νὰ ἀδικοῦν ἐσᾶς· κατὰ σύγκρισιν ὅμως καὶ ἐκλογὴν, κάλλιον εἶναι νὰ ἀδικῆσθε ἐσεῖς ἀπὸ ἄλλους, παρὰ ἐσεῖς νὰ ἀδικῆτε ἄλλους.

9. „Ἢ οὐκ οἴδατε, ὅτι ἄδικοι Βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομή-
„σουσι“;

Εἰς φοβερισμὸν τελειόνει ὁ Ἀπόστολος τὴν νουθεσίαν καὶ παραγγελίαν του, διὰ νὰ κάμῃ τὸν λόγον δυνατώτερον, καὶ ἐρωτᾷ αὐτοὺς εἰς πρᾶγμα ὁποῦ εἶναι φανερὸν καὶ ὁμολογούμενον, ὅτι δηλαδὴ οἱ ἄδικοι, δὲν θέλουν κληρονομήσουν τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

„Μὴ πλανᾶσθε“.

Μὲ τὸν λόγον τοῦτον δηλοῖ αἰνιγματωδῶς ὁ Ἀπόστολος μερικοὺς Χριστιανοὺς, ὁποῦ λέγουν· φιλάνθρωπος εἶναι ὁ Θεὸς, καὶ δὲν θέλει κολάσει τοὺς ἁμαρτάνοντας, ἀλλὰ θέλει τοὺς ἐμβάσει εἰς τὴν Βασιλείαν του. Μὴ εἶσθε πλανεμένοι, λέγει, Χριστιανοί· διότι πλάνη κατὰ ἀλήθειαν, καὶ ἀπάτη μεγάλη εἶναι, τὸ νὰ ἐλπίζουν ἐδῶ οἱ ἁμαρτάνοντες Χριστιανοὶ, ὅτι ἔχουν νὰ λάβουν τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, ἔπειτα ἐκεῖ νὰ λάβουν τὰ ἐναντία τούτων αἰώνια κακά.

„Οὔτε πόρνοι“.

Πρῶτον ἔβαλε τοὺς πόρνους, διὰ νὰ κτυπήσῃ τὸν πορνεύσαντα μητρομίκτην ἐκεῖνον, ὁποῦ προλαβὼν κατεδίκασε.

„Οὔτε εἰδωλολάτραι, οὔτε μοιχοὶ, οὔτε μαλακοί“.

Εἰδωλολάτρας λέγει ἐδῶ, ἢ τοὺς κρατουμένους ἀκόμη ἀπὸ τὴν λατρείαν τῶν εἰδώλων, ὡς προείπομεν εἰς τὸν 11. στίχον τοῦ έ. Κεφαλαίου, ἢ τοὺς φιλαργύρους καὶ πλεονέκτας (1)· μαλακοὺς δὲ ὀνομάζει ἐκείνους ὁποῦ πάσχουν τὰ αἰσχρὰ πάθη ἀπὸ τοὺς ἄλλους (2).

10. „Οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὔτε πλεονέκται, οὔτε μέθυσοι, οὐ λοίδοροι,
„οὐχ ἅρπαγες, Βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι“.

Ἐπειδὴ εἶπεν ἀνωτέρω διὰ τοὺς πάσχοντας ἀπὸ ἄλλους τὰ αἰσχρὰ πάθη, τώρα ἐδῶ λέγει καὶ διὰ τοὺς ἐνεργοῦντας τὰ τοιαῦτα αἰσχρὰ, ὁποῖοι εἶναι οἱ ἀρσενοκοῖται. Ζητοῦσι δὲ πολλοὶ, διὰ τί ὁ Ἀπόστολος ἐσυναρίθμησε τοὺς μεθύσους, καὶ λοιδόρους, ἤγουν τοὺς περιγελαστικὰ λόγια λέγοντας, ὁμοῦ μὲ τοὺς εἰδωλολάτρας, καὶ ἀρσενοκοίτας, ἤγουν διὰ τί συναριθμεῖ τοὺς ἐλαφρότερα πράξαντας, μὲ τοὺς βαρέως ἁμαρτήσαντας; Καὶ εἰς τοῦτο ἀποκρινόμεθα, ὅτι καὶ ὁ Κύριος ἔνοχον εἶπε τῆς γεέννης τῆς κολάσεως ἐκεῖνον, ὁποῦ εἰπῇ εἰς τὸν ἀδελφόν του, μωρέ· (Ματθ. έ. 22.) καὶ ὅτι ὅσοι εἶναι μέθυσοι, αὐτοὶ καὶ ἀρσενοκοῖται, καὶ εἰδωλολάτραι γίνονται, καὶ ὅλα σχεδὸν τὰ κακὰ τὰ κάμνουσιν· ὅθεν οἱ Ἰουδαῖοι ἀφ' οὗ ἔπιον καὶ ἐμέθυσαν, εἰδωλολάτρησαν, προσκυνήσαντες τὸ μοσχάρι εἰς τὴν ἔρημον, καθὼς λέγει ἡ Ἁγία Γραφή· „ἐκάθισεν ὁ λαὸς τοῦ φαγεῖν καὶ πιεῖν, καὶ ἀνέστησαν παίζειν“· (Ἔξ. λβ'. 6.) ὅθεν εἶπεν ὁ μέγας Βασίλειος „ἡ παιδιὰ αὐτῶν, Εἰδωλολατρεία ἦν“. (Λόγ. κατὰ μεθυόντ.) (3) ἔπειτα δὲν εἶναι ὁ λόγος ἐδῶ τοῦ Ἀποστόλου περὶ κολάσεως, ἤγουν πῶς ἔχουν νὰ λάβουν ὅλοι οὗτοι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κόλασιν· ἀλλ' εἶναι ὁ λόγος του, περὶ

(1) Ὅρα περὶ τούτου εἰς τὸ έ. Κεφάλαιον τῆς πρὸς Ἐφεσίους, στίχ. ς'. πῶς ἑρμηνεύεται τὸ, ἢ πλεονέκτης, ὅς ἐστιν εἰδωλολάτρης.

(2) Πάμπολλοι δὲ τῶν νεωτέρων Διδασκάλων εἰς τὴν κοινῶς ἐγνωσμένην μαλακίαν τὸ ὄνομα τῶν μαλακῶν ἐκλαμβάνουσι· περὶ ἧς ὅρα ἐν τῷ ἡμετέρῳ Ἐξομολογηταρίῳ, καὶ ἐν τοῖς Κανόσι τοῦ Νηστευτοῦ ἐν τῷ ἡμετέρῳ Κανονικῷ.

(3) Περὶ τοῦ πόσον κακὸν εἶναι ἡ μέθη, ὅρα εἰς τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „καὶ μὴ μεθύσκεσθαι οἴνῳ, ἐν „ᾧ ἐστιν ἀσωτία“. (Ἐφ. έ. 18.)

περὶ ἐκπτώσεως τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν· ὅτι δηλαδὴ αὐτοὶ ὅλοι, ἐὰν δὲν μετανοήσουν, θέλουν ὑστερηθοῦν τὴν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν· ἐὰν δὲ καὶ αὐτοὶ ὅλοι θέλουν ἔχουν διαφορὰν εἰς τὰς κολάσεις, καθὼς καὶ τῇ ἀληθείᾳ θέλουν ἔχουν διαφοράν, τοῦτο δὲν εἶναι τοῦ παρόντος καιροῦ νὰ ζητοῦμεν.

11. „Καὶ ταῦτά τινες ἦτε· ἀλλὰ ἀπελούσασθε, ἀλλὰ ἡγιάσθητε· „ἀλλὰ ἐδικαιώθητε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, καὶ ἐν τῷ „πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν“.

Στοχασθῆτε, λέγει, ὦ Χριστιανοί, ἀπὸ ποῖα μεγάλα κακὰ σᾶς ἠλευθέρωσεν ὁ Θεός· ἀπὸ εἰδωλολατρείας, δηλαδή, καὶ μοιχείας, καὶ μαλακίας, καὶ ἀρσενοκοιτίας, καὶ ἀπὸ τὰ λοιπὰ ὁποῦ εἶπεν ἀνωτέρω, τὰ ὁποῖα εἴχετε πρότερον ὅταν ἦσθε ἄπιστοι· καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ποῖα μεγάλα ἀγαθὰ σᾶς ἐχάρισε τώρα ὁποῦ ἐπιστεύσατε εἰς αὐτόν· διότι καὶ ἐσεῖς εἴσθε πρότερον τοιοῦτοι εἰδωλολάτραι, καὶ μοιχοί, καὶ ἀρσενοκοῖται, καὶ τὰ λοιπά· ὁ Θεὸς ὅμως σᾶς ἔκαμε καθαροὺς ἀπὸ ὅλα αὐτά· καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ σᾶς ἡγίασε. Πῶς δὲ καὶ μὲ ποῖον τρόπον σᾶς ἐκαθάρισε; μὲ τὸ νὰ σᾶς ἔλουσε πρῶτον, εἶτα σᾶς ἐδικαίωσε, καὶ δικαιώσας, ὕστερον σᾶς ἡγίασεν, ὄχι μὲ τὸ ὄνομα τοῦ δεῖνος καὶ τοῦ δεῖνος ἀνθρώπου καὶ διδασκάλου· ἀλλὰ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἤτοι ἡ Ἁγία Τριὰς σᾶς ἐχάρισεν αὐτὰ ὅλα· διότι, λέγωντας ὅτι ὁ Θεὸς σᾶς ἡγίασε, μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δὲν ἐφανέρωσεν ἄλλο, παρὰ τὴν Ἁγίαν Τριάδα.

12. „Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει“ (1).

Ἐπειδὴ εἶπεν ὁ Παῦλος διὰ τὸν πορνεύσαντα, καὶ πάλιν μέλλει νὰ εἰπῇ δι' αὐτόν, καὶ διὰ ὅλους τοὺς ἄλλους πόρνους, διὰ τοῦτο ἀναμεταξὺ βάλλει, καὶ τὸν περὶ γαστριμαργίας λόγον· δι' ὅ,τι ὡς ἐπιτοπλεῖστον ἀπὸ τὴν γαστριμαργίαν γεννᾶται τὸ πάθος τῆς πορνείας. Λέγει λοιπὸν ὅτι εἶναι συγκεχωρημένον εἰς ἐμὲ νὰ φάγω, καὶ νὰ πίω, ἀλλ' ὅμως δὲν εἶναι καὶ συμφέρον εἰς τὴν ψυχήν μου, νὰ τρώγω, καὶ νὰ πίνω μὲ ἀμετρίαν.

„Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐκ ἐγὼ ἐξουσιασθήσομαι ὑπό τινος“.

Ἐξουσιαστής, λέγει, καὶ κύριος ἐγὼ εἶμαι, τοῦ νὰ φάγω καὶ τοῦ νὰ πίω, ἀλλ' ἐὰν δώσω τὸν ἐμαυτόν μου ἄμετρα εἰς τὰ φαγητά, καὶ τὰ πιοτά, θέλω γένω δοῦλος τῶν φαγητῶν, καὶ πιο-

(1) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει, ὅτι τὸ ῥητὸν τοῦτο πρέπει νὰ ἀναγινώσκεται κατ' ἐρώτησιν, καὶ ἀπόκρισιν· οἷον· „Πάντα μοι ἔξεστιν; ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει“. ὁμοίως καὶ τὸ κατωτέρω· „πάντα μοι ἔξεστιν; ἀλλ' οὐκ „ἐγὼ ἐξουσιασθήσομαι ὑπό τινος“. Μὲ τὰ λόγια δὲ ταῦτα φαίνεται ὁ Ἀπόστολος ὅτι ὑποκάτω εἰς τὸ πρόσωπον τὸ ἐδικόν του ἐρωτᾷ, καὶ ἀποκρίνεται εἰς τοὺς ἄλλους οὕτως· ἐσὺ Χριστιανὲ λέγεις ὅτι· δὲν εἶναι συγκεχωρημένον εἰς ἐμὲ νὰ τρώγω καὶ νὰ πίνω ὅλα τὰ φαγητὰ καὶ πιοτά; πρὸς τὸν ὁποῖον ἀποκρίνεται ὁ Παῦλος· ναὶ ὅλα εἶναι συγκεχωρημένα εἰς ἐσένα, δὲν εἶναι ὅμως καὶ ὅλα συμφέροντα, διὰ τί δουλόνεσαι εἰς αὐτά· τοῦτο γὰρ τὸ ἴδιον λέγει, καὶ ἔμπροσθεν, ἐν ᾧ γίνεται λόγος αὐτῷ περὶ τῶν εἰδωλοθύτων· „πάντα „μοι ἔξεστιν; ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει· πάντα μοι ἔ- „ξεστιν; ἀλλ' οὐ πάντα οἰκοδομεῖ“. (α'. Κορ. ι'. 23.) Ἐγὼ δὲ νομίζω ὅτι λαλεῖ ὁ Παῦλος ἐδῶ διὰ τὰ ἡδονικὰ καὶ τρυφηλὰ φαγητά, τὰ ὁποῖα ἀγκαλὰ εἶναι συγκεχωρημένα νὰ τρώγωνται, δὲν εἶναι ὅμως καὶ συμφέροντα εἰς ὅλους, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς νέους, καὶ ἐμπαθεῖς· ὅθεν καὶ περὶ τῶν τρυφηλῶν φαγητῶν εἶπεν ὁ Σιράχ· „Τέκνον ἐν τῇ ζωῇ σου πείρασον τὴν ψυχήν σου· καὶ „ἴδε τί πονηρὸν αὐτῇ, καὶ μὴ δῷς αὐτῇ· οὐ γὰρ πάντα πᾶσι συμφέρει· καὶ οὐ πᾶσα ψυχὴ ἐν παντὶ εὐ- „δοκεῖ; μὴ ἀπληστεύου ἐν πάσῃ τρυφῇ, καὶ μὴ ἐκχυ- „θῇς ἐπὶ ἐδεσμάτων“. (Σειρ. λζ'. 27.) Καὶ ἴσως ἀπὸ τὸν Σιρὰχ ἐδανείσθη τοῦτο ὁποῦ λέγει ὁ Παῦλος ἐδῶ· ὁ δὲ Σολομῶν φησιν· „οὐ συμφέρει ἄφρονι τρυ- „φή“. (Παρ. ιθ'. 10.) ὅπερ ἑρμηνεύων ὁ Μέγας Βασίλειος λέγει· „τί δὲ σαρκὸς εὐπαθούσης, καὶ νεό- „τητι περιφερομένης ἀφρονέστερον“; (Ὅρ. κατ' Πλάτ. ις'.) τὰ γὰρ ἡδονικά, καὶ τρυφηλὰ φαγητά, ὄχι μόνον παχύνουσι τὴν σάρκα, καὶ ἀνάπτουσιν αὐτὴν εἰς τὰ πάθη, ἀλλὰ καὶ παρακινοῦσι τοὺς ἀνθρώπους νὰ τὰ τρώγουν μὲ ἀπληστίαν καὶ ἀμετρίαν· ἡ ἀπληστία δὲ αὕτη πάλιν, ὄχι μόνον προξενεῖ εἰς τὰς ψυχάς των τὸ, οὐαὶ καὶ ἀλλοίμονον, καθὼς εἶπεν ὁ Κύριος· „οὐαὶ οἱ „ἐμπεπλησμένοι“. (Λουκ. ϛ'. 25.) ἀλλὰ καὶ θάνατον πολλάκις προξενεῖ εἰς τὰ σώματά των, ὡς εἶπεν ὁ Σιράχ· „ἐν πολλοῖς γὰρ βρώμασιν ἔσται πόνος· καὶ „ἡ ἀπληστία ἐγγιεῖ ἕως χολέρας· δι' ἀπληστίαν πολ- „λοὶ ἐτελεύτησαν· ὁ δὲ προσέχων, προσθήσει ζωήν“. (Σειρ. λζ'. 30.)

πιοτῶν, καὶ ὄχι ἐξουσιαστής· διότι ἐκεῖνος μὲν, ὁποῦ μὲ μέτρον, καὶ καθὼς πρέπει μεταχειρίζεται τὰ φαγητὰ, αὐτὸς εἶναι κύριος τῶν φαγητῶν καὶ ἐξουσιαστής· ἐκεῖνος δὲ ὁποῦ μεταχειρίζεται τὰ φαγητὰ μὲ ἀμετρίαν, καὶ κατάχρησιν, αὐτὸς δὲν εἶναι πλέον ἐξουσιαστὴς τῶν φαγητῶν, ἀλλὰ δοῦλος, μὲ τὸ νὰ τυραννῆται καὶ νὰ κυριεύεται ἀπὸ τὴν πολυφαγίαν, καὶ τρυφήν. Εἶδες, ὦ ἀναγνῶστα, πῶς ὁ Παῦλος ἔδειξε δοῦλον, καὶ ὑπεξούσιον τῶν φαγητῶν ἐκεῖνον, ὁποῦ ἐνόμιζε πῶς εἶναι τούτων αὐθέντης καὶ αὐτεξούσιος; Καὶ στοχάσου, ὅτι κάθε ἕνας μὲν ἀπὸ τοὺς Κορινθίους ἔλεγεν, ὅτι εἶναι ἐξουσία εἰς ἐμὲ νὰ τρυφῶ, ἐδῶ δὲ ὁ Παῦλος τοῦ λέγει, ὅτι δὲν μεταχειρίζεται τὴν τρυφὴν ὡς ἐξουσιαστὴς καὶ κύριος αὐτῆς, ἀλλὰ τὴν μεταχειρίζεται ὡς ὑπεξούσιος, καὶ ὑπόδουλος τῆς τρυφῆς· διό, τι ἐν ὅσῳ, λέγει, ἐσὺ εἶσαι ἄσωτος, καὶ τρυφηλὸς, δὲν ἐξουσιάζεις ἐσὺ τὴν κοιλίαν σου, ἀλλ' ἡ κοιλία σου ἐξουσιάζει ἐσένα.

13. „Τὰ βρώματα τῇ κοιλίᾳ, καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν" (1).

Κοιλίαν ἐδῶ ὁ Παῦλος ὀνομάζει τὸ πάθος τῆς γαστριμαργίας, καὶ κοιλιοδουλείας, καὶ ὄχι τὸ μέλος τὴν κοιλίαν· βρώματα δὲ ὀνομάζει τὴν ἀμετρίαν, καὶ ἀκρασίαν τῶν βρωμάτων, καὶ φαγητῶν. Λέγει λοιπὸν, ὅτι ἡ ἀμετρία τῶν φαγητῶν, συγγένειαν καὶ οἰκειότητα ἔχει μὲ τὴν γαστριμαργίαν καὶ κοιλοδουλείαν· καὶ ἀντιστρόφως ἡ κοιλιοδουλεία, ἔχει συγγένειαν μὲ τὴν τῶν φαγητῶν ἀμετρίαν. Ταῦτα δὲ καὶ τὰ δύω, δὲν ἠμποροῦν νὰ μᾶς φέρουν εἰς τὸν Χριστὸν, ἀλλ' εἰς τὸν ἑαυτόν τους φέρουσιν ἐκείνους ὁποῦ πείθονται εἰς αὐτὰ, ἤγουν ἡ ἀμετρία τῶν φαγητῶν, τοὺς φέρει εἰς τὴν κοιλιοδουλείαν, καὶ ἡ κοιλιοδουλεία πάλιν, τοὺς φέρει εἰς τὴν τῶν φαγητῶν ἀμετρίαν.

„Ὁ δὲ Θεὸς καὶ ταύτην, καὶ ταῦτα καταργήσει".

Ὁ Θεὸς, λέγει, θέλει καταργήσει, καὶ παύσει καὶ τὴν κοιλιοδουλείαν, καὶ τὴν τῶν φαγητῶν ἀμετρίαν· τὸ δὲ καταργήσει, μερικοὶ μὲν (ὁποῖος εἶναι ὁ Φώτιος καὶ ὁ Θεοδώριτος) λέγουσιν, ὅτι τοῦτο εἶναι προαγόρευσις καὶ προφητεία διὰ ἐκεῖνο ὁποῦ ἔχει νὰ γένῃ εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα, ὅταν, οὔτε τρώγῃ τινὰς, οὔτε πίνῃ· ὅθεν ἂν ἐκεῖ, οὔτε σύμμετρα φαγητὰ δὲν εἶναι, πολλῷ μᾶλλον ἡ ἀμετρία τῶν φαγητῶν, καὶ ἡ γαστριμαργία δὲν θέλει εἶναι, ἀλλ' ἔχει νὰ καταργηθῇ; Ὁ δὲ θεολόγος Γρηγόριος, λέγωντας „τὴν καταργουμένην κοιλίαν „αὐτίκα σὺν τοῖς καταργουμένοις βρώμασιν" ἐφανέρωσε μὲ τοῦτο, ὅτι ἡ κοιλία, εὐθὺς ὁποῦ χορτάσῃ ἀπὸ τὰ φαγητὰ, αὐτὴ καταργεῖται καὶ παύει, ἡ πρὸ τοῦ, τὰ πολλὰ ζητοῦσα· ὁμοίως καὶ τὰ φαγητὰ, καταργοῦνται, εἰς ἀφεδρῶνα ἐκβαλλόμενα. Μερικοὶ δὲ (ὁποῖός ἐστιν ὁ Φώτιος) λέγουσιν, ὅτι ὁ Παῦλος ἐπεσφράγισε τὴν περὶ τῆς γαστριμαργίας διδασκαλίαν μὲ εὐχὴν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, μὲ κατάραν, λέγων· ἄμποτε ὁ Θεὸς νὰ καταργήσῃ, ἤτοι νὰ διώξῃ ἀπὸ ἡμᾶς, καὶ ἀργὴν, καὶ ἄχρηστον νὰ δείξῃ, τόσον τὴν ἀμετρίαν τῶν φαγητῶν, ὅσον καὶ τὴν γαστριμαργίαν.

„Τὸ δὲ σῶμα οὐ τῇ πορνείᾳ, ἀλλὰ τῷ Κυρίῳ, καὶ ὁ Κύριος τῷ „σώματι" (2).

Ἰδοὺ ἔδειξεν ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος ὅτι ἐπειδὴ εἶχε νὰ εἰπῇ διὰ τὴν πορνείαν, διὰ τοῦτο εἶπε πρότερον διὰ τὴν γαστριμαργίαν, ὡς προείπομεν· ἀκόλουθον δὲ ἦτον νὰ εἰπῇ ὁ Παῦλος, τὸ δὲ σῶμα δὲν ἔχει οἰκειότητα μὲ τὰ βρώματα, οὐδὲ μὲ τὴν κοιλίαν· ἀλλ' αὐτὸς δὲν εἶπεν ἔτζι, ἀλλὰ εἶπε· τὸ δὲ σῶμα δὲν ἔχει οἰκειότητα μὲ τὴν πορνείαν· διὰ τί; διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἀποτέλεσμα τῆς γαστριμαργίας καὶ τρυφῆς, εἶναι ἡ πορνεία (3). Ἔχει λοιπὸν ὁ λόγος τοιοῦτον

(1) Ἐλλειπτικὸν σχῆμα μεταχειρίζεται ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος· ὅπερ οὕτως ἀναπληροῦται κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοφύλακτον· „τὰ βρώματα οἰκεῖά ἐστι τῇ κοιλίᾳ, καὶ „ἡ κοιλία οἰκεία ἐστὶ τοῖς βρώμασιν".

(2) Ἐλλείπει καὶ ἐνταῦθα... „τὸ δὲ σῶμα οὐ τῇ „πορνείᾳ ἐστὶν οἰκεῖον, ἀλλὰ τῷ Κυρίῳ· καὶ ὁ Κύριος „οἰκεῖός ἐστι τῷ σώματι, ὡς κεφαλὴ αὐτοῦ"· ἢ τοιοῦτό τι ἄλλο.

(3) Ὅτι δὲ ἀπὸ τὴν γαστριμαργίαν καὶ τρυφὴν γεννᾶται ἡ πορνεία, καὶ τὰ ἄλλα σαρκικὰ πάθη, ἂς ἦναι παράδειγμα οἱ Σοδομῖται, οἵτινες διὰ τοῦτο ἔπεσαν εἰς τὴν ἀρσενοκοιτίαν, διὰ τί ἔτρυφων καὶ ἐσπα-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

τον νόημα· τὸ σῶμα τοῦ Χριστιανοῦ, δὲν ἐπλάσθη διὰ τοῦτο, διὰ νὰ τρυφᾷ, καὶ ἐκ τῆς τρυφῆς νὰ πίπτῃ εἰς τὴν πορνείαν, ὄχι· ἀλλὰ ἐπλάσθη διὰ νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸν Κύριον, ὅστις εἶναι κεφαλή του· καὶ ἀντιστρόφως ὁ Κύριος διὰ τοῦτο ἔγινεν ἄνθρωπος, διὰ νὰ ἑνοῦται, καὶ νὰ ἐπικάθηται εἰς τὸ σῶμα τοῦ Χριστιανοῦ, ὡσὰν κεφαλή του.

14. „Ὁ δὲ Θεὸς, καὶ τὸν Κύριον ἤγειρε, καὶ ἡμᾶς ἐξεγερεῖ διὰ „τῆς δυνάμεως αὐτοῦ“.

Μὴ *ταραχθῇς, ὦ ἀναγνῶστα, ἀκούωντας ὅτι ὁ Θεὸς ἀνέστησε τὸν Κύριον, διὰ τὶ συγκαταβατικῶς ὁμιλεῖ ὁ Παῦλος εἰς αὐτοὺς, ὡς ἀτελεῖς καὶ νηπίους· καὶ ἐπειδὴ ὅλοι συμφώνως μεγάλα ἐνόουν διὰ τὸν Πατέρα, ὡσὰν ὁποῦ αὐτὸς εἶναι αἴτιος τοῦ Υἱοῦ, διὰ τοῦτο καὶ τὴν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἀνάστασιν τοῦ Υἱοῦ, εἰς τὸν Πατέρα τὴν ἀποδίδει ὁ Ἀπόστολος, καὶ θεσπίζει, ὅτι καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τὸν Πατέρα ἔχομεν νὰ ἀναστηθῶμεν· δι᾽ ὅτι, καθὼς ὁ Πατὴρ ἀνέστησε τὸν Χριστὸν, ὁποῦ εἶναι κεφαλή μας, ἔτζι καὶ ἡμᾶς θέλει ἀναστήσει, ὁποῦ εἴμεθα τοῦ Χριστοῦ σῶμα. Καὶ διὰ νὰ πληροφορήσῃ τὸν λόγον του, ἐπρόσθεσεν ὅτι θέλει μᾶς ἀναστήσει ὁ Πατὴρ μὲ τὴν δύναμίν του. Μὴ ἀπιστήσετε, λέγει, ὦ ἀδελφοὶ, εἰς αὐτὸ ὁποῦ σᾶς λέγω, ὅτι θέλομεν ἀναστηθῶμεν, διὰ τὶ ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ, ὁποῦ δύναται, καὶ κατορθόνει μεγάλα πράγματα, αὐτὴ θέλει κατορθώσει καὶ τὴν ἀνάστασίν μας. Ὅτι δὲ ὁ Ἀπόστολος ἀποδίδει τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν Πατέρα, διὰ νὰ τιμήσῃ αὐτὸν ὡς αἴτιον τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν Θεότητα, καὶ ὄχι διὰ νὰ δείξῃ πῶς ὁ Χριστὸς καθ᾽ ὃ Θεὸς δὲν ἀνέστησε τὸν ἑαυτόν του, μάρτυς εἶναι αὐτὸς ὁ Κύριος, λέγων διὰ τὸν ἑαυτόν του· „λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν“. (Ἰωάν. β΄. 29.) Καὶ πάλιν γέγραπται· „οἷς (τοῖς Ἀποστόλοις δηλαδὴ) καὶ παρέστησεν ἑαυτὸν ζῶντα“· (Πράξ. ά. 3.) ὥστε, ἀγκαλὰ καὶ ὁ Κύριος καθ᾽ ὃ Θεὸς ἀνέστησεν αὐτὸς ἑαυτὸν, ἀνατίθεται ὅμως ἡ ἀνάστασίς του εἰς τὸν Πατέρα, ὡς αἴτιον αὐτοῦ κατὰ τὴν Θεότητα.*

15. „Οὐκ οἴδατε ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν μέλη Χριστοῦ ἐστιν“;

Πάλιν *ὁ Παῦλος εἰς τὸν προκείμενον ἦλθε σκοπὸν, τοῦ νὰ λαλήσῃ ἐναντίον τῆς πορνείας· φοβερώτατα δὲ λόγια μεταχειρίζεται κατ᾽ αὐτῆς, καὶ ἄκουσον ταῦτα.*

„Ἄρας οὖν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ, ποιήσω πόρνης μέλη; μὴ „γένοιτο“!

Θέλω, *λέγει, ἔλθω ἐγώ ποτε εἰς τόσην τόλμην, καὶ ἀθεοφοβίαν, ὥστε ὁποῦ τὰ ἅγια μέλη τοῦ Χριστοῦ, ὁποῖα εἶναι τὰ ἐδικά μου, ὄχι μόνον νὰ τὰ ἑνώσω μὲ τὴν ἀκάθαρτον πόρνην, ἀλλὰ τὸ φοβερώτερον, καὶ νὰ τὰ κάμω μέλη τῆς βρωμερᾶς πόρνης; ἄπαγε! μὴ γένοιτο νὰ ἔλθω εἰς τόσην ἀθεοφοβίαν! δι᾽ ὅτι ποῖος δὲν θέλει φρίξει ἀπὸ τὸν φόβον του, ἀκούωντας τοῦτο; τὸ νὰ ἀποσπάσω δηλαδὴ ἐγὼ ἀπὸ τὸν Χριστὸν τὰ μέλη του, καὶ νὰ τὰ κάμω μέλη τῆς πόρνης;*

16.

σπατάλου, ὡς λέγει ὁ Ἰεζεκιήλ· „τοῦτο τὸ ἀνόμημα „Σοδόμων τῆς ἀδελφῆς σου.... ἐν πλησμονῇ ἄρτων, καὶ „ἐν εὐθηνίᾳ ἐσπατάλων αὕτη, καὶ αἱ θυγατέρες αὐ„τῆς“· (Ἰεζ. ιϛ΄. 48.) ὁμοίως ἂς ἦναι παράδειγμα καὶ οἱ Ἰσραηλῖται, οἵτινες ἀφ᾽ οὗ ἔφαγον καὶ ἔπιον, ἐσηκώθησαν καὶ ἐχόρευαν, καὶ εἰς σαρκικὰς ἀκαθαρσίας, ἔπιπτον· „ἐκάθισεν ὁ λαὸς φαγεῖν καὶ πιεῖν, „καὶ ἀνέστησαν παίζειν“· (Ἔξοδ. λβ΄. 6.) ὅπερ ἑρμηνεύων ὁ Μέγας Κύριλλος λέγει· „ἀνέστησαν παί„ζειν· ἕψεται γὰρ πάντως ἀποστάσει τῇ παρὰ Θεοῦ, „τὸ καὶ ἐνδεσμεῖσθαι τοῖς σαρκικοῖς, καὶ τὸ ῥυφὴν „ἡγεῖσθαι τὴν ἀκαθαρσίαν, καὶ τέρψιν οἴεσθαι καλὴν „καὶ ἡδεῖαν, τὰ ἐφ᾽ οἷς ἦν αὐτοῖς κατοιμώζειν ἄξιον. Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „μηδὲ εἰδωλολάτραι „γίνεσθε“. (ά. Κορ. ί. 7.)

16. „Οὐκ οἴδατε ὅτι ὁ κολλώμενος τῇ πόρνῃ, ἓν σῶμά ἐστιν; ἔσον-„ται γάρ φησιν οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν". (Γεν. β΄. 24.)

Μὲ τὰ λόγια ταῦτα καὶ μὲ τὴν μαρτυρίαν τῆς Γραφῆς, βεβαιόνει ὁ Ἀπόστολος ἐκεῖνο ὁποῦ εἶπεν ἀνωτέρω, ὅτι δηλαδὴ τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ, γίνονται πόρνης μέλη. Μὲ τὴν συνουσίαν, λέγει, ὦ Χριστιανὲ, ἕνα γίνεται ὁ ἄνδρας μὲ τὴν γυναῖκα, καὶ ὁ πόρνος μὲ τὴν πόρνην· ὥστε καὶ τὰ μέλη ἐσένα τοῦ ἀνδρὸς, τὰ ὁποῖα εἶναι μέλη τοῦ Χριστοῦ, γίνονται καὶ μέλη τῆς πόρνης, μὲ τὴν ὁποίαν ἐσὺ ἔσμιξες.

17. „Ὁ δὲ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ, ἓν Πνεῦμά ἐστι".

Βλέπε, ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι καὶ ἀπὸ αὐτὰ γυμνὰ τὰ ὀνόματα τῆς πόρνης, καὶ τοῦ Χριστοῦ, αὐξαίνει τὴν κατηγορίαν τῆς πορνείας ὁ Ἀπόστολος, καὶ τὴν κάμνει πολλὰ μεγάλην, καὶ φοβεράν. Λέγει λοιπὸν, ὅτι ὅποιος ἑνόνεται μὲ τὸν Κύριον, Πνεῦμα γίνεται μόνον, μὲ τὸ νὰ μὴ κάμνῃ κανένα ἔργον καὶ πάθος σαρκικὸν, ἤτοι γίνεται πνευματικὸς ἄνθρωπος, καὶ ὑπὲρ φύσιν· διὰ τὶ ἡ μετὰ τοῦ Κυρίου ἕνωσις, χαρίζει εἰς αὐτὸν τὸν ἁγιασμὸν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· ὅθεν ἀκολούθως, καὶ ὅσοι Χριστιανοὶ ἑνόνονται μὲ τὸν Κύριον, μέλη ἅγια γίνονται τοῦ Κυρίου.

18. „Φεύγετε τὴν πορνείαν".

Ἐδῶ παρακινεῖ ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς ὁ Ἀπόστολος, νὰ φεύγωμεν τὴν πορνείαν, ὡσὰν νὰ ἦτον αὐτὴ κάμμία διώκτρια, ὁποῦ μᾶς κυνηγᾶ νὰ μᾶς πιάσῃ, καὶ ὁποῦ πάντοτε μᾶς ἐπιφορτίζεται. Συμβουλεύει λοιπὸν ἡμᾶς μὲ τὴν λέξιν τῆς φυγῆς, νὰ ἀπέχωμεν μὲ ὑπερβολὴν, καὶ σπουδὴν μεγάλην, ἀπὸ αὐτὴν (1)· διὰ τὶ κάμμία ἄλλη ἁμαρτία δὲν μᾶς κυνηγᾶ τόσον, καθὼς μᾶς κυνηγᾶ ἡ σαρκικὴ ἐπιθυμία, διὰ τὶ ἔχομεν αὐτὴν ἔμφυτον.

„Πᾶν ἁμάρτημα, ὃ ἐὰν ποιήσῃ ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν, „ὁ δὲ πορνεύων, εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἁμαρτάνει".

Ἀπὸ τὴν πορνείαν, λέγει, ὅλον τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου μολύνεται, διὰ τοῦτο καὶ ὅσοι πορνεύουν, ἔχουν συνήθειαν νὰ πηγαίνουν εἰς τὰ λουτρὰ νὰ λούωνται, ὡσὰν ὁποῦ ἐμολύνθη τὸ σῶμά των. Εἰς αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἴδιόν του σῶμα ἁμαρτάνει ἐκεῖνος ὁποῦ πορνεύει, μὲ τὸ νὰ μο-

(1) Μερικοὶ δὲ Διδάσκαλοι, τὸ, φεύγετε τὴν πορνείαν, ἑρμηνεύουσιν οὕτως· ὅτι ὅλα τὰ λοιπὰ πάθη τοῦ θυμικοῦ, καὶ τοῦ λογιστικοῦ, οἷον μῖσος, μνησικακίαν, κενοδοξίαν, ὑπερηφάνειαν, καὶ τὰ ἄλλα, πρέπει νὰ στέκωμεν νὰ τὰ πολεμοῦμεν, διὰ νὰ τὰ νικήσωμεν, μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ μὲ τὰς ἐναντίας ἐκείνων ἀρετάς· τὰ δὲ πάθη τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, καὶ τὰς σαρκικὰς ἁμαρτίας, πρέπει νὰ μὴ στέκωμεν νὰ τὰ πολεμοῦμεν, οὔτε νοητῶς, οὔτε αἰσθητῶς· ἀλλὰ νὰ τὰ φεύγωμεν, τόσον μὲ τὴν αἴσθησιν, ὅταν εἶναι παρόντα τὰ αἴτια τῆς ἁμαρτίας, ὅσον καὶ μὲ τὴν φαντασίαν, ὅταν λείπουν τὰ αἴτια, καὶ εἰς τὸν Θεὸν μόνον νὰ τρέχωμεν διὰ τῆς προσευχῆς· ὅθεν καὶ ὁ Νύσσης θεῖος Γρηγόριος ἐν τῷ Λόγῳ ὁποῦ κάμνει εἰς τὸ „ὁ „δὲ πορνεύων εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἁμαρτάνει" λέγει· „φεύγετε τὴν πορνείαν· εἰ πόλεμος ἀπιστίας προσβάλῃ, „χρήσιμος ἡ πρὸς ἐκεῖνον ἀντίστασις· εἰ δεξιὰ „ἀπειλεῖται παράταξις, καλὴ ἡ πρὸς τοὺς ἀνταγωνιστὰς „προσεδρεία· ἂν συκοφαντιῶν ἐπιφέρηται τόξον, „λυσιτελεῖ ἡ ἀντιπρόσωπος συμβολὴ πρὸς τὸ ψεῦδος· „ὅταν δὲ μορφὴ πορνικὴ τοξεύῃ, νῶτα διδόναι, καὶ τὴν „ἀντιπρόσωπον φεύγειν· κατατοξεύει γὰρ κατ᾽ ὀφθαλ„μῶν ἡ πορνεία· ἔστι γὰρ τῶν ἄλλων πονηρευμάτων φοβε„ρώτερον". (Τόμ. β΄.) Σημείωσαι δὲ ὅτι, κατὰ τὸν Κορέσιον, οἱ Κορίνθιοι ἦτον πολλὰ ἔκδοτοι εἰς τὴν πορνείαν, καθὼς λέγει ὁ Σουΐδας ἐν τῇ λέξει, Κόττυς, καὶ ὅτι ἦτον θεὸς παρ᾽ ἐκείνοις πορνείας. Καὶ ὁ Ἡρόδοτος δὲ ἐν τῇ Κλειοῖ, καὶ ὁ Στράβων τοῦτο ἱστορεῖ, ὅστις καὶ λέγει, ὅτι ἦτον ἐν Κορίνθῳ Ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης πλουσιώτατον, ἐν ᾧ ἦτον ἱερόδουλαι πόρναι περισσότεραι ἀπὸ χιλίας, καὶ δι᾽ αὐτὰς ἐπλουτίζετο ἡ πόλις, μὲ τὸ νὰ ἐξώδευον εἰς αὐτὰς οἱ ἀπερχόμενοι ἐκεῖσε ναῦται, τὰ ἄσπρα των· ὅθεν καὶ ἡ παροιμία αὕτη ἐπεκράτησεν, ἡ λέγουσα· „οὐ παντὸς ἀνδρὸς εἰς „Κόρινθον ἔσθ᾽ ὁ πλοῦς". διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλαβε χρείαν νὰ γράψῃ πρὸς αὐτοὺς αὐστηρὰ, ἄτι νὰ φεύγουν τὸ τοιοῦτον πάθος. Ὅρα καὶ τὸν Βαρῖνον ἐν τῇ λέξει, Κόρινθος.

μολύνῃ αὐτό, καὶ νὰ τὸ καταβρωμίζῃ· διότι, ἂν καὶ ὁ φόνος φαίνεται ὅτι γίνεται μὲ τὸ μέσον τοῦ σώματος, ἀλλὰ δὲν μολύνει ὅλον τὸ σῶμα· πολλάκις δέ, οὐδὲ μολύνει ὅλως αὐτὸ αἰσθητῶς· ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ φονεύσῃ ὁ ἄνθρωπος, ἢ μὲ πέτραν, ἢ μὲ ξύλον, ἢ μὲ ἄλλο ὄργανον (1), χωρὶς νὰ μολυνθῇ εἰς τὸ σῶμα· πορνείαν ὅμως νὰ κάμῃ ὁ ἄνθρωπος, χωρὶς νὰ μολυνθῇ τὸ σῶμά του, εἶναι ἀδύνατον. Ἠθέλησε δὲ νὰ μεγαλύνῃ τὸ ἁμάρτημα τῆς πορνείας ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ἐπειδὴ περὶ αὐτοῦ διδάσκει, καὶ ἔχει σκοπὸν νὰ ἐμποδίσῃ αὐτὸ ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς· καὶ ὄχι πῶς ἡ πορνεία εἶναι βέβαια χειροτέρα ἀπὸ ὅλας τὰς ἁμαρτίας. Ἠξεύρω καὶ ἄλλας λύσεις ὁποῦ δίδουν τινὲς εἰς τὸ ῥητὸν τοῦτο, χάριν λόγου· ὅτι ὁποιος πορνεύει, εἰς τὸ ἐδικόν του σῶμα ἁμαρτάνει, καθὸ δὲν σμίγει μὲ τὴν πόρνην ὡσὰν μὲ νόμιμον γυναῖκα διὰ νὰ γεννήσῃ παιδίον, ἀλλὰ ματαίως φθείρει τὸ σῶμά του μὲ τὴν ῥεῦσιν, καὶ τὸ ἀδυνατίζει (2). Καὶ ὅτι, ὁποιος πορνεύει, ἁμαρτάνει εἰς τὴν γυναῖκα ἐκείνην, μὲ τὴν ὁποίαν σμίγει, ἥτις γίνεται σῶμα ἐδικόν του διὰ τῆς σμίξεως· διότι καθ' ὃ δὲν σμίγει νομίμως μὲ αὐτήν, ἁμαρτάνει εἰς αὐτήν (3)· πλὴν ἡ λύσις ὁποῦ δίδει ὁ μέγας Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, εἶναι ἡ καλλιτέρα ἀπὸ ὅλας, ἡ πρώτη δηλαδή, ὁποῦ εἴπομεν. Ἀποροῦσι δέ τινες εἰς τὸ ῥητὸν τοῦτο καὶ λέγουν· ὁ φθόνος δὲν τήκει καὶ ἀναλύει τὸ σῶμα τοῦ φθονεροῦ; πῶς λοιπὸν λέγει ὁ Παῦλος ὅτι ἡ πορνεία μόνη τὸ φθείρει; ἀλλὰ πάλιν λύουσιν οἱ αὐτοὶ τὴν ἀπορίαν, λέγοντες· ὅτι ὁ φθόνος, δὲν εἶναι ἐνέργεια, ἀλλὰ πάθος· ὁ δὲ Ἀπόστολος περὶ ἐνεργείας λαλεῖ ἐδῶ, καὶ ὄχι περὶ πάθους· λέγει γὰρ „πᾶν ἁμάρτημα ὃ ἐὰν ποιήσῃ ἄνθρωπος· τὸν δὲ φθόνον, δὲν ἐνεργοῦμεν ἡμεῖς, ἀλλ' αὐτὸς ἐνεργεῖται μέσα εἰς ἡμᾶς" (4). Ὁ δὲ Ἱερώνυμος λέγει, ὅτι ὁ πορνεύων, εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἁμαρτάνει, ἤγουν εἰς τὴν ἰδίαν γυναῖκά του, ἥτις εἶναι σῶμα ἐδικόν του, καθ' ὃ αὐτὸς ἀδικεῖ τὴν νόμιμόν του γυναῖκα, καὶ σμίγει μὲ ξένην.

19. „Ἢ οὐκ οἴδατε, ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν Ἁγίου „Πνεύματός ἐστιν, οὗ ἔχετε ἀπὸ Θεοῦ";

Ἐδῶ φοβίζει ἀκόμη περισσότερον τοὺς πορνεύοντας ὁ θεῖος Ἀπόστολος μὲ τὸ μεγαλεῖον τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὁποῦ ἔλαβον, καὶ μὲ τὴν ἀξίαν τοῦ Θεοῦ, ὅστις ταύτην τὴν χάριν ἔδωκεν εἰς αὐτούς. Ναός, λέγει, εἶσθε, ὦ Χριστιανοί, καὶ Ναὸς Ἅγιος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· μὴ κάμετε λοιπὸν ἀκάθαρτον, καὶ μιαρὸν τὸν Ἅγιον Ναὸν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μηδὲ ἀχρείαν δείξετε τὴν δωρεάν, καὶ χάριν τοῦ Θεοῦ, διότι ἀπὸ τὸν Θεὸν ἔχετε τὴν δωρεάν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον.

20. „Καὶ οὐκ ἐστὲ ἑαυτῶν; ἠγοράσθητε γὰρ τιμῆς".

Ὑποκάτω, λέγει, εἰς αὐθέντην, καὶ ἐξουσιαστὴν εὑρίσκεσθε Χριστιανοί, δηλαδὴ ὑποκάτω εἰς τὸν Χριστόν, καὶ κανένα πρᾶγμα δὲν ὁρίζετε, οὔτε ἔχετε ἐδικόν σας, οὔτε αὐτὸ τὸ σῶμά σας· διότι ἐξαγορασμένοι σκλάβοι εἶσθε μὲ τιμήν, ἤγουν μὲ αὐτὸ τὸ ἴδιον τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὥστε τὰ μέλη τοῦ σώματός σας, δὲν τὰ ἐξουσιάζετε ἐσεῖς, οὔτε τὰ ὁρίζετε διὰ νὰ τὰ μεταχειρίζεσθε εἰς ἐκεῖνα τὰ κακὰ ὁποῦ θέλετε, ἀλλὰ τὰ ἐξουσιάζει αὐτὸς ὁ Αὐθέντης σας Χριστός, ὁποῦ σᾶς ἐξαγόρασε· καὶ ὅπου θέλει ἐκεῖνος, ἐκεῖ πρέπει νὰ φέρωνται καὶ τὰ μέλη σας. Ταῦτα δὲ λέγει ὁ Ἀπόστολος, ὄχι διὰ νὰ ἀναιρέσῃ τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου,

(1) Ταύτην τὴν γνώμην λέγει ὁ Μέγας Χρυσόστομος, ὁ Ἱερώνυμος, καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος, ὅστις καὶ λέγει· „τοὺς φονεύοντας, ἐν τῷ κτείνειν ἐνδέχεται μὴ συναποθνήσκειν τοῖς φονευθεῖσιν, ὁ δὲ μολύνας τὴν σάρκα, συναπολαύει τοῦ μολυσμοῦ". (Λόγ. εἰς τὸ ῥητὸν τοῦτο τοῦ Ἀποστόλου.)

(2) Ταύτην τὴν λύσιν ποιεῖ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῷ περὶ σεμνοῦ γάμου.

(3) Τὴν λύσιν ταύτην δίδει ὁ Οἰκουμένιος, προστιθείς, ὅτι ὄχι μόνον ἡ πορνευομένη γυνὴ γίνεται σῶμα τοῦ πορνεύοντος αὐτὴν ἀνδρός, διὰ τὶ σμίγει μὲ αὐτήν· ἀλλὰ καὶ διὰ τὶ ἡ γυνή, ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ ἀνδρὸς ληφθεῖσα κατ' ἀρχάς, σῶμα αὐτοῦ ἐστιν.

(4) Καὶ τοῦτο τὸ λέγει ὁ Μέγας Ἀθανάσιος· ὁ δὲ Φώτιος λέγει, ὅτι ὁ πορνεύων, εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἁμαρτάνει, ἤτοι εἰς αὐτὸ τὸ ἴδιον σῶμα τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ ἁμαρτάνει, τοῦ ὁποίου εἶναι σῶμα τὸ ἐδικόν του σῶμα, καθὼς εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Ἀπόστολος· „οὐκ οἴδατε ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν, μέλη Χριστοῦ ἐστι"· καὶ πάλιν· „ἄρας οὖν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ";

που, ἀλλὰ δείχνει μὲ αὐτά, ὅτι εἶναι δίκαιον καὶ πρέπον νὰ εἴμεθα ὑπόδουλοι εἰς τὸν Χριστόν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξηγοράσθημεν ἀπὸ τὴν σκλαβίαν τοῦ διαβόλου, καὶ τῆς ἁμαρτίας (1).

„Δοξάσατε δὴ τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν“.

Ἐπειδή, λέγει, καὶ τὸ σῶμα, καὶ ἡ ψυχή σας ἐξαγοράσθη ἀπὸ τὸν Χριστόν, διὰ τοῦτο χρεωστεῖτε, ὦ ἀδελφοί μου Χριστιανοί, καὶ μὲ τὸ σῶμά σας νὰ δοξάζετε τὸν Θεόν· πῶς; ποιοῦντες διὰ τοῦ σώματος τὰς πράξεις ἐκείνας καὶ ἔργα, τὰ ὁποῖα προξενοῦσι δόξαν εἰς τὸν Θεόν· καὶ πρὸς τούτοις φυλάττοντες τὸ σῶμά σας ἅγιον, καὶ καθαρὸν ἀπὸ κάθε ἁμαρτίαν· δοξάζεται γὰρ ὁ Θεός, ὅταν οἱ ἄνθρωποι, βλέποντες τὰ καλά σας ἔργα, παρακινοῦνται νὰ δοξάζουσι τὸν Θεόν, καθὼς εἶπεν ὁ Κύριος· „οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς“. (Ματθ. έ 16.)

„Καὶ ἐν τῷ Πνεύματι ὑμῶν“.

Ἐπειδή, λέγει, καὶ ἡ ψυχή σας, Χριστιανοί, ἐξαγοράσθη ἀπὸ τὸν Χριστόν, διὰ τοῦτο χρεωστεῖτε καὶ μὲ τὴν ψυχὴν νὰ δοξάζετε τὸν Θεόν· δοξάζει δὲ τὸν Θεὸν ἡ ψυχή, ὅταν οὐδὲ κατὰ διάνοιαν μὲ λογισμοὺς τῆς πορνείας καὶ ἀκαθαρσίας μολύνεται· Πνεῦμα γὰρ ἐδῶ τὴν διάνοιαν ὠνόμασεν ὁ Ἀπόστολος, ἐπειδὴ καὶ ἡ ἐν τῇ καρδίᾳ ἐπιθυμία, εἶναι ἐμποδισμένη ἀπὸ τὸν Χριστόν, ὡσὰν μοιχεία· „πᾶς γάρ φησιν ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ“. (Ματθ. έ. 28.)

„Ἅ τινά ἐστι τοῦ Θεοῦ“.

Συχνάκις μᾶς ἐνθυμίζει ὁ Ἀπόστολος, ὅτι δὲν ὁρίζομεν τὸν ἑαυτόν μας ἡμεῖς οἱ Χριστιανοί· ἀλλὰ εἴμεθα ὑποκάτω εἰς Αὐθεντίαν τὸν Θεόν, ὅστις καὶ ἐδημιούργησε, καὶ ἐξαγόρασε καὶ τὴν ψυχήν, καὶ τὸ σῶμά μας· καὶ ἀκολούθως, ὅτι δὲν ὁρίζομεν νὰ μεταχειρισθῶμεν αὐτά, εἰς τὸ νὰ κάμωμεν κανένα ἔργον, ἢ λόγον, ἢ νόημα, ἔξω ἀπὸ τὸ νεῦμα, καὶ θέλημα τοῦ ταῦτα δημιουργήσαντος, ἢ ἐξαγοράσαντος Θεοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

1. „Περὶ ὧν ἐγράψατέ μοι“.

Ἀφ' οὗ ὁ Ἀπόστολος ἐδιώρθωσε τὰ σχίσματα τῶν Κορινθίων, καὶ τὴν πορνείαν, καὶ τὴν πλεονεξίαν αὐτῶν, τώρα διορίζει περὶ γάμου, καὶ παρθενίας· ἔγραψαν γὰρ εἰς αὐτὸν οἱ Κορίνθιοι, ἀνίσως πρέπῃ νὰ ἀπέχουν οἱ ἄνδρες ἀπὸ τὰς γυναῖκάς των, ἢ νὰ μὴν ἀπέχουν, ὡς εἴπομεν ἐν τῇ ὑποθέσει τῆς Ἐπιστολῆς ταύτης.

„Κα-

(1) Διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Ὠριγένης (Ἐξόδ. Κεφ. ς΄.) ὅτι πάντες ἦμεν Θεοῦ πρότερον, καὶ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐπωλήσαμεν ἑαυτοὺς τῷ διαβόλῳ· διὰ δὲ τοῦ μισθοῦ τοῦ Κυρίου, πάλιν ἠγοράσθημεν. Καὶ ὁ θεῖος Μάξιμος λέγει ἐν τῷ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου· „εἰ μισθῷ ἠγοράσθημεν, πῶς χάριτι; ὄντως καὶ μισθῷ ἠγοράσθημεν κατὰ τὸ καθ' ἡμᾶς, καὶ χάριτι κατὰ τὸ κατὰ Χριστόν· οὐ γὰρ ἀργυρίῳ, ἢ ἄλλῳ τινὶ τὴν σωτηρίαν κτητὴν ἐλάβομεν· ὥστε οὐκ ἐξ ἡμῶν ἐστιν ἡ σωτηρία, ἀλλὰ δι' ἡμῶν ἐκ τῆς χάριτος“. (παρὰ Κορεσσίῳ.) Λέγει δὲ καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος· „εἰ τοίνυν δοῦλοι τοῦ λυτρωσαμένου γεγόναμεν, πρὸς τὸν κυριεύοντα πάντως ὀψώμεθα, ὡς μηκέτι ἡμᾶς ἑαυτοῖς „ζῆν, ἀλλὰ τῷ κτησαμένῳ ἡμᾶς διὰ τοῦ τῆς ζωῆς „ἀνταλλάγματος· οὐκέτι γὰρ ἑαυτῶν ἐσμὲν κύριοι· „ἀλλ' ὁ ὠνησάμενος ἐστὶ κύριος, ἡμεῖς δὲ αὐτοῦ τὰ „κτήματα· οὐκοῦν Νόμος ἔσται τῆς ἡμετέρας ζωῆς, τὸ „τοῦ κυριεύοντος θέλημα“. (Λόγ. περὶ τελειότητος, Τόμ. γ΄.) Καὶ ὁ Ἀπόστολος δὲ Πέτρος οὕτω λέγει· „οὐ φθαρτοῖς ἀργυρίῳ, ἢ χρυσίῳ ἐλυτρώθητε ἐκ τῆς „ματαίας ὑμῶν ἀναστροφῆς τῆς πατροπαραδότου, ἀλλὰ „τιμίῳ αἵματι, ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ“. (ά. Πέτ. ά. 18.) Ἐὰν δὲ θέλῃς νὰ μάθῃς, ποίας ἔλαβε τὴν τιμὴν αὐτήν, ὅρα ἐν τῇ ὑποσημειώσει τοῦ „ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος „αὐτοῦ“. (Ἐφ. ά. 7.)

„Καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι“.

Τὸ πρῶτον, λέγει, καὶ ὑπερέχον καλὸν εἰς κάθε ἄνθρωπον, τόσον εἰς λαϊκὸν, ὅσον καὶ εἰς τὸν μέλλοντα γενέσθαι ἱερέα (καὶ ὄχι δηλαδὴ εἰς μόνον ἐκεῖνον ὁποῦ ἔχει νὰ γένῃ ἱερεὺς, καθὼς μερικοὶ ἐννοοῦσι κακῶς) τὸ πρῶτον, λέγω, καὶ ὑψηλότερον καλὸν εἰς κάθε ἄνθρωπον εἶναι τοῦτο, τὸ νὰ μὴ πέρνῃ τελείως γυναῖκα, ἀλλὰ νὰ φυλάττῃ παρθενίαν· τὸ σιγουρότερον ὅμως, καὶ ἐκεῖνο ὁποῦ βοηθεῖ εἰς τὴν ἀσθενῆ φύσιν τῶν ἀνθρώπων, εἶναι ὁ γάμος, καὶ τὸ νὰ πέρνῃ ὁ ἄνθρωπος γυναῖκα νόμιμον.

2. „Διὰ δὲ τὰς πορνείας, ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω· καὶ „ἑκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα ἐχέτω“.

Καὶ διὰ τὰ δύω μέρη ἐδῶ λαλεῖ ὁ Ἀπόστολος, καὶ διὰ τὸν ἄνδρα, καὶ διὰ τὴν γυναῖκα· διὸ,τι ἀκόλουθον εἶναι, ὁ μὲν ἄνδρας νὰ θέλῃ σωφροσύνην, ἡ δὲ γυναῖκα νὰ μὴ θέλῃ· καὶ ἀντιστρόφως, ὁ ἄνδρας νὰ μὴ θέλῃ σωφροσύνην, καὶ ἡ γυναῖκα νὰ θέλῃ. Λέγωντας δὲ ὁ Παῦλος, ὅτι διὰ τὰς πορνείας πρέπει νὰ συγχωρῆται ὁ γάμος, εἰς ἐγκράτειαν, καὶ σωφροσύνην τοὺς ὑπανδρευμένους παρακινεῖ· διότι ἀνίσως διὰ νὰ μὴν ἀκολουθοῦν πορνείαις, ἐσυγχωρήθη νὰ γίνεται ὁ γάμος, καὶ νὰ ὑπανδρεύωνται οἱ ἄνθρωποι· λοιπὸν δὲν χρεωστοῦσιν οἱ ὑπανδρευμένοι νὰ σμίγουν ἀκόλαστα, καὶ πορνικὰ, ἀλλὰ σωφρόνως, διὰ μόνην παιδοποιΐαν (1). Ὅρα καὶ εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους (Κεφ. ιγ'. 4.) ὅτι διὰ τοῦτο λέγεται ὁ γάμος τίμιος, διὰ τὶ φυλάττει τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν σωφροσύνην τοῦ σώματος, καὶ διὰ τὶ ἐμποδίζει αὐτοὺς ἀπὸ τὸ νὰ πορνεύουν, καὶ νὰ μοιχεύουν.

3. „Τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλομένην εὔνοιαν ἀποδιδότω· ὁ„μοίως δὲ καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρί“.

Χρέος, λέγει, ἔχετε ἐσεῖς οἱ Χριστιανοὶ ὁποῦ ὑπανδρεύεσθε, νὰ φυλάττετε ἀγάπην καὶ εὔνοιαν ἀναμεταξύ σας, ἤτοι ὁ ἄνδρας νὰ ἔχῃ ἀγάπην πρὸς τὴν γυναῖκα, καὶ ἡ γυναῖκα πρὸς τὸν ἄνδρα· ὅθεν καθ' ὃ χρέος, ἀνάγκη εἶναι νὰ ἀποδίδετε, ἤτοι νὰ πληρόνετε τὴν ἀγάπην ταύτην ἕνας εἰς τὸν ἄλλον.

4. „Ἡ

(1) Ὅθεν δὲν πρέπει οἱ ἄνδρες νὰ σμίγουν μὲ τὰς γυναῖκάς των, ὅταν εἶναι ἐγγαστρωμέναις, παράνομον γὰρ τοῦτο, καὶ ἄτοπον, ὡς μὴ πρὸς παιδοποιΐαν γινόμενον, καὶ ὡς πολλάκις φόνου γινόμενον αἴτιον τῶν ἐν τῇ κοιλίᾳ ἐμβρύων· διὸ καὶ οἱ θεῖοι Ἀπόστολοι κοινῶς εἰς τὰς διαταγάς των τοῦτο ἐμποδίζουσι νὰ μὴ γίνεται· καὶ αὐτὰ γὰρ τὰ ἄλογα ζῶα δὲν σμίγουν, ὅταν εἶναι ἐγγαστρωμένα τὰ θηλυκά. Ὁμοίως δὲν πρέπει νὰ σμίγουν καὶ ὅταν αἱ γυναῖκές των ἔχουν τὰ συνήθιά των· θανασίμως γὰρ οἱ τοιοῦτοι ἁμαρτάνουσιν· ἐπειδὴ καὶ τὰ παιδία ὁποῦ σπέρνονται, ὅταν αἱ μητέρες των ἔχουν τὰ συνήθιά των, γίνονται λωβὰ, καὶ λεπρὰ, ὡς ἐπιτοπλεῖστον, καὶ ὀγλίγωρα ἀποθνήσκουσιν, ὡς λέγει ὁ Θεοδώρητος, καὶ Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης, καὶ ἄλλοι Πατέρες· διὸ καὶ ὁ παλαιὸς Νόμος προστάζει νὰ θανατόνωνται οἱ τοῦτο ποιήσαντες· λέγει γὰρ ὁ Θεὸς εἰς τὸ Λευϊτικόν· „ἀνὴρ ὃς ἂν κοιμηθῇ μετὰ γυναι„κὸς ἀποκαθημένης, καὶ ἀποκαλύψῃ τὴν ἀσχημοσύ„νην αὐτῆς, τὴν πηγὴν αὐτῆς ἀπεκάλυψε, καὶ αὕτη „ἀπεκάλυψε τὴν ῥύσιν τοῦ αἵματος αὐτῆς· ἐξολοθρευ„θήσονται ἀμφότεροι ἐκ τῆς γενεᾶς αὐτῶν“. (Λευϊτ. κ'. 18.) Καὶ διὰ νὰ εἰπῶ καθολικῶς, διὰ μόνην παιδογονίαν πρέπει νὰ γίνεται ἡ συνουσία τῶν ὑπανδρευμένων, καὶ ὄχι διὰ φιληδονίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς λέγει εἰς τὸ Λευϊτικόν· „ἀνδρὶ ᾧ ἐὰν γένηται „ῥύσις ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἡ ῥύσις αὐτοῦ ἀκάθαρ„τός ἐστι“. (Λευϊτ. ιε'. 2.) ὅπερ ἑρμηνεύων ὁ σοφὸς Θεοδώρητος λέγει· „Καὶ τὸν ὀνειρώττοντα ἀκά„θαρτον εἶναί φασι, καὶ τοὺς ἐν Νόμῳ γάμου συναπτο„μένους.... πῶς οὖν ἀκάθαρτον καλεῖ τὸν κατὰ Νό„μον μιγνύμενον; ἀλλὰ δῆλον ἐστὶν, ὡς καὶ τῆς κατὰ „Νόμον μίξεως τὴν συμμετρίαν διδάσκει, καὶ κελεύει „παιδογονίας χάριν, ἀλλ' οὐ φιληδονίας γίνεσθαι τὴν „συνάφειαν. Διὰ τοῦτο τοὺς μιγνυμένους, ἀκαθάρτους „καλεῖ, καὶ κελεύει καθαίρεσθαι, ἵνα κωλύῃ τῆς συ„νουσίας τὸ συνεχὲς, ἡ περὶ τὴν κάθαρσιν ἀσχολία. Ὁ δὲ θεῖος Ἀπόστολος τοῖς τελείοις γράφει· „Τίμιος „ὁ γάμος, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος· πόρνους δὲ, καὶ μοι„χοὺς κρινεῖ ὁ Θεός“. (Ἑβρ. ιγ'. 4.) (Σελ. 1057. τῆς Πεντατεύχου.)

4. „Ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνήρ· ὁμοίως „δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή“.

Ἐδῶ δείχνει τώρα ὁ Παῦλος πῶς εἶναι χρέος ἡ πρὸς ἀλλήλους τῶν ὑπανδρευμένων ἀγάπη· ἐπειδὴ, λέγει, αἱ ὕπανδροι γυναῖκες, καὶ ἄνδρες, δὲν ὁρίζουσι τὰ σώματά των· ἀλλ' ἡ γυνὴ εἶναι ἐνταυτῷ καὶ δούλη, καὶ δέσποινα τοῦ ἀνδρός· δούλη μὲν, καθ' ὃ δὲν ὁρίζει τὸ σῶμά της νὰ τὸ δώσῃ εἰς ἄλλους ἄνδρας, ὅπου θέλει· ἀλλ' ὁ ἄνδρας της, ἐξουσιάζει, καὶ ὁρίζει αὐτό· (1) δέσποινα δὲ πάλιν καὶ κυρία τοῦ ἀνδρός εἶναι, διὰ τὶ τὸ σῶμα τοῦ ἀνδρός της εἶναι ἐδικόν της· παρομοίως δὲ καὶ ὁ ἄνδρας εἶναι δοῦλος εἰς τὴν γυναῖκα, καθ' ὃ δὲν ὁρίζει τὸ σῶμά του, νὰ τὸ δώσῃ εἰς ἄλλας γυναῖκας ὅπου θέλει· εἶναι καὶ αὐθέντης καὶ κύριος τῆς γυναικὸς, διὰ τὶ τὸ σῶμα τῆς γυναικὸς, εἶναι ἐδικόν του (2).

5. „Μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους· εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς „καιρόν“.

Ἤτοι ἐὰν ὁ ἄνδρας δὲν θέλῃ νὰ ἐγκρατεύεται καὶ νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τὴν μίξιν, ἂς μὴν ἐγκρατεύεται ἀπὸ αὐτὴν καὶ ἡ γυνή· ὁμοίως καὶ ἐὰν ἡ γυναῖκα δὲν θέλῃ νὰ ἐγκρατεύεται καὶ νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τὴν μίξιν, ἂς μὴν ἐγκρατεύεται ἀπὸ αὐτὴν καὶ ὁ ἄνδρας· δι' ὅ,τι τὸ νὰ στέργῃ τὸ ἕνα μέρος τοῦ ἀνδρογύνου ἐκεῖνο, ὅπου δὲν θέλει τὸ ἄλλο (περὶ τῆς μίξεως δὲ ὁ λόγος), ἀποστέρησις εἶναι, καθὼς καὶ εἰς τὰ ἄσπρα τοῦτο ἀκολουθεῖ· καὶ ὅταν τινὰς στέρξῃ εἰς τὸ νὰ τοῦ πάρῃ ἄλλος τὰ ἄσπρα του σταλικῶς, ἀποστέρησις τῶν ἄσπρων γίνεται εἰς αὐτόν· διὰ τὶ δὲν ἤθελε νὰ τοῦ τὰ πάρουν· ὅταν δὲ καὶ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ ἀνδρογύνου θέλῃ νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τὴν μίξιν, καθὼς θέλει καὶ τὸ ἄλλο, τότε ἡ ἀποχὴ αὐτὴ δὲν λέγεται ἀποστέρησις, διὰ τὶ γίνεται ἐκ συμφώνου καὶ πρὸς καιρόν. Ποῖος δὲ εἶναι ὁ καιρὸς ὅπου πρέπει νὰ ἀπέχουν; παρακάτω τὸ φανερόνει ὁ Ἀπόστολος.

„Ἵνα σχολάζητε τῇ νηστείᾳ, καὶ τῇ προσευχῇ“.

Ἐδῶ ἑρμηνεύει ὁ Ἀπόστολος πῶς εἶπεν, ὅτι νὰ ἀπέχουν ἀπὸ τὴν μίξιν τὰ ἀνδρόγυνα πρὸς καιρὸν, ἤγουν ὅταν ἦναι καιρὸς νὰ σχολάσουν, καὶ νὰ καταγίνωνται εἰς τὴν νηστείαν, καὶ εἰς τὴν προσευχήν· ὅθεν τὰ ἀνδρόγυνα δὲν πρέπει νὰ σμίγουν εἰς τὸν καιρὸν ὅπου ἔχουν νὰ σχολάζουν εἰς τὴν νηστείαν, καὶ μάλιστα εἰς τὴν μεγάλην τεσσαρακοστὴν, καὶ εἰς τὰς τετράδας, καὶ παρασκευὰς ὅλου τοῦ χρόνου· ἀλλ' οὔτε πρέπει νὰ σμίγουν καὶ εἰς τὸν καιρὸν ὅπου ἔχουν

---

(1) Σημείωσαι, ὅτι, ναὶ, δὲν ὁρίζει τὸ σῶμά της ἡ γυναῖκα, ἀλλὰ ὁ ἄνδρας της· πλὴν εἰς τὴν κατὰ φύσιν καὶ νόμιμον σμίξιν, καὶ οὐχὶ εἰς τὴν παρὰ φύσιν καὶ ἄνομον σμίξιν· ὅθεν, ἂν ὁ ἄνδρας τινὸς γυναικὸς, ζητῇ παρανόμως νὰ σμίξῃ μὲ αὐτὴν εἰς τὸ παρὰ φύσιν, ἡ γυνὴ δὲν πρέπει εἰς τοῦτο νὰ ὑποτάσσεται· ἀλλὰ νὰ τὸν ἐμποδίζῃ, καὶ κατ' οὐδένα τρόπον νὰ μὴ στέργῃ.

(2) Ἀξιάγαστα δὲ τῇ ἀληθείᾳ, καὶ ὄντως Χρυσοστομικὰ εἶναι τὰ λόγια τοῦ χρυσωνύμου Ἰωάννου, τὰ εἰς τὸ ῥητὸν τοῦτο λεχθέντα· „ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος „οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνήρ· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ „ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή. Ἐὰν οὖν „καλέσῃ σε πόρνη, ἐννόησον τὸ ῥῆμα καθ' ἑαυτὸ, καὶ „εἰπέ· ὅτι ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, „ἀλλ' ἡ γυνή· καὶ τὸ ῥῆμα γράψον εἰς τὸ πρόσωπόν „σου, καὶ εἰπὲ τῇ πόρνῃ· τί με καλεῖς; οὐκ ἔστι τὸ „σῶμα ἐμὸν, ἀλλὰ τῆς γυναικός μου· οὐ τολμῶ τὸ ἀλ„λότριον προδοῦναι· τὴν προῖκα αὐτῆς (τῆς γυναικός „σου δηλαδή) οὐ τολμᾷς μειῶσαι, οὐδὲ τὰ πράγματα „αὐτῆς τολμᾷς δαπανῆσαι, καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς τολμᾷς „μολῦναι; εἰπὲ, ὅτι οὐκ ἐγγίζεις αὐτῷ· τοῦτο γὰρ „οὐκ ἔστιν ἐμὸν, ἀλλὰ ἀλλότριόν ἐστι· μὴ γὰρ πόρνης ἐ„στὶ τὸ σῶμα; ἐγὼ σῶμα πόρνης οὐ δέχομαι· τοῦτο „τῆς γυναικός μου ἐστί· φοβήθητι τὸν Χριστὸν, καὶ εἰ„πέ· ὅτι τὸ σῶμα τοῦτο, Χριστοῦ μέλος ἐστίν“.

Ὁμοίως καὶ ἐὰν κανένας ἄλλος ἄνδρας παρακινῇ εἰς μοιχείαν ἐσένα τὴν ὕπανδρον γυναῖκα, εἰπὲ εἰς αὐτὸν, τὸν λόγον τοῦτον τοῦ Ἀποστόλου, ἤγουν τό „ἡ γυνὴ τοῦ „ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνήρ· τί με κα„λεῖς ἄνθρωπε“; ἢ τί με παρακινεῖς εἰς μοιχείαν; τὸ σῶμά μου δὲν εἶναι ἐδικόν μου, ἀλλ' εἶναι τοῦ ἀνδρός μου· καὶ ἐγὼ δὲν ἐξουσιάζω αὐτὸ, ἀλλ' ὁ ἄνδρας μου· καὶ λοιπὸν πῶς ἠμπορῶ νὰ προδώσω τὸ ξένον σῶμα; καὶ ἂν ἐγὼ δὲν τολμῶ νὰ πωλήσω τὸ πρᾶγμα, καὶ τὴν προῖκα τοῦ ἀνδρός μου τὴν ἄψυχον, πῶς θέλω τολμήσω νὰ δώσω τὸ σῶμά μου, ὅπου εἶναι ἡ ἔμψυχος προῖκα, καὶ τὸ ζωντανὸν ἀπόκτημα τοῦ ἀνδρός μου, ἢ πῶς θέλω προδώσω τὸ σῶμά μου, ὅπου εἶναι σῶμα Χριστοῦ; φύγε μακρὰν ἀπὸ λόγου μου, παμπόνηρε ἄνθρωπε.

χουν νὰ σχολάζουν, ἤγουν νὰ καταγίνωνται ἐπιτεταμένως εἰς τὴν προσευχήν, ἤτοι εἰς τὰ σάββατα καὶ τὰς κυριακάς, καὶ τὰς δεσποτικάς, καὶ θεομητορικὰς ἑορτὰς ὅλου τοῦ χρόνου· διὰ τὶ γίνεται εἰς αὐτὰς τὰς ἡμέρας ἡ θεία Λειτουργία, ὡς λέγει ὁ ε΄. καὶ ιγ΄. Κανὼν τοῦ Ἁγίου Τιμοθέου, καὶ διὰ τὶ αὐτὰς τὰς ἡμέρας ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ σχολάζουν εἰς τὴν προσευχήν· μάλιστα δὲ καὶ ἐξαιρέτως πρέπει νὰ ἀπέχουν τὰ ἀνδρόγυνα ἀπὸ τὴν μῖξιν, ὅταν ἔχουν νὰ μεταλάβουν τὰ θεῖα Μυστήρια· τότε γὰρ τρεῖς ἡμέρας τὸ ὀλιγώτερον πρέπει νὰ ἀπέχουν προτίτερα. (Λέγω δὲ τοῦτο, ὅταν ἔξω τῶν νηστειῶν τύχῃ νὰ μεταλάβουν, διὰ τὶ ἐν ταῖς νηστισίμοις ἡμέραις ὁποῦ μεταλαμβάνουν, ἀπέχουν καὶ ἀπὸ τὴν μῖξιν διὰ τὸν καιρὸν τῆς νηστείας)· ἀλλὰ καὶ τὴν διακαινήσιμον ὅλην ἑβδομάδα τῆς Λαμπρᾶς, πρέπει νὰ μὴ σμίγουν, διὰ τὶ ὡς μία ἡμέρα ἡ ἑβδομάδα ἐκείνη λογίζεται, καθὼς διορίζει ὁ ξς΄. Κανὼν τῆς Ἁγίας Οἰκουμενικῆς ς΄. Συνόδου. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος δὲν εἶπε μὴ σμίγετε διὰ νὰ προσεύχεσθε ἁπλῶς, ἀλλὰ διὰ νὰ σχολάζετε, καὶ νὰ καταγίνεσθε εἰς τὴν προσευχήν· διότι ἂν ὁ Ἀπόστολος ἐμποδίζῃ ἀπὸ τὸ νὰ προσεύχωνται ἁπλῶς τὰ ἀνδρόγυνα ὁποῦ σμίξουν, πῶς εἰς ἄλλο μέρος ὁ αὐτὸς παραγγέλλει, νὰ προσεύχωνται οἱ Χριστιανοὶ παντοτινά; „ἀδιαλείπτως, „γάρ φησι, προσεύχεσθε“· (α΄. Θεσσαλ. ε΄. 16.) ὅθεν διὰ νὰ γίνεται ἡ προσευχή, καὶ ἡ νηστεία σπουδαιοτέρα, καὶ προθυμοτέρα, διὰ τοῦτο παραγγέλλει εἰς τὰ ἀνδρόγυνα ὁ Ἀπόστολος νὰ μὴ σμίγουν· διὰ τὶ ἡ σμίξις αὐτῶν, ἂν καὶ νὰ μὴν ἦναι ἀκάθαρτος, (καθ᾽ ἑαυτὴν δηλαδή, καὶ οὐχὶ διὰ τὴν ἐμπαθῆ ἡδονήν) ἀλλ᾽ ὅμως προξενεῖ ἀσχολίαν, καὶ ἐμπόδιον εἰς τὴν νηστείαν, καὶ προσευχήν (1).

„Καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθε (2), ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς „ὁ Σατανᾶς, διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν“.

Τὸ νὰ σμίγετε, λέγει, πάλιν ἐσεῖς τὰ ἀνδρόγυνα, ὕστερα ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς νηστείας, καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς, τοῦτο δὲν σᾶς τὸ λέγω νομοθετῶντας (3), ἀλλὰ σᾶς τὸ λέγω συγκαταβαίνωντας, διὰ νὰ μὴ σᾶς πειράζῃ ὁ Σατανᾶς, καὶ σᾶς ῥίπτῃ εἰς τὴν πορνείαν μὲ ἄλλας γυναῖκας ἢ μὲ ἄλλους ἄνδρας, ὅταν δὲν σμίγετε μὲ τὰς ἐδικάς σας γυναῖκας, καὶ μὲ τοὺς ἐδικούς σας ἄνδρας· ἐπειδὴ ὅμως ὁ Διάβολος μόνος δὲν εἶναι αἴτιος τῆς πορνείας, ἀλλὰ προηγουμένως εἶναι ἡ ἀκρασία καὶ ἀκράτητος ἐπιθυμία ἡ ἐδική σας, διὰ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος ἀκολούθως λέγει· ἵνα μὴ σᾶς πειράζῃ ὁ Σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν σας, ἤτοι αὐτή, λέγει, ἡ ἀκρασία ἡ ἐδική σας εἶναι αἰτία τοῦ νὰ σᾶς πειράζῃ ὁ Διάβολος· ἐπειδὴ γὰρ ἐσεῖς θέλετε νὰ ζῆτε ἀμελῶς καὶ νὰ δουλεύετε εἰς τὰς ἡδονὰς τῆς σαρκός, τούτου χάριν καὶ ὁ Διάβολος εὑρίσκει ἀφορμὴν νὰ σᾶς πολεμῇ, κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοδώρητον.

6. „Τοῦτο δὲ λέγω κατὰ συγγνώμην, οὐ κατ᾽ ἐπιταγήν.

Τὸ νὰ σμίγετε, λέγει, πάλιν ὕστερα ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς νηστείας, καὶ προσευχῆς, καὶ νὰ μὴ ἀποστερῆτε ἀλλήλους, ἤγουν τὸ νὰ μὴν ἀπέχετε ἀπὸ τὴν μῖξιν, τοῦτο σᾶς τὸ λέγω κατὰ συγγνώμην, ἤγουν συγκαταβαίνωντας εἰς τὴν ἀσθένειάν σας, καὶ ὄχι πῶς βάλλω εἰς ἐσᾶς Νό-

(1) Καὶ ὁ Ζωναρᾶς δὲ καὶ ὁ Βαλσαμὼν εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ γ΄. Κανόνος τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου διοριζομένην ἐδῶ προσευχήν, τὴν σπουδαιοτέραν ἐνόησαν συμφώνως τῷ Θεοφυλάκτῳ, καὶ τὴν μὲ κακοπάθειαν, καὶ δάκρυα γινομένην. Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει, ὅτι διὰ τοῦτο πρέπει τὰ ἀνδρόγυνα νὰ μὴ σμίγουν ἐν τῷ καιρῷ τῆς νηστείας καὶ προσευχῆς, διὰ νὰ τιμοῦν τὴν νηστείαν, καὶ προσευχὴν μὲ τὴν ἁγιότητα καὶ καθαρότητα τοῦ σώματός των.

(2) Ἐν ἄλλοις, συνέρχησθε.

(3) Ὅθεν ἐπειδὴ ὁ Ἀπόστολος ἐδῶ, δὲν νομοθετεῖ νὰ σμίγουν τὰ ἀνδρόγυνα, ἀλλὰ κατὰ τὸ σιωπώμενον θέλει νὰ μὴ σμίγουν ποτέ, ἐὰν δύνανται, καὶ ἐὰν θέλουν· διὰ τοῦτο εἶναι ἄδεια, ὅσα ἀνδρόγυνα θελήσουν, νὰ συμφωνοῦν ἀναμεταξύ των, καὶ νὰ ἀπέχουν ἀπὸ τὴν μῖξιν, ζῶντες ἐν σωφροσύνῃ καὶ παρθενίᾳ, καθὼς πολλὰ τοιαῦτα ἀνδρόγυνα ἐν τῷ Κόσμῳ καὶ τώρα εὑρίσκονται, ὁποῦ ζοῦν ὡς ἀδέλφια· καὶ παλαιὰ εὑρίσκομεν τοιαῦτα πολλὰ γεγραμμένα εἰς τὰ βιβλία· καλλίτερον ὅμως εἶναι καὶ σιγουρότερον ὅτι τὰ τοιαῦτα ἀνδρόγυνα, ὁποῦ συμφωνήσουν νὰ φυλάξουν παρθενίαν, νὰ παραιτοῦν Κόσμον, καὶ τὰ ἐν Κόσμῳ, καὶ νὰ γίνωνται καὶ τὰ δύο μέρη, Καλόγηροι, καὶ Μοναχοί, ἵνα καθὼς ἔλαβον τὸν στέφανον τοῦ γάμου, λάβουν ἐν οὐρανοῖς καὶ τὸν στέφανον τῆς παρθενίας, καθὼς ἀναρίθμητοι τοῦτο ἐποίησαν, καὶ ποιοῦν· καὶ ὁ μς΄. Κανὼν τῆς Οἰκουμενικῆς ς΄. Συνόδου διορίζεται τοῦτο.

Νόμον καὶ προσαγὴν ἀπαράβατον, ὅτι νὰ σμίγετε πάντοτε, ἢ πῶς εἶναι ἐπαινετὸς ἐκεῖνος ὁποῦ σμίγει μὲ τὴν γυναῖκά του πάντοτε, ὡς Νόμον πληρῶν· διὰ τὶ ἐὰν δύνασθε, ἐγκρατεύεσθε πάντοτε ἐκ συμφώνου, καὶ μὴ σμίγετε (1).

7. „Θέλω γὰρ πάντας ἀνθρώπους εἶναι, ὡς καὶ ἐμαυτόν“.

Ὅταν ἔχῃ ὁ Παῦλος νὰ προστάξῃ κανένα δύσκολον πρᾶγμα, τότε συνειθίζει νὰ φέρῃ εἰς τὸ μέσον τὸν ἑαυτόν του, καὶ νὰ βάλλῃ παράδειγμα τὸ ἐδικόν του πρόσωπον· διὰ τοῦτο καὶ ἐδῶ, μέλλωντας νὰ εἰπῇ περὶ τῆς ἰσαγγέλου παρθενίας, λέγει ὅτι θέλω διὰ νὰ εἶναι ὅλοι οἱ ἄνδρες, ὥσὰν καὶ ἐμένα, ἤτοι ὅλοι νὰ ἀπέχουν ἀπὸ γυναῖκα καὶ νὰ παρθενεύουν, καθὼς ἀπέχω, καὶ παρθενεύω καὶ ἐγώ (2).

„Ἀλλ' ἕκαστος ἴδιον χάρισμα ἔχει ἐκ Θεοῦ, ὃς μὲν οὕτως, ὃς δὲ „οὕτως“.

Τὸ νὰ μένῃ, λέγει, τινὰς παρθένος, τοῦτο εἶναι χάρισμα ὁποῦ δίδεται ἀπὸ τὸν Θεόν· ἀγκαλὰ καὶ αὐτὸ χρειάζεται νὰ ἔχῃ καὶ τὴν ἐδικήν μας συνεργίαν καὶ σπουδήν. Πῶς λοιπὸν λέγει αὐτὸ χάρισμα, εἰς καιρὸν ὁποῦ οἱ ὕπανδροι δὲν μένουν ἐν παρθενίᾳ; διὰ νὰ παρηγορήσῃ τοὺς ὑπάνδρους· ἐπειδὴ ἀρκετὰ ἐπέπληξεν αὐτοὺς μὲ τὰ λόγια ἐκεῖνα ὁποῦ τοὺς εἶπεν, ὅτι διὰ τὴν ἀκρασίαν σας, σᾶς πειράζει ὁ Σατανᾶς. Σημείωσαι δὲ ὅτι καὶ τὸν γάμον χάρισμα βάλλει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος, μὲ τὸν λόγον τοῦτον ὁποῦ εἶπε· καθένας ξεχωριστὸν χάρισμα ἔχει ἐκ Θεοῦ, ἄλλος μὲν ἔτζι, ἄλλος δὲ ἔτζι· ἤτοι ἄλλος μὲν νὰ μένῃ παρθένος, ἄλλος δὲ νὰ πέρνῃ μὲ γάμον γυναῖκα (3).

8. „Λέγω δὲ τοῖς ἀγάμοις, καὶ ταῖς χήραις, καλὸν αὐτοῖς ἐστιν „ἐὰν μείνωσιν ὡς κἀγώ“ (4).

9. „Εἰ

(1) Οὕτως ἐννοεῖ τὸ ῥητὸν τοῦτο τοῦ Ἀποστόλου ὁ Οἰκουμένιος, ὁμοίως καὶ ὁ Θεοδώρητος· συμφωνεῖ δὲ μὲ τοῦτο καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος εἰπὼν εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ πρὸ τούτου ἀμέσως κειμένου ῥητοῦ· „ἵνα γὰρ μὴ δό„ξῃ νομοθεσίας εἶναι τὸ πρᾶγμα (δηλαδὴ τὸ „Καὶ „πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθε“) προστίθησι τὴν αἰ„τίαν· ποία δέ ἐστιν αὕτη; ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ „Σατανᾶς· συμφωνεῖ δὲ μὲ τὸ νόημα τοῦτο καὶ τὰ ἀνω„τέρω καὶ κατωτέρω λόγια τοῦ Ἀποστόλου· ἀνωτέρω μὲν „γὰρ εἰπών· „Καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθε, „ἐπιφέρει· „Τοῦτο δὲ λέγω κατὰ συγγνώμην οὐ κατ' ἐ„πιταγήν“. τοῦτο, ποῖον; τὸ νὰ συνέρχεσθε δηλαδὴ καὶ νὰ σμίγετε πάλιν, τοῦτο τὸ λέγω κατὰ συγχώρησιν καὶ συγκατάβασιν (φοβούμενος δηλαδὴ μήπως ὁ Σατανᾶς σᾶς πειράξῃ, καὶ πέσετε εἰς πορνείαν καὶ μοιχείαν), καὶ οὐχὶ κατὰ Νόμον καὶ προσταγήν, καὶ κατὰ νομοθεσίαν, ὡς ὁ Χρυσορρήμων ἡρμήνευσε. Κατωτέρω δὲ πάλιν εἶπε· „θέλω πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ „ἐμαυτόν, βεβαιῶν τὸ ἀνωτέρω“· ἤτοι θέλω νὰ μὴ συνέρχωνται, ἤτοι νὰ μὴ σμίγουν οἱ ἄνδρες μὲ γυναῖκα, καθὼς δὲν συνέρχομαι καὶ ἐγώ. Ὁ δὲ ἱερὸς Θεοφύλακτος, δὲν ἠξεύρω πῶς ἄλλως ἡρμήνευσε τὸ ῥητόν, λέγων, κατὰ συγχώρησιν εἰπεῖν τὸν Παῦλον καὶ συγκατάβασιν, οὐχὶ τὸ νὰ σμίγουν πάλιν τὰ ἀνδρόγυνα μετὰ τὴν νηστείαν, καὶ προσευχήν, ἀλλὰ τὸ νὰ μὴ σμίγουν ἐν τῷ καιρῷ τῆς νηστείας, καὶ προσευχῆς· τὸ δὲ οὐχ οὕτως ἔχει· συγκαταβαίνων γὰρ ὁ Παῦλος εἰς τὴν ἀσθένειάν τους λέγει τὸ νὰ σμίγουν πάλιν, καὶ οὐχὶ τὸ νὰ μὴ σμίγουν· ἐγὼ δὲ νομίζω, ὅτι τοῦτο εἶναι σφάλμα τῶν ἀντιγραφέων, καὶ οὐχὶ τοῦ μακαρίου, καὶ σοφωτάτου μου Συγγραφέως, τοῦ ἱεροῦ, λέγω, Θεοφυλάκτου.

(2) Ὁ δὲ Θεοδώρητος τὸ ῥητὸν τοῦτο ἑρμηνεύων λέγει· „ἑαυτὸν δὲ ἀρχέτυπον προὔθηκεν (ὁ Παῦλος), „τῆς οἰκείας ἡμῖν ἁγνείας ἀναγκασθεὶς ἀποκαλύψαι „τὸν πλοῦτον“.

(3) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει, ὅτι διὰ τοῦτο ὀνομάζει ὁ Ἀπόστολος χάρισμα τὸν γάμον, διὰ τὶ ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ τὰ ἀνδρόγυνα βοηθούμενα, κατορθόνουσι τὴν ἐν γάμῳ σωφροσύνην· ἐπειδὴ ἡ χάρις βοηθεῖ εἰς ἐκείνους, ὁποῦ ἔχουσι προθυμίαν εἰς τὰ καλά· „αἰτεῖτε γάρ φησι, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε, „καὶ εὑρήσετε“. (Ματθ. ζ'. 7.)

(4) Ζήτημα εἶναι ἀνάμεσα εἰς τοὺς Πατέρας, ἂν ὁ Παῦλος ἦτον ἀνύπανδρος, ἢ δὲν ἦτον. Ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος, καὶ Κλήμης ὁ Στρωματεὺς λέγουν, ὅτι ἦτον ὕπανδρος, καὶ πολλοὶ δὲ ἄλλοι θέλουσι τοῦτο, ἐπιστηριζόμενοι εἰς τὸ ῥητὸν ὁποῦ γράφει ἐν τῇ πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολῇ, Κεφ. δ'. στίχ. 3. „ἐρωτῶ καὶ σὲ „σύζυγε γνήσιε“· καὶ εἰς τὸ ῥητὸν ὁποῦ γράφει ἐδῶ, ὅπου δὲν ἀνέφερε μόνον τοὺς ἀγάμους, ἀλλὰ καὶ τὰς χήρας, τὰς ἐχούσας πρῶτον ἄνδρα· οὕτως οὖν φασι καὶ ὁ Παῦλος, ἔχων πρῶτον γυναῖκα, μετὰ τὸ καλεσθῆναι ὑπὸ Θεοῦ εἰς τὸ κήρυγμα, ἀφέθη ἀπὸ αὐτήν, ὡς καὶ ὁ Πέτρος, καὶ ὁ Φίλιππος, καὶ πρὸ αὐτῶν ὁ Προφήτης Ἡσαΐας, ὅστις ἀφ' οὗ εἶδε τὸν Κύριον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ, δὲν ἔσμιξε πλέον μὲ τὴν γυναῖκά του, καὶ ὁ Μωϋσῆς ἀφ' οὗ εἶδε τὴν ἐν τῇ βάτῳ θεοφάνειαν· οἱ

περι-

9. „Εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν· κρεῖσσον γάρ ἐστι γα„μῆσαι, ἢ πυροῦσθαι".

Εἶδες σοφίαν τοῦ μεγάλου Παύλου; πῶς καὶ καλλιτέραν δείχνει τὴν ἐγκράτειαν, καὶ ἀποχὴν τοῦ γάμου καὶ παρθενίαν, καὶ πάλιν δὲν ἀναγκάζει εἰς τὴν ἀποχὴν αὐτὴν ἐκεῖνον, ὁποῦ δὲν δύναται νὰ παρθενεύῃ, διὰ νὰ μὴν ἀκουλουθήσῃ ἄλλο μεγαλίτερον ἁμάρτημα, καὶ πέσῃ εἰς πορνείαν; διότι, ἐὰν, λέγει, ἐσεῖς οἱ ἀνύπανδροι, καὶ αἱ χῆραι, ἔχετε εἰς τὴν σάρκα πύρωσιν πολλὴν, καὶ βιάζεσθε ἀπὸ τὴν φύσιν, (μεγάλη γὰρ εἶναι ἡ τυραννία τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας) (1) ὑπανδρευθῆτε, καὶ ἐλευθερωθῆτε μὲ τὸν γάμον ἀπὸ κόπους πολλοὺς, καὶ ἱδρῶτας, διὰ νὰ μὴν ὀλισθήσετε καὶ πέσετε εἰς πορνείαν.

10. „Τοῖς δὲ γεγαμηκόσι παραγγέλλω, οὐκ ἐγὼ, ἀλλ' ὁ Κύριος".

Ἐπειδὴ ὁ Κύριος ῥητῶς ἐνομοθέτησε νὰ μὴ χωρίζωνται τὰ ἀνδρόγυνα, ἔξω μόνον ἂν ἀκολουθήσῃ λόγος πορνείας· „ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ παρεκτὸς „λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι". (Ματθ. ε΄. 32.) διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει ἐδῶ· ὅτι ἐγὼ δὲν παραγγέλλω νὰ μὴ χωρίζωνται οἱ ὑπανδρευμένοι, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ ἴδιος Κύριος. Λέγει δὲ τὸν λόγον τοῦτον ἔτζι· διὸ, τι ὅσα προεῖπεν ἀνωτέρω, δὲν ἦτον ῥητῶς νομοθετηθέντα ἀπὸ τὸν Κύριον· ἀγκαλὰ καὶ ὅσα ὁ Παῦλος λέγῃ, τοῦ Κυρίου εἶναι Ἐντολαὶ, καὶ ὄχι ἀνθρώπινα, καθὼς τὸ λέγει μόνος του· „Εἴ τις δοκεῖ Προφήτης εἶναι, ἢ Πνευματι„κὸς, ἐπιγινωσκέτω ἃ γράφω ὑμῖν, ὅτι τοῦ Κυρίου εἰσὶν Ἐντολαί". (α΄. Κορ. ιδ΄. 37.) καὶ παρακάτω ἀπὸ τὰ ἄνω εἰρημένα λέγει· „δοκῶ γὰρ κἀγὼ Πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν". (α΄. Κορ. ζ΄. 40.) Τί δὲ διαφέρει ἡ παραγγελία ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν, ὅρα εἰς τὸν 2. στίχον τοῦ δ΄. Κεφαλ. τῆς πρώτης πρὸς Θεσσαλονικεῖς· καὶ εἰς τὸν ἐνδέκατον στίχον τοῦ δ΄. Κεφαλ. τῆς πρώτης πρὸς Τιμόθεον.

„Γυναῖκα ἀπὸ ἀνδρὸς μὴ χωρισθῆναι".
11. „Ἐὰν δὲ καὶ χωρισθῇ, μενέτω ἄγαμος, ἢ τῷ ἀνδρὶ καταλλα„γήτω· καὶ ἄνδρα γυναῖκα μὴ ἀφιέναι".

Ἐπειδὴ διὰ ἐγκράτειαν καὶ σωφροσύνην, ἢ διὰ ἄλλας προφάσεις καὶ μικροψυχίας ἀλόγους, (καὶ οὐχὶ δηλαδὴ διὰ λόγον πορνείας καὶ μοιχείας) ἐγίνοντο διαζύγια, καὶ ἐχωρίζοντο τὰ ἀνδρόγυνα, διὰ τοῦτο λέγει ὁ Παῦλος ἐδῶ· ὅτι καλλίτερον εἶναι, τελείως νὰ μὴ χωρίζωνται τὰ ἀνδρόγυνα, εἰ δὲ καὶ χωρισθῇ ἡ γυναῖκα ἀπὸ τὸν ἄνδρα της, ἂς μὴ πάρῃ δεύτερον ἄνδρα·

περισσότεροι δὲ Πατέρες θέλουσιν ὅτι ὁ Παῦλος ἦτον ἄγαμος, ἤτοι ἀνύπανδρος· ὁ Χρυσόστομος, ὁ Ἀμβρόσιος, ὁ Αὐγουστῖνος, ὁ Ἐπιφάνιος, ὁ Ἱερώνυμος, ὁ Τερτυλλιανὸς, ὁ Θεοφύλακτος οὗτος, καὶ ἄλλοι. Ὅρα καὶ εἰς τὸν α΄. Τομ. τῆς Ἐκκλησιας. Ἱστορ. τοῦ Μελετίου Σελ. 135. καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τὴν εἰς τοῦτο Γεωργίου Βενδότου· ἀλλὰ καὶ ὁ Θεοδώριτος ἄγαμος θέλει νὰ ἦτον ὁ Παῦλος· καὶ λέγει ὅτι δὲν πρέπει νὰ συναριθμῇ τινας αὐτὸν μὲ τὰς χηρευούσας, ἢ χηρεύοντας, καθ' ὅ, τι νεανίας ἦτον ὁ Παῦλος, ὅταν ἠξιώθη τῆς οὐρανίου κλήσεως, καὶ δὲν ἐσυγχώρει ἡ ἡλικία του νὰ ἦτον ὕπανδρος, καὶ νὰ ἐχήρευσε.

(1) Ὁ Θεοδώριτος οὕτως ἑρμηνεύει τὸ ῥητὸν τοῦτο· „πύρωσιν οὐ τῆς ἐπιθυμίας καλεῖ τὴν ἐνόχλησιν, „ἀλλὰ τὴν δήλωσιν τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν πρὸς τὸ χεῖ„ρον ῥοπήν.... εἰδὲ φέρειν οὐ δύνασθε τῆς ἐπιθυμίας „τὴν προσβολὴν, ἀλλ' ἀσθενῶς τῇ ψυχῇ πρὸς τὸν „ἀγῶνα τοῦτον διάκεισθε, διὰ τὸ μὴ θερμὴν ἔχειν πε„ρὶ τὰ καλὰ προθυμίαν· οὐδεὶς ὑμᾶς ἀπείργει τοῦ γα„μοῦ Νόμος". ὥστε κατὰ τὸν θεῖον τοῦτον Πατέρα, δὲν πρέπει τινὰς νὰ προφασίζεται, πῶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ μένῃ ἄγαμος καὶ παρθένος, ἤτοι πῶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ γίνεται μοναχὸς, διὰ τί ἐνοχλεῖται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς σαρκός· διὰ τί ποῖος ἄνθρωπος εἶναι εἰς τὸν Κόσμον, ὁποῦ δὲν ἐνοχλεῖται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν; βέβαια οὐδείς· ὅθεν οὔτε οὐδεὶς ἐδύνετο νὰ παρθενεύῃ ποτὲ, διὰ μόνην τὴν ἐνόχλησιν ταύτην. Λοιπὸν ἐὰν ὁ ἄνθρωπος δὲν δουλόνεται ὅλος μὲ τὸν νοῦν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ ἐὰν ἔχῃ ἀνδρείαν πνευματικὴν, καὶ προθυμίαν εἰς τὰ καλὰ, καὶ ἐὰν ὁλοψύχως ἀγαπᾷ τὴν παρθενίαν, αὐτὸς δύναται, μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, νὰ ἀποδιώκῃ τὰς προσβολὰς τῶν σαρκικῶν λογισμῶν, δύναται νὰ καταπραΰνῃ τὴν πύρωσιν τῆς ἐπιθυμίας, καὶ ἀκολούθως δύναται νὰ ἐκλέγῃ τὴν ἐν παρθενίᾳ ζωὴν, πιστεύοντας βεβαίως, ὅτι διὰ τὴν ὀλίγην ἐνόχλησιν, ὁποῦ λαμβάνει ἐκ τῆς σαρκὸς, καὶ διὰ τὸν ἀγῶνα ὁποῦ δοκιμάζει, ἔχει νὰ λάβῃ λαμπροὺς στεφάνους παρὰ Θεοῦ.

δρα· ἀλλὰ ἂς μένῃ ἔτζι ἔχουσα τὸν πρῶτόν της ἄνδρα· ἂν ὄχι κατὰ τὴν μίξιν αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ ὀλιγώτερον κατὰ τοῦτο, καθ' ὃ δὲν πέρνει δεύτερον ἄνδρα· ἤ, ἐὰν δὲν δύναται νὰ ἐγκρατεύεται, ἂς φιλιόνεται πάλιν, καὶ ἂς ἑνόνεται μὲ τὸν ἄνδρα της. Τοῦτο δὲ νὰ κάμνῃ καὶ ὁ ἄνδρας, ἐὰν χωρισθῇ ἀπὸ τὴν γυναῖκά του, τὸ νὰ μὴν ὑπανδρεύεται δηλαδὴ μὲ ἄλλην, ἀλλὰ νὰ μένῃ ἄγαμος· καὶ ἐὰν δὲν δύναται νὰ ἐγκρατεύεται, καὶ νὰ σωφρονῇ, ἂς φιλιόνεται πάλιν, καὶ ἂς ἑνόνεται μὲ τὴν γυναῖκά του (1).

12. „Τοῖς δὲ λοιποῖς ἐγὼ λέγω (2) οὐχ ὁ Κύριος· εἴτις ἀδελφὸς „γυναῖκα ἔχοι ἄπιστον, καὶ αὐτὴ συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτοῦ, „μὴ ἀφιέτω αὐτήν“.

13. „Καὶ γυνὴ, ἥτις ἔχει ἄνδρα ἄπιστον, καὶ αὐτὸς συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτῆς, μὴ ἀφιέτω αὐτόν“.

Τί λέγεις ὦ μακάριε Παῦλε; ἂν μὲν ἦναι μοιχαλὶς ἡ γυνὴ, προστάζει ὁ Κύριος νὰ χωρίζεται ἀπὸ τὸν ἄνδρα της (ἐὰν δηλαδὴ ὁ ἄνδρας της δὲν τὴν θέλῃ) ἐσὺ δὲ πῶς λέγεις, ὅτι ἂν ἦναι ἄπιστος ἡ γυνὴ, νὰ μὴ τὴν χωρίζῃ ὁ ἄνδρας της; μήπως καὶ χειροτέρα εἶναι ἡ μοιχεία ἀπὸ τὴν ἀπιστίαν; Δὲν εἶναι, ἀποκρίνεται ὁ Ἀπόστολος, χειροτέρα· ἀλλ' ὁ Θεὸς παιδεύει περισσότερον ἐκεῖνα τὰ ἁμαρτήματα ὁποῦ γένουν εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τοῦτο λέγει νὰ χωρίζεται καὶ ἡ μοιχαλὶς γυνὴ ἀπὸ τὸν αὐτὴν μὴ θέλοντα ἄνδρα της, παρὰ ὁποῦ παιδεύει τὰ ἁμαρτήματα ὁποῦ γένουν εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον, ὁποία εἶναι καὶ ἡ ἀπιστία· διὰ τοῦτο καὶ προστάζει τὸν κακοποιήσαντά τινα, νὰ μὴ προσφέρῃ τὴν θυσίαν του εἰς τὸν Θεὸν, ἀλλὰ νὰ ὑπάγῃ νὰ φιλιωθῇ μὲ τὸν ἀδελφόν του πρῶτον· „ἄφες γάρ φησι τὸ δῶρόν σου, καὶ ὕπαγε διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου“. (Ματθ. ε΄. 24.) Διὰ τοῦτο, καὶ τὰ μὲν μυρία τάλαντα, ὁποῦ ἦτον ἐδικά του, τὰ κατεφρόνησε, τὴν δὲ ὕβριν, καὶ σκληροκαρδίαν ὁποῦ ἔδειξεν ὁ πονηρὸς δοῦλος εἰς τὰ ἑκατὸν δηνάρια τοῦ ὁμοδούλου του, δὲν ὑπέφερεν ὁ Θεὸς, ἀλλὰ τὴν ἐπαίδευσε, καθὼς φαίνεται εἰς τὸ ιή. Κεφάλ. τοῦ κατὰ Ματθαῖον. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν κάμνει καὶ ἐδῶ, καὶ τὴν μὲν ἀπιστίαν τοῦ ἀνδρὸς, ἢ τῆς γυναικὸς, ὡς εἰς αὐτὸν ἀναφερομένην, παραβλέπει ὁ Θεὸς, καὶ διὰ τοῦτο δὲν τοὺς χωρίζει ἀπ' ἀλλήλων· τὴν δὲ μοιχείαν, ὡς εἰς τὸν ἄνδρα, ἢ εἰς τὴν γυναῖκα ἀναφερομένην, παιδεύει ὁ Θεὸς, καὶ διὰ τοῦτο συγχωρεῖ νὰ χωρίζωνται, ἐὰν δὲν θέλουν νὰ συνοικοῦν. Μερικοὶ δὲ λέγουν, ὅτι ἡ μὲν ἀπιστία γίνεται κατὰ ἀγνωσίαν τοῦ νοὸς, ἡ ὁποία ἀγνωσία εἶναι ἐνδεχόμενον, ὅτι ἴσως παύσῃ διὰ τῆς συνοικήσεως τοῦ ἀνδρογύνου, καθὼς καὶ ὁ Ἀπόστολος τὸ λέγει· „τί γὰρ οἶδας γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις“; (αὐτόθ. στίχ. 16.) ἡ δὲ μοιχεία γίνεται μὲ γνῶσιν, καὶ μὲ πονηρίαν ὁμολογουμένην, καὶ φανερὰν, καὶ διὰ τοῦτο γίνεται αἰτία χωρισμοῦ εἰς τὸ ἀνδρόγυνον. Καὶ ἄλλως δὲ, τὸ μέρος τοῦ ἀνδρογύνου ὁποῦ μοιχεύσῃ, ἐπρόλαβε καὶ ἐχώρισεν ἑαυτὸ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος· διατὶ τὰ μέλη του, τὰ ἔκαμε μέλη τῆς πόρνης γυναικὸς, ἢ τοῦ πόρνου ἀνδρὸς ἐκείνου, μὲ τὸν ὁποῖον ἔσμιξε· τὸ δὲ μέρος τοῦ ἀνδρογύνου, ὁποῦ εὑρέθη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἄπιστον, δὲν ἔσφαλε τίποτε εἰς τὸ πιστὸν μέρος, κατὰ τὴν σαρκικὴν ἕνωσιν· ὅθεν οὐδὲ πρέπει ἀπὸ αὐτὴν νὰ χωρίζεται· μᾶλλον δὲ εἰπεῖν, διὰ τῆς σαρκικῆς ἑνώσεως ταύτης, εἶναι ἐλπὶς, ἴσως νὰ ἑνωθῇ καὶ κατὰ τὴν πίστιν. Καὶ ἀφίνω νὰ λέγω, ὅτι ἀναστροπὴ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, καὶ διαβολὴ, καὶ κατηγορία τοῦ Εὐαγγελίου ἤθελεν ἀκολουθήσῃ, ἀνίσως τὸ πιστὸν μέρος τοῦ ἀνδρογύνου, ἤθελε χωρίζεται ἀπὸ τὸ ἄπιστον. Πλὴν αὐτὸ ὁποῦ λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος, πρέπει νὰ τὸ ἐννοῇς, ὦ ἀναγνῶστα, πῶς γίνεται, ὅταν καὶ τὰ δύω μέρη τοῦ ἀνδρογύνου, ὁ ἄνδρας δηλαδὴ καὶ ἡ γυναῖκα, ἄπιστοι ὄντες πρότερον, συνεζεύχθησαν· ὕστερον δὲ ἐπίστευσεν εἰς τὸν Χρι-

στὸν

(1) Ὅτι δὲ τὰ ἀνδρόγυνα, παρεκτὸς λόγου πορνείας, δὲν πρέπει νὰ χωρίζωνται, ἀλλὰ πρέπει νὰ ὑποφέρῃ τὸ ἕνα μέρος τοῦ ἀνδρογύνου, τὰ ἐλαττώματα τοῦ ἄλλου, ὅρα εἰς τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ μή. Κανόνος τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἐν τῷ ἡμετέρῳ Κανονικῷ.

(2) Τὸ „ἐγὼ λέγω“ ἑρμηνεύων ὁ Θεοδώρητος λέγει· „τὸ ἐγὼ λέγω, ἀντὶ τοῦ, οὐχ εὗρον τοῦτον τὸν „Νόμον τοῖς ἱεραῖς Εὐαγγελίοις ἐγγεγραμμένον, ἀλ„λὰ νῦν αὐτὸν τίθημι. Ὅτι δὲ οἱ τοῦ Ἀποστόλου Νό„μοι, τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ Νόμοι, δῆλον ἐστὶ τοῖς τὰ „θεῖα πεπαιδευμένοις· αὐτοῦ γάρ ἐστι φωνή· „ἐπεὶ δο„κιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ; καὶ, „λέγω διὰ τῆς χάριτος τῆς δοθείσης μοι· οὕτω κἀν„ταῦθα νομοθετεῖ, τοῦ παναγίου Πνεύματος δι' αὐτοῦ „φθεγγομένου“. Ὅρα καὶ εἰς τὸ ἐν ἀρχῇ τῆς Βίβλου προς τοὺς ἐντυγχάνοντας προοίμιον.

σῶν τὸ ἕνα μέρος αὐτοῦ, ὁ ἀνὴρ, ἢ ἡ γυνή· τότε γὰρ, ἐὰν τὸ ἄπιστον μέρος θέλῃ νὰ συγκατοικῇ μὲ τὸ πιστὸν, προστάζει ὁ Ἀπόστολος, ὅτι νὰ συγκατοικῇ, καὶ τὸ πιστὸν μέρος νὰ δέχεται τὴν συγκατοίκησίν του καὶ ἕνωσιν, ἴσως διὰ τῆς ἑνώσεως ταύτης, ἑλκύσῃ αὐτὸ εἰς τὴν πίστιν· ἐὰν ὅμως ἦναι πρὸ τοῦ γάμου τινὰς ἄνδρας, Χριστιανὸς ὀρθόδοξος, ἢ γυναῖκα Χριστιανὴ, αὐτοὶ δὲν εἶναι τελείως συγκεχωρημένον νὰ ὑπανδρεύωνται μὲ ἄπιστον πρόσωπον· ἄπαγε! εἰ δὲ καὶ ὑπανδρευθοῦν, χωρίζονται ἐξάπαντος· διό, τι δὲν εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ὅποιος πιστὸς βούλεται, ἂς λαμβάνῃ γυναῖκα ἄπιστον, ἀλλὰ ὅποιος πιστὸς ἔχει ἄπιστον γυναῖκα, τὴν ὁποίαν δηλαδὴ εἶχε πρὸ τοῦ ἀκόμη νὰ πιστεύσῃ αὐτός· ἔπειτα δὲν συγχωρεῖ ὁ Ἀπόστολος ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε νὰ συγκατοικῇ τὸ πιστὸν μέρος μὲ τὸ ἄπιστον· ἀλλὰ μὲ ὑπόθεσιν, ἤτοι ἐὰν θέλῃ καὶ τὸ ἄπιστον μέρος τοῦ ἀνδρογύνου νὰ συγκατοικῇ μὲ τὸ πιστόν· τὸ γὰρ „συνευδοκεῖ“ τοῦτο δηλοῖ, τὸ, ἐὰν θέλῃ, καὶ βούλεται.

14. „Ἡγίασται γὰρ ὁ ἀνὴρ ὁ ἄπιστος ἐν τῇ γυναικί· καὶ ἡγίασται „ἡ γυνὴ ἡ ἄπιστος ἐν τῷ ἀνδρί“.

Ἤτι ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴν τῆς καθαρότητος τοῦ πιστοῦ μέρους τοῦ ἀνδρογύνου νικᾶται ἡ ἀκαθαρσία τοῦ ἀπίστου μέρους· ὄχι πῶς ὁ Ἕλλην, καὶ ὁ ἄπιστος γίνεται ἅγιος διὰ τὴν συνοίκησιν τῆς πιστῆς γυναικός· διότι δὲν εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι εἶναι ἅγιος, ἀλλ᾽ ὅτι ἡγίασται, ἤγουν νικᾶται ἀπὸ τὴν ἁγιότητα τῆς πιστῆς αὐτοῦ γυναικός. Ταῦτα δὲ τὰ λέγει ὁ Παῦλος, διὰ νὰ μὴ φοβῆται, οὔτε ἡ πιστὴ γυναῖκα, πῶς γίνεται ἀκάθαρτος διὰ τὴν σμίξιν τοῦ ἀπίστου ἀνδρὸς, οὔτε ὁ πιστὸς ἀνὴρ, πῶς γίνεται ἀκάθαρτος, διὰ τὴν μίξιν τῆς ἀπίστου γυναικός (1). Ζήτημα δὲ, καὶ ἀπορία ἐδῶ ἀνακύπτει τοιαύτη· ἐὰν ἐκεῖνος ὁποῦ σμίγει μὲ τὴν πόρνην, γίνεται ἀκάθαρτος, ὡσὰν ὁποῦ γίνεται ἕνα σῶμα μὲ τὴν πόρνην, φανερὸν, ὅτι καὶ ἡ γυναῖκα ὁποῦ σμίγει μὲ τὸν Ἕλληνα, καὶ ἄπιστον, ἕνα σῶμα γίνεται καὶ αὐτὴ μὲ τὸν Ἕλληνα, καὶ τὸν ἄπιστον· καὶ λοιπὸν, πῶς δὲν εἶναι ἀκάθαρτος καὶ αὐτή; Ἡ λύσις δὲ τῆς ἀπορίας εἶναι αὐτή· ὅτι, εἰς μὲν τὴν πορνείαν, αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα, κατὰ τὸ ὁποῖον συνάπτονται ὁ ἄνδρας καὶ ἡ γυνὴ, ἤτοι ἡ παράνομος σμίξις, αὐτὴ ἔχει τὴν ἀκαθαρσίαν, καὶ διὰ τοῦτο ἐξ ἐκείνης ἀκάθαρτοι γίνονται καὶ οἱ δύω· εἰς δὲ τὸ πιστὸν μέρος τοῦ ἀνδρογύνου, καὶ τὸ ἄπιστον, δὲν ἀκολουθεῖ ἔτζι, ἀλλ᾽ ἔχει ἄλλως τὸ πρᾶγμα· διότι, ἀκάθαρτος μὲν εἶναι ὁ ἄπιστος ἀνὴρ, κατὰ τὴν ἀπιστίαν ὁποῦ ἔχει· δὲν συγκοινωνεῖ ὅμως ἡ πιστὴ γυνὴ μὲ αὐτὸν κατὰ τὴν ἀπιστίαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν μίξιν, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν φαίνεται καμμία ἀκαθαρσία, ἐπειδὴ ἦτον πρὸ τοῦ νὰ πιστεύσῃ, διὰ γάμου ἑνωμένη μὲ τὸν ἄπιστον ἄνδρα της· ὅθεν διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην, δὲν εἶναι ἀκάθαρτον τὸ πιστὸν μέρος (2).

„Ἐπεὶ ἄρα τὰ τέκνα ὑμῶν ἀκάθαρτά ἐστι“.

Διὰ τί, λέγει, ἀνίσως δὲν νικᾶται τὸ ἄπιστον μέρος μὲ τὴν καθαρότητα τοῦ πιστοῦ μέρους, λοιπὸν τὰ παιδία, ὁποῦ γεννῶνται ἐξ αὐτῶν, ἀκολουθεῖ νὰ ἦναι ἀκάθαρτα, ἤγουν κατὰ τὸ ἥμισυ μέρος αὐτῶν νὰ ἦναι καθαρά.

„Νῦν

(1) Ὅρα δὲ καὶ εἰς τὸ ιε΄. Κεφάλαιον τῆς πρὸς Κορινθίους πρώτης, στίχ. 28. ὅπου λέγει ὁ ἴδιος οὗτος Θεοφύλακτος, ὅτι ὑπερβολὴν ἐμεταχειρίσθη ὁ Ἀπόστολος ἐδῶ, καὶ ἔβαλε τὴν λέξιν „ἡγίασται“. ὁ δὲ Θεοδώριτος, τὸ „ἡγίασται“ ἑρμηνεύει, ἀντὶ τοῦ „ἔχει „σωτηρίας ἐλπίδα“.

(2) Ὁ δὲ Φώτιος λέγει, ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ νὰ στέργῃ τὸ ἄπιστον μέρος τὴν συγκατοίκησιν καὶ ἕνωσιν τοῦ πιστοῦ μέρους, καὶ τοῦτο εἶναι σημάδι, ὅτι κοντὰ εἶναι εἰς τὸ νὰ γνωρίσῃ τὴν πίστιν, καὶ τὴν εὐσέβειαν. Ἐγὼ δὲ λέγω καὶ τοῦτο· ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ νὰ στέρξῃ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὸ ἄπιστον μέρος, νὰ βαπτισθῇ καὶ νὰ πιστεύσῃ εἰς τὸν Χριστὸν τὸ πιστὸν μέρος, καὶ τοῦτο εἶναι ἕνα σημάδι καλὸν, ὅτι ἄρχισε νὰ δέχεται τὰ τῆς πίστεως, καὶ διὰ τοῦτο ἔστερξεν εἰς τοῦτο. Διὰ ταῦτα ὅλα τὰ αἴτια, καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐσυγχώρησεν εἰς τὸ πιστὸν μέρος νὰ δέχεται τὴν συγκατοίκησιν τοῦ ἀπίστου.

„Νῦν δὲ ἅγιά ἐστιν“.

Ἤτοι τὰ ἐξ αὐτοῦ γεννώμενα τέκνα, δὲν εἶναι ἀκάθαρτα· διότι με τὴν ὑπερβολὴν τῆς λέξεως τοῦ Ἅγιον, ἐκβάλλει τὸν φόβον τῆς ὑποψίας του, ὅτι εἶναι ἀκάθαρτα (1).

15. „Εἰ δὲ ὁ ἄπιστος χωρίζεται, χωριζέσθω“.

Δηλαδή, ἐὰν τὸ ἄπιστον μέρος τοῦ ἀνδρογύνου, προστάζῃ τὸ πιστὸν μέρος, ἢ νὰ συγκοινωνήσῃ μὲ τὴν ἀπιστίαν του, ἢ νὰ χωρισθῇ ἀπὸ αὐτό· τότε τὸ ἄπιστον αὐτὸ μέρος, ἂς ἀναχωρῇ, εἴτε ὁ ἄνδρας εἶναι, εἴτε ἡ γυναῖκα· διατί εἶναι καλλίτερον νὰ λυθῇ, καὶ νὰ χωρισθῇ ὁ γάμος, παρὰ νὰ λυθῇ καὶ νὰ χωρισθῇ ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ πίστις.

„Οὐ δεδούλωται ὁ ἀδελφὸς, ἢ ἡ ἀδελφὴ ἐν τοῖς τοιούτοις· ἐν δὲ „εἰρήνῃ κέκληκεν ὑμᾶς (2) ὁ Θεός“.

Ἄν, λέγει, μάχεται τὸ ἄπιστον μέρος τοῦ ἀνδρογύνου, μὲ ἐσένα τὸ πιστὸν μέρος, πῶς δὲν συγκοινωνεῖς εἰς τὴν ἀπιστίαν του, χωρίσου ἀπὸ αὐτό· διατί δὲν εἶσαι ἐσὺ δοῦλον εἰς τὰ τοιαῦτα, ἤγουν δὲν ἀναγκάζεσαι νὰ βαστάζῃς, καὶ νὰ ὑποφέρῃς τὸ ἄπιστον μέρος, καὶ εἰς τὰ τοιαῦτα ὁποῦ ἀποβλέπουν εἰς τὴν πίστιν, ὅτι εἶναι καλλίτερον νὰ χωρισθῇς, παρὰ νὰ μάχεσαι· ἐπειδὴ οὐδὲ ὁ Θεὸς θέλει τοῦτο· διότι αὐτὸς λέγει σᾶς ἐκάλεσεν ἐν εἰρήνῃ (3), ὥστε, ἐὰν τὸ ἄπιστον μέρος μάχεται, ἐκεῖνο ἔδωκε τὴν αἰτίαν τοῦ χωρισμοῦ, καὶ ὄχι τὸ πιστὸν μέρος, ὅθεν καὶ ἂς χωρίζεται.

16. „Τί γὰρ οἶδας γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις“;

Πάλιν ἐδῶ ἐπαναγυρίζει τὸν λόγον ὁ θεῖος Ἀπόστολος ὅτι τὸ πιστὸν μέρος νὰ μὴ χωρίζῃ τὸ ἄπιστον, καὶ λέγει· ἐὰν ὁ ἄπιστος ἀνὴρ δὲν μάχεται μὲ ἐσένα τὴν πιστὴν γυναῖκα, μένε καὶ στέργε τὸν γάμον καὶ τὴν συνοίκησίν του, καὶ συμβούλευε αὐτὸν καὶ νουθέτει, ἴσως καὶ δυνηθῇς νὰ κατορθώσῃς τίποτε, καὶ νὰ σώσῃς τὸν ἄνδρα σου· ἀμφίβολον δὲ ἀφίνει τὸ πρᾶγμα ὁ Ἀπό-

(1) Καὶ ὄντως ὑπερβολὴν ἐδῶ μεταχειρίζεται ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ὡς λέγει ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος· διατί ἀνίσως τὰ ἐκ τοῦ πιστοῦ ἀνδρὸς, καὶ τῆς πιστῆς γυναικὸς γεννηθέντα τέκνα εἶναι ἀκάθαρτα, ὡς ἕλκοντα τὸν ῥύπον τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, καὶ διὰ τοῦτο δεόμενα τῆς διὰ τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος καθάρσεως, πόσῳ μᾶλλον εἶναι ἀκάθαρτα τὰ ἐκ τοῦ ἀνδρογύνου γεννώμενα, οὗ τὸ μὲν ἕνα μέρος εἶναι πιστὸν, τὸ δὲ ἄλλο, εἶναι ἄπιστον; ἴσως δὲ εἶπεν αὐτὰ ἅγια, καθ᾽ ὅ, τι ἁγιάζονται βαπτιζόμενα, καὶ πιστὰ γινόμενα, ἐξ αἰτίας τοῦ πιστοῦ μέρους τοῦ ἀνδρογύνου.

(2) Ἐν ἄλλοις, ἡμᾶς.

(3) Ὁ δὲ Θεοδώρητος ἑρμηνεύων τὸ „ἐν δὲ εἰρή„νῃ κέκληκεν ὑμᾶς ὁ Θεὸς“ λέγει· „Καὶ μὴν ὁ „Κύριος ἔφη· οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν, „ἀλλὰ μάχαιραν, διχάσαι ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ πλησίον „αὐτοῦ· (Ματθ. ί. 34.) ἀλλ᾽ οὐκ ἐναντίον τοῦτο ἐκεί„νῳ· ἑρμηνεύει δὲ ὁ Ἀπόστολος τὴν τοῦ Κυρίου δι„δασκαλίαν· τὸ σωτήριον γάρ φησι, κήρυγμα, οὐ σύγ„χυσιν εἰς τὸν βίον εἰσάγει, ἀλλὰ μᾶλλον πραγματεύε„ται τὴν ἀληθῆ, καὶ θεοφιλῆ εἰρήνην. Διαιρεῖ μέν τοι „πρότερον τὴν καλὴν συμφωνίαν, καὶ διαφωνίᾳ τὴν „ἐπαινουμένην ὁμόνοιαν πραγματεύεται· οἱ γὰρ τὸ „θεῖον δεξάμενοι κήρυγμα, διδάσκαλοι τῶν ἀπίστων „γινόμενοι, εἰργάζοντο παραδόξως τὴν θαυμασίαν „μεταβολὴν, καὶ τὰς διαιρεθείσας οἰκίας ἐποδήγουν εἰς „τὴν ἀκέραιον συμφωνίαν· τοῦτο καὶ ἐνταῦθά φησιν“. Ὁ δὲ Μέγας Βασίλειος ἐν τῷ κατὰ πλάτος ὅρῳ ιβ΄. ἐρωτηθεὶς πῶς πρέπει νὰ δέχεταί τινας τοὺς ὑπανδρευμένους εἰς τὴν μοναδικὴν πολιτείαν, ἀποκρίνεται, ὅτι πρέπει νὰ τοὺς ἐρωτᾷ πρῶτον ἂν κάμνουσι τοῦτο μὲ κοινὴν συμφωνίαν, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος (ὡς ἀνωτέρω δηλαδὴ εἶπε· „μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μήτι „ἂν ἐκ συμφώνου“. (ά. Κορ. ζ΄. 5.) καὶ οὕτω νὰ τοὺς δέχεται ἐπὶ πολλῶν μαρτύρων· εἰδὲ τὸ ἕνα μέρος τοῦ ἀνδρογύνου, ὁ ἀνὴρ, ἢ ἡ γυνὴ, δὲν συμφωνεῖ εἰς τοῦτο, ἀλλὰ μάχεται εἰς τὸν τοιοῦτον χωρισμὸν, ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος φροντίζον τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως (ἥτις γίνεται δηλαδὴ διὰ τῆς μοναδικῆς ζωῆς) τότε ἂς μὴ τοὺς δέχεται, μήτε ἂς βάλλῃ τὸν ἑαυτόν του εἰς ταραχὰς, ἐνθυμούμενος ἐκεῖνο ὁποῦ λέγει ὁ Παῦλος· „ἐν εἰρήνῃ κέκληκεν ἡμᾶς ὁ Θεός“. Ἑρμηνεύεται δὲ καὶ ἄλλως ἡ ἀπόκρισις αὕτη τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ἤγουν, ἐὰν μάχεται τὸ ἕνα μέρος πρὸς τὸ ἄλλο, ἂς λέγῃ αὐτοῖς ὁ μέλλων αὐτοὺς δεχθῆναι, νὰ μένουν ἐν τῇ εἰρηνικῇ συζυγίᾳ, εἰς τὴν ὁποίαν τοὺς ἐκάλεσεν ὁ Θεός.

πόστολος, ἐὰν ἡ γυνὴ σώσῃ τὸν ἄπιςον ἄνδρα της, ἢ δὲν τὸν σώσῃ, ἕνα μὲν, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι ἀναγκάζει τὴν γυναῖκα, ἐξάπαντος νὰ πείσῃ τὸν ἄνδρα της, καὶ νὰ τὸν φέρῃ εἰς τὴν πίςιν· καὶ ἄλλο δὲ, διὰ τί μὲ τὸν λόγον τοῦτον ἀφίνει τὴν γυναῖκα ἀποκρεμασμένην διὰ νὰ ἐλπίζῃ πάντοτε, ὅτι ἴσως θέλει ἐπιςρέψει τὸν ἄνδρα της, καὶ διὰ νὰ μὴν ἀπελπισθῇ, ὅτι δὲν θέλει κατορθώσει τίποτε.

„Καὶ τί οἶδας ἆνερ εἰ τὴν γυναῖκα σώσεις;

17. „Εἰ μὴ ἑκάστῳ ὡς ἐμέρισεν ὁ Θεός· ἕκαςον ὡς κέκληκεν ὁ „Κύριος, οὕτω περιπατείτω".

Μερικοὶ ἔτζι ἀναγινώσκουσι τὸ ῥητὸν τοῦτο· „τί οἶδας ἆνερ, εἰ τὴν γυναῖκα σώσεις, ἢ „μή"; ἔπειτα κάμνουσιν ἄλλην ἀρχὴν „ἑκάςῳ ὡς ἐμέρισεν ὁ Θεός". ἤτοι πόθεν ἠξεύρεις ὦ ἄνδρα, ἐὰν σώσῃς τὴν γυναῖκάσου, ἢ δὲν τὴν σώσῃς; ἄδηλον γὰρ τοῦτό ἐςιν· ὅθεν ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι ἄδηλον, δὲν πρέπει νὰ λύῃς τὸν γάμον, καὶ νὰ χωρίζῃς τὴν ἄπιστον γυναῖκά σου· διότι, ἐὰν μὲν δὲν τὴν σώσῃς, τίποτε δὲν ἐβλάβης· ἐὰν δὲ τὴν σώσῃς, καὶ αὐτὴν ὠφέλησας, καὶ σὺ ὠφελήθης, ὡς τὸ ἴδιόνσου σῶμα ὠφελήσας. Ὁ ἐν Ἁγίοις ὅμως Ἰωάννης ὁ Χρυσόςομος, δὲν ἀνέγνωσε τὸ ῥητὸν ἔτζι, ἀλλὰ κάμνει ἀρχὴν, ἀπὸ τὸ „εἰ μὴ „ἑκάςῳ ὡς ἐμέρισεν ὁ Θεός". (1) τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ καλλίτερον βέβαια· ὡσὰν γὰρ νὰ εἶπεν ὁ Ἀπόςολος, ὅτι δὲν γίνεται χωρισμὸς τοῦ γάμου διὰ τὴν ἀπιστίαν· „εἰ μὴ ἑκάστῳ „ὡς ἐμέρισεν ὁ Θεὸς" ἤτοι, ἀλλὰ κάθε ἕνας, οὕτως ἂς ἔχῃ, καθὼς ἠθέλησεν αὐτὸν ὁ Θεός· ἐκαλέσθης λέγει ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ ἔχῃς γυναῖκα ἄπιςον; μένε εἰς τοῦτο καὶ ἔχε αὐτὴν, καὶ μὴ διὰ τὴν ἀπιςίαν χωρισθῇς ἀπὸ αὐτήν.

„Καὶ οὕτως ἐν πάσαις ταῖς Ἐκκλησίαις διατάσσομαι".

Τοῦτο τὸ λέγει ὁ Παῦλος, ἵνα οἱ Κορίνθιοι γένουν προθυμότεροι εἰς τὸ νὰ ὑπακούσουν εἰς ταῦτα, μανθάνοντες, ὅτι ἔχουν καὶ ἄλλους συγκοινωνούς, ὁποῦ ὑπήκουσαν εἰς αὐτὰ, καὶ τὰ ἐνεργοῦν.

18. „Περιτετμημένος τις ἐκλήθη; μὴ ἐπισπάσθω".

Ἀκόλουθον ἦτον, ὅτι πολλοὶ ἐξ Ἰουδαίων Χριςιανοὶ, ἀφ' οὗ ἐπίςευον, ἐντρεπόμενοι πῶς ἔχουν περιτομὴν, ἐμεταχειρίζοντο κάποιαν ἰατρικὴν τέχνην καὶ μέθοδον, καὶ τραβίζοντες τὸ δέρμα, ἐσκέπαζον τὸ περιτετμημένον μέρος τοῦ παιδογόνου μορίου, καὶ ἔτζι ἐλάμβανον τὸ πρῶτον σχῆμα ὁποῦ εἶχον, καὶ ἐφαίνοντο ὡσὰν νὰ ἦτον ἀκρόβυστοι, ἤτοι ἀπερίτμητοι (2).

„Ἐν ἀκροβυςίᾳ τις ἐκλήθη; μὴ περιτεμνέσθω".

Μερικοὶ δὲ πάλιν ἐξ ἐθνῶν Χριςιανοὶ ἐποίουν ὅλον τὸ ἐναντίον· καὶ διὰ τί ἐφαίνετο ἔνδοξος καὶ τιμία ἡ περιτομὴ, ἀφ' οὗ ἐπίστευον εἰς τὸν Χριςὸν, ἐπεριτέμνοντο. Λέγει οὖν ὁ Παῦλος νὰ μὴ ποιοῦσι τοῦτο, ὅτι ταῦτα εἰς τὴν πίςιν δὲν ὠφελοῦσιν τίποτε, καθὼς ἀλλαχοῦ ἔλεγεν· „ἐν γὰρ Χριςῷ Ἰησοῦ, οὔτε περιτομή τι ἰσχύει, οὔτε ἀκροβυςία". (Γαλ. ς'. 15.)

19. „Ἡ

(1) Ὁμοίως καὶ ὁ Θεοδώριτος, καὶ οἱ περισσότεροι ἔτζι ἀναγινώσκουσι τὸ ῥητόν.

(2) Τὴν τέχνην ταύτην καὶ μέθοδον τοῦ νὰ μεταβάλλεται ἡ περιτομὴ εἰς ἀκροβυςίαν, πρῶτος ἐφεύρηκεν ὁ Ἡσαῦ, καὶ ἐπαράδωκεν αὐτὴν εἰς τοὺς ἀπογόνους του, ὡς λέγει ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος· καὶ διὰ τοῦτο ἐμισήθη ὑπὸ Θεοῦ, ὡς λέγει ὁ Μαλαχίας· „τὸν Ἰακὼβ „ἠγάπησα, τὸν δὲ Ἡσαῦ ἐμίσησα". (Μαλ. ά. 3.) (παρὰ τῷ Οἰκουμενίῳ.)

19. „Ἡ περιτομὴ οὐδέν ἐστι, καὶ ἡ ἀκροβυστία οὐδέν ἐστιν, ἀλλὰ τή-
„ρησις ἐντολῶν Θεοῦ“.

Οὐδὲν, λέγει, ὠφελεῖ ἡ περιτομὴ, καὶ ἡ ἀκροβυστία, ἤτοι τὸ νὰ μὴν ἔχῃ τινὰς περιτομὴν (1)· (ἀκροβυστία γὰρ θέλει νὰ εἰπῇ, τὸ δέρμα ἐκεῖνο ὁποῦ σκεπάζει τὸ ἄκρον τοῦ καυλοῦ, ἐτυμολογουμένη ἀπὸ τοῦ, βύει τὸ ἄκρον) ἀλλὰ πανταχοῦ τοῦτο ζητεῖται, ἡ μετὰ τῆς πίστεως φύλαξις, καὶ ἐργασία τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ.

20. „Ἕκαστος ἐν τῇ κλήσει, ᾗ ἐκλήθη, ἐν ταύτῃ μενέτω“.
21. „Δοῦλος ἐκλήθης; μή σοι μελέτω, ἀλλ᾽, εἰ καὶ δύνασαι ἐλεύ-
„θερος γενέσθαι, μᾶλλον χρῆσαι“.

Εἰς τὴν κλῆσιν, λέγει, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκλήθη ὁ καθένας, εἰς ταύτην ἂς μένῃ, ἤγουν εἰς ὁποίαν ζωὴν, καὶ εἰς ὁποῖον τάγμα καὶ πολιτείαν εὑρισκόμενός τινας πρότερον, ἐπίστευσεν εἰς τὸν Χριστὸν ὕστερον, εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν, καὶ τὸ τάγμα ἂς μένῃ, καὶ ἀφ᾽ οὗ ἐπίστευσε· κλῆσιν γὰρ ὀνομάζει τὸ εἰς τὴν πίστιν προσκάλεσμα. Ἂν ἦσουν λέγει, Χριστιανὲ, δοῦλος, καὶ ἐπίστευσας, μὴ φρόντιζε περὶ τούτου, μηδὲ ταράττου πῶς εἶσαι δοῦλος, καὶ ἐξαγορασμένος σκλάβος τινός (2)· διατὶ ἡ δουλεία, τόσον δὲν σὲ βλάπτει εἰς τὴν πίστιν, καὶ εἰς τὴν ψυχήν· ὥστε ὁποῦ, καὶ ἂν ἠμπορῇς νὰ ἐλευθερωθῇς ἀπὸ τὴν δουλείαν, μεταχειρίσου ἀκόμη περισσότερον τὴν δουλείαν, ἤτοι δούλευε, καὶ δὸς τὸν ἑαυτόν σου εἰς τὴν δούλευσιν τοῦ αὐθέντου σου. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος ἔγραφεν· „οἱ δοῦλοι μὴ ἐράτωσαν ἀπὸ κοινοῦ „ἐλευθεροῦσθαι, ἀλλ᾽ εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ τὸ πλεῖον δουλευέτωσαν, ἵνα κρείττονος ἐλευθερίας „ὑπὸ Θεοῦ τύχωσιν“. (Ἐπιστολὴ πρὸς Πολύκαρπον) (3).

22. „Ὁ γὰρ ἐν Κυρίῳ κληθεὶς δοῦλος, ἀπελεύθερος Κυρίου ἐστίν·
„ὁμοίως καὶ ὁ ἐλεύθερος κληθεὶς, δοῦλός Χριστοῦ ἐστι“.

Ἀπελεύθερος ὀνομάζεται ἐκεῖνος ὁποῦ ἐλευθερώθη ἀπὸ σκλαβίαν (4). Λέγει λοιπὸν ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος, ὅτι σὺ ὁποῦ δοῦλος καὶ σκλάβος ὤντας, ἐπίστευσας εἰς τὸν Χριστὸν, ἤξευρε ὅτι εἶσαι ἀπελεύθερος τοῦ Χριστοῦ· διατὶ ὁ Χριστός σε ἐλευθέρωσεν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐξωτερικὴν τοῦ σώματος σκλαβίαν, ἂν καὶ νὰ ἦσαι ἀκόμη σκλάβος κατ᾽ αὐτήν·

διὰ

(1) Ὁ δὲ Θεοδώρητος οὕτως αὐτὰ ἑρμηνεύει· „οὔτε „γὰρ ἀκροβυστία, τῆς φύσεως ἐστι, καὶ ἡ περιτομὴ, „κατὰ τὸν παλαιὸν γεγένηται Νόμον· ἐπαινεῖται δὲ, „οὐ τὸ πρᾶγμα, ἀλλ᾽ ἡ τῆς θείας ἐντολῆς φυλακή“.

(2) Λέγει ὁ Μέγας Βασίλειος, ὅτι κατὰ φύσιν τινὰς δοῦλος δὲν εἶναι, ἀλλὰ κατὰ τρεῖς τρόπους γίνεται δοῦλος· ἢ διατὶ ἐδυναστεύθη, καὶ ὑπετάχθη εἰς ζυγὸν δουλείας, καθὼς γίνονται εἰς τὰς σκλαβίας τῶν πόλεων, ὅταν οἱ πολῖται σκλαβόνωνται· ἢ γίνεταί τινας δοῦλος, διατὶ εἶναι πτωχὸς, καὶ δὲν ἔχει νὰ τραφῇ, καθὼς ἔγιναν δοῦλοι οἱ Αἰγύπτιοι εἰς τὸν Φαραὼ, λέγοντες πρὸς τὸν Ἰωσήφ· „κτῆσαι ἡμᾶς, καὶ „τὴν γῆν ἡμῶν ἀντὶ ἄρτων, καὶ ἐσόμεθα ἡμεῖς, καὶ „ἡ γῆ ἡμῶν, παῖδες (ἤτοι δοῦλοι) τῷ Φαραώ“. (Γεν. μζ΄. 19.) ἢ γίνεταί τινας δοῦλος, κατά τινα σοφὴν οἰκονομίαν, ὅταν τὰ χειρότερα καὶ ἀγνωστότερα παιδία, διὰ τῆς φωνῆς τῶν Πατέρων τους, καταδικάζωνται νὰ δουλεύουν εἰς τὰ καλλίτερα, καὶ φρονιμώτερα, ἡ ὁποία αὕτη δουλεία δὲν εἶναι καταδίκη, ἀλλὰ μᾶλλον εὐεργεσία, καθὼς ὁ Χαναὰν ὁ ἔγγονος τοῦ Νῶε, ἔγινε δοῦλος εἰς τὸν Σήμ, καὶ εἰς τοὺς ἀδελφούς του, καὶ καθὼς ὁ Ἠσαῦ ἔγινε δοῦλος εἰς τὸν Ἰακώβ. (Κεφ. κ΄. περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.) „δουλεύσει γάρ φη„σιν, ἄφρων φρονίμῳ“. (Παραλ. ιά. 30.) Κοντὰ δὲ εἰς τοὺς τρεῖς τρόπους αὐτοὺς, εἶναι καὶ ἄλλοι δύω τρόποι δουλείας, ὅταν τινὰς ἐξαγοράσῃ μὲ ἄσπρα κἀνένα ἄνθρωπον, καὶ τὸν ἔχει δοῦλον· ἢ ὅταν τινὰς δίδῃ μισθὸν εἰς τινὰ διὰ νὰ τὸν δουλεύῃ· ὁ Παῦλος ὅμως φαίνεται νὰ ὁμιλῇ, τόσον ἐδῶ, ὅσον καὶ εἰς τὰς ἄλλας του Ἐπιστολὰς, διὰ τοὺς δούλους ὁποῦ ἔχει τινὰς ἐξαγορασμένους μὲ ἄσπρα· καὶ ὅρα εἰς τὸν 2. στίχ. τοῦ ς΄. Κεφαλαίου τῆς πρὸς Τιμόθεον πρώτης.

(3) Λέγει δὲ καὶ ὁ Θεοδώρητος· „οὐκ οἶδεν ἡ χά„ρις δουλείας, καὶ δεσποτείας διαφοράν. Μὴ τοίνυν φύ„γῃς ὡς ἀνάξιαν τῆς πίστεως τὴν δουλείαν· ἀλλὰ κἂν „τυχεῖν τῆς ἐλευθερίας ᾖ δυνατὸν, ἐπίμενον δου„λεύων, καὶ προσμένων τὴν ἀντίδοσιν· ταύτην δὲ „τὴν ὑπερβολὴν οὐχ ἁπλῶς τέθεικεν, ἀλλὰ πείθων „μὴ φυγεῖν τὴν δουλείαν προφάσει θεοσεβείας“.

(4) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει· „ἀπελεύθερον κα„λεῖν εἰώθαμεν, τὸν ἐκ δούλων γεγεννημένον“.

διά τι όταν τινάς είναι ελεύθερος από τα πάθη, και έχη ευγενικήν ψυχήν, αυτός δεν είναι τη αληθεία δούλος, καν και φαίνεται δούλος· πάλιν άλλος, ελεύθερος ώντας, επίστευσε, και αυτός δούλος είναι Χριστού· ώστε, αν το όνομα της δουλείας ταράττη, και λυπή τον δούλον, ας συλλογίζεται πως από τον Χριστόν ελευθερώθη· το οποίον είναι πολλά μεγαλίτερον από την ελευθερίαν οπού δώσουν οι άνθρωποι. Πάλιν αν το όνομα της ελευθερίας κάμνη τον ελεύθερον να υπερηφανεύεται, ας συλλογίζεται και αυτός, ότι είναι δούλος Χριστού, και ας ταπεινόνεται, στοχαζόμενος, πως ευρίσκεται υποκάτω εις τοιούτον μέγαν Αυθέντην τον Χριστόν, και πως χρεωστεί να αρέση εις αυτόν. Βλέπεις αδελφέ σοφίαν του μεγάλου Παύλου; πως και τα δύω μέρη, και δούλους δηλαδή, και ελευθέρους, διδάσκει τα πρέποντα, και ωφέλιμα;

23. „Τιμής ηγοράσθητε· μη γίνεσθε δούλοι ανθρώπων“.

24. „Έκαστος εν ω εκλήθη, αδελφοί, εν τούτω μενέτω παρά „τω Θεώ“.

Τούτον τον λόγον δεν τον λέγει ο Απόστολος μόνον εις τους δούλους, η προς τους ελευθέρους· αλλά εις όλους τους Χριστιανούς, οποίας τάξεως και βαθμού είναι· δηλαδή, ότι να μη κάμνουν όλοι οι Χριστιανοί κανένα πράγμα προς αρέσκειαν των ανθρώπων, μηδέ να υποτάσσωνται εις ανθρώπους, όταν αυτοί προστάζουν παράνομα, και έξω από την Εντολήν του Χριστού· τούτο γαρ είναι το να δουλεύη τινάς τους ανθρώπους· και μάλιστα διά τι οι Χριστιανοί αγοράσθησαν με την τιμήν και το αίμα του Υιού του Θεού· όθεν και είναι δούλοι του Χριστού, και εκείνου πρέπει να κάμνουν τας Εντολάς, και όχι των ανθρώπων (1). Με ταύτα δε τα λόγια, δεν διδάσκει ο Απόστολος να χωρίζωνται οι δούλοι από τους αυθέντας των· άπαγε! αλλά διδάσκει τους δούλους να προτιμούν κάλλιον να φυλάττουν τας σωτηριώδεις εντολάς του Χριστού, του αληθινού Αυθέντου των, παρά τας ψυχοβλαβείς εντολάς των θνητών αυθεντών τους· ότι γαρ ο Παύλος δεν λέγει να χωρίζωνται οι δούλοι από τους αυθέντας των, φανερόν είναι από εκείνο οπού λέγει ακολούθως, ήγουν, ότι κάθε ένας εις την τάξιν, εις την οποίαν ευρίσκετο, όταν εκαλέσθη από τον Θεόν και επίστευσεν, εις αυτήν ας μένη· επρόσθεσε δε „παρά τω Θεώ“ διά να δείξη, ότι πάλιν δεν πρέπει να χωρίζωνται οι δούλοι από τον Θεόν, διά να κάμνουν υποταγήν εις τους παρανόμους αυθέντας των· δι' ότι και διά τα δύω μέρη φροντίζει ο Παύλος· ώστε οπού οι δούλοι, δεν πρέπει μήτε να χωρίζωνται από τους σωματικούς των αυθέντας, διά πρόφασιν και αιτίαν Θεού, μήτε πάλιν να χωρίζωνται από τον Θεόν, διά την υπέρ το πρέπον υποταγήν των αυθεντών τους (2).

25. „Περί δε των παρθένων επιταγήν Κυρίου ουκ έχω, γνώμην „δε δίδωμι ως ηλεημένος υπό Κυρίου πιστός είναι“.

Αφ' ού ο Απόστολος εγύμνασεν ημάς τους Χριστιανούς με τας περί σωφροσύνης διδασκαλίας του, τώρα αναβαίνει εις το μεγαλίτερον κατόρθωμα της παρθενίας, και λέγει· ότι ο Κύριος μεν, δεν ενομοθέτησεν, ουδέ εντολήν έδωκε διά την παρθενίαν, αλλ' είπε μόνον, όποιος δύναται, (ήτοι όποιος θέλει), ας χωρέση εις αυτήν· „ο δυνάμενος χωρείν, χωρεί- „τω“. (Ματθ. ιθ'. 13.) Λοιπόν ουδέ εγώ αποτολμώ να προστάξω τινά διά να παρθενεύη, δι' ότι είναι μεγάλον και επικίνδυνον πράγμα η παρθενία· όμως δίδω γνώμην, ήγουν συμβουλήν, καθ' ό και εγώ αξιώθηκα διά το έλεος του Θεού να είμαι πιστός, ήγουν να είμαι οικείος του Θεού, και άξιος να εμπιστεύωμαι τα μυστήρια αυτού.

26. „Νο-

(1) Διά τούτο δίκαιον είχε να γράφη και ο μέγας Βασίλειος ταύτα· „ει μη της πρώτης σεαυτού γενέσεως „μέμνησαι άνθρωπε, (καθ' ην δηλ. εκτίσθης κατ' ει- „κόνα Θεού και ομοίωσιν) εκ της καταβληθείσης υπέρ „σου τιμής, λάβε τινα του αξιώματος έννοιαν· απο- „βλέψόν σου προς το αντάλλαγμα, και γνώθι σεαυτού „την αξίαν· τω πολυτιμήτω αίματι του Χριστού η- „γοράσθης, μη γίνη δούλος της αμαρτίας· σωίες σεαυ- „τού της τιμής, ίνα μη παρεικασθής τοις ανοήτοις κτή- „νεσιν“. (ερμηνεία εις τον μη. Ψαλμόν, προκειμέ- νου ρητού· „Και άνθρωπος εν τιμή ων, ου συνήκε“.)

(2) Όρα και την ερμηνείαν και υποσημείωσιν του „ποιούντες το θέλημα του Θεού εκ ψυχής μετ' ευνοίας“. (Εφ. ς'. 6.)

26. „Νομίζω οὖν τοῦτο καλὸν ὑπάρχειν, διὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγ-
„κην, ὅτι καλὸν ἀνθρώπῳ τὸ οὕτως εἶναι“.

Ὅσον, λέγει, κατὰ τὴν ἐδικήν μου γνώμην, πολλὰ καλὸν πρᾶγμα εἶναι, τὸ νὰ ἀπέχῃ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν γάμον, καὶ νὰ μὴ ὑπανδρεύεται διὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην, ἤτοι διὰ τὰς δυσκολίας, καὶ τὰς ἀναγκαίας περιστάσεις, ὁποῦ ἀκολουθοῦν εἰς τὸν γάμον (1), καὶ διὰ τὰς θλίψεις, καὶ φροντίδας ὁποῦ ἔχει ἡ ὑπανδρεία, καὶ ὄχι διὰ τὴν ἀκαθαρσίαν (2).

27. „Δέδεσαι γυναικί; μὴ ζήτει λύσιν· λέλυσαι ἀπὸ γυναικός;
„μὴ ζήτει γυναῖκα· ἐὰν δὲ καὶ γήμῃς, οὐχ ἥμαρτες“ (3).

Λέγοντας ἐδῶ ὁ Παῦλος, ὅτι ἂν ἦσαι δεμένος μὲ γυναῖκα, μὴ ζητῇς νὰ λυθῇς, φανερόνει, ὅτι ὁ γάμος προξενεῖ κακοπαθείας, καὶ θλίψεις, ὡσὰν ὁποῦ εἶναι δεσμὸς, καὶ ἅλυσίδα, καὶ σφίγγει τοὺς ὑπανδρευμένους· λύσιν δὲ τοῦ γάμου ἐννοεῖ ὁ Παῦλος ἐδῶ, ὄχι τὸν γινόμενον χωρισμὸν μὲ κοινὴν συμφωνίαν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός· οὗτος γὰρ ὁ χωρισμὸς, λύσις τοῦ γάμου δὲν ὀνομάζεται, ἐπειδὴ γίνεται διὰ μεγαλίτερον καλὸν, ἤγουν διὰ νὰ παρθενεύουν οἱ τοιουτοτρόπως χωρισθέντες· ἀλλὰ ὀνομάζει λύσιν, τὴν παράνομον, καὶ τὸν χωρὶς εὐλόγου αἰτίας (ἤτοι μοιχείας) γενόμενον χωρισμόν· (ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, λύσιν ἐδῶ ὀνομάζει ὁ Παῦλος τὴν ἁπλῶς ἐλευθερίαν ἀπὸ γυναικὸς, καὶ αὐτοῦ τοῦ μηδέποτε ὑπανδρευθέντος) ἐπειδὴ δὲ εἶπεν, ὅτι ἂν δὲν ἔχῃς γυναῖκα, μὴ ζητῇς γυναῖκα, μηδὲ ὑπανδρευθῇς· ἐπειδὴ, λέγω, τοῦτο εἶπε, διὰ μὴ φανῇ, ὅτι δίδει τοῦτο ὡς ἐντολὴν, καὶ προστάζει ἀναγκαίως νὰ παρθενεύουν οἱ ἄνθρωποι, διὰ τοῦτο ἀκολούθως λέγει, ὅτι, ἐὰν καὶ ἐσὺ Χριστιανὲ ὑπανδρευθῇς, δὲν ἁμαρτάνεις. Βλέπε δὲ πῶς πλαγίως, καὶ μὲ κρυφὸν τρόπον πα-
ρα-

---

(1) Ὁ δὲ Φώτιος ἐνεστῶσαν ἀνάγκην ἐννοεῖ πρὸς τούτοις καὶ τοὺς ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ γινομένους διωγμοὺς εἰς τοὺς πιστοὺς ἀπὸ τοὺς ἀπίστους, καὶ τὰς ἄλλας κακώσεις, καθ᾽ ὅτι εὐκολώτερα τότε ὑπέφεραν οἱ Χριστιανοὶ τοὺς διωγμοὺς, ἐὰν δὲν εἶχον γυναῖκας, καὶ τέκνα, παρὰ ἐὰν εἶχον αὐτά.

(2) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει· „τὸ νομίζω προσέ„θηκεν, οὐκ ἀμφιβάλλων, ὡς ἡ παρθενία καλὸν, καὶ „τῶν καλῶν κάλλιστον· ἀλλ᾽ ἵνα μὴ Νόμος ἡ παραίνε„σις γένηται, τὴν ἀμφιβολίαν προσέθηκεν· ἕπεται „γὰρ τῷ Νόμῳ καὶ φυλακὴ, καὶ παράβασις, καὶ τῶν „παραβαινόντων ἡ κόλασις· διὰ τοῦτο οὐ νομοθετεῖ τὰ „μεγάλα, ἀλλ᾽ ἐπὶ τοῦτα προτρέπει“.

(3) Τὸ „ἐὰν δὲ καὶ γήμῃς οὐχ ἥμαρτες“ ὑπερβατὸν σχῆμα θέλει νὰ ἦναι ὁ Φώτιος, ὅτι συνάπτεται μὲ τὸ ἀνωτέρω, δηλαδὴ μὲ τὸ „καλὸν ἀνθρώπῳ τὸ „οὕτως εἶναι· ἐὰν δὲ καὶ γήμῃς οὐχ ἥμαρτες“· δι᾽ ὅ, τι ἐὰν συναφθῇ, λέγει, τοῦτο καθὼς εἶναι, μὲ τὸ „λέ„λυσαι ἀπὸ γυναικός; μὴ ζήτει γυναῖκα“ ἀνακόλουθον εὐγαίνει νόημα. τί γὰρ ἁρμόζει νὰ λέγῃ εἰς ἕνα ὁποῦ ἦτον δεδεμένος γυναικὶ, καὶ ἔπειτα ἐλύθη „ἐὰν „δὲ γήμῃς, οὐχ ἥμαρτες“; τοῦτο γὰρ ἁρμόζει νὰ λέγεται εἰς τοὺς μήπω γεγαμηκότας· καὶ ἄλλως δὲ, λέγει, ἐφάμαρτον εἶναι, τὸ νὰ συγχωρῇ ὁ Παῦλος νὰ λύωνται οἱ ἄνδρες ἀπὸ τὰς γυναῖκάς των, καὶ νὰ λαμβάνουν ἄλλας. Διὰ τοῦτο οὖν θέλει, ὅτι νὰ ἦναι, ὡς εἶπον, τὸ σχῆμα ὑπερβατόν· πλὴν ἐὰν ἦναι συγκεχωρημένον νὰ εἰπῶ καὶ ἐγὼ τὸ ἔκτρωμα τῆς γνώμης μου, λέγω, ὅτι ἐὰν ἔτζι μείνῃ τὸ ῥητὸν, καθὼς εἶναι, κανένα νόημα δὲν εὐγαίνει οὔτε ἀνακόλουθον καὶ ἀνάρμοστον, οὔτε ἁμαρτῶδες καὶ ἐσφαλμένον· ἡ λύσις γὰρ ὁποῦ λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος ἀπὸ γυναικὸς, δὲν ἐννοεῖται πῶς εἶναι τοῦ δεθέντος πρῶτον μὲ γυναῖκα, καὶ ἔπειτα λυθέντος ἀπὸ αὐτήν· ἀλλὰ ἐννοεῖται ἡ ἁπλῶς λύσις καὶ ἐλευθερία ἀπὸ γυναικὸς, καὶ αὐτοῦ τοῦ μήπω δεθέντος γυναικί· εἴ γε δεσμὸν καλεῖ ὁ Παῦλος τὸν γάμον ἁπλῶς, λύσιν δὲ γάμου, τὴν ἀγαμίαν καὶ παρθενίαν, ὡς καὶ ὁ Θεοφύλακτος τοῦτο ἐν τῷ τέλει τῆς ἑρμηνείας τοῦ ῥητοῦ λέγει· καὶ ἀφίνω νὰ λέγω, ὅτι ἁρμοδιώτερον εἶναι νὰ συνάπτεται τὸ „ἐὰν γήμῃς, οὐχ ἥμαρτες“ δευτεροπρόσωπον, τῷ „λέλυσαι ἀπὸ γυναικός; μὴ ζήτει „γυναῖκα“ δευτεροπροσώπῳ, παρὰ νὰ συνάπτεται τὸ δευτεροπρόσωπον αὐτὸ, μὲ τὸ τριτοπρόσωπον· „καλὸν „ἀνθρώπῳ τὸ οὕτως εἶναι“. Ἐὰν δέ τις εἴπῃ ὅτι τὸ, „λέλυσαι ἀπὸ γυναικός“; πρὸς τὸ ἀντιθετικὸν αὐτοῦ φέρεται, τὸ „δέδεσαι γυναικί“· ὥστε ὁ λελυμένος, δεδεμένος ὢν πρότερον, ἐλύθη· ἀποκρινόμεθα, ὅτι καὶ τὸ „δέδεσαι γυναικί“ (ὅπερ ἐπὶ τοῦ πρωτογαμήσαντος λέγει) πρὸς ἀντιθετικὸν καὶ αὐτὸ οὐδὲν ἧττον φέρεται τὸ, „λέλυσαι ἀπὸ γυναικός“· ὁ γὰρ δεθεὶς, λυτὸς ὢν πρότερον ἐδέθη· ὥστε καὶ ὁ πρῶτον δεθεὶς γυναικὶ, ἐκ τοῦ λυτὸς εἶναι ἀπὸ γυναικὸς, ἐδέθη. Ἡ λύσις λοιπὸν καὶ ἐπὶ τοῦ μηδέποτε γαμήσαντος λέγεται, καὶ οὐχὶ ἐπὶ μόνου τοῦ γαμήσαντος μὲν, λυθέντος δὲ ἀπὸ τοῦ γάμου ὕστερον· ὅθεν καὶ αὐτὸς ὁ Φώτιος ὁ τὰ πρότερα ἐκεῖνα εἰπὼν, ὥσπερ ἐπιδιορθούμενος ἑαυτὸν λέγει, ὅτι καὶ οὕτω τὸ ῥητὸν κείμενον εὐοδοῦται· „ἐὰν τὸ λέλυσαι ἀ„πὸ γυναικὸς, οὐχὶ πρὸς τοὺς συναφθέντας, εἶτα δια„λυθέντας ἀκούσῃς, ἀλλ᾽ ἁπλῶς πρὸς τοὺς μὴ συνελ„θόντας ὅλως εἰς γάμου κοινωνίαν, ἀλλὰ λελυμένους „ὄντας τοῦ τοιούτου δεσμοῦ“.

ρακινεῖ, καὶ σπρώχνει τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν παρθενίαν ὁ Θεῖος Ἀπόστολος, μὲ τὸ νὰ ὀνομάζῃ, τὸν μὲν γάμον, δεσμὸν, καὶ ἄλυσίδα, τὴν δὲ παρθενίαν, λύσιν, καὶ ἐλευθερίαν (1).

28. „Καὶ ἐὰν γήμῃ ἡ παρθένος, οὐχ ἥμαρτε“.

Παρθένον ἐδῶ ὀνομάζει ὁ Παῦλος, ὄχι ἐκείνην ὁποῦ ἀφιερωθῇ εἰς τὸν Θεὸν, ἤγουν τὴν Μοναχὴν, καὶ Καλογραίαν· διὰ τὶ αὐτὴ ἐὰν ὑπανδρευθῇ, ἁμαρτάνει βέβαια, καὶ ὡς μοιχαλὶς κανονίζεται· διὰ τὶ φέρει ἔξωθεν ἄνδρα μοιχὸν, ἐναντίον εἰς τὸν νυμφίον της Χριστόν· ἀλλὰ ὀνομάζει παρθένον τὴν ἁπλῶς κόρην, ὁποῦ εἶναι ἀκόμη ἀνύπανδρος. Αὐτὴ λοιπὸν ἐὰν ὑπανδρευθῇ, δὲν ἁμαρτάνει, διὰ τὶ ὁ γάμος δὲν εἶναι ἀκάθαρτος.

„Θλίψιν δὲ τῇ σαρκὶ ἕξουσιν οἱ τοιοῦτοι· ἐγὼ δὲ ὑμῶν φείδομαι“.

Θλίψιν ὀνομάζει ὁ Ἀπόστολος τὰς φροντίδας, καὶ λύπας, ὁποῦ ἀπαραιτήτως ἀκολουθοῦν εἰς τὸν γάμον· ἐγὼ δὲ, λέγει, σᾶς πονῶ, καὶ σᾶς λυποῦμαι ὡς τέκνα μου, καὶ θέλω νὰ εἶσθε ἐλεύθεροι, καὶ ἄλυποι· διὰ τὶ ὁ γάμος, ὡς προείπομεν, εἶναι δεσμὸς, καὶ ἄλυσίδα, καὶ σφίγξιμον· καὶ ὅποιοι εὑρίσκονται δεμένοι μὲ τὴν ἄλυσίδα αὐτὴν τοῦ γάμου, αὐτοὶ δὲν ἐξουσιάζουσι πλέον τὸν ἑαυτόν τους· ἀλλ᾽ εἶναι δοῦλοι, καὶ σκλάβοι ἀλλεπάλληλοι, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω (2).

29. „Τοῦτο δέ φημι, ἀδελφοὶ, ὅτι ὁ καιρὸς συνεσταλμένος τὸ λοιπόν ἐστιν“.

Ἐπειδὴ ἀνωτέρω εἶπεν, ὅτι ἔχουν θλίψεις εἰς τὸ σῶμά τους ἐκεῖνοι ὁποῦ ὑπανδρεύθουν, διὰ νὰ μὴν εἰπῇ τινας, ὅτι αὐτοὶ ἔχουν καὶ ἡδονὴν, διὰ τοῦτο μὲ τὰ λόγια ταῦτα ὁ Παῦλος, κόπτει, καὶ ὀλιγοστεύει τὴν τοιαύτην τοῦ γάμου ἡδονὴν, λέγοντας, πῶς ὁ καιρὸς τῆς παρούσης ζωῆς, εἶναι ὀλίγος, καὶ σύντομος, καὶ πῶς ὁ θάνατος εἶναι κοντὰ, καὶ ὅλα τὰ πάντα τρέχουν εἰς τὴν λύσιν καὶ τὴν φθορὰν, καὶ ἡ Βασιλεία τοῦ Χριστοῦ ἐγγίζει νὰ ἔλθῃ· καὶ λοιπὸν

---

(1) Καὶ ἕως τώρα δὲ ἡ κοινὴ ὁμιλία τῶν ἀνθρώπων ἔτζι συνηθίζει νὰ λέγῃ τοὺς ἀνυπάνδρους, ἐλευθέρους· πολλοὶ γὰρ ἐρωτῶντες τινὰ ξένον, λέγουσι· παλικάρι, ὑπανδρευμένος εἶσαι, ἢ ἐλεύθερος;

(2) Ὅθεν λέγει καὶ Μελέτιος ὁ Πηγᾶς, ὅτι δὲν ἁμαρτάνουν ἐκεῖνοι ὁποῦ ὑπανδρεύονται· „πλὴν φροντίσι τισὶ σαρκικωτέραις περιπίπτουσιν, ὑφ᾽ ὧν εἰσὶν, „οἳ καὶ ἔσθ᾽ ὅτε ἡττῶνται τοῦ δέοντος, καὶ πίπτουσιν, ἀνάξια τῆς τοῦ Θεοῦ κλήσεως καὶ φρονεῖν, καὶ πράττειν. „τοιοῦτον γὰρ τὸ ἀνθρώπινον, μικρᾶς τινος προφάσεως „εἰλημμένον, καὶ ταύτης ἢ οὐ ψεκτῆς, ἢ οὐ πάντη ψεκτῆς, ξένας Θεοῦ ἐποικοδομεῖ ἀφορμὰς, ἑλκούσας εἰς „ἀπώλειαν“. (Βιβλ. γ΄. περὶ Χριστιανισμοῦ.) Λέγει δὲ καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος· „ἓν δὲ τῶν σπουδαζομένων „ὁ γάμος ἐστὶ, μᾶλλον δὲ ἀρχὴ, καὶ ῥίζα τῆς τῶν ματαίων σπουδῆς“. (Κεφ. ζ΄. τοῦ περὶ Παρθενίας Λόγου.) Ἀποδεικνύει δὲ ὁ αὐτὸς ἐν τῷ δ΄. Κεφαλαίῳ τοῦ περὶ Παρθενίας Λόγου, ὅτι ἅπαντα τὰ κατὰ τὸν βίον ἄτοπα, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ γάμου ἔχει. Ὅποιος δὲ θέλει νὰ μάθῃ κατὰ πλάτος τὰς θλίψεις, καὶ συμφορὰς, καὶ δυστυχίας, ὁποῦ δοκιμάζουν ἐκεῖνοι ὁποῦ ὑπανδρεύονται, ἂς ἀναγνώσῃ τὸ γ΄. κεφάλαιον τοῦ περὶ Παρθενίας Λόγου, καὶ ὅλον ὁμοῦ τὸν Λόγον τοῦ αὐτοῦ Νύσσης, κείμενον ἐν τῷ γ΄. Τόμῳ αὐτοῦ· ὁμοίως ἂς ἀναγνώσῃ καὶ τὸν περὶ Παρθενίας Λόγον τοῦ θείου Χρυσοστόμου, καὶ τὰ περὶ Παρθενίας ἔπη Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου· καὶ ἔχει νὰ ἰδῇ ἐκεῖ τὰς λυπηρὰς τραγῳδίας, ὁποῦ προξενεῖ ὁ γάμος εἰς ἐκείνους, ὁποῦ πλέκονται εἰς τὰ δίκτυά του· καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, τὴν μακαριότητα, ὁποῦ ἀπολαμβάνουν οἱ ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τὰ δίκτυα τοῦ γάμου, καὶ τὴν παρθενικὴν ζωὴν διαλέξαντες. Ἀλλὰ γὰρ καὶ τὰ τοῦ μεγάλου Πατρὸς Βασιλείου λόγια, ἀρκετὰ εἶναι δι᾽ ὀλίγων νὰ φανερώσουν τὰς θλίψεις τῶν ὑπανδρευμένων· λέγει γὰρ αὐτός· „τὸν δὲ ἤδη κατειλημμένον ὁμοζύγῳ, ἕτερος θόρυβος „φροντίδων ἐκδέχεται· ἐν ἀπαιδίᾳ, παίδων ἐπιθυμία· ἐν παίδων κτήσει, περὶ τροφῆς φροντίς· γυναικὸς φυλακή· οἴκου ἐπιμέλεια· οἰκετῶν προστασίαι· „αἱ κατὰ τὰ συμβόλαια βλάβαι· οἱ πρὸς τοὺς γείτονας διαπληκτισμοί· αἱ ἐν τοῖς δικαστηρίοις συμπλοκαί· τῆς ἐμπορίας οἱ κίνδυνοι· αἱ τῆς γεωργίας „διαπονήσεις· πᾶσα ἡμέρα ἰδίαν ἥκει φέρουσα τῆς ψυχῆς ἐπισκότησιν· καὶ αἱ νύκτες τὰς μεθημερινὰς „φροντίδας παραλαβοῦσαι, ἐν ταῖς αὐταῖς φαντασίαις „ἐξαπατῶσι τὸν νοῦν· τούτων δὲ φυγὴ μία, ὁ χωρισμὸς ἀπὸ τοῦ Κόσμου παντός· Κόσμου δὲ ἀναχώρησις „οὐ τὸ ἔξω αὐτοῦ γενέσθαι σωματικῶς, ἀλλὰ τῆς πρὸς „τὸ σῶμα συμπαθείας τὴν ψυχὴν ἀπορρῆξαι“. (Ἐπιστολὴ α΄.) Διὰ ταῦτα λοιπὸν πάντα ἀποφασίζει ὁ Θεσσαλονίκης Γρηγόριος, ὅτι εἶναι πολλὰ δυσκολωτέρα ἡ ἐν παρθενίᾳ ζωὴ, ἀπὸ τὴν ἐν γάμῳ· „εἴ τινι „μέλει τῆς οἰκείας σωτηρίας, οὗτος ἴστω τὸν ἐν παρθενίᾳ βίον, πολλῷ τοῦ μιγάδος ἀνυσιμώτερον ὄντα, „καὶ ἀπονώτερον“. (Λόγ. εἰς τὴν Ξενίην.)

τὸν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ, χρεωστοῦμεν νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸν Χριστόν· ὥστε καὶ ἂν ὁ γάμος ἔχῃ τινὰ ἡδονὴν, ἀλλ' ἡ ἡδονὴ αὐτὴ εἶναι σύντομος, καὶ ὀλιγοχρόνιος, καὶ αὐτὴ δὲ ἀκόμη ἡ τοῦ γάμου ἡδονὴ, εἶναι περισσότερον θλίψις, καὶ κόπος, καὶ ὀδύνη, παρὰ ὁποῦ εἶναι ἡδονή.

„Ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας, ὡς μὴ ἔχοντες ὦσι".

30. „Καὶ οἱ κλαίοντες, ὡς μὴ κλαίοντες· καὶ οἱ χαίροντες, ὡς μὴ
„χαίροντες· καὶ οἱ ἀγοράζοντες ὡς μὴ κατέχοντες".

31. „Καὶ οἱ χρώμενοι τῷ Κόσμῳ τούτῳ ὡς μὴ καταχρώμε-
„νοι" (1).

Ἐπειδὴ, λέγει, καὶ ἐκεῖνοι, ὁποῦ ἔχουν γυναῖκας, χρεωστοῦσι νὰ εἶναι ὡσὰν νὰ μὴ τὰς ἔχουν, τί χρειάζεται καὶ ὁλότελα λοιπὸν νὰ ὑπανδρευθῇ τινας, καὶ νὰ πάρῃ γυναῖκα, καὶ νὰ βάλλῃ εἰς τὸν ἑαυτόν του τοιοῦτον φορτίον; Τί δὲ θέλει νὰ εἴπῃ τὸ „ὡς μὴ ἔχοντες" ἤγουν οἱ ὑπανδρευμένοι Χριστιανοὶ, χρεωστοῦν νὰ μὴν εἶναι προσηλωμένοι, οὐδὲ νὰ ἐξοδεύουν ὅλην τους τὴν σπουδὴν εἰς τὸν γάμον, καὶ εἰς τὰς γυναῖκάς των· ἀλλὰ νὰ τὰς ἔχουν μὲ τόσην ἀπροσπάθειαν, ὥστε ὁποῦ νὰ φαίνωνται πῶς δὲν τὰς ἔχουν ὁλότελα· ὁμοίως δὲ καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ κλαίουν, ἤγουν ἐκεῖνοι ὁποῦ λυποῦνται, διὰ τί, θετέον, ἐστερήθησαν κανένα σωματικὸν ἀγαθὸν, καὶ αὐτοὶ δὲν πρέπει διὰ τοῦτο νὰ λυποῦνται· ὡσαύτως καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ χαίρουν, πῶς ἀπολαμβάνουν τὰ τερπνὰ τοῦ Κόσμου τούτου, καὶ αὐτοὶ δὲν πρέπει διὰ ταῦτα νὰ χαίρουν. Καὶ ἐκεῖνοι δὲ ὁποῦ καταγίνονται εἰς τὰ συναλλάγματα, καὶ πραγματείας, καὶ δίδουσι καὶ πέρνουσι, καὶ αὐτοὶ δὲν πρέπει μὲ τόσην σπουδὴν νὰ ζητοῦσι τὰ τοιαῦτα, διὰ τί τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔχουν νὰ κρατήσουν, ἀλλ' ὅλα ἔχουν νὰ τὰ ἀφήσουν ἐδῶ. Καὶ διὰ νὰ μὴν ἀπαριθμῶ, λέγει, ἕνα πρὸς ἕνα ὅλα τοῦ Κόσμου τὰ πράγματα, λέγω καθολικῶς, ὅτι ὅσοι Χριστιανοὶ μεταχειρίζονται τὸν Κόσμον τοῦτον, αὐτοὶ ὅλοι χρεωστοῦν νὰ μὴ τὸν κακομεταχειρίζωνται, ἤγουν νὰ μὴ προσέχουν εἰς αὐτὸν μὲ κάθε σπουδὴν, καὶ προσπάθειαν· κατάχρησις γὰρ ὀνομάζεται ἡ περιττὴ μεταχείρησις, ἡ ἔξω τοῦ πρέποντος γινομένη.

„Παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ Κόσμου τούτου".

Ἤτοι περνᾷ, λέγει, καὶ διαλύεται ὅλος οὗτος ὁ Κόσμος· ὅθεν διὰ τί ἐσεῖς, Χριστιανοὶ ἀδελφοί μου, νὰ ἐναγκαλίζεσθε τόσον, τὸν ἔτζι διαλυόμενον Κόσμον; σχῆμα δὲ τοῦ Κόσμου εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, καὶ ὄχι Κόσμον, διὰ νὰ φανερώσῃ, ὅτι τὰ πράγματα τοῦ παρόντος Κόσμου, εἶναι

(1) Ὁ δὲ Θεοδώριτος „ὡς μὴ παραχρώμενοι" ἔχει· ἑρμηνεύων δὲ τοῦτο λέγει· „οἱ πλεῖστα κεκτημένοι, „εἰς τρυφὴν ταῦτα καὶ ἀσωτίαν μὴ ἀναλισκέτωσαν, „ἀλλὰ μόνην ἐξ αὐτῶν τὴν χρείαν καρπούσθωσαν· τοῦ„το γὰρ λέγει „καὶ οἱ χρώμενοι τῷ Κόσμῳ τούτῳ ὡς „μὴ παραχρώμενοι". τοῦτο καὶ διὰ τοῦ Ἰεζεκιὴλ τῶν „κριῶν καὶ τράγων κατηγόρησεν ὁ Θεὸς λέγων· „καὶ „οὐχ ἱκανὸν ὑμῖν, ὅτι τὴν καλὴν νομὴν ἐνέμεσθε; „καὶ τὰ κατάλοιπα τῆς νομῆς ὑμῶν κατεπατεῖτε τοῖς „ποσὶν ὑμῶν; καὶ τὸ καθεστηκὸς ὕδωρ ἐπίνετε; καὶ τὸ „λοιπὸν τοῖς ποσὶν ὑμῶν ἐταράσσετε"; (Ἰεζ. λδ'. 18.) τούτοις γὰρ συμφωνεῖ τὸ „οἱ χρώμενοι τῷ Κόσ„μῳ, ὡς μὴ παραχρώμενοι". Ὁ δὲ Θεσσαλονίκης θεῖος Γρηγόριος λέγει, ὅτι ἀνίσως ὁ Παῦλος παραγγέλλῃ εἰς τοὺς ὑπανδρευμένους νὰ μὴν ἔχουν τόσην φροντίδα καὶ προσπάθειαν εἰς τὰ τοῦ Κόσμου πράγματα, πόσῳ μᾶλλον οἱ παρθένοι Μοναχοὶ, καὶ Μοναχαὶ χρεωστοῦν νὰ μὴν ἔχουν καμμίαν φροντίδα τῶν γηίνων πραγμάτων; εἰς ἐκείνους γὰρ δὲν εἶναι κατηγορία τὸ νὰ μεριμνοῦν τὰ τοῦ Κόσμου, εἰς τούτους δὲ, ἤτοι εἰς τοὺς παρθένους, εἶναι κατηγορία τὸ νὰ μεριμνοῦν περὶ τῶν κοσμικῶν πραγμάτων· τί λέγω; εἰς τοὺς παρθένους Μοναχοὺς καὶ Μοναχὰς κίνδυνος ἀκολουθεῖ, ὄχι μόνον νὰ χωρισθοῦν ἀπὸ τὸν οὐράνιον Νυμφίον τους Χριστὸν, μὲ τὰς μερίμνας τοῦ Κόσμου, ἀλλὰ καὶ νὰ γένουν ἐχθροὶ μὲ αὐτόν· „ἡ φιλία τοῦ Κόσμου ἔχθρα εἰς Θεόν, φη„σι Παῦλος ὁ νυμφοστόλος τοῦ πνευματικοῦ Νυμφῶνος· „οὐκοῦν ἡ παρθένος οὐ διαζυγῆναι κινδυνεύσει μόνον, „ἀλλὰ καὶ εἰς ἔχθραν τοῦ ὑπερκοσμίου Νυμφίου καταστῆ„ναι· καὶ μὴ θαυμάσῃς, μηδ' ἀνιαθῇς, εἰ ταῖς μὲν ἐν „συζυγίᾳ παρὰ τῆς Γραφῆς μέμψις οὐ προσγίνεται „τὰ τοῦ Κόσμου, ἀλλ' οὐ τὰ τοῦ Κυρίου· ταῖς δὲ τὴν „παρθενίαν ἐπαγγειλαμέναις τῷ Θεῷ, καὶ ψαύειν ὅ„λως τῶν ἐν Κόσμῳ ἀπηγόρευται, καὶ ζῆν ὅλως ἐν „ἀνέσει οὐκ ἐφεῖται· καίτοι καὶ τοῖς ἐν συζυγίᾳ προσ„φωνεῖ ὁ Παῦλος· „ὁ καιρὸς συνεσταλμένος τὸ λοι„πόν ἐστιν, ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας, ὡς μὴ ἔχον„τες ὦσι, καὶ οἱ χρώμενοι τῷ Κόσμῳ τούτῳ, ὡς μὴ „καταχρώμενοι". (Λόγ. πρὸς τὴν Ξένην.)

ται ἕως ὁποῦ φαίνονται μόνον εἰς τὰ ὀμμάτια, καὶ σχῆμα μόνον ἔξωθεν καὶ ἐπιφάνειαν ἔχουσιν, ἔσωθεν δὲ, δὲν ἔχουν κανένα στερεὸν, καὶ οὐσιῶδες, καὶ ἐνυπόστατον (1).

32. „Θέλω δὲ ὑμᾶς ἀμερίμνους εἶναι“.

Θέλω, λέγει, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ νὰ εἶναι ἀμέριμνοι· πῶς δὲ θέλουν εἶναι ἀμέριμνοι; ἐὰν μένουν ἄγαμοι καὶ δὲν ὑπανδρεύωνται (2)· διὰ τοῦτο λέγει ἀκολούθως.

„Ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ“.
33. „Ὁ δὲ γαμήσας, μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κόσμου, πῶς ἀρέσει τῇ „γυναικί“.

Καὶ πῶς τοῦτο λέγεις, ὦ μακάριε Παῦλε; ἐσὺ θέλωντας νὰ μᾶς κάμῃς ἀμερίμνους, μᾶς παρακινεῖς νὰ μὴν ὑπανδρευώμεθα· καὶ πῶς πάλιν τώρα μᾶς λέγεις ὅτι „ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου“; ἰδοὺ γὰρ καὶ εἰς τὴν παρθενίαν εὑρίσκονται μέριμναι; Ναὶ μᾶς ἀποκρίνεται ὁ Ἀπόστολος, ἔχει μερίμνας καὶ ἡ παρθενία, μὰ ὄχι τοιαύτας, καθὼς τὰς ἔχει ὁ γάμος· ἡ μὲν γὰρ μέριμναις τῆς παρθενίας, εἶναι μέριμναις τοῦ Κυρίου· ἡ δὲ μέριμναις τοῦ γάμου, εἶναι μέριμναις τῆς γυναικός· ἡ μέριμναις τῆς παρθενίας, εἶναι μέριμναις ψυχωφελεῖς, καὶ χαροποιαῖς· ἡ μέριμναις τοῦ γάμου, εἶναι μέριμναις ψυχοβλαβεῖς, καὶ θλιβεραῖς. Δι' ὅ,τι, πῶς δὲν εἶναι θλῖψις, καὶ ἐνόχλησις, τὸ νὰ σπουδάζῃς ἐσὺ ὁ ἄνδρας νὰ ἀρέσῃς εἰς μίαν φιλόκοσμον, καὶ θνητὴν γυναῖκα; εἰς μίαν γυναῖκα ὁποῦ ζητεῖ ἀπὸ

(1) Ὁ δὲ Θεοδώρητος οὕτως ἑρμηνεύει τὸ ῥητὸν τοῦτο· „οὐκέτι φησὶ γεωργία καὶ ναυτιλία· οὐκέτι βα„σιλεῖαι, καὶ στρατηγίαι· οὐκέτι δουλεία καὶ δεσποτεία· „οὐκέτι τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι· οὐκέτι πενία καὶ πλοῦτος· „ἐκ γὰρ τούτων καὶ τῶν τοιούτων ὁ παρὼν βίος συνέστη„κε“. Τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Ἡσαΐας φησὶ, προθεσπίζων τὰ μέλλοντα. „ἰδοὺ Κύριος καταφθείρει τὴν οἰ„κουμένην, καὶ ἐρημώσει αὐτὴν, καὶ ἀνακαλύψει τὸ „πρόσωπον αὐτῆς, καὶ ἔσται ὁ λαὸς, ὡς Ἱερεύς· καὶ ὁ „παῖς, ὡς ὁ Κύριος αὐτοῦ· καὶ ἡ θεράπαινα, ὡς ἡ „κυρία· ἔσται ὁ ἀγοράζων, ὡς ὁ πωλῶν· ὁ δανείζων, „ὡς ὁ δανειζόμενος· καὶ ὁ ὀφείλων, ὡς ᾧ ὀφείλει· „(Ἡσ. κδ'. 1.) ἄλλην γὰρ ὁ μέλλων βίος ἔχει πραγ„μάτων διαφοράν“. Λέγει δὲ καὶ ὁ θεῖος Νύσσης Γρηγόριος· „οἶδεν ὁ ἐπεσκεμμένος τὰ θεῖα καλῶς, ὅτι οὐ „τὰ ἀνθρώπινα μόνον οὐκ ἔχει τὸ πάγιον, ἀλλ' ὡς οὐ„δὲ τοῦ Κόσμου παντὸς εἰς τὸ διηνεκὲς ἠρεμήσαντος· „διὰ τοῦτο ὡς ἀλλοτρίας καὶ προσκαίρου ταύτης ὑπερορᾷ „τῆς ζωῆς· ἐπειδὴ ὁ οὐρανὸς, καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, „κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνὴν, καὶ πάντα τὴν μετα„στοιχείωσιν ἀναγκαίως ἐκδέχεται“. (Λόγῳ περὶ Παρθενίας, Κεφ. δ'. Τόμ. γ'.)

(2) Πολλὰ καὶ διάφορα εἶναι τὰ προνόμια ὁποῦ ἔχει ἡ παρθενία· ὁ Ἱερώνυμος λέγει „ὅτι ἡ παρθενία εἶ„ναι θυσία τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἔχει μίμησιν ἀγγελικήν“. Ὁ Ἀθανάσιος λέγει· „ὅτι εἶναι πλοῦτος ἀδαπάνητος, „στέφανος ἀμάραντος, ναὸς Θεοῦ, ἐνδιαίτημα τοῦ Ἁγίου „Πνεύματος, μαργαρίτης ἔντιμος, τρόπαιον κατὰ τοῦ „ᾅδου, καὶ τοῦ θανάτου“. Ὁ Αὐγουστῖνος· „ἡ παρθενικὴ „διαγωγὴ ἀγγελική ἐστι διαγωγή, καὶ ἐν φθαρτῷ σώ„ματι, ἀϊδίου ἀφθαρσίας μελέτη“. Ὁ θεῖος Ἰγνάτιος ἐν τῇ πρὸς Ταρσεῖς Ἐπιστολῇ, τὰς παρθένους Ἱερείας Χριστοῦ ἐπωνόμασεν. Ὁ θεῖος Ἀμβρόσιος τὰς παρθένους καλεῖ Μάρτυρας. Ὁ Ἅγιος Κυπριανὸς· ἄνθος, καὶ ῥόδον τῆς Ἐκκλησίας τὴν παρθενίαν ὠνόμασεν. Ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τοῖς ἔπεσι λέγει, ὅτι αἱ παρθένοι μιμοῦνται τὴν παρθένον Τριάδα· λέγονται δὲ παρθένοι, διὰ τὶ παραθέουσι τῇ Παρθένῳ, καὶ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ, ἐκείνην μιμούμεναι. Φίλιππος ὁ Διάκονος τέσσαρας θυγατέρας παρθένους εἶχεν εἰς τὴν οἶκόν του προφητευούσας, ὡς αἱ Πράξεις διηγοῦνται. (Πρ. κα'.) Φίλιππος ὁ Ἀπόστολος, τρεῖς θυγατέρας εἶχε, τὰς δύω παρθένους, κατὰ τὸν Πολυκράτη. Ἡ Ἁγία Θέκλα διὰ προτροπῆς τοῦ Παύλου τὴν παρθενίαν ἐδιάλεξε, κατὰ τὸν Ἀμβρόσιον· (Βιβλ. περὶ Παρθενίας.) καὶ ἡ Ἁγία Ἰφιγένεια, προτροπῇ τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Ματθαίου, τῇ παρθενίᾳ ἐνέμεινε, κατὰ τὸν Ἀβδίαν. Ἡ Ἁγία Φλαβία, ἡ θυγάτηρ Κλήμεντος τοῦ συμβούλου τῆς Ῥώμης, προτροπῇ τοῦ Ἁγίου Κλήμεντος, τῇ παρθενίᾳ προσεκολλήθη· οἱ παρθένοι εὑρίσκονται ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀκολουθοῦσι τῷ ἀρνίῳ ὅπου ἂν ὑπάγῃ κατὰ τὴν Ἀποκάλυψιν. (Ἀποκάλ. ιδ'. 1.)

Ὁ Θεολόγος Γρηγόριος λέγει ἐν τοῖς ἔπεσιν, ὅτι ἔξυπνος, ὄχι κοιμώμενος, εἶδε δύω γυναῖκας περικαλλεῖς, περιηγκαλισμένας αὐτὸν, αἵτινες ἦτον ἡ Παρθενία, καὶ ἡ Σοφία· ἐπειδὴ ἡ Σοφία εἶναι ἑνωμένη μὲ τὴν Παρθενίαν· καὶ ὅποιος ἀγαπᾷ νὰ γένῃ σοφὸς, πρέπει νὰ ἦναι ἄγαμος καὶ παρθένος. Ὁ δὲ Νύσσης Γρηγόριος λέγει· „διὰ τοῦτο γὰρ οἶμαι καὶ „τὴν πηγὴν τῆς ἀφθαρσίας αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμῶν „Ἰησοῦν Χριστὸν, μὴ διὰ γάμου εἰσελθεῖν εἰς τὸν Κόσ„μον, ἵνα ἐνδείξηται διὰ τοῦ τρόπου τῆς ἐνανθρωπή„σεως, τὸ μέγα τοῦτο Μυστήριον, ὅτι Θεοῦ παρουσίαν „καὶ εἴσοδον μόνη καθαρότης ἱκανή ἐστι δέξασθαι· ἣν „ἄλλως οὐκ ἔστι πρὸς ἀκρίβειαν πᾶσαν κατορθωθῆναι, „εἰ μὴ παντελῶς τις ἑαυτὸν τῶν σαρκικῶν παθημάτων „ἀλλοτριώσειεν“. (Λόγ. περὶ Παρθεν. Κεφαλ. β'. Τόμ. γ'.)

τὸ ἐσωνὰ χρυσάφια, καὶ μαργαριτάρια, καὶ ἄλλα στολίδια μάταια καὶ ἀνωφελῆ; πῶς δὲν εἶναι θλῖψις τὰ τοιαῦτα εἰς ἐσᾶς τοὺς ἄνδρας, οἱ ὁποῖοι διὰ νὰ εὐχαριστήσετε τὰς φθαρτὰς γυναῖκάς σας μὲ τοὺς τοιούτους καλλωπισμούς, ἀναγκάζεσθε, καὶ νὰ ἁρπάζετε, καὶ νὰ ἀδικῆτε, καὶ ἄλλας ψυχοβλαβεῖς ὑποθέσεις, καὶ τέχνας νὰ μεταχειρίζεσθε;

34. „Μεμέρισται ἡ γυνή, καὶ ἡ παρθένος“.

Διαφορὰν πολλήν, λέγει, ἔχουσιν αἱ ὕπανδραι γυναῖκες, καὶ αἱ παρθένοι καὶ Καλογραῖαι (1), καὶ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν φροντίδα δὲν ἔχουσι καὶ αἱ δύω· ἀλλὰ εἶναι μοιρασμέναις, καὶ χωρισμέναις κατὰ τὴν σπουδήν, ἡ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην· ὅτι ἡ μὲν ὕπανδρος γυνή, σπουδάζει καὶ καταγίνεται εἰς ἄλλα πράγματα, ἡ δὲ παρθένος καὶ Καλογραία, καταγίνεται εἰς ἄλλα· καὶ ὅτι, ἡ φροντίδες ὁποῦ ἔχουν αὐταῖς ἡ δύω, εἶναι εἰς τὸ ἄκρον διαφορετικαῖς. Διὰ τοῦτο ὅσαις εἶναι φρόνιμαις, καὶ γνωστικαῖς γυναῖκες, πρέπει νὰ διαλέγουν καλλίτερα τὰς φροντίδας ὁποῦ ἔχουν ἡ παρθέναις, καὶ καλογραίαις, ἤτοι πρέπει νὰ γίνωνται καλογραίαις· διατί, ἡ μὲν φροντίδες τῶν καλογραίων, εἶναι καλλίτεραις εἰς τὴν ψυχήν, καὶ εὐκολώτεραις εἰς τὸ σῶμα· ἡ δὲ φροντίδες τῶν γυναικῶν τῶν ὑπανδρευμένων, εἶναι καὶ βλαβεραῖς εἰς τὴν ψυχήν, καὶ θλιβεραῖς εἰς τὸ σῶμα.

„Ἡ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ, ἵνα „ᾖ ἁγία καὶ σώματι, καὶ πνεύματι· ἡ δὲ γαμήσασα, μεριμνᾷ τὰ τοῦ „Κόσμου, πῶς ἀρέσει τῷ ἀνδρί“.

Ἡ παρθένος, λέγει, καὶ καλογραία, αὐτὴν τὴν φροντίδα ἔχει μόνον, πῶς νὰ ἀρέσῃ εἰς τὸν Κύριον, ὁποῦ εἶναι νοητός της Νυμφίος, διὰ νὰ ἦναι ἁγία καὶ καθαρά, ὄχι μόνον κατὰ τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ψυχήν· ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἀρκετὸν εἰς αὐτήν, τὸ νὰ ἦναι μόνον ἁγία, καὶ καθαρὰ κατὰ τὸ σῶμα· ἀλλὰ χρειάζεται νὰ ἦναι καθαρὰ καὶ κατὰ τὴν ψυχήν· διότι ὡς λέγει ὁ μέγας Βασίλειος, αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ παρθενία, ἡ τῆς ψυχῆς καθαρότης (2), ἐπειδὴ πολλαὶ παρθένοι καὶ καλογραῖαι, εἶναι μὲν κατὰ τὸ σῶμα καθαραῖς καὶ ἀμόλυνταις, ὅμως κατὰ τὴν ψυχήν, εἶναι ἀκάθαρταις, καὶ μεμολυσμέναις, διὰ τοὺς συνδυασμούς,

---

(1) Διαφορὰν γὰρ πολλὴν ἔχει ἡ παρθενία ἀπὸ τὸν γάμον· ὅθεν ὁ μὲν Πηλουσιώτης Ἰσίδωρος λέγει, ὅτι οἱ παρθένοι, ὁμοιάζουν μὲ τὸν ἥλιον· οἱ δὲ ὕπανδροι, μὲ τὰ ἄστρα. (Ἐπιστολὴ 115.) Ὁ δὲ Χρυσόστομος· „τοσούτῳ προέχει τοῦ γάμου ἡ παρθενία, ὅσῳ „τῆς γῆς ὁ οὐρανὸς ὑπερέχει“. Καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος, τὸν μὲν γάμον ὀνομάζει στράταν ζωῆς μετριωτέραν, καὶ βιωτικήν, τὴν δὲ παρθενίαν, στράταν ἀγγελικήν, καὶ ἀνυπέρβλητον· (ἐν τῇ πρὸς Ἀμμοῦν ἐπιστολῇ.) καὶ διὰ νὰ εἰπῶ συντόμως, τόσον καλὴ εἶναι ἡ παρθενία, ὥστε αὐτὸς ὁ γάμος, χωρὶς νὰ ἔχῃ ὀλίγην παρθενίαν, ἤτοι σωφροσύνην, εἶναι ἄχρηστος· καὶ διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος προστάζει τοὺς Χριστιανοὺς νὰ ἔχουν τὰς γυναῖκάς των μὲ τόσην ἀπροσπάθειαν καὶ σωφροσύνην, ὡσὰν νὰ μὴ τὰς ἔχουν.

(2) Ὅθεν καὶ ὁ θεῖος Νύσσης Γρηγόριος διὰ τὸ ῥητὸν τοῦτο τοῦ Παύλου λέγει· „εἰ δὲ χρὴ καὶ δι᾽ ἐγκω„μίων ταύτην τὴν τοῦ μεγάλου Θεοῦ δωρεὰν (ἤτοι „τὴν παρθενίαν) ἀποσεμνύνειν, ἀρκεῖ πρὸς εὐφημίαν „αὐτῆς ὁ θεῖος Ἀπόστολος, δι᾽ ὀλίγων ῥημάτων πᾶ„σαν ἐγκωμίων ὑπερβολὴν ἀποκρύψας· ὃς ἁγίαν, καὶ „ἄμωμον τὴν κεκοσμημένην διὰ τῆς χάριτος ταύτης „ὠνόμασεν· εἰ γὰρ τὸ κατόρθωμα τῆς σεμνῆς ταύτης „παρθενίας ἐστὶ τὸ ἄμωμόν τινα γενέσθαι, καὶ ἅγιον, „ταῦτα δὲ τὰ ὀνόματα κυρίως καὶ πρώτως εἰς δόξαν „παραλαμβάνεται τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ, τίς μείζων ἔ„παινος παρθενίας, ἢ τὸ ἀποδειχθῆναι διὰ τούτων „θεοποιοῦσαν τρόπον τοὺς τῶν καθαρῶν αὐτῆς μυστηρίων „μετεσχηκότας, εἰς τὸ γενέσθαι αὐτοὺς κοινωνοὺς τῆς δό„ξης τοῦ μόνου ὡς ἀληθῶς ἁγίου, καὶ ἀμώμου Θεοῦ, „διὰ καθαρότητος αὐτῷ καὶ ἀφθαρσίας οἰκειουμένους“; (Λόγ. περὶ Παρθενίας, Κεφ. α΄. Τμ. γ΄.) Λέγει δὲ καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος· „τὴν παρθένον, οὐ τῷ „σώματι μόνον καθαρὰν εἶναι δεῖ, ἀλλὰ καὶ τῇ ψυ„χῇ, εἴ γε μέλλοι τὸν Ἅγιον ὑποδέχεσθαι Νυμφίον“. (Λόγ. περὶ Παρθενίας.) Καὶ πάλιν· „Παρθενίας „ὅρος, τὸ καὶ σώματι, καὶ πνεύματι εἶναι ἁγίαν.... „ἀλλὰ πρόσωπόν μοι δείκνυσιν ὠχρόν, καὶ κατισχνωμέ„να μέλη, καὶ στολὴν εὐτελῆ, καὶ βλέμμα ἥμερον, καὶ „τί τὸ ὄφελος, ὅταν τὸ ἔνδον βλέμμα ἰταμὸν ᾖ“; (Αὐτόθ.) Διὰ τοῦτο αἱ Παρθένοι καὶ Καλογραῖαι πρέπει νὰ φυλάττουν καὶ τὰς αἰσθήσεις των ἁγίας, καὶ καθαράς, τοὺς μὲν ὀφθαλμούς των, ἀπὸ τὸ νὰ μὴ βλέπουν τὰ πρόσωπα τῶν ἀνδρῶν, καὶ τὰ ἄπρεπα θεάματα· τὰ αὐτία των, ἀπὸ τὸ νὰ μὴν ἀκούουν λόγια αἰσχρὰ καὶ τραγῴδια· τὴν ὄσφρησίν των, ἀπὸ τὸ νὰ μυρίζωνται εὐωδίας· διατί ἀπὸ ὅλα αὐτὰ μολύνεται ἡ τῆς ψυχῆς καθαρότης καὶ παρθενία· ὅθεν εἶπεν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος· „Παρθένε, παρθένος ἴσθι, καὶ οὔασι, καὶ „φαέεσσι, καὶ γλώσσῃ· πᾶσιν γὰρ ἐπίτροχός ἐστιν ἁ„μαρτάς“. (εἰς τὰς ὑποθήκας τῶν Παρθένων.)

μοὺς, καὶ συγκαταθέσεις τῶν αἰσχρῶν, καὶ ἀκαθάρτων λογισμῶν ὁποῦ ἔχουσιν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο στοχάσου ἀκόμη, ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι ὁποία παρθένος, καὶ καλογραία, μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κόσμου, αὐτὴ δὲν εἶναι πλέον παρθένος, καὶ καλογραία τῇ ἀληθείᾳ. Διὰ τοῦτο, ὅταν ἐσὺ ἰδῇς κάμμίαν παρθένον, καὶ καλογραίαν, ὁποῦ μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κόσμου, ἤξευρε πῶς αὐτὴ κατὰ τοῦτο δὲν διαφέρει τίποτε ἀπὸ τὴν ὑπανδρευμένην· δι᾽ ὅ,τι ὁ Παῦλος ἔβαλεν ἐδῶ σύνορα, καὶ ὁροθέσια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα γνωρίζονται αἱ παρθένοι καὶ καλογραῖαι, καὶ αἱ ὑπανδρευμέναι καὶ ἐν γάμῳ· ποῖα δὲ εἶναι τὰ σύνορα ταῦτα; εἶναι, ὄχι μόνον ὁ γάμος, καὶ ἡ παρθενία, ἀλλὰ καὶ ἡ πολυπραγμοσύνη καὶ μέριμνα, καὶ ἡ ἀπραγμοσύνη, καὶ ἀμεριμνία· ὥστε ὁποία παρθένος, καὶ καλογραία εἶναι πολυπράγμων, καὶ πολυμέριμνος, δὲν εἶναι παρθένος καὶ καλογραία τῇ ἀληθείᾳ. Τοῦτο δὲ, ὁποῦ λέγει ὁ Παῦλος περὶ τῶν γυναικῶν παρθένων, καὶ καλογραιῶν, νοεῖται ἀπαραλλάκτως καὶ διὰ τοὺς παρθένους ἄνδρας καὶ μοναχούς· ὅτι καὶ ἀπὸ αὐτοὺς, ὅσοι εἶναι πολυπράγμονες, καὶ πολυμέριμνοι, δὲν εἶναι τῇ ἀληθείᾳ παρθένοι, καὶ Μοναχοί. Μεριμνᾷ δὲ ἡ ὑπανδρευμένη πῶς νὰ ἀρέσῃ εἰς τὸν ἄνδρα της, τυχὸν μὲν διὰ τί ἐπιμελεῖται πῶς νὰ φανῇ εἰς τὸν ἄνδρα της ὡραία· τυχὸν δὲ, καὶ διὰ τί ἐπιμελεῖται πῶς νὰ φαίνεται εἰς τὸν ἄνδρα της, ὅτι εἶναι φύλαξ καλὴ τοῦ σπητίου, καὶ τῶν τέκνων, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐλεεῖ τοὺς πτωχοὺς, διὰ νὰ φαίνεται πῶς φυλάττει τὰ τοῦ ἀνδρός της πράγματα, τὸ ὁποῖον εἶναι ψυχοβλαβέστατον.

35. „Τοῦτο δὲ πρὸς τὸ ὑμῶν αὐτῶν συμφέρον λέγω, οὐχ ἵνα βρό-
„χον ὑμῖν ἐπιβάλω".

Διὰ τοῦτο, λέγει, ἔγραψα, καὶ ἐκίνησα εἰς ἐσᾶς τοὺς Χριστιανοὺς τοὺς περὶ παρθενίας λόγους, διὰ τί γνωρίζω πῶς τὸ ἐπάγγελμα τῆς παρθενίας εἶναι συμφέρον εἰς ἐσᾶς, διὰ τί εἶναι ἄλυπον, διὰ τί εἶναι ἀμέριμνον, καὶ διὰ τί εἶναι ψυχωφελές· καὶ ὄχι διὰ νὰ σᾶς ἀναγκάσω, καὶ νὰ σᾶς βάλω βίαν, ὅτι νὰ παρθενεύετε στανικῶς· βρόχον γὰρ τὴν ἀνάγκην, καὶ βίαν ὠνόμασεν.

„Ἀλλὰ πρὸς τὸ εὔσχημον, καὶ εὐπάρεδρον (1) τῷ Κυρίῳ ἀπε-
„ρισπάστως".

Διὰ τοῦτο, λέγει, σᾶς εἶπον νὰ παρθενεύετε Χριστιανοὶ, διὰ νὰ ζῆτε μὲ εὐσχημοσύνην, καὶ καθαρότητα· δι᾽ ὅ,τι, τί ἄλλο πρᾶγμα εἶναι χρηστοηθέστερον, καὶ καθαρώτερον ἀπὸ τὴν παρθενίαν; καὶ πρὸς τούτοις σᾶς λέγω νὰ παρθενεύετε, διὰ νὰ μένετε ἐλεύθεροι καὶ ἀπὸ τὰς ἐνοχλήσεις, καὶ φροντίδας τοῦ γάμου· καὶ ἔτζι νὰ δουλεύετε εἰς τὸν Κύριον ἀμερίμνως, καὶ χωρὶς περισπασμοὺς, καὶ εἰς τὸν Κύριον μόνον νὰ προσμένετε διὰ τῆς προσευχῆς, ἀφιερόνοντες εἰς αὐτὸν ὅλην τὴν ἐλπίδα σας.

36. „Εἰ δέ τις ἀσχημονεῖν ἐπὶ τὴν παρθένον αὐτοῦ νομίζει, ἐὰν
„ᾖ ὑπέρακμος, καὶ οὕτως ὀφείλει γίνεσθαι· ὃ θέλει ποιείτω,
„οὐχ ἁμαρτάνει· γαμείτωσαν".

Ὁποῖος, λέγει, Πατέρας Χριστιανὸς, ἔχει θυγατέρα, ἀσθενὴς δὲ ὤντας εἰς τὸν νοῦν καὶ λογισμὸν, νομίζει πῶς εἶναι ἄσχημον, καὶ ἀπαίσιον πρᾶγμα, τὸ νὰ ἔχῃ θυγατέρα παρθένον καὶ ἀνύπανδρον εἰς τὸ σπήτι του, καὶ μάλιστα ἐὰν ἦναι καὶ ἡ ἡλικία τῆς θυγατρός του περασμένη· ἂς γίνεται, λέγει, καὶ ἔτζι· πῶς νὰ γίνεται, ἤγουν, ἂς κάμνῃ ἐκεῖνο ὁποῦ θέλει ὁ ἀσθενὴς εἰς τὸν λογισμὸν, καὶ ἔτζι νομίζων πατήρ της· καὶ ἐὰν θέλῃ νὰ δώσῃ τὴν θυγα-

(1) Ἐν ἄλλοις, εὐπρόσεδρον· ὅπερ ταὐτόν ἐστι μὲ τὸ, εὐπάρεδρον.

(2) Σημειοῦμεν ἐδῶ ὅτι αἱ παρθένοι αὗται, περὶ τῶν ὁποίων διορίζει ἐδῶ ὁ Παῦλος, δὲν εἶχον δώσῃ ὁμολογίαν καὶ ὑπόσχεσιν νὰ παρθενεύουν, οὔτε συμφωνίαν ἔκαμαν πρὸς τὸν Θεὸν νὰ φυλάξουν παρθενίαν, καθὼς ἔδιδαν ὑπόσχεσιν, καὶ ἔκαμναν συμφωνίαν, αἱ χῆραι, αἱ συναριθμούμεναι εἰς τὸ τάγμα τῶν χηρῶν, καὶ ἐκ τῆς Ἐκκλησίας τρεφόμεναι· διὰ τί, ἂν εἶχον ὁμολογήσουν νὰ παρθενεύουν, δὲν ἤθελε συγχωρήσῃ

τὰς

γατέρα του εἰς ἄνδρα, ἂς τὴν δώσῃ, καὶ δὲν ἁμαρτάνει (2)· πλὴν τὸ καλλίτερον εἶναι, λέγει, νὰ μὴ τὴν ὑπανδρεύῃ, ἀλλὰ νὰ τὴν φυλάττῃ παρθένον, καὶ νὰ τὴν κάμνῃ καλογραίαν (ἐὰν δηλαδὴ καὶ αὐτὴ θέλῃ), καθὼς τοῦτο βεβαιοῖ μὲ τὰ ἀκόλουθα λόγια.

37. „Ὃς δὲ ἕστηκεν ἑδραῖος ἐν τῇ καρδίᾳ, μὴ ἔχων ἀνάγκην, ἐξουσίαν δὲ ἔχει περὶ τοῦ ἰδίου θελήματος, καὶ τοῦτο κέκρικεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, τηρεῖν τὴν ἑαυτοῦ παρθένον, καλῶς ποιεῖ· ὥστε, καὶ ὁ ἐκγαμίζων, καλῶς ποιεῖ, ὁ δὲ μὴ ἐκγαμίζων, κρεῖττον ποιεῖ".

Βλέπεις, ὦ ἀναγνῶστα, πῶς ὁ Παῦλος εὐθὺς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν θαυμάζει καὶ ἐπαινεῖ ἐκεῖνον, ὁποῦ φυλάττει τὴν θυγατέρα του παρθένον, καὶ δὲν τὴν ὑπανδρεύει; ἑδραῖον γὰρ αὐτὸν καὶ στερεὸν εἰς τὴν καρδίαν, καὶ τὸν λογισμὸν, αὐτὸν ὀνομάζει· καὶ πῶς ἐκεῖνα ὁποῦ κάμνει, τὰ κάμνει μὲ διάκρισιν καὶ στοχασμόν· κέκρικε, λέγει, τὸ νὰ φυλάττῃ παρθένον τὴν θυγατέρα του· ὥστε ἐκεῖνος ὁποῦ ὑπανδρεύει τὴν θυγατέρα του, αὐτὸς δὲν εἶναι στερεὸς εἰς τὴν καρδίαν καὶ τὸν λογισμόν· τὸ δὲ „μὴ ἔχων ἀνάγκην" τοῦτο δηλοῖ· ὅτι ἐκεῖνος ὁ πατὴρ ὁποῦ ἔχει μὲν ἐξουσίαν νὰ δώσῃ τὴν θυγατέρα του εἰς ἄνδρα, καὶ κανένα ἄνθρωπον, ἢ πρᾶγμα δὲν ἔχει, ὁποῦ νὰ τὸν ἀναγκάζῃ νὰ μὴ τὴν δώσῃ, φυλάξῃ δὲ ταύτην παρθένον, αὐτὸς καλῶς ποιεῖ (1), ὥστε φιλοτιμίαν, καὶ θεοφιλῆ προαίρεσιν, καὶ ἀρετὴν νομίζει ὁ τοιοῦτος, τὸ νὰ φυλάξῃ παρθένον τὴν θυγατέρα του· διὰ τοῦτο καὶ ἐπαινεῖται ἀπὸ τὸν Ἀπόστολον, ὡς καλῶς ποιῶν. Καὶ ἀγκαλὰ καὶ ἐκεῖνος, ὁποῦ ὑπανδρεύει τὴν θυγατέρα του, καλῶς ποιεῖ, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἁμαρτία, τὸ νὰ δίδῃ τινὰς τὸ παιδίον του εἰς νόμιμον γάμον, κάθε δὲ πρᾶγμα ὁποῦ δὲν εἶναι ἁμαρτία, καλῶς γίνεται· πλὴν πολλὰ καλλίτερα κάμνει ἐκεῖνος ὁποῦ δὲν ὑπανδρεύει τὴν θυγατέρα του· ἐπειδὴ αὐτὸς ὄχι μόνον δὲν ἁμαρτάνει, ἀλλὰ καὶ κατόρθωμα πράττει καὶ ἀρετὴν (2).

39. „Ἡ

τὰς αὐτὰς ὁ Παῦλος νὰ ὑπανδρεύωνται· ὑπὸ κατάκρισιν γὰρ τοῦτο ἐστιν· ἀλλ' ἤθελεν εἰπῇ καὶ περὶ αὐτῶν ἐκεῖνο ὁποῦ εἶπε περὶ τῶν νεωτέρων χηρῶν, ὁποῦ ἔδωκαν συμφωνίαν εἰς τὸν Χριστὸν νὰ μὴ δευτεροϋπανδρευθοῦν· „ὅταν καταστρηνιάσωσι τοῦ Χριστοῦ, γαμεῖν θέλουσιν· ἔχουσαι κρίμα ὅτι τὴν πρώτην πίστιν ἠθέτησαν". (α΄. Τιμόθ. ε΄. 12.) ἤγουν ὅτι ἀθέτησαν καὶ ἔδειξαν ψευδῆ τὴν συμφωνίαν, ὁποῦ μὲ τὸν Χριστὸν ἔκαμαν. Συμπεραίνεται λοιπὸν, ὅτι αἱ παρθένοι αὗται, ἐφύλαττον μὲν παρθενίαν ἁπλῶς, καὶ δὲν ὑπανδρεύοντο· ὄχι ὅμως δι' ὁμολογίας καὶ ὑποσχέσεως καὶ συμφωνίας· ὕστερον ὅμως μετὰ χρόνους, ὅσαι ἔμενον παρθένοι, ἔδιδον ὁμολογίαν καὶ ὑπόσχεσιν εἰς τὸν Χριστὸν νὰ παρθενεύουν, καὶ ἔτζι ἐσυναριθμοῦντο εἰς τὸ τάγμα τῶν παρθένων, κατὰ τὸν ιη΄. Κανόνα τοῦ μεγάλου Βασιλείου.

(1) Ὁ δὲ Θεοδώρητος, τὸ „μὴ ἔχων ἀνάγκην" ἑρμηνεύει, ἀντὶ τοῦ, αὐτεξούσιος ὢν, οὐχ ὑποκείμενος δεσπότῃ.

(2) Ὁ αὐτὸς Θεοδώρητος τὸ „καλῶς ποιεῖ" καὶ τὸ „κρεῖσσον ποιεῖ" ἑρμηνεύων, λέγει· „ἔδειξε, τὸ μὲν (ἤτοι τὸν γάμον) καλὸν, τὸ δὲ, (ἤτοι τὴν παρθενίαν) „κάλλιστον· καὶ τῶν τοῦ γάμου κατηγορούντων αἱρετικῶν τὰς „γλώσσας ἐπέδησεν". Σημειοῦμεν δὲ ἐδῶ ὅτι τῷ τότε καιρῷ, μὲ τὸ νὰ μὴν ἦτον ἀκόμη μοναστήρια, διὰ τοῦτο καὶ αἱ γυναῖκες ὁποῦ ἐφύλαττον παρθενίαν, ἐκάθηντο μέσα εἰς τὸ ὁσπήτιον τῶν πατέρων των, καὶ ἐκεῖ ἐπαρθένευον· τώρα δὲ, ἐπειδὴ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, εὑρίσκονται μοναστήρια τῶν Καλογραιῶν εἰς διάφορα μέρη, πρέπει ἐκεῖ νὰ προσφέρουν οἱ γονεῖς τὰς θυγατέρας των, διὰ νὰ λαμβάνουν τὸ σχῆμα τῶν Καλογραιῶν, καὶ ἐκεῖ νὰ διαμένωσιν εἰς ὅλην των τὴν ζωήν. Πόσον δὲ καλὸν, καὶ ψυχωφελὲς ἔργον εἶναι νὰ κτίζωνται εἰς κάθε τόπον μοναστήρια καλογραιῶν παρὰ τῶν Χριστιανῶν, ἐγὼ δὲν δύναμαι νὰ παραστήσω διὰ λόγου· ὅσοι γὰρ Χριστιανοὶ κτίζουσι μοναστήρια καλογραιῶν εἰς τὸν τόπον τους, αὐτοὶ ἀληθῶς κτίζουσιν ἕνα λιμένα, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου ἐλευθερόνουσι τὰς ψυχὰς ἀπὸ τὴν φουρτοῦναν τοῦ Κόσμου· αὐτοὶ κατασκευάζουσι μίαν σκάλαν, διὰ μέσου τῆς ὁποίας ἀναβιβάζουσι τὰς γηΐνους παρθένους εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ αὐτοὶ οἰκοδομοῦσι ἕνα νυμφικὸν θάλαμον καὶ παρθενῶνα, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου κάμνουσι τὰς ἐπιγείους Κόρας, Νύμφας τοῦ ἐπουρανίου Βασιλέως Χριστοῦ. Πλὴν ἀφ' οὗ τὰ μοναστήρια ταῦτα κτίσουν οἱ Χριστιανοὶ, πρέπει καὶ νὰ τὰ προικίζουν μὲ ὑποστατικὰ, διὰ νὰ τρέφωνται ἀπὸ αὐτὰ αἱ Καλογραῖαι· πρέπει καὶ νὰ τὰ κάμνουν κοινόβια, καὶ ἄνδρες νὰ μὴν ἐμβαίνουν μέσα εἰς αὐτὰ, οὔτε αἱ Καλογραῖαι νὰ μὴν ἔχουν συναναστροφὴν μὲ τοὺς ἄνδρας, καθὼς προστάζει ἡ Οἰκουμενικὴ ζ΄. Σύνοδος, καὶ ὁ μέγας Βασίλειος· εἰς τὰ ὑποστατικὰ ὅμως τὰ ἀφιερωμένα τοῖς μοναστηρίοις τῶν καλογραιῶν πρέπει νὰ διορίζωνται ἐπίτροποι καὶ ἐπιστάται, διὰ νὰ ἐπιστατοῦν εἰς τὸ νὰ δουλεύωνται τὰ ὑποστατικὰ, καὶ νὰ συνάγωνται αἱ καρποφορίαι αὐτῶν, καὶ νὰ ἀποκομίζωνται ἀσφαλῶς καὶ μετὰ φόβου Θεοῦ εἰς τὰ μοναστήρια πρὸς κυβέρνησιν τῶν Μοναζουσῶν, καὶ ὄχι αἱ Μονάζουσαι νὰ πηγαίνουν αἱ ἴδιαι εἰς τὰ ὑποστατικά των νὰ ἐπιστατοῦν εἰς αὐτὰ, ἵνα μὴ συναναστρεφόμεναι μὲ τοὺς ἄνδρας βλάψωσι τὰς ψυχάς των· αὐταὶ γὰρ πρέπει νὰ μένουν μέσα εἰς τὸ μοναστήριον αὐτῶν, καὶ ἔξω νὰ μὴν ἐξέρχωνται. Ὅσαι λοιπὸν κάμνουσι τὰς Καλογραίας ἀμερίμνους, καὶ παρασ-

ρασ-

39. „Ἡ γυνὴ, δέδεται Νόμῳ, ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς·
„ἐὰν δὲ κοιμηθῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆ-
„ναι, μόνον ἐν Κυρίῳ“.
40. „Μακαριωτέρα δέ ἐστιν ἐὰν οὕτω μείνῃ, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώ-
„μην· δοκῶ δὲ κἀγὼ Πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν“.

Διὰ τὸν δεύτερον γάμον ἐδῶ διδάσκει ὁ Ἀπόστολος, ἀδελφοί· καὶ συγχωρεῖ μὲν νὰ δευτεροϋπανδρεύεται ἡ γυναῖκα ἐκείνη, τῆς ὁποίας ἀπέθανεν ὁ ἄνδρας· ταὐτὸν εἰπεῖν συγχωρεῖ μὲν νὰ λαμβάνῃ ἡ χήρα δεύτερον ἄνδρα, ὅμως μακαριωτέραν, καὶ εὐτυχεστέραν ἔχει, καὶ ὀνομάζει ἐκείνην, ὁποῦ δὲν δευτεροϋπανδρευθῇ· διότι, ὅσον ἡ παρθενία εἶναι ἀνωτέρα ἀπὸ τὸν πρῶτον γάμον, τόσον καὶ ὁ πρῶτος γάμος εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν δεύτερον. Δεμένη λοιπὸν λέγει εἶναι ἡ γυναῖκα ἐν ὅσῳ ζῇ ὁ ἄνδρας της, ἤγουν κρατεῖται, καὶ ἐμποδίζεται ἀπὸ τὸν Νόμον, ὁποῦ διαλαμβάνει διὰ τὰς μοιχείας, δηλαδὴ, ὅτι ἂν ἡ ὕπανδρος γυνὴ ἀφήσῃ τὸν ἄνδρα της, καὶ πάρῃ ἄλλον, εἶναι μοιχαλίς· ἐὰν ὅμως ἀποθάνῃ ὁ ἄνδρας της εἶναι ἐλευθερωμένη, καὶ λελυμένη ἀπὸ τὸν πρῶτον δεσμὸν, καὶ Νόμον, καὶ ἔχει ἐξουσίαν νὰ πάρῃ δεύτερον ἄνδρα· μόνον, λέγει, νὰ τὸν πάρῃ ἐν Κυρίῳ, ἤγουν μὲ σωφροσύνην, καὶ κοσμιότητα, διὰ νὰ γεννήσῃ τέκνα, καὶ νὰ προστατεύεται ἀπὸ ἄνδρα, καὶ ὄχι διὰ τὴν ἐμπάθειαν, καὶ ἐπιθυμίαν τῆς σαρκός (1)· τὸ δὲ „κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην“ τὸ λέγει ὁ Ἀπόστολος, διὰ νὰ μὴ νομίσῃ τινὰς, ὅτι τὴν ἀποχὴν τοῦ δευτέρου γάμου, τὴν θέλει ὁ Παῦλος ὡς ἀνάγκην καὶ ἐντολὴν, ἀλλὰ νὰ τὴν νομίζῃ, ὡς συμβουλὴν, συμβουλὴν ὅμως, ὄχι ἀνθρωπίνην ἁπλῶς, ἀλλὰ θείαν, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· λέγει γὰρ ἀκολούθως, ὅτι καὶ ἐγὼ ὁ Παῦλος, ὁποῦ δίδω τὴν συμβουλὴν ταύτην, νομίζω ὅτι ἔχω Πνεῦμα Θεοῦ. Πολλὴν δὲ ταπεινοφροσύνην φανερόνει ὁ λόγος οὗτος· δι' ὅ,τι δὲν εἶπεν, ὅτι ἔχω Πνεῦμα Θεοῦ, ἀλλ' ὅτι δοκῶ, ἤγουν νομίζω, καὶ ὑπονοῶ, ὅτι ἔχω καὶ ἐγὼ Πνεῦμα Θεοῦ (2).

ΚΕ-

ρασκευάζουσιν αὐτὰς νὰ μὴν εὐγαίνουν ἔξω τοῦ μοναστηρίου, φέροντες εἰς αὐτὰς σιτάρι, ἀλεύρι, ὄσπρια, ἔλαιον, καὶ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα, αὐτοὶ, λέγω, κάμνουσι μίαν ἐλεημοσύνην, ὁποῦ ὑπερβαίνει ὅλας τὰς ἐλεημοσύνας, ὁποῦ ἤθελε κάμῃ τινὰς εἰς ἄλλα πρόσωπα πτωχῶν, καὶ ἀσθενῶν. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ διακριτικὸς ἐκεῖνος Ἀββᾶς Ἰσίδωρος ἐπὶ λέξεως ταῦτα· „ὁ „ἔχων, καὶ θέλων ποιῆσαι ἐλεημοσύνην, εἰς τὰς ἀσ„κητρίας μᾶλλον ποιησάτω· ὁ γὰρ ποιῶν εἰς αὐτὰς „ἔλεος, ὑπὲρ τοὺς τυφλοὺς, καὶ χωλοὺς, καὶ λεπροὺς, „καὶ λελωβημένους πλείονα παρὰ Θεοῦ μισθὸν ἔχει· „ὅτι αὗται ἀσθενέστερον μέλος εἰσὶ τοῦ κοινοῦ σώματος· „ἀπετάξαντο γὰρ καὶ πτωχεύουσι, καὶ οὐ δύνανται ἐξελ„θεῖν, ὡς ἡμεῖς, καὶ πωλῆσαι τὸ ἐργόχειρον αὐτῶν, „οὐδὲ διακονῆσαι ἑαυταῖς ἰσχύουσιν, ἢ ὅλως ἐξελθεῖν „τῆς μονῆς... διὰ τοῦτο ὁ δυνάμενος τὰς τοιαύτας „διακονεῖν διὰ τὸν Θεὸν, καὶ ἀφροντίστους αὐτὰς ποιῆσαι, „ἑκατονταπλασίονα τὸν μισθὸν λήψεται ἐκ Θεοῦ, „ὑπὲρ τὸν τοὺς ἄλλους πένητας, καὶ ἀσθενεῖς ἐλεοῦντα· εἰ „γάρ τις ἐξ αὐτῶν μόνον ἐκ τοῦ πυλῶνος τοῦ ἀσκητη„ρίου ἐξέλθοι, εὐθὺς, ὥσπερ ἐλάφου φανείσης, πάν„τες οἱ θηρευταὶ τῶν κακῶν εἰς αὐτὴν σκοπεύουσι, „καὶ πάντοθεν πταίειν ἐπιχειροῦσιν“.

(1) Τὸ „μόνον ἐν Κυρίῳ“ ἑρμηνεύων ὁ μέγας Βασίλειος εἰς τὸν περὶ Παρθενίας Λόγον, λέγει ὅτι δηλοῖ, πῶς ὁ γάμος πρέπει νὰ ἔχῃ προηγούμενον σκοπὸν, ὄχι τὸ νὰ πληρώσουν οἱ ὑπανδρευόμενοι τὸ πάθος τῆς ἡδονῆς, καὶ τῆς σαρκικῆς των ἐπιθυμίας· ἀλλὰ τὸ νὰ ἔχουν βοήθειαν πνευματικὴν ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον, διὰ νὰ περάσουν τὴν ζωὴν ταύτην· ἑπόμενον δὲ σκοπὸν ἔχει ὁ γάμος, τὴν παιδοποιΐαν· φέρει δὲ εἰς παράδειγμα τὸν λόγον ὁποῦ εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸ τοῦ νὰ πλασθῇ ἡ Εὔα τὸ „ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κα„τ' αὐτόν“· τὸ ὁποῖον φανερόνει τὴν προηγουμένην τοῦ γάμου ψυχικὴν καὶ πνευματικὴν βοήθειαν. Ὁ δὲ Κορέσιος τὸ „μόνον ἐν Κυρίῳ“ ἑρμηνεύων λέγει, ἂς ὑπανδρεύεται δεύτερον ἡ γυνὴ, ἀλλὰ ἐν Κυρίῳ, ἤγουν κατὰ τὸν Νόμον τοῦ Θεοῦ, τὸν προστάζοντα νὰ συντροφεύεται ἡ σωφροσύνη μὲ τὸν γάμον, καὶ ὄχι ἡ ἀχαλίνωτος ἐπιθυμία· ἐν Κυρίῳ, μετὰ φόβου Θεοῦ· ἐν Κυρίῳ, ὄχι μὲ ἀσεβῆ καὶ αἱρετικὸν, ἢ μὲ συγγενὲς πρόσωπον ἐμποδισμένον ἀπὸ τοὺς Νόμους· ἀλλὰ μὲ εὐσεβῆ καὶ ὀρθόδοξον, καὶ μὲ πρόσωπον, μὲ τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει καμμίαν συγγένειαν φυσικὴν, ἢ πνευματικὴν, ἐμποδίζουσαν τὸν γάμον. Λέγει δὲ καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος· „ἡμεῖς δὲ ταῦτα καὶ περὶ τοῦ γάμου γινώ„σκομεν, ὡς δεῖ προηγουμένην μὲν εἶναι τὴν περὶ „τὰ θεῖα σπουδήν τε καὶ ἐπιμέλειαν· τῆς δὲ τοῦ γάμου „λειτουργίας μὴ ὑπερορᾶν, τὸν σωφρόνως τε καὶ μεμε„τρημένως κεχρῆσθαι δυνάμενον, οἷος ἦν ὁ Πατριάρ„χης Ἰσαάκ· ὃς οὐκ ἐν ἀκμῇ τῆς ἡλικίας (ἵνα μὴ „πάθους ἔργον ὁ γάμος γένηται) ἀλλ' ἤδη τῆς νεότη„τος ὑπαναλωθείσης αὐτῷ, δέχεται τὴν τῆς Ῥεβέκ„κας συνοίκησιν διὰ τὴν ἐπὶ τῷ σπέρματι τοῦ Θεοῦ „εὐλογίαν, καὶ μέχρι μιᾶς ὠδῖνος ὑπηρετήσας τῷ γά„μῳ, πάλιν τῶν ἀοράτων ὅλος ἦν, μύσας τὰ σωμα„τικὰ αἰσθητήρια· τοῦτο γὰρ ἡ ἱστορία δοκεῖ σημαί„νειν, τὴν βαρύτητα τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Πατριάρχου „διηγουμένη“. (Κεφ. η'. περὶ Παρθενίας.)

(2) Ὁ δὲ Θεοδώρητος τὸ „μακαριωτέρα“ περιεργότερον ἑρμηνεύων λέγει· „ἐπισημήνασθαι μέντοι χρὴ, „ὡς οὐ χρὴ ἁπλῶς καλεῖν μακαρίαν τὴν ἐγκρατευο-

„μέ-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

1. „Περὶ δὲ τῶν εἰδωλοθύτων, οἴδαμεν ὅτι πάντες γνῶσιν ἔχομεν· „ἡ γνῶσις φυσιοῖ, ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ‟.

Ευρίσκοντο μερικοὶ Χριστιανοὶ εἰς τὴν Κόρινθον τέλειοι εἰς τὴν πίστιν, καὶ στερεοὶ εἰς τὴν γνῶσιν, καὶ τὸν λογισμὸν, οἵτινες μὲ τὸ νὰ ἠξεύρουν ὅτι τὰ φαγητὰ, ὁποῦ εἰσέρχονται εἰς τὴν κοιλίαν, δὲν κοινῦσιν, ἤγουν δὲν κάμνουν ἀκάθαρτον τὸν ἄνθρωπον, καθὼς εἶπεν ὁ Κύριος· (Ματθ. ιέ. 11.) καὶ ὅτι τὰ εἴδωλα εἶναι ἀναίσθητα ξύλα, καὶ πέτραις, καὶ δὲν δύνανται νὰ βλάψουν τὸν ἄνθρωπον, διὰ τοῦτο εἰς τὴν πίστιν ταύτην, καὶ τὴν γνῶσιν θαῤῥοῦντες, ἔμβαιναν μέσα εἰς τοὺς βωμοὺς τῶν εἰδώλων, καὶ ἔτρωγαν ἀπὸ τὰς θυσίας ἐκείνας, ὁποῦ οἱ Ἕλληνες καὶ Εἰδωλολάτραι ἔκαμναν εἰς τὰ εἴδωλα (1). Βλέποντες δὲ αὐτοὺς ἄλλοι Χριστιανοὶ, ἀτελεῖς εἰς τὴν πίστιν, καὶ ἀσθενεῖς εἰς τὴν γνῶσιν καὶ τὸν λογισμὸν, καὶ νομίζοντες, ὅτι διὰ τιμὴν τῶν εἰδώλων ταύτας τρώγουσιν, ἔμβαιναν καὶ αὐτοὶ εἰς τοὺς βωμοὺς τῶν εἰδώλων, καὶ ἐθυσίαζαν εἰς αὐτὰ, ὄχι μὲ τὴν αὐτὴν γνώμην τῶν ἀνωτέρω τελείων Χριστιανῶν, ἀλλὰ νομίζοντες, πῶς τὰ εἴδωλα ἦτον τίμια, καὶ ἄξια νὰ λαμβάνουν θυσίας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους (2). Τοῦτο τὸ συμβεβηκὼς ἠκούσθη εἰς τὸν Παῦλον, καὶ ἐκίνησεν αὐτὸν εἰς ζῆλον·

„μένην (καὶ μὴ δευτερογαμοῦσαν δηλαδὴ) ἀλλὰ μακαριωτέραν ἐκάλεσε· διδάσκων, ὡς οὐδὲ ἡ δευτέροις ὁμιλοῦσα γάμοις ἀθλία, ἀλλὰ μακαρία, κατὰ τὸν Ἀποστολικὸν Νόμον συναπτομένη· ἡ γὰρ σύγκρισις, κἀκείνην μακαρίαν ἀπέφηνεν· ἱκανὴ δὲ καὶ αὕτη τῶν Ναυάτου κατηγορία, οἳ τῆς διγαμίας, ὡς πορνείας κατηγοροῦσιν, ἄντικρυς τοῖς ἀποστολικοῖς ἐναντιούμενοι Νόμοις‟. Ὅτι δὲ ὁ δεύτερος γάμος ὑποκάτω εἶναι εἰς ἐπιτίμιον, ὅρα τὸν δ΄. Κανόνα τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ἐμποδίζοντα τοὺς δευτερογάμους ἀπὸ τὰ Μυστήρια, ἕνα, ἢ δύω χρόνους· ὅτι δὲ καὶ οἱ δευτερογαμοῦντες οὐ στεφανόνονται, τὸ λέγει ὁ β΄. Κανὼν τοῦ Ἁγίου Νικηφόρου. Λέγει δὲ καὶ ὁ Χρυσόστομος, ἑρμηνεύων τὸ περὶ τῶν χηρῶν εἰρημένον παρὰ τοῦ Παύλου· „εἰδὲ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν‟. ὅτι ὁ Παῦλος εἶπε τοῦτο κατὰ συγχώρησιν, καὶ οὐ κατ᾽ ἐπιταγὴν, καθὼς ἐσυγχώρησε καὶ τὴν συχνὴν συνουσίαν τῶν πρωτογάμων διὰ τὴν ἀκρασίαν αὐτῶν, ἵνα μὴ πέσουν εἰς μοιχείαν. Ὅρα καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ζ΄. Κανόνος τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ ἐν τῷ ἡμετέρῳ Κανονικῷ.

Σημείωσαι ὅτι ὁ θεῖος Χρυσόστομος Λόγον ὁλόκληρον συνέγραψεν, ἐπιγραφὴν ἔχοντα τὸ ῥητὸν τοῦτο τοῦ Παύλου, ἤτοι τὸ „ἡ γυνὴ δέδεται Νόμῳ ἐφ᾽ ὅσον „χρόνον ζῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς· ἐὰν δὲ κοιμηθῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι‟. Λέγει οὖν ἡ χρυσῆ ἐκείνη γλῶσσα· „ὅταν ἀνὴρ ἐκβαλεῖν βούλεται „γυναῖκα, ἢ γυνὴ ἄνδρα ἀφεῖναι, τούτης ἀναμιμνησκέσθω τῆς ῥήσεως, καὶ τὸν Παῦλον παρεῖναι νομιζέτω, καὶ καταδιώκειν αὐτὴν, βοῶντα καὶ λέγοντα· „γυνὴ δέδεται Νόμῳ, ἐφ᾽ ὅσον χρόνον ζῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς· τοῦτο γοῦν δηλῶν, οὐ προσέθηκεν, ὅτι ἐὰν τελευτήσῃ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἀλλ᾽ ἐὰν κοιμηθῇ· μονονουχὶ παραμυθούμενος τὴν χηρείαν, καὶ πειθομένην ἐπὶ τῷ πρώτῳ, μὴ δεύτερον εἰσάγειν νυμφίον· οὐκ ἐτελεύτησέ σου, φησὶν, ὁ ἀνὴρ, ἀλλὰ καθεύδει· τίς δὲ τὸν καθεύδοντα οὐκ ἀναμένει; ἐλευθέραν δὲ αὐτὴν μετὰ τὴν τοῦ ἀνδρὸς τελευτὴν γεγενῆσθαι λέγων, ἔδειξεν ὅτι πρὸ τούτου δούλη ἦν, ζῶντος ἐκείνου· δούλη δὲ οὖσα ὑποκειμένη τῷ Νόμῳ, κἂν μυριάκις „βιβλίον ἀποστασίου λάβῃ, κατὰ τοὺς παρὰ τῶν ἔξωθεν (ἤτοι τῶν Βασιλέων) κειμένους Νόμους, τῷ τῆς „μοιχείας ἁλίσκεται Νόμῳ‟. Τί δὲ συμπεραίνομεν ἀπὸ τὰ λόγια ταῦτα τοῦ Χρυσοῤῥήμονος; ὅτι ὁποία γυνὴ χηρεύσῃ, δὲν πρέπει νὰ πέρνῃ δεύτερον ἄνδρα· ἐπειδὴ ὁ πρῶτος ἄνδρας της δὲν ἀπέθανεν, ἀλλ᾽ ἐκοιμήθη, ὡς λέγει ὁ Παῦλος ἐδῶ, καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος· εἰδὲ ἐκοιμήθη, φανερὸν ὅτι ζῇ· εἰ δὲ ζῇ, πρέπει ἡ γυνὴ τοῦ νὰ φυλάττῃ τὴν κοίτην αὐτοῦ καθαρὰν, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν πίστιν, μὲ τὸ νὰ μὴ πάρῃ δεύτερον ἄνδρα. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἁγία Μακρίνα ἡ ἀδελφὴ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ἀφ᾽ οὗ ἀπέθανεν ὁ ἀῤῥαβωνιστικός της, ζητούντων τῶν γονέων αὐτῆς νὰ τῇ δώσουν ἄλλον ἄνδρα, αὐτὴ ἀπεκρίθη· ὅτι ὁ γάμος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἕνας, καθὼς καὶ μία εἶναι ἡ γέννησις αὐτοῦ, καὶ ἕνας ὁ θάνατος· καὶ ὅτι ὁ πρῶτος ἀῤῥαβωνιστικός της ζῇ, καὶ δὲν ἀπέθανε, διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως· „ἄτοπον εἶναι ἔλεγε καὶ παράνομον, μὴ „στέργειν τὸν ἅπαξ ἐκ τοῦ πατρὸς αὐτῆς κυρωθέντα γάμον· ἀλλὰ πρὸς ἕτερον ἀναγκάζεσθαι βλέπειν, ἑνὸς ὄντος ἐν τῇ φύσει τοῦ γάμου, ὡς μία γένεσις, καὶ θάνατος εἷς· τὸν δὲ συναρμοσθέντα κατὰ τὴν τῶν γονέων κρίσιν, μὴ τεθνάναι διϊσχυρίζετο· ἀλλὰ τὸν τῷ Θεῷ ζῶντα διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς Ἀναστάσεως, ἀπόδημον κρίνειν, καὶ οὐ νεκρόν· ἄτοπον δὲ εἶναι τῷ ἐκδημοῦντι Νυμφίῳ μὴ φυλάσσειν τὴν πίστιν‟. (Γρηγόριος ὁ Νύσσης εἰς τὸν βίον Μακρίνης.)

(1) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει, ὅτι εἰρωνικῶς εἶπεν ὁ Παῦλος εἰς τοὺς Κορινθίους τὸ „οἴδαμεν ὅτι πάντες „γνῶσιν ἔχομεν· ἐπειδὴ ὅτι οὐκ ἀληθῶς ταύτην αὐτοὺς ἔχειν εἴρηκε, διδάσκει μετὰ ταῦτα λέγων· „εἰ δέ „τις δοκεῖ εἰδέναι τι, οὐδέπω οὐδὲν ἔγνωκε, καθὼς δεῖ „γνῶναι‟.

(2) Ὁ αὐτὸς Θεοδώρητος λέγει, ὅτι οἱ ἀτελεῖς κατὰ τὴν γνῶσιν, ἔτρωγαν τὰς θυσίας τῶν εἰδώλων, ὡς θυσίας εἰδώλων, καὶ οὐχὶ κατὰ τὸν σκοπὸν, καὶ τὴν γνῶσιν τῶν τελείων· οὐ λέγει δὲ καὶ ὅτι ἐθυσίαζον εἰς τὰ εἴδωλα.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

λον· διὰ τὶ ἔβλαπτε καὶ τὰ δύω μέρη, καὶ τοὺς τελείους Χριστιανούς, ὁποῦ ἔτρωγαν ἀπὸ τὰς θυσίας τῶν Εἰδώλων, καὶ τῶν δαιμόνων· καὶ τοὺς ἀτελεῖς, ὁποῦ παρεκινοῦντο, καὶ ἐσπρώχνοντο εἰς Εἰδωλολατρείαν. Σπουδάζει λοιπὸν ὁ Ἀπόστολος, νὰ διορθώσῃ τὸ κακὸν τοῦτο, καὶ πρῶτον μὲν λαλεῖ πρὸς τοὺς τελειοτέρους εἰς τὴν πίστιν, καὶ γνῶσιν, καὶ ἀφίνει τοὺς ἀτελεῖς ὕστερον, καθὼς ἔχει συνήθειαν νὰ κάμνῃ. Καὶ πρῶτον μὲν, ταπεινόνοι, καὶ κρημνίζει τὴν ὑπερηφάνειαν ὁποῦ εἶχον εἰς τὴν γνῶσίν τους, καὶ λέγει εἰς αὐτούς· δὲν ἔχετε ἐσεῖς μοναχοὶ τὴν γνῶσιν ταύτην, ἀλλὰ ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ ἠξεύρομεν, ὅτι κανένα Εἴδωλον δὲν εἶναι εἰς τὸν Κόσμον· ὅμως ἡ γνῶσις μοναχὴ, ὄχι μόνον δὲν ὠφελεῖ τὸν ἔχοντα, ἀλλὰ καὶ περισσότερον τὸν βλάπτει· διὰ τὶ φουσκόνοι, καὶ ἐξογκόνοι αὐτὸν μὲ τὴν ὑπερηφάνειαν, καὶ διὰ τοῦτο χωρίζει αὐτὸν ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του, ἀνίσως καὶ δὲν ἔχῃ μαζί της σύντροφον ἀχώριστον καὶ τὴν ἀγάπην· διὰ τὶ ἡ ἀγάπη ἔχει δύναμιν νὰ οἰκοδομῇ, καὶ νὰ ὠφελῇ τὸν πλησίον· καὶ ὅσα ἡ χωρὶς ἀγάπης γνῶσις κρημνίζει, ταῦτα ἡ ἀγάπη τὰ οἰκοδομεῖ, καὶ τὰ ἀνεγείρει, διὰ τὶ τὰ κάμνει ὅλα διὰ τὴν τοῦ πλησίον ὠφέλειαν.

2. „Εἰ δέ τις δοκεῖ εἰδέναι τι, οὐδέπω οὐδὲν ἔγνωκε, καθὼς δεῖ „γνῶναι“.

Προσθέττει ἀκόμη ἐδῶ καὶ ἄλλο μεγαλήτερον ὁ Ἀπόστολος· ὅτι κἂν καὶ ἡ γνῶσις ἦναι ἑνωμένη μὲ τὴν ἀγάπην, ὅμως οὐδὲ ἔτζι δὲν εἶναι τελεία· δι᾽ ὅ,τι κανένας δὲν ἠξεύρει κανένα πρᾶγμα μὲ τόσην τελειότητα, καθὼς πρέπει νὰ τὸ ἠξεύρῃ, κἂν Πέτρος ἦναι, κἂν Παῦλος· ὥστε τί καυχᾶσθε, λέγει, ἐσεῖς Χριστιανοὶ, ὁποῦ ἔχετε μόνην τὴν γνῶσιν χωρὶς τὴν ἀγάπην; εἰς καιρὸν ὁποῦ, κἂν καὶ εἴχετε τὴν γνῶσιν ἑνωμένην μὲ τὴν ἀγάπην, πάλιν οὐδὲ ἔτζι κανένα τέλειον πρᾶγμα δὲν ἐγνωρίζετε; (1)

3. „Εἰ δέ τις ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν, οὗτος ἔγνωσται ὑπ᾽ αὐτοῦ“.

Τὸ νόημα τῶν Ἀποστολικῶν τούτων λόγων, τοιοῦτον εἶναι· ὅποιος ἀγαπᾷ τὸν πλησίον καὶ ἀδελφόν του, αὐτὸς βέβαια ἀγαπᾷ καὶ τὸν Θεόν· ἀγαπῶντας δὲ τὸν Θεὸν, δὲν εἶπεν ὅτι ἐγνώρισε τὸν Θεὸν, ἀλλὰ γνωρίζεται αὐτὸς ἀπὸ τὸν Θεὸν, ἤτοι γνωστὸς εἰς τὸν Θεὸν, καὶ φίλος, καὶ οἰκεῖός του γίνεται· (2) ἀφ᾽ οὗ δὲ γένῃ γνωστὸς καὶ οἰκεῖος τοῦ Θεοῦ, γνῶσιν λαμβάνει ἀπὸ τὸν Θεόν· πλὴν δὲν λαμβάνει τὴν γνῶσιν ταύτην τελείαν, καὶ ἀπηρτισμένην κατὰ πάντα· ἐπειδὴ κατὰ τὸν Θεοδώριτον, τῶν ἀδυνάτων εἶναι νὰ λάβῃ ταύτην τελείαν τινὰς ἐν τῷ παρόντι βίῳ. Λοιπὸν ἐσὺ Χριστιανὲ, ὁποῦ νομίζεις πῶς εἶσαι τέλειος εἰς τὴν γνῶσιν, μὴ καυχᾶσαι, κἂν καὶ γνῶσιν ἔχῃς· διὰ τὶ, οὔτε ἡ γνῶσίς σου αὐτὴ εἶναι τελεία, οὔτε ἐδικόν σου κατόρθωμα καὶ ἀρετὴ αὐτὴ εἶναι· ἀλλὰ εἶναι χάρισμα τοῦ Θεοῦ. Βλέπε λοιπὸν σὺ ὦ ἀναγνῶστα, μὲ πόσα ἐπιχειρήματα κρημνίζει ὁ Ἀπόστολος τὴν ὑπερηφάνειαν ἐκείνων, ὁποῦ νομίζουν πῶς ἔχουν γνῶσιν.

4. „Περὶ τῆς βρώσεως οὖν τῶν εἰδωλοθύτων, οἴδαμεν ὅτι οὐδὲν εἴδω„λον ἐν Κόσμῳ· καὶ ὅτι οὐδεὶς Θεὸς ἕτερος, εἰ μὴ εἷς“.

Πάλιν καὶ ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος δείχνει τὴν γνῶσιν κοινὴν εἰς ὅλους τοὺς Χριστιανούς, διὰ νὰ ταπεινώσῃ ἐκείνους, ὁποῦ ἐκαυχῶντο πῶς μόνοι ἔχουν τὴν γνῶσιν. Ὅλοι, λέγει, οἱ πιστοὶ Χριστιανοὶ ἠξεύρομεν, ὅτι κανένα εἴδωλον δὲν εἶναι εἰς τὸν Κόσμον. Καὶ πῶς ὦ μακάριε Παῦλε; δὲν εἶναι εἴδωλα, δὲν εἶναι ξόανα; Ναὶ εἶναι, λέγει, ἀλλ᾽ αὐτὰ δὲν εἶναι τίποτε, ἤτοι

(1) Ὅρα τοῦ ῥητοῦ τούτου τὴν ἑρμηνείαν ὑψηλότερον γινομένην ὑπὸ τοῦ Νύσσης Γρηγορίου ἐν τῷ γ'. Κεφαλαίῳ τῆς πρὸς Φιλιππησίους, στίχ. 15. ἐν τῇ ὑποσημειώσει.

(2) Ὅτι δὲ δύω γνώσεις ἔχει ὁ Θεός, τὴν μὲν, κατὰ φύσιν, τὴν δὲ, κατ᾽ οἰκειότητα, ὅρα τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „νῦν δὲ γνόντες τὸν Θεὸν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ Θεοῦ. (Γαλ. δ'. 9.) Ὁ δὲ Θεοδώρητος τὸ „οὗτος ἔγνωσται ὑπ᾽ αὐτοῦ“ ἔτζι ἑρμηνεύει· „οὗ„τι τοῦ τῆς παρ᾽ αὐτοῦ κηδεμονίας τυγχάνει· οὕτω καὶ ὁ „μακάριος ἔφη Μωϋσῆς πρὸς αὐτὸν τὸν τῶν ὅλων Θεόν· „σύ μοι εἶπας εὗρες χάριν παρ᾽ ἐμοὶ, καὶ οἶδά σε πα„ρὰ πάντας. (Ἐξ. λγ'. 12.) Οὐκοῦν τὸ, ἔγνωσται „ὑπ᾽ αὐτοῦ, τὴν πλείονα τοῦ Θεοῦ κηδεμονίαν δηλοῖ“.

ἤτοι κἀμμίαν δύναμιν, καὶ ἰσχὺν δὲν ἔχουν, οὐδὲ θεοὶ εἶναι, ἀλλὰ εἶναι λίθοι, καὶ δαίμονες (1)· ἐπειδὴ γὰρ ἦτον κοντὰ εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἀμαθεῖς, καὶ σοφοὶ, καὶ οἱ μὲν ἀμαθεῖς, καὶ ἰδιῶται ἐφρονοῦσαν, πῶς τὰ εἴδωλα δὲν ἦτον ἄλλο τι περισσότερον, παρὰ λίθοι, καὶ ξύλα ἀναίσθητα· οἱ δὲ σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐφρονοῦσαν, ὅτι μέσα εἰς τὰ Εἴδωλα αὐτὰ, ἐκατοίκουν θεῖαί τινες δυνάμεις, τὰς ὁποίας ὠνόμαζον καὶ Θεούς· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἐδῶ, ἐναντίον μὲν εἰς τοὺς ἀμαθεῖς, καὶ ἰδιώτας Ἕλληνας εἶπεν· ὅτι κἀνένα εἴδωλον δὲν εἶναι εἰς τὸν Κόσμον, καθὼς φρονοῦσι πῶς εἶναι, οἱ ἀμαθεῖς Ἕλληνες· ἐναντίον δὲ εἰς τοὺς σοφοὺς Ἕλληνας εἶπεν, ὅτι δὲν εἶναι ἄλλος Θεὸς, εἰ μὴ εἷς· ὥστε, οὐδὲ δυνάμεις θεῖαι κατοικοῦσι μέσα εἰς τὰ εἴδωλα· διὰ τί ὁ Θεὸς ἕνας εἶναι, καὶ ὄχι πολλοὶ, καθὼς φρονοῦσιν οἱ σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων.

5. „Καὶ γὰρ, εἴπερ εἰσὶ λεγόμενοι θεοὶ, εἴτε ἐν οὐρανῷ, εἴτε ἐπὶ
„γῆς (ὥσπερ εἰσὶ θεοὶ πολλοὶ, καὶ κύριοι πολλοί.)
6. „Ἀλλ' ἡμῖν εἷς Θεὸς ὁ Πατὴρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς εἰς
„αὐτόν“.

Ἐπειδὴ ἀνωτέρω εἶπεν ὁ Παῦλος, ὅτι δὲν εἶναι ἄλλος Θεὸς, εἰ μὴ εἷς· ὠνομάζοντο δὲ καὶ κοντὰ εἰς τοὺς Ἕλληνας πολλοὶ θεοὶ, ὡς προείπομεν· ὅθεν διὰ νὰ μὴ φανῇ ὁ Παῦλος πῶς μάχεται εἰς τὰ φανερῶς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας κηρυττόμενα, διὰ τοῦτο συγκαταβαίνει, καὶ λέγει, ὅτι, ἀγκαλὰ καὶ νὰ λέγωνται Θεοὶ πολλοὶ, (ἤτοι ὀνομαζόμενοι μόνον μὲ τὸν λόγον, μὴ ὄντες δὲ τῇ ἀληθείᾳ Θεοὶ) εἴτε εἰς τὸν οὐρανὸν, καθὼς ὁ Ἥλιος, καὶ ἡ Σελήνη, καὶ οἱ λοιποὶ πλανῆτες, καὶ ἀστέρες, τοὺς ὁποίους ἐθεοποίουν οἱ Ἕλληνες, ὀνομάζοντες, ἄλλον μὲν Ἀπόλλωνα, ἄλλον δὲ Δία, καὶ Κρόνον· εἴτε εἰς τὴν γῆν, καθὼς ἦσαν ἐκεῖνοι οἱ γήϊνοι ἄνθρωποι, τοὺς ὁποίους ἐθεοποίησαν οἱ αὐτοὶ Ἕλληνες· κἂν, λέγω, καὶ ὠνομάζοντο τοιοῦτοι ψευδοθεοὶ, ἀλλ' ὅμως κοντὰ εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστοὺς Χριστιανοὺς, ἕνας Θεὸς εἶναι ὁ Πατὴρ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐδημιουργήθησαν ὅλα τὰ ὄντα, νοητὰ, καὶ αἰσθητά· τὸ γὰρ ἐξ οὗ, τὸ δημιουργικὸν, καὶ ποιητικὸν αἴτιον δηλοῖ· τὸ δὲ καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτὸν, δηλοῖ τὸν λόγον τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἐδικῆς μας ἐπιστροφῆς καὶ οἰκειώσεως· ὡσὰν νὰ ἤθελεν εἰπῇ, ὅτι, καὶ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ, εἰς αὐτὸν τὸν Θεὸν ἐπιστρέφομεν, καὶ εἰς αὐτὸν εἴμεθα ἀποκρεμασμένοι. (2)

„Καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ“.

Διὰ τοῦ Κυρίου, λέγει, Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὅλα τὰ ὄντα ἐδημιουργήθησαν, καὶ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὸ εἶναι ἤλθομεν, καὶ εἰς τὸ καλῶς εἶναι, μὲ τὸ νὰ ἐγίναμεν πιστοὶ, καὶ ἀπὸ τὴν πλάνην καὶ ἀπιστίαν, ἤλθομεν εἰς τὴν ἀλήθειαν, καὶ πίστιν. Ἀκούωντας δὲ ἐσὺ ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι ἕνας εἶναι Θεὸς ὁ Πατὴρ, καὶ ἕνας Κύριος ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, μὴ νομίσῃς πῶς κατὰ ἀποκλήρωσιν, καὶ ξεχωριστὸν τρόπον δίδοται, εἰς μὲν τὸν Πατέρα, τὸ Θεὸς ὄνομα, εἰς δὲ τὸν Υἱὸν τὸ, Κύριος· ὄχι· ἐπειδὴ ἀδιαφόρως καὶ ὁ Υἱὸς λέγεται Θεὸς, καθὼς βεβαιοῖ ὁ αὐτὸς Παῦλος λέγων· „ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεός“. (Ῥωμ. θ΄. 5.) Καὶ πάλιν· „προσδεχόμενοι τὴν ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ, καὶ
„Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ“. (Τίτ. β΄. 13.)

Καὶ ὁ Πατὴρ πάλιν λέγεται ἀδιαφόρως Κύριος, ὡς λέγει ὁ Ψαλμῳδός· „Εἶπεν ὁ Κύριος „τῷ Κυρίῳ μου κάθου ἐκ δεξιῶν μου“. (Ψαλμ. ρθ΄. 1.) (3) Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ λόγος τοῦ Ἀποστό-

(1) Ὅθεν καὶ ὁ θεῖος Γρηγόριος ὁ θαυματουργὸς, ἑρμηνεύων τὸ ῥητὸν τοῦτο, ὅτι οὐδὲν εἴδωλον ἐν Κόσμῳ, λέγει· „ἡ μὲν εἰς Θεὸν τὸν ὄντως ὄντα τιμὴ, „πάντως που καὶ αὐτοῦ τοῦ τιμῶντός ἐστι τιμή. Ἡ δὲ εἰς „τὸν οὐκ ὄντα Θεὸν τιμὴ, ἐξεναντίας καὶ αὐτοῦ τοῦ τι„μῶντός ἐστιν ἀτιμία“. (παρὰ Ἰωάννῃ τῷ Δαμασκ. Τίτλ. λα΄.)

(2) Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν εἰς τὸ ια΄. Κεφ. τῆς πρὸς Ῥωμ. στίχ. 36. Ὁμοίως ὅρα καὶ τὴν Ἑρμηνείαν τοῦ 5. στίχου, τοῦ β΄. Κεφ. τῆς πρὸς Τιμόθεον πρώτης, καὶ τὴν εἰς ἐκεῖνον ὑποσημείωσιν, ἀναγκαίας οὔσας.

(3) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεοδώρητος λέγει ὅτι ὁ Ἀπόστολος ἐδῶ, ἰσοδύναμον δείχνει τὴν Θεὸς φωνὴν μὲ τὴν, Κύριος· καθ' ὅ,τι καὶ ἡ παλαιὰ Γραφὴ τὰ ὀνόματα ταῦτα συνημμένα προφέρει· „ἐγὼ γάρ εἰμι φησὶ „Κύριος ὁ Θεός σου ὁ ἐξαγαγών σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου“. (Ἔξοδ. κ΄. 2.) Καὶ „ἄκουε Ἰσραὴλ Κύριος ὁ Θεὸς „σου Κύριος εἷς ἐστι“. (Δευτ. ς΄. 4.) Καὶ „Κύριε „ὁ Θεός μου, ἐμεγαλύνθης σφόδρα“. (Ψαλμ. ργ΄. 1.)

στόλου εἶναι πρὸς Ἕλληνας, οἵτινες ἐδόξαζον πολλοὺς Θεοὺς, καὶ πολλοὺς Κυρίους, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος, οὔτε τὸν Υἱὸν εἶπε Θεὸν, διὰ νὰ μὴ νομίσουν οἱ Ἕλληνες ὅτι δοξάζει δύω Θεοὺς, ὡσὰν ὁποῦ ἦτον συνειθισμένοι εἰς τὴν πολυθεΐαν· οὔτε τὸν Πατέρα εἶπε Κύριον, ἵνα μὴ οἱ αὐτοὶ Ἕλληνες νομίσουν, ὅτι καὶ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ πολλοὺς Κυρίους δοξάζομεν. Διὰ ταύτην δὲ τὴν αἰτίαν οὐδὲ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἀναφέρει ἐδῶ ὁ Παῦλος, προνοούμενος τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀκουόντων, καθὼς καὶ οἱ Προφῆται δὲν ἀναφέρουν φανερὰ διὰ τὸν Υἱὸν εἰς τὰς προφητείας των, εἰ μὴ σκιωδῶς, διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀκουόντων Ἰουδαίων, διὰ νὰ μὴ νομίσουν ἐμπαθῆ τὴν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἄναρχον γέννησιν τοῦ Υἱοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος συνεχῶς βάλλει τὸ, εἷς, λέγων „ὅτι οὐκ ἔστι Θεὸς, εἰ μὴ εἷς· καὶ εἷς Θεὸς ὁ Πατήρ· καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χρι-„στός“· οὐ γὰρ πρὸς διαφορὰν καὶ ἀντιδιαστολὴν τοῦ Υἱοῦ εἶπε τὸ „εἷς Θεὸς ὁ Πατήρ“· ἀλλὰ πρὸς διαφορὰν τῶν ψευδωνύμων Θεῶν, οὐδὲ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ Πατρὸς εἶπε τὸ „εἷς Κύριος „Ἰησοῦς“ ἀλλὰ πρὸς διαφορὰν τῶν ψευδωνύμων κυρίων, τῶν παρὰ τοῖς Ἕλλησι πιστευομένων.

7. „Ἀλλ᾽ οὐκ ἐν πᾶσιν ἡ γνῶσις“.

Ὅλοι ὅμως, λέγει, οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἠξεύρουν πῶς εἶναι ἕνας Θεὸς, καὶ ὄχι πολλοί· οὐδὲ ὅλοι ἠξεύρουν πῶς δὲν εἶναι εἴδωλα εἰς τὸν Κόσμον. (1).

„Τινὲς δὲ τῇ συνειδήσει τοῦ εἰδώλου ἕως ἄρτι, ὡς εἰδωλόθυτον ἐ-„σθίουσι, καὶ ἡ συνείδησις αὐτῶν ἀσθενὴς οὖσα, μολύνεται“.

Μερικοὶ, λέγει, ἀορίστως δηλαδὴ καὶ χωρὶς ὄνομα, ἐπειδὴ ὁ Ἀπόστολος δὲν θέλει νὰ ἐκπομπεύσῃ αὐτούς· διότι ἦσαν πολλοὶ, ὁποῦ ἀπὸ τὴν πλάνην τῆς Εἰδωλολατρείας ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν, οἱ ὁποῖοι ἕως τώρα, λέγει, ἤγουν καὶ ἀφ᾽ οὗ ἐπίστευσαν, τρώγουν τὰ εἰδωλόθυτα, ἤτοι τὰς θυσίας τῶν Εἰδώλων, ὡς εἰδωλόθυτα· δι᾽ ὅτι αὐτοὶ μὲ τὴν συνείδησιν τοῦ Εἰδώλου, ἤτοι τὴν αὐτὴν γνώμην ἔχοντες εἰς τὰ Εἴδωλα, ὁποίαν εἶχον καὶ πρὸ τῆς πίστεως, καὶ νομίζοντες πῶς αὐτὰ εἶναι κάποιόν τι, καὶ φοβούμενοι πῶς τὰ Εἴδωλα δύνανται νὰ τοὺς βλάψουν, ἔτζι μὲ τοιαύτην συνείδησιν τρώγοντες τὰς τῶν Εἰδώλων θυσίας, μολύνονται. Διὰ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος δὲν εἶπεν ὅτι τὰ Εἴδωλα μολύνουσιν αὐτοὺς, ἀλλ᾽ ἡ συνείδησις ἐκείνων ὁποῦ τὰς τρώγουν ὡς θυσίας Εἰδώλων, αὐτὴ εἶναι ὁποῦ μολύνεται, μὲ τὸ νὰ ἦναι ἀσθενὴς, καὶ δὲν δύναται νὰ νοήσῃ, ὅτι τὰ Εἴδωλα δὲν εἶναι τίποτε, καὶ ἀκολούθως οὐδὲ αἱ τῶν Εἰδώλων θυσίαι· ἐπειδὴ τὰ Εἴδωλα καθ᾽ ἑαυτὰ, νὰ μολύνουν δὲν δύνανται. Νόησον δὲ, πῶς ἐκεῖνοι ὁποῦ ἔτρωγαν τὰς τῶν Εἰδώλων θυσίας, ἔπασχον ἕνα παρόμοιον πρᾶγμα, καθὼς, λόγου χάριν, καὶ ὁποῖος κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Ἰουδαίων, νομίζωντας πῶς μολύνεται ἐὰν πιάσῃ νεκρὸν, ἔπειτα βλέπωντας ἄλλους ὁποῦ πιάνουσι νεκρὸν μὲ καθαρὰν συνείδησιν, πιάνει μὲν καὶ αὐτὸς τὸν νεκρὸν, ἐντρεπόμενος τοὺς ἄλλους ὁποῦ τὸν πιάνουν, διακρινόμενος ὅμως, καὶ ἀμφιβάλλωντας, μολύνεται εἰς τὴν συνείδησίν του.

8. „Βρῶμα δὲ ἡμᾶς οὐ παρίστησι τῷ Θεῷ“.

Διὰ νὰ μὴν εἰποῦν οἱ τέλειοι εἰς τὴν γνῶσιν Χριστιανοὶ, ὅτι ἐγὼ τρώγω τὰς θυσίας τῶν Εἰδώλων μὲ καθαρὰν συνείδησιν, καὶ τί με μέλει, ἐὰν ἄλλος δι᾽ ἀσθένειαν τῶν λογισμῶν του σκανδαλίζεται; διὰ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος, δείχνει ἐδῶ, ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ νὰ τρώγουν τὰς θυσίας τῶν Εἰδώλων διὰ καταφρόνησιν τῶν Εἰδώλων, τίποτε κατόρθωμα καὶ ἀρετὴ δὲν εἶναι· δι᾽ ὅ,τι, λέγει, κἂν καὶ ὁ ἀδελφός σου δὲν ἐβλάπτετο, οὐδὲ ἔτζι ἔκαμνες κανένα πρᾶγμα ἐπαινετὸν, καὶ θεάρεστον, ἐπειδὴ τὸ φαγητὸν δὲν μᾶς οἰκειόνει μὲ τὸν Θεόν.

„Οὔτε γὰρ ἐὰν φάγωμεν, περισσεύομεν· οὔτε ἐὰν μὴ φάγωμεν, ὑ-„στερούμεθα“.

Του-

(1) Ὁ δὲ Θεοδώρητος ἐκ τοῦ λόγου τούτου τοῦ Ἀποστόλου συνάγει, ὅτι ἐκεῖνο ὁποῦ εἶπε πρότερον „οἴδαμεν ὅτι πάντες γνῶσιν ἔχομεν“ τὸ εἶπε κατ᾽ εἰρωνείαν.

Τουτέστιν οὔτε ἐὰν φάγωμεν τὰς θυσίας τῶν Εἰδώλων, περισσόν τι ἔχομεν, καὶ εὐδοκιμοῦμεν κοντὰ εἰς τὸν Θεόν, ὡς μέγα τι ἀγαθὸν ποιήσαντες, οὔτε πάλιν, ἐὰν δὲν φάγωμεν αὐτάς, ὑστεροῦμεν, καὶ ἐλαττούμεθα κοντὰ εἰς τὸν Θεόν· καὶ κατὰ μὲν τὸ παρὸν, δείχνει ὁ Ἀπόστολος πῶς τὸ νὰ τρώγῃ τινὰς τὰ εἰδωλόθυτα, ἢ τὸ νὰ μὴ τὰ τρώγῃ, εἶναι περιττὸν, καὶ οὐδέν· διὰ τὶ ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα, ὁποῦ μήτε ὠφελεῖ, ὅταν γίνεται, μήτε βλάπτει, ὅταν δὲν γίνεται, περιττὸν εἶναι· πηγαίνωντας δὲ ἔμπροσθεν, φανερόνει καὶ τὴν βλάβην ὁποῦ ἔχει τὸ νὰ τρώγῃ τινὰς Εἰδώλων θυσίας.

9. „Βλέπετε δὲ μή πως ἡ ἐξουσία ὑμῶν αὕτη, πρόσκομμα γένηται „τοῖς ἀσθενοῦσι τῶν ἀδελφῶν".

Φοβίζει τοὺς τελείους εἰς τὴν γνῶσιν Χριστιανούς μὲ ταῦτα τὰ λόγια ὁ Ἀπόστολος, καὶ διὰ τοῦτο λέγει εἰς αὐτούς· βλέπετε, ἤγουν προσέχετε, λέγει, καὶ στοχασθῆτε καλὰ, ἀδελφοὶ, διὰ νὰ τοὺς φοβίσῃ, καὶ νὰ τοὺς ἐντροπιάσῃ μὲ τοῦτον τὸν λόγον, καὶ δὲν εἶπεν, ὅτι μή πως ἡ γνῶσίς σας αὕτη, ἢ ἡ τελειότης σας, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐγκώμια· ἀλλὰ εἶπε· βλέπετε μήπως ἡ ἐξουσία σας αὕτη, ἤγουν ἡ προπέτεια καὶ ὑπερηφάνειά σας αὕτη, γένῃ σκάνδαλον· καὶ δὲν εἶπεν εἰς τοὺς ἀδελφοὺς μόνον, ἀλλὰ εἰς τοὺς ἀσθενεῖς ἀδελφούς, διὰ νὰ αὐξήσῃ, καὶ νὰ δείξῃ τὴν κατηγορίαν μεγαλιτέραν, ὅτι οὐδὲ ἀσθενοῦντας τοὺς ἀδελφούς των πονοῦν, καὶ σπλαγχνίζονται, εἰς τοὺς ὁποίους ἔπρεπε νὰ δίδουν χεῖρα βοηθείας, καὶ νὰ σηκόνουν αὐτούς, καὶ νὰ διορθώνουν. Μὰ ἔξω, λέγει, ὅτι δὲν σηκόνετε, καὶ δὲν διορθόνετε τοὺς ἀδελφούς σας, διὰ τὶ καὶ νὰ τοὺς ῥίπτετε κάτω, καὶ νὰ τοὺς κρημνίζετε μὲ τὰ σκάνδαλα, καὶ τὰ σκοντάμματα ὁποῦ τοὺς βάλλετε; ἔξω, δὲν ἠμπορεῖτε νὰ τοὺς σώσετε, μὰ κἂν, μὴ τοὺς ἀπολλύετε.

10. „Ἐὰν γάρ τις ἴδῃ σε τὸν ἔχοντα γνῶσιν ἐν εἰδωλείῳ κατακεί„μενον, οὐχὶ ἡ συνείδησις αὐτοῦ, ἀσθενοῦς ὄντος, οἰκοδομηθήσεται „εἰς τὸ τὰ εἰδωλόθυτα ἐσθίειν";

Ἀνίσως, λέγει, καὶ ἰδῇ τινὰς ἐσένα, τὸν, ὡς ἐσὺ νομίζεις, τέλειον ὄντα εἰς τὴν γνῶσιν, πῶς τρώγεις τὰς θυσίας τῶν Εἰδώλων, ἆρά γε, δὲν θέλει λάβῃ ἐκ τούτου ἀφορμὴν περισσοτέραν, εἰς τὸ νὰ τρώγῃ καὶ αὐτὸς θυσίας Εἰδώλων; καὶ ἀκολούθως, δὲν θέλει στερεωθῇ (τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ „οἰκοδομηθήσεται") καὶ εἰς τὸ νὰ νομίζῃ, πῶς τὰ Εἴδωλα εἶναι κάποιον τίποτε πρᾶγμα; διότι αὐτὸς, μὴν ἠξεύρωντας τὸν ἐδικόν σου λογισμὸν, μὲ τὸν ὁποῖον τὰς τρώγεις, ὡς καταφρονῶντας δηλαδὴ τὰ Εἴδωλα, καὶ ὡς στοχαζόμενος ὅτι αὐτὰ δὲν εἶναι τίποτε, μὴν ἠξεύρωντας, λέγω, τοῦτο, θέλει παρακινηθῇ εἰς τὸ νὰ τὰς τρώγῃ καὶ αὐτὸς, καὶ νὰ φρονῇ πῶς τὰ Εἴδωλα εἶναι τίποτε πρᾶγμα.

11. „Καὶ ἀπολεῖται ὁ ἀσθενῶν ἀδελφὸς ἐπὶ τῇ σῇ γνώσει, δι' ὃν „Χριστὸς ἀπέθανεν".

Τρία πράγματα, λέγει, ἔχεις ἐσὺ ὁ τέλειος εἰς τὴν γνῶσιν, ὁποῦ σε ὑστεροῦν ἀπὸ κάθε συγχώρησιν, διὰ τὴν βλάβην ὁποῦ προξενεῖς εἰς τὸν ἀδελφόν σου. ά. ὅτι αὐτὸς ὁ ὑπὸ σοῦ σκανδαλιζόμενος, εἶναι ἀδελφὸς καὶ ὁμόπιστός σου Χριστιανός. β'. ὅτι εἶναι καὶ ἀσθενὴς εἰς τὴν γνῶσιν, καὶ λογισμόν. καὶ γ'. ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς ἀπέθανε δι' αὐτόν· καὶ ἔτζι ἡ ἐδική σου τελειότης, γίνεται αἰτία τῆς ἀπωλείας τοῦ ἀδελφοῦ σου· καὶ ὁ μὲν Χριστὸς δὲν παραιτήθη νὰ ἀποθάνῃ διὰ τὴν σωτηρίαν του, ἐσὺ δὲ, οὐδὲ ἀπὸ τὸ φαγητὸν ἀπέχῃς, διὰ νὰ μὴ σκανδαλίζεται. Ὁ δὲ Χρυσόστομος ἀντὶ τοῦ „ἐπὶ τῇ σῇ γνώσει, ἐπὶ τῇ σῇ βρώσει" λέγει.

12. „Οὕτω δὲ ἁμαρτάνοντες εἰς τοὺς ἀδελφούς, καὶ τύπτοντες αὐτῶν „τὴν συνείδησιν ἀσθενοῦσαν, εἰς Χριστὸν ἁμαρτάνετε".

Ἐσεῖς, λέγει, οἱ τέλειοι εἰς τὴν γνῶσιν Χριστιανοί, ἔτζι ἁμαρτάνοντες εἰς τοὺς ἀδελφούς, καὶ τύπτοντες αὐτῶν τὴν ἀσθενῆ συνείδησιν, εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον Χριστὸν ἁμαρτάνετε. Δὲν εἶπε δὲ σκαν-

σκανδαλίζοντες τὴν συνείδησίν τους, ἀλλὰ δέρνοντες, καὶ κτυπῶντες αὐτήν, διὰ νὰ φανερώσῃ μὲ τὰς λέξεις ταύτας τὴν ὠμότητα καὶ ἀσπλαγχνίαν τους, δηλαδὴ ὅτι οὐδὲ τὴν ἀσθενῆ καὶ ἀδύνατον συνείδησιν τῶν ἀδελφῶν τους σπλαγχνίζονται, ἀλλὰ δέρνουσιν αὐτήν. Βλέπε δὲ πῶς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην τῶν ἐσθιόντων τὰ εἰδωλόθυτα, εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῆς παρανομίας ἀνεβίβασεν εἰπών, ὅτι εἰς τὸν Χριστὸν ἁμαρτάνετε.

Πῶς δὲ τὸ ἁμάρτημα, τὸ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς γινόμενον, εἰς τὸν Χριστὸν ἀναφέρεται; κατὰ πολλοὺς τρόπους. α. ὅτι τὰ εἰς τοὺς δούλους τοῦ Χριστοῦ κακά, ὁ Χριστὸς τὰ οἰκειοποιεῖται· διὰ τοῦτο ἔλεγε πρὸς τὸν τοὺς δούλους του διώκοντα Παῦλον· „ἐγώ εἰμι Ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκεις“. (Πράξ. θ΄. 5.) β΄. ὅτι οἱ βλαπτόμενοι ἀδελφοί, εἶναι σῶμα, καὶ μέλη τοῦ Χριστοῦ. γ΄. ὅτι ἐκεῖνο ὁποῦ ὁ Χριστὸς οἰκοδόμησε καὶ ἐστερέωσε μὲ τὴν σφαγήν, καὶ τὸν θάνατόν του, ἤτοι τὴν σωτηρίαν τῶν ἀδελφῶν, αὐτοὶ οἱ τούτους βλάπτοντες, κρημνίζουσιν αὐτὴν καὶ ἀφανίζουσι. (1)

13. „Διόπερ, εἰ βρῶμα σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν μου, οὐ μὴ φάγω „κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω“.

Ἐπειδὴ ὁ διδάσκαλος χρεωστεῖ νὰ φυλάττῃ πρῶτος αὐτὸς ἐκεῖνα, ὁποῦ παραγγέλλει εἰς τοὺς ἄλλους νὰ φυλάττουν, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος ὡς διδάσκαλος ἄριστος, συνιστᾷ ἐδῶ μὲ τὸ παράδειγμά του ἐκεῖνα ὁποῦ διδάσκει, καὶ λέγει ὅτι, ἂν φαγητὸν σκανδαλίζῃ τὸν ἀδελφόν μου, ἐγὼ δὲν θέλω φάγω κρέατα εἰς ὅλην μου τὴν ζωήν, μόνον διὰ νὰ μὴ σκανδαλίσω τὸν ἀδελφόν μου. Δὲν εἶπε δὲ ἂν σκανδαλίζῃ δικαίως, ἀλλὰ μὲ ὁποιον τρόπον καὶ ἂν σκανδαλίζῃ, εἴτε δικαίως, εἴτε ἀδίκως· καὶ δὲν εἶπεν ὅτι δὲν θέλω φάγω Εἰδώλων θυσίας, ἀλλὰ δὲν θέλω φάγω κρέατα, ἁπλῶς καὶ καθολικῶς, κἂν καὶ συγκεχωρημένα εἶναι ταῦτα νὰ τρώγωνται, καὶ ὄχι νὰ μὴ τὰ φάγω εἰς μίαν, καὶ δύω ἡμέρας, ἀλλὰ εἰς ὅλον τὸν καιρὸν τῆς ζωῆς μου· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ „εἰς τὸν αἰῶνα“ καὶ δὲν εἶπεν, ὅτι διὰ νὰ μὴν ἀπολέσω τὸν ἀδελφόν μου, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ τὸν σκανδαλίσω ἁπλῶς. (2)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ΄.

1. „Οὐκ εἰμὶ Ἀπόστολος; οὐκ εἰμὶ ἐλεύθερος; οὐχὶ Ἰησοῦν Χριστὸν „τὸν Κύριον ἡμῶν ἑώρακα“;

Ἐπειδὴ εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ἀνίσως φαγητὸν σκανδαλίζῃ τὸν ἀδελφόν μου, ἐγὼ δὲν θέλω φάγω κρέατα, διὰ νὰ μὴ νομίσῃ τινάς, ὅτι ὑπερηφανευόμενος ταῦτα λέγει, διὰ τοῦτο ἀναγκάζεται τώρα ἐδῶ νὰ δείξῃ, πῶς ἀπεῖχεν ἀπὸ ἐκεῖνα ὁποῦ ἦτον συγκεχωρημένα εἰς αὐτόν, μόνον διὰ νὰ μὴ σκανδαλίσῃ τινά· διότι, ὁ μὲν Χριστὸς ἐπρόσταξεν, ὅτι ἐκεῖνος ὁποῦ κηρύττει τὸ Εὐαγγέλιον, νὰ τρέφεται ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον, ἤγουν ἀπὸ τοὺς μαθητευομένους τὸ Εὐαγγέλιον· „ἄξιος γάρ φησιν ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστι“. (Ματθ. ι΄. 10.) ἐγὼ ὅμως, λέγει, ἐπροκρινα καλλίτερα νὰ ἀποθάνω ἀπὸ τὴν πεῖναν, παρὰ νὰ λάβω ἀπὸ κανένα τὴν ἀναγκαίαν χρείαν μου· ἀλλὰ ἐργαζόμενος μὲ τὰς χεῖράς μου ἐκοπίαζα, καὶ ἐτρεφόμην ἐκ τοῦ ἐργοχείρου μου, καθὼς ἐσεῖς τὸ ἠξεύρετε· (ἦσαν γάρ, ὡς φαίνεται, κοντὰ εἰς τοὺς Κορινθίους μερικοὶ διδάσκαλοι πλούσιοι, οἵτινες φιλοτιμούμενοι, ἐδίδασκον, χωρὶς νὰ πέρνουν μισθὸν ἀπὸ τοὺς διδασκομένους· τοῦτο δὲ ἐμηχανεύοντο, διὰ νὰ καταισχύνουν τὸν Παῦλον· τὸ ὁποῖον τοῦτο, ἀφ᾽ οὗ ἐκατάλαβεν ὁ Παῦλος, ἀφέθη ἀπὸ τὸ νὰ τρέφεται ὑπὸ τῶν διδασκομένων, καὶ μ᾽ ὅλον ὁποῦ τοῦτο ἦτον συγκεχωρημένον εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Κυρίου·) (3) ἐγὼ μέν, λέ-

(1) Ὁ δὲ Θεοδώρητος προσθέττει καὶ δ΄. ὅτι αὐτοῦ τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ ἐστι φωνὴ ἡ λέγουσα „ὁρᾶτε μὴ καταφρονήσητε ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων“. (Ματθ. ιη΄. 10.) Καὶ πάλιν· „ὃς δ᾽ ἂν σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ, συμφέρει αὐτῷ ἵνα κρεμασθῇ μύλος ὀνικὸς ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης“. (Ματθ. ιη΄. 6.)

(2) Ποῖον δὲ σκάνδαλον πρέπει νὰ καταφρονῇ τινας, καὶ ποῖον δὲν πρέπει, ὅρα εἰς τὴν ὑποσημείωσιν. „τοῦ καλὸν τὸ μὴ φαγεῖν κρέα“. (Ῥωμ. ιδ΄. 12.)

(3) Ἡ μὲν κυριωτέρα καὶ πρώτη αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Παῦλος ἐδούλευεν ἐργόχειρον, καὶ ἐκ τοῦ ἐργοχείρου του ἐτρέφετο, ἦτον διὰ νὰ δείξῃ παράδειγμα εἰς ὅλους τοὺς Χριστιανούς, νὰ τὸν μιμοῦνται, καὶ νὰ δουλεύουν καὶ αὐτοί, καθὼς τοῦτο σαφῶς λέγει ὁ Ἀπόστολος εἰς

λέγει, ἔτζι ἔκαμα, καὶ ἀπὸ τὰ συγκεχωρημένα εἰς ἐμένα, ἀπέχω, μόνον διὰ νὰ μὴ σκανδαλίσω τινά· ἐσεῖς δὲ, οὐδὲ ἀπὸ τὰς θυσίας τῶν Εἰδώλων ἀπέχετε, διὰ νὰ μὴ σκανδαλίζετε τὸν ἀδελφόν σας. Τὸ καθολικὸν νόημα λοιπὸν ὅλου τοῦ λόγου, εἶναι αὐτὸ, τὸ ὁποῖον ὁ Ἀπόστολος μὲ πολλοὺς στίχους, καὶ παραδείγματα εἰς πλάτος αὐξάνει, καὶ ἀποδείχνει εἰς ὅλον τοῦτο τὸ Κεφάλαιον. Ἀλλὰ ἂς θεωρήσωμεν καὶ τὸ μερικὸν νόημα κάθε λέξεως· δὲν εἶμαι, λέγει, καὶ ἐγὼ Ἀπόστολος; διὰ νὰ μὴν εἰπῇ τινας εἰς αὐτὸν, ὅτι διὰ τοῦτο δὲν λαμβάνεις τὰ πρὸς τὴν χρείαν, ὦ Παῦλε, διὰ τί δὲν εἶναι συγκεχωρημένον εἰς ἐσέ· διὰ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος ἀποκρινόμενος λέγει· καὶ πῶς; δὲν εἶναι εἰς ἐμένα συγκεχωρημένον τὸ νὰ λαμβάνω; μήπως καὶ οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι δὲν λαμβάνουσι τὴν τροφήν τους ἀπὸ τοὺς διδασκομένους; Ναὶ, τὴν λαμβάνουσι, λέγει· τί λοιπόν; καὶ ἐγὼ δὲν εἶμαι Ἀπόστολος, καθὼς εἶναι καὶ ἐκεῖνοι; δὲν εἶμαι ἐλεύθερος; ἤτοι, μήπως ἔχω τινὰ ὁπου̃ με ἐμποδίζει ἀπὸ τὸ νὰ λάβω; ὄχι. Πάλιν δὲ, διὰ νὰ μὴν εἰπῇ τινας, ὅτι οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι ἔχουν περισσότερον ἀξίωμα ἀπὸ λόγου σου Παῦλε, διὰ τί εἶδον τὸν Κύριον, διὰ τοῦτο λέγει· δὲν εἶδον καὶ ἐγὼ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν; ναὶ, τὸν εἶδον· ἐπειδὴ ἀγκαλὰ καὶ ὕστερα ἀπὸ ὅλους, ὅμως ἐφάνη καὶ εἰς ἐμένα ὡσὰν εἰς ἕνα ἔκτρωμα· „ἔσχατον δὲ πάντων ὡσπερεὶ τῷ ἐκτρώματι, ὤφθη κἀμοί". (ά. Κορ. ιέ. 18.) μέγα γὰρ ἀληθῶς ἦτον τὸ νὰ ἀξιωθοῦν οἱ Ἀπόστολοι νὰ ἰδοῦν μὲ τοὺς ὀφθαλμούς των τὸν Κύριον, καθὼς αὐτὸς ὁ ἴδιος Κύριος ἔλεγεν· „ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ, ὅ-„τι βλέπουσιν..... ὅτι πολλοὶ Προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶ-„δον". (Ματθ. ιγ΄. 16.)

„Οὐ τὸ ἔργον μου ὑμεῖς ἐστε ἐν Κυρίῳ";

Ἐπειδὴ ἐδύνετο τινὰς νὰ εἰπῇ· καὶ ἂν ἦσαι ἐλεύθερος καὶ Ἀπόστολος, ὦ μακάριε Παῦλε, ἔπειτα τὸ ἔργον τοῦ Ἀποστόλου δὲν ἔκαμες, τί θέλουν σε ὠφελήσουν τὰ ψιλὰ στόματα; καὶ ὁ Ἰούδας Ἀπόστολος ἦτον, καὶ τὸν Κύριον εἶδεν, ἀλλ' οὐδὲν ὠφελήθη· διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἀποκρινόμενος εἰς τοῦτο λέγει ἐδῶ· ὅτι τὸ ἔργον μου, ἐσεῖς οἱ Κορίνθιοι εἶσθε, εἰς τοὺς ὁποίους ἐκήρυξα τὸ Εὐαγγέλιον· ὥστε ἰδοὺ ὁπου̃ ἐτελείωσα καὶ ἐγὼ ἀποστολικὸν διακόνημα. Ἐπειδὴ δὲ εἶπε μεγάλον λόγον, διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσε τὸ „ἐν Κυρίῳ". ἐσεῖς, λέγει, εἶσθε τὸ ἀποτέλεσμα καὶ ὁ καρπὸς τοῦ Ἀποστολικοῦ μου κηρύγματος, τὸ ὁποῖον ἐτέλεσα, ὄχι μὲ τὴν ἐδικήν μου δύναμιν, ἀλλὰ μὲ τὴν τοῦ Κυρίου.

2. „Εἰ ἄλλοις οὐκ εἰμὶ Ἀπόστολος, ἀλλά γε ὑμῖν εἰμι".

Δὲν καυχῶμαι, λέγει, ὅτι εἶμαι ὅλης τῆς Οἰκουμένης Ἀπόστολος καὶ Διδάσκαλος, ἀλλὰ τοῦτο μόνον λέγω, ὅτι ἐσᾶς τῶν Κορινθίων, δὲν εἶμαι Ἀπόστολος καὶ Διδάσκαλος; ναὶ εἶμαι. Πῶς λοιπὸν δὲν ἔλαβον τὰ πρὸς τὴν ἀναγκαίαν μου χρείαν ἀπὸ λόγου σας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους μάλιστα ἔπρεπε νὰ λάβω; Κατὰ συγχώρησιν δὲ, καὶ συγκατάβασιν γράφει ταῦτα ὁ Παῦλος, διὰ νὰ δείξῃ πόσον μισεῖ, τὸ νὰ προξενῇ σκάνδαλον εἰς τοὺς ἄλλους, διὰ πράγματα συγκεχωρημένα εἰς αὐτὸν, ὁποῖον ἦτον τὸ νὰ λαμβάνῃ τὰ πρὸς τὴν χρείαν παρὰ τῶν διδασκομένων.

„Ἡ γὰρ σφραγὶς τῆς ἐμῆς ἀποστολῆς, ὑμεῖς ἐστε ἐν Κυρίῳ".

Ἤτοι ἡ ἀπόδειξις τοῦ ἀποστολικοῦ μου κηρύγματος, λέγει, ἐσεῖς οἱ Κορίνθιοι εἶσθε· καὶ ἂν θέλῃ τινὰς νὰ μάθῃ ἀπὸ ἐμένα ἐὰν εἶμαι Ἀπόστολος, τοῦ δείχνω ἐσᾶς τοὺς παρ' ἐμοῦ διδαχθέντας· ὅτι ἐσεῖς εἶσθε ὁπου̃ ἐπισφραγίζετε καὶ βεβαιόνετε τὸ ἀποστολικόν μου ἐπάγγελμα· δι' ὅτι ὅσα ἔργα συνιστῶσιν ἕνα Ἀπόστολον, ὅλα τὰ ἔδειξα εἰς ἐσᾶς, καθὼς τοῦτο τὸ ἴδιον γράφει καὶ εἰς τὴν β΄. πρὸς τοὺς Κορινθίους τούτους Ἐπιστολὴν λέγων· „τὰ μὲν σημεῖα τοῦ Ἀ-„ποστόλου κατειργάσθη ἐν ὑμῖν ἐν πάσῃ ὑπομονῇ, ἐν σημείοις, καὶ τέρασι καὶ δυνάμεσι· τί „γάρ ἐστιν ὃ ἡττήθητε ὑπὲρ τὰς λοιπὰς Ἐκκλησίας"; (β΄. Κορινθ. ιβ΄. 12.) (1)

3. „Ἡ

εἰς τὴν πρὸς Θεσσαλον. β΄. Κεφ. γ΄. στίχ. 9. Δευτέρα δὲ, καὶ ἑπομένη αἰτία ἦτον αὕτη, ὁπου̃ λέγει ἐδῶ, ἤγουν διὰ ἐκείνους ὁπου̃ ἐκατηγόρουν αὐτόν, καὶ ἐσκανδαλίζοντο πῶς ἐτρέφετο ἀπὸ τοὺς διδασκομένους.

(1) Καὶ ὁ Θεοδώρητος τὴν σφραγίδα, ἀπόδειξιν καὶ βεβαίωσιν ἑρμηνεύει· οὕτω γάρ φησι καὶ ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης· „Ὁ λαβὼν αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν, ἐσφράγισεν ὅτι „ὁ Θεὸς ἀληθής ἐστι", (Ἰωάν. γ΄. 33.) ἤτοι ἐβεβαίωσε.

3. „Ἡ ἐμὴ ἀπολογία τοῖς ἐμὲ ἀνακρίνουσιν αὕτη ἐστί“.

Ἤτοι εἰς ἐκείνους, λέγει, ὁποῦ με ἀνακρίνουν, καὶ ζητοῦν νὰ μάθουν ἂν εἶμαι Ἀπόστολος, ταύτην τὴν ἀπολογίαν προβάλλω· ταύτην ποίαν; ἤτοι ἐσᾶς· δείχνωντας γὰρ ἐσᾶς, ὁποῦ ἐμαθητεύθητε, καὶ ἐκατηχήθητε ἀπὸ λόγου μου, μὲ τοῦτο ἀποστομόνω ἐκείνους, ὁποῦ με ἀνακρίνουσιν. Ὁ δὲ θεῖος Χρυσόστομος λέγει, ὅτι, εἰς ἐκείνους ὁποῦ με ἐγκαλοῦν πῶς πέρνω ἄσπρα, ἢ καὶ ἐρωτοῦν, διὰ τί δὲν πέρνω ἄσπρα, ταῦτα ἀπολογοῦμαι, ὁποῦ μέλλω νὰ εἰπῶ ἀκολούθως.

4. „Μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν φαγεῖν, καὶ πιεῖν“;

Δὲν ἔχομεν, λέγει, ἐξουσίαν καὶ ἄδειαν νὰ λαμβάνωμεν ἀπὸ τοὺς μαθητάς μας Χριστιανοὺς τὴν ἀναγκαίαν τροφήν μας; ναὶ ἔχομεν, ἀλλ' ὅμως δὲν μεταχειριζόμεθα ταύτην τὴν ἄδειαν. Ὁ δὲ Χρυσόστομος λέγει· καὶ πῶς ταῦτα εἶναι ἀπολογία, ὦ μακάριε Παῦλε, εἰς ἐκείνους ὁποῦ σε ἐγκαλοῦν; Ὅτι ὅταν, λέγει, φαίνωμαι πῶς ἀπέχω ἀκόμη καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα, ὁποῦ εἶναι συγκεχωρημένα εἰς ἐμὲ, δὲν ἔχει δίκαιον πλέον τινὰς νὰ σκανδαλίζεται, καὶ νά με κατηγορῇ ὡς ἀπατεῶνα, καὶ ὡς κηρύττοντα διὰ χρήματα.

5. „Μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν, ὡς καὶ οἱ „λοιποὶ Ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου, καὶ Κηφᾶς“;

Αἱ πλούσιαι γυναῖκες ἠκολούθουν μὲ τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους, διὰ νὰ δίδουν εἰς αὐτοὺς τὰ πρὸς τὴν χρείαν, καὶ νὰ προξενοῦν εἰς αὐτοὺς κάθε ἀμεριμνίαν εἰς τὰ ἀναγκαῖα, ἵνα ἀμέριμνοι ὄντες οἱ θεῖοι Ἀπόστολοι, καταγίνωνται εἰς μόνον τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου. (1) Βλέπε δὲ σοφίαν τοῦ μακαρίου Παύλου, τὸν Κορυφαῖον Πέτρον ὕστερον ἔβαλεν, ὡς μεγαλίτερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους, τοῦτο αἰνιγματωδῶς φανερόνωντας, καὶ λέγων· καὶ τί ἀναφέρω ἐγὼ τοὺς ἄλλους Ἀποστόλους; καὶ αὐτὸς ὁ Πέτρος, ὁ πρῶτος πάντων, τοῦτο ποιεῖ, καὶ ἔχει γυναῖκα ἀκολουθοῦσαν, διὰ νὰ δίδῃ εἰς αὐτὸν τὰ χρειώδη. Ἀδελφοὺς δὲ τοῦ Κυρίου λέγει ὁ Παῦλος, τὸν Ἰάκωβον τὸν Ἱεροσολύμων Ἐπίσκοπον, καὶ Ἰωσῆν, καὶ Σίμωνα, καὶ Ἰούδαν, οἱ ὁποῖοι ὠνομάσθησαν ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου, διὰ τὸν ἀρραβωνισμὸν, ὁποῦ εἶχεν ὁ Ἰωσὴφ μὲ τὴν Θεοτόκον, οἵτινες μὴ πιστεύοντες πρότερον εἰς τὸν Κύριον, ὡς λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης· „οὐδὲ γὰρ „οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς αὐτόν“. (Ἰωάν. ζ'. 5.) ὕστερον ἐπίστευσαν, καὶ ἔγιναν δόκιμοι, ἀγκαλὰ καὶ δὲν ἔφθαναν εἰς τὰ μέτρα τῶν ἄλλων Ἀποστόλων, ὡς λέγει ὁ Χρυσόστομος· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἐδῶ ἀναμεταξὺ τῶν ἄλλων τούτους ἐσυναρίθμησε, βαλὼν εἰς τὸ ἕνα, καὶ ἄλλο μέρος αὐτῶν, τοὺς ἄκρους καὶ δοκιμωτέρους τῶν Ἀποστόλων.

6. „Ἢ, μόνος ἐγὼ καὶ Βαρνάβας οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν τοῦ μὴ ἐργάζε„σθαι“;

Ἐγὼ, λέγει, μοναχὸς, καὶ ὁ Βαρνάβας δὲν ἔχομεν ἐξουσίαν νὰ ζῶμεν ἀργοὶ, καὶ χωρὶς νὰ ἐργαζώμεθα μὲ τὰς χεῖράς μας, ἀλλὰ νὰ τρεφώμεθα ἀπὸ τοὺς παρ' ἡμῶν μαθητευομένους; ναὶ δηλαδὴ, ἔχομεν ἐξουσίαν. (2) Δὲν ἔκρυψε δὲ ὁ Παῦλος καὶ τὸν Βαρνάβαν, τὸν ὁποῖον

---

(1) Ὁ δὲ Κλήμης ὁ Στρωματεὺς, Βιβλ. γ'. λέγει ὅτι οἱ Ἀπόστολοι εἶχον μαζί τους εἰς τὸ κήρυγμα, γυναῖκας ὡς ἀδελφὰς καὶ συνδιακόνους διὰ τὰς ἐν τῷ οἴκῳ καθημένας γυναῖκας, διὰ μέσου τῶν ὁποίων εἰσήρχετο ἡ τοῦ Κυρίου διδασκαλία μέσα εἰς τὸν θάλαμον, καὶ ἰδιαίτερον τόπον τῶν γυναικῶν. Ὅρα καὶ τὸ η'. Βιβλ. τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν, Κεφ. κ'. κη'. ὁποῦ λέγει ὅτι αἱ Διάκονοι γυναῖκες ὑπηρέτουν τοὺς πρεσβυτέρους, ὅταν ἐβάπτιζαν τὰς γυναῖκας, διὰ τὸ σεμνὸν καὶ εὐπρεπές· ὥστε, οὐ μόνον διὰ τὰ ἀναγκαῖα τῶν Ἀποστόλων ἠκολούθουν αὐτοῖς αἱ γυναῖκες, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ῥηθέντα αἴτια ὧδε. Ὅρα καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ιθ'. Κανόνος τῆς α'. Συνόδου, καὶ τοῦ ιδ'. τῆς ς'. καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ μ'. τῆς αὐτῆς ς'. ἐν τῷ ἡμετέρῳ Κανονικῷ.

(2) Ὅτι δὲ καὶ οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι ἐδούλευον, καὶ οὐ μόνος ὁ Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας, μαρτυροῦσιν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι Ἀπόστολοι λέγοντες εἰς τὰς Διαταγάς των. „Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς σχολάζοντες τῷ λόγῳ τοῦ Εὐαγγε„λίου, ὅμως καὶ τῶν ἐπεργιῶν οὐκ ἀμελοῦμεν· οἱ μὲν „γάρ εἰσιν ἐξ ἡμῶν, ἁλιεῖς, οἱ δὲ, σκηνοποιοὶ, οἱ „δὲ, γῆς ἐργάται, πρὸς τὸ μηδέποτε ἡμᾶς ἀργοὺς εἶ„ναι“.

ὁποῖον ἤξευρε πῶς συγκοινωνεῖ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν περὶ τούτου ἀκρίβειαν· διὰ τί καὶ ἐκεῖνος ἐργαζόμενος μὲ τὰς χεῖράς του, ἐτρέφετο, μηδὲν λαμβάνων ἀπὸ τοὺς μαθητευομένους.

7. „Τίς στρατεύεται ἰδίοις ὀψωνίοις ποτέ“;

Ποῖος, λέγει, γίνεται στρατιώτης μὲ ἐδικά του ὀψώνια, ἤγουν σιτηρέσια, καὶ ζωοτροφίας; οὐδεὶς βέβαια· διότι ὅλοι ὅσοι στρατεύονται, τρέφονται ἀπὸ τὰ δημόσια χρήματα· προσφυῶς δὲ ἔβαλε πρῶτον τὸ παράδειγμα τοῦ στρατιώτου· διὰ τί αὐτὸ εἶναι ἁρμόδιον, καὶ ὅμοιον μὲ τὸ ἀποστολικὸν ἐπάγγελμα· καθὼς γὰρ ὁ στρατιώτης ἔχει πόλεμον μὲ τοὺς αἰσθητοὺς ἐχθροὺς, καὶ βάλλει τὴν ζωήν του εἰς κινδύνους, καὶ θάνατον· ἔτζι καὶ ὁ ἀποστολικὸν ἔχων ἐπάγγελμα, κάμνει πόλεμον μὲ τοὺς νοητοὺς ἐχθροὺς, καὶ δοκιμάζει κινδύνους, καὶ τελευταῖον λαμβάνει καὶ θάνατον.

„Τίς φυτεύει ἀμπελῶνα, καὶ ἐκ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ οὐκ ἐσθίει“;

Ποῖος, λέγει, φυτεύει ἀμπέλι, καὶ ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ ἀμπελίου δὲν τρώγει; ἤτοι οὐδείς. Μὲ τὸ παράδειγμα δὲ τοῦτο τοῦ ἀμπελουργοῦ, φανερόνει ὁ Παῦλος τὸν κόπον, καὶ τὴν κακοπάθειαν, καὶ τὴν ἐπιμέλειαν ὁποῦ δοκιμάζει ἐκεῖνος, ὁποῦ ἔχει ἐπάγγελμα ἀποστολικόν. Δὲν εἶπε δὲ, ὅτι ὁ ἀμπελουργὸς τρώγει ὅλον τὸν καρπὸν τοῦ ἀμπελίου, ἀλλὰ ὅτι τρώγει μέρος ἀπὸ τὸν καρπόν του· οὐδὲ εἶπε, ποῖος δὲν πλουτίζει ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ ἀμπελίου του; διὰ νὰ διδάξῃ ὅλους τοὺς διδασκάλους, καὶ τοὺς ἀποστολικὸν ἐπάγγελμα ἔχοντας, νὰ μὴ ζητοῦν τὰ περιττὰ, καὶ ὑπὲρ τὴν χρείαν ἀπὸ τοὺς διδασκομένους μαθητάς των, ἀλλὰ μόνα τὰ χρειώδη, καὶ ἀναγκαῖα.

„Τίς ποιμαίνει ποίμνην, καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος τῆς ποίμνης οὐκ ἐ-
„σθίει“;

Ποῖος, λέγει, ποιμαίνει πρόβατα, καὶ ἀπὸ τὸ γάλα τῶν προβάτων δὲν τρώγει; βέβαια οὐδείς. Δὲν εἶπε δὲ, πῶς ὁ ποιμὴν πωλεῖ τὰ πρόβατα, ἢ σφάζει τὰ πρόβατα, καὶ τρώγει αὐτά· ἢ πῶς τρώγει ὅλον τὸ γάλα των· ἀλλὰ πῶς τρώγει μόνον μερικὸν ἀπὸ τὸ γάλα, διδάσκωντας μὲ τὸ παράδειγμα τοῦτο, ὅτι ὁ ποιμὴν, καὶ διδάσκαλος τῶν λογικῶν προβάτων, πρέπει νὰ ἀρκῆται εἰς ὀλίγην παρηγορίαν τοῦ σώματός του, καὶ εἰς τὴν ἀναγκαίαν μόνην τροφήν του. Δείχνει δὲ ἀκόμη ὁ Ἀπόστολος μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ ποιμένος, τὴν πολλὴν φροντίδα, καὶ ἐπιμέλειαν, ὁποῦ πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ Διδάσκαλος, καὶ Ἱερεὺς, καὶ μάλιστα ὁ Ἀρχιερεὺς, εἰς τὸ λογικὸν αὐτοῦ ποίμνιον. (1)

8. „Μὴ κατὰ ἄνθρωπον ταῦτα λέγω; ἢ οὐχὶ καὶ ὁ Νόμος ταῦτα
„λέγει“;

Τουτέστι μήπως, λέγει, ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω μόνον ἀνθρώπινα παραδείγματα, συνιστῶ καὶ ἀποδεικνύω αὐτὸ ὁποῦ σᾶς λέγω, τὸ νὰ τρέφεται δηλαδὴ κάθε Ἀπόστολος ἀπὸ τοὺς ὑπ᾽ αὐτοῦ μαθητευομένους; ἢ μήπως δὲν ἔχω καὶ τῆς Γραφῆς μαρτυρίαν; ναὶ ἔχω νὰ σᾶς δείξω, ὅτι καὶ εἰς τὸν Θεὸν ἔτζι φαίνεται ἀρεστόν· καὶ ὁ Νόμος, ὁποῦ δὲν εἶναι ἀνθρώπινος, ἀλλὰ θεϊκὸς, καὶ αὐτὸς ταῦτα μαρτυρεῖ.

9. „Ἐν

„ναι“. (Διαταγ. Βιβλ. β'. Κεφ. ξγ'.) Πῶς οὖν εἶπεν ὁ Παῦλος ὅτι μόνος αὐτὸς, καὶ ὁ Βαρνάβας δὲν δουλεύουν; καὶ ἀποκρινόμεθα, ὅτι μόνοι αὐτοὶ ἐδούλευαν πάντοτε, οἱ δὲ ἄλλοι Ἀπόστολοι ἐδούλευαν κάποτε, καὶ ὅταν εὐκαίρουν ἀπὸ τὸ κήρυγμα. Ὅρα καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ 10. στίχου τοῦ πρὸς Φιλιππ. δ'. Κεφαλαίου ἀναγκαίαν οὖσαν, καὶ τοῦ 9. στίχ. τοῦ β'. Κεφαλαίου τῆς πρὸς Θεσσαλονικεῖς α'. Εἴπομεν δὲ ὅτι ὁ Παῦλος ἐδούλευε πάντοτε, ἐξαιρουμένου τοῦ καιροῦ ἐκείνου, καθ᾽ ὃν εὑρίσκετο εἰς τὴν φυλακὴν, καὶ εἰς τὰ δεσμὰ, καθὼς τοῦτο δηλοῦται εἰς τὸ ἀνωτέρω δ'. Κεφάλ. τῆς πρὸς Φιλιππ.

(1) Ὅθεν εἶπεν ὁ θεῖος Χρυσόστομος· „δείκνυσιν „ὁ Παῦλος, ὅτι μικρᾷ παραμυθίᾳ τὸν Διδάσκαλον „ἀρκεῖσθαι δεῖ, καὶ τῇ ἀναγκαίᾳ μόνῃ τροφῇ· ταῦτα „πρὸς τοὺς βουλομένους πάντα κατεσθίειν, καὶ τὸν καρπὸν

„ὁλο-

9. „Ἐν γὰρ τῷ Μωσέως Νόμῳ γέγραπται· „οὐ φιμώσεις βοῦν ἀ-„λοῶντα“. (Δεύτερ. κέ. 4.)

Εἶναι, λέγει, γεγραμμένον εἰς τὸν Νόμον τοῦ Μωϋσέως, ὅτι ὅποιος ἀλωνίζει τὴν θημωνίαν του, πρέπει νὰ μὴ βάλλῃ κανένα ἐμπόδιον εἰς τὸ σόμα τῶν βοδίων, μὲ τὰ ὁποῖα ἀλωνίζει, ἀλλὰ νὰ τὰ ἀφίνῃ ἐλεύθερα, διὰ νὰ τρώγουν καὶ ἐκεῖνα ἀπὸ τὸν κόπον τους. (1) Μὲ ὑπερβολὴν δὲ ὁ Παῦλος κατασκευάζει ἐκεῖνο ὁποῦ θέλει, διὰ τοῦτο καὶ τὸ τῶν βοῶν ὑπόδειγμα φέρει εἰς τὴν ὑπόθεσίν του.

„Μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ Θεῷ“;

Μήπως, λέγει, μέλει, καὶ εἶναι φροντὶς εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὰ βόδια; τί λοιπόν; δὲν φροντίζει καὶ διὰ τὰ βόδια ὁ Θεός; ναί, λέγει, φροντίζει, ἀλλ' ὄχι τόσον πολλά, ὥσε καὶ νὰ δίδῃ Νόμους δι' αὐτά· ὥσε ἄλλο τι ἐδήλονεν ὁ Θεὸς αἰνιγματωδῶς, μὲ τὴν εἰς τὰ ἄλογα ζῶα φιλανθρωπίαν, ἤγουν διὰ νὰ γυμνάσῃ τοὺς Ἰουδαίους, εἰς τὸ νὰ ἔχουν ἐπιμέλειαν, καὶ φροντίδα τῶν διδασκάλων ἐκείνων, ὁποῦ κοπιάζουν δι' αὐτούς. Ἀπὸ τὰ λόγια δὲ ταῦτα τοῦ Παύλου μανθάνομεν, ὅτι ὅσα λέγονται διὰ τὰ ἄλογα ζῶα εἰς τὴν παλαιὰν Γραφήν, ὅλα συντείνουν, καὶ ἀποβλέπουν εἰς τὴν ἠθικὴν τῶν ἀνθρώπων διδασκαλίαν. (2)

10. „Ἢ δι' ἡμᾶς πάντως λέγει, δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγράφη“.

Διὰ ἡμᾶς, λέγει, βέβαια τοὺς Ἀποσόλους, καὶ διδασκάλους ταῦτα εἶπεν ἡ Γραφή· ἐπρόσθεσε δὲ τὸ βέβαια, ὡσὰν εἰς ὁμολογούμενον πρᾶγμα, διὰ νὰ μὴ δώσῃ ἄδειαν εἰς τὸν ἀκούοντα, νὰ ἐναντιωθῇ μὲ τελειότητα.

„Ὁ-

„ὁλόκληρον τρυγᾶν· οὕτω καὶ ὁ Κύριος ἐνομοθέτησε
„λέγων· „ἄξιος ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστι“.
(Ματθ. ί. 10.) „Οὐ τοῦτο δὲ μόνον διὰ τῶν ὑποδει-
„γμάτων κατασκευάζει, ἀλλὰ καὶ δείκνυσιν ὁποῖον εἶναι
„χρὴ τὸν Ἱερέα· καὶ γὰρ σρατιώτου ἀνδρείαν κεκτῆσθαι
„δεῖ, καὶ γεωργοῦ ἐπιμέλειαν, καὶ ποιμένος κηδεμονίαν,
„καὶ μετὰ τοῦτα πάντα, μηδὲν πλέον τῶν ἀναγκαίων
„ζητεῖν“. (Ὁμιλ. κά. εἰς τὴν πρὸς Κορινθ. ά.)
(1) Ὅρα δὲ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ „οὐ φιμώσεις βοῦν
„ἀλοῶντα“ καὶ εἰς τὸ έ. Κεφ. τῆς πρὸς Τιμόθεον πρώ-
της σίχ. 18. γλαφυρὰν οὖσαν διὰ τοὺς Διδασκάλους.
(2) Σημείωσαι δὲ ὅτι δὲν λέγει ὁ Παῦλος ἐδῶ,
ὅτι ὁ Θεὸς δὲν προνοεῖται τὰ βόδια τελείως, ἀλλ' ὅτι
δὲν τὰ προνοεῖται προηγουμένως, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀνθρώ-
πους, τῶν ὁποίων εἰσὶ κτήματα· καὶ ὅρα τὴν ἑρμηνείαν
τοῦ 12. σίχου τοῦ ζ. Κεφαλαίου τῆς β. πρὸς Κορινθίους.
Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεοδώρητος λέγει· „οὐ τοῦτο λέγει, ὅ-
„τι τῶν βοῶν οὐ μέλει τῷ Θεῷ· μέλει γὰρ αὐτῷ, ἀλ-
„λὰ δι' ἡμᾶς μέλει· δι' ἡμᾶς γὰρ κἀκείνους ἐδημιούργη-
„σε· διὸ καὶ ὁ μακάριος ἔφη Δαβίδ· „τῷ ἐξανατέλ-
„λοντι ἐν ὄρεσι χόρτον, καὶ χλόην τῇ δουλείᾳ τῶν ἀν-
„θρώπων“. (Ψαλμ. ρδ΄. 8.) ἤγουν ἐξανατέλλει ὁ
Θεὸς χόρτον καὶ χλόην, χάριν τῆς δουλείας τῶν ἀν-
θρώπων, ἤγουν διὰ νὰ τρώγουν τὰ ζῶα, καὶ νὰ δου-
λεύουν τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ πάλιν ἐν τοῖς Ἀπόροις
τῆς Γραφῆς λέγει· „τί ἐσιν οὐ φιμώσεις βοῦν ἀλοῶντα;
„τὸ μὲν τῆς ἀναγωγῆς νόημα σαφῶς ἡμᾶς ἐδίδαξεν ὁ
„θεῖος Ἀπόστολος, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ πρόχειρον εὐσε-
„βές, ἄδικον γὰρ τὸν ἀρόσαντα τὴν γῆν, καὶ τὰ
„δράγματα τέμνοντα, μὴ μεταλαχεῖν τοῦ καρποῦ“.
Καὶ ὁ κριτικὸς δὲ Φώτιος τὸ ῥητὸν τοῦτο τοῦ θείου
Παύλου ἑρμηνεύων, καὶ ἀποδεικνύων, ὅτι δὲν ἀντι-
μάχεται τοῦτο ὁποῦ λέγει ὁ Παῦλος, μὲ τὸ λόγιον
τοῦ Κυρίου τὸ δηλοποιοῦν, ὅτι ὁ Θεὸς προνοεῖται καὶ
αὐτὰ τὰ σρουθία· „οὐχὶ δύω σρουθία ἀσσαρίου πω-
„λεῖται, καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται, ἄνευ τοῦ Πα-
„τρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς“. (Ματθ. ί. 29.) τοῦτο,
λέγω, ἀποδεικνύων ὁ σοφὸς Φώτιος, φησί· „μέλει
„μὲν γὰρ τῶν βοῶν τῷ Θεῷ, ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων ἁ-
„πάντων αὐτοῦ κτισμάτων, ἀλλ' οὐχ ὥσε περὶ αὐτῶν καὶ
„Νόμους ἐκτίθεσθαι καὶ τῆς πολιτείας τύπους, καθ' οὓς
„γε βιώσονται· ἀλλὰ καὶ ὧν προῆλθε διάταγμα, διὰ
„τὴν τῶν ἀνθρώπων χρείαν καὶ παιδαγωγίαν τὴν εἰσ-
„φορὰν ᾠκειώσατο· καὶ τοῦτο φανερὸν οὐδὲν ἔλαττον καὶ ἐκ
„τῶν ἄλλων ζώων καθίσαται, περὶ ὧν οὐδεμία Νόμων
„εἰσφορὰ διαδείκνυται.... τοῦτο γοῦν καὶ ὁ μακάριος καὶ
„θεῖος ἐκεῖνος ἄνθρωπος εἰδώς, (ὁ Παῦλος δηλ.) καὶ
„τὴν πρόνοιαν ἀνηρτῆσθαι πάντων, πολλαχοῦ, καὶ πολ-
„λάκις ἀνακηρύττων Θεῷ, καὶ τοὺς περὶ τῶν ἀλόγων
„Νόμους, οἷς ἐχρήσατο τὸ γράμμα τὸ Μωσαϊκόν, οὐ
„διὰ τὸν ἐκείνων βίον θεσπισθῆναι προηγουμένως ἀπο-
„φαίνεται... ἀλλ' ἐπὶ παιδαγωγίᾳ καὶ νουθεσίᾳ τοῦ δυσ-
„ηνίου Ἰουδαϊκοῦ Ἔθνους, καὶ ῥηθῆναι, καὶ ἀναγραφῆναι,
„σοφωτάτῃ, καὶ συνεπτυγμένῃ κρίσει παραδίδωσιν“.
(Ἀμφιλοχίων ζητήματι κθ΄.)
Λέγει δὲ καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος· „ὁ μακάριος
„Παῦλος, νῦν μὲν ἁπλῶς τε καὶ ἀκατασκεύως, ὥσπερ
„τινὰ ψωμὸν ἀκατέργασον προτίθησιν ἡμῖν τὸ τοῦ Νό-
„μου παράγγελμα λέγων· „οὐ φιμώσεις βοῦν ἀλοῶντα·
„πάλιν δὲ διὰ τῆς ἐπεξηγήσεως ἁπαλύνας, εὐπαρά-
„δεκτον ποιεῖ τὸ τοῦ Νόμου βούλημα, λέγων· „μὴ
„τῶν βοῶν μέλει τῷ Θεῷ; ἢ δι' ἡμᾶς πάντως ἐγε-
„γράφει“. (Ὁμιλ. ζ. εἰς τὸ ᾆσμα τῶν ᾀσμάτ.)

„Ὅτι ἐπ᾽ ἐλπίδι ὀφείλει ὁ ἀροτριῶν ἀροτριᾶν“.

Ἤτοι ὁ Ἀπόστολος, καὶ ὁ Διδάσκαλος, ὁποῦ κοπιάζει, καὶ γεωργεῖ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, μὲ τὸ κήρυγμα, καὶ μὲ τὴν διδασκαλίαν, αὐτὸς, λέγει, χρεωστεῖ νὰ κοπιάζῃ, καὶ νὰ γεωργῇ, μὲ ἐλπίδα πῶς ἔχει νὰ λάβῃ πληρωμὴν, καὶ ἀντιμισθίαν.

„Καὶ ὁ ἀλοῶν, τῆς ἐλπίδος αὐτοῦ μετέχειν, ἐπ᾽ ἐλπίδι“.

Ἀπὸ τὸν σπόρον ἦλθε τώρα εἰς τὸ ἀλῶνι ὁ Παῦλος, καὶ δείχνει ἀπὸ τὸ ὑπόδειγμα τοῦτο, τοὺς πολλοὺς ἱδρῶτας, καὶ κόπους τῶν Ἀποστόλων· ὅτι καὶ οἱ Ἀπόστολοι ὡσὰν γεωργοὶ, σπέρνουσι τὸν σπόρον τῆς πίστεως, καὶ τὸ ἀλῶνι τῶν ψυχῶν τρίβουσιν. Ἐπειδὴ δὲ, ἐκεῖνος μὲν, ὁποῦ σπέρνει, ἐλπίζει μόνον πῶς ἔχει νὰ ἀπολαύσῃ τὸν καρπόν· ἐκεῖνος δὲ, ὁποῦ ἀλωνίζει, καὶ ἀπολαμβάνει τότε μερικῶς τὸν καρπόν· διὰ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος εἶπεν, ὅτι ὁ ἀλωνίζων, τῆς ἐλπίδος αὐτοῦ μετέχει· πλὴν διὰ νὰ μὴν εἴπῃ τινας εἰς αὐτόν· τί λοιπόν; αὐτὴν μοναχὴν τὴν πληρωμὴν δίδεις, ὦ μακάριε Παῦλε, εἰς τοὺς Ἀποστόλους, διὰ τοὺς τόσους κόπους, καὶ ἱδρῶτας ὁποῦ ἔχουσιν εἰς τὸ κήρυγμα, τὸ νὰ τρέφωνται μόνον ἀπὸ τοὺς μαθητάς των; διὰ τοῦτο, λέγω, ἐπρόσθεσε τὸ „ἐπ᾽ ἐλπίδι“· ἤτοι μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν· ὥστε, πρέπει ὁ Ἀπόστολος, καὶ ὁ διδάσκαλος νὰ ἐλπίζῃ καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, πλὴν καὶ νὰ τρέφεται εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν ἀπὸ τοὺς μαθητάς του.

11. „Εἰ ἡμεῖς ὑμῖν τὰ πνευματικὰ ἐσπείραμεν, μέγα, εἰ ἡμεῖς ὑμῶν τὰ σαρκικὰ θερίσομεν“;

Ἀνίσως, λέγει, ἡμεῖς οἱ Ἀπόστολοι, καὶ διδάσκαλοι, ἐσπείραμεν εἰς ἐσᾶς τοὺς Κορινθίους τὸν πνευματικὸν σπόρον τοῦ Εὐαγγελίου, μεγάλον πρᾶγμα εἶναι τὸ νὰ θερίσωμεν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ ἐσᾶς τὰ σαρκικὰ, ἤγουν τὸ νὰ λάβωμεν ἀπὸ ἐσᾶς τὴν σωματικὴν ζωοτροφίαν μας; ὄχι βέβαια δὲν εἶναι μεγάλον. Δείχνει δὲ μὲ τὰ λόγια ταῦτα ὁ Ἀπόστολος, τὸ δίκαιον τοῦ πράγματος· διότι δὲν εἶναι, λέγει, ὅμοια ἐκεῖνα ὁποῦ δίδετε ἐσεῖς εἰς ἡμᾶς, μὲ ἐκεῖνα ὁποῦ ἐσεῖς ἐλάβετε ἀπὸ ἡμᾶς· ἐπειδὴ ἡμεῖς μὲν, ἐσπείραμεν, καὶ ἐδώκαμεν εἰς ἐσᾶς τὰ πνευματικὰ καὶ οὐράνια, ἐσεῖς δὲ ἀντιδίδετε εἰς ἡμᾶς τὰ σωματικὰ, καὶ ἐπίγεια. Καὶ εἶναι τοῦτο μεγάλον τίποτε; ὄχι.

12. „Εἰ ἄλλοι τῆς ἐξουσίας ὑμῶν μετέχουσιν, οὐ πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς“;

Μὲ τὰ λόγια ταῦτα δηλοῖ ὁ Ἀπόστολος μερικοὺς ψευδοδιδασκάλους, οἱ ὁποῖοι ἐλάμβανον ἀδιαντροπα, καὶ ἐξουσιαστικὰ ἀπὸ τοὺς Κορινθίους καθετι, ὁποῦ ἐχρειάζοντο· διὰ τοῦτο δὲν εἶπεν, ὅτι ἀνίσως οἱ ἄλλοι ψευδοδιδάσκαλοι, καὶ ψευδαπόστολοι λαμβάνουσιν ἀπὸ ἐσᾶς· ἀλλ᾽ εἶπε, τῆς ἐξουσίας σας μετέχουσιν, ἤτοι κρατοῦσι, καὶ σᾶς ἐξουσιάζουσι, καὶ ὡσὰν δούλους σᾶς μεταχειρίζονται· πόσῳ μᾶλλον ἡμεῖς οἱ ἀληθῶς Ἀπόστολοι, καὶ διδάσκαλοι ἔχομεν δίκαιον νὰ λαμβάνωμεν ἀπὸ ἐσᾶς τὴν ζωοτροφίαν μας.

„Ἀλλ᾽ οὐκ ἐχρησάμεθα τῇ ἐξουσίᾳ ταύτῃ“.

Ἀγκαλὰ, λέγει, καὶ ἐγὼ ὁ Παῦλος εἶχον ἐξουσίαν καὶ ἄδειαν νὰ τρέφωμαι ἀπὸ ἐσᾶς τοὺς μαθητάς μου· ἀλλ᾽ ὅμως δὲν ἐμεταχειρίσθηκα αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν, διὰ νὰ μὴ σκανδαλίζεσθε ἐσεῖς δὲ, οὐδὲ ἀπὸ τὰς θυσίας τῶν Εἰδώλων ἀπέχετε, διὰ νὰ μὴ σκανδαλίζετε τοὺς ἀσθενεστέρους ἀδελφούς σας.

„Ἀλλὰ πάντα στέγομεν, ἵνα μὴ ἐγκοπήν τινα δῶμεν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ“.

Διὰ

Διὰ νὰ μὴν εἰπῇ τινας, ὅτι διὰ τί δὲν εἶχες χρείαν ὦ Παῦλε, διὰ τοῦτο δὲν ἔλαβες ἀπὸ ἡμᾶς τὰ ἀναγκαῖα τῆς ζωῆς σου, διὰ τοῦτο λέγει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος· ὅτι ἀγκαλὰ καὶ ἐβρισκώμεθα εἰς μεγάλην στενοχωρίαν, ὅμως ὅλα τὰ ὑπομένομεν, καὶ πεῖναν, καὶ δίψαν, καὶ γυμνότητα, μόνον διὰ νὰ μὴ γένῃ κἀμμία ἐγκοπὴ, ἤγουν κἀμμία ὀλίγη καὶ ἡ τυχοῦσα ἀναβολὴ, καὶ ἐμπόδιον εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου.

13. „Οὐκ οἴδατε ὅτι οἱ τὰ ἱερὰ ἐργαζόμενοι ἐκ τοῦ Ἱεροῦ ἐσθίουσιν“;

Δὲν ἀρκέσθη ὁ Παῦλος εἰς τὰ πρῶτα παραδείγματα, ὁποῦ εἶπε περὶ τοῦ δικαίου, ὁποῦ ἔχουν οἱ διδάσκαλοι νὰ τρέφωνται ἀπὸ τοὺς μαθητάς των· ἀλλὰ προσθέττει καὶ ταῦτα τὰ ἐκ τοῦ Νόμου· δὲν ἠξεύρετε, λέγει, ὅτι ἐκεῖνοι ὁποῦ δουλεύουν τὰ ἱερὰ, ἀπὸ τὸ ἱερὸν τρώγουσι, καὶ τρέφονται; ἐπειδὴ γὰρ ἀλληγόρησεν ἀνωτέρω τὴν περὶ τῶν βοδίων μαρτυρίαν τῆς Παλαιᾶς, λέγει τώρα, ὅτι φανερὰ ὁ Νόμος προστάζει, νὰ τρέφωνται ἀπὸ τὸ ἱερὸν ἐκεῖνοι ὁποῦ ἐργάζονται τὰ ἱερὰ, ἤγουν οἱ Λευῖται, οἱ τῶν ἱερέων ὄντες κατώτεροι εἰς τὸν βαθμὸν, καὶ τύπον ἔχοντες τῶν ἐν τῇ χάριτι νῦν Διακόνων τῶν Ἱερέων. Δὲν εἶπε δὲ, ὅτι οἱ Λευῖται τρώγουν ἀπὸ τὰ προσφερόμενα εἰς τὸ ἱερὸν, ἀλλ' ὅτι τρώγουν ἀπὸ τὸ ἱερὸν, ἵνα μήτε οἱ λαμβάνοντες, καὶ τρώγοντες ἐντρέπωνται, πῶς τρέφονται ἀπὸ ἀνθρώπους, μήτε οἱ δίδοντες Λαϊκοὶ, ὑπερηφανεύωνται πῶς τρέφουσι τοὺς ἱερωμένους.

„Οἱ τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντες τῷ θυσιαστηρίῳ συμμερίζονται“.

Ἤτοι οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ ἱερεῖς οἱ προσμένοντες εἰς τὸ θυσιαστήριον, πέρνουν μερίδιον ἀπὸ τὸ θυσιαστήριον· προσμένοντες δὲ εἶπε, διὰ νὰ φανερώσῃ τὴν παντοτινὴν ὑπηρεσίαν, καὶ ὑπομονὴν, ὁποῦ οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Ἱερεῖς ἔκαμναν εἰς τὸ θυσιαστήριον τῶν ὁλοκαυτωμάτων· δὲν εἶπε δὲ, ὅτι οἱ Ἀρχιερεῖς, καὶ Ἱερεῖς λαμβάνουσι τὰ ἱερά· διὰ νὰ φανερώσῃ, ὅτι αὐτοὶ δὲν πρέπει νὰ συνάγουν ἀργύρια ἀπὸ τὰ ἱερὰ, οὐδὲ εἶπεν, ὅτι λαμβάνουσιν ἀπὸ τοὺς θυσιάζοντας, ἀλλὰ εἶπεν, ὅτι τῷ θυσιαστηρίῳ συμμερίζονται, ἤτοι πέρνουν καὶ αὐτοὶ μερίδιον μαζὶ μὲ τὸ θυσιαστήριον· ἐπειδὴ, ὅσας θυσίας ἐπρόσφερεν ὁ λαὸς εἰς τὸ θυσιαστήριον, αὐταὶ δὲν ἦτον πλέον ἐκείνων ὁποῦ τὰς ἐπρόσφερον, ἀλλὰ ἦτον τοῦ ἱεροῦ, καὶ τοῦ θυσιαστηρίου· τὸ δὲ „συμμερίζονται“ εἶπεν, ἐπειδὴ ἀπὸ τὰ θυσιαζόμενα ζῶα, τὸ μὲν αἷμα, ἐχύνετο εἰς τὴν βάσιν τοῦ θυσιαστηρίου, τὸ δὲ ἄξυγγι, ἐθυμιάζετο· ἀπὸ δὲ τὰ κρέατα κάθε ζώου, ἔπερνε μερδικὸν ὁ Ἱερεὺς, τὸ στηθύδιον, καὶ τὸν δεξιὸν βραχίονα, καὶ τὸ ἤνυστρον ἢ ἔνυστρον (1)· ὅσα ὅμως ζῶα ἐκαίοντο ὅλα, ἤτοι τὰ ὁλοκαυτώματα, ἦτον μόνον τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἀπὸ αὐτὰ ὁ Ἱερεὺς μερίδιον δὲν ἔπερνε.

14. „Οὕτω καὶ ὁ Κύριος διέταξε τοῖς τὸ Εὐαγγέλιον καταγγέλλουσιν, ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ζῆν“.

Τὸ δυνατώτερον ἐπιχείρημα ἀπὸ ὅλα, τὸ ἔβαλε τώρα ὕστερον ὁ Ἀπόστολος· τί, λέγει, ἀναφέρω ἐγὼ τάδε, καὶ τάδε, ἀνθρώπινα παραδείγματα, καὶ τῆς παλαιᾶς Γραφῆς μαρτυρίας; αὐτὸς ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἔτζι διέταξεν εἰς τὴν νέαν Γραφὴν, νομοθετήσας συμφώνως μὲ τὴν παλαιὰν, καὶ εἰπών· „ἄξιος ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστι“· (Λουκ. ι. 7.) δι' ὅ,τι καθὼς ἐκεῖ ἐνομοθέτησε νὰ ζῶσιν οἱ Ἱερεῖς ἀπὸ τὸ ἱερὸν, ἔτζι καὶ ἐδῶ διέταξε νὰ τρέφωνται οἱ Εὐαγγελισταὶ καὶ Ἀπόστολοί του, ὄχι ἀπὸ τοὺς μαθητάς των, διὰ νὰ μὴν ὑπερηφανεύωνται ἐκεῖνοι πῶς τρέφουσι τοὺς διδασκάλους των, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον ἐκεῖνο ὁποῦ κηρύττουσι· δι' ὅτι δὲν τρέφεις, λέγει, ἐσὺ ὦ Χριστιανὲ, τὸν διδάσκαλον ὁποῦ σὲ διδάσκει, ἀλλὰ τρέφει αὐ-

(1) Οὕτω γάρ φησιν ὁ Νόμος· „αὕτη ἡ κρίσις τῶν „Ἱερέων τὰ παρὰ τοῦ λαοῦ, παρὰ τῶν θυόντων τὰ θύ„ματα, ἐάν τε μόσχον, ἐάν τε πρόβατον, καὶ δώσεις τὸν „βραχίονα τῷ ἱερεῖ, καὶ τὰ σιαγόνια, καὶ τὸ ἔνυ„στρον“. (Δευτερ. ιη'. 3.) Ἔνυστρον δὲ ἢ ἔνιστρον, ἢ ἤνυστρον λέγεται, τὸ ἔσωθεν μέρος τῆς κοιλίας, ἐν ᾧ ἡ κόπρος, κατὰ τὸν Βαρῖνον· ἢ τὸ ἔντερον κατὰ τὸν Φίλωνα. Ποῦ δὲ εὑρίσκετο τὸ θυσιαστήριον τῶν ὁλοκαυτωμάτων, ὅρα εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους. Κεφ. θ'. στίχ. 2.

αὐτὸν τὸ ἔργον, καὶ τὸ διακόνημά του, ἤτοι τὸ Εὐαγγέλιον ὁποῦ κηρύττει· (1) εἶπε δὲ καὶ, ὅτι οἱ διδάσκαλοι πρέπει νὰ ζοῦν μόνον ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ ὄχι νὰ πραγματεύωνται μὲ τὸ Εὐαγγέλιον ὁποῦ κηρύττουν, καὶ νὰ θησαυρίζουν συνάγοντες ἀργύρια.

15. „Ἐγὼ δὲ, οὐδενὶ ἐχρησάμην τούτων“.

Ἐγὼ ὅμως, λέγει, ὁ Παῦλος, δὲν ἐμεταχειρίσθηκα κανένα ἀπὸ τὰ παραδείγματα αὐτὰ ὁποῦ ἀπαρίθμησα ἀνωτέρω, οὔτε τὰ τῆς παλαιᾶς, οὔτε τὴν διαταγὴν τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ τρέφωμαι δηλαδὴ ἀπὸ ἐσᾶς τοὺς μαθητάς μου, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον ὁποῦ κηρύττω. (2)

„Οὐκ ἔγραψα δὲ ταῦτα, ἵνα οὕτω γένηται ἐν ἐμοί“.

Διὰ νὰ μὴν εἰπῇ τινας εἰς αὐτὸν τί λοιπόν; καὶ ἂν τώρα δὲν ἐμεταχειρίσθης, ὦ μακάριε Παῦλε, κανένα ἀπὸ ὅσα εἶπες διὰ νὰ τρέφεσαι ἀπὸ ἡμᾶς, ὅμως μετὰ ταῦτα θέλεις μεταχειρισθῇς, καὶ διὰ τοῦτο τὰ λέγεις αὐτά· τούτου χάριν ἐπιδιορθόνοι τὴν ὑπόνοιαν ταύτην ὀγλίγωρα ὁ Ἀπόστολος, καὶ λέγει· ὅτι ἐγὼ δὲν ἔγραψα αὐτὰ, διὰ νὰ πάρω ἀπὸ λόγου σας, καὶ νὰ τραφῶ.

„Καλὸν γάρ μοι μᾶλλον ἀποθανεῖν, ἢ τὸ καύχημά μου ἵνα τις κενώσῃ“.

Προτιμῶ, λέγει, καλλίτερα νὰ ἀποθάνω ἀπὸ τὴν πεῖναν, καὶ δίψαν, καὶ γυμνότητα, παρὰ νὰ κενώσῃ τινὰς, ἤγουν, παρὰ νὰ δείξῃ εὔκερον, καὶ μάταιον τὸ καύχημά μου αὐτὸ, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ νὰ μὴ πέρνω τίποτε ἀπὸ τοὺς μαθητάς μου. Καύχημα δὲ αὐτὸ εἶπε, διὰ νὰ δείξῃ τὴν ὑπερβολὴν τῆς χαρᾶς του, διότι, ἴσως ἤθελεν εἰπῇ τινας, ὅτι, ἀληθῶς ἐσὺ Παῦλε, δὲν λαμβάνεις μὲν ἀπό τινας οὐδὲν, πλὴν τοῦτο ποιεῖς, στενάζωντας καὶ λυπούμενος· ὅθεν λέγει ὁ Ἀπόστολος, ὅτι τόσον εἶμαι μακρὰν ἀπὸ τὸ νὰ λυποῦμαι διὰ τοῦτο, ὅτι καὶ χαίρω μὲ ὑπερβολὴν, καὶ ἀπὸ τὴν χαράν μου, καυχῶμαι εἰς τοῦτο.

16. „Ἐὰν γὰρ εὐαγγελίζωμαι, οὐκ ἔστι μοι καύχημα· ἀνάγκη γάρ μοι ἐπίκειται· οὐαὶ δέ μοι ἐστὶν, ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι“.

Τί λέγεις, ὦ μακάριε Παῦλε; δὲν εἶναι καύχημά σου τὸ νὰ εὐαγγελίζεσαι, ἀλλὰ τὸ νὰ κηρύττῃς χωρὶς μισθὸν τὸ Εὐαγγέλιον; καὶ λοιπὸν τὸ νὰ κηρύττῃς χωρὶς μισθὸν, τοῦτο εἶναι τοῦ Εὐαγγελίου ἀνώτερον; μὴ γένοιτο! λέγει· δὲν φρονῶ ἔτζι· ἀλλὰ τὸ μὲν νὰ εὐαγγελίζωμαι ἁπλῶς, καὶ νὰ κηρύττω τὸ Εὐαγγέλιον, τοῦτο εἶναι προσαγὴ, καὶ χρέος μου, καὶ ἐὰν πληρόνω τὸ χρέος μου τοῦτο, δὲν κάμνω καμμίαν ἀρετὴν, καὶ κατόρθωμα, ὁποῦ νὰ καυχῶμαι· ἀλλὰ μάλιστα οὐαὶ, καὶ ἀλλοίμονον θέλει ἀκολουθήσει εἰς ἐμὲ, ἀνίσως καὶ δὲν πληρόνω τὸ χρέος μου τοῦτο· δι' ὅ,τι θέλω δαρθῶ, καὶ παιδευθῶ πολλὰ, διὰ τί δὲν κάμνω τὴν προσαγὴν τοῦ Δεσπότου μου· τὸ δὲ νὰ κηρύττω τὸ Εὐαγγέλιον χωρὶς καμμίαν πληρωμὴν, τοῦτο εἶναι τῆς προαιρέσεώς μου φιλοτιμία, καὶ ἀρετὴ, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι καύχημά μου· τὸ δὲ „ἀνάγκη μοι ἐπίκειται“ δὲν τὸ εἶπεν ὁ Ἀπόστολος διὰ νὰ ἀναιρέσῃ τὸ αὐτεξούσιον, ἀλλὰ πρὸς διαφορὰν τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἐξουσίας ὁποῦ εἶχεν εἰς τὸ νὰ λαμβάνῃ ἀπὸ τοὺς μαθητάς του· καὶ πρὸς τούτοις, διὰ νὰ φανερώσῃ τὸν φόβον ὁποῦ εἶχεν, ὅτι μέλλει νὰ παιδευθῇ, ἐὰν δὲν κηρύττῃ τὸ Εὐαγγέλιον.

17.

(1) Ἢ καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον λέγει ὁ Κύριος νὰ ζῶσιν οἱ τοῦτο κηρύττοντες, νοεῖται τὸ ἀφηρημένον ἀντὶ τοῦ συγκεκριμένου, ἤτοι οἱ τὸ Εὐαγγέλιον διδασκόμενοι πιστοὶ, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ ζοῦν, καὶ νὰ τρέφωνται οἱ διδάσκαλοι, καθὼς οὕτως ἑρμηνεύει ὁ αὐτὸς Θεοφύλακτος ἔμπροσθεν εἰς τὸν 23. στίχον τοῦ παρόντος Κεφαλαίου, καὶ εἰς τὸν 8. στίχ. τοῦ πρώτου Κεφαλαίου τῆς πρὸς Τιμόθεον δευτέρας.

(2) Ὁ δὲ Θεοδώρητος οὕτως ἑρμηνεύει τὸ ῥητὸν τοῦτο· „ἐγὼ δὲ οὐδενὶ ἐχρησάμην τούτων· τουτέστι παρ' ὑμῖν κηρύττων“. τοῦτο γὰρ καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ διδάσκει ἐπιστολῇ· „τί γάρ ἐστιν ὃ ἡττήθητε ὑπὲρ τὰς λοιπὰς Ἐκκλησίας; εἰ μὴ ὅτι αὐτὸς ἐγὼ οὐ κατενάρκησα ὑμῶν“; (β΄. Κορ. ιβ΄. 8.) Καὶ πάλιν· „ἄλλας Ἐκκλησίας ἐσύλησα, λαβὼν ὀψώνιον εἰς τὴν ὑμῶν διακονίαν“. (αὐτόθ.)

17. „Εἰ γὰρ ἑκὼν τοῦτο πράσσω, μισθὸν ἔχω· εἰ δὲ ἄκων, οἰκονο-
„μίαν πεπίστευμαι“.

Ανίσως, λέγει, καὶ δὲν ἤθελα ἐγχειρισθῶ ἀπὸ τὸν Θεὸν τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλὰ ἤθελα κάμω τοῦτο ἐγὼ ἀφ' ἑαυτοῦ μου· (τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ „ἑκὼν πράσσω“) ἤθελα ἔχω μισθὸν πολὺν, καὶ μεγάλον· ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐνεχειρίσθηκα τὸ κήρυγμα ἀπὸ τὸν Θεὸν, φανερὸν εἶναι, ὅτι δὲν κάμνω τοῦτο ἐγὼ ἀφ' ἑαυτοῦ μου, ἀλλὰ πληρόνω δεσποτικὴν προσταγήν· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ „ἄκων“· καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶναι φιλοτιμία, καὶ ἀρετὴ τῆς προαιρέσεώς μου, δι' ὅ,τι μὲ τὸ νὰ ἐμπιστεύθηκα ἀπὸ τὸν Θεὸν οἰκονομίαν καὶ διακόνημα, τελειόνω αὐτό. Βλέπε δὲ, ἀγαπητὲ, ὅτι δὲν εἶπεν ὁ Παῦλος, ὅτι ἐπειδὴ ἐνεχειρίσθηκα τὸ κήρυγμα χωρὶς νὰ θέλω, δὲν ἔχω μισθόν· διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ἔχει μισθὸν παρὰ Θεοῦ, καὶ διὰ τὶ κηρύττει τὸ Εὐαγγέλιον, ἀγκαλὰ καὶ νὰ πληρόνῃ δεσποτικὴν προσταγήν· δι' ὅτι ἄτοπον εἶναι νὰ εἴπωμεν, ὅτι οἱ Ἀπόστολοι ὅλοι δὲν θέλουν λάβουν μισθὸν, διὰ τὸ ἀποστολικὸν κήρυγμα ὁποῦ ἐτέλεσαν, ὅμως δὲν λαμβάνουν τόσον πολὺν μισθὸν ἀπὸ τὸν Θεὸν, ὅσον λαμβάνει ἐκεῖνος ὁποῦ κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιον ἀδωροδοκήτως, καὶ χωρὶς πληρωμήν.

18. „Τίς οὖν ὁ μισθός; ἵνα εὐαγγελιζόμενος, ἀδάπανον θήσω τὸ
„Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ μὴ καταχρήσασθαι τῇ ἐξουσίᾳ
„μου ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ“.

Ηγουν ὁ μεγαλίτερός μου, λέγει, μισθὸς, καὶ ἄξιος καυχήματος εἶναι τοῦτος, τὸ νὰ μὴ μεταχειρισθῶ τελείως τὴν ἐξουσίαν μου, καὶ νὰ λάβω παρά τινος τίποτε· τὴν ἁπλῶς γὰρ χρῆσιν, καὶ μεταχείρησιν, κατάχρησιν, καὶ κακομεταχείρησιν ὠνόμασεν ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος· εἰς ὅλα δὲ τὰ μέρη ἐξουσίαν ὀνομάζει, τὸ νὰ λαμβάνῃ ἀπὸ τοὺς μαθητάς του τὰ πρὸς τὴν χρείαν, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι καὶ οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι ὁποῦ ἐλάμβανον, δὲν ἁμάρτανον τίποτε, οὔτε ἦτον κατηγορίας ἄξιοι, ὡς ἐξουσίαν εἰς τοῦτο, καὶ ἄδειαν ἔχοντες· εἶπε δὲ, νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ἐξουσίαν του ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ἐκεῖνος χρεωστεῖ νὰ λαμβάνῃ, ὅποιος κοπιάζει, καὶ εὑρίσκεται ἐπάνω εἰς τὸ ἔργον καὶ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ὄχι ἐκεῖνος, ὁποῦ δὲν κοπιάζει εἰς αὐτὸ, ἀλλ' εὑρίσκεται ἀργός. (1)

19. „Ἐλεύθερος γὰρ ὢν ἐκ πάντων, πᾶσιν ἐμαυτὸν ἐδούλωσα, ἵνα
„τοὺς πλείονας κερδήσω“.

Εδῶ προσθέττει ὁ Παῦλος καὶ ἄλλο μεγαλίτερον κατόρθωμα· ὄχι, λέγει, μόνον δὲν ἔλαβον τίποτε ἀπὸ τοὺς μαθητάς μου, καὶ μ' ὅλον ὁποῦ εἶχον ἐξουσίαν νὰ λάβω· ἀλλὰ καὶ πρὸς τούτοις, ὥντας ἐλεύθερος, ἤγουν χωρὶς νὰ εἶμαι εἰς κανένα ὑποκείμενος, καὶ χωρὶς νὰ ἔχω καμμίαν ἀνάγκην, ὅμως ἐδούλωσα τὸν ἑαυτόν μου εἰς ὅλους· ὄχι εἰς ἕνα, καὶ δύω, καὶ ἑκατὸν, ἀλλὰ εἰς ὅλην τὴν Οἰκουμένην· καὶ τοῦτο τὸ ἔκαμα, ὄχι διὰ νὰ ἀρέσω εἰς αὐτοὺς, ὡσὰν κόλακας, καὶ ἀπατεών· ἀλλὰ διὰ νὰ κερδήσω, καὶ νὰ σώσω τοὺς περισσοτέρους, ἐπειδὴ ὅλους νὰ τοὺς σώσω δὲν εἶναι δυνατὸν εἰς ἐμέ.

20. „Καὶ ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, ἵνα Ἰουδαίους κερ-
„δήσω“.

Τότε ἔγινεν ὁ Παῦλος μὲ τοὺς Ἰουδαίους ὡς Ἰουδαῖος, ὅταν περιέτεμε τὸν ἐθνικὸν Τιμόθεον, καθὼς αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων δηλοῦσι· (Πράξ. ιϛ΄. 3.) ἵνα γὰρ ἀναιρέσῃ τὴν περιτομὴν, ἐδέχθη οἰκονομικῶς τὴν περιτομήν· οὐκ εἶπε δὲ, ἐγενόμην Ἰουδαῖος, ἀλλ' ὡσὰν Ἰουδαῖος,

(1) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει ὅτι αὐτὰ ὅλα εἶπεν ὁ Παῦλος, δηλαδὴ, ὅτι δὲν ἐμεταχειρίσθη τὴν ἐξουσίαν ὁποῦ τοῦ ἔδωκεν ὁ Θεὸς, διὰ νὰ τρέφεται ἀπὸ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, μὲ σκοπὸν διὰ νὰ ἐμποδίσῃ ἀπὸ τὴν κακὴν ἐξουσίαν, καὶ ἄδειαν ἐκείνους, ὁποῦ ἐμεταχειρίζοντο κακῶς τὴν γνῶσιν, καὶ ἔτρωγον ἀφόβως τὰ εἰδωλόθυτα, καὶ ἐκ τούτου ἔδιδαν ἀφορμὴν βλάβης εἰς τοὺς ἀσθενεστέρους.

δαῖος, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ὅσα ἐποίει, δεχόμενος τὰ τῶν Ἰουδαίων, ἦτον οἰκονομία, καὶ ἐπίδειξις μόνη, καὶ συγκατάβασις, διὰ νὰ κερδήσῃ, καὶ νὰ σώσῃ τοὺς Ἰουδαίους. (1)

„Τοῖς ὑπὸ Νόμον, ὡς ὑπὸ Νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ Νόμον κερδήσω“.

Ὑπὸ Νόμον ἐδῶ ὀνομάζει ὁ Παῦλος τοὺς προσηλύτους, ἤγουν ἐκείνους ὁποῦ ἦτον ἀπὸ τοὺς Ἐθνικοὺς, καὶ νεωστὶ προσελθόντας εἰς τὸν Ἰουδαϊσμὸν, οἵτινες ἐδέχθηκαν μὲν, καὶ ἐκατηχήθησαν τὸν παλαιὸν Νόμον, ἀκόμη δὲ, δὲν ἦτον καθαροὶ Ἰουδαῖοι· ἢ ὑπὸ Νόμον ὀνομάζει, τοὺς Ἰουδαίους ἐκείνους ὁποῦ ἐπίστευσαν μὲν εἰς τὸν Χριστὸν, ὅμως ἐδέχοντο ἀκόμη τὰ τοῦ παλαιοῦ Νόμου· τότε δὲ ἔγινεν ὁ Παῦλος ὡς ὑπὸ Νόμον εὑρισκόμενος, ὅταν ἐξύρισε τὴν κεφαλὴν, καὶ ἐπρόσφερε τὰς ὑπὲρ τοῦ ἁγνισμοῦ θυσίας, καθὼς ἀναφέρουν αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, (Κεφ. κά.) (2) Ταῦτα δὲ ἔκαμνεν οἰκονομικῶς, καὶ κατ' ἐπίδειξιν μόνην, διὰ νὰ διορθώσῃ, καὶ νὰ σώσῃ τοὺς ἀληθῶς ταῦτα ποιοῦντας.

21. „Τοῖς ἀνόμοις, ὡς ἄνομος“.

Ἀνόμους, λέγει, τοὺς μὴ ἔχοντας τὸν παλαιὸν Νόμον τοῦ Μωϋσέως, ἤτοι τοὺς ἐκ τῶν Ἐθνῶν, καὶ μήτε Ἰουδαίους καθαρῶς ὄντας, μήτε Χριστιανοὺς, μήτε πάλιν Ἕλληνας, καὶ Εἰδωλολάτρας, ἀλλὰ τὸν ἕνα Θεὸν πιστεύοντας καὶ ἕνα Δημιουργὸν τοῦ παντὸς, ὁποῖος ἦτον ὁ Κορνήλιος, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Παῦλος ἐπήγαινε συχνάκις κηρύττων τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ συγκαταβαίνων εἰς τὴν ἀσθένειαν τους, καὶ τὰ ἐκείνων ὑποκρινόμενος κατ' οἰκονομίαν· ἢ ἀνόμους λέγει, τοὺς Εἰδωλολάτρας καὶ Ἕλληνας, καθὼς ὅταν ἐδιαλέχθη μὲ τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ βωμοῦ των, τὴν λέγουσαν· „ἀγνώστῳ Θεῷ“· εἰς τὴν ὁποίαν διάλεξιν ὁμιλεῖ ὁ Παῦλος περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὄχι ὡσὰν περὶ Θεοῦ, ἀλλ' ὡσὰν περὶ ἀνθρώπου· ἐπειδὴ ἐκεῖνοι, Ἕλληνες ὄντες, δὲν ἐχωροῦσαν τὸ μυστήριον τῆς Θεότητος τοῦ Χριστοῦ· ἀλλ' ἐνόμιζον πῶς ὁ Χριστὸς εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἥρωας, τοὺς ὁποίους αὐτοὶ ἐθεοποίησαν, καθὼς ἦτον ὁ Ἡρακλῆς, καὶ ὁ Ἀσκληπιὸς, καὶ ὁ Κρητικὸς Ζεὺς, καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι· εἰς ὅλα δὲ τὰ μέρη προσθέττει ὁ Ἀπόστολος τὸ, ὡς, ἤγουν ὡς ἄνομος, ὡς ὑπὸ Νόμον, ὡς Ἰουδαῖος, διὰ νὰ μάθῃς ἐσὺ ὁ ἀναγνώστης, ὅτι κατ' ἐπίδειξιν μόνην, καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον, ἐποίει ὁ Παῦλος ταῦτα, καὶ ὄχι κατὰ ἀλήθειαν, ὡς ἀνωτέρω προείπομεν.

„(Μὴ ὢν ἄνομος Θεοῦ, ἀλλ' ἔννομος Χριστοῦ) ἵνα κερδήσω ἀνόμους“.

Διὰ νὰ μὴ νομίσῃ τινὰς, ὅτι ὁ Παῦλος μετεβλήθη εἰς τὴν γνώμην, ὅταν συνωμίλει μὲ τοὺς ἀνόμους, διὰ τοῦτο ἐδῶ λέγει, ὅτι, καὶ μ' ὅλον ὁποῦ συνωμίλουν μὲ τοὺς ἀνόμους, πλὴν ἐγὼ δὲν ἤμουν ἄνομος, ἤγουν δὲν ἤμουν ἔξω ἀπὸ τοὺς Νόμους τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ τοὐναντίον, ἤμουν ἔννομος, καὶ ὄχι ἁπλῶς ἔννομος, ἀλλὰ τοῦ Χριστοῦ ἔννομος, ἤγουν ἐγὼ ἐφύλαττον τὸν Νόμον τοῦ Χριστοῦ, τὸν ὑψηλότερον καὶ τελειότερον ἀπὸ τὸν παλαιὸν Νόμον· (3) καὶ διὰ τί τέλος ἐποίουν τοῦτο; διὰ νὰ κερδήσω, καὶ νὰ σώσω τοὺς ἀνόμους.

22. „Ἐ-

(1) Ὅθεν δίκαιον εἶχε νὰ θαυμάζῃ ὁ Χρυσορρήμων διὰ τὰς οἰκονομίας ταύτας τοῦ Παύλου· „τί λέ„γεις; ὁ τῆς οἰκουμένης κῆρυξ, καὶ τῶν οὐρανῶν αὐτῶν „ἁψάμενος, καὶ τοσοῦτον ἐν τῇ χάριτι λάμψας, οὕ„τος ἀθρόον καταβαίνει τοσοῦτον; ναί, τοῦτο γάρ ἐστιν „ἀναβῆναι, μὴ γὰρ δὴ τοῦτο ἴδῃς ὅτι καταβαίνει μό„νον, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸν κάτω κείμενον ἀνίστησι, καὶ ἀνά„γει πρὸς ἑαυτόν“. (Ὁμιλ. κβ΄. εἰς τὴν α΄. πρὸς Κορινθ.)

(2) Οὕτως ἑρμηνεύει τοὺς ὑπὸ Νόμον καὶ ὁ Θεοδώρητος.

(3) Καὶ ὁ Πηλουσιώτης Ἰσίδωρος οὕτως ἑρμηνεύει τὸ ῥητὸν τοῦτο· „οὐχ ἄνομος κατὰ τὸν παλαιὸν Νόμον, „ἀλλὰ ἔννομος κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, οὐκ ἔξω τοῦ Νό„μου, ἀλλὰ καὶ εἴσω τῆς χάριτος· οὐκ ἐμοίχευσα διὰ „τὸν Νόμον, ἀλλ' οὐδὲ εἶδον ἀκολάστως διὰ τὸ Εὐαγ„γέλιον· οὐκ ἐφόνευσα διὰ τὸν φόβον, ἀλλὰ καὶ ὀργῆς „ἐκράτησα διὰ τὸν πόθον· ὁ μὲν γὰρ τὸν παλαιὸν „Νόμον φυλάξας, οὐκ ἦν ἄνομος Θεοῦ, ὁ δὲ τὸν νέον, „ἔστι καὶ ἔννομος Χριστοῦ“. (παρὰ τῷ Οἰκουμενίῳ) Ὁ δὲ Οἰκουμένιος λέγει, ὅτι ἦτον ἀκόλουθον νὰ εἰπῇ, ἀλλ' ἔννομος Θεοῦ· αὐτὸς δὲ εἶπε Χριστοῦ· ἄρα Χριστὸς ὁ Θεός. Ἐν ἄλλοις δὲ γράφεται· „μὴ ὢν ἀ„νόμος Θεῷ, ἀλλ' ἔννομος Χριστῷ“.

22. „Ἐγενόμην τοῖς ἀσθενέσιν ὡς ἀσθενής, ἵνα τοὺς ἀσθενεῖς κερ-„δήσω“.

Ἔγινα, λέγει, καὶ ἐγὼ μὲ τοὺς ἀδυνάτους ὡσὰν ἀδύνατος, διὰ νὰ κερδήσω τοὺς ἀδυνάτους, καθὼς καὶ τώρα ἔκαμα εἰς ἐσᾶς τοὺς Κορινθίους, καὶ διὰ νὰ μὴ σκανδαλίσω τὴν ἀσθενῆ σας γνώμην, δὲν ἠθέλησα νὰ γραφῶ ἀπὸ λόγου σας. Καὶ ἐπειδὴ τοῦτο ἐστάθη αἴτιον νὰ εἰπῇ ὅλα, ὅσα εἶπε πρότερον, διὰ τοῦτο ὕστερον ἀπὸ ὅλα τοῦτο ἔβαλεν, ὡς οἰκειότερον εἰς τὴν ὑπόθεσίν του· ἀλλὰ καὶ ὅταν ἰδῇς τὸν Παῦλον νὰ μὴ λέγῃ τρανῶς, καὶ φανερῶς, διὰ τὴν Θεότητα τοῦ Υἱοῦ, ἢ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀκροατῶν, ἠξεύρε καὶ τότε πῶς γίνεται ὡς ἀδύνατος εἰς τοὺς ἀδυνάτους· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς ἔλεγεν· „ὀφείλομεν ἡμεῖς οἱ δυ-„νατοί, τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων βαστάζειν“. (Ῥωμ. ιε΄. 1.) (1)

„Τοῖς πᾶσι γέγονα τὰ πάντα, ἵνα πάντως τινὰς σώσω“.

Καὶ τί νὰ ἀπαριθμῶ, λέγει, ἕνα πρὸς ἕνα; μὲ ὅλους ἐσυγκατέβηκα, ἀγκαλὰ καὶ δὲν ἤλπιζα νὰ τοὺς σώσω ὅλους, ἀλλὰ διὰ νὰ σώσω κἂν μόνον ὀλίγους· τὸ ὁποῖον εἶναι περισσοτέρου θαύματος, καὶ ἐπαίνου ἄξιον· διότι δὲν εἶναι τόσον θαυμαστόν, τὸ νὰ κοπιάζῃ τινάς, ὅταν ἐλπίζῃ νὰ ἀπολαύσῃ πολὺν καρπόν, ἀλλ᾽ ὅταν μοχθῇ, καὶ κοπιάζῃ τινάς, ἐλπίζοντας νὰ λάβῃ ἕνα ὀλίγον κέρδος, τοῦτο εἶναι ἀληθῶς μέγα, καὶ θαυμαστόν. Εἶπε δέ, ὅτι διὰ νὰ σώσω βέβαια μερικούς, καὶ ὀλίγους, ἵνα μὲ τὸν λόγον τοῦτον, παρηγορῇ τοὺς Ἱεροκήρυκας, καὶ Διδασκάλους· διότι κἂν καὶ δὲν σώσῃ ὁ Διδάσκαλος ὅλους τοὺς ὑπ᾽ αὐτοῦ διδασκομένους, ὅμως βέβαια καὶ ἐξάπαντος, ἔχει νὰ σώσῃ ὀλίγους· καὶ λοιπὸν δὲν πρέπει νὰ ὀκνῇ εἰς τὸ νὰ διδάσκῃ. (2)

23. „Τοῦτο δὲ ποιῶ διὰ τὸ Εὐαγγέλιον, ἵνα συγκοινωνὸς αὐτοῦ γέ-„νωμαι“.

Εὐαγγέλιον ἐδῶ ὀνομάζει τὸ ἀφηρημένον, ἀντὶ τοῦ συγκεκριμένου, ἤγουν Εὐαγγέλιον ὀνομάζει τοὺς πιστοὺς Χριστιανούς, τοὺς διὰ τοῦ Εὐαγγελίου σωζομένους, καθὼς καὶ ἀνωτέρω εἶπεν, ὅτι νὰ ζοῦν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου, ἤτοι ἐκ τῶν πιστῶν, οἱ τοῦτο κηρύττοντες. (ὅρα στίχ. 14. τοῦ ἰδίου τούτου Κεφ.) Λέγει λοιπόν, ὅτι, διὰ νὰ δυνηθῶ νὰ κοινωνήσω τοὺς οὐρανίους στεφάνους μαζὶ μὲ τοὺς πιστοὺς Χριστιανούς, διὰ τοῦτο ταῦτα πάντα ποιῶ, καὶ συμπεριφέρομαι μὲ ὅλους· ὄχι πῶς ὁ Παῦλος ἐποίει ταῦτα διὰ τὸν μισθὸν τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν, (ἐπειδὴ αὐτὸς ὅλα τὰ ἔκαμνε διὰ μόνην τὴν ἀγάπην τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς Υἱός, καὶ ὄχι διὰ τὴν Βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ, ὡς μισθωτός) ἀλλὰ διὰ νὰ καταπείσῃ καὶ τοὺς Χριστιανούς, καὶ τοὺς διδάσκοντας τὸ Εὐαγγέλιον, νὰ ὑπομένουν κάθε πειρασμὸν διὰ τοὺς ἀδελφούς των, μὲ τὴν ἐλπίδα πῶς ἔχουν νὰ λάβουν τὰ αἰώνια ἀγαθά. Βλέπε δὲ ταπεινοφροσύνην τοῦ μεγάλου Παύλου, πῶς αὐτὸς ὁποῦ ἦτον ἄξιος νὰ

(1) Σημείωσαι ὅτι μερικοὶ συκοφαντοῦσι τὸν θεῖον Ἀπόστολον, παίρνοντες πρόφασιν ἀπὸ τὰ λόγια ταῦτα, καὶ λέγοντες, ὅτι κατὰ τοὺς καιρούς, καὶ τὰ πρόσωπα μετεβάλλετο, τοὺς ὁποίους ἐλέγχων ὁ μακάριος Θεοδώριτος λέγει· „προσήκει δὲ ἡμᾶς ἀκριβῶς τὰ εἰρημένα „καταμαθεῖν· οὐ γάρ, ὥς τινες συκοφαντοῦντες τὸν θεῖον „Ἀπόστολον ἔφασαν, πρὸς τοὺς καιροὺς μετεβάλλετο, „ἀλλὰ τῆς τῶν πολλῶν ὠφελείας ἕνεκα, πάντα ἐπραγ-„ματεύετο· τοῦτο γὰρ λέγει ἵνα Ἰουδαίους κερδήσω· „ἵνα τοὺς ὑπὸ Νόμον κερδήσω· ἵνα κερδήσω ἀνόμους· „ἵνα τοὺς ἀσθενεῖς κερδήσω“.

(2) Ὁ δὲ Θεοδώριτος προστίθησι, ὅτι ὁ Παῦλος, καὶ διὰ νὰ σώσῃ ἕνα μόνον, κάθε πόνον ἐδοκίμαζεν· „ᾔδει γὰρ ὡς οὐ πάντες τῆς σωτηρίας μεθέξουσιν, ἀλλ᾽ „ὅμως καὶ ἑνὸς ἕνεκα, πάντα συνεισέφερε πόνον“. Ὁ δὲ θεῖος Χρυσόστομος προβαίνωντας ἔμπροσθεν, λέγει, ὅτι ὁ διδάσκαλος, κἂν οὐδὲ ἕνα σώσῃ μὲ τὴν διδασκαλίαν του, ὅμως αὐτὸς τὸν μισθὸν τοῦ κόπου του, τέλειον θέλει λάβῃ παρὰ Θεοῦ· οὕτω γὰρ ἡ χρυσῆ ἐκείνη γλῶττα, καὶ ἡ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἐκκαιομένη καρδία, ἔλεγε· „πάλιν εἴπω· πάλιν λα-„λήσω· κἂν γὰρ μὴ πάντες ἀκούσωσιν, οἱ ἡμίσεις „ἀκούσονται· κἂν μὴ οἱ ἡμίσεις ἀκούσωσι, τὸ τρίτον „μέρος· κἂν μὴ τὸ τρίτον, τὸ τέταρτον· κἂν μὴ τὸ „τέταρτον, κἂν δέκα· κἂν μὴ δέκα, κἂν πέντε· κἂν „μὴ πέντε, κἂν εἷς· κἂν μὴ εἷς, ἐγὼ τὸν μισθὸν ἀ-„πηρτισμένον ἔχω“. (Λόγ. ὅτε τῆς Ἐκκλησίας ἔξω εὑρεθεὶς Εὐτρόπιος, ἀπεσπάσθη) Καὶ πάλιν· „ἐ-„γὼ ἀκόρεστός εἰμι· οὐ βούλομαι ὀλίγους σωθῆναι, ἀλλὰ „πάντας· κἂν εἷς ἀπολειφθῇ ἀπολλύμενος, ἐγὼ ἀπόλ-„λυμαι· καὶ οἶμαι τὸν ποιμένα ἐκεῖνον μιμεῖσθαι, ὃς „ἐννενήκοντα ἐννέα εἶχε πρόβατα, καὶ ἐπὶ τὸ ἓν τὸ „πεπλανημένον ἔδραμεν“. (αὐτόθ.)

νὰ ἔχῃ τὰ πρωτεῖα ἀπὸ ὅλους, συναριθμεῖ τὸν ἑαυτόν του μὲ τοὺς ἁπλῶς Χριστιανούς, εἰς τὴν ἀπόλαυσιν, καὶ κοινωνίαν τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν.

24. „Οὐκ οἴδατε ὅτι οἱ ἐν σταδίῳ τρέχοντες, πάντες μὲν τρέχουσιν, εἷς δὲ λαμβάνει τὸ βραβεῖον“;

Ἀφ' οὗ ὁ Παῦλος ἔδειξεν εἰς τοὺς Κορινθίους, ὅτι πρέπει νὰ συγκαταβαίνωμεν εἰς τοὺς ἀδελφούς μας διὰ νὰ τοὺς κερδήσωμεν, λαλεῖ ἐδῶ ἐπιπληκτικώτερον εἰς αὐτούς. Τὸ νόημα δὲ τοῦ λόγου εἶναι τοιοῦτον· μὴ νομίσετε, λέγει, ὦ ἀδελφοί, ὅτι ἐπειδὴ ἐπιστεύσετε εἰς τὸν Χριστὸν, καὶ ἐμβήκετε εἰς τὸ στάδιον τῆς κατὰ Θεὸν Χριστιανικῆς πολιτείας, τοῦτο μόνον εἶναι ἀρκετὸν, διὰ νὰ σᾶς σώσῃ, ὄχι· μὴ ἔτζι νομίζετε, διὰ τί καθὼς εἰς ἐκείνους ὅπου παρατρέχουν εἰς τὸν τόπον τοῦ ἀγῶνος, δὲν εἶναι ἀρκετὸν μόνον τὸ νὰ ἔμβουν εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ νὰ τρέχουν ἁπλῶς, ἀλλὰ εἶναι χρεία εἰς αὐτούς, καὶ νὰ τρέχουν νομίμως, καὶ ἕως εἰς τὸ τέλος τοῦ διωρισμένου δρόμου, καὶ τότε πάλιν νὰ λάβῃ μόνος ἐκεῖνος τὸν στέφανον, ὅποιος τρέξῃ μὲ τοιοῦτον τρόπον, καὶ προφθάσῃ προτήτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους· ἔτζι καὶ ἐσεῖς χρεωστεῖτε νὰ ἔχετε μεγάλην σπουδὴν, καὶ μέχρι τέλους τῆς ζωῆς σας νὰ ἀγωνίζεσθε, διὰ νὰ λάβετε τὸν οὐράνιον στέφανον, τὸν ὁποῖον κινδυνεύετε τώρα νὰ μὴ λάβετε, διὰ τί νομίζετε τὸν ἑαυτόν σας τέλειον εἰς τὴν γνῶσιν, καὶ καταφρονεῖτε τοὺς ἀδελφούς σας, σκανδαλίζοντες αὐτοὺς μὲ τὰ εἰδωλόθυτα ὅπου τρώγετε.

„Οὕτω τρέχετε, ἵνα καταλάβητε“.

25. „Πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται“. (1)

Χρεωστεῖτε, λέγει, καὶ ἐσεῖς ἀδελφοί μου Χριστιανοί, νὰ τρέχετε εἰς τὸ στάδιον τῆς παρούσης ζωῆς, προκόπτοντες εἰς τὰς ἀρετάς, διὰ νὰ φθάσετε τὴν τελειότητα· τὸ φθάσιμον δὲ τοῦτο τῆς

---

(1) Πέντε ἀγῶνας, ἤγουν παιγνίδια, εἶχον οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες· τὸ νὰ πηδοῦν· τὸ νὰ παρατρέχουν· τὸ νὰ ῥίπτουν τὸ λιθάρι· τὸ νὰ πολεμοῦν μὲ τὸ κοντάρι· καὶ τὸ νὰ παλεύουν. Ὅντις ἀγὼν εὑρίσκεται καὶ εἰς τὸν Χριστιανὸν, καὶ ἀπὸ τοὺς πέντε τούτους ἀγῶνας τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, πλέον δυσκολώτερος, ὡς λέγει ὁ Κρέασιος· ἀγωνιζόμενος δὲ εἶναι ὁ Χριστιανὸς, ὁ ἀλειφόμενος μὲ τὸ λάδι, ὡσὰν ὁ παλαιστὴς, καθὼς λέγει ὁ θεῖος Διονύσιος ἐν Κεφ. β΄. περὶ Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας· ἀνταγωνισταὶ δὲ τοῦ Χριστιανοῦ εἶναι, ὁ κόσμος, ἡ σάρκα, καὶ ὁ διάβολος· βραβεῖον δὲ καὶ στέφανος εἶναι, ἡ ἀτελεύτητος μακαριότης. Ἡ διαφορὰ δὲ ὅπου ἔχει ὁ ἀγωνιζόμενος Χριστιανὸς ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἀγωνιστὰς εἶναι, διὰ τί ὁ Χριστιανὸς καὶ ἀποθνήσκων κατὰ τὸ σῶμα, ὅμως νικᾷ· ὅθεν ἔλεγεν ὁ Τερτυλλιανὸς ἐν τῷ περὶ Μαρτύρων Κεφ. δ΄. ὅτι ἂν οἱ Ἕλληνες διὰ δόξαν φθαρτὴν ἐκαταφρόνουν τὴν ζωήν τους, πόσῳ μᾶλλον οἱ Χριστιανοὶ πρέπει νὰ καταφρονοῦν τὴν ζωήν τους ταύτην τὴν πρόσκαιρον, διὰ νὰ κερδήσουν ζωὴν τὴν αἰώνιον;

Καὶ ἂν ὁ Ἐπαμινώνδας ὁ Στρατηγὸς τῶν Θηβαίων, χαίροντας ἀπέθνησκε, διὰ τί ἐνίκησε τοὺς ἐχθρούς του, πόσῳ μᾶλλον οἱ Χριστιανοὶ πρέπει νὰ ἀποθνήσκουσι χαίροντες, μόνον διὰ νὰ νικήσουν τοὺς ἐχθρούς των, κόσμον, σάρκα καὶ διάβολον; καὶ ἂν ὁ Βροῦτος ὁ τῶν Ῥωμαίων ἡγεμὼν, ἐπρόσταξε νὰ θανατώσουν τὰ παιδία του, διὰ τί ἐβοήθησαν τοὺς ἐχθρούς του, πῶς ὁ Χριστιανὸς δὲν πρέπει νὰ θανατώνῃ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ σώματός του, διὰ τί συμβοηθοῦσι τοὺς ἐχθρούς του δαίμονας εἰς τὸ νὰ τὸν θανατώσουν; Διὰ τοῦτο καὶ Βιργίλλιος ἐστιχούργησεν, ὅτι διὰ τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος, ὁ Βροῦτος ἐθανάτωσε τὰ παιδία του. Καὶ ὁ Χρυσόστομος δὲ λέγει, ὅτι ὁ στρατιώτης χωρὶς πόλεμον δὲν νικᾷ· καὶ ὁ Ἱερώνυμος (Ἐπιστολ. πρὸς Ἰουλιανὸν) εἶπεν· „ὅτι ἀδύνατον εἶναι οἱ Χριστιανοὶ καὶ ἐδῶ νὰ χαίρουν, καὶ εἰς τὴν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν· διὰ τοῦτο ὁ ἀγωνιζόμενος Χριστιανὸς, ἀπὸ ὅλα πρέπει νὰ ἐγκρατεύεται, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὰς ἐπιθυμίας τῆς σαρκός· διὰ τί ἀπὸ τὰς ἐπιθυμίας ταύτας, γίνεται ἀδύνατος καὶ ἀσθενὴς, καὶ νὰ πολεμήσῃ δὲν δύναται τοὺς ἐχθρούς του, καθὼς λέγει, τόσον Κλήμης ὁ Στρωματεὺς, ὅσον καὶ ὁ Πλάτων ἐν τῷ περὶ Νόμων· πλὴν χωρὶς τὸ θεῖον ἔλεος, καὶ τὴν βοήθειαν, νίκην δὲν ἠμπορεῖ νὰ κατορθώσῃ ὁ Χριστιανὸς εἰς τὸν νοητὸν ἀγῶνα καὶ πόλεμον.

Λέγει δὲ καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος· „στάδιον ὁ κοινὸς τῶν ἀνθρώπων βίος ἐστὶν, οἷς ἀντίπαλός ἐστιν „ἡ κακία, πολυτρόπως τοῖς δολεροῖς παλαίσμασι „καταγωνιζομένη τοὺς προσπαλαίοντας“. (Κεφ. β΄. εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Ψαλμ.) Ὁ δὲ Ἰσίδωρος οὕτω φησίν· „οὐ γὰρ ἐνταῦθα ἡ ἀντίδοσις τῶν πόνων· ἀλλὰ „τὰ μὲν ἐνταῦθα, ἆθλα, τὰ δὲ μετὰ ταῦτα, ἔπαθλα. Μὴ ζητείτωσαν τοίνυν ἐν τῷ καιρῷ τῶν ἀγώνων τὴν ἄνεσιν, μηδὲ συγχείτωσαν τοὺς καιρούς“. (Ἐπιστολ. ροθ΄. Στρατηγίῳ) Καὶ πάλιν· „τίς ἀποδέξοιτο Χριστιανὸν ἐν τῷ καιρῷ τῶν ἀγώνων τοὺς στεφάνους ἐπιζητοῦντα; τὰ μὲν γὰρ τῇδε, ἀγώνων ἐστὶ „καὶ στεφάνων ὑπόθεσις, τὰ δὲ ἐκεῖ, γερῶν καὶ τιμῶν. „Μὴ τοίνυν τὴν εὐκαιρίαν τῶν πραγμάτων προδῶμεν, „ἵνα μὴ ἐκεῖ ἀνόνητα μεταμεληθῶμεν“. (Ἐπιστολ. ξ΄. Εὐτονίῳ Διακόνῳ) Καὶ πάλιν· „ἐξ ὧν μετέρχῃ „ἄθλων θαυμάσιε, πέπεισο στάδιον ἡμῖν τὰ παρόντα

„προ-

τῆς τελειότητος, χωρὶς τὴν ἀγάπην δὲν γίνεται, τὴν ὁποίαν ἀγάπην ἐσεῖς δὲν ἔχετε· ἀγκαλὰ καὶ νὰ νομίζετε πῶς εἶσθε τέλειοι, δὲν εἶσθε ὅμως τῇ ἀληθείᾳ, ἐπειδὴ καὶ ἀκόμη τὴν τελειότητα δὲν ἐφθάσατε. Θέλωντας δὲ νὰ φανερώσῃ ὁ Παῦλος αἰνιγματωδῶς, ὅτι κατὰ πολλὰ ἦτον ἐλλιπεῖς οἱ Κορίνθιοι, μὲ τὸ νὰ ἐπολιτεύετο εἰς αὐτοὺς ἡ γαστριμαργία, καὶ μέθη, καὶ ἡ πορνεία, διὰ τοῦτο λέγει· ὅτι ὅποιος ἀγωνίζεται εἰς τὸν πνευματικὸν, καὶ ἀόρατον ἀγῶνα καὶ πόλεμον, ὅλα πρέπει νὰ τὰ ἐγκρατεύεται, καὶ ὄχι ἀπὸ ἕνα μὲν νὰ ἀπέχῃ, ἀπὸ ἄλλο δὲ, ὄχι· ἀλλὰ ἀπὸ ὅλα. Γνωρίσατε, λέγει, λοιπὸν πόσον ἐσεῖς, ἀδελφοὶ, λείπετε μακρὰν ἀπὸ τὴν τελειότητα, τὴν ὁποίαν νομίζετε πῶς ἔχετε, καὶ μάθετε τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον θέλετε ἠμπορέσετε νὰ στεφανωθῆτε· ποῖος δὲ εἶναι ὁ τρόπος αὐτός; εἶναι τὸ νὰ ἐγκρατεύεσθε ἀπὸ ὅλα (1).

„Ἐκεῖνοι μὲν οὖν, ἵνα φθαρτὸν στέφανον λάβωσιν, ἡμεῖς δὲ, ἄ-
„φθαρτον“.

Ἐντροπιάζει τοὺς ἀκούοντας ὁ λόγος οὗτος τοῦ Ἀποστόλου· ἐπειδὴ, ἐκεῖνοι μὲν ὁποῦ τρέχουν καὶ ἀγωνίζονται εἰς τοὺς ἔξω ἀγῶνας, ἐγκρατεύονται ἀπὸ κάθε λογῆς ἐναντίον, διὰ νὰ λάβουν ἕνα φθαρτὸν στέφανον, ἀπὸ σέλινον, ἢ δάφνην, ἢ κότινον, ἤγουν ἀγριελαίαν· ἡμεῖς δὲ οἱ Χριστιανοὶ, δὲν ἐγκρατευόμεθα ἀπὸ τὰ πάθη καὶ ἐναντία, οἵτινες ἔχομεν νὰ λάβωμεν ἕνα ἄφθαρτον, καὶ οὐράνιον στέφανον (2)· καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἀγωνίζονται πολλοὶ, κατὰ τὸν Θεοδώρητον, ἕνας δὲ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς πέρνει τὸν στέφανον· ἐσεῖς δὲ ὅλοι, λέγει, ἠμπορεῖτε νὰ στεφανωθῆτε, ἐὰν ἀγωνίζεσθε.

26. „Ἐγὼ τοίνυν οὕτω τρέχω, ὡς οὐκ ἀδήλως“.

Τί θέλει νὰ εἰπῇ τὸ „οὐκ ἀδήλως“; θέλει νὰ εἰπῇ, ὅτι ὅλα μου τὰ ἔργα τὰ κάμνω μὲ ὀρθὸν σκοπὸν, καὶ τέλος θεαρέστου οἰκονομίας, καὶ ὅταν περιέτεμον τὸν Τιμόθεον, καὶ ὅταν ἐξυρίσθηκα, καὶ ἡγνίσθηκα· καὶ κανένα πρᾶγμα δὲν κάμνω ματαίως καὶ ἀνωφελῶς, καθὼς ἐσεῖς κάμνετε τὰ ἔργα σας· ἐπειδὴ τί ὀρθὸς σκοπὸς, καὶ τί θεάρεστον τέλος εἶναι, τὸ νὰ τρώγετε τὰς θυσίας τῶν εἰδώλων, εἰς καιρὸν ὁποῦ ἄλλοι ἀδελφοὶ σκανδαλίζονται, καὶ χάνονται ἀπὸ τοῦτο; βέβαια οὐδείς· ἀλλὰ μᾶλλον εἶναι καὶ ἄλογος καὶ ψυχοβλαβής· ὥστε ἐσεῖς, χωρὶς σκοπὸν, καὶ λόγον ὀρθὸν τοῦτο ποιοῦντες, ἀδήλως τρέχετε, καὶ ἀσκόπως, καὶ ἀνωφελῶς. Ὡς ἐκ προσώπου δὲ τοῦ ἐδικοῦ του λέγει ταῦτα ὁ Παῦλος, διὰ νὰ βάλῃ τὸν ἑαυτόν του παράδειγμα εἰς τὸ μέσον, ὡς ἄριστος τῆς ἀρετῆς Διδάσκαλος.

„Οὐ-

„προσκεῖσθαι ἀέρατον, ἐν ᾧ θηρίοις οὐκ αἰσθητοῖς, ἀλλὰ „νοητοῖς προσπαλαίομεν, ἅπερ εἰ τῆς ἐν ἡμῖν Ῥώμης „κρατήσουσιν, οὐ μέχρι τοῦ σώματος ἰσῶσι τὸν κίνδυ„νον· ἀλλ᾽ αὐτῇ τῇ ψυχῇ τὸν θάνατον φέρουσιν“. (Ἐπιστολ. ρϟγ΄. Τιμοθέῳ Ἀναγνώστῃ.)

Καὶ ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος ἔγραφε πρὸς Πολύκαρπον Σμύρνης „στῆθι ἑδραῖος ὡς ἄκμων τυπτόμενος· με„γάλου ἐστὶν ἀθλητοῦ δέρεσθαι καὶ νικᾶν, μάλιστα δὲ „ἕνεκεν Θεοῦ ὑπομένειν ἡμᾶς δεῖ, ἵνα καὶ αὐτὸς ἡ„μᾶς ἀναμείνῃ εἰς τὴν βασιλείαν, σπουδαιότερον δρά„με· ἕως ἐνταῦθα εἶ, νίκησον· ὧδε γάρ ἐστι τὸ στά„διον, ἐκεῖ δὲ οἱ στέφανοι“. (Ἐπιστολ. η΄.)

(1) Ὁ δὲ θεῖος Νύσσης Γρηγόριος διδάσκει ἡμᾶς ἕνα τρόπον πῶς νὰ νικῶμεν τὸν ἐχθρόν· οὗτος δὲ εἶναι, τὸ νὰ μετανοοῦμεν πάντοτε εἰς τὰ κακὰ ὁποῦ κάμνομεν, καὶ νὰ καθαρίζωμεν τὸν ἑαυτόν μας ἀπὸ τὰ πάθη· „τὸ εἰδέναι τῶν κακῶν ἑαυτοὺς ἐκκαθαίρειν, τῆς „διηνεκοῦς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ νίκης παρασκευὴ γίνεται „καὶ ὑπόθεσις· ἀδιάλειπτου γὰρ ἡμῖν οὔσης ἐν τῷ βίῳ „τῆς πάλης, τῆς γινομένης πρὸς τὸν Κοσμοκράτορα τοῦ „σκότους τούτου... ἐπειδὴ ἓν μόνον αὐτῷ πάλαισμα πρὸς „πᾶσαν πειρατηρίου προσβολὴν ἔχομεν, τὴν μετά„νοιαν· ὁ τοῦτο ἐν ἑαυτῷ κατορθώσας, διαπαντὸς νι„κητὴς γίνεται τοῦ ἀεὶ προσπαλαίοντος“. (Κεφ. ιγ΄. εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Ψαλμῶν, Τόμ. α΄.)

(2) Καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἡ ἐλπὶς καὶ τὸ τέλος τῶν στεφάνων, κάμνει τοὺς ἀγωνιστὰς νὰ ἀγωνίζωνται, τόσον εἰς τοὺς ἔξω πολέμους καὶ ἀγῶνας, ὅσον καὶ εἰς τοὺς ἔσω καὶ πνευματικούς· διὰ τοῦτο καὶ εἰς πολλοὺς ψαλμοὺς ἐπιγράφεται ἡ λέξις αὕτη, εἰς τὸ τέλος· ὅπερ ἄλλοι ἑρμηνεύεται εἶπον· „τῷ νικοποιῷ, ἢ ἐπινίκιον, ἢ εἰς τὸ „νῖκος“· ὅπερ ἑρμηνεύων ὁ Νύσσης Γρηγόριος λέγει· „ἐπεὶ οὖν τὸ τέλος παντὸς ἀγῶνος ἡ νίκη γίνεται, „πρὸς ἣν βλέποντες οἱ πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἀποδυόμενοι, „τῆς ἀθλήσεως ἅπτονται· δοκεῖ μοι διὰ τοῦ τέλους ὁ „λόγος, ἐκ βραχείας φωνῆς ἐπεγείρειν εἰς προθυμίαν, „τοὺς διὰ τῶν ἀρετῶν ἀθλοῦντας, ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ βίου, „ὡς ἂν εἰς τέλος βλέποντες, ὅπερ ἐστὶν ἡ νίκη, τῇ „τῶν στεφάνων ἐλπίδι, τὸν ἐν τοῖς ἄθλοις πόνον ἐπικου„φίζοιεν· ὅπερ δὴ καὶ νῦν ἐν τοῖς ἀγῶσιν ὁρῶμεν γι„νόμενον“. (Κεφ. β΄. εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Ψαλμ. Τόμ. α΄.)

„Οὕτω πυκτεύω, ὡς οὐκ ἀέρα δέρων“.

Δὲν ἀγωνίζομαι, λέγει, ἐγὼ καὶ δὲν πολεμῶ, ὡσὰν νὰ δέρνω τὸν ἀέρα, καθὼς ἐκεῖνοι ὁποῦ ἀγωνίζονται εἰς τοὺς ἔξω ἀγῶνας, κτυποῦσι τὸν ἀέρα μὲ τὰς χεῖρας των πρὸς γυμνάσιον, ὄχι· διατὶ ἔχω, καὶ βλέπω νοητῶς ἐκεῖνον ὁποῦ κτυπῶ, καὶ πληγόνω, ἤτοι τὸν διάβολον, καὶ τὰς ἀοράτους δυνάμεις· ἐσεῖς δὲ, δὲν πληγόνετε τὸν διάβολον, ἀλλὰ ματαίως μεταχειρίζεσθε τὴν τελειότητα τῆς γνώσεως, ὁποῦ νομίζετε ὅτι ἔχετε.

27. „Ἀλλ᾽ ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ“.

Μὲ τὰ λόγια ταῦτα φανερόνει τοὺς Κορινθίους ὁ Παῦλος, πῶς ἐνικῶντο ἀπὸ τὴν γαστριμαργίαν, καὶ διὰ τοῦτο ἔτρωγαν τὰς θυσίας τῶν εἰδώλων· πρόφασιν δὲ, καὶ προσωπεῖον βάλλοντες πῶς τὰς τρώγουν διὰ τὴν τελειότητα τῆς γνώσεως, ἐθεράπευαν τὴν γαστριμαργίαν τους. Ἐγὼ λοιπὸν, λέγει, κάθε κόπον ὑπομένω, μόνον διὰ νὰ ζῶ μὲ σωφροσύνην, καὶ καθαρότητα· ὑπωπιάζω γὰρ λέγει, ἤτοι πολεμῶ, καὶ σκληραγωγῶ τόσον τὸ σῶμά μου, ὥστε ὁποῦ σχεδὸν καὶ πληγὰς, καὶ τραύματα εἰς αὐτὸ προξενῶ· ὑπώπια γὰρ λέγονται τὰ ὑποκάτω εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς γινόμενα τραύματα, τὰ ὁποῖα προξενοῦν εἰς τὸν ἑαυτόν τους ἐκεῖνοι, ὁποῦ γρονθίζονται ἀναμεταξύ των, καὶ μὲ τὴν πυγμὴν μάχονται· ὅθεν μὲ τὴν λέξιν ταύτην φανερόνει τὸν πολὺν ἀγῶνα, ὁποῦ ἔδειχνεν ὁ θεῖος Ἀπόστολος ἐναντίον εἰς τὴν φύσιν· ἐπειδὴ ἡ τυραννὶς τῆς φύσεως εἶναι μεγάλη, καὶ τὸ σῶμα εἶναι μέγας ἐχθρὸς, καὶ πολέμιος τοῦ ἀνθρώπου (1). Ἐπειδὴ δὲ εἶπεν, ὅτι ὑπωπιάζει, καὶ τραύματα ἀνέφερε, διὰ τοῦτο ὀγλίγωρα εἶπε τὸ δουλαγωγῶ· διὰ νὰ μάθῃς ἐσὺ ὁποῦ ἀναγινώσκεις τὸν Παῦλον, ὅτι δὲν πρέπει νὰ πνίγῃς, καὶ νὰ θανατόνῃς τὸ σῶμά σου, ἀλλὰ νὰ ταπεινόνῃς μόνον αὐτὸ, καὶ νὰ τὸ ὑποτάσσῃς ὡς δοῦλον ἀνυπότακτον· ἐπειδὴ τὸ νὰ ὑποτάσσῃς τὸ σῶμα, τοῦτο εἶναι ἴδιον δεσπότου καὶ αὐθέντου τοῦ σώματος, τὸ δὲ νὰ πνίγῃς αὐτὸ, καὶ νὰ θανατόνῃς, τοῦτο εἶναι ἴδιον ἐχθροῦ, καὶ πολεμίου τοῦ σώματος. Μερικοὶ δὲ νοοῦσιν, ὅτι τὸ ὑπωπιάζω δηλοῖ ἰδικώτερον, τὸ νὰ παραδίδῃ τινὰς τὸ σῶμά του εἰς πεῖναν, καὶ δίψαν, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἔτζι· διατὶ ἂν τοῦτο ἐσήμαινεν, ἔπρεπε νὰ εἰπῇ, ἀλλ᾽ ὑποπιέζω μου τὸ σῶμα, ἤγουν στενοχωρῶ, καὶ ὄχι ὑπωπιάζω· σημειῶσαι ὅμως ὅτι παρὰ τῷ Θεοδωρήτῳ γράφεται καὶ ὑποπιέζω.

„Μή πως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι.

Καὶ μὲ τὰ λόγια ταῦτα προσεκτικωτέρους κάμνει ὁ Ἀπόστολος τοὺς Χριστιανούς· διότι, ἀνίσως, λέγει, εἰς ἐμένα δὲν εἶναι ἀρκετὸν εἰς σωτηρίαν, τὸ νὰ εἶμαι Κήρυξ καὶ Διδάσκαλος τῆς

Οἰ-

(1) Εὐκαίρως ἐδῶ πρέπει νὰ ἐλεεινολογήσωμεν τὸν ἑαυτόν μας οἱ ἀναγινώσκοντες, καὶ νὰ εἰποῦμεν· οὐαὶ οὐαὶ εἰς ἡμᾶς! διατί ἂν ὁ μέγας Παῦλος, ὁ ἀπαθέστατος ἐκεῖνος καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον ἄνθρωπος, τόσον ἐσκληραγώγει τὸν ἑαυτόν του, πόσον ἔπρεπε νὰ σκληραγωγοῦμεν ἡμεῖς τὸ σῶμά μας; ἡμεῖς οἱ ἐμπαθέστατοι, οἱ μηδὲ τῶν ἰχνῶν τοῦ Παύλου ἅπτεσθαι ὄντες ἄξιοι; Διὰ τοῦτο δίκαιον εἶχεν ὁ θεολόγος Γρηγόριος, ποτὲ μὲν νὰ λέγῃ, ὅτι μὲ μεγάλην δυσκολίαν δύναταί τινας νὰ νικήσῃ τὴν βαρύτατην ὕλην τοῦ σώματος· „ὡς μόλις „αὐτίς ἑαυτὸν, ἢ μακρᾷ φιλοσοφίᾳ παιδαγωγήσας, „καὶ ἀπορρηγνὺς κατὰ μικρὸν τὸ τῆς ψυχῆς εὐγενὲς, „καὶ φωτοειδὲς τοῦ ταπεινοῦ καὶ σκότῳ συνεζευγμένου, ἢ „Θεοῦ τυχὼν ἵλεω, ἢ καὶ ἄμφω ταῦτα, καὶ μελέτην „ὅτι μάλιστα ποιούμενος ἄνω βλέπειν, τῆς κατασπώσης „ὕλης ἐπικρατήσειεν“· (Λόγ. ἀπολογητικῷ) ποτὲ δὲ νὰ ὀνομάζῃ τὴν σάρκα μὲ δύσφημα ὀνόματα, οὕτω λέγων διὰ στίχων ἡρωελεγείων·

„Σὰρξ ὀλοὴ βελίαο κακόφρονος οἶδμα κελαινόν
„Σὰρξ ὀλοὴ παθέων, ῥίζα πολυχιδέων,
„Σὰρξ ὀλοὴ κόσμοιο κάτω ῥέοντος ἑταίρη
„Σὰρξ ὀλοὴ ζωῆς ἀντίπαλ᾽ οὐρανίης,
„Σὰρξ ἐχθρὴ φιλίητε, γλυκὺς μόθος, ἐσθλὸν ἄπιστον
„Ἀνδροφόνοιο φυτοῦ πάντοτε γνωμένη,
„Βόρβορε ἰλυόεσσα, πέδη βρίθουσα μολυβδὶς
„Θὴρ ἀδάμασθ᾽ ὕλης, ἔκγονε μαρναμένης.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν περὶ φιλοπτωχίας Λόγον ὁ αὐτὸς Θεολόγος, οὕτως ἐλεεινολογεῖ τὸν ἑαυτόν του, διατὶ συνεδέθη μὲ τὸ μοχθηρὸν τοῦτο σῶμα· „ᾧ (σώματι) „πῶς συνεζύγην οὐκ οἶδα, καὶ πῶς εἰκών τε εἰμὶ Θεοῦ, „καὶ τῷ πηλῷ συμφύρομαι· ὃ καὶ εὐεκτοῦν πολεμεῖ, καὶ „ἀνιᾶ πολεμούμενον· ὃ καὶ ὡς σύνδουλον ἀγαπῶ, καὶ ὡς „ἐχθρὸν ἀποστρέφομαι· ὃ καὶ ὡς δεσμὸν φεύγω, καὶ ὡς „συγκληρονόμον αἰσχύνομαι· τοῦτο φιλονεικῶ, καὶ οὐκ „ἔχω τίνι συνεργῷ πρὸς τὰ καλὰ χρήσωμαι! φείδομαι ὡς συνεργοῦ, καὶ οὐκ ἔχω πῶς φύγω τὴν ἐπανά-

„στα-

Οἰκουμένης, ἐὰν μὴ καθ᾽ ὅλα δὲν φανοῦ ἀπίαςος καὶ ἀκατηγόρητος, πῶς ἐσεῖς θέλετε σωθῆτε ἀπὸ μόνην τὴν Πίςιν, ὁποῦ νικᾶθε ἀπὸ τόσα καὶ τόσα πάθη (1);

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄.

1. „Οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοὶ, ὅτι οἱ Πατέρες ἡμῶν „πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν, καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσ„σης διῆλθον“.

Ἐδῶ ἀπαριθμεῖ ὁ Ἀπόςολος πόσας δωρεὰς, καὶ χαρίσματα ἠξιώθησαν ἀπὸ τὸν Θεὸν οἱ Ἑβραῖοι, καὶ δείχνει, πῶς ὕςερα ἀπὸ τόσα χαρίσματα, οἱ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἄρεσαν εἰς τὸν Θεὸν (2). Ταῦτα δὲ λέγει διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι καθὼς ἐκείνους δὲν ὠφέλησαν τίποτε τὰ τόσα χαρίσματα ὁποῦ ἔλαβον, ἐπειδὴ δὲν ἐπρόσφεραν καὶ αὐτοὶ καλὴν γνώμην καὶ ἐνάρετα ἔργα, ἔτζι οὐδὲ ἐσᾶς τοὺς Χριςιανοὺς, θέλει ὠφελήσει ἡ Πίςις, καὶ τὰ τόσα Πνευματικὰ Μυςήρια, ὁποῦ ἀξιωθήκετε, ἀνίσως καὶ ἐσεῖς δὲν κάμετε ἄξιον τὸν ἑαυτόν σας τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος. Ὅλοι, λέγει, οἱ πρόγονοι τῶν Ἑβραίων ἦτον ὑποκάτω εἰς τὴν νεφέλην· „διεπέτασε „γάρ φησιν ὁ Ψαλμῳδὸς, νεφέλην εἰς σκέπην“· (Ψαλμ. ρδ΄. 38.) καὶ ἐπέρασαν διὰ μέσου τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης.

2. „Καὶ πάντες εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐβαπτίσθησαν (3), ἐν τῇ νε„φέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ“.

Ἤτοι μαζὶ μὲ τὸν Μωϋσῆν ἐκοινώνησαν οἱ Ἑβραῖοι τόσον τὸν ἴσκιον τῆς νεφέλης, ὁποῦ τοὺς ἐσκέπαζεν ὅλην τὴν ἡμέραν, διὰ νὰ μὴ συγκαίωνται ἀπὸ τὸν ἥλιον· ὅσον καὶ τὸ διαπέρασμα τῆς θαλάσσης· διὰ τὶ βλέποντες ἐκεῖνοι τὸν Μωϋσῆν νὰ ἔμβῃ πρῶτος εἰς τὴν θάλασ-

„σασιν! ἐχθρὸς ἐςὶν δυσμενὴς, καὶ φίλος ἐπίβουλος. ὢ „τῆς συζυγίας καὶ τῆς ἀλλοτριώσεως! ὃ φοβοῦμαι, πε„ριέπω· καὶ ὃ ςέργω, δέδοικα· πρὶν πολεμῆσαι, κα„ταλλάσσομαι, καὶ πρὶν εἰρηνεῦσαι, διΐςαμαι. τίς ἡ „περὶ ἐμὲ σοφία; καὶ τί τὸ μέγα τοῦτο μυςήριον;

(1) Ἀπὸ τὰ λόγια ταῦτα τοῦ Ἀποςόλου μανθάνομεν, ὅτι οὐδέποτε πρέπει νὰ ξεθαῤῥεύσῃ τινὰς, ἀλλὰ πάντοτε πρέπει νὰ εὑρίσκεται εἰς φόβον, μήπως ἐκπέσῃ ἀπὸ τὴν χάριν τῆς ἐν τῷ καλῷ διαμονῆς, καὶ γένῃ ἀδόκιμος, ἤγουν κολασθῇ· διότι, ἂν ὁ Παῦλος ἐφοβεῖτο τοῦτο, ὁ Παῦλος ὁ μέχρι τρίτου οὐρανοῦ ἀναβὰς, καὶ ῥήματα ἀκούσας ἄῤῥητα, πόσῳ μᾶλλον, καὶ ἀσυγκρίτως πόσῳ, πρέπει νὰ φοβούμεθα τοῦτο ἡμεῖς; ἡμεῖς οἱ εἰς τὰ πάθη ἐγκυλινδούμενοι, καὶ καθ᾽ ἑκάςην ςιγμὴν ὡς σελήνη ἀλλοιούμενοι καὶ τρεπόμενοι; Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „μετὰ φόβου, καὶ τρόμου τὴν „ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργάζεσθε“. (Φιλίππ. β΄. 12.)

Λέγει δὲ καὶ ὁ μέγας Μακάριος φέρων εἰς μαρτυρίαν τὸ ῥητὸν τοῦτο· „Καὶ ὅταν λάβῃ τις ψυχὴ τὴν χά„ριν, καὶ τότε πολλῆς σωφρονίσεως, καὶ διακρίσεως χρεία· „ἅπερ καὶ ταῦτα αὐτὸς (ὁ Κύριος) δίδωσιν αὐτῇ ζη„τούσῃ παρ᾽ αὐτοῦ, ὅπως εὐαρέςως αὐτῷ διακονήσῃ, „ἐν τῷ Πνεύματι ὃ λαμβάνει, καὶ ἐν μηδενὶ κρατηθῇ „ὑπὸ τῆς κακίας, καὶ σφαλῇ ὑπὸ ἀγνοίας, καὶ ἀφο„βίας, καὶ ἀμελείας παρατραπεῖσα.... ἐπεὶ τιμωρία, „καὶ θάνατος, καὶ πένθος τῇ τοιαύτῃ ἔςαι ψυχῇ· ὃ καὶ „ὁ θεῖος φησὶν Ἀπόςολος· „μήπως ἄλλοις κηρύξας, „αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι. Ὁρᾷς, Ἀπόςολος ὢν τοῦ „Θεοῦ, οἷον εἶχε φόβον“; (Ὁμιλ. ιε΄. Κεφ. ς΄.).

Διὰ τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς Μακάριος λέγει· „τὸ „γὰρ σημεῖον τοῦ Χριςιανισμοῦ τοῦτό ἐςι, τὸ ὄντα τινὰ „δόκιμον τοῦ Θεοῦ, σπουδάζειν λανθάνειν ἀνθρώπους· καὶ „εἰ ἔχει ὅλους τοὺς θησαυροὺς τοῦ Βασιλέως, κρύπτειν αὐ„τοὺς, καὶ πάντοτε λέγειν, ὅτι οὐκ ἔςιν ἐμός· ἄλλος μοι „παρέθετο τὸν θησαυρὸν τοῦτον· ἐγὼ γὰρ πτωχός εἰ„μι, καὶ ὅτε θέλει, λαμβάνει αὐτὸν ἀπ᾽ ἐμοῦ. εἰ δέ τις „λέγει· πλούσιος εἰμι, ἀρκεῖ· ἐκτησάμην, οὐκ ἔτι χρή„ζω, ὁ τοιοῦτος οὐκ ἔςι Χριςιανός· ἀλλὰ σκεῦός ἐςι τῆς „πλάνης, καὶ τοῦ διαβόλου“. Καὶ πάλιν· „ἐὰν ἴδῃς „τινα ἐπηρμένον, καὶ τετυφωμένον, ὡς μέτοχον ὄντα „τῆς χάριτος, οὗτος ἐὰν καὶ σημεῖα ποιήσῃ, καὶ νεκροὺς „ἐγείρῃ, μὴ ἔχῃ δὲ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἄτιμον καὶ ἐ„ξουδενωμένην, καὶ ᾖ πτωχὸς τῷ πνεύματι, καὶ βδε„λυκτὸς, κλέπτεται ὑπὸ τῆς κακίας, καὶ οὐκ οἶδε· καὶ „εἰ ποιεῖ σημεῖα οὐκ ἔςιν αὐτῷ πιςεῦσαι.... αἱ γὰρ „τὴν καῦσιν, καὶ τὸν ἔρωτα πρὸς τὸν Θεὸν ἔχοντες „ἀκατάσχετον, ὅσῳ σπουδάζουσι προκόπτειν, καὶ ἐπιπο„ρίζειν, τοσοῦτον ἑαυτοὺς ἡγοῦνται πτωχοὺς, καὶ ἐνδεεῖς, „καὶ μηδὲν κεκτημένους· τοῦτο γὰρ λέγουσιν· ὅτι οὐκ „εἰμὶ ἄξιος, ἵνα οὕτως ὁ ἥλιος ἐπιλάμψῃ μοι· τοῦτό „ἐςι τὸ σημεῖον τοῦ Χριςιανισμοῦ· αὕτη ἡ ταπείνωσις“. (Ὁμιλ. ιε΄. Κεφ. λζ΄.)

(2) Ὁ δὲ Κορέσσιος λέγει ὅτι διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἀναφέρει ταῦτα ἐδῶ, διὰ νὰ δείξῃ εἰς τοὺς Χριςιανοὺς, ὅτι καθὼς οἱ Ἑβραῖοι μετὰ τὸ τυπικὸν Βάπτισμα, καὶ τὸ μάννα, ὑςερήθησαν τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας διὰ τὰς ἁμαρτίας των· ἔτζι καὶ οἱ Χριςιανοὶ, ἐὰν μετὰ τὸ Βάπτισμα δὲν ἀγωνίζωνται, ἔχουν νὰ χάσουν τὸν ςέφανον τῆς μακαριότητος.

(3) Ἐν ἄλλοις ἐβαπτίσαντο.

λασσαν, ϗ νὰ διαπεράσῃ, ἐτόλμησαν ϗ αὐτοὶ ϗ ἐμβῆκαν, ϗ ἐμβαίνοντες διεπέρασαν αὐτήν. Τοῦτο δὲ τὸ ἴδιον ϗ εἰς ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς ἀλληγορικῶς ϗ πνευματικῶς ἠκολούθησε, διότι ϗ ἡμεῖς, βλέποντες τὸν Χριστὸν πῶς ἀπέθανε, ϗ ἀνέστη, βαπτιζόμεθα, ϗ διὰ τοῦ Βαπτίσματος μιμούμεθα τὸν θάνατον, ϗ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ· ϗ διὰ μὲν τῶν τριῶν καταδύσεων, μιμούμεθα τὸν τρίνυκτον αὐτοῦ θάνατον, διὰ δὲ τῶν τριῶν ἀναδύσεων, μιμούμεθα τὴν τριήμερόν του ἀνάστασιν. Εἰς τὸν Μωϋσῆν λοιπὸν οἱ Ἑβραῖοι ἐβαπτίσθησαν, ἀντὶ τοῦ αὐτὸν εἶχον ἀρχηγὸν τοῦ τύπου τοῦ ἐδικοῦ μας Βαπτίσματος· τύπος γὰρ Βαπτίσματος ἦτον, τὸ νὰ εἶναι ἐκεῖνοι ὑποκάτω εἰς τὴν νεφέλην, ϗ τὸ νὰ διαπεράσουν τὴν θάλασσαν (1). Ὁ δὲ σοφὸς Φώτιος τὸ „εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐβαπτίσθησαν" ἑρμηνεύει, ἀντὶ τοῦ „μιμούμενοι τὸν Μωϋσῆν". (Ἀμφιλοχ. μβ΄.) ϗ ὅρα εἰς τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ ϛ΄. Κεφ. τῆς πρὸς Ῥωμ. στίχ. 3.

3. „Καὶ πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον· καὶ πάντες „τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον".

Καθὼς οἱ Ἑβραῖοι τότε, ἀφ' οὗ διεπέρασαν τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν, ἔφαγον τὸ μάννα, ἔτζι ϗ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ τώρα, ἀφ' οὗ βαπτισθῶμεν, τρώγομεν τὸ οὐράνιον μάννα, ἤτοι τὸ Σῶμα τὸ Δεσποτικὸν τοῦ Κυρίου· ϗ καθὼς τότε οἱ Ἑβραῖοι μετὰ τὴν διάβασιν τῆς Ἐρυθρᾶς, ἔπιον τὸ ὕδωρ ὁποῦ ἀνέβλυσεν ἀπὸ τὴν ἀκρότομον πέτραν, ἔτζι καὶ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ, μετὰ τὸ Βάπτισμα, πίνομεν τὸ ζωήρρυτον αἷμα τοῦ Κυρίου. Πνευματικὰ δὲ λέγει ὁ Παῦλος τὸ μάννα (2) ϗ τὸ τῆς πέτρας ὕδωρ, ἐπειδὴ, ἀγκαλὰ ϗ ἦτον αἰσθητὰ, ὅμως δὲν ἐγίνοντο μὲ τὴν ἀκολουθίαν καὶ νόμον τῆς φύσεως, ἀλλὰ μὲ τὴν ὑπερφυσικὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, ϗ ἔτρεφον μαζὶ μὲ τὸ σῶμα ϗ τὴν ψυχὴν, ϗ εἰς τὴν πίστιν ὡδήγουν τῶν μυστηρίων τοῦ ἀχράντου σώματος, ϗ αἵματος τοῦ Κυρίου.

4. „Ἐ-

(1) Ὅτι δὲ τύπος τοῦ ἡμετέρου Βαπτίσματος ἦτον τὰ τότε εἰς τοὺς Ἑβραίους τελεσθέντα, τὸ ψάλλει μελῳδικῶς καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία μετὰ τοῦ Ἱεροῦ Κοσμᾶ εἰς τὸν ᾀσματικὸν Κανόνα τῶν Θεοφανείων· „θάλασσα δὲ ἦν τύπος ὕδατος, καὶ νεφέλη τοῦ Πνεύματος." ὅτι δὲ ϗ ὁ Μωϋσῆς τύπον εἶχε τοῦ Κυρίου, μαρτυρεῖ ὁ μέγας Βασίλειος λέγων· „τύπος ἦν ὁ „Μωϋσῆς, οὐχὶ τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ τοῦ Χριστοῦ, τὸν „γὰρ μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, δι' ἑαυτοῦ τότε „προανετύπου, ἐν τῇ τοῦ Νόμου διακονίᾳ". (Κεφ. ιδ΄. περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.) Λέγει δὲ ϗ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, παρ' οὗ ϗ ὁ θεῖος Κοσμᾶς ἐρανίσθη τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα ἄτι· „ἐβάπτισε Μωϋσῆς, ἀλ„λ' ἐν ὕδατι, ϗ πρὸ τούτου ἐν νεφέλῃ, ϗ ἐν θαλάσ„σῃ· τύπος δὲ τοῦτο ἦν, ὡς ϗ Παύλῳ δοκεῖ, ἡ θά„λασσα τοῦ ὕδατος, ἡ νεφέλη τοῦ Πνεύματος, τὸ μάν„να τοῦ τῆς ζωῆς ἄρτου, τὸ πόμα τοῦ θείου πόματος". (Λόγ. εἰς τὰ Ἐπιφάνια.) Ἔφη δὲ ϗ ὁ Θεοδώρητος, ὅτι ἡ θάλασσα προεικόνιζε τὴν κολυμβήθραν τοῦ Βαπτίσματος, ἡ νεφέλη δὲ, τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος· ὁ Μωϋσῆς, ἐτύπου τὸν βαπτίζοντα Ἱερέα, ἡ ῥάβδος, εἰκόνιζε τὸν Σταυρόν· οἱ Ἰσραηλῖται, εἰκόνιζον τοὺς Βαπτιζομένους· οἱ δὲ καταποντισθέντες Αἰγύπτιοι, ἐδήλουν τοὺς δαίμονας τοὺς πνιγομένους ἐν τῷ ὕδατι τοῦ βαπτίσματος· καὶ ὁ Φαραὼ, εἰκόνιζε τὸν διάβολον· τὸ δὲ εἰς τὸν Μωϋσῆν, δηλοῖ διὰ τοῦ Μωϋσέως. (παρὰ Κορεσσίῳ.) Ὁ δὲ Φώτιος ἀπορεῖ διὰ τί λέγονται οἱ Ἑβραῖοι, ὅτι ἐβαπτίσθησαν ἐν τῇ θαλάσσῃ, εἰς καιρὸν ὁποῦ ἀβρόχοις ποσὶν αὐτὴν διεπέρασαν. Λύει δὲ τὴν ἀπορίαν, ϗ λέγει, ὅτι, ἀγκαλὰ ϗ δὲν ἐσκεπάσθησαν ἀπὸ τὸ νερὸν τῆς θαλάσσης οἱ Ἰσραηλῖται, ὅμως ἐπειδὴ ϗ εὑρίσκοντο εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον τῆς θαλάσσης, εἰς τὸν ὁποῖον ἦτον ἀνάγκη νὰ σκεπασθοῦν ὅλοι, καὶ νὰ βαπτισθοῦν, ἐὰν τὸ νερὸν τῆς θαλάσσης ἔμενεν εἰς τὴν φυσικήν του στάσιν, διὰ τοῦτο λέγονται ὅτι ἐβαπτίσθησαν εἰς αὐτό· (παρὰ τῷ Οἰκουμενίῳ.) Εἰς τὰ Ἀμφιλόχια δὲ Ζητήμ. σογ΄.) λέγει ὁ αὐτὸς, ὅτι τύπος ἦν τῶν νέων τὰ παλαιά· καὶ σκιὰ μὲν, ὁ Νόμος, σῶμα δὲ, ἡ χάρις. Ἐπειδὴ τοίνυν ἐδίωκον τοὺς Ἑβραίους οἱ Αἰγύπτιοι, διαβάντες δὲ τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν οἱ Ἑβραῖοι, τῆς πικρᾶς τῶν Αἰγυπτίων ἀπηλλάγησαν δουλείας, τύπον ἔχει τῆς κολυμβήθρας ἡ θάλαττα, ϗ τὰ λοιπὰ λέγει συμφώνως μὲ τὸν Θεοδώρητον ἀνωτέρω. Ὅρα καὶ τὸν θεῖον Δαμασκηνὸν, Βιβλίῳ δ΄. περὶ Πίστεως.

(2) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος μὲ τὸ μάννα παρωμοίασε τὸ ζωοποιὸν Σῶμά του λέγων· „οἱ Πατέρες ὑ„μῶν τὸ Μάννα ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθώς ἐστι „γεγραμμένον, ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς φα„γεῖν. Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ἀμὴν ἀμὴν, λέγω „ὑμῖν· οὐ Μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν ἄρτον τὸν ἐκ τοῦ „οὐρανοῦ, ἀλλ' ὁ Πατήρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ „τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν". (Ἰωάν. ϛ΄. 31.) Τύπος δὲ ἦτον τὸ Μάννα τοῦ μυστικοῦ Σώματος τοῦ Κυρίου κατὰ πολλοὺς τρόπους· α. ὅτι τὸ Μάννα ἐδόθη εἰς τοὺς Ἑβραίους μετὰ τὴν διάβασιν τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ϗ τὸ Σῶμα τοῦ Κυρίου δίδεται εἰς τοὺς Χριστιανοὺς μετὰ τὸ Βάπτισμα. β. μὲ τὸ Μάννα οἱ Ἑβραῖοι δυναμωθέντες ἐνίκησαν τὸν Ἀμαλὴκ, ϗ τὰ λοιπὰ Ἔθνη, ϗ μὲ τὸ Σῶμα τοῦ Κυρίου δυναμούμενοι οἱ Χριστιανοὶ, νικῶσι τὸν διάβολον ϗ τὰ πάθη. γ. τὸ Μάννα ἀσπόρως ἐγίνετο, καὶ τὸ Σῶμα τοῦ Κυρίου ἀσπόρως ἐγεννήθη. δ΄. τὸ Μάννα τόσον ἔτρεφε τὸ πολὺ, ὅσον ἔτρεφε ϗ τὸ ὀλίγον· τὸ αὐτὸ κάμνει καὶ ἡ μετάληψις τοῦ Σώματος τοῦ Κυρίου. ε. τὸ Μάννα ἦτον γλυκὺ καὶ λευκὸν ὡς χιόνι, τί δὲ γλυκύτερον, ϗ λευκότερον, ἢ λαμπρότερον τοῦ Δεσποτικοῦ Σώματος;

4. „Ἔπινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας· ἡ δὲ πέ-
„τρα ἦν ὁ Χριστός“.

Περὶ μὲν τοῦ φαγητοῦ τοῦ μάννα, δὲν ἐχρειάσθη ὁ Ἀπόστολος κατασκευὰς καὶ ἐπιχειρήματα, διὰ νὰ τὸ ἀποδείξῃ πῶς ἦτον πνευματικὸν, καὶ ὑπερφυσικῷ τρόπῳ γινόμενον· ἐπειδὴ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀπέδειχνε πῶς ἦτον παρηλλαγμένον, καὶ παραδόξως ἐνεργούμενον· περὶ δὲ τοῦ ποτοῦ, ἐπειδὴ μόνος ὁ τρόπος τῆς ἀναβλύσεώς του ἦτον παρηλλαγμένος, καὶ ὑπερφυσικὸς, ἐχρειάσθη κατασκευὴν, καὶ ἐπιχείρημα διὰ νὰ τὸ ἀποδείξῃ, καὶ λέγει· ὅτι δὲν ἀνέβλυζε τοῦτο ἡ φύσις τῆς πέτρας (διὰ τὶ ἂν ἦτον ἔτζι, ἔπρεπε νὰ τὸ ἀναβλύσῃ καὶ πρὸ τοῦ νὰ τὴν κτυπήσῃ ὁ Μωϋσῆς μὲ τὴν ῥάβδον του) ἀλλὰ ἄλλη πέτρα νοητὴ, καὶ πνευματικὴ τὰ πᾶν εἰργάσατο, καὶ τὸ ὕδωρ ἀνέβλυσεν, ἤτοι ὁ Χριστός· τὸ δὲ „ἀκολουθούσης“ εἶπε, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ὁ ὑπὸ τῆς πέτρας τυπούμενος Χριστὸς, αὐτὸς καθ' ὁ Θεὸς ἦτον ἀοράτως παρὼν μὲ τοὺς Ἑβραίους πανταχοῦ, καὶ ἐνήργει ὅλα τὰ θαύματα (1).

5. „Ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν εὐδόκησεν ὁ Θεός· κατεστρώ-
„θησαν γὰρ ἐν τῇ ἐρήμῳ“.

Ἀγκαλὰ, λέγει, καὶ τόσα πολλὰ θαύματα καὶ σημάδια ἀγάπης ἔδειξεν ὁ Θεὸς εἰς τοὺς Ἑβραίους, καὶ ἠξίωσεν αὐτοὺς τόσα μεγάλα ἀγαθὰ καὶ χαρίσματα, ὅμως δὲν εὐαρεστήθη εἰς τοὺς περισσοτέρους ἀπὸ ἐκείνους (2)· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ „εὐδόκησεν“. Εἰς τοὺς περισσοτέρους δὲ εἶπε, διὰ τὶ ὅλοι δὲν ἀπεδοκιμάσθησαν ἀπὸ τὸν Θεὸν, ἀλλ' οἱ περισσότεροι· καὶ πρὸς τούτοις εἶπε τοῦτο, διὰ νὰ φανερώσῃ, ὅτι τὸ πολὺ πλῆθος δὲν ὠφέλησε τοὺς Ἑβραίους, ἐπειδὴ καὶ δὲν ἔδειξαν ἀγάπην, καὶ εὐχαριστίαν πρὸς τὸν εὐεργέτην τους. Λέγωντας δὲ ὅτι οἱ περισσότεροι Ἑβραῖοι κατεστρώθησαν εἰς τὴν ἔρημον, φανερόνει τὴν ἀπώλειαν, καὶ τὸν ἀφανισμὸν ὁποῦ ἔλαβον ὅλοι ὁμοῦ, ἔξω ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ, καὶ τὸν Χάλεβ, καὶ τὰς παρὰ Θεοῦ τιμωρίας, εἰς τὰς ὁποίας παρεδόθησαν.

6. „Ταῦτα δὲ τύποι ἡμῶν ἐγενήθησαν, εἰς τὸ μὴ εἶναι ἡμᾶς ἐπι-
„θυμητὰς τῶν κακῶν (3), καθὼς κἀκεῖνοι ἐπεθύμησαν“.

Καθὼς, λέγει, αἱ πρὸς τοὺς Ἑβραίους εὐεργεσίαι τύποι ἔγιναν τῶν εὐεργεσιῶν καὶ χαρίτων, ὁποῦ ἐχάρισεν ὁ Θεὸς εἰς ἡμᾶς τοὺς Χριστιανούς· ἔτζι καὶ αἱ εἰς τοὺς Ἑβραίους τότε γενόμεναι τιμωρίαι, καὶ παιδεῖαι, ἔγιναν τύποι καὶ παραδείγματα εἰς ἡμᾶς, διὰ νὰ μὴ πάθωμεν καὶ ἡμεῖς τὰς αὐτὰς τιμωρίας. Δείχνει δὲ ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ὄχι μόνον ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ θέλομεν κολασθοῦμεν καθὼς οἱ Ἑβραῖοι, ἐὰν φανῶμεν ἐπιθυμηταὶ τῶν κακῶν, ἀλ-
λὰ

(1) Ὅθεν οὐκ ὀρθῶς λέγουσί τινες ὅτι οἱ Ἑβραῖοι ἔβαλαν τὴν πέτραν ἐκείνην ἐπάνω εἰς ἅμαξαν, καὶ ἔσυρναν αὐτὴν μαζί τους εἰς ὅλην τὴν στράταν, καὶ εἶχον καὶ ἔπινον ἀπὸ τὸ νερὸν ὁποῦ ἔβρεχεν ἐξ αὐτῆς· α΄. διὰ τὶ ἂν εἶχαν μαζὶ τὴν ὑδατοφόρον ἐκείνην πέτραν, πῶς οἱ Ἑβραῖοι ἐδίψησαν μετὰ ταῦτα εἰς τὴν στράταν τόσαις φοραῖς, καὶ αὐτοὶ καὶ τὰ κτήνη των; ἐδίψησαν γὰρ μετὰ ταῦτα εἰς τὸ ὕδωρ τῆς ἀντιλογίας, ὅταν ὁ Μωϋσῆς ἐκτύπησε τὴν πέτραν δύω φοραῖς, καὶ εὔγαλεν ὕδωρ, ὡς φαίνεται εἰς τὸ κ΄. Κεφάλ. τῶν Ἀριθμῶν· ἐδίψησαν, ὅταν ἐπέρασαν τὴν γῆν τοῦ Βασιλέως Ἐδὼμ, ὡς φαίνεται εἰς τὸ αὐτὸ Κεφ. τῶν Ἀριθμῶν, ὅπου ἔλεγον οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ πρὸς Ἐδώμ· „παρὰ τὸ ὄρος παρελευσόμεθα· ἐὰν δὲ τοῦ ὕδατός σου „πίωμεν, ἐγώ τε καὶ τὰ κτήνη μου, δώσω τιμήν σοι“. (στίχ. 19.) Καὶ πάλιν· „Καὶ κατελάλει ὁ λαὸς „πρὸς τὸν Θεὸν λέγοντες, ὅτι οὐκ ἔστιν ἄρτος, οὐδὲ „ὕδωρ“. (Αὐτόθ. Ἀριθ. κα΄. 5.) ἐδίψησαν καὶ ὅταν ἐπῆγαν εἰς τὸ φρέαρ, ὅπου εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς Μωϋσῆν· „συνάγαγε τὸν λαὸν, καὶ δώσω αὐτοῖς ὕδωρ „πιεῖν“. (Ἀριθ. κα΄. 16.) Ἂν εἶχον λοιπὸν μαζί τους τὴν ἐκβλύζουσαν τὸ ὕδωρ πέτραν, πῶς εἰς τόσα μέρη ἐχρειάσθηκαν ὕδωρ; β΄. διὰ τὶ δὲν λέγει ὁ Ἀπόστολος ἐδῶ ὅτι ἠκολούθει μὲ τοὺς Ἑβραίους ἡ αἰσθητὴ πέτρα ἐκείνη, ἀλλ' ἡ πνευματικὴ καὶ νοητή· δηλαδὴ ὁ ὑπὸ τῆς πέτρας τυπούμενος Χριστὸς, καθὼς καὶ ὁ Θεοφύλακτος, καὶ ὁ Χρυσόστομος, καὶ ὁ Οἰκουμένιος, καὶ ὁ Θεοδώρητος ἑρμηνεύουσι.

(2) Ὅθεν εἶπεν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἑρμηνεύων τὸ ῥητὸν τοῦτο· „οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν εὐδόκησεν ὁ „Θεός· σὺ μὲν ἀριθμεῖς τὰς μυριάδας, Θεὸς δὲ τοὺς „σωζομένους· καὶ σὺ μὲν τὸν ἀμέτρητον χοῦν, ἐγὼ δὲ „τὰ σκεύη τῆς ἐκλογῆς“. (Λόγ. εἰς τοὺς ρν΄. Ἐπισκόπους.) Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „ὧν οὐκ ἦν „ἄξιος ὁ Κόσμος“. (Ἑβρ. ια΄. 38.)

(3) Ἐν ἄλλοις, ἐπιθυμητὰς κακῶν.

λα καὶ περισσότερον ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους· ὅσῳ γὰρ ἀνώτερα εἶναι τὰ πράγματα, καὶ ἡ ἀλήθεια, ἀπὸ τοὺς τύπους, καὶ τὰς εἰκόνας, τόσον ἀνώτεραι, καὶ μεγαλίτεραι ἔχουν νὰ γένουν καὶ αἱ τιμωρίαι εἰς ἡμᾶς τοὺς Χριστιανούς· καὶ ὅσῳ περισσότερα χαρίσματα ἀπὸ τὰ τῶν Ἑβραίων ἐλάβομεν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ, τόσον καὶ περισσοτέρας κολάσεις καὶ παιδείας θέλομεν λάβομεν ἐὰν δὲν φυλάξωμεν αὐτά. Λέγωντας δὲ ὁ Ἀπόστολος νὰ μὴν εἴμεθα ἐπιθυμηταὶ τῶν κακῶν, ἐφανέρωσεν ὅτι καθολικῶς λαλεῖ διὰ κάθε κακίαν, ἐπειδὴ καὶ κάθε κακία ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν προέρχεται, καὶ γεννᾶται. Ἔπειτα παρακάτω ἀπαριθμεῖ καὶ κατ' εἶδος τὰς κακίας. Τί δὲ οἱ Ἑβραῖοι ἐπεθύμησαν; σκόρδα, καὶ κρομμύδια, καὶ κρέατα, καὶ ἀγγούρια, καὶ θεοὺς ξεχωριστοὺς ἐδικούς των (1), καθὼς καὶ ὁ Ἀπόστολος εἰς τὰ ἀκόλουθα λόγια δηλοῖ τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ πολυθεΐαν ἐκείνων.

7. „Μηδὲ εἰδωλολάτραι γίνεσθαι, καθώς τινες αὐτῶν, ὥσπερ γέ„γραπται, ἐκάθισεν ὁ λαὸς φαγεῖν, καὶ πιεῖν, καὶ ἀνέστησαν „παίζειν". (Ἔξοδ. λβ'. 6.)

Μὲ τὰ λόγια ταῦτα ἐγγίζει, καὶ κατηγορεῖ ὁ Ἀπόστολος, ἐκείνους τοὺς Κορινθίους ὁποῦ ἔτρωγαν μέσα εἰς τοὺς βωμοὺς τῶν εἰδώλων, καὶ δείχνει ὅτι καθὼς οἱ Ἑβραῖοι ἀπὸ τὴν γαστριμαργίαν ἔπεσον εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν, ἔτζι, λέγει, καὶ ἐσεῖς κινδυνεύετε νὰ πέσετε εἰς αὐτὴν, μὲ τὸ νὰ τρώγετε τὰς θυσίας τῶν εἰδώλων μέσα εἰς τοὺς βωμούς των ἀπὸ γαστριμαργίαν σας· οἱ γὰρ Ἑβραῖοι, ἀφ' οὗ ἔφαγον καὶ ἔπιον, τότε ἐσηκώθησαν, καὶ ἔστησαν χορούς, καὶ ἔπαιζαν ἔμπροσθεν εἰς τὸν μόσχον λατρεύοντες αὐτόν. Διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ μέγας Βασίλειος ὅτι „ἡ παιδιὰ αὐτῶν εἰδωλολατρεία ἦν". (Λόγῳ κατὰ μεθυόντων.) τοὺς ὁποίους κινδυνεύετε, λέγει, νὰ μιμηθῆτε καὶ ἐσεῖς οἱ Κορίνθιοι· καὶ λοιπὸν ποῦ εἶναι ἡ φαινομένη σας τελειότης, εἰς καιρὸν ὁποῦ αὐτὴ σᾶς κρημνίζει εἰς εἰδωλολατρείαν (2);

8. „Μη-

(1) Λέγει γὰρ ἡ θεία Γραφή· „καὶ ὁ ἐπίμικτος „ὁ ἐν αὐτοῖς ἐπεθύμησαν ἐπιθυμίαν, καὶ καθίσαντες „ἔκλαιον, καὶ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ εἶπαν τίς ἡμᾶς „ψωμιεῖ κρέα; ἐμνήσθημεν τοὺς ἰχθύας, οὓς ἠσθίομεν „ἐν Αἰγύπτῳ δωρεὰν· καὶ τοὺς σικύους, καὶ τοὺς πέπο„νας, καὶ τὰ πράσα, καὶ τὰ κρόμμυα, καὶ τὰ σκόροδα, „νυνὶ δὲ ἡ ψυχὴ ἡμῶν κατάξηρος· οὐδὲν πλὴν εἰς τὸ „Μάννα οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν". (Ἀριθ. ια'. 4.) Ὅθεν καὶ ὁ Δαβὶδ ἔλεγε· „Καὶ ἐπεθύμησαν ἐπιθυμίαν ἐν „τῇ ἐρήμῳ"· (Ψαλμ. ρε'.) ἐπεθύμησαν δὲ καὶ Θεοὺς, καθὼς ἡ αὐτὴ Γραφὴ μαρτυρεῖ· „Ἀνάστηθι γὰρ εἶπον „πρὸς τὸν Ἀαρὼν, καὶ ποίησον ἡμῖν Θεοὺς, οἳ προ„πορεύσονται ἡμῶν". (Ἐξ. λβ'. 1.) Ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν ταύτην, καὶ μάλιστα τὴν τῶν κρεάτων, τί ἠκολούθησε; πληγὴ μεγάλη, καὶ θάνατος, καὶ ὄνειδος ἀνεξάλειπτον καὶ αἰώνιον· ἡ γὰρ κακὴ ἐπιθυμία αὐτῶν αὕτη, ἔδωκεν ἄτιμον ὄνομα εἰς αὐτοὺς, τὸ νὰ ὀνομάζωνται δηλαδὴ μέχρι τῆς συντελείας τοῦ Κόσμου, λαὸς ἐπιθυμητής· καὶ εἰς τὰ μνήματα δὲ αὐτὰ ὅπου ἐνταφιάσθησαν, ἀφῆκεν ἡ ἐπιθυμία των τὸ ἑαυτῆς κατηγορημένον καὶ ἐπονείδιστον ὄνομα· μνήματα γὰρ ταῦτα τῆς ἐπιθυμίας ἐκλήθησαν, στηλογραφοῦντα διὰ τοῦ ὀνόματος τὴν ἀκρασίαν τῶν ἐν αὐτοῖς τεθαμμένων· „τὰ „κρέα φησὶν, ἔτι ἦν ἐν τοῖς ὀδοῦσιν αὐτῶν, πρὶν ἢ „ἐκλείπειν, καὶ Κύριος ἐθυμώθη εἰς τὸν λαὸν, καὶ ἐ„πάταξε Κύριος τὸν λαὸν πληγὴν μεγάλην σφόδρα, „καὶ ἐκλήθη τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου, μνήματα τῆς „ἐπιθυμίας, ὅτι ἐκεῖ ἔθαψαν τὸν λαὸν τὸν ἐπιθυ„μητήν". (Ἀριθ. ια'. 33.) Ὅπερ ἑρμηνεύων ὁ θεσπέσιος τῆς Ἀλεξανδρείας Κύριλλος· „ἐπισημάσματα „φησὶ τοῦ λαοῦ τὰ μνήματα· ἐκεῖ γὰρ φησιν ἔθαψαν „τὸν λαὸν τὸν ἐπιθυμητὴν, κατὰ τὸ, ἔσονται εἰς ὅ„ρασιν πάσῃ σαρκί· (Ἡσ. ξς'. 24.) καὶ λαὸς ἐπιθυ„μητὴς ὁ ἐκεῖνα παθὼν ὠνόμασαι· κατ' ἐκεῖνο που τὸ „περί τινων εἰρημένον· „ὧν ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ „αὐτῶν. (Φιλιπ. γ'. 19.) ἀπὸ γὰρ τῆς ἁμαρτίας ἡ „κλῆσις, καὶ ἀτελεύτητος ἐπεγράφετο τοῖς τεθνεῶσιν „οἰκτρῶς ὁ ἐπὶ ταῖς ἀνανδρείαις ὀνειδισμὸς, καὶ ἐξ ὧν „κατεγινώσκετο τὸ ἐπίσημον". Τούτου χάριν ἂς μάθωμεν καὶ ἡμεῖς ἀδελφοὶ νὰ ἀρκούμεθα εἰς τὰ εὑρισκόμενα εἰς ἡμᾶς φαγητὰ καὶ ποτὰ, καὶ νὰ εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεὸν, καὶ ἂς μὴν ἐπιθυμοῦμεν φαγητὰ ἡδονικὰ, καὶ ἀδημονοῦμεν πῶς δὲν ἔχομεν τοιαῦτα, καὶ γογγύζομεν εἰς τὸν Θεὸν, ἵνα μὴ τὰ αὐτὰ κακὰ πάθωμεν, μὲ τὸν λαὸν ἐκεῖνον τὸν ἐπιθυμητήν. Ἂς ἀκούσωμεν τί μᾶς παραγγέλλει καὶ ὁ σοφὸς Σειράχ· „ὀπίσω τῶν ἐ„πιθυμιῶν σου μὴ πορεύου, καὶ ἀπὸ τῶν ὀρέξεών σου κω„λύου· ἐὰν χορηγήσῃς τῇ ψυχῇ σου εὐδοκίαν ἐπιθυ„μίας, ποιήσει σε ἐπίχαρμα τῶν ἐχθρῶν σου· μὴ εὐ„φραίνου ἐπὶ πολλῇ τρυφῇ, μηδὲ προσδεθῇς συμβολῇ „αὐτῆς". (Σειρ. ιη'. 30.) ἐὰν γὰρ εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεὸν διὰ τὰ εὑρισκόμενα εἰς ἡμᾶς φαγητὰ, κἂν καὶ εὐτελῆ καὶ λιτὰ ταῦτα εἶναι, ἀλλ' ἡ εὐχαριστία μας γλυκαίνει ταῦτα καὶ τὰ ἡδύνει, διὰ τί ὁ Κύριος εὐφραινόμενος εἰς τὴν εὐχάριστον γνώμην μας παρέστιν ἀοράτως, καὶ εὐλογῶν τὴν τράπεζάν μας, ποιεῖ νόστιμα τὰ φαγητά της.

(2) Ὁ δὲ Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας τὸ παίζειν τοῦ ἀνωτέρω ῥητοῦ, οὕτως ἑρμηνεύει· „τὸ δὲ παίζειν ἐν„θάδε πορνεία ἐστὶν, εὐφήμως παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ „παιδιᾶς ὀνόματι καλυπτόμενον". (Λόγ. α'. εἰς τὸ Πάσχα.) Δὲν εἶναι δὲ ἀπίθανον νὰ ἠκολούθησαν καὶ τὰ δύω· ἀφ' οὗ γὰρ οἱ Ἰσραηλῖται ἔφαγον καὶ ἔπιον, καὶ ἐμέθυσαν, καὶ τὸν μόσχον προσεκύνουν εἰδωλολατροῦντες, καὶ ἀναισχύντως ἐπόρνευον.

8. „Μηδὲ πορνεύωμεν, καθώς τινες αὐτῶν ἐπόρνευσαν, καὶ ἔπεσαν „ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἰκοσιτρεῖς χιλιάδες“.

Πάλιν ἐδῶ τὴν πορνείαν ἀναφέρει ὁ Παῦλος, διὰ νὰ ἐμβάσῃ εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ πορνεύσαντος ἐν Κορίνθῳ μητρυομίκτου τὴν τιμωρίαν τῆς πορνείας, καὶ διὰ νὰ κάμῃ τὸν λόγον δυνατώτερον, καὶ καρποφόρον μὲ τὴν συνέχειαν τῶν ἐλέγχων. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἁμαρτία τῆς πορνείας, ἀπὸ τὴν γαστριμαργίαν γεννᾶται, ὡς προείπομεν. Πότε δὲ ἔπεσον εἰκοσιτρεῖς χιλιάδες; ὅταν μὲ τὴν συμβουλὴν τοῦ μάντου Βαλαάμ, αἱ γυναῖκες τῶν Μαδιανιτῶν, φανεῖσαι ἔμπροσθεν ἀπὸ τὸ στράτευμα, ἐτράβιξαν τοὺς νεωτέρους Ἑβραίους, καὶ διὰ μέσου τῆς πορνείας τοὺς ἔσυραν εἰς τὸ νὰ θυσιάσουν εἰς τὸ Βεελφεγὼρ (1)· ὅθεν ἀπὸ τὴν αἰτίαν ταύτην, ἐφονεύθησαν εἰκοσιτρεῖς χιλιάδες Ἑβραῖοι. Ὅρα τὴν Ἱστορίαν ταύτην εἰς τὸ κέ. τῶν Ἀριθμῶν.

9. „Μηδὲ ἐκπειράζωμεν τὸν Χριστὸν, καθὼς καί τινες αὐτῶν ἐπεί„ρασαν, καὶ ὑπὸ τῶν ὄφεων ἀπώλοντο“.

Οἱ Ἑβραῖοι, λέγει, τότε ἐπείραξαν τὸν Θεὸν, καὶ διὰ τοῦτο ἐθανατώθησαν ἀπὸ τὰ ὀφίδια (2)· ὅθεν καὶ ἡμεῖς τώρα ἂς μὴ πειράζωμεν τὸν Χριστὸν, ἵνα μὴ παιδευθῶμεν. Φανερόνει δὲ μὲ τὰ λόγια ταῦτα ὁ Ἀπόστολος, ὅτι οἱ Κορίνθιοι ἐπείραζον τὸν Χριστὸν, σημεῖα καὶ θαύματα ζητοῦντες ἀπὸ αὐτὸν (3).

10. „Μηδὲ γογγύζετε, καθὼς καί τινες αὐτῶν ἐγόγγυσαν, καὶ ἀ„πώλοντο ὑπὸ τοῦ ὀλοθρευτοῦ“.

Μὲ τὰ λόγια ταῦτα φανερόνει αἰνιγματωδῶς ὁ Ἀπόστολος, ὅτι οἱ Κορίνθιοι δὲν ὑπέφερον γενναίως τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὰς θλίψεις, ἀλλὰ ἐγόγγυζον λέγοντες· πότε νὰ ἔλθουν τὰ ἀγαθά; καὶ ἕως πότε νὰ εἶναι εἰς ἡμᾶς αἱ θλίψεις, καὶ κακοπάθειαι; Ὀλοθρευτὴν δὲ ὀνομάζει ὁ Ἀπόστολος, τιμωρητικήν τινα δύναμιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐπαιδεύοντο οἱ Ἰσραηλῖται ὅταν ἐγόγγυζον κατὰ τοῦ Θεοῦ (4). Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει ὅτι οἱ Κορίνθιοι ἐγόγγυζον ἐναντίον ἐκείνων, ὁποῦ εἶχον χαρίσματα μεγαλίτερα, καὶ δὲν τὰ εἶχον αὐτοὶ ὅλα.

11. „Ταῦ-

(1) Σημείωσαι, ὅτι ἐντεῦθεν εὕρηται τὸ ὄνομα τοῦτο ἑρμηνευόμενον· Βεὲλ μὲν, εἶναι ὁ Κρόνος, ὁ πρῶτος Θεὸς τῶν Ἑλλήνων, ὃν ἐλάτρευον οἱ Μαδιανῖται· Φεγὼρ δὲ, εἶναι ὁ τόπος, ἐν ᾧ ἐτιμᾶτο τὸ εἴδωλον τοῦ Βεὲλ τούτου, ἐξ ὧν συνετέθη τὸ Βεελφεγώρ.

(2) Περὶ τούτου λέγει ταῦτα ἡ θεία Γραφή· „Καὶ „περιεκύκλωσαν τὴν γῆν Ἐδώμ, καὶ ὠλιγοψύχει ὁ „Λαὸς ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ κατελάλει ὁ λαὸς πρὸς τὸν „Θεὸν, καὶ κατὰ Μωϋσῆ λέγοντες· ἵνα τί τοῦτο ἐξήγαγες ἡμᾶς ἐξ Αἰγύπτου ἀποκτεῖναι ἐν τῇ ἐρήμῳ; „ὅτι οὐκ ἔστιν ἄρτος, οὐδὲ ὕδωρ· ἡ δὲ ψυχὴ ἡμῶν „προσώχθισεν ἐν τῷ ἄρτῳ τῷ διακένῳ τούτῳ. Καὶ „ἀπέστειλε Κύριος εἰς τὸν λαὸν τοὺς ὄφεις τοὺς θανατοῦντας, καὶ ἔδακνον τὸν λαὸν, καὶ ἀπέθανον, καὶ ἀ„πέθανε Λαὸς πολὺς τῶν υἱῶν Ἰσραήλ“. (Ἀριθ. κά. 4.) Γεώργιος δὲ ὁ Κορέσσιος λέγει, ὅτι ἦτον κόκκινα τὰ ὀφίδια ἐκεῖνα, ὁποῦ ἐδάγκανον τοὺς Ἑβραίους, ἢ διὰ τὸ χρῶμα, ἢ διὰ τὸ δάγκαμα ὁποῦ ἔκαμναν.

(3) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει ὅτι ἐπείραζον οἱ Κορίνθιοι τὸν Θεὸν, ἐπειδὴ οἱ τὰς διαφόρους γλώσσας λαλοῦντες, ἐμεταχειρίζοντο αὐτὰς πρὸς φιλοτιμίαν, καὶ ὄχι πρὸς τὴν χρείαν καὶ ὠφέλειαν τῶν ἀδελφῶν.

(4) Πολλαῖς φοραῖς φαίνεται ὅτι ἐγόγγυσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ· ἐγόγγυσαν εἰς Μερρὰν διὰ τὸ πικρὸν ὕδωρ· (Ἐξ. ιέ. 24.) ἐγόγγυσαν ὅταν δὲν εἶχον ὕδωρ· (Ἐξ. ιζ'. 3. Ἀριθ. κ'.) ἐγόγγυσαν ὅταν ἐγύρισαν οἱ κατάσκοποι ἀπὸ τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας· (Ἀριθ. ιδ'. 2.) ἐγόγγυσαν ὅταν ἐπανέστησαν οἱ περὶ τὸν Κορὲ, καὶ Δαθὰν, καὶ Ἀβειρὼν ἐναντίον τοῦ Μωϋσῆ καὶ Ἀαρών· (Ἀριθ. ις'.) καὶ ἄλλαις φοραῖς· ὅθεν καὶ ἡ Γραφὴ μαρτυρεῖ τοὺς διαφόρους αὐτῶν γογγυσμούς. Καὶ εἶπε Μωϋσῆς καὶ Ἀαρὼν πρὸς πᾶσαν συναγωγὴν υἱῶν Ἰσραήλ· „πρωῒ ὄψεσθε τὴν δόξαν Κυρίου ἐν τῷ „εἰσακοῦσαι τὸν γογγυσμὸν ὑμῶν ἐπὶ τῷ Θεῷ· ἡμεῖς „δὲ τίνες ἐσμὲν, ὅτι διαγογγύζετε καθ' ἡμῶν“; (Ἐξ. ις'. 7.) Καὶ πάλιν· „Καὶ ἦν ὁ λαὸς γογ„γύζων πονηρὰ ἔναντι Κυρίου, καὶ ἤκουσε Κύριος καὶ „ἐθυμώθη ὀργῇ· καὶ ἐξεκαύθη ἐν αὐτοῖς πῦρ παρὰ „Κυρίου, καὶ κατέφαγε μέρος τι τῆς παρεμβολῆς“. (Ἀριθ. ιά. 1.) Καὶ πάλιν· „ἕως τίνος τὴν συν„αγωγὴν τὴν πονηρὰν ταύτην; ἃ αὐτοὶ γογγύζουσιν „ἐναντίον μου, τὴν γόγγυσιν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἣν „ἐγόγγυσαν περὶ ὑμῶν ἀκήκοα.... ζῶ ἐγὼ, λέγει „Κύριος· ἦ μὴν ὃν τρόπον λελαλήκατε εἰς τὰ ὦτά „μου, οὕτω ποιήσω ὑμῖν· ἐν τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ πεσεῖ„ται τὰ κῶλα ὑμῶν“. (Ἀριθ. ιδ'. 27.) Καὶ πάλιν· „Καὶ ἐγόγγυσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τῇ ἐπαύριον „ἐπὶ Μωϋσῆν καὶ Ἀαρὼν λέγοντες· ὑμεῖς ἀπεκταγ„κα-

11. „Ταῦτα δὲ πάντα τύποι συνέβαινον ἐκείνοις, ἐγράφη δὲ πρὸς „νουθεσίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησε“.

Φοβίζει μὲ τὰ λόγια ταῦτα τοὺς Χριστιανοὺς ὁ Ἀπόστολος· ἐπειδὴ λέγει ὅτι πρὸς νουθεσίαν, καὶ διδασκαλίαν ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν ἐγράφησαν τὰ ἄνω εἰρημένα, ὅπου ἔπαθον οἱ Ἑβραῖοι· καὶ λοιπὸν χρεωστοῦμεν καὶ ἡμεῖς νὰ προσμένωμεν παιδείας, καὶ τιμωρίας μεγαλιτέρας ἀπὸ ἐκείνους, καθὼς καὶ μεγαλιτέρας ἀπολαύσαμεν χάριτας. Φοβίζει δὲ αὐτοὺς καὶ μὲ τὸ νὰ λέγῃ, ὅτι ἔφθασαν εἰς τὸ τέλος τοῦ Κόσμου, καὶ διὰ τούτου δείχνει, ὅτι δὲν θέλουν δεχθοῦν αὐτοὺς παιδεῖαι πρόσκαιροι, ἀλλὰ ἀθάνατοι, καὶ αἰώνιοι, αἱ ἀκολουθοῦσαι μετὰ τὴν τοῦ Κόσμου συντέλειαν· πόρα γὰρ λέγει, ἡ κρίσις εἶναι ἐπὶ θύραις· ἐπειδὴ καὶ τελειόνουν οἱ τοῦ Κόσμου αἰῶνες, καθὼς καὶ ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος ἔλεγεν· „ἰδοὺ ὁ κριτὴς πρὸ τῶν θυρῶν ἕστηκεν“. (Ἰάκ. έ 9.) (1).

12. „Ὥστε ὁ δοκῶν ἑστάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ“.

Πάλιν ἐδῶ αἰνιγματωδῶς φανερόνει ὁ Παῦλος ἐκείνους τοὺς Χριστιανούς, ὁποῦ ὑπερηφανεύοντο εἰς τὴν γνῶσιν τους, καὶ ἐνόμιζον πῶς εἶναι τέλειοι· διότι ἂν καὶ νομίζῃς, λέγει, ἐσὺ Χριστιανὲ πῶς στέκεις, φοβοῦ μήπως πέσῃς· ἐπειδὴ καὶ αὐτὸ τὸ νὰ θαρρῇς πῶς στέκεσαι, δὲν εἶναι στάσιμον ἀληθινόν· δι᾽ ὅ,τι φαίνεσαι μὲν, ὅτι στέκεσαι, ὅμως ἀληθῶς δὲν στέκεσαι· εἰ δὲ καὶ στέκεσαι, ἤξευρε ὅτι εὔκολα κρημνίζεσαι, καὶ πίπτεις, ἐὰν ὑπερηφανεύεσαι, καὶ νομίζῃς πῶς στέκεσαι, καὶ εἶσαι τέλειος (2).

13. „Πει-

„κατε τὸν λαὸν Κυρίου“. (Ἀριθ. ιϛ΄. 41.) ὅθεν λέγει ὁ Σολομών· „φυλάξασθε γογγυσμὸν ἀνωφελῆ, „καὶ ἀπὸ καταλαλιᾶς φείσασθε γλώσσης“. (Σοφ. ά. 11.) Καὶ ὁ Σειράχ· „ἀνὴρ ἐπιστήμων οὐ γογγύσει“. (Σειρ. ί. 25.) Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος λέγει· „τοῦ „μέντοι γογγύσαντος, ἢ ἐπὶ ἐπάρσει ἐφευρεθέντος, „δεῖ τὴν ἐργασίαν μὴ καταμίγνυσθαι τῇ παρὰ τῶν „ταπεινῶν τῇ καρδίᾳ, καὶ συντετριμμένων τῷ πνεύ„ματι γινομένῃ ἐργασίᾳ, καὶ ὅλως μὴ ἀναλίσκεσθαι „παρὰ τοῖς εὐλαβέσιν... ἀπρόσδεκτον οὖν τὸ τοιοῦτον „ἔργον ὡς θυσία ἐπίμωμος, ὅπερ ἐγκαταμιγῆναι τῇ „τῶν λοιπῶν ἐργασίᾳ, οὐκ εὐαγές... ὅθεν ἀναγκαίως „τὰ τοῦ ὀκνηροῦ, καὶ ἀντιλόγου ἔργα, ἀλλοτριωτέον τῆς „ἀδελφότητος“. (Ὅρ. κατὰ Πλάτ. κθ΄.) Λέγει δὲ καὶ ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· „πάσας τὰς ἀσθενείας τῶν ἀν„θρώπων βαστάζει ὁ Θεός, ἄνθρωπον δὲ ἀεὶ γογγύ„ζοντα οὐχ ὑπομένει, ἐὰν μὴ παιδεύσῃ αὐτόν“. (Λόγ. ογ΄. Σελ. 419.) Φανερόνει δὲ ἐν συντόμῳ μὲ τὰ λόγια ταῦτα ὁ μέγας Βασίλειος, ὅτι τὸ ἐργόχειρον ἐκείνου τοῦ ἀδελφοῦ, ὁποῦ γογγύσει ἐν τῷ κοινοβίῳ, νὰ μὴν ἀνακατόνεται μὲ τὰ ἐργόχειρα τῶν μετὰ ταπεινῆς καρδίας καὶ ἀγογγύστου δουλευόντων ἀδελφῶν, ἀλλὰ νὰ χωρίζεται ἀπὸ αὐτά, ὡσὰν μία θυσία ψεκτή, καὶ κατηγορημένη, καὶ ἀπρόσδεκτος ὑπὸ Κυρίου· καὶ ἡ τιμὴ τοῦ τοιούτου ἐργοχείρου νὰ μὴν ἐξοδεύεται κοντὰ εἰς τοὺς εὐλαβεῖς.

(1) Ὁ σοφὸς Φώτιος (Ἀμφιλοχ. Ζητήματ. ζ΄.) προθεὶς τὸ ῥητὸν τοῦτο· „εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων „κατήντησε“· καὶ τὸ „ἵνα ἐνδείξηται ἐν τοῖς αἰῶσι „τοῖς ἐπερχομένοις τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χά„ριτος αὐτοῦ“ (Ἐφ. β΄. 7.) λέγει, ὅτι ἡμεῖς τώρα εἴμεθα εἰς τὰ τέλη τῶν αἰώνων, ἐπερχομένους δὲ αἰῶνας πρέπει νὰ νοοῦμεν τοὺς μέλλοντας, ὅσοι ἔχουν νὰ συμπαρατείνωνται μὲ τὴν αἰώνιον ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν· καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τούτους, ὧν τὰ τέλη ἔφθασαν εἰς ἡμᾶς, πέρας ἔλαβε τὸ πρὸ τῶν αἰώνων ὁρισθὲν τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως Μυστήριον, καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ ἕνωσις, καὶ κατάβασις· εἰς δὲ τοὺς ἐπερχομένους αἰῶνας θέλει τελεσθῇ ἡ τῶν ἀνθρώπων πρὸς Θεὸν ἀνάβασις, καὶ τελειοτέρα συνάφεια. Εἰς τοὺς αἰῶνας τούτους χρεωστικῶς ζητούμεθα τὴν ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ νὰ γυμναζώμεθα· εἰς δὲ τοὺς ἐπερχομένους αἰῶνας, θέλομεν λάβομεν τὴν ἀνταπόδοσιν τῶν ἔργων μας, καὶ νὰ ἀξιωθῶμεν τοὺς στεφάνους, ὅταν ὁ πλοῦτος τῆς τοῦ Δεσπότου χρηστότητος, καὶ φιλοτιμίας ἔχῃ νὰ πλημμυρίσῃ εἰς ἡμᾶς, μὲ ἄρρητον καὶ ἀκατάληπτον τρόπον· καὶ εἰς μὲν τοὺς παρόντας αἰῶνας, περνῶμεν τὴν ζωήν μας μὲ φθαρτὸν σῶμα, καὶ ἔχομεν τὴν ἁμαρτίαν ὁποῦ μᾶς ἐνοχλεῖ, καὶ μᾶς πολεμεῖ· τότε δὲ εἰς τοὺς ἐπερχομένους αἰῶνας, θέλομεν διαπερνοῦμεν ἄφθαρτοι, καὶ δὲν θέλομεν εὕρομεν τὴν ἁμαρτίαν ὅλως νὰ ἦναι, ἀλλ᾽ οὔτε νὰ δύναται νὰ ἦναι. Ὅρα καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ „νυνὶ δὲ ἅπαξ ἐ„πὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων“. (Ἑβρ. θ΄. 26.)

(2) Διὰ τοῦτο λέγει τὰ ἀξιάγαστα ταῦτα ὁ μέγας Μακάριος· „τοῦτο δέ ἐστι τὸ σημεῖον τοῦ Χριστιανισμοῦ, „ὅσα ἂν κάμῃ ὁ Χριστιανός, καὶ ὅσας ἂν ποιήσῃ δι„καιοσύνας, ὡς μηδὲν ποιήσας διακεῖσθαι· καὶ νηστεύων „λέγειν· οὐκ ἐνήστευσα, εὐχόμενος, οὐκ ηὐξάμην, πα„ραμένων τῇ εὐχῇ, οὐ παρέμεινα, καὶ ἀκμὴν ἀρχὴν „ἔχω τοῦ ἀσκεῖν, καὶ κάμνειν· κἂν δίκαιος ᾖ παρὰ „Θεῷ, ὀφείλει λέγειν· ἐγὼ οὐκ εἰμὶ δίκαιος, οὔτε κά„μνω, ἀλλὰ καθ᾽ ἡμέραν ἄρχομαι“. (Ὁμιλ. κϛ. Κεφ. ια΄.) Τοιαύτην γὰρ ταπεινὴν διάθεσιν ἔχων ὁ Χριστιανός, δύναται νὰ στέκεται ἐν τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν ταῖς ἀρεταῖς, καὶ νὰ μὴ πέσῃ εἰς τὴν κακίαν, καθὼς ἐδῶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος παραγγέλλει. Ἔλεγε δὲ καὶ ἡ Ἁγία Συγκλητική· „ὁ ἑστὼς βλεπέτω „μὴ πέσῃ· ὁ μὲν γὰρ πεσών, μίαν ἔχει φροντίδα „τοῦ ἀναστῆναι· ὁ δέ γε ἑστὼς φυλαττέσθω τοῦ μὴ πε-

„σεῖν·

13. „ Πειρασμὸς ὑμᾶς οὐκ εἴληφεν, εἰ μὴ ἀνθρώπινος· πιστὸς δὲ ὁ „ Θεὸς, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε· ἀλλὰ „ σὺν τῷ πειρασμῷ ποιήσει καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑμᾶς „ ὑπενεγκεῖν “.

Επειδὴ ἐφόβισεν αὐτοὺς ὁ Ἀπόστολος μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, ὅτι ὅποιος νομίζει πῶς στέκεται, ἂς βλέπῃ μήπως καὶ πέσῃ, καὶ ἐπειδὴ πολλοὺς πειρασμοὺς ὑπέφεραν πρότερον οἱ Κορίνθιοι, διὰ νὰ μὴ λέγουν· τί μᾶς φοβίζεις ὦ μακάριε Παῦλε; ἡμεῖς πολλοὺς πειρασμοὺς ὑποφέραμεν, καὶ δὲν ἐπέσαμεν· διὰ τοῦτο λέγει ἐδῶ, ὅτι δὲν σᾶς ἠκολούθησεν ἀδελφοὶ πειρασμὸς μεγάλος, ἀλλὰ μικρὸς, καὶ σύμμετρος εἰς τὴν φύσιν καὶ ἀσθένειάν σας· πανταχοῦ γὰρ ὁ Παῦλος ἀνθρώπινον ὀνομάζει τὸ μικρὸν, καθὼς ὅταν λέγῃ „ ἀνθρώπινον λέγω διὰ τὴν „ ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς ὑμῶν “. (Ῥωμ. ϛ'. 19.) Ἔπειτα παρηγορεῖ πάλιν αὐτοὺς, πείθοντάς τους νὰ ἐλπίζουν εἰς τὸν Θεὸν, ὁ ὁποῖος εἶναι πιστὸς, ἤγουν ἀληθὴς, καὶ δὲν θέλει ψευσθῇ εἰς τὰ λόγιά του· διότι ὅ,τι αὐτὸς ὑπεσχέθη καὶ εἶπε· „ δεῦτε πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πε- „ φορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς “. (Ματθ. ιά. 28.). Καὶ πάλιν „ τότε βοήσῃ, καὶ ὁ „ Θεὸς εἰσακούσεταί σου· ἔτι λαλοῦντός σου ἐρεῖ, ἰδοὺ πάρειμι “. (Ἡσ. νή. 9.) Καὶ πάλιν „ ὅτι ἐτήρησας τὸν λόγον τῆς ὑπομονῆς μου, κἀγὼ σε τηρήσω ἐκ τῆς ὥρας τοῦ πειρασμοῦ “. (Ἀποκάλ. γ'. 10.) Δὲν θέλει λοιπὸν σᾶς ἀφήσει, λέγει, ὁ Θεὸς νὰ πειραχθῆτε περισσότερον ἀπὸ ἐκεῖνο ὁποῦ δύνασθε, ἀλλὰ θέλει κάμῃ νὰ ἔλθῃ ὁ πειρασμὸς εἰς ἐσᾶς, ἀνάλογος, καὶ ἰσόμετρος μὲ τὴν δύναμίν σας, ἤγουν, ἂν ἦναι ἡ δύναμίς σας μεγάλη, ἀφίνει νὰ σᾶς ἔρχεται καὶ πειρασμὸς μεγάλος, καὶ ἂν ἡ δύναμίς σας ἦναι ὀλίγη, καὶ μικρὰ, ὀλίγος, καὶ μικρὸς συγχωρεῖ νὰ σᾶς ἔλθῃ καὶ ὁ πειρασμός· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, κάθε περίστασις, καὶ πειρασμὸς θέλει γένῃ μεγαλίτερος ἀπὸ τὴν δύναμίν σας, ἐὰν ὁ Θεὸς δὲν σᾶς βοηθήσῃ· καὶ ἂν ὁ Θεὸς δὲν κάμῃ τὴν ἔκβασιν, ἤγουν τὴν τοῦ πειρασμοῦ λύτρωσιν, μαζὶ μὲ τὸν πειρασμὸν, ἤγουν ὀγλίγωρον καὶ ταχεῖαν, καὶ εὐθὺς ὁποῦ σᾶς ἔλθῃ, βέβαια ὁ πειρασμὸς θέλει φανῇ μεγάλος· ὥστε ὁποῦ διὰ τὴν ὀγλίγωρον λύτρωσίν του, θέλει γένῃ ὁ πειρασμὸς εἰς ἐσᾶς, ἐλαφρὸς, καὶ ὑποφερτός. Διὰ τοῦτο καὶ εἶπεν ὅτι θέλει κάμῃ ὁ Θεὸς τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ πειρασμοῦ· διὰ τί; διὰ νὰ ἠμπορέσετε ἐσεῖς νὰ τὸν ὑπομένετε, ἤγουν διὰ νὰ φανῇ εἰς ἐσᾶς ὁ πειρασμὸς ἐλαφρὸς καὶ ὑποφερτὸς (1).

14. „ Δι'

„ σεῖν· καὶ γὰρ τὰ παραπτώματα διάφορα· καὶ ὁ μὲν „ πεσὼν, τοῦ μὲν στήκειν ἐστέρηται, κείμενος δὲ, οὐ „ πάνυ ἐβλάβη· ὁ δὲ ἑστὼς, μὴ ἐκπελιζέτω τὸν πε- „ πτωκότα· ἀλλὰ ἑαυτὸν ἀσφαλιζέσθω· μὴ πεσὼν, εἰς „ κατώτερον κατενεχθῇ βόθρον, καὶ τελείως διαφθαρῇ.

(1) Ἄριστα ἀληθῶς εἶναι τὰ παραδείγματα, ὁποῦ φέρει ὁ μέγας Μακάριος μετὰ τοῦ Συμεὼν τοῦ Μεταφραστοῦ, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἀφίνει κἀνένα νὰ λάβῃ πειρασμὸν, παρανω ἀπὸ τὴν δύναμίν του· διὰ τί ἂν ὁ ἄνθρωπος, ἠξεύρῃ πόσον φορτίον ἠμποροῦν νὰ σηκώσουν τὰ ζῶά του· καὶ ὁ τζουκαλᾶς ἠξεύρῃ πόσον καιρὸν χρειάζονται νὰ μένουν τὰ τζουκάλια καὶ σκεύη του εἰς τὸ καμίνι, καὶ παρανω ἀπὸ τὸ πρέπον, καὶ τὴν δύναμιν, οὔτε ἐκεῖνος φορτώνει τὰ ζῶά του, οὔτε ὁ τζουκαλᾶς καίει τὰ σκεύη του· πόσῳ μᾶλλον ὁ Θεὸς δὲν ἀφίνει πειρασμοὺς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, παρανω ἀπὸ τὴν δύναμίν τους; οὕτω γὰρ φασιν· „ οὐδέποτε ὁ Θεὸς „ ἐπιτρέπει τὴν ἐπ' ἐκείνῳ ἐλπίζουσαν ψυχὴν κατα- „ πονηθῆναι τοῖς πειρασμοῖς, ὥστε καὶ ἐξαπορηθῆναι·

„ πιστὸς γὰρ, ὁ Ἀπόστολός φησιν, ὁ Θεὸς, ὃς οὐκ ἐά- „ σει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε.... καὶ ὁ πο- „ νηρὸς δὲ, οὐχ ὅσον ἐκείνῳ θέλησις, λυπεῖ τὴν ψυ- „ χὴν, ἀλλ' ὅσον αὐτῷ ἐφεῖται παρὰ τοῦ Θεοῦ· εἰ γὰρ „ ἀνθρώποις οὐκ ἄδηλον, πόσον ἂν ἡμιόνῳ βάρος, πό- „ σον δὲ, ὄνῳ· πόσον δὲ, καμήλῳ ἀγώγιμον εἴη· ἀλ- „ λὰ τὸ φορητὸν ἐπιτίθησι. Καὶ τῷ κεραμεῖ δὲ δῆλον „ πόσον τῷ πυρὶ χρὴ τὰ σκεύη παραδοῦναι χρόνον, „ ἵνα μήτε πλέον ἐμμείναντα, διαρραγῇ, μήτε πάλιν „ πρὸ τῆς ἀρκούσης πυρώσεως ἐκβληθέντα, ἀχρεῖα ᾖ· „ εἰ τοσαύτη περὶ τὸν ἄνθρωπον σύνεσις, οὐχὶ πολλῷ „ πλέον, καὶ ἀπείρως πλέον, ἡ τοῦ Θεοῦ σύνεσις οἶδε „ πόσον ἑκάστῃ ψυχῇ τὸν πειρασμὸν δέον ἐπενεχθῆ- „ ναι, ἵνα δόκιμος γένηται, καὶ ἐπιτηδεία πρὸς τὴν τῶν „ οὐρανῶν Βασιλείαν “; (Κεφ. ιγ'. περὶ ἐλευθερίας νοός.) διὰ τί δὲ ὁ πειρασμὸς ὀνομάζεται πειρασμὸς ὅρα εἰς τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „ Πίστει προσενήνοχεν „ Ἀβραὰμ τὸν Ἰσαὰκ πειραζόμενος “. (Ἑβρ. ιά. 17.)

14. „Διόπερ, ἀδελφοί μου (1), φεύγετε ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρείας“.

Ἐπειδὴ ἀρκετὰ ἐκατηγόρησε, καὶ ἐπέπληξε τοὺς ἐν Κορίνθῳ Χριστιανοὺς ὁ Ἀπόστολος, τώρα τοὺς γλυκαίνει, ὀνομάζωντας αὐτοὺς ἀδελφοὺς, καὶ πλέον δὲν τοὺς ἐμποδίζει ἀπὸ τὸ νὰ τρώγουν τὰς θυσίας τῶν εἰδώλων, διὰ τὴν βλάβην τῶν ἀδελφῶν, ἀλλ᾽ αὐτὸ καθ᾽ αὐτὸ κατηγορεῖ τὸ πρᾶγμα, ὀνομάζωντάς το εἰδωλολατρείαν, καὶ ζητῶντας ἀπὸ αὐτοὺς νὰ τὸ παραιτήσουν ὁγλίγωρα· φεύγετε γὰρ, λέγει, ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν.

15. „Ὡς φρονίμοις λέγω, κρίνατε ὑμεῖς ὅ φημι“.

Ἐπειδὴ μεγάλον ἔγκλημα εἶπεν ὁ Παῦλος πῶς ἔχουν οἱ Κορίνθιοι, διὰ τὶ ὠνόμασεν εἰδωλολατρείαν ἐκεῖνο ὁποῦ ἔκαμναν, διὰ τοῦτο ἐδῶ ἱλαρώνει τὴν τραχύτητα τοῦ λόγου, καὶ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, ὁποῦ ἦτον ὑπόδικοι καὶ κατηγορούμενοι, τοὺς καταστaίνει κριτάς. Τοῦτο δὲ τὸ κάμνει ἐπειδὴ ὁποῦ θαῤῥεῖ εἰς τὰ λόγιά του, πῶς εἶναι ἀληθινὰ, καὶ λέγει εἰς αὐτοὺς, ἐγὼ δὲν χρειάζομαι ἄλλους κριτὰς, διὰ νὰ κρίνουν αὐτὰ ὁποῦ σᾶς λέγω· ἀλλ᾽ ἐσεῖς οἱ ἴδιοι ὡς φρόνιμοι, κρίνετε αὐτά.

16. „Τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας, ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ „αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐστι“;

Ποτήριον τῆς εὐλογίας ὀνομάζει ὁ Ἀπόστολος τὸ ποτήριον τῆς θείας εὐχαριστίας, ὅτι κρατοῦντες αὐτὸ οἱ ἱερεῖς εἰς τὰς χεῖράς των, εὐλογοῦν, καὶ εὐχαριστοῦν τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, ὁποῦ ἔχυσε τὸ αἷμά του διὰ λόγου μας, καὶ μᾶς ἠξίωσε τόσων ἀῤῥήτων ἀγαθῶν. Δὲν εἶπε δὲ, ὅτι τὸ ποτήριον εἶναι μετοχὴ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ κοινωνία· διὰ νὰ φανερώσῃ κάποιόν τι παραπάνω, δηλαδὴ τὴν ἄκραν ἕνωσιν ὁποῦ αὐτὸ ἔχει μὲ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Τὸ νόημα δὲ τοῦ λόγου εἶναι τοιοῦτον· τοῦτο ὁποῦ εὑρίσκεται μέσα εἰς τὸ ποτήριον, εἶναι ἐκεῖνο τὸ ἴδιον αἷμα, ὁποῦ ἔτρεξεν ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῦτο πίνοντες ἡμεῖς, κοινωνοῦμεν, ἤγουν ἑνούμεθα μὲ τὸν Χριστόν. Δὲν ἐντρέπεσθε λοιπὸν ἐσεῖς ὦ Κορίνθιοι, ἀφ᾽ οὗ κοινωνήσετε τὸ ποτήριον τοῦτο, ὁποῦ μᾶς ἐλύτρωσεν ἀπὸ τὰ εἴδωλα, νὰ στέκετε νὰ πίνετε τὸ ποτήριον τῶν εἰδώλων, ἤγουν τὸ προσφερθὲν εἰς τὰ εἴδωλα (2);

„Τὸν ἄρτον, ὃν κλῶμεν οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ „ἐστι“;

Ἐκεῖνο ὁποῦ ὁ Χριστὸς δὲν ἔπαθεν ἐπάνω εἰς τὸν σταυρὸν, ἤγουν ὁποῦ δὲν ἐτζακίσθη κανένα του κόκκαλον „ὀστοῦν γάρ φησιν οὐ συντριβήσεται ἀπ᾽ αὐτοῦ“. (Ἔξ. ιβ΄. 46. Ἰωάν. ιθ΄. 36.) τοῦτο πάσχει τώρα εἰς τὸν ἁγιασθέντα ἄρτον τῆς εὐχαριστίας, κατατζακιζόμενος διὰ λό-

(1) Ἐν ἄλλοις ἀγαπητοί μου γράφεται ἀντὶ τοῦ, ἀδελφοί μου.

(2) Ἀξιάγαστα δὲ εἶναι τὰ λόγια ὁποῦ γράφει εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ῥητοῦ τούτου ὁ θεῖος Χρυσόστομος: „τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας, ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐστιν; Τί λέγεις, ὦ μακάριε Παῦλε; θέλων ἐντρέψαι τὸν ἀκροατὴν, καὶ „μυστηρίων μεμνημένος φρικτῶν, εὐλογίας ποτήριον „καλεῖς, τὸ ποτήριον τὸ φοβερὸν καὶ φρικωδέστατον „ἐκεῖνο; ναί φησιν· οὐ γὰρ μικρὸν τὸ εἰρημένον· εὐλογίαν γὰρ ὅταν εἴπω, πάντα ἀναπτύσσω τὸν τῆς „εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ θησαυρὸν, καὶ τῶν μεγάλων ἐκείνων ὑπομιμνήσκω δωρεῶν· καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς ἐπιλέγοντες τῷ ποτηρίῳ τὰς ἀφάτους εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ, „καὶ ὅσων ἀπολελαύκαμεν, οὕτως αὐτὸ προσαγόμεθα, „καὶ κοινωνοῦμεν, εὐχαριστοῦντες ὅτι τῆς πλάνης ἀπήλλαξε τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος“. (Ὁμιλ. κδ΄. εἰς τὴν παροῦσαν.) Συνάγεται λοιπὸν ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ θείου Χρυσοστόμου ὅτι τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας τελεσιουργεῖται οὐ διὰ τῶν κυριακῶν λογίων, ἀλλὰ δι᾽ ἐπικλήσεως, καὶ εὐλογίας τοῦ Ἱερέως· ὅθεν καὶ Αἵμων, Ἐπίσκοπος ποτὲ τῆς Ἀλβερστάτης Πόλεως Σαξονικῆς, ἑρμηνεύων τὸ ί. τοῦτο Κεφάλαιον τῆς πρὸς Κορινθ. ά. λέγει· „εὐλογίας ποτήριον λέγεται, δι᾽ ὅ,τι εὐλογεῖται παρὰ τῶν Ἱερέων ἐν τῷ „θυσιαστηρίῳ“. Ὅρα καὶ τὸν Ἀργέντην ἐν τῷ περὶ ἁγιασμοῦ τῶν Μυστηρίων, Τμήμ. β΄. Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „ἔλαβεν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας“. (ά. Κορ. ιά. 24.)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

λόγου μας „ὃν γὰρ κλῶμεν λέγει“ (1)· εἶπε δὲ ὅτι ὁ ἄρτος τῆς Εὐχαριστίας εἶναι κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἤτοι καθὼς ἐκεῖνο τὸ σῶμα ἦτον ἑνωμένον μὲ τὸν Χριστὸν, ἔτζι καὶ ἡμεῖς διὰ μέσου τοῦ ἄρτου τούτου, τοῦ εἰς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ μεταβληθέντος, ἑνούμεθα μὲ τὸν Χριστόν.

17. „Ὅτι εἷς ἄρτος, ἓν σῶμα οἱ πολλοί ἐσμεν“.

Ἐπειδὴ ἀνωτέρω εἶπεν ὁ Παῦλος ὅτι ὁ ἄρτος εἶναι κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἐκεῖνο δὲ ὁποῦ κοινωνεῖ, εἶναι ἄλλο, ἀπὸ ἐκεῖνο ὁποῦ κοινωνεῖται παρ' αὐτοῦ, διὰ τοῦτο τώρα ἐδῶ δείχνει τὸ μεγαλίτερον, καὶ λέγει, ὅτι ἡμεῖς οἱ κοινωνοῦντες, εἴμεθα ἐκεῖνο τὸ ἴδιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον κοινωνοῦμεν· διότι τί εἶναι ὁ ἄρτος τῆς εὐχαριστίας; εἶναι σῶμα Χριστοῦ· τί δὲ γίνονται οἱ μεταλαμβάνοντες, καὶ κοινωνοῦντες ἀπὸ τοῦτον τὸν ἄρτον; γίνονται σῶμα Χριστοῦ, ὄχι σώματα πολλὰ, ἀλλὰ σῶμα ἕν· διὰ τί, καθὼς ὁ ἄρτος ἀπὸ πολλοὺς κόκκους σίτου γίνεται ἕνας, ἔτζι καὶ ἡμεῖς οἱ μεταλαμβάνοντες ἀπὸ τὸν ἄρτον, πολλοὶ ὄντες, ἓν σῶμα Χριστοῦ γινόμεθα.

„Οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν“.

Ὥστε, ἐπειδὴ ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἄρτον μεταλαμβάνομεν, ἕνα εἴμεθα. Καὶ λοιπὸν, διὰ τί δὲν φυλάττομεν καὶ τὴν ἕνωσιν τῆς ἀγάπης; ἢ διὰ τί δὲν γινόμεθα ὅλοι καὶ κατὰ τὴν ἀγάπην τὸ ἕνα; καὶ μάλιστα ὁποῦ ὁ Θεὸς, λέγει, διὰ τοῦτο ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς τὸ σῶμά του, διὰ νὰ μᾶς ἑνώσῃ καὶ μὲ τὸν ἑαυτόν του, καὶ ἕνα μὲ τὸν ἄλλον· διότι, ἐπειδὴ ἡ προτέρα φύσις τῆς ἀνθρωπίνης σαρκός μας ἐφθάρη ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ἐστερήθη τὴν ζωὴν, διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς τὴν ἐδικήν του σάρκα τὴν ἀναμάρτητον, καὶ ζωοποιὸν, ὁμοίαν δὲ μὲ ἡμᾶς κατὰ φύσιν, ἵνα ἡμεῖς μεταλαμβάνοντες ἀπὸ αὐτὴν, συγκερασθῶμεν, καὶ γένωμεν τὸ ἕνα μὲ αὐτὴν καὶ ζήσωμεν ἀναμάρτητα.

18. „Βλέπετε τὸν Ἰσραὴλ κατὰ σάρκα· οὐχὶ οἱ ἐσθίοντες τὰς θυσίας, κοινωνοὶ τοῦ θυσιαστηρίου εἰσίν“;

Ἀπὸ τὰ χονδρότερα, λέγει, παραδείγματα διδαχθῆτε, Χριστιανοὶ, ὅτι εἶναι κοινωνία τῶν εἰδώλων ἐκεῖνο ὁποῦ ἐσεῖς κάμνετε, καὶ τρώγετε τὰς θυσίας τῶν εἰδώλων. Βλέπετε, λέγει, τὸν κατὰ σάρκα καὶ σαρκικὸν λαὸν τοῦ Ἰσραὴλ (σχῆμα γὰρ ὑπερβατὸν ἐμεταχειρίσθη ἐδῶ ὁ Παῦλος) ἐσεῖς ὁποῦ εἶσθε κατὰ πνεῦμα, καὶ πνευματικὸς Ἰσραὴλ (2). Στοχάσου δὲ ὅτι ὁ Ἀπόστολος διὰ μὲν τοὺς Ἑβραίους, δὲν εἶπεν, ὅτι κοινωνοῦσι μὲ τὸν Θεὸν, ἀλλ' ὅτι εἶναι κοινωνοὶ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ διότι ἐκείνη ἡ παλαιὰ θυσία, ὁποῦ ἀφιερόνετο εἰς τὸν Θεὸν, αὐτὴ ἐβάνετο ἐπάνω εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ κατεκαίετο. Διὰ δὲ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶπεν ἔτζι· ἀλλὰ εἶπεν, ὅτι εἶναι κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ· διότι ἡμεῖς ὁποῦ μεταλαμβάνομεν, δὲν γινόμεθα κοινωνοὶ τοῦ θυσιαστηρίου, ἀλλὰ κοινωνοὶ τοῦ Χριστοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἐφοβήθη, μήπως οἱ ἀκούοντες, νομίσουν, ὅτι καθὼς ὁ Θεὸς ὁποῦ ἐδέχετο ἐκεῖ εἰς τὴν Παλαιὰν τὰς θυσίας, ἐδύνατο νὰ βλάψῃ, ἔτζι καὶ τὰ εἴδωλα ὁποῦ ἐδέχοντο ἐδῶ τὴν θυσίαν, ἐδύνοντο νὰ βλάψουν ἐκείνους, ὁποῦ δὲν προσφέρουν θυσίαν εἰς αὐτά· διὰ τοῦτο ἀκολούθως λέγει·

19. „Τί

(1) Σημείωσαι ὅτι ἐπειδὴ ἡ οὐσία τοῦ ἄρτου μεταβάλλεται εἰς τὸ ἄφθαρτον σῶμα τοῦ Κυρίου, λοιπὸν ὅταν ὁ ἄρτος τζακίζεται, καὶ μελίζεται, δὲν τζακίζεται, οὔτε μελίζεται τὸ ἄφθαρτον Σῶμα τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ τὰ φαινόμενα συμβεβηκότα τοῦ ἄρτου· „ὁ μελιζόμενος γάρ φησι, καὶ μὴ διαιρούμενος· ὁ πάντοτε „ἐσθιόμενος, καὶ μηδέποτε δαπανώμενος“.

(2) Κατὰ σάρκα δὲ Ἰσραὴλ, τὸν ἐν τῇ ἀπιστίᾳ μένοντα λέγει, κατὰ τὸν Θεοδώρητον· διὰ τί οἱ πιστεύοντες, Πνευματικὸς Ἰσραὴλ ὀνομάζονται. Σχῆμα δὲ ὑπερβατὸν μεταχειρίζεται ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος, ὅπερ οὕτως ὑξομαλίζεται· „Βλέπετε τὸν κατὰ σάρκα Ἰσραήλ“.

19. „Τί οὖν φημι; ὅτι εἴδωλόν τι ἐστίν; ἢ ὅτι εἰδωλόθυτόν τι „ἐστίν“;

Δὲν σᾶς ἐμποδίζω, λέγει, ἀπὸ τὸ νὰ τρώγετε τὰς θυσίας τῶν εἰδώλων, διὰ τὶ τὰ εἴδωλα εἶναι τίποτε, καὶ δὲν ἔχουν κάμμίαν δύναμιν ἢ νὰ σᾶς βλάψουν, ἢ νὰ σᾶς ὠφελήσουν· ὄχι, ἀλλὰ σᾶς ἐμποδίζω νὰ μὴ τὰς τρώγετε, διὰ τὶ αἱ θυσίαι αὗται, δὲν προσφέρονται εἰς τὸν ἐδικόν σας Δεσπότην τὸν Θεόν· ποῦ δὲ προσφέρονται; τὸ λέγει ἀκολούθως.

20. „Ἀλλ᾽ ὅτι ἃ θύει τὰ Ἔθνη, δαιμονίοις θύει, καὶ οὐ Θεῷ“.

Ἐπειδὴ, λέγει, ἐκεῖνα τὰ ζῶα ὁποῦ θυσιάζουν τὰ Ἔθνη, τὰ θυσιάζουν εἰς τοὺς δαίμονας, καὶ ὄχι εἰς τὸν Θεὸν, λοιπὸν μὴ τρέχετε ἐσεῖς εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ, καὶ Δεσπότας σας δαίμονας· διὰ τὶ καθὼς, καθ᾽ ὑπόθεσιν, ἁμαρτάνεις ἐσὺ ὦ Χριστιανὲ, ἀνίσως καὶ ἤθελες ἀφήσης μὲν τὴν βασιλικὴν τράπεζαν, ἔτρεχες δὲ εἰς τὴν τράπεζαν τῶν καταδίκων καὶ ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως· ὄχι πῶς ἔβλαπτεν ἡ τράπεζα ἐκείνη, ἢ ὠφελοῦσεν, ἀλλ᾽ ὅτι ἐφαίνετο τοῦτο ὁποῦ κάμνεις, πῶς εἶναι ὕβρις καὶ καταφρόνησις τῆς βασιλικῆς τραπέζης· ἔτζι ἀκολουθεῖ καὶ ἐδῶ, καὶ ἐσὺ Χριστιανὲ ἁμαρτάνεις, ἐὰν ἀφίνῃς τὴν θεϊκὴν τράπεζαν τῶν μυστηρίων, καὶ πηγαίνῃς εἰς τὴν τράπεζαν τῶν δαιμονίων, καὶ τρώγῃς ἀπὸ τὰς θυσίας των.

„Οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς κοινωνοὺς τῶν δαιμονίων γίνεσθαι“.

Ἀνίσως, λέγει, καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ τρώγουν ἀπὸ τὴν πνευματικὴν τράπεζαν τῶν μυστηρίων, κοινωνοῦσι μὲ τὸν Χριστὸν, φανερὸν εἶναι, ὅτι καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ τρώγουν ἀπὸ τὴν τράπεζαν τῶν δαιμόνων, κοινωνοῦσι μὲ τοὺς δαίμονας (1).

21. „Οὐ δύνασθε ποτήριον Κυρίου πίνειν, καὶ ποτήριον δαι„μονίων“.

Ἐπειδὴ ὡσὰν νουθεσίαν εἶπεν εἰς αὐτοὺς ὁ Ἀπόστολος, ὅτι δὲν θέλω νὰ γίνεσθε κοινωνοὶ τῶν δαιμονίων, διὰ νὰ μὴ καταφρονηθῇ ἡ νουθεσία του, διὰ τοῦτο ὡσὰν ἀπόφασιν λέγει ἀκολούθως τὸν λόγον τοῦτον εἰς αὐτοὺς, ἤγουν ἔτι δὲν ἠμπορεῖτε Χριστιανοὶ νὰ πίνετε ὁμοῦ, καὶ τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου, καὶ τὸ ποτήριον τῶν δαιμονίων.

„Οὐ δύνασθε τραπέζης Κυρίου μετέχειν, καὶ τραπέζης δαιμονίων“.

Ἀπὸ μόνα τὰ παρόντα ἐναντιώτατα καὶ διαφορετικώτατα ὀνόματα τοῦ Κυρίου καὶ τῶν δαιμονίων, κατασκευάζει καὶ ἀποδείχνει ὁ Ἀπόστολος, ὅτι πρέπει νὰ ἀπέχουν οἱ Κορίνθιοι, καὶ πάντες οἱ Χριστιανοὶ, ἀπὸ τὰς θυσίας τῶν εἰδώλων (2).

22. „Ἢ

(1) Ὅρα καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ς΄. στίχου τοῦ δ΄. Κεφαλ. τῆς πρώτης πρὸς Τιμόθεον, συμβάλλουσαν εἰς τοῦτο.

(2) Ἀπὸ τὰ λόγια ταῦτα τοῦ Ἀποστόλου συμπεραίνομεν ὅτι οἱ Χριστιανοὶ δὲν πρέπει νὰ τρώγουν καὶ ἀπὸ τὰ κουρμπάνια, ὁποῦ θυσιάζουν οἱ Ἀγαρηνοὶ εἰς τὸ μπαϊράμι των, οὔτε ἀπὸ τὰς θυσίας ὁποῦ κάμνουν ὅταν συνετίζουν τὰ παιδία των, ἢ ὅταν ὑπανδρεύωνται, ἢ ἀπὸ ἄλλας τοιαύτας σιγχαμερὰς θυσίας των· ἐπειδὴ κατὰ τὸν Σολομῶντα· „θυσίαι ἀσεβῶν βδέλυγμα Κυ„ρίῳ“. (Παρ. κά. 27.) Καὶ πάλιν· „Βδέλυγμα „Κυρίῳ ὁδοὶ ἀσεβοῦς“. (Παρ. ιέ. 10.) ὅθεν ἁμαρτάνουσι μεγάλως ἐκεῖνοι ὁποῦ τρώγουν ἀπὸ τὰς μιαρὰς θυσίας ταύτας, καὶ πρέπει νὰ ἐπιτιμῶνται παρὰ τοῦ Πνευματικοῦ, καὶ νὰ κανονίζωνται. Λέγει δὲ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος· „διὰ τοῦτο οἱ τὰ εἰδωλόθυτα ἐσθίοντες, κοι„νωνοὶ τραπέζης λέγονται δαιμονίων· ἐπειδὴ τὸ σφάγιον „τὸ προσαγόμενον τῷ εἰδώλῳ, προσεμερίσθη τι καὶ εἰς τὸν „παρεδρεύοντα δαίμονα, ἔκ τε τοῦ ἐξαφρουμένου αἵμα„τος, καὶ ἐκ τῆς ἀναθυμιωμένης πιμελῆς, καὶ τῶν λοι„πῶν τῶν ὁλοκαυτωμάτων λαμβάνοντός τινα μερίδα τοῦ „δαιμονίου· καὶ ὁ ἀπὸ τοῦ ποτηρίου πίνων, ἀφ᾽ οὗ ἡ „σπονδὴ, ποτήριον πίνει δαιμονίων“. (Ἑρμηνεία εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Ἠσαΐου τὸ „ἀλαλάξατε τὰ γλυπτὰ“ Κεφ. ί. 11.)

22. „Ἢ παραζηλοῦμεν τὸν Κύριον; μὴ ἰσχυρότεροι αὐτοῦ ἐσμέν“;

Τοῦτον τὸν λόγον εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, διὰ νὰ ἐντροπιάσῃ τοὺς Κορινθίους· ἢ πειράζομεν λέγει τὸν Θεὸν, καὶ τὸν παροξύνομεν (1) διὰ νὰ ἰδοῦμεν ἂν ἠμπορῇ νὰ μᾶς παιδεύσῃ, καὶ διὰ τοῦτο πηγαίνομεν εἰς τοὺς ἐχθρούς του δαίμονας, καὶ τρώγομεν τὰς θυσίας των; ἔπειτα φέρει καὶ εἰς ἄτοπον τὸν λόγον, καὶ λέγει· μήπως ἡμεῖς εἴμεθα δυνατώτεροι ἀπὸ τὸν Θεόν; Μὲ ταῦτα δὲ τὰ λόγια ἐνθυμίζει αὐτοὺς πολλὰ ἐπιπληκτικὰ, τὸ ῥητὸν τὸ διὰ τοῦ Προφήτου Μωϋσέως εἰρημένον παρὰ Θεοῦ, διὰ τοὺς ἀπειθεῖς Ἰουδαίους· „Παρεζήλωσάν με ἐπ' οὐ Θεῷ, παρώργισάν με ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν“. (Δευτ. λβ'. 21.)

23. „Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει“ (2).

Διὰ νὰ μὴν εἰπῇ τινας εἰς αὐτὸν, ὅτι, ἐγὼ μὲ τὸ νὰ τρώγω τὰς θυσίας τῶν εἰδώλων μὲ καθαρὰν συνείδησιν, ἔχω ἐξουσίαν, καὶ συγχώρησιν νὰ τὰς τρώγω· διὰ τοῦτο ἀποκρίνεται εἰς τοῦτο ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος· ναὶ, λέγει, ὅλα εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν σου Χριστιανὲ, ἐπειδὴ καὶ ἔγινες ἀπὸ τὸν Θεὸν αὐτεξούσιος· ἀλλ' ὅμως δὲν εἶναι καὶ συμφέρον εἰς ἐσὲ ὅλα. Διὰ τοῦτο λέγει καὶ ὁ Σειρὰχ „οὐ γὰρ πάντα πᾶσι συμφέρει, καὶ οὐ πᾶσα ψυχὴ ἐν παντὶ εὐδοκεῖ“. (Σειρ. λζ'. 28.) ὅθεν ἀκολούθως δὲν εἶναι συμφέρον εἰς ἐσὲ καὶ τὸ νὰ τρώγῃς τὰς θυσίας ταύτας· διὰ τί ὀλίγον ὀλίγον πηγαίνωντας εἰς τὰ ἔμπροσθεν, θέλεις λάβῃς διάθεσιν καὶ κλίσιν εἰς τὰ εἴδωλα, μὲ τὸ νὰ ἀπολαμβάνῃς συχνῶς τὰς τραπέζας των.

„Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα οἰκοδομεῖ“.

Δὲν εἶναι, λέγει, συμφέρον τὸ νὰ τρώγῃς τὰ εἰδωλόθυτα, οὔτε εἰς ἐσένα, οὔτε εἰς τὸν ἀδελφόν σου, καθὼς καὶ προτίτερα εἶπόν σοι· διὰ τί αὐτὸ, ὄχι μόνον δὲν οἰκοδομεῖ, καὶ δὲν στερεόνει τὸν ἀδελφόν σου εἰς τὸ καλὸν, καὶ εἰς τὴν πίστιν, ἀλλὰ καὶ περισσότερον τὸν κρημνίζει, καὶ κατασκάπτει τὴν πίστιν του· ὥστε ἐπειδὴ τοῦτο, οὔτε ἐσένα ὠφελεῖ, οὔτε τὸν ἀδελφόν σου, διὰ τί τὸ πράττεις;

24. „Μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητείτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ πλησίον (3) ἕκαστος“.

Μὴ ζητεῖς, λέγει, τοῦτο μόνον Χριστιανὲ ὅτι ἐσὺ τρώγεις τὰς θυσίας τῶν εἰδώλων μὲ καθαρὰν συνείδησιν· ἀλλὰ στοχάζου, ἀνίσως καὶ αὐτὸ ὁποῦ κάμνεις, οἰκοδομῇ τὸν ἀδελφόν σου εἰς τὸ καλὸν, καὶ τὴν πίστιν· τοῦτο γὰρ ὁ Παῦλος θέλει ὡς ἀναγκαιότατον εἰς πολλὰ μέρη τῶν Ἐπιστολῶν του, ἤγουν τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀδελφοῦ μας· διὸ καὶ ἔλεγεν „ἕκαστος τῶν πλησίον ἀρεσκέτω εἰς τὸ ἀγαθὸν πρὸς οἰκοδομήν“. (Ῥωμ. ιε'. 2.). Καὶ πάλιν „καθὼς κἀγὼ πᾶσιν ἀρέσκω, μὴ ζητῶν τὸ ἐμαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσι“. (ά. Κορ. ί. 33.) Δὲν προστάζει δὲ ἁπλῶς, καὶ ἀδιορίστως ὁ Ἀπόστολος νὰ μὴ ζητοῦμεν τὸ ἐδικόν μας συμφέρον· ἀλλὰ ὅταν τὸ ἐδικόν μας συμφέρον βλάπτῃ τὸν ἀδελφόν μας, διὰ τί τότε πρέπει νὰ προτιμῶμεν τὸ συμφέρον τοῦ ἀδελφοῦ μας, περισσότερον ἀπὸ τὸ ἐδικόν μας (4).

25. „Πάν

(1) Ὁ δὲ Θεοδώρητος τὸ „παραζηλοῦμεν“ ἀντὶ τοῦ, παρακνίζομεν ἡρμήνευσε.

(2) Ὁ αὐτὸς Θεοδώρητος θέλει νὰ ἀναγινώσκεται τοῦτο, κατ' ἐρώτησιν, καὶ ἀπόκρισιν· „Πάντα μοι ἔξεστιν; κατ' ἐρώτησιν ἀναγνωστέον· εἶτα κατὰ ἀπόκρισιν· ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει. „Πάντα μοι ἔξεστιν; καὶ τοῦτο ὁμοίως· ἀλλ' οὐ πάντα οἰκοδομεῖ· ἔξεστί σοι διὰ ἣν λέγεις ἔχειν γνῶσιν πάντα ποιεῖν, ἀλλ' οὔτε σοὶ συμφέρει τὸ βλάπτειν ἑτέρους, οὔτε ἐκείνους οἰκοδομεῖ, τὸ παρὰ σοῦ γινόμενον“· ὥσαν γὰρ νὰ ἀποκρίνεται ὁ Παῦλος εἰς τὸν ἐρωτῶντα· δὲν εἶναι ὅλα συγκεχωρημένα εἰς ἐμένα τὸν τέλειον; ναὶ, τοῦ ἀποκρίνεται ὁ Ἀπόστολος, ὅλα εἶναι συγκεχωρημένα εἰς ἐσένα, δὲν εἶναι ὅμως καὶ ὅλα συμφέροντα.

(3) Ἐν ἄλλοις, τὸ τοῦ ἑτέρου.

(4) Τοῦτο δὲ νοεῖται εἰς τὰ συγκεχωρημένα πράγματα εἰς ἡμᾶς, καὶ ὄχι εἰς τὰ κατ' ἐντολὴν, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι συγκεχωρημένον εἰς ἡμᾶς νὰ παραβαίνωμεν, διὰ νὰ μὴ βλαβῇ ὁ ἀδελφός μας, ὅστις τυχὸν σκανδαλίζεται, διὰ τί ἡμεῖς φυλάττομεν τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου, ἢ τὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τῶν ἐντολῶν συντείνοντα· τότε γὰρ πρέπει νὰ καταφρονοῦμεν

τὴν

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

25. „Πᾶν τὸ ἐν μακέλλῳ πωλούμενον ἐσθίετε, μηδὲν ἀνακρίνοντες „διὰ τὴν συνείδησιν“.

Ἐπειδὴ μὲ πολλὰ ἐπιχειρήματα κατεσκεύασεν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι πρέπει οἱ ἐν Κορίνθῳ Χριστιανοὶ νὰ μὴ τρώγουν θυσίας εἰδώλων, ὅθεν διὰ νὰ μὴ γένουν περιεργότεροι περισσότερον ἀπὸ τὸ πρέπον, ὥστε ὅπου νὰ παραιτοῦν καὶ ἐκεῖνα ἀκόμη τὰ ἁπλᾶ κρέατα, ὁποῦ πωλοῦνται εἰς τὸ παζάρι καὶ μακελλεῖον, φοβούμενοι τάχα μήπως εἶναι καὶ ἐκεῖνα θυσιασμένα εἰς τὰ εἴδωλα· διὰ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος ἐδῶ λέγει εἰς αὐτοὺς, ὅτι κάθε κρέας ὁποῦ πωλεῖται εἰς τὸ μακελλεῖον, τρώγετε αὐτὸ, Χριστιανοὶ, χωρὶς νὰ ἐρευνᾶτε περὶ τούτου, καὶ νὰ ἐρωτᾶτε τοὺς πωλοῦντας, ἀνίσως ἦναι θυσιασμένον εἰς τὰ εἴδωλα, ὡς τάχα πληττόμενοι ἀπὸ τὴν συνείδησιν, καὶ θέλοντες μὲ τοῦτο νὰ τὴν καθαρίσετε· ἢ ἑρμηνεύεται καὶ ἔτζι τὸ ῥητὸν. τοῦτο· διὰ νὰ μή σε τύψῃ, λέγει, ἡ συνείδησις ἀδελφὲ, διὰ τοῦτο μὴν ἐρευνᾷς περὶ τούτου· διὰ τί ἴσως ἐρευνῶντας, καὶ ἐρωτῶντας, θέλεις μάθῃς, ὅτι εἶναι θυσιασμένον εἰς τὰ εἴδωλα, καὶ ἔτζι θέλει σε τύπτει ἡ συνείδησις (1).

26. „Τοῦ γὰρ Κυρίου ἡ γῆ, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς“. (Ψαλμ. κγ'. 1.)

Ὅλη ἡ γῆ, λέγει, εἶναι τοῦ Κυρίου, καὶ ὄχι τῶν δαιμονίων· ἀνίσως δὲ ἡ γῆ ἦναι τοῦ Κυρίου, φανερὸν, ὅτι καὶ οἱ καρποὶ, καὶ τὰ δένδρα, καὶ τὰ ζῶα, καὶ τὰ κρέατα, τοῦ Κυρίου εἶναι καὶ αὐτά· εἰ δὲ τοῦ Κυρίου εἶναι ὅλα, λοιπὸν κανένα δὲν εἶναι ἀκάθαρτον κατὰ τὴν φύσιν του, ἀλλὰ γίνεται ἀκάθαρτον, ἀπὸ τὴν διάνοιαν, καὶ ὑπόληψιν ὁποῦ ἔχει κάθε ἕνας πῶς εἶναι τοιοῦτον.

27. „Εἰ δέ τις καλεῖ ὑμᾶς τῶν ἀπίστων, καὶ θέλετε πορεύεσθαι, „πᾶν τὸ παρατιθέμενον ὑμῖν ἐσθίετε, μηδὲν ἀνακρίνοντες „διὰ τὴν συνείδησιν“.

Καλῶς εἶπε, τὸ, ἐὰν θέλετε νὰ πηγαίνετε, ὅταν σᾶς καλέσῃ τινὰς ἄπιστος εἰς τὴν τράπεζάν του· διὰ τί ὁ Ἀπόστολος δὲν ἤθελεν ἀπὸ λόγου του, οὔτε νὰ παρακινήσῃ εἰς τοῦτο τινὰ Χριστιανὸν, οὔτε νὰ ἀποκόψῃ· μὴν ἐρευνᾶτε, λέγει, τίποτε διὰ τὰ φαγητὰ, ὁποῦ σᾶς τραπεζόνουν οἱ ἄπιστοι· ἕνα μὲν μήπως ἀπὸ τὴν περισσοτέραν ἔρευναν, καὶ περιέργειαν, νομισθῆτε κοντὰ εἰς τοὺς ἀπίστους, ὅτι φοβεῖσθε τὰ εἴδωλα, πῶς εἶναι τίποτε πρᾶγμα· καὶ ἄλλο δὲ, διὰ νὰ φυλάττετε καθαρὰν, καὶ ἀπλήγωτον τὴν συνείδησίν σας.

28. „Ἐὰν δέ τις ὑμῖν εἴπῃ· τοῦτο εἰδωλόθυτόν ἐστι· μὴ ἐσθίετε, δι' „ἐκεῖνον τὸν μηνύσαντα καὶ τὴν συνείδησιν· τοῦ γὰρ Κυρίου ἡ „γῆ, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς“. (Ψαλμ. κγ'. 1.)

Δὲν σε προστάζω, λέγει, Χριστιανὲ νὰ ἀπέχῃς ἀπὸ τὰ θυσιασμένα κρέατα εἰς τὰ εἴδωλα, διὰ τί εἶναι βλαβερά· ἀλλὰ νὰ τὰ ἀπέχῃς, διὰ ἐκεῖνον ὁποῦ σοι εἶπεν, ὅτι εἶναι εἰς τὰ εἴδωλα θυσιασμένα, διὰ μὴ βλαβῇ αὐτὸς εἰς τὴν συνείδησίν του, καὶ νὰ νομίσῃ, ὅτι οἱ Χρι-

---

τὴν βλάβην τοῦ ἀλόγως σκανδαλιζομένου ἀδελφοῦ μας· καὶ ὅρα περὶ τούτου εἰς τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „καλὸν „τὸ μὴ φαγεῖν κρέα“. (Ῥωμ. ιδ'. 21.)

(1) Λέγει δὲ ὁ Ἀπόστολος ἐδῶ, ὅτι ἐπωλοῦντο εἰς τὸ μακελλεῖον αἱ θυσίαι τῶν εἰδώλων, κατὰ τὴν συνήθειαν ὁποῦ εἶχον περὶ τούτου οἱ Ἕλληνες· γράφει γὰρ ὁ Ἡρόδοτος ἐν τῇ Κλειοῖ, ὅτι οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες τὰ περισσεύματα ἀπὸ τὰς θυσίας τῶν εἰδώλων, ἔστελλον εἰς τὰ μακελλεῖα, καὶ τὰ ἐπώλουν. (παρὰ Κορεσσίῳ.) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει· „ἐπειδὴ παντελῶς τὴν τῶν „εἰδώλων μετάληψιν ἀπηγόρευσεν ὁ Ἀπόστολος, πλή„ρεις δὲ ἦσαν αἱ πόλεις κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ τῶν „τοιούτων κρεῶν· καὶ εἰκὸς ἦν, τοὺς μὲν τὸν ἀποστο„λικὸν ἀγωνιῶντας Νόμον, μηδαμῶς ὠνεῖσθαι, τοὺς δὲ, „διὰ γαστριμαργίαν, τοῦ Νόμου καταφρονεῖν, ἀναγκαίως „καὶ περὶ τούτου νομοθετεῖ τὰ προσήκοντα“.

Χριστιανοὶ δέχονται τὰ εἴδωλα, καὶ δὲν τὰ ἀποστρέφονται. Ὅτι δὲ ἐγὼ σᾶς διδάσκω νὰ ἀπέχετε ἀπὸ τὰ εἰδωλόθυτα, ὄχι διὰ τὶ εἶναι ἀκάθαρτα, οὐδὲ διὰ τὶ εἶναι ξένα ποιήματα, καὶ ὄχι οἰκεῖα τοῦ ἐδικοῦ μας αὐθέντου Θεοῦ, φανερὸν εἶναι ἀπὸ τοῦτο· διότι εἶναι γεγραμμένον, ὅτι τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ γῆ, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς· ἤγουν ὅσα πληροῦσι καὶ περιέχονται μέσα εἰς τὴν γῆν, ὅλα εἶναι κτήματα, καὶ ποιήματα τοῦ Κυρίου. Ἢ ἑρμήνευται καὶ ἔτζι τὸ ῥητὸν τοῦτο· ἄπεχε, λέγει, ἀπὸ τὸ εἰδωλόθυτον φαγητὸν Χριστιανέ, διότι ὅλη ἡ γῆ εἶναι οἰκεῖον κτῆμα τοῦ Κυρίου, καὶ ἔχεις τὴν ἐξουσίαν νὰ χορτάσῃς τὴν κοιλίαν σου ἀπὸ ἄλλα φαγητά· ὅλα γὰρ εἶναι ἀνοικτά, καὶ ἕτοιμα εἰς ἐξουσίαν σου (1).

29. „Συνείδησιν δὲ λέγω, οὐχὶ τὴν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὴν τοῦ ἑτέρου“.

Ἤτοι διὰ τὴν συνείδησιν τοῦ Ἕλληνος, καὶ ἀπίστου, λέγω σοι ὦ Χριστιανέ, νὰ ἀπέχῃς ἀπὸ τὰς θυσίας τῶν εἰδώλων, καὶ ὄχι διὰ τὴν ἐδικήν σου συνείδησιν· ἴσως γὰρ ἐκεῖνος, ὡς προεῖπον, θέλει σκανδαλισθῆ, καὶ ἢ θέλει σε κατακρίνῃ ὡς λαίμαργον, ἢ θέλει σε κατηγορήσει πῶς ἀποδέχεσαι καὶ ἐσὺ τὰ εἴδωλα, ὡσὰν καὶ αὐτόν. Ἴσως δὲ ἤθελεν ἀπορήσῃ τινὰς καὶ νὰ εἰπῇ· τί φροντίζεις ὦ μακάριε Παῦλε, διὰ ἐκεῖνον ὁποῦ ἐμίλησεν ὅτι τὸ κρέας τοῦτο εἶναι εἰς τὰ εἴδωλα θυσιασμένον; εἶπες γὰρ πρότερον, ὅτι τί ἔχω ἐγὼ νὰ κρίνω τοὺς ἐξωτερικούς, καὶ ἀπίστους; „τί γάρ μοι καὶ τοὺς ἔξω κρίνειν“; (ά. Κορ. έ. 12.) ἀλλ' ἀποκρίνεται ὁ Ἅγιος Ἀπόστολος, καὶ λέγει, ὅτι δὲν φροντίζω διὰ ἐκεῖνον τὸν ἄπιστον, ἀλλὰ διὰ ἐσᾶς τοὺς πιστούς, διὰ νὰ μὴ κατηγορῆσθε ἀπὸ τοὺς ἀπίστους, καὶ ἐξωτερικούς· ὅθεν καὶ ἀκολούθει λέγων·

„Ἵνα τί γὰρ ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως“;

Ἐλευθερίαν ὀνομάζει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος, τὸ νὰ ἔχωμεν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ ἀπαρατήρητον ἀπὸ τοὺς ἄλλους, καὶ ἀνεμπόδιστον ζωὴν (2). Ἐγὼ μέν, λέγει, ὁ τέλειος εἰς τὴν γνῶσιν Χριστιανὸς ἐλευθέρως, καὶ ἀπαρατηρήτως τρώγω τὸ θυσιασμένον εἰς τὰ εἴδωλα κρέας, ὁ δὲ Ἕλλην, καὶ εἰδωλολάτρης, βλέποντάς ἐμὲ τρώγοντα, θέλει με κατακρίνῃ, καὶ θέλει εἰπῇ· μῦθος καὶ ψεῦδος εἶναι ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν· διὰ τὶ αὐτοί, λέγουσι μὲν πῶς σιχαίνονται τὰ εἴδωλα, ἔπειτα δέ, τρώγουν προθύμως τὰ θυσιαζόμενα εἰς τὰ εἴδωλα κρέατα.

30. „Εἰ δὲ ἐγὼ χάριτι μετέχω, τί βλασφημοῦμαι, ὑπὲρ οὗ ἐγὼ „εὐχαριστῶ“;

Ἐγὼ μέν, λέγει, ὁ τέλειος εἰς τὴν γνῶσιν, καὶ πίστιν Χριστιανός, μετέχω, καὶ τρώγω ἀπὸ ὅλα τὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ ἐλευθέρως, διὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἥτις με ἔκαμε τόσον ἑδραῖον καὶ στερεόν, ὥστε νὰ μὴ παρατηρῶ κανένα φαγητόν· ἀλλ' ὁ Ἕλλην, καὶ ἄπιστος, βλέποντάς με, θέλει με δυσφημήσει, πῶς ὑποκρίνομαι, ὅτι μισῶ μὲν καὶ ἀποστρέφομαι τὰ εἴδωλα, τὰς δὲ θυσίας αὐτῶν τρώγω διὰ γαστριμαργίαν. Τὸ δὲ „ὑπὲρ οὗ ἐγὼ εὐχαριστῶ“ τοιοῦτον ἔχει νόημα· ὅτι ἐγὼ μὲν εὐχαριστῶ εἰς τὸν Θεόν, ὅτι με ἔκαμε διὰ τῆς χάριτός του τόσον ὑψηλότερον καὶ ἀνώτερον ἀπὸ τὴν τῶν Ἑλλήνων ταπεινὴν γνῶσιν, καὶ ἀσθένειαν, ὥστε ὁποῦ, ἀπὸ κανένα φαγητὸν νὰ μὴ βλάπτωμαι· ἀλλ' ὁ Ἕλληνας, καὶ ἄπιστος, ὡς προεῖπον, βλασφημεῖ καὶ κατηγορεῖ με.

31. „Εἴ-

(1) Ὁ δὲ Φώτιος λέγει, ὅτι δευτέραν φορὰν εἶπεν ὁ Παῦλος τὸ Ψαλμικὸν „ὅτι τοῦ Κυρίου ἡ γῆ „καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς“· διὰ νὰ φανερώσῃ, ὅτι ἂν ὅλη ἡ γῆ, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πάντα εἶναι τοῦ Κυρίου, πολλῷ μᾶλλον εἶναι ὁ ἐν αὐτῇ ἄνθρωπος; ὅθεν διὰ τὸν μηνύσαντα ἄνθρωπον, ὅς ἐστι τοῦ Κυρίου, καὶ διὰ ἄλλους ὁποῦ ἤκουσαν ἐκεῖνο, ἵνα μὴ βλαβῶσι, λέγει, μὴ τρώγετε ἀπὸ τὰ εἰδωλόθυτα· τοῦ Κυρίου γὰρ εἶναι ἡ γῆ, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, καὶ πρέπει νὰ φροντίζωμεν τῶν ἐν αὐτῇ ἀνθρώπων, ὡς ὁμοδούλων. Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει· „Καὶ ἐπὶ τῷ ἐσθίειν τοῦτο (τὸ ῥητὸν „δηλαδὴ τοῦ Δαβίδ) τέθεικε, καὶ ἐπὶ τῷ μὴ ἐσθίειν· „διδάσκων, ὡς καὶ μεταλαμβάνοντας εἰδέναι δεῖ, ὅτι „τοῦ Θεοῦ πάντα ποιήματα· καὶ αὖ πάλιν μὴ ἐσθίοντας, τοῦτο προσήκει πεπεῖσθαι“.

(2) Ὁ δὲ Θεοδώρητος, ἐλευθερίαν καλεῖ τὴν χάριν τῆς πίστεως.

31. „Εἴτε οὖν ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δό-„ξαν Θεοῦ ποιεῖτε“.

Ὅλα τὰ ἔργα σας, λέγει, νὰ τὰ κάμνετε ἀδελφοί μου Χριστιανοὶ εἰς δόξαν Θεοῦ· διὰ τὶ αὐτὰ ὁποῦ τώρα κάμνετε, δὲν εἶναι δόξα Θεοῦ, ἀλλὰ ἀδοξία, καὶ βλασφημία· τότε δὲ τρώγει, καὶ πίνει τινὰς εἰς δόξαν Θεοῦ, ὅταν δὲν τρώγῃ διὰ νὰ σκανδαλίσῃ ἄλλον· ὅταν δὲν τρώγῃ, ὡσὰν γαστρίμαργος, ἢ φιλήδονος, ἀλλὰ διὰ τὶ θέλει νὰ συγκρατῇ τὸ σῶμά του μὲ τὸ φαγητόν, διὰ τὴν ἐργασίαν τῆς ἀρετῆς. Καὶ καθολικῶς δέ, κάθε πρᾶγμα κάμνει τινὰς εἰς δόξαν Θεοῦ, ὅταν, μήτε τὸν ἄλλον βλάπτῃ, σκανδαλίζωντας αὐτόν, μήτε βλάπτει τὸν ἑαυτόν του, ποιῶν τὰ ἔργα του διὰ ἀνθρωπαρέσκειαν, ἢ διὰ κανένα ἄλλον ἐμπαθῆ, καὶ κοσμικὸν λογισμὸν (1).

32. „Ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι, καὶ τῇ Ἐκκλη-„σίᾳ τοῦ Θεοῦ“.

Ἤτοι μὴ δίδετε, λέγει, ἀδελφοί μου Χριστιανοί, εἰς κανένα καμμίαν αἰτίαν κατηγορίας· γίνεται δὲ τοῦτο αὐτίσως δὲν σκανδαλίζωμεν κανένα, οὔτε Ἑβραῖον, οὔτε Ἕλληνα, καὶ ἄπιστον, οὔτε τοὺς ὁμοπίστους μας ἀδελφοὺς Χριστιανούς· αὐτοὶ γὰρ εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ (2). Βλέπε δὲ πῶς τὸ μεγαλίτερον ἐπιχείρημα τὸ ἔβαλεν ὁ Παῦλος ὕστερον· δι' ὅ, τι ναὶ καὶ τοὺς ἀπίστους πρέπει νὰ βαβίζωμεν εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀδελφούς μας Χριστιανοὺς δὲν πρέπει νὰ τοὺς διώκωμεν ἀπὸ τὴν πίστιν, σκανδαλίζοντες αὐτούς. Φανερόνει δὲ μὲ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ ἐσκανδαλίζοντο, διὰ τὶ ἔτρωγαν τὰς θυσίας τῶν εἰδώλων, οἱ ἐν Κορίνθῳ νομιζόμενοι τέλειοι.

33. „Καθὼς κἀγὼ πάντα πᾶσιν ἀρέσκω, μὴ ζητῶν τὸ ἐμαυτοῦ „συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσι· μιμηταί μου γί-„νεσθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ“.

Ἐπειδὴ μεγάλον πρᾶγμα ἐπρόσταξε τοὺς Κορινθίους ὁ Παῦλος, τὸ νὰ μὴ σκανδαλίζουν τινά, δείξας ὅτι εἶναι ὑπόδικοι διὰ τὴν βλάβην, ὁποῦ προξενοῦν εἰς τοὺς Ἑβραίους, καὶ Ἕλληνας καὶ

---

(1) Οὕτω καὶ ὁ Θεοδώρητος ἡρμήνευσε τὸ ῥητόν· „καλῶς ἅπαντα περιέλαβε, καὶ τὸ καθῆσθαι, καὶ τὸ „βαδίζειν, καὶ τὸ διαλέγεσθαι, καὶ τὸ ἐλεεῖν, καὶ τὸ „παιδεύειν, ὥστε πάντων ἕνα ἡγεῖσθαι σκοπόν, τὴν „τοῦ Θεοῦ δόξαν· οὕτω καὶ ὁ Κύριος παρηγγύησε· „λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, „ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν „Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς“. (Ματθ. ε. 16.) Λέγει δὲ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἑρμηνεύων τὸ „διὰ παντὸς ἡ αἴνεσις αὐτοῦ ἐν τῷ στόματί μου“. τοῦ λγ. Ψαλμοῦ· „δοκεῖ ἀδύνατόν τι ἐπαγγέλλεσθαι „ὁ Προφήτης· πῶς γὰρ διαπαντὸς ἡ αἴνεσις τοῦ Θεοῦ „ἐν τῷ στόματι ἀνθρώπου εἶναι δύναται, ὅτε διαλέ-„γεται τὰς συνήθεις βιωτικὰς ὁμιλίας, οὐκ ἔχει τὸν „αἶνον τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ στόματι· ὅτε καθεύδει, σιω-„πήσεται πάντως· ἐσθίοντος δὲ καὶ πίνοντος πῶς ἐ-„νεργήσει τὸ στόμα τὴν αἴνεσιν; Πρὸς δὴ τοῦτο λέγο-„μεν, ὅτι ἐστι μέν τι καὶ νοητὸν στόμα τοῦ ἔνδον ἀν-„θρώπου, ᾧ τρέφεται μεταλαμβάνων τοῦ λόγου τῆς „ζωῆς.... δύναται οὖν ἡ ἐντετυπωμένη ἅπαξ, καὶ „οἱονεὶ ἐσφραγισμένη τῷ ἡγεμονικῷ τῆς ψυχῆς πε-„ρὶ Θεοῦ ἔννοια, αἴνεσις ὀνομάζεσθαι Θεοῦ, διαπαν-„τὸς ἐνυπάρχουσα τῇ ψυχῇ· δύναται δὲ καὶ κατὰ „τὴν ἀποστολικὴν ὑποθήκην ὁ σπουδαῖος πάντα ποιεῖν „εἰς δόξαν Θεοῦ· ὥστε πᾶσαν πρᾶξιν, καὶ πᾶν ῥῆμα, „καὶ πᾶσαν ἐνέργειαν νοεράν, αἰνέσεως ἐπέχειν δύνα-„μιν· εἴτε γὰρ ἐσθίει ὁ δίκαιος, εἴτε πίνει, πάντα „εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖ· τοῦ τοιούτου καθεύδοντος, ἡ „καρδία ἐγρήγορε, κατὰ τὸν εἰπόντα ἐν τῷ ᾄσματι „τῶν ᾀσμάτων· „ἐγὼ καθεύδω, καὶ ἡ καρδία μου γρη-„γορεῖ“· (ᾆσμ. ε. 2.) ὡς γὰρ ἐπιτοπολὺ τὰ καθ' ὕπνον „φαντάσματα, τῆς μεθημερινῆς ἐννοίας ἐστὶν ἀπηχή-„ματα“. Ὁ αὐτὸς δὲ Βασίλειος ἐρωτηθεὶς περὶ τούτου, ἀποκρίνεται· „ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ εὐεργέτου (ἐσθίει „δηλαδὴ καὶ πίνει τινὰς εἰς δόξαν Θεοῦ) καὶ ἐν τῇ „τοιᾷδε διαθέσει τῆς ψυχῆς, μαρτυρουμένης ἐκ τῆς „τοῦ σώματος καταστάσεως ὅτι οὐχ ὡς ἀμέριμνος ἐσθίει, „ἀλλ' ὡς ἔχων ἐπόπτην Θεόν, καὶ ἐν τῷ σκοπῷ δὲ „τῆς μεταλήψεως, ὅταν ὡς μὴ δοῦλος γαστρὸς δι' ἡ-„δονὴν ἐσθίει· ἀλλ' ὡς ἐργάτης Θεοῦ διὰ τὴν ἐν τοῖς „κατ' ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ ἔργοις εὐτονίαν“. (Ὅρ. κατ' Ἐπιτομ. ρϟϛ΄.)

(2) Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „καλὸν τὸ μὴ „φαγεῖν κρέα“. (Ῥωμ. ιδ΄. 21.) περὶ τοῦ ποῖον σκάνδαλον πρέπει νὰ καταφρονῇ τινάς, καὶ ποῖον νὰ μὴ καταφρονῇ.

καὶ ὁμοπίστους των Χριστιανοὺς, διὰ τοῦτο ἐδῶ βάλλει εἰς τὸ μέσον τὸν ἑαυτόν του παράδειγμα, καὶ λέγει νὰ τὸν μιμοῦνται, διὰ νὰ κάμῃ τὸ πρᾶγμα, καὶ τὴν προσαγὴν του εὔκολην. Ὅτι δὲ ὁ Παῦλος δὲν ἐζήτει τὸ ἐδικόν του συμφέρον, τοῦτο εἶναι φανερὸν καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ὁποῦ εἶπεν ἀνωτέρω, ὅτι „τοῖς πᾶσι γέγονα τὰ πάντα“· (ά. Κορινθ. θ΄. 22.) μάλιστα δὲ ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν λόγον ὁποῦ εἶπεν, ὅτι παρεκάλει νὰ γένῃ ἀνάθεμα ἀπὸ Χριστοῦ, ἤγουν νὰ χωρισθῇ αὐτὸς ἀπὸ τὸν Χριστὸν, διὰ τοὺς ἀδελφούς του. (Ῥωμ. θ΄. 1.) (1) Μιμηταί μου, λέγει, γίνεσθε ἐσεῖς οἱ Χριστιανοὶ, καθὼς καὶ ἐγὼ γίνομαι Χριστοῦ μιμητής· τὸν λόγον δὲ τοῦτον τοῦ Ἀποστόλου, μὴ τὸν νοήσῃς ὡς ὑπερήφανον, ἀδελφὲ, ἀλλὰ στοχάσου πῶς εἶπε τοῦτον ὁ Παῦλος, διὰ νὰ παρακινήσῃ τοὺς Χριστιανοὺς εἰς τὴν μίμησίν του· διότι, ἂν ἐγὼ, λέγει, ἐμιμήθηκα τὸν Χριστὸν, ὁποῦ ἐκαταφρόνησε τὴν ἐδικήν του ζωὴν, διὰ νὰ ζήσετε ἐσεῖς, πόσῳ μᾶλλον ἐσεῖς χρεωστεῖτε νὰ μιμηθῆτε ἐμένα; ἐπειδὴ ἐγὼ, δὲν εἶμαι τόσον ἀνώτερος ἀπὸ ἐσᾶς, ὅσον εἶναι ὁ Χριστὸς ἀνώτερος ἀπὸ ἐμὲ, ὁ πάντων ἀσυγκρίτως ὑπέρτερος (2).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

1. „Ἐπαινῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, ὅτι πάντα μου μέμνησθε“.

Ἀφ᾽ οὗ ἐτελείωσεν ὁ Ἀπόστολος τὸν περὶ τῶν εἰδωλοθύτων λόγον, ὅστις ἦτον περὶ μεγάλου ἁμαρτήματος, τώρα ἐδῶ διορθώνει ἕνα ἁμάρτημα ἐλαφρότερον· συνειθίζει γὰρ ὁ Ἀπόστολος, ἀνάμεσα εἰς τὰ βαρέα ἁμαρτήματα, νὰ βάλλῃ τὰ ἐλαφρότερα. Ποῖον δὲ ἦτον τὸ ἁμάρτημα τοῦτο; αἱ μὲν γυναῖκες ἀσκέπαστοι οὖσαι εἰς τὴν κεφαλὴν, προσηύχοντο, καὶ ἐπροφήτευον (διότι καὶ γυναῖκες ἐπροφήτευον τότε, καθὼς ἦτον καὶ αἱ τέσσαρες θυγατέρες τοῦ Φιλίππου, ὡς διηγοῦνται αἱ Πράξεις· (Πράξ. κά. 9.) οἱ δὲ ἄνδρες, δὲν ἐξύριζον τὴν κεφαλὴν, ἀλλ᾽ ἔτρεφον τὰ μαλλία των, ὡσὰν ὁποῦ εἶχον διατριβὴν εἰς τὴν Φιλοσοφίαν τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐσυνείθιζον νὰ τρέφουν τὰ μαλλία τῆς κεφαλῆς (3), ὅθεν ἔτζι μὲ τὰ μαλλία προσηύχοντο εἰς τὸν Θεὸν, καὶ ἐπροφήτευον. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐσυμβούλευσεν αὐτοὺς περὶ τούτου ὁ Ἀπόστολος, ἴσως ὅταν ἦτον παρὼν εἰς τὴν Κόρινθον, καὶ ἄλλοι μὲν ἀπὸ αὐτοὺς, ὑπήκουσαν, καὶ ἐξύριζον τὰ μαλλία, ἄλλοι δὲ, ἔμειναν ἀπειθεῖς, διὰ τοῦτο λέγει εἰς ἐκείνους ὁποῦ τοῦ ὑπήκουσαν· ὅτι σᾶς ἐπαινῶ ἀδελφοὶ, διὰ τί ἐνθυμᾶσθε ὅλας μου τὰς παραγγελίας· καὶ ἀγκαλὰ

(1) Ὅθεν εἶπεν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος· „οὗτος „ὅρος πάσης πνευματικῆς προστασίας, πανταχοῦ τὸ „καθ᾽ ἑαυτὸν παρορᾷν, πρὸς τὸ τῶν ἄλλων συμφέρον“. (ἐν τῷ ἀπολογητικῷ.) Ὁ δὲ Φώτιος λέγει, ὅτι, ἐπειδὴ ζητοῦσι μὲν τὸ συμφέρον τῶν πολλῶν μερικοὶ, ὅμως διὰ νὰ κερδήσουν τὴν φιλίαν τους, ἢ διὰ νὰ ἐπαινεθοῦν ἀπὸ αὐτοὺς, ἢ διὰ νὰ ἐπιτύχουν ἄλλο τι, διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος δείχνει, ὅτι ζητεῖ τὸ τῶν ἄλλων συμφέρον, οὐχ ἁπλῶς, οὔτε διὰ κανένα σκοπὸν ἐδικόν του, ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ σωθοῦν ἐκεῖνοι· ὅθεν καὶ ὁ Θεοδώρητος τοῦτο τὸ ῥητὸν ἑρμηνεύων λέγει· „οἱ δὲ „κόλακες, οὐ τὸ ἀλλότριον συμφέρον, ἀλλὰ τὸ οἰκεῖον „ζητοῦσι· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τὸ οἰκεῖον· ἑαυτοῖς γὰρ πρὸ „τῶν ἄλλων λυμαίνονται· ὁ δὲ θεῖος Ἀπόστολος τὸ „μὲν οἰκεῖον οὐκ ἐζήτει, τὴν δὲ τῶν ἄλλων ἐπραγμα„τεύετο σωτηρίαν, δι᾽ ἐκείνων αὔξων ἀνώλεθρον πλοῦ„τον“. Τὸ τοιοῦτον δὲ ῥητὸν τοῦ Ἀποστόλου, ἁρμόζει μάλιστα εἰς τοὺς Ἐπισκόπους καὶ Ἁγίους Ἀρχιερεῖς, οἵτινες πρέπει νὰ ζητῶσι τὸ συμφέρον τοῦ λαοῦ των, περισσότερον παρὰ τὸ συμφέρον τὸ ἐδικόν τους, ὡς εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Θεολόγος Γρηγόριος. Γράφει δὲ καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῇ πρὸς Δρακόντιον ἐπιστολῇ· „ὁ Ἐπίσκοπος, πρὶν μὲν κατασταθῇ Ἐπίσκοπος, ζῇ „διὰ τὸν ἑαυτόν του· ἀφ᾽ οὗ δὲ κατασταθῇ, δὲν ζῇ „πλέον διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ διὰ τοὺς Χριστιανοὺς ἐ„κείνους, διὰ τοὺς ὁποίους Ἐπίσκοπος κατεστάθη“. Τότε δὲ μάλιστα δὲν πρέπει νὰ ζητῇ τινας τὸ ἐδικόν του συμφέρον, ὅταν βλέπῃ πῶς ἡ βλάβη τοῦ ἑνὸς διαβαίνει εἰς πολλούς· ὅθεν εἶπεν ὁ Ὅσιος Μάρκος· „ὅταν ἡ „τοῦ ἑνὸς βλάβη εἰς πολλοὺς διατρέχῃ, οὐ δεῖ μακρο„θυμεῖν, οὐδὲ ζητεῖν τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ „τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσι· δι᾽ ὅ,τι τῆς μονομεροῦς ἀ„ρετῆς, ἡ πολυμερὴς ὠφελιμωτέρα τυγχάνει“. (Κεφ. σιδ΄. περὶ τῶν οἰομένων ἐξ ἔργων δικαιοῦσθαι.)

(2) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει· „ὅτι ἐμιμεῖτο τὸν „Χριστὸν ὁ Παῦλος, καθ᾽ ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς, ἑτέρως „μὲν τοῖς Ἰουδαίοις, ἑτέρως δὲ τοῖς Ἀποστόλοις ὡμί„λει, καὶ ἄλλα μὲν τοῖς τελείοις, ἄλλα δὲ τοῖς ἀτε„λέσι προσέφερε“.

(3) Οἱ γὰρ Φιλόσοφοι τῶν Ἑλλήνων, καὶ μάλιστα οἱ Κυνικοὶ, τὸ εἶχον διὰ τιμὴν, καὶ σεμνότητα, νὰ τρέφουν μαλλία εἰς τὴν κεφαλὴν, καὶ νὰ ἔχουν γένεια· καθὼς καὶ γένος ὁλόκληρον τῶν εἰς τὰ Ἄγραφα Ἀκαρνάνων, ἐσυνείθιζον νὰ μὴ ξυρίζουν, καὶ νὰ κείρουν τὰ μαλλία τῆς κεφαλῆς· ἀφ᾽ οὗ καὶ Ἀκαρνᾶνες ὠνομάσθησαν· Ἀκαρνᾶνες γὰρ θέλει νὰ εἰπῇ, οἱ μὴ κειρόμενοι· ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ οἱ Κρητικοὶ, τὸ εἶχον εἰς ἀτιμίαν, νὰ τρέφουν μαλλία· ὅθεν ἐσυνείθιζον νὰ τὰ ξυρίζουν, καὶ νὰ τὰ κείρουν, ἀφ᾽ οὗ καὶ ὠνομάσθησαν· ἀπὸ γὰρ τοῦ Κουρῆτες, κατὰ συγκοπὴν τῆς λέξεως, ὠνομάσθησαν Κρῆτες.

λὰ μία ἦτον ἡ παραγγελία, ὁποῦ τοῖς ἔδωκε, τὸ νὰ μὴν ἔχουν μαλλία οἱ ἄνδρες, ὅμως ὁ Ἀπόστολος λέγει, ὅτι ἐνθυμᾶσθε ὅλας μου τὰς παραγγελίας· διὸ ὅ,τι συνειθίζει πάντοτε νὰ μαλακόνῃ σοφῶς μὲ τοὺς ἐπαίνους ἐκείνους, ὁποῦ ἐλπίζει ὅτι ἔχουν νὰ διορθωθοῦν μὲ αὐτοὺς (1).

2. „Καὶ καθὼς παρέδωκα ὑμῖν, τὰς παραδόσεις κατέχετε“.

Ἀπὸ τὰ λόγια ταῦτα εἶναι φανερὸν, ὅτι καὶ ἀγράφως, ἤτοι διὰ μόνης ζώσης φωνῆς, καὶ ὄχι διὰ γραφῆς, πολλὰ παρέδωκεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τοὺς μαθητευθέντας παρ᾽ αὐτοῦ Χριστιανοὺς, καὶ οὐ μόνον αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι.

3. „Θέλω δὲ ὑμᾶς εἰδέναι, ὅτι παντὸς ἀνδρὸς ἡ κεφαλὴ ὁ Χριστός ἐστι“.

Φαίνεται μὲν ὅτι, ὅσον ἀπὸ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ λόγου, διαλέγεται ὁ Ἀπόστολος μὲ ἐκείνους τοὺς Χριστιανοὺς, ὁποὺ ἀνωτέρω ἐπαίνεσεν, ὅτι κρατοῦσι τὰς ἀποστολικὰς παραδόσεις του, τῇ ἀληθείᾳ δὲ διαλέγεται, καὶ διορθόνει ἐκείνους τοὺς ἀπειθεῖς, ὁποῦ δὲν τὰς ἐφύλαττον. Ὅταν δὲ ἐσὺ ἀκούσῃς νὰ λέγῃ ἐδῶ ὁ Παῦλος, ὅτι κάθε ἀνδρὸς κεφαλὴ εἶναι ὁ Χριστὸς, νόει ὄχι ἀνδρὸς ἀπίστου, ἀλλὰ κάθε πιστοῦ Χριστιανοῦ· ἡμεῖς γὰρ οἱ Χριστιανοὶ εἴμεθα σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὄχι οἱ Ἕλληνες, καὶ ἀκολούθως ἡμῶν εἶναι κεφαλὴ ὁ Χριστὸς, καὶ ὄχι ἐκείνων.

„Κεφαλὴ δὲ γυναικὸς ὁ ἀνήρ· κεφαλὴ δὲ Χριστοῦ ὁ Θεός (2).

Κεφαλὴ μὲν γυναικός εἶναι ὁ ἄνδρας, διατὶ ἄρχει, καὶ ἐξουσιάζει αὐτὴν ὡς ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ ἀνδρὸς παρμένην, κεφαλὴ δὲ τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ Θεὸς, διατὶ εἶναι αἴτιος αὐτοῦ, ὡς πατὴρ υἱοῦ· διὸ ὅ,τι δὲν πρέπει νὰ ἐκλαμβάνωμεν, καὶ νὰ νοοῦμεν τὰ περὶ κεφαλῆς εἰρημένα, ἐξίσου καὶ εἰς τὸν Χριστὸν, καὶ εἰς ἡμᾶς· ἀλλ᾽ ἡμῶν μὲν εἶναι κεφαλὴ ὁ Χριστὸς, καθ᾽ ὃ δημιουργός μας, καὶ καθ᾽ ὃ ἡμεῖς εἴμεθα σῶμά του (3). Ὁ δὲ ἄναρχος Πατὴρ, εἶναι κεφαλὴ τοῦ Χριστοῦ· ὡς αἴτιος, καὶ ἀρχὴ αὐτοῦ κατὰ τὴν Θεότητα. Ἀνίσως δὲ καὶ νοήσῃς ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι κεφαλὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς εἶναι κεφαλὴ ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων, δὲν εἶναι ἀσεβὲς, καὶ ἄτοπον, ἐπειδὴ ὁ Πατὴρ, λέγεται καὶ Θεὸς τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· διὸ ὅ,τι, ἐπειδὴ καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ κατεδέχθη νὰ ὁμοιωθῇ μὲ ἡμᾶς, καὶ νὰ γένῃ ἀδελφός μας καὶ κεφαλή μας, δὲν εἶναι παράδοξον ἀνίσως καταδέχεται καὶ τὰ ταπεινὰ ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων ὀνόματα, καὶ μὲ αὐτὰ ὀνομάζεται, καὶ ἐκεῖνον, ὁποῦ ἔχει κατὰ τὴν Θεότητα Πατέρα, αὐτὸν ἔχει κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα Θεὸν, καὶ ἄρχοντα, καὶ κεφαλήν.

4. „Πᾶς

(1) Ὁ δὲ Θεοδώριτος λέγει, ὅτι οὐδὲ ὁ ἔπαινος οὗτος ὁποῦ προσφέρει τοῖς Κορινθίοις ἐδῶ, εἶναι πάντη ἀληθής· διατὶ παρακάτω κατηγορεῖ αὐτοὺς, πῶς δὲν ἐφύλαξαν τοὺς παρὰ τοῦ Παύλου τεθέντας Νόμους, καὶ παραδόσεις. Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν, καὶ ἑρμηνείαν τοῦ „ἄρα οὖν ἀδελφοὶ, στήκετε, καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ἃς ἐδιδάχθητε“. (β΄. Θεσσαλ. β΄. 15.)

(2) Ὁ αὐτὸς Θεοδώριτος λέγει, ὅτι οἱ Ἀρειανοὶ, καὶ Εὐνομιανοὶ ἀπὸ τὸν λόγον τοῦτον, σπουδάζουν νὰ ἀποδείξουν πῶς ὁ Υἱὸς εἶναι κτίσμα, καὶ ποίημα· ἐπειδὴ κεφαλή φησι Χριστοῦ ὁ Θεός· πρὸς τοὺς ὁποίους ἀποκρίνεται λέγων· „οὐκοῦν καὶ ἡ γυνὴ ποίημα τοῦ ἀνδρὸς, ἐπειδήπερ κεφαλὴ γυναικὸς ὁ ἀνήρ· εἰ δὲ ἡ γυνὴ, οὐ ποίημα τοῦ ἀνδρὸς, ἀλλ᾽ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ἀνδρός· οὐδὲ ὁ Υἱὸς ἄρα ποίημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλ᾽ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ“.

(3) Ὅθεν καὶ ὁ Θεοδώριτος εἶπε· „παντὸς ἀνδρὸς κεφαλὴ ὁ Χριστός ἐστι, δηλονότι τῶν πιστευόντων· κεφαλὴ δὲ ἡμῶν ἐστιν, οὐ κατὰ τὴν Θεότητα, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· σῶμα γὰρ αὐτοῦ προσαγορευόμεθα· τῷ δὲ σώματι ὁμόφυλον δεῖ εἶναι τὴν κεφαλήν· κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα τοίνυν ἡμῶν κεφαλή“. Λέγει δὲ καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος· „εἰ δὲ εἷς ὁ Χριστὸς, μία κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ μία σάρξ· ἡ δευτέρα δὲ ἀποπτυέσθω“. (Λόγ. ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους.) Τετραχῶς δὲ εἶναι ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, ὡς λέγει Γεώργιος ὁ Κορέσσιος· κατὰ τὸ ὁμοούσιον, κατὰ τὴν τελειότητα τῆς χάριτος, κατὰ τὴν ὑπεροχὴν, καὶ κατὰ τὴν κοινωνίαν.

4. „Πᾶς ἀνὴρ προσευχόμενος, ἢ προφητεύων, κατὰ κεφαλῆς ἔχων, „καταισχύνει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ".

Δὲν ἐμποδίζει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος τὸν ἄνδρα, ἀπὸ τὸ νὰ σκεπάζῃ πάντοτε τὴν κεφαλήν του, ἀλλὰ τὸν διορίζει νὰ ἦναι ἀσκεπὴς, μόνον ὅταν προσεύχεται, καὶ ὅταν προφητεύῃ (1). Δὲν εἶπε δὲ, νὰ ἦναι ὁ ἄνδρας σκεπασμένος εἰς τὴν κεφαλὴν, ἀλλὰ νὰ ἔχῃ τι εἰς τὴν κεφαλὴν, διὰ νὰ σημάσῃ μὲ τοῦτον τὸν λόγον, ὄχι μόνον τὸ νὰ σκεπάζουν οἱ ἄνδρες τὴν κεφαλήν τους μὲ ροῦχον, καὶ σκούφιαν, ἀλλὰ καὶ μὲ μαλλία· διὰ τί ὅποιος ἔχει μαλλία, εἰς τὴν κεφαλήν του ἔχει τι, τὰ μαλλία δηλαδή. Πῶς δὲ καταισχύνει καὶ ἐντροπιάζει τὴν κεφαλήν του ὁ ἄνδρας, ἐὰν προσεύχεται, ἢ προφητεύῃ ἔχων σκέπασμα εἰς τὴν κεφαλὴν, ἢ μαλλία; διότι ἄρχων γεγονὼς, καὶ ἐξουσιαστὴς τῆς αὐτοῦ γυναικὸς, κάμνει τὸν ἑαυτόν του ὑπεξούσιον εἰς αὐτήν· ἐπειδὴ τὸ νὰ σκεπάζῃ ὁ ἄνδρας τὴν κεφαλήν του, τοῦτο εἶναι σημεῖον ὅτι ἔχει ἐξουσίαν ἐπάνω εἰς τὴν κεφαλήν του· ἐπειδὴ τὸ σκέπασμα τῆς κεφαλῆς, εἶναι ἀντὶ ἐξουσιαστοῦ, καὶ εἶναι σημεῖον ὑποταγῆς, τὰ ὁποῖα πάντα ἁρμόζουσιν εἰς τὴν γυναῖκα, ὁποῦ εἶναι ὑπεξούσιος, καὶ ὑποκειμένη εἰς τὸν ἄνδρα, καὶ ὄχι εἰς τὸν ἄνδρα, ὁποῦ εἶναι ἄρχων καὶ ἐξουσιαστὴς τῆς γυναικός. Ἢ καὶ ἔτζι νοεῖται τὸ ῥητόν· ὁ ἄνδρας σκεπασμένην ἔχων τὴν κεφαλὴν ἐν τῷ προσεύχεσθαι, καταισχύνει τὴν κεφαλήν του τὸν Χριστόν· διὰ τί; δι᾽ ὅ,τι σμικρύνει τὸν ἑαυτόν του διὰ τοῦ σκεπάσματος, καὶ δείχνει τὸν ἑαυτόν του πῶς εἶναι ὑπεξούσιος, καὶ ἀνελεύθερος· δι᾽ ὅ,τι, καθὼς ἐὰν μὲν ἔχῃ τινὰς μίαν κεφαλὴν μεγάλην, σῶμα δὲ μικρὸν, καταισχύνει καὶ ἐντροπιάζει τὴν μεγάλην κεφαλήν του, τὸ μικρὸν ἐκεῖνο σῶμά του· ἔτζι καὶ ὁ ἄνδρας ὁ ὑπὸ Θεοῦ γεγονὼς ἐλεύθερος, καὶ αὐτεξούσιος, καὶ ἄρχων, ἐὰν σκεπάζῃ τὴν κεφαλήν του, κάμνει τὸν ἑαυτόν του ὑπεξούσιον, ὑποτασσόμενον, καὶ σμικρότατον· ὅθεν ἐκ τούτου καὶ ἐντροπιάζει τὴν μεγάλην του κεφαλὴν τὸν Χριστόν· εἶπε γὰρ ἀνωτέρω ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι κεφαλὴ κάθε ἀνδρὸς, ὡς σώματος αὐτοῦ.

Ἄξιον δὲ ἀπορίας, καὶ ζητήσεως εἶναι, διὰ τί ὁ Ἀπόστολος ὡς ἔγκλημα τοῦτο λογίζεται τὸ νὰ ἔχῃ τι ὁ ἄνδρας εἰς τὴν κεφαλήν του, ὅταν προσεύχεται; καὶ εἰς τοῦτο ἀποκρινόμεθα, ὅτι πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα σημάδια φυσικὰ ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν Θεὸν, εἰς μὲν τὸν ἄνδρα, τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ἐξουσίας, εἰς δὲ τὴν γυναῖκα, τῆς ὑποταγῆς, καὶ ὑπεξουσιότητος· κοντὰ δὲ εἰς αὐτὰ, ἐδόθη καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ μὲν ἄνδρας νὰ γίνεται φυσικὰ φαλακρὸς, καὶ ἀκολούθως νὰ μὴ σκεπάζῃ μὲ μαλλία τὴν κεφαλήν του (μόνοι γὰρ οἱ ἄνδρες γίνονται φαλακροὶ) ἡ δὲ γυναῖκα ἐδόθη φυσικὰ νὰ μὴ γίνεται φαλακρὴ, ἀλλὰ φυσικὰ νὰ γίνεται μὲ μαλλία, καὶ μὲ αὐτὰ νὰ σκεπάζῃ τὴν κεφαλήν της· οὐδέποτε γὰρ γυναῖκα ἐφάνη φαλακρή. (2) Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι ἔγκλημα νὰ παραβαίνωνται οἱ Νόμοι οὗτοι τῆς φύσεως, ὁποῦ ἐδιώρισεν ὁ Θεὸς, ἢ πῶς δὲν εἶναι κατηγορία, ὁ μὲν ἄνδρας νὰ τρέφῃ μαλλία, καὶ νὰ σκεπάζῃ τὴν κεφαλήν του, ὄχι μόνον μὲ αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ μὲ ἱμάτια, ἡ δὲ γυναῖκα νὰ ἔχῃ προαιρετικῶς τὴν κεφαλὴν ἀσκέπαστον ἀπὸ ἱμάτιον, τὴν ὁποίαν ἡ φύσις μὲ μαλλία ἐσκέπασε; Τοῦτο λοιπὸν ἐδῶ ἀναιρεῖ καὶ ἐμποδίζει ὁ Παῦλος, ὡς σημάδι αὐθαδείας, ἡ ὁποία αὐθάδεια, ὄχι ὀλίγον βλάπτει τὰ ἐκκλησιαστικά· ἐκ τούτου γὰρ αἱρέσεις ἐφύτρωσαν, ἐπειδὴ κάθε ἕνας παραβαίνει τὰ νόμιμα.

5. „Πᾶσα δὲ γυνὴ προσευχομένη, ἢ προφητεύουσα ἀκατακαλύπτῳ „τῇ κεφαλῇ, καταισχύνει τὴν κεφαλὴν αὐτῆς· ἓν γάρ ἐστι καὶ „τὸ αὐτὸ τῇ ἐξυρημένῃ".

Τῷ τότε καιρῷ, ἦτον, ὡς εἴπομεν, καὶ γυναῖκες ὁποῦ εἶχον τὸ χάρισμα τῆς προφητείας, καθὼς ἦσαν αἱ τέσσαρες θυγατέρες Φιλίππου τοῦ Ἀποστόλου ἐκ τῶν ἑπτὰ Διακόνων, (ὡς ἀναφέ-

(1) Ὅθεν καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, ἐπαινεῖ μὲν τὸν θεῖον Γρηγόριον τὸν Νεοκαισαρείας, ὅτι προσηύχετο μὲ ἀσκέπαστον κεφαλὴν, λέγων· „Γρηγόριος οὐ κατεκαλύπτετο ἐπὶ τῶν προσευχῶν· πῶς γάρ; ὅ γε τοῦ „Ἀποστόλου μαθητὴς γνήσιος, εἰπόντος, πᾶς ἀνὴρ „προσευχόμενος, ἢ προφητεύων, κατὰ κεφαλῆς ἔχων, „καταισχύνει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ". κατηγορεῖ δὲ τοὺς Κληρικοὺς τῆς Νεοκαισαρείας, πῶς δὲν εἶναι κατὰ τοῦτο μαθηταὶ τοῦ θείου Γρηγορίου. (Ἐπιστολῇ τοῖς κατὰ Νεοκαισάρειαν Κληρικοῖς.)

(2) Καθὼς λέγει τοῦτο Ἰωάννης ὁ Ζωναρᾶς εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ιζ'. Κανόνος τῆς ἐν Γάγγρᾳ.

φέρεται εἰς τὰς Πράξεις, Κεφ. κά. 9.) καὶ ἄλλαι πολλαί. Πῶς δὲ ἡ γυναῖκα, ὁποῦ μὲ ἀσκέπαστον κεφαλὴν προσεύχεται, ἢ προφητεύει, καταισχύνει τὴν κεφαλήν της; διὰ τὶ ἀποδείχνει πῶς ἡ κεφαλή της, ἤγουν ὁ ἄνδρας της, ἀποστάτησεν ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν ἐκείνην, ὁποῦ ἐμπιστεύθη παρὰ Θεοῦ, νὰ ἔχῃ ἐπάνω εἰς τὴν γυναῖκα· μὲ τὸ ἀσκέπαστον γὰρ τοῦτο σχῆμα φανερόνει ἡ γυνή, ὅτι δὲν εἶναι πλέον ὑπεξούσιος εἰς τὸν ἄνδρα, ἀλλ' αὐτὴ ἐξουσιάζει τὸν ἄνδρα.

Ἤξευρε δὲ ὅτι ὁ Ἀπόστολος, τὸν μὲν ἄνδρα ἐμποδίζει νὰ μὴ σκεπάζεται, μόνον εἰς τὴν προσευχήν, καὶ εἰς τὴν προφητείαν· τὴν δὲ γυναῖκα ἐμποδίζει νὰ μὴ ξεσκεπάζεται, ὄχι μόνον ὅταν προσεύχεται, καὶ προφητεύῃ, ἀλλὰ πάντοτε καὶ εἰς κάθε καιρόν, καὶ εἰς κάθε τόπον· τοῦτο γὰρ θέλει νὰ φανερώσῃ μὲ ἐκεῖνο ὁποῦ εἶπεν, ὅτι ἡ ἀσκέπαστος γυναῖκα εἶναι ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ μὲ τὴν ξυρισμένην· διότι, καθὼς τὸ νὰ ξυρισθῇ γυναῖκα εἶναι πάντοτε αἰσχρόν, καὶ ἀπαίσιον εἰς αὐτήν, ἔτζι παρομοίως εἶναι αἰσχρόν, καὶ ἀπαίσιον εἰς αὐτὴν πάντοτε, καὶ εἰς κάθε καιρόν, τὸ νὰ ἦναι ἀσκέπαστος εἰς τὴν κεφαλήν· διὰ τὶ τὰ μαλλία τῆς κεφαλῆς, ἐδόθηκαν εἰς αὐτὴν ἀντὶ διὰ φυσικὸν σκέπασμα· ὥστε ἐκείνη ὁποῦ ἀποβάλλει τὸ σκέπασμα, αὐτὴ εἶναι ὁμοία μὲ ἐκείνην ὁποῦ ἀποβάλλει καὶ τὰ μαλλία, ταυτὸν εἰπεῖν, εἶναι παρομοία μὲ τὴν ξυρισμένην, καὶ ὡς ξυρισμένη λογίζεται. (1)

6. „Εἰ γὰρ οὐ κατακαλύπτεται γυνή, καὶ κειράσθω· εἰ δὲ αἰσχρὸν „γυναικὶ τὸ κείρεσθαι, ἢ ξυρᾶσθαι, κατακαλυπτέσθω“.

Ἐπιμένει εἰς τοῦτο ὁ Ἀπόστολος, δείχνοντας, ὅτι τὸ ξεσκέπασμα τῆς κεφαλῆς τῶν γυναικῶν, εἶναι παρόμοιον μὲ τὸ ξύρισμα, καὶ καθὼς τὸ ξύρισμα εἶναι αἰσχρόν, καὶ ἀπαίσιον εἰς αὐταῖς, ἔτζι εἶναι καὶ τὸ ξεσκέπασμα· καὶ διὰ τούτων ἀκολούθως δείχνει, ὅτι τὸ νὰ ξεσκεπάζεται ἡ γυναῖκα, πάντοτε εἶναι αἰσχρὸν εἰς αὐτήν.

7. „Ἀνὴρ μὲν γὰρ οὐκ ὀφείλει κατακαλύπτεσθαι, εἰκὼν, καὶ δόξα „Θεοῦ ὑπάρχων“.

Πρώτη μὲν αἰτία τοῦ νὰ μὴ σκεπάζῃ τὴν κεφαλήν του ὁ ἄνδρας, εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Παῦλος, ὅτι εἶναι, διὰ τὶ ἔχει κεφαλήν του τὸν Χριστόν, καὶ διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ σκεπάζεται· τώρα δὲ λέγει ἐδῶ καὶ δευτέραν αἰτίαν, ὅτι ὁ ἄνδρας εἶναι δόξα τοῦ Θεοῦ, ἤγουν εἶναι ἄρχων τοῦ Θεοῦ,

(1) Διὰ τοῦτο ἀναγινώσκομεν εἰς τὴν θείαν Γραφήν, ὅτι καὶ αἱ παλαιαὶ γυναῖκες, ὄχι μόνον εἶχον σκεπασμένην τὴν κεφαλήν, ὅταν εὔγαιναν ἔξω τοῦ οἴκου των, ἀλλὰ εἶχον σκεπασμένον καὶ τὸ πρόσωπον· καὶ γὰρ ἡ Θάμαρ ἡ νύμφη τοῦ Πατριάρχου Ἰούδα, μὲ σκεπασμένον πρόσωπον ἐφάνη εἰς τὸν Ἰούδαν· „κατεκαλύψατο γάρ φησι τὸ πρόσωπον αὐτῆς“. (Γεν. λη΄. 15.) Ὁμοίως καὶ ἡ Σωσάννα· „οἱ δὲ παράνομοι ἐκέλευσαν ἀποκαλυφθῆναι αὐτήν, ἦν γὰρ κατακεκαλυμμένη, ὅπως ἐμπλησθῶσι τοῦ κάλλους αὐτῆς“. (Σωσάν. 32.) Καὶ ἕως τῆς σήμερον δὲ αἱ γυναῖκες τῶν Ὀθωμανῶν μὲ σκεπασμένον πρόσωπον περιπατοῦν. Ἂς ἀκούσουν ταῦτα αἱ γυναῖκες τῶν Χριστιανῶν, καὶ ἂς ἐντραποῦν· διατὶ αἱ μὲν παλαιαὶ γυναῖκες τῶν Ἰουδαίων, καὶ αἱ γυναῖκες τῶν ἀσεβῶν ἐσκέπαζον, καὶ σκεπάζουν τὴν κεφαλήν, καὶ τὸ πρόσωπον, διὰ νὰ μὴ τύχῃ νὰ σκανδαλίσουν τινὰ μὲ τὸ κάλλος των· αἱ δὲ Χριστιαναὶ γυναῖκες, περιπατοῦν ἀδιάντροπα εἰς τὰς ἀγοράς, καὶ εἰς τὰς ὁδούς, ὄχι μόνον μὲ ἀνοικτὸν πρόσωπον, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀνοικτὰ στήθη, καὶ ἐκ τούτου σκανδαλίζουν πολλὰς ψυχὰς τῶν ἀδελφῶν τους Χριστιανῶν. Ἀλλοίμονον ἀλλοίμονον! χειρότερον γὰρ εἶναι αὐτὸ ὁποῦ κάμνουν, παρὰ ἐὰν ἦτον τελείως ξυρισμέναις· ὅθεν ἂς ἐπιμεληθοῦν διὰ τὴν ἀγάπην Θεοῦ, ἀπὸ τώρα καὶ ὕστερα, νὰ διορθώσουν τὸ ἄτοπον αὐτό, καὶ ἂς εὐγαίνουν ἔξω τοῦ οἴκου των σκεπασμέναι μὲ σεμνότητα, καὶ κοσμιότητα, καθὼς πρέπει εἰς τὰς Χριστιανάς· εἰ δὲ μή, ἔχουν νὰ κατακριθοῦν ἐν ἡμέρᾳ Κρίσεως ἀπὸ τὰς γυναῖκας τῶν Ἑβραίων, καὶ ἀσεβῶν. Σημειῶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖνο ὁποῦ λέγει Γεώργιος ὁ Κορέσσιος, ὅτι ὁ Παῦλος δὲν ἐμποδίζει ἀπὸ τὸ νὰ κουρεύουν τὰ μαλλία αἱ Μοναχαί, καὶ παρθένοι· καθ' ὅτι αὐταὶ ἀποβάλλουν τὰ κοσμικὰ κάλλη· (ἐν ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ τὰ μαλλία) ἐπειδὴ καὶ εἰς ἄνδρα δὲν ὑπόκεινται, ἀλλὰ εἰς τὸν νοητὸν νυμφίον Χριστόν, ὅστις ἀποβλέπει εἰς τὰ νοητὰ κάλλη τῆς ψυχῆς, καὶ ὄχι εἰς τὰ κάλλη τοῦ σώματος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μγ΄. Κανὼν τῆς Οἰκουμενικῆς ϛ΄. Συνόδου προστάζει νὰ ἀποκείρωνται, τόσον οἱ Μοναχοὶ ἄνδρες, ὅσον καὶ αἱ Μοναχαὶ γυναῖκες· ἀλλὰ καὶ τὸ σχῆμα τῶν Μοναχῶν ἀπόκαρσις ὀνομάζεται. Προστίθεμαι ἀκόμη ὅτι καὶ αἱ τῶν Ἑλλήνων γυναῖκες σκεπασμένας εἶχον τὰς κεφαλάς των, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Πλούταρχος εἰς τὰ ἀποφθέγματα· καὶ αἱ γυναῖκες τῶν παλαιῶν Χριστιανῶν, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Τερτυλλιανός, καὶ ὁ Βαλέριος. Ὅρα καὶ εἰς τὸν ε΄. Λόγον τῆς Χρηστοηθείας, ὅπου λέγομεν περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ σκεπάζωνται αἱ γυναῖκες. Ἱστορεῖ δὲ καὶ ὁ Πλάτινας, ὅτι ἐξ ἐπιταγῆς τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, ὁ Κλήμης ἐδίδαξεν εἰς τὴν Ῥώμην, νὰ μὴν εἰσέρχεται καμμία γυναῖκα ἀσκεπὴς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. (Σελ. 12. τῆς δωδεκαβίβλ.)

Θεοῦ, καὶ εἰκὼν αὐτοῦ· ὅθεν ὅποιος εἶναι ἄρχων τοῦ παμβασιλέως Θεοῦ, πρέπει νὰ φαίνεται ἔμπροσθέν του μὲ τὰ σημάδια, καὶ παράσημα τῆς ἀρχῆς του καὶ ἐξουσίας, ἤγουν μὲ τὴν ἀσκέπαστον κεφαλήν· ἡ γὰρ ἀσκέπαστος κεφαλὴ τοῦ ἀνδρὸς, φανερόνει, ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι ὑποκάτω εἰς ἐξουσίαν τινὸς ἐπιγείου· ἀλλ' αὐτὸς ἄρχει, καὶ ἐξουσιάζει ὅλα τὰ ἐπίγεια κτίσματα, ὡς εἰκὼν τοῦ Θεοῦ· διὰ ὅ,τι καὶ ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς ἔτζι εἶπε περὶ αὐτοῦ· „ποιήσωμεν ἄνθρωπον „κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν „πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν κτηνῶν, καὶ πάσης τῆς γῆς, καὶ πάντων τῶν ἑρπετῶν τῶν ἑρπόντων „ἐπὶ τῆς γῆς". (Γεν. ά. 26.) (1), καὶ μάλιστα, διὰ τὶ ὁ ἄνδρας εἶναι καὶ ἄρχων τῆς ὁμοουσίου αὐτοῦ γυναικός.

„Γυνὴ δὲ δόξα ἀνδρός ἐστιν".

Ἤτοι ἡ γυνὴ ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐξουσιάζεται, καὶ πρέπει καὶ αὐτὴ νὰ φαίνεται ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ, μὲ τὰ σημάδια καὶ παράσημα τῆς ὑποταγῆς, τὰ ὁποῖα εἶναι τὸ νὰ ἔχῃ σκεπασμένην τὴν κεφαλήν.

8. „Οὐ γάρ ἐστιν ἀνὴρ ἐκ γυναικὸς, ἀλλὰ γυνὴ ἐξ ἀνδρός".
9. „Καὶ γὰρ οὐκ ἐκτίσθη ἀνὴρ διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλ' ἡ γυνὴ διὰ „τὸν ἄνδρα".

Ἐδῶ λέγει ὁ Ἀπόστολος τὰ αἴτια, διὰ τὰ ὁποῖα ὑπερέχει ὁ ἄνδρας ἀπὸ τὴν γυναῖκα. ά. Ὅτι ἡ γυναῖκα ἐκτίσθη ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ ἀνδρός. καὶ β΄. Ὅτι δὲν ἐκτίσθη ὁ ἄνδρας διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλ' ἡ γυναῖκα ἐκτίσθη διὰ τὸν ἄνδρα· ὁ γὰρ Θεὸς εἶπεν· „οὐ καλὸν εἶ„ναι τὸν ἄνθρωπον μόνον· ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν". (Γεν. β. 18.) Πῶς λοιπὸν ὁ ἄνδρας θέλει σκεπάσει τὴν κεφαλήν του, εἰς καιρὸν ὁποῦ ἐτιμήθη τόσον πολλὰ ἀπὸ τὸν Θεόν; ἐὰν γὰρ σκεπάσῃ τὴν κεφαλήν του, ἁρπάζει τὸ σχῆμα τῆς ὑποτασσομένης γυναικὸς, καὶ κάμνει τὸ ἴδιον, ὡσὰν νὰ λάβῃ μὲν διάδημα βασιλικὸν εἰς τὴν κεφαλήν του, νὰ ἀπορρίψῃ δὲ αὐτὸ, καὶ ἀντὶ τούτου νὰ λάβῃ σχῆμα τοῦ δούλου.

10. „Διὰ τοῦτο ὀφείλει ἡ γυνὴ ἐξουσίαν ἔχειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διὰ „τοὺς Ἀγγέλους".

Διὰ τὰ εἰρημένα, λέγει, αἴτια, χρεωστεῖ ἡ γυναῖκα νὰ ἔχῃ εἰς τὴν κεφαλήν της τὸ σημάδι πῶς ἐξουσιάζεται ἀπὸ τὸν ἄνδρα, ἤτοι νὰ ἔχῃ σκέπασμα εἰς τὴν κεφαλήν της, ἐντροπομένη, ἂν ὄχι ἄλλο, ἀλλὰ κἂν τοὺς Ἀγγέλους, διὰ νὰ μὴ φαίνεται καὶ εἰς αὐτοὺς ἀναίσχυντος, καὶ ἀδιάντροπος, γυμνὴν ἔχουσα τὴν κεφαλήν της· διὰ ὅ,τι καθὼς τὸ σκέπασμα τῆς κεφαλῆς, κάμνει τὴν γυναῖκα νὰ νεύῃ κάτω τὴν κεφαλήν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ νὰ ἐντρέπεται, καὶ νὰ φυλάττῃ τὸ σχῆμα τοῦ ὑποτασσομένου· ἔτζι καὶ τὸ ξεσκέπασμα τῆς κεφαλῆς, φανερόνει ἀδιαντροπίαν, τὴν ὁποίαν σιχαίνονται καὶ αὐτοὶ οἱ Ἄγγελοι, οἱ ἀκολουθοῦντες εἰς τοὺς πιστοὺς, καὶ φυλάττοντες αὐτούς· „οἱ Ἄγγελοι γάρ φησιν αὐτῶν, διαπαντὸς βλέπουσι τὸ πρόσω„πον τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς". (Ματθ. ιή. 10.)

Ὁ

(1) Ὅθεν καὶ ὁ Θεοδώριτος λέγει ὅτι „εἰκὼν Θεοῦ „εἶναι ὁ ἄνθρωπος, οὔτε κατὰ τὸ σῶμα, οὔτε κατὰ „τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀρχικὸν μόνον· ὡς ἁ„πάντων τοίνυν τῶν ἐπὶ γῆς τὴν ἀρχὴν πεπιστευμέ„νος, εἰκὼν προσαγορεύεται Θεοῦ, ἡ δὲ γυνὴ ὡς ὑ„πὸ τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐξουσίαν τελοῦσα, τοῦ ἀνδρός ἐστι „δόξα, καὶ οἷον εἰκόνος εἰκών· ἄρχει μὲν γὰρ καὶ „αὐτὴ τῶν ἄλλων, ἀλλ' ὑποτετάχθαι τῷ ἀνδρὶ προσ„τέταγη". Ὁ δὲ Φώτιος λέγει ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐστι δό„ξα Θεοῦ, καθ' ὃ τῆς ἀρχῆς, καὶ ἐξουσίας τοῦ Θεοῦ εἶ„ναι τὸ τιμιώτατον· διὰ αὐτὸν γὰρ μᾶλλον, ἢ διὰ ἄλλο „τι τῶν ἐν τῷ Κόσμῳ δεδόξασται (ὁ Θεός)· ὡσαύ„τως δόξα ἀνδρός ἐστιν ἡ γυνή· ἤτοι τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ „καὶ ἐξουσίας ἐστὶ τὸ τιμιώτατον, διὰ ἧς μᾶλλον, ἢ διὰ ἑ„τέρου τινὸς ὧν ἄρχει, ἐστὶν αὐτῷ ἐγκαλλωπίζεσθαι, „καὶ δοξάζεσθαι"... Λέγεται δὲ ὁ ἀνὴρ δόξα Θεοῦ, κατὰ τὸν αὐτὸν Φώτιον, „καθ' ὃ εἰς δόξαν Θεοῦ ὀφείλει „ὁ ἀνὴρ ὑποτάσσεσθαι τῷ Θεῷ, καὶ ἡ γυνὴ ὁμοίως λέ„γεται δόξα ἀνδρὸς, καθ' ὃ εἰς δόξαν ἀνδρὸς ὑποτάσ„σεται τῷ ἀνδρί. τί δὲ εἶναι τὸ εἰς δόξαν; ἤγουν ἀ„πειθῶς, ἑκουσίως, καὶ μετὰ χαρᾶς πράττειν τὰ ἀρέ„σκοντα Θεῷ". (παρὰ τῷ Οἰκουμενίῳ)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

Ὁ δὲ Κλήμης ὁ Στρωματεὺς Ἀγγέλους ἐνόησε περιεργότερον, τοὺς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δικαίους· ὅθεν λέγει ἂς σκεπάζῃ ἡ γυναῖκα τὴν κεφαλήν της, διὰ νὰ μὴ σκανδαλίσῃ αὐτοὺς εἰς σαρκικὴν ἐπιθυμίαν (1).

11. „Πλὴν, οὔτε ἀνὴρ χωρὶς γυναικὸς, οὔτε γυνὴ χωρὶς ἀνδρὸς ἐν „Κυρίῳ".

Ἐπειδὴ πρότερον ἔδωκεν ὁ Ἀπόστολος εἰς τὸν ἄνδρα πολλὴν ὑπεροχὴν, καὶ ἀξίαν, δείξας ὅτι ἡ γυναῖκα εἶναι παρμένη ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ ἀνδρὸς, καὶ εὑρίσκεται ὑποκάτω εἰς τὸν ἄνδρα, καὶ διὰ τὸν ἄνδρα ἔγινε, διὰ τοῦτο λέγει ταῦτα ἐδῶ, ἵνα μήτε τοὺς ἄνδρας ὑψώσῃ περισσότερον ἀπὸ τὸ πρέπον, μήτε τὰς γυναῖκας ταπεινώσῃ ἔξω ἀπὸ τὸ μέτρον. Ἀληθῶς, λέγει, εἰς τὴν πρώτην δημιουργίαν, ἡ γυνὴ ἐκτίσθη ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ ἀνδρὸς, ἀλλὰ τώρα, οὔτε ὁ ἄνδρας γεννᾶται χωρὶς γυναῖκα· πλὴν ἐν Κυρίῳ, ἤτοι ὁ Θεὸς εἶναι ὁποῦ κάμνει τὸ πᾶν, καὶ ζωογονεῖ τὸ σπέρμα τοῦ ἀνδρὸς, καὶ δυναμόνει τὴν μήτραν τῆς γυναικὸς πρὸς τὴν τεκνογονίαν.

12. „Ὥσπερ γὰρ ἡ γυνὴ ἐκ τοῦ ἀνδρὸς, οὕτω καὶ ὁ ἀνὴρ διὰ τῆς γυ„ναικός".

Ἡ μὲν γυναῖκα, λέγει, ἐκ τοῦ ἀνδρὸς ἔγινεν· ἀκόμη γὰρ μένει τὸ προνόμιον τοῦτο εἰς τὸν ἄνδρα ἀκέραιον, τὸ νὰ ἦναι δηλαδὴ ἀπὸ αὐτὸν ἡ γυναῖκα· ὁ δὲ ἀνὴρ διὰ τῆς γυναικὸς γεννᾶται, ἤτοι ἡ γυναῖκα, ὑπηρετεῖ μὲν εἰς τὴν γέννησιν τοῦ ἀνδρὸς, ἡ περισσοτέρα ὅμως ἐνέργεια εἶναι τοῦ σπέρματος τοῦ ἀνδρός· ὥστε ὁ ἄνδρας δὲν λέγεται κυρίως ὅτι γεννᾶται ἀπὸ τὴν γυναῖκα, καὶ Μητέρα· ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἄνδρα, καὶ Πατέρα, διὰ μέσου τῆς γυναικὸς, καὶ Μητρὸς, ἥτις γίνεται διάκονος, καὶ ὄργανον εἰς τὴν γέννησίν του.

Ἐπὶ τοῦ Κυρίου ὅμως, ὁ Παῦλος δὲν εἶπε γενόμενον διὰ γυναικὸς· ἀλλὰ „γενόμενον ἐκ „γυναικός". (Γαλ. δ'. 4.) Ἐφοβήθη γὰρ νὰ μεταχειρισθῇ τὴν διὰ πρόθεσιν, διὰ νὰ μὴ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τοὺς αἱρετικοὺς νὰ λέγουν, ὅτι ὁ Κύριος διεπέρασεν ἀπὸ τὴν Παρθένον, ὡσὰν ἀπὸ σωλῆνα (2). Εἶπε δὲ τοῦτο ἀκόμη, καὶ δι' ὅ,τι ὁ Χριστὸς καρπὸς ἦτον μόνης τῆς κοιλίας τῆς Παρθένου, χωρὶς σπέρμα ἀνδρός.

„Τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ".

Δὲν εἶναι, λέγει, τὸ κατόρθωμα τοῦτο τοῦ ἀνδρὸς, ἤγουν τὸ νὰ γεννᾷ αὐτὸς ἄνθρωπον, ἀλλὰ εἶναι τοῦ Θεοῦ, ὁποῦ ζωογονεῖ τὸ σπέρμα του. Ἀνίσως λοιπὸν ὅλα γίνονται μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ὁ δὲ Θεὸς ἐνομοθέτησε τὰ περὶ τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, διὰ τοῦτο ἐσὺ Χριστιανὲ, καὶ Χριστιανὴ μὴ ἀντίλεγε εἰς τὴν νομοθεσίαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πείθου εἰς αὐτήν (3).

13.

(1) Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐν Γάγγρᾳ τοπικὴ Σύνοδος ἀναθεματίζει τὰς γυναῖκας ἐκείνας, ὁποῦ διὰ νομιζομένην ἄσκησιν κουρεύουν τὰ μαλλία των· „εἴ τις γυναικῶν „διὰ νομιζομένην ἄσκησιν ἀποκείροιτο τὰς κόμας τῆς „κεφαλῆς, ἃς ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς ὑπόμνησιν τῆς ὑπο„ταγῆς, ὡς παραλύουσα τὸ πρόσταγμα τῆς ὑποταγῆς, „ἀνάθεμα ἔστω". (Καν. ιζ'.) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Βασιλεὺς Θεοδόσιος ἐνομοθέτησεν, ὅτι νὰ ἀποδιώκωνται ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας αἱ γυναῖκες ἐκεῖναι, ὁποῦ κουρεύουν τὰ μαλλία των· καὶ ὅσοι δὲ Ἀρχιερεῖς ἤθελαν δεχθοῦν αὐτὰς, νὰ καθαιροῦνται ἀπὸ τὴν Ἀρχιερωσύνην, ὡς ὁ Σωζόμενος ἱστορεῖ. (Βιβλ. ζ. Κεφ. ις'.) Αἱ δὲ γυναῖκες ἐκεῖναι ὁποῦ διὰ ἀληθινὴν ἄσκησιν ἐκούρευσαν τὰ μαλλία των, καθὼς τοιαῦται πολλαὶ φαίνονται εἰς τὰς ἱστορίας, δὲν ὑπόκεινται εἰς τὴν παραγγελίαν τοῦ Ἀποστόλου, οὔτε εἰς τὸ ἐπιτίμιον τοῦ ῥηθέντος Κανόνος, ἐπειδὴ διὰ ἀληθινὴν ἄσκησιν, καὶ μετὰ ταπεινώσεως τοῦτο ἐποίησαν, καὶ ὄχι φανεραὶ οὖσαι, ἀλλὰ ἀγνώρισοι ἀπὸ τοὺς πολλούς.

(2) Οὕτως ἑρμηνεύει τὸ ῥητὸν ὁ μέγας Βασίλειος ἐν Κεφ. ε'. περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· „ὅτι ὁ Ἀ„πόσολος τὴν ἐμφαντικωτέραν φωνὴν προετίμησε, τὴν „ἐκ δηλαδὴ, καὶ οὐχὶ τὴν διὰ, εἰπὼν γενόμενον ἐκ „γυναικός· τὸ μὲν γὰρ διὰ τῆς γυναικὸς, παροδικὴν „ἔμελλε τὴν ἔννοιαν τῆς γεννήσεως ὑποφαίνειν, τὸ δὲ „ἐκ τῆς γυναικὸς, ἱκανῶς παραδηλοῦν τὴν κοινωνίαν „τῆς φύσεως τοῦ τικτομένου πρὸς τὴν γεννήσασαν".

(3) Τὸ ἐκ Θεοῦ τι εἶναι, κατὰ διαφόρους τρόπους λέγεται παρὰ τοῖς θεολογοῦσιν, ὡς λέγει ὁ Ἰωσὴφ ὁ Βρυέννιος· ἢ κατ' αἰτίαν λέγεται γὰρ, οἷον ὅτι πάντα τὰ ποιήματα εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐκ τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ· οἷον λέγεται ὅτι αἱ θεῖαι ἐνέργειαί εἰσιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐκ τῆς οὐσίας, καὶ φύσεως τοῦ Θεοῦ· οἷα λέγεται καὶ ὅτι ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα

εἰσὶν

13. „Ἐν ὑμῖν αὐτοῖς κρίνατε“.

Πάλιν αὐτοὺς τοὺς ἰδίους Κορινθίους κάμνει κριτὰς ὁ Ἀπόστολος, διὰ νὰ κατασκευάσῃ πειστότερον ἐκεῖνο ὁποῦ θέλει.

„Πρέπον ἐστὶ γυναικὶ ἀκατακάλυπτον τῷ Θεῷ προσεύχεσθαι“;

Μὲ ταῦτα τὰ λόγια αἰνιγματωδῶς φανερόνει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος ἕνα ἄλλο φοβερώτερον, δηλαδή, ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὸν Θεὸν ἡ ὕβρις, καὶ ἀτιμία ὁποῦ ἀκολουθεῖ, ἀπὸ τὸ νὰ μὴ σκεπάζωνται αἱ γυναῖκες εἰς τὴν προσευχήν.

14. „Ἢ οὐδὲ αὐτὴ ἡ φύσις ἡμᾶς διδάσκει, ὅτι ἀνὴρ μὲν ἐὰν κομᾷ
„ἀτιμία αὐτῷ ἐστι“;
15. „Γυνὴ δὲ ἐὰν κομᾷ, δόξα αὐτῇ ἐστιν, ὅτι ἡ κόμη ἀντὶ περιβο-
„λαίου δέδοται αὐτῇ“;

Καὶ αὐτή, λέγει, ἡ φύσις μᾶς διδάσκει, ὅτι ἐὰν ὁ ἄνδρας τρέφῃ μαλλία εἰς τὴν κεφαλήν, εἶναι ἀτιμία του· πῶς δὲ εἶναι ἀτιμία εἰς τὸν ἄνδρα τὸ νὰ ἔχῃ μαλλία; ὅτι μὲ αὐτὰ λαμβάνει σχῆμα τῆς γυναικός, καὶ αὐτὸς ὁποῦ ἐδιωρίσθη ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ ὑποτάσσῃ τὴν γυναῖκα, ἀναδέχεται εἰς τὴν κεφαλήν του τὸ σημάδι τῆς ὑποτασσομένης γυναικός· εἰς δὲ τὴν γυναῖκα εἶναι δόξα τὰ μαλλία τῆς κεφαλῆς, διατὶ μὲ αὐτὰ φυλάττει τὴν ἐδικήν της τάξιν· τιμὴ δὲ εἰς τὸν καθ᾽ ἕνα εἶναι, ὅταν φυλάττῃ τὴν φυσικὴν τάξιν του. Ἐπειδὴ δὲ λέγει ὁ Ἀπόστολος, ὅτι τὰ μαλλία ἐδόθησαν ἀπὸ τὴν φύσιν εἰς τὴν γυναῖκα, ἀντὶ διὰ σκέπασμα, (καὶ δῆλον ὅτι οὐδεμίαν γυναῖκα ἡ φύσις ἔκαμε φαλακρήν, ὡς εἴπομεν) διατὶ πάλιν χρειάζεται νὰ σκεπάζῃ ἡ γυναῖκα τὴν κεφαλήν της μὲ καλύπτραν, καὶ ἄλλο ἐπίκτητον ἔξωθεν σκέπασμα; καὶ ἀποκρίνομαι, ὅτι τοῦτο τὸ κάμνει ἡ γυναῖκα καὶ σκεπάζεται, διὰ νὰ ὁμολογῇ τὴν ὑποταγὴν ὁποῦ ἔχει πρὸς τὸν ἄνδρα, ὄχι μόνον μὲ τὴν φύσιν διὰ τῶν μαλλίων, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν προαίρεσιν διὰ τοῦ σκεπάσματος.

16. „Εἰ δέ τις δοκεῖ φιλόνεικος εἶναι, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ
„ἔχομεν, οὐδὲ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ“.

Ἀπὸ τὰ λόγια ταῦτα τοῦ Ἀποστόλου μανθάνομεν, ὅτι τῆς φιλονεικίας εἶναι ἴδιον, τὸ νὰ ἐναντιῆταί τινας εἰς τὰ τοιαῦτα, καὶ ὄχι τῆς φρονήσεως, καὶ τοῦ ὀρθοῦ λογισμοῦ· ἐπειδὴ γὰρ ἴσως οἱ Κορίνθιοι, ἐναντιοῦντο εἰς τὰς ἀνωτέρω παραγγελίας τοῦ Ἀποστόλου μὲ συλλογισμούς, ἀποδεικνύοντες, ὅτι τὸ νὰ τρέφουν μαλλία οἱ ἄνδρες, ἢ νὰ μὴ τρέφουν, εἶναι πρᾶγμα ἀδιάφορον, διὰ τοῦτο λέγει ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ἡμεῖς οἱ Ἀπόστολοι δὲν ἔχομεν τοιαύτην συνήθειαν, ἤγουν νὰ φιλονεικοῦμεν ἂν ὁ ἄνδρας πρέπῃ νὰ τρέφῃ μαλλία, ἢ ἡ γυναῖκα νὰ σκεπάζεται· ἀλλ᾽ οὐδὲ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ τοιαύτην συνήθειαν ἔχουν νὰ φιλονεικοῦν (1), ὥστε ἐσεῖς, ὁποῦ φι-

εἰσὶν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐκ τῆς ὑποστάσεως τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ὁ μὲν Υἱὸς κατὰ γέννησιν, τὸ δὲ Πνεῦμα κατὰ ἐκπόρευσιν· ἢ λέγεται τὸ ἐκ Θεοῦ, κατὰ τρόπον οἰκειώσεως, ὥς φησιν ὁ Κύριος· „ὁ ὢν ἐκ τοῦ „Θεοῦ, τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ ἀκούει· διὰ τοῦτο ὑμεῖς οὐκ „ἀκούετε, ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐστέ“. (Ἰωάνν. η΄. 47.) (Βρυένν. Τόμ. α΄. Λόγ. δεκάτῳ, Σελ. 185.)

(1) Σημείωσαι ὅτι διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Παῦλος, ὅτι αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ, ἤτοι οἱ Χριστιανοί, δὲν ἔχουν συνήθειαν νὰ φιλονεικοῦν, πρὸς διαφορὰν τῶν σκληροτραχήλων Ἰουδαίων, οἵτινες ἦτον πάντοτε φιλόνεικοι, καὶ ταραχώδεις, καὶ ὀργίλοι· ὅθεν εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς Ἰεζεκιήλ· „πᾶς ὁ οἶκος Ἰσραὴλ φιλόνεικοί εἰσι“. (Ἰεζ. γ΄. 7.) διατί, ἡ μὲν φιλονεικία προξενεῖ μῖσος, ὡς εἶπεν ὁ Παροιμιαστής· „μῖσος ἐγείρει νεῖκος“. (Παρ. ι΄. 13.) τὸ δὲ ἀφιλόνεικον, προξενεῖ φιλίαν, κατὰ τὸν αὐτόν· „πάντας δὲ τοὺς μὴ φιλονεικοῦντας καλύπτει „φιλία“. (αὐτόθ.) καὶ διατί ἡ φιλονεικία εἶναι ἴδιον τῶν ὀργίλων ἀνθρώπων· „ἀνὴρ θυμώδης ἐγείρει „νεῖκος“. (Παρ. κθ΄. 22.) Λέγει δὲ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος· „ἡ ἀντιλογία, τὸ αὐτοκρατορικόν, καὶ τὸ „ἀνυπότακτον δείκνυσι φυσιώσεως οὖν μᾶλλον, καὶ καταφρονήσεως ἀπόδειξιν ἔχει, ἀλλ᾽ οὐ ταπεινότητος, καὶ „τῆς ἐν πᾶσιν ὑπακοῆς“. Ὁ δὲ Ἅγιος Ἰσαὰκ λέγει·

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

φιλονεικεῖτε περὶ τούτου, δὲν ἐναντιόνεσθε μόνον εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἀποστόλους, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλας τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι δεκτὰ αὐτὰ ὁποῦ σᾶς εἶπον. Ἐντροπὴν δὲ προξενοῦν τὰ τοιαῦτα λόγια, καὶ ἀκολούθως παρακινοῦν τοὺς ἀκούοντας νὰ μὴ κάμνουσι τίποτε ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀποστολικὴν παράδοσιν.

17. „Τοῦτο δὲ παραγγέλλων οὐκ ἐπαινῶ“.

Καθὼς ἐκεῖνοι οἱ Χριστιανοὶ, ὁποῦ ἐπίστευσαν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ κηρύγματος, εἶχον ὅλα τὰ πράγματά των κοινοβιάτικα, καὶ ἔτρωγαν ὅλοι μαζὶ, τοιουτοτρόπως, ἀγκαλὰ καὶ ὄχι κατὰ ἀκρίβειαν, ἀλλ᾽ ὅμως κατὰ κάποιαν μίμησιν τῶν Χριστιανῶν ἐκείνων, οἱ ἐν Κορίνθῳ Χριστιανοὶ, εἰς κάποιας διωρισμένας ἡμέρας, ἴσως ἑορτασίμους, εἶχον συνήθειαν, καὶ ἀφ᾽ οὗ ἐμεταλάμβαναν τὰ θεῖα Μυστήρια, ἔστηναν τράπεζαν κοινὴν εἰς τοὺς ἔξω νάρθηκας τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἔτρωγαν ὅλοι μαζί· καὶ οἱ μὲν πλούσιοι καὶ οἱ ἔχοντες τὸν τρόπον, ἔφερνον τὰ φαγητὰ, οἱ δὲ πτωχοὶ, καὶ ἄποροι, ἐκαλοῦντο ἀπὸ τοὺς πλουσίους καὶ ἐφιλεύοντο. Διὰ τὰς διχονοίας λοιπὸν καὶ τὰ σχίσματα, ὁποῦ εἶχον οἱ Κορίνθιοι ἀναμεταξύ των, διεφθάρη ἡ συνήθεια αὕτη ἡ θαυμαστὴ, καὶ φιλάδελφος, καὶ φιλόσοφος, καὶ δὲν ἐφυλάττετο ἀπὸ ὅλους ἐξίσου. (1) Γράφει λοιπὸν ὁ Παῦλος πρὸς αὐτοὺς διὰ νὰ διορθώσῃ τὸ πρᾶγμα τοῦτο, καὶ εἰς μὲν τὸ προτερινὸν ἔγκλημα τῶν Κορινθίων ὁποῦ εἴπομεν, ἐπειδὴ πολλοὺς εἶχεν ὁ Ἀπόστολος, ὁποῦ ἐπείθοντο εἰς τὰς παραγγελίας του, διὰ τοῦτο ἄρχισε μὲ ἔπαινον, λέγωντας, σᾶς ἐπαινῶ ἀδελφοὶ ὅτι ἐνθυμᾶσθε τὰς παραγγελίας μου ὅλας· εἰς τοῦτο δὲ τὸ ἔγκλημα, ἐπειδὴ ἄλλως εἶχε τὸ πρᾶγμα, διὰ τοῦτο ἀρχίζει ἔτζι· τοῦτο δὲ παραγγέλλων οὐκ ἐπαινῶ, ἤτοι δὲν σας ἐπαινῶ, πῶς ὅλως σᾶς παραγέλλω διὰ τοῦτο, ὁποῦ μέλλω νὰ σᾶς εἰπῶ· δι᾽ ὅ,τι ἔπρεπε, λέγει, καὶ χωρὶς τὴν παραγγελίαν τὴν ἐδικήν μου, ἐσεῖς ἀπὸ λόγου σας νὰ στοχασθῆτε ταύτην τὴν ἁγίαν συνήθειαν

τοῦ

γει· „ἡ δικαιολογία, οὐκ ἔστι τῆς πολιτείας τῶν Χριστιανῶν, καὶ οὐκ ἔστι σεσημειωμένη ἐν τῇ διδαχῇ τοῦ „Χριστοῦ“. Λέγει δὲ καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ τῆς Κλίμακος· ὁ „ἐν διαλέξει τὸν ἑαυτοῦ λόγον, εἰ καὶ ἀληθῆ λέγει, στῆ„σαι βουλόμενος, γινωσκέτω τὴν τοῦ διαβόλου νόσον νο„σεῖν· καὶ εἰ μὲν ἐν τῇ πρὸς τοὺς ἴσους συλλαλιᾷ τοῦ„το ἐργάζεται, ἴσως ἐστὶν αὐτὸν ποτε ἰαθῆναι ἐκ τῆς „τῶν μειζόνων ἐπιτιμίας· εἰ δὲ καὶ πρὸς τοὺς μείζους, „καὶ σοφωτέρους οὕτω διάκειται, παρὰ ἀνθρώποις τοῦτο „ἀνίατον“. (Λόγῳ δ΄. περὶ ὑπακοῆς)

(1) Σημείωσαι ὅτι αἱ κοιναὶ αὗται τράπεζαι, αἱ εἰς τὰς Ἐκκλησίας γινόμεναι, ὠνομάζοντο Ἀγάπαι, καθ᾽ ὅτι ἐξ ἀγάπης ἐγίνοντο, καὶ εἰς ἀγάπην καὶ ἕνωσιν ἔφερον τοὺς συνεσθίοντας ἀδελφούς· ἐπειδὴ ὅμως καὶ αἱ τοιαῦται Ἀγάπαι ἔπεσαν εἰς κατάχρησιν ὕστερον, καὶ ἄλλος μὲν ἐπείνα εἰς αὐτὰς, ἄλλος δὲ ἐμέθυε, καὶ διὰ τοῦτο ἐγίνετο καταφρόνησις τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐντροπιάζοντο οἱ πτωχοὶ ὁποῦ δὲν εἶχον· τούτου χάριν ἐμπόδισε τὰς τοιαύτας κοινὰς τραπέζας ἡ Οἰκουμενικὴ ς΄. Σύνοδος, κανόνι οδ΄. καὶ ἡ ἐν Λαοδικείᾳ κανόνι κη΄. ἀλλὰ καὶ ὁ μθ΄. κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ ἐμποδίζει τοὺς Ἐπισκόπους, καὶ Κληρικοὺς, καὶ Λαϊκοὺς, νὰ μὴ κάμνουν συμπόσια μέσα εἰς Ἐκκλησίας, ἔξω μόνον ἂν κατὰ ἀνάγκην ξένοι τινὲς διαβαίνοντες, φάγωσιν ἐν αὐταῖς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μέγας Βασίλειος προστιθεὶς τὰ λόγια ταῦτα τοῦ Ἀποστόλου συμπεραίνει, ὅτι τὸ κοινὸν δεῖπνον δὲν πρέπει νὰ ἐσθίῃ τινὰς μέσα εἰς Ἐκκλησίαν. (Ὅρ. κατ᾽ ἐπιτομ. 71.)

Σημείωσαι ὅμως, ὅτι ἂν καὶ οἱ Κανόνες ἐμποδίζουν νὰ μὴ γίνωνται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰ τοιαῦτα συμπόσια, δὲν ἐμποδίζουν ὅμως αὐτὰ ἀπὸ τὸ νὰ γίνωνται καὶ εἰς τοὺς κοινοὺς οἴκους· ὅθεν ὁ μὲν κζ΄. Κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ προστάζει, νὰ μὴ πέρνουν μερίδια τινα φαγητῶν διὰ λιχνείαν, οἱ Ἱερωμένοι, καὶ Λαϊκοὶ, ὅταν καλῶνται εἰς τὰς τοιαύτας Ἀγάπας· καὶ ὁ ια΄. Κανὼν τῆς ἐν Γάγγρᾳ ἀναθεματίζει ἐκείνους ὁποῦ καταφρονοῦσι τοὺς κάμνοντας τὰς τοιαύτας Ἀγάπας (ἔξω τῆς Ἐκκλησίας δηλαδὴ) καὶ διὰ τιμὴν τοῦ Κυρίου συγκαλοῦντας τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ ἐξευτελίζοντες τὸ γινόμενον, δὲν θέλουν νὰ ὑπάγουν εἰς αὐτάς. Σημείωσαι δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι τὰ συμπόσια ταῦτα, ἄλλα μὲν ὠνομάζοντο Γενεθλιακὰ, τὰ εἰς τὰς μνήμας τῶν Μαρτύρων γινόμενα, αἵτινες ὠνομάζοντο Γενέθλια, ἄλλα δὲ Γαμικὰ, τὰ ε᾽ς τοὺς νυμφικοὺς γάμους γινόμενα· καὶ ἄλλα Ἐπικήδεια, τὰ γινόμενα εἰς τοὺς ἐνταφιασμοὺς τῶν νεκρῶν, καὶ ἄλλα ἄλλως.

Σημείωσαι δὲ ὅτι καὶ οἱ παλαιοὶ Ἰουδαῖοι, ὅταν ἑώρταζον κάμμίαν ἑορτὴν, ἔστελλον οἱ πλούσιοι φαγητὰ εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ μὴ ἔχοντας, διὰ νὰ χαροῦν καὶ ἐκεῖνοι καὶ νὰ εὐφρανθοῦν· ἔτζι ἀναγινώσκομεν εἰς τὴν Ἐσθήρ· „Διὰ τοῦτο οὖν οἱ Ἰουδαῖοι οἱ διεσπαρμένοι ἐν πάσῃ „χώρᾳ τῇ ἔξω, ἄγουσι τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην τοῦ „Ἀδὰμ ἡμέραν ἀγαθὴν, μετ᾽ εὐφροσύνης ἀποστέλλον„τες μερίδας ἕκαστος τῷ πλησίον“... (Ἐσθ. θ΄. 19.) Καὶ παρακάτω· „ἐξαποστέλλοντες μερίδας τοῖς φίλοις, „καὶ τοῖς πτωχοῖς“. (αὐτόθ. 22.) Τώρα, ἂν οἱ Ἰουδαῖοι ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν ἑορτῶν τους, ἔστελλον μερίδια φαγητῶν εἰς τοὺς πτωχοὺς, πολλῷ μᾶλλον χρεωστοῦσιν οἱ Χριστιανοὶ νὰ στέλλουσι φαγητὰ εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀδελφούς των, ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν δεσποτικῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἑορτῶν, διὰ νὰ φάγουν καὶ ἐκεῖνοι νὰ εὐφρανθοῦν, καὶ νὰ δοξάσουν μὲν τὸν Χριστὸν τὸν ἑορταζόμενον, νὰ εὐλογήσουν δὲ καὶ τοὺς ἀδελφούς των, ὁποῦ τοὺς ἐχαροποίησαν, μὲ τὰ φαγητὰ ὁποῦ ἔστειλαν εἰς αὐτούς; Ἀληθῶς οἱ τοῦτο ποιοῦντες Χριστιανοὶ, ἔργον ποιοῦσι πρεπωδέστατον τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ τῷ Δεσπότῃ ἡμῶν Χριστῷ πολλὰ εὐάρεστον.

τοῦ κοινοῦ δείπνου, καὶ μήτε νὰ τὴν παραβῆτε, μήτε νὰ χρειασθῆτε ἀπὸ λόγους μου παραγγελίας εἰς τοῦτο.

„Ὅτι οὐκ εἰς τὸ κρεῖττον, ἀλλ' εἰς τὸ ἧττον συνέρχεσθε“.

Ἔπρεπε, λέγει, ἐσεῖς νὰ προκόπτετε, καὶ νὰ πηγαίνετε εἰς τὸ ἔμπροσθεν, καὶ τὰς κοινὰς τραπέζας, καὶ ἀγάπας ὅπου ἐκάμνετε πρότερον, νὰ τὰς κάμνετε τώρα πλέον πλουσιωτέρας· ἐσεῖς ὅμως ὠλιγοστεύσατε καὶ τὴν ἐπικρατήσασαν εἰς τὰ τοιαῦτα συνήθειαν, καὶ συμμαζόνεσθε μὲν εἰς μίαν Ἐκκλησίαν, ὄχι ὅμως διὰ νὰ τρώγετε ὅλοι μαζί· τοῦτο γὰρ εἶναι τὸ ἧττον, ἤτοι ἐκεῖνο ὅπου τώρα ἐλαττώθητε.

18. „Πρῶτον μὲν γὰρ συνερχομένων ὑμῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀκούω σχίσματα ἐν ὑμῖν ὑπάρχειν“.

Δὲν λέγει παρευθὺς ὁ Ἀπόστολος διὰ τὰς τραπέζας, ὅπου ἔκαμναν οἱ Χριστιανοί, ἀλλὰ πρότερον ἐπιπλήττει αὐτούς, πῶς εὑρίσκονται σχίσματα, καὶ διχόνοιαις ἀναμεταξύ των. Καὶ ἀληθῶς, διὰ τί ἦτον ἐσχισμένοι, καὶ χωρισμένοι ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον, διὰ τοῦτο καὶ χωριστὰ ἔτρωγε καθ' ἕνας· ἐπειδὴ ἂν ἦτον ἑνωμένοι διὰ τῆς ἀγάπης, καὶ ὁμονοίας, δὲν ὑπέφεραν νὰ κάμνουσι τοῦτο.

„Καὶ μέρος τι πιστεύω“.

Διὰ νὰ μὴ λέγουν οἱ ἐν Κορίνθῳ Χριστιανοί, καὶ τί μᾶς μέλει, ὦ μακάριε Παῦλε, ἀπίστως ἐκεῖνοι ὅπου μᾶς διαβάλλουν πῶς ἔχομεν σχίσματα, ψεύδονται, καὶ μᾶς κατηγοροῦσιν ἀδίκως; διὰ τοῦτο λέγει ὁ Παῦλος, οὔτε ὅτι πιστεύω ὅλα, ὅσα λέγουν ἐναντίον σας, (διὰ νὰ μὴ τοὺς κάμῃ μὲ τὸν λόγον τοῦτον νὰ αὐθαδιάσουν περισσότερον) οὔτε πάλιν ὅτι δὲν τὰ πιστεύω, διὰ νὰ μὴ φαίνεται, ὅτι ματαίως, καὶ χωρὶς εὔλογον αἰτίαν τοὺς ἐπιπλήττει· ἀλλὰ εἶπεν ὅτι μερικὰ ὀλίγα ἀπὸ ὅσα ἀκούω, πιστεύω· ἀλλὰ καὶ ἀκόλουθον εἶναι νὰ μὴν ἐπαράβαιναν ὅλοι τὴν καλὴν συνήθειαν τῶν κοινῶν τραπεζῶν, ἀλλὰ μόνον μερικοί.

19. „Δεῖ γὰρ καὶ αἱρέσεις ἐν ὑμῖν εἶναι“.

Δὲν λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος τὰς αἱρέσεις τῶν δογμάτων τῆς πίστεως, ἀλλὰ τὰς αἱρέσεις τῶν σπουδαίων σχισμάτων, καὶ τὰς φιλονεικίας, τὰς περὶ τῶν κοινῶν τραπεζῶν γινομένας. Τί δὲ σημαίνει τὸ δεῖ; ἀντὶ τοῦ, ἐνδέχεται νὰ εἶναι σχίσματα, καὶ φιλονεικίαι εἰς ἐσᾶς (1), ἢ καὶ ὅτι, ἀνάγκη εἶναι νὰ μὴν ὀρθοποδῆτε ὅλοι, καὶ νὰ εἶσθε ὁμόφρονες εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, μὲ τὸ νὰ εἶσθε ἄνθρωποι φύσεως ἀσθενοῦς· διὰ τοῦτο καὶ πιστεύω, ὅτι εἶναι ἀληθῆ ὅσα σᾶς ἐκατηγόρησαν· καθὼς καὶ ὁ Κύριος εἶπεν· „ἀνάγκη ἐστὶν ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα“. (Ματθ. ιή. ζ.) ἤγουν ἀνάγκη εἶναι νὰ ἔλθουν τὰ σκάνδαλα ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὡσὰν νὰ λέγῃ, ἐπειδὴ καὶ κακοὶ ἄνθρωποι εὑρίσκονται εἰς τὸν Κόσμον, ἀνάγκη εἶναι νὰ ἔλθουν καὶ σκάνδαλα ἀπὸ αὐτούς.

„Ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται ἐν ὑμῖν“.

Τὸ ἵνα ἐδῶ, δὲν εἶναι αἰτιολογικόν, ἀλλὰ δηλωτικὸν τῆς ἐκβάσεως τοῦ πράγματος, καθὼς καὶ ἀπὸ ἄλλα μέρη τοῦ Ἀποστόλου εἶναι φανερόν, ὅτι ἔτζι ἐκλαμβάνεται τὸ ἵνα, ἤγουν, ἐπειδὴ οἱ πλέον ὑπερήφανοι ἀπὸ τοὺς Κορινθίους δὲν ἐκαταδέχοντο νὰ συντρώγουν μαζὶ μὲ τοὺς πτωχούς, ἀπὸ τοῦτο ἠκολούθησε νὰ φανερόνωνται ὅσοι εἶναι δόκιμοι εἰς τὴν ἀρετήν, ἤγουν ἠκολούθησε νὰ φανερόνωνται οἱ πτωχοὶ ἐκεῖνοι, ὅπου ὑποφέρουσι τὴν καταφρόνησιν τῶν πλουσίων, διὰ τί προτίτερα δὲν ἐφαίνετο ἡ ὑπομονή, καὶ ἀνδρεία των· ἢ δοκίμους ὀνομάζει ἐκείνους, ὅπου δὲν

(1) Ἀπαραλλάκτως καὶ ὁ Θεοδώρητος ἑρμηνεύει τὸ ῥητὸν τοῦτο, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐρανίσθη ταῦτα καὶ ὁ Θεοφύλακτος.

δὲν ἐχάλασαν τὴν καλὴν συνήθειαν αὐτὴν τῶν κοινῶν τραπεζῶν, ἀλλὰ ἀκόμη τὴν ἐφύλαττον· ὅλοι γὰρ δὲν τὴν ἐπαρέβησαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ παρέβηκαν αὐτὴν ἐφάνηκαν ἀδόκιμοι, ἐκ τούτου ἀπέβη νὰ φαίνωνται δόκιμοι, οἱ τὴν συνήθειαν ταύτην φυλάττοντες.

20. „Συνερχομένων οὖν ὑμῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, οὐκ ἔστι κυριακὸν δεῖ-„πνον φαγεῖν“.

Ἡ μὲν συμμάζωξις, λέγει, ὁποῦ κάμνετε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀδελφοὶ, δείχνει ἀγάπην, καὶ ἀδελφικὴν συναναστροφήν, τὸ ἔργον ὅμως, καὶ τὸ τέλος, διὰ τὸ ὁποῖον συμμαζόνεσθε, δὲν γίνεται, ἐπειδὴ καὶ δὲν τρώγετε ὅλοι μαζί. Κυριακὸν γὰρ δεῖπνον ὀνομάζει, τὸ νὰ συντρώγουν ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ μαζὶ, διὰ τὶ ἔχει μίμησιν ἐκείνου τοῦ φοβεροῦ δείπνου, τὸν ὁποῖον ὁ Κύριος συνέφαγε μὲ τοὺς μαθητάς του, κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ παραδοθῇ· καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν, τὸ ἄριστον, καὶ γεῦμα, ὁποῦ ἔκαμναν οἱ Κορίνθιοι εἰς τὰς Ἐκκλησίας, ἐν τῷ μέσῳ σχεδὸν τῆς ἡμέρας, δεῖπνον ὠνόμασεν ὁ Ἀπόστολος, διὰ νὰ τοὺς φέρῃ εἰς ἐνθύμησιν τοῦ δεσποτικοῦ ἐκείνου δείπνου, τοῦ γενομένου κατὰ τὸ ἑσπέρας τῆς μεγάλης πέμπτης (1). Βλέπετε, λοιπὸν, λέγει, Χριστιανοὶ ποῖον μεγάλον καλὸν ὑστερεῖσθε, τὸ νὰ μὴ μιμῆσθε τὴν κοινὴν ἐκείνην τράπεζαν τοῦ Κυρίου;

21. „Ἕκαστος γὰρ τὸ ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει ἐν τῷ φαγεῖν“.

Τὸ κοινὸν, λέγει, καὶ κυριακὸν δεῖπνον, τὸ ἐκάμετε ἐσεῖς μερικὸν καὶ ξεχωριστόν· διότι ἐν ὅσῳ ἦτον κοινὸν, δικαίως ὠνομάζετο καὶ κυριακὸν, ἐπειδὴ ὅλα τὰ τοῦ Δεσπότου, εἴτε φαγητὰ, εἴτε ἄλλα, εἶναι κοινὰ εἰς ὅλους τοὺς δούλους του, εἴτε πτωχοὺς, εἴτε πλουσίους· ἐπειδὴ δὲ κάθε ἕνας ἀπὸ λόγου σας, προλαμβάνει, καὶ τρώγει τὸ ἐδικόν του φαγητὸν, καὶ δὲν ἀναμένει τοὺς πτωχοὺς νὰ ἔλθουν διὰ νὰ συμφάγουν ἐκ τούτου καὶ αὐτοί· ἀλλὰ ξεχωριστὰ, καὶ κατὰ μόνας τρώγει ὁ καθεὶς, διὰ τοῦτο ἀτιμάσατε τὸ δεῖπνον, καὶ φαγητόν σας, καὶ ἀντὶ νὰ ἦναι κυριακὸν, καὶ κοινὸν, ἐσεῖς τὸ ἐκάμετε ξεχωριστὸν, καὶ ἰδιωτικόν.

„Καὶ ὃς μὲν, πεινᾷ· ὃς δὲ, μεθύει“.

Εἰς τὸ δεῖπνον, λέγει, καὶ τὴν τράπεζαν, ὁποῦ ἐσεῖς κάμνετε ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὁ μὲν πτωχὸς, πεινᾷ, ὁ δὲ πλούσιος, μεθύει· δύω δὲ ἐγκλήματα, καὶ ἁμαρτίας προξενεῖτε· ὅτι καὶ οἱ πτωχοὶ παραβλέπονται, καὶ ἀφίνονται πεινασμένοι καὶ διψασμένοι, καὶ ἐσεῖς μεθύετε, μὲ τὸ νὰ τρώγετε μόνοι ἐκεῖνα τὰ φαγητὰ, ὁποῦ ἔπρεπε νὰ φάγουν οἱ πτωχοὶ ἀδελφοί. Ἐμφαντικῶς δὲ, καὶ ἐπιπληκτικῶς εἶπε τὸ „μεθύει“ διὰ νὰ φανερώσῃ, ὅτι τόσον πολλὰ τρώγουν,

(1) Ὁ δὲ Θεοδώριτος λέγει ὅτι Κυριακὸν δεῖπνον, τὸ Δεσποτικὸν καλεῖ Μυστήριον· „ἐκείνου γὰρ „πάντες ὁμοίως μεταλαμβάνουσι, καὶ οἱ πένητες, καὶ „οἱ πλούσιοι, καὶ οἰκέται, καὶ δεσπόται, καὶ ἄρχοντες, „καὶ ἀρχόμενοι. Ἔδει τοίνυν, φησὶ, καὶ τὰς κοινὰς „τραπέζας εἶναι κοινὰς, καὶ τὴν δεσποτικὴν μιμεῖ-„σθαι, ἣ πᾶσι πρόκειται ὁμοίως, νῦν δὲ οὐχ οὕτω δρᾶ-„τε· ἕκαστος γὰρ τὸ ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει ἐν τῷ „φαγεῖν· δεῖπνον δὲ κατὰ τὴν τότε συνήθειαν, λέγει „τὸ ἄριστον“. Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος τὸ Κυριακὸν δεῖπνον ἀντὶ τοῦ θείου δείπνου τῶν μυστηρίων ἐνόησε· (Ὅρ. κατ᾽ ἐπιτομ. 71.) ὁμοίως καὶ ἡ ἐν Καρθαγένῃ Σύνοδος, κανόνι μή. Ὁ δὲ θεῖος Χρυσόστομος, καὶ ὁ Θεοφύλακτος ἐνόησαν, ἀντὶ τοῦ κοινοῦ εἰς ὅλους, καὶ κατὰ μίμησιν τοῦ Κυριακοῦ γενομένου. Ὅρα καὶ Εὐστράτιον τὸν Ἀργέντην Σελ. 308. περὶ τοῦ Κυριακοῦ δείπνου ὁποῦ λέγει· „Συνήθεια ἦτον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ, „ὅτι οἱ Χριστιανοὶ μέλλοντες ἐκτελέσαι τὸ Κυριακὸν „δεῖπνον, νὰ φέρῃ ἕκαστος ἀπὸ τὸ σπήτι του ψωμὶ καὶ „κρασὶ, καὶ νὰ τὰ δίδουσι τοῦ Διακόνου, καὶ ὁ Διάκονος „τὰ ἐπρόσφερε τῷ Πρεσβυτέρῳ, καὶ τοῦτος τὰ ἡγία-„ζεν· ἔπειτα κατέκοπτε τὸν ἄρτον, καὶ τὸν ἐμοίραζε „τοῖς πιστοῖς, ὁμοίως καὶ τὸ ποτήριον· ἡ ὁποία συνή-„θεια εἶναι ἀρχαιοτάτη, καὶ φυλάττεται ὁπωσδήποτε „μέχρι τῆς σήμερον εἰς πολλὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλ-„λάδος, καὶ τῶν Νησίων, καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ Κο-„ρίνθιοι λοιπὸν κατὰ ταύτην τὴν συνήθειαν, φέρον-„τες ἕκαστος αὐτῶν ψωμὶ καὶ κρασὶ εἰς τὴν Ἐκκλη-„σίαν, δὲν τὰ ἔδιδαν τοῦ Διακόνου, οὔτε εἰς τὸ κοι-„νόν· ἀλλὰ ὕστερα ἀπὸ τὴν εὐλογίαν τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν „δώρων, ἐλάμβανε πάλιν καθ᾽ ἕνας τὸ ἐδικόν του, καὶ „τὸ ἔτρωγε, καὶ τὸ ἔπινε μόνος του· καὶ ὅσοι ἦσαν πτω-„χοὶ καὶ ἐνδεεῖς, καὶ δὲν εἴχασιν εὐπορίαν νὰ φέρουσι „ψωμὶ καὶ κρασὶ, ἔμειναν πεινασμένοι, καὶ παραπο-„νεμένοι, καὶ ἐντρέποντο καὶ κατηχαίοντο, καὶ οἱ ἄλλοι „ὅσοι εἶχον, ἔτρωγαν, καὶ ἐχόρταζαν, καὶ ἐμεθοῦσαν, „καὶ ἐγίνετο εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἀηδία, καὶ ἀκαταστα-„σία· τοῦτο δικαίως δὲν ἤρεσε τοῦ Παύλου“. κ. τ. λ.

γυν, καὶ πίνυν οἱ πλούσιοι μόνοι, ὥστε ὁπῦ καὶ χορταίνυν ἀπὸ τὰ φαγητὰ, καὶ μεθύυν ἀπὸ τὰ πιοτὰ, καὶ οἱ πτωχοὶ ἀδελφοὶ πεινῦν, καὶ διψῦν, καὶ ὑςερῦνται τῶν ἀναγκαίων.

22. „ Μὴ γὰρ οἰκίας ὐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν, καὶ πίνειν“;

Ἀνίσως, λέγει, καὶ δεν τρώγετε κοινῶς οἱ πλούσιοι ὁμῦ μὲ τὺς πτωχοὺς, διὰ τί κἂν νὰ συμμαζόνεσθε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν νὰ τρώγετε, καὶ δεν κάθεσθε εἰς τὰ ὀσπήτιά σας, καὶ ἐκεῖ μόνοι σας νὰ τρώγετε, καὶ νὰ πίνετε;

„ Ἢ τῆς Ἐκκλησίας τῦ Θεῦ καταφρονεῖτε“;

Διὰ τί, λέγει, ὅταν ἐσὺ Χριστιανὲ τρώγῃς μόνος σου, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὑβριζόμενος, καὶ τὸ Κυριακὸν, εἴτ' ὖν κοινὸν δεῖπνον καὶ τραπέζι, τὸ κάμνῃς χωριςὸν, καὶ μοναχικόν σου, μὲ τῦτο ὑβρίζεις, καὶ ἀτιμάζεις τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τὸν ἱερὸν τόπον.

„ Καὶ καταισχύνετε τὺς μὴ ἔχοντας“.

Δεν λυπῦνται, λέγει, τόσον οἱ πτωχοὶ, διὰ τί δεν τὺς τρέφετε ἀπὸ τὸ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τραπέζι σας, ὅσον λυπῦνται, διὰ τὴν καταισχύνην, καὶ ἐντροπὴν ὁπῦ λαμβάνυν· διὰ τί, ἐσεῖς μεν, κάθεσθε εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ φιλοτίμως καὶ τρυφηλῶς τρώγετε, καὶ πίνετε, καὶ μεθύετε, αὐτοὶ δὲ οἱ δυςυχεῖς, θεατρίζονται ἔμπροσθεν εἰς ὅλυς, διὰ τί δεν ἔχυν τί νὰ φάγυν, ὡς πτωχοὶ ὁπῦ εἶναι.

„ Τί ὑμῖν εἴπω; ἐπαινέσω ὑμᾶς; ἐν τύτῳ ὐκ ἐπαινῶ“.

Ἀφ' ὗ ἀπέδειξεν ὁ Ἅγιος Ἀπόςολος εἰς τὺς Κορινθίυς τὴν ἀτοπίαν τῦ πράγματος, τότε λαλεῖ εἰς αὐτὺς ἡμερώτερα· διότι ἠμπορῶντας νὰ εἴπῃ, ὅτι αὐτὰ τὰ κακὰ ὁπῦ κάμνετε, εἶναι μυρίων θανάτων ἄξια· αὐτὸς ὅμως λέγει, νὰ σᾶς ἐπαινέσω; ἀλλὰ εἰς τῦτο δεν σᾶς ἐπαινῶ (1). Κάμνει δὲ τῦτο οἰκονομικῶς, διὰ νὰ καταςήσῃ αὐτὺς ἡμερωτέρους εἰς τὺς πτωχύς· διότι ἀνίσως ἤθελεν ἐπιπλήξῃ αὐτὺς δυνατώτερα ἕως τέλυς, βέβαια ἤθελε τὺς κάμῃ νὰ γένυν ἀγριώτεροι κατὰ τῶν πτωχῶν· ἐπειδὴ ἐξ αἰτίας αὐτῶν, ἀτιμάσθησαν ἀπὸ τὸν Ἀπόςολον.

23. „ Ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Κυρίυ, ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν“.

Διὰ ποίαν αἰτίαν ἐδῶ ἐνθυμᾶται ὁ Ἀπόςολος τὰ μυςήρια τῦ Κυρίυ, καὶ ἀναφέρει τὴν ἑσπέραν ἐκείνην τῆς μεγάλης πέμπτης, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπαραδόθη ὁ Κύριος; διὰ πολλὴν ἀνάγκην τῦτα ἐποίησεν ὁ Παῦλος, ἤγουν διὰ νὰ διδάξῃ κάθε Χριςιανὸν, ὅτι, ἂν ὁ Δεσπότης Χριςὸς ἔκαμεν ὅλους τὺς Χριςιανοὺς κοινωνοὺς τῆς πνευματικῆς τραπέζης τῶν μυςηρίων του, πῶς ἐσὺ ὁ πλούσιος διώκεις ἀπὸ τὴν τράπεζάν συ τὸν ἀδελφόν συ Χριςιανόν; Διὰ τί δὲ λέγει ὁ Παῦλος ὅτι παρέλαβεν ἀπὸ τὸν Κύριον τὰ μυςήρια, εἰς καιρὸν ὁποῦ αὐτὸς δεν ἦτον τότε μαθητὴς τῦ Κυρίυ, ἀλλὰ διώκτης; διὰ νὰ μάθῃς ἐσὺ ὁ ἀναγινώσκων, ὅτι καὶ σήμερον αὐτὸς ὁ ἴδιος Χριςὸς εἶναι, ὁπῦ παραδίδει ἐπάνω εἰς τὴν θείαν τράπεζαν τὰ μυςήρια εἰς τὺς μεταλαμβάνοντας, καθὼς καὶ τότε τὰ παρέδωκε (2).

24. „ Ὁ-

(1) Ὁ δὲ Θεοδώρητος ἔχει τὸ ῥητὸν ὕτως· „ ἐπαινέσω ὑμᾶς ἐν τύτῳ; ὐκ ἐπαινῶ“· ἤγυν νὰ σᾶς ἐπαινέσω εἰς τῦτο; δεν σᾶς ἐπαινῶ.

(2) Ὁ δὲ Οἰκυμένιος λέγει ὅτι τὸ παρέλαβον δηλοῖ, καὶ τὸ ἐδιδάχθην. Ἴσως οὖν ὁ Παῦλος ἐδιδάχθη διά τινος θειοτέρας μυήσεως τῦ Κυρίυ, τὴν τῶν θείων Μυςηρίων διάταξιν.

24. „Ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς ἐν τῇ νυκτὶ, ᾗ παρεδίδοτο, ἔλαβεν ἄρ-
„τον, καὶ εὐχαριστήσας (1) ἔκλασε, καὶ εἶπε· λάβετε, φάγετε,
„τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον“.

Ἐνθυμηθῆτε, λέγει, ἀδελφοί μου Χριστιανοὶ, ὅτι ὁ μὲν Κύριος, ταύτην τὴν θείαν μυσταγωγίαν τῶν μυστηρίων ἔδωκεν εἰς ἐσᾶς, τελευταίαν, καὶ ὁλοϋστερινὴν, καὶ εἰς ἐκείνην τὴν ἰδίαν νύκτα, εἰς τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ σφαγιασθῇ, ὅταν εἶχε καὶ τὸν προδότην Ἰούδαν ὁμοτράπεζον· (2) ἐσὺ ὅμως Χριστιανὲ πῶς δὲν κρίνεις ἄξιον τὸν πτωχὸν ἀδελφὸν τῆς τραπέζης σου; Καὶ ἐσὺ μὲν ἐδιδάχθης διὰ τοῦ μυστηρίου τούτου τῆς Εὐχαριστίας, νὰ εὐχαριστῇς τὸν Θεὸν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς, ὅταν τὸ μυστήριον τοῦτο παρέδιδεν, εὐχαρίστησε τὸν Θεὸν, διὰ νὰ δώσῃ τύπον εἰς ἡμᾶς νὰ εὐχαριστοῦμεν· τώρα δὲ, πῶς ἀνάξια ἔργα τῆς εὐχαριστίας ταύτης κάμνεις, καὶ ὑβρίζεις τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ; καὶ εἰς καιρὸν ὁποῦ ἄλλος πεινᾷ, ἐσὺ πίνεις, καὶ μεθύεις; καὶ ὁ μὲν Κύριος εἶπε κοινῶς εἰς ὅλους· λάβετε, φάγετε, ὄχι ἄλλο τι, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἴδιον σῶμά του, τὸ ὁποῖον ἐτζάκισεν ἐπὶ τοῦ προσφερομένου ἄρτου, ἐξίσου διὰ ὅλους, δίδωντας αὐτὸ εἰς τὸν θάνατον· (3) ἐσὺ δὲ προλαμβάνεις, καὶ τρώγεις μόνος σου, καὶ οὐδὲ αὐτὸν τὸν κοι-
νὸν

(1) Σημείωσαι ὅτι κατὰ τὸν Εὐστράτιον Ἀργέντην, ὡς ταυτοσήμαντα λαμβάνονται ἐπὶ τῶν μυστηρίων ἡ εὐλογία καὶ ἡ εὐχαριστία, δι' ὧν ὁ Κύριος ἐτελεσιούργησε τὰ μυστήρια· κατὰ γὰρ τὸν Εὐαγγελιστὴν Μάρκον, ὁ Κύριος λαβὼν τὸν ἄρτον εὐλόγησεν, ὁμοίως καὶ κατὰ τὸν Ματθαῖον, ἐνταῦθα δὲ ὁ Παῦλος λέγει ὅτι ἔλαβε τὸν ἄρτον καὶ εὐχαρίστησεν. Ὁμοίως ὁ μὲν Μάρκος λέγει ὅτι ὁ Κύριος ἐν τῷ ποτηρίῳ εὐχαρίστησεν, ὁ δὲ Παῦλος εἶπε προλαβὼν τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν. Λοιπὸν οἱ θεῖοι Εὐαγγελισταὶ καὶ ὁ Παῦλος, ὡς συνώνυμα μεταχειρίζονται τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν εὐχαριστίαν, διὰ τῶν ὁποίων τὰ μυστήρια τελειοῦνται· εἰδὲ δι' εὐλογίας καὶ εὐχαριστίας ταῦτα τελοῦνται, λοιπὸν οὐ διὰ τῶν Κυριακῶν λογίων. Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας, ὃ „εὐλογοῦμεν“. (ά. Κορ. ί. 16.)

(2) Ὅτι μὲν εἶχεν ὁ Κύριος ὁμοτράπεζόν του τὸν Ἰούδαν εἰς τὴν κοινὴν τράπεζαν, ἣν μετὰ τῶν μαθητῶν ἔφαγε, κατὰ τὸ ἑσπέρας τῆς μεγάλης Πέμπτης, τρανῶς οἱ θεῖοι Εὐαγγελισταὶ λέγουσιν ὅ,τε Ματθαῖος, (Κεφ. κς΄.) καὶ ὁ Ἰωάννης (Κεφ. ιγ΄.) καὶ οἱ ἄλλοι δύω· ἐὰν δὲ εἶχεν αὐτὸν συγκοινωνὸν καὶ εἰς τὴν τῶν θείων Μυστηρίων πνευματικὴν τράπεζαν, καὶ ἂν αὐτῷ μετέδωκε τοῦ τιμίου αὐτοῦ σώματος καὶ αἵματος, ἀμφίβολόν ἐστιν· ὁ μὲν γὰρ Χρυσόστομος, καὶ Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης, καὶ ὁ Θεοφύλακτος, καὶ ὁ Θεοδώρητος, καὶ πλεῖστοι ἄλλοι Πατέρες, θέλουσι νὰ ἦτον παρὼν ὁ Ἰούδας ὅταν ὁ Κύριος παρέδωκε τὰ μυστήρια, καὶ ὅτι νὰ ἐκοινώνησεν ἐξ αὐτῶν· αἱ δὲ Διαταγαὶ τῶν Ἱερῶν Ἀποστόλων Βιβλ. έ. Κεφ. δ΄. λέγουσι· „παραδοὺς δὲ „ἡμῖν τὰ ἀντίτυπα μυστήρια τοῦ τιμίου σώματος αὐ„τοῦ, καὶ αἵματος, Ἰούδα μὴ συμπαρόντος ἡμῖν, ἐξῆλ„θεν εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν“. Ὁμοίως καὶ ὁ ἰσαπόστολος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, τοῦτο τὸ ἴδιον θέλει λέγων· „καθ' ἃ καὶ αὐτὸς ὁ τῶν συμβόλων δη„μιουργὸς (ὁ Χριστὸς δηλ.) ἀποκληροῖ δικαιότατα, „τὸν οὐχ' ὁσίως αὐτῷ καὶ ὁμοτρόπως τὰ ἱερὰ συνδει„πνήσαντα“· (Κεφ. γ΄. περὶ Ἐκκλ. Ἱεραρχ.) ὅπερ ἑρμηνεύων Μάξιμος ὁ σοφὸς λέγει· „ἐκ δὲ τῶν ἑξῆς „εὐλόγως αὖτις φαίη, ὅτι μετὰ τὸ ἐξελθεῖν τὸν Ἰού„δαν ἐκ τοῦ δείπνου, παρέδωκεν ὁ Χριστὸς τοῖς μα„θηταῖς τὸ μυστήριον“. Ἀγκαλὰ καὶ ὁ θεῖος οὗτος Πατὴρ παρακάτω λέγει· „Σημείωσαι ὅτι καὶ αὐτῷ „(τῷ Ἰούδᾳ) μετέδωκε τοῦ μυστικοῦ (ἴσ. τοῦ κοινοῦ) „ἄρτου καὶ τοῦ ποτηρίου, τὰ δὲ μυστήρια τοῖς μαθηταῖς „μετὰ τὸ ἐξελθεῖν τοῦ δείπνου τὸν Ἰούδαν, ὡς ἀναξίου „τούτων ὄντος αὐτοῦ. Συμφωνεῖ τούτοις καὶ ὁ Ἀλεξαν„δρείας Κύριλλος εἰπών· „μετὰ τὸ ἐξελθεῖν τὸν Ἰού„δαν, παραδίδωσι τοῖς ἕνδεκα ὁ Σωτὴρ τὸ σωτήριώ„δες μυστήριον“. (ἐν τῇ Σειρᾷ τοῦ κατὰ Ματθ. Κεφ. κς΄. στίχ. 26.)

Πότε δὲ τὸ μυστικὸν δεῖπνον ὁ Κύριος παρέδωκεν; ἀφ' οὗ ἔδωκε τὸ ψωμίον εἰς τὸν Ἰούδαν, βάψας αὐτὸ ἐν τῷ τρυβλίῳ, ὡς λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης· „Καὶ „ἐμβάψας τὸ ψωμίον δίδωσιν Ἰούδᾳ Σίμωνος Ἰσκα„ριώτῃ... λαβὼν οὖν τὸ ψωμίον ἐκεῖνος εὐθέως ἐξῆλ„θεν“. (Ἰωάν. ιγ΄. 26.) Τὸ γὰρ ψωμίον τοῦτο, δὲν ἦτον τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου· ὄχι· ἀλλ' ἦτον ἄρτος κοινὸς ἀπὸ τὴν κοινὴν τράπεζαν, ὡς λέγει ὁ κριτικὸς Φώτιος, καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας Κύριλλος· οὕτως γὰρ ἑρμηνεύων τὸ „ὁ ἐμβάψας μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ τρυβλίῳ „τὴν χεῖρα“ οὕτω φησί· „τουτέστιν ὁ συνδειπνητὴς, καὶ „συνέστιος, καὶ τραπέζης καὶ ἁλῶν κοινωνός τε καὶ μέτο„χος“· οὕτω γὰρ αὐτὸν καὶ διὰ φωνῆς τοῦ μακαρίου Δαβὶδ ᾐτιᾶτο λέγων· „σὺ δὲ ἄνθρωπε ἰσόψυχε“· καὶ τὰ ἑξῆς· αὐτὸ δὲ τοῦτο σαφέστερον ὁ Ἰωάννης ἐποίησεν· ἔφη γὰρ „εἰρηκέναι τὸν Κύριον, ὅτι ἐκεῖνός ἐ„στιν, ᾧ ἐγὼ βάψας τὸ ψωμίον ἐπιδώσω“. (αὐτόθ.)

(3) Σημείωσαι, ὅτι, κατὰ τὸν Κορέσσιον ἐν τῷ περὶ Μυστηρίων, πέντε ἐνέργειαι ἐν τῷ δείπνῳ γεγόνασι· „λῆψις τοῦ ἄρτου, εὐλογία, κλάσις, διανομὴ, καὶ „βρῶσις· αἱ τρεῖς δὲ ὕστεραι ἐνέργειαι, προϋποτιθέασι „τὸ Κυριακὸν Σῶμα εἶναι ἐν τῇ εὐχαριστίᾳ· ἦν ἄρα καὶ „πρὸ τῆς βρώσεως, καὶ διὰ τοῦτο, καὶ πρὸ τῆς χρήσεως, „καὶ ἐν τῇ χρήσει, καὶ μετὰ τὴν χρῆσιν, σῶμά ἐστι „Χριστοῦ ὁ ἁγιασθεὶς ἄρτος, καὶ πνευματικὴ βρῶσις κα„λεῖται“· ὅθεν καὶ ὁ Κλήμης ἐν τῇ Λειτουργίᾳ „τὸ „ὑπολειφθὲν σῶμα τὴν κοινωνίαν, μετ' αἰδοῦς μεγά„λης ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ ἀποτίθεσθαι παρακελεύεται“· καὶ ὁ Ἀμβρόσιος τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν Σάτυρον ἔφη „κλάσμα εὐχαριστίας τοῦ λαιμοῦ ἐξαρτήσασθαι, καὶ σω„θῆναι ἐκ τοῦ κλύδωνος τῆς θαλάσσης“· καὶ ὁ Χρυσόστομος ἔφη πρὸς Ἰννοκέντιον „τοὺς στρατιώτας εἰσελ„θόντας εἰς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων, ὄχλον διεγεῖραι,
„καὶ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

τὸν ἄρτον δὲν βάλλεις εἰς τὸ μέσον, διὰ νὰ φάγῃ ὁ ἀδελφός σου, οὐδὲ τζακίζεις αὐτὸν, διὰ νὰ δοθῇ εἰς πολλοὺς πτωχούς· ἀλλὰ τὸν φυλάττεις διὰ μόνον τὸν ἑαυτόν σου.

„Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν“.

Τί λέγεις ἄνθρωπε; εἰ μὲν καὶ ἔκαμνες, λέγει, κἀνενὸς υἱοῦ, ἢ πατρός σου ἀνάμνησιν, καὶ μνημόσυνον, βέβαια ἤθελε σὲ τύψῃ ἡ συνείδησις, ἀνίσως δὲν ἐτελείονες τὰς νομίμους ἐλεημοσύνας, καὶ κοινὰς τραπέζας ἐκείνας, ὁποῦ εἶναι συνήθεια νὰ γίνωνται εἰς τὰ μνημόσυνα τῶν ἐν Χριστῷ κοιμηθέντων, καὶ ἀνίσως δὲν ἐκάλεις πτωχοὺς εἰς τὸ νὰ τοὺς φιλεύσῃς, διὰ νὰ συγχωρήσουν ἐκείνους· τώρα δὲ ἀνάμνησιν κάμνοντας τοῦ Δεσπότου τῶν ἁπάντων, δὲν μεταδίδεις οὐδὲ αὐτὴν τὴν ἁπλῆν τράπεζάν σου εἰς κἀνένα πτωχὸν διὰ νὰ φάγῃ; καὶ δὲν τρομάζεις διὰ τὴν ἀνομίαν αὐτὴν ὁποῦ κάμνεις;

25. „Ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δειπνῆσαι λέγων· τοῦτο τὸ „ποτήριον, ἡ καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι“. (1)

Ἦτον καὶ εἰς τὴν παλαιὰν Διαθήκην ποτήρια, καὶ φιάλαι, μέσα εἰς τὰ ὁποῖα ἔχυνον οἱ ἱερεῖς τὸ αἷμα τῶν ἀλόγων ζώων, ἀφ᾿ οὗ ἐθυσίαζον ταῦτα, καὶ οὕτως ἐρράντιζον αὐτό. Ἀντὶ λοιπὸν τοῦ αἵματος τῶν ἀλόγων ζώων, τὸ ὁποῖον ἐσφράγισε τὴν παλαιὰν διαθήκην, (2) φέρει ἐδῶ ὁ Παῦλος τὸν Κύριον λέγοντα· ὅτι ἐγὼ χύνω τώρα τὸ αἷμά μου, διὰ νὰ σφραγίσω τὴν νέαν Διαθήκην. Μὴ ταραχθῇς δὲ ἐσὺ ὦ Ἰουδαῖε, ἀκούωντας αἷμα· διὰ τί, ἂν ἐδέχθης τὸ αἷμα τῶν ἀλόγων ζώων εἰς τὴν παλαιὰν, πόσῳ μᾶλλον πρέπει νὰ δεχθῇς τώρα εἰς τὴν νέαν, τὸ αἷμα τοῦ Θεοῦ;

„Τοῦτο ποιεῖτε, ὁσάκις ἂν πίνητε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν“.

Καὶ διὰ μέσου, λέγει, τοῦ ποτηρίου, ἀνάμνησιν καὶ ἐνθύμησιν κάμνεις Χριστιανὲ τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου. (3) Πῶς λοιπὸν ἐσὺ μοναχὸς πίνεις, καὶ μεθύεις, εἰς καιρὸν ὁποῦ τὸ φοβερὸν ποτήριον τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐσὺ πίνεις, δίδεται εἰς ὅλους, καὶ πίνεται;

26. „Ὁσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦ„το πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρις οὗ „ἂν ἔλθῃ“.

Τοιαύτην, λέγει, διάθεσιν χρεωστεῖτε νὰ ἔχετε, Χριστιανοὶ, ὅταν μεταλαμβάνετε τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου, ὡσὰν νὰ εὑρίσκεσθε εἰς ἐκείνην τὴν ἰδίαν ἑσπέραν τῆς μεγάλης Πέμπτης, καὶ ὡσὰν νὰ κάθεσθε εἰς τὴν ἰδίαν ἐκείνην τράπεζαν, ὅπου ἐκάθητο καὶ ὁ Κύριος, καὶ νὰ νομίζετε πῶς πέρνετε τὴν θυσίαν ταύτην τὴν ἀναίμακτον τῶν μυστηρίων, ἀπὸ τὰς ἰδίας χεῖρας τοῦ Χριστοῦ· διὰ τί, ἐκεῖνο τὸ ἴδιον δεῖπνον, ὁποῦ τότε ὁ Κύριος παρέδωκε, τοῦτο τελοῦμεν

καὶ

„καὶ διαχύσαι αἷμα τοῦ Χριστοῦ“. Καὶ ὁ Κύριλλος γράφει πρὸς Καλοσύριον „παραφρονεῖν τοὺς οἰομένους τὴν „τηρηθεῖσαν εὐχαριστίαν ἐν ἄλλῃ ἡμέρᾳ, τὴν οἰκείαν „ἀποβάλλειν δύναμιν“· τὸ οὖν „λάβετε φάγετε“, τὴν χρῆσιν τοῦ μυστηρίου, οὐ τὴν οὐσίαν δηλοῖ. Ὅρα καὶ τὴν γλαφυρὰν ὑποσημείωσιν περὶ τῆς θυσίας τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου εἰς τὸ „κατ᾿ ἐνιαυτὸν ταῖς αὐταῖς „θυσίαις, ἃς προσφέρουσιν“. (Ἑβρ. ί. 1.)

(1) Τὰ λόγια ταῦτα ἀπαραλλάκτως σχεδὸν εὑρίσκονται καὶ εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον. (Κεφ. κβ΄. 20.)

(2) Λέγει γὰρ ἡ θεία Γραφή· „λαβὼν δὲ Μωϋ„σῆς τὸ αἷμα κατεσκέδασε τοῦ λαοῦ, καὶ εἶπεν· ἰδοὺ τὸ „αἷμα τῆς διαθήκης, ἧς διέθετο Κύριος πρὸς ὑμᾶς, „περὶ πάντων τῶν λόγων τούτων“. (Ἔξοδ. κδ΄. 8.) Ὅθεν καὶ ὁ Προφήτης Ζαχαρίας πρὸς τὴν νέαν Σιὼν τὴν Ἐκκλησίαν ἀποτεινόμενος, λέγει· „Καὶ σὺ ἐν „αἵματι διαθήκης σου, ἐξαπέστειλας δεσμίους σου, ἐκ „λάκκου οὐκ ἔχοντος ὕδωρ“. (Ζαχ. θ΄. 11.) Ὅρα περὶ τούτου καὶ εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους. (θ΄. 20.)

(3) Περὶ τῆς ἀναμνήσεως ταύτης ταῦτα λέγει ὁ μέγας Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης· „Τὸ θεομίμητον „δὲ ἡμῖν, πῶς ἂν ἑτέρως ἐγένοιτο, μὴ τῆς τῶν ἱερω„τάτων θεουργιῶν μνήμης ἀνανεουμένης ἀεὶ ταῖς ἱεραρ„χικαῖς ἱερολογίαις τε καὶ ἱερουργίαις; τοῦτο ποιοῦμεν ὡς „τὰ λόγια φησιν, εἰς τὴν αὐτῆς ἀνάμνησιν“. (Ἐκκλησ. Ἱεραρχ. Κεφ. γ΄.)

καὶ εἰς κάθε Λειτουργίαν, καὶ ἐκεῖνον τὸν ἴδιον θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλομεν, ἤτοι φανερόνομεν διὰ τῶν μυστηρίων, ἕως τὴν δευτέραν τοῦ παρουσίαν (1).

27. „Ὥστε, ὃς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον τοῦτον, ἢ πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ „Κυρίου ἀναξίως, ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος, καὶ αἵματος τοῦ „Κυρίου“.

Μὲ τὰ λόγια ταῦτα ὁ Ἀπόστολος φανερόνει αἰνιγματωδῶς τοὺς Κορινθίους, πῶς ἀναξίως ἐμεταλάμβανον τὰ θεῖα Μυστήρια, διὰ τί ἐπαράβλεπον τοὺς πτωχοὺς, καὶ δὲν ἐφίλευαν αὐτοὺς εἰς τὰς κοινὰς τραπέζας ὁποῦ ἔκαμναν. Πῶς δὲ γίνεται ἔνοχος τοῦ σώματος, καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου, ἐκεῖνος ὁποῦ ἀναξίως ταῦτα μεταλαμβάνει; ὅτι λογῆς δηλαδὴ γίνεται ἔνοχος, καὶ ὑπόδικος, καὶ ὅποιος δὲν ἤθελε φάγῃ, ἢ πίῃ τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα, καὶ αἷμα, ἀλλ᾽ ἤθελε θανατώσῃ ἐκεῖνο μόνον, καὶ ἤθελε χύσῃ τοῦτο μόνον· διότι, καθὼς οἱ στρατιῶται ὁποῦ ἐκεντήσαν τότε τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου εἰς τὰς χεῖρας, καὶ πόδας, καὶ πλευρὰν, δὲν τὸ ἐκέντησαν διὰ νὰ πίουν τὸ αἷμά του, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸ χύσουν πρὸς ἀτιμίαν, καὶ καταφρόνησιν, ἔτζι καὶ τώρα, ὅποιος πίνει μὲν ἀναξίως τὸ μυστικὸν αἷμα τοῦ Κυρίου, κάμμίαν δὲ ὠφέλειαν ἐκ τούτου δὲν λαμβάνει, ματαίως ἔχυσεν αὐτό. Καὶ οἱ μὲν Ἑβραῖοι, σταυρώσαντες τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου, ἐφάνησαν ὥσὰν νὰ ἐξέσχισαν τοῦ Βασιλέως τὴν χλαμύδα· ἐκεῖνος δὲ ὁ Χριστιανὸς, ὁποῦ ἀναξίως κοινωνεῖ τὸ αὐτὸ σῶμα τοῦ Κυρίου, εἶναι ὥσὰν νὰ ῥίπτῃ τὴν χλαμύδα τοῦ Βασιλέως μέσα εἰς τὸν βόρβορον, ἐπειδὴ βόρβορος εἶναι ἡ ἀκάθαρτος ψυχή του, μὲ τὴν ὁποίαν τὸ κοινωνεῖ· ὥστε καὶ οἱ σχίσαντες τὴν χλαμύδα τοῦ Βασιλέως Ἰουδαῖοι, καὶ οἱ εἰς βόρβορον αὐτὴν ῥίψαντες Χριστιανοὶ, ἔνοχοι εἶναι, καὶ ὑπόδικοι καὶ οἱ δύω, ὡς ἐξ ἴσου ἀτιμάσαντες τὸν Βασιλέα (2).

28. „Δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτὸν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέ„τω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω“.

Συνειθίζει ὁ θεῖος Παῦλος, ὅταν εἰς τὸ μέσον τινὸς ὑποθέσεως παρεμπέσῃ κάμμία ἄλλη ἀναγκαία ὑπόθεσις, νὰ διηγῆται καὶ ἐκείνην, καθὼς καὶ τώρα ἐποίησε· διότι, ἔχωντας ἐμ-

(1) Ἕως πότε γὰρ, κατὰ τὸν Φώτιον, καταγγέλλομεν τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου· διότι ἀπὸ τότε καὶ ὕστερα, οὔτε τῶν Ἁγίων τούτων Μυστηρίων μεταληψόμεθα, εἰς τελειοτέραν καὶ μυστικωτέραν πολιτείαν καὶ ἀπόλαυσιν ἀναγόμενοι· καὶ ἴσως διὰ τοῦτο λέγει ὁ ἴδιος Παῦλος εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους, ὅτι ὁ Κύριος ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καθήμενος ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν, διὰ τῆς ἐν τοῖς Μυστηρίοις γινομένης ἀναμνήσεως τοῦ θανάτου του· δι᾽ ὃ καὶ ἡμεῖς οἱ ζῶντες, καὶ οἱ ἐν Χριστῷ κοιμηθέντες, διὰ τῆς ἀναμνήσεως ταύτης τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου ὠφελούμεθα, καὶ τῶν ἀξιομισθιῶν τοῦ Κυρίου μετέχομεν, τὰς ὁποίας ἀπόλαυσε διὰ τοῦ Σταυροῦ καὶ θανάτου του. Διὰ τοῦτο λέγει καὶ ὁ Ἱερὸς Αὐγουστῖνος (Βιβλ. γ΄. περὶ Τριάδος) „λάβετε φησὶ τοῦτο ἐν τῷ „ἄρτῳ, ὅπερ ἐκρέματο ἐν τῷ Σταυρῷ· λάβετε τοῦτο „ἐν τῷ ποτηρίῳ, ὅπερ ἐῤῥύη ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Χρι„στοῦ“. Καὶ ἀλλαχοῦ ἐν τῷ Προσπέρῳ, λέγει· „ὅταν „κλᾶται ἡ θυσία, ὅταν ἐκ τοῦ ποτηρίου χύνεται τὸ „αἷμα εἰς τὰ στόματα τῶν πιστῶν, τί ἄλλο δηλοῦται, „παρὲξ ἡ θυσία τοῦ Κυριακοῦ σώματος ἐν τῷ Σταυρῷ, καὶ ἡ ἔκχυσις τοῦ αἵματος ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ“; Σημείωσαι ὅμως ὅτι ἀγκαλὰ καὶ ἐπὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας ἐξαιρέτῳ τινὶ τρόπῳ, ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου, καὶ ἡ σφαγή του καταγγέλλεται, ὡς λέγει ἐνταῦθα ὁ Παῦλος, ἵνα, ὡς εἴπομεν, τῶν ἀξιομισθιῶν τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου μετέχωμεν, ὅμως ἐπ᾽ αὐτῆς γίνεται ἀνάμνησις, καὶ τῆς Ἀναστάσεως, καὶ τῆς Ἀναλήψεως καὶ τῆς δευτέρας παρουσίας, καὶ καθολικῶς, ὅλης τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας, καθὼς οἱ ἱεροὶ Θεολόγοι δογματίζουσι περὶ τοῦ Μυστηρίου τούτου· πνευματικῶς γὰρ καὶ μυστηριωδῶς πάντα τὰ τῆς ἐνσάρκου Οἰκονομίας τελοῦνται ἐπὶ τοῦ προσφερομένου ἄρτου· διὸ καὶ τὸ σῶμα ὁποῦ μεταλαμβάνομεν δὲν εἶναι τὸ παθητὸν καὶ φθαρτὸν τὸ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, καὶ πρὸ τῆς Ἀναστάσεως· ἀλλὰ τὸ ἀπαθὲς, καὶ ἄφθαρτον, καὶ τὸ μετὰ τὴν Ἀνάστασιν· εἰ μὲν γὰρ πραγματικῶς, ἤτοι αἰσθητῶς ἐγίνετο εἰς τὸ Μυστήριον ὁ θάνατος, καὶ ἡ σφαγὴ τοῦ Κυρίου, εἶχον νὰ λέγουν τινὲς ὅτι εἶναι φθαρτὸν, καὶ παθητὸν καὶ ἐκεῖνο ὁποῦ μεταλαμβάνομεν· ἐπειδὴ δὲ ὁ θάνατος, καὶ ἡ σφαγὴ τοῦ Κυρίου γίνεται εἰς τὸ Μυστήριον πνευματικῶς καὶ μυστηριωδῶς, ἤτοι πνευματικῷ τῷ τρόπῳ διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου πνεύματος (ἀγκαλὰ καὶ ἀληθῶς μεταβαλλομένου τοῦ ἄρτου εἰς ἐκεῖνο τὸ σῶμα τὸ θανὲν καὶ σφαγέν) τὰ δὲ πνευματικὰ εἶναι ἄφθαρτα καὶ ἀπαθῆ, ὡς τὸ ἐνεργοῦν ταῦτα Πνεῦμα, διὰ τοῦτο καὶ τὸ πνευματικὸν σῶμα, ὁποῦ μεταλαμβάνομεν, ἄφθαρτόν ἐστιν. Προστίθησι δὲ Εὐστράτιος ὁ Ἀργέντης, ὅτι λέγωντας ὁ Παῦλος ἐδῶ τὰ λόγια ταῦτα, δηλοποιεῖ, ὅτι τὸ Κυριακὸν Δεῖπνον ὀφείλει νὰ παριστᾷ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ, ὄχι μόνον καθ᾽ ὃ θυσία, ἀλλὰ καὶ καθ᾽ ὃ μετάληψις ὑπὸ τῶν πιστῶν μεταλαμβανομένη· (σελ. 324.) καὶ βεβαιοῦσι τοῦτο τὰ ἀνωτέρω λόγια τοῦ Ἱεροῦ Αὐγουστίνου.

(2) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει ὅτι ὁ Ἀπόστολος μὲ τὰ

ἔμπροσθέν τε προκειμένην τὴν περὶ τῶν τραπεζῶν ὑπόθεσιν, ἐπειδὴ ἔπεσεν εἰς τὸν λόγον τὸν περὶ Μυστηρίων, ἀκριβολογεῖται αὐτὸν καταλεπτῶς, ὡς ἀναγκαιότατον, καὶ δείχνει, πῶς εἶναι κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, τὸ νὰ πλησιάζῃ τινὰς εἰς τὰ θεῖα Μυστήρια, καὶ νὰ μεταλαμβάνῃ μὲ καθαρὸν συνειδός· λέγει γάρ, ὅτι ἐγὼ δὲν βάλλω ἄλλον κριτὴν εἰς ἐσένα Χριστιανέ, διὰ νὰ σὲ κρίνῃ περὶ τούτου, ἀλλὰ τὸν ἴδιον ἑαυτόν σου βάλλω κριτὴν πάλιν εἰς τὸν ἑαυτόν σου. Κρῖναι λοιπὸν καὶ ἐξέτασον ἐσὺ τὸν ἑαυτόν σου μὲ τὴν συνείδησίν σου, καὶ ἔτζι πλησίαζε εἰς τὰ Μυστήρια, καὶ κοινώνει· ὄχι ὅταν εἶναι ἑορτή, ἀλλ' ὅταν εὕρῃς τὸν ἑαυτόν σου καθαρόν, καὶ ἄξιον (1).

29. „Ὁ γὰρ ἐσθίων, καὶ πίνων ἀναξίως, κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει, „καὶ πίνει".

Ὅποιος, λέγει, Χριστιανὸς ἀναξίως μεταλαμβάνει τὸ σῶμα, καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου, αὐτὸς εἰς κατάκρισίν του ταῦτα μεταλαμβάνει· ὄχι διὰ τὴν τῶν Μυστηρίων φύσιν (διὰ τί αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ εἶναι ζωηρά, καὶ ζωῆς καὶ σωτηρίας πρόξενα) ἀλλὰ διὰ τὴν ἀναξιότητα ἐκείνου, ὁποῦ τὰ μεταλαμβάνει· διὰ τί καὶ ὁ ἥλιος, εἰς ἐκείνους μὲν ὁποῦ ἔχουν τὰ ὀμμάτια ὑγιεινά, εἶναι ὠφέλιμος, καὶ γλυκύς, εἰς ἐκείνους δὲ ὁποῦ ἔχουν ὀμμάτια διεφθαρμένα, καὶ ἀσθενῆ, γίνεται βλαβερὸς καὶ ἐπιζήμιος.

„Μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου".

Ἤτοι διὰ τοῦτο ὁ ἀναξίως μεταλαμβάνων Χριστιανὸς εἰς κατάκρισίν του μεταλαμβάνει, διὰ τί δὲν ἐξετάζει, μηδὲ ἐννοεῖ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Μυστηρίου· διότι ἂν ἴσως καὶ ἠθέλαμεν στοχασθῶμεν καλά, ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ὁποῦ εὑρίσκεται ἔμπροσθέν μας ἐπάνω εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν, καὶ ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ὁποῦ μεταλαμβάνομεν, πῶς δηλαδὴ εἶναι ἐκεῖνος ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ μυστικῶς παρών, ὑποκάτω εἰς τὸ εἶδος τοῦ ἡγιασμένου ἄρτου μὲ τὴν Θεότητα, καὶ τὴν ἀνθρωπότητα, βέβαια δὲν ἠθέλαμεν χρειασθῇ ἄλλην διδασκαλίαν· ἀλλ' αὐτὸς ὁ στοχασμὸς ἤθελε μᾶς κάμῃ νὰ φοβούμεθα, νὰ νήφωμεν, καὶ νὰ εἴμεθα προσεκτικοὶ ὅταν μεταλαμβάνωμεν.

30. „Διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς, καὶ ἄῤῥωστοι, καὶ κοιμῶν„ται ἱκανοί".

Ἀπὸ ἐκεῖνα, λέγει, τὰ κακά, καὶ τὰς συμφοράς, ὁποῦ ἀκολουθοῦν εἰς ἐσᾶς Χριστιανοί, λάβετε τὰς ἀποδείξεις τούτων, ὁποῦ σᾶς λέγω· ἐπειδὴ διὰ τοῦτο ἀκολουθοῦν εἰς ἐσᾶς ἄωροι καὶ αἰφνίδιοι, καὶ πρὸ τοῦ φυσικοῦ καιροῦ θάνατοι, καὶ πολυχρόνιαις ἀσθένειαις, διὰ τί ἀπὸ ἐσᾶς πολλοὶ ἀναξίως μεταλαμβάνουν. Ἀλλ' ἤθελεν εἰπῇ τινας· τί λοιπόν; ἐκεῖνοι ὁποῦ δὲν ἀσθενοῦν, οὔτε ἀποθνήσκουν πρὸ καιροῦ, ἀλλὰ φθάνουν εἰς γῆρας βαθύ, αὐτοί, λέγω, δὲν ἁμαρτάνουν, ἀλλὰ μόνοι οἱ ἀσθενοῦντες, καὶ πρὸ καιροῦ ἀποθνήσκοντες; εἰς τὸ ὁποῖον ἀποκρινόμεθα, ὅτι ναὶ ἁμαρτάνουν καὶ αὐτοί. Καὶ λοιπὸν διὰ τί καὶ αὐτοὶ δὲν παιδεύονται ἐδῶ, καὶ οὔτε ἀσθενοῦν, οὔτε πρὸ καιροῦ ἀποθνήσκουν; καὶ ἀποκρινόμεθα, ὅτι οἱ τοιοῦτοι ὁποῦ ἁμαρτάνουν, καὶ δὲν παιδεύονται ἐδῶ, αὐτοὶ ἔχουν ἐκεῖ νὰ παιδευθοῦν χειρότερα· ἡμεῖς ὅμως, ἐὰν ἠθέλαμεν

τὰ λόγια ταῦτα, κεντᾷ τοὺς τὴν φιλαργυρίαν ἔχοντας Κορινθίους, καὶ τὸν πεπορνευκότα μητρομίχτην, καὶ τοὺς ἀδιαφόρως τὰ εἰδωλόθυτα ἐσθίοντας.

(1) Λέγει δὲ καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος εἰς τὴν τοῦ ῥητοῦ τούτου ἑρμηνείαν ταῦτα· „οὐ καθάπερ ἡμεῖς ποιοῦ„μεν νῦν, καιρῷ προσιόντες μᾶλλον, ἢ σπουδῇ γνώμης· „οὐ γὰρ ὅπως παρεσκευασμένοι, καὶ τὰ κακὰ ἑαυτῶν „ἐκκαθάραντες, κατανύξεως πληρωθέντες, προσέλ„θοιμεν σκοποῦμεν· ἀλλ' ὅπως ἐν ἑορταῖς, καὶ ἡνίκα „ἂν ἅπαντες· ἀλλ' οὐχ οὕτως ὁ Παῦλος ἐκέλευσεν· „ἀλλ' ἕνα καιρὸν οἶδε προσόδου καὶ κοινωνίας, τοῦ συνει„δότος τὴν καθαρότητα"…. Καὶ πάλιν· „δεῖ τὸν „προσιόντα, μήτε ῥαθύμως διακείμενον, καὶ ταλαιπώ„ρως, ἀναγκάζεσθαι διὰ τὴν ἑορτὴν προσιέναι, μήτε „αὖ κατανυγέντα, καὶ παρεσκευασμένον, κωλύεσθαι „διὰ τὸ μὴ εἶναι ἑορτήν· ἑορτὴ γὰρ ἔργων ἀγαθῶν „ἐστὶν ἐπίδειξις, καὶ ψυχῆς εὐλάβεια, καὶ πολιτείας ἀ„κρίβεια· κἂν ταῦτα ἔχῃς, διαπαντὸς ἑορτάζειν δυ„νήσῃ, καὶ διαπαντὸς προσιέναι". (Ὁμιλ. κή. εἰς τὴν ά. πρὸς Κορινθ.)

μεν νὰ μὴν ἁμαρτάνωμεν, οὔτε ἐδῶ ἠθέλαμεν παιδευθῶμεν, οὔτε ἐκεῖ, (1) διὸ καὶ ἀκολούθως λέγει.

31. „Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν (2) οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα“.

Δὲν εἶπεν, ἀνίσως ἡμεῖς ἐπαιδεύαμεν τὸν ἑαυτόν μας, ἀλλὰ μόνον, ἀνίσως καὶ ἐκρίνομεν, ἤγουν ἀνίσως ἐγνωρίζαμεν τὰς ἁμαρτίας μας, καὶ ἐκατηγορούσαμεν τὸν ἑαυτόν μας μὲ τὴν αὐτομεμψίαν, καὶ μετάνοιαν, οὔτε ἐδῶ ἠθέλαμεν κατακριθῶμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν, οὔτε ἐκεῖ, ἀλλ' ἠθέλαμεν γλυτώσωμεν καὶ τὰς ἐδῶ προσκαίρους κολάσεις, καὶ τὰς ἐκεῖ αἰωνίους· διότι καθὼς λέγει ὁ θεῖος Χρυσόστομος· „ὁ καταγνοὺς ἑαυτοῦ, διπλῇ τὸν Θεὸν ἐξιλεοῦται, καὶ τῷ ἐπιγνῶ„ναι τὰ ἁμαρτήματα, καὶ τῷ πρὸς τὸ μέλλον ὀκνηρότερος γίνεσθαι“. (Ὁμιλ. κή. εἰς τὴν παροῦσαν.)

32. „Κρινόμενοι δὲ, ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ Κόσ„μῳ κατακριθῶμεν“.

Ἀγκαλὰ, λέγει, καὶ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ δὲν κάμνωμεν τὸ τόσον ἐλαφρὸν, καὶ εὔκολον πρᾶγμα, δηλαδὴ τὸ νὰ ἐξετάζωμεν τὴν συνείδησίν μας, καὶ τὸ νὰ κατηγοροῦμεν, καὶ νὰ μεμφώμεθα τὸν ἑαυτόν μας, ὡς ἁμαρτωλοὺς, καὶ παραβάτας τῶν θείων ἐντολῶν· μ' ὅλον τοῦτο, ὁ Θεὸς πάλιν δὲν μᾶς τιμωρεῖ μὲ ἀσπλαγχνίαν, καὶ ὀργήν· ἀλλὰ μᾶς παιδεύει ἐδῶ, διὰ νὰ μᾶς ἐλεήσῃ ἐκεῖ· παιδευόμεθα γὰρ, λέγει, ἐδῶ ἀπὸ τὸν Θεὸν, ἤγουν νουθετούμεθα ὡσὰν ἀπὸ

---

(1) Σημειοῦμεν δὲ ἐδῶ ἐκεῖνο ὁποῦ λέγει ὁ Μέγας Βασίλειος, ὅτι κίνδυνος μεγάλος εἶναι τὸ νὰ μεταχειρίζεται τινὰς ἰατρικὰ εἰς κάθε ἀσθένειαν, καὶ ἀῤῥωστίαν ὁποῦ πάσχει· ἐπειδὴ ὅλαις ἡ ἀσθένειαις δὲν γίνονται ἐκ τῆς φύσεως, οὐδὲ ἐκ τῆς κακῆς καὶ ἀτάκτου διαίτης τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὰς ὁποίας ἀσθενείας χρησιμεύει, καὶ βοηθεῖ ἡ ἰατρική· ἀλλὰ εἶναι καὶ ἀσθένειαις ὁποῦ ἀκολουθοῦν εἰς ἡμᾶς ἀπὸ παιδείαν καὶ μάστιγα Κυρίου, διὰ νὰ ἀποστραφῶμεν τὴν ἁμαρτίαν ὁποῦ κάμνομεν, καὶ νὰ μετανοήσωμεν· ἔτζι ἀπὸ μάστιγα Κυρίου παιδεύονται, καὶ ἀῤῥωστοῦσιν ἐκεῖνοι, ὁποῦ μεταλαμβάνουν ἀναξίως τὰ θεῖα Μυστήρια, διὰ τὰς ἁμαρτίας ὁποῦ κάμνουν, ἀρκετοὶ δὲ ἀπὸ τοὺς τοιούτους καὶ ἀποθνήσκουν, καθὼς λέγει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος· ὅθεν ὅσοι τοιαύτας ἀσθενείας πάσχουν, ὄχι ἐκ φύσεως, καὶ ἀτάκτου διαίτης, ἀλλ' ἐκ παιδείας, καὶ μάστιγος Κυρίου διὰ τὰς ἁμαρτίας των, αὐτοὶ λέγει ὁ αὐτὸς θεῖος Βασίλειος, ὅτι δὲν πρέπει νὰ καλοῦν ἰατροὺς διὰ νὰ τοὺς βοηθήσουν, ἀλλὰ νὰ ἡσυχάζουν, καὶ νὰ ὑπομένουν εὐχαρίστως τὴν ἀσθένειαν, ὁμολογοῦντες ὅτι ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας των πάσχουν, καὶ διορθονόμενοι, καὶ καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας ποιοῦντες. „Τοὺς οὖν τοιούτους ἡσυχάζοντας, καὶ ἀφεμένους „τῶν ἰατρικῶν ἐπιτηδευμάτων, ὑπομένειν χρὴ τὰ ἐπα„γόμενα, ὅταν γνωρίσωμεν ἑαυτῶν τὰ πλημμελήματα „κατὰ τὸν εἰπόντα· „ὀργὴν Κυρίου ὑποίσω, ὅτι ἥ„μαρτον αὐτῷ“. (Μιχ. ζ. 9.) καὶ τὴν διόρθωσιν „ἐπιδείκνυσθαι, διὰ τοῦ ποιεῖν καρποὺς ἀξίους τῆς μετα„νοίας, καὶ μεμνῆσθαι τοῦ Κυρίου εἰπόντος· „ἴδε ὑγιὴς „γέγονας μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χεῖρον τί σοι γέ„νηται“. (Ὅρῳ κατὰ πλάτος νε.)

(2) Ἐν ἄλλοις „διεκρίνομεν“· ἀλλὰ καὶ ὁ Θεοδώρητος, ἐκρίνομεν ἔχει, οὐ διεκρίνομεν. Πόσον δὲ καλὸν εἶναι τὸ νὰ κρίνωμεν, καὶ νὰ μεμφώμεθα τὸν ἑαυτόν μας καὶ ἐδῶ τὸ φανερόνει ὁ Ἀπόστολος, καὶ σὺν τῷ Ἀποστόλῳ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος λέγων· „μὴ ἀναμένω„μεν ὑπ' ἄλλων ἐλεγχθῆναι· ἡμῶν αὐτῶν ἐξεταστὰὶ „γενώμεθα· μέγα κακίας φάρμακον ὁμολογία, καὶ „φυγὴ τοῦ πταίσματος“. (Λόγ. περὶ Χαλάζης.) Λέγει δὲ καὶ ὁ Ὅσιος Νεῖλος· „ἀρχὴ σωτηρίας ἡ „ἑαυτοῦ κατάγνωσις“· καὶ ὁ Μέγας Ἀντώνιος· „αὕτη „ἐστὶν ἡ μεγάλη ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα τὸ σφάλ„μα ἑαυτοῦ βάλλῃ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ προσδοκήσῃ „πειρασμὸν ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς“. Καὶ ἄλλος Πατὴρ ἐρωτηθείς· „τί πλέον εὗρες Πάτερ ἐν τῇ ὁδῷ „ταύτῃ; ἀποκριθεὶς εἶπε· τὸ ἐν παντὶ ἑαυτὸν μέμ„φεσθαι· ὅπερ καὶ ὁ ἐρωτήσας ἐπῄνεσε, καὶ εἶπεν· ὄν„τως, ἄλλη ὁδὸς οὐκ ἔστι πλὴν ταύτης“. Καὶ ὁ Ἀββᾶς Ποιμὴν εἶπε· „μετὰ στεναγμοῦ πᾶσαι αἱ ἀρεταὶ „εἰς τὸν Κόσμον τοῦτον εἰσῆλθον· ἔπαρον μίαν ἀρε„τὴν, καὶ ἐκτὸς αὐτῆς, κόπῳ ἵσταται ὁ ἄνθρωπος· καὶ „ἠρώτησαν αὐτόν· ποία ἐστιν αὕτη; καὶ λέγει· ἵνα ὁ „ἄνθρωπος διαπαντὸς μέμφηται ἑαυτόν. εἶπε πάλιν· „ὁ „ἑαυτὸν μεμφόμενος, εἴτι δ' ἂν συμβῇ αὐτῷ, εἴτε „ζημία, εἴτε ἀτιμία, εἴτε οἱαδήποτε θλίψις, προ„λαβὼν ἔχει ἑαυτὸν ἄξιον, καὶ οὐδέποτε ταράσσεται. „Σημείωσαι ὅτι τοῦτο ὁποῦ λέγει ὁ Παῦλος ἐδῶ· „εἰ „γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα, προλα„βὼν εἶπεν ὁ σοφὸς Σειράχ· „πρὸ κρίσεως ἐξέταζε „σεαυτὸν, καὶ ἐν ὥρᾳ ἐπισκοπῆς εὑρήσεις ἐξιλασμόν“. „(Σειρ. ιή. 20.) τοῦτον γὰρ εἶναι σχεδὸν τοῦτο μὲ ἐκεῖ„νο. Τὴν ἐξέτασιν δὲ ταύτην τοῦ ἑαυτοῦ μας, Κριτήριον „Συνειδήσεως Φίλων ὁ Ἰουδαῖος ὠνόμασε· καὶ ὁ ἱερὸς „Αὐγουστῖνος εἶπε· „γενοῦ κριτὴς, καὶ μὴ συνήγορος „τῶν ἁμαρτιῶν σου“. Ὁ δὲ Θεολόγος Γρηγόριος οὕτως „ἔφη· ἐρεύνα σαυτὸν πλέον, ἢ τὰ τῶν πέλας· τὸ „μὲν γὰρ αὐτὸς κερδανεῖς, τὸ δ' οἱ πέλας· κρείσσων „λογισμὸς πράξεων ἢ χρημάτων· τὰ μὲν γὰρ ἐστι τῆς „φθορᾶς, τὰ δ' ἵσταται“. (ἐν τοῖς τετραστίχ. ἰάμβοις.) Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ· „Καὶ μεταξὺ ἀλλήλων „τῶν λογισμῶν κατηγορούντων“. (Ῥωμ. β'. 15.)

τὸ Πατέρα, καὶ ὄχι κολαζόμεθα· (1) ἵνα μὴ σιὼ τοῦ Κόσμῳ κατακειθῶμεν, ἤγουν διὰ νὰ μὴ κατακειθῶμεν ἐκεῖ, καὶ κολαθῶμεν αἰωνίως, μαζὶ μὲ τοὺς ἀπίσους καὶ ἀσεβεῖς· (2) διότι οἱ Χριστιανοί, μὲ τὸ νὰ εἶναι περιπόθητοι κοντὰ εἰς τὸν Θεόν, διὰ τοῦτο ἐδῶ λαμβάνουν οἱ περισσότεροι τὰς παιδείας διὰ τὰς ἁμαρτίας των, ἀνίσως δὲν πράξουν μεγάλα τινά, καὶ ἀνιάτρευτα ἁμαρτήματα. (3)

33. „Ὥςε, ἀδελφοί μου, συνερχόμενοι εἰς τὸ φαγεῖν, ἀλλήλους ἐκ-„δέχεσθε“.

Ἀφ' οὗ εἶπε περὶ τῆς Πνευματικῆς Τραπέζης τῶν Θείων Μυστηρίων ὁ Ἅγιος Ἀπόστολος, πάλιν ἦλθεν εἰς τὸν περὶ κοινῶν τραπεζῶν λόγον, καὶ λέγει· ὅτι ἐὰν θέλετε, ἀδελφοί μου, νὰ μὴ κοινωνῆτε ἀναξίως τὸ σῶμα, καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου, καὶ νὰ μὴ γίνεσθε ἔνοχοι τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου, καὶ ἀκολούθως, ἐὰν θέλετε, ἵνα μὴ ἐκ τούτου, πίπτετε εἰς διαφόρους ἀσθενείας καὶ θανάτους, τοῦτο νὰ κάμνετε, καὶ ὅταν κάθεσθε, καὶ τρώγετε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, μὴ προλαμβάνετε καὶ τρώγετε μόνοι, ἀλλὰ προσμένετε νὰ ἔλθουν καὶ οἱ πτωχοὶ ἀδελφοὶ εἰς τὴν τράπεζάν σας νὰ φάγουν. Βλέπε δέ, ὅτι δὲν εἶπε, μεταδότε ἐσεῖς εἰς τὸν ἄλλον ἀπὸ τὴν τράπεζάν του, ἀλλ' εἶπε, προσμένετε, φανερόνωντας μὲ τοῦτο, ὅτι εἶναι κοινὰ ὅλα τὰ φαγητά, ὁποῦ εἰς τὰς τραπέζας ἐκείνας ἐφέροντο, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ προσμένουν τὴν κοινὴν συμμάζωξιν ὅλων τῶν ἀδελφῶν, καὶ πτωχῶν.

34. „Εἰ δέ τις πεινᾷ, ἐν οἴκῳ ἐσθιέτω“.

Παρακινητικός, καὶ πρόξενος ἐντροπῆς εἶναι ὁ λόγος οὗτος τοῦ μακαρίου Παύλου, διὰ τὶ ὁμιλεῖ μὲ τοὺς Κορινθίους ὁ Ἀπόστολος, ὡσὰν νὰ ὁμιλῇ μὲ παιδία, ὁποῦ λυποῦνται, καὶ κλαίουσι διὰ τὶ πεινοῦν, καὶ ἀκολούθως κατηγορεῖ αὐτοὺς ὡς γαστριμάργους· διὰ τοῦτο καὶ λέγει εἰς αὐτούς, ὅτι ὅποιος πεινᾷ, ἤγουν ὅποιος εἶναι γαστρίμαργος, καὶ δὲν προσμένει ἕως οὗ νὰ ἔλθουν καὶ οἱ ἄλλοι ἀδελφοί, καὶ πτωχοί, διὰ νὰ συμφάγουν ὅλοι μαζί, ὁ τοιοῦτος, ἂς πηγαίνῃ εἰς τὸν οἶκόν του νὰ τρώγῃ, καὶ ἂς μὴ τρώγῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ εἰς τοὺς ἱεροὺς τόπους τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον τοῦτο ἐφαίνετο εἰς αὐτοὺς ὄχι ὀλίγη καταισχύνη, καὶ ἐντροπή.

„Ἵνα μὴ εἰς κρίμα συνέρχησθε“.

Ἤτοι διὰ τοῦτο σᾶς λέγω, ἀδελφοί, νὰ πηγαίνετε εἰς τὸν οἶκόν σας νὰ τρώγετε, ὅσοι εἶσθε λαίμαργοι, διὰ νὰ μὴ συμμαζόνεσθε ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰς κατάκρισίν σας, καὶ βλάβην· ἐπειδὴ διὰ τοῦτο ἐδιωρίσθησαν νὰ γίνωνται αἱ συμμαζώξεις, καὶ αἱ κοιναὶ τράπεζαι, καὶ Ἀγάπαι τῶν Χριστιανῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, διὰ νὰ ὠφελῆσθε ἀπὸ τὴν συμμάζωξιν ταύτην, μὲ τὴν πρὸς ἀλλήλους φιλαδελφίαν· εἰ δὲ καὶ δὲν ὠφελεῖσθε ἀπὸ τὰς κοινὰς ταύτας τραπέζας, κάλλιον εἶναι νὰ μένετε εἰς τὸν οἶκόν σας νὰ τρώγετε, καὶ ὄχι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Τοῦτο δὲ λέγει εἰς αὐτοὺς ὁ Ἀπόστολος, ὄχι διὰ νὰ τοὺς παρακινήσῃ νὰ μένουν εἰς τὸν οἶκόν τους νὰ τρώγουν, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς ἑλκύσῃ περισσότερον εἰς τὸ νὰ συμμαζόνωνται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καθὼς πρέπει, καὶ νὰ συντρώγουν ὅλοι μαζί.

„Τὰ

---

(1) Διὰ τοῦτο ὁ ἴδιος Ἀπόστολος εἶπεν· „εἰ παιδείαν ὑπομένετε, ὡς υἱοῖς ὑμῖν προσφέρεται ὁ Θεός· „τίς γάρ ἐστιν υἱός, ὃν οὐ παιδεύει Πατήρ“; (Ἑβρ. ιβ. 7.)

(2) Καὶ ὁ Θεοδώρητος δὲ λέγει· „εἰ τὰ βεβιωμένα λογιζοίμεν ἠθέλομεν, καὶ δικαίαν καθ' ἡμῶν αὐτῶν ἐξεφέρομεν ψῆφον, οὐκ ἂν παρὰ τοῦ Θεοῦ κολασικὴν ἐδεξάμεθα ψῆφον· ἀλλ' ὅμως καὶ τὰ μέγιστα „πλημμελοῦντας, μετρίως ὁ Δεσπότης παιδεύει, ἵνα „μὴ τῷ τῶν δυσσεβῶν παραδοθῶμεν ὀλέθρῳ“.

(3) Καλῶς δὲ εἶπεν ὁ Ἱερὸς Θεοφύλακτος, ὅτι ἀνίσως δὲν πράξουν μεγάλα τινὰ καὶ ἀνιάτρευτα ἁμαρτήματα· διότι οἱ τοιαῦτα μεγάλα πράττοντες ἁμαρτήματα, καὶ ἐκεῖ κολάζονται· καὶ ὅσον δὲν παιδευθοῦν ἐδῶ, τόσον περισσότερον ἔχουν νὰ παιδευθοῦν ἐκεῖ· ὅθεν εἶπεν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος· „Τοῖς ἐκεῖθεν „δικαιωτηρίοις τοὺς πονηροὺς ἡ ἐνταῦθα φειδὼ παραδίδωσι“. Καὶ ὁ σοφὸς Νεῖλος λέγει· „θρηνεῖ τὸν ἁμαρτωλὸν εὐτυχοῦντα· τὸ ξίφος γὰρ αὐτῷ τῆς δίκης „ἐπιτείνεται“.

„Τὰ δὲ λοιπὰ ἕως ἂν ἔλθω, διατάξομαι“.

Τὰ λόγια ταῦτα λέγει ὁ Ἀπόστολος, ἢ διὰ ἄλλα τινὰ σφάλματα, ὁποῦ ἔκαμναν οἱ Κορίνθιοι, τὰ ὁποῖα ἐχρειάζοντο διαταγὴν ξεχωριστὴν, καὶ διδασκαλίαν, ἢ διὰ τὴν ἰδίαν ὑπόθεσιν ταύτην τῶν κοινῶν τραπεζῶν· ἀκόλουθον γὰρ εἶναι νὰ ἀπολογήθηκαν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Κορινθίους εἰς τὰ ἀνωτέρω λόγια, ὁποῦ εἶπεν ὁ Ἀπόστολος· διὸ λέγει, ὅτι κατὰ τὸ παρὸν μὲν, φυλάττετε αὐτὰ ὁποῦ σᾶς εἶπα· ἀνίσως δέ τινας ἔχῃ νὰ εἰπῇ τίποτε περὶ τούτων, ἂς τὸ φυλάττῃ νὰ τὸ εἰπῇ ὅταν ἔλθω ἐγώ. Φοβίζει δὲ αὐτοὺς, ὅτι ἔχει νὰ ὑπάγῃ εἰς Κόρινθον, διὰ νὰ συγαλθοῦν, καὶ νὰ διορθωθοῦν, ἀνίσως πράττουν κᾀνένα πρᾶγμα ἄτοπον, καὶ μὴ καλῶς ἔχον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

1. „Περὶ δὲ τῶν πνευματικῶν, ἀδελφοὶ, οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν“.

Ἤτοι περὶ τῶν χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δὲν θέλω νὰ μὴν ἠξεύρετε, ἀδελφοί. Ἡ δὲ ὑπόθεσις εἶναι αὕτη· οἱ Χριστιανοὶ ἐκεῖνοι, ὁποῦ ἐπίστευον εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ κηρύγματος, καὶ ἐβαπτίζοντο, ὅλοι ἐλάμβανον Πνεῦμα Ἅγιον· ἐπειδὴ δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εἶναι κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἀόρατον, ἐδίδετο εἰς τοὺς τοῦτο λαμβάνοντας ἕνα σημάδι αἰσθητὸν, καὶ ὁρατὸν τῆς αὐτοῦ ἐνεργείας· ὅθεν οἱ βαπτιζόμενοι, ἢ μὲ γλώσσας διαφόρους ἐλάλουν, ἢ ἐπροφήτευον, ἢ θαύματα ἔκαμναν. Εἰς τοὺς Κορινθίους λοιπὸν, διὰ τὰ χαρίσματα ταῦτα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἧτον σχίσματα, καὶ διχόνοιαις· ἐπειδὴ, ἐκεῖνοι μὲν, ὁποῦ ἐλάμβανον χαρίσματα μεγαλήτερα, ὑπερηφανεύοντο, κατὰ τῶν ἄλλων, ὁποῦ εἶχον τὰ μικρὰ, ἐκεῖνοι δὲ πάλιν, ὁποῦ ἐλάμβανον μικρότερα χαρίσματα, ἐλυποῦντο, καὶ ἐφθόνουν ἐκείνους, ὁποῦ εἶχον τὰ μεγαλήτερα· χωριστὰ δὲ ἀπὸ τοῦτο, ἦτον εἰς αὐτοὺς καὶ κάποιοι μάντεις, καὶ ψευδοπροφῆται, οἵ τινες δύσκολα ἐδιακρίνοντο ἀπὸ τοὺς ἀληθεῖς, καὶ θείους Προφήτας· ὅθεν ὅλα ταῦτα διορθόνοι ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος, καὶ πρῶτον λέγει περὶ τῶν μάντεων, καὶ ψευδοπροφητῶν.

2. „Οἴδατε ὅτι ὅτε Ἔθνη ἦτε, πρὸς τὰ εἴδωλα τὰ ἄφωνα, ὡς ἂν ἤγεσθε, ἀπαγόμενοι“.

Ἐδῶ φανερόνει ὁ Ἀπόστολος ποῖον εἶναι τὸ σημάδι τοῦ μάντου, καὶ ψευδοπροφήτου, καὶ ποῖον τὸ τοῦ ἀληθινοῦ Προφήτου, καὶ λέγει· ὅτι ὁποῖος ψευδοπροφήτης ἐμαντεύετο εἰς τὰ εἴδωλα, ἐμπνευσθεὶς ἀπὸ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα, καὶ δαιμόνιον, ὡσὰν νὰ ἐκινεῖτο, καὶ νὰ ἐφέρετο ἀπὸ ἄλλον, ἔτζι ἐτραβίζετο ἀπὸ τὸ δαιμόνιον δεδεμένος, καὶ ἔλεγε μὲν πολλὰ, χωρὶς ὅμως νὰ ἠξεύρῃ κᾀνένα ἀπὸ ἐκεῖνα ὁποῦ ἔλεγεν· ἀλλ' ἦτον ὀξεστηκὼς, καὶ ἔξω φρενῶν (1)· ὁ δὲ ἀληθι-

(1) Ὅθεν καὶ ὁ Πλάτων λέγει οὕτως· „ὥσπερ οἱ „χρησμῳδοὶ, καὶ οἱ θεομάντεις, λέγουσι μὲν πολλὰ καὶ „καλὰ, ἴσασι δὲ οὐδὲν ὧν λέγουσι“. Καὶ ἄλλος δὲ Ποιητὴς, ἐπειδὴ ὁ δαίμων ἔμβαινε μέσα εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον ὁποῦ ἐμαντεύετο, καὶ ἔρριπτεν αὐτὸν κατὰ γῆς, καὶ ἐσπάραττε· διὰ τοῦτο ὁ Ποιητὴς αὐτὸς λέγει εἰς τοὺς τοιαῦτα μαγγανεύοντας· „λύσατε λοιπὸν ἄνακτα „βροτὸς, Θεὸν οὐκ ἔτι χωρεῖ“· ὅθεν καὶ ὁ Βιργίλιος δίδει εἰς τὴν Πυθίαν ταῦτα τὰ λόγια. „Καὶ ἀγρίᾳ „μανίῃ καρδία ὀγκοῦται“.

Ὁ δὲ Φώτιος, ἐν οἷς ἀναφέρει περὶ τῶν δέκα Σιβυλλῶν, τελευταῖον λέγει ταῦτα· „ταύτας δέ φασι τῶν „φρενῶν ἐξισταμένας, τὰ μέλλοντα χρησμῳδεῖν· τῶν „ὑπολαμβανόντων δὲ γραφῇ τοὺς χρησμοὺς, οὐκ ἐχόντων „σοφίαν τὰ χρησμῳδούμενα γράφειν ἀπταίστως, ἄλλως „τε δὲ, καὶ τῷ τάχει τῆς φορᾶς τῶν λόγων, οὐκ ἐχόν„των καθυπηρετουμένας τὰς χεῖρας, συμβῆναι πολλοὺς „τῶν χρησμῶν εἰς χωλιάμβους μεταπεσεῖν, καὶ μηκέτι „τυχεῖν διορθώσεως, ἅτε δὴ, τῶν μὲν χρησμῳδῶν „γυναίων ἐν ἐκστάσει καθεστώτων, ἐπειδὰν τὴν ὕπαρ„ξιν προηγόρευον τῶν μελλόντων, πεπαυμένων δὲ τοῦ „χρησμῳλογεῖν, μηδαμῶς αἴσθησιν ἐχόντων, μήτε ὧν „ἔλεγον, μήτε τί ἂν βούλοιντο τὰ κεχρησμῳδημένα“. (Ἀμφιλοχ. ζητήμ. ρνθ'.) Τὰ αὐτὰ λέγει περὶ τῶν Σιβυλλῶν, καὶ ὁ θεῖος Ἰουστῖνος ὁ Φιλόσοφος καὶ Μάρτυς· ὅθεν θαυμάζω πῶς τοῦτο ἐγίνετο εἰς τὰς Σιβύλλας ταύτας, εἰς καιρὸν ὁποῦ αὐταῖς ἐνεργοῦντο, ὄχι ὑπὸ τοῦ δαίμονος, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ θείου Πνεύματος ἐν ᾧ καιρῷ τὰς περὶ Χριστοῦ Προφητείας ἔλεγον· ὁ Μοντανὸς γὰρ ἐφλυάρει, ὅτι ὅλοι οἱ Προφῆται κινούμενοι ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἔλεγον μὲν τινὰ, δὲν ἠξεύραν ὅμως τί ἔλεγον· καὶ ὅρα περὶ τούτου εἰς τὴν ἑρμηνείαν

τοῦ

θινὸς Προφήτης δὲν ἦτον ἔτζι· ἀλλὰ μὲ νοῦν καθαρὸν, καὶ προσεκτικὸν, καὶ μὲ φρένας σαθερὰς, λαλεῖ ὅλα ἐκεῖνα ὁποῦ λαλεῖ (1). Τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτον σημάδι τοῦ ὑπὸ δαιμόνων κινουμένου Προφήτου, καὶ τοῦ ὑπὸ Πνεύματος Ἁγίου ἐμπνεομένου.

3. „Διὸ γνωρίζω ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς ἐν Πνεύματι Θεοῦ λαλῶν, λέγει ἀ-
„νάθεμα Ἰησοῦν· καὶ οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ
„ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ“.

Δεύτερον σημάδι δίδει ἐδῶ τοῦ μάντεως, τὸ νὰ ἀναθεματίζῃ, ἤτοι τὸ νὰ βλασφημῇ αὐτὸς, καὶ νὰ κακολογῇ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν· τοῦ δὲ θείου Προφήτου σημάδι λέγει πῶς εἶναι, τὸ νὰ ὀνομάζῃ αὐτὸς μὲ εὔφημα, καὶ καλὰ λόγια τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ, καὶ νὰ λέγῃ αὐτὸν Κύριον, καὶ Δεσπότην. Ἀλλ' ἤθελεν εἰπῆ τινας· καὶ πῶς οἱ κατηχούμενοι, ὁποῦ ἀκόμη δὲν ἔλαβον Πνεῦμα Ἅγιον, ὀνομάζουσι Κύριον τὸν Ἰησοῦν; πρὸς τὸ ὁποῖον ἀποκρίνομαι, ὅτι δὲν εἶναι ὁ λόγος ἐδῶ τοῦ Ἀποστόλου περὶ κατηχουμένων, ἀλλὰ περὶ πιστῶν, καὶ ἀπίστων (2). Πῶς δὲ καὶ οἱ δαίμονες ὀνομάζουσι πολλάκις Κύριον τὸν Ἰησοῦν, καὶ Ἅγιον, καὶ Υἱὸν Θεοῦ, καθὼς εἰς τὸ Ἅγιον Εὐαγ-

τὸ „ἐὰν γὰρ προσεύχωμαι γλώσσῃ, τὸ Πνεῦμά μου „προσεύχεται, ὁ δὲ νοῦς μου ἄκαρπός ἐστι“. (α'. Κορινθ. ιδ'. 14.) ἀλλ' ἴσως, καθὼς ἐδίδετο εἰς πολλοὺς χάρισμα γλωσσῶν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δὲν ἐδίδετο δὲ καὶ χάρισμα τῆς ἑρμηνείας αὐτῶν, ὡς ἐν τῷ αὐτῷ Κεφαλαίῳ λέγει ὁ Παῦλος· οὕτως ἐδίδετο καὶ εἰς τὰς Σιβύλλας, τὸ νὰ λαλοῦν μὲν περὶ τοῦ Χριστοῦ μὲ γλῶσσαν ποιητικὴν, δὲν ἐδίδετο δὲ καὶ τὸ νὰ ἑρμηνεύουν αὐτήν.

Ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ἐπειδὴ οἱ μὲν θεοφόροι Προφῆται, εἶχον τὴν γνῶσιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπίστευον εἰς αὐτὸν μὲ θέλησιν καὶ ἀγάπην, διὰ τοῦτο καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐνήργει εἰς αὐτοὺς, διὰ μέσου τῆς τοιαύτης πίστεως αὐτῶν καὶ θελήσεως, ὥστε ὁποῦ αὐτοὶ μὲ νοῦν καθαρὸν ἔβλεπον τὰ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος δεικνυόμενα, καὶ μὲ φρένας σαθερὰς ἐλάλουν καὶ ἐγίνωσκον ὅσα ἐλάλουν· αἱ δὲ Σιβύλλαι, ἐπειδὴ δὲν ἐπίστευον εἰς τὸν ἀληθῆ Θεὸν, καὶ δὲν ἐδίδαν εἰς αὐτὸν τὴν συγκατάθεσιν τῆς θελήσεώς των, διὰ τοῦτο τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἔκστασιν ἐποίει τοῦ νοὸς αὐτῶν ὅταν τοὺς περὶ Χριστοῦ χρησμοὺς ἀπεκάλυπτε, βιάζον τρόπον τινὰ τὴν αὐτῶν θέλησιν, καθὼς ἐβίασε καὶ τὴν θέλησιν τοῦ μάντεως Βαλαὰμ εἰς τὸ νὰ εὐλογήσῃ τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν.

Καὶ τοῦτο δὲ ἀκόμη σημειοῦμεν ἐδῶ, ὅτι ὁ Ἅγιος Μάξιμος λέγει, πῶς μὲ καθαρὸν μὲν νοῦν ἔβλεπον οἱ Προφῆται τὰ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος δεικνύμενα, δὲν ἤξευρον ὅμως καὶ τοὺς λόγους, καὶ μάλιστα τοὺς βαθυτέρους, τῶν δεικνυμένων, ἐὰν μὴ αὐτοὺς ἐζήτουν καὶ ἀπεκαλύπτοντο ὑπὸ τοῦ Πνεύματος· φησὶ γάρ· „δηλοῦσι τοῦτο „σαφῶς πάντες οἱ Ἅγιοι, μετὰ τὰς ἀποκαλύψεις τῶν „θείων, ζητοῦντες τῶν ἀποκαλυφθέντων τοὺς λόγους“. (Κεφ. ιγ'. τῆς ς'. Ἑκατοντάδ. τῶν Θεολογικ.) Διὰ τοῦτο ἀναγινώσκομεν εἰς τὸν Προφήτην Δανιὴλ ταῦτα· „Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἰδεῖν με ἐγὼ Δανιὴλ, τὴν ὅ„ρασιν, καὶ ἐζήτουν σύνεσιν, καὶ ἰδοὺ ἐνώπιον ἐμοῦ, ὡς „ὅρασις ἀνδρός. καὶ ἤκουσα φωνὴν ἀνδρὸς ἀναμέσον τοῦ „Οὐβὰλ, καὶ ἐκάλεσε, καὶ εἶπε· „Γαβριὴλ συνέτισον „ἐκεῖνον τὴν ὅρασιν. (Δανιὴλ η'. 15.) Σημείωσαι ὅμως, ὅτι ὁ Θεοδώρητος ἄλλως ἡρμήνευσε τὸ ῥητὸν τοῦτο· οὕτω γὰρ ἐκεῖνός φησιν· „ὅτι πρὶν δέξησθε τῆς εὐ„σεβείας τὸ φῶς, ἔτι τῷ ψεύδει δουλεύοντες, δίκην „ἀλόγων τῇδε κἀκεῖσε περιήγεσθε, τῇ τῶν ἀναισθήτων „εἰδώλων ἐξαπάτῃ δεδουλωμένοι· οἱ γὰρ Ἕλληνες κα„ταλιπόντες τὸν ἕνα Θεὸν, πολλοῖς τὸ σέβας τὸ θεῖον „προσήνεγκαν· οὐ πάντα γὰρ ἰσχύειν ἐνόμιζον ἕκαστον, „ἀλλὰ τὸν μὲν, σοφίας, τὸν δὲ, πολεμικῆς ἐμπει„ρίας, τὸν δὲ, ναυτικῆς ἐπιστήμης χορηγὸν ὑπελάμ„βανον“.

(1) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, συμφώνως μὲ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, καὶ τὸν Ἱερὸν Θεοφύλακτον, δὲν δέχεται ἐκείνους ὁποῦ λέγουν, ὅτι ἐγίνοντο ἔξω φρενῶν οἱ Προφῆται, καὶ δὲν ἤξευραν τί ἐλάλουν· τῆς δαιμονικῆς γὰρ δυνάμεως εἶναι τοῦτο ἴδιον, καὶ οὐχὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· „οὔτε τὸ φῶς τυφλότητα „ἐμποιεῖ, ἀλλὰ τὴν ἐκ φύσεως ἐνυπάρχουσαν ὁρατικὴν „δύναμιν διεγείρει, οὔτε τὸ Πνεῦμα σκότωσιν ἐμποιεῖ „ταῖς ψυχαῖς, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῶν νοητῶν θεωρίαν τὸν „ἀπὸ τῶν τῆς ἁμαρτίας κηλίδων καθαρεύοντα νοῦν διανί„στησι. Πονηρὰν μὲν οὖν δύναμιν, συγχυτικὴν εἶναι „διανοίας, ἐπιβουλεύουσαν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, οὐκ ἀ„πίθανον· θείου δὲ Πνεύματος παρουσίαν ταὐτὸ τοῦτο „λέγειν ἐνεργεῖν, ἀσεβές. Ἔπειτα, εἰ σοφοὶ οἱ Ἅγιοι, „πῶς οὐκ ἐπηκολούθουν τοῖς προφητευομένοις“; (ἤτοι πῶς δὲν ἐγνώριζαν τὰ ὑπ' αὐτῶν προφητευόμενα;) „σοφὸς γὰρ, φησὶ, νοήσει τὰ ἀπὸ τοῦ ἰδίου στόματος, „ἐπὶ δὲ χείλεσι φορεῖ ἐπιγνωμοσύνην“. (Παρ. ις'. 23.) (εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἑρμηνείας τοῦ Ἡσαΐου.)

Εἰ δὲ καὶ προβάλλοι τινὰς, ὅτι ὁ Δαβὶδ λέγει· „ἐγὼ „δὲ εἶπα ἐν τῇ ἐκστάσει μου“· καὶ περὶ τοῦ Ἰσαὰκ γέγραπται ὅτι „ἐξέστη ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ“· ἀποκρίνεται πρὸς ταῦτα ὁ αὐτὸς Βασίλειος, ὅτι „ἔκ„στασιν ὠνόμασεν ἡ Γραφὴ τὴν ἔκπληξιν καὶ τὸν θαυ„μασμόν“· καθὼς εἶναι καὶ ἐκεῖνο ὁποῦ λέγει ὁ Ἡσαΐας· „ἐξέστη ὁ οὐρανὸς, καὶ ἡ γῆ ἔφριξε“. (αὐτόθι).

(2) Ἢ καὶ οὕτως ἀποκρινόμεθα, ὅτι οἱ κατηχούμενοι, ἂν καὶ νὰ μὴν ἐγεννήθησαν διὰ τοῦ Βαπτίσματος, ἀλλ' ὅμως συνελήφθησαν ἐν τῇ πίστει, καὶ ἐν προθύροις εἰσὶ τῆς εὐσεβείας, κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον· (Λόγ. εἰς τὸ Βάπτισμα.) διὸ καὶ ὡς οἰκεῖα τῆς Ἐκκλησίας μέλη ἤδη εἰσὶν, ὡς τὴν πίστιν δεξάμενοι, καὶ Χριστιανοὶ ὀνομαζόμενοι, διὸ καὶ παρὰ τῶν Κανόνων ἐπιτιμῶνται, καὶ ὡς ἐν Νόμῳ οὖσιν, ὁ Νόμος αὐτοῖς λαλεῖ· ὅθεν καὶ ὡς πιστοὶ τὸν Ἰησοῦν, Κύριον, καὶ τὰ λοιπὰ εὔφημα ὀνομάζουσι· πιστεύουσι γὰρ εἰς αὐτόν. Ὁ-

Εὐαγγέλιον φαίνεται; (Μάρκ. ά. 24. Λουκ. δ΄. 34.) Ἀλλ᾽ ἀποκρίνομαι, ὅτι ταῦτα λέγουσιν οἱ δαίμονες, μαστιζόμενοι ἀοράτως, ϗ βιαζόμενοι· θεληματικῶς δὲ, ϗ χωρὶς νὰ μαστίζωνται ἀοράτως, οὐδέ ποτε ταῦτα λέγουσιν. (1)

4. „Διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα“.

Ἀφ᾽ οὗ ἔδειξεν ὁ Ἀπόστολος ποία εἶναι ἡ διαφορὰ τοῦ ψευδοπροφήτου, καὶ μάντεως, ἀπὸ τὸν ἀληθῆ, ϗ θεῖον Προφήτην, λέγει τώρα ϗ διὰ τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διὰ νὰ διορθώσῃ ἐκείνους, ὁποῦ εἶχον διχονοίας δι᾽ αὐτά· ϗ πρῶτον μὲν ἰατρεύει, ϗ διορθόνει ἐκεῖνον ὁποῦ ἔχει τὸ μικρότερον χάρισμα, ϗ διὰ τοῦτο λυπεῖται, λέγων εἰς αὐτόν· διὰ τί, ἀδελφὲ, λυπῆσαι, πῶς δὲν ἔλαβες τόσον μεγάλον χάρισμα, καθὼς τὸ ἔλαβεν ἄλλος; μήπως αὐτὸ ἦναι χρέος, ϗ ἐχρεωστεῖτο νὰ δοθῇ εἰς ἐσένα τόσον, ϗ ὄχι ὀλιγώτερον; ὄχι· αὐτὸ εἶναι χάρισμα, καὶ δωρεὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὥστε εὐχαρίστει τὸν Θεὸν, ὅτι χωρὶς νά σοι χρεωστῇ τίποτε, ἔδωκέ σοι ὅλως ϗ χάρισμα· ἀλλὰ ϗ ὁ ἴδιος ἐκεῖνος δοτὴρ ϗ Θεὸς, ὁποῦ ἔδωκεν εἰς ἐκεῖνον τὸ μεγάλον χάρισμα, αὐτὸς ἔδωκε ϗ εἰς ἐσένα τὸ μικρόν· ἐπειδὴ δὲν ἔδωκε τὸ χάρισμα, εἰς ἐσένα μὲν Ἄγγελος, εἰς ἐκεῖνον δὲ ὁ Θεός· ἀλλὰ τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἔδωκε ϗ εἰς ἐσένα, ϗ εἰς ἐκεῖνον· ὥστε ἂν ϗ κατὰ τὸ χάρισμα ἔγινε διαφορὰ, ἀλλὰ κατὰ τὸν δοτῆρα τοῦ χαρίσματος ϗ τὴν πηγὴν, δὲν εἶναι οὐδεμία διαφορὰ, ἐπειδὴ ἕνας ϗ ὁ αὐτὸς δοτὴρ εἶναι, ϗ μία ἡ πηγὴ, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον.

5. „Καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσὶν, ὁ δὲ αὐτὸς Κύριος“.

Ἐδῶ ὁ Παῦλος ἀναφέρει ϗ τὸν Υἱὸν, ὡς δοτῆρα τῶν ἀγαθῶν, ϗ τῶν χαρισμάτων· διὰ νὰ παρηγορήσῃ δὲ περισσότερον ἐκεῖνον, ὁποῦ ἐλυπεῖτο πῶς εἶχε μικρότερον χάρισμα, διὰ τοῦτο εἶπε τὴν λέξιν ταύτην „διακονιῶν“· δι᾽ ὅ,τι, ἐκεῖνος μὲν ὁποῦ ἀκούσῃ χάρισμα, ἔπειτα λάβῃ μικρότερον, ἴσως ἤθελε λυπηθῇ πῶς ἐφάνη μικρότερος ἀπὸ τὸν ἄλλον κατὰ τὸ χάρισμα αὐτὸ, καὶ τὴν δωρεάν· ἐκεῖνος δὲ ὁποῦ ἀκούσῃ διακονίαν, δὲν λυπεῖται παρομοίως· ἐπειδὴ ἡ διακονία φανερόνει πῶς ἔχει κόπον, ϗ ἱδρῶτα. Τί λυπῆσαι, λέγει, ἐσὺ Χριστιανὲ ὁποῦ ἔλαβες μικρότερον χάρισμα, πῶς ἄλλον επρόσταξεν ὁ Θεὸς νὰ κοπιάζῃ περισσότερον μὲ τὴν διακονίαν ὁποῦ τοῦ ἔδωκε, ϗ ἐσένα ἐλυπήθη, ϗ δὲν σοι ἔδωκε τόσον πολὺν κόπον; ὥστε, ἂν αὐτὸς ἔχῃ τι περισσότερον ἀπὸ λόγου σου, κατὰ τὸν κόπον τὸ ἔχει. (2)

6. „Καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσὶν, ὁ δὲ αὐτὸς Θεὸς ὁ ἐνεργῶν „τὰ πάντα ἐν πᾶσιν“.

Ἐδῶ ἀναφέρει ὁ Παῦλος καὶ τὸν Πατέρα, ὁ ὁποῖος ἐνεργεῖ ὅλα τὰ ἐνεργήματα εἰς ὅλους τοὺς πιστοὺς Χριστιανούς. Καὶ ἰδοὺ ἡ Ἁγία Τριὰς παρασταίνεται ἀπὸ τὰ λόγια ταῦτα τοῦ Ἀποστό-

---

ρα τὸν ιδ΄. Κανόνα τῆς ά. τὸν ιθ΄. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ, ϗ τὸν έ. τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ ἐν τῷ ἡμετέρῳ Κανονικῷ.

(1) Ἐπειδὴ γὰρ ὁ διάβολος, κατὰ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου „ἀνθρωποκτόνος ἐστὶ, καὶ τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἕστη- „κεν, ὅταν λαλῇ τὸ ψεῦδος ἐκ τῶν ἰδίων λαλῇ, ὅ- „τι ψεύστης ἐστὶ καὶ ὁ Πατὴρ αὐτοῦ“. (τοῦ ψεύδους δηλ.) (Ἰωάνν. ή. 44.) πῶς ἠδύνατο νὰ ὁμολογῇ τὴν ἀλήθειαν θεληματικῶς ἀπὸ λόγου του, ὁ τοῦ ψεύδους Πατήρ; ὅθεν δῆλον ὅτι βιαζόμενος ὑπὸ τῆς ἀοράτου μάστιγος τοῦ Θεοῦ, καὶ χωρὶς νὰ θέλῃ κηρύττει τὴν ἀλήθειαν. Ὁ δὲ Θεοδώρητος οὕτως ἑρμηνεύει τὸ ῥητὸν τοῦτο· „παρ᾽ ἡμῖν δὲ (τοῖς Χριστιανοῖς δηλ.) πλείστη „συμφωνία τε ϗ ὁμόνοια· οὐ γὰρ ἄλλα μὲν ὁ μονογε- „νὴς Υἱὸς, ἄλλα δὲ διδάσκει τὸ παναγιον Πνεῦμα· „ἀλλ᾽ ὥσπερ ἐν τοῖς θείοις Εὐαγγελίοις τοῦ Παναγίου „Πνεύματος τὴν ἀξίαν ἐδίδαξεν ὁ Δεσπότης Χριστὸς, „οὕτω τὴν αὐτοῦ δεσποτείαν τὸ θεῖον ἐκήρυξε Πνεῦμα· „οὐχ οἷόν τε τὸν ὑπὸ τοῦ θείου Πνεύματος ἐνεργούμε- „νον, ἀλλότριον τῆς θείας φύσεως τὸν Χριστὸν ἀποφῆ- „ναι· οὐδ᾽ αὖ πάλιν αὐτὸν εἰλικρινῶς ὁμολογῆσαι Θεὸν, „μὴ ὑπ᾽ ἐκείνης τῆς χάριτος φωτιζόμενον“· τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δηλαδή. Ὁ δὲ Θεοφόρος Μάξιμος λέγει ἑρμηνεύων τὸ ῥητὸν τοῦτο· „ὁ τὴν τελείαν ἀγάπην „κτήσασθαι δυνηθεὶς, καὶ ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ πρὸς „ταύτην ῥυθμίσας, οὗτος λέγει Κύριον Ἰησοῦν ἐν „Πνεύματι Ἁγίῳ“. (Κεφ. λθ΄. τῆς δ΄. Ἑκατοντ. τῶν περὶ Ἀγάπης.)

(2) Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος, κατὰ τὸν Θεοδώρητον, διακονίαν ὠνόμασε τὸ ἀποστολικόν του χάρισμα· „ἐφ᾽ ὅ- „σον μὲν εἰμὶ ἐγὼ Ἐθνῶν Ἀπόστολος τὴν διακονίαν „μου δοξάζω“. (Ῥωμ. ιά. 13.) Καὶ τῷ Τιμοθέῳ ποτὲ μὲν ἔγραφε· „τὴν διακονίαν σου πληροφόρησον“. (β΄. Τιμ. δ΄. 5.) ποτὲ δὲ „ἀναμιμνήσκω σε ἀναζω- „πυρεῖν τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ“. (β΄. Τιμ. ά. 6.)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

στόλου, τελεία καὶ ἀπηρτισμένη. (1) Χάρισμα δὲ, καὶ διακονία, καὶ ἐνέργημα, ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα εἶναι, ἀγκαλὰ καὶ διαφέρουσι κατὰ τὰ ὀνόματα· (2) διότι ἴσα καὶ ταυτὰ εἶναι, τὰ παρὰ τοῦ Πνεύματος, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Πατρὸς διδόμενα δῶρα· ὥσπερ γὰρ ἡ οὐσία τῶν τριῶν εἶναι μία, οὕτω καὶ τὰ χαρίσματα τὰ παρὰ τῶν τριῶν δωρούμενα, εἶναι τὰ αὐτά. Βλέπε δὲ πῶς ὁ Παῦλος πρῶτον ἀναφέρει τὸ Πνεῦμα, τελευταῖον δὲ τὸν Πατέρα, διὰ ἐκείνους ὅπου περιεργάζονται τὴν τάξιν ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος, καὶ θέλουσι, πῶς πάντοτε νὰ ἀναφέρεται πρῶτον ὁ Πατὴρ, καὶ τελευταῖον τὸ Πνεῦμα. (3)

7. „Ἐ-

---

(1) Ὁ δὲ σοφὸς Φώτιος λέγει, ὅτι, ἐπειδὴ ἄνω μὲν εἶπεν ὁ Παῦλος τὸ Πνεῦμα, εἶτα μείνας εἰς τὸ ἴδιον σχῆμα τοῦ λόγου καὶ νόημα, καὶ εἰπὼν ὁ αὐτὸς Κύριος, καὶ ὁ αὐτὸς Θεὸς, κάτω ἐπισυνάπτει πάλιν καὶ λέγει· „ἑκάστῳ δίδοται ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον“. διὰ ταῦτα λέγει, ὅτι καὶ τὸ Κύριος, καὶ τὸ Θεὸς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος ἔταξεν ὁ Παῦλος, καὶ Κύριον, καὶ Θεὸν αὐτὸ τρανῶς κυριολογεῖ, καὶ θεολογεῖ· εἰ δὲ καὶ τὸ, Κύριος, καὶ τὸ, Θεὸς, ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Πατρὸς νοηθείη, πάλιν καὶ ἐκ τούτων ἡ Κυριότης, καὶ ἡ Θεότης μαρτυρεῖται τοῦ Πνεύματος, καθ᾽ ὅ,τι ἅπερ ἐνεργεῖ τὸ Πνεῦμα, ταῦτα ἐνεργεῖ καὶ ὁ Κύριος τῇ κυριότητι, καὶ ὁ Θεὸς τῇ θεότητι· ὅθεν ἀκολούθως τῷ τὰ αὐτὰ τῷ Κυρίῳ καὶ τῷ Θεῷ ἐνεργοῦντι Πνεύματι, καὶ ἡ κυριότης τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἡ θεότης τοῦ Πατρὸς ὑπάρχει· διὰ τοῦτο, λέγει, καὶ ὁ Παῦλος, εἰς μὲν τὸ Πνεῦμα, ὑποστατικὸν ἐμεταχειρίσθη ὄνομα· (τὸ γὰρ Πνεῦμα τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πνεύματός ἐστι δηλωτικόν) εἰς δὲ τὸν Υἱὸν, καὶ τὸν Πατέρα, ἐμεταχειρίσθη κοινὰ ὀνόματα, τὸ Κύριος δηλαδὴ καὶ τὸ Θεὸς, τὰ ὁποῖα εἶναι κοινὰ εἰς τὰς τρεῖς ὑποστάσεις, ἵνα ἀπὸ τὴν ταυτότητα τῆς ἐνεργείας τῶν τριῶν, καὶ τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας, καὶ τὰ αὐτὰ ὀνόματα, δηλαδὴ τὸ, Κύριος καὶ τὸ Θεὸς, καὶ ἐπὶ τοῦ Πνεύματος ἐννοῶμεν.

(2) Διαφέρουσι γὰρ τοῖς ὀνόμασι ταῦτα, κατὰ τὸν Φώτιον, καθ᾽ ὅ,τι χαρίσματα μὲν καλοῦνται ταῦτα, ὡς φιλοτιμία ὄντα τοῦ Πνεύματος· διακονίαι δὲ, καθ᾽ ὅ,τι εἰς ὑπηρεσίαν, καὶ διακονίαν τοῦ πλησίον δίδονται· ὅθεν καὶ οἱ ἔχοντες αὐτὰ, δὲν πρέπει νὰ ἐπαίρωνται, ἀλλὰ μετὰ συστολῆς καὶ ταπεινοφροσύνης νὰ διακονοῦσι τοὺς ἀδελφοὺς, δι᾽ οὓς καὶ τὸ χάρισμα τοῦτο ἔλαβον· ἐνεργήματα δὲ εἶναι, αὐταὶ αἱ πράξεις, ἤτοι τὰ ἀποτελέσματα τὰ ἐκ τῶν χαρισμάτων ἐν τοῖς κεχαριτωμένοις ἐνεργούμενα, οἷον ἡ τῆς φύσεως βελτίωσις, καὶ ἄλλα. Καὶ ὁ Θεοδώριτος δὲ λέγει „ὅτι τὰ αὐτὰ, καὶ χαρίσματα, καὶ διακονίας, καὶ ἐνεργήματα προσηγόρευσεν ὁ Ἀπόστολος“· διαφέρουσι δὲ κατὰ τὰ ὀνόματα, καθὼς εἶπε καὶ ὁ Φώτιος „καὶ τῶν αὐτῶν δωρεῶν χορηγὸν ἔδειξεν ὁ Παῦλος τὴν Ἁγίαν Τριάδα“. Ὁ δὲ Θεοφόρος Μάξιμος λέγει· „ὁ θεῖος Ἀπόστολος τὰς διαφόρους ἐνεργείας τοῦ ἑνὸς Ἁγίου Πνεύματος, χαρίσματα λέγει διάφορα, ὑφ᾽ ἑνὸς δηλονότι καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐνεργούμενα Πνεύματος“. (Κεφ. ϟϛ΄. τῆς γ΄. Ἑκατοντ. τῶν Θεολογικ.)

(3) Σημείωσαι δὲ ὅτι εἰ καὶ ἐναλλάσσεται μερικαῖς φοραῖς παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ ἡ τάξις καὶ ἀκολουθία τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὡς ὑπὲρ τάξιν οὔσης αὐτῆς· ἡμεῖς ὅμως πρέπει νὰ φυλάττωμεν ἀκίνητον τὴν τάξιν αὐτῆς, καθὼς παρέδωκεν εἰς ἡμᾶς ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις, καὶ καθὼς διδάσκει ἡμᾶς ὁ μέγας Βασίλειος λέγων· „ἀναγκαῖον ἐστὶ καὶ τοῦτο προσδιαστείλασθαι, ὅτι φεύγειν δεῖ καὶ τοὺς τὴν ἀκολουθίαν, ἣν παρέδωκεν ἡμῖν ὁ Κύριος, ἐναμείβοντας, ὡς φανερῶς μαχομένους τῇ ἀληθείᾳ, καὶ Υἱὸν μὲν προτάσσοντας τοῦ Πατρὸς, Υἱοῦ δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον προτιθέντας· ἀκίνητον γὰρ, καὶ ἀπαρεγχείρητον φυλάττειν προσήκει τὴν ἀκολουθίαν, ἣν ἐξ αὐτῆς τοῦ Κυρίου φωνῆς παρελάβομεν εἰπόντος· „πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ Ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος“. (Ἀντίγραφον Πίστεως ὅπερ ἔστειλε πρὸς Εὐστάθιον) Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ ὁ αὐτὸς Βασίλειος, τὸ ἀποστολικὸν τοῦτο ῥητὸν προτιθέμενος λέγει· „οὐ μὴν, ἐπειδὴ πρῶτον ἐνταῦθα τοῦ Πνεύματος ὁ Ἀπόστολος ἐπεμνήσθη, καὶ δεύτερον τοῦ Υἱοῦ, καὶ τρίτον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἤδη χρὴ καθόλου νομίζειν ἀντεστράφθαι τὴν τάξιν· ἀπὸ γὰρ τῆς ἡμετέρας σχέσεως τὴν ἀρχὴν ἔλαβεν· ἐπειδὴ ὑποδεχόμενοι τὰ δῶρα, πρῶτον ἐντυγχάνομεν τῷ διανέμοντι, (ἤτοι τῷ Πνεύματι) εἶτα ἐννοοῦμεν τὸν ἀποστείλαντα, (ἤτοι τὸν Υἱὸν) εἶτα ἀνάγομεν τὴν ἐνθύμησιν ἐπὶ τὴν πηγὴν, καὶ αἰτίαν τῶν ἀγαθῶν (ἤτοι τὸν Πατέρα.) (Κεφ. ιϛ΄. περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος).

Ὅταν γὰρ ἀπὸ τὰ κάτω ἀναβαίνωμεν, ἀπὸ τὸ Πνεῦμα ἀρχίζοντες, διὰ τοῦ Υἱοῦ καταντῶμεν ἐπὶ τὸν Πατέρα, ὅταν δὲ ἀπὸ τὰ ἄνω καταβαίνωμεν, ἀπὸ τὸν Πατέρα ἀρχίζοντες, διὰ τοῦ Υἱοῦ καταντῶμεν εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καθὼς καὶ τοῦτο ὁ αὐτὸς διδάσκει μέγας Βασίλειος· „ἡ τοίνυν ὁδὸς τῆς θεογνωσίας ἐστὶν ἀπὸ ἑνὸς Πνεύματος, διὰ τοῦ ἑνὸς Υἱοῦ, ἐπὶ τὸν ἕνα Πατέρα· καὶ ἀνάπαλιν· ἡ φυσικὴ ἀγαθότης, καὶ ὁ κατὰ φύσιν ἁγιασμὸς, καὶ τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα, ἐκ Πατρὸς, διὰ τοῦ Μονογενοῦς, ἐπὶ τὸ Πνεῦμα διήκει· οὕτω καὶ αἱ ὑποστάσεις ὁμολογοῦνται, καὶ τὸ εὐσεβὲς δόγμα τῆς μοναρχίας οὐ διαπίπτει“. (Κεφ. ιη΄. περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.)

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πρὸς τὰς Κανονικὰς Ἐπιστολῇ περὶ τῆς τάξεως τῆς Ἁγίας Τριάδος οὕτω φησίν· „ἡ περὶ τὴν τῆς Ἁγίας Τριάδος τάξιν καινοτομία, αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως ἀθέτησιν ἔχει, καὶ ὅλης τῆς Πίστεώς ἐστιν ἄρνησις“. Καὶ ὁ μέγας δὲ Ἀθανάσιος οὕτως ἑρμηνεύει τὸ ῥητὸν τοῦτο· „τοῦτο εἰδὼς ὁ μακάριος Παῦλος, οὐ διαιρεῖ τὴν Τριάδα ὥσπερ ὑμεῖς, ἀλλὰ τὴν ἑνότητα ταύτης διδάσκων, ἔγραφε Κορινθίοις περὶ τῶν Πνευματικῶν· διαιρέσεις χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα· καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσιν, ὁ δὲ αὐτὸς Κύριος· καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσὶν, ὁ δὲ αὐτὸς Θεὸς, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν· ἃ γὰρ τὸ Πνεῦμα ἑκάστῳ ἐνεργεῖ, ταῦτα παρὰ τοῦ Πατρὸς, διὰ τοῦ Λόγου, χορηγεῖται· πάντα γὰρ τὰ τοῦ Πατρὸς, τοῦ Υἱοῦ ἐστι· διὸ καὶ τὰ παρὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν Πνεύματι διδόμενα, τοῦ Πατρός ἐστι χαρίσματα· καὶ τοῦ Πνεύματος δὲ ὄντος ἐν ἡμῖν, ἐν τούτῳ αὐτῷ ἐστιν ὁ Πατὴρ, καὶ ὁ Υἱός· καὶ οὕτως ἐστὶ τὸ, ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ᾽ αὐτῷ ποιήσομεν“. (ἐν τοῖς πρὸς Σεραπίωνα.) Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν εἰς τὸ „ἡ χάρις

„τοῦ

7. „Ἑκάστῳ δὲ δίδοται ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸ συμ-„φέρον“.

Διὰ νὰ μὴ λέγῃ τινάς· καὶ τί μέλει ἐμένα, ἂν ἦναι τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, καὶ ὁ αὐτὸς Κύριος, καὶ ὁ αὐτὸς Θεὸς ὁποῦ δίδει τὰς δωρεάς, ἐγὼ δὲ ἔλαβον ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὀλιγωτέρας; διὰ τοῦτο, λέγω, δείχνει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος, ὅτι τοῦτο τὸ νὰ λάβῃς ἐσὺ ἀδελφὲ ὀλιγώτερον χάρισμα, ἦτον συμφέρον εἰς ἐσέ· διὰ τί μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃς τὸ μεγαλίτερον, εἶχες νὰ βλαβῇς· φανέρωσιν δὲ τοῦ Πνεύματος λέγει, τὰ σημεῖα, καὶ θαύματα· ἐπειδὴ ἀπὸ τὰ σημεῖα, ἐδείχνετο εἰς τοὺς ἀπίστους, πῶς κατοικεῖ εἰς τοὺς βαπτισθέντας τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Καὶ λοιπὸν, τί λυπῆσαι ἐσὺ ὁποῦ ἔχεις τὸ μικρότερον χάρισμα; διὸ ὅ,τι κᾂν μεγάλον χάρισμα ἔχῃς, κᾂν μικρὸν, δείχνεις εἰς τὸν ἄπιστον πῶς ἔχεις Πνεῦμα Ἅγιον· ὥστε καὶ ἀπὸ τοῦτο παρηγοροῦ· ἐπειδὴ ἂν καὶ τὰ χαρίσματα εἶναι διάφορα, ἀλλ' ἡ ἀπόδειξις ἡ πρὸς τὸν ἄπιστον εἶναι μία, καθ' ὅτι καὶ μὲ τὸ πολὺ, καὶ μὲ τὸ ὀλίγον, γίνεσαι φανερὸς εἰς αὐτὸν, ὅτι ἔλαβες Πνεῦμα Ἅγιον. (1)

8. „Ὧ μὲν γὰρ, διὰ τοῦ Πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας“.

Καθὼς δηλαδὴ τοιοῦτον χάρισμα τοῦ λόγου τῆς σοφίας εἶχεν ὁ Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, ὁ τῆς βροντῆς υἱὸς, καὶ ὁ Πέτρος, καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι, καὶ μάλιστα ὁ Ἀπόστολος οὗτος Παῦλος, μὲ τὸ ὁποῖον, ὄχι μόνον αὐτοὶ ἤξευραν τὰ ἀπόκρυφα μυστήρια τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους διὰ τοῦ λόγου τὰ ἐδίδασκαν, ἐπειδὴ ἡ σοφία διδάσκει ἐκείνους ὁποῦ τὴν ἔχουν, σάφειά τις οὖσα, διὰ τί σαφηνίζει τὰ ἀπόκρυφα· καὶ ὁ λόγος τῆς σοφίας, τὰ παρασταίνει καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Σημείωσαι δὲ, ὅτι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐμεταχειρίσθη ὁ Παῦλος τὴν διὰ πρόθεσιν, καὶ παρακάτω τὴν κατὰ, καὶ τὴν ἐν, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ἡ χρῆσις τῶν προθέσεων, εἶναι

„τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ“· (β΄. Κορινθ. ιγ΄. 13.) διὰ τί παρὰ τῷ Παύλῳ ἡ τάξις τῶν ὀνομάτων τῆς Ἁγίας Τριάδος ἑτέρως τίθεται.

(1) Ὁ δὲ Θεοδώρητος οὕτως ἑρμηνεύει τὸ ῥητόν· „οὐκ εἶπεν ἡ χάρις, ἀλλ' ἡ φανέρωσις· ἡ μὲν γὰρ „χάρις καὶ νῦν δίδοται τοῖς τοῦ Παναγίου Βαπτίσμα„τος ἀξιουμένοις, ἀλλ' οὐκ ἐναργῶς· τότε δὲ, παραυτί„κα καὶ γλώσσαις διαφόροις ἐλάλουν, καὶ ἐθαυματοποίουν, „βεβαιούμενοι διὰ τούτων, καὶ τῆς διδασκαλίας τἀληθὲς „διδασκόμενοι“. Ὁ δὲ Θεολόγος Γρηγόριος οὕτως αὐτὸ ἑρμηνεύει· „τὸ μὲν Πνεῦμα ἕν, τὰ χαρίσματα δὲ „οὐκ ἴσα, ὅτι μηδὲ τὰ δοχεῖα τοῦ Πνεύματος· ᾧ μὲν „γὰρ, διὰ τοῦ Πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας καὶ „θεωρίας· ἄλλῳ δὲ, λόγος γνώσεως, ἢ ἀποκαλύψεως· „ἄλλῳ δὲ πίστις βεβαία καὶ ἀνενδοίαστος· ἄλλῳ δὲ, ἐ„νεργήματα δυνάμεων, καὶ θαυμάτων ὑψηλοτέρων· ἄλ„λῳ δὲ χαρίσματα ἰαμάτων· ἀντιλήψεις, εἴτ' οὖν προ„στασίαι· κυβερνήσεις, εἴτ' οὖν παιδαγωγίαι σαρκός· „γένη γλωσσῶν, ἑρμηνεῖαι γλωσσῶν· τὰ μείζω χαρί„σματα, καὶ τὰ δεύτερα κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πί„στεως“. (Λόγ. περὶ τῆς ἐν διαλέξεσιν εὐταξίας.) Καὶ ὁ ἐν Ἁγίοις Κύριλλος Ἱεροσολύμων οὕτω λέγει· „καθάρισόν σου τὸ ἄγγος, ἵνα πλείονα δέξῃ τὴν χά„ριν· ἡ μὲν γὰρ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν ἐξίσου δίδοται „τοῖς (βαπτιζομένοις) πᾶσιν, ἡ δὲ τοῦ Πνεύματος „τοῦ Ἁγίου κοινωνία, κατὰ ἀναλογίαν δεδώρηται τῆς „ἑκάστου πίστεως· ἐὰν ὀλίγα κάμῃς, ὀλίγα λαμβάνεις· „ἐὰν δὲ ἐργάσῃ πολλά, πολὺς ὁ μισθός“. (Κατηχήσει α΄.)

Καὶ ὁ Θεοφόρος Μάξιμος· „εἰ τοίνυν κατὰ τὸ μέ„τρον τῆς ἐν ἑκάστῳ πίστεως δίδοται ἡ φανέρωσις· τοῦ „Πνεύματος ἐν τῇ μετοχῇ τοῦ τοιοῦδε χαρίσματος, „ἕκαστος τῶν πιστῶν δηλονότι κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς „πίστεως, καὶ τῆς ὑποκειμένης αὐτῷ κατὰ ψυχὴν δια„θέσεως, συμμεμετρημένην δέχεται τοῦ Πνεύματος τὴν „ἐνέργειαν, χαριζομένην αὐτῷ τῆς δε, ἢ τῆσδε τῆς „ἐντολῆς τὴν ἁρμόζουσαν πρὸς ἐνέργειαν ἕξιν“. (Κεφ. ϟϛ΄. τῆς γ΄. Ἑκατοντ. τῶν Θεολογικ.) Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος τρία πράγματα λέγει, ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὸ νὰ λάβῃ τινὰς τοῦ Πνεύματος τὴν ἐνέργειαν· α΄. ἡ καθαρότης καὶ ἡ ἀπὸ τὰ πάθη εἰρήνη· β΄. ἡ πίστις· καὶ γ΄. τὸ συμφέρον· οὕτω γὰρ λέγει· „οὐ μόνον δὲ „ἡ τῶν παθῶν καταστολὴ ἀναγκαία εἰς τὸν εὐτρεπισ„μὸν τῆς ὑποδοχῆς τοῦ Πνεύματος· ἀλλὰ καὶ τὸ μέ„τρον τῆς περὶ τὴν πίστιν διαθέσεως. Καὶ τὸ συμ„φέρον, αὐτοῦ τε τοῦ ὑποδεχομένου τὴν χάριν, καὶ τῶν „κατὰ καιρὸν ἀκουόντων, ἢ καὶ εἰς ὕστερον μεθεξόντων „τῆς ἐκ τῶν Προφητῶν ὠφελείας· δίδοται γὰρ, φησιν, „ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον“. (εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Ἑρμην. τοῦ Ἡσαΐου.)

Ἀκατάληπτος ὅμως εἶναι ὁ λόγος εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ τί; ἄλλος μὲν λαμβάνει τὸ ἕνα χάρισμα, ἄλλος δὲ τὸ ἄλλο, κατὰ τὸν αὐτὸν Βασίλειον, λέγοντα· „ἀνέ„φικτον μέντοι τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει παραστῆσαι τὸν „λόγον τῆς διαφόρου ἐνεργείας τῆς παρὰ τοῦ θείου Πνεύ„ματος τοῖς ἀξίοις ἐγγινομένης, καθ' ὃν ὁ μὲν, προ„φητείαν πιστεύεται, καὶ ταύτην ἐπὶ ποσόνδε· ὁ δὲ, „χαρίσματα ἰαμάτων λαμβάνει· καὶ ταῦτα τηλικάδε... „ταῦτα γὰρ μόνος οἶδεν ὁ τῇ ἑκάστου ψυχῆς ἀξίᾳ ἐ„νατενίζων, καὶ τοῖς ἀθεωρήτοις τῆς δικαιοσύνης μέ„τροις διαιρῶν ἑκάστῳ τὰ πρὸς ἀξίαν“. (αὐτόθι)

εἶναι ἀδιάφορος κοντὰ εἰς αὐτὸν, καθὼς λέγει ὁ Φώτιος, καὶ ὁ μέγας Βασίλειος (ἐν τοῖς περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κεφαλαίοις) καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος. (Λόγ. περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει, ὅτι λόγον σοφίας ὁ Παῦλος, οὐ τὴν γλωττίαν καλεῖ, ἀλλὰ τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν. Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος· „χρεία, φησὶ, τοῦ λόγου τῆς σοφίας πρὸς „τὸ κατασκευάσαι, καὶ ἐξεργάσασθαι τὰ συνεσταλμένως ἐν βραχυλογίαις ἐκδεδομένα· ἴδιον „γὰρ τῆς σοφίας τὸ ἐκτείνειν λόγους“. (εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Ἑρμηνείας τοῦ Ἠσαΐου.)

„Ἄλλῳ δὲ, λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα“.

Καθὼς τοιοῦτον χάρισμα τῆς γνώσεως εἶχον πολλοὶ Χριστιανοὶ, γνῶσιν μὲν ἔχοντες πολλῶν πνευματικῶν Μυστηρίων, μὴ δυνάμενοι δὲ διὰ τοῦ λόγου νὰ τὴν διδάξουν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους· εἰς ὅλα δὲ τὰ χαρίσματα ἀναφέρει ὁ Παῦλος τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, διὰ νὰ παρηγορήσῃ μὲ αὐτὸ, ὡς εἴπομεν πολλάκις, ἐκεῖνον ὁποῦ εἶχε τὸ μικρότερον χάρισμα. Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος περὶ τοῦ χαρίσματος τούτου λέγει· „ἔστι δὲ τοῦ λόγου τῆς γνώσεως χρεία πρὸς τὸ „θεωρεῖν τοῦ Πνεύματος τὰ ἀπόρρητα“ (εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἑρμηνείας τοῦ Ἠσαΐου.) Ὁ δὲ Θεοφόρος Μάξιμος ἑρμηνεύων τὸ „Πνεῦμα γνώσεως“ λέγει· „ἴδιον γνώσεως ἡ κατ᾽ ἐνέργειαν „τῶν ἐν ταῖς ἀρεταῖς θείων λόγων περίληψις“. (Κεφ. λή. τῆς δ΄. Ἑκατοντ. τῶν Θεολογικῶν.)

9. „Ἑτέρῳ δὲ, πίστις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι“.

Πίστιν ἐδῶ δὲν ἐννοεῖ ὁ Παῦλος τὴν τῶν δογμάτων, ἀλλὰ τὴν τῶν σημείων καὶ θαυμάτων, ἥτις δύναται καὶ τὰ βουνὰ νὰ μεταποπίζῃ. Περὶ τῆς ὁποίας εἶπεν ὁ Κύριος· „ἐὰν ἔχητε πί„στιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ μετάβηθι, καὶ μεταβήσεται“. (Ματθ. ιζ΄. 20.) Καὶ οἱ Ἀπόστολοι δὲ δι᾽ αὐτὴν τὴν πίστιν παρεκάλουν τὸν Κύριον λέγοντες· „Πρόσθες „ἡμῖν πίστιν“. (Λουκ. ιζ΄. 5.) (1)

„Ἄλλῳ δὲ, χαρίσματα ἰαμάτων ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι“.

Χάρισμα ἰαμάτων εἶναι, τὸ νὰ θεραπεύῃ τινὰς τόσον κάθε πολυχρόνιον, καὶ βαρεῖαν ἀσθένειαν, ὅσον καὶ κάθε μαλακίαν, ἤγουν κάθε ἐλαφρὰν, καὶ ὀλιγοχρόνιον ἀσθένειαν, καθὼς τοιοῦτον χάρισμα ἔδωκεν ὁ Κύριος εἰς τοὺς Ἀποστόλους, κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον. (ί. 1.) (2)

10. „Ἄλλῳ δὲ, ἐνεργήματα δυνάμεων“.

Ἐκεῖνος, ὁποῦ εἶχε τὸ χάρισμα τῶν δυνάμεων, αὐτὸς ἐδύνατο καὶ νὰ τιμωρῇ τοὺς ἀπειθεῖς, καθὼς ὁ Παῦλος ἐτύφλωσε Ἐλύμαν τὸν μάγον, καὶ καθὼς ὁ Πέτρος ἐθανάτωσε τὸν Ἀνανίαν, καὶ τὴν Σάπφειραν· τὸ ὁποῖον τοῦτο, ἤγουν τὸ νὰ τιμωρῇ τοὺς ἀπειθεῖς, δὲν εἶχεν ἐκεῖνος ὁποῦ ἐλάμβανε τὸ χάρισμα τῶν ἰαμάτων.

„Ἄλλῳ δὲ, Προφητεία· ἄλλῳ δὲ, διακρίσεις πνευμάτων“.

Τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων ἦτον, τὸ νὰ ἠξεύρῃ τινὰς ποῖος εἶναι ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος, καὶ ποῖος ὁ μὴ πνευματικὸς, ἀλλὰ ψυχικὸς ὢν, ἢ σαρκικός· ποῖος εἶναι ὁ Προφήτης ὁ ἀληθὴς, ὁ ἐκ Θεοῦ ἐμπνεόμενος, καὶ ποῖος εἶναι ὁ μάντις, καὶ ψευδοπροφήτης,

---

(1) Καὶ ὁ Θεοδώρητος λέγει, ὅτι πίστιν ἐδῶ δὲν λέγει ὁ Παῦλος τὴν κοινὴν, ἀλλὰ τὸ ἰδικὸν χάρισμα τὸ μεθιστῶν τὰ ὄρη.

(2) Ὁ θεῖος Μάξιμος βεβαιοῖ, ὅτι ἂν δὲν ἔχῃ τινὰς πρότερον φυσικὴν φιλανθρωπίαν εἰς τὴν ψυχήν του, δὲν ἠμπορεῖ νὰ λάβῃ χάρισμα ἰαμάτων· οὕτω γὰρ λέγει· „οὔτε ἡ χάρις τοῦ Παναγίου Πνεύματος ἐνεργεῖ „ἰαμάτων χαρίσματα, δίχα τῆς κατὰ φύσιν φιλαν„θρωπίας· οὔτε τι ἕτερον τῶν λοιπῶν χαρισμάτων, „χωρὶς τῆς ἑκάστου δεκτικῆς ἕξεώς τε καὶ δυνάμεως· οὔ„τε μὴν πάλιν ἓν τῶν ἀπηριθμημένων ἄνθρωπος κτή„σεται κατὰ δύναμιν φυσικὴν, δίχα τῆς χορηγούσης „ταῦτα θείας δυνάμεως“. (Κεφ. ιγ΄. τῆς ς΄. Ἑκατοντ. τῶν Θεολογικ.)

της, ὁ ἐκ δαιμόνων ἐμπνεόμενος· διὰ τοῦτο ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος περὶ τούτου ἔγραφεν εἰς τοὺς Θεσσαλονικεῖς· „Προφητείας μὴ ἐξουθενεῖτε· πάντα δὲ δοκιμάζοντες, τὸ καλὸν κατέχετε“. (ά. Θεσσαλ. έ. 20.) διὰ τί τότε, καθὼς ἦτον πολλοὶ Προφῆται ἀληθεῖς, ὁποῖος ἦν καὶ ὁ Ἄγαβος, ὅς τις διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπροφήτευσεν, ὅτι ἔχει νὰ γένη πεῖνα μεγάλη εἰς ὅλην τὴν Οἰκουμένην, ἥτις καὶ ἔγινεν ἐπὶ Κλαυδίου Καίσαρος, ὡς λέγουσιν αἱ Πράξεις· (Κεφ. ιά. 28.) ὁποῖαι ἦτον καὶ αἱ τέσσαρες θυγατέρες τοῦ Φιλίππου προφητεύουσαι· (Πράξ. κά. 9.) τοιουτοτρόπως ἦτον τότε καὶ πολλοὶ ψευδοπροφῆται, μὲ τὸ νὰ ἐφιλονείκει ὁ διάβολος, κοντὰ εἰς τὰς ἀληθεῖς Προφητείας τοῦ Θεοῦ, νὰ παρυποστήση, ἤγουν νὰ δείξη πῶς ἔχουν κάποιαν φαινομένην ὑπόστασιν καὶ αἱ ψευδοπροφητεῖαι, καὶ μαντεῖαι αἱ ἐδικαί του, ὡς λέγει ὁ μέγας Χρυσόστομος, ὥστε τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων, δεύτερον ἦτον ἀπὸ τὸ χάρισμα τῆς Προφητείας. (1)

„Ἑτέρῳ δὲ γένη γλωσσῶν, ἄλλῳ δὲ ἑρμηνεία γλωσσῶν“.

Πολὺ, καὶ μεγάλον, καὶ ἐκτεταμένον εἰς πολλοὺς, ἦτον κοντὰ εἰς τοὺς Κορινθίους τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν, διὰ τὸ ὁποῖον καὶ αὐτοὶ ἐκαυχῶντο περισσότερον, παρὰ ὁποῦ ἐκαυχῶντο διὰ ὅλα τὰ ἄλλα χαρίσματα, ὡσὰν ὁποῦ τὸ χάρισμα αὐτὸ ἐδόθη πρῶτον εἰς τοὺς Ἀποστόλους ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν εἴδει πυρίνων γλωσσῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἐνομίζετο μεγαλίτερον ἀπὸ τὰ ἄλλα· ἀλλὰ δὲν εἶναι ἔτζι ἡ ἀλήθεια, διὰ τὶ τὸ χάρισμα τῆς διδασκαλίας, εἶναι μεγαλίτερον, καὶ τὸ νὰ ἑρμηνεύη τινὰς τὰς γλώσσας, εἶναι μεγαλίτερον ἀπὸ τὸ νὰ λαλῇ τὰς γλώσσας· διὰ τοῦτο καὶ ὕστερον ὕστερον αὐτὸ ἔβαλεν ὁ Ἀπόστολος ὡς ἀνώτερον· εἰς ἄλλον γὰρ τότε ἐδίδετο χάρισμα, τὸ νὰ λαλῇ μόνον διαφόρους γλώσσας, ὄχι ὅμως καὶ νὰ τὰς ἑρμηνεύη· ὅθεν αὐτὸς ἤξευρε μὲν τὰς γλώσσας ὁποῦ λαλεῖ, τί λέγουν, εἰς ἄλλους δὲ νὰ τὰς ἑρμηνεύση δὲν ἐδύνετο· εἰς ἄλλον δὲ πάλιν ἐδίδοντο καὶ τὰ δύω χαρίσματα, καὶ τὸ νὰ λαλῇ γλώσσας διαφόρους, καὶ τὸ νὰ τὰς ἑρμηνεύῃ· ἢ ἐδίδετο εἰς αὐτὸν τὸ νὰ τὰς ἑρμηνεύῃ μόνον. Οἰκειότατα δὲ εἶπεν ἐπὶ τῶν γλωσσῶν γένη, ὀνομάσας γένη, τὰς διαφορὰς τῶν γλωσσῶν, ὁποῦ εἶναι μοιρασμέναις κατὰ τὰ γένη, καὶ ἔθνη τοῦ Κόσμου.

11. „Πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν „ἰδίᾳ ἑκάστῳ, καθὼς βούλεται“.

Πάλιν τὴν ἰδίαν παρηγορίαν, ὁποῦ εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Ἅγιος Ἀπόστολος, λέγει καὶ ἐδῶ, ὅτι δηλαδὴ ὅλα αὐτὰ τὰ χαρίσματα, καὶ μικρὰ, καὶ μεγάλα, καὶ μεγαλίτερα, ἐνεργεῖ τὸ ἓν, καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, καὶ διαφορὰ κάμμία δὲν εἶναι εἰς αὐτὰ, κατὰ τὸν δοτῆρα, καὶ τὴν πηγὴν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐκχέονται εἰς τοὺς κεχαριτωμένους. Βλέπε δὲ πῶς ἐπιστομίζει ἐκεῖνον τὸν Χριστιανὸν, ὁποῦ δὲν ἀρέσκεται εἰς τὸν διαμοιρασμὸν τῶν χαρισμάτων τοῦ πνεύματος, λέγων· ὅτι καθὼς τὸ Πνεῦμα βούλεται, καὶ θέλει, καὶ ἀρέσκεται, ἔτζι καὶ κάμνει, καὶ διαμοιράζει αὐτά· ἐσὺ δὲ ποῖος εἶσαι, ὁποῦ δὲν ἀρέσκεσαι εἰς αὐτό; Σημείωσαι, ὦ ἀναγνῶστα, τὸ ῥητὸν τοῦτο, τὸ „καθὼς βούλεται“ διὰ τοὺς πνευματομάχους, καὶ τοὺς μὴ λέγοντας Θεὸν, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· ἐπειδὴ δὲν εἶπεν ὁ Παῦλος, καθὼς προστάζεται τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ καθὼς βούλεται, αὐθεντικῶς δηλαδὴ καὶ δεσποτικῶς καὶ θεϊκῶς, μοιράζει τὰ χαρίσματά του ὡς Αὐθέντης, καὶ

Δε-

(1) Λέγει γὰρ ὁ μέγας Βασίλειος· „μέγα μὲν καὶ „πρῶτον χάρισμα, καὶ ψυχῆς ἄκρως κεκαθαρμένης δεόμενον χωρῆσαι τὴν θείαν ἐπίπνοιαν πρὸς τὸ προφητεύειν τὰ τοῦ Θεοῦ· δεύτερον δὲ μετ᾽ ἐκεῖνο, καὶ οὐδὲ „αὐτὸ μικρᾶς, οὐδὲ τῆς τυχούσης ἐπιμελείας δεόμενον, τὸ κατακούειν τοῦ βουλήματος τῶν λεγομένων ὑπὸ „τοῦ Πνεύματος, καὶ μὴ παραστοχάζεσθαι τῆς διανοίας „τῶν λεγομένων· ἀλλ᾽ εὐθυβόλως ἐπ᾽ αὐτὴν ὁδηγεῖσθαι „ὑπὸ τοῦ οἰκονομήσαντος Πνεύματος γραφῆναι τὴν Προφητείαν, ὁδηγοῦντος καὶ τὴν διάνοιαν τῶν ὑποδεξαμένων τὸ τῆς γνώσεως χάρισμα· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος „ἐπέφερε λέγων· „ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω“. (Ματθ. ιά. 15.) Καὶ ὁ Προφήτης Ὡσηέ· „τίς σοφὸς, καὶ συνήσει ταῦτα; ἢ συνετὸς, καὶ ἐπιγνώσεται „αὐτά“; (Ὡσ. ιδ΄. 10.) Καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν τῷ „περὶ χαρισμάτων τόπῳ, τὸ μέν τι χάρισμα, Προφητείαν φησί· τὸ δὲ, διάκρισιν πνευμάτων· ὁ μὲν „γὰρ παρέχων ἑαυτὸν ἄξιον ὄργανον τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ „πνεύματος, Προφήτης ἐστίν· ὁ δὲ τὴν δύναμιν τῶν ἀπαγγελλομένων συνετῶς ἐκδεχόμενος, τὸ χάρισμα „ἔχει τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων· δι᾽ ὃ καὶ Κορινθίοις διατάσσων· „Προφῆται δέ φησι, δύω, ἢ τρεῖς „λαλείτωσαν καὶ οἱ ἄλλοι διακρινέτωσαν“. (ά. Κορ. ιδ΄. 29.) (εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἑρμηνείας τοῦ Ἡσαΐου)

Δεσπότης, καὶ Θεός· καὶ δὲν εἶπεν, ὅτι ἐνεργεῖται τὸ Πνεῦμα, ὡς λέγουσιν οἱ πνευματομάχοι, ἀλλὰ ἐνεργεῖ, καθὼς ἐνεργεῖ καὶ ὁ Πατὴρ, ὡς εἶπεν ἀνωτέρω· „ὁ δὲ αὐτὸς Θεὸς, ὁ „ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι“. (αὐτόθ. στίχ. 6.) (1)

12. „Καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ἕν ἐστι, καὶ μέλη ἔχει πολλὰ, πάν„τα δὲ τὰ μέλη τοῦ σώματος πολλὰ ὄντα, ἕν σῶμά ἐστιν· (2) „οὕτω καὶ ὁ Χριστός“.

Παρηγορεῖ καὶ ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος ἐκεῖνον, ὁποῦ ἐλυπεῖτο πῶς εἶχε μικρότερον χάρισμα, ἀπὸ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ σώματος, δείχνωντας εἰς αὐτὸν, πῶς δὲν εἶναι κατώτερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὁποῦ ἔχουν τὰ μεγαλίτερα χαρίσματα· διὰ τί, λέγει, καθὼς τὸ σῶμα εἶναι ἕνα μὲν καθ' ἑαυτὸ, εἶναι δὲ καὶ πολλὰ, διὰ τί ἔχει μέλη διάφορα· ἔτζι πάλιν καὶ τὰ μέλη, εἶναι μὲν καὶ πολλὰ καθ' ἑαυτά, εἶναι δὲ καὶ ἕνα, καθ' ὃ συσταίνουσιν ἕνα σῶμα. Καὶ λοιπὸν αὐτὰ μέλη εἶναι κατὰ τοῦτο ἕνα, ποῦ εἶναι πλέον ἡ διαφορὰ ὁποῦ ἔχουν; ἢ ποῖον εἶναι τὸ μεγαλίτερον; ἢ ποῖον εἶναι τὸ μικρότερον; βέβαια, οὔτε διαφορὰν ἔχουν, οὔτε μεγαλίτερον καὶ μικρότερον εἶναι, διὰ τί ὅλα εἶναι ἕνα, ὡς ἕνα σῶμα συνιστῶντα· τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Χριστὸς, ἤτοι τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ Ἐκκλησία, καὶ ἡ συνάθροισις ὅλων τῶν Χριστιανῶν· διὸ ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς εἶναι κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ὠνόμασε Χριστὸν, ἀπὸ τὴν κεφαλήν της· καθὼς γὰρ τὸ σῶμα, καὶ ἡ κεφαλὴ εἶναι ἕνας ἄνθρωπος, ἔτζι καὶ ἡ Ἐκκλησία, καὶ ὁ Χριστὸς, ὡσὰν ὁποῦ εἶναι σῶμα, καὶ κεφαλὴ, ἀκολούθως εἶναι καὶ ἕνα· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἀντὶ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, τὸν Χριστὸν ἔβαλε (3). Λέγει λοιπὸν, ὅτι καὶ εἰς τὴν μίαν Ἐκκλησίαν, ἕνα εἴμε-
θα

(1) Ὁ θεῖος Μάρκος ὁ ἀσκητὴς οὕτω περὶ τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος λέγει· „μία μὲν ἐστι, καὶ ἀναλλοίωτος ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, ἐνεργεῖ δὲ ἑκάστῳ, καθὼς βούλεται“. (Κεφ. ριέ. περὶ τῶν οἰομένων ἐξ ἔργων.) Καὶ πάλιν· „ὥσπερ ὑετὸς ἐπιχυθεὶς τῇ γῇ, τοῖς φυτοῖς προσφυῆ παρέχει ποιότητα, γλυκεῖαν μὲν, τοῖς γλυκέσι, στυφὴν δὲ τοῖς στυφοτέροις· οὕτως ἡ χάρις ταῖς καρδίαις τῶν πιστῶν, ἀτρέπτως ἐπιβάλλουσα, ἁρμοζούσας ταῖς ἀρεταῖς τὰς ἐνεργείας χαρίζεται“. (Κεφ. ρις΄. αὐτόθ.) Καὶ αὖθις· „τῷ διὰ Χριστὸν πεινῶντι, γίνεται (ἡ χάρις) τροφή· καὶ τῷ διψῶντι, πόμα ἡδύτατον· τῷ ῥιγοῦντι, ἔνδυμα· καὶ τῷ κοπιῶντι, ἀνάπαυσις· τῷ προσευχομένῳ, πληροφορία· καὶ τῷ πενθοῦντι παράκλησις“. (Κεφ. ριζ΄. αὐτόθ.) Λέγει δὲ καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος· „τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ φῶς, ἁπλοῦν ἐστιν, ἀκτῖνας δὲ διαφόρους ἔχει, οὐ τῇ φύσει, ἀλλὰ ταῖς ἐνεργείαις· παρὰ μὲν τῷ Θεῷ μία ἐστὶν ἡ λαμπρότης, ἀλλ' ἐρχομένη πρὸς ἡμᾶς, πολλὰς λαμπρότητας ἀποτελεῖ, καὶ διαφόρους τὰς μαρμαρυγάς, τῷ μὲν χαριζομένη λαμπρότητα προφητείας, ἄλλῳ δὲ λαμπρότητα ἀποστολῆς, ἄλλῳ, λαμπρότητα μαρτυρίου“. (Λόγ. περὶ ζήλου καὶ εὐσεβείας, καὶ εἰς τὸν ἐκ γενετῆς τυφλόν.) Καὶ πάλιν λέγει· „ὥσπερ τὰ ἀνθηρὰ καὶ εὐβαφῆ τῆς βασιλικῆς ἐσθῆτος, δέχεται μὲν ἀκτῖνα ἡλιακὴν, διαφόρους δὲ τὰς μαρμαρυγὰς ἀνατέλλει, καὶ οἷον ἂν ᾖ τῆς βαφῆς τὸ κάλλος, τοιαύτην τὴν εὐχροιαν ἀπεργάζεται... οὐ τῆς ἀκτῖνος μεριζομένης, ἀλλὰ τῆς ἐσθῆτος τὴν οἰκονομίαν, καὶ τὸν μερισμὸν τῆς ἀκτῖνος σχηματιζομένης τῷ φωτί· οὕτω τοι καὶ ἡ θεία ἐνέργεια ἁπλῆ οὖσα τοῖς ὑποδεχομένοις αὐτὴν συμμερίζεται“. (αὐτόθι) Ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος οὕτω φησί· „μονοειδὴς ὑετὸς καταβὰς, πολυειδεῖς ἐργάζεται σπόρους· καὶ σῖτον μὲν ἐργάζεται, κύαμον δὲ, καὶ κέγχρον, καὶ ὄλυραν· ἓν μὲν τὸ καταβάν, πολλὰ δὲ τὰ βλαστήματα, καὶ τὸ μονοειδὲς τοῦ ὑετοῦ εἰς πολύχουν καρποφορίαν διαιρεῖται“. (Ὁμιλ. εἰς τὸν σπόρον.)

(2) Τοῦτο τὸ ῥητὸν ἑρμηνεύων ὁ Θεολόγος Γρηγόριος λέγει· „ταύτην αἰδώμεθα τὴν τάξιν, ἀδελφοί· ταύτην φυλάττωμεν· ὁ μὲν, ἔστω τις ἀκοή, ὁ δὲ, γλῶττα· ὁ δὲ, χείρ, ὁ δὲ, ἄλλο τι· ὁ μὲν, διδασκέτω, ὁ δὲ, μανθανέτω· ὁ δὲ, ἐργαζέσθω τὸ ἀγαθὸν ταῖς ἰδίαις χερσίν, εἰς μετάδοσιν τοῦ δεομένου καὶ χρῄζοντος· ὁ μὲν, ἀρχέτω, καὶ προβεβλήσθω· ὁ δὲ δικαιούσθω διὰ τῆς ὑπουργίας... μὴ πάντες ὦμεν γλῶσσα, τὸ ἑτοιμότατον· μὴ πάντες Προφῆται, μὴ πάντες Ἀπόστολοι, μὴ πάντες διερμηνεύωμεν... μέγα τὸ διδάσκειν; ἀλλὰ τὸ μανθάνειν ἀκίνδυνον· τί γίνῃ κεφαλή, ποὺς τυγχάνων; τί στρατηγεῖν ἐπιχειρεῖς, τεταγμένος ἐν στρατιώταις;... τάξις τὸ πᾶν συνεστήσατο· τάξις συνέχει καὶ τὰ ἐπουράνια, καὶ τὰ ἐπίγεια· τάξις ἐν νοητοῖς, τάξις ἐν αἰσθητοῖς· τάξις ἐν Ἀγγέλοις· τάξις ἐν ἄστροις, καὶ κινήσει, καὶ μεγέθει, καὶ σχέσει τῇ πρὸς ἄλληλα καὶ λαμπρότητι· καὶ τάξεως μὲν ἐπικρατούσης, κόσμος τὸ πᾶν, καὶ τὸ κάλλος ἀκίνητον· ἀταξία δὲ καὶ ἀκοσμία, ἐν μὲν ἀέρι, τοὺς σκηπτοὺς, ἐν δὲ γῇ, τοὺς σεισμοὺς, ἐν δὲ θαλάσσῃ, τὰς ἐπικλύσεις, ἐν δὲ πόλεσι καὶ οἴκοις, πολέμους· ἐν δὲ τοῖς σώμασι τὰς ἀρρωστίας, ἐν δὲ ταῖς ψυχαῖς τὰς ἁμαρτίας ἐκαινοτόμησε“. (Λόγ. περὶ τῆς ἐν διαλέξεσιν εὐταξίας.) Τοῦτο τὸ ῥητὸν τοῦ Ἀποστόλου ἀναφέρει καὶ ὁ ξδ΄. Κανὼν τῆς Οἰκουμενικῆς ϛ΄. Συνόδου.

(3) Ὁ δὲ Φώτιος ἑρμηνεύων τὸ „οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς“ λέγει· „οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς, πολλὰ μὲν ἔχει μέλη τοὺς καθ' ἕκαστον, ἓν δὲ σῶμα τὴν κοινότητα τῆς Ἐκκλησίας· ἐκ γὰρ πολλῶν συγκειμένη, ἕν ἐστι σῶμα, „κε-

θα ὅλοι, ὡς συγκροτοῦντες ἕνα σῶμα αὐτῆς, ἀγκαλὰ καὶ τοῦτο τὸ ἕνα σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, συντίθεται ἀπὸ διάφορα τάγματα, καὶ μέλη.

13. „Καὶ γὰρ ἐν ἑνὶ πνεύματι πάντες ἡμεῖς εἰς ἓν σῶμα ἐβαπτίσθημεν, εἴτε Ἰουδαῖοι, εἴτε Ἕλληνες, εἴτε δοῦλοι, εἴτε ἐλεύθεροι".

Μὲ τὰ λόγια ταῦτα δείχνει τῶρα ὁ Παῦλος, πῶς ἡ Ἐκκλησία ὁμοιάζει μὲ τὸ ἕνα σῶμα, καὶ λέγει· ὅτι ἀπὸ ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὅλοι ἡμεῖς, καὶ ἐγὼ ὁ Παῦλος, ἐβαπτίσθημεν εἰς ἓν σῶμα, ἤγουν εἰς τὸ νὰ εἴμεθα ἕνα σῶμα· διότι δὲν ἐβαπτίσθηκα ἐγὼ εἰς ἄλλο Πνεῦμα, καὶ σὺ εἰς ἄλλο, ἀλλὰ ἐβαπτίσθημεν καὶ οἱ δύω εἰς ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα· ὥστε, οὐδὲ ἐγὼ ὁ Παῦλος ἔχω τι παραπάνω ἀπὸ λόγου σου· ἐπειδὴ εἰς ἕνα σῶμα ἐβαπτίσθημεν, αὐτὶ τοῦ, διὰ νὰ εἴμεθα ἕνα σῶμα, τόσον οἱ Ἰουδαῖοι, ὅσον καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ Ἐθνικοὶ, τόσον οἱ δοῦλοι, ὅσον καὶ οἱ ἐλεύθεροι. Ἀνίσως δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἤνωσεν ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς, ὁποῦ ἤμεθα τόσον μακρὰν ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον, καὶ μᾶς ἔκαμεν ἕνα, πολλῷ μᾶλλον ἀφ' οὗ ἐγίναμεν ἕνα, διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δὲν πρέπει νὰ λυπούμεθα, ὡσὰν νὰ ἦτον καμμία διαφορὰ ἀναμεταξύ μας (1).

„Καὶ πάντες εἰς ἓν Πνεῦμα ἐποτίσθημεν".

Φαίνεται μὲν νὰ λέγῃ ὁ Παῦλος ἐδῶ διὰ τὴν πνευματικὴν τράπεζαν τῶν Μυστηρίων, τοῦ ἄρτου, καὶ τοῦ οἴνου· διότι λέγωντας πῶς ἐποτίσθημεν εἰς ἕνα Πνεῦμα, ἐφανέρωσε καὶ τὰ δύω, καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου, ὁποῦ πίνομεν, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, ὁποῦ τρώγομεν. Πλὴν τὸ ἀληθέστερον νόημα εἶναι, ὅτι Πνεῦμα ἐδῶ ὀνομάζει τὴν ἐπιφοίτησιν, καὶ ἐνοίκησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὴν γενομένην εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὸ Ἅγιον Βάπτισμα, καὶ πρὸ τοῦ ἀκόμη νὰ μεταλάβωμεν τὰ Μυστήρια· οἱ γὰρ Χριστιανοὶ, εὐθὺς ὁποῦ βαπτισθοῦν, λαμβάνουν καὶ τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τὴν καρδίαν τους, ὡς ὕδωρ ἀλλόμενον· ἐποτίσθημεν δὲ εἶπεν, ἀπὸ μεταφορᾶς καὶ ὁμοιώσεως τῶν δένδρων, τὰ ὁποῖα ποτίζονται ἀπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν βρύσιν· ἕνα λοιπὸν, λέγει, Πνεῦμα ἐπότισεν ὅλους ἡμᾶς, καὶ ἐχόρτασε, καὶ ἕνα σῶμα ἐποίησε.

14. „Καὶ γὰρ τὸ σῶμα οὐκ ἔστιν ἓν μέλος, ἀλλὰ πολλά".

Μὴ θαυμάσῃς, λέγει, Χριστιανὲ, ἀνίσως ἡμεῖς οἱ τόσον πολλοὶ, εἴμεθα ἕνα σῶμα· διατὶ καὶ εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἔτζι ἀκολουθεῖ· καὶ ἀπὸ τὰ πολλὰ μέλη τοῦ ἀνθρώπου, ἕνα σῶμα ἀνθρώπινον γίνεται.

15. „Ἐὰν εἴπῃ ὁ πούς, ὅτι οὐκ εἰμὶ χεὶρ, οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ σώματος· οὐ (2) παρὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σώματος";

16. „Καὶ ἐὰν εἴπῃ τὸ οὖς, ὅτι οὐκ εἰμὶ ὀφθαλμὸς, οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ σώματος, οὐ παρὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σώματος";

Ἐδῶ σοφῶς φέρνει ὁ Ἀπόστολος τὰ μέλη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, καὶ μὲ μίαν προσωποποιΐαν σχηματίζει αὐτὰ πῶς ὁμιλοῦν, ὡσὰν νὰ ἦτον λογικὰ, καὶ πῶς γογγύζουν, διατὶ μερικὰ ἐξ αὐτῶν εἶναι κατώτερα ἀπὸ τὰ ἄλλα, μὲ σκοπὸν, ἵνα, δείχνωντας πῶς ὁ γογγυσμὸς τῶν τοιούτων μελῶν εἶναι παράλογος, δείξῃ ἀκολούθως, καὶ πῶς ὁ γογγυσμὸς ἐκείνων τῶν Χριστιανῶν ὁποῦ γογγύζουν, πῶς εἶναι ἄλλοι ἀπὸ λόγου των μεγαλίτεροι εἰς τὰ χαρίσματα, ἵνα

„κεφαλὴν ἔχουσα τὸν Χριστὸν, ὡς εἶναι τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τὸν Χριστὸν, ἓν αὐτοτελὲς σῶμα. (παρ' Οἰκουμενίῳ.)

(1) Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν εἰς τὸν 3. στίχ. τοῦ ϛ'. Κεφαλαίου τῆς πρὸς Ῥωμαίους.

(2) Τὸ, Οὐ ἐνταῦθα φαίνεται πῶς ἐκλαμβάνεται αὐτὶ τοῦ, μὴ ἤγουν, μήπως ἀπὸ τοῦτο δὲν ἦναι ὁ ποὺς ἐκ τοῦ σώματος; ὄχι· ἀλλὰ ἦναι ἐκ τοῦ σώματος· ὁμοίως καὶ τὸ παρακάτω, ἔτζι ἐκλαμβάνεται.

ἵνα δείξῃ, λέγω, πῶς ὁ γογγυσμὸς τούτων, εἶναι παρομοίως παράλογος καὶ αὐτὸς, καὶ ἔτζι ἐντροπιάσῃ αὐτούς· φέρει δὲ εἰς τὸ μέσον, ὄχι πῶς γογγύζουν δύω μέλη, ὁποῦ εὑρίσκονται εἰς τὰς δύω ἄκρας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, καθὼς εἶναι τὸ ποδάρι, καὶ τὸ αὐτί· οὔτε λέγει πῶς τὸ ποδάρι ὁμιλεῖ μὲ τὸ ὀμμάτι, καὶ γογγύζει κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ πῶς ὁμιλεῖ τὸ ποδάρι μὲ τὸ χέρι, τὸ ὁποῖον χέρι ὀλίγον ὑπερέχει ἀπὸ τὸ ποδάρι· τὸ δὲ αὐτὶ λέγει πῶς ὁμιλεῖ μὲ τὸ ὀμμάτι, καὶ πῶς γογγύζει κατ' αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ὀμμάτι ὀλίγον ὑπερέχει ἀπὸ τὸ αὐτί· διότι ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι πάντοτε ἔχομεν συνήθειαν νὰ φθονοῦμεν, ὄχι ἐκείνους ὁποῦ εἶναι πολλὰ ἀνώτεροί μας, ἀλλὰ ἐκείνους ὁποῦ ὀλίγον μᾶς ὑπερέχουν. Ἀνίσως λοιπὸν καὶ εἰπῇ τὸ ποδάρι, ὅτι ἐπειδὴ καὶ ἐγὼ δὲν εἶμαι χέρι, μήτε εἶμαι εἰς τὸ μέσον τοῦ σώματος, ἀλλ' εἶμαι ποδάρι καὶ ὑποκάτω ἀπὸ ὅλα, διὰ τοῦτο δὲν εἶμαι καὶ τελείως μέρος τοῦ σώματος· μήπως, λέγω, παρὰ τοῦτο, ἤγουν μήπως διὰ τί τὸ ποδάρι δὲν εἶναι χέρι, διὰ τοῦτο δὲν εἶναι καὶ τελείως ἀπὸ τὸ σῶμα, ἢ μέρος τοῦ σώματος; ὄχι· διὰ τί ὁ τόπος, ἢ μέση δηλαδὴ, ἢ ἡ ἄκρα τοῦ σώματος, αὐτὴ δὲν κάμνει τὸ νὰ ἦναί τι μέρος τοῦ σώματος, ἢ νὰ μὴν ἦναι· ἀλλὰ ἐκεῖνο ὁποῦ κάμνει τι μέρος τοῦ σώματος, εἶναι ἡ μὲ ὅλον τὸ σῶμα ἕνωσις αὐτοῦ, καθὼς ἐκ τοῦ ἐναντίου, καὶ ἐκεῖνο ὁποῦ κάμνει νὰ μὴν ἦναί τι μέρος τοῦ σώματος, εἶναι ὁ ἀπὸ τοῦ ὅλου σώματος χωρισμός. Ὁμοίως καὶ τὸ αὐτὶ, ἀνίσως εἰπῇ, ὅτι ἐπειδὴ ἐγὼ δὲν εἶμαι ὀμμάτι, λοιπὸν οὔτε μέρος εἶμαι τελείως τοῦ σώματος· μήπως, λέγω, διὰ τοῦτο καὶ τὸ αὐτὶ, δὲν εἶναι ἐκ τοῦ σώματος; ὄχι· ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἔχον τὸν ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διορισθέντα τόπον, καὶ ἐνεργοῦν τὴν ἐδικήν του ἐνέργειαν, καὶ αὐτὸ μέρος εἶναι, καὶ μέλος τοῦ σώματος· ὥστε καὶ ἐσὺ Χριστιανὲ, ὁποῦ φαίνεσαι ὅτι ἔλαβες τὸ μικρότερον, καὶ κατώτερον χάρισμα, μὴ γογγύζῃς· διὰ τί καὶ ἐσὺ μέρος εἶσαι τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἀγκαλὰ καὶ νὰ ἔλαχες τὸν κατώτερον τόπον, καὶ τάξιν· τότε ὅμως δὲν εἶσαι μέλος τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ὅταν σχίσῃς, καὶ διαχωρίσῃς τὸν ἑαυτόν σου ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τὴν ἑνότητα αὐτῆς. Φύλαττε λοιπὸν τὴν ἕνωσιν αὐτὴν, ἐὰν θέλῃς νὰ ἦσαι μέλος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

17. „Εἰ ὅλον τὸ σῶμα ὀφθαλμὸς, ποῦ ἡ ἀκοή; εἰ ὅλον ἀκοὴ, ποῦ „ἡ ὄσφρησις“;

Ἐπειδὴ ἀνέφερεν ἀνωτέρω ὁ θεῖος Παῦλος ποδάρι, καὶ χέρι, καὶ αὐτὶ, καὶ ὀμμάτι, καὶ ἔφερε τοὺς Κορινθίους εἰς ἔννοιαν τῆς ὑπεροχῆς, καὶ τῆς ἐλαττώσεως, καὶ διὰ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν, ἦτον ἀκόλουθον νὰ λυποῦνται πάλιν αὐτοὶ, καὶ ὄχι νὰ παρηγοροῦνται· διὰ τοῦτο τώρα δείχνει, ὅτι ἔτζι εἶναι συμφέρον, νὰ ἦναι διάφορα χαρίσματα εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν· διὰ τί ἀνίσως ἦτον ἕνα μέλος μόνον ὅλον τὸ σῶμα, ποῦ ἤθελαν εἶναι τὰ ἄλλα μέλη; ἔτζι καὶ ἂν ἕνας μόνος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἶχεν ὅλα τὰ χαρίσματα, οἱ λοιποὶ τί ἤθελαν ἔχουν; Δὲν ἐντρέπεσαι λοιπὸν, λέγει, ἐσὺ Χριστιανὲ, ὁποῦ λυπῆσαι πῶς εἶναι ἄλλοι ἀνώτεροί σου; διὰ τί μὲ τοῦτο ζητεῖς νὰ ἐκβάλῃς ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τόσα μέλη, καὶ τόσους ἄλλους ἀδελφούς σου; καὶ διὰ τί ἐσὺ μόνος θέλεις νὰ ἦσαι εἰς αὐτὴν, καὶ νὰ ἔχῃς τὰ χαρίσματα ὅλων;

18. „Νυνὶ δὲ ὁ Θεὸς ἔθετο τὰ μέλη, ἓν ἕκαστον αὐτῶν ἐν τῷ σώ„ματι, καθὼς ἠθέλησε“.

Μεγάλως ἀποστομίζει τοὺς Κορινθίους ὁ Ἀπόστολος, μὲ τὸν λόγον τοῦτον ὁποῦ εἶπεν, ὅτι ὁ Θεὸς ἠθέλησε, καὶ ἐδιώρισεν εἰς κάθε μέλος τοῦ σώματος τὸν ἐδικόν του φυσικὸν τόπον (τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ, ἔθετο) καὶ οὔτε τὸ ποδάρι χρεωστεῖ νὰ λυπῆται, διὰ τί ἐδιωρίσθη νὰ ἔχῃ τὸν κατώτερον τόπον τοῦ σώματος, ἐπειδὴ ἔτζι ἠθέλησεν ὁ Θεὸς, καὶ ἔτζι συμφέρει εἰς τὸ ποδάρι νὰ ἔχῃ τὸν κάτω τόπον· οὔτε πάλιν ἡ κεφαλὴ, χρεωστεῖ ἐξεναντίας νὰ ὑπερηφανεύεται, διὰ τί ἔχει τὸν ἀνώτατον τόπον τοῦ σώματος· ἐπειδὴ τὸ κατόρθωμα τοῦτο, δὲν εἶναι ἐδικόν της, ἀλλὰ εἶναι τοῦ Θεοῦ, ὁποῦ ἔτζι ἐδιώρισε τὸν τόπον τῶν μελῶν. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐδιώρισεν ὁ Θεὸς, ὁ ἕνας μὲν, νὰ ἦναι κάτω, διὰ τί ἔτζι συμφέρει εἰς αὐτόν· ὁ ἄλλος δὲ, νὰ ἦναι ἄνω, διὰ τί ἔτζι τοῦ συμφέρει· καὶ πρέπει καὶ ἐκεῖνος μὲν, νὰ στέργῃ τὸν κάτω τόπον, καὶ ἐκεῖνος δὲ, νὰ μὴν ὑπερηφανεύεται διὰ τὸν ἄνω τόπον.

19. „Εἰ δὲ ἦν τὰ πάντα ἓν μέλος, ποῦ τὸ σῶμα“;
20. „Νυνὶ δὲ, πολλὰ μὲν μέλη, ἓν δὲ σῶμα“.

Βλέπε σοφίαν τοῦ μεγάλου Παύλου, διὰ τί ἀπὸ ἐκεῖνο ὁποῦ ἐλύπει τοὺς Κορινθίους, ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἴδιον αὐτὸς τοὺς παρηγορεῖ· καὶ ἐκεῖνο ὁποῦ ἐφαίνετο εἰς αὐτοὺς αἴτιον διαφορᾶς, αὐτὸς τὸ δείχνει αἴτιον ἑνώσεως· λέγω δὴ τὸ, ὅτι πρέπει νὰ ἦναι διαφορετικὰ χαρίσματα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ νὰ μὴν ἦναι ὅλα ἰσότιμα· διὰ τὶ, ἂν δὲν ἦτον διάφορα μέλη, οὐδὲ ἕνα σῶμα δὲν ἦτον· ἐὰν δὲ ἕνα σῶμα δὲν ἦτον, οὐδὲ ἰσοτιμία ἦτον εἰς τὰ μέλη· τώρα δὲ, διὰ τοῦτο εἶναι ἰσοτιμία εἰς ὅλα τὰ μέλη, διὰ τὶ ὅλα συνιστῶσιν ἕνα σῶμα· ὥστε, διὰ νὰ ἦναι διάφορα τὰ μέλη, διὰ τοῦτο ἀποτελεῖται καὶ ἕνα σῶμα, καὶ διὰ νὰ εἶναι πάλιν ἕνα σῶμα, διὰ τοῦτο εἶναι ἰσοτιμία εἰς ὅλα τὰ μέλη· κατὰ τοῦτο δηλαδὴ καθ᾿ ὃ αὐτὰ χρησιμεύουν, καὶ συντελοῦσιν εἰς ἑνὸς σώματος ὁλοκληρίαν, καὶ συμπλήρωσιν. „Πολλὰ γὰρ „μέλη, λέγει, ἓν δὲ σῶμα“· ὥστε καὶ ἐσεῖς Χριστιανοὶ, ἐὰν δὲν εἴχετε χαρίσματα διάφορα, οὐδὲ ἕνα σῶμα ἠθέλετε ἦτε· σῶμα δὲ ἕνα μὴ ὄντες, οὐδὲ ἰσότιμοι ἠθέλετε ἦτε· διὰ τὶ ἡ ἰσοτιμία καὶ ἕνωσίς σας γεννᾶται, μὲ τὸ νὰ εἶσθε ἕνα σῶμα (1).

21. „Οὐ δύναται δὲ ὁ ὀφθαλμὸς εἰπεῖν τῇ χειρί· χρείαν σου οὐκ „ἔχω· ἢ πάλιν ἡ κεφαλὴ, τοῖς ποσὶ, χρείαν ὑμῶν οὐκ ἔχω“.

Ἀφ᾿ οὗ κατεσίγασε καὶ ἐπαρηγόρησε μὲ τὰ ἀνωτέρω ὁ Ἅγιος Ἀπόστολος ἐκείνους, ὁποῦ εἶχον τὰ μικρότερα χαρίσματα, τώρα ὁμιλεῖ καὶ μὲ ἐκείνους, ὁποῦ εἶχον τὰ μεγαλίτερα χαρίσματα, καὶ ὑπερηφανεύοντο ἐναντίον τῶν κατωτέρων· δι᾿ ὅ,τι καθὼς, λέγει, δὲν δύναται ὁ ὀφθαλμὸς νὰ εἰπῇ εἰς τὸ χέρι, καὶ εἰς τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ σώματος, ὅτι, δὲν σᾶς ἔχω χρείαν (2) (ἐπειδὴ ἕνα μόνον μέλος, καὶ τὸ παραμικρότερον νὰ λείπῃ, χωλαίνει τὸ σῶμα, καὶ δὲν εἶναι ἄρτιον καὶ ὁλόκληρον)· ἔτζι οὐδὲ ἐκεῖνοι, ὁποῦ ἔχουν τὰ μεγαλίτερα χαρίσματα, δὲν δύνανται νὰ ὑπερηφανεύωνται, καὶ νὰ λέγουν εἰς τοὺς τὰ μικρότερα χαρίσματα ἔχοντας, ὅτι, δὲν σᾶς ἔχομεν χρείαν· ἐπειδὴ χρειάζονται καὶ αὐτοὺς, μὲ τὸ νὰ μὴν εἶναι μόνοι αὐτοὶ αὐτάρκεις, καὶ ἀνελλιπεῖς εἰς τὸ νὰ οἰκοδομοῦσι τὴν Ἐκκλησίαν. Καλὰ δὲ εἶπε τὸ, οὐ δύναται ὁ ὀφθαλμὸς νὰ εἰπῇ τὰ ἀνωτέρω· διὰ τὶ κἂν καὶ πολλὰ θέλῃ ὁ ὀφθαλμὸς, ὅτι νὰ μὴν ἔχῃ χρείαν ἀπὸ τὰ ἄλλα μέλη, ὅμως φυσικῷ τῷ τρόπῳ, τοῦτο νὰ γένῃ εἶναι ἀδύνατον εἰς αὐτόν.

22. „Ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον τὰ δοκοῦντα μέλη τοῦ σώματος ἀσθενέ„στερα ὑπάρχειν, ἀναγκαῖά ἐστι“.

23. „Καὶ

(1) Ἀξιάγαστα δὲ εἶναι καὶ τὰ ὁμοιώματα ὁποῦ φέρνει ὁ θεῖος Κυπριανὸς, καθ᾿ ἃ ἑνοῦνται οἱ πιστοί· λέγει γὰρ οὗτος, ὅτι οἱ πνευματικοὶ ἀδελφοὶ, ἤτουν οἱ Χριστιανοὶ, ἑνόνονται, ἢ ὡς διάφοροι ἀκτῖνες ἐν τῷ αὐτῷ ἡλίῳ· ἢ ὡς διάφοροι κλάδοι, ἐν τῇ αὐτῇ ῥίζῃ· ἢ ὡς διάφοροι ὀχετοὶ καὶ αὐλάκια νεροῦ, ἐν τῇ αὐτῇ πηγῇ· ἢ ὡς διάφορα μέλη, ἐν τῷ αὐτῷ σώματι· ἔστι δὲ ἥλιος μὲν, ἐν ᾧ ἑνοῦνται ἡ πίστις, ἀπὸ τὴν ὁποίαν λαμβάνουσι τὸ φῶς· ῥίζα ἡ ἀγάπη, ἀπὸ τὴν ὁποίαν αὐξάνουσι· πηγὴ ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ποτίζονται· καὶ σῶμα ἡ Ἐκκλησία, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξήρτηνται. Λέγει δὲ καὶ ὁ θεῖος Ἀμβρόσιος, ὅτι ἡ πνευματικὴ ἀδελφότης ὑπερτερεῖ κατὰ τρία τινὰ τῆς σαρκικῆς ἀδελφότητος· α'. ὅτι ἡ μὲν σαρκικὴ ἀδελφότης, ἐπιδέχεται καὶ ἔχθραν, ἡ δὲ πνευματικὴ δὲν ἐπιδέχεται. β'. ὅτι ἡ μὲν, διαιρεῖ τὰ κοινὰ, ἡ δὲ πνευματικὴ κοινὰ ποιεῖ τὰ ἴδια· καὶ γ'. ὅτι ἡ μὲν σαρκικὴ, καταφρονεῖ τοὺς οἰκείους, ἡ δὲ πνευματικὴ, δέχεται καὶ τοὺς ἀλλοτρίους. (παρὰ Κορεσσίῳ.)

(2) Ὁ δὲ Νύσσης Γρηγόριος τροπολογικῶς ἑρμηνεύων τὸ ῥητὸν τοῦτο τοῦ Ἀποστόλου τὸ „οὐ δύναται ὁ „ὀφθαλμὸς εἰπεῖν τῇ χειρὶ, χρείαν σου οὐκ ἔχω“ λέγει· „ὁ θεῖος Παῦλος διὰ τούτων δόγματα ποιεῖται, „ὅτι δι᾿ ἀμφοτέρων προσήκει τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας „πράττειν καλῶς, τοῦ διορατικοῦ τῆς ἀληθείας συγκε„κραμένου πρὸς τὸ δραστήριον· οὔτε τῆς θεωρίας καθ᾿ „ἑαυτὴν τὴν ψυχὴν τελειούσης (ἥτις δηλοῦται διὰ „τοῦ ὀφθαλμοῦ) εἰ μὴ τὰ ἔργα παρῇ (ἅτινα δηλοῦν„ται διὰ τῆς χειρὸς) τὸν ἠθικὸν κατορθοῦντα βίον, „οὔτε τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας αὐτάρκη παρεχομέ„νης τὴν ὠφέλειαν, μὴ τῆς ἀληθινῆς εὐσεβείας τῶν „γινομένων καθηγουμένης· ἀναγκαία γὰρ τῶν ὀφθαλ„μῶν πρὸς τὰς χεῖρας ἐστὶν ἡ συζυγία, τουτέστι, τῆς „πίστεως πρὸς τὰ ἔργα“. (παρὰ τῇ Σειρᾷ τοῦ κατὰ Ματθ. Κεφ. κή. στίχ. 20.)

23. „Καὶ ἃ δοκοῦμεν ἀτιμότερα εἶναι τοῦ σώματος, τούτοις τιμὴν „περισσοτέραν περιτίθεμεν· καὶ τὰ ἀσχήμονα ἡμῶν περισσοτέ- „ραν τιμὴν ἔχει“.

Τώρα δείχνει ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ἐκεῖνα τὰ μέλη ὁποῦ νομίζομεν πῶς εἶναι κατώτερα, αὐτὰ εἶναι ἀναγκαῖα, καὶ χρειαζόμενα, διὸ, τι φαίνονται μὲν ὅτι εἶναι κατώτερα, ὅμως τῇ ἀληθείᾳ δὲν εἶναι κατώτερα. Ποῖα δὲ εἶναι τὰ μέλη τοῦ σώματος, τὰ φαινόμενα μὲν ἀσθενέστερα ἀπὸ τὰ ἄλλα, καὶ ἀτιμότερα, ἀναγκαῖα δὲ ὄντα καὶ χρειώδη; Μερικοὶ μὲν λέγουσιν, ὅτι εἶναι τὰ γεννητικὰ, καὶ παιδογόνα μόρια, τὰ ὁποῖα φαίνονται μὲν, ὅτι εἶναι ἄτιμα καὶ ἄσχημα, εἶναι δὲ τόσον ἀναγκαῖα, ὁποῦ χωρὶς αὐτὰ, ἡ διαδοχὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ ζωή των, δὲν ἠμπορεῖ νὰ διαμένῃ· ἀλλὰ καὶ τιμὴν περισσοτέραν εἰς αὐτὰ δίδομεν, διὰ τὶ κἂν ἦναι τινὰς γυμνὸς εἰς ὅλον τὸ σῶμα, καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα του μέλη, ἀλλὰ τὰ παιδογόνα μόρια δὲν ὑποφέρει νὰ τὰ ἀφίνῃ γυμνά (1). Μερικοὶ δὲ λέγουν, ὅτι ἀσθενέστερα μὲν, ἀναγκαῖα δὲ, εἶναι τὰ ὀμμάτια· διὰ τὶ αὐτὰ, ἀγκαλὰ καὶ εἶναι μικρὰ εἰς τὸ μέγεθος, καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα μέλη ἀσθενέστερα καὶ ἀδυνατώτερα, ὅμως εἶναι ἀναγκαιότατα· ἀτιμότερα δὲ καὶ ἄσχημα λέγουν ὅτι εἶναι τὰ ποδάρια. Εἰς τὰ ὀμμάτιά μας λοιπὸν πολλὴν τιμὴν καὶ ἐπιμέλειαν προσφέρομεν, ἀλλὰ καὶ τὰ ποδάριά μας σκεπάζομεν, καὶ προνοούμεθα, καὶ μ' ὅλον ὁποῦ αὐτὰ εἶναι κάτω εἰς τὴν ἄκραν τοῦ σώματός μας, καὶ φαίνονται ἄτιμα (2). Δύναται δὲ νὰ νοήσῃ τινὰς τρεῖς τάξεις εἰς τὰ μέλη τοῦ σώματος· ὅτι, ἄλλα μὲν, εἶναι ἀσθενῆ, καὶ ἀναγκαῖα, καθὼς εἶναι τὰ ὀμμάτια· ἄλλα δὲ, ἄτιμα, καθὼς τὰ ποδάρια· καὶ ἄλλα ἀσχήμονα, καθὼς εἶναι τὰ γεννητικὰ μόρια (3).

24. „Τὰ δὲ εὐσχήμονα ἡμῶν οὐ χρείαν ἔχει“.

Διὰ νὰ μὴν εἰπῇ τινάς· καὶ τί λόγος εἶναι αὐτὸς ὁποῦ λέγεις ὦ μακάριε Παῦλε, νὰ προνοοῦμεν, καὶ νὰ ἐπιμελούμεθα τὰ ἄσχημα καὶ ἄτιμα μέλη μας, νὰ καταφρονοῦμεν δὲ τὰ εὔσχημα, καὶ τὰ τίμια; διὰ τοῦτο λέγει ὁ Ἀπόστολος, ὅτι δὲν καταφρονοῦμεν τὰ εὔσχημα, καὶ τὰ τίμια μέλη μας, ἀλλὰ ἐκεῖνα δὲν χρειάζονται ἀπὸ ἡμᾶς καμμίαν τιμὴν, καὶ ἐπιμέλειαν· διὰ τὶ φυσικὰ ἔχουσι τὸ εὔσχημον, καὶ τὸ τίμιον ἀπὸ λόγου των.

„Ἀλλ' ὁ Θεὸς συνεκέρασε τὸ σῶμα“.

Ὥστε, ἂν ὁ Θεὸς συνεκέρασε τὸ σῶμα, λοιπὸν καὶ ἓνα τὸ ἔκαμε· διὰ τὶ ἐκεῖνο ὁποῦ συγκερνᾶται, ἓνα γίνεται, καὶ τί ἦτον προτίτερα, πλέον δὲν φαίνεται· καὶ λοιπὸν ποῦ ἔμεινε πλέον εἰς τὸ ἓνα, μεγαλίτερον, ἢ μικρότερον; βέβαια δὲν ἔμεινε.

25. „Τῷ

(1) Διὰ τοῦτο ὡς φαίνεται καὶ ὁ Ἀδὰμ, καὶ ἡ Εὔα εὐθὺς ὁποῦ παρέβησαν τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἶδον τὴν γύμνωσίν τους, ἔρραψαν φύλλα συκῆς, καὶ ἐποίησαν περιζώματα, διὰ νὰ σκεπάσουν τὰ παιδογόνα μόρια· „ἔγνωσαν γάρ φησιν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν, καὶ ἔρραψαν φύλλα συκῆς, καὶ ἐποίησαν ἑαυτοῖς περιζώματα“. (Γεν. γ΄. 7.) καὶ τὰ μικρὰ παιδία εὐθὺς ὁποῦ ἔλθουν εἰς ἡλικίαν, τὰ παιδογόνα σκεπάζουσι μόρια.

(2) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει, ὅτι ἀσθενέστερα μὲν, καὶ ἀναγκαιότερα μόρια εἶναι τὸ συκώτι καὶ ὁ ἐγκέφαλος (φρένες καὶ ὁ πνεύμων, καὶ ἡ καρδία, καὶ τὰ λοιπὰ σπλάγχνα) ἀλλ' ὅμως αὐτὰ περισσοτέραν ἀσφάλειαν ἠξιώθησαν ἀπὸ τὸν Ποιητήν· καθ' ὅτι τὰ κόκκαλα τοῦ στήθους, καὶ τῆς κεφαλῆς, τὰ περιέχοντα ταῦτα, εἶναι πολλὰ στερεώτερα ἀπὸ τὰ ἄλλα· ἀτιμότεροι δὲ φαίνονται οἱ πόδες, ἀλλ' ὅμως πολλὴν αὐτῶν ποιοῦμεν πρόνοιαν, σκεπάζοντες αὐτοὺς μὲ τὰ ὑποδήματα.

(3) Προσθέττει δὲ καὶ ταῦτα ὁ Φώτιος, ὅτι δὲν ἀκολουθεῖ νὰ εἶναι μικρότεροι ἐκεῖνοι, ὁποῦ λάβουν καὶ μικρότερον χάρισμα· οὔτε νὰ εἶναι μεγαλίτεροι οἱ τὸ μεγαλίτερον χάρισμα ἔχοντες· διὰ τὶ πολλοὶ λαβόντες χαρίσματα μεγάλα, ἐφάνηκαν κατώτεροι, καὶ μικρότεροι ἀπὸ ἐκείνους, ὁποῦ δὲν ἔλαβον χαρίσματα τελείως· τί λέγω πῶς ἐφάνηκαν κατώτεροι; καὶ ἄθλιοι παντελῶς ἔγιναν, μὲ τὸ νὰ μὴν ἐφύλαξαν ἐκεῖνα τὰ χαρίσματα ὁποῦ ἔλαβον, καθὼς ἦτον ὁ Ἰούδας, ὁ τόσα χαρίσματα λαβὼν, καὶ θαύματα ποιῶν· καθὼς ἦτον ἐκεῖνοι ὁποῦ ἔλεγον· „Κύριε οὐ τῷ σῷ ὀνόματι „τάδε καὶ τάδε, καὶ δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν“; εἰς τοὺς ὁποίους εἶπεν ὁ Κύριος, ὅτι δὲν τοὺς ἤξευρει, ἀλλὰ νὰ ἀναχωρήσουν ἀπὸ λόγου του. (Ματθ. ζ΄.)

25. „Τῷ ὑστεροῦντι περισσοτέραν δοὺς τιμὴν, ἵνα μὴ ᾖ σχίσμα ἐν „τῷ σώματι“.

Δὲν εἶπεν ὁ Παῦλος ὅτι ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὸ ἄτιμον, καὶ ἄσχημον μέλος περισσοτέραν τιμήν· ἐπειδὴ καθ' ἑαυτὸ, καὶ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, κανένα μέλος τοῦ σώματος, δὲν εἶναι ἄσχημον, καὶ ἄτιμον· ἀλλὰ εἶπεν, ὅτι ἔδωκε τιμὴν εἰς ἐκεῖνο τὸ μέλος, ὁποῦ ἦτον ὑστερημένον ἀπὸ πολλὴν τιμήν (1). Λοιπὸν καὶ σὺ ὁ τὸ μικρότερον χάρισμα ἔχων, καὶ τὴν ἐκ τούτου τιμὴν, μὴ λυπῆσαι, διατὶ περισσότερον ὁ Θεὸς σὲ ἐτίμησεν (2). Ἡ αἰτία δὲ, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἔδωκε τιμὴν περισσοτέραν εἰς τὰ μέλη τὰ ὑστερημένα τιμῆς, εἶναι, διὰ νὰ μὴ γένωνται σχίσματα καὶ χωρισμοὶ εἰς τὸ ἕνα σῶμα· διατὶ ἀνίσως, ἄλλα μὲν μέλη τοῦ σώματός μας ἐθεραπεύοντο, καὶ ἐτιμῶντο, καὶ ἀπὸ τὴν φύσιν, καὶ ἀπὸ τὴν ἐδικήν μας ἐπιμέλειαν, ἄλλα δὲ μέλη ἐκ τοῦ ἐναντίου, οὔτε ἀπὸ τὴν φύσιν, οὔτε ἀπὸ ἡμᾶς ἐλάμβανον τιμὴν καὶ ἐπιμέλειαν, βέβαια αὐτὰ ἤθελαν χωρισθοῦν ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, καὶ δὲν ἤθελαν ὑποφέρουν τὸν φυσικὸν σύνδεσμον, καὶ τὴν ἕνωσιν ὁποῦ ἔχουν· ἐὰν δὲ ταῦτα ἤθελαν χωρισθοῦν, βέβαια καὶ τὰ λοιπὰ μέλη ἤθελαν βλαβοῦν, καὶ τὸ σῶμα ὅλον ἤθελε σχισθῇ. Καὶ ἐσεῖς λοιπὸν, λέγει, ἀδελφοὶ, ὁποῦ ἔχετε τὰ μεγαλίτερα χαρίσματα, μὴ ὑπερηφανεύεσθε, καὶ καταφρονεῖτε ἐκείνους ὁποῦ ἔχουν τὰ μικρότερα χαρίσματα, ἵνα μὴ, ἐκείνων χωρισθέντων ἀπὸ ἐσᾶς, καὶ ἐσεῖς βλαβῆτε ἀπὸ τὸν χωρισμόν τους.

„Ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνῶσι τὰ μέλη“.

Ὄχι μόνον, λέγει, διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ἔδωκε περισσοτέραν τιμὴν εἰς τὰ ὑστεροῦντα μέλη (3) διὰ νὰ μὴν ἦναι σχίσματα εἰς τὸ σῶμα· ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἦναι ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ὁμόνοια τῶν μελῶν πολλὴ, καὶ ἵνα ὁ μεγαλίτερος Χριστιανὸς φροντίζῃ, καὶ μεριμνᾷ διὰ τὸν μικρότερον, ὄχι ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ, ἤγουν διὰ νὰ ἀπολαμβάνῃ ὁ μικρότερος τὴν αὐτὴν πρόνοιαν, καὶ φροντίδα, ὁποῦ λαμβάνει καὶ ὁ μεγαλίτερος· ἔτζι χάριν λόγου, ὅταν ἐμπηχθῇ κανένα ἀκάνθι μέσα εἰς τὴν πτέρναν τοῦ ποδαρίου, ὅλον τὸ σῶμα αἰσθάνεται τὸν πόνον, καὶ μεριμνᾷ· ὅθεν καὶ ἡ κεφαλὴ σκύπτει εἰς τὸν τόπον τῆς πτέρνας, καὶ ἡ ῥάχη τοῦ σώματος, γυρίζει κάτω, καὶ ἡ κοιλία, καὶ τὰ μηρία συμμαζόνονται, καὶ τὰ ὀμμάτια βλέπουσι μὲ πολλὴν προσοχὴν, καὶ ἀκρίβειαν, διὰ νὰ ἰδοῦν τὸ ἀκάνθι· καὶ τὰ χέρια κινοῦνται, καὶ πάσχουσιν ἕως νὰ τὸ ἐκβάλλουν· ἔτζι ἀκολουθεῖ καὶ ὅταν ἄλλο μέλος τοῦ σώματος βλαβῇ, ἢ πονέσῃ, διατὶ ὅλα τὰ μέλη φροντίζουν, καὶ μεριμνοῦν διὰ νὰ τὸ βοηθήσουν.

26. „Καὶ

(1) Ὁ δὲ σοφὸς Θεοδώρητος ἑρμηνεύων „τὰ δὲ ἀσχήμονα ἡμῶν οὐ χρείαν ἔχει, ἀλλ' ὁ Θεὸς συνεκέρασε „τὸ σῶμα, τῷ ὑστεροῦντι περισσοτέραν δοὺς τιμήν“ λέγει· „τὸ μὲν γὰρ πρόσωπον, οὐ δεῖται καλύμματος, „τὰ δὲ παιδογόνα μόρια, καὶ ἡμεῖς τῇ ἐσθῆτι καλύπτομεν, καὶ ἡ φύσις αὐτοῖς τὰς θρίχας, οἷόν τι περιβόλαιον περιτέθεικε, καὶ τοῖς γλουτοῖς (ἤγουν τοῖς „μηροῖς) τὸ τῆς ἀποκρίσεως συνεκάλυψε μόριον, ἤ„τοι τὸ παιδογόνον“.

(2) Πῶς δὲ τιμᾷ ὁ Θεὸς ἐκεῖνον, εἰς τὸν ὁποῖον δίδει μικρότερον χάρισμα, τὸ λέγει σαφέστερα ὁ σοφὸς Φώτιος· δι' ὅ,τι εἰς μὲν τὸν ὑστεροῦντα, καὶ τὸν χειρότερον, δίδει ὁ Θεὸς περισσότερον χάρισμα, ὡς ἀσθενῆ· εἰς δὲ τὸν δυνατὸν, καὶ δυνάμενον νὰ κυβερνήσῃ τὸν ἑαυτόν του, δίδει ὁ Θεὸς ὀλιγώτερον, καὶ μικρότερον χάρισμα· ὥστε, καὶ οἱ τὸ μεγαλίτερον χάρισμα λαβόντες, πρέπει νὰ μὴν ὑπερηφανεύωνται, πῶς ἔλαβον μεγαλίτερον· διατὶ τοῦτο εἶναι σημεῖον τῆς ἀσθενείας των, διὰ τὴν ὁποίαν ἐχρειάσθηκαν νὰ λάβουν περισσότερον χάρισμα, διὰ νὰ ῥυθμίσουν τὸν ἑαυτόν τους· καὶ οἱ τὸ μικρότερον δὲ χάρισμα λαβόντες, ἐκ τούτου μάλιστα πρέπει νὰ χαίρουν, καὶ νὰ εὐθυμοῦν· διατὶ, δυνατοὶ, καὶ αὐτάρκεις ὄντες εἰς τὸ νὰ ῥυθμίσουν τὸν ἑαυτόν τους, μικρότερον χάρισμα ἔλαβον, καὶ δὲν ἐχρειάσθησαν μεγαλίτερον.

(3) Ὁ δὲ Χρυσόστομος λέγει, ὅτι καθὼς εἰς τὰ ὑστεροῦντα μέλη ἔδωκεν ὁ Θεὸς τιμὴν περισσοτέραν, ἔτζι καὶ πολλῷ μᾶλλον ἔδωκε καὶ εἰς τοὺς παραμικροὺς ἀνθρώπους περισσοτέραν χάριν· ἔτζι ὁ λῃστὴς πρὸ τῶν Ἀποστόλων ἐστεφανώθη· ἔτζι ὁ ἄσωτος υἱὸς ἔλαβε περισσοτέραν τιμὴν ἀπὸ τὸν ἐνάρετον ἀδελφόν του· ἔτζι τὸ πλανηθὲν πρόβατον, ἔπεισε τὸν ποιμένα νὰ ἀφήσῃ τὰ ἐννενήκοντα ἐννέα πρόβατα, καὶ νὰ τρέξῃ εἰς αὐτὸ διὰ νὰ τὸ εὕρῃ, καὶ εὑρεθὲν ἐβαστάζετο· ἔτζι οἱ περὶ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν ἐλθόντες, ἔλαβον τὸν αὐτὸν μισθὸν μὲ τοὺς πρώτους, καὶ ἄλλοι πολλοί.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

26. „Καὶ εἴτε πάσχει ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη, εἴτε „δοξάζεται ἓν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη“.

Διὰ τί συμπάσχουν ὅλα τὰ μέλη, μὲ τὸ μέλος ἐκεῖνο ὁποῦ πάσχει; καὶ διὰ τί συγχαίρουν ὅλα τὰ μέλη, μὲ τὸ μέλος ἐκεῖνο ὁποῦ δοξάζεται, καὶ τιμᾶται; διὰ τί ἡ ἀκριβὴς ἕνωσις ὁποῦ ἔχουν τὰ μέλη ἀναμεταξύ των, αὐτὴ εἶναι ὁποῦ κάμνει κοινὰς εἰς αὐτὰ τόσον τὰς συμφορὰς καὶ πάθη, ὅσον καὶ τὰς εὐτυχίας, καὶ δόξας· ἔτζι λόγου χάριν, ὡς προείπομεν, ὅταν ἡ πτέρνα, ἢ τὸ ὀνύχι τοῦ ποδαρίου, πληγωθῇ, καὶ πάσχῃ, καὶ ὅλα τὰ μέλη συμπάσχουν. Καὶ πάλιν ὅταν ἡ κεφαλὴ στεφανόνεται, καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ μέλη ἔχουν δόξαν, καὶ χαράν· καὶ ὅταν οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι ὡραῖοι, καὶ εὔμορφοι, καὶ ὅλον τὸ πρόσωπον, καὶ τὸ σῶμα εὔμορφον φαίνεται.

27. „Ὑμεῖς δέ ἐστε σῶμα Χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέρους“.

Διὰ νὰ μὴ λέγουν τινές, καὶ τί ὁμοιότητα ἔχομεν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοί, μὲ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ σώματος, καὶ τῶν μελῶν, ὁποῦ ἀνέφερες, ὦ μακάριε Παῦλε; διὰ τοῦτο λέγει ὁ Ἀπόστολος, ὅτι καὶ ἐσεῖς οἱ Χριστιανοί, σῶμα εἶσθε τοῦ Χριστοῦ καὶ μέλη του· ὥστε, ἀνίσως δὲν πρέπῃ νὰ ἔχῃ διχόνοιαν τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, πόσῳ μᾶλλον δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ διχόνοιαν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ (1); Ἐπειδὴ δὲ μόνοι οἱ Κορίνθιοι δὲν ἐσυμπλήρονάν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ οἱ εὑρισκόμενοι εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, διὰ τοῦτο δὲν εἶπε μόνον πῶς οἱ Κορίνθιοι εἶναι σῶμα Χριστοῦ, ἀλλὰ ἐπρόσθεσε πῶς εἶναι, καὶ μέλη· δι' ὅ, τι ἂν καὶ αὐτοὶ δὲν ἦτον ὅλον ἀκέραιον τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὅμως ἦτον μέλη Χριστοῦ· καὶ ὄχι πάλιν ὅλα τὰ μέλη του, ἀλλὰ ἐκ μέρους, ἤγουν μέλη τινά, καὶ μερικά. Θεωρούμενοι γάρ, λέγει, ἐσεῖς εἰς μόνην τὴν ἐδικήν σας Ἐκκλησίαν τῆς Κορίνθου, σῶμα εἶσθε Χριστοῦ, ὡσὰν ὁποῦ εἶσθε μία ἐκ μέρους ὁλόκληρος Ἐκκλησία· συγκρινόμενοι ὅμως μὲ τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, τὴν εὑρισκομένην εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ Κόσμου, τῆς ὁποίας καθόλου Ἐκκλησίας τὸ σῶμα συμπληροῦται ἀπὸ ὅλας τὰς κατὰ μέρος τοῦ Κόσμου Ἐκκλησίας, καὶ ἔχει κεφαλὴν τὸν Χριστόν, κατὰ τοῦτο λέγω, ἐσεῖς οἱ Κορίνθιοι εἶσθε μέλη μερικά· διὰ τὶ ἐκείνης τῆς καθόλου Ἐκκλησίας εἶναι μέρος ἡ ἐδική σας Ἐκκλησία.

28. „Καὶ

(1) Τοῦτο τὸ ῥητὸν ἑρμηνεύων καὶ ὁ μέγας Βασίλειος λέγει· „ὑμεῖς δέ ἐστε σῶμα Χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ „μέρους, κρατούσης δηλονότι τῆς συναπτούσης ἕκαστον „τῷ ἄλλῳ πρὸς ὁμόνοιαν, τῆς μιᾶς καὶ μόνης κεφα„λῆς, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστός“. (ἐν τῷ προοιμ. περὶ κρίματος Θεοῦ.) Ἀλλὰ καὶ Νικόλαος ὁ Καβάσιλας ἑρμηνεύων, κατά τινα λόγον τὰ μυστήρια σημαντικὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰσί, ταῦτα λέγει· „Σημαίνεται δὲ „ἡ Ἐκκλησία ἐν τοῖς μυστηρίοις, οὐχ ὡς ἐν συμβό„λοις, ἀλλ' ὡς ἐν καρδίᾳ μέλη, καὶ ὡς ἐν ῥίζῃ φυ„τοῦ, κλάδοι, καί, καθάπερ ἔφη ὁ Κύριος, ὡς ἐν „ἀμπέλῳ κλήματα· οὐ γὰρ ὀνόματος ἐνταῦθα κοινω„νία μόνον, ἢ ἀναλογίας ὁμοιότης, ἀλλὰ πράγματος „ταυτότης· καὶ γὰρ σῶμα, καὶ αἷμα Χριστοῦ τὰ μυστή„ρια· ἀλλὰ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ ταῦτα βρῶσίς ἐστι, καὶ „πόσις ἀληθινή· καὶ τούτων μετέχουσα, οὐ πρὸς ἀνθρώ„πινον αὐτὰ μεταβάλλει σῶμα, καθάπερ ἄλλο τι σι„τίον· ἀλλ' αὐτὴ μεταβάλλεται πρὸς ἐκεῖνα, τῶν κρειτ„τόνων ὑπερνικώντων· ἐπεὶ σίδηρος ὁμιλήσας πυρί, „αὐτὸς γίνεται πῦρ, οὐ τῷ πυρὶ δίδωσιν εἶναι σίδη„ρον· ἀλλὰ πῦρ ἀτεχνῶς ὁρῶμεν, τῶν τοῦ σιδήρου ἰ„διωμάτων ὑπὸ τοῦ πυρὸς παντελῶς ἀφανιζομένων. „οὕτω καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, εἴ τις ἰδεῖν δυ„νηθείη καθ' αὑτό, καθ' ὅσον αὐτῷ ἥνωται, καὶ τῶν „αὐτοῦ μετέχει σαρκῶν, οὐδὲν ἕτερον, ἢ αὐτὸ τὸ κυ„ριακὸν ὄψεται σῶμα· διὰ τοῦτον τὸν λόγον· „ὑμεῖς „ἐστε σῶμα Χριστοῦ, γράφει Παῦλος, καὶ μέλη ἐκ μέ„ρους“. οὐ γὰρ τὴν τοῦ Χριστοῦ περὶ ἡμᾶς πρόνοιαν, καὶ „παιδαγωγίαν, καὶ νουθεσίαν, καὶ τὴν ἡμῶν πρὸς αὐτὸν „ὑποταγὴν βουλόμενος δηλῶσαι, τὸν μὲν, κεφαλήν, „ἡμᾶς δὲ σῶμα προσεῖπεν· ὥσπερ οὓς ἡμεῖς τῶν συγ„γενῶν, ἢ φίλων μέλη καλοῦμεν, ὑπερβολῇ χρώμε„νοι· ἀλλ' αὐτὸ ἐκεῖνο σημαίνων, ὅπερ ἔλεγεν, ὅτι „τοὺς πιστοὺς ἤδη διὰ τὸ αἷμα τοῦτο, ζῶντας τὴν ἐν „Χριστῷ ζωήν, καὶ τῆς κεφαλῆς ἐκείνης ἐξηρτημένους „ὡς ἀληθῶς, καὶ τοῦτο περικειμένους τὸ σῶμα“. (Κεφ. λη'. τῆς ἑρμηνείας τῆς Λειτουργίας.) Ὁ δὲ Θεοφόρος Μάξιμος λέγει· „σῶμα Χριστοῦ εἶναι λεγόμεθα, κατὰ „τό, ἡμεῖς δὲ σῶμα Χριστοῦ ἐσμέν, καὶ μέλη ἐκ μέ„ρους, οὐ κατὰ στέρησιν τῶν ἡμετέρων σωμάτων ἐκεῖνο „τὸ σῶμα γινόμενοι· οὐδ' αὖ πάλιν ἐκείνου καθ' ὑπό„στασιν εἰς ἡμᾶς μεταβαίνοντος, ἢ μεληδὸν διατεμνο„μένου· ἀλλὰ τὸ καθ' ὁμοιότητα τῆς τοῦ Κυρίου σαρ„κὸς τὴν φθορὰν ἀποσείεσθαι τῆς ἁμαρτίας· ὡς γὰρ „ὁ Χριστὸς κατὰ φύσιν σαρκί τε καὶ ψυχῇ, καθ' ὃ „νοεῖται ἄνθρωπος, ἀναμάρτητος ἦν· οὕτω καὶ ἡμεῖς οἱ „πεπιστευκότες αὐτῷ, χωρὶς ἁμαρτίας εἶναι δυνάμε„θα“. (Κεφ. πδ'. Ἑκατοντ. β'. τῶν Θεολογικῶν.)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

28. „Καὶ οὓς μὲν, ἔθετο ὁ Θεὸς, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, πρῶτον Ἀποστόλους, δεύτερον Προφήτας“.

Ὁ Θεὸς, λέγει, ἐδιώρισεν ὅλους ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, πῶς λοιπὸν ἐσὺ Χριστιανὲ ἐναντιῆσαι εἰς τὸν διορισμὸν τοῦ Θεοῦ; Βάλλει δὲ ὁ Παῦλος πρώτους τοὺς Ἀποστόλους, ὡς χορηγοὺς ὅλων τῶν ἀγαθῶν, διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, καὶ ὡς θεμελίους τῆς πίστεως (1)· δευτέρους δὲ βάλλει τοὺς Προφήτας, οὐχὶ τῆς παλαιᾶς Διαθήκης· (ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ἕως τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου ἐπροφήτευσαν διὰ τὸν ἐρχομὸν τοῦ Χριστοῦ) ἀλλὰ ἐκείνους ὁποῦ ἐπροφήτευαν ὕστερον ἀπὸ τὸν ἐρχομὸν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν καινὴν Διαθήκην, καθὼς ἦτον αἱ τέσσαρες θυγατέρες Φιλίππου τοῦ Ἀποστόλου αἱ προφητεύουσαι. (Πράξ. κά. 9.) καθὼς ἦτον Ἄγαβος ὁ Προφήτης (Πράξ. ιά. 28. κά. 10.) καὶ οἱ ἐν Ἀντιοχείᾳ προφητεύσαντες, καὶ ἄλλοι πολλοί· διότι τὸ χάρισμα τῆς προφητείας ἐδόθη πλούσιον εἰς κάθε Ἐκκλησίαν τῶν τότε Χριστιανῶν. Πρῶτον δὲ καὶ δεύτερον ἔβαλε, διὰ νὰ τάξῃ ὕστερον ἀπὸ ὅλα τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν, καὶ ἔτζι νὰ ταπεινώσῃ ἐκείνους, ὁποῦ εἰς αὐτὸ ὑπερηφανεύοντο.

„Τρίτον Διδασκάλους“.

Διὰ τοῦτο εἶναι ὁ Διδάσκαλος τρίτος ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους, καὶ δεύτερος ἀπὸ τοὺς Προφήτας, διὰ τί, ὁ μὲν Προφήτης, ὅλα ὅσα λέγει τὰ λέγει ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· ὅλον γὰρ θεῖον εἶναι τὸ χάρισμά του (2)· ὁ δὲ Διδάσκαλος, λέγει καὶ πολλὰ ἀπὸ λόγου του, καὶ ἀπὸ τὴν ἐδικήν του σύνεσιν, σύμφωνα ὅμως μὲ τὰς θείας Γραφάς· διὰ τοῦτο καὶ κοπιάζει, ὡς λέγει ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς Παῦλος· „οἱ καλῶς προεστῶτες πρεσβύτεροι, διπλῆς τιμῆς ἀξιούσθωσαν, μάλιστα οἱ κοπιῶντες ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ“· (ά. Τιμ. έ. 17.) ὁ δὲ Προφήτης δὲν κοπιάζει (3).

„Ἔπειτα δυνάμεις, εἶτα χαρίσματα ἰαμάτων“.

Αἱ δυνάμεις καὶ ἰάτρευον τοὺς ἀσθενεῖς, καὶ ἐπαίδευον τοὺς ἀπειθεῖς καὶ ἐναντίους· τὰ δὲ χαρίσματα τῶν ἰαμάτων, μόνον ἰάτρευον· διὰ τοῦτο τὰς δυνάμεις ἔβαλε προτίτερα ἀπὸ τὰ χαρίσματα τῶν ἰαμάτων ὡς ἀνωτέρας οὔσας ἀπὸ αὐτά· καὶ ἀπὸ τὰ δύω ὅμως αὐτὰ, ἐβάλθη προτίτερος ὁ ἐν ἀληθείᾳ ὢν Διδάσκαλος, ἤτοι ὅποιος, καὶ διὰ ἔργου, καὶ διὰ λόγου, διδάσκει τοὺς ἄλλους, ὡς ἐκείνων ἀνώτερος (4).

„Ἀν-

---

(1) Λέγει δὲ ὁ Θεοδώρητος, ὅτι οὐ μόνον τοὺς δώδεκα Ἀποστόλους ἐδῶ ἐννοεῖ ὁ Παῦλος, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἑβδομήκοντα, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς μετὰ ταῦτα τοῦ Ἀποστολικοῦ ἀξιωθέντας χαρίσματος· ὁποῖος ἦτον ὁ ἴδιος Παῦλος, καὶ ὁ Βαρνάβας, καὶ ὁ Ἐπαφρόδιτος· „ὃν „Ἀπόστολον Φιλιππησίων καλεῖ“. (Φιλ. β'. 25.) καὶ ἄλλοι μυρίοι.

(2) Σημείωσαι ὅμως, ὅτι κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, Προφήτας ἐδῶ ἐννοεῖ ὁ Παῦλος, οὐχὶ ἁπλῶς τοὺς προφητεύοντας, ἀλλὰ τοὺς διὰ τῆς Προφητείας διδάσκοντας, καὶ εἰς τὸ κοινῇ συμφέρον ἅπαντα λέγοντας· καὶ διὰ τοῦτο προέταξεν αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς διδασκάλους.

(3) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἑρμηνεύων ἐκεῖνο τὸ τοῦ Ἡσαΐου· „ἰδοὺ ὁ Δεσπότης Κύριος Σα„βαὼθ ἀφελεῖ ἀπὸ Ἰερουσαλὴμ ... Προφήτην καὶ στο„χαστήν“ (Ἡσ. γ'. 2.) οὕτω λέγει· „ἕτερον στο„χασμὸς, καὶ προφητεία ἄλλο· ὁ μὲν γὰρ, πνεύμα„τι θείῳ φθέγγεται, μηδὲν οἴκοθεν εἰσφέρων· ὁ δὲ, „καὶ τὰς ἀφορμὰς ἀπὸ τῶν ἤδη γεγενημένων λαμβά„νων, καὶ τὴν οἰκείαν σύνεσιν διεγείρων, πολλὰ τῶν „μελλόντων προορᾷ, ὡς εἰκὸς ἄνθρωπον ὄντα συνετὸν „προϊδεῖν· ἀλλὰ πολὺ τὸ μέσον τούτου κἀκείνου, ὅσον „συνέσεως ἀνθρωπίνης, καὶ θείας χάριτος“. (Ἑρμηνεία εἰς τὸν Ἡσαΐαν.) Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἐπροφήτευαν, ὁποῖος ἦτον καὶ ὁ Παῦλος, καθὼς αὐτὸς λέγει περὶ ἑαυτοῦ· „Νυνὶ δὲ ἀδελφοὶ, ἐὰν μὴ „ὑμῖν λαλήσω, ἢ ἐν ἀποκαλύψει, ἢ ἐν γνώσει, ἢ „ἐν προφητείᾳ, ἢ ἐν διδαχῇ“; (ά. Κορ. ιδ'. 6.) Συμπεραίνομεν λοιπὸν, ὅτι, τὸ μὲν χάρισμα τῶν Ἀποστόλων ἦτον διαφορετικὸν ἀπὸ τὸ χάρισμα τῶν Προφητῶν· οὐδὲν δὲ κωλύει νὰ ἦναι κατὰ τὸ ὑποκείμενον, ἕνας καὶ ὁ αὐτὸς, καὶ Ἀπόστολος, καὶ Προφήτης· ἐγὼ δὲ νομίζω, ὅτι καὶ ὁ καθ᾽ ἕνας ἀπὸ τοὺς δώδεκα Ἀποστόλους, καὶ μάλιστα τοὺς Κορυφαίους, νὰ ἦτον ὁ αὐτὸς καὶ Προφήτης καὶ Διδάσκαλος, καὶ νὰ εἶχε δυνάμεις, καὶ χαρίσματα ἰαμάτων, καὶ νὰ ἐλάλῃ γλώσσας, καὶ νὰ τὰς ἑρμηνεύῃ· οἱ πιστοὶ ὅμως δὲν εἶχον ὁ καθεὶς ὅλα ταῦτα, ἀλλ᾽ ἕκαστος εἶχεν ἴδιον χάρισμα.

(4) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει· „τούτων (τῶν δυνά„μεων δηλαδὴ καὶ τῶν χαρισμάτων τῶν ἰαμάτων) τὴν „διδασκαλίαν προτέθεικεν, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ διδάσ„κων, ὡς ἐκεῖνα διὰ ταύτην, οὐκ αὐτὴ δι᾽ ἐκεῖνα· ἡ

„γὰρ

„ Ἀντιλήψεις, κυβερνήσεις “.

Ἀντίληψις εἶναι χάρισμα τοῦ νὰ ἀντιλαμβάνεται, καὶ νὰ βοηθῇ τινὰς τοὺς ἀσθενεῖς· ἡ δὲ κυβέρνησις εἶναι χάρισμα τοῦ νὰ κυβερνᾷ, ἤτοι τοῦ νὰ οἰκονομῇ τινὰς τὰ τῶν ἀδελφῶν κατὰ τὴν ἀρέσκειαν, καὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· ταῦτα γάρ, ἀγκαλὰ καὶ εἶναι ἔργα καὶ τῆς ἐδικῆς μας προαιρέσεως, καὶ σπουδῆς, ὅμως καὶ τοῦ Θεοῦ, λέγει, ὅτι εἶναι χαρίσματα, διδάσκωντάς ἡμᾶς, ὅτι πρέπει νὰ εἴμεθα εὐχάριστοι εἰς τὸν Θεόν, ὁποῦ μᾶς τὰ χαρίζει, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν μόνον νὰ ἀποβλέπωμεν, καὶ νὰ μὴ ὑπερηφανευώμεθα εἰς αὐτά, ὡσὰν νὰ ἦτον κατορθώματα ἐδικά μας.

„ Γένη γλωσσῶν “.

Ὕστερον ἀπὸ ὅλα ἔβαλε τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν, διὰ νὰ ταπεινώσῃ ἐκείνους, ὁποῦ εἰς αὐτὸ ὑπερηφανεύοντο, ὡς προείπομεν.

29. „ Μὴ πάντες Ἀπόστολοι; μὴ πάντες Προφῆται; μὴ πάντες „ διδάσκαλοι; μὴ πάντες δυνάμεις “;

30. „ Μὴ πάντες χαρίσματα ἔχουσιν ἰαμάτων; μὴ πάντες γλώσσαις λαλοῦσι; μὴ πάντες διερμηνεύουσι “;

Ἐπειδὴ ἀκόλουθον ἦτον νὰ λυπηθοῦν οἱ Κορίνθιοι, ἀφ' οὗ ἐφανερώθηκαν τὰ μεγαλίτερα, καὶ μικρότερα χαρίσματα, καθὼς αὐτὰ ὁ Ἀπόστολος ἀπαρίθμησε· διὰ τοῦτο τώρα παρηγορεῖ πάλιν τοὺς τὰ μικρότερα χαρίσματα ἔχοντας, καὶ λέγει, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ὅλοι Ἀπόστολοι, ἢ ὅλοι Προφῆται, ἢ ὅλοι Διδάσκαλοι· ἀλλὰ ἄλλος ἔχει ἕνα, καὶ ἄλλος ἔχει ἄλλο χάρισμα· ὥστε, τί λυπῆσαι ἐσὺ Χριστιανέ, διὰ τὶ τυχὸν δὲν ἔχεις τὸ χάρισμα τῶν Ἀποστόλων, ἢ τῶν Προφητῶν; στοχάσου, πῶς καὶ ἐσὺ πάλιν ἔχεις ἄλλο χάρισμα, ὁποῦ δὲν τὸ ἔχει ὁ Ἀπόστολος, καὶ ὁ Προφήτης· καὶ πάλιν ἄλλος ἔχει χάρισμα ἄλλο, ὁποῦ ὁ ἄλλος δὲν τὸ ἔχει· ὥστε τοῦτο εἶναι συμφέρον εἰς ἐσᾶς καὶ ὠφελιμώτερον, τὸ νὰ ἔχῃ κάθε ἕνας διαφορετικὸν χάρισμα, ἵνα καὶ ὁ καθ' ἕνας ἔχῃ χρείαν τοῦ ἄλλου, καθὼς καὶ εἰς τὰ μέλη τοῦ σώματος ἔτζι ἀκολουθεῖ καὶ τὸ ἓν μέλος δὲν ἔχει τὰς ἐνεργείας ὅλων τῶν μελῶν, ἀλλ' ἔχει τὸ καθ' ἕνα ξεχωριστὴν ἐνέργειαν, διὰ νὰ χρειάζεται ἕνα τὸ ἄλλο, ὡς προείπομεν (1).

31. „ Ζηλοῦτε δὲ τὰ χαρίσματα τὰ κρείττονα “ (2).

Μὲ τὸν λόγον τοῦτον αἰνιγματωδῶς φανερόνει ὁ Ἀπόστολος, ὅτι αὐτοὶ εἶναι οἱ αἴτιοι τοῦ νὰ λαμβάνουν μικρότερα χαρίσματα, καὶ ὄχι μεγαλίτερα· διότι εἰπὼν „ ζηλοῦτε “ ζητεῖ τὴν ἐδικήν τους σπουδήν, καὶ τὴν περισσοτέραν προθυμίαν εἰς τὰ πνευματικά. Βλέπε δέ, ὅτι δὲν εἶπε ζηλοῦτε τὰ μεγαλίτερα χαρίσματα, ἀλλὰ τὰ κρείττονα, ἤγουν τὰ χρησιμώτερα, καὶ ὠφελιμώτερα εἰς ἐσᾶς, καὶ εἰς τοὺς ἀδελφούς σας.

„ Καὶ ἔτι καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῖν δείκνυμι “.

Μαζί, λέγει, μὲ τὰ χαρίσματα αὐτὰ ὁποῦ ἔχετε (τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ ἔτι), ἀνίσως εἶσθε ζηλωταί, καὶ ἐπιθυμεῖτε καλλίτερα χαρίσματα, ἐγὼ νὰ σᾶς δείξω μίαν στράταν καθ' ὑπερβο-

„ γὰρ διδασκαλία τὴν σωτηρίαν ἐπραγματεύετο· ἐ„ πειδὴ δὲ χωρὶς σημείων οὐκ ἐδέχοντο ταύτην, ἀναγ„ καίως οἱονεί τινα ἐνέχυρα, τὰ θαύματα τοῖς προσιοῦ„ σιν ἐδίδοντο “.

(1) Ὅρα τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „ καθάπερ γὰρ τὸ „ σῶμα ἕν ἐστι, καὶ μέλη ἔχει πολλά “. (α΄. Κορ. ιβ΄. 12.)

(2) Σημείωσαι ὅτι ὁ Φώτιος, ὁ Θεοδώρητος, καὶ ὁ Γεννάδιος Κωνσταντινουπόλεως, κατ' ἐρώτησιν ἀνέγνωσαν τὸ ῥητὸν τοῦτο· ἤτοι ζηλοῦτε, λέγει, καὶ ἀγαπᾶτε ὅλως τὰ καλλίτερα χαρίσματα; ἐγὼ νὰ σᾶς δείξω στράταν, διὰ μέσου τῆς ὁποίας ἔχετε νὰ τὰ ἀποκτήσετε, τὴν ἀγάπην δηλαδή.

βολὴν, ἤτοι ὑπερέχουσαν καὶ ἀνωτάτην, ἥτις σᾶς φέρει εἰς ὅλα τὰ χαρίσματα· καὶ ποία εἶναι ἡ στράτα αὐτή; εἶναι ἡ Ἀγάπη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

1. „Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ, καὶ τῶν Ἀγγέλων, „ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἠχῶν, ἢ κύμβαλον „ἀλαλάζον".

Δὲν δείχνει εἰς αὐτοὺς παρευθὺς τὴν στράταν τῶν χαρισμάτων ὁ θεῖος Ἀπόστολος, τὴν ὁποίαν τοὺς ὑπεσχέθη, ἀλλὰ συγκρίνει τὴν ἀγάπην μὲ τὸ χάρισμα, ὁποῦ ἐφαίνετο κοντὰ εἰς αὐτοὺς μεγαλίτερον, δηλαδὴ τῶν διαφόρων γλωσσῶν, καὶ δείχνει τὴν ἀγάπην ἀσυγκρίτως ἀνωτέραν ἀπὸ τὸ χάρισμα αὐτὸ, καὶ ἀπὸ ὅλα ὁμοῦ τὰ λοιπὰ χαρίσματα· ἀφ' οὗ δὲ τὴν συγκρίνῃ, τότε τὴν κάμνει ἀξιοπόθητον ἀπὸ ὅλους. Ἀνίσως, λέγει, λαλῶ τὰς διαφόρους γλώσσας τῶν ἀνθρώπων, ἤγουν ὅλων τῶν γενῶν καὶ Ἐθνῶν τῆς Οἰκουμένης· καὶ δὲν ἀρκέσθη εἰς μόνον αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ ἄλλην ἐπρόσθεσεν ὑπερβολὴν, ὅτι ἂν λαλῶ, καὶ τὰς γλώσσας τῶν Ἀγγέλων, ὄχι πῶς οἱ Ἄγγελοι ἔχουσι γλώσσας, ἀλλὰ θέλωντας νὰ φανερώσῃ ἄλλο τι νόημα μεγαλίτερον, καὶ ὑπέρτερον ἀπὸ τὰς ἀνθρωπίνας γλώσσας, διὰ τοῦτο ἔτζι τὸ εἶπε· διότι εἰς τοὺς Ἀγγέλους γλῶσσα εἶναι ἡ νοερὰ δύναμις, ὁποῦ ἔχουν εἰς τὸ νὰ μεταδίδουν ἕνας εἰς τὸν ἄλλον τὰ θεῖα νοήματα· ὠνόμασε δὲ γλῶσσαν τὴν νοερὰν ταύτην τῶν Ἀγγέλων δύναμιν, ἀπὸ μεταφορᾶς καὶ ὁμοιώσεως τοῦ ὀργάνου τῆς ἐδικῆς μας γλώσσης, διὰ μέσου τῆς ὁποίας μεταδίδομεν ἕνας εἰς τὸν ἄλλον τὰ νοήματα, ὁποῦ ἔχομεν εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας μας (1)· καθὼς καὶ γόνατα ὠνόμασε τῶν Οὐρανίων Ἀγγέλων, εἰπών· „Πᾶν γόνυ κάμψει „ἐπουρανίων". (Φιλιππ. β'. 10.) ἐπειδὴ οἱ Ἄγγελοι δὲν ἔχουν κόκκαλα, καὶ νεῦρα, διὰ νὰ ἔχουν καὶ γόνατα· ἀλλ' ἠθέλησε μὲ τὴν λέξιν ταύτην νὰ φανερώσῃ ὁ Ἀπόστολος, τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν ἄκραν, καὶ ὑπερβολικὴν ὑποταγὴν, καὶ προσκύνησιν τῶν Ἀγγέλων· ἔγινα δὲ εἶπε χαλκὸς ἠχῶν, ἐὰν ἀγάπην δὲν ἔχω, ἤτοι φωνὴν μόνον εὐγάνω, καὶ ματαίως λαλῶ τόσας γλώσσας, καὶ γίνομαι ὀχληρὸς καὶ βαρετὸς εἰς τοὺς πολλούς, ἐὰν εἶμαι χωρὶς τὴν ἀγάπην, διατὶ δὲν ὠφελῶ τινὰ μὲ τὰς τόσας γλώσσας, ἐπειδὴ καὶ εἶμαι ὑστερημένος ἀπὸ τὴν ἀγάπην, τὴν ὠφελοῦσαν τοὺς πάντας. Βλέπεις ἀγαπητὲ πῶς ἐκρήμνισεν ὁ Ἀπόστολος τὸ χάρισμα τῶν διαφόρων γλωσσῶν, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ Κορίνθιοι ἐκαυχῶντο;

2. „Καὶ ἐὰν ἔχω προφητείαν, καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα, καὶ πᾶ- „σαν τὴν γνῶσιν".

Ἀνίσως, λέγει, ἔχω, ὄχι ἁπλῶς προφητείαν, ἀλλὰ τὴν τελείαν καὶ ἀκροτάτην Προφητείαν καὶ Ἀποκάλυψιν, τὴν γνωρίζουσαν ὅλα τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅλην τὴν γνῶσιν τῶν θείων πραγμάτων, τίποτε δὲν εἶμαι, ἐὰν δὲν ἔχω τὴν ἀγάπην. Βλέπε, δὲ ὦ ἀναγνῶστα, πῶς εἰς μὲν τὰς γλώσσας δὲν εἶπεν ὁ Παῦλος πῶς εἶναι κανένα κέρδος, διὰ δὲ τὴν προφητείαν εἶπε, πῶς νοεῖ τὰ μυστήρια ὅλα, καὶ ὅλην τὴν γνῶσιν.

„Καὶ

(1) Λέγει γὰρ ὁ μέγας Βασίλειος· „εἰ μὲν γὰρ „γυμνῇ τῇ ψυχῇ διεζῶμεν, εὐθὺς ἂν ἀπὸ τῶν νοη„μάτων ἀλλήλοις συνεγινόμεθα· ἐπειδὴ δὲ ὑπὸ παρα„πετάσματι τῇ σαρκὶ καλυπτομένη ἡμῶν ἡ ψυχὴ „τὰς ἐννοίας ἐργάζεται, ῥημάτων δεῖται καὶ ὀνομά„των, πρὸς τὸ δημοσιεύειν τὰ ἐν τῷ βάθει κείμενα". (Λόγ. εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ.) ὥστε κατὰ τοῦτον τὸν Ἅγιον, καὶ οἱ Ἄγγελοι ὡς νόες ὄντες γυμνοὶ σωμάτων, διὰ τῶν νοημάτων μόνον ἀλλήλοις συνομιλοῦσι, χωρὶς νὰ χρειασθοῦν γλῶσσαν, καὶ λόγον προφορικόν. Ὅτι δὲ λαλοῦσιν οἱ Ἄγγελοι, ὅπως καὶ ἂν λαλῶσι, φανερὸν εἶναι ἐκ τῶν Γραφῶν· ἤκουσε γὰρ αὐτῶν ὑμνούντων τὸν Θεὸν, ὁ Ἡσαΐας, καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ· καὶ διαλεγομένων πρὸς ἀλλήλους ἤκουσεν αὐτῶν ὁ Δανιὴλ, καὶ ὁ Ζαχαρίας, καὶ ὁ Μιχαίας· καὶ πρὸ αὐτῶν, οἱ προπάτορες αὐτῶν ἤκουσαν, ὡς ἑρμηνεύει ὁ Θεοδώρητος.

„Καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν“.

Διὰ νὰ μὴν ἀπαριθμῇ ἕνα πρὸς ἕνα ὅλα τὰ χαρίσματα ὁ Ἀπόστολος, καὶ φαίνεται φορτικός, καὶ βαρετὸς εἰς τοὺς πολλούς, διὰ τοῦτο ἀνέβηκεν εἰς τὴν μητέρα καὶ τὴν πηγὴν ὅλων τῶν χαρισμάτων, τὴν πίστιν δηλαδή, καὶ λέγει, ὅτι ἂν ἔχω ὅλην τὴν πίστιν·

„Ὥστε ὄρη μεθιστάνειν, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδέν εἰμι“.

Ἐπειδὴ εἰς τοὺς χονδροὺς ἀνθρώπους, μεγάλον πρᾶγμα φαίνεται τὸ νὰ μετατοπίζῃ τινὰς τὰ βουνά, διὰ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος ἀναφέρει καὶ τοῦτο ἐδῶ· ὄχι πῶς τοῦτο μόνον δύναται νὰ κάμῃ ὅλη ἡ πίστις· διατὶ τὸ νὰ μετατοπίζῃ τινὰς τὰ βουνά, τοῦτο εἶπεν ὁ Κύριος, ὅτι τὸ κάμνει ἕνα μόνον μικρὸν μέρος τῆς πίστεως· οὕτω γὰρ εἶπεν „ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, „ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ ἄρθητι, καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν“. (Ματθ. ιζ΄. 20.) (1). Βλέπε δέ, πῶς μαζὶ μὲ τὴν προφητείαν καὶ πίστιν, ὅλα ὁμοῦ τὰ λοιπὰ χαρίσματα συμπεριέλαβεν ὁ Παῦλος· διατὶ τὰ θαύματα ὅλα καὶ τὰ χαρίσματα, ἢ μὲ τοὺς λόγους ἐνεργοῦνται, τὸ ὁποῖον κατορθόνει ἡ προφητεία, ἢ μὲ τὰ ἔργα, τὸ ὁποῖον κατορθόνει ἡ πίστις. Δὲν εἶπε δέ, ὅτι εἶμαι μικρός, καὶ ἀτελής, ἐὰν δὲν ἔχω ἀγάπην· ἀλλὰ ὅτι εἶμαι τίποτε, καὶ τὸ οὐδέν (2).

3. „Καὶ ἐὰν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου“.

Δὲν εἶπεν ἐὰν δώσω ἐλεημοσύνην μέρος ἀπὸ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν περιουσίαν μου, ἀλλ' ἐὰν δώσω ὅλα μου τὰ ὑπάρχοντα· καὶ δὲν εἶπεν ἐὰν δώσω, ἀλλ' ἐὰν ψωμίσω, ἤγουν ἐὰν ὄχι μόνον δώσω ἐλεημοσύνην εἰς τοὺς πτωχούς, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ὑπηρετῶ καὶ τοὺς ἐλεουμένους παρ' ἐμοῦ πτωχούς, καὶ μὲ κάθε ἐπιμέλειαν τοὺς διακονῶ.

„Καὶ ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου, ἵνα καυθήσωμαι, ἀγάπην δὲ μὴ „ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι“.

Δὲν εἶπεν ἐὰν ἀποθάνω, ἀλλ' εἶπεν ἐκεῖνο, ὁποῦ φαίνεται πῶς εἶναι δεινότερον ἀπὸ ὅλας τὰς τιμωρίας, ἤγουν τὸ νὰ κατακαῶ ζωντανός· οὐδὲ αὐτό, λέγει, θέλει με ὠφελήσει, ἐὰν
δὲν

---

(1) Τοιοῦτος ἐστάθη ὁ θεῖος Γρηγόριος Νεοκαισαρείας ὁ Θαυματουργός, ὅστις μετετόπισεν ἕνα λίθον μέγαν ὡσὰν βουνόν, ὡς λέγει Γρηγόριος ὁ Νύσσης εἰς τὸν βίον αὐτοῦ· καὶ ὁ Ὅσιος Μάρκος ἐν τῇ Θράκῃ· καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας Ἰωακεὶμ ἐν τοῖς ὑστέροις καιροῖς, ὁ μετατοπίσας ἐν Αἰγύπτῳ τὸ ὄρος τὸ καλούμενον Τουρκιστί, Νοὺρ Νταγ, καὶ ἄλλοι πολλοί. Ταῦτα τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου, τὰ περὶ τῆς ἀγάπης εἰρημένα, προτιθεὶς ὁ μέγας Βασίλειος, λέγει τὰ φοβερὰ ταῦτα· „λογίζομαι ταῦτα τὸν Ἀπόστολον ὁριστικῶς εἰρηκέναι, „μεμνημένον τοῦ Κυρίου εἰπόντος· „ὅτι πολλοὶ ἐλεύ„σονται ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ λέγοντες· Κύριε Κύριε „οὐ τῷ σῷ ὀνόματι προεφητεύσαμεν, καὶ τῷ σῷ ὀνό„ματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν .... καὶ ἀποκρίνε„ται αὐτοῖς· οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς· ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐ„μοῦ οἱ ἐργάται τῆς ἀνομίας· ὡς δῆλον, καὶ ἀναν„τίρρητον εἶναι, ὅτι χωρὶς ἀγάπης, κἂν γένηται τὰ „προστάγματα, καὶ τὰ δικαιώματα, καὶ φυλαχθῶσιν αἱ „ἐντολαὶ τοῦ Κυρίου, καὶ τὰ μεγάλα χαρίσματα ἐνερ„γηθῇ, ἀνομίας ἔργα λογισθήσεται· οὐ τῷ ἰδίῳ λόγῳ „τῶν χαρισμάτων, καὶ τῶν δικαιωμάτων, ἀλλὰ τῷ σκο„πῷ τῶν ποιοῦντων χρωμένων πρὸς τὰ ἴδια θελήματα“. (Λόγ. περὶ Βαπτίσματος πῶς βαπτίζεταί τις ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ.) Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Ἀποστόλου συνάγεται ἀναγκαίως, ὅτι ἡ πίστις ἡ τῆς ἀγάπης κεχωρισμένη ἐκπίπτει· ὁποία εἶναι ἡ δαιμονιώδης, ἡ ἱστορικὴ καλουμένη ἡ καὶ νεκρά· ἡ πρόσκαιρος, καὶ ἡ τῶν σημείων· ἡ δὲ πίστις ἡ συνημμένη τῇ ἀγάπῃ, καὶ δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη, ὡς εἶπεν ἀλλαχοῦ ὁ Παῦλος, (Γαλ. ε. 6.) εἶναι ἡ ἀνωτέρα ἁπασῶν· ἐπειδὴ αὕτη οὐδέποτε ἐκπίπτει. Ὅρα περὶ τούτων τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ αὐτοῦ ῥητοῦ, ἤγουν τοῦ „ἀλλὰ πίστις δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη. (Γαλ. ε. 6.)

(2) Ὁ μέγας Μακάριος ἐρωτηθείς, διατὶ λέγει ὁ Παῦλος ἐδῶ πῶς δὲν εἶναι τίποτε καὶ τὸ οὐδέν, κἂν καὶ ἔχῃ ὅλην τὴν γνῶσιν, καὶ ὅλην τὴν προφητείαν, καὶ κἂν λαλῇ ὅλας τὰς γλώσσας τῶν Ἀγγέλων; τοῦτο, λέγω, ἐρωτηθεὶς ἀποκρίνεται· „οὐχ οὕτως ὀφείλομεν „νοεῖν, ὅτι οὐδέν ἐστιν ὁ Ἀπόστολος· ἀλλὰ πρὸς ἐκεί„νην τὴν ἀγάπην, ἥτις ἐστὶ τελεία, ταῦτα μικρά ἐ„στι· καὶ ὁ ἐν τούτοις ὢν τοῖς μέρεσι, πίπτει· ὁ δὲ „ἔχων τὴν ἀγάπην, ἄπτωτός ἐστι“. (Ὁμιλ. κζ. Ἐρώτησ. ιδ΄.)

δὲν ἔχω τὴν ἀγάπην. Ἀλλ' ἤθελεν ἀπορήσῃ τινάς· καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ δώσῃ τινὰς τὰ ὑπάρχοντά του ἐλεημοσύνην, ἢ νὰ κατακαῇ ζωντανὸς, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀγάπην; καὶ εἰς τοῦτο ἀποκρινόμεθα, ὅτι ὁ Ἀπόστολος εἶπεν ἐδῶ καθ' ὑπόθεσιν, τὸ μὴ ὂν, ὡς ὄν, καὶ ἐκεῖνο ὁποῦ δὲν δύναται νὰ γένῃ, ὑπόθεσεν ὡσὰν νὰ δύναται νὰ γένῃ, καθὼς καὶ ὅταν λέγῃ· „ἐὰν Ἄγγελος, ἢ ἡμεῖς εὐαγγελιζώμεθα ὑμῖν, παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω“. (Γαλ. α΄. 8.) καὶ μ' ὅλον ὁποῦ, οὔτε αὐτὸς, οὔτε Ἄγγελος ἔμελλε νὰ εὐαγγελίζεται ἄλλα τινά· καὶ ἀλλαχοῦ δὲ ἔλεγεν ὅτι „πέπεισμαι, ὅτι οὔτε Ἄγγελοι οὔτε ἀρχαὶ, οὔτε δυνάμεις, οὔτε τις κτί„σις ἑτέρα δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ“. (Ῥωμ. η΄. 38.) καὶ μ' ὅλον ὁποῦ οἱ Ἄγγελοι δὲν ἐχώριζαν αὐτὸν ἀπὸ τὸν Θεόν· ἀλλ' οὔτε ἄλλη κτίσις εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν οὖσαν, ἀλλ' οὕτως εἶπε τὸ μὴ ὂν ὡς ὄν, μὲ σχῆμα ὑπερβολῆς, διὰ νὰ φανερώσῃ τὸν ὑπερβολικὸν πόθον αὐτοῦ· ἢ νοεῖται καὶ ἄλλως τὸ ῥητὸν τοῦτο, ὅτι καὶ χωρὶς τὴν ἀγάπην δύναται νὰ δώσῃ τινὰς τὰ ὑπάρχοντά του ἐλεημοσύνην, ὅταν δὲν τὰ δίδῃ διὰ τὴν πρὸς τοὺς πτωχοὺς συμπάθειαν, καὶ εὐσπλαγχνίαν, ἀλλὰ διὰ τὸν ἔπαινον τοῦ Κόσμου, καὶ διὰ τὴν ἀνθρωπαρέσκειαν· τότε γὰρ ἡ ἐλεημοσύνη γίνεται μὲ ἀγάπην, ὅταν κάμνῃ τινὰς αὐτὴν, ὡς συμπονῶν, καὶ συμπάσχων, καὶ καιομένην ἔχων τὴν καρδίαν του διὰ τοὺς πτωχούς (1).

4. „Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται“.

Ἀπὸ ἐδῶ ἀρχινᾷ ὁ Ἀπόστολος νὰ ἀπαριθμῇ τὰ σημάδια, καὶ ἀποτελέσματα τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης· καὶ πρῶτον σημάδι αὐτῆς βάλλει τὴν μακροθυμίαν, τὴν ῥίζαν κάθε φιλοσοφίας καὶ ὑπομονῆς· μακρόθυμος γὰρ λέγεται ἐκεῖνος ὁποῦ ἔχει μακρὰν ψυχὴν, καὶ μεγάλην γενναιοκαρδίαν (2)· ἐπειδὴ δὲ μερικοὶ πολλαῖς φοραῖς μεταχειρίζονται τὴν μακροθυμίαν, περιγελῶντες ἐκείνους ὁποῦ θυμόνονται ἐναντίον τους, καὶ εἰρωνευόμενοι, φαίνονται τάχα πῶς εἶναι μακρόθυμοι, καὶ κάμνουσι τοὺς θυμουμένους νὰ ἀνάπτουσι περισσότερον ἀπὸ τὸν θυμὸν, μὲ τὰ φαινόμενα μακρόθυμα σχήματα, καὶ λόγια των· διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσεν ὁ Ἀπόστολος ὅτι ἡ ἀγάπη χρηστεύεται, ἤτοι χρηστὸν, καὶ ἄκακον ἦθος δείχνει, καὶ ὄχι εἰρωνικὸν καὶ ὑποκριτικὸν, καθὼς τὸ δείχνουσιν ἐκεῖνοι, ὁποῦ καθ' ὑπόκρισιν φαίνονται μακρόθυμοι. Αὐτὰ δὲ εἶπεν ὁ Ἀπόστολος κατηγορῶν τοὺς ἐν Κορίνθῳ εὑρισκομένους φιλονείκους, καὶ ὑποκριτικούς.

„Οὐ ζηλοῖ“.

Ἤτοι ἡ ἀγάπη δὲν βασκαίνει, οὔτε φθονεῖ τοὺς καλλιτέρους, ἐπειδὴ εἶναι καὶ ζῆλος εἰς τὰ καλὰ, καὶ διὰ τὰ καλὰ γινόμενος, διότι εἶναι δυνατὸν νὰ ἦναι τινὰς μακρόθυμος, πλὴν νὰ φθονῇ τοὺς ἄλλους· ἀλλ' ἡ ἀγάπη, καὶ τὴν βασκανίαν, καὶ τὸν φθόνον ἀποφεύγει· τοῦτο δὲ τὸ εἶπεν ὁ Παῦλος διὰ τοὺς ἐν Κορίνθῳ βασκάνους, καὶ φθονερούς.

„Οὐ

(1) Λέγει δὲ καὶ ὁ θεοφόρος Μάξιμος· „Πολλοὶ „μὲν πολλὰ περὶ ἀγάπης εἰρήκασιν· ἐν μόνοις δὲ τοῖς „τοῦ Χριστοῦ μαθηταῖς ταύτην ζητήσας εὑρήσεις· ἐπειδὴ μόνοι αὐτοὶ ἔχον τὴν ἀληθινὴν ἀγάπην τῆς ἀγάπης διδάσκαλον, περὶ ἧς ἔλεγον· „ἐὰν ἔχω προφητείαν, „καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα, καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, „ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι. Ὁ οὖν κτησάμενος τὴν ἀγάπην, αὐτὸν τὸν Θεὸν ἐκτήσατο· ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστὶν“. (α΄. Ἰω. δ΄. 8.) (Κεφ. ρ΄. τῆς δ΄. Ἑκατοντ. τῶν περὶ ἀγάπης.) Λέγει δὲ καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος· „ἀγάπης οὐδὲν, οὔτε μεῖζον, οὔ„τε ἴσον ἐστὶν, οὐδὲ αὐτὸ τὸ μαρτύριον· ὃ πάντων ἐστὶ „κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν· καὶ πῶς; ἄκουσον· ἀγάπη „μὲν, καὶ χωρὶς μαρτυρίου, ποιεῖ μαθητὰς τοῦ Χρι„στοῦ· μαρτύριον δὲ, χωρὶς ἀγάπης, οὐκ ἂν ἰσχύσειε „τοῦτο ἐργάσασθαι“. (Λόγ. εἰς τὸν Μεγαλομάρτυρα Ῥωμανόν.)

(2) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἡσαΐας δείχνει, ὅτι ἡ μακροθυμία εἶναι ἐναντία μὲ τὴν ὀλιγοψυχίαν· „τάδε „λέγει ὁ Ὕψιστος ἐν Ἁγίοις ἀναπαυόμενος, καὶ ὀλιγο„ψύχοις διδοὺς μακροθυμίαν“. (Ἡσ. νζ΄. 15.) Καὶ ὁ Σολομὼν πολλὰ φρόνιμον ὀνομάζει τὸν μακρόθυμον· „μακρόθυμος ἀνὴρ, πολὺς ἐν φρονήσει“. (Παρ. ιδ΄. 31.) καὶ καλλίτερον ἀπὸ τὸν ἀνδρεῖον καὶ δυνατὸν ἄνθρωπον· „κρείσσων ἀνὴρ μακρόθυμος ἰσχυροῦ“. (Παρ. ις΄. 32.) καὶ καλλίτερον ἀπὸ τὸν ἀξιωματικὸν ἄνθρωπον· „ἀγαθὸν μακρόθυμος ὑπὲρ ὑψηλόν“. (Ἐκκλ. ζ΄. 9.) Ὁ δὲ Θεοφόρος Μάξιμος ὁρίζων τί εἶναι ὁ μακρόθυμος λέγει· „Μακρόθυμός ἐστιν ὁ τὸ τέλος ἐκ„δεχόμενος τοῦ πειρασμοῦ, καὶ τὸ καύχημα τῆς καρ„τερίας λαμβάνων“. (Κεφ. κγ΄. τῆς δ΄. Ἑκατοντ. τῶν περὶ ἀγάπης.) Καὶ πάλιν· „ἀνὴρ μακρόθυμος „πολὺς ἐν φρονήσει· ὅτι πάντα τὰ συμβαίνοντα ἐπὶ „τὸ τέλος ἀναφέρει, κἀκεῖνο περιμένων, ἀνέχεται τῶν „λυπηρῶν· τὸ δὲ τέλος ἐστὶ, ζωὴ αἰώνιος, κατὰ τὸν „Ἀπόστολον“. (Αὐτόθ. Κεφ. κδ΄.)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

„ Οὐ περπερεύεται “.

Ἤγουν ἡ ἀγάπη δὲν φαίνεται προπέτις· ἀλλὰ κάμνει συνετὸν καὶ σαθερὸν εἰς τὸ φρόνημα ἐκεῖνον ὁπῦ τὴν ἔχει· πέρπερος γὰρ εἶναι ἐκεῖνος ὁπῦ μετεωρίζεται μὲ τὸν λογισμόν τε, ὁ ἐλαφρὸς εἰς τὸν νῦν, καὶ βλακευόμενος εἰς τὰ ἤθη· καὶ τῦτο δὲ τὸ λέγει διὰ τοὺς ἐν Κορίνθῳ ἐλαφροὺς καὶ νεωτερικοὺς (1).

„ Οὐ φυσιῦται “.

Ἤτοι ἡ ἀγάπη δὲν ὑπερηφανεύεται· διὰ τί εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃ τινὰς ὅλα τὰ ἀνωτέρω καλὰ, καὶ σημάδια τῆς ἀγάπης, νὰ φυσιοῦται ὅμως, καὶ νὰ ὑπερηφανεύεται πῶς τὰ ἔχει· ἀλλ' ἡ ἀγάπη, οὐδὲ τοῦτο ἔχει, ἀλλὰ κοντὰ ἀπου ἔχει τὰ προειρημένα ἀγαθὰ, πρὸς τούτοις καὶ ταπεινοφρονεῖ.

5. „ Οὐκ ἀσχημονεῖ “.

Ἤτοι ἡ ἀγάπη, ὄχι μόνον δὲν ὑπερηφανεύεται, ἀλλὰ αὖ καὶ τὰ αἴσχιστα, καὶ χείριστα κακὰ πάθη, δὲν νομίζει ταῦτα ἀσχημοσύνην, καὶ ἀτιμίαν διὰ τὸν παρ' αὐτῆς ἀγαπώμενον ἄνθρωπον, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς διὰ τὴν ἐδικήν μας ἀγάπην, ὄχι μόνον κατεδέχθη τὸν ἄτιμον, καὶ ἄσχημον θάνατον τῦ σαυρῦ, ἀλλὰ καὶ δόξαν καὶ τιμήν του αὐτὸν ἐνόμισε. Θέλεις δὲ νοήσεις τὸ ῥητὸν καὶ ἔτζι· ὅτι ἡ ἀγάπη ὐκ ἀσχημονεῖ, ἤτοι ὐχ ὑβρίζει, ὐδὲ ἄσχημον λόγον, ἢ ἔργον, λέγει, ἢ κάμνει· δι' ὅ, τι ἀπὸ τὸν ὑβριστὴν ἄνθρωπον, τί ἄλλο εἶναι ἀσχημονέστερον (2);

„ Οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, ὐ παροξύνεται “.

Ἐδῶ ἑρμηνεύει ὁ Παῦλος τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον ἡ ἀγάπη δὲν ἀσχημονεῖ, καὶ λέγει· ὅτι διὰ τῦτο δὲν ἀσχημονεῖ ἡ ἀγάπη, διὰ τὶ δὲν ζητεῖ τὸ ἐδικόν της συμφέρον, ἀλλὰ τὸ συμφέρον τῦ ἀδελφῦ της· καὶ τότε νομίζει πῶς ἔχει ἀσχημοσύνην, ὅταν δὲν ἐλευθερώσῃ τὸν ἀδελφόν της ἀπὸ τὰς ἀσχημοσύνας ὁπῦ κάμνει, εἴτε διὰ λόγυ, εἴτε δι' ἔργυ. Τῦτο δὲ λέγει ὁ Ἀπόσολος, διὰ τὰς Κορινθίους ἐκείνυς, ὁπῦ παρέβλεπον τὰς ἀδελφὰς των, καὶ δὲν τὰς ἐδιόρθωναν. Ἀλλ' ὐδὲ ἡ ἀγάπη παροξύνεται, λέγει, καὶ κινεῖται εἰς θυμὸν, διὰ τὶ ὐδὲ ἀσχημονεῖ· ἐπειδὴ ὅποιος εἶναι θυμώδης, αὐτὸς δὲν εἶναι εὐσχήμων, κατὰ τὸν Παροιμιασὴν· „ ἀνὴρ „ θυμώδης, ὐκ εὐσχήμων “. (Παρ. ιά. 25.) ὥσε ἡ ἀγάπη δὲν ἀσχημονεῖ, διὰ τὶ ὐδὲ παροξύνεται, ἤτοι δὲν πηδᾷ καὶ δὲν κινεῖται παρευθὺς εἰς ὀργήν. Τῦτο δὲ τὸ λέγει διὰ ἐκείνους τὰς Χριστιανὰς, ὁπῦ ὑβρίζοντο, καὶ δὲν ὑπέφερον τὴν ὕβριν.

„ Οὐ λογίζεται τὸ κακόν “.

Ἡ ἀγάπη, λέγει, αὖ καὶ νὰ πάθῃ ὅλα τὰ κακὰ, ὅμως ὄχι μόνον δὲν κάμνει κᾀμμίαν ἐκδίκησιν εἰς ἐκείνυς ὁπῦ τὴν κακοποιῦν, ἀλλ' ὐδὲ λογίζεται ὅλως πῶς εἶναι κακὸν ἐκεῖνο ὁπῦ πά-

(1) Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος λέγει ὅτι· „ πᾶν ὃ „ μὴ διὰ χρείαν, ἀλλὰ διὰ καλλωπισμὸν παραλαμβά„ νεται, περπερείας ἔχει κατηγορίαν “. (Ὅρ. κατ' ἐπιτομ. μθ΄.) Ὁ δὲ ἀοίδιμος, καὶ πολυμαθέστατος Δοσίθεος ὁ τῶν Ἱεροσολύμων λέγει· „ ὅτι περπέρεια εἶναι „ καθε μάταιον, καὶ ἄκαιρον πρᾶγμα· ἡ λέξις δὲ αὕ„ τη μεταφέρεται ἀπὸ τὰς Περπέρας, τὰς ἀδελφὰς τῶν „ Κεκροπιδῶν, οἵτινες ματαίως, καὶ ἀκαίρως ἐκοπία„ ζον, ἀγαπῶντες ἀνάξια πρόσωπα· δι' ὃ καὶ ὁ Ἀπό„ σολος εἴρηκεν· ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύεται, ἤτοι οὐ„ δὲν μάτην ποιεῖ “. (Σελ. 514. τῆς δωδεκαβίβλ.) Ὁ δὲ Νύσσης Γρηγόριος λέγει· „ Πόθεν δὲ τὸ ἀνυπε„ ρήφανον τῆς ἀγάπης διὰ τῆς μὴ περπερεύεσθαι λέ„ ξεως ὁ Ἀπόσολος ἐνεδείξατο “; (Ὁμιλ. εἰς τὸ, ὅταν δὲ ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα. Τόμ. β΄.)

(2) Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐρωτηθεὶς· „ τί ἐστιν „ ἡ ἀγάπη οὐκ ἀσχημονεῖ “; ἀποκρίνεται· „ ἴσον τῷ „ εἰπεῖν τῦ ἰδίυ σχήματος ὐκ ἐκπίπτει· σχῆμα δὲ „ ἀγάπης, τὰ ὑπὸ τῦ Ἀποστόλυ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ „ ἀπηριθμημένα τῆς ἀγάπης ἰδιώματα “. (Ὅρ. κατ' Ἐπιτομ. σμς΄.)

πάχει. Βλέπε, δὲ ὦ ἀναγνῶστα, πῶς εἰς ὅλα τὰ σημάδια τῆς ἀγάπης, δὲν λέγει ὁ Παῦλος πῶς ἡ ἀγάπη ζηλόνει μὲν καὶ φθονεῖ, νικᾷ ὅμως τὸν φθόνον, ἢ πῶς, κινεῖται μὲν εἰς θυμὸν, κρατεῖ δὲ καὶ ἐμποδίζει τὸν θυμὸν, ὄχι· ἀλλὰ λέγει, πῶς οὐδὲ εἰς τὴν ἀρχὴν ἀφίνει τελείως νὰ ξεφυτρώσῃ κάμμια κακία, καὶ πάθος· καθὼς καὶ ἐδῶ λέγει, ὅτι οὐδὲ λογίζεται ὅλως τὸ κακὸν, ὡς κακόν. Τοῦτο δὲ τὸ λέγει ὁ Παῦλος διὰ ἐκείνους τοὺς Χριστιανοὺς ὁποῦ ὑβρίζονται ἀπὸ ἄλλους, διδάσκων αὐτοὺς ἵνα μὴ ὑβρίζωσι καὶ αὐτοὶ ἀντιστρόφως τοὺς αὐτοὺς ὑβρίζοντας.

6. „Οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ“.

Ἤτοι ἡ ἀγάπη δὲν εὐφραίνεται ὅταν τινὰς ἀδικηθῇ, καὶ ἐνοχληθῇ ἀπὸ ἄλλους, καὶ κακοπαθῇ· ἐπειδὴ τοῦτα δὲν εἶναι ἴδιον τῆς ἀγάπης, ἀλλὰ τῆς χαιρεκακίας, καὶ τοῦ φθόνου.

„Συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ“.

Ὄχι μόνον, λέγει, ἡ ἀγάπη δὲν χαίρεται εἰς τὴν ἀδικίαν, ἀλλὰ τὸ μεγαλίτερον ἀκόμη, καὶ συγχαίρει μὲ ἐκείνους, ὁποῦ προκόπτουν· καὶ ὅταν ἡ ἀλήθεια παῤῥησιάζεται εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ δοξάζεται, τότε καὶ ἡ ἀγάπη συνδοξάζεται, τὴν προκοπὴν ἐκείνων νομίζουσα προκοπὴν ἐδικήν της, ὁμοίως καὶ τὴν τῆς ἀληθείας δόξαν, λογιζομένη ἐδικήν της δόξαν. Τοῦτο δὲ εἶπεν ὁ Παῦλος διὰ ἐκείνους ὁποῦ φθονοῦν, καὶ λυποῦνται, ὅταν οἱ ἄλλοι εὐδοκιμοῦν καὶ προκόπτουν (1).

7. „Πάντα στέγει“.

Ὅλα, λέγει, τὰ ὑποφέρει ἡ ἀγάπη, καὶ ὕβρεις, καὶ ἀτιμίας, καὶ πληγὰς, καὶ θανάτους· διότι αὐτὴν τὴν εἰς τὰ πάντα ὑπομονὴν, χαρίζει εἰς τὴν ἀγάπην ἡ μακροθυμία, τὴν ὁποίαν ὁ Παῦλος εἶπεν ἀνωτέρω, ὅτι ἔχει ἡ ἀγάπη. Τοῦτο δὲ τὸ λέγει ὁ Ἀπόστολος, διὰ ἐκείνους ὁποῦ ἐπιβουλεύονται ἀπὸ τοὺς ἄλλους, διδάσκων αὐτοὺς νὰ ὑποφέρουν ὅσα ἤθελαν τοὺς κάμουν οἱ ἐπιβουλεύοντες.

„Πάντα πιστεύει“.

Ὅσα, λέγει, ἤθελεν εἰπῇ ὁ ἠγαπημένος φίλος, ὅλα τὰ πιστεύει ἡ ἀγάπη, καὶ δὲν νομίζει πῶς νὰ λαλῇ οὔτε αὐτὸς, οὔτε ἄλλος κανένα ψεῦδος, καὶ ὑποκριτικὸν λόγον.

„Πάντα ἐλπίζει· πάντα ὑπομένει“.

Δὲν ἀπελπίζεται, λέγει, οὐδὲ ἀπογινώσκεται ἡ ἀγάπη ἀπὸ τὸν ἀγαπώμενον φίλον της, ἀλλ' ἐλπίζει πάντοτε, πῶς αὐτὸς ἔχει νὰ μεταβληθῇ καὶ νὰ προκόψῃ εἰς τὸ καλλίτερον. Τοῦτο δὲ εἶπεν ὁ Παῦλος, διὰ ἐκείνους τοὺς Χριστιανοὺς ὁποῦ ἀπογινώσκοντο διὰ τοὺς ἄλλους· ἀνίσως δὲ ἡ ἀγάπη ἐλπίζουσα τὴν εἰς τὸ καλλίτερον μεταβολὴν τοῦ ἠγαπημένου, ἀποτύχῃ, μὲ τὸ νὰ μείνῃ ἐκεῖνος εἰς τὴν κακίαν του· ἀλλ' ὅμως τὸ ὀλιγώτερον, ὑπομένει ὅλα τοῦ φίλου της τὰ ἐλατ-

---

(1) Διὰ τοῦτο λέγει καὶ ὁ θεῖος Γρηγόριος ὁ Θεσσαλονίκης, ὅτι ὄχι μόνον ἀπὸ τὰς ἄλλας ἀρετὰς γεννᾶται ἡ ἀγάπη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπην γεννῶνται αἱ ἄλλαι ἀρεταί· καὶ ὅτι οὔτε αἱ ἄλλαι ἀρεταὶ ὠφελοῦσι χωρὶς τὴν ἀγάπην, οὔτε πάλιν ἡ ἀγάπη μόνη ὠφελεῖ χωρὶς τὰ ἔργα καὶ τὰς ἄλλας ἀρετάς· „ἴδοι δ' ἄν τις μὴ μόνον ἐκ τῆς ἀρετῆς τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἀγάπης τὰς ἀρετὰς τικτομένας· δι' ὃ καὶ ὁ Κύριος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ποτὲ μὲν φησιν· „ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς μου καὶ τηρῶν αὐτὰς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με· ἄλλοτε δέ, „ὁ ἀγαπῶν με τὰς ἐντολάς μου τηρήσει· ἀλλ' οὔτε τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς ἐπαινετά εἰσι καὶ λυσιτελῆ τοῖς πράττουσι, χωρὶς ἀγάπης, οὔτε μὴν ἡ ἀγάπη χωρὶς τῶν ἔργων· ὧν τὸ μὲν διὰ πολλῶν ὁ Παῦλος δείκνυσι πρὸς Κορινθίους γράφων· ἐὰν ποιήσω τά, καὶ τά, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι· τὸ δὲ πάλιν, ὁ τῷ Χριστῷ ἐξόχως ἠγαπημένος μαθητὴς λέγων· „μὴ ἀγαπῶμεν λόγῳ, μηδὲ γλώσσῃ, ἀλλ' ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ“. (Κεφ. νη. τῶν Φυσικῶν, καὶ Θεολογικ.)

ἐλαττώματα, καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπην τους δὲν χωρίζεται· ὅλα γάρ, λέγει, τὰ ὑπομένει. Τοῦτο δὲ τὸ εἶπε διὰ ἐκείνους τοὺς ἠγαπημένους ὁποῦ εὐκόλως, καὶ διὰ ἀνθρώπινα ἐλαττώματα, χωρίζονται ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον.

8. „Ἡ ἀγάπη οὐδέ ποτε ἐκπίπτει“.

Τουτέστιν ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἀστοχεῖ, ἀλλὰ ὅλα τὰ κατορθόνει· ἢ καὶ οὕτω νοεῖται καλλίτερα· ὅτι ἡ ἀγάπη ποτὲ δὲν διαλύεται, οὐδὲ κόπτεται, οὐδὲ παύει, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν παρόντα αἰῶνα μένει, καὶ εἰς τὸν μέλλοντα, ὅταν ὅλα τὰ ἄλλα ἔχουν νὰ παύσουν, καὶ νὰ καταργηθοῦν, καθὼς λέγει ἀκολούθως (1).

„Εἴτε δὲ Προφητεῖαι, καταργηθήσονται· εἴτε γλῶσσαι, παύ-„σονται“.

Ἀφ᾽ οὗ ἀπαρίθμησε τὰ σημάδια, καὶ βλαστάρια, καὶ ἀποτελέσματα τῆς ἀγάπης ὁ μέγας Ἀπόστολος, πάλιν ἐδῶ μὲ ἄλλον τρόπον ὑψόνει αὐτήν, μὲ τὸ νὰ λέγῃ, ὅτι καὶ αἱ προφητεῖαι, καὶ αἱ γλῶσσαι ἔχουν νὰ λάβουν τέλος· ἡ δὲ ἀγάπη μόνη, ἔχει νὰ ἦναι αἰώνιος, καὶ ἀτελεύτητος· διὰ τί ἀγκαλὰ, καὶ αἱ προφητεῖαι, καὶ αἱ διάφοροι γλῶσσαι ἐδόθησαν ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, διὰ νὰ παραδεχθῇ, καὶ νὰ ἁπλωθῇ ἡ πίστις εἰς τὰ Ἔθνη· ἀφ᾽ οὗ ὅμως ἡ πίστις ἁπλωθῇ πανταχοῦ, ἀκολούθως καὶ αἱ προφητεῖαι, καὶ αἱ γλῶσσαι θέλουν παύσουν ὡς περιτταὶ καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ἀκόμη ζωὴν, μάλιστα δὲ εἰς τὴν μέλλουσαν.

„Εἴτε γνῶσις καταργηθήσεται“.

9. „Ἐκ

---

(1) Κατὰ τὸν Φώτιον δὲ „ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκ„πίπτει, ἤτοι οὐκ ἀποτυγχάνει τῆς εὐδοκιμήσεως· „ἀλλ᾽ ἀεὶ προφάσεις ἀγαθὰς, καὶ καλὰς ἑαυτῇ ἐφευ„ρίσκει, δι᾽ ὧν, τῆς πρὸς τὸν πλησίον στοργῆς, καὶ „συναφείας κατέχει τοὺς χρωμένους αὐτῇ παραμένειν „καὶ μὴ διαῤῥήγνυσθαι, κἂν ἐκεῖνοι ἀφηνιῶσι, καὶ ἀ„ποσκιρτᾶν αἰτίας παρέχωσι· στέργει γὰρ καὶ ἐλπί„ζει, καὶ ὑπομένει τὸν ἁμαρτάνοντα εἰς αὐτήν“. Ὁ δὲ μέγας Μακάριος ὑψηλότερα, καὶ θεωρητικώτερα ἑρμηνεύει τὸ τοιοῦτον τοῦ Ἀποστόλου ῥητόν· ὅτι, ὅσοι μὲν ἔχουσι τὰ ἄλλα χαρίσματα, ὁποῦ ἀνωτέρω ἀπαρίθμησεν ὁ Ἀπόστολος, ἤτοι τὸ νὰ ἔχουν ὅλην τὴν πίστιν· τὸ νὰ ψωμίσουν, καὶ νὰ δώσουν διὰ τὸν Χριστὸν ὅλα των τὰ ὑπάρχοντα ἐλεημοσύνην· τὸ νὰ παραδώσουν τὸ σῶμά των εἰς μαρτύρια διὰ τὸν Χριστόν· ἢ τὸ νὰ κάμνουσι θαύματα· ὅλοι, λέγει, οὗτοι δύνανται νὰ πέσουν, ὡς μὴ φθάσαντες εἰς τὴν τελείαν ἀγάπην· ὁ δὲ ἔχων τὴν τελείαν ἀγάπην, αὐτὸς δὲν πίπτει· „ὁ ἔχων τὴν ἀγάπην, ἄπτωτός ἐστι· ἐγὼ δέ σοι λέ„γω, ὡς εἶδον ἀνθρώπους εἰς ὅλα τὰ χαρίσματα γε„νομένους, καὶ μετόχους πνεύματος, καὶ οὗτοι μὴ φθά„σαντες εἰς τὴν τελείαν ἀγάπην, ἔπεσον“. (Ὁμιλ. κζ΄. Ἀποκρ. ιδ΄.) Ἀκολούθως δὲ φέρει ὁ Ἅγιος παραδείγματα τινῶν πρὸς βεβαίωσιν τοῦ λόγου του· ἤγουν ὅτι ἕνας εὐγενὴς φρόνιμος, ἀφ᾽ οὗ ἐπώλησε τὰ ὑπάρχοντά του διὰ τὸν Χριστὸν, καὶ τὰ ἔδωκεν εἰς τοὺς πτωχοὺς, καὶ ἠλευθέρωσε τοὺς δούλους του, καὶ ἔγινε περιβόητος διὰ τὸν ἐνάρετον βίον του, ὕστερον μὲ τὸ νὰ ὑπερηφανεύθη, ἔπεσεν εἰς ἀσελγείας, καὶ μυρία κακά. Ἄλλος ἔχων πίστιν πολλὴν εἰς τὸν Χριστὸν, ἔγινεν ὁμολογητὴς εἰς τὸν καιρὸν τοῦ διωγμοῦ, ὑπομείνας πάθη· ὕστερον μὲ τὸ νὰ ἔγινεν εἰρήνη, ἀφέθη, καὶ ἦτον ὀνομαστὸς, ὡσὰν ὁποῦ καὶ τὰ βλέφαρα τῶν ὀφθαλμῶν του ἐβλάβησαν, διὰ τί ἐκαπνίσθησαν ἀπὸ τοὺς τυράννους· αὐτὸς λοιπὸν δοξαζόμενος ἀπὸ ὅλους, ἐκατάντησεν εἰς τόσην ἀθεοφοβίαν, ὡσὰν νὰ μὴν ἤθελεν ἀκούσῃ ποτε λόγον Θεοῦ. Καὶ ἄλλος παρέδωκε τὸ σῶμά του εἰς τὰ μαρτύρια, καὶ ἐκρεμάσθη, καὶ ἐξέσθη, ἔπειτα ἐβάλθη εἰς φυλακήν· καὶ ἐπειδὴ ἐν τῇ φυλακῇ ὑπηρέτει αὐτὸν μία καλογραία, ἐξέπεσε μὲ αὐτὴν εἰς πορνείαν. Ἄλλος δὲ ἀσκητὴς φρόνιμος, τόσον ἦτον πλούσιος εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ὁποῦ ἡ χάρις ἔβραζεν ἐν τῇ καρδίᾳ του, καὶ διάφορα πάθη τῶν ἀνθρώπων ἰάτρευε, καὶ δαίμονας ἐδίωκε διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν του· ὕστερον δὲ ἐπειδὴ ἀμέλησε, καὶ ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ Κόσμου ἐπαρθεὶς, ἐτυφώθη, διὰ τοῦτο ἐξέπεσεν εἰς αὐτὰ τὰ βάθη τῆς ἁμαρτίας. Ἐγὼ δὲ προσθέττω ἐδῶ καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ ἀθλίου ἐκείνου σαπρικίου Σαπρικίου, ὅς τις ἀγκαλὰ καὶ ὑπέμεινε τόσα μαρτύρια διὰ τὸν Χριστὸν, καὶ ἕτοιμον εἶχε νὰ λάβῃ τὸν στέφανον τῆς ἀθλήσεως· ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἠθέλησε νὰ συγχωρήσῃ τὸν Ἅγιον Νικηφόρον, ἀκολουθοῦντα αὐτῷ καὶ ζητοῦντα συγχώρησιν, διὰ τοῦτο ὡς μὴ ἔχων τὴν ἀγάπην, ἀρνήθη φεῦ! τὸν Χριστὸν, καὶ ἐκολάσθη ὁ δείλαιος. Διὰ τοῦτο ἀκολουθεῖ ὁ μέγας Μακάριος καὶ λέγει· „ὁρᾷς, πῶς πρὸ τοῦ ἔρχεσθαι εἰς ἀγάπης μέτρα, „πίπτουσιν; ὁ γὰρ φθάσας εἰς τὴν ἀγάπην (τοῦ „Θεοῦ δηλαδὴ) δέδεται, καὶ μεμέθυσαι· ὅλος καταπε„πόντισαι, καὶ αἰχμάλωτός ἐστιν, εἰς ἄλλον κόσμον, „ὡς τῆς ἰδίας φύσεως οὐκ αἰσθανόμενος“. (Αὐτόθ.) Ὅρα περὶ τῆς ἀγάπης τὰς ὑποσημειώσεις τοῦ „πλήρω„μα οὖν Νόμου ἡ ἀγάπη“. (Ῥωμ. ιγ΄. 10.) καὶ τοῦ „ὁ καρπὸς τοῦ πνεύματός ἐστιν ἀγάπη“. (Γαλ. ε΄. 22.)

9. „Ἐκ μέρους γὰρ γινώσκομεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν“.
10. „Ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθή-
„σεται“.

Ἐδῶ δικαίως ἤθελεν ἀπορήσῃ τινὰς, ὅτι, ἐὰν ἡ γνῶσις θέλῃ παύσει, καὶ καταργηθῇ, ὡς λέγει ὁ μακάριος Παῦλος, ἄρά γε λοιπὸν, μὲ ἀγνωσίαν ἔχομεν νὰ διαπερνῶμεν τὸν μέλλοντα ἐκεῖνον αἰῶνα; ἀλλ᾽ ἀποκρινόμεθα εἰς λύσιν τῆς ἀπορίας ὅτι δὲν λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος, πῶς ἔχει νὰ παύσῃ, ἡ καθ᾽ ὅλου καὶ τελεία γνῶσις εἰς ἐκεῖνον τὸν αἰῶνα, ἀλλ᾽ ὅτι θέλει παύσει ἡ ἐκ μέρους, καὶ ἀτελὴς, ὅταν ἔλθῃ ἡ τελεία γνῶσις ἐν τῇ μελλούσῃ ἐκείνῃ ζωῇ· διὰ τί τότε δὲν θέλομεν ἠξεύρομεν τόσα μόνον, ὅσα τώρα ἠξεύρομεν· ἀλλὰ πολὺ περισσότερα, καὶ τελειότερα μέλλομεν νὰ γνωρίσωμεν· χάριν λόγου· τώρα μὲν ἠξεύρομεν, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ, ἀλλὰ πῶς εἶναι πανταχοῦ δὲν ἠξεύρομεν· καὶ πῶς μὲν ἐγέννησε Παρθένος, τώρα τὸ ἠξεύρομεν· πῶς δὲ, καὶ μὲ τί τρόπον ἐγέννησε, δὲν ἠξεύρομεν· τότε ὅμως εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, ἔχομεν νὰ γνωρίσωμεν περὶ τούτων κάμποσόν τι παραπάνω, καὶ ὅσον εἶναι συμφέρον εἰς ἡμᾶς (1).

11. „Ὅτε ἤμην νήπιος“.

Ἐπειδὴ εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Παῦλος, ὅτι ὅταν ἔλθῃ τὸ τέλειον, καταργεῖται καὶ παύει τὸ ἐκ μέρους, καὶ ἀτελὲς, τώρα φέρει εἰς τοῦτο καὶ παράδειγμα, μὲ τὸ ὁποῖον δείχνει πόσην διαφορὰν ἔχει ἡ γνῶσις τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἀπὸ τὴν γνῶσιν τοῦ μέλλοντος· διότι, τώρα, λέγει, εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, εἴμεθα ὡσὰν ἀτελῆ νήπια· τότε δὲ, θέλομεν γένῃ ἄνδρες τέλειοι.

„Ὡς νήπιος ἐλάλουν“.

Ἐδῶ εἶπε τὸ „ἐλάλουν“ διὰ τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ Κορίνθιοι ἐκαυχῶντο.

„Ὡς νήπιος ἐφρόνουν“.

Ἐδῶ εἶπε τὸ „ἐφρόνουν“ διὰ τὸ χάρισμα τῆς προφητείας, ἐπειδὴ τὸ πᾶν αὐτῆς, μὲ τὸν νοῦν, καὶ μὲ τὸ φρόνημα τοῦ νοὸς ἐνεργεῖται.

(1) Ὁ δὲ θεῖος Χρυσόστομος λέγει, ὅτι καὶ μ᾽ ὅλον ὁποῦ ὁ Παῦλος εἶχε τόσην πολλὴν γνῶσιν τῶν πνευματικῶν καὶ θείων πραγμάτων, ὅσην δὲν εἶχε ποτὲ κανένας ἄλλος ἄνθρωπος, ἐταπεινοφρόνει ὅμως, καὶ δὲν ἐπαίρετο εἰς τὴν γνῶσιν ταύτην· „τοσαύτη δὲ „ἦν ἐν αὐτῷ ἡ γνῶσις, ὅση ἐν οὐδενὶ τῶν πώποτε „ἀνθρώπων γεγενημένων· ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ τούτῳ „μετριάζει, καὶ διὰ τοῦτο λέγει· „ἐκ μέρους γινώσκομεν, „καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν“. (Λόγ. ε΄. εἰς τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, Τόμ. η΄.) Λέγει δὲ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος· „τὸ μὲν γὰρ πρόσωπον, πρὸς πρόσωπον, „καὶ ἡ τελεία ἐπίγνωσις ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τοῖς „ἀξίοις ἀποδοθῆναι ἐπήγγελται· νῦν δὲ, κἂν Παῦ„λός τις ᾖ, κἂν Πέτρος, βλέπει μὲν ἀληθῶς, καὶ οὐ „πλανᾶται, οὐδὲ φαντάζεται· δι᾽ ἐσόπτρου δὲ ὅμως „βλέπει, καὶ αἰνίγματος· καὶ τὸ ἐκ μέρους νῦν εὐχαρίστως δεχόμενος, τὸ τέλειον εἰς τὸ μέλλον περιχαρῶς ἀπεκδέχεται· ὅπερ πιστοῦται μὲν ὁ Ἀπόστολος „Παῦλος, τῷ τοιούτῳ τινὶ τρόπῳ κατασκευάζων τὸν „λόγον· ὅτι ὥσπερ ὅτε ἤμην νήπιος ἄρτι, τὰ στοιχεῖα „τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ ἐκμανθάνων, ὡς νήπιος „ἐλάλουν, ὡς νήπιος ἐλογιζόμην· ὅτε δὲ γέγονα ἀνὴρ, „καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ ἐπεί„γομαι φθάσαι, τὰ τοῦ νηπίου κατήργηκα· καὶ τοσαύτην „ἔχον ἐν τῇ τῶν θείων καταλήψει τὴν προκοπὴν, καὶ „βελτίωσιν· ὥστε, τὴν μὲν ἐν τῇ Ἰουδαϊκῇ λατρείᾳ ἐ„πίγνωσιν, νηπίας φρενὸς ἐοικέναι κινήμασιν· ἀνδρὶ δὲ „ἤδη τὰ πάντα τελείῳ προσήκουσαν τὴν διὰ τοῦ Εὐαγ„γελίου γνῶσιν· οὕτως ἐν συγκρίσει τῆς ἐν τῷ μέλ„λοντι αἰῶνι τοῖς ἀξίοις ἀποκαλυφθησομένης γνώ„σεως, καὶ τὸ δοκοῦν νῦν ἐν τῇ γνώσει τέλειον, βρα„χύ τι, καὶ ἀμυδρότερον τοσοῦτον, ὡς πλέον ἀπολιμ„πάνεσθαι τῆς ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τρανότητος, ἢ ὅ„σον ἀπολιμπάνεται τοῦ προσώπου πρὸς πρόσωπον, τὸ „δι᾽ ἐσόπτρου βλέπειν, καὶ ἐν αἰνίγματι“. (Ἐν τοῖς Ἀσκητικοῖς ἐν τῷ περὶ πίστεως Λόγῳ.)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

„Ὡς νήπιος ἐλογιζόμην“.

Ἐδῶ εἶπε τὸ ἐλογιζόμην, διὰ τὸ χάρισμα τῆς γνώσεως.

„Ὅτε δὲ γέγονα ἀνὴρ κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου“.

Καθὼς, λέγει, ὅταν ἔγινα τέλειος ἄνδρας, ἔπαυσαν ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἰδιώματα ὁποῦ εἶχον τοῦ νηπίου, τοιουτοτρόπως καὶ ὅταν εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα ἔχω νὰ λάβω ὑψηλοτέραν γνῶσιν καὶ ἀνδρειότερον καὶ τελειότερον νοῦν, τότε θέλει παύσει ἡ ἀτελὴς καὶ ὀλίγη γνῶσις ὁποῦ εἶχον ἐδῶ, ἡ μὲ τὰ νήπια ὁμοιάζουσα.

12. Βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι᾽ ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι“.

Σαφηνίζει ἐδῶ καθαρώτερα ὁ Ἀπόστολος τὸ παράδειγμα ὁποῦ ἔφερε παραπάνω περὶ τοῦ νηπίου, καὶ δείχνει, ὅτι ἡ γνῶσις ὁποῦ τώρα εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν ἔχομεν, εἶναι ἀμυδρὰ, καὶ σκοτεινή· τότε δὲ θέλει γένη αὐτὴ τρανοτέρα, καὶ καθαρωτέρα, καθὼς καὶ ἡ ἀμέσως μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς γινομένη τοῦ ἡλίου θεωρία, εἶναι καθαρωτέρα ἀπὸ τὴν θεωρίαν τοῦ αὐτοῦ ἡλίου, ὁποῦ ἤθελε γένη διὰ μέσου καθρέπτου (1)· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ὁ καθρέπτης δείχνει ἐκτυπώτερον τὴν εἰκόνα τοῦ ἐμφαινομένου μέσα εἰς αὐτὸν ἡλίου, διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσεν ὁ Παῦλος, καὶ τὸ „ἐν αἰνίγματι“· διὰ νὰ δείξῃ μὲ τὴν λέξιν τοῦ αἰνίγματος, ὅτι ἡ ἐνταῦθα γινομένη γνῶσις, εἶναι πολλὰ ἀτελὴς, καὶ ὀλιγωτάτη, συγκρινομένη μὲ τὴν μέλλουσαν· αἴνιγμα γὰρ εἶναι ὁ ἀσαφὴς, καὶ σκοτεινὸς λόγος.

„Τό-

(1) Ἄριστα ὁ ῥητορικὸς τοῦ θείου Γρηγορίου τοῦ Νύσσης ἐκαλλιγράφησε κάλαμος, τίνι τρόπῳ βλέπουσι τὸν Θεὸν ἐν ἑαυτοῖς οἱ καθαροὶ τὴν καρδίαν, διὰ τῆς ὁμοιώσεως τοῦ καθρέπτου, οὕτω γὰρ λέγει· „ὁ ἑαυτὸν „βλέπων, ἐν ἑαυτῷ τὸ ποθούμενον βλέπει, καὶ οὕτω „γίνεται μακάριος ὁ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ, ὅτι πρὸς „τὴν ἰδίαν καθαρότητα βλέπων, ἐν τῇ εἰκόνι καθορᾷ „τὸ ἀρχέτυπον· ὥσπερ γὰρ οἱ ἐν κατόπτρῳ ὁρῶντες „τὸν ἥλιον, κἂν μὴ πρὸς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν „ἀποβλέψωσιν ἀτενὲς, οὐδὲν ἔλαττον ὁρῶσι τὸν ἥλιον „ἐν τῇ τοῦ κατόπτρου αὐγῇ, τῶν πρὸς αὐτὸν ἀποβλεπόντων „τὸν ἡλίου κύκλον· οὕτω φησὶ καὶ ὑμεῖς, κἂν „ἀτονῆτε πρὸς κατανόησιν φωτὸς, ἐὰν ἐπὶ τὴν ἐξ „ἀρχῆς ἐγκατασκευασθεῖσαν ὑμῖν χάριν τῆς εἰκόνος „ἐπαναδράμητε, ἐν ἑαυτοῖς τὸ ζητούμενον ἔχετε· καθαρότης „γὰρ καὶ ἀπάθεια, καὶ κακοῦ παντὸς ἀλλοτρίωσις, „ἡ Θεότης ἐστί“. (Ὁμιλ. ς΄. εἰς τοὺς μακαρισμοὺς, Τόμ. α΄.) Καὶ ὁ θεῖος δὲ, καὶ ὑψινούσατος Κάλλιστος δεικνύει, πῶς ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ θεωροῦσιν οἱ θεωρητικοὶ τὸν Θεὸν, τὸ ἀποστολικὸν τοῦτο ῥητὸν προτιθέμενος, καὶ λέγων· „ὡς ἐν ἐσόπτρῳ, καὶ ἐν αἰνίγμασι, „τοῖς παροῦσι καὶ γιγνομένοις, θεωροῦσιν οἱ „θεωρητικοὶ τὴν τῶν μελλόντων, καὶ γενησομένων κατάστασιν· „ὥσπερ δὴ τὸ ἔσοπτρον, οὔτε πάχος φέρει „πραγματικὸν, παραδεικνύον ἐν ἑαυτῷ· οὔτ᾽ οὖν αὖθις, „οὐδέν ἐστι πάντῃ ὃ δείκνυσιν· ἐναργεστάτην γὰρ „εἰκόνα πράγματος, πᾶς ὁ φιλῶν τὴν ἀλήθειαν εἶναι „καθομολογήσει, τὸ ἐνθεωρούμενον τῷ ἐσόπτρῳ· οὕτω „δή τοι καὶ τὰ ὄντα, καὶ τὰ γιγνόμενα, οὐ πάχος, οὐδὲ „ὑπόστασιν ἑτέραν παρὰ τὴν σφῶν αὐτῶν ἐπιδεικνύμενα, „μέντοιγε εἰκόνας ἀναμφιλέκτους πραγμάτων „ἀληθινῶν ἐμφανίζουσι, τοῖς θεωρεῖν δύναμιν εἰληφόσι, „καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν ἀσφαλῶς ποδηγοῦσι“. (Κεφ. νθ΄. τῶν ὕστερον εὑρεθέντων χειρογράφων.)

Ὁ δὲ τῆς Θεσσαλονίκης μέγας Γρηγόριος, οὕτως ἑρμηνεύει τὴν ἐν ἐσόπτρῳ θεωρίαν· „τὸν Θεὸν βλέπουσιν „οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, κατὰ τὸν ἀψευδῆ τοῦ „Κυρίου μακαρισμόν“· ὁ δὲ Θεὸς μὲ τὸ νὰ ἦναι φῶς, κατὰ τὸν Θεολόγον Ἰωάννην, ἐμφανίζει, καὶ κατοικίζει τὸν ἑαυτόν του εἰς ἐκείνους ὁποῦ τὸν ἀγαποῦν, καὶ ἀγαπῶνται ἀπὸ αὐτὸν, κατὰ τὴν ἀληθῆ του ὑπόσχεσιν· ἐμφανίζει δὲ τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸν καθαρὸν νοῦν, ὡσὰν μέσα εἰς καθρέπτην, μένωντας αὐτὸς ἀόρατος κατὰ τὴν οὐσίαν· τοιουτοτρόπως γὰρ γίνεται ἡ εἰς τὸν καθρέπτην θεωρία, τὸ νὰ φαίνεται μὲν ὁ ἐν τῷ καθρέπτῃ θεωρούμενος, νὰ μὴ βλέπεται δέ· δι᾽ ὅ,τι ἀδύνατον εἶναι παντελῶς, νὰ βλέπῃ τινὰς πρόσωπον ἀνθρώπου μέσα εἰς καθρέπτην, καὶ εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν, νὰ βλέπῃ καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον ἄνθρωπον αὐτοπροσώπως· καὶ εἰς μὲν τὴν παροῦσαν ζωὴν ἔτζι φαίνεται ὁ Θεὸς ὡς ἐν ἐσόπτρῳ εἰς ἐκείνους, ὁποῦ ἐκαθαρίσθησαν μὲ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην· εἰς δὲ τὴν ἄλλην ζωὴν, θέλει φανερωθῇ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, κατὰ τὸν Ἀπόστολον. (Λόγ. α΄. εἰς τὰ εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.) Ὁ δὲ Θεοδώριτος οὕτως ἐξηγεῖ τὸ ῥητὸν τοῦτο· „σκιά φησι τὰ παρόντα τῶν μελλόντων· ἐν γὰρ „τῷ παναγίῳ Βαπτίσματι, τὸν τύπον ὁρῶμεν τῆς „ἀναστάσεως, τότε δὲ αὐτὴν ὀψόμεθα τὴν ἀνάστασιν· „ἐνταῦθα τὰ σύμβολα τοῦ δεσποτικοῦ θεώμεθα σώματος, „ἐκεῖ δὲ αὐτὸν ὀψόμεθα τὸν Δεσπότην· τοῦτο „γάρ ἐστι τὸ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· ὁρῶμεν δὲ „αὐτοῦ, οὐ τὴν ἀθέατον φύσιν τὴν πᾶσιν ἀόρατον, „ἀλλὰ τὴν ἐξ ἡμῶν ληφθεῖσαν“.

„Τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον“.

Δὲν λέγει τοῦτο ὁ Παῦλος ὡσὰν νὰ ἔχῃ πρόσωπον ὁ Θεὸς, ἀλλὰ τὸ εἶπε, διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἄμεσον, καὶ σαφεστέραν, καὶ χωρὶς κάλυμμα καὶ μέσον γενομένην τότε τοῦ Θεοῦ γνῶσιν.

„Ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους· τότε δὲ γνώσομαι, καθὼς καὶ ἐ-„πεγνώσθην“.

Μὲ διπλοῦν τρόπον καταβάλλει τὴν ὑπερηφάνειαν τῶν Κορινθίων ὁ θεῖος Ἀπόστολος· δείχνει μὲν γὰρ α΄. ὅτι ἡ νῦν εἰς τὸν Κόσμον τοῦτον διδομένη γνῶσις εἶναι μερικὴ, καὶ ἀτελὴς (1), δείχνει δὲ καὶ β΄. ὅτι καὶ αὐτὴν τὴν ἀτελῆ γνῶσιν ὁποῦ δίδεται τώρα, δὲν τὴν ἔχομεν ἀπὸ λόγου μας· διότι, λέγει, ἐγὼ δὲν ἐγνώρισα τὸν Θεὸν, ἀλλ᾽ ὁ Θεὸς ἐγνώρισεν ἐμένα, καὶ αὐτὸς ἔδραμε κατόπιν εἰς ἐμένα· ἔτζι καὶ ἐγὼ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, θέλω γνωρίσω, καὶ θέλω τρέξω κατόπιν εἰς τὸν Θεὸν περισσότερον, παρὰ ὁποῦ τώρα τὸν ἐγνώρισα, καὶ ἔτρεξα ὀπίσω αὐτοῦ· καθὼς, χάριν παραδείγματος, καὶ ἐκεῖνος ὁποῦ κάθεται εἰς τὸ σκότος, ἕως μὲν ὁποῦ δὲν βλέπει τὸν ἥλιον, δὲν τρέχει αὐτὸς κατόπιν εἰς τὸ κάλλος τῆς ἀκτῖνος τοῦ ἡλίου, ἀλλ᾽ ἡ ἀκτῖνα δείχνει τὸ κάλλος της εἰς αὐτὸν ὅταν τὸν φωτίσῃ· ἀφ᾽ οὗ δὲ ἐκεῖνος ἴδῃ, καὶ δεχθῇ τὴν ἀκτῖνα, καὶ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του, τότε καὶ αὐτὸς τρέχει, καὶ κυνηγᾶ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Τοῦτο λοιπὸν δηλοῖ τὸ „καθὼς καὶ ἐπεγνώσθην“· ὄχι πῶς τόσον ἀπαραλλάκτως θέλομεν γνωρίσομεν τὸν Θεὸν, καθὼς καὶ ὁ Θεὸς μᾶς ἐγνώρισεν, ἀλλ᾽ ὅτι, καθὼς ὁ Θεὸς ἔτρεξε τώρα κατόπιν εἰς ἡμᾶς, καὶ μᾶς οἰκείωσε μὲ τὸν ἑαυτόν του, ἔτζι καὶ ἡμεῖς τότε θέλομεν ποθήσομεν νὰ οἰκειωθῶμεν μὲ τὸν Θεὸν (2)· καὶ διὰ νὰ σαφηνίσω τὸ ῥητὸν τοῦτο μὲ ἕνα παράδειγμα λέγω, ὅτι, καθὼς λόγου χάριν, ἀνίσως τινὰς ἤθελεν εὕρῃ κανένα βρέφος εὐγενῶν γονέων, ὡραῖον εἰς τὸ πρόσωπον, ἐῤῥιμμένον εἰς τὸν δρόμον· καὶ αὐτὸς μὲν, ἤθελε τὸ γνωρίσῃ ποίων εὐγενῶν γονέων εἶναι, καὶ ἤθελε τὸ πάρῃ νὰ τὸ ἀναθρέψῃ μὲ εὐγενικὴν ἀνατροφὴν, ἔπειτα εἰς ὅλον τὸ ὕστερον ἤθελε πλουτίσῃ αὐτὸ καὶ μὲ πλοῦτον, καὶ ἤθελεν ἐμβάσῃ αὐτὸ εἰς τὰ βασιλικὰ παλάτια· τὸ δὲ παιδίον ἐκεῖνο, ἕως μὲν εἶναι νήπιον ἄγνωστον, δὲν αἰσθάνεται κάμμίαν ἀπὸ τὰς τοιαύτας εὐεργεσίας, οὐδὲ γνωρίζει τὴν φιλανθρωπίαν ὁποῦ ἔδειξεν εἰς αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος· ὅταν δὲ γένῃ ἄνδρας, καὶ ἔλθῃ εἰς γνῶσιν τελείαν, τότε ἤθελε γνωρίσῃ τὸν εὐεργέτην του, καὶ ἤθελεν ἀγαπήσῃ αὐτὸν ἀξίως, καὶ καθὼς τοῦ ἔπρεπε· τοιουτοτρόπως ἡμεῖς ὁποῦ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν δὲν ἐγνωρίσαμεν τὸ κάλλος καὶ τὴν δόξαν τοῦ εὐεργέτου καὶ πλάστου μας Θεοῦ, τότε θέλομεν γνωρίσομεν αὐτὴν κατὰ τὸ δυνατὸν ἀνθρώπῳ, καὶ θέλομεν οἰκειωθῶμεν, καὶ ἀγαπήσομεν αὐτὸν (3). Διὰ τοῦτο λέγει καὶ ὁ Θεοδώριτος, ὅτι τὸ „ἐπεγνώσθην“ ἀντὶ τοῦ, ᾠκειώθην, ὁ Παῦλος τέθεικεν.

13. „Νυ-

(1) Διὰ τοῦτο λέγει καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος· „τοσοῦτον δὲ ἀκούσωμεν αὐτοῦ Παύλου λέγοντος, ὅτι „ἐκ μέρους γινώσκομεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν· „ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ὁμολογεῖ ὁ μὴ ἰδιώτης τὴν „γνῶσιν... δι᾽ ὃ καὶ πᾶσαν τὴν κάτω γνῶσιν, οὐδὲν „ὑπὲρ τὰ ἔσοπτρα, καὶ τὰ αἰνίγματα τίθεται, ὡς ἐν „μικροῖς τῆς ἀληθείας ἱσταμένης ἰνδάλμασιν“. (Λόγ. β΄. περὶ Θεολογίας.) Ὁ δὲ θεοφόρος Μάξιμος ἀπορήσας, διὰ τί ὁ μὲν Παῦλος λέγει ἐδῶ, ὅτι ἐκ μέρους γινώσκει, ὁ δὲ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ὅτι ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, ὡς μονογενοῦς παρὰ Πατρὸς πλήρης χάριτος, καὶ ἀληθείας; ὕστερον λύων τὴν ἀπορίαν λέγει· „Καὶ μήποτε, ὁ μὲν Ἅγιος Παῦλος „τὴν ὡς Θεοῦ Λόγου γνῶσιν ἐκ μέρους ἔφη γινώσκειν· „ἐκ γὰρ τῶν ἐνεργειῶν ποσῶς μόνον γινώσκεται· ἡ „γὰρ ἐπ᾽ αὐτῷ κατ᾽ οὐσίαν τε καὶ ὑπόστασιν γνῶσις, ὁ„μοίως πᾶσιν Ἀγγέλοις τε καὶ ἀνθρώποις καθέστηκεν „ἄβατος· ὁ δὲ Ἅγιος Ἰωάννης τέλειον ὡς ἐν ἀνθρώ„ποις τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου μυηθεὶς λό„γον, τὴν ὡς σάρκα λόγου δόξαν ἔφη θεάσασθαι· „τουτέστι τὸν λόγον, ἤγουν τὸν σκοπὸν, καθ᾽ ὃν ὁ Θεὸς „γέγονεν ἄνθρωπος πλήρης χάριτος, ἐθεάσατο, καὶ „ἀληθείας· οὐ γὰρ καθ᾽ ὃ κατ᾽ οὐσίαν Θεὸς, καὶ τῷ „Πατρὶ ὁμοούσιος ὁ μονογενὴς κεχαρίτωται· ἀλλὰ „καθ᾽ ὃ φύσει κατ᾽ οἰκονομίαν γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ „ἡμῖν ὁμοούσιος, δι᾽ ἡμᾶς κεχαρίτωται τοὺς χρήζον„τας χάριτος“. (Κεφ. ος΄. τῆς β΄. Ἑκατοντ. τῶν Θεολογικ.)

(2) Συμφώνως ἑρμηνεύει τὸ ῥητὸν καὶ ὁ Φώτιος· „τότε οὕτως ἐπιγνώσομαι καὶ ποθήσω, ὥσπερ νῦν αὐτός „με ἐπέγνω· νῦν γὰρ, ἡμεῖς μὲν αὐτὸν οὐκ ἐγινώσ„κομεν, αὐτὸς δὲ καὶ ἐπέγνω, καὶ πρὸς ἑαυτὸν εἵλκυ„σε· τότε δὲ ἡμεῖς αὐτὸν ἐπιγνωσόμεθα, καὶ ἐπιδρα„μούμεθα αὐτῷ, τῆς γλυκύτητος αὐτοῦ στερεωτέραν πεῖ„ραν λαμβάνοντες“.

(3) Ὁ δὲ Θεολόγος Γρηγόριος λέγει, ὅτι καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ἀκόμη ζωὴν, οἱ εἰς τὸ ἄκρον τῆς ἀπαθείας καὶ καθαρότητος φθάσαντες, γνωρίζουν τὸν Θεὸν,

κα-

13. „Νυνί δέ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τά τρία ταῦτα· μείζων δέ τούτων ἡ ἀγάπη“.

Εἶναι μέν λέγει τώρα, καί ἐνεργοῦσι τά χαρίσματα τῶν γλωσσῶν, καί τῆς προφητείας, καί τῆς γνώσεως, ἀγκαλά καί ἀμυδρᾶς· ἀφ' οὗ ὅμως ἡ πίστις χυθῇ εἰς ὅλους, καί πλατυνθῇ εἰς τήν οἰκουμένην, τότε θέλουν παύσουν ὅλα αὐτά, ὡς περιττά· ἡ πίστις ὅμως, ἡ ἐλπίς, καί ἡ ἀγάπη ἔχουν νά ἐνεργοῦν, καθ' ὅτι αὐταῖς εἶναι σταθερότεραις, καί πολυχρονιώτεραις, ἀπό ταῖς γλώσσαις, καί προφητείαις, καί γνώσεις· τοῦτο γάρ φανερόνει μέ τόν λόγον ὁποῦ εἶπε „νυνί δέ μένει“ τήν μονιμότητα δηλοποιῶν τῶν τριῶν αὐτῶν θεολογικῶν ἀρετῶν. Πλήν ἀπό αὐταῖς ταῖς τρεῖς πάλιν ἀρεταῖς, μεγαλιτέρα λέγει εἶναι ἡ ἀγάπη· ἐπειδή αἱ μέν δύω, ἡ πίστις, καί ἡ ἐλπίς, εἰς τοῦτον τόν αἰῶνα μόνον μένουσι, καί ὄχι εἰς τόν μέλλοντα· ἡ δέ ἀγάπη μόνη, ὄχι μόνον εἰς τοῦτον τόν αἰῶνα μένει, καί ἐνεργεῖ, ἀλλά ἔχει νά διαμένῃ, καί νά ἐνεργῇ καί εἰς ὅλον τόν ἀπέραντον μέλλοντα αἰῶνα (1). Ὅρα καί τήν ἑρμηνείαν τοῦ ε. Κεφ. στίχ. 8. τῆς πρός Θεσσαλονικεῖς πρώτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ΄.

1. „Διώκετε τήν ἀγάπην“.

Ἐπειδή ἀνωτέρω ὁ Ἀπόστολος ἀπέδειξε τήν ἀγάπην, πῶς εἶναι μεγάλη ἀρετή· καί πῶς διαμένει καί εἰς τοῦτον τόν αἰῶνα, καί εἰς τόν μέλλοντα, διά τοῦτο παρακινεῖ τώρα εἰς αὐτήν τούς Χριστιανούς· καί δέν λέγει, ἀκολουθεῖτε, ὦ ἀδελφοί μου, τήν ἀγάπην· ἀλλά λέγει, διώκετε, καί κυνηγᾶτε τήν ἀγάπην· ζητῶντας ἀπό αὐτούς μέ τά λόγια ταῦτα νά δείχνουν ὑπερβολικήν τήν σπουδήν, καί προθυμίαν εἰς τήν ἀπόκτησιν τῆς ἀγάπης· ἔφυγε, λέγει, ἀδελφοί, ἀπό λόγου σας ἡ ἀγάπη, καί διά τοῦτο ἔχετε χρείαν νά τρέχετε πολλά, διά νά τήν φθάσετε.

„Ζη-

καθώς ἐγνωρίσθησαν παρ' αὐτοῦ, διά τῆς θείας ἁρπαγῆς, καί τῆς ὑπέρ νοῦν ἐλλάμψεως καί ἑνώσεως· σπανιάκις ὅμως, καί κάποτε, ὅταν ὑπέρ φύσιν γένωνται. οὕτω γάρ λέγει διστακτικῶς· „ἵνα τῷ ληπτῷ μέν ἕλκῃ (ὁ Θεός) πρός ἑαυτό· τό γάρ τελείως ἄληπτον, ἀνέλπιστον καί ἀνεπιχείρητον· τῷ δέ ἀλήπτῳ θαυμάζηται, θαυμαζόμενον δέ ποθῆται· ποθούμενον δέ καθαίρῃ· καθαῖρον δέ θεοειδεῖς ἀπεργάζηται. τοιούτοις δέ γενομένοις, ὡς οἰκείοις ἤδη προσομιλῇ (τολμᾷ τι νεανικόν ὁ λόγος) Θεός θεοῖς ἑνούμενός τε καί γνωριζόμενος, καί τοσοῦτον ἴσως, ὅσον ἤδη γινώσκει τούς γινωσκομένους“. (Λόγ. εἰς τά Γενέθλια.) Ὅρα καί τήν ὑποσημείωσιν τοῦ „νῦν δέ γνόντες τόν Θεόν, μᾶλλον δέ γνωσθέντες ὑπό τοῦ Θεοῦ“ (Γαλ. δ΄. 9.) ἵνα μάθῃς ὅτι διττή γνῶσις εἶναι ἐν τῷ Θεῷ.

(1) Τό ῥητόν τοῦτο τοῦ Ἀποστόλου ὑψηλῶς καί διαβατικῶς ἑρμηνεύει ὁ θεῖος Νύσσης Γρηγόριος λέγων· „ἐπειδάν ἔλθῃ τό ἐλπιζόμενον, τῶν ἄλλων ἠρεμούντων πάντων, ἡ κατά τήν ἀγάπην ἐνέργεια μένει, τό διαδεχόμενον αὐτήν οὐχ εὑρίσκουσα· δι' ὅ καί προτερεύει, τῶν τε κατ' ἀρετήν κατορθουμένων, καί τῶν τοῦ Νόμου παραγγελμάτων· εἰ οὖν ἐπί τοῦτό ποτε τό τέλος φθάσειεν ἡ ψυχή, οὐδενός ἕξει τῶν ἄλλων, ἅτε δή τοῦ πληρώματος περιδεδραγμένη τῶν ὄντων. καί δοκεῖ μόνη πως, αὐτῆς τῆς θείας μακαριότητος ἐν αὐτῇ σώζειν τόν χαρακτῆρα· εἴτε γάρ ζωή τῆς ἄνω φύσεως, ἀγάπη ἐστίν· ἐπειδή τό καλόν, ἀγαπητόν πάντως ἐστί τοῖς γινώσκουσι· γινώσκει δέ αὐτό τό θεῖον· ἡ δέ γνῶσις, ἀγάπη γίνεται, δι' ὅ τό καλόν ἐστι τῇ φύσει τό γινωσκόμενον· τοῦ δέ ἀληθῶς καλοῦ, ὁ ὑβριστής οὐ προσάπτεται κόρος· κόρου δέ τήν ἀγαπητικήν πρός τό καλόν σχέσιν οὐ διακόπτοντος, ἀεί ἡ θεία ζωή δι' ἀγάπης ἐνεργηθήσεται· ἥ καλή τε κατά φύσιν ἐστί, καί ἀγαπητικῶς πρός τό καλόν ἐκ φύσεως ἔχει, καί ὅρον τῆς κατά τήν ἀγάπην ἐνεργείας οὐκ ἔχει· ἐπειδή οὐδέ τοῦ καλοῦ τι πέρας καταλαμβάνεται, ὡς συναπολήγειν τῷ πέρατι τοῦ καλοῦ τήν ἀγάπην· μόνῳ γάρ τῷ ἐναντίῳ τό καλόν περατοῦται· οὗ δέ ἡ φύσις ἀνεπίδεκτός ἐστι τοῦ χείρονος, πρός τό ἀπέραντόν τε, καί ἀόριστον, τό ἀγαθόν προελεύσεται“. (Λόγ. περί ψυχῆς, Τόμ. γ΄.) Λέγει δέ καί ὁ Θεοδώριτος· „ἔδειξε παυόμενα τά χαρίσματα, μόνην δέ τήν ἀγάπην μένουσαν· περιττή γάρ ἡ πίστις ἐν τῷ μέλλοντι βίῳ, τῶν πραγμάτων ἐναργῶς φαινομένων· εἰ γάρ „ἡ πίστις ἐλπιζομένων ὑπόστασις“. (Ἑβρ. ια΄. 1.) τῶν πραγμάτων φαινομένων, οὐκ ἔστι χρεία τῆς πίστεως· οὕτω καί ἐλπίς ἐκεῖ περιττή „ἐλπίς γάρ βλεπομένη οὐκ ἔστιν ἐλπίς· ὅ γάρ βλέπει τις, τί καί ἐλπίζει“; (Ῥωμ. η΄. 24.) ἡ δέ ἀγάπη ἐκεῖ μᾶλλον ἔχει τό κράτος, τῶν παθῶν παυομένων· καί τῶν μέν σωμάτων, ἀφθάρτων γενομένων, τῶν δέ ψυχῶν οὐκ ἔτι, νῦν μέν, ταῦτα· νῦν δέ, ἐκεῖνα προαιρουμένων“.

„Ζηλοῦτε δὲ τὰ πνευματικά, μᾶλλον δέ, ἵνα προφητεύητε“.

Διὰ νὰ μὴ νομίσουν οἱ Κορίνθιοι, πῶς διὰ τοῦτο ὕψωσε, καὶ ἐμεγάλωσε τὴν ἀγάπην, διὰ νὰ σβύσῃ, καὶ νὰ καταφρονήσῃ τὰ ἄλλα χαρίσματα, τούτου χάριν ἀκολουθεῖ ὁ Ἀπόστολος λέγων, ζηλοῦτε ἀδελφοὶ τὰ πνευματικὰ χαρίσματα, μάλιστα δὲ καὶ ἐξαιρέτως τὸ χάρισμα τῆς προφητείας (1)· τοῦτο δὲ εἶπε, διὰ νὰ δείξῃ κατώτερον τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπερηφανεύοντο.

2. „Ὁ γὰρ λαλῶν γλώσσῃ, οὐκ ἀνθρώποις λαλεῖ, ἀλλὰ τῷ
„Θεῷ· οὐδεὶς γὰρ ἀκούει, πνεύματι δὲ λαλεῖ μυστήρια“.
3. „Ὁ δὲ προφητεύων ἀνθρώποις λαλεῖ, οἰκοδομήν, καὶ παρά-
„κλησιν, καὶ παραμυθίαν“.

Συγκρίνει ἐδῶ ὁ Παῦλος τὰς γλώσσας μὲ τὴν προφητείαν, καὶ δείχνει, πῶς αὐταῖς εἶναι, οὔτε παντελῶς ἄχρησταις καὶ ἀνωφελεῖς, οὔτε πάντῃ ὠφέλιμαις καθ᾽ ἑαυτάς· ἐπειδὴ ὅποιος ἔχει τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν, δὲν λαλεῖ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ μὲ τὸν Θεόν, ἤγουν δὲν λαλεῖ λόγια ὁποῦ νὰ ἦναι εὐκολονόητα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ σαφῆ, ἀλλὰ λαλεῖ μέν, μὲ τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· μυστηριώδη ὅμως λαλεῖ καὶ δυσκολονόητα ἀπὸ τοὺς ἀκούοντας, ὅθεν καὶ δὲν ὠφελεῖ αὐτοὺς (2), ὥστε ὁ λαλῶν διαφόρους γλώσσας, καθ᾽ ὃ μὲν λαλεῖ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, κατὰ τοῦτο μεγάλον ἔχει πρᾶγμα, καὶ χάρισμα· καθ᾽ ὃ δὲ δὲν ὠφελεῖ τοὺς ἀνθρώπους, κατὰ τοῦτο εἶναι κατώτερος ἀπὸ τὸν ἔχοντα τῆς προφητείας τὸ χάρισμα, ἐπειδὴ ἡ προφητεία, καὶ ἐκ Πνεύματος Ἁγίου ἐνεργεῖται, καὶ πλέον ὠφελιμωτέρα εἶναι ἀπὸ τὰς γλώσσας, διὰ τὶ οἰκοδομεῖ, καὶ στερεόνει εἰς τὴν πίστιν καὶ ἀρετὴν τοὺς ἀστηρίκτους, διὰ τὶ παρακινεῖ καὶ θερμαίνει τοὺς ῥαθύμους καὶ ἀμελεῖς, καὶ διὰ τὶ παρηγορεῖ τοὺς ὀλιγοψύχους, καὶ λυπουμένους. Πάντοτε γάρ, καὶ πανταχοῦ ὁ Παῦλος θέλει νὰ εἶναι χάρισμα μεγαλίτερον ἐκεῖνο, ὁποῦ εἶναι καὶ ὠφελιμώτερον.

4. „Ὁ λαλῶν γλώσσῃ, ἑαυτὸν οἰκοδομεῖ· ὁ δὲ προφητεύων, ἐκ-
„κλησίαν οἰκοδομεῖ“.

Πολλοὶ τῷ τότε καιρῷ, ἐλάλουν μὲν γλώσσας διαφόρους, δὲν εἶχον ὅμως καὶ τὸ χάρισμα νὰ ἑρμηνεύουσι ταύτας καὶ εἰς τοὺς ἄλλους· οὗτοι λοιπόν, μόνον τὸν ἑαυτόν τους ὠφέλουν, καὶ οὐχὶ τοὺς ἄλλους, ἐκεῖνος δὲ ὁποῦ ἐπροφήτευεν, ὠφέλουσαν ὅλους ὁποῦ τὸν ἤκουον· διὰ τὶ αὐτοί, κατὰ τὸν Θεοδώρητον, βλέποντες νὰ φανερόνωνται οἱ λογισμοί των διὰ τῆς προφητείας, καὶ νὰ ἀποκαλύπτωνται τὰ ὑπ᾽ αὐτῶν κρυφίως γινόμενα, μεγάλην διόρθωσιν ἐλάμβανον, καὶ ὠφέλειαν. Ὅσην λοιπὸν διαφορὰν ἔχει τὸ νὰ ὠφελῇ τινας ἕνα μόνον, ἀπὸ τὸ νὰ ὠφελῇ μίαν ὁλόκληρον Ἐκ-

---

(1) Καὶ ὁ Φώτιος ἑρμηνεύων τὸ „ζηλοῦτε τὰ πνευματικὰ“ οὕτω λέγει· „ἀντὶ τοῦ μηδὲ ἐκείνων ἀμελεῖτε· μείζων μὲν γὰρ ἡ ἀγάπη, καὶ ταύτην καὶ διώκειν· οὐ δεῖ δέ, οὐδὲ τῶν ἄλλων ἀμελεῖν χαρισμάτων, „καὶ μάλιστα τοῦ περὶ τὴν προφητείαν χαρίσματος“.

(2) Τοῦτο τὸ ῥητὸν ἑρμηνεύων καὶ ὁ Θεοδώρητος λέγει· δύω πράγματα κάμνει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος, καὶ τὴν καύχησιν τῶν Κορινθίων κατηγορεῖ, καὶ τὴν χρείαν διδάσκει τοῦ χαρίσματος τῶν γλωσσῶν· ἐπειδὴ τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν ἐδόθη εἰς τοὺς κήρυκας τοῦ Εὐαγγελίου διὰ τὰς διαφόρους γλώσσας τῶν Ἐθνῶν, πρὸς τὰ ὁποῖα ἐκήρυττον, ἵνα δηλονότι, ὁμιλοῦντες μὲ τὴν γλῶσσαν τῶν Ἰνδῶν, ἐπιστρέψωσι τοὺς Ἰνδούς· ὁμιλοῦντες μὲ τὴν γλῶσσαν τῶν Περσῶν, ἐπιστρέψωσι τοὺς Πέρσας, καὶ ὁμιλοῦντες τὴν γλῶσσαν τῶν Ῥωμαίων, καὶ Αἰγυπτίων, ἐπιστρέψωσι τοὺς Ῥωμαίους, καὶ Αἰγυπτίους. Λοιπὸν περιττὸν ἦτον εἰς τοὺς Κορινθίους τὸ νὰ λαλοῦν μὲ τὴν γλῶσσαν τῶν Ἰνδῶν, καὶ Περσῶν, καὶ Ῥωμαίων, καὶ Αἰγυπτίων, εἰς καιρὸν ὁποῦ εἰς τὴν Κόρινθον δὲν ἦτον κανένας Ἰνδός, ἢ Πέρσης, ἢ Ῥωμαῖος, ἢ Αἰγύπτιος διὰ νὰ ἀκούσῃ, καὶ νὰ ἐπιστραφῇ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος εἶπεν, ὅτι ὅποιος Κορίνθιος λαλεῖ διαφόρους γλώσσας, δὲν λαλεῖ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ μὲ τὸν Θεόν· ἐπειδὴ καὶ εἰς τὴν Κόρινθον κανένας δὲν εἶναι νὰ τὸν ἀκούσῃ· πλὴν διὰ νὰ μὴ λογιάσῃ τινάς, ὅτι τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν εἶναι μάταιον καὶ περιττόν, εἶπεν ἀκολούθως ὅτι „ὁ λαλῶν γλώσσῃ, πνεύματι λαλεῖ μυστήρια“.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

Ἐκκλησίαν, τόσην διαφορὰν ἔχει καὶ τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν, ἀπὸ τὸ χάρισμα τῆς προφητείας.

5. Θέλω δὲ πάντας ὑμᾶς γλώσσαις λαλεῖν (1), μᾶλλον δὲ, ἵνα „προφητεύητε“.

Ἐπειδὴ κοντὰ εἰς τοὺς Κορινθίους ἐλάλουν πολλοὶ διαφόρους γλώσσας, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὁ Παῦλος, ὅτι διὰ φθόνον ἐξουτελίζει τὰς γλώσσας ταύτας, διὰ τοῦτο λέγει, ὅτι θέλω νὰ λαλῆτε, ὄχι ἕνας, ἢ δύω, ἢ τρεῖς, ἀλλὰ ὅλοι διαφόρους γλώσσας· πλὴν θέλω καὶ ἀγαπῶ περισσότερον, τὸ νὰ προφητεύετε ὅλοι, διὰ νὰ ὠφελῆτε καὶ περισσοτέρους.

„Μείζων γὰρ ὁ προφητεύων, ἢ ὁ λαλῶν γλώσσαις, ἐκτὸς εἰ μὴ „διερμηνεύει· ἵνα ἡ ἐκκλησία οἰκοδομὴν λάβῃ“.

Μεγαλίτερος, λέγει, εἶναι ἐκεῖνος ὁποῦ προφητεύει, ἀλλὰ μεγαλίτερος ἀπὸ ἐκεῖνον, ὁποῦ μόνον λαλεῖ μὲν διαφόρους γλώσσας, δὲν ἠξεύρει δὲ καὶ νὰ ἑρμηνεύῃ ταύτας· ἐὰν ὅμως ἠξεύρῃ καὶ νὰ ἑρμηνεύῃ τὰς γλώσσας ὁποῦ λαλεῖ, ἴσος εἶναι μὲ τὸν προφήτην· διὰ τί οἰκοδομεῖ καὶ αὐτὸς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ στερεόνει αὐτὴν εἰς τὴν ἀρετὴν, καθὼς καὶ ὁ Προφήτης, μὲ τὸ νὰ ἑρμηνεύῃ, καὶ νὰ σαφηνίζῃ ἐκεῖνα, ὁποῦ λαλεῖ ἀσαφῶς μὲ μόνας τὰς γλώσσας· χάρισμα δὲ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἦτον καὶ ἡ ἑρμηνεία, καὶ εἰς ἄλλους μὲν, ἐδίδετο ἀπὸ τοὺς λαλοῦντας μὲ γλώσσας, εἰς ἄλλους δὲ, δὲν ἐδίδετο, καθὼς εἴπομεν πρότερον.

6. „Νυνὶ δὲ ἀδελφοὶ (2) ἐὰν ἔλθω πρὸς ὑμᾶς γλώσσαις λαλῶν, „τί ὑμᾶς ὠφελήσω, ἐὰν μὴ ὑμῖν λαλήσω ἐν ἀποκαλύψει, ἢ „ἐν γνώσει, ἢ ἐν προφητείᾳ, ἢ ἐν διδαχῇ“.

Θέλετε, λέγει, νὰ γνωρίσετε πόσον ἀνωφελεῖς εἶναι αἱ ἀνερμήνευτοι, καὶ ἀσαφεῖς γλῶσσαι; καταλάβετε αὐτὸ ἀπὸ τοῦτο· ἀνίσως, καθ' ὑπόθεσιν, ἐγὼ ὁ Παῦλος ὁ διδάσκαλός σας, ἤθελα ἔλθω εἰς ἐσᾶς, καὶ νὰ λαλήσω μὲ διαφόρους γλώσσας, βέβαια δὲν θέλει γένῃ καμμία ὠφέλεια εἰς ἐσᾶς τοὺς ἀκούοντας· πάρεξ τότε θέλετε ὠφεληθῆτε, ἀνίσως σᾶς λαλήσω τίποτε νοήματα μυστηριώδη, μὲ ἀποκάλυψιν Ἁγίου Πνεύματος, ἤτοι καθὼς συνειθίζουν νὰ λέγουν ἐκεῖνοι ὁποῦ τύχουν θεϊκὴν ἀποκάλυψιν· ἦτον δὲ καὶ τοῦτο ἕνα εἶδος προφητείας, ὅταν, εἰς καιρὸν ὁποῦ ἐσέκοντο πολλοὶ, ἐφανερόνοντο ἐκ θείας ἀποκαλύψεως τὰ νοήματα ὁποῦ εἶχον εἰς τὴν καρδίαν τους· ἢ νὰ σᾶς λαλήσω μὲ γνῶσιν, ἤγουν καθὼς δύνανται νὰ λαλοῦν οἱ γνῶσιν ἔχοντες, καὶ διαλύοντες εἰς τοὺς ἀκούοντας τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ· ἢ νὰ σᾶς λαλήσω μὲ προφητείαν, ἤγουν καθὼς λαλοῦν οἱ προφητείαν ἔχοντες, καὶ διαλεγόμενοι διὰ τὰ ἀπερασμένα, ἢ ἐνεστῶτα (3), ἢ μέλλοντα, δι' ὅ,τι ἡ προφητεία καθολικωτέρα εἶναι ἀπὸ τὴν ἀποκάλυψιν· ἢ νὰ σᾶς λαλήσω μὲ διδαχὴν, ἤγουν μὲ εἶδος διδασκαλικοῦ λόγου, ὅταν ἡ ὁμιλία γίνεται περὶ ἀρετῆς, ἢ περὶ δογμάτων· διὰ τί καὶ ἡ διδαχὴ πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἀκουόντων γίνεται. Μερικοὶ δὲ τὸ „ἐν Ἀποκαλύψει“ οὕτως ἐνόησαν, τὸ νὰ λαλῇ τινας εὔληπτα, καὶ φανερὰ, καὶ ἀνακεκαλυμμένα πράγματα· καὶ τὸ „ἐν γνώσει“ πάλιν ἐνόησαν, τὸ νὰ λέγῃ τινὰς ἐκεῖνα ὁποῦ δύνανται νὰ γνωρισθοῦν ἀπὸ τοὺς ἀκούοντας (4).

7. „Ὅμως

(1) Ἐν ἄλλοις λαλεῖν γλώσσαις.

(2) Ὁ δὲ Φώτιος ἑρμηνεύει οὕτως· „νυνὶ δέ, φη„σι, βούλομαι ἐπὶ τοῦ ἐμοῦ προσώπου, (διὰ τὸ μὴ γε„νέσθαι ὑμῖν φορτικὸν) ταῦτα σχηματίσαι, καὶ δεῖ„ξαι, ὅσον λείπει εἰς πλήρωσιν τὸ γλώσσαις μόνον λα„λεῖν· ἐὰν γάρ φησιν ἔλθω, καὶ τὰ ἑξῆς“.

(3) Σημείωσαι, ὅτι κατά τινας τῶν Πατέρων, ἐπὶ τῶν ἐνεστώτων προφητεία κυρίως οὐ λέγεται, ἀλλὰ διόρασις· ὅταν τις τὰ εἰς ἐνεστῶτα μὲν χρόνον, εἰς τόπον δὲ μακρινὸν γινόμενα, ἢ ἐν τῷ βάθει τῆς καρδίας κεκρυμμένα ὄντα νοήματα, τῷ πνεύματι τῆς διοράσεως βλέπῃ, καὶ λέγῃ περὶ αὐτῶν· ὑποφητεία δὲ λέγεται ἐπὶ τῶν μετὰ ὀλίγον χρόνον μελλόντων γίνεσθαι· καὶ προφητεία, ἐπὶ τῶν μετὰ χρόνους πολλοὺς ἐσομένων· ὁ Ἀπόστολος ὅμως ἔμπροσθεν, στίχ. 25. λέγει, ὅτι εἶναι τῆς προφητείας ἴδιον τὸ νὰ γνωρίζῃ τινὰς τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας.

(4) Ὁ δὲ Φώτιος ἐν ἀποκαλύψει λέγει· „τὸ ἑρ„μηνεύειν γλώσσας, ἢ καὶ τὰ λαλούμενα παρ' αὐτῶν ἀ„ποκαλύπτειν· ἢ καὶ συνάμφω, καὶ γλώσσαις λαλεῖν καὶ „ἀ-

7. „Ὅμως τὰ ἄψυχα φωνὴν διδόντα, εἴτε αὐλὸς, εἴτε κιθάρα,
„ἐὰν διαστολὴν τοῖς φθόγγοις μὴ δῷ, πῶς γνωσθήσεται τὸ
„αὐλούμενον, ἢ τὸ κιθαριζόμενον“;

Καὶ τί νὰ λέγω, λέγει, ὅτι εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους ἀνωφελὲς μὲν εἶναι τὸ ἀσαφὲς, καὶ σκοτεινὸν, ὠφέλιμον δὲ τὸ σαφὲς, καὶ καθαρόν; ἀκόμα καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἄψυχα ὄργανα τοῦ συραυλίου, καὶ τοῦ λαβούτου, ἀνίσως διαστολὴν, ἤγουν διάκρισιν καὶ σαφήνειαν ἡ φωναῖς τῶν ὀργάνων τούτων δὲν ἔχουν, ἀλλὰ εἶναι συγκεχυμέναις, καὶ ἀδιάκριταις, βέβαια δὲν γνωρίζεται τί μέλος εἶναι ἐκεῖνο ὁποῦ κάμνει τὸ συραύλι, καὶ τί μέλος εἶναι ἐκεῖνο ὁποῦ κάμνει ἡ κιθάρα καὶ τὸ λαβοῦτον, οὐδὲ χαροποίησις, καὶ ἡδονὴ προξενεῖται εἰς τοὺς ἀκούοντας ταῦτα.

8. „Καὶ γὰρ ἐὰν ἄδηλον φωνὴν σάλπιγξ δῷ, τίς παρασκευάσε-
„ται εἰς πόλεμον“;

Ἀπὸ τὰ ἡδονικὰ, καὶ περιττὰ ὄργανα, ἦλθε τώρα εἰς τὰ ἀναγκαιότερα καὶ λέγει, ὅτι ἐὰν ἡ πολεμικὴ σάλπιγγα, δὲν φανερώσῃ εἰς τοὺς στρατιώτας, καὶ πολεμιστὰς μὲ τὴν φωνήν της, τὴν ἑτοιμασίαν τοῦ πολέμου, ἀλλὰ δώσῃ ἄδηλον καὶ ἄσημον φωνὴν, ποῖος στρατιώτης θέλει ἀκούσει, καὶ θέλει ἑτοιμασθῇ εἰς τὸν πόλεμον; βέβαια κανένας· ὅθεν οὐδεμία ὠφέλεια θέλει γένῃ ἀπὸ τὸν ἄδηλον ἦχόν της· ἀλλ᾽ ἐὰν μὲ τὸν δηλωτικὸν ἦχόν της, φανερώσῃ ἡ σάλπιγξ τὴν ἑτοιμασίαν τοῦ πολέμου, τότε καὶ οἱ στρατιῶται ἑτοιμάζονται διὰ νὰ πολεμήσουν, καὶ ἀκολούθως ὠφελοῦνται ἀπὸ τὴν φωνήν της· ἔχει γὰρ καὶ ἡ σάλπιγγα κάποιον μέλος, καὶ ῥυθμὸν, μὲ τὸν ὁποῖον, ποτὲ μὲν, παρακινεῖ, καὶ θερμαίνει τοὺς στρατιώτας εἰς τὸν πόλεμον, ποτὲ δὲ, τοὺς ἀνακαλεῖ, καὶ τοὺς γυρίζει ἀπὸ τὸν πόλεμον.

9. „Οὕτω καὶ ὑμεῖς, διὰ τῆς γλώσσης ἐὰν μὴ εὔσημον λόγον δῶ-
„τε, πῶς γνωσθήσεται τὸ λαλούμενον; ἔσεσθε γὰρ εἰς ἀέρα
„λαλοῦντες“.

Διὰ νὰ μὴν εἰποῦν οἱ Κορίνθιοι, καὶ τί ἁρμόζει εἰς ἡμᾶς τὸ παράδειγμα τοῦ αὐλοῦ, καὶ τῆς σάλπιγγος ὁποῦ ἔφερες ὦ μακάριε Παῦλε; διὰ τοῦτο λέγει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος, ὅτι καὶ ἐσεῖς, ἀνίσως μὲ τὸ χάρισμα τῆς γλώσσης, δὲν δώσετε φωνὴν καθαρὰν, καὶ σαφῆ, ματαίως καὶ ἀνωφελῶς λαλεῖτε, ἐπειδὴ καὶ κανένας δὲν ἀκούει, οὐδὲ καταλαμβάνει τί λέγετε· δι᾽ ὅτι ὅλον τὸ πᾶν εἶναι, διὰ νὰ γένῃ τὸ χάρισμα ὁποῦ ἔχετε ὠφέλιμον εἰς τοὺς ἄλλους. Ἀλλ᾽ ἤθελεν εἰπῇ τινας· καὶ ἂν ἦναι ἀνωφελὲς τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν, διὰ τί ἐδίδετο; καὶ εἰς τοῦτο ἀποκρινόμεθα, ὅτι διὰ τοῦτο ἐδίδετο, διὰ νὰ ὠφελῆται μόνος ἐκεῖνος ὁποῦ τὸ ἔχει· εἰ δὲ καὶ τὸ χάρισμα αὐτὸ ἔμελλε νὰ ἦναι ὠφέλιμον εἰς τοὺς ἄλλους, ἔπρεπεν ἐκεῖνος ὁποῦ τὸ ἔχει, νὰ ζητῇ ἀπὸ τὸν Θεὸν μὲ πολιτείαν ἐνάρετον, νὰ τοῦ χαρίσῃ καὶ τὸ νὰ ἑρμηνεύῃ ἐκείνας τὰς γλώσσας ὁποῦ λαλεῖ· ἢ νὰ πηγαίνῃ εἰς ἄλλον, ὁποῦ εἶχε τὸ χάρισμα τῆς τῶν γλωσσῶν ἑρμηνείας, καὶ νὰ τὸν παρακαλῇ νὰ ἑρμηνεύῃ ἐκεῖνος τὴν γλῶσσαν ὁποῦ λαλεῖ· ὅθεν καὶ ὁ Παῦλος διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν λέγει ταῦτα, διὰ νὰ συγκολλήσῃ, καὶ νὰ ἑνώσῃ αὐτοὺς ἕνα μὲ τὸν ἄλλον, καὶ νὰ μὴ νομίζουν πῶς αὐτοὶ μόνοι οἱ λαλοῦντες γλώσσας, εἶναι αὐτάρκεις εἰς τὸν ἑαυτόν τους, καὶ δὲν χρειάζονται ἀπὸ ἄλλον· ἀλλὰ νὰ πέρνουν μαζί των καὶ ἐκείνους ὁποῦ ἐδύναντο νὰ ἑρμηνεύουν ὅσα αὐτοὶ ἐλάλουν μὲ διαφόρους γλώσσας, δι᾽ ὅτι τότε ἐγίνετο ὠφελιμώτερον τὸ τῶν γλωσσῶν χάρισμά τους.

„ἀποκαλύπτειν· ὃ καὶ γνῶσιν καλεῖ, ὅτι λαλεῖ καὶ „ἑρμηνεύει, ὡς εἰδὼς ὃ λέγει“. Τί δὲ διαφέρει ἡ ἀποκάλυψις ἀπὸ τὴν ὀπτασίαν, ὅρα εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ „Καυχᾶσθαι δὴ οὐ συμφέρει μοι· ἐλεύσομαι γὰρ „εἰς ὀπτασίας, καὶ ἀποκαλύψεις Κυρίου“. (β΄. Κορ. ιβ΄. 1.) καὶ εἰς τὴν ὑποσημείωσιν.

10. „Τοσαῦτα, εἰ τύχοι, γένη φωνῶν εἰσὶν ἐν Κόσμῳ, καὶ οὐδὲν „αὐτῶν ἄφωνον“.

Ἤτοι τόσαις φωναῖς, καὶ τόσαις γλώσσαις ἔτυχον νὰ εἶναι εἰς τὸν Κόσμον, Ἑβραίων, Ἑλλήνων, Σκυθῶν, Ἰνδῶν, Περσῶν, καὶ ἄλλων Ἐθνῶν, καὶ ὅλαι αἱ φυλαὶ μὲ τὰς γλώσσας ὁποῦ λαλοῦσι, λέγουσι καὶ δηλοῦσιν ἕνα τι νόημα· ἐπειδὴ αἱ γλῶσσαι αὐτῶν, δὲν εἶναι ἄφωνοι, ἤγουν ἄσημοι, καὶ νὰ μὴ φανερόνουσι τίποτε πρᾶγμα, ἀλλ᾽ εἶναι πραγμάτων, καὶ νοημάτων σημαντικαὶ, καὶ δηλωτικαὶ, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς ὁμογενεῖς των, καὶ ὁμογλώσσους (1).

11. „Ἐὰν μὴ εἰδῶ οὖν (2) τὴν δύναμιν τῆς φωνῆς, ἔσομαι τῷ „λαλοῦντι βάρβαρος· καὶ ὁ λαλῶν, ἐν ἐμοὶ βάρβαρος“.

Ἀνίσως λέγει δὲν γνωρίσω τὴν δύναμιν μιᾶς, θετέον, φωνῆς καὶ γλώσσης τῶν Ἑλλήνων, ἢ τῶν Ἰνδῶν, βέβαια θέλει φανῇ εἰς ἐμένα ἐκεῖνος ὁποῦ λαλεῖ τὴν Ἑλληνικὴν, ἢ τὴν Ἰνδικὴν γλῶσσαν, πῶς εἶναι βάρβαρος, ἤγουν πῶς ἀνόητα, καὶ ἄσημα λόγια λαλεῖ· ὁμοίως δὲ καὶ ἐγὼ, θετέον, ὁποῦ λαλῶ ἄλλην γλῶσσαν τὴν τῶν Ἑβραίων, θέλω φανῶ κοντὰ εἰς ἐκεῖνον ὁποῦ λαλεῖ τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων, ἢ τῶν Ἰνδῶν, πῶς εἶμαι βάρβαρος, καὶ ἄσημα καὶ ἀνόητα φθεγγόμενος· ὄχι διὰ τὶ εἶναι κακαῖς ἡ γλώσσαις, ὁποῦ λαλοῦσιν ἐκεῖνοι, καὶ ἐγὼ, ἀλλὰ διὰ τὶ οὔτε ἐκεῖνοι καταλαμβάνουν τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, ὁποῦ ἐγὼ λαλῶ, οὔτε ἐγὼ καταλαμβάνω τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ Ἰνδικὴν γλῶσσαν, ὁποῦ ἐκεῖνοι λαλοῦν.

12. „Οὕτω καὶ ὑμεῖς, ἐπεὶ ζηλωταί ἐστε πνευμάτων, πρὸς τὴν οἰκο„δομὴν τῆς Ἐκκλησίας ζητεῖτε ἵνα περισσεύητε“.

Μερικοὶ κάμνουσι στιγμὴν εἰς τὸ „οὕτω καὶ ὑμεῖς“· καὶ τὸ ἑρμηνεύουσιν ἔτζι· ὅτι ἔτζι καὶ ἐσεῖς, ἐπειδὴ λαλεῖται μὲ γλώσσας ἀσαφεῖς, καὶ ἀδήλους, φαίνεσθε εἰς τοὺς ἀκούοντας πῶς εἶσθε βάρβαροι, καὶ πῶς λαλεῖτε ἀνόητα· ἔπειτα ἀπὸ ἄλλην ἀρχὴν ἀναγινώσκουσι τὸ „ἐπεὶ „ζηλωταί ἐστε“. ὁ δὲ μακάριος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἀνέγνωσε τὸ ῥητὸν ἑνωμένως. Καὶ ἐσεῖς, λέγει, ἐπειδὴ ζηλοῦτε, καὶ ἀγαπᾶτε τὰ πνευματικὰ χαρίσματα, θέλω τοῦτο καὶ ἐγὼ ὁ Παῦλος, καὶ τὸ ἐπαινῶ, καθὼς προεῖπον· πλὴν ζητεῖτε διὰ νὰ περισσεύετε εἰς τὴν οἰκοδομὴν, καὶ τὴν ὠφέλειαν τῆς Ἐκκλησίας· διὸ, τι τόσον δὲν σας ἐμποδίζω ἀπὸ τὸ νὰ λαλῆτε γλώσσας, ὥστε καὶ θέλω ἀκόμη νὰ περισσεύετε εἰς αὐτὰς, μόνον ἀνίσως πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον τῶν ἀδελφῶν σας τὰς μεταχειρίζεσθε.

13. „Διόπερ ὁ λαλῶν γλώσσῃ, προσευχέσθω, ἵνα διερμηνεύῃ“.

Ἐδῶ λέγει ὁ Ἀπόστολος εἰς τοὺς Κορινθίους τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον θέλει γένῃ εἰς ὠφέλειαν τῶν πολλῶν, τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν· ἂς προσεύχεται, λέγει, ὅποιος λαλεῖ γλώσσας, καὶ ἂς παρακαλῇ, διὰ νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τὸ χάρισμα τῆς ἑρμηνείας τῶν γλωσσῶν. Λοιπὸν μὲ τοῦτο δείχνει, ὅτι αὐτοὶ ἦτον αἴτιοι, τοῦ νὰ μὴ λαμβάνουν τὸ χάρισμα τῆς ἑρμηνείας τῶν γλωσσῶν· ἐπειδὴ καὶ δὲν τὸ ἐζήτουν ἀπὸ τὸν Θεόν.

14. „Ἐὰν

(1) Τὸ γὰρ ἄφωνον διχῶς νοεῖται, κατὰ τὸν Φώτιον· ἢ τὸ παντελῶς ἄφωνον καὶ ἄσημον, καὶ μηδὲν δηλοῦν, καθὼς εἶναι τὸ βλίτυρι· ἢ τὸ δηλοῦν μὲν καθ᾽ ἑαυτὸ, ἄσημον δὲ καὶ ἀδιάγνωστον εἰς τοὺς ὁμογενεῖς καὶ ὁμογλώσσους· καὶ εἰ μὲν κατὰ τὸ πρῶτον σημαινόμενον νοηθῇ, καὶ ὁ λαλῶν τὴν μηδὲν δηλοῦσαν φωνὴν, καὶ ὁ ἀκούων, εἶπας εἰς τὸν ἄλλον φαίνονται βάρβαροι, καὶ ἀνόητοι καὶ οἱ δύω, ἐκ τῆς φωνῆς μηδὲν συνιέντες· εἰ δὲ κατὰ τὸ δεύτερον σημαινόμενον ἐκληφθῇ, λέγει ὁ Παῦλος „ὅτι πολλὰ γένη φωνῶν ἐστιν ἐν „Κόσμῳ, καὶ οὐδὲν τούτων τοῖς ὁμογενέσιν ἄσημον καὶ „ἀνεπίγνωστον, πῶς ἂν ὑμεῖς οἱ εἰς ἀέρα λαλοῦντες, „καὶ ἄσημα τοῖς ὁμογενέσι φθεγγόμενοι, ὡς μέγα τι „κατωρθωκότες ἐπαίρεσθε, καὶ οὐχὶ σπουδάζετε μᾶλλον „καὶ ἐπιμελεῖσθε, ἵνα καὶ τὸ διερμηνεύειν τὰς γλώσσας „προσλαβόντες, εἰς κοινὴν ὠφέλειαν χρήσησθε τῷ χα„ρίσματι“;

(2) Ἐν ἄλλοις, ἐὰν οὖν μὴ εἰδῶ.

14. „Ἐὰν γὰρ προσεύχωμαι γλώσσῃ, τὸ πνεῦμά μου προσεύχεται, „ὁ δὲ νοῦς μου ἄκαρπός ἐστι“.

Τὸν παλαιὸν καιρὸν ἦσαν μερικοὶ Χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι ἐλάμβανον χάρισμα προσευχῆς μὲ γλώσσας, καὶ ἐλάλουν μέν, θετέον, μὲ τὴν γλῶσσαν τῶν Περσῶν, ἢ τῶν Λατίνων, ὁ δὲ νοῦς των δὲν ἤξευρεν ἐκεῖνα ὁποῦ ἐλάλει τὸ στόμα (1). Λέγει λοιπὸν ὁ Παῦλος, ὅτι τὸ πνεῦμά μου προσεύχεται, ἤγουν τὸ πνευματικὸν χάρισμα, τὸ κινοῦν τὴν γλῶσσάν μου, ὁ δὲ νοῦς μου μένει ἄκαρπος, ἐπειδὴ δὲν καταλαμβάνει κανένα ἀπὸ τὰ λεγόμενα. Βλέπε δὲ πῶς ὁ Παῦλος κατὰ τάξιν πηγαίνωντας εἰς τὸ ἔμπροσθεν, ἔδειξεν, ὅτι ἐκεῖνος ὁποῦ γλώσσας μόνον διαφόρους λαλεῖ, δὲν εἶναι ἄχρηστος, καὶ ἀνωφελὴς μόνον εἰς τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ εἶναι καὶ ἀνωφελὴς εἰς τὸν ἑαυτόν του· ἔτζι μὲν ἡρμήνευσε τὸ ῥητὸν ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Μερικοὶ δὲ ἔτζι τὸ ἑρμηνεύουσιν· (ὁποῖος εἶναι ὁ μέγας Βασίλειος, καὶ ὁ Φώτιος, ὡς προείπομεν)· ἀνίσως ἐγὼ λαλῶ γλώσσας διαφόρους, δὲν ἑρμηνεύω δὲ καὶ τὰς γλώσσας αὐτάς, τὸ μὲν πνεῦμά μου, ἤτοι ἡ ψυχή μου, αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ὠφελεῖται· ὁ δὲ νοῦς μου εἶναι ἄκαρπος, διατὶ δὲν ὠφελεῖ καὶ τοὺς ἄλλους. Οἱ δὲ τοιουτοτρόπως ἑρμηνεύοντες τὸ ῥητόν, ἐφοβήθησαν τὴν φλυαρίαν, ὁποῦ ἔλεγεν ὁ αἱρετικὸς Μοντανός· διότι αὐτὸς εἶχε τοιαύτην αἵρεσιν καὶ ἔλεγεν, ὅτι ὅλοι ἁπλῶς οἱ Προφῆται δὲν ἐκαταλάμβαναν ἐκεῖνα ὁποῦ ἐλάλουν· ἀλλὰ κυριευόμενοι ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἔλεγον μέν τινα λόγια, δὲν ἤξευραν ὅμως, οὐδὲ ἐκαταλάμβαναν τί ἔλεγον· ἀλλ' ὅμως αὐτὴ ἡ φλυαρία δὲν ἔχει χώραν εἰς τὸ ῥητὸν τοῦτο, οὐδὲ πρέπει ἐδῶ νὰ φοβῆταί τινας δι' αὐτήν· ἐπειδὴ ὁ Ἀπόστολος ἐδῶ, δὲν εἶπε τὸν λόγον τοῦτον διὰ τοὺς Προφήτας, λέγω δή, τὸ νὰ μὴ καταλαμβάνουν τὰ ὑπ' αὐτῶν λεγόμενα· ἀλλὰ λέγει τοῦτο διὰ τοὺς λαλοῦντας διαφόρους γλώσσας, καὶ ὄχι διὰ ὅλους αὐτούς, ἀλλὰ μόνον διὰ μερικούς (2).

15. „Τί οὖν ἐστι; προσεύξομαι τῷ Πνεύματι, προσεύξομαι δὲ καὶ τῷ „νοΐ· ψαλῶ τῷ Πνεύματι, ψαλῶ δὲ καὶ τῷ νοΐ“.

Τί λοιπόν, λέγει, εἶναι ὠφελιμώτερον, καὶ τί πρέπει νὰ ζητῇ τινας ἀπὸ τὸν Θεόν; τὸ νὰ προσεύχεται μὲν μὲ τὸ Πνεῦμα, ἤγουν μὲ τὸ πνευματικὸν χάρισμα, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ προσεύχεναι μὲ τὸν νοῦν, ἤγουν μὲ τὴν διάνοιαν νὰ νοῇ, καὶ νὰ καταλαμβάνῃ ἐκεῖνα, ὁποῦ προσεύχεται, καὶ νὰ τὰ ἑρμηνεύῃ εἰς τοὺς ἄλλους· ὁμοίως δὲ καὶ τὸ νὰ ψάλλῃ μέν, μὲ τὸ πνευματικὸν χάρισμα, ὁποῦ τοῦ ἐδόθη, νὰ ψάλλῃ δέ, καὶ μὲ τὸν νοῦν, καὶ νὰ νοῇ τὰ ψαλλόμενα, καὶ νὰ τὰ ἑρμηνεύῃ εἰς τοὺς ἄλλους (3).

16. „Ἐ-

---

(1) Ὁ δὲ Φώτιος λέγει, ὅτι τὸ προσεύχομαι ἐδῶ δηλοῖ, τὸ διὰ γλώσσης καὶ λόγου λαλεῖν τι καλόν, καὶ σπουδαῖον· ἐπειδὴ καὶ ἡ προσευχὴ εἶδός ἐστι τοῦ λόγου. Λέγει λοιπόν, ὅτι ἐάν τι τῶν ἀναγκαίων λαλῶ, δὲν διερμηνεύω δὲ καὶ εἰς τοὺς ἀκροατὰς τοῦτο, τὸ πνεῦμά μου προσεύχεται, ἤτοι τὸν ἐμαυτόν μου ὠφελῶ μόνον, διατὶ ἐγὼ ἀπολαμβάνω μόνον τὸ καλὸν ἐκεῖνο, καὶ ἀναγκαῖον ὁποῦ λέγω, ἄλλος δέ, δὲν ὠφελεῖται· ὅθεν καὶ ὁ νοῦς, ὁ ὑπὲρ τὸ θυμικὸν καὶ ἐπιθυμητικὸν μέρος τῆς ψυχῆς, καὶ ὑπὲρ τὰς ἄλλας δυνάμεις ἀγαπῶν τὴν ὠφέλειαν· ὁ νοῦς, λέγω, ὁ ἐδικός μου ἄκαρπος μένει ἀπὸ τὴν ὠφέλειαν τοῦ πλησίον. Καὶ ὁ μέγας δὲ Βασίλειος τὴν αὐτὴν σχεδὸν ἑρμηνείαν μὲ τὴν τοῦ ἱεροῦ Φωτίου κάμνει τοῦ ῥητοῦ τούτου, λέγων· „ὅταν μὲν „γὰρ ἀγνῶσα ᾖ τοῖς παροῦσι τὰ ῥήματα τῆς προσευ„χῆς, ἄκαρπός ἐστιν ὁ νοῦς τοῦ προσευχομένου, μηδε„νὸς ὠφελουμένου· ὅταν δὲ οἱ παρόντες νοῶσι τὴν „προσευχὴν ὠφελεῖν δυναμένην τοὺς ἀκούοντας, ὥστε „ὁ προσευχόμενος, καρπὸν ἔχει τὴν τῶν ὠφελουμένων „βελτίωσιν· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ πάσης ἐκφωνήσεως „τῶν τοῦ Θεοῦ ῥημάτων· γέγραπται γὰρ „ἀλλ' εἴτις „ἀγαθὸς πρὸς οἰκοδομήν“. (Ὅρ. κατ' ἐπιτομ. σοή.) Τὰ αὐτὰ σχεδὸν λέγει καὶ ὁ Θεοδώρητος ἑρμηνεύων τὸ ῥητὸν τοῦτο.

(2) Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „οἴδατε ὅτι „ὅτε Ἔθνη ἦτε, πρὸς τὰ εἴδωλα τὰ ἄφωνα, ὡς ἂν „ἤγεσθε ἀπαγόμενοι“. (ά. Κορ. ιβ΄. 2.)

(3) Συμφώνως καὶ ὁ Θεοδώρητος πνεῦμα λέγει τὸ πνευματικὸν χάρισμα· νοῦν δὲ τὴν σαφήνειαν καὶ ἑρμηνείαν τῶν λεγομένων. Λέγει λοιπὸν ὁ Παῦλος ὅτι ὁποῖος διαλέγεται μὲ ἄλλην ξένην γλῶσσαν, εἴτε ἐπὶ προσευχῆς, εἴτε ἐπὶ ψαλμῳδίας, εἴτε ἐπὶ διδασκαλίας· ἢ αὐτὸς πρέπει νὰ νοῇ τί λέγει, καὶ νὰ ἑρμηνεύῃ εἰς ὠφέλειαν τῶν ἀκουόντων· ἢ ἄλλον νὰ πέρνῃ συνεργὸν εἰς τὸ νὰ ἑρμηνεύῃ ταῦτα. Ὁ δὲ Θεολόγος Γρηγόριος τὸ ῥητὸν τοῦτο ἑρμηνεύων λέγει· „προσεύξομαι „τῷ Πνεύματι, προσεύξομαι δὲ καὶ τῷ νοΐ, τουτέστιν „ἐν νοΐ καὶ πνεύματι. Τὸ οὖν προσκυνεῖν τῷ Πνεύμα„τι, ἢ προσεύχεσθαι, οὐδὲν ἄλλο μοι εἶναι φαίνεται, „ἢ αὐτὸ ἑαυτῷ τὴν εὐχὴν προσάγειν, καὶ τὴν προσ„κύνησιν“. (Λόγ. περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.)

16. „Ἐπεὶ ἐὰν εὐλογήσῃς τῷ πνεύματι, ὁ ἀναπληρῶν τὸν τόπον „τοῦ ἰδιώτου, πῶς ἐρεῖ τὸ, ἀμὴν, ἐπὶ τῇ σῇ εὐχαριστίᾳ; ἐπειδὴ τί λέγεις, οὐκ οἶδε“.

Ὅταν, λέγει, ἐσὺ Χριστιανὲ ψάλλῃς, ἐὰν εὐλογήσῃς τὸν Θεὸν μὲ τὸ πνεῦμα, ἤγουν μὲ τὸ πνευματικὸν χάρισμα ὁποῦ ἔχεις, διὰ μέσου ἄλλης γλώσσης, ἀδήλου εἰς τοὺς ἀκούοντας, ἐκεῖνος ὁποῦ ἀναπληροῖ τὸν τόπον τοῦ ἰδιώτου, ἤγουν ὁ λαϊκὸς, πῶς θέλει εἰπῇ τὸ, ἀμὴν, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐδικήν σου εὐχήν; ὅταν γὰρ, λόγου χάριν, ἐσὺ μὲν εἰπῇς ἀσαφῶς, καὶ εἰς ἄλλην γλῶσσαν πρὸς τὸν Θεὸν „Εὐλογητὸς εἶ Κύριε, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων“ πῶς θέλει ἀποκριθῇ εἰς αὐτὸ ὁ λαϊκὸς τὸ συνειθισμένον ἀμὴν, ὁποῦ δὲν ἀκούει, οὔτε ἐννοεῖ τί λέγεις; ὥστε οὐδὲ ὠφελεῖται ὅλως αὐτὸς ἀπὸ τὴν προσευχὴν, καὶ εὐχαριστίαν τὴν ἐδικήν σου, τὴν εἰς ἄλλην γλῶσσαν λεγομένην.

17. „Σὺ μὲν γὰρ καλῶς εὐχαριστεῖς, ἀλλ' ὁ ἕτερος οὐκ οἰκοδομεῖται“.

Διὰ νὰ μὴ φανῇ ὁ Ἀπόστολος ὅτι παντελῶς ἐξευτελίζει, καὶ ἀτιμάζει τὸ χάρισμα τῶν διαφόρων γλωσσῶν, διὰ τοῦτο λέγει· ὅτι ἐσὺ μὲν Χριστιανὲ καλῶς εὐχαριστεῖς τὸν Θεὸν μὲ ἄλλην γλῶσσαν, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ὠφελεῖται ὁ ἀδελφός σου ὁποῦ ἀκούει, καὶ δὲν καταλαμβάνει τί λέγεις, διὰ τοῦτο ἄχρηστος εἶναι ἡ εὐχαριστία σου αὕτη.

18. „Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου, πάντων ὑμῶν μᾶλλον γλώσσαις „λαλῶν“.

Διὰ νὰ μὴ νομίσουν οἱ Κορίνθιοι, ὅτι διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἐξευτελίζει τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν, διατὶ αὐτὸς δὲν εἶχεν αὐτό· τούτου χάριν λέγει ἐδῶ, ὅτι ἐγὼ περισσότερον ἀπὸ ὅλους ἐσᾶς λαλῶ γλώσσας διαφόρους διὰ τοῦ Θείου Πνεύματος.

19. „Ἀλλ' ἐν Ἐκκλησίᾳ θέλω πέντε λόγους διὰ τοῦ νοός μου λαλῆσαι, ἵνα καὶ ἄλλους κατηχήσω, ἢ μυρίους λόγους ἐν γλώσσῃ“.

Θέλω, λέγει, καὶ προτιμῶ ἐγὼ, ὁ περισσότερον ἀπὸ ἐσᾶς λαλῶν γλώσσας, τὸ νὰ λαλήσω πέντε μόνον λόγια εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ σύναξιν τῶν πιστῶν διὰ τοῦ νοός μου, ἤγουν νοῶν, καὶ ἠξεύρωντας ἐκεῖνα ὁποῦ λέγω, καὶ ἠμπορῶντας νὰ τὰ ἑρμηνεύω, διὰ νὰ ὠφελήσω καὶ τοὺς ἄλλους ὁποῦ με ἀκούουν, παρὰ νὰ λαλήσω μὲν μυρίους λόγους μὲ ἄλλην ξένην γλῶσσαν, τὰ ὁποῖα ἠμπορῶ δὲ νὰ τοὺς ἑρμηνεύσω, διατὶ τότε εἰς ἐμένα μόνον ἡ ὠφέλεια μένει, καὶ εἰς τοὺς ἄλλους δὲν διαβαίνει. Πέντε δὲ λόγους λέγει κάθε διδάσκαλος, μὲ τρόπον ἀλληγορικὸν, ὅποιος δηλαδὴ κατασκευάζει τὰ ἁρμόδια ἰατρικὰ διὰ τῆς διδασκαλίας του εἰς κάθε μίαν ἀπὸ τὰς πέντε αἰσθήσεις τοῦ ἀνθρώπου (1).

20. „Ἀ-

(1) Μερικοὶ δὲ ἀπὸ τοὺς νηπτικοὺς Πατέρας πέντε λόγους ἐνόησαν, τὴν ὑπὸ τῶν Ἁγίων Πατέρων παραδεδομένην, καὶ ἐν καρδίᾳ μελετωμένην μονολόγιστον ταύτην εὐχήν· ἤγουν τὸ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν με· τὸ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ ἐλέησόν με, ἀντὶ ἑνὸς λόγου ἑκατέρου λαμβανομένου. Ὁ δὲ Θεοδώρητος οὕτως ἑρμηνεύει τὸ ῥητόν· „Πρῶτος ὑμῶν „τοῦ δε τοῦ χαρίσματος (τῶν γλωσσῶν) ἠξιώθην· δι' „ἐμοῦ καὶ ὑμεῖς τήνδε τὴν χάριν ἐδέξασθε· ἀλλ' ὅμως „ἐγὼ τῆς τῶν πολλῶν ὠφελείας κηδόμενος, τὴν σαφῆ „διδασκαλίαν τῆς ἀσαφοῦς προτιμῶ“.

20. „Ἀδελφοὶ, μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσὶν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ „νηπιάζετε· ταῖς δὲ φρεσὶ τέλειοι γίνεσθε“.

Ἀφ᾽ οὗ ἔδειξεν ὁ Ἀπόστολος ποῖον εἶναι τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν, ἀκολούθως μεταχειρίζεται ἐδῶ ἐπιπληκτικώτερον τὸν λόγον, καὶ κατηγορεῖ τοὺς Κορινθίους, ὡς φρονοῦντας τὰ τῶν μικρῶν παιδίων· ἐπειδὴ τῇ ἀληθείᾳ τῶν νηπίων εἶναι ἴδιον, τὸ νὰ θαυμάζουν μὲν τὰ μικρὰ πράγματα, καὶ χαρίσματα, μὲ τὸ νὰ φαίνωνται ταῦτα ἐκπληκτικὰ, καὶ παράδοξα εἰς τοὺς πολλοὺς, ὁποῖαι εἶναι καὶ αἱ γλῶσσαι, νὰ καταφρονοῦν δὲ τὰ μεγάλα πράγματα, καὶ χαρίσματα, μὲ τὸ νὰ μὴ δείχνουν αὐτὰ εἰς τοὺς πολλοὺς κάνένα καινοπρεπὲς καὶ θαυμαστικὸν, ὁποῖαι εἶναι αἱ προφητεῖαι. Παραινεῖ λοιπὸν, καὶ παραγγέλλει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος εἰς τοὺς ἐν Κορίνθῳ Χριστιανοὺς, νὰ μὴν ὑπερηφανεύωνται, μηδὲ νὰ ἠξεύρουν ἁπλῶς καὶ μὲ τελειότητα τί εἶναι κακία, καθὼς καὶ τὰ νήπια δὲν ἠξεύρουν κακίαν, ἀπὸ τὴν ἁπλότητα ὁποῦ ἔχουν· κατὰ τὰς φρένας ὅμως καὶ τὸν νοῦν, παραγγέλλει εἰς αὐτοὺς νὰ εἶναι τέλειοι, ἤτοι νὰ διακρίνουν ποῖα εἶναι τὰ μεγαλίτερα, καὶ ὠφελιμώτερα χαρίσματα, καὶ ἐκεῖνα νὰ ζητοῦν (1). Καὶ κατ᾽ ἄλλον δὲ τρόπον νήπιος εἶναι εἰς τὴν κακίαν, ὅποιος δὲν κακοποιεῖ κάνένα ἄνθρωπον, ἀλλ᾽ εἶναι ἄκακος ὡσὰν νήπιον· τέλειος δὲ εἶναι εἰς τὰς φρένας, ὅποιος, κοντὰ ὁποῦ δὲν κακοποιεῖ κάνένα, πρὸς τούτοις καὶ τοὺς ἄλλους ὠφελεῖ· καὶ ὅποιος, ὄχι μόνον ἀποφεύγει τὴν κακίαν, ἀλλὰ καὶ ἐργάζεται τὴν ἀρετὴν, καὶ φυλάττει τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τὸ νὰ μὴ βλάπτεται εἰς τὰ καίρια καὶ τὴν ψυχήν. Τοῦτο τὸ ῥητὸν τοῦ Παύλου εἶναι ὅμοιον μὲ τὸν λόγον ὁποῦ εἶπεν ὁ Κύριος· „γίνεσθε φρόνιμοι ὡσεὶ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί“. (Ματθ. ί. 16.)

21. „Ἐν τῷ Νόμῳ γέγραπται, ὅτι ἐν ἑτερογλώσσοις, καὶ ἐν χείλεσιν ἑτέροις, λαλήσω τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ οὐδ᾽ οὕτως εἰσακούσονταί μου, λέγει Κύριος“. (Ἡσ. κή. 11.)

Πάλιν ἐδῶ συγκρίνει ὁ Παῦλος τὴν προφητείαν μὲ τὰς γλώσσας, καὶ δείχνει αὐτὴν ὑπερέχουσαν· πῶς δὲ ὑπερέχει, λέγει ἀκολούθως. Νόμον δὲ συνειθίζει νὰ ὀνομάζῃ ὅλην τὴν παλαιὰν Γραφήν· διὰ τοῦτο καὶ τώρα ἐκεῖνα ὁποῦ εἶναι γεγραμμένα εἰς τὸν Προφήτην Ἡσαΐαν, λέγει πῶς εἶναι γεγραμμένα εἰς τὸν Νόμον. Λέγωντας δὲ ὁ Παῦλος, ὅτι οὐδὲ μὲ τὰς διαφόρους γλώσσας θέλουν μοῦ εἰσακούσουν, λέγει Κύριος· δείχνει, ὅτι τὸ θαῦμα τῶν διαφόρων γλωσσῶν ὁποῦ ἐδόθη εἰς τοὺς Ἀποστόλους, καὶ τοὺς τότε Χριστιανοὺς, εἶχε μὲν δύναμιν νὰ τοὺς κάμῃ νὰ ἐκπλαγοῦν, καὶ νὰ ἑλκυσθοῦν εἰς τὴν πίστιν· οἱ ἀκούοντες ὅμως Ἰουδαῖοι, καὶ Ἐθνικοὶ, δὲν ἑλκύσθησαν ἀπὸ αὐτὸ εἰς τὸ νὰ πιστεύσουν, ὥστε τὸ ἔγκλημα ἦτον τῶν ἀπειθῶν ἐκείνων, καὶ οὐχὶ τοῦ θαύματος τῶν γλωσσῶν· διὰ τὶ ὁ Θεὸς πάντοτε κάμνει ἐκεῖνο ὁποῦ εἶναι ἐδικόν του, καὶ δείχνει τὴν πρόνοιαν ὁποῦ ἔχει διὰ νὰ σώσῃ τοὺς ἀνθρώπους· ἀγκαλὰ καὶ ἠξεύρῃ, πῶς ἐκεῖνοι δὲν ἔχουν νὰ πεισθοῦν, διὰ νὰ εἶναι ἀναπολόγητοι ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.

22. „῏Ω-

---

(1) Ὅθεν καὶ Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης ἀξιάγαστα περὶ τούτου λέγει· „ἡ φρόνησις τῇ ἁπλότητι κιρνωμένη, θεϊόν τι χρῆμα, καὶ ἐντελεστάτην ἀρετὴν ἀποτελεῖ· εἰ δὲ θατέρα τῆς ἑτέρας χωρισθείη, ἡ μὲν, εἰς πονηρίαν ἐμπίπτει, ἡ δὲ, εἰς μωρίαν τελευτᾷ· ἡ μὲν γὰρ, εἰς τὸ κακουργεῖν, ἡ δὲ, εἰς τὸ ἀπατᾶσθαι ἐστὶν ἐπιτηδεία· καὶ διὰ τοῦτο ὁ θεῖος χρησμὸς διὰ μιᾶς εἰκόνος τοῦτο οὐ παρέστησεν· οὐ γάρ ἐστιν ἐν τοῖς ἀλόγοις ζώοις φρόνησις μετὰ ἁπλότητος· ἀλλὰ τὰ μὲν, τὴν πονηρίαν, τὰ δὲ, τὴν ἁπλότητα μεταδιώκει· ἀλλ᾽ ἔφη· „γίνεσθε φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ „ἀκέραιοι, ὡς αἱ περιστεραί“· οὐχ ἵνα τὸ ὕπουλον, καὶ πληκτικὸν τοῦ ὄφεως μιμησώμεθα (κακίζονται γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι ὡς ὄφεις, καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν) οὐδ᾽ ἵνα τὸ ὕπουλον, καὶ δολερὸν (οὐ γὰρ κατὰ πάντα τὸ παράδειγμα λαμβάνεται, ἀλλ᾽ ἐκ μέρους· ἐπεὶ οὐκ ἂν „εἴη ὑπόδειγμα, ἀλλὰ ταυτότης) ἀλλ᾽ ἵνα τὸν παλαιὸν „ἄνθρωπον, τουτέστι τὴν κακίαν, ὥσπερ λεβηρίδα ἀποδυσώμεθα· καὶ τὴν μὲν πίστιν, ὥσπερ ἐκεῖνος τὴν „κεφαλὴν, φυλάττωμεν· τοῦ δὲ σώματος, ὀλίγα φροντίζωμεν· τὰ δὲ ἄλλα ἐῶμεν, καὶ κιρνῶμεν τούτοις „τὴν τῆς περιστερᾶς ἁπλότητα· οὐχ ἵνα τὸ ἀνόητον „αὐτῆς ἀποματτώμεθα (διαβάλλεται γὰρ Ἐφραὶμ, „ὡς περιστερὰ ἄνους, οὐκ ἔχουσα καρδίαν) (Ὠσ. ζ΄. „11.) ἀλλὰ τὸ ἀφελὲς καὶ ἀπόνηρον“. (Ἐπιστολ. ροέ. Μαρτινιανῷ.) Ὅρα καὶ τὸ „θέλω δὲ ὑμᾶς σοφοὺς μὲν „εἶναι εἰς τὸ ἀγαθὸν, ἀκεραίους δὲ εἰς τὸ κακόν“. (Ῥωμ. ις΄. 19.) Λέγει δὲ καὶ ὁ Θεοδώρητος ἑρμηνεύων τὸ ῥητὸν τοῦτο· „Μὴ ἀντιστρέψητε, λέγει, τὴν τάξιν „ἀδελφοί· μηδὲ τῶν παιδίων τὴν ἄνοιαν, ἀλλὰ τὴν „ἀκακίαν ζηλώσατε· τῶν δὲ τελείων, (ἀνδρῶν δηλ.) „μὴ τὴν πονηρίαν, ἀλλὰ τὴν ἀγχίνοιαν ἔχετε“.

22. „Ὥστε αἱ γλῶσσαι εἰς σημεῖόν εἰσιν, οὐ τοῖς πιστεύουσιν, ἀλλὰ
„τοῖς ἀπίστοις“.

Τὸ νὰ λαλῇ τινας, λέγει, διαφόρους γλώσσας, τοῦτο εἶναι σημεῖον καὶ θαῦμα, ὄχι εἰς τοὺς πιστεύοντας, ἀλλὰ εἰς τοὺς ἀπίστους· διατὶ ἐκπλήττει μὲν αὐτοὺς τοὺς ἀπίστους καὶ τοὺς κάμνει νὰ θαυμάζωνται, ὅμως δὲν διδάσκει καὶ ὀξάπαντος αὐτοὺς, οὔτε τοὺς ὠφελεῖ, πολλαῖς φοραῖς δὲ καὶ τοὺς βλάπτει· βλάπτει γὰρ τοὺς ἀπίστους τὸ νὰ λαλῇ τινας γλώσσας μόνον, καὶ νὰ μὴ τὰς ἑρμηνεύῃ, καθὼς ἔμπροσθεν ὁ ἴδιος Παῦλος λέγει, ὅτι οἱ ἄπιστοι ἀκούοντες τοὺς πιστοὺς λαλοῦντας μόνον γλώσσας, θέλουν εἰποῦν, ὅτι μαίνεσθε. Πρὸς τούτοις δὲ, καὶ τὰ σημεῖα εἰς τοὺς ἀπίστους ἐδόθησαν (1)· διατὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ εἶναι πιστοὶ, δὲν χρειάζονται σημεῖα καὶ θαύματα, μὲ τὸ νὰ εἶναι στερεοὶ εἰς τὴν πίστιν.

„Ἡ δὲ προφητεία, οὐ τοῖς ἀπίστοις, ἀλλὰ τοῖς πιστεύουσιν“.

Ἡ προφητεία, λέγει, ὠφελεῖ τοὺς πιστοὺς, μὲ τὸ νὰ κατηχῇ, καὶ νὰ διδάσκῃ αὐτούς· ἆράγε λοιπὸν καὶ ἡ προφητεία δὲν ἐδόθη διὰ τοὺς ἀπίστους, ἤτοι διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν ἀπίστων, καὶ πῶς παρακάτω λέγει ὁ Παῦλος· ὅτι ἐὰν ὅλοι προφητεύωσιν, ἔμβῃ δὲ κανένας ἄπιστος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, θέλει ὠφεληθῇ; ὥστε ἰδοὺ ὁποῦ καὶ εἰς τοὺς ἀπίστους, καὶ διὰ τοὺς ἀπίστους, εἶναι ἡ προφητεία. Εἰς τοῦτο δὲ εἶναι νὰ ἀποκριθῇ τινας· ὅτι ὁ Ἀπόστολος δὲν εἶπεν, ὅτι δὲν εἶναι χρήσιμος, καὶ ὠφέλιμος ἡ προφητεία εἰς τοὺς ἀπίστους· ἀλλ' εἶπεν, ὅτι δὲν εἶναι εἰς σημεῖον ἀνωφελὲς, καθὼς εἶναι ἡ διάφοραις γλώσσαις· ὥστε διὰ νὰ περιλάβωμεν ἐν συντομίᾳ τὸ πᾶν, ἡ μὲν διάφοραις γλώσσαις εἶναι σημεῖον, καὶ θαῦμα εἰς τοὺς ἀπίστους, καὶ διὰ τοὺς ἀπίστους, ἤτοι εἶναι εἰς τὸ νὰ κάμουν μόνον τοὺς ἀπίστους νὰ θαυμάσουν, καὶ νὰ ἐκπλαγοῦν· ἡ δὲ προφητεία εἶναι χρήσιμος, καὶ ἐπωφελὴς τόσον εἰς τοὺς πιστοὺς, ὅσον καὶ εἰς τοὺς ἀπίστους, μὲ τὸ νὰ ἐλέγχῃ, καὶ νὰ φανερόνῃ τὰ κεκρυμμένα αὐτῶν νοήματα, κἂν καὶ ἡ προφητεία αὕτη δὲν λέγεται πῶς εἶναι σημεῖον, καὶ θαῦμα εἰς τοὺς ἀπίστους.

23. „Ἐὰν οὖν συνέλθῃ ἡ Ἐκκλησία ὅλη ἐπιτοαυτὸ καὶ πάντες λα-
„λῶσι γλώσσαις· εἰσέλθωσι δὲ ἰδιῶται, ἢ ἄπιστοι, οὐκ ἐροῦσιν
„ὅτι μαίνεσθε“;

Κα-

(1) Ἀπορίαν προτείνει ὁ σοφὸς Φώτιος, διατὶ, ὁ μὲν Παῦλος λέγει ἐδῶ, ὅτι αἱ γλῶσσαι, ταυτὸν εἰπεῖν τὰ σημεῖα, δὲν γίνονται εἰς τοὺς πιστεύοντας, ἀλλὰ εἰς τοὺς ἀπίστους, ὁ δὲ Κύριος λέγει τὸ ἐναντίον· „Σημεῖα δὲ τοῖς πιστεύσασι ταῦτα παρακολουθήσει“. (Μάρκ. ιϛ΄. 17.) Καὶ πάλιν· „Καὶ οὐκ ἐποίησεν „(ὁ Ἰησοῦς δηλ.) ἐκεῖ (εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Να-„ζαρὲτ) δυνάμεις πολλὰς διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν“. (Ματθ. ιγ΄. 58.) Λύει λοιπὸν τὴν ἀπορίαν μὲ τὴν διαίρεσιν ταύτην, καὶ λέγει, ὅτι τὰ σημεῖα καὶ θαύματα, ἀνωφελῆ μὲν, καὶ μάταια εἶναι, τόσον εἰς ἐκείνους ὁποῦ πιστεύουν βεβαίως, καὶ καμμίαν ἀμφιβολίαν δὲν ἔχουν διὰ τὸ τῆς εὐσεβείας καὶ τὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ μυστήριον, ὅσον καὶ εἰς ἐκείνους ὁποῦ κυριεύονται τελείως ἀπὸ τὴν ἀπιστίαν, καὶ δὲν θέλουν νὰ ὁδηγηθοῦν εἰς τὴν πίστιν καὶ εὐσέβειαν μὲ τὰ σημεῖα καὶ θαύματα· συμφέροντα δὲ, καὶ ὠφέλιμα ἐκ τοῦ ἐναντίου εἶναι τὰ θαύματα εἰς ἐκείνους, ὁποῦ ἀνεβράσθησαν μὲν εἰς τὴν ἀπιστίαν, ἀπὸ ὀλίγον ὀλίγον δὲ ἐξύπνισαν, καὶ τοὺς λογισμοὺς τῶν ὑποπιάζουν εἰς τὴν εὐσέβειαν· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος, οὔτε ἀπὸ τοὺς παντελῶς ἀπίστους ζητεῖ πίστιν· ἐπειδὴ δὲν εὑρίσκει ταύτην εἰς αὐτούς· οὔτε ἀπὸ ἐκείνους ὁποῦ πιστεύουν εἰς τὸν Χριστὸν καθαρῶς· ἐπειδὴ αὐτὴν ἔφθασε καὶ ἔλαβε παρ' αὐτῶν, ἀλλὰ ζητεῖ πίστιν ἀπὸ ἐκείνους, ὁποῦ μεταβλήθησαν ἀπὸ τὴν ἀσέβειαν εἰς εὐσέβειαν, καὶ κοιλοπονοῦσι τὴν πίστιν εἰς τὸν ἑαυτόν τους. Εἰς τοὺς πιστοὺς λοιπὸν τὰ σημεῖα, καὶ θαύματα δὲν δίδονται, διατὶ τοῦτο εἶναι περιττόν· οὐδὲ δίδονται εἰς ἐκείνους ὁποῦ δὲν μεταβάλλονται ἀπὸ τὴν ἀπιστίαν εἰς τὴν πίστιν· ἀλλὰ δίδονται εἰς τοὺς τούτων μεσαίους, δηλαδὴ εἰς ἐκείνους ὁποῦ μεταβάλλονται ἀπὸ τὴν ἀπιστίαν εἰς τὴν πίστιν, τῶν ὁποίων καὶ ἡ πίστις ζητεῖται διὰ νὰ τελειωθῇ, καὶ ἀφ' οὗ τελειωθῇ, γίνεται πρόξενος εἰς τὸ νὰ ἀπολαύσῃ τὰ σημεῖα καὶ θαύματα. Καὶ λοιπὸν δὲν εἶναι ἐναντία εἰς τὰ λόγια τοῦ Κυρίου, τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου· ἐπειδὴ ὁ μὲν Κύριος, δὲν ἔκρινεν ἀξίους θαυμάτων τοὺς πεπωρωμένους τὴν καρδίαν, καὶ παντῃ ἀναισθήτους, ὁ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων πάντα ποιῶν· οἱ δὲ καθαρῶς πιστεύοντες πάλιν, θαύματα δὲν ἐχρειάζοντο εἰς τὸ νὰ πιστεύσουν· ἀλλ' ἐθαυματούργει εἰς ἐκείνους ὁποῦ δὲν εἶχον μὲν πιστεύσουν ἀκόμη, ὅμως λαμβάνοντες τὰ σημεῖα, καὶ θαύματα, ὡσὰν ἕνα ὁδηγὸν, μετεβάλλοντο εἰς τὴν πίστιν. (Ἀμφιλοχ. Ζητήμ. ϙϛ΄.)

Κατ᾽ ὀλίγον ὁ Παῦλος δείχνει, ὅτι ἡ διάφοραις γλώσσαις, ὄχι μόνον δὲν ὠφελοῦσιν, ἀλλὰ καὶ βλάπτουσιν, ἀνίσως καὶ δὲν ἔχουσι τινὰ νὰ τὰς ἑρμηνεύσῃ. Τοῦτο δὲ τὸ λέγει, διὰ νὰ κρημνίσῃ τὴν ὑπερηφάνειαν τῶν Κορινθίων, ὁποῦ ἐκαυχῶντο εἰς τὰς γλώσσας· ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι ἐνόμιζον, πῶς ἡ γλώσσαις εἶναι ὁποῦ κάμνουν αὐτοὺς νὰ θαυμάζωνται ἀπὸ τοὺς ἀπίστους, διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἀποδείχνει ὅλον τὸ ἐναντίον, ὅτι αἱ γλῶσσαι εἶναι εἰς ἀτιμίαν τούτων, καὶ καταφρόνησιν, μὲ τὸ νὰ κάμνῃ αὐτοὺς νὰ νομίζωνται ἀπὸ τοὺς ἀπίστους ὅτι εἶναι μαινόμενοι, καὶ ἔξω φρενῶν· πλὴν διὰ νὰ μὴ νομίσῃ τινὰς, ὅτι τοῦτο τὸ ἔργον, ἤτοι τὸ νὰ δυσφημοῦνται ὡς φρενήρεις οἱ τὰς γλώσσας λαλοῦντες, προέρχεται ἀπὸ τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν, διὰ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος λέγει, ὅτι οἱ ἄπιστοι, καὶ οἱ ἀνόητοι θέλουν εἰποῦν, ὅτι μαίνεσθε, καὶ ἔξω φρενῶν εἶσθε· ἰδιῶται γοῦν, λέγει (1), ἢ ἄπιστοι εἶναι οἱ τοῦτο λέγοντες, τοιοῦτοι δηλαδὴ, ὁποῖοι ἦτον καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ ἔλεγον διὰ τοὺς Ἀποστόλους, ὅτι εἶναι γεμάτοι ἀπὸ μοῦστον, ἤτοι μεθυσμένοι· „ἕτεροι γάρ φησι, χλευάζοντες ἔλεγον, ὅτι γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσί“. (Πράξ. β΄. 13.) ἐπειδὴ ὅσοι εἶναι φρόνιμοι, καὶ ἀπὸ τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν ὠφελοῦνται, καθὼς ἦτον καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ ἐθαύμαζον τοὺς Ἀποστόλους, πῶς ἐδιηγοῦντο τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ· „ἐξίσταντο γάρ φησι, καὶ ἐθαύμαζον, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους· οὐκ ἰδοὺ πάντες οὗτοί εἰσιν „οἱ λαλοῦντες Γαλιλαῖοι; καὶ πῶς ἡμεῖς ἀκούομεν λαλούντων αὐτῶν ταῖς ἡμετέραις γλώσσαις, „τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ“! (Πράξ. β΄. 7.)

24. „Ἐὰν δὲ πάντες προφητεύωσιν, εἰσέλθῃ δέ τις ἄπιστος, ἢ ἰ-
„διώτης, ἐλέγχεται ὑπὸ πάντων· ἀνακρίνεται ὑπὸ πάντων“.
25. „Καὶ οὕτω τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ φανερὰ γίνεται· καὶ
„οὕτω πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον, προσκυνήσει τῷ Θεῷ, ἀπαγγέλ-
„λων ὅτι ὁ Θεὸς ὄντως ἐν ἡμῖν ἐστι“.

Βλέπεις, ὦ ἀναγνῶστα, πῶς ἡ προφητεία εἶναι ὠφελιμωτέρα ἀπὸ τὰς γλώσσας; διὰ τί αὐτὴ φανερόνουσα τὰ κρύφια νοήματα, καὶ τοὺς λογισμοὺς τῆς καρδίας, κάμνει τὸν ἄπιστον νὰ γνωρίζῃ τὸν Θεὸν, καὶ νὰ πίπτῃ ἐπὶ πρόσωπον νὰ προσκυνῇ, καὶ νὰ ὁμολογῇ ὅτι ὁ Θεὸς ἀληθῶς εὑρίσκεται εἰς ἐσᾶς· καθὼς ἕνα τοιοῦτον ἔγινε καὶ εἰς τὸν Βασιλέα Ναβουχοδονόσορ· διό,τι, ἐπειδὴ ὁ Προφήτης Δανιὴλ ἀπεκάλυψε, καὶ ἐφανέρωσε τόσον τὸ ὅραμά του, ὅσον καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ὁράματός του, ἐπαρακινήθη ὁ Ναβουχοδονόσορ νὰ εἰπῇ τὰ λόγια ταῦτα· „ἐπ᾽ ἀ-„ληθείας ὁ Θεὸς ὑμῶν, αὐτός ἐστι Θεὸς ἀποκαλύπτων μυστήρια“. (Δαν. β΄. 47.) (2) Μάθε λοιπὸν ἀγαπητὲ ἀπὸ τὰ λόγια ταῦτα τοῦ Ἀποστόλου, τί ἦτον ἐκεῖνο ὁποῦ εἶπεν ἀνωτέρω ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος ἐν στίχ. 6. ἤτοι ἐὰν ἔλθω εἰς ἐσᾶς ἐν Ἀποκαλύψει· διότι ἰδοὺ ἀπὸ ἐδῶ φανερόνεται, ὅτι ἡ Ἀποκάλυψις εἶναι ἕνα εἶδος Προφητείας. Καὶ τοῦτο δὲ μάθε ἀκόμη, ὅτι καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εἶναι Θεός· λέγει γὰρ ὅτι ὁ Θεὸς ὄντως ἐν ὑμῖν ἐστιν· εἰς ἐκείνους δὲ ὁποῦ προφητεύουν, βέβαια τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εὑρίσκεται, τὸ δεικνύον εἰς αὐτοὺς τὰ μέλλοντα, καὶ τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας· εἶπε γὰρ ἀνωτέρω ὁ αὐτὸς Παῦλος, ὅτι αἱ προφητεῖαι δίδονται ἐν τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι· „ἄλλῳ δὲ προφητεία ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι“. (ά. Κορινθ. ιβ΄. 10.)

26. „Τί

(1) Ὁ Θεοδώρητος λέγει· ἰδιώτας ἐνταῦθα τοὺς ἀμυήτους ἐκάλεσεν, ἤτοι τοὺς μὴ εἰδότας τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, τοὺς ἀμαθεῖς.

(2) Ἔτζι κατὰ τὸν Θεοδώρητον, καὶ ὅταν ὁ Ἀπόστολος Πέτρος διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐφανέρωσε τὴν κρυπτὴν κλεψίαν, ὁποῦ ἔκαμαν ὁ Ἀνανίας, καὶ ἡ Σάπφειρα, καὶ διὰ τοῦ ἐλέγχου ἔπεσον καὶ ἀπέθανον, ἐφοβήθησαν ὅλοι ὅσοι τὸ ἤκουσαν· „Καὶ ἐγένετο φό-„βος μέγας ἐφ᾽ ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἐπὶ πάντας „τοὺς ἀκούοντας ταῦτα“. (Πράξ. έ. 11.) Λέγει δὲ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος· „ὁρῶσι δὲ οἱ Προφῆται, οὐ τὰ „μέλλοντα μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν παρόντων τὰ λανθάνον-„τα, ὥς φησι Παῦλος· „ἐὰν δὲ προφητεύητε, εἰσέλ-„θῃ δέ τις ἄπιστος, ἢ ἰδιώτης, τὰ κρυπτὰ τῆς καρ-„δίας αὐτοῦ φανερὰ γίνεται· οἷος ὁ Ἐλισσαῖος (λέ-„γων·) „οὐχὶ ἡ καρδία μου ἐπορεύετο μετὰ σοῦ, ἡ-„νίκα ἀνέστρεψεν ὁ ἀνὴρ μετὰ τοῦ ἅρματος αὐτοῦ εἰς „συνάντησίν σοι“; (δ΄. Βασιλ. έ. 26.) Ἔστι δὲ προ-„φητεία καὶ ἡ δι᾽ ὀνείρων πρόγνωσις· ὡς τῷ Ἰωσὴφ ἐν „Αἰγύπτῳ, καὶ τῷ Δανιὴλ ἐπὶ τῆς Βαβυλωνίας ἐδεί-„κνυτο. Πῶς δὲ καὶ Βαλαὰμ προφητεύει, καὶ Καϊάφας; „ὅτι κἀκεῖνοι τοὺς πειθομένους εἶχον· καὶ ὁ μὲν ὡς „Ἀρχιερεὺς, ὁ δὲ ὡς μάντις· οὐ γὰρ ψυχῆς καθα-„ρότης ἐνταῦθα.... ἀλλ᾽ οἰκονομικῶς ἐν αὐτοῖς ὁ λό-„γος, οὐ κατὰ τὴν ἀξίαν, ἀλλὰ πρὸς τὸν καιρόν“. (Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἑρμηνείας τοῦ Ἡσαΐου.)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

26. „Τί οὖν ἐστιν ἀδελφοί; ὅταν συνέρχησθε, ἕκαστος ὑμῶν ψαλμὸν „ἔχει, διδαχὴν ἔχει, ἀποκάλυψιν ἔχει, γλῶσσαν ἔχει, ἑρ-„μηνείαν ἔχει, πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γινέσθω".

Τί λοιπὸν, λέγει, εἶναι συμφέρον; καὶ τί πρέπει νὰ κάμνετε ἀδελφοί; ἀνίσως τινὰς ἀπὸ λόγου σας ἔχῃ ψαλμόν· παλαιόθεν γὰρ ἐσυνήθεττον τινὲς Χριστιανοὶ ψαλμοὺς ἀπὸ χάρισμα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (1), ἢ ἀνίσως ἔχῃ διδαχήν· ὁμοίως γὰρ ἐδίδετο καὶ χάρισμα διδασκαλίας· ἢ αὖ ἔχῃ Ἀποκάλυψιν, ἤγουν προφητείαν, ὀνομάζοντας ἀπὸ τὸ εἶδος τὸ γένος, καὶ ἀπὸ τὸ μερικὸν τὸ καθολικὸν, ἢ αὖ ἔχῃ καὶ γλῶσσαν· ἀναφέρει γὰρ καὶ τὰς γλώσσας ὁ Παῦλος, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι εἶναι παντελῶς εὐκολοκαταφρόνητον τὸ τῶν γλωσσῶν χάρισμα, καὶ πῶς δὲν εἶναι εἰς τάξιν χαρίσματος· ἢ ἀνίσως ἔχῃ ἑρμηνείαν γλωσσῶν· ὅλα, λέγω, τὰ χαρίσματα αὐτὰ ὅποιος τὰ ἔχει, ἂς τὰ μεταχειρίζεται εἰς οἰκοδομὴν καὶ ὠφέλειαν τῶν ἄλλων· διὰ τί αὐτὸ εἶναι ἴδιον τοῦ Χριστιανοῦ, τὸ νὰ οἰκοδομῇ καὶ νὰ ὠφελῇ τοὺς ἀδελφούς του. Πῶς δὲ ἠμπορεῖ νὰ ὠφελῇ ἐκεῖνος, ὁποῦ ἔχει μόνον τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν; ἀνίσως συνέρχεται, καὶ ἑνόνεται μαζὶ μὲ ἐκεῖνον ὁποῦ ἔχει τὸ χάρισμα τῆς ἑρμηνείας τῶν γλωσσῶν, καὶ ἑνωμένοι ὁμοῦ καὶ οἱ δύω, δείχνουσι τὰ χαρίσματα ὁποῦ ἔχουν.

27. „Εἴτε γλώσσῃ τις λαλεῖ, κατὰ δύω, ἢ τὸ πλεῖστον τρεῖς, καὶ „ἀνὰ μέρος (2) καὶ εἷς διερμηνευέτω".

Δὲν ἐμποδίζω, λέγει, τὸ νὰ λαλῆτε ἀδελφοί μου μὲ διαφόρους γλώσσας, ἀλλὰ τὸ νὰ τὰς λαλῆτε χωρὶς νὰ ἦναι τινὰς νὰ τὰς ἑρμηνεύῃ. Ἂς μὴ λαλοῦν λοιπὸν ὅλοι μὲ γλώσσας, διὰ νὰ μὴ γίνεται σύγχυσις καὶ ἀκαταστασία, ἀλλὰ δύω ἢ τὸ πολὺ τρεῖς· καὶ ἂς μὴ λαλοῦν οἱ δύω, ἢ οἱ τρεῖς ὁμοῦ, ἀλλὰ ἀνὰ μέρος, ἤγουν κατὰ διαδοχὴν, καὶ ἀφ' οὗ παύσῃ ὁ ἕνας, ἂς ἀρχινᾷ ὁ ἄλλος· ἐξάπαντος δὲ, καὶ χωρὶς ἄλλο, πρέπει νὰ ἦναι ἕνας, ὁποῦ νὰ ἑρμηνεύῃ τὰς γλώσσας, ὁποῦ ἤθελαν λαλήσουν ἢ οἱ δύω ἐκεῖνοι, ἢ οἱ τρεῖς.

28. „Ἐὰν δὲ μὴ ᾖ διερμηνευτὴς, σιγάτω ἐν Ἐκκλησίᾳ, ἑαυτῷ δὲ „λαλείτω, καὶ τῷ Θεῷ".

Ὅποιος, λέγει, ἔχει τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν, ὅταν εὑρίσκεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἑρμηνευτὴς τῶν γλωσσῶν δὲν εἶναι, ἂς μὴ λαλῇ γλώσσας, ἀλλὰ ἂς σιωπᾷ, διὰ νὰ μὴ φαίνεται βάρβαρος εἰς τοὺς πολλοὺς, ὡς ἀσύνετα καὶ ἀδιανόητα λαλῶν. Ἐὰν δὲ ἦναι τόσον κενόδοξος, ὥστε ὁποῦ δὲν ὑποφέρει νὰ σιωπᾷ, ἂς λαλῇ εἰς τὸν ἑαυτόν του, καὶ εἰς τὸν Θεὸν, ἤτοι ἂς λαλῇ ἤσυχα, καὶ χωρὶς φωνὴν μόνος εἰς τὸν ἑαυτόν του, ὥστε ὁποῦ εἰς μόνον τὸν Θεὸν νὰ ἦναι ἀκουστὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα, καὶ ὄχι εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Βλέπε, ὦ ἀναγνῶστα, σοφίαν τοῦ πνευματοφόρου Ἀποστόλου, διὰ τί εἰς καιρὸν ὁποῦ φαίνεται πῶς παρακινεῖ τοὺς Κορινθίους νὰ λαλοῦν γλώσσας, εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν καὶ τοὺς ἐμποδίζει ἀπὸ αὐτάς.

29. „Προφῆται δὲ δύω, ἢ τρεῖς λαλείτωσαν· καὶ οἱ ἄλλοι διακρι-„νέτωσαν".

Εἴπομεν προλαβόντως ὅτι μαζὶ μὲ τοὺς ἀληθεῖς Προφήτας τοῦ Θεοῦ, ἦτον καὶ ψευδοπροφῆται ἑνωμένοι, καὶ μάντεις τῶν δαιμόνων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐγνωρίζοντο, διὰ τοῦτο, λέγει ὁ Ἀπό-

στο-

(1) Ὅθεν καὶ ὁ Θεοδώρητος εἶπε· „τινὲς τῶν ἑρ-„μηνευτῶν ἔφασαν, πνευματικῆς χάριτος ἀξιωθέντας „τινὰς, ψαλμοὺς συγγράψαι, καὶ τοῦτο αἰνίττεσθαι τὸν „θεῖον Ἀπόστολον ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῇ· „ἕκαστος ὑμῶν ψαλμὸν ἔχει.... ἐκ τῶν ψαλμῶν δὲ „τούτων λέγει, ὅτι εἶναι καὶ τὸ ῥητὸν ἐκεῖνο· „διὸ „λέγει ἔγειραι ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, „καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ Χριστός". (Ἑρμηνεία εἰς τὸ αὐτὸ ῥητὸν τῆς πρὸς Ἐφεσίους, Κεφ. ε. 14.)

(2) Ἐλλιπὲς σχῆμα μεταχειρίζεται ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος· τὸ δὲ ἀνελλιπὲς τυχὸν τοῦτό ἐστιν· „εἴτε γλώσσῃ τις λαλεῖ, κατὰ δύω, ἢ τὸ πλεῖστον τρεῖς, λαλείτωσαν, καὶ ἀνὰ μέρος ἕκαστος λαλείτω, καὶ εἷς διερμηνευέτω".

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

στολος ἐδῶ, ὅτι τοὺς Προφήτας τοὺς ἀληθεῖς τοῦ Θεοῦ, ἂς τοὺς διακρίνουν οἱ ἄλλοι, ἀνίσως εἶναι τοιοῦτοι ἀληθεῖς, μήπως κρύπτεται ἀνάμεσα εἰς αὐτοὺς κἀνένας μάντις, καὶ ψευδοπροφήτης· ἦτον γὰρ χάρισμα διακρίσεως, ὡς προείπομεν, μὲ τὸ ὁποῖον ἐγνωρίζοντο οἱ ψευδεῖς Προφῆται, καὶ οἱ ἀληθεῖς. Προστάζει δὲ νὰ προφητεύουν δύω, ἢ τρεῖς Προφῆται, καὶ ὄχι ὅλοι ὁμοῦ, ἕνα μὲν διὰ τὸ εὐτακτότερον, καὶ ἄλλο δέ, διὰ νὰ μὴ τύχῃ νὰ κρυβοῦν κατὰ λάθος μέσα εἰς τὸ πλῆθος, οἱ μάντεις, καὶ ψευδοπροφῆται. Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „ἄλλῳ δέ, Προφητεία· ἄλλῳ δέ, διακρίσεις πνευμάτων“ (ά. Κορ. ιβ΄. 10.) ἀναγκαίαν οὖσαν.

30. „Ἐὰν δὲ ἄλλῳ ἀποκαλυφθῇ καθημένῳ, ὁ πρῶτος σιγάτω“.
31. „Δύνασθε γὰρ καθ' ἕνα πάντες προφητεύειν, ἵνα πάντες μανθάνωσι, καὶ πάντες παρακαλῶνται“.

Μὲ τὰ λόγια ταῦτα διδάσκει ὁ Ἀπόστολος εὐταξίαν, καὶ ταπεινοφροσύνην, διότι λέγει, ὅτι ὅταν εἰς ἄλλον ἐμπνεύσῃ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἔσωθεν τῆς καρδίας του κἀμμίαν Ἀποκάλυψιν, καὶ προφητείαν (1), τότε ἐσὺ ὁποῦ ἄρχισες νὰ λαλῇς πρῶτος, σιώπα· διὰ τί ἐὰν τὸ Πνεῦ-

(1) Τίνι τρόπῳ ἡ ἀποκάλυψις, καὶ προφητεία, καὶ ἐμπνεύσις παρὰ Θεοῦ ἐγίνετο τοῖς ἀξίοις, οὐδεὶς ἠξεύρει κατὰ ἀκρίβειαν, εἰ μὴ μόνος ὁ Θεός, καὶ οἱ τὰ τοιαῦτα ἐνεργούμενοι, ὡς λέγει ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, ἐν οἷς εἰπὼν πρότερον περὶ Ἡσαΐου, καὶ Ἰεζεκιήλ, ὕστερον ἐπιφέρει· „Καὶ ταῦτα, εἴτε φαντασία τις ἦν ἡμερινή, μόνοις θεωρητὴ τοῖς Ἁγίοις, εἴτε νυκτὸς ἀψευδὴς ὄψις, εἴτε τοῦ ἡγεμονικοῦ τύπωσις, συγγενομένη τοῖς μέλλουσιν, ὡς παροῦσιν, εἴτε τι ἄλλο προφητείας εἶδος ἀπόρρητον, οὐκ ἔχω λέγειν· ἀλλ' οἶδεν ὁ τῶν Προφητῶν Θεός, καὶ οἱ τὰ τοιαῦτα ἐνεργούμενοι“. (Λόγ. β. περὶ Θεολογίας.) Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἑρμηνεύει ὁπωσοῦν μὲ ποῖον τρόπον ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ φωνὴ ἐγίνετο εἰς τοὺς Προφήτας· λέγει γάρ· „τίς ἂν ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου; πότερον πληγὴ περὶ τὸν ἀέρα νοοῖτο; ἢ ἀὴρ πεπληγμένος, φθάνων μέχρι τῆς ἀκοῆς τοῦ πρὸς ὃν γίνεται ἡ φωνή; ἢ οὐδέτερον τούτων· ἀλλ' ἑτερογενής τις ἐστὶν αὕτη, φαντασιουμένου τοῦ ἡγεμονικοῦ τῶν ἀνθρώπων, οὓς ἂν ἀκούειν βούληται τῆς ἰδίας φωνῆς ὁ Θεός· ὥστε ἀναλογίαν ἔχειν τὴν φαντασίαν ταύτην πρὸς τὴν ἐν ὀνείροις γινομένην πολλάκις· ὥσπερ γὰρ οὐ πληττομένου τοῦ ἀέρος λαμβανόμεν τινα ἐν ταῖς καθ' ὕπνον φαντασίαις ῥημάτων τινῶν, καὶ φθόγγων μνήμην, οὐ διὰ τῆς ἀκοῆς δεξάμενοι τὴν φωνήν, ἀλλ' αὐτῆς τῆς καρδίας ἡμῶν τυπωθείσης· τοιαύτην τινὰ χρὴ νομίζειν καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ φωνὴν ἐγγίνεσθαι τοῖς Προφήταις“. (Ἑρμην. εἰς τὸν κθ΄. Ψαλμόν.) Ὁ αὐτὸς δὲ Βασίλειος ἑρμηνεύει ἀμυδρῶς, καὶ μὲ ποῖον τρόπον ἐγίνετο ἡ τοῦ Θεοῦ ἐμφάνεια εἰς τοὺς Προφήτας, καὶ δείχνει ὅτι ἀπαιτοῦνται εἰς αὐτὴν δύω πράγματα· καθαρότης ψυχῆς, καὶ καρδίας, καὶ λειότης, ἤτοι ὁμαλότης, ὁποίαν ἔχει ὁ καθρέπτης· διὰ τί καθὼς ἡ εἰκὼν τοῦ ἀνθρώπου δὲν τυπόνεται εἰς τὴν χιόνα, καὶ μ' ὅλον ὁποῦ εἶναι καθαρά, διὰ τὴν ἀνώμαλον θέσιν ὁποῦ ἔχουν τὰ μερίδια τῆς χιόνος, ἀλλὰ ἐντυπώνεται εἰς τὸν καθαρὸν καθρέπτην διὰ τὴν ὁμαλότητα, καὶ λειότητα ὁποῦ ἔχει· ἔτζι καὶ ὁ Θεὸς ἐμφανίζεται εἰς τοὺς ἔχοντας καρδίαν, ὄχι μόνον καθαράν, ἀλλὰ καὶ ὁμαλήν, καὶ ἴσην, καὶ ἁπλῆν· οὕτω γὰρ λέγει· „Πῶς προεφήτευον αἱ καθαραί, καὶ διαυγεῖς ψυχαί; οἱονεὶ κάτοπτρα γινόμεναι, τῆς θείας ἐνεργείας τὴν ἔμφασιν τρανήν, καὶ ἀσύγχυτον, καὶ οὐδὲν ἐπιθολουμένην ἐκ τῶν παθῶν τῆς σαρκὸς ἐπεδείκνυντο· πᾶσι μὲν γὰρ πάρεστι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ τοῖς μὲν καθαρεύουσι τῶν παθῶν τὴν ἰδίαν ἐμφαίνει δύναμιν· τοῖς δὲ τὸ ἡγεμονικὸν συγκεχυμένον ἔχουσιν ἀπὸ τῶν τῆς ἁμαρτίας οὐκ ἔτι· δεῖ γὰρ πρὸς τῇ καθαρότητι, καὶ τὸ ὁμαλὸν τῆς εὐσταθοῦς καταστάσεως ἐπιδείκνυσθαι.... ὥσπερ γὰρ αἱ τῶν προσώπων ἐμφάσεις, οὐκ ἐν πάσαις ταῖς ὕλαις γίνονται· ἀλλὰ ἐν ταῖς λειότητά τινα, καὶ διαφάνειαν κεκτημέναις· οὕτως οὐκ ἐν πάσαις ταῖς ψυχαῖς ἡ τοῦ Πνεύματος ἐνέργεια, ἀλλ' ἐν ταῖς μηδὲν σκολιὸν ἐχούσαις, μηδὲ στραγγαλιῶδες· ἡ χιὼν λαμπρά, ἀλλ' εἰκόνας τῶν ἐγκυπτόντων οὐ δείκνυσι· διότι τραχεῖά ἐστιν ἐκ πεπηγότων ἀφρῶν συγκειμένη· τὸ γάλα λευκόν, ἀλλ' οὐ παραδέχεται τὰς εἰκόνας· διότι καὶ αὐτῷ μικραί τινες εἰσὶ πομφόλυγες· ὕδατι, καὶ μέλαινα μορφὴ ἐμφαίνεται διὰ λειότητα· οὕτως ἄρα τὸ ἀνώμαλον τοῦ βίου πρὸς ὑποδοχὴν θείας ἐνεργείας ἀνεπιτήδειον“. (εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἑρμηνείας τοῦ Ἡσαΐου.) Ἁρμόζει δὲ εἰς τοῦτο καὶ ἐκεῖνα ὁποῦ λέγει ὁ Ἰωάννης τῆς Κλίμακος· „ὅτι ἐν ἁπλότητι, καὶ ταπεινώσει ἐμφανίζεται ὁ Θεός“. (Λόγ. κς΄. περὶ διακρίσεως.) Προσθέτει δὲ καὶ ταῦτα ὁ μέγας Βασίλειος· „ὅταν οὖν ψυχὴ πάσῃ ἀσκήσει ἀρετῆς ἑαυτὴν ἐπιδοῦσα, τῷ σφοδρῷ περὶ Θεὸν φίλτρῳ, διηνεκῶς μνήμην Θεοῦ ἐντυπωθεῖσαν αὐτῇ διασώζῃ, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ οἱονεὶ ἐνοικον αὐτῇ τὸν Θεὸν εἶναι κατασκευάσῃ, ἐκ τῆς πρὸς Θεὸν σφοδροτάτης ἐνατενίσεως, καὶ τοῦ ἀῤῥήτου φίλτρου θεοφορουμένη, ἀξία τοῦ κατὰ τὴν προφητείαν χαρίσματος γίνεται, διδόντος θείαν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς διανοίγοντος, εἰς κατανόησιν ὧν βούλεται θεαμάτων“. (Αὐτόθ.) Λέγει δὲ καὶ ὁ μέγας τῆς Θεσσαλονίκης Γρηγόριος· „ὥσπερ εἴτις ὁρῶν πρὸς ἡλιακὴν ἀκτῖνα, καὶ τῶν σεριῶν ἀτόμων αἰσθάνεται, κἂν μὴ τοῦτ' αὐτῷ τυγχάνῃ σκοπός· οὕτως ἐκείνοις τοῖς μακαριωτάτοις ἀνδράσι ταῖς θείαις ἀκτῖσι καθαρῶς ὁμιλοῦσιν, ὡς φύσει πρόσεστιν ἡ πάντων ἀποκάλυψις, οὐχὶ τῶν ὄντων μόνων, ἢ καὶ γεγενημένων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἔπειτ' ἐσομένων, οἷον πάρεργον ὡς ἀληθῶς, ἡ τούτων προσγίνεται γνῶσις, κατὰ ἀναλογίαν τῆς καθαρότητος“. (Λόγ. πρὸς τὴν Ξένην.)

Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἤθελε νὰ λαλῇς ἀκόμη ἐσὺ, δὲν ἔπρεπε νὰ κινήσῃ ἐκεῖνον. Ἔπειτα διὰ νὰ παρηγορήσῃ καὶ ἐκεῖνον ὁποῦ σιωπᾷ, λέγει· ὅτι ἠμπορεῖτε ὅλοι κατὰ διαδοχὴν νὰ προφητεύετε, ἤτοι μὴ λυπῆσαι ἐσὺ ὁποῦ ἐσιώπησες, διὸ,τι ἠμπορεῖς καὶ σὺ, καὶ ἄλλος, καὶ ὅλοι χωριστὰ χωριστὰ καὶ κατὰ διαδοχὴν νὰ προφητεύετε· μήπως γὰρ εἰς ἕνα μόνον περικλείεται τὸ χάρισμα τῆς προφητείας; ὄχι, ἀλλὰ εἰς ὅλους δίδεται, διὰ νὰ μανθάνῃ ὅλη ἡ Ἐκκλησία, καὶ σύναξις τῶν Χριστιανῶν, καὶ διὰ νὰ λαμβάνῃ, ἐκ τῆς προφητείας πάντων παρακίνησιν εἰς τὴν ἀρετήν.

32. „Καὶ Πνεύματα Προφητῶν, Προφήταις ὑποτάσσεται“.

Καὶ τοῦτον τὸν λόγον πρὸς παρηγορίαν εἶπεν ὁ Ἀπόστολος ἐκείνου, τὸν ὁποῖον επρόσταζεν ἀνωτέρω νὰ σιωπᾷ, ὅταν ἄλλος ὑπὸ τοῦ Πνεύματος κινηθῇ. Τὸ δὲ νόημα τοῦ λόγου τούτου εἶναι τοιοῦτον. Μὴ φιλονεικῇς, λέγει, μηδὲ μάχου Χριστιανὲ πῶς ἐσὺ ἐσιώπησες, καὶ ἄλλος ἐκινήθη ὑπὸ τοῦ Πνεύματος νὰ λαλήσῃ· διότι αὐτὸ τὸ Πνεῦμα, ἤτοι τὸ εὑρισκόμενον εἰς ἐσὲ χάρισμα, καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὑποτάσσεται εἰς τὸ πνευματικὸν χάρισμα τοῦ ἄλλου ὁποῦ ἐκινήθη εἰς τὸ νὰ προφητεύῃ. Καὶ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα, ἤτοι τὸ πνευματικὸν χάρισμα ὑποτάσσεται, πόσῳ μᾶλλον χρεωστεῖς νὰ ὑποτάσσεσαι ἐσὺ, ὁποῦ ἔχεις τὸ χάρισμα αὐτὸ τὸ πνευματικὸν, καὶ νὰ μὴ φιλονεικῇς (1); Μερικοὶ δὲ ἔτζι ἐνόησαν τὸ ῥητόν· οἱ μὲν μάντεις τῶν Ἑλλήνων, ἀφ᾽ οὗ μίαν φορὰν ἐκινοῦντο ἔσωθεν ὑπὸ τοῦ δαίμονος, δὲν ἐδύναντο πλέον νὰ σιωπήσουν, κἂν καὶ ἤθελον νὰ σιωπήσουν· οἱ δὲ ἐδικοί μας Ἅγιοι Προφῆται, δὲν πάσχουσι τοῦτο, ἀλλὰ εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν εἶναι, ἢ νὰ σιωποῦν, ἢ νὰ λαλοῦν, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ νόημα, ὁποῦ λέγει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος, ὅτι τὰ πνεύματα τῶν Προφητῶν, ἤτοι τὰ πνευματικὰ χαρίσματα τῶν Προφητῶν, ὑποτάσσονται εἰς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους Προφήτας, καὶ εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Προφητῶν εἶναι τὸ νὰ σιωπήσουν, ἢ τὸ νὰ μὴ σιωπήσουν· ὅθεν διὰ νὰ μὴ λέγῃ ἐκεῖνος ὁποῦ ἔχει τὸ χάρισμα τῆς Προφητείας, ὅτι πῶς ἠμπορῶ νὰ σιωπήσω, καθὼς μὲ προστάζεις ὦ μακάριε Παῦλε, εἰς καιρὸν ὁποῦ ἐγὼ λαλῶ κινούμενος ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον; διὰ τοῦτο ἀποκρίνεται εἰς αὐτὸν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ναὶ κινούμενος ὑπὸ τοῦ Πνεύματος λαλεῖς· ἀλλ᾽ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα ὁποῦ σὲ κινεῖ, ὑποτάσσεται εἰς ἐσὲ, καὶ λοιπὸν εἰς τὴν ἐδικήν σου ἐξουσίαν στέκει τὸ νὰ σιωπᾷς, καὶ μὴ ματαίως προφασίζεσαι πῶς σὲ κινεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον (2).

33. „Οὐ γάρ ἐστιν ἀκαταστασίας ὁ Θεὸς, ἀλλ᾽ εἰρήνης, ὡς ἐν πάσαις „ταῖς Ἐκκλησίαις τῶν Ἁγίων“. (3)

Μὲ τὰ λόγια ταῦτα δείχνει ὁ Παῦλος ὅτι καὶ εἰς τὸν Θεὸν εἶναι ἀρεστὸν, τὸ νὰ σιωπᾷ ὁ ἄνθρωπος, ὅταν ὁ ἄλλος κινηθῇ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος εἰς τὸ νὰ λαλῇ· λέγει γὰρ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι Θεὸς συγχύσεως καὶ ἀταξίας (ἥτις ἀκολουθεῖ, ὅταν δὲν σιωπᾷ ὁ ἕνας, ἀλλὰ ὅλοι προφητεύουσιν) ἀλλ᾽ εἶναι εἰρήνης, καὶ εὐταξίας Θεός. Αὕτη δὲ ἡ εἰρήνη, καὶ εὐταξία πολιτεύεται εἰς ὅλας τὰς Ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων, ἤτοι τῶν Χριστιανῶν· διὸ,τι εἶναι καὶ Ἐκκλησίαι, εἴτ᾽ οὖν συναθροίσεις, τῶν Ἑλλήνων, καὶ τῶν Ἰουδαίων. Ἐντράπητε λοιπὸν λέγει ἐσεῖς οἱ Κορίνθιοι, ὁποῦ πολιτεύεσθε ἔξω ἀπὸ τὴν εἰρήνην, καὶ εὐταξίαν τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν τῶν Χριστιανῶν.

34. „Αἱ

---

(1) Ἔτζι κατὰ τὸν Θεοδώρητον, ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ ὑπετάσσετο εἰς τὸν Μωϋσῆν, ὁ Ἐλισσαῖος εἰς τὸν Ἠλίαν, καὶ τὸ πλῆθος τῶν Προφητῶν, εἰς τὸν Ἐλισσαῖον· ἔτζι εἰς τὸν Ἀπόστολον Παῦλον ὑπετάσσετο ὁ Τιμόθεος, καὶ ὁ Τίτος, καὶ οἱ λοιποί.

(2) Ἀλλ᾽ ἐδῶ δικαίως ἤθελεν εἰπῇ τινάς· διὰ τί ὁ Προφήτης Ἱερεμίας, ἐπειδὴ καὶ εἶπε νὰ μὴν ὀνομάσῃ πλέον τὸ ὄνομα Κυρίου, οὐδὲ νὰ λαλήσῃ εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἐκαίετο ἔσωθεν ἡ καρδία του ὑπὸ τῆς ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος, καὶ δὲν ἐδύνετο νὰ ὑποφέρῃ ἕως οὗ νὰ λαλήσῃ; „Καὶ εἶπα· οὐ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα Κυ„ρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω ἔτι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ· „καὶ ἐγένετο ὡς πῦρ καιόμενον, φλέγον ἐν τοῖς ὀστοῖς „μου· καὶ παρεῖμαι πάντοθεν, καὶ οὐ δύναμαι φέρειν“. (Ἱερ. κ΄. 9.) Καὶ εἰς τοῦτο ἀποκρινόμεθα· ὅτι ναὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος ἔκαιε τὸν Ἱερεμίαν, καὶ ἐκίνει αὐτὸν ἔσωθεν νὰ λαλῇ· ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ μιᾶς ἐσιώπησε, καὶ δὲν ἤθελε νὰ λαλῇ, καὶ νὰ προφητεύῃ ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου· ἀλλ᾽ ὄχι καὶ ἐκίνει αὐτὸν νὰ λαλῇ, ὅταν οἱ ἄλλοι Προφῆται ἐλάλουν ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου, καὶ προεφήτευον, ὡς λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος.

(3) Ἐκλείπει τὸ, ἡ εἰρήνη πολιτεύεται.

34. „Αἱ γυναῖκες ὑμῶν ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις σιγάτωσαν· οὐ γὰρ ἐ-„πιτέτραπται αὐταῖς λαλεῖν, ἀλλ᾽ ὑποτάσσεσθαι, καθὼς καὶ „ὁ Νόμος λέγει“.

Ἐπειδὴ ὅλα καλῶς διετάξατο, καὶ ἐδίδαξεν ὁ οὐρανοβάμων Ἀπόστολος, καὶ περὶ τῶν γλωσσῶν, καὶ περὶ τῶν Προφητῶν, διὰ νὰ μὴ προφητεύουσι πολλοὶ καὶ γίνεται σύγχυσις, καὶ ἀκαταστασία· τώρα καταπραΰνει καὶ τὴν ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ταραχὴν τῶν γυναικῶν, καὶ λέγει, ὅτι αἱ γυναῖκες πρέπει νὰ σιωποῦν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ νὰ μὴ λαλοῦν τίποτε, οὔτε νὰ ψάλλουν, οὔτε νὰ διδάσκουν· ἔπειτα λέγει καὶ τὸ μεγαλίτερον, ὅτι εἶναι ἁρμοδιώτερον εἰς αὐτὰς τὸ νὰ ὑποτάσσωνται· διό,τι ἡ ὑποταγὴ δηλοῖ τὴν μετὰ φόβου σιωπήν, καὶ ἐντροπήν, καθὼς γίνεται καὶ εἰς τὰς δουλεύτρίας, αἱ ὁποῖαι ὅταν εἶναι ὁ αὐθέντης των παρών, φοβοῦνται, καὶ σιωπῶσι, καὶ ἐντρέπονται. Λέγει δὲ ὅτι εἶναι γεγραμμένον εἰς τὸν Νόμον νὰ ὑποτάσσωνται αἱ γυναῖκες, Νόμον ὀνομάζων τὸ βιβλίον τῆς Γενέσεως τοῦ Μωϋσέως, εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι γεγραμμένον διὰ τὴν γυναῖκα Εὔαν ταῦτα· „πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποστροφή σου, καὶ αὐτός σου „κυριεύσει“. (Γεν. γ΄. 16.) Ἀνίσως λοιπὸν ἐπροστάχθη ἡ γυναῖκα νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὸν ἄνδρα της, πολλῷ μᾶλλον πρέπει νὰ ὑποτάσσεται εἰς τοὺς πνευματικοὺς Διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας (1);

35. „Εἰ δέ τι μαθεῖν θέλουσιν, ἐν οἴκῳ τοὺς ἰδίους ἄνδρας ἐπερωτά-„τωσαν“.

Ὡσὰν νὰ ἤθελεν εἰπῇ τινας· καὶ ἂν αἱ γυναῖκες δὲν λαλῶσιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, πῶς ἠμποροῦν νὰ μάθουν ἐκεῖνα ὁποῦ δὲν ἠξεύρουν; διὰ τοῦτο ἀποκρινόμενος ὁ Παῦλος λέγει, ὅτι εἰς τὸ ὀσπήτιον ἂς ἐρωτοῦν τοὺς ἄνδρας αὐτῶν διὰ νὰ μανθάνουν. Αὕτη δὲ ἡ παραγγελία τοῦ Ἀποστόλου, καὶ τὰς γυναῖκας κάμνει σεμνοτέρας, καὶ κοσμιωτέρας, καὶ τοὺς ἄνδρας αὐτῶν κάμνει προσεκτικωτέρους, ἤγουν εἰς τὸ νὰ ἀκούουν μὲ περισσοτέραν προσοχὴν τὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διδασκόμενα, καὶ λεγόμενα, ἐπειδὴ χρεωστοῦν νὰ παραδίδουν εἰς τὰς γυναῖκάς των ὅταν τοὺς ἐρωτῶσιν ἐν τῷ οἴκῳ, ὅσα ἤκουσαν, καὶ ἔμαθον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Σημείωσαι δὲ ἀπὸ τοῦτο, ὅτι εἰς τὰς γυναῖκας δὲν εἶναι συγκεχωρημένον νὰ λαλοῦν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὄχι μόνον διὰ τὰ μάταια, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἀναγκαῖα, καὶ ψυχωφελῆ εἰς αὐτὰς πράγματα.

„Αἰσχρὸν γάρ ἐστι γυναιξὶν ἐν Ἐκκλησίᾳ λαλεῖν“.

Ἐπειδὴ αἱ γυναῖκες ἴσως τὸ εἶχον εἰς καλλωπισμόν, καὶ καύχημά των τὸ νὰ λαλοῦν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πνευματικὰ τάχα, καὶ θεῖα λόγια, διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος τὸ ἐναντίον λέγει, ὅτι τοῦτο ὁποῦ νομίζουν αὐταῖς καύχημα, εἶναι ἀληθῶς ἀτιμία, καὶ ἐντροπή των.

36. „Ἢ ἀφ᾽ ὑμῶν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθεν, ἢ εἰς ὑμᾶς μόνους κα-„τήντησεν“;

Ὁ λόγος οὗτος ἐσχηματίσθη παρὰ τοῦ Ἀποστόλου ὡσὰν νὰ λέγεται ἐναντίον πρὸς ἐκείνους, ὁποῦ ἀντιλέγουν εἰς τὰς ἀνωτέρω νομοθεσίας. Καὶ τί, λέγει, ἐναντιόνεσθε εἰς τοῦτο Χριστιανοί, καὶ δὲν νομίζετε πῶς εἶναι καλὸν τὸ νὰ σιωποῦν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ αἱ γυναῖκές σας; μήπως ἐσεῖς οἱ Κορίνθιοι εἶσθε πρῶτοι διδάσκαλοι τῆς εὐσεβείας, καὶ ἀπὸ λόγου σας εὐγῆκε πρῶτον τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐπῆγεν εἰς τὰ ἄλλα Ἔθνη; ἢ εἰς ἐσᾶς μόνους ἐστάθη

(1) Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει, ὅτι ἐπειδὴ καὶ εἰς τὰς γυναῖκας ἐδίδετο τότε ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, καὶ ἄλλαι μὲν προεφήτευον, ἄλλαι δὲ γλώσσας διαφόρους ἐλάλουν· „ἐκχεῶ γάρ φησιν ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ „πᾶσαν σάρκα, καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν, καὶ „αἱ θυγατέρες ὑμῶν ὁράσεις ὄψονται“· (Ἰωὴλ, γ΄. 1.) διὰ τοῦτο ἤθελον καὶ αἱ τοιαῦται γυναῖκες νὰ παρρησιάζωνται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ νὰ λαλοῦσι τὰς δοθείσας γλώσσας, καὶ προφητείας· ὅθεν ἐχρειάσθη ὁ Ἀπόστολος νὰ διατάξῃ καὶ περὶ τούτων.

θη ἡ πίστις, καὶ δὲν πρέπει νὰ δέχεσθε καὶ ἐσεῖς ἐκεῖνα, ὁπὲ ἐδέχθηκαν τόσοι ἄλλοι Χριστιανοί; ὄχι βέβαια δὲν εἶσθε τοιῦτοι· καὶ λοιπὸν, ὔτε ἐσεῖς πρῶτοι εἶσθε Χριστιανοὶ, ὔτε μόνοι· ὅθεν πρέπει νὰ στέργετε καὶ ἐσεῖς ἐκεῖνα, ὁπὲ στέργει ὅλη ἡ Οἰκυμένη· καὶ καθὼς εἰς τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας τῶν Χριστιανῶν σιωπῦν αἱ γυναῖκες, ἔτζι πρέπει νὰ σιωπῦν καὶ εἰς τὴν ἐδικήν σας Ἐκκλησίαν.

37. „Εἴ τις δοκεῖ Προφήτης εἶναι, ἢ πνευματικὸς, ἐπιγινωσκέτω ἃ „γράφω ὑμῖν, ὅτι τῦ Κυρίυ εἰσὶν ἐντολαί".

Τὸ δυνατώτερον ἀπὸ ὅλα ἐπιχείρημα ἐφύλαξεν ὁ Παῦλος, καὶ τὸ ἔβαλεν ὕστερον, ἤτοι αὐτὰ ὁπὲ σᾶς γράφω εἶναι τῦ Κυρίυ ἐντολαί· διὰ τὶ ὁ Κύριος ταῦτα σᾶς προστάζει διὰ μέσου ἐμῦ (1), καὶ ὅτι τῦτο εἶναι ἀληθινὸν, καὶ αὐτὰ ὁπὲ σᾶς γράφω τὰ προστάζει ὁ Κύριος, βέβαια θέλει τὸ γνωρίσει ὅποιος ἤθελε φανῇ πῶς εἶναι Προφήτης κοντὰ εἰς ἐσᾶς, ἢ πῶς ἔχει ἄλλο τι πνευματικὸν χάρισμα γνώσεως.

38. „Εἰ δέ τις ἀγνοεῖ, ἀγνοείτω".

Ἤτοι ἐγὼ εἶπον, καὶ ὅποιος θέλει, ἂς πείθεται εἰς τὰ λόγιά μου· τὸ δὲ νὰ λαλῇ μὲ τοιῦτον τρόπον ταπεινὸν ὁ Ἀπόστολος, τῦτο εἶναι σημεῖον ἀνδρὸς, ὁπὲ δὲν θέλει νὰ στήσῃ τὸ ἐδικόν τυ θέλημα· ἀλλὰ στοχάζεται, καὶ ἀφορᾷ εἰς τὸ κοινὸν συμφέρον. Συνειθίζει δὲ ὁ Παῦλος νὰ κάμνῃ τῦτο, ὅταν δὲν ἔχῃ πολλὰ ἀναγκαῖον τὸ νὰ ἀντιστέκῃ εἰς τὺς ἀντιλέγοντας (2), ἐπειδὴ τί ἀναγκαῖον ἦτον εἰς τὸν Παῦλον νὰ ἀντιστέκεται, καὶ νὰ πείθῃ τὺς ἄλλυς, ὅτι εἶναι Θεῦ ἐντολαὶ ἐκεῖνα ὁπὲ λέγει; καὶ μάλιστα ὁπὲ εἶπεν εἰς τὺς μαθητάς τυ, ὅτι ὅποιος εἶναι πνευματικὸς, θέλει γνωρίσει, ὅτι τὰ λόγιά του εἶναι θεϊκά; φανερὸν γὰρ εἶναι, πῶς ὅλοι συμφώνως ἤθελαν ὁρμήσυν νὰ εἰπῦν, ὅτι εἶναι θεϊκὰ, διὰ νὰ φανῦν πῶς εἶναι πνευματικοί.

39. „Ὥστε ἀδελφοί μυ ζηλῦτε τὸ προφητεύειν, καὶ τὸ λαλεῖν γλώσ„σαις μὴ κωλύετε".

Ἀφ' ὗ ἐδίδαξεν αὐτὺς περὶ χαρισμάτων ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ἔπειτα εἰς τὸ μέσον παρενέβαλε τὸν περὶ τῶν γυναικῶν λόγον· διὰ τῦτο τώρα πάλιν λέγει διὰ τὰ πνευματικὰ χαρίσματα, καὶ δίδει τὰ πρωτεῖα εἰς τὸ χάρισμα τῆς Προφητείας, λέγωντας· ζηλῦτε, καὶ ἀγαπᾶτε ἀδελφοί μυ τὸ νὰ προφητεύετε· εἰς δὲ τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν δίδει τὰ δευτερεῖα. Δὲν εἶπε δὲ, συγχωρεῖτε, καὶ παρακινεῖτε τὺς ἄλλυς νὰ λαλῦν γλώσσας, ἀλλὰ μὴ τὺς ἐμποδίζετε ἀπὸ τὸ νὰ τὰς λαλῦν· τὸ ὁποῖον τῦτο ἡμεῖς συνειθίζομεν νὰ λέγωμεν εἰς πράγματα, ὁπου δὲν εἶναι ἀναγκαῖα, τὰ ὁποῖα ὔτε παρακινῦμεν νὰ γίνωνται, οὔτε πάλιν ἐμποδίζομεν ἀπὸ τὸ νὰ μὴ γίνωνται.

40. „Παν-

(1) Ὅτι δὲ οἱ Νόμοι τῦ Ἀποστόλυ, εἶναι Νόμοι τῦ Χριστῦ, ὅρα εἰς τὰς ὑποσημειώσεις τῦ „ἐγὼ λέγω, „οὐχ ὁ Κύριος" (ά. Κορ. ζ. 12.) καὶ τοῦ „ἐπεὶ „δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλῦντος Χριστοῦ". (β'. Κορ. ιγ'. 3.) Ὅρα καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Βίβλυ πρὸς τὺς ἐντευξομένυς.

(2) Ὁ δὲ Χρυσόστομος λέγει· „ὅτι δὲν κάμνει τοῦτο ὁ Παῦλος πανταχοῦ, ἤτοι τὸ νὰ ὁμιλῇ μὲ τοιῦτον ταπεινὸν τρόπον· ἀλλ' ὅταν δὲν εἶναι πολλὰ μεγάλα τὰ ἁμαρτανόμενα παρὰ τῶν πιστῶν· διὰ τί ὅταν διὰ ἄλλα ἁμαρτήματα μεγάλα ὁμιλῇ, δὲν λαλεῖ ἔτζι· ἀλλὰ πῶς; „μὴ πλανᾶσθε· ὔτε πόρνοι ὔτε μα„λακοὶ, Βασιλείαν Θεῦ ὐ κληρονομήσυσι". (ά. Κορ. ς'. 9.) Καὶ πάλιν· „ἴδε ἐγὼ Παῦλος λέγω ὑμῖν, „ὅτι ἐὰν περιτέμνησθε, Χριστὸς ὑμᾶς ὐδὲν ὠφελήσει". (Γαλ. έ. 2.) Ἐδῶ δὲ, ἐπειδὴ περὶ σιωπῆς γυναικῶν ἦτον ὁ λόγος, διὰ τοῦτο δὲν ἐναντιοῦται, οὔτε ἐπιπλήττει αὐτοὺς σφοδρῶς. Ὁ δὲ Θεοδώρητος οὕτω τὸ ῥητὸν ἑρμηνεύει· „τοὺς ἔνοικον ἔχοντας τὸ θεῖον Πνεῦ„μα, Πνευματικοὺς προσηγόρευσεν· ὁ δὲ τῆς χάρι„τος ταύτης ἐστερημένος, συνιέναι ὐ δύναται". ὅθεν καὶ εἶπεν· „εἰ δέ τις ἀγνοεῖ, ἀγνοείτω". Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τῦ „ὁ δὲ Πνευματικὸς ἀνακρίνει μὲν πάν„τα". (ά. Κορ. β'. 15.)

40. „Πάντα εὐσχημόνως, καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω“.

Μὲ τὸν λόγον τοῦτον, κεφαλαιωδῶς, καὶ περιληπτικῶς διορθόνει ὁ θεῖος Παῦλος ὅλα τὰ πράγματα, περὶ τῶν ὁποίων ἐλάλησε προλαβόντως, τόσον διὰ τοὺς λαλοῦντας μὲ γλώσσας, ὅσον καὶ διὰ τὰς γυναῖκας ὁποῦ ὡμίλουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ ἁπλῶς διὰ ὅλα ἐκεῖνα, ὁποῦ δὲν ἐγίνοντο κατὰ τάξιν κοντὰ εἰς τοὺς Κορινθίους. Εὐσχημόνως δὲ, καὶ κατὰ τάξιν ἤθελαν γένουν ταῦτα πάντα, ἀνίσως καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ ἐλάλουν τὰς γλώσσας, τὰς ἐλάλουν μὲ τὴν ἑρμηνείαν αὐτῶν, καὶ ἐξήγησιν· καὶ ἀνίσως ἐκεῖνοι ὁποῦ ἐπροφήτευαν, ἔδιδαν τόπον, καὶ καιρὸν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους νὰ προφητεύωσι· καὶ ἀνίσως αἱ γυναῖκες ἐσιώπων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄.

1. „Γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοὶ, τὸ εὐαγγέλιον, ὃ εὐηγγελισά-
„μην ὑμῖν“.

Ἐδῶ ἐμβαίνει ὁ Ἀπόστολος εἰς τὸν περὶ ἀναστάσεως λόγον, ὅστις εἶναι τὸ κεφάλαιον τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν Πίστεως· διότι ἂν ἀνάστασις τῶν σωμάτων δὲν ἦναι, οὐδὲ ὁ Χριστὸς ἀνέστη· εἰ δὲ ὁ Χριστὸς δὲν ἀνέστη, οὐδὲ ἐσαρκώθη, καὶ ἔτζι χάνεται τελείως καὶ σβύνει ὅλη ἡ πίστις ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ περὶ ἀναστάσεως δόγμα ἐκούτζαινε, καὶ δὲν ὠρθοπόδει, ἤτοι δὲν ἐφρονεῖτο ὀρθῶς, καὶ τελείως κοντὰ εἰς τοὺς Κορινθίους· (διότι οἱ ἔξω σοφοὶ, ὁποῖοι ἦσαν οἱ ἐν Κορίνθῳ Χριστιανοὶ, ὅλα τὰ ἄλλα δόγματα ἐδέχοντο, ἔξω ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν, μὲ τὸ νὰ ἐφαίνετο εἰς αὐτοὺς ἀδύνατος.) (1) διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἀγωνίζεται περὶ τούτου ἐδῶ· (2) Σοφώτατα δὲ ἐνθυμίζει αὐτοὺς ἐκεῖνα τὰ εὐαγγελικὰ δόγματα, ὁποῦ ἤδη ἔφθασαν νὰ πιστεύσουν· δὲν σᾶς γράφω, λέγει, ἀδελφοί μου κανένα καινούριον δόγμα, καὶ εὐαγγέλιον, ἀλλὰ ἐκεῖνο τὸ ἴδιον ὁποῦ σᾶς εὐηγγέλισα πρότερον, τὸ ὁποῖον μὲ τὸ νὰ ἀλησμονήσετε, πάλιν σᾶς τὸ ἐνθυμίζω· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ γνωρίζω. Ὀνομάσας δὲ αὐτοὺς ἀδελφοὺς, ἐν ταυτῷ καὶ τοὺς καταπραΰνει, καὶ τοὺς ἐνθυμίζει ἀπὸ ποίαν αἰτίαν ἐγίναμεν ἀδελφοὶ, ἤγουν ἀπὸ τὴν ἔνσαρκον Παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία κινδυνεύει τώρα νὰ μὴ πιστεύεται· καὶ ἀπὸ τὸ Βάπτισμα ὁποῦ ἐβαπτίσθημεν, τὸ ὁποῖον εἶναι τύπος τῆς ταφῆς, καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, ἡ ὁποία ἀνάστασις ἀπιστεῖται ἀπὸ λόγου σας· ἀλλὰ καὶ εὐαγγέλιον ὀνομάσας, ἐνθύμισεν αὐτοὺς τὰ μυρία ἀγαθὰ, ὁποῦ ἀπολαύσαμεν διὰ τῆς ἐνσάρκου τοῦ Χριστοῦ Παρουσίας, καὶ ἀναστάσεως· καθότι εὐαγγέλιον θέλει νὰ εἰπῇ, χαροποιὸν μήνυμα ἀγαθῶν, ὡς καὶ ἄλλοτε εἴπομεν, καὶ ὅρα τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „εἰς εὐαγγέλιον Θεοῦ“. (Ῥωμ. ά. 1.)

„Ὃ καὶ παρελάβετε“.

Δὲν εἶπεν ἐκεῖνο τὸ εὐαγγέλιον ὁποῦ ἠκούσατε, ἀλλὰ ἐκεῖνο ὁποῦ παρελάβετε· ὄχι δηλαδὴ μὲ λόγον μόνον, ἀλλὰ καὶ μὲ ἔργα καὶ θαύματα· εἶπε δὲ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος διὰ νὰ καταπείσῃ τοὺς ἐν Κορίνθῳ Χριστιανοὺς, νὰ κρατοῦν ἀσφαλῶς τὸ εὐαγγέλιον αὐτὸ, ὁποῦ παρέλαβον, ὡσὰν ἕνα θησαυρὸν, καὶ μίαν παρακαταθήκην.

„ Ἐν

(1) Διὰ τοῦτο λέγει ὁ θεῖος Διονύσιος, ἐν ᾧ περὶ τῆς θείας ζωῆς ποιεῖται τὸν λόγον· „καὶ τὸ δὴ θειότε-
„ρον, καὶ ὅλους ἡμᾶς, ψυχάς φημι καὶ συζυγῆ σώματα,
„πρὸς παντελῆ ζωὴν καὶ ἀθανασίαν ἐπήγγελται μετα-
„θήσειν, πρᾶγμα τῇ παλαιότητι μὲν ἴσως παρὰ φύ-
„σιν δοκοῦν, ἐμοὶ δὲ, καὶ σοὶ, καὶ τῇ ἀληθείᾳ, καὶ
„θεῖον, καὶ ὑπὲρ φύσιν· ὑπὲρ φύσιν δὲ τὴν καθ᾽ ἡ-
„μᾶς φημι, τὴν ὁρωμένην, οὐ τὴν πανσθενῆ τῆς θείας
„ζωῆς· αὐτῇ γὰρ ὡς πασῶν οὔσῃ τῶν ζώων φύσει, καὶ
„μάλιστα τῶν θειοτέρων, οὐδεμία ζωὴ παρὰ φύσιν, ἢ
„ὑπὲρ φύσιν· ὥστε οἱ περὶ τούτου τῆς παρανοίας Σί-
„μωνος ἀντιρρητικοὶ λόγοι, πόῤῥω θείου χοροῦ, καὶ
„τῆς σῆς ψυχῆς ἀπεληλάσθωσαν“. (Κεφ. ς΄. περὶ θείων ὀνομάτων.)

(2) Λέγει δὲ ὁ θεῖος Χρυσόστομος ὅτι, ἐπειδὴ καὶ ὅλη ἡ ἐλπὶς τῶν Χριστιανῶν εἰς τὴν ἀνάστασιν στέκεται· διὰ τοῦτο καὶ ὁ διάβολος ἐκίνησε πολλοὺς κατ᾽ αὐτῆς, οἵτινες, ποτὲ μὲν ἀνῄρουν τελείως τὴν ἀνάστασιν· ποτὲ δὲ ἔλεγον, ὅτι ἡ ἀνάστασις ἤδη ἔγινε, καθὼς ἦτον ὁ Ὑμέναιος καὶ ὁ Φιλητὸς, περὶ ὧν ἔγραφεν ὁ Παῦλος· „ὅτι περὶ τὴν ἀλήθειαν ἠστόχη-
„σαν, λέγοντες τὴν ἀνάστασιν ἤδη γεγονέναι, καὶ ἀνα-
„τρέ-

„Ἐν ᾧ καὶ ἑστήκατε, δι᾽ οὗ καὶ σώζεσθε“.

Ἀγκαλὰ καὶ οἱ Κορίνθιοι ἐσαλεύοντο εἰς τὸ τῆς Πίστεως εὐαγγέλιον, ὁ Παῦλος ὅμως λέγει ἐδῶ, ὅτι ἐστέκοντο εἰς αὐτό· προσποιεῖται γὰρ θεληματικῶς, ὅτι δὲν ἠξεύρει τίποτε, καὶ προφθάνωντας τοὺς πιάνει μὲ τὰ τοιαῦτα λόγια· διὰ τί; διὰ νὰ μὴν ἠμποροῦν νὰ ἀρνηθοῦν τὸ σφάλμα των ὕστερον, κἂν καὶ πολλὰ ἤθελον· ποῖον δὲ εἶναι τὸ κέρδος τοῦ νὰ στέκωνται εἰς τὸ εὐαγγέλιον; εἶναι τὸ νὰ σώζωνται δι᾽ αὐτοῦ.

2. „Τίνι λόγῳ εὐηγγελισάμην ὑμῖν“.

Τὸ νόημα τοῦ λόγου τούτου εἶναι τοιοῦτον· ὅτι μεν εἶναι ἀνάστασις, περὶ τούτου, λέγει, δὲν σᾶς ἐνθυμίζω, ἐπειδὴ εἰς τοῦτο δὲν ἐπαρασαλεύθητε· τοῦτο δὲ ἴσως χρειάζεσθε τώρα νὰ μάθετε, μὲ ποῖον τρόπον σᾶς εὐαγγέλισα πρότερον, ὅτι γίνεται ἡ ἀνάστασις· ὅθεν καὶ τοῦτο σᾶς ἐνθυμίζω τώρα, δηλαδὴ τὸ πῶς γίνεται ἡ ἀνάστασις.

„Εἰ κατέχετε, ἐκτὸς εἰ μὴ εἰκῇ ἐπιστεύσατε“.

Ἐπειδὴ ἀνωτέρω εἶπεν ὁ Παῦλος ὅτι ἑστήκατε εἰς τὸ εὐαγγέλιον, διὰ νὰ μὴ τοὺς κάμῃ ἀμελεστέρους, λέγει ἐδῶ· ἀνίσως καὶ κρατῆτε τὸ Εὐαγγέλιον αὐτὸ ὅπου παρελάβετε· κρατεῖτε δὲ τοῦτο βέβαια, ἀνίσως δὲν ἐπιστεύσατε ματαίως εἰς τὸν Χριστὸν, ἤτοι ἀνίσως δὲν ὀνομάζεσθε ματαίως Χριστιανοί· διότι ὅλον τὸ κεφάλαιον τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὸ δόγμα τῆς ἀναστάσεως θεμελιοῦται, καὶ ὅποιος εἰς τοῦτο ἀπιστεῖ, αὐτὸς ματαίως πιστεύει. (1)

3. „Παρέδωκα γὰρ ὑμῖν ἐν πρώτοις, ὃ καὶ παρέλαβον“.

Ἐπειδὴ τὸ περὶ τῆς ἀναστάσεως δόγμα εἶναι μεγάλον, διὰ τοῦτο λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος ὅτι ἐν πρώτοις αὐτὸ σᾶς παρέδωκα· διότι αὐτὸ εἶναι, ὡσὰν θεμέλιον ὅλης τῆς Πίστεως· παρέλαβον δὲ καὶ ἐγὼ τὸ δόγμα αὐτὸ, ἀπὸ τὸν Χριστὸν δηλαδή. Καθὼς λοιπὸν ἐγὼ τοῦτο κρατῶ, ἔτζι καὶ ἐσεῖς χρεωστεῖτε νὰ τὸ κρατῆτε· καὶ ἐπειδὴ τὸ δόγμα αὐτὸ παρελάβετε πρῶτον, διὰ τοῦτο εἶναι δίκαιον νὰ μὴν ἀμφιβάλλετε τώρα περὶ αὐτοῦ, ἂν ὄχι διὰ ἄλλο, ἀλλὰ κἂν διὰ τὸν χρόνον, ἤτοι διὰ τὶ κατὰ πρώτην ἀρχὴν αὐτὸ ἐδιδάχθητε.

„Ὅτι Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, κατὰ τὰς Γραφάς“.

Φανερῶς τοῦ Χριστοῦ εἶναι τὰ λόγια ταῦτα, τοῦ ἐν τῷ Παύλῳ λαλοῦντος· ἐπειδὴ γὰρ οἱ αἱρετικοὶ Μανιχαῖοι ἔμελλον νὰ λέγουν, ὅτι ὁ Παῦλος θάνατον λέγει τὰς ἁμαρτίας, καὶ ἀνάστασιν τὴν ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν ἐλευθερίαν· διὰ τοῦτο εὐδόκησεν ὁ Κύριος νὰ ἐλέγχωνται, καὶ νὰ ἐπιστομίζωνται ἀπὸ τὰ λόγια ταῦτα· ἀπέθανε, λέγει, ὁ Χριστός· ποῖον θάνατον; σωματικὸν βέβαια· (2) διὰ τί δὲν ἀπέθανε τὸν θάνατον τῶν ἁμαρτιῶν· ἐπειδὴ „ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίη-

„τρέπουσι τὴν τινῶν πίστιν“. (β. Τιμ. β΄. 17.) καὶ ἄλλοτε ἔλεγον, ὅτι τὸ σῶμα δὲν ἀνασταίνεται, ἀλλὰ τῆς ψυχῆς ὁ καθαρμὸς, τοῦτο εἶναι ἡ ἀνάστασις.

(1) Ὅθεν καὶ ὁ Θεοδώριτος ἑρμηνεύει· „τῆς γὰρ „τῶν σωμάτων ἀπιστουμένης ἀναστάσεως, περιττὸν τοῦ „Εὐαγγελίου τὸ κήρυγμα“. ἤτοι ἂν ἐσεῖς ἀπιστῆτε εἰς τὴν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων, λοιπὸν ματαίως κρατῆτε τὸ Εὐαγγέλιον· ματαίως δὲ καὶ πιστεύετε εἰς τὸν Χριστόν.

(2) Ἀξιάγαστα δὲ εἶναι καὶ τὰ λόγια τοῦ θείου Πατρὸς Χρυσοστόμου, μὲ τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύει τὰ τρία τοῦτα, ὅπου λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος, ἤτοι ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπέθανε, καὶ ἐτάφη, καὶ ἀνέστη· ἑρμηνεύων γὰρ οὕτως τὸ, „τῇ ἐπαύριον, ἥτις ἐστὶ μετὰ τὴν Παρασκευήν“ οὕτω λέγει· „Πανταχοῦ ἡ πλάνη ἑαυτῇ περιπίπτει, καὶ „τῇ ἀληθείᾳ ἄκουσα συνηγορεῖ· σκόπει δὲ, ἔδει πι„στευθῆναι ὅτι ἀπέθανε, καὶ ὅτι ἐτάφη, καὶ ὅτι ἀνέ„στη, καὶ ταῦτα διὰ τῶν ἐχθρῶν γίνεται πιστά. Ὅρα γοῦν „τὰ ῥήματα ταῦτα, τούτοις μαρτυροῦντα ἅπασιν· „ἐ„μνήσθημεν φησὶν, ὅτι ἐκεῖνος ὁ πλάνος εἶπεν ἔτι „ζῶν“. οὐκοῦν ἀπέθανεν· „ὅτι μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐ„γείρομαι· κέλευσον οὖν ἀσφαλισθῆναι τὸν τάφον“. οὐκοῦν „ἐτάφη· „μήποτε ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς, „κλέψωσιν αὐτόν“. οὐκοῦν ὁ τάφος ἐὰν σφραγισθῇ, οὐκ „ἔσται τις κακουργία· οὐκοῦν. ἀναντίρρητος ἡ „ἀπα-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

„ποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ“. (Ἡσ. νγ΄. 9.) Εἰ δὲ καὶ ἀναισχύντως λέγουσιν, ὅτι ἀπέθανε τὸν θάνατον τῶν ἁμαρτιῶν καὶ αὐτὸς, πῶς ὁ Παῦλος λέγει ἐδῶ ὅτι ἀπέθανε διὰ τὰς ἐδικάς μας ἁμαρτίας; διότι ἂν καὶ ἦτον ἁμαρτωλὸς, πῶς ἤθελεν ἀποθάνη διὰ τὰς ἡμῶν ἁμαρτίας; Ἀλλὰ καὶ λέγοντας ὁ Παῦλος, ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπέθανε κατὰ τὰς Γραφὰς, φανερώτατα ἐντροπιάζει τούτους· διότι πανταχοῦ αἱ θεῖαι Γραφαὶ μαρτυροῦσιν, ὅτι ὁ Χριστὸς σωματικὸν ἀπέθανε θάνατον, καὶ ὄχι νοητὸν τῶν ἁμαρτιῶν, καθὼς οἱ ἀνωτέρω αἱρετικοὶ φλυαροῦσιν· „ὤρυξαν γὰρ, λέγει ὁ Δαβὶδ, χεῖράς μου καὶ πόδας μου“. (Ψαλμ. κά. 18.) Καὶ ὁ Ζαχαρίας· „ὄψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν“. (Ζαχ. ιβ΄. 20.) Καὶ ὁ Ἡσαΐας· „αὐτὸς „δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν“. (Ἡσ. νγ΄. 5.) Καὶ πάλιν· „ὑπὲρ τῶν ἁμαρ„τιῶν τοῦ λαοῦ μου ἥκει εἰς θάνατον“. (αὐτόθ. 6.)

4. „Καὶ ὅτι ἐτάφη“.

Ἐπειδὴ δὲ ἐτάφη ὁ Χριστὸς, λοιπὸν εἶχε καὶ σῶμα· διότι ἐκεῖνο ὁποῦ θάπτεται, σῶμα εἶναι· δὲν ἐπρόσθεσε δὲ ἐδῶ ὁ Παῦλος τὸ „κατὰ τὰς Γραφὰς“ ἢ διὰ τὶ ὁ τάφος του ἦτον φανερὸς εἰς ὅλους· ἢ ὅτι ἀπὸ κοινοῦ νοεῖται καὶ ἐδῶ τὸ „κατὰ τὰς Γραφάς“· γράφει γοῦν ὁ Ἡσαΐας· „ἀπὸ προσώπου ἀδικίας ἦρται ὁ δίκαιος· καὶ ἔσται ἐν εἰρήνῃ ἡ ταφὴ αὐτοῦ· ἦρται ἐκ τοῦ μέ„σου“. (Ἡσ. νζ΄. 1.)

„Καὶ ὅτι ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, κατὰ τὰς Γραφάς“.

Καὶ ποῦ αἱ Γραφαὶ λέγουσιν ὅτι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνέστη ὁ Κύριος; τοῦτο προεδηλώθη διὰ μέσου τοῦ τύπου τοῦ γενομένου εἰς τὸν Ἰωνᾶν, ὅστις μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐβγῆκεν ἀβλαβὴς ἀπὸ τὴν κοιλίαν τοῦ κήτους (1)· „ὥσπερ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας, καὶ τρεῖς „νύκτας, οὕτως ἔσται ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας, καὶ τρεῖς νύ„κτας“. (Ματθ. ιβ΄. 40.) (2) καὶ πρὸ τοῦ Ἰωνᾶ εἰκονίσθη ἡ τριήμερος ἀνάστασις τοῦ Κυρίου,

---

„ἀπόδειξις τῆς ἀναστάσεως, δι᾽ ὧν ὑμεῖς προετείνατε, „γέγονεν· ἐπειδὴ γὰρ ἐσφραγίσθη, οὐδεμία γέγονε κα„κουργία· εἰ δὲ οὐδεμία γέγονε κακουργία, εὕρηται δὲ ὁ „τάφος κενὸς, εὔδηλον ὅτι ἀνέστη σαφῶς, καὶ ἀναντιρ„ρήτως“. (παρὰ τῇ σειρᾷ τοῦ κατὰ Ματθαῖον.)

(1) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεῖος Ἐπιφάνιος εἶπεν, ὅτι ὁ Κύριος ἀνέστη μὲ ἐκεῖνο τὸ ἴδιον σῶμα, ὁποῦ εἶχε πρὸ τῆς ἀναστάσεως· „ὁ Κύριος ἡμῶν ἀνέστη ἐκ τῶν νε„κρῶν, οὐκ ἄλλο σῶμα ἐγείρας, ἀλλ᾽ αὐτὸ τὸ ὂν, καὶ „οὐχ ἕτερον παρὰ τὸ ὂν, αὐτὸ δὲ τὸ ὂν εἰς λεπτότη„τα μεταβαλὼν πνευματικήν“. (Αἱρέσ. μδ΄. κατὰ Ὠριγένους.) Καὶ ὁ Ἀμφιλόχιος Ἰκονίου· „μετὰ τὴν „ἀνάστασιν ὁ Κύριος τὰ συναμφότερα δείκνυσι, καὶ ὅτι „οὐ τοιοῦτον τὸ σῶμα, καὶ ὅτι τοῦτο, ἀνιστάμενον· δι᾽ ὧν „μὲν τοὺς τύπους τῶν ἥλων δείκνυσι, παραδίδωσιν ὅτι „τοῦτο· δι᾽ ὧν δὲ κεκλεισμένων τῶν θυρῶν εἴσεισι, δεί„κνυσιν, ὅτι οὐ τοιοῦτον· τοῦτο μὲν, ἵνα πληρώσῃ τὸν „τρόπον τῆς οἰκονομίας, ἐγείρας τὸ νενεκρωμένον· οὐ „τοιοῦτον δὲ, ἵνα μὴ πάλιν ὑποπέσῃ φθορᾷ, μηδὲ „πάλιν ὑποστῇ θάνατον“. (παρὰ τῷ Θεοδωρήτῳ διαλόγ. β΄. εἰς τὸν ἐρανιστήν.)

(2) Τὴν ἀρίθμησιν τῶν τριῶν ἡμερῶν τῆς ταφῆς καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, διαφόρως μὲν ἄλλοι Πατέρες ἐνόησαν· ἡ δὲ καταμέτρησις ὁποῦ κάμνει τούτων ὁ θεῖος Ἀναστάσιος ὁ Σιναΐτης ἐν τῇ Βίβλῳ τῇ καλουμένῃ Ὁδηγῷ, (ἐρώτησει ρνβ΄.) παρὰ τοῦ Σευήρου ἐρανισάμενος, προσφυεστέρα καὶ ἁρμοδιωτέρα ὑπάρχει πασῶν τῶν ἄλλων· διατὶ εἶναι σύμφωνος α. μὲ τὴν θείαν Γραφήν· β΄. μὲ τὴν Οἰκουμενικὴν ς΄. Σύνοδον· γ΄. μὲ τὴν τάξιν τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας· καὶ δ΄. μὲ τὴν κοινὴν τῶν ἀνθρώπων συνήθειαν. Λέγει λοιπὸν οὕτως, ὅτι κάθε ἡμέραν συνηθίζομεν νὰ ἀριθμοῦμεν ἀπὸ τὸ ἑσπέρας, ἕως τὸ ἄλλο ἑσπέρας, ὥστε ὁποῦ ἡ ἡμέρα νὰ συνάπτεται μὲ τὴν προηγουμένην νύκτα, καὶ ὄχι μὲ τὴν ἀκόλουθον· καὶ νὰ γίνεται ἡ προλαβοῦσα νύκτα καὶ ἡ ἀκόλουθος ἡμέρα, ἓν νυχθήμερον, καὶ ἕνα σῶμα, καὶ μία ἡμέρα, ἤγουν αἱ εἰκοσιτέσσαρες ὧραι τῆς προλαβούσης νυκτὸς καὶ τῆς ἀκολούθου ἡμέρας, νὰ γίνωνται καὶ νὰ ὀνομάζωνται μία ἡμέρα· ὅθεν ὁποῖος ἤθελε κάμῃ κανένα ἔργον εἰς μίαν ἀπὸ τὰς εἰκοσιτέσσαρας ὥρας, ὁποία καὶ ἂν τύχῃ ἡ ὥρα ἐκείνη, αὐτὸς λέγεται, ὅτι ἔκαμε τὸ ἔργον ἐκεῖνο εἰς ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

Τούτων οὕτω προεγνωσμένων, ἐπειδὴ ὁ Κύριος ἀφ᾽ οὗ ἐξεψύχησε κατὰ τὴν ἐννάτην ὥραν τῆς Παρασκευῆς ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, κατέβη εἰς τὴν καρδίαν τῆς γῆς διὰ τῆς Θεοϋποστάτου αὐτοῦ ψυχῆς, καθὼς αὐτὸς προεῖπε, καὶ εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος, ἀπὸ τότε μετροῦνται τὰ τρία ἡμερονύκτια τῆς αὐτοῦ ταφῆς καὶ ἀναστάσεως. Καὶ λοιπὸν, ἐπειδὴ ἡ μεγάλη Παρασκευὴ, (ἥτις ἀκόμη ἐστέκετο, ὅταν ὁ Κύριος ἐξέπνευσε, καὶ ἑσπέρα δὲν ἦτον· ἐννάτη γὰρ ὥρα αὐτῆς ἦν) ἐπειδὴ, λέγω, ἡ μεγάλη Παρασκευὴ συνάπτεται μὲ τὴν προλαβοῦσαν νύκτα, αἱ δύω ὁμοῦ, μία εἰκοσιτετράωρος ἡμέρα ἐστι. Διὰ τοῦτο λέγομεν, ὅτι ὁ Κύριος ἐποίησεν ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς γῆς ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς Παρασκευῆς, καὶ ὅλην τὴν προλαβοῦσαν νύκτα τὴν μετὰ τῆς Παρασκευῆς συναπτομένης, ἀπὸ τοῦ μέρους τὸ ὅλον λαμβάνοντες. Πάλιν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἀρχὴν λαμβάνει τὸ Σάβ-

ρίου, διὰ μέσου τοῦ Ἰσαὰκ, ὅστις μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐσώθη, καὶ ἐδόθη ζῶν εἰς τὴν Μητέρα του, χωρὶς νὰ σφαγῇ. Προεικονίσθη δὲ καὶ μὲ ἄλλους μυστικοὺς τύπους, καὶ λόγια τῆς παλαιᾶς Γραφῆς· ὁ μὲν γὰρ Ἡσαΐας λέγει· „Καὶ Κύριος βούλεται καθαρίσαι αὐτὸν ἀπὸ τῆς πληγῆς, „δεῖξαι αὐτῷ φῶς“. (Ἡσ. νγ΄.) Καὶ ὁ Δαβίδ· „οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅ„δην“. (Ψαλμ. ιε΄. 16.) Καὶ ὁ Ὠσηέ· ὑγιάσει ἡμᾶς μετὰ δύω ἡμέρας, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ „τρίτῃ ἐξαναστησόμεθα, καὶ ζησόμεθα ἐνώπιον αὐτοῦ“. (Ὠσ. ς΄. 2.)

5. „Καὶ

Σάββατον, καὶ ἡ τοῦ Σαββάτου νὺξ, κατὰ τὴν ὁποίαν ὅλην νύκτα τοῦ Σαββάτου, καὶ κατὰ τὴν ἀκολούθως συναπτομένην ὅλην ἡμέραν τοῦ Σαββάτου, ὁ Κύριος ἐποίησεν ὑπὸ τὴν γῆν μετὰ τῆς θείας αὐτοῦ ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Ἀφ᾽ οὗ δὲ τὸ Σάββατον ἐτελείωσε, μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἄρχισεν ἡ νὺξ τῆς Κυριακῆς· μὲ τὴν νύκτα δὲ πάλιν συνάπτεται καὶ ἡ ἡμέρα τῆς Κυριακῆς, ὡς ἓν σῶμα καὶ μία οὖσα ἡμέρα, κατὰ τὴν ἀνωτέρω καταμέτρησιν τοῦ νυχθημέρου· ἐν τῷ τρίτῳ λοιπὸν τούτῳ νυχθημέρῳ ἀνέστη ὁ Κύριος. Καὶ κατὰ μὲν τὴν Παρασκευὴν, ἐν τῷ δευτέρῳ μόνον μέρει τοῦ νυχθημέρου κατέβη εἰς τὴν καρδίαν τῆς γῆς· κατὰ δὲ τὴν Κυριακὴν, εὑρίσκετο εἰς τὴν καρδίαν τῆς γῆς ἐν τῷ πρώτῳ μόνον μέρει τοῦ νυχθημέρου· κατὰ δὲ τὸ Σάββατον ὅλον, δι᾽ ὅλων τῶν εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν αὐτοῦ, ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς ὁ Κύριος εὑρίσκετο, πενθοῦς ἡμέραν, καὶ νυχθήμερον ἀποτελῶν, ὅλον τὸ διάστημα τῆς Ἰουδαϊκῆς ἑορτῆς.

Ὁ αὐτὸς δὲ θεῖος Ἀναστάσιος (ὅστις ἐχρημάτισε καὶ Ἱερομάρτυς, καὶ ὅρα σελ. 111. τοῦ α΄. Τόμου Ἀδὰμ τοῦ Ζοιρνακαβίου, ἐν ταῖς ὑποσημειώσεσι τοῦ κυροῦ Εὐγενίου) κατὰ τὴν πζ΄. ἐρώτησιν, ἐρωτηθεὶς ποία προτερεύει, ἡ ἡμέρα ἢ ἡ νύξ; οὕτως αὐτὸς ἀφ᾽ ἑαυτοῦ ἀποκρίνεται· „Κατὰ μὲν τὴν Μωσαϊκὴν τοῦ „Κόσμου κοσμοποιΐαν, ἀδύνατόν ἐστιν εἰπεῖν τὴν νύκτα προτερεύειν τῆς ἡμέρας· πρώτην γὰρ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς φύσιν ἐδημιούργησε. Καὶ λοιπὸν ἐγένετο ἑσπέρα, δύσαντος τοῦ φωτός· καὶ ἐγένετο νὺξ, καὶ ἐγένετο πρωῒ, ἡμέρα μία· ἐπειδὴ δὲ, εἴτις ἐν Χριστῷ „καινὴ κτίσις, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος, ἡ Χριστοῦ Ἐκ„κλησία οὐκέτι τῇ Μωσαϊκῇ ἐπιστήμῃ ἀκολουθεῖ· ἐ„πειδὴ εὑρεθήσεται ὁ Χριστὸς Σαββάτῳ ἀναστὰς ἐκ „νεκρῶν, τουτέστι κατὰ τὸ Σάββατον· διὸ ᾠκονόμησε, „καὶ προσέταξεν ὁ Θεὸς, καὶ Ἰουδαίους ἀπὸ ἑσπέρας ἄρ„χεσθαι τοῦ Σαββάτου· τουτέστιν ἀπὸ ἡλίου δυσμῶν τῆς „Παρασκευῆς, ἵνα μὴ εὔλογον ἔχωσι πρόφασιν καθ᾽ „ἡμῶν, ἀρχομένων ἀπὸ ἑσπέρας τοῦ Σαββάτου, τῆς „Κυριακῆς· τοῦτο δὲ πεποίηκεν ὁ Θεὸς, ἵνα μάθῃς, „ὅτι ἀπὸ σκότους εἰς φῶς ἤλθομεν· διὰ τοῦτο ἀπὸ „σκότους μὲν ἀρχόμεθα, εἰς φῶς δὲ καταπαύομεν τῆς „ἡμέρας“.

Ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐρωτήσει νβ΄. λέγει· „Ἀναμφιβόλως οὖν τὸ φῶς προτερεύει τοῦ σκότους· ὅ„μως ἵνα μὴ εὕρωσι πρὸς ἡμᾶς λέγειν Ἰουδαίων παῖ„δες, ὅτι ἐν Σαββάτῳ ἀνέστη ὁ Χριστὸς, τούτου χά„ριν προαπεφίμωσεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς, νομοθετήσας καὶ „αὐτοῖς ἀφ᾽ ἑσπέρας ἄρχεσθαι τῆς ἡμέρας τοῦ Σαββά„του“. Καὶ νγ΄. ἐρωτήσει λέγει· „ἐπειδὴ ὁ Θεὸς τὰ „Ἔθνη ἐκ τοῦ σκότους τῆς ἀγνωσίας, καὶ ἐκ τοῦ Νό„μου, εἰς τὸ φῶς τῆς θεογνωσίας καὶ τοῦ Εὐαγγελίου „ἐκάλεσε, πρεπόντως ἄρα ἡμῖν τὴν ἀναστάσιμον αὐτοῦ „ἡμέραν ἀφ᾽ ἑσπέρας ἄρχεσθαι, καὶ εἰς φῶς τελειῶσαι „προσέταξεν· ἀπρεπὲς γὰρ ἦν καὶ ἀνάρμοστον, ἀπὸ φω„τὸς ἄρχεσθαι, καὶ εἰς νύκτα καὶ σκότος καταλήγειν τοὺς „τοῦ Χριστοῦ“.

Αὕτη μὲν εἶναι ἡ θαυμαστὴ ἀληθῶς, καὶ πασῶν τῶν ἄλλων ὑπερέχουσα καταμέτρησις καὶ ἀρίθμησις τῶν τριῶν νυχθημέρων τῆς τριημέρου ταφῆς, καὶ ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, ἡ ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου καὶ τοῦ Ἀναστασίου ἀναφερομένη. Ὅτι δὲ ἡ καταμέτρησις αὕτη εἶναι σύμφωνος Α΄. μὲ τὰς θείας Γραφὰς, φανερόν ἐστιν ἀπὸ πολλά· προστάζει καὶ γὰρ ἡ ἁγία Γραφὴ, εἴτ᾽ οὖν ὁ Θεὸς διὰ Μωϋσέως, νὰ ἑορτάζωσιν οἱ Ἰουδαῖοι, ὄχι μόνον τὴν τοῦ Πάσχα ἑορτὴν, ἥτις ἦτον τύπος καὶ εἰκὼν τοῦ ἡμετέρου καὶ ἀληθοῦς Πάσχα, καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου· ἀλλὰ καὶ τὰ Σάββατα καὶ τὰς ἄλλας ἑορτὰς αὐτῶν, ἀπὸ ἑσπέρας ἕως ἑσπέραν, καὶ ὄχι ἀπὸ πρωῒ ἕως πρωΐ· καὶ περὶ μὲν τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα οὕτω φησίν· „ἐναρχόμενοι τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς „τοῦ πρώτου, ἀφ᾽ ἑσπέρας ἔδεσθε ἄζυμα, ἕως ἡμέρας „μιᾶς καὶ εἰκάδος τοῦ μηνὸς ἕως ἑσπέρας“. (Ἔξοδ. ιβ΄. 18.) Περὶ δὲ τοῦ θυσιαζομένου ἐν τῷ Πάσχα προβάτου οὕτω φησί· „Καὶ σφάξουσιν αὐτὸ πᾶν τὸ πλῆθος „συναγωγῆς υἱῶν Ἰσραὴλ πρὸς ἑσπέραν“. (Ἔξοδ. ιβ΄. 6.) ὅτε δηλαδὴ ἄρχιζεν ἡ ἑπταήμερος ἑορτὴ τοῦ Πάσχα. Περὶ δὲ τῶν ἄλλων ἑορτῶν οὕτω γέγραπται ἐν τῷ Λευϊτικῷ· „ἀπὸ ἑσπέρας ἕως ἑσπέρας σαββατιεῖ„τε τὰ Σάββατα ὑμῶν“. (Λευϊτικ. κγ΄. 32.) Φανερὸν δὲ εἶναι, ὅτι ὁ Θεὸς ἐδῶ ἀριθμεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐρχομένης ἡμέρας, ἤτοι τοῦ ἡμερονυκτίου, ἀπὸ τῆς προηγουμένης ἑσπέρας· ὅθεν καὶ τὴν ἀργίαν καὶ τὴν σχολὴν τοῦ Σαββάτου, ἀπὸ τῆς ἑσπέρας τῆς Παρασκευῆς παρέδωκε· καὶ δηλοῦσιν οἱ Ἰουδαῖοι ἕως τῆς σήμερον τοῦτο φυλάττοντες· διατί ὅταν ἔλθῃ ἡ τῆς Παρασκευῆς ἑσπέρα, εὐθὺς σχολάζουσιν ἀπὸ κάθε ἔργον, καὶ τιμῶσιν αὐτὴν μὲ τὴν ἀργίαν· ὃν τρόπον καὶ ὁ Ἀμάραντος ἐκεῖνος Ἰουδαῖος, τὴν ἀργίαν τοῦ Σαββάτου τιμῶν, δὲν ἤθελε νὰ πιάσῃ τὸ τιμόνιον τοῦ πλοίου κατὰ τὸ ἑσπέρας τῆς Παρασκευῆς, ὡς γράφει ὁ Συνέσιος.

Β΄. Εἶναι σύμφωνος ἡ ἀρίθμησις αὕτη τῶν τριῶν ἡμερονυκτίων τῆς ταφῆς καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, μὲ τὴν ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν ς΄. Σύνοδον· διατί καὶ αὐτὴ ἀκολουθοῦσα ταῖς ἀνωτέρω ῥήσεσι τῶν θείων Γραφῶν, προστάζει νὰ πανηγυρίζεται ἡ ἀνάστασις τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὴν ἑσπέραν τοῦ Σαββάτου, ἕως τὴν ἑσπέραν τῆς Κυριακῆς, καὶ νὰ συναριθμῆται ἡ προλαβοῦσα νύκτα μὲ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν τῆς Κυριακῆς, ὡς ἓν νυχθήμερον· ὥστε ἀρχινῶντες ἡμεῖς ἀπὸ σκότους, νὰ τελειόνωμεν εἰς φῶς· „δῆλόν φησι τοῖς πιστοῖς καθιστῶ„μεν, ὥστε μετὰ τὴν ἐν τῷ Σαββάτῳ ἑσπερινὴν τῶν „Ἱερωμένων πρὸς τὸ θυσιαστήριον εἴσοδον, κατὰ τὸ „κρατοῦν ἔθος, μηδένα γόνυ κλίνειν, μέχρι τῆς ἐφε„ξῆς κατὰ τὴν Κυριακὴν ἑσπέρας.... τῆς γὰρ τοῦ „Σωτῆρος ἡμῶν ἐγέρσεως πρόδρομον τὴν μετὰ τὸ „Σάββατον νύκτα παραλαμβάνοντες, τῶν ὕμνων ἐντεῦ„θεν πνευματικῶς ἀπερχόμεθα, εἰς φῶς ἐκ σκότους

„τὴν

5. „Καὶ ὤφθη Κηφᾷ“.

Πρῶτον εἰς τὴν τάξιν βάλλει τὸν ἀξιοπιστότερον ἀπὸ ὅλους Ἀπόστολον Πέτρον, καὶ μ᾽ ὅλον ὁποῦ τὸ Εὐαγγέλιον λέγει, „ὅτι πρῶτον ἐφάνη εἰς τὴν Μαρίαν ὁ Κύριος, ἀφ᾽ οὗ ἀνέστη“. (Ματθ.

„τὴν ἑορτὴν καταλήγοντες, ὡς ἐν ὁλοκλήρῳ ἐντεῦ„θεν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ πανηγυρίζειν ἡμᾶς τὴν ἀνάστασιν“. (Καν. γ.)

Γ΄. Εἶναι σύμφωνος ἡ ἀρίθμησις αὕτη τῶν τριῶν ἡμερῶν μὲ τὴν τάξιν ὅλης κοινῶς τῆς τοῦ Χριστοῦ Καθολικῆς Ἐκκλησίας· αὕτη γὰρ ἀκολουθοῦσα εἰς τοὺς χρησμοὺς τῆς Ἁγίας Γραφῆς, καὶ εἰς τὸν Κανόνα τῆς ἀνωτέρω Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς συνειθίζει νὰ ἑορτάζῃ ὅλας τὰς ἑορτάς της ἀπὸ τὸ ἕνα ἑσπέρας ἕως τὸ ἄλλο ἑσπέρας· καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, τὸ κάθε νυχθήμερον τὸ ἀρχινᾷ ἀπὸ τὴν ἑσπέραν. Πρόδρομον τῆς κάθε ἑορτῆς καὶ ἡμέρας τὴν προηγουμένην ἑσπέραν ἕως τοῦ μεσονυκτίου παραλαμβάνουσα, καθὼς θεσπίζει ἡ Ἁγία Σύνοδος· τὸν ὄρθρον δὲ ἀρχίζουσα τῆς κάθε ἑορτῆς καὶ ἡμέρας ἀπὸ τὸ μεσονύκτιον. Εἰδὲ καὶ εἴπῃ τινάς, ὅτι ὁ θεῖος Διονύσιος ὁ Ἀλεξανδρείας νύκτα τοῦ Σαββάτου ὀνομάζει τὴν πρὸ τῆς Κυριακῆς, ἢ καὶ ἄλλοι τινές, ἀποκρινόμεθα, ὅτι ταύτην οὕτως ὀνομάζει, διὰ τὶ φυλάττεται αὕτη νήστιμος μέχρι τῆς ϛ΄. ὥρας· ἀπὸ δὲ τῆς ϛ΄. ὥρας, ὅτε τοῦ Κυρίου ἀνάστασις γέγονε, καὶ ὁ ὄρθρος τῆς Κυριακῆς ψάλλεται, καὶ μετὰ ταῦτα ἡ νηστεία λύεται.

Δ΄. Εἶναι σύμφωνος ἡ καταμέτρησις αὕτη καὶ μὲ τὴν κοινὴν τῶν ἀνθρώπων συνήθειαν, διὰ τὶ καὶ ἡ κοινὴ συνήθεια οὕτω μετρεῖ τὰς ἡμέρας· καὶ ἐὰν θέτεσον τινὰς ἀποθάνῃ, εἰς ὁποίαν ὥραν τύχῃ τῆς ἡμέρας, συνάπτομεν τὴν ἡμέραν ἐκείνην μὲ τὴν προλαβοῦσαν νύκτα, καὶ λογιζόμεθα μίαν ἡμέραν· εἶτα ἀφίνοντες μίαν μόνην ἡμέραν τὴν ἀναμεταξύ, τὴν ἄλλην ἡμέραν κάμνομεν τὰ τρίτα αὐτοῦ· ὁμοίως ποιοῦμεν καὶ ἐὰν τινὰς γεννηθῇ, ἐν ὁποίᾳ ὥρᾳ τύχῃ τῆς νυκτός· συνάπτομεν γὰρ τὴν νύκτα ἐκείνην μὲ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν, καὶ κάμνομεν αὐτὴν ἀρχὴν τῆς γεννήσεώς του, καθὼς ταῦτα λέγει ὁ θεῖος Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης· (παρὰ τῇ σειρᾷ τοῦ κατὰ Ματθ. Κεφ. κζ΄.) Ἀλλὰ γὰρ καὶ ἡ ἁγία Γραφὴ πολλάκις τὸ νυχθήμερον ἀρχινᾷ, ὄχι ἀπὸ τὴν ἡμέραν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν νύκτα, καὶ σὺν τῇ νυκτὶ συνάπτει καὶ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν εἰς πάμπολλα μέρη. Ὁ γὰρ Ἡσαΐας φησί· „νυκτὸς καὶ ἡ„μέρας οὐ σβεσθήσεται“. (Ἡσ. λδ΄. 15.) Καὶ ἐν τῷ κατὰ Μάρκον γέγραπται· „καὶ ἐγείρεται νύκτα καὶ ἡ„μέραν“. (Μάρκ. δ΄. 27.) Καὶ ἐν τῷ Λουκᾷ· „λα„τρεύουσα νύκτα καὶ ἡμέραν“. (Λουκ. β΄. 37.) Καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· „νύκτα καὶ ἡμέραν οὐκ ἐπαυσάμην“. (Πράξ. κ΄. 31.) Καὶ πάλιν· „νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐρ„γαζόμενοι“. (α΄. Θεσσαλ. β΄. 9.) καὶ ἄλλα πάμπολλα, διὰ νὰ μὴ τὰ ἀπαριθμῶ ὅλα.

Τί λέγω ταῦτα; καὶ κατ᾽ αὐτὴν ἀκόμη τὴν πρώτην ἀρχὴν τῆς αἰσθητῆς δημιουργίας τοῦ Κόσμου, δείκνυται ἐκ περιουσίας, ὅτι πρῶτον εἶναι τὸ σκότος, καὶ ἔπειτα τὸ φῶς· ἀναγινώσκομεν γὰρ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Γενέσεως ταῦτα· „ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· „ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, καὶ σκότος „ἐπάνω τῆς ἀβύσσου· καὶ Πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπά„νω τοῦ ὕδατος“. (Γεν. α΄. 1.) ὅθεν οἱ Θεολόγοι δοξάζουσιν, ὅτι τὸ πρωτόγονον ἐκεῖνο σκότος, ἐκράτησεν ἕως τῆς ϛ΄. ὥρας τῆς πρώτης ἐκείνης ἡμέρας, ἤτοι ἕως μεσημβρίας, συνάγοντες τοῦτο ἀπὸ τὴν λέξιν τοῦ „ἐπεφέρετο“, παρατατικοῦ ὑπάρχοντος χρόνου· τὸ ὁποῖον δὲν σημαίνει σύντομον καιρόν, ἀλλὰ βραδύτητα καὶ ἀργοπορίαν καὶ παράτασιν καιροῦ· ἀπὸ δὲ τὴν μεσημβρίαν λέγουσιν, ὅτι ἄρχισεν ἡ δημιουργία τοῦ φωτός· ἐπειδὴ δὲ ὁ Θεὸς τὸ σκότος ἐκάλεσε νύκτα, καὶ τὸ φῶς ἐκάλεσεν ἡμέραν, κατὰ τὸ πρῶτον κεφάλαιον τῆς Γενέσεως, κατὰ τοῦτο καὶ ἡ νὺξ προτερεύει τῆς ἡμέρας.

Ἐὰν δὲ ἐξεναντίας εἴπουμεν, ὅτι τὸ νυχθήμερον ἄρχεται ἀπὸ τὸ πρωΐ, καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ ἑσπέρας, ἀκολουθοῦν ταῦτα τὰ δύω μεγάλα ἄτοπα· πρῶτον, εὑρεθήσεται ὁ Χριστὸς ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν κατὰ τὸ Σάββατον, ὡς εἶπεν ὁ θεῖος Ἀναστάσιος· καὶ ἀκολούθως διήμερος ἔσται ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐδέποτε τριήμερος· ἐπειδὴ γὰρ τὸ νυχθήμερον ἄρχεται ἀπὸ τὸ πρωΐ, ἀκολουθεῖ, ὅτι ἀπὸ τὸ πρωῒ τῆς μεγάλης Παρασκευῆς, κατὰ τὴν ἐννάτην τῆς ὁποίας ἀπέθανεν ὁ Κύριος, ἕως τὸ πρωῒ τοῦ μεγάλου Σαββάτου, εἶναι μία ἡμέρα· ὁμοίως καὶ ἀπὸ τὸ πρωῒ τοῦ μεγάλου Σαββάτου, ἕως τὸ πρωῒ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα, εἶναι ἄλλη μία ἡμέρα· ἰδοὺ δύω ἡμέραι· ἐπειδὴ δὲ ὁ Κύριος ἀνέστη μετὰ τὴν ϛ΄. ὥραν τῆς νυκτός, λοιπὸν ἐν τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ ἀνέστη, (καὶ μ᾽ ὅλον ὁποῦ καὶ ἐδῶ τὸ μέρος λαμβάνεται ὡς ὅλον, τόσον ἐν τῇ πρώτῃ, ὅσον καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ) καὶ οὐδέποτε ἐν τῇ τρίτῃ, κἂν καὶ λεπτύνῃ ὅσον θέλῃ τινὰς τὴν διάνοιάν του. Ἐκ τούτου δὲ τί ἀκολουθεῖ; τὸ νὰ ψεύδεται ὁ Κύριος, ὁποῦ εἶπε περὶ ἑαυτοῦ, ὅτι μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγερθήσεται, καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐδῶ, ὁποῦ εἶπεν, ὅτι ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ τὸ σύμβολον τῆς Πίστεως, ὁποῦ λέγει· „καὶ „ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ“· τὸ ὁποῖον πόσον εἶναι ἄτοπον, τίς δὲν τὸ βλέπει;

Δεύτερον δέ, ἐὰν δώσωμεν, ὅτι ἀπὸ τὸ πρωῒ ἀρχίζει τὸ νυχθήμερον, ἀκολουθεῖ, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ ἀρχίζῃ, καθ᾽ ὑπόθεσιν, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, νὰ ποιῇ τὸ πρωῒ τὴν Λειτουργίαν τοῦ Ἁγίου· κατὰ δὲ τὸ ἑσπέρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας, νὰ ψάλλῃ τὸν ἑσπερινόν του· καὶ κατὰ τὴν νύκτα τῆς ἐρχομένης ἡμέρας, νὰ ψάλλῃ τὸν ὄρθρον του, καὶ οὕτω νὰ τελειώνῃ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου· ταυτὸν εἰπεῖν, νὰ ἀρχίζῃ μὲν ἀπὸ τὸ φῶς, νὰ τελειώνῃ δὲ εἰς τὸ σκότος. Τοῦτο δὲ καθ᾽ ἕνας βλέπει, ὅτι εἶναι μία ἀνατροπὴ καὶ ἀναίρεσις καὶ ἀναποδογύρισμα ὅλης τῆς τάξεως τῶν Ἀκολουθιῶν τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Ὅστις βούλεται, ἂς ἀναγνώσῃ εἰς τὸν δ΄. Τόμον τῆς Ἐκκλησ. Ἱστορίας τοῦ Μελετίου, ὅτι φρόνημα τῶν Ἀρμενίων ἐστί, τὸ λέγειν, ὅτι ἐν τῷ Σαββάτῳ ἀνέστη ὁ Κύριος· καὶ ὅτι ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου εἶναι διήμερος· οὕτω γὰρ αὐτολεξεὶ ἐκεῖ γράφεται· „ἔ„λεγον (οἱ Ἀρμένιοι δηλ.) πῶς ὁ Χριστὸς δὲν ἀ„νέστη τῇ Κυριακῇ, ἀλλὰ τῷ Σαββάτῳ· ὅθεν ὄχι „τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν σταύρωσιν, ἀλλὰ ἀνέστη τῇ „δευτέρᾳ“. (Τόμ. δ΄. Κεφ. λδ΄. σελ. 316.)

(Ματθ. κη'.) ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς ἄνδρας, πρῶτον ἐφάνη εἰς τὸν Πέτρον, ὡς ὑπερέχοντα τῶν ἄλλων μαθητῶν (1), διὰ τὶ ἔπρεπεν ἐκεῖνος, ὁποῦ ὡμολόγησε πρῶτος τὸν Χριστὸν, αὐτὸς νὰ ἰδῇ καὶ πρῶτος τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ· ἀλλὰ καὶ διὰ τὶ ἀρνήθη ὁ Πέτρος τὸν Κύριον, διὰ τοῦτο φαίνεται πρῶτον εἰς αὐτὸν ὁ Κύριος μετὰ τὴν ἀνάστασιν, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν τὸν ἀπέβαλεν.

„Εἶτα τοῖς δώδεκα“.

Ὁ Ἀπόστολος Ματθίας μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου ἐδιαλέχθη, καὶ ἐμβῆκεν εἰς τὸν τόπον τοῦ Ἰούδα, καὶ ὄχι μετὰ τὴν ἀνάστασιν εὐθύς· πῶς λοιπὸν λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος ὅτι ὁ Κύριος ἐφάνη εἰς τοὺς δώδεκα; Λέγομεν οὖν εἰς τοῦτο, ὅτι ἀκόλουθον εἶναι νὰ ἐφάνη ὁ Κύριος μετὰ τὴν ἀνάληψιν καὶ εἰς τὸν Ματθίαν· ἐπειδὴ καὶ εἰς τὸν Παῦλον, ὁποῦ ἐκαλέσθη μετὰ τὴν ἀνάληψιν, ἐφάνη ὁ Κύριος, ὡς λέγει ὁ ἴδιος Παῦλος παρακάτω· ὅθεν οὐδὲ τὸν καιρὸν ἐφανέρωσεν ὁ Παῦλος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐφάνη ὁ Κύριος εἰς τοὺς δώδεκα, ἀλλ᾽ ἀορίστως τοῦτο ἔβαλε.

Μερικοὶ δὲ λέγουσιν, ὅτι εἰς τὸ δώδεκα ἔγινε γραφικὸν σφάλμα, καὶ ἀντὶ νὰ γραφῇ ἕνδεκα, ἐγράφη δώδεκα (2), ἢ καὶ ὅτι ὁ Κύριος, γινώσκωντας μὲ τὸν προγνωστικὸν ὀφθαλμὸν, ὅτι ὁ Ματθίας ἔχει νὰ συναριθμηθῇ μὲ τοὺς δώδεκα, ἐφάνη καὶ εἰς αὐτὸν μετὰ τὴν ἀνάστασιν, διὰ νὰ μὴν ἦναι κατὰ τοῦτο κατώτερος τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων. Ἕνα τοιοῦτον νόημα δηλοῖ ἐκ μέρους καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης μὲ ἐκεῖνο ὁποῦ λέγει· „Θωμᾶς δὲ εἷς ἐκ τῶν δώδεκα“. (Ἰωάν. κ'. 24.) διότι ἀληθέστερον ἤθελεν εἰπῇ τινας, ὅτι ὁ Ἰωάννης ἐσυναρίθμησεν ἐδῶ κατὰ πρόγνωσιν τὸν Ματθίαν μὲ τοὺς λοιποὺς ἕνδεκα, παρὰ ὅτι ἐσυναρίθμησε μὲ αὐτοὺς τὸν Ἰούδαν, ὕστερα ἀφ᾽ οὗ ἐπρόδωκε τὸν Κύριον, καὶ ἐκρεμάσθη.

6. „Ἔπειτα ὤφθη ἐπάνω πεντακοσίοις ἀδελφοῖς ἐφάπαξ“.

Ἀφ᾽ οὗ ἀπέδειξεν ἀπὸ τὰς Γραφὰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ὁ μέγας Παῦλος, τώρα φέρει καὶ μάρτυρας τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ τοὺς ἰδίους Ἀποστόλους, καὶ ἄλλους πιστοὺς ἀνθρώπους· τὸ δὲ ἐπάνω, μερικοὶ μὲν ἐνόησαν, ὅτι δηλοῖ τὸ ἄνωθεν ἐκ τῶν οὐρανῶν· ἐπειδὴ ἐπάνω ἀπὸ τὰς κεφαλάς των ἐφάνη εἰς αὐτοὺς, διὰ νὰ πιστώσῃ, ὄχι μόνον τὴν ἀνάστασίν του, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνάληψίν του. Μερικοὶ δὲ ἐνόησαν τὸ ἐπάνω πεντακοσίοις, ἀντὶ τοῦ ἐφάνη εἰς περισσοτέρους ἀπὸ πεντακοσίους.

„Ἐξ ὧν οἱ πλείους μένουσιν ἕως ἄρτι, τινὲς δὲ καὶ ἐκοιμήθησαν“.

Ἔχω, λέγει, μάρτυρας τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀνθρώπους ὁποῦ ζῶσιν ἀκόμη. Λέγωντας δὲ ὁ Ἀπόστολος ἐκοιμήθησαν, ἔβαλεν ἀρχὴν νὰ λέγῃ περὶ τῆς ἀναστάσεως, διὰ τὶ ὁποῖος κοιμᾶται, ἐκεῖνος καὶ ἀνίσταται.

7. „Ἔ-

(1) Ὁ γὰρ θεῖος Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς γράφει, ὅτι ὁ Κλεόπας καὶ ὁ μετ᾽ αὐτοῦ ἄλλος· „ἀναστάντες αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ, καὶ εὗρον συνηθροισμένους τοὺς ἕνδεκα, καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς λέγοντας· „ὅτι ἠγέρθη ὁ Κύριος ὄντως, καὶ ὤφθη Σίμωνι“. (Λουκ. κδ'. 33.) Ὁ δὲ Ἡγήσιππος (Βιβλ. περὶ τῆς ἐκπτώσεως τῆς Ἱερουσαλὴμ) λέγει, ὅτι ὁ Κύριος ἐφάνη ἀκόμη εἰς τὸν Πέτρον, καὶ ὅταν ἀνεχώρει ἐκ τῆς Ῥώμης.

(2) Διὰ τοῦτο καὶ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου, ἀντὶ τοῦ, δώδεκα, ἔχει ἕνδεκα· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, ὅτι ὁ θεῖος Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστὴς, καὶ μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ Ἰούδα λέγει τὸ, δώδεκα· „Θωμᾶς δὲ εἷς ἐκ τῶν δώδεκα“, διὰ τὴν τιμὴν, καὶ διὰ τὸ σεβάσμιον τοῦ ἀριθμοῦ, ὃν ὁ Κύριος ἀπ᾽ ἀρχῆς ἐξελέξατο, καὶ ἠθέλησε νὰ εἶναι τόσοι οἱ μαθηταί του· διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἄλλοι Εὐαγγελισταὶ βλέπομεν, ὅτι λέγουν τὸν Ἰούδαν ἐκ τῶν δώδεκα, καὶ ἀφ᾽ οὗ ἐκεῖνος ἀπῆλθεν εἰς τοὺς Ἀρχιερεῖς, καὶ συνεφώνησε περὶ τῆς προδοσίας τοῦ Κυρίου· „Ἰδοὺ Ἰούδας εἷς τῶν δώδεκα“. (Ματθ. κς'. 47.) Καὶ μετὰ τὴν προδοσίαν βλέπομεν, ὅτι ὁ Κύριος προνοεῖται τῶν δώδεκα καὶ λέγει, ὅτι ἠδύνατο νὰ παρακαλέσῃ τὸν Πατέρα, καὶ νὰ ἀποστείλῃ αὐτῷ εἰς βοήθειαν περισσοτέρους, ὄχι ἀπὸ ἕνδεκα, ἀλλὰ ἀπὸ δώδεκα λεγεῶνας Ἀγγέλων· (Ματθ. κς'. 53.) καὶ διὰ νὰ διαφυλαχθῇ ὁλόκληρος καὶ ἀπαραμείωτος αὐτὸς ὁ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἐκλεχθεὶς δωδέκατος ἀριθμὸς τῶν Ἀποστόλων, ἐφρόντισαν οἱ ἕνδεκα Ἀπόστολοι νὰ ψηφίσουν τὸν Ματθίαν μετὰ τὴν ἀνάληψιν.

7. „Ἔπειτα ὤφθη Ἰακώβῳ“.

Ἰάκωβον λέγει ἐδῶ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου, ὅστις κατεστάθη ἀπὸ αὐτὸν τὸν Κύριον Ἐπίσκοπος τῶν Ἱεροσολύμων, καθὼς καὶ ὁ Χρυσόστομος τοῦτο μαρτυρεῖ (1).

„Εἶτα τοῖς Ἀποστόλοις πᾶσιν“.

Ἦτον γὰρ καὶ ἄλλοι Ἀπόστολοι, καθὼς ἦτον οἱ ἑβδομήκοντα.

8. „Ἔσχατον δὲ πάντων, ὡσπερεὶ τῷ ἐκτρώματι ὤφθη κἀμοί“.

Ἀπὸ ταπεινοφροσύνην εἶναι γεμάτος ὁ λόγος οὗτος τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου· μὲ σοφίαν δὲ μεταχειρίζεται καὶ προλέγει ἐδῶ τὴν ταπεινοφροσύνην ταύτην, ἵνα ὅταν εἰπῇ τὸν μεγάλον ἐκεῖνον λόγον, τὸ „περισσότερον πάντων ἐκοπίασα“ μὴ ἀπιστηθῇ ὡς ὑπερήφανος, καὶ ἀλαζών. Ἔκτρωμα δὲ λέγεται κυρίως, τὸ ἀτελές, καὶ κολοβὸν ἔμβρυον, ὁποῦ ἀποβάλλει πρὸ τοῦ καιροῦ ἡ ἐγγαστρωμένη γυναῖκα. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὁ Ἀπόστολος ἀνάξιον, καὶ ἀπόβλητον νομίζει τὸν ἑαυτόν του τοῦ νὰ ἦναι Ἀπόστολος τοῦ Κυρίου, διὰ τοῦτο καὶ ἔκτρωμα τὸν ἑαυτόν του ὠνόμασεν, ὡς ἀτελῆ, καὶ κολοβὸν εἰς τὸ τοῦ Ἀποστόλου ἀξίωμα. Μερικοὶ δὲ ἔκτρωμα λέγουσιν ὅτι εἶναι, τὸ ὕστερον γέννημα τῆς γυναικός, τὸ λεγόμενον κοινῶς ἄλαλον· ὅθεν ὁ Παῦλος ἔτζι ὀνομάζει τὸν ἑαυτόν του, διὰ τί ὕστερον ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους εἶδε τὸν Κύριον (2).

9. „Ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ ἐλάχιστος τῶν Ἀποστόλων· ὃς οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς „καλεῖσθαι Ἀπόστολος, διότι ἐδίωξα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ“.

Διὰ λόγου του ὁμιλεῖ ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος, καὶ λέγει πῶς δὲν εἶναι, ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν δώδεκα Ἀποστόλων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν ὅλων τῶν ἄλλων ἑβδομήκοντα Ἀποστόλων, οὐδὲ ὅλως εἶναι ἄξιος νὰ ὀνομάζεται Ἀπόστολος. Βλέπε δέ, ὦ ἀναγνῶστα, πῶς ἐδῶ ὁ Παῦλος ἐνθυμεῖται τὰς ἁμαρτίας ἐκείνας, (ἤτοι τοὺς κατὰ Χριστιανῶν διωγμοὺς) ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐλευθερώθη διὰ τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος, διὰ νὰ δείξῃ μὲ τὴν ἐνθύμησιν αὐτὴν ποίαν μεγάλην χάριν ἔκαμεν εἰς αὐτὸν ὁ Θεός (3). Διὰ ποίαν δὲ αἰτίαν ὁ Ἀπόστολος, εἰς καιρὸν ὁποῦ φέρει τὸν ἑαυτόν του μάρτυρα τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ λέγει ὅτι ἐφάνη εἰς αὐτὸν ὁ Χριστός, ἀπαριθμεῖ τὰ ἐλαττώματά του; διὰ νὰ γένῃ μὲ τοῦτο περισσότερον ἀξιοπιστότερος· διότι ἐκεῖνος ὁποῦ μὲ ἀλήθειαν λέγει τὰς ἐδικάς του ἁμαρτίας, καὶ ἐλαττώματα, καὶ δὲν κάμνει χάριν εἰς τὸν ἑαυτόν του, αὐτὸς βέβαια καὶ εἰς τὸν Χριστὸν δὲν ἤθελε κάμῃ χάριν ἀνωφελῶς καὶ ματαίως, καὶ νὰ εἰπῇ τίποτε παρανὼ ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν.

10. „Χά-

(1) Σημείωσαι ὅτι Κλήμης ὁ Στρωματεὺς βιβλίῳ ἑβδόμῳ τῶν ὑποτυπώσεων, ἐπαίρων τὸν Ἀδελφόθεον τοῦτον Ἰάκωβον λέγει· „Ἰακώβῳ τῷ δικαίῳ, καὶ Ἰωάννῃ, καὶ Πέτρῳ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, παρέδωκε τὴν „γνῶσιν ὁ Κύριος, καὶ οὗτοι τοῖς λοιποῖς Ἀποστόλοις „παρέδωκαν· οἱ δὲ λοιποὶ πάλιν Ἀπόστολοι, παρέ„δωκαν ταύτην τοῖς ἑβδομήκοντα· ὅθεν ὁ Ἡσύχιος „ἔλεγεν, ὅτι ὁ Πέτρος δημηγορεῖ, ἀλλ' ὁ Ἰάκωβος „νομοθετεῖ“. Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „ἕτερον δὲ „τῶν Ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ Ἰάκωβον τὸν ἀδελ„φὸν τοῦ Κυρίου“· (Γαλ. ά. 19.) ἵνα μάθῃς τὰς ἀρετὰς, καὶ χαρίσματα τοῦ θείου Ἰακώβου τούτου.

(2) Ὁ δὲ Κορέσσιος λέγει ὅτι διὰ τοῦτο ὠνόμασεν ἔκτρωμα τὸν ἑαυτόν του ὁ Παῦλος, διὰ τί ἐτυφλώθη ἐν τῇ ἐπιστροφῇ του· διὰ τί παρὰ καιρόν, καὶ ἀφ' οὗ ἀνελήφθη ὁ Κύριος ἔγινεν Ἀπόστολος· διὰ τί ἦτον ἔξω ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν δώδεκα Ἀποστόλων· ἐπειδὴ καθὼς λέγει ὁ Σβετώνιος ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ὀκταβιανοῦ Αὐγούστου, οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον συνήθειαν νὰ ὀνομάζουν ἐκτρώματα, τοὺς κατὰ χάριν γινομένους συμβούλους τῆς Βασιλείας· ὁ δὲ Θεοδώρητος οὕτως ἑρμηνεύει· „Πάντων „ἀνθρώπων ἑαυτὸν εὐτελέστερον ἀποκαλέσαι θελήσας, „πάντας καταλιπὼν τοὺς ἐν τῇ μήτρᾳ τελεσιουργηθέν„τας, εἶτα κατὰ τὸν Νόμον τῆς φύσεως γεννηθέντας, „ἀμβλωθριδίῳ ἑαυτὸν ἀπεικάζει ἐμβρύῳ, ὃ τῷ τῶν „ἀνθρώπων οὐκ ἐγκατείλεκται καταλόγῳ“.

(3) Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ὅλοι οἱ ἁμαρτίας ποιήσαντες, ἂς ἐνθυμούμεθα ταύτας, καὶ ἂς μετανοῶμεν εἰς τὸν Θεόν, λυπούμενοι, καὶ ἀναστενάζοντες, κἂν καὶ ἐξομολογήθημεν αὐτάς, καὶ ἐλάβωμεν τὴν ἁρμόζουσαν εἰς αὐτὰς ἱκανοποίησιν παρὰ τοῦ Πνευματικοῦ μας, ἔχοντες παράδειγμα τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, ὁ ὁποῖος ἀγκαλὰ καὶ ἔλαβε τὴν συγχώρησιν παρὰ Θεοῦ, διὰ τοὺς διωγμούς, ὁποῦ ἐπροξένησεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, μ' ὅλον τοῦτο πάλιν ἐνθυμεῖται αὐτούς· οὕτω γὰρ καὶ ὁ ἴδιος Θεὸς μᾶς προστάζει διὰ τοῦ Ἡσαΐου νὰ κάμω-

10. „Χάριτι δὲ Θεοῦ, εἰμὶ ὅ εἰμι“.

Μὲ τὰ λόγια ταῦτα δείχνει ὁ μέγας Παῦλος, ὅτι τὰ μὲν ἐλαττώματα, τὰ ἀποδίδει εἰς τὸν ἑαυτόν του, τὰ δὲ κατορθώματα, τὰ ἀποδίδει εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ.

„Καὶ ἡ χάρις αὐτοῦ ἡ εἰς ἐμὲ, οὐ κενὴ ἐγενήθη· ἀλλὰ περισσότε-
„ρον πάντων ἐκοπίασα“.

Καὶ τοῦτον τὸν λόγον μὲ συστολὴν, καὶ ταπείνωσιν εἶπεν ὁ μακάριος Παῦλος· διό,τι δὲν εἶπεν, ὅτι ἔπραξα ἔργα ἄξια τῆς θείας χάριτος, ἀλλ' ὅτι δὲν ἐφάνη ματαία, καὶ ἀνωφελὴς ἡ δοθεῖσα εἰς ἐμένα χάρις τοῦ Θεοῦ. Πῶς; καὶ μὲ τί τρόπον; διὰ τί, λέγει, περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἀποστόλους ἐκοπίασα. Καὶ δὲν εἶπεν ὅτι ἐκινδύνευσα, ἀλλὰ εἶπε ταπεινότερον λόγον, ὅτι ἐκοπίασα, καὶ ἔτζι μὲ τὸ ὄνομα τοῦ κόπου, ἐσύστειλε τὸ ἐδικόν του ἐγκώμιον· διὰ νὰ φανῇ δὲ ἀξιόπιστος, διὰ τοῦτο ἔτζι ταῦτα λέγει ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ἐπειδὴ ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ ἦναι ἀξιόπιστος κοντὰ εἰς τοὺς ἀκροατὰς, καὶ μαθητάς του.

„Οὐκ ἐγὼ δὲ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σὺν ἐμοί“.

Καὶ αὐτὸ, λέγει, τὸ νὰ κοπιάσω ἐγὼ τόσον, τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ἦτον ἔργον, καὶ ὄχι ἐδικόν μου κατόρθωμα. (1)

11. „Εἴτε οὖν ἐγὼ, εἴτε ἐκεῖνοι, οὕτω κηρύσσομεν, καὶ οὕτως ἐπι-
„στεύσατε“.

Εἴτε, λέγει, ἐγὼ ἐκοπίασα περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους, εἴτε οἱ ἄλλοι συναπόστολοί μου ἐκοπίασαν περισσότερον ἀπὸ λόγου μου, ὅμως εἰς τὸ κήρυγμα συμφωνοῦμεν ὅλοι. Καὶ δὲν εἶπεν, ἂν δὲν πιστεύετε εἰς ἐμένα, πεισθῆτε εἰς ἐκείνους· διὰ τί ἂν ἔλεγεν ἔτζι, ἤθελεν ἐξευτελίσῃ τὸν ἑαυτόν του, καὶ δὲν ἤθελεν ἀποδείξῃ ἑαυτὸν ἀξιόπιστον μάρτυρα τῆς ἀληθείας· ἀλλὰ λέγει, ὅτι καὶ αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν εἶναι ἀρκετὸς εἰς τὸ νὰ πιστευθῇ· ὁμοίως δὲ καὶ ἐκεῖνοι εἶναι καθ' ἑαυτοὺς ἀρκετοὶ εἰς τὸ νὰ πιστευθοῦν. Ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ εἰπῇ, ὅτι ἔτζι κηρύσσομεν, ἐφανέρωσε πῶς εἶναι ἀληθῆ τὰ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα· διό,τι δὲν λαλοῦμεν, λέγει, εἰς κάμμίαν

μωμεν· „ἐγώ εἰμι ὁ ἐξαλείφων τὰς ἁμαρτίας σου, καὶ „οὐ μὴ μνησθήσομαι· σὺ δὲ μνήσθητι, καὶ κριθῶμεν, „λέγει Κύριος· λέγε σὺ τὰς ἁμαρτίας σου πρῶτος, ἵ-„να δικαιωθῇς“. (Ἡσ. μγ'. 25.) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ χρυσοῦς Ῥήτωρ τῆς Ἐκκλησίας οὕτω μᾶς παραγγέλλει· „δεῖ δὲ ἡμᾶς καθαιρομένους ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν, „πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχειν αὐτὰ τὰ ἁμαρτήματα, κἂν ὁ „Θεὸς διὰ φιλανθρωπίαν συγχωρήσῃ σοι τὴν ἁμαρ-„τίαν, ἀλλὰ σὺ πρὸς τὴν ὠφέλειαν τῆς σεαυτοῦ ψυ-„χῆς, πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχε τὴν ἁμαρτίαν· ἡ γὰρ „μνήμη τῶν προλαβόντων, ἀποχὴ γίνεται τῶν μελ-„λόντων· καὶ ὁ ἐπὶ τοῖς προτέροις δακνόμενος, περὶ „τὰ δεύτερα ἀσφαλεστέραν τὴν γνώμην δείκνυσι“. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Δαβίδ· „Καὶ ἡ ἁμαρτία μου, φησὶν, ἐνώ-„πιόν μου ἐστὶ διαπαντός· ἵνα πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων τὰ „προλαβόντα, μὴ περιπέσῃ τοῖς μέλλουσι“. (Λόγ. β'. περὶ Μετανοίας, Τόμ. ϛ'. τῆς ἐν Ἐτόνῃ Ἐκδόσεως.)

Καὶ ἀλλαχοῦ λέγει· „οὐ γάρ ἐστιν οὐκ ἔστι μικρὸν εἰς „διόρθωσιν, τὸ πάντα συναγαγόντας τὰ ἁμαρτήματα, „κατ' εἶδος αὐτὰ στρέφειν συνεχῶς καὶ ἀναλογίζεσθαι· ὁ „γὰρ τοῦτο ποιῶν οὕτω κατανυγήσεται, ὡς μήτε τοῦ „ζῆν ἑαυτὸν ἄξιον εἶναι νομίζειν· ὁ δὲ τοῦτο νομίζων, „κηροῦ παντὸς ἁπαλώτερος ἔσται· μὴ γάρ μοι πορνείας „εἴποις μόνον, μηδὲ ταῦτα τὰ δῆλα· ἀλλὰ καὶ τὰς λα-„θραίους ἐπιβουλὰς, καὶ τὰς συκοφαντίας, καὶ τὰς κατη-„γορίας, καὶ τὰς κενοδοξίας, καὶ τὸν φθόνον, καὶ πάντα „τὰ τοιαῦτα συνάγειν χρή· οὐδὲ γὰρ ταῦτα μικρὰν οἴσει „κόλασιν... μὴ τοίνυν μικρὰ ταῦτα εἶναι νόμιζε, ἀλλὰ „συνάγαγε πάντα, καὶ ὡς ἐν βιβλίῳ γράφε· ἂν γὰρ σὺ „γράψῃς, ὁ Θεὸς ἐξαλείφει· ὥσπερ οὖν, ἂν μὴ σὺ γρά-„ψῃς, ὁ Θεὸς καὶ ἐγγράφει, καὶ δίκην ἀπαιτεῖ· πολὺ „τοίνυν βέλτιον παρ' ἡμῶν αὐτὰ γραφῆναι, καὶ ἄνωθεν „ἐξαλειφθῆναι· ἢ τοὐναντίον, ἡμῶν ἐπιλανθανομένων, „τὸν Θεὸν αὐτὰ πρὸ ὀφθαλμῶν ἐνεγκεῖν τῶν ἡμετέ-„ρων, κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην“. (ἐν τῇ Ἐκλογῇ Λόγ. μϛ'. Τόμ. ζ'.) Ὅρα καὶ εἰς τὸ ἡμέτερον Ἐξομολογητάριον ἐν τῇ πρὸς τὸν μετανοοῦντα συμβουλῇ, πῶς πρέπει, καὶ ποίας πρέπει ἁμαρτίας νὰ ἐνθυμῆται ὁ ἁμαρτωλός.

(1) Ὅθεν καὶ ὁ Θεοδώρητος ἡρμήνευσε· „καὶ οὐδὲ „ἀναγκασθεὶς τὰ καθ' ἑαυτὸν γυμνῶσαι, τοῦ οἰκείου „(ἤγουν τοῦ ταπεινοῦ) φρονήματος ἐμνήσθη· κρύπτει γὰρ „τὰ θαύματα, καὶ τὸν πόνον δείκνυσι, καὶ τοῦτον τῆς „θείας χάριτος εἶναι λέγει“.

μίαν γωνίαν, καὶ κρυφὸν τόπον, ἀλλὰ φανερὰ, καὶ παῤῥησίᾳ εἰς ὅλους· καὶ ὄχι πρότερον μόνον, ἀλλὰ καὶ τώρα. Εἶπε δὲ, καὶ ὅτι ἔτζι ἐπιστεύσατε· διὰ νὰ φανερώσῃ, ὅτι τώρα δὲν πιστεύουν ἔτζι, ἐπειδὴ καὶ ἐσαλεύοντο εἰς τὴν πίστιν, καὶ μάλιστα εἰς τὸ δόγμα τῆς ἀναστάσεως. Κοντὰ δὲ εἰς τὰ ἄλλα, φέρει καὶ μάρτυρα τῆς ἀληθείας αὐτὴν τὴν ἰδίαν πίστιν τὴν ἐδικήν τους, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπίστευσαν· ἐπειδὴ, λέγει, ἐσεῖς, ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε δὲν ἠθέλετε πιστεύσετε εἰς λόγους ψευδεῖς, καὶ πεπλασμένους, ἀνίσως καὶ δὲν ἠθέλετε πεισθῆτε, ὅτι εἶναι ἀληθινὰ τὰ παρ' ἡμῶν τῶν Ἀποστόλων κηρυττόμενα.

12. „Εἰ δὲ Χριστὸς κηρύσσεται ὅτι ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, πῶς λέ-
„γουσί τινες ἐν ὑμῖν, ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν“;

Ἄριστον συλλογισμὸν κάμνει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος· ἀφ' οὗ γὰρ ἀπέδειξε πρότερον, ὅτι ὁ Χριστὸς ἀνέστη, καὶ ὅτι ἔτζι κηρύττεται ἀπὸ αὐτὸν, καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἀποστόλους ὅτι ἀνέστη· ἀκολούθως ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, κατασκευάζει, καὶ συμπεραίνει, καὶ τὴν κοινὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν ἀνθρώπων· ὡσὰν ὁποῦ ἀκολουθεῖ εἰς τὴν κεφαλὴν, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστὸς, καὶ τὸ λοιπὸν σῶμα, ἤτοι ἡ Ἐκκλησία· (1) δὲν κατηγορεῖ δὲ τοὺς Κορινθίους ὅλους πῶς ἔλεγον, ὅτι δὲν ἐλπίζεται ἀνάστασις νεκρῶν, διὰ νὰ μὴ τοὺς κάμῃ πλέον ἀναισχύντους, καὶ τολμηρούς· ἀλλὰ λέγει, ὅτι μερικοὶ ἀπὸ λόγου σας τοῦτο λέγουσι.

13. „Εἰ δὲ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται“.

Διὰ νὰ μὴ λέγουν οἱ Κορίνθιοι, ὅτι, ναὶ ὁ Χριστὸς ἀνέστη, καθολικὴ ὅμως, καὶ κοινὴ ἀνάστασις ὅλων τῶν νεκρῶν, δὲν θέλει γένῃ· διὰ τοῦτο ἀπὸ τὸν λόγον τους συλλογίζεται καὶ λέγει, ὅτι ἂν ἀνάστασις δὲν ἦναι, καθὼς ἐσεῖς λέγετε, λοιπὸν οὐδὲ ὁ Χριστὸς ἀνέστη· διότι τὸ ἕνα, εἶναι τοῦ ἄλλου κατασκευαστικὸν, καὶ ἀποδεικτικόν· ἐπειδὴ διὰ ποίαν αἰτίαν ὁ Χριστὸς ἤθελεν ἀναστηθῇ, ἀνίσως καὶ ἡ ἀνάστασις αὐτοῦ δὲν ἔμελλε νὰ γένῃ ἀπαρχὴ τῆς ἐδικῆς μας ἀναστάσεως;

14. „Εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, κενὸν ἄρα τὸ κήρυγμα ἡμῶν·
„κενὴ δὲ καὶ ἡ πίστις ὑμῶν“.

Διότι ἂν ἀπέθανε, λέγει, ὁ Χριστὸς, καὶ ἔπειτα δὲν ἐδυνήθη νὰ ἀναστηθῇ, λοιπὸν οὔτε ἡ ἁμαρτία ἐθανατώθη, οὔτε ὁ θάνατος ἐκατηργήθη· καὶ λοιπὸν κενὸν, καὶ μάταιον ἦτον ἐκεῖνο τὸ κήρυγμα ὁποῦ ἡμεῖς ἐκηρύξαμεν εἰς ἐσᾶς, εἰς κενὰ δὲ, καὶ μάταια καὶ ἐσεῖς ἐπιστεύσατε. (2)

15. „Εὑρισκόμεθα δὲ καὶ ψευδομάρτυρες τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἐμαρτυρήσαμεν
„κατ' αὐτοῦ ὅτι ἤγειρε τὸν Χριστὸν, ὃν οὐκ ἤγειρεν, εἴπερ νε-
„κροὶ οὐκ ἐγείρονται“.

Ἀνόσιοι, λέγει, καὶ ψευδομάρτυρες εὑρισκόμεθα ἡμεῖς οἱ Ἀπόστολοι οἱ κηρύξαντες, καὶ ἐσεῖς οἱ πιστεύσαντες, διὰ τὶ ἐσυκοφαντήσαμεν τὸν Θεόν· καὶ ψευδῶς ἐμαρτυρήσαμεν, ὅτι ἀνέ-

---

(1) Λέγει δὲ καὶ ὁ Θεοδώριτος, ὅτι ὁ Ἀπόστολος βάλλωντας θεμέλιον τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, ἐπάνω εἰς αὐτὴν οἰκοδομεῖ τὸν περὶ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως λόγον, καὶ μεταχειρίζεται πολλὰ δυνατοὺς συλλογισμούς.

(2) Λέγει δὲ καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος· „ὅτι ὁ Ἀ-
„πόστολος διὰ τῆς τῶν συνημμένων ἀλλήλοις πλοκῆς,
„κατασκευάζει τὸ ἐν τοῖς συμπεράσμασιν ἄφυκτον,
„λέγων· „ὅτι εἰ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ
„Χριστὸς ἐγήγερται, εἰδὲ ὁ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται·
„ματαία καὶ ἡ εἰς αὐτὸν πίστις ἐστί· τῆς γὰρ προτάσεως
„ἀληθοῦς οὔσης, ὅτι Χριστὸς ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, καὶ
„τὸ συνημμένον τούτῳ, πάντως ἀληθὲς εἶναι χρὴ, τὸ
„νεκρῶν εἶναι ἀνάστασιν· τῇ γὰρ μερικῇ ἀποδείξει, καὶ
„τὸ καθόλου συναποδείκνυται· (τοῦτο δὲ νοεῖται, καθ'
„ὃ ὁ Χριστὸς νέος Ἀδὰμ ὢν, ἐν ἑαυτῷ περιέχει τὴν
„καθόλου ἀνθρωπότητα) καὶ τὸ ἔμπαλιν, εἴτις τὸ καθόλου
„ψεῦδος εἶναι λέγοι, τὸ νεκρῶν εἶναι ἀνάστασιν, οὐδὲ τὸ
„ἐπὶ μέρους πάντως ἀληθὲς εὑρεθήσεται, τὸ τὸν Χρι-
„στὸν ἐκ νεκρῶν ἐγηγέρθαι· τὸ γὰρ καθόλου ἀδύνατον,
„οὐδέ τινι δυνατὸν ἔσται πάντως· ἀλλὰ μὴν τοῦτο τοῖς πα-
„ραδεξαμένοις τὸν λόγον πιστόν ἐστι καὶ ἀναντίῤῥητον,
„ὅτι Χριστὸς ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν, ἀναγκαίως ἄρα
„ἐν

νέστησε τὸν Χριστὸν, τὸν ὁποῖον δὲν ἀνέστησε· τοῦτο δὲ ἀκολουθεῖ, δηλαδὴ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἀ-
νέστησε τὸν Χριστὸν, ἀνίσως καὶ νεκροὶ δὲν ἀνασταίνωνται· ὥστε, ἐπειδὴ εἶναι ἄτοπον ἐκεῖνο ὁ-
νέστησε τὸν Χριστὸν, ἀνίσως καὶ νεκροὶ δὲν ἀνασταίνωνται· ὥστε, ἐπειδὴ εἶναι ἄτοπον ἐκεῖνο ὁ-
ποῦ ἀκολουθεῖ, ἤτοι τὸ νὰ εἰποῦμεν ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἀνέστησε τὸν Χριστὸν, λοιπὸν οὐδὲ τοῦτο
πρέπει νὰ πιστεύσωμεν, ἤγουν ὅτι οἱ νεκροὶ δὲν ἀνασταίνονται.

16. „Εἰ γὰρ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται".
17. „Εἰ δὲ ὁ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, ματαία ἡ πίστις ὑμῶν".

Πάλιν καὶ ἐδῶ μὲ τὸν ἴδιον συλλογισμὸν ἀγωνίζεται, καὶ λέγει· ὅτι διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς ἀ-
νέστη, διὰ νὰ κάμῃ καθολικὴν ἀνάστασιν ὅλων τῶν νεκρῶν· ἀνίσως δὲ ἀνάστασις δὲν γίνεται
τῶν νεκρῶν, λοιπὸν οὔτε ὁ Χριστὸς ἀνέστη· δοθέντος δὲ τούτου, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἀνέστη, λοιπὸν
ματαία, καὶ εὔκερος εἶναι ἡ πίστις σας, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀτοπώτατον.

„Ἔτι ἐστὲ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν".

Ἂν ὁ Χριστὸς, λέγει, δὲν ἀνέστη, λοιπὸν οὐδὲ ἀπέθανεν· ἂν δὲ οὐκ ἀπέθανε, λοιπὸν οὐδὲ τὴν
ἁμαρτίαν ἔλυσε· διότι ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ, ἦτον λύσις τῆς ἁμαρτίας· „ἴδε γάρ φησιν ὁ
„Ἰωάννης ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ Κόσμου". (Ἰωάνν. α΄. 29.). Ἀμνὸν
γὰρ ὠνόμασε τὸν Χριστὸν, διὰ τὴν σφαγὴν ὁποῦ ἔμελλε νὰ λάβῃ ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ Κόσ-
μου· ἀνίσως δὲ ἡ ἁμαρτία δὲν ἐλύθη, λοιπὸν ἀκόμη εὑρίσκεσθε ἐσεῖς εἰς αὐτήν· καὶ πῶς
ἐπιστεύσατε, ὅτι ἐλευθερωθήκετε ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν διὰ τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος, τοῦ εἰς
τὸν θάνατον, καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου γινομένου;

18. „Ἄρα καὶ οἱ κοιμηθέντες ἐν Χριστῷ ἀπώλοντο".

Λοιπὸν, λέγει, καὶ οἱ διὰ Χριστὸν ἀποθανόντες καὶ μαρτυρήσαντες ἀδελφοὶ, ἐχάθησαν ἀπὸ
μιᾶς, ἀνίσως καὶ ἀνάστασις νεκρῶν δὲν ἦναι· καὶ ὅλοι δὲ κοινῶς οἱ κοιμηθέντες ἐν τῇ κατὰ
Χριστὸν πίστει, καὶ ἐν τῇ ζωῇ τῇ στενῇ καὶ τεθλιμμένῃ, καὶ αὐτοὶ ἐχάθησαν· ἐπειδὴ αὐτοὶ,
ματαίως ὑστερήθησαν ἀπὸ τὰ τερπνὰ, καὶ χαροποιὰ τοῦ Κόσμου πράγματα, καὶ μηδὲ μετὰ θά-
νατον ἐλπίζουν νὰ ἀπολαύσουν κανένα ἀγαθὸν, ἀνίσως ἀνάστασις νεκρῶν δὲν εἶναι.

19. „Εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἠλπικότες ἐσμὲν ἐν Χριστῷ μόνον, ἐ-
„λεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν".

Ἀνίσως, λέγει, ἕως εἰς τὴν παροῦσαν πρόσκαιρον ζωὴν τελειόνει ἡ Χριστιανικὴ ἡμῶν πί-
στις, καὶ ἂν εἰς ταύτην μόνην τὴν ζωὴν ἀποβλέπωμεν ἡμεῖς οἱ ἐλπίζοντες εἰς τὸν Χριστὸν,
καὶ ἐκεῖ δὲν εἶναι ἄλλη αἰώνιος ζωὴ, βέβαια ἀθλιώτεροι, καὶ δυστυχέστεροι εἴμεθα ἀπὸ ὅλους
τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἀπίστους, καὶ ἀσεβεῖς· διὰ τί, μήτε τὰ παρόντα ἀγαθὰ ἀπολαμβάνομεν
ἐδῶ ὡς οἱ ἀσεβεῖς, καθὼς καὶ ἀνωτέρω εἴρηται, μήτε τὰ μέλλοντα θέλομεν ἀπολαύσομεν ἐ-
κεῖ, ἐπειδὴ καὶ δὲν θέλομεν ἀναστηθοῦμεν, καθὼς λέγουσί τινες ἀπὸ λόγου σας.
Ἀλλ' ἤθελεν εἰπῇ τινας· ὅτι, ἂν καὶ τὸ σῶμα δὲν ἀνασταίνεται, ὅμως ἡ ψυχὴ μὲ τὸ νὰ
ἦναι ἀθάνατος, θέλει ἀπολαύσει μόνη τὰ αἰώνια ἀγαθά· ἡμεῖς δὲ ἀποκρινόμεθα, ὅτι κα-
νένα λογαριασμὸν καὶ ἀλήθειαν δὲν ἔχει ὁ λόγος οὗτος, διὰ τί δὲν ἐκοπίασε μοναχὴ ἡ ψυ-
χὴ, ἀλλὰ ἐκοπίασε καὶ τὸ σῶμα. (1) Καὶ λοιπὸν ποία δικαιοσύνη εἶναι αὐτὴ, τὰ μὲν σῶ-
μα,

„ἐν τῇ μερικῇ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ πίστει, καὶ
„ἡ καθόλου τὸ πιστὸν ἕξει. (Ὁμιλ. εἰς τὸ „ὅταν δὲ
„αὐτῷ ὑποταγῇ τὰ πάντα". Τόμ. β΄.)

(1) Συμφώνως καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος λέγει· „τί
„λέγεις ὦ Παῦλε; πῶς ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ μόνον ἠλ-
„πικότες ἐσμὲν, εἰ σώματα οὐκ ἐγείρεται, τῆς ψυ-
„χῆς μενούσης, καὶ ἀθανάτου οὔσης, ὅτι κἂν μένῃ φη-
„σὶν ἡ ψυχὴ, κἂν μυριάκις ἀθάνατος ᾖ, ὥσπερ οὖν
„καὶ ἔστι, τῆς σαρκὸς χωρὶς, οὐκ ἀπολήψεται τὰ ἀ-
„πόρρητα ἀγαθὰ ἐκεῖνα, ὥσπερ οὖν οὐδὲ κολασθήσεται,
„πάντας γὰρ φανερωθήσεται ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ
„Χριστοῦ, ἵνα ἕκαστος κομίσηται τὰ διὰ τοῦ σώματος
„πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὰ, εἴτε κακά· (β΄. Κορ.)
„διὰ τοῦτό φησιν, εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἠλπικότες ἐσ-
„μὲν ἐν Χριστῷ μόνον, ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων
„ἐσμέν· εἰ γὰρ οὐκ ἀνίσταται τὸ σῶμα, ἀστεφάνωτος ἡ
„ψυ-

μα, ὁποῦ ἐκάμε τὸν περισσότερον κόπον, νὰ πηγαίνῃ εἰς τὸ μὴ ὂν, καὶ νὰ μὴν ἀνασταίνεται, μηδὲ νὰ ἀπολαμβάνῃ κανένα ἀγαθὸν, μόνη δὲ ἡ ψυχὴ νὰ στεφανοῦται καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃ· αὐτὴ εἶναι μία φανερὰ ἀδικία.

20. „Νυνὶ δὲ Χριστὸς ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμη- „μένων ἐγένετο“. (1)

Ἀφ' οὗ ἔδειξεν ὁ Ἀπόστολος πόσα ἄτοπα ἀκολουθοῦν ἀπὸ τὸ νὰ μὴ πιστεύῃ τινὰς πῶς δὲν εἶναι ἀνάστασις, ἀναλαμβάνει πάλιν τὸν περὶ ἀναστάσεως λόγον ἐδῶ, καὶ λέγει· ὅτι αὐτὰ μὲν ἀκολουθοῦν, ἀνίσως δὲν γένῃ ἀνάστασις κοινὴ, ὡσὰν ὁποῦ ἐκ τούτου ἀκολουθεῖ, ὅτι οὐδὲ ὁ Χριστὸς νὰ ἀνέστη· τώρα δὲ ἐπειδὴ βεβαίως ὁ Χριστὸς ἀνέστη, λοιπὸν καὶ ἀνάστασις κοινὴ βεβαίως θέλει γένῃ, καὶ τὰ ἄτοπα αὐτὰ δὲν θέλουν ἀκολουθήσουν· συχνάκις δὲ λέγει τὸ „ἐκ νεκρῶν“· διὰ νὰ ἐμφράξῃ τὰ στόματα τῶν αἱρετικῶν Μανιχαίων, οἵτινες ἔλεγον, ὅ,τι ὁ Χριστὸς σωματικῶς δὲν ἀπέθανεν, ἀλλὰ νοητῶς, ὡς προείπομεν. Ἀνίσως δὲ ὁ Χριστὸς ἔγινεν ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων, λοιπὸν πρέπει ἐξάπαντος καὶ οἱ κεκοιμημένοι νὰ ἀναστηθοῦν· διότι ἡ ἀπαρχὴ ἔχει καὶ τοὺς ἐπακολουθοῦντας εἰς αὐτήν· ὡσὰν, χάριν λόγου, ἀπαρχὴ λέγεται, ὅταν ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, ἀρχίσῃ νὰ κάμῃ πρῶτος ἕνα ἔργον, τὸ ὁποῖον μέλλουσι καὶ οἱ λοιποὶ νὰ κάμουν ἀκολούθως, ὕστερα ἀπὸ ἐκεῖνον.

21. „Ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀνθρώπου ὁ θάνατος, καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις „νεκρῶν“.

22. „Ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτως ἐν τῷ „Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται“.

Τὴν αἰτίαν λέγει ἐδῶ, μὲ τὴν ὁποίαν βεβαιόνει τὰ ἄνω εἰρημένα ὁ θεῖος Ἀπόστολος· ἔπρεπε, λέγει, νὰ νικήσῃ ἐν τῷ Χριστῷ ἡ φύσις ὁποῦ ἐνικήθη ἐν τῷ Ἀδὰμ, καὶ ὁ ἄνθρωπος ὁποῦ ἔπεσε, καὶ ἐνικήθη, αὐτὸς πάλιν νὰ νικήσῃ, καὶ νὰ ἀναστηθῇ (2), ἐπειδὴ καθὼς ἐν τῷ Α-

„ψυχὴ μένει, ἔξω τῆς μακαριότητος ἐκείνης τῆς ἐν „οὐρανοῖς· εἰ δὲ τοῦτο, οὐδενὸς ἀπολαυσόμεθα πότε κα- „θόλου, εἰδὲ πότε οὐδενὸς, ἐν τῷ παρόντι τὰ τῶν ἀμοι- „βῶν“. (Ὁμιλ. λθ΄. εἰς τὴν α΄. πρὸς Κορινθ.)

Σημείωσαι δὲ ὅτι ἀπὸ τὰ λόγια ταῦτα, καὶ τοῦ Παύλου, καὶ τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ Θεοφυλάκτου, ἀναιρεῖται ἡ γνώμη τῶν Δυτικῶν ἡ περὶ τῆς τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν ἤδη γενομένης ἀπολαύσεως. Ὅρα καὶ τὸ „λοιπὸν ἀπό- „κειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος“· (β΄. Τιμοθ.) καὶ τὸ „οὗτοι πάντες μαρτυρηθέντες διὰ τῆς πίστεως „οὐκ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν“. (Ἑβρ. ια΄. 39.)

(1) Δὲν δύναμαι ἐδῶ νὰ σιωπήσω τὸ γλαφυρὸν θεώρημα, ὁποῦ κάμνει ὁ σοφὸς Εὐστράτιος ὁ Ἀργέντης ἐν τῷ περὶ Μυστηρίων· (σελ. 21.) λέγει γὰρ οὕτως ἐκεῖ, ὅτι ἡ Κυριακὴ ἡμέρα, ἐν ᾗ ἀνέστη ὁ Κύριος, αὕτη δευτέρα μὲν ἡμέρα τῶν ἀζύμων ὠνομάζετο, κατὰ τὸν Φίλωνα, καὶ Ἰώσηπον, ἐπαύριον δὲ τῆς πρώτης κατὰ τὸ Λευϊτικὸν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγίνετο ἡ προσφορὰ τοῦ δράγματος, ἥτις καὶ ἑορτὴ τοῦ δράγματος ὀνομάζεται, ἤτοι ἀπαρχὴ τοῦ θερισμοῦ, καθὼς λέγει ὁ Θεὸς ἐν τῷ Λευϊτικῷ· „εἰπὸν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ... ὅταν „εἰσέλθητε εἰς τὴν γῆν, ἣν ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν, καὶ „θερίζετε τὸν θερισμὸν αὐτῆς· καὶ οἴσετε τὸ δράγμα „ἀπαρχὴν τοῦ θερισμοῦ ὑμῶν πρὸς τὸν Ἱερέα.... τῇ „ἐπαύριον τῆς πρώτης ἀνοίσει αὐτὸ ὁ Ἱερεύς“. (Λευ. κγ΄. 10.)

Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὁ Χριστὸς ἀνέστη κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπροσφέρετο ἡ ἀπαρχὴ τοῦ δράγματος, τούτου χάριν ὁ θεῖος Ἀπόστολος εἰς τὸ νόημα τοῦτο ἀφορῶν, λέγει ὅτι ὁ Χριστὸς ἔγινεν ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων· ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἐπροσφέρθη εἰς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα διὰ τῆς ἀναστάσεώς του, ὡσὰν μία ἀπαρχὴ ἁγία πάντων τῶν μελλόντων μετὰ ταῦτα ἀναστηθῆναι· ἐπιτελεῖτο δὲ ἡ προσφορὰ τοῦ δράγματος μετὰ μεγάλης ἑορτῆς, καὶ πανηγύρεως, χαρᾶς τε πολλῆς καὶ ἀγαλλιάσεως· ὅθεν καὶ τῷ Φίλωνι „Πανήγυρις ἐπὶ τῷ δράγματι προσαγορεύεται· τύπος „δὲ ἦτον ἡ χαρὰ αὕτη, τῆς χαρᾶς τῆς ἀναστάσεως τοῦ „Κυρίου“.

(2) Διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Νύσσης Γρηγόριος· „οὐδὲ „γὰρ ἄλλο τι ἐστὶν ἡ ἀνάστασις, εἰ μὴ πάντως ἡ εἰς τὸ „ἀρχαῖον ἀποκατάστασις“. (Ὁμιλ. α΄. εἰς τὸν Ἐκ„κλησιαστήν.) Διὰ τοῦτο καὶ ἄλλοι ὁρίζουσι τὴν ἀνάστασιν, ὅτι εἶναι δευτέρα στάσις τοῦ πεπτωκότος· ὁ δὲ Θεοδώρητος οὕτω τὸ ῥητὸν ἑρμηνεύει· „ἀποβλέψατε, „λέγει, εἰς τὴν κρηπῖδα τοῦ γένους, καὶ βλέπετε τῷ „προγόνῳ τοὺς ἀπογόνους ἀκολουθήσαντας, καὶ θνητοὺς „ἅπαντας γενομένους, ἐπειδήπερ ἐκεῖνος ἐδέξατο τὴν „θνητότητα· οὕτως ἅπασα τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις ἀκο„λουθήσει τῷ Δεσπότῃ Χριστῷ, καὶ κοινωνήσει τῆς ἀνα„στάσεως· πρωτότοκος γὰρ καὶ οὗτος τῶν νεκρῶν, ὥσπερ „ἐκεῖνος πρωτόπλαστος· εἰκότως δὲ τὸν Χριστὸν νῦν προσ„ηγόρευσεν ἄνθρωπον, εἰδὼς αὐτὸν καὶ Θεὸν, ἵνα τὸ „ὁμοφυὲς δείξας, τὸν περὶ ἀναστάσεως βεβαιώσῃ λό„γον“.

Ἀδάμ· ἤγουν διὰ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ Ἀδὰμ, ἔπεσαν οἱ ἄνθρωποι ὅλοι οἱ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντες εἰς τὸν θάνατον· ἔτζι καὶ ἐν τῷ Χριστῷ, ὅλοι θέλουν ἀναστηθοῦν, ἤγουν διὰ τί εὑρέθη ὁ Χριστὸς ἀναμάρτητος, καὶ ἀκολούθως, διὰ τί δὲν ἦτον ἔνοχος εἰς τὸν θάνατον, καὶ διὰ τί θεληματικῶς μὲν ἀπέθανεν, ἀνέστη δὲ πάλιν, ἐπειδὴ δὲν ἦτον δυνατὸν νὰ κρατηθῇ ἀπὸ τὸν θάνατον ὁ ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς, καθὼς ἐδημηγόρησεν ὁ Κορυφαῖος Πέτρος· ,,ὃν ὁ Θεὸς ἀνέ-,,στησε, λύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου· καθ' ὅτι οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ". (Πράξ. β΄. 24.) Ταῦτα δὲ πάντα εἶναι καὶ κατὰ τῶν αἱρετικῶν Μανιχαίων, τῶν μὴ ὁμολογούντων ὅτι ἀνέστη σωματικῶς ὁ Χριστός· ἀλλὰ νοητῶς, ὡς προείπαμεν.

23. ,,Ἕκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι".

Ἐπειδὴ εἶπεν ἀνωτέρω ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ὅτι ὅλοι θέλουν ζωοποιηθοῦν, διὰ νὰ μὴ νομίσῃς ἐσὺ ὁ ἀναγνώστης, ὅτι καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἔχουν νὰ σωθοῦν, διὰ τοῦτο ἀκολούθως λέγει· ὅτι ὅσον μὲν κατὰ τὸ ἀναστῆναι, ὅλοι καὶ ἁμαρτωλοὶ, καὶ δίκαιοι θέλουν ζωοποιηθοῦν· ὅμως ὁ κάθε ἕνας θέλει ταχθῇ εἰς τὸ ἴδιον τάγμα του, καὶ εἰς τὴν μερίδα ἐκείνην, τῆς ὁποίας εἶναι ἄξιος. (1)

,,Ἀπαρχὴ Χριστὸς, ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ, ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, εἶ-,,τα τὸ τέλος".

Ἀπαρχὴ, λέγει, καὶ στράτα τῆς ἀναστάσεως ἔγινεν ὁ Χριστός· μετὰ τὸν Χριστὸν δὲ, θέλουν ἀναστηθοῦν καὶ οἱ τοῦ Χριστοῦ, ἤγουν οἱ πιστοὶ τοῦ Χριστιανοὶ, ὅσοι ἐπρόκοψαν εἰς τὰς ἀρετὰς, αὐτοὶ θέλουν ἀναστηθοῦν ἐν τῷ Χριστῷ πρῶτοι, ὅταν ὁ Χριστὸς ἔρχεται ἐξ οὐρανοῦ (2)· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ ,,ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ". ἐπειδὴ οἱ δίκαιοι θέλουν ἔχουν προνόμιόν τι, καὶ ἀξίωμα, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἀνάστασιν, ὁποῦ μέλλουν νὰ λάβουν. Τοῦτο δὲ τὸ προνόμιον εἶναι, τὸ νὰ ἀναστηθοῦν αὐτοὶ πρῶτοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους· διότι ἐπειδὴ οἱ δίκαιοι μέλλουν νὰ ἁρπαγοῦν ἐν νεφέλαις, εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα, ὡς λέγει ὁ αὐτὸς Παῦλος· (α΄. Θεσσαλ. δ΄. 17.) διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν, πρῶτοι καὶ ἀνασταίνονται· οἱ γὰρ ἁμαρτωλοὶ δὲν ἁρπάζονται ἐν νεφέλαις, ἀλλὰ κάτω θέλουν προσμένει τὸν Κριτὴν, ὡς κατάδικοι ὁποῦ εἶναι· ἔπειτα θέλει ἀκολουθήσει τὸ τέλος ὅλων τῶν ἀνθρώπων, καὶ αὐτῆς τῆς ἀναστάσεώς των, ὡσὰν ὁποῦ ὅλοι κοινῶς ἔχουν νὰ ἀναστηθοῦν· διότι δὲν θέλει ἀκολουθήσει τότε καθὼς τώρα ἠκολούθησε, καὶ ὁ μὲν Χριστὸς ἀνέστη, οἱ δὲ ἄνθρωποι, καὶ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα ἔμειναν εἰς τὸν τόπον τους ἀμετάβλητα· ἀλλὰ τότε θέλουν λάβουν τέλος ὅλα τὰ ἀνθρώπινα.

24. ,,Ὅταν παραδῷ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρί".

Δύο βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἠξεύρει ἡ Ἁγία Γραφὴ, τὴν μίαν, κατὰ οἰκείωσιν, τὴν δὲ ἄλλην, κατὰ δημιουργίαν· διότι ὁ Θεὸς, βασιλεύει μὲν εἰς ὅλους καὶ Ἕλληνας, καὶ Ἑβραίους, καὶ

εἰς

---

(1) Οὕτω καὶ ὁ Κύριος (λέγει ὁ Θεοδώρητος) ἐν τοῖς ἱεροῖς Εὐαγγελίοις διδάσκει, ὡς τοὺς μὲν ἀμνοὺς, στήσει ἐκ δεξιῶν, τοὺς δὲ ἐρίφους, ἐξ εὐωνύμων.

(2) Οὕτω καὶ ὁ θεῖος Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας ἑρμηνεύει τὸ ῥητὸν τοῦτο· ,,τὰ τοῖς πιστεύουσι χρεωστούμε-,,να πρεπωδέστερον ὅλῃ δωρεῖται τῇ φύσει· διὰ γάρ τοι ,,τοῦτο καὶ ὁ θεσπέσιος ἡμῖν Ἀπόστολος Παῦλος τὸ πε-,,ρὶ τῆς ἐσομένης ἀναστάσεως ἀποκαλύπτων μυστήριον, ,,ἀπαρχὴν μὲν τὸν Χριστὸν ἀναστήσεσθαι λέγει· καὶ ,,γὰρ δὴ καὶ ἐγήγερται πρῶτος ἐκ νεκρῶν· ἀλλ' ἔπειτα ,,φησὶν οἱ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ· πρὸ γὰρ ,,τῶν ἄλλων ἁπάντων τοὺς οἰκειωθέντας αὐτῷ διὰ πί-,,στεως ἀναστήσεσθαι λέγει· χρεωστουμένην αὐτοῖς δὴ μά-,,λιστα, κυρίως τε καὶ ἰδικῶς ἐπιδεικνύων τὴν ἀνάστα-,,σιν· εἰ καὶ εἰς ὅλην διήκει ταύτην τὴν φύσιν, ἐξ ἀγα-,,θότητος δηλονότι καὶ φιλανθρωπίας τοῦ παντελῶς κα-,,ταργῆσαι τὸν θάνατον ἐθελήσαντος Θεοῦ". (Βιβλ. δ΄. Κεφ. ζ΄. περὶ τῆς ἐν ὀγδόῃ Περιτομῆς.)

Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει· ,,τοῦ δὲ Χριστοῦ καλεῖ, οὐ ,,μόνον τοὺς μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν εἰς αὐτὸν πεπιστευ-,,κότας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν Νόμῳ, καὶ πρὸ τοῦ Νόμου ἐν ,,εὐσεβείᾳ, καὶ ἀρετῇ διαλάμψαντας· ὅσοι δηλαδὴ διὰ ,,τῆς εἰς τὸν ἐλπιζόμενον Χριστὸν πίστεως ἐτελειώθησαν". Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ ,,Καὶ οἱ νεκροὶ ἐν Χρι-,,στῷ ἀναστήσονται πρῶτον". (α΄. Θεσσαλ. δ΄. 16.) Λέγει δὲ καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος ,,ὥσπερ ἐπὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς ,,σώματος ἡ τοῦ ἑνὸς τῶν αἰσθητηρίων ἐνέργεια, πρὸς ἅ-,,παν τὴν συναίσθησιν ἄγει τὸ ἡνωμένον τῷ μέρει· ,,οὕτω καθάπερ τινὸς ὄντος ζώου πάσης τῆς ἀνθρωπίνης ,,φύσεως ἡ τοῦ μέρους (ἤτοι τοῦ Χριστοῦ) ἀνάστασις ἐ-,,πὶ

εἰς αὐτὰς τὰς ἰδίας δαίμονας, καὶ χωρὶς νὰ θέλων, κατὰ τὸν λόγον τῆς Δημιεργίας, καθ᾿ ὃ δηλαδὴ ὅλοι εἶναι δημιεργήματα, καὶ κτίσματα ἐδικά τε, καὶ ὑποτάσσονται, καὶ χωρὶς νὰ θέλων εἰς τὴν βασιλείαν τε· βασιλεύει δὲ ὁ Θεὸς καὶ εἰς τὰς Χριστιανὰς, καὶ Ἁγίας, οἵτινες ὑποτάσσονται θεληματικῶς εἰς αὐτὸν, κατὰ τὸν τῆς οἰκειώσεως λόγον, ἤτοι καθ᾿ ὃ ἔτοι εἶναι πιστοὶ, καὶ οἰκεῖοι, καὶ φίλοι τε Θεοῦ. Διὰ τὴν βασιλείαν ταύτην τὴν κατὰ οἰκείωσιν τῶν πιστῶν, λέγει ὁ Πατὴρ πρὸς τὸν Υἱὸν διὰ τε Δαβίδ· „Αἴτησαι παρ᾿ ἐμὲ, καὶ δώσω σοι Ἔθνη „τὴν κληρονομίαν σε". (Ψαλμ. β΄. 8.) Καὶ πάλιν περὶ αὐτῆς λέγει ὁ Χριστὸς μετὰ τὸ ἀναστῆναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν· „ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξεσία ἐν ἐρανῷ, καὶ ἐπὶ γῆς". (Ματθ. κη΄. 18.) Ταύτην λοιπὸν τὴν κατὰ οἰκείωσιν βασιλείαν τῶν πιστῶν, παραδίδει ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα, ὡς λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος, ἤτοι κατορθόνει, καὶ τελειόνει αὐτὴν, καθὼς χάριν παραδείγματος, ἕνας βασιλεὺς ἐνεχείρισεν εἰς τὸν υἱόν τε τὸ νὰ κάμῃ πόλεμον εἰς Ἔθνη, ὁπε ἀποστάτησαν ἀπὸ λόγε τε, διὰ νὰ οἰκονομήσῃ καλῶς τὸν πόλεμον αὐτὸν, καὶ νὰ νικήσῃ τὰς ἀποστάτας. Ὅταν λοιπὸν ὁ υἱὸς τελειώσῃ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον, καὶ νικήσῃ, καὶ ὑποτάξῃ τὰ ἀποστατήσαντα Ἔθνη, τότε λέγεται ὅτι παραδίδει τὸν πόλεμον εἰς τὸν Πατέρα τε, ἤτοι ὅτι ἔδειξεν εἰς τὸν Πατέρα τε τὸ παραδοθὲν ἔργον, καὶ πῶς ἐτελείωσεν αὐτό. (1) Λέγει λοιπὸν ὁ Παῦλος ἐδῶ, ὅτι ὅταν ὁ υἱὸς ὑποτάξῃ ὅλα, τότε θέλει γένῃ τὸ τέλος· διότι τότε ὁ Χριστὸς θέλει βασιλεύσει εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστοὺς μὲ ὅλην τὴν τελειότητα· ἐπειδὴ τότε δὲν ἔχομεν πλέον νὰ μοιραζώμεθα μέρος εἰς τὸν Θεὸν, καὶ μέρος εἰς τὸν κοσμοκράτορα διάβολον, καθὼς τώρα, ἀλλ᾿ ὅλοι θέλομεν γένομεν τοῦ Θεοῦ οἰκεῖοι, ὡς λέγει ὁ Θεολόγος Γρηγόριος· (Λόγ. β΄. περὶ Υἱε) παριστᾶ γὰρ καὶ παραδίδει ὁ Υἱὸς εἰς τὸν Πατέρα, ἐλευθέραν ὅλην τὴν βασιλείαν, ἤτοι τὰς βασιλευομένους ὑπ᾿ αὐτε πιστοὺς, ἡ ὁποία βασιλεία ἦτον πρότερον διαρπαγμένη, καὶ σκλαβωμένη ἀπὸ τὸν ἀποστάτην διάβολον, καθὼς λέγει ὁ Ἀλεξανδρείας θεῖος Κύριλλος, ἐν τῷ κατὰ Ἰελιανε βιβλίῳ τετάρτῳ.

„Ὅταν καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν, καὶ πᾶσαν ἐξεσίαν, καὶ δύναμιν".

Ἤτοι τότε θέλει γένῃ τὸ τέλος, ὅταν νικήσῃ, καὶ καταπαύσῃ ὁ υἱὸς ὅλας τὰς πονηρὰς δυνάμεις τῶν ἀποστατῶν δαιμόνων· διότι τώρα μὲν οἱ δαίμονες ἐνεργεσιν ἀκόμη, καὶ ἐξεσιάζεσι κατὰ μέρος πολλὰς ἀνθρώπες· τότε δὲ θέλει παύσει τελείως ἡ τέτων ἐνέργεια, καὶ ἐξουσία· περὶ ὧν εἶπεν ὁ αὐτὸς Παῦλος· „ἐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ „πρὸς τὰς ἀρχὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας". (Ἐφεσ. ς΄. 12.) Καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς ἔγραφεν· „ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησε πᾶν γόνυ κάμψῃ, ἐπερανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων". (Φιλίππ. β΄. 10.)

25. „Δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν, ἄχρις οὗ ἂν θῇ πάντας τὰς ἐχ-„θρὰς ὑπὸ τὰς πόδας αὐτε". (2)

26. „Ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος".

Ἐπειδὴ εἶπεν ὁ Παῦλος ὅτι ὁ Χριστὸς μέλλει νὰ καταργήσῃ τὰς ἀποστατικὰς δυνάμεις τῶν δαιμόνων, καὶ νὰ κάμῃ νίκας καὶ τρόπαια, ἀκόλεθον δὲ ἦτον νὰ εἴπῃ τινας· ὅτι ἴσως θέ-

---

„πὶ τὸ πᾶν διεξέρχεται, κατὰ τὸ συνεχὲς τε καὶ ἡ-„νωμένον τῆς φύσεως, ἐκ τε μέρες ἐπὶ τὸ ὅλον συν-„διδομένη". (Λόγ. κατηχητικῷ, Κεφ. λβ΄.)

(1) Παραδίδει δὲ ὁ Υἱὸς εἰς τὸν Πατέρα τὴν Βασιλείαν, ὄχι πῶς τὴν ὑστερᾶται αὐτὸς· (διατὶ τέτο εἶναι ἀνόητον πολλὰ, καὶ νὰ τὸ στοχασθῇ τινας δηλαδὴ, ὅταν μὲν ἐπολεμεῖτο, καὶ ἀποστάτει ἡ τοιαύτη Βασιλεία νὰ ἦναι ἐδική τε, ὅταν δὲ τὴν εἰρήνευσε, τότε νὰ τὴν ὑστερηθῇ) ἀλλὰ τὴν παραδίδει διατὶ νὰ κάμῃ συγκοινωνὸν τε ἐδικε τε κατορθώματος καὶ τὸν Πατέρα· ἐπειδὴ κοινὰ εἶναι ὅλα τὰ τῆς Τριάδος· ἡ γὰρ καὶ ὁ Υἱὸς σεσάρκωται, ἀλλ᾿ εὐδοκίᾳ τε Πατρὸς, καὶ συνεργίᾳ τε Ἁγίου Πνεύματος σεσάρκωται· διατὶ τοῦτα κοινὰ εἶναι τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τὰ κατορθώματα, ὁπε ἔκαμεν ὁ Υἱὸς σαρκωθεὶς, καὶ σταυρωθεὶς, καὶ ἀναστάς. Λέγεται δὲ ὅτι παραδίδει ὁ Υἱὸς τὴν Βασιλείαν τῷ Πατρὶ, καθ᾿ ὃ εὐφραίνει αὐτὸν τῷ κατορθώματι· καθ᾿ ὃ δὲν ἔχει πλέον νὰ ταλαιπωρῆται δι᾿ αὐτὴν, μήτε νὰ συμμαχῇ καὶ νὰ νικᾷ δι᾿ αὐτήν· καὶ ὄχι διατὶ νὰ τὴν ὑστερῆται, καὶ νὰ μὴ τὴν ἔχῃ πλέον αὐτὸς, κατὰ τὸν σοφὸν Φώτιον· ἢ παραδίδει ὁ Υἱὸς τὴν Βασιλείαν τῷ Πατρὶ, κατὰ τὸν Θεοδώρητον· „ἐκ αὐτὸς τῆς Βασι-„λείας γυμνέμενος, ἀλλὰ τὸν τύραννον διάβολον, καὶ „τὰς ἐκείνε συνεργὰς ὑποπόδιον, καὶ πάντας ὑποκύψαι „παρασκευάζων, καὶ τὸν τῶν ὅλων ἐπιγνῶναι Θεόν".

(2) Τὸ ῥητὸν τέτο ἑρμηνεύων ὁ Θεοδώρητος, λέγει,

θέλει ἀδυνατήσει ἕως οὗ νὰ κάμῃ ὅλα αὐτά, καὶ δὲν θέλει δυνηθῇ νὰ τὰ τελειώσῃ· διὰ τοῦτο λέγει ὁ Παῦλος ἐδῶ, ὅτι δὲν θέλει ἀδυνατήσει· ἀλλὰ πρέπει νὰ βασιλεύῃ, ἤγουν νὰ ἀναστρέφεται ὡς βασιλεὺς, καὶ δυνατὸς, ἕως οὗ νὰ ὑποτάξῃ τοὺς ἐχθρούς του, καὶ ὕστερον ἀπὸ ὅλους νὰ ὑποτάξῃ τὸν θάνατον· διότι ἐκεῖνος ὁποῦ θέλει ὑποτάξει τὸν διάβολον, φανερὸν ὅτι θέλει ὑποτάξει καὶ τὸ ἔργον καὶ ἀποτέλεσμα τοῦ διαβόλου, τὸ ὁποῖον εἶναι ὁ θάνατος. Πῶς δὲ ὁ θάνατος θέλει φανῇ ὅτι ὑπετάχθη, ἀνίσως δὲν ξεράσῃ τὰ σώματα τῶν νεκρῶν, τὰ ὁποῖα ἐκράτει εἰς τὴν ἐξουσίαν του; τότε γὰρ κυρίως νικᾶται ὁ θάνατος, ὅταν καὶ τὰ κοῦρση ὁποῦ εἶχε παρμένα, διαρπαχθῶσιν ἀπὸ αὐτὸν, ἤτοι τὰ νεκρὰ σώματα, καθὼς εἶπεν ὁ Κύριος· „Πῶς δύναταί τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι, ἐὰν „μὴ δήσῃ πρῶτον τὸν ἰσχυρὸν, καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει“; (Ματθ. ιβ΄. 29.) Ἀκούωντας λοιπὸν ἐσὺ ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι ἔχει νὰ καταργήσῃ ὁ Χριστὸς κάθε ἀρχὴν, καὶ ἐξουσίαν, μὴ φοβηθῇς ὅτι θέλει ἀδυνατήσει, καὶ δὲν θέλει δυνηθῇ νὰ κατορθώσῃ ταῦτα· διότι αὐτὸς θέλει κάμῃ ὅλα, βασιλεύωντας, καὶ κυβερνῶντας τὸν πόλεμον, ἕως οὗ νὰ ὑποτάξῃ ὅλους τοὺς ἐχθρούς. Βλέπεις ἀγαπητὲ, ὅτι τὸ „ἕως“ ὁποῦ λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος, δὲν τὸ λέγει εἰς ἀναίρεσιν τοῦ μετὰ ταῦτα, ἀλλὰ διὰ τὴν προρρηθεῖσαν αἰτίαν, ἤγουν διὰ τί ἡ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ κρατεῖ, καὶ ἐξουσιάζει, καὶ δὲν θέλει ἀδυνατήσει, ἕως ὁποῦ νὰ τὰ κατορθώσῃ ὅλα· ἀφ᾽ οὗ δὲ κατορθώσῃ ταῦτα, πολλῷ μᾶλλον τότε θέλει βασιλεύσει, δι᾽ ὅ,τι „τῆς βασιλείας „αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος“· καθὼς ὁ Ἀρχάγγελος εἶπε πρὸς τὴν Παρθένον. (Λουκ. ά. 33.) Ὁ δὲ Θεολόγος Γρηγόριος λέγει, ὅτι ὁ υἱὸς λέγεται πῶς βασιλεύει εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἤτοι πῶς ἐνεργεῖ τὴν εἰς αὐτὸν ὑπακοὴν ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων τῶν βασιλευομένων, καὶ πῶς βάλλει ἡμᾶς ὑποκάτω εἰς τὴν βασιλείαν του· (Λόγ. β΄. περὶ υἱοῦ) ὅθεν καὶ ἀφ᾽ οὗ ἡμεῖς οἱ βασιλευόμενοι ὑποταχθῶμεν εἰς αὐτὸν, τότε παύεται ἡ τοιαύτη βασιλεία του, ἤγουν ἡ σπουδὴ, καὶ ἐνέργεια ὁποῦ κάμνει εἰς τὸ νὰ βασιλευώμεθα ἡμεῖς ἀπὸ αὐτόν· δι᾽ ὅτι καθὼς ὁ οἰκοδόμος οἰκοδομεῖ τὸν οἶκον, ἕως οὗ νὰ βάλῃ τὴν σκέπην τοῦ οἴκου, καὶ μετὰ ταῦτα παύει ἀπὸ τὸ ἔργον τῆς οἰκοδομῆς· τοιουτοτρόπως καὶ ὁ υἱὸς βασιλεύει, ἤτοι ἐνεργεῖ τὴν εἰς ἡμᾶς βασίλευσιν αὐτοῦ, ἕως οὗ ἡμεῖς νὰ βασιλευθῶμεν τελείως ἀπὸ αὐτόν. (1)

27. „Πάντα γὰρ ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ· ὅταν δὲ εἴπῃ, „ὅτι πάντα ὑποτέτακται, δῆλον ὅτι ἐκτὸς τοῦ ὑποτάξαντος αὐ„τῷ τὰ πάντα“.

Ἐπειδὴ εἶπε περὶ τοῦ υἱοῦ ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ἔχει νὰ καταργήσῃ τοὺς ἐχθροὺς, καὶ νὰ κάμῃ νίκην, ἐφοβήθη μήπως νομισθῇ ὁ υἱὸς, ὅτι εἶναι ἄλλη ἀρχὴ ἀγέννητος, ἔξω ἀπὸ τὸν Πατέρα· διὰ τοῦτο λοιπὸν ἀναφέρει τὰ πάντα εἰς τὸν Πατέρα λέγωντας· ὅτι ὁ Πατὴρ ὑπέταξε τοὺς ἐχθροὺς εἰς τὸν υἱόν· ἐπειδὴ δὲ πάλιν ἔγραφε πρὸς Ἕλληνας, οἵ τινες ἐδόξαζον ὅτι ὁ Ζεὺς ἐσηκώθη ἐναντίον τοῦ Πατρός του Κρόνου, καὶ ἐπῆρεν ἀπὸ αὐτὸν τὴν βασιλείαν, ἐφοβήθη, μήπως ὑποπτεύσωσιν οἱ Κορίνθιοι καὶ διὰ τὸν υἱὸν ἕνα τοιοῦτον· ὅτι δηλαδὴ ἐσηκώθη ἐναντίον τοῦ Πατρός του· διὰ τοῦτο ἀκολούθως λέγει, ὅτι ὅλα ὑπετάχθησαν εἰς τὸν υἱὸν, ἔξω μόνον ἀ-

πὸ

γει, ὅτι ἀνίσως οἱ τὰ Ἀρείου, καὶ Εὐνομίου φρονοῦντες λέγουσιν, ὅτι ἐπὶ μόνου τοῦ Υἱοῦ εὑρίσκεται αὐτὴ ἡ φωνὴ, τὸ „ἄχρις οὗ“ δηλαδὴ, ἂς ἀκούσουν καὶ αὐτὸν τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα ὁποῦ λέγει „ἐγώ εἰμι, καὶ ἕως ἂν „καταγηράσητε ἐγώ εἰμι“. (Ἡσ. μς΄. 4.) οὕτω δὲ νοουμένου τοῦ λόγου, καθὼς οἱ ἀνωτέρω αἱρετικοὶ θέλουσι, θέλει εὑρεθῇ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ νὰ ἔχῃ τὸ εἶναι σύμμετρον μὲ τὸ γηρατεῖον τῶν ἀνθρώπων· ἀλλὰ τὸ νὰ φλυαρήσῃ τινὰς τοῦτο, εἶναι ἴδιον τῶν τρελῶν ἀνθρώπων. Λοιπὸν καθὼς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ εἶναι ἀΐδιος καὶ ἀτελεύτητος, ἔτζι ἀΐδιος καὶ ἀτελεύτητος εἶναι καὶ ὁ Υἱός· ἔχει δὲ καὶ τὴν Βασιλείαν αἰώνιον, καθὼς εἶπε φανερὰ ὁ Προφήτης Δανιήλ· „ἡ Βασιλεία αὐτοῦ, Βα„σιλεία αἰώνιος, ἥτις οὐ καταλυθήσεται εἰς τὸν αἰῶ„να“. (Δαν. ζ΄. 14.)

Ὁ δὲ Νύσσης Γρηγόριος „τὸ βασιλεύειν“ ἐνταῦθα, ἀντὶ τοῦ ἀριστεύειν ἐνόησεν· οὕτω γάρ φησι· „τὸ δὲ „δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν ἕως ἂν θῇ τοὺς ἐχθροὺς „ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, εὐσεβῶς, ὡς οἶμαι, παρα„δεξόμεθα, τὸ ἀριστεύειν αὐτὸν διὰ τοῦ βασιλεύειν „νοήσαντες· τότε γὰρ παύεται τῆς ἀριστείας ὁ δυνα„τὸς ἐν πολέμῳ, ὅταν ἀφανισθῇ πᾶν τὸ τῷ ἀγαθῷ „ἀντικείμενον· ὅταν πᾶσαν τὴν ἑαυτοῦ Βασιλείαν „συναγαγὼν, προσαγάγῃ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, πρὸς „ἑαυτὸν ἑνώσας τὰ πάντα“. (Ὁμιλ. εἰς τὸ „ὅταν „δὲ ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα“. Τόμ. β΄.)

(1) Ὅρα εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολὴν, Κεφ. ά. στίχ. 13. ὁποῦ λέγεται, ὅτι ὁ Πατὴρ θέττει τοὺς ἐχθροὺς ὑποκάτω εἰς τοὺς πόδας τοῦ Υἱοῦ, διὰ νὰ δείξῃ τιμὴν πρὸς τὸν Υἱόν του, καθὼς ἑρμηνεύει ὁ Θεοφύλακτος, ἀγκαλὰ καὶ ἐδῶ παρακάτω λέγῃ ὁ Παῦλος, ὅτι ὁ Πατὴρ ὑπέταξε τὰ πάντα εἰς τὸν Υἱόν.

πὸ τὸν Πατέρα· (1) διότι ὁ Πατὴρ μᾶλλον ὑπέταξεν εἰς τὸν υἱὸν ὅλα τὰ ἄλλα. Σημείωσαι δὲ ὅτι ἡ ὑποταγὴ αὕτη, σωτηριώδης ἐστὶ πρὸς τοὺς ὑποτασσομένους, κατὰ τὸν Νύσσης Γρηγόριον λέγοντα· „σαφῶς ἐπ' αὐτῶν ἡ σωτηρία τῷ ὀνόματι τῆς ὑποταγῆς ἑρμηνεύεται“. (Ὁμιλ. εἰς τὸ „ὅταν δὲ ὑποταγῇ αὐτῷ“. Τόμ. β΄.)

28. „Ὅταν δὲ ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα, τότε καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὑ-
„ποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα“.

Διὰ νὰ μὴν εἰπῇ τινας, ὅτι ἀγκαλὰ καὶ δὲν ὑπετάχθη ὁ Πατὴρ εἰς τὸν Υἱὸν, ἀλλ' ὅμως δὲν ἐμποδίζει τίποτε, τὸ νὰ ἦναι ὁ Υἱὸς δυνατώτερος ἀπὸ τὸν Πατέρα· διὰ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος ταύτην τὴν ὑπόνοιαν ἀναιρῶντας μὲ ὑπερβολὴν, λέγει· ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς θέλει ὑποταχθῇ εἰς τὸν Πατέρα, διὰ νὰ δείξῃ μὲ τὸν λόγον τοῦτον, τὴν πολλὴν ὁμόνοιαν ὁποῦ ἔχει ὁ Υἱὸς μὲ τὸν Πατέρα· ὥστε, ἤξευρε σὺ ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι ἡ αἰτία, καὶ πηγὴ τῆς δυνάμεως ταύτης εἰς τὸν Υἱὸν, καὶ ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ἄλλη τις δύναμις ἐναντία μὲ τὸν Πατέρα. Ἀνίσως δὲ καὶ ὁ Παῦλος ἐμεταχειρίσθη λέξιν ταπεινὴν τῆς ὑποταγῆς περισσότερον ἀπὸ τὸ πρέπον, μὴ θαυμάσῃς ὦ ἀναγνῶστα, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἔχει συνήθειαν, καὶ ὅταν μέλλῃ νὰ ἀνασπάσῃ ἀπὸ τὴν ῥίζαν κάνενα αἱρετικὸν φρόνημα, μεταχειρίζεται πολλὴν ὑπερβολήν.

Χάριν παραδείγματος, αὐτὸς θέλωντας διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ πιστὴ γυναῖκα δὲν βλάπτεται ἀπὸ τὴν συγκατοίκησιν τοῦ ἀπίστου ἀνδρὸς, εἶπεν ὅτι· „ἡγίασται ὁ ἀνὴρ ὁ ἄπιστος ἐν τῇ „γυναικί“. (ά. Κορινθ. ζ΄. 14.) ὄχι πῶς λέγει τοῦτο, ὅτι ὁ ἄνδρας ἄπιστος ὤντας, γίνεται ἅγιος· ἀλλὰ δείχνωντας μὲ τὴν ὑπερβολικὴν αὐτὴν λέξιν, ὅτι δὲν βλάπτεται ἡ πιστὴ γυνὴ, ἐὰν συγκατοικῇ μὲ τὸν ἄπιστον ἄνδρα της· ἔτζι καὶ ἐδῶ μὲ τὸ ὄνομα τῆς ὑποταγῆς, ἀνασπᾷ ἀπὸ τὴν ῥίζαν τὴν πονηρὰν ὑπόνοιαν, τὴν ὁποίαν ἤθελεν ὑπονοήσῃ τινὰς, ὅτι ἴσως ὁ Υἱὸς εἶναι δυνατώτερος ἀπὸ τὸν Πατέρα, μὲ τὸ νὰ ἐδυνήθη νὰ κατορθώσῃ τόσα μεγάλα πράγματα. Ὁ δὲ Θεολόγος Γρηγόριος λέγει· (Λόγ. β΄. περὶ υἱοῦ) ὅτι ὁ υἱὸς μὲ τὸ νὰ οἰκειοποιῆται ὅλα τὰ ἐδικά μας ἀνθρώπινα, διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἐδικήν μας ὑποταγὴν, ἐδικήν του τὴν νομίζει· τώρα γὰρ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν μαχώμεθα, καὶ ἐναντιούμεθα μὲ τὸν Θεὸν, οἱ μὲν ἄπιστοι, ἀρνούμενοι αὐτὸν, ἡμεῖς δὲ οἱ πιστοὶ Χριστιανοὶ, δουλεύοντες εἰς τὰ πάθη, καὶ κατὰ τοῦτο ἀνυπότακτοι εἴμεθα εἰς τὸν Θεόν· ὅταν δὲ, οἱ μὲν ἄπιστοι, γνωρίσουν τὸν Θεὸν, τὸν ὁποῖον τώρα ἀρνοῦνται· ἡμεῖς δὲ οἱ πιστοὶ, μεταβληθῶμεν ἀπὸ τὰ πάθη ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, τότε βέβαια λέγεται ὅτι ὁ Υἱὸς ὑπετάχθη εἰς τὸν Πατέρα· ἐπειδὴ ὁ υἱὸς ἐνδυόμενος τὸ ἐδικόν μας ἀνθρώπινον πρόσωπον, ἐδικά του νομίζει καὶ τὰ ἐδικά μας ἀνθρώπινα ἐλαττώματα. (2)

„Ἵνα

---

(1) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μέγας ἐν Ὁσίοις Βαρσανούφιος εἰς τὴν τοῦ ῥητοῦ τούτου ἑρμηνείαν φέρει τὴν ἱστορίαν ταύτην λέγων· „Ἔθος ἦν παρά τισι τῶν Ἑλλήνων οὕτως· „ὅταν ἤρχετο ὁ υἱὸς τοῦ Βασιλέως αὐτῶν εἰς ἡλικίαν, „ἠγείρετο, καὶ ἐφόνευε τὸν ἴδιον πατέρα. Καὶ ἵνα μὴ „οἱ δεχόμενοι τὸ κήρυγμα τοῦ Ἀποστόλου, ἔχωσι κα-„τὰ τὸ ἔθος αὐτῶν, καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τὸ αὐ-„τὸ ὑπολαβεῖν, ἐξώρισε τὴν κοινωνίαν ταύτην (ἤ-„τοι τὴν ἔννοιαν, καὶ ὑποψίαν ταύτην) ἀπ' αὐτῶν, „λέγων αὐτοῖς· „ὅταν ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα, τότε „καὶ αὐτὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ „πάντα“. Τὰ αὐτὰ μὲ τὸν ἱερὸν Θεοφύλακτον, καὶ θεῖον Βαρσανούφιον λέγει σχεδὸν καὶ ὁ Θεοδώρητος ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ ῥητοῦ τούτου.

(2) Διὰ τοῦτο λέγει ὁ Θεοφόρος Μάξιμος παρὰ τοῦ Θεολόγου Γρηγορίου ἐκ τοῦ εἰς τὸν Υἱὸν β΄. Λόγου ἐρανισάμενος· „ὅσον ἐγὼ εἰμὶ ἀτελὴς, καὶ ἀνυπότακτος, „μὴ ὑπακούων τῷ Θεῷ διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντο-„λῶν, μήτε γινόμενος κατὰ τὴν γνῶσιν τέλειος ταῖς „φρεσὶν, ἀτελὴς, καὶ ἀνυπότακτος τὸ κατ' ἐμὲ, καὶ ὁ „Χριστὸς νομίζεται δι' ἐμέ· μειῶ γὰρ αὐτὸν, καὶ κο-„λοβῶ, μὴ συναυξάνων αὐτῷ κατὰ Πνεῦμα, ὡς σῶ-„μα Χριστοῦ τυγχάνων, καὶ μέλος ἐκ μέρους“. (Κεφ. λ΄. τῆς β΄. Ἑκατοντ. τῶν Θεολογικ.) Ἀκούεις ἀδελφέ μου Χριστιανὲ, ἐσὺ ὁποῦ ἀναγινώσκεις ταῦτα, τί φοβερὸν λόγον λέγει ἐδῶ ὁ Ἅγιος Μάξιμος; ὁποῖος λέγει δὲν ὑποτάσσεται εἰς τὸν Θεὸν, οὐδὲ φυλάττει τὰς ἐντολάς του, αὐτὸς ἀπὸ μέρος ἐδικόν του κάμνει καὶ τὸν Δεσπότην Χριστὸν ἀνυπότακτον εἰς τὸν Θεόν. Βλέπεις ποῦ ἀναφέρεται ἡ βλασφημία καὶ ἡ ἀνυποταξία σου ἀγαπητέ; διὰ τοῦτο σπούδαζε ὅσον δύνασαι νὰ ὑποτάσσεσαι εἰς τὸν Θεὸν, καὶ νὰ φυλάττῃς τὰς ἁγίας του ἐντολὰς, ἵνα μὴ ἐξ αἰτίας ἐδικῆς σου, ἀτιμάζεται καὶ ὑβρίζεται ἡ κεφαλή σου, ὅς τις εἶναι ὁ Δεσπότης Χριστός. Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος λέγει· „εἰ θεϊκῶς ὁ Υἱὸς „τῷ Πατρὶ ὑποτάσσεται, ἐξ ἀρχῆς ἂν ὑποτέτακτο, „ἐξ οὗ καὶ Θεὸς ἦν· εἰ δὲ οὐχ ὑποτέτακτο, ἀλλ' ὕστερον „ὑποταγήσεται, ἀνθρωπίνως ὑπὲρ ἡμῶν (ὑποταγήσε-„ται) καὶ οὐ θεϊκῶς ὑπὲρ ἑαυτοῦ“. (Λόγ. δ΄. κατ' Εὐνομίου.) Ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος, Τόμ. β΄. περὶ τῆς ἐνσάρκου ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ Λόγου κατὰ Ἀρειανῶν, οὕτως ἑρμηνεύει τὸ „ὁ Υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι „αὐτῷ τὰ πάντα“· „τοῦτο δέ ἐστιν, ὅταν, φησὶν, ὑπο-„ταγῶμεν οἱ πάντες τῷ Υἱῷ, καὶ εὑρεθῶμεν αὐτοῦ

„με-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

„Ἵνα ᾖ ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν“.

Ἤτοι διὰ νὰ ἦναι, λέγει, ὅλα κρεμασμένα ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσῃ τινὰς δύω ἀρχὰς ἐν τῇ Θεότητι, ἀνάρχους, καὶ χωρισμένας μίαν ἀπὸ τὴν ἄλλην· διὸ, τι, ὅταν οἱ μὲν ἐχθροὶ βαλθῶσιν ὑποκάτω εἰς τοὺς πόδας τοῦ Υἱοῦ, ὁ δὲ Υἱὸς δὲν ἐναντιῆται μὲ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ ὑποτάσσεται, καθὼς πρέπει νὰ ὑποτάσσεται ὁ Υἱὸς καὶ Θεὸς, εἰς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα· τότε βέβαια ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, θέλει εἶναι τὰ πάντα ἐν πᾶσι. Μερικοὶ δὲ εἶπον (ὁποῖος εἶναι ὁ Νύσσης Γρηγόριος.) ὅτι διὰ τῶν λόγων τούτων, δηλοῦται ἡ τελεία τῆς κακίας ἀναίρεσις καὶ ἀφανισμὸς, μὲ τὸ νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τὸν Θεὸν ὅλα· διότι, ὅταν ἁμαρτία δὲν ἦναι, φανερὸν ὅτι ὁ Θεὸς θέλει εἶναι τὰ πάντα ἐν πᾶσιν· ὅταν δηλαδὴ, καθὼς εἶπεν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, δὲν θέλωμεν εἴμεθα πολλοὶ κατὰ τὰ κινήματα, καὶ τὰ πάθη, εἰς τὰ ὁποῖα μοιραζόμεθα τώρα, χωρὶς νὰ ἔχωμεν εἰς τὸν ἑαυτόν μας καμμίαν ἀποῤῥοὴν τοῦ Θεοῦ, εἰ μὴ μόνον ὀλίγην· ἀλλὰ θέλομεν εἴμεθα ὅλοι θεοειδεῖς, ὅλοι χωρητικοὶ μόνου τοῦ Θεοῦ· (Λόγ. β'. περὶ Υἱοῦ.) ἐπειδὴ τότε ὁ Θεὸς θέλει εἶναι εἰς ἡμᾶς ὅλα, καὶ φαγητὸν, καὶ ποτὸν, καὶ ἔνδυμα, καὶ νόημα, καὶ κίνημα (1).

29. „Ἐ-

„μέλη, καὶ γενώμεθα αὐτῷ εἰς υἱοὺς Θεοῦ· ὑμεῖς γὰρ, „φησιν, εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· τότε καὶ αὐτὸς ὑ„ποταγήσεται μεθ' ὑμῶν τῷ Πατρὶ, ὡς κεφαλὴ ὑ„πὲρ τῶν ἰδίων μελῶν· τῶν γὰρ μελῶν αὐτοῦ, μηδέ„πω ὑποταγέντων πάντων, αὐτὸς ἡ κεφαλὴ αὐτῶν, „οὔπω ὑποτέτακται τῷ Πατρὶ, ἀναμένων τὰ ἴδια „μέλη· εἰ δὲ ἦν εἷς τῶν ὑποτεταγμένων, ἐξ ἀρχῆς ἂν „ὑπετάσσετο τῷ Πατρὶ, καὶ οὐκ ἐπὶ τοῦ τέλους τοῦτο „ἐποίει· ἡμεῖς γάρ ἐσμεν σὺν αὐτῷ ὑποτασσόμενοι „τῷ Πατρὶ, καὶ ἡμεῖς ἐσμεν οἱ ἐν αὐτῷ βασιλεύον„τες“. Καὶ ὁ Θεοδώριτος λέγει· „ὁ Χριστὸς ὥσπερ τὰς „ἁμαρτίας ἡμῶν ἔλαβε, καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν, ὡς „ἀπαρχὴ γεγενημένος τῆς φύσεως· οὕτω καὶ τὴν νῦν „ἡμῶν ἀπείθειαν, καὶ τὴν τότε ὑποταγὴν οἰκειοῦται, „καὶ ἡμῶν μετὰ τὴν τῆς φθορᾶς ἀπαλλαγὴν ὑποτασ„σομένων, αὐτὸς λέγεται ὑποτάσσεσθαι“.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος εἶπε· „τοῦτο „γὰρ ἡ ὑποταγὴ Χριστοῦ, κατά γε τὸν ἐμὸν λόγον, ἡ „τοῦ πατρικοῦ θελήματος πλήρωσις“. (Λόγ. β'. περὶ Υἱοῦ.) Καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος· „ὅταν οὖν διὰ „πάντων ἔλθῃ τὸ ἀγαθὸν, τότε ὅλον αὐτοῦ σῶμα „(ἤτοι ἡ Ἐκκλησία) ὑποταγήσεται τῇ ζωοποιῷ ἐξου„σίᾳ· καὶ οὕτως ἡ τοῦ σώματος τούτου ὑποταγὴ, αὐτοῦ λέ„γεται εἶναι τοῦ Υἱοῦ ὑποταγὴ, τοῦ ἀνακεκραμένου πρὸς „τὸ ἴδιον σῶμα, ὅπερ ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία“. (Ὁμιλία εἰς τὸ „ὅταν ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα“. Τόμ. β'.) Καὶ πάλιν· „ὁ τοίνυν πρὸς ἑαυτὸν ἡμᾶς ἑνώσας, καὶ „ἡμῖν ἑνωθεὶς, καὶ διὰ πάντων ἓν πρὸς ἡμᾶς γενό„μενος, τὰ ἡμέτερα οἰκειοῦται πάντα· κεφάλαιον δὲ „τῶν ἡμετέρων ἀγαθῶν, ἡ πρὸς τὸ θεῖόν ἐστιν ὑποτα„γή“. (αὐτόθ.)

(1) Ὑψηλῶς δὲ, καὶ διαβατικῶς τὸ ῥητὸν τοῦτο ἑρμηνεύει ὁ ῥηθεὶς Νύσσης Γρηγόριος· „τῆς ἐν τῷ „παρόντι ζωῆς ποικίλως τε καὶ πολυειδῶς ἡμῖν ἐνερ„γουμένης, πολλὰ μέν ἐστιν, ὧν μετέχομεν, οἷον χρό„νου, καὶ ἀέρος, καὶ τόπου, βρώσεώς τε, καὶ πόσεως, καὶ „σκεπασμάτων, καὶ ἡλίου, καὶ λύχνου, καὶ ἄλλων πρὸς „τὴν χρείαν τοῦ βίου πολλῶν, ὧν οὐδέν ἐστιν ὁ Θεός· „ἡ δὲ προσδοκωμένη μακαριότης, οὐδενὸς μέν ἐστιν „ἐπιδεὴς, πάντα δὲ ἡμῖν, καὶ ἀντὶ πάντων, ἡ θεία „γενήσεται φύσις, πρὸς πᾶσαν χρείαν τῆς ζωῆς ἐκεί„νης, ἑαυτὴν ἁρμοδίως ἐπιμερίζουσα· καὶ τοῦτο δῆλόν „ἐστιν ἐκ τῶν θείων λόγων, ὅτι καὶ τόπος γίνεται ὁ „Θεὸς τοῖς ἀξίοις, καὶ οἶκος, καὶ ἔνδυμα, καὶ τροφὴ, „καὶ πόσις, καὶ φῶς, καὶ πλοῦτος, καὶ βασιλεία, καὶ πᾶν „νόημά τε καὶ ὄνομα, τῶν πρὸς τὴν ἀγαθὴν ἡμῖν συν„τελούντων ζωήν· ὁ δὲ πάντα γινόμενος (Θεὸς δη„λαδὴ), καὶ ἐν πᾶσι γίνεται· ἐν τούτῳ δέ μοι δοκεῖ „τὸν παντελῆ τῆς κακίας ἀφανισμὸν δογματίζειν ὁ „λόγος· εἰ γὰρ ἐν πᾶσι τοῖς οὖσιν ὁ Θεὸς ἔσται, ἡ „κακία δηλαδὴ ἐν τοῖς οὖσιν οὐκ ἔσται. εἰ γάρ τις ὑ„πόθοιτο κἀκείνην εἶναι, πῶς σωθήσεται τὸ ἐν πᾶσι „τὸν Θεὸν εἶναι“; (Λόγ. περὶ ψυχῆς, Τόμ. γ'.) Καὶ πάλιν ὁ αὐτός· „τὸ δὲ πάντα γίνεσθαι τὸν Θεὸν „τοῖς οὖσι, τὸ ἁπλοῦν καὶ μονοειδὲς τῆς ἐλπιζομένης „ἡμῖν ζωῆς ὑποδείκνυσι· τὸ γὰρ μηκέτι διὰ πολλῶν, „καὶ ποικίλων καθ' ὁμοιότητα τοῦ νῦν βίου τὴν ζωὴν „ἡμῖν συνερανίζεσθαι, τῷ λόγῳ τούτῳ παρίστησι, τὸ „πάντα ἡμῖν τὸν Θεὸν γίνεσθαι, ὅσα τῇ ζωῇ ταύτῃ „ἀναγκαῖα δοκεῖ, διά τινος ἀναλογίας ἑκάστου μετα„λαμβανομένου πρὸς τὸ θειότερον· ὥστε καὶ βρῶσιν εἶναι „τὸν Θεὸν ἡμῖν, ὡς εἰκὸς βρωθῆναι Θεὸν, καὶ πόσιν· „ὡσαύτως ἔνδυμά τε, καὶ σκέπην, ἀέρα, τόπον, πλοῦ„τον, ἀπόλαυσιν, δόξαν, μακαριότητα· καὶ πᾶν ὅσον „ἐν τῇ ἀγαθῇ κρίνεται μοίρᾳ, οὗ ἐπιδεὴς ἡ φύσις „ἐστὶ, πρὸς τὸ θεοπρεπὲς ἀναγομένης τῆς σημασίας „τῶν εἰρημένων· ὡς διὰ τούτου μαθεῖν, ὅτι ὁ ἐν τῷ „Θεῷ γενόμενος, πάντα ἔχει, ἐν τῷ ἐκεῖνον ἔχειν“. (Ὁμιλ. εἰς τὸ, ὅταν ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα. Τόμ. β'.) Ὁ δὲ Θεοδώριτος λέγει, ὅτι ἐκεῖνο ὁποῦ ἐδῶ λέγει περὶ τοῦ Πατρὸς ὁ Παῦλος „ἵνα ᾖ ὁ Θεὸς τὰ „πάντα ἐν πᾶσι“· τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ τέθεικεν εἰπών· „ὅπου οὐκ ἔνι Ἕλλην καὶ Ἰουδαῖος, περιτομὴ καὶ „ἀκροβυστία, βάρβαρος Σκύθης, ἀλλὰ τὰ πάντα καὶ ἐν „πᾶσι Χριστός“· (Κολ. γ'. 11.) διὰ νὰ φανερώσῃ πῶς ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμότιμος μὲ τὸν Πατέρα. Καὶ πάλιν λέγει· „οὕτως ἔσται λοιπὸν ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν „πᾶσι, πάντων τοῦ πταίειν ἀπηλλαγμένων, καὶ πρὸς „αὐτὸν τετραμμένων, καὶ τὴν ἐπὶ τὰ χείρω οὐ δεχο„μένων ῥοπήν“. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Θεὸς τότε θέλει εἶναι τὰ πάντα ἐν πᾶσι, πόθεν ἔχουν νὰ γνωρίζωνται οἱ δίκαιοι; Τὴν λύσιν τῆς ἀπορίας ταύτης ὅρα εἰς τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „οἴδαμεν ὅτι ἐὰν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν „οἰκία τοῦ σκήνους καταλυθῇ“. (β'. Κορ. ε'. 1.)

29. „Ἐπεὶ, τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται (1); τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ τῶν νεκρῶν“;

Οἱ αἱρετικοὶ Μαρκιωνισταὶ εἶχον τοιαύτην αἵρεσιν, καὶ ὅταν τινὰς ἀπὸ αὐτοὺς ἤθελεν ἀποθάνῃ ἀβάπτιστος, ἔκρυπταν ὑποκάτω εἰς τὴν κλίνην τοῦ ἀποθανόντος ἕνα ζωντανὸν ἄνθρωπον, καὶ ἔτζι πηγαίνοντες κοντὰ εἰς τὴν κλίνην, ἐρωτοῦσαν τὸν νεκρὸν, ἀνίσως καὶ θέλῃ νὰ βαπτισθῇ· ὁ δὲ κεκρυμμένος ὑποκάτωθεν ζωντανὸς ἄνθρωπος ἀπεκρίνετο, ὅτι θέλει· καὶ ἔτζι ἐβάπτιζον τὸν ζῶντα ἐκεῖνον ἄνθρωπον ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος (2)· κατηγορούμενοι δὲ διὰ τί κάμνουσι τοῦτο, ἀπεκρίνοντο, ὅτι ὁ Ἀπόστολος τοῦτο εἶπε· καὶ φέρουσιν εἰς μαρτυρίαν τὸ ῥητὸν τοῦτο, τὸ ὁποῖον δὲν ἐννοεῖται ἔτζι, καθὼς ἐκεῖνοι οἱ κακόδοξοι ἑρμήνευαν. Πῶς δὲ ἑρμηνεύεται; ἄκουσον· ὅλοι ἐκεῖνοι ὁποῦ μέλλουν νὰ βαπτισθοῦν, εἶναι τάξις τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας νὰ λέγουν πρότερον τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως· εἰς τοῦτο δὲ εὑρίσκεται γεγραμμένον, κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα, καὶ τὸ „πιστεύω εἰς ἀνάστασιν νεκρῶν“ (3). Λέγει λοιπὸν ὁ Παῦλος, ὅτι ἐκεῖνοι ὁποῦ ἐπίστευσαν εἰς τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν σωμάτων, ὅταν ἐβαπτίσθησαν, καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ μὲ τοιαύτας ἐλπίδας τῆς ἀναστάσεως ἐβαπτίσθησαν, τί θέλουν κάμουν ὁποῦ ἀπατήθησαν; διὰ τί δὲ καὶ μὲ τελειότητα βαπτίζονται οἱ Χριστιανοὶ ὑπὲρ ἀναστάσεως; ἤτοι μὲ ἐλπίδα ὅτι ἔχουν νὰ ἀναστηθοῦν, ἀνίσως νεκροὶ δὲν ἀνίστανται (4);

30. „Τί καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν πᾶσαν ὥραν“;

Ἀνίσως, λέγει, πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀναστάσεως, δὲν δέχεσθε τὴν διὰ τῶν ῥημάτων τοῦ Συμβόλου ὁμολογίαν, τὴν ὁποίαν ὁμολογοῦσιν ὅλοι οἱ βαπτιζόμενοι Χριστιανοὶ, κἂν δεχθῆτε τὴν διὰ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἔργων ταύτην φωνὴν, καὶ ὁμολογίαν. Ποία δὲ εἶναι αὕτη; ὅτι δηλαδὴ ὅλοι ἡμεῖς οἱ Ἀπόστολοι πάντοτε εὑρισκόμεθα εἰς κινδύνους· ἀνίσως δὲ ἀνάστασις δὲν ἦτον, διὰ τί νὰ κινδυνεύωμεν; ἢ τί καὶ ἔχομεν νὰ ἀπολαύσωμεν, εἰς ἀμοιβὴν τῶν τοιούτων κινδύνων μας; δι᾽ ὅ,τι ἂν θετέον, καὶ διὰ κενοδοξίαν προτιμήσῃ τινὰς νὰ κινδυνεύῃ, δύναται ναὶ νὰ προτιμήσῃ τοῦτο, ἀλλὰ μόνον μίαν φορὰν, ἢ καὶ δύω· τὸ δὲ νὰ κινδυνεύῃ κάθε ὥραν,

(1) Ὁ δὲ Φώτιος τὸ ῥητὸν τοῦτο ἑρμηνεύων λέγει, ὅτι οἱ βαπτιζόμενοι μὲ τοιαύτας ἐλπίδας, διὰ νὰ ἀναστηθοῦν μετὰ θάνατον, τί θέλουν κάμουν, ἀνίσως καὶ ὅλως νεκροὶ δὲν ἐγείρονται; τί δὲ καὶ βαπτίζονται αὐτοὶ διὰ νὰ ἀναστηθῶσιν, ἐὰν δὲν ἀνίστανται; ὁ δὲ Παῦλος ἐπιπληκτικώτερον λέγει, τί βαπτίζονται ὑπὲρ τῶν νεκρῶν; ἤτοι τί βαπτίζονται αὐτοὶ, τοὺς ὁποίους ἐσεῖς μὲ τὴν δόξαν ὁποῦ ἔχετε, τοὺς ἐδείξατε νεκροὺς παντοτινοὺς, καὶ οὐδέποτε ἀναστησομένους; δὲν εἶπε δὲ εἰς δεύτερον πρόσωπον· τί βαπτίζεσθε ἐσεῖς διὰ λόγου σας τοὺς νεκροὺς, τοὺς οὐδέποτε ἀναστησομένους; διὰ νὰ μὴ τοὺς ἐγγίσῃ περισσότερον, καὶ τοὺς ἐξαγριώσῃ· ἀλλὰ εἰς τρίτον πρόσωπον ἐσχημάτισε τὸν λόγον, διὰ νὰ κάμῃ αὐτὸν εὐπαράδεκτον.

(2) Τὴν αἱρετικὴν δὲ πρᾶξιν ταύτην τῶν Μαρκιωνιστῶν, καὶ τὸ φρόνημα, λέγει ὁ Κορέσσιος, ὅτι ἀναφέρουσι καὶ ὁ θεῖος Ἀμβρόσιος, καὶ ὁ Εἰρηναῖος ἐν τῷ περὶ αἱρέσεων, καὶ ὁ Τερτυλλιανὸς ἐν τῷ περὶ ἀναστάσεως.

(3) Ποῖον σύμβολον τῆς πίστεως λέγει ἐδῶ ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος, εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι γεγραμμένον τὸ „πιστεύω εἰς ἀνάστασιν νεκρῶν“; τὸ νῦν γινωσκόμενον παρὰ πᾶσι τοῖς ὀρθοδόξοις, τὸ ὁποῖον ἄρχισε μὲν ἡ α΄. Σύνοδος, ἐτελείωσε δὲ ἡ β΄. ἀλλὰ τοῦτο εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Παύλου δὲν ἦτον. Φαίνεται λοιπὸν, ὅτι καὶ εἰς τὸν καιρὸν τῶν θείων Ἀποστόλων, ἦτον τι Πίστεως Σύμβολον, τὸ ὁποῖον ὡμολόγουν πρότερον ὅσοι ἤθελαν βαπτισθοῦν, καὶ οὕτως ἐβαπτίζοντο· εἰς τὸ ὁποῖον ἦτον γεγραμμένον, καὶ τὸ „πιστεύω εἰς ἀνάστασιν νεκρῶν“. τοῦτο δὲ τὸ σύμβολον θέλουσί τινες, ὅτι ἐσυνέθεσαν οἱ θεῖοι Ἀπόστολοι, ὅταν ἔμελλον νὰ χωρισθοῦν, καὶ νὰ ὑπάγουν εἰς τὸ κήρυγμα· καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζουσιν αὐτὸ ἀποστολικόν. Τοῦτο δὲ φαίνεται νὰ ἦναι ἐκεῖνο ὁποῦ περιέχεται εἰς τὰς ἀποστολικὰς διαταγὰς, Βιβλ. ζ΄. Κεφ. μβ΄. περὶ οὗ ὅρα εἰς τὴν καθ᾽ ἡμᾶς ἑρμηνείαν τοῦ α΄. Κανόνος τῆς ϛ΄. ἐν τῷ ἡμετέρῳ Κανονικῷ. Καὶ ὁ Θεολόγος δὲ Γρηγόριος πρὸ τοῦ ἤδη ἐγνωσμένου ὁλοκλήρου Συμβόλου, δεκάλογον νέαν συντέθηκεν εἰς τὸν περὶ βαπτίσματος Λόγον πρὸς τοὺς βαπτιζομένους, εἰς τοῦ ὁποίου τὸ τέλος λέγει καὶ τοῦτο· „δέχου „πρὸς τούτοις ἀνάστασιν“.

(4) Ὁ δὲ Χρυσόστομος λέγει, ὅτι ἐκεῖνο ὁποῦ ὁ βαπτιζόμενος ὁμολογεῖ, πιστεύων ἀνάστασιν σώματος νεκροῦ, τοῦτο καὶ ὁ Ἱερεὺς διὰ τῶν πραγμάτων δείκνυσι· τίνι τρόπῳ; διὰ τοῦ ὕδατος· „τὸ γὰρ βαπτίζεσθαι, καὶ καταδύεσθαι, εἶτα ἀνανεύειν, τῆς εἰς ᾅδου καταβάσεώς ἐστι σύμβολον, καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἀνόδου· δι᾽ ὃ καὶ „τάφον τὸ βάπτισμα ὁ Παῦλος καλεῖ λέγων· „συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον· ἀπὸ τούτου καὶ τὸ μέλλον ἀξιόπιστον ποιεῖ, τῶν „σωμάτων λέγω τὴν ἀνάστασιν“. (Ὁμιλ. μ΄. εἰς τὴν α΄. πρὸς Κορινθ.)

ὥραν, καθὼς ἡμεῖς κινδυνεύομεν, τοῦτο εἶναι μεγαλωτάτη ἀπόδειξις, ὅτι εἴμεθα πεπληροφορημένοι περὶ τῆς ἀναστάσεως.

31. „Καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω, νὴ τὴν ὑμετέραν καύχησιν, ἣν ἔ-
„χω ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν!

Λέγωντας μὲν ἀνωτέρω ὁ Παῦλος, ὅτι κινδυνεύομεν, ἐφανέρωσε τοὺς κινδύνους, ὁποῦ ὑπέμενε· τώρα δὲ λέγωντας καὶ ὅτι καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω, ἐφανέρωσε τοὺς καθημερινοὺς θανάτους ὁποῦ ἐδοκίμαζε. Πῶς δὲ ἀπέθνησκε καθ' ἡμέραν; μὲ τὴν προαίρεσιν δηλαδὴ, καὶ προθυμίαν, καὶ μὲ τὴν ἑτοιμασίαν ὁποῦ εἶχεν εἰς τὸν ἑαυτόν του νὰ λαμβάνῃ θανάτους, ἂν τοῦ ἐτύχαινον, καὶ μὲ τὸ νὰ πάσχῃ τοιαῦτα μεγάλα κακὰ, ὁποῦ ἐπροξενοῦσαν θάνατον. Λέγει δὲ εἰς βεβαίωσιν τοῦ λόγου του· „νὴ τὴν ὑμετέραν καύχησιν“ ἤτοι μὰ τὴν ἐδικήν σας προκοπὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγὼ καυχῶμαι, ἀλήθειαν λέγω, ὅτι καθημερινῶς ἀποθνήσκω· καυχᾶται δὲ εἰς τὴν προκοπήν τους, ἐπειδὴ καύχησις τοῦ διδασκάλου εἶναι ἡ τῶν μαθητῶν του προκοπή (1)· ἔπειτα ἀφιερόνωντας τὴν καύχησιν ταύτην εἰς τὸν Χριστὸν, λέγει, τὴν ὁποίαν ἔχω ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ἐκείνου γὰρ ἔργον εἶναι τοῦτο, καὶ ὄχι ἐδικόν μου. Σοφώτατα δὲ ἐνθυμίζει αὐτοὺς, ὅτι καθὼς καυχῶμαι, ὅταν ἐσεῖς προκόπτετε, ἔτζι πάλιν ἐντρέπομαι, ἂν ἴσως μέχρι τέλους ἔτζι ἀθλίως εὑρίσκεσθε, καὶ ἀπιστεῖτε εἰς τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν.

32. „Εἰ

(1) Ὁ δὲ Φώτιος λέγει, ὅτι τὸ „νὴ τὴν ὑμετέ-„ραν καύχησιν“ ἢ τὸ λέγει ὀμνύωντας, ἢ λέγει, ὅτι διὰ τὴν ἐδικήν σας καύχησιν ἀποθνήσκω. Ἀπορία δὲ γεννᾶται ἐδῶ, διὰ τί ὁ μὲν παλαιὸς Νόμος ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος, προστάζει νὰ μὴ λαμβάνῃ τινὰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἰς μάταιον πρᾶγμα· „οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα „Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ“· (Ἐξ. κ΄.) τὸ δὲ Εὐαγγέλιον ἀπὸ τὸ ἄλλο, προστάζει νὰ μὴν ὀμνύῃ τινὰς μὲ τὴν ὁλότητα, οὔτε εἰς τὸν οὐρανὸν, οὔτε εἰς τὴν γῆν, οὔτε εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, οὔτε εἰς τὴν ἐδικήν του κεφαλὴν, ἀλλ' ἀντὶ διὰ κάθε ὅρκον νὰ λέγῃ μόνον τὸ, ναὶ ναὶ, καὶ τὸ οὒ οὔ, ὅ,τι δὲ ἄλλο εἰπῇ παρανω εἶναι ἐκ τοῦ πονηροῦ; (Ματθ. ε΄. 34.) διὰ τί, λέγω, ὁ παλαιὸς Νόμος, καὶ τὸ Εὐαγγέλιον ταῦτα λέγουσιν, ὁ δὲ Παῦλος ἐδῶ λέγει· „Νὴ τὴν ὑμετέραν καύ-„χησιν“; καὶ πρὸς Θεσσαλονικεῖς δὲ γράφει· „ὁρ-„κίζω ὑμᾶς τὸν Κύριον“; πρὸς λύσιν τῆς ἀπορίας ἀποκρίνεται ὁ μέγας Χρυσόστομος, ὅτι τὰ λόγια ταῦτα τοῦ Ἀποστόλου, καὶ ὅσα ἄλλα λέγει τοιαῦτα συμπαραλαμβάνωντας τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ πρὸς βεβαίωσιν, ταῦτα, λέγω, σχήματα μὲν εἶναι ὅρκου, οὐχὶ δὲ καὶ ὅρκος. Λέγομεν δὲ καὶ ἡμεῖς, ὅτι ἴσως ταῦτα οὕτω λέγει ὁ Παῦλος, πρῶτον μὲν, ἐκ πολλῆς ἀνάγκης, καὶ βίας· δεύτερον δὲ, τὰ λέγει, ὄχι διὰ κἀνένα πρᾶγμα ἀνθρώπινον, ἢ ὅλως τοῦ Κόσμου τούτου, ἀλλὰ περὶ κινδύνου τῆς πίστεως, καὶ ἁπλῶς περὶ Θεοῦ, καὶ θείων πραγμάτων· καὶ κατ' οἰκονομίαν καὶ συγκατάβασιν, οὐ κατ' ἀκρίβειαν καὶ νομοθεσίαν. Ἐὰν δὲ διὰ ὅλας τὰς μυριάδας τοῦ χρυσίου, θετέον, ἤθελεν ὁρκισθῇ τινας τὸν Θεὸν, οὗτος ἐναντιόνεται εἰς τὴν ἀνωτέρω τρίτην ἐντολὴν τοῦ Δεκαλόγου, ἥτις ὁρίζει νὰ μὴ λαμβάνῃ τινὰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ματαίῳ· ἐπειδὴ ὁ Κόσμος ὅλος, καὶ τὰ ἐν Κόσμῳ, μάταια εἶσιν, ὡς εὐτελῆ, καὶ φθαρτὰ, ὡς λέγει ὁ Ἐκκλησιαστής· „μα-„ταιότης ματαιοτήτων τὰ πάντα ματαιότης“. (Ἐκκλ. α΄. 1.) Ὅτι δὲ σχῆμα ὅρκου μόνον, ὁ λόγος οὗτος τοῦ Ἀποστόλου ἐστὶ, συνομολογεῖ σχεδὸν καὶ ὁ θεῖος Νύσσης Γρηγόριος λέγων· „Πᾶς ὁ τῷ Ἁγίῳ Παύλῳ καιρὸς, „τοῦ ἀγαθοῦ θανάτου εὔκαιρος ἦν“· βοᾷ γὰρ αὐτοῖς „ἰδίοις λόγοις ἔνορκον, τρόπον τινὰ, ποιούμενος ἐν οἷς „φησιν, ὅτι „καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω, νὴ τὴν ὑμετέ-„ραν καύχησιν! καὶ τὸ „ἕνεκά σου θανατούμεθα ὅλην „τὴν ἡμέραν“. (Ὁμιλ. ϛ΄. εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν.) Ὁ αὐτὸς δὲ Νύσσης Γρηγόριος ὑψηλότερον καὶ φυσικώτερον ἑρμηνεύει τὸ, καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω, λέγων· „οὐχ ὁ αὐτός ἐστι τῷ χθιζῷ ὁ σήμερον ἄνθρωπος, „κατὰ τὸ ὑλικὸν ὑποκείμενον· ἀλλά τι πάντως αὐτοῦ „διαπαντὸς νεκροῦται, καὶ ὄζει, καὶ διαφθείρεται, καὶ „ἐκβάλλεται καθάπερ οἰκίας τινὸς, τοῦ σώματος, „λέγω, κατασκευῆς, τὴν νεκρώδη δυσωδίαν ἐκφερού-„σης τῆς φύσεως, καὶ τῇ γῇ παραδιδούσης τὸ ἤδη τῆς „ζωτικῆς δυνάμεως ἔξω γενόμενον· δι' ὃ κατὰ τὴν „τοῦ μεγάλου Παύλου φωνὴν, καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκο-„μεν· οὐχ οἱ αὐτοὶ διαπαντὸς ἐν τῷ αὐτῷ διαμέ-„νοντες οἴκῳ τοῦ σώματος, ἀλλ' ἑκάστοτε ἄλλοι ἐξ ἄλλου „γινόμενοι διὰ προσθήκης τε καὶ ἀποποιήσεως, ὡς πρὸς „καινὸν σῶμα διαπαντὸς ἀλλοιούμενοι“. (Ὁμιλ. πρὸς τοὺς Κεκοιμημένους.) Λέγει δὲ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἑρμηνεύων τὸ „ὁ ὀμνύων τῷ πλησίον αὐτοῦ, καὶ οὐκ „ἀθετῶν τοῦ ιδ΄. Ψαλμοῦ· „εἰσὶ δέ τινες λόγοι, σχή-„ματα μὲν ὅρκων ἔχοντες, οὐχ ὅρκοι δὲ ὄντες, ἀλλὰ „θεραπεία πρὸς τοὺς ἀκούοντας· ὡς ὁ Ἰωσὴφ τὸν Αἰ-„γύπτιον οἰκειούμενος, νὴ τὴν ὑγείαν ὤμνυε Φαραώ· „καὶ ὁ Ἀπόστολος τὴν πρὸς Κορινθίους ἀγάπην ἑαυ-„τοῦ παριστῶν, ἔφη· „νὴ τὴν ὑμετέραν καύχησιν, „ἣν ἔχω ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, οὐ γὰρ „παρήκουσε τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας, ὁ τὸ εὐαγ-„γέλιον πεπιστευμένος· ἀλλὰ λόγον ψιλὸν ἐν σχήμα-„τι παραδέδωκεν ὅρκου, τὴν ἐπ' αὐτοῖς καύχησιν, „ὡς τοῦ παντὸς αὐτῷ ἀξίαν οὖσαν διὰ τοῦ τοιούτου „τρόπου δεικνύς“.

32. „Εἰ κατὰ ἄνθρωπον ἐθηριομάχησα ἐν Ἐφέσῳ, τί μοι τὸ ὄ-
„φελος“;

Ὅσον εἰς τὴν κακίαν καὶ θηριότητα τῶν ἀνθρώπων, ἐγώ, λέγει, ἐπολέμησα μὲ θηρία, καὶ ὄχι μὲ ἀνθρώπους· ἀγκαλὰ καὶ ὁ Θεὸς μὲ ἐλύτρωσεν ἀπὸ τὸν πόλεμον τούτων καὶ μάχην. Τί λοιπὸν ὄφελος εἶναι εἰς ἐμένα πῶς ὑπέμεινα ταῦτα, ἀνίσως δὲν ἦναι ἀνάστασις; Θηριομαχίαν δὲ ὀνομάζει τὴν μάχην, ὁποῦ ἔλαβεν εἰς τὴν Ἔφεσον μὲ τοὺς Ἑβραίους, καὶ μὲ τὸν ἀργυροκόπον Δημήτριον· ἐπειδὴ αὐτοί, τί διαφορὰν εἶχον ἀπὸ τὰ θηρία εἰς τὴν κακίαν; βέβαια οὐδεμίαν. (Ὅρα Πράξ. ιθ'.) (1) Ὅρα δὲ καὶ εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον δευτέραν, πῶς ὁ Παῦλος καλεῖ τὸν βασιλέα Νέρωνα, λέοντα, ὅς τις εἶναι βασιλεὺς τῶν θηρίων, καὶ πῶς ὁ Κύριος τὸν ἠλευθέρωσεν ἀπὸ αὐτόν. „Καὶ ἐῤῥύσθην ἐκ στόματος λέοντος“. (β'. Τιμοθ. δ'. 17.) Ὅτι δὲ θηριομαχία ὀνομάζεται ἡ μετὰ ἀνθρώπων μάχη, φανερῶς παρίστησιν ὁ Θεοφόρος Ἰγνάτιος, γράφων πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ταῦτα· „Ἀπὸ Συρίας μέχρι Ῥώμης θηριο„μαχῶ διὰ γῆς, καὶ θαλάσσης, ἐνδεδεμένος δέκα λεοπάρδοις, ὅ ἐστι τάγμα στρατιωτικόν, „οἳ καὶ εὐεργετούμενοι, χείρους γίνονται“.

„Εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, φάγωμεν καὶ πίωμεν· αὔριον γὰρ ἀπο„θνήσκομεν“. (Ἡσ. κβ'. 13.)

Ἀνίσως, λέγει, νεκροὶ δὲν ἀνασταίνονται, καὶ ἂν ἀπόλαυσις ἄλλη ἐκεῖ δὲν ἦναι, λοιπὸν περιττὴ εἶναι ἡ νηστεία, καὶ ἡ ἐγκράτεια, καὶ ἡ τῶν ἡδονῶν ἀποχή, ὡς λέγει ὁ Θεοδώρητος. Λοιπὸν ἂς ἀπολαύσωμεν τὰ ἀγαθὰ τοῦ παρόντος Κόσμου, καὶ ἂς φάγωμεν, καὶ ἂς πίωμεν, καὶ ἂς ξεφαντώσωμεν· ἐπειδὴ αὐτὰ μόνον ἔχομεν νὰ κερδήσωμεν. Τοῦτον τὸν λόγον ἔφερεν ὁ Παῦλος ἀπὸ τὸν Ἡσαΐαν, διὰ νὰ περιγελάσῃ τὴν ἀγνωσίαν ἐκείνων, ὁποῦ λέγουν πῶς δὲν εἶναι ἀνάστασις· διὰ τί καὶ ὁ Ἡσαΐας ἀναφέρει πῶς τὰ λόγια ταῦτα, τὰ ἔλεγον μερικοὶ ἀπηλπισμένοι· „αὐτοὶ δὲ ἐποιήσαντο εὐφροσύνην, καὶ ἀγαλλίαμα, σφάζοντες μόσχους, καὶ „θύοντες πρόβατα, ὥστε φαγεῖν κρέατα, καὶ πιεῖν οἶνον, λέγοντες· φάγωμεν, καὶ πίωμεν, „αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν“. (Ἡσ. κβ'. 13.) ἀλλὰ καὶ παλαιὰ παροιμία ἦτον αὐτή, λεγομένη ἀπὸ τοὺς Λάκωνας, τό, φάγωμεν, λέγω, καὶ πίωμεν· αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν, ὡς λέγει ὁ κριτικὸς Φώτιος. (Ἀμφιλόχ. Ζητήματι, ρβ'.) ὅθεν καὶ ἕνας στρατηγὸς τῶν Λακεδαιμονίων, μέλλοντας νὰ συγκροτήσῃ τὸν πόλεμον μὲ τοὺς ἐχθροὺς τὸ πρωΐ, ἔλεγε παραθαῤῥύνων τοὺς στρατιώτας του· „φάγωμεν καὶ πίωμεν· αὔριον γὰρ μετὰ τοῦ Πλούτωνος „συνδειπνήσομεν“.

33. „Μὴ πλανᾶσθε· φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί“.

Εἰς συμβουλήν, καὶ παραίνεσιν γυρίζει τὸν λόγον ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος· κατηγορεῖ δὲ τοὺς Κορινθίους μὲ τρόπον ἐπιδέξιον, ὡς ἀνοήτους, καὶ ἐλαφροὺς εἰς τὸν λογισμόν, καὶ εὐκόλως δυναμένους νὰ πλανηθοῦν· τοῦτο γὰρ δηλοῖ μὲ τό „μὴ πλανᾶσθε“· χρηστὰ δὲ ἤθη ὀνομάζει, κατὰ τὸν Χρυσόστομον, εὐφημότερον, τὰ εὐκολοαπάτητα καὶ εὐκολογέλαστα· δηλοῖ ὅμως, ὅτι καὶ ἄλλοι ἐτράβιζαν αὐτοὺς εἰς τὰ τοιαῦτα φρονήματα (2), καὶ αὐτοὶ ἀπὸ λόγου των δὲν ἔπεσαν εἰς τοιαύτας ἀτόπους δόξας.

34. „Ἐκ-

---

(1) Μερικοὶ δὲ λέγουν, ὅτι ὁ Ἀπόστολος κατεδικάσθη εἰς τὴν Ἔφεσον νὰ πολεμήσῃ μὲ θηρία πραγματικῶς, καὶ ἐκ τοῦ θανάτου τούτου ἐλυτρώθη ὑπὸ Κυρίου.

(2) Τὸ „φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί“ εἶναι γνωμικὸν ἀπόφθεγμα Μενάνδρου τοῦ Κωμικοῦ Ποιητοῦ ἐν Θαΐδι. οὕτω δὲ παρὰ τοῖς ἀκριβολογοῦσι τὰ τῆς Γραμματικῆς γράφεται· „φθείρουσιν ἤθη χρῆ„σθ' ὁμιλίαι κακαί“. Ἐπειδὴ γὰρ ἀκολουθεῖ δασυνόμενον φωνῆεν, τούτου χάριν μετεβάπη τὸ ψιλὸν ταῦ, εἰς τὸ ἀντίστοιχον δασύ, τὸ θῆτα· ἐπειδὴ δὲ πάλιν ἡ λέξις χρηστά, ὀξυτονούμενόν ἐστι, καὶ οὐχὶ βαρυτονούμενον· διὰ τοῦτο ἀποβληθέντος τοῦ α, διὰ τοῦ ἀποστρόφου, δὲν ἀπεβλήθη καὶ ὁ τόνος, ὡς ἀποβάλλεται ἐν ταῖς βαρυτόνοις προθέσεσιν, ἀλλὰ μετετέθη εἰς τὴν παραλήγουσαν, καθὼς καὶ ἐπὶ τοῦ „ἑπτ' ἀτὰρ ὀγδοά„την“, καὶ ἄλλων ὀξυτονουμένων ἠκολούθησεν. Ὤφελεν ἂν ὁ τόνος τοῦ χρῆσθ' εἶναι ὀξύς, ἀλλ' ἐπειδὴ ἠκολούθησε

νὰ

34. „Ἐκνήψατε δικαίως, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε, ἀγνωσίαν γὰρ Θεοῦ „τινὲς ἔχουσι".

Τὸ „ἐκνήψατε" εἶπεν ὁ Παῦλος, ὡς ἐπὶ μεθυόντων· ἀνανήψατε, λέγει, Χριστιανοί, καὶ ἔλθετε εἰς αἴσθησιν, καὶ προσοχὴν, ἀπὸ τὴν μέθην ταύτην, ὁποῦ σᾶς ἐκυρίευσε· δικαίως δὲ εἶπεν, ἤτοι συμφερόντως· διότι εἶναι δυνατὸν νὰ νήφῃ, καὶ νὰ προσέχῃ τινὰς ἀδίκως, διὰ νὰ κάμῃ κάνενα κακόν. „Καὶ μὴ ἁμαρτάνετε" λέγει, ὅτι ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας ὁποῦ κάμνετε, δὲν πιστεύετε καὶ εἰς τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν· διότι ὅσοι γνωρίζουν πῶς ἔχουν ἁμαρτίας, καὶ ἐλέγχονται ἀπὸ τὴν συνείδησίν τους, αὐτοὶ δὲν πείθονται πῶς εἶναι ἀνάστασις, φοβούμενοι νὰ μὴ κολασθοῦν· ἀγνωσίαν δὲ Θεοῦ ἔχουσιν ἐκεῖνοι, ὁποῦ δὲν πιστεύουν εἰς τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν· διατὶ δὲν ἠξεύρουσι τὴν ἄπειρον δύναμιν τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν ὁποίαν δύναται νὰ ἀναστήσῃ τὰ νεκρὰ καὶ διαλυθέντα σώματα. Δὲν εἶπε δὲ, ὅτι ἔχετε ἀγνωσίαν Θεοῦ, ἀλλ' ἔχουσι, διὰ νὰ κάμῃ τὴν κατηγορίαν ἐλαφροτέραν (1).

„Πρὸς ἐντροπὴν ὑμῖν λέγω".

Ἐπειδὴ ἀρκετὰ ἐκατηγόρησε τοὺς Κορινθίους ὁ θεῖος Ἀπόστολος, διὰ τοῦτο τώρα τοὺς παρηγορεῖ λέγων· ὅτι αὐτὰ σᾶς εἶπον, ἀδελφοί, ὄχι διὰ νὰ σᾶς ὀνειδίσω, ὡσὰν ἐχθρός σας· ἀλλὰ διὰ νὰ σᾶς κάμω νὰ ἐντραπῆτε, καὶ ἔτζι νὰ σᾶς φέρω εἰς διόρθωσιν μὲ τὴν ἐντροπὴν ταύτην, καὶ καταισχύνην, καὶ νὰ σᾶς κάμω νὰ φρονήσετε ἐκεῖνο ὁποῦ πρέπει.

35. „Ἀλλ' ἐρεῖ τις· πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; ποίῳ δὲ σώματι ἔρ-„χονται";

Δὲν εἶπεν ὁ Παῦλος, ὅτι ἐσεῖς λέγετε ταῦτα, ἀλλὰ ὅτι θέλει εἰπῆ τινας, διὰ νὰ μὴ γένῃ ὁ λόγος φορτικὸς καὶ βαρὺς, ὡς ἐπὶ ἄλλων προσώπων θεωρούμενος. Δύω δὲ εἶναι τὰ ἄπορα. α'. ὁ τρόπος τῆς ἀναστάσεως, μὲ ποῖον τρόπον δηλαδὴ ἀνασταίνεται τὸ σῶμα, ὁποῦ διελύθη ὅλον; καὶ β'. μὲ ποῖον σῶμα ἀνασταίνεται τὸ διαλυθὲν σῶμα, μὲ τὸ ἐδικόν του, ἢ μὲ ἄλλο; Ταῦτα δὲ τὰ δύω λύει μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ κόκκου τῶν σπερμάτων ὁ θεῖος Ἀπόστολος.

36. „Ἄφρον, σὺ ὃ σπείρεις, οὐ ζωοποιεῖται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ".

Ὁ Ἀπόστολος ἐδῶ κάμνει τὴν λύσιν τῶν δύω ἀπορῶν, ὁποῦ εἴπομεν ἀπὸ ἕνα φανερὸν παράδειγμα, τὸ ὁποῖον γίνεται καθ' ἡμέραν· διὰ τοῦτο καὶ ἄφρονας, καὶ ἀνοήτους ὀνομάζει τοὺς Κορινθίους, ἐπειδὴ καὶ δὲν ἠξεύρουν τὸ τόσον φανερὸν πρᾶγμα. Ἐσὺ, λέγει, ὁ φθαρτὸς ἄνθρωπος, ἐκεῖνο ὁποῦ σπείρεις, ἠξεύρεις ὅτι ζωντανεύει, καὶ πῶς περὶ τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἀμφιβάλλεις, ὅτι δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζωντανεύσῃ τὰ σώματα, ὁποῦ εἰς τὴν γῆν θάπτονται; ἐσὺ ἐκεῖνο τὸ σπέρμα ὁποῦ σπείρεις, ἠξεύρεις ὅτι δὲν ζωντανεύει, ἀνίσως πρότερον δὲν ἀποθάνῃ, καὶ δὲν σαπήσῃ εἰς τὴν γῆν· καὶ πῶς δὲν πιστεύεις, ὅτι ζωντανεύουν καὶ τὰ σώματα, ὁποῦ μέσα εἰς τὸν τάφον σαπήσουν; ἐκεῖνο γὰρ ὁποῦ εἶναι τὰ αὐλάκια τοῦ χωραφίου εἰς τὰ σπέρματα, τοῦτο εἶναι καὶ οἱ τάφοι εἰς τὰ ἀνθρώπινα σώματα. Βλέπε δὲ, ὦ ἀναγνῶστα, πῶς

νὰ εὑρεθῇ μακρὸν φύσει πρὸ βραχέος, διὰ τοῦτο ἡ ὀξεῖα πάσις μετεβλήθη εἰς περισπωμένην. Καὶ ὁ Φώτιος δὲ λέγει ὅτι τὸ „φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι „κακαί", εἶναι γνωμικὸν ἐξωτερικόν. (Ἀμφιλοχ. Ζητήματι, ροβ'.)

(1) Ὁ δὲ σοφὸς Θεοδώρητος τοῦτο ἑρμηνεύων λέγει· „ἄγαν δὲ σοφῶς Θεοῦ ἄγνοιαν τῆς ἀναστάσεως, „τὴν ἀπιστίαν ἐκάλεσεν· ὁ γὰρ ὁμολογῶν εἰδέναι „Θεὸν, δίκαιον εἶναι τοῦτον πιστεύει· τῷ δὲ δικαίῳ ἡ „ἀντίδοσις πρέπει· τὴν δὲ δικαίαν ἀντίδοσιν, κατὰ „τὸν παρόντα βίον οὐ βλέπομεν. Δεῖ τοίνυν προσμένειν τὴν ἀνάστασιν τὸν τῷ Θεῷ πιστεύειν ὁμολογοῦν„τα". Περὶ τῶν ἐχόντων ἀγνωσίαν τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, καὶ λαλούντων ἄγνωστα λόγια ῥηθήσεται ἐκεῖνο τὸ τοῦ Ἰώβ· „ματαίως ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ, ἐν „ἀγνωσίᾳ ῥήματα βαρύνει". (Ἰώβ, λε'. 16.) καὶ τὸ τοῦ Σολομῶντος· „μάταιοι μὲν γὰρ πάντες ἄνθρωποι „φύσει, οἷς παρῆν Θεοῦ ἀγνωσία". (Σοφ. ιγ'. 1.)

πῶς μεταχειρίζεται λέξεις ὁ Ἀπόστολος, ὁποῦ δὲν εἶναι οἰκείαις εἰς σπέρματα, ἀλλὰ εἰς σώματα· διότι δὲν εἶπεν, ὅτι ἐσὺ ἐκεῖνο ὁπῦ σπείρεις δὲν βλαστάνει, ἐὰν δὲν διαλυθῇ· ἀλλὰ εἶπεν, ὅτι δὲν ζωντανεύει, ἀνίσως δὲν ἀποθάνῃ. Βλέπε δὲ ἀκόμη, καὶ ὅτι εἰς τὸ ἐναντίον ἐγύρισε τὸν λόγον ἀπὸ ἐκεῖνο, ὁποῦ ἐφρόνουν οἱ Κορίνθιοι· διότι, ἐκεῖνοι μὲν ἀπορῦσαν, πῶς εἶναι τρόπος νὰ ἀναστηθῶμεν, ἀφ' ὃ ἀποθάνωμεν; ὁ δὲ Παῦλος τὸ ἐναντίον λέγει· ὅτι διὰ τῦτο ἐγειρόμεθα, ἐπειδὴ καὶ ἀποθνήσκομεν· διότι κατὰ ἄλλον τρόπον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ζωοποιηθῶμεν, ἀνίσως πρῶτον δὲν νεκρωθῶμεν.

37. „Καὶ ὃ σπείρεις, ὐ τὸ σῶμα τὸ γενησόμενον σπείρεις, ἀλλὰ „γυμνὸν κόκκον, εἰ τύχοι, σίτυ, ἤ τινος τῶν λοιπῶν".

Ἐπειδὴ εἶπεν ὁ Παῦλος ἀνωτέρω πῶς δύω ἦτον τὰ ἄπορα περὶ τῆς ἀναστάσεως, τὸ ἕνα, μὲ ποῖον τρόπον ἀνασταίνονται οἱ νεκροὶ, καὶ τὸ ἄλλο, μὲ ποῖον σῶμα· διὰ τοῦτο τὸ μὲν πρῶτον ἄπορον τὸ ἔλυσεν, εἰπών· ὅτι ἀνασταίνονται οἱ νεκροὶ μὲ τὸν τρόπον τοῦ θανάτου, καθὼς καὶ ὁ κόκκος τῦ σίτυ, καὶ τῶν λοιπῶν σπορίμων, μὲ τὸν τρόπον τῦ ἐν τῇ γῇ θανάτυ βλαστάνυσι. Τώρα δὲ λύει καὶ τὸ δεύτερον ἄπορον, ἤγυν μὲ ποῖον σῶμα ἀνασταίνονται οἱ νεκροὶ, καὶ λέγει· ὅτι τὸ αὐτὸ μὲν σῶμα τὸ ἀποθανὸν ἀνασταίνεται, ἤτοι τὸ τῆς αὐτῆς ὂν οὐσίας μὲ τὸ ἀποθανὸν, λαμπρότερον ὅμως, καὶ ὡραιότερον. Οἱ δὲ αἱρετικοὶ λέγυσιν, ὅτι δὲν ἀνασταίνεται τὸ αὐτὸ σῶμα, καὶ φέρυσι μαρτυρίαν τὸ ῥητὸν τῦτο τῦ Ἀποστόλυ τὸ λέγον· „οὐ „τὸ γενησόμενον σῶμα σπείρεις"· πλὴν ὁ Ἀπόστολος δὲν ἐννοεῖ τὸ ῥητὸν τοῦτο ὕτως· ἀλλὰ πῶς; ὅτι ἐσὺ δὲν σπέρνεις ἐκεῖνον τὸν ἴδιον στάχυν, ὁπῦ ἔχει νὰ γεννηθῇ ἀπὸ τὸ σπέρμα, λαμπρὸν δηλαδὴ, καὶ ὡραῖον· ἀλλὰ σπέρνεις ἕνα γυμνὸν κόκκον σίτυ (1)· ἀλλ' ὅμως τὸ στάχυ ὁπῦ βλαστάνει ἀπὸ τὸν γυμνὸν κόκκον, ἐκεῖνο εἶναι ὡραιότερον, καὶ ὕτε κατὰ πάντα εἶναι ὅμοιον μὲ τὸν σπαρέντα κόκκον· διὰ τί δὲν ἐσπάρθη στάχυ, μὲ τὴν καλαμίαν τυ δηλαδὴ, καὶ μὲ τὰς ἀνθέρικας καὶ ἄγανά τυ, καὶ μὲ τὴν ἄλλην τυ ὡραιότητα· ἀλλ' ἐσπάρθη κόκκος γυμνός· ἀλλ' ὕτε πάλιν τὸ βλαστῆσαν ἄσταχυ, εἶναι κατὰ πάντα ἄλλο, ἀπὸ τὸν σπαρέντα κόκκον· διὰ τί δὲν ἐβλάστησεν ἀπὸ ἄλλον κόκκον, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν ἴδιον γυμνὸν κόκκον ὁποῦ ἐσπάρθη.

38. „Ὁ δὲ Θεὸς αὐτῷ δίδωσι σῶμα, καθὼς ἠθέλησε".

Ἀνίσως λοιπὸν ὁ Θεὸς δίδει, λέγει, εἰς τὸ βλαστῆσαν ἄσταχυ, σῶμα ὡραιότερον ἀπὸ τὸν σπαρέντα κόκκον, καθὼς ἠθέλησε· τί πλέον ἐσὺ Χριστιανὲ περιεργάζεσαι μὲ ποῖον σῶμα οἱ νεκροὶ ἀνασταίνονται; καὶ ἀκύωντας θέλησιν Θεῦ, καὶ δύναμιν, τί πλέον ἀπιστεῖς εἰς τὴν ἀνάστασιν; διότι ὁ Θεὸς ἀνασταίνει μὲν τὸ σῶμα ἐκεῖνο, ὁποῦ διελύθη, ὅμως τὸ ἀνασταίνει ὡραιότερον, καὶ πνευματικώτερον· ὅτι τῦτο τὸ ἴδιον εὑρίσκομεν νὰ γίνεται καὶ εἰς τὰ σπέρματα· διὰ τί ἐκεῖνο, ὁπῦ βλαστάνει, εἶναι ὡραιότερον ἀπὸ τὸν κόκκον ὁπῦ σπέρνεται.

„Καὶ ἑκάστῳ τῶν σπερμάτων τὸ ἴδιον σῶμα".

Οὐ-

(1) Σημείωσαι ὅτι διὰ τῦτο διωρισμένως καὶ ὀνομαστὶ ἐνθυμήθη ἐδῶ τὸν σῖτον ὁ Παῦλος, καὶ ὄχι κανένα ἄλλο σπέρμα· διὰ τί καὶ τὸ σῶμα τῦ ἀνθρώπου, ὡς ἐπιπλεῖστον διὰ τῦ σίτυ τρέφεται, καὶ σωζεται, καὶ σχεδὸν σῖτος ἐστιν· ὅθεν καὶ ὁ Κύριος παρομοίωσε τὸ ἅγιον σῶμά του μὲ τὸν σῖτον, εἰπών· „ἐὰν μὴ ὁ „κόκκος τῦ σίτυ πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐ„τὸς μόνος μένει, ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ πολὺν καρπὸν „φέρει". (Ἰωάν. ιβ΄. 24.) Τούτου χάριν καὶ ἡ τῦ Χριστῦ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τὰ μνημόσυνα, καὶ κόλυβα τελῦσα τῶν κεκοιμημένων, ὐ διὰ ἄλλων σπερμάτων, ἀλλὰ διὰ τῦ σίτυ ταῦτα ποιεῖ, εἰς τύπον τῦ σώματος τῶν κεκοιμημένων, τῦ διὰ τῦ σίτυ τραφέντος, καὶ συσαθέντος· τὸν σῖτον δὲ τῦτον, ὐχὶ ὠμὸν φροντίζεται διὰ τῶν κολύβων· ἀλλὰ βρασμένον ἐν ὕδατι, καὶ διαλελυμένον, ἕνα μὲν, τὸ προχειρότερον, διὰ νὰ δυνᾶται νὰ φαγωθῇ ἀπὸ τὺς συναγομένυς Χριστιανύς, τὸ δὲ μυστικώτερον, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ἀγκαλὰ καὶ τὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἔτζι διαλελυμένα εἰσὶ, καὶ διεφθαρμένα ἐν τοῖς μνημείοις, τῇ δυνάμει ὅμως τοῦ Θεῦ, ἔχυν νὰ ἀναστηθῦν ἐκ τῶν μνημάτων, ἐν ἀτόμῳ, καὶ ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, καθὼς ὁ Φιλαδελφείας Γαβριὴλ περὶ τῦτων λέγει.

Οὗτος ὁ λόγος ἐμφράττει ἀναντιῤῥήτως τῶν αἱρετικῶν ἐκείνων τὰ στόματα, οἵτινες λέγουν, ὅτι δὲν ἀνασταίνεται τὸ αὐτὸ σῶμα, ἀλλὰ ἄλλο· διότι ἰδοὺ φανερὰ λέγει ὁ Παῦλος ἐδῶ, ὅτι εἰς κάθε σπέρμα δίδει ὁ Θεὸς τὸ ἐδικόν του σῶμα (1).

39. „Οὐ πᾶσα σὰρξ, ἡ αὐτὴ σάρξ· ἀλλ᾽ ἄλλη μὲν σὰρξ, ἀνθρώπων, ἄλλη δὲ σὰρξ, κτηνῶν· ἄλλη δὲ σὰρξ, πτηνῶν, ἄλλη „δὲ ἰχθύων“ (2).

Ἐπειδὴ εἶπεν ὁ Παῦλος ἀνωτέρω περὶ τοῦ σίτου, διὰ νὰ μὴ νομίσῃ τινάς, ὅτι καθὼς ἐπὶ τοῦ σίτου, ὅλα τὰ ἀστάχυα ὁποῦ βλαστάνουν ἐξ αὐτοῦ εἶναι ἴσα, καὶ ὅμοια· ἔτζι καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ὅλοι ὅσοι ἀναστηθοῦν, θέλουν εἶναι ὁμότιμοι, καὶ ἴσοι· διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος μὲ τὰ λόγια ταῦτα θέλει νὰ δείξῃ, ὅτι διαφορὰ εἶναι ἀνάμεσα εἰς ἐκείνους, ὁποῦ ἀνασταίνονται (τὸ ὁποῖον καὶ πρότερον ἐπρόλαβε, καὶ αἰνιγματωδῶς ἐφανέρωσεν εἰπών· „ἕκαστος δὲ ἐν τῷ „ἰδίῳ τάγματι“ στίχ. 23.) καὶ λέγει, ὅτι, καθὼς κάθε σάρκα, δὲν εἶναι ἡ αὐτὴ σάρκα· ἔτζι καὶ ὅσοι ἀνασταίνονται, δὲν ἀνασταίνονται ὅλοι μὲ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τιμήν, ἀλλ᾽ ἔχουσι διαφοράν· μίαν μέν, ἐκείνην ὁποῦ ἔχουσιν οἱ δίκαιοι ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλούς, καθὼς καὶ τὰ οὐράνια σώματα ἔχουσι διαφορὰν ἀπὸ τὰ ἐπίγεια σώματα· δευτέραν δέ, διὰ τὶ καὶ ἀνάμεσα πάλιν εἰς τοὺς δικαίους, εἶναι πολλῶν βαθμῶν διαφοραί, καθὼς παρακάτω θέλει εἰπῇ ὁ Ἀπόστολος φέρων τὸ ὁμοίωμα τοῦ Ἡλίου, τῆς Σελήνης, καὶ τῶν ἀστέρων· καὶ τρίτην, ὅτι καὶ ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἁμαρτωλούς, πολλὴ θέλει εἶναι ἡ διαφορά· διότι, λέγει, καθὼς εἶναι διαφορὰ ἀνάμεσα εἰς τὴν σάρκα τῶν ἀνθρώπων, καὶ εἰς τὴν σάρκα τῶν κτηνῶν, καὶ εἰς τὴν σάρκα τῶν λοιπῶν ζώων· ἔτζι θέλει εἶναι διαφορὰ καὶ ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἁμαρτωλούς, κατὰ τὰς κολάσεις, καὶ τιμωρίας. Ὅλα λοιπὸν ὅσα τώρα εἶπεν ὁ Παῦλος, τὰ εἶπε περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν ἁμαρτωλῶν· περὶ δὲ τῆς διαφορᾶς τῶν δικαίων, παρακάτω θέλει εἰπῇ, ὅταν ἀπαριθμῇ τὰ οὐράνια σώματα.

40. „Καὶ σώματα ἐπουράνια, καὶ σώματα ἐπίγεια· ἀλλ᾽ ἑτέρα μὲν ἡ „τῶν ἐπουρανίων δόξα, ἑτέρα δέ, ἡ τῶν ἐπιγείων“.

Μὲ τὰ λόγια ταῦτα φανερόνει ὁ Ἀπόστολος τὴν διαφοράν, ὁποῦ θέλουν ἔχουν τὰ σώματα τῶν δικαίων, ἀπὸ τὰ σώματα τῶν ἁμαρτωλῶν· τὰ μὲν γὰρ σώματα τῶν δικαίων, ὠνόμασεν ἐπουράνια, τὰ δὲ σώματα τῶν ἁμαρτωλῶν, ὠνόμασεν ἐπίγεια· καὶ ἄλλη μὲν εἶναι ἡ δόξα τῶν ἐπουρανίων σωμάτων τῶν δικαίων· ἄλλη δὲ εἶναι ἡ τῶν ἐπιγείων σωμάτων τῶν ἁμαρτωλῶν, οὐχὶ ἡ δόξα (ἐπειδὴ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ συνυπακούεται ἐδῶ) ἀλλ᾽ ἡ διαγωγὴ μόνον· διότι δόξαν δὲν θέλουν ἔχουν τὰ τῶν ἁμαρτωλῶν σώματα.

41. „Ἀλ-

(1) Διὰ τοῦτο λέγει καὶ ὁ Θεοδώρητος· καθὼς ἀπὸ τὸ σιτάρι, σιτάρι πάλιν φυτρόνοι, καὶ ἀπὸ τὴν φακήν, φακή, καὶ κάθε ἄλλο εἶδος σπερμάτων, ἀπὸ τὸ ἴδιον εἶδός του· ἔτζι καὶ τὰ ἐδικά μας σώματα, αὐτὰ μὲν τὰ ἴδια ἀνασταίνονται, μὲ περισσοτέραν ὅμως δόξαν, καὶ μὲ ἀφθαρσίαν καὶ ἀθανασίαν. Τοῦτο λοιπὸν τὸ ἴδιον σῶμα ἀνίσταται, ὅμως οὐ τοιοῦτον, καθὼς εἶπεν ὁ θεῖος Ἀμφιλόχιος, καὶ ὅρα εἰς τὴν ὑποσημείωσιν τὴν πρώτην τοῦ „Καὶ ὅτι ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέ„ρᾳ“. (ά. Κορ. ιέ. 4.)

(2) Ἐν ἄλλοις, ἄλλη δέ, ἰχθύων, ἄλλη δέ, πτηνῶν. Σημείωσαι ὅτι ὁ Νύσσης Γρηγόριος ἐνόησεν, ὅτι διὰ τοῦτο φέρει ἐδῶ ὁ Παῦλος τὰς σάρκας τῶν ἀνθρώπων, καὶ κτηνῶν, καὶ πετεινῶν, καὶ ἰχθύων, καὶ παρακάτω φέρει τὰ οὐράνια σώματα, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ἐκεῖνος ὁποῦ ἐδημιούργησεν αὐτὰ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι, αὐτὸς πολλῷ μᾶλλον δύναται νὰ ἀναστήσῃ καὶ τὰ σώματα εἰς τὸ πρῶτον εἶδός των· οὕτω γὰρ φησίν· „ὁ „Ἀπόστολος προστίθησιν αὐτοῖς... ὡς οὐκ ἠπόρησεν ἡ „τοῦ Θεοῦ σοφία μυρία σωμάτων εἴδη κατὰ τὸ πᾶν „ἐξευρεῖν, λογικῶν, ἀλόγων, ἐναερίων, χερσαίων, „καὶ τῶν κατ᾽ οὐρανὸν ἡμῖν προφαινομένων, τοῦτε ἡλίου, „καὶ τῶν λοιπῶν ἀστέρων· ὧν ἕκαστον θείᾳ δυνάμει γε„νόμενον, τοῦ καὶ κατὰ τὴν ἀνάστασιν μὴ ἂν ἀπορῆσαι „τὸν Θεὸν ἡμετέρων σωμάτων ἡμᾶς ἀπόδειξις γίνε„ται· εἰ γὰρ τὰ ὄντα πάντα οὐκ ἔκ τινος ὑποκειμένης „ὕλης πρὸς τὸ φαινόμενον μετεσκευάσθη· ἀλλὰ τὸ θεῖον „θέλημα, ὕλη, καὶ οὐσία τῶν δημιουργημάτων ἐγένετο· „πολὺ μᾶλλον δυνατὸν εἶναι κατασκευάζειν τὸ ἤδη ὄν, „εἰς τὸ ἴδιον σχῆμα ἐπαναχθῆναι, ἢ τὸ ἐξ ἀρχῆς „μὴ ὄν, εἰς ὑπόστασίν τε καὶ οὐσίαν ἐλθεῖν“. (Ὁμιλ. εἰς τὸ „ὅταν δὲ ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα, Τόμ. β΄.)

41. „Ἄλλη δόξα ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα σελήνης, καὶ ἄλλη δόξα ἀστέ-
„ρων· ἀστὴρ γὰρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ“ (1).

Καθὼς ὀλίγον προτίτερα εἶπεν ὁ Ἀπόστολος τὰς διαφορὰς, ὁποῦ θέλουν ἔχουν τὰ σώματα τῶν ἁμαρτωλῶν, ἀρχινῶντας ἀπὸ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀριθμῶντας καθεξῆς τὰ σώματα τῶν πετεινῶν, καὶ τῶν κτηνῶν, καὶ τῶν ὀψαρίων· (διότι καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἄνθρωποι φύσει γενόμενοι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ἔπεσαν ὕστερον κατὰ προαίρεσιν εἰς τὴν ὁμοίωσιν τῶν ἀλόγων ζώων) καθὼς, λέγω, ὁ Ἀπόστολος εἶπεν ἀνωτέρω τὰς διαφορὰς τῶν σωμάτων τῶν ἁμαρτωλῶν· ἔτζι καὶ ἐδῶ λέγει τὰς διαφορὰς, ὁποῦ θέλουν ἔχουν τῶν δικαίων τὰ σώματα· διότι ὅλοι μὲν οἱ δίκαιοι ἔχουν νὰ ἀναστηθοῦν μὲ δόξαν· ὅμως καθὼς ἄλλο εἶναι τὸ φῶς τοῦ Ἡλίου, ἤτοι λαμπρότερον καὶ ἐνδοξότερον, ἄλλο δὲ εἶναι τὸ φῶς τῆς σελήνης, ἤτοι κατώτερον ἀπὸ τὸ τοῦ Ἡλίου, καὶ ἄλλο εἶναι τὸ φῶς τῶν ἀστέρων, κατώτερον δηλαδὴ ἀπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης· τοιουτοτρόπως καὶ οἱ δίκαιοι θέλουν ἔχουν διαφορὰν ἀναμεταξύ των κατὰ τὸ φῶς, καὶ τὴν δόξαν· ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀστέρες πάλιν διαφέρουσιν ἀπὸ ἄλλους ἀστέρας κατὰ τὴν δόξαν, ἤγουν κατὰ τὸ φῶς (δόξα γὰρ τῶν ἀστέρων εἶναι τὸ φῶς) καὶ ἄλλοι μὲν ἀστέρες εἶναι λαμπρότεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους· ἄλλοι δὲ εἶναι ἀμυδρότεροι κατὰ τὸ φῶς (2). Μερικοὶ δὲ σώ-

ματα

(1) Χάριν περιεργείας σημειοῦμεν ἐδῶ, ὅτι κατὰ τὴν κοινὴν δόξαν τῶν Ἀστρονόμων, ὅλοι οἱ ἀπλανεῖς ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ δὲν ἔχουσιν ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ μέγεθος, οὐδὲ τὸ αὐτὸ φῶς, ἀλλὰ ποικίλον, καὶ διαφορετικόν· οἱ φανερώτεροι ὅμως καὶ γνωστότεροι ἀστέρες, διαιροῦνται, εἰς ἓξ τάξεις, καὶ κλάσεις, καὶ βαθμούς· καὶ οἱ μὲν μεγαλίτεροι, καὶ λαμπρότεροι ἀστέρες, λέγονται τοῦ πρώτου μεγέθους ἀστέρες, καθὼς εἶναι ὁ μεγάλος σκύλος· ὁ στάχυς τῆς παρθένου, ἡ καρδία τοῦ λέοντος, καὶ ἄλλοι· οἱ δὲ ὀλίγον μικρότεροι ἀπὸ τοὺς πρώτους, ὀνομάζονται ἀστέρες τοῦ δευτέρου μεγέθους· οἱ δὲ ὀλίγον μικρότεροι ἀπὸ τοὺς δευτέρους, ὀνομάζονται ἀστέρες τοῦ τρίτου μεγέθους, καὶ καθεξῆς ἀκολουθεῖ ἕως εἰς τοὺς ἀστέρας τοῦ ἕκτου μεγέθους. Καθὼς λοιπὸν οἱ ἐν τῷ οὐρανῷ ἀπλανεῖς ἀστέρες εἰς ἓξ τάξεις, καὶ μεγέθη διαιροῦνται, ἔτζι καὶ οἱ ἐν τῷ νοητῷ οὐρανῷ λάμποντες Ἅγιοι εἰς ἓξ τάξεις μοιράζονται· εἰς Ἀποστόλους, εἰς Μάρτυρας, εἰς Προφήτας, εἰς Ἱεράρχας, εἰς Ὁσίους, καὶ εἰς Δικαίους, καθὼς τὸ ψάλλει ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία „Ἀπόστολοι, Μάρτυρες, καὶ Προφῆται, Ἱεράρ„χαι, Ὅσιοι, καὶ Δίκαιοι“. Καὶ καθὼς πάλιν, οἱ τοῦ πρώτου μεγέθους ἀστέρες δὲν ἔχουσιν ὅλοι ἀπαράλλακτον ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ μέγεθος, καὶ φῶς, ἀλλὰ διαφορετικόν, ὁμοίως καὶ οἱ τοῦ δευτέρου μεγέθους, καὶ οἱ τοῦ τρίτου καὶ τετάρτου, καὶ πέμπτου, καὶ ἕκτου· ἀναμεταξύ των συγκρινόμενοι ὁ καθ᾽ ἕνας εἰς τὴν ἐδικήν του τάξιν, διαφορετικὸν ἔχει τὸ φῶς· ἔτζι, καὶ ὅλοι οἱ Ἀπόστολοι ἀναμεταξύ των συγκρινόμενοι, διαφορετικὴν ἔχουσι τὴν δόξαν, καὶ τὸ φῶς· ὁμοίως καὶ οἱ Μάρτυρες δὲν εἶναι ὅλοι ἴσοι εἰς τὸ φῶς, οὔτε ὅλοι οἱ Προφῆται, οὔτε ὅλοι οἱ Ἱεράρχαι, οὔτε ὅλοι οἱ Ὅσιοι, οὔτε ὅλοι οἱ Δίκαιοι· ἀλλὰ ὁ καθ᾽ ἕνας ἔχει διαφορετικὸν φῶς ἀπὸ τοὺς ὁμοταγεῖς του. Καθὼς δὲ εὑρίσκονται εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ κάποιοι ἀστέρες ὁποῦ εἶναι ἀλαμπεῖς, καὶ ὅμοιοι μὲ τὰς νεφέλας· διὸ καὶ νεφελοειδεῖς ὀνομάζονται, οἵτινες εἶναι ἑβδόμης τάξεως καὶ μεγέθους, κατὰ τοὺς Ἀστρονόμους· ἔτζι ἠμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν ὅτι εὑρίσκονται ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐκεῖνοι, ὁποῦ ἥμαρτον μὲν καὶ παρέβησαν τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, ἀπέθανον ὅμως ἐν ἀληθινῇ μετανοίᾳ. Ταύτας τὰς διαφορὰς τῆς δόξης τῶν Δικαίων, θέλοντας νὰ φανερώσῃ ὁ Κύριος ἔλεγεν· „ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πατρός μου μοναὶ πολλαί εἰσιν“. (Ἰω. ιδ'. 2.) ὅθεν καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἑρμηνεύων τὸ „ὁ Θεὸς ἔστη ἐν συναγωγῇ Θεῶν, ἐν μέσῳ „δὲ Θεοὺς διακρινεῖ“ λέγει· „ἵσταται Θεὸς ἐν μέ„σῳ Θεῶν τῶν σωζομένων, διακρίνων, καὶ διαστέλλων, „τίνος ἕκαστος τιμῆς, καὶ μονῆς ἄξιος“. (Λόγ. β'. περὶ Υἱοῦ.) Λέγει δὲ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος· „ἀστὴρ „ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ, φύσις δὲ πάντων ἀστέρων „μία· καὶ πολλαὶ μοναὶ παρὰ τῷ Πατρὶ, τουτέστιν ἀ„ξιωμάτων διαφοραί· φύσις δὲ ὁμοία τῶν δοξαζομέ„νων“. (Λόγῳ γ'. κατ᾽ Εὐνομίου.) Ἀλλὰ ἂς παρακαλέσωμεν καὶ ἡμεῖς ἀδελφοὶ τὸν Θεὸν, καὶ ἂς ἀγωνισθῶμεν διὰ νὰ εὑρεθῶμεν ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἂς συναριθμηθῶμεν καὶ μὲ τὴν ζ'. τάξιν τῶν ἀλαμπῶν ἀστέρων.

(2) Ὅτι δὲ φωτεινὰ θέλουν εἶναι τὰ σώματα τῶν Δικαίων ἐδήλωσεν ὁ Κύριος εἰπών· „τότε οἱ δίκαιοι „ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐ„τῶν“. (Ματθ. ιγ'. 43.) ὅπερ ἑρμηνεύων ὁ Ἱεροσολύμων Κύριλλος λέγει· „προειδὼς τὴν τῶν ἀνθρώπων „ἀπιστίαν ὁ Θεὸς, σκώληξι μικροτάτοις ἐν τῷ θέρει „φωτοειδεῖς δέδωκεν αὐγὰς λάμπειν ἐκ τοῦ σώματος, „ἵνα ἐκ τῶν φαινομένων, πιστευθῇ τὸ προσδοκώμενον· „ὁ γὰρ τὸ μέρος παρασχὼν, δύναται καὶ τὸ ὅλον „παρασχεῖν· καὶ ὁ σκώληκα φῶς ἐκλάμπειν ποιήσας, „πολλῷ μᾶλλον φωτοποιήσει δίκαιον ἄνθρωπον“. (Κατήχ. ιη'.) Καὶ ὁ Θεολόγος λέγει Γρηγόριος· „μετὰ „τῶν ἑστώτων καὶ οὐ ῥεόντων ἐσόμεθα φῶτα μικρὰ, φῶς „τὸ μέγα περιχορεύοντες“. (Λόγ. παραμυθητικῷ εἰς τὴν ἑαυτοῦ μητέρα.) Καὶ ὁ μέγας Μακάριος· „ἡ βασιλεία τοῦ φωτὸς, καὶ ἡ ἐπουράνιος εἰκὼν, Ἰησοῦς „Χριστὸς μυστικῶς νῦν τὴν ψυχὴν φωτίζει, καὶ βα„σιλεύει εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἁγίων, κεκρυμμένος δὲ „ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἀνθρώπων, μόνοις ἐστὶ Χρι„στὸς τοῖς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῖς θεωρούμενος ἐν ἀ„ληθείᾳ, ἕως ἡμέρας τῆς ἀναστάσεως, ὅτε καὶ αὐτὸ τὸ „σῶμα καλυφθήσεται, καὶ δοξασθήσεται τῷ τοῦ Κυ„ρίου φωτὶ, τῷ ὄντι ἀπὸ τοῦ νῦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ „εἰς τὴν ψυχὴν, ἵνα καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα συμβασι„λεύσῃ τῇ ψυχῇ, τῇ ἀπὸ τοῦ νῦν λαμβανούσῃ τὴν „βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ, ἀναπαυομένη τε, καὶ φωτιζο„μένη φωτὶ αἰωνίῳ“. (Ὁμιλ. β'. Κεφ. ε'.)

ματα ἐπουράνια ἐνόησαν τοὺς Ἀγγέλους, πλὴν δὲν τὸ ἐνόησαν καλῶς· διὰ τί ὁ Ἀπόστολος ἀκολούθως εἶπεν Ἥλιον, καὶ Σελήνην, καὶ ἀστέρας· ὥστε, περὶ τούτων εἶναι ὁ λόγος του, καὶ ὄχι περὶ Ἀγγέλων.

42. „Οὕτω καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν".

Ἔτζι, λέγει, θέλει εἶναι καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν· ἔτζι, πῶς; δηλαδὴ μὲ διαφορὰν πολλήν, καθὼς ἐδηλώθη ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα, ἢ ὁμοιώματα τῶν ἐπιγείων, καὶ οὐρανίων σωμάτων.

„Σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ".

Ἀνωτέρω ὁμιλῶντας ὁ θεῖος Ἀπόστολος διὰ τὰ σπέρματα, ἐμεταχειρίσθη λέξεις, ὁποῦ ἁρμόζαν εἰς σώματα, καθὼς ὅταν ἔλεγε· „σὺ ὃ σπείρεις, οὐ ζωοποιεῖται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ"· τώρα δὲ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὁμιλῶντας διὰ σώματα, μεταχειρίζεται λέξεις, ὁποῦ ἁρμόζουν εἰς σπέρματα· „σπείρεται γὰρ λέγει ἐν φθορᾷ". σποράν δὲ ὀνομάζει τώρα ἐδῶ, ὄχι τὴν ἐν τῇ μήτρᾳ, ἀλλὰ τὴν ἐν τῇ γῇ τῶν νεκρῶν σωμάτων κατάχωσιν· ὡσὰν νὰ ἔλεγε· βάλλεται εἰς τὴν γῆν τὸ νεκρὸν σῶμα, ἐν φθορᾷ, ἤγουν μὲ σκοπὸν διὰ νὰ φθαρῇ, καὶ ἔπειτα ἀνασταίνεται μὲ ἀφθαρσίαν. Καλῶς δὲ εἶπεν ἀνασταίνεται, καὶ ὄχι φυτάνει, διὰ νὰ μὴ νομίσῃς ἐσὺ ὁ ἀναγινώσκων πῶς ἡ ἀνάστασις τοῦ νεκροῦ σώματος εἶναι ἔργον τῆς γῆς, καὶ τῆς φύσεως, καὶ ὄχι τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως.

43. „Σπείρεται ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ".

Ἄτιμον ὠνόμασεν ὁ Ἀπόστολος τὸ νεκρὸν σῶμα, ἐπειδὴ τί ἄλλο εἶναι ἀτιμότερον ἀπὸ τὸν νεκρόν; ἀλλ' ὅμως τὸ ἄτιμον αὐτό, ἀνασταίνεται μὲ τιμήν, καὶ δόξαν τῆς ἀφθαρσίας, ἀγκαλὰ καὶ ὅλα τὰ σώματα τῶν δικαίων δὲν ἔχουν νὰ ἀπολαύσουν τὴν αὐτὴν τιμήν, καὶ δόξαν, ὡς εἴπομεν.

„Σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει".

Τόσον γὰρ ἀσθενὲς εἶναι τὸ εἰς γῆν κατατιθέμενον νεκρὸν σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε ὁποῦ ἀκόμη δὲν περνοῦν πέντε ἡμέραι, καὶ ἡ σάρκα δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὴν φθοράν, ἀλλὰ διαλύεται· ἀνασταίνεται ὅμως τὸ διαλυθὲν αὐτὸ σῶμα, μὲ τὴν δύναμιν τῆς ἀφθαρσίας· ἐπειδὴ καὶ μένει αἰωνίως ἀβλαβὲς ἀπὸ τὴν φθοράν· ἀγκαλὰ καὶ ἡ ἀφθαρσία αὐτή, εἰς τοὺς ἀθλίους ἁμαρτωλοὺς ἔχει νὰ ἦναι διὰ περισσοτέραν τους κόλασιν· μὲ τὸ νὰ μένουν γὰρ αὐτοὶ ἄφθαρτοι, διὰ τοῦτο ἔχουν καὶ αἰωνίως νὰ κολάζωνται.

44. „Σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν".

Ψυχικὸν σῶμα εἶναι τὸ κυβερνώμενον ἀπὸ τὰς ψυχικὰς δυνάμεις, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν ἡγεμονίαν, καὶ τὴν κυριότητα ἡ ψυχή (1)· πνευματικὸν δὲ σῶμα εἶναι, τὸ ὅλως διόλου ἔχον καὶ πλουτοῦν τὴν ἐνέργειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα κατὰ πάντα κυβερνώμενον (2)· δι' ὅ,τι ἀγκαλὰ καὶ τώρα ἐνεργῇ εἰς ἡμᾶς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα· ἀλλὰ

(1) Ὁ δὲ Φώτιος ψυχικὸν λέγει σῶμα, τὸ θνητόν, καθ' ὅτι τοῖς ψυχικοῖς ὑπηρέτησε πάθεσιν· ἐπειδὴ οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου, καθὼς λέγει ὁ Ἰώβ· (κέ.) καὶ καθ' ὅ,τι ὅσαι πράξεις τοῦ σώματος γίνονται, τὴν πηγὴν καὶ γένεσιν ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἔχουσιν. Ὁ δὲ μέγας τῆς Θεσσαλονίκης Γρηγόριος, ψυχικὸν σῶμα θέλει νὰ ὀνομάζεται, καθ' ὅτι διοικεῖται, καὶ κινεῖται, καὶ αἰσθάνεται ἐν τῇ παρούσῃ ταύτῃ ζωῇ, διὰ τοῦ ψυχικοῦ καλουμένου πνεύματος, τὸ ὁποῖον καὶ νευρώδης χυμός, καὶ πνεῦμα αὐγοειδές, καὶ ζωτικὸν ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς φυσικούς, καὶ μεταφυσικούς. Ὅρα καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ „ψυχικὸς ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ „τοῦ Πνεύματος" (ιά. Κορινθ. β'. 14.) καὶ τὴν τούτου ὑποσημείωσιν.

(2) Ἔτζι καὶ ὁ Ἅγιος Μεθόδιος ἐν τῷ περὶ ἀναστάσεως λόγῳ ἡρμήνευσε τὸ πνευματικόν· „πνεύ-„μα-

ἀλλὰ δὲν ἐνεργεῖ τόσον, καθὼς τότε ἔχει νὰ ἐνεργήσῃ εἰς ἡμᾶς· ὅθεν καὶ ὅταν ἡμεῖς τώρα ἁμαρτάνωμεν, ἀναχωρεῖ ἀπὸ λόγου μας· ἀλλὰ καὶ ὅταν ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι εἰς ἡμᾶς ἐν τῷ παρόντι βίῳ, ὅμως πάλιν ἡ ψυχὴ κυβερνᾷ τὸ σῶμά μας, καὶ οὐχὶ τὸ Πνεῦμα· τότε δὲ εἰς τὴν μέλλουσαν ἐξανάστασιν, θέλει παραμένει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον πάντοτε εἰς τὰ σώματα τῶν δικαίων, κυβερνῶν αὐτὰ, καθὼς θέλει, καὶ βούλεται· ἢ πνευματικὸν ἁπλῶς λέγει, τὸ ἄφθαρτον, καὶ ἀθάνατον, ὡς λεπτομερέστερον, καὶ ἐλαφρὸν τόσον, ὁποῦ νὰ περιπατῇ ἐπάνω εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀέρος· πλὴν ὄχι καθὼς ὁ Ὠριγένης ἐφρόνει, πῶς θέλει εἶναι ἀερῶδες καὶ αἰθέριον, ἤγουν ἀπὸ τὴν οὐσίαν καὶ φύσιν τοῦ ἀέρος, καὶ τοῦ αἰθέρος. Ἀνίσως δὲ καὶ δὲν πιστεύῃς πῶς ἔχει νὰ γένῃ ἄφθαρτον τὸ σῶμα, βλέπε τὰ οὐράνια σώματα, ἤγουν τὸ σῶμα τοῦ Οὐρανοῦ, τοῦ Ἡλίου, τῆς Σελήνης, καὶ τῶν ἄστρων, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ παρὸν εἶναι ἀεικίνητα, χωρὶς νὰ γηράζουν, ἢ νὰ κοπιάζουν· ἄγκαλα καὶ αὐτὰ ἔχουν νὰ ἀλλαχθοῦν, καὶ νὰ λάβουν ἀλλοίωσιν κρείττονα. Ὁ Θεὸς λοιπὸν, ὁποῦ ἐποίησε τοιαῦτα τὰ οὐράνια σώματα, αὐτὸς θέλει ἀφθαρτίσει καὶ τὰ ἐδικά μας φθαρτὰ σώματα.

„Ἔστι σῶμα ψυχικόν“.

Ἐκεῖνο δηλαδὴ, ὁποῦ ἔχομεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν.

„Καὶ ἔστι σῶμα πνευματικόν“.

Ἐκεῖνο δηλαδὴ, ὁποῦ μέλλομεν νὰ λάβωμεν ἐν τῇ ἀναστάσει εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα, τὸ ὁποῖον σῶμα θέλει εἶναι μὲν τὸ αὐτὸ, ὄχι ὅμως καὶ τοιοῦτον, ἀλλὰ πνευματικὸν, ἤτοι ἄφθαρτον. Ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ· „Καὶ ὅτι ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ“. (α'. Κορ. ιε'. 4.)

45. „Οὕτω καὶ γέγραπται· ἐγένετο ὁ πρῶτος ἄνθρωπος Ἀδὰμ εἰς „ψυχὴν ζῶσαν· (Γεν. β'. 7.) ὁ ἔσχατος Ἀδὰμ, εἰς Πνεῦ„μα ζωοποιόν“.

Καὶ πῶς λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος ὅτι εἶναι γεγραμμένα καὶ τὰ δύω ταῦτα, εἰς καιρὸν ὁποῦ μόνον εἶναι γεγραμμένον τὸ „ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν“; (Γεν. β'. 7.) ἀλλ' ἀποκρινόμεθα ὅτι, ἂν καὶ νὰ μὴν ἦναι γεγραμμένον ὅτι ὁ ἔσχατος Ἀδὰμ ἐγένετο εἰς Πνεῦμα ζωοποιὸν, ἀλλ' ὅμως ἀπὸ τὴν ἀκολουθίαν τῶν πραγμάτων τοῦτο συμπεραίνεται· ὅθεν καὶ τὸ ἐκ τῶν πραγμάτων συμπεραινόμενον, εἶπεν ὁ Παῦλος ὅτι γέγραπται· καθὼς καὶ ὁ Προφήτης Ἡσαΐας εἶπε πῶς ἡ Ἱερουσαλὴμ ἔχει νὰ ὀνομασθῇ πόλις δικαιοσύνης. „Καὶ „κληθήσῃ πόλις δικαιοσύνης“. (Ἡσ. α'. 26.) ὁμοίως καὶ ὁ Ζαχαρίας εἶπεν ὅτι ἔχει αὕτη νὰ ὀνομασθῇ πόλις ἀληθινή. „Κληθήσεται ἡ Ἱερουσαλὴμ πόλις ἀληθινή“. (Ζαχ. η'. 3.) καὶ μ' ὅλον ὁποῦ ῥητῶς ἡ Ἱερουσαλὴμ δὲν ὠνομάσθη, οὔτε πόλις δικαιοσύνης, οὔτε πόλις ἀληθινή. Καὶ ὁ Ἡσαΐας δὲ ὠνόμασε τὸν Κύριον Ἐμμανουήλ· αὐτὸς ὅμως δὲν ὠνομάσθη ἔτζι· ἀλλ' αὐτὰ τὰ πράγματα ταύτην τὴν κλῆσιν τοῦ ἔδωκαν· ὅθεν εἶπε· „Καὶ καλέσουσιν, (ἤγουν αὐτὰ τὰ πράγματα) τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ. (Ἡσ. ζ'. 14.) Ὁ πρῶτος λοιπὸν ἄνθρωπος ὁ Ἀδὰμ, ψυχικὸς ἦτον ἄνθρωπος, ἤτοι εἶχε σῶμα, ὁποῦ ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ τὰς ψυχικὰς δυνάμεις· ὁ δὲ τελευταῖος Ἀδὰμ ὁ Κύριος, ἦτον εἰς Πνεῦμα ζωοποιόν. Δὲν εἶπεν εἰς Πνεῦμα ζῶν, ἀλλὰ εἰς Πνεῦμα ζωοποιοῦν τὰ ἄλλα, τὸ ὁποῖον εἶναι μεγαλίτερον ἀπὸ τὸ ζῶν· δι' ὅ, τι ὁ Κύριος εἶχεν ἀχώριστον τὸ κατ' οὐσίαν μὲ αὐτὸν ἡνωμένον Ἅγιον Πνεῦμα, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου καὶ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ἐζωοποίει, καὶ εἰς τὰ ἐδικά μας σώματα θέλει χαρίσει τὴν ἀφθαρσίαν· ὥστε τῆς μὲν φθαρτῆς ταύτης ζωῆς, τοὺς ἀῤῥαβῶνας, καὶ τὰς ἀρχὰς ἐλάβομεν ἐν τῷ πρώτῳ Ἀδάμ· τῆς δὲ μελλούσης ἀφθαρσίας τοὺς ἀῤῥαβῶνας, ἐλάβομεν ἤδη ἐν τῷ Χριστῷ, καὶ ὕστερον θέλομεν λάβομεν ταύτην πραγματικῶς καὶ πληρέστατα.

46.

„ματικόν φησι λέγεται, τὸ χωροῦν πᾶσαν τοῦ Ἁγίου „Πνεύματος τὴν ἐνέργειαν, καὶ κοινωνίαν, ὥσπερ οἰνηρὸν καὶ ἐλαιηρὸν σκεῦος καλεῖται, τὸ τοῦτων χωρητικόν· ἀναλόγως οὖν καὶ ψυχικὸν ἐκάλεσε, τὸ τῇ „ψυχῇ, καὶ οὐ Πνεύματι Ἁγίῳ διοικούμενον. (παρὰ τῷ Οἰκουμενίῳ.)

46. „Ἀλλ' οὐ πρῶτον τὸ πνευματικὸν, ἀλλὰ τὸ ψυχικὸν, ἔπειτα „τὸ πνευματικόν".

Διὰ νὰ μὴν εἰπῇ τινας, καὶ διὰ τί τώρα ἔχομεν τὸ ψυχικὸν, καὶ κατώτερον σῶμα, καὶ δὲν ἐλάβομεν τώρα τὸ πνευματικὸν καὶ ἄφθαρτον, ἀλλὰ μέλλομεν νὰ τὸ λάβωμεν, διὰ τοῦτο λέγει ὁ Ἀπόστολος, ὅτι καὶ ἡ ἀρχαῖς τῶν δύω αὐτῶν σωμάτων, τοῦ τε ψυχικοῦ, καὶ τοῦ πνευματικοῦ, ἔτζι διετάχθησαν· καὶ ὁ μὲν Ἀδὰμ, ὁποῦ ἦτον ψυχικὸς, ἐστάθη πρότερος· ὁ δὲ Χριστὸς, ὁποῦ ἦτον πνευματικὸς, ἐστάθη ὕστερος· ὥστε εἰς τὸ καλλίτερον προκόπτουσι πάντοτε τὰ ἐδικά μας πράγματα· ὅθεν πίστευε ἀγαπητὲ, ὅτι καὶ τὰ εἰς ἐσὲ εὑρισκόμενα τώρα φθαρτὰ, καὶ χειρότερα τοῦ σώματος ἰδιώματα, ἔχουν τότε νὰ μεταβληθοῦν εἰς τὸ ἄφθαρτον, καὶ καλλίτερον.

47. „Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκὸς, ὁ δεύτερος ἄνθρωπος, ὁ „Κύριος ἐξ οὐρανοῦ".

Διὰ νὰ μὴν ἀμελοῦσιν οἱ Χριστιανοὶ τὴν θεάρεστον πολιτείαν, διὰ τοῦτο ἔχει νὰ συμβουλεύσῃ ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος περὶ ταύτης, καὶ λέγει· ὅτι ὁ Ἀδὰμ ἦτον ἀπὸ τὴν γῆν· ὅθεν καὶ ὡς τοιοῦτος, ἔτζι ὠνομάσθη· διότι Ἀδὰμ Ἑβραϊστὶ, θέλει νὰ εἰπῇ Ἑλληνικὰ, γήϊνος, καὶ χοϊκός. Ἀδαμὴ γὰρ ὠνομάζετο Ἑβραϊκὰ, ἡ γῆ ἐκείνη, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐπλάσθη (1). Ὁ δὲ δεύτερος ἄνθρωπος ὁ Κύριος, ἦτον ἀπὸ τὸν οὐρανόν· καὶ τὸν μὲν πρῶτον Ἀδὰμ ὀνομάζει ὁ Παῦλος ἀπὸ τὸ κατώτερον μέρος τοῦ ἀνθρώπου, ἤτοι ἀπὸ τὸ γήϊνον σῶμα, τὸν δὲ ὕστερον Ἀδὰμ τὸν Χριστὸν ὀνομάζει ἀπὸ τὸ καλλίτερον μέρος, ἤγουν ἀπὸ τὴν Θεότητα· διότι δὲν λέγει πῶς ὁ ἄνθρωπος, ἤγουν τὸ ἀνθρώπινον πρόσλημμα τοῦ Κυρίου, ἦτον ἀπὸ τὸν οὐρανὸν, καθὼς ἐφλυάρει ὁ ἄφρων Ἀπολλινάριος· ἄπαγε! ὁμοούσιον γὰρ τοῦτον ἦτον μὲ ἡμᾶς, ἂν καὶ νὰ ἐσυλλήφθη ἐκ Πνεύματος Ἁγίου· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ πρόσωπον τοῦ θεανθρώπου Λόγου, ἤτοι τοῦ Χριστοῦ, εἶναι ἕνα, ἔχον ἐν ἑαυτῷ τὰς δύω φύσεις, διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἄνθρωπος, ἤγουν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἡ ἐν τῷ Χριστῷ, λέγεται πῶς εἶναι ἀπὸ τὸν οὐρανὸν, διὰ τὴν προσωπικὴν, καὶ καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν, ὁποῦ αὐτὴ ἔλαβε μὲ τὸν ἐπουράνιον Θεὸν Λόγον, καθὼς καὶ ὁ Θεὸς λόγος λέγεται πῶς ἐσταυρώθη, διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, ἤτοι διὰ τὶ ἐν τῇ ἑαυτοῦ ὑποστάσει, εἶχεν ἑνωμένην τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, τὴν παθοῦσαν, καὶ σταυρωθεῖσαν. Τοῦτο δὲ, τρόπον ἀντιδόσεως ὀνομάζει ὁ θεῖος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός· καὶ ὅρα εἰς τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν". (ά. Κορ. β'. 8.) (2).

48. „Οἷος ὁ χοϊκὸς, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοί".

Ἤγουν καθὼς ἀπέθανε, καὶ διεφθάρη ὁ γήϊνος Ἀδὰμ, ἔτζι θέλουν ἀποθάνουν, καὶ θέλουν διαφθαροῦν καὶ οἱ τούτου ἀπόγονοι καὶ γήϊνοι ἄνθρωποι· ἢ λέγει, ὅτι οἱ χοϊκοὶ, καὶ εἰς τὴν γῆν προσηλωμένοι, θέλουν ἀποθάνουν τὸν θάνατον τῆς ἁμαρτίας.

„Καὶ οἷος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι".

Ἤτοι καθὼς ὁ νέος καὶ ἐπουράνιος Ἀδὰμ ὁ Χριστὸς, λάμπει, καὶ διαμένει ἀθάνατος, ἔτζι θέλουν λάμπουν, καὶ θέλουν διαμένουν ἀθάνατοι καὶ ἐκεῖνοι, ὁποῦ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν, καὶ ἔγι-

(1) Ὅθεν καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος λέγει· „τὸ γὰρ „γήϊνον πλάσμα, κατά τινα ἐτυμολογικὴν ὀνομασίαν „λέγεται Ἀδὰμ, καθώς φασιν οἱ τῆς Ἑβραίων φω„νῆς ἐπιΐστορες· διό καὶ ὁ Ἀπόστολος διαφερόντως τὴν „πάτριον τῶν Ἰσραηλιτῶν πεπαιδευμένος φωνὴν, τὸν „ἐκ γῆς ἄνθρωπον χοϊκὸν ὀνομάζει, οἱονεὶ μεταβα„λὼν τὴν τοῦ Ἀδὰμ κλῆσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνήν". (Ὁμιλ. περὶ κατασκευῆς ἀνθρώπου, Κεφ. κβ'. Τόμ. ά.) ὁ δὲ Ζωναρᾶς ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῆς Ὀκτωήχου λέγει, ὅτι ὁ χοῦς ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ἔλαβεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν γῆν, καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον, ἦτον τὸ καθαρώτερον, καὶ λεπτότερον χῶμα τῆς γῆς· καὶ ὡσὰν νὰ εἰπῇ τινας, τὸ σεμιδάλι τῆς γῆς, καὶ ἡ πάσπαλις· ὅθεν καὶ οἱ Λατῖνοι, Ὅμο τὸν ἄνθρωπον ὀνομάζουσιν, ἀπὸ τοῦ οὖμους· τὸ ὁποῖον σημαίνει τὴν γῆν.

(2) Ἄλλοι δὲ Πατέρες λέγουσιν, ὅτι ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ ὠνομάσθη, διὰ τὸ οὐράνιον αὐτοῦ πολίτευμα.

ἔγιναν κατὰ χάριν αὐτοῦ υἱοί· διότι ἀγκαλὰ καὶ ὁ δεύτερος Ἀδάμ, ὁ Κύριος, ἀπέθανε κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἀλλ᾽ ἀπέθανε διὰ νὰ καταργήσῃ τὸν θάνατον· ἢ νοεῖται καὶ ἔτζι τὸ ῥητόν· ὅτι παρομοίως μὲ τὸν Χριστὸν θέλουν δοξασθοῦν καὶ ἐκεῖνοι, ὁποῦ ἔζησαν θεοειδῶς, καὶ καθ᾽ ὁμοιότητα τοῦ Χριστοῦ, ὡσὰν ὁποῦ ἐφρόνουν τὰ ἐπουράνια, καὶ ὄχι τὰ ἐπίγεια (1).

49. „Καὶ καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσομεν καὶ „τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου“.

Ἐδῶ καθαρώτερα φανερόνει ὁ Ἀπόστολος πῶς εἶναι συμβουλευτικὸν καὶ ἠθικὸν τὸ σχῆμα τοῦ λόγου του, καὶ ὄχι δογματικόν· εἰκόνα δὲ τοῦ χοϊκοῦ καὶ γηΐνου ὀνομάζει τὰ κακὰ ἔργα· εἰκόνα δὲ τοῦ ἐπουρανίου, τὰ καλὰ ἔργα (2). Καθὼς λοιπὸν ἐζήσαμεν μὲ τὴν κακίαν, ὡς υἱοὶ τοῦ χοϊκοῦ Ἀδάμ, καὶ ὡς τὰ γήϊνα φρονοῦντες· ἔτζι πάλιν θέλομεν ζήσομεν μὲ ἀρετήν, ὡς φυλάττοντες τὴν εἰκόνα καὶ μίμησιν τοῦ ἐπουρανίου Ἀδάμ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Εἰκὼν δὲ τοῦ χοϊκοῦ εἶναι τὸ „γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ“. (Γεν. γ'. 19.) εἰκὼν δὲ τοῦ ἐπουρανίου εἶναι, ἡ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις, καὶ ἀφθαρσία, καθὼς λέγει ὁ Ἅγιος Μεθόδιος ἐν τῷ περὶ ἀναστάσεως Λόγῳ· ὥστε ἂν αὐτὰ τὰ λόγια λέγωνται περὶ τῆς ἀναστάσεως δογματικῶς, δὲν πρέπει νὰ τὰ νοήσῃ τινὰς περὶ πολιτείας· ἀκολούθως δὲ καὶ τό, ὅτι θέλομεν φορέσομεν τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, δὲν πρέπει νὰ τὸ νοήσωμεν πῶς λέγεται συμβουλευτικῶς, καὶ ἠθικῶς περὶ θεαρέστου πολιτείας· ἀλλὰ πρέπει νὰ τὸ νοήσωμεν πῶς εἶναι δηλωτικὸν μέλλοντος πράγματος τῆς ἀναστάσεως· ὅτι δηλαδὴ ἡμεῖς οἱ κατὰ μίμησιν Χριστοῦ ζήσαντες, θέλομεν φορέσομεν τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου Χριστοῦ· ἐπειδὴ ἔχομεν νὰ ἀναστηθῶμεν ἄφθαρτοι, καὶ μὲ ἐπουράνιον δόξαν τοῦ Χριστοῦ λελαμπρυσμένοι.

50. „Τοῦτο δέ φημι ἀδελφοί· ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα, βασιλείαν Θεοῦ „κληρονομῆσαι οὐ δύνανται“ (3).

Ἐπειδὴ ἀνωτέρω εἶπεν ὁ Ἀπόστολος εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, τώρα ὡσὰν νὰ ἑρμηνεύῃ τί θέλει νὰ εἰπῇ ἡ εἰκὼν αὕτη, λέγει, ὅτι εἶναι ἡ σάρκα καὶ τὸ αἷμα, ἤτοι αἱ σαρκικαὶ πράξεις, ὁποῦ εἶναι οἰκείαις εἰς τὴν παχύτητα τοῦ σώματος, ἡ ὁποίαις βασιλείαν Θεοῦ νὰ κληρονομήσουν δὲν δύνανται.

„Οὐ-

(1) Ὁ δὲ Κορέσιος λέγει, ὅτι ὁ Χριστὸς καλεῖται οὐράνιος, διὰ τὴν ἀναμαρτησίαν· διὰ τὶ ἀσπόρως ἐτέχθη ἐκ Παρθένου, κατὰ τὸν Ἀμβρόσιον, καὶ τὸν Ἱλάριον, καὶ ἄλλους· διὰ τὶ ἡνώθη τῷ Θεῷ Λόγῳ ἡ ἀνθρώπινος φύσις, καὶ διὰ τὶ ἄφθαρτός ἐστι. Καὶ ὁ Θεολόγος δὲ Γρηγόριος ἐν τῇ πρὸς Κληδόνιον Ἐπιστολῇ, λέγει· „τὸ γὰρ ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ἐξ οὐρα„νοῦ, καὶ οἷος ὁ ἐπουράνιος τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι, καὶ „οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐ„ρανοῦ καταβὰς ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦ„το, νομιστέον λέγεσθαι διὰ τὴν πρὸς τὸν οὐράνιον ἕνω„σιν“. (Ἐπιστολ. ά. πρὸς Κληδόν.) Ὁ δὲ Θεοδώρητος τὸ „ὁ δεύτερος ἄνθρωπος, ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ“ ἑρμηνεύει πῶς δηλοῖ τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Κυρίου· ἐκεῖθεν γάρ, ἤτοι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἡμῖν ἐπιφανήσεται ὁ Κύριος.

(2) Ὁ δὲ Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, οὕτως ἑρμηνεύει „ἤτοι τὴν ἐν ἁγιασμῷ „ζωήν, καὶ τὴν πρὸς πᾶν ὅ, τιοῦν ἀμώμητον πολιτείαν“. Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει· „τὸ φορέσομεν, προρρητι„κῶς, οὐ παραινετικῶς εἴρηκε“· καθὼς παρακάτω λέγει καὶ ὁ Θεοφύλακτος τὸ αὐτό. Ὁ δὲ Θεοφόρος Μάξιμος οὕτω φησίν· „ὁ τὴν εἰκόνα φορέσας τοῦ ἐπουρανίου, τῷ „Πνεύματι διὰ πάντων ἕπεσθαι σπεύδει τῆς Ἁγίας „Γραφῆς· ἐν ᾧ δι᾽ ἀρετῆς, καὶ γνώσεως, ἡ τῆς ψυ„χῆς ὑπάρχει συντήρησις· ὁ δὲ τὴν εἰκόνα φορῶν „τοῦ χοϊκοῦ, τὸ γράμμα μόνον περιέπει, ἐν ᾧ ἡ „κατ᾽ αἴσθησιν πρὸς σῶμα λατρεία συνέστηκε τὰ πάθη „δημιουργοῦσα“. (Κεφ. πς'. τῆς δ'. Ἑκατοντ. τῶν Θεολογικ.) Ὅρα καὶ τὸ ῥητὸν τοῦ Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου εἰς τὰς ὑποσημειώσεις τοῦ „ὅτι οὓς προέγνω, καὶ προώ„ρισε“. (Ῥωμ. ή. 29.)

(3) Ὁ δὲ Φώτιος ἑρμηνεύων τὸ ῥητὸν τοῦτο λέγει· συλλογιστικώτερον τὸ „τοῦτο δέ φημι, τὴν ἀνάστασιν εἴη „ἂν κατασκευάζον· ἡ γὰρ σάρξ, καὶ τὸ αἷμα κληρο„νομῆσαι οὐ δύνανται τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ „τὸ ἀποθνῆσκον κληρονομεῖται, τὸ δὲ ζῶν κληρονο„μεῖ· δι᾽ ὅ, οὐ τὸ ἀποθνῆσκον σῶμα κληρονομεῖ τὴν „ἀφθαρσίαν, καὶ Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν, ἀλλ᾽ αὐτὸ ὑπὸ „τούτων κληρονομεῖται, εἰς τὸ γενέσθαι ἄφθαρτον, καὶ „δεκτικὸν τῆς Βασιλείας“.

„Οὐδὲ ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν κληρονομεῖ".

Ἤτοι ἡ κακία, ἥτις καταφθείρει τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς, δὲν ἠμπορεῖ νὰ κληρονομήσῃ τὴν δόξαν ἐκείνην τὴν ἐπουράνιον, καὶ τὰ ἄφθαρτα ἀγαθά. Ἠμπορεῖς δὲ νὰ νοήσῃς ὅλα αὐτὰ πῶς λέγονται, ὄχι περὶ πολιτείας μόνον ἠθικῶς, ἀλλὰ καὶ περὶ ἀναστάσεως δογματικῶς. Καὶ τὸ μὲν „σὰρξ καὶ αἷμα" νοεῖται, ὅτι δὲν θέλει ἀπολαύσει τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, σῶμα τοιοῦτον, ὁποῦ εἶναι συντεθειμένον ἀπὸ σάρκας, καὶ αἵματα· διὰ τί τότε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν δὲν εἶναι φαγητὰ, καὶ ποτὰ, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐξ ἀνάγκης τρέφεται τὸ τοιοῦτον παχυλὸν σῶμα· οὐδὲ ἡ φθορὰ, ἤγουν οὐδὲ τὸ φθαρτὸν τοῦτο σῶμα, μόνον φθαρτὸν, θέλει κληρονομήσει τὰ ἄφθαρτα· ὥστε ἀνάγκη εἶναι νὰ γένῃ πνευματικὸν τὸ σῶμά μας, καὶ ἄφθαρτον, ἵνα τὸ ὅμοιον ἀπολαύσῃ τὰ ὅμοια, τὰ πνευματικὰ δηλονότι, καὶ ἄφθαρτα ἀγαθά (1). Ἤξευρε ὅμως ὅτι ὁ μέγας Χρυσόστομος ἐξέλαβεν, ὅτι ὁ Ἀπόστολος εἶπε ταῦτα συμβουλευτικῶς, καὶ ἠθικῶς περὶ πολιτείας ἀρίστης, καὶ οὐχὶ περὶ ἀναστάσεως δογματικῶς.

51. „Ἰδοὺ μυστήριον ὑμῖν λέγω".

Πάλιν ἐπαναγυρίζει ὁ Ἀπόστολος εἰς τὸν περὶ ἀναστάσεως λόγον, καὶ λέγει· ὅτι ἔχει νὰ εἰπῇ εἰς τοὺς Κορινθίους ἕνα φοβερὸν, καὶ ἀπόρρητον μυστήριον· φανερόνει δὲ μὲ τοῦτον τὸν λόγον, ὅτι δείχνει εἰς αὐτοὺς πολλὴν τιμὴν, καὶ ἀγάπην, μὲ τὸ νὰ τοὺς λέγῃ τὰ ἀπόρρητα μυστήρια τοῦ Θεοῦ· „μυστήριον γὰρ λέγεται, κατὰ τὸν Θεοδώρητον, τὸ μὴ πᾶσι δηλούμενον, „ἀλλὰ μόνοις τοῖς φίλοις θαρρούμενον". ὅθεν καὶ ὁ Κύριος εἶπε τοῖς Ἀποστόλοις· „ὑμᾶς δὲ „εἴρηκα φίλους, ὅτι πάντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρός μου ἐγνώρισα ὑμῖν". (Ἰωάν. ιε΄. 15.)

„Πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα".

Ὅλοι, λέγει, δὲν θέλουν ἀποθάνουν· ὅλοι ὅμως θέλουν ἀλλαχθοῦν, καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ δὲν ἀπέθανον, ἤτοι εἰς ἀφθαρσίαν ἔχουν νὰ μεταβληθοῦν (2). Λοιπὸν ἐπειδὴ καὶ ἐσὺ Χριστιανὲ ἀποθνήσκεις, μὴ φοβηθῇς διὰ τοῦτο, ὅτι δὲν θέλεις ἀναστηθῇς· διό, τι ἰδοὺ λέγω σοι ὦ Χριστιανὲ, ὅτι μερικοὶ (ὅσοι δηλαδὴ εὑρεθοῦν ζωντανοὶ εἰς τὸν καιρὸν τῆς συντελείας τοῦ Κόσμου) δὲν θέλουν ἀποθάνουν, ὥστε νὰ χρειασθοῦν ταφῆς, καὶ διαλύσεως χθονικῆς· πλὴν δὲν εἶναι εἰς αὐτοὺς τοῦτο ἀρκετὸν εἰς τὸ νὰ ἀναστηθοῦν· ἀλλ' ἔχουν νὰ ἀλλαχθοῦν, καὶ ἔτζι νὰ ἔλθουν εἰς ἀθανασίαν ἀπὸ τὴν θνητότητα ἐκείνην, ὁποῦ ἔχουν τὰ σώματά των. Καθὼς λοιπὸν ἐκείνους τοὺς ἔτι ζῶντας δὲν ὠφελεῖ τὸ νὰ μὴν ἀποθάνουν, ἀλλὰ νὰ εὑρεθοῦν ζωντανοὶ κατὰ τὸν τότε καιρόν· διὰ τί καὶ εἰς ἐκείνους, ἡ ἀλλαγὴ, ὡς θάνατος εἶναι, ἐπειδὴ εἰς αὐτοὺς ἀποθνήσκει ἡ φθορὰ, καὶ ἀλλάζεται εἰς ἀφθαρσίαν (3)· ἔτζι οὐδὲ ἐσᾶς θέλει βλάψει τὸ

νὰ

(1) Ἔτζι ἐνόησε τὸ ῥητὸν τοῦτο καὶ ὁ Θεοδώρητος, δογματικῶς περὶ ἀναστάσεως, καὶ ὄχι περὶ πολιτείας ἠθικῶς, ἀφ' οὗ καὶ ὁ Θεοφύλακτος τὸ ἠρανίσθη.

(2) Ὁ δὲ σοφὸς Γεννάδιος ὁ Σχολάριος, τὸ ῥητὸν τοῦτο ἑρμηνεύων τοῦ Παύλου ἐν τῷ περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας χειρογράφῳ Λόγῳ αὐτοῦ, ταῦτα λέγει· „μυστήριον ταῦτα καλεῖ ὁ Παῦλος, ὡς μὴ φανερῶς ἐν „τοῖς λόγοις τοῦ Κυρίου ἐγκείμενον (τοῖς λέγουσι δηλ. „ἔρχεται ὥρα, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσονται τῆς φωνῆς „τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται) ἀλλ' ἀ„ποκαλυφθὲν αὐτῷ· συναριθμεῖ δὲ καὶ ἑαυτὸν τοῖς „ζῶσιν ὁ Παῦλος, ἅτε πρὸς τοὺς ἀεὶ ζησομένους ἄχρι „τῆς συντελείας, τὸν λόγον τοῦτον ποιούμενος, καὶ ὡς „παροῦσι πᾶσι διαλεγόμενος". Λέγει δὲ πρὸς τούτοις καὶ ταῦτα, ὅτι τὰ σώματα τῶν ζώντων, καὶ τεθνεώτων, ἀνάστασις, καὶ ἀλλαγὴ μόνη ἔχουν νὰ διαφέρουν· καθὼς δὲ ἡ ἀνάστασις τῶν τεθνεώτων θέλει εἶναι διπλῆ, δικαίων τε, καὶ ἁμαρτωλῶν· ἔτζι καὶ ἡ ἀλλαγὴ τῶν ζώντων θέλει εἶναι διπλῆ, τῶν μὲν δικαίων, εἰς ζωὴν ἐλευσομένων, τῶν δὲ ἁμαρτωλῶν, εἰς κόλασιν· ἐν τῷ ἅμα δὲ ἔχουν καὶ τὰ σώματα νὰ ἀναστηθοῦν, καὶ ἐν τῷ ἅμα νὰ ἔμβουν αἱ ψυχαὶ εἰς αὐτά.

(3) Εἰς μερικὰ δὲ ἀντίγραφα εὑρίσκεται ἐνηλλαγμένον τὸ ῥητὸν τοῦτο οὕτω· „Πάντες μὲν κοιμηθη„σόμεθα, οὐ πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα". πλὴν καὶ ἔτζι ὀρθῶς ἔχει· δηλοῖ γὰρ ὅτι ὅλοι μὲν θέλουν ἀποθάνουν, καθ' ὅτι καὶ οἱ τότε ζῶντες, ἔχουν νὰ ἀλλαχθοῦν· ἡ δὲ ἀλλαγὴ αὕτη, ἀντὶ θανάτου λογίζεται· ὅλοι ὅμως δὲν θέλουν ἀλλαχθοῦν, τὴν μετὰ δόξης δηλαδὴ καὶ παρρησίας ἀλλαγήν· ἐπειδὴ μόνοι οἱ δίκαιοι ἔχουν τούτην νὰ λάβουν, καὶ ὄχι οἱ ἁμαρτωλοί. (παρὰ Οἰκουμενίῳ.) Καὶ ὁ Αὐγουστῖνος δὲ ἐν τῷ περὶ Πόλεως Θεοῦ λέγει· ὅτι βούλεται ὁ Παῦλος, κατὰ τὴν παλαιὰν ἀνάγνωσιν εἰπεῖν· „πάντες κοιμηθησόμεθα, ἀλ-

„λ' οὐ

νὰ ἀποθάνετε πρὸ πολλοῦ, καὶ νὰ διαλυθῆτε· διὰ τί καὶ ἐσεῖς παρομοίως μὲ ἐκείνους θέλετε ἀλλαχθῆτε, ἤτοι θέλετε ἀναστηθῆτε ἄφθαρτοι καὶ ἀθάνατοι εἰς τὴν αὐτὴν στιγμήν.

52. „Ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι".

Αὐτὰ ὅλα, λέγει, θέλουν γένουν εἰς ἕνα ἄτμητον καὶ ἀδιαίρετον χρόνον, εἰς μίαν στιγμήν, καὶ εἰς ὅσον νὰ κλείσῃ τινὰς τὰ βλέφαρα τῶν ὀφθαλμῶν του· τὸ ὁποῖον πρᾶγμα εἶναι τῇ ἀληθείᾳ γεμάτον ἀπὸ μέγαν θαυμασμόν, καὶ ἔκπληξιν· διότι δὲν εἶναι μόνον νὰ θαυμάζῃ τινάς, πῶς τὰ πρὸ τόσων χρόνων σαπήσαντα, καὶ διαλυθέντα σώματα, ἔχουν νὰ ἀναστηθοῦν, ἢ πῶς κάθε ἄνθρωπος ἔχει νὰ λάβῃ τὸ ἰδικόν του σῶμα· ἀλλὰ πῶς ἔχουν νὰ ἀναστηθοῦν καὶ τόσον ὀγλίγωρα, ὥστε ὁποῦ οὐδὲ ἠμπορεῖ τινας νὰ εἰπῇ τὴν ὀγλιγωράδα ἐκείνην (1). Μερικοὶ δὲ τὸ „ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι" ὁποῦ λέγει ὁ Παῦλος ἐδῶ, ἔτζι ἐνόησαν, καθὼς μαρτυρεῖται ἀπὸ τὴν Ἀποκάλυψιν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου· (Κεφ. η΄.) διότι μὲ τὸ νὰ λέγῃ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐκεῖ ὅτι εἶναι ἑπτὰ σάλπιγγες, αἱ μὲν πρῶται σάλπιγγες, κάμνουσι, καὶ ἐνεργοῦσι τὴν συντέλειαν, καὶ τὸν ἀφανισμὸν τῶν ἀνθρώπων· ἐπειδὴ δὲν ἔχουν νὰ ἀφανιθοῦν ὅλοι ὁμοῦ, ἀλλὰ ὀλίγοι ὀλίγοι κατὰ διαδοχήν· καὶ τοῦτο, λέγουσι, γίνεται κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ, ἵνα βλέποντες οἱ ὕστεροι τοὺς πρώτους ἀνθρώπους, πῶς θανατόνονται, καὶ ἀφανίζονται, μετανοήσωσιν ἀπὸ τὰ κακά των· ἡ τελευταία ὅμως, καὶ ὀλοϋστερινὴ σάλπιγξ, ἐνεργεῖ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, καὶ τὴν ἀλλαγὴν (2) ἐκείνων, ὁποῦ ἤδη ἀνέστησαν „ἐν ἀδιαιρέτῳ χρόνῳ, καὶ ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ".

„Σαλπίσει γάρ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἄφθαρτοι".

Διὰ νὰ μὴν ἀπιστήσῃ τινὰς πῶς τὰ τόσον μεγάλα, καὶ θαυμαστὰ ἔργα, ἔχουν νὰ γένουν ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, δείχνει ὁ Παῦλος πῶς εἶναι ἀξιόπιστος ὁ λόγος του, ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ ταῦτα ποιοῦντος Θεοῦ, καὶ λέγει· ὅτι θέλει σαλπίσει, καὶ εὐθὺς ὅλα ταῦτα θέλουν γένουν. Ὅμοιον τοῦτο εἶναι μὲ ἐκεῖνο ὁποῦ λέγει ὁ Δαβίδ· „αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγενήθησαν". (Ψαλμ. ρμή. 5.) διότι ἡ σάλπιγξ δὲν φανερόνει ἄλλο, παρὰ τὴν προσαγήν, καὶ τὸ νεῦμα τοῦ Θεοῦ, ὁποῦ φθάνει εὐθὺς εἰς ὅλα. Περὶ τῶν σαλπίγγων ὅρα τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „ἐν σάλπιγγι „Θεοῦ καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ". (ά. Θεσσαλ. δ΄. 16.)

„Καὶ ἡμεῖς ἀλλαγησόμεθα".

Δὲν λέγει τοῦτο διὰ λόγου του ὁ Παῦλος, ἀλλὰ διὰ ἐκείνους, ὁποῦ θέλουν εὑρεθοῦν ζωντανοὶ εἰς τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τῆς συντελείας, ἐπειδὴ συναριθμεῖ καὶ αὐτὸς μὲ ἐκείνους τὸν ἑαυτόν του, καὶ ὡς παρὼν πᾶσι διαλέγεται.

53.

„λ' οὐ πάντες ἀλλαγησόμεθα· ἤγουν πάντες ἀναστησόμεθα, ἀλλ' οὐ πάντες κατὰ δόξαν ἀλλαγησόμεθα". (παρὰ Κορεσσίῳ.) ἡ προτέρα ὅμως γραφὴ τοῦ ῥητοῦ, εἶναι ἀληθεστέρα, καὶ τοῖς περισσοτέροις δεκτή.

(1) Ὅθεν καὶ Γεννάδιος ὁ Σχολάριος ἀξιάγαστα εἶναι ἐκεῖνα, ὁποῦ λέγει διὰ τὴν ὀγλιγωράδα ταύτην· ἑρμηνεύων γὰρ τὸ „ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστιν, ὅτε „οἱ νεκροὶ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ „οἱ ἀκούσαντες ζήσονται"· καὶ τὸ „πάντες οἱ ἐν τοῖς „μνημείοις ἀκούσονται τῆς φωνῆς αὐτοῦ, καὶ ἐκπορεύσονται". (ἐκ τῶν μνημείων δηλαδή.) τοῦτο, λέγω, ἑρμηνεύων φησί· „τουτέστιν ἀναστήσονται τῇ τῆς φωνῆς δυνάμει, ἐν μιᾷ ῥοπῇ τε, καὶ ἅμα τῆς φωνῆς γινομένης, καὶ τῆς αὐτῶν ἀναστάσεως· ὥστε καὶ τῇ φωνῇ, αὐτοὺς εὐθὺς ἀναστῆναι, καὶ ἀναστάντας, τῆς φωνῆς ἐπακοῦσαι". (ἐκ τοῦ χειρογράφου Λόγου αὐτοῦ περὶ τῆς δευτέρας Παρουσίας, τοῦ περιεχομένου εἰς βιβλίον ὁλόκληρον χειρόγραφον τοῦ αὐτοῦ Γενναδίου, σωζόμενον εἰς τὴν ἱερὰν Μονὴν τοῦ Παντοκράτορος.) Ὅρα καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ιϛ΄. στίχ. τοῦ δ΄. Κεφ. τῆς πρὸς Θεσσαλ. πρώτης.

(2) Ἔτζι τὸ ἔχει ἡ ἑρμηνεία τοῦ Θεοφυλάκτου, ἀλλ' ἴσως πρέπει νὰ ἦναι· καὶ τὴν ἀλλαγὴν ἐκείνων ὁποῦ ἤδη ζοῦν· ἡ ἀλλαγὴ γὰρ εἰς τοὺς ζῶντας ἔτι, καὶ εἰς τοὺς πρὸ πολλοῦ ἀποθανόντας γενήσεται· (πάντες γάρ φησιν ἀλλαγησόμεθα, οἱ ζῶντες δηλαδὴ καὶ τεθνεῶτες.) καὶ οὐχὶ εἰς τοὺς ἀναστάντας· ἔξω μόνον ἂν θέλῃ κἀνεὶπῇ τινάς, ὅτι κεῖται ἡ ἑρμηνεία τοῦ Θεοφυλάκτου, κατὰ τὴν παλαιὰν ἀνάγνωσιν τοῦ ῥητοῦ τοῦ Παύλου, ἤγουν· „Πάντες μὲν κοιμηθησόμεθα, οὐ πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα· κατὰ ταύτην γάρ, ἡ ἀλλαγὴ δοθήσεται καὶ „τοῖς ἀναστηθεῖσιν, ἡ μετὰ δόξης δηλαδή".

53. „Δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν· καὶ τὸ θνη„τὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν". (1)

Ἐπειδὴ εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Ἀπόστολος ὅτι ἡ σὰρξ, καὶ τὸ αἷμα βασιλείαν Θεοῦ δὲν θέλουν κληρονομήσουν· καὶ πάλιν, ὅτι οἱ νεκροὶ θέλουν ἀναστηθοῦν ἄφθαρτοι· διὰ νὰ μὴν ἀκούσῃ ταῦτά τινας, καὶ νομίσῃ, ὅτι τὰ σώματα δὲν ἀνασταίνονται, ἐπειδὴ αὐτὰ ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ εἶναι συντεθειμένα ἀπὸ σάρκα, καὶ αἷμα· διὰ τοῦτο λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος, ὅτι ἀνασταίνονται μὲν τὰ σώματα, ἀλλὰ δὲν εἶναι σὰρξ, καὶ αἷμα, παχυλὰ δηλαδὴ καὶ φθαρτὰ, ἀλλ᾽ ἔχουν νὰ μεταβληθοῦν εἰς λεπτότητα, καὶ ἀφθαρσίαν. Σημείωσαι δὲ τὰ ῥητὰ ταῦτα διὰ ἐκείνους, ὁποῦ λέγουν, ὅτι δὲν ἀνασταίνονται τὰ αὐτὰ σώματα, ἀλλὰ ἄλλα· λέγει γὰρ ὁ Ἀπόστολος, ὅτι θέλει ἀναστηθῇ τὸ φθαρτὸν τοῦτο σῶμα, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο, καὶ ὄχι ἄλλο, ἀλλὰ τοῦτο δακτυλοδεικτῶς· ὥστε τὸ μὲν σῶμα, τὸ αὐτὸ μένει, (ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι ὁποῦ ἔχει νὰ ἐνδυθῇ, τὴν ἀφθαρσίαν, καὶ τὴν ἀθανασίαν) ἡ δὲ φθαρτότης, καὶ ἡ θνητότης τῶν σωμάτων ἀφανίζεται, μὲ τὸ νὰ περικρατήσῃ ὅλως δι᾽ ὅλου τὰ σώματα, ἡ ἀφθαρσία, καὶ ἡ ἀθανασία. Διαφέρει δὲ ἡ θνητότης ἀπὸ τὴν φθορὰν, καθ᾽ ὅ,τι, ἡ μὲν θνητότης, λέγεται εἰς μόνα τὰ ἔμψυχα, καὶ αἰσθητικὰ ζῶα, ἡ δὲ φθορὰ, λέγεται καὶ εἰς τὰ ἄψυχα, καὶ ἀναίσθητα. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ εἰς τὰ σώματα τὰ ἐδικά μας εὑρίσκονταί τινα, ὁποῦ εἶναι ὅμοια μὲ τὰ ἄψυχα, καὶ ἀναίσθητα, καθὼς εἶναι αἱ τρίχες, καὶ τὰ ὀνύχια, διὰ τοῦτο καὶ αὐτὰ θέλουν λάβουν τὴν ἀφθαρσίαν.

54. „Ὅταν δὲ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσηται ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνη„τὸν τοῦτο ἐνδύσηται ἀθανασίαν, τότε γενήσεται ὁ λόγος ὁ γε„γραμμένος „κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νῖκος". (Ὡσ. ιγ'. 15.)

Ὅταν, λέγει, γένουν αὐτὰ ὅλα, τότε θέλει πληρωθῇ ὁ λόγος, ὁποῦ εἶναι γεγραμμένος εἰς τὸν Προφήτην Ὡσηέ· διότι, ἐπειδὴ εἶπεν ὁ Ἀπόστολος παράδοξα πράγματα, βεβαιόνει, καὶ πιστόνει ταῦτα μὲ τὴν μαρτυρίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς· τὸ δὲ „εἰς νῖκος" δηλοῖ, ὅτι εἰς τέλος, καὶ μὲ ὅλην τὴν τελειότητα ἔχει νὰ καταποθῇ ὁ θάνατος, ὥστε ὁποῦ, ἀφ᾽ οὗ νικηθῇ, καὶ ἀφανισθῇ τελείως, πλέον ἐλπίδα δὲν τοῦ μένει, πῶς ἔχει νὰ δυναμώσῃ ὅλως εἰς τὸ ἑξῆς.

55. „Ποῦ σου θάνατε τὸ κέντρον; ποῦ σου ᾅδη τὸ νῖκος"; (Ὡσ. αὐτόθ.)

Ὡσὰν νὰ βλέπῃ τὰ πράγματα γενόμενα ἔμπροσθέν του, ἔτζι ἐνθουσιᾷ ἐδῶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος, καὶ φωνάζει, καὶ ἀλαλάζει τὸ ἐπινίκιον ᾆσμα τοῦ αὐτοῦ Προφήτου Ὡσηέ· καὶ ὡσὰν νὰ ἔχῃ ὑποκάτω του ἐρριμμένον τὸν θάνατον, ἔτζι ἐπιβαίνει ἐπάνω εἰς αὐτὸν, καὶ τὸν καταπατεῖ μὲ τοὺς πόδας του, λέγωντας· τί ἔγινε τὸ κέντρον σου θάνατε; ποῦ δὲ ἠφανίσθη ἡ νίκη σου ᾅδη; (2) διαφέρει δὲ ὁ ᾅδης ἀπὸ τὸν θάνατον, καθ᾽ ὅ,τι, ὁ μὲν ᾅδης, κρατεῖ τὰς ψυχὰς, ὁ δὲ θάνα-

---

(1) Δὲν δύναμαι νὰ σιωπήσω ἐδῶ τὸ ὡραῖον καὶ γλαφυρὸν ὑπόδειγμα, ὁποῦ φέρει ὁ θεῖος Νύσσης Γρηγόριος· καθὼς, λέγει, ὁ χονδρὸς βῶλος τοῦ σιδήρου χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ ἦναι ἀμῶνι τοῦ χαλκέως· ὅταν δὲ τὸ χονδρὸν ἀμῶνι ἐκεῖνο χρειασθῇ εἰς τὸ νὰ γένῃ ἄλλο τι λεπτὸν ἐργαλεῖον, τότε βάλλεται εἰς τὸ χωνευτήριον τοῦ πυρὸς καὶ καμίνι· καὶ ἐκεῖ ἀποβάλλει πρῶτον τὴν σκουρίαν ὁποῦ ἔχει, καὶ ἔπειτα τὸ ποτὲ χονδρὸν καὶ ἀκατέργαστον σίδηρον γίνεται, ἢ περικεφαλαία, ἢ σκουτάριον, ἢ ἄλλο λεπτὸν ἐργαλεῖον· καὶ ἡ προτέρα χονδρότης του, δὲν ἐνομίζετο ὡς περίττωμα καὶ ὡς ἄχρηστος, μὲ τὸ νὰ ἦτον χρήσιμος καὶ ἐκείνη εἰς τὸ νὰ γίνεται ἀμῶνι πρὸς τὸν χαλκέα· τοιουτοτρόπως καὶ τὸ σῶμα τοῦτο, ἔχει μὲν πολλὰς χονδρὰς ποιότητας καὶ ἰδιώματα, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουσιν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, καὶ ὡς πρὸς αὐτὴν, δὲν εἶναι περιττὰ, ὡς πρὸς τὴν ἄλλην δὲ ζωὴν, εἶναι ἄχρηστα καὶ περιττά· ὅθεν ταῦτα διὰ τοῦ χωνευτηρίου τοῦ θανάτου ἀποβάλλονται ἐκ τοῦ σώματος ὡσὰν σκουρία· καὶ ἔτζι τὸ πρώην χονδρὸν, καὶ γεῶδες, καὶ μεμιγμένον μὲ περιττώματα σῶμα, γίνεται λεπτὸν, καὶ ἄφθαρτον, καὶ χρησιμεῦον εἰς ἐκείνην τὴν ζωήν· „Πολλὰς ἔχει νῦν σκωριώδεις ποιότητας ἡ τοῦ „σώματος φύσις, αἳ κατὰ μὲν τὴν παροῦσαν ζωὴν, „πρός τι χρήσιμον συντελοῦσιν· ἀχρήστως δὲ παντάπασι, καὶ ἀλλοτρίως ἔχουσι πρὸς τὴν μετὰ ταῦτα „προσδοκωμένην μακαριότητα. Ὅπερ οὖν ἐν τῷ πυρὶ „περὶ τὸν σίδηρον γίνεται, τὸ ἄχρηστον ἅπαν τῆς „χωνείας ἀποποιούσης, τοῦτο διὰ τοῦ θανάτου κατορθοῦ„ται τῷ σώματι, παντὸς περιττώματος ἀποποιουμέ„νου, διὰ τῆς ἐν τῇ νεκρότητι λύσεως". (Ὁμιλ. εἰς τοὺς κεκοιμημένους.)

(2) Καὶ ὁ Θεολόγος δὲ Γρηγόριος ἐνθουσιῶντας καὶ αὐ-

θάνατος, κρατεῖ τὰ σώματα· ἐπειδὴ αἱ ψυχαὶ εἶναι ἀθάνατοι, καὶ δὲν κρατοῦνται ἀπὸ τὸν οἰκεῖον τοῖς σώμασι θάνατον.

56. „Τὸ δὲ κέντρον τοῦ θανάτου ἡ ἁμαρτία".

Κέντρον τοῦ θανάτου εἶναι ἡ ἁμαρτία, ἐπειδὴ διὰ μέσου τῆς ἁμαρτίας εἶχε τὴν δύναμιν ὁ θάνατος, καὶ ἐκυρίευε τοὺς ἀνθρώπους, μεταχειριζόμενος αὐτὴν ὡσὰν ἕνα κέντρον, καὶ ἅρμα, μὲ τὸ ὁποῖον ἐκτύπα τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τοὺς ἐθανάτονε πρῶτον κατὰ τὴν ψυχὴν, καὶ ὕστερον τοὺς ἐθανάτονε καὶ κατὰ τὸ σῶμα· διότι, καθὼς ὁ σκορπίος, εἶναι μὲν ζωΰφιον μικρὸν, καὶ εὐτελὲς, ἔχει δὲ τὴν δύναμιν εἰς τὸ κέντρον του· ἔτζι καὶ ὁ θάνατος, ἔχοντας κέντρον του τὴν ἁμαρτίαν, ἴσχυε καὶ ἐνίκα· χωρὶς δὲ τὴν ἁμαρτίαν ἦτον πάντῃ ἀδύνατος, καὶ ἀνενέργητος· καὶ δηλοῖ τοῦτο ὁ Κύριος, διότι ἐλθὼν ὁ θάνατος εἰς αὐτὸν, καὶ μὴ εὑρὼν ἁμαρτίαν, ἐνικήθη, καὶ ἔμεινεν ἀνενέργητος (1).

„Ἡ δὲ δύναμις τῆς ἁμαρτίας ὁ Νόμος".

Πῶς, καὶ μὲ τί τρόπον εἶναι δύναμις τῆς ἁμαρτίας ὁ Νόμος; διότι, ὅταν μὲν ὁ Νόμος δὲν ἦτον, ὁποῦ προστάζει νὰ μὴ κάμνωμεν τὴν ὀδεῖνα, καὶ τὴν ὀδεῖνα ἁμαρτίαν, δὲν ἐκατακρινόμεθα τόσον πολλὰ μὲ τὸ νὰ ἐκάμναμεν τὴν ἁμαρτίαν ἐν ἀγνοίᾳ· ἀφ' οὗ δὲ ὁ Νόμος ἦλθεν, ἐφανέρωσε τὸ βάρος τῆς ἁμαρτίας, καὶ κατέκρινεν ἡμᾶς περισσότερον, διὰ τί ἐν γνώσει ἁμαρτάνομεν, παραβαίνοντες τὸν τοῦ Θεοῦ Νόμον· καὶ ἀκολούθως ἔκαμε τὴν ἁμαρτίαν δυνατὴν, ὄχι ἀπὸ τὴν ἐδικήν του φύσιν, (διὰ τί ὁ Νόμος εἶναι καλὸς, καὶ ἅγιος, ὡς δῶρον Θεοῦ) ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐδικήν μας ἀμέλειαν, οἱ ὁποῖοι ἡμεῖς δὲν ἐμεταχειρίσθημεν καλῶς τὸ ἰατρικὸν ὁποῦ μᾶς ἐχάρισεν ὁ Θεὸς, διὰ νὰ ἰατρευθῶμεν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν· ἀλλὰ τὸ ἐμεταχειρίσθημεν κακῶς, καὶ αὐξήσαμεν περισσότερον τὸ βάρος καὶ τὴν ποινὴν τῆς ἁμαρτίας, καθὼς τοῦτο ἀποδεικνύει πλατύτερον ὁ Ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολῇ. (Κεφ. ζ'.) Μὴν ἀμφιβάλῃς λοιπὸν ὦ ἄνθρωπε περὶ τῆς ἀναστάσεως, βλέποντας, ὅτι καὶ ἡ ἁμαρτία ἀσηκώθη ἀπὸ τὸ μέσον, ἥτις ἦτον τὸ ἅρμα τοῦ θανάτου· καὶ ὁ Νόμος κατηργήθη, ὁ ὁποῖος, ὅσον ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος, ἀπέβη νὰ γένῃ δύναμις τῆς ἁμαρτίας· φανερὸν δὲ εἶναι, ὅτι καὶ ὁ θάνατος, μὲ τὸ νὰ ἐξαρματώθη, καὶ ἔχασε τὰ ὅπλα του, καὶ αὐτὸς πλέον δὲν ἔχει δύναμιν, ἀλλὰ ἔμεινεν ἀνενέργητος.

57. „Τῷ δὲ Θεῷ χάρις, τῷ διδόντι ἡμῖν τὸ νῖκος διὰ τοῦ Κυρίου „ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ".

Ὁ μὲν ἀγῶνας, καὶ ὁ πόλεμος, λέγει, ἦτον τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ δὲ νίκη τοῦ πολέμου ἐδόθη εἰς ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς, ὄχι διὰ κάμμίαν ἀνταμοιβὴν τῶν καλῶν μας ἔργων, οὐδὲ κατὰ χρέος· ἀλλὰ κατὰ χάριν, καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὁ ὁποῖος ἔκαμε νὰ νικῶμεν ἡμεῖς καὶ τὸν θάνατον, καὶ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὸν διάβολον, διὰ μέσου τοῦ πολέμου ὁποῦ ἔκαμεν ὁ Υἱὸς αὐτοῦ, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

58.

αὐτὸς, συμφώνως μὲ τὸν μακάριον Παῦλον ἀλαλάζει τὸ κατὰ τοῦ νοητοῦ ὄφεως διαβόλου ἐπινίκιον ᾆσμα καὶ ἐπιτάφιον, τοῦ τὸν θάνατον ἐνεργήσαντος, καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ τὰς ψυχὰς κατέχοντος, τοιαῦτα λέγων πρὸς αὐτόν· „Καὶ τίς ὁ πρέπων αὐτῷ παρ' ἡμῶν ἐπιτάφιος; ποῦ σου θάνατε τὸ κέντρον; ποῦ σου ᾅδη τὸ νῖκος; τῷ Σταυρῷ βέβλησαι· τῷ ζωοποιῷ τεθανάτωσαι· ἄπνους εἶ, νεκρὸς, ἀκίνητος, ἀνενέργητος, καὶ εἰ τὸ σχῆμα σῴζεις ὄφεως ἐν ὕψει στηλιτευόμενος". (Λόγ. εἰς τὸ Πάσχα.) Σημείωσαι, ὅτι τὸ νῦν σῳζόμενον κείμενον τοῦ Ὠσηὲ, οὕτως ἔχει τὸ ῥητόν· „ποῦ ἡ δίκη σου θάνατε; ποῦ τὸ κέντρον σου ᾅδη";

(1) Διὰ τοῦτο λέγει καὶ ὁ ῥητορικώτατος θεῖος Νύσσης Γρηγόριος· „ἐπειδὴ τοίνυν ἐν ἐκείνῳ (τῷ Χριστῷ δηλ.) πᾶσα κακίας φύσις ἐξηφανίσθη· ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησε, καθώς φησιν ὁ Προφήτης, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ· (Ἡσ. νγ. 9.) συνηφανίσθη δὲ μετὰ τῆς ἁμαρτίας ἐν τῷ αὐτῷ καὶ ὁ ἐπακολουθῶν αὐτῇ θάνατος· οὐ γάρ ἐστιν ἄλλη θανάτου γένεσις, ἡ ἁμαρτία· ἀρχὴν ἔλαβεν ἀπ' ἐκείνου ὁ τῆς κακίας ἀφανισμὸς, καὶ ἡ τοῦ θανάτου κατάλυσις". (Ὁμιλ. εἰς τὸ „ὅταν δὲ ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα". Τόμ. β'.)

58. „Ὥστε ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ, ἑδραῖοι γίνεσθε, ἀμετακίνητοι, „περισσεύοντες ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Κυρίου πάντοτε“.

Ἐπειδὴ, λέγει, καὶ ἐγνωρίσατε ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ, ἀπὸ ὅσα εἶπον, ὅτι θέλει γένη ἀνάστασις, καὶ πληρωμὴ τῶν καλῶν ἔργων, διὰ τοῦτο γίνεσθε στερεοί· (ἐσαλεύοντο γὰρ εἰς τὸ περὶ ἀναστάσεως δόγμα.) ἐπειδὴ δὲ ἀμελοῦσαν τὴν καλὴν, καὶ θεάρεστον ζωὴν, μὲ τὸ νὰ μὴν ἤλπιζον ἀνάστασιν, κατὰ τὸ αὐτῶν ἐσφαλμένον φρόνημα· διὰ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος ἀκολούθως λέγει εἰς αὐτοὺς, νὰ περισσεύουν, καὶ νὰ αὐξάνουν πάντοτε εἰς τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου, ὄχι μόνον αὐτὸ ἐργαζόμενοι ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ μὲ ὑπερβολὴν, καὶ περισσείαν κοπιάζοντες εἰς αὐτό· ἔργον δὲ τοῦ Κυρίου, τὸ ὁποῖον ἀγαπᾷ ὁ Κύριος, καὶ τὸ ὁποῖον χρεωστικῶς ζητεῖ ἀπὸ λόγου μας, εἶναι ἡ ἀρετὴ, καὶ ἡ φύλαξις τῶν ἐντολῶν του. (1)

„Εἰδότες, ὅτι ὁ κόπος ὑμῶν οὐκ ἔστι κενὸς ἐν Κυρίῳ“.

Ἤτοι ἐσεῖς λέγει Χριστιανοὶ ἐλπίζοντες πῶς θέλει γένη ἀνάστασις, ὅσα καὶ ἂν κοπιάσητε μὲ τὴν τοιαύτην ἐλπίδα, νὰ ἠξεύρετε πῶς δὲν θέλετε τὰ χάσετε, ἀλλὰ διὰ ὅλα θέλετε πληρωθῆτε ὑπὸ Κυρίου· προλαβόντως γὰρ ἀμελεῖτε τὴν ἀρετὴν, καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου, μὲ τὸ νὰ μὴν ἐπιστεύετε πῶς εἶναι ἀνάστασις, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠθέλετε νὰ κοπιάζετε κενῶς καὶ ματαίως· τώρα δὲ ὁποῦ ἐπληροφορήθητε ὅτι ἔσται ἀνάστασις, εἴτι καὶ ἂν κοπιάσετε, δὲν εἶναι κενὸν καὶ μάταιον· τὸ δὲ „ἐν Κυρίῳ“ ἢ δηλοῖ πῶς ὁ κόπος σας εἶναι ἐν Κυρίῳ, ἤτοι γίνεται μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Κυρίου, διὰ τὶ τὸν κάμνετε εἰς ἔργα θεάρεστα· ἢ δηλοῖ, ὅτι παρὰ τῷ Κυρίῳ δὲν θέλει ματαιωθῇ ὁ κόπος σας, ἀλλὰ θέλετε λάβη ἀπὸ ἐκεῖνον τὰς ἀμοιβάς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙϚ'.

1. „Περὶ δὲ τῆς λογίας τῆς εἰς τοὺς Ἁγίους, ὥσπερ διέταξα ταῖς „Ἐκκλησίαις τῆς Γαλατίας, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιήσατε“.

Ἀφ' οὗ ἐτελείωσεν ὁ μακάριος Παῦλος τὸν περὶ τοῦ δόγματος τῆς ἀναστάσεως λόγον, θέλωντας νὰ ἔμβη εἰς τὸν ἠθικὸν λόγον, ἀφῆκεν ὅλα τὰ ἄλλα, καὶ ἦλθεν εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν ἀρετῶν, τὴν ἐλεημοσύνην. Λογίαν δὲ ὀνομάζει τὴν συλλογὴν καὶ συμμάζωξιν τῶν ἀσπρων, τῶν διδομένων ἐλεημοσύνην εἰς τοὺς πτωχοὺς Χριστιανοὺς, ὅ,τι λογῆς εἶναι τὸ σήμερον καλούμενον κουτεῖον. Δείχνει δὲ ὁ Ἀπόστολος, εὐθὺς ἀπὸ τὸ προοίμιον καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ ὄνομα, τὴν εὐκολίαν τοῦ πράγματος· διὰ τὶ ἐκεῖνο ὁποῦ συμμαζόνεται ἀπὸ πολλοὺς, δὲν φαίνεται βαρὺ, ἀλλ' εἶναι ἐλαφρὸν εἰς τὸν κάθε ἕνα· ἔπειτα κινεῖ αὐτοὺς εἰς ζῆλον τῆς ἐλεημοσύνης, μὲ τὸ νὰ διηγῆται ἐκεῖνα ὁποῦ οἱ ἄλλοι ἐκατόρθωσαν· καθὼς, λέγει, οἱ Γαλάται συμμαζόνουσιν ἐλεημοσύνην διὰ τοὺς Ἁγίους, ἤτοι διὰ τοὺς πτωχοὺς Χριστιανοὺς τοὺς εὑρισκομένους εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα (2), ἔτζι συμμαζόνετε αὐτὴν καὶ ἐσεῖς. Δὲν εἶπε δὲ, ἐσυμβούλευσα τοὺς Γαλάτας νὰ κάμνουσι τοῦτο, ἀλλὰ εἶπε, διέταξα· αὐθεντικώτερα δηλαδὴ παρήγγειλα εἰς αὐτούς· διὰ νὰ μάθῃς ἐσὺ ὁ Χριστιανὸς ὁποῦ ἀκούεις, ὅτι ἡ συμμάζωξις αὕτη τῆς ἐλεημοσύνης διὰ τοὺς πτωχοὺς Χριστιανοὺς, εἶναι διάταγμα βασιλικὸν, καὶ διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ τὸ καταφρονῇς, ἀλλὰ χρεωστικῶς νὰ τὸ κάμνῃς. (3)

2. „Κα-

(1) Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος, ἐρωτηθεὶς πῶς περισσεύει τινὰς ἐν τῷ ἔργῳ Κυρίου πάντοτε, ἀποκρίνεται, πῶς τότε περισσεύει, ὅταν, ἢ πολυπλασιάζῃ τὸ δοθὲν εἰς αὐτὸν χάρισμα τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸ νὰ ὠφελῇ καὶ νὰ φέρῃ εἰς προκοπὴν τοὺς ὑπ' αὐτοῦ εὐεργετουμένους, ἢ ὅταν κατὰ σύγκρισιν τῶν ἀνθρωπίνων σπουδασμάτων, δείχνῃ τὴν περισσοτέραν σπουδήν του εἰς τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου. (Ὅρῳ κατ' ἐπιτομ. σγ'.) Λέγει δὲ καὶ ὁ Ὅσιος Μάρκος ὅτι „ἡ κατὰ Θεὸν ἐργασία, ἀρετὴ λέγεται“. (Κεφ. σβ'. περὶ τῶν οἰομένων ἐξ ἔργων δικαιοῦσθαι.)

(2) Ὅρα καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ „μόνον τῶν πτωχῶν ἵνα μνημονεύωμεν“. (Γαλ. β'. 10.)

(3) Σημείωσαι ὅτι καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ Διαθήκῃ τόπος ἦτον διωρισμένος καὶ ξεχωριστὸς ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Θεοῦ, ὁποῦ ἔβαλλον οἱ Ἰουδαῖοι ἀργύριον καὶ χρυσίον, τόσον διὰ τὴν ἀνακαίνισιν τῶν σαθρωθέντων μερῶν τοῦ Ναοῦ, ὅσον καὶ διὰ τὰς ἄλλας χρείας τῶν Ἱερέων, καὶ τῶν

2. „Κατὰ μίαν Σαββάτων ἕκαστος ὑμῶν, παρ' ἑαυτῷ τιθέτω, θη„σαυρίζων, ὅ,τι ἂν εὐοδῶται“.

Μίαν Σαββάτων τὴν Κυριακὴν ὀνομάζει, ἀντὶ τοῦ, τὴν πρώτην ἡμέραν τῶν τοῦ Σαββάτου, ἤτοι τῆς ἑβδομάδος, ἡμερῶν· (Σάββατον γὰρ ὀνομάζεται, ὄχι μόνον ἡ ἑβδόμη ἡμέρα, ἀλλὰ καὶ ὅλαι αἱ ἡμέραι τῆς Ἑβδομάδος, συνεκδοχικῶς ἀπὸ τοῦ μέρους τὸ ὅλον·) παρακινεῖ δὲ αὐτοὺς εἰς τὴν ἐλεημοσύνην, καὶ ἀπὸ τὴν ἡμέραν αὐτὴν τῆς Κυριακῆς, καθ' ἣν συμμαζόνεται ἡ ἐλεημοσύνη· ἐνθυμίζει γὰρ ὁ Ἀπόστολος διὰ τῆς Κυριακῆς, τὰ ζωοποιὰ μυστήρια ὁποῦ εἰς αὐτὴν κοινωνοῦν οἱ Χριστιανοί· ἀνίσως γὰρ οἱ Χριστιανοὶ μεταδίδωνται εἰς τὴν Κυριακὴν τὸ ἄφθαρτον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου, πῶς δὲν εἶναι δίκαιον νὰ μεταδίδουν καὶ αὐτοὶ φθαρτὸν ἔλεος εἰς τοὺς πτωχοὺς Χριστιανοὺς ἐκ τῶν ὑπαρχόντων τους; Προστάζει δὲ ὁ Ἀπόστολος μὲ πολλὴν φροντίδα, καὶ πρόνοιαν, νὰ θησαυρίζῃ κάθε ἕνας Χριστιανὸς, ὅπερ ἂν εὐοδῶται, ἤγουν ἐκεῖνο ὁποῦ ἤθελε τοῦ δώσῃ ὁ Θεὸς, καὶ ἐκεῖνο ὁποῦ ἔχῃ εὔκολον· δι' ὅ,τι δὲν εἶπεν, εὐθὺς φέρε, διὰ νὰ μὴν ἐντρέπεταί τινας, ἀνίσως ἤθελε φέρῃ ὀλίγον, ἀλλὰ εἶπε· βάλλε εἰς ἕνα μέρος Χριστιανὲ κάθε Κυριακὴν τὴν κατὰ δύναμιν ἐλεημοσύνην σου, καὶ συμμάζονε αὐτὴν εἰς τὸν οἶκόν σου (1), καὶ ὅταν γένῃ ἀρκετὴ ποσότης, τότε φέρε αὐτήν.

„Ἵνα μὴ ὅταν ἔλθω, τότε λογίαι γίνωνται“.

Πρὸ καιροῦ, λέγει, μαζόνετε Χριστιανοὶ τὴν εἰς τοὺς πτωχοὺς ἐλεημοσύνην, ἵνα μὴ τότε τὴν μαζόνετε, ὅταν ἦναι χρεία νὰ πεμφθῇ εἰς τοὺς πτωχοὺς ἐν Ἱερουσαλήμ. Λέγωντας δὲ ὁ Παῦλος ὅτι ὅταν ἔλθω, τοὺς κάμνει προθυμοτέρους εἰς τὴν συμμάζωξιν τῆς ἐλεημοσύνης, ὡσὰν ὁποῦ ἡ τοῦ κάθε ἑνὸς ἐλεημοσύνη, ἔχει νὰ δοθῇ ἔμπροσθέν του, καὶ νὰ μετρηθῇ.

3. „Ὁ-

τοῦ λαοῦ· ὁ τόπος δὲ οὗτος ὠνομάζετο θησαυρὸς οἴκου Κυρίου, ὡς γέγραπται εἰς τὸν Ἰησοῦν· „Καὶ πᾶν ἀρ„γύριον, ἢ χρυσίον, ἢ χαλκὸς, ἢ σίδηρος, ἅγιον „ἔσται τῷ Κυρίῳ· εἰς θησαυρὸν Κυρίου εἰσενεχθήσε„ται“. (Ἰησ. ϛ'. 19.) ὠνομάζετο κιβωτός. „Καὶ ἔ„λαβεν Ἰωδαὲ ὁ Ἱερεὺς κιβωτὸν μίαν, καὶ ἔτρησε „τρώγλην ἐπὶ τῆς σανίδος αὐτῆς, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν „παρὰ Ἀμμαζειβὶ ἐν τῷ οἴκῳ ἀνδρὸς οἴκου Κυρίου· „καὶ ἔδωκαν οἱ Ἱερεῖς οἱ φυλάσσοντες τὸν σταθμὸν πᾶν „τὸ ἀργύριον τὸ εὑρεθὲν ἐν οἴκῳ Κυρίου“. (δ'. Βασιλ. ιβ'. 9.) ὠνομάζετο Γαζοφυλάκιον· „Καὶ Ἐλια„σὶβ ὁ Ἱερεὺς ἐποίησεν ἑαυτῷ Γαζοφυλάκιον μέγα, „καὶ ἐκεῖ ἦσαν πρότερον διδόντες τὴν μαναὰ, καὶ τὸν „λίβανον καὶ τὰ σκεύη“. (Νεεμ. ιγ'. 5.) Καὶ πάλιν· „Καὶ καθίσας ὁ Ἰησοῦς κατέναντι τοῦ Γαζοφυ„λακίου, ἐθεώρει πῶς ὁ ὄχλος βάλλει χαλκὸν εἰς τὸ „Γαζοφυλάκιον“. (Μάρκ. ιβ'. 41.) Ὠνομάζετο ἀκόμη καὶ Κορβανᾶς, ἤτοι τὸ τὰ δῶρα δεχόμενον Κιβώτιον, κορβὰν γὰρ θέλει νὰ εἰπῇ Ἑλληνιστὶ δῶρον· „οἱ δὲ Ἀρχιερεῖς λαβόντες τὰ ἀργύρια εἶπον· οὐκ ἔξε„στι βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν Κορβανᾶν“. (Ματθ. κζ'. 6.) Οὐ μόνον δὲ ἐν τῇ Παλαιᾷ τόπος ἦτον διωρισμένος τοιοῦτος, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Νέᾳ ἔσω τοῦ Ναοῦ· ὅθεν ὁ θεῖος Χρυσόστομος λέγει· „Καὶ τὸ κιβώτιον δὲ τοῦ„το, ἐκείνου τοῦ κιβωτίου πολλῷ βέλτιον (τοῦ ἐν τῇ κοι„νῇ οἰκίᾳ δηλ.) καὶ ἀναγκαιότερον· οὐ γὰρ ἱμάτια, „ἀλλ' ἐλεημοσύνην ἔχει συγκεκλεισμένην, εἰ καὶ ὀλί„γοι εἰσὶν οἱ κεκτημένοι ἐνταῦθα“. (Ὁμιλ. λβ'. εἰς τὸ κατὰ Ματθ.) Ὁ τόπος δὲ αὐτὸς εἶναι ὅμοιος, μὲ τὸ κοινῶς λεγόμενον τὴν σήμερον Παγγάρι.

(1) Ἄμποτε δὲ νὰ ἤθελεν ἐνεργῆται καὶ εἰς τοὺς παρόντας καιροὺς ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς ἡ παραγγελία αὕτη τοῦ Ἀποστόλου, καὶ νὰ γίνεται ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ κάθε ἑνὸς ἡ συμμάζωξις τῆς ἐλεημοσύνης τῶν πτωχῶν, καὶ ὄχι νὰ γίνεται μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐν τῷ φρικτῷ καιρῷ τῆς θείας Λειτουργίας, καὶ τῆς ἀναιμάκτου Ἱερουργίας· ἐπειδὴ οἱ τὰ κουτία βαστάζοντες τῆς ἐλεημοσύνης, καὶ περιερχόμενοι ὅλον τὸν Ναὸν, σχίζοντες καὶ παραγκωνιζόμενοι τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, προξενοῦσι τῇ ἀληθείᾳ μεγάλην ταραχὴν εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, καὶ οὔτε αὐτοὶ ἀκούουν τὰ ἐν τῇ θείᾳ Λειτουργίᾳ λεγόμενα, οὔτε τοὺς ἄλλους ἀφίνουν νὰ ἀκούσουν ταῦτα μὲ ἡσυχίαν καὶ προσοχὴν, διὰ τὰ ἄτακτα τούτων παραγκωνίσματα, καὶ τὰς ταραχώδεις φωνάς των, τὸ ὁποῖον πόσον εἶναι ἄτοπον, ὁ καθ' ἕνας τὸ βλέπει. Σημείωσαι, ὅτι ταύτην τὴν συνήθειαν ἀναφέρει καὶ ὁ θεῖος Ἰουστῖνος εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν ἀπολογίαν, δηλαδὴ, ὅτι κάθε Χριστιανὸς ἔκαμνεν ἐλεημοσύνην κατὰ τὴν δύναμίν του εἰς τοὺς πτωχοὺς, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Κυριακῆς. Προσθέτομεν δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ἐὰν οἱ Χριστιανοὶ δὲν θέλουν νὰ φυλάξουν τὴν παραγγελίαν ταύτην τοῦ Ἀποστόλου, καὶ ὁ καθ' ἕνας νὰ συμμαζόνῃ εἰς τὸ ὁσπίτι του τὴν κατὰ δύναμιν ἐλεημοσύνην τῶν πτωχῶν ἐν ταῖς Κυριακαῖς καὶ ἑορταῖς, κἂν ἂς μὴ συμμαζόνεται ἡ ἐλεημοσύνη αὕτη μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ οἱ τὰ κουτία βαστάζοντες Χριστιανοὶ, ἂς στέκωνται ἔξω τῆς πόρτας τῆς Ἐκκλησίας· καὶ ὅταν εὐγαίνουν οἱ Χριστιανοὶ ἔξω, μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς θείας Λειτουργίας, ἂς βάλλῃ κάθε Χριστιανὸς τὸ κατὰ δύναμιν ἔλεος εἰς τὰ κουτία, ἢ εἰς τοὺς δίσκους.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

3. „Ὅταν δὲ παραγένωμαι, οὓς ἂν δοκιμάσητε, δι᾽ ἐπιστολῶν, τούτους „πέμψω ἀπενεγκεῖν τὴν χάριν ὑμῶν εἰς Ἱερουσαλήμ“.

Ὅταν δὲ ἔλθω, λέγει, τότε θέλω πέμψω μὲ ἐπιστολὰς τὴν συμμαζωχθεῖσαν ἐλεημοσύνην σας εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, μὲ τὸ μέσον ἐκείνων τῶν ἀδελφῶν, ὁποῦ εὑρῆτε δοκίμους εἰς τοῦτο. Καλῶς δὲ εἶπεν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ὅτι θέλω πέμψω ἐκείνους, ὁποῦ εὑρῆτε δοκίμους εἰς τοῦτο, φεύγωντας πανταχοῦ τὰ σκάνδαλα, ὁποῦ ἐκ τούτου ἀκολουθοῦσιν, διὰ νὰ μὴν ὑποπτεύσουν, πῶς αὐτὸς θέλει νὰ κρατήσῃ τίποτε ἀπὸ τὰ συναγόμενα ἄσπρα. Κάμε στιγμὴν λοιπόν, ὦ ἀναγνῶστα, εἰς τὸ „δοκιμάσητε“ καὶ ἔπειτα ἀνάγνωθι „δι᾽ ἐπιστολῶν τούτους πέμψω“. διὰ νὰ ἦναι τὸ νόημα τοῦ λόγου τοιοῦτον· ἐκείνους ὁποῦ ἐσεῖς δοκιμάσετε, τούτους ἐγὼ θέλω πέμψω διὰ γραμμάτων μου· ὡσὰν νὰ λέγῃ, ὅτι καὶ ἐγὼ θέλω ὑπάγω μαζί των, καὶ θέλω συγκοινωνήσω μὲ αὐτοὺς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην διὰ τῶν ἐδικῶν μου γραμμάτων. Χάριν δὲ ὠνόμασε τὴν ἐλεημοσύνην, ἤτοι φιλοτιμίαν τῆς προαιρέσεως, διὰ νὰ δείξῃ, πῶς οἱ ἐλεοῦντες, κάμνουσι μέγα τι καλόν· καὶ πῶς τὸ κάμνουν μὲ προθυμίαν, καὶ ὄχι ἀπὸ λύπην, ἢ ἀνάγκην· τοιοῦτον γὰρ εἶναι ἡ χάρις, δι᾽ ὅ,τι τὸ νὰ ὀνομάσῃ ταύτην ἐλεημοσύνην, ἐστοχάσθη πῶς εἶναι ἀνάξιον εἰς ἐκείνους τοὺς ἁγίους Χριστιανοὺς, ὁποῦ ἔμελλον νὰ τὴν λάβουν.

4. „Ἐὰν δὲ ᾖ ἄξιον τοῦ κἀμὲ πορεύεσθαι, σὺν ἐμοὶ πορεύσονται“.

Ἀνίσως, λέγει, ἡ συναχθησομένη ἐλεημοσύνη σας εἶναι τόσον πολλή, ὥστε ὁποῦ εἶναι ἀξία νὰ διακονήσω καὶ ἐγὼ εἰς τὴν κομιδήν της, μετὰ χαρᾶς καὶ ἐγὼ θέλω τὴν ὑπάγω εἰς Ἱερουσαλήμ· μὲ τοῦτον δὲ τὸν λόγον παρακινεῖ αὐτοὺς ὁ Ἀπόστολος εἰς τὸ νὰ κάμουν πλουσιωτέραν τὴν ἐλεημοσύνην. Πλὴν ἂν καὶ ὁ Παῦλος ἔχῃ νὰ ὑπάγῃ αὐτοπροσώπως, ὅμως πάλιν θέλει νὰ ἔχῃ μάρτυρας, πῶς αὐτὸς δὲν ἔχει νὰ λάβῃ ἀπὸ τὰ συναχθέντα τίποτε, διὰ τοῦτο καὶ λέγει, ὅτι ἐγὼ δὲν πηγαίνω μόνος, ἀλλὰ θέλουν ἔλθουν μαζί μου καὶ ἐκεῖνοι, ὁποῦ ἐσεῖς δοκιμάσετε.

5. „Ἐλεύσομαι δὲ πρὸς ὑμᾶς, ὅταν Μακεδονίαν διέλθω“. (Μακεδονίαν γὰρ διέρχομαι (1).

6. „Πρὸς ὑμᾶς δὲ τυχὸν παραμενῶ, ἢ καὶ παραχειμάσω, ἵνα ὑμεῖς „με προπέμψητε, οὗ ἂν πορεύωμαι“.

7. „Οὐ θέλω γὰρ ὑμᾶς ἄρτι ἐν παρόδῳ ἰδεῖν, ἐλπίζω δὲ χρόνον „τινὰ ἐπιμεῖναι πρὸς ὑμᾶς, ἐὰν ὁ Κύριος ἐπιτρέπῃ“.

Δὲν εἶπεν ὁ Ἀπόστολος ὅτι πηγαίνω εἰς Μακεδονίαν, διὰ νὰ μὴν εἰποῦν οἱ Κορίνθιοι, ὅτι προτιμᾶς καλλίτερα τοὺς Μακεδόνας ἀπὸ ἡμᾶς, ἀλλὰ εἶπεν, ὅτι διαπερνῶ τὴν Μακεδονίαν, ἤτοι μὲ σπουδὴν καὶ ὀγλιγωρότητα, καὶ περαστικὰ βλέπω τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ Χριστιανοὺς, κοντὰ δὲ εἰς ἐσᾶς τοὺς Κορινθίους θέλω παραμείνω εἰς διάστημα καιροῦ. Μὲ τὸν λόγον δὲ τοῦτον δείχνει, ὅτι καὶ προτιμᾷ αὐτοὺς ὡσὰν μαθητάς του γνησιωτέρους, καὶ ἀξιολογωτέρους περισσότερον ἀπὸ τοὺς Μακεδόνας· (μεγάλη γὰρ ἦτον ἡ ἐν Κορίνθῳ Ἐκκλησία) καὶ φοβίζει ἐν ταυτῷ τοὺς ἁμαρτάνοντας ἀνάμεσα εἰς τοὺς Κορινθίους. Προσθέττει δὲ τὸ „τυχὸν“ διὰ τὸ ἄδηλον· ἐπειδὴ δὲν ἤξευρεν ἂν συγχωρηθῇ ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, νὰ παραμείνῃ εἰς αὐτούς, ἢ νὰ μὴ παραμείνῃ, δι᾽ ὅ,τι ὁπου ἤθελε τὸ Πνεῦμα, ἐκεῖ καὶ αὐτὸς ἐπήγαινεν· εἰς τὴν Ἔφεσον δὲ τότε εὑρισκόμενος, ἔμελλε νὰ ὑπάγῃ εἰς Μακεδονίαν, καὶ νὰ διαπεράσῃ αὐτὴν ὀγλίγωρα, ἔπει-

(1) Ἐν ἄλλοις „διελεύσομαι“· ὃ καὶ ὀρθότερον, ἢ καὶ τὸ διέρχομαι, ἀντιχρονικῶς λαμβάνεται, ἀντὶ τοῦ διελεύσομαι, καθὼς καὶ τὸ ἔρχομαι, ὡς ἐπιτοπλεῖστον, ἀντὶ τοῦ ἐλεύσομαι λαμβάνεται, τοῦ μέλλοντος ὡς ἐνεστῶτος προφερομένου, διὰ τὸ βέβαιον· ἐν Ἐφέσῳ γὰρ ἦν ὅτε τὴν Ἐπιστολὴν ἔγραφεν, ὡς δηλοῖ ἐν τῷ ἀκολούθῳ 8. Ἐδαφίῳ λέγων· „ἐπιμενῶ δὲ ἐν Ἐφέσῳ“. Πῶς δὲ λέγεται ἔν τισιν ὅτι ἡ Ἐπιστολὴ αὕτη ἐγράφη ἀπὸ Φιλίππων; ἢ τὸ ἐγράφη, σφάλμα ἴσως ἐστί, καὶ ἀντὶ τούτου πρέπει νὰ γράφεται, ἐπέμφθη· τυχὸν γὰρ ἀφ᾽ οὗ ἐπῆγεν εἰς Φιλίππους τῆς Μακεδονίας, ὕστερα νὰ ἀπέστειλε τὴν Ἐπιστολὴν ἀπὸ ἐκεῖ.

πειτα νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Κόρινθον. Μὲ πολλὰ δὲ σημεῖα δείχνει ὁ Παῦλος τὴν ἀγάπην ὁπȣ̃ ἔχει πρὸς τȣ̀ς Κορινθίȣς, καὶ μάλιστα μὲ δύω· μὲ ἕνα μὲν, ὅτι δὲν θέλει νὰ ἰδῇ αὐτȣ̀ς περαστικά· μὲ ἄλλο δὲ, ὅτι θέλει νὰ πεμφθῇ ἀπὸ αὐτȣ̀ς ἐκεῖ, ὅπȣ μέλλει νὰ ὑπάγῃ.

8. „Ἐπιμενῶ δὲ ἐν Ἐφέσῳ ἕως τῆς Πεντηκοστῆς".

Καὶ ȣ̃τος ὁ λόγος εἶναι ἴδιος ἐκείνȣ τȣ̃ ἀνθρώπȣ, ὁπȣ̃ πολλὰ ἀγαπᾷ τȣ̀ς ἠγαπημένȣς τȣ, τὸ νὰ λέγῃ δηλαδὴ εἰς αὐτȣ̀ς, πȣ̃ ἔχει νὰ προσμείνῃ, καὶ ἕως πότε· πρὸς τȣ́τοις δὲ σημεῖον ἀγάπης εἶναι, καὶ τὸ νὰ τȣ̀ς λέγῃ, διὰ ποίαν αἰτίαν ἔχει νὰ προσμείνῃ εἰς Ἔφεσον ἕως τῆς Πεντηκοστῆς· ἀκολȣθεῖ γάρ.

9. „Θύρα γάρ μοι ἀνέῳκται μεγάλη, καὶ ἐνεργής, καὶ οἱ ἀντικείμενοι „πολλοί". (1)

Ἤτοι πολλοὶ μέλλȣσι νὰ ἔλθȣν εἰς τὴν πίστιν τȣ̃ Χριστȣ̃, καὶ νὰ πιστεύσȣν, διὰ τȣ̃το ἀνοίχθη εἰς ἐμένα μία πλατεῖα πόρτα, διὰ νὰ ἐμβαίνουσιν οὗτοι· ἀλλὰ ἡ πόρτα αὐτη, εἶναι μὲν ἐνεργητική, ἐπειδὴ οἱ ἐνταῦθα εὑρισκόμενοι, ἔχȣσι τὴν διάνοιαν καὶ προθυμίαν αὐτῶν, δραστικὴν καὶ ἀκμάζȣσαν εἰς τὴν πίστιν· (δι' ὅ,τι εἰς τὸν καλὸν διδάσκαλον, στενοχωρία μὲν λογίζεται, ὅταν δὲν ἔχῃ προθύμȣς μαθητάς, εὐρυχωρία δὲ καὶ πλατυσμός, ὅταν εὑρίσκῃ μαθητὰς ἐπιμελεῖς.) οἱ ἐναντίοι δὲ, λέγει, εἶναι πολλοὶ διὰ τȣ̃το, ἤγȣν διὰ τί δέχονται τὴν πίστιν πολλοί· διότι ὁ διάβολος, βλέποντας τὸν ἑαυτόν τȣ πῶς ξεγυμνόνεται ἀπὸ τȣ̀ς προτέρȣς τȣ δȣ́λȣς καὶ λατρεύτάς, περισσότερον ταράττεται, καὶ σηκόνει πολλȣ̀ς ἐναντίον τȣ̃ εὐαγγελικȣ̃ μȣ κηρύγματος.

10. „Ἐὰν δὲ ἔλθῃ Τιμόθεος, βλέπετε ἵνα ἀφόβως γένηται πρὸς „ὑμᾶς".

Ἐπειδὴ ὁ Τιμόθεος ἔμελλε νὰ ὑπάγῃ εἰς Κόρινθον, ἀκόλȣθον ἦτον, ὅτι ἤθελε νὰ κατηγορήσῃ τȣ̀ς ἁμαρτάνοντας, καὶ νὰ τȣ̀ς ἐπιτιμήσῃ· διὰ τȣ̃το ὁ Παῦλος προασφαλίζεται τȣ̀ς Κορινθίȣς, καὶ τȣ̀ς λέγει, νὰ μὴ σηκωθῶσι κατ' ἐπάνω τȣ̃ Τιμοθέȣ οἱ πλȣ́σιοι, καὶ σοφοί· ὄχι πῶς ἦτον ὁ Τιμόθεος ἄνανδρος, καὶ μικρόψυχος, καὶ ἤθελε νὰ καταπέσῃ ἀπὸ τὸν φόβον τȣ, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ βλαβȣ̃ν ἐκεῖνοι, ὁπȣ̃ ἔμελλον νὰ τȣ̃ ἀντισταθȣ̃ν· ὁ γὰρ Τιμόθεος ἦτον πολλὰ ἑτοιμασμένος, καὶ πρόθυμος εἰς τὸ νὰ λάβῃ κινδύνȣς. Καλῶς δὲ εἶπεν ὁ Παῦλος ὅτι νὰ γένῃ ἄφοβος ὁ Τιμόθεος εἰς ἐσᾶς· ἂς ἀφήσω, λέγει, τȣ̀ς ἔξω Ἕλληνας, οἵτινες ἐνδέχεται νὰ τȣ̃ ἀντισταθȣ̃ν· ἐγὼ τὸ ἐδικόν σας μέρος ζητῶ, νὰ δεχθῆτε τȣ̃ Τιμοθέȣ τȣ̀ς ἐλεγμȣ̀ς, καὶ ἐπιτιμήσεις, μετὰ πραότητος, καὶ ταπεινοφροσύνης, καὶ ὑπακοῆς.

„Τὸ γὰρ ἔργον Κυρίȣ ἐργάζεται, ὡς κἀγώ· μή τις ȣ̃ν αὐτὸν ἐξȣ„θενήσῃ".

Ἤγȣν ὁ Τιμόθεος κηρύσσει, καὶ διδάσκει, καὶ ὄχι ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ καθὼς καὶ ἐγὼ κηρύττω, καὶ διδάσκω· ὁ ὁποῖος λόγος ȣ̃τος, εἶναι μέγας ἔπαινος εἰς τὸν Τιμόθεον. Ἐπειδὴ λοιπὸν τοιȣ̃τος εἶναι ὁ Τιμόθεος, διὰ τȣ̃το, λέγει, ἂς μὴ τὸν καταφρονήσῃ τινὰς ἀπὸ λόγȣ σας, ὡς παραμικρὸν, καὶ νεώτερον· δι' ὅ,τι μὲ τὸ νὰ ἦτον νέος, καὶ μοναχὸς ὁ Τιμόθεος, καὶ ἐδέχθη τὴν φροντίδα, καὶ διόρθωσιν τόσȣ λαȣ̃, καὶ λαȣ̃ ὑπερηφανȣ̃ς, διὰ τȣ̃το ἀκόλȣθον ἦτον νὰ καταφρονηθῇ ἀπὸ αὐτόν.

11. „Προ-

(1) Ἐν ἄλλοις, καὶ ἀντικείμενοι πολλοί.

11. „Προπέμψατε δὲ αὐτὸν ἐν εἰρήνῃ, ἵνα ἔλθῃ πρός με· ἐκδέχο-„μαι γὰρ αὐτὸν μετὰ τῶν ἀδελφῶν".

Όχι μόνον, λέγει, μὴ καταφρονήσετε τὸν Τιμόθεον, ἀλλὰ μάλιστα καὶ τιμήσατε αὐτόν· τὸ γὰρ προπέμψατε τοῦτο δηλοῖ· ἐν εἰρήνῃ δὲ αὐτὸν προπέμψατε, ἤγουν χωρὶς κανένα φόβον, καὶ χωρὶς μάχην καὶ φιλονεικίαν, ἀλλὰ μὲ κάθε ὑποταγήν. Λέγοντας δὲ ὁ Παῦλος ὅτι ἐκδέχομαι· καὶ προσμένω τὸν Τιμόθεον νὰ γυρίσῃ, φοβίζει αὐτούς, μὲ σκοπὸν διὰ νὰ ἠξεύρουν, ὅτι ὁ Τιμόθεος ἔχει νὰ τὰ ἀναγγείλῃ ὅλα εἰς τὸν Παῦλον, καὶ διὰ τοῦτο νὰ μὴ λυπήσουν αὐτὸν εἰς κανένα πρᾶγμα. Πρὸς τούτοις δὲ, μὲ τὸν λόγον τοῦτον ἀποδείχνει τὸν Τιμόθεον αἰδεσιμώτερον, καὶ σεβασμιώτερον εἰς τοὺς Κορινθίους, ἐπειδὴ ἔχει αὐτὸν τόσον ἀναγκαῖον ὁ Παῦλος, ὥστε ὁποῦ τὸν προσμένει νὰ ὑπάγῃ ὀπίσω, διὰ τί τὸν χρειάζεται.

12. „Περὶ δὲ Ἀπολλὼ τοῦ ἀδελφοῦ, πολλὰ παρεκάλεσα αὐτὸν, ἵ-„να ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς μετὰ τῶν ἀδελφῶν· καὶ πάντως οὐκ ἦν θέ-„λημα ἵνα νῦν ἔλθῃ".

Ὁ Ἀπολλὼς οὗτος ἦτον καὶ μεγαλίτερος εἰς τὴν ἡλικίαν ἀπὸ τὸν Τιμόθεον, καὶ λόγιος ἀνὴρ, καθὼς αἱ Πράξεις τὸν φανερόνουν. (Πράξ. ιή.) Διὰ νὰ μὴ λέγουν λοιπὸν οἱ Κορίνθιοι, καὶ διὰ τί δὲν ἔστειλε τὸν παλαιότερον Ἀπολλὼ, ἀλλὰ ἔστειλε τὸν νεώτερον Τιμόθεον; διὰ τοῦτο λέγει ὁ Παῦλος, ὅτι πολλὰ παρεκάλεσα τὸν Ἀπολλὼ νὰ ἔλθῃ· καὶ δὲν εἶπεν, ὅτι ἀντιστάθη εἰς ἐμὲ, καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ ἔλθῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ ἐκεῖνον ἀπὸ κατηγορίαν, λέγει, ὅτι βέβαια δὲν ἦτον θέλημα Θεοῦ νὰ ἔλθῃ τώρα.

„Ἐλεύσεται δὲ ὅταν εὐκαιρήσῃ".

Διὰ νὰ μὴ λέγουν οἱ Κορίνθιοι, ὅτι πρόφασις εἶναι αὐτὴ, ὦ μακάριε Παῦλε, πῶς παρεκάλεσες τὸν Ἀπολλὼ νὰ ἔλθῃ· διὰ τοῦτο λέγει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ὁ Ἀπολλὼ θέλει ἔλθῃ, ὅταν λάβῃ καιρὸν ἁρμόδιον· ἕνα μὲν, διὰ νὰ ἀπολογηθῇ, καὶ νὰ διαφενδεύσῃ ἐκεῖνον πῶς δὲν ἐπῆγε, καὶ ἄλλο δὲ, διὰ νὰ παρηγορήσῃ καὶ αὐτοὺς μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς παρουσίας του, ἐπειδὴ ἐπεθύμουν νὰ τὸν ἰδοῦν καὶ νὰ τὸν ἀπολαύσουν.

13. „Γρηγορεῖτε".

Πάλιν ἐδῶ εἰς τὸ τέλος τῆς Ἐπιστολῆς συμβουλεύει τοὺς ἐν Κορίνθῳ Χριστιανοὺς ὁ μέγας Ἀπόστολος, καὶ τοὺς λέγει νὰ εἶναι ἔξυπνοι πάντοτε, δείχνωντας μὲ τοῦτο, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἔχουν τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας των μόνον εἰς τοὺς διδασκάλους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐδικήν τους προθυμίαν καὶ ἐπιμέλειαν. Τοὺς εἶπε δὲ νὰ εἶναι ἔξυπνοι, ὡσὰν ὁποῦ ἐνύσταζαν, καὶ ἀμελοῦσαν, καὶ διὰ τοῦτο ἔπρεπε νὰ εἶναι προσεκτικοὶ, διὰ νὰ μὴ τοὺς ἀπατᾷ ἕνας καὶ ἄλλος μὲ τὰς ψευδεῖς δόξας καὶ πονηρὰ δόγματα, καθὼς εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἐπιστολῆς ταύτης εἴπομεν. Στοχάσου δὲ ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι καὶ ἀπὸ τὸν λόγον τοῦτον δείχνει ὁ Παῦλος, πῶς ἐλάλει ὁ Χριστὸς μέσα εἰς τὴν καρδίαν του· διὰ τί ἐκεῖνο ὁποῦ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν εἰς τοὺς μαθητάς του, καὶ εἰς ὅλους ὁμοῦ „ἃ δὲ ὑμῖν λέγω, πᾶσι λέγω· γρηγορεῖτε". (Μάρκ. ιγ'. 37.) τοῦτο λέγει καὶ αὐτὸς εἰς τοὺς μαθητάς του Χριστιανούς.

„Στήκετε ἐν τῇ Πίστει".

Εἰς τὴν Πίστιν, λέγει, στέκεσθε στερεοὶ, Ἀδελφοὶ, καὶ ὄχι εἰς τὴν ἔξω σοφίαν, δι' ὅ,τι εἰς τὴν ἔξω σοφίαν, δὲν εἶναι στάσις, καὶ στερέωσις, ἀλλὰ κλόνος, καὶ σάλευμα, καὶ κρημνισμός· τοῦτο δὲ τὸ εἶπε, διὰ τί οἱ ἐν Κορίνθῳ Χριστιανοὶ ἐσαλεύοντο εἰς τὴν Πίστιν, καὶ τὰ τῆς Πίστεως δόγματα, καθὼς μάλιστα ἦτον τὸ περὶ ἀναστάσεως δόγμα.

„Ἀν-

„Ἀνδρίζεσθε, καὶ κραταιοῦσθε“.

Τοῦτο τὸ εἶπεν ὁ Ἀπόστολος διὰ ἐκείνους, ὁποῦ ἐπιβουλεύουν νὰ τοὺς κακοποιήσουν, κάμνοντες αὐτοὺς νὰ παραβαίνουν τὰς παραδόσεις, τὰς ὑπὸ τοῦ Παύλου παραδεδομένας, ὁποία μάλιστα ἦτον, ὅτι οἱ ἄνδρες πρέπει νὰ προσεύχωνται μὲ ἀσκέπαστον κεφαλήν, αἱ δὲ γυναῖκες μὲ σκεπασμένην, καθὼς εἴπομεν εἰς τὸ ια'. Κεφάλαιον. Εἶπε δὲ εἰς αὐτοὺς νὰ ἀνδρειόνωνται, διὰ τὶ ἦτον μικρόψυχοι· καὶ διὰ τὶ, κατὰ τὸν Θεοδώρητον, εἶχον φανεροὺς ἐχθρούς, καὶ ἐδιώκοντο ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς· ὅθεν ἦτον χρεία νὰ δείχνουν μεγαλοκαρδίαν εἰς τοὺς διωγμοὺς καὶ τὰ δεινὰ ταῦτα.

14. „Πάντα ὑμῶν ἐν ἀγάπῃ γινέσθω“.

Τοῦτο τὸ εἶπεν ὁ Παῦλος διὰ ἐκείνους, ὁποῦ εἶχον διχονοίας, καὶ σχίσματα εἰς τὴν Κόρινθον, καὶ ἐχώριζον εἰς πολλὰ μέρη τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, ὡς εἴπομεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐπιστολῆς· διὰ τὶ εἴτε διδάσκει, λέγει, τινὰς, εἴτε μανθάνει, εἴτε ἐλέγχει, καὶ ἐπιτιμᾷ, ὅλα πρέπει νὰ γίνωνται μὲ ἀγάπην· ὅταν δὲ ἡ ἀγάπη ἦναι εἰς τὸ μέσον, βέβαια οὔτε ὑπερηφάνεια θέλει προχωρέσει, οὔτε διχόνοια, οὔτε σχίσματα.

15. „Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς ἀδελφοί“.

Σχῆμα ὑπερβατὸν μεταχειρίζεται ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος, διότι τὸ „παρακαλῶ“ δὲν συνάπτεται μὲ τὸ „οἴδατε τὴν οἰκίαν Στεφανᾶ“ ὁποῦ λέγει παρακάτω· ἀλλὰ μὲ τὸ „ἵνα καὶ ὑμεῖς ὑποτάσσησθε τοῖς τοιούτοις“· τὸ δὲ οἴδατε τὴν οἰκίαν, καὶ τὰ λοιπὰ ἐβάλθησαν διὰ μέσου.

„Οἴδατε τὴν οἰκίαν Στεφανᾶ, ὅτι ἐστὶν ἀπαρχὴ τῆς Ἀχαΐας“.

Ἐσεῖς, λέγει, ἠξεύρετε, ἀδελφοί, καὶ δὲν χρειάζεσθε νὰ μάθετε ἀπὸ λόγου μου, ὅτι τὸ ὁσπήτιον τοῦ Στεφανᾶ, εἶναι ἀπαρχὴ τῆς Ἀχαΐας· ὀνομάζει δὲ τὸ ὁσπήτιον τοῦ Στεφανᾶ ἀπαρχὴν, ἢ διὰ τὶ πρῶτοι αὐτοὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς Κορινθίους ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν, ἢ καὶ διὰ τὶ εἶχον ἀρίστην, καὶ πλέον ἐνάρετον πολιτείαν, ἀπὸ τὴν πολιτείαν τῶν ἄλλων· διότι ἡ ἀπαρχὴ πάντοτε, τὸ ἐξαίρετον δηλοῖ, καὶ χρεωστεῖ νὰ ἔχῃ ἕνα τι διαφορετικὸν προνόμιον, παραπάνω ἀπὸ τὰ ἄλλα, τῶν ὁποίων εἶναι, καὶ λέγεται ἀπαρχή. Ποῖον δὲ μέρος τοῦ Μορέως ὀνομάζεται Ἀχαΐα, ὅρα εἰς τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „εὐδόκησαν γὰρ Μακεδονία, καὶ Ἀχαΐα“. (Ῥωμ. ιε'. 26.) (1)

„Καὶ εἰς διακονίαν τοῖς ἁγίοις ἔταξαν ἑαυτούς“.

Αὐτὴ, λέγει, ὅλη ἡ εὐλογημένη φαμιλία, καὶ οἱ οἰκιακοὶ τοῦ Στεφανᾶ, ἐδιώρισαν καὶ ἀφιέρωσαν τὸν ἑαυτόν τους, εἰς τὸ νὰ ὑποδέχωνται τοὺς πτωχοὺς Χριστιανοὺς, καὶ νὰ ὑπηρετοῦν αὐτοὺς εἰς ὅλα τὰ χρειώδη καὶ ἀναγκαῖα. Καὶ τὸ θαυμαστὸν εἶναι, ὅτι οἱ μακάριοι οὗτοι δὲν κατεστάθησαν ἀπὸ ἄλλους εἰς τοῦτο μὲ ἀνάγκην καὶ βίαν· ἀλλὰ θεληματικῶς, καὶ αὐτοπροαιρέτως αὐτοὶ ἑαυτοὺς εἰς τοῦτο ἐδιώρισαν, διὰ τὴν τῶν ἀδελφῶν, καὶ τὴν τοῦ Κυρίου ἀγάπην.

16. „Ἵνα καὶ ὑμεῖς ὑποτάσσησθε τοῖς τοιούτοις, καὶ παντὶ τῷ συνεργοῦντι, καὶ κοπιῶντι“.

Ἤτοι παρακαλῶ σας ἀδελφοί μου νὰ ὑποτάσσεσθε καὶ ἐσεῖς οἱ Κορίνθιοι εἰς αὐτοὺς, καὶ νὰ συμβοηθῆτε αὐτοὺς, καὶ μὲ ἔξοδα ἄσπρων, καὶ μὲ ὑπηρεσίαν σωματικήν. Καὶ δὲν εἶπεν ἁπλῶς νὰ συνεργῆτε εἰς αὐτοὺς, ἀλλὰ δείχνωντας ὑπερβολικὴν καὶ ἐπιτεταμένην ὑπακοὴν, εἰ-

(1) Περὶ τοῦ Στεφανᾶ τούτου ὅρα εἰς τὸ α'. Κεφ. τῆς παρούσης Ἐπιστολῆς στίχ. 16. ἐν τῇ ὑποσημειώσει.

εἶπεν ὅτι νὰ ὑποτάσεσθε εἰς αὐτούς. Διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅμως ὁ Ἀπόστολος ὅτι ὁμιλεῖ πρὸς χάριν μόνου τοῦ Στεφανᾶ, λέγει ἀκολούθως νὰ ὑποτάσσωνται οἱ Χριστιανοὶ ϗ εἰς κάθε ἄλλον ὁποῦ συνεργεῖ, ϗ κοπιάζει εἰς τὰ τοιαῦτα καλά, ἤτοι εἰς τὴν διακονίαν, καὶ ὑπηρεσίαν τῶν πτωχῶν Χριστιανῶν· διότι ὅλοι οὗτοι, λέγει, εἶναι ἄξιοι νὰ λαμβάνουν ἀπὸ τοὺς ἄλλους τιμήν, ἵνα μὲ τὴν τιμὴν αὐτὴν, ὑποφέρουν γενναίως ϗ τὸν κόπον, ὁποῦ κάμνουσι διὰ τοὺς πτωχοὺς ἀδελφούς.

17. „Χαίρω δὲ ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ Στεφανᾶ, ϗ Φουρτουνάτου, καὶ Ἀ-„χαϊκοῦ· ὅτι τὸ ὑμῶν ὑστέρημα, οὗτοι ἀνεπλήρωσαν“.

Οὗτοι οἱ τρεῖς ἦτον, ὁποῦ ἀνήγγειλαν ϗ ἐδιηγήθησαν εἰς τὸν Παῦλον τὰς διχονοίας ϗ σχίσματα, ὁποῦ εἶχον οἱ Κορίνθιοι ἀναμεταξύ των, ϗ τὰ ἄλλα ἄτοπα ϗ ἁμαρτίας ὁποῦ ἔκαμναν, καθὼς εἴπομεν εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς Ἐπιστολῆς ταύτης· ϗ ἴσως ἡ φαμιλία, ϗ οἱ οἰκιακοὶ τῆς Χλόης οἰκίας (περὶ ἧς εἶπεν ἐν τῷ ά. Κεφ. στίχ. 11.) διὰ τῶν τριῶν τούτων ἐφανέρωσαν εἰς τὸν Παῦλον τὴν τῶν Κορινθίων ἀκαταστασίαν· ἐπειδὴ δὲ ἦτον ἀκόλουθον νὰ πειραχθοῦν, ϗ νὰ θυμωθοῦν οἱ Κορίνθιοι πρὸς τὸν Στεφανᾶ τοῦτον, ϗ Φουρτουνάτον, ϗ Ἀχαϊκόν, διὰ τί ἀνήγγειλαν ταῦτα εἰς τὸν Παῦλον, διὰ τοῦτο ϗ ὁ Παῦλος συνιστᾷ τούτους εἰς αὐτοὺς διὰ τοῦ γράμματός του. Λέγει λοιπόν, ὅτι τὴν ἐδικήν σας ἔλλειψιν ἀδελφοί μου αὐτοὶ ἀνεπλήρωσαν, ἤτοι αὐτοὶ διὰ ὅλους ἐσᾶς ἦλθον εἰς ἐμέ· καὶ διὰ τὴν ἐδικήν σας ἀγάπην, ἐδοκίμασαν τοιοῦτον κοπιαστικὸν ταξείδιον.

18. „Ἀνέπαυσαν γὰρ τὸ ἐμὸν πνεῦμα, ϗ τὸ ὑμῶν“.

Μὲ τὰ λόγια ταῦτα φανερόνει ὁ Παῦλος, ὅτι ἡ ἀνάπαυσις ὁποῦ ἐπροξένησαν εἰς τὸν Παῦλον οἱ ἀνωτέρω ἀποσταλέντες, αὐτῶν τῶν ἰδίων Κορινθίων εἶναι ἀνάπαυσις· ὥστε ἐπειδή, λέγει, ϗ ἐγὼ ἀναπαύθηκα ἀπὸ αὐτούς, ϗ ἐσεῖς ὁμοίως νομίζετε ὡς ἐδικόν σας κέρδος ϗ ἀνάπαυσιν, τὴν παρ᾽ αὐτῶν γενομένην ἐδικήν μου ἀνάπαυσιν, διὰ τοῦτο μὴ δείξητε κανένα ἄγριον, καὶ ὀργίλον ἦθος εἰς αὐτούς, οἵτινες ἐπροξένησαν καὶ εἰς ἐμένα, καὶ εἰς ἐσᾶς τοιοῦτον καλόν.

„Ἐπιγινώσκετε οὖν τοὺς τοιούτους“.

Ἤτοι ἔχετε αὐτοὺς εἰς κάθε τιμήν, ϗ οἰκειότητα, ϗ δεξίωσιν.

19. „Ἀσπάζονται ὑμᾶς αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Ἀσίας“.

Μὲ τὸν ἀσπασμὸν ϗ χαιρετισμὸν τοῦτον συγκολλᾷ ὁ Ἅγιος Ἀπόστολος τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο, καθὼς συνειθίζει πάντοτε νὰ κάμνῃ εἰς τὸ τέλος ὅλων του τῶν Ἐπιστολῶν.

„Ἀσπάζονται ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ πολλὰ Ἀκύλας ϗ Πρίσκιλλα, σὺν „τῇ κατ᾽ οἶκον αὐτῶν Ἐκκλησίᾳ“.

Ἐπειδὴ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἀκύλα ϗ τῆς Πρισκίλλης τῶν τζαδιροποιῶν, ἔμεινεν ὁ Παῦλος ὅταν ἦτον εἰς Κόρινθον, ϗ εἰργάζετο μαζὶ μὲ αὐτοὺς τὴν τέχνην τῶν τζαδιρείων· ϗ ἐπειδὴ ὁ αὐτὸς Ἀκύλας ϗ ἡ Πρίσκιλλα ἦτον τότε εἰς Ἔφεσον· (ὡς μαρτυροῦν αἱ Πράξεις ἐν Κεφ. ιή. στίχ. 16.) διὰ τοῦτο στέλλει ϗ ἀπὸ μέρους αὐτῶν χαιρετισμοὺς εἰς τοὺς Κορινθίους. Βλέπε δέ, ὦ ἀναγνῶστα, τὴν ἀρετὴν τοῦ θείου Ἀκύλα τούτου ϗ τῆς Πρισκίλλης, ὅτι τὴν οἰκίαν αὐτῶν ἀπέδειξαν Ἐκκλησίαν οἱ τρισμακάριοι, μὲ τὸ νὰ ἐσυναθροίζοντο εἰς αὐτὴν τὸ πλῆθος τῶν Χριστιανῶν.

20. „Ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἀδελφοὶ πάντες· ἀσπάσασθε ἀλλήλους „ἐν φιλήματι ἁγίῳ“.

Αὐ-

Αὐτὴν τὴν προσθήκην τοῦ ἁγίου φιλήματος, ἤγουν τὸ νὰ λέγῃ ὁ Παῦλος εἰς τοὺς Κορινθίους νὰ φιληθοῦν ὅλοι ἀναμεταξύ των μὲ φίλημα ἅγιον, αὐτό, λέγω, εἰς τὴν Ἐπιστολὴν ταύτην μόνην τὸ γράφει ὁ Ἀπόστολος, καὶ ὄχι εἰς κάμμίαν ἄλλην· τοῦτο δὲ τὸ ἔκαμε διὰ τὰς πολλὰς διχονοίας, καὶ σχίσματα ὁποῦ εἶχον ἀναμεταξύ των οἱ Κορίνθιοι. Ἐπειδὴ λοιπὸν πολλὰ τοὺς παρήγγειλεν εἰς ὅλην τὴν Ἐπιστολήν, περὶ ἑνώσεως, καὶ ἀγάπης, καὶ ὁμονοίας, διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸ τέλος ταύτης τοὺς ἑνόνει μὲ τὸ φίλημα τὸ Ἅγιον, ἤγουν τὸ ἄδολον καὶ ἀνυπόκριτον. (1)

21. „Ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ Παύλου“.

Ὅλας τὰς Ἐπιστολάς του ὁ μακάριος Παῦλος τὰς ὑπαγόρευεν, ἤγουν ἔλεγεν εἰς ἄλλον γραμματικὸν καὶ τὰς ἔγραφε· μόνον δὲ τὸν ἀσπασμὸν ἐσυνείθιζε νὰ γράφῃ μὲ τὰς ἰδίας ἁγίας του χεῖρας· τὴν δὲ πρὸς Γαλάτας Ἐπιστολὴν ἠναγκάσθη νὰ γράψῃ ὅλην ἰδιοχείρως, καθὼς θέλομεν εἰπῇ σὺν Θεῷ, εἰς τὴν ἑρμηνείαν ἐκείνης, ὁμοίως καὶ τὴν πρὸς Φιλήμονα. Διὰ νὰ δείξῃ λοιπὸν ὁ Ἀπόστολος πῶς τιμᾷ, καὶ ἀγαπᾷ τὴν Ἐπιστολὴν ταύτην, καὶ πῶς τὰ ἐν αὐτῇ γεγραμμένα εἶναι ὅλα ἐδικά του, διὰ τοῦτο καὶ ἰδιόχειρον ἔγραψεν εἰς αὐτὴν τὸν ἐκ μέρους του ἀσπασμόν.

22. „Εἴ τις οὐ φιλεῖ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἤτω ἀνά-„θεμα“.

Μὲ τὸν ἕνα τοῦτον λόγον ὅλους τοὺς ἐν Κορίνθῳ ἁμαρτάνοντας ἐφόβισεν ὁ Ἀπόστολος, καὶ τοὺς φιλονεικοῦντας καὶ σχίσματα ποιοῦντας, καὶ τοὺς τὰ εἰδωλόθυτα ἐσθίοντας, καὶ τοὺς μὴ προσευχομένους ἄνδρας μὲ ἀσκέπαστον κεφαλήν, καὶ τοὺς μὴ προσμένοντας τοὺς πτωχοὺς εἰς τὰς ἐν Ἐκκλησίᾳ γινομένας κοινὰς τραπέζας, καὶ τοὺς ἀπιστοῦντας εἰς τὴν ἀνάστασιν, καὶ ἁπλῶς ὅλους ἐκείνους, ὁποῦ ἐπεριπάτουν ἔξω ἀπὸ τὴν ἀποστολικὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν, καὶ παράδοσιν· διά τι ὅλοι αὐτοὶ δὲν ἀγαποῦσιν ἐν ἀληθείᾳ τὸν Κύριον· ὅλοι δὲ ὅσοι δὲν ἀγαποῦν ἐν ἀληθείᾳ τὸν Κύριον, αὐτοὶ εἶναι ἀνάθεμα, ἤγουν εἶναι χωρισμένοι ἀπὸ τὸν Κύριον. (2) Ὢ λόγος φοβερός! διὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ φρίξωμεν, καὶ νὰ τρομάξωμεν ἀδελφοί.

„Μα-

---

(1) Περὶ τοῦ φιλήματος ὅρα ὡραιοτάτην ἑρμηνείαν εἰς τὸ ιγ΄. Κεφ. τῆς β΄. πρὸς Κορινθ. στίχ. 12. Ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει, ὅτι ἐπειδὴ καὶ ὁ Παῦλος ἦτον μακρὰν ἀπὸ τοὺς Κορινθίους, καὶ δὲν ἐδύνετο νὰ τοὺς ἀσπασθῇ ὅλους, διὰ τοῦτο τοὺς προστάζει ἐδῶ νὰ ἀσπασθοῦν αὐτοὶ ὅλοι ἕνας τὸν ἄλλον μὲ φίλημα ἅγιον, καὶ ἔτζι διὰ μέσου τοῦ κοινοῦ αὐτῶν ἀσπασμοῦ καὶ φιλήματος, ἀσπάζεται τούτους καὶ αὐτός, καὶ καταφιλεῖ ἐν ἁγίῳ φιλήματι. Ἀπὸ τὴν παραγγελίαν δὲ ταύτην τοῦ Ἀποστόλου μανθάνομεν, ὅτι καὶ ὅλοι ἁπλῶς οἱ Χριστιανοί, ὁποῦ κατὰ συνεργίαν τοῦ διαβόλου ἐσυγχύθησαν ἀναμεταξύ των, καὶ ἔγιναν ἐχθροὶ διὰ τὴν οἱανδήποτε ὑπόθεσιν· αὐτοὶ πρέπει ὀγλίγωρα νὰ διαλύουν τὴν ἔχθραν, καὶ βάλλοντες μετάνοιαν ἕνας εἰς τὸν ἄλλον, νὰ προσθέτουν καὶ τὸ ἅγιον φίλημα, ὁποῦ παραγγέλλει ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος, ἤγουν πρέπει μετὰ τὴν μετάνοιαν, καὶ νὰ ἐναγκαλίζωνται, καὶ νὰ φιλοῦνται μὲ φίλημα ἄδολον καὶ ἀδελφικόν, λέγοντες ἕνας εἰς τὸν ἄλλον· „συγχώρησόν μοι ἀδελφέ, καὶ ὁ Θεὸς συγχωρήσει σοι“· ἐπειδὴ διὰ μέσου τοῦ ἁγίου φιλήματος, φανερόνουσιν, ὅτι ἑνόνονται μὲ τὴν καρδίαν τους, καὶ βγάνουν ἀπὸ αὐτὴν κάθε μνησικακίαν καὶ ἔχθραν.

(2) Ὅτι δὲ ὅποιος δὲν ἀγαπᾷ ἐν ἀληθείᾳ τὸν Κύριον, οὗτος γίνεται ἀνάθεμα, ἤγουν χωρίζεται ἀπὸ τὸν Κύριον, μαρτυρεῖ ὁ ἴδιος Κύριος, ὅστις ἔλεγεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι διὰ τοῦτο δὲν ἔχουσι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ἑαυτόν τους, ἀλλ' ἐχωρίσθησαν ἀπ' αὐτόν διά τι δὲν ἀγαποῦν τὸν Θεόν· „Καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ „οὐκ ἔχετε μένοντα ἐν ὑμῖν, ὅτι ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖ„νος, τούτῳ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε... Καὶ οὐ θέλετε ἐλθεῖν „πρός με, ἵνα ζωὴν ἔχητε... ἀλλ' ἔγνωκα ὑμᾶς, ὅ„τι τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς“. (Ἰωάν. έ. 39.) Καὶ πρὸς τοὺς Φαρισαίους δὲ ἔλεγεν οὐαὶ καὶ ἀλλοίμονον, διά τι ἐπαράβλεπαν καὶ ἐκαταφρόνουν τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ· „ἀλλ' οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρι„σαίοις... ὅτι παρέρχεσθε τὴν κρίσιν, καὶ τὴν ἀγά„πην τοῦ Θεοῦ“. (Λουκ. ιά. 42.)

Ὁ δὲ Θεοδώρητος τὸ ῥητὸν τοῦτο τοῦ Ἀποστόλου ἑρμηνεύων λέγει· „ἂς ἦναι χωρισμένος ἀπὸ τὸ κοινὸν „σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ὅποιος Χριστιανὸς δὲν ἔχει „θερμὴν ἀγάπην εἰς τὸν Δεσπότην Χριστόν. Μὲ τὸν „φοβερὸν δὲ τοῦτον λόγον, ἐπροξένησε φόβον, ὁ Ἀπόσο„λος εἰς ὅλους ἐκείνους, ὁποῦ ἐκατηγόρησεν εἰς ὅλην τὴν „Ἐπιστολήν· καὶ ἐκεῖνοι μὲν ὁποῦ ἀγαποῦν καὶ ἐρῶσι τὰ „εὔμορφα πρόσωπα, αὐτοὶ δὲν θέλουν νὰ ἔχουν κανένα „ἄλλον σύντροφον τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἔρωτος αὐτῶν· ὁ δὲ „θεῖος Ἀπόστολος, ἀγαπῶντας τὸν Χριστόν, θέλει νὰ „ἔχῃ καὶ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους συνεραστάς, καὶ τῆς αὐτῆς ἀ„γάπης συντρόφους· ὅσους δὲ ἰδῇ πῶς δὲν ἀγαποῦν τὸν „ἐρωμένον του Χριστόν, τούτους χωρίζει, καὶ ἀφορίζει ἀπὸ „τὴν Ἐκκλησίαν“. Οὕτω μὲν λέγει ὁ θεῖος Θεοδώρητος. Ἐγὼ δὲ ταῦτα γράφων, ἄλλο δὲν δύναμαι νὰ εἰπῶ,

πα-

„ Μαραναθά “.

Ἤτοι ὁ Κύριος ἦλθε· (1) τοῦτον δὲ τὸν λόγον εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, ἕνα μὲν, διὰ νὰ βεβαιώσῃ τὸ δόγμα τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ διὰ μέσου αὐτῆς νὰ βεβαιώσῃ καὶ τὴν ἀνάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπίστουν οἱ Κορίνθιοι, καὶ ἄλλο δὲ, διὰ νὰ τοὺς ἐντροπιάσῃ, ὅτι ὁ Κύριος καὶ Δεσπότης ἡμῶν καταδέχθη νὰ ἔλθῃ νὰ σαρκωθῇ, καὶ νὰ σταυρωθῇ καὶ νὰ ἀποθάνῃ διὰ τὴν ἀγάπην τὴν ἐδικήν σας, ἐσεῖς δὲ παροργίζετε αὐτόν· καὶ ἄλλοι μὲν ἀπὸ ἐσᾶς, ὀνομάζεσθε ἀπὸ τὸν δεῖνα, καὶ τὸν δεῖνα διδάσκαλον, καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν Χριστὸν, ὁποῦ ἦλθεν εἰς τὸν Κόσμον διὰ τὴν σωτηρίαν σας· ἄλλοι δὲ, κάμνετε κακίας, καὶ δὲν φυλάττετε τὰς ἐντολάς του. Δὲν ἐμεταχειρίσθη δὲ ὁ Παῦλος Ἑλληνικὴν γλῶσσαν διὰ νὰ εἰπῇ πῶς ἦλθεν ὁ Κύριος, ἀλλὰ Ἑβραϊκὴν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἐμεταχειρίσθη Συριακὴν γλῶσσαν· Μαραναθὰ γὰρ, Συριακὴ γλῶσσα εἶναι, ἥτις ἔχει πολλὴν συγγένειαν μὲ τὴν Ἑβραϊκὴν, ὡς λέγει ὁ μέγας Βασίλειος. (Ὁμιλ. α'. εἰς τὴν Ἑξαήμερον.) Ἐμεταχειρίσθη δὲ τὴν Συριακὴν ταύτην λέξιν, ἐπειδὴ ἔγραφε πρὸς τοὺς Κορινθίους, οἱ ὁποῖοι ἐκαυχῶντο, καὶ ὑπερηφανεύοντο εἰς τὴν ἔξω σοφίαν, καὶ εἰς τὴν εὐφράδειαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, διὰ νὰ δείξῃ εἰς αὐτοὺς, πῶς αὐτὸς δὲν καυχᾶται, οὔτε χρειάζεται τόσον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν· ἀλλὰ χαίρει, καὶ καυχᾶται εἰς τὴν ἁπλότητα καὶ ἰδιωτείαν τόσον, ὥστε ὁποῦ καὶ μὲ τὴν βαρβαρικὴν γλῶσσαν θέλει νὰ γράφῃ, καὶ νὰ ὁμιλῇ (2).

23. „ Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' ὑμῶν “.

Τοῦτο εἶναι ἴδιον ἀληθοῦς διδασκάλου τὸ νὰ μὴ διδάσκῃ μόνον, καὶ νὰ συμβουλεύῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ εὔχεται τοὺς μαθητάς του, ἤτοι τὸ νὰ στηρίζῃ αὐτοὺς μὲ διπλὸν τρόπον, ἤτοι τόσον μὲ τὴν διδασκαλίαν του, ὅσον καὶ μὲ τὴν διὰ τῆς εὐχῶν του βοήθειαν, τῆς ἄνωθεν χάριτος τοῦ Κυρίου. (3)

24. „ Ἡ ἀγάπη μου μετὰ πάντων ὑμῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ “. Ἀμήν.

Ἐπειδὴ ὁ Παῦλος ἦτον μακρὰν ἀπὸ τοὺς Κορινθίους κατὰ τὸν τόπον, διὰ τοῦτο ὡσὰν νὰ ἁπλόνῃ τὰς δύω του χεῖρας, καὶ μὲ αὐτὰς, ὡσὰν μὲ χεῖρας ἀγάπης, περιλαμβάνει ὅλους αὐτοὺς, καὶ ἐναγκαλίζεται, λέγων· ἡ ἀγάπη μου ἂς ἦναι μὲ ὅλους ἐσᾶς τὰ τέκνα μου· τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ἴδιον ὡσὰν νὰ εἰπῇ, ἐγὼ εἶμαι μαζὶ μὲ ὅλους ἐσᾶς ἀδελφοί μου, καὶ δὲν λείπω ἀπὸ λόγου σας κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἀγάπην, ἀγκαλὰ καὶ κατὰ τὸν τόπον νὰ εἶμαι χωρισμένος. Διὰ τούτου δὲ τοῦ λόγου, δείχνει, ὅτι ὅλα ἐκεῖνα ὁποῦ ἔγραψεν εἰς αὐτοὺς, δὲν τὰ ἔγραψεν ἀπὸ θυμὸν καὶ μῖσος, ἀλλὰ ἀπὸ ἀγάπην, καὶ πατρικὴν πρόνοιαν· ἀγκαλὰ καὶ νὰ εἶχον εἰς τὸ ἔξω, καὶ τὸ φαινόμενον κάποιαν πικρίαν. Διὰ νὰ μὴ νομίσουν δὲ, ὅτι κολακεύοντας αὐτοὺς λέγει ταῦτα, ἐπρόσθεσε τὸ „ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ “· ἡ ἀγάπη μου, λέγει, ἡ πρὸς ἐσᾶς, δὲν ἔχει κανένα ἀνθρώπινον, ἢ σαρκικὸν πρᾶγμα, καὶ τέλος, ἀλλ' ὅλη εἶναι πνευματικὴ, ὅλη θεία, καὶ κατὰ Χριστόν.

Ἄς

παρέξ, οὐαὶ καὶ ἀλλοίμονον εἰς ἡμᾶς τοὺς πονηροὺς Χριστιανούς! διὰ τί καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ δὲν ἀγαπῶμεν ἐν ἀληθείᾳ τὸν Χριστὸν, διὰ τοῦτο εἴμεθα ἄξιοι τοῦ ἀναθέματος τούτου, ὁποῦ λέγει ἐδῶ ὁ Παῦλος· καὶ ἀκολούθως, εἴμεθα ἄξιοι νὰ χωρισθῶμεν καὶ νὰ ἀφορισθῶμεν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς λέγει ὁ Θεοδώρητος. Ὅρα περὶ τοῦ ἀναθέματος τὸ θ'. Κεφ. τῆς πρὸς Ῥωμ. στίχ. 3.

(1) Ὁ δὲ Κορέσσιος λέγει, ὅτι ἀλλοὶ εἶπον πῶς θέλει νὰ εἰπῇ „ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐλεύσεται εἰς κρίσιν “· καθὼς καὶ ὁ Κλήμης τοῦτο θέλει νὰ δηλοῖ τὸ Μαραναθά. (Ἐπιστλ. β'.)

(2) Σημείωσαι, ὅτι ἐν τισὶ χειρογράφοις εὕρηται τοῦτο, ὅτι λέγοντος τοῦ Παύλου τὸ „ εἴτις οὐ φιλεῖ τὸν „ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἤτω ἀνάθεμα “ εὐθὺς ἦλθε, καὶ ἐφάνη εἰς αὐτὸν ὁ Κύριος, ἐπισφραγίζων τὸν λόγον του· ὅθεν καὶ ὁ Παῦλος μετὰ τοῦτο, ἔγραψε τὸ, Μαραναθὰ, ἤτοι ὁ Κύριος ἦλθεν, ἢ ὤφθη. Τοῦτο ἐνταῦθα ἔγραψα, καθὼς τὸ εὗρον, καὶ ὅποιος θέλει ἂς τὸ δεχθῇ· ὁ δὲ Θεοδώρητος λέγει, ὅτι διὰ τοῦτο εἶπε τὸ Μαραναθὰ εἰς γλῶσσαν Συριακὴν ὁ Ἀπόστολος, διὰ νὰ διδάξῃ τοὺς Κορινθίους, ὅτι δὲν εἶναι χρεία τῆς ἔξωθεν παιδείας, ἀλλὰ τῆς πίστεως.

(3) Σημείωσαι ὅτι κατὰ τὸν Θεοδώρητον, ἀσπασμὸς τὸν ὁποῖον ἰδιοχείρως ὁ Παῦλος ἐσυνείθιζε νὰ γράφῃ οὗτός ἐστι τὸ „ ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ „ μεθ' ὑμῶν “· ὁμοίως καὶ τὸ κατωτέρω· „ ἡ ἀγάπη μου „ μετὰ πάντων ὑμῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, Ἀμήν “. Εἶναι δὲ ὁ ἀσπασμὸς οὗτος ἀντὶ ἐκείνου, ὁποῦ ἡμεῖς συνηθίζομεν τώρα νὰ γράφωμεν εἰς τὸ τέλος τῶν Ἐπιστολῶν, ἤγουν ἀντὶ τοῦ, ἔρρωσο, ἢ ὑγίαινε, κατὰ τὸν αὐτὸν Θεοδώρητον. (Ὅρα εἰς τὴν β'. πρὸς Θεσσαλ. γ'. 18.)

Ἄς παρακαλέσωμεν λοιπὸν τὸν Θεὸν καὶ ἡμεῖς οἱ ἀναγινώσκοντες, καὶ ἀκούοντες τὴν Ἐπιστολὴν ταύτην, ἵνα ἀγαπῶμεν ὅλας τὸν ἄλλον ἐν Χριστῷ, καὶ νὰ μὴν ἔχωμεν εἰς τὸν ἑαυτόν μας κανένα σημάδι τῆς κοσμικῆς καὶ σαρκικῆς ἀγάπης, ἥτις εἶναι ἐναντία, καὶ πολεμία εἰς τὸν Θεόν· διότι μὲ τοιοῦτον τρόπον, θέλομεν ἀξιωθῶμεν νὰ ἀπολαύσωμεν καὶ τὰ ἀγαπητὰ Σκηνώματα τοῦ Θεοῦ· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, τῷ ἀγαπήσαντι ἡμᾶς, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἡ πρὸς Κορινθίους αὕτη πρώτη Ἐπιστολή, ἐγράφη, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἐπέμφθη, ἀπὸ Φιλίππων, διὰ Στεφανᾶ, καὶ Φορτουνάτου, καὶ Ἀχαϊκοῦ, καὶ Τιμοθέου· καὶ ὅρα περὶ τούτου εἰς τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ „ἐλεύσομαι γὰρ πρὸς ὑμᾶς, ὅταν Μακεδονίαν διέλθω“. (ά. Κορ. ιϛ΄. 5.)

ΚΑΝΩΝ ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΟΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΙΒ΄. ΑΠΟΣΤΟΛΟΥΣ.

Ἀπὸ μὲν τῆς α΄. Ὠδῆς ἕως τῆς ς΄. τὰς ἑρμηνείας τῶν ὀνομάτων ἑνὸς ἑκάστου αὐτῶν περιέχων, ἀπὸ δὲ ς΄. μέχρις θ΄. ἐν τίσιν ἕκαστος τόποις ἐκήρυξε, καὶ ποῖον εἴληφε τέλος, μετὰ τῆς ἀναλόγου ἱκεσίας, διαλαμβάνων.

Εὐλογήσαντος τοῦ Ἱερέως, λέγομεν, τό, Κύριε εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου.
Εἶτα λέγομεν τὸ παρὸν Τροπάριον.

Ἦχος δ΄. Πρὸς, τῇ Θεοτόκῳ ἐκτενῶς.

Τῶν Ἀποστόλων τῷ Ναῷ νῦν προσδράμωμεν, καὶ τῇ εἰκόνι τῇ αὐτῶν προσκυνήσωμεν, ἐκ κατανύξεως κράζοντες καρδίας αὐτοῖς· πάσης ἡμᾶς ῥύσασθε, ἐπηρείας καὶ βλάβης, ὁρατῶν ἁπάντων τε, καὶ ἐχθρῶν ἀοράτων, τοὺς μετὰ πόθου σκέπῃ τῇ ὑμῶν, προσπεφευγότας Ἀπόστολοι ἔνδοξοι.

Δόξα. Τὸ αὐτό. Καὶ νῦν.

Τῇ Θεοτόκῳ ἐκτενῶς νῦν προσδράμωμεν, καὶ τὰ λοιπά.

Ὠδὴ α΄. Ἦχος Πλ. δ΄. Ἁρματηλάτην Φαραώ.

Πέτρε ὁ πέτραν ἄρραγῆ τῆς Πίστεως, φερωνυμίαν πλουτῶν· τὴν ἐμὴν καρδίαν, κλονουμένην πάντοτε, τοῦ βίου ἀντιπνεύσεσιν, ἑδρασθῆναι ἐν πέτρᾳ, ὑπομονῆς καθικέτευε, πέτραν Ἰησοῦν τὸν φιλάνθρωπον.

Παῦλε, ἡ παῦλα, καὶ τερπνὴ ἀνάπαυσις, τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ, ἀνιέρῳ σάλῳ, κινουμένῳ ἵδρυσις, γενοῦ μοι καὶ ἀσφάλεια, ἱερὰ καὶ εἰς πάντων, τῶν λογισμῶν τὴν κατάπαυσιν, θείαις σου πρεσβείαις εἰσάγαγε.

Ἀνδρέα θεῖε τοῦ Χριστοῦ Ἀπόστολε, ὁ δύναμις εὐπρεπὴς, ἑλληνίδι γλώσσῃ, μεθερμηνευόμενος· ἐμὲ τὸν πολλοῖς πταίσμασιν, ἀσθενῆ γεγονότα, καὶ δυσειδῆ ἐνδυνάμωσον, καὶ θείαν εὐπρέπειαν ἔνδυσον.

Θεοτοκίον.

Ἄνθρακος θείου φλογοφόρον ὄχημα, ἀναδειχθεῖσα Ἁγνὴ, ἐξ οὗ ὥσπερ ἄλλοι, ἄνθρακες ἀνήφθησαν, οἱ ἱεροὶ Ἀπόστολοι· τῆς ψυχῆς μου τὴν ὕλην, ἐν τῷ πυρὶ τῷ ἀΰλῳ σου, φλέξον Μητροπάρθενε Δέσποινα.

Ὠδὴ γ΄. Οὐρανίας ἀψῖδος.

Πτερνιστὴς ἀνεδείχθης, σὺ τῶν παθῶν ἔνδοξε, γόνε Ζεβεδαίου βροντῆς τε θεῖε Ἰάκωβε, κλῆσιν κατάλληλον, πεπλουτηκὼς δι᾽ ὃ πάντα, τῆς σαρκὸς τὰ πάθη με νικᾷν ἐνίσχυσον.

Θείαν χάριν σημαίνει, ἡ ἱερὰ κλῆσίς σου, μάκαρ Ἰωάννη Παρθένε, ἥνπερ ἀπείληφας, πλουσίαν ἄνωθεν, ὡς Θεολόγος Κυρίου· δι᾽ ὃ θείας χάριτος δεῖξόν με σκήνωμα.

Στόμα ὄντως λαμπάδος, σὸν ἱερὸν ὄνομα, Φίλιππε τρισμάκαρ δηλοῖ μεθερμηνευόμενον· δι᾽ ὃ νυμφῶνα Χριστοῦ, μετὰ φαιδρᾶς τῆς λαμπάδος, κατοικεῖν με πάντοτε πρέσβευε ἔνδοξε.

Θεοτοκίον.

Τὴν πηγὴν ἀπαθείας, σὺ μὲν Ἁγνὴ ἔτεκες, μῦσται δὲ ἐκήρυξαν κόσμῳ δι᾽ ὃ τοῦ σώματος, τῆς ἐμπαθείας με, ἡδυπαθείας ψυχῆς τε, νόσου προσπαθείας τε Κόρη ἀπάλλαξον.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

Διάσωσον ὦ ἐκλεκτὴ δωδεκὰς Ἀποσόλων, ἀπὸ πάσης ἀνάγκης ἡμᾶς καὶ κακώσεως, τοὺς πόθῳ σε, εὐφημοῦντας κὴ πίσει.

Ἐπίβλεψον ἐν εὐμενείᾳ πανύμνητε.

Εἶτα μνημονεύει ὁ Ἱερεὺς, καὶ οὕτω λέγομεν τὸ παρόν.

Ἦχος β'. Πρεσβεία θερμή.

Πρεσβείαν θερμὴν, ποιήσατε πρὸς Κύριον, Χριστοῦ μαθηταὶ, καὶ ἔνδοξοι Ἀπόσολοι, ὅπως λάβωμεν ἄφεσιν, ὧν περ ἐν βίῳ ὧδε ἡμάρτομεν, κὴ βασιλείας τῆς ἐν Οὐρανῷ, οἱ ὑμῶν δοῦλοι ἐκεῖ ἐπιτύχωμεν.

Ὠδὴ δ'. Σύ μου ἰσχύς.

Κλῆσις ἡ σὴ, μεθερμηνεύεται Δίδυμος· τῇ ἐγέρσει γὰρ Χριστοῦ ἐδίσασας, Θωμᾶ ψυχὴν, δι᾽ ὃ τὴν ἐμὴν, τῇ ἐγέρσει λόγου, τοῦ ἐν ἐμοὶ ἀμφιβάλλουσαν, ταῖς μνήμαις τῶν κακῶν μου, ἀπαθῶς τυπουμέναις, ὡς ἐν τύπῳ τῶν ἥλων βεβαίωσον.

Ὄνομα σὸν, υἱὸν κρεμάσαντα ὕδατα, ὑπεμφαίνει· τῆς γὰρ θείας χάριτος, ῥεῖθρα σαφῶς, ἔβλυσας βροτοῖς, ἄνωθεν κρεμάσας, Βαρθολομαῖε Ἀπόσολε· δι᾽ ὃ με τὸν διψῶντα, ὑπερῴων ὑδάτων, ἀτμοσφαίρᾳ σῆς χάριτος ἄρδευσον.

Παρὰ Θεοῦ, δεδωρημένον αἰνίττεται, σὲ Ματθαῖε, τὸ σεπτόν σου ὄνομα, πᾶσι βροτοῖς· δι᾽ ὃ τῷ Χριστῷ, ἐμὲ ἀντιστρόφως, ἐκ τῶν ἀνθρώπων προσάγαγε, δεδωρημένον ὅλον, ψυχὴν πνεῦμα κὴ σῶμα· ἵνα πόθῳ γεραίρω τὴν μνήμην σου.

Θεοτοκίον.

Τοῦ Οὐρανοῦ, τὸν Ποιητὴν ἡ γεννήσασα, τὸν ὡς ἄλλους, Οὐρανοὺς ἐκτείναντα, τοὺς μαθητὰς, εἰς πᾶσαν τὴν γῆν· ποίησον τὸν νοῦν μου, παρεμφερῆ Μητροπάρθενε, χρώματι οὐρανίῳ, προσευχῆς δι᾽ αὔλου, γυμνωθέντα προσύλων ἐμφάσεων.

Ὠδὴ ε'. Ἵνα τί με ἀπώσω.

Τῆς μαθήσεως γόνος, ἤτοι τῆς ζωῆς ἑρμηνευθεὶς Ἰάκωβε, τοῦ Ἀλφαίου γόνος, χρηματίσας δι᾽ ὃ ἱκετεύωσε, τῆς ζωῆς τῆς θείας, καὶ ἱερᾶς με μαθητείας, καὶ μαθεῖν κὴ παθεῖν καταξίωσον.

Ὑπακοὴν ὦ Σίμων, ζηλωτὰ Ἀπόσολε δηλοῖ σὸν ὄνομα. Καὶ γὰρ ἀδιστάκτως, τῷ Δεσπότῃ Χριστῷ καθυπήκουσας· τοῦ Κυρίου πάσαις, ταῖς ἐντολαῖς δι᾽ ὃ παμμάκαρ, ὑπακούειν κἀμὲ ἐνδυνάμωσον.

Ἰούδα Ἰακώβου, ὁ ἐξομολόγησις ἑρμηνευόμενος· ἐξομολογεῖσθαι, τῷ Κυρίῳ εὐχαῖς σου ἐνίσχυσον, καὶ μετανοεῖν με, ἀπὸ ψυχῆς τε καὶ καρδίας, στεναγμοῖς προσευχαῖς τε καὶ δάκρυσιν.

Θεοτοκίον.

Τῆς ἑξαπλῆς ἀπαθείας, σώματι ψυχῇ τε καὶ ἐπιθυμίᾳ τε, ἐνθεωρουμένης, ὡς οἱ θεῖοι Πατέρες διδάσκουσι, καὶ τῇ διανοίᾳ, ἐμὲ ἀξίωσον Παρθένε, δραστικαῖς Ἀποστόλων ἐντεύξεσιν.

Ὠδὴ ς'. Τὴν δέησιν ἐκχεῶ.

Ἐφώτισας, τῷ φωτὶ τῆς πίστεως, Ἀντιόχειαν καὶ Ῥώμην ὦ Πέτρε· καὶ ἐν σταυρῷ, ἀντιστρόφως ἐπάγης, ἀλλὰ κἀμοῦ τὸ ζοφῶδες ἐκλάμπρυνον, καὶ σάρκα μετὰ τῶν παθῶν, διὰ πόνων σαυρῶσαι ἀξίωσον.

Πεπλήρωκας, Εὐαγγέλιον θεῖον, ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ τε καὶ μέχρι, Ἰλλυρικοῦ· ἐν δὲ Ῥώμῃ ὦ Παῦλε, τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθης· ἀλλ᾽ ἔκτεμε, ψυχῆς μου οἴησιν δεινὴν, τοῦ Σατᾶν κεφαλὴν τὴν ἀκέφαλον.

Διέδραμες, ὦ Ἀνδρέα ἔνδοξε, Βυζαντίδα κὴ τὴν Ἤπειρον πᾶσαν, ἕως Σκυθῶν, καὶ Ἑλλάδος κηρύττων, καὶ ἐν αὐτῇ σαυρωθεὶς τετελείωσαι· δι᾽ ὃ κἀμὲ τῶν σῶν παθῶν, καὶ τῆς δόξης σου μέτοχον ποίησον.

Θεοτοκίον.

Ὑπέραγνε, ὑπὲρ νοῦν ἡ τέξασα, καὶ ἁγνῶς τὸν τῆς ἁγνείας σπορέα, τοῦ πονηροῦ, τῆς λαγνείας σπορέως, τοὺς λογισμοὺς τοῦ νοός μου ἐκρίζωσον, ἐμφύτευσον δὲ τοὺς ἁγνοὺς, ἱεραῖς Ἀποστόλων δεήσεσιν.

Δια-

Διάσωσον ὦ ἐκλεκτὴ δωδεκὰς Ἀποστόλων, ἀπὸ πάσης ἀνάγκης ἡμᾶς καὶ κακώσεως, τοὺς πόθῳ σε εὐφημοῦντας καὶ πίστει.

Ἄχραντε ἡ διὰ λόγου τὸν λόγον.

Εἶτα μνημονεύει ὁ Ἱερεὺς, καὶ εὐθὺς λέγομεν

Τὸ Κοντάκιον. Ἦχος βʹ. Προστασία τῶν Χριστιανῶν.

Φῶς τοῦ Κόσμου καὶ ἅλας ἤδη ὡς ὑπάρχοντες, γεωργοὶ καὶ ποιμένες Κυρίου Ἀπόστολοι, ἐνεργείας τούτων πάντων δωρήσασθε ἡμῖν, ἐκλαμπρύνοντες τὸν νοῦν, καὶ σηπεδόνας τῶν παθῶν, ἡμῶν ἀποξηραίνοντες· προρρίζον ἀνασπῶντες, ἄκανθαν ἁμαρτίας, καὶ ταῖς νομαῖς τῆς ἀρετῆς, ἡμᾶς ἀεὶ διατρέφοντες.

Προκείμενον. Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης.

Στίχ. Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ.

Εὐαγγέλιον τὸ εἰς τοὺς δώδεκα Ἀποστόλους.

Δόξα. Ταῖς τῶν Ἀποστόλων πρεσβείαις. Καὶ νῦν. Ταῖς τῆς Θεοτόκου.

Ἐλεῆμον ἐλέησόν με ὁ Θεός. Καὶ τὸ Τροπάριον.

Ἦχος πλ. βʹ. Μὴ καταπιστεύσῃς με.

Δώδεκα Ἀπόστολοι, ὅταν ἐν δώδεκα θρόνοις, καθίσητε κρίνοντες, τὰς φυλὰς τὰς δώδεκα, τότε δείξατε, οἰκιστὰς πόλεως, τῆς ἐπουρανίου, ἡμᾶς πάντας πανασίδιμοι, τῆς θεμελίους τε, δώδεκα ἐχούσης ἐκ δώδεκα, λίθων καὶ πύλας δώδεκα, ἐκ μαργαριτῶν δυωκαίδεκα· καὶ δωδεκαρίθμου, καρποῦ μεταλαβεῖν τοῦ τῆς ζωῆς, ξύλου ἡμᾶς ἀξιώσατε, ταῖς ὑμῶν δεήσεσιν.

Ὠδὴ ζʹ. Παῖδες Ἑβραίων.

Πᾶσαν διδάσκων Ἰουδαίαν, ὦ Ἰάκωβε Ζεβεδαίου μαχαίρᾳ, πίνεις τὸ τοῦ Χριστοῦ, ποτήριον δι᾽ ὅ με, τῶν πειρασμῶν ἐνίσχυσον, τὸ ποτήριον λαμβάνειν.

Σπέρματα σπείρεις εὐσεβείας, ἐν τῇ Πάτμῳ τε καὶ Ἀσίᾳ κηρύττων· καὶ κοίμησιν φρικτὴν, ὑπέστης Ἰωάννη· δι᾽ ὅ μου κατακοίμησον, τῆς σαρκὸς ἄγρια πάθη.

Ἕλκεις εἰς πίστιν τῆς Τριάδος, τὰ ἀνώτερα μέρη τὰ τῆς Ἀσίας, καὶ τέλει σταυρικῷ Φίλιππε ἐκοιμήθης· δι᾽ ὃ κἀμὲ ἀξίωσον, τοῖς ἐν κόσμῳ σταυρωθῆναι.

Θεοτοκίον.

Φῶς ἡ τεκοῦσα Θεοτόκε, τὸ ἀπρόσιτον ὅπερ εἰς πάντα κόσμον, οἱ θεῖοι Μαθηταὶ, ἐκήρυξαν προθύμως· τὸν νοῦν μου φωταγώγησον, ἁμαρτίαις σκοτισθέντα.

Ὠδὴ ηʹ. Τὸν ἐν ὄρει ἁγίῳ.

Ἐκκαθαίρεις, βαπτίσματι τῷ θείῳ, Πάρθους Μήδας, Ἰνδούς τε καὶ τοὺς Σήρας· καὶ λογχευθεὶς Θωμᾶ τὸ σέφος εἴληφας· ἀλλὰ δέομαί σου, καὶ τὴν ῥυπωθεῖσαν καθάρισον ψυχήν μου.

Τοῦ Κυρίου, Ναοὺς σεπτοὺς δεικνύεις, Ἀρμενίους, θεῖε Βαρθολομαῖε· καὶ σταυρωθεὶς τὸν δρόμον ἐκτετέλεκας· ὅθεν κἀμὲ δεῖξον, Πνεύματος τοῦ θείου Ναὸν ἡγιασμένον.

Αἰθιόπων, τὰ πρόσωπα λευκαίνεις, ταῖς ἀκτῖσι, τῆς πίστεως Ματθαῖε· καὶ ἐκδημεῖς διὰ πυρὸς πρὸς Κύριον, ἀλλὰ δέομαί σου, κἀμὲ πυρὶ φλέξον τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀγάπης.

Θεοτοκίον.

Ἐκενώθη, ὁ πλήρης ἐν γαστρί σου, ἀκενώτως, καὶ κένωσιν τὴν τούτου, οἱ Μαθηταὶ τοῖς πέρασιν ἐκήρυξαν· ὅθεν κενὸν ὄντα, χάριτος τῆς τούτων, πλήρη με δεῖξον Κόρη.

Ὠδὴ θʹ. Ἔξεστη ἐπὶ τούτῳ.

Ἱεροσολυμίτας καὶ Καισαρεῖς, τοῦ Ἀλφαίου Ἰάκωβε ἔνδοξε, υἱοὺς Θεοῦ, διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐκτελεῖς· καὶ σταυρωθεὶς ἀνέδραμες, ἵνα βασιλεύσῃς σὺν τῷ Χριστῷ· δι᾽ ὃ κἀμὲ δυσώπει, τὸν ἀποκηρυχθέντα, Υἱὸν Θεοῦ πάλιν ὀφθήσεσθαι.

Ὡς ἅλας τὴν σοφίαν σου ἐμβαλὼν, Ἀφρικὴ καὶ Περσία ἐξήρανας, πλάνην αὐτῶν, Σίμων Κανανῖτα καὶ ζηλωτὰ· καὶ σταυρωθεὶς ἐσκήνωσας, ἔνθα τῶν Ἀγγέλων αἱ στρατιαί· δι᾽ ὃ ἐκδυσωπῶ σε, καὶ τῆς ψυχῆς μου πάσας, τὰς σηπεδόνας ἀποξήρανον.

Δροσίζεις Ἀραβίας αὐχμῶσαν γῆν, Ἰακώβου Ἰούδα Ἀπόστολε, ζωοποιῷ, θείας ἐπιγνώσεως δροσισμῷ, καὶ πτοηθεὶς ἀνέλυσας, εἶναι σὺν Χριστῷ τῷ παμβασιλεῖ· δι᾽ ὃ κἀμὲ ῥανίσι, τῶν θείων πρεσβειῶν σου, αὐχμῷ τακέντα καταδρόσισον.

Χρ-

Χορὲ δωδεκασύνθετε μαθητῶν· δωδεκάφωτε κύκλε οὐράνιε, ζωδιακέ· λύρα δωδεκάχορδε λιγυρά· πηγὴ ἡ δωδεκάκρουνος· ἄμπελε κυπρίζουσα εὐθαλής, δωδεκακληματοῦσα· τὸν ὕμνον τοῦτον δέχου, καὶ σωτηρίας με ἀξίωσον.

Θεοτοκίον.

Πηγὴ πασῶν χαρίτων ὁ σὸς Υἱός· σὺ δὲ Μήτηρ Θεοῦ τούτων θάλασσα· οἱ δὲ κλεινοί, μύσται καὶ Ἀπόστολοι ἀληθῶς, ῥύακες τούτων πέλουσι, καὶ ὥσπερ ἀέναοι ποταμοί· δι᾽ ὃ ὅπου πηγή τε, θάλασσα ποταμοί τε, ἐκεῖ σκηνῶσαί με ἀξίωσον.

Τὰ παρόντα Μεγαλυνάρια.

Πέτρον, Παῦλον μέλψωμεν καὶ Θωμᾶν, Φίλιππον, Ἀνδρέαν, Ἰωάννην καὶ τὸν κλεινόν, Σίμωνα, Ματθαῖον, Ἰούδαν, Ἰακώβου, Βαρθολομαῖον, ἅμα καὶ τὸν Ἰάκωβον.

Τὰς εὐήχους σάλπιγγας τοῦ Χριστοῦ, θείους Ἀποστόλους, εὐφημήσωμεν οἱ πιστοί, τοὺς διαπρυσίως, κηρύξαντας ἐν Κόσμῳ, τὴν σάρκωσιν τοῦ Λόγου, καὶ τὴν ἀνάστασιν.

Πᾶσαι τῶν Ἀγγέλων αἱ στρατιαί. Τὸ Τρισάγιον, καὶ τὰ λοιπά.

Ἐν δὲ τῇ προσκυνήσει τῆς Ἁγίας Εἰκόνος τῶν Ἀποστόλων ψάλλεται τὸ παρόν.
Ἦχος β΄. Πρὸς τό, Πάντων προστατεύεις ἀγαθή.

Πάντας τοὺς τὴν θείαν καὶ σεπτήν, κατασπαζομένους εἰκόνα ὑμῶν Ἀπόστολοι, πάσης ἐκλυτρώσασθε ὀργῆς καὶ θλίψεως, ἀλλοφύλων ἐφόδου τε, σεισμοῦ ἐμπρησμοῦ τε, λιμοῦ λοιμοῦ φόνου τε, καὶ παντὸς ἄλλου κακοῦ· ὅπως ἐν γαλήνῃ βιοῦντες, καὶ εἰρηνικῇ καταστάσει, χάριν τὴν ὑμῶν ἀεὶ γεραίρωμεν.

Ἕτερον. Ὅμοιον.

Ποίμνην τὴν γεραίρουσαν ὑμᾶς, καὶ ἀεὶ τιμῶσαν ἐκ πόθου θεῖοι Ἀπόστολοι, Πέτρε, Παῦλε, Φίλιππε, Θωμᾶ, Ἀνδρέα τε, Ἰωάννη, Ἰάκωβε, καὶ Βαρθολομαῖε, Ματθαῖε, Ἰάκωβε, ὁ τοῦ Ἀλφαίου υἱός, Σίμων, Ἰακώβου, Ἰούδα, σὺν τοῖς ἑβδομήκοντα πάσης, θλίψεως καὶ βλάβης διασώσατε.

Ἐκ παντοίων κινδύνων τοὺς δούλους σου φύλαττε εὐλογημένη Θεοτόκε,
ἵνα σε δοξάζωμεν, τὴν ἐλπίδα τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Καὶ Ἀπόλυσις.

ΟΙΚΟΙ ΕΙΚΟΣΙΤΕΣΣΑΡΕΣ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΚΟΡΥΦΑΙΟΥΣ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ, ΠΕΤΡΟΝ, ΚΑΙ ΠΑΥΛΟΝ.

Κοντάκιον. Ἦχος Πλ. δ΄. Τῇ ὑπερμάχῳ.

Τοὺς σὺν ἀνθρώποις πρὶν φανέντας ἀγγελόφρονας,
Καὶ σὺν Ἀγγέλοις Θεοὺς ἤδη χηματίζοντας,
Ἀγγελικοῖς ᾄσμασι καὶ θεοπρεπέσιν,
Ἀποστόλων τοὺς ἐξάρχους εὐφημήσωμεν,
Ὡς σωτῆρας τῶν ψυχῶν ἡμῶν ὑπάρχοντας,
Χαῖρε κράζοντες, Πέτρε, Παῦλε Ἀπόστολοι.

Ἄναρχος ὢν τῷ χρόνῳ, ἀρχὴν εἴληφε χρόνου, ὁ χρόνων Ποιητὴς Θεὸς Λόγος· καὶ πεμφθεὶς ἡμῖν πρὸς τοῦ Πατρὸς, Ἀπόστολος ἄκρος σὲ Πέτρε δείκνυσι, πρωτόθρονον Ἀπόστολον· δι᾽ ὃ προσαγορεύομέν σε.
Χαῖρε χοροῦ, μαθητῶν ἀκρότης.
Χαῖρε Χριστοῦ, ἀπορρήτων μύστης.
Χαῖρε Θεολόγων, ἁπάντων ὑπέρτατε.
Χαῖρε οἰκονόμων, τοῦ Πνεύματος πρώτιστε.
Χαῖρε ὅτι ἀπεκάλυψεν, ὁ Πατήρ σοι τὸν Χριστόν.
Χαῖρε ὅτι ἀνεκήρυξας, τοῦτον ἀληθῆ Θεόν.
Χαῖρε ἀρραγεστάτη, πέτρα τῆς Ἐκκλησίας.
Χαῖρε βασιμωτάτη, κρηπὶς ὁμολογίας.
Χαῖρε ἀρχὴ, στοιχειώδης πίστεως.
Χαῖρε φωστὴρ, οὐρανίου γνώσεως.
Χαῖρε δι᾽ οὗ, ὁ Χριστὸς ἐδοξάσθη.
Χαῖρε δι᾽ οὗ, ὁ Σατὰν κατῃσχύνθη.
Χαῖρε Πέτρε Ἀπόστολε.

Βλέμμα τὸ νοερόν σου, ἐκκαθάρας εἰσέδυς, εἰς κόλπους τοὺς πατρῴους· ὢ θαῦμα! καὶ εἶδες ἐν αὐτοῖς τὸν Χριστὸν, ἀνομμάτως Πέτρε Θεὸν συνάναρχον, Πατρί τε καὶ τῷ Πνεύματι, κηρύττων τοῦτον καὶ κραυγάζων.

Ἀλληλούϊα.

Γνώσεως ἀπροσίτοις, ἐλλαμφθεὶς φρυκτωρίαις, φωτὸς ἐν Οὐρανῷ σοι ὀφθέντος, καὶ νικῶντος ἡλίου φῶς, ἀνειλκύσθης Παῦλε πρὸς πίστιν ἔνθεον· καὶ σκεῦος ἐχηματίσας, τῆς ἐκλογῆς· δι᾽ ὃ ἀκούεις.
Χαῖρε φωτὸς, ἀπλέτου διόπτρα.
Χαῖρε Χριστοῦ, μυστηρίων μύστα.
Χαῖρε Ἐκκλησίας, ὁ ῥήτωρ ὁ εὔλαλος.
Χαῖρε οἰκουμένης, ὁ κῆρυξ ὁ πάνσοφος.
Χαῖρε, ᾧ Κόσμος ἐσταύρωται, ὅτι ἐν σοὶ ζῇ Χριστός.
Χαῖρε, ὃς Κόσμῳ ἐσταύρωσαι, ὅτι σὺ ζῇς ἐν Χριστῷ.
Χαῖρε ὅτι ἀνέβης, οὐρανοῦ ἕως τρίτου.
Χαῖρε ὅτι ἡρπάγης, εἰς πλάτος Παραδείσου.
Χαῖρε Ἐθνῶν, ὁ μέγας Διδάσκαλος.
Χαῖρε πιστῶν, πατὴρ διὰ Πνεύματος.

Χαῖρε δι᾽ οὗ, ὁ Κόσμος ἐφωτίσθη.
Χαῖρε δι᾽ οὗ, τὸ σκότος ἀπηλάθη.

Χαῖρε Παῦλε Ἀπόστολε.

Διαβὰς τὴν τῶν ὄντων, φύσιν πᾶσαν ὦ Παῦλε, Χριστῷ σῷ ἐραστῷ ἐκολλήθης, καὶ ὤφθης μετ᾽ αὐτοῦ Πνεῦμα ἕν, Χριστῷ ζῶν μόνῳ, Χριστοῦ ἐρῶν, Χριστὸν ἡγούμενος, πνοὴν καὶ φῶς καὶ ἔρωτα, καὶ ψάλλων τούτῳ.

Ἀλληλούϊα.

Εἰσελθὼν θεωρίας, τὸν ὑπέρφωτον γνόφον, ἐνέβαψας τὰ χείλη σου Πέτρε· καὶ θεώσεως πρῶτος πλησθεὶς, τοῦ ἐνθέου δώρου ἡμῖν μετέδωκας, σοῖς θεογράφοις ῥήμασι· δι᾽ ὃ σοι προσφωνοῦμεν ταῦτα·
Χαῖρε Θεὲ, Θεῷ ἡνωμένε.
Χαῖρε φωτὸς, ἀνεσπέρου γόνε.
Χαῖρε ἁλιεῦ, τῶν ἁλιέων ὄρχαμε.
Χαῖρε Οὐρανὲ, τῶν Οὐρανῶν ἀνώτερε.
Χαῖρε ὅτι θείας φύσεως, ἀνεδείχθης κοινωνός.
Χαῖρε ὅτι Θεοὺς ἔδειξας, τῶν ἀνθρώπων τοὺς Υἱούς.
Χαῖρε τῆς Ἐκκλησίας, σύμβουλε ἀναγκαῖε.
Χαῖρε τῆς Χριστοῦ ποίμνης, προστάτα γηραλέε.
Χαῖρε νοῶν, τερπνότατον ἥδυσμα.
Χαῖρε βροτῶν, τὸ θεῖον ἐντρύφημα.
Χαῖρε δι᾽ οὗ, ἡ πίστις ἐφηπλώθη.
Χαῖρε δι᾽ οὗ, ἡ πλάνη κατηργήθη.

Χαῖρε Πέτρε Ἀπόστολε.

Ζωῆς ῥήματα ἔχεις, αἰωνίου ὁ Πέτρος, τῇ Πέτρᾳ τῆς ζωῆς ἀνεβόα· καὶ ἡμεῖς πρὸς τίνα ἐκτὸς σοῦ, ἀπελευσόμεθα καὶ ζησόμεθα; τὸ φίλτρον ἐνδεικνύμενος τὰ περὶ τὸν Δεσπότην, κράζων.

Ἀλληλούϊα.

Ἡρπάγης εἰς τὰ ὕψη, αἰωνίων ὀρέων, καὶ ἔξω πάντων γέγονας Παῦλε, αἰσθητῶν ὁμοῦ καὶ νοητῶν, οὐκ ἐν διανοίᾳ ἀλλ᾽ ἐν τῷ Πνεύματι· σὺν ὕλῃ ἢ ὡς ἄϋλος, ὁ Θεὸς οἶδε· δι᾽ ὃ κράζω.
Χαῖρε Χριστοῦ, ὁ μανικὸς ἔρως.
Χαῖρε Θεοῦ, ὁ γνήσιος φίλος.
Χαῖρε ἁρπαγῆς, ὁ γνωρίσας μυστήριον.
Χαῖρε σιωπῆς, νοερᾶς ἐργαστήριον.
Χαῖρε ὅτι πάντα σκύβαλα, ἥγησαι διὰ Χριστόν.
Χαῖρε ὅτι πάντα γέγονας, ἵνα σώσῃς τοὺς πολλούς.
Χαῖρε Θεοῦ σοφίας, πολυχώρητον σκεῦος.
Χαῖρε κύκλον ἐν κύκλῳ, δείξας χάριν ἐν Νόμῳ.
Χαῖρε πυκνὸν, Χριστοῦ ἀδολέσχημα.
Χαῖρε γλυκὺ, Ἰησοῦ μελέτημα.
Χαῖρε οἷς μὲν, ὀσμὴ ζωηφόρος.
Χαῖρε οἷς δὲ, ὀσμὴ τοῦ θανάτου.

Χαῖρε Παῦλε Ἀπόστολε.

Θεουργεῖ καθ᾽ ἑκάστην, τοὺς ἀνθρώπους ὦ Παῦλε, σεπτῶν ἐπιστολῶν σου τὰ φῶτα· δι᾽ ὧν οἱ γνωστικοὶ ἀληθῶς, μεταμορφούμενοι πρὸς ξένην θέωσιν, τὴν δόξαν ὥς τις ἔφη, κατοπτρίζονται Θεοῦ, βοῶντες.

Ἀλληλούϊα.

Ἴδιον οὐκ ἐκτήσω, ἐπὶ γῆς Σίμων Πέτρε, χρυσὸν οὐκ ἄργυρον εἰς τὴν ζώνην. Ἰησοῦ δὲ ὄνομα φρικτὸν, ἔχων διεδίδως προῖκα μακάριε, καὶ δι᾽ αὐτοῦ τὰ θαύματα, ἐνήργεις τοῖς βοῶσι τάδε·

Χαί-

Χαῖρε ψυχῆς, ζωὴ ἀμβροσία.
Χαῖρε σαρκὸς, νεκταρῶδες πόμα.
Χαῖρε ἀβλεπτούντων, τὸ θεῖον κολλούριον.
Χαῖρε ἀσθενούντων, ξενήκουστον φάρμακον.
Χαῖρε ὅτι ζῶσαν ἤγειρας, τὴν θανοῦσαν Ταβιθᾶν.
Χαῖρε ὅτι νεκρὰν ἔδειξας, τὴν Σάπφειραν παραυτά.
Χαῖρε ὁ Ἀνανίαν, νεκρὸν ἄφνω ποιήσας.
Χαῖρε ὁ λόγῳ μόνῳ, τὸν παράλυτον σφίγξας.
Χαῖρε πηγὴ, ὑγείαν προχέουσα.
Χαῖρε κρουνὲ, βλυσταίνων ἰάματα.
Χαῖρε σκιᾷ, ὁ νόσους ἀπελάσας.
Χαῖρε εὐχῇ, ὁ Σίμωνα νεκρώσας.

Χαῖρε Πέτρε Ἀπόστολε.

Κατεθέλχθης τῷ κάλλει, τῆς Θεότητος Πέτρε, Χριστοῦ τῆς ἀστραψάσης ἐν ὄρει. δι᾽ ὃ ἐσολισμένῳ ὁρῶν, νυμφικῶς ἀπείρου φωτὸς ἐλλάμψεσι, καλόν ἐστιν ὧδε μένειν, ἐκστατικῶς ἐβόας, ψάλλων·

Ἀλληλούϊα.

Λόγους τοὺς ἀποκρύφους, τῶν ὑψίστων δογμάτων, Χριστοῦ οἰκονομίας ὦ Παῦλε, ἐκ τῶν ἀδύτων προσενεγκὼν, ἑρμηνεύεις τούτους ὑπερφυέστατα, τοὺς πιστοὺς διεγείρων, τῷ θαύματι ἀναβοᾶν σοι.
Χαῖρε κλεινὸν, θαῦμα Ἀποστόλων.
Χαῖρε καινῆς, γραφῆς καλλιστεῖον.
Χαῖρε θεοπνεύστων, λογίων ἡ ἄβυσσος.
Χαῖρε θεοσόφων, νοημάτων πέλαγος.
Χαῖρε θείας ἐνσαρκώσεως, ὑψηγόρε ἑρμηνεῦ.
Χαῖρε βίβλε θεοχάρακτε, δυσαντίβλεπτε νοΐ.
Χαῖρε θεῖε ταμία θησαυρῶν οὐρανίων.
Χαῖρε ἡ ἀναγκαία, ὕλη τῶν Διδασκάλων.
Χαῖρε λαβὼν, τὰ Ἔθνη εἰς σχοίνισμα.
Χαῖρε πυκνὰ, τελέσας τεράστια.
Χαῖρε Χριστοῦ, ὄνομα ὁ βαστάτας.
Χαῖρε σκηνῆς, ἀρχιτέκτων τῆς νέας.

Χαῖρε Παῦλε Ἀπόστολε.

Μέγα θαῦμα ὡράθη, ἐν τῷ τέλει τῆς θείας, ζωῆς σου ὦ μακάριε Παῦλε· τμηθεῖσα γάρ σου ἡ κεφαλὴ, τρισάκις εἰς ὕψος ἀπὸ γῆς ἥλατο, τοῖς ἅλμασιν ὡς ᾄσμασιν, κινοῦσα τὴν Τριάδα οὕτως.

Ἀλληλούϊα.

Νέον λαὸν εἰργάσω, διὰ Πνεύματος θείου, λαὸν τὸν παλαιὸν Ἰουδαίων, θεογνωσίας τῷ λουτρῷ, ἐγκαινίσας τούτους Πέτρε ἀοίδιμε, καὶ οἴκους ἐνδειξάμενος τῆς χάριτος, οὕτω βοῶντας·
Χαῖρε σκιᾶς, Νόμου καθαιρέτα.
Χαῖρε στερρὰ, στήλη ἀληθείας.
Χαῖρε Ἰσραὴλ, ὁ ἐκστήσας τοῦ γράμματος.
Χαῖρε ὁ Χριστῷ, τοῦτον δήσας ἐν Πνεύματι.
Χαῖρε ὅτι τῆς Θεότητος, τὸ φῶς εἶδες ἐν Θαβώρ.
Χαῖρε ὅτι ἄλλος γέγονας, ἥλιος ὁλολαμπής.
Χαῖρε φωτὸς νεφέλης, ἔνδον ὁ εἰσχωρήσας.
Χαῖρε φωνῆς πατρῴας, ἀκουστὴς χρηματίσας.
Χαῖρε λαβὼν, τὸν Νόμον τοῦ Πνεύματος.
Χαῖρε κληθεὶς, πρὸς Χριστοῦ μακάριος.
Χαῖρε πλουτῶν, αὐθεντίαν ἐν λόγοις.
Χαῖρε πιστοὺς, ἐν ὑπομονῇ σώσας.

Χαῖρε Πέτρε Ἀπόστολε.

Ξένως ἐπὶ τοῦ ὄρους, διπλοῦν ἔπαθες πάθος, κατ᾽ αἴσθησιν καὶ νόησιν Πέτρε· νικηθέντων γὰρ φωτὸς τῇ προσβολῇ, τῶν φυσικῶν μόνος Θεὸς ἐφαίνετο, διὰ ψυχῆς καὶ σώματος· ᾧ καὶ τριωνὴς ἐβόας εὐθύς·

Ἀλληλούϊα.

Οὐρανὸς ἀνεδείχθης, νοητὸς Θεοῦ δόξαν, τοῖς πᾶσι διηγούμενος Παῦλε· καὶ ὁ φθόγγος σου εἰς πᾶσαν γῆν, ἐξῆλθε κηρύττων Τριάδα ἄκτιστον, καὶ Θεοῦ Υἱὸν τὸν Χριστόν, τοῖς Ἔθνεσιν οὕτω βοῶσι.
Χαῖρε πλουτῶν, Πνεύματος τὰ βάθη.
Χαῖρε αὐχῶν, τὴν ἄληστον γνῶσιν.
Χαῖρε τῆς Τριάδος, ὁ οἶκος ὁ πάνσεπτος.
Χαῖρε τῆς δυάδος, τῶν φύσεων τέμενος.
Χαῖρε πλάτος ἀπερίληπτον, τῆς ἀγάπης τῆς διπλῆς.
Χαῖρε μῆκος προαιώνιον, τοῦ θείου Προορισμοῦ.
Χαῖρε θεολογίας, τὸ ἀπρόσιτον ὕψος.
Χαῖρε οἰκονομίας, ἀθεώρητον βάθος.
Χαῖρε βουλῶν, Θεοῦ τηλεσκόπιον.
Χαῖρε τραχύ, ὄρος ἀποκαλύψεων.
Χαῖρε τὸ πῦρ, ὅλης τῆς θεοπτίας.
Χαῖρε βαθύ, φρέαρ θεοσοφίας.

Χαῖρε Παῦλε Ἀπόστολε.

Πόθῳ τοὺς ἀπυθμένους, ψηλαφήσας κευθμῶνας, βυθοῦ τοῦ ἀνωτάτω ὦ Παῦλε, εὗρες μαργαρίτας ἐν αὐτοῖς, σιγὴν νοερὰν ἔκπληξίν τε ἔκστασιν, κατάπαυσιν, ἀνάπαυσιν, χαρὰν μετὰ τοῦ ὑποψάλλειν οὕτως.

Ἀλληλούϊα.

Ῥήτορας κενολόγους, καὶ σοφοὺς ὡς ἀσόφους, ἔδειξεν ὁ ἰδιώτης Πέτρος, τῇ θεοσοφίᾳ στομωθείς, καὶ πυρίνῃ γλώσσῃ τοῦ θείου Πνεύματος· ἐγείρων τοὺς πιστεύοντας, βοᾶν αὐτῷ ἀπὸ καρδίας.
Χαῖρε σεπτόν, Παρακλήτου στόμα.
Χαῖρε πυρί, στομωθεῖσα γλῶσσα.
Χαῖρε τῆς σοφῶν, σοφίας ἡ κατάργησις.
Χαῖρε συνετῶν, συνέσεως ἀθέτησις.
Χαῖρε Πέτρε χαριέστατε, ἡ λευκὴ περιστερά.
Χαῖρε πίναξ θεομόρφωτε, πάντων τῶν μακαρισμῶν.
Χαῖρε τῆς βασιλείας, οὐρανῶν ὁ κλειδοῦχος.
Χαῖρε τῶν μυστηρίων, τοῦ Χριστοῦ ταμιοῦχος.
Χαῖρε πιστῶν, τὸ παλιὸν φρόνημα.
Χαῖρε κλεινόν, τῆς χάριτος ἄγαλμα.
Χαῖρε πυρός, ἔξαλμα οὐρανίου.
Χαῖρε φωτός, μύημα ἀδιδάκτου.

Χαῖρε Πέτρε Ἀπόστολε.

Σύμβολον τῆς ἀγάπης, ὁ Χριστὸς τῆς ἰδίας, νομὴν τὴν τῶν προβάτων δεικνύων, εἰ φιλεῖς με Πέτρε ἔφη σοί, ποίμαινε προθύμως τὰ ἐμὰ πρόβατα· ἃ καὶ χαίρων ἐποίμανας, δι᾽ ἀγάπησιν θείαν, κράζων.

Ἀλληλούϊα.

Τί μοι πλοῦτος καὶ δόξα, καὶ τρυφὴ φθειρομένη; βοᾷ ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία· ἐμοὶ πλοῦτος καὶ δόξα καὶ τρυφή, ὁ Παῦλος ὑπάρχει ἡδὺ φθεγγόμενος, καὶ ῥητορεύων ὕψιστα· ὃν καὶ κατασπαζομένη κράζω.
Χαῖρε ἡ σάλπιγξ τῆς ἀληθείας.
Χαῖρε κιθάρα θεολογίας.
Χαῖρε ἀηδών, οὐρανοῦ ἡ ἡδύλαλος.
Χαῖρε χελιδών, τοῦ Χριστοῦ ἡ πολύφωνος.
Χαῖρε λύρα μελῳδήσασα, Εὐαγγέλιον Λουκᾶ.

Χαῖ-

Χαῖρε ὄργανον πνεόμενον, Παρακλήτου ταῖς πνοαῖς.
Χαῖρε γλῶσσα πυρίπνους, ἡ τὰ θεῖα βροντῶσα.
Χαῖρε νάβλα κινύρα, καὶ τοῦ Πνεύματος Μοῦσα.
Χαῖρε σεμνὸν, ὤτων μου ἥδυσμα.
Χαῖρε ἐμῶν, κροτάφων ἀνάπαυλα.
Χαῖρε δι' οὗ, τῶν εἰδώλων ἐῤῥύσθην.
Χαῖρε δι' οὗ, τῷ Χριστῷ προσηρμόσθην.
Χαῖρε Παῦλε Ἀπόστολε.

Ὑπερβὰς τὴν τῆς ὕλης, ἀπαντῶσαν Δυάδα, δυάδα Χριστοῦ φύσεως ἔγνως· καθαρθεὶς δὲ ψυχῆς τὸ διμερὲς, τῆς Τριάδος ὤφθης ἐπόπτης ἄϋλος, ἀΰλως συγγινόμενος, καὶ ψάλλων Παῦλε ἐκ καρδίας ταύτῃ.

Ἀλληλούϊα.

Φῶς τὸ πρῶτόν σε Πέτρε, ἐκ Παρθένου ἐκλάμψαν, φῶς δεύτερον ἀνέδειξε κόσμῳ, ταῖς φαεινοτάταις ἀστραπαῖς, τῆς θεογνωσίας, αὐγάζον ἅπαντας, καὶ διεγεῖρον ὕμνοις σε, χαριστηρίοις ἀναμέλπειν.
Χαῖρε τὸ φῶς, τῶν ἐσκοτισμένων.
Χαῖρε ὁδὸς, τῶν πεπλανημένων.
Χαῖρε τῶν θαυμάτων, Χριστοῦ κήρυξ πρώτιστε.
Χαῖρε παθημάτων, αὐτοῦ μάρτυς ἄριστε.
Χαῖρε ὅτι ᾅδου κάθοδον, σαφηνίζεις μόνος σύ.
Χαῖρε ὅτι τὴν ἀνάστασιν, πρῶτος ἤγγειλας λαοῖς.
Χαῖρε δημηγορήσας, τὴν χύσιν Παρακλήτου.
Χαῖρε ὑπαγορεύσας, Εὐαγγέλιον Μάρκου.
Χαῖρε λαμπτὴρ, Ἐθνῶν ὁ πρωτόφωτος.
Χαῖρε Χριστοῦ, ἵππος ὁ ἁγιόλεκτος.
Χαῖρε λαμπρὲ, παρήλιε Ἡλίου.
Χαῖρε Θεοῦ, μίμημα ἀμιμήτου.
Χαῖρε Πέτρε Ἀπόστολε.

Χαίρεις ἀνεκλαλήτως, ἐν ὑψίστοις ὦ Πέτρε, Χριστῷ τῷ ποθητῷ Διδασκάλῳ, οἷα Θεὸς ἀμέσως Θεῷ, τῷ φύσει ὁ θέσει νῦν παριστάμενος, καὶ δόξης ἐμφορούμενος θεαρχικῆς, βοῶν ἀπαύστως.

Ἀλληλούϊα.

Ψάλλεις παναρμονίως, τῷ Θεῷ τῇ Τριάδι, τὸν ὕμνον τὸν Τρισάγιον Παῦλε· καὶ Πνεύματι Λόγῳ καὶ νοῒ, ἡνωμένοις βλέπεις νοῦν Λόγου Πνεύματι, εἰκόνι τὸ ἀρχέτυπον, Θεὸς Θεόν· δι' ὃ ἀκούεις.
Χαῖρε εἰκὼν, ἀρχετύπου κάλλους.
Χαῖρε Θεοῦ, δογμάτων τὸ κράτος.
Χαῖρε νοητοῦ, κόσμου ἡ ἀνακάλυψις.
Χαῖρε νοερῶν, Ταγμάτων ἡ φανέρωσις.
Χαῖρε στόμα τὸ χριστόλαλον, Χρυσοστόμου ἡ πνοή.
Χαῖρε νοῦ θεοειδέστατε, Διονυσίου αὐγή.
Χαῖρε τῶν ἀθεάτων, θεατὰ θεαμάτων.
Χαῖρε τῶν ἀνηκούστων, ἀκουστὰ ἀκουσμάτων.
Χαῖρε καρπῶν, τοῦ Πνεύματος ἔμπλεως.
Χαῖρε αὐτοῦ, χαρίτων ἀνάμεστος.
Χαῖρε δι' οὗ, ἡ Τριὰς ἐκηρύχθη.
Χαῖρε δι' οὗ, ἡ Μονὰς ἐδοξάσθη.
Χαῖρε Παῦλε Ἀπόστολε.

Ὦ γλυκύτατε Πέτρε, καὶ παμφίλτατε Παῦλε, Πατέρες τῆς ἡμῶν εὐσεβείας, ἐφύμνιον τοῦτο τὸ βραχὺ, ὡς μικρῶν νηπίων ψελλισμὸν δέξασθε, καὶ δόξης αἰωνίου ἀξιώσατε, τοὺς μελῳδοῦντας.

Ἀλληλούϊα.

ΤΡΟΠΑΡΙΑ

Ψαλλόμενα ἐν τῷ μεγάλῳ Ἑσπερινῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, μετὰ τό, Ποίοις εὐφημιῶν.

Ἦχος ά. Τῶν οὐρανίων ταγμάτων.

Τῶν φιλεόρτων τὰ πλήθη, δεῦτε συνδράμωμεν, τῇ μνήμῃ τῶν ἐνδόξων, καὶ σεπτῶν Ἀποστόλων· Πέτρος γὰρ καὶ Παῦλος, πάντας ἡμᾶς, συνεκάλεσαν σήμερον, πρὸς εὐωχίαν ἀθάνατον τὰς αὐτῶν, ἀριστείας προτιθέμενοι.

Καθάπερ δύω φωστῆρες, σήμερον λάμπουσι, Χριστοῦ τὴν Ἐκκλησίαν, εὐσεβείας ἀκτῖσι, Πέτρος τε καὶ Παῦλος, ὁ μὲν εἰς ἀρχάς, Ἰουδαίων ταττόμενος· ὁ δ᾽ εἰς ἀρχὰς τῶν ἀπίστων καὶ Ἐθνικῶν· καὶ Χριστὸν ὁμοῦ κηρύττουσιν.

Πέτρος καὶ Παῦλος ἡ θεία, δυὰς καὶ πάνσεπτος, τῆς ὑλικῆς δυάδος, ὑπεράνω ἀρθέντες, ἄϋλοι ἀΰλως, ἄϋλον νοῦν, τῆς Τριάδος ἐχώρησαν, τὴν ἑνιαίαν ἀκτῖνα τὴν ἐκτενῶς, ὑπὲρ κόσμου ἱκετεύουσιν.

Ἐν Πέτρῳ Παῦλος ἐν Παύλῳ, Πέτρος εὑρίσκεται· τῇ γὰρ Χριστοῦ ἀγάπῃ, συνημμένοι ἀλλήλοις, μίαν τε καρδίαν, μίαν ψυχήν, κατὰ πάντα ἐκτήσαντο· ἀλλ᾽ ἐν ἀγάπῃ φυλάττεσθαι καὶ ἡμᾶς, Μαθηταὶ Χριστοῦ πρεσβεύσατε.

ΗΡΩΕΛΕΓΕΙΟΝ.

„Τοῖς τῷ πονέσαντι Ἀποστολέων Δυὰς ἄκρη,
„Οὐρανόθεν χύσιν, θεσπεσίης χάριτος.

ΙΑΜΒΙΚΟΝ.

„Χεὶρ ἡ χάραξε, τὴν γραφὴν ἔσται κόνις,
„Γραφὴ δὲ ἔσται, εἰς ἀεὶ ἀλλ᾽ οὐ κόνις.
„Εἴληφε τέρμα, ὧδε ὁ πρῶτος Τόμος.
„Ἀρχῆς χορηγῷ, καὶ τέλους δόξα πρέπει.

ΠΙΝΑΞ ΤΟΠΟΛΟΓΙΚΟΣ

ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ ΠΡΩΤΩ ΤΟΥΤΩ ΤΟΜΩ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΑΞΙΟΜΝΗΜΟΝΕΥΤΩΝ ΚΑΤΑ ΑΛΦΑΒΗΤΟΝ.

Α

Ἀββᾶ ὁ Πατὴρ πῶς ἑρμηνεύεται. Σελ. 88
Ἀβραὰμ ἐκ πίστεως καὶ οὐκ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη. 46
Πατὴρ ἦτον καὶ τῶν περιτετμημένων Ἰουδαίων καὶ τῶν ἀπεριτμήτων Ἐθνῶν. 48
Οὐ διὰ Νόμου ἔλαβε τὴν ἐπαγγελίαν. 48
Καὶ οἱ Ἐθνικοὶ σπέρμα αὐτοῦ εἶναι κατὰ τὴν πίστιν. 49
Διττὰς ἐπαγγελίας ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὁ Θεός. 107
Οἱ κατὰ τὸν τρόπον τῆς τοῦ Ἰσαὰκ γεννήσεως γεννηθέντες οὗτοι εἶναι σπέρμα του. 107
Ἀπαρχὴ καὶ ῥίζα ἐστί. 128
Διὰ τῶν ὁρωμένων κτισμάτων ἐπίστευσε. 132
Ἀγαθὰ τὰ ἡτοιμασμένα ὑπὲρ νοῦν καὶ αἴσθησιν εἶναι. 213
Ἀγάπαι αἱ γινόμεναι εἰς τὰς Ἐκκλησίας τί ἦτον, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 312
Ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ποία ἐκκέχυται εἰς τὰς καρδίας μας. 53
Οὐδὲν ταύτης χωρίσαι ἡμᾶς δύναται. 102
Ἀγάπην τελείαν ὁ ἔχων λέγει Κύριον Ἰησοῦν ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 324
Στράτα εἶναι εἰς ὅλα τὰ χαρίσματα. 337
Ἀνωτέρα εἶναι πάντων τῶν χαρισμάτων. 337
Χωρὶς αὐτῆς τὰ ἄλλα χαρίσματα εἶναι ἔργα ἀνομίας, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 339
Ὁ ἔχων τὴν ἀγάπην, ἄπτωτος εἶναι. 340
Αὐτὴ γεννᾷ τὰς ἄλλας ἀρετὰς, καὶ πάλιν γεννᾶται ἀπὸ αὐτὰς, εἰς τὴν ὑποσημ. 342
Χωρὶς αὐτὴν, ὅλοι πίπτουσιν οἱ ἐνάρετοι, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 343
Ἀγάπης ἐντολὴ διὰ τί ὀνομάζεται καινή. 157
Ὁμοίωμα ἀγάπης ὡραῖον, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 157
Καὶ εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα ἔχει νὰ μένῃ. 347
Ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν καὶ τὰ ἁμαρτήματα συνεργοῦσιν εἰς τὸ ἀγαθὸν, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 96
Ὁ ἀγαπῶν τὸν ἕτερον, Νόμον πληροῖ. 157
Ἄγγελοι στενάζουσι διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν ἀνθρώπων, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 92. καὶ 93
Βλέπουσι τοὺς ὑπὲρ Χριστοῦ ἀγῶνας τῶν Ἁγίων. 231
Διὰ τῶν νοημάτων μόνον συνομιλοῦσι, εἰς τὴν ὑποσημ. 338
Ἠκούσθησαν ὁμιλοῦντες. 338
Πῶς γόνυ κάμπτουσι. 338
Ἅγιοι δὲν ἠξεύρουν τί νὰ προσευχηθοῦν. 94
Τυφλοὶ εἶναι εἰς τὸν κάτω βίον, καὶ βλέποντες εἰς τὰ ἄνω, εἰς τὴν ὑποσημ. 232
Ἀσθενεῖς καὶ ἄτιμοι. 232
Πῶς θέλουν κρίνουν τὸν Κόσμον. 244
Ἁγίων τάξεις ἓξ εἶναι, εἰς τὴν ά. ὑπ. 384
Ἀγνωσία Θεοῦ ποία εἶναι. 381
Ἀγῶνες πόσοι ἦτον, εἰς τὴν ὑποσημ. 288
Ἀγῶνας εὑρίσκεται εἰς τοὺς Χριστιανούς. 288
Ἀγωνιζομένους ποῖον κάμνει νὰ ἀγωνίζωνται, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 289
Ἀδὰμ πῶς ἦτον τύπος τοῦ Χριστοῦ. 56
Τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ πλουσιωτέρα ἔγινεν ἡ ἱκανοποίησις καὶ χάρις τοῦ Χριστοῦ. 57 καὶ 58
Δὲν εἶχε σῶμα θνητὸν, οὔτε μέσον θνητότητος καὶ ἀθανασίας, εἰς τὴν γ'. ὑποσημ. 64
Διὰ τί ἔρραψε φύλλα συκῆς καὶ περιεζώσθη, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 333
Ἐν αὐτῷ πάντες ἀποθνήσκουσι. 372
Εἰς ψυχὴν ζῶσαν ἐγένετο. 386
Τί θέλει νὰ εἰπῇ Ἀδάμ. 387
Ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου δὲν ἔφθασαν εἰς τὰ μέτρα τῶν ἄλλων Ἀποστόλων. 279
Ἀδελφότης Πνευματικὴ κατὰ τί ὑπερτερεῖ τῆς σαρκικῆς, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 332
Ἀδελφοῦ συμφέρον πρέπει νὰ ζητῶμεν

πε-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

περισσότερον ἀπὸ τὸ ἐδικόν μας, καὶ ποτέ. 301
Αἱρέσεις ὅτι δεῖ εἶναι πῶς ἑρμηνεύεται. 313
Αἰώνων τὰ τέλη πῶς ἐκατήντησαν εἰς ἡμᾶς. 296
Ἀκάθαρτα διὰ τί ὀνομάζει ἡ Γραφή, εἰς τὴν ὑποσημ. 166
Ἀκαρπαῖες διὰ τί λέγονται, εἰς τὴν γ'. ὑποσημ. 305
Ἀκροβυσίαι δύω εἶναι καὶ τίνες. 35
Ἀκύλας, καὶ Πρίσκιλλα πῶς ἐπαινοῦνται παρὰ τοῦ Παύλου. 185
Ἐκκλησίαν ἐποίησαν τὸν οἰκοῦντες. 185
Ἀλαζὼν ποῖος εἶναι. 23
Ἀλήθεια πῶς κατέχεται ἐν ἀδικίᾳ. 28
Ἀλλαγὴ διπλῆ ἐστι, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 389
Ἀλλαγήσονται τίνες ἐν τῇ συντελείᾳ. 389
Ἁμαρτία μία καὶ ἡ αὐτὴ διαφόρως κολάζεται διὰ τὸν καιρὸν, καὶ διὰ ἄλλα, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 30
Κόλασις καὶ παιδεία εἶναι ἐκείνων τῶν ἰδίων, ὁποῦ τὴν ἐργάζονται. 21
Ἁμαρτίαι αἱ δεύτεραι, ποιναὶ εἶναι τῶν προτέρων. 23
Κάθε ἁμαρτία ὕβρις εἶναι. 25
Μία ἀπὸ τὴν ἄλλην κρέμεται, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 24
Ἁμαρτία, καύχημα μὲν προξενεῖ εἰς τὸν διάβολον, ἀτιμίαν δὲ καὶ βλασφημίαν εἰς τὸν Θεὸν, εἰς τὴν γ'. ὑποσημ. 34
Συντριμμα εἶναι καὶ ταλαιπωρία. 41
Ἁμαρτίαι τίνων ἀφίενται, τίνων ἐπικαλύπτονται, καὶ τίνων οὐ λογίζονται, εἰς τὴν ὑποσημ. 47
Ἀσθένεια εἶναι. 53
Διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος ἐμβῆκεν εἰς τὸν Κόσμον. 54
Ποῖα εἶναι τὰ αὐτῆς ὀψώνια. 68
Διὰ τῆς ἡδονῆς ἕλκει τοὺς ἀνθρώπους. 73
Πῶς ποιεῖ τὸ κακὸν ἡ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ κατοικοῦσα ἁμαρτία. 76 καὶ 77
Οὐκ ἐστὶ θέλημα Θεοῦ. 137
Πρέπει νὰ μισῆται ἀπὸ καρδίας. 142
Ἁμαρτία κέντρον εἶναι τοῦ θανάτου. 392
Δύναμις τῆς ἁμαρτίας ποία εἶναι. 392
Ἁμαρτία προπατορικὴ ποία εἶναι, καὶ ὅτι πραγματικῶς μετεδόθη εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, εἰς τὴν α'. ὑποσημ. 55
Ἁμαρτίας ποία εἶναι ἡ μήτηρ, καὶ ὁ πατὴρ καὶ τὰ τέκνα, εἰς τὴν α'. ὑποσ. 58
Πῶς βασιλεύει. 64
Πρὸ τοῦ Χριστοῦ ἐτυραννεῖ, μετὰ τὸν Χριστὸν ἐνικήθη, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 65
Ἁμαρτίαν ἄλλου ὁ λέγων ποτὲ δὲν ἁμαρτάνει, εἰς τὴν ὑποσημ. 229
Ἡ ἀνεξέλεκτος χειρότερη γίνεται, εἰς τὴν ὑποσημ. 242
Ἁμαρτία ἡ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς, εἰς τὸν Χριστὸν ἀναφέρεται κατὰ πόσους τρόπους. 276 καὶ 277
Ἁμαρτίας πρέπει νὰ ἐνθυμούμεθα, κἂν καὶ τὰς ἐξομολογήθημεν, καὶ διὰ τί, εἰς τὴν γ'. ὑποσημ. 368
Ἁμαρτία θέλει ἀφανισθῆ. 377
Ἁμαρτωλὸς ὁ ἐπαινῶν χειρότερα ἀπὸ ὅλους ἁμαρτάνει, εἰς τὴν ὑποσημ. 25
Ἁμαρτωλὸς πῶς κάμνει τὰ μέλη τα ὄργανα εἰς τὴν ἁμαρτίαν, εἰς τὴν α'. ὑποσημ. 65
Οὐ κατακαήσεται ἐν τῷ πυρὶ, ἀλλὰ μενεῖ ἐν αὐτῷ πάντοτε. 223
Ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ τὰς νεφέλας δὲν ἁρπάζονται, ἀλλὰ κάτω μένουσι. 373
Οἱ μὴ ἐδῶ παιδευόμενοι, ἐκεῖ θέλουν παιδευθοῦν περισσότερον, εἰς τὴν γ'. ὑποσημ. 321
Ἀμὴν εἰς πόσα μέρη διαίσκεται τῆς παλαιᾶς Γραφῆς, εἰς τὴν ς'. ὑποσημ. 20 καὶ 21
Ἀνάγνωσις τῶν Γραφῶν φέρει τὴν γνῶσιν αὐτῶν. 1
Ἀνάθεμα τί εἶναι. 104
Πῶς ἑρμηνεύεται τὸ, ηὐχόμην αὐτὸς ἀνάθεμα εἶναι. 104
Ἀνάθεμα εἶναι ὅποιος δὲν ἀγαπᾷ ἀληθῶς τὸν Χριστὸν, εἰς τὴν β'. ὑπ. 400
Ἀνάστασιν οἱ Κορίνθιοι δὲν ἐδέχοντο. 362
Πῶς εἶναι ὑπὲρ φύσιν, εἰς τὴν α'. ὑπ. 362
Ὅλη ἡ ἐλπὶς εἶναι τῶν Χριστιανῶν, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 362
Δυνατὸς συλλογισμὸς κάμνει δι' αὐτὴν ὁ Παῦλος. 370
Ἂν αὐτὴ δὲν ἦναι, οὔτε ὁ Χριστὸς ἀνέστη. 370
Ἀναστήσεται ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι. 373
Ἀπιστία αὐτῆς, ἀγνωσία ἐστὶ Θεοῦ. 381
Ἀνάστασις ὁμοιοῦται μὲ τὰ φυτρόνοντα σπέρματα. 383
Ἀνάστασις Χριστοῦ πῶς εἶναι τριήμερος εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 364 καὶ 365
Ἐν ὁλοκλήρῳ νυκτὶ καὶ ἡμέρα ἑορτάζεται. 364 καὶ 365
Ἀνάστασις τί εἶναι, εἰς τὴν β'. ὑποσ. 372
Ἐν τῇ ἀναστάσει φωτεινὰ θέλουν εἶναι τὰ σώματα τῶν δικαίων, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 384
Θαυμαστὴ εἶναι ἡ ὀγλιγοράδα τῆς ἀναστάσεως. 390

Τῆς

Τῆς ἐν τῇ ἀναςάσει τοῦ Κυρίου χαρᾶς, ποῖον ἦτον τύπος, εἰς τὴν ά. ὑποσ. 372
Ἄνδρας δὲν πρέπει νὰ σκεπάζῃ τὴν κεφαλήν του ὅταν προσεύχεται. 307
Φαλακρὸς γίνεται μόνος. 307
Δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ μαλλία. 307
Δόξα εἶναι τοῦ Θεοῦ. 308
Διὰ τῆς γυναικὸς εἶναι. 310
Ἄνδρες πότε, καὶ διὰ τί πρέπει νὰ σμίγουν μὲ τὰς γυναῖκάς των, εἰς τὴν ὑποσημ. 253
Ἄνδρας τί πρέπει νὰ λέγῃ ὅταν ζητῇ αὐτὸν κάμμία γυνὴ νὰ τὴν πορνεύσῃ, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 254
Καὶ δοῦλος εἶναι καὶ αὐθέντης τῆς γυναικός. 254
Ἀνδρόγυνα δὲν πρέπει νὰ χωρίζωνται, εἰ μὴ ἐκτὸς λόγου πορνείας. 257
Ἄνδρας δὲν χωρίζεται ἀπὸ τὴν ἄπιςον γυναῖκά του. 258
Καὶ διὰ τί. 258
Πῶς εἶναι κεφαλὴ τῆς γυναικός. 306
Ἀνδρόγυνα δὲν πρέπει νὰ σμίγουν ἐν καιρῷ νηςείας καὶ προσευχῆς. 254 καὶ 255
Καλὸν εἶναι μὲ συμφωνίαν νὰ μὴ σμίγουν· καλλίτερον ὅμως εἶναι νὰ γίνωνται καὶ Μοναχοί, εἰς τὴν έ. ὑποσημ. 255
Τὸ νὰ σμίγουν αὐτὰ μετὰ τὴν νηςείαν καὶ προσευχήν, συγκαταβαίνωντας εἶπεν ὁ Παῦλος, καὶ ὄχι νομοθετῶντας. 255
Μὲ συμφωνίαν πρέπει νὰ γίνωνται Καλόγηροι. 255
Ἀνδρόνικος πῶς ἐπαινεῖται. 185
Ἀνθρώπινον ποῖον ὀνομάζει ὁ Παῦλος. 66
Ἀντιλήψεων χάρισμα τί ἦτον. 337
Ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων διὰ τί ὁ Χριςὸς ὀνομάζεται. 372
Ἀποβατικῶς ποῖα λόγια τῆς Γραφῆς ἑρμηνεύονται, καὶ ὄχι αἰτιολογικῶς. 17 καὶ 18
Ἀποδώσει ἑκάςῳ ὁ Θεὸς πῶς ἑρμηνεύεται. 26
Ἀποκάλυψις μεγαλητέρα εἶναι τῆς Προφητείας. 349
Ποῖα εἶναι αὕτη. 349
Τίνι τρόπῳ γίνεται, εἰς τὴν ὑποσ. 358
Διαφέρει τῆς ὁράσεως, εἰς τὴν γ΄. ὑπ. 349
Ἀπολλὼς τί ἦτον, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 199
Ἀποςολικὸν χάρισμα ὁ ἔχων, πόλεμον κάμνει. 280
Ἀποςόλοις τρισὶ ποίοις παρέδωκε τὴν γνῶσιν ὁ Κύριος μετὰ τὴν ἀνάςασιν, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 368
Ἀποςόλων διὰ τί ὡραῖοι οἱ πόδες. 120
Πῶς ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν εἰς πᾶσαν τὴν γῆν. 121
Τίνι τρόπῳ ἐκήρυξαν καὶ ἐνίκησαν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. 204
Ἀπόςολοι διὰ τί εἶχον γυναῖκας μαζί των. 279
Καὶ οἱ Ἀπόςολοι ἐδούλευον, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 279
Ἀπόςολοι πρῶτοι εἶναι τῶν Προφητῶν. 336
Ἀπόςολοι δώδεκα, εἶχον ὁ καθ᾽ εἷς ὅλα τὰ χαρίσματα, εἰς τὴν γ΄. ὑποσημ. 336
Ἔργον μὲν οἰκεῖον Ἀποςόλων, τὸ νὰ περιέρχωνται κηρύττοντες, ἔργον δὲ Θεοῦ τὸ νὰ πείθουν τοὺς ἀκούοντας. 7
Ἀποτομία Θεοῦ ποία εἶναι, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 130
Ἀργοὺς πρέπει νὰ μὴ συναναςτρέφεταί τινας, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 241
Ἀρεταὶ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην κρέμονται, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 24
Ἀρετὴ ποία λέγεται. 393
Ἀρχιερεὺς νὰ γίνεταί τινας δὲν εἶναι ἴδιον τοῦ καθε ἑνός, εἰς τὴν β΄. ὑπ. 227
Ἀρχιερεῖς δὲν πρέπει νὰ ζητοῦν τὸ ἐδικόν τους συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τοῦ λαοῦ, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 305
Ἄρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου ποῖοι εἶναι, εἰς τὴν ὑποσημ. 212
Ἄρχων ἀληθὴς ποῖος εἶναι, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 152
Ἀσέβεια κυρίως ποία εἶναι, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 16
Ἀσπασμὸς ὃν ἔγραφεν ὁ Παῦλος ἰδιοχείρως τίς ἦτον. 400
Ἀςέρων τάξεις καὶ βαθμοὶ ἓξ εἶναι, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 384
Ἀσθένεια ποία ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ Παύλου. 210 καὶ 232
Ἀταξία πόσα κακὰ γεννᾷ, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 329
Ἄφρων ποῖος εἶναι, εἰς τὴν ά. ὑποσ. 147
Ἀχαΐα ποία ὀνομάζεται, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 180

Β

Βάαλ τί ἦτον, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 123
Βαλαὰμ ὁ μάντις ἐσυμβούλευσε καὶ ἐφάνησαν αἱ γυναῖκες τῶν Μαδιανιτῶν εἰς τοὺς Ἑβραίους. 295
Βαπτίζειν διὰ τί δὲν ἀπεςάλη ὁ Παῦλος. 202
Ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸν Μωϋσῆν πῶς ἐννοεῖται. 291
Ἐβαπτίσθημεν εἰπὼν ὁ Παῦλος, διὰ τί δὲν εἶπε καὶ παρὰ τίνων. 60

Βά-

Βάπτισμα ὑπὲρ τῶν νεκρῶν τίνες ἐλάμβανον. 378

Βάπτισμα εἰκονίζει τὸν θάνατον καὶ τὴν ταφὴν τοῦ Χριστοῦ. 60

Διὰ τί λέγει ὁ Παῦλος ὅτι ἐβαπτίσθημεν εἰς τὸν Χριστὸν, εἰς καιρὸν ὅπου ὁ Κύριος εἶπε νὰ βαπτιζώμεθα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἰς τὴν δ'. ὑποσημ. 60

Ἐν τῇ κολυμβήθρα τοῦ Βαπτίσματος, πρέπει νὰ σκεπάζεται ὅλον τὸ σῶμα τοῦ βαπτιζομένου, εἰς τὴν ὑποσ. 61

Βάπτισμα δεύτερον δὲν εἶναι. 63

Βαπτίσματος τῶν Χριστιανῶν τύπος ἦτον τὰ εἰς τοὺς Ἑβραίους τελεσθέντα. 292

Βασιλεία τοῦ θείου φωτὸς μυστικῶς τώρα τὴν ψυχὴν φωτίζει, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 384

Βασιλεία ποία εἶναι, τὴν ὁποίαν παραδίδει ὁ Υἱὸς εἰς τὸν Πατέρα. 374

Δὲν θέλει ὑστερηθῇ αὐτὴν ὁ Υἱὸς καὶ ἀφ' οὗ ὑποτάξῃ τοὺς ἐχθρούς του. 375

Βασιλεία τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι φαγητὸν καὶ πιοτόν. 167

Δύω βασιλεῖαι τοῦ Θεοῦ εἶναι. 373

Βασιλεύειν πῶς νοεῖται, εἰς τὴν ὑποσ. 375

Βαστάζειν τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων πῶς νοεῖται. 172

Βεελφεγὼρ τί θέλει νὰ εἰπῇ, εἰς τὴν α'. ὑποσημ. 295

Βιβλίον Ποιμένος τίς συνέγραψε, εἰς τὴν α'. ὑποσημ. 187

Βιβλία Προφητῶν πόσα νῦν δὲν σώζονται, εἰς τὴν α'. ὑποσημ. 213

Βίος πονηρὸς, καὶ πονηρὰ δόγματα γεννᾷ, καὶ ἀντιστρόφως, εἰς τὴν ὑποσ. 22

Βοῶν οὐ μέλει τῷ Θεῷ πῶς ἑρμηνεύεται. 281

Γ

Γάϊος πῶς ἐπαινεῖται. 190

Τίς ἦτον, εἰς τὴν α'. ὑποσημ. 201

Γάμος διὰ τί ἐσυγχωρήθη νὰ γίνεται. 253

Διὰ τί λέγεται τίμιος. 253

Διὰ τί ὀνομάζεται χάρισμα. 256

Δεσμὸς εἶναι. 265

Ἀρχὴ καὶ ῥίζα εἶναι τῆς σπουδῆς τῶν ματαίων, καὶ τῶν ἀτόπων τοῦ βίου, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 265

Γάμου ἡ ἡδονὴ σύντομος εἶναι καὶ ὀδύνη. 266

Γάμος ἐν Κυρίῳ πρέπει νὰ γίνεται. 271

Τί δηλοῖ τὸ, ἐν Κυρίῳ, εἰς τὴν α'. ὑποσημ. 271

Γάμος δεύτερος ὑποκάτω εἰς ἐπιτίμιον εἶναι, εἰς τὴν ὑποσημ. 272

Γνωρίζεταί τινας ἀπὸ τὸν Θεὸν πῶς. 273

Γλῶσσαι εἰς σημεῖον τῶν ἀπίστων εἶναι καὶ ὄχι τῶν πιστῶν. 355

Γλώσσας νὰ λαλῇ τινας ἄλλο χάρισμα εἶναι ἀπὸ τὸ νὰ ἑρμηνεύῃ αὐτάς. 328

Γνῶσις τοῦ εἶναι Θεὸν ἐσπαρμένη εἶναι εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. 16

Ἡ γνῶσις οὐ λογίζεται εἰς δικαιοσύνην, ἀλλ' ἡ πίστις. 45

Γνῶσις τί εἶναι; 197

Χωρὶς τὴν ἀγάπην φυσιοῖ. 272

Τελείαν δὲν λαμβάνει τινας ἐν τῷ παρόντι βίῳ. 373

Γνῶσις τῆς παρούσης ζωῆς ἀμυδρὰ εἶναι καὶ ἐν ἐσόπτρῳ. 345

Γνῶσις ἐκ μέρους πῶς ἑρμηνεύεται. 346

Γογγυσμὸν ὁ Θεὸς δὲν ὑποφέρει, ἐὰν δὲν παιδεύσῃ τὸν γογγύζοντα, εἰς τὴν δ'. ὑποσημ. 295

Γογγυστοῦ ἐργόχειρον ἐν τῷ Κοινοβίῳ, δὲν πρέπει νὰ δέχεται, εἰς τὴν ὑπ. 296

Γραφῶν ἡ παρηγορία πόση εἶναι. 173

Γραφῆς ἰδίωμα ποῖον πρέπει νὰ προσέχωμεν, δηλαδὴ τὸ λύειν πολλὰ ἐν τῇ Γραφῇ λεγόμενα, οὐχὶ αἰτιολογικῶς, ἀλλὰ ἀποβατικῶς. 17 καὶ 18

Γυμνοὺς κατὰ τὴν ψυχὴν ἀποστρέφεται ὁ Θεὸς, εἰς τὴν ὑποσημ. 160

Γυνὴ ποῦ ἐμποδίζεται νὰ διδάσκῃ, καὶ ποῦ συγχωρεῖται. 185

Δὲν ὁρίζει τὸ σῶμά της, ἀλλ' ὁ ἄνδρας· εἰς τὴν κατὰ φύσιν ὅμως σμίξιν, καὶ οὐχὶ εἰς τὴν παρὰ φύσιν. 254

Γυνὴ τί πρέπει νὰ λέγῃ εἰς ἐκεῖνον ὁποῦ ζητεῖ νὰ τὴν μοιχεύσῃ, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 254

Καὶ δούλη εἶναι καὶ δέσποινα τοῦ ἀνδρός. 254

Οὐ χωρίζεται ἀπὸ τὸν ἄπιστον ἄνδρα της. 258

Καὶ διὰ τί. 258

Δόξα εἶναι τοῦ ἀνδρός. 309

Διὰ τοὺς Ἀγγέλους πρέπει νὰ σκεπάζῃ τὴν κεφαλήν. 309

Γυναῖκες διὰ τί ἠκολούθουν μὲ τοὺς Ἀποστόλους. 279

Ποῖαι ἐπροφήτευον. 305

Φαλακραὶ δὲν γίνονται. 307

Δὲν πρέπει νὰ προσεύχωνται μὲ ἀσκέπαστον κεφαλήν. 308

Σκεπασμένον πρέπει νὰ ἔχουν τὸ πρόσωπον ὅταν εὐγαίνουν ἀπὸ τὸν οἶκον αὐτῶν, εἰς τὴν ὑποσημ. 308

Δὲν πρέπει νὰ ξυρίζωνται. 308

Γυ-

Γυναῖκες αἱ προφητεύουσαι ἤθελον νὰ παῤῥησιάζωνται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς τὴν ὑποσημ. 360
Εἰς τὰς Ἐκκλησίας πρέπει νὰ σιωποῦν. 360

Δ

Δαίμονες ἔξω φρενῶν ποιοῦσι τοὺς ὑπ' αὐτῶν ἐμπνεομένους. 322
Βιαζόμενοι Κύριον λέγουσι τὸν Ἰησοῦν, καὶ τὴν ἀλήθειαν. 323
Δεῖπνον Κυριακὸν ποῖον εἶναι. 314
Ἐν τῷ μυστικῷ δείπνῳ πέντε ἐνέργειαι ἐγένοντο, εἰς τὴν γ'. ὑποσημ. 316
Δεξιὰ τοῦ Θεοῦ ποία εἶναι. 100
Διὰ πρόθεσις καὶ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς τίθεται. 194
Διόρασις ποία εἶναι, εἰς τὴν γ'. ὑποσ. 349
Διάβολος ὅρον λαμβάνει νὰ μὴ παιδεύῃ τὴν ψυχήν. 239
Διαθήκη νέα μὲ τὶ ἐσφραγίσθη. 317
Διακονία τί εἶναι. 140
Διακόνου λόγον τίς ἐπέχει, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 136
Διδασκαλία μεγαλιτέρα εἶναι τῆς διακονίας. 140
Διδασκαλίαν ποίαν, τοῦ Κυρίου ἔγραψέ τις ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ οἴκου του, εἰς τὴν ὑποσημ. 31
Διδάσκαλος ὁ τὰ προσήκοντα διδάξας, σωθήσεται, εἰς τὴν ὑποσημ. 224
Τὰ χρειώδη μόνον πρέπει νὰ ζητῇ, καὶ ὄχι τὰ ὑπὲρ τὴν χρείαν. 280
Πρέπει νὰ τρέφεται ἀπὸ τοὺς μαθητάς του. 282
Δίδει πνευματικὰ καὶ πέρνει σωματικά. 282
Κἂν οὐδὲ ἕνα σώσῃ, τὸν μισθὸν τέλειον ἔχει, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 287
Διδάσκαλοι, τίνες εἶναι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. 336
Διδάσκων τις ἕτερον διὰ λόγου, πρέπει νὰ διδάσκῃ καὶ διὰ τοῦ ἔργου, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 34
Δίκαιος πῶς ἐκ πίστεως ζῇ, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 14
Πῶς κάμνει τὰ μέλη του ὄργανα εἰς τὴν ἀρετήν. 65
Δικαιώσεως ποῖα εἶναι τὰ αἴτια, εἰς τὴν γ'. ὑποσημ. 42
Διχοστασίαι ὅσον εἶναι κακόν. 188
Δόγματα πονηρὰ γεννῶσι βίον πονηρὸν, καὶ ἀντιστρόφως, εἰς τὴν ὑποσημ. 22
Δοκῶν ἑστάναι βλεπέτω μὴ πέσῃ πῶς ἑρμηνεύεται. 296
Δόξα ἡ οὐράνιος διὰ τί τότε μέλλει νὰ ἀποκαλυφθῇ. 90
Δόξαν εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ πρέπει πάντα νὰ κάμνωμεν. 304
Δουλείας πόσοι τρόποι εἶναι. 3
Δουλεία ἡ τῆς δικαιοσύνης ἀληθὴς εἶναι ἐλευθερία. 67
Δουλεύοντες εἰς τὸν Θεὸν ποίους καρποὺς λαμβάνουν, καὶ ποίους οἱ δουλεύοντες εἰς τὴν ἁμαρτίαν. 68
Δοῦλος λέγεται τῆς ἁμαρτίας, ἢ τῆς ἀρετῆς, ὁ ὑπακούων εἰς αὐτάς. 65
Ὁμοίως καὶ ὁ πράττων τὴν ἁμαρτίαν. 67
Πόσων λογιῶν γίνεταί τις δοῦλος, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 262
Δὲν πρέπει τινὰς νὰ γίνεται δοῦλος ἀνθρώπων. 263
Δοῦλος τοῦ Θεοῦ τριῶν λογιῶν εἶναι τινας. 3
Δυνάμεις ὄνομα, ὅλας τὰς τάξεις τῶν Ἀγγέλων σημαίνει, καὶ διὰ τί, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 102
Δυνάμεως χάρισμα τί ἦτον. 336
Δώδεκα Ἀποστόλοις διὰ τί λέγει ὁ Παῦλος ὅτι ἐφάνη ὁ Κύριος. 367

Ε

Ἐθνικοὶ ἀρχιέλαιος ἦσαν καὶ ἐνεκεντρίσθησαν. 128
Μὴ ὄντα ὠνομάσθησαν, καὶ διὰ τί. 207
Εἰδωλολάτρης ποῖος εἶναι. 241
Εἰδωλόθυτα ποῖοι ἔτρωγαν ἐν Κορίνθῳ. 272
Διὰ τί οἱ ταῦτα τρώγοντες ἔτρωγαν ἀπὸ τὴν τράπεζαν τῶν δαιμονίων. 300
Διὰ τί δὲν τρώγονται ταῦτα. 302
Εἴδωλον κανένα εἰς τὸν Κόσμον δὲν εἶναι. 373
Εἰκὼν τοῦ χοϊκοῦ, καὶ τοῦ ἐπουρανίου ποίαις εἶναι. 388
Εἰρήνη πόσων λογιῶν εἶναι, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 51
Καὶ τί εἶναι. 51
Ἐκδίκησιν οἱ Χριστιανοὶ δὲν πρέπει νὰ κάμνουν. 149
Οὐδὲ πρέπει νὰ ῥίπτουν εἰς τὸν Θεὸν τοὺς ἐχθρούς των διὰ νὰ τοὺς ἐκδικήσῃ ἐκεῖνος. 149
Ἐκδίκησις ἡ παρὰ Θεοῦ, χειροτέρα εἶναι τῆς παρὰ τῶν ἀνθρώπων. 149
Ἔκτρωμα τί εἶναι, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 368
Ἐκκλησίας ὄνομα τί δηλοῖ. 195
Ἐκκλησίας ἔξω οἱ γενόμενοι, ὑπὸ τὴν δυναστείαν πίπτουσι τοῦ σατανᾶ, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 238
Πρέπει νὰ χωρίζωνται ἀπὸ αὐτὴν οἱ φανερῶς ἁμαρτάνοντες. 241

Ἐκκλησίαν ὁ βλέπων, αὐτὸ βλέπει τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα. 335
Ἐκκλησία πότε ἀρχίζει τὸ νυχθήμερον, εἰς τὴν ὑποσημ. 366
Ἐκλογὴ τῆς ἐκλεκτῆς χάριτι ἐκλέγεται, εἰς τὴν γ΄. ὑποσημ. 108
Ἐλεημοσύνη μὲ πλουσιότητα πρέπει νὰ γίνεται. 141
Καὶ μὲ ἱλαρότητα καὶ χαράν. 142
Ἐλεημοσύνη ἡ εἰς τοὺς Ἁγίους, πόσον καλὸν εἶναι. 180
Κοινωνία ὀνομάζεται. 181
Οἱ ταύτην λαμβάνοντες πρέπει νὰ προσεύχωνται ὑπὲρ τῶν διδόντων, εἰς τὴν α΄. ὑποσημ. 181
Ἡ εἰς τοὺς Ἁγίους, λειτουργία ὀνομάζεται. 181
Εὐλογία ὀνομάζεται. 182
Πότε ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι ἄδεκτος. 182
Ἐλεημοσύνης σύναξις, ἐν τῷ οἴκῳ πρέπει νὰ γίνεται καὶ ὄχι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, εἰς τὴν α΄. ὑποσημ. 394
Ἡ ἔξω τῆς πόρτας τῆς Ἐκκλησίας. 394
Ἐλευθερίαι τρεῖς εἶναι, εἰς τὴν β΄. ὑποσ. 66
Ἐλπὶς πρώτη καὶ ἐλπὶς τελεία ποία εἶναι, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 52
Παύει ἐν τῷ μέλλοντι. 347
Ἕλληνες διὰ τί ἀφῆκαν τὸ πᾶν εἰς τοὺς λογισμούς των. 19
Ἑλλήνων σοφοὶ ἐστάθησαν κακοί, εἰς τὴν α΄. ὑποσημ. 24
Εἶχον τὰς ἀρετὰς συμπεπλεγμένας μὲ τὰς κακίας, εἰς τὴν α΄. ὑποσ. 149
Ἔμπνευσις τίνι τρόπῳ γίνεται, εἰς τὴν ὑποσημ. 358
Ἐξουσίας τὸ πρᾶγμα, ἀπὸ τὸν Θεὸν εἶναι. 152
Διὰ πόσα αἴτια πρέπει οἱ Χριστιανοὶ νὰ ὑποτάσσωνται εἰς αὐτάς, εἰς τὴν α΄. ὑποσημ. 151
Ἐξουσίαι αἱ νόμιμοι, ἀπὸ προηγούμενον τοῦ Θεοῦ θέλημα δίδονται, οἱ δὲ παράνομοι ἀπὸ τὸ ἑπόμενον αὐτοῦ θέλημα, εἰς τὴν α΄. ὑποσημ. 152
Φόβος εἶναι τῶν κακῶν. 153
Δὲν πρέπει τινὰς νὰ κακολογῇ αὐτάς, εἰς τὴν ὑποσημ. 153
Οἱ κακοὶ πῶς ὀνομάζονται. 153
Λειτουργοὶ εἶναι τοῦ Θεοῦ. 155
Φόβον πρέπει νὰ προσφέρωμεν εἰς αὐτάς, καὶ ποῖον φόβον. 155
Ἑορτὴ ποία εἶναι, εἰς τὴν ὑποσημ. 319
Ἑορτὰς πότε ἀρχίζει ἡ Ἐκκλησία, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 366
Ἐπιθυμίαν οὐκ ᾔδειν, πῶς ἑρμηνεύεται. 71
Προηγεῖται τοῦ αὐτεξουσίου καὶ ἕπεται, εἰς τὴν ὑποσημ. 71
Ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν προέρχεται κάθε κακία. 294
Ἔραστος πῶς ἐπαινεῖται. 191
Ἔργα καλά, καὶ κακὰ ἔχουσι βαθμοὺς καὶ διαφοράν. 222
Τὰ μὲν κακὰ κατακαήσονται, τὰ δὲ καλά, οὔ, εἰς τὴν α΄. ὑποσημ. 222
Ἔργον εἰς τὸ τοῦ Κυρίου, πῶς περισσεύει τινάς. 393
Ποῖον εἶναι αὐτό. 393
Ἐρίθεια τί εἶναι. 28
Ἑρμᾶς τί ἦτον. 187
Ποῖον Βιβλίον συνέγραψεν, εἰς τὴν α΄. ὑποσημ. 187
Εὐαγγέλιον διὰ τί λέγεται, καὶ τί ἔχει νὰ εἰπῇ. 5
Καὶ τοῦ Παύλου ἐστίν. 5
Πῶς εἶναι δύναμις Θεοῦ ἐν αὐτῷ. 13
Πῶς ἐν αὐτῷ δικαιοσύνη εἶναι τοῦ Θεοῦ. 14
Εὐαγγέλιον τοῦ Παύλου, ποῖον εἶναι. 171
Εὐαγγέλιον ἐξ οὗ ζῶσιν οἱ τοῦτο καταγγέλλοντες, πῶς ἐννοεῖται. 283
Ὁ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον κοπιάζων χρεωστεῖ νὰ πέρνῃ τὴν χρείαν του· καὶ ὄχι ὁ μὴ κοπιάζων. 285
Εὐχαριστίας πρέπει νὰ προσφέρωμεν τῷ Θεῷ, καὶ διὰ τὰ ἀγαθὰ τῶν ἄλλων. 9
Χρεωστοῦμεν νὰ εὐχαριστοῦμεν ἐξίσου τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱόν, καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 43
Ἐχθρούς των οἱ Χριστιανοὶ πρέπει νὰ τρέφουν μὲ σκοπὸν καλόν. 149 καὶ 150

Ζ

Ζέει τῷ Πνεύματι ποῖος εἶναι. 143 καὶ 144
Ζωὴ ἡ θεία δι' ἀγάπης ἐνεργηθήσεται. 347
Οὐκ ἔχει πέρας. 347
Ζωὴ αἰώνιος χάρισμα εἶναι τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τί. 68
Ζωὴ ἀληθὴς ὁ Θεός εἶναι. 68
Ζωαῖς δύω ποίαις εἶναι, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 86
Ζωὴ τῶν ἁμαρτωλῶν, δὲν εἶναι ζωή, εἰς τὴν ὑποσημ. 87
Ζωὴ ἡ παροῦσα, εἶναι τὸ στάδιον, ἡ δὲ μέλλουσα, εἶναι τῶν στεφάνων ὑπόθεσις. 288 καὶ 289
Ζωὴν κατὰ τὴν παροῦσαν, δὲν ἐλπίζομεν μόνον εἰς τὸν Χριστόν, εἰς τὴν α΄. ὑποσημ. 371
Ζωὴ πονηρά, καὶ πονηρὰ δόγματα γεννᾷ καὶ ἀντιστρόφως, εἰς τὴν ὑποσημ. 22

Ἡδο-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

Η

Ἡδονὴ πόσων κακῶν αἰτία εἶναι, εἰς τὴν γ΄. ὑποσημ. 73
Πῶς ἀποδιώκει τινὰς τὰς τοῦ σώματος ἡδονάς, εἰς τὴν ὑποσημ. 74
Διὰ τῆς ἡδονῆς ἕλκει τοὺς ἀνθρώπους ἡ ἁμαρτία, εἰς τὴν γ΄. ὑποσημ. 73
Ἡμέρα ποία ὀνομάζεται. 158
Ἡμέρα ἀνθρώπου ποία ἐννοεῖται. 228
Ἡμέραν πότε ἀρχίζει ἡ Ἐκκλησία, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 364
Ἠλίας δὲν ἤξευρε τοὺς ἑπτακισχιλίους τοὺς μὴ προσκυνοῦντας τὰ εἴδωλα εἰς τὸν καιρόν του. 123
Ἀπὸ ποίους ἔπερνον τοὺς ἄρτους καὶ τὸ κρέας οἱ κόρακες, καὶ τὰ ἔφερον εἰς αὐτόν, εἰς τὴν γ΄. ὑποσημ. 123
Ἐλεύσεται ϗ κηρύξει, εἰς τὴν γ΄. ὑπ. 131
Ἡσαῦ τύπος ἦτον τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, εἰς τὴν α΄. ὑποσημ. 109
Μὲ δικαιοσύνην ἐπῆρε τὴν εὐλογίαν του ὁ Ἰακώβ. 109

Θ

Θάνατος πῶς λέγεται ὅτι ἐβασίλευσε, ϗ ἀπὸ πότε. 55 ϗ 56
Θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται. 52
Ὁμοιάζει μὲ τὰ θυμιάματα, εἰς τὴν α΄. ὑποσημ. 52
Εἰς αὐτὰς πρέπει νὰ καυχώμεθα. 52
Τροφαὶ εἶναι ἀθλητικαί, εἰς τὴν ὑπ. 52
Θάνατος καταργηθήσεται ἐν τῷ τέλει. 375
Ὡσὰν χωνευτήρι εἶναι ϗ ἀποβάλλει τὰ περιττὰ τοῦ σώματος, εἰς τὴν α΄. ὑπ. 391
Θανάτου τὸ κέντρον ποῖον εἶναι. 392
Θανάτου ἐν τῷ καιρῷ οἱ βραχὺ δειλιῶντες ὑπὸ κρίσιν εἰσί, εἰς τὴν γ΄. ὑπ. 222
Θαύματα εἰς ποίους εἶναι ἀνωφελῆ, καὶ εἰς ποίους εἶναι ὠφέλιμα. 355
Θέλημα Θεοῦ πρέπει νὰ ζητῶμεν νὰ γίνεται εἰς ὅλα μας τὰ αἰτήματα. 11
Ποῖον εἶναι τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον, καὶ τέλειον. 137
Εἰς δύω διαιρεῖται, εἰς τὴν α΄. ὑποσ. 137
Ὅλα μας τὰ ἔργα πρέπει νὰ τὰ κρεμῶμεν ἀπὸ αὐτό, εἰς τὴν α΄. ὑποσ. 236
Θεοὶ πολλοὶ διὰ τί εἶπεν ὁ Παῦλος πῶς λέγονται. 274
Θεὸς κατὰ τί εἶναι ἄληπτος, δύσληπτος, ϗ καταληπτός, εἰς τὴν γ΄. ὑποσημ. 17
Θεοῦ, ἄλλο μέν, εἶναι τὸ γνωστόν, ἄλλο δέ, τὸ ἄγνωστον. 16 ϗ 17
Καὶ τί εἶναι τὸ καθ᾽ οὐσία. 16 ϗ 17
Θεὸς πῶς δικαιοῦται, καὶ νικᾷ εἰς τὴν κρίσιν του. 38
Ἀληθής ἐστι. 38
Πῶς καλεῖ τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα. 49
Τίνας νεκροὺς ζωοποιεῖ. 49
Οὐ πρώτως σκληρύνει, ἀλλὰ δευτέρως, εἰς τὴν γ΄. ὑποσημ. 17
Πῶς ἀποδίδει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. 26
Θεοῦ τὸ πᾶν ἐστὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου, ϗ διὰ τί. 109
Πῶς ἐννοεῖται ὅτι πλουτεῖ εἰς πάντας. 119
Πῶς συνέκλεισε τοὺς πάντας εἰς ἀπείθειαν, ἵνα πάντας ἐλεήσῃ. 132
Ἐξ αὐτοῦ καὶ δι᾽ αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα πῶς νοεῖται. 134
Θεοῦ παραχώρησις ϗ ἐγκατάλειψις, ὡς αἰτία παρὰ τῇ Γραφῇ ὀνομάζεται ϗ παράδοσις, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 19
Παραδόσεως Θεοῦ παράδειγμα νόσιμον. 22
Θεοῦ τὸ ὑπέρσοφον ἄσοφον λέγεται ὑπεροχικῶς. 206
Μεγαλίτερος εἶναι ὁ Θεὸς τῆς καρδίας ϗ συνειδήσεώς μας, εἰς τὴν β΄. ὑπ. 228
Θεὸς δύω γνώσεις ἔχει, εἰς τὴν β΄. ὑπ. 273
Θεὸς εἷς, ἐξ οὗ τὰ πάντα ὁ Πατήρ ἐστι. 274
Καὶ διὰ τὰ βόδια προνοεῖται. 281
Ἐκ τοῦ Θεοῦ τὰ πάντα πῶς ἐννοεῖται. 310
Θεὸς πῶς θέλει εἶναι τὰ πάντα ἐν πᾶσι. 377
Θεωρητικοὶ πῶς τώρα βλέπουσι τὸν Θεόν, εἰς τὴν ὑποσημ. 345
Καὶ πῶς τότε. 345
Θεωρητικοὶ οἱ εἰς ἄκρον ἀπαθείας φθάσαντες, γνωρίζουν τὸν Θεόν, καθὼς ἐγνωρίσθησαν παρ᾽ αὐτοῦ ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, εἰς τὴν γ΄. ὑποσημ. 346
Θηριομαχία τοῦ Παύλου ποία ἦτον. 380
Θυσία τῶν Χριστιανικῶν σωμάτων ζητεῖται ἀπὸ τὸν Θεόν. 136
Τριπλῆ εἶναι, εἰς τὴν ὑποσημ. 136
Θυσίαι εἰδώλων ἐπωλοῦντο εἰς τὸ μακελλεῖον, εἰς τὴν ὑποσημ. 302
Πότε πρέπει νὰ τρώγωνται αὗται, ϗ πότε ὄχι. 302

Ι

Ἰακώβῳ τῷ Ἀδελφοθέῳ παρέδωκε τὴν γνῶσιν ὁ Κύριος, εἰς τὴν α΄. ὑποσ. 368
Ἰαμάτων χάρισμα εἰς ποῖον δίδοται, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 327
Ἰατρικὰ δὲν πρέπει νὰ μεταχειριζώμε-

θα εἰς κάθε ἀσθένειαν, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 320
Πότε πρέπει νὰ τὰ μεταχειριζώμεθα. 320
Ἱερεῖς ὀργανικῶς συντρέχουσιν εἰς τὰ μυστήρια, καὶ ὄχι ποιητικῶς, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 219
Διὰ τοὺς Χριστιανοὺς, δίδεται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον καὶ εἰς τοὺς ἀναξίους, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 226
Ἱερεὺς νὰ γίνεται τινὰς, δὲν εἶναι ἴδιον τοῦ καθ' ἑνὸς, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 227
Ἱερεῖς ἀπὸ τὰ ἱερὰ ἐσθίουσι. 283
Ἱκανοποίησις τοῦ Χριστοῦ πλουσία ἔγινε διὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 57
Ἱλαστήριον τί ἦτον. 43
Τύπος ἦτον τοῦ Χριστοῦ. 43
Ἵνα, ἀποβατικῶς, οὐκ αἰτιολογικῶς ἑρμηνεύεται. 58 καὶ 313
Ἰουδαῖοι ἀπιστήσαντες δὲν ἐπροξένησαν ἀπιστίαν εἰς τὸν Θεόν. 37
Δι' αὐτοὺς ὁ Παῦλος ηὔχετο νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τὸν Χριστόν. 104
Τράπεζα αὐτῶν ποία εἶναι, καὶ πῶς ἔγινεν αὐτοῖς εἰς ἀνταπόδοσιν, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 126
Πῶς τὸ παράπτωμα αὐτῶν πλοῦτος Κόσμου· καὶ πῶς ἡ πρόσληψις ζωὴ ἐκ νεκρῶν. 127
Κλάδοι εἰσὶ τζακισθέντες. 128
Κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, ἐχθροί, κατὰ τὴν ἐκλογὴν, ἀγαπητοὶ διὰ τοὺς Πατέρας. 131
Σωθήσονται οἱ ἄξιοι ἐν τῇ συντελείᾳ διὰ τῆς Πίστεως. 131
Γαστρίμαργοι εἶναι. 188
Διὰ τί ἔπεσαν εἰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας, εἰς τὴν γ'. ὑποσημ. 248
Τύπος ἦτον τῶν βαπτιζομένων, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 292
Τί ἐπεθύμησαν. 294
Πολλαῖς φοραῖς ἐγόγγυσαν ἐν τῇ ἐρήμῳ, εἰς τὴν δ'. ὑποσημ. 295
Φιλόνεικοι ἦτον, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 311
Ἰουδαῖος ὁ φανερὸς καὶ κρυπτὸς ποῖος εἶναι. 36
Ἰούδας ἐκοινώνησε τὰ θεῖα μυστήρια, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 316
Οὐκ ἐκοινώνησε διὰ τί δὲν ἦτον παρών. 316
Ἰουνία πῶς ἐπαινεῖται. 185
Ἰωάννῃ παρέδωκε τὴν γνῶσιν ὁ Κύριος, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 368

Κ

Καιρὸς τοῦ ῥῆξαι καὶ καιρὸς τοῦ ῥάψαι πότε φυλάττεται, εἰς τὴν ά. ὑποσ. 243
Κακίαι μία ἀπὸ τὴν ἄλλην κρέμονται, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 24
Κακοήθεια τί εἶναι. 23
Κακὸς ποῖος ὀνομάζεται. 240
Κακοὶ παρομοιάζουν μὲ τοὺς πανωκλιασμένους, ὅθεν πρέπει νὰ τοὺς ἀποφεύγωμεν, εἰς τὴν δ'. ὑποσημ. 241
Κακῶν καὶ μόνη ἡ θεωρία βλάπτει, εἰς τὴν ὑποσημ. 242
Οἱ κακοὶ δὲν πρέπει νὰ μεταλαμβάνουν. 242
Κακοὶ ὅλοι ἐξίσου θέλουν ὑστερηθοῦν τὴν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν. 247
Κακῶν ἐφευρεταὶ ποῖοι εἶναι, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 24
Καλόγηροι πολυμέριμνοι, δὲν εἶναι τῇ ἀληθείᾳ καλόγηροι. 369
Καλογραία πρέπει νὰ ἦναι καθαρὰ κατὰ τὸ σῶμα, καὶ κατὰ τὴν ψυχήν. 268
Ἡ τὰ τοῦ Κόσμου μεριμνῶσα, δὲν εἶναι καλογραία. 369
Καρδία πλοῖον εἶναι, εἰς τὴν δ'. ὑπ. 31 καὶ 32
Ἐν αὐτῇ ἔθετο ὁ Θεὸς τὸ ἑαυτοῦ βῆμα καὶ κριτήριον, εἰς τὴν β'. ὑποσ. 31
Ποία εἶναι ἡ ἐν πνεύματι καρδίας περιτομή. 36
Δὲν πρέπει νὰ πιστεύωμεν ὅτι εἶναι καθαρὰ ἀπὸ τὰ πάθη, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 228
Μόνος ὁ Θεὸς ἠξεύρει τὴν καρδίαν. 228
Κατάκρισιν δὲν πρέπει νὰ κάμνουν οἱ Χριστιανοὶ διὰ πόσα αἴτια, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 162
Πότε πρέπει νὰ κρίνῃ τινας τὸν ἄλλον, καὶ πότε δὲν πρέπει, εἰς τὴν ὑποσ. 229
Κατὰ δύω αἰτίας δὲν ἁμαρτάνει τινας, ὅταν κρίνῃ ἄλλον. 229
Κατάνυξις τί θέλει νὰ εἰπῇ. 125
Κατηχούμενοι ἐν προθύροις εἰσὶ τῆς εὐσεβείας, ὅθεν οὐ δυσφημοῦσι τὸν Ἰησοῦν, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 323
Κιβώτιον ἐλεημοσύνης καὶ παλαιὰ ἦτον εἰς τὸν Ναὸν, εἰς τὴν γ'. ὑπ. 393 καὶ 394
Κλαίειν μετὰ κλαιόντων πῶς ἐννοεῖται. 146
Κοιλίαν ποίαν ὀνομάζει ὁ Παῦλος. 248
Πῶς καταργήσει αὐτὴν ὁ Θεός. 248
Κοιλιοδουλεία τὰς αἱρέσεις γεννᾷ. 189
Κοινωνία τοῦ Υἱοῦ ποία εἶναι. 198
Κοινωνῶν ἀναξίως πῶς εἶναι ἔνοχος τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου. 318

Πρέ-

Πρέπει νὰ κοινωνῦν οἱ Χριστιανοὶ ὄχι μόνον εἰς τὰς ἑορτὰς, ἀλλὰ καὶ πάντοτε μετὰ ἔργων ἀγαθῶν. 319

Κόλακες ὐ ζητῦσι τὸ ἀλλότριον, ἀλλὰ τὸ οἰκεῖον συμφέρον, εἰς τὴν ά. ὑποσ. 305

Κολαφισμὸς τί ἦτον. 232

Κόλυβα τῶν κεκοιμημένων διὰ τί μὲ σῖτον γίνονται, εἰς τὴν ὑποσημ. 382

Κόπος εἰς τὰ καλὰ τῆς χάριτος εἶναι ἔργον. 369

Κόσμος ποῖος δὲν ἐγνώρισε τὸν Θεόν. 204

Κόσμυ τὸ σχῆμα παρέρχεται. 266

Κυτεία τῆς ἐλεημοσύνης οἱ βαστάζοντες, ἔξω τῆς Ἐκκλησίας πρέπει νὰ στέκωνται, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 394

Κρέατα χοίρεια ποῖοι ἀπεστρέφοντο ὡς ἀκάθαρτα. 160

Κρῆτες διὰ τί λέγονται, εἰς τὴν γ'. ὑπ. 305

Κριτήρια εἰς ἐξωτερικὰ δὲν πρέπει νὰ κρίνωνται οἱ Χριστιανοὶ, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 243

Οὔτε οἱ Ἱερωμένοι, καὶ Μοναχοί. 243

Κρίσπος τίς ἦτον, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 201

Κτίσματα δὲν εἶναι ἰσότιμα τῇ κτίσῃ, εἰς τὴν γ'. ὑποσημ. 16

Ἐκ τύτων θεωρεῖται ὁ Κτίσης. 16

Βιβλίον, καὶ ἔσοπτρον, καὶ Ναὸς εἶναι τῆς Θεότητος, εἰς τὴν ὑποσημ. 17

Ἐνδεικτικὰ εἶναι, ὄχι τῆς ὐσίας τοῦ Θεῦ, ἀλλὰ τῶν περὶ τὴν ὐσίαν, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 18

Διὰ πέντε αἴτια ἔγιναν. 18

Κυβερνήσεως χάρισμα τί ἦτον, εἰς τὴν ὑποσημ. 326

Κυριακὴ διὰ τί μία τῶν σαββάτων λέγεται. 394

Εἰς αὐτὴν πρέπει νὰ γίνεται ἐλεημοσύνη εἰς τὺς πτωχύς. 394

Εἰς αὐτὴν μετελάμβανον οἱ Χριστιανοί. 394

Εἰς αὐτὴν δὲν πρέπει νὰ κλίνῃ γόνυ τινας, εἰς τὴν ὑποσημ. 365

Κύριος τῆς δόξης διὰ τί λέγεται ὅτι ἐσαυρώθη. 212

Κύριος εἷς, ὁ Χριστὸς εἶναι. 274

Κῶμοι ποῖοι λέγονται. 159

Λ

Λατρεία τί εἶναι, καὶ εἰς πόσα διαιρεῖται. 10

Πολλοὶ τρόποι αὐτῆς. 10

Λάχανα ποῖοι ἔτρωγαν. 161

Καὶ πῶς ταῦτα νοῦνται, εἰς τὴν γ'. ὑποσημ. 161

Λεῖμμα τί θέλει νὰ εἰπῇ. 124

Λογισμοὶ πῶς κατηγορῦν, καὶ ἀπολογῦνται. 32

Λόγοι πέντε ποῖοι εἶναι. 353

Λόγος ὁ τῦ Θεῦ διὰ τί ἔγινε σάρξ, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 86

Λόγος συντετμημένος ποῖος εἶναι. 114

Λόγος σοφίας ποῖος εἶναι. 326

Λόγος γνώσεως ποῖος εἶναι. 327

Λόγος τί εἶναι. 197

Εἶναι καὶ χωρὶς γνῶσιν. 197

Μ

Μακροθυμία τί εἶναι. 340

Μακρόθυμος ποῖος εἶναι. 340

Μαλακοὶ ποῖοι εἶναι. 246

Μάννα τίνος ἦτον τύπος. 292

Κατὰ πόσους τρόπους ἦτον τύπος τοῦ Κυριακῦ Σώματος, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 292

Μαραναθὰ τί θέλει νὰ εἰπῇ. 400

Μαριὰμ ὡς κοπιῶσα ἐπαινεῖται. 185

Μαρτύριον Χριςῦ ποῖον λογίζεται, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 197

Μέθη, ἀσελγείας, καὶ ἄλλα κακὰ προξενεῖ. 159

Καὶ διὰ τί, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 159

Μέλη σώματος δὲν ἐνεργῦν τὴν πονηρίαν. 70

Κιθάρα εἶναι. 70

Χρείαν ἔχει ἕνα τῦ ἄλλυ. 330

Τὰ ἀσθενέστερα καὶ ἀσχημότερα, εἶναι ἀναγκαιότερα. 333

Μέλη τοῦ σώματος ἑνοῦνται εἰς ὅλους τὺς πιςύς. 333

Τὰ κατώτερα μέλη λαμβάνυν περισσοτέραν τιμήν. 334

Συμπάσχυν ἕνα μὲ τὸ ἄλλο, καὶ συγχαίρυσι. 335

Μέμφεσθαι ἑαυτὺς πόσον καλὸν εἶναι. 320

Μετανοεῖν πάντοτε νίκη εἶναι τῦ ἐχθρῦ, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 289

Μητρυιὰν διὰ τί ὁ Παῦλος δὲν ὠνόμασε τὴν σμίγυσαν μὲ τὸν τοῦ ἀνδρός της υἱὸν, ἀλλὰ γυναῖκα τῦ πατρός. 237

Μὴ ὄντα διὰ τί ὀνομάζονται. 207

Μοναστήρια Καλογραίων εἶναι καλὸν νὰ οἰκοδομῦνται εἰς κάθε τόπον, καὶ νὰ γίνωνται Κοινόβια, εἰς τὴν β'. ὑποσ. 270

Ὁ βοηθῶν εἰς τὰς Καλογραίας, καὶ ἐλεῶν αὐτὰς, ἀμερίμνυς ποιῶν, ὑπὲρ πάντας τὺς ἐλεῦντας μισθὸν ἔχει περισσότερον, εἰς τὴν ὑποσημ. 271

Μοναχοὶ, καὶ Μοναχαὶ δὲν πρέπει νὰ ἔχουν

χουν φροντίδας γηΐνων πραγμάτων, εἰς τὴν ὑποσημ. 266
Διατὶ κίνδυνος ἀκολουθεῖ εἰς αὐτοὺς νὰ χωρισθῶν ἀπὸ τὸν Χριστόν. 266
Μερίμνας αὐτοὶ ἔχουν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀρέσουν τῷ Χριστῷ. 267
Μοναχοῦ γογγυστοῦ ἐργόχειρον τί νὰ γίνεται, εἰς τὴν ὑποσημ. 296
Μοναχοὶ δὲν πρέπει νὰ κρίνωνται εἰς ἀπίστους, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 243
Οὔτε νὰ ἔχουν τι, δι᾽ ὃ νὰ ἀδικοῦνται. 243
Μοντανὸς ἐφλυάρει ὅτι οἱ Προφῆται δὲν ἐκαταλάμβανον ἐκεῖνα ὅπου ἔλεγον. 352
Μυστήρια τῆς χάριτος, ἀόρατα ἦτον τοῖς πρὸ τῆς χάριτος. 213
Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας ὅλης τῆς ἐνσάρκου Οἰκονομίας εἶναι ἀνάμνησις, κυρίως δὲ τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 318
Μυστηριωδῶς καὶ πνευματικῶς ἐν αὐτῷ ὁ θάνατος γίνεται τοῦ Κυρίου, οὐκ αἰσθητῶς. 318
Διὰ τοῦ μυστηρίου τούτου γίνονται οἱ Χριστιανοὶ σῶμα Χριστοῦ κατὰ ταυτότητα πράγματος, εἰς τὴν ὑποσημ. 320
Οὐ τελεσιουργεῖται διὰ τῶν κυριακῶν λογίων, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπικλήσεως καὶ εὐλογίας τοῦ Ἱερέως, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 298 καὶ 316
Μωρὸν τοῦ Θεοῦ πῶς εἶναι σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων. 206
Μωϋσῆς τίνος τύπος ἦτον. 292

Ν

Νέκρωσες δύω, ποίαις εἶναι, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 86
Νεφέλη τίνος ἦτον τύπος, εἰς τὴν ά. ὑπ. 292
Νόμοι τρεῖς, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ὁ Παῦλος, ποῖοι εἶναι. 31
Νόμοι τέσσαρες ποῖοι εἶναι. 78 καὶ 79
Νόμος φυσικὸς τρία γενικὰ ἀξιώματα ἔχει, εἰς τὴν ὑποσημ. 31
Νόμος Πνεύματος ποῖος εἶναι. 80
Ὑπὸ Νόμον ποῖοι ὀνομάζονται. 286
Νόμος ὁ γραπτὸς πρὸς βοήθειαν ἐδόθη τοῦ Νόμου τοῦ φυσικοῦ. 29
Διὰ τί ὀνομάζεται γράμμα, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 36
Τὸ μὲν τελετουργικὸν αὐτοῦ μέρος, ἔπαυσε μετὰ Χριστόν, τὸ δὲ ἠθικὸν καὶ νῦν κρατεῖ, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 41
Δι᾽ αὐτοῦ ἐγνωρίζετο ἡ ἁμαρτία. 42 καὶ 70
Διὰ τί ὀνομάζεται Νόμος τῶν ἔργων, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 44
Δὲν καταργεῖται διὰ τῆς Πίστεως. 45
Ὀργὴν κατεργάζεται. 48
Ἀνὴρ εἶναι τῆς ψυχῆς, εἰς τὴν ά. ὑπ. 69
Δὲν εἶναι ἁμαρτία. 70
Νόμου χωρὶς ἔζων, πῶς ἑρμηνεύεται. 72
Ἅγιος εἶναι. 73
Πνευματικὸς εἶναι, καὶ διὰ τί. 74
Δύναμις εἶναι τῆς ἁμαρτίας, καὶ διὰ τί. 392
Νοῦς ποῖος λέγεται. 352
Νοῦν Χριστοῦ πῶς ἔχομεν. 217
Νύκτα ποία ὀνομάζεται. 157
Νυχθήμερον πότε ἀρχίζει ἡ Ἐκκλησία, εἰς τὴν ὑποσημ. 366

Ξ

Ξενοδοχοῦντες τοὺς Ἁγίους πῶς ἐπαινοῦνται. 190
Ξένον θεμέλιον ποῖον ὀνομάζει ὁ Παῦλος. 179

Ο

Ὁδοὶ Θεοῦ διὰ τί λέγονται ἀνεξιχνίαστοι. 133
Οἰκονόμου μυστηρίων ἴδιον τί εἶναι. 227
Ζητεῖται νὰ ἦναι πιστός. 227
Ὅρκου σχήματα, καὶ ὄχι ὅρκοι εἶναι ἐκεῖνα ὅπου λέγει ὁ Παῦλος, εἰς τὴν ὑπ. 379
Διὰ ὅλας τὰς μυριάδας τοῦ Κόσμου δὲν πρέπει τινὰς νὰ κάμνῃ ὅρκον. 379
Ὀφίδια τὰ δαγκάνοντα τοὺς Ἑβραίους κόκκινα ἦτον, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 295

Π

Παγγάρι τὸ κοινῶς τὴν σήμερον λεγόμενον, καὶ παλαιὰ ἦτον, καὶ πῶς ὠνομάζετο, εἰς τὴν ὑποσημ. 394
Πάθη κεκρυμμένα εἶναι ὅπου δὲν τὰ ἠξεύρει ἐκεῖνος ὅπου τὰ ἔχει, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 228
Πάθη σαρκικὰ πρέπει νὰ φεύγωμεν, καὶ ὄχι νὰ τὰ πολεμῶμεν, εἰς τὴν ὑπ. 250
Πάθη ἓν ἀπὸ τὸ ἄλλο κρέμονται, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 24
Παίζειν τί δηλοῖ, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 294
Παλαιὸς ἄνθρωπος ποῖος εἶναι, εἰς τὴν γ΄. ὑποσημ. 62
Παράδοσις Θεοῦ, ἡ ἐγκατάλειψις καὶ παραχώρησις λέγεται. 20
Πῶς παραδειγματίζεται. 22
Παρακαλῶ πῶς ἐκλαμβάνεται, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 233
Παρέλαβον τί δηλοῖ. 315
Παρέστησε τί δηλοῖ, εἰς τὴν δ΄. ὑποσ. 135

Παρ-

Παρθενίαν νὰ φυλάττῃ, καὶ νὰ μὴν ὑπανδρεύεται, εἶναι καλὸν εἰς κάθε ἄνθρωπον. 253 καὶ 264
Χάρισμα θεῖον εἶναι. 256
Μέγα καὶ ἐπικίνδυνον εἶναι. 263
Εὐκολωτέρα εἶναι ἀπὸ τὸν γάμον. 265
Παρθενίας προνόμια ποῖα εἶναι, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 267
Τί διαφορὰν ἔχει ἀπὸ τὸν γάμον, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 268
Παρθένοι εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Παύλου χωρεὶς ὑποχέσεων ἦτον, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 269
Παροιμία Λακώνων ποῖα ἦτον. 380
Παῦλος ὑπερέλαβε τοὺς ἄλλους Ἀποστόλους κατὰ τὴν διδασκαλίαν. 1
Διὰ τί Ἑρμῆς ὠνομάσθη. 1
Διὰ τί προγράφει τὸ ὄνομά του εἰς τὰς Ἐπιστολάς του. 3
Διὰ τί μετωνομάσθη Παῦλος. 3
Διὰ τί γράφει τὸν ἑαυτόν του δοῦλον, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 4
Ἐδικόν του λέγει τὸν κοινὸν Θεόν. 9
Διὰ τί ἐμποδίσθη καὶ δὲν ἐπῆγεν εἰς Ῥώμην, εἰς τὴν γ΄. ὑποσημ. 12
Διὰ τῶν λέξεων ὁποῦ θέλει παρασταίνει τὸ νόημά του, εἰς τὴν β΄. ὑποσ. 28
Διὰ τί ηὔχετο νὰ γένῃ ἀνάθεμα. 104
Πότε συνειθίζει νὰ δοξολογῇ τὸν Θεόν. 135
Τὰ τῶν μεγάλων Ῥητόρων μεταχειρίζεται σχήματα, εἰς τὴν ὑποσημ. 140
Συγκαταβατικῶς ὁμιλεῖ εἰς τοὺς τὰ κρέα μὴ ἐσθίοντας ὡς ἀκάθαρτα, καὶ διὰ τί. 163 καὶ 164
Εὐαγγέλιον αὐτοῦ ποῖον εἶναι. 171
Εἰς πόσας ἐπαρχίας ἐκήρυξε. 178
Δὲν ἐδύνετο νὰ χορτάσῃ τοὺς Χριστιανούς. 180
Δὲν ἐφρόντιζε διὰ τὰς θλίψεις ὁποῦ ἔμελλε νὰ λάβῃ, εἰς τὴν γ΄. ὑποσ. 181
Ἐχρειάζετο τὰς τῶν ἄλλων εὐχάς. 182
Συνειθίζει νὰ κάμνῃ εὐχὴν εἰς κάθε μέρος τῶν Ἐπιστολῶν του. 183
Χειρότερα ἔπασχεν ἀπὸ σκλάβον. 186
Πόσους χρόνους εἶχεν εἰς τὸ κήρυγμα ὅταν ἔγραψε τὴν πρὸς Κορινθίους πρώτην, εἰς τὴν ὑποσημ. 193
Διὰ τί λέγει ὅτι δὲν τὸν ἀπέστειλεν ὁ Χριστὸς νὰ βαπτίζῃ. 202
Διὰ τί ἄφρονα ὀνομάζει ἑαυτὸν ἐπειδὴ ἐκαυχήθη ἐν Κυρίῳ, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 209
Εἶχεν εὐγλωττίαν, ἀλλ᾽ οὐ κατὰ μάθησιν, εἰς τὴν γ΄. ὑποσημ. 209
Δέρματα ἔκοπτε καὶ τζαδίρια κατεσκεύαζε. 225
Δὲν ἐνόμιζε δίκαιον τὸν ἑαυτόν του. 228
Πῶς ἦτον μωρὸς διὰ Χριστόν. 231
Παραγγέλλει νὰ τὸν μιμοῦνται. 234
Εἶχε γυναῖκα, εἰς τὴν δ΄. ὑποσημ. 256
Δὲν εἶχεν. 256
Οἱ Νόμοι του, εἶναι Νόμοι Χριστοῦ, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 258
Παῦλος διὰ ποίαν πρώτην καὶ κυρίαν αἰτίαν ἐκ τοῦ ἐργοχείρου του ἐτρέφετο, εἰς τὴν γ΄. ὑποσημ. 277
Εἰς τὰ συγκεχωρημένα πράγματα δὲν ἐπροξένει σκάνδαλον. 278
Πάντοτε ἐδούλευεν, ἔξω μόνον ὅταν ἦτον εἰς τὴν φυλακήν, εἰς τὴν ὑποσ. 280
Καὶ στενοχωρίαν ἔχων ἐκ ἐλάμβανε. 283
Καύχημα εἶχε τὸ νὰ εὐαγγελίζεται χωρὶς μισθόν. 284
Εἰς ὅλους ἐδουλώθη. 285
Συκοφαντεῖται ὅτι μετεβάλλετο κατὰ τοὺς καιρούς, εἰς τὴν ά. ὑπόσημ. 287
Δὲν ἐζήτει τὸ ἐδικόν του συμφέρον. 304
Τὸν Χριστὸν ἐμιμεῖτο. 305
Τὰ λόγιά του εἶναι ἐντολαὶ τοῦ Κυρίου. 361
Διὰ τί καλεῖ τὸν ἑαυτόν του ἔκτρωμα. 368
Τὰ θαύματα κρύπτει, καὶ τοὺς κόπους δείχνει, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 369
Πῶς ἀπέθνησκε καθ᾽ ἡμέραν. 379
Πότε ἐφάνη ὁ Χριστὸς εἰς αὐτόν, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 401
Διὰ τί μὲ Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν εἶπε τό, Μαραναθά. 401
Πατήρ, καὶ Θεός, καὶ Κύριος ἀδιαφόρως λέγεται. 274
Διὰ τί λέγεται εἷς Θεός. 275
Πειρασμὸν δὲν ἀφίνει ὁ Θεὸς ὑπὲρ τὴν δύναμιν τοῦ ἀνθρώπου. 297
Περιτομαὶ δύω εἶναι καὶ τίνες. 36
Περιτομὴν ποῖος διὰ τέχνης μετέβαλλεν εἰς ἀκροβυστίαν, εἰς τὴν β΄. ὑποσ. 261
Οὐδέν ἐστιν αὕτη. 262
Τριῶν πραγμάτων ἦτον σημεῖον, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 36
Περίψημα τί θέλει νὰ εἰπῇ. 233
Περπέρεια ποῖα εἶναι, εἰς τὴν ά. ὑποσ. 341
Πέτρα δὲν ἠκολούθει τοῖς Ἰουδαίοις εἰς τὴν ἔρημον, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 293
Πέτρῳ παρέδωκεν ὁ Κύριος τὴν γνῶσιν μετὰ τὴν ἀνάστασιν, εἰς τὴν ά. ὑπ. 368
Ἐξ ἐπιταγῆς αὐτοῦ ὁ Κλήμης ἐδίδαξε νὰ μὴν εἰσέρχεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν γυναῖκα ἀσκέπαστος, εἰς τὴν ὑποσ. 308
Πίστις εἶναι δύω λογιῶν. 327
Παύει ἐν τῷ μέλλοντι. 347
Πίστιν ἀπὸ ποίους ζητεῖ ὁ Θεός. 355
Πίστις ἐκ πίστεως ποία εἶναι. 14

Ἡ πίστις δὲν καταργεῖ τὸν Νόμον. 45
Καὶ ἡ πίστις οὐ χωρὶς κόπον γίνεται. 50
Πίστεως ῥῆμα, πῶς ἐγγύς ἐστιν ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ στόματι. 117
Καὶ καρδίᾳ πιστεύεται, καὶ στόματι ὁμολογεῖται. 118
Ἐξ ἀκοῆς ἐστι. 120
Τὸ ἐκτὸς αὐτῆς, ἐκτός ἐστι τοῦ θείου ῥήματος, εἰς τὴν ὑποσημ. 121
Πίστεως τὸ ἔξω γινόμενον, ἁμαρτία εἶναι καὶ διὰ τί, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 170
Πίστις τὴν ἀρχὴν ἔχει ἀπὸ τὸν Θεόν. 195
Πίστις δὲν ὠφελεῖ χωρὶς ἀγαθὰ ἔργα. 223
Πίστεως σύμβολον Ἀποστολικὸν, ποῖον εἶναι, εἰς τὴν γ'. ὑποσημ. 378
Πίστις ἰσχυροτέρα εἶναι τῶν λογικῶν ἀποδείξεων. 210
Πίστις ἡ τῆς ἀγάπης κεχωρισμένη, ἐκπίπτει, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 339
Πλούσιος εἰς τὰ ἔξω μαθήματα, δυσκόλως δύναται νὰ σωθῇ, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 225
Πλοῦτος Θεοῦ τί εἶναι. 133
Πνεῦμα χρίσμα καλεῖται καὶ Χριστός. 4
Συμπληρωτικόν ἐστι τῆς Τριάδος, εἰς τὴν γ'. ὑποσημ. 4
Διὰ τί λέγεται Χριστοῦ Πνεῦμα. 84
Ἡ ζωὴ ὁποῦ δίδει δὲν χωρίζεται ἀπὸ αὐτό. 85
Πνεῦμα πῶς ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν. 94
Διὰ τί πάντα ἐρευνᾷ. 214
Δι' αὐτοῦ τοῦ Πνεύματος ἀποκαλύπτονται τὰ Μυστήρια. 94
Θεὸς εἶναι διὰ τὸ ἔχειν Ναὸν ἡμᾶς. 224
Διὰ τί ὁ Παῦλος δὲν ἀναφέρει τὸ Πνεῦμα. 275
Οὐκ ἔξω φρενῶν ποιεῖ τοὺς ἐμπνεομένους. 323
Οὐκ ἄλλα διδάσκει παρὰ τὰ τοῦ μονογενοῦς, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 324
Καὶ Κύριος καὶ Θεὸς λέγεται, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 325
Διὰ τί λέγεται φανέρωσις αὐτοῦ. 326
Πῶς τὸ ἓν Πνεῦμα διάφορα χαρίσματα δίδει. 328
Πνεῦμα καὶ τὸ πνευματικὸν χάρισμα λέγεται. 353
Πνευματικὸς ποῖος εἶναι. 217 καὶ 377
Ποιμὴν λογικῶν προβάτων εἰς μόνην πρέπει νὰ ἀρκῆται τὴν ἀναγκαίαν τροφὴν του. 280
Ποιμένος βιβλίον τίς συνέγραψε, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 187
Πολλοὶ, λαμβάνεται ἀντὶ τοῦ πάντες, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 56
Πονηρία, ἀρκετὴ καταδίκη τοῦ πονηροῦ εἶναι. 21
Πονηρὸς ποῖος ὀνομάζεται. 240
Πορνείαν διὰ τί εἶπεν ὁ Παῦλος νὰ φεύγωμεν. 250
Πορνεύων πῶς εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἁμαρτάνει. 250 καὶ 251
Ποτήριον τῆς εὐλογίας διὰ τί ὀνομάζεται. 298
Πρεσβυτέρου λόγον τὶς ἐπέχει, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 136
Πρίσκιλλα τίς ἦτον καὶ πῶς ἐπαινεῖται. 184
Ὀνομάζεται καὶ Πρίσκα, εἰς τὴν ὑπ. 184
Προαίρεσις πονηρὰ, πράττει τὴν ἁμαρτίαν, καὶ οὔτε ἡ ψυχὴ, οὔτε τὸ σῶμα. 75
Προαίρεσις ἀνθρώπου χρειάζεται εἰς σωτηρίαν. 109
Πρόγνωσις προτέρα ἐστὶ τοῦ προορισμοῦ κατὰ τάξιν. 96
Δι' αὐτῆς πάντα προγνωρίζει ὁ Θεὸς, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 96
Προεστώτων κακία ὀγλιγωρότερα ἀπὸ τὴν παντελὰν μεταδίδεται εἰς τοὺς ὑπηκόους, εἰς τὴν ὑποσημ. 242
Προθέσεις ἐξ, καὶ διὰ, καὶ ἐν, ἀδιαφόρως τίθενται ἐπὶ τῆς Τριάδος, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 135
Πρόθεσις ποῖα εἶναι. 96
Προορισμὸς τί εἶναι. 96
Τῆς προγνώσεως ἐστι μερικώτερος. 96
Διττῶς νοεῖται καθολικῶς καὶ μερικῶς, εἰς τὴν ὑποσημ. 97
Προηγούμενόν ἐστι θέλημα Θεοῦ, καὶ οὐχὶ ἑπόμενον. 97
Προφῆται ἤξευρον τί ἐλάλουν, εἰς τὴν ὑπ. 323
Δὲν ἤξευρον τοὺς βαθυτέρους λόγους τῶν ὁρωμένων πνευματικῶς. 323
Δεύτεροι εἶναι τῶν Ἀποστόλων. 336
Προφήτης μεγαλίτερος εἶναι τοῦ λαλοῦντος γλώσσας. 349
Πνεύματα αὐτῶν πῶς ὑποτάσσονται. 359
Προφῆται πόσοι εἶχον Βιβλία καὶ νῦν δὲν σώζονται, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 213
Προφητεία ἄλλο εἶναι ἀπὸ τὸν στοχασμὸν, εἰς τὴν γ'. ὑποσημ. 336
Ἐπὶ τίνων λέγεται. 349
Καθολικωτέρα εἶναι τῆς ἀποκαλύψεως. 349
Εἰς τοὺς πιστοὺς εἶναι, καὶ ὄχι εἰς τοὺς ἀπίστους. 355
Τίνι τρόπῳ γίνεται. 356
Προσευχὴ πρέπει νὰ γίνεται μὲ τὸ πνεῦμα, καὶ τὸν νοῦν. 352
Προσόντα τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι κατὰ πάντα καταληπτὰ, εἰς τὴν γ'. ὑποσημ. 17
Πῶς ἄλλως ὀνομάζονται. 17

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

Πῦρ θ δοκιμάσει τὸ ἑκάςε ἔργον ποῖον εἶναι. 222
Πῦρ καὶ αἱ θλίψεις λέγονται, εἰς τὴν ὑποσημ. 222
Πύρωσιν ποίαν ὀνομάζει ὁ Παῦλος, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 257
Πώρωσις τί θέλει νὰ εἰπῇ. 125

Ρ

Ῥάβδον ποίαν ὀνομάζει ὁ Παῦλος. 236
Ῥωμαίων ἡ πίςις διὰ τὶ ἐκηρύττετο εἰς ὅλον τὸν κόσμον, εἰς τὴν γ΄. ὑποσ. 9

Σ

Σάλπιγγες πολλαὶ ἠχήσουσιν ἐν τῇ συντελείᾳ. 390
Ἐν τῇ τελευταίᾳ γενήσεται ἡ ἀνάςασις. 390
Σαὺλ τὶ δηλοῖ, εἰς τὴν δ΄. ὑποσημ. 4
Σαρκικὸς ποῖος εἶναι, εἰς τὴν β΄. ὑποσ. 216
Σαρκὸς φρόνημα θάνατος, καὶ ἔχθρα εἰς τὸν Θεόν. 83
Αὐτὴ ὀνομάζεται μὲ δύσφημα ὀνόματα, εἰς τὴν ὑποσημ. 290
Σημεῖον τὶ διαφορὰν ἔχει ἀπὸ τὸ τέρας. 178
Εἰς ποίες εἶναι ὠφέλιμα τὰ σημεῖα, καὶ εἰς ποίες ἀνωφελῆ. 355
Σιβύλλαι πόσαι ἦτον, καὶ πῶς ἐχρησμώδεν, εἰς τὴν ὑποσημ. 322
Δὲν ἤξευραν τὶ ἐλάλεν. 322
Διὰ τὶ αὐταὶ ὑπὸ τε͂ θείου Πνεύματος ἐμπνεόμεναι ἔξω ἑαυτῶν ἐγίνοντο. 322
Σίτῳ διὰ τὶ παρωμοίασεν ὁ Παῦλος τὰ ἐδικά μας σώματα, εἰς τὴν ὑποσ. 382
Σκάνδαλον δὲν πρέπει νὰ προξενοῦν οἱ Χριςιανοὶ εἰς τὲς πιςές. 165 καὶ 166
Οὔτε εἰς τὲς ἀπίςες. 304
Σκάνδαλον ποῖον πρέπει νὰ καταφρονῇ τινας, καὶ ποῖον δὲν πρέπει νὰ καταφρονῇ, εἰς τὴν ὑποσημ. 169
Σκληρότης τῶν ἁμαρτωλῶν πόθεν προέρχεται. 27
Σκληρωσῦ τὴν καρδίαν Φαραὼ πῶς ἑρμηνεύεται. 27 καὶ 110
Σοδομῖται διὰ τὶ ἔπεσαν εἰς ἀρσενοκοιτίαν, εἰς τὴν γ΄. ὑποσημ. 248
Σοφία τοῦ Κόσμου διὰ τὶ εἶναι μωρία κοντὰ εἰς τὸν Θεόν. 225
Σοφία Θεε͂ κατὰ πόσες τρόπες ὑπερέχει τῆς σοφίας τῶν ἄλλων, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 133
Σοφίαν Θεοῦ ποίαν ὀνομάζει ὁ Παῦλος, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 204
Σοφία τοῦ Θεοῦ πόσων λογιῶν εἶναι, εἰς τὴν γ΄. ὑποσημ. 204
Σοφοὶ πρέπει νὰ ἀφιερόνεν τὴν σοφίαν τες εἰς τὸν Θεόν. 208
Σταυρὸς πῶς κενε͂ται. 203
Λόγος τε͂ ςαυρε͂ ποῖος εἶναι. 203
Δύναμις αὐτε͂ τὶ ἔκαμεν. 203
Στενάζειν ε͂ δεῖ τινα κατά τινος, εἰς τὴν ὑποσημ. 150
Καὶ διὰ τί. 150
Στεφανᾶς τί ἦτον. 201
Στεφάνων ἐλπὶς κάμνει τὲς ἀγωνιςὰς νὰ ἀγωνίζωνται. 289
Στοργὴ τί εἶναι. 143
Στοχασμὸς διαφέρει τῆς Προφητείας, εἰς τὴν γ΄. ὑποσημ. 336
Συζητητὴς ποῖος εἶναι. 204
Συμφέρον τοῦ ἀδελφοῦ μας πότε πρέπει νὰ ζητῶμεν περισσότερον ἀπὸ τὸ ἐδικόν μας. 301
Σύμβολον πίστεως ὡμολογεῖτο ἐπὶ τῶν Ἀποςόλων, καὶ ποῖον εἶναι, εἰς τὴν γ΄. ὑποσημ. 378
Συνείδησις ἀντίδικός ἐςι καὶ κριτήριον, εἰς τὴν ὑποσημ. 32
Ὁ Νόμος αὐτῆς ποῖος εἶναι, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 78
Συνειδήσει ἑαυτοῦ δὲν πρέπει τινὰς νὰ ἐμπιςεύεται, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 228
Ποῖα εἶναι. 228
Πῶς μολύνεται. 275
Διὰ τὴν συνείδησιν τε͂ ἄλλε, πρέπει νὰ ἀπέχωμεν τῶν θυσιῶν. 303
Συνείδησις πῶς ὁρίζεται, εἰς τὴν ὑποσ. 32
Τέλειος συλλογισμὸς εἶναι. 32
Σφραγὶς τί θέλει νὰ εἰπῇ. 278
Σχίζοντι τὴν Ἐκκλησίαν ὁ ἀκολεθῶν, Βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομεῖ, εἰς τὴν ὑποσημ. 188
Πρέπει νὰ χωριζώμεθα ἀπὸ αὐτόν. 188
Σχίσματα πόσον εἶναι κακόν. 188
Σῶμα ψυχικὸν, καὶ σῶμα πνευματικὸν, ποῖον λέγεται. 385
Σῶμα καὶ τὰ μέλη τε͂ σώματος δὲν εἶναι κακὰ φυσικά. 64
Σῶμα θανάτε διὰ τὶ λέγεται. 79
Τέσαρά τινα εὑρίσκονται ἐν αὐτῷ, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 139
Ὄλεθρος σώματος σωτηρία εἶναι ψυχῆς. 239
Σῶμα Χριςιανε͂ μέλη εἶναι Χριςε͂. 249
Καὶ Ναὸς τε͂ Ἁγίε Πνεύματος. 251
Μέγας ἐχθρὸς εἶναι καὶ διὰ τε͂το πρέπει νὰ σκληραγωγῆται. 290
Δὲν πρέπει δὲ καὶ νὰ θανατόνεται. 290

Ἓν σῶμα πολλὰ μέλη ἔχει. 329
Τὰ μέλη αὐτοῦ χρείαν ἔχει ἕνα τοῦ ἄλλε. 330
Σῶμα τὸ μυστηριῶδες τοῦ Κυρίε ὂ τζακίζεται, τζακιζομένου τε ἄρτε, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 299
Καὶ πρὸ τῆς χρήσεως, καὶ μετὰ τὴν χρῆσιν σῶμά ἐστι Χριστε, εἰς τὴν γ'. ὑποσημ. 316
Ἄφθαρτον εἶναι, εἰς τὴν ὑποσημ. 318
Πῶς εἶναι ἔνοχος τε σώματος καὶ αἵματος τε Κυρίε ὁ ἀναξίως αὐτὸ κοινωνῶν. 318
Σωσθένης τὶς ἦτον, εἰς τὴν ὑποσημ. 194
Σωτηρία ἐν τῷ πυρὶ ποία εἶναι. 223
Σωτηρία ἐκ ἐξ ἡμῶν ἐστιν, ἀλλὰ δι᾽ ἡμῶν ἐκ τῆς χάριτος, εἰς τὴν ὑποσ. 252

Τ

Τάξιν τὴν ἐδικήν τε πρέπει νὰ φυλάττῃ καθε ἕνας, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 329
Πόσα καλὰ γεννᾷ. 329
Κατὰ τάξιν πρέπει νὰ γίνωνται ὅλα τὰ τῶν Χριστιανῶν. 362
Ταπεινόφρων σώας ἔχει τὰς φρένας. 138
Ταπείνωσις σημεῖόν ἐστι τοῦ Χριστιανισμε, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 291
Τελειότης ἐν τῷ μέλλοντι δίδεται. 230
Τελείες ποίες ὀνομάζει ὁ Παῦλος. 211
Τέρας τὶ διαφέρει ἀπὸ τὸ σημεῖον. 178
Τέρτιος διὰ τὶ λέγει ὅτι ἔγραψε τὴν πρὸς Ῥωμαίες Ἐπιστολήν. 190
Τιμόθεος πῶς ἐπαινεῖται. 190
Τραγῳδία δὲν πρέπει νὰ λέγεν οἱ Χριστιανοί, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 159
Τράπεζαι κοιναὶ ποῖαι ἦτον, καὶ διὰ τὶ ἐγίνοντο. 312
Τριάδος τάξις ἐναλλάσσεται ὑπὸ τε Ἀποστόλε, καὶ διὰ τί, εἰς τὴν γ'. ὑποσ. 325
Δὲν πρέπει νὰ ἐναλλάσσεται. 325
Τὰ τῆς Τριάδος ὅλα κοινὰ εἶναι, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 374
Τριὰς τελεία πε παρασαίνεται. 324
Τριὰς τὴν υἱοθεσίαν εἰς ἡμᾶς ἐπροξένησε. 88
Ἐπ᾽ αὐτῆς αἱ προθέσεις, ἡ ἐξ, ἡ διά, καὶ ἐν, διαφορὰν ὂ προξενεσιν, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 134
Πρὸς τὰ ἔξω ἀπαραλλάκτως ἐνεργεῖ. 134
Καὶ ἐπὶ τῆς μιᾶς αὐτῆς ἐνεργείας αἱ προθέσεις αἱ εἰρημέναι τίθενται. 134
Αὐτὴ ἡγίασεν ἡμᾶς καὶ ἐδικαίωσεν. 247
Τρυφὴ γεννᾷ τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας. 239
Καὶ ἀποτέλεσμα ταύτης εἶναι ἡ πορνεία, καὶ τὰ ἄλλα πάθη τῆς σαρκός. 239

Υ

Υἱοθεσία τῶν Χριστιανῶν πόσην διαφορὰν ἔχει ἀπὸ τὴν τῶν Ἰεδαίων. 88
Ἡ Τριὰς αὐτὴν εἰς ἡμᾶς ἐπροξένησε. 88
Υἱοὶ Θεε ποῖοι εἶναι. 87
Μεμορφωμένας πρέπει νὰ ἔχουν ἐν ἑαυτοῖς τὰς ἀρετὰς τε ἐρανίε Πατρός των, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 90
Υἱός, Κύριος εἷς, καὶ Θεός εἶναι. 274
Διὰ τὶ ὁ Παῦλος εἰς τὴν πρὸς Κορινθίες δὲν εἶπεν αὐτὸν Θεόν. 275
Πῶς ὑποταγήσεται τῷ Πατρί. 376
Ὑπανδρευμένοι θλίψεις ἔχεσι. 265
Δὲν πρέπει νὰ εἶναι προσηλωμένοι εἰς τὸν γάμον καὶ τὰς γυναῖκάς των, ἀλλὰ νὰ εἶναι ὡσὰν νὰ μὴ τὰς ἔχεν. 266
Τὰ τε Κόσμε μεριμνεσι. 267
Ὑπερβολὰς πε μεταχειρίζεται ὁ Παῦλος. 260 103 340 καὶ 376
Ὑπερήφανος ζῶλος εἶναι. 138
Ποῖος εἶναι ὁ ὑπερήφανος. 23
Ὑποφητεία ποία εἶναι, εἰς τὴν γ'. ὑπ. 349
Ὑπώπια ποία λέγονται. 290
Ὑψηλόφρων, καὶ πεφυσιωμένος ἕνα εἶναι, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 237

Φ

Φαγητὸν κανένα δὲν εἶναι ἀκάθαρτον καθ᾽ ἑαυτό. 166
Δὲν μᾶς οἰκειόνει μὲ τὸν Θεόν. 275
Φαγητὸν ἐὰν σκανδαλίζῃ τὸν ἄλλον, δὲν πρέπει τινὰς νὰ τὸ τρώγῃ. 277
Φαγητὰ ἡδονικὰ δὲν πρέπει νὰ ἐπιθυμῶμεν, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 294
Φαγητὰ τὰ παρατιθέμενα ὑπὸ τῶν ἀπίστων πρέπει νὰ τρώγωμεν. 302
Φαγητὰ πρέπει νὰ στέλλουν οἱ Χριστιανοὶ ἐν ταῖς ἑορταῖς εἰς τὲς πτωχές, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 312
Φαγητὰ ἡδονικὰ δὲν εἶναι συμφέροντα εἰς ὅλες, εἰς τὴν ὑποσημ. 247
Φθαρτότης καὶ θνητότης τε σώματος, δὲν εἶναι ἀρχὴ εἰς τὴν παρεσαν ζωήν, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 391
Τότε ὅμως ἐν τῇ ἀναστάσει ὡς σκουρία τε σιδήρε ἀποβληθήσονται, ὡς ἄχρηστα. 391
Φθείρεσιν ἤθη χρηστά, τίνος εἶναι ἀπόφθεγμα, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 380
Φθόνος φιλονεικίας γεννᾷ. 159
Δὲν εἶναι ἐνέργεια ψυχῆς, ἀλλὰ πάθος. 251

Φι-

Φίλημα ἅγιον πρέπει νὰ μεταχειρίζωνται ὅλοι οἱ Χριστιανοί, ἀφ' ἐ συγχωρηθῶν μὲ τοὺς ἐχθρούς των, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 400
Φιλονεικία δὲν εἶναι ἴδιον τῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ τῶν Ἰουδαίων, εἰς τὴν ὑπ. 311
Φιλοξενίαν πρέπει νὰ κυνηγῶν οἱ Χριστιανοί. 145
Φιλόσοφοι, πατέρες ἐστάθησαν τῶν αἱρετικῶν, εἰς τὴν γ'. ὑποσημ. 225
Τίνες δὲν ἔκοπτον τὰ μαλλία κὴ γένεια, εἰς τὴν γ'. ὑποσημ. 305
Φόβον πάντοτε πρέπει νὰ ἔχη τινας, καὶ νὰ μὴ ξεθαῤῥεύη, εἰς τὴν ά. ὑποσ. 291
Φοίβη τίς ἦτον, κὴ πῶς ἐπαινεῖται παρὰ Παύλου. 183
Φόρους κὴ δοσίματα διὰ τί πληρόνομεν. 155
Φρόνησις πρέπει νὰ ἦναι ἑνωμένη μὲ τὴν ἁπλότητα, εἰς τὴν ὑποσημ. 354
Φρόνιμος δὲν πρέπει νὰ ἦναι τινὰς εἰς τὸν ἑαυτόν του, κὴ ποῖος εἶναι οὗτος. 147
Φυσίωσις διὰ τί λέγεται ἡ ὑπερηφάνεια. 230

Χ

Χάρις ὑμῖν, κὴ εἰρήνη, πῶς ἐξηγεῖται. 8
Χάρις κὴ ἄφεσιν τῶν ἀπερασμένων ἁμαρτιῶν δίδει, καὶ βοήθειαν εἰς τὸ νὰ μὴ κάμνωμεν ἄλλας ἁμαρτίας, εἰς τὴν γ'. ὑποσημ. 65
Ἀρχὴ ἐστι τῆς σωτηρίας, καὶ οὐχὶ τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὴν β'. ὑπ. 108
Οὐκ ἐξ ἔργων. 124
Οὐ δίδεται ἁπλῶς εἰς τὸν καθ' ἕνα ἡ χάρις. 140
Ἀρχὴ καὶ τέλος εἶναι τῆς πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολῆς. 191
Τό, ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τί ἦτον. 191
Χάρις τοῦ Πνεύματος κὴ νῦν μυστικῶς δίδοται τοῖς βαπτιζομένοις, εἰς τὴν ὑπ. 326
Πόσα εἶναι ἀναγκαῖα διὰ νὰ λάβη τινὰς τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος. 326
Χαρίσματα πῶς λέγονται ἀμεταμέλητα, κὴ ὅτι λαμβάνονται πάλιν ὀπίσω, εἰς τὴν δ'. ὑποσημ. 131
Διὰ τί χαρίσματα λέγονται αἱ ἀρεταί. 139
Διὰ τί δὲν ὑστερεῖ ὁ Θεὸς τοὺς ἔχοντας ταῦτα. 140
Χάρισμα Πνευματικὸν σβύννει, ὅταν ἁμαρτήση ὁ ἄνθρωπος. 239
Διακονίαι ὀνομάζονται κὴ ἐνεργήματα. 325
Διαφέρουσι τὰ χαρίσματα τοῖς ὀνόμασι. 325
Διὰ τί τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος δὲν εἶναι ἴσα, εἰς τὴν ὑποσημ. 326
Χάρισμα ἰαμάτων χωρὶς τῆς φυσικῆς φιλανθρωπίας οὐ δίδοται, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 327
Χάρισμα Προφητείας πρῶτον εἶναι, καὶ δεύτερον τὸ τῆς διακρίσεως. 328
Διὰ τί περιασότερον χάρισμα δίδει ὁ Θεὸς κὴ μικρότερον. 334
Χήρα μακαριωτέρα εἶναι ἐὰν δὲν δευτεροϋπανδρευθῇ. 271
Κατὰ συγχώρησιν εἶπεν ὁ Παῦλος νὰ δευτεροϋπανδρεύεται. 271
Διὰ τί δὲν πρέπει νὰ δευτεροϋπανδρεύεται. 271
Χλόη τί ἦτον. 199
Χρηματισμὸς τί θέλει νὰ εἰπῇ. 124
Χρηστολογία ποία λέγεται. 189
Χριστιανισμοῦ σημεῖον ποῖον εἶναι, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 291 κὴ 296
Χριστιανοὶ πρέπει νὰ στέλλουν φαγητὰ εἰς τοὺς πτωχοὺς ἐν ταῖς Ἑορταῖς, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 312
Πότε πρέπει νὰ κοινωνῶν. 319
Διὰ τί παιδεύει ἐδῶ ὁ Θεὸς τοὺς περιασοτέρους Χριστιανούς. 321
Ἡ τῶν Χριστιανῶν ἕνωσις μὲ τί ὁμοιάζει, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 332
Πῶς γίνονται σῶμα Χριστοῦ κὴ μέλη. 321
Πῶς κάμνουσιν ἀνυπότακτον τὸν Χριστόν, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 376
Πρέπει νὰ φιλοῦνται ἕνας μὲ τὸν ἄλλον, ἀφ' ἐ συγχωρηθῶσι μὲ τοὺς ἐχθρούς των, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 400
Ἀνάθεμα γίνονται, ὅσοι δὲν ἀγαποῦν ἐν ἀληθείᾳ τὸν Χριστόν, εἰς τὴν β'. ὑποσημ. 400
Χριστιανὸς ὅταν βαπτίζεται μὲ τί ὁμοιάζει, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 61
Ὁ βαπτισθεὶς πρέπει νὰ ἦναι νεκρὸς κατὰ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ζωντανὸς κατὰ τὴν ἀρετήν. 62
Τί πρέπει νὰ λέγη μετὰ τὸ βαπτισθῆναι εἰς τὸν διάβολον, εἰς τὴν ά. ὑπ. 63
Ἁμαρτία δὲν πρέπει νὰ βασιλεύη εἰς αὐτόν. 64
Ὅποιος δὲν ἔχει Πνεῦμα Χριστοῦ, αὐτὸς δὲν εἶναι τοῦ Χριστοῦ. 284
Χριστιανοὶ πάντοτε πρέπει νὰ ἀνακαινίζωνται. 136
Πρέπει νὰ ἐνδυθοῦν τὸν Χριστόν. 159 κὴ 160
Δὲν πρέπει νὰ κατακρίνουν. 163
Χριστιανοί, σοφοὶ πρέπει νὰ εἶναι εἰς τὸ καλόν, κὴ ἁπλοὶ εἰς τὸ κακόν. 189
Πρέπει νὰ μιμοῦνται τὸν Παῦλον. 234
Δὲν πρέπει νὰ συναναστρέφωνται μὲ τοὺς φανερὰ ἁμαρτάνοντας. 241

Χρ-

Χριστιανοὶ δὲν πρέπει νὰ κρίνωνται εἰς ἐξωτερικὲς κριτάς. 243
Ἅγιοι ὀνομάζονται. 243
Καὶ τὰς δαίμονας ἔχυν νὰ κατακρίνυν. 244
Πρέπει νὰ νομίζυν τοὺς ἀδελφούς των ὡς τὸν ἴδιον ἑαυτόν τυς. 245
Κάλλιον πρέπει νὰ ἀδικῦνται παρὰ νὰ ἀδικῦν. 246
Ἀγορασμένοι εἶναι μὲ τὸ αἷμα τοῦ Χριςῦ, κ̀ δὲν ὁρίζυν τὸν ἑαυτόν τυς. 251
Ὁ Χριςὸς μόνον ὁρίζει αὐτύς. 25 κ̀ 252
Δὲν πρέπει νὰ ὑπανδρεύωνται μὲ ἄπιςον πρόσωπον. 259
Δῦλοι εἶναι τῦ Χριςῦ. 263
Πρέπει νὰ γνωρίζουν τὸ ἀξίωμά των, ἀπὸ τὴν τιμὴν ὁπῦ ἐδόθη δι᾽ αὐτύς. 263
Ποῖος εἶναι ὁ ἀγὼν τῶν Χριστιανῶν. 288
Πάντοτε πρέπει νὰ τρέχυν. 288
Χριστιανοὶ περισσοτέρας τιμωρίας ἔχουν νὰ λάβυν ἀπὸ τὰς Ἑβραίυς. 294
Δὲν πρέπει νὰ ἐπιθυμῦν ἡδονικὰ φαγητὰ, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 294
Ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ ἓν σῶμα εἶναι Χριςῦ. 299
Χριστιανοὶ δὲν πρέπει νὰ τρώγουν ἀπὸ τὰ κυρμπάνια κ̀ θυσίας τῶν Ἀγαρηνῶν, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 300
Δὲν πρέπει νὰ ζητοῦν τὸ ἐδικόν τους συμφέρον, εἰς τὴν ὑποσημ. 305
Χριςὸς ὐκ ὠνομάθη Θεὸς μὲ ἀνθρωπίνην ψῆφον, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 4
Διὰ τί ὠνομάθη Χριςός. 4
Διὰ τί λέγεται Ἀπόςολος. 5
Πῶς ὡρίσθη Υἱὸς Θεῦ. 6
Διχῶς εὑρίσκεται μεσίτης, εἰς τὴν ὑπ. 7
Πῶς ἐφάνη ἡ πρὸς ἡμᾶς ἀγάπη τυ. 53
Ἀνώτερος ἦτον προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 55
Περισσότερον ὁ Χριςὸς μᾶς ὠφέλησε, παρὰ ὁ Ἀδὰμ μᾶς ἔβλαψε. 56
Διὰ τί τὸ σῶμά τυ λέγεται ὁμοίωμα σαρκὸς ἁμαρτίας. 81
Μὲ δικαιοσύνην μᾶς ἠλευθέρωσε, κ̀ ὄχι μὲ δύναμιν τυραννικὴν. 81
Πῶς ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν. 100
Διὰ τί λέγεται λίθος προσκόμματος. 115
Πῶς ἔγινε διάκονος περιτομῆς. 174
Δὲν ἤρεσεν εἰς τὸν ἑαυτόν τυ. 172
Δύναμις εἶναι καὶ σοφία Θεῦ εἰς τὰς πιςεύοντας. 206
Διὰ τί λέγεται ὅτι ἔγινεν εἰς ἡμᾶς σοφία κ̀ ἁγιασμὸς κ̀ ἀπολύτρωσις. 208
Πάντοτε πνευματικῶς ἔπαχε δι᾽ ἡμᾶς, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 210
Κύριος τῆς δόξης ἐςαυρωμένος διὰ τί λέγεται, εἰς τὴν ὑποσημ. 212
Θεμέλιον εἶναι. 222
Ὁ Πατὴρ αὐτὸν ἀνέςησε. 249
Καὶ αὐτὸς ἑαυτόν. 249
Κύριος κ̀ Θεὸς εἶναι. 274
Διὰ τί λέγεται εἷς Κύριος. 275
Πέτρα Πνευματικὴ ἦτον ἀκολουθοῦσα τοῖς Ἰυδαίοις. 293
Τετραχῶς εἶναι κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας. 307
Χριστὸς καὶ Ἐκκλησία ἓν σῶμα ἐςι. 329
Ἡ ἀνάςασις τῦ Χριςοῦ πῶς λέγεται τριήμερος, εἰς τὴν β΄. ὑποσ. 364 κ̀ 365
Χριστὸς ἀναςὰς πῶς ἀπαρχὴ ἔγινε τῶν κεκοιμημένων. 372
Πῶς παραδίδει τὴν βασιλείαν τῷ Πατρὶ, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 374
Χριςῦ λέγονται, καὶ οἱ πρὸ τοῦ Χριςῦ πιςεύσαντες αὐτῷ, εἰς τὴν β΄. ὑποσ. 373
Πῶς ὁ Χριστὸς λέγεται ἀνυπότακτος τῷ Πατρὶ, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 376
Διὰ τί καλεῖται ἐπυράνιος. 387
Ἐν αὐτῷ γέγονεν ἡ τῦ θανάτυ κατάλυσις, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 392
Χριςὸς πότε ἐφάνη εἰς τὸν Παῦλον. 278
Χωρισμὸς ὁ ἀπὸ τῶν Χριστιανῶν φοβερὸς εἶναι, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 241

Ψ

Ψαλμὸς ὁ ιγ΄. ἐσφαλμένως ἐξεδόθη παρά τισι, εἰς τὴν β΄. ὑποσημ. 40
Ψάλλων τις, πρέπει νὰ ψάλλῃ μὲ τὸ πνεῦμα κ̀ μὲ τὸν νῦν. 352
Ψευδοπροφήτης ἔξω φρενῶν ἐγίνετο ὅταν ἐμάντευε. 322
Δὲν ἤξευρε τί λαλεῖ, εἰς τὴν ὑποσ. 322
Ψεύστης πᾶς ἄνθρωπος πῶς ἑρμηνεύεται, εἰς τὴν ά. ὑποσημ. 38
Ψυχὴ κιθαριςὴς εἶναι. 70
Ὡσὰν καρότζα εἶναι, κ̀ ποῖα εἶναι τὰ ἄλογα ὁπῦ τὴν τραβίζυν, κ̀ ὁ κυβερνήτης ὁπῦ ἡνιοχεῖ ταῦτα, εἰς τὴν ὑπ. 76
Ζωὴ αὐτῆς καὶ ψυχὴ, εἶναι τὸ Πνεῦμα, ἤτοι ἡ χάρις τῦ Πνεύματος. 84
Χωρὶς τῦ Πνεύματος νεκρὰ εἶναι. 85
Τὸ, τὴν ψυχὴν αὐτῦ διατήρησον πῶς ἑρμηνεύεται. 239
Πῶς δοξάζει τὸν Θεόν. 252
Ψυχικὸς ἄνθρωπος ποῖος εἶναι. 216

„ Εἴληφεν ὧδε τέρμα ὁ πρῶτος Τόμος,
„ Θεῷ δὲ δόξαν τέρματος χωρὶς φέρει.